

القرآن الكريم

مع

ترجمته بالتركية

سُورَةُ الْفَاتِحَةِ مَكِّيَّةٌ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ١
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ٢ اَلرَّحْمٰنِ
الرَّحِيمِ ٣ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ٤
اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ٥
اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ٦
صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ
الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ٧
وَهِيَ سَبْعُ اٰيَاتٍ

سُورَةُ الْبَقَرَةِ مَدَنِيَّةٌ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
الٓمٓ ۝١ ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ
هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ۝٢ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ
وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ۝٣
وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَآ أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَآ أُنْزِلَ مِنْ
قَبْلِكَ ۚ وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۝٤ أُولٰٓئِكَ عَلٰى
هُدًى مِّنْ رَّبِّهِمْ ۖ وَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝٥
وَهِيَ مِائَتَانِ وَسِتٌّ
وَثَمَانُونَ اٰيَةً

1
FÂTİHA SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 7 âyettir. Kur'an-ı Kerim'in başlangıç sûresi olduğu için bu ad verilmiştir. "Fâtiha", bir şeyi başlatan, açan demektir. Bu sûreye Kur'an'ın özünü yansıttığı için "Ümmü'l-Kitab" (Kitabın özü, anası) da denir. Namazın her rekâtında okunduğu için "Seb'u'l-Mesânî" (Tekrar tekrar okunan yedi âyet. Bkz. Hicr 15/87) de denilmiştir. Bu sûre bir duadır. İslâmî gelenekte duaya Allah'a hamd ile başlanır ve ardından niyazda bulunulur.

* * *

1. Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla.[1]

2. Hamd; bütün övgüler, şükürler âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

3. O Rahmân'dır; bütün kullarını sevgisi ve merhametiyle kuşatır, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

4. O, hesap gününün[2] yegâne hâkimidir.

5. Ya Rabbi! Biz Seni lâyık olduğun şekilde tanır, yalnız Sana kulluk eder ve yalnız Senden yardım dileriz.

6. Sen bizi doğru yola ilet.

7. Nimet verdiklerinin yoluna.[3] Gazaba uğrayanların ve sapıtanların yoluna değil.[4]

---

1. "Besmele" çeşitli şekillerde tercüme edilmiştir. Rahmân ve Rahîm sıfatları sevgi, şefkat, merhamet, acıma, koruma, esirgeme ve bağışlama gibi geniş anlamlara sahiptir. Bu kelime antik dönem insanınca *sadece bir annede evladına karşı hissettiği merhamet duygusunu* ifade eder. Ezherî'nin aynı kelimenin açıklamasında "Allah, kullarına bir annenin çocuğuna hissettiğinden daha fazla merhamet eder" şeklindeki beyti kanıt olarak kullanması, kelimenin özellikle annenin yavrusuna karşı, *sevgi* ve *merhametle* davranmasını çağrıştırması bakımından önemlidir. Bkz; Ezherî, *Tehzîbu'l-Luğa*, V, 45-48. s. 144. Ayrıca her iki kavram Allah'ın dünya ve ahirete yönelik sıfatlarını da ifade eder. Bu manaların tamamını her sûre başında vermek, özlü anlatıma uygun düşmeyeceği için kavramları aynen korumayı tercih ettik. "Bismillâhirrahmânirrahîm" cümlesi İslâmî gelenekte "Besmele" olarak adlandırılır. Hayırlı güzel işlere başlarken besmele ile başlamak Hz. Peygamberin bir sünnetidir. Fâtiha sûresinin ve diğer sûrelerin başlarında bulunan besmelelerin müstakil âyet olup olmadığı konusunda farklı görüşler vardır. Hanefî ve Mâlikîlere göre bunlar, sûreleri birbirinden ayırmak için yazılmıştır, sûreye dâhil değildir. Şâfiîlere göre ise, sûrelerin başlarındaki besmeleler sûreye dâhildir. Fâtiha sûresi besmele dâhil edilmese bile yedi âyettir. Çünkü besmeleyi dâhil etmeyenler son âyeti ikiye bölmekte ve âyet sayısını yedi olarak göstermektedir.

2. Lafzen, "Din gününün." İnsanın yaptıklarının hesabını vereceği, karşılığını alacağı âhiret günü "din günü" olarak adlandırılmıştır.

3. Kendilerine Allah'ın nimetler lütfettiği peygamberler, sıddîkler, şehitler ve sâlih kimselerin yoluna (Nisâ 4/69).

4. Yani, Allah'ın gazabına uğrayan, yok olup giden kavimlerin, tevhit inancından uzaklaşan milletlerin yoluna değil.

2
BAKARA SÛRESİ

Medine döneminde inmiştir. 286 âyettir. Adını 67-71. âyetlerde geçen "Bakara" kelimesinden almıştır. Bu kelime, "Sığır" anlamına gelmektedir.

*

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Elif Lâm Mim[1]

2. Allah katından geldiğine dair hiçbir şüphe bulunmayan bu Vahiy/Kitap,[2] (insanlık için) bir hidayet rehberidir. Fakat bunu anlayıp değerlendirecek olanlar (Allah'ın doğru yola ilettiği) takva sahibi; Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli kimselerdir.[3]

3. Bu takva sahipleri, gayba[4] inanır, namazı hakkıyla kılar ve kendilerine rızık olarak lütfettiğimiz nimetleri hayırlı işlerde harcarlar.

4. Yine onlar, sana indirilen (vahy)e iman ettikleri gibi senden önce indirilen kitaplara da iman eder, âhirete de yürekten inanırlar.

5. İşte onlar, Rablerinin gösterdiği yolda yürüyenlerdir ve kurtuluşa erenler de sadece onlardır.

---

1. Bu harflere "Hurûf-ı mukattaa" denir. Anlamları hakkında çeşitli görüşler vardır. Bazı âlimlere göre kimi sûrelerin başındaki bu harfler bir yemin veya bir açış, bir başlangıç ifadesidir. Kimilerine göre de bir kısım kelimelerin kısaltmalarıdır. Diğer yandan bu harfler dönemin gnostik kültürünün bir yansıması olarak da görülebilir. Gnostisizm, Antik Mısır ve Yunan mistisizmini, İbrânî geleneklerini, Zerdüştçülüğü, bazı doğu dinlerini ve Hristiyanlığı harmanlayarak oluşturulan mistik felsefeye verilen genel addır. O dönemde Mısır, Habeşistan ve Ortadoğu toprakları gnostik felsefe ve edebiyatın sahipliğini yapıyordu. Kur'an'ın hedefi belki de Arap toplumunun aşina olduğu bu felsefeyi kullanarak onları tevhide yönlendirmektir.

2. Burada "Kitap" ifadesiyle "vahiy" kastedilmiştir. Vahiy sürecinde henüz bilinen anlamda bir kitap mevcut değildir. Âyette vahiy, gelecekte dönüşeceği şekliyle ifade edilmiştir.

3. "Takva" sözcüğü, "kendini muhtemel tehlike veya saldırıdan korumak", bunun için de "dikkatli olmak", "uyanık olmak" anlamlarına gelir. Takva bir insanın giyebileceği en iyi "elbise" (7/26) olarak tavsif edilir ki, böylece o, tehlike ve helâke karşı en iyi teminattır. Bu aynı zamanda Kur'an'ın, insanın "kendine kötülük etme" ifadesini o kadar sık kullanmasının da sebebidir. Zira Kur'an'a göre, bir insanın başkasına karşı işlediği her kötülük dönüşlü bir fiildir ve bundan dolayı bizzat kendisine karşı yapılmış olur. Biz takva sözcüğüne âyetin konusuyla ilgili özel anlamlar vermeye çalışmakla birlikte, çoğunlukla yukarıda yapılan izah çerçevesinde "Allah'ın emirleri ve yasakları konusunda dikkatli/duyarlı/bilinçli olma" şeklinde genel bir anlam vermeyi tercih ettik.

4. "Gayb" sözcüğü, gözle görülemeyen veya duyularla algılanamayan, insanın bilme imkânları dışındaki varlık alanını ifade eder.

سُورَةُ الْبَقَرَةِ ٢

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ٦ خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ ۖ وَعَلَىٰ
أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۗ ٧ وَمِنَ النَّاسِ مَن
يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ ٨
يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا ۖ وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ
وَمَا يَشْعُرُونَ ٩ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ ۖ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا ۖ
وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۚ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ١٠ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ
لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ ۙ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ١١ أَلَا
إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَٰكِن لَّا يَشْعُرُونَ ١٢ وَإِذَا قِيلَ
لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ ۗ
أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَٰكِن لَّا يَعْلَمُونَ ١٣ وَإِذَا لَقُوا
الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا ۖ وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ ۙ قَالُوا
إِنَّا مَعَكُمْ ۙ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ ١٤ اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ
وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ١٥ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا
الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبِحَت تِّجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ١٦

6. Küfürde direnenlere gelince, onları uyarsan da uyarmasan da fark etmez, onlar inanmayacaklardır.

7. Çünkü Allah, (küfürde direnmeleri sebebiyle) onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiş, gözlerine de perde çekmiştir.[1] Onlar için büyük bir azap vardır.

8. Bazı insanlar da (münafıktır;) inanmadıkları halde, "Biz de Allah'a ve âhiret gününe inanıyoruz" derler.

9. Böyle demekle Allah'ı ve inananları aldattıklarını zannediyorlar; oysa onlar sadece kendilerini kandırıyorlar ve bunun farkında da değiller.

10. Onların kalplerinde nifak hastalığı vardır. Allah onların bu hastalığını (peyderpey gelen âyetler ve Peygamberin başarılarıyla) daha da artıracaktır.[2] Onlar, yalan söylemeleri/Peygamberi ve Kur'an'ı yalanlamaları[3] sebebiyle acı bir azaba çarptırılacaklardır.

11. Bu adamlara, "Yeryüzünde fitne fesat çıkarmayın" denildiğinde, "Hayır! Tam aksine biz toplumun ıslahı/iyiliği için çalışıyoruz" derler.

12. İyi bilin ki, onlar farkında değiller ama aslında bozguncuların ta kendileridir.

13. Kendilerine, "Bu inanan insanlar gibi siz de iman edin" denildiğinde, "Şu ahmak ve beyinsizler inandı diye biz de mi inanalım?" derler. İyi bilin ki, asıl ahmak ve beyinsizler kendileridir; fakat bunu da bilmiyorlar.

14. Onlar müminlerle karşılaştıklarında, "Biz de sizin gibi inanıyoruz" derler. Fakat şeytan tabiatlı yandaşlarıyla[4] baş başa kaldıklarında, "Aslında biz sizinle beraberiz, onlarla sadece alay ediyoruz" diyerek ikiyüzlü davranırlar.

15. Allah onlara, müminlerle alay etmelerinin cezasını bir gün verecektir. Şimdilik onlara süre tanımakta, onlar da azgınlıkları içinde bocalayıp durmaktadırlar.

16. İşte onlar, hidayeti bırakıp dalâleti tercih etmiş[5] kimselerdir; fakat bu tercihlerinde hiç de kârlı çıkmamışlar, hepten zarar etmişlerdir.[6]

---

1. Krş. En'âm 6/25; Â'raf, 7/179; Nahl 16/108. Râgıb el-Isfahânî, kalbin mühürlenmsini şöyle açıklar: "Batıl inançlara inatla sarılan ve hakikatin sesini dinlemeyi reddeden kişin zamanla gerçeği görme yeteneğini kaybeder ve sonunda kalbi mühürlenir." Mühürlenme sebebi, kulun özgür tercihiyle günah yoluna girmesi ve bunda ısrar etmesidir. Nisâ 4/155. âyette, kalbin mühürlenme sebebinin, "Küfürde direnme" olduğu açıkça belirtilmiştir. İyi veya kötü işler sürekli tekrarlandığında kişi için zıddını yapmak veya düşünmek bile imkânsız hale gelir; öyle ki insanlar sürekli kötülük işlerlerse onların kalpleri "mühürlenir" ve gözleri "körleştirilir." Bununla birlikte insan tövbe edip inanç ve ahlâkını düzeltmekle hidayete erebilir. Nitekim Kadı Abdülcebbar'a göre, Allah'ın bazı kimselerin kalplerini mühürlemesi, onların aslâ iman etmeyecekleri anlamına gelmez. Bu ifade, onları kınamak sadedinde zikredilmiştir.
2. Âyetin bu kısmı, "Allah kalplerindeki hastalığı artırsın" şeklinde de tercüme edilebilir.
3. Nâfi', İbn Kesîr ve Ebû Amr, "Yekzibûn" kelimesini "Yükezzibûn" şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu sebeple verilmiştir.
4. Lafzen, "Şeytanlarıyla."
5. Lafzen, "Satın almışlardır."
6. Krş. 2/175. Müşriklerin hidayeti bırakıp dalâleti tercih etmeleri kârlı olmayan bir alışverişe benzetilmiştir. Böyle bir benzetme, o günkü Arap toplumunun ticaretle meşgul olması sebebiyle maksadı anlatmakta daha etkilidir.

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِى اسْتَوْقَدَ نَارًا ۖ فَلَمَّآ اَضَآءَتْ مَا حَوْلَهُ
ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِى ظُلُمَاتٍ لَّا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾ صُمٌّۢ بُكْمٌ
عُمْىٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ اَوْ كَصَيِّبٍ مِّنَ السَّمَآءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ
وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ ۚ يَجْعَلُونَ اَصَابِعَهُمْ فِىٓ اٰذَانِهِمْ مِّنَ الصَّوَاعِقِ
حَذَرَ الْمَوْتِ ۚ وَاللّٰهُ مُحِيطٌۢ بِالْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾ يَكَادُ الْبَرْقُ
يَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْ ۖ كُلَّمَآ اَضَآءَ لَهُمْ مَّشَوْا فِيهِ ۙ وَاِذَآ اَظْلَمَ
عَلَيْهِمْ قَامُوا ۚ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ ۚ اِنَّ
اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِى
خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ الَّذِى جَعَلَ
لَكُمُ الْاَرْضَ فِرَاشًا وَّالسَّمَآءَ بِنَآءً وَّاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ
مَآءً فَاَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ
اَنْدَادًا وَّاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾ وَاِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى
عَبْدِنَا فَاْتُوا بِسُورَةٍ مِّنْ مِّثْلِهٖ ۖ وَادْعُوا شُهَدَآءَكُمْ مِّنْ دُونِ اللّٰهِ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾ فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ
الَّتِى وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ۖ اُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿٢٤﴾

17. Bu münafıkların hali, (karanlıklar içinde) ateş yakan birinin durumuna benzer: Yaktığı ateş, çevresini aydınlattığında Allah (bu ışıktan yararlanması gereken) o kimselerin gözlerinin nurunu (görme yeteneklerini) alıvermiş ve onları, hiçbir şey göremeyecekleri karanlıklar içerisinde bırakmıştır.[1]

18. Bu kimseler gerçeğe karşı sağır, dilsiz ve kördürler, onların doğru yolu bulmalarına imkân yoktur.

19. Ya da bu münafıklar; dehşetli bir gök gürültüsüyle ve yıldırımlarla dolu zifiri karanlıklar içerisinde gökten bardaktan boşanırcasına yağan bir yağmura yakalanmış kimseler gibidir. Böyle kimseler, ölüm korkusuyla bu dehşetli gök gürültüsünü duymamak için parmaklarıyla kulaklarını tıkarlar. İşte Allah münafıkları[2] böyle çepeçevre kuşatır; çaresiz ve âciz bırakır.

20. (Onların bu haldeyken durumlarını hiç sorma.) Çakan şimşek az kalsın onların gözlerini kör ediverecek. Şimşeğin ışığı çevrelerini her aydınlattığında biraz yürürler, üzerlerine karanlık çöktüğünde ise yerlerinde çakılıp kalırlar. Allah dileseydi onların kulaklarını büsbütün sağır, gözlerini tamamen kör ediverirdi. Bilin ki, Allah'ın her şeye gücü yeter.[3]

21. O halde ey insanlar! Siz, sizi yaratan ve sizden öncekileri de yaratıp yok eden Rabbinizi lâyıkıyla tanıyın ve yalnız O'na kulluk edin! Böylece her türlü korkudan ve kötülükten korunmuş olursunuz.

22. O Rabbiniz ki, yeryüzünü altınıza bir döşek gibi sermiş, gökyüzünü de üstünüze adeta bir tavan yapmıştır. Gökten yağmur yağdırmış ve böylece yeryüzünde size rızık olarak meyveler, ürünler bitirmiştir. Öyleyse, bütün bunları bile bile Allah'a ortak koşmayın.

23. Kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kitap hakkında herhangi bir şüpheniz varsa ve eğer (onu Muhammed'in uydurduğuna dair) iddianızda samimiyseniz, haydi Allah'tan başka yardım alabileceğiniz varlıkları (şâirlerinizi, putlarınızı) çağırın, Kur'ân'ın sûrelerine benzeyen bir sûre getirin de görelim!

24. Mademki bunu yapamadınız -ki aslâ yapamayacaksınız- öyleyse siz, kâfirler için hazırlanan, yakıtı o insanlar ve taşlardan yontma putlar[4] olan cehennem ateşinden sakınıp korunmak için bu Kitaba inanmaya bakın.

---

1. "Birisi" ile Hz. Peygamber kastedilmiştir. Yani Allah, peygamber göndermekle bir ışık yakmış, fakat inkâr ve isyanda direnmeleri sebebiyle kalp gözleri kapanan münafıklar bu ışığı görememişler, karanlıklara gömülüp gitmişlerdir.
2. Lafzen, "Kâfirleri."
3. Bu ikinci misâlin birinci bölümünde, İslâm dininin insana yüklediği sorumluluklar karşısında münafıkların korku dolu ruh halleri anlatılmaktadır. İkinci bölümünde ise münafıklar, şimşeğe benzeyen Kur'an sayesinde bir kısım dünyevî menfaatler elde eden, fakat aynı zamanda kendi iç dünyalarında şüphe batağına saplanarak çaresizlik içinde yaşayan kimselere benzetilmektedir. Misalin son kısmında da Allah'ın dilemesi halinde, onların hak ve hakikati görüp anlama yeteneklerini hepten yok edeceği, onlara gerçeği görme imkânı bırakmayacağı ifade edilmektedir. Fakat Allah böyle yapmamış, onlara şimşek parıltısını andıran Kur'an âyetlerini görüp anlama fırsatı tanımıştır.
4. Bkz. Enbiyâ, 21/98. Doğu kültüründe volkanik patlamalar sonucu oluşan lavlar ve kükürt taşlarıyla cehennem ateşi arasında somut ilişki algısı söz konusudur. Ayrıca bkz. Kitab-ı Mukaddes, Yeni Ahit, Vahiy, 19/20; 20/10.

سُورَةُ الْبَقَرَةِ ٤

وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ؕ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا
مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا ۙ قَالُوا هٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ ۙ وَاُتُوا
بِهٖ مُتَشَابِهًا ؕ وَلَهُمْ فِيهَا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ ۙ وَهُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ﴿٢٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَسْتَحْيٖٓ اَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا
بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا ؕ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا فَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ
الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ۚ وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَآ
اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا ۘ يُضِلُّ بِهٖ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهٖ كَثِيرًا ؕ
وَمَا يُضِلُّ بِهٖٓ اِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾ الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ
اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهٖ ۠ وَيَقْطَعُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ
يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ ؕ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ
﴿٢٧﴾ كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ ۚ
ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾ هُوَ الَّذِي
خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى
السَّمَٓاءِ فَسَوّٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ ؕ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾

25. Ey Peygamber! Sen iman edip iyi ve yararlı işler yapanları müjdele ki; onlara alt tarafından ırmaklar akan cennetler verilecektir. Kendilerine bu cennet meyvelerinden her ikram edildiğinde, "Biz bunları dünyada iken de tatmıştık (meğer gerçek meyve işte bunlarmış)" diyeceklerdir. Evet, dünyada verilenler, (tat bakımından değil) sadece şeklen onlara benziyordu. Ayrıca onlara tertemiz eşler de vardır ve onlar orada sürekli kalacaklardır.[1]

26. (İnkârcılar Allah'ın verdiği bazı misalleri küçümsüyorlar)[2] Şunu iyi bilin ki, Allah gerçeği ortaya koymak için bir sivrisineği, hatta ondan daha küçük, daha basit bir şeyi misal olarak vermekten çekinmez. İman edenler, bunun Rablerinden gelen doğru ve uygun bir misal olduğunu bilirler. Küfürde direnenler ise, "Allah'ın böyle bir misal vermesinin ne anlamı var?" derler. Hâlbuki Allah böyle misaller sebebiyle birçoklarını saptırır, birçoklarını da doğru yola ulaştırır. Şu da bir gerçektir ki, Allah fâsıklardan başkasını saptırmaz.

27. Çünkü o fâsıklar, vaktiyle Allah'a kesin olarak verdikleri sözden[3] dönen kimselerdir. Onlar, Allah'ın emrettiği şeyleri yerine getirmezler ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar. İşte onlar, hüsrana uğrayacak kimselerdir.

28. Ey nankör insanlar! Siz nasıl oluyor da Allah'ın bunca nimetlerini görmezden gelebiliyorsunuz? Hepiniz birer cansız varlık iken size O hayat verdi. Günü geldiğinde canınızı alacak, sonra sizi tekrar diriltecek ve en sonunda hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

29. O Allah ki, yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yaratmıştır; sonra (şu gördüğünüz) göğe yönelmiş ve onu yedi kat olarak düzenlemiştir. O her şeyi; neyi ne şekilde yaratacağını en iyi bilendir.

---

1. Kadim kültürde, cennetin suyun/su üzerinde kurulu olduğu inancı yaygındır. Diğer taraftan Yüce Allah'ın cennetle ilgili bu ve benzeri âyetlerde vâdettiği yeşillik, meyve, eş, hûri, gılmân, köşk, taht, atlastan ve ipekten elbiseler, takınılacak zînetler, hoş sohbetler vb. güzellikler, insan fıtratının hoşlanacağı somut maddî hazları ifade etmektedir. Bu ifade şeklinin, Kur'an'ın indiği dönemdeki şartlar ve kültürle doğrudan ilişkili olduğu da göz önünde bulundurulursa, konu daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim zaman geçtikçe imanını içselleştiren, soyut algıya ulaşıp manevî hazzın önemini fark eden muhataplarına Allah, vâdettiği cennet nimetlerine "Kendi rızasını, hoşnutluğunu" da eklemiş (bkz. Âl-i İmrân 3/15; Tevbe 9/21), hatta bunun, bütün cennet nimetlerinden daha büyük bir ödül olduğunu özellikle vurgulamıştır (Bkz. Tevbe 9/72). Dolayısıyla Allah'ın cennette vâdettiği nimetlerin nitelik ve nicelikleriyle tek tek ilgilenmek ve bunlarla ilgili zorlama yorumlar yapmaya çalışmak yerine, bu hususta "Allah, kendisinden râzı olduğu erkek ya da kadın herkese hayalini kurduğu ve özlemini çektiği her türlü hazzı ve keyfi cennette lütfedecektir" diye düşünmek daha uygundur. Şu hadis-i şerif bu kanaatimizi desteklemektedir: "Eğer Allah seni cennete koyarsa, canının çektiği, gözünün hoşlandığı her şey orada olacaktır." (Tirmizî, Cennet, 11) Ayrıca bkz. Fussılet 41/31.

2. Rivayete göre, putların bir sineği dahi yaratamayacağından bahseden Hac 22/73. âyeti nâzil olduğunda bazı Yahudiler, bir sineğin örnek verilmesini alay konusu etmişlerdir. Âyet bunun üzerine gelmiştir.

3. Âyetin nüzûl sebebi dikkate alındığında "Misak" sözcüğünün; Allah ile İsrailoğulları arasında "…Allah'ı birleme, O'nun buyruklarını yerine getirme ve her daim O'nun sözüne itaat etme; buna karşılık da Allah'ın onları bütün milletlerden üstün kılması…" (Kitab-ı Mukaddes, Tesniye, 26/16-19) ile ilgili ahitleşme olduğu anlaşılmaktadır. Bu ifadeyle, insanın Allah'ı tanıyacak ve O'na kulluk edecek özellikte yaratılmasının kastedilmiş olması da mümkündür. Krş. Ra'd 13/25.

اَلْجُزْءُ الْأَوَّلُ ۝

وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّي جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَلِيفَةً ۖ قَالُوٓا اَتَجْعَلُ
فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَ ۚ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ
وَنُقَدِّسُ لَكَ ۖ قَالَ اِنِّٓي اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَآءَ
كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ اَنْۢبِـُٔونِي بِاَسْمَآءِ هٰٓؤُلَآءِ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَآ اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا ۖ
اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يٰٓاٰدَمُ اَنْۢبِئْهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْ ۚ
فَلَمَّآ اَنْۢبَاَهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْ ۙ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنِّٓي اَعْلَمُ غَيْبَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ
﴿٣٣﴾ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّآ اِبْلِيسَ ۖ اَبٰى
وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٤﴾ وَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ اسْكُنْ
اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا ۖ وَلَا تَقْرَبَا
هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظّٰلِمِينَ ﴿٣٥﴾ فَاَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ
عَنْهَا فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ ۖ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ
عَدُوٌّ ۖ وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِينٍ ﴿٣٦﴾ فَتَلَقّٰٓى
اٰدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۚ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾

30. Hani bir zamanlar Rabbin meleklere, "Ben yeryüzünde (onu sahiplenip imar edecek) birini halife tayin edeceğim" demişti. Bunun üzerine melekler de, "Hayret! Orada bozgunculuk yapacak, kan dökecek birini mi (halife) yapacaksın? Oysa biz Sana hamd ediyor, Seni tespih ediyor, tenzih edip yüceltiyoruz" demişler, Allah da, "Hayır! Ben sizin bilmediklerinizi bilirim; Benim bir bildiğim var" diye karşılık vermişti.[1]

31. Ve Allah Âdem'e bütün isimleri öğretti.[2] Bir süre sonra, ona isimlerini öğrettiği varlıkları meleklere gösterip, "Mademki, siz bu işin doğrusunu biliyorsunuz haydi bana şunların isimlerini söyleyin bakalım" dedi.

32. Melekler dediler ki: "Ey Rabbimiz! Hâşâ! Sen yücelerden yücesin. Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz. Bizim, Senin bize öğrettiğinden başka bir bilgimiz yoktur. Şüphesiz Sen Alîm'sin; her şeyi ve kime ne öğreteceğini çok iyi bilirsin, Hakîm'sin; her işini bir hikmete göre yapar ve sağlam hükümler koyarsın."

33. Bunun üzerine Allah, "Ey Âdem! Meleklere şunların isimlerini (bir bir) söyle (de görsünler!)" dedi. Âdem de onlara bu varlıkların isimlerini (tek tek) söyleyince Allah buyurdu ki: "Demedim mi Ben size, göklerde ve yerde gizli, görünmeyen ne varsa hepsini Ben bilirim? Açığa vurduklarınızı da bilirim, gizlediklerinizi de."

34. Sonra meleklere, "Artık Âdem'in üstünlüğünü kabul edin"[3] dedik. Bütün melekler kabul ettiler, fakat İblis kabul etmedi. Ayak diredi, kibirlendi ve nankör biri oldu.[4]

35. Ve sonra dedik ki: "Ey Âdem! Sen ve eşin şu bahçeye yerleşin. Dilediğiniz meyvelerden bol bol yiyin. Ama sakın şu ağaca yaklaşmayın.[5] Yoksa kendinize yazık edersiniz."

36. Şeytan onları (kandırıp yasak ağacın meyvesinden yemelerini sağlayarak) yanılttı. Ve içinde bulundukları bahçeden; kolaylık ve rahatlık ortamından kovulmalarına sebep oldu. Biz de, "Birbirinize düşman olarak inin, çıkıp gidin buradan. Bundan böyle siz, belli bir süre yeryüzüne yerleşecek, oradaki nimetlerden yararlanmak için mücadelelerle dolu bir hayat yaşayacaksınız" dedik.

37. Bu sırada Âdem, Rabbinden bir takım kelimeler (tevbe duaları)[6] öğrendi (ve bu dualarla tevbe etti). Allah da onun tevbesini kabul buyurdu. Çünkü O Tevvâb'dır; tevbeleri daima kabul eder, Rahîm'dir; tevbe eden kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

---

1. Bu ve benzeri âyetlerde görüldüğü gibi Allah, insanın ilk yaradılışına dair ayrıntılı bilgi vermemektedir. Zira Allah'ın dileği tarihi ve antropolojik bilgiler vermek değil, toplumdaki mevcut ve kabullenilmiş bilgileri kullanarak tevhidi ikame etmektir. Hal böyle olunca ilk yaratılışla ilgili teorileri din adına tartışmak yerine onları bilimsel alana havale etmek daha uygundur. Bir Müslümanın bu teorilerden herhangi birine meyletmesi mümkündür. Fakat onu konuyla ilgili yegâne Kur'anî gerçek olarak savunması doğru olmaz. Bu konuda inanılması zorunlu olan tek husus "Yaratıcının Allah olduğu" gerçeğidir.
2. Yani insana konuşma, düşünme, öğrenme, öğretme, âlet yapma, geliştirme ve bilim yapma yeteneği verdi.
3. Buradaki secde etme emri, saygı gösterme, üstünlüğünü kabul etme anlamındadır.
4. M. M. Ali "melek" ile "meleke" arasında dilsel bir ilişki kurar ve İblisin insandaki kötülük yapma, meleğin ise iyilik yapma kabiliyeti olarak da yorumlanabileceğini belirtir.
5. Kitâb-ı Mukaddes'te de bunun, iyiyi kötüyü bilme ve hayat ağacı olduğu kaydedilir (Tekvin, 2/9).
6. Bkz. Â'raf 7/23.

سُورَةُ الْبَقَرَةِ ٦

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ
هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾ يَا بَنِي
إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي
أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٤٠﴾ وَآمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا
لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ ۖ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا
قَلِيلًا ۖ وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ ﴿٤١﴾ وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا
الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا
مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿٤٣﴾ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ
وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ
وَالصَّلَاةِ ۚ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴿٤٥﴾ الَّذِينَ يَظُنُّونَ
أَنَّهُمْ مُلَاقُو رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿٤٦﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ
اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى
الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا
يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٨﴾

38. Onlara demiştik ki: "Hepiniz oradan inin, çıkıp gidin. Fakat Benim katımdan size bir yol gösterici geldiğinde bilin ki, ona uyup Benim yolumdan gidenler için hiçbir korku yoktur ve onlar aslâ üzülmeyeceklerdir."

39. "(Benim yolumdan gitmeyip) küfürde direnen ve âyetlerimizi yalanlayanlar ise, cehennemliklerin ta kendileridir ve orada asırlarca kalacaklardır."[1]

40. Ey İsrailoğulları! Size lütfettiğim nimetlerimi hatırlayın, Bana (daha sonra gelecek peygambere inanacağınıza ve yardım edeceğinize dair)[2] verdiğiniz söze uyun ki, Ben de size verdiğim söze uyayım. O halde azabımdan korkun da verdiğiniz sözden dönmeyin.

41. Elinizdeki kitabı (Tevrat'ı) onaylayan bu indirdiğim kitaba (Kur'an'a) inanın. Sakın onu ilk inkâr edenler siz olmayın. Basit dünya menfaatlerini âyetlerime tercih etmeyin.[3] Ey İsrailoğulları! Bana verdiğiniz sözü yerine getirmede sorumlu, duyarlı, bilinçli davranın.

42. Hakkı bâtıl ile örtmeyin ve bildiğiniz halde (Muhammed'e gelen vahyin Allah'tan olduğuna dair) gerçeği gizlemeyin.

43. Namazı ve zekâtı hakkıyla eda edin ve rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin (Müslümanlar gibi rükûlu namaz kılın).[4]

44. Ey Yahudi âlimleri! Allah'ın kitabını (Tevrat'ı) okuyup durduğunuz halde, kendinizi unutup başkalarına iyi ve güzel şeyler yapmayı nasıl emredebiliyorsunuz? Hiç düşünmüyor musunuz?

45. Siz, sabrederek ve namaz kılıp dua ederek Allah'tan yardım isteyin. Fakat bilin ki, bunlar nefse zor ve ağır gelen işlerdir. Bunları ancak bütün benliğiyle Allah'a ve O'nun emirlerine bağlanan kimseler yerine getirir.

الحزب

46. Bu kimseler bir gün mutlaka Rablerine kavuşacaklarını ve hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkacaklarını çok iyi bilirler.

47. Ey İsrailoğulları! Bir zamanlar size lütfettiğim nimetimi ve sizi diğer milletlere üstün kıldığımı[5] hatırlayın.

48. Ve öyle bir günden sakının ki, o gün kimse başkası adına bir şey ödeyemez, kimsenin şefaati kabul edilmez, kimseden fidye alınmaz ve onlara yardım da edilmez.[6]

---

1. H-l-d fiili sözlükte "Uzun süre kaldı" veya "İkamet etti" anlamına gelir. Bu kelime ebedîlik anlamından daha çok, uzun bir süre kalmaya delâlet eder. Nitekim Nebe' 78/23'te "Ahkâben", (Asırlarca) ifadesi kullanılmıştır. Allah, azabın şiddetini ve kalıcılığını belirtmek için insanın algı biçimine ve zihnindeki düşünce kalıplarına göre bir ifade kullanmıştır. "Sonsuzluk" ya da "Asırlarca" ifadesi bu üslûbun ürünüdür. Bu tür ifadeleri değerlendirirken Allah'ın yaşadığımız dünya şartlarına göre bir dil seçtiği, âhirette ise zaman açısından farklı bir boyuta geçileceği hatırda tutulmalıdır. Bkz. Nebe' 78/23, ilgili not.
2. Bkz. Âl-i İmrân 3/81.
3. Lafzen, "Âyetlerimi ucuz bir paha ile satmayın" ifadesi ile kastedilen, değeri ne olursa olsun dünyadaki her türlü menfaatin âhiretteki nimetler karşısında basit ve değersiz olmasıdır.
4. Yahudiler namazlarında rükûya varmazlar, doğrudan secdeye giderlerdi. Buradaki rükû aynı zamanda itaat anlamında da kullanılmış olabilir.
5. Bkz. Mâide 5/20. Bu üstünlük ırkî bir üstünlük değil, Yahudilerin tevhit inancına sahip olmaları ve o dönemde münasebette bulundukları diğer putperest halklara karşı sağladıkları bir üstünlüktür.
6. Bu âyetle Yüce Allah, "sayılı birkaç gün dışında azap görmeyeceklerini" söyleyerek (Bakara 2/80) kendilerini Allah katında ayrıcalıklı gören ve seçilmiş olduklarını iddia eden Yahudilerle, bir bedel ödeyerek günahını affettirdiğini zanneden Hristiyanlara önemli bir uyarıda bulunmaktadır.

وَاِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ
يُذَبِّحُونَ اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ ۚ وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَآءٌ مِنْ
رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٤٩﴾ وَاِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَاَنْجَيْنَاكُمْ
وَاَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٠﴾ وَاِذْ وٰعَدْنَا مُوسٰٓى
اَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٥١﴾
ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٢﴾ وَاِذْ
اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿٥٣﴾
وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ اَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ
الْعِجْلَ فَتُوبُٓوا اِلٰى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُٓوا اَنْفُسَكُمْ ۚ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ
لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ ۚ فَتَابَ عَلَيْكُمْ ۚ اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ
﴿٥٤﴾ وَاِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً
فَاَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٥﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ
بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ
وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ۚ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا
رَزَقْنَاكُمْ ۚ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾

49. Ey İsrailoğulları! Hani bir zamanlar sizi, işkencenin ve zulmün en kötüsünü uygulayan Firavun'un adamlarından kurtarmıştık. Onlar, oğullarınızı boğazlayarak öldürüyor, kadınlarınızı kızlarınızı sağ bırakıp kötü amaçları için kullanıyorlardı. Bu zulümden kurtulmanız Rabbinizin size büyük bir nimetiydi.[1]

50. Yine sizin için denizi yarmıştık ve hepinizi kurtarıp Firavun'un adamlarını da gözünüzün önünde boğuvermiştik.

51. Hani bir zamanlar Biz Musa ile (Sîna dağında ona vahyetmek üzere) kırk geceliğine sözleşmiş/ona söz vermiştik.[2] Fakat siz, Musa aranızdan ayrılınca, tuttunuz (Sâmirî'nin yaptığı) buzağıyı tanrı edindiniz. Böyle yapmakla siz Allah'a şirk koşuyordunuz.

52. Bütün bunlara rağmen şükredesiniz diye Biz yine de sizi affetmiştik.

53. Yine Biz Musa'ya, rehber edinesiniz diye Kitap[3] ve buzağıya tapıp tapmayanları ayırt edecek ölçüt (Furkan) verdik.

54. Musa, halkına, "Ey kavmim! Siz buzağıyı tanrı edinmekle kendinize büyük kötülük ettiniz. Artık gelin, sizi ayıpsız ve noksansız yaratan Rabbinize tevbe edin, içinizden buzağıya tapanları öldürün.[4] Böyle yapmanız, sizi kusursuz yaratan Rabbiniz katında daha hayırlıdır" demiş (ve siz bu emre uyarak tevbe etmiştiniz) Allah da yaptığınız tevbeyi kabul etmişti. Çünkü O Tevvâb'dır; yapılan tevbeleri daima kabul eder, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

55. Yine bir zamanlar siz, "Ey Musa! Biz Allah'ı kendi gözlerimizle açıkça görmedikçe sana aslâ inanmayız" demiştiniz. Bunun üzerine (ne oluyor diye çevrenize) bakınıp dururken o anda sizi şiddetli bir gürültü ile yıldırım çarpıvermişti.

56. Yıldırımın dehşetinden bir süre ölü gibi (baygın)[5] kalmanızdan sonra şükretmeniz için sizi ayıltmıştık.

57. (Tih sahrasında) bulutu üzerinize gölgelik yaptık, size kudret helvası ve bıldırcın indirdik ve "İhsan ettiğimiz bu güzel rızıklardan yiyin" dedik.[6] Fakat onlar bu nimetlere nankörlük ettiler. Böylece Bize değil, kendilerine zulmetmiş oldular.

---

1. Krş. Â'râf 7/141; İbrahim 14/6.
2. Ebû Amr, Ebû Cafer ve Yakub "Vâadnâ" (Sözleştik) fiilini "Veadnâ" (Söz verdik) şeklinde okumuşlardır.
3. Burada "Kitap" sözcüğünü Tevrat olarak açıklamadık. Zira Tevrat, Hz. Musa'ya verilen kitabın ismi olarak kullanıldığı gibi Tanah (Ahd-i Atik), Mişna, Talmud ve Yahudi din adamlarına (Rabbilere) ait bütün eserler için de kullanılmaktadır. (Baki Adam, DİA, "*Tevrat*" maddesi.)
4. Kitab-ı Mukaddes Çıkış, 32/27'de anlatıldığına göre Hz. Musa Tur'dan dönüşünde halkının buzağıya taptığını gördü ve şöyle dedi: 'İsrail'in Tanrısı Rab diyor ki: 'Herkes kılıcını kuşansın. Ordugâhta kapı kapı dolaşarak kardeşini, komşusunu, yakınını öldürsün.'" Levililer Musa'nın buyruğunu yerine getirdiler. O gün halktan üç bine yakın adam öldürüldü." Çıkış 29'daki "..böyle yapmakla bugün kendinizi Rabbe adamış oldunuz" ifadesi ise, "nefsinizi öldürün" âyetinin manevi bir arınmayı da kapsadığını düşündürmektedir.
5. "Ölü gibi (baygın)" diye çevirdiğimiz "Mevt" kelimesi her zaman hayatın sona ermesi anlamına gelmez. Aynı zamanda duyuların yitirilmesi, şuurun kaybedilmesi, büyük elem ve kederin hissedilmesi, uyku gibi anlamlara da gelir.
6. Bkz. Kitab-ı Mukaddes; Çıkış, 16. âyette geçen "Selva", sözlükte bıldırcına veya "Yelve" adı verilen kuşa denir. Bu kuşun yakalanması çok kolaydır. Kudret helvası ise bir çeşit tatlı çiğdir, dilimizde buna "Balsa" denir.

سُورَةُ الْبَقَرَةِ ٨

وَاِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ
رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ
خَطَايَاكُمْ ۭ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا
قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَاَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا
مِنَ السَّمَاۗءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾ وَاِذِ اسْتَسْقٰى مُوسٰى
لِقَوْمِهٖ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ ۭ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ
اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ۭ قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ ۭ كُلُوا
وَاشْرَبُوا مِنْ رِّزْقِ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ
﴿٦٠﴾ وَاِذْ قُلْتُمْ يٰمُوسٰى لَنْ نَّصْبِرَ عَلٰي طَعَامٍ وَّاحِدٍ فَادْعُ لَنَا
رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْۢبِتُ الْاَرْضُ مِنْۢ بَقْلِهَا وَقِثَّاۗىِٕهَا
وَفُوْمِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ۭ قَالَ اَتَسْتَبْدِلُوْنَ الَّذِيْ هُوَ اَدْنٰى
بِالَّذِيْ هُوَ خَيْرٌ ۭ اِهْبِطُوْا مِصْرًا فَاِنَّ لَكُمْ مَّا سَاَلْتُمْ ۭ
وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاۗءُوْ بِغَضَبٍ مِّنَ
اللّٰهِ ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُوْنَ
النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۭ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوْا يَعْتَدُوْنَ ﴿٦١﴾

58. Ve daha sonra demiştik ki: "Şu beldeye girin, oradaki nimetlerden dilediğiniz gibi bol bol yiyin, fakat o beldenin kapısından girerken görevlilere saygı gösterin ve "Biz burada barış içinde yaşamak için geldik"[1] deyin ki, yapacağınız hatalar hoş görülsün.[2] Biz, sözünde sadakat gösterenlere nimetlerimizi daha da artırırız."[3]

59. Fakat o zâlimler, bu emrimizin gereğini yerine getirmediler.[4] Biz de yaptıkları kötülüklerden dolayı, üzerlerine gökten bir azap indirdik.[5]

60. Hatırlayın ki bir zamanlar Musa, (susuzluktan kırılan) kavminin su ihtiyacını gidermemiz için Bize yalvarmıştı. Biz de ona, "Elindeki asâ ile şu kayaya vur" demiştik.[6] Musa kayaya vurur vurmaz o kayadan on iki kaynak fışkırmış ve İsrailoğulları'nın on iki boyundan her biri kendi kaynağını tanımış, belirlemişti. Biz de onlara, "Allah'ın lütfettiği bu nimetlerden yiyin için fakat yeryüzünde sakın fitne fesat çıkarmayın" diye emretmiştik.

61. Evet yine bir zamanlar siz, "Ey Musa! Biz tek çeşit yemek yemeğe daha fazla katlanamayacağız. Bizim için Rabbine dua et, bize yerden biten sebze, salatalık, sarımsak, mercimek ve soğan gibi yiyecekler versin" demiştiniz. Musa da öfkelenerek sizi şöyle azarlamıştı: "Özgürlük gibi üstün bir değerin yerine bu tür basit şeyleri mi istiyorsunuz? Dönün öyleyse (köle olarak yaşadığınız) o Mısır ülkesine! Bu istediklerinizin hepsi orada var." İşte bu yüzden onlar zillet ve hakarete maruz kalmışlar ve Allah'ın gazabına uğramışlardır.[7] Çünkü onlar, Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ediyorlar, hak hukuk tanımadan peygamberleri alçakça öldürüyorlardı.[8] Evet, onlar isyan ediyor, hadlerini aşarak ilâhî kuralları çiğniyorlardı.

---

1. Müfessirler, "Hıtta" kelimesini, "Bağışlanmayı dileme" şeklinde yorumlamışlardır. Fakat o dönemde bir beldeye giren yabancı kimselere şüphe ile bakılacağı dikkate alınırsa Ebû Müslim el-Isfahânî'nin verdiği "Biz buraya barış içinde yaşamaya geldik" şeklinde verdiği anlam daha isabetli görünmektedir.

2. "Nağfir" (Biz bağışlayalım) fiilini Nâfi ve Ebû Cafer "Yuğfer" şeklinde okumuşlardır. Biz anlamı bu okuyuşa göre verdik.

3. Krş. Â'râf 7/161.

4. Lafzen, "Kendilerine söylenen sözü başka bir sözle değiştirdiler" Biz bu âyete de Ebû Müslim'in 58. âyetteki yorumu doğrultusunda anlam vermeyi uygun gördük.

5. Krş. Â'râf 7/162. Kenan'dan dönen casuslar savaşmaktan korktukları için Kenan topraklarının kötü olduğu ve halkının da zalim olduğuna yönelik dedikodu yayıp halkın Hz. Musa'ya karşı ayaklanmasına sebep oldular. Bu sebeple Allah'ın onlara verdiği veba gibi ölümcül bir hastalık sebebiyle öldüler. Bkz. Kitab-ı Mukaddes, Çölde Sayım, 14/36-37. Eski dönemlerde insanlar başlarına gelen doğal âfet ve hastalıkları "Gökten indi" şeklinde ifade ediyorlardı. Allah da hadiseyi o inanca uygun olarak anlatmıştır.

6. Krş. Kitab-ı Mukaddes, Çıkış, 17/1-6. Hz. Musa'nın asâsını kayaya vurup taştan su çıkarması değişik şekillerde yorumlanmaktadır. Bilgi için bkz. M. Muhammed Ali, Holy Kur'an, Lahor 1973, s. 29, 96 no'lu dipnot.

7. "…Bu yüzden Allah size daima korku dolu bir kalp, görmeyen gözler ve idrak eksikliği verecektir." (Kitab-ı Mukaddes, Tesniye, 28/64, 65). Bu bölüm muhtemelen, İsrailoğullarının kendileri için çok tehlikeli olduğunu düşündüklerinden Kenan topraklarına girmekten korkmalarını ve sınırda açlıkla sınanmaları sebebiyle Musa Peygamber'e başkaldırmalarını anlatmaktadır. (Çölde Sayım, 14/1-16.)

8. İsrailoğulları'nın peygamberlerini öldürmeleriyle ilgili olarak bkz; Kitab-ı Mukaddes, I. Krallar, 18/4, 13; 19/14; II. Krallar, 9/7; Nehemya, 9/26.

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ هَادُوْا وَالنَّصٰرٰى وَالصّٰبِـِٕيْنَ مَنْ
اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ
رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٦٢﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا
مِيْثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّوْرَ ۭ خُذُوْا مَآ اٰتَيْنٰكُمْ
بِقُوَّةٍ وَّاذْكُرُوْا مَا فِيْهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴿٦٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ
مِّنْ بَعْدِ ذٰلِكَ ۚ فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ لَكُنْتُمْ
مِّنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِيْنَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ
فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُوْنُوْا قِرَدَةً خٰسِـِٕيْنَ ۚ ﴿٦٥﴾ فَجَعَلْنٰهَا
نَكَالًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿٦٦﴾ وَاِذْ
قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖٓ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تَذْبَحُوْا بَقَرَةً ۭ قَالُوْٓا
اَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا ۭ قَالَ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْجٰهِلِيْنَ
﴿٦٧﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَّنَا مَا هِيَ ۭ قَالَ اِنَّهٗ يَقُوْلُ
اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا فَارِضٌ وَّلَا بِكْرٌ ۭ عَوَانٌۢ بَيْنَ ذٰلِكَ ۭ فَافْعَلُوْا مَا
تُؤْمَرُوْنَ ﴿٦٨﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَّنَا مَا لَوْنُهَا ۭ قَالَ اِنَّهٗ
يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاۗءُ ۙ فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ النّٰظِرِيْنَ ﴿٦٩﴾

62. (Bu kimseler bütün bunlara rağmen halâ cennete sadece kendilerinin gireceğini söylüyorlar. Oysa) şu bir gerçektir ki, (Muhammed'e) iman edenler[1] de Yahudi, Hıristiyan ve Sâbiîler[2] de Allah'a ve âhiret gününe yürekten inanır, iyi ve yararlı işler yaparlarsa, Rableri katında hepsi için mükâfat vardır, onlara bir korku da olmayacak ve onlar aslâ üzülmeyeceklerdir.

63. Hani, (şiddetli bir sarsıntı ile) Sînâ dağını üzerinize (düşüverecekmiş gibi)[3] yükselttiğimiz sırada sizden söz almış ve size şöyle emretmiştik: "Allah'ın azabından korunmanız için size verdiğimiz kitaba sımsıkı sarılın, içerisindeki hükümleri hakkıyla yerine getirin."

64. Fakat buna rağmen siz sözünüzde durmadınız, eğer size Allah'ın lütfu ve merhameti yetişmeseydi hepiniz hüsrâna uğrardınız.

65. Nitekim (Davud peygamber zamanında) Cumartesi (Sebt/Şabat) gününün kutsallığını ihlâl edenlerin bulunduğunu biliyorsunuz. Bu azgınlıkları sebebiyle Biz de onlara, "Aşağılık maymunlar (gibi) olun; zillet ve esaret içinde yaşayın"[4] dedik.

66. Ve bu lâneti hem o devirlerde yaşayıp görenlere, hem de daha sonraki nesillere ibret dolu bir ceza; onu işitip ibret alacak duyarlı ve bilinçli kimseler için de bir öğüt vesilesi kıldık.

67. Yine bir zamanlar Musa kavmine, "Allah size bir sığır boğazlamanızı emrediyor" demişti. Onlar, "Sen bizimle alay mı ediyorsun?" dediler. O, "Hayır, ben alay eden biri olmaktan Allah'a sığınırım" dedi.

68. Kavmi (alaylı bir üslûpla), "Öyle ise sen bizim için Rabbine dua et, onun nasıl bir sığır olacağını bize iyice açıklasın" dedi. Musa, "Allah, 'o ne yaşlı ne de körpe, ikisi arasında orta yaşta bir sığır olacak' diyor. Siz bırakın alay etmeyi de emredilen şeyi yapmaya bakın" dedi.

69. Bu defa da, "Bizim için Rabbine yine dua et, bize sığırın rengini tam olarak açıklasın" dediler. Musa, "Allah 'bu sığır, bakanların hoşuna giden, içini açan, parlak, sarı renkli bir sığır olacak' diyor" diye cevap verdi.

---

1. Bazı müfessirler âyetin başındaki "İman edenler"in münafıklar olduğunu belirtmişse de bazıları bunların Hz. Peygambere inananlar olduğu görüşündedir. Konunun akışı bakımından bu son görüşün daha isabetli olduğu kanaatindeyiz. Zira âyetin öncesi ve sonrası uzun uzun İsrailoğulları'ndan bahsetmektedir.
2. Sâbiîlerin inançları hakkında farklı görüşler vardır. Genel anlayışa göre âyette geçen Sâbiîler, Hz. İbrahim'in dîni üzere olan kimselerdir. Bunların, vahdet inancını esas alan, Yahudilik ile Hıristiyanlık arası bir dinin temsilcileri oldukları, fakat aynı zamanda meleklere de tapındıkları ileri sürülmüş, Ehl-i Kitaptan sayılmamışlardır. Bazıları, Sâbiîlerin Mezopotamya bölgesinde yaşamış olan ve yıldızlara tapan bir kavim olduğunu ileri sürmüşse de bu görüş isabetli görünmemektedir.
3. Ref' kelimesi, Arapçada bir binayı yükseltmek veya alçaltmak, yüksek veya alçak inşa etmek için kullanılır. Dağın yükseltilmesi, şiddetli bir deprem sırasında Sîna dağının İsrailoğulları'nın üzerine düşüverecek bir duruma gelmesidir. İşte bu sırada İsrailoğulları korkuyla Allah'a yönelmiş ve Tevrat'ın emirlerine uyacaklarına dair O'na söz vermişlerdir. Krş. Â'raf 7/171.
4. Krş. Mâide 5/60; Â'râf 7/166. "Aşağılık maymunlar olun" ifadesini, Mücâhid ve onun izinden giden bazıları, "Bu değişimin şeklî değil manevî olduğu, fizikî yapıları insan kalmakla birlikte kalplerinin maymunlaştığı, karakterlerinin değiştiği, bozulmuş tabiatları gereği kimsenin bunlarla konuşmadığı ve bu sebeple toplumdan dışlandıkları için zillet içine düştükleri" şeklinde açıklamışlardır.

سُورَةُ الْبَقَرَةِ ١٠

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَّنَا مَا هِيَ ۚ إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا ۚ
وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ
لَّا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ ۖ مُسَلَّمَةٌ لَّا شِيَةَ
فِيهَا ۚ قَالُوا الْآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ ۚ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ ۖ
﴿٧١﴾ وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا ۖ وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ
تَكْتُمُونَ ۖ ﴿٧٢﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا ۚ كَذَٰلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَىٰ
وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ
بَعْدِ ذَٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً ۗ وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ
لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ ۚ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ
مِنْهُ الْمَاءُ ۚ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ ۗ وَمَا اللَّهُ
بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٧٤﴾ أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ
كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ
مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا
آمَنَّا ۚ وَإِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا
فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٧٦﴾

70. Onlar tekrar, "Ey Musa! Sen yine Rabbine bizim için dua et de, bize bu sığırın nasıl bir şey olacağını açıkça bildirsin; zira bu sığır konusunda kafamız iyice karıştı. İnşallah biz, istenen sığırı bulabiliriz(!)" dediler.

71. Musa, "Allah 'o, çift sürmek ve tarla sulamak için boyunduruğa koşulmamış, kusursuz, alacasız bir sığır olacak' diyor" dedi. "Eh, işte şimdi oldu" dediler. Sonunda uygun sığırı bulup kestiler. Fakat bunu yapmamak için de ellerinden geleni yaptılar.

72. Ey İsrailoğulları! (Bütün bunların sebebi şu idi:) Siz bir adam öldürmüş, suçu da birbirinizin üzerine atmıştınız. Oysa Allah gizlemiş olduğunuz şeyleri açığa çıkartacak güce sahiptir.

73. Bunun üzerine Biz, "Fâili meçhul cinayetlerde bu yöntemi (bir sığır kesip şüpheli kişilere, üzerinde ellerini yıkamak suretiyle kâtili bilmediklerine dair yemin ettirme yöntemini) uygulayın"[1] diye emrettik. Allah (fâili meçhul cinayetlerin kâtilini ortaya çıkarmak suretiyle) cinayetleri engellemekte[2] ve düşünesiniz diye uygulanacak kuralları size gösterip öğretmektedir.

74. Bütün bunlardan sonra, yine de kalpleriniz katılaşıp taş gibi oldu; hatta daha da sertleşti. (Taş deyip geçmeyin,) Öyle taşlar vardır ki, içinden ırmaklar fışkırır. Öyle kayalar vardır ki, yarılır içinden pınarlar çıkar. Yine öyle taşlar vardır ki, Allah korkusundan yuvarlanır.[3] Bilin ki, Allah yaptıklarınızın hiçbirinden habersiz değildir; günü geldiğinde sizi mutlaka hesaba çekecektir.

75. Şimdi siz (ey Peygamber ve ey müminler! Kalpleri taş gibi katılaşmış ataların torunları olan) bu Yahudilerin size inanmalarını mı umuyorsunuz? Ki, onların bir kısmı Allah'ın (Musa'ya indirilen) kelâmını dinliyor ve onu doğru olarak anladıkları halde bile bile tahrif ediyor; içindeki gerçekleri gizliyorlar.

76. Üstelik onlar inananlarla karşılaşınca, "Biz de inanıyoruz" derler. Fakat birbirleriyle baş başa kaldıklarında, "Allah'ın size (Tevrat'ta, kardeşlerinizin arasından bir peygamber geleceğine dair)[4] bildirmiş olduğu şeyleri Rabbinizden gelen bir delil olarak size karşı kullanmaları için mi onlara anlatıyorsunuz, buna hiç akıl erdiremiyor musunuz?" diyerek birbirlerini uyarırlar.

---

1. Âyetin bu kısmı, genel olarak "Kesilen sığırın bir parçasıyla ölüye vurun" şeklinde tercüme edilmiştir. Buna göre bu vurma sonucu ölü dirilmiş ve katili haber vererek tekrar ölmüştür. "Darabe" fiilinin bilinen "vurma" anlamı ve âyetin devamındaki "Allah ölüleri işte böyle diriltir" ifadesi böyle bir mana vermenin temel saiki olmuştur. M. Esed buradaki "Darabe" fiili ile ilgili geniş bir tahlil yapmış ve sonuçta burada bu fiille ilgili "Bu prensibi bu gibi çözülmemiş cinayet olaylarından bazısına uygulayın" şeklinde bir mana vermenin daha doğru olacağını belirtmiştir. Konunun hukuki bir sorunun çözümü ile ilgili olması ve İslam hukukundaki kasâme gibi bir hukuk kuralına kaynak teşkil etmesi dikkate alındığında böyle bir mânanın daha uygun olduğu kanaati güçlenmektedir.
2. Lafzen, "Ölüleri işte böyle diriltmekte."
3. Taşların Allah korkusuyla yuvarlanması mecazî bir ifadedir. Taşlar bile Allah'ın varlık âlemine koyduğu ilâhî kanunlara uyarken, İsrailoğulları'ndan bazılarının kalplerinin taştan daha katı olduğunu, dolayısıyla Allah'ın emirlerini dinlemediklerini, ifade etmektedir.
4. Krş. Kıtâb-ı Mukaddes, Tesniye, 18/15.

اَوَلَا يَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٧﴾
وَمِنْهُمْ اُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ اِلَّآ اَمَانِيَّ وَاِنْ
هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٧٨﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ
بِاَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هٰذَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ لِيَشْتَرُوا بِهٖ
ثَمَنًا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ اَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ
مِمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٧٩﴾ وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّآ اَيَّامًا
مَعْدُودَةً قُلْ اَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللّٰهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ
عَهْدَهٗٓ اَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾ بَلٰى مَنْ
كَسَبَ سَيِّئَةً وَاَحَاطَتْ بِهٖ خَطِيٓـَٔتُهٗ فَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ
النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨١﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ
﴿٨٢﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِٓى اِسْرَٓائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ اِلَّا
اللّٰهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى
وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا مِنْكُمْ وَاَنْتُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾

77. Onlar, gizlediklerini de açığa vurduklarını da Allah'ın bildiğini bilmiyorlar mı?

78. Onlardan bir kısmı ümmîdirler;[1] Kitaptan/vahiyden hiç haberleri yoktur. Bildikleri sadece kulaktan dolma uydurma şeylerdir. Onlar yalnızca hayal mahsulü temelsiz bilgilere dayanıyorlar.

79. Öyleleri de var ki, (kitabın, vahyin ne olduğunu bildikleri halde) kendi elleriyle arzu ve heveslerine göre kitap[2] yazıyor, sonra da "Bunlar Allah katındandır" diyorlar.[3] Bunu da basit dünya menfaati elde etmek için yapıyorlar.[4] Onların vay hallerine! Arzu ve heveslerine göre kitap uydurdukları için yazıklar olsun onlara! Yine yazıklar olsun onlara ki, bunu bir kazanç elde etme yolu olarak görüyorlar.

80. Bir de tutturmuşlar, "Sayılı birkaç gün dışında, bize kesinlikle azap edilmeyecek" diyorlar.[5] Ey Peygamber! De ki: "Bu konuda Allah'tan bir söz mü aldınız? Şâyet öyle ise (ki, böyle bir şey olamaz), Allah aslâ sözünden dönmez. Aslı esası olmayan[6] bir şeyi Allah'a nasıl isnat edebiliyorsunuz?"

81. Hayır, iş onların sandığı gibi değil! (Gerçekleri gizleyerek) günah işleyen ve bunu bir hayat tarzı haline getirerek şirk ve inkâr batağına saplanan kişiler cehennemliktirler; onlar orada (iddia ettikleri gibi birkaç gün değil) asırlarca kalacaklardır.

82. (Oysa Muhammed'in getirdiği dine) inanıp iyi ve yararlı işler yapanlar cennetliktir. Onlar orada sürekli olarak kalacaktır.

83. Ey İsrailoğulları! Bir zamanlar "Allah'tan başkasına tapmayacağınıza, anaya, babaya, akrabaya, öksüzlere ve yoksullara iyilikte bulunacağınıza, insanlara güzel söz söyleyeceğinize, namazı kılıp zekâtı vereceğinize" dair sizden kesin bir söz almıştık. Sonra, -pek azınız hariç- verdiğiniz sözden döndünüz. (Ey Medine Yahudileri! Tıpkı atalarınız gibi) şimdi de siz hakikatten yüz çevirmeye devam ediyorsunuz.

---

1. "Ümmiyyûn" kelimesi "ümmî"nin çoğuludur. "Ümmî" sözcüğü, anasından doğduğu gibi kalan, mektep-tahsil görmemiş, vahiy kültürüne vakıf olmayan kimseler için kullanılır. Burada kastedilen ise Tevrat'tan haberi olmayan Yahudilerdir. Âyetteki 'Emânî' kelimesi, 'ihtiras' anlamına gelen, ihtirasın yalana sürüklemesi sebebiyle, aynı zamanda yalan söyleme manasını da ifade eden "ümniyye" kelimesinin çoğuludur. Bazıları ise bu kelimeyi, "anlamını bilmeden bir kelimeyi tekrarlamaktır" diye açıklar.

2. Burada "Kitap" ile Yahudi geleneğinde "Sözlü Tora" şeklinde ifade edilen Talmud vb. metinlerin kastedilmiş olması mümkündür. Çünkü Yahudi dini geleneği, Sînâ vahyine dayandırdığı sözlü Tevrat'ı da Kutsal Kitab'ın bir parçası olarak değerlendirir.

3. Bazı Yahudilerin Tevrat'ı tahrif ederek, "Bu Allah katındandır" demeleri, Tevrat'taki Hz. Musa'dan sonra peygamberlerin geleceğini haber veren âyetleri çıkarmaları anlamında anlaşılabileceği gibi, Tevrat dışında birtakım dinî kitaplar yazıp bunların da Allah katından olduğunu halka söylemeleri ve onları bazı çıkarlar için kullanmaları anlamına da gelir.

4. Âyetteki "Semenen kalîlen" (Az bir kazanç) ifadesini biz "Basit bir dünya menfaati" diye çevirdik. Çünkü âhiret menfaati karşısında haksız yere elde edilen dünya menfaati ne kadar çok olursa olsun basit bir menfaattir.

5. Hz. Musa Tur'a gittiğinde orada kırk gün kalmış, bu süre içinde de İsrailoğulları buzağıya tapmışlardı (Bakara 2/51). Bir kısım Yahudiler, işte bu kırk günlük buzağıya tapınmaları sebebiyle kendilerinin ancak kırk gün cehennemde kalacaklarını söylemişlerdir. Yahudilerin vahiy ürünü gibi kabul ettikleri Talmud'a göre bu süre 12 aydır.

6. Lafzen, "Bilmediğiniz bir şeyi."

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَآءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ
اَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ اَقْرَرْتُمْ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾ ثُمَّ
اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ تَقْتُلُونَ اَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ
مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاِنْ
يَأْتُوكُمْ اُسَارٰى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ اِخْرَاجُهُمْ
اَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا
جَزَآءُ مَنْ يَفْعَلُ ذٰلِكَ مِنْكُمْ اِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُرَدُّونَ اِلٰٓى اَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا
بِالْاٰخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ
﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ
بِالرُّسُلِ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ
الْقُدُسِ اَفَكُلَّمَا جَآءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُكُمُ
اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا
غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

84. Yine sizden, birbirinizin kanını dökmeyeceğinize ve birbirinizi yurtlarınızdan çıkartmayacağınıza dair söz almıştık ve siz de kabul etmiştiniz. Buna (elinizdeki kitapta böyle yazdığına)[1] siz de şahitsiniz.

85. Bütün bunlardan sonra yine de siz birbirinizi öldürüyor, bir kısmınızı yurtlarından sürüp çıkarıyor, kötülük ve düşmanlık ederek onların aleyhine dayanışma içine giriyorsunuz. Onlar esir olarak sizin elinize düşünce, -esasen onları yurtlarından çıkarmanız haram olduğu halde- bir de onlardan fidye alıyorsunuz.[2] (Söyleyin!) Siz kitabın bir kısmına inanıyor bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden bunu yapanların cezası, dünya hayatında rezil olmaktan başka bir şey değildir. Kıyamet gününde ise, onlar çok şiddetli bir azaba çarptırılacaklardır. Bilin ki, Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

86. İşte onlar, âhirete karşılık dünya hayatını tercih edenlerdir. Onların azabı hafifletilmeyecek ve aslâ kendilerine yardım da edilmeyecektir.

87. Biz Musa'ya Kitap verdik. Ondan sonra birbiri ardınca peygamberler gönderdik. Meryemoğlu İsa'ya da apaçık deliller verdik ve onu Kutsal Ruh ile destekledik.[3] Fakat (siz ey Yahudiler!) bir peygamber size ne zaman hoşunuza gitmeyecek hükümler getirse her defasında büyüklük taslayarak karşı gelmediniz mi, onlardan bir kısmını yalanlayıp bir kısmını da öldürmediniz mi?

88. Onlar, "Bizim kalplerimiz boş laflara kapalıdır (yeterli bilgiye sahibiz, bizim yeni bir vahye ihtiyacımız yok) derler.[4] Hayır! İşin aslı öyle değil. Allah, onları inkârları yüzünden lânetlemiştir. İşte bu yüzden inanmıyorlar.[5]

---

1. Krş. Kitab-ı Mukaddes, Çıkış 20/13.
2. İslâm'dan önceki dönemde Medine'de Evs ve Hazrec kabileleri birbirleriyle sürekli savaş halindeydiler. Orada yaşayan üç Yahudi kabilesinden Benî Kaynuka ve Benî Nadîr Hazrec'in, Benî Kurayza da Evs'in müttefiki idi. Böylece, yaptıkları savaşlarda Yahudiler, müşriklerle ittifak halindeki öteki Yahudileri öldürüyorlardı. Ayrıca birbirlerinden aldıkları esirleri sonradan fidye karşılığı serbest bırakıyorlardı. Kur'an buna işaret etmektedir.
3. İslam öncesinde Kutsal Ruh, Allah'ın en yüce sıfatı hatta Zât'ı anlamına geliyordu. Yahudilikte Kutsal Ruh Allah'ın Zat'ını ifade etmesinin yanında O'nun hem yaratıcılık hem de insanlarla irtibat kuran yanını ifade eder. Allah Kutsal ruhu sayesinde dünyayı yaratmış ve insana kutsal ruhuyla hitap ederek vahiy göndermiştir. Kur'ân-ı Kerîm'e göre Kutsal Ruh vahiy getiren melektir: "Kutsal Ruh onu (Kur'an'ı) Rabbinden getirdi." (Nahl 16/102) Kutsal Ruh, Cebrâil ve Ruhu'l-Emin (Şuarâ 26/193) adı ile de bilinir. Bu durumda Cebrâil, Kutsal Ruh olan Yüce Zat'ın insanlarla irtibat kuran yanını temsil etmektedir. Sonuç olarak Hz. İsa'nın Kutsal Ruh ile desteklenmiş olması, onun kendinden önceki diğer peygamberler gibi ilahi vahye tâbi olduğu anlamına gelir.
4. "Ğulf" un iki anlamı vardır: Biri örtü, muhafaza veya mahzen anlamına gelen 'Ğılâf'ın çoğuludur. Bu durumda mâna, kalplerinin bir bilgi mahzeni olduğu ve başka bilgiye ihtiyaçları olmadığı şeklinde olur. Ğulf, aynı zamanda 'üstü kapatılmış' anlamına gelen "Ağlef"in çoğuludur ki, bu durumda mâna, kalpleri peygamberin söylediklerini idrak etmeye karşı kapalı demektir. Türkçede bu husus "Boş lafa karnımız tok" şeklinde ifade edilir. Bu âyet özelde Yahudilerin tutumunu eleştirmekle birlikte genelde kendini herkesten üstün görme, kendi düşüncesi dışındaki fikirlere kapalı olma, hakikati kendi tekeline alma, farklı fikirlere saygısızlık, ötekileştirme vb. şeklindeki tutucu ve bağnaz anlayış ve yaklaşımların yanlışlığına dikkat çekmektedir.
5. Arapçada "Kalîl" ifadesi bir şeyin az olduğu anlamına geldiği gibi hiç olmadığı anlamında da kullanılır. Bir başka ifadeyle bir şeyin çok az olması kinaye yoluyla o şeyin hiç olmadığı anlamına gelir. Bu kelime, Kur'an'ın pek çok yerinde bu anlamda kullanılmıştır.

وَلَمَّا جَآءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ
وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا
فَلَمَّا جَآءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى
الْكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾ بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ اَنْفُسَهُمْ اَنْ
يَكْفُرُوا بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ بَغْيًا اَنْ يُنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ
عَلٰى مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَآءُو بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍ
وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٩٠﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا
بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَا اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ
بِمَا وَرَآءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ
اَنْبِيَآءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٩١﴾ وَلَقَدْ جَآءَكُمْ
مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَاَنْتُمْ
ظَالِمُونَ ﴿٩٢﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ
الطُّورَ خُذُوا مَآ اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا قَالُوا سَمِعْنَا
وَعَصَيْنَا وَاُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ
قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ اِيمَانُكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٩٣﴾

89. Yahudiler, öteden beri inkârcı (müşrik Arap)lara karşı, (gelecek olan bir peygamber ve kitapla) üstünlük kurmak istiyorlardı. Şimdi ise, kendilerine Allah katından, ellerindeki (Tevrat'ın değiştirilmeyen bölümleri) ni doğrulayan Kur'an[1] geldiği (ve ellerine bu fırsat geçtiği) halde, (Tevrat'ın verdiği bilgilerden) Peygamber[2] olduğunu iyi bildikleri bu kişiyi (Muhammed'i) inkâr yoluna gittiler. Bu yüzden Allah, o kâfirleri lânetlemiştir.

90. Onlar, Allah'ın kullarından dilediğine (İsrailoğulları'ndan değil, Araplardan birine peygamberlik) lütfederek kitap göndermesini kıskanıp onu inkâr etmekle kendilerine ne kadar da kötülük ediyorlar! Bundan dolayı gazap üstüne gazaba uğrayacaklar. Bilin ki, böyle kâfirler için aşağılayıcı bir azap vardır.

91. Onlara, "Allah'ın indirdiği Kur'an'a inanın" denildiğinde, "Biz sadece kendimize indirilen kitaba inanırız" diyor ve Tevrat'ın dışındakileri inkâr ediyorlar. Hâlbuki bu Kitap onların elindeki Tevrat'ı doğrulayan hak bir kitaptır. Ey Peygamber! Sen onlara şunu sor: "Eğer kendinize inen kitaba inanıyor idiyseniz, daha önce Allah'ın bazı elçilerini niçin öldürüyordunuz?"

92. Andolsun ki, Musa size apaçık deliller getirmişti. Fakat daha sonra siz tutup buzağıya taptınız.[3] İşte sizler böyle zâlimlersiniz.

93. Hani, (şiddetli bir sarsıntı ile) Sina Dağı'nı atalarınızın üzerine (düşüverecekmiş gibi)[4] yükselttiğimiz sırada atalarınızdan söz almış ve "Size verdiğimiz kitaba sımsıkı sarılın ve emirlerimizi dinleyin" demiştik. Onlar ise, "Dinledik ve karşı geldik" dercesine davranışlar sergilediler.[5] Küfürde direnmeleri sebebiyle sevgisini kalplerinde taşıdıkları o buzağı (öğütülüp suya serpilerek)[6] onlara içirildi.[7] Ey Peygamber! Onlara de ki: "Mademki iman sahibi olduğunuzu söylüyorsunuz, o zaman bu nasıl bir iman ki, size bu kadar kötü şeyler yaptırıyor?!"

---

1. Lafzen, "Kitap."

2. "Tanrınız Rab size aranızdan, kendi kardeşlerinizden benim gibi bir peygamber çıkaracak. Onu dinleyin." "Onlara kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım, sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz, kendisine buyurduklarımın tümünü onlara bildirecek" Kitab-ı Mukaddes, Tesniye, 18/15,18. Ayrıca bkz. Saff 61/6 ve ilgili not.

3. Krş. Tâhâ 20/88 vd.

4. Bkz. Â'râf 7/171.

5. Lafzen, "İşittik ve isyan ettik dediler." Yahudiler sözlü olarak "Karşı geldik" dememişlerdir. Bazı müfessirlere göre, bu söz; Yahudilerin, işittiklerinin aksine davranmaları sebebiyle bu sözü söylemiş gibi kabul edildiklerini ifade etmektedir.

6. Bkz. Tâhâ 20/97.

7. Müfessirlerin çoğunluğu bu ayeti "buzağı sevgisi kalplerine yerleşmişti" şeklinde yorumlamışlardır. Fakat Taberi'nin Süddi'den naklettiği görüş Kitâb-ı Mukaddes'te anlatılanlarla örtüşmektedir. Bu sebeple âyete mana verirken o görüşü tercih ettik. Burada Hz. Musa ile kavmi arasında geçen olaya telmih söz konusudur. Konu Kitâb-ı Mukaddes'te şöyle anlatılır: "Musa ordugâha yaklaşınca buzağıyı ve oynayan insanları gördü; çok öfkelendi. Elindeki taş levhaları fırlatıp dağın eteğinde parçaladı. Altından yaptıkları buzağıyı alıp yaktı, toz haline gelinceye dek ezdi. Sonra suya serperek İsraillilere içirdi." (Çıkış, 32/19-20) Yahudilikte kadının kocasına ihanetinden şüphe edilirse, içinde Tevrat sayfası ve biraz toz bulunan su kadına içirilir, şayet ihanet ettiyse onun öleceğine inanılırdı. Bir yoruma göre, İsrailoğulları Tevrat'a sahip olmakla sembolik olarak Tanrı ile evlilik anlaşmasına benzer bir antlaşmaya girmişken, altın buzağıya tapmaları O'na ihanet sayılmış ve evliliktekine benzer bir uygulama yapılmıştır. Geniş bilgi için bkz. Tora, II, 248.

قُلْ اِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ خَالِصَةً
مِنْ دُوْنِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ
﴿٩٤﴾ وَلَنْ يَّتَمَنَّوْهُ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ
بِالظّٰلِمِيْنَ ﴿٩٥﴾ وَلَتَجِدَنَّهُمْ اَحْرَصَ النَّاسِ عَلٰى حَيٰوةٍ ۛ
وَمِنَ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا يَوَدُّ اَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ اَلْفَ سَنَةٍ ۚ
وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهٖ مِنَ الْعَذَابِ اَنْ يُّعَمَّرَ ۗ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌ
بِمَا يَعْمَلُوْنَ ﴿٩٦﴾ قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيْلَ فَاِنَّهٗ نَزَّلَهٗ
عَلٰى قَلْبِكَ بِاِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى
وَّبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٩٧﴾ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِّلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ
وَرُسُلِهٖ وَجِبْرِيْلَ وَمِيْكٰلَ فَاِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ لِّلْكٰفِرِيْنَ
﴿٩٨﴾ وَلَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ اٰيٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ ۚ وَمَا يَكْفُرُ بِهَآ اِلَّا
الْفٰسِقُوْنَ ﴿٩٩﴾ اَوَكُلَّمَا عٰهَدُوْا عَهْدًا نَّبَذَهٗ فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ ۗ
بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٠٠﴾ وَلَمَّا جَآءَهُمْ رَسُوْلٌ مِّنْ
عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيْقٌ مِّنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا
الْكِتٰبَ ۘ كِتٰبَ اللّٰهِ وَرَآءَ ظُهُوْرِهِمْ كَاَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٠١﴾

94. Ve yine de ki: "Allah katındaki cennet[1] diğer insanlara değil, yalnız size ait ise ve eğer bu iddianızda samimiyseniz, haydi ölümü isteyin (de o cennete hemen kavuşun)."[2]

95. Onlar kendi işledikleri (günahlar) yüzünden aslâ ölümü istemeyeceklerdir. Allah, bu zâlimleri çok iyi bilmektedir.

96. Sen onları, (ölümü istemek bir yana) dünya hayatına karşı en hırslı insanlar olarak görürsün, hatta onlar dünyaya müşriklerden daha çok düşkündürler.[3] Onların her biri kendisine bin yıl ömür verilmesini temenni eder. Ne kadar yaşarlarsa yaşasınlar, bu onları azaptan kurtaramayacaktır. Allah onların bütün yaptıklarını görmektedir.

97. Ey Peygamber! Cebrail'e düşman olan Yahudilere sen şunu söyle: Bu Kur'an'ı Allah'ın emriyle senin kalbine indiren O'dur. Ki o Kur'an, Yahudilerin ellerindeki Kitab'ı doğrulayan hidayet ve müjde kaynağı bir kitaptır; fakat bunu anlayacak olanlar müminlerdir.

98. Kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman olursa bilsin ki, Allah da böyle kâfirlerin düşmanıdır.[4]

99. Andolsun ki, Biz sana apaçık âyetler indirdik. Onları inkâr edenler, ancak (bu Yahudiler gibi) doğru yoldan sapmış olanlardır.

100. Nitekim onların ataları da her söz verdiklerinde, içlerinden bir kısmı sözlerinden dönmedi mi? Hatta onların çoğu Tevrat'a da inanmazdı.

101. Şimdi, Allah tarafından, ellerindeki Tevrat'ı onaylayan bir peygamber gönderilince de, kendilerine kitap verilenlerden bir kısmı Allah'ın kitabını (Tevrat'taki peygamber geleceğini bildiren âyetleri)[5] görmezlikten gelip terk etmekte ve sanki o âyetleri hiç bilmiyormuş gibi davranmaktadır.

---

1. Lafzen, "Âhiret yurdu."

2. Krş. Cuma 62/6.

3. Âyetteki "Ve minellezîne eşrekû" cümlesinin başındaki "Vav", atıf harfidir, bağlaçtır. Tercüme buna göre verilmiştir. Ancak bu harfin ibtidaiyye (başlangıç) "vav"ı olması da mümkündür. Bu takdirde anlam şöyle olur: "Yahudileri hayata karşı en hırslı insanlar olarak görürsün. Müşriklerden de öyleleri vardır ki, kendilerine bin yıl ömür verilmesini bile isterler." Burada eleştirilen husus, dünyada yaşama arzusu değil, ahirette hesap verme düşüncesi taşımadan hırs ve şehvetle dünyada zalimce bir hayat yaşama arzusu ve yaptıklarının hesabını vermeme düşüncesidir.

4. Yahudilere göre Cebrâil, onların başına felâketler getiren bir "Kara haberci" konumundaydı. Tevrat'ta anlatıldığına göre, Daniel peygamber bir rüya görür ve rüyayı Cebrail "Yaruşalem (Kudüs) yakında helak olacaktır" şeklinde tabir eder. (Kitab-ı Mukaddes, Daniel, 8-9) Bu yüzden onun uğursuz olduğuna inanır ve onu düşman bilirler. Onların inancına göre Mikâil iyi ve güzel haberler getiren bir melektir. Yahudiler Hz. Peygambere Kur'an'ı getiren meleğin Cebrâil olduğunu öğrenince onun kendilerine düşman olduğunu söylemişler ve "Eğer Kur'an'ı getiren başka bir melek olsaydı kabul ederdik" demişlerdir. Vahidî'nin naklettiğine göre Yahudiler, Bâbil kralı Buhtunnasr'ın M.Ö. 586 yılında Kudüs'ü işgal edip Yahudi krallığına son vermesi sırasında Cebrâil'den yardım gördüğüne inandıkları için ona düşman olmuşlardır. Rivayete göre Buhtunnasr'ı öldürmek üzere Yahudilerin gönderdiği bir şahsa Cebrail mâni olmuş, bu yüzden Buhtunnasr öldürülmekten kurtulup Beyti'l-Makdis'i yerle bir etmiştir.

5. Bkz. Bakara 2/89, ilgili not.

وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلٰى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ ۚ وَمَا
كَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ
النَّاسَ السِّحْرَ ۗ وَمَآ اُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ
هَارُوتَ وَمَارُوتَ ۚ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ اَحَدٍ حَتّٰى يَقُولَآ
اِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۖ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ
بِهٖ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهٖ ۚ وَمَا هُمْ بِضَآرِّينَ بِهٖ مِنْ اَحَدٍ
اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۗ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ ۗ
وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرٰيهُ مَا لَهٗ فِى الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ۖ
وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ ۗ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾
وَلَوْ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ خَيْرٌ ۗ
لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ۚ ﴿١٠٣﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقُولُوا
رَاعِنَا وَقُولُوا انْظُرْنَا وَاسْمَعُوا ۗ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ
اَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ
وَلَا الْمُشْرِكِينَ اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ ۗ وَاللّٰهُ
يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهٖ مَنْ يَشَآءُ ۗ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾

102. Üstelik o Yahudiler, şeytan tabiatlı insanların Süleyman'ın saltanatı aleyhine ortaya attıkları yalan sözlere uydular. Oysa Süleyman (aslâ sihir yapmadı ve) kâfir (de) olmadı. Asıl kâfir olanlar insanlara sihri öğreten şeytan tabiatlı kimselerdir. Ayrıca Babil'de Hârut ve Mârut adlı (Yahudilere göre düşmüş)[1] iki meleğe de (sihir adına ilahi) bir şey indirilmiş değildir. (Şayet böyle bir şey olsaydı) o iki melek "Biz (zaten) fitneye düştük; bir imtihandayız, siz (sihirle meşgul olarak) küfre düşmeyin" derler ve kimseye bir şey öğretmezlerdi. Hal böyleyken o şeytan tabiatlı kimseler karı-koca arasını ayıran şeyleri (güya) o ikisinden öğrenmişler![2] Şu bir gerçek ki, sihirbazlar Allah'ın izni olmadıkça hiç kimseye zarar veremezler.[3] Onların öğrendikleri şeyler kendilerine fayda değil hep zarar veren şeylerdir. Andolsun ki, sihir yoluyla dünyalık çıkar sağlamayı amaçlayan kimselerin âhirette hiç nasipleri yoktur. Bunu onlar da bilmektedirler. Kendilerini (mânevî değerlerini) satarak, karşılığında (bu dünyada) elde ettikleri menfaat ne fenadır! Keşke bunu bilselerdi!

103. Onlar iman etmiş ve (bu tür günahlardan) sakınıp korunmuş olsalardı, Allah katında kazanacakları sevap, kendileri için elbette daha hayırlı olurdu. Keşke bunu da bilselerdi!

104. Ey iman edenler! (Muhammed'e) "Râ'inâ" demeyin, fakat onun yerine "Unzurnâ" deyin[4] ve onu can kulağıyla dinleyin. Bilin ki, bu şekilde ona dil uzatan kâfirler için acı bir azap vardır.

105. Kitap Ehlinden küfürde direnenler ile müşrikler, Rabbiniz tarafından size bir Peygamber[5] gönderilmesinden hoşlanmazlar. Oysa Allah, peygamberliği dilediğine verir. Bilin ki, Allah büyük lütuf sahibidir (Bu lütfunu da dilediğine ihsan eder).

---

1. Kur'an burada Yahudilikteki bir efsaneye atıf yapmış ve o efsaneyi reddetmiştir. Şöyle ki: Yahudilik açısından melekler de günah işleyebilen iradeli varlıklardır. Hatta onlara göre cinler ve melekler akrabadır. Cin taifesi farklı bir cins kabul edilmez. Çünkü ana-babaları olan Samael bir melektir. Yahudilikte melekler İslam'daki gibi Allah katında itaatkâr olan varlıklardır. Fakat bir melek ne zaman gücüne güvenir ve isyan ederse Samael gibi bir cine dönüşür. Dolayısıyla cinler, Yahudiler için düşmüş meleklerdir. Âyette geçen Hârut ve Mârut da düşmüş melek soyundan gelmişlerdir. Âyette, Yahudilerin düşmüş meleklere dair inançlarına atıfla melekler ve büyü hadisesinin kökenine dair masallara gönderme yapılarak Hz. Süleyman hakkındaki iddiaları reddedilmiş ve büyü faaliyeti tam anlamıyla "şeytan işi" kabul edilmiştir.

2. Yani şeytan tabiatlı sihirbaz Yahudiler yaptıkları sihrin Allah'ın Harut ve Marut adlı iki meleğe gönderdiği bilgilere dayandığını iddia ederek yaptıkları sihri meşrulaştırmak istemişlerdi. Allah bu iddiayı reddetmiştir.

3. Yani sihir yapanların kendilerinde, olağanüstü bir güç yoktur. Allah bir şeyin gerçekleşmesi için sebepler yaratmıştır. Bu sebepleri yerine getirenler o şeyin gerçekleşmesine bir çeşit aracı olurlar.

4. Müslümanlar, Hz. Peygamber Kur'an okurken daha iyi anlamak için onun yavaş okumasını ister ve "râinâ" "Bizi gözet, anlamamız için bize imkân ver" derlerdi. "Râinâ" kelimesini, Yahudiler kendi dillerinde "Bizim çobanımız" ve "Kalın kafalı" anlamına gelen "Raînâ" şeklinde telaffuz ederek Peygamberle alay etmek istemişlerdi. Krş. Nisâ 4/46. Râina ifadesi aynı zamanda antik Mısır'da firavunların bir sıfatıdır.

5. Lafzen, "Rabbiniz tarafından size bir hayır." Semerkandî'nin de ifade ettiği gibi burada kastedilen, Hz. Peygamberdir. Çünkü sözü edilen kimseler, vahyin sözde daha itibarlı kişilere gelmesi gerektiğini söylüyorlardı. Bkz. Zuhruf 43/31.

مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَاْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَآ اَوْ مِثْلِهَا ؕ
اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٦﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهٗ
مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ
وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٠٧﴾ اَمْ تُرِيدُونَ اَنْ تَسْـَٔلُوا رَسُولَكُمْ
كَمَا سُئِلَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُ ؕ وَمَنْ يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ
بِالْاِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيلِ ﴿١٠٨﴾ وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ
اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِكُمْ كُفَّارًا ۚ
حَسَدًا مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ ۚ
فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتّٰى يَاْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى
كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٩﴾ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ؕ وَمَا
تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا
تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٠﴾ وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ كَانَ
هُودًا اَوْ نَصٰرٰى ؕ تِلْكَ اَمَانِيُّهُمْ ؕ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ
كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١١١﴾ بَلٰى مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهٗ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهٗٓ
اَجْرُهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ ۪ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾

106. Şunu iyi bil ki, Biz bir şeriatı[1] değiştirmek veya onu tamamıyla kaldırmak istediğimizde, onun yerine ondan daha iyisini veya onu aratmayacak olanını getiririz.[2] Bilirsin ki, Allah'ın her şeye gücü yeter.

107. Yine bilirsin ki, göklerin ve yerin hükümranlığı yalnız Allah'a aittir (O halde din konusunda tek yetkili de O'dur). Ve sizin Allah'tan başka ne bir dostunuz vardır, ne de bir yardımcınız!

108. Ey müminler! Bundan önce Musa'dan istendiği gibi, yoksa siz de aynı şekilde Peygamberinizden olmayacak şeyler mi isteyeceksiniz?[3] Bilin ki, kim (böyle isteklerde bulunarak) imanı bırakıp küfrü tercih ederse doğru yoldan sapmıştır.

109. Kitap Ehlinden pek çoğu, hakikat tam olarak ortaya çıktıktan sonra, içlerindeki kıskançlıktan dolayı sizi imanınızdan vazgeçirmek isterler.[4] Allah'ın (savaş) emri gelinceye kadar onları kendi hallerine bırakın ve onlara dokunmayın. Bilin ki, Allah'ın her şeye gücü yeter (Dolayısıyla zamanı geldiğinde onları cezalandıracaktır).

110. Siz namazı kılın, zekâtı verin (Onların yaptıklarına karşılık Allah'a sığınmaya devam edin). Hayatta iken kendiniz için yaptığınız her hayırlı işin karşılığını Allah'ın huzuruna vardığınızda mutlaka bulacaksınız. Çünkü Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.

111. Yahudi ve Hıristiyanlardan her biri, kendilerinden başka kimsenin cennete giremeyeceğini iddia etmektedir. Bu onların kendi kuruntularıdır. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Eğer bu iddianızda samimi iseniz, haydi delilinizi getirin de görelim!"

112. Hayır! Durum hiç de öyle değil! Asıl cennete girecek olanlar, kalbi iyi niyet ve güzelliklerle dolu olan ve bütün benliği ile kendini Allah'a teslim edenlerdir ki, onlar işlediklerinin karşılığını Allah'ın huzuruna vardıklarında tam olarak bulacaklardır. Böyle kimseler için korku da olmayacak ve onlar aslâ üzülmeyeceklerdir.

---

1. Lafzen, "Âyeti."

2. Krş. Nahl 16/101. İbn Âşur bu âyetle ilgili olarak şu yorumu yapmıştır: "Yahudiler, kendi dinlerinin geçerli olduğunu söylüyor ve şöyle diyorlardı: "Muhammed Tevrat'ı hak olarak niteliyor ve kendisinin Tevrat'ı onaylamak üzere gönderildiğini söylüyor. Nasıl oluyor da onun getirdiği din Tevrat'ın hükümlerini geçersiz kılabiliyor? Demek Allah hangi dinin daha iyi olduğunu bilmiyor ve gerçeği anlayınca o dini başka bir dinle değiştiriyor öyle mi?" Âyet Yahudilerin bu sözlerine cevap niteliğindedir. Âyeti bu yorum çerçevesinde ve ayrıca bu sûrenin 91. ve 105. âyetleriyle birlikte düşündüğümüzde, bizim verdiğimiz anlam daha makul görünmektedir.

3. Yahudilerin Hz. Musa'dan kendilerine Allah'ı açıkça göstermesini istemeleri (Bakara 2/55) gibi, müşrikler de Hz. Peygamberden Uhud Dağı'nı altına çevirmesi, yerden nehirler fışkırtması vb. somut mucizeler talep ediyorlardı. Bu durum karşısında müminler de içlerinden bazı isteklerde bulunmayı geçirmiş olabilirler.

4. Yahudiler İslam dininin tevhide dayalı bir din olduğunu, insanları kötü yola sapmaktan alıkoyduğunu bildikleri halde düşmanlıklarına devam ediyorlar, Müslümanları tekrar putperestliğe döndürmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Hatta müşrikleri Müslümanlardan üstün görüyorlardı. (Bkz. Nisa 4/51) Buna rağmen Yüce Allah, müminlerin onları hoş görüp kendi hallerine bırakmalarını istemiştir.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارٰى عَلٰى شَيْءٍ ۖ وَقَالَتِ النَّصَارٰى
لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلٰى شَيْءٍ ۙ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ ۗ كَذٰلِكَ
قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۚ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ
مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ اَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعٰى فِي
خَرَابِهَا ۚ اُولٰٓئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ اَنْ يَدْخُلُوهَا اِلَّا خَآئِفِينَ ۚ لَهُمْ
فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَلِلّٰهِ
الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَاَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ
وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا ۗ سُبْحَانَهُ ۚ بَلْ لَهُ مَا
فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۖ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿١١٦﴾ بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ ۖ وَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ
﴿١١٧﴾ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَاْتِينَآ
اٰيَةٌ ۗ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۘ تَشَابَهَتْ
قُلُوبُهُمْ ۗ قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَاكَ
بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۙ وَلَا تُسْـَٔلُ عَنْ اَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾

113. Yahudiler, "Hıristiyanların dini sağlam bir esasa dayanmaz" derler. Hıristiyanlar da, "Yahudilerin dini sağlam bir esasa dayanmaz" derler. Hem de onlar Tevrat'ı ve İncil'i[1] okudukları halde böyle söylemektedirler. Aynı şekilde hiçbir ilahî bilgiye sahip olmayan müşrikler de sizin için, onların sözlerine benzer şeyler söylerler. Artık, onların anlaşamadığı konularda Allah hükmünü kıyamet günü verecektir.

114. (Evet, bu ve benzeri sözler söyleyenler zâlim kimselerdir; fakat) Allah'ın mescitlerinde O'nun adının anılmasına engel olan ve oraların harap olması için çalışan şu (müşrik)[2] kimselerden daha zâlim kim olabilir? Böyle kimseler, mescitlere ancak müminlerden korkarak ve çekinerek girebilmelidir. Onlar dünyada rezil rüsvâ olacak, âhirette de korkunç bir azaba çarptırılacaktır.

115. (O zalimlerin engellemeleri sizin ibadetinize mani olmasın)[3] Yeryüzünün her tarafı[4] Allah'ındır. Nereye dönerseniz dönün, O'na yönelmiş olursunuz.[5] Allah Vâsi'dir; bilgisi, lütfu ve rahmeti çok geniştir, kullarına kolaylık gösterir, Alîm'dir; nerede olursa olsun Kendisine yöneleni bilir.

116. O zalimler bir de "Allah bir çocuk edindi" dediler. Hâşâ! Allah çocuk edinmekten münezzehtir. (Hem çocuk edinmeye neden ihtiyaç duysun ki?!) Esasen, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Ve hepsi O'nun buyruğuna boyun eğmektedir.

117. Gökleri ve yeri eşsiz güzellikte yaratan O'dur.[6] O, herhangi bir şeyin olmasını dilerse ona ol der, o da (Allah'ın koyduğu yasalara uygun olarak belli bir süreçte) olur.

118. Hiçbir ilahî bilgiye sahip olmayan müşrikler de, "Allah bizimle konuşsa ya da bize bir mucize gelse olmaz mıydı?" derler. Kendilerinden öncekiler de buna benzer sözler söylemişlerdi. Onların zihniyetleri hep aynıdır. Hiç şüphesiz Biz, varlığımıza ve kudretimize işaret eden delilleri tam olarak açıkladık; fakat bunu anlayacak olanlar, varlığın özünü kavrama yeteneği olan kimselerdir.[7]

119. Ey Peygamber! Şüphesiz Biz seni hak ve hakikatlerle dolu olan Kur'an ile müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik (O halde dileyen inansın, dileyen inkâr etsin).[8] Cehennemliklerden sen sorumlu değilsin/onlar hakkında Benden bir şey isteme.[9]

---

1. Lafzen, "Kitabı."
2. Putperest Kureyşliler Müslümanları Mekke'deki Kâbe'den çıkarmışlardı ve Yahudilerle Hristiyanlar şimdi Medine'deki küçük Müslüman topluluğunu yok etme yolunda onlara yardım ediyorlardı ki, bu kısaca bizzat Kâbe'nin yıkılması anlamına geliyordu. "Mescid" kelimesi burada, Kâbe'nin dünyadaki bütün mescitlerin merkezi olması hasebiyle kullanılmıştır.
3. İbn Hayyan, Tantâvî ve bazı müfessirler böyle bir yorum yaparak âyeti bir önceki âyetle irtibatlandırmışlardır.
4. Lafzen, "Doğu da, batı da Allah'ındır." Krş. Bakara 2/142.
5. Lafzen, "Allah oradadır."
6. Bedi' kelimesi, hem eşsiz güzellikte yaratılmış olanı hem de böyle bir şeyi yaratanı ifade etmek için kullanılır. "Bedi" daha önceden bir örneği olmadan bir şeyi ilk defa yapan, üreten veya meydana getirendir. Allah, bir örneği olmadan yaratma gücüne sahiptir.
7. Krş. En'âm 6/111.
8. Bkz. Kehf 18/29.
9. Nâfi' ve Yakub, "Ve lâ tüs'el" fiilini "Ve lâ tes'el" şeklinde okumuştur. İkinci anlam bu okuyuş farkı sebebiyle verilmiştir.

وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ۗ قُلْ اِنَّ
هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى ۗ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَٓاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِى جَٓاءَكَ
مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَّلَا نَصِيرٍ ﴿١٢٠﴾ اَلَّذِينَ اٰتَيْنٰهُمُ
الْكِتٰبَ يَتْلُونَهٗ حَقَّ تِلَاوَتِهٖ ۗ اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهٖ ۗ وَمَنْ يَكْفُرْ
بِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٢١﴾ يَا بَنِٓى اِسْرَٓائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِىَ
الَّتِٓى اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنِّى فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٢٢﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا
لَا تَجْزِى نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْـًٔا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا
شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿١٢٣﴾ وَاِذِ ابْتَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ رَبُّهٗ بِكَلِمَاتٍ
فَاَتَمَّهُنَّ ۗ قَالَ اِنِّى جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَامًا ۗ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِى ۗ قَالَ لَا
يَنَالُ عَهْدِى الظّٰلِمِينَ ﴿١٢٤﴾ وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَاَمْنًا ۗ
وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرٰهِيمَ مُصَلًّى ۗ وَعَهِدْنَٓا اِلٰٓى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ
اَنْ طَهِّرَا بَيْتِىَ لِلطَّٓائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿١٢٥﴾
وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا وَارْزُقْ اَهْلَهٗ مِنَ
الثَّمَرَاتِ مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۗ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ
فَاُمَتِّعُهٗ قَلِيلًا ثُمَّ اَضْطَرُّهٗٓ اِلٰى عَذَابِ النَّارِ ۗ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٢٦﴾

120. Ey Peygamber! Dinlerine uymadıkça Yahudiler de Hıristiyanlar da senden aslâ hoşnut olmayacaklardır. Onlara de ki: "Allah'ın gösterdiği yol var ya, işte doğru yol budur." Sana Kur'an[1] geldikten sonra, şayet sen onların boş arzu ve heveslerine uyacak olursan bil ki, seni Allah'ın azabından koruyacak ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilirsin.

121. Kendilerine verdiğimiz kitabı hakkıyla okuyup ona uyanlar var ya, işte onlar o kitaba gerçek anlamda inanmış kimselerdir. Onu inkâr edenler ise, hüsrana uğrayanların ta kendileridir.

122. Ey İsrailoğulları! Vaktiyle size lütfettiğim nimetimi ve sizi diğer milletlere üstün kıldığımı hatırlayın.[2]

123. Ve kıyamet gününün azabından sakının. O gün kimse, başka biri adına bir şey yapamaz. Kimseden (günahlarının affı için) fidye kabul edilmez. Ona şefaat fayda vermez (atalarının seçilmiş olması yüzü suyu hürmetine kurtulamaz). Onlara yardım da edilmez.[3]

124. Bir zamanlar Rabbi, İbrahim'i bazı emir ve yasaklarla[4] sınamış, o da bu sınavı tam olarak başarmıştı. Allah da ona, "Seni insanlara önder yapacağım" demişti. Bunun üzerine İbrahim, "Rabbim! Soyumdan da önderler çıkar" diye dua etmiş, Allah ise, "Benim verdiğim söz (soyundan gelebilecek) zâlimleri kapsamaz" buyurmuştu.

125. Hatırla ki, Biz Kâbe'yi insanlar için sevap kazanacakları bir toplanma yeri ve güvenli bir mabet yaptık ve "Ey insanlar! İbrahim'in makamını namazgâh edinin" (dedik)/ İnsanlar İbrahim'in makamını namazgâh edindiler.[5] İbrahim ve İsmail'e de, "Evimi; tavaf edenler, tefekkür ve ibadet için orada bulunanlar, rükû ve secde edenler için tertemiz tutun" diye emrettik.

126. Hani İbrahim, "(Kâbe'yi emin bir mabet yaptığın gibi) bu verimsiz vâdiyi de güvenli bir belde yap. Burada yaşayanlardan Allah'a ve âhiret gününe iman edenleri birtakım ürün ve meyvelerle rızıklandır" diye yalvarmış, Allah da şöyle buyurmuştu: "Unutma ki Ben, küfürde direnen kimseyi de dünya nimetlerinden bir süre faydalandırırım, sonra da onu cehenneme sürüklerim. Ne kötü bir yerdir orası!"

---

1. Lafzen, "İlim."

2. Krş. Bakara 2/47.

3. Şefaat, en açık ifadeyle "aracılık etmek, birinin yüzü suyu hürmetine kurtulmak" anlamına gelir. Allah'ın İsrailoğulları'na nimetlerini hatırlattıktan ve ahirette kimsenin kimseye faydası olmayacağını teyit ettikten sonra şefaati zikretmesi, kendilerinin Allah tarafından seçilmiş bir topluluk olmasının yüzü suyu hürmetine de kurtulamayacaklarını ifade eder. Nitekim bir sonraki âyette zâlimlerin Hz. İbrahim'in soyundan da olsa önder olamayacağının ifade edilmesi bu görüşü desteklemektedir. Bu da âhirette kurtulmak için temel ölçünün bir soya mensup olmak değil, dinin emir ve yasakları konusunda duyarlı davranmak olduğunu göstermektedir.

4. Lafzen, "Kelimelerle." Tora ve Aftara'da (I, 144) bu sınavlar şöyle sıralanmıştır: 1. İbrâhim'in anavatanı Ur'dan ve ailesinin bulunduğu Harran'dan ayrılması, 2. Tanrı'nın vaatlerine rağmen Ken'an'da başlayan kıtlık, 3. Sara'nın Firavun tarafından alıkonulması, 4. Dört doğu kralıyla yapılan savaş, 5. Sara'nın kısırlığı nedeniyle Hacer'le yapılan evlilik, 6. Sünnet emri, 7. Avimelek'in Sara'yı alıkoyması, 8. Hacer'in İsmail doğmadan evden kaçması, 9. İsmail'in evden uzaklaştırılması emri, 10. İshak'ın kurban edilmesi.

5. Nâfi' ve İbn Âmir "Ve'ttehızû" (Edinin) kelimesini "Ve'ttehazu" (Edindiler) şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu sebeple verilmiştir.

وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعِيلُ ۖ رَبَّنَا تَقَبَّلْ
مِنَّا ۖ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ
وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَآ اُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ ۖ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا ۖ
اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٨﴾ رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً
مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ
وَيُزَكِّيهِمْ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٢٩﴾ وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ
مِلَّةِ اِبْرٰهِيمَ اِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ ۚ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا ۖ
وَاِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٣٠﴾ اِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ اَسْلِمْ ۙ
قَالَ اَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٣١﴾ وَوَصّٰى بِهَآ اِبْرٰهِيمُ بَنِيهِ
وَيَعْقُوبُ ۚ يَا بَنِيَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ
اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَآءَ اِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ
الْمَوْتُ ۙ اِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي ۖ قَالُوا نَعْبُدُ
اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ اٰبَآئِكَ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ اِلٰهًا وَاحِدًا ۚ
وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۖ لَهَا مَا كَسَبَتْ
وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ ۖ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٤﴾

127. İbrahim İsmail ile birlikte Kâbe'nin temellerini yükseltince şöyle dua etmişlerdi: "Ey Rabbimiz! Yaptığımız bu işi kabul eyle. Çünkü Sen Semî'sin; dualarımızı işitirsin, Alîm'sin; niyetlerimizi, düşüncelerimizi ve yaptıklarımızı bilirsin."

128. "Rabbimiz! Bizi Sana teslim olmuş kimseler eyle. Soyumuzdan da Sana teslim olan; Müslüman bir millet meydana getir.[1] Hacla ilgili ibadetleri nasıl yapacağımızı bize bildir. Tevbelerimizi kabul eyle. Çünkü Sen Tevvâb'sın; yapılan tevbeleri daima kabul edersin, Rahîmsin; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlisin."

129. "Rabbimiz! Yine soyumuzdan, insanlara Senin âyetlerini okuyup anlatan, kitap ve hikmeti öğreten ve onları şirkten ve günahlardan arındırıp tertemiz yapan bir peygamber[2] gönder. Çünkü Sen Azîz'sin; güçlüsün, dilediğini yaparsın, Hakîm'sin; hikmetinin gereği olarak böyle bir peygamber gönderirsin."

130. İbrahim'in dininden yüz çevirenler, sadece kendini bilmez beyinsizlerdir. Biz İbrahim'i dünyada peygamber olarak seçtik. O âhirette de iyi kullarımız arasında olacaktır.

131. Çünkü Rabbi ona, "Bana yürekten teslim ol" dediğinde İbrahim, "Evet, ben âlemlerin Rabbine yürekten teslim oldum" demişti.

132. İbrahim, oğullarına aynı şeyi vasiyet etti. Yakup da, (aynı vasiyeti yapmış ve) "Evlatlarım! Allah size bu dini seçti, artık siz de bu dünyadan Müslüman olarak göçün" demişti.

133. Ey Yahudiler! Yakub ölmek üzere iken siz onun yanında mıydınız ki?! O çocuklarına, "Ben öldükten sonra kime ibadet edeceksiniz?" diye sormuş, onlar da, "Senin Tanrına, ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın bir olan Tanrısına ibadet edeceğiz ve biz sadece O'na teslim olacağız" demişlerdi.[3]

134. Artık (İbrahim ve Yakub'un toplumu olan) bu millet geldi geçti. Onların kazancı kendilerine, sizin kazancınız da sizedir. (Boşuna övünmeyin.) Onların yaptıklarının size bir faydası olmayacaktır.[4]

---

1. Bu âyetten başlayarak takip eden birkaç âyette Hz. İbrahim ve Hz. Yakub'un diliyle tam altı defa İslâm ve türevlerinin kullanılmış olması dikkat çekicidir. Çünkü Hz. İbrahim'e gelen din İslam diniydi (Âl-i İmran 3/67). Yahudiler, adı İslam olan bu tevhit dinini kendi soylarına has milli bir din haline sokmuşlar, tevhit esaslarından uzaklaşmışlardı. Yüce Allah böyle bir üslupla Hz. Peygambere gelen İslam dininin Hz. İbrahim'e gelen dinle aynı olduğuna, Hz. Peygamberin dininden yüz çevirmenin Hz. İbrahim'in dininden yüz çevirmek olduğuna dikkat çekmektedir.

2. Bu peygamber Hz. Muhammed'den başkası değildir. Nitekim Hz. Peygamber, "Ben babam İbrahim'in duası, kardeşim İsâ'nın müjdesi ve annemin rüyasıyım" (İbn Hanbel, Müsned, IV, 127) buyurmuştur.

3. Âyetin muhatabı Yahudilerdir, çünkü Yahudiler "Her peygamber ölürken Yahudi olarak ölür" diye iddia ediyorlardı. Rivayete göre bir Yahudi Hz. Peygambere gelerek "Yakup vefat ederken çocuklarına Yahudiliği tavsiye ettiğini biliyor musun?" demişti. Âyet onların bu iddialarını reddetmektedir.

4. Lafzen, "Onların yaptıklarından sorumlu olmayacaksınız." Yahudiler, temelini İbrahim, İshak ve Yakub'a dayandırdıkları soya dayalı bir seçilmişlikle övünürlerdi. Âyetin bağlamı, bu övünmenin bir faydasının olmayacağını, herkesin kendi yaptığından sorumlu olacağını ifade ettiği için böyle bir anlam vermeyi uygun gördük.

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى تَهْتَدُوا ؕ قُلْ بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ
حَنِيفًا ؕ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٥﴾ قُولُوٓا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ
اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ اِلٰٓى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ
وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَآ اُوتِيَ مُوسٰى وَعِيسٰى وَمَآ اُوتِيَ
النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ ۚ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ ۗ وَنَحْنُ لَهُ
مُسْلِمُونَ ﴿١٣٦﴾ فَاِنْ اٰمَنُوا بِمِثْلِ مَآ اٰمَنْتُمْ بِهٖ فَقَدِ اهْتَدَوْا ۚ
وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا هُمْ فِى شِقَاقٍ ۚ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللّٰهُ ۚ وَهُوَ
السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣٧﴾ صِبْغَةَ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً ۗ
وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ ﴿١٣٨﴾ قُلْ اَتُحَآجُّونَنَا فِى اللّٰهِ وَهُوَ رَبُّنَا
وَرَبُّكُمْ ۚ وَلَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۚ وَنَحْنُ لَهُ
مُخْلِصُونَ ﴿١٣٩﴾ اَمْ تَقُولُونَ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ
وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى ؕ قُلْ ءَاَنْتُمْ اَعْلَمُ
اَمِ اللّٰهُ ؕ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهٗ مِنَ اللّٰهِ ؕ وَمَا اللّٰهُ
بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ
وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ ۚ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤١﴾

135. Hal böyleyken halâ Yahudiler, "Yahudi olun", Hıristiyanlar da, "Hıristiyan olun ki doğru yola eresiniz", deyip duruyorlar. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Hayır! Biz İbrahim'in şirkten uzak olan Hanif dinine uyarız. İbrahim aslâ müşriklerden olmamıştır."

136. Ey müminler! Siz şöyle söyleyin: "Biz Allah'a, bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve onların (peygamberlik verilen) torunlarına indirilenlere, Musa ve İsa ile diğer peygamberlere Rablerinden verilen kitaplara inandık, iman ettik; biz bu peygamberler arasında herhangi bir ayrım yapmayız. Biz Allah'a teslim olan; Müslüman kimseleriz."[1]

137. Eğer onlar da sizin inandığınız gibi inanırlarsa doğru yolu bulmuş olurlar. Eğer inanmaz ve yüz çevirirlerse, bilin ki onların tavrı, sadece kör bir inatçılıktır. Ey Peygamber! Onlara karşı Allah sana yeter, Allah onların haklarından gelecektir. O Semî'dir; kimin ne söylediğini işitir, Alîm'dir; sizin samimiyetinizi de onların kin ve hasetlerini de çok iyi bilir.

138. Ey müminler! Siz deyin ki: (Vaftiz de neymiş ki?!) Biz Allah'ın boyasıyla; tevhit inancıyla boyanmışız. Allah'ın boyasından daha güzel bir boya mı olur? Biz O'nu gerektiği gibi tanır ve yalnız O'na ibadet ederiz; sizin gibi peygamberi tanrı edinerek tevhide şirk bulaştırmayız."[2]

139. Ey Peygamber! De ki: "Ey Kitap Ehli! (Sizin soyunuzdan olmayan bir peygamber göndermesinden dolayı) Allah'ın tasarrufu hakkında bizimle niye tartışıyorsunuz? Hâlbuki O sizin de Rabbiniz, bizim de Rabbimizdir. Bizim yaptığımız işler bize, sizin yaptığınız işler size aittir. Fakat bilin ki, biz bütün samimiyetimizle O'na bağlıyız.

140. Siz İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve onların torunlarının Yahudi ya da Hıristiyan olduklarını mı iddia ediyorsunuz? Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Söyleyin bakalım, siz mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı?[3] Allah tarafından kendisine bildirilen gerçeği gizleyenden daha zâlim kim olabilir?[4] Bilin ki, Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir."

141. Artık (İbrahim ve Yakub'un toplumu olan) bu millet geldi geçti. Onların kazancı kendilerine, sizin kazancınız da sizedir. (Boşuna övünmeyin.) Onların yaptıklarının size bir faydası olmayacaktır.[5]

---

1. Krş. Âl-i İmrân 3/84.
2. "Sıbğatullah"tan, yani "Allah'ın boyası"ndan maksat insanların İslâm fıtratı, tevhit inancı üzere tertemiz yaratılmalarıdır. Sıbğa aynı zamanda din demektir. Hıristiyanlar çocuklarını sarı renkte bir suyla vaftiz ederlerdi. O sarı suyu Allah'ın boyası kabul ederek onunla boyadıklarını söylerler ve dolayısıyla onları tam bir Hristiyan yaptıklarını iddia ederlerdi. Bu âyet, Müslümanların Allah'a ve diğer inanç esaslarına yürekten inanmakla, gönüllerinin iman nuruyla aydınlanacağını, nefislerinin temizleneceğini ve davranışlarının O'nun buyruklarına uygun olarak düzenlenmiş olacağını, hayatlarının da bu imanlarına uygun bir hal alacağını ifade eder. Böylece sanki Allah'ın boyasıyla renklenmiş olurlar. Yoksa sırf sarı suyla yıkanmakla ruhlar temizlenmez, bozuk inançlar düzelmez.
3. Bkz. Âl-i İmrân 3/65-67.
4. Kitap ehlinin gizlediği gerçek, Hz. İbrahim'in Hanif olduğu, yani Yahudi ve Hristiyan olmadığı gerçeği ya da Hz. Peygamberin geleceğini bildiren Tevrat ve İncil'deki âyetlerdir. Bkz. Saff 61/6 ve ilgili not.
5. Krş. Bakara 2/134 ve ilgili not.

سَيَقُولُ السُّفَهَآءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلّٰىهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي
كَانُوا عَلَيْهَا ۚ قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ
اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٤٢﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ اُمَّةً وَسَطًا
لِتَكُونُوا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ۗ
وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَآ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ
الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِ ۚ وَاِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً
اِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللّٰهُ ۗ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيعَ اِيمَانَكُمْ ۚ
اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿١٤٣﴾ قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ
فِي السَّمَآءِ ۖ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰيهَا ۚ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ ۗ
وَاِنَّ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ۗ
وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٤﴾ وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذِينَ اُوتُوا
الْكِتَابَ بِكُلِّ اٰيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ ۚ وَمَآ اَنْتَ بِتَابِعٍ
قِبْلَتَهُمْ ۚ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ۗ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ
مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ اِنَّكَ اِذًا لَمِنَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٤٥﴾

142. Bir de içlerindeki bazı beyinsizler, "Muhammed'i ve ona uyanları şimdiye kadar yöneldikleri kıbleden vazgeçiren nedir?"[1] diyeceklerdir. De ki: "Doğu da Batı da Allah'ındır.[2] O dilediğini (inanç konusunda samimi olanları) doğru yola iletir.

143. Ey müminler! Biz sizi doğru yola iletiğimiz gibi, aynı zamanda her türlü aşırılıktan uzak, adaletli ve dengeli bir toplum kıldık.[3] Böylece Peygamber size örnek olacak, siz de diğer insanlara örnek olacaksınız. Ey Peygamber! Biz, senin vaktiyle yöneldiğin Kâbe'yi yine sana kıble yaptık. Böylece Peygambere uyanlarla uymayanları ortaya çıkardık. Gerçi bu değişiklik, Allah'ın doğru yola ulaştırdığı kimselerden başkası için zor bir sınavdır. Şunu iyi bilin ki, Allah sizin Kudüs'e yönelerek kıldığınız namazlarınızı[4] boşa çıkarmayacaktır. Şüphesiz Allah insanlara karşı Raûf'tur; onları koruyup esirger, onların amellerini zâyi etmez, Rahîm'dir; onlara karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

144. Ey Peygamber! Biz, senin, (kıblenin Kâbe olması konusunda kesin hüküm gelmesi için) yüzünü sık sık göğe çevirdiğini görüyoruz. Bunun için de seni memnun olacağın bir kıbleye çeviriyoruz. Artık bundan böyle namaz kılarken yüzünü Mescid-i Haram tarafına döndür. Siz de ey müminler! Nerede olursanız olun, namaz kılarken yüzlerinizi o tarafa çevirin. Kendilerine kitap verilmiş olanlar, kıble ile ilgili hükmün Allah'ın emriyle gerçekleştiğini çok iyi bilirler. Bilin ki, Allah onların yaptıklarından habersiz değildir.

145. Sen, kendilerine kitap verilenlere her türlü delili getirsen, onlar yine de senin kıblene uymazlar. Zaten sen de onların kıblelerine uyacak değilsin. Yahudi ve Hıristiyanlar da birbirlerinin kıblelerine uymazlar.[5] O halde sana bu ilâhî bilgiler geldikten sonra, onların arzu ve heveslerine uyacak olursan, zâlimlerden olursun.[6]

---

1. Kıble, bir kimsenin yüzünü çevirdiği yön veya nokta demektir. Dinî terim olarak ise Müslümanların ibadet esnasında yöneldikleri manevi merkezdir. İslâmiyetten önce ve Hz. Peygamberin Mekke'deki risaleti döneminde de Kâbe manevî bir merkezdi ve ibadet esnasında insanlar oraya yöneliyordu. Hz. Peygamberin, Kâbe ile birlikte Kâbe'nin kuzey kısmına düşen Beyt-i Makdis'i de karşısına alarak ibadet ettiği rivayet edilir. Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde Beyt-i Makdis'e doğru yönelerek ibadet etmeye başlamıştı. Bu durum müşrik Arapların tepkisini çekerken Yahudileri şımartmıştı. Hz. Peygamber ise kıble olarak eskiden olduğu gibi yine Kâbe'ye yönelmek istiyordu. Hicretten yaklaşık on altı ay sonra Hz. Peygamberin bu arzusu, yani kıble değişikliği gerçekleşmiştir.

2. Krş. Bakara 2/115. Bu ifade, dinin sırf şekilden ibaret olmadığını, asıl önemli olanın Allah'a samimiyetle inanıp O'na yürekten ibadet etmek olduğunu hatırlatmaktadır.

3. Yani "Size doğu ile batı arasında orta bir yerde olan bir kıble tayin ettiğimiz gibi sizi de aşırılıklardan uzak, adaletli ve dengeli orta bir ümmet kıldık." İnanç, ibadet ve hayat tarzı bakımından aşırılıklardan uzak niteliklere sahip olan bir topluluk insanlık için örnektir.

4. Lafzen, "İmanınızı."

5. Yahudiler, Beyt-i Makdis'e (Kudüs'teki kutsal mabede), Hıristiyanlar ise doğuya yönelerek ibadet ediyorlardı. Bu konuda Yahudi mezhepleri arasında farklı görüşler de vardır.

6. Bu âyetteki ifadelerden, Hz. Peygamberin kör bir inadın esiri olan diğer semavi din mensuplarıyla ortak değerler geliştirmekten vazgeçmesi gerektiğini anlıyoruz. Zira onların hiçbir şekilde böyle bir anlayışa katkı sağlamayacakları kıble meselesiyle ortaya çıkmıştır. Bu sebeple Yüce Allah Hz. Peygamberin gerçek bilgi temeli üzerine inşa edilmiş, insanlığı ayakta tutacak dinî bir değer olan Kâbe (bkz. Mâide 5/97) merkezli bir ümmet oluşturma gayreti içinde olmasını istemektedir (Krş. Bakara 2/120).

اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْرِفُوْنَهٗ كَمَا يَعْرِفُوْنَ اَبْنَآءَهُمْ ۗ
وَاِنَّ فَرِيْقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُوْنَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿١٤٦﴾ اَلْحَقُّ
مِنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ ﴿١٤٧﴾ وَلِكُلٍّ وِّجْهَةٌ هُوَ
مُوَلِّيْهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرٰتِ ۗ اَيْنَ مَا تَكُوْنُوْا يَأْتِ بِكُمُ اللّٰهُ
جَمِيْعًا ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٤٨﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ
فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۗ وَاِنَّهٗ لَلْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ ۗ
وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٤٩﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ
وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۗ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوْا
وُجُوْهَكُمْ شَطْرَهٗ ۙ لِئَلَّا يَكُوْنَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ ۗ اِلَّا
الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِيْ وَلِاُتِمَّ نِعْمَتِيْ
عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿١٥٠﴾ كَمَآ اَرْسَلْنَا فِيْكُمْ رَسُوْلًا
مِّنْكُمْ يَتْلُوْا عَلَيْكُمْ اٰيٰتِنَا وَيُزَكِّيْكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتٰبَ
وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَّا لَمْ تَكُوْنُوْا تَعْلَمُوْنَ ﴿١٥١﴾ فَاذْكُرُوْنِيْٓ
اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوْا لِيْ وَلَا تَكْفُرُوْنِ ﴿١٥٢﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ
اٰمَنُوا اسْتَعِيْنُوْا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿١٥٣﴾

146. Kendilerine kitap verdiğimiz Yahudiler aslında (Kâbe'nin İbrahim'in kıblesi olduğuna dair) gerçeği ve bu değişikliğin Allah'ın emriyle gerçekleştiğini öz evlatlarını bildikleri gibi çok iyi biliyorlar.[1] Bununla beraber onların bir kısmı gerçeği bildikleri halde gizliyorlar.

147. Evet, (kıble değişikliği ile ilgili) bu gerçek Rabbinden gelmiştir. Sakın ha! Sen şüpheye düşenlerden olma.[2]

148. Bir dine sahip her toplumun yöneldiği, kendine özgü bir kıblesi vardır. Siz (kıble kavgası yapmak yerine, birbirinizle ve diğer milletlerle) yarışırcasına hayırlı işlere koşmaya bakın. Nerede olursanız olun Allah sizi hesaba çekmek üzere âhirette bir araya toplayacaktır. Unutmayın ki, Allah'ın her şeye gücü yeter.

149. Ey Peygamber! Her nereye gidersen git, (namaz kılarken) yüzünü Mescid-i Haram'a çevir. Şüphesiz Rabbinden gelen kesin hüküm budur. Unutmayın ki, Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

150. Evet, her nereye gidersen git, namaz kılarken yüzünü Mescid-i Haram'a çevir. Siz de ey müminler! Her nerede olursanız olun, namaz kılarken yüzünüzü o tarafa çevirin. (Bu emri uygulamakta herhangi bir tereddüt göstermeyin) ki, insanların (kıble hakkında) sizin aleyhinize kullanabilecekleri bir delili kalmasın. Ancak gerçeği bile bile gizleyenler[3] ileri geri konuşmaya devam edeceklerdir. Siz, onların tenkitlerine aldırmayın, yalnızca Benim emrettiğim kıbleye yönelin ki, size (sizi bir ümmet kılmakla ilgili) nimetimi tamamlamış olayım. Böylece siz de amacınıza ulaşmış olasınız.

151. Biz size (işte bu nimetimizi tamamlamak için) kendi içinizden, âyetlerimizi okuyup anlatan, sizi şirkten ve günahlardan arındırıp tertemiz yapan, kitabı, hikmeti[4] ve bilmediğiniz şeyleri öğreten bir peygamber gönderdik.[5]

152. O halde Beni anın; nimetimin farkında olun ki, Ben de sizi anayım; size yardım edeyim ve Bana şükredin, aslâ nankörlük etmeyin.

153. Ey iman edenler! (Sizi bir ümmet yapma hususundaki nimetimin gerçekleşmesi için karşılaşacağınız) her türlü zorluğa[6] sabrederek, namaz kılıp dua ederek Allah'tan yardım isteyin. Bilin ki, Allah sabredenlerle beraberdir.

---

1. "Ya'rifûnehû" kelimesindeki "Onu" zamiri genellikle Hz. Peygambere bağlanır. Biz âyeti, söz konusu zamiri kıble konusuna bağlayan Mücahid ve Katâde'nin görüşüne göre tercüme ettik. İbn Abbas, İbn Cureyc ve Rebi'in de bu görüşte olduğu rivayet edilmiştir. Âyet, 144. âyetin son kısmıyla karşılaştırıldığında bu mana daha makul görünmektedir.
2. Âyetteki "el-Hakku" kelimesi Hz. Ali'in okuyuşuna göre "el-Hakka" şeklindedir. Bu takdirde anlam, "Sen bu gerçekten ayrılma" şeklinde olur.
3. Lafzen, "Zulmedenler."
4. İbn Âşur "Hikmet" kavramını, "kişinin hataya ve fesada düşmesini engelleyen öğretiler" olarak tanımlamaktadır.
5. Krş. Bakara 2/129.
6. Bu âyetle Allah'ın Müslümanları savaşa hazırlamayı amaçladığı anlaşılmaktadır. Zira ölümlü savaşın olmadığı Buvas ve birinci Bedir gazveleri kıblenin değişmesinden az önce gerçekleşmişti. Büyük Bedir olarak adlandırılan ve ölümlü savaşın gerçekleştiği gazve ise kıblenin değişmesinden yaklaşık iki ay sonra meydana gelmişti.

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٌ ۬ بَلْ اَحْيَاءٌ
وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ
وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْاَمْوَالِ وَالْاَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ۗ وَبَشِّرِ
الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾ اَلَّذِينَ اِذَا اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ ۙ قَالُوا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا
اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ اُولٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ
وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾ اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَآئِرِ
اللّٰهِ ۚ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ اَنْ يَطَّوَّفَ
بِهِمَا ۗ وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا ۙ فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٨﴾ اِنَّ الَّذِينَ
يَكْتُمُونَ مَا اَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدٰى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ
لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ ۙ اُولٰٓئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللّٰهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ ۙ
﴿١٥٩﴾ اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَاَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَاُولٰٓئِكَ اَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۚ
وَاَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ
اُولٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ ۙ ﴿١٦١﴾
خَالِدِينَ فِيهَا ۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ
﴿١٦٢﴾ وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾

154. (Her türlü zorluğa sabredip sonunda) Allah yolunda öldürülenlere sakın ölü demeyin! Bilakis onlar diridirler. Fakat siz farkında değilsiniz.[1]

155. Biz sizi biraz korku, biraz açlık, mallarınızda canlarınızda ve ürünlerinizde bir kısım kayıplar ile sınayacağız. Ey Peygamber! Sen bütün bunlara sabredip göğüs gerenleri (cennetle) müjdele.

156. Onlar başlarına bir musibet geldiği zaman "Biz zaten (her şeyimizle) Allah'a aitiz ve elbette O'na döneceğiz" derler.

157. İşte o kimselere Rableri her türlü desteği, şefkati ve merhameti gösterecektir, dünya ve âhirette arzularına ulaşacak olanlar da onlardır.

158. (Size kıble yaptığımız Kâbe'nin yakınındaki) Safâ ile Merve tepeleri de Allah'ın birer nişânesi, ibadet edilecek yerleridir. Hac veya umre yapan kimsenin bunlar arasında sa'y etmesinde bir sakınca yoktur.[2] Her kim gönüllü olarak samimiyetle bir ibadet ve iyilik yaparsa bilsin ki, Allah Şâkir'dir; yapılan iyiliklerin karşılığını daima verir, Alîm'dir; kullarının niyetlerini, düşüncelerini ve yapıp ettiklerini iyi bilir.

159. Bildirdiğimiz açık delilleri ve doğru yolu, Tevrat'ta insanlara beyan ettiğimiz halde onları gizleyenler yok mu?[3] İşte onları Allah lânetler; rahmetinden mahrum eder ve ayrıca onlara, lânet etme konumunda olan her şey ve herkes lânet okur.[4]

160. Ancak tevbe edip kendini düzeltenler ve Tevrat'ta bildirdiğimiz gerçekleri gizlemeyip açıklayanlar lânete uğramayacaklardır. Ben onların tevbelerini kabul ederim. Çünkü Tevvâbım; tevbeleri daima kabul ederim, Rahîmim; kullarıma karşı daima şefkatli ve merhametliyim.

161. Küfürde direnip kâfir olarak ölenlere gelince; Allah'ın, meleklerinin ve bütün insanların lâneti onlaradır.

162. Onlar asırlarca cehennemde kalacaklardır. Orada azapları hiç hafifletilmeyecek ve yüzlerine de bakılmayacaktır.

163. (O halde ey insanlar! İnkârınızdan vazgeçin) Bilin ki, sizin tanrınız tek Tanrıdır ve O'ndan başka tanrı yoktur. O Rahmân'dır; bütün kullarına merhamet eder, lütuflarda bulunur, onları esirgeyip korur; Rahîm'dir; özellikle âhirette mümin kullarına şefkat ve merhamet gösterir.

---

1. Allah Bakara 2/143'te, müminlerin imanını; ibadetini zayi etmeyeceğini bildirmekte, burada da Allah için verilen canın O'nun katında zayi olmayacağına dikkat çekmektedir.
2. Kıblenin değiştirilmesini yadırgayanlar ile vaktiyle üzerlerinde putların bulunduğu Safâ ve Merve tepeleri arasında sa'y etmenin günah olup olmadığı konusunda tereddüt edenler arasında bir benzerlik olduğu için âyet bu araya girmiştir. Safa ve Merve Kâbe yakınında iki tepedir. Hac ve Umre ibadeti sırasında bu iki tepe arasında gidip gelmek yapılan ibadetin bir parçasıdır. Bu gidip gelmenin bir bölümünde Hz. Hacer'in telaşlı halini temsilen koşar adımlarla yüründüğü için buna sa'y denmiştir. Âyetin sonundaki "Her kim gönüllü olarak samimiyetle bir ibadet ve iyilik yaparsa" ifadesi ile "Siz gönülden ibadet ve iyilik yapmaya bakın, daha önce Safâ ve Merve'de putların var olması sizin ibadet ve iyilik sevabınıza engel olmaz" mânası kastedilmiştir.
3. Bu âyette, gizlendiği belirtilen bilgiler müfessirler tarafından genelde Tevrat'ta Hz. Peygamberin geleceğini müjdeleyen âyetler olarak açıklanmıştır. Muhammed Âbid el-Câbirî'ye göre bu bilgiler, Safâ ve Merve tepeleri ile ilgilidir. Buna göre onlar bu tepeler arasında sa'y yapmanın Hz. İbrahim'in dininin bir parçası olup Tevrat'ta yer aldığını bildikleri halde gizlemişlerdir.
4. "Lânet", "Allah'ın merhametinden uzak kalmak" demektir.

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ
وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ
اللّٰهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ
الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾
وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَنْدَادًا يُّحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ
اللّٰهِ ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِّلّٰهِ ۗ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ
يَرَوْنَ الْعَذَابَ ۙ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا ۙ وَأَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ
﴿١٦٥﴾ إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوُا الْعَذَابَ
وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا
كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّءُوا مِنَّا ۗ كَذٰلِكَ يُرِيهِمُ اللّٰهُ أَعْمَالَهُمْ
حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ ۖ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ﴿١٦٧﴾ يَا أَيُّهَا
النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَّلَا تَتَّبِعُوا
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿١٦٨﴾ إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ
بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾

164. (O öyle bir Allah'tır ki) göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün art arda gelmesinde, insanlar için faydalı yüklerle denizlerde yüzüp giden gemilerde, Allah'ın gökten yağdırarak ölü toprağı dirilttiği yağmurda, her türlü canlıyı yeryüzüne dağıtıp yaymasında, rüzgârları ve gök ile yer arasında emre âmâde olan bulutları yönlendirmesinde (O'nun varlığını ve kudretini bildiren) deliller vardır. Fakat bunu anlayacak olanlar, aklını çalıştırıp düşünen kimselerdir.[1]

165. Bu açık delillere rağmen öyle insanlar vardır ki, Allah'tan başka bazı şeyleri[2] de tanrı edinip O'na şirk koşarlar ve onları, yalnızca Allah'a karşı hissedilmesi gereken bir sevgiyle severler. Müminler ise en çok Allah'ı severler. Allah'a şirk koşan o kimseler cehennem azabını gördüklerinde bütün güç ve yetkinin Allah'ın elinde bulunduğunu ve O'nun azabının pek çetin olduğunu anlayacaklardır. Keşke bunu (dünyada iken) anlayabilselerdi!

166. Çünkü o vakit birtakım kişileri peşinden sürükleyenler (insanları doğru yoldan çıkaran liderler, zorbalar, kendilerinde manevî bir güç olduğunu varsayanlar) cehennem azabını gördüklerinde, dünyada iken peşlerinden gelenlerden uzaklaşacaklar, onları hiç tanımayacaklar, aralarındaki yakınlık ve sevgi bağları tamamıyla kopacaktır.[3]

167. Bu kişilerin ardından gidenler, "Keşke tekrar dünyaya gelebilseydik de onların şimdi bizi terk ettiği gibi biz de onları terk etseydik" derler. Böylece Allah onlara, yapıp ettiklerinin kendileri için pişmanlık ve üzüntü kaynağı olduğunu gösterecektir. Onlar ateşten çıkamayacaklardır.[4]

168. Ey müşrikler! (Kendi kendinize haramlar icat etmeyin)[5] Yeryüzündeki helâl ve temiz şeylerden yiyin, için;[6] (ve bütün bunları sizin için yaratmış olan Allah'ı bırakıp da size birtakım haramlar icat ettiren) şeytanın izinden gitmeyin, çünkü o size apaçık bir düşmandır.

169. O size sadece kötü ve çirkin işler yapmayı ve (helâli haram, haramı helâl saymak ve şirk koşmak gibi) bilgisizce yaptığınız şeyleri Allah'a isnat etmenizi telkin eder.

---

1. Kur'an'daki "akıl" ifadesi mantıkla vicdanın bir arada olduğu bir tefekkürü ifade eder. Bilindiği gibi müşrikler Hz. Peygamberden birtakım mucizeler istiyorlardı. Yüce Allah, bu evrenin ve evrende cereyan eden olayların akıllara durgunluk verecek bir mükemmellikte yürüdüğünü, Allah'ın varlığını ve kudretini gösteren gerçek mucizelerin bunlar olduğunu ve bunlar üzerinde insanların derinliğine düşünmesi gerektiğini, başka mucizeler istemeye gerek olmadığını vurgulamaktadır. Bu izah çerçevesinde Yüce Allah'ın insana ağır bir sorumluluk yüklediği anlaşılmaktadır. Gerçek iman, kâinat âyetlerini okumakla gerçekleşir.
2. Müfessirler Allah'a ortak koşulan şeyleri genelde putlar olarak açıklamışlardır. Bir sonraki âyette "birtakım kişileri peşlerinden sürükleyenler" ifadesi dikkate alındığında bunların hahamlar, ruhbanlar olması da mümkündür. Bkz. Âl-i İmran 3/64.
3. İnsanları yoldan çıkaranlarla onlara uyanlar için ayrıca bkz. Â'râf 7/38-39; Ahzâb 33/67-68.
4. Krş. Ahzab 33/66-67; Sebe' 34/ 31-33.
5. Bkz. En'âm 6/138.
6. Âyette müşriklere hitaben "yiyin, için" emri, müşriklerin yerine getirmekle mükellef oldukları anlamında değil, kınama amacıyla kullanılmıştır. Zira müşriklerin dini anlamda bir mükellefiyetleri yoktur. Burada mana, "Allah'ın nimetlerini yiyip içiyorsunuz, tamam, yiyin için de hiç olmazsa kendi kendinize Allah adına En'am 6/138'de belirtildiği şekliyle haramlar icat etmeyin" demektir.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ
مَآ اَلْفَيْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا ۭ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَآؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ
شَيْـًٔا وَّلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِى
يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ اِلَّا دُعَآءً وَّنِدَآءً ۭ صُمٌّۢ بُكْمٌ عُمْىٌ فَهُمْ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا
رَزَقْنٰكُمْ وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾
اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَآ
اُهِلَّ بِهٖ لِغَيْرِ اللّٰهِ ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّلَا عَادٍ فَلَآ اِثْمَ
عَلَيْهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٧٣﴾ اِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَآ اَنْزَلَ
اللّٰهُ مِنَ الْكِتٰبِ وَيَشْتَرُونَ بِهٖ ثَمَنًا قَلِيلًا ۙ اُولٰٓئِكَ
مَا يَاْكُلُونَ فِى بُطُونِهِمْ اِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾ اُولٰٓئِكَ
الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلٰلَةَ بِالْهُدٰى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ ۚ فَمَآ
اَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ ﴿١٧٥﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ ۗ
وَاِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِى الْكِتٰبِ لَفِى شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿١٧٦﴾

170. Şeytanın izinden giden o müşriklere, "Haydi Allah'ın indirdiği Kur'an'a uyun!" denildiğinde, "Hayır, biz atalarımızdan ne gördüysek ona uyarız" derler. Peki, ya ataları hiçbir şeye aklı ermeyen ve doğru yolu bulamayan kimseler idiyse?![1]

171. Küfürde direnen bu kimselerin durumu, çobanın seslendiği sürünün durumu gibidir. Sürü çobanın haykırışlarını duyar, fakat ne dediğini anlamaz. İşte onlar (sürü gibi anlayışı olmayan kimselerdir.) Adeta sağır, dilsiz ve kördürler.[2]

172. Ey iman edenler! (Siz o müşriklerin kendi icat ettikleri haramlara aldırmayın) Size verdiğimiz rızıkların temiz (ve helâl) olanlarından yiyin için ve sadece Allah'a şükredin. Çünkü siz, Allah'ı gerektiği gibi tanıyan ve yalnız O'na kulluk eden kimselersiniz.

173. Bilin ki, Allah'ın (yiyecek olarak) size haram kıldığı şeyler, sadece murdar olarak ölen hayvan, (akmış olan)[3] kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etidir.[4] Fakat zorda kalan kimsenin aşırı gitmemek şartıyla bunlardan yemesinde bir sakınca yoktur. Çünkü Allah Gafûr'dur; böyle zorda kalanların yaptıklarını bağışlar, size kolaylık gösterir, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.[5]

174. Allah'ın indirdiği Tevrat'taki bir kısım hakikatleri gizleyen ve basit dünya menfaatini o gerçeklere tercih eden şu Yahudiler yok mu?[6] İşte onlar karınlarını sadece ateşle doldururlar. Kıyamet günü Allah onlara hoşlanacakları hiçbir şey söylemez, onlara rahmetiyle muamele etmez.[7] Onlar için acı bir azap vardır.

175. İşte onlar hidayete karşılık dalâleti, bağışlanmaya karşılık azabı tercih etmişlerdir.[8] Meğer ateşe ne kadar da dayanıklıymışlar!

176. Evet ateşte yanacaklardır. Çünkü onlar Allah'ın yüce bir amaç için indirdiği Tevrat'taki bazı gerçekleri saklamışlardır. Bu Kitap hakkında ihtilafa düşenler, hakikatten uzak, derin bir ayrılık içindedirler.

---

1. Krş. Mâide 5/104. Şüphesiz bu kimselerin atalarından görüp uyguladıkları her şey kötü değildi. Kötü olan, şirk ve zulüm temelli inanç ve uygulamalardı. Kur'an'ın eleştirdiği husus, bu nitelikteki uygulamalara körü körüne tabi olmaktır. Kur'an'da anlatılan her misalin ibret alınması açısından müminleri de ilgilendirdiği düşünülürse, İslâmî mirasla ilgili Kur'an ve sünnetle bağdaşmayan tarihteki kimi yanlış uygulamaları sahiplenmek de bizi aynı eleştiriye muhatap kılar.
2. Bu âyette Yüce Allah dolaylı da olsa Hz. Peygamberi teselli etmektedir. Günahta ısrarları sebebiyle kalpleri ve kulakları mühürlenmiş, gözleri perdelenmiş (Bakara 2/7) insanlar için farklı bir benzetme yapılmış, kendilerine seslenen çobanı hiç anlamayan sürüye benzetilmişlerdir. Böyle kimselerin Hz. Peygamberin getirdiği dine inanmamaları da gayet tabiîdir. Dolayısıyla Hz. Peygamberin "inanmıyorlar" diye üzülmesine gerek yoktur. (Kehf 18/6)
3. Bu âyetteki "Kan"dan maksat, akıcılık vasfı devam eden kandır. (Bkz. En'âm 6/145) Kesilen hayvanın etinde kalan pıhtılaşmış kan haram değildir.
4. "Allah'tan başkası adına kesilen hayvan eti" ifadesi ile putlar adına kesilen hayvanlar kastedilmektedir.
5. Krş. Mâide 5/3-5; En'âm 6/145; Nahl 16/115.
6. Allah'ın indirdiği kitabın bazı hükümlerini veya Hz. Muhammed ile ilgili âyetleri insanlardan gizleyip onları tahrif ve tevil ederek doğru anlatmayan ve menfaat karşılığı fetvalar vererek dini, dünya çıkarına alet eden Kitap Ehli kastedilmektedir.
7. Lafzen, "Onları temize çıkarmaz."
8. Lafzen, "Satın almışlardır." Krş. Bakara 2/16, ilgili not.

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ
وَالْكِتٰبِ وَالنَّبِيّٖنَ ۚ وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى
وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ۙ وَالسَّٓائِلِينَ وَفِي
الرِّقَابِ ۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ ۚ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا
عٰهَدُوا ۚ وَالصّٰبِرِينَ فِي الْبَاْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَحِينَ الْبَاْسِ ۗ اُولٰٓئِكَ
الَّذِينَ صَدَقُوا ۗ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا
كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى ۗ اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ
وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰى ۚ فَمَنْ عُفِيَ لَهٗ مِنْ اَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ
وَاَدَآءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍ ۗ ذٰلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ ۗ فَمَنِ
اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهٗ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٧٨﴾ وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ
حَيٰوةٌ يّٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمْ
اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ اِنْ تَرَكَ خَيْرًا ۖ الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ
وَالْاَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ ۚ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿١٨٠﴾ فَمَنْ بَدَّلَهٗ بَعْدَ
مَا سَمِعَهٗ فَاِنَّمَآ اِثْمُهٗ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهٗ ۗ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٨١﴾

177. Ey Kitap Ehli! (Siz dindarlığı bir kıbleye dönmek sanıyorsunuz.) Dindarlık,[1] yüzünüzü Doğuya ya da Batıya çevirmekten ibaret değildir. Asıl dindarlık, bir kimsenin Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaba, peygamberlere iman etmesi; çok sevdiği, ihtiyaç duyduğu[2] malından akrabaya, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenmek zorunda kalanlara, (hürriyetine kavuşmak için sahibiyle sözleşme yapan) kölelere vermesi, namazı kılması, zekâtı vermesi; söz verdiğinde sözünde durması, özellikle darlık ve sıkıntıda, hastalıkta, savaşta sabretmesidir. İşte onlar, özü sözü bir, samimi kimselerdir. Takvâ sahipleri; Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olanlar da onlardır.

178. Ey iman edenler![3] Maktûl hakkında (kâtile ceza olmak üzere) size kısas farz kılındı: Hür bir kimseye karşılık hür bir kimse, köleye karşılık köle, kadına karşılık kadın.[4] Maktûlün kardeşi (velîsi)[5] veya yakını tarafından bir bağışlanma söz konusu olursa, örfe, teamüle uygun olarak makul hareket edilmeli ve güzel bir şekilde ona diyet (kan bedeli) ödenmelidir. Bu, Rabbinizin size tanıdığı bir kolaylık ve rahmettir.[6] Bundan sonra kim hak ve adalet ölçülerini aşarsa onun için acı bir azap vardır.

179. Ey akıl sahipleri! Sizin için kısasta hayat vardır.[7] Bu sayede (birbirinizin kanını dökmekten) sakınıp korunursunuz.

180. Sizden biri ölüm döşeğine düşerse ve geride bırakacağı bir malı da varsa, ana babasına, akrabalarına örf ve teâmüle uygun bir şekilde vasiyette bulunması ona farz kılınmıştır.[8] Bu, hak ve hukuka dikkat edenler için bir yükümlülüktür.

181. Kim yapılan vasiyeti kesin bir şekilde öğrendikten sonra değiştirirse, bunun günahı onu değiştirenleredir. Allah Semî'dir; bütün konuştuklarınızı, vasiyetlerinizi işitir, Alîm'dir; düşünce ve niyetlerinizi iyi bilir.

---

1. Lafzen, "İyilik."
2. Krş. Haşr 59/9; İnsan 76/8.
3. Yüce Allah bu sûrenin 40. âyetinden bu yana ağırlıklı olarak Yahudiler olmak üzere Kitap Ehli'nin yanlış tutumlarından bahsetmiş, zaman zaman da Hz. Peygambere inananlarla ilgili bazı tespit ve uyarılarda bulunmuştur. 177. âyette tam bir mümin profili çizildikten sonra müminler, mâli konularda Kitap Ehli ve müşriklerden tevarüs eden yanlış uygulamalara karşı uyarılmıştır. Konuya kısas ve diyetle başlanmış, vasiyet, fidye ve rüşvetle devam edilmiştir.
4. Krş. Mâide 5/45. Kur'an-ı Kerim bu âyetle suç ve cezayı kişiselleştirmektedir. Cahiliye döneminde Araplar, kabileden hür bir kimseyi bir köle öldürürse, öldüren kölenin değil, o kabileden hür bir insanın öldürülmesini isterlerdi. Hür bir erkeği öldüren şayet kadın ise, öldüren kadını değil, şeref bakımından öldürülene denk bir adamı öldürürlerdi. İşte bu ayet suçu işleyenin bizzat kendisinin cezalandırılacağı esasını getirmiştir. Hanefî hukukçular Maide 5/45. âyete dayanarak öldürülen kimse köle olsun, kadın olsun, onu öldüren kimseye hür ve erkek de olsa kısas uygulanır" görüşündedir.
5. Ayette geçen "öldürülenin kardeşi" ifadesi onun velisi, mirasçısı, yakını anlamlarına geldiği gibi, bu ifadeyi devletin "Yargı erki" olarak düşünmek âyetin ruhuna ters düşmez.
6. Yahudilikte maktûle ceza olarak sadece kısas, Hıristiyanlıkta ise sadece diyet uygulanırdı. Kur'an maktûlün yakınlarına iki cezadan birini tercih etme hakkı tanıyarak kolaylık yolunu açmıştır.
7. Muhyiddin ibn Arabî bu âyete, "Ey akıl sahipleri! Kısasta bir "Can" söz konusudur. Siz mümkün olduğunca kısas istemekten sakının" şeklinde anlaşılabilecek bir yorum getirmiştir.
8. Nisâ 4/7-12. âyetlerde mirasçıların payları ayrıca belirtilmiştir. Bkz. 2/182. âyetin sonuna düşülen not.

فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا اَوْ اِثْمًا فَاَصْلَحَ بَيْنَهُمْ
فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِۗ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٨٢﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ
اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِيْنَ
مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَۙ ﴿١٨٣﴾ اَيَّامًا مَّعْدُوْدٰتٍۗ
فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيْضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ اَيَّامٍ
اُخَرَۗ وَعَلَى الَّذِيْنَ يُطِيْقُوْنَهٗ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِيْنٍۗ فَمَنْ
تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهٗۗ وَاَنْ تَصُوْمُوْا خَيْرٌ لَّكُمْ
اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿١٨٤﴾ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ فِيْهِ
الْقُرْاٰنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنٰتٍ مِّنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِۚ
فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُۗ وَمَنْ كَانَ مَرِيْضًا
اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ اَيَّامٍ اُخَرَۗ يُرِيْدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ
وَلَا يُرِيْدُ بِكُمُ الْعُسْرَۖ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ
عَلٰى مَا هَدٰىكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿١٨٥﴾ وَاِذَا سَاَلَكَ
عِبَادِيْ عَنِّيْ فَاِنِّيْ قَرِيْبٌۗ اُجِيْبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِۙ
فَلْيَسْتَجِيْبُوْا لِيْ وَلْيُؤْمِنُوْا بِيْ لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُوْنَ ﴿١٨٦﴾

182. Ancak bu kişi, vasiyet edenin bilerek veya bilmeyerek haksızlık yapmasından endişe eder ve ilgili kişilerin arasını düzeltmek amacıyla vasiyette bazı (makul) değişiklikler yaparsa vebale girmiş olmaz. Allah Gafûr'dur; iyi niyetle vasiyette değişiklik yapanları bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.[1]

183. Ey iman edenler![2] Her türlü kötülükten korunup sakınmanız; sorumluluk sahibi, bilinçli ve duyarlı bir mümin olmanız için, sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de oruç farz kılınmıştır.

184. Oruç, sayılı günlerde tutulur. İçinizden her kim hasta veya yolcu olursa, tutamadığı günler sayısınca daha sonra oruç tutsun (kaza etsin). Oruca dayanamayanlar ise, tutamadığı her gün için bir yoksulu doyuracak kadar fidye versin.[3] Fidyeyi gönlünden gelerek artırırsa onun için daha hayırlı olur.[4] Bununla beraber eğer (orucun hikmet ve faydalarını) bilirseniz oruç tutmanız sizin için daha iyidir.

185. (Bu sayılı günler) Ramazan ayıdır. O öyle bir aydır ki, insanlara hidayet rehberi olan, onları doğru yola götüren ve hak ile bâtılı birbirinden ayırt edici ölçütler içeren Kur'an bu ayda indirilmeye başlanmıştır. Sizden bu aya erişen kimse o ayda orucunu tutsun. Hasta veya yolcu olan kimse ise tutamadığı günlerin sayısınca daha sonra oruç tutsun (kaza etsin). Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez, fakat eksik kalan oruçlarınızı (kaza ederek) tamamlamanızı ve size böyle kolaylıklar lütfetmesinden dolayı da Kendisini yüceltip ululamanızı ister. Bunları yerine getirirseniz O'na gereği gibi şükretmiş olursunuz.

186. Ey Peygamber! Kullarım Beni (nasıl ululayacaklarını ve Bana nasıl şükredip dua edeceklerini merak edip)[5] sana sorarlarsa bilsinler ki, Ben onlara çok yakınım. Kulum Bana dua ettiği zaman, Ben onun duasına (er ya da geç) icabet ederim. Fakat dualarına icabet etmem için onlar da Benim çağrılarıma kulak versinler, bu konuda Bana inansınlar, Bana güvensinler ki, böylece dünya ve âhiret mutluluğuna kavuşmuş olsunlar.

1. Bir önceki ayette vasiyeti değiştirmenin günah olduğu bildirilmişti. Bu ayette ise istisnai durumlara işaret edilmektedir. Bu da anlaşmazlıkların giderilmesini amaçlamaktadır. Yani vasiyeti yerine getiren kimse, mirasçılar ve lehine vasiyet edilenler arasında meydana gelebilecek ihtilafı gidermek amacıyla vasiyette değişiklik yapabilir.
2. Yüce Allah, önceki din mensuplarının tahrif ettiği bir konu da oruç ibadeti olduğu için müminlere yeni ve gerçek dinin oruç ibadetine dair hükümlerini açıklamaya başlamaktadır.
3. Âyetteki "Ve 'alellezîne yutîkûnehû" ifadesi genel olarak oruç tutmaya gücü yetmeyenler şeklinde anlaşılmaktadır. Bu görüş, "Etâka" kalıbının başındaki hemzenin bazen olumsuzluk ifade etmesine dayandırılır. Ancak bu ifadeyi fiilin başında olumsuzluk edatı olmadığı için, "Gücü yettiği halde özürsüz olarak oruç tutmayanların fidye verebilecekleri" şeklinde anlayanlar da olmuştur. Âyeti, "Güçlükle oruç tutanlar" şeklinde anlayan ve böyle kimselerin fidye vererek oruç sorumluluğundan kurtulacaklarını söyleyenler de vardır. Bu anlam, Hz. Ayşe ve Tavus'un kelimeyi "Yütavvikûnehu" şeklindeki okumalarından çıkarılmıştır.
4. Burada Mâverdî'nin ikinci yorumu esas alınmıştır. Bu ifade, "Bir fakir yerine birkaç fakiri doyurursa veya hastalığı iyileşince, yoldan dönünce, tutmadığı oruçları kaza ederken birkaç da nafile oruç tutarsa ya da hem fidye verir, hem de oruç tutarsa daha hayırlıdır" şeklinde de yorumlanabilir.
5. Bir önceki âyetle irtibat kurma yönünden böyle bir açıklamaya ihtiyaç duyduk.

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ اِلٰى نِسَآئِكُمْ ۗ هُنَّ لِبَاسٌ
لَّكُمْ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ۗ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُوْنَ
اَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ ۖ فَالْـٰٔنَ بَاشِرُوْهُنَّ
وَابْتَغُوْا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ ۚ وَكُلُوْا وَاشْرَبُوْا حَتّٰى
يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ
الْفَجْرِ ۖ ثُمَّ اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَاشِرُوْهُنَّ وَاَنْتُمْ
عَاكِفُوْنَ ۙ فِى الْمَسَاجِدِ ۗ تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوْهَا ۗ
كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيٰتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ﴿١٨٧﴾ وَلَا
تَاْكُلُوْٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوْا بِهَا اِلَى
الْحُكَّامِ لِتَاْكُلُوْا فَرِيْقًا مِّنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ
وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿١٨٨﴾ يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ ۗ قُلْ هِىَ مَوَاقِيْتُ
لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ۗ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِاَنْ تَاْتُوا الْبُيُوْتَ مِنْ ظُهُوْرِهَا
وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰى ۚ وَاْتُوا الْبُيُوْتَ مِنْ اَبْوَابِهَا ۚ وَاتَّقُوا
اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿١٨٩﴾ وَقَاتِلُوْا فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ الَّذِيْنَ
يُقَاتِلُوْنَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوْا ۗ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ﴿١٩٠﴾

187. Ey müminler! Oruçlu olduğunuz günlerin gecelerinde eşlerinizle cinsel ilişkide bulunmak size helâl kılınmıştır.[1] Kadınlarınız sizin için, siz de onlar için birer elbise gibisiniz.[2] Allah sizin (oruçlu günlerin gecelerinde yeme içme ve eşlerinizle ilişkide bulunma yasağından dolayı) sıkıntıya düştüğünüzü gördü, halinize acıdı ve sizi hoş gördü. Artık bundan böyle (Ramazan ayının gecelerinde de) eşlerinize yaklaşabilir ve Allah'ın size vermiş olduğu bu izinden istifade edebilirsiniz.[3] Tan yerinin aydınlığı gecenin karanlığından iyice ayrılıncaya kadar[4] yiyip içebilirsiniz. Ardından akşama kadar orucunuzu tutun. Fakat mescitlerde itikâfta[5] iken eşlerinizle ilişkiye girmeyin. Bunlar Allah'ın koyduğu kurallardır. Bu kuralları ihlâl etmeyin. Allah sorumlu, duyarlı, bilinçli birer mümin olmaları için insanlara âyetlerini işte böylece açıklamaktadır.

188. Ey insanlar! Mallarınızı aranızda haksız yere yemeyin, bile bile insanların bir kısım mallarını, yine haksız yere yemek için hâkimlere; yetkililere (rüşvet olarak) aktarmayın.

189. Ey Peygamber! Sana ayın aldığı değişik şekiller hakkında sorular soruyorlar. Onlara de ki: "Ayın değişik şekiller alması, insanlara vakitleri ve haccın zamanını bildirir. Bilin ki, Peygambere böyle ilgisiz sorular sormak marifet değildir.[6] Asıl marifet, sorumlu hareket etmek, kime nasıl soru sorulacağının bilincinde olmaktır. Öyleyse Peygambere din ile ilgili sorular sorun; sorumlu, duyarlı, bilinçli davranın ki kurtuluşa eresiniz.

190. Ey müminler! (Şirk üzerine kurdukları düzen uğruna) size savaş açanlarla Allah yolunda siz de savaşın, fakat aşırı gitmeyin.[7] Bilin ki, Allah aşırı gidenleri sevmez.

---

1. Orucun farz kılındığı ilk yıllarda geceleri yatsı namazını kılıp uyuduktan sonra kalkıp yemek, içmek ve cinsel ilişkide bulunmak caiz değildi. Bazı sahabîler bu yasağa uymamışlar, fakat pişman olmuşlardı. Bu âyet söz konusu yasağı kaldırmıştır.
2. Elbise nasıl insanın vücudunu dış etkilerden korursa, karı koca da birbirlerini gayrı meşru ilişkilerden korur. Ayrıca bu âyeti anlama hususunda, Sâmi kültüründe evliliğin bir aba/örtü altında yapılma geleneğini de dikkate almak gerekir.
3. Yani, "Allah'ın sizin için uygun ve meşru gördüğü bir yolla, yani meşru ve normal cinsi ilişki ile çocuk sahibi olma konusunda gerekeni yapabilirsiniz."
4. Lafzen, "Fecrin beyaz ipliği siyah ipliğinden ayırt edilinceye kadar.."
5. İtikâf, Ramazan ayının son on günü içerisinde mescidin bir köşesine çekilmek, zorunlu ihtiyaçlar dışında oradan ayrılmadan ibadet, dua ve tefekkürle meşgul olmaktır. Hz. Peygamberin itikâfa girdiği bilinmektedir. Ramazan ayının son on günü içerisinde itikâfa girmek sünnettir.
6. Lafzen, "İyilik değildir." Âyete salt lafzî anlam verildiği takdirde aynı âyet içinde anlam bütünlüğünün kurulması mümkün olmamaktadır. İbn Atıyye, Râzi, Kâsımî, M. Reşid Rıza gibi bazı müfessirler bu ifadenin Araplarda bir deyim olduğunu, bununla "Gelişi güzel soru sormayın, uygun hareket edin, güzel soru sorun" anlamı kastedildiğini belirtmişlerdir. Biz de bu deyimsel anlamı tercih ettik. Diğer taraftan "eski bir âdete göre Araplar haccetmek üzere ihrama girdikten sonra herhangi bir ihtiyaçları dolayısıyla evlerine girmek zorunda kalırlarsa, kapıdan değil, arkadaki duvarın üstünden veya çadırın aralığından girerler ve bunu da iyi bir iş kabul ederlerdi" şeklinde rivayetler de vardır.
7. Savaşta aşırı gitmemekten maksat; savaş sırasında kadınları, çocukları, yaşlıları öldürmemek, insanların burun ve kulak gibi organlarını kesmemek, kendi dinlerine göre ibadetle meşgul olup savaşa katılmayanlara, barış isteyenlere dokunmamak, evleri yıkmamak, bağları bahçeleri tahrip etmemek, ağaçları kesmemek gibi hususlardır.

وَاقْتُلُوْهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوْهُمْ وَاَخْرِجُوْهُمْ مِّنْ حَيْثُ اَخْرَجُوْكُمْ
وَالْفِتْنَةُ اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ ۚ وَلَا تُقٰتِلُوْهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى
يُقٰتِلُوْكُمْ فِيْهِ ۚ فَاِنْ قٰتَلُوْكُمْ فَاقْتُلُوْهُمْ ۚ كَذٰلِكَ جَزَآءُ الْكٰفِرِيْنَ ﴿١٩١﴾
فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٩٢﴾ وَقٰتِلُوْهُمْ حَتّٰى لَا تَكُوْنَ فِتْنَةٌ
وَّيَكُوْنَ الدِّيْنُ لِلّٰهِ ۚ فَاِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ اِلَّا عَلَى الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٩٣﴾ اَلشَّهْرُ
الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمٰتُ قِصَاصٌ ۚ فَمَنِ اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ
فَاعْتَدُوْا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ
الْمُتَّقِيْنَ ﴿١٩٤﴾ وَاَنْفِقُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوْا بِاَيْدِيْكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ ۛ
وَاَحْسِنُوْا ۛ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٩٥﴾ وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ ۚ فَاِنْ
اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۚ وَلَا تَحْلِقُوْا رُءُوْسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ
الْهَدْيُ مَحِلَّهٗ ۚ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيْضًا اَوْ بِهٖٓ اَذًى مِّنْ رَّاْسِهٖ فَفِدْيَةٌ مِّنْ
صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ ۚ فَاِذَآ اَمِنْتُمْ ۖ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ فَمَا
اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۚ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ
اِذَا رَجَعْتُمْ ۗ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ۗ ذٰلِكَ لِمَنْ لَّمْ يَكُنْ اَهْلُهٗ حَاضِرِي
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۗ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾

191. (Müşriklerle savaş halindeyken) onları yakaladığınız yerde öldürün, onlar nasıl sizleri yurtlarınızdan sürüp çıkardılarsa, siz de onları sürüp çıkarın. Onların size dininizden dolayı uyguladıkları baskı ve zulüm;[1] savaştan, insan öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Haram civarında onlar sizinle savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayın, fakat sizinle savaşacak olurlarsa siz de savaşın. Çünkü bu, kâfirlerin yaptıklarının bir karşılığıdır.

192. Eğer onlar küfürden vazgeçer ve iman ederlerse bilin ki, Allah Gafûr'dur; onların geçmiş günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

193. Dininize yönelik yapılan baskı, zulüm ve şirk ortadan kalkıp, din sadece Allah'ın oluncaya[2] kadar onlarla savaşın. Eğer onlar savaştan vazgeçerlerse siz de vazgeçin. Zira düşmanlık, ancak saldırganlara karşı olur.

194. Haram aylara saygı ve bu aylardaki saldırmazlıklar karşılıklı olmalıdır.[3] Öyleyse kim (bu aylarda) size saldırırsa siz de ona aynı şekilde karşılık verin. (Savaşta aşırı gitme hususunda) Allah'tan korkun ve bilin ki Allah, emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olanlarla beraberdir.

195. Mallarınızı Allah yolunda harcayın; özellikle savaşın masraflarına katılın. (Malınızı düşünerek) kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın.[4] Size her ne emredilmişse onları en güzel şekilde yerine getirin. Çünkü Allah, sorumluluklarını en güzel şekilde yerine getirenleri sever.

196. Hac ve umre ibadetini kurallarına uyarak Allah için içtenlikle yerine getirin. Eğer hac yolundan (savaş ve hastalık gibi bir sebeple) alıkonursanız, Kâbe'ye, güç yetirebileceğiniz nitelikte bir kurban (hedy)[5] gönderin. Gönderdiğiniz kurban yerine ulaşıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Sizden birisi hastalık veya başındaki bir rahatsızlıktan dolayı tıraş olmak zorunda kalırsa, fidye olarak, oruç tutması veya sadaka vermesi ya da kurban kesmesi gerekir. Şayet yol güvenliğiniz varsa; hac yapan kişi, hacdan önce umre yaptığı takdirde, güç yetirebileceği nitelikte bir kurban kessin. Buna gücü yetmezse, hac esnasında üç gün, memleketine dönünce de yedi gün olmak üzere toplam on gün oruç tutsun. Bu hüküm, Mescid-i Haram'da (Mekke'de) oturmayanlar içindir. Ey iman edenler! Allah'ın bu emirleri konusunda duyarlı ve bilinçli olun. Bilin ki, (ibadetlerle ilgili kuralları bozanlara karşı) Allah'ın azabı şiddetlidir.

---

1. Lafzen, "Fitne." Baskı ve zulüm olarak çevirdiğimiz "Fitne" savaşın gerekçesi olarak gösterilmiştir. Nitekim Mekke'de inen ve savaş izni ile ilgili ilk âyet olduğu belirtilen Hac 22/39. âyette de savaş izninin sebebi, "zulüm ve baskı görmek" olduğu ifade edilmiştir. Zira barışın ve özgürlüğün bedeli savaşmaktır.

2. Dinin Allah'a ait kılınması; bir şeyi helâl ve haram kılma yetkisinin sadece Allah'a ait olması, insanların kendi arzularına göre din icat etmemesidir.

3. Savaşın yasaklandığı haram aylar şunlardır. 1. Muharrem, 2. Zilkade, 3. Zilhicce, 4. Receb. Krş. Tevbe, 9/36. Kameri aylardan Muharrem birinci, Zilkade 11. Zilhicce 12. Receb ise 7. aydır.

4. "Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın" ifadesi üzerinde farklı yorumlar yapılmıştır. Biz, Mücâhid, Dahhâk, İkrime, Hasan el-Basrî ve Katâde'nin yorumunu konu bütünlüğü açısından daha uygun gördük.

5. "Hedy" kelimesi hediye demektir. Bu kurban, Kâbe yakınlarındaki yoksullara ulaştırılmak üzere bir hediye olarak gönderildiği için bu adı almıştır. Krş. Mâide, 5/95.

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ ۚ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ
فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ ۙ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ۗ وَمَا
تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ ۗ وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ
الزَّادِ التَّقْوٰى ۡ وَاتَّقُونِ يٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾ لَيْسَ
عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّنْ رَّبِّكُمْ ۗ فَاِذَآ
اَفَضْتُمْ مِّنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ
الْحَرَامِ ۖ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدٰىكُمْ ۚ وَاِنْ كُنْتُمْ مِّنْ
قَبْلِهٖ لَمِنَ الضَّآلِّينَ ﴿١٩٨﴾ ثُمَّ اَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ
النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٩٩﴾
فَاِذَا قَضَيْتُمْ مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ
اٰبَآءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًا ۗ فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُولُ رَبَّنَآ
اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهٗ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ﴿٢٠٠﴾
وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّقُولُ رَبَّنَآ اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِي
الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ
نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا ۗ وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾

197. Hac belli aylarda yapılır. Bu aylarda haccetmek niyetiyle ihrama giren kimse, cinsel ilişkide bulunmaktan, kötü söz söylemekten[1] ve kavga etmekten kaçınsın. Allah yaptığınız iyi işleri bilir ve karşılığını ona göre verir. Hacca gelirken azığınızı yanınızda getirin (orada dilenmek zorunda kalmayın).[2] Fakat azığın en iyisinin takvâ olduğunu (haccın yiyip içip gezmekten ibaret olmadığını) da unutmayın. Ey akıl sahipleri! Benim emir ve yasaklarım konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranın.

198. (Hac esnasında ticaretle uğraşarak) Rabbinizin lütfedeceği nasibi aramanızda bir sakınca yoktur.[3] Arafat'tan dalgalar halinde indiğinizde Meş'ar-i Haram'da (Müzdelife'de) Allah'ı anın; Fakat O'nu, size öğrettiği şekilde anın.[4] Çünkü siz daha önce ne yapacağınızı; O'nu nasıl anacağınızı, hac ibadetini nasıl yapacağınızı bilmez haldeydiniz.

199. Ey Kureyşliler! (Üstünlük taslayıp hacda diğer insanlardan ayrı hareket etmeyin) Siz de diğer insanlarla birlikte (Arafat'tan) dalga dalga yürüyün ve (hacda kendinize ayrıcalıklı bir uygulama icat ettiğiniz ve diğer günahlarınız için) Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah Gafûr'dur; daha önce yaptığınız bu tür günahlarınızı bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.[5]

200. Hacla ilgili ibadetlerinizi yerine getirdiğinizde şevk ve heyecanla atalarınızı andığınız gibi, hatta ondan daha fazla bir iştiyakla Allah'ı anın. Bazı insanlar,[6] "Ey Rabbimiz! Bize vereceğini, bu dünyada ver" derler. Bunların âhirette hiçbir nasibi yoktur.

201. Bazıları da "Ey Rabbimiz! Bize bu dünyada da âhirette de iyilik ve güzellikler ihsan et, bizi cehennem azabından koru!" diye dua ederler.

202. İşte böyle dua eden kimseler, hacdan gerçek mânada nasibini alanlardır. Bilin ki, Allah mükâfatı çok çabuk verir,[7] böyle kimselerin dualarını hemen kabul eder.

---

1. Samimi bir Müslümanın hac ibadeti esnasında günah işleme düşüncesi olamaz. Bu ifade "kötü ve çirkin söz söyleme" anlamında kullanılmıştır. Çünkü hac, büyük bir toplulukla beraber yapılan zor ve meşakkatli bir ibadettir. Kişi bu meşakkatli ibadet sırasında bazen sabırsız davranıp insanlara kırıcı sözler söyleyebilir. Âyet bu konuda Müslümanları uyarmaktadır.
2. Hac mevsiminde, "Biz tevekkül ehliyiz" diyerek azığını yanında getirmeyen, dilenerek insanları rahatsız eden, bazen de hırsızlık ve gaspa yeltenen kişiler bu âyetle uyarılmışlardır.
3. Cahiliye döneminde hac mevsiminde Mekke'de pazarlar kurulur, bir panayır havası oluşurdu. İslâm dini geldikten sonra Müslümanlar cahiliye dönemindeki bu âdeti sürdürmenin, yani alışveriş/ticaret yapmanın günah olabileceğinden endişe ediyorlardı. Âyet bu endişeleri gidermiş, bunun günah değil Allah'ın bir lütfu olduğunu dile getirmiştir.
4. Meş'ar, bir işaretle belirlenmiş olan yer demektir. Burası Müzdelife'nin sonunda "Kuzah" dağının yakınında bir yerdir. Cahiliye döneminde Araplar haccı bitirdikten sonra buradan Mina'ya iner, orada dururlar ve babalarının, atalarının soylarını, yaşadıkları olayları, üstünlüklerini ve meziyetlerini dile getirirlerdi. Âyet, atalarını anmaktan ziyade, Allah'ı anmaları gerektiğini bildirmektedir.
5. Kureyş halkı Kâbe'nin kendi yurtlarında olması sebebiyle kendilerini ayrıcalıklı görüyor, üstünlük taslayarak hac esnasında diğer Arap kabileleri gibi Arafat'a çıkmıyor, vakfeyi Müzdelife'de yapıyordu. Oysa Hz. İbrahim'den beri haccın vakfe yeri Arafat idi. Âyet bu hususa vurgu yapmaktadır.
6. Bu kimseler âhiret inancı olmayan müşrik Araplardır. Süddî'nin ifadesine göre müşrik Araplar hac ibadetini yapar ve Allah'tan sadece dünya menfaati için istekte bulunurlardı.
7. Lafzen, "Allah hesabı çok çabuk görür." Türkçede "hesap görmek" olumsuzluk çağrıştırdığı için böyle bir anlam tercih ettik.

وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِيْٓ اَيَّامٍ مَّعْدُوْدٰتٍ ۭ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِيْ
يَوْمَيْنِ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ ۚ وَمَنْ تَاَخَّرَ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ ۙ لِمَنِ
اتَّقٰى ۭ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ٢٠٣
وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُّعْجِبُكَ قَوْلُهٗ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰي مَا فِيْ قَلْبِهٖ ۙ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ ٢٠٤ وَاِذَا
تَوَلّٰى سَعٰى فِي الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيْهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ
وَالنَّسْلَ ۭ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ ٢٠٥ وَاِذَا قِيْلَ لَهُ
اتَّقِ اللّٰهَ اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ فَحَسْبُهٗ جَهَنَّمُ ۭ وَلَبِئْسَ
الْمِهَادُ ٢٠٦ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّشْرِيْ نَفْسَهُ ابْتِغَاۗءَ
مَرْضَاتِ اللّٰهِ ۭ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌۢ بِالْعِبَادِ ٢٠٧ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ
اٰمَنُوا ادْخُلُوْا فِي السِّلْمِ كَاۗفَّةً ۠ وَلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ
الشَّيْطٰنِ ۭ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ٢٠٨ فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِّنْۢ بَعْدِ
مَا جَاۗءَتْكُمُ الْبَيِّنٰتُ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ٢٠٩
هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّاْتِيَهُمُ اللّٰهُ فِيْ ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ
وَالْمَلٰۗىِٕكَةُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ ۭ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ٢١٠

203. Kurban bayramının sayılı günlerinde (Mina'da) tekbir getirerek Allah'ı anın. İbadet konusunda duyarlı bir kimsenin acele ederek iki gün içinde (Mina'dan) ayrılıp (Mekke'ye) gitmek istemesinde bir günah olmadığı gibi, bir süre daha orada kalmak isteyen kimseye de bir günah yoktur.[1] Siz siz olun, Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranın ve bilin ki, hepiniz bir gün hesap vermek üzere O'nun huzurunda toplanacaksınız.

204. Ey Peygamber! İnsanlar içinde öyle biri var ki, dünya hayatı ile ilgili söz ve görüşleri senin hoşuna gider. O, sözünde samimi olduğuna dair Allah adına yemin eder durur. Oysa o, tartışmada ve muhatabını ikna etmekte usta, pek yaman bir düşmandır.[2]

205. O (münafık) senden ayrılınca ülkede fitne fesat çıkarmak, toplumun birliğini ve dirliğini bozmak[3] için var gücüyle çalışır. Oysa Allah, bozgunculuğu hiç sevmez.

206. Ona, "Allah'tan kork" denilince, gurura kapılır ve bu onu daha çok günaha batırır. Bilin ki, onun gibilerin hakkından ancak cehennem gelir. Ne kötü bir yerdir orası!

207. Fakat öyle kimseler de vardır ki, Allah'ın rızasını kazanmak için canını verir. Allah böyle kullarını sever, onlara karşı çok şefkatli ve merhametlidir.

208. Ey (Musa'ya ve İsa'ya) inananlar![4] Gelin hepiniz toptan İslâm'a girin. Sakın şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü şeytan sizin apaçık düşmanınızdır.[5]

209. Eğer size apaçık deliller geldikten sonra (yine de şeytana uyup) İslâm'a girmekten yüz çevirirseniz bilin ki, Allah Azîz'dir; hak edene cezasını verecek güce sahiptir, Hakîm'dir; inkârcıları cezalandırması O'nun hikmetinin bir gereğidir.

210. Bu insanlar, inanmak için ille de Allah'ın meleklerle birlikte bulut yığınlarının arasından çıkıp gelmesini mi bekliyorlar? Oysa böyle bir durumda haklarında hemen hüküm verilir, helâk olup giderler.[6] Unutmayın ki, bütün işler tek tek hesabı sorulmak üzere O'na döndürülecektir.

---

1. Mina'da iki gün kalmaktan maksat Zilhicce ayının 11 ve 12. günlerinde orada gecelemek, bir süre daha kalmaktan maksat ise bu ayın 13. günü ikindi vaktine kadar orada kalmaktır. Ancak günümüzde izdiham dolayısıyla bazı hacılar Mina'da hiç geceleyememekte, Minâ'ya günübirlik gidip ibadetlerini yaparak tekrar Mekke'deki ikâmetgâhlarına dönmektedirler.
2. Bu ve bunu takip eden iki âyetin Sakifli Ahnes b. Şurayk gibi münafıklar hakkında indiği rivayet edilir. Ahnes, Hz. Peygamberle karşılaştığında "Allah kalbimi biliyor, ben seni ve İslam'ı çok seviyorum, sözümün doğruluğuna Allah şahittir." derdi.
3. Lafzen, "Ekinleri ve nesilleri helâk etmek." Bu ifade, insanlığın huzurunu bozmaktan kinayedir. Allah'ın koyduğu düzeni, insanların huzurunu bozmak olarak ifade edebileceğimiz "fesat" kavramını Yüce Allah "ekinleri ve nesilleri helâk etmek" ile açıklamaktadır.
4. İbn Abbas'a göre âyetteki muhataplar Yahudi ve Hıristiyanlardır. Biz bu görüşü tercih ettik.
5. Buradaki şeytandan maksat, Yahudilik ve Hıristiyanlığı tahrif eden şeytan tabiatlı insanlardır. Onların bu hareketlerinin kaynağında şeytan vardır.
6. Tevrat'ta Tanrı'nın İsrailoğulları'nın gözlerinin önünde bulutlar arasından Sina dağının tepesine inip Musa ile konuştuğu anlatılır. Kitab-ı Mukaddes, Çıkış, 19/9; 16-19. Yahudiler, Hz. Peygamberden de böyle bir şey beklemektedirler. Oysa Allah bizzat kendisi Sina dağına inmemiş, tecellî ederek Musa ile konuşmuş ve bu iş de olup bitmiştir. Böyle bir tecellî bir daha gerçekleşmeyecektir. Krş. A'râf 7/143.

سَلْ بَنِيٓ اِسْرَٰٓءِيلَ كَمْ اٰتَيْنَٰهُمْ مِنْ اٰيَةٍ بَيِّنَةٍ ۗ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ
اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢١١﴾ زُيِّنَ لِلَّذِينَ
كَفَرُوا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا ۘ وَالَّذِينَ
اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ
﴿٢١٢﴾ كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيّٖنَ مُبَشِّرِينَ
وَمُنْذِرِينَ ۪ وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَٰبَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ
فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ ۗ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ اِلَّا الَّذِينَ اُوتُوهُ مِنْۢ بَعْدِ
مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنَٰتُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۖ فَهَدَى اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لِمَا
اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِاِذْنِهٖ ۗ وَاللّٰهُ يَهْدِي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ ﴿٢١٣﴾ اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ
الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ ۖ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَآءُ وَالضَّرَّآءُ وَزُلْزِلُوا
حَتّٰى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهٗ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ ۗ اَلَآ اِنَّ
نَصْرَ اللّٰهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾ يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ ۖ قُلْ مَٓا اَنْفَقْتُمْ
مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسَٰكِينِ
وَابْنِ السَّبِيلِ ۗ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيمٌ ﴿٢١٥﴾

211. Ey Peygamber! İsrailoğulları'na bir sor! Biz onlara nice açık deliller, mucizeler verdik (Buna rağmen nankörlük ettiler). Kim kendisine Allah'ın nimetleri geldikten sonra onlara şükretmek yerine nankörlük ederse bilsin ki, Allah'ın azabı çok şiddetlidir.

212. Dünya hayatı kâfirlere güzel görünür. Bu yüzden onlar (fakir) müminlerle alay ederler. Oysa iman edip takvâ sahibi olan o müminler, kıyamet gününde onlardan kat kat üstün konumdadırlar. Allah dilediğine (onların alay ettiği fakir müminlere) hesapsız rızık verecektir.

213. İnsanlar tek ümmet halinde yaratılmıştır.[1] Allah onlara müjdeleyici ve uyarıcı peygamberler göndermiş ve onlarla birlikte insanların ayrılığa düştükleri konularda hüküm vermeleri için gerçeği bildiren kitaplar da indirmiştir. Ancak kitap verilenler, kendilerine apaçık belgeler geldikten sonra, çıkar kaygıları ve kıskançlıklar sebebiyle ihtilâflara düştüler (böylece farklı dinler, farklı din anlayışları ortaya çıktı). Fakat Allah lütfuyla, onların ayrılığa düştükleri din konusunda müminlere doğru yolu gösterdi. İşte Allah, dilediğine (hidayet yolunu tercih edene) doğru yolu böyle gösterir.[2]

214. Ey müminler! Yoksa siz, sizden öncekilerin başına gelen zorluk ve sıkıntılar sizin de başınıza gelmeden kolayca cennete girivereceğinizi mi sanıyorsunuz? Onlar öyle zorluklarla, öyle sıkıntılarla karşılaşmışlar ve öyle sarsılmışlardı ki, peygamberleri ve ona inananlar, "Allah bizim imdadımıza ne zaman yetişecek?!" diye feryat etmişlerdi. Ey müminler! (Sabredin) İyi bilin ki, Allah'ın yardımı yakındır.

215. Ey Peygamber! Sana mallarını hayır olarak nereye harcayacaklarını soruyorlar. De ki: "Mallarınızı hayır olarak öncelikle ana babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara harcayın. Unutmayın ki, Allah iyilik olarak yaptığınız şeylerin hepsini bilir; karşılığını verir."

---

1. Krş. Yûnus 10/19. Âyetteki "Kâne" sözcüğü genelde "idi" anlamında çevrilmiştir. Oysa bu ifade Kur'an'da genel hakikatleri ifade için kullanılır ve hasr ifade eder. Nitekim Kur'an'daki "Kânellahü…" şeklindeki Allah'ın sıfatlarını dile getiren âyetlere "idi" anlamı değil, kesin hakikat anlamı verilir.

2. Yüce Allah varlık âlemine maddî ve manevî yasalar koymuş, buna sünnetullah adını vermiştir. Sünnetullah kavramı tabiî ve sosyal kanunları, sebep sonuç kurallarını içine alır. Hidayete ermenin ve dalâlette kalmanın belli sebepleri vardır. İnsan bu sebepleri kendi özgür iradesiyle tercih eder ve tercih ettiği sebebin gerçekleştirdiği sonucu hak etmiş olur (Kehf 18/29). Hidayet ve dalâlet sebepleri Kur'an'da genel olarak belirtilmiştir. Allah'a yönelen, O'na bağlanan, itaat eden ve O'nun rızasını arayan kişinin de hidayet üzere olacağı ifade edilmektedir. Bkz. Âl-i İmrân 3/101; Mâide 5/16; Ra'd 13/27; Nûr 24/54; Teğâbun 64/11. Diğer taraftan insanların kâfir, zâlim ve fâsık olmaları, Kur'an'da en çok zikredilen dalâlet sebepleridir. Bkz. Bakara 2/6-7; Zümer 39/3; Mü'min 40/28. Hz. Peygamber (a.s.) hidayet ve dalâletin kulun ameliyle olan ilgisini açık bir şekilde ifade etmiştir. Buharî, *Kader* 4; Tirmizî, *Kader* 3. Özetlemek gerekirse Allah hidayet ve dalâlet yollarını yaratmış ve bunları insanlara verdiği akıl ve gönderdiği peygamberlerle açıklamıştır. Kişi hangi yolu tercih ederse Allah onun için o yolun sonucunu yaratacaktır. Her şey O'nun koyduğu kurallar çerçevesinde cereyan eder. Dolayısıyla sünnetullah gereği, hidayet yolunu tercih ederek hidayete eren kişiyi kimse saptıramaz, aynı şekilde dalâleti hak etmiş kimseyi de peygamber dâhil hiç kimse hidayete erdiremez. Sonuçta her şey "sebep sonuç" ilişkisi çerçevesinde gerçekleşir.

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ ۚ وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوْا
شَيْـًٔا وَّهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَعَسٰٓى اَنْ تُحِبُّوْا شَيْـًٔا وَّهُوَ شَرٌّ
لَّكُمْ ۗ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٢١٦﴾ يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ
الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيْهِ ۗ قُلْ قِتَالٌ فِيْهِ كَبِيْرٌ ۗ وَصَدٌّ
عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِهٖ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِخْرَاجُ اَهْلِهٖ
مِنْهُ اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ ۚ وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ ۗ
وَلَا يَزَالُوْنَ يُقَاتِلُوْنَكُمْ حَتّٰى يَرُدُّوْكُمْ عَنْ دِيْنِكُمْ اِنِ
اسْتَطَاعُوْا ۗ وَمَنْ يَّرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِيْنِهٖ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ
فَاُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ وَاُولٰٓئِكَ
اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢١٧﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
وَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۙ اُولٰٓئِكَ يَرْجُوْنَ
رَحْمَتَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٢١٨﴾ يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْخَمْرِ
وَالْمَيْسِرِ ۗ قُلْ فِيْهِمَآ اِثْمٌ كَبِيْرٌ وَّمَنَافِعُ لِلنَّاسِ ۗ وَاِثْمُهُمَآ
اَكْبَرُ مِنْ نَّفْعِهِمَا ۗ وَيَسْـَٔلُوْنَكَ مَاذَا يُنْفِقُوْنَ ۗ قُلِ الْعَفْوَ ۗ
كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُوْنَ ﴿٢١٩﴾

216. Ey müminler! Savaş size farz kılınmıştır. Gerçi bu, sizin hoşlanacağınız bir şey değildir. Fakat bilin ki, hoşlanmadığınız bir şey sizin için belki daha iyidir; hoşlandığınız bir şey de sizin için daha kötü olabilir. Allah sizin yararınıza olan şeyleri iyi bilir, fakat siz bilemeyebilirsiniz.

217. Ey Peygamber! Sana haram aylarda savaşmanın hükmünü soruyorlar. De ki: "O aylarda savaşmak büyük günahtır. Fakat şunu da bilin ki, insanları Allah yolundan alıkoymak, Allah'ı inkâr etmek, insanların Mescid-i Haram'a girmelerine engel olmak, Mekke'nin (Müslüman) halkını yurtlarından sürüp çıkarmak Allah katında daha büyük bir suçtur. Zira din adına yapılan zulüm ve baskı,[1] insan öldürmekten daha büyük bir günahtır." Düşmanlarınız, ellerinden gelse dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaya devam edecekler. Sizden kim dininden döner[2] ve kâfir olarak ölürse, işte onların bütün amelleri dünyada da âhirette de boşa gitmiştir, onlar cehennemliktirler ve asırlarca orada kalacaklardır.

218. İman edenler, imanı uğruna hicret edenler ve Allah yolunda cihat edenler var ya! Allah'ın rahmetine ümit bağlayabilecek olanlar işte onlardır. Allah Gafûr'dur; özellikle hicret edip Allah yolunda cihat edenlerin günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; inananlara daima şefkatli ve merhametlidir.

219. Sana sarhoşluk veren şeylerin[3] ve kumarın hükmünü soruyorlar. De ki: "İçkide de kumarda da insanlar için büyük zararlar[4] ve bazı faydalar[5] vardır, fakat zararları faydalarından daha büyüktür." Bu arada sana (bu hüküm sonrası içki ve kumardan kazandıkları gelirleri ne yapacaklarını ve)[6] ne kadarını dağıtacaklarını soruyorlar. Onlara de ki: "Emeksiz kazanılan kısmını."[7] İşte Allah derinliğine düşünüp öğüt alasınız diye size âyetlerini böylece açıklıyor.

---

1. Lafzen, "Fitne."

2. İslâm dininde mürtede/İslâm dininden dönen kimseye ölüm cezası verileceğine dair yaygın bir kanaat bulunmaktadır. Kur'an'da böyle bir cezadan bahsedilmediği gibi bu âyette zikredildiği üzere verilecek cezanın uhrevî olduğu açıkça ortadadır. Fıkıh kitaplarında böyle bir cezadan bahsedilmekte ve bu ceza ile ilgili bazı deliller ileri sürülmektedir. Fıkhî hükümler sonuçta bir yorumdur, belli şartların ve ihtiyaçların ürünüdür. Dolayısıyla bu hükmü doğrudan İslâm dinine ve Kur'an'a mâl etmek doğru değildir.

3. Lafzen, "Şarabın." Şarabın haramlığı sarhoşluk verme gerekçesine dayanır. Âyetin anlamını, indiği dönemin sarhoşluk veren içkisiyle sınırlamak yerine, Hz. Peygamberin "Sarhoşluk veren her şey haramdır" (Buhârî, *Meğâzî*, 60, Edeb 80) hadisi gereği en geniş anlamıyla tercüme etmeyi uygun gördük.

4. Lafzen, "Günah."

5. Kumarın faydası ile ilgili olarak Zemahşerî o dönem hakkında şu bilgiyi verir: "Zenginler bir deve kesip bunu parçalara ayırırlardı. Sonra şans oklarını numaralandırarak karıştırırlar ve çekiliş yaparlardı. Çıkan payı fakirlere dağıtırlar, boş ok çekenler de o etlerin tamamı kadar ücreti fakirlere dağıtmak üzere borçlanırlardı. Bu uygulamaya katılanlar bununla övünür, katılmayanlar da kınanırdı."

6. Neredeyse müfessirlerin tamamı bu âyeti 215. âyetle ilgili olarak açıklamışlardır. Bu yaklaşım âyet içindeki anlam bütünlüğünü bozmaktadır. Kanaatimizce bu âyet, yeni gelen hüküm sonrası içki ve kumardan kazanılan gelirin ne yapılacağıyla ilgilidir.

7. "el-Afv" kelimesi "cehd"in zıddıdır. Burada emeksiz kazancı ifade etmektedir ki, Yüce Allah ana sermayenin değil emeksiz kazanılan gelirin dağıtılmasını istemiştir. "el-Afv" kelimesi, "bu hüküm gelmeden önce içki ve kumardan kazandıklarınız affedilmiştir, bir şey dağıtmanız gerekmez" şeklinde de anlaşılabilir.

فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۗ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْيَتٰمٰى ۗ قُلْ اِصْلَاحٌ
لَهُمْ خَيْرٌ ۗ وَاِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ ۗ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ
الْمُصْلِحِ ۗ وَلَوْ شَاۤءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٠﴾
وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّ ۗ وَلَاَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ
مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ اَعْجَبَتْكُمْ ۗ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتّٰى
يُؤْمِنُوا ۗ وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ اَعْجَبَكُمْ ۗ اُولٰۤئِكَ
يَدْعُونَ اِلَى النَّارِ ۚ وَاللّٰهُ يَدْعُوٓا اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِهٖ ۚ
وَيُبَيِّنُ اٰيَاتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ
عَنِ الْمَحِيضِ ۗ قُلْ هُوَ اَذًى ۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَاۤءَ فِي الْمَحِيضِ ۙ
وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَ ۚ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَاْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ
اَمَرَكُمُ اللّٰهُ ۗ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ
﴿٢٢٢﴾ نِسَاۤؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ ۖ فَاْتُوا حَرْثَكُمْ اَنّٰى شِئْتُمْ ۖ
وَقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ ۗ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ مُلٰقُوهُ ۗ وَبَشِّرِ
الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٢٣﴾ وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوا
وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ ۗ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٤﴾

220. Evet açıklıyor ki, dünya ve âhiret hayatı hakkında (yararınıza ve zararınıza olan şeyleri düşünün ve) ona göre davranın. Ayrıca sana yetim çocuklara nasıl davranılacağı, mallarının nasıl kullanılacağı hakkında soru soruyorlar. De ki: "Onların durumlarını iyileştirmek çok önemlidir. Eğer onları himayenize alır, onlarla birlikte yaşarsanız bilin ki, onlar sizin kardeşlerinizdir." Allah onlara kötü davrananı da durumlarını düzeltmeye çalışanı da bilir. Allah dileseydi bu konuda size ağır gelecek sorumluluklar yüklerdi. Allah Azîz'dir; güçlüdür, istediği hükmü koymasına engel olacak bir güç yoktur, Hakîm'dir; insanlara güçlerinin yetebileceği şeyleri emretmesi O'nun hikmetinin gereğidir.

221. Ey müminler! İman etmedikleri sürece müşrik kadınlarla evlenmeyin. İman etmiş bir cariye, hoşunuza giden müşrik hür bir kadından daha iyidir. Mümin hanımları da, iman etmedikleri sürece müşrik erkeklerle evlendirmeyin. Bilin ki, mümin bir köle hoşunuza giden müşrik hür bir erkekten daha iyidir. Unutmayın ki, müşrikler sizi ateşe çağırır, Allah ise lütfuyla sizi cennete ve bağışlanmaya çağırır ve düşünüp öğüt almaları için insanlara âyetlerini açıklar.

222. Yine sana ay halinde iken kadınlarla ilişkinin hükmünü soruyorlar. De ki: "Ay hali zahmetli bir durumdur. Bu halde olan kadınlarla cinsel ilişkiye ara verin, özel halleri geçinceye/yıkanıp iyice temizleninceye[1] kadar da cinsel ilişkiye girmek için onlara yaklaşmayın. Ancak temizlendiklerinde onlara Allah'ın emrettiği yoldan (cinsel organından) yaklaşın. Allah (bu hususta daha önce yaptıkları yanlış davranışlardan) tevbe edenleri sevdiği gibi (hayızlı kadınla ya da Allah'ın yasakladığı ters ilişkiden sakınmak suretiyle) nezih davrananları da sever.

223. Kadınlarınız sizin için bereketli bir toprak gibidir.[2] Öyleyse toprağınızı dilediğiniz şekilde ekin. (Eşlerinize meşrû yoldan istediğiniz şekilde yaklaşın). Meşru bir ilişkiyle kendiniz için güzel amaçlar hedefleyin. Allah'ın yasakladığı ilişki biçimlerinden sakının ve unutmayın ki, bir gün O'na kavuşacak ve hesap vereceksiniz. Ey Peygamber! Sen (bu bilinçte olan) müminleri cennetle müjdele.

224. Allah'ın adını anarak yaptığınız yeminleri iyilik yapmaya, günahlardan sakınmaya ve insanları barıştırmanıza engel saymayın (Kefâretini vererek bu tür yeminlerinizi bozun ve o iyi şeyleri yapmaya devam edin). Allah Semî'dir; bütün sözlerinizi, yeminlerinizi işitir, Alîm'dir; niyetlerinizi ve yaptıklarınızı bilir.[3]

---

1. "Yethurne" kelimesini İbn Şu'be, Hamza, Kisâî ve Halef, "Yettahherne" şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu sebeple verilmiştir.
2. Antik dönemde insan, medeniyetin olmadığı ve doğayla baş başa kaldığı bir dönemde doğaya baktığı an, üstünde çatı gibi duran, ısı ve ışığın kaynağı uçsuz bucaksız ve ulaşılmaz gök kubbeyi baba olarak kabul etmiştir. Bu insan kendisini doğuran, besleyen, ondan geldiğine ve yine ona döneceğine inandığı ve kendi insani varlığını ontolojik olarak özdeşleştirdiği toprak-sudan müteşekkil yeryüzünü de dişilikle vasıflandırmış ve onu "Toprak ana" olarak nitelemiştir. Bu âyette kadınla erkeğin ilişkisi, kökeni antik döneme dayanan ve o gün de bilinen böyle bir benzetmeyle anlatılmış; kadın, doğurganlık ve üretkenlik bakımından toprağa benzetilmiştir.
3. Bu ve peşinden gelen âyet boşanmakla ilgili bir yemin türü olan î'lâ için bir giriş niteliğindedir. Yemin kefareti için bkz. Mâide 5/89.

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِيْٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُّؤَاخِذُكُمْ
بِمَا كَسَبَتْ قُلُوْبُكُمْ ۗ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿٢٢٥﴾ لِلَّذِيْنَ يُؤْلُوْنَ مِنْ نِّسَآئِهِمْ
تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ ۚ فَاِنْ فَآءُوْ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٢٢٦﴾ وَاِنْ عَزَمُوا
الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٢٢٧﴾ وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ
ثَلٰثَةَ قُرُوْٓءٍ ۗ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَّكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ فِيْٓ اَرْحَامِهِنَّ
اِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۗ وَبُعُوْلَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِيْ
ذٰلِكَ اِنْ اَرَادُوْٓا اِصْلَاحًا ۗ وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِيْ عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوْفِ ۠
وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ۗ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٢٢٨﴾ اَلطَّلَاقُ مَرَّتٰنِ ۠
فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوْفٍ اَوْ تَسْرِيْحٌ بِاِحْسَانٍ ۗ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ
تَاْخُذُوْا مِمَّآ اٰتَيْتُمُوْهُنَّ شَيْـًٔا اِلَّآ اَنْ يَّخَافَآ اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ ۗ
فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ ۙ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيْمَا افْتَدَتْ
بِهٖ ۗ تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوْهَا ۚ وَمَنْ يَّتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ
هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٢٢٩﴾ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهٗ مِنْۢ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ
زَوْجًا غَيْرَهٗ ۗ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ اَنْ يَّتَرَاجَعَآ اِنْ ظَنَّآ
اَنْ يُّقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ ۗ وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿٢٣٠﴾

225. Allah, dil alışkanlığı sebebiyle veya doğru sanarak yanlış yere ettiğiniz yeminlerden sizi sorumlu tutmaz; ancak bile bile yalan yere ettiğiniz yeminlerden sorumlu tutar. Allah Gafûr'dur; dil alışkanlığı sebebiyle veya doğru sanarak yanlış yere ettiğiniz yeminlerden dolayı sizi bağışlar, Halîm'dir; bilerek yalan yere ettiğiniz yeminlerden dolayı sizi cezalandırmada acele etmez.

226. Karılarına yaklaşmamaya yemin edenler[1] dört ay beklerler, eğer bu süreyi tamamlamadan vazgeçip dönerlerse bilsinler ki, Allah Gafûr'dur; onları yeminlerini bozmalarından dolayı bağışlar, Rahîm'dir; kullarına daima şefkatli ve merhametlidir.

227. (Böyle yemin edenler dört ay bekledikten sonra) eğer eşlerini boşamaya kesin olarak karar verirlerse boşasınlar. Bilin ki, Allah Semî'dir; onların boşamaya dair sözlerini işitir, Alîm'dir; niyetlerini çok iyi bilir.

228. Boşanmış kadınlar kendi başlarına (yeni bir evlilik yapmaksızın) üç ay hali/üç temizlik süresi[2] iddet beklesinler. Bu kadınlar eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın rahimlerinde yarattığı şeyi (bekleme süresi içerisinde gördüğü hayız sayısını veya hamileliği) gizlemeleri onlara helâl olmaz. Bu bekleme esnasında kocaları barışmak isterse elbette onları geri alabilirler. Kocalarının, karıları üzerinde belli hakları olduğu gibi kadınların da kocaları üzerinde belli hakları vardır. Yalnız erkekler için bir derece daha üstünlük söz konusudur.[3] Allah Azîz'dir; bu hükümlere uymayanları cezalandıracak güce sahiptir, Hakîm'dir; bütün bunları bir hikmete göre düzenlemiştir.

229. Erkeğin, (sonradan vazgeçebileceği) iki boşama hakkı vardır. Bir veya iki boşama sonunda koca eşini isterse iyilikle yanında alıkoyar, isterse güzellikle onu serbest bırakır. Eğer serbest bırakırsanız, onlara verdiğiniz mehri geri almanız sizin için helâl olmaz. Fakat karı kocanın, evlilik hukukuna dair Allah'ın koyduğu kurallara uyamayacaklarına dair bir endişeleri varsa o başka. Eğer böyle bir endişe taşıyorsanız kadının, mehrinden bir kısmını veya herhangi bir malı kocasına vererek boşanmasında iki taraf için de bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın koyduğu kurallardır, onları ihlâl etmeyin. Allah'ın kurallarını ihlâl edenler zâlimlerin ta kendileridir.

230. Eğer koca, karısını (üçüncü kez) boşarsa, artık bundan sonra o kadın ona helâl olmaz. Ancak boşanan eş bir başka erkekle evlenir, o koca da kendisini boşarsa (veya ölürse, iddet süresi dolduktan sonra) önceki kocasıyla, Allah'ın emirlerine uyarak geçinebileceklerini ümit ediyorlarsa, tekrar evlenmelerinde bir sakınca yoktur. İşte bunlar Allah'ın açık açık ortaya koyduğu kurallardır, fakat bunu anlayacak olanlar bilgili toplumlardır.

---

1. Bu tür yemine "îlâ" denir. Cahiliye devrinde îlâ, kadını bir tür boşama anlamına geliyordu. Fakat bu şekilde boşanan bir kadın başka biriyle evlenemezdi. Kur'an buna dört ay bekleme süresi koymuştur. Koca bu dört ay dolmadan karısı ile cinsel ilişkide bulunursa yeminini bozmuş olur ve yemin kefâreti gerekir.
2. Âyette geçen "Kurû'" kelimesi zıt anlamlıdır; kadının ay hali süresine de iki ay hali arasındaki temizlik süresine de delâlet eder.
3. Bu üstünlük, ataerkil örfe göre erkeğin ailesinin nafakasını sağlama yükümlülüğünden kaynaklanmaktadır. Krş. Nisâ 4/34.

وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ
سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَّلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا وَمَنْ يَّفْعَلْ
ذٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهٗ وَلَا تَتَّخِذُٓوا اٰيٰتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَّاذْكُرُوا
نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَآ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِّنَ الْكِتٰبِ وَالْحِكْمَةِ
يَعِظُكُمْ بِهٖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٣١﴾ وَاِذَا
طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ اَنْ يَّنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ
اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذٰلِكَ يُوعَظُ بِهٖ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ
يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُ وَاللّٰهُ
يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٢﴾ وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ
كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُّتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهٗ رِزْقُهُنَّ
وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَآرَّ
وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَّهٗ بِوَلَدِهٖ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ فَاِنْ
اَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَاِنْ
اَرَدْتُّمْ اَنْ تَسْتَرْضِعُٓوا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَّآ اٰتَيْتُمْ
بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٣﴾

231. Kadınları (bir veya iki talâkla) boşadığınızda,[1] iddet süreleri dolmak üzereyken isterseniz iyilikle evliliğinizi sürdürün veya güzellikle serbest bırakın. Eziyet etmek amacıyla onları zorla tutmayın (Boşamayı süründürmede bırakmayın). Böyle yapan kimse (sadece kadına değil) aslında kendisine de zulmetmiş olur. Sakın Allah'ın hükümlerini hafife almayın, size lütfettiği nimetleri, öğüt vermek üzere indirdiği kitabı ve hikmetini hatırlayın. Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranın. Bilin ki, Allah niyetlerinizi ve bütün yapıp ettiklerinizi çok iyi bilir.

232. (Bir veya iki talâkla) boşanan ve bekleme sürelerini tamamlayan kadınlar, iyi geçinebileceklerine dair aralarında bir uzlaşma sağlarlarsa, onların ilk kocalarıyla yeniden evlenmelerine engel olmayın. Allah bütün bu öğütleri, Allah'a ve âhiret gününe inananlara vermektedir. Temiz ve şâibeden uzak bir aile hayatı yaşamak için gerekli olan budur. Allah sizin yararınıza olan hükümleri iyi bilir, fakat siz bilemeyebilirsiniz.

233. Baba, çocuğunun tam olarak emzirilmesini istiyorsa, anneler çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Bu annelerin yiyeceği giyeceği örfe uygun olacak şekilde babaya aittir; insan, gücü neye yetiyorsa onunla yükümlü olur. Çocuklarından dolayı anneye de babaya da zarar verilmemelidir. (Babanın ölmesi durumunda) onun mirasçıları da bu görevi yerine getirmelidirler. Anne baba anlaşarak (iki yıl dolmadan) çocuğu sütten kesmek isterlerse, bunda bir sakınca yoktur. Eğer çocuklarınızı sütanneye vermek isterseniz, örfe uygun olarak ücretini ödemek (ve çocuğun güvenliğini sağlamak) şartıyla sizin için bunda da bir sakınca yoktur.[2] (Nasıl yaparsanız yapın, fakat) Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranın. Bilin ki, Allah yapıp ettiklerinizi görüp bilmektedir.

الجزء ٢

---

1. "Kadınları boşadığınızda…" ifadesindeki muhatap, günümüz şartlarında kadınların kocaları değil, yargı olmalıdır. Nisâ 4/35 ve Talâk 65/2-3 âyetleri buna delâlet etmektedir. Günümüzde resmî kayda geçmeyen nikâhlar, kamu düzeni bakımından kadının hakları ve evlilikten doğan hak ve sorumlulukların yeterince yerine getirilemeyeceği gibi gerekçelerle geçersiz sayıldığı gibi, resmi mercilerce gerçekleştirilmeyen boşamanın da aynı ya da benzer gerekçelerle geçerli olmayacağı açıktır. Bkz. Talâk 65/2 ve ilgili not.

2. Doğal olarak yeni doğmuş çocukların belli bir süre anne sütüne ihtiyaçları vardır. Annenin çocuğunu emzirmesi dinî ve vicdanî bir zorunluluktur. Sütanne uygulamasının o dönemin bir örfü olduğu unutulmamalıdır. Sırf âyette geçtiği için sözde dindar kadınların çocuğunu emzirmeyip sütanne talep etmesi dinen kabul edilemez. Çocuğunu emzirmekte olan boşanmış kadınların nafakasını ise hayatta olan kocaları, değilse onların mirasçıları temin eder. Âyette dikkat çeken bir husus da tarafların çocuk sebebiyle birbirlerine zarar vermemelerinin istenmesidir. Bu zarar, özel anlamda süt emzirme ve buna bağlı nafaka konusuyla ilgili olmakla beraber genel anlamda her konu için değerlendirilebilir. Güzel niyet ve duygularla kurulan aile birliğinin, mizaç uyumsuzluğu ya da başka sebeplerle dağılması da mümkündür. Böyle bir durumda düşmanca duygularla davranmak, boşanma ve nafaka konusunda zorluk çıkarmak ya da herhangi bir şekilde tarafların zarar görmesine yol açacak tutumlar sergilemek insanî ve dini değerlerle bağdaşmaz. Âyetteki son ifadelerin müminlere sorumluluklarının bilincinde olmalarını ve yapılanların hesabının verileceğini hatırlatması bu açıdan büyük önem taşımaktadır.

وَالَّذِيْنَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُوْنَ اَزْوَاجًا يَّتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ
اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَّعَشْرًا ۚ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
فِيْمَا فَعَلْنَ فِيْٓ اَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوْفِ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ
﴿٢٣٤﴾ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيْمَا عَرَّضْتُمْ بِهٖ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاۤءِ
اَوْ اَكْنَنْتُمْ فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ ۗ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُوْنَهُنَّ
وَلٰكِنْ لَّا تُوَاعِدُوْهُنَّ سِرًّا اِلَّآ اَنْ تَقُوْلُوْا قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ۗ
وَلَا تَعْزِمُوْا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتٰبُ اَجَلَهٗ ۗ
وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوْهُ ۚ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ
اللّٰهَ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿٢٣٥﴾ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاۤءَ
مَا لَمْ تَمَسُّوْهُنَّ اَوْ تَفْرِضُوْا لَهُنَّ فَرِيْضَةً ۖ وَّمَتِّعُوْهُنَّ ۚ عَلَى
الْمُوْسِعِ قَدَرُهٗ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهٗ ۚ مَتَاعًا ۢ بِالْمَعْرُوْفِ ۚ حَقًّا
عَلَى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٢٣٦﴾ وَاِنْ طَلَّقْتُمُوْهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوْهُنَّ
وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيْضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ اِلَّآ اَنْ يَّعْفُوْنَ اَوْ
يَعْفُوَا الَّذِيْ بِيَدِهٖ عُقْدَةُ النِّكَاحِ ۗ وَاَنْ تَعْفُوْٓا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى ۗ
وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿٢٣٧﴾

234. Kocaları ölüp de dul kalan kadınlar dört ay on gün iddet beklesinler. Bekleme süreleri bitince, örfe uygun olarak kendi tercihlerine göre meşru bir hayat düzeni kurabilirler. Onlar(ı engelleme) konusunda (kocanın yakın akrabaları olan) sizlerin bir yetki ve sorumluluğu yoktur.[1] Unutmayın ki, Allah sizin bu kurallara uyup uymadığınızdan haberdardır.

235. (İddet süreleri içinde) bu kadınlarla evlenmek istediğinizi üstü örtülü sözlerle belli etmenizde veya onlarla evlenmeyi içinizden geçirmenizde bir sakınca yoktur.[2] Allah sizin onlarla evlenme arzusunda olduğunuzu bilmektedir. O halde onlarla gizli gizli buluşmayın, evlenme isteğinizi uygun ve meşru şekilde onlara bildirin. İddetleri dolmadan nikâh akdi yapmaya kalkışmayın. Bilin ki, Allah içinizden geçenleri bilir; öyleyse O'na karşı gelmekten sakının. Fakat şunu da bilin ki, Allah Gafûr'dur; bu hususta yaptığınız hatalardan tevbe ederseniz sizleri bağışlar, Halîm'dir; durumunuzu düzeltmeniz için size mühlet verir.

236. (Nikâh akdi yaptığınız halde) zifafa girmediğiniz ve mehir miktarlarını belirlemediğiniz kadınları boşarsanız, sizin herhangi bir mâlî sorumluluğunuz yoktur. Bununla birlikte onlara yararlanabilecekleri uygun bir şey verin. Zengin kimse kendi durumuna göre, fakir de kendi durumuna göre uygun bir şey versin.[3] Bu, Allah'ın emirlerine uyan ve iyiliksever insanların üzerine düşen bir borçtur.

237. Mehir miktarlarını belirlemiş olduğunuz kadınları zifafa girmeden önce boşarsanız, onlara belirlemiş olduğunuz mehrin yarısını vermeniz gerekir. Ancak boşanan kadınlar mehir olarak alacakları bu miktarı almaz; bağışlarlarsa, ya da nikâh akdini elinde tutan koca, mehrin tamamını verdiği halde yarısını geri almaz, bağışlarsa bu onlara kalmış bir iştir. Tarafların haklarından feragat ederek birbirlerine bağışta bulunmaları takvâ sahibi; duyarlı ve bilinçli bir mümine daha çok yaraşır. Birbirinize karşı lütufkâr davranmanız gerektiğini de unutmayın. Şüphesiz Allah yapıp ettiklerinizi görüp bilmektedir.

---

1. Bu âyet, indiği dönemde kadınla ilgili karar verme konumundaki kimselerin ağır sorumluluklarına dikkat çekmektedir
2. Âyetten anlaşılmaktadır ki; evlenmek isteyen kadın ve erkek meşru ölçüler içerisinde bir arada oturup konuşabilir, birbirlerinden beklentilerini, nasıl bir aile anlayışları olduğunu açık ve dürüst bir şekilde ortaya koyabilirler. Ancak bu hususta toplumsal kabullerin, yani örfün de dikkate alınması gerekir.
3. Mehir; evlenen hanımlara kocaları tarafından verilmesi gereken belli bir meblâğdır. Nikâh öncesi bu meblâğ tespit edilirse aynen verilir. Tespit edilmemişse mehr-i misil (emsaline göre) verilir. Türkçe'deki "Kalın", "Ağırlık" veya "Başlık" adıyla evlenen hanıma verilen şeyler de mehir yerine geçebilir. Ülkemizin bazı yörelerinde başlık adı altında alınan paralar evlenen kızlara verilmemekte ve babalar bu paraları sanki bir satış bedeliymiş gibi görmektedirler ki bunun dinle, hukukla, insanlıkla bağdaşır bir yanı yoktur.

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ
قَانِتِينَ ﴿٢٣٨﴾ فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا ۖ فَإِذَا أَمِنْتُمْ
فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ
﴿٢٣٩﴾ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً
لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ ۚ فَإِنْ خَرَجْنَ
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ ۗ
وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤٠﴾ وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ ۖ
حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿٢٤١﴾ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ آيَاتِهِ
لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٢﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ
دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوتُوا
ثُمَّ أَحْيَاهُمْ ۗ إِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ
اللّٰهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٤﴾ مَنْ ذَا الَّذِي
يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا
كَثِيرَةً ۗ وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ ۖ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾

238. Ey müminler! Namazlara, özellikle orta namaza[1] devam edin, namazı Allah için bütün benliğinizle huşu içinde kılın.

239. Eğer can güvenliğinizden endişe ederseniz namazı yürüyerek ya da binit üzerinde kılın. Güvenli bir ortama kavuştuğunuzda, Allah'ın size öğrettiği şekilde O'nu anın; namazı Allah'ın bildirdiği şekilde tam olarak kılın ki, siz (O öğretmeden önce tehlikeli veya güvenli ortamlarda) namazın nasıl kılınacağını bilmiyordunuz.

240. Kocalar (ölüm gelip çatmadan önce) karıları için, kapı dışarı atılmamalarını, bir yıl evlerinde oturabilmelerini ve nafakalarının verilmesini vasiyet etsinler. Eğer dul kalan eşleri kendi arzularıyla evi terk ederse, onların örfe uygun olan şahsî davranışlarından dolayı size (ölenin yakınlarına, ilgililere ve Müslümanlara) bir vebal yoktur. Allah Azîz'dir; emrine uymayanları cezalandırma gücüne sahiptir, Hakîm'dir; sağlam hükümler koyar, O'nun her emrinin bir hikmeti vardır.

241. Boşanmış kadınların da (iddetleri doluncaya kadar) örfe uygun olarak nafaka hakları vardır. Bu hakları yerine getirmek, Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davrananların üzerine bir borçtur.

242. İşte Allah, düşünüp anlamanız için hükümlerini[2] böylece açıklamaktadır.

243. Ey Peygamber! Ölüm korkusuyla yurtlarını terk eden binlerce insanın halini biliyorsun değil mi? Allah onları zillet ve alçaklık içinde ölüme mahkûm etti.[3] Bir zaman sonra da (korkunun ecele faydası olmadığını anlayıp vatanlarına sahip çıktıklarında) Allah onlara onurlarıyla yaşama imkânı verdi.[4] Allah insanlara karşı lütuf ve kerem sahibidir. Fakat insanların çoğu şükretmez.

244. O halde ey müminler! Allah yolunda savaşın ve bilin ki, Allah Semî'dir; savaş korkusuyla söylediğiniz sözleri işitir, Alîm'dir; savaşa gitmemek için uydurduğunuz bahaneleri de iyi bilir.

245. Kim Allah yolunda can verir ya da malını o yolda harcarsa,[5] Allah onu, verdiğinin kat kat fazlasıyla mükâfatlandırır. Allah (size yüklediği sorumluluklarla görünüşte) sizi sıkıntıya sokar, fakat sonunda (verdiğinizin karşılığını kat kat geri vererek) size bolluk ihsan eder. Unutmayın ki, sonunda hepiniz hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

---

1. Her vaktin orta namaz olabileceğini söyleyenler bulunmakla birlikte, bunun sabah veya ikindi namazı olduğunu söyleyenler çoğunluktadır. Fakat kameri takvime göre gün akşam namazı ile başladığı için sabah namazı görüşü daha kuvvetli görünmektedir.
2. Lafzen, "Âyetlerini."
3. Lafzen, "Ölün! dedi."
4. Âyet ölüm korkusuyla kendilerini, inanç ve değerlerini savunamayan milletlerin yok olacaklarını anlatmaktadır. Tekrar diriltilmeleri ise, kaybettikleri maddî manevî varlıklarına, değerlerine sahip çıktıkları takdirde, yeniden saygınlık ve itibarlarına kavuşabileceklerini ifade etmektedir. Burada ölüm korkusuyla yurtlarını terk etme olayı, MÖ. 587'de Babil Kralı Nabukadnezzar'ın Kutsal Mabed'i yerle bir ederek İsrailoğulları'nın Babil'e sürülmesi olabilir. Yahudiler Babil'de 50 yıl kaldılar. Bu 50 yıl içinde Babillilerle etkileşim sonucunda dinleriyle ilgili pek çok yanlış anlayışı ve en önemlisi ırkçı anlayışa dayalı seçilmişlik inancını benimsediler. MÖ. 537'de Zerdüşt Ahamenid Kralı Cyrus'un Babil'i yıkmasıyla bu esaret sona erdi ve bu kralın izniyle yurtlarına dönüp İranlı Ahamenid krallığına bağlı yeni bir devlet kurdular.
5. Lafzen, "Kim Allah'a güzel bir ödünç verirse." Geniş açıklama için bkz. Hadîd 57/11, ilgili not ve krş. Teğâbün 64/17.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الْمَلَاِ مِنْ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ مِنْ بَعْدِ مُوْسٰى ۘ اِذْ
قَالُوْا لِنَبِيٍّ لَّهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُّقَاتِلْ فِيْ سَبِيْلِ
اللّٰهِ ۭ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ اَلَّا
تُقَاتِلُوْا ۭ قَالُوْا وَمَا لَنَآ اَلَّا نُقَاتِلَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ
وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَاَبْنَاۗىِٕنَا ۭ فَلَمَّا كُتِبَ
عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا اِلَّا قَلِيْلًا مِّنْهُمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ
بِالظّٰلِمِيْنَ ٢٤٦ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ
لَكُمْ طَالُوْتَ مَلِكًا ۭ قَالُوْٓا اَنّٰى يَكُوْنُ لَهُ الْمُلْكُ
عَلَيْنَا وَنَحْنُ اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِّنَ
الْمَالِ ۭ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰىهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهٗ بَسْطَةً فِي
الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ ۭ وَاللّٰهُ يُؤْتِيْ مُلْكَهٗ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ
وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ٢٤٧ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِهٖٓ
اَنْ يَّاْتِيَكُمُ التَّابُوْتُ فِيْهِ سَكِيْنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ
مِّمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوْسٰى وَاٰلُ هٰرُوْنَ تَحْمِلُهُ الْمَلٰۗىِٕكَةُ ۭ
اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ٢٤٨

246. Ey Peygamber! Musa'dan sonra İsrailoğulları'ndan birtakım ileri gelenlerin[1] yaptıklarını görmedin mi? Onlar peygamberlerine demişlerdi ki: "Allah yolunda savaşabilmemiz için başımıza bir kral tayin et." O da, "Ya savaş size farz kılınır, sonra da savaşmazsanız? O zaman ne olacak?" demişti. Onlar demişlerdi ki: "Allah yolunda niçin savaşmayalım, biz yurdumuzdan sürülüp evlâtlarımızdan olduk." Nihayet savaş onlara farz kılınınca -pek azı hariç- savaşa yanaşmadılar. Allah, sözünde durmayan böyle zâlimleri çok iyi bilir.[2]

247. Peygamberleri de onlara dedi ki: "Allah size Tâlût'u[3] hükümdar olarak gönderdi." Onlar, "Tâlût bize nasıl hükümdar olabilir? Oysa biz hükümdarlığa daha lâyığız, üstelik onun malı mülkü de yok!" diye itiraz ettiler.[4] Peygamberleri ise şöyle dedi: "Allah size hükümdar olarak onu seçti ve onu bilgili ve güçlü kıldı. Unutmayın ki, Allah hükümdarlığı dilediğine verir. Allah Vâsi'dir; lütfu ve kudreti sonsuzdur, Alîm'dir; ilmi sınırsızdır, kime ne vereceğini, kimi ne ile görevlendireceğini iyi bilir."

248. Peygamberleri sözlerine şöyle devam etti: "Allah'ın Tâlût'u hükümdar olarak seçmiş olmasının alâmeti, melekler tarafından taşınan[5] ve içinde Rabbinizin sekînesi,[6] Musa ve Harun ailesinden kalan birtakım eserler[7] bulunan sandığın size gelmesidir. Hiç şüphesiz bu sandıkta sizin için (Tâlut'un meşru kral olduğuna dair) açık bir delil vardır." Tabiî, eğer inanmak istiyorsanız.

---

1. Bunlar "Şoftîm" olarak adlandırılan on iki oymak beyidir. Yahudi tarihinde bu döneme "Hâkimler" adı verilir.
2. Bu âyet önceki üç âyetle bütünlük arz etmektedir. Dinleri uğruna yurtlarını terk etmek zorunda kalıp Medine›ye hicret eden Müslümanlara, İsrailoğulları'nın yaşadığı benzer bir olay nakledilip Müslümanların gerektiğinde savaştan kaçınmamaları ve İsrailoğulları gibi savaşma konusunda gevşeklik ve döneklik göstermemeleri hatırlatılmaktadır. Kitab-ı Mukaddes'in 1. Samuel bölümünde anlatıldığı şekliyle olay kısaca şöyledir: Filistin bölgesinde yaşayan Amâlikalılar İsrailoğulları'na saldırıp yurtlarını ele geçirmişlerdi. Bunun üzerine İsrailoğulları'ndan ileri gelenleri (Şoftim adı verilen on iki oymak beyi) kendilerine peygamber olarak gönderilmiş olan Samuel'e müracaat ederek kendilerine bir kral tayin etmesini ve onun komutasında savaşarak yurtlarını geri alma isteklerini arz ederler. Olayın geriye kalan kısmı devamındaki âyetlerde anlatılmaktadır.
3. Tâlût ismi Kutsal Kitap'ta Saul olarak geçmektedir. (1. Samuel, 9/1 vd.) Tâlut'un kral-komutan olarak tayinine karşı çıkışlarının sebebi, İsrailoğulları'nda kralların Yahuda kabilesinden gelmesi, Talut'un ise Bünyamin soyundan olmasıdır. Oysa liderlikte esas olan kabile değil, kabiliyet/yetenektir. Tâlût, bu yeteneğe sahip olması sebebiyle görevlendirilmiştir.
4. Bu karşı çıkışın sebebi Kutsal Kitap'ta net olarak verilmez fakat sebebin, onun kabilesinin küçümsenmesi olduğu bir gerçektir. Çünkü 1. Samuel 9/21'de Saul, Samuel'e "Ben İsrail oymaklarının en küçüğü olan Benyamin oymağından değil miyim?" diye bir soru sorar. Ayrıca halkın tümü Saul'un kral oluşuna karşı çıkmamış ve onu "Yaşasın Kral!" (1. Samuel 10/24) şeklinde karşılamıştır. Fakat bazı kibirli kimseler halk arasında "o bizi nasıl kurtarabilir?" diye onu küçümsemiş ve ona armağan vermemişlerdir. Bkz. 1. Samuel 10/27.
5. "Meleklerin taşıdığı" ifadesiyle ahid sandığı üzerinde yer alan ve adına "Keruvîm" denilen iki altın melek figürü kastedilmektedir.
6. Yahudi inancına göre Sekîne-Şekina Rabbin bizzat varlığını temsil eder ve tabuta yerleşen ruhtur. Yahudi bilincinde Ahid Sandığı ile Şekina ilişkisi, mânevî ruhun maddî tezahürü kabul edilir.
7. Bu eserlerin; Tevrat sahifeleri, on emrin bulunduğu tabletler, seçilmişliğin ifadesi olan ve Musa ile Harun'a miras kalan seçilmişlik gömleği ve bu iki peygamberin asâsı olduğu rivayet edilir. Musa ve Harun'un ailesi Levililer kabilesindendir. Yahudi dinî geleneğine göre Ahid sandığının bekçileri de bu kabileye mensup kâhinlerdir. Ahid sandığına baş kâhinden başkası aslâ yaklaşamaz.

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ ۙ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَلِيكُمْ
بِنَهَرٍ ۚ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّيْ ۚ وَمَنْ لَّمْ يَطْعَمْهُ
فَاِنَّهُ مِنِّيْٓ اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهٖ ۚ فَشَرِبُوا
مِنْهُ اِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۗ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِيْنَ
اٰمَنُوا مَعَهٗ ۙ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ
وَجُنُودِهٖ ۗ قَالَ الَّذِيْنَ يَظُنُّوْنَ اَنَّهُمْ مُّلَاقُوا اللّٰهِ ۙ كَمْ
مِّنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةًۢ بِاِذْنِ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ
مَعَ الصّٰبِرِينَ ﴿٢٤٩﴾ وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهٖ
قَالُوا رَبَّنَآ اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَّثَبِّتْ اَقْدَامَنَا
وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكٰفِرِينَ ﴿٢٥٠﴾ فَهَزَمُوهُمْ
بِاِذْنِ اللّٰهِ ۙ وَقَتَلَ دَاوٗدُ جَالُوتَ وَاٰتٰىهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ
وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهٗ مِمَّا يَشَآءُ ۗ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ
النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الْاَرْضُ وَلٰكِنَّ
اللّٰهَ ذُوْ فَضْلٍ عَلَى الْعٰلَمِينَ ﴿٢٥١﴾ تِلْكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ
نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۗ وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾

249. Tâlût, askerleriyle sefere çıktığında dedi ki: "(Bana bağlılığınızı ölçmek için) Allah sizi bir nehirle sınayacak; bu nehirdeki sudan içenlerin bana bağlı olmadıkları, içmeyenlerin ise bana bağlı oldukları ortaya çıkacak, avuçlarıyla birazcık içenler de bana bağlı sayılacaktır."[1] İçlerinden pek azı hariç, büyük çoğunluk sudan içti. Derken Tâlût ve ona inananlar nehri geçtiler ve şöyle dediler: "Bizim, bugün Câlût[2] ve ordusuna karşı savaşacak bir gücümüz yok." (Savaşta ölmeyi göze alıp şehit olarak) Allah'a kavuşacaklarına inananlar ise dediler ki: "(Tarihte) sayıca az nice ordular vardır ki, Allah'ın izniyle kendilerinden çok fazla olan ordulara karşı zafer kazanmıştır. Unutmayın ki, Allah (savaşın zorluklarına) sabredenlerle beraberdir."[3]

250. Ve onlar Câlût'un ordusuyla karşılaştıklarında, "Rabbimiz! Zorluklara karşı bize sabır ve direnme gücü ver, kâfirler topluluğuna karşı bize zafer lütfeyle!" diye yalvardılar.

251. Sonunda Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar. Bu savaşta Davud, Câlût'u öldürdü. Allah da Davud'a hükümdarlık ve peygamberlik verdi; ona dilediği (öğrenmesi gereken) şeyleri öğretti. Allah birtakım güçlü insanların karşısına, onlara denk güçlü insanlar çıkarıp/haklıları destekleyip[4] dengeyi sağlamasaydı, yeryüzünde düzen bozulurdu. Fakat Allah bütün insanlara karşı çok lutufkârdır (Böyle bir denge kurması O'nun lutfunun eseridir).

252. Ey Peygamber! İşte bütün bunlar gerçek olarak sana vahyettiğimiz Allah'ın âyetleridir. Çünkü sen de o gönderilen peygamberlerden birisin.

---

1. Tâlut ordusunda disiplini sağlamak, emirlerine uyup uymayacaklarını anlamak, kendine bağlı olan ve olmayan askerleri tanımak için böyle bir yola başvurmuş olabilir. Olayın sonucu da bunu doğrulamaktadır.
2. Câlut, Filistinlilerin komutanı Golyat'tır. Câlût İsrail ordusunun karşısına çıkar, düello için rakip isteyerek meydan okur. Sonunda karşısına genç Davud çıkar ve onu yener. Kitab-ı Mukaddes'te konu şöyle anlatılır: "Golyat saldırmak üzere Davud'a doğru ilerledi. Davud da dövüşmek üzere hemen Filistin cephesine doğru koştu. Elini dağarcığına sokup bir taş çıkardı, sapanla fırlattı. Taş Filistinlinin alnına çarpıp saplandı. Filistinli yüzükoyun yere düştü" (1. Samuel 17/48-49).
3. Yüce Allah 143. âyetten itibaren yurtlarından sürülen İsrailoğulları'nın özgürlük mücadelesini anlatmaktadır. Burada amaç, sayıca az olan Müslümanları kalabalık düşman güçlerine karşı savaşa hazırlamak, onların maneviyatlarını yükseltmektir. Krş. Enfal 8/ 65.
4. Krş. Hac 22/40. Âyette yer alan "Ve lev lâ def'u'llahi'n-nâse" ifadesi Nâfi', Ebû Cafer ve Yakub'un kıraatine göre "Ve lev lâ difâu'llahi'n-nâse" şeklindedir. İkinci anlam buna göre verilmiştir. Bu âyet önemli bir gerçeğe vurgu yapmaktadır. Yüce Allah bütün varlık âlemini bir denge üzerine yaratmıştır (Rahmân 55/7) ve bu denge sistemini insanların bozmasına izin vermemektedir. Ancak bunu da yine kendi koyduğu düzenle gerçekleştirmektedir. Buna göre Allah'tan başka hiçbir güç, varlık âlemine mutlak anlamda hükümran olamayacaktır. Düşünceler, amaçlar ve inançlar hep farklı farklıdır. Her biri diğer tarafın mutlak hâkimiyetine engeldir. Aksi takdirde âyette ifade edildiği üzere yeryüzü/evren fesada uğrar, Allah'ın kurduğu hikmetli düzen yerine fani insanların zulmü hâkim olurdu. Benzer bir tespit Hac 22/40. âyette yapılmaktadır. Zulme uğrayanlara, kendilerini savunmak için savaşma izni verilmesi bağlamında indirilen o âyette, şayet Allah böyle bir denge kurmamış olsaydı Allah'ın anıldığı manastır, kilise, havra ve mescitlerin yıkılacağından söz edilmektedir. Âyet bize özellikle dünyayı kendi düşünce ve inançlarımıza göre şekillendiremeyeceğimizi, inanan-inanmayan, zâlim-mazlum, haklı-haksız kimselerin hep var olacağını, aksi takdirde dünyada imtihan olmanın bir anlamı kalmayacağını, ancak Allah'ın hep iyilere ve haklılara yardım edeceğini hatırlatmaktadır.

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ
وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ ۭ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ
وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ۭ وَلَوْ شَاۗءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ
بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاۗءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوا
فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ ۭ وَلَوْ شَاۗءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوا
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿٢٥٣﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْفِقُوا
مِمَّا رَزَقْنٰكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ
وَلَا شَفَاعَةٌ ۭ وَالْكٰفِرُونَ هُمُ الظّٰلِمُونَ ﴿٢٥٤﴾ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا
هُوَ ۚ اَلْحَيُّ الْقَيُّوْمُ ۚ لَا تَاْخُذُهٗ سِنَةٌ وَّلَا نَوْمٌ ۭ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ
وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهٗٓ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ۭ يَعْلَمُ مَا
بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۚ وَلَا يُحِيطُوْنَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهٖٓ
اِلَّا بِمَا شَاۗءَ ۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ ۚ وَلَا يَـُٔوْدُهٗ
حِفْظُهُمَا ۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾ لَآ اِكْرَاهَ فِي الدِّيْنِ قَدْ تَّبَيَّنَ
الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ ۚ فَمَنْ يَّكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْۢ بِاللّٰهِ فَقَدِ
اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى ۤ لَا انْفِصَامَ لَهَا ۭ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾

253. Biz bu peygamberlerden bir kısmını, diğerlerinden üstün kıldık. Allah kimiyle konuştu, kimini de daha üst derecelere yükseltti. Meryemoğlu İsa'ya da açık mucizeler verdik ve onu Kutsal Ruh (Cebrail) ile destekledik. Eğer Allah dileseydi, bu peygamberlerin ümmetleri, kendilerine bu kadar açık belgeler geldiği halde birbirleriyle savaşmazlardı. Fakat (Allah hak ile bâtılın hep mücadele içinde olacağı bir düzen kurdu. Dolayısıyla) onlar bir takım anlaşmazlıklara düştüler; bir kısmı iman etti, bir kısmı da küfre düştü. Evet, Allah dileseydi onlar birbirleriyle savaşıp kan dökmezlerdi; fakat bilin ki, Allah dilediği düzeni kurma iradesine ve gücüne sahiptir.

254. Ey iman edenler! Hiçbir pazarlığın, eş-dost kayırmasının ve şefaatin bulunmadığı gün gelmeden önce size verdiğimiz nimetlerin bir kısmını hayırlı işlerde harcayın. Mallarını hayırlı işlerde harcamayıp nankörlük edenler zâlim kimselerdir.

255. Allah öyle bir Tanrıdır ki, O'ndan başka tapacak tanrı yoktur. O Hayy'dır; her zaman diridir, Kayyûm'dur; O'nun varlığı başka bir varlığa bağlı değildir, her şeyi görüp gözeten ve koruyandır. Onu ne bir gaflet basar ne de uyku tutar. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. İzni olmadan (ki, böyle bir izni de söz konusu değildir)[1] O'nun katında kimse şefaatçi olamaz. O insanların yaptıklarını da yapacaklarını da bilir. Fakat insanlar, Allah'ın ilminden sadece O'nun dilediği; lütfettiği kadarını kavrayabilirler. O'nun kürsüsü; kudret ve egemenliği, gökleri ve yeri kuşatmıştır,[2] göklerin ve yerin düzenini korumak O'na hiç zor gelmez. O her şeyden yücedir ve ulular ulusudur.

256. Bununla birlikte şunu da iyi bilin ki, dinde zorlama yoktur (dileyen mümin dileyen kâfir olur).[3] Çünkü doğru ile yanlış, hak ile bâtıl ayan beyan ortaya çıkmıştır. Kim Tâğût'u[4] tanımaz ve Allah'a inanırsa, hiçbir zaman kopmayacak sağlam bir kulpa tutunmuş olur. Allah Semî'dir; kullarının söylediklerini işitir, Alîm'dir; içlerinde taşıdıkları inançları iyi bilir.

---

1. Şefaat, üstün konumda olan birinin daha aşağı konumda olan birine yardımcı olmak üzere aracılık etmesidir. Müşriklerin putları ya da melekleri şefaatçi edinmeleri Kur'an'da mutlak olarak reddedilmiştir. Fakat bu âyette olduğu gibi şefaatin Allah'ın iznine bağlanmasına dayanılarak, Allah'ın izin verdiği kimselerin şefaatçi olabileceği ileri sürülmüştür. Kanaatimizce buradaki istisna, ispat için değil nefy için (örnek için bkz. Â'râf 7/89), yani şefaat hakkının varlığını değil, şefaatçi olduğuna inanılan varlıkların böyle bir izninin bulunmadığını, Allah tarafından yetkilendirilmediklerini ifade etmek için getirilmiştir. Öte yandan Sebe' 34/23'te, verilecek izin şefaatçiye değil şefaat edilecek kimseye has kılınmış, bu kimse de Enbiyâ 21/28 ve Necm 53/26'da Allah'ın hoşnut olduğu kişi olarak belirtilmiştir. Konu, şefaat etme yetkisinin tamamıyla Allah'a ait olduğunu belirten Zümer 39/44. âyetle birlikte değerlendirildiğinde, bu ve benzeri âyetlerle, işledikleri zulümleri şefaatçileri vasıtasıyla affettireceklerini zanneden başta müşrikler olmak üzere zâlim ve isyankâr kimselerin bu inançlarının reddedilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır.

2. "Kürsü" ve "Arş" kavramları "Taht" anlamındadır ve orada oturanın yönetme yetkisi ve gücünü ifade eder. Mekândan münezzeh bir varlık olan Allah için bir taht düşünmek mümkün olmayacağından bunun "Varlık âlemine hükümran olmak"tan kinaye olduğu açıktır.

3. Bkz. Kehf 18/29. Bu âyet İslâm dinindeki inanç özgürlüğünün en açık delilidir.

4. Tâğût; şeytanlar, kâhinler, azgınlar, putlar, sihirbazlar ve Allah'a iman ve ibadete engel olan her şey gibi anlamlara gelmektedir.

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۙ يُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۗ
وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَوْلِيٰٓـئُهُمُ الطَّاغُوْتُ ۙ يُخْرِجُوْنَهُمْ مِّنَ
النُّوْرِ اِلَى الظُّلُمٰتِ ۗ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا
خٰلِدُوْنَ ﴿٢٥٧﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْ حَآجَّ اِبْرٰهِيْمَ فِيْ رَبِّهٖٓ
اَنْ اٰتٰىهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ ۘ اِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ رَبِّيَ الَّذِيْ يُحْيٖ
وَيُمِيْتُ ۙ قَالَ اَنَا۠ اُحْيٖ وَاُمِيْتُ ۗ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ فَاِنَّ اللّٰهَ
يَاْتِيْ بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَاْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ
فَبُهِتَ الَّذِيْ كَفَرَ ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٢٥٨﴾
اَوْ كَالَّذِيْ مَرَّ عَلٰى قَرْيَةٍ وَّهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوْشِهَا ۚ قَالَ
اَنّٰى يُحْيٖ هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ
بَعَثَهٗ ۗ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۗ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۗ قَالَ
بَلْ لَّبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ
يَتَسَنَّهْ ۚ وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً لِّلنَّاسِ ۚ
وَانْظُرْ اِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوْهَا لَحْمًا ۗ
فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهٗ قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٢٥٩﴾

257. Allah kendisine iman edenlerin dostudur; yardımcısıdır, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Küfürde direnenlerin dostları ise Tâğût'tur. Tâğut onları aydınlıktan karanlıklara sürükler. İşte onlar cehennemliktirler ve orada asırlarca kalacaklardır.

258. Ey Peygamber! Allah'ın kendisine lütfettiği hükümranlığa güvenerek İbrahim'le Rabbi hakkında çekişip tartışan kişiyi (Nemrud'u) biliyorsun değil mi? Hani İbrahim ona, "Benim Rabbim hayat veren ve öldüren bir Rab'dır" demişti. O da, "Ben de hayat verir, ben de öldürürüm" dedi. Bunun üzerine İbrahim, "Allah güneşi doğudan doğduruyor, haydi sen de onu batıdan doğdur da görelim!" dedi. Bunun üzerine kâfirin dili tutulup kaldı.[1] Bilin ki, Allah (zulüm yolunu tercih ettikleri sürece) zâlimleri aslâ hidâyete erdirmez.[2]

259. Yine sen, çatıları çökmüş, duvarları yıkılmış (halkından kimse kalmamış, terk edilmiş) bir beldeye uğrayan ve "Harap olup gitmiş şu beldeye Allah nasıl tekrar hayat verecek?" diyen adamı bilir misin? Allah o adamı öldürmüş, yüz yıl sonra da diriltmiş ve ona "Ölmüş halde ne kadar kaldın?" diye sormuştu. Adam, "Bir gün ya da birkaç saat kaldım" diye cevap verince Allah şöyle buyurmuştu: "Hayır, yüz yıl kaldın, yiyeceğine içeceğine bir bak, hiç bozulmamış. Bir de eşeğine bak (ölmüş, çürümüş sadece kemikleri kalmış). İşte Biz, insanlara ibret olsun diye seni böyle yaptık. Eşeğin kemiklerine de bir bak, onları nasıl yerli yerine koyuyor/nasıl diriltiyor[3] ve onlara nasıl et giydiriyoruz." Adam bütün bunların gözünün önünde gerçekleştiğini görünce şöyle demişti: "Evet anladım ki, Allah her şeyi yapmaya kâdirdir."[4]

---

1. Burada kastedilen kişinin Mezopotamya'da dönemin kralı Nemrut olduğu rivayet edilir. Âyetten anlaşıldığı üzere Nemrut, ilâhlık iddiasında bulunan bir kişiydi. Aynı tutumu Hz. Musa ile mücadeleye girişen Firavun'da da görüyoruz. Ancak bu ilâhlık iddiası her şeyin yaratıcısı olma değil, insanlara hükmetme anlamındadır. Onlar da müşrikler de her şeyin yaratıcısı olan bir Tanrıya inanıyordu. Fakat her biri farklı inanç ve eylemlerle O'na ortak koşuyorlardı. Bu tür yöneticiler, kendilerini Allah'ın hükümlerine boyun eğmeye, hakkı hukuku ve adaleti gözetmeye çağıran bir peygamberle karşılaşınca bir tanrı edasıyla ona düşman kesiliyor ve onun, kurdukları düzeni yıkacağından ciddi endişe duyuyorlardı. Hz. peygambere karşı çıkan müşriklerin de zihinlerinde bu endişe yatıyordu. Âyette sözü edilen Hz. İbrahim ve Nemrut diyalogunda Nemrut'un tanrılık iddiasının insanlara hükmetme konusunda olduğu çok açıktır. Zira Hz. İbrahim'in, "Allah güneşi doğudan doğduruyor, sen de batıdan doğdur" teklifine Nemrut, "Güneşi doğudan doğduran benim, senin Rabbin batıdan doğdursun" diyebilirdi, diyemedi. Çünkü o, varlığı var edenin ve varlığa bir düzen koyanın Allah olduğunu çok iyi biliyordu.

2. Çünkü zulüm, insanın aklı ve gönlü ile Allah'ın varlık ve kudretine dair deliller arasında bir perde oluşturur. Onun gururu ve kibri varlık âlemindeki delilleri görüp değerlendirmesini engeller ve inanca dair tefekkür yollarını kapatır.

3. "Nünşizühâ" (Yerli yerine koyuyoruz) fiilini Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Cafer ve Yakub "Nünşiruha" (diriltiyoruz) şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu okuyuş farkını yansıtmaktadır.

4. Söz konusu harap şehre uğrayan kişinin kimliği konusunda farklı görüşler vardır. Bunun âhirete ve yeniden dirilmeye inanmayan Nemrut veya benzeri bir kimse olduğu söylendiği gibi, Üzeyir veya Hezekiel ya da Yeremya peygamberlerden biri olduğu da rivayet edilmektedir. Kasabanın da Kudüs olduğu ileri sürülmüştür. Burada kıssanın mahiyetinden daha çok, insanların öldükten sonra diriltilmesi konusunda Allah'ın gücünün vurgulanması dikkate alınmalıdır. Kitab-ı Mukaddes'te benzer bir olay anlatılır ve diriltilen kemiklerin, "Kemiklerimiz kurudu, umudumuz yok oldu, bittik" diyen İsrail halkını simgelediği belirtilir (Hezekiel, 37/1-14).

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اَرِنِى كَيْفَ تُحْىِ الْمَوْتٰى ۖ قَالَ اَوَلَمْ
تُؤْمِنْ ۖ قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِى ۖ قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً
مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ
جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا ۚ وَاعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۩
٢٦٠ مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ
حَبَّةٍ اَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِى كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ ۗ وَاللّٰهُ
يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاۤءُ ۗ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ٢٦١ اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ
اَمْوَالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَۤا اَنْفَقُوا مَنًّا
وَلَۤا اَذًى ۙ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا
هُمْ يَحْزَنُونَ ٢٦٢ قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ
يَتْبَعُهَۤا اَذًى ۗ وَاللّٰهُ غَنِىٌّ حَلِيمٌ ٢٦٣ يَۤا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا
تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰى ۙ كَالَّذِى يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَۤاءَ
النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۖ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ
عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا ۗ لَا يَقْدِرُونَ عَلٰى
شَىْءٍ مِمَّا كَسَبُوا ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ٢٦٤

260. Yine bir zamanlar İbrahim'in, "Rabbim! Ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster!" demesi üzerine Allah ona, "Yoksa sen buna inanmıyor musun?" diye sormuş, İbrahim de, "İnanmaz olur muyum? Elbette inanıyorum, fakat kalbimin mutmain olmasını istiyorum" diye cevap vermişti. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: "Öyleyse dört kuş yakala, onları birbirinden ayır/eğitip kendine alıştır.[1] Daha sonra da her birini bir dağa bırak, sonra onları çağır, sana uçarak geleceklerini göreceksin. Bil ki, Allah Azîz'dir; ölüleri diriltmeye muktedirdir, Hakîm'dir; verdiği misallerin her birinde bir hikmet vardır."

261. Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak veren ve her başakta yüz dâne bulunan bir tohum gibidir. İşte bunun gibi Allah dilediğine (malını Allah yolunda harcayanlara) kat kat fazlasıyla verir.[2] Bilin ki, Allah Vâsi'dir; hazinesi geniştir, dilediğine dilediği kadar verir, Alîm'dir; kime ne kadar vereceğini, kimin nereye ve ne kadar harcadığını iyi bilir.

262. Mallarını Allah yolunda harcayan, sonra da yaptıkları bu iyiliği yoksulun başına kakmayan ve onu incitmeyen kimseler Allah katında mükâfatlarını mutlaka bulacaklardır. Onlar için korku söz konusu değildir ve onlar hiç üzülmeyeceklerdir.

263. Unutmayın ki, gönül alıcı güzel bir söz ve bir kusuru bağışlama, sonradan başa kakılan iyilikten daha hayırlıdır. Allah Ganî'dir; yaptığınız iyiliklere muhtaç değildir, Halîm'dir; başa kakıp inciterek sadaka verenleri cezalandırmada acele etmez.

264. Ey iman edenler! Allah'a ve âhiret gününe inanmayan ve insanlara gösteriş olsun diye malını dağıtan kimse gibi, siz de başa kakıp inciterek vermek sûretiyle sakın sadakalarınızı boşa çıkarmayın. Gösteriş için yardım yapanın durumu, üzerinde azıcık toprak bulunan bir kaya gibidir. Bu kayaya şiddetli bir yağmur yağınca yağan yağmur kayanın toprağını alır gider, geriye sadece çıplak bir taş kalır. (Gösteriş için iyilik yapan) böyle kimseler yaptıklarından hiçbir sevap elde edemezler. Allah kâfirleri, umduklarına aslâ kavuşturmaz.[3]

---

1. "Fe surhünne" kelimesini Hamza, Ebû Cafer, Ruveys ve Halef "Fe sırhünne" şeklinde okumuşlardır. Bu kırâate göre, esas olan kuşların öldürülmesi değil, eğitilmesi, sahibi çağırdığında hemen gelebilecek şekilde alıştırılmasıdır. Zemahşerî, Râzî ve Ebu Müslim el-Isfahânî bu görüşü tercih etmişlerdir. Onlara göre burada kuşları kesip parçalayarak birbirine karıştırmak söz konusu edilmemiş, kuşların eğitilmesinden ve alıştırılmasından bahsedilmiştir. Yani eğitimli kuşlar sahibi çağırdığında sahibine nasıl koşarak/uçarak gelirse Allah'ın izniyle ruhlar da âhirette bedenlerine öylece dönerler. Âyet Allah'ın ölüleri dirilteceğini temsilî olarak anlatmaktadır. Zaten âyette Hz. İbrahim'in kuşları kesip karıştırdığına dair bir işaret de yoktur. Müfessirlerin çoğunluğu ise "kuşların parçalanıp birbirlerine karıştırılmak suretiyle her birinden birer parçanın bir tepeye bırakılması ve çağrıldıklarında hepsinin dirilip koşarak gelmesi" şeklindeki anlamı tercih etmişlerdir.

2. Buradaki sayısal ifade de çokluktan kinayedir. "Sınırsız denebilecek kadar çok" anlamındadır. Öte yandan Allah yolunda harcamaların kat kat fazlasıyla geri verilmesi sadece sayısal olarak değerlendirilmemelidir.

3. Burada riya, gösteriş ve başa kakarak sadaka vermenin kâfirlere has bir nitelik olduğuna ve müminlerin bu tür davranışlardan sakınmaları gerektiğine dair bir îma söz konusudur. Gerçek iman, kişiye samimiyeti, yaptığı iyiliği başa kakarak insanları incitmeme hassasiyetini kazandırır. Âyette bu hassasiyeti kazanmayanlar, Allah'a ve âhirete inanmayan kâfirlerle birlikte zikredilmiştir.

سُورَةُ الْبَقَرَةِ ٤٤

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاۤءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ
وَتَثْبِيتًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ اَصَابَهَا وَابِلٌ
فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ ۚ فَاِنْ لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ ۗ وَاللّٰهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٦٥﴾ اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ اَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ
مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۙ لَهُ فِيهَا
مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ۙ وَاَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاۤءُ ۖ
فَاَصَابَهَاۤ اِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ ۗ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ
لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾ يَاۤ اَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُوۤا اَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّاۤ اَخْرَجْنَا
لَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ ۖ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ
وَلَسْتُمْ بِاٰخِذِيهِ اِلَّاۤ اَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ ۗ وَاعْلَمُوۤا اَنَّ اللّٰهَ غَنِىٌّ
حَمِيدٌ ﴿٢٦٧﴾ اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَاْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاۤءِ ۖ
وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا ۗ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦٨﴾
يُؤْتِى الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاۤءُ ۚ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ
اُوتِىَ خَيْرًا كَثِيرًا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّاۤ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾

265. Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla servetlerini içlerinden gelerek hayır işlerinde harcayanların durumu ise, yüksek bir yerdeki (toprağı bereketli, havası güzel) bahçeye benzer, bu bahçeye bolca bir yağmur yağınca bahçe iki kat ürün verir, hatta bolca yağmur yağmasa bile bir çisenti onun ürün vermesine yeter. Unutmayın ki, Allah samimiyetle ya da gösteriş için ne yapmışsanız hepsini görür, bilir.

266. Sizden birinizin, alt tarafından ırmaklar akan, içerisinde türlü türlü meyvelerin bulunduğu bir hurmalığı, bir bağı-bahçesi olduğunu düşünün. Fakat ihtiyarlık gelip çatmış, üstelik çoluk çocuğu da bakıma muhtaç. Şimdi böyle bir kişi, bahçesini yıldırımlar saçan bir kasırganın yakıp yok etmesini hiç ister mi? İşte Allah (amellerinizin boşa gitmemesi için) derinliğine düşünüp ibret alasınız diye âyetlerini böyle misallerle size açıklamaktadır.

267. Ey iman edenler! Kazandığınız iyi ve helâl şeylerden, topraktan sizin için bitirdiğimiz ürünlerden hayırlı işlerde harcayın. Kendinize verildiğinde ancak küçümser bir bakışla kerhen kabul edebileceğiniz kötü ve değersiz şeyleri, sakın sadaka olarak vermeye kalkışmayın.[1] Bilin ki, Allah Ganî'dir; yapacağınız iyiliklere ihtiyacı yoktur, Hamîd'dir; her türlü övgüye lâyıktır, böyle Yüce bir Varlık için değersiz malları vererek şükretmiş olmazsınız.[2]

268. Şeytan sizi, sadaka vermekle fakirleşeceksiniz diye korkutur ve daima cimriliğe teşvik eder.[3] Allah ise bağışlamayı ve (hayırlı işlerdeki harcamalarınızdan dolayı) rızkınızı artırmayı vâdeder. Allah Vâsi'dir; hazinesi geniştir, vâdettiklerini gerçekleştirecek güce sahiptir, Alîm'dir; yaptığınız samimi yardımları bilir ve mükâfatınızı verir.

269. Allah hikmeti;[4] hakikati kavrama yeteneğini ve malını Allah yolunda samimiyetle harcama bilincini dilediğine (bu yolda çaba sarf edene) lütfeder. Kime hikmet verilmişse, ona çok iyi ve güzel bir servet[5] verilmiş demektir. Allah'ın verdiği nimetler üzerinde düşünüp ibret alanlar sadece aklıselim, sağduyu sahipleridir.

---

1. Âyet iyilik yapmakla insan onurunu korumak arasındaki ilişkiyi en veciz şekilde ifade etmektedir.
2. Krş. Bakara 2/177; Âl-i İmrân 3/92; İnsan 76/8.
3. Buradaki "Şeytan" ifadesiyle, insana kötü düşünceler hissettiren bilinen şeytan kastedilmiş olabileceği gibi şeytan zihniyetli bir kısım münafıklar da kastedilmiş olabilir. Âyette geçen "Fahşâ" kelimesi her türlü kötü söz ve fiili ifade eder. Buna cimrilik de dâhildir. Konu "Allah yolunda harcama" ile ilgili olduğuna göre söz konusu kelimeyi "cimrilik" olarak tercüme etmek, konunun akışı gereği daha uygun görünmektedir.
4. Hikmet, ilim ve akıl sayesinde doğruyu araştırmak, gerçeğe ulaşmaktır. Hikmet Allah'a nispet edilince, yani "Allah Hakîm'dir, hikmet sahibidir" denilince Allah'ın her şeyi bilmesi ve varlıkları son derecede sağlam ve düzenli bir şekilde yaratmasıdır. Koyduğu kanunlarla evreni düzenli bir şekilde yürütmesi, ona egemen olmasıdır. İnsana nispet edilince, yani hikmet sahibi, hakîm, bilge kişi denilince, varlıkları ve bunların mahiyetlerini tanıyıp bilmek, neyin iyilik, neyin kötülük olduğunu kavramaktır. Peygamberlere nispet edilince kendilerine verilen vahyi incelikleriyle kavramaları, peygamberlerin insanlara güzel bir üslupla anlatmaları ve öğretmeleridir.
5. "Hayr" kelimesi mal ve insanın yararına olan maddi ve manevi iyilik ve güzellikler anlamına gelir. Âyette hayır sözcüğünün hikmetle ilişkilendirilerek zikredilmiş olması, onun dünya ve âhiret için değer ifade eden maddî manevî bütün iyilik ve güzellikleri kapsadığını gösterir.

اَلْجُزْءُ الثَّالِثُ ٤٥

وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ اَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ
يَعْلَمُهٗ ۗ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿٢٧٠﴾ اِنْ تُبْدُوا
الصَّدَقٰتِ فَنِعِمَّا هِيَ ۚ وَاِنْ تُخْفُوْهَا وَتُؤْتُوْهَا
الْفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۗ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِّنْ
سَيِّاٰتِكُمْ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿٢٧١﴾ لَيْسَ عَلَيْكَ
هُدٰىهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَمَا تُنْفِقُوْا
مِنْ خَيْرٍ فَلِاَنْفُسِكُمْ ۗ وَمَا تُنْفِقُوْنَ اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ
اللّٰهِ ۗ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ يُّوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ
لَا تُظْلَمُوْنَ ﴿٢٧٢﴾ لِلْفُقَرَآءِ الَّذِيْنَ اُحْصِرُوْا فِيْ سَبِيْلِ
اللّٰهِ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ضَرْبًا فِي الْاَرْضِ ۡ يَحْسَبُهُمُ
الْجَاهِلُ اَغْنِيَآءَ مِنَ التَّعَفُّفِ ۚ تَعْرِفُهُمْ بِسِيْمٰهُمْ ۚ
لَا يَسْـَٔلُوْنَ النَّاسَ اِلْحَافًا ۗ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ
فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيْمٌ ﴿٢٧٣﴾ اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ
بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ
رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٢٧٤﴾

270. Allah yolunda ne harcarsanız harcayın, ne adarsanız adayın, Allah onu mutlaka bilir. (Mallarını cimrilik edip hayırlı işlerde harcamayarak hem topluma hem de kendine) zulmedenlerin,[1] Allah'ın azabından koruyacak herhangi bir yardımcıları olmayacaktır.

271. Sadakaları (zekât ve diğer sosyal yardımları) riya ve gösterişten uzak olarak açıktan vermeniz ne güzel! Eğer fakirlere gizlice yardım ederseniz bu sizin için daha da iyi olur.[2] Bu sebeple Allah günahlarınızın bir kısmını bağışlar. Bilin ki, (gizli de verseniz açıktan da verseniz) Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

272. Ey Peygamber! (Servetlerini hayırlı işlerde harcamayan, yaptıkları iyiliği başa kakan) böyle kimseleri güzel işler yapmaya zorla sevk edemezsin. Allah dilediğine (hayır yolunda samimi olan kimselere) razı olacağı hayırlar yapmayı nasip eder.[3] Bilin ki, hayır olarak ne harcarsanız kendiniz için harcamış olursunuz. O halde iyilikleri yalnız Allah'ın rızasını kazanmak için yapın. Bu maksatla yapacağınız her hayırlı işin karşılığı size tam olarak verilecektir ve siz aslâ haksızlığa uğramayacaksınız.[4]

273. Sadaka ve yardımlar öncelikle kendilerini Allah yoluna adayan yoksullar içindir. Bunların çeşitli yerlere gidip çalışma ve ticaret yapma imkânları yoktur. Onların gerçek halini bilmeyenler, istemekten çekindikleri için onları zengin zannederler. Oysa sen onları yüzlerinden tanırsın, onlar aslâ kimseye el açmazlar.[5] Hiç şüpheniz olmasın ki, Allah hayır olarak harcadığınız her şeyi iyi bilir; ona göre sizi ödüllendirir.

274. Mallarını hayırlı işlerde gece gündüz, gizli veya açıkça harcayanları, Rableri katında büyük bir mükâfat beklemektedir. Onlara hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.

---

1. Malların hayırlı işlerde harcamayanlar, zekâtlarını vermeyenler hem kendilerine hem de fakirlere ve topluma zulüm ve haksızlık etmektedir. Cimrilik, gösteriş, fakirin başına kakıp incitme de zulümdür. Böyle davranan kimseler zâlimdir.

2. Müfessirlerin büyük çoğunluğuna göre burada kastedilen, kişilerin zekât dışındaki kendi vicdanına bırakılmış sadaka ve yardımlardır.

3. Lafzen, "Sen insanları doğru yola iletemezsin, Allah dilediğini doğru yola iletir." "Hidâyet" kavramı genel anlamda inanç ve amel yönünden doğru yolda olmayı ifade eder. Kur'an üslubunda özel bir konu anlatılırken böyle genel ifadelere sıkça rastlanır. Burada konu malların Allah yolunda harcanmasıdır. Bu da doğru yolda olmanın bir türüdür. Bu sebeple âyete, konunun akışı yönünden böyle bir mana vermeyi uygun gördük. Allah'ın dilediğine hidayet vermesiyle ilgili bkz. Bakara 2/213, ilgili not.

4. Hz. Peygamber, önceleri bazı Müslümanların ihtiyaç içinde olduklarını görerek, varlıklı Müslümanların sadece fakir Müslümanlara yardım etmelerini söylemişti. Bu nedenle bazı varlıklı Müslümanlar, müşrik olan fakir yakınlarına yardım etmekten çekiniyorlardı. Bu ayet nazil olunca Hz. Peygamber müminlere, yardımları kişinin dinine/inancına bakmaksızın ihtiyaç duyan herkese vermelerini emretti. Bundan maksat müşrikleri/inançsızları Müslüman yapmak için bu tür yardımları tehdit unsuru olarak kullanmamak, din özgürlüğüne hiçbir şekilde müdahale etmemek, insan şeref ve haysiyetini her türlü ortam ve şartlarda korumak idi. "Dinde zorlama yoktur" mealindeki Bakara 2/256. âyeti buna işaret etmektedir. Esasen bir dine inanma işi, kişinin hür iradesiyle ve bilinçli olarak seçtiği takdirde bir değer ifade eder. (Bkz. Menar, 3/82-83; Keşşaf, 1/397-398)

5. Âyet çok önemli insanî bir noktaya dikkat çekmektedir. Yukarıdaki âyetlerde yardımları başa kakarak boşa çıkarmamamız istenirken, bu âyette kişi ve kurumlara, gerçek ihtiyaç sahibinin gözetilmesi görevi verilmektedir. Ayrıca âyette "iffet" olarak adlandırılan, istemekten çekinme ve müstağnî görünme tavrı da almayı değil vermeyi hayat tarzı edinen Müslüman şahsiyetine dair önemli bir nitelik olarak dikkati çekmektedir.

اَلَّذِيْنَ يَأْكُلُوْنَ الرِّبٰوا لَا يَقُوْمُوْنَ اِلَّا كَمَا يَقُوْمُ الَّذِىْ
يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطٰنُ مِنَ الْمَسِّ ۚ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْٓا اِنَّمَا
الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا ۘ وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا ۭ فَمَنْ
جَاۗءَهٗ مَوْعِظَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ فَانْتَهٰى فَلَهٗ مَا سَلَفَ ۭ وَاَمْرُهٗٓ اِلَى
اللّٰهِ ۭ وَمَنْ عَادَ فَاُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ
يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقٰتِ ۭ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ
كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ
وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ
وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ
اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوْا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰٓوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ
فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ۚ وَاِنْ
تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِكُمْ ۚ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا تُظْلَمُوْنَ
وَاِنْ كَانَ ذُوْ عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍ ۭ وَاَنْ تَصَدَّقُوْا خَيْرٌ
لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ وَاتَّقُوْا يَوْمًا تُرْجَعُوْنَ فِيْهِ
اِلَى اللّٰهِ ۣ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ

275. Öte yandan (mallarını hayırlı işlerde harcamak yerine) ribâ yiyenler; tefecilik yapanlar, para hırsıyla şeytan çarpmış; delirmiş gibi hareket ederler. Bu davranışlarına gerekçe olarak da "Tefecilik (kazanç elde etme açısından) alım satımın bir benzeridir"[1] derler. Oysa Allah alım satımı helâl, tefeciliği haram kılmıştır. (Tefecilikten vazgeçmesine dair) kime Rabbinden bir öğüt gelmiş, bunun üzerine o da bundan vazgeçmişse, daha önce bu yolla kazanmış olduğu mal ondan geri alınmaz. Affolunup affolunmayacağı ise Allah'ın bileceği iştir. Fakat vazgeçmeyip tefeciliği helâl saymaya devam ederlerse, işte onlar cehennemliktirler ve orada asırlarca kalacaklardır.

276. Allah tefecilikle elde edilen kazancın bereketini götürür (hatta sermayeyi bile yok eder), sadakası verilen malı ise artırır.[2] Ve Allah (tefeciliği helâl saymak suretiyle) küfre ve günaha batanları sevmez; onları mutlaka cezalandırır.

277. Allah'a iman eden, iyi ve yararlı işler yapan, namazı kılan, zekâtı veren kimseler ise, Allah katında büyük mükâfatlara ereceklerdir. Onlar için bir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir.

278. O halde ey iman edenler! Allah'ın azabından korkun ve tefecilikten kalan alacaklarınızdan vazgeçin, çünkü siz iman etmiş kimselersiniz.[3]

279. Eğer böyle yapmaz, tefecilikten vazgeçmezseniz bunun, Allah'a ve Peygamberine karşı savaş açmak olduğunu bilin/tefecilere bildirin.[4] Eğer tevbe edip tefecilikten vazgeçerseniz anaparanız sizindir. Böylece ne başkasına haksızlık etmiş, ne de siz haksızlığa uğramış olursunuz.

280. Şâyet borçlu sıkıntıda ise, eli genişleyinceye kadar ona zaman tanıyın; hatta eğer (sevabını, manevî ve toplumsal yararını) düşünürseniz, alacağınızı ona bağışlamanız sizin için çok daha hayırlıdır.

281. Hesap vermek üzere Allah'ın huzuruna çıkarılacağınız günden korkun. O gün herkese dünyada yaptığının karşılığı tam olarak verilecek ve hiç kimse aslâ haksızlığa uğramayacaktır.

---

1. Lafzen, "Alım satım riba gibidir." Yani riba alım satıma benzetilmiştir. Oysa inkârcılar, "Nasıl yasak olabilir, ribanın alım satımdan ne farkı var?" diyerek ribayı alım satıma benzetmişlerdir. Fakat Allah, inkârcıların alım satımı ribaya kıyas ederek ribayı sanki ana kazanç yolu gördüklerini vurgulamak için böyle beliğ bir ifade kullanmıştır.
2. Lafzen, "Allah ribâyı yok eder, eksiltir." Burada kastedilen tefecilikle elde edilen kazançtır. Mâlî ilişkilerde tefeciliğin üretim ekonomisi açısından ciddi bir sorun oluşturduğu, ekonomi uzmanlarının genel görüşüdür. Tefecilikle elde edilen kazanç, kısa vadede kârlı görünse bile topluma ve genel ekonomiye verdiği zarar sebebiyle orta ve uzun vadede gerçek değerini kaybeder ve hatta ana sermayeyi bile tüketir. Oysa malı infak etmek; hayırlı işlere harcamak, tam tersine sosyal adalet ve üretime yardımcı olması sebebiyle kişisel ve toplumsal refaha katkıda bulunur.
3. Buradaki "İn" edatı, "İz" anlamında olduğu için "Çünkü" mânasını verdik.
4. Âyette geçen "Fe'zenû" kelimesini İbn Şube ve Hamza "Fe âzinû" şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu sebeple verilmiştir.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى
فَاكْتُبُوْهُ ۭ وَلْيَكْتُبْ بَّيْنَكُمْ كَاتِبٌۢ بِالْعَدْلِ ۠ وَلَا يَاْبَ
كَاتِبٌ اَنْ يَّكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْ ۚ وَلْيُمْلِلِ الَّذِيْ
عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهٗ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْـــًٔا ۭ
فَاِنْ كَانَ الَّذِيْ عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيْهًا اَوْ ضَعِيْفًا اَوْ لَا
يَسْتَطِيْعُ اَنْ يُّمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهٗ بِالْعَدْلِ ۭ وَاسْتَشْهِدُوْا
شَهِيْدَيْنِ مِنْ رِّجَالِكُمْ ۚ فَاِنْ لَّمْ يَكُوْنَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ
وَّامْرَاَتٰنِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاۗءِ اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰىهُمَا
فَتُذَكِّرَ اِحْدٰىهُمَا الْاُخْرٰى ۭ وَلَا يَاْبَ الشُّهَدَاۗءُ اِذَا
مَا دُعُوْا ۭ وَلَا تَسْـَٔـمُوْٓا اَنْ تَكْتُبُوْهُ صَغِيْرًا اَوْ كَبِيْرًا اِلٰٓى
اَجَلِهٖ ۭ ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى اَلَّا
تَرْتَابُوْٓا اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيْرُوْنَهَا بَيْنَكُمْ
فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوْهَا ۭ وَاَشْهِدُوْٓا اِذَا تَبَايَعْتُمْ ۠
وَلَا يُضَاۗرَّ كَاتِبٌ وَّلَا شَهِيْدٌ ۭ وَاِنْ تَفْعَلُوْا فَاِنَّهٗ فُسُوْقٌۢ
بِكُمْ ۭ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ ۭ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٢٨٢﴾ (TAY)

282. Ey iman edenler! Vadeli alışveriş yapıp birbirinize borçlandığınızda borcunuzu yazın; içinizden yazmayı bilen birisi bunu doğru olarak yazsın ve yazma bilen hiç kimse de bundan kaçınmasın. Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde (dürüst ve usûlüne uygun olarak) yazsın. Borçlu da borcunu yazdırsın, Rabbi olan Allah'ın azabından korksun ve borcunu eksik yazdırmasın. Borç altına giren kimse eğer aklen ve bedenen yetersiz veya kendisi yazdıracak durumda değilse (ehliyetsiz ise), velîsi doğru olarak yazdırsın. (Bu tür belgeleri düzenlerken) içinizden (nitelikli) iki erkek şâhit bulundurun; eğer iki erkek yoksa kabul edeceğiniz, güvendiğiniz bir erkek ve iki kadın şâhit bulundurun ki, kadınlardan birisi (şâhitlik ettiği hususta) yanılırsa diğeri ona (doğruyu) hatırlatsın.[1] Şâhitler çağrıldıklarında gelmemezlik etmesinler. (Yapılan muamele) küçük olsun büyük olsun onu ayrıntılarıyla ve vâdesiyle birlikte yazmaktan üşenmeyin. Çünkü Allah katında en âdil, şâhitlik yönünden en sağlam ve borca dair bir şüpheye düşmemeniz için de en uygun olan yol budur. Ancak alışverişinizi peşin yapıyorsanız yazmamanızda bir sakınca yoktur. Böyle bir alım satım yaptığınız zaman yine de şâhit bulundurun. Sözleşmeyi yazan kâtip de, ona şâhitlik eden de taraflara zarar vermesin.[2] Eğer kâtip ve şâhit olarak böyle bir şey yaparsanız bu sizin için büyük bir günah olur. Allah'ın bu hükümlerine uyma konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli hareket edin. Allah bunları size öğretmekte ve sizi eğitmektedir. Çünkü Allah her şeyi en iyi bilendir.[3]

---

1. Bu âyet başından sonuna kadar borçlanma konusuyla alakalıdır. Âyet, malı ilgilendiren sözleşmelerle ilgili hak kaybının önlenmesine dair tedbirlerden bahsetmekte, bununla ilgili belge düzenlenmesi ve şahitlik hakkında hukukî ve ahlakî düzenlemeler getirmektedir. Şahitliğin amacı, sözleşmelerden doğan hakların teminat altına alınmasıdır. Bu sebeple şâhitlerin şâhit oldukları sözleşmelere konu olan hususlarda yeterli bilgiye sahip olmaları büyük önem taşır. Şâhitlik konusunda iki kadının bir erkek gibi kabul edilmesini değerlendirirken, o dönemde kadınların genellikle ticârî hayatın dışında olduklarını ve onların ticârî işlemlere yeteri kadar vâkıf olmadıklarını göz önünde bulundurmak gerekir. Mâverdî gibi bir kısım müfessirler bu kelimeye "yanılma/hata etme" anlamı vermişlerdir. Bu da ticarî hayatla ilgili bilgi eksikliğinden kaynaklanan yanılmadır. Nitekim İslâm hukukuna göre doğum yaptıran ebenin nesep konusunda tek başına yaptığı şahitliğin kabul edilmesi bu anlayışı desteklemektedir. Nesep gibi önemli bir konuda ebenin tek başına şahitliğinin geçerli olması, onun doğumu yaptıran biri olarak o konuda en yetkin kişi olması sebebiyledir. O halde kadının şahitliğinin yarım olmasının illeti, onun bizatihi kadın olması değil, tamamen şahit olacağı konuya dair yeterli bilgisinin bulunmamasıdır. İbn Âşur'un ifadesiyle, aslında Yüce Allah bu âyetle müşriklerin hukukî anlamda hiçbir hak tanımadıkları kadını sosyal ve ticari hayatın içine çekmek istemiştir. Müslüman olmayanların Müslümanlarla ilgili şahitliği için bkz. Mâide 5/106.

2. Âyetin bu bölümü, "Kâtip ve şâhit zarar görmesin" şeklinde de tercüme edilebilir. Bu durumda, devamındaki emrin muhatabı sözleşmeye taraf olan kimseler olur. Yani yapılan sözleşmeyi yazan veya buna şahitlik yapan kişinin sorumluluğu sadece dürüst davranmak ve şahitliğine başvurulduğunda doğru ifade vermektir. Sözleşmeyi yapan taraflardan birinin yükümlülüğünü yerine getirmemesinden veya sözleşmenin doğurduğu sonuçlardan bunu yazan ya da buna şahitlik edenler sorumlu tutularak zarara uğratılamazlar.

3. Bu âyet, günümüzde noterlerin yaptığı işleme benzer bir yöntem önermektedir. Zira söz uçar, yazı kalır. İslâm âlimlerinin bu âyetteki emrin vücub (zorunluluk) değil nedb (güzel bir öneri) ifade ettiğini belirtmeleri, âyetin indiği dönemdeki karşılıklı ilişkilerde güven unsurunun güçlü olmasına ve o dönemde bu tür yazma geleneğinin oluşmamasına bağlanabilir. Günümüzde bu âyeti hüküm açısından bağlayıcı (vücub) olarak görmek ve borcu bir belge ile teminat altına almak; unutkanlık, meşguliyet ya da kötü niyetten kaynaklanabilecek sıkıntıların önüne geçilmesine katkı sağlayacaktır.

وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَّلَمْ تَجِدُوْا كَاتِبًا فَرِهٰنٌ مَّقْبُوْضَةٌ ۗ فَاِنْ
اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِى اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهٗ وَلْيَتَّقِ
اللّٰهَ رَبَّهٗ ۗ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ ۗ وَمَنْ يَّكْتُمْهَا فَاِنَّهٗٓ اٰثِمٌ قَلْبُهٗ ۗ
وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ﴿٢٨٣﴾ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى
الْاَرْضِ ۗ وَاِنْ تُبْدُوْا مَا فِىْٓ اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوْهُ يُحَاسِبْكُمْ
بِهِ اللّٰهُ ۗ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى
كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٢٨٤﴾ اٰمَنَ الرَّسُوْلُ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَّبِّهٖ
وَالْمُؤْمِنُوْنَ ۗ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ ۗ
لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهٖ ۗ وَقَالُوْا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا
غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ ﴿٢٨٥﴾ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا
اِلَّا وُسْعَهَا ۗ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ۗ رَبَّنَا
لَا تُؤَاخِذْنَآ اِنْ نَّسِيْنَآ اَوْ اَخْطَاْنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَآ
اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهٗ عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا
مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهٖ ۚ وَاعْفُ عَنَّا ۗ وَاغْفِرْ لَنَا ۗ وَارْحَمْنَا ۗ
اَنْتَ مَوْلٰىنَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٢٨٦﴾

283. Eğer yolculukta olur da yazacak, belge düzenleyecek kimse bulamazsanız alacağınıza karşılık rehin olarak bir şey alın. Eğer birbirinize güveniyorsanız, güven duyulan kişi, bu güvenin gereği olarak emaneti yerine getirsin; borcunu ödesin,[1] Rabbi olan Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli hareket etsin. Ey müminler! Şâhitlik ederken bildiklerinizi sakın gizlemeyin. Kim bildiklerini gizlerse büyük bir günaha girmiş olur. Unutmayın ki, Allah bütün yaptıklarınızı bilir; şâhitlikte bildiklerinizi gizlerseniz sizi cezalandırır.

284. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. (O her şeyi bilir. Dolayısıyla şahitlik konusunda gerçeğe dair) içinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah size bunun hesabını soracaktır.[2] Bununla birlikte Allah dilediğini (şahitlik konusunda adaletli olmaya çalışanı) bağışlar, dilediğini de (şahitlikte adaletten sapanı da) cezalandırır. Allah her şeye kâdirdir, O'nun her şeyi yapmaya gücü yeter.

285. Peygamber, Rabbinden kendisine ne indirildiyse hepsine inanmış iman etmiştir. Müminler de inanmış iman etmişlerdir. Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inanıp iman etmişlerdir. Onlar şöyle derler: "Biz Allah'ın elçileri arasında herhangi bir ayrım yapmayız. Ey Rabbimiz! Emirlerini işittik ve itaat ettik. Bağışlamanı dileriz ve inanırız ki, sonunda varacağımız yer senin huzurundur."

286. Allah hiç kimseye gücünün yetmeyeceği bir yük yüklemez. Herkesin yaptığı iyi iş kendi yararına, kötü iş de kendi zararınadır. (Siz şöyle dua edin:) "Ey Rabbimiz! Unutarak veya hata ederek yaptığımız yanlış işlerden bizi sorumlu tutma! Rabbimiz! Bizden önceki kullarına yüklediğin gibi bize de ağır yükler yükleme! Rabbimiz! Bize altından kalkamayacağımız yükler (sorumluluklar) yükleme! Bizi affet, bizi bağışla! Bize daima merhamet et. Sen bizim mevlâmız, sahibimiz, yardımcımızsın, kâfirlere karşı bize daima yardım et, zaferler lütfeyle!"[3]

---

1. Yani aldığı malın karşılığı olan borç o kişinin üzerinde bir emanettir. Kendisine duyulan güvenden dolayı yazma ya da rehin alma söz konusu olmayabilir. Bu kişi güveni kötüye kullanmamalı ve borcunu ödemelidir.
2. Biz bu âyeti önceki âyetlerle irtibatlandırarak tercüme etmeyi uygun bulduk. Bu durumda Allah, şâhitlikte, alım satımda, belge düzenlemede insanların, bildiklerini gizlememelerine ve böylece başkasının haklarının zâyi edilmemesine vurgu yapmaktadır. Abdullah ibn Mes'ud, İkrime ve Mücahid âyeti böyle anlamışlardır. Ayrıca bu âyet sadece borç, alım satım ve ticaret gibi işlerde değil insanın, Allah'ın bütün emir ve yasakları karşısındaki davranış ve tutumuyla da ilgilidir. Sonuçta Allah insanın bedenen ve kalben yaptığı bütün iş ve niyetlerini bilmekte ve görmektedir. Bazı müfessirler âyeti müstakil olarak anlamlandırarak, kişinin eylem haline getirmediği düşüncelerinden dolayı sorumlu tutulacağını, fakat bunun bu sûrenin 286. âyetiyle nesh edildiğini belirtmişlerdir. Kanaatimizce bu isabetli bir yaklaşım değildir. Çünkü Allah'ın, kişinin elinde olmadan hatırına gelen düşüncelerin hesabını sorması O'nun adaletiyle bağdaşmaz. Çünkü insana kötülük ve iyilikle ilgili duygu-düşünce yeteneğini Allah vermiştir (Şems 91/8). İnsanın içinden geçenleri düşünce anlamında kontrol etmesi neredeyse imkânsızdır. Bu sebeple âyetin önceki âyetle ilişkilendirilerek anlamlandırılması daha isabetlidir.
3. Âyetü'l-kürsî (Bakara 2/255), Haşır sûresinin son âyetleri ve Bakara sûresinin bu son iki âyetinin dinî kültürümüzde önemli bir yeri vardır. Bu âyetler ezberlenmesi ve okunması bakımından halkımız arasında çok benimsenmiştir. Söz konusu âyetler önemli mesajlar içermektedir.

3
ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ

سُورَةُ اٰلِ عِمْرٰنَ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ مِائَتَا اٰيَةٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمّٓ ﴿١﴾ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴿٢﴾ نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ ﴿٣﴾ مِنْ قَبْلُ
هُدًى لِلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ
شَدِيدٌ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ
وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴿٥﴾ هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْاَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَآ اِلٰهَ
اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦﴾ هُوَ الَّذِي اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ
اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ وَاُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَاَمَّا الَّذِينَ
فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَاْوِيلِهِ
وَمَا يَعْلَمُ تَاْوِيلَهُ اِلَّا اللّٰهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ اٰمَنَّا بِهِ كُلٌّ
مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّا اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٧﴾ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا
بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٨﴾ رَبَّنَآ
اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٩﴾

Medine dönemi'nde inmiştir. 200 âyettir. Adını 33. âyette geçen ve İmrân ailesi anlamına gelen "Âl-i İmrân" kelimesinden almıştır, İmrân ailesi demektir ve Hz. Meryem'in mensup olduğu aileyi ifade eder. 35. âyette Meryem'in anası, İmrân'ın karısı olarak zikredilir. Diğer bir ifade ile İmrân, Hz. Meryem'in babasıdır. 33. ve 35. âyette geçen İmrân'ın aynı kişi mi yoksa ayrı kişiler mi olduğu tartışmalıdır.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Elif Lâm Mîm[1]

2. Allah öyle bir Tanrıdır ki, O'ndan başka tapacak tanrı yoktur. O Hayy'dır; her zaman diridir, Kayyûm'dur; O'nun varlığı başka bir varlığa bağlı değildir, her şeyi görüp gözeten ve koruyandır.

3-4. O, sana bu Kitabı, önceki vahiyleri tasdik edici olarak, gerçeği bildirmek üzere gönderdi. Nitekim daha önce Tevrat'ı ve İncil'i insanlar için birer hidayet rehberi olarak indiren de O'dur. O daima hak ile batılı ayırt edecek vahiyler/ölçütler indirmiştir. Gerçek şu ki, Allah'ın âyetlerini inkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. Bilin ki, Allah Azîz'dir; güçlüdür, gönderdiği kitapları tanımayanları cezalandırma gücüne sahiptir.[2]

5. Yerde ve gökte bulunan hiçbir şey Allah'a gizli saklı değildir.

6. Analarınızın rahimlerinde size dilediği şekli veren O'dur. O'ndan başka tanrı yoktur. O Azîz'dir; en güzel şekilde yaratma gücüne sahiptir, Hakîm'dir; yaptığı her işi sağlam yapar ve her işinde bir hikmet vardır.

7. Sana bu Kur'ân'ı O indirmiştir. Bu kitabın âyetlerinin bir kısmının anlamı açıktır (muhkemdir) ki, bunlar Kitabın ana esaslarını teşkil eder. Diğer bir kısmının anlamı ise (mecazlar, teşbihler vb. sebeplerle) çok açık değildir (müteşabihtir). Kalbi bozuk, kötü niyetli olanlar,[3] fitne çıkarmak ve kendi çıkarlarına uygun yorumlar yapmak için özellikle müteşâbih âyetlerle meşgul olurlar. Oysa onların yorumlarını, sadece Allah ve "Biz bu âyetlere inanıyoruz, hepsi Rabbimizden gelmiştir" diyen, ilimde ileri dereceye ulaşan âlimler bilir.[4] Gerçekten de bunları sadece aklıselim, sağduyu sahipleri düşünüp anlayabilir.

8. Bu âlimler şöyle dua ederler: "Rabbimiz! Bizi (aklıselimle) gerçek bilgiye ulaştırdıktan sonra kalplerimizi hak ve hakikatten bir daha ayırma! Ve bize rahmetini lütfeyle! Şüphesiz Sen sonsuz lutuf sahibisin."

9. "Ey Rabbimiz! Biz inanıyoruz ki, gerçekleşeceğinde aslâ şüphe bulunmayan kıyamet gününde Sen, bütün insanları bir araya toplayacaksın. Biz hiç şüphe etmiyoruz ki, Allah sözünü mutlaka yerine getirir."

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.
2. Âyetteki "Zü'ntikâm" ifadesini "Öç alıcı" olarak çevirmeyi uygun görmedik. Allah'ın intikam alması, öç alıp kendini rahatlatmak değil, emir ve yasaklarının ihlâl edilmesine karşılık cezalandırmasıdır.
3. Lafzen, "Kalplerinde eğrilik bulunanlar."
4. Biz âyeti Mücâhid, Dahhak ve onlar gibi düşünen müfessirlerin anlayışına göre anlamlandırdık. Diğer bazı müfessirler "Müteşabih âyetlerin yorumunu yalnız Allah bilir" ifadesinde cümlenin tamamlandığını söylerler. Bu durumda anlam, "Müteşabih âyetlerin yorumunu yalnız Allah bilir. İleri derecede ilim sahibi olanlar ise, 'Bunların hepsi Allah katındandır, biz onların hepsine inanırız' derler" şeklinde olur.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ
مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ۭ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمْ وَقُوْدُ النَّارِ ۝١٠ كَدَاْبِ اٰلِ
فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۚ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ
بِذُنُوْبِهِمْ ۭ وَاللّٰهُ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝١١ قُلْ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا
سَتُغْلَبُوْنَ وَتُحْشَرُوْنَ اِلٰى جَهَنَّمَ ۭ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ۝١٢
قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ فِيْ فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا ۭ فِئَةٌ تُقَاتِلُ
فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَاُخْرٰى كَافِرَةٌ يَّرَوْنَهُمْ مِّثْلَيْهِمْ رَاْيَ
الْعَيْنِ ۭ وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهٖ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً
لِّاُولِي الْاَبْصَارِ ۝١٣ زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوٰتِ مِنَ
النِّسَاۗءِ وَالْبَنِيْنَ وَالْقَنَاطِيْرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ
وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْاَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ۭ ذٰلِكَ
مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَاللّٰهُ عِنْدَهٗ حُسْنُ الْمَاٰبِ ۝١٤
قُلْ اَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِّنْ ذٰلِكُمْ ۭ لِلَّذِيْنَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ
جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَاَزْوَاجٌ
مُّطَهَّرَةٌ وَّرِضْوَانٌ مِّنَ اللّٰهِ ۭ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِالْعِبَادِ ۝١٥

10. (Muhammed'in peygamberliğini) inkârda direnen (kalpleri bozuk, kötü niyetli) ler bilsinler ki, Allah'ın huzurunda evlâtları ve malları onlara hiçbir fayda vermeyecektir. Onlar cehennemin yakıtı olacaklardır.

11. Nitekim Firavun hanedanı ve onlardan öncekiler âyetlerimizi yalanlamışlar; Allah da onları günahları sebebiyle kıskıvrak yakalayıp cezalandırmıştı. Şüphesiz Allah'ın cezası çok şiddetlidir.

12. Ey Peygamber! (Senin peygamberliğini) inkârda direnenlere de ki: "Siz mutlaka yenilgiye uğrayacak ve toplanıp cehenneme sürüleceksiniz. Ne kötü bir konaklama yeridir orası!"

13. (Bedir'de) savaşmak için karşı karşıya gelen iki orduda sizin için bir ibret vardır: Bunlardan biri Allah yolunda savaşıyorken diğeri Allah'ı inkâr ediyordu ki, o kâfirlerin gözüne Allah yolunda savaşan müminler kendilerinin iki katı görünüyordu.[1] İşte Allah, yardımıyla dilediğini böyle destekler. Bunda büyük bir ibret vardır, fakat bunu anlayacak olanlar, basiret sahibi kimselerdir.

14. (Ey Peygamber!) Kadınlar, evlâtlar, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşler, damgalı soylu salma atlar,[2] koyun, keçi, sığır ve develer, ekinler, bağlar bahçeler (sana inanmayan bu) insanlara çok sevimli, şirin ve güzel göründü. Hâlbuki bütün bunlar dünya hayatının geçici nimetleridir. Oysa sonunda, kalıcı nimetlerle dolu, varılacak asıl güzel yer Allah'ın katındadır.[3]

15. Ey Peygamber! Onlara de ki: "Ben size bütün bunlardan daha iyisini haber vereyim mi? Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olanlara alt tarafından ırmaklar akan cennetler vardır; onlar orada sürekli kalacaklardır. Ayrıca onlar için tertemiz eşler ve (özellikle) Allah'ın rızası vardır. Unutmayın ki Allah, (duyarlı ve bilinçli) kullarının bütün yapıp ettiklerini görür ve mükâfatlandırır."

---

1. Bu tercüme çoğunluğun okuyuşuna göredir. Nâfi, Yakup ve Ebû Cafer kıraatlerine göre, âyetteki "Yeravnehum" ifadesi "Teravnehum" şeklinde okunmaktadır. Bu durumda anlam şöyle olur: "Ey müşrikler! Siz inananları kendinizin veya onların iki katı görüyordunuz" Böylece Allah inananları düşmanlarının gözünde büyütmekte ve yüreklerine korku salmaktadır.
2. "Salma atlar" olarak çevirdiğimiz "Müsevveme" kelimesi yılın altı aydan fazlasını kırlarda otlayarak geçiren ve sâime olarak adlandırılan hayvanlar için kullanılır. Türkçede, dışarıda otlaması için kıra gönderme işine "Salma" denir. "Bu kelime, cihat için hazırlanmış ve belli olması için nişan konmuş, damgalanmış atlar anlamına da gelir.
3. Taberî'ye göre bu âyet, Yahudileri kınama amacı gütmektedir. Çünkü onlar, sayılan bu dünya zevklerini ve toplumun önderi olma arzularını, Hz. Muhammed'in hak Peygamber olduğunu bildikleri halde ona inanıp tabi olmaya tercih etmişlerdir. İlk bakışta bu sayılan dünya nimetlerine ilgi duymanın doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Oysa bunlar insan fıtratının hoşuna giden şeylerdir ve İslâm dini de insan fıtratıyla çelişmez, onun meşru arzu ve isteklerine olumsuz yaklaşmaz. Dolayısıyla burada kastedilen, bu nimetlerden yararlanmanın kınanacak bir şey olması değil, bu zevkleri, inanca ve ahlâkî değerlere tercih edip, dünya menfaati için hakikatten yüz çevirmenin kötülüğüdür. Çünkü İslâm dininin beş şartından ikisi, yani zekât ve hac ibadeti, zenginlikle ilgilidir. Ayrıca imtihan varlıkta daha anlamlıdır. Böyle nimetler içinde hak, hukuk ve ahlaktan sapmamak daha değerlidir. Dünyevi varlığı olmadan iyi kul olmak ise daha kolaydır. Allah'ın istediği, bu nimetlerin insanda kibre, gurura ve zulme yol açmaması ve bunların Allah'ın rızası doğrultusunda kullanılıp harcanmasıdır.

اَلَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اِنَّنَآ اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَقِنَا
عَذَابَ النَّارِ ۝١٦ اَلصّٰبِرِيْنَ وَالصّٰدِقِيْنَ وَالْقٰنِتِيْنَ
وَالْمُنْفِقِيْنَ وَالْمُسْتَغْفِرِيْنَ بِالْاَسْحَارِ ۝١٧ شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهٗ
لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۙ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَاُولُوا الْعِلْمِ قَآئِمًا بِالْقِسْطِ ؕ
لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝١٨ اِنَّ الدِّيْنَ عِنْدَ اللّٰهِ
الْاِسْلَامُ ۗ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ اِلَّا
مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًاۢ بَيْنَهُمْ ؕ وَمَنْ يَّكْفُرْ
بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ۝١٩ فَاِنْ حَآجُّوْكَ
فَقُلْ اَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ ؕ وَقُلْ لِّلَّذِيْنَ اُوْتُوا
الْكِتٰبَ وَالْاُمِّيّٖنَ ءَاَسْلَمْتُمْ ؕ فَاِنْ اَسْلَمُوْا فَقَدِ
اهْتَدَوْا ۚ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلٰغُ ؕ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ
بِالْعِبَادِ ۝٢٠ اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُوْنَ
النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۙ وَّيَقْتُلُوْنَ الَّذِيْنَ يَاْمُرُوْنَ بِالْقِسْطِ مِنَ
النَّاسِ ۙ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ۝٢١ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ حَبِطَتْ
اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۫ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ۝٢٢

16-17. İşte Allah'ın bu kulları, "Rabbimiz! Biz inandık iman ettik, günahlarımızı bağışla, bizi cehennem azabından koru" diye yalvarırlar, sıkıntılara sabrederler, doğru sözlüdürler, Allah'ın buyruklarına boyun eğerler, mallarını hayırlı işlerde harcarlar ve seher vakitlerinde Allah'tan bağışlanma dilerler.

18. Allah, melekler ve adaletten ayrılmayan dürüst ilim sahipleri[1] şâhittir ki, Allah'tan başka tanrı yoktur. Evet, O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur ve O Azîz'dir; evrende yegâne hâkimiyet sahibi O'dur, Hakîm'dir; O, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.[2]

19. Şüphesiz Allah katında gerçek din, İslâm'dır.[3] Ne var ki kendilerine kitap verilenler, (özü İslâm olan) Tevrat ve İncil[4] geldikten sonra, sadece aralarındaki haset, ihtiras ve çıkar sebebiyle (dinlerini tahrif ederek) anlaşmazlıklara düşmüşlerdir. Kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse bilsin ki, Allah onu yakın zamanda hesaba çekecektir.

20. Ey Peygamber! Eğer inkârcılar (gerçek dinin hangisi olduğu konusunda) seninle tartışırlarsa kendilerine de ki: "Ben (İbrahim'e gelen) İslâm üzereyim, bana uyanlar da öyledir."[5] Kendilerine kitap verilenlerle o cahil müşrik Araplara da şunu sor: "Siz de (İbrahim'e gelen) İslâm üzere misiniz?" Eğer İslâm üzere olduklarını söylerlerse doğru yolu bulmuşlardır. Fakat Müslüman olmaya yanaşmazlarsa, sana düşen sadece gerçeği bildirmektir. Allah bütün kullarının yapıp ettiklerini görür, bilir.

21. Allah'ın âyetlerini inkâr edenleri, hak hukuk tanımadan O'nun elçilerini alçakça öldürenleri, adaleti emreden insanları katledenleri/onlarla savaşanları[6] acı bir azap ile müjdele!

22. İşte böyle insanların yaptıkları hayırlı ameller dünyada da âhirette de boşa gitmiştir. Onlara yardım edebilecek hiçbir kimse de yoktur.

---

1. Bu kimseler, sûrenin 7. âyetinde zikredilen "İlimde ileri dereceye ulaşmış âlimlerdir." Sûre başından itibaren tevhide, nübüvvete, vahye ve Allah'ın gücüne vurgu yapmakta, gerçeği inkârda ısrar eden kitap ehlini kınayıp azapla tehdit etmektedir. Adaleti gözeten/dürüst ilim adamlarıyla muhtemelen kitap ehli arasında hakikati söyleyen ilim ehli insanlar kastedilmektedir. Nitekim sûrenin ilerleyen bölümlerinde hak din ve Hz. İsa ile ilgili tartışmalara yer verilmekte, bu ilim adamlarının bu konularda da gerçeği bildiği ima edilmektedir.

2. Kur'an'da Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olmadığına dair âyetlerle birlikte Allah'ın birliğine ve gücüne güçlü şekilde vurgu yapılır. Âyetteki güçlü tevhit ve hâkimiyet vurgusu muhatapların zihinlerini, 33. âyetten sonra gelecek Hz. İsa konusuna hazırlamayı amaçlamış olabilir.

3. "İslâm" Hz. İbrahim'e gelen tevhit dininin genel adıdır (Bkz. Âl-i İmrân 3/67). Yahudilik ve Hıristiyanlığın özü de İslâm'dır. Âyetin devamında da açıkça ifade edildiği üzere sözü edilen dinlerin mensupları inançlarını tahrif ettiler. Yüce Allah, Hz. Peygambere gönderdiği vahiyle bu kadim İslâm inancına karıştırılan tevhide aykırı unsurları temizledi ve Kendi katında makbul olacak İslâm inancını yeniden aslî hüviyetine kavuşturdu.

4. Lafzen, "İlim."

5. Lafzen, "Ben özümü Allah'a teslim ettim." Âyetteki "Esleme" fiiline cümle içinde "Teslim olmak" anlamı vermek uygun gözükmekle beraber, bir önceki âyette Allah katındaki gerçek dinin İslâm olduğunun belirtilmesi, burada bu fiile sözlük anlamından daha çok terim anlamı vermenin uygun düşeceği kanaatini uyandırmaktadır.

6. Hamza "Ve yaktülûne'l-lezîne" ifadesini "Ve yukâtilûne'l-lezîne" şeklinde okumuştur. İkinci anlam bu sebeple verilmiştir.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ اُوْتُوْا نَصِيْبًا مِّنَ الْكِتٰبِ يُدْعَوْنَ
اِلٰى كِتٰبِ اللّٰهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ وَهُمْ
مُّعْرِضُوْنَ ﴿٢٣﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّآ اَيَّامًا
مَّعْدُوْدٰتٍ ۖ وَّغَرَّهُمْ فِيْ دِيْنِهِمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿٢٤﴾ فَكَيْفَ
اِذَا جَمَعْنٰهُمْ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيْهِ ۖ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا
كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُمَّ مٰلِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي
الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَآءُ ۖ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَآءُ
وَتُذِلُّ مَنْ تَشَآءُ ۖ بِيَدِكَ الْخَيْرُ ۖ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٢٦﴾ تُوْلِجُ
الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُوْلِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ ۖ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ
الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ ۖ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَآءُ بِغَيْرِ
حِسَابٍ ﴿٢٧﴾ لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُوْنَ الْكٰفِرِيْنَ اَوْلِيَآءَ مِنْ
دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِيْ شَيْءٍ اِلَّآ
اَنْ تَتَّقُوْا مِنْهُمْ تُقٰىةً ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ ۗ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيْرُ
﴿٢٨﴾ قُلْ اِنْ تُخْفُوْا مَا فِيْ صُدُوْرِكُمْ اَوْ تُبْدُوْهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ ۗ وَيَعْلَمُ
مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٢٩﴾

23. Kitaptan biraz nasiplenmiş olanları gördün değil mi? Aralarında hakem olması için Allah'ın kitabına çağrılıyorlar, sonra onların bir kısmı yüz çeviriyor ve dönüp gidiyor.[1]

24. Onların bu tavırlarının sebebi, "Zaten ateş, sayılı günler dışında bize dokunmaz"[2] şeklindeki inançlarıdır. Uydurup yakıştırdıkları bu tür saçma inançlar, dinlerini anlamada onları aldatmış, yanıltmıştır.

25. Gerçekleşmesinde hiçbir şüphe bulunmayan kıyamet günü onları bir araya topladığımızda, bakalım halleri ne olacak! O gün herkese kazandığı tam olarak verilir ve kimse haksızlığa uğramaz.

26. Ey Peygamber! De ki: "Ey mülkün sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü; hükümranlığı dilediğine verirsin, dilediğinin elinden de çeker alırsın. Sen dilediğini azîz edersin, dilediğini de zelîl! İyilik yalnız Senin elindedir; hiç şüphe yok ki Sen her şeye kâdirsin."[3]

27. "Sen geceyi kısaltarak gündüze, gündüzü de kısaltarak geceye katarsın; ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarırsın, dilediğine de hesapsız rızık ihsan edersin."

28. Müminler, müminleri bırakıp kâfirleri dost edinmesinler, onlarla birlik olmasınlar.[4] Böyle yapanların Allah katında bir değeri yoktur. Ancak onlardan (malınıza, canınıza ve ülkenize gelecek tehlikelerden) korunma durumunuz hâriç.[5] Allah Kendisine karşı dikkatli olmanız ve sadece O'ndan korkmanız konusunda sizi uyarmaktadır. Çünkü dönüş yalnız Allah'adır.

29. Ey Peygamber! De ki: İçinizdekini (kiminle ne niyetle dostluk kurduğunuzu) açıklasanız da gizleseniz de Allah bilir. Zaten Allah yerde ve göklerde ne varsa hepsini bilir. Allah'ın her şeye gücü yeter; hiçbir şey O'nun bilgisinin ve kudretinin dışında kalamaz.

---

1. Bu âyet, günümüzde de var olan çok eski bir zaafı dile getirmektedir. O zaaf, hukukun zayıflara uygulanıp güçlülere uygulanmamasıdır. Hz. Peygamber döneminde Yahudiler zina suçunu işleyen kişi güçsüz ve sıradan biri olduğunda Tevrat'taki recm cezasını ona uygularlar, soylu ve itibarlı biri ise uygulamazlardı. Yine böyle bir durum meydana gelmişti. Yahudilerden soylu biri zina etmiş ve recm uygulanmamıştı. Aralarında anlaşmazlık çıkınca Hz. Peygamberi hakem tayin ettiler. Hz. Peygamber de kendi kitaplarına göre hüküm vermeleri için Yahudi âlimlerini çağırdı ve Tevrat'taki hükmü bildirmelerini istedi. Fakat onlar Tevrat'taki hükmü gizleyince Tevrat'ı iyi bilen ve önceden Yahudi dinine mensup olan Abdullah ibn Selam müdahale etti ve recm hükmünün açığa çıkmasını sağladı. Bunun üzerine Yahudiler dönüp gittiler.

2. Krş. Bakara 2/80.

3. Âyete mecâzî mâna verenler de olmuştur. Buna göre Allah müminden kâfir, kâfirden mümin; âlimden cahil, cahilden âlim; iyiden kötü, kötüden iyi yaratır. M. Reşit Rıza âyeti, Allah'ın ahlâken yozlaşmış olan topluluklara içlerinden peygamber göndermek suretiyle manen hayat vermesi olarak yorumlamıştır.

4. Krş. Âl-i İmran 3/118-119; Nisâ, 4/144; Mâide 5/51, 57. Âyet, Müslümanların Müslüman olmayan toplumlarla yaptıkları anlaşmaları değil, bazı Müslümanların kendi toplumu aleyhine düşmanlarla işbirliği yapmasını yasaklamaktadır. Âyet, Müslümanların Müslüman olmayanlarla yaptığı ticârî ve siyasi anlaşmaları kapsamaz.

5. "Takiyye" olarak kavramlaşmış bu uygulama ile ilgili çok farklı görüşler mevcuttur. Kısaca karşı taraftan zarar görmemek için kendi kimliğini, inancını ve düşüncelerini gizlemek olarak tanımlayabileceğimiz takiyyeyi Ehlisünnet âlimleri ancak ölüm tehdidi karşısında bir ruhsat olarak görmüşler ve bunu bir çeşit ikrah/zorlama ile ilişkilendirmişlerdir. Kanaatimizce isabetli olan da budur. (Bkz. Nahl 16/106).

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا ۚ وَمَا عَمِلَتْ
مِنْ سُوٓءٍ ۚ تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهٗٓ اَمَدًا بَعِيدًا ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ
نَفْسَهٗ ۗ وَاللّٰهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴿٣٠﴾ قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِى
يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ
﴿٣١﴾ قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ
الْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰٓى اٰدَمَ وَنُوحًا وَاٰلَ اِبْرٰهِيمَ وَاٰلَ
عِمْرٰنَ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٣﴾ ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ ۗ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ
عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ عِمْرٰنَ رَبِّ اِنِّى نَذَرْتُ لَكَ مَا فِى
بَطْنِى مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّى ۚ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا
وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنِّى وَضَعْتُهَا اُنْثٰى ۗ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ ۗ
وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰى ۚ وَاِنِّى سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَاِنِّٓى اُعِيذُهَا
بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٣٦﴾ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ
حَسَنٍ وَاَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا ۙ وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا ۖ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا
زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ ۙ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا ۚ قَالَ يٰمَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَا ۖ
قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾

30. Herkesin yaptığı iyilikleri ve kötülükleri önünde bulacağı günde, amel defteri kötü olan kişi, yaptığı kötülüklerle yüzleşmek istemez. Yine Allah sizi Kendisine karşı saygılı olmanız ve sadece O'ndan korkmanız konusunda uyarmaktadır. Bununla birlikte bilin ki, Allah kullarını çok sever, çok esirger, onlara karşı çok şefkatlidir.

31. Ey Peygamber! (Allah'ı sevdiklerini iddia eden Kitap Ehline) de ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah Gafûr'dur; Kendisini gerçek mânada seven ve elçisine uyanları bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir."

32. Yine de ki: "Allah'a ve elçisine itaat edin." Eğer itaat etmeyip yüz çeviririlerse bilsinler ki, Allah kâfirleri hiç sevmez.[1]

33. Allah, Âdem'i ve Nûh'u, ayrıca İbrahim ve İmrân[2] ailelerini de (içlerinden peygamber göndermekle) diğer insanlardan üstün kılmıştır.

34. Bunlar birbirlerinin soyundan gelmiş kimselerdir. Allah Semî'dir; İmrân'ın karısının duasını işitmiştir, Alîm'dir; niyetleri iyi bilir.

35. Nitekim bir zamanlar İmrân'ın karısı, "Rabbim! Karnımdaki çocuğu başkasına değil, yalnız Sana hizmet etmek üzere adadım, bu dileğimi kabul buyur. Çünkü Sen Semî'sin; bütün duaları işitirsin, Alîm'sin; insanların niyetlerini bilirsin" diye dua etmişti.

36. Nihâyet İmrân'ın karısı çocuğunu doğurunca şöyle dedi: "Rabbim! Ben bir kız çocuğu dünyaya getirdim. Gerçi Sen benim ne doğurduğumu çok iyi bilirsin."[3]/Evet, Allah onun ne doğurduğunu çok iyi biliyordu. "(Mabette hizmet için) erkek çocuğu kız çocuğu gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. O'nu ve neslini, Senin rahmetinden kovulmuş, lânetlik şeytanın şerrinden koruman için Sana emanet ediyorum."

37. Rabbi de Meryem'i (mabed hizmetine) memnuniyetle kabul etti ve güzel bir çiçek gibi yetiştirdi. Zekeriyya'yı da ona bakmakla görevlendirdi.[4] Zekeriyya mabede her uğradığında onun yanında bir yiyecek buluyordu. "Ey Meryem! Bu yiyecekler sana nereden geliyor?" diye sorduğunda Meryem, "Bunlar bana Allah'ın lutfettiği nimetlerdir.[5] Zira Allah dilediğine hesapsız rızık ihsan eder" demişti.

---

1. Müfessirlerin büyük çoğunluğu bu sûrenin Hz. peygamberin Necran Hıristiyanlarıyla Hz. İsa hakkında tartışması üzerine indiğini belirtir. Sûrenin buraya kadar olan kısmı konuya genel bir giriş mahiyetindedir. Allah konuya Hz. Âdem ve Hz. Nuh, bir de Hz. İbrahim ile özel bir giriş yapmaktadır. İmrân âilesi de Hz. İbrahim soyundandır.
2. İmrân, Hz. Meryem'in babasıdır.
3. Lafzen, "Allah ne doğurduğumu çok iyi bilir." Bu cümle, İbn Âmir, İbn Şube ve Yakub'un "Veda'at" fiilini "Veda'tü" şeklinde okuması sebebiyle metne yazılmıştır.
4. Hz. Meryem doğduğu sırada babası vefat etmişti. Mabede adanmış ve itibar ettikleri bir kişinin çocuğu olan Meryem'in bakımı ve geçimini üstlenmeye mabet sorumluları da talip olmuştu. Sûrenin 44. âyetinde ifade edildiği üzere aralarında kura çektiler, kura Meryem'in teyzesinin kocası olan Hz. Zekeriya'ya çıktı ve bakımını da o üstlendi.
5. Bu yiyecekler, mabede gelenlerin getirdiği hediyelerdir. Hz. Meryem'in "Bu yiyecekler Allah katındandır" demesi, nimetin gerçek sahibinin Allah olduğunu anlatan bir hitap tarzıdır. Nitekim dilimizde de benzer ifadeler kullanılır.

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهٗ ۚ قَالَ رَبِّ هَبْ لِيْ مِنْ لَّدُنْكَ ذُرِّيَّةً
طَيِّبَةً ۚ اِنَّكَ سَمِيْعُ الدُّعَاۤءِ ﴿٣٨﴾ فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَاۤئِمٌ
يُّصَلِّيْ فِي الْمِحْرَابِ ۙ اَنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ
مِّنَ اللّٰهِ وَسَيِّدًا وَّحَصُوْرًا وَّنَبِيًّا مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٣٩﴾ قَالَ رَبِّ
اَنّٰى يَكُوْنُ لِيْ غُلٰمٌ وَّقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَاَتِيْ عَاقِرٌ ۭ قَالَ
كَذٰلِكَ اللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاۗءُ ﴿٤٠﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّيْٓ اٰيَةً ۭ قَالَ
اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ اِلَّا رَمْزًا ۭ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ
كَثِيْرًا وَّسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٤١﴾ وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ
يٰمَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰىكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰىكِ عَلٰي نِسَاۗءِ
الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٢﴾ يٰمَرْيَمُ اقْنُتِيْ لِرَبِّكِ وَاسْجُدِيْ وَارْكَعِيْ مَعَ
الرّٰكِعِيْنَ ﴿٤٣﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَاۗءِ الْغَيْبِ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ۭ
وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُوْنَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ ۠
وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُوْنَ ﴿٤٤﴾ اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ
يٰمَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ ڰ اسْمُهُ الْمَسِيْحُ عِيْسَى
ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيْهًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ ۙ ﴿٤٥﴾

38. Bunun üzerine Zekeriyya orada Rabbine şöyle dua etti: "Ey Rabbim! Bana lütuf hazinenden (böyle) temiz bir nesil ihsan et. Şüphesiz Sen duaları işiten, kabul edensin."[1]

39. O, mabette ayakta (böyle) dua ederken melekler/Cebrail[2] ona şöyle seslendi: "Allah sana, Kendi Kelimesini[3] (İsa'yı) doğrulayacak, ulu, çok iffetli ve diğer peygamberler gibi kendisine peygamberlik verilecek olan Yahya adında bir çocuk lütfedeceğini müjdeliyor."

40. Zekeriyya, "Rabbim! Bu yaşlı halimde benim nasıl çocuğum olabilir ki! Üstelik karım da kısır" dedi. Allah, "Pekâla olur, Allah dilediğini yapar" buyurdu.[4]

41. Zekeriyya: "Rabbim! (Bu halime rağmen bir çocuğum olacaksa) bana bir alâmet göster" dedi. Allah, "Bunun alâmeti, insanlarla işaret dili hariç, üç gün konuşmamandır.[5] Bu süre içinde sen Rabbini bol bol an, sabah akşam O'nu tespih et, O'nu yücelt" buyurdu.

42. Yine bir zamanlar Cebrâil şöyle demişti: "Ey Meryem! Allah seni seçti, seni (maruz kaldığın iftiralardan) temize çıkardı ve sana dünya kadınları arasında seçkin bir yer verdi."

43. "Ey Meryem! Öyleyse sen Rabbine yürekten kulluk et, secdeye kapan ve O'nun huzurunda rükû edenlerle birlikte rükû et."

44. Ey Peygamber! Bunlar gayba ait bilgilerdir. Biz onları sana vahiy ile bildiriyoruz. Oysa Meryem'in bakımını kimin üstleneceği konusunda kura çektikleri ve aralarında tartıştıkları zaman sen onların yanlarında değildin.

45. Bir zamanlar Cebrail demişti ki: "Ey Meryem! Allah seni Kendi Kelimesiyle müjdeliyor. Onun adı Meryemoğlu İsa Mesih'tir. O, dünyada da âhirette de saygın ve Allah'a yakın kullar arasında yer alacaktır."

---

1. Hz. Zekeriyya'nın duası için bkz. Meryem 19/3-9.
2. "Fe nâdethü" kelimesini Hamza, Kisâi ve Halef "Fe nâdâhü" şeklinde okumuşlardır. Her iki okuyuşa göre de Hz. Zekeriyya'ya hitap eden Cebrâil'dir. "Melekler" ifadesiyle Cebrail'in kastedilmesi, bir kişinin yaptığı fiilin o kişinin mensup olduğu topluluğa isnat edilmesi kabilindendir. İkinci okuyuşta seslenme fiilinin müfred/tekil kullanılması bu manayı desteklemektedir. İbn Âşur'un naklettiğine göre Luka İncilinde de seslenen, melek Cebrail olarak geçmektedir.
3. Hz. İsa'nın "Kelime" olarak nitelendirilmesi farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Bir yoruma göre o babasız, yani Allah'ın "Ol" sözüyle yaratıldığı için bu ad verilmiştir. Elmalı'nın yorumuna göre ağızdan çıkan veya kitaba yazılan sözler birer kelime olduğu gibi insanın ruhunda derin duygular uyandıran tabiat olayları da birer kelimedir. Hz. İsa'nın doğumu da böyle olağanüstü bir olay olduğu için Allah'ın bir kelimesi olarak nitelendirilmiştir. Bir yoruma göre de Hz. İsa'nın "Kelime" olarak adlandırılması, onun İncil'de sözü edilen nitelikleriyle Kur'an üslûbuna yansımasıdır.
4. Hz. Zekeriyya'nın kendisinin yaşlı, hanımının da kısır olduğu halde çocukla müjdelenmesi ile Hz. İsa'nın babasız doğması arasında olağanüstülük açısından bir paralellik söz konusudur. Bu âyetler, Hz. İsa ile ilgili anlatılacak olanlara Allah'ın gücünü vurgulamak için bir zihnî hazırlıktır.
5. Hz. Zekeriyya'nın üç gün konuşamamasının, karısının hamile olup olmadığının bilinmesiyle bir ilgisi yoktur. Anlatılmak istenen; Hz. Zekeriyya'nın Allah'a şükretmesi, O'nu tespih etmesi, bol bol anması ve çocuğun nasıl olacağını Allah'a bırakmasıdır (Krş. Meryem 19/10, 26). Ayrıca burada "sükût orucu tut" anlamı da vardır. Bu âyette üç gün, Meryem 19/10'da ise üç gece konuşmaması, 19/26'da Hz. Meryem'e oruç tutması ve kimseyle konuşmaması bildirilmiştir. Âyetler birlikte ele alınınca Hz. Zekeriya'nın gece gündüz üç gün konuşmaması gerektiği anlaşılmaktadır. Konu Luka İncili'nde "İşte dilin tutulacak ve bu şeyler oluncaya kadar, söz söylemeyeceksin" şeklinde anlatılmaktadır (Luka, Bab 1/20).

46. "O çocuk iken de yetişkin iken de insanlarla (dini konularda) konuşacak[1] ve sâlihlerden biri olacak."

47. Meryem de dedi ki: "Rabbim! Elime erkek eli bile değmemişken benim nasıl çocuğum olacak?" Allah şöyle cevap verdi: "Pekâlâ olur ve Allah dilediğini (dilediği şekilde) yaratır. O bir şeyi yaratmaya karar verince ona "Ol" der ve o da (belli bir süreçte) oluverir.[2]

48. "Allah ona kitabı, hikmeti (ilmi, irfanı, bilgeliği), Tevrat ve İncil'i öğretecek."

49. "Ve onu İsrailoğulları'na peygamber yapacak, o da onlara şöyle seslenecek: Bakın ben size Rabbimden mucizeler getirdim. Ben size topraktan kuş şeklinde bir heykel yapar ve sonra ona üflerim, o da Allah'ın izniyle kuş oluverir. Ben anadan doğma körü ve alaca hastalığına yakalananı iyileştirir, Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde yediklerinizi ve sakladıklarınızı size haber veririm. Eğer inanırsanız, bütün bunlar benim peygamber olduğumu size gösteren delillerdir."[3]

50. "Ben, benden önce gönderilmiş olan Tevrat'ı tasdik etmek, size haram kılınan bazı şeyleri[4] helâl kılmak için gönderildim ve (tekrar söylüyorum ki) Rabbimden size bir delil getirdim. O halde Allah'ın emirleri ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olun ve bana itaat edin."

51. "Bilin ki, Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O'nu gerektiği şekilde tanıyın ve yalnız O'na kulluk edin; işte doğru yol budur."

52. İsa onların inanmadıklarını görünce, "Allah yolunda bana yardım edecek yok mu?" diye sordu. Bunun üzerine Havariler,[5] "Bizler Allah'ın (dininin) yardımcılarıyız, biz Allah'a inandık iman ettik, sen de bizim Allah'a yürekten teslim olduğumuza şâhit ol" dediler.

وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٤٦﴾ قَالَتْ
رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ ۭ قَالَ كَذٰلِكِ اللّٰهُ
يَخْلُقُ مَا يَشَاۗءُ ۭ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهٗ كُنْ فَيَكُونُ
﴿٤٧﴾ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِيلَ ۚ
﴿٤٨﴾ وَرَسُولًا اِلٰى بَنِيٓ اِسْرَاۗءِيلَ اَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ
رَبِّكُمْ ۙ اَنِّٓي اَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّيْنِ كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ فَاَنْفُخُ
فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۚ وَاُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ
وَاُحْيِ الْمَوْتٰى بِاِذْنِ اللّٰهِ ۚ وَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَاْكُلُونَ وَمَا
تَدَّخِرُونَ ۙ فِي بُيُوتِكُمْ ۭ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ
مُّؤْمِنِينَ ۚ ﴿٤٩﴾ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَلِاُحِلَّ
لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ ۣ
فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾ اِنَّ اللّٰهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۭ
هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٥١﴾ فَلَمَّآ اَحَسَّ عِيسٰى مِنْهُمُ
الْكُفْرَ قَالَ مَنْ اَنْصَارِيٓ اِلَى اللّٰهِ ۭ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ
نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ ۚ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ ۚ وَاشْهَدْ بِاَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾

---

1. Müfessirlerin büyük çoğunluğu Hz. İsa'nın beşikte konuştuğu kanaatindedir. Hz. İsa'nın doğumunun bir mucize olduğunu kabul ettikten sonra bu tür mucizelerin de kendisine verildiğini tabiî görmek ve kabul etmek gerekir. Fakat bunları farklı yorumlayanlar da vardır. Bu âyette Hz. İsa'nın beşikte konuşması değil küçük yaşlardan itibaren Yahudi bilginleriyle yaptığı tartışmaların kastedilmiş olabileceğini ileri sürenler olmuştur. Luka İncili'nin 2/40-52. baplarında anlatılanlar dikkate alınarak âyetin o süreci özetlediği söylenmiştir.

2. Krş. Meryem 19/16 vd.

3. Hz. İsa'nın benzer mucizeleri için bkz. Luka 4. ve 5. bablar. Müfessirler genel olarak âyette anlatılan hususları Hz. İsa'nın mucizeleri olarak kabul ederler. M. Reşit Rıza, M. Muhammed Ali ve M. Esed gibi bazı müfessirler söz konusu âyette anlatılanları mecâzî mânada yorumlamışlardır. Onlara göre, İsa'nın ölüleri diriltmesi, körleri ve cüzamlıları iyileştirmesi manevî anlamdadır. Her peygamberin görevi ruhen ölmüş insanları diriltmek ve yüceltmektir. Kuş manevî açıdan yükselmiş olan insanı temsil eder. Peygamberler insanları manen çamur halinde bulur ve onları irşat ederek ruhaniyet ufuklarında uçan kuşlar gibi yapar.

4. Bilindiği üzere dinin inanç esaslarında zamana ve şartlara göre bir değişme söz konusu olmaz. Ancak şeriat denen amele dair uygulamalarda zamanın icaplarına göre değişmeler olmuştur (Bkz. Mâide 5/48). Hz. Musa'nın şeriatına göre hayvanların iç yağı ve deve eti yenmezdi. Cumartesi günleri de çalışma yasağı vardı. Ayrıca Yahudi din adamlarının kendi kafalarına göre koydukları yasaklar da mevcuttu. Hz İsa'nın helâl kılacağı haramlar zamana göre değişmesi gerekenler olabileceği gibi Yahudi din adamlarının keyfî olarak koydukları haramlar olması daha büyük ihtimaldir.

5. Hz. Meryem, oğlu İsa'yı gençliğinde kumaş beyazlatıcılarının ve boyacıların yanına vermişti. Bu kimseler temiz ve beyaz elbise giyer ve kendilerine "Havâriler" denirdi. Bunlar Yahudi mezheplerinden Essenîlik mezhebine mensup kimselerdi ve ahlâkî güzellikleriyle tanınırlardı. Havâri kelimesi mecaz olarak manevî safiyeti ifade için kullanılmıştır. İbranca'da "Havâri" kelimesi "yoldaş" anlamına gelmektedir.

سُورَةُ اٰلِ عِمْرٰنَ ٥٦

رَبَّنَآ اٰمَنَّا بِمَآ اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ
الشّٰهِدِينَ ﴿٥٣﴾ وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللّٰهُ ۖ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٥٤﴾
اِذْ قَالَ اللّٰهُ يٰعِيسٰٓى اِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ اِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ
مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ
كَفَرُوٓا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۚ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاَحْكُمُ بَيْنَكُمْ
فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا
فَاُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۫ وَمَا لَهُمْ مِنْ
نَاصِرِينَ ﴿٥٦﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ
اُجُورَهُمْ ۗ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِينَ ﴿٥٧﴾ ذٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ
مِنَ الْاٰيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ ﴿٥٨﴾ اِنَّ مَثَلَ عِيسٰى عِنْدَ
اللّٰهِ كَمَثَلِ اٰدَمَ ۖ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ
﴿٥٩﴾ اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٦٠﴾ فَمَنْ
حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ
اَبْنَآءَنَا وَاَبْنَآءَكُمْ وَنِسَآءَنَا وَنِسَآءَكُمْ وَاَنْفُسَنَا وَاَنْفُسَكُمْ
ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ ﴿٦١﴾

53. (Ve şöyle dua ettiler:) "Ey Rabbimiz! Biz, indirdiğin kitaba inandık, iman ettik ve gönderdiğin peygambere uyduk. Bizim adımızı Senin birliğine şâhitlik edenlerle birlikte yaz."

54. İsa'ya inanmayan Yahudiler (onu öldürmek için) tuzaklar kurdular, Allah da onların tuzaklarını boşa çıkardı. Zira tuzakları en iyi boşa çıkaracak olan Allah'tır.

55. O zaman Allah İsa'ya şöyle demişti: "Ey İsa! Senin canını alacak olan (onlar değil) Benim. Seni katımda yüce bir konuma yükseltecek,[1] senin peygamberliğini inkârda direnen Yahudilerin her türlü iftiralarından temize çıkaracak ve sana uyanları kıyamete kadar küfürde direnenlerin üstünde tutacak olan da Benim. Gün gelecek Bana döneceksiniz. İşte o zaman anlaşmazlığa düştüğünüz konularda aranızda Ben hüküm vereceğim."

56. "(Senin ve annenin durumunu) inkârda direnenlere gelince; onları dünyada ve âhirette şiddetli bir şekilde cezalandıracağım, onlara yardım edebilecek kimse de olmayacaktır."

57. Allah, iman edip iyi ve yararlı işler yapanların da mükâfatlarını tam olarak verecektir. Allah (inanmayarak kendilerine) zulmedenleri sevmez.

58. Ey Peygamber! İsa ile ilgili bu hususları sana, İsa'nın ve senin peygamberliğine delâlet eden âyetler ve hikmet dolu haberler olarak okuyor, anlatıyoruz.

59. Şüphe yok ki, Allah katında İsa'nın durumu (yaratılış ve nitelik itibarıyla) Âdem'in durumu gibidir.[2] Allah Âdem'i topraktan yarattı, sonra da ona "(insan) ol" dedi, o da (Allah'ın koyduğu yasalara uygun olarak belli bir süreçte insan)[3] oldu.

60. Gerçek olan budur ve bu gerçek sana Rabbin tarafından bildirilmiştir. Dolayısıyla sen bu konuda şüpheye düşenlerden olma.

61. Sana bu bilgiler geldikten sonra (İsa hakkında hâlâ) seninle tartışanlara şöyle de: "Haydi var mısınız, çocuklarımızı ve çocuklarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, siz de biz de bütün adamlarımızı çağıralım, sonra Allah'a yalvaralım ve 'Allah'ın lâneti yalancıların üzerine olsun' diyelim."[4]

---

1. Lafzen, "Seni kendi katıma yükselteceğim." "Refa'a" fiili peygamberler için kullanıldığında "Mânevî bir derece", "Üstün bir konum verme" ve "Onurlandırma" anlamına gelmektedir. Nitekim Meryem 19/57. âyette İdris peygamber için "Onu yüce bir konuma yükselttik" ifadesinde de aynı fiil kullanılmıştır. Dolayısıyla kanaatimize göre bu âyette Hz. İsa'nın Allah'ın huzuruna bedensel olarak yükseltilmesi değil, mânen yüceltilmesi kastedilmektedir. Mâide 5/117. âyette Hz. İsa'nın öldüğünün açıkça ifade edildiği dikkate alınırsa konu daha da açıklığa kavuşmuş olur. Ayrıca bkz. Nisâ 4/158 ve ilgili not ve Zuhruf 43/61 ve ilgili not.
2. Âyette, Hz İsa'nın Tanrı ve Tanrı'nın oğlu olmadığı vurgulanmaktadır. Nitekim Hz. Âdem'e Tanrı'nın oğlu denmemektedir.
3. Krş. İnsan 76/1.
4. Araplar bir konuda anlaşamadıkları zaman bir araya gelir, kim haksız ve yalancı ise Allah'ın lâneti onun üzerine olsun diye yemin ederek birbirlerine meydan okurlardı. Bu şekilde lânetleşmeye "Mubâhale" denilmektedir. Hicretin 10. yılında Necran Hıristiyanlarından bir heyet Medine'ye gelmiş ve Hz. Peygamberle de Hz. İsa'nın kimliği üzerinde tartışmışlardı. Hz. Peygamber Hz. İsa'nın Tanrı ve Tanrı'nın oğlu olmadığını anlatmış fakat onlar bunu kabul etmemişlerdi. Sonuç olarak Hz. Peygamber onları mubâhaleye davet etmiş, fakat onlar buna yanaşmamışlardı.

62. (İsa hakkındaki) Gerçek, bu anlattıklarımızdan ibarettir. O halde bilin ki, Allah'tan başka tanrı yoktur. İşte O Allah Azîz'dir; dilediğini dilediği şekilde yaratmaya gücü yeter, Hakîm'dir, her işinde bir hikmet vardır, O'nun ulûhiyetine ve hikmetine kimse ortak değildir.

63. Eğer onlar bu gerçeği kabulden yüz çevirirlerse varsın çevirsinler! Allah bâtılda ısrar ederek halkın inancını bozanları çok iyi bilir.

64. Ey Peygamber! Onlara şu çağrıyı yap: "Ey kendilerine kitap verilenler! Gelin aramızda ortak olan bir sözde; şu ilkelerde birleşelim: Allah'ı gerektiği gibi tanıyıp sadece O'na kulluk edelim, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ın yanı sıra birbirimizi de tanrı edinmeyelim."[1] Ey Peygamber! Eğer onlar bunu da kabul etmezlerse artık size, "Şâhit olun ki, bizler Müslümanız" demek düşer.[2]

65. Ey Kitap Ehli! (Her biriniz, onun kendi dininize mensup olduğunu iddia ederek) İbrahim hakkında niçin tartışıp duruyorsunuz? Hâlbuki Tevrat ve İncil ondan sonra indirildi, buna akıl erdiremiyor musunuz?[3]

66. Siz ne tuhaf insanlarsınız! Haydi, bildiğiniz bir konuda tartışıyorsunuz, peki bilmediğiniz bir konuda niçin tartışıyorsunuz? (İbrahim'in Yahudi ve Hıristiyan olmadığına dair) sizin bilmediğiniz gerçeği Allah biliyor.

67. Bilin ki, İbrahim ne Yahudi ne de Hristiyan'dı. O (sapıklık ve putperestlikten uzak olup tek Allah'a teslim olan arı duru) hanîf bir Müslüman idi, Allah'a ortak koşanlardan da değildi.[4]

68. Aslında İbrahim'e en yakın olanlar; ona uyanlar ve gördüğünüz bu Peygamber ile ona iman edenlerdir ki, Allah işte bu müminlerin dostudur.

69. Ey müminler! Kitap Ehlinden bir kısmı sizi inancınızdan saptırmak isterler, aslında onlar yalnız kendilerini saptırmaktadırlar, fakat bunun farkında değildirler.

70. Ey Kitap Ehli! Hak olduğunu bildiğiniz halde Allah'ın âyetlerini niçin inkâr ediyorsunuz?

اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ ۚ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ ۗ وَاِنَّ اللّٰهَ
لَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٦٢﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ بِالْمُفْسِدِيْنَ ﴿٦٣﴾ قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَآءٍ بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهٖ شَيْـًٔا وَّلَا يَتَّخِذَ
بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۗ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُوْلُوا اشْهَدُوْا
بِاَنَّا مُسْلِمُوْنَ ﴿٦٤﴾ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تُحَآجُّوْنَ فِيْٓ
اِبْرٰهِيْمَ وَمَآ اُنْزِلَتِ التَّوْرٰىةُ وَالْاِنْجِيْلُ اِلَّا مِنْۢ بَعْدِهٖ ۗ اَفَلَا
تَعْقِلُوْنَ ﴿٦٥﴾ هٰٓاَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ حَاجَجْتُمْ فِيْمَا لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ
فَلِمَ تُحَآجُّوْنَ فِيْمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ ۗ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا
تَعْلَمُوْنَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ اِبْرٰهِيْمُ يَهُوْدِيًّا وَّلَا نَصْرَانِيًّا وَّلٰكِنْ
كَانَ حَنِيْفًا مُّسْلِمًا ۗ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿٦٧﴾ اِنَّ اَوْلَى
النَّاسِ بِاِبْرٰهِيْمَ لَلَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۗ وَاللّٰهُ
وَلِيُّ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٦٨﴾ وَدَّتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ لَوْ
يُضِلُّوْنَكُمْ ۗ وَمَا يُضِلُّوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٦٩﴾ يٰٓاَهْلَ
الْكِتٰبِ لِمَ تَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُوْنَ ﴿٧٠﴾

---

1. Yahudilikte Yahudi fıkhını oluşturan bilginlere Rabbi denir. Rivayete göre bu âyet inince, Hıristiyanlıktan Müslümanlığa geçen Adiyy b. Hâtem Hz. Peygambere: "Ya Resûlallah! Biz birbirimizi rab edinmezdik ki!" deyince Hz. Peygamber şu soruyu sordu: "Onlar bir şeyi helâl, bir şeyi de haram kıldıklarında, onların bu hükümlerini aynen kabul etmiyor muydunuz?" Adiyy "Evet" cevabını verince, Hz. Peygamber: "İşte bu tutumunuz birbirinizi rab edinmektir" buyurdu.

2. Bu âyette yapılan çağrının Necran Hıristiyanlarına ve Yahudilere yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Âyet başka din mensuplarıyla ortak dini değerler konusunda belli esaslar önermektedir. Bu esaslara uyulmadığı takdirde son cümle işin sonucunu belirlemektedir. O da "Şahit olun ki, biz Müslümanız" cümlesidir.

3. Yahudi ve Hıristiyanlar Hz. Peygamberle tartışırlar, Yahudiler Hz. İbrahim'in Yahudi olduğunu, Hıristiyanlar da onun Hıristiyan olduğunu iddia ederlerdi. Yüce Allah onlara basit bir takvim mantığı ile cevap vermiş ve hepsinin iddialarını reddetmiştir. Krş. Bakara 2/140.

4. "Hanif" kelimesi yönelmek, meyletmek demektir. Bu kelime, tek bir Allah'a inanıp ibadet için sadece O'na yönelen, inançlı kişi anlamında dini bir kavram olarak kullanılmıştır. Biz, tevhit inancına bağlı, şirkten uzak arı duru bir Müslüman olarak çevirmeyi uygun gördük. Kur'an Hz. İbrahim'in tevhit inancına sahip arı duru bir Müslüman olduğunu vurgulamaktadır. Âyette, ataları İbrahim'in dininden olduklarını iddia etmekle beraber Yahudilerin Tanrıyı millileştirdikleri, Hıristiyanların da teslis inancıyla onun dininden uzaklaştırdıklarına işaret edilmekte, bir sonraki âyette de onun yolunda olanların Hz. Muhammed ve ona inananlar olduğu ifade edilmektedir.

يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَلْبِسُوْنَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوْنَ
الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٧١﴾ وَقَالَتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ
اٰمِنُوْا بِالَّذِيْٓ اُنْزِلَ عَلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوْٓا
اٰخِرَهٗ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٧٢﴾ وَلَا تُؤْمِنُوْٓا اِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِيْنَكُمْ ۭ
قُلْ اِنَّ الْهُدٰى هُدَى اللّٰهِ ۙ اَنْ يُّؤْتٰٓى اَحَدٌ مِّثْلَ مَآ اُوْتِيْتُمْ اَوْ
يُحَاۗجُّوْكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ ۭ قُلْ اِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ ۚ يُؤْتِيْهِ مَنْ
يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿٧٣﴾ يَّخْتَصُّ بِرَحْمَتِهٖ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ
وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ﴿٧٤﴾ وَمِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ مَنْ اِنْ
تَاْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُّؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ اِنْ تَاْمَنْهُ بِدِيْنَارٍ لَّا
يُؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ اِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَاۗىِٕمًا ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْا لَيْسَ
عَلَيْنَا فِي الْاُمِّيّٖنَ سَبِيْلٌ ۚ وَيَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ
وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿٧٥﴾ بَلٰى مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ وَاتَّقٰى فَاِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ
الْمُتَّقِيْنَ ﴿٧٦﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَشْتَرُوْنَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا
قَلِيْلًا اُولٰۗىِٕكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ
وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيْهِمْ ۠ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٧٧﴾

71. Ey Kitap Ehli! Niçin hakkı bâtılla örtüyor ve bildiğiniz halde gerçeği gizliyorsunuz?

72. Kitap Ehlinden bazı Yahudiler (aralarında anlaşarak) şöyle dediler: "İnananlara indirilen âyetlere sabahleyin inanın, ama akşamüzeri inkâr edin; belki onlar da (size bakarak) dinlerinden dönerler;"

73. "Siz (onların kafasına şüpheler sokun ve) birbirinizden başkasına güvenmeyin"[1] Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Doğru yol Allah'ın gösterdiği yoldur. Size kitap verildiği gibi başka birine de verilmesini kabullenemediğiniz için mi ya da Rabbinizin huzurunda size karşı delil getirerek haksız olduğunuzu ispat ederler diye mi böyle davranıyorsunuz?"[2] Ey Peygamber! Yine onlara de ki: "Peygamberlik lütfetmek Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah Vâsi'dir; O'nun lütfu ve keremi sonsuzdur, Alîm'dir; kime peygamberlik vereceğini çok iyi bilir."

74. "Ve O, peygamberliği[3] dilediğine özel olarak ihsan eder. Allah büyük lütuf sahibidir."

75. Kitap Ehlinden öyleleri vardır ki, kendisine bir hazine emanet etsen sana aynen iade eder. Fakat öyleleri de vardır ki, kendisine bir tek altın[4] emanet etsen, gidip tepesine dikilmedikçe onu sana geri vermez.[5] Bunun sebebi; onların, "(Hadi canım sen de! Şu vahiyden habersiz cahil) ümmî Arapların bizim üzerimizde hakkı mı olurmuş!" şeklindeki saçma anlayışlarıdır.[6] Bu anlayışlarını Allah'a nispet etmek suretiyle O'na bile bile iftira etmektedirler.

76. Hayır, gerçek öyle değil! Kim verdiği sözü yerine getirir ve emanete hıyanet etmekten sakınırsa bilsin ki, Allah böyle sorumlu, duyarlı ve bilinçli kimseleri sever.

77. Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini basit bir dünya menfaatine değişenlerin âhirette hiçbir nasipleri yoktur. Kıyamet günü Allah'ın onlara söyleyecek sözü yoktur, onların yüzlerine bile bakmaz, onları arındırmaz, onlar için sadece acı bir azap vardır.[7]

---

1. Lafzen, "Ancak kendi dininize uyan kimselere inanın."
2. Razi'nin ve İzmirli'nin de işaret ettiği gibi bu âyetin anlaşılması zordur. Bu zorluk, Yahudilerin sözleriyle vahyin iç içe ifade edilmesinden kaynaklanmaktadır. İbn Kesir'in kırâatine göre "En yu'tâ" ifadesi "E en yu'tâ" şeklindedir. Biz tercümeyi bu istifham hemzesini dikkate alarak yaptık. Keşşâf ve Menâr'da da âyet bu şekilde açıklanmaktadır.
3. Lafzen, "Rahmetini."
4. Lafzen, "Tek bir dinar."
5. Kitap Ehlinden Abdullah b. Selâm'a bir Kureyşli 2200 ukiyye (yaklaşık 7 kg) altını emanet olarak bırakmış, istendiğinde de hemen onu geri vermiştir. Yine bir Kureyşli, Yahudilerden Finhan b. Âzûra'ya bir dinar emanet olarak bırakmış, fakat Finhan onu inkâr etmiş ve geri vermemiştir. Dolayısıyla Kur'ân, Kitap Ehli olanların hepsinin aynı karakter ve ahlâkta olmadığını belirtmektedir. Krş. Âl-i İmrân 3/113.
6. Yani, "Arapların ve Kitap Ehli olmayan diğer insanların malları bize helâldir" demeleridir.
7. Son üç âyet gerçek dindarlıkla ilgili önemli bir mesaj vermektedir. Burada ahlâkî değerlerden yoksun, hak hukuk bilincinin olmadığı dindarlık biçimi eleştirilmektedir. Hakkı hukuku ve adaletli olmayı sadece kendi ırkından, dininden olanlara ya da kendi dindarlık ve düşünce anlayışıyla örtüşenlere has kılmak, bunların dışındakiler için bu değerleri görmezden gelmek ve bunları da dünyalık basit çıkarları için yapmak, Allah'ın affından ve rahmetinden mahrum kalmak ve acı bir azabı hak etmek anlamına gelmektedir.

اَلْجُزْءُ الثَّالِثُ ٥٩

وَاِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوٗنَ اَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ
مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ ۚ وَيَقُولُونَ هُوَ
مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۚ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ
الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾ مَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُؤْتِيَهُ
اللّٰهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ
كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ كُونُوا رَبَّانِيّٖنَ بِمَا
كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَا
يَأْمُرَكُمْ اَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ وَالنَّبِيّٖنَ اَرْبَابًا ۚ اَيَأْمُرُكُمْ
بِالْكُفْرِ بَعْدَ اِذْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾ وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ
النَّبِيّٖنَ لَمَا اٰتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ
مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهٖ وَلَتَنْصُرُنَّهٗ ۚ قَالَ ءَاَقْرَرْتُمْ
وَاَخَذْتُمْ عَلٰى ذٰلِكُمْ اِصْرِي ۖ قَالُوٓا اَقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَاشْهَدُوا وَاَنَا
مَعَكُمْ مِنَ الشّٰهِدِينَ ﴿٨١﴾ فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ
هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٨٢﴾ اَفَغَيْرَ دِينِ اللّٰهِ يَبْغُونَ وَلَهٗٓ اَسْلَمَ مَنْ
فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَاِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

78. Yine Kitap Ehlinden öyleleri vardır ki, söyledikleri ellerindeki kitapta bulunmadığı halde, onları kitapta var sanasınız diye kelime oyunları yaparak farklı bir edâ ile okurlar[1] ve "Bu Allah'ın katındandır" derler. Hâlbuki o, hiç de Allah katından değildir. Böylece onlar gerçeği bildikleri halde Allah'a iftira etmektedirler.

79. Allah'ın kendisine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiği bir kimsenin kalkıp insanlara, "Allah'ı bırakıp bana kul olun" demesi mümkün değildir. Onun dediği sadece şudur: "Bildiğiniz[2]/öğrettiğiniz kitabın ve okuttuklarınızın gereğini yerine getiren dindar kimseler olun."

80. O size, "Melekleri, peygamberleri tanrı edinin" diye de emretmez;[3] hele de siz Allah'a teslim olduktan sonra küfre girmenizi size emreder mi hiç?[4]

81. Hani Allah, peygamberleri vasıtasıyla İsrailoğulları'ndan, "Size kitap ve hikmet verdikten sonra, elinizdeki Tevrat'ı tasdik etmek üzere daha sonra gelecek olan peygambere kesin olarak inanacağınıza ve ona yardım edeceğinize" dair söz almıştı.[5] Sonra da onlara, "Size yüklediğim ağır görevi kabul edip üstlendiniz mi?" diye sormuş, onlar da, "Evet Rabbimiz, kabul ettik" diye cevap vermişlerdi. Bunun üzerine Allah, "Öyleyse buna şâhit olun, bizzat Ben de sizinle birlikte şâhidim" demişti.[6]

82. Artık bundan sonra verdiği bu sözden dönenler bilsinler ki, onlar doğru yoldan çıkmış kimselerdir.

83. Göklerde ve yerde ne varsa hepsinin, isteyerek veya istemeyerek O'na teslim olduğu ve sonunda herkesin hesap vermek üzere O'nun huzuruna geleceği bir gerçek iken, onlar Allah'ın dininden başka bir din mi arıyorlar?

---

1. Lafzen, "Dillerini eğip bükerek." Burada Yahudilerin kendi düşüncelerini Tevrat edasıyla telaffuz ederek bunlara Tevrat âyeti süsü vermeleri eleştirilmektedir.

2. Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Şube, Ebû Cafer ve Yakub "Tü'allimûne" (Öğretiyorsunuz) fiilini "Ta'lemûne" (Biliyorsunuz) şeklinde okumuşlardır.

3. Âyette geçen "Velâ ye'muraküm" sözü, İbn Âmir, Âsım, Yakub ve Halef kırâatine göre nasb (üstün) okunur ve önceki âyetteki "Sümme yekûle" cümlesine atfedilmiş olur. Tercümemiz bu kırâate göredir. Ebû Amr hâriç diğer kıraat imamlarına göre ref (ötre) ile okunur ve buna göre özne Peygamber değil Allah olur.

4. Rivayete göre Yahudilerden Ebû Râfi' ve Hristiyanların ileri gelenlerinden bazıları Hz. Peygambere gelip, "Sen bizim sana tapmamızı mı istiyorsun?" demişler, Hz. Peygamber de, "Allah'ın dışında birine secde edilmesini emretmekten Allah'a sığınırım" demiştir. Diğer bir rivayete göre biri Hz. Peygambere gelerek "Seni herhangi bir kimseyi selamladığımız gibi mi selamlayalım, yoksa secde ederek mi selamlayalım?" demiş ve âyet bunun üzerine inmiştir.

5. Allah'ın peygamberlerden söz alması aynı zamanda o peygambere inanıp uyan toplumlardan da söz alması demektir. Burada muhatap İsrailoğulları, kendisine yardım edilmesi istenen de Hz. Peygamberdir. Diğer taraftan Allah insanı Allah'a, peygamberlere, kitaplara, âhirete ve meleklere inanacak ve yeryüzünde güzel işler yapacak nitelikte yaratmıştır. Bu özellik Allah tarafından insanoğlunun özüne, genlerine yerleştirilmiştir, doğasında vardır. Allah'ın insanlardan söz alması temsili olarak bunu ifade eder. Ayrıca bu âyetin ifadesine göre, her peygamber ve ümmeti kendinden sonra gelecek peygambere inanacak ve yardımcı olacaktır. Hz. Peygamberin "Eğer Musa ve İsa sağ olsalardı bana uyarlardı" buyurması da bunu ifade etmektedir.

6. Bkz. Kitab-ı Mukaddes, Yeşu 24/16.

قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ
وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَآ اُوتِيَ
مُوسٰى وَعِيسٰى وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْۚ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ
مِنْهُمْۖ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ
دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُۚ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٨٥﴾
كَيْفَ يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ وَشَهِدُٓوا اَنَّ
الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَٓاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظّٰلِمِينَ ﴿٨٦﴾ اُولٰٓئِكَ جَزَٓاؤُهُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ
وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَۙ ﴿٨٧﴾ خَالِدِينَ فِيهَاۚ لَا يُخَفَّفُ
عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَۙ ﴿٨٨﴾ اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ
بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٨٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْۚ
وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الضَّٓالُّونَ ﴿٩٠﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ
كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ اَحَدِهِمْ مِلْءُ الْاَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدٰى
بِهِۦٓۗ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٩١﴾

84. Ey Peygamber! De ki: "Biz Allah'a, bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve onların (peygamberlik verilen) torunlarına indirilenlere, Musa ve İsa ile diğer peygamberlere Rablerinden verilen kitaplara inandık, iman ettik; biz bu peygamberler arasında herhangi bir ayrım yapmayız. Biz Allah'a teslim olan; Müslüman kimseleriz."[1]

85. Kim İslâm'dan başka bir din seçip benimserse bilsin ki, seçtiği din aslâ kabul edilmeyecektir.[2] Ve o âhirette hüsrana uğrayanlardan olacaktır.

86. Peygamberin hak peygamber olduğuna tanıklık ettikleri ve kendilerine birçok delil geldiği halde, imandan dönüp küfre sapan bir topluluğa Allah nasıl hidâyet eder?[3] Bilin ki, Allah böyle zâlim bir topluluğa (zulüm yolunu tercih ettikleri sürece) hidâyet etmez.

87. Onların cezası; Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lânetine uğramaktır.

88. Onlar asırlarca cehennemde kalacaklardır. Azapları hafifletilmeyecek, yüzlerine de bakılmayacaktır.[4]

89. Ancak daha sonra tevbe eder ve kendilerini düzeltirlerse o başka. Çünkü Allah Gafûr'dur; tevbe edenlerin günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.[5]

90. İman ettikten sonra küfre dönen ve sonra küfürlerini bir kat daha artıranların tevbeleri ise, aslâ kabul edilmeyecektir. İşte onlar sapıtanların ta kendileridir.[6]

91. Küfürde direnip kâfir olarak ölenler, kendilerini (azaptan) kurtarmak için yeryüzü dolusu altını fidye olarak verseler bile, bu istekleri aslâ kabul edilmeyecektir.[7] Onlar için acı bir azap vardır, onların yardım edecek kimseleri de olmayacaktır.

---

1. Krş. Bakara 2/136.
2. Bkz. bu sûrenin 19. âyeti ve ilgili not.
3. Âyetin nüzûl sebebi ile ilgili başlıca iki görüş bulunmaktadır. Hasan el-Basrî'ye göre âyet Kitap Ehli hakkında inmiştir. Onlar Tevrat'ta Hz. Peygamberin peygamber olduğuna dair gerçek bilgiye şahit olduktan sonra onu inkârda ısrar etmişlerdir. İbn Abbas'a göre ise âyet, Müslüman olduktan sonra dinden dönen ve beraberindeki 12 kişiyle birlikte müşriklere iltihak eden Hâris b. Süveyd el-Ensârî hakkında inmiştir. İbn Abbas âyetin inişinden sonra bu şahsın Müslüman olduğunu bildirmektedir. Kanaatimizce burada bahsedilen Kitap Ehlidir. Çünkü sûre, başından beri Kitap Ehline hitap etmektedir. Ancak Kur'an'ın önemli bir özelliği de konuyla ilgili birden fazla muhatabı ilgilendirecek bir üsluba sahip olmasıdır. Âyetin nüzulü sırasında İbn Abbas'ın naklettiği dinden dönme olayı gerçekleşmiş olabilir ve âyet her ikisini de ilgilendirecek bir ifade ile inmiş olabilir.
4. "Yüzlerine bakılmayacak" ifadesi bir istiare sanatıdır. "Allah onlara kıyamet gününde merhamet etmez" demektir. Bakmak bir duyu organıyla bir nesneye yönelmekle mümkündür. Bu ise mekândan ve yönden münezzeh olan Allah için söz konusu olamaz.
5. Allah'ın Ğafûr ve Rahîm sıfatlarının zikredilmesi tevbe edenlerin bağışlanacağından kinayedir. Burada kastedilenler ister Kitap Ehli, ister dininden dönenler olsun Allah'ın Tevbe ve mağfiret kapısının daima açık olduğunu göstermektedir.
6. Hasan el-Basrî âyetin Yahudilerle ilgili olduğunu söyleyerek, şöyle izah eder: "Yahudiler Hz. Musa'ya inandılar, sonra Hz. İsa'yı inkâr ettiler, daha sonra da Hz. peygamberi inkâr ederek küfürlerini bir kat daha artırdılar."
7. Krş. Ra'd 13/18; Zümer 39/47; Meâric 70/11-14. Âyetteki "yeryüzü dolusu altın" ifadesi, "sahip olduğunuz ne varsa" anlamında bir mecazdır.

اَلْجُزْءُ الرَّابِعُ ٦١

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ
فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾ كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَنِيٓ اِسْرَٰٓئِيلَ اِلَّا
مَا حَرَّمَ اِسْرَٰٓئِيلُ عَلٰى نَفْسِهٖ مِنْ قَبْلِ اَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرٰيةُ ۗ قُلْ
فَأْتُوا بِالتَّوْرٰيةِ فَاتْلُوهَآ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٣﴾ فَمَنِ افْتَرٰى
عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ
﴿٩٤﴾ قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ ۗ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٥﴾ اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا
وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾ فِيهِ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ اِبْرٰهِيمَ ۚ وَمَنْ
دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًا ۗ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ
اِلَيْهِ سَبِيلًا ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٩٧﴾ قُلْ يٰٓا
اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ۖ وَاللّٰهُ شَهِيدٌ عَلٰى مَا
تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلْ يٰٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ
اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَاَنْتُمْ شُهَدَٰٓاءُ ۗ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾ يٰٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ
الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ ﴿١٠٠﴾

92. (O halde ey inkârcı Yahudiler! Boşuna cennetlik olduğunuzu iddia etmeyin.)[1] İyi bilin ki, sevdiğiniz şeylerden; size göre çok değerli olan mallarınızdan hayırlı işlerde harcamadıkça Allah katında aslâ iyi bir mertebeye, cennete ulaşamayacaksınız.[2] Unutmayın ki, Allah hayırlı işlerde harcadıklarınızı en iyi şekilde bilir; onların karşılığını tam olarak verir.

93. Tevrat indirilmeden önce, İsrâil'in[3] (Yakub'un) kendisine haram kıldığı şeylerden başka yiyeceklerin hepsi İsrailoğulları'na helâl idi.[4] Ey Peygamber! Onlara de ki: "Eğer doğru söylüyorsanız Tevrat'ı getirin ve okuyun (neler haram kılınmış görelim)."

94. (Tevrat'ta bu husus açıkça belirtildiği halde) bundan sonra hâlâ birtakım yalanlar uydurarak bunları Allah'a isnat eden iftiracılar zâlimlerin ta kendileridir.

95. Ey Peygamber! De ki: "Allah gerçeği söylemiştir. Artık İbrahim'in şirkten uzak tertemiz dinine uyun. Bilin ki o, kesinlikle müşriklerden değildi."

96. (Yahudilerin iddialarının aksine) yeryüzünde yapılan gerçek anlamda ilk mabet Mekke'deki Kâbe'dir; burası kutlu bir yerdir ve bütün insanlık için hidayet vesilesidir.[5]

97. Orada İbrahim'in makamı gibi açık deliller, alâmetler vardır ve oraya giren güven içinde olur.[6] Gücü yeten kimselerin, Allah için Kâbe'yi ziyaret edip haccetmeleri bir görevdir. Kim (gücü yettiği halde haccetmeyerek) nankörlük ederse bilsin ki, Allah onların ibadetine muhtaç değildir.

98. Ey Peygamber! De ki: "Ey Kitap Ehli! Bu gerçekleri anlatan Allah'ın âyetlerini niçin inkâr ediyorsunuz? Unutmayın ki Allah, bütün yapıp ettiklerinizi görmektedir; hepsinin cezasını verecektir."

99. Yine onlara de ki: "Ey Kitap Ehli! Siz İslâm'ın gerçek din olduğunu bildiğiniz halde, doğruyu eğri göstermeye çalışarak Muhammed'e inananları niçin Allah yolundan alıkoymak istiyorsunuz? İyi bilin ki, Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir."

100. Ey iman edenler! Eğer siz Kitap Ehlinden bazılarına uyacak olursanız, onlar sizi imanınızdan vazgeçirip tekrar küfre döndürürler.

---

1. M. A. el-Câbirî'ye göre bu âyet inkârcı Yahudilere hitap etmektedir. Aksi takdirde âyet, öncesinden ve sonrasından kopuk olur ve bu da Kur'an'ın edebî akıcılığına uymaz. Biz de âyete anlam verirken bu görüşü tercih ettik.

2. Bu âyet nâzil olunca sahabîler çok etkilenmişler, başta Hz. Ömer ve Ebû Talha olmak üzere bazı sahabîler çok sevdikleri mallarını Allah yolunda infak etmişlerdir.

3. Burada Yakub'un İsrâil olarak zikredilmesi, Yakub isminin İsrâil'e dönüştüğü Tevrat'ta anlatılan güreş olayına bir atıftır. Geniş bilgi için bkz. Kitab-ı Mukaddes, Yaratılış, 22-32.

4. Yahudiler, Hz. Peygamberin, İbrahim ve ondan sonraki peygamberlerin dini üzerinde olduğunu söylediği halde onun yiyecekler konusunda kendilerine uymadığını iddia etmişlerdi. Âyet bunun üzerine inmiştir. Yahudilere helâl ve haram kılınan yiyecekler için bkz. Nisâ 4/160; En'am 6/146; K. Mukaddes Levililer, 11.

5. Hz. İbrahim Kâbe civarına geldiğinde orada Curhumlular vardı. Hz. İbrahim ve İsmail'e 2/125. ve 22/26. âyetlerinde belirtildiği gibi evin temizlenmesinin emredilmesi, 22/29'da ise "Eski evi tavaf etsinler" buyurulması, Hz. İbrahim'den önce orada Kâbe'nin temellerinin bulunduğuna delâlet eder. Nitekim 2/127'de İbrahim'in İsmail ile birlikte "Evin temellerini yükselttikleri" bildirilmektedir.

6. Âyette belirtilen açık belgeler, Hz. İbrahim'in makamı, diğer bir ifade ile Kâbe'nin Hz. İbrahim tarafından yeniden yapılmasının belgesi; oraya girenlerin güven içinde olmaları ve müminlerin her zaman orayı ziyaretgâh ve kıble olarak kabul etmeleri gibi hususlardır.

سُورَةُ اٰلِ عِمْرٰنَ ٦٢

وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَاَنْتُمْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ اٰيَاتُ اللّٰهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهٗ ۗ
وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللّٰهِ فَقَدْ هُدِيَ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٠١﴾ يٰٓاَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهٖ وَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ
﴿١٠٢﴾ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ۚ وَاذْكُرُوا
نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَآءً فَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ
فَاَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهٖٓ اِخْوَانًا ۚ وَكُنْتُمْ عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ
فَاَنْقَذَكُمْ مِنْهَا ۗ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ
تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾ وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ اُمَّةٌ يَدْعُونَ اِلَى الْخَيْرِ وَيَاْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ
﴿١٠٤﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ
الْبَيِّنَاتُ ۗ وَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ
وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ۚ فَاَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ ۗ اَكَفَرْتُمْ بَعْدَ
اِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ
ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللّٰهِ ۗ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٠٧﴾ تِلْكَ
اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۗ وَمَا اللّٰهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٨﴾

101. Sizlere, Allah'ın âyetleri okunup anlatılırken ve üstelik Allah'ın Elçisi aranızda iken, sizler nasıl oluyor da küfrü tercih ediyorsunuz? Kim Allah'a yürekten bağlanırsa o gerçekten doğru yola iletilmiştir.

102. Ve siz ey iman edenler! Allah'ın emirleri ve yasakları konusunda nasıl sorumlu, duyarlı ve bilinçli olmak gerekiyorsa işte öyle olun ve ruhunuzu Allah'a Müslüman olarak teslim edin.

103. Ve hep birlikte Allah'ın kitabına[1] sımsıkı sarılın, sakın ayrılığa düşmeyin. Allah'ın size verdiği nimetleri düşünün. Bir zamanlar siz birbirinize düşmandınız; Allah kalplerinizi birleştirdi ve böylece onun lütfuyla kardeş oldunuz. Siz ateşten bir çukurun tam kenarında idiniz, bu tehlikeden sizi O kurtardı.[2] Allah size âyetlerini doğru yoldan şaşmayasınız diye işte böylece açıklamaktadır.

104. (İşte bu kardeşliği koruma konusunda) sizler iyiliğe çağıran, iyi ve güzel işleri emreden, kötü işlerden alıkoyan bir ümmet olun.[3] Kurtuluşa erecek olanlar, bu nitelikteki topluluklardır.

105. Ve yine siz, sakın kendilerine açık deliller geldikten sonra ayrılıklara ve anlaşmazlıklara düşerek parçalanan toplumlar gibi olmayın. Böyle toplumları büyük (felâketler ve acı) bir azap beklemektedir.

106. Kıyamet günü bir kısım insanların yüzleri sevinçten parlar, bir kısmının yüzleri de üzüntüden kapkara kesilir. Yüzleri kararanlara şöyle denilir: "Önce iman edip sonra da inkâr edenler sizlersiniz demek![4] Küfre dönmenizden dolayı haydi azabı tadın bakalım."

107. Sevinçten yüzleri parlayanlara gelince; onlar Allah'ın rahmetine nail olacaklar, cennete girecekler ve orada sürekli kalacaklardır.

108. İşte bütün bunlar Allah'ın âyetleridir. Biz onları sana bütün gerçekliğiyle okuyup anlatıyoruz (ki, yanlış yollara saparak kendinize zulmetmeyesiniz). Çünkü Allah kullarına aslâ zulmetmek istemez.

---

1. Lafzen, "Allah'ın ipine."

2. Meydana gelen fiilin Allah'a isnat edilmesi kulun kendi fiilinin yaratıcısı olup olmaması konusunda farklı anlayışlar/mezhepler oluşmasına sebep olmuştur. Biz bu hususu söz konusu âyet özelinde Ehlisünnet açısından kısaca özetlemek istiyoruz: Allah varlık âlemine bir fiilin oluşmasına dair kurallar koymuştur. Söz gelimi dünyada yer çekimi kanunu olmasa nesneler yere düşmez, hatta biz de yürüyemeyiz. Biz bir nesneyi yere düşürdüğümüzde onu yer çekimi kanunu koyan Allah düşürmüştür, biz düşürmeyi dileyen taraf oluruz. Sebep kul, yaratıcı Allah'tır. Düşürme eylemini kul bizzat kendisi gerçekleştirebiliyor olsaydı uzayda da aynı eylemi yapabilmesi gerekirdi ki, Allah uzayda yer çekimi kanunu koymadığı için bu mümkün olamamaktadır. "Sizi yürüten Allah'tır" şeklinde bir ifade de böyledir. O yürümeye dair kurallar koymuş, bize yürüme kabiliyeti vermiştir. Biz irademizle yürüdüğümüz zaman yürümekten doğan sonuçların müsebbibi oluruz. Allah'ın Müslümanları uçurumdan kurtarmasını da böyle anlamamız gerekir.

3. Krş. bu sûrenin 110. âyeti. Âyette geçen "Minküm" sözündeki "Min" harfinin iki anlamı vardır: 1- Açıklama edatıdır. Tercümemiz buna göre yapılmıştır. 2- Ayırma ifade eder. Bu takdirde anlam, "İçinizden iyiliğe çağıran kötülükten alıkoyan bir kısım kimseler bulunsun" şeklinde olur.

4. Sözü edilen kimseler, Tevrat'ta geleceği vâdedilen peygamberin sıfatlarını bilip bu sıfatları Hz. Peygamberde gördükten sonra onu inkâr eden Kitap Ehlidir. Bazı müfessirler bu kimselerin, ezeldeki misak gününde (Kâlû belâ'da) inanıp sonradan bu misaka uygun davranmayan bütün insanlar olduğu yorumunu yapmışlardır.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ
الْاُمُوْرُ ١٠٩ كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَاْمُرُوْنَ
بِالْمَعْرُوْفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ ۭ وَلَوْ
اٰمَنَ اَهْلُ الْكِتٰبِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۭ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ
وَاَكْثَرُهُمُ الْفٰسِقُوْنَ ١١٠ لَنْ يَّضُرُّوْكُمْ اِلَّآ اَذًى ۭ وَاِنْ
يُّقَاتِلُوْكُمْ يُوَلُّوْكُمُ الْاَدْبَارَ ۣ ثُمَّ لَا يُنْصَرُوْنَ ١١١ ضُرِبَتْ
عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ اَيْنَ مَا ثُقِفُوْٓا اِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللّٰهِ وَحَبْلٍ مِّنَ
النَّاسِ وَبَۗاۗءُ بِغَضَبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ۭ
ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُوْنَ الْاَنْۢبِيَاۗءَ
بِغَيْرِ حَقٍّ ۭ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوْا يَعْتَدُوْنَ ١١٢ لَيْسُوْا
سَوَاۗءً ۭ مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ اُمَّةٌ قَاۗىِٕمَةٌ يَّتْلُوْنَ اٰيٰتِ
اللّٰهِ اٰنَاۗءَ الَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُوْنَ ١١٣ يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ
الْاٰخِرِ وَيَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَيُسَارِعُوْنَ فِي الْخَيْرٰتِ ۭ وَاُولٰۗىِٕكَ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ١١٤ وَمَا
يَفْعَلُوْا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُّكْفَرُوْهُ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالْمُتَّقِيْنَ ١١٥

109. Unutmayın ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır, bütün işler Allah'a döner (O'nun ilâhî sünnetine göre cereyan eder).[1]

110. Ey müminler! Sizler, insanlar için (örnek bir toplum olmak üzere tarih sahnesine) çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten alıkoyarsınız, Allah'a bütün kalbinizle inanıp güvenirsiniz.[2] Eğer Kitap Ehli de bu şekilde inansaydı (ve güzel işler yapsaydı) kendileri için çok daha iyi olurdu. Her ne kadar bazıları iman etmiş olsa da onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.

111. Korkmayın! Yoldan çıkmış bu kimseler size dilleriyle eziyet etmekten başka bir zarar veremezler. Eğer onlar sizinle savaşmaya kalkışacak olurlarsa, dönüp kaçmaya mahkûmdurlar. Onlar herhangi bir yardım da görmezler.

112. O Yahudiler, -Allah'a ve Müslümanlara verdikleri sözlere bağlı kalanlar hâriç- nerede olurlarsa olsunlar zillet içinde yaşamaya mahkûm edilmişlerdir. Ayrıca Allah'ın gazabını hak etmişlerdir ve alınlarına zillet damgası vurulmuştur. Çünkü onlar, Allah'ın âyetlerini inkârda direniyor, hak hukuk tanımadan peygamberleri öldürüyorlardı. Üstelik isyan ediyor, hadlerini aşarak ilâhî kuralları çiğniyorlardı.[3]

113. Fakat şunu da bilin ki, onların hepsi bir değildir. Kitap Ehlinden özü sözü doğru ve adaletli öyle bir topluluk vardır ki, onlar gecenin geç vakitlerinde secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okurlar.

114. Onlar Allah'a ve âhiret gününe yürekten inanır, iyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar, iyi ve hayırlı işlere koşarlar. İşte onlar iyi kimselerdir.

115. Onların yaptıkları iyi ve hayırlı işler karşılıksız bırakılmayacaktır. Allah, emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olanları iyi bilir.[4]

---

1. 108 ile 109. âyetler arasındaki ilişki açıkça görülmeyebilir. Fakat 108. âyette Allah'ın kullarına zulmetmek istemediği, 109. âyette de her şeyin Allah'a ait olduğu bildirilmektedir ve Allah'ın yarattığı varlıklara, kendi kullarına boş yere azap etmeyeceğine bir işaret vardır.

2. Kur'an her türlü aşırılıktan uzak, dengeli ve adaletli bir toplum öngörür ve bu toplum insanlığa örnek bir toplum olacaktır (Bakara 2/143). Bunun için çalışma, bilgi ve ahlâk gerekir. Elmalılı merhum bu âyet ile ilgili özetle şu yorumu yapmıştır: Burada Muhammed ümmetinin bâriz özelliği, tevhit inancına sahip olmaları, iyiliği emretmeleri ve kötülükten alıkoymalarıdır. Bu özellikleriyle insanlar içinde en hayırlı ümmettir. Ayrıca bu görevin, yalnız yetkili kişilerle sınırlı olmadığı, bütün müminlerin doğrudan veya dolaylı olarak böyle bir sorumluluk taşıdığı, bu sorumluluğu yerine getirdikleri sürece hiçbir düşmanın kendilerine zarar veremeyeceği, aksi takdirde bu sorumlulukları yerine getirmeyen Kitap Ehli gibi zillete mahkûm olacakları dikkatten uzak tutulmamalıdır.

3. Krş. Bakara 2/61.

4. Krş. Âl-i İmrân 3/75. Şu açıktır ki, İslâm dininin hiçbir ırka karşı özel bir önyargısı ve karşıtlığı yoktur. Bu âyette de görüldüğü üzere sayfalarca küfür ve inadından bahsedilen, azapla tehdit edilen bir topluluk içindeki tevhit ve ibadet ehli olanlar hemen istisna edilmekte ve yaptıklarının karşılıksız bırakılmayacağı ifade edilerek yüceltilmektedirler. Bu kişilerin imanlarının yanı sıra "İyiliği emretmek kötülükten alıkoymak" gibi bir toplumsal bilinç ve "İyilikte yarışma" özelliklerinin anılması, Allah'ın değer ölçülerini net olarak ortaya koymaktadır.

سُورَةُ اٰلِ عِمْرٰنَ ٦٤

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ
مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ۭ وَاُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ
١١٦ مَثَلُ مَا يُنْفِقُوْنَ فِيْ هٰذِهِ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيْحٍ
فِيْهَا صِرٌّ اَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَاَهْلَكَتْهُ ۭ
وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ١١٧ يٰٓاَيُّهَا
الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوْا بِطَانَةً مِّنْ دُوْنِكُمْ لَا يَاْلُوْنَكُمْ خَبَالًا ۭ
وَدُّوْا مَا عَنِتُّمْ ۚ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاۗءُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ ۚ وَمَا تُخْفِيْ
صُدُوْرُهُمْ اَكْبَرُ ۭ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيٰتِ اِنْ كُنْتُمْ
تَعْقِلُوْنَ ١١٨ هَآ اَنْتُمْ اُولَاۗءِ تُحِبُّوْنَهُمْ وَلَا يُحِبُّوْنَكُمْ وَتُؤْمِنُوْنَ
بِالْكِتٰبِ كُلِّهٖ ۚ وَاِذَا لَقُوْكُمْ قَالُوْٓا اٰمَنَّا ۖ وَاِذَا خَلَوْا عَضُّوْا
عَلَيْكُمُ الْاَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ ۭ قُلْ مُوْتُوْا بِغَيْظِكُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ
بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ١١٩ اِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۡ وَاِنْ
تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَّفْرَحُوْا بِهَا ۭ وَاِنْ تَصْبِرُوْا وَتَتَّقُوْا لَا يَضُرُّكُمْ
كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا ۭ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُوْنَ مُحِيْطٌ ١٢٠ وَاِذْ غَدَوْتَ مِنْ
اَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِيْنَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ ۭ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ١٢١

116. (Fakat onların aksine) küfürde direnenler bilsinler ki, evlâtları ve malları Allah'ın huzurunda kendilerine hiçbir fayda vermeyecektir; onlar cehennemliktir ve orada asırlarca kalacaklardır.[1]

117. Onların bu dünya hayatında iyilik namına yaptıkları harcamaların durumu şuna benzer: Nankör ve isyankâr[2] bir toplum düşünün. Olgunlaşmış ekinleri var. Kavurucu bir rüzgâr hepsini mahvetmiş (ve çaresiz kalakalmışlardır).[3] Bilin ki, onlara Allah zulmetmemiştir; fakat onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdir.

118. Ey iman edenler! Sizden olmayanları sırdaş edinmeyin; çünkü onlar fırsat buldukça size kötülük etmekten çekinmezler ve sizin sıkıntıya düşmenizi isterler. (Görmüyor musunuz?) Düşmanlıkları sebebiyle ağızlarından kin kusuyorlar. İçlerinde gizledikleri nefret ise daha büyüktür. Biz kiminle dost kiminle düşman olunacağını bildiren hususları[4] size açıkça belirttik; eğer düşünürseniz bunların hikmetini kavrar, onları dost ve sırdaş edinmezsiniz.

119. Fakat siz öyle iyi niyetli kimselersiniz ki; onlar sizi sevmediği halde siz onları seversiniz.[5] Siz bütün ilâhî kitaplara inanırsınız. Onlar ise sizinle karşılaştıkları zaman, "Biz de inandık" derler. Fakat birbirleriyle baş başa kaldıklarında, size olan öfkelerinden dolayı parmaklarını ısırırlar.[6] Sen onlara, "Öfkenizden çatlayın!" de. Şüphesiz Allah kalplerde gizlenen düşünce ve niyetleri çok iyi bilir.

120. Siz iyi bir imkâna kavuşacak olsanız, bu onları üzüntüye boğar; eğer başınıza bir felâket gelecek olsa sevinirler. Siz, onların düşmanca tavır ve davranışlarına sabreder, onlardan gelebilecek tehlikelere karşı uyanık ve tedbirli davranırsanız, kurdukları tuzaklar size hiçbir şekilde zarar veremez. Çünkü Allah onların yaptıklarını ilmiyle kuşatmıştır (O sizin fark edemediğiniz tuzakları da bilir ve size zarar vermelerini engeller).

121. Hani bir gün sen Medine'den erkenden ayrılmış, (Uhud'da) müminleri savaş için uygun yerlere konuşlandırıyordun. Bilin ki, Allah Semî'dir; bu savaşla ilgili bütün konuştuklarınızı işitmiştir, Alîm'dir; niyet ve düşüncelerinizi iyi bilir.[7]

---

1. Krş. Âl-i İmrân 3/10.
2. Lafzen, "Kendilerine zulmeden.".
3. İnkârcıların gerek kendi şöhretleri uğruna, gerekse İslâm dininin başarıya ulaşmaması için harcadıkları mal mülk, kavurucu sıcak ya da soğuk bir rüzgârın yok ettiği ekine benzetilmiştir. Arapçada bu tür benzetmelere "Mürekkeb teşbih" denir.
4. Lafzen, "Âyetleri."
5. Mümin kişi aynı zamanda kendine güveni olan kimsedir. Ruh sağlığı yerindedir. Hadiselere ve insanlara iyi niyetle yaklaşır. Münafık zihniyetli insanlar ise kendine güveni olmayan, kalpleri marazlı ve ruhen hasta olan insanlardır. Dıştan bakıldığında adam zannedilir, hâlbuki onlar elbise giydirilmiş kütükten farksızdırlar. Hepsi birer azılı düşmandırlar. Müminlerin onlardan sakınması gerekir (Bkz. Münâfikûn 63/4.)
6. Krş. Bkara 2/14.
7. Burada Allah'ın "işitiyor" ve "biliyor" olması, Uhud savaşıyla ilgili olarak Hz. Peygamberin sahabîlerle yaptığı istişareyi, önerilerde bulunanların niyetlerini, samimi olup olmadıklarını ve buna bağlı davranışlarını kapsamaktadır.

122. Hani (o savaşta) sizden iki bölük yenilme korkusuna kapılarak kaçmak istemişti, oysa onların yardımcısı Allah idi. Müminler her zaman yalnız Allah'a güvenmeli, yalnız O'na dayanmalıdırlar.

123. Nitekim Bedir savaşında siz çok zayıf iken Allah size yardım etmişti. Öyleyse (savaşta sabır ve sebat göstererek) Allah'a karşı görevinizi tam olarak yerine getirin ki, O'nun lütfedeceği zafere nâil olasınız.[1]

124. Ey Peygamber! Hani o zaman sen müminlere şöyle diyordun: "Rabbinizin üç bin melek göndererek size yardım etmesi yetmez mi?"

125. Evet yeter. Hatta savaşın zorluklarına sabreder, emre itaatsizlikten sakınırsanız düşmanlarınız âniden size saldırsa bile Rabbiniz, akın akın gelen, (değil üç bin) görevli beş bin melekle size yardım edecektir.

126. Allah bu yardımı, sırf size bir müjde olması ve kalplerinizin rahatlaması (Allah'a ve kendinize olan güvenin artması) için yapmıştır. Unutmayın ki, zafer ancak her şeye gücü yeten ve her işi hikmetle yapan Allah'tandır.[2]

127. Ayrıca Allah bu yardımını, kâfirlerin bir kısmını imha etmek, bir kısmını da perişan edip alçaltmak için yapmıştır ki, böylece kâfirler ümitsizliğe düşsünler ve geri çekilerek kaçsınlar.

128. Ey Peygamber! Şunu da bil ki, sen o müşriklerin âkıbeti hakkında hüküm verme yetkisine sahip değilsin. Allah dilerse (tevbe fırsatı tanıyıp) onları bağışlar, dilerse zâlim olmaları sebebiyle onlara azap eder.

129. Çünkü göklerdeki ve yeryüzündeki her şey Allah'ındır; O, dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder. Allah Gafûr'dur; affa lâyık gördüğü kullarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

130. Ey iman edenler! (Daha güçlü ordular kurmaya kaynak hazırlamak gibi ulvî bir amaç için olsa bile)[3] vadesinde ödenmeyen borç için kat kat faiz alarak tefecilik yapmaya kalkışmayın. Allah'ın koyduğu tefecilik yasağına uyun ki, kurtuluşa eresiniz.[4]

131. Ve kâfirler için hazırlanmış olan cehennemden korkun.

إِذْ هَمَّتْ طَّآئِفَتَانِ مِنْكُمْ اَنْ تَفْشَلَا ۙ وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَا ۗ وَعَلَى اللّٰهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَّاَنْتُمْ اَذِلَّةٌ ۚ
فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾ اِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ اَلَنْ
يَكْفِيَكُمْ اَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلٰثَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ
مُنْزَلِينَ ﴿١٢٤﴾ بَلٰٓى ۙ اِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَاْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هٰذَا
يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾
وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهٖ ۚ
وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ۙ ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ
طَرَفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُٓوا اَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَآئِبِينَ ﴿١٢٧﴾
لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَاِنَّهُمْ
ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۗ يَغْفِرُ لِمَنْ
يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ ۗ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٩﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُوا لَا تَاْكُلُوا الرِّبٰٓوا اَضْعَافًا مُضَاعَفَةً ۠ وَاتَّقُوا اللّٰهَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي اُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ۚ
﴿١٣١﴾ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۚ ﴿١٣٢﴾

132. Allah'a ve Peygambere itaat edin ki, rahmet ve şefkate nâil olasınız.

---

1. Lafzen, "Şükretmiş olasınız." Şükür, nimetin sebebi olduğu için burada nimet yerine zikredilmiştir.

2. Bedir ve Uhud savaşlarında bin, üç bin ve beş bin melekten söz edilmektedir. Ancak bu meleklerin fiilen savaşa katıldıkları konusunda Kur'an'da açık bir ifade yoktur. 126. Âyetten anlaşıldığı kadarıyla Allah'ın Müslümanların maneviyatlarını yükselterek düşman karşısında cesaretlerini artırmayı amaçladığı söylenebilir. Ayrıca Enfâl 8/12. âyette meleklerin görevinin Müslümanların direncini arttırmak ve kâfirlerin kalplerine korku salmak olduğu anlatılmaktadır. Razi'nin naklettiğine göre Ebû Bekr el-Asamm şöyle demiştir: "Melekler fiilen savaşmamışlardır. Çünkü bir tek melek bile yeryüzündeki bütün insanları yok edebilir. Bedir ve Uhud'da melekler savaşa girselerdi Müslümanların kâfirlerle savaşmasına gerek kalmazdı. Hatta kâfirlerin ileri gelenlerinin sahabîlerden kimler tarafından öldürüldüğü bilinmektedir."

3. Kaffâl'e göre, müşrikler tefecilikten elde ettikleri büyük kazançlarla güçlü bir ordu kurmuşlardı. Buna özenen Müslümanlar da aynı yöntemle güçlü bir ordu kurabileceklerini düşünmüşlerdi. Âyet, bu düşüncenin yanlış olduğunu vurgulamaktadır. Varılacak hedef ne kadar haklı da olsa ona gayr-ı meşru yollarla ulaşmak aslâ doğru değildir.

4. Krş. Bakara 2/175 vd.

وَسَارِعُوٓا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوٰتُ
وَالْاَرْضُ ۙ اُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِيْنَ ۙ﴿١٣٣﴾ اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ فِى السَّرَّآءِ
وَالضَّرَّآءِ وَالْكٰظِمِيْنَ الْغَيْظَ وَالْعَافِيْنَ عَنِ النَّاسِ ۗ
وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ۚ﴿١٣٤﴾ وَالَّذِيْنَ اِذَا فَعَلُوْا فَاحِشَةً
اَوْ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوْا لِذُنُوْبِهِمْ ۗ
وَمَنْ يَّغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلَّا اللّٰهُ ۗ وَلَمْ يُصِرُّوْا عَلٰى مَا فَعَلُوْا
وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿١٣٥﴾ اُولٰٓئِكَ جَزَآؤُهُمْ مَّغْفِرَةٌ مِّنْ رَّبِّهِمْ
وَجَنّٰتٌ تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خَالِدِيْنَ فِيْهَا ۗ وَنِعْمَ
اَجْرُ الْعٰمِلِيْنَ ۚ﴿١٣٦﴾ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ ۙ فَسِيْرُوْا
فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿١٣٧﴾
هٰذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَّمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿١٣٨﴾ وَلَا
تَهِنُوْا وَلَا تَحْزَنُوْا وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٣٩﴾
اِنْ يَّمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهٗ ۗ وَتِلْكَ
الْاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ ۚ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَآءَ ۗ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ۙ﴿١٤٠﴾

133. Ey müminler! Rabbinizin bağışlamasına nâil olmak ve cennete girebilmek için hep birlikte koşuşun ki, o cennet, gökler ile yer arası kadar geniştir ve Allah'ın emir ve yasakları konusunda dikkatli, duyarlı ve bilinçli olanlar için hazırlanmıştır.

134. Cennetin kendileri için hazırlandığı bu kimseler, hem bolluk hem de darlık zamanlarında hayırlı işler için infak ederler, öfkelerini yenerler, insanları affedip bağışlarlar. Unutmayın ki, Allah böyle güzel sıfatlara sahip olanları sever.

135. Yine onlar, büyük veya küçük günah işleyerek kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlarlar ve hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki? Ayrıca onlar işledikleri günahta bile bile ısrar etmezler.

136. İşte bu kimselerin mükâfatları, Rableri tarafından bağışlanmaktır ve onlar alt tarafından ırmaklar akan cennetlerde sürekli kalacaklardır. İyi ve yararlı işler yapanlar için ne güzel bir mükâfattır bu!

137. Sizden önce bu dünyada neler oldu neler, kimler geldi kimler geçti! Hele yeryüzünde şöyle bir gezip dolaşın, bakın, araştırın; peygamberleri yalanlayanların sonu ne olmuş bir görün!

138. İşte bu, tarihte cereyan eden bütün bu olaylar[1] insanlar için bir uyarı, bir hidâyet rehberi ve bir öğüttür. Fakat bunu anlayacak olanlar, Allah'ın emir ve yasakları konusunda dikkatli, duyarlı, bilinçli kimselerdir.

139. Öyleyse ey müminler! (Uhud'da yenildik diye) gevşemeyin; cesaretinizi yitirmeyin ve aslâ üzülmeyin; üstün olan sizsiniz, çünkü siz inanmış kimselersiniz.[2]

140. Eğer siz (Uhud'da yenilmekle) bir felâkete uğradıysanız, unutmayın ki karşınızda olanlar da (Bedir'de) hezimete uğramışlardı. (Dünya hâli işte böyledir) Biz iyi ve kötü günleri; zaferi ve yenilgiyi insanlar arasında döndürür dolaştırırız. Allah bunu, imanlarında sebat edenleri belirlemek[3] ve sizden şahitler; gelecek nesillere örnek olacak şahsiyetler[4] çıkarmak için yapmıştır. Allah, inandığı halde savaşta görevlerini yerine getirmeyenleri[5] sevmez.

---

1. Zemahşerî ve Elmalılı gibi bazı müfessirler, "Hâzâ" kelimesini "tarihte yaşanmış olaylar" olarak açıklamışlardır. Konunun akışı bu anlama daha uygun gözükmektedir.
2. Kur'an meali hazırlayanlar, âyetin "İn küntüm" ifadesinde geçen "in" edatını şart edatı olarak kabul etmişler ve "Eğer inanıyorsanız…" şeklinde anlam vermişlerdir. İbn Manzur böyle cümlelerdeki "İn" edatının "İz", yani "Çünkü" anlamında olduğunu belirtmektedir. Biz âyeti bu anlamı esas alarak tercüme ettik. Zira böyle bir anlamın, inanmanın sorumluluğuna dikkat çekme yönünden daha etkili olacağını düşündük. Bu kalıptaki âyetlerin tamamına böyle mana verdik.
3. Âyetteki "Li ya'leme" kelimesi sözlükte cehaletin giderilmesi anlamında "Bilmek için" demektir. Allah için böyle bir şey düşünmek ise mümkün değildir. O halde burada kastedilen Allah'ın bilmesi değil, kulların bilmesidir. Çünkü böyle durumlarda ilim sıfatının Allah'a izafe edilmesi, Allah'ın ezelde bildiği şeyin vakıaya uygun olarak aynen ortaya çıkmasını ifade eder.
4. Âyette geçen "Şühedâ" kelimesi iki anlama gelmektedir: Biri, Allah yolunda şehit olanlar, diğeri de savaşta yaptıkları kahramanlıklarla insanlara örnek olanlardır.
5. Lafzen, "Zalimleri."

اَلْجُزْءُ الرَّابِعُ ٦٧

وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَيَمْحَقَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿١٤١﴾ اَمْ
حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ جَاهَدُوْا
مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿١٤٢﴾ وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ
قَبْلِ اَنْ تَلْقَوْهُ ۖ فَقَدْ رَاَيْتُمُوْهُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ﴿١٤٣﴾ وَمَا مُحَمَّدٌ
اِلَّا رَسُوْلٌ ۚ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ۚ اَفَاۡئِنْ مَّاتَ اَوْ قُتِلَ
انْقَلَبْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ ۚ وَمَنْ يَّنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَّضُرَّ اللّٰهَ
شَيْـًٔا ۚ وَسَيَجْزِى اللّٰهُ الشّٰكِرِيْنَ ﴿١٤٤﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ
تَمُوْتَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ كِتٰبًا مُّؤَجَّلًا ۗ وَمَنْ يُّرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا
نُؤْتِهٖ مِنْهَا ۚ وَمَنْ يُّرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ نُؤْتِهٖ مِنْهَا ۚ وَسَنَجْزِى
الشّٰكِرِيْنَ ﴿١٤٥﴾ وَكَاَيِّنْ مِّنْ نَّبِيٍّ قٰتَلَ ۙ مَعَهٗ رِبِّيُّوْنَ كَثِيْرٌ ۚ
فَمَا وَهَنُوْا لِمَآ اَصَابَهُمْ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَمَا ضَعُفُوْا وَمَا
اسْتَكَانُوْا ۗ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصّٰبِرِيْنَ ﴿١٤٦﴾ وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ اِلَّآ اَنْ
قَالُوْا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَاِسْرَافَنَا فِىْٓ اَمْرِنَا وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا
وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿١٤٧﴾ فَاٰتٰىهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ
الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِ ۗ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٤٨﴾

141. Allah'ın böyle yapmasının bir amacı da, iman edenleri günahlarından arındırmak ve kâfirlerin de kökünü kazımaktır.[1]

142. Yoksa siz, Allah içinizden cihat edenleri ve o yolda sabredenleri ortaya çıkarmadan (sizi böyle bir imtihana tâbi tutmadan) cennete gireceğinizi mi sanıyorsunuz?

143. Siz savaşla karşılaşmadan önce ısrarla savaşmak, şehit olmak istiyordunuz. İşte savaş başladı, şehit olma fırsatı çıktı. Ama siz (şaşkın vaziyette) bakınıp duruyorsunuz.

144. (Savaşta Muhammed'in öldüğü haberi yayılınca niye bocaladınız ki!) Muhammed elbette bir peygamberdir (ve ölümlüdür). Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. O, ölür veya öldürülürse, gerisin geriye eski inançlarınıza mı döneceksiniz? Kim eski inançlarına geri dönerse bilsin ki, Allah'a aslâ zarar veremez. Allah (cihadın zorluklarına sabrederek İslâm nimetine) şükredenleri mükâfatlandıracaktır.

145. Şunu unutmayın ki, hiç kimse kendisi için belirlenmiş bir ecelin gerçekleşmesine dair Allah'ın koyduğu sebepler oluşmadıkça ölmez.[2] Kim dünya menfaatini isterse ona dünya menfaatinden, kim âhiret nimetini isterse ona da âhiret nimetinden veririz. Biz, (cihattan geri kalmamak suretiyle) Allah'ın lütfettiği İslâm nimetine şükredenleri mükâfatlandıracağız.

146. Geçmişte nice peygamber, kendilerini Allah yoluna adamış olan birçok kimseyle birlikte savaşmış/öldürülmüştür.[3] Buna rağmen onlar, Allah yolunda başlarına gelen felâketlerden dolayı gevşeklik göstermemişler, düşmana boyun eğmemişlerdir. Allah (cihadın sıkıntı ve zorluklarına) sabredenleri sever.

147. Bu kimseler (peygamberlerinin ölmesi üzerine korkup geri dönmek yerine) şöyle dua etmişlerdir: "Rabbimiz! İşlediğimiz günahlarımızı ve (peygamberimizin ölümüne sebep olan) savaştaki kusurlarımızı bağışla, bize (savaşta) direnme gücü ver. Ve kâfirler güruhuna karşı bize zafer ihsan eyle!"

148. Allah da onlara (zafer, ganimet ve şerefle anılmak gibi) hem dünya nimetini hem de âhiretin güzel nimetlerini lütfetti. Çünkü Allah ihsan sahiplerini; Kendi yolunda cihat edenleri sever.

---

1. Uhud yenilgisi, Müslümanların uyanışına ve kendilerine gelmelerine sebep olmuş, sonuçta kâfirlerin kökü kazınmıştır.

2. Lafzen, "Allah'ın izni olmadıkça ölmez." Ecelin gelmesi Allah'ın koyduğu kurallar (sünnetullah) çerçevesinde gerçekleşir. Bütün olaylar sebep sonuç ilişkisine bağlıdır. Allah insana, süresini kesin olarak bilemediğimiz bir yaşama imkân ve kabiliyeti bahşetmiştir. Ancak bahşedilen bu süre insanın biyolojik yapısı gereği sınırlıdır ve bu sınırın ötesinde yaşaması mümkün değildir. Fakat sınırlı olan ömrün; beslenme, çevre şartları, yaşanan rûhî gerilimler, savaşlar vb. elde olan ya da olmayan etkenlerle kısalması her zaman mümkündür. Söz konusu etkenlerin oluşması, insanın kendisi ya da kendi dışındaki diğer insanlarla doğrudan ilgilidir. Fakat bu etkenlerin doğurduğu sonuçlar, bu sistemi kuran güç olması sebebiyle Allah'a aittir. Bu sebeple ecelin gelmesi, sistemin çalışmasındaki etkisinden dolayı insan unsuruyla ilgili olup, sonuçtaki ecel olgusu Allah'ın hükmüdür. Âyetteki, "Allah'ın izni olmadan ölmeme" ifadesi bu anlayış içinde değerlendirilmelidir. Yani, "şartları oluşmadan ölüm meydana gelmez" demektir.

3. Nâfi' İbn Kesîr, Ebû Amr ve Yakub, "Kâtele" (savaştı) kelimesini "Kutile" (öldürüldü) şeklinde okumuşlardır. Bu durumda söz konusu peygamberler, İşâya, Zekeriyya, Yahya vb. peygamberlerdir.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ تُطِيْعُوا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا
يَرُدُّوْكُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوْا خٰسِرِيْنَ ﴿١٤٩﴾
بَلِ اللّٰهُ مَوْلٰىكُمْ ۚ وَهُوَ خَيْرُ النّٰصِرِيْنَ ﴿١٥٠﴾ سَنُلْقِيْ
فِيْ قُلُوْبِ الَّذِيْنَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَآ اَشْرَكُوْا
بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطٰنًا ۚ وَمَاْوٰىهُمُ النَّارُ ۚ
وَبِئْسَ مَثْوَى الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٥١﴾ وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ
اللّٰهُ وَعْدَهٗٓ اِذْ تَحُسُّوْنَهُمْ بِاِذْنِهٖ ۚ حَتّٰٓى اِذَا
فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِى الْاَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِّنْ بَعْدِ
مَآ اَرٰىكُمْ مَّا تُحِبُّوْنَ ۗ مِنْكُمْ مَّنْ يُّرِيْدُ الدُّنْيَا
وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرِيْدُ الْاٰخِرَةَ ۚ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ
لِيَبْتَلِيَكُمْ ۚ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ ۗ وَاللّٰهُ ذُوْ فَضْلٍ
عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٥٢﴾ اِذْ تُصْعِدُوْنَ وَلَا تَلْوٗنَ عَلٰٓى
اَحَدٍ وَّالرَّسُوْلُ يَدْعُوْكُمْ فِيْٓ اُخْرٰىكُمْ فَاَثَابَكُمْ
غَمًّا ۢ بِغَمٍّ لِّكَيْلَا تَحْزَنُوْا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ
وَلَا مَآ اَصَابَكُمْ ۗ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٥٣﴾

149. Ey iman edenler! Eğer siz küfürde direnenlere uyup boyun eğerseniz, onlar sizi gerisin geriye (eski inançlarınıza) döndürürler ve böylece siz de hüsrana uğramış olursunuz.

150. Hayır! Onlar sizin dostunuz olamaz. Sizin dostunuz sadece Allah'tır ve O, size yardım edecek yegâne varlıktır. (O halde itaat edilecek ve yardım istenecek tek varlık O'dur).

151. Biz, (Uhud'daki galibiyetten cesaret alarak size tekrar saldırmak isteyen)[1] kâfirlerin kalplerine, bir korku salacağız. Çünkü onlar, ilâhî bir yetki verildiğine dair Allah'ın hiçbir delil indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaktadırlar.[2] (Âhirette de) onların varacakları yer cehennemdir. Allah'a ortak koşanların varacakları bu yer, ne kötü bir yerdir!

152. Hiç şüphesiz Allah size verdiği yardım sözünü (Uhud'da) tutmuştur; O'nun lütfuyla[3] siz müşrikleri yenip yok etmek üzereydiniz. Fakat Allah size arzu ettiğiniz zafer ve ganimetin işaretini gösterdikten sonra gevşeyiverdiniz, Peygamberin (cephedeki yerinizi terk etmemenize dair) emri konusunda tartıştınız ve onun sözünü dinlemediniz. Bir kısmınız dünya malı peşinde koşuyor bir kısmınız da âhireti düşünerek canla başla savaşıyordu. Sonra Allah size bir ders olması için müşrikler karşısında mağlubiyeti tattırdı. Bununla birlikte Allah yine de bu itaatsizliğinizi bağışladı. Çünkü Allah müminlere karşı lütuf ve kerem sahibidir.[4]

153. Hani siz (yenilmiş, perişan bir halde) tepelere doğru kaçıyor ve hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. Hâlbuki Peygamber arkanızdan sizi ("Bana doğru gelin, bana doğru gelin" diye) çağırıp duruyordu. (Peygamberi dinlemeyip yerinizi terk ettiğiniz için) sonunda Allah size üzüntü üstüne üzüntü yaşattı. Ve sonunda kaybettiğiniz zafer ve ganimetlere de başınıza gelen musibetlere de üzülecek haliniz kalmadı. Bilin ki, Allah bütün yaptıklarınızdan (ve bu yaptıklarınızla neleri amaçladığınızdan) haberdardır.[5]

---

1. Müşrikler Uhud dönüşü Mekke'ye giderken, "Muhammed'e inananları hezimete uğrattık ama öylece bıraktık, dönüp onların kökünü kazımalıyız" diye niyetlenmişler, Allah'ın kalplerine saldığı korku sebebiyle buna cesaret edememişlerdir.
2. Antik dönemde insanlar ikincil tanrıların ve yöneticilerinin Tanrı tarafından atandıklarına inanırlar ve onları Tanrı'ya ulaşma vasıtası olarak görürlerdi. Müşriklerde de aynı anlayış bulunduğu için Allah böyle bir vurgu yapmaktadır.
3. Lafzen, "İzniyle."
4. Bu âyet Müslümanların Uhud savaşı sırasındaki tutumlarını anlatmaktadır. Bilindiği gibi Hz. Peygamber Uhud savaşında elli kadar okçuyu stratejik bir tepeye konuşlandırmış ve "Benden emir almadıkça yerinizi terk etmeyeceksiniz" demişti. Ancak Müslüman ordusunun savaşı kazanmak üzere olduğunu gören okçulardan on tanesi hariç hepsi ganimet elde etmek için görev yerlerini terk etmişler ve yenilgiye sebep olmuşlardı. Âyette "Dünya malını isteyenler" ifadesiyle, savaş sırasında ganimet için yerlerini terk edenler, "Âhiret nimetini isteyenler" ifadesiyle de şehit oluncaya kadar yerlerini terk etmeyenler kastedilmektedir.
5. Bu son iki âyet, başarı ya da hezimete dair Allah'ın koyduğu kanunlar karşısındaki kulun durumunu çok açık şekilde anlatmaktadır. Kazanılmak üzere olan bir savaşın, Müslümanların başarıyı elde etmeye dair kuralları yerine getirmeyip zaaf ve gevşekliklerinden dolayı nasıl kaybedildiğini iyi anlarsak yaşanan problemlerin sebebini de çözümünü de kavramış oluruz.

اَلْجُزْءُ الرَّابِعُ ٦٩

ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشٰى طَآئِفَةً
مِنْكُمْ ۙ وَطَآئِفَةٌ قَدْ اَهَمَّتْهُمْ اَنْفُسُهُمْ يَظُنُّوْنَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ
ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ ۭ يَقُوْلُوْنَ هَلْ لَّنَا مِنَ الْاَمْرِ مِنْ شَيْءٍ ۭ قُلْ اِنَّ
الْاَمْرَ كُلَّهٗ لِلّٰهِ ۭ يُخْفُوْنَ فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ مَّا لَا يُبْدُوْنَ لَكَ ۭ يَقُوْلُوْنَ
لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ مَّا قُتِلْنَا هٰهُنَا ۭ قُلْ لَّوْ كُنْتُمْ فِيْ
بُيُوْتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِيْنَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ اِلٰى مَضَاجِعِهِمْ ۚ
وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰهُ مَا فِيْ صُدُوْرِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِيْ قُلُوْبِكُمْ ۭ وَاللّٰهُ
عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿١٥٤﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى
الْجَمْعٰنِ ۙ اِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطٰنُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوْا ۚ وَلَقَدْ
عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿١٥٥﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَقَالُوْا لِاِخْوَانِهِمْ اِذَا ضَرَبُوْا
فِي الْاَرْضِ اَوْ كَانُوْا غُزًّى لَّوْ كَانُوْا عِنْدَنَا مَا مَاتُوْا
وَمَا قُتِلُوْا ۚ لِيَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ حَسْرَةً فِيْ قُلُوْبِهِمْ ۭ وَاللّٰهُ يُحْيٖ
وَيُمِيْتُ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿١٥٦﴾ وَلَىِٕنْ قُتِلْتُمْ فِيْ سَبِيْلِ
اللّٰهِ اَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ﴿١٥٧﴾

154. Sonra O (Allah) size, bu üzüntü ve kederin ardından bir güven ve sükûnet hali lütfetti ve bu hal içinizdeki gerçek müminleri sarıverdi. Bir kısım münafıklar ise can derdine düştü ve Allah hakkında cahiliye devri düşüncesine benzer boş ve yersiz düşüncelere kapıldı. Onlar şöyle diyorlardı: "Bu savaş kararı alınırken bize danışmadılar ki!" Sen onlara şunu söyle: "Zafer de hezimet de bütünüyle Allah'ın takdiri ile olur." Onlar sana açıklamadıkları bazı fikirlerini içlerinde saklıyorlar ve diyorlar ki: "Savaş kararı alınmasında bize danışsalardı (buraya hiç gelmez ve) burada (boşu boşuna) öldürülmezdik." Onlara de ki: "Siz evlerinizde bile olsanız, öldürülmeleri kaderlerinde yazılı olanlar, yine de evlerinden çıkarak ölecekleri yere kadar giderler ve orada öldürülürlerdi."[1] Bilin ki, Allah bunu, samimi olup olmadığınızı sınamak ve kalplerinizi her türlü şüphe ve vesveseden arındırmak[2] için yapmıştır. Allah kalplerde gizlenen düşünce ve niyetleri çok iyi bilir.

155. (Uhud'da) iki ordu karşılaştığı gün, içinizden savaş meydanından kaçanlara gelince; şeytan, verdiği vesveselerle bazı yanlış işler yaptırmak suretiyle onların ayaklarını kaydırmıştır. Allah yine de onları bağışlamıştır. Çünkü Allah Gafûr'dur; günahları daima bağışlar, Halîm'dir; düşünüp tevbe etmeleri için kullarına zaman tanır.

156. Ey iman edenler! Siz; sefere çıkan ya da savaşa katılan kardeşleri (yakınları) hakkında, "Onlar yanımızda olsalardı ölmez veya öldürülmezlerdi" diyen inkârcılar gibi olmayın. Allah bu düşünceleri, onların yüreklerine dert yapmıştır.[3] Hâlbuki yaşatan da öldüren de Allah'tır. Allah yaptıklarınızı görmekte ve niyetlerinizi bilmektedir.

157. Allah yolunda öldürülmeniz veya ölmeniz, O'nun katında mağfiret ve rahmete nâil olmanız demektir ve bu, elde edeceğiniz ganimetlerden[4]/savaşa katılmayan münafıkların dünyada biriktirdiklerinden çok daha hayırlıdır.

---

1. Bu ifadelerden mutlak bir kadercilik anlaşılmaktadır. Yani siz ne kadar çabalasanız da kaderinizde ne yazılıysa o olacaktır. Kur'an'ın bu üslubu pek çok konuda dikkati çekmektedir. Bu ifadeleri nüzul sebebinden, bağlamından, muhataplarının tavrından ve algı biçiminden soyutlayarak sadece lafzıyla değerlendirirsek, cüz'î irade dışlanmış, dolayısıyla âhiretteki sorumluluk konusunda ciddi sorunlar ortaya çıkmış olur. Azgın, kibirli, zalim ve inkârcı kimseler güçlerine, mallarına ve sahip oldukları diğer imkânlara güvenerek Allah'ı hayatlarının her safhasından dışlıyor, her şeyin Allah'ın kurduğu sistem içinde gerçekleştiği hakikatini göz ardı ediyorlardı. Allah da muhataplarının bu tavırlarına karşılık onlara hadlerini bildirmek istemiştir. Yani "savaş kararında bizim hiç dahlimiz olmadı. Bize sorulsaydı biz bu savaşa karşı çıkardık ve kimse boşu boşuna ölmezdi" diyen münafıklara, "Siz ölümden ne kadar kaçarsanız kaçın o zaten sizin başınıza mutlaka gelecektir" mesajı verilmiştir. Nitekim bu sûrenin 168. âyetinde konu bu şekilde değerlendirilmiştir.

2. Müminlerin kalplerindeki şüphe ve vesvese, Uhud savaşı sonrasında geri çekilen müşrik ordusunun Medine'ye baskın yapmasına veya geri dönüp savaşı tekrar başlatmasına dair endişeleridir.

3. "Li yec'ale" kelimesinin başındaki "Lâm" edatı Arapça ifade ile âkıbet lâmıdır. Yani onların bu düşünceleri, sonunda kendileri için yüreklerinde dert olmuştur.

4. Âyetteki "Yecme'ûne" fiilini Âsım dışındaki kıraat imamları "Tecme'ûne" şeklinde okumuşlardır. Birinci anlam bu sebeple verilmiştir.

وَلَئِنْ مُّتُّمْ اَوْ قُتِلْتُمْ لَاِلَى اللّٰهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿١٥٨﴾ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ
اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ ۚ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيْظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوْا مِنْ
حَوْلِكَ ۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِى الْاَمْرِ ۚ
فَاِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِيْنَ ﴿١٥٩﴾
اِنْ يَّنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۚ وَاِنْ يَّخْذُلْكُمْ فَمَنْ
ذَا الَّذِىْ يَنْصُرُكُمْ مِّنْ بَعْدِهٖ ۗ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ
﴿١٦٠﴾ وَمَا كَانَ لِنَبِىٍّ اَنْ يَّغُلَّ ۚ وَمَنْ يَّغْلُلْ يَاْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ ۚ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿١٦١﴾
اَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ كَمَنْ بَآءَ بِسَخَطٍ مِّنَ اللّٰهِ وَمَاْوٰىهُ
جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿١٦٢﴾ هُمْ دَرَجٰتٌ عِنْدَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌ
بِمَا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٦٣﴾ لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ اِذْ بَعَثَ فِيْهِمْ
رَسُوْلًا مِّنْ اَنْفُسِهِمْ يَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِهٖ وَيُزَكِّيْهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ
الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ ۚ وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلُ لَفِىْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ
﴿١٦٤﴾ اَوَلَمَّآ اَصَابَتْكُمْ مُّصِيْبَةٌ قَدْ اَصَبْتُمْ مِّثْلَيْهَا ۙ قُلْتُمْ اَنّٰى
هٰذَا ۗ قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٦٥﴾

158. Fakat iyi bilin ki, ölseniz de öldürülseniz de mutlaka Allah'ın huzurunda toplanacak; O'na hesap vereceksiniz.

159. Ey Peygamber! Sen, Uhud'da yenilgiye sebep olanlara karşı, Allah'ın sana lütfettiği sevgi ve merhamet sayesinde yumuşak ve merhametli davrandın; eğer onlara karşı sert ve kırıcı davransaydın, seni bırakır giderler, senden koparlardı. Öyleyse sen, bu kusurlarından dolayı onları affet ve onlar için Allah'tan bağışlanma dile. (Toplum ve yönetimle ilgili) işlerde onlara danışmaya devam et ve bir işi yapmaya karar verince de Allah'a güven, O'na dayan. Çünkü Allah kendisine güvenip dayananları sever.[1]

160. Eğer Allah size yardım ederse, sizi yenebilecek kimse çıkmaz. Eğer O sizi terk ederse, artık size kim yardım edebilir ki?! O halde müminler yalnız Allah'a güvenmeli, yalnız O'na dayanmalıdırlar.

161. Bir Peygamberin ganimet malına hıyanet etmesi aslâ düşünülemez.[2] Fakat kim böyle yaparsa kıyamet günü hıyanet ettiği emanetle gelir, onun hesabını verir. O gün, herkese yaptığının karşılığı tam olarak verilir ve aslâ kimseye haksızlık edilmez.

162. (Öyleyse söyleyin bakalım, hak ve hukuka riâyet ederek) Allah'ın hoşnutluğuna erişen kimse ile (emanete hıyanet ederek) O'nun gazabına uğrayan kimse bir olur mu? Allah'ın gazabına uğrayanın yeri cehennemdir. Ne kötü bir yerdir o cehennem!

163. Allah'ın hoşnutluğuna erişenlerle O'nun gazabına uğrayanların Allah katındaki yerleri, dereceleri farklıdır. Allah onların yaptıklarını bilir ve ona göre karşılığını verir.

164. Allah müminlere, kendi içlerinden bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. O Peygamber onlara Allah'ın âyetlerini okur, kendilerini yanlış inanç ve günahlardan arındırır, onlara kitabı ve hikmeti öğretir.[3] Oysa onlar daha önce apaçık bir sapkınlık içindeydiler.

165. (Bedir'de) müşriklere iki misli zayiat verdirdiğiniz halde, (Uhud'da) başınıza gelen bir musibet için, "Bu neden böyle oldu? (Biz, Allah için savaştığımız halde niye yenildik?)" diye soruyorsunuz. Ey Peygamber! De ki: "Bu yenilgi, sizin yaptığınız yanlış işlerin sonucudur. (Yoksa Allah'ın sizi gâlip getirmeye gücünün yetmediğinden değil). Bilin ki, Allah'ın her şeye gücü yeter."[4]

---

1. Müşriklerle yapılacak savaşın nerede yapılacağına dair istişarede Hz. Peygamberin görüşünün zıddına bir kanaat oluşmuştu. Hz. Peygamber istişarede çıkan karara uydu, fakat sonuç olumlu gerçekleşmedi. Hz. Peygamber "benim dediğimi yapsaydık başımıza bu gelmezdi" anlamında sahabeye hiçbir söz söylemedi. Allah'ın kendisine lütfettiği o engin hoşgörüsüyle onlara iyi davrandı. Üstelik Allah, "İşlerde onlara danışmaya devam et" buyurdu. Diğer taraftan Şûra 42/38. âyette müminlerin özelliklerinden söz ederken, "Toplum ve yönetimle ilgili işleri, aralarında istişare ile olur" âyeti, Kur'an'ın istişareyi, aileden devlete kadar yönetim konusunda ana ilke kabul ettiğini göstermektedir.
2. Bir rivayete göre, ganimet mallarından kırmızı bir kadife kumaş kaybolmuş, bazı cahiller onu Hz. Peygamberin aldığı dedikodusunu yapmışlardır. Sebebi ne olursa olsun bir peygambere asla hıyanet isnat edilemez.
3. Krş. Bakara 2/129, 151.
4. Allah sizi Uhud'da da gâlip getirebilirdi. Ancak her şeyin bir kuralı vardır. Sizler savaşın şartlarına uymadığınız için yenildiniz. Allah, koyduğu kurallara uygun davrananları başarıya ulaştırmaya, aykırı hareket edenleri de cezalandırmaya muktedirdir.

166. (Uhud'da) iki ordu karşılaştığında başınıza gelen felâket O'nun koyduğu yasalar çerçevesinde izin ve iradesiyle[1] gerçekleşmiştir. Böylelikle Allah gerçek müminleri ortaya çıkarmıştır.

167. Münafıkları da açığa çıkarmıştır. Onlara, "Gelin, Allah yolunda savaşın yahut geride kalıp yurdunuzu savunun" denildiğinde, "Eğer biz savaşmasını bilseydik size katılırdık" diye alay ettiler. O gün onlar, imandan daha çok küfre yakın idiler. Onlar ağızlarıyla böyle konuşuyorlar, fakat içlerindekini söylemiyorlardı. Hâlbuki Allah onların kalplerinde gizlediklerini çok iyi biliyordu.

168. Savaşa katılmayıp evlerinde kalanlar, savaşa katılan yakınları[2] hakkında, "Eğer bizim sözümüzü dinleseydi şimdi yaşıyor olacaklardı" dediler. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Eğer doğru söylüyorsanız, gerçekleşmesi mutlak olan tabiî ölümü haydi başınızdan savın da görelim!"

169. Ey Peygamber! Sen Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanma. Bilakis onlar, Allah katında diridirler, orada rızıklandırılmakta; Allah'ın nimetlerine nail olmaktadırlar.[3]

170. Onlar, Allah'ın kendilerine lütfettiği nimetlerden dolayı sevinç içindedirler ve geride kalan akraba, eş dost ve arkadaşlarına da, şu müjdeleri vermek için can atarlar: "Burası çok güvenli bir yer, burada hiç bir elem ve endişe yok."

171. "Burada Allah'ın nimet ve lütfu var. Allah müminlerin işlediklerinin karşılığını aslâ zâyi etmiyor."[4]

172. O müminler öyle (sadık) kimselerdir ki, (Uhud'da) başlarına büyük bir felâket geldikten sonra da Allah ve Resulünün davetine uymaya devam ettiler. Unutmayın ki, o kimselerden her durumda Allah'a ve Resulüne uymaya devam eden ve bu konuda sorumlu, duyarlı, bilinçli davrananlar için çok değerli mükâfatlar vardır.

173. Nitekim daha sonra birileri onlara, "Düşmanlarınız size karşı asker topladılar; onlardan korkun" dedikleri zaman, onların imanı daha da güçlendi[5] ve "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir" dediler.[6]

وَمَآ اَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۙ
١٦٦ وَلِيَعْلَمَ الَّذِيْنَ نَافَقُوْا ۚ وَقِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ
اَوِ ادْفَعُوْا ۭ قَالُوْا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَّا تَّبَعْنٰكُمْ ۭ هُمْ لِلْكُفْرِ
يَوْمَىِٕذٍ اَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْاِيْمَانِ ۚ يَقُوْلُوْنَ بِاَفْوَاهِهِمْ مَّا لَيْسَ فِيْ
قُلُوْبِهِمْ ۭ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُوْنَ ۚ ١٦٧ اَلَّذِيْنَ قَالُوْا لِاِخْوَانِهِمْ
وَقَعَدُوْا لَوْ اَطَاعُوْنَا مَا قُتِلُوْا ۭ قُلْ فَادْرَءُوْا عَنْ اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ
اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ١٦٨ وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ قُتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ
اَمْوَاتًا ۭ بَلْ اَحْيَاۗءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُوْنَ ۙ ١٦٩ فَرِحِيْنَ بِمَآ اٰتٰىهُمُ
اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۙ وَيَسْتَبْشِرُوْنَ بِالَّذِيْنَ لَمْ يَلْحَقُوْا بِهِمْ مِّنْ
خَلْفِهِمْ ۙ اَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ۚ ١٧٠ يَسْتَبْشِرُوْنَ
بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۚ ۛ
١٧١ اَلَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِلّٰهِ وَالرَّسُوْلِ مِنْۢ بَعْدِ مَآ اَصَابَهُمُ
الْقَرْحُ ۛ لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا اَجْرٌ عَظِيْمٌ ۚ ١٧٢ اَلَّذِيْنَ
قَالَ لَهُمُ النَّاسُ اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوْا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ
فَزَادَهُمْ اِيْمَانًا ۖ وَّقَالُوْا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ ١٧٣

---

1. Lafzen, "Allah'ın izniyle."

2. Lafzen, "Kardeşleri."

3. Krş. Bakara 2/154. Allah yolunda öldürülenlerin diri olması dünyevî değil manevî anlamdadır. "Allah katında" ifadesi bu anlama gelmektedir. Ayrıca onların Allah katında rızıklandırıldığı bilgisi bu anlayışı desteklemektedir.

4. 170 ve 171. âyetlerin anlamını Türkçe daha iyi ifade edebilmek için tercümede bazı tasarruflarda bulunduk.

5. Lafzen, "İmanları arttı." Krş. Enfâl, 8/2.

6. Uhud'da arzu ettiği sonucu tam olarak elde edemeyen Ebû Süfyân Hz. Peygambere, "Seninle önümüzdeki yıl Bedir'de tekrar karşılaşacağız" diye tehdit savurmuştu. Ertesi yıl panayır zamanında Ebû Süfyân'ın böyle bir hazırlık içinde olduğu haberi Medine'ye ulaşınca Hz. Peygamber ve ona bağlı gerçek müminler 70 kişilik bir süvari birliğiyle onları karşılamaya çıkmıştı. Ancak Ebû Süfyân ve yanındakiler, Mekke'deki kuraklık yüzünden bir ordu hazırlayamadıkları için Hz. Peygamberin karşısına çıkamamışlardı. Fakat Ebû Süfyan, panayırda tellallar dolaştırıp "Ebû Süfyan büyük bir ordu hazırladı, Bedir randevusu için geliyor" şayiası yayarak Müslümanları korkutmak istemişti. Âyet, böyle bir haber karşısında müminlerin azim ve kararlılıkla savaşma iradelerini anlatmaktadır. Bir sonraki âyette de müminlerin bu azim ve kararlılıklarından kazançlı çıktıkları ifade edilmektedir. Bazı Müslümanlar bu panayırda alışveriş yapmışlar ve geri dönmüşlerdir. Bu olay Küçük Bedir Gazvesi olarak bilinir.

فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوْٓءٌ ۙ وَّاتَّبَعُوْا
رِضْوَانَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ ذُوْ فَضْلٍ عَظِيْمٍ ﴿١٧٤﴾ اِنَّمَا ذٰلِكُمُ الشَّيْطٰنُ
يُخَوِّفُ اَوْلِيَآءَهٗ ۖ فَلَا تَخَافُوْهُمْ وَخَافُوْنِ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٧٥﴾
وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذِيْنَ يُسَارِعُوْنَ فِى الْكُفْرِ ۚ اِنَّهُمْ لَنْ يَّضُرُّوا
اللّٰهَ شَيْـًٔا ۗ يُرِيْدُ اللّٰهُ اَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِى الْاٰخِرَةِ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيْمٌ ﴿١٧٦﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْاِيْمَانِ لَنْ يَّضُرُّوا
اللّٰهَ شَيْـًٔا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١٧٧﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا
اَنَّمَا نُمْلِىْ لَهُمْ خَيْرٌ لِّاَنْفُسِهِمْ ۚ اِنَّمَا نُمْلِىْ لَهُمْ لِيَزْدَادُوْٓا اِثْمًا ۚ
وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿١٧٨﴾ مَا كَانَ اللّٰهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِيْنَ عَلٰى مَآ اَنْتُمْ
عَلَيْهِ حَتّٰى يَمِيْزَ الْخَبِيْثَ مِنَ الطَّيِّبِ ۗ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ
عَلَى الْغَيْبِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَجْتَبِىْ مِنْ رُّسُلِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ۚ فَاٰمِنُوْا
بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ ۚ وَاِنْ تُؤْمِنُوْا وَتَتَّقُوْا فَلَكُمْ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿١٧٩﴾ وَلَا
يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ بِمَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ هُوَ خَيْرًا
لَّهُمْ ۚ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ ۗ سَيُطَوَّقُوْنَ مَا بَخِلُوْا بِهٖ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ وَلِلّٰهِ
مِيْرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿١٨٠﴾

174. Nihâyet onlar, Allah'ın lütfuyla ticârî kazanç da sağlayarak ve kendilerine hiçbir zarar gelmeden döndüler. Çünkü Allah'ın rızasından başka bir şey istemiyorlardı. Bilin ki, Allah büyük lütuf sahibidir.

175. O haberi getiren şeytan ruhlu kişi[1] (sizin değil) olsa olsa kendi yandaşlarının yüreğine korku salabilir. Siz onlardan korkmayın, Bana karşı gelmekten korkun, çünkü siz iman etmiş kimselersiniz.

176. Ey Peygamber! Küfürde yarışanlar sakın sana üzüntü vermesin; onlar(ın bu faaliyetleri) Allah'ın dinine hiçbir şekilde zarar veremez. Allah onları âhirette nasipsiz bırakmayı murat etmiştir. Onlar için büyük bir azap vardır.

177. İmana karşılık küfrü tercih edenler de Allah'ın dinine hiçbir şekilde zarar veremezler. Onlar için de acı bir azap vardır.

178. Küfürde direnenler, hemen cezalandırmayarak kendilerine mühlet vermiş olmamızı sakın haklarında hayırlı bir şey sanmasınlar. Evet, Biz onlara mühlet veriyoruz, fakat onlar bunu, günahlarını daha da artırmak için kullanıyorlar.[2] Bilsinler ki, onları rezil rüsvâ edecek bir azap beklemektedir.

179. Allah müminleri münafıklarla hep böyle karışık bir halde[3] bırakmayacaktır. O, münafık ve kâfir olanla gerçek mümini birbirinden ayıracaktır.[4] Ayrıca, Allah size gaybı bilme gücü de vermemiştir (kimin gerçek mümin kimin münafık olduğunu sizler bilemezsiniz).[5] Fakat Allah, peygamberlerinden dilediklerini seçer (ve onlara vahiy yoluyla gaybla ilgili bir kısım bilgiler verir).[6] Öyleyse siz Allah'a ve peygamberlerine inanıp iman etmeye bakın. Eğer inanır, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olursanız sizin için büyük bir mükâfat vardır.

180. Allah'ın kendilerine verdiği nimetlerden (Allah yolunda harcamayarak) cimrilik edenler sakın bu yaptıklarının kendilerine hayır getireceğini zannetmesinler. Bilakis bu onlar için çok kötüdür. Bilsinler ki, cimrilik edip Allah yolunda harcamadıkları mallar, kıyamet günü boyunlarına azap olarak dolanacaktır. Oysa (harcasanız da harcamasanız da) göklerde ve yerde ne varsa hepsinin vârisi Allah'tır. Unutmayın ki, Allah bütün yapıp ettiklerinizden haberdardır.

---

1. Lafzen, "Şeytan." Buradaki "Şeytan" ifadesi ile Ebû Süfyân'ın propagandacısı Nuaym b. Mesud el-Eşcaî kastedilmektedir. Bununla birlikte Nuaym, Hendek savaşı esnasında Müslüman olmuştur. Rivayete göre Ahzab ordusuyla Kurayza Yahudilerinin arasının bozulmasında ciddi rol oynamış, Müslümanların zarar görmemesi konusunda büyük emeği geçmiştir.
2. Buradaki "Li yezdâdû" kelimesinin başındaki "Lâm" harfi âkıbet içindir. Yani "Mühlet verdik, sonuçta onlar günahlarını artırdılar" demektir.
3. Lafzen, "Şu anda içinde bulunduğunuz şartlarda."
4. Lafzen, "Pis olanla temiz olanı."
5. Âyetteki "Gayb" ile kimlerin muzaffer olacağının, kimlerin peygamber olarak gönderileceğinin ve onlara vahiy yoluyla nelerin bildirileceğinin Allah'ın yetkisinde olduğu kastedilmektedir. Âyetten anlaşılan bir mâna da şudur: İnsanların içindekini yalnız Allah bilir. Kimlerin samimi mümin kimlerin münafık olduğunu, insanların niyet ve düşüncelerini yalnız Allah bilir. Bu sebeple kimse hakkında "Bu münafıktır, bu kâfirdir" gibi bilmeden hüküm verilmemelidir.
6. Parantez içindeki cümle için Krş. Cin 72/26-27.

لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوٓا اِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ
اَغْنِيَآءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْاَنْبِيَآءَ بِغَيْرِ
حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ
اَيْدِيكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾ اَلَّذِينَ قَالُوٓا
اِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ اِلَيْنَآ اَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتّٰى يَأْتِيَنَا
بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَآءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِي
بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿١٨٣﴾ فَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ
جَآءُو بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾
كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ وَاِنَّمَا تُوَفَّوْنَ اُجُورَكُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَاُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ
فَازَ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾ لَتُبْلَوُنَّ
فِٓي اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ اَشْرَكُٓوا اَذًى كَثِيرًا
وَاِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿١٨٦﴾

181. Allah, (Allah'a borç vermekle ilgili âyeti[1] kastederek alaylı bir üslûpla) "Meğer Allah fakirmiş, biz ise zenginiz" diye alay eden (Yahudi)lerin sözünü elbette işitmiştir. Biz, onların bu söylediklerini (amel defterlerine) bir bir yazacağız. Nitekim (vaktiyle ataların)ın) hak hukuk tanımadan peygamberleri öldürmelerini de yazmıştık ve onlara zamanı gelince diyeceğiz ki: "Şimdi yakıcı cehennem azabını tadın bakalım!"

182. "İşte bu azap sizin kendi yaptıklarınızdan dolayıdır; yoksa Allah kullarına aslâ zulmetmez."

183. Ey Peygamber! "Allah bize, gökten gelen ateşin yaktığı bir kurban mucizesi[2] göstermedikçe hiçbir peygambere inanmamamızı emretti" diyen Yahudilere sen şunu söyle: "Eğer samimiyseniz söyleyin bakalım, benden önce size pek çok delil getiren ve sizin söylediğinizi yapan peygamberleri niçin öldürdünüz?"

184. Ey Peygamber! Eğer onlar senin Allah'ın elçisi olduğunu kabul etmezlerse üzülme! Bil ki, senden önce de mucizeler, sahifeler ve aydınlatıcı kitaplar getiren birçok peygamber yalancılıkla itham edilmiştir.

185. Unutmayın ki, her canlı ölümü tadacaktır.[3] Yaptıklarınızın karşılığı size kıyamet günü tam olarak verilecektir. Kim o gün cehennemden uzak tutulur ve cennete konursa, o gerçekten kurtuluşa ermiş olacaktır. Bilin ki, dünya hayatı sadece aldatıcı bir metadan, geçici bir zevkten ibarettir.

186. Ey müminler! Hiç şüpheniz olmasın ki, mallarınız ve canlarınız konusunda mutlaka imtihan olunacaksınız.[4] Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden, sizi incitip üzen çok kötü sözler duyacaksınız. Eğer bunlara sabrederseniz (tedbirlerinizi alarak gerekli direnci gösterirseniz), ayrıca Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranırsanız (başarıya ulaşırsınız), bilin ki, dinin emrettiği azim ve kararlılık işte budur.[5]

1. Bkz. Bakara 2/245.

2. Yahudiler Hz. Peygambere inanmama mazeretlerine yakmalık kurban âdetini de eklemişlerdir. Hz. peygambere gelip, "Tevrat'ta bize verilen emir gereği bizim bir peygambere inanmamız için onun gökten inen bir ateşin yaktığı kurban mucizesi göstermesi gerekir" demişlerdi. Hz. Peygamber, "Ben böyle bir mucize getirmediğim için siz bana inanmayacaksınız. Hatta dediğinizi yapsam bile benden başka birtakım isteklerde bulunmaya devam edeceksiniz. Çünkü siz, bu tür isteklerinizi yerine getiren peygamberleri bile öldürmüş, kalpleri katılaşmış bir topluluksunuz" demiştir. Yahudilikte kurban yakma merasimi önemli bir yer tutar. Esasen kurbanı yakma âdeti Yahudiliğe diğer kültürlerden geçmiştir. Anlatıldığına göre Tanrı yeryüzüne inip kurban etinden yemez, onun dumanından/kokusundan hoşlanırdı. Konuyla ilgili olarak bkz. Kitâb-ı Mukaddes, Levililer, 1. bâb. Kudüs'teki ikinci mabedin yıkılmasından sonra bu merasim uygulanamaz hale gelmişti. Yahudiler, kendilerine vâdedilen Mesih'in, Musevî âyinlerini eski bütünlüğü içinde yeniden hayata geçireceğine inanıyorlardı ve bu yüzden de Musevî âyinlerini yerine getirmeyen birini peygamber olarak kabul etmediler.

3. Krş. Nisâ 4/78; Enbiyâ 21/35; Ankebût 29/57.

4. Krş. Bakara 2/155.

5. Âyetteki "sabır" ifadesini sineye çekmek ve katlanmakla sınırlandırmak doğru olmaz. Sabır aynı zamanda sabretmeyi gerektiren şartların düzeltilmesi, sıkıntıların giderilmesi konusunda tedbir ve çare yollarını aramaktır. Asıl olan, inkârcıların baskılarını kıracak, onurlu ve özgür bir hayat düzeni kuracak bir güce ulaşmaktır. Bu amaca ulaşıncaya kadar inkârcıların baskı ve eziyetlerine göğüs germek gerekir. Bu esnada karşılaşılan baskı ve eziyetleri Câsiye 45/14. âyette ifade edildiği üzere önemsemeyip olağan görmek, affedici olmak Müslümanın mânen daha güçlü olmasına katkı sağlar.

وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ
لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَآءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا
بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ
يَفْرَحُونَ بِمَآ اَتَوْا وَيُحِبُّونَ اَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا
تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾ وَلِلّٰهِ
مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾ اِنَّ فِى
خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَاٰيَاتٍ
لِاُولِى الْاَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا
وَعَلٰى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِى خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ
﴿١٩١﴾ رَبَّنَآ اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ اَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظّٰلِمِينَ
مِنْ اَنْصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَبَّنَآ اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِى لِلْاِيمَانِ
اَنْ اٰمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَاٰمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا
سَيِّاٰتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلٰى
رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾

187. Allah, kendilerine kitap verilenlerden, o kitabın içindekilerini insanlara açıklayacaklarına ve gizlemeyeceklerine dair söz almıştı.[1] Fakat onlar bu sözlerinde durmadılar, onu kulak ardı ettiler ve basit dünya menfaatlerini ona tercih ettiler. Ne kötü bir takastır bu![2]

188. Ey Peygamber! Yaptıkları kötülüklerle övünen; yapmadıkları iyi işlerle (onları sanki yapmış gibi) övülmek isteyenlerin azaptan kurtulacaklarını zannetme/onlar da zannetmesinler.[3] Bilin ki, onları acı bir azap beklemektedir.

189. (Evet, Allah onları cezalandırmaya muktedirdir, çünkü) göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır ve Allah'ın gücü her şeye yeter.

190. Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün birbiri ardınca gelişinde ve uzayıp kısalmasında, Allah'ın kudretini ve azametini gösteren deliller vardır;[4] fakat bunu anlayacak olanlar akıl ve vicdan sahibi kimselerdir.

191. Bu akıl sahipleri, ayakta iken, otururken ve yanları üzere yatıp uzanırken (her zaman) Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derinliğine düşünürler ve şöyle dua ederler: "Rabbimiz! Sen şu evreni elbette boşuna yaratmadın, Sen yücelerden yücesin. Sen bizi cehennem azabından koru!"

192. "Ey Rabbimiz! Sen kimi cehennem ateşine atarsan onu hor ve hakir edersin. Orada zâlimlere yardım edecek hiç kimse yoktur."

193. "Ey Rabbimiz! 'Rabbinize inanın' diye bizi imana çağıran Peygamberi işittik ve hemen iman ettik. Ey Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, canımızı iyi kimselerle birlikte, onların canını aldığın gibi al (ve bizi âhirette onlarla beraber eyle!)."

194. "Ey Rabbimiz! Peygamberlerin vasıtasıyla bize vâdettiklerini ihsan et ve kıyamet günü bizi rezil rüsvâ etme! İnanıyoruz ki Sen aslâ vaadinden dönmezsin."

---

1. Allah'ın Kitap Ehlinden aldığı söz ile ilgili bkz. Âl-i İmran 3/81.
2. Zemahşerî ve Râzî başta olmak üzere pek çok müfessir İsrailoğulları üzerinden verilen bu mesajın her dönemin âlimlerini ilgilendirdiğini ifade etmiştir. Dünyevî çıkar elde etmek için zalimlere müsamahalı davranmak, onların gönüllerini hoş etmek, kendi menfaatinin zarar görmemesi ya da kötü amaçlarının gerçekleşmesi için bildiği şeyi gizleyip insanlara açıklamayan herkes bu âyette ifade edilen tehdide muhatap olur. Hz. Peygamber, "Kim bir bilgiyi o bilgiye ihtiyacı olan kimseden gizlerse âhirette ağzına ateşten bir gem vurulur" buyurmuştur (Ebû Davud, *Kitabu'l-İlim* 9; Tirmizî, *Ebvâbu'l-İlim* 3). Hz. Ali'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Yüce Allah âlimleri bildiklerini öğretip öğretmedikleri hususunda sorguya çekmeden cahilleri öğrenip öğrenmedikleri konusunda sorguya çekmez."
3. Nâfi', İbn Kesir, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Cafer âyetteki "Lâ tahsebenne" ifadesini "Lâ yehsebenne" şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu sebeple verilmiştir.
4. Âyette kâinattaki/evrendeki varlıklar ve bunlarla ilgi meydana gelen hadiseler "âyet" olarak isimlendirilmiş ve akıl sahipleri bunlar üzerinde düşünmeye davet edilmiştir. Çünkü zatı itibarı ile insanın duyularıyla kavranamayacak olan Yüce Allah, ancak O'nun yarattığı varlıkları ve bunlarla ilgili oluşan hadiseleri tefekkür ederek anlaşılabilir. Dolayısıyla kâinat âyetleri üzerinde derinliğine tefekkür edildiği takdirde Kur'an âyetleri de daha iyi anlaşılacaktır. Hz. Peygamber bazı geceler gökyüzüne bakarak bu âyetleri okurdu. O, "Bu âyetleri okuyup da üzerinde düşünmeyen kimseye yazıklar olsun" buyurmuştur. (Buhârî, *Teheccüd,* 6).

195. Rableri onların dualarını kabul buyurdu ve onlara şu karşılığı verdi: "Ben, kadın olsun erkek olsun sizden iyi işler yapan hiç kimsenin emeğini boşa çıkarmayacağım. Çünkü siz hepiniz, kadın erkek birsiniz, eşitsiniz.[1] Benim yolumda hicret eden, yurtlarından sürülüp çıkarılan, Benim yolumda işkence ve zulüm gören, kâfirlerle savaşan ve savaşta öldürülen kimselerin günahlarını bağışlayacağım ve onları, alt tarafından ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğim. Bu, Allah katından bir ödüldür, ödüllerin en güzeli de Allah katından olandır.

196. Ey Peygamber! Küfürde direnenlerin yeryüzünde refah içinde dolaşıp durmaları seni aldatmasın (dolayısıyla müminler onların yaşadıkları hayata imrenmesinler).

197. Onların yaşadıkları bu hayat, basit ve geçici bir dünya zevkinden ibarettir. Sonunda varacakları yer cehennemdir. Ne kötü bir yerdir orası!

198. Fakat Rablerinin emir ve yasakları konusunda dikkatli, duyarlı, bilinçli olanlar için, Allah katından bir ikram olarak alt tarafından ırmaklar akan cennetler vardır. Orada sürekli kalacaklardır. Allah'ın ihsan edeceği bu nimetler, iyi kimseler için (geçici dünya zevklerinden) daha hayırlıdır.

199. Şu da bir gerçektir ki, Kitap Ehli içinde, büyük bir saygı ile Allah'a, size indirilene ve kendilerine indirilen kitaplara inananlar vardır. Onlar Allah'ın âyetlerini basit dünya menfaatleriyle değişmezler. Onların, Rableri katında da mükâfatları vardır. Unutmayın ki, Allah hesabı hızlı bir şekilde görendir.

200. Ey iman edenler! Allah yolunda zorluklara ve sıkıntılara sabredin, düşmanlarınıza karşı da sabırlı olun; onlardan daha fazla direnç gösterin ve düşmana karşı gerekli hazırlığı yapın.[2] Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olun ki, kurtuluşa eresiniz.

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ اَنِّي لَآ اُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ
ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى ۚ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ ۚ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَاُخْرِجُوا
مِنْ دِيَارِهِمْ وَاُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَاُكَفِّرَنَّ
عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾ لَا يَغُرَّنَّكَ
تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوٰيهُمْ
جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾ لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ
جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ
اللّٰهِ ۗ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ لِلْاَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾ وَاِنَّ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ
لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ
لِلّٰهِ لَا يَشْتَرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ
عِنْدَ رَبِّهِمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا
اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

سُورَةُ النِّسَاءِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ مِائَةٌ وَسِتٌّ وَسَبْعُونَ اٰيَةً

1. Âyetten anlaşıldığı üzere haklar, değerler ve sorumluluklar bakımından kadın ve erkek eşittir. Yeryüzünde adalet ve barışı tesis etmek isteyen bir dinin cinsiyete ya da etnik kimliğe dayalı bir ayırıma izin vermesi düşünülemez. Kur'an'a bütünsel bakıldığında, üstünlüğe yalnızca iyi işler yapmakla sahip olunabileceği, yani sadece kazanılan erdemlerle Allah katında üstünlük elde edilebileceği anlaşılmaktadır.

2. Âyette geçen "Râbitû" kelimesi sözlük anlamı itibarıyla "düşmanın saldıracağı yeri bekleyerek koruma altına almak" demek olan "ra-be-ta" kökünden türetilmiştir. Sûrenin genel olarak Hıristiyan, Yahudi ve müşriklerle mücadele ile ilgili hususlardan bahsettiği göz önüne alındığında öncelikle kastedilen anlamın düşmana karşı hazırlıklı olunması ve vatanın savunulması olduğunu düşündürmektedir. Nitekim Uhud savaşı sûrenin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Sınır boylarında nöbet bekleyen kişilere "murâbıt" denmesi ve Enfal 8/60. âyette "…düşmanı korkutacak savaş atları hazırlayın…" ifadesinde aynı kökten gelen "ribât" kelimesinin kullanılması bu anlamı desteklemektedir. Bu kelimenin bir vaktin namazını kıldıktan sonra diğer namaz vaktini bekleme anlamı da vardır. Hz. peygamberin bu anlamda bir hadisi de vardır (Müslim, *Taharet*, 41). İbn Âşûr bu hadisi, namaz vaktini beklemenin sınırda nöbet beklemeye benzetildiği şeklinde yorumlar. Râzî, bu yönde şöyle bir açıklama yapar: "Ribat", bağlamak anlamına gelen "rabt" kökünden gelir. Nitekim bir şeye sabreden kimseye, "rabeta kalbehu aleyhi" (kalbini ona bağladı) denilir. Buna göre Müslümanların, kalplerini inandıkları yüce davaya tam anlamıyla rabt etmeleri, yani bağlamaları, inkârcıların eziyetlerine ve karşılaştıkları zorluklara sabredip morallerini yüksek tutmaları, ibadetlerine devam etmeleri ve gerektiğinde cihattan kaçınmamaları gerekmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِى خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا
زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِى تَسَآءَلُونَ
بِهٖ وَالْاَرْحَامَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ۝١ وَاٰتُوا الْيَتٰمٰٓى اَمْوَالَهُمْ وَلَا
تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ ۖ وَلَا تَاْكُلُٓوا اَمْوَالَهُمْ اِلٰٓى اَمْوَالِكُمْ ۚ اِنَّهٗ
كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ۝٢ وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوا فِى الْيَتٰمٰى فَانْكِحُوا مَا
طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَآءِ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ ۖ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تَعْدِلُوا
فَوَاحِدَةً اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ۚ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَلَّا تَعُولُوا ۚ ۝٣ وَاٰتُوا النِّسَآءَ
صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً ۚ فَاِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَىْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ
هَنِيٓـًٔا مَرِيٓـًٔا ۝٤ وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَآءَ اَمْوَالَكُمُ الَّتِى جَعَلَ اللّٰهُ
لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا
۝٥ وَابْتَلُوا الْيَتٰمٰى حَتّٰٓى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ ۚ فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا
فَادْفَعُٓوا اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ ۖ وَلَا تَاْكُلُوهَآ اِسْرَافًا وَبِدَارًا اَنْ يَكْبَرُوا ۚ
وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَاْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ۚ
فَاِذَا دَفَعْتُمْ اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ فَاَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ ۚ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيبًا ۝٦

4
NİSÂ SÛRESİ

Medine döneminde inmiştir ve 176 âyettir. Nisâ kelimesi "Kadınlar" demektir. Sûre, kadınlardan ve kadınlarla ilgili hükümlerden söz ettiği için bu adı almıştır.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey insanlar! Sizi tek nefisten; aynı cevherden, aynı özden yaratan ve aynı cevher ve özden eşinizi de yaratan, erkekleri ve kadınları; insan neslini onlardan üretip yayan Allah'ın, insanoğlunun hak ve hukukuyla ilgili koyduğu hükümleri konusunda sorumluluk sahibi, duyarlı ve bilinçli olun. ("Allah hakkı için" gibi ifadelerle) adına and içerek dilekte bulunduğunuz Allah'ın koyduğu hükümleri gözetin, akrabalık haklarını çiğnemekten sakının ve bilin ki, Allah sizi her zaman görüp gözetlemektedir.

2. Ey müminler! Himayenizde bulunan yetimlerin mallarını (rüşde erdiklerinde) kendilerine verin, yetimlerin iyi mallarıyla kendi kötü mallarınızı değiştirmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin; çünkü bu büyük bir günahtır.

3. Şayet himayenizde bulunan yetim kızlarla evlendiğiniz takdirde, onlara (malları konusunda) haksızlık yapmaktan endişe duyarsanız (onlarla evlenmek yerine) uygun olan başka kadınlarla ikişer, üçer, dörder… evlenin. Eğer (yapacağınız bu evliliklerin geçim masraflarını yetimlerin mallarına yüklemekle) yine adaletsizliğe yol açacağınızdan korkarsanız sadece bir kadınla evlenin, ya da elinizdeki câriyelerle yetinin. Böylesi, haktan ve adaletten ayrılmamanız için daha uygundur.[1]

4. Evlendiğiniz kadınlara mehirlerini gönül hoşluğuyla, geri almamak üzere verin. Eğer onlar mehirlerinin bir kısmını gönüllü olarak size bırakırlarsa, onu da gönül rahatlığıyla yiyin.

5. Allah'ın, çalıştırıp koruyasınız diye size emanet ettiği yetim mallarını, kârını zararını bilmeyecek durumda iseler kendilerine teslim etmeyin; fakat onların yiyip içmelerini, giyim kuşamlarını o mallarla sağlayın; onlara güzel sözler söyleyin, iyi davranın.

6. Ayrıca yetimleri ergenlik çağına gelinceye kadar deneyin, gözlemleyin. Eğer onların reşit olduklarını/mallarını yönetebilecek hale geldiklerini görürseniz kendilerine mallarını teslim edin. Büyüyünce geri alacaklar diye o malları savurganlık ederek çabucak yiyip bitirmeyin. Eğer velî zengin ise, yetimin malından hiçbir şey almasın; fakir ise örfe uygun ve makul ölçüler içinde yararlansın. Yetimlerin mallarını kendilerine teslim ettiğinizde şâhit bulundurun. Unutmayın ki, alıp verdikleriniz konusunda sizi hesaba çekmek için Allah yeter.

---

1. Bazı veliler, himayeleri altındaki yetim kızlarla sırf mallarına konmak için evleniyorlar ve mehirlerini de vermiyorlardı. Allah velilerin bu türlü davranmalarını yasaklamış ve "yetimlerin mallarını yemek için onlarla evliliği bahane etmeyin, evlenilecek pek çok kadın var, hem de istediğiniz kadar..." demek istemiştir. İkrime şöyle demiştir: "O dönemde Araplardan bazıları himayeleri altındaki yetimlerin mallarını kullanarak çok sayıda evlilik yapıyor ve evlendikleri hanımların geçim masraflarını da söz konusu yetimlerin mallarından karşılıyorlar ve bu şekilde yetimlere haksızlık ediyorlardı. Allah bu uygulamaya son verilmesini istemiştir." Bu durumda "zarar verme, haksızlık etme endişesi" evlenilmiş olan eşler arasında adaletsizlik yapmakla ilgili değil, birden fazla evliliğin getirdiği geçim masraflarının yetim mallarına zarar vermesi ile ilgilidir. İbn Âşûr'un da ifade ettiği gibi burada evlilikle ilgili bir hüküm söz konusu değildir. Konu tamamen yetimlerin mallarının korunmasıyla alakalıdır.

اَلْجُزْءُ الرَّابِعُ ٧٧

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ ۪ وَلِلنِّسَآءِ
نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ اَوْ كَثُرَ ۟
نَصِيبًا مَفْرُوضًا ۝٧ وَاِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ اُولُوا الْقُرْبٰى
وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا
مَعْرُوفًا ۝٨ وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا
خَافُوا عَلَيْهِمْ ۪ فَلْيَتَّقُوا اللّٰهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ۝٩ اِنَّ
الَّذِينَ يَاْكُلُونَ اَمْوَالَ الْيَتٰمٰى ظُلْمًا اِنَّمَا يَاْكُلُونَ
فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ۬ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ۝١٠ يُوصِيكُمُ اللّٰهُ فِٓي
اَوْلَادِكُمْ ۪ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ ۚ فَاِنْ كُنَّ نِسَآءً فَوْقَ
اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ۚ وَاِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ۬
وَلِاَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ اِنْ كَانَ لَهُ
وَلَدٌ ۚ فَاِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ اَبَوَاهُ فَلِاُمِّهِ الثُّلُثُ ۚ فَاِنْ
كَانَ لَهُٓ اِخْوَةٌ فَلِاُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَٓا
اَوْ دَيْنٍ ۗ اٰبَآؤُكُمْ وَاَبْنَآؤُكُمْ ۚ لَا تَدْرُونَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ لَكُمْ
نَفْعًا ۚ فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝١١

7. Ana babanın ve yakın akrabanın miras olarak bıraktıkları mallardan erkeklere bir pay vardır. Aynı şekilde ana babanın ve yakın akrabanın miras olarak bıraktıkları mallardan kadınlar için de bir pay vardır. Evet, miras bırakılan mal ister az ister çok olsun, o malda kadın ve erkek için belirlenmiş paylar vardır.

8. Miras bölüşülürken (mirasçı olmayan) akrabalar, yetimler ve yoksullar oraya gelirlerse, onlara da bu mirastan bir şeyler verin; onlara güzel sözler söyleyerek gönüllerini hoşnut edin ("Niye geldiniz" diyerek azarlamayın).[1]

9. Velîler ya da vasîler, kendileri öldükten sonra geride bıraktıkları yardıma muhtaç evlâtları hakkında nasıl endişe duyarlarsa, himayeleri altındaki yetimler için de aynı şekilde endişe duysunlar ve bu konuda Allah'tan korksunlar, onların haklarını korumada daima doğruyu söylesinler.

10. Şunu da bilin ki, yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, karınlarını ateşle doldurmuş olurlar. Bu yüzden onlar alevler püskürten güçlü bir ateşe atılacaklardır.

11. Allah, çocuklarınızın alacakları miras konusunda, erkek evlâda kıza verilenin iki katı verilmesini tavsiye etmektedir.[2] Eğer ölenin çocukları sadece kız olup ikiden fazla iseler, bırakılan malın üçte ikisi onlarındır. Şâyet mirasçı olarak sadece tek kız evlâdı var ise, mirasın yarısı onundur. Eğer ölenin (kız ya da erkek) bir çocuğu var ise (hayatta olan) ana babasından her birine terekenin altıda biri verilir. Ölenin hiç çocuğu olmaz ve ana babası hayatta olursa, terekenin üçte biri anaya verilir (kalanı da babasınındır). Ölenin erkek ve kız kardeşleri var ise (ve çocuğu da yoksa), ananın payı altıda birdir (kalan babanındır). Bu taksim, ölenin vasiyeti yerine getirildikten ve borcu ödendikten sonra kalan malına uygulanır. Babalarınızdan, çocuklarınızdan fayda bakımından size hangisinin daha yakın olduğunu siz bilemezsiniz. Bunlar, Allah'ın mirasla ilgili belirttiği paylardır. Şüphe yok ki, O Alîm'dir; sizin işlerinizi ve yararınıza olan şeyleri iyi bilir, Hakîm'dir; sağlam hükümler koyar, emir ve tavsiyelerinde daima bir hikmet vardır.

---

1. Bu âyette fevkalâde insanî bir anlayışa yer verilmektedir. Mirasçıların mirastan paylarını almaları çok tabiîdir. Ayet mirasçı olmayan yakınların, yetimlerin ve yoksulların da gözetilmesini ölenin malından-mülkünden az veya çok onlara da bir şeyler verilmesini ve güler yüz gösterilmesini emretmektedir.

2. Eski Roma, Yunan, Mısır, Hint, İran, Çin ve Arabistan'da kadınlar mirastan pay alamıyordu. İslâm öncesi Arapların örf hukukuna göre de kadınlara ve savaşa katılamayacak yaştaki çocuklara mirastan hiç pay verilmemekteydi. Daha açık ifade etmek gerekirse İslam dini dışında hiçbir din, birinci derecede akraba erkeğin bulunduğu durumlarda kadınlara miras hakkı tanımamıştır. Bu gerçek göz önüne alındığında pay oranı ne olursa olsun kadına miras hakkı tanınmış olması o şartlarda devrim niteliğinde bir hükümdür. O dönemde Araplardan Âmir b. Cüşem b. Habib'in ilk defa erkeğe iki, kıza bir oranında hisse verdiği nakledilmektedir. Dolayısıyla Kur'an'daki bu hükmün böyle bir yerel altyapısı olduğu da anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Kur'an'daki bu hükmü düşünürken, o günkü şartlarda, erkeğin ailenin bütün yükünü üstlenmiş olması, buna karşılık kadının hiçbir malî yükümlülüğünün bulunmaması, üstelik mehir gibi ayrıcalıklı bir malî hakka sahip olması da göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla farklı kültür ve şartlarda farklı düzenlemeler yapılmasını da tabiî görmek gerekir.

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ اَزْوَاجُكُمْ اِنْ لَّمْ يَكُنْ
لَّهُنَّ وَلَدٌ فَاِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا
تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ
الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ اِنْ لَّمْ يَكُنْ لَّكُمْ وَلَدٌ فَاِنْ
كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ مِّنْ
بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ وَاِنْ كَانَ رَجُلٌ
يُّورَثُ كَلٰلَةً اَوِ امْرَاَةٌ وَّلَهٗٓ اَخٌ اَوْ اُخْتٌ فَلِكُلِّ
وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَاِنْ كَانُٓوا اَكْثَرَ مِنْ
ذٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَآءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ
يُّوصٰى بِهَآ اَوْ دَيْنٍ ۙ غَيْرَ مُضَآرٍّ ۚ وَصِيَّةً مِّنَ اللّٰهِ ۗ
وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَلِيْمٌ ﴿١٢﴾ تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ ۗ وَمَنْ يُّطِعِ
اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ يُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۗ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ
﴿١٣﴾ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَيَتَعَدَّ حُدُوْدَهٗ
يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيْهَا وَلَهٗ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿١٤﴾

12. Ölen karılarınızın çocukları yoksa bıraktıkları malların (terekenin) yarısı siz kocalara kalır. Eğer çocukları varsa dörtte biri siz kocalarındır. Bu hüküm, onların vasiyetleri yerine getirilip borçları ödendikten sonra kalan mallarında uygulanır. Siz kocalar öldüğünüzde çocuklarınız yoksa mallarınızın (terekenizin) dörtte biri karılarınızındır; fakat çocuğunuz varsa karılarınızın, bıraktığınız maldaki miras hakkı sekizde birdir. Bu hüküm de, vasiyetleriniz yerine getirilip borçlarınız ödendikten sonra kalan mallarınızda uygulanır.[1] Ölen bir erkek veya kadının, anabir bir erkek veya bir kız kardeşi varsa[2] bunların her birinin miras hakkı altıda birdir. Anabir kardeşler eğer birden fazla iseler, mirasın üçte birini aralarında eşit olarak paylaşırlar. Yine bu hüküm, vasiyetleri yerine getirilip borçları ödendikten sonra kalan malları üzerinde uygulanır. Bu uygulamalarda kimseye zarar verilmemelidir.[3] Bunlar Allah'ın emirleridir. Allah Alîm'dir; miras konusunda hak sahiplerini zarara uğratanları da adaletli davrananları da iyi bilir. Halîm'dir, kötü niyetle hareket edenleri cezalandırmada acele etmez.

13. Bunlar Allah'ın size bildirdiği hükümlerdir.[4] Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse Allah onu, alt tarafından ırmaklar akan cennetlere koyar, onlar orada sürekli kalırlar. İşte büyük başarı ve kurtuluş budur.

14. Kim de Allah'a ve Peygamberine karşı gelir ve O'nun bildirdiği bu hükümlerin dışına çıkarsa, Allah onu cehenneme koyar. Orada asırlarca kalır ve onun için alçaltıcı bir azap vardır.[5]

---

1. Miras taksimi ile ilgili hükümlerde borcun ödenmesine dair ısrarlı bir vurgu söz konusudur. Bu durum, ölüm hali dahi olsa kişinin borcunu ödeme sorumluluğunun önemini göstermektedir. Bu ve bundan önceki âyette her ne kadar vasiyet borçtan önce zikredilmişse de, uygulamada önce ölenin malından borcu ödenir, sonra vasiyeti yerine getirilir. Fakat vasiyet mûrisin borçları dışında bıraktığı malın 1/3'ünü geçmemiş olmalıdır. Yani yapılan vasiyet bırakılan malın 1/3'ü nispetinde gerçekleştirilir. Bu oranı aşan kısımda mirasçıların rızası olmazsa vasiyet uygulanmaz.

2. Buna "Kelâle" denir. Açıklama için bkz. bu sûrenin 176. âyeti ve ilgili not.

3. Zarar vermek, bir vâris lehine vasiyette bulunmakla ya da bir vâris lehine borç ikrarı yoluyla olabilir ki, bu durumda yapılan vasiyet ve borç ikrarı geçerli olmaz. Ayrıca kişinin vârislerinden mal kaçırmak için malının tamamını ya da önemli bir kısmını başka kişi ve kuruluşlara bağışlaması da uygun değildir. Diğer taraftan vârislerin de mal paylaşımında hakkaniyete riayet etmeleri ve kendilerine düşen paya razı olmaları da önem arz etmektedir. Maalesef bu hususlara çok dikkat edilmediği için kardeşler ve akrabalar arasında ciddi sıkıntılar doğabilmekte ve "kat'-ı rahim"e, yani akraba bağlarının kopmasına yol açan küslükler oluşabilmektedir. Dolayısıyla mirasçıların bu hususta geniş gönüllü ve hoşgörülü olmasının Allah'ın rızasına vesile olacağı unutulmamalıdır.

4. Lafzen, "Bunlar Allah'ın sınırlarıdır." 'Ayetteki "Hudûd" (Sınırlar) ifadesi, "Uygulanması, yerine getirilmesi gerekli hüküm ve kurallar"dan kinayedir. Sınırlar, etrafını kuşattığı hükümlerin korunmasına yarar.

5. Mirasla ilgili âyetlerin sonunda bir konuyu hatırlatmakta yarar görüyoruz. Kur'an-ı Kerim'in ana-babaya ölen çocuğundan miras alma hakkı tanımış olması çok önemlidir. Maalesef günümüz hukukunda ölenin çocuğu varsa ana-babaya böyle bir hak tanınmamıştır. Bu da özellikle maddî durumu zayıf olan ana-babaların ciddi mağduriyetlerine sebep olmaktadır. Konunun yasayla düzeltilmesi tabi ki arzulanan bir husustur. Ancak mevcut şartlarda müminlerin bu hususta dini bir sorumluluk olarak hassasiyet göstermesi gerekir.

وَالّٰتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَآئِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ
اَرْبَعَةً مِنْكُمْ ۚ فَاِنْ شَهِدُوا فَاَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ
حَتّٰى يَتَوَفّٰيهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴿١٥﴾
وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ فَاٰذُوهُمَا ۚ فَاِنْ تَابَا وَاَصْلَحَا
فَاَعْرِضُوا عَنْهُمَا ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿١٦﴾ اِنَّمَا
التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوٓءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ
يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَاُولٰٓئِكَ يَتُوبُ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ۗ وَكَانَ
اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ
السَّيِّئَاتِ ۚ حَتّٰٓى اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ اِنِّي
تُبْتُ الْـٰٔنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ ۚ اُولٰٓئِكَ
اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٨﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا
يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا النِّسَآءَ كَرْهًا ۖ وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ
لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اِلَّٓا اَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ
مُبَيِّنَةٍ ۚ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ فَاِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسٰٓى
اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ اللّٰهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾

15. Ahlâksızlık[1] isnat ettiğiniz kadınların suçlarını ispat için aranızdan dört şâhit getirin. Eğer bu şâhitler olay hakkında tanıklık ederlerse o kadınları, ölünceye ya da Allah onlar için bir evlilik fırsatı verinceye kadar[2] evlerde alıkoyun.

16. Bu çirkin işi yapanlar erkekse, her ikisine (kınayıp azarlayarak) eziyet edin. Eğer tevbe edip hallerini düzeltirlerse üzerlerine gitmeyin. Bilin ki, Allah Tevvâb'tır; tevbeleri daima kabul eder, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

17. Şunu da iyi bilin ki, Allah'ın kabul etmeyi vâdettiği tevbe, iradesine hâkim olamayarak[3] bir kötülük yapan ve daha sonra da hemen ondan vazgeçenlerin tevbesidir. Allah'ın tevbelerini kabul ettiği kimseler böyle kişilerdir. Allah Alîmdir; samimiyetle tevbe edenleri bilir, Hakîm'dir; yapılan tevbeleri kabul etmek onun hikmetine uygundur.

18. Durmadan kötülük yapıp da ölmek üzere iken, "Ben şimdi tevbe ettim" diyenlerin ve kâfir olarak ölenlerin tevbeleri, Allah katında makbul bir tevbe değildir. Biz öyleleri için acı bir azap hazırladık.

19. Ey iman edenler! (Kocası ölen) kadınlara zorla vâris olmanız size helâl olmaz.[4] Zina yaptıklarına dair elinizde açık bir delil olmadıkça, eşlerinize verdiğiniz mehrin bir kısmını geri alabilmek için onlara baskı yapmayın, onlara iyi davranın, onlarla iyi geçinin. Onlardan hoşlanmayabilirsiniz; fakat şunu bilin ki, sizin hoşlanmadığınız bazı şeylerde Allah birçok hayır takdir etmiş olabilir.

1. Ebû Müslim el-Isfahânî, "Ahlâksızlık" olarak çevirdiğimiz âyetteki "Fâhişe" kelimesini sevicilik; 16. âyette kastedilen çirkin işi de erkekler arasındaki eşcinsellik olarak yorumlamıştır. Ona göre konu bilinen zinadan söz etmemektedir. Eğer zina kastedilmiş olsaydı konu iki âyette dile getirilmez, Nur sûresi ikinci âyette olduğu gibi tek âyette ifade edilmiş olurdu.
2. Lafzen, "Bir yol gösterinceye kadar." Pek çok müfessir bu ifadeyi, "Allah bir hüküm bildirinceye kadar" şeklinde anlamış, bu hükmün de daha sonra gelen Nûr 24/2. âyette açıklandığını belirtmişlerdir. Başta Zemahşerî olmak üzere bir kısım müfessirler ise bu ifadeyle böyle kadınları zinadan engelleyecek evliliğin kastedildiği görüşündedir. Biz bu görüşü tercih ettik.
3. Lafzen, "Cehaletle." Bu ifadenin "bilmeyerek" şeklinde anlamlandırılmasının isabetli olmadığını düşünüyoruz. Zira öyle anlaşıldığı takdirde cehalet masum bir kavram haline gelir, yaptığının günah ve kötü olduğunu bilmeyenlerin mazur görülmesi gerekir. Oysa cehalet suç için de günah için de geçerli bir mazeret görülmemiştir. Âyetin devamında "hemen tevbe etme" ifadesinin kullanılması bizim verdiğimiz anlamın isabetli olduğunu göstermektedir. Yani kişi yaptığının yanlış olduğunun farkındadır. Ancak öfkesi ve nefsi sağlıklı düşünme yeteneğini engellediği için o kötülüğü yapmıştır. Nitekim bu hali geçip sakinleşince hemen tevbe eder ve Allah da onun tevbesini kabul eder. Allah'ın razı olmadığı husus günahta ısrar halidir. 18. âyette böyle bir durumdan bahsedilmekte ve onların tevbesinin kabul olunmayacağı bildirilmektedir.
4. Konuyla ilgili başlıca iki yorum söz konusudur: 1. İbn Âşûr'un naklettiğine göre cahiliye döneminde kadınlara zorla vâris olma iki şekilde söz konusu olurdu: Bir kişi sevmediği karısına ne ilgi gösterir ne de boşardı. Sırf malına vâris olmak için kendi nikâhı altında onun ölmesini beklerdi. Diğer bir yöntem ise, bazı kimseler velisi bulundukları kadınları evlendirmez, onların bekâr ya da dul olarak ölmelerini bekleyerek mallarına mirasçı olurlardı. 2. Cahiliye döneminde bir adam öldüğü zaman ölen kocanın kardeşi, başka karısından olan oğlu vb. onun karısını terekeden sayar ve onu mehir vermeksizin zorla kendisine nikâhlardı. Bazen başkasıyla zorla evlendirir, mehrini kendisi alır, kadına bir şey vermezdi.

وَاِنْ اَرَدْتُّمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ ۙ وَّاٰتَيْتُمْ
اِحْدٰىهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا تَاْخُذُوْا مِنْهُ شَيْـًٔا ۗ
اَتَاْخُذُوْنَهٗ بُهْتَانًا وَّاِثْمًا مُّبِيْنًا ﴿٢٠﴾ وَكَيْفَ
تَاْخُذُوْنَهٗ وَقَدْ اَفْضٰى بَعْضُكُمْ اِلٰى بَعْضٍ وَّاَخَذْنَ
مِنْكُمْ مِّيْثَاقًا غَلِيْظًا ﴿٢١﴾ وَلَا تَنْكِحُوْا مَا نَكَحَ
اٰبَآؤُكُمْ مِّنَ النِّسَآءِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۗ اِنَّهٗ
كَانَ فَاحِشَةً وَّمَقْتًا ۗ وَسَآءَ سَبِيْلًا ﴿٢٢﴾ حُرِّمَتْ
عَلَيْكُمْ اُمَّهٰتُكُمْ وَبَنٰتُكُمْ وَاَخَوٰتُكُمْ وَعَمّٰتُكُمْ
وَخٰلٰتُكُمْ وَبَنٰتُ الْاَخِ وَبَنٰتُ الْاُخْتِ وَاُمَّهٰتُكُمُ
الّٰتِيْٓ اَرْضَعْنَكُمْ وَاَخَوٰتُكُمْ مِّنَ الرَّضَاعَةِ
وَاُمَّهٰتُ نِسَآئِكُمْ وَرَبَآئِبُكُمُ الّٰتِيْ فِيْ حُجُوْرِكُمْ
مِّنْ نِّسَآئِكُمُ الّٰتِيْ دَخَلْتُمْ بِهِنَّ ۫ فَاِنْ لَّمْ تَكُوْنُوْا
دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ ۫ وَحَلَآئِلُ اَبْنَآئِكُمُ
الَّذِيْنَ مِنْ اَصْلَابِكُمْ ۙ وَاَنْ تَجْمَعُوْا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ
اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۙ ﴿٢٣﴾

20. Bir eşi boşayıp yerine başka bir hanım almak istediğinizde, önceki karınıza verdiğiniz mehir ne kadar çok olursa olsun o mehirden hiçbir şeyi geri almayın. Ona iftirada bulunup, günah olduğunu bile bile verdiğiniz mehri geri mi alacaksınız?[1]

21. Verdiğiniz bu mehri nasıl geri alabilirsiniz ki? Siz içli dışlı olmuştunuz ve birbirinize pek çok hakkınız geçmişti. Ayrıca onlar sizden, nikâhtan doğan haklarını koruyacağınıza dair sağlam söz almışlardı.[2]

22. Geçmişte olup bitenler bir yana, üvey annelerinizle[3] sakın evlenmeyin. Şüphesiz bu, çok çirkin ve günah bir iştir, çok kötü bir âdettir.[4]

23. Size; analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek ve kız kardeşlerinizin kızları, sizi emziren sütanalarınız, sütkız kardeşleriniz,[5] karılarınızın anaları, kendileriyle zifafa girdiğiniz eşlerinizin yanınızdaki kızları (üvey kızlarınız)[6] ile evlenmeniz haram kılındı. Ancak nikâhlanıp zifafa girmeden ayrıldığınız eşlerinizin kızları ile evlenmenizde bir sakınca yoktur. Öz oğullarınızın eşleriyle (gelinlerinizle) evlenmeniz, iki kız kardeşi aynı anda nikâhınız altında bulundurmanız da haram kılınmıştır. Ancak geçmişte bu tür evlilikler olmuşsa, artık bunlar olmuş geçmiştir. Çünkü Allah Gafûr'dur; geçmişte işlediğiniz bu tür fiillerden dolayı sizi sorumlu tutmaz, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

---

1. Cahiliye döneminde, eşlerinden boşanıp başka birisiyle evlenmek isteyen kimseler kadının bir suçu olmazsa verdikleri mehri geri alamazlar, geri alabilmek için ona bir suç (zina vb.) isnat ederlerdi. Kur'an bunu da yasaklamaktadır. Bu âyetlerden anlaşılmaktadır ki, bu hükümler kadın haklarıyla ilgili dinî ve hukukî anlamda çok önemli esaslar getirmiştir. Şevkânî'nin naklettiği şu meşhur Kureyşli kadın-Hz. Ömer diyalogu ne kadar manidardır: "Evliliklerde mehir miktarlarının artması ve buna bağlı olarak evliliklerin zorlaşması üzerine Hz. Ömer mehir miktarı için bir üst sınır getirmiş ve bunu mescitte ilan etmişti. Bunu haber alan Kureyşli bir kadın halifeye gelip itiraz etmiş ve aralarında şöyle bir konuşma geçmişti: - Ey müminlerin emiri! Allah'ın kitabı mı, yoksa senin emrin mi önemli? - Tabiî ki Allah'ın kitabı. Niçin soruyorsun? - Sen insanların fazla mehir vermesini yasakladın, oysa Allah verdiğiniz mehir ne kadar çok olursa olsun…" buyurmaktadır. Bunun üzerine Hz. Ömer kadını haklı gördü ve "Bir kocakarı bile Kur'an'ı Ömer'den iyi biliyor" diyerek hatasını kabul etti ve koyduğu hükmü kaldırdı" (Neylü'l-Evtâr, VI, 180.)
2. Eşlerin evlenirken kocalarından aldıkları sağlam; ağır söz ("Mîsâkan ğalîzan") kocanın karısına iyi davranmak, geçimini sağlamak, iyi ve kötü günde ona destek olmak, karşılıklı sevgi ve güven ortamını yaratmak gibi görevleridir. Bir kadın evlenirken, ana-baba ve kardeşleri gibi en yakınlarını bırakıp koca evine giderken bu ümitleri taşır ve gittiği yerde daha mutlu olacağına inanır. Kocası, kadını boşarken onun bütün bu ümitleri ve hayalleri yıkılır gider. Bunun yanında bir de kocanın verdiği mehri kadından geri istemesi, Allah'ın rızasıyla ve vefa duygusuyla bağdaşmaz. Bkz. Rûm 30/21; Bakara 2/229.
3. Lafzen, "Babalarınızın nikâhladıkları kadınlarla."
4. Âyette geçen ve "Çok çirkin ve günah bir iş" diye çevirdiğimiz "Makt" kelimesi sözlükte kin ve buğz demektir. Araplar, bir kimsenin babası ölünce üvey annesiyle olan evliliğinden doğan çocuğa "Veledi maktî", yani "Gazaba uğramışın çocuğu" diyorlardı. Cahiliye döneminde bu tür evliliğe "Nikâh-ı makt" denilirdi.
5. Süt akrabalığının oluşması genelde çocuğun iki yaşına kadarki bir süre içinde kendi annesi dışında bir kadını emmesiyle oluşur. Emme sayısı fıkıh ekollerine göre farklılık arz eder. Süt akrabalığı ile oluşan evlenme yasağı bir iki istisna dışında kan akrabalığı sebebiyle oluşan haramlıkla aynıdır.
6. "Eşlerinizin, yanınızdaki kızları" ifadesi bağlayıcı bir kayıt değildir. Yani eşlerinizin kızları (üvey kızlarınız), yanınızda olmasalar bile onlarla evlenmeniz yasaklanmıştır.

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَآءِ اِلَّا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ۚ
كِتَابَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ ۚ وَاُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَآءَ ذٰلِكُمْ اَنْ
تَبْتَغُوا بِاَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِيْنَ غَيْرَ مُسَافِحِيْنَ ۚ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ
بِهٖ مِنْهُنَّ فَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ فَرِيْضَةً ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
فِيْمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهٖ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيْضَةِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا
حَكِيْمًا ﴿٢٤﴾ وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا اَنْ يَّنْكِحَ
الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ
مِّنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ۚ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيْمَانِكُمْ ۚ بَعْضُكُمْ
مِّنْ بَعْضٍ ۚ فَانْكِحُوْهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ
بِالْمَعْرُوْفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَّلَا مُتَّخِذَاتِ
اَخْدَانٍ ۚ فَاِذَآ اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ
مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ۚ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ
الْعَنَتَ مِنْكُمْ ۚ وَاَنْ تَصْبِرُوْا خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ
رَّحِيْمٌ ﴿٢٥﴾ يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ
الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوْبَ عَلَيْكُمْ ۚ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٢٦﴾

24. Evli kadınlarla da evlenmeniz haram kılınmıştır. Ancak (savaşta esir alınmış) cariyeleriniz bunun dışındadır. Bunlar Allah'ın size bildirdiği hükümlerdir. Bu bildirilenlerin dışındaki kadınlarla, zinadan kaçınıp iffetli bir aile hayatı yaşamak ve mehirlerini vermek kaydıyla evlenmeniz size helâl kılınmıştır. Kadınlarla evlenip zifafa girdikten sonra[1] belirlenmiş olan mehirlerini tam olarak verin. Mehrin miktarını belirledikten sonra (mehrin miktarı ve ödenmesi konusunda) karşılıklı uzlaşmanızda bir sakınca yoktur.[2] Allah Alîm'dir; içinde bulunduğunuz şartları çok iyi bilir, Hakîm'dir; kullarının durumlarına uygun hükümler koyar.

25. Sizden mehir vererek hür, iffetli mümin kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyenler; sahip olduğunuz mümin cariyeleriniz ile evlenebilirler. Allah, sizin imanınızı (iman konusunda kimin üstün olduğunu) daha iyi bilir (Siz, eş tercihinde sosyal konumu önemsemek yerine imanlı olmayı esas alın). Kaldı ki, hepiniz insanlık ailesinin üyelerisiniz. Onlarla iffetli olmaları, zina etmemeleri ve gizli dost tutmamaları şartıyla sahiplerinden izin alarak evlenin, mehirlerini örfe uygun olarak güzelce verin. Evlenmiş olan cariyeler zina ederlerse onlara, hür kadınlara verilen cezanın yarısı kadar ceza verilir.[3] Mümin bir cariye ile evlenme izni, sizin sıkıntılara düşmemeniz; zinadan korunmanız içindir. Eğer (hür bir kadınla evlenme imkânı buluncaya kadar) sabrederseniz bu sizin için daha hayırlı olur.[4] Bununla beraber Allah Gafûr'dur; sabredemeyip de cariyelerle evlenenleri hoş görür, Rahîm'dir; kullarına daima şefkatli ve merhametlidir, bundan dolayı cariyelerle nikâhlanmaya izin vermiştir.

26. Allah, indirdiği bu âyetlerle size dininizin hükümlerini açıklamayı, sizi önceki peygamberlerin güzel yollarına yöneltmeyi ve (daha önce nikâh konusunda yaptığınız) hatalarınızı da bağışlamayı murat etmiştir. Allah Alîm'dir; sizin için hangi hükümlerin yararlı olacağını çok iyi bilir, Hakîm'dir; koyduğu her hükümde bir hikmet vardır.

---

1. Lafzen, "Kadınlardan yararlandıktan sonra."

2. Âyetin bu kısmının, İslâm dininin ilk dönemlerinde meşrû kabul edilen, fakat daha sonra kaldırılan mut'a nikâhı ile ilgili olduğunu söyleyen Şiîler de vardır. Buna göre manâ şöyle olur: "Mut'a nikâhı yaptığınız kadınlara belirlediğiniz ücreti ödeyin. (Belli bir süre birlikte olmak üzere) anlaştığınız ücret konusunda daha sonra (süreyi uzatmak istemeniz halinde) karşılıklı olarak uzlaşmanızda bir günah yoktur." Hz. Peygamber mut'a nikâhını Mekke'nin fethinde ebedi olarak yasaklamıştır. Ehlissünnet âlimlerinin büyük çoğunluğu Allah Resûlünün bu hükmünü benimsemişlerdir.

3. Âyetteki bu ifade, zina cezasının Nûr 24/2. âyette belirtilen "yüz değnek vurma" olduğunu teyit etmektedir. Çünkü iddia edildiği gibi recm cezası söz konusu olursa, taşlanarak öldürmeyi ifade eden recmin yarısını düşünmek mümkün olmayacaktır.

4. Âyette hür kadınla evlenme imkânı olmayanların mümin cariyelerle evlenmelerine izin verildiği halde; "…sabrederseniz daha hayırlıdır" ifadesiyle cariyelerle evlenmenin, toplumun cariyelere bakışı açısından zorluklarına işaret edilmektedir. Çünkü cariye ile evlenen kişi ve ondan doğacak çocuk halk nazarında küçümseniyordu. Bununla birlikte o günkü kültürde mal olarak görülen cariyelerle evlenme ruhsatının verilmiş olması, İslâm dininin cariyeyi insan olarak görmesi açısından çok önemlidir. Bu yaklaşım, kölelik ve cariyeliğin kaldırılması konusunda o toplum için zihinsel bir hazırlıktır.

وَاللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ
الشَّهَوَاتِ اَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٢٧﴾ يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ
يُخَفِّفَ عَنْكُمْ ۚ وَخُلِقَ الْاِنْسَانُ ضَعِيفًا ﴿٢٨﴾ يَآ اَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ
اِلَّآ اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ ۣ وَلَا تَقْتُلُوٓا
اَنْفُسَكُمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾ وَمَنْ يَفْعَلْ
ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا ۚ وَكَانَ ذٰلِكَ
عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾ اِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ
نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا
﴿٣١﴾ وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ ۚ
لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ
مِمَّا اكْتَسَبْنَ ۚ وَسْـَٔلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهٖ ۚ اِنَّ اللّٰهَ
كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٣٢﴾ وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا
تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ ۚ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ
فَاٰتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ۚ ﴿٣٣﴾

27. Evet, Allah sizin günahlarınızı bağışlamayı murat ederken, şehvetlerine uyanlar; nikâhsız yaşamayı savunanlar da, sizi büsbütün doğru yoldan saptırmak; günah yoluna sokmak istiyorlar.

28. Allah (cariyelerle evlenmenize izin vermek suretiyle) sizin yükünüzü hafifletmek istemiştir. Çünkü insan (cinsel arzularına sabretme konusunda) zayıf olarak yaratılmıştır.

29. Ey iman edenler! Aranızda mallarınızı haksız yollarla yemeyin. Bu konuda izleyeceğiniz tek yol, karşılıklı rıza ile yapacağınız ticarettir. (Tefecilik, rüşvet, kumar ve hile ile başkalarının hakkını yiyerek) kendinizi mahvetmeyin.[1] Şüphesiz ki Allah size karşı daima şefkatli ve merhametlidir; O, merhameti gereği sizi felakete götüren yollar konusunda uyarmaktadır.

30. Kim zulüm ve düşmanlık ederek başkalarının haklarına tecavüz edip bu yasakları çiğnerse, Biz onu ateşe sokarız. Bu da Allah için kolay bir şeydir; O'nu engelleyecek bir güç yoktur.

31. Eğer (tefecilik, rüşvet, kumar ve hile ile başkalarının hakkını yemek gibi) size yasaklanmış olan büyük günahlardan kaçınırsanız, Biz diğer günahlarınızı bağışlar ve sizi güzel, şerefli bir yere; bolca nimetleri olan cennete koyarız.

32. Ey müminler! Allah'ın bir kısmınıza verip diğerine vermediği farklı lütuf ve nimetlerin aynısının kendinize de verilmesini temenni edip durmayın. Erkeklerin yapıp ettiklerinin bir karşılığı, kadınların da yapıp ettiklerinin bir karşılığı vardır.[2] Siz, Allah'ın lütuf ve kereminden bol bol istemeye bakın. Allah her şeyi, kime neyi ne kadar vereceğini en iyi şekilde bilir.

33. Nitekim Biz, ana babanın, yakın akrabaların bıraktıkları mallara, mirasçılar belirledik. Kendileriyle (mirasla ilgili) sözleşme yaptığınız kimselere[3] de paylarını verin. Unutmayın ki, Allah yaptığınız her şeye şâhittir.

---

1. Lafzen, "Nefislerinizi öldürmeyin." Haksız kazanç elde etmek bir zulümdür. "Zulüm ile âbâd olanın âhiri berbâd olur." Bu sebeple zulmeden kişi kendine yazık etmiş, kendini mahvetmiştir. Abdullah en-Nesefi bu âyete dikkat çekici bir yorum getirmiştir: "Müminler tek bir nefis gibidir. Haksız kazançla müminler kendilerini/bütün bir ümmeti öldürmüş olurlar." Bu önemli bir sosyolojik tespittir. Haksız kazanç toplumda ekonomik istikrarı bozar, güvensizliği artırır. Kendisine haksızlık yapılan insanlar zamanla o toplumda huzursuzluğa ve isyana yol açarlar. Kamu düzeni bozulur, insanlar mal ve can güvenliğinden emin olamazlar. Böylece toplum bir çeşit intihar etmiş, kendini mahvetmiş olur.
2. Âyetin nüzûl sebebi hakkında farklı rivayetler vardır. Bir rivayete göre, kadınlara, erkeklere verilen mirasın yarısının verileceğini bildiren âyet gelince erkekler, "Bizim sevaplarımız kadınların alacağı sevaptan iki kat daha fazla olacak" derken kadınlar da, "O zaman bizim günahlarımıza verilecek ceza erkeklere verilecek cezanın yarısı olur" demişlerdi. Bir başka rivayete göre, Hz. Peygamberin eşi Ümmü Seleme'nin, "Ey Allah'ın elçisi! Erkekler savaşıyor, biz savaşamıyoruz, biz mirasta onların aldığının yarısını alıyoruz" diyerek açıklama istemesi ve Hz. Peygambere, kadınlara dair bazı faziletlerin Kur'an'da zikredilmemesinin sebebinin sorulması üzerine inmiştir.
3. Cahiliye döneminde akrabalar dışındaki bazı kimseler ve azat edilmiş kölelerle kan dâvalarında tazminat ödemeye katılma amaçlı mirasçılık anlaşması yapılırdı. Âyet bu anlaşmalardan doğan haklara riâyet edilmesine dikkat çekmektedir.

اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَآءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ
عَلٰى بَعْضٍ وَبِمَآ اَنْفَقُوا مِنْ اَمْوَالِهِمْ ۚ فَالصَّالِحَاتُ
قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُ ۚ وَالّٰتِى
تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِى الْمَضَاجِعِ
وَاضْرِبُوهُنَّ ۖ فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا ۗ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾ وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا
فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ اَهْلِهٖ وَحَكَمًا مِنْ اَهْلِهَا ۚ اِنْ يُرِيدَآ
اِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا
﴿٣٥﴾ وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ
اِحْسَانًا وَبِذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِينِ
وَالْجَارِ ذِى الْقُرْبٰى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ
بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۙ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ۗ اِنَّ
اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ۙ ﴿٣٦﴾ اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ
وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَآ اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ
مِنْ فَضْلِهٖ ۗ وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ۚ ﴿٣٧﴾

34. Allah'ın kendilerine bir kısım farklı özellikler vermesi ve ailenin geçimini sağlamaları sebebiyle erkekler kadınların koruyucusu ve yöneticisidirler. İyi kadınlar, kocalarına içtenlikle saygı duyarlar ve itaatkârdırlar. Onlar Allah'ın korunmasını emrettiği iffet ve namuslarını kocaları yanlarında olmasa bile korurlar. Bu sayılan niteliklerden uzak olan ve yuvayı yıkacağından endişe ettiğiniz geçimsiz, iffetsiz ve söz dinlemeyen kadınlara önce öğüt verin, onlarla güzelce konuşun. Bunun bir faydası olmazsa yataklarında yalnız bırakın. Bu da fayda vermezse, onları (hafifçe) dövebilirsiniz.[1] Eğer sonunda söz dinleyip itaat ederlerse, artık onlar aleyhine bir yol, bir bahane aramayın. Bilin ki, Allah Aliyy'dir; çok yücedir, hanımlarınıza haksızlık yaparsanız sizi cezalandırır, Kebîr'dir; O en büyük varlık olarak sizi nasıl bağışlıyorsa siz de eşlerinizi bağışlayın.

35. Eğer karı koca anlaşmazlığının boşanmaya varacağından endişe ederseniz; her iki tarafın ailelerinden birer hakem seçip gönderin. Hakemler onların aralarını bulmak için samimiyetle çalışırlarsa Allah da onları, karı kocanın arasındaki geçimsizliği giderme konusunda başarılı kılar. Bilin ki, Allah Alîm'dir; karı koca arasındaki geçimsizliğin nasıl giderileceğini iyi bilir, Habîr'dir; gizli açık bütün durumlarınızdan haberdardır.

36. Ey müminler! Allah'ı gerektiği gibi tanıyın ve yalnız O'na ibadet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolda kalmışlara, sahip olduğunuz köle ve cariyelere iyilik edin. Allah, kibirlenerek bütün bunlara burun kıvıran, onlarla ilgilenmeyen ve kendisiyle övünüp onlara üstünlük taslayan kimseleri sevmez.

37. Böyle kimseler, kendileri cimrilik ettiği gibi başkalarını da cimriliğe teşvik ederler, Allah'ın kendilerine verdiği nimetlerden, başkalarını yararlandırmazlar. Biz, verdiğimiz nimetlere şükretmeyen böyle nankörlere aşağılayıcı bir azap hazırladık.

---

1. Âyette geçen "Nüşûz" kelimesi; sözlükte hırçınlık, iffetsizlik ve geçimsizlik anlamına gelir. Bu ifade, kadının kocasını dinlememesi, iffet konusunda duyarlı davranmaması gibi manaları ifade eder. İbn Âşûr konuyla ilgili şunları söylemektedir: "Kanaatimce konuyla ilgili nakledilen haberler bu hususta mubahlığı ifade etmektedir ki, bu mubahlık konusunda da toplumdaki bazı sınıfların ya da bazı kabilelerin örfü dikkate alınmıştır. Çünkü insanlar bu konuda farklı anlayışlara sahip olabilirler. Zira bedevi bir toplumda kadının dövülmesi onun hukukuna tecavüz sayılmayabileceği gibi kadınlar da bunu bir tecavüz olarak görmeyebilirler. Diğer taraftan dövmek, her ne kadar çok özel bir yöntem olsa da tehlikeli ve sınırını belirlemenin zor olduğu bir eylemdir. Dolayısıyla bu tamamen erkeklerin takdirine bırakılırsa zulüm boyutuna ulaşabilir. Bu sebeple fıkıh âlimlerinin çoğunluğu kadına zarar vermeme şartını getirmişlerdir. Kanaatim o ki, devlet yetkilileri bu konuyla ilgili meydana gelebilecek zararların önüne geçmek için eşini dövenlere cezai müeyyide koyma hakkına sahiptirler." (et-Tahrir ve't-Tenvir, V, 41, 44) Sonuç olarak, Kur'an'ın amacı ailede geçimsizliği gidermektir. Bunun için Kur'an, indiği dönemin şartlarına uygun yöntemler önermiştir. Amaca ulaştıracak yöntemler her zaman değişebilir. Bugünün şatlarında bu âyeti, "ailede geçimsizliği gidermek için aklın, bilimin ve örfün uygun gördüğü yöntemlere başvurun" şeklinde anlamak gerekir.

وَالَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ رِئَآءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَلَا
بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ وَمَنْ يَّكُنِ الشَّيْطٰنُ لَهٗ قَرِيْنًا فَسَاۗءَ قَرِيْنًا
(٣٨) وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَنْفَقُوْا
مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَلِيْمًا (٣٩) اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ
مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۚ وَاِنْ تَكُ حَسَنَةً يُّضٰعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَّدُنْهُ
اَجْرًا عَظِيْمًا (٤٠) فَكَيْفَ اِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍۢ بِشَهِيْدٍ
وَّجِئْنَا بِكَ عَلٰي هٰٓؤُلَاۗءِ شَهِيْدًا ۭ (٤١) يَوْمَىِٕذٍ يَّوَدُّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا
وَعَصَوُا الرَّسُوْلَ لَوْ تُسَوّٰى بِهِمُ الْاَرْضُ ۭ وَلَا يَكْتُمُوْنَ اللّٰهَ
حَدِيْثًا (٤٢) يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ
سُكٰرٰى حَتّٰى تَعْلَمُوْا مَا تَقُوْلُوْنَ وَلَا جُنُبًا اِلَّا عَابِرِيْ
سَبِيْلٍ حَتّٰى تَغْتَسِلُوْا ۭ وَاِنْ كُنْتُمْ مَّرْضٰٓى اَوْ عَلٰي سَفَرٍ اَوْ جَاۗءَ
اَحَدٌ مِّنْكُمْ مِّنَ الْغَاۗىِٕطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَاۗءَ فَلَمْ تَجِدُوْا مَاۗءً
فَتَيَمَّمُوْا صَعِيْدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوْا بِوُجُوْهِكُمْ وَاَيْدِيْكُمْ ۭ اِنَّ
اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُوْرًا (٤٣) اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ اُوْتُوْا نَصِيْبًا مِّنَ
الْكِتٰبِ يَشْتَرُوْنَ الضَّلٰلَةَ وَيُرِيْدُوْنَ اَنْ تَضِلُّوا السَّبِيْلَ ۭ

38. Yine onlar mallarını gösteriş olsun diye harcarlar, Allah'a ve âhiret gününe inanmazlar. (Onlar şeytanın arkadaşlarıdır.) Evet, şeytan kime arkadaş olmuşsa, o kişi çok kötü bir arkadaş edinmiştir.[1]

39. Onlar, Allah'a ve âhiret gününe inanıp, Allah'ın kendilerine verdiği nimetlerden Allah rızası için hayırlı işlerde harcasalardı ne zararları olurdu sanki! Allah onların mallarını ne niyetle harcadıklarını çok iyi bilmektedir.

40. Bilin ki, Allah kimseye zerre kadar haksızlık etmez, herkese hak ettiği cezayı verir. Fakat zerre kadar bir iyilik yapılmış olsa ona kat kat sevap verir ve ayrıca Kendi katından ona büyük bir mükâfat lütfeder.

41. Ey Peygamber! Biz kıyamet günü her ümmet için dünyadaki inanç ve yaşayışlarına tanıklık edecek bir şâhit getirdiğimizde ve seni de onlara şâhit kıldığımızda günahkârların halleri nice olur?!

42. Küfürde direnip Peygambere karşı gelenler o gün, "Ne olaydı yer yarılsaydı da içine girseydik!" derler ve Allah'a karşı işledikleri hiçbir günahı[2] gizleyemezler.

43. Ey iman edenler! Ne söylediğinizi (namazda ne okuduğunuzu) bilmeyecek derecede sarhoş iken namaza yaklaşmayın.[3] Cünüp iken de boy abdesti almadıkça namaz kılmayın. Ancak yolcu olur da boy abdesti alma imkânınız olmazsa o başka. Eğer hasta veya yolcu iseniz ya da küçük veya büyük abdest bozmuşsanız veya kadınlarla cinsel ilişkide bulunmuş/onlara dokunmuş[4] ve bütün bu durumlarda su (ya da mevcut suyu kullanma imkânı) bulamamış iseniz temiz bir toprak arayın; teyemmüm edin.[5] Ellerinizi, kollarınızı ve yüzünüzü toprakla meshedin. Bilin ki, Allah Afuvv'dur; sizin için kolaylık diler, zor şartlardan kaynaklanan kusurlarınızı affeder, Gafûr'dur; O daima affedici ve bağışlayıcıdır.

44. Ey Peygamber! Kendilerine kitap lütfedilmiş olan Yahudilerin yaptıklarını görüyorsun işte! Onlar kendileri sapkınlığı tercih ediyorlar ve sizi de yoldan çıkarmak istiyorlar, (Çünkü onlar sizin düşmanınızdır).

---

1. Krş. İsrâ 17/27.
2. Lafzen, "Hiçbir sözü."
3. Alkol bağımlılığı, tek seferde konulan yasakla önlenebilecek kadar basit bir bağımlılık değildir. Bu sebeple Yüce Allah yasağı uzun bir süreye yaymıştır. Bu âyet, sarhoşluk veren içkilerin yasaklanması sürecinde Bakara 2/219. âyetten sonra gelen ikinci âyettir. Daha sonra içki, Mâide 5/90. âyetle kesin olarak yasaklanmıştır.
4. Krş. Mâide 5/6. İkinci anlam, âyetteki, "Lâmestüm" kelimesini Hamza, Kisâî ve Halef'in "Lemestüm" şeklinde okumaları sebebiyle verilmiştir. "Kadınlara dokunmuşsanız" ifadesi müçtehitlerce farklı yorumlanmıştır. Hz. Ali, İbn Abbas, Mücâhid ve Ebû Hanife "lâmestüm" kıraatini esas alarak bundan maksadın cinsel ilişkide bulunmak olduğu kanaatindedirler. İmam Mâlik ve Ahmed ibn Hanbel, dokunmada şehvet hissedip etmemeyi esas almışlar, yani şehvet hissiyle dokunmanın abdesti bozacağına hükmetmişlerdir. İmam Şafiî ise, eşine ve kendisine nikâhı düşen kadınlara cinsi haz alsa da almasa da elle veya bedenen dokunmanın abdesti bozacağı kanaatindedir.
5. Teyemmüm, abdest ya da gusül alacak su bulunmadığı veya var olan suyu kullanmak mümkün olmadığı durumlarda toprakla yapılan temizliktir. Böyle bir durumda kişi önce abdest ya da gusülden hangisine ihtiyacı varsa ona niyet eder. İki elinin iç tarafı ile toprak, kireç, tuğla ve taş gibi bir kara parçasına dokunur, önce yüzünü mesh eder, sonra elleriyle tekrar toprağa dokunup sol eliyle sağ kolunu, sağ eliyle de sol kolunu dirseklerine kadar mesh ederek teyemmümü tamamlar.

اَلْجُزْءُ الْخَامِسُ ٨٥

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاَعْدَآئِكُمْ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّا ۙ وَّكَفٰى بِاللّٰهِ نَصِيْرًا ﴿٤٥﴾ مِنَ
الَّذِيْنَ هَادُوْا يُحَرِّفُوْنَ الْكَلِمَ عَنْ مَّوَاضِعِهٖ وَيَقُوْلُوْنَ سَمِعْنَا
وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَّرَاعِنَا لَيًّا بِاَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا
فِى الدِّيْنِ ؕ وَلَوْ اَنَّهُمْ قَالُوْا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا
لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَاَقْوَمَ ۙ وَلٰكِنْ لَّعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ
فَلَا يُؤْمِنُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٤٦﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ
اٰمِنُوْا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ نَّطْمِسَ وُجُوْهًا
فَنَرُدَّهَا عَلٰۤى اَدْبَارِهَاۤ اَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّاۤ اَصْحٰبَ السَّبْتِ ؕ
وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُوْلًا ﴿٤٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ
وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ ۚ وَمَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰۤى
اِثْمًا عَظِيْمًا ﴿٤٨﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ يُزَكُّوْنَ اَنْفُسَهُمْ ؕ بَلِ اللّٰهُ
يُزَكِّىْ مَنْ يَّشَآءُ وَلَا يُظْلَمُوْنَ فَتِيْلًا ﴿٤٩﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُوْنَ
عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ ؕ وَكَفٰى بِهٖۤ اِثْمًا مُّبِيْنًا ﴿٥٠﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ
اُوْتُوْا نَصِيْبًا مِّنَ الْكِتٰبِ يُؤْمِنُوْنَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوْتِ
وَيَقُوْلُوْنَ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا هٰۤؤُلَآءِ اَهْدٰى مِنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا سَبِيْلًا ﴿٥١﴾

45. Allah sizin düşmanlarınızı çok iyi bilmekte, sizi uyarmaktadır. Dost ve yardımcı olarak size O yeter.

46. Yahudilerden öyleleri var ki, dine saldırmak amacıyla dillerini eğip bükerek bir kısım kelimelerin yerlerini değiştirip anlamlarını çarpıtırlar. Şöyle ki: ("İşittik ve itaat ettik" cümlesini) "İşittik ve karşı geldik" şekline;[1] ("Dinle! Allah sana kötü söz işittirmesin" sözünü de) "İşitmez olasıca! Dinle!" şekline çevirerek söylerler. Ayrıca ("Sözü anlayabilmemiz için bizi gözet" anlamındaki) "Râinâ" sözünü ("Ahmak" anlamına gelen) "Raînâ" şeklinde telaffuz ederler. Eğer onlar (eğip bükmeden) "İşittik ve itaat ettik", "Dinle" ve "Bize bak", deselerdi kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olurdu.[2] Fakat inkârları sebebiyle Allah onlara lânet etmiştir. Onlar aslâ iman etmezler.

47. Ey kendilerine kitap verilenler! Rezil ve perişan bir şekilde ülkenizden sürülmeden[3] ya da cumartesi yasağına uymayanlara lânet ettiğimiz gibi[4] size de lânet etmeden önce, gelin elinizdeki kitabı tasdik etmek üzere indirdiğimiz bu Kur'an'a inanın. Bilin ki, Allah bir hüküm verirse[5] o mutlaka yerine gelir.

48. Allah kendisine ortak koşulmasını affetmez, dilediği kimselerin bunun dışındaki günahlarını bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa bilsin ki, O'na iftira etmek suretiyle büyük bir günah işlemiş olur.[6]

49. Ey Peygamber! (Allah'ın seçkin kulları olduklarını iddia edip cennete gireceklerini ileri sürerek) kendilerini temize çıkaran şu Yahudileri görüyorsun değil mi? Hâlbuki Allah'ın temize çıkarıp cennete koyacağı kimseler, Kendi dilediği (hidayet yolunu tercih eden) kimselerdir ki, onlara kıl kadar bile haksızlık yapılmaz.

50. Şunlara bak! Uydurdukları yalanları Allah'a isnat ederek O'na nasıl da iftira ediyorlar! Bu apaçık günah onlara yeter.

51. Ey Peygamber! Kendilerine kitap lütfedilmiş olan Yahudilerin yaptıklarını görüyorsun işte. Ne hallere düştüler! Kâhinlere ve şeytan tabiatlı kimselere[7] inanıyor ve müşriklerin Müslümanlardan daha doğru yolda olduklarını söylüyorlar.

---

1. "Eta'nâ" sözünün ilk harfini "ayn", ikinci harfini "sâd", üçüncü harfini de "yâ" harfine çevirerek "Asaynâ" şekline dönüştürürler, böylece "İtaat ettik" sözünü, harf ve vurgu oyunuyla "Karşı geldik" anlamında kullanırlardı.
2. Krş. Bakara 2/104.
3. Lafzen, "Yüzünüzü mahvederek ensenize döndürmeden." Zemahşerî başta olmak üzere pek çok müfessir, bu ifade ile Nadîroğulları'nın sürgün edilmesinin kastedildiği görüşündedir.
4. Bkz. Bakara 2/65-66.
5. Lafzen, "Allah'ın emri."
6. Krş. Zümer 39/53; Tevbe 9/31.
7. Krş. Bakara 2/256. Âyette geçen "Cibt" kelimesi sözlükte büyü, büyücü ve şeytan anlamlarına da gelmektedir. "Tâğût" kelimesi ise, azmak, azgınlık etmek, isyan etmek gibi anlamlara gelen "Tuğyan" kökünden türetilmiştir. Buradaki anlamı, "İnsanları doğru yoldan saptıran kimse, şeytan ve şeytan tabiatlı kimse" demektir. Burada kastedilen kişiler Huyey b. Ahtab ile Ka'b b. Eşref'tir. Uhud Savaşından sonra bir grup Yahudi bu iki zatın aklına uyarak Mekke'ye gidip Müslümanlara karşı savaşmak üzere müşriklerle anlaşma yapmak istemişlerdi. Bunu yaparken şirk koşmanın Müslüman olmaktan daha hayırlı olduğunu söyleyerek menfaatleri için gerçekleri çarpıtmışlardı.

أُولَٰٓئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ ۖ وَمَن يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾
أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذًا لَّا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ﴿٥٣﴾
أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَآ ءَاتَىٰهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ ۖ فَقَدْ ءَاتَيْنَآ ءَالَ
إِبْرَٰهِيمَ الْكِتَٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَءَاتَيْنَٰهُم مُّلْكًا عَظِيمًا ﴿٥٤﴾
فَمِنْهُم مَّنْ ءَامَنَ بِهِۦ وَمِنْهُم مَّن صَدَّ عَنْهُ ۚ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٥﴾
إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ
جُلُودُهُم بَدَّلْنَٰهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا۟ ٱلْعَذَابَ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٥٦﴾ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ الصَّٰلِحَٰتِ سَنُدْخِلُهُمْ
جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ لَّهُمْ فِيهَآ
أَزْوَٰجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۖ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤَدُّوا۟
ٱلْأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهْلِهَا ۙ وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُوا۟
بِٱلْعَدْلِ ۚ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًۢا بَصِيرًا
﴿٥٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَطِيعُوا۟ اللَّهَ وَأَطِيعُوا۟ الرَّسُولَ وَأُو۟لِى
ٱلْأَمْرِ مِنكُمْ ۖ فَإِن تَنَٰزَعْتُمْ فِى شَىْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن
كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾

52. Bunlar, Allah'ın lânet ettiği kimselerdir. Şunu iyi bil ki, Allah'ın lânet ettiği kimseye yardım edecek birini aslâ bulamayacaksın.

53. Yahudiler Allah'ın mülküne ortak olduklarını mı sanıyorlar? Eğer öyle (bir hak ve yetkileri) olsaydı, insanlara zerre kadar[1] bile bir şey vermezlerdi.

54. Yoksa onlar, Allah'ın Peygambere ve müminlere[2] lütuf ve keremiyle verdiği (peygamberlik, zafer, yardım gibi) nimetleri mi kıskanıyorlar? Oysa Biz İbrahim'in soyuna da kitap ve peygamberlik[3] vermiş ve onlara büyük bir saltanat bahşetmiştik.

55. Bununla beraber Yahudilerin bir kısmı İbrahim soyuna verilen vahye inanmış, bir kısmı da ondan yüz çevirmiştir. Onlara cehennemin alevler püskürten korkunç ateşi yeter.

56. Âyetlerimizi inkârda direnen böyle kimseleri öyle bir ateşe sokacağız ki, her yanıp piştiklerinde derilerini, azabı tekrar tekrar tatsınlar diye yeni derilerle değiştireceğiz.[4] Allah Azîz'dir; vereceği cezayı kimse engelleyemez, Hakîm'dir; kâfirleri cezalandırması hikmetine uygundur.

57. İman edip iyi ve yararlı işler yapanları ise, alt tarafından ırmaklar akan ve sürekli kalacakları cennetlere yerleştireceğiz. Onlar için orada tertemiz eşler olacaktır.[5] Onları cennetteki koyu gölgelikler altında (mutluluk içinde) yaşatacağız.

58. Allah emanetleri; görev ve sorumlulukları ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletli davranmanızı emreder.[6] Bakın Allah size ne güzel öğüt veriyor! Unutmayın ki, Allah Semî'dir; sizin hak ve hukuka dair bütün konuştuklarınızı işitir, Basîr'dir; yaptıklarınızı görür, emanetlere riayet edip etmediğinizi bilir.

59. Ey iman edenler! Allah'a, Peygambere ve sizden olan yöneticilerinize itaat edin. Herhangi bir meselede ihtilâfa düştüğünüzde konuyu Allah'a ve Peygambere götürün.[7] Çünkü siz, Allah'a ve âhiret gününe inanan insanlarsınız. Bilin ki, bu sizin için daha hayırlıdır ve neticesi en güzel olan da budur.

---

1. Lafzen, "Hurma çekirdeğinin yivindeki zar kadar."
2. Lafzen, "İnsanlara."
3. Lafzen, "Hikmet." Âyet, Yahudilerin bu kıskançlığının yersiz olduğunu, Allah'ın onların atalarına da peygamberlik ve saltanat verdiğini, fakat bunların kıymetini bilmediklerini ima etmektedir. Hz. İbrahim'in soyundan gelip peygamberlik ve saltanat verilenler, Davud ve Süleyman gibi peygamberlerdir.
4. Cehennemdekilerin derilerinin yandıktan sonra yenilenmesi, bazı müfessirlere göre, azabın çok uzun müddet süreceğinden kinayedir. Bu, temsilî bir üslûptur.
5. Krş. Bakara 2/25.
6. Bu âyet, Yahudilerin yukarıda anlatılan tavır ve tutumlarıyla kendilerine verilen din emanetine hıyanet etmeleri münasebetiyle Müslümanlara bir uyarı niteliğindedir. Eski Arap geleneğinde Kâbe ve hac hizmetleri belli kabileler arasında paylaşılmıştı. Kâbe anahtarları Abdüddaroğulları'nın emanetindeydi. Rivayete göre Hz. Peygamberin, Mekke'nin fethinde ailesi adına Kâbe'nin anahtarını elinde bulunduran Osman b. Talha'dan almak istemesi üzerine bu âyet nâzil olmuştur. Nüzul sebebi ile ilgili başka rivayetler de vardır. Emanet kavramı oldukça geniş bir anlam taşır. Bakara 2/283'te bir kişinin diğerine emanet olarak bıraktığı eşyadır. Ahzâb 33/72'de insana yüklenen görev ve sorumluluklardır. Ayrıca bkz. Enfâl 8/27. Kulun Rabbine karşı emaneti onun emirlerini yerine getirmesi, yasaklarından sakınması, kendini Allah'a yakınlaştıracak işler yapmasıdır.
7. Yani, "Kitap ve sünnete başvurarak, kıyas yaparak anlaşmazlığı çözün."

اَلْجُزْءُ الْخَامِسُ ٨٧

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ
وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ اَنْ يَتَحَاكَمُٓوا اِلَى
الطَّاغُوتِ وَقَدْ اُمِرُٓوا اَنْ يَكْفُرُوا بِهٖ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ
اَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالاً بَعِيداً ﴿٦٠﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا
اِلٰى مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ رَاَيْتَ الْمُنَافِقِينَ
يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُوداً ﴿٦١﴾ فَكَيْفَ اِذَٓا اَصَابَتْهُمْ
مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَٓاؤُكَ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ
اِنْ اَرَدْنَٓا اِلَّٓا اِحْسَاناً وَتَوْفِيقاً ﴿٦٢﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ
اللّٰهُ مَا فِى قُلُوبِهِمْ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ
فِٓى اَنْفُسِهِمْ قَوْلاً بَلِيغاً ﴿٦٣﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ
اِلَّا لِيُطَاعَ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ
جَٓاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ
لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّاباً رَحِيماً ﴿٦٤﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ
حَتّٰى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِٓى
اَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيماً ﴿٦٥﴾

60. Ey Peygamber! Sana indirilen Kitaba ve senden önce indirilen kitaplara iman ettiklerini ileri sürenlerin, yargılanmak üzere Tâğût (şeytanî duygularla hareket eden kimseye) başvurmak istediklerini görüyorsun değil mi? Oysa onlar ona uymamakla emrolunmuşlardı. Şeytanî duygularla hareket eden o kişi ise, onları tam manasıyla bir sapkınlığa sürüklemek istemektedir.[1]

61. O münafıklara, "Allah'ın indirdiği Kitaba ve Peygambere gelin; onun hükümlerine uyun" denildiğinde, onların senden büsbütün uzaklaştıklarını görürsün.

62. Seni bırakıp yargılanmak üzere başkalarına gitmeleri sebebiyle başlarına bir felâket geldiğinde halleri nice olur?! Bir de, sana gelip Allah adına yemin ederek, "Bizim amacımız sadece iyilik ve uzlaşma idi" diye özür dilemeye kalkıyorlar.

63. Ey Peygamber! Allah onların kalplerindekini iyi bilir. Sen onların özür dilemelerine itibar etme. Onlara yaptıklarının çok kötü bir şey olduğunu anlat. Kendileriyle öyle bir konuş ki, içlerine otursun, yürekleri korkuyla dolsun.[2]

64. Biz, koyduğumuz kural gereği, gönderdiğimiz her peygamberi kendisine uyulması için gönderdik. Eğer onlar (o şeytan tabiatlı kişinin hakemliğine başvurmakla) kendilerine zulmettiklerinde, pişmanlık duyarak hemen sana gelip Allah'ın kendilerini bağışlamasını dileselerdi ve sen de peygamber olarak onların bağışlanmasını isteseydin, Allah'ın tevbeleri daima kabul ettiğini ve O'nun ne kadar merhametli olduğunu görürlerdi.

65. Hayır! Rabbine andolsun ki, onlar anlaşmazlığa düştükleri konularda seni hakem olarak kabul etmedikçe ve verdiğin hükümden dolayı içlerinde bir sıkıntı, bir burukluk duymaksızın sana yürekten teslim olmadıkça iman etmiş sayılmazlar.

---

1. Krş. Bakara 2/256; Nisâ 4/51. Tâğut, "tuğyan" mastarındandır. Kur'an'da bu kelime çok azmak, isyan etmek, kendinden başka büyük tanımamak, kendisini tanrılaştırmak gibi anlamlara gelir. Âyetteki tâğut kelimesi ile Ka'b bin Eşref kastedilmektedir, azgınlığı ve peygambere düşmanlığı sebebiyle şeytana benzetilmiştir. Rivayete göre Bişr adında bir münafığın bir Yahudi ile dâva konusu bir meseleleri vardır. Yahudi "Muhammed'e gidelim, aramızda o karar versin" der. Bişr ise Ka'b b. Eşref'e gitmeyi teklif eder. Sonunda Hz. Peygamber'e giderler, fakat onun verdiği hükme münafığın razı olmaması üzerine bu âyet inmiştir. Bunun dışında ayetin iniş sebebiyle ilgili başka rivayetler de vardır. Bunlar dikkate alındığında çıkarılacak sonuç şudur: Hz. Peygamberin getirdiği değerlerin dışında keyiflerine göre hüküm verecek merci arayan herkes tâğuta veya şeytana uymuş olur.

2. Lafzen, "Etkileyici bir söz söyle." Zemahşeri şu açıklamayı yapmıştır: "Onlara öylesine açık ve net bir söz söyle ki, söylenecek söz, onlar için açık ve etkileyici olsun, kalplerinde de iz bıraksın, onu her hatırladıklarında hep tasa ile dolsunlar, üzüntülerini hiç unutmasınlar. Bu sebeple hep korku içinde olup içlerinde hep o endişeyi taşısınlar. Yani kendilerinde nifak belirtisi görüldüğünde köklerinin kazınacağı endişesi içinde yaşasınlar. Münafıklıklarının Allah tarafından bilindiğini bilsinler ve ayaklarını denk alsınlar. Kendilerinin cezalandırılamamış olmalarının sebebi, küfürlerini gizleyip Müslüman görünmüş olmalarıdır. İhanetleri açığa çıktığında müşriklerden farkları kalmayacak ve en şiddetli şekilde cezalandırılacaklardır." Zemahşeri'ye göre şu mana da muhtemeldir: "Onlara tek tek öğütte bulun. Bu onlarda daha fazla etki bırakır. Öyle konuş ki, o konuşma kalplerine işlesin."

وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْ اَوِ اخْرُجُوا
مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ اِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ ۖ وَلَوْ اَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا
يُوعَظُونَ بِهٖ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴿٦٦﴾ وَاِذًا
لَاٰتَيْنَاهُمْ مِنْ لَدُنَّٓا اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٧﴾ وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا
مُسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذِينَ
اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيّٖنَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَٓاءِ
وَالصَّالِحِينَ ۚ وَحَسُنَ اُولٰٓئِكَ رَفِيقًا ﴿٦٩﴾ ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ
اللّٰهِ ۚ وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَلِيمًا ﴿٧٠﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ
فَانْفِرُوا ثُبَاتٍ اَوِ انْفِرُوا جَمِيعًا ﴿٧١﴾ وَاِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ
لَيُبَطِّئَنَّ ۚ فَاِنْ اَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَالَ قَدْ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيَّ اِذْ
لَمْ اَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا ﴿٧٢﴾ وَلَئِنْ اَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللّٰهِ
لَيَقُولَنَّ كَاَنْ لَمْ تَكُنْۢ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يٰلَيْتَنِي كُنْتُ
مَعَهُمْ فَاَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧٣﴾ فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ الَّذِينَ
يَشْرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ ۗ وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ
اللّٰهِ فَيُقْتَلْ اَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٧٤﴾

66. (İçlerinde, "Allah bize neyi emrederse biz onu yerine getiririz" diyen Yahudiler var.) Biz onlara, "Allah yolunda canınızı feda edin" ya da "Yurtlarınızı terk edin" (Allah yolunda hicret edin) diye emretseydik, birkaç kişi hariç bu emri yerine getiren olmazdı. Eğer onlar, verilen öğütleri yerine getirip Peygamberi dinleselerdi, bu hem kendileri için daha hayırlı olur, hem de gerçek imana kavuşmalarına vesile olurdu.[1]

67. İşte o zaman Biz kendilerine katımızdan büyük bir mükâfat verirdik.

68. Ve onları doğru yola iletmiş olurduk.

69. Allah'a ve Peygambere itaat edenler bilsinler ki, onlar (âhirette) Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddîkler, şehitler[2] ve iyi kimselerle beraber olacaklardır. Ne güzel arkadaştır onlar![3]

70. İşte bu, Allah'ın onlara bir lütfudur. Allah kime lütuflarda bulanacağını çok iyi bilir.

71. Ey iman edenler! Düşmana karşı savunma önlemlerinizi alın, silahlanın; bölük bölük veya toptan savaşa gidin.

72. Fakat gerçek şu ki, savaşa gitme konusunda sizden bazıları ağırdan almaktadır. Eğer savaşta yenilirseniz,[4] o münafıklardan her biri şöyle der: "Allah bana lütfetmiş, iyi ki savaşa gitmemişim, gitmiş olsaydım ben de onlarla birlikte olacaktım ve bu felaket benim de başıma gelecekti."

73. Eğer siz, (savaşın sonunda zafer ve ganimet elde ederek) Allah'ın lütfuna erişirseniz -sanki sizinle kendisi arasında hiç tanışıklık yokmuş, sanki yabancıymış gibi- o zaman da şöyle der: "Keşke ben de onlarla beraber olsaydım da, ben de bu nimetlerden çokça pay alsaydım."

74. O halde, dünya hayatına karşı âhireti tercih edenler Allah yolunda savaşsınlar. Şunu iyi bilin ki, Allah yolunda savaşanlar şehit de olsa gazi de olsa[5] Biz onlara büyük bir mükâfat vereceğiz.

---

1. Yüce Allah bu ifadelerle muhataplarını dört âyet sonra gelecek savaş emrine hazırlamaktadır.
2. Sıddîkler, Allah'a ve O'nun elçisine en önce inanmakla Allah katında özel bir konuma sahip kimselerdir. Şehitler ise, amellerini Allah'ın her zaman kendilerini gördüğü bilinciyle yapan ya da inandığı yüce değerler uğruna canını veren kimselerdir. Her iki ifade de Allah katında önemli bir konumu olanlarla ilgili özel iki kavramdır. Ayrıca krş. Hadîd 57/19.
3. Bir sahabî Hz Peygambere gelerek şöyle demiştir: "Ey Allah'ın elçisi! Ben sizi canımdan ve çocuklarımdan daha çok seviyorum. Evimde iken bile seni düşünüyor her fırsatta seni görmeye geliyorum. Ölünce seni göremekten korkuyorum. Zira sen peygamberlere mahsus yüce makamda olacaksın." Hz. Peygamber buna cevap vermeden Allah'a ve Resulüne itaat edenlerin cennette kimlerle beraber olacağını bildiren bu âyet gelmiştir.
4. Lafzen, "Başınıza bir felâket gelirse."
5. Lafzen, "Öldürülse de gâlip gelse de." İnsanlar arasında hakkı, hukuku ve adaleti tesis etmeye çalışan İslâm dini, karşısında bu değerlere karşı olan şer güçleri bulmuş ve onlarla mücadele etmek zorunda kalmış, bu mücadelenin nihaî noktası onlarla savaşmak olmuştur. Hayatı dünya zevkinden ibaret sanan münafıklar bu tür savaşlarda bile hep çıkarlarını düşünmüşlerdir. Yüce bir dava peşinde olan müminler bu hususta hayatlarını feda etmekten çekinmemişler, böylece hem geride bıraktıkları nesillere onurlu bir hayat bırakmışlar hem de kendileri Allah'ın lütfuna nail olmuşlardır.

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ
وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَٰذِهِ الْقَرْيَةِ
الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ
نَصِيرًا ﴿٧٥﴾ الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ
الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ
وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ
مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا
لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ
الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَىٰ وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾ أَيْنَ
مَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ وَإِنْ
تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَٰذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا
هَٰذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَٰؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ
يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾ مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ
سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾

75. Ey müminler! Size ne oluyor da erkek, kadın ve çocuklardan şiddetli baskılara maruz kalan birtakım çaresiz insanları[1] kurtarmak için Allah yolunda savaşmıyorsunuz? Öyle ki, bu insanlar, "Ey Rabbimiz! Bizi bu ülkedeki zâlim halkın elinden kurtar, Kendi katından bize sahip çıkacak, haklarımızı koruyacak ve bize yardım edecek birini gönder!" diye yakarıp duruyorlar.

76. Bilin ki, inanan kimselere Allah yolunda savaşmak yaraşır. Küfürde direnenlerin işi ise, Tağût (şeytani güçler) yolunda savaşmaktır. Ey inananlar! Siz de şeytanın dostlarına, yandaşlarına karşı savaşın. Aslına bakılırsa şeytanın tuzağı (uğrunda savaştığınız Allah'ın gücü karşısında) çok zayıftır.

77. Ey Peygamber! Vaktiyle kendilerine, "Şimdi savaşı düşünmeyin, namazınızı kılmaya, zekâtınızı vermeye bakın" denilenleri görüyorsun değil mi? Şimdi onlara düşmanla savaş farz kılınınca bir kısmı Allah'tan korkar gibi -hatta ondan da fazla- düşmandan korkuyor ve "Ey Rabbimiz! Niçin bize savaşı farz kıldın? Bunu bizim için biraz daha geciktirseydin olmaz mıydı?" diye yalvarırcasına bakıyor.[2] Sen onlara de ki: "Dünyanın geçici zevkleri (âhirete nazaran) çok az bir şeydir. Âhiret ise, Allah'ın cihat emrine karşı sorumlu ve duyarlı davrananlar için daha hayırlıdır. O gün siz, kıl kadar bile haksızlığa uğramayacaksınız."

78. Unutmayın ki, nerede olursanız olun ölüm sizi mutlaka yakalar, hatta siz, sağlam kalelerde, burçlarda olsanız bile.[3] Ölümden korkan böyle kimseler bir iyiliğe ve güzelliğe kavuştuklarında, "Bu Allah'tandır" derler. Fakat başlarına bir kötülük gelirse, "Bu senin yüzünden" derler. Sen onlara de ki: "Başınıza gelen her şey Allah'tandır; O'nun koyduğu kurallar gereğidir." O halde bu insanlara ne oluyor da sözü anlamaya, hakikati görmeye yanaşmıyorlar.

79. Hâlâ diyorlar ki: "Başına bir iyilik gelirse bu Allah'tandır, herhangi bir kötülük gelirse bu da sendendir."[4] Oysa Biz seni insanlara elçi olarak gönderdik. (Onların başına gelenlerle senin ne ilgin olabilir ki? Onlar inanmasalar da) senin peygamberliğine tanık olarak Allah yeter.

---

1. Âyette sözü edilen ezilenler; çaresiz kimseler, müşrikler tarafından Medine'ye göç etmeleri engellenen ve Mekke'de zulüm gören Müslümanlardır. Âyet onlardan bahsetmekle birlikte, her devirde bu tür insanlara yardım edilmesi gerektiğini hatırlatır.

2. Lafzen, "Yalvarıyorlar." Beydâvî, söz konusu kimselerin bu ifadeleri içlerinden geçirmiş olmaları ihtimalini zikretmiştir. Konunun akışı bu ihtimale uygun olduğu için âyeti, "Yalvarırcasına bakıyorlardı" şeklinde tercüme etmeyi uygun gördük.

3. Krş. Âl-i İmrân 3/185; Enbiyâ 21/35; Ankebût 29/57.

4. Bazı müfessirler bu âyetin önceki âyetle ilgili olduğunu ve başında gizli bir "Diyorlar ki" fiilinin bulunduğunu ifade etmişlerdir ki, konunun akışı açısından biz bu anlamı daha uygun bulduk. Âyete böyle bir takdir yapmadan müstakil bir anlam vermek de mümkündür. Bu takdirde şöyle bir yorum yapılabilir: İyiliği de kötülüğü de tercih eden insandır, bunların her ikisini yaratan da Allah'tır. Yüce Allah yarattıklarını insanın yararını ve iyiliğini gözeterek düzenlemiştir. Ancak insan, davranışlarıyla bu iyilik üzere kurulmuş düzeni bozup kötülüğün oluşmasına sebep olduğu için kötülük, insana isnat edilmiştir.

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ ۚ وَمَنْ تَوَلّٰى فَمَآ اَرْسَلْنَاكَ
عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۝٨٠ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ ۖ فَاِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ
بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِى تَقُولُ ۖ وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ ۚ
فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۚ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ۝٨١ اَفَلَا
يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوا فِيهِ
اخْتِلَافًا كَثِيرًا ۝٨٢ وَاِذَا جَآءَهُمْ اَمْرٌ مِنَ الْاَمْنِ اَوِ الْخَوْفِ
اَذَاعُوا بِهٖ ۚ وَلَوْ رَدُّوهُ اِلَى الرَّسُولِ وَاِلٰٓى اُولِى الْاَمْرِ مِنْهُمْ
لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ ۚ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ اِلَّا قَلِيلًا ۝٨٣ فَقَاتِلْ فِى سَبِيلِ
اللّٰهِ ۚ لَا تُكَلَّفُ اِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ عَسَى اللّٰهُ اَنْ
يَكُفَّ بَاْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ وَاللّٰهُ اَشَدُّ بَاْسًا وَاَشَدُّ تَنْكِيلًا
۝٨٤ مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهٗ نَصِيبٌ مِنْهَا ۚ وَمَنْ
يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهٗ كِفْلٌ مِنْهَا ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى
كُلِّ شَىْءٍ مُقِيتًا ۝٨٥ وَاِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِاَحْسَنَ
مِنْهَآ اَوْ رُدُّوهَا ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ حَسِيبًا ۝٨٦

80. Kim Peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim de itaat etmez ve yüz çevirirse bilesin ki, Biz seni onlara bekçi olarak göndermedik.[1]

81. Ey Peygamber! Münafıklar senin yanında iken, "Ne dersen kabulümüzdür" derler. Fakat senin yanından çıkıp gittiklerinde, onlardan bir grup geceleyin toplanır, senin söylediğinin aksine düşünceler üretirler. Allah onların geceleyin kurdukları tuzakları kaydeder. Bu yüzden sen onlara aldırma, yalnız Allah'a güven, O'na dayan. Dayanıp güvenilecek tek vekil Allah'tır.

82. Onlar bu Kur'an üzerinde hiç mi düşünmüyorlar? Eğer o, Allah'tan başka biri tarafından gönderilmiş olsaydı onda birçok çelişki bulurlardı.

83. Bazı imanı zayıf kimseler, Müslümanların güvenliğine dair olumlu veya olumsuz bir haber aldıklarında onu etrafa yayarlar. Oysa edindikleri bilgileri Peygambere ve yetkililere ulaştırmış olsalardı, onlar haberin kaynağına inerek işin aslını öğrenir, gerçeği ortaya çıkarırlardı.[2] Eğer Allah'ın keremi, lütfu ve rahmeti olmasaydı çoğunuz (bu tür düşüncesiz davranışlarınızla) şeytana uyup gitmiştiniz.

84. Ey Peygamber! (Eğer müminler savaşmakta gevşeklik gösteriyorlarsa sen çık, tek başına) Allah yolunda savaş. Çünkü savaşmakla öncelikle sen yükümlüsün. Müminleri de savaşa teşvik et. Allah kâfirlerin gücünü mutlaka kıracaktır. Çünkü Allah'ın darbesi çok şiddetli, cezası çok ağırdır.

85. Kim güzel ve hayırlı bir iş için kılavuzluk ederse (Peygamberle birlikte savaşa öncülük ederse) ondan bir sevap kazanır.[3] Kim de kötü bir iş için aracılık ederse (Peygamberle birlikte savaşa katılmaz ve başkalarını da engellerse) o da bundan dolayı bir günah kazanır. Allah herkese, iyi ya da kötü yaptığı her şeyin karşılığını vermeye muktedirdir.

86. Bununla birlikte size barış teklif edilirse, siz o tekliften daha güzel ya da ona denk bir teklifle karşılık verin. Unutmayın ki, Allah tek tek her şeyin hesabını tutmaktadır.[4]

---

1. Yani, "Sen onları günahlardan korumakla yükümlü değilsin. Sen sadece bildirmekle yükümlüsün. Onları zorla itaat ettirecek de değilsin. Onların hesabını görmek Bize aittir."
2. Milletlerin hayatında, özellikle savaş sırasında istihbarat çok önemlidir. İstihbaratta elde edilen bir bilgiyi değerlendirmek ve yorumlamak bir tecrübe ve uzmanlık işidir, herkesin yapabileceği bir şey değildir. Dolayısıyla böyle bir bilgiyi yetkili kişiye ulaştırmak gerekir. Halk arasında yaymak fayda yerine zarar getirir.
3. Âyette geçen "Şefaat" kelimesi "katılmak, aracı ve yardımcı olmak" gibi anlamlara da gelmektedir. Bir önceki âyette Hz. Peygamberin tek başına da olsa savaşmasının emredildiği ve bu âyetin de savaşla ilgili olduğu göz önüne alındığında bizim parantez içinde verdiğimiz ikinci mânanın da uygun olduğu anlaşılmaktadır. Zemahşerî, âyeti birinci anlamında, M. Reşit Rıza ise ikinci anlamında yorumlamıştır.
4. Pek çok müfessir bu âyeti, günlük dilde kullandığımız selâmlaşma ile ilgili olarak anlamlandırmıştır. Fakat Râzî'nin de ilk yorum olarak belirttiği gibi âyet, savaştaki barış teklifiyle ilgilidir. Krş. Enfâl 8/61.

اَلْجُزْءُ الْخَامِسُ ٩١

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۜ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۜ
وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدِيثًا ﴿٨٧﴾ فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنٰفِقِينَ
فِئَتَيْنِ وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا ۜ اَتُرِيدُونَ اَنْ تَهْدُوا مَنْ اَضَلَّ
اللّٰهُ ۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾ وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ
كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَآءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ اَوْلِيَآءَ حَتّٰى
يُهَاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ
حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ ۠ وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ۙ ﴿٨٩﴾
اِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ اِلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ اَوْ جَآءُوكُمْ
حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ اَنْ يُقَاتِلُوكُمْ اَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ ۠ وَلَوْ شَآءَ
اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ ۚ فَاِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ
وَاَلْقَوْا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ ۙ فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا
﴿٩٠﴾ سَتَجِدُونَ اٰخَرِينَ يُرِيدُونَ اَنْ يَاْمَنُوكُمْ وَيَاْمَنُوا قَوْمَهُمْ ۠
كُلَّمَا رُدُّوا اِلَى الْفِتْنَةِ اُرْكِسُوا فِيهَا ۚ فَاِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا
اِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوا اَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ
ثَقِفْتُمُوهُمْ ۠ وَاُولٰٓئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ۚ ﴿٩١﴾

87. Allah, öyle bir Tanrıdır ki, O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur ve O, geleceği konusunda hiç şüphe bulunmayan kıyamet günü hepinizi, hesaba çekmek üzere bir araya toplayacaktır. Söyleyin, (vaadini gerçekleştirmesi bakımından) Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?

88. Ey müminler! Size ne oluyor ki, münafıkların kâfir olup olmadıkları konusunda ikiye ayrılıyorsunuz. İşledikleri günahlar, kurdukları tuzaklar yüzünden Allah onları baş aşağı etmiş; kâfirlere dâhil ederek cehenneme yuvarlamıştır. Allah'ın saptırdığı insanları siz mi doğru yola getireceksiniz? Ey Peygamber! Allah bir kimseyi (küfrü tercih etmesi sebebiyle) saptırırsa sen artık onun için bir kurtuluş yolu bulamazsın.

89. Kâfirler, sizin de kendileri gibi kâfir olup aynı inançta olmanızı isterler. İman ederek Allah yolunda hicret etmedikleri sürece onlardan hiçbirini dost edinmeyin. Eğer iman etmezler ve düşmanlığa devam ederlerse, onları yakalayın ve bulduğunuz yerde (diğer müşriklere yaptığınız gibi) öldürün.[1] Onlardan hiçbirini dost edinmeyin, hiçbiriyle işbirliği yapmayın.

90. Ancak, savaşmamak üzere anlaşma yaptığınız bir kabileye sığınanlara yahut sizinle veya kendi kabileleriyle savaşmaktan bıkarak size gelip savaşmayacaklarını bildirenlere dokunmayın. Eğer Allah dileseydi onları size saldırtır ve onlar sizinle savaşırlardı. Onlar sizden uzak durup sizinle savaşmazlar ve size barış teklif ederlerse, bu durumda Allah, onların aleyhine herhangi bir şey yapmanıza izin vermez.[2]

91. Bir kısım inkârcıların, hem sizinle hem de kendi kabileleriyle barış ve güven içinde yaşamak istediklerini göreceksiniz.[3] Bunlar her ne zaman size karşı savaşa çağrılsa, bu çağrıya gözü kapalı uyarlar. Eğer onlar sizi rahat bırakmaz, barışa yanaşmaz ve (fırsat buldukça) size saldırmaktan geri durmazlarsa onları takip edin ve yakaladığınız yerde öldürün. İşte onlar, kendilerine karşı savaşmanız için size açıkça yetki verdiğimiz kimselerdir.

---

1. Hz. Peygamber hiçbir kâfirin sebepsiz ve suçsuz yere öldürülmesini emretmemiştir. Âyetteki: "Bulduğunuz yerde öldürün" emri, Müslümanlarla savaş halinde olan Mekkeli müşriklerle işbirliği yapan ve onlara yardım edip Müslümanlara hıyanet eden münafıklar içindir. Anlaşılmaktadır ki, bu durum savaş haliyle ilgilidir. Nitekim müşrikler de Müslümanlardan yakaladıklarını öldürüyorlardı. Bir sonraki âyet bu hususa açıklık getirmektedir.
2. Bu kabile Eslemî kabilesidir. Hz. Peygamber onlarla Mekke'nin fethinden önce anlaşma yapmıştı. İslâm dininin çok önem verdiği hususlardan birisi de yapılan antlaşmalara sadakat göstermektir. Çünkü asıl olan barış ortamıdır. Karşı taraf barış ortamını bozmadığı sürece Müslümanlar onlara dokunamaz. Bu arada, âyetten savaş sırasında yapılacak barış tekliflerinin de ciddiye alınması gerektiği anlaşılmaktadır.
3. Bunlar Esed ve Katafan kabilelerine mensup kişilerdir. Kendilerine güvenilmeyecek olan, her ortama uyum sağlayıp işlerini yürütmeye çalışan, işlerine geldiğinde dost olan, işlerine gelmediğinde düşmanla işbirliği yapabilecek zayıf karakterli böyle münafıklar için dahi İslâm dini barış kapısını aralamıştır. Barışa uyar ve Müslümanlar aleyhine faaliyetlerde bulunmazlarsa onların da dokunulmazlığı vardır. Ancak bunun aksine davranışlarda bulunduklarında bunlara yapılacak muamele müşriklere yapılacak olanın aynısıdır. Bu âyet de bize toplumun birlik ve dirliğini bozacak fitne unsurlarını iyi tanımayı ve onlara karşı uyanık olmayı hatırlatmaktadır.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَـًٔا ۚ
وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَـًٔا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ
وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِهٖٓ اِلَّآ اَنْ يَصَّدَّقُوا ۚ فَاِنْ كَانَ
مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ
مُؤْمِنَةٍ ۗ وَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ
فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِهٖ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ ۖ فَمَنْ
لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ ۟ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ ۗ
وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا
مُتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهٗ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللّٰهُ
عَلَيْهِ وَلَعَنَهٗ وَاَعَدَّ لَهٗ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾ يٰٓاَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِذَا ضَرَبْتُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوا
وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ اَلْقٰٓى اِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا ۚ
تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۡ فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ
كَثِيرَةٌ ۚ كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ
فَتَبَيَّنُوا ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٩٤﴾

92. Bir müminin diğer bir mümini öldürmeye aslâ hakkı yoktur. Meğerki yanlışlıkla ola! Eğer bir mümin diğer bir mümini yanlışlıkla öldürecek olursa, mümin bir köle azat etmek ve ölenin mirasçılarına diyet (kan bedeli) vermek zorundadır. Eğer ölenin yakınları diyet almayıp kâtili bağışlarlarsa öldürenin diyet ödemesi gerekmez. Yanlışlıkla öldürülen mümin (savaş halinde olduğunuz) düşman bir kabileden ise bunun cezası, onu öldüren kişinin mümin bir köleyi azat etmesi, hürriyetine kavuşturmasıdır. Öldürülen kişi, eğer aranızda anlaşma bulunan bir kabileden ise; öldüren kişi bu durumda, ölenin ailesine diyet ödemenin yanında mümin bir köleyi de azat etmek zorundadır. Öldüren kişi, azat edilecek köle bulamazsa (ya da maddi gücü buna elverişli değilse), Allah tarafından tevbesinin kabulü için ardı ardına iki ay oruç tutar. Allah Alîm'dir; öldüren kimsenin hâlini ve sizi ıslah edecek kuralları en iyi O bilir, Hakîm'dir; sağlam kurallar koyar, koyduğu bu kurallarda daima hikmetler vardır.[1]

93. Bir kimse bir mümini kasten öldürürse, âhiretteki cezası asırlarca cehennemde kalmaktır.[2] Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.

94. Ey iman edenler! Allah yolunda savaşmak üzere yola çıktığınızda, karşılaştığınız kişilerin durumlarını iyice araştırıp öğrenin/kesinleştirin.[3] Size Müslümanca selâm verene/barış teklif edene,[4] "Sen mümin/eman verilmiş biri[5] değilsin" demeyin, dünya malına tamah ederek onu öldürmeyin. Allah katında nice ganimetler var. Daha önce siz de öyleydiniz (imanınızı gizliyor, açığa vuramıyordunuz). Allah size (imanınızı açıkça dile getirebilme özgürlüğünü) lütfetti. O halde savaşta karşılaştığınız kişilerin durumlarını iyice araştırıp öğrenin. Unutmayın ki, Allah yapıp ettiklerinizden daima haberdardır.

---

1. Uluslararası hukuku ilgilendiren bu tür dâvalar günümüzde devletler hukuku esaslarına ve devletlerarasındaki suçluların iadesi ve cezalandırılması ile ilgili ikili anlaşmalara göre çözümlenmektedir.
2. Dünyevî cezası için bkz. Mâide 5/45. Krş. Bakara 2/178 ve ilgili not. Hukuken meşru bir sebep olmadan kasten insan öldürmek, İslâm dininde büyük günahlardandır ve Allah bu suçu işleyene küfrün cezasına denk bir ceza vereceği tehdidinde bulunmuştur. "İnsan Allah'ın yapısı, evidir. Bu evi yıkana Allah lânet etmiştir." (İbnu'l-Esir, *en-Nihaye,* V/251). Krş. Maide 5/32.
3. Hamza, Kisâî ve Halef "Fe tebeyyenû" (Açığa çıkarın) fiilini "Fe tesebbetû" (Kesinleştirin) şeklinde okumuşlardır.
4. Âyette geçen "Selâm" kelimesini, Nâfi', İbn Âmir, Hamza, Ebû Cafer ve Halef, "Silm" şeklinde okumaktadırlar, bu da barış demektir.
5. "Mü'minen" kelimesini İbn Verdân, "Mü'menen" şeklinde okumuştur. Bu takdirde "Eman verilen kişi" anlamına gelmektedir. Âyetin iniş sebebi şöyle bir olaya dayanmaktadır: Hz. Peygamberin Fedek üzerine gönderdiği bir müfreze ile karşılaşan Fedekliler kaçmışlar, fakat Mirdas b. Nüheyk adlı kişi kaçmamış ve Müslüman olduğunu ifade etmek için şahadet kelimesini söylemiştir. Ancak askerlerden Üsame b. Zeyd, ona inanmamış, şahadet getirmesine ve selâm vermesine rağmen onu öldürmüş ve koyunlarına ganimet olarak el koymuştur. Durum Hz. Peygambere haber verilince Hz. Peygamber çok üzülmüş ve "Müslümanım diyen birini nasıl öldürürsünüz?" diye Üsame'yi azarlamıştır. Âyetin iniş sebebi bu olmakla beraber verdiği mesaj günümüz Müslümanları için de ciddi bir uyarıdır. Niyet okumak, kişinin kalbinden geçeni bilmek hiç kimseye bir hak ve yetenek olarak verilmemiştir.

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ۚ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ
وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً ۚ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَفَضَّلَ اللَّهُ
الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾ دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً
وَرَحْمَةً ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٩٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ
ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ ۖ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ ۚ
قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا ۚ فَأُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ
جَهَنَّمُ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ
وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾ فَأُولَٰئِكَ
عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٩٩﴾ وَمَنْ يُهَاجِرْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً ۚ وَمَنْ يَخْرُجْ
مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ
عَلَى اللَّهِ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٠﴾ وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ
فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ
الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿١٠١﴾

95. Müminlerden bir mazereti olmaksızın[1] savaşa katılmayıp evlerinde oturanlar, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlarla aslâ eşit değildirler. Allah mallarıyla, canlarıyla savaşa katılanları, katılmayanlardan bir derece daha üstün tutmuştur. Her ne kadar Allah bütün müminlere cenneti vâdetmişse de O, savaşanları (mazeretleri olsun olmasın) savaşmayanlardan daha üstün kılmıştır.

96. Onlara kendi katından yüksek manevî dereceler, günahlardan bağışlanma ve rahmet lütfedecektir. Allah Gafûr'dur; cihat edenlerin günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

97. (Hicret zamanı mazeretleri olmadığı halde hicret etmeyip Mekke'de kalarak) kendilerine kötülük eden kimselere gelince; melekler onların canlarını alacakları zaman, "Siz inancınız için ne yaptınız?" diye soracaklar. Onlar, "Biz Mekke'de zayıf, ezilmiş kimselerdik (ne yapabilirdik ki!)" diye cevap vereceklerdir. Melekler, "Allah'ın yeryüzü geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!" diyecekler. İşte onların yeri cehennemdir, orası varılacak ne kötü bir yerdir![2]

98. Ancak, gerçekten zayıf, ezilmiş ve çaresiz olup hicret etme imkân ve fırsatını bulamayan erkek, kadın ve çocuklar bunun dışındadır.

99. Onlar, Allah'ın kendilerini affedeceği kimselerdir. Çünkü Allah Afüvv'dür; imkânsızlıklar içinde olanları hoş görür, Gafûr'dur; affedici ve bağışlayıcıdır.

100. Allah yolunda hicret eden kimse, mutlaka güven ve bolluk içinde özgürce yaşayabileceği bir yer bulur. Kim Allah yolunda hicret etmek üzere evinden çıkar, sonra da yolda ölürse, Allah onun mükâfatını elbette verecektir.[3] Allah Gafûr'dur; böyle kimseler için daima affedicidir, Rahîm'dir; insanlara karşı daima şefkatli ve merhametlidir.[4]

101. Savaş için sefere çıktığınızda kâfirlerin (ânî bir baskınla) size zararlarının dokunacağından korkarsanız, namazı kısaltarak kılmanızda herhangi bir sakınca yoktur. Çünkü kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır.[5]

---

1. Âyette sözü edilen mazeretler; kötürümlük, körlük, topallık ve hastalık gibi hallerdir. Bkz. Tevbe 9/91; Fetih 48/17.
2. Âyette cehennemlik oldukları bildirilen kimseler hakkında farklı rivayetler vardır. Öyle anlaşılıyor ki, bunlar hicret etmeye güçleri yettiği halde Mekke'de kalmışlar ve müşriklerle birlikte Müslümanlara karşı hareket etmişlerdir. Hatta bunlardan bazılarının Bedir'de müşrikler safında yer aldıkları ve Müslümanlar tarafından öldürüldükleri nakledilmektedir.
3. Âyette kastedilen kişi, hicret esnasında Ten'im denilen yerde vefât eden Cündeb b. Damre'dir.
4. 95. âyetten itibaren Yüce Allah din güvenliğinin iki temel esasından söz etmektedir. Bunlar cihat etmek ve hicret etmektir. Din ve vatan için savaşıp şehit ya da gazi olanlar Allah katında üstün bir konuma sahiptirler. Yapılan baskılar sebebiyle İslâm dinini yaşama imkânı olmaması ve fiilen düşmanla savaşma gücü ve imkânı da bulunmaması halinde ise hicret edilmesi önerilmektedir.
5. Normal yolculukta namazların kısaltılması bu âyete dayandırılmıştır. Hanefîler yolculuk esnasında dört rekâtlı farz namazların iki rekât olarak kılınmasını azimet (bağlayıcı bir emir) olarak görürler. Şâfiîlere göre, buradaki hüküm azimet değil, ruhsattır; yani yolculukta dileyen iki, dileyen dört rekât kılabilir.

وَاِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ
مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوٓا اَسْلِحَتَهُمْ ۖ فَاِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا
مِنْ وَرَآئِكُمْ ۪ وَلْتَأْتِ طَآئِفَةٌ اُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا
مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ ۗ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ وَاَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ
مَيْلَةً وَاحِدَةً ۗ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِنْ
مَطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَنْ تَضَعُوٓا اَسْلِحَتَكُمْ ۚ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ ۗ
اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٠٢﴾ فَاِذَا قَضَيْتُمُ
الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِكُمْ ۚ
فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ ۚ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ
عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾ وَلَا تَهِنُوا فِى ابْتِغَآءِ
الْقَوْمِ ۖ اِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَاِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ ۖ
وَتَرْجُونَ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا يَرْجُونَ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا
﴿١٠٤﴾ اِنَّآ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ
النَّاسِ بِمَآ اَرٰىكَ اللّٰهُ ۚ وَلَا تَكُنْ لِلْخَآئِنِينَ خَصِيمًا ﴿١٠٥﴾

102. Ey Peygamber! Cephede müminlere namaz kıldıracak olursan, bir bölük silahlarını yanlarına alarak senin arkana dursun, (diğer bir bölük nöbet tutsun). Bunlar secde ettikten sonra geri çekilsinler, namaz kılmayan diğer bölük, gerekli önlemi ve silahlarını almış olarak arkana gelip namaza dursun, namazı seninle kılsınlar.[1] Kâfirler, ansızın size saldırıp yenmek için sizin namaza dalıp silah ve eşyalarınızdan uzaklaşmanızı gözlerler. Eğer yağmur sebebiyle rahatsız olursanız ya da hastalanırsanız (namaz kılarken) silahlarınızı yere bırakmanızda bir sakınca yoktur. Fakat yine de tedbirinizi alın, uyanık olun. Çünkü Allah kâfirlere (sizin elinizle) alçaltıcı bir azab, bir hezimet hazırlamıştır.

103. Namazı kıldıktan sonra her zaman ve her durumda Allah'ı anmaya devam edin.[2] Savaş bitip korkudan emin olunca namazı her zamanki şekliyle kılın. Çünkü namaz müminlere vakitleri belirlenmiş bir farzdır.[3]

104. Düşmanı takipte korkak ve gevşek davranmayın. Eğer siz (yorgun ve yaralı olduğunuz için) acı çekiyorsanız, bilin ki düşman da sizin gibi acı çekmektedir. Üstelik siz Allah'tan onların beklemediği mükâfatları bekliyorsunuz. Allah Alîm'dir; durumunuzu çok iyi bilmektedir, Hakîm'dir; emirlerinde mutlaka bir hikmet vardır.

105. Ey Peygamber! Biz sana hak ve hakikatlerle dolu olan bu Kitabı, insanlar arasında Allah'ın gösterdiği şekilde hükmedesin diye gönderdik. Öyleyse (sana verilen yanlış bilgilere kanarak) hainlere arka çıkma![4]

---

1. Bu namaza korku namazı (Salât-ı havf) denilmektedir. Bu âyetler, cephede iken en zor şartlar altında bile namaz ibadetinin yerine getirilmesi gerektiğini göstermektedir.
2. Lafzen, "Ayakta iken, otururken ve yanlarınız üzere yatıp uzanırken Allah'ı anın." Yani namazdan sonra yapacağınız dualar için herhangi bir şekil söz konusu değildir. İstediğiniz şekilde ayakta, otururak, yatarak dua edebilirsiniz. Ayrıca bu âyetten, yolcuyken ya da yolculuk dışındaki hallerde namazı ayakta kılamayacak durumda olanların oturarak kılabilecekleri, buna da gücü yetmeyenlerin yatarak imâ ile kılabilecekleri hükmü çıkarılmaktadır.
3. Bu âyet, farz olan namaz ibadetinin günün belli vakitlerine ait olduğunu gösteren en açık delildir. Rûm 30/17. ve 18. âyetlerde bu vakitlere işaret edildiği rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber bize bu vakitleri açıkça bildirmiş ve en güzel şekilde uygulayarak göstermiştir.
4. Râzî, bu âyetin önceki âyetlerle münasebetini şöyle izah etmiştir: Yüce Allah münafıkların durumunu anlatırken sözü cihada getirmiş, savaş halindeki bir kısım hususlara ve bu arada namaz durumuna dikkat çektikten sonra sözü tekrar münafıklara getirmiştir. Âyet Hz. Peygamber ve onun şahsında yargıç durumunda olan herkese yöneliktir. Âyetin iniş sebebi şöyle anlatılır: Tu'me b. Ubeyrık adında bir münafık yeni Müslüman olmuş birinin kılıcını ve zırhını çalmış ve suçu bir Yahudi'nin üstüne atmıştı. Tu'me ile suçsuz olan Yahudi arasında tartışma büyüyünce olay Hz. Peygambere intikal eder. Tu'me'nin yakınları Hz. Peygambere gelerek Tu'me'ye iftira atıldığını, bu hırsızlık işini Yahudinin yaptığına hükmetmesini isterler. Hz. Peygamber onların sözüne güvenerek aynı zamanda fakir birisi olan Tu'me'nin lehine hükmetmek isteyince bu âyet nâzil olmuştur. Bu âyeti takip eden diğer âyetler (106-114) de bu konu ile ilgilidir. Olayın içyüzü âyetle ortaya çıkınca Hz. Peygamber üzülür ve şu açıklamayı yapar: "Ben ancak bir beşerim. Siz bana dâvalarla geliyorsunuz. Olur ki, biriniz delillerini daha güzel ortaya koyar, ben de bu işittiklerime dayanarak onun lehinde hükmederim. Ancak böyle her kime kardeşine ait olan bir hakkı verirsem sakın onu almasın. Çünkü ona ateşten bir parça vermiş olurum." (Buhârî, *Şehâdât,* 27; Müslim, *Akdıye*, 4.) Hz. Peygamber dahi bir kısım yanlış bilgi ve yönlendirmelerle yanıltılabilmiştir. Hal böyleyken bazı insanların, gaybı ve insanların içinde geçenleri bildiğine inanmak, onları peygamberden bile üstün görmek anlamına gelir ki, bu İslâm inancıyla aslâ bağdaşmaz.

اَلْجُزْءُ الْخَامِسُ ٩٥

وَاسْتَغْفِرِ اللّٰهَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٠٦﴾ وَلَا تُجَادِلْ
عَنِ الَّذِيْنَ يَخْتَانُوْنَ اَنْفُسَهُمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ
خَوَّانًا اَثِيمًا ۚ ﴿١٠٧﴾ يَّسْتَخْفُوْنَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُوْنَ
مِنَ اللّٰهِ وَهُوَ مَعَهُمْ اِذْ يُبَيِّتُوْنَ مَا لَا يَرْضٰى مِنَ الْقَوْلِ ۚ
وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُوْنَ مُحِيطًا ﴿١٠٨﴾ هٰٓاَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ
جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُّجَادِلُ اللّٰهَ عَنْهُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَمْ مَّنْ يَّكُوْنُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿١٠٩﴾ وَمَنْ يَّعْمَلْ
سُوْٓءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهٗ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُورًا
رَّحِيمًا ﴿١١٠﴾ وَمَنْ يَّكْسِبْ اِثْمًا فَاِنَّمَا يَكْسِبُهٗ عَلٰى نَفْسِهٖ ۚ
وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَّكْسِبْ خَطِيْٓـَٔةً اَوْ
اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهٖ بَرِيْٓـًٔا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَّاِثْمًا مُّبِينًا ۚ
﴿١١٢﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهٗ لَهَمَّتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ
اَنْ يُّضِلُّوْكَ ۚ وَمَا يُضِلُّوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّوْنَكَ مِنْ
شَىْءٍ ۚ وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ
مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ ۚ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴿١١٣﴾

106. Ve bundan dolayı Allah'tan bağışlanma dile. Çünkü Allah Gafûr'dur; hataları, günahları bağışlar, Rahîm'dir; sana ve kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

107. Günah işleyerek kendi kişiliklerine hıyanet eden kimselere arka çıkmak için çabalama; onları savunma. Allah, hâinlik edip duran günahkârları sevmez.

108. Onlar hıyanetlerini halktan gizlerler; fakat Allah'tan gizleyemezler. Oysa geceleyin bir araya gelip Allah'ın hoşnut olmayacağı (hırsızlık suçunu başkasının üzerine atmak için) konuşmalar yaparlarken Allah yanlarındaydı. Allah, onların yapıp ettiklerini sınırsız ilmiyle kuşatmıştı.

109. Hadi siz dünya hayatında hıyanet edenleri savundunuz; peki, kıyamet günü Allah'a karşı onları kim savunacak, kim koruyacak?[1]

110. Bununla birlikte kim başkasına kötülük yapar ya da günah işleyerek kendine zulmeder, sonra da Allah'tan bağışlanma dilerse o, Allah'ın, günahları daima bağışlayıcı ve esirgeyici olduğunu görecektir.

111. Her kim bir günah işlerse, onu kendi aleyhine işlemiş olur. Allah Alîm'dir; insanların yaptıklarını çok iyi bilir, Hakîm'dir; herkesin kendi günahından sorumlu olması, hikmetinin gereğidir.

112. Ve yine her kim küçük ya da büyük bir günah işler ve onu suçsuz birinin üzerine atarsa, iftira etmiş ve apaçık bir günaha girmiş olur.[2]

113. Ey Peygamber! Eğer Allah'ın sana lütfu, inâyet ve rahmeti olmasaydı; o münafıklardan kimileri seni şaşırtıp sana yanlış hüküm verdirebilirlerdi. Oysa onlar yalnızca kendi kendilerini saptırırlar ve sana hiçbir şekilde zarar veremezler. Çünkü Allah sana Kitabı ve doğru ile yanlışı ayırt etme yeteneğini[3] vermiş ve bilmediğini sana öğretmiştir. Bil ki, Allah'ın sana olan lütfu çok büyüktür.

---

1. Âyetin muhatabı, 105. âyetle ilgili notta belirtilen münafık Tu'me'nin yakınları olan Ubeyrık kabilesinin ileri gelenleridir.

2. Böylece günah üstüne günah işlemiş olur. Burada Allah, Tu'me ve Ubeyrik ailesinin tutumu vesilesiyle bütün insanlık için kıyamete kadar geçerli olacak bir ahlâkî değer ortaya koymaktadır. Âyetlerde başkasına ait bir malı çalmak, onu sahiplenme adına yalan söylemek ve yalancı şahitlik yapmak, başkasına iftira atmak gibi doğrudan kul hakkına yönelik işlenen suçlar kişinin kendi nefsine zulmetmesi şeklinde ifade edilmektedir. Çünkü yapılan bütün haksızlık ve kötülükler insanın kendine zarar vermesiyle sonuçlanır. Gerçeklerin er ya da geç ortaya çıkma gibi bir özelliği vardır. Sonuçta da onları dünyada rezillik ve rüsvaylık, âhirette ise şiddetli azap beklemektedir. Nitekim Ubeyrik kabilesi, yalanları ortaya çıkınca Medine'yi terk etmek zorunda kalmışlar ve müşriklere katılmışlardır. Tu'me de irtidat edip Mekke'ye kaçmış, orada hırsızlık yapmak için bir duvarı delerken duvar üzerine göçmüş, böylece orada ölmüştür. Unutmamak gerekir ki, bütün söz ve eylemlerden Allah haberdardır. O'nun bilgisi dışında olan hiçbir şey yoktur. Günü geldiğinde O'nun huzurunda hesap verilecektir

3. Lafzen, "Hikmeti." Allah'ın kitap ve hikmet lütfettiği peygamberini hiç kimse saptıramaz ve ona zarar da veremez. O, zahiri delillere göre hareket edip hatalı hüküm verse de Allah'ın uyarması ve kendisine verdiği "doğruyu yanlışı ayırt etme yeteneği" sayesinde er ya da geç doğruyu bulma imkânına sahiptir. Onun izinden giden ve adaleti tesis etmeyi gaye edinen Müslümanlar da Allah'ın indirmiş olduğu kitaba, yani Kur'an'a sahiptirler. Kur'an'ın esaslarına sıkı sıkıya bağlı olan ve samimiyetle hak ve adalet peşinde olanlara da Yüce Allah hikmeti, yani doğruyla yanlışı ayırt etme yeteneğini lütfedecek ve onlar da O'nun rızasına uygun hükümler vereceklerdir.

لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ
اَوْ مَعْرُوفٍ اَوْ اِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ
ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا
﴿١١٤﴾ وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى
وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهِ
جَهَنَّمَ ۖ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿١١٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ
بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَآءُ ۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ
فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾ اِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖٓ
اِلَّآ اِنَاثًا ۚ وَاِنْ يَدْعُونَ اِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا ﴿١١٧﴾ لَعَنَهُ
اللّٰهُ ۘ وَقَالَ لَاَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿١١٨﴾
وَلَاُضِلَّنَّهُمْ وَلَاُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ
الْاَنْعَامِ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ يَتَّخِذِ
الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا ۚ
﴿١١٩﴾ يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ ۚ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا
﴿١٢٠﴾ اُولٰٓئِكَ مَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٢١﴾

114. Kendilerini aldatan o hainlerin toplanıp aralarında gizli gizli konuşmalarının çoğunda hayır yoktur. Gizli gizli konuşmak, ancak zekât ve sadaka vermek, yardımlaşmak, güzel ve faydalı işler yapmak, insanlar arasında barışı sağlamak gibi konularda olursa bir hayır ve güzellik ifade eder. Kim Allah'ın rızasını kazanmak için böyle güzel ve hayırlı işler yaparsa, Biz ona büyük bir mükâfat vereceğiz.

115. Kim de, kendisine doğru yol gösterildikten sonra Peygambere karşı gelir ve müminlerin yolundan başka bir yol tutarsa, onu bu dünyada (tercih ettiği sapkınlık içinde) kendi haline bırakır, âhirette de cehenneme sokarız. Varılacak ne kötü bir yerdir orası!

116. Hiç şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışında dilediği kimselerin günahlarını bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa bilsin ki, doğru yoldan tamamen sapmış ve uzaklaşmıştır.[1]

117. Müşrikler Allah'ı bırakıp (Lât, Menât, Uzzâ gibi) dişi olarak niteledikleri putlara tapıyorlar.[2] Aslında onlar sadece isyankâr şeytana tapmış oluyorlar.

118. Hâlbuki Allah şeytanı lanetlemiş, bunun üzerine o da şöyle demişti: "O halde andolsun ki, ben de kullarından bir kısmını kendi tarafıma çekeceğim."

119. "Ve onları saptıracağım,[3] kuruntularının peşinden sürükleyeceğim, onlara emirler verip deve, koyun, keçi ve sığır gibi hayvanların kulaklarını yardıracağım.[4] Ben onlara öyle telkinlerde bulunacağım ki, Allah'ın yarattıklarına verdiği şekli değiştirip bozacaklar."[5] Bilin ki, Allah'ı bırakıp şeytanı dost edinen kimse apaçık ziyana uğramıştır.

120. Şeytan onlara çeşitli vaatlerde bulunur, onların kuruntuya kapılmalarına sebep olur. Unutmayın ki, şeytanın vaatleri bir aldatmacadan ibarettir.

121. Şeytana uyanların âhiretteki yerleri cehennemdir ve onlar, oradan kaçacak bir delik, kurtulacak bir yol bulamazlar.

---

1. Krş. Nisâ 4/48; Zümer 39/53.

2. Krş. Tur, 52/39; Necm 53/19-22. Âyetteki "İnâsen" (dişiler, Tanrı'nın kızları) kelimesi Hz. Aişe'nin mushafında "Evsânen" (putlar) şeklindedir.

3. İmam Mâtüridî'ye göre, buradaki "saptıracağım" ifadesi hakikat anlamında kullanılmamıştır. Bu ifadeyi "sapıklığa çağıracağım, sapıklığı onlara hoş göstereceğim" şeklinde anlamak gerekir. Çünkü şeytana böyle bir güç verilmemiştir. Bkz. İbrahim 14/22; Hicr 15/42; Nahl 16/99; İsrâ 17/65).

4. Müşrikler, putlara adadıkları hayvanların belli olması için kulaklarını keserek ikiye ayırırlardı. Âyette, şeytanın insanları kandırmak suretiyle putlara kurban kesmelerini sağlamasının şeytanca bir iş olduğu vurgulanmaktadır. Âyet din, akıl ve bilim yönünden hiçbir karşılığı olmayan ve topluma hiç faydası bulunmayan saçma uygulamaları reddetmektedir.

5. Allah'ın yarattığı şekli bozma, maddi ve manevî olmak üzere ikiye ayrılır: 1. Maddî olanlar, putlar adına çocukların başında biraz saç bırakmak, gereksiz yere insanları ve hayvanları iğdiş etmek, normal yolun dışında cinsel ilişkide bulunmak gibi işlerdir. 2. Manevî olanlar ise, Allah'ın insanı yaratma amacına uygun olarak yönelttiği tevhit inancının dışına çıkmak, bir takım kişileri ve nesneleri kutsallaştırıp tanrı edinmek; kısaca insanın yaratılış amacının dışında bir takım işler yapmaktır. Saçı sakalı tıraş ettirmek, bıyıkları kesmek, beden ve ruh sağlığı ve güvenlik gibi bazı zorunlu sebeplerle yapılan estetik ameliyatlar, âyetin kapsamına girmez.

اَلْجُزْءُ الْخَامِسُ ١٧

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا ۜ وَعْدَ اللّٰهِ
حَقًّا ۜ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ قِيلًا ﴿١٢٢﴾ لَيْسَ بِاَمَانِيِّكُمْ
وَلَآ اَمَانِيِّ اَهْلِ الْكِتَابِ ۗ مَنْ يَعْمَلْ سُٓوءًا يُجْزَ بِهٖ ۙ
وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ
يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ
فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾ وَمَنْ
اَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ
مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا ۜ وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾ وَلِلّٰهِ
مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ
مُحِيطًا ۧ ﴿١٢٦﴾ وَيَسْتَفْتُونَكَ فِى النِّسَآءِ ۗ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ
فِيهِنَّ ۙ وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فِى الْكِتَابِ فِى يَتَامَى النِّسَآءِ
الّٰتِى لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ
وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ ۙ وَاَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامٰى
بِالْقِسْطِ ۗ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِهٖ عَلِيمًا ﴿١٢٧﴾

122. İman edip iyi ve yararlı işler yapanlara gelince; Biz onları alt tarafından ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz ve onlar orada sürekli kalacaklardır. Bu, Allah'ın gerçek bir vaadidir. Vaadini gerçekleştirme konusunda Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?[1]

123. Allah'ın (insanları cennete koyması konusundaki) bu vaadi, ne sizin ne de Kitap Ehlinin kuruntularına göre gerçekleşecektir. Kim bir kötülük yaparsa cezasını görecek ve kendisine Allah'tan başka bir dost ve yardımcı bulamayacaktır.[2]

124. (İşin aslı şudur:) Erkek olsun, kadın olsun mümin olarak iyi ve yararlı işler yapanlar cennete gireceklerdir ve zerre kadar[3] bir haksızlığa uğramayacaklardır.

125. Kimin dini; bütün benliğiyle Allah'a teslim olup iyi ve güzel işler yapan, Allah'ın kendisini dost edindiği İbrahim'in şirkten arınmış, tertemiz dinine uyan kimsenin dininden daha güzel olabilir?

126. Esasen göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'a aittir. Allah ilim ve kudretiyle her şeyi kuşatmaktadır; kimlerin cennetlik, kimlerin cehennemlik olduğunu en iyi O bilir.[4]

127. Ey Peygamber! Kadınlarla ilgili meseleler hakkında senden bilgi istiyorlar. De ki: "Allah size onlar hakkında istediğiniz bilgiyi vermiştir. (Mehir ve miras gibi) haklarını vermeden evlenmek istediğiniz yetim, zayıf, kimsesiz çocuklara ve öksüzlere adaletle davranmanız gerektiği konusunda bu kitapta size okunup anlatılan âyetler, Allah'ın hükmünü açıklamaktadır.[5] Allah, (kadınlar ve kimsesiz çocuklar hakkında) iyilik olarak ne yaparsanız onu bilmektedir.

---

1. Allah'ın vaadi, şeytanınki gibi aldatmaca değil, mutlaka gerçekleşecek bir vaattir.

2. İki âyet önce şeytanın insanlara telkin ettiği boş kuruntulardan söz edilmiştir. Arkasından Allah'ın, iman edip sâlih amel işleyenlere vâdettiği cennetin gerçek bir vaat olduğu hatırlatılmış ve tekrar kendi kendine cennet hayal eden, boş kuruntularının peşinde olanlara hitap edilmiştir. Yani cennete girmek herkesin kendi inanç ve kanaatlerine göre değildir. Âyet, cennete girmeyi belli esaslara bağlamış, bu esasları yerine getirmeyip kötü işler yapan kimselerin cezalandırılacağını belirtmiştir. Bir sonraki âyette de bu esasları yerine getiren kim olursa olsun iman ettiği takdirde onun cennete gireceği vâdedilmiştir. Burada kastedilenler, cenneti kendi tekelinde gören Yahudiler, putların şefaatçi olacağına inanan müşrik Araplar ve sözde iman etmiş olmakla cennete gireceklerini zanneden münafıklardır.

3. Lafzen, "Hurma çekirdeğinin yivindeki zar kadar."

4. Krş. Bakara 2/255. "Allah'ın ilim ve kudretiyle her şeyi kuşatması" onun mutlak bilgisi ve takdirinden kinayedir. Yani, "kimin cennetlik ya da cehennemlik olduğunu siz Allah'tan daha iyi mi bileceksiniz? Buna siz mi karar vereceksiniz?" demektir.

5. Söz konusu bilgiler, bu sûrenin 2, 3, 11 ve 12. âyetlerinde verilmektedir. Râzî bu âyetin önceki âyetlerle münasebetini şöyle anlatır: "Allah herhangi bir hüküm zikrettikten sonra peşinden vaat ve tehdit, teşvik ve sakındırma âyetlerini getirir. Sonra yüceliğine dair âyetleri zikreder ve tekrar hükümleri açıklamaya geri döner. Bu, muhataba sözü anlatmakta en tesirli olan yöntemdir. Dolayısıyla Allah sûrenin başındaki yetim kızlar ve kadınlarla ilgili konuya tekrar dönmüştür." Bu âyette hükmü sorulan husus bu sûrenin başında açıklanan hükümlerdir.

وَاِنِ امْرَاَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا اَوْ اِعْرَاضًا فَلَا
جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ اَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا ۚ وَالصُّلْحُ خَيْرٌ ۚ
وَاُحْضِرَتِ الْاَنْفُسُ الشُّحَّ ۚ وَاِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ
اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوٓا اَنْ
تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَآءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ
فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ ۚ وَاِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ
غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٢٩﴾ وَاِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللّٰهُ كُلًّا مِنْ سَعَتِهِ ۚ
وَكَانَ اللّٰهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا
فِي الْاَرْضِ ۚ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ
قَبْلِكُمْ وَاِيَّاكُمْ اَنِ اتَّقُوا اللّٰهَ ۚ وَاِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا
فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾
وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۚ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا
﴿١٣٢﴾ اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ اَيُّهَا النَّاسُ وَيَاْتِ بِاٰخَرِينَ ۚ وَكَانَ
اللّٰهُ عَلٰى ذٰلِكَ قَدِيرًا ﴿١٣٣﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ
اللّٰهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿١٣٤﴾

128. Bir kadın, kocasının hırçın ve geçimsiz davranışları veya kendisine karşı ilgisizliği sebebiyle aile ocağının söneceğinden endişe ederse, karı kocanın aralarında (maddî bir) anlaşma yapmalarında bir sakınca yoktur.[1] Çünkü anlaşmak (ayrılıktan) daha hayırlıdır. Fakat insanlar cimri ve bencildir; maddî ve mânevî fedakârlık yapmaktan hoşlanmaz. Eğer birbirinize karşı iyi ve anlayışlı davranır, geçimsizlikten ve aile hukukunu çiğnemekten sakınırsanız iyi edersiniz. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

129. Ey kocalar! Ne kadar uğraşırsanız uğraşın eşler arasında adaleti aslâ sağlayamazsınız. Öyleyse tamamıyla birine meyledip diğerini evli olup olmadığı bile belli olmayan bir kadın gibi ortada bırakmayın.[2] Eğer onlara karşı iyi, yapıcı ve uyumlu davranır, haksızlık etmekten sakınırsanız bilin ki, Allah Gafûr'dur; eşler arasında işlenen ufak tefek kusurları bağışlar, Rahîm'dir; aile yuvasını yıkmamak için gayret edenlere daima şefkat ve merhamet gösterir.

130. Karı koca her şeye rağmen ayrılmak zorunda kalırlarsa, Allah onları geniş lütfuyla kimseye muhtaç etmez, onlara daha hayırlı eşler nasip eder. Çünkü Allah Vâsi'dir; lütfu ve ihsanı boldur, Hakîm'dir; insanların yararlarına uygun hükümler koyar.

131. Zaten göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Andolsun ki, sizden önce kitap verilenlere ve size, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olmayı emrettik. Eğer (Allah'ın nimetlerine karşı) nankörlük ederseniz bilin ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. (Sizin inkâr ve isyanınız O'na bir zarar vermez). Allah Ganiy'dir; hiçbir şeye ve dolayısıyla sizin şükrünüze muhtaç değildir, Hamîd'dir; her türlü övgü ve şükre lâyıktır.

132. Evet, iyi bilin ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Vekil olarak Allah yeter; bütün varlıkların işlerini yönetip yürüten O'dur.

133. Ey insanlar! Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize başkalarını getirir. Allah'ın gücü bunları yapmaya elbette yeter.[3]

134. Dünya nimetlerini isteyen kimse bilsin ki, dünya nimeti de âhiret nimeti de Allah'ın katındadır. Unutmayın ki, Allah Semî'dir; bütün istek ve arzularınızı işitir, Basîr'dir; yaptığınız bütün işleri görmekte ve bilmektedir.

1. Kadının, kocasını kendisine bağlamak için hakkı olan mehrinin tamamından veya bir kısmından, ayrıca bazı ihtiyaçlarından vazgeçmesi ve erkeğin bunu kabul etmesinde bir günah yoktur. Bu âyet, aile içinde kadına hukuki bir statü verme açısından büyük öneme sahiptir.
2. Ailede kadınların hukukundan söz edilirken dönemin inkâr edilemez bir gerçeği olan çok evliliğin sorunlarına değinmekten daha tabiî bir şey olamaz. Âyet uygulamada ciddi sorunlar oluşturan bir duruma dikkat çekmektedir.
3. Zaten göklerin ve yerin yegâne sahibi O'dur, günahlarınızdan dolayı size mühlet vermesi, O'nun aczinden değil, sizi sınamak istemesindendir. Krş. Tevbe 9/39; İbrahim 14/19; Fâtır 35/16; Muhammed 47/38.

اَلْجُزْءُ الْخَامِسُ ٩٩

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَآءَ لِلّٰهِ وَلَوْ
عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ ۚ اِنْ يَكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَقِيرًا
فَاللّٰهُ اَوْلٰى بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُوا ۚ وَاِنْ تَلْوٗٓا اَوْ
تُعْرِضُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٣٥﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُٓوا اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَالْكِتَابِ الَّذِى نَزَّلَ عَلٰى
رَسُولِهٖ وَالْكِتَابِ الَّذِٓى اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ ۚ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللّٰهِ
وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا
بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ
ازْدَادُوا كُفْرًا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ۙ
﴿١٣٧﴾ بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ۙ ﴿١٣٨﴾ اَلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ
الْكَافِرِينَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ اَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ
الْعِزَّةَ فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا ﴿١٣٩﴾ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِى الْكِتَابِ
اَنْ اِذَا سَمِعْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَاُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا
مَعَهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِى حَدِيثٍ غَيْرِهٖٓ ۚ اِنَّكُمْ اِذًا مِثْلُهُمْ ۗ اِنَّ
اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِى جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٤٠﴾

135. Ey iman edenler! Adaletli olmak hususunda çok titiz davranın, kendinizin, ana babanızın, akrabalarınızın aleyhine de olsa Allah için doğru şâhitlik yapın! Hakkında şâhitlik yaptığınız kimse ister zengin ister fakir olsun, adaletten ayrılmayın. Çünkü Allah'ın emrine uymak (adaletten ayrılmamak), zengin ve fakiri, ana baba ve akrabaları korumaktan daha önemlidir, onların haklarını Allah daha iyi gözetir. Boş arzu ve hevesinize uyarak adaletten ayrılmayın. Gerçeği çarpıtır ya da şâhitlik etmekten kaçınırsanız[1] bilin ki, Allah yaptıklarınızdan haberdardır.[2]

136. Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, ona indirdiği kitaba ve bundan önce indirdiği kitaplara inanın.[3] Kim Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhiret gününe inanmazsa, o büsbütün sapıtmış olur.[4]

137. İman edip sonra küfre dönenler, sonra yine iman edip yine küfre dönenler, sonra da küfürde daha da ileri gidenler var ya! İşte Allah onları aslâ bağışlamayacak ve doğru yola iletmeyecektir.[5]

138. Ey Peygamber! Sen o münafıkları acı bir azap ile müjdele!

139. Öyle ki, bu münafıklar müminleri bırakıp kâfirleri dost edinirler, onlarla birlik olurlar. Onların yanında yer almakla bir güç, bir şeref bulacaklarını mı umuyorlar? Bilin ki, bütün izzet, şeref Allah'ındır. (Güç ve şeref Allah'a inananların yanında yer almakla kazanılır.)

140. Allah bu kitapta size şöyle bildirmiştir: "(Münafıkların ve kâfirlerin meclislerinde) Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini veya alaya alındığını duyduğunuz zaman, başka bir konuya geçmedikleri sürece onlarla birlikte oturmayın."[6] Aksi takdirde siz de onlar gibi olursunuz. Unutmayın ki, Allah münafıkların ve kâfirlerin hepsini cehennemde toplayacaktır.

---

1. Lafzen, "Dilinizi eğip bükerseniz."

2. Sûrenin ilk âyetlerinde yetimler hakkında adaletten bahsedilmiş, birkaç âyet önce de aynı yetimler ve kadınlar hakkında âdil olma emri tekrarlanmıştı. Sûre içinde geçen Tu'me'nin hırsızlık hadisesinde Ubeyrik oğullarının yalancı şahitlikleri de eleştirilmişti. Bu âyette ise genel anlamda adaletli olmaya tam bir vurgu yapılmıştır. Krş. Mâide 5/8.

3. Âyette "Kitap" kelimesi tekil gelmekle birlikte, önce indirilmiş kitapları da içine almaktadır.

4. Âyetteki, "Ey iman edenler" ifadesinin muhataplarının kimler olduğu konusunda farklı görüşler vardır: 1- Müslümanlardır; buna göre anlam, "İmanınızda sebatlı olun, inancınızdan ayrılmayın" demektir. 2- Kitap Ehlidir; bu takdirde mana; "Sadece kendinize verilen kitaplara değil, diğer peygamberlere ve onlara indirilen kitapların hepsine ve Kur'an'a inanın" demek olur. Krş. Bakara 2/208. 3- Münafıklardır; bu durumda anlam, "İkiyüzlülüğü bırakın, yürekten inanın" demektir. 4- Bütün inananlardır; buna göre anlam, "Âyette inanılması bildirilen esaslara, akıl yürüterek, bilimsel bir şekilde delillere vâkıf olarak, araştırarak inanın, imanda taklitçi olmayın" demek olur. Kanaatimizce hitap münafıklaradır. Çünkü peşinden gelen âyetler doğrudan münafıklarla ilgilidir.

5. Âyet münafıklardan bahsetmektedir. Âyetle ilgili Râzî şu yorumu yapmıştır: "Onların ilk imanı Müslüman olduklarını söylemeleridir. Küfürleri ise içlerinden inkâr etmeleridir. İkinci imanları, Müslümanlarla karşılaştıklarında 'biz inanıyoruz' demeleri, ikinci küfürleri ise liderlerinin yanına vardıklarında 'biz sizinle beraberiz, sadece onlarla alay ediyoruz' demeleridir. Küfürde daha da ileri gitmeleri ise Müslümanlar hakkında her türlü hile ve tuzağı kurma konusundaki fitne faaliyetleridir."

6. Krş. En'âm 6/68.

الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللهِ قَالُوا
أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ
نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَنْ يَجْعَلَ اللهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
سَبِيلًا ﴿١٤١﴾ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ
وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا
يَذْكُرُونَ اللهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾ مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لَا إِلَى
هَؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا
﴿١٤٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ
مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا لِلهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا
مُبِينًا ﴿١٤٤﴾ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ
تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴿١٤٥﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا
بِاللهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلهِ فَأُولَئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ
يُؤْتِ اللهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٦﴾ مَا يَفْعَلُ اللهُ بِعَذَابِكُمْ
إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ وَكَانَ اللهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾

141. O münafıklar sizi gözetler dururlar. Allah size bir zafer, bir ganimet lütfetse, "Biz de sizinle beraber değil miydik?" derler. Kâfirler bir zafer elde ederlerse onlara da, "Biz sizi destekleyip yardımcı olmadık mı ve sizi müminlere karşı korumadık mı?" derler. Unutmayın ki, Allah kıyamet günü aranızda hükmedecektir. O, kâfirlerin müminlere bu dünyada zarar vermelerine de aslâ fırsat vermeyecektir.[1]

142. Bu münafıklar Allah'ı aldattıklarını sanıyorlar. Oysa asıl aldanan kendileridir.[2] Onlar namaz kılacakları zaman da ağırdan alırlar. Zaten kıldıkları namaz da insanlara gösteriş yapmaktan ibarettir, onlar aslında hiç namaz kılmış sayılmazlar.

143. Münafıklar imanla küfür arasında bocalayıp dururlar, ne yürekten inanırlar ne de açıkça inkâr ederler. Ey Peygamber! Allah'ın şaşırttığı böyle kimseleri sen doğru yola iletemezsin.

144. Ey iman edenler! Müminleri bırakıp sakın kâfirleri dost edinmeyin, onlarla birlik olmayın. Yoksa siz Allah'a, O'nun size azap etmesi için kendi aleyhinize açık bir delil mi sunmak istiyorsunuz?[3]

145. Münafıklar cehennemin en alt tabakasında yanacaklardır.[4] Sen orada onlara yardım edebilecek birini göremeyeceksin.

146. Ancak tevbe edenler, durumlarını düzeltip iyileştirenler, Allah'ın dinine sımsıkı sarılanlar ve inançlarını şirk ve nifaktan arındırarak sadece O'na bağlananlar müminlerle beraberdirler. Allah da müminlere âhirette büyük bir mükâfat verecektir.

147. Eğer siz şükreder; verilen nimetlerin kadrini bilir ve dolayısıyla iman ederseniz Allah size niye azap etsin ki?[5] Unutmayın ki, Allah Şâkir'dir; şükredenlere karşılığını tam olarak verir, Alîm'dir; imanınızı da şükrünüzü de bilir.

---

1. Allah'ın vaadinin gerçekleşmesi için Müslümanların yerine getirmesi gereken şartlar vardır. Bu şartlar Allah'ın kitabında gayet açık olarak belirtilmiştir. Âl-i İmrân 3/103-105. âyetlerde ifade edilenler bu konuda ön şart niteliğini haizdir: Allah'ın kitabına sımsıkı sarılmak, iyiliği teşvik edip kötülükten sakındırmak, bir ve beraber olup ayrılığa düşmekten sakınmak. Günümüzde Müslümanların yaşadığı ayrılıklar, kavgalar, ahlâkî zaaflar, dünyaya düşkünlük, tembellik, çıkarcılık, bilim ve sanattan yoksunluk, dinde şekilcilik, emeksiz cennete gitme sevdası vb. durumlar, tam aksine Allah'ın vaadinin gerçekleşmemesinin şartlarını oluşturmaktadır.
2. Lafzen, "Allah onları aldatmıştır." Burada, Allah'ı aldattıklarını zanneden münafıkların âhirette Allah tarafından cezalandırılması kastedilmektedir.
3. Burada kâfirler ile kastedilenler konunun akışı gereği münafıklardır. Çünkü onlar hakikatte kâfirdirler. Kaffâl'e göre sanki Allah, "münafıkların hallerini, huylarını ve yollarını size açıkça anlattım. O halde onları dost edinmeyin" demektedir.
4. Çünkü münafıklar Müslümanlara, hak hukuk ve adaleti savunanlara daha çok zarar verirler. Kâfirler açık düşmandır ve onlara karşı tedbir almak daha kolaydır. Müslüman görünümlü din düşmanları ise toplumun koynunda beslenmiş yılan misali zehirlerini ne zaman akıtacakları belli olmaz. Yakın tarihimiz, münafıkların eliyle gerçekleştirilmiş ihanetlerle doludur.
5. Şükür farkındalıktır ve iman ile yakın ilişkisi vardır. İbn Abbas'ın da ifade ettiği gibi şükrün en önemli unsuru varlığı var eden ve bütün nimetleri lütfeden bir yaratıcının varlığını fark etmek ve O'na inanmaktır. Bu âyet Allah'ın rahmet ve mağfiretle ilgili cemal sıfatının cezalandırma anlamındaki celâl sıfatlarının önünde olduğunu, şükreden, nimetlerin ve onu verenin farkında olan kullarına azap etmeyeceğini bildirmektedir. Dolayısıyla Müslümanların Allah anlayışı da böyle şekillenmelidir. Sırf cezalandıran değil, seven ve affeden bir Allah inancı müminleri daha duyarlı ve umutlu kılar.

اَلْجُزْءُ السَّادِسُ ١٠١

لَا يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوٓءِ مِنَ الْقَوْلِ اِلَّا مَنْ ظُلِمَ ۭ وَكَانَ
اللّٰهُ سَمِيْعًا عَلِيْمًا ﴿١٤٨﴾ اِنْ تُبْدُوْا خَيْرًا اَوْ تُخْفُوْهُ اَوْ تَعْفُوْا
عَنْ سُوْۗءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيْرًا ﴿١٤٩﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْفُرُوْنَ
بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَيُرِيْدُوْنَ اَنْ يُّفَرِّقُوْا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَيَقُوْلُوْنَ
نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَّنَكْفُرُ بِبَعْضٍ ۙ وَّيُرِيْدُوْنَ اَنْ يَّتَّخِذُوْا بَيْنَ
ذٰلِكَ سَبِيْلًا ۙ ﴿١٥٠﴾ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْكٰفِرُوْنَ حَقًّا ۚ وَاَعْتَدْنَا
لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا مُّهِيْنًا ﴿١٥١﴾ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ
وَلَمْ يُفَرِّقُوْا بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْهُمْ اُولٰۗىِٕكَ سَوْفَ يُؤْتِيْهِمْ اُجُوْرَهُمْ ۭ
وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿١٥٢﴾ يَسْـَٔـلُكَ اَهْلُ الْكِتٰبِ اَنْ
تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتٰبًا مِّنَ السَّمَاۗءِ فَقَدْ سَاَلُوْا مُوْسٰٓى اَكْبَرَ
مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُوْٓا اَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْهُمُ الصّٰعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ
ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَاۗءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ فَعَفَوْنَا
عَنْ ذٰلِكَ ۚ وَاٰتَيْنَا مُوْسٰى سُلْطَانًا مُّبِيْنًا ﴿١٥٣﴾ وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ
الطُّوْرَ بِمِيْثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَّقُلْنَا
لَهُمْ لَا تَعْدُوْا فِي السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِّيْثَاقًا غَلِيْظًا ﴿١٥٤﴾

148. Allah kötü sözlerin açıkça söylenmesini sevmez.[1] Ancak kişi böyle sözleri, uğradığı zulüm ve haksızlık karşısında söylemişse o başka. Allah Semî'dir; iyi kötü, açık gizli bütün konuşulanları işitir, Alîm'dir; bu sözlerin hangi şartlarda ve ne amaçla söylendiğini çok iyi bilir.

149. Yaptığınız iyiliği açıklarsanız yahut gizlerseniz ya da size yapılan bir kötülüğü bağışlarsanız bilin ki, Allah Afuvv'dur; kendisine yapılan kötülüğü affedeni bağışlar, Kadîr'dir; günahkârları cezalandırma gücüne sahip olmakla beraber daima bağışlayıcıdır (o halde siz de öyle olun).

150. Allah'ı ve elçilerini inkâr edenler, Allah ile elçilerini birbirinden ayırmak isteyip, "Bazılarına inanır, bazılarını inkâr ederiz (Allah'a inanırız, fakat peygamberlere inanmayız)" diyenler ve imanla küfür arasında bir yol tutmak isteyenler var ya![2]

151. İşte onlar gerçekten kâfirdirler. Biz de kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırladık.

152. Allah'a ve elçilerine inanan ve bunlar arasında hiçbir ayrım yapmayanlara gelince, Biz onların mükâfatlarını vereceğiz.[3] Bilin ki, Allah Gafûr'dur; böyle kimselerin günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

153. Ey Peygamber! Kendilerine kitap verilen Yahudiler, senin onlara gökten elle tutulur, gözle görünür bir kitap indirmeni isterler. (Bunu çok görme!) Onlar, Musa'dan bundan daha büyük bir şey istemişler ve "Allah'ı açıkça bize göster" deme cüretini göstermişlerdi. Bu tür aşırı ve haksız istekleri sebebiyle onları yıldırım çarpmıştı.[4] Kendilerine o kadar mucize geldikten sonra bile, tuttular buzağıya taptılar. Biz yine de onları affettik ve Musa'ya da, onlar üzerinde hâkimiyeti sağlayacak açık bir güç lütfettik.

154. Daha önce verdikleri sözde durmadıklarından dolayı Tur'u onların üzerlerine düşüverecekmiş gibi[5] yükseltmiştik. Vaktiyle onlara, "(gidip bol nimetlere kavuşacağınız) şehrin kapısından görevlilere saygı göstererek girin" demiştik. Ayrıca onlara, "Cumartesi günü avlanma yasağını çiğnemeyin" diye de emretmiştik. Onlardan bütün bu emirlerimize uymaları konusunda sağlam bir söz almıştık.[6]

---

1. Bu tür durumlar teşhir edildiği zaman insanlar arasındaki sevgi-saygı azalır ve nefrete yol açar. Ayrıca kötülüklere karşı toplumun tepkisini ve duyarlılığını zayıflatır. Râzî'nin belirttiğine göre âyetin önceki âyetlerle şöyle bir münasebeti söz konusudur: Yüce Allah münafıkların samimiyetle tevbe edip davranışlarını düzeltmeleri halinde mümin olarak nitelendirileceklerini belirtmiştir. Muhtemelen onlardan bazıları münafıklıktan vazgeçip samimiyetle tevbe etmişlerdir. Ancak bazı Müslümanlar bunların geçmişte yaptıkları münafıklıkları açıkça konuşmaya devam etmişlerdir. Yüce Allah âyette bunun uygun olmadığını belirtmiştir. İnsanların geçmişte yaptıkları hataları dile getirmek, özel hallerindeki kamuyu ilgilendirmeyen bir kısım mahrem durumlarını araştırmak doğru bir davranış değildir.
2. Âyette kastedilenler, Hz. İsa ve Hz. peygamberi inkâr eden Yahudiler ile Hz. peygamberi inkâr eden Hıristiyanlardır.
3. Hafs dışındaki kırâat imamları "Sevfe yü'tîhim" (Verecek) ifadesini "Sevfe nü'tîhim" (Vereceğiz) şeklinde okumuşlardır ve anlam da ona göre verilmiştir.
4. Krş. Bakara 2/55.
5. Bkz. Â'râf 7/171.
6. Krş. Bakara 2/58, 93.

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَقَتْلِهِمُ الْاَنْۢبِيَآءَ
بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ ۢ بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ
فَلَا يُؤْمِنُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾ وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلٰى مَرْيَمَ بُهْتَانًا
عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾ وَقَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ
اللّٰهِ ۚ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ ۚ وَاِنَّ الَّذِينَ
اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ ۚ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ اِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ ۚ
وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ۢ ﴿١٥٧﴾ بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا
﴿١٥٨﴾ وَاِنْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ ۚ وَيَوْمَ
الْقِيٰمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ۚ ﴿١٥٩﴾ فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا
عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ اُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ كَثِيرًا ۢ
﴿١٦٠﴾ وَاَخْذِهِمُ الرِّبٰوا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَاَكْلِهِمْ اَمْوَالَ النَّاسِ
بِالْبَاطِلِ ۚ وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٦١﴾ لٰكِنِ
الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ
وَمَا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ
وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۚ اُولٰٓئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ اَجْرًا عَظِيمًا ۚ ﴿١٦٢﴾

155. Verdikleri sözde durmadıkları, Allah'ın âyetlerini inkâr ettikleri, hak hukuk tanımayarak peygamberleri öldürdükleri ve "Kalplerimiz boş laflara kapalıdır (yeterli bilgiye sahibiz, bizim başka söze ihtiyacımız yok)" dedikleri için Biz onlara lânet ettik. Evet, Allah onların kalplerini, inkârları ve bu tür nankörlükleri sebebiyle mühürlemiştir. Bundan dolayı onlar aslâ iman etmezler.

156. Onlara lânet etmemizin bir sebebi de, küfürde direnmeleri ve Meryem'e ağır bir iftirada bulunmalarıdır.

157. Diğer bir sebebi de, "Allah'ın elçisi Meryemoğlu İsa Mesih'i öldürdük" demeleridir. Hâlbuki onlar İsa'yı ne öldürdüler ne de çarmıha gerdiler. Fakat onlar öyle zannediyorlar. Aslında onlar İsa konusunda birtakım şüpheler içindedirler. Onların bu konuda hiçbir sağlam bilgileri yoktur. Sadece hayal mahsulü temelsiz bilgilerin peşindedirler. İsa'yı da kesin olarak öldürmüş değillerdir.

158. Aksine Allah (eceli geldiğinde vefat ettirmek üzere)[1] onu kâfirlerin elinden kurtarmış ve ona kendi katında yüksek bir değer vermiştir.[2] Allah Azîz'dir; koruduğu kimseyi düşmanlarına mağlup ettirmez, Hakîmdir; O'nun işi daima sağlamdır.

159. İyi bilin ki, (İsa'yı çarmıha gererek öldürdüklerini iddia eden) Yahudilerden her biri ölmeden önce[3] İsa'ya (onun çarmıha gerilmediğine ve gerçek bir peygamber olduğuna) inanacaktır. İsa da kıyamet günü (hakkındaki gerçek dışı iddialarda bulunanların) aleyhlerinde şâhitlik edecektir.[4]

160. Biz, Yahudi olanlara, nankörlükleri, isyankârlıkları ve birçok insanı Allah yolundan alıkoymaları sebebiyle, daha önce kendilerine helâl kılınmış olan bir kısım güzel yiyecekleri haram kıldık.

161. Onlara bu cezayı vermemizin bir sebebi de, yasaklanmış olmasına rağmen tefecilik yapmaları ve haksız yere insanların mallarını yemeleridir. Âhirette de bu nankörler için acı bir azap hazırladık.

162. Fakat Yahudilerden ilimde derinleşmiş olanlar ve müminler, sana indirilen Kitaba ve senden önce indirilen kitaplara inanırlar. Onlar namazı kılar, zekâtı verir, Allah'a ve âhiret gününe de inanırlar. Biz, işte onlara büyük bir mükâfat vereceğiz.

---

1. Parantez içindeki anlam için bkz. Âl-i İmrân 3/55.
2. İbn Cüreyc bu âyeti, "Allah onu kâfirlerin elinden kurtarmış ve ona mânevî, yüksek bir mertebe vermiştir" şeklinde açıklar. Kur'an, Allah yolunda öldürülenlerin, şehitlerin Allah katında ölmediklerini, yaşadıklarını hatta yiyip içtiklerini belirtir. Krş. Bakara 2/154; Âl-i İmrân 3/169. Bu, onların bedenen ölmediklerini değil, manevî olarak Allah katında çok yüksek derecelere ulaştıklarını ifade eder. Aynı şekilde İsa'nın öldürülmemesi, onun getirdiği ilahi mesajın yaşadığı ve yok olmadığı anlamına da gelebilir. Yani, "Siz onu aslâ öldürmüş değilsiniz, öldürdüğünüzü sanıyorsunuz, oysa onun getirdiği ilâhî buyruklar yaşamaktadır" diye de yorumlanabilir. Krş. Âl-i İmran, 3/55 ve ilgili not. Ayrıca bkz. Enbiyâ 21/34.
3. Yani ölüm anında. O vakitte kişi gerçeği görür ve inanır, fakat bunun bir faydası olmaz (Nisâ 4/18).
4. Übeyy ibn Ka'b "kable mevtihî" ifadesini "kable mevtihim" şeklinde okumuştur. Bu okuyuş, âyetteki zamir ile Kitap Ehlinin, yani Yahudilerin kastedildiği kanaatini desteklemektedir.

إِنَّآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ كَمَآ اَوْحَيْنَآ اِلٰى نُوحٍ وَّالنَّبِيّٖنَ مِنْ
بَعْدِهٖ ۚ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ
وَالْاَسْبَاطِ وَعِيسٰى وَاَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهٰرُونَ وَسُلَيْمٰنَ ۚ
وَاٰتَيْنَا دَاوٗدَ زَبُورًا ۚ ﴿١٦٣﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنٰهُمْ عَلَيْكَ مِنْ
قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ ۚ وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسٰى تَكْلِيمًا ۚ
﴿١٦٤﴾ رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّٰهِ
حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾ لٰكِنِ
اللّٰهُ يَشْهَدُ بِمَآ اَنْزَلَ اِلَيْكَ اَنْزَلَهٗ بِعِلْمِهٖ ۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَ ۚ
وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ
سَبِيلِ اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلٰلًا بَعِيدًا ﴿١٦٧﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ۙ ﴿١٦٨﴾
اِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا ۚ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ
يَسِيرًا ﴿١٦٩﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ
مِنْ رَبِّكُمْ فَاٰمِنُوا خَيْرًا لَّكُمْ ۚ وَاِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا
فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧٠﴾

163. Ey Peygamber! Biz, tıpkı Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da (bu Kur'an'ı) vahyediyoruz. Nitekim İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yâkub'a ve evlâtlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yunus'a, Harun'a, Süleyman'a da vahyetmiş, Davud'a ise Zebur'u vermiştik.

164. Ve daha nice peygamberler gönderdik ki, bunların bazılarının kıssalarını daha önce sana anlattık. Bir kısmının kıssalarını ise hiç anlatmadık.[1] Ayrıca Allah, Musa'ya da doğrudan onunla konuşarak vahyetmişti.[2]

165. Biz, bütün bu peygamberleri müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik ki, bu peygamberleri dinledikten sonra insanların Allah'a karşı bir mazeretleri kalmasın (Eğer bize peygamber gelseydi iman eder, böyle kötü işler yapmazdık, demesinler).[3] Allah Azîz'dir; yücedir, kimse O'na karşı gerçek dışı bir mazeret beyan edemez, Hakîm'dir; peygamber gönderip insanları uyarması O'nun hikmetinin eseridir.

166. Ey Peygamber! Allah'ın bizzat kendisi şâhittir ki, sana indirdiği kitabı Kendi ilmiyle, Kendi iradesiyle indirmiştir. Buna melekler de şâhittir. Fakat asıl şâhit olarak Allah yeter.

167. Buna rağmen küfürde direnenler ve insanları Allah yolundan alıkoyanlar, şüphesiz doğru yoldan tamamen sapmış ve uzaklaşmışlardır.

168. Küfürde direnip (kendilerine ve doğru yoldan alıkoymak suretiyle başkalarına) zulmedenleri, Allah ne bağışlayacak, ne de doğru yola iletecektir!

169. Böyle kimselere Allah'ın göstereceği yol, cehennemin yoludur. Onlar orada asırlarca kalacaklardır. Bunu yapmak Allah için çok kolaydır.

170. Ey insanlar! Peygamber size Rabbinizden, hak ve hakikatlerle dolu Kur'an'ı getirmiştir. Öyleyse ona inanın, bu sizin için hayırlı olur. Eğer inkâr ederseniz bilin ki, yerdekilerin ve göktekilerin hepsi Allah'ındır (Allah'ın sizin imanınıza ihtiyacı yoktur, inkâr etmeniz O'na bir zarar vermez). Allah Alîm'dir; bütün düşüncelerinizi, niyetlerinizi bilir, Hakîm'dir; küfrünüz sebebiyle sizi cezalandırması hikmetine uygundur.

---

1. Ra'd 13/7, İsrâ 17/15 ve Fâtır 35/24. âyetlerde Allah'ın her topluma uyarıcı peygamber gönderdiği, peygamber gönderilmeyen toplumların sorumlu tutulmayacağı bildirilmektedir. Dolayısıyla Kur'an'da adı ve hayat hikâyesi zikredilmeyen pek çok peygamber vardır.

2. Vahyin çeşitleriyle ilgili bilgi için bkz. Şûra 42/51. Allah'ın Hz. Musa ile konuşması doğrudan doğruya, yüz yüze konuşma değil, Şûra 42/51. âyette anlatılan vahyin ikinci türü olan "perde arkasından" iletilmesi yoluyladır. "Doğrudan" diye tercüme etmemizin sebebi, Allah'ın arada Cebrâil olmadan ona emirlerini ulaştırmasıdır. Krş. Â'râf 7/143.

3. Kendisine peygamber sesi/tebliği ulaşmamış kimselerin Allah'a inanma sorumluluğu hususunda kelam ilminde geniş tartışmalar yapılmıştır. Özetle ifade etmek gerekirse, Eş'arî ekolüne göre, bu durumdaki kimsenin Allah'ı bilme ve O'na inanma sorumluluğu yoktur. Mâtüridî ekolüne göre ise bu kimsenin aklıyla Allah'ın varlığını, birliğini bulma ve O'na inanma yükümlülüğü vardır. Çünkü akıl bu güce sahiptir.

يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لَا تَغْلُوْا فِيْ دِيْنِكُمْ وَلَا تَقُوْلُوْا عَلَى
اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ ۭ اِنَّمَا الْمَسِيْحُ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُوْلُ اللّٰهِ
وَكَلِمَتُهٗ ۚ اَلْقٰىهَآ اِلٰى مَرْيَمَ وَرُوْحٌ مِّنْهُ ۡ فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ ۚ
وَلَا تَقُوْلُوْا ثَلٰثَةٌ ۭ اِنْتَهُوْا خَيْرًا لَّكُمْ ۭ اِنَّمَا اللّٰهُ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۭ
سُبْحٰنَهٗٓ اَنْ يَّكُوْنَ لَهٗ وَلَدٌ ۘ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي
الْاَرْضِ ۭ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ١٧١ لَنْ يَّسْتَنْكِفَ الْمَسِيْحُ اَنْ
يَّكُوْنَ عَبْدًا لِّلّٰهِ وَلَا الْمَلٰۗىِٕكَةُ الْمُقَرَّبُوْنَ ۭ وَمَنْ يَّسْتَنْكِفْ
عَنْ عِبَادَتِهٖ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ اِلَيْهِ جَمِيْعًا
١٧٢ فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَيُوَفِّيْهِمْ
اُجُوْرَهُمْ وَيَزِيْدُهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ۚ وَاَمَّا الَّذِيْنَ اسْتَنْكَفُوْا
وَاسْتَكْبَرُوْا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ۙ وَّلَا يَجِدُوْنَ لَهُمْ مِّنْ
دُوْنِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ١٧٣ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاۗءَكُمْ
بُرْهَانٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ نُوْرًا مُّبِيْنًا ١٧٤ فَاَمَّا
الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَاعْتَصَمُوْا بِهٖ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِيْ رَحْمَةٍ
مِّنْهُ وَفَضْلٍ ۙ وَّيَهْدِيْهِمْ اِلَيْهِ صِرَاطًا مُّسْتَقِيْمًا ۭ ١٧٥

171. Ey Hıristiyanlar! Dininizde aşırı gitmeyin; Allah hakkında sadece gerçeği söyleyin, O'na gerçek dışı şeyler isnat etmeyin.[1] Meryemoğlu İsa Mesih (Allah'ın oğlu değil) sadece Allah'ın elçisi, Meryem'in rahmine atıp orada oluşturduğu Kelimesidir[2] ve Kendinden[3] bir ruhtur.[4] O halde siz, Allah ve peygamberlerine inanmaya bakın. "Tanrı üçtür" demeyin, bu yanlış inancı bırakın ki, sizin için hayırlı olan budur. Şüphesiz ki Allah tek ilâhtır. O, çocuk sahibi olmaktan münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur (çocuk edinmeye ihtiyacı yoktur). Vekil olarak Allah yeter; Allah'ın yaratma ile ilgili kanunlarını bilenler için başka bir güce inanmaya ve güvenmeye ihtiyaç yoktur.[5]

172. İsa Mesih de Allah'a çok yakın olan melekler de Allah'a kulluk etmekten kaçınmazlar.[6] Kim Allah'a kulluk etmekten kaçınır ve böbürlenirse bilsin ki, Allah onların hepsini hesaba çekmek üzere kıyamet günü huzurunda toplayacaktır.

173. İnanıp iyi ve yararlı işler yapanların ödüllerini ise tam olarak verecek, hatta onlara fazlasıyla ihsanda bulunacaktır. O'na kulluk etmekten kaçınan ve böbürlenenleri de acı bir azap ile cezalandıracaktır. İşte o vakit onlar Allah'tan başka bir dost ve yardımcı da bulamayacaklardır.

174. Ey insanlar! Size Rabbinizden bir Peygamber[7] geldi ve Biz (onun vasıtasıyla) size apaçık bir nur olan Kur'an'ı indirdik.

175. Allah'a inanıp Kitabına sımsıkı sarılanları O, rahmetine ve lütfuna gark edecek ve onları, Kendisine giden doğru yola ulaştıracaktır.[8]

---

1. Allah'a gerçek dışı şeyler isnat etmek dinde aşırılıktır. Yahudiler Allah'ı millileştirmekle, sayılı birkaç gün dışında kendilerine azap edilmeyeceği ve Tanrının seçilmiş kulları olduğunu iddia etmekle Allah'a gerçek dışı isnatta bulundular. Hıristiyanlar ise, Hz. İsa'yı tanrılaştırmak, başka bir ifadeyle Tanrıyı insanlaştırmakla aynı şeyi yaptılar. Hem Yahudiler hem de Hıristiyanlar kendilerinin Allah'ın çocukları ve sevgili kulları olduklarını söyleme cüretinde bulundular (Mâide 5/18). Âyetteki hitap Kitap Ehline olmakla birlikte muhatapları daha genel düşünmek gerekir.
2. Kanaatimizce "Allah'ın kelimesi" ifadesi Hıristiyanların Hz. İsa'yı böyle isimlendirmesi sebebiyle kullanılmıştır. Çünkü konuşmada muhatabın kavramlarını kullanmak iletişimi kolaylaştırır. Kaldı ki, kelam ve kelime (söz, logos) Allah'ın bir sıfatıdır. Bu ifadenin kullanılmış olması, Hz. İsa'nın konuştuğu her sözün Allah'ın sözü olduğuna dair Hıristiyan anlayışını tasdik anlamına gelmez.
3. Bkz. Enbiyâ 21/91.
4. Bu âyetlerde anlatılmak istenen husus, Hz. İsa'nın tıpkı Hz. Âdem gibi Allah'ın ruhundan üflenerek yaratıldığı, yani ulûhiyet yönünün bulunmadığı ve bir beşer olduğudur. Ayrıca Bkz. Âli İmrân 3/59; Mâide 5/72-75.
5. Allah'ın çocuk edinmekten münezzeh olduğunu ifade etiği yerlerde bu tür bir hâkimiyet vurgusu yapması O'nun tevhide verdiği önemi göstermektedir.
6. Bu ifade, Hz. İsa'ya tanrılık nispet edenlere cevap niteliğindedir. Yani, "Bırakın Hz. İsa'yı, Allah'a çok yakın olan melekler bile Allah'a ibadetten kaçınmazlar. Sizin tanrılık yakıştırdığınız Hz. İsa Allah'ın bir kuludur. O'na ibadet etmekten aslâ geri durmamıştır. Yüce bir Varlığa ibadet eden birinin tanrı olması nasıl düşünülebilir?"
7. Lafzen, "Delil, bürhân"
8. Bu yol, inananları dünya ve ahiret mutluluğuna; yani dünyada yücelik, olgunluk, mutluluk, saygınlık ve egemenliğe, ahirette ise cennete ve Allah'ın hoşnutluğuna ulaştırır.

176. Ey Peygamber! Miras hakkında senden bilgi istiyorlar. De ki: "İşte Allah ikinci dereceden mirasçılar (Kelâle)[1] hakkında sizi bilgilendiriyor: Bir erkek, çocuksuz olarak ölür ve bir tek kız kardeşi mirasçı olursa, terekenin yarısı onundur.[2] Eğer bir kadın, çocuksuz olarak ölürse ve bir tek erkek kardeşi mirasçı olursa, terekenin tamamı onundur. Çocuksuz ölen bir erkeğin iki kız kardeşi varsa; o iki kız kardeş terekenin üçte ikisini alır. Eğer bu kardeşler erkek ve kız iseler, kalan miras ikili birli, yani erkeğe iki, kadına bir pay verilmek suretiyle paylaştırılır. Belki şaşırırsınız diye Allah bunları size açıklamaktadır. Allah her şeyi en iyi bilendir.

5
MÂİDE SÛRESİ

Medine döneminde inmiştir. 120 âyettir. Mâide sofra demektir. Sûrenin 114. âyetinde Hz. İsa'nın Allah'tan bir sofra indirmesini dilediğini bildiren âyetten dolayı bu adı almıştır. Hicretin 10. yılında, yani veda haccının yapıldığı yılda, Mekke ile Medine arasında ve bir defada indiği rivâyet edilmektedir.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey iman edenler! Yaptığınız akitlere; Allah'a ve insanlara verdiğiniz sözlere sadık kalın (Allah'ın koyduğu hükümlere uyun).[3] Haram olduğu bildirilenler[4] dışındaki (deve, sığır, koyun, keçi, ceylan ve geyik gibi) hayvanlar, size helâl kılınmıştır. Fakat şunu da bilin ki, ihramlı iken avlanmak da yasaklanmıştır.[5] Allah, hikmetine uygun olarak dilediğini helâl, dilediğini haram kılar.

2. Ey iman edenler! Allah'ın hac ibadeti için belirlediği işaretlere, haram aylara, Kâbe'ye hediye olarak gönderilen kurbanlık hayvanlara, özellikle boyunlarına gerdanlık takılmış olan kurbanlıklara ve onların sahiplerine, ticaret yapmak[6] ve Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için Kâbe'ye gelenlere saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınızda (harem bölgesi dışında) avlanabilirsiniz. Vaktiyle haccetmenize engel olmak için size kötü davrananlara olan öfkeniz, onlara karşı aşırı gitmenize sebep olmasın. Siz yalnız iyilikte, güzellikte ve takva konusunda birbirinizle yardımlaşın, fakat günah işlemede ve düşmanlıkta yardımlaşmayın. Allah'ın emirleri ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli hareket edin. Bilin ki, emirlerine uymayanlara karşı Allah'ın azabı çok şiddetlidir.

١٠٥ اَلْجُزْءُ السَّادِسُ

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ
لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا
إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا
تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ
الْأُنْثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٧٦﴾

سُورَةُ الْمَائِدَةِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ مِائَةٌ وَعِشْرُونَ آيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ
إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ إِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا
يُرِيدُ ﴿١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللّٰهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ
وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ
رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ أَنْ
صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ
وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢﴾

---

1. Bu âyette geçen "Kelâle" sözü ana baba bir erkek ve kız kardeşi ifade etmektedir. Bu sûrenin 12. âyetinde geçen "Kelâle" sözü ise, ana bir kız ve ana bir erkek kardeş anlamına gelmektedir.
2. Diğer yarısı, varsa derece itibarıyla diğer mirasçılara verilir. Başka mirasçı yoksa hepsini bu kız kardeş alır.
3. İman etmiş olmak, O'nun emirlerini yerine getirmeye dair zımnen Allah ile sözleşme yapmak anlamına gelir. Âyetin devamından, bunun Allah'a verilen söz olduğu anlaşılsa da bu emir, insanlar arasındaki her türlü sözleşme için de geçerlidir. "Akitler" ifadesine, "Hükümler" anlamı da verildiği için parantez içinde böyle bir açıklamayı uygun gördük. Çünkü âyetin devamında Allah'ın koyduğu hükümlerden söz edilmektedir. Aslında âyette, "akit" sözcüğü ile "ahit" kavramının içeriği ilginç bir şekilde iç içe zikredilmiştir. Çünkü ticari sözleşmeler için kullanılan "akit" kavramı zikredilmiş, bunun açılımında ise iman ve dini hükümlerden söz edilerek Allah ile kul arasındaki "ahit" kavramı ima edilmiştir. Bu da fıtraten Allah'a verdiğimiz söz ile irademizle insanlara verdiğimiz sözün sadakat açısından aynı nitelikte olduğunu ifade etmektedir.
4. Bkz. bu sûrenin 3, 4 ve 5. âyetleri.
5. Bkz. bu sûrenin 94, 95 ve 96 âyetleri ve ilgili not.
6. Lafzen, "Rablerinin lütfunu aramak."

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَآ اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ
بِهٖ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَآ اَكَلَ
السَّبُعُ اِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَاَنْ تَسْتَقْسِمُوا
بِالْاَزْلَامِ ذٰلِكُمْ فِسْقٌ اَلْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا
تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ
عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي
مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِاِثْمٍ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝٣ يَسْـَٔلُونَكَ
مَاذَآ اُحِلَّ لَهُمْ قُلْ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ
مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّٰهُ فَكُلُوا مِمَّآ اَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ
وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ
۝٤ اَلْيَوْمَ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ
حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ
وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ اِذَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ
اُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي اَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ
بِالْاِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ۝٥

3. Murdar olarak ölen hayvan (leş), (akmış)[1] kan, domuz eti, Allah'tan başkasının (putların) adı anılarak kesilen, boğularak veya (taş-sopa ile) vurularak yahut yüksek bir yerden yuvarlanarak ölen ya da başka bir hayvan tarafından süsülerek (boynuzlanarak) öldürülen hayvanlarla, yırtıcı hayvanlar tarafından parçalanarak öldürülen hayvanların etlerini yemek size haram kılınmıştır. Ancak ölmeden önce yetişip boğazladığınız hayvanlar helâldir.[2] Putlar adına kesilen kurbanların etleri de haram kılınmıştır. Yapacağınız işi fal okları ile belirlemek de size yasaklanmıştır.[3] İşte bu yasakları çiğnemek doğru yoldan sapmaktır. Bugün kâfirler, dininizin yayılmasının önüne geçmekten artık ümitlerini kesmişlerdir. O halde ey inananlar! Siz onlardan değil, asıl Benden; sözü edilen emir ve yasaklarıma karşı gelmekten korkun. Ve bilin ki, artık dininizin hükümlerini kemâle erdirdim ve (Mekke'nin fethini lütfetmek, cahiliye âdet ve hükümlerini kaldırmakla) size olan nimetimi tamamladım. Sizden isteğim, bu hükümlere mutlak bir itaatle teslim olmanızdır.[4] Ancak bir kimse zorda kalır, yiyecek başka bir şey de bulamazsa, günah işleme kastı olmaksızın (yukarıda yasaklananlardan, ölmeyecek kadar) yiyebilir. Allah Gafûr'dur; hayatî tehlike karşısında haram yemek zorunda kalanları bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

4. Ey Peygamber! Sana, kendilerine nelerin helâl kılındığını soruyorlar. Onlara de ki: "İyi ve temiz olan yiyecekler ve Allah'ın size verdiği bilgi ile (avcı olarak) eğittiğiniz yırtıcı hayvanların yakaladıkları size helâl kılınmıştır. Bu hayvanların sizin için yakaladıklarını yiyiniz. Ancak bu eğitilmiş hayvanlarınızı avın üstüne salarken, onun sağ olarak yakaladığı avı keserken ve eğer ölü olarak yakaladıysa onu yerken Allah'ın adını anın. Allah'ın bu hükümlerini yerine getirme konusunda duyarlı ve bilinçli olun. Unutmayın ki, Allah yakın zamanda sizi hesaba çekecektir.

5. Bugün size iyi ve temiz olan bütün yiyecekler helâl kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin yiyecekleri size, sizin yiyecekleriniz de onlara helâldir. Ayrıca iffetli olmanız, zina etmemeniz, gizli dost edinmemeniz ve mehirlerini vermeniz şartıyla iffetli hür mümin kadınlarla ve sizden önce kendilerine kitap verilenlerin iffetli hür kadınlarıyla evlenmeniz de size helâl kılınmıştır. Kim Allah'a inanmaz ve bu hükümleri reddederse, yaptığı bütün iyi işler boşa gitmiş olur. Ve o kimse âhirette de hüsrana uğrayanlar arasında yer alacaktır.

---

1. Bkz. En'âm 6/145.

2. Krş. Bakara 2/173; En'âm 6/145; Nahl 16/115.

3. Câhiliye döneminde Araplar bir işi yapmaya niyet ettikleri zaman üç tane ok alırlardı. Bu oklardan birinin üzerinde "Rabbim emretti", diğerinin üzerinde "Rabbim yasakladı" diye bir yazı bulunurdu. Üçüncü okta ise yazı bulunmazdı. Kişi bu okları bir torbaya koyar, karıştırır, sonra da birini çeker ve üzerindeki yazıya göre hareket ederdi. Eğer boş (yazısız) ok çıkarsa işlemi tekrar ederdi.

4. Lafzen, "Din olarak size İslâm'ı seçtim." Böyle bir anlam, âyetin öncesi ve sonrası ile irtibatlı görünmemektedir. Bu sebeple pek çok yorumcu, bu cümleyi konudan bağımsız müstakil bir cümle kabul etmiştir. Ancak Mâverdî'nin yaptığı yorum, âyetin bütünlüğü ile ilgili irtibatı sağladığı için biz o yorumu mealimize yansıttık.

اَلْجُزْءُ السَّادِسُ ١٠٧

يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوْا
وُجُوْهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوْا بِرُءُوْسِكُمْ
وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِ ۭ وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوْا ۭ
وَاِنْ كُنْتُمْ مَّرْضٰٓى اَوْ عَلٰي سَفَرٍ اَوْ جَاۗءَ اَحَدٌ مِّنْكُمْ مِّنَ
الْغَاۗىِٕطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَاۗءَ فَلَمْ تَجِدُوْا مَاۗءً فَتَيَمَّمُوْا
صَعِيْدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوْا بِوُجُوْهِكُمْ وَاَيْدِيْكُمْ مِّنْهُ ۭ
مَا يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِّنْ حَرَجٍ وَّلٰكِنْ يُّرِيْدُ
لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ
٦ وَاذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمِيْثَاقَهُ الَّذِيْ
وَاثَقَكُمْ بِهٖٓ ۙ اِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا ۡ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ
اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ٧ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْا
قَوّٰمِيْنَ لِلّٰهِ شُهَدَاۗءَ بِالْقِسْطِ ۡ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ
عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُوْا ۭ اِعْدِلُوْا ۣ هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى ۡ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ
اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ٨ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۙ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ عَظِيْمٌ ٩

6. Ey iman edenler! Namaz kılacağınız zaman yüzünüzü ve dirseklere kadar ellerinizi, kollarınızı yıkayın. Başınızı meshedin, ayaklarınızı da aşık kemiklerine[1] kadar yıkayın/meshedin.[2] Eğer cünüp iseniz iyice temizlenin; boy abdesti alın. Şâyet hasta veya yolcuysanız ya da küçük veya büyük abdest bozmuşsanız veya kadınlarla cinsel ilişkide bulunmuş/onlara dokunmuş[3] ve bütün bu durumlarda su (ya da mevcut suyu kullanma imkânı) bulamamış iseniz temiz bir toprak arayın; teyemmüm edin. Onunla ellerinizi, kollarınızı ve yüzünüzü meshedin. Bilin ki, Allah size zorluk dilemez, fakat sizi (maddî ve manevî pisliklerden) temizlemek ve size olan nimetini (böyle kolaylıklarla) tamamlamak ister. O halde (bu kolaylıklardan dolayı) O'na şükretmelisiniz.

7. Allah'ın size verdiği nimetleri ve O'nun (Peygamberi aracılığıyla) sizden aldığı sözü daima hatırlayın.[4] Hani siz o zaman, "İşittik ve itaat ettik" demiştiniz. O halde Allah'a verdiğiniz söz konusunda duyarlı ve bilinçli olun. Şüphesiz Allah kalplerde gizlenen düşünce ve niyetleri çok iyi bilir.

8. Ey iman edenler! Allah hakkı için dosdoğru, adaletli şâhitler olun. Sakın bir topluluğa olan öfkeniz sizin haksızlık yapmanıza yol açmasın. Evet, daima adaletli olun. Böyle olmanız, Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumluluk sahibi, duyarlı ve bilinçli olmanız bakımından en uygun olandır. Öyleyse bu bilinçte olun, Allah'ın azabından sakının. Çünkü Allah sizin yapıp ettiklerinizden daima haberdardır.[5]

9. Bilin ki, Allah inanıp iyi ve yararlı işler yapanlara bağışlanma ve büyük bir mükâfat vâdetmiştir.

---

1. Meallerde genellikle bizim aşık kemikleri diye tercüme ettiğimiz "Ka'beyn" kelimesi eski Türkçemizde topuk kemikleri olarak ifade edilmektedir. Günümüz Türkçesinde topuk kelimesi farklı bir anlam kazanmış ve ayağın ökçesi için kullanılır hale gelmiştir.

2. Âyette "ve ercüleküm" kelimesini Nâfi', İbn Âmir, Hafs, Kisâî ve Yakub "ve ercüleküm" şeklinde okumuşlardır. Bu durumda bu kelime "fağsilû" (yıkayınız) kelimesine bağlanır ve "Ayaklarınızı da yıkayın" şeklinde anlaşılır. Bunu destekleyen rivâyetler de vardır. İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Şu'be, Hamza, Ebû Cafer ve Halef "ve ercüliküm" şeklinde okumuşlardır. Bu durumda kelime, "ve'msehû" (başınızı meshediniz) cümlesine bağlanır ve "Ayaklarınızı da meshedin" anlamı çıkar. Burada söz konusu olan çıplak ayaklardır. Biz âyete, mütevâtir ve meşhur olarak kabul edilen kıraat imamlarının her iki okuyuşuna göre de anlam verdik. Bir iki istisna dışında Ehl-i sünnet müçtehitleri, Hz. Peygamberin uygulamasını esas alarak abdestte ayakların yıkanmasını esas alan okuyuşu tercih etmişler ve buna göre hüküm vermişlerdir.

3. İkinci anlam, âyetteki, "Lâmestüm" kelimesini Hamza, Kisâî ve Halefü'l-Âşir'in "Lemestüm" şeklinde okumaları sebebiyle verilmiştir. Krş. Nisâ 4/43. Hanefiler "lâmestüm" okuyuşunu esas alırken, Şâfiîler "lemestüm" okuyuşuna göre hüküm vermişlerdir. Kaynaklarından fıkhî hüküm çıkarma bilgi ve yeteneğine sahip olmayan Müslümanların, mezhebine bağlı oldukları müçtehidin hükmüne uymaları gerekir. Aksi takdirde sadece meallerde ya da tefsirlerde yer alan bilgilerle hüküm çıkarmak ve onunla amel etmek, dini hayatta ciddi kargaşaya yol açar.

4. Müfessirlerin büyük çoğunluğu bu sözle Hz. Peygamberin Akabe veya Hudeybiye'de müminlerden aldığı bey'atin kastedildiğini söylerler. Mücâhid, bu söz ile Â'râf 7/172'de ifade edilen ezeldeki mîsakın kastedildiğini belirtmiştir.

5. Krş. Nisâ 4/135; Mâide 5/2. Sûrenin başından beri dinî, hukukî ve ahlâkî hükümler peş peşe sıralanmaktadır. Bu âyette insanlık için, hukuk düzeni için, adalet için vazgeçilmez bir esastan söz edilmektedir. İkili ilişkilerden toplum düzenine, devlet idaresinden uluslararası ilişkilere varıncaya kadar hayati önem taşıyan bu ilkeler her Müslüman için vazgeçilmez bir değerdir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ
الْجَحِيمِ ﴿١٠﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ
اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ هَمَّ قَوْمٌ اَنْ يَبْسُطُوٓا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ
فَكَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ ۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۚ وَعَلَى اللّٰهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ بَنِٓى
اِسْرَٰٓئِيلَ ۖ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَىْ عَشَرَ نَقِيبًا ۖ وَقَالَ اللّٰهُ
اِنِّى مَعَكُمْ ۖ لَئِنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ
وَاٰمَنْتُمْ بِرُسُلِى وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا
حَسَنًا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۚ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ
مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيلِ ﴿١٢﴾ فَبِمَا نَقْضِهِمْ
مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً ۖ يُحَرِّفُونَ
الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهٖ ۙ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا
بِهٖ ۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلٰى خَآئِنَةٍ مِنْهُمْ اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ
فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾

10. Küfürde direnen ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar cehennemlik kimselerdir.

11. Ey iman edenler! Allah'ın size lütfettiği şu nimeti de hatırlayın. Hani bir topluluk sizi yok etmek istemiş, Allah da sizi onlardan korumuştu.[1] Öyleyse siz Allah'ın lütfettiği nimetlere şükretme konusunda bilinçli ve duyarlı olun. Müminler (başlarına gelecek belâyı def etme ve bir hayır elde etme konusunda) daima Allah'a güvenmeli, yalnız O'na dayanmalıdırlar.

12. Allah vaktiyle İsrailoğulları'ndan kesin söz almıştı. Biz onlardan (her birinin verdiği söze uymasını sağlamak üzere) on iki temsilci görevlendirmiştik. Allah onlara şöyle demişti: "Ben sizinle beraberim; eğer namazı kılar, zekâtı verir, gönderdiğim elçilere inanır ve onlara yardım eder, malınızı Allah yolunda güzelce harcarsanız sizin günahlarınızı bağışlar ve sizi alt tarafından ırmaklar akan cennetlere yerleştiririm. Bundan sonra sizden kim verdiği sözden dönüp küfre düşerse bilsin ki, doğru yoldan tamamen sapmış olur."

13. Biz, verdikleri bu sözden döndükleri için onlara lânet ettik, kalplerini katılaştırdık/(taş gibi) kaskatı kıldık;[2] insanî ve dinî duyarlılıkları yok oldu. Bu sebeple onlar Tevrat'taki kelimelerin yerlerini değiştirdiler; anlamlarını bozup durdular. Tevrat'ın uyarılarını da görmezlikten geldiler.[3] Ey Peygamber! Sen onlardan pek azı hariç, çoğunun hainlik ettiğini görmektesin. Sen onları boşver, aldırma onlara. Şüphesiz Allah güzel davranışlar sergileyenleri sever.

---

1. Âyette hangi olayın kastedildiği açık değildir. Bir rivayete göre Yahudiler Hz. Peygambere suikastta bulunmak istemişler, Allah da onu kurtarmıştır. Diğer bir rivayete göre, vaktiyle müşriklerin Müslümanları yok etmek üzere yaptıkları baskılardan Allah'ın onları kurtarması kastedilmiştir. İbn Âşur, bu âyetle Ahzab 33/9. âyet arasında bir ilişki kurar ve Allah'ın Hendek savaşında Müslümanları korumasının kastedildiğini belirtir.

2. "Kâsiye" kelimesini Hamza ve Kisâî "Kasiyye" şeklinde okumuşlardır. Bu ifade, içine hile karıştırılmış âdî, hiçbir değer ifade etmeyen kalp akçe, değersiz para için kullanılır. Dolayısıyla bu okuyuş, kalp katılığı, kasvet anlamı ifade etmenin yanı sıra Allah'ın lanetlediği bu milletin insani değerlerden uzak olduğuna, insafsızlığına ve Allah katındaki değersizliğine de dikkat çekmektedir.

3. Kur'an'da İsrailoğulları'nın verdikleri sözlerden döndükleri ve Tevrat'ı tahrif ettikleri sıklıkla dile getirilir. Bu durum, onların dinî kaygıdan daha çok kendi çıkar kaygılarını anlatır ve dolaylı olarak Hz. Peygambere inanmamalarının da gerekçesidir. Onların bu tutumları tarihi bir olgu olmakla beraber asıl olan biz Müslümanların bunlardan ne anlamamız gerektiğidir. Bilindiği üzere dini metinlerin tahrif edilmesi lafız ve mana açısından olmak üzere iki türlü gerçekleşir. Diğer dinî metinlerin aksine Kur'an-ı Kerim'in lafız yönünden tahrifi mümkün değildir. Çünkü elimizdeki Kur'an metni her yönden sağlam olup lafız yönünden ona ilave ya da ondan eksiltme, yani onu tahrif etme imkânı yoktur. Ancak mâna yönünden tahrif her zaman mümkündür. Nitekim kendisinin yakînî bilgiye ulaştığını vehmeden bazı kişiler, Hicr 15/99. âyettteki "ölüm" anlamındaki "yakîn" ifadesini "yakînî bilgi/hakikat bilgisi" şeklinde anlamlandırarak kendilerini ibadetten muaf tutabilmektedirler. Ya da "salât" gibi mücmel, anlamı kapalı ve birkaç anlama gelen kelimeleri kendilerine göre yorumlayıp bilinen şekilden çok farklı bir ibadet icat edenler çıkabilmektedir. Şayet bir mezhep taassubu söz konusu olursa bu mana tahrifi daha ileri boyutlara varabilmektedir. Söz gelimi İnşirah 94/7. âyette "bir işi bitirince hemen diğerine başla" ifadesi, bazı Şiilerce "peygamberlik görevini bitirince yerine Ali'yi halife tayin et" (Bkz. Kummî, *Tefsîru'l-Kummî*, II, 428) şeklinde yorumlanmıştır. Bu konudaki sıkıntıları en aza indirmek; Hz. Peygamber, onun sünneti ve yüzlerce yılda oluşan dini gelenek ve anlayış esas alınarak mümkün olabilir.

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوٓا إِنَّا نَصَٰرَىٰٓ أَخَذْنَا مِيثَٰقَهُمْ
فَنَسُوا۟ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ
ٱلْعَدَٰوَةَ وَٱلْبَغْضَآءَ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ وَسَوْفَ
يُنَبِّئُهُمُ ٱللَّهُ بِمَا كَانُوا۟ يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾ يَٰٓأَهْلَ
ٱلْكِتَٰبِ قَدْ جَآءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ
كَثِيرًا مِّمَّا كُنتُمْ تُخْفُونَ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ
وَيَعْفُوا۟ عَن كَثِيرٍ ۗ قَدْ جَآءَكُم مِّنَ ٱللَّهِ نُورٌ وَكِتَٰبٌ
مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ يَهْدِى بِهِ ٱللَّهُ مَنِ ٱتَّبَعَ رِضْوَٰنَهُۥ سُبُلَ
ٱلسَّلَٰمِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ
بِإِذْنِهِۦ وَيَهْدِيهِمْ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾ لَّقَدْ
كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ ۗ
قُلْ فَمَن يَمْلِكُ مِنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا إِنْ أَرَادَ أَن يُهْلِكَ
ٱلْمَسِيحَ ٱبْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُۥ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا ۗ
وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ
يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾

14. Biz, "Biz Hıristiyanız" diyenlerden de söz almıştık.[1] Onlar da (tıpkı Yahudilerin Tevrat'ı görmezlikten geldikleri gibi) İncil'in uyarılarını görmezlikten geldiler. Bu yüzden Biz de onların arasına kıyamete kadar düşmanlık ve kin saldık.[2] Allah âhirette onlara yanlışlarını gösterecek, yaptıklarının cezasını verecektir.

15. Ey Kitap Ehli! İşte şimdi size Elçimiz (Muhammed) geldi ve o size Tevrat'ta ve İncil'de bulunduğu halde gizlediğiniz birçok bilgiyi açıklamakta, bir kısmının da üzerinde durmamaktadır. Şunu iyi bilin ki, artık Allah'tan size yolunuzu aydınlatacak bir ışık ve apaçık bir Kitap gelmiştir.

16. Allah bu kitapla, hoşnutluğunu kazanmak isteyenlere esenlik ve barış yollarını gösterir. Onları ilim ve iradesiyle karanlıklardan aydınlıklara çıkarır ve doğru bir yola iletir.[3]

17. Andolsun ki, "Allah, Meryem oğlu Mesih'in ta kendisidir" diyenler küfre batmışlardır. Sen onlara de ki: "Allah, Meryemoğlu Mesih ile anasını ve yeryüzündeki insanların hepsini yok etmek isteseydi, O'na kim engel olabilirdi? İyi bilin ki, göklerin, yerin ve bunların arasındaki her şeyin hükümranlığı yalnız Allah'a aittir. O dilediğini, dilediği şekilde yaratır.[4] O'nun her şeye gücü yeter."

---

1. Hıristiyanlar Allah'ın dinine yardımcı olacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi. Bundan dolayı kendilerini "Nasârâ" şeklinde adlandırmışlardır. Bkz. Saff 61/14. Allah'ın peygamberleri vasıtasıyla söz alması ile ilgili olarak bkz. Âl-i İmrân 3/81.

2. Allah'ın Hıristiyanlar arasına düşmanlık ve kin salması, onların ilâhî buyruklara aykırı hareket etmelerinin sonucudur. Yoksa Allah, kullarını saptırmak istemez. (Krş. Zümer 39/7.) Âyetteki "kıyamete kadar" ifadesini mutlak ve değişmez bir kanun olarak anlamak doğru olmaz. Aksi takdirde insanların tevbe etmeleri, hatalarından dönmeleri halinde affedilmeleri mümkün olamaz. O halde bu ifadeyi "hatalarında ısrar ettikleri sürece" şeklinde anlamak gerekir. Nitekim bu hatalarını sürdürdükleri için tarih boyunca Kitap Ehli arasında mezhep kavgaları hiç eksik olmamıştır. Yüce Allah insanların başına gelen kötü olayları, yaptıkları yanlış işlere bağlamaktadır. Benzer hataları Müslümanlar yaptığı, yani Kur'an'ın buyruklarına uymadıkları takdirde benzer ayrılık ve düşmanlıklar onların da başına gelecektir. Maksat, bu anlatılanlardan ibret almaktır.

3. Kur'an-ı Kerim gerçek anlamda bir nur, bir ışık, bir hidayet rehberidir. Kendinden önceki toplumların tevhide, ahlaka ve insanlığa aykırı bütün yanlışlıklarını açıkça dile getirmiş, gündeme getirmekle hiçbir fayda sağlanamayacak bazı hususları ise söz konusu etmemiştir. Her ne kadar hitap Kitap Ehline yapılmış olsa da bu kitap bütün insanlık için bir hidayet rehberidir. Allah'ın rızası ve hoşnutluğunu kazanma amacı olan kimselerin maddî ve manevi her türlü zarar, sıkıntı ve kötülüklerden uzak, huzurlu ve güvenli bir hayat sürmeleri için sığınacakları yegâne limandır. O, Allah'ın lütfuyla insanlığı karanlıklardan aydınlığa çıkaran bir kitaptır.

4. Hıristiyanlar Hz. İsa'nın tanrılık niteliği konusunda kendi aralarında farklı görüşlere sahip olsalar da genel olarak onun tanrısal yönünde birleşmektedirler. M.S. 325 yılında İznik, 431 yılında Selçuk ve 451 yılında Kadıköy konsüllerinde Hz. İsa'nın insanlık ve tanrılık olmak üzere iki niteliği olduğuna karar verilmiştir. Kur'an'ın indiği dönemde bu inanca sahip olan Hıristiyanlara -ki bugün de öyledir- Yüce Allah Hz. İsa'nın tanrı olamayacağına dair mantıksal bir gerekçe sunmakta ve sanki şöyle demektedir: "Allah, İsa'yı yok etmek istediği takdirde İsa buna engel olabilir mi? Buna engel olamayan kimsenin tanrı olması mümkün mü? Tanrı olmak o kadar da basit bir şey değildir. O Yüce Tanrı bırakın İsa'yı, annesini ve yeryüzündeki bütün insanları yok etmek istese O'na engel olabilecek hiç bir güç yoktur. Kaldı ki ey Hıristiyanlar! Hem siz İsa'nın çarmıha gerildiğine inanmıyor musunuz? Peki, kendini çarmıha gerilmekten kurtaramayan bir insan nasıl tanrı olabilir?" Ayrıca bkz. Mâide 5/72-73 ve ilgili not.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى نَحْنُ اَبْنٰٓؤُا اللّٰهِ وَاَحِبَّٓاؤُهٗ ۭ قُلْ
فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوْبِكُمْ ۭ بَلْ اَنْتُمْ بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ ۭ يَغْفِرُ لِمَنْ
يَّشَاۗءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا
بَيْنَهُمَا ۡ وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ۝١٨ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ قَدْ جَاۗءَكُمْ
رَسُوْلُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلٰي فَتْرَةٍ مِّنَ الرُّسُلِ اَنْ تَقُوْلُوْا مَا
جَاۗءَنَا مِنْۢ بَشِيْرٍ وَّلَا نَذِيْرٍ ۡ فَقَدْ جَاۗءَكُمْ بَشِيْرٌ وَّنَذِيْرٌ ۭ وَاللّٰهُ عَلٰي
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝١٩ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰي لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اذْكُرُوْا
نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَعَلَ فِيْكُمْ اَنْۢبِيَاۗءَ وَجَعَلَكُمْ مُّلُوْكًا ۡ
وَّاٰتٰىكُمْ مَّا لَمْ يُؤْتِ اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ۝٢٠ يٰقَوْمِ ادْخُلُوا
الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِيْ كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوْا عَلٰٓي
اَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوْا خٰسِرِيْنَ ۝٢١ قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِنَّ فِيْهَا قَوْمًا
جَبَّارِيْنَ ۡ وَاِنَّا لَنْ نَّدْخُلَهَا حَتّٰى يَخْرُجُوْا مِنْهَا ۚ فَاِنْ يَّخْرُجُوْا
مِنْهَا فَاِنَّا دٰخِلُوْنَ ۝٢٢ قَالَ رَجُلٰنِ مِنَ الَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ
اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوْا عَلَيْهِمُ الْبَابَ ۚ فَاِذَا دَخَلْتُمُوْهُ
فَاِنَّكُمْ غٰلِبُوْنَ ۚ وَعَلَي اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوْٓا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝٢٣

18. Yahudiler ve Hıristiyanlar, "Biz Allah'ın çocukları ve sevgili kullarıyız"[1] diyorlar. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Peki, o zaman Allah günahlarınızdan dolayı niçin size azap ediyor? Bu iddianız aslâ doğru değil. Siz de O'nun yarattığı diğer insanlar gibisiniz. O, kullarından dilediğinin günahlarını bağışlar, dilediğine azap eder. Esasen göklerin ve yerin ve bunların arasındakilerin hükümranlığı yalnız Allah'a aittir ve dönüş de O'nadır."

19. Ey Kitap Ehli! Peygambersiz geçen bir dönemden sonra, "Bize müjdeleyici ve uyarıcı bir peygamber gelmedi" demeyesiniz diye size dini açıkça anlatan Elçimiz gelmiştir. Evet, işte size müjdeleyici ve uyarıcı bir peygamber gelmiş bulunmaktadır. Çünkü Allah dilediği zaman ve dilediği yere elçi göndermeye muktedirdir.

20. Musa bir zamanlar kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Allah'ın size verdiği nimetleri hatırlayın. Hani O, içinizden peygamberler göndermiş, sizi hür ve egemen bir toplum yapmış[2] ve size dünyada kimseye nasip etmediği birçok şey vermişti."[3]

21. "Ey kavmim! Allah'ın size yazıp takdir ettiği kutsal topraklara girin, yerleşin, (düşmandan korkarak) geri dönüp kaçmayın. Aksi takdirde her şeyinizi kaybedersiniz."

22. Onlar, "Ey Musa! Biliyorsun ki, o topraklarda zâlim ve zorba bir halk var, onlar oradan çıkmadıkça aslâ o topraklara giremeyiz. Eğer onlar oraları terk ederlerse ancak o zaman gireriz" dediler.[4]

23. Bu sırada o korkak kavmin içinden Allah'ın kendilerine cesaret lütfettiği iki yiğit kişi çıktı ve dedi ki: "Onların üzerine ön cepheden saldırıp şehrin ana kapısından girin. Siz şehre bu şekilde girince onları mutlaka yeneceksiniz. (Korkmanıza hiç gerek yok) Siz yalnız Allah'a güvenmeli, yalnız O'na dayanmalısınız, çünkü siz iman etmiş kimselersiniz."

---

1. Yahudiler ve Hıristiyanlar Hz. Âdem'e de Allah'ın oğlu demişlerdi (Bkz. Luka, 3/38). Yakub, Davud, Efraim ve Îsâ gibi bazı peygamberlere de Allah'ın oğulları tabirini kullanmışlardır (Bkz. Yeremya, 31/9; Matta, 5/9). Îsâ'nın dışındaki kimselere Allah'ın oğlu denmesinin mecâzî bir ifâde olduğu açıktır. Nitekim Yeşû peygamber kötü işler yapan insanlara, "Eğer sizin babanız Allah olsaydı beni severdiniz, sizin babanız İblistir" demiştir.
2. Lafzen, "Sizi hükümdarlar kıldık." Hz. Süleyman ve Hz. Davud'un Yahudilerce kral kabul edilmesi ya da her peygamberin aynı zamanda hükümdarlık görevi üstlenmesi sebebiyle bu âyete, "İçinizden hükümdarlar çıkardık" anlamı da verilebilir. Ancak âyetin cümle yapısı buna uygun gözükmemektedir. Çünkü önceki cümle "Aranızdan peygamberler gönderdi" şeklinde iken bu cümle doğrudan, "Sizi hükümdarlar kıldı" şeklindedir. Buna göre burada bir mecazî anlatım söz konusudur. Taberî'nin naklettiğine göre İbn Abbas, Mücâhid ve Hasan el-Basrî âyeti, "Allah, İsrailoğulları'na lütfettiği nimetler vesilesiyle krallar gibi bir hayat bahşetmiştir" şeklinde yorumlamışlardır. Süddî ise, bu cümleyi, "Allah'ın İsrailoğulları'nı Firavun'un zulmünden kurtarıp hürriyetlerine kavuşturması" olarak açıklamıştır. Biz de buna yakın bir anlamı tercih ettik.
3. Allah'ın İsrailoğulları'na verdiği ve dünyada kimseye nasip etmediği nimetler, onların özgür ve huzurlu bir hayat sürmelerine dair Kur'an'da sözü edilen mucizelerdir. Allah'ın bu nimetleri onların ahlaklı ve düzgün yaşayacaklarına dair Allah'a verdikleri söze uymaları şartıyla kendilerine verilmişti. Zamanla verdikleri sözde durmadılar ve sahip oldukları nimetleri de kaybettiler.
4. Bu hadise Kitâb-ı Mukaddes'te, (Sayılar, 13-15) geniş olarak yer alır.

اَلْجُزْءُ السَّادِسُ ١١١

قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ
أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَٰهُنَا قَاعِدُونَ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي
لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ
الْفَاسِقِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً
يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾
وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ
مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا
يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾ لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي
مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ
الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ
مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَطَوَّعَتْ
لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٣٠﴾
فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي
سَوْأَةَ أَخِيهِ قَالَ يَا وَيْلَتَىٰ أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ
هَٰذَا الْغُرَابِ فَأُوَارِيَ سَوْأَةَ أَخِي فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ ﴿٣١﴾

24. Yahudiler ise şöyle cevap verdiler: "Ey Musa! O zâlim ve zorba halk orada olduğu sürece biz aslâ oraya girmeyeceğiz, (eğer mutlaka gitmek ve onlarla savaşmak istiyorsan) sen Rabbinle birlikte git, onlarla savaş. Biz buradan bir adım ileriye gitmiyoruz."

25. Musa (çaresizce Allah'a yönelerek): "Rabbim! Benim sözüm sadece kendime ve kardeşime geçiyor, o halde yoldan çıkmış bu toplulukla bizim yollarımızı ayır" diye dua etti.

26. Allah Musa'ya, "Öyleyse onlar o topraklardan kırk yıl mahrum kalacaklar ve çölde[1] şaşkın şaşkın dolaşıp duracaklardır. Ey Musa! Sen yoldan çıkmış bu topluluk için üzülme" dedi.

27. Ey Peygamber! Kitap Ehline Âdem'in iki oğlunun şu hikâyesini, hakikatlerle dolu bir ibret vesilesi olarak anlat:[2] Hani onlar Allah'a birer kurban sunmuşlar; birininki kabul edilmiş, diğerininki kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, diğerine, "Yeminle söylüyorum ki, seni öldüreceğim" demiş, kardeşi de şu cevabı vermişti: "Allah ancak, emirlerini yerine getirmede samimi olanların kurbanını kabul eder."

28. "Eğer sen öldürmek için bana elini uzatsan bile ben seni öldürmek için elimi kaldırmayacağım. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım."

29. "(Eğer beni öldürürsen) dilerim ki, kendi günahınla birlikte benim günahımı (bir insanı öldürme günahını) da yüklenip cehenneme gidenlerden biri olursun. Zaten zâlimlerin cezası da budur."

30. (Kâbil) en sonunda kardeşini (Hâbil'i) öldürme konusunda nefsine uydu ve onu öldürdü. Bu yüzden kendine yazık etti.

31. (Kâbil kardeşi Hâbil'in cesedini ne yapacağını bilmiyordu.) Bunun üzerine Allah ona, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için yeri eşeleyen bir karga[3] gönderdi. (Kâbil bunu görünce,) "Eyvah! Yazıklar olsun bana! Kardeşimin cesedini gömmek için şu karga kadar bile olamadım" diye hayıflandı. Yaptığına da çok pişman oldu.

---

1. Lafzen, "Yeryüzünde."

2. Bu kıssa, Hz. Peygamberi kıskanan Yahudi ve Hıristiyanlara Hz. Âdem'in iki oğlunun kıskançlığa dayanan hikâyelerini hatırlatmaktadır. Hasan el-Basrî, kıssanın peşinden gelen 32. âyetteki İsrailoğulları için getirilen kısas hükmünü gerekçe göstererek bunların İsrailoğulları'ndan iki kişi olduğu görüşündedir. Çünkü "Âdemoğlu" ifadesi bütün insanlar için kullanılan bir tabirdir. Müfessirlerin çoğunluğuna göre bu iki kişi, Hz. Âdem'in oğlu Hâbil ile Kâbil'dir. Kitab-ı Mukaddes, (Tekvin 4/1-16) bu olayı daha geniş şekilde anlatır. Kâbil'in adı Kâin olarak geçer. Burada önemli bir hususu hatırlatmakta fayda görüyoruz: Tefsirlerde Hâbil ile Kâbil'in evlenecekleri kız sebebiyle anlaşmazlığa düştüğü anlatılır. Buna göre Hz. Âdem'in çocukları biri kız diğeri erkek olmak üzere ikiz doğmakta ve her bir erkek kendi ikiziyle değil diğer batından doğan kızla evlenmek zorundadır. Kabil kendi ikiziyle evlenmek istediği için Habil ile anlaşmazlığa düşmüştür. Bu izah maalesef Müslümanların zihninde insanlığın çoğalmasıyla ilgili yerleşik bir kanaat haline gelmiştir. Oysa ne âyetlerde ne de sahih hadis kaynaklarında böyle bir bilgi mevcuttur. Dolayısıyla hiçbir dinî dayanağı olmayan bir bilgiyi din adına ileri sürmek dine bühtandır. İnsanlığın nasıl çoğaldığı meselesinde ise İslâm dini bilgi vermemiştir. Dinin bilgi vermediği bir hususta din adına kesin izahlarda bulunmak doğru bir yaklaşım değildir.

3. Karga motifi pek çok kültürde yer almaktadır. Mitolojide keşifleriyle dünyayı değiştiren bir kahramandır. Tevrat'ta çölde saklanan peygamber İlya'ya kargaların yiyecek taşıdığından söz edilir (I. Krallar 17/4-6).

مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ ۚۛ كَتَبْنَا عَلٰى بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ اَنَّهُ مَنْ قَتَلَ
نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِى الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا
قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا ۭ وَمَنْ اَحْيَاهَا فَكَاَنَّمَآ اَحْيَا
النَّاسَ جَمِيعًا ۭ وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنٰتِ ۡ ثُمَّ
اِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِى الْاَرْضِ لَمُسْرِفُوْنَ ۝٣٢
اِنَّمَا جَزٰٓؤُا الَّذِيْنَ يُحَارِبُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَيَسْعَوْنَ
فِى الْاَرْضِ فَسَادًا اَنْ يُّقَتَّلُوْٓا اَوْ يُصَلَّبُوْٓا اَوْ تُقَطَّعَ
اَيْدِيْهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ مِّنْ خِلَافٍ اَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْاَرْضِ ۭ
ذٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِى الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ
عَظِيْمٌ ۝٣٣ اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَقْدِرُوْا عَلَيْهِمْ ۚ
فَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝٣٤ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا
اتَّقُوا اللّٰهَ وَابْتَغُوْٓا اِلَيْهِ الْوَسِيْلَةَ وَجَاهِدُوْا فِىْ سَبِيْلِهٖ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۝٣٥ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَّا
فِى الْاَرْضِ جَمِيْعًا وَّمِثْلَهٗ مَعَهٗ لِيَفْتَدُوْا بِهٖ مِنْ عَذَابِ
يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝٣٦

32. Bir insanın diğer bir insanı öldürmesinin çok kötü bir iş olmasından dolayı Biz İsrailoğulları'na şöyle emretmiştik: "Kim bir insanı, öldürülen bir kimseye karşılık olmaksızın ya da yeryüzünde bir bozgunculuğu önlemek maksadı dışında öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir insanın hayatını korur ve kurtarırsa bütün insanlara hayat vermiş gibi olur." Elçilerimiz onlara (zulmün, isyan etmenin ve insan öldürmenin kötülüğü hakkında) pek çok delil getirdiler. Fakat onların çoğu bundan sonra da yeryüzünde taşkınlık etmeye, insan öldürmeye devam etmiştir.

33. Allah'a ve Elçisine karşı savaşanların ve yeryüzünde (yol kesip eşkıyalık yaparak) bozgunculuk yapanların cezası; öldürülmeleri veya idam edilmeleri ya da ellerinin ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesi yahut sürgüne gönderilmeleridir. Bu, onlar için dünyada bir zillettir, âhirette de onlar için büyük bir azap vardır.[1]

34. Ancak siz onları yakalamadan önce pişmanlık duyup tevbe ederlerse bilin ki, Allah Gafûr'dur; giriştiği suçtan vazgeçen kullarının tevbelerini kabul eder, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.[2]

35. Ey iman edenler! Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olun. Ve O'nun hoşnutluğunu kazanmak, O'na daha yakın olmak için gereken yollara başvurun.[3] O'nun yolunda elden gelen gayreti gösterin ki, kurtuluşa eresiniz.

36. Küfürde direnenler; yeryüzünün bütün serveti ve hatta bir o kadarı daha onların olsa ve bunları kıyamet gününün azabından kurtulmak için fidye olarak verseler bile onların bu fidyeleri kabul edilmeyecektir. Onlar için acı bir azap vardır.[4]

---

1. Yüce Allah bir önceki âyette haksız yere cana kıymanın ne büyük bir vebal olduğunu belirttikten sonra ölümün ya da bedene yönelik cezaların hangi suçlar için söz konusu olduğunu bu âyetle açıklamaktadır. Âyette anlatılan suçlar, hukukta yol kesme, eşkıyalık olarak adlandırılır ve günümüzdeki terör suçları da buna girer. Âyette öngörülen cezalar insan canının, malının ve ırzının korunması amacına yöneliktir. Bu suçların cezaları yalnız Kur'an'ın öngördüğü cezalar olmayıp İslâm öncesinde çeşitli ülkelerde hemen hemen aynı şekillerde mevcuttu. (Bkz. Â'râf 7/124; Tâhâ 20/71; Şuarâ 26/49) İslâm müçtehitleri bu suçlar için söz konusu cezalardan farklı cezalar önerebilirler. Çünkü âyette sözü edilen cezalar o günün sosyal şartları, kültürleri, örf ve âdetleriyle yakından ilgilidir. Sosyal ve kültürel şartların değişmesiyle hapis cezaları ön plana çıkmakta, işkence ve ölümle sonuçlanacak cezalar terk edilmektedir.
2. Eğer bu âsi, eşkıya veya teröristler kâfir veya müşrik iseler ve yakalanmadan önce tevbe ederek İslam dinini kabul ederlerse cezaları düşer. Eğer Müslüman iseler yine yakalanmadan önce tevbe eder ve teslim olurlarsa kamu hukukunu ilgilendiren cezaları (had) düşer. Kul hakları ile ilgili ceza ve sorumlulukları kalkmaz. Âyetteki tevbe ifadesi dinî ve vicdanî bir terim olmakla beraber aynı zamanda hukukî bir anlam da içermektedir. Nitekim İslam hukukçuları buna göre hüküm belirlemişlerdir. Diğer taraftan bu âyet suçlular lehine çıkarılan pişmanlık yasaları için bir dayanak olarak görülebilir. Devlet yasalar çıkararak, işlediği suçtan pişman olanların cezasını hafifletebileceği gibi, itiraflarıyla suç örgütlerinin çözülmesini sağlayan suçluları affetme yetkisine de sahiptir.
3. Lafzen, "O'na vesile arayın." Râgıb el-İsfahânî'ye göre vesile, kişiyi Allah'a yaklaştıran her türlü ameldir. İbn Abbas, Mücâhid gibi müfessirler de vesileyi bu şekilde açıklamışlardır. Kanaatimizce doğru olan görüş de bu olmalıdır.
4. Krş. Âl-i İmrân 3/91.

يُرِيدُونَ اَنْ يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا ۖ
وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٧﴾ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا
اَيْدِيَهُمَا جَزَآءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ
حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾ فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهٖ وَاَصْلَحَ فَاِنَّ
اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٩﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ
اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ
وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٠﴾ يٰٓاَيُّهَا
الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ
مِنَ الَّذِينَ قَالُوٓا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ ۛ
وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمّٰعُونَ لِلْكَذِبِ سَمّٰعُونَ
لِقَوْمٍ اٰخَرِينَ ۙ لَمْ يَاْتُوكَ ۛ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ
مَوَاضِعِهٖ ۛ يَقُولُونَ اِنْ اُوتِيتُمْ هٰذَا فَخُذُوهُ وَاِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ
فَاحْذَرُوا ۚ وَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ
شَيْـًٔا ۚ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ ۚ لَهُمْ
فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤١﴾

37. Onlar cehennemden çıkıp kurtulmak için uğraşıp duracaklar, fakat aslâ çıkıp kurtulamayacaklardır. Onlar için asırlarca sürecek bir azap vardır.

38. Kadın olsun erkek olsun hırsızlık yapanın, yaptıkları bu suça karşılık Allah'tan ibretlik bir ceza olmak üzere ikisinin de (sağ) ellerini kesin.[1] Allah Azîz'dir; hırsızlığı engellemeye dair hükümler koyar ve suç işleyenleri cezalandırmaya da muktedirdir, Hakîm'dir; koyduğu hükümlerde pek çok hikmet vardır.

39. Kim yaptığı hırsızlıktan sonra tevbe edip kendisini düzeltirse, Allah da onun tevbesini kabul eder. Çünkü Allah Gafûr'dur; yaptığı hatadan vazgeçip tevbe edenleri bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

40. Ey Peygamber! Bilirsin ki, göklerin ve yerin yegâne hâkimi Allah'tır. Elbette O dilediğini cezalandırır, dilediğini de bağışlar. Allah her şeye kâdirdir; dilediğini cezalandırıp dilediğini bağışlamaya gücü yeter.

41. Ey Peygamber! Yürekten inanmadıkları halde ağızlarıyla, "İnandık" diyen münafıklardan ve Yahudilerden küfürde yarışıp duranların yaptıklarına üzülme. Onlar seni, senin ağzından yalan uydurmak amacıyla dinlerler. Seni dinlemelerinin bir amacı da senin huzuruna gelmeyen başka bir topluluk adına casusluk yapmaktır. Onlar Tevrat'taki bazı kelimelerin yerlerini değiştirip anlamlarını bozan kimselerdir. Sana gönderdikleri kişilere, "(Muhammed) bizim söylediğimiz şekilde bir hüküm bildirirse kabul edin, bizim söylediğimizden farklı bir şey söylerse reddedin" diyorlar.[2] Bil ki, Allah (yaptığı çirkin işler sebebiyle) birinin sapıklık içinde kalmasını dilerse sen, Allah'ın onun hakkında takdir ettiğine karşı bir şey yapamazsın. İşte onlar, Allah'ın kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar bu dünyada rezil rüsvâ olacaklar, âhirette de büyük bir azaba çarptırılacaklardır.

---

1. Yüce Allah insan canının ve organlarının masuniyetini zikrettikten sonra istisnai olarak cinayet, yol kesme ve hırsızlık suçlarına verilecek cezalardan söz etmektedir. Bu suçları işleyenlerin can ve organ masuniyeti kalkmaktadır. Yol kesme cezasında olduğu gibi, hırsızlık suçlarında da el kesme cezası Araplar arasında uygulanmakta idi. İbn Habib, el-Muhabber adlı eserinde bu konuda örnekler vermiştir. Benzer cezalandırma yöntemlerine eski Hint hukukunda da rastlanmaktadır (Manu, IX/276; Yaj. II/274). Allah'ın bu cezayı koymaktaki amacı, toplumda hırsızlığın en aza indirilmesidir ve Allah bu amaç için o günkü toplumda uygulanan bir yöntemi önermiştir. Suçu engelleyici yaptırımlar; toplumun yapısı, kültürü ve anlayış biçimi ile yakından ilgilidir. Bütün bunlar da farklı zaman, farklı ülke ve farklı toplumlara göre değişkenlik arz edeceğine göre bu yaptırımların da aynı şekilde değişmesini tabiî görmek gerekir. Yoksa hapishane gibi kurumların oluşmadığı çöl şartlarında, eli kesilmiş olmanın o kimseye karşı dikkatli olmaya dair bir simge olduğu gerçeği göz ardı edilip, bu uygulamanın İslâm dininin evrensel hukuk anlayışı olarak görülmesi, Kur'an'ın genel anlayışı ve hayatın gerçekleriyle örtüşmez. Nitekim Osmanlı kanunnamelerinde hırsızlık suçu işleyenler için el kesme yerine para cezası öngörüldüğü bilinmektedir.

2. Yahudiler, kendileri arasında meydana gelen bir zina hadisesi sebebiyle Tevrat'taki recm cezasına uymamışlar, çıkan anlaşmazlık üzerine bu konuda Hz. Peygamberi hakem yapmak istemişler; fakat gönderdikleri kişilere, "Muhammed recme karar verirse kabul etmeyin, bizim anlayışımıza uygun bir hüküm verirse kabul edin" diyerek Tevrat'a aykırı bir karar verilmesini istemişlerdi. Âyet buna işaret etmektedir.

سَمّٰعُونَ لِلْكَذِبِ اَكّٰلُونَ لِلسُّحْتِ ۭ فَاِنْ جَاۗءُوْكَ
فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ اَوْ اَعْرِضْ عَنْهُمْ ۚ وَاِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ
يَّضُرُّوْكَ شَيْـــًٔا ۭ وَاِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ ۭ
اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ۝٤٢ وَكَيْفَ يُحَكِّمُوْنَكَ
وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰىةُ فِيْهَا حُكْمُ اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْۢ بَعْدِ
ذٰلِكَ ۭ وَمَآ اُولٰۗىِٕكَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ ۝٤٣ اِنَّآ اَنْزَلْنَا التَّوْرٰىةَ
فِيْهَا هُدًى وَّنُوْرٌ ۚ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّوْنَ الَّذِيْنَ اَسْلَمُوْا
لِلَّذِيْنَ هَادُوْا وَالرَّبّٰنِيُّوْنَ وَالْاَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوْا
مِنْ كِتٰبِ اللّٰهِ وَكَانُوْا عَلَيْهِ شُهَدَاۗءَ ۚ فَلَا تَخْشَوُا
النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوْا بِاٰيٰتِيْ ثَمَنًا قَلِيْلًا ۭ وَمَنْ
لَّمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْكٰفِرُوْنَ
۝٤٤ وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيْهَآ اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ ۙ وَالْعَيْنَ
بِالْعَيْنِ وَالْاَنْفَ بِالْاَنْفِ وَالْاُذُنَ بِالْاُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ ۙ
وَالْجُرُوْحَ قِصَاصٌ ۭ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهٖ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهٗ ۭ وَمَنْ
لَّمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۝٤٥

42. Onların işleri güçleri yalan sözlere kulak vermek ve haram yemektir. Ey Peygamber! Onlar sana bir dava için başvurduklarında, ister aralarında hüküm ver, istersen onlardan yüz çevir, dâvalarına bakma. Eğer onların dâvalarına bakmak istemezsen sana aslâ zarar veremezler. Şayet aralarında hüküm verecek olursan adaletle hükmet. Bil ki, Allah adaletle hüküm verenleri sever.

43. Onlar, ellerinde Allah'ın hükümlerini içeren Tevrat bulunduğu halde nasıl oluyor da hüküm vermen için sana başvuruyorlar, sonra da (verdiğin hükme razı olmayarak) dönüp gidiyorlar! Ey Peygamber! Aslında onlar (kendi kitaplarına da) inanmış değillerdir.

44. Şüphesiz içinde hidâyet ve nur bulunan Tevrat'ı Biz indirdik. Kendilerini Allah'a teslim etmiş peygamberler, Yahudiler arasında meydana gelen olaylar hakkında ona bakarak hüküm verirler, dindarları ve din bilginleri de ona dayanarak hükmederlerdi. Çünkü onlar Allah'ın kitabını muhafaza etmekle görevliydiler ve onun hak kitap olduğuna şâhit idiler. Ey Yahudiler! Gerçekleri söyleme hususunda insanlardan; dindaşlarınızdan korkmayın, yalnız Benden korkun. Basit dünya menfaatlerini âyetlerime tercih etmeyin. Bilin ki, (hoşlarına gitmediği için) Allah'ın indirdikleri ile hükmetmeyenler kâfirlerdir.[1]

45. Biz Tevrat'ta onlara (kısasla ilgili olarak) şu hükmü koymuştuk: Cana karşılık can, göze karşılık göz, buruna karşılık burun, kulağa karşılık kulak, dişe karşılık diş. Bütün yaralamalar için aynı şekilde kısas vardır. Ancak bir kimse kısas istemez, suçluyu bağışlarsa, bu onun günahlarına kefaret olur. Bilin ki, (bu hükümleri adaletle uygulamayıp) Allah'ın indirdikleri ile hükmetmeyenler zâlim kimselerdir.[2]

---

1. Sûrenin 44, 45 ve 47. âyetlerinde Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenlerin sırasıyla kâfir, zalim ve fâsık oldukları bildirilmektedir. Aynı eylemle ilgili üç farklı kavram kullanılması eylemlerin niteliğinin farklı olduğu sonucunu doğurur. Buna göre Allah'ın hükmüne razı olmayıp, onu reddedip kendi çıkarı doğrultusunda başka hüküm arayan kişi kâfirdir. Zemahşerî bu âyetteki, "Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler" ifadesini, "Allah'ın indirdiklerine inanmayanlar" diye yorumlar. Çıkarlarıyla örtüşmediği için Tevrat'taki hükmü kabul etmeyen Yahudiler bu sıfatı hak etmişlerdir. Zalim ve fâsık kavramları inanç yönünden değil daha çok amel açısından sonuç doğurur. Şöyle ki: Allah'ın kitabındaki hükümler hakkı, hukuku ve adaleti temin eden esasları içerir. Kim bu hükümleri uygulamazsa hak-hukuk ve adaletten sapacağı için zulmetmiş olacaktır ve zalim olarak nitelenecektir. Allah'ın hükümlerinin hak olduğuna inandığı halde nefsine uyma, ihmal ve duyarsızlıktan dolayı uygulamayan kişi ise fâsık olmaktadır. Aslında bu kişi bir yönüyle de zalim olmaktadır. Fâsık sıfatının İncil ehli için kullanılması, onların inandıkları halde pek çok Tevrat hükmünü uygulamamalarına bağlanabilir. İbn Abbas'tan gelen bir rivâyete göre 44. âyetteki "Kâfirlerdir" kelimesi, sözlük anlamında küfrü, yani nankörlük etme ve gerçeği görmezlikten gelmeyi ifade eder. Yoksa dinden çıkma anlamındaki küfrü ifade etmez. Âyet Yahudiler hakkında gelmiş olmakla beraber bütün Müslümanları da ilgilendirir ve Kur'an hükümleriyle ilgili benzer tutumlar için benzer nitelemeler söz konusu olur. Ancak siyasi anlamda bazı uygulamaları söz konusu edinip buna dayanarak yönetici ya da yargı mensubu bir kısım insanlar için kâfir hükmü vermekten de kaçınmak gerekir. İnsanların niyetini okumak mümkün olmadığına göre hangi eylemi ne maksatla yaptığına dair dini bir hüküm vermenin imkânı yoktur.

2. Krş. Bakara 2/178. Âyet Medine'de yaşayan Yahudi kabileleri arasında uygulanan kısas ve diyet adaletsizliği ile ilgi olarak nâzil olmuştur.

وَقَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
مِنَ التَّوْرٰيةِ ۖ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ ۙ وَمُصَدِّقًا لِمَا
بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٦﴾ وَلْيَحْكُمْ
اَهْلُ الْاِنْجِيلِ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فِيهِ ۚ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ
اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤٧﴾ وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ
فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ عَمَّا جَٓاءَكَ
مِنَ الْحَقِّ ۚ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ
لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِى مَٓا اٰتٰيكُمْ ۖ
فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۚ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ
بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ۙ ﴿٤٨﴾ وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ
وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ اَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَٓا
اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكَ ۖ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُصِيبَهُمْ
بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ ۗ وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿٤٩﴾ اَفَحُكْمَ
الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ۚ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾

46. Biz, o peygamberlerin ardından Meryemoğlu İsa'yı, kendisinden önce gelen Tevrat'ı tasdik etmek üzere gönderdik. Ona, içinde hidâyet ve nur bulunan, Tevrat'ı tasdik eden, insanlara doğru yolu gösteren ve bir öğüt kaynağı olan İncil'i verdik. Fakat onu anlayacak olanlar Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli kimselerdir.

47. Kendilerine İncil verilenler de Allah'ın indirdikleri ile hükmetsinler. Bilin ki, (menfaatlerine uygun düşmediği için) Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler fâsık kimselerdir.

48. Ey Peygamber! Biz sana da hak ve hakikatlerle dolu olan bu Kur'an'ı indirdik. Bu kitap, önceki ilâhî kitapları tasdik eder ve onlardaki doğruları (tahrife uğrayan ve uğramayan hususları) belirler ve onların üstünde bir konuma sahiptir. Öyle ise sen, kendilerine kitap verilenler (sana bir dava getirdiklerinde, onların) arasında Allah'ın indirdikleri ile hükmet. Sana hakikatleri bildiren Kitabın hükümlerini bırakarak onların arzu ve heveslerine uyma. Ey insanlar! Bilin ki Biz, sizden her bir toplum için ayrı bir şeriat; hukuk düzeni ve bir yol-yöntem belirledik. Eğer Allah dileseydi sizi tek (hukuk düzenine sahip) bir ümmet yapardı. Fakat O, gönderdiği farklı şeriatlarla; farklı hukuk düzenleriyle[1] sizin gelişmenizi[2] istedi. Öyle ise siz (gelişmenizi sağlamak için) hayırlı işlerde yarışmaya bakın. Hepinizin hesap vermek üzere döneceği yer Allah'ın huzurudur. O size dünyada iken anlaşmazlığa düştüğünüz şeylerin doğrusunu orada tek tek bildirecektir.

49. Evet, kendilerine kitap verilenler (sana bir dâva getirdiklerinde, onların) arasında Allah'ın indirdiği ile hükmet, onların arzu ve heveslerine uyma. Sakın ha! Onlar seni bazı Kur'an hükümlerini uygulamaktan alıkoymasınlar. Eğer onlar (senin verdiğin karardan) yüz çevirirlerse bil ki, Allah onları günahlarından dolayı cezalandırmak istemiştir. Gerçek şu ki, onların çoğu doğru yoldan çıkmış kimselerdir.

50. Onlar hâlâ câhiliye dönemi kurallarına göre mi yönetilmek istiyorlar? Hâlbuki kim Allah'tan daha güzel kural koyabilir? Fakat bunu anlayacak olanlar, yürekten inanan kimselerdir.

---

1. Krş. Câsiye, 45/18. Terim olarak şeriat, Allah'ın insanlara peygamberi vasıtasıyla bildirdiği hükümleri, dini ifade eder. Bu hükümler inanç, ibadet, ahlak esaslarını belirleyen ve muamelat, yani insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallardır. Şeriat kurallarının muamelatla ilgili kısımları her peygamberin dininde bazı farklılıklar, değişiklikler gösterir. İslam şeriatında da, zamanın ihtiyaç ve şartlarına (maslahata) göre içtihat yoluyla uygulamada bir takım değişiklikler olabilir. Zamanın değişmesiyle bu hükümlerin değişeceği kuralı bu hususu ifade eder. Hz. Ömer gibi bazı sahabîlerin ve tabiînin uygulamalarında bunun örnekleri görülmektedir (Mecelle m. 39).

2. Ulaşabildiğimiz kaynakların hemen hepsi bu kelimeye "Sizi sınamak için" anlamını vermişlerdir. Fakat "İbtilâ" kelimesi sınamak anlamına geldiği gibi, halden hale geçiş anlamını da içerir (Bkz. İnsan 76/2). Allah, her dönemde farklı hukuk sistemi olmasını ilâhî kanun olarak belirtmektedir. Böylece bir sonraki hukuk düzeni bir öncekine göre daha gelişmiş olmaktadır. Âyetin devamındaki "Hayırlı işlerde yarışın" ifadesi de bu anlamı desteklemektedir.

يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُوْدَ وَالنَّصَارٰٓى اَوْلِيَآءَ ۘ بَعْضُهُمْ
اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۗ وَمَنْ يَّتَوَلَّهُمْ مِّنْكُمْ فَاِنَّهٗ مِنْهُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ
الظّٰلِمِيْنَ ﴿٥١﴾ فَتَرَى الَّذِيْنَ فِىْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ يُّسَارِعُوْنَ فِيْهِمْ يَقُوْلُوْنَ
نَخْشٰٓى اَنْ تُصِيْبَنَا دَآئِرَةٌ ۗ فَعَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّاْتِىَ بِالْفَتْحِ اَوْ اَمْرٍ مِّنْ
عِنْدِهٖ فَيُصْبِحُوْا عَلٰى مَآ اَسَرُّوْا فِىْٓ اَنْفُسِهِمْ نٰدِمِيْنَ ﴿٥٢﴾ وَيَقُوْلُ
الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَهٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ اَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ ۙ اِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ ۗ
حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَاَصْبَحُوْا خٰسِرِيْنَ ﴿٥٣﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَنْ
يَّرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِيْنِهٖ فَسَوْفَ يَاْتِى اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُّحِبُّهُمْ وَيُحِبُّوْنَهٗٓ اَذِلَّةٍ
عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ۖ يُجَاهِدُوْنَ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلَا
يَخَافُوْنَ لَوْمَةَ لَآئِمٍ ۗ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ
﴿٥٤﴾ اِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوا الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ
وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رٰكِعُوْنَ ﴿٥٥﴾ وَمَنْ يَّتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَالَّذِيْنَ
اٰمَنُوْا فَاِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغٰلِبُوْنَ ﴿٥٦﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوا
الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَكُمْ هُزُوًا وَّلَعِبًا مِّنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ
مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ اَوْلِيَآءَ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٥٧﴾

51. Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost; sırdaş edinmeyin, onlarla birlik olmayın; esasen onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden birisi onları dost; sırdaş edinirse artık o onlardan biri olmuş olur. Allah düşmanla işbirliği yapan zâlim kimseleri amacına ulaştırmaz.[1]

52. Ey Peygamber! Kalplerinde nifak hastalığı bulunan kimselerin, "Başımıza bir felâket gelmesinden endişe ediyoruz" diyerek düşmanla işbirliği yapmak için koşuşturduklarını görüyorsun. Allah çok geçmeden Müslümanlara mutlaka bir zafer verecek ya da Kendi katından gelecek bir olayla münafıkların içyüzlerini ortaya çıkaracaktır. İşte o zaman onlar, içlerinde gizledikleri şüphe ve nifaktan dolayı pişman olacaklardır.

53. O zaman iman edenler birbirlerine (şaşkınlık ve üzüntüyle), "Hayret! Bize gelip, 'Sizinle beraberiz' diye Allah adına yemin üstüne yemin edenler bu kimseler değil miydi?" derler. Ne yazık ki, onların bütün yaptıkları boşa gitmiş, kendileri de hüsrana uğramışlardır.

54. Ey iman edenler! Aranızda (kalbindeki nifak hastalığı sebebiyle)[2] dininden dönecek olan kimseler varsa bilsinler ki, Allah onların yerine başka bir millet getirecektir. Öyle ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler; onlar müminlere karşı alçak gönüllü ve merhametli, düşmanlara karşı ise başları dik ve güçlüdürler. Onlar Allah yolunda savaşırlar, kendilerini kınayanların kınamalarına aldırmazlar.[3] Bu Allah'ın bir lütfudur, onu dilediğine verir. Bilin ki, Allah Vâsi'dir; nimet ve ihsanı boldur, Alîm'dir; nimetini kime ihsan edeceğini iyi bilir.

55. Sizin dostunuz, sadece Allah, O'nun elçisi ve O'na tam anlamıyla boyun eğerek namaz kılan ve zekât veren müminlerdir.

56. Kim Allah'ı, Elçisini ve inananları dost edinirse bilin ki, onlar Allah'ın tarafını tutan kimselerdir ve mutlaka galip gelecek olanlar, işte onlardır.

57. Ey iman edenler! Sizden önce Kitap verilenlerden dininizi alay ve eğlence konusu edinenleri ve diğer kâfirleri/dininizle alay eden kâfirleri dost edinmeyin,[4] onlarla birlik olmayın. Böyle kimselerle dost olma konusunda Allah'ın azabından sakının, çünkü siz iman etmiş kimselersiniz.

---

1. Krş. Nisâ 4/144. Kur'ân, Müslümanın inancı, ibadeti, ahlâkı ve beşeri münasebetleri ile kâmil bir insan olmasını ister. Gayrimüslimlerle kuracağı dostluk Müslümanın bu özelliklerinin zayıflamasına ve ahlaki kimliğinin yozlaşmasına yol açabilir. 57 ve 58. âyetlerde işaret edildiği gibi onların İslâm diniyle alay etmeleri Müslümanların duyarlılığının zayıflamasına sebep olabilir. Dolayısıyla bu tür münasebetlerde dikkatli olunması gerekir.
2. Bu açıklama, önceki âyetlerde münafıkların tutumlarında söz edilmesi sebebiyle verilmiştir.
3. Âyette iki husus önem arz etmektedir: Birincisi, bir kısım insanların İslâm dininden dönecek olması, İslâm dininin sahipsiz kalacağı ve yok olacağı anlamına gelmez. Allah mutlaka onu yüceltecek toplumlar yaratır. Diğeri ise İslâm dinini yüceltecek bu toplumların vasıflarıdır. Bu vasıflar Allah'ı sevmek, inananlara karşı alçak gönüllü ve merhametli, din düşmanlarına karşı başı dik ve güçlü olmaktır. Aslında İslâm dininin hep yüce ve üstün konumda olması için bütün müminler bu vasıflara sahip olmalıdır. Ayrıca bkz. Elmalı, III, 97.
4. Ebû Amr, Kisâî ve Yakub, "ve'l-Küffâra" kelimesini "ve'l-Küffâri" şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu sebeple verilmiştir.

وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ۚ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾ قُلْ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّا اِلَّا اَنْ اٰمَنَّا
بِاللّٰهِ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ وَاَنَّ اَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ
﴿٥٩﴾ قُلْ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِ ۜ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ
وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ ۚ
اُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضَلُّ عَنْ سَوَٓاءِ السَّبِيلِ ﴿٦٠﴾ وَاِذَا جَٓاءُوكُمْ
قَالُٓوا اٰمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهٖ ۗ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا
كَانُوا يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾ وَتَرٰى كَثِيرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ
وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾ لَوْلَا يَنْهٰهُمُ
الرَّبَّانِيُّونَ وَالْاَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْاِثْمَ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ
مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ ۚ غُلَّتْ اَيْدِيهِمْ
وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا ۘ بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ ۙ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَٓاءُ ۚ وَلَيَزِيدَنَّ
كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۚ وَاَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ
الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَٓاءَ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۚ كُلَّمَٓا اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ
اَطْفَاَهَا اللّٰهُ ۙ وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ فَسَادًا ۚ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾

58. Siz, birbirinizi namaza çağırdığınız zaman, onlar namazı alay ve eğlence konusu yaparlar. Çünkü onlar aklını kullanmayan bir gürûhtur.

59. Ey Peygamber! De ki: "Ey Kitap Ehli! Siz; sırf biz Allah'a, bize gönderilen Kitaba, bizden önce indirilen kitaplara inandığımız için ve bir de sizin çoğunuzun (bizim iman ettiklerimize iman etmemekle) yoldan çıkması sebebiyle bizden nefret ediyorsunuz."

60. De ki: "Ey müminler! Allah katında cezayı hak etme bakımından, bun(lar)dan daha kötü durumda olanları haber vereyim mi? Bunlar, vaktiyle Allah'ın lânet ettiği, gazaba uğrattığı, hatta içlerinden bir kısmını maymun ve domuza çevirdiği,[1] tâğuta (buzağıya) tapınan/onun kulu olan[2] kimselerdir. Onların durumları çok daha kötüdür ve onlar doğru yoldan çok uzaktırlar (O halde üzülmeyin, bunların ataları da böyleydi, hatta daha beterdi).

61. Ey Peygamber! Münafıklar ve bazı Yahudiler senin huzuruna geldiklerinde, "İnandık, iman ettik" derler. Hâlbuki onlar senin huzuruna girerken de çıkarken de küfür içindedirler. Allah onların içlerinde gizledikleri kin ve düşmanlığı çok iyi bilmektedir.

62. Ey Peygamber! Sen de görüyorsun ki, onların çoğu günah işlemek, iftira etmek, haksızlık ve zulüm yapmak, bol bol haram yemek konusunda âdetâ yarışıyor. Bütün bu yaptıkları şeyler ne kadar da kötü!

63. Keşke dindarları ve din bilginleri, onların çirkin sözler söylemelerine, haram yemelerine engel olmaya çalışsalardı! Onların bu yaptıkları (kötülüklere göz yummaları) ne kötü bir şey!

64. (Nitekim maddî sıkıntı çeken bazı) Yahudiler, "Allah çok cimrileşti" diye (çirkin sözler) söylüyorlar. Elleri darlıktan kurtulmasın onların, bu sözleri yüzünden lânet olsun onlara! Aksine Allah'ın cömertliği sınırsızdır. Fakat O nasıl dilerse öyle verir (dilediğine az, dilediğine çok verir).[3] Sana Rabbinden indirilen âyetler, onların çoğunun küfür ve azgınlıklarını artıracaktır. Biz onların aralarına kıyamete kadar sürecek kin ve düşmanlık soktuk.[4] Onlar savaş ateşini her yaktıklarında Allah onu söndürmüştür. Buna rağmen onlar yeryüzünde fesat çıkarmak için uğraşır dururlar. Allah ise fesat çıkaranları hiç sevmez.

---

1. Krş. Bakara 2/65; Â'râf 7/166. Âyetteki "maymun ve domuzlara çevrilme" ifadesi müfessir Mücâhid'e göre şeklî değil manevîdir. Yani inanç ve ahlak bakımından maymun ve domuz gibi hayvani davranışlar sergilemişlerdir. Maymun tabiatlı olmak kişiliksiz; domuz tabiatlı olmak ise acımasız, vahşi ve çıkarcı olmaktan kinayedir. "Kendilerine Tevrat öğretildiği halde onun gereğini yapmayanların durumu sırtına kitap yüklenmiş eşek gibidir." (Cuma, 62/5) âyetinde olduğu gibi bu da temsili bir ifadedir. Ayrıca bkz. Bakara 2/65. âyetle ilgili not.

2. Hamza "Abede't-tâğûte" (Tağuta tapıyorlar) cümlesini "Abude't-tâğûti" (Tağûtun kulları) şeklinde okumuştur. Âyette geçen "Tağut" kelimesinin farklı anlamları için bkz. Bakara, 2/256.

3. Krş. Ra'd 13/26.

4. Kendilerine gelen ilâhî vahyi kulak ardı eden Yahudiler tarih boyunca pek çok musibetle karşılaşmıştır. Aynı anlayışı sürdürdükleri sürece bu felaketler kıyamete kadar peşlerini bırakmayacaktır. Benzer bir ifade bu sûrenin 14. âyetinde Hıristiyanlar için kullanılmıştı. Açıklama için bkz. bu âyet ile ilgili not.

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْكِتٰبِ اٰمَنُوْا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ
سَيِّاٰتِهِمْ وَلَاَدْخَلْنٰهُمْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقَامُوا
التَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِيْلَ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ مِنْ رَّبِّهِمْ لَاَكَلُوْا مِنْ
فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ ۭ مِنْهُمْ اُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ ۭ وَكَثِيْرٌ مِّنْهُمْ
سَاۗءَ مَا يَعْمَلُوْنَ ﴿٦٦﴾ يٰٓاَيُّهَا الرَّسُوْلُ بَلِّغْ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ
مِنْ رَّبِّكَ ۭ وَاِنْ لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهٗ ۭ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ
مِنَ النَّاسِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٦٧﴾ قُلْ
يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لَسْتُمْ عَلٰي شَيْءٍ حَتّٰى تُقِيْمُوا التَّوْرٰىةَ
وَالْاِنْجِيْلَ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ ۭ وَلَيَزِيْدَنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ
مَّآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَّكُفْرًا ۚ فَلَا تَاْسَ عَلَي الْقَوْمِ
الْكٰفِرِيْنَ ﴿٦٨﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ هَادُوْا وَالصّٰبِـُٔوْنَ
وَالنَّصٰرٰى مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٦٩﴾ لَقَدْ اَخَذْنَا مِيْثَاقَ
بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ وَاَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمْ رُسُلًا ۭ كُلَّمَا جَاۗءَهُمْ رَسُوْلٌ
بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُهُمْ ۙ فَرِيْقًا كَذَّبُوْا وَفَرِيْقًا يَّقْتُلُوْنَ ﴿٧٠﴾

65. Eğer Kitap Ehli, inansalar ve Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davransalardı, Biz günahlarını bağışlar ve onları nimetleri bol cennetlere yerleştirirdik.

66. Ve yine onlar, Tevrat ve İncil'in ve Rableri tarafından kendilerine indirilen Kur'an'ın hükümlerine uysalardı, dört bir yandan nimetlere boğulurlardı.[1] Gerçi onlardan orta yolda olan, aşırılıklardan ve günahlardan uzak duran bir topluluk da vardır. Fakat çoğunun yaptığı şeyler pek çirkindir.[2]

67. Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilen âyetleri tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan Allah'ın sana verdiği elçilik görevini yerine getirmemiş olursun. (Görevini yaparken kimseden korkma) Allah seni insanların kötülüklerinden korur. Allah, sana zarar vermek isteyen kâfirler topluluğunu amaçlarına ulaştırmayacaktır.[3]

68. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Ey Kitap Ehli! Siz Tevrat'ın, İncil'in ve Rabbinizden size indirilen Kur'an'ın hükümlerini yerine getirmedikçe sağlam temel üzerinde olamazsınız, hiçbir değeriniz olmaz." Bil ki, sana Rabbinden indirilen âyetler, onların çoğunun küfür ve azgınlıklarını artıracaktır. Fakat sen kâfirlerin bu tür davranışlarından dolayı hiç üzülme.

69. (Sağlam bir temel üzerine olmak Tevrat, İncil ve Kur'an'a uymakla gerçekleştiğine göre) hiç şüphesiz (Muhammed'e) iman edenler de Yahudi, Hıristiyan ve Sâbiîler de Allah'a ve âhiret gününe yürekten inanır, iyi ve yararlı işler yaparlarsa, onlara bir korku yoktur ve onlar aslâ üzülmeyeceklerdir.[4]

70. Şu da bir gerçektir ki, Biz İsrailoğulları'ndan emirlerimize uymaları konusunda söz almıştık[5] ve onlara peygamberler göndermiştik. Fakat onlara ne zaman bir peygamber gelmiş, arzu ve heveslerine uymayan bir hüküm getirmişse, onlar bu peygamberlerin bir kısmını yalanlamışlar, hatta bazısını da öldürmüşlerdir.[6]

---

1. Lafzen, "Üstlerinden ve ayaklarının altından yerlerdi." Biz âyete, bu ifadenin bir deyim olduğu düşüncesiyle anlam verdik.
2. Yüce Allah Yahudileri eleştirirken bütün Yahudi ırkını suçlamamakta ve içlerinde aklıselim sahibi ve dengeli insanların da bulunduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla yanlış işler yapanlar sebebiyle bütün bir ırkın mahkûm edilmesi doğru olmaz.
3. İslâm dininin yayılmasının en önemli ve birinci aracı tebliğdir. Bunun usûl ve kurallarını Hz. Peygamber ve onun yolunu takip edenler en iyi şekilde ortaya koymuşlardır. Şartlar ne olursa olsun her Müslüman kendi bilgi, imkân ve yetenekleri nispetinde tebliğden aslâ vazgeçmemelidir. Bunun için dini doğru anlamak, onu yaşamak, yabancı dil bilmek ve çağın iletişim araçlarını en iyi şekilde kullanmak gerekmektedir. İkinci husus, Hz. Peygamberin Allah'tan aldıklarını eksiksiz insanlara ulaştırmış olmasıdır. O kendisine gelen vahiyle ilgili hiçbir bilgiyi gizlememiş, bir eksiltme ya da ekleme yapmamıştır. Hiçbir kimseye de başkalarından gizli özel bir bilgi vermemiştir. Şayet böyle bir şey yapsaydı peygamberlik görevini yerine getirmemiş olurdu. Üstelik böyle bir durumda farklı din anlayışlarının doğmasına bizzat kendisi sebep olurdu. Dolayısıyla Kur'an'ın eldeki mevcut metinden ibaret olmadığı, Hz. Peygamber tarafından kendisine özel bilgi aktarılan kişiler olduğu ya da Kur'an'ın bâtınî manaları bulunduğu iddialarına itibar etmemek gerekir.
4. Krş. Bakara 2/62 ve ilgili not.
5. Bkz. Âl-i İmrân 3/81.
6. Bkz. Bakara 2/61; Âl-i İmrân 3/112.

وَحَسِبُوٓا اَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ
اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثِيرٌ مِّنْهُمْ ۚ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ
بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ
الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۖ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِيٓ اِسْرَٰٓءِيلَ
اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۖ اِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ
حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوٰيهُ النَّارُ ۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ
مِنْ اَنْصَارٍ ﴿٧٢﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا اِنَّ اللّٰهَ ثَالِثُ
ثَلٰثَةٍ ۘ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّٓا اِلٰهٌ وَاحِدٌ ۚ وَاِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا
يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ
﴿٧٣﴾ اَفَلَا يَتُوبُونَ اِلَى اللّٰهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ ۚ وَاللّٰهُ غَفُورٌ
رَحِيمٌ ﴿٧٤﴾ مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ اِلَّا رَسُولٌ ۖ قَدْ خَلَتْ
مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ۖ وَاُمُّهُ صِدِّيقَةٌ ۖ كَانَا يَأْكُلَانِ
الطَّعَامَ ۗ اُنْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْاٰيَاتِ ثُمَّ انْظُرْ اَنّٰى
يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾ قُلْ اَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ
لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ۚ وَاللّٰهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٧٦﴾

71. Onlar, bu yaptıklarından dolayı başlarına bir felâket gelmeyeceğini zannederek gerçeklere gözlerini kapadılar, kulaklarını tıkadılar. Sonra (tevbe ettiler) Allah onların tevbelerini kabul etti. Daha sonra onların çoğu aynı şekilde gerçeklere yine gözlerini kapadılar, kulaklarını tıkadılar. Allah onların yaptıklarını (bugün de Peygambere kurdukları tuzağı, boş arzu ve heveslerine uymaya devam ettiklerini) görüp bilmektedir.[1]

72. "Allah, Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler küfre batmışlardır. Hâlbuki Mesih, vaktiyle şöyle demişti: "Ey İsrailoğulları! Hem benim Rabbim hem de sizin Rabbiniz olan Allah'ı gerektiği gibi tanıyın ve yalnız O'na kulluk edin. Kim Allah'ı bırakıp başka bir varlığı tanrı edinir, O'na şirk koşarsa, Allah ona cenneti haram kılar ve onun yeri artık cehennemdir. Allah'a şirk koşanların hiçbir yardımcısı da olmayacaktır."

73. "Allah üçün üçüncüsüdür, üç unsurdan biridir" diyenler de tamamen küfre batmışlardır.[2] Oysa tek Tanrı'dan başka hiçbir tanrı yoktur, sadece tek bir Tanrı vardır. Eğer bu inançlarından vazgeçmezlerse, küfürde direnen bu kimseler acı bir azaba uğrayacaklardır.

74. Onlar hâlâ Allah'a tevbe edip O'ndan bağışlanma dilemeyecekler mi? Bilsinler ki, Allah Gafûr'dur; tevbe eden kullarının günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; onlara karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

75. İyi bilin ki, Meryemoğlu Mesih sadece bir peygamberdir. Ondan önce de nice peygamberler gelip geçmiştir. Onun anası iffetli bir kadındır. Onlar da diğer insanlar gibi yiyip içerlerdi. Bakın! Biz onlara bu gerçekleri anlatan âyetlerimizi nasıl açıklıyoruz! Fakat gelin görün ki, onlar bu hakikatlerden yine de yüz çeviriyorlar.

76. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: (Bütün bu açıklamalardan sonra) şimdi siz, Allah'ı bırakıp ne size gelecek bir zararı engelleyebilen ne de bir fayda sağlayabilen bir varlığa (ölmüş gitmiş İsa'ya) mı tapacaksınız? Oysa bilin ki, Allah Semî'dir; konuştuğunuz bütün bâtıl sözlerinizi duymaktadır, Alîm'dir; yanlış inanç ve düşüncelerinizi, yaptıklarınızı görüp bilmektedir.

---

1. Fahreddin Râzî, İsrailoğulları'nın âyette iki defa oluştuğu belirtilen körlük ve sağırlık halleriyle ilgili üç görüş zikreder ve bize göre üçüncüsü daha makuldür. Buna göre âyet bozgunculuk çıkaran ve zulüm yapan Yahudilerin tarihte uğradıkları iki büyük felâkete işaret etmektedir. Bunlardan birincisi Bâbil esaretidir (M.Ö. 599-587), ikincisi de Roma istilasına uğramalarıdır (M.Ö. 195-63). İsrâ 17/4-6. âyetlerde bu husus anlatılmaktadır.

2. 71 ve 72. âyetlerde Hz. İsa hakkında farklı inançlara sahip Hıristiyan fırkaların görüşlerine işaret edilmektedir. Bu fırkalardan "Meryemoğlu Mesih (İsa) Allah'tır" diyenler olduğu gibi, "Mesih Allah'ın oğludur, Allah değildir" diyenler de vardır. Bazıları da "Allah üçün üçüncüsüdür" diyerek Allah ile birlikte İsa ve Ruhu'l-Kudüs'ün de ilâh olduğunu kabul etmektedirler. Bu inanca teslis (üçleme) denir. Bir kısım Hıristiyanlar da Allah'ın üç unsur (uknum) dan meydana gelen bir cevher olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre bu üç unsur Baba, Oğul ve Meryem'dir; bazıları Meryem'in yerine Ruhu'l-Kudüs'ü koymaktadırlar. Bkz. Nisa 4/171; Mâide 5/17, ilgili not. Bu âyette temas edilen husus, söz konusu inançtır. Bu inanca göre ise Tanrı, üç ilâhtan birisidir.

قُلْ يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ
الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوٓا اَهْوَٓاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ
وَاَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَٓاءِ السَّبِيلِ ﴿٧٧﴾
لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِٓي اِسْرَٓائِيلَ عَلٰى لِسَانِ
دَاوٰدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا
يَعْتَدُونَ ﴿٧٨﴾ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ
لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾ تَرٰى كَثِيرًا مِنْهُمْ
يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ اَنْفُسُهُمْ
اَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ
﴿٨٠﴾ وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَٓا اُنْزِلَ
اِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ اَوْلِيَٓاءَ وَلٰكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ
فَاسِقُونَ ﴿٨١﴾ لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ
اٰمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ اَقْرَبَهُمْ
مَوَدَّةً لِلَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ قَالُٓوا اِنَّا نَصَارٰى ذٰلِكَ بِاَنَّ
مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾

77. Ey Peygamber! Yine de ki: "Ey Kitap Ehli! (Peygamberinize insanüstü nitelikler vermek suretiyle) gerçeği çarpıtarak dininizde aşırıya gitmeyin. Bundan önce sapmış olan ve birçok insanı da saptıran ve şimdi de doğru yoldan uzaklaşmış olan bir topluluğun boş arzu ve heveslerine, asılsız görüşlerine uymayın."[1]

78. İsrailoğulları'ndan küfürde direnenler, Davud'un ve Meryemoğlu İsa'nın diliyle lânetlenmişlerdir. Çünkü onlar Allah'a isyan etmişler ve aşırı gitmişlerdi.[2]

79. Ayrıca onlar birbirlerinin yaptığı kötülüklere de engel olmuyorlardı. Yaptıkları işler, gerçekten çirkindi.

80. Ey Peygamber! Kitap Ehlinden çoğunun müşriklerle dostluk ve işbirliği içinde olduğunu görmektesin. Nefisleri onlara ne kötü işler yaptırmıştır! İşte bu yüzden onlar Allah'ın gazabına uğramışlardır ve asırlarca azap içinde kalacaklardır.

81. Eğer onlar Allah'a, Peygambere ve ona indirilen Kur'an'a yürekten inanmış olsalardı, müşrikleri dost edinmez, onlarla iş birliği yapmazlardı. Fakat onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.

82. Ey Peygamber! Dikkat edersen, insanlardan müminlere en çok düşmanlık edenlerin Yahudiler ve müşrikler olduğunu göreceksin. Kendilerini "Biz Nasârâyız"[3] diye niteleyenleri ise sevgi bakımından müminlere daha yakın bulacaksın. Çünkü onların arasında bir kısım keşişler[4] ve rahipler vardır ki, onlar hakikati kabullenir, kibir ve gurura kapılmazlar.

---

1. Âyetin muhatabı hem Yahudiler hem Hıristiyanlardır. Yahudiler Hz. İsa'nın babasız olması sebebiyle onun gayrı meşru bir çocuk olduğunu öne sürmüşler ve peygamberliğini kabul etmemişler, ayrıca Hz. Üzeyir'e de "Allah'ın oğlu" diyerek dinlerinde aşırıya gitmişlerdir. Hıristiyanlar ise Hz. İsa'yı tanrılık mertebesine çıkarmışlar, teslis (üçleme) inancını benimseyerek küfre girmişlerdir.
2. Yahudi ve Hıristiyanlar kendilerini Allah'n çocukları ve sevgili kulları olarak görmelerine karşılık Yüce Allah, isyan etmeleri ve dinde aşırılığa gitmeleri sebebiyle peygamberlerinin diliyle lanetlendiklerini, yani sevgili kulları olmak bir yana Allah'ın rahmetinden uzaklaştırıldıklarını belirtmektedir. İsrailoğulları'nın lânet edilmeyi hak edecek işler yapmaları hakkında bkz. Mezmurlar, 53; Matta, 23/33-35.
3. Bu kelime genel olarak "Hıristiyanlar" olarak çevrilmiş, bununla da genel anlamda "Hıristiyan dinine mensup bütün kimseler" şeklinde bir algı oluşmuştur. Oysa tarihe baktığımızda ve günümüzde yaşananları göz önüne aldığımızda İslâm dinine düşmanlık konusunda Hıristiyanların Yahudilerden geri kalır tarafları olmadığı çok açık görülecektir. Bu sebeple İbn Abbas, Said b. Cübeyr ve Katâde gibi müfessirler bu kelimeyi belli din mensuplarına ait cins bir isim olarak değil, Hz. İsa'ya tâbi olan tevhit ehli ya da Hıristiyanlığın şirk karıştırılmamış saf şeklini koruyan özel bir sınıfı olarak anlamlandırmışlardır. Kur'an'da Hıristiyanlarla ilgili genel bir isim kastedildiğinde "en-Nasârâ" ifadesi kullanılırken, böyle özel durumlarda "İnnâ Nasârâ" ya da "Nahnü Ensârullah" (Saff 61/14) şeklinde isim cümlesi olarak kullanılmaktadır. Böyle bir ifadeyle genel bir isim değil, tevhit ve itaat anlamında bir değer kastedilmektedir.
4. Âyette keşiş diye çevirdiğimiz "Kıssîs" kelimesi, Selman el-Fârisî'nin rivayetine göre, "Sıddîkîn" (Dininde samimi olanlar) şeklindedir. Bu ve bundan sonraki âyette işaret edilen Hıristiyanlar, Habeşistan'a göç eden Müslümanlara yakın ilgi gösteren Necâşî ve onun çevresindeki keşiş ve rahiplerle ilgilidir. Habeşistan imparatoru Necaşi ve çevresindekilerin samimi ve mütavazı birer Hıristiyan olmaları, müşriklerin Müslüman muhacirleri iade taleplerini reddetmeleri, Hz. Peygamberin davet mektuplarını ılımlı ve nazik bir şekilde karşılamaları âyetlerin iniş sebebi olarak gösterilmektedir.

وَاِذَا سَمِعُوا مَآ اُنْزِلَ اِلَى الرَّسُوْلِ تَرٰٓى اَعْيُنَهُمْ تَفِيْضُ مِنَ
الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوْا مِنَ الْحَقِّ ۚ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اٰمَنَّا فَاكْتُبْنَا
مَعَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿٨٣﴾ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا جَآءَنَا مِنَ الْحَقِّ ۙ
وَنَطْمَعُ اَنْ يُّدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٨٤﴾ فَاَثَابَهُمُ
اللّٰهُ بِمَا قَالُوْا جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ
وَذٰلِكَ جَزَآءُ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٨٥﴾ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ
اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ﴿٨٦﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُحَرِّمُوْا
طَيِّبٰتِ مَآ اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوْا ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ
الْمُعْتَدِيْنَ ﴿٨٧﴾ وَكُلُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلٰلًا طَيِّبًا ۠ وَّاتَّقُوا
اللّٰهَ الَّذِيْٓ اَنْتُمْ بِهٖ مُؤْمِنُوْنَ ﴿٨٨﴾ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ
فِيْٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُّؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُّمُ الْاَيْمَانَ ۚ
فَكَفَّارَتُهٗٓ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسٰكِيْنَ مِنْ اَوْسَطِ مَا
تُطْعِمُوْنَ اَهْلِيْكُمْ اَوْ كِسْوَتُهُمْ اَوْ تَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ ۭ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ ۭ ذٰلِكَ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْ ۭ وَاحْفَظُوْٓا
اَيْمَانَكُمْ ۭ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿٨٩﴾

83. O keşiş ve rahipler, Allah'ın Elçisine indirilen Kur'an âyetlerini işitip onun hak bir kitap olduğunu öğrenince onların gözlerinden yaşlar aktığını görürsün.[1] Onlar hep şöyle dua ederler: "Ey Rabbimiz! Biz inandık iman ettik, bizi hak ve hakikate tanıklık edenlerle beraber eyle!"

84. "Üstelik biz, Rabbimizin bizi iyi insanlarla birlikte cennete koymasını arzulayıp dururken, niçin Allah'a ve bize gelen hak kitaba inanmayalım ki?!"

85. Allah da onları, imanlarına karşılık olarak alt tarafından ırmaklar akan cennetlerle ödüllendirecek ve onlar orada sürekli kalacaklardır. İman edip iyi ve güzel işler yapanların mükâfatı işte budur.

86. Küfürde direnip âyetlerimizi yalanlayanlar ise cehennemliktirler.

87. Ey iman edenler! Allah'ın helâl kıldığı temiz yiyecekleri kendi kendinize haram kılmayın ve bu konuda (helâli haram, haram şeyleri de helâl kılarak) haddinizi aşmayın; çünkü Allah haddini aşanları sevmez.[2]

88. Öyleyse Allah'ın size verdiği helâl ve güzel yiyecekleri yiyin için. Fakat inanmış olduğunuz Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli hareket edin.

89. Ey müminler! (Helalleri haram kılmaya dair ettiğiniz yeminlerinize gelince:) Allah, dil alışkanlığı sebebiyle veya doğru sanarak yanlış yere ettiğiniz yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutmaz.[3] Fakat verdiğiniz sözleri, yapacağınız işleri pekiştirmek için bilerek ettiğiniz yeminlerden dolayı sorumlu tutar. (Böyle bir yemini bozduğunuz zaman) bunun kefâreti, ailenize yedirdiğiniz yemeklerin ortalamasını göz önüne alarak, on yoksulu doyurmak veya onları giydirmek ya da bir köle azat etmektir. Bunlara gücü yetmeyen kimsenin (art arda)[4] üç gün oruç tutması gerekir. Bozduğunuz yeminlerin kefâreti işte budur. Aslında yeminlerinizi hiç bozmamalısınız.[5] İşte Allah hükümlerini böylece açıklamaktadır. O halde (yeminleriniz konusunda size çıkış yolları gösterdiği için) O'na şükretmelisiniz.

---

1. Habeşistan Kralı Necâşi, ülkesine göç etmiş Müslümanlardan dinlerini anlatmalarını istemişti. Hz. Cafer b. Ebî Tâlib de ona Meryem sûresinden Hz. İsa ile ilgili âyetler okumuş, bunun üzerine kendi inançlarıyla örtüştüğü için Necâşi ve yanındakiler duygulanmışlardı.
2. İnançlı ve takva ehli olma gayreti içinde olan insanlarda dünyayı terk etme, bazı meşru isteklerden uzak durmaya dair bir duygu çoğu zaman olmuştur. Nitekim sahabe içinden böyleleri çıkmış, daha dindar olma adına, kendilerine, sürekli oruç tutma, geceleri ibadet etme, eşleriyle ilişkiye girmeme, kendilerini kısırlaştırma ve et yememe gibi kurallar koymuşlardı. Hz. Peygamber bunları eleştirmiş ve böyle davranışları yasaklamıştır. (Bkz. Buhârî, *Nikâh,* 1; Ebû Davud, *Tatavvu',* 27)
3. Taberî'nin naklettiğine göre âyet, sahabeden bazılarının helalleri haram kılmaya dair ettikleri yeminlerin hükmünü sormaları üzerine inmiştir. İbn Âşur'a göre bu durumda bu tür yeminler "lağv", yani geçersiz olarak tevil edilmelidir. Krş. Bakara 2/225.
4. Bu üç günlük yemin kefâreti orucunun art arda tutulmasının gerekli oluşu, Übey bin Ka'b ve İbn Mesud'un okuyuşlarına göredir. Onların okuyuşu, "Fe siyâmü selâseti eyyâmin mütetâbi'âtin" şeklindedir. Mücâhid ve Ebû Hanife de bu görüştedir.
5. Ancak kötü ve dinen uygun olmayan bir işi yapmak veya iyi hayırlı bir işi yapmamak için edilen yemini bozmak ve kefâretini vermek bu hükümden istisnadır.

يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ
رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطٰنِ فَاجْتَنِبُوْهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿٩٠﴾
اِنَّمَا يُرِيْدُ الشَّيْطٰنُ اَنْ يُّوْقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ فِى
الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ ۚ فَهَلْ
اَنْتُمْ مُّنْتَهُوْنَ ﴿٩١﴾ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَاحْذَرُوْا ۚ فَاِنْ
تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَا عَلٰى رَسُوْلِنَا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿٩٢﴾ لَيْسَ عَلَى الَّذِيْنَ
اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جُنَاحٌ فِيْمَا طَعِمُوْٓا اِذَا مَا اتَّقَوْا وَّاٰمَنُوْا
وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَّاٰمَنُوْا ثُمَّ اتَّقَوْا وَّاَحْسَنُوْا ۗ وَاللّٰهُ
يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٩٣﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَيْءٍ مِّنَ
الصَّيْدِ تَنَالُهٗٓ اَيْدِيْكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَّخَافُهٗ بِالْغَيْبِ ۚ فَمَنِ
اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهٗ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٩٤﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَقْتُلُوا
الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ ۗ وَمَنْ قَتَلَهٗ مِنْكُمْ مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ
مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهٖ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ اَوْ كَفَّارَةٌ
طَعَامُ مَسٰكِيْنَ اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا لِّيَذُوْقَ وَبَالَ اَمْرِهٖ ۗ عَفَا اللّٰهُ
عَمَّا سَلَفَ ۗ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ ۗ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٩٥﴾

90. Ey iman edenler! Sarhoşluk veren içkiler,[1] kumar, putlar ve fal okları şeytan işi pisliklerdir. Bunlardan sakınıp uzak durun ki, kurtuluşa eresiniz.

91. Şeytan, sarhoşluk veren içkiler ve kumar ile aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Siz hâlâ bunlardan vazgeçmeyecek misiniz?

92. Allah'a ve Peygambere itaat edin, böyle kötü işler yapmaktan sakının. Eğer Allah ve Elçisinin buyruklarını dinlemezseniz bilin ki, Elçimizin görevi, açıkça tebliğden ibarettir. (Sorumluluk ise size aittir.)

93. İman edip iyi ve yararlı işler yapanlar için; Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davrandıkları, imanlarında sebat edip iyi ve yararlı işler yapmaya devam ettikleri ve daha sonra haram kılınan şeylerden kaçınarak bunların haram olduğuna inandıkları, daha sonra da haram kılınan şeylerden aynı şekilde kaçınarak iyi ve yararlı işler yapmaya devam ettikleri sürece, (haram kılınmadan önce) yiyip içtikleri şeylerden dolayı onlara bir sorumluluk yoktur. Bilin ki, Allah bu güzel niteliklere sahip olanları sever.

94. Ey iman edenler! Allah, (hac esnasında ihramlı iken) kimsenin görmediği halde dahi Kendisinden kimin korktuğunu belirlemek için neredeyse elinizle tutabileceğiniz ve oklarınızla rahatlıkla vurabileceğiniz (kadar bol ve yakınınızda olan) av ile ilgili bazı şeylerle sizi sınayacaktır. Kim bundan sonra aşırı gider ve bu kurallara uymazsa bilsin ki onun için acı bir azap vardır.[2]

95. Ey iman edenler! İhramlı iken av hayvanlarını öldürmeyin. Bir kimse ihramlı iken av hayvanlarını kasten öldürürse onun cezası, öldürdüğü hayvanın dengi olduğuna iki âdil kişinin karar verdiği ehlî bir hayvanı kurban edilmek üzere Kâbe'ye (Mekke'ye) göndermesidir. Yahut bu kefâret, yoksulları doyurmak suretiyle yerine getirilir. Ya da kişi, buna denk gelecek şekilde oruç tutar ki, işlemiş olduğu suçun cezasını böylece çeksin.[3] (Bu hükümler konulmadan) önce işlenmiş olan suçları Allah bağışlamıştır. Fakat kim bu suçları tekrar işlerse Allah onları cezalandıracaktır. Allah Azîz'dir; çok güçlüdür, kendisine karşı gelenleri şiddetle cezalandırır.

---

1. Lafzen, "Şarap."

2. Müfessirlerin verdiği bilgiye göre av hayvanları o dönemde o kadar çoğalmış ki, insanlar neredeyse elleriyle bile onları yakalayabilecek duruma gelmişler. İhramlı iken avlanmalarının yasak olmasına rağmen bazı kimseler, Allah'ın koyduğu yasağı bir an unutup söz konusu yasağı çiğneyebilirlerdi. Bu yasağı kimin çiğneyip kimin çiğnemeyeceğini belirlemek için Allah onları imtihan etmiştir. Âyet Hudeybiye yılında inmiştir.

3. Âyette, ihramlı iken av hayvanını öldüren kişiye üç çeşit ceza öngörülmektedir: 1- Öldürülen av hayvanına denk olan bir ehlî hayvanı kurban olarak kesmek üzere Mekke'ye ulaştırmak. 2. O av hayvanının bedeli kadar bir meblağın fakirlere dağıtılması veya bununla fakirlerin doyurulması. Burada yoksulların sayısı belirtilmemiştir. Ancak yoksullar "el-mesakîn" çoğul olarak ifade edilmiştir. Arapçada çoğul olan bir kelime en az üçe delalet ettiğinden en az üç fakirin doyurulması gerekir. 3- En az üç yoksulu doyuramayacak durumda olan kimse buna denk gelecek şekilde oruç tutar, bu da üç gün eder. Yani tutulamayan her oruç için bir fidye verilmesi ölçü olarak alınır. Üç gün oruç, üç fidyeye tekabül etmektedir.

أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ ۚ
وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي
إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾ جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ
قِيَامًا لِّلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ ۚ ذَٰلِكَ لِتَعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ
شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٩٧﴾ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَأَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ ﴿٩٨﴾ مَّا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا
تَكْتُمُونَ ﴿٩٩﴾ قُل لَّا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ
كَثْرَةُ الْخَبِيثِ ۚ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ﴿١٠٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِن
تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ ۖ وَإِن تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ
تُبْدَ لَكُمْ ۚ عَفَا اللَّهُ عَنْهَا ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٠١﴾ قَدْ سَأَلَهَا
قَوْمٌ مِّن قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ ﴿١٠٢﴾ مَا جَعَلَ اللَّهُ مِن
بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ ۙ وَلَٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ ۖ وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾

96. Denizde, göl ve nehir gibi sularda yaşayan hayvanların avlanması ve avlanan deniz ürünlerinin yenmesi ise, yararlanmanız için size ve diğer yolculara (ihramlı olsanız da olmasanız da) helâldir; fakat ihramlı iken karada yaşayan hayvanları avlamak haram kılınmıştır. O halde ey müminler! Huzurunda toplanıp hesap vereceğiniz Allah'ın yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olun, onlardan sakının.

97. Allah, Kâbe'yi; çevresi güvenli olan o kutsal evi, haram ayları, hacda kesilen kurbanları, (bu kurbanlara takılan) gerdanlıkları, insanlığı ayakta tutan dinî ve ticarî değerler yapmış, insanlık için faydalı birer nişâne kılmıştır.[1] Söz konusu değerlere bakıp düşünerek anlamalısınız ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsini (dolayısıyla insanlığın yararına olan hükümleri) Allah çok iyi bilir. Evet, hiç şüphesiz Allah her şeyi en iyi bilendir.

98. Ve şunu da iyi bilin ki, (bu değerleri çiğneyenler için) Allah'ın cezası şiddetlidir; fakat O aynı zamanda Gafûr'dur; bu değerleri koruyanların hatalarını bağışlar, Rahîm'dir; onlara karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

99. Peygamberin görevi sadece tebliğden ibarettir (gerisi size kalmıştır). Unutmayın ki, Allah açıktan söyleyip yaptıklarınızı da içinizde gizlediklerinizi de bilir.

100. Ey Peygamber! De ki: "Ey insanoğlu! Haram olan şeylerin çoğu senin hoşuna gitse de bil ki, haram ile helâl aslâ bir değildir." O halde ey akıl ve anlayış sahipleri! Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranınız ki, kurtuluşa eresiniz.

101. Ey iman edenler! Peygambere (yerli yersiz) sorular sormayın. Zira (sorduğunuz soruların) cevabı açıklandığında (size yeni sorumluluklar yüklenebilir ve bu da) hoşunuza gitmeyebilir. Çünkü Kur'an âyetleri inmeye devam ederken sorduğunuz sorular cevaplanır (ve zor durumda kalabilirsiniz). Oysa Allah açıklanmayan hususları zaten bağışlamıştır. Allah Gafûr'dur; yerli yersiz sorularınızdan dolayı yine de sizi bağışlar, Halîm'dir; günahlarınızdan tevbe etmeniz için size mühlet tanır, cezalandırmada acele etmez.

102. Nitekim sizden önce bir kısım insanlar peygamberlerine bu tür sorular sormuşlar, sonra da (gelen hükümleri yerine getirememişler ve inkâr edip) küfre girmişlerdir.

103. Bahîra, Sâibe, Vasîle ve Hâm adı verilen hayvanları (putlara adamak üzere) bâtıl inançlarla işaretlemek ve kullanımdan alıkoymak, Allah'ın emri değildir.[2] Fakat küfürde direnen müşrikler, uydurdukları yalanları Allah'a isnat ediyorlar. Ve onların çoğu bunun bir iftira olduğunu da düşünemiyor (bunlarla Allah'a yaklaştıklarını sanıyorlar).

---

1. "Kıyâmen li'n-nâs" (insanlık için faydalı birer nişâne) şu demektir: Kâbe insanlık için maddî ve manevî bir merkez, çevresi bütün canlılar için güvenli bir bölge, haram aylar savaşın ve acıların yaşanmadığı bir hayat, kurbanlar paylaşma ve yardımlaşma nişanesi, gerdanlıklar ise kutsal değerlerin dokunulmazlığına dair bir simgedir. Bütün bunlar, refahın ve mutluluğun vazgeçilmez değerleridir.

2. Bunlar, İslâm öncesi Arapların putlara adamak üzere işaretledikleri ve çöle saldıkları çeşitli nitelikleri bulunan deve ve koyunlardır. Bunlara binilmez, yük taşıtılmaz, etleri yenmez, sütleri de içilmezdi.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ قَالُوا
حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا ۭ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَآؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
شَيْـًٔا وَّلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا عَلَيْكُمْ اَنْفُسَكُمْ ۚ
لَا يَضُرُّكُمْ مَّنْ ضَلَّ اِذَا اهْتَدَيْتُمْ ۭ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا شَهَادَةُ
بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِيْنَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا
عَدْلٍ مِّنْكُمْ اَوْ اٰخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ
فَاَصَابَتْكُمْ مُّصِيبَةُ الْمَوْتِ ۭ تَحْبِسُونَهُمَا مِنْۢ بَعْدِ الصَّلٰوةِ
فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ اِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِي بِهٖ ثَمَنًا وَّلَوْ كَانَ ذَا
قُرْبٰى ۙ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّٰهِ اِنَّآ اِذًا لَّمِنَ الْاٰثِمِينَ ﴿١٠٦﴾ فَاِنْ عُثِرَ
عَلٰٓى اَنَّهُمَا اسْتَحَقَّآ اِثْمًا فَاٰخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِيْنَ
اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْاَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ لَشَهَادَتُنَآ اَحَقُّ مِنْ
شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا ۭ اِنَّآ اِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٠٧﴾ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ
يَّاْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلٰى وَجْهِهَآ اَوْ يَخَافُوْٓا اَنْ تُرَدَّ اَيْمَانٌۢ بَعْدَ اَيْمَانِهِمْ ۭ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاسْمَعُوْا ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِينَ ﴿١٠٨﴾

104. Bu insanlara, "Gelin, Allah'ın indirdiği kitaba ve Peygambere uyun" denildiği zaman, "Atalarımızdan gördüklerimiz bize yeter, biz onlara uyarız" derler. Peki, ya ataları hiçbir şey bilmiyorsa ve doğru yolu bulamamış iseler?![1]

105. Ey iman edenler! Siz kendinizi düzeltmeye bakın, doğru yolda olduğunuz sürece sapkınların size hiçbir zararı dokunmaz. Bilin ki, hepinizin döneceği yer, Allah'ın huzurudur. O, hesap günü bütün yaptıklarınızı size tek tek haber verecektir.

106. Ey iman edenler! Ölüm döşeğine düşüp vasiyet edeceğiniz zaman (yapacağınız vasiyet için) içinizden iki âdil şâhit bulundurun. Şâyet yolculukta olup öleceğinizi hissetmişseniz ve vasiyetinizi bildireceğiniz iki mümin şâhit de bulamamışsanız, sizden olmayan (gayrimüslimlerden) iki kişiyi şâhit yapabilirsiniz. Eğer siz, ölenin vasiyetine şâhit olduklarını söyleyen (gayrimüslim şahit)lerin doğru söyleyip söylemediklerinden şüphe ederseniz, onları bir namaz vakti sonrası tutup halkın huzuruna çıkarın ve şöyle yemin ettirin: "Allah'a andolsun ki, akrabamızın menfaati söz konusu olsa bile dünyalık bir çıkar karşılığında yalan söylemeyiz ve Allah için bildiğimizi gizlemeyiz. Eğer doğru şâhitlik yapmazsak açıkça günah işlemiş oluruz."

107. Bunların (böyle yemin etmelerine rağmen gerçeği gizleyerek) günah işledikleri anlaşılırsa onların yerine, adına vasiyet yapılan hak sahiplerinden iki kişiye söz hakkı tanınır ve kendilerine, "Allah'a andolsun ki, bizim şâhitliğimiz onların şâhitliğinden doğrudur. Yeminimizle hak ve hakikatin dışına çıkmayız, eğer çıkarsak haksızlık etmiş oluruz" diye yemin ettirilir.[2]

108. Bu uygulama; insanların, şâhitliği gerektiği gibi yapmalarını veya yeminlerinden sonra karşı bir yeminle reddedilmekten korkup doğru söylemelerini sağlar. Sizler (şâhitlikle veya emanetle ilgili) Allah'ın emir ve yasakları konusunda dikkatli, duyarlı, bilinçli olun, O'nun hükümlerine kulak verip uyun. (Böyle yapmazsanız yoldan çıkmış olursunuz) Allah da fâsıklara (fâsıklık yolunu tercih ettikleri sürece) doğru yolu göstermez.

1. Krş. Bakara 2/170 ve ilgili not.

2. Krş. Bakara 2/283. Bu iki âyetin nüzul sebebi şöyledir: Amr b. As'ın azatlısı Büdeyl b. Meryem ticaret için Şam'a gitmişti. Yanında o sırada henüz Hıristiyan olan Adiy b. Zeyd ile Temim b. ed-Dârî vardı. Büdeyl hastalanmış, yanındaki malların bir listesini yazarak eşyasının arasına koymuş ve onları ailesine teslim etmek üzere Adiy ile Temim'e vasiyet etmişti. Büdeyl'in ölümünden sonra adı geçenler, Büdeyl'in eşyası arasında bulunan altın kaplamalı, çok değerli gümüş bir kabı almışlar ve diğer eşyayı ailesine teslim etmişlerdi. Büdeyl'in ailesi liste ile eşyayı karşılaştırınca kabın eksik olduğunu görmüş ve Adiy ile Temim'den istemiş, onlar da bu konuda bir bilgileri olmadığını söylemişlerdi. Bunun üzerine Büdeyl'in ailesi Hz. Peygambere gelerek şikâyette bulunmuş, Hz. Peygamber ikindi namazından sonra mescitte oluşturduğu bir celsede/oturumda onlara bu hususta yemin ettirmiş, onlar da emanete hıyanet etmediklerinde ısrar etmişlerdi. Daha sonra Büdeyl'in ailesi bu gümüş kabı birisinin elinde görmüş ve adamın onu Adiy ile Temim'den satın aldığını öğrenmiştir. Tekrar Adiy ile Temim'e başvurduklarında onlar "biz bu kabı Büdeyl'den satın almıştık" demişlerdi. Oysa bu ikisi daha önce kendilerine sorulduğunda "Büdeyl'den herhangi bir şey satın almadıklarını" söylemişler, böylece çelişkiye düşmüşlerdi. Büdeyl'in ailesi tekrar Hz. Peygambere başvurmuş ve durumu anlatmıştır. Hz. Peygamber Büdeyl'in ailesinden iki kişiye Adiy ve Temim'in yalan söylediklerine dair yemin ettirmiş ve sonuçta gümüş kabın sahiplerine iadesine karar vermiştir. Âyette "namaz vakti sonrası"nın zikredilmesi, halkın toplu halde bulunmasının böyle bir vakitte daha çok mümkün olmasından dolayıdır ki, bu vaktin ikindi namazı vakti sonrası olduğu rivayet edilir.

اَلْجُزْءُ السَّابِعُ ١٣٥

يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَآ اُجِبْتُمْ ۖ قَالُوا لَا عِلْمَ
لَنَا ۖ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾ اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ
مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلٰى وَالِدَتِكَ ۘ اِذْ اَيَّدْتُكَ
بِرُوحِ الْقُدُسِ ۖ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا ۖ وَاِذْ عَلَّمْتُكَ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ ۖ وَاِذْ تَخْلُقُ
مِنَ الطِّينِ كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ بِاِذْنِي فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ
طَيْرًا بِاِذْنِي وَتُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ بِاِذْنِي ۖ وَاِذْ
تُخْرِجُ الْمَوْتٰى بِاِذْنِي ۖ وَاِذْ كَفَفْتُ بَنِي اِسْرَآئِيلَ عَنْكَ اِذْ
جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ اِنْ هٰذَآ اِلَّا
سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١١٠﴾ وَاِذْ اَوْحَيْتُ اِلَى الْحَوَارِيِّينَ اَنْ اٰمِنُوا بِي
وَبِرَسُولِي ۖ قَالُوٓا اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِاَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾ اِذْ قَالَ
الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ اَنْ
يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِنَ السَّمَآءِ ۖ قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا نُرِيدُ اَنْ نَاْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا
وَنَعْلَمَ اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿١١٣﴾

109. Allah kıyamet günü peygamberleri huzurunda toplayacak ve onlara, "Ümmetiniz tebliğ ettiğiniz dine karşı sizden sonra nasıl bir tutum takındı?" diye soracak;[1] onlar da, "Rabbimiz! Bizim bir bilgimiz yok, gaybı; bizden sonra olan biten her şeyi en iyi bilen Sensin" diyecekler.

110. İşte o gün Allah İsa'ya da şöyle diyecektir: "Ey Meryemoğlu İsa! Sana ve annene verdiğim nimeti hatırla. Hani seni Kutsal Ruh(um) ile desteklemiş, sen çocuk iken de yetişkin biri iken de insanlarla (Yahudi bilginleriyle) tartışmalara girmiştin. Sana kitabı ve hikmeti (bilgeliği, ilmi, irfanı), Tevrat ve İncil'i öğrettim. Sen bir parça çamuru alıp iznimle kuş şekline sokmuş, sonra ona üflemiştin, o da yine iznimle kuş oluvermişti. Anadan doğma körleri ve alaca hastalarını iznimle iyileştirmiş ve ölüleri yine iznimle diriltmiştin.[2] İsrailoğulları'na apaçık mucizeler[3] getirdiğin zaman, küfürde direnenlerin, "Bu apaçık büyüden başka bir şey değil/Sen sihirbazın tekisin[4]" diyerek sana zarar vermelerine Ben engel olmuştum."

111. Havârilere de, "Bana ve elçime inanın" diye bildirmiştim. Onlar da, "İnandık iman ettik, Sen şâhit ol, biz Sana teslim olan kimseleriz" demişlerdi.[5]

112. Hani Havariler, "Ey Meryemoğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?/ Rabbinden bize gökten bir sofra indirmesini isteyebilir misin?"[6] demişlerdi. İsa da demişti ki: "Allah'tan korkun, O'ndan böyle bir şey istemeyin, çünkü siz iman etmiş kimselersiniz."

113. Havâriler de şöyle demişlerdi: "Biz istiyoruz ki, bu yemeklerden yiyelim, kalplerimiz mutmain olsun ve senin bize doğru söylediğini anlayalım ve buna tanık olalım."

---

1. Burada vasiyetlere saygı duyulması vesilesiyle hak ve hukuka saygı vurgusu yapıldıktan sonra peygamberlerin dahi sorguya çekileceği âhiretteki sorumluluk hatırlatılmaktadır.

2. Krş. Âl-i İmrân 3/46-49 ve ilgili not. Ayrıca bkz. Meryem 19/30-33. Kur'an-ı Kerîm, İncillerde anlatılan ve Hz. İsa'ya atfedilen söz konusu mucizelerden bahsederken onlara, "Benim iznimle" ifadesini ilave etmiştir. Bu, buna benzer mucizelerin Allah'ın kudreti dâhilinde olduğunu, Hz. İsa'nın insan olarak böyle bir güce sahip olmadığını gösterir. Bir kısım müfessirlerimiz, bu mucizelerin aynen gerçekleştiğini kabul ederlerken, bir kısmı da bunların mecâzî ifadeler olduğunu, Hz. İsâ'nın, İsrailoğulları'nı toplumsal ve manevî bir dirilişe çağırması anlamına geldiğini ileri sürmektedirler. Bazı batılı yazarlara göre, Pavlos, Kudüs Kilisesi'yle ilgisini tamamen kesip misyon faaliyetlerini putperestler üzerinde yoğunlaştırmaya başlayınca tarihî İsa'yı, putperestlerin zihninden sökülüp atılamayan kurtarıcı tanrı Mitraların, Attislerin, Adonislerin, Ozirislerin yerine oturtmaya muvaffak oldu. İsa artık bu kurtarıcı tanrılar gibi yarı ilâhî, yarı beşerî bir tabiata sahip olmuş, onlar gibi mucizevî bir şekilde doğmuş, onlar gibi düşmanları tarafından öldürülmüş, yine onlar gibi üç gün sonra dirilerek göklere çıkmıştır (Ayrıntılı bilgi için Bkz. Mehmet Çelik, *Süryani Kilisesi Tarihi*, s. 54-55, İstanbul 1987).

3. Hz. İsa'nın Kur'an'da anlatılan mucizeleri İncil'de de bazı farklılıklarla yer alır. (Bkz. Yuhanna 9/1-12; 11/11-44; Luka 7/13-16; Matta, 9/18-26.)

4. Hamza, Kisâî ve Halef, "Sihrun" (Sihir) kelimesini "Sâhirun" (Sihirbaz) şeklinde okumuşlardır.

5. Bu âyette, Hıristiyanlığın ve bütün semavî dinlerin özünün Allah'a teslim (Müslüman) olmak olduğu belirtilmekte, bu gerçek havarilerin ifadeleriyle dile getirilmektedir.

6. İkinci anlam Kisaî'nin, "Hel testetîu rabbeke" şeklindeki okuyuşundan kaynaklanmaktadır.

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَآ اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِنَ السَّمَآءِ
تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِاَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِنْكَ ۖ وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ
الرَّازِقِينَ ﴿١١٤﴾ قَالَ اللّٰهُ اِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ ۖ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ
فَاِنِّي اُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَآ اُعَذِّبُهُ اَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١١٥﴾ وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ
يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَاُمِّيَ اِلٰهَيْنِ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۖ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي اَنْ اَقُولَ مَا لَيْسَ لِي
بِحَقٍّ ۚ اِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ ۚ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَآ اَعْلَمُ مَا فِي
نَفْسِكَ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ اِلَّا مَآ اَمَرْتَنِي
بِهِٓ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۚ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ
فِيهِمْ ۖ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ اَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ ۚ وَاَنْتَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾ اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۖ وَاِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَاِنَّكَ
اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾ قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ
صِدْقُهُمْ ۚ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَآ
اَبَدًا ۚ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾ لِلّٰهِ
مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٢٠﴾

114. Bunun üzerine Meryemoğlu İsa şöyle dua etmişti: "Allah'ım! Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir, bu sofra bizden öncekilere de sonrakilere de bir bayram, bir sevinç kaynağı ve Senin kudretine delâlet eden bir işaret olsun. Bizi o sofradan rızıklandır, çünkü rızık veren yegâne varlık Sensin."

115. Allah da şöyle buyurmuştu: "Ben bu sofrayı size indirmesine indiririm, fakat bundan sonra inkâr eden olursa bilsin ki, Ben dünyada hiç kimseye vermediğim bir azap ile onu cezalandırırım."[1]

116. Allah (peygamberleri Kendi huzurunda topladığı gün), "Ey Meryemoğlu İsa! İnsanlara, 'Allah'ın yanı sıra beni ve annemi de ilâh edinin' diye sen mi söyledin?" diye soracak, İsa da şu cevabı verecektir: "Rabbim! Hâşâ! Seni tenzih ederim, yücelerden yüce olan Sensin. Ben hakkım olmayan bir şeyi nasıl söyleyebilirim? Şâyet böyle bir şey söylemiş olsaydım Sen bilirdin. Sen benim içimi dışımı bilirsin. Fakat ben Senin ilmine tam olarak vakıf olamam. Gaybları; benim bilgim dışında kalan şeyleri muhakkak en iyi bilen Sensin."

117. "Ben onlara, sadece Senin bana emrettiğin gibi, 'benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'ı gerektiği gibi tanıyın ve yalnız O'na kulluk edin' dedim. Ben aralarında olduğum sürece onların durumlarını görüyor ve biliyordum. Fakat ey Rabbim! Sen benim canımı aldıktan[2] sonra artık onları gören, gözetleyen Sendin. Ve Sen olup biten her şeyi görür ve bilirsin."

118. "Eğer Sen onlara azap edersen, onlar Senin âciz kullarındır. Eğer onları bağışlarsan şüphesiz Sen Azîz'sin; bağışlamaya da cezalandırmaya da gücün yeter; Hakîm'sin, cezalandırman da bağışlaman da adalet ve hikmetine uygundur."

119. O gün Allah şöyle buyuracaktır: "Doğru, sâdık kişilere, doğru inanç ve davranışlarının fayda vereceği gün işte bu gündür. Onlar için, alt tarafından ırmaklar akan cennetler vardır ve onlar orada sürekli kalacaklar, Allah onlardan, onlar da Allah'tan razı olacaklardır. İşte büyük zafer ve kurtuluş budur."

120. Bilin ki göklerin, yerin ve buralarda ne varsa hepsinin hükümranlığı Allah'a aittir. O'nun her şeye gücü yeter.

---

1. Kur'an'da sözü edilen sofranın fiilen indirildiği âyette anlatılmamaktadır. Müfessirlerin çoğunluğu böyle bir sofranın indirildiğini, buna dair rivayetlerin bulunduğunu belirtmekte, sofrada bulunan yiyecekler ile farklı bilgiler vermektedirler. Fakat bu rivayetlerin sıhhatli olmadığını ileri süren bazı müfessirler, böyle bir sofranın inmediği görüşündedirler. Bu görüş sahiplerine göre, Allah bir sofra indirdiği takdirde yine de inkâr eden çıkarsa bunların büyük bir azaba uğrayacağını belirtince, Havariler sofra istemekten vazgeçmişlerdir. Yine bu görüş sahiplerine göre, Havariler sofranın inmesini ve inananların bayramı olmasını istemişlerdir. Şayet sofra inmiş olsaydı bugün Hıristiyanlar böyle bir bayram kutluyor olacaklardı. Oysa tarih içinde ya da günümüzde Hıristiyanların böyle bir bayram kutladıkları bilinmemektedir. İncillerde söz konusu sofra ile ilgili bir bilgi yoktur.
2. Türkçedeki "vefat" ifadesi ile âyetteki "teveffa" kelimesi aynı kökten gelmektedir. Bunun da hakikat manası, ölmek, canını almaktır. Âyet Hz. İsa'nın öldüğünü açıkça ifade etmektedir. İlgili diğer âyetler bu âyetlerin ışığında değerlendirilmelidir.

سُورَةُ الْأَنْعَامِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ مِائَةٌ وَخَمْسٌ وَسِتُّونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ۖ
ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ۝١ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ
ثُمَّ قَضٰى اَجَلًا ۖ وَاَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ اَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ۝٢ وَهُوَ اللّٰهُ فِي
السَّمٰوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ ۖ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ ۝٣
وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ۝٤ فَقَدْ
كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ ۖ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ
۝٥ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ
مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ وَاَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا ۖ وَجَعَلْنَا
الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ فَاَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَاَنْشَأْنَا مِنْ
بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِينَ ۝٦ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ
بِاَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُٓوا اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ۝٧ وَقَالُوا لَوْلَٓا
اُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ ۖ وَلَوْ اَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ ۝٨

6
EN'ÂM SÛRESİ

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 165 âyettir. Adını 136, 138, 139 ve 142. âyetlerde geçen "En'am" kelimesinden almıştır. Bu kelime, genellikle deve, sığır, koyun, keçi gibi hayvanlar için kullanılır. Geyik, ceylan, at ve merkep gibi hayvanlar için de bu kelime kullanılmaktadır.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Hamd; bütün övgüler ve şükürler, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a özgüdür.[1] Buna rağmen küfürde direnenler, kalkmışlar putları Rablerine denk tutuyorlar!

2. Sizi balçıktan yaratıp sonra size bir ecel; belli bir ömür tayin eden O'dur. Ayrıca O'nun katında belirlenmiş olan bir ecel daha vardır.[2] Yine de hâlâ şüphe edip duruyorsunuz.

3. O Allah, göklerde ve yerde ibadete lâyık olan tek Tanrı'dır. O, içinizdeki düşünce ve niyetlerinizi de açığa vurduklarınızı da bilir. O iyi veya kötü ne yapacağınızı da bilir.

4. Buna rağmen onlara, Rablerinin âyetlerinden ne zaman bir âyet gelse, inanmayıp yüz çeviririler.

5. Şimdi de kendilerine hak ve hakikatlerle dolu Kitap gelmiştir. Bu kez de onu yalanlamakta, alaya almaktadırlar. Fakat onlar alaya aldıkları Kur'an haberlerinin gerçek olduğunu ileride göreceklerdir.

6. Onlar, kendilerinden önce nice milletleri yok ettiğimizi bilmiyorlar mı? Size vermediğimiz imkânları kendilerine vermiş, onlara gökten bol, bereketli yağmurlar indirmiş, bulundukları yerlerde ırmaklar akıtmıştık. Fakat işledikleri günahlar yüzünden onları yok ettik. Onlardan sonra yerlerine başka nesiller, başka medeniyetler getirdik.[3]

7. Ey Peygamber! Biz sana vahyimizi yazılmış bir kitap halinde gönderseydik ve küfürde direnen o kimseler ona elleriyle dokunsalardı yine de, "Bu apaçık bir sihirden başka bir şey değil" derlerdi.

8. Ayrıca onlar, "Muhammed'e (onu desteklemek üzere) bir melek gönderilse (biz de görsek) olmaz mıydı?" derler. Eğer istedikleri gibi bir melek gönderseydik (ona da inanmazlardı ve) haklarında helâk hükmü verilir, kendilerine tevbe etme fırsatı da tanınmazdı.

---

1. Kur'an'da "Nûr" kelimesi daima tekil olarak, zulmet ise "Zulümât" şeklinde çoğul olarak gelmiştir. Bunun sebebi nûrun kaynağının tek, karanlığın sebeplerinin ise çok olmasıdır. Bu iki kavramın içeriği maddî olabileceği gibi mânevî de olabilir. Maddî nûr, güneş ve benzeri kaynaklardan meydana gelir, mânevî nûr ise ilâhîdir, hidâyettir, imandır, tevhittir, Kur'an'dır. Karanlığa gelince, ışık kaynağının önüne cisimler engel olduğu zaman maddî karanlık meydana gelir. Allah'tan, tevhitten uzaklaşıp şirke ve küfre düşme gibi durumlar da manevî karanlıkları ifade eder.

2. Krş. Zümer 39/42. Ecel, sebeplerin gerçekleşmesiyle oluşan sonuçtur. Âyette sözü edilen "ecel-i müsemmâ" birinci eceli, yani insanın ömrünün sona ermesini ifade eder. İkinci ecel ile de kıyamet gününün kastedildiği belirtilmiştir. Âyette ikinci ecelin bilgisinin Allah katında olduğunun belirtilmesi bu mânayı desteklemektedir.

3. Krş. Mü'minûn 23/31.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَّلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَّا
يَلْبِسُونَ ۝٩ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ
سَخِرُوا مِنْهُمْ مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ۝١٠ قُلْ سِيرُوا فِي
الْاَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ۝١١ قُلْ
لِّمَنْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ قُلْ لِّلّٰهِ ۭ كَتَبَ عَلٰى نَفْسِهِ
الرَّحْمَةَ ۭ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۭ اَلَّذِينَ
خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝١٢ وَلَهٗ مَا سَكَنَ فِي
الَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۭ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝١٣ قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَتَّخِذُ
وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ ۭ قُلْ
اِنِّيْٓ اُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ ۝١٤ قُلْ اِنِّيْٓ اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّيْ عَذَابَ
يَوْمٍ عَظِيمٍ ۝١٥ مَنْ يُّصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَىِٕذٍ فَقَدْ رَحِمَهٗ ۭ وَذٰلِكَ
الْفَوْزُ الْمُبِينُ ۝١٦ وَاِنْ يَّمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ
لَهٗٓ اِلَّا هُوَ ۭ وَاِنْ يَّمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
۝١٧ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهٖ ۭ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ۝١٨

9. Eğer Biz peygamber olarak bir melek gönderecek olsaydık, zaten onu da insan şeklinde gönderirdik ve onları şimdiki şüphelerine yine düşürürdük.[1]

10. Ey Peygamber! Bil ki, senden önce gönderilen peygamberlerle de alay edilmiş, fakat alay edenlerin hepsi cezalarını çekmişler, yok olup gitmişlerdir.

11. Ey Peygamber! De ki: "Yeryüzünü gezip dolaşın, peygamberleri yalanlayanların âkıbetlerinin ne olduğunu bir görün."

12. Ey Peygamber! "Göklerde ve yerde olanlar kimindir"? diye inkârcılara sor ve onlara de ki: "Hepsi Allah'ındır. O Allah, yarattıklarını sevmeyi, onlara karşı şefkatli ve merhametli olmayı Kendine bir sıfat, bir ilke edinmiştir.[2] Andolsun ki O, geleceğinde hiç şüphe bulunmayan kıyamet günü, hesap sormak üzere sizi bir araya toplayacaktır. Fakat küfre batarak kendilerini zarar ve ziyana uğratanlar var ya, işte onlar aslâ inanmazlar.[3]

13. Oysa gecenin karanlığında, gündüzün aydınlığında yaşayanlar ve evrende olup biten her şey O'na aittir. Bilin ki, O Semî'dir; gizli açık söylenen her sözü işitir, Alîm'dir; gece ve gündüz olup biten her şey O'nun bilgisi dâhilindedir.[4]

14. Ey Peygamber! De ki: "Gökleri ve yeri yaratıp birbirinden ayıran, herkesi yedirip içiren, fakat Kendisinin yeme-içmeye ihtiyacı olmayan Allah'ı bırakıp başka bir varlığı mı tanrı edineyim?" De ki: "Ben Allah'a teslim olanların; Müslümanların öncüsü olmakla emrolundum, O'na ortak koşan biri olmakla değil."

15. Yine de ki: "Eğer ben Rabbime ortak koşarak isyan edecek olursam, o büyük günün azabına uğramaktan korkarım."

16. O büyük günün azabından kim uzak tutulursa/korunursa[5] Allah ona rahmet ve şefkatini göstermiştir. Bu da apaçık bir kurtuluştur.

17. Eğer Allah sana bir sıkıntı verirse bunu yine O'ndan başka kimse gideremez; eğer O sana bir iyilik verirse (ona da kimse engel olamaz) bilin ki, Allah'ın gücü her şeye yeter.[6]

18. Kulları üzerinde yegâne söz ve hüküm sahibi O'dur. Çünkü O Hakîm'dir; her işinde bir hikmet vardır, Habîr'dir; kullarının yaptığı her şeyden haberdardır.

---

1. "Bu da bir insandır, melek değildir" diyecekler ve yine inanmayacaklardı.
2. Kur'ân'da Fâtiha sûresi başta olmak üzere Allah'ın bu sıfatına "Rahmân ve Rahîm" kelimeleri ile sık sık değinilmektedir. Krş. En'âm 6/54.
3. İnsan, yaratılışına uygun olmayan ahlâk ve hayat tarzını benimsemekle kendini zarar ve ziyana uğratmıştır. Bu durumdaki insan, fıtratında bulunan inanma yeteneğini de kaybetmiştir. Çünkü inanç fıtratın gereğidir. Dünya hırsı ve inatçılıkla hata ve isyanda ısrar etmek, kişiyi Allah'ın nimetlerinden mahrum bırakır ve zarara uğratır. Böylece insanın fıtratındaki inanma yeteneği körleşir. Nitekim birkaç âyet sonra bu durumdaki kimselerin kalplerinin katı, kulaklarının sağır olduğu ifade edilmiştir. Krş. Bakara 2/7 ve ilgili not.
4. Krş. Furkân 25/47.
5. İkinci mâna, "men yusraf" kelimesini, İbn Şube, Hamza, Kisâî, Yakub ve Halef'in "men yasrif" şeklinde okumalarından kaynaklanmaktadır.
6. Krş. Yunus 10/107.

اَلْجُزْءُ السَّابِعُ ١٣٩

قُلْ اَیُّ شَیْءٍ اَكْبَرُ شَهَادَةً ؕ قُلِ اللّٰهُ ۙ شَهِیْدٌۢ بَیْنِیْ وَبَیْنَكُمْ ۫ وَاُوْحِیَ
اِلَیَّ هٰذَا الْقُرْاٰنُ لِاُنْذِرَكُمْ بِهٖ وَمَنْۢ بَلَغَ ؕ اَىِٕنَّكُمْ لَتَشْهَدُوْنَ اَنَّ مَعَ اللّٰهِ
اٰلِهَةً اُخْرٰی ؕ قُلْ لَّاۤ اَشْهَدُ ۚ قُلْ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ وَّاِنَّنِیْ بَرِیْٓءٌ مِّمَّا
تُشْرِكُوْنَ ﴿۱۹﴾ اَلَّذِیْنَ اٰتَیْنٰهُمُ الْكِتٰبَ یَعْرِفُوْنَهٗ كَمَا یَعْرِفُوْنَ
اَبْنَآءَهُمُ ؕ اَلَّذِیْنَ خَسِرُوْۤا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا یُؤْمِنُوْنَ ﴿۲۰﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ
مِمَّنِ افْتَرٰی عَلَی اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰیٰتِهٖ ؕ اِنَّهٗ لَا یُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ
﴿۲۱﴾ وَیَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِیْعًا ثُمَّ نَقُوْلُ لِلَّذِیْنَ اَشْرَكُوْۤا اَیْنَ شُرَكَآؤُكُمُ
الَّذِیْنَ كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿۲۲﴾ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ اِلَّاۤ اَنْ قَالُوْا وَاللّٰهِ رَبِّنَا
مَا كُنَّا مُشْرِكِیْنَ ﴿۲۳﴾ اُنْظُرْ كَیْفَ كَذَبُوْا عَلٰۤی اَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ
مَّا كَانُوْا یَفْتَرُوْنَ ﴿۲۴﴾ وَمِنْهُمْ مَّنْ یَّسْتَمِعُ اِلَیْكَ ۚ وَجَعَلْنَا عَلٰی قُلُوْبِهِمْ
اَكِنَّةً اَنْ یَّفْقَهُوْهُ وَفِیْۤ اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ؕ وَاِنْ یَّرَوْا كُلَّ اٰیَةٍ لَّا یُؤْمِنُوْا
بِهَا ؕ حَتّٰۤی اِذَا جَآءُوْكَ یُجَادِلُوْنَكَ یَقُوْلُ الَّذِیْنَ كَفَرُوْۤا اِنْ هٰذَاۤ اِلَّاۤ
اَسَاطِیْرُ الْاَوَّلِیْنَ ﴿۲۵﴾ وَهُمْ یَنْهَوْنَ عَنْهُ وَیَنْـَٔوْنَ عَنْهُ ۚ وَاِنْ یُّهْلِكُوْنَ
اِلَّاۤ اَنْفُسَهُمْ وَمَا یَشْعُرُوْنَ ﴿۲۶﴾ وَلَوْ تَرٰۤی اِذْ وُقِفُوْا عَلَی النَّارِ فَقَالُوْا
یٰلَیْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِاٰیٰتِ رَبِّنَا وَنَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِیْنَ ﴿۲۷﴾

19. Ey Peygamber! (Peygamberliğine şâhit isteyenlere) de ki: "Söyleyin en büyük, en güvenilir şâhit kimdir?" De ki: "Aramızda en büyük şahit Allah'tır. İyi bilin ki, bu Kur'an bana, sizi ve sizden sonra ulaşacağı kimseleri uyarmam için vahyedildi. Siz, Allah'la birlikte başka tanrıların bulunduğuna şâhitlik eder, kesin olarak böyle bir şey söyleyebilir misiniz?" De ki: "Ben böyle bir tanıklıkta bulunamam, böyle bir şey aslâ söyleyemem." De ki: "Gerçek Tanrı yalnızca O'dur ve ben, sizin O'na ortak koştuğunuz putlardan uzağım."

20. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, Kur'an'ın hak bir kitap olduğunu, kendi çocuklarını bildikleri gibi bilirler. Fakat (küfre batmak suretiyle) kendilerini ziyana uğratanlar var ya, işte onlar buna aslâ inanmazlar.

21. (Söyler misiniz?) Uydurduğu yalanları Allah'a isnat eden iftiracıdan veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kimse olabilir mi? Bilin ki, böyle zâlimler aslâ emellerine ulaşamayacaklardır.

22. Biz mahşer günü onların hepsini bir araya toplayacağız ve müşriklere, "Söyleyin bakalım. Allah'a ortak olduğunu iddia ettiğiniz o putlarınız şimdi nerede?" diye soracağız.

23. Onlar (çaresizlik içinde), "Rabbimiz! Andolsun ki, biz gerçekten müşrik değildik"[1] demekten başka bir mazeret[2] bulamayacaklar.

24. Ey Peygamber! Bak o zaman, "Biz müşrik değildik" diye bile bile nasıl da yalan söyleyecekler! Tanrılık yakıştırdıkları putlar da onları terk edip gidecek.

25. Ey Peygamber! O müşriklerin bazıları Kur'an okurken seni dinlerler. Oysa Biz, (hakikati inkâra şartlanmaları sebebiyle) okuduğun âyetleri anlamamaları için onların kalplerine perdeler gerdik, kulaklarına ağırlıklar koyduk.[3] Artık onlar, her türlü mucizeyi görseler, yine de inanmazlar. Küfürde direnen bu insanlar sana geldiklerinde, daha da ileri giderler ve "Bunlar, eskilerin masallarından başka bir şey değil" diyerek seninle tartışmaya kalkışırlar.

26. Onlar, hem Kur'an'ı başkalarının dinlemesine engel olurlar, hem de kendileri ondan uzak dururlar. Böyle yapmakla sadece kendilerini cehenneme sürüklüyorlar, ama bunun farkında da değiller.

27. Ey Peygamber! Sen onların, cehennemin önüne getirilip orada bekletildikleri sırada, "Keşke dünyaya geri döndürülsek de Rabbimizin âyetlerini yalanlamasak, biz de inananlardan olsak" deyişlerini bir görsen!

---

1. Âyetteki, "Vallahi Rabbina" (Rabbimiz Allah'a andolsun ki) ifadesi Hamza, Kisâî ve Halef'in okuyuşlarına göre, "Vallahi Rabbena" (Ey Rabbimiz! Sana andolsun ki) tarzındadır ki, biz bu mânayı tercih ettik. Âyette müşriklerin, aslında Allah'a ortak koşmadıklarını, fakat Allah'a yaklaşmak için bir aracı (şefaatçi) olarak putlara tapındıklarını söyleyerek kendilerini savunacakları anlatılmaktadır. Bkz. Zümer 39/3.

2. Lafzen, "Fitne." Bu kelimenin "Mazeret" anlamında kullanılması, müşriklerin yalan söylediklerini belirtmek içindir.

3. Krş. Kehf 18/57. Âyetten ilk bakışta "Âhirete inanmayanların Kur'an'ı anlamalarına bizzat Allah engel olmaktadır" gibi bir düşünce akla gelmektedir. Parantez içindeki cümle, onların buna kendilerinin sebep olduklarını belirtmek için eklenmiştir. Âyet, Fussilet 41/5. âyetle birlikte değerlendirildiğinde daha iyi anlaşılır.

بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ ۖ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا
عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالُوا إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا
وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وُقِفُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ قَالَ
أَلَيْسَ هَٰذَا بِالْحَقِّ ۚ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا ۚ قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا
كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا
جَاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلَىٰ مَا فَرَّطْنَا فِيهَا ۙ
وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ ۚ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٣١﴾
وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ۖ وَلَلدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ
يَتَّقُونَ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾ قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ
فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ
﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا
حَتَّىٰ أَتَاهُمْ نَصْرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ۚ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبَإِي
الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٤﴾ وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ
أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ ۚ
وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَىٰ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٥﴾

28. Hayır! Böyle dediklerine bakmayın! Onlar, dünyada iken kabul etmedikleri hakikatler şimdi karşılarına çıktığı için öyle söylüyorlar. Oysa onlar dünyaya geri gönderilseler, yasaklanan şeyleri yine yaparlardı. Çünkü onlar yalancıların ta kendileridir.

29. Önceki hayatlarında olduğu gibi yine, "Hayat, bu dünya hayatından ibarettir, öldükten sonra tekrar diriltilecek değiliz" derlerdi.

30. Ey Peygamber! Sen onları Rablerinin huzuruna getirildikleri zaman ah bir görsen! Allah onlara, "Söyleyin bakalım, öldükten sonra diriliş gerçek miymiş, değil miymiş?" diye sorar. Onlar, "Evet, Rabbimize andolsun ki, gerçekmiş" derler. Allah da, "O halde küfürde direnmenizin cezasını çekin" der.

31. Hesap vermek üzere Allah'ın huzuruna çıkarılacakları gerçeğini inkâr edenler, kesinlikle hüsrana uğramışlardır. Onlar, kıyamet ansızın gelip çatınca, "Âhireti inkâr ettiğimiz ve ona dünyada iken gerektiği şekilde hazırlık yapmadığımız için bize eyvahlar olsun" diye feryat ederler. Günahlarını sırtlarında ağır bir yük olarak taşırlar. Ne kötü bir yük taşıyorlar değil mi?

32. Dünya hayatı sadece oyun ve eğlenceden, geçici zevklerden ibarettir. Asıl hayat âhiret hayatıdır. Bunu anlayacak olanlar, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olan kimselerdir. Siz hiç düşünmüyor musunuz?

33. Ey Peygamber! Biliyoruz ki, inkârcıların söyledikleri sözler seni üzmektedir. Hiç üzülme! Çünkü onların yalanladıkları sen değilsin. Onlar Allah'ın âyetlerini yalanlayıp inkâr ediyorlar.

34. Gerçek şu ki, senden önce de nice peygamberler yalancılıkla suçlanmıştır. Fakat onlar bizim yardımımız gelene kadar bu suçlamalara, uğradıkları eziyet ve sıkıntılara sabretmişlerdir. Allah'ın peygamberlerini destekleme vaadini değiştirecek kimse yoktur. Ayrıca sana, önceki peygamberlerle ilgili bazı bilgiler de ulaşmıştır (sen onların nasıl sabırlı davrandıklarını ve Allah'ın onlara nasıl yardım ettiğini bilmektesin).

35. Ey Peygamber! Müşriklerin Kur'ân'a inanmayıp, ondan yüz çevirmeleri eğer ağırına gidiyorsa bilesin ki, yerin derinliklerine doğru bir tünel kazmaya veya göğe bir merdiven dayamaya gücün yetse ve böylece onlara bambaşka bir mucize getirsen, onlar yine inanmayacaklardır. Allah dileseydi onların hepsini (zorla) hidayete erdirirdi. O halde sakın (bu hakikati bilmeyen) cahiller gibi davranma![1]

---

1. Krş. İsrâ 17/90-93. Bir kısım müşrikler Kur'an ile yetinmeyip Hz. Peygamberden başka mucizeler göstermesini istemişler ve Hz. Peygamberi terk edip gitmişlerdi. Bu da Hz. Peygamberi çok üzmüştü. Bunun üzerine bu âyet inmiş ve Hz. Peygamberin üzülmemesi gerektiğini, onların istedikleri mucizeleri göstereceğim diye çabalamamasını, böyle yapması halinde onun ilâhî kanunları bilmeyen cahil kimselerin durumuna düşeceğini hatırlatmaktadır. Allah dileseydi bütün insanları zorla da olsa hidayete erdirirdi. Ancak bu durumda kişinin iradesi, herhangi bir şeyi seçme ve yapma hürriyeti elinden alınmış olurdu ki, bu takdirde imtihanın anlamı kalmazdı.

اِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ ۘ وَالْمَوْتٰى يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ ثُمَّ اِلَيْهِ
يُرْجَعُونَ ﴿٣٦﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ ۭ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ
قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يُّنَزِّلَ اٰيَةً وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾
وَمَا مِنْ دَاۗبَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا طٰۗىِٕرٍ يَّطِيْرُ بِجَنَاحَيْهِ اِلَّآ اُمَمٌ
اَمْثَالُكُمْ ۭ مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتٰبِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ
يُحْشَرُوْنَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا صُمٌّ وَّبُكْمٌ فِي الظُّلُمٰتِ ۭ
مَنْ يَّشَاِ اللّٰهُ يُضْلِلْهُ ۭ وَمَنْ يَّشَاْ يَجْعَلْهُ عَلٰي صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٣٩﴾
قُلْ اَرَءَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ اَوْ اَتَتْكُمُ السَّاعَةُ اَغَيْرَ اللّٰهِ
تَدْعُوْنَ ۚ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٤٠﴾ بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُوْنَ فَيَكْشِفُ مَا
تَدْعُوْنَ اِلَيْهِ اِنْ شَاۗءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُوْنَ ﴿٤١﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ
اِلٰٓى اُمَمٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَاَخَذْنٰهُمْ بِالْبَاْسَاۗءِ وَالضَّرَّاۗءِ لَعَلَّهُمْ
يَتَضَرَّعُوْنَ ﴿٤٢﴾ فَلَوْلَآ اِذْ جَاۗءَهُمْ بَاْسُنَا تَضَرَّعُوْا وَلٰكِنْ
قَسَتْ قُلُوْبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٤٣﴾ فَلَمَّا
نَسُوْا مَا ذُكِّرُوْا بِهٖ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ اَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ ۭ حَتّٰٓى
اِذَا فَرِحُوْا بِمَآ اُوْتُوْٓا اَخَذْنٰهُمْ بَغْتَةً فَاِذَا هُمْ مُّبْلِسُوْنَ ﴿٤٤﴾

36. Şunu unutma ki, senin davetini, seni can kulağıyla dinleyenler kabul eder. Allah o müşrikleri[1] bir gün diriltecek, sonra da onlar hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaklardır.

37. Müşrikler, "Muhammed'e Tanrısından, açıkça görebileceğimiz bir mucize indirilseydi ya!" demektedirler.[2] Sen onlara de ki: "Allah'ın gücü mucize indirmeye yeter." Fakat onların çoğu (Allah'ın buna gücünün yettiğini ve böyle bir mucize gönderdiği zaman inanmadıkları takdirde helâk olacaklarını) bilmezler.

38. (Ne mucizesi istiyorsunuz ki! Baksanıza) yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve kanatlarıyla uçan kuşlar da (var olma ve yaşama kanunları bakımından) tıpkı sizin gibi topluluklardır. Biz ezeli ilmimizde ve koyduğumuz yasalarda[3] hiçbir şeyi eksik bırakmadık (ki, her birine bir ecel de belirledik).[4] Nihâyet bunların hepsi Rablerinin huzurunda toplanacaklardır.

39. Buna rağmen kudretimizi gösteren bütün bu delilleri yalanlayanlar, karanlıklara[5] gömülmüş sağır ve dilsiz kimselerdir. Allah dilediğini (dalâlette kalmak isteyeni) dalâlette bırakır. Dilediğini (hidayet yolunu tercih edeni) de doğru yola ulaştırır.

40. Ey Peygamber! De ki: "Peki, eğer doğru düşünüyorsanız, haklıysanız söyleyin bakalım, bu dünyada size Allah'ın azabı geliverse veya kıyamet âniden kopuverse, siz Allah'tan başka birine mi yalvarıp yakaracaksınız?"

41. "Hayır! Yalnız Allah'a yalvaracaksınız. O, dilediği takdirde başınıza gelen felaketten sizi kurtarır ve o anda, O'na ortak koştuğunuz putlar aklınıza bile gelmez."

42. Şu bir gerçektir ki, Biz senden önceki milletlere de peygamberler gönderdik. (Onlar da peygamberlerine karşı geldiler) Biz de onları, (akıllarını başlarına alıp) Allah'a boyun eğmeleri için çok zor ve sıkıntılı hallere düşürdük.

43. Fakat onlar, başlarına gelen felaketten sonra bile Bize yalvarıp yakarmadılar. Ne yazık ki, onların kalpleri kaskatı kesilmiş, şeytan da yaptıkları işleri kendilerine güzel göstermişti.

44. Onlar, kendilerine verilen öğütleri, yapılan uyarıları unutunca, onlara (denemek için) her türlü nimeti bol bol verdik. Sonunda kendilerine verilen bu nimetlerle şımardılar. Biz de onları beklemedikleri bir anda öyle bir yakaladık ki, bütün hayalleri, ümitleri boşa çıktı.

---

1. Lafzen, "Ölüleri."

2. Krş. İsrâ 17/ 90-95; Ankebût 29/50.

3. Lafzen, "Kitapta." İlâhî mesajı içeren kitaplar dışında Kur'an'da zikredilen "Kitap" kavramıyla "Allah'ın koyduğu yasalar" anlamının kastedildiği kanaatindeyiz. Buna göre Allah'ın "Biz, kitapta hiçbir şey eksik bırakmadık" ifadesine "ezeli ilmimizde ve koyduğumuz yasalarda hiçbir şeyi eksik bırakmadık" anlamı verdik. Yani, yaratılan her varlık sünnetullaha; Allah'ın koyduğu maddî ve manevî kanunlara uygun olarak yaratılıp hareket etmektedir. O halde Allah'ı tanıma ve bilme konusunda mucize istemek yerine varlık âlemindeki yasaları keşfetme çabası içinde olmak gerekir.

4. Mâverdî'nin yorumuna göre.

5. Âyette işaret edilen "Karanlıklar", cehaleti ve cehaletin doğurduğu inadı, taklidi, küfrü ifade eder. Allah onları bu nitelikleri taşımaları sebebiyle dalalette bırakmış, doğru yoldan uzaklaştırmıştır.

فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۭ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ
٤٥ قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَاَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلٰى
قُلُوْبِكُمْ مَّنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيْكُمْ بِهٖ ۭ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ
الْاٰيٰتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُوْنَ ٤٦ قُلْ اَرَءَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُ
اللّٰهِ بَغْتَةً اَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الظّٰلِمُوْنَ ٤٧ وَمَا
نُرْسِلُ الْمُرْسَلِيْنَ اِلَّا مُبَشِّرِيْنَ وَمُنْذِرِيْنَ ۚ فَمَنْ اٰمَنَ وَاَصْلَحَ
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ٤٨ وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا
يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوْا يَفْسُقُوْنَ ٤٩ قُلْ لَّآ اَقُوْلُ لَكُمْ
عِنْدِيْ خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُوْلُ لَكُمْ اِنِّيْ
مَلَكٌ ۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰٓى اِلَيَّ ۭ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى
وَالْبَصِيْرُ ۭ اَفَلَا تَتَفَكَّرُوْنَ ٥٠ وَاَنْذِرْ بِهِ الَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ اَنْ
يُّحْشَرُوْٓا اِلٰى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ وَلِيٌّ وَّلَا شَفِيْعٌ لَّعَلَّهُمْ
يَتَّقُوْنَ ٥١ وَلَا تَطْرُدِ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ
يُرِيْدُوْنَ وَجْهَهٗ ۭ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ وَّمَا مِنْ
حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِّنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُوْنَ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ٥٢

45. Ve sonunda o zâlimler (tarih sahnesinden) silinip gittiler. (Böyle zâlimlerin kökünü kurutan) âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun.

46. Ey Peygamber! De ki: "Söyleyin bakalım, Allah sizin kulaklarınızı sağır, gözlerinizi kör etse ve kalplerinizi de mühürlese (duygusuz ve bilinçsiz bir hale getirse), onları size Allah'tan başka hangi tanrı geri verebilir?" Biz kudretimizi gösteren delilleri çeşitli şekillerde bakın nasıl açıklıyoruz. Buna rağmen onlar yine de yüz çeviriyorlar?

47. Yine de ki: "Söyleyin bakalım, Allah'ın azabı size ansızın veya göz göre göre gelse, (sizin gibi) zâlimler gürûhundan başkası mı helâk olacak sanıyorsunuz?[1]

48. Biz peygamberleri sadece müjdeleyici ve uyarıcı olarak göndeririz. O halde kim iman eder, durumunu düzeltirse, artık onlar için bir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir.

49. Âyetlerimizi yalanlayanlar ise, doğru yoldan ayrıldıkları için azabımıza çarpılacaklardır.

50. Ey Peygamber! De ki: "Ben size; 'Allah'ın hazinelerine sahibim' demiyorum, gaybı (ileride neler olacağını) da bilmiyorum, bir melek olduğumu da iddia etmiyorum. Ben sadece bana vahyedilene uyuyorum." De ki: "Hiç görmeyen ile gören (körü körüne iş yapanla vahye tâbi olan) kimse bir olur mu? Siz hiç düşünmüyor musunuz?"[2]

51. Ey Peygamber! Mahşer günü, Rablerinin huzurunda toplanıp hesap verme korkusu taşıyanları, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olmaları için o vahiyle uyar. Çünkü o gün onların, Allah'tan başka ne bir dostu, ne de O'nun azabından kurtaracak bir şefaatçisi olacaktır.

52. Ve sabah akşam sadece Allah'ın rızasını[3] arzulayarak Rabbine dua ve ibadet eden (bazı fakir) insanları da (kendini beğenmiş müşriklerin hatırı için) huzurundan uzaklaştırma. Çünkü senin rızkının hesabı onlara düşmediği gibi, onların fakirliğinin, samimi olup olmadıklarının hesabı da sana düşmez. Eğer onları yanından uzaklaştıracak olursan sen de zâlimlerden biri olursun.[4]

---

1. Aslında Allah'ın azabı geldiğinde, toplumun tamamına gelir. Masum kimselerin de onlarla birlikte zarar görmesi ve bunların durumu âyetin belirtmek istediği amacın dışındadır. Âyette vurgulanmak istenen husus; şirkte direnen azgın kimselerin sonunun perişanlık ve yok oluşudur. Bkz. bu sûrenin 45. âyeti.
2. Müşrikler Hz. Peygamberden birtakım mucizeler göstermesini istiyorlardı. "Peygamber isen bizi mutlu edecek dünya nimetlerine gark eyle; faydalı şeylerden yararlanmak, zararlı şeylerden korunmak için meydana gelecek olayları bize önceden haber ver" diyerek birtakım isteklerde bulunuyorlardı. Hatta Peygamberin kendileri gibi bir insan değil, melek olması gerektiğini söylüyorlardı. Âyet bunlara cevap olarak gelmiştir.
3. Krş. Kehf 18/28. "Vechehû" ifadesi genellikle müfessirler tarafından "Allah'ın rızası" olarak yorumlanmıştır. Bazıları ise, bu ifadenin Allah'ın zatına delâlet ettiğini belirtmişlerdir.
4. Rivayete göre kimi müşrikler Hz. Peygamberin yanında bulunan bazı kimselerin ona inandıkları için değil, yiyip içme ve barınma ihtiyaçlarını karşıladıkları için, yani fakirlikleri sebebiyle onun yanında olduklarını, Müslümanlıklarında samimi olmadıklarını söylemişler ve Hz. Peygambere, "Sen bunları yanından kov, biz gelip seninle konuşalım, belki söylediklerine inanırız" demişlerdi. Krş. Hûd 11/25-29; Abese 80/1-2. Hz. Peygamber bu âyetle müşriklerin bu isteklerini kabul etmemesi için uyarılmıştır.

وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوٓا اَهٰٓؤُلَٓاءِ مَنَّ اللّٰهُ
عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا ۗ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِالشّٰكِرِينَ ﴿٥٣﴾ وَاِذَا
جَٓاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ
رَبُّكُمْ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۙ اَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُٓوءًا
بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهٖ وَاَصْلَحَ فَاَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٤﴾
وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٥٥﴾
قُلْ اِنِّي نُهِيتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۗ قُلْ
لَٓا اَتَّبِعُ اَهْوَٓاءَكُمْ ۙ قَدْ ضَلَلْتُ اِذًا وَمَٓا اَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ
﴿٥٦﴾ قُلْ اِنِّي عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهٖ ۚ مَا عِنْدِي مَا
تَسْتَعْجِلُونَ بِهٖ ۚ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ۚ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ
الْفَاصِلِينَ ﴿٥٧﴾ قُلْ لَوْ اَنَّ عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهٖ لَقُضِيَ
الْاَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۗ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالظّٰلِمِينَ ﴿٥٨﴾ وَعِنْدَهٗ
مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَٓا اِلَّا هُوَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۚ
وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ اِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ
الْاَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٥٩﴾

53. Biz inkârcıları birbirleriyle işte böyle sınadık. Sonunda onlar, "Allah (bizi bırakıp) içimizden şu fakirlere mi iman ve hidâyet lütfetti" diye alay ettiler. Lütfuna kimlerin lâyık olduğunu en iyi bilen Allah değil midir?

54. Ey Peygamber! Âyetlerimize inanan (o fakir) kimseler sana geldiklerinde (onları kovmak bir yana) kendilerine, "Selam size; gözünüz aydın!" de ve şu müjdeyi ver: "Rabbiniz, yarattıklarını sevmeyi, onlara karşı şefkatli ve merhametli olmayı Kendine bir sıfat, bir ilke edinmiştir.[1] Gerçek şu ki, sizden biri iradesine hâkim olamayarak kötü bir iş yapar, sonra da pişman olup tevbe ederek durumunu düzeltirse bilsin ki, Allah Gafûr'dur; onu bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

55. İşte Biz, âyetlerimizi böylece açıklıyoruz ki, günahkârların tuttukları yol iyice ortaya çıksın.

56. Ey Peygamber! De ki: "Allah'ın dışında tapındığınız şeylere tapmam bana yasaklandı." Yine de ki: "Ben sizin boş arzu ve heveslerinize aslâ uymam. Eğer uyarsam, o zaman ben de sapmış ve doğru yoldan uzaklaşmış olurum."

57. Yine de ki: "Ben dâvamda Rabbimden gelen bir delile dayanıyorum. Oysa siz dayandığım o delili inkâr ediyorsunuz. Sizin (alay ederek) bir an önce başınıza gelmesini istediğiniz azabı gerçekleştirmek de benim elimde değildir.[2] Onun ne zaman gerçekleşeceğini yalnız Allah bilir. O daima gerçekleri anlatır/(doğru zamanda) doğru hüküm verir,[3] en doğru hükmü veren O'dur.

58. Ve yine de ki: "Sizin (alay ederek) bir an önce başınıza gelmesini istediğiniz o azabı getirmek eğer benim elimde olsaydı, cezanız hemen verilir, aramızdaki dâva çoktan halledilmiş olurdu. Allah, zâlimlerin ne zaman cezalandırılacağını çok iyi bilir."

59. Gaybın; insan idrakini aşan gizli bilgilerin anahtarları Allah'ın katındadır. Onları Allah'tan başkası bilemez. O, karada ve denizde ne varsa hepsini bilir. Daldan düşen bir yaprağı dahi bilir. Toprağın içine atılan bir tohum, kuru yaş,[4] canlı cansız her şey Allah'ın ezelî ilminde mevcuttur.[5]

---

1. Krş. En'âm 6/12.

2. Müşrikler, Hz. Peygambere "Eğer sen gerçek peygamber isen ve söylediklerin doğru ise söyle Tanrına, bizim başımıza taş yağdırsın, durmasın bizi helak etsin" tarzında sözler söyleyerek alay ediyorlardı. Bkz. Enfâl 8/32. Bu âyet ise, Hz. Peygamberin, kendinde tanrısal bir güç olmadığını, inanmayanlara azap ve musibet gönderme yetkisinin sadece Allah'ta olduğunu gayet açık bir şekilde ifade etmesini istemiştir.

3. "Yekussu" (anlatır) fiilini Ebû Amr, İbn Âmir, Hamza, Kisâî, Yakub ve Halef, "Yakdî" (hüküm verir) şeklinde okumuşlardır. Âyetin son cümlesi de bunu desteklemektedir.

4. Kâinattaki bütün varlıklar yaş ve kuru olmak üzere iki hal üzere bulunurlar. Dolayısıyla bu ifade varlık âlemindeki her şeyi içine alır. Âyetteki "Yaş ve kuru her ne var ise" ifadesi Allah'ın bilgisindeki sınırsızlığı ifade eder. Bazı filozofların, Allah'ın cüz'iyyatı/küçük ve ince detayları bilmediğine dair iddiaları bu âyetle çürütülmüştür.

5. Lafzen, "Apaçık bir kitapta." Bu âyetten evrende meydana gelen her olayın sünnetullaha; Allah'ın koyduğu kanunlara uygun olarak cereyan ettiği anlaşılır. Öyle ki, düşen bir yaprak bile bir kanuna uygun olarak düşer. Allah bütün bunları bilir, çünkü bu kanunları koyan ve yaratan O'dur.

وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفّٰىكُمْ بِالَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ
فِيهِ لِيُقْضٰٓى اَجَلٌ مُسَمًّى ۚ ثُمَّ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهٖ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً ۚ حَتّٰٓى
اِذَا جَٓاءَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ
﴿٦١﴾ ثُمَّ رُدُّٓوا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ ۚ اَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ اَسْرَعُ
الْحَاسِبِينَ ﴿٦٢﴾ قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ
تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ۚ لَئِنْ اَنْجٰينَا مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ
﴿٦٣﴾ قُلِ اللّٰهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ اَنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٦٤﴾
قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلٰٓى اَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ اَوْ مِنْ
تَحْتِ اَرْجُلِكُمْ اَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ ۗ
اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ وَكَذَّبَ بِهٖ
قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ ۗ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ نَبَاٍ مُسْتَقَرٌّ ۗ
وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾ وَاِذَا رَاَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِٓي اٰيَاتِنَا
فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهٖ ۚ وَاِمَّا يُنْسِيَنَّكَ
الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرٰى مَعَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ ﴿٦٨﴾

60. Sizi geceleyin ölü gibi uyutan O'dur. Gündüz işleyeceğiniz günahları bilmesine rağmen, süresi belirlenmiş bir ömrün tamamlanması için sizi tekrar hayata döndüren de (uyandıran da) O'dur.[1] Daha sonra (tıpkı bu dünyada uykunuzdan uyandığınız gibi) bir gün hepiniz O'na döneceksiniz. İşte o zaman O, size yapıp ettiklerinizi bir bir haber verecektir.

61. Ve yine O'dur kulları üzerinde yegâne hüküm sahibi olan! O size koruyucu melekler gönderir. Nihâyet birinizin ölme zamanı gelince, ölüm meleklerimiz onun canını zamanında ve yanlışlık yapmadan alırlar.[2]

62. Sonra da onlar, gerçek Mevlâları olan Allah'a döndürüleceklerdir. İyi bilin ki, mutlak hüküm sahibi yalnız O'dur. O, kullarının hesabını en hızlı şekilde görür.

63. Ey Peygamber! De ki: "Karada veya denizde hayatî bir tehlike ile karşılaşıp, "Rabbim! Eğer Sen bizi bu felâketten kurtarırsan[3] andolsun ki, şükreden kullar olacağız" diye yalvarıp yakardığınızda, içten içe dualar ettiğinizde söyleyin, sizi kurtaracak olan kimdir?"

64. Onlara de ki: "Sizi bu tehlikelerden ve her türlü sıkıntıdan kurtaracak olan yalnız Allah'tır. Buna rağmen siz tutuyor O'na ortaklar koşuyorsunuz."

65. Yine de ki: "O, gökten veya yerden[4] size felaket göndermeye yahut aranızda ayrılıklar çıkartmak suretiyle sizi birbirinize düşürüp acılar tattırmaya kâdirdir." Bak işte Biz, anlamaları için âyetlerimizi tekrar tekrar nasıl açıklıyoruz?!

66. Ey Peygamber! (Bütün bunlar ortada iken) senin kavmin, o azabı yalanlıyor. Oysa o azap mutlaka gelecektir. Sen onlara de ki: "Ben, sizi o azaptan korumaya kefil olamam."

67. "Unutmayın ki, Allah'ın bildirdiği her haberin bir gerçekleşme zamanı vardır. İleride her biri gerçekleştiğinde, siz de bunları göreceksiniz."[5]

68. Âyetlerimizle alay ederek ileri geri konuşanları gördüğünde, başka bir konuya geçmedikleri sürece sen onlardan yüz çevir, onların yanında oturma.[6] Şeytan sana bu uyarıyı unutturursa, hatırladıktan sonra artık bir daha bu zâlimlerle beraber olma.

---

1. Âyetteki "yeteveffâküm" ifadesi "Sizin canınızı alır" demektir. Müfessirler uyku halinde ölümle ilgili değişik yorumlar yapmışlardır. Şevkânî bunu, uyku halindeki bilinç kaybı olarak açıklamıştır. Nitekim uyku halindeki insan bütün hayat fonksiyonlarını sürdürürken zihinsel faaliyetler durmuş olur. Bu sebeple bu kelimeye "ölü gibi uyutan" anlamı vermeyi uygun gördük. Uyku halinin ölüm olarak tanımlanmasının, o dönemdeki anlayışın bir ürünü olması da mümkündür. Krş. Zümer 39/42.
2. İslâm kültüründe ölüm meleği Azrail olarak bilinir. Zaman zaman da aynı anda ve farklı mekânlarda ölen insanların canını tek meleğin nasıl alabildiği merak edilir. Buna, farklı boyuttaki varlıkların zaman ve mekân mefhumunun da farklı olacağı şeklinde cevap verilebilir. Ancak bu âyetten, can almakla görevli birçok meleğin bulunduğu anlaşılmaktadır. Krş. A'râf 7/37.
3. Asım, Hamza ve Kisâî dışındaki kıraat imamları "Lein encânâ" (O bizi kurtarırsa) ifadesini "Lein enceytenâ" (Sen bizi kurtarırsan) şeklinde okumuşlardır. Mâna ikinci okuyuşa göre verilmiştir.
4. Lafzen, "Üstünüzden veya altınızdan."
5. Krş. Sâd 38/88. Varlık âleminde gerçekleşecek her şey Yüce Allah'ın koyduğu yasalara (sünnetllaha) göre cereyan eder. Bu gerçeklik ilkesi İslâm dininin en önemli rasyonel yönüdür.
6. Krş. Nisâ 4/140.

١٣٥ اَلْجُزْءُ السَّابِعُ

وَمَا عَلَى الَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَّلٰكِنْ
ذِكْرٰى لَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ﴿٦٩﴾ وَذَرِ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَهُمْ لَعِبًا
وَّلَهْوًا وَّغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهٖٓ اَنْ تُبْسَلَ
نَفْسٌۢ بِمَا كَسَبَتْ ۚ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلِيٌّ وَّلَا
شَفِيْعٌ ۚ وَاِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَّا يُؤْخَذْ مِنْهَا ۗ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ
اُبْسِلُوْا بِمَا كَسَبُوْا ۚ لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيْمٍ وَّعَذَابٌ اَلِيْمٌۢ
بِمَا كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ ﴿٧٠﴾ قُلْ اَنَدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا
يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلٰٓى اَعْقَابِنَا بَعْدَ اِذْ هَدٰىنَا
اللّٰهُ كَالَّذِى اسْتَهْوَتْهُ الشَّيٰطِيْنُ فِى الْاَرْضِ حَيْرَانَ ۖ
لَهٗٓ اَصْحٰبٌ يَّدْعُوْنَهٗٓ اِلَى الْهُدَى ائْتِنَا ۗ قُلْ اِنَّ هُدَى
اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى ۗ وَاُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۙ ﴿٧١﴾ وَاَنْ
اَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّقُوْهُ ۗ وَهُوَ الَّذِىْٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ
﴿٧٢﴾ وَهُوَ الَّذِىْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۗ وَيَوْمَ
يَقُوْلُ كُنْ فَيَكُوْنُ ۗ قَوْلُهُ الْحَقُّ ۗ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِى
الصُّوْرِ ۗ عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ۗ وَهُوَ الْحَكِيْمُ الْخَبِيْرُ ﴿٧٣﴾

69. (Kur'an'la alay ederek ileri geri konuşanlardan ötürü) Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olanlara herhangi bir sorumluluk yoktur. Onlara düşen, yalnızca (Allah'ın âyetleri hakkında ileri geri konuşmaktan) sakınmaları için onları uyarmaktır.

70. Ey Peygamber! Dünya hayatının zevk ve sefasına aldananlara, kendi dinlerini oyun ve eğlence haline getirenlerin yalanlamalarına ve seninle alay etmelerine aldırma.[1] Sen onları Kur'an ile uyarmaya devam et ve de ki: "Bir kimse işlediği günahlar yüzünden azabın pençesine düşmeye görsün. O zaman onun Allah'tan başka ne bir dostu, ne de bir şefaatçisi olur. Fidye olarak ne verirse versin, hiçbiri kabul edilmez." Evet, işte onlar işledikleri günahlar yüzünden azabın pençesine düşen kimselerdir. Onlar için, kaynar su ve acı bir azap vardır. Çünkü onlar küfürde direnmişler, nankörlük etmişlerdir.

71-72. Ey Peygamber! (O müşriklere) de ki: "(Biz de sizin gibi) Allah'ı bırakıp da bize hiçbir fayda ve zarar verme güçleri bulunmayan putlara mı tapınalım? Allah bize doğru yolu gösterdikten sonra tekrar geriye, cahiliye inançlarına mı dönelim? Yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşırken arkadaşları tarafından, "(İlerisi uçurum) bizim tarafa gel (de kurtul!)" diye uyarıldığı halde şeytanların uçuruma sürüklediği o ahmak kimse gibi mi olalım?" De ki: "Doğru yol, Allah'ın yoludur ve biz âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim olmak, namaz kılmak, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olmakla emrolunduk. Çünkü hepinizin hesap vermek üzere toplanacağı yer, âlemlerin Rabbinin huzurudur."

73. Gökleri ve yeryüzünü yüce bir amacı gerçekleştirmek[2] üzere yaratan da O'dur. O, bir şeyi yaratacağı zaman "ol" der o da (Allah'ın koyduğu yasalara uygun olarak belli bir süreçte) olur. Her zaman ve her yerde O'nun sözü geçerlidir. Sûra üfürüldüğü[3] gün de hüküm ve hükümranlık yalnız O'nundur. O gizli ve açık her şeyi bilir. O Hakîm'dir; yaptığı ve yarattığı her şeyde bir hikmet vardır, O'nun hükmü daima geçerlidir, Habîrdir; yeryüzünde ve göklerde cereyan eden her şeyden haberdardır, her şeyin içyüzünü çok iyi bilir.

1. Lafzen, "Onları kendi hallerine bırak." Burada, "onlara dokunma, bildikleri gibi yaşasınlar" gibi bir hukukî anlam kastedilmiş değildir. Meale de yansıttığımız gibi burada, Hz. Peygamberin müşriklerin yaptıklarına aldırmaması ve onları kalbine yük etmemesi istenerek ona moral destek sağlanması amaçlanmıştır.

2. Lafzen, "Hak olarak."

3. Sûr, sözlükte ses çıkaran eğri boynuz demektir ve Kur'an'da üfleme fiilinin türevleriyle birlikte on yerde kullanılır. Bunlardan üçünde sûra üflenmekle yer ve göklerin düzeninin bozulacağı, yani kıyametin kopacağı, diğer yedisinde ise sûra üfürülünce insanların dirilip mahşer yerine sevk olunacağı anlatılır. Bu sebeple de biri kıyametin kopması, diğeri ise tekrar dirilişi temin etmek üzere Sûra iki defa üfleneceği şeklinde genel bir inanç oluşmuştur. Konuyla ilgili farklı rivayetler de vardır. Sûra üfleyecek melek de İsrafil'dir. Kıyamet er ya da geç kopacaktır. Bunun ne zaman ve nasıl olacağı, insanlar tarafından bilinebilecek hususlardan değildir. Yapılacak yorumlar bir zan ve tahminden ibarettir. Yeniden dirilip hesap vermek de haktır. Bunun mahiyetini de ancak Yüce Allah bilir. Kullara düşen öncelikle bu gerçeğe inanıp ona göre yaşamalarıdır.

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ لِاَبِيهِ اٰزَرَ اَتَتَّخِذُ اَصْنَامًا اٰلِهَةً اِنِّٓى
اَرٰيكَ وَقَوْمَكَ فِى ضَلٰلٍ مُبِينٍ ﴿٧٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُرِٓى اِبْرٰهِيمَ
مَلَكُوتَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ
﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ الَّيْلُ رَاٰ كَوْكَبًا قَالَ هٰذَا رَبِّى فَلَمَّآ اَفَلَ
قَالَ لَآ اُحِبُّ الْاٰفِلِينَ ﴿٧٦﴾ فَلَمَّا رَاَ الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هٰذَا
رَبِّى فَلَمَّآ اَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِنِى رَبِّى لَاَكُونَنَّ مِنَ
الْقَوْمِ الضَّٓالِّينَ ﴿٧٧﴾ فَلَمَّا رَاَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبِّى
هٰذَآ اَكْبَرُ فَلَمَّآ اَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ اِنِّى بَرِٓىءٌ مِمَّا
تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾ اِنِّى وَجَّهْتُ وَجْهِىَ لِلَّذِى فَطَرَ السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضَ حَنِيفًا وَمَآ اَنَا۠ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٧٩﴾ وَحَآجَّهُ
قَوْمُهُ قَالَ اَتُحَآجُّٓونِّى فِى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنِ وَلَآ اَخَافُ مَا
تُشْرِكُونَ بِهِٓ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ رَبِّى شَيْـًٔا وَسِعَ رَبِّى كُلَّ شَىْءٍ
عِلْمًا اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾ وَكَيْفَ اَخَافُ مَآ اَشْرَكْتُمْ
وَلَا تَخَافُونَ اَنَّكُمْ اَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ
سُلْطَانًا فَاَىُّ الْفَرِيقَيْنِ اَحَقُّ بِالْاَمْنِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨١﴾

74. Hani bir zamanlar İbrahim, babası Azer'e[1] şöyle demişti: "Ne!... Sen bu putları tanrı olarak kabul ediyorsun, öyle mi? Vallahi ben, seni ve halkını apaçık bir sapıklık içinde görüyorum."

75. Biz ona, babasının ve halkının sapıklık içinde olduklarını gösterdiğimiz gibi, köklü bir bilgi ve sağlam bir imana sahip olsun diye Allah'ın göklerdeki ve yerdeki hükümranlığını, muhteşem düzenini de gösterdik.

76. İbrahim, gece karanlık basınca bir yıldız gördü ve (çevresindeki yıldıza tapanlara inançlarının saçmalığını anlatmak için), "Demek benim Rabbim bu!" dedi. Fakat yıldız kaybolunca, "Bakın, ben böyle batıp yok olan şeyleri sevmem" dedi.

77. Başka bir gün, doğmakta olan ayı görünce (çevresindeki aya tapanlara inançlarının saçmalığını anlatmak için), "Demek benim Rabbim bu!" dedi. Fakat ay batınca, "Eğer Rabbim bana doğruyu göstermeseydi, ben de işte şu sapkın kimseler gibi olurdum" dedi.

78. Nihayet doğmakta olan güneşi görünce (çevresindeki güneşe tapanlara inançlarının saçmalığını anlatmak için), "Demek benim Rabbim bu! Bu daha parlak ve daha güçlü" dedi. Onun da battığını görünce, "Ey Kavmim! Ben sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden çok uzağım" dedi.

79. "Ben yüzümü, şirkten arınmış olarak gökleri ve yeri Yaratan'a çevirdim ve bilin ki ben aslâ Allah'a ortak koşanlardan biri değilim."[2]

80. Bunun üzerine halkı (taptıkları putların gazabıyla tehdit ederek) onunla tartışmaya girişti. O da şöyle dedi: "Şimdi siz, bana şeksiz şüphesiz doğru yolu gösteren Allah hakkında (saçma sapan) deliller ileri sürerek benimle tartışmaya mı girmek istiyorsunuz? Unutmayın ki, ben O'na ortak koştuğunuz şeylerden korkacak değilim. Ben sadece Rabbimin, hakkımda irade buyurduğu hükme boyun eğerim. Rabbim, sınırsız ilmi ile her şeyi kuşatmıştır. Siz hiç düşünmez misiniz?!"

81. "Allah size, taptığınız şeylerin Kendisinin ortağı olduğuna dair hiçbir delil indirmediği halde, siz onları Allah'a ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da, ben mi sizin ortak koştuğunuz şeylerden korkacağım? Eğer biliyorsanız söyleyin, bu iki taraftan hangisi (siz mi yoksa ben mi?) korkudan emin olmakta daha haklıdır?"

---

1. Âzer'in Hz. İbrahim'in babası değil amcası olduğunu ileri sürenler vardır. Çünkü Araplar arasında amcaya mecaz yoluyla baba denilmektedir. Âzer'in putlara bakmakla görevli bir şahsın adı olduğunu söyleyenler de vardır. Bunlar, bir peygamber babasına putperestliği yakıştırmak istemeyen müfessirlerin yorumları olsa gerektir. Bunların doğru olmadığını düşünüyoruz. Bir peygamberin oğlu müşrik olabiliyorsa (Hz. Nûh'un kâfir oğlu için bkz. Hûd 11/42), babası da pekâlâ müşrik olabilir. İslâm'da sorumluluk bireyseldir. Kur'an'da yakınları küfür içinde olan peygamberlerden söz edilmektedir. Ayrıca hakiki mânayı almanın mümkün olduğu yerde mecaza gitmek uygun olmaz.

2. İlk bakışta Hz. İbrahim'in yıldızları, ayı ve güneşi gözlemleyerek ve bunların durumlarını tefekkür ederek vardığı sonuçlar bizzat kendi tecrübesi gibi görünmektedir. Fakat her gözlemin sonunda ve özellikle 80-81. âyetlerde kullandığı ifadeler, bunun putperest kavmine karşı Allah'ın birliğine ve kudretine dair bilinçli ve planlı bir delil getirme olduğu anlaşılmaktadır.

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَمْ يَلْبِسُوْٓا اِيْمَانَهُمْ بِظُلْمٍ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْاَمْنُ
وَهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿٨٢﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَآ اٰتَيْنٰهَآ اِبْرٰهِيْمَ عَلٰى
قَوْمِهٖ ۭ نَرْفَعُ دَرَجٰتٍ مَّنْ نَّشَاۗءُ ۭ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيْمٌ عَلِيْمٌ ﴿٨٣﴾
وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ ۭ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوْحًا هَدَيْنَا
مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهٖ دَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ وَاَيُّوْبَ وَيُوْسُفَ
وَمُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ۭ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ۙ ﴿٨٤﴾ وَزَكَرِيَّا
وَيَحْيٰى وَعِيْسٰى وَاِلْيَاسَ ۭ كُلٌّ مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ۙ ﴿٨٥﴾ وَاِسْمٰعِيْلَ
وَالْيَسَعَ وَيُوْنُسَ وَلُوْطًا ۭ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ۙ ﴿٨٦﴾ وَمِنْ
اٰبَاۗىِٕهِمْ وَذُرِّيّٰتِهِمْ وَاِخْوَانِهِمْ ۚ وَاجْتَبَيْنٰهُمْ وَهَدَيْنٰهُمْ
اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٨٧﴾ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِيْ بِهٖ مَنْ يَّشَاۗءُ
مِنْ عِبَادِهٖ ۭ وَلَوْ اَشْرَكُوْا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ
﴿٨٨﴾ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ۚ
فَاِنْ يَّكْفُرْ بِهَا هٰٓؤُلَاۗءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوْا بِهَا
بِكٰفِرِيْنَ ﴿٨٩﴾ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ هَدَى اللّٰهُ فَبِهُدٰىهُمُ اقْتَدِهْ ۭ قُلْ
لَّآ اَسْـَٔـلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا ۭ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْعٰلَمِيْنَ ﴿٩٠﴾

82. "Şunu iyi bilin ki, Korkudan emin olmakta haklı olanlar, yürekten inanmış ve imanlarına şirk[1] bulaştırmamış olanlardır. Çünkü onlar doğru yolu bulmuşlardır."

83. İşte bu, Bizim İbrahim'e, Allah'ın varlığını ve birliğini halkına anlatmak üzere verdiğimiz bir hüccet; bir muhakeme tarzı ve ispat yoludur. Biz dilediğimiz kimseye (ilim ve hikmette) işte böyle yüksek dereceler veririz. Ey Peygamber! Senin Rabbin Hakîm'dir; yaptığı her işte bir hikmet vardır, Alîm'dir; kimin yüksek derecelere lâyık olduğunu iyi bilir.

84. Biz İbrahim'e İshak'ı ve (daha sonra torunu) Yakub'u bahşettik, bunların her birine, daha önce Nûh'a da vermiş olduğumuz peygamberliği verdik. Onun soyundan gelmiş olan Dâvud, Süleyman, Eyyûb, Yusuf, Musa ve Hârun'a da peygamberlik lütfettik. Biz görevlerini lâyıkıyla ve en güzel şekilde yerine getirenleri işte böyle ödüllendiririz.[2]

85. Zekeriya, Yahya, İsa ve İlyas'a da peygamberlik verdik. Bunların hepsi iyi ve güzel insanlardı.

86. İsmail, Elyesa', Yunus ve Lût'a da peygamberlik lütfettik. Böylece bunların hepsini, diğer insanlardan üstün kıldık.

87. Onların atalarından, soylarından ve kardeşlerinden bazılarını da (diğer insanlardan) üstün kılmıştık; onları da peygamber olarak seçmiş ve doğru yolda sâbit kılmıştık.

88. Bu doğru yol Allah'ın yoludur ve Allah kullarından dilediğini (hidayet yolunu tercih edeni) o yola iletir. Eğer (anılan bu iyi kimseler) Allah'a ortak koşmuş olsalardı, yaptıkları bütün işler boşa gitmiş olurdu.[3]

89. Onlar kendilerine kitap, doğru hüküm verme yeteneği ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Şimdi bu müşrikler, aynı şekilde sana da lütfettiğimiz kitap, hüküm ve peygamberliği inkâr ederlerse bilsinler ki, Biz bunları koruma görevini, onları inkâr etmeyen başka bir topluluğa emanet ederiz.[4]

90. İşte (yukarıda sözü edilen) o iyi insanlar, Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir. Ey Peygamber! Sen de onların yolundan git. Ve (onların kavimlerine söylediği gibi) sen de onlara de ki: "Ben, yaptığım bu işten dolayı sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Bu Kur'an bütün insanlık için bir öğüt, bir şeref kaynağıdır."[5]

---

1. Lafzen, "Zulüm". Şirk en büyük zulümdür (Lokman 31/13).
2. Ataları Hz. İbrahim'in, tevhit mücadelesi sırasında kavminin eziyetlerine sabretmesi ve güzel davranışlar sergilemesi Allah tarafından nasıl ödüllendirilmiş ise, onun soyundan gelen ve bu tutumu sürdüren diğer peygamberler de aynı şekilde ödüllendirilmiştir.
3. Krş. Zümer 39/65. Peş peşe pek çok peygamber ismi zikredildikten sonra bu peygamberlerin ortak niteliklerinden biri olan şirk koşmamalarının dile getirilmiş olması, bir kısım Mekkeli müşrik Arapların ataları Hz. İbrahim ve onun soyundan gelen iyi ve güzel insanların yolundan saptıklarına dair dolaylı bir hatırlatmadır.
4. Âyette geçen "Hâ ulâi" (Onlar) zamirinin kimlere ait olduğu konusunda bazı farklı görüşler olmakla birlikte ağırlıklı görüş Mekkeli müşriklere gittiğidir. Buradan Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamberi kabul etmeyeceklerine ve ona başka bir toplumun sahip çıkacağına dair bir işaret vardır. Söz konusu toplumun Medine halkı olduğu sonradan anlaşılmıştır.
5. Krş. Hûd 11/51; Şûra 42/23; Tûr 52/40.

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖٓ اِذْ قَالُوْا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى بَشَرٍ مِّنْ
شَيْءٍ ۗ قُلْ مَنْ اَنْزَلَ الْكِتٰبَ الَّذِيْ جَاۤءَ بِهٖ مُوْسٰى نُوْرًا
وَّهُدًى لِّلنَّاسِ تَجْعَلُوْنَهٗ قَرَاطِيْسَ تُبْدُوْنَهَا وَتُخْفُوْنَ كَثِيْرًا ۚ
وَعُلِّمْتُمْ مَّا لَمْ تَعْلَمُوْٓا اَنْتُمْ وَلَآ اٰبَاۤؤُكُمْ ۗ قُلِ اللّٰهُ ۙ ثُمَّ ذَرْهُمْ
فِيْ خَوْضِهِمْ يَلْعَبُوْنَ ﴿٩١﴾ وَهٰذَا كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ مُبٰرَكٌ مُّصَدِّقُ
الَّذِيْ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا ۗ وَالَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ
بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَهُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ﴿٩٢﴾ وَمَنْ
اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ قَالَ اُوْحِيَ اِلَيَّ وَلَمْ يُوْحَ اِلَيْهِ
شَيْءٌ وَّمَنْ قَالَ سَاُنْزِلُ مِثْلَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ ۗ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظّٰلِمُوْنَ
فِيْ غَمَرٰتِ الْمَوْتِ وَالْمَلٰۤئِكَةُ بَاسِطُوْٓا اَيْدِيْهِمْ ۚ اَخْرِجُوْٓا
اَنْفُسَكُمْ ۗ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُوْنِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ
غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيٰتِهٖ تَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿٩٣﴾ وَلَقَدْ جِئْتُمُوْنَا
فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنٰكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَّتَرَكْتُمْ مَّا خَوَّلْنٰكُمْ وَرَاۤءَ
ظُهُوْرِكُمْ ۚ وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَآءَكُمُ الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ فِيْكُمْ
شُرَكٰٓؤُا ۗ لَقَدْ تَّقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَّا كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿٩٤﴾

91. Müşrikler[1] Allah'ı gereği gibi tanıyıp kavrayamadılar[2] ve bu sebeple, "Allah herhangi bir kimseye vahiy indirmemiştir" dediler. Ey Peygamber! Sen de onlara de ki: "Peki söyler misiniz, Musa'nın getirdiği, insanlar için nur ve hidâyet kaynağı olan kitabı kim indirdi? Evet, (işinize gelen) bazı âyetlerini kâğıt parçalarına yazarak halka açıkladığınız, (işinize gelmediği için) çoğunu da gizlediğiniz,[3] babalarınızın da sizin de bilmediğiniz şeyleri, sayesinde öğrendiğiniz o kitabı kim indirdi?" Ey Peygamber! Onlara, "Tabi ki Allah indirdi" de ve artık onları kendi hallerine bırak, daldıkları boş laflarla oyalanıp dursunlar.

92. İşte bu Kur'an da, kendinden önceki kitapları tasdik eden, Mekke halkını ve çevresindeki insanları uyarman için Bizim indirdiğimiz kutlu, bereket kaynağı bir kitaptır. Âhirete inananlar bu kitaba da inanırlar ve namazlarına da devam ederler.

93. (Söyler misiniz?) Uydurdukları yalanları Allah'a isnat eden iftiracıdan veya kendine bir vahiy gelmediği halde, "Bana vahiy geliyor" diyen ve "Allah'ın indirdiği Kitap gibi ben de indiririm, yazarım" iddiasında bulunan kimseden daha zâlim kim olabilir?[4] Ey Peygamber! Melekler ölüm acısıyla kıvranan zâlimlerin yakalarına yapışarak, "Haydi elinizden geliyorsa canlarınızı kurtarın bakalım. Bugün, Allah'a iftira ettiğiniz ve O'nun âyetlerine karşı böbürlendiğiniz için alçaltıcı bir azapla cezalandırılacaksınız" dedikleri zaman, onların hallerini bir görsen!

94. (Nihayet kıyamet günü Allah şöyle diyecektir:) "Andolsun ki, sizi ilk olarak nasıl yarattıysak öylece tek tek huzurumuza geldiniz, verdiğimiz malı mülkü de arkanızda bıraktınız. Size şefaatçi olacağını sandığınız ortaklarınızı da yanınızda görmüyoruz. Artık onlarla bir bağınız kalmamış, yardım edeceğini zannettiğiniz şeyler de sizi terk etmiş!"

1. Bazı müfessirler Yahudilerin de âyetin muhatabı olduğunu ileri sürmüşlerse de, İbn Abbas, Mücâhid ve Taberî gibi müfessirler âyetin muhataplarının müşrik Araplar olduğunu belirtmişlerdir. Âyetin devamında Tevrat'tan söz edilmesi, yukarıdaki rivayete haklılık kazandırmaz, yani muhataplara bazı Yahudilerin dâhil edilmesini gerektirmez. Zira Araplar yaptıkları seyahatler sebebiyle Yahudilikten ve onun kutsal kitabı olan Tevrat'tan haberdarlardı. İnanmasalar da belli ölçüde ona saygı duyuyorlardı. Kıraat imamlarından Ebû Amr ve İbn Kesîr'in cümle içindeki üç fiili gâib (üçüncü şahıs) sigasıyla okuması bu anlayışımızı desteklemektedir.
2. Müşriklerin Allah'ı hangi konularda gereği gibi tanıyıp takdir etmediklerinin cevabı, iki âyet sonra gelen 94-103. âyetlerde açıklanmaktadır. Bunlar ana hatlarıyla; O'ndan başka tanrı olmaması, O'nun her şeyin mutlak yaratıcısı olması, şirki ve şefaatçiyi kabul etmemesi, bir çocuğunun bulunmaması ve dünya gözüyle görülememesi gibi hususlardır.
3. Âyetin muhataplarının müşrik Araplar olduğu göz önüne alınırsa burada Tevrat'taki bilgileri gizleyenlerin de müşrik Araplar olması gerekir. M. Âbid el-Câbirî, Mekke'de bazı Arapların ellerinde Tevrat nüshaları bulunduğunu belirtmektedir. Bu durumda elinde Tevrat bulunan müşrik Araplar Tevrat'taki arzularına uygun düşen bazı âyetleri kâğıt parçalarına yazıp halka açıklayarak bilgiçlik taslıyorlar, vahiy, peygamberlik ve Hz. Peygamberin geleceği ile ilgili bilgileri ise gizliyorlardı. Âyet buna işaret etmektedir.
4. Bu âyet, bir yandan "Allah kimseye vahiy indirmemiştir, Kur'an Muhammed'in uydurmasıdır, onun söylediklerini ben de söylerim" diyerek alay eden müşrikleri kınarken, diğer yandan da kendisine vahiy geldiğini söyleyen Hz. Peygamberi korumaktadır. Çünkü o, bu tür zalimlikleri yapmaktan çok uzaktır.

اِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى ؕ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ
الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ؕ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ ﴿٩٥﴾ فَالِقُ الْاِصْبَاحِ ۚ
وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ؕ ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ
الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ﴿٩٦﴾ وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ النُّجُوْمَ لِتَهْتَدُوْا
بِهَا فِيْ ظُلُمٰتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ؕ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ
﴿٩٧﴾ وَهُوَ الَّذِيْٓ اَنْشَاَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ
وَّمُسْتَوْدَعٌ ؕ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّفْقَهُوْنَ ﴿٩٨﴾ وَهُوَ الَّذِيْٓ
اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً ۚ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَاَخْرَجْنَا
مِنْهُ خَضِرًا نُّخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُّتَرَاكِبًا ۚ وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ
طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَّجَنّٰتٍ مِّنْ اَعْنَابٍ وَّالزَّيْتُوْنَ وَالرُّمَّانَ
مُشْتَبِهًا وَّغَيْرَ مُتَشَابِهٍ ؕ اُنْظُرُوْٓا اِلٰى ثَمَرِهٖٓ اِذَآ اَثْمَرَ وَيَنْعِهٖ ؕ اِنَّ
فِيْ ذٰلِكُمْ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٩٩﴾ وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ الْجِنَّ
وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوْا لَهٗ بَنِيْنَ وَبَنٰتٍۢ بِغَيْرِ عِلْمٍ ؕ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى
عَمَّا يَصِفُوْنَ ۚ ﴿١٠٠﴾ بَدِيْعُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ اَنّٰى يَكُوْنُ لَهٗ وَلَدٌ
وَّلَمْ تَكُنْ لَّهٗ صَاحِبَةٌ ؕ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿١٠١﴾

95. (Ey Müşrikler! Şu gerçekleri bilip öylece inansaydınız Allah'ı gereği gibi tanıyıp kavramış olurdunuz.) Tohumu ve çekirdeği çatlatan, filizlendirip büyüten, şüphesiz ki Allah'tır. O, ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarır.[1] O halde bütün bunları göre göre O'nu bırakıp nasıl başka varlıklara yöneliyor, O'na ortaklar koşabiliyorsunuz?

96. Karanlığı yarıp tan yerini ağartan, geceyi dinlenme zamanı kılan, ay ve güneşi belli bir hesaba göre hareket ettiren, onları zamanı hesaplama vasıtası kılan O'dur. Evrendeki bu düzen, her şeyi bilen ve kudreti her şeyi kuşatan Allah'ın takdiriyle oluşmuştur.

97. Karada ve denizde, gecenin karanlıklarında yolunuzu bulasınız diye yıldızları sizin için yaratan da O'dur. Biz varlığımıza ve kudretimize işaret eden delilleri işte böyle ayrıntılı olarak açıkladık; fakat bunu anlayacak olanlar, bilgi sahibi kimselerdir.

98. Allah sizi bir tek nefisten; aynı cevherden, aynı özden yaratmış, erkeğin sulbüne yerleştirmiş ve ana rahmine de emanet olarak bırakmıştır.[2] Biz varlığımıza ve kudretimize işaret eden delilleri işte böyle ayrıntılı olarak açıkladık; fakat bunu anlayışı ve kavrayışı derin kimseler anlar.

99. Gökten yağmur indiren de O'dur. Biz bu yağmurla yerden her türlü bitki ve bu bitkiler arasında yemyeşil ekinler bitirdik. O ekinlerden, birbiri üzerine istiflenmiş taneler ve hurma ağaçlarının tomurcuklarından da elle uzanıp alınabilecek kadar yakın salkımlar çıkardık. Yine o bitkiler arasında (renkleri ve tatları bakımından) birbirine benzeyen benzemeyen üzüm, zeytin ve nar bahçeleri meydana getirdik.[3] Siz bunların meyvelerine, onlar oluşup gelişirken ve olgunlaşınca bir bakın, inceleyin. Şüphesiz bütün bunlarda Allah'ın varlığına ve kudretine işaret eden deliller vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, inanan topluluklardır.

100. (Allah insanlara bu kadar nimet ve akıl verdiği halde) Yine de onlar tutmuş melekleri[4] Allah'a ortak koşmuşlardır. Oysa melekleri yaratan da Allah'tır. Buna rağmen bu kimseler, "Allah'ın oğulları ve kızları vardır" diye, bir bilgiye dayanmaksızın aslı esası olmayan şeyler uydurmuşlardır.[5] Allah ise yücelerden yücedir, onların böyle nitelemelerinden uzaktır.

101. O, gökleri ve yeri, eşi benzeri olmaksızın yaratandır. Onun hiçbir zaman eşi olmadı ki, çocuğu olsun! Her şeyi O yaratmıştır ve her şeyi en iyi O bilir.

---

1. Krş. Âl-i İmrân 3/27; Yunus 10/31. İbn Abbas, "Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkarır" ifadesini, "Kâfirden mümin, müminden kâfir; cahilden âlim, âlimden câhil evlât verir" diye yorumlar.

2. Bazı müfessirler âyette geçen "Müstekar" kelimesine "Dünya hayatı"; "Müstevda'" kelimesine de "Kabir hayatı" anlamını vermişlerdir. Konu insanın yaratılışıyla ilgili olduğu için biz yukarıdaki anlamı tercih ettik. Krş. Hûd 11/6.

3. Bu sûrenin 95. âyetinde bitkiler taneli ve çekirdekli olmak üzere iki kısımda zikredilmişti. Yüce Allah bu âyette, yağmurla yeşeren bitkilerin ürünlerini de "Ekinler ve meyveler" olmak üzere aynı tasnife göre anlatmıştır.

4. Lafzen, "Cinleri." Krş. Sâffât 37/158.

5. Kur'an'ın indiği dönemde Araplar cinlerde bazı tanrısal güçlerin bulunduğuna inanır ve bunların zararlarından korunmak için tedbirler alır, hoşnutluklarını kazanmak için onlar adına kurbanlar keserlerdi. Cinlerin kâhinlere gökten haberler getirdiğine inanırlardı. Şeytanların ise şâirlere ilhamda bulunduğunu düşünürlerdi.

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ ۚ
وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٠٢﴾ لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ ۡ وَهُوَ يُدْرِكُ
الْاَبْصَارَ ۚ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٠٣﴾ قَدْ جَآءَكُمْ بَصَآئِرُ مِنْ
رَبِّكُمْ ۚ فَمَنْ اَبْصَرَ فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا ۗ وَمَآ اَنَا
عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿١٠٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ وَلِيَقُولُوا
دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهٗ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٥﴾ اِتَّبِعْ مَآ اُوحِيَ اِلَيْكَ
مِنْ رَبِّكَ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٦﴾ وَلَوْ
شَآءَ اللّٰهُ مَآ اَشْرَكُوا ۗ وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۚ وَمَآ
اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿١٠٧﴾ وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ كَذٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ اُمَّةٍ
عَمَلَهُمْ ۖ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿١٠٨﴾ وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَآءَتْهُمْ اٰيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ
بِهَا ۗ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ ۙ اَنَّهَآ اِذَا
جَآءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾ وَنُقَلِّبُ اَفْـِٕدَتَهُمْ وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا
لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٖٓ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾

102. İşte Rabbiniz böyle bir Allah'tır. O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur, her şeyin yaratıcısı O'dur. Öyleyse O'nu gereği gibi tanıyıp yalnız O'na kulluk edin. Bilin ki, her şeyi koruyup gözeten, yöneten O'dur.

103. Hiçbir akıl O'nun zatını/nasıl bir varlık olduğunu kavrayıp kuşatamaz. Fakat O, bütün varlıkları bilir ve ilmi ile kuşatır.[1] Çünkü O Latîf'tir; zâtı maddî gözle görülemez, mahiyeti kavranamaz, O Habîr'dir; her şeyden haberi vardır.

104. Rabbinizden size deliller; idrak, sezgi ve kalp gözü gibi yetenekler verilmiştir. Kim bu delillerle hakikati görür ve iman ederse, kendi lehine bir iş yapmış olur. Kim de hakikate gözlerini kapatırsa, zararı kendisinedir. Ey Peygamber! Onlara de ki: "Ben (zorla inandırmak için) sizin başınıza dikilmiş bir bekçi değilim."

105. İşte Biz âyetlerimizi çeşitli şekillerde anlatıyoruz. Varsın inanmayanlar, "Sen bu sözleri birilerinden okuyup öğrenmişsin" desinler. Oysa Biz âyetlerimizi bilip anlayan bir topluluk için açıklıyoruz.

106. O halde sen Rabbin tarafından sana vahyolunanlara uy. Bil ki, O'ndan başka tanrı yoktur. Sen o müşriklerin eza ve cefalarına aldırma.

107. (Ey Peygamber! Sen üzülme!) Eğer Allah dileseydi onlar şirk koşmazlardı.[2] Biz seni onların başına (zorla inandırmak için) bekçi dikmedik. Sen onların vekili, yaptıklarının sorumlusu değilsin.

108. Siz, müşriklerin Allah'ın dışında (tanrı kabul edip) tapındıkları putlara sövmeyin.[3] Aksi takdirde onlar da cahillik ve taşkınlık ederek Allah'a söverler. Biz her ümmete (inanç ve) amellerini güzel gösterdik.[4] Sonunda dönüp varacakları yer Rablerinin huzurudur. İşte o zaman Allah onlara yaptıklarını tek tek bildirecek; cezalarını verecektir.

109. İnkârcılar, kendilerine istedikleri gibi bir mucize gelecek olursa, o zaman ona inanacaklarına dair yemin üstüne yeminler ettiler. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Mucize göndermek Allah'ın elindedir." İstedikleri o mucizeler gelse de onların inanmayacaklarının siz farkında değil misiniz?[5]

110. (İstedikleri mucize gelmiş bile olsa) Biz onların kalplerini ve gözlerini bağlarız ve daha önce nasıl iman etmedilerse yine iman etmezler. Çünkü Biz onları (küfürde direnmeleri sebebiyle) azgınlık, küfür ve isyan batağında kendi hallerine bıraktık, orada kör ve şaşkın bir halde dolaşır dururlar.

---

1. Lafzen, "Gözler onu idrak edemez, fakat O gözleri idrak eder."
2. Fakat Allah koyduğu kanunlar (sünnetullah) gereği insanı iman ile küfür arasında özgür bırakmıştır. İman etmeyenler tercihlerini küfür yönünde kullandıkları sürece Allah onların iman etmelerini dilemeyecektir. Böyle bir şey yapması onların özgür iradelerine müdahale anlamına gelir. Aslında böyle bir müdahale hiçbir peygamberin ümmeti için söz konusu olmamıştır.
3. Âyet, lafzına bağlı kalınarak tercüme edildiğinde "Allah'tan başkasına tapanlara sövmeyin" anlamına gelirse de, putlara giden ve "Yed'ûne" fiilinin tümleci olan "Hüm" zamiri zikredilmemiş, hazfedilmiştir; dolayısıyla burada kastedilen şahıslar değil, onların tapındıkları putlardır.
4. Kur'an'da çok kere işaret edildiği gibi Allah insana iyi ve kötüyü tanıtmış ve bunlardan birini seçme irade ve hürriyetini vermiştir. Allah, insanın iradesine müdahalede bulunmaz.
5. Bkz. İsrâ 17/59.

اَلْجُزْءُ الثَّامِنُ ١٤١

وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَآ اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا
عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُٓوا اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ﴿١١١﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ
نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ
زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا ۭ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا
يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾ وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ اَفْـِٕدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ
وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْتَغِي
حَكَمًا وَهُوَ الَّذِٓي اَنْزَلَ اِلَيْكُمُ الْكِتٰبَ مُفَصَّلًا ۭ وَالَّذِينَ
اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْلَمُونَ اَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِّنْ رَّبِّكَ بِالْحَقِّ
فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١١٤﴾ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا
وَعَدْلًا ۭ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمٰتِهٖ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾ وَاِنْ
تُطِعْ اَكْثَرَ مَنْ فِي الْاَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ۭ اِنْ
يَّتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ
اَعْلَمُ مَنْ يَّضِلُّ عَنْ سَبِيلِهٖ ۚ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١١٧﴾ فَكُلُوا
مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ بِاٰيٰتِهٖ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾

111. (Onlar öyle inkârcılardır ki) Biz onlara istedikleri gibi melekler indirsek, ölüleri kendileriyle konuştursak, hatta bütün mucizeleri de önlerine sersek, -Allah dilemediği süreceyine de inanmayacaklardır.[1] Fakat onların çoğu bunu bilmez.

112. Bu böyledir. Biz (inkârcıları sana düşman yaptığımız gibi) insan ve cin şeytanlarını[2] her peygambere düşman yaptık. Bunlar insanları aldatmak için yaldızlı sözler fısıldar, telkinlerde bulunurlar. Eğer Rabbin isteseydi onlar bunu yapamazlardı. Bu durumda Ey Peygamber! O inkârcıları yalan ve iftiraları ile baş başa bırak.

113. Bu şeytanların amacı, âhirete inanmayanların gönüllerinin kendilerine yönelmesini temin etmek, böylece o yaldızlı sözlerden hoşnut olmalarını ve işledikleri günahlara devam etmelerini sağlamaktır.

114. Ey Peygamber! (Kitap Ehlinin hakem olmasını isteyen müşriklere) de ki: "Size gerçekleri ayrıntılı olarak anlatan Kur'an'ı indiren Allah'ı bırakıp, O'nun dışında birini mi hakem edineyim?" Kendilerine kitap verdiğimiz o kimseler de bilirler ki, bu Kur'an hak ve hakikatlerle dolu olarak Allah tarafından indirilmiştir. Senin bundan hiç şüphen olmasın.[3]

115. (Başka hakeme ne gerek var!) Rabbinin sözü hem doğruluk, hem de adalet bakımından tamdır; mükemmeldir. Onun sözlerini (daha doğru başka sözlerle) değiştirebilecek kimse de yoktur. Unutmayın ki, Allah Semî'dir; insanların bütün söylediklerini işitir, Alîm'dir; sana Kitap Ehlinin hakem olmasını teklif edenlerin niyetlerini ve amaçlarını iyi bilir.

116. Ey Peygamber! Eğer sen Mekkeli müşriklerin çoğunun (hakemlikle ilgili) isteklerine uyarsan, onlar seni Allah yolundan saptırırlar. Onlar sadece hayal mahsulü temelsiz bilgilerin peşinden giderler ve hep yalan söylerler.

117. Hiç şüphe yok ki, Rabbin Kendi yolundan sapanları çok iyi bildiği gibi doğru yolda olanları da çok iyi bilir.

118. Ey müminler! Siz sadece Allah'ın adı anılarak kesilen hayvanların etlerinden yiyin; çünkü siz Allah'ın âyetlerine inanan kimselersiniz.[4]

---

1. Küfür ve isyan batağına saplandıkları için kalpleri mühürlenmiş, inanma yeteneklerini kaybetmişlerdir. M. R. Rıza âyetteki istisna ile ilgili şöyle bir açıklama yapmıştır: "Açık olan şu ki, Allah'ın dilemesine bağlı olan bu istisna, inat, kibir ve dik kafalılıkla nitelenen bu insanların iman etmeyeceklerine dair o kesin hükmü destekler. Bu şu demektir: Yüce Allah'ın onların iman etme yeteneklerini kaybetmiş olmaları hususundaki yasası, bu âlemde cereyan eden her şey gibi Yüce Allah'ın dilemesine göre gerçekleşmektedir. Yüce Allah dileseydi o olurdu. Fakat Allah onu dilemez. Çünkü bu, O'nun yasasını bozmak, insanın tabiatını değiştirmektir."

2. İbn Abbas, "cinlerden ve insanlardan her kibirli ve dik kafalı olan şeytandır" demiştir. Kur'an'da zararlı oluşumlar ya da kişiye ve topluma zarar veren kimseler şeytan olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla hak ve hakikati, doğruluğu ve adaleti emreden peygamberlere bu tür şeytan tabiatlı kimselerin düşman olmasından daha tabiî bir şey olamaz.

3. Hitap Hz. Peygambere olmakla beraber asıl kastedilen bütün insanlardır.

4. Müşrikler, müminlere "Siz niçin Allah'ın öldürdüğü (kendiliğinden ölmüş) hayvanların etinden yemiyorsunuz da kendi öldürdüğünüz (boğazladığınız) hayvanların etinden yiyorsunuz?" demişlerdi. Onlara cevaben bu âyet indirilmiş, yani "Murdar olan ve putların adı anılarak kesilen hayvanların etinden yemeyin" buyrulmuştur.

وَمَا لَكُمْ اَلَّا تَاْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ
وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ اِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ اِلَيْهِ ؕ
وَاِنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ بِاَهْوَآئِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ؕ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ
بِالْمُعْتَدِينَ ﴿١١٩﴾ وَذَرُوا ظَاهِرَ الْاِثْمِ وَبَاطِنَهٗ ؕ اِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ
الْاِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا تَاْكُلُوا مِمَّا
لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاِنَّهٗ لَفِسْقٌ ؕ وَاِنَّ الشَّيٰطِينَ
لَيُوحُونَ اِلٰٓى اَوْلِيٰٓـئِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ ۚ وَاِنْ اَطَعْتُمُوهُمْ اِنَّكُمْ
لَمُشْرِكُونَ ﴿١٢١﴾ اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَاَحْيَيْنٰهُ وَجَعَلْنَا لَهٗ
نُورًا يَمْشِى بِهٖ فِى النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهٗ فِى الظُّلُمٰتِ لَيْسَ
بِخَارِجٍ مِنْهَا ؕ كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكٰفِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾
وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا فِى كُلِّ قَرْيَةٍ اَكٰبِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا
فِيهَا ؕ وَمَا يَمْكُرُونَ اِلَّا بِاَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾ وَاِذَا
جَآءَتْهُمْ اٰيَةٌ قَالُوا لَنْ نُّؤْمِنَ حَتّٰى نُؤْتٰى مِثْلَ مَآ اُوتِىَ رُسُلُ
اللّٰهِ ؕ اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهٗ ؕ سَيُصِيبُ الَّذِينَ اَجْرَمُوا
صَغَارٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾

119. Allah'ın adı anılarak kesilen hayvanların etlerini neden yemeyesiniz ki? Kaldı ki Allah size, zorunlu haller dışında etinin yenilmesini haram kıldığı hayvanları açıklamıştır. [1]Bununla beraber birçok kimse cahillikleri yüzünden boş arzu ve heveslerine uyarak sapıtıyor[2]/insanları saptırıyorlar. Fakat senin Rabbin hak ve adalet ölçüsünün dışına çıkanları çok iyi bilmektedir.

120. O halde ey müminler! Açık veya gizli günah işlemekten uzak durun. Çünkü günah işleyenler, yaptıkları bu kötü işlerden dolayı mutlaka cezalandırılacaklardır.

121. Siz asıl (kasten) Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanların etinden yemeyin. Çünkü bu, açıkça Allah'ın emirlerinin dışına çıkmaktır. Bilin ki, şeytan tabiatlı insanlar, müşrik dostlarına sizinle uğraşıp mücadele etmeyi telkin ediyorlar (size murdar hayvan eti yedirmek için çaba harcıyorlar). Eğer, onların dediklerine uyarsanız siz de müşrik olursunuz.

122. (Ruhen) ölü iken imanla dirilttiğimiz ve insanlar arasında doğru yolu bulup yürümesi için ışık verdiğimiz kimse ile karanlıklarda yürüyen ve aydınlığa çıkamayan kimsenin durumu hiç bir olur mu?[3] Fakat gel gör ki, kâfirlere yaptıkları işler güzel gösterilmiştir.[4]

123. İşte Biz (Mekke'de olduğu gibi) her beldede günahkârlara da iktidar olma fırsatı tanırız. Sonuçta onlar (bu fırsatı kötüye kullanarak kendi emelleri uğruna) orada türlü türlü hilekârlık yaparlar, tuzaklar kurarlar.[5] Aslında onlar sadece kendilerine tuzak kurmaktadırlar, fakat bunun farkında değildirler (kazdıkları kuyuya kendileri düşmektedirler).

124. Bir âyet gelip böyle kimselere tebliğ edildiğinde, "Allah'ın elçilerine gelen âyetlerin benzeri bize de gelmedikçe aslâ inanmayız" derler. Allah peygamberliği kime vereceğini iyi bilir. Bu günahkârlar, Allah'ın huzurunda horlanacak ve yaptıkları hilekârlıklardan dolayı şiddetli bir azap göreceklerdir.

---

1. Krş. Mâide 5/3; En'âm 6/145.

2. Asım, Kisâî, Hamza ve Halef dışındaki kıraat imamları "Le yudıllûne" (Saptırıyorlar) ifadesini "Le yedıllûne" (sapıtıyorlar) şeklinde okumuşlardır

3. Burada verilen örnek iki kişi üzerinden olmakla birlikte iki zihniyetin mensupları kastedilmektedir. Küfür ve şirk insanın hak ve hakikati görmesine engel olur. Hak ve hakikati görmekten mahrum olan insan bedenen canlı da olsa ölü hükmündedir. İman ise kişinin yolunu aydınlatan bir ışıktır, gerçeği görme ve doğru yolu bulma konusunda kişiye yeni bir hayat lütfeder.

4. Krş. bu sûrenin 108. âyeti ve Neml 27/4.

5. Âyetteki "Li yemkürû" kelimesindeki "Lâm" harfini, müfessirlerin büyük çoğunluğu "İllet-sebep" "Lâm"ı olarak anlamışlardır. Böyle bir anlayış, Allah'ın sanki günahkârları insanlara tuzak kurmakla görevlendirmiş olduğu mânasını ifade etmektedir. Ancak Cübbâî ve bazı müfessirler bu fiilin başındaki "Lâm" harfinin "Âkıbet" (sonuç bildirmek) için geldiğini söylemişlerdir. Bu durumda anlam, "Sonuçta onlar bu fırsatı iktidarlarını devam ettirmek veya o konumdan güç alarak insanları hak ve hakikatten uzak tutmak için hile ve tuzaklar kurar, çaba sarf ederler" şeklinde olmaktadır ki, bizim tercih ettiğimiz anlam da budur. Çünkü Kur'an'ın tanımladığı Allah inancı dikkate alındığında "fırsat tanıyan Allah" anlamı "tuzak kurmakla görevlendiren Allah" anlamından daha doğrudur.

فَمَنْ يُّرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَّهْدِيَهٗ يَشْرَحْ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ ۚ وَمَنْ يُّرِدْ
اَنْ يُّضِلَّهٗ يَجْعَلْ صَدْرَهٗ ضَيِّقًا حَرَجًا كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي
السَّمَآءِ ۚ كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ
﴿١٢٥﴾ وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيْمًا ۚ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ
يَّذَّكَّرُوْنَ ﴿١٢٦﴾ لَهُمْ دَارُ السَّلٰمِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ
بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٢٧﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا ۚ يٰمَعْشَرَ
الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِّنَ الْاِنْسِ ۚ وَقَالَ اَوْلِيٰٓؤُهُمْ مِّنَ
الْاِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَّبَلَغْنَآ اَجَلَنَا الَّذِيْٓ
اَجَّلْتَ لَنَا ۚ قَالَ النَّارُ مَثْوٰىكُمْ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اِلَّا مَا شَآءَ
اللّٰهُ ۚ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيْمٌ عَلِيْمٌ ﴿١٢٨﴾ وَكَذٰلِكَ نُوَلِّيْ بَعْضَ الظّٰلِمِيْنَ
بَعْضًا ۢ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿١٢٩﴾ يٰمَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اَلَمْ
يَاْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّوْنَ عَلَيْكُمْ اٰيٰتِيْ وَيُنْذِرُوْنَكُمْ لِقَآءَ
يَوْمِكُمْ هٰذَا ۚ قَالُوْا شَهِدْنَا عَلٰٓى اَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَا وَشَهِدُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوْا كٰفِرِيْنَ ﴿١٣٠﴾ ذٰلِكَ
اَنْ لَّمْ يَكُنْ رَّبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَّاَهْلُهَا غٰفِلُوْنَ ﴿١٣١﴾

125. Allah, (hidayet yolunu tercih etmesi sebebiyle) doğru yola ulaştırmak istediği kimsenin kalbini İslâm'a açar. (Dalâleti tercih etmesi sebebiyle) saptırmak istediği kimsenin kalbini de alabildiğine daraltır. Artık nasıl ki, onun göğe tırmanması imkânsızsa iman etmesi de imkânsız hale gelir.[1] Sonuçta Allah, inanmayanları lanete ve azaba dûçâr eder.[2]

126. İşte Rabbinin gösterdiği doğru yol budur. Biz âyetlerimizi açık bir şekilde anlatıyoruz; fakat bunu anlayacak olanlar, düşünüp ibret almak isteyen kimselerdir.

127. Bu yoldan ayrılmayanlar için Rableri katında barış ve esenlik yurdu (cennet) vardır. Yaptıkları güzel işler sebebiyle Allah onların dostu ve yardımcısıdır.[3]

128. Allah, kıyamet günü herkesi bir araya toplayıp diyecek ki: "Ey cinler (şeytanlar) topluluğu! Siz dünyada birçok insanı yoldan çıkardınız ve peşinizden sürüklediniz." Bunun üzerine onların insanlar arasındaki dostları şöyle diyeceklerdir: "Rabbimiz! Biz dünyada iken birbirimizden yararlandık, sonunda da Senin bize tayin ettiğin güne geldik (şimdi huzurundayız, yanlış yaptığımızın bilincindeyiz)." Allah ise şöyle söyleyecek: "Artık çok geç! Bundan böyle yeriniz yurdunuz ateştir. Allah başka bir hüküm takdir etmediği sürece orada asırlarca kalacaksınız,[4] Allah Hakîm'dir; her şeyde hüküm sahibi O'dur, Alîm'dir; kullarından kimlerin nasıl bir karşılığı hak ettiğini iyi bilir.

129. İşte (şeytanların bir kısım insanları saptırmasında olduğu gibi) Biz, zâlimleri yaptıkları kötü işlerde; birbirlerini ayartmada böyle dost yaparız.[5]

130. (Allah o gün onlara şöyle seslenecek): "Ey cin ve insan topluluğu! Size içinizden, âyetlerimi anlatan ve karşılaşacağınız böyle bir günle sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" Onlar da, "(Evet, geldiler ve bize her şeyi anlattılar, suçumuzu biliyoruz) şimdi biz, kendi aleyhimize tanıklık ediyoruz" diyecekler. Esasen onları aldatan dünya hayatı olmuştur. O gün, kâfir olduklarına böylece kendileri de tanıklık etmiş olacaklardır.

131. Şunu bil ki, Rabbin bir peygamber gönderip uyarmadıkça, bir belde halkını zulüm olsun diye helâk edecek değildir.

---

1. "O sanki göğe tırmanıyor" ifadesi hemen hemen bütün klasik müfessirlerin ifade ettiği gibi bir darbımeseldir ve bir şeyin imkânsızlığını anlatır. Bazı çağdaş müfessirler bu ifadeyi bilimsel olarak yorumlamışlardır. Buna göre, insan göğe doğru yükseldikçe oksijen azlığı sebebiyle nefes almakta zorluk çeker. İman etmeyen kimse de aynı bunun gibi rahatsız ve huzursuzdur. Biz, ayetin indiği dönemdeki muhataplarının anlayışına göre tercüme ettik. Bu ifade, Allah'ın kalbini alabildiğine daralttığı kimsenin iman etmesinin mümkün olmadığını ifade için kullanılmıştır.
2. "Rics" kelimesi kötü iş ve pislik anlamına gelir ve konunun akışına göre farklı alamlar taşır. Müfessirler bu kelimeye burada, şeytan, azap, hayırsızlık günahkârlık gibi anlamlar vermişlerdir. M. Esed'e göre "rics, insanı kuşatacak olan hiçlik duygusudur. Yani, imanla ve ulvî değerlerle bağını koparmış insanlar, zaman içinde itibarsız ve onursuz bir hayata mahkûm olacaklardır.
3. Krş. Yunus 10/25.
4. Kâsımî'ye göre, meşiette (Allah'ın dilemesinde) istisna bir Kur'an üslûbudur. Bir şeyin sübûtunu ve olduğu hal üzere devamını ifade eder. Yani, Allah aksini dilemeyecektir, böyle bir istisna söz konusu olmayacaktır
5. Krş. Mâide 5/51; Tevbe 9/67.

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِّمَّا عَمِلُوا ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ
عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٢﴾ وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ ۚ إِنْ
يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَاءُ
كَمَا أَنْشَأَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آخَرِينَ ﴿١٣٣﴾
إِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَآتٍ ۙ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿١٣٤﴾
قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ
فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ ۖ إِنَّهُ
لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿١٣٥﴾ وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ
مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَٰذَا لِلَّهِ
بِزَعْمِهِمْ وَهَٰذَا لِشُرَكَائِنَا ۖ فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ
فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ
إِلَىٰ شُرَكَائِهِمْ ۗ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾ وَكَذَٰلِكَ
زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ أَوْلَادِهِمْ
شُرَكَاؤُهُمْ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ ۖ
وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا فَعَلُوهُ ۖ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾

132. Her insanın yaptığı işe göre bir derecesi vardır ve iyi bilin ki, Rabbin hiç kimsenin yaptığından habersiz değildir.

133. Ve senin Rabbin Ganiyy'dir; hiçbir şeye muhtaç değildir. O, şefkat ve merhamet sahibidir. Dilerse sizi yok eder. Sizden sonra da yerinize dilediği başka bir toplumu getirir. Nitekim sizi de başka toplumların soyundan getirmiştir.

134. Unutmayın ki, size vâdolunan hesap günü mutlaka gelecektir ve siz aslâ ona engel olamayacaksınız.

135. Ey Peygamber! De ki: "Ey (inanmayan) kavmim! Elinizden ne geliyorsa yapın. Ben de bana düşeni yapmaya devam edeceğim. Dünyada üstünlük ve şerefin, âhirette ise cennetin kimin olacağını sonunda anlayacaksınız. Şüphe yok ki, zâlimler aslâ kurtuluşa eremezler."

136. Bu zâlimler, bizim yarattığımız ekinlerden ve (deve, sığır, koyun ve keçi gibi) hayvanlardan Allah'a pay ayırırlar ve kendi saçma anlayışlarına göre, "Bu Allah'ın, bu da putlarımızındır" derler. Putlara ayırdıkları pay artarsa ondan Allah'a bir şey vermezler, fakat Allah için ayırdıkları pay çoğalırsa onları putlarına mâl ederler. Nasıl da saçma hükümler veriyorlar![1]

137. Kendilerini saptıran yandaşları,[2] onlara mallarını Allah'a ve putlara taksim ediş şekillerini hoş gösterdiği gibi, hem kendilerini helâk etmek, hem de dinlerini karıştırıp bozmak için, müşriklerin çoğuna çocuklarının öldürülmesini bile hoş göstermiştir.[3] Eğer Allah dileseydi bunları yapamazlardı.[4] Ey Peygamber! Sen onları yalan ve iftiralarıyla baş başa bırak.

---

1. Müşrik Araplar ürünlerden ve hayvanlardan bir kısmını Allah için, bir kısmını da putlar için ayırırlardı. Allah için ayırdıkları şeyleri kimsesiz çocuklara ve yoksullara harcarlardı. Putları için ayırdıklarını ise, putlara bakan hizmetçilere verirler, putlara kesilen kurbanlar için harcarlardı. Allah için ayırdıkları ürün ve hayvanlar artar veya çoğalırsa, "Allah'ın buna ihtiyacı yok" diyerek putların payına katarlardı. Fakat putların payına düşen artar veya çoğalırsa onları "Allah zengindir" diyerek Allah için ayırdıkları paya ilâve etmezlerdi. Aynı şekilde putlar için ayırdıkları paylar bir felâkete uğrar ya da yok olursa Allah'a ayırdıkları payları putların tarafına aktarırlardı. Allah için ayırdıkları şeyler telef olursa, putların payından Allah için ayırdıkları paya bir şey aktarmazlardı.
2. Âyette sözü edilen yandaşlar, şeytan tabiatlı insanlar ya da putların bakımını yapan sözde din adamları olarak açıklanmıştır. Sıfatları ne olursa olsun bunlar kendi çıkarları uğruna dinin aslâ tasvip etmeyeceği bidat ve hurafeleri din adına anlatan sapık kimselerdir. Konu, Kur'an'ın indiği dönemdeki müşrik Arapların tutumu ile ilgili olmakla beraber tarihin her dönemi ve günümüzdeki Müslümanlar açısından da önem arz etmektedir. Müşriklerin Hz. Peygambere karşı çıkmalarının bir sebebi de kendi çıkarları doğrultusunda kurup geliştirdikleri din anlayışını kaybetme korkusudur.
3. İslâm öncesi bazı Araplar kız çocuklarını kuma gömerek öldürürler, bazı erkek çocuklarını da putlara kurban etmek üzere adarlardı. Nitekim Hz. Peygamberin dedesi Abdülmuttalib'in, "Eğer on oğlum olursa birini Hübel adlı puta kurban olarak sunacağım" diye yemin ettiği ve bu yemininden, çekilen kura sonucu 100 deve kurban ederek kurtulduğu bilinmektedir. Müşrikler, çocuklarını öldürünce, bakmakla yükümlü oldukları kimseler azalacak, putlara ve onlara hizmet edenlere daha çok pay kalacaktı. Dinlerini bozup karıştırmaları ise, Hz. İbrahim'den gelen tevhit dinini bozmaları ve putperestlikle karıştırmalarıdır.
4. Allah kullarının kendi iradeleriyle yaptıkları tercihlere müdahale etmemektedir. Kurduğu düzende kulun özgür iradesi esastır. Aksi olsaydı müşrikler Allah'ın kınadığı bu kötü eylemleri yapamazlardı. O zaman da insanlar bir çeşit melek gibi olur ve yaptıklarından sorumlu olmazlardı.

وَقَالُوا هٰذِهٖٓ اَنْعَامٌ وَّحَرْثٌ حِجْرٌ لَّا يَطْعَمُهَآ اِلَّا مَنْ
نَّشَآءُ بِزَعْمِهِمْ وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُوْرُهَا وَاَنْعَامٌ
لَّا يَذْكُرُوْنَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَآءً عَلَيْهِ ۭ سَيَجْزِيْهِمْ
بِمَا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿١٣٨﴾ وَقَالُوْا مَا فِيْ بُطُوْنِ هٰذِهِ
الْاَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُوْرِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلٰٓى اَزْوَاجِنَا ۚ
وَاِنْ يَّكُنْ مَّيْتَةً فَهُمْ فِيْهِ شُرَكَآءُ ۭ سَيَجْزِيْهِمْ وَصْفَهُمْ ۭ
اِنَّهٗ حَكِيْمٌ عَلِيْمٌ ﴿١٣٩﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِيْنَ قَتَلُوْٓا اَوْلَادَهُمْ
سَفَهًۢا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّحَرَّمُوْا مَا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ افْتِرَآءً عَلَى
اللّٰهِ ۭ قَدْ ضَلُّوْا وَمَا كَانُوْا مُهْتَدِيْنَ ﴿١٤٠﴾ وَهُوَ الَّذِيْٓ اَنْشَاَ
جَنّٰتٍ مَّعْرُوْشٰتٍ وَّغَيْرَ مَعْرُوْشٰتٍ وَّالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ
مُخْتَلِفًا اُكُلُهٗ وَالزَّيْتُوْنَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَّغَيْرَ
مُتَشَابِهٍ ۭ كُلُوْا مِنْ ثَمَرِهٖٓ اِذَآ اَثْمَرَ وَاٰتُوْا حَقَّهٗ يَوْمَ
حَصَادِهٖ ۡ وَلَا تُسْرِفُوْا ۭ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ ۙ ﴿١٤١﴾
وَمِنَ الْاَنْعَامِ حَمُوْلَةً وَّفَرْشًا ۭ كُلُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ
وَلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ۭ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ۙ ﴿١٤٢﴾

138. Müşrikler (kendilerine göre bir ayırım yapar), "Şu hayvanlar ve ekinler dokunulmazdır, bunları ancak bizim istediğimiz kimseler (puthanedeki görevliler) yiyebilir. Şu hayvanlara da binilmesi yasaktır" diyerek kendi saçma anlayışlarına göre kurallar koydular.[1] Onlar, hayvanları boğazlarken Allah'ın adını da anmıyorlar. Üstelik bütün bunları Allah'ın emriymiş gibi takdim ediyor ve O'na büyük bir iftirada bulunuyorlar. Bilin ki, Allah bu iftiralarından dolayı onları yakında cezalandıracaktır.

139. Yine müşrikler, "Bu hayvanların (Bahîre ve Sâibe'nin) yavrularının etinden sadece erkeklerimiz yiyebilir, kadınlarımıza yasaktır. Eğer yavru ölü doğarsa erkekler de kadınlar da yiyebilir" derler.[2] Hayvanları böyle nitelendirmelerinden (kendilerine göre "o haramdır, bu helâldir" demelerinden) dolayı Allah onları cezalandıracaktır. Allah Hakîm'dir, onlara yaptıklarına karşılık uygun olan cezayı vermesi hikmetinin gereğidir, Alîm'dir; onların Kendisine nasıl iftira ettiklerini iyi bilir.

140. Cahillikleri ve beyinsizlikleri yüzünden çocuklarını öldürenler, Allah'ın verdiği helâl rızıkları haram kılmak suretiyle O'na iftira edenler, gerçekten zarar ve ziyana uğramışlardır. Onlar yollarını şaşırmışlar ve doğru yolu bulamamışlardır.

141. Asmalı-asmasız üzüm bağlarını, lezzetleri farklı farklı olan hurmaları, ekinleri, farklı türlerdeki zeytinleri ve narları (rengi, tadı, kokusu ve şekli farklı bütün ürünleri) yaratan O'dur. Onların her biri ürün verdikleri zaman meyvelerinden yiyin, hasat ettiğinizde fakirlerin hakkını da verin. Sakın savurganlık etmeyin, çünkü Allah savurganlık edenleri sevmez.[3]

142. Yük taşıyacak, binilecek, tüylerinden yorgan döşek yapılacak hayvanları da yaratan O'dur. Allah'ın size rızık olarak verdiği bu hayvanların etinden sütünden yiyin için. Fakat (Allah'ın helal kıldığını haram, haram kıldığını helal sayarak) şeytan tabiatlı kimselerin izinden gitmeyin. Bilin ki, şeytan (ve onun dostları) sizin apaçık düşmanınızdır.

---

1. Araplar hayvanların ve toprak ürünlerinin bir kısmını tanrı olarak gördükleri putlara ayırırlardı. Bunlardan kendileri yemez, ancak putların bakımıyla görevli olanlar ve kutsal gördükleri yerlere gelen ziyaretçiler yararlanırlardı.
2. Müşriklerin bâtıl inançlarından biri de Bahîre ve Sâibe adını verdikleri hayvanların sütleri ve yavruları ile ilgilidir. Bkz. Mâide 5/103. Bu hayvanların sütü yalnız erkeklere helâl idi, kadınlara ise yasaktı. Doğan yavruları erkek ise, onun etini yemek de sadece erkeklere mahsustu, kadınlar yiyemezdi. Eğer yavru ölü doğarsa herkes yiyebilirdi. Bu hayvanlar dişi doğururse, çoğalması için o yavrulara dokunulmazdı.
3. Yüce Allah topraktan elde edilen ürünler ve hayvanlarla ilgili müşrik Arapların icat ettikleri bidatleri eleştirdikten sonra, verilen nimetlere şükür açısından önemli iki sorumluluğa da dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki elde edilen üründen belli miktarın ihtiyaç sahiplerine verilmesidir. İkincisi ise israftan kaçınmaktır. Emek ve ürün israfı ekonominin en önemli düşmanıdır. Burada israf yasağının hangi konuda olduğu ile ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bunlar; ihtiyaç sahiplerine gereğinden fazla vermek, helal kazancı haram yolda harcamak, ürünlere putları ortak kılmak ve zekât dışı harcamalarda ölçüsüz davranmak gibi hususlardır.

ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ ۚ مِنَ الضَّاْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ ۗ
قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ
اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ ۗ نَبِّـُٔوْنِى بِعِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِيْنَ ﴿١٤٣﴾ وَمِنَ
الْاِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ ۗ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ
اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ ۗ اَمْ
كُنْتُمْ شُهَدَآءَ اِذْ وَصّٰىكُمُ اللّٰهُ بِهٰذَا ۚ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ
افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا لِّيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ اِنَّ اللّٰهَ
لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٤٤﴾ قُلْ لَّآ اَجِدُ فِى مَآ اُوْحِىَ
اِلَىَّ مُحَرَّمًا عَلٰى طَاعِمٍ يَّطْعَمُهٗٓ اِلَّآ اَنْ يَّكُوْنَ مَيْتَةً اَوْ
دَمًا مَّسْفُوْحًا اَوْ لَحْمَ خِنْزِيْرٍ فَاِنَّهٗ رِجْسٌ اَوْ فِسْقًا
اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّلَا عَادٍ فَاِنَّ
رَبَّكَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٤٥﴾ وَعَلَى الَّذِيْنَ هَادُوْا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِىْ
ظُفُرٍ ۚ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُوْمَهُمَآ
اِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُوْرُهُمَآ اَوِ الْحَوَايَآ اَوْ مَا اخْتَلَطَ
بِعَظْمٍ ۗ ذٰلِكَ جَزَيْنٰهُمْ بِبَغْيِهِمْ ۖ وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ ﴿١٤٦﴾

143. Söz konusu hayvanlar sekiz eştir (dört çifttir). Bunlardan ikisi koyun, ikisi de keçidir. Ey Peygamber! Onlara şöyle sor: "Allah bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa yavrularını mı haram kılmıştır? Eğer iddianızda samimi iseniz bana gerçek bilgiye dayalı bir haber verin."

144. Bu hayvanlardan diğer dördünün ikisi deve, ikisi de sığırdır. Yine sen onlara şöyle sor bakalım: "Allah bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa yavrularını mı haram kılmıştır? Ya da Allah böyle vasiyet etti de siz o vasiyetin şâhitleri mi olmuştunuz?[1] Söyler misiniz? Hiç bir bilgiye dayanmaksızın birtakım yalanlar uydurarak bunları Allah'a isnat eden iftiracıdan ve sonuçta insanları doğru yoldan saptırandan daha zâlim kim olabilir? Bilin ki, Allah zâlimleri (zulüm yolunu tercih ettikleri sürece) doğru yola iletmez.

145. Ey Peygamber! (Bir kısım hayvanları kendi saçma anlayışlarına göre haram kılan müşriklere) de ki: "Bana gelen vahiyler arasında; murdar olarak ölmüş hayvan eti, akmış kan, domuz eti -ki o pistir-, Allah'tan başkası adına kesildiği için yenilmesi günah olan hayvan eti dışında yenilmesi haram kılınmış bir şey görmüyorum."[2] Fakat zorda kalan kişi aşırı gitmeden, zarûret miktarı (ölmeyecek kadar) bunlardan yiyebilir. Çünkü Rabbin Gafûr'dur; zorda kalıp haram olan şeyleri yiyenleri bağışlar, hoş görür, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.[3]

146. Biz Yahudilere tırnaklı hayvanların hepsini haram kıldık. Sığır, koyun ve keçinin sırt tarafları ile bağırsaklarına ve kemiklerine bitişik olan yağları hâriç, iç yağlarını da haram kıldık. Biz onları azgınlıkları sebebiyle işte böyle cezalandırdık. Biz elbette doğru söyleriz; bütün bu anlattıklarımız doğrudur.[4]

---

1. Bu iki âyette Allah'ın muradı, hayvanlar ve hayvan bilimi ile ilgili teknik bilgi vermek değildir. Yüce Allah o günkü muhataplarının hayvan bilgisini ve kültürünü dikkate alarak bir mantık çerçevesinde yaptıkları uygulamaların ne kadar saçma olduğunu anlatmaktadır.
2. Haram kılmak Allah'ın yetkisindedir ve Allah da hayvansal gıdalarla ilgili haramlığı sözü edilen dört şeyle sınırlamıştır. İslâm dininde mübahlık asıl, haramlık istisnadır. Kat'î bir delille sabit olmadıkça bir şeyin haram olduğunu söylemek Allah'a iftira etmektir (Bkz. Nahl 16/116). İmam Muhammed eş-Şeybânî çok güzel bir ölçü koymuştur. O, haram olmasını düşündüğü, fakat haram kılacak nitelikte bir delil bulamadığı konularda "Tahrimen mekruh" tabirini kullanmıştır. O, bu kavramı kullandığı hususların haram olması gerektiğini, fakat elinde yeterli delil olmadığı için böyle bir tabir kullandığını söyler. O halde âyette ve mütevatir sünnette sabit olmadığı halde haram denilen şeyler tahrimen mekruh kabul edilmelidir. Ayrıca takva ve dindarlık adına kesin delil olmadan icat edilen haramlıklara da haram olarak itibar edilmemelidir.
3. Krş. Bakara 2/173; Mâide 5/3; Nahl 16/115. Ayrıca bkz. Kitab-ı Mukaddes, Levililer 11/1-47; Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara, İstanbul 2006, III, 165-204.
4. Âyette "Tırnak" diye tercüme ettiğimiz kelime "Zufur" dur. Arapçada hayvanların cinslerine göre tırnakları ayrı ayrı isimlendirildiğinden, âyette Yahudilere haram kılınan hayvanların tespitinde zorluk vardır. Razi'ye göre tırnaklı hayvandan maksat, tırnaklı yırtıcı kuşlar ve yırtıcı-avcı hayvanlardır. İbn Abbas ve Mücâhid'e göre, deve, deve kuşu, kaz, ördek gibi parmakları açık olmayan hayvanlardır. Dahhak'a göre yabani eşek de buna dâhildir. Kısaca "Bütün tırnaklı hayvanlar" deyimi, sığır ve küçükbaş hayvanlar hariç olmak üzere, tırnağı olan hayvanların hepsini içerir. Yahudiler, geviş getirmekle birlikte çatal/çift tırnağı bulunan hayvanların helâl ve bu iki özelliği bulunmayan hayvanların haram olduğunu söylerler.

147. Ey Peygamber! Buna rağmen eğer seni yalanlarlarsa onlara şöyle de: "Rabbiniz sonsuz rahmet sahibidir (sizi hemen cezalandırmaz). Fakat O'nun günahkâr bir topluma vereceği cezayı engellemenin de imkânı yoktur.[1]

148. Şirkte direnenler diyecekler ki: "Eğer Allah dilemiş olsaydı biz de, atalarımız da O'na ortaklar koşmaz, kendi kendimize hiçbir şeyi de haram kılmazdık." Onlardan öncekiler de peygamberleri işte böyle yalanlamışlar ve sonunda da azabımızı tatmışlardı. Ey Peygamber! Sen onlara şunu söyle: "Eğer (bu saçma görüşlerinize dair) kesin bir bilginiz varsa getirin, gösterin bize. Oysa siz bilginin değil, hayal mahsulü temelsiz şeylerin peşinden gidiyor ve hep yalanlar uyduruyorsunuz."

149. De ki: "Hakikatleri ispatlamak için en sağlam delil (hüccet), Allah'ın delilidir. Eğer O dileseydi hepinizi (zorla) hidâyete erdirirdi."[2]

150. Ey Peygamber! Yine de ki: "Allah'ın bu hayvanları haram kıldığına dair iddialarınıza tanıklık edecek şâhitlerinizi getirin de görelim." Eğer (bazı kimseler yalan yere) tanıklık edecek olurlarsa, sen sakın onların bu şâhitliklerine inanma.[3] Sen, o putları Allah'a denk tutarak âyetlerimizi yalanlayanların ve âhirete inanmayanların boş arzu ve heveslerine de sakın uyma.

151. Yine de ki: "Gelin, ben size Rabbinizin asla tartışılamayacak olan[4] isteklerini anlatayım. (Allah buyuruyor ki:) Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayın, anaya babaya iyi davranın, açlık korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin; çünkü sizin rızkınızı da onların rızkını da Biz veriyoruz. Açık ya da gizli yüz kızartıcı fiiller işlemekten uzak durun. Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın kutsal saydığı cana kıymayın.[5] Allah bunları bildirmektedir ki, aklınızı kullanıp böyle hatalara düşmeyesiniz."

فَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ ۚ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ
عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٧﴾ سَيَقُولُ الَّذِينَ اَشْرَكُوا لَوْ
شَاۤءَ اللّٰهُ مَاۤ اَشْرَكْنَا وَلَاۤ اٰبَاۤؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍ ۚ
كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتّٰى ذَاقُوا بَأْسَنَا ۗ
قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا ۗ اِنْ تَتَّبِعُونَ
اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾ قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ
الْبَالِغَةُ ۚ فَلَوْ شَاۤءَ لَهَدٰىكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿١٤٩﴾ قُلْ هَلُمَّ شُهَدَاۤءَكُمُ
الَّذِينَ يَشْهَدُونَ اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَا ۚ فَاِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ
مَعَهُمْ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاۤءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَالَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾ قُلْ تَعَالَوْا
اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا ۖ
وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا ۚ وَلَا تَقْتُلُوٓا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍ ۖ
نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ ۚ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ
مِنْهَا وَمَا بَطَنَ ۚ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا
بِالْحَقِّ ۚ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾

---

1. Hz. Peygamberi inkâr edenlerden söz edilirken bile Allah'ın rahmet ve şefkatinin sonsuz oluşunun bildirilmesi dikkat çekicidir. İnkârcıların hemen helâk olmamasının sebebi bu rahmettir. Bununla birlikte suçluları cezalandırması da zayıflar ve mazlumlar adına rahmettir.
2. Özellikle bu sûrede, "Allah dileseydi şöyle şöyle.. olmazdı" mealindeki ifadeler sıkça tekrarlanmıştır. Bunu iki türlü yorumlayabiliriz. Birincisi, daha önce de kısaca açıkladığımız gibi Allah kulun iradesinin esas olduğu bir düzen kurmuştur. Öyle olmasaydı kişinin tercih hakkı ortadan kalkmış olacağı için dünyanın bir imtihan yeri oluşunun ve insanın sorumluluğunun bir anlamı kalmazdı. İkinci yorum da şudur: Tamamının Mekkî olduğunu bildiğimiz bu sûrede müşriklerin kaderci anlayışına, yani bir önceki âyette ifade edildiği üzere "bizim bu halde olmamız Allah'ın dilemesi ile olmuştur" demelerine bir reddiyedir. Bu takdirde anlam, "Şayet sizin yaptığınız her şey Allah'ın dilemesi, yani zorlamasıyla olmuş olsaydı sizin böyle yapmanıza izin vermezdi" demek olur.
3. Mantıksız uygulamaların geçerliliği olmadığı gibi bir delili, dayanağı da olmaz. Dolayısıyla burada "şahit getirin" ifadesi ispat anlamında bir delil talebi değil, bir delil getirmenin imkânsızlığını belirtmek içindir. Birilerinin delil getirmeye kalkması ise dikkate alınmaz. Nitekim âyet bunu açıkça ifade etmektedir.
4. "Harrame" fiili burada "Dokunulmaz, tartışılmaz kıldı" anlamındadır.
5. Krş. İsrâ 17/31-33. Nefsi müdafaa, savaş hali ve mahkemenin verdiği ölüm cezasının infazı gibi öldürmeler haklı sebeplere dayandığı için istisnâ edilmiştir.

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ
اَشُدَّهٗ ۚ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ ۖ لَا نُكَلِّفُ
نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا ۖ وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى ۖ وَبِعَهْدِ
اللّٰهِ اَوْفُوا ۚ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ۙ ﴿١٥٢﴾
وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ ۚ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ
فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهٖ ۚ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ
﴿١٥٣﴾ ثُمَّ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي اَحْسَنَ
وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ
يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٤﴾ وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ ۚ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا
لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۙ ﴿١٥٥﴾ اَنْ تَقُولُوا اِنَّمَا اُنْزِلَ الْكِتَابُ
عَلٰى طَآئِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا ۪ وَاِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ ۙ ﴿١٥٦﴾
اَوْ تَقُولُوا لَوْ اَنَّا اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا اَهْدٰى
مِنْهُمْ ۚ فَقَدْ جَآءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ ۚ فَمَنْ اَظْلَمُ
مِمَّنْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَصَدَفَ عَنْهَا ۗ سَنَجْزِي الَّذِينَ
يَصْدِفُونَ عَنْ اٰيَاتِنَا سُوٓءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾

152. "Rüşt çağına gelinceye kadar yetimin malına dokunmayın. Fakat onun yararına olacak şekilde güzel tasarruflarda bulunabilirsiniz. Ölçüde ve tartıda doğruluktan ayrılmayın. (Şayet kasıtsız olarak ölçü ve tartıda bir kusurunuz olursa) bilin ki, Biz insanı gücünün yetmeyeceği bir şey ile yükümlü tutmayız. (Hakemlik, şahitlik vb. hususlarda) bir söz söylediğinizde akrabanız bile olsa mutlaka adaleti gözetin; doğruyu söyleyin. Allah'a (ve diğer insanlara) verdiğiniz sözleri yerine getirin. İşte Allah öğüt alıp düşünesiniz diye bunları size bildirmektedir."[1]

153. Biliniz ki, Benim dosdoğru yolum işte budur, size bu yoldan yürümek düşer. Sizi bu yoldan ayıracak başka yollara sapmayın. Allah, emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranmanız için işte size bunları bildirmektedir.

154. Nitekim Biz, emirlerimizi en güzel şekilde uygulayanlara nimetimizi tamamlamak ve her şeyi ayrıntılı olarak açıklamak, hidayet ve rahmet[2] olmak üzere, Musa'ya Tevrat'ı[3] verdik ki, böylece İsrailoğulları bir gün Rablerine kavuşacakları inancının gereğine göre yaşasınlar.[4]

155. İndirdiğimiz bu Kur'an da kutlu, yüce bir kitaptır. Artık ona uyun. Allah'ın rahmet ve şefkatine erişebilmeniz için O'nun emir ve yasakları konusunda sorumluluk sahibi, duyarlı ve bilinçli olun.

156. Bu Kitap siz; "Bizden önceki iki topluma (Yahudi ve Hıristiyanlara) kitaplar indirildi, biz o kitapları okuyup anlamıyorduk",

157. Ya da: "Bize kitap indirilseydi, biz onlardan daha imanlı ve ahlâklı bir toplum olurduk" demeyesiniz (böyle diyecek bir mazeretiniz kalmasın) diye gelmiştir. İşte şimdi size de Rabbinizden açık bir delil, bir hidayet ve rahmet kaynağı geldi.[5] Artık bundan sonra Allah'ın âyetlerini yalanlayıp yüz çeviren ve onlardan halkı uzaklaştıranlardan daha zalim kim olabilir? Âyetlerimizden yüz çevirip, insanları onlardan uzaklaştıranları Biz, bu davranışlarından dolayı müthiş bir azapla cezalandıracağız.

---

1. Krş. Nisâ 4/6, 135; İsrâ 17/35, 151-153. Âyetlerde bildirilen emir ve yasakların sayısı onu bulmaktadır. Hz. Musa'nın Sina Dağı'nda aldığı on emir ile bu on ilâhî emir arasında oldukça benzerlikler olmakla birlikte bazı farklar da vardır. Mukayese için bkz. Kitâb-ı Mukaddes, Çıkış, 20/1-17; Tesniye, 5/6-21
2. Buradaki hidayet ve rahmet ifadesi, insanları dünya ve âhirette mutlu edecek ilkeler olarak anlaşılmalıdır.
3. Lafzen, "Kitabı." Kur'an'da açık bir şekilde Hz. Musa'ya Tevrat'ın verildiği geçmez. Fakat burada kitaptan kastedilen şeyin Tevrat olduğu bellidir.
4. Yukarıda sayılanlarla Tevrat'taki on emrin benzerliğinden söz edilmişti. Ayrıca 91. âyette de açıklandığı üzere Mekkeli müşriklerin, Tevrat'tan haberleri vardı ve onun vahiy ürünü olduğunu biliyorlardı. Yüce Allah onların zihinlerinde mevcut Tevrat bilgilerini kullanarak Hz. Peygambere gelen Kur'an'ın da bir vahiy ürünü olduğunu hatırlatmaktadır. İsrailoğulları âhirete inanıyorlardı. Fakat zamanla bu inanca göre yaşamayı terk ettiler. "Rablerine kavuşacakları inancının gereğine göre" ifadesiyle, bu inanca uygun olarak yaşamak kastedilmektedir ve bu aynı zamanda müşrikler için de bir uyarıdır.
5. Âyetteki bu ifadeler, müşriklerin Tevrat ve İncil'le ilgili bilgileri olduğunun bir delilidir. Çünkü "önceki iki topluma indirilen iki kitap" ifadesi bunu çok açık bir şekilde göstermektedir. Müşrikler o kitapları tanımakla birlikte dillerinin farklı olması sebebiyle içindekileri anlayamadıklarını söyleyerek mazeret üretiyorlardı. Yüce Allah müşriklerin bir mazereti kalmasın diye Kur'an'ı indirdiğini beyan etmektedir.

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّآ اَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ اَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ
اٰيَاتِ رَبِّكَ ؕ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا اِيمَانُهَا لَمْ
تَكُنْ اٰمَنَتْ مِنْ قَبْلُ اَوْ كَسَبَتْ فِيٓ اِيمَانِهَا خَيْرًا ؕ قُلِ انْتَظِرُوٓا
اِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾ اِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ
مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ ؕ اِنَّمَآ اَمْرُهُمْ اِلَى اللّٰهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ
﴿١٥٩﴾ مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ اَمْثَالِهَا ۚ وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ
فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾ قُلْ اِنَّنِي هَدٰىنِي رَبِّيٓ
اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۛ دِينًا قِيَمًا مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا ۚ وَمَا كَانَ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ ﴿١٦١﴾ قُلْ اِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّٰهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ۙ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ ۚ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ
﴿١٦٣﴾ قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ ۚ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ
نَفْسٍ اِلَّا عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ۚ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿١٦٤﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ
خَلَآئِفَ الْاَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ
فِي مَآ اٰتٰىكُمْ ؕ اِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ ۖ وَاِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٥﴾

158. (Bu insanlar imana gelmek için daha ne bekliyorlar?!) Onlar kendilerine meleklerin gelmesini ya da Rabbinin (bizzat) gelip görünmesini yahut Rabbinin o yok edici azabının[1] gelmesini mi bekliyorlar? Fakat Rabbinin o yok edici azabının geldiği gün, daha önce iman etmemiş veya iman edip de hayırlı bir iş yapmamış olan kimseye, o anda iman etmesi bir fayda vermeyecektir. Ey peygamber! Sen onlara de ki: "Siz bekleyin bakalım, biz de (sizin başınıza gelecekleri) bekliyoruz."

159. Ey Peygamber! Şu, dinlerini parça parça edenler/dinlerini terk edenler[2] ve çeşitli fırkalara ayrılanlar var ya, senin onlarla hiçbir ilişiğin olamaz. Onların işi Allah'a kalmıştır. Sonunda Allah onlara yaptıklarını teker teker bildirecektir.

160. Kim bir iyilik yaparsa, o kişiye yaptığı iyiliğin on(larca) katı mükâfat vardır. Kim de bir kötülük yaparsa, o kişiye sadece yaptığı kötülüğe denk bir ceza verilir ve hiç kimseye haksızlık edilmez.

161. Ey Peygamber! De ki: "Rabbim beni dosdoğru bir yola; İbrahim'in doğru ve şirkten arınmış tevhit dinine yöneltti. Bilin ki, İbrahim hiçbir zaman Allah'a ortak koşanlardan olmadı."[3]

162. Yine de ki: "Benim namazım niyazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabbi olan Allah içindir."

163. "O'nun hiçbir ortağı yoktur. Ben böyle inanmak ve böyle yapmakla emrolundum ve ben (sizin aranızda) Allah'a teslim olanların; Müslümanların öncüsüyüm."[4]

164. De ki: "Allah her şeyin Rabbi iken, ben başka bir Rab mi arayayım?[5] Herkesin yaptığı kendisine aittir. Hiçbir günahkâr, bir başkasının günahını yüklenmez. Sonunda hesap vermek üzere döneceğiniz yer Rabbinizin huzurudur. O size, anlaşmazlığa düştüğünüz şeyleri bir bir haber verecektir."

165. O Allah, sizi yeryüzünün halifeleri; ona sahip çıkacak, onu imar edecek mirasçıları kılmış[6] ve bazılarınıza, diğerlerine göre bir takım üstünlükler vermiştir; verdiği bütün nimetler sizi sınamak içindir. Unutma ki, senin Rabbin (verdiği nimetleri) inkâr edenleri süratle cezalandırır. Bununla birlikte O Gafûr'dur; tevbe edenlerin günahlarını daima bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

---

1. Lafzen, "Rabbinin âyetlerinin gelmesi."
2. Âyetteki "Dinlerini terk edenler" anlamı, "Ferrakû" (tefrika çıkardılar) kelimesinin Hamza ve Kisâî tarafından "Fârakû" şeklinde okunması sebebiyle verilmiştir. Âyette müşrikler, Yahudi ve Hıristiyanların kastedildiğine dair farklı görüşler olsa da ağırlıklı görüş müşriklerdir. Din anlayışı yönünden müşriklerin tamamı uyum içinde değildi. Kimi putları, kimi cinleri Allah'a ortak koşuyor, bazısı şeytana, bazısı da iyilik ve kötülük tanrısı diye iki tanrıya tapıyordu. Ürün ve hayvanlar üzerindeki uygulama örneklerinde görüldüğü üzere dini yaşantıları da inançlarından farksızdı. Bu âyet, aynı duruma düşmemeleri konusunda müminler için ciddi bir uyarıdır.
3. Krş. bu sûrenin 79. Âyeti
4. Krş. Zümer 39/12.
5. Krş. bu sûrenin 14. âyeti.
6. Krş. A'râf 7/128; Enbiyâ 21/105; Nûr 24/55.

سُورَةُ الْأَعْرَافِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ مِائَتَانِ وَسِتُّ اٰيَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓصٓ ① كِتَابٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ
لِتُنْذِرَ بِهٖ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ ② اِتَّبِعُوا مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ
وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَٓاءَ ۭ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ③ وَكَمْ مِنْ
قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا فَجَٓاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا اَوْ هُمْ قَٓائِلُونَ ④ فَمَا
كَانَ دَعْوٰيهُمْ اِذْ جَٓاءَهُمْ بَأْسُنَٓا اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ⑤
فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذِينَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَلِينَ ⑥ فَلَنَقُصَّنَّ
عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَٓائِبِينَ ⑦ وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذِ ۨ الْحَقُّ ۚ فَمَنْ ثَقُلَتْ
مَوَازِينُهٗ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ⑧ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهٗ فَاُولٰٓئِكَ
الَّذِينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَظْلِمُونَ ⑨ وَلَقَدْ
مَكَّنَّاكُمْ فِي الْاَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ ۭ قَلِيلًا مَا
تَشْكُرُونَ ⑩ وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ
اسْجُدُوا لِاٰدَمَ ۡ فَسَجَدُٓوا اِلَّٓا اِبْلِيسَ ۭ لَمْ يَكُنْ مِنَ السّٰجِدِينَ ⑪

7
Â'RÂF SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 206 âyettir. Adını 46 ve 48. âyetlerde geçen A'râf kelimesinden almıştır. Bu kelime, tepecikler, yüksek yerler ve surlar anlamına gelmektedir.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Elif Lâm Mîm Sâd[1]

2. Bu Kur'an, insanları uyarman ve müminlere öğüt vermen için sana indirilen bir Kitaptır. Öyleyse bundan dolayı (onu tebliğ ettiğinde müşriklerin yalanlayacağı ve sana zarar vereceği endişesiyle) kalbin daralmasın.

3. Ey insanlar! Size Rabbinizden indirilen kitaba uyun, Allah'ı bırakıp şeytan tabiatlı liderlere uymayın. Fakat siz hiç söz dinlemiyorsunuz.

4. Oysa Biz nice beldelerin söz dinlemeyen isyancı halklarını helâk ettik; azabımız onları geceleyin veya öğle uykusunda[2] iken yakalayıvermiştir.

5. Azabımız gelip yakalayınca onlar, "Rabbimiz! Biz gerçekten zâlim kimseler idik (bu cezayı hak etmiştik)" diye acı bir itiraftan başka bir şey yapamazlar.

6. Andolsun ki, Biz kıyamet günü, kendilerine peygamber gönderilen insanlara ("O peygamberlere ne cevap verdiniz?") ve onlara gönderilen peygamberlere de ("Bunlar sizi dinledi mi?" diye) mutlaka soracağız.

7. Ve o zaman Biz bu insanların yapıp ettiklerini delilleriyle kendilerine bir bir anlatacağız. Çünkü Biz onların yaptıklarının hiçbirinden habersiz değiliz.

8. O gün, günah ve sevapların ölçülüp tartılması tam bir adaletle gerçekleştirilecektir. Terazide iyilikleri ağır gelenler kurtuluşa ereceklerdir.[3]

9. İyilikleri (günahlarından) hafif gelenler ise, âyetlerimize şiddetle karşı geldikleri için kendilerini hüsrana sürüklemişlerdir.[4]

10. Andolsun ki, Biz sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada geçiminizi sağlayacak imkânlar, sebepler yarattık. Fakat siz hiç şükretmiyorsunuz.

11. Unutmayın ki, Biz sizi (ilk olarak sudan ve topraktan) yarattık, sonra sizi insan şekline soktuk. Ardından da meleklere, "Âdem'e secde edin" dedik. Bunun üzerine İblis hariç hepsi secde etti. Secde etmeyen sadece İblis oldu.[5]

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.
2. Araplar öğleden sonra belli bir süre evlerine çekilir, soyunup dökünür (bkz. Nûr 24/58), uyur ve istirahat ederlerdi. Kaylûle denen bu zaman dilimi örfen gece hayatı gibidir. Allah, azabın ansızın geldiğini ifade etmek için insanların gece ve gündüz uykuda oldukları zaman dilimini zikretmiştir.
3. Ölçme ve tartma işinin nasıl gerçekleşeceği konusunda farklı görüşler vardır. Mücâhit, A'meş, Dahhâk gibi müfessirlerden bazıları bunun temsili bir ifade olduğunu, bundan maksadın insanların o gün adaletle yargılanmaları olduğunu söylerler. Aslolan âhirette hesaba çekileceğimize inanmaktır. O günkü ölçü ve tartının mahiyetini Allah bilir.
4. Krş. Mü'minûn 23/102-103; Kâria 101/6-9.
5. Krş. Bakara 2/34 ve ilgili not.

قَالَ مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَ ؕ قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ ۚ خَلَقْتَنِيْ مِنْ
نَّارٍ وَّخَلَقْتَهٗ مِنْ طِيْنٍ ﴿١٢﴾ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُوْنُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ
فِيْهَا فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصّٰغِرِيْنَ ﴿١٣﴾ قَالَ اَنْظِرْنِيْۤ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ
﴿١٤﴾ قَالَ اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِيْنَ ﴿١٥﴾ قَالَ فَبِمَاۤ اَغْوَيْتَنِيْ لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ
صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيْمَ ۙ﴿١٦﴾ ثُمَّ لَاٰتِيَنَّهُمْ مِّنْۢ بَيْنِ اَيْدِيْهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ
اَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَآئِلِهِمْ ؕ وَلَا تَجِدُ اَكْثَرَهُمْ شٰكِرِيْنَ ﴿١٧﴾ قَالَ
اخْرُجْ مِنْهَا مَذْءُوْمًا مَّدْحُوْرًا ؕ لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ
اَجْمَعِيْنَ ﴿١٨﴾ وَيٰۤاٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ
شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُوْنَا مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٩﴾ فَوَسْوَسَ
لَهُمَا الشَّيْطٰنُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وٗرِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْاٰتِهِمَا وَقَالَ مَا
نَهٰىكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ اِلَّاۤ اَنْ تَكُوْنَا مَلَكَيْنِ اَوْ تَكُوْنَا
مِنَ الْخٰلِدِيْنَ ﴿٢٠﴾ وَقَاسَمَهُمَاۤ اِنِّيْ لَكُمَا لَمِنَ النّٰصِحِيْنَ ۙ﴿٢١﴾ فَدَلّٰىهُمَا
بِغُرُوْرٍ ۚ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفٰنِ
عَلَيْهِمَا مِنْ وَّرَقِ الْجَنَّةِ ؕ وَنَادٰىهُمَا رَبُّهُمَاۤ اَلَمْ اَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا
الشَّجَرَةِ وَاَقُلْ لَّكُمَاۤ اِنَّ الشَّيْطٰنَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿٢٢﴾

12. Allah ona, "Ben emrettiğim halde seni Âdem'e secde etmekten alıkoyan nedir?" diye sordu. İblis, "Ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten, onu ise topraktan yarattın" cevabını verdi.[1]

13. Allah, "O halde in oradan! Büyüklenmek senin haddin değildir. Çık git huzurumdan, artık sen aşağılık birisin" buyurdu.

14. İblis de, "Öyleyse bana, kıyamete kadar süre ver" dedi.

15. Allah, "Peki, sana istediğin bu süre verilmiştir" buyurdu.

16. Bunun üzerine İblis şöyle dedi: "Sen beni Âdem yüzünden nasıl azdırdıysan, yemin olsun ki, ben de Âdemoğullarına karşı Senin gösterdiğin doğru yolun üzerinde pusuya yatıp bekleyeceğim."

17. "Sonra da onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım (altlarından girip üstlerinden çıkacağım)[2] ve Sen de göreceksin ki, onların çoğu Sana şükretmeyecek."

18. Allah, "Çık oradan alçak, rezil! Ben de yemin ediyorum ki, cehennemi tamamen sizlerle ve size uyanlarla dolduracağım" dedi.

19. Allah Âdem'e yönelip, "Ey Âdem!" dedi. "Sen ve eşin şu bahçeye yerleşin, istediğiniz gibi yiyin için. Fakat şu ağaca sakın yaklaşmayın. Aksi takdirde kendinize zulmetmiş olursunuz."

20. Bunun üzerine şeytan, onlara gizli olan edep yerlerini açmaları için vesvese verdi. Onlara, "Rabbinizin size şu ağaca yaklaşmanızı yasaklamasının tek sebebi, sizin melekler gibi olmanızı ya da sonsuza kadar yaşamanızı istememesidir" dedi.

21. Onlara İblis, "Ben sadece iyiliğiniz için size öğüt veriyorum" diye yeminler etti.

22. Sonunda onları aldattı. Onlar o ağacın meyvesinden tadınca, edep yerlerinin açıkta kaldığını fark ettiler ve hemen bahçedeki ağaç yapraklarıyla oralarını örtmeye başladılar.[3] Rableri onlara şöyle seslendi: "Ben sizin bu ağaca yaklaşmanızı yasaklamamış ve şeytanın sizin apaçık düşmanınız olduğunu söylememiş miydim?"[4]

---

1. Krş. İsrâ 17/61. Bu âyetlerden İblisin melekler sınıfına mensup olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Kehf 18/50. âyette İblisin cinlerden olduğu bildirilmektedir. Sâffât 37/158. âyette cinler, melekler anlamına gelmektedir. Nâs 114/6. âyette geçen cinler ile de şeytanlar kastedilmektedir.
2. Türkçede birisini ikna etmek ya da kandırmakla ilgili bu ifade kullanılır.
3. Krş. Bakara 2/35. âyetle ilgili not. M. A. el-Câbirî âyetle ilgili şu yorumu yapmıştır: "Burada fiziksel çıplaklık, insan nefsinin Eflatun'dan beri kadim düşünürlerin taksimine göre üç unsurdan, yani şehvet, öfke ve akıl gücünden mürekkep doğasının açığa çıkmasını simgelemektedir. Çıplaklığa sebep olan şehvet gücünün akıl gücüne baskın çıkması şeytanın ayartması olarak ifade edilmiştir. Kıssanın yapısı hemen bütün dinlerde aynıdır. Yunan felsefesi ve ondan neş'et eden ve hakiki/ilâhî bilgiyi dindeki ibadet ve takvanın yerine koyan İbn Sina-Farabi felsefesinde ve yine Yunan felsefesinden neş'et eden Gnostisizim ve tasavvuf gibi akımlarda ve felsefî geleneklerde de benzer anlatımlar söz konusudur."
4. Krş. Tâhâ 20/121.

قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَآ اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ
مِنَ الْخَاسِرِيْنَ ﴿٢٣﴾ قَالَ اهْبِطُوْا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۚ وَلَكُمْ
فِى الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَّمَتَاعٌ اِلٰى حِيْنٍ ﴿٢٤﴾ قَالَ فِيْهَا تَحْيَوْنَ
وَفِيْهَا تَمُوْتُوْنَ وَمِنْهَا تُخْرَجُوْنَ ﴿٢٥﴾ يٰبَنِىْٓ اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا
عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُّوَارِىْ سَوْاٰتِكُمْ وَرِيْشًا ۗ وَلِبَاسُ التَّقْوٰى ذٰلِكَ
خَيْرٌ ۗ ذٰلِكَ مِنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُوْنَ ﴿٢٦﴾ يٰبَنِىْٓ اٰدَمَ
لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطٰنُ كَمَآ اَخْرَجَ اَبَوَيْكُمْ مِّنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ
عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْاٰتِهِمَا ۗ اِنَّهٗ يَرٰىكُمْ هُوَ وَقَبِيْلُهٗ
مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ ۗ اِنَّا جَعَلْنَا الشَّيٰطِيْنَ اَوْلِيَآءَ لِلَّذِيْنَ لَا
يُؤْمِنُوْنَ ﴿٢٧﴾ وَاِذَا فَعَلُوْا فَاحِشَةً قَالُوْا وَجَدْنَا عَلَيْهَآ اٰبَآءَنَا وَاللّٰهُ
اَمَرَنَا بِهَا ۗ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ ۗ اَتَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ مَا
لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٢٨﴾ قُلْ اَمَرَ رَبِّىْ بِالْقِسْطِ ۖ وَاَقِيْمُوْا وُجُوْهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ
مَسْجِدٍ وَّادْعُوْهُ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۗ كَمَا بَدَاَكُمْ تَعُوْدُوْنَ ۗ
﴿٢٩﴾ فَرِيْقًا هَدٰى وَفَرِيْقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلٰلَةُ ۗ اِنَّهُمُ اتَّخَذُوا
الشَّيٰطِيْنَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَيَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿٣٠﴾

23. Âdem ve eşi, "Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer Sen bizi bağışlamaz, esirgeyip bize acımazsan, hiç şüphesiz hüsrana uğrarız" dediler.[1]

24. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: "(Bundan böyle hayat kavgası, geçim derdi için) birbirinize düşman olarak o bahçeden çıkın gidin.[2] Yeryüzünde size, belli bir süre yerleşme ve oradaki nimetlerden faydalanma imkânları verilmiştir."

25. "Siz orada yaşayacak, orada ölecek ve yine diriltilerek (kıyamet günü) oradan çıkarılacaksınız."

26. Ey Âdemoğulları! Biz, size hem edep yerlerinizi örtecek, hem de sizi güzel gösterecek süslü elbiseler yapmayı öğrettik. Fakat bilin ki, takvâ elbisesini giymek; Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumluluk sahibi, duyarlı ve bilinçli olmak var ya, işte o hepsinden daha hayırlıdır. İşte bu da Allah'ın kullarına olan lütuf ve nimetini gösteren delillerindendir. İnsanlar bütün bunları düşünüp ibret almalıdırlar.

27. Ey Âdemoğulları! Sakın şeytan, ana ve babanızın (Âdem ile Havva'nın) edep yerlerini açmaları için giysilerini soyarak onları cennetten çıkardığı gibi, sizi de aldatıp başınıza bir dert açmasın. Çünkü şeytan ve onun yandaşları sizi zayıf bir yönünüzden yakalarlar. Bilin ki, Biz şeytanları, inanmayanların yakın dost ve yardımcıları yaptık.

28. Bunun içindir ki, inanmayan o insanlar Kâbe'yi çıplak tavaf ettikleri[3] zaman, "Biz atalarımızdan böyle gördük, zaten Allah da bize böyle emretmiştir" derler. Resûlüm! Sen onlara de ki: "Allah çirkin işleri emretmez. Bilmediğiniz, aslı esası olmayan şeyleri Allah'a mı isnat ediyorsunuz?"[4]

29. Yine de ki: "Rabbim bana her zaman tevhit inancına bağlı olmayı[5] emretmiştir. Siz de ibadetinizi yalnız O'nun için yapın, gerçek dinin O'nun dini olduğu bilinciyle O'na yürekten yalvarın yakarın. Bilin ki, Allah ilk defa sizi nasıl yarattıysa sonunda (tekrar diriltilip) hesap vermek üzere yine O'na döneceksiniz."

30. Allah insanların bir kısmını doğru yola ulaştırdı. Bir kısmı da sapkınlığı hak etmiştir. Çünkü onlar Allah'ı bırakıp şeytanı dost edindiler. Üstelik kendilerinin doğru yolda olduğunu zannetmektedirler.

---

1. Âyette Hz. Âdem ve eşinin birlikte hatalarını itiraf edip Rablerinden af diledikleri belirtilmiştir. Bu da iradesine hâkim olamayarak günah işleme durumunda olan insanoğlu için önemli bir mesajdır.
2. Krş. Bakara 2/35-38; Tâhâ 20/115-123.
3. Lafzen, "Kötü ve çirkin bir iş yaptıkları."
4. Âyette "Çirkin bir iş" diye çevirdiğimiz "Fahşâ" kelimesi zina, livâta, cimrilik vb. yüz kızartıcı ve tiksindirici işler anlamına geldiği gibi, yine hayâsızca bir iş olan çıplak olarak Kâbe'yi tavaf etmeyi de içerir. Âyette kelime genel anlamda kullanılmakla birlikte, Taberî bunu Kâbe'nin çıplak olarak tavaf edilmesi şeklinde açıklamıştır. Cahiliye döneminde müşrik Araplar Kâbe'yi çıplak olarak tavaf ederlerken, "Biz anamızdan doğduğumuz gibi bu ibadeti ifa ediyoruz, biz atalarımızdan böyle gördük" diyorlardı. Mücahid, o dönemde tavaf ederken kadınların da sadece avret yerlerini örttüklerini nakleder.
5. Lafzen, "Adaletli olmayı."

يَا بَنِيٓ اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَّكُلُوا وَاشْرَبُوا
وَلَا تُسْرِفُوا ۚ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ ۝٣١ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِيْنَةَ اللّٰهِ
الَّتِيْٓ اَخْرَجَ لِعِبَادِهٖ وَالطَّيِّبٰتِ مِنَ الرِّزْقِ ۭ قُلْ هِيَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ
لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ۝٣٢ قُلْ اِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا
وَمَا بَطَنَ وَالْاِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَاَنْ تُشْرِكُوْا بِاللّٰهِ مَا لَمْ
يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطٰنًا وَّاَنْ تَقُوْلُوْا عَلَي اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ۝٣٣ وَلِكُلِّ
اُمَّةٍ اَجَلٌ ۚ فَاِذَا جَاۗءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ
۝٣٤ يَا بَنِيٓ اٰدَمَ اِمَّا يَاْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّوْنَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِيْ ۙ
فَمَنِ اتَّقٰى وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ۝٣٥
وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَاسْتَكْبَرُوْا عَنْهَآ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ
هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ۝٣٦ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَي اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ
كَذَّبَ بِاٰيٰتِهٖ ۭ اُولٰۗىِٕكَ يَنَالُهُمْ نَصِيْبُهُمْ مِّنَ الْكِتٰبِ ۭ حَتّٰٓى اِذَا
جَاۗءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ ۙ قَالُوْٓا اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ
اللّٰهِ ۭ قَالُوْا ضَلُّوْا عَنَّا وَشَهِدُوْا عَلٰٓي اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوْا كٰفِرِيْنَ ۝٣٧

31. Ey Âdemoğulları! Kâbe'yi tavaf edeceğiniz her vakit[1] elbiselerinizi giyinin, edep yerlerinizi örtün. (Hac esnasında daha çok sevap kazanmak için yememezlik etmeyin) yiyin için, fakat savurganlık etmeyin.[2] Çünkü Allah savurganlık edenleri sevmez.

32. Resûlüm! Sen onlara de ki: "Allah'ın kulları için yaratmış olduğu giysileri, temiz ve helâl yiyecekleri kim haram kılabilir?" Yine de ki: "Bütün bunlar bu dünyada müminlerin hakkıdır. Kıyamet gününde ise yalnız onlara verilecektir." İşte Biz âyetlerimizi böyle ayrıntılı olarak açıklıyoruz; fakat bunu anlayacak olanlar, bilgi sahibi kimselerdir.[3]

33. Ey Peygamber! Onlara yine şöyle söyle: "Benim Rabbimin haram kıldığı hususlar sadece şunlardır: Gizli ve açık işlenen yüz kızartıcı çirkin işler, her türlü kötülük, hak hukuk tanımadan başkasının malına canına tecavüz etmek, kendilerine tapınılacağına dair Allah'ın hiçbir delil indirmediği şeyleri O'na ortak koşmak ve (kendi kendinize haramlar icat ederek) hakkında bilgi sahibi olmadığınız yalan yanlış şeyleri Allah'a isnat etmek."

34. (Bu yasaklara kulak asmayan müşrikler şunu bilsinler ki) her milletin bir eceli vardır. Ecelleri geldiğinde, onu ne bir an geciktirebilirler ne de öne alabilirler.

35. Ey Âdemoğulları! Size içinizden Benim âyetlerimi anlatan elçiler geldiği zaman, kim Benim emir ve yasaklarım konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranır ve kendini düzeltirse bilsin ki, onlar için bir korku yoktur ve onlar hiç üzülmeyeceklerdir.

36. Fakat âyetlerimizi yalanlayan ve onları küçümseyerek büyüklük taslayan kimseler de bilsinler ki, onlar cehennemliktirler ve orada asırlarca kalacaklardır.

37. (Söyler misiniz,) uydurdukları yalanları Allah'a isnat eden iftiracılardan veya O'nun âyetlerini yalanlayanlardan daha zâlim kim olabilir? Böyle kimseler, kendileri için dünyada takdir edilmiş olan belli bir ömür süreceklerdir.[4] Nihayet ölüm meleklerimiz[5] gelip onların canlarını alırken, "Sizin Allah'ı bırakıp da tapındığınız şeyler hani nerede?" diyecekler; onlar da (çaresizlik içinde), "Bizi bırakıp gittiler" diyerek kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerine şahitlik yapacaklar, küfürlerini itiraf edeceklerdir.

---

1. Lafzen, "Her mescide gireceğiniz zaman."
2. Müşrik Araplar, cahiliye âdetine göre Kâbe'yi çıplak olarak tavaf ederlerdi. "Biz gündelik elbise ile Kâbe'yi tavaf etmeyiz, elbiselerimizden soyunduğumuz gibi, günahlarımızdan da arınıyoruz" derlerdi. Ayrıca hac esnasında kuru azık dışında bir şey yemezlerdi. Böylece haccın daha makbul olacağını düşünürlerdi.
3. 31 ve 32. âyetlerde geçen "Zînet" kelimesi elbise anlamına gelmekle beraber, her türlü süs ve takı çeşitleri, insanı güzel gösteren her şey anlamına da gelir. Şu bir gerçek ki, giyinmek insanı güzel gösterir. 26. âyette elbise sözcüğü "Rîş" olarak nitelenmiştir. Diğer taraftan yiyecekler için kullanılan "Tayyibât" sözcüğü de temiz ve kaliteli anlamına gelir. Yüce Allah müşriklerin uygulamasının aksine müminlerin yiyecek ve giyeceklerden her zaman en güzeline layık olduğunu ifade etmektedir.
4. Lafzen, "Onlar kitaptan nasiplerine ulaşacaklardır." Âyetteki "Kitap" ifadesi rızık, amel ve ömür gibi hususların gerçekleşmesine dair Allah'ın varlık âlemine koyduğu yasalar demektir. Dolayısıyla müşriklere hemen azap indirilmeyecek, bir süre mühlet tanınacak, onlar dünyalık nasiplerini elde ederek bir müddet ömür süreceklerdir.
5. Krş. En'âm 6/61.

قَالَ ادْخُلُوا فِيٓ أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ
فِي النَّارِ ۖ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا ادَّارَكُوا
فِيهَا جَمِيعًا ۙ قَالَتْ أُخْرٰىهُمْ لِأُولٰىهُمْ رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ أَضَلُّونَا
فَـَٔاتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ ۖ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلٰكِنْ
لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ وَقَالَتْ أُولٰىهُمْ لِأُخْرٰىهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ
عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّ
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِـَٔايَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ
السَّمَآءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتّٰى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ ۚ
وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ
غَوَاشٍ ۚ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَآ ۖ أُولٰٓئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ
هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ ۚ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدٰىنَا لِهٰذَا وَمَا
كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَآ أَنْ هَدٰىنَا اللّٰهُ ۖ لَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ ۖ
وَنُودُوٓا أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

38. O gün Allah o müşriklere, "Sizden önce gelip geçen ve ateşte yanacak olan cin ve insan topluluklarına siz de katılın bakalım" diyecek ve her topluluk cehenneme girdiğinde yoldaşına lânet edecektir. Nihayet hepsi cehenneme dolunca sonradan girenler önce giren liderlerini göstererek, "Rabbimiz! Bizi yoldan çıkaranlar işte bunlardır, onların azabını ikiye katla" diyecekler, Allah da şöyle buyuracaktır: "Her birinin azabı iki kattır,[1] fakat siz bilmiyorsunuz."

39. Öncekiler de sonrakilere, "Sizin bizden ne üstünlüğünüz, ne farkınız var ki?! Siz de yaptıklarınızdan dolayı hak ettiğiniz azabı çekin" diyecekler.

40. Evet, âyetlerimizi yalanlayıp onları küçümseyerek büyüklük taslayan kimseler için göğün kapıları açılmaz.[2] Ve onlar deve iğne deliğinden geçmedikçe cennete giremezler.[3] İşte biz küfür suçu işleyenleri böyle cezalandırırız.

41. Onların altlarındaki yatak da üstlerindeki örtüler de cehennem ateşindendir. İşte biz küfürde direnen müşrikleri böyle cezalandırırız.

42. İman edip yararlı işler yapanlara gelince -ki Biz kimseyi yapamayacağı bir şeyle yükümlü tutmayız[4]-, işte onlar cennetliktirler ve orada sürekli kalacaklardır.

43. Biz cennette onların kalplerinden kin ve nefreti söküp atarız.[5] Alt taraflarından ırmaklar akarken, onlar mutluluk içinde şöyle dua ederler: "Hamdolsun bizi bu nimetlere kavuşturan Allah'a! Eğer O bize hidayeti lütfetmemiş olsaydı, biz doğru yolu bulup bu nimetlere eremezdik. Rabbimizin elçileri bize gerçekten de doğruyu söylemişler." Bu sırada onlara şöyle seslenilecek: "Yaptığınız güzel işlerden dolayı size vâdolunan cennet işte budur."

1. Herkesin azabının iki kat olması; öncekilerin (önderlerin) küfürleri ve insanları saptırmaları, sonrakilerin de küfürleri ve öncekileri körü körüne taklit etmeleri sebebiyledir. Krş. Ahzâb 33/68.
2. Yani onların amelleri kabul olunmayacak ve inanan kimselerin amelleri gibi Allah katına yükseltilmeyecektir (Bkz. Fâtır 35/10). Dua ve istekleri de kabul edilmeyecektir. Onlara göklerden bir hayır ve iyilik kapısı açılmayacaktır. İyi insanların ruhlarının göğe yükseldiğine dair inanç semâvî dinlerde yaygındır. Buna göre onların ruhları öldükten sonra göğe ulaşamayacak, ilâhî nimetlerden yaralanamayacaktır. İbn Cüreyc, "onların ne ruhları için ne de amelleri için gök kapıları açılmayacaktır" şeklinde kapsamlı bir yorum yapmıştır.
3. Âyette çoğunluk tarafından "el-Cemelü" (Deve) şeklinde okunan kelime, İbn Abbas ve Sa'îd b. Cübeyr'in kıraatinde "el-Cümlü" ve "el-Cümmelü" şeklindedir. Bu durumda bu kelime "Gemilerde kullanılan halat" anlamına gelir. Bazı müfessirler edebî bakımdan deve ile iğne deliği arasında bir münasebet olmaması sebebiyle halat anlamının tercih edilmesi görüşündedirler. Onlara göre teşbih bakımından halat ile iğne deliği arasında bir ilgi vardır. Bizce deve anlamı vermek daha uygundur. Araplar arasında büyük nesnelerin deveye, çok dar şeylerin de iğne deliğine benzetilmesi yaygındır. Teşbihlerde önemli olan benzetme yönüdür (vech-i şebeh). Buradaki benzetme yönü ise bir şeyin imkânsızlığıdır. Devenin iğne deliğinden geçmesi, halata nispetle daha imkânsızdır ve anlatılmak istenen de budur. Türkçe'mizdeki "Balık kavağa çıkmadıkça.." sözü bunun bir benzeridir. Balık ile kavak arasında da bir münasebet yoktur. Fakat bir şeyin imkânsızlığını ifade açısından etkili bir benzetmedir.
4. Yani iman edip yararlı işler yapmak kişinin güç yetiremeyeceği bir şey değildir. İslam dinin inanç hayatına dair esasları, aklın ve hayatın gerçekleriyle örtüşmekte ve insan fıtratıyla birebir uyuşmaktadır.
5. Kin ve nefret duyguları dünyadaki huzursuzluğun ana sebeplerindedir. Barış ve esenlik yurdu olan cennette bu duygulara yer olmaması bunu anlatır. Dünyada huzurlu olmak ve cenneti kazanmak bu duygulardan uzak, kardeşçe bir hayat sürmekle mümkün olur.

وَنَادٰٓى اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ اَصْحٰبَ النَّارِ اَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا
رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُّمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا ۟ قَالُوْا نَعَمْ ۚ فَاَذَّنَ مُؤَذِّنٌ
بَيْنَهُمْ اَنْ لَّعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِيْنَ ۙ﴿٤٤﴾ الَّذِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ
اللّٰهِ وَيَبْغُوْنَهَا عِوَجًا ۚ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ كٰفِرُوْنَ ۟﴿٤٥﴾ وَبَيْنَهُمَا
حِجَابٌ ۚ وَعَلَى الْاَعْرَافِ رِجَالٌ يَّعْرِفُوْنَ كُلًّا ۢ بِسِيْمٰهُمْ ۚ وَنَادَوْا
اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ اَنْ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ ۫ لَمْ يَدْخُلُوْهَا وَهُمْ يَطْمَعُوْنَ
﴿٤٦﴾ وَاِذَا صُرِفَتْ اَبْصَارُهُمْ تِلْقَآءَ اَصْحٰبِ النَّارِ ۙ قَالُوْا رَبَّنَا لَا
تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ۧ﴿٤٧﴾ وَنَادٰٓى اَصْحٰبُ الْاَعْرَافِ رِجَالًا
يَّعْرِفُوْنَهُمْ بِسِيْمٰهُمْ قَالُوْا مَآ اَغْنٰى عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ
تَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿٤٨﴾ اَهٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ اَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍ ۭ
اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُوْنَ ﴿٤٩﴾ وَنَادٰٓى
اَصْحٰبُ النَّارِ اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ اَنْ اَفِيْضُوْا عَلَيْنَا مِنَ الْمَآءِ اَوْ
مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ ۭ قَالُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ۙ﴿٥٠﴾
الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَهُمْ لَهْوًا وَّلَعِبًا وَّغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ
نَنْسٰىهُمْ كَمَا نَسُوْا لِقَآءَ يَوْمِهِمْ هٰذَا ۙ وَمَا كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يَجْحَدُوْنَ ﴿٥١﴾

44-45. O gün cennetlikler, cehennemliklere şöyle seslenecek: "Biz Rabbimizin bize vâdettiklerinin tamamen gerçek olduğunu gördük. Nasıl, siz de Rabbinizin size vâdettiğinin gerçek olduğunu gördünüz mü?!" Onlar, "Ne yazık ki, evet" diyecekler. Onlar aralarında böyle konuşurken birisi, "Allah'ın lâneti, insanları Allah'ın yolundan alıkoyan, eğri yola gitmelerini isteyen, âhirete de inanmayan zâlimlerin üstüne olsun" diye haykıracak.

46. Cennetliklerle cehennemliklerin arasında bir sur vardır.[1] Surların burçlarında bulunan birtakım insanlar iki taraftakileri de yüzlerinden tanırlar ve henüz cennete girmemiş, fakat oraya girmeye can atan cennetliklere, "Selâm olsun size!" diye seslenirler.

47. Gözleri cehennemliklere çevrilince de şöyle derler: "Rabbimiz! Bizi bu zâlimlerle bir araya getirme!"

48-49. Burçlardaki bu kimseler,[2] dünyadaki simalarından tanıdıkları (ve şimdi cehennemde gördükleri) kimselere şöyle seslenirler: "Biriktirdiğiniz mallar, sayıca çok olmanız, kibirlenmenize sebep olan şeyler (işte gördünüz) size hiçbir fayda sağlamadı. Şu cennete gidenler, hani sizin, Allah'ın rahmet ve şefkati öylelerine ulaşmaz diye yeminler ettiğiniz kimseler değil mi?"[3] Bu sırada cennetliklere, "Siz cennete girin, size bir korku yok, siz hiç üzülmeyeceksiniz" diye seslenilir.

50. Öte yandan cehennemlikler de cennetliklere şöyle yalvaracaklar: "(Yandık!) Bize biraz su verin de içelim, ya da Allah'ın size verdiği nimetlerden biraz da bize verin." Cennetlikler ise, "Allah bunları yiyip içmeyi kâfirlere haram kılmıştır" diye cevap verecekler.

51. Çünkü bu kâfirler dinlerini eğlence ve oyun haline getirmişlerdi ve dünya hayatı onları aldatmıştı. Onlar, böyle bir günle karşılaşacaklarını nasıl unutmuşlar ve âyetlerimizi inkâr etmişlerse, bugün de Biz onları öyle unutacağız.[4]

---

1. Krş. Hadîd 57/13.
2. Burçların üzerindekiler, Â'râf ashabıdır. Bunların kimler olduğu hususunda farklı yorumlar yapılmıştır. Hakkında kesin bir açıklama olmadığına göre bu konudaki yorumlar zandan öteye geçmez. Yüce Allah'ın cennetliklerin ve cehennemliklerin âhiretteki durumlarını temsili bir şekilde anlatmış olması da muhtemeldir.
3. Bu ifadeler Mekke müşriklerine bir göndermedir. M. Reşi-Rıza bu konuda özetle şunları söylemektedir: "Öyle anlaşılıyor ki Â'râftakilerin bu seslenişi, dünyada zenginlikleri ve güçleriyle böbürlenen, fakirleri ve kabile desteği zayıf olanları ezen kimselere yöneliktir. Bunlar, Yüce Allah'ın dünyada servet verdiği ve güçlü kıldığı kimselerin âhiret nimetine de kavuşacaklarını ve kendilerine azap edilmeyeceğini düşünüyorlardı (Bkz. Sebe' 34/35). Ebû Cehil, Velid b. Muğîre ve Âs b. Vâil gibi Kureyş'in azgınları bunlardandı."
4. Râzî, Allah'ın unutması konusunda iki yorumdan söz eder. Birinci yorum, onların terk edilmesidir. Müşrikler Allah'a imanı ve salih ameli terk ettikleri gibi Allah da onları kendi azapları içinde terk etmiştir. İkinci yorum ise Allah'ın onlara unutan kimsenin muamelesi gibi muamele etmesidir. Sonuç olarak Yüce Allah tıpkı, "Kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülüktür" (Şûrâ 42/40) âyetinde olduğu gibi onların unutmalarının cezasını da "unutmak" olarak isimlendirmiştir. O halde burada bahsedilen "unutmak"tan murat, Allah'ın onların dualarına karşılık vermemesi ve onlara merhamet etmemesidir.

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ ۚ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ يَقُولُ
الَّذِينَ نَسُوهُ مِن قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ ۖ فَهَل لَّنَا
مِن شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا
نَعْمَلُ ۚ قَدْ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾
إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ
أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ۖ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ
حَثِيثًا ۗ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ ۗ أَلَا
لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٤﴾ ادْعُوا رَبَّكُمْ
تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾ وَلَا تُفْسِدُوا فِي
الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا ۚ إِنَّ رَحْمَتَ
اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ
بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا
سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِن كُلِّ
الثَّمَرَاتِ ۚ كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

52. Biz onlara, doğru yolu göstermek ve rahmet kaynağı olmak üzere sağlam bilgi ve delillere dayalı olarak ayrıntılı şekilde açıkladığımız bir Kitap indirdik. Fakat bunu anlayacak olanlar inanan kimselerdir.

53. İnanmayanlar, bu Kitabın haber verdiği şeylerin sonucunu (kıyamet ve sonrası ile ilgili bilgilerin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini) bekleyip duruyorlar. Beklenen sonuç gerçekleştiği gün, daha önce bunu unutup göz ardı edenler, "Meğer Rabbimizin elçileri bize gerçeği getirmiş! Ne yapsak, şimdi bize yardım edecek şefaatçiler var mı acaba? Ya da dünyaya geri dönmenin ve orada daha önce yaptığımız yanlışlıklar (küfür ve şirk) yerine tevhide dayalı iyi işler yapabilmenin bir yolu yok mu?" diye çırpınıp duracaklar. (Ne yazık ki iş işten geçmiştir) Onlar kendilerini hüsrana sürüklemişlerdir. Âhirette şefaatçi olacak diye uydurdukları putlar da kendilerini terk edip gitmiştir.

54. Şüphesiz ki, Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratmış,[1] yarattığı her şeyin kanununu koymuş, evren üzerinde egemenlik kurmuştur.[2] Geceyi, onu hızlı bir şekilde izleyen gündüze örtüp bürüyen, güneşi, ayı, yıldızları yasalarına boyun eğdiren O'dur. Bilin ki, yaratma da yarattıklarını koyduğu yasalara göre yönetme de O'na aittir. Ne yücedir, âlemlerin Rabbi olan Allah!

55. Siz böylesine yüce olan Rabbinize boyun bükerek, için için yürekten yalvarın yakarın. Şüphesiz ki, Allah haddi aşanları, koyduğu yasalara aykırı dileklerde bulunanları sevmez.

56. Ey insanlar! Allah, yeryüzünü yaşanır hale getirdikten ve insanların hayatını düzene soktuktan sonra, (aşırı giderek) dünyada bozgunculuk yapmayın, dengeyi bozmayın.[3] Allah'ın cezalandırmasından korkarak, rahmet ve şefkatini umarak dua edin. Bilin ki, Allah'ın rahmeti (eylemleriyle, dualarıyla) her şeyi güzel yapanlarla beraberdir.

57. Rüzgârı, rahmetinin (yağmurun) önünde bir müjdeci olarak gönderen/onu bulutların her tarafa yayılmasına sebep kılan[4] O'dur. Nihayet rüzgâr, yağmur yüklü bulutları taşımaya başlayınca Biz onu kurak bir toprağa yönlendirir, yağmuru oraya yağdırırız. Yağan yağmurla da orada her türlü meyve ve ürünü bitiririz. İşte Biz ölüleri de böyle diriltiriz. Bütün bunları düşünüp ibret almalısınız.

---

1. Yerin ve göklerin altı günde yaratılması, dünyada hâkim olan bildiğimiz zaman ölçülerine göre değildir. Kur'an'da geçen gün kelimesi çeşitli zaman dilimlerini anlatmaktadır. Meselâ Allah katındaki bir günün, bizim hesabımıza göre Hac 22/47'de "Bin yıl"a, Secde 32/5 ve Meâric 70/4'te "Elli bin yıl"a denk olduğu bildirilir. Fussilet 41/10'da yeryüzünü iki günde, dağları, canlıları ve rızıklarını (önceki iki günle birlikte) dört günde; aynı surenin 12. âyetinde gökyüzünü iki günde yarattığı bildirilmektedir. Bunları jeolojik devirler olarak yorumlayanlar da olmuştur. Kitab-ı Mukaddes'te (Yaratılış, 1/1-31) göklerin ve yerin altı günde yaratıldığı kaydedilir.
2. Lafzen, "Arşın üzerine istivâ etmiş/yükselip kurulmuş." Allah'ın arşın üzerine kurulmasını mecâzi bir ifade olarak anlamak gerekir. Bununla Allah'ın, evreni koyduğu yasalarla idare edip yönettiği, her şeye egemen olduğu kastedilmiştir. Krş. Yunus 10/3; Ra'd 13/2; Tâhâ 20/5.
3. Krş. Rahmân 55/7-8
4. Âyette yer alan "Büşran" (Müjdeci) kelimesi, İbn Âmir kırâatine göre "Nüşran" şeklindedir ve yaymak anlamındadır.

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِاِذْنِ رَبِّهٖ ۚ وَالَّذِىْ خَبُثَ
لَا يَخْرُجُ اِلَّا نَكِدًا ۚ كَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّشْكُرُوْنَ ۚ
۵۸ لَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ
مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۗ اِنِّىْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ
عَظِيْمٍ ۵۹ قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهٖٓ اِنَّا لَنَرٰىكَ فِىْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ
۶۰ قَالَ يٰقَوْمِ لَيْسَ بِىْ ضَلٰلَةٌ وَّلٰكِنِّىْ رَسُوْلٌ مِّنْ رَّبِّ
الْعٰلَمِيْنَ ۶۱ اُبَلِّغُكُمْ رِسٰلٰتِ رَبِّىْ وَاَنْصَحُ لَكُمْ وَاَعْلَمُ
مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ۶۲ اَوَعَجِبْتُمْ اَنْ جَآءَكُمْ ذِكْرٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ
عَلٰى رَجُلٍ مِّنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوْا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ۶۳
فَكَذَّبُوْهُ فَاَنْجَيْنٰهُ وَالَّذِيْنَ مَعَهٗ فِى الْفُلْكِ وَاَغْرَقْنَا الَّذِيْنَ
كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۚ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا عَمِيْنَ ۚ ۶۴ وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ
هُوْدًا ۗ قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۗ اَفَلَا
تَتَّقُوْنَ ۶۵ قَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖٓ اِنَّا لَنَرٰىكَ
فِىْ سَفَاهَةٍ وَّاِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ۶۶ قَالَ يٰقَوْمِ
لَيْسَ بِىْ سَفَاهَةٌ وَّلٰكِنِّىْ رَسُوْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۶۷

58. Bereketli toprakta biten bitki, Rabbinin izniyle güzelce büyür ve bol ürün verir. Çorak topraktan ise cılız ve faydasız bitkiden başka bir şey çıkmaz.[1] Biz, hikmet ve rahmetimize delâlet eden âyetleri, çeşitli şekillerde işte böyle açıklıyoruz. Fakat bunu, ancak nimetlerimize şükretmesini bilen kimseler anlar.

59. Biz, Nûh'u kavmine peygamber olarak göndermiştik;[2] o da, "Kavmim! Allah'ı gereği gibi tanıyın, yalnız O'na ibadet edin. Çünkü sizin O'ndan başka Tanrınız yoktur. Ben o dehşetli günün azabına yakalanmanızdan endişe ediyorum" demişti.

60. Halkının ileri gelenleri,[3] "Vallahi, bize göre sen hepten yoldan çıkmışsın" dediler.

61. Nûh şöyle cevap verdi: "Ey kavmim! Ben sapkın filan değilim. Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından görevlendirilen bir elçiyim."

62. "Size Rabbimin âyetlerini bildiriyorum, öğüt veriyorum ve ben, (bu hal üzere devam ederseniz) Allah'tan başınıza gelecek olan, fakat sizin bilmediğiniz azabı biliyorum."

63. "Sizi uyarmak, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olmanızı sağlamak ve böylece O'nun rahmetine erişmenize vesile olmak için aranızdan birine Rabbinizden vahiy gelmesine siz niye şaşırıyorsunuz ki?!"

64. Yine de onlar Nûh'u yalanladılar, Biz de Nûh'u ve onunla birlikte gemide olanları kurtardık, âyetlerimizi yalanlayanları ise suda boğduk.[4] Çünkü onlar gerçeklere karşı kör bir topluluktu.

65. Biz Âd kavmine[5] de kendilerinden biri olan Hûd'u peygamber olarak gönderdik. Hûd onlara şöyle dedi: "Ey halkım! Allah'ı gereği gibi tanıyın, yalnız O'na ibadet edin, çünkü sizin O'ndan başka Tanrınız yoktur. Aklınızı başınıza alıp, Allah'ın gazabına sebep olacak şirk ve benzeri günahlardan hâlâ kaçınmayacak mısınız ?"

66. Halkının önde gelen kâfirleri ona, "Vallahi bize göre sen aklı kıt birisin ve inanıyoruz ki, sen bir yalancısın" dediler.

67. Hûd şöyle cevap verdi: "Ben (sizin zannettiğiniz gibi) aklı kıt biri değilim. Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından görevlendirilmiş bir elçiyim."

---

1. Burada Allah'ın âyetlerini anlayıp onları özümseyerek güzel işler yapan müminler verimli toprağa, kâfirler ise çorak toprağa benzetilmiştir.
2. İlk kez bu sûrede kıssalar bütün unsurlarıyla birlikte anlatılmaktadır. Bundan böyle anlatılacak kıssalarda ya bu sûrede anlatılmış olan kıssaların detayları verilecek ya da şartlara göre bu kıssalar yeni bir üslup ile ifade edilecektir.
3. Kur'an kıssalarında peygamberlerle mücadele edenlerin başında o toplumun zengin ve itibarlı ileri gelenleri olduğu dikkati çekmektedir. Aynı durum Hz. Peygamber için de söz konusudur. Kendi güçleriyle otoriter ve zulme dayalı bir yapı oluşturan o toplumun şımarık ve azgın söz sahipleri, peygamberleri kendi düzenleri için tehlike olarak görmüşlerdir. Çünkü peygamberlerin en önemli söylemleri tevhit, âhiret, adalet ve hak hukuk kavramlarıdır.
4. Hz. Nûh ve Tufan olayı ile ilgili olarak bkz. Hûd 11/25-48.
5. Âd kavmi Yemen'in Umman ile Hadramut arasındaki Ahkâf denilen geniş çöl bölgesinde yaşamış eski ve önemli bir Arap toplumudur. Arab-ı bâide, yani çeşitli sebeplerle yok olmuş, hakkında fazla bilgi bulunmayan Arap kabileleridir.

أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾
أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِنْكُمْ
لِيُنْذِرَكُمْ ۚ وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ
بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَصْطَةً ۖ فَاذْكُرُوا
آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ
اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا ۖ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا
إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ
رِجْسٌ وَغَضَبٌ ۖ أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ
وَآبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ۚ فَانْتَظِرُوا إِنِّي
مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٧١﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ
مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٧٢﴾
وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ
مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ
هَٰذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ
اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

68. "Ben size karşı Rabbimin bana verdiği peygamberlik görevimi yerine getiriyorum. Ben (sizin gözünüzde daha önce nasıl samimi ve güvenilir bir kimse idiysem şimdi de) size karşı samimi ve güvenilir birisiyim."

69. "Sizi uyarmak için aranızdan birine Rabbinizden vahiy gelmesine niye şaşırıyorsunuz ki? Hatırlayın, Allah Nûh kavminden sonra sizi onların yerine getirdi ve yaratılış, (güç, kuvvet, boy bos) bakımından sizi onlardan üstün kıldı. Öyleyse Allah'ın bütün bu nimetlerini hatırlayıp imana gelin ki, kurtuluşa eresiniz."

70. Onlar şöyle cevap verdiler: "Ne yani? Şimdi sen bize, sadece Allah'a kulluk etmemiz ve atalarımızın tapındığı putları terk etmemiz için mi geldin?[1] Eğer doğru söylüyorsan bize vâdettiğin o azabı hemen getir de görelim bakalım!"

71. Bunun üzerine Hûd, "Artık siz Rabbinizin azabını da gazabını da hak ettiniz. Yazık size! Sizin ve atalarınızın uydurduğu ve tanrı olduklarına dair Allah'ın hiçbir delil indirmediği şeylerle ilgili olarak mı benimle tartışıyorsunuz? Öyleyse (başınıza gelecekleri) bekleyin bakalım, ben de bekliyorum"[2] dedi.

72. (Nihayet hak ettikleri azap geldi). Biz Hûd'u ve ona inananları şefkat ve rahmetimizle kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayıp onlara inanmayanların ise köklerini kuruttuk.

73. Semûd kavmine[3] de kendilerinden biri olan Sâlih'i peygamber olarak gönderdik. Sâlih onlara şöyle demişti: "Ey kavmim! Allah'ı gereği gibi tanıyıp yalnız O'na ibadet edin. Çünkü sizin O'ndan başka Tanrınız yoktur. Rabbinizden size apaçık bir mucize gelmiştir. İşte Allah'ın şu dişi devesi sizin için bir mucize! Onu kendi haline bırakın, Allah'ın şu arazisinde yayılsın. Ona herhangi bir zararınız dokunmasın (Çünkü o, sizin sınanmanız için gönderilmiştir).[4] Aksi takdirde başınıza acı bir azap gelir."

---

1. M. Reşit Rıza âyetle ilgili şu yorumu yapmaktadır: O gün inkârcılar şöyle diyorlardı: "Bu günahkâr halimize rağmen bir olan Allah'a kulluk etmemiz ve babalarımızın O'nunla birlikte ibadet ettikleri evliyaları ve şefaatçileri bırakmamız için mi geldin? Hâlbuki onlar vesiledir. Dua ederken, kendilerinden yardım dilerken resimlerine, heykellerine ve kabirlerine tazim edip kendileri için adak adarken ve huzurlarında kurban keserken maksadımız onları vesile edinmektir. Yüce Allah onların aracılığı olmadan şu günahkâr halimizle bizim ibadetimizi hiç kabul eder mi?" Böylelikle onlar tevhidi reddettiler ve adeta başlarına gelecek azabı istediler.

2. Âd kavminin beklediği azap, Ahkaf 46/21-25 ve Kamer 54/18-21. âyetlerde anlatılmaktadır. Ayrıca krş. Hûd 11/50-60.

3. Semud kavmi de Âd kavmi gibi nesilleri tükenmiş Bâid Araplarındandır. Dağları oyarak sağlam evler yapmışlardır. Ovalarda da ihtişamlı saraylar inşa etmişlerdir. Vâdi'l-Kurâ'ya doğru Hicaz'la Şam arasında Hicr bölgesinde yaşamışlardır.

4. Krş. Hûd 11/64-65; Kamer 54/27. Bu devenin yerden veya kayadan çıktığına dair birtakım rivayetler varsa da bunların doğruluğu şüphelidir. Dinler tarihi ile ilgili kaynaklarda anlatıldığına göre, o zamanlara kadar vahşi hayat süren devenin ehlileştirilmesinde Hz. Sâlih'in öncülük rolü üstlenmesi söz konusu olabilir. Çünkü günümüz arkeolojisine göre devenin ehlîleştirilmesi MÖ. XII. asırdan sonradır. Hz. Sâlih'in devenin ehlileştirilmesinde rol alması, kayaya sıkışmış olarak bulduğu bir dişi deve yavrusunu özenle koruyup ehlileştirme gayretleri, öyle anlaşılmaktadır ki, söz konusu devenin yarılan kayadan çıktığına dair rivayetlerin çıkmasına sebep olmuştur (Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi,* Isparta 2004, s. 65-66).

وَاذْكُرُوٓا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّاَكُمْ
فِى الْاَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ
الْجِبَالَ بُيُوتًا ۚ فَاذْكُرُوٓا اٰلَآءَ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِى
الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ الْمَلَاُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا
مِنْ قَوْمِهٖ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ اَتَعْلَمُونَ اَنَّ
صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهٖ ۚ قَالُٓوا اِنَّا بِمَآ اُرْسِلَ بِهٖ مُؤْمِنُونَ
﴿٧٥﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُٓوا اِنَّا بِالَّذِٓى اٰمَنْتُمْ بِهٖ
كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾ فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ
وَقَالُوا يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ
﴿٧٧﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا فِى دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٧٨﴾
فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ
رَبِّى وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ ﴿٧٩﴾
وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَتَاْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ
بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ اِنَّكُمْ لَتَاْتُونَ الرِّجَالَ
شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَآءِ ۚ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿٨١﴾

74. "Ve yine hatırlayın, (ey Semûd Kavmi!) Allah Âd kavminden sonra onların yerine sizi getirmiş ve o bölgeye yerleştirmişti. Siz o bölgenin ovalarında köşkler inşa ediyor, dağları oyarak evler yapıyordunuz. Öyleyse Allah'ın verdiği bu nimetleri düşünün ve yeryüzünde aslâ bozgunculuk yapmayın."

75. Sâlih'in kavminden kibirlenip böbürlenen bazı ileri gelenler, Sâlih'e inananlardan zayıf ve güçsüz gördükleriyle, "Siz Sâlih'in peygamber olarak gönderildiğine gerçekten inanıyorsunuz öyle mi?!" diye alay ettiler. Onlar da: "Evet, biz ona ve kendisine gönderilen vahye inanıyor, iman ediyoruz" dediler.

76. Bu kibirli kimseler ise, "Sizin inandığınız o şeylere biz inanmıyoruz" diye karşılık verdiler.

77. Sonra da dişi devenin önce ayaklarını, ardından da boynunu kestiler[1] ve böylece Rablerinin emrine karşı geldiler. Daha sonra da, "Ey Sâlih! Eğer sen gerçekten Allah'ın elçisi isen bizi tehdit edip durduğun o azabı getir de görelim bakalım" diye alay ettiler.

78. Bu yüzden onları ansızın öyle şiddetli bir sarsıntı yakaladı ki, oldukları yerde diz üstü çöküp kaldılar; helâk olup gittiler.

79. Sâlih (gördüğü o dehşetli manzaradan sonra) yüzünü öteye çevirip şöyle dedi: "Ey kavmim! Ben size karşı Rabbimin bana verdiği peygamberlik görevini yerine getirdim, size gerekli öğütleri verdim. Fakat siz, güzel öğüt verenlerden hoşlanmıyordunuz ki! (Sonunda olacağı buydu işte!)."[2]

80. Lût'u da kavmine peygamber olarak gönderdik.[3] O, kavmine şöyle demişti: "Siz nasıl oluyor da, dünyada sizden önce hiç kimsenin yapmadığı iğrenç bir işi yapabiliyorsunuz?"

81. "Siz kadınları bırakıp şehvetinizi tatmin için erkeklerle ilişkiye giriyorsunuz/Bunu nasıl yapabiliyorsunuz?[4] Hayır! Aslâ böyle bir şey olamaz! Siz gerçekten azmış, haddi aşmış bir topluluksunuz."[5]

---

1. Araplar eskiden kesim sırasında, devenin kaçmaması, kolay kesilmesi için önce ayaklarını kılıçla keser, deve yere düşünce de boğazlarlardı. Aynı uygulamayı kaçmaması için davarlara da uygularlardı. Hz. Peygamber bu uygulamanın hayvanlara işkence olduğunu söylemiş ve bunu yasaklamıştır.
2. Krş. Hûd 11/61-68.
3. Tevrat'ın Tekvin bölümünde belirtildiği üzere Hz. Lût Hz. İbrahim'in kardeşi Haran'ın oğludur. Irak'ın güney batısındaki Basra vilayetinin doğu tarafında kalan ve Bâbil toprakları olarak bilinen bölgede, Ur şehrinde doğmuştur. Hz. İbrahim onu Ürdün'ün doğusundaki ölü deniz olarak da bilinen Lût gölü civarına yerleştirmiştir. Hz. Lût, bu bölgedeki beş şehirden Sodom ve Gomore (Ammûre)'ye peygamber olarak görevlendirilmiştir. Kur'an Hz. Lût'un gönderildiği kavmin adından söz etmemektedir. İnançsızlığın yanı sıra ahlaksızlıkta son derecede aşırı gitmiş olmaları kavim ismini önemsiz kılmış olmalıdır.
4. Krş. Ankebût 29/29. Kâlûn ve Hafs dışındaki kırâat imamları, "İnneküm" kelimesini "Einneküm" şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu farklı okuyuştan kaynaklanmaktadır.
5. Bu sûrenin 56. âyetinde Yüce Allah, "Yeryüzünü yaşanır hale getirdikten ve insanların hayatını düzene soktuktan sonra (aşırı giderek) dünyada bozgunculuk yapmayın, dengeyi bozmayın…" buyurmaktadır. Allah'ın varlık âlemi için cinsel yönden koyduğu kural, erkek ve dişi ilişkisidir. Bu bir fıtrat, yani yaratılış kanunudur. Bunun temel gerekçesi üreme olsa da özellikle insanlık için bedensel ve ruhsal yönden bir sağlık alametidir. Bu fıtratın dışındaki tercihler âyette belirtildiği üzere haddi aşmaktır.

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُٓوا اَخْرِجُوهُمْ مِنْ
قَرْيَتِكُمْ ۚ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهٗٓ
اِلَّا امْرَاَتَهٗ ۖ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٨٣﴾ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ
مَطَرًا ۖ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٨٤﴾ وَاِلٰى
مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۗ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا
لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۖ قَدْ جَآءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ
فَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ
اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ بَعْدَ اِصْلَاحِهَا ۚ
ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۚ ﴿٨٥﴾ وَلَا تَقْعُدُوا
بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ
مَنْ اٰمَنَ بِهٖ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ وَاذْكُرُٓوا اِذْ
كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَّرَكُمْ ۖ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨٦﴾ وَاِنْ كَانَ طَآئِفَةٌ مِنْكُمْ اٰمَنُوا
بِالَّذِٓى اُرْسِلْتُ بِهٖ وَطَآئِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا
حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ بَيْنَنَا ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٧﴾

82. Kavminin Lût'a cevabı sadece şu oldu: "Sürün, çıkarın bunları beldenizden. Güyâ onlar pek temiz ve namuslu insanlarmış!"

83. Biz, Lût'u ve ona inanan aile fertlerini kurtardık. Ancak karısı hâriç. O, kavmiyle geride kalıp helâk oldu.

84. Sonuçta onların üzerine yağmur gibi taş yağdırdık.[1] Günahkârların âkıbeti nasılmış, bir bak!"

85. Medyen halkına da kendilerinden biri olan Şuayb'ı peygamber olarak gönderdik. Şuayb onlara dedi ki: "Kavmim! Allah'ı gereği gibi tanıyıp yalnız O'na ibadet edin. Çünkü sizin O'ndan başka Tanrınız yoktur. Rabbinizden size apaçık bir delil gelmiştir. O halde ölçüyü tartıyı dosdoğru tutun, insanların mal ve eşyalarını eksik vermeyin, haklarını yemeyin. Allah, yeryüzünü yaşanır hale getirdikten, insanların hayatını düzene soktuktan sonra (her konuda aşırı giderek) dünyada bozgunculuk yapmayın, dengeyi bozmayın. Eğer inanırsanız sizin için en hayırlı olan budur."[2]

86. "Köşe başlarını tutup da, Allah'a inananları tehdit ederek, onları Allah'ın yolundan uzaklaştırmaya ve onlara doğru yolu eğri göstermeye çalışmayın. Siz sayıca pek az iken Allah'ın sizi nasıl çoğalttığını, fakir iken nasıl zenginleştirdiğini hatırlayın. Bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bakın da ibret alın!"

87. "Mademki bana gönderilen vahye içinizden bir kısmı inanıyor, diğer bir kısmı da inanmıyor, o halde Allah aramızda hüküm verinceye kadar biraz sabredin, bekleyin. Bilin ki, en iyi hüküm verecek olan Allah'tır."

---

1. Krş. Hûd 11/77- 83; Hıcr 15/52-74; Şuarâ 26/160-174; Neml 27/54-58. Lût kavmine yağdırılan yağmurun Hûd 11/82. âyette, pişmiş sert taşlar olduğu bildirilmiştir. Zâriyât 51/33. âyette "çamurdan taş" ifadesi kullanılmıştır. Hûd 11/83. âyet ile Zâriyât 51/34 âyette bu taşların "Rabbinin katından işaretli olarak indiği" belirtilmiştir. Dolayısıyla bu, mahiyetini bilemediğimiz bir azap yöntemidir. Bununla birlikte bu taşların yanardağ patlaması, fırtına ile birlikte oluşan hortum, ya da meteor yağmurlarıyla yeryüzüne düşen taşlar şeklinde yorum yapanlar da olmuştur.

2. Hz. Şuayb, getirdiği dinin temeli olan Allah'ı birleme ve yalnız O'na ibadet etme hususunu dile getirdikten sonra doğrudan kamuyu ilgilendiren ticaret ahlâkına dair önemli uyarılarda bulunmaktadır. Anlaşılan o ki, bu konuda Medyen halkında ciddi bir zaaf vardır. Müfessirlerin naklettiklerine göre Medyen halkının tüccarları bir mal alırken ölçü ve tartıyı tam tutuyorlar, satarken eksik tartıyorlardı. Ölçü ve tartıda hile yapmak ve insanların hak ve hukukuna riayet etmemek kamu düzeninin bozulmasına yol açar. Bundan dolayı bu uyarıların peşinden yeryüzünde fesat çıkarılmaması istenmektedir. Zira hakkın hak sahibine teslimi ıslah, bunun aksi ise ifsattır. İnsanlar için hayırlı olan bu emir ve yasakları yerine getirmektir. Zaman zaman toplumda bu dürüstlüğü sağlayacak olan şeyin din değil bilim olduğunu iddia edenler olmuştur. M. R. Rıza bu gibiler için şu cevabı vermektedir: "Güya ilim dine nispetle çok daha yol göstericiymiş! Oysa biz bu ilimlerde en ileri gitmiş toplumların, yaptıklarını tevil ederek, onlara başka başka isimler vererek, gizliden gizliye hile yaparak ahlaksızlıkların en iğrencini işlediklerini görmekteyiz. Zulümle ve açgözlülükle yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak, köleleştirerek ve kaynaklarını sömürerek halkların sağlığını ve ahlakını bozmak, onları geri bırakmak hep onların eseridir. Üstelik bunları medenileştirme ve özgürleştirme kılıfına sığınarak yapmaktadırlar. Onların medeniyetleri, şehvetleri tatminde gidebildiği kadar ileriye gitme, çirkin ve münker fiilleri helal kabul etme esasına dayanır. Oysa tecrübeyle sabittir ki, fazilet melekeleri/ahlakî duyarlılık insan ruhuna ancak dinî eğitimle yerleşir. Gerçek dindarlığın hâkim olduğu beldelerde, koruma tedbirleri az olmasına rağmen hırsızlık ve hıyanet suçlarına daha az rastlanmaktadır."

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ
وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَآ اَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا ۚ قَالَ اَوَلَوْ
كُنَّا كَارِهِينَ ﴿٨٨﴾ قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ
بَعْدَ اِذْ نَجّٰيـنَا اللّٰهُ مِنْهَا ۗ وَمَا يَكُونُ لَنَآ اَنْ نَعُودَ فِيهَآ اِلَّآ
اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ رَبُّنَا ۗ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۗ عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا ۗ
رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَاَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ
﴿٨٩﴾ وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا
اِنَّكُمْ اِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٩٠﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ
جَاثِمِينَ ﴿٩١﴾ اَلَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا ۛ اَلَّذِينَ
كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٢﴾ فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا
قَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ ۖ فَكَيْفَ
اٰسٰى عَلٰى قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٩٣﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّآ
اَخَذْنَآ اَهْلَهَا بِالْبَاْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾ ثُمَّ بَدَّلْنَا
مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتّٰى عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ اٰبَآءَنَا
الضَّرَّآءُ وَالسَّرَّآءُ فَاَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾

88. Şuayb'ın kavminden kibirlenip böbürlenen bazı ileri gelenler, "Ey Şuayb! Ya bizim dinimize dönersin ya da seni ve sana inananları ülkemizden sürüp çıkarırız" dediler. Şuayb da şöyle dedi: "Ya istemiyorsak? (Bizi zorla mı o bâtıl dininize döndürecek veya yurdumuzdan süreceksiniz?)"

89. "Şunu iyi bilin ki, Allah bizi kurtardıktan sonra tekrar sizin o saçma dininize dönersek, birtakım yalanlar uydurarak bunları Allah'a isnat eden iftiracılar durumuna düşeriz. Rabbimiz olan Allah dilemedikçe (-ki böyle bir şey de dilemez-)[1] biz o dine aslâ dönmeyiz. Rabbimiz neyin hak neyin bâtıl olduğunu çok iyi bilir.[2] Biz yalnız Allah'a güvenir, yalnız O'na dayanırız. Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet, gerçeği ortaya çıkar. Çünkü doğru hüküm veren ve gerçeği ortaya çıkaran yegâne varlık Sensin"[3]

90. Şuayb'ın kavminden küfürde direnenlerin ileri gelenleri (Şuayb'a söz geçiremeyince halka yöneldiler ve), "Eğer Şuayb'ın peşinden giderseniz bilin ki, çok zararlı çıkacaksınız." dediler.

91. Sonunda onları ansızın öyle şiddetli bir sarsıntı yakaladı ki, oldukları yerde diz üstü çöküp kaldılar; helâk olup gittiler.

92. Şuayb'ı yalanlayan bu kimseler, sanki o diyarda hiç yaşamamışlardı. Evet, asıl zararlı çıkanlar Şuayb'ı yalanlayanlar oldu.

93. Şuayb (onların acıklı sonlarını gördükten sonra) yüzünü öteye çevirip şöyle dedi: "Ey kavmim! Ben size karşı Rabbimin bana verdiği peygamberlik görevini yerine getirdim, size gerekli öğütleri verdim. Şimdi ben küfürde direnen böyle bir topluluğun başına gelenlere nasıl tasalanıp üzüleyim?"[4]

94. Gerçek şu ki, Biz herhangi bir beldeye ne zaman bir peygamber gönderdiysek, oranın (küfürde direnen) halkını (Bize inanıp) boyun eğmeleri için darlık ve sıkıntıya düşürmüşüzdür.

95. Sonra da o darlık ve sıkıntıyı bolluk ve refaha çevirmişizdir. Öyle ki, servetleri artmış, zengin olmuşlardır. Fakat onlar, "Atalarımız da böyle sıkıntı ve bollukla karşılaşmışlardı" demişler ve (hiç ibret almadan) yine azgınlık etmeye devam etmişlerdir. Biz de onları ansızın öyle bir yakalamışızdır ki, farkında bile olamamışlardır.

---

1. Bazı müfessirler bu istisnanın, her halin Allah'ın dilemesiyle vuku bulduğuna dair bir edep ifadesi olduğunu belirtmişlerdir. Ancak Zemahşerî gibi bazı müfessirler ise bu istisnanın ispat değil nefy/olumsuzluk, hatta imkânsızlık anlamında zikredildiğini ifade etmişlerdir. Açıklamalarında bunu, "Karakarga bembeyaz olmadıkça" şeklinde kullanılan ifadeye ve Kur'an'daki "Deve iğne deliğinden geçmedikçe" (Â'râf 7/40) âyetine benzetmişlerdir. Yani bu söz, bunu mümkün görmeme mânasında zikredilmiştir. Meal metnindeki parantez içindeki anlam bu husus dikkate alınarak verilmiştir. Kur'an'ın benzer âyetlerini anlamlandırırken bu husus dikkate alınmalıdır. Özellikle müşriklerin şefaat anlayışı reddedilirken, "Allah'ın izni"ne dair kullanılan istisnaları böyle bir yaklaşımla değerlendirmek gerektiği kanaatindeyiz. Müfessirlerin izahına göre âyetteki "eski dine dönmek" ifadesi, tamamen anlatım üslubundan kaynaklanmış veya Hz. Şuayb bunu kavmi adına kullanmıştır. Diğer taraftan, "inancımdan dönmem" gibi samimi bir ifadenin peygamber diliyle Allah'ın iradesine bağlanarak söylenmesi, kişinin hangi şart ve konumda olursa olsun Allah'ın iradesini göz ardı ederek konuşmaması gerektiğine dair önemli bir uyarı olarak da anlaşılabilir.

2. Lafzen, "Her şeyi ilmiyle kuşatmıştır."

3. "Feth" Kureyş lehçesine göre kapalı bir şeyi açmak, Yemen ve Himyeri lehçesine göre karar vermek, hükmetmek anlamlarına gelmektedir. Âyetin tercümesi, her iki lehçe göz önüne alınarak yapılmıştır.

4. Krş. Hûd 11/84-95.

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰٓى اٰمَنُوْا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ
بَرَكٰتٍ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوْا فَاَخَذْنٰهُمْ
بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٩٦﴾ اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَّاْتِيَهُمْ
بَاْسُنَا بَيَاتًا وَّهُمْ نَآئِمُوْنَ ﴿٩٧﴾ اَوَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ
يَّاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا ضُحًى وَّهُمْ يَلْعَبُوْنَ ﴿٩٨﴾ اَفَاَمِنُوْا مَكْرَ
اللّٰهِ فَلَا يَاْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿٩٩﴾ اَوَلَمْ
يَهْدِ لِلَّذِيْنَ يَرِثُوْنَ الْاَرْضَ مِنْۢ بَعْدِ اَهْلِهَآ اَنْ لَّوْ نَشَآءُ
اَصَبْنٰهُمْ بِذُنُوْبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُوْنَ
﴿١٠٠﴾ تِلْكَ الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْۢبَآئِهَا وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ
رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَمَا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْا بِمَا كَذَّبُوْا مِنْ قَبْلُ
كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿١٠١﴾ وَمَا وَجَدْنَا
لِاَكْثَرِهِمْ مِّنْ عَهْدٍ وَاِنْ وَّجَدْنَآ اَكْثَرَهُمْ لَفٰسِقِيْنَ
﴿١٠٢﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ مُّوْسٰى بِاٰيٰتِنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ
فَظَلَمُوْا بِهَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿١٠٣﴾
وَقَالَ مُوْسٰى يٰفِرْعَوْنُ اِنِّيْ رَسُوْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٠٤﴾

96. Eğer bu beldelerin halkları iman edip Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olsalardı, onlara göğün ve yerin bereket kapılarını açardık. Fakat ne yazık ki, onlar peygamberleri yalanladılar. Biz de onları yaptıkları işler sebebiyle kıskıvrak yakalayıp cezalandırdık.

97. Bu beldelerin inkârcı halkları, geceleyin uyurken azabımızın onları ansızın yakalamayacağından nasıl emin olabildiler?!

98. Oysa Bizim azabımız, bu beldelerin inkârcı halklarını güpegündüz dünya işleriyle oyalanıp dururken bile ansızın yakalar. Bundan nasıl emin olabildiler ki?

99. Evet, onlar Allah'ın azabından[1] nasıl emin olabildiler? Allah'ın azabının hiç gelmeyeceğini zannedenler, ancak gaflete düşerek kendini hüsrana sürükleyen kimselerdir.

100. Helâk ettiğimiz o ülkelerin halklarından sonra, bugün bu topraklara mirasçı olan (Mekkeli inkârcı)lar şu gerçeği hâlâ anlamadılar mı? Eğer Biz isteseydik günahları yüzünden onları da (hemen) cezalandırır, kalplerini de öyle bir mühürlerdik ki, gerçekleri hiç işitmez, anlamaz olurlardı.

101. Ey Peygamber! Sana bir kısım hikâyelerini anlattığımız helâk olan o beldelerin halklarına, peygamberleri birçok mucize getirmişlerdi. Fakat onlar daha önceki hakikati inkâr etme hastalıkları sebebiyle iman etmeye yanaşmadılar. İşte Allah kâfirlerin kalplerini böyle mühürler.[2]

102. Esasen Biz çoğunun (Allah'ı birlemeye, putlara tapmamaya ve peygamberlerine tâbi olmaya dair) emirlerimizi yerine getirdiklerini hiç görmedik.[3] Gördüğümüz tek gerçek, çoğunun yoldan çıkmış olmasıydı.

103. Bu peygamberlerden sonra Musa'yı da (İsrailoğulları için bir diriliş vesilesi olmak üzere) Firavun hanedanına ve kavminin ileri gelenlerine, apaçık mucizelerle destekleyerek gönderdik.[4] Fakat onlar mucizelerimizi inkâr ederek hem kendilerine hem de halklarına kötülük etmiş oldular. Bak gör! Nasılmış bozgunculuk yapanların sonu?

104. Musa Firavun'a şöyle dedi: "Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir elçiyim."

---

1. Lafzen, "Tuzağından."
2. 100 ve 101. ayetlerden Allah'ın kullarından haklı bir gerekçe bulunmaksızın dilediğinin kalbini mühürleyebileceği gibi bir anlam çıkması mümkündür. Oysa Allah insanlara akıl ve hür bir irade vermiştir. Bu akıl ve irade ile insan kendi yolunu seçer. Allah, mümin bir kimsenin kalbini mühürlemez. Fakat küfürde direnenlerin kalplerini mühürler. Dolayısıyla kişinin kendi yolunu kendisi seçtiği görülür. Allah insanları doğru yola çağırır. Gelmek istemeyenlere zorla hidayet etmez. Onları tercihlerine uygun olarak kendi hallerine bırakır. Küfür ve isyan kendileri için ayrılmaz bir sıfat haline gelenlerin kalpleri mühürlenir. Bkz. Bakara 2/7 ve ilgili not.
3. Lafzen, "Bulmadık." Teberî'nin de belirttiği üzere âyetteki "Ahd" sözcüğü vasiyet/emir anlamındadır. Konunun akışı dikkate alındığında bu anlam daha makul görünmektedir. Bununla birlikte "ahd" ifadesine "insanın ezelde Allah'a verdiği söz", "yaratılış amaçlarına uygun davranmak" anlamları da verilmiştir.
4. Parantez içine aldığımız ifade Musa için kullanılan "Be'ase" fiilinden kaynaklanmaktadır. Bu kelime, göndermek anlamına geldiği gibi, yeniden dirilmek anlamına da gelmektedir. Musa'dan önceki peygamberler için "Ersele" (Göndermek) fiili kullanılmıştır. Hz. Musa, peygamber olarak gönderildiğinde İsrailoğulları Mısır'da Firavun'un köleleri idiler. Musa tek tanrı inancını yaymak, önceki bazı peygamberlerden farklı olarak bir şeriat getirmekle görevli idi. Ayrıca halkını kölelikten de kurtararak onlara hayat verecek, bir dirilişe vesile olacak ve onları özgürlüğe kavuşturacaktı. Kur'an'ın Musa'dan sıkça söz edişinin bir sebebi de Hz. Muhammed'in öncelikle putperest olan Arapları tevhit inancına kavuşturarak, mânevî bir dirilişe eriştirmesi gibi hem dînî hem de dünyevî hükümler içeren bir Kitap getirmesidir.

حَقِيقٌ عَلٰٓى اَنْ لَّآ اَقُوْلَ عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ ۗ قَدْ جِئْتُكُمْ
بِبَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ فَاَرْسِلْ مَعِيَ بَنِيٓ اِسْرَآءِيْلَ ۝١٠٥ قَالَ اِنْ
كُنْتَ جِئْتَ بِاٰيَةٍ فَاْتِ بِهَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ۝١٠٦
فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِيْنٌ ۝١٠٧ وَنَزَعَ يَدَهٗ فَاِذَا هِيَ
بَيْضَآءُ لِلنّٰظِرِيْنَ ۝١٠٨ قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اِنَّ هٰذَا
لَسٰحِرٌ عَلِيْمٌ ۝١٠٩ يُّرِيْدُ اَنْ يُّخْرِجَكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ ۖ فَمَاذَا
تَاْمُرُوْنَ ۝١١٠ قَالُوْٓا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَاَرْسِلْ فِي الْمَدَآئِنِ
حٰشِرِيْنَ ۝١١١ يَاْتُوْكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيْمٍ ۝١١٢ وَجَآءَ السَّحَرَةُ
فِرْعَوْنَ قَالُوْٓا اِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغٰلِبِيْنَ ۝١١٣ قَالَ
نَعَمْ وَاِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ ۝١١٤ قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِمَّآ اَنْ تُلْقِيَ
وَاِمَّآ اَنْ نَّكُوْنَ نَحْنُ الْمُلْقِيْنَ ۝١١٥ قَالَ اَلْقُوْا ۚ فَلَمَّآ اَلْقَوْا
سَحَرُوْٓا اَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوْهُمْ وَجَآءُوْ بِسِحْرٍ عَظِيْمٍ
۝١١٦ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوْسٰٓى اَنْ اَلْقِ عَصَاكَ ۚ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا
يَاْفِكُوْنَ ۚ ۝١١٧ فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۚ ۝١١٨ فَغُلِبُوْا
هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوْا صٰغِرِيْنَ ۚ ۝١١٩ وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سٰجِدِيْنَ ۚ ۝١٢٠

105. "Bana düşen, Allah hakkında sadece gerçeği söylemektir. Size Rabbinizden bir mucizeyle geldim. İsrailoğulları'nı bırak (özgürlüklerini ver), benimle gelsinler."

106. Firavun, "Eğer gerçekten bir mucize getirdiysen ve doğru söylüyorsan onu göster bakalım" dedi.

107. Bunun üzerine Musa, asâsını yere bıraktı ve o anda asâ, sahici bir yılan oluverdi.

108. Musa, elini koynuna sokup çıkardı. Birdenbire o el, seyredenlere ışıl ışıl, bembeyaz göründü.

109. Firavun'un halkının ileri gelenleri şöyle dediler: "Evet, bu adam gerçekten işini iyi bilen bir sihirbaz; iyi bir büyücü!"

110. "Sizi yurdunuzdan çıkarmak, tahtınızdan indirmek istiyor."[1] Firavun da: "O halde bana ne yapmamı önerirsiniz?" dedi.

111. Onlar şöyle cevap verdiler: "Musa ve kardeşini alıkoy ve şehirlere sihirbazları toplayıp getirecek görevliler gönder."

112. "Onlar da, işini iyi bilen bütün sihirbazları sana getirsinler."

113. Nihayet sihirbazlar Firavun'a gelip, "Eğer biz gâlip gelecek olursak bize bir ödül var, değil mi?"[2] diye sordular.

114. Firavun, "Evet, benim yanımda mutlaka yüksek bir mevki elde edeceksiniz" dedi.

115. Sihirbazlar, "Ey Musa! Hünerini önce sen mi göstereceksin yoksa biz mi gösterelim?"[3] dediler.

116. Musa, "Önce siz gösterin" dedi. Sihirbazlar, (iplerini yere) atınca, büyü ile halkın gözlerini bağladılar ve onları korkuttular. Gerçekten (ipleri yılan gibi oynatarak) büyük bir sihir ortaya koymuşlardı.

117. Biz de Musa'ya, "Asânı yere bırak" diye vahyettik. (Musa asâyı yere bıraktı), bir de ne görsünler! Asâ, onların o aldatıcı düzeneklerini[4] yalayıp yutuyor!

118. Böylece gerçek ortaya çıktı, onların yaptıkları şeyler boşa gitti.

119. Sihirbazlar hemen oracıkta büyük bir yenilgiye uğradılar, ezik ve mahcup bir halde iddialarından vazgeçtiler.[5]

120. Sihirbazlar hep birden secdeye kapanarak:

---

1. Bir önceki âyette, "Bu adam gerçekten işini iyi bilen bir sihirbaz" ifadesiyle, bu âyetteki "Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor" cümlesini söyleyen kişinin Firavun'un adamlarından biri olduğu, Şuarâ 26/34 ve 35. âyetlerde ise bu sözlerin Firavun'a ait olduğu görülmektedir. Râzi bu durumu şöyle yorumlar: "Bu sözleri hem Firavun'un hem de onun ileri gelen adamlarının söylemiş olması mümkündür. Böylece Allah Firavun'un sözünü Şuarâ 26/34-35'te; onun ileri gelenlerinin sözlerini de burada nakletmiştir. Ya da bu sözü önce Firavun söylemiş, adamları da başkalarına söylemiştir."
2. "İnne lenâ" ifadesini Nâfi, İbn Kesîr, Hafs ve Ebû Cafer dışındaki kıraat imamları "Einne lenâ" şeklinde soru edatıyla okumuşlardır. Anlam da ona göre verilmiştir.
3. Lafzen, "Önce sen mi atacaksın, yoksa biz mi atalım?"
4. Tefsirlerde anlatıldığına göre Firavun'un sihirbazlarının sihir diye yaptıkları şey, iplerin ve elastiki değneklerin içine civa yerleştirip günün sıcak vaktinde genleşen civanın etkisiyle bu nesnelerin hareket ediyor gibi gösterilmesinden ibarettir. Yapılan sihrin göz boyama ve el çabukluğu marifetiyle olması da mümkündür. Nitekim günümüzde bu konuda uzmanlaşmış bazı kimseler bu tür gösterilerde bulunmaktadırlar.
5. Sihirbazlar yenilginin ardından, sihrin bütün inceliklerini bilmelerine rağmen kendilerini yenilgiye uğratan bu hadisenin bir sihir olamayacağını, dolayısıyla Musa'nın hak peygamber olduğunu, onun gösterdiği olağanüstü şeylerin mucize olduğunu anlayarak Allah çin secdeye kapandılar.

قَالُوٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿١٢٢﴾ قَالَ
فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهٖ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ ۭ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ
مَّكَرْتُمُوْهُ فِي الْمَدِيْنَةِ لِتُخْرِجُوْا مِنْهَآ اَهْلَهَا ۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ
﴿١٢٣﴾ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ
اَجْمَعِيْنَ ﴿١٢٤﴾ قَالُوْٓا اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُوْنَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا تَنْقِمُ مِنَّآ
اِلَّآ اَنْ اٰمَنَّا بِاٰيٰتِ رَبِّنَا لَمَّا جَاۗءَتْنَا ۭ رَبَّنَآ اَفْرِغْ عَلَيْنَا
صَبْرًا وَّتَوَفَّنَا مُسْلِمِيْنَ ﴿١٢٦﴾ وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ
اَتَذَرُ مُوْسٰى وَقَوْمَهٗ لِيُفْسِدُوْا فِي الْاَرْضِ وَيَذَرَكَ وَاٰلِهَتَكَ ۭ
قَالَ سَنُقَتِّلُ اَبْنَاۗءَهُمْ وَنَسْتَحْيٖ نِسَاۗءَهُمْ ۚ وَاِنَّا فَوْقَهُمْ
قَاهِرُوْنَ ﴿١٢٧﴾ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعِيْنُوْا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوْا ۚ اِنَّ
الْاَرْضَ لِلّٰهِ ۙ يُوْرِثُهَا مَنْ يَّشَاۗءُ مِنْ عِبَادِهٖ ۭ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِيْنَ
﴿١٢٨﴾ قَالُوْٓا اُوْذِيْنَا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَاْتِيَنَا وَمِنْۢ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا ۭ
قَالَ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُّهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي
الْاَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُوْنَ ﴿١٢٩﴾ وَلَقَدْ اَخَذْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ
بِالسِّنِيْنَ وَنَقْصٍ مِّنَ الثَّمَرٰتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُوْنَ ﴿١٣٠﴾

121-122. "Biz âlemlerin Rabbine, Musa ve Harun'un Rabbine inandık, iman ettik" dediler.[1]

123. Firavun da (öfkeyle) şöyle dedi: "Demek siz benden izin almadan ona inandınız, öyle mi? Sizin bu yaptığınız, bana karşı tasarlamış olduğunuz bir tuzaktır. Hem de bu şehirde! Siz Mısır'ın yerli halkını buradan çıkarmak (ve İsrailoğulları'nı bu şehre yerleştirmek) istiyorsunuz. Yakında başınıza neler gelecek, göreceksiniz."

124. "Yemin ederim ki, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım."[1]

125. Sihirbazlar şöyle cevap verdiler: "(İster as, ister kes) biz zaten sonunda Rabbimize döneceğiz."

126. "Sen, Rabbimizden bize gelen mucizelere inandığımız için bizden intikam almak istiyorsun." Ardından şöyle dua ettiler: "Ey Rabbimiz! Bize sabırlar ihsan eyle ve canımızı Müslüman olarak al!"

127. Kavminin ileri gelenleri Firavun'a, "Musa'yı ve kavmini yeryüzünde bozgunculuk çıkarsınlar, seni ve senin tanrılarını terk etsinler diye mi serbest bırakacaksın?" dediler. Firavun da, "(Tasalanmayın) biz onların oğullarını öldürür, kadınlarını kızlarını sağ bırakıp bazı emellerimiz için kullanırız. Nasıl olsa biz onlara karşı ezici bir üstünlüğe sahibiz" dedi.

128. Musa halkına, "(Sakın korkmayın!) Allah'tan yardım isteyin ve sabırlı olun. Yeryüzü Allah'ındır, kullarından dilediklerini ona mirasçı yapar. Bilin ki, mutlu son, Allah'a yürekten inanıp, O'na karşı gelmekten sakınan, yardımı ancak O'ndan isteyen ve sabreden kimseler içindir" dedi.[3]

129. Halkı Musa'ya, "Sen gelmeden önce de, geldikten sonra da bize ne eziyetler, ne zulümler yapıldı" dedi. Musa da, "Şüphesiz Rabbiniz düşmanlarınızı yok edecek ve bu topraklara sizi hâkim kılacaktır; sonra da sizin neler yapacağınıza bakacaktır" dedi.[4]

130. Biz de Firavun'un adamlarını, düşünüp ibret almaları için yıllarca kuraklıkla, kıtlıkla, ürünlerini eksilterek cezalandırdık.

---

1. Krş. Tâhâ 20/70. Tevrat'ta bu konu Çıkış, 7/9-13'te anlatılmakta, ancak sihirbazların Hz. Musa'ya iman ettiklerine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca asâ mucizesi de Hz. Musa'ya ait değil Hz. Harun'a nispet edilmektedir. Diğer taraftan kıssadaki olayların anlatım sırası da Tevrat'ta farklıdır. Hatta Hz. Musa'nın tevhit inancıyla bağdaşmayan sözlerine yer verilmektedir (Çıkış, 7). Bu konuda gerçek, hiçbir özel tahsili olmayan Hz. Peygambere gelen bilgiler, yani Kur'an'ın verdiği bilgilerdir. Bu yönüyle Kur'an, tahrif edilmiş olan Tevrat'taki yanlış bilgileri de düzeltmektedir.
2. Krş. Tâhâ 20/71. Firavun'un Hz. Musa'ya inananları tehdit ettiği el ve ayakları çaprazlama kesme cezası, İslam hukukunda "Hırabe", yani eşkıyalık suçu işleyenlerin cezasıyla birebir örtüşmektedir. Daha açık ifade etmek gerekirse İslam hukukundaki hırabe suçunun cezasının çok eski bir hukuk geleneğine dayandığı anlaşılmaktadır. Bu da Kur'an'da ceza hukukuna dair belirtilen hükümlerin bu tür bir kökeni ve geçmişi olduğunu akla getirmektedir.
3. Firavun'un tehditlerine karşı inananların imanda sebat etmeleri, Hz. Musa'nın sabrı tavsiye etmesi ve bir gün mutlaka zafere ulaşılacağını vâdetmesi bu kıssanın anlatılış amacını da ortaya koymaktadır. Yüce Allah bu vesileyle Mekke'de büyük sıkıntılar yaşayan Müslümanlara sabretmelerini ve onların da bir gün mutlaka zafere ulaşacaklarını hatırlatmaktadır.
4. Allah, sabreden ve hak yolunda hakkıyla mücadele eden toplumları zafere ulaştırır. Düşmanlarını yok ederek yerlerine onları getirir. Fakat inananların bundan sonraki, yani zafere erip rahata kavuştuktan sonraki tutumları çok önemlidir. Bu sebeple Hz. Musa'nın "Sonra da Allah sizin neler yapacağınıza bakacak" ifadesi İsrailoğulları için bir uyarıdır. Nitekim Hz. Musa bu uyarısında haklı çıkmıştır. İsrailoğulları özgürlüğün kıymetini bilememişler, kendilerine lütfedilen nimetlere nankörlük ederek Hz. Musa'ya çok eziyet etmişlerdir. İsrailoğulları bu tutumları sebebiyle asırlarca sıkıntılı ve zorlu bir hayat sürmüşlerdir. Bu tespitler kıyamete kadar her toplum için geçerlidir.

فَاِذَا جَآءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هٰذِهٖ ۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ
يَّطَّيَّرُوا بِمُوْسٰى وَمَنْ مَّعَهٗ ۗ اَلَآ اِنَّمَا طٰٓئِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٣١﴾ وَقَالُوْا مَهْمَا تَاْتِنَا بِهٖ
مِنْ اٰيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا ۙ فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٣٢﴾ فَاَرْسَلْنَا
عَلَيْهِمُ الطُّوْفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ
اٰيٰتٍ مُّفَصَّلٰتٍ فَاسْتَكْبَرُوْا وَكَانُوْا قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿١٣٣﴾
وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوْا يٰمُوْسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا
عَهِدَ عِنْدَكَ ۚ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ
مَعَكَ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ۚ ﴿١٣٤﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ اِلٰٓى
اَجَلٍ هُمْ بَالِغُوْهُ اِذَا هُمْ يَنْكُثُوْنَ ﴿١٣٥﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ
فَاَغْرَقْنٰهُمْ فِى الْيَمِّ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَكَانُوْا عَنْهَا
غٰفِلِيْنَ ﴿١٣٦﴾ وَاَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِيْنَ كَانُوْا يُسْتَضْعَفُوْنَ
مَشَارِقَ الْاَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِىْ بٰرَكْنَا فِيْهَا ۗ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ
رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ۙ بِمَا صَبَرُوْا ۗ وَدَمَّرْنَا
مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهٗ وَمَا كَانُوْا يَعْرِشُوْنَ ﴿١٣٧﴾

131. Fakat onlar, kendilerine ne zaman bir iyilik gelse, "Bu zaten bizim hakkımızdır" derler, başlarına bir kötülük gelince de, onu Musa'nın ve ona inananların uğursuzluğuna bağlarlardı. Bilin ki, onların uğursuz saydıkları şeyler (işledikleri günahlar yüzünden) Allah'tan gelmiştir, fakat çoğu bunu bilmez.

132. Ve onlar Musa'ya şöyle dediler: "Bizi büyülemek için mucize olarak ne getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz."[1]

133. Bunun üzerine Biz de onları, her biri apaçık birer mucize olan tufan, çekirge, haşere ve kurbağa salgınları, bir de kan ile cezalandırdık.[2] Buna rağmen onlar büyüklük taslayıp inanmadılar. Çünkü onlar günahkâr bir topluluk idi.

134. Bütün bu felâketlerin her biri başlarına geldiğinde Musa'ya şöyle dediler: "Ey Musa! Allah'ın sana verdiği peygamberlik[3] hatırına bizim için dua et. Eğer bu musibeti kaldırırsan, kesinlikle sana inanacağız ve İsrailoğulları'nın seninle birlikte gitmesine izin vereceğiz."

135. (Musa'nın duasını kabul edip) onlara verdiğimiz musibeti belli bir süre kaldırınca verdikleri sözden hemen dönüveriyorlardı.

136. Nihayet Biz de onları cezalandırdık; onları denizde boğduk.[4] Çünkü onlar mucizelerimizi yalanlamışlar ve onlara aldırış etmemişlerdi.[5]

137. Nihayet ezilen ve horlanan İsrailoğulları'nı,[6] bereketli kıldığımız toprakların doğusuna da batısına da yerleştirdik[7] ve böylece onların gösterdikleri sabra karşılık Rabbinin İsrailoğulları'na vermiş olduğu söz[8] güzel bir şekilde gerçekleşti. Firavun'un ve halkının yaptığı bağları bahçeleri, diktikleri sarayları, köşkleri de yerle bir ettik.

---

1. İnkârcıların bu sözleri, İsrâ 17/59'da ifade edilen "inkârcılara mucizenin bir faydası olmadığına" dair gerçeğin bir kanıtıdır.

2. Mısırda meydana gelmiş bu olaylarla ilgili olarak bkz. Kitab-ı Mukaddes, Çıkış, 7-11. bölümler. Âyette zikredilen hususlar -kan hariç- Mısır coğrafyasında zaman zaman meydana gelen doğal âfetlerdir. Bu doğal âfetleri yaratan da Allah olduğu için hepsi birer mucizevî özellik arz etmektedir. Kan hakkında farklı görüşler vardır. Müfessirlerin çoğuna göre başta Nil olmak üzere Mısır'daki suların kan rengini almasıdır ki, bu sebeple balıklar bile ölmüştür. Bunun sebebi suyun aktığı yerlerdeki toprağın renginin suya karışmasıdır. Şiddetli yağmur ve seller dolayısıyla ırmağın rengi, daha da kırmızılaşarak kan rengini andırmış olabilir.

3. Lafzen, "Söz (ahit)."

4. Boğulma olayı, yaygın kanaate göre Kızıl Denizde olmuştur. Ancak Tâhâ 20/38-39'da Hz. Musa'nın çocuk olarak bırakıldığı Nil nehri için "el-yemm" sözcüğünün kullanılması ve boğulmanın geçekleştiği su için de aynı ifadenin tekrarlanması gerekçe gösterilerek, boğulmanın Nil nehrinde gerçekleştiğini söyleyenler de olmuştur. Bu görüş sahiplerine göre Araplar Nil nehri için "Bahru'n-Nil" (Nil denizi) ifadesi kullanmaktadırlar.

5. Lafzen, "Gaflet içindeydiler." Gaflet, insanın kendi iradesiyle gerçekleşmez. Dolayısıyla burada kastedilen, onların bilerek aldırış etmemeleri, umursamamalarıdır.

6. Lafzen, "Kavmi."

7. Bu toprakların neresi olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Genelde Mısır, Filistin ve Suriye (Fırat'tan Arîş'e kadar) olduğu nakledilmektedir. el-Ariş Mısır ile Filistin hududunda, Akdeniz sahilinde biraz içeride Mısır'a ait eski bir şehirdir. (Bkz. DİA "el-Ariş" md.) Bu "bereketli topraklar" ifadesiyle Nil nehrinin iki yakasında bulunan bereketli toprakların kastedilmiş olması da mümkündür. M. R. Rıza'nın nakline göre Hz. Musa Firavun'dan sonra Mısır'da on üç sene hüküm sürdü. Mısırlılar, Habeşistan krallığından yardım istemiş, bunun üzerine Allah Hz. Musa'ya Mısır'dan çıkmasını, orayı Mısır halkına bırakmasını vahyetmiş olabilir. Buradan anlaşılıyor ki çıkış, Tevrat'tan anlaşıldığı gibi Mısırlıların boğulmalarından hemen sonra olmamıştır.

8. Allah'ın İsrailoğulları'na vâdettiği husus, Kasas 28/5-6. âyetlerde anlatılmaktadır.

وَجٰوَزْنَا بِبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى قَوْمٍ يَّعْكُفُوْنَ
عَلٰٓى اَصْنَامٍ لَّهُمْ ۚ قَالُوْا يٰمُوْسَى اجْعَلْ لَّنَآ اِلٰهًا كَمَا لَهُمْ
اٰلِهَةٌ ۭ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُوْنَ ﴿١٣٨﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ مُتَبَّرٌ مَّا هُمْ
فِيْهِ وَبٰطِلٌ مَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٣٩﴾ قَالَ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِيْكُمْ
اِلٰهًا وَّهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٤٠﴾ وَاِذْ اَنْجَيْنٰكُمْ مِّنْ
اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُوْمُوْنَكُمْ سُوْٓءَ الْعَذَابِ ۚ يُقَتِّلُوْنَ اَبْنَآءَكُمْ
وَيَسْتَحْيُوْنَ نِسَآءَكُمْ ۭ وَفِيْ ذٰلِكُمْ بَلَآءٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ عَظِيْمٌ ۚ
﴿١٤١﴾ وَوٰعَدْنَا مُوْسٰى ثَلٰثِيْنَ لَيْلَةً وَّاَتْمَمْنٰهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ
مِيْقَاتُ رَبِّهٖٓ اَرْبَعِيْنَ لَيْلَةً ۚ وَقَالَ مُوْسٰى لِاَخِيْهِ هٰرُوْنَ
اخْلُفْنِيْ فِيْ قَوْمِيْ وَاَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيْلَ الْمُفْسِدِيْنَ
﴿١٤٢﴾ وَلَمَّا جَآءَ مُوْسٰى لِمِيْقَاتِنَا وَكَلَّمَهٗ رَبُّهٗ ۙ قَالَ رَبِّ
اَرِنِيْٓ اَنْظُرْ اِلَيْكَ ۭ قَالَ لَنْ تَرٰىنِيْ وَلٰكِنِ انْظُرْ اِلَى
الْجَبَلِ فَاِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهٗ فَسَوْفَ تَرٰىنِيْ ۚ فَلَمَّا تَجَلّٰى
رَبُّهٗ لِلْجَبَلِ جَعَلَهٗ دَكًّا وَّخَرَّ مُوْسٰى صَعِقًا ۚ فَلَمَّآ اَفَاقَ
قَالَ سُبْحٰنَكَ تُبْتُ اِلَيْكَ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٤٣﴾

138. Biz İsrailoğulları'nı denizden karşıya geçirmiştik ki, (onlar vâdedilen topraklara doğru ilerlerken) kendileri için yaptıkları putlara tapan bir kavme rastladılar.[1] Bunun üzerine, "Ey Musa!" dediler. "Onların tanrı heykelleri gibi bize de bir tanrı heykeli yap." Musa da şu cevabı verdi: "Siz gerçekten çok câhil bir kavimsiniz."

139. "O (görüp heves ettiğiniz) kimselerin inandıkları din yok olmaya mahkûmdur. Yaptıkları ibadetler de boşunadır."

140. "Allah sizi (tevhit inancına erdirerek) putlara tapan kavimlerden üstün kılmışken, size O'ndan başka bir tanrı mı arayıp bulayım?"

141. "Hatırlayın ki, Allah vaktiyle sizi, en kötü işkence ve zulmün altında inleten Firavun'un adamlarından kurtarmıştı.[2] Onlar oğullarınızı öldürüyorlar, kadınlarınızı-kızlarınızı sağ bırakıp kötü emelleri için kullanıyorlardı. Bu zulümden kurtulmanız Rabbinizin size büyük bir nimetiydi."[3]

142. Biz, Musa ile otuz gece için sözleşmiştik. Sonra buna on gece daha ekledik. Böylece Rabbinin kırk gece olarak belirlediği süre tamamlanmış oldu.[4] Musa (Sina dağına çıkmadan önce) kardeşi Harun'a, "Kavmimin başına sen geç. Onları iyi yönet, sakın bozguncuların yolundan gitme" dedi.

143. Musa belirlediğimiz vakitte belirlediğimiz yere gelince, Rabbi onunla doğrudan konuşarak emirlerini bildirdi. Musa, "Rabbim! Bana kendini göster de Sana bir bakayım!" dedi. Allah, "Beni aslâ göremeyeceksin! Fakat (bunu iyice anlamak istersen) şu dağa bak, eğer (ona tecellî ettiğimde) dağ yerinde kalırsa o zaman Beni görebileceksin" buyurdu. Rabbi tecellî edip nûrunu dağa yansıtınca[5] dağı dümdüz etti ve o anda Musa bayılıp yere düştü. Nihayet ayıldığında şöyle dedi: "Ey Rabbim! Sen yücelerden yücesin. Tevbeler olsun. Ben Sana (Senin bu dünya gözüyle görülemeyeceğine) inananların ilkiyim."[6]

1. Kur'an puta tapan kavmin kim olduğu konusunda bilgi vermemiştir. Ancak bu kavmin Arap kabilelerinden Lahm ve Cüzam kabileleri olduğu nakledilir. Bunlar Mısır yakınında bir yerde Rif kasabasında oturuyorlar, sığır heykellerine tapınıyorlardı.
2. "Enceynâküm" (Sizi Biz kurtardık) ifadesini İbn Âmir "Encâküm" (Sizi Allah kurtardı) şeklinde okumuştur. Bu durumda âyetin Hz. Musa'nın sözünün bir devamı olduğu anlaşılmaktadır. İlk okuyuş -ki çoğunluğun okuyuşudur- tercih edildiği takdirde, âyetlerin akışı değişerek söz Allah'a izafe edilmiş olur. Biz anlamı, İbn Âmir'in okuyuşuna göre verdik.
3. Krş. Bakara 2/49; İbrahim 14/6.
4. Bu konu Bakara 2/51'de ayrıntısız olarak kırk gün şeklinde geçer. Kaynaklardaki bilgilerden ilk otuz günün Hz. Musa'nın vahye hazırlık için geçirdiği ibadet dönemi, son on günün de vahiy aldığı süre olduğu anlaşılmaktadır.
5. Tecellî kelimesi sözlükte; yansımak, görünmek, ortaya, açığa çıkmak gibi anlamlara gelir. Allah'ın tecellî etmesi, zâtı itibarıyla olabileceği gibi, sıfat ve fiilleri itibarıyla da olur. Allah'ın dağa tecelli etmesi sıfatı itibarıyladır, yani O, nuru, ışığı ile tecellî etmiştir. Çünkü Allah "Göklerin ve yerin nûrudur" (Nûr 24/35). Bununla birlikte bunun mahiyeti akılla idrak edilebilecek hususlardan değildir.
6. Mâtüridî, Hasan el-Basrî'nin âyete, "Senin dünya gözüyle görülemeyeceğine inananların ilki benim" anlamını verdiğini nakleder. Hz. Musa'nın Allah'a iman konusunda şüphesi olmayacağına göre bu makul bir mânadır. Ayrıca bu anlam, İsrailoğulları'nın zaman zaman gözleriyle görebilecekleri bir tanrı istemeleri göz önüne alınırsa; bu âyetin, ibadet edilecek bir tanrının gözle görülebilecek kadar basit bir varlık olmadığını ifade etmesi bakımından da önemlidir. Öte yandan Allah'ın görülüp görülemeyeceği hususu İslam âlimleri arasında derin tartışmalara konu olmuştur.

قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنِّى اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِى
وَبِكَلَامِىْ ۖ فَخُذْ مَآ اٰتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِيْنَ ﴿١٤٤﴾ وَكَتَبْنَا
لَهٗ فِى الْاَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَىْءٍ ۚ
فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَاْمُرْ قَوْمَكَ يَاْخُذُوْا بِاَحْسَنِهَا ۚ سَاُرِيْكُمْ دَارَ
الْفَاسِقِيْنَ ﴿١٤٥﴾ سَاَصْرِفُ عَنْ اٰيَاتِىَ الَّذِيْنَ يَتَكَبَّرُوْنَ فِى
الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۗ وَاِنْ يَّرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَّا يُؤْمِنُوْا بِهَا ۚ
وَاِنْ يَّرَوْا سَبِيْلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوْهُ سَبِيْلًا ۖ وَاِنْ يَّرَوْا
سَبِيْلَ الْغَىِّ يَتَّخِذُوْهُ سَبِيْلًا ۚ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوْا بِاٰيَاتِنَا
وَكَانُوْا عَنْهَا غٰفِلِيْنَ ﴿١٤٦﴾ وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَآءِ
الْاٰخِرَةِ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ ۗ هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوْا
يَعْمَلُوْنَ ﴿١٤٧﴾ وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوْسٰى مِنْ بَعْدِهٖ مِنْ حُلِيِّهِمْ
عِجْلًا جَسَدًا لَّهٗ خُوَارٌ ۗ اَلَمْ يَرَوْا اَنَّهٗ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا
يَهْدِيْهِمْ سَبِيْلًا ۘ اِتَّخَذُوْهُ وَكَانُوْا ظٰلِمِيْنَ ﴿١٤٨﴾ وَلَمَّا
سُقِطَ فِىْٓ اَيْدِيْهِمْ وَرَاَوْا اَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوْا ۙ قَالُوْا لَئِنْ لَّمْ
يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿١٤٩﴾

144. Allah, "Ey Musa!" dedi: "Ben, sana âyetlerimi vahyettim ve seninle doğrudan konuştum. Böylece seni insanlara peygamber seçtim. Öyleyse sen de verdiğim buyruklara sarıl ve Bana şükredenlerden biri ol."

145. Biz Musa'ya, taş levhalarda her konuda her türlü öğüdü ve her şeyin hükmünü ayrıntılarıyla yazdık ve ona şöyle emrettik: "Sen bütün gücünle bunlara sarıl, halkına da bu hükümlere en güzel şekilde uymalarını emret. Yakında fâsıkların (Firavun gibi zorbaların) yurtlarının ne hale geleceğini size göstereceğim."

146. "Ben, yeryüzünde hak hukuk tanımayarak kibirlenip böbürlenen kimseleri âyetlerimi anlamaktan daima alıkoyacağım. Zaten onlar her türlü mucizeyi görseler de, yine inanmazlar. Doğru yolu görseler bile o yola girmezler. Fakat azgınlığa ve sapıklığa götüren yolu gördüklerinde hemen o yola koyulurlar. Onların bu tutumlarının sebebi, âyetlerimizi (düşünmeden) reddetmeleri ve (kör bir inatçılıkla)[1] onların gösterdiği gerçeklerden gâfil olmalarıdır."[2]

147. Âyetlerimizi yalanlayanların ve âhiret gününe inanmayanların yaptıkları bütün işler boşa gitmiştir. Tabiî ki öyle olacak. Onlar yaptıklarının tam karşılığı olan bir ceza ile cezalandırılacaklar.

148. Musa'nın halkı, o Tur'a gittikten sonra yanlarındaki zînet eşyalarından böğürür gibi bir ses çıkaran buzağı heykeli yaptı (ve ona tapınmaya başladı).[3] Onlar, bu heykelin kendileriyle konuşmayacağını ve kendilerini doğru bir yola götürmeyeceğini görmüyorlar mıydı? Ne yazık ki, onu ilâh edindiler ve kendilerine böylece zulmetmiş oldular.

149. Ne zaman ki, (buzağıya tapınmakla) doğru yoldan çıktıklarını anladılar, ellerini dizlerine vurarak, "(Eyvah biz ne yaptık!) Rabbimiz eğer bize acımaz ve bizi bağışlamazsa mutlaka hüsrana uğrayanlardan oluruz" diyerek pişmanlıklarını dile getirdiler.

---

1. Mâtüridî'nin yorumuna göre.

2. Âyetin Musa kıssasının devamı olması muhtemeldir. Bu durumda Firavun ve ileri gelenleri ile İsrailoğulları'ndan tevhit dinine ve Hz. Musa'ya muhalif tutum içinde olanlar kastedilmiş olur. Fakat müfessirlerin büyük çoğunluğu bu ve peşinden gelen âyetin bir ara cümle olduğu görüşündedir. Önceki âyetin sonundaki "Fâsıklar" ifadesi vesilesiyle konu, Hz. Peygambere inanmamakta direnen müşriklere getirilmiş ve onların tutumları eleştirilmiştir. Diğer taraftan âyetteki sarf, yani Allah'ın kibirli kimseleri âyetlerini anlamaktan alıkoyması tabiî bir sürecin sonucudur. Hasan el-Basrî'nin ifadesine göre kişi küfürde ileri gider ve son haddine ulaşırsa kalbi mânen ölür ve ona iman işlemez. Müfessirlerin bir kısmına göre "Zâlike" "Sarf" kelimesine, yani Allah'ın müşrikleri âyetlerini anlamaktan alıkoymasına işaret eder. Peşinden gelen ifadeler de bunun sebebini açıklar. Bazı müfessirler ise bunun inkârcıların tutumlarına işaret ettiği kanaatindedirler. İbn Âşûr da bu kanaattedir ve bunu sebebin sebebi olarak tanımlamaktadır. Yani ona göre inkârcıların Allah'ın âyetlerini yalanlamaları ve onlardan gafil olmaları sözü edilen tutumların sebebi, ikisi birlikte inkârcıların Allah'ın âyetlerini anlamalarının engellenmesinin sebebidir.

3. Krş. Tâhâ 20/88-97. Dinler tarihi kaynaklarında kaydedildiğine göre eski Mısırlılarda sığıra tapma âdeti vardı. Apis öküzü eski Mısır'da bolluk ve bereketin sembolüydü. O Ptah, Osiris ve Amon Ra gibi çeşitli Mısır tanrıları ile ilişkilendirilmiş ve onların yeryüzündeki simgesi sayılmıştır. Kısacası hilâl boynuzlu Osiris boğası eski Mısır'da her türlü kutsallığın, bereketin ve tanrısal korumanın sembolüydü. Onun için her yıl ilkbahar ayında bir hafta süren Apis öküzü festivalleri düzenlenirdi. Öyle görünmektedir ki, İsrailoğulları eski Mısırlıların bu inancından etkilenmişler ve sığır (buzağı) şeklinde yapılan bir heykele tapmak istemişlerdir.

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًاۙ قَالَ بِئْسَمَا
خَلَفْتُمُوْنِىْ مِنْۢ بَعْدِىْۚ اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْۚ وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ وَاَخَذَ
بِرَاْسِ اَخِيْهِ يَجُرُّهٗٓ اِلَيْهِۜ قَالَ ابْنَ اُمَّ اِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُوْنِىْ
وَكَادُوْا يَقْتُلُوْنَنِىْۖ فَلَا تُشْمِتْ بِىَ الْاَعْدَآءَ وَلَا تَجْعَلْنِىْ مَعَ
الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٥٠﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِىْ وَلِاَخِىْ وَاَدْخِلْنَا فِىْ
رَحْمَتِكَۖ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَۚ ﴿١٥١﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ
سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِّنْ رَّبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۗ وَكَذٰلِكَ
نَجْزِى الْمُفْتَرِيْنَ ﴿١٥٢﴾ وَالَّذِيْنَ عَمِلُوا السَّيِّاٰتِ ثُمَّ تَابُوْا مِنْۢ
بَعْدِهَا وَاٰمَنُوْٓا اِنَّ رَبَّكَ مِنْۢ بَعْدِهَا لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٥٣﴾ وَلَمَّا سَكَتَ
عَنْ مُّوْسَى الْغَضَبُ اَخَذَ الْاَلْوَاحَۖ وَفِىْ نُسْخَتِهَا هُدًى وَّرَحْمَةٌ
لِّلَّذِيْنَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُوْنَ ﴿١٥٤﴾ وَاخْتَارَ مُوْسٰى قَوْمَهٗ سَبْعِيْنَ
رَجُلًا لِّمِيْقَاتِنَاۚ فَلَمَّآ اَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ
اَهْلَكْتَهُمْ مِّنْ قَبْلُ وَاِيَّاَىَۚ اَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَآءُ
مِنَّاۚ اِنْ هِىَ اِلَّا فِتْنَتُكَۖ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَآءُ وَتَهْدِىْ مَنْ تَشَآءُۗ
اَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِيْنَ ﴿١٥٥﴾

150. Musa, (kavminin buzağıya taptığını öğrenip Sina Dağı'ndan)[1] öfke ve hiddetle[2] dönünce, "Ben gittikten sonra ardımdan ne kötü işler yapmışsınız! Allah'tan başınıza hemen bir belâ gelmesini mi istiyorsunuz? Öldüğümü sanıp ne çabuk yoldan saptınız?"[3] diye halkını azarladı. Elindeki levhaları yere attı ve kardeşi Harun'un başından tutup onu kendine doğru çekerek hırpaladı. Harun, "Anamın oğlu, canım kardeşim! (Elimden geleni yaptım fakat) bu halk beni zayıf gördü ve az kalsın beni öldürecekti. (Böyle davranarak) beni küçük düşürme, düşmanları bana güldürme ve beni buzağıya taparak kendilerine zulmeden bu toplulukla bir tutma" dedi.[4]

151. Bunun üzerine Musa şöyle dua etti: "Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla. Bize acı, bizi rahmetine ve şefkatine erenlerden eyle. Çünkü merhametlilerin en merhametlisi Sensin."

152. (Allah buyurdu ki:) "Ey Musa! Buzağı heykelini tanrı edinen bu kimseler, daha bu dünya hayatında iken Rablerinin hışmına uğrayacaklar, zillet içinde bir hayat süreceklerdir. İşte Biz, putları tanrı edinerek Bize iftira edenleri böyle cezalandırırız."

153. "Ancak, (küfür ve isyan gibi) kötü işler yapanlar daha sonra tevbe edip yürekten iman ederlerse, unutma ki, böyle bir tevbe ve imandan sonra artık Rabbin çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir."

154. Musa öfkesi geçince attığı levhaları yerden aldı. Bu levhalarda hidayet ve rahmet kaynağı olan âyetler yazılı idi. Fakat bu âyetleri anlayacak olanlar ancak Rablerinden korkan kimselerdi.

155. Musa, Bizim tayin ettiğimiz yer ve zamanda af dilemek için halkından yetmiş kişi seçti. (Onlar, orada Allah'ı açıkça görmek istediler. Bunun üzerine) onları şiddetli bir sarsıntı yakalayınca Musa şöyle dua etti: "Rabbim! Dileseydin onları daha önce (buzağıya taptıklarında), beni de (seni görmek istediğim zaman) helâk ederdin. İçimizden bazı beyinsizlerin yaptıkları yüzünden bizi şimdi mi helâk edeceksin? (İnanıyoruz ki) bütün bunlar Senin imtihanından başka bir şey değildir. Sen bu imtihanla dilediğini doğru yoldan uzaklaştırır, dilediğini de hidayete erdirirsin. Ey Rabbimiz! Bizi koruyup gözeten Sensin. O halde bizi bağışla, bize merhamet et, acı. Çünkü Sen çok bağışlayıcısın.

---

1. Bkz. Tâhâ 20/85.
2. Lafzen, "Esefle." Râgıb'ın el-Müfredât'ında "esef" kelimesi için şu izah yapılmaktadır: "Esefin aslı, kalpteki intikam duygusunu harekete geçirmesidir. Bu, kişinin kendisinden daha aşağı konumda olana karşı olduğunda insan saldırganlaşır ve bu duygu gazaba dönüşür. Kendisinden daha üstün konumda olan birine yönelik olursa o zaman da kişi kendi kabuğuna çekilir ve bu duygu hüzne dönüşür" Daha sonra Râgıb âyette geçen "Esifen" kelimesinin "öfkeli, hiddetli" kelimesiyle eş anlamlı olduğunu ifade eder. Nitekim Zuhruf 43/55. âyette bu kökten türetilmiş "Âsefe" fiili "Gadab" (kızdırma) anlamında zikredilmiştir. Biz de mânayı buna göre verdik.
3. Lafzen, "Rabbinizin emrinin gelmesinde acele mi ettiniz?" ifadesi birkaç şekilde yorumlanmıştır. "Buzağıya tapma konusunda Rabbinizin vereceği hükmü bekleyemediniz mi, neden acele ettiniz?" şeklindeki yorumların isabetli olmadığını düşünüyoruz. Biz, âyete mâna verirken birinci mânayı, isyan ve küfre sapmanın Allah tarafından cezalandırıldığını göz önüne alarak, "Buzağıya tapmakla başınıza gelecek ilâhî cezayı çabuklaştırmak mı istiyorsunuz?" anlamında; ikinci mânayı da, peygamberlerin vefatından sonraki toplumsal bozulmaya dair Allah'ın koyduğu sosyolojik kanunlar (Allah'ın emri-sünnetullah) anlamında kullandık. Krş. Tâhâ 20/86.
4. Krş. Tâhâ 20/94.

وَاكْتُبْ لَنَا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِي الْاٰخِرَةِ اِنَّا
هُدْنَآ اِلَيْكَ ۭ قَالَ عَذَابِيْٓ اُصِيْبُ بِهٖ مَنْ اَشَاۗءُ ۚ وَرَحْمَتِيْ
وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ۭ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ وَيُؤْتُوْنَ
الزَّكٰوةَ وَالَّذِيْنَ هُمْ بِاٰيٰتِنَا يُؤْمِنُوْنَ ١٥٦ اَلَّذِيْنَ يَتَّبِعُوْنَ
الرَّسُوْلَ النَّبِيَّ الْاُمِّيَّ الَّذِيْ يَجِدُوْنَهٗ مَكْتُوْبًا عِنْدَهُمْ
فِي التَّوْرٰىةِ وَالْاِنْجِيْلِ ۡ يَاْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهٰىهُمْ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبٰتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ
الْخَبٰۗىِٕثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ وَالْاَغْلٰلَ الَّتِيْ كَانَتْ
عَلَيْهِمْ ۭ فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِهٖ وَعَزَّرُوْهُ وَنَصَرُوْهُ وَاتَّبَعُوا
النُّوْرَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ مَعَهٗٓ ۙ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ١٥٧
قُلْ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنِّىْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَمِيْعَۨا
الَّذِيْ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ
يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۠ فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الَّذِيْ
يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمٰتِهٖ وَاتَّبِعُوْهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ١٥٨
وَمِنْ قَوْمِ مُوْسٰٓى اُمَّةٌ يَّهْدُوْنَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ يَعْدِلُوْنَ ١٥٩

156. "Rabbimiz! Bize dünyada da âhirette de iyi ve güzel şeyler ihsan eyle! Biz (buzağıya tapma günahından) samimiyetle tevbe edip Sana yöneldik." Allah da şöyle buyurdu: "Ben dilediğimi azabıma çarptırma gücüne sahibim. Rahmet ve şefkatim ise her şeyi kuşatmıştır. Fakat Ben rahmet ve şefkatimi tevhit inancını koruma konusunda duyarlı ve bilinçli davrananlara, ihtiyaç sahiplerine yardım ederek nefislerini arındıranlara[1] ve âyetlerime yürekten inananlara tahsis edeceğim."

157. İşte bu nitelikteki kimseler (günü geldiğinde) ellerindeki Tevrat ve İncil'de geleceği bildirilen Ümmî[2] Elçiye, o Peygambere uyarlar. Bu Peygamber onlara iyiliği emreder, kötülüğü yasaklar; iyi ve temiz şeyleri helâl, kötü ve pis şeyleri de haram kılar, onların üzerlerindeki ağır yükü kaldırır, boyunlarındaki zincirlerini kırıp atar.[3] Sonuç olarak o Ümmî Peygambere inanan, onu yüceltip destekleyen ve ona indirilen Kur'an'a[4] uyan böyle kimseler, kurtuluşa erenlerdir.

158. Ey Peygamber! De ki: "Ey insanlar! Ben göklerin ve yerin hükümranlığı Kendisine ait olan Allah'ın hepinize gönderdiği elçisiyim. Bilin ki, O'ndan başka tanrı yoktur; canı veren de alan da O'dur. Öyleyse Allah'a ve elçisi olan o Ümmî Peygambere inanın. O Peygamber, Allah'a ve O'nun (kendisine ve diğer peygamberlere gönderdiği) vahiylerine inanmaktadır. O halde doğru yola ulaşabilmeniz için siz de ona uyun."[5]

159. Zaten Musa'nın halkından, insanları doğru yola yönelten ve onlar arasında hak ve adaletle hükmeden böyle bir topluluk hep var olmuştur.[6]

---

1. İmam Mâtüridî, "Zekât verirler" ifadesi ile ilgili şunları söylemektedir: "Buradaki zekât, tevhit ve takva ile nefsin tezkiyesidir. Bilinen anlamıyla zekât değildir. Şayet bilinen anlamıyla zekât ise bu, kendilerine zekât vermenin ağır geldiği ve zekât almanın zor olduğu bir topluluk hakkındadır." Konunun İsrailoğulları'nın tevhide aykırı tutumları ile ilgili olduğu düşünülürse Mâtüridî'in izahı makul görünmektedir.

2. Arapçada "ümm" "ana" demektir. Ümmî ise; anasından doğduğu gibi kalıp aslî fıtratında bir değişiklik olmamış, okuma yazma öğrenmemiş, mektep medrese yüzü görmemiş, bir hoca önüne diz çökmemiş kimse demektir. Hz. Peygamberin "ümmî" olarak nitelenmesi; onun Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu; bunca bilgisini ve görgüsünü devrin Yahudi ve Hıristiyan âlimlerinden, kâhinlerinden ve bir kısım güngörmüş tecrübeli bilginlerinden öğrenmediğini, ne biliyorsa, ne söylüyorsa ve ne öğretiyorsa bütün bunların kendisine Allah tarafından verilmiş bir vergi olduğunu ifade eder. Geniş bilgi için bkz. *DİA*, "*Ümmî*" maddesi.

3. Yahudilik, ibadet ve muamelat (dünya işleri) ile ilgili çok sert ve zor hükümler içeriyordu. Yahudiler bu hükümlere uymakta zorlanıyor ve yerine getirmedikleri için de sorumluluk altında kalıyorlardı. Hz. İsa bu ağır görevlerin bir kısmını kaldırmıştı. Ancak kendisi de insana ruhi yüceliğini kazandırmak için manevî ağırlığı çok olan bir kısım görevler yüklemişti. Hz. Muhammed (as) kendisine gönderilen İslâm vahyi ile din ve dünya işlerinde dengeli bir hayat yaşamayı öğütlemiştir. Şöyle ki: 1- Müslümanın öncelikle iyiliğe teşvik edip kötülükten sakındırma gibi bir sosyal sorumluluğu vardır. 2- Müslümanın hayatında nimetin helal ve temiz olanı esastır. 3- Dinin özü kolaylıktır. Dindar olmak adına insanı hayattan uzaklaştıracak şekilde daha fazla ibadet ve helal olan dünya nimetlerden kendini mahrum etme hoş görülmez. 4- İslam dini geleneğin, kültürün ve çevrenin insan üzerine yüklediği fıtrata aykırı yükleri kaldırır ve her anlamda insanın özgürleşmesini amaçlar.

4. Lafzen, "Nûra."

5. Bu âyet İsrailoğulları'yla ilgili anlatılan kıssa içinde bir ara cümledir. Bir önceki âyette "Ümmî Elçi" ifadesi vesilesiyle konu Mekke müşriklerine getirilmiş, aynı zamanda Yüce Allah, Hz. Peygamber döneminde yaşayan Yahudilere Hz. Muhammed'in, Hz. Musa'daki doğruluk sıfatlarını haiz bir peygamber olduğunu hatırlatmak istemiştir.

6. Burada Âl-i İmrân 3/113-115. âyetlere işaret vardır. Yahudi toplumunun tamamının isyankâr olmadığı, onların içinde de hak ve hakikate bağlı, dürüst, insaflı, temiz ve imanlı insanların bulunduğu anlatılmaktadır.

وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًاۗ وَاَوْحَيْنَآ
اِلٰى مُوْسٰٓى اِذِ اسْتَسْقٰىهُ قَوْمُهٗٓ اَنِ اضْرِبْ بِّعَصَاكَ
الْحَجَرَۗ فَانْۢبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًاۗ قَدْ
عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْۗ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ
وَاَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰىۗ كُلُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ
مَا رَزَقْنٰكُمْۗ وَمَا ظَلَمُوْنَا وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ
يَظْلِمُوْنَ ﴿١٦٠﴾ وَاِذْ قِيْلَ لَهُمُ اسْكُنُوْا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوْا
مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُوْلُوْا حِطَّةٌ وَّادْخُلُوا الْبَابَ
سُجَّدًا نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيْۤـَٔتِكُمْۗ سَنَزِيْدُ الْمُحْسِنِيْنَ
﴿١٦١﴾ فَبَدَّلَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِيْ قِيْلَ
لَهُمْ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِّنَ السَّمَۤاءِ بِمَا كَانُوْا
يَظْلِمُوْنَ ﴿١٦٢﴾ وَسْـَٔلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِيْ كَانَتْ
حَاضِرَةَ الْبَحْرِۘ اِذْ يَعْدُوْنَ فِي السَّبْتِ اِذْ تَاْتِيْهِمْ
حِيْتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَّيَوْمَ لَا يَسْبِتُوْنَۙ
لَا تَاْتِيْهِمْۛ كَذٰلِكَ نَبْلُوْهُمْ بِمَا كَانُوْا يَفْسُقُوْنَ ﴿١٦٣﴾

160. Biz İsrailoğulları'nı on iki oymağa ayırmıştık. (Susuzluktan kırılan) kavmi Musa'dan su isteyince ona, "Elindeki asâ ile şu kayaya vur" diye vahyetmiştik.[1] Musa ona vurur vurmaz kayadan on iki kaynak fışkırmış ve İsrailoğulları'nın on iki oymağından her biri kendi kaynağını öğrenmişti. Ayrıca (Tîh sahrasında) bulutu üzerlerine gölgelik yapmış, onlara kudret helvası ve bıldırcın/yelve kuşu indirmiş ve "İhsan ettiğimiz bu güzel rızıklardan yiyiniz" demiştik. Fakat onlar (bu nimetlere karşılık nankörlük ederek) Bize değil, kendilerine zulmediyorlardı.[2]

161. Onlara şöyle denilmişti: "Şu beldeye yerleşin, oradaki nimetlerden istediğiniz gibi yiyin ve "Biz buraya barış içinde yaşamak için geldik" deyin, o beldenin kapısından girerken de görevlilere saygı gösterin ki, yapacağınız hatalar hoş görülsün. Biz sözünde sadâkat gösterenlere nimetlerimizi daha da artırırız."[3]

162. Fakat o zâlimler bu emrimizin gereğini yerine getirmediler.[4] Biz de yaptıkları zulümlerden dolayı, üzerlerine gökten bir azap indirdik.[5]

163. Ey Peygamber! Yine onlara, deniz kıyısındaki kasaba halkının başına gelenleri sor. Hani onlar cumartesi günü balık avına dair konan yasağı ihlâl ediyorlardı. Çünkü cumartesi günleri balıklar sürüyle geliyor, diğer günlerde ise gelmiyordu. İşte Biz onları doğru yoldan sapmaları sebebiyle böyle yasaklarla imtihan ediyorduk.[6]

---

1. Krş. Bakara 2/60 ve ilgili not.
2. Krş. Bakara 2/57, 60; Tâhâ 20/80. İsrailoğulları'nın kendilerine zulmetmelerini M. Reşit Rıza şöyle açıklamaktadır: "Onlar verilen bunca nimetlere nankörlük ederek Allah'a değil kendilerine zulmediyorlardı. Çünkü bir kimsenin zulmünün etkisi Allah'a ve başkasına değil sadece kendisine erişir. Âyetteki "Enfüsehüm" ifadesinin "Yazlimûne" fiilinden önce getirilmesi bu anlamı vurgulamaya yöneliktir. Onlar nimetlere nankörlük edip inkâr ederek ve bunun dışında başka günahlar işleyerek nesiller boyu kendi nefislerine zarar vermişlerdir… Kendi nefislerine zulmedenler başkalarına daha çok zulmederler. İnsanın kendi nefsine yaptığı zulüm, zulmettiğini bilmediği şeylerden bile olsa âkıbeti de zarardır. Çünkü bununla kendisine menfaat ummaktadır. Bütün zâlim ve suçluların durumu budur. İsrailoğulları'ndan bir zümre insanlara çeşit çeşit zulümleri reva görürken bununla kendi nefislerine ve kavimlerine fayda temin etmek maksadını gütmektedirler. Bunlardan biri de Arapların elinden Filistin'i alma girişimleridir. Bütün bunlar âyetin kapsamına girer. Çünkü âyet, bunun İsrailoğulları için bir huy ve âdet haline geldiğini ifade etmektedir… Yüce Allah Kur'an'ı bir hidayet rehberi ve öğüt olarak indirmiş, onda geçen peygamber kıssalarını kavimlerin ve şehirlerin tarihi, vakıaların ve mekânların incelenmesi için değil, ibret alınması için zikretmiştir. Bu kıssadaki ibret dersi ise, zulüm ve fâsıklıktan kaçınmamız gerektiğini, Yüce Allah'ın kavimleri işledikleri günah sebebiyle âhiret hayatından önce dünyada cezalandıracağını, İsrailoğulları'nı işledikleri zulüm sebebiyle cezalandırdığını, meziyetlerinin, faziletlerinin ve aralarından birçok peygamber çıkmış olmasının O'nun cezasına engel olmadığını bilmemizdir."
3. Krş. Bakara 2/58 ve ilgili not.
4. Lafzen, "Kendilerine söylenen sözü başka bir sözle değiştirdiler." Krş. Bakara 2/59 ve ilgili not.
5. Krş. Bakara 2/59 ve ilgili not.
6. Krş. Bakara 2/65; Nisâ 4/47, 154. Hz. Musa'nın şeriatına göre Yahudiler cumartesi günleri bütün dünyevî işlerden ve bu arada balık avlamaktan da men edilmişlerdi. Dolayısıyla cumartesi günü balıkları rahatsız edecek faaliyetler bulunmadığı için balıklar sahile kadar rahatlıkla geliyorlardı. Bunu gören halk da cumartesi yasağını dinlemeyip balık tutuyordu. Râzî'ye göre, âyetin son kısmındaki ifade, aynı zamanda Allah'a itaat eden kimseye, dünya ve âhiret hallerini Allah'ın hafifletip kolaylaştırdığına; O'na isyan edeni ise çeşitli bela ve sıkıntılara düçâr kıldığına delâlet eder. Râzî ayrıca bu âyetin kelam ilminde ciddi tartışma konusu olan "Salah" (yararlı olan) ve "Aslah" (en yararlı olan) meselesinde Ehlisünnet lehine bir delil olduğunu söyler.

وَاِذْ قَالَتْ اُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُوْنَ قَوْمًا ۙ اللّٰهُ مُهْلِكُهُمْ اَوْ مُعَذِّبُهُمْ
عَذَابًا شَدِيْدًا ۭ قَالُوْا مَعْذِرَةً اِلٰى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ﴿١٦٤﴾ فَلَمَّا
نَسُوْا مَا ذُكِّرُوْا بِهٖٓ اَنْجَيْنَا الَّذِيْنَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوْۗءِ
وَاَخَذْنَا الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا بِعَذَابٍۢ بَـِٕيْسٍۢ بِمَا كَانُوْا يَفْسُقُوْنَ ﴿١٦٥﴾
فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَّا نُهُوْا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُوْنُوْا قِرَدَةً خٰسِـِٕيْنَ ﴿١٦٦﴾
وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ يَّسُوْمُهُمْ
سُوْۗءَ الْعَذَابِ ۭ اِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيْعُ الْعِقَابِ ۚ وَاِنَّهٗ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ
﴿١٦٧﴾ وَقَطَّعْنٰهُمْ فِي الْاَرْضِ اُمَمًا ۚ مِنْهُمُ الصّٰلِحُوْنَ وَمِنْهُمْ
دُوْنَ ذٰلِكَ ۡ وَبَلَوْنٰهُمْ بِالْحَسَنٰتِ وَالسَّيِّاٰتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ
﴿١٦٨﴾ فَخَلَفَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَّرِثُوا الْكِتٰبَ يَاْخُذُوْنَ
عَرَضَ هٰذَا الْاَدْنٰى وَيَقُوْلُوْنَ سَيُغْفَرُ لَنَا ۚ وَاِنْ يَّاْتِهِمْ عَرَضٌ
مِّثْلُهٗ يَاْخُذُوْهُ ۭ اَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِّيْثَاقُ الْكِتٰبِ اَنْ لَّا
يَقُوْلُوْا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوْا مَا فِيْهِ ۭ وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ
خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿١٦٩﴾ وَالَّذِيْنَ يُمَسِّكُوْنَ
بِالْكِتٰبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ ۭ اِنَّا لَا نُضِيْعُ اَجْرَ الْمُصْلِحِيْنَ ﴿١٧٠﴾

164. İçlerinden bir kısmı (cumartesi yasaklarının çiğnenmesine karşı çıkanlara), "Allah'ın helâk edeceği ya da şiddetli azaba uğratacağı bu kimselere boş yere niye öğüt verip duruyorsunuz?" demişti. Öğüt verenler de şöyle demişlerdi: "Biz bunu, Rabbinize karşı sorumluluktan kurtulmak için ve onlar Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olurlar ümidiyle yapıyoruz."[1]

165. Onlar yapılan öğüt ve uyarıları dikkate almayınca, Biz de öğütleriyle kötülüklerden alıkoymak isteyenleri kurtardık. İsyanda ısrar edenleri ise doğru yoldan sapmaları sebebiyle şiddetli bir azapla cezalandırdık.

166. Bu yasaklara kafa tutup direnince Biz de onlara, "Aşağılık maymunlar (gibi) olun; zillet ve esaret içinde yaşayın"[2] dedik.

167. Ey Peygamber! İşte o zaman Rabbin, onların başına kıyamete kadar[3] azabın en şiddetlisini tattıracak kimseleri musallat edeceğini bildirmişti. Gerçek şu ki, senin Rabbin azgınlıkta ısrar edenleri çok çabuk cezalandırır. Bununla birlikte O Gafûr'dur; tevbe edenleri bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

168. Biz İsrailoğulları'nı parça parça edip her birini bir yere dağıttık. Onların bir kısmı iyi ve mümin kimselerdir, bir kısmı ise öyle değildir. Biz onları, (şükrederek veya günahlarından vazgeçerek) Allah'a yönelmeleri için çeşitli nimetlerle ve çeşitli felâketlerle sınadık.

169. Onlardan sonra yerlerine gelen kötü nesiller Tevrat'a mirasçı oldu. Bunlar şu fani dünyanın değersiz mallarına çok önem veriyor ve "Nasıl olsa affa uğrayacağız" diyerek (haram-helâl demeden) ne geliyorsa alıyorlardı. Oysa kendilerinden, Allah'a karşı daima gerçeği söyleyeceklerine dair Tevrat'ın üzerine söz alınmamış mıydı? Onlar kitaptaki bu hükümleri okuyup öğrenmemişler miydi? İyi bilin ki, âhiret yurdu Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davrananlar için daha hayırlıdır. Bunu hiç düşünmüyor musunuz?

170. Tevrat'a[4] sımsıkı sarılanlara ve özellikle namazı kılanlara gelince, biz bu gibi iyi ve güzel işler yapanların mükâfatını zayi etmeyiz, eksiksiz veririz.

---

1. Bu ve bir önceki âyetten söz konusu şehir halkının üçe ayrıldığı anlaşılıyor: 1- Cumartesi yasağını ihlâl edenler. 2- Onlara bu ihlalden vazgeçmeleri için öğüt verenler. 3- Bu öğüdün bir faydası olmayacağını söyleyenler. Âyet İsrailoğulları bağlamında Müslümanlara önemli bir uyarıda bulunmaktadır. Buna göre her Müslüman çevresindeki olumsuzluklara duyarlı olmak zorundadır. Dini değerlerin önemsizleştirilmesi ve ahlâki yozlaşma karşısında her müminin iyiliği teşvik etme ve kötülükten sakındırma görevi vardır. Âyette ifade edildiği üzere insanların öğüt alma ümidi her zaman vardır. "Sen öğüt vermeye devam et. Çünkü öğüt inanacak olanlara mutlak fayda verir" (Zâriyât 51/55). Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Sizden herhangi biriniz bir münker/çirkin bir durum gördüğünde onu eliyle engellesin. Buna gücü yetmiyorsa diliyle/nasihat ederek engellemeye çalışsın. Buna da gücü yetmiyorsa kalbiyle buğz etsin ki, bu imanın en zayıf derecesidir (Müslim, *İman*, 78; Ebû Davud, *Melahim*, 17; Tirmizi, *Fiten* 11). Bu hadis sorumluluktan kurtulmak için bahane yollarını kapatmaktadır. Kalple buğz etmek ise pasif bir şekilde yakınmak değil, söz konusu olumsuzluğun giderilmesi konusunda kafa yorup projeler üretmektir. Ayrıca Hz. Peygamber: "Cihadın en üstünü zalim bir sultanın karşısında hak/âdil olan sözü söylemektir" buyurmuştur. (Ebû Davud, *Melahim*, 17; Tirmizi, *Fiten*, 13) Ancak bu konuda başka zarar ve sıkıntılara yol açmayacak bir yol ve yöntem kullanmak da büyük önem arz etmektedir.

2. Krş. Bakara 2/65; Mâide 5/60 "Aşağılık maymunlar olun" ifadesinin şeklî değil manevî bir değişimi anlattığı konusunda bkz. Bakara 2/65 ile ilgili not.

3. Bu ifade, "fesat, isyan ve zulümleri devam ettiği sürece" şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü Allah insanlara ırk esasına göre değil iman ve amel esasına göre muamele eder.

4. Lafzen. "Kitaba."

وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَاَنَّهٗ ظُلَّةٌ وَّظَنُّوْٓا اَنَّهٗ وَاقِعٌۢ بِهِمْ ۚ
خُذُوْا مَآ اٰتَيْنٰكُمْ بِقُوَّةٍ وَّاذْكُرُوْا مَا فِيْهِ لَعَلَّكُمْ
تَتَّقُوْنَ ۝١٧١ وَاِذْ اَخَذَ رَبُّكَ مِنْۢ بَنِيْٓ اٰدَمَ مِنْ ظُهُوْرِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ
وَاَشْهَدَهُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ ۚ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ۭ قَالُوْا بَلٰى ۛ شَهِدْنَا ۛ
اَنْ تَقُوْلُوْا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غٰفِلِيْنَ ۝١٧٢ اَوْ
تَقُوْلُوْٓا اِنَّمَآ اَشْرَكَ اٰبَاۗؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِّنْۢ بَعْدِهِمْ ۚ
اَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُوْنَ ۝١٧٣ وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ
وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ۝١٧٤ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ الَّذِيْٓ اٰتَيْنٰهُ اٰيٰتِنَا
فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطٰنُ فَكَانَ مِنَ الْغٰوِيْنَ ۝١٧٥
وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنٰهُ بِهَا وَلٰكِنَّهٗٓ اَخْلَدَ اِلَى الْاَرْضِ وَاتَّبَعَ
هَوٰىهُ ۚ فَمَثَلُهٗ كَمَثَلِ الْكَلْبِ ۚ اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ اَوْ
تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ ۭ ذٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۚ فَاقْصُصِ
الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ ۝١٧٦ سَاۗءَ مَثَلًا ۨ الْقَوْمُ الَّذِيْنَ
كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَاَنْفُسَهُمْ كَانُوْا يَظْلِمُوْنَ ۝١٧٧ مَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ
فَهُوَ الْمُهْتَدِيْ ۚ وَمَنْ يُّضْلِلْ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۝١٧٨

171. Bir zamanlar Sina Dağı'nı (şiddetli bir sarsıntıyla) İsrailoğulları'nın üzerine kaldırmıştık. Dağ sanki onların üzerine bir gölgelik olmuştu ve onlar dağın kendi tepelerine düşüvereceğini sanmışlardı. Onlara o zaman şöyle emretmiştik: "Size verdiğimiz kitaba sımsıkı sarılın, içindeki hükümleri hatırınızda tutun ki, böylece Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli insanlar olasınız."[1]

172. Vaktiyle Rabbin Âdemoğullarının bellerinden soylarını alıp çıkardı ve onlara, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sordu. Onlar da, "Evet, Sen bizim Rabbimizsin" cevabını verdiler ve böylece Allah onları (bu ikrarlarıyla) kendilerine şahit yaptı.[2] Biz bunu; kıyamet günü, "Bizim bundan (tek bir Allah'a inanmamız gerektiğinden) haberimiz yoktu…"

173. Ya da, "Bundan önce atalarımız şirke düşmüş, biz onlardan sonra gelen nesilleriz. Rabbimiz! Şimdi Sen bâtıl yolda olanların yaptıkları işler yüzünden bizi cezalandıracak mısın?" demeyesiniz diye yaptık.

174. İşte Biz, (bu yaratılış özelliğine aykırı hareket edenlerin) özlerine, tevhit inancına dönmeleri için âyetlerimizi böylece ayrıntılı olarak açıklıyoruz.

175. Ey Peygamber! Onlara, kendisine anlatılan âyetlerimizden yüz çevirip şeytana uyan ve böylece azgınlaşan kimsenin haberini anlat.[3]

176. Eğer Biz dileseydik âyetlerimiz ile (onun inanmasını sağlar ve böylece) onu kâmil ve arınmış biri yapardık. (Fakat bunu dilemedik) Çünkü o (hiç ölmeyeceğini zannederek) dünyaya dört elle sarıldı, boş arzu ve heveslerine uydu. Böyle kimse köpeğe benzer. Köpek, üzerine yürüyüp kovalasan da, kendi haline bıraksan da dilini çıkarır, solur.[4] İşte âyetlerimizi yalanlayan toplumların durumları da böyledir. Sen yine de onlara düşünüp ibret almaları için bu tür kıssaları anlatmaya devam et.

177. Âyetlerimizi yalanlayan ve böylece kendilerine zulmeden kimselerin hali ne kötü bir örnektir!

178. Allah'ın, (âyetlerine kulak verdikleri için) hidayete erdirdiği kimse doğru yola ulaşmıştır. (Âyetlerinden yüz çevirdiği için) dalâlette bıraktığı kimseler de hüsrâna uğramışlardır.

---

1. Krş. Bakara 2/63 ve ilgili not.
2. Yüce Allah İsrailoğulları'ndan aldığı ahdi zikrettikten sonra onu vesile edinerek konuyu, ezelde insanoğlundan aldığı söze/onun yaratılış özelliğine getirmiştir. Zemahşeri bu âyette anlatılan hususun hakiki değil temsilî olduğu görüşündedir. Yani Allah, insanın fıtratına Kendisini bulup tanıyabilme ve O'na inanma yeteneğini yerleştirmiştir. Haramlara bulaşmamış, nefsinin heva ve hevesine esir olmamış, kısaca yatılış özellikleri bozulmamış bir insan kendisine hakikatin tebliğ edilmesi halinde kolayca imana kavuşur. Krş. Rûm 30/30; Şems 91/8.
3. Bu kişinin İsrail bilginlerinden Bel'am b. Baura olduğu rivayet edilmiştir. Tevrat'ta bu kişinin adı Beor'un oğlu Bel'am olarak geçer ve kendisinden kâhin olarak söz edilir. (Yeşu, 13/22). Katâde, bu âyetin haktan yüz çeviren herkesi içine aldığını kaydeder. Bu bir Kur'an üslûbudur. Muhataplarının zihninde hazır bulunan bir kısım bilgileri değer aktarıcısı olarak kullanır ki, asıl olan da o değerdir.
4. Köpek yorgun halde iken de dinlenirken de hep dilini sarkıtarak solur. Bu durum onun aslî özelliğidir. Çünkü köpek ağzını açıp diliyle serinler. İnkârcılar da, ihtiyaçları olsa da olmasa da daima dünyalık şeylere saplanıp kalırlar. Onlara gerçeği anlatıp anlatmamak, tavırlarını değiştirmez.

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ ۖ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ
بِهَا ۫ وَلَهُمْ اَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا ۫ وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا ۫
اُولٰٓئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ ۫ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾ وَلِلّٰهِ
الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوهُ بِهَا ۪ وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِٓي اَسْمَآئِهٖ ۚ
سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾ وَمِمَّنْ خَلَقْنَٓا اُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ
وَبِهٖ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾ وَاُمْلِي لَهُمْ ۚ اِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿١٨٣﴾ اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا
مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ ۚ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١٨٤﴾ اَوَلَمْ يَنْظُرُوا
فِي مَلَكُوتِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ ۙ
وَاَنْ عَسٰٓى اَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ اَجَلُهُمْ ۚ فَبِاَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ
يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾ مَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ ۚ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ
يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰىهَا ۖ قُلْ اِنَّمَا
عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي ۚ لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَٓا اِلَّا هُوَ ۚ ثَقُلَتْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ ۭ لَا تَاْتِيكُمْ اِلَّا بَغْتَةً ۚ يَسْـَٔلُونَكَ كَاَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا ۭ قُلْ
اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾

179. Bizim yarattığımız insan ve cinlerin birçoğu (yaratılış amaçlarına uygun davranmadıkları için) cehennemliktirler.[1] Onların akılları[2] var, hakikati kavramazlar; gözleri var, gerçeği görmezler; kulakları var, doğru olanı duymazlar. Onlar hayvanlar gibidirler hatta onlardan daha şaşkın, daha aşağıdırlar.[3] İşte onlar gâfillerin ta kendileridir.

180. Bilin ki, en güzel isimler Allah'a aittir. O halde (ey müminler!) O'na bu isimlerle dua edin.[4] O'nun isimlerini, zatına lâyık olmayacak şekilde telaffuz edenleri[5] terk edin. Onlar yaptıklarının cezasını göreceklerdir.

181. Yarattığımız insanlardan öyle topluluklar da vardır ki, insanlara hak ve hakikati gösterirler ve onlar arasında hak ve adaletle hükmederler.

182. Biz âyetlerimizi yalanlayanları, ne olup bittiğinin farkına varmayacakları şekilde yavaş yavaş helâke sürükleyeceğiz.

183. Ben onlara belli bir süre tanırım. (Yine de akıllarını başlarına almazlarsa) bilsinler ki, Benim cezam çok çetindir.

184. Arkadaşları Muhammed'de delilikten bir eser bulunmadığını düşünüp anlamıyorlar mı? Bilin ki, o deli değil apaçık bir uyarıcıdır.

185. Bunlar, göklerin ve yerin egemenliğinin kime ait olduğu konusunda, Allah'ın yarattığı varlıklar hakkında ve kendi ecellerinin yaklaşmış olması ihtimali üzerinde de mi hiç düşünmüyorlar? Peki, onlar bu Kur'an'a inanmazlarsa hangi söze inanacaklar?

186. (Dalâleti tercih ettiği için) Allah'ın saptırdığı kimseye doğru yolu gösterecek biri yoktur. Allah onları, ne yaptıklarını bilmez bir halde azgınlıklarıyla baş başa bırakır.

187. Ey Peygamber! (Alaylı bir üslûpla) sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Onlara de ki: "O, Rabbimin bileceği bir iştir. Onun vaktini ancak O açıklar." Kıyametin ne zaman kopacağını bilmeye ne yer ne de gök (ehli) dayanabilir! O size ansızın gelir. Sanki sen onu biliyormuş da gizliyormuşsun gibi sana sorup duruyorlar. Sen onlara bir kere daha söyle: "Kıyametin ne zaman kopacağı Allah'ın bileceği bir iştir." Fakat insanların çoğu bu bilginin insanlara neden verilmediğini bilmez.

---

1. Mâtüridî'nin yorumuna göre, Allah insanlara akıl ve pek çok kabiliyet lütfetmiş, cenneti kazanacakları gücü onlara vermiştir. Fakat insanların bir kısmı bu gücü amacı dışında kullanarak cehennemi hak edecek davranışlarda bulunmuşlardır. Âyette fıkh eden bir kalbin, yani düşünen, anlayan ve kavrayan bir aklın en önce zikredilmesi büyük önem arz etmektedir. Râgıb el-Isfahânî şöyle der: "Allah'ın kullarına gönderdiği iki elçisi vardır. Bir içimizdeki, diğeri dışımızdaki elçidir. İçimizdeki elçi akıl, dışımızdaki peygamberdir. Hiç kimse içindeki elçiden yararlanmayı öne almadıkça dışındaki elçiden yararlanamaz. Çünkü peygamberin öğretisinin doğruluğu ancak akılla bilinebilir. Sonuçta akıl yönetici, din yol göstericidir. Akıl olmazsa din varlığını koruyamaz. Din olmayınca da akıl yolunu şaşırır" (*ez-Zerîa ila Mekârimi'ş-Şerîa*, s. 207).

2. Lafzen, "Kalpleri."

3. Krş. Furkân 25/44. Hayvanlar Allah'ın yarattığı fıtrata uygun olarak hareket eder, O'na isyan etmezler. İçgüdüleriyle menfaatlerini bilir, zararlı şeylerden kaçınırlar. Kâfirler ise, hayvanlar kadar bile yaratılışlarına uygun hareket etmezler.

4. Allah'ın güzel isimleri/Esmâ-i hüsnâ Allah'ın sıfatlarıdır. Bu isimler yaygın olan kanaate göre doksan dokuz olarak kabul edilmiş ve güzel yazılarla levhalarda yerini alarak İslam kültürünün güzel bir örneğini oluşturmuştur.

5. Burada kastedilenler; Allah'ın sıfatı olan "el-Azîz" kelimesinden "el-Uzzâ"; "el-Mennân" isminden "el-Menât"; "Allah" kelimesinden "el-Lât" gibi isimler türetip putlara ad olarak veren müşriklerdir. Allah'a baba, oğul ve Ruh'ul-Kuds diyenler de böyledir. Allah bu gibi nitelemelerden uzaktır.

قُلْ لَّآ اَمْلِكُ لِنَفْسِى نَفْعًا وَّلَا ضَرًّا اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ ۭ وَلَوْ
كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ ۚ وَمَا مَسَّنِىَ السُّوْٓءُ
اِنْ اَنَا اِلَّا نَذِيْرٌ وَّبَشِيْرٌ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿١٨٨﴾ هُوَ الَّذِىْ خَلَقَكُمْ
مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ وَّجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ اِلَيْهَا ۚ فَلَمَّا
تَغَشّٰىهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيْفًا فَمَرَّتْ بِهٖ ۚ فَلَمَّآ اَثْقَلَتْ دَّعَوَا
اللّٰهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ اٰتَيْتَنَا صَالِحًا لَّنَكُوْنَنَّ مِنَ الشّٰكِرِيْنَ
﴿١٨٩﴾ فَلَمَّآ اٰتٰىهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهٗ شُرَكَآءَ فِيْمَآ اٰتٰىهُمَا ۚ
فَتَعٰلَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿١٩٠﴾ اَيُشْرِكُوْنَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْـًٔا
وَّهُمْ يُخْلَقُوْنَ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ لَهُمْ نَصْرًا وَّلَآ اَنْفُسَهُمْ
يَنْصُرُوْنَ ﴿١٩٢﴾ وَاِنْ تَدْعُوْهُمْ اِلَى الْهُدٰى لَا يَتَّبِعُوْكُمْ ۭ سَوَآءٌ
عَلَيْكُمْ اَدَعَوْتُمُوْهُمْ اَمْ اَنْتُمْ صَامِتُوْنَ ﴿١٩٣﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ
مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ عِبَادٌ اَمْثَالُكُمْ فَادْعُوْهُمْ فَلْيَسْتَجِيْبُوْا
لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١٩٤﴾ اَلَهُمْ اَرْجُلٌ يَّمْشُوْنَ بِهَآ اَمْ
لَهُمْ اَيْدٍ يَّبْطِشُوْنَ بِهَآ اَمْ لَهُمْ اَعْيُنٌ يُّبْصِرُوْنَ بِهَآ اَمْ لَهُمْ اٰذَانٌ
يَّسْمَعُوْنَ بِهَا ۭ قُلِ ادْعُوْا شُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ كِيْدُوْنِ فَلَا تُنْظِرُوْنِ ﴿١٩٥﴾

188. Ey Peygamber! De ki: "Ben (kıyametin vaktini de başka bir gaybı da bilemediğim için bu yolla) kendime ne bir yarar sağlayabilirim, ne de gelecek bir zararı defedebilirim. Başa gelecek fayda ve zarar konusunda Allah'ın varlık âlemine koyduğu kurallar işler. Eğer ben gaybı biliyor olsaydım, gerekli önlemleri alırdım[1] ve böylece bana hiçbir kötülük de dokunmazdı. Bilin ki, ben sadece bir uyarıcı ve müjdeciyim. Fakat bunu anlayacak olanlar, inanan kimselerdir."

189. Sizi tek nefisten; aynı cevherden, aynı özden yaratan Allah'tır. Nefsin tatmin olması ve huzur bulması, insan neslinin üremesi için aynı özden eşlerinizi de O yaratmıştır. Erkek eşine sarılıp cinsel ilişkide bulununca, eşi hâmile kalır. Bir süre sonra yükü ağırlaşınca, birlikte Allah'a şöyle dua ederler: "Rabbimiz! Bize eli ayağı düzgün, hayırlı bir evlat ihsan edersen, mutlaka Sana şükreden kullar olacağız."

190. Allah onlara eli ayağı düzgün, iyi ve yararlı bir çocuk verince de bu kez Allah'ın kendilerine verdiği çocuk hakkında (kendilerinde birtakım güçler vehmederek) O'na ortak koşarlar.[2] Allah ise onların ortak koştuğu şeylerden uzaktır.

191. Peki, onlar hiçbir şey yaratmayan ve aksine tıpkı kendileri gibi yaratılmış olan varlıkları mı Allah'a ortak koşuyorlar?[3]

192. Allah'a ortak koşulan şeyler, ne onlara tapınanlara ne de kendilerine bir yardımda bulunabilirler.

193. Siz onlardan, size doğru yolu göstermelerini isteseniz cevap bile veremezler. Aslında onlardan bir şey isteseniz de istemeseniz de size verecekleri bir şeyleri yoktur.

194. Şu bir gerçektir ki, Allah'ı bırakıp tapındığınız o şeyler, sizler gibi Allah'ın yarattıklarıdır. Onların tanrı olduğu konusundaki iddianızda samimi iseniz, haydi onlara seslenin bakalım, cevap verebilecekler mi?

195. Söyleyin! Onların yürüyecek ayakları mı var? Tutup yakalayacak elleri mi var? Görecek gözleri, işitecek kulakları mı var? Ey peygamber! Onlara şöyle söyle: "(Haydi, durmayın) Allah'a eş koşup yardımını umduğunuz bütün putlarınızı çağırın, onlarla birlikte bana istediğiniz tuzakları kurun ve bana hiçbir fırsat da tanımayın (bakalım bir şey yapabilecek misiniz?)."

---

1. Lafzen, "Kendime daha çok yarar sağlamak isterdim." Biz mealde Mâtüridî'nin naklettiği bir yorumu verdik. Yani kimin iman edip kimin etmeyeceğini bilir, iman etmeyeceklerle meşgul olmaz, inanacak kimselerle ilgilenirdim. Bu durumda müminler daha fazla olurdu.
2. Konu, bu ve bir önceki âyette vakıadan hareketle mazi (geçmiş zaman) kipiyle anlatılmıştır. Biz, Türkçe ifade bakımından konuyu geniş zaman kipiyle anlatmayı uygun gördük. Öte yandan, "Çocuklar hakkında Allah'a ortak koşmak", müfessirlerce iki şekilde yorumlanmıştır: 1- Çocuklara Abdu'l-Uzzâ (Uzzâ adlı putun kulu), Abdu'ş-Şems (Şems adlı putun kulu) gibi putlara izafe edilen isimler konulması. 2- Çocuğun doğmasında Allah'ın lütfunu, gücünü ve hikmetini göz ardı edip olayı tamamen bir tabiat olayı gibi değerlendirmek veya "Şunu şunu yapmasaydık çocuk olmazdı, sağlıklı doğmazdı" şeklinde Allah'ı ve O'nun koyduğu ilâhî düzeni dışlayan bir anlayışın egemen olması. Ana babanın eli ayağı düzgün bir çocuğu olunca, Allah'ın onlara olan lütfunu unutup çocuğun sırf kendi birleşmeleri sonucunda olduğu düşüncesine varmaları âyette şirk olarak nitelendirilmektedir. Bu, Allah'tan başkasına tapınma anlamında bir şirk değil, Allah'ı devre dışı bırakarak gizli bir şirke yönelmedir. Çünkü karı koca birleşince sağlıklı bir çocuğun dünyaya gelebilmesi için pek çok sebep vardır ve bunların bir kısmı ana babanın bilgisi ve iradesi dışındadır.
3. Krş. Nahl 16/20.

196. "Gerçek şu ki, benim velîm; beni koruyup gözeten, bana Kur'an'ı indiren Allah'tır ve O, iyi (iş yapan) insanları daima koruyup gözetir."

197. "Sizin Allah'ı bırakıp tapındığınız şeyler ise, ne size ne de kendilerine yardım edebilirler!"

198. Siz onlardan doğru yolu göstermelerini isteseniz sizi işitmezler bile. Sanırsın ki onlar sana bakıp durmaktadırlar. Oysa onların hiçbir şey gördüğü yok.

199. Ey Peygamber! Sen insanlar için kolaylık ve hoşgörü yolunu tut, daima iyi ve güzel olanı emret, cahillerden uzak dur.[1]

200. Şeytan seni bu anlayışa aykırı davranman için kışkırtıp öfkelendirirse hemen Allah'a sığın. Çünkü O Semî'dir; Kendisine sığınanların dualarını işitir, Alîm'dir; O'na sığınanları bilir.

201. Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olanlar, şeytanın kendilerini kötü bir işe yöneltmek için dürtüp öfkelendirmesi halinde Allah'a sığınmak gerektiğini hatırlar ve hemen kendilerine gelirler.

202. Şeytanların kardeşleri olan müşriklere gelince; azgınlığa yöneltmek için şeytanlar onlara yardımcı olurlar ve onların hiç peşlerini bırakmazlar.

203. (Vahyin gecikmesi sebebiyle) kendilerine yeni bir âyet getirmediğin zaman müşrikler, "Sen kendin bir âyet uydursan olmaz mı?" derler. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Ben ancak Rabbimden bana vahyolunana uyarım" Bu Kur'an, Rabbinizden size gözünüzü gönlünüzü açmak üzere gönderilen bir kitaptır, hidayet ve rahmet kaynağıdır. Fakat bunu anlayacak olanlar inanan kimselerdir.

204. Öyleyse ey inananlar! Kur'an okunduğu zaman onu dikkatle dinleyin (ve uygulayın)[2] ki, Allah'ın rahmet ve şefkatine eresiniz.

205. Ey Peygamber! Sen de Rabbini bütün benliğinle sabah akşam, boyun bükerek ve O'nun azabından korkarak bağırıp çağırmadan, için için yürekten an. Ve sakın Allah'ı unutan gâfillerden olma.[3]

206. Çünkü Allah'a çok yakın melekler bile O'na ibadet etme hususunda aslâ büyüklük taslamazlar, daima Allah'ı tespih edip yüceltirler ve sadece O'na secde ederler.

اِنَّ وَلِيِّيَ اللّٰهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصّٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾
وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَآ اَنْفُسَهُمْ
يَنْصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَاِنْ تَدْعُوهُمْ اِلَى الْهُدٰى لَا يَسْمَعُوا ۖ وَتَرٰيهُمْ
يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ
بِالْعُرْفِ وَاَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾ وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ
الشَّيْطٰنِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ۖ اِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾ اِنَّ الَّذِينَ
اتَّقَوْا اِذَا مَسَّهُمْ طٰٓئِفٌ مِنَ الشَّيْطٰنِ تَذَكَّرُوا فَاِذَا هُمْ
مُبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾ وَاِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ
﴿٢٠٢﴾ وَاِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِاٰيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا ۖ قُلْ اِنَّمَا
اَتَّبِعُ مَا يُوحٰى اِلَيَّ مِنْ رَبِّي ۚ هٰذَا بَصَٰٓائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى
وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾ وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوا
لَهُ وَاَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾ وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي
نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ
وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ
لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

---

1. Âyette "…Kolaylık ve hoşgörü yolunu tut" diye çevirdiğimiz "el-Afv kelimesi sözlükte kolaylık, iyilik, bağışlama gibi anlamlara gelir. Bu, Hz. Peygamberin, "Kolaylaştırın zorlaştırmayın…" hadisi ve "Allah, dinde sizin için bir zorluk kılmamıştır" (Hac 22/78) âyetiyle açıklanan anlamdır. Mücâhid ve Hasan el-Basrî bu ifadeyi, insanî ilişkilerde kolaylık ve af yolunu tercih etmek şeklinde yorumlamışlardır. Mâtüridî Hz. Aişe'ye nispet edilen şöyle bir rivayet nakletmektedir: Bir adam Allah Resulüne sövüyor, eziyet ediyordu. Bu kişi Allah Resulünün yanına geldiğinde Hz. Peygamber ona yer gösterdi, onu kendine yaklaştırdı ve ona iyi muamelede bulundu. Hz. Aişe kendisine eziyet eden adama iyi davranmasının sebebini sorunca Hz. Peygamber, onun kötü bir insan olduğunu, kötülüklerinden korunmak için ona ikram ettiğini söylemiştir. Hadis kitaplarında bu mealde rivayetler mevcuttur. Örnek için bkz. Buhârî, *Edeb*, 82; Müslim, *Birr*, 73.

2. Namazda ya da namaz dışında Kur'an okunduğu zaman onu dinlemenin hükmü konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. İbn Âşûr, Kur'an'ı dinlemeyi iki yönüyle değerlendirmiş, onun nazmını/metnini beden kulağıyla dinlemenin yanı sıra içeriğine, yani onun emir ve yasaklarını yerine getirmenin de gerekliliğine vurgu yapmıştır.

3. Krş. En'âm 6/63; Â'raf 7/55. Yüce Allah bu ve benzeri âyetlerle müminlere dua adabını öğretmektedir. Buna göre dua, bağırıp çığırmadan, feryat figân etmeden, Allah'a tam bir teslimiyetle ve yürekten boyun eğerek içten içe ve edepli ifadelerle yapılmalıdır.

سُورَةُ الْاَنْفَالِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ خَمْسٌ وَسَبْعُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ ۖ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ ۖ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۖ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهٗٓ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ
۱ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَاِذَا
تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهٗ زَادَتْهُمْ اِيمَانًا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۖ ۲
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ۖ ۳ اُولٰٓئِكَ
هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۚ لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ
كَرِيمٌ ۖ ۴ كَمَٓا اَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّ فَرِيقًا مِنَ
الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ ۘ ۵ يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ
كَاَنَّمَا يُسَاقُونَ اِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ۖ ۶ وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ
اِحْدَى الطَّٓائِفَتَيْنِ اَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ
تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهٖ وَيَقْطَعَ دَابِرَ
الْكَافِرِينَ ۙ ۷ لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ۖ ۸

8
ENFÂL SÛRESİ

Medine döneminde inmiştir. 75 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Enfâl" kelimesinden almıştır. Bu kelime "Nefel" kelimesinin çoğuludur. "Nefel", terim olarak savaşlarda elde edilen ganimetleri ifade eder.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! Sana ganimetlerin nasıl paylaştırılacağını soruyorlar. De ki: "Ganimetler konusunda hüküm vermek Allah ve Resûlüne aittir.[1] Öyleyse Allah'ın yapacağı taksime karşı gelmekten sakının. Aranızdaki meseleleri güzelce çözün (ganimet paylaşımından dolayı birbirinizi incitmeyin). Allah'a ve Elçisine itaat edin, çünkü siz iman etmiş kimselersiniz.

2. Unutmayın ki, gerçek müminler, Allah'ın adı anılınca kalpleri ürperen kimselerdir. Onlara Allah'ın âyetleri okununca imanları artar ve onlar yalnız Rablerine güvenir, yalnız O'na dayanırlar.

3. Onlar namazlarını kılar ve kendilerine lütfettiğimiz nimetleri, servetleri hayırlı işlerde harcarlar.

4. İşte gerçek müminler bunlardır. Onlar için Allah katında yüksek dereceler, bağışlanma ve bitip tükenmeyen güzel rızıklar vardır.[2]

5. Ey Peygamber! (Senin yaptığın ganimet taksiminden hoşlanmayanlara aldırma.) Nitekim bazı müminler de Rabbin seni hak uğrunda (savaşmak üzere) evinden çıkardığında hoşlanmamışlardı.

6. Öyle ki onlar, gerçek açıkça ortaya çıktıktan (savaşın kaçınılmaz olduğu, Allah'ın zafer vâdettiği anlaşıldıktan) sonra bile, güya göz göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi, savaşıp savaşmama konusunda seninle tartışıyorlardı.

7. Hani o zaman Allah size iki düşman topluluğundan (ticaret kervanı veya Kureyş ordusundan) birinin elinize düşeceğini vâdetmişti. Siz onlardan zayıf ve güçsüz olan (kervan)ı ele geçirmeyi arzu ediyordunuz. Oysa Allah, size edeceği yardımla[3] vaadini gerçekleştirmeyi ve müşriklerin kökünü kazımayı murad etmekteydi.[4]

8. Evet, böylece Allah, kâfirler istemese de hak din İslâm'ı tam olarak ortaya çıkarmak, şirki de yok etmek istiyordu.

1. Ganimetlerin nasıl taksim edileceği bu sûrenin 41. âyetinde açıklanmaktadır. 2-4. âyetler ganimetlerin taksimi konusunda Allah'ın âyetleri ve O'nun Elçisinin uygulamaları karşısında müminlerde olması gereken niteliklerden söz etmektedir.

2. Sûrenin bu dört âyeti Bedir savaşı sonrasında ganimetlerin taksiminden doğan hoşnutsuzluk üzerine nâzil olmuştur.

3. Lafzen, "Kelimeleriyle." Nesefî ve bazı müfessirlerin de belirttiği gibi bu ifade ile aynı sûrenin 9-12. âyetlerinde geçen yardım kastedilmektedir.

4. Aralarında Ebû Sûfyan, Amr b. el-Âs ve Amr b. Hişâm'ın da bulunduğu kırk kişilik bir süvari birliğiyle korunan müşriklere ait büyük bir ticaret kervanının Mekke'ye doğru gittiği Hz. Peygambere haber verilmişti. Hz. Peygamber durumu arkadaşlarına bildirmiş, onlar da kervanın üzerine yürüme fikrini uygun bulmuşlardı. Bu husus Mekke'ye ulaşınca Ebû Cehil'in kışkırtmasıyla Mekkeliler kervanlarını korumak üzere Bedir mevkiine gelmişlerdi. Âyette belirtildiği gibi Allah, bu iki topluluktan birini; yani kervanı değil onu korumak için gelen Mekkelilerin, Müslümanların ellerine düşmesini takdir etmişti. Müslümanlar kervanın üzerine gitmeyi istemelerine rağmen, Allah'ın muradı müşriklerin cezalandırılması yönündeydi. Ve Bedir savaşı Allah'ın iradesi istikametinde cereyan etmiştir.

اِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ اَنِّي مُمِدُّكُمْ
بِاَلْفٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُرْدِفِينَ ۹ وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى
وَلِتَطْمَئِنَّ بِهٖ قُلُوبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۱۰ اِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ اَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ
عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهٖ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ
الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْاَقْدَامَ ۱۱
اِذْ يُوحِي رَبُّكَ اِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ اَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ
اٰمَنُوا ۭ سَاُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا
فَوْقَ الْاَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ۱۲ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ
شَاۗقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ ۚ وَمَنْ يُّشَاۗقِقِ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ فَاِنَّ اللّٰهَ
شَدِيدُ الْعِقَابِ ۱۳ ذٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَاَنَّ لِلْكٰفِرِينَ
عَذَابَ النَّارِ ۱۴ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ
كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْاَدْبَارَ ۱۵ وَمَنْ يُّوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ
دُبُرَهٗٓ اِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ اَوْ مُتَحَيِّزًا اِلٰى فِئَةٍ فَقَدْ بَٓاءَ
بِغَضَبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَمَاْوٰىهُ جَهَنَّمُ ۭ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ۱۶

9. Hani siz (Bedir'de) Rabbinizden yardım istemiştiniz, O da size, "Ardı ardına gelen bin melekle yardım edeceğim" buyurarak duanızı kabul etmişti.[1]

10. Allah bu yardımıyla, size bir müjde vermeyi ve onunla kalplerinizin sükûnete ermesini amaçlamıştır. Unutmayın ki, zafer yalnız Allah'ın yardımıyla gerçekleşir. Allah Azîz'dir; müminleri zafere ulaştırmaya muktedirdir, Hakîm'dir; yaptığı her iş bir hikmete dayanır.

11. Hani (savaştan önce düşman korkusu sizi sardığında) Allah kendinize güven gelsin diye size hafif bir uyku vermişti. Ayrıca sizi, maddî ve mânevî kirlerden temizlemek, (susuz kalacağınıza dair) şeytanî vesveselerden kurtarmak, sizi yüreklendirmek ve ayaklarınız yere sağlam basmış bir halde direnmenizi temin etmek için gökten yağmur yağdırmıştı.[2]

12. O zaman Rabbin (müminlere ulaştırılmak üzere) meleklere şöyle vahyetti: "Ben sizinle (müminlerle) beraberim. O halde (bu sözü hatırlatarak) inananların direnmelerini sağlayın. Ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım. Öyleyse ey müminler! Haydi, kâfirlerin boyunlarını vurun, ellerini kırın (onları etkisiz hale getirin).[3]

13. Çünkü onlar, Allah'a ve Elçisine karşı gelmişlerdir. Kim Allah'a ve Elçisine karşı gelirse, Allah onu şiddetli bir şekilde cezalandırır.[4]

14. İşte sizin cezanız bu! Şimdi çekin bakalım bu cezayı! Bilin ki, kâfirler için bir de cehennem azabı vardır.

15. Ey iman edenler! Savaşta güçlü bir kâfir ordusuyla karşılaştığınızda, onlara sakın arkanızı dönüp kaçmayın.

16. Her kim böyle bir günde, geri dönüp tekrar savaşmak veya başka bir mümin birliğine katılmak gibi bir amacı olmaksızın, savaşta düşmana sırtını döner kaçarsa, Allah'ın gazabına uğrar, onun yeri yurdu cehennem olur. Varılacak ne kötü bir yerdir orası!

1. Mâtüridî, bin meleğin yardım etmek üzere gönderilmesini ve buna benzer diğer hususları, müminlerin kalplerine sükûnet vermek için zikredildiği kanaatindedir. Meleklerin inmesi konusunda ayrıca bkz. Âl-i İmrân, 3/126 ve ilgili not.
2. Söz konusu yağmurun ne zaman yağdığı hususunda farklı görüşler vardır. İbn Atiyye, yağmurun yolda iken yağdığı ve Müslümanların yürüyüşlerini kolaylaştırdığı, susuzluklarını giderip temizliklerini yaptıklarını belirtmektedir. Müslümanlar kolayca yürüyerek müşriklerden önce su kuyularına ulaşmışlardır. İbn Atiyye'nin, İbn İshak'ın Sîret'inden naklen anlattığına göre Hz. Peygamber önce sudan uzak bir yerde karargâh kurmak istemiş, fakat Habbab b. el-Münzir el-Ensârî'nin "Ya Resûlallah! Buraya bir vahye dayanarak mı yoksa kendi görüşünle mi askerini konuşlandırıyorsun?" diye sorması üzerine Hz. Peygamber kendi görüşüyle hareket ettiğini söylemiş, Habbab ise savaşta suyun çok önemli olduğunu ve mutlaka suyun başında konuşlanmak gerektiğini anlatmıştır. Hz. Peygamber de onun görüşünü doğru bulmuş ve ona göre hareket etmiştir. Bu hadise tecrübenin, istişarenin ve ortak aklın önemine, ayrıca peygamber dahi olsa hiçbir insanın yanılmaz olmadığına önemli bir delildir. Dolayısıyla bir kimseyi ilmî ya da manevî bir rehber edinen Müslümanların bu gerçeği aslâ akıldan çıkarmamaları gerekir.
3. Âyetin muhatabının melekler olduğunu ve meleklerin savaşla emrolunduğunu anlayanlar varsa da Mâtüridî ve Râzî gibi bazı müfessirlere göre âyetteki hitap melekler vasıtasıyla müminleredir ve melekler savaşa girmemişler, müminlerin maneviyatlarını yükseltmekle görevlendirilmişlerdir. Bu sûrenin 10. âyeti bu hususu açıkça belirtmektedir. Bu durumda "Vurun…" emri de meleklere değil, müminleredir.
4. Krş. Haşr 59/4.

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى ۚ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَآءً حَسَنًا ۚ
اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾ ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ
الْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾ اِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَآءَكُمُ الْفَتْحُ ۚ
وَاِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۚ وَاِنْ تَعُودُوا نَعُدْ ۚ وَلَنْ تُغْنِيَ
عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ۚ
﴿١٩﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا
عَنْهُ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُونَ ۚ ﴿٢٠﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا
وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾ اِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللّٰهِ الصُّمُّ
الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا
لَاَسْمَعَهُمْ ۚ وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ يٰٓاَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ
لِمَا يُحْيِيكُمْ ۚ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ
وَاَنَّهُ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ
ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَآصَّةً ۚ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾

17. Ey müminler! Şunu iyi bilin ki, (Bedir'de) düşmanı öldüren siz değildiniz, onları asıl öldüren Allah'tır. Ey peygamber! (Oku, mızrağı ve taşı) attığın zaman gerçekte onu sen atmadın, asıl atan Allah'tır. Ve Allah bunu da, müminlerin güzel bir imtihan kazanmaları (şerefli bir zafer ve ganimet elde etmeleri) için yapmıştır. Bilin ki, Allah Semî'dir; yardım isteklerinizi ve dualarınızı işitir; Alîm'dir, düşünce ve niyetlerinizi, cânı gönülden savaşıp savaşmadığınızı bilir.[1]

18. Gördünüz, Allah size işte böyle yardım etti. Şu da bir gerçektir ki, Allah kâfirlerin tuzaklarını ve hilelerini boşa çıkarır.

19. Siz (ey Mekkeliler! Kâbe'nin örtüsüne sarılıp iki taraftan kimin haklı olduğuna dair) Allah'tan hüküm istiyordunuz. Alın işte, size hüküm geldi! Bundan böyle küfür ve isyandan vazgeçerseniz sizin için daha hayırlı olur. Peygamberle tekrar savaşmak isterseniz Biz de size karşı ona yardım etmeye devam ederiz. Bilin ki, sayınızın çok olması size bir fayda vermez. Ve yine iyi bilin ki, Allah daima müminlerle beraberdir.[2]

20. Ey iman edenler! Allah'a ve O'nun Elçisine itaat edin, işitip tasdik ettiğiniz halde onun uygulamalarına karşı gelmeyin.

21. "İşittik ve tasdik ettik" dedikleri halde aksine davrananlar (ganimet taksiminde Peygamberin taksimine rıza göstermeyen münafıklar) gibi olmayın.

22. Çünkü Allah katında, yeryüzündeki canlıların en kötüsü, aklını kullanmayan (hakka kulağını tıkayan) sağır ve dilsiz kimselerdir.

23. Eğer Allah onlarda bir iyilik; inanma eğilimi olduğunu görseydi, Peygamberi dinlemelerini ve ona uymalarını sağlardı. (Onlar öyle inatçı kâfirlerdir ki,) Allah hakikatleri onların kulaklarına soksa bile yine de iman etmezler, dönüp giderlerdi.

24. Ey iman edenler! Size hayat verecek şeye (sizi yeryüzünde güçlü kılacak olan savaşa)[3] çağırdığı zaman Allah'a ve Peygambere uyun. Ve bilin ki, Allah kişi ile kalbi arasına girer (kalbinde korku olana cesaret, güçlülük taslayana da korku verir).[4] Yine bilin ki, bir gün hesap vermek üzere O'nun huzurunda toplanacaksınız.

25. Siz aranızda fitne ve fesat çıkarmaktan sakının. Çünkü fitne ve fesadın zararı sizinle sınırlı kalmaz (bütün topluma yayılır). Unutmayın ki, fitne ve fesat çıkaranlara Allah'ın vereceği ceza çok şiddetlidir.

---

1. Bu âyet hakkında pek çok kelâmî ve tasavvufî yorum yapılmıştır. Mâtüridî farklı ihtimalleri sıralamış ve konuyu doğrudan sünnetullah ile ilişkilendirmiş, öldürmenin ya da atmanın bu konulara dair Allah'ın koyduğu kurallarla gerçekleştiğini ifade etmiştir. Kanaatimizce Yüce Allah burada, bir başarı sonrasında kendini öne çıkarma gibi insanî bir zaafa dikkat çekmektedir. Bu durum tabiî ki, Hz. Peygamber için söz konusu değildir. Onun şahsında bütün müminlere hitap edilmiştir.

2. "İstiftah" kelimesi burada hüküm vermek anlamında kullanılmıştır. Bedir savaşına hazırlanırken Ebû Cehil ve arkadaşları Kâbe'nin örtüsüne sarılmışlar ve "Allah'ım! Bizimle Muhammed arasında bir hüküm ver. Allah'ım! Hangimiz daha çok sılayı rahim yapıyorsa ve Sana daha yakınsa ona yardım et!" diye dua etmişlerdi. Sonuçta hüküm Müslümanların lehine tecelli etti.

3. Âyetteki "Size hayat verecek şey" ifadesi, genel bir ilke olmakla beraber, yukarıdaki âyetlerle (meselâ 5. âyetle) ilgisi dikkate alındığında bunun "cihat" anlamında kullanılmış olması daha isabetli görünmektedir.

4. "Allah'ın kul ile kalbi arasına girmesi", konu bağlamında ele alındığında, Allah'ın inananların kalbine cesaret, kâfirlerin kalplerine ise korku salmasıyla (12. âyetle) ilgilidir.

وَاذْكُرُوٓا اِذْ اَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِى الْاَرْضِ
تَخَافُونَ اَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَاٰوٰيكُمْ وَاَيَّدَكُمْ
بِنَصْرِهٖ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ
٢٦ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُٓوا
اَمَانَاتِكُمْ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ٢٧ وَاعْلَمُٓوا اَنَّمَٓا اَمْوَالُكُمْ
وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيمٌ ۚ ٢٨ يٰٓاَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ
عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۗ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ
٢٩ وَاِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ اَوْ يَقْتُلُوكَ اَوْ
يُخْرِجُوكَ ۚ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُ ۖ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ٣٠
وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَٓاءُ لَقُلْنَا
مِثْلَ هٰذَٓا ۙ اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ٣١ وَاِذْ قَالُوا اللّٰهُمَّ
اِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ
السَّمَٓاءِ اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ٣٢ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ
وَاَنْتَ فِيهِمْ ۚ وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ٣٣

26. Ey Mekke'den Medine'ye göç edenler! Bir zamanlar ülkenizde azınlık olarak ezildiğiniz günleri hatırlayın. Müşriklerin sizi yakalayıp götürmelerinden; işkence etmelerinden korkuyordunuz. Şimdi ise Allah sizi yer yurt sahibi yaptı. Yardımıyla destekleyip size güç verdi, güzel yiyecekler ihsan eyledi. Siz (bütün bu lütuflarından dolayı) O'na şükretmelisiniz.

27. Ey iman edenler! Allah'a ve Peygambere ihanet etmeyin, elinizdeki emanetlere de bile bile hıyanet etmeyin.[1]

28. Unutmayın ki, mallarınız ve çocuklarınız sizin için sadece bir imtihandır.[2] (Bunların uğruna emanetlere hıyaneti nasıl göze alabilirsiniz?) Oysa büyük ödül Allah katındadır.[3]

29. Ey iman edenler! Eğer Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranırsanız, O size iyiyi kötüden, hakkı batıldan ayıracak bir anlayış kabiliyeti verir, günahlarınızı örter ve sizi bağışlar. Bilin ki, Allah büyük lütuf sahibidir.

30. Ey Peygamber! Müşriklerin senin elini kolunu bağlayıp tutuklamak veya seni öldürmek yahut da yurdundan sürüp çıkarmak için tuzaklar hazırladıkları o günü hatırla. Onlar sana tuzak hazırlarken Allah da onların tuzaklarını boşa çıkarıyordu. Zira tuzakları en iyi boşa çıkaracak olan Allah'tır.[4]

31. Müşriklere âyetlerimiz okunduğunda onlar şöyle demişlerdi: "Biz bunları çok duyduk, isteseydik bunun benzeri sözleri biz de söylerdik. Bu sözler eski kavimlerin masallarından başka bir şey değildir."

32. Yine hatırla ki onlar, "Allah'ım! Eğer bu Kur'an gerçekten Senin katından gelmişse, haydi üzerimize gökten taş yağdır veya bize acıklı bir azap ver de görelim" diye alay etmişlerdi.

33. Ey Peygamber! Şunu bil ki, sen onların arasında iken Allah onlara azap edecek değildi. Ayrıca içlerinde istiğfar eden müminler var iken de Allah onlara azap edecek değildi.[5]

---

1. Hıyanet, emanete riayet etmemek, hak yemek, hkuku çiğnemek, verilen görevleri hakkıyla yerine getirmemektir. Çok ciddi bir ahlaki kusurdur ve islam dininde kesinlikle yasaklanmıştır. Bedir savaşı sırasında bazıları şahsî ganimet toplamış, bunları genel olarak toplanan ganimetlere katmak istememişlerdi. Bu âyetle, bu ganimetlerin onları alanların elinde emanet olduğu, bunlara hıyanet etmenin Allah'a ve Resûlüne hıyanet anlamına geldiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte âyet, Allah'a ve Resûlüne itaatin yanı sıra kişiye tevdi edilen her türlü emanetin, yetki ve sorumlulukların gereğini hakkıyla yerine getirmeyi ifade etmektedir.

2. Kur'an mal kazanmaya ve çocuk sahibi olmaya olumsuz yaklaşmaz. Hatta teşvik eder. Çünkü İslam dininin iki şartı malla ilgilidir ve fıtrî bir ihtiyaçtır. Çocuk sahibi olmak ise insan neslinin devamı konusunda fıtri bir gerçektir. İslam ise fıtrat dinidir. Fakat insanoğlu bazen mal kazanma hırsı ve evlatlarına daha iyi hayat hazırlama arzusuyla meşru ve helal yollardan sapabilmektedir. Bu açıdan mal ve evlat arzusu ciddi bir imtihan aracı olmaktadır. Savaşta elde edilen ganimetler Hz. Peygamber tarafından taksim edilinceye kadar emanettirler. Bedir savaşında şahsî ganimet toplayanların bunları kendilerine ait kılmaları emanete hıyanet sayılmış ve buna mal evlat sevgisinin sebep olabileceği ikazı yapılmıştır.

3. Krş. Teğâbün 64/15.

4. Bkz. Âl-i İmrân 3/54, ilgili not.

5. Müşrikler bu sözü alay etmek amacıyla söylemişlerdi. Diğer taraftan Allah hiçbir peygamberini kavmiyle birlikte helak etmemiş, bir kavme göndereceği azabı peygamberini onların arasından çıkardıktan sonra göndermiştir. Bu konuda Allah'ın yasası böyledir. Nitekim Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra Mekke müşrikleri kuraklık, kıtlık ve hastalık gibi pek çok sıkıntılara düçar olmuşlardır. Mekke'nin fethi ile sonları geldi, yani alay ettikleri azap da başlarına gelmiş oldu.

وَمَا لَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ وَمَا كَانُوٓا اَوْلِيَآءَهٗ ۭ اِنْ اَوْلِيَآؤُهٗٓ اِلَّا الْمُتَّقُونَ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ
عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا مُكَاۗءً وَّتَصْدِيَةً ۭ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ
بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ﴿٣٥﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُنْفِقُوْنَ
اَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ فَسَيُنْفِقُوْنَهَا ثُمَّ
تَكُوْنُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُوْنَ ۭ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا
اِلٰى جَهَنَّمَ يُحْشَرُوْنَ ﴿٣٦﴾ لِيَمِيْزَ اللّٰهُ الْخَبِيْثَ مِنَ
الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيْثَ بَعْضَهٗ عَلٰي بَعْضٍ فَيَرْكُمَهٗ
جَمِيْعًا فَيَجْعَلَهٗ فِيْ جَهَنَّمَ ۭ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿٣٧﴾
قُلْ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ يَّنْتَهُوْا يُغْفَرْ لَهُمْ مَّا قَدْ سَلَفَ ۚ
وَاِنْ يَّعُوْدُوْا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٣٨﴾ وَقَاتِلُوْهُمْ
حَتّٰى لَا تَكُوْنَ فِتْنَةٌ وَّيَكُوْنَ الدِّيْنُ كُلُّهٗ لِلّٰهِ ۚ فَاِنِ انْتَهَوْا
فَاِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿٣٩﴾ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوْٓا
اَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰىكُمْ ۭ نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيْرُ ﴿٤٠﴾

34. Müşrikler, Kâbe'yi yönetmeye layık ve yetkili olmadıkları halde müminlerin orada ibadet etmelerine engel olup dururlarken (ve üstelik şimdi sen ve müminler onların arasında bulunmadığınıza göre) Allah onlara niye azap etmesin? Bilin ki, Kâbe'yi yönetmeye layık ve yetkili olanlar, inançlarını şirkten arındırmış sorumluluk sahibi, duyarlı ve bilinçli kimselerdir. Fakat kâfirler bu gerçeği bilmezler.

35. Onların Kâbe'de ibadet olarak yaptıkları şey ise, sadece ıslık çalmaktan ve el çırpmaktan ibarettir (yaptıkları ibadet de ibadet sayılmaz).[1] O halde Ey müşrikler! Şimdi tadın bakalım azabı.[2] Çünkü siz küfürde direnen kimselersiniz.

36. Küfürde direnen bu müşrikler mallarını, insanları Allah yolundan alıkoymak için harcıyorlar. Öyle görünüyor ki, bu gidişle daha da çok harcayacaklar. Fakat bu harcamalar onlar için bir üzüntü kaynağı olacak, çünkü sonunda onlar yenilecekler. Küfürde direnen bu kimseler, topluca cehenneme tıkılacaklar.[3]

37. Sonunda Allah, kâfiri müminden[4] ayıracak, kâfirleri üst üste yığıp bir araya toplayacak ve hepsini cehenneme tıkacaktır. Âhirette hüsrana uğrayacak olanlar işte bu kâfirlerdir.

38. Ey Peygamber! Küfürde direnenlere, eğer (iman eder ve böylece Peygambere düşmanlıktan) vazgeçerlerse geçmiş günahlarının bağışlanacağını; yok eğer seninle tekrar savaşmaya kalkışırlarsa, önceki inkârcı milletlere uygulanmış olan kuralların onlar için de geçerli olacağını (onlar gibi helâk olup gideceklerini) söyle.

39. O halde siz, baskı ve zulüm sona erinceye ve Allah'ın dini tamamen hâkim oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer onlar (savaştan ve küfürde direnmekten) vazgeçerlerse bilsinler ki Allah onların yaptıklarını görür (onları bağışlar).

40. Fakat imandan yüz çevirmeye devam ederlerse bilin ki, Allah sizin dostunuzdur ve O, ne güzel bir dost ve ne güzel bir yardımcıdır!

---

1. Krş. Mâûn 107/4-6. Müşrik Araplar, Kâbe'yi tavaf ederlerken ellerini birbirine çırparlar ve ıslık çalarlardı. Bunu hem Hz. Peygamber Kâbe'de namaz kılarken onun huzurunu bozmak, onunla alay etmek, hem de kendileri ibadet amacıyla tavaf ederken yaparlardı. Esasen onların Kâbe'yi tavafları ibadetten ziyade oyun ve eğlence havasındaydı. Âyette ıslık çalmak diye tercüme ettiğimiz "Mükâ'" kelimesi sözlükte kuşun ötmesi, insanın sesli yellenmesi anlamlarına da gelir. Öyle anlaşılmaktadır ki, belki de müşrikler Hz. Peygamberle alay etmek için ellerini ağızlarına tutarak yellenme sesine benzer bir ses çıkartıyorlardı. Kur'an, bu sesi nezaket gereği kuş sesi ve ıslık anlamına da gelen çok anlamlı bir kelime ile ifade etmiştir.
2. Bu azap, dünyada müşriklerin Bedir savaşında hezimete uğramaları ve bir kısmının esir düşmesi, âhirette de cehenneme atılmalarıdır.
3. Müşrikler müslümanları yok etmek için aralarıda büyük miktarda paralar topplamışlar, fakat hep kaybeden taraf olmuşlardır. Böylece hem Müslümanlara yenilmeleri hem de ciddi sermaye kayıpları onlar için bir üzüntü kaynağıı olmuştur. Bu âyet, Bedir savaşı için müşriklerin halktan topladıkları paralara ve bunları boş yere harcamalarına işaret etmekte, Bedir'den sonra da bu gibi faaliyetlere devam edeceklerini, fakat onlara bir fayda vermeyeceğini bildirmektedir. Rivayet edildiğine göre müşrikler Bedir savaşının intikamını almak üzere büyük miktarlarda paralar toplamışlar ve bunları savaşa katılmaları için halka dağıtmışlardı. Meselâ Uhud savaşı için sırf Benî Kinâne kabilesinden 2000 kişiye, adam başına 42 miskal (yaklaşık 200 gr.) düşecek şekilde altın dağıtmışlardı. Diğer kabilelerden savaşa katılanlara ne ödendiği tam olarak bilinmemektedir.
4. Lafzen, "Pis olanı temiz olandan."

وَاعْلَمُوٓا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ
وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ
اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ
يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾ اِذْ اَنْتُمْ
بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ
اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ
وَلٰكِنْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِيَهْلِكَ مَنْ
هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ وَاِنَّ اللّٰهَ
لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ اِذْ يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا
وَلَوْ اَرٰىكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾ وَاِذْ
يُرِيكُمُوهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ فِٓي اَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ
فِٓي اَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا وَاِلَى اللّٰهِ
تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٤٤﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً
فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾

41. Ey müminler! Savaşta ganimet olarak elde ettiğiniz şeylerin beşte biri Allah'a, Peygambere, Peygamberin yakınlarına, yetimlere, fakirlere ve yolda kalmışlara aittir.[1] Bunu böyle bilin, böyle uygulayın. Çünkü siz Allah'a, hak ile batılın ayrıldığı, iki ordunun karşı karşıya geldiği Bedir günü kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz (yardım ve zafer vâdeden) âyetlere inanan kimselersiniz. Unutmayın ki, Allah'ın her şeye gücü yeter (Nitekim O, sayıca ve silahça düşmandan az olmanıza rağmen sizi zafere ulaştırmıştır.).[2]

42. Hani siz Bedir vâdisinin Medine'ye en yakın yamacında yer tutmuştunuz, onlar da Mekke'ye en uzak kısmında konuşlanmışlardı. Kervan ise sizden daha aşağıda (deniz tarafında) idi. Eğer siz müşriklerle belli bir yer ve zamanda savaşmak üzere sözleşmiş olsaydınız bu sözünüzde duramazdınız.[3] Fakat Allah, (siz farkında olmadan sizi düşmanla karşı karşıya getirerek) düşmanı helâk edip sizi zafere ulaştırmak için[4] böyle yapmıştır ki, helâk olanın da yaşayanın da elinde bir kanıtı olsun (kâfirin küfür içinde olduğuna, müminin de hak yolunda olduğuna dair elinde sağlam bir delili olsun).[5] Unutmayın ki, Allah Semî'dir; dostlarının ve düşmanlarının söylediklerini işitir, Alîm'dir; herkesin gizli açık bütün düşüncelerini iyi bilir.

43. Ey Peygamber! Hatırla ki Allah, düşmanların sayısını senin gözüne[6] az göstermişti. Eğer onların sayısını (olduğu gibi) çok gösterseydi, yılgınlığa kapılır ve savaşıp savaşmama konusunda birbirinizle anlaşmazlığa düşerdiniz. Fakat Allah sizi böyle bir duruma düşmekten kurtardı. Çünkü O, savaştan dolayı insanın içinde oluşan, cesaret, korku, endişe ve sabır duygularını[7] çok iyi bilir.

44. Ey müminler! Yine hatırlayın ki, düşmanla karşılaştığınızda Allah onları sizin gözünüzde, sizi de onların gözünde az gösterdi. Allah, düşmanı helâk edip sizi zafere ulaştırmak için böyle yapmıştır. Çünkü bütün olaylar (sebep-sonuç ilişkisi itibarıyla) Allah'a dayanır.

45. Ey iman edenler! Herhangi bir düşman birliğiyle savaşmak üzere karşılaştığınızda direnin, aslâ yılmayın. Ve Allah'ı çokça anın ki, (maneviyatınız yükselsin ve böylece) zafere ulaşasınız.

---

1. Ganimetin 4/5'i savaşa katılan gâzilere verilir. 1/5'i sözü edilen diğer kimselere dağıtılır.
2. Krş. Âl-i İmrân 3/123, 124.
3. Müşriklerin sayıca sizden çok olduğunu görünce, onlardan korkar ve savaşmak istemezdiniz.
4. Lafzen, "Allah'ın, olması gereken şeyi gerçekleştirmesi için."
5. Buradaki "Kanıt", Bedir'de inananların zaferi, müşriklerin yenilgisidir. Yani Bedir zaferi, inananların doğru yolda, müşriklerin de yanlış yolda olduklarının kanıtıdır. Zira Allah'ın Bedir'de müminlere yardım ettiğini müşrikler de müminler de bilmektedir.
6. Hasan el-Basrî, âyetteki "Menâm" kelimesinin ismi mekân olduğunu, yani uyku yeri olan gözün kendisi olduğunu belirterek, düşmanın Hz. Peygamberin gözüne az gösterilmesinin, uyanık halde gerçekleştiğini belirtmiştir. Âyetlerin akışı dikkate alındığında bu anlam daha uygun görünmektedir.
7. Lafzen, "Kalplerdekini."

وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ
رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا ۚ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِينَ ﴿٤٦﴾ وَلَا تَكُونُوا
كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَآءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ
عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ۚ وَاللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾ وَاِذْ زَيَّنَ
لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ
مِنَ النَّاسِ وَاِنِّي جَارٌ لَكُمْ ۖ فَلَمَّا تَرَآءَتِ الْفِئَتَانِ
نَكَصَ عَلٰى عَقِبَيْهِ وَقَالَ اِنِّي بَرِيٓءٌ مِنْكُمْ اِنِّي اَرٰى مَا
لَا تَرَوْنَ اِنِّي اَخَافُ اللّٰهَ ۚ وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾ اِذْ
يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هٰٓؤُلَآءِ
دِينُهُمْ ۗ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾
وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا ۙ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ
وُجُوهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ۚ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾ ذٰلِكَ
بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾
كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ
فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾

46. Allah'a ve Elçisine itaat edin, aranızda çekişip birbirinize düşmeyin. Yoksa gücünüzü, devletinizi kaybedersiniz. Zorluklara karşı sabredin. Bilin ki, Allah sabredenlerle beraberdir.

47. Siz sakın, gurur kibir ve halka gösteriş için yurtlarından çıkıp (Bedir'e gelen) ve insanları Allah yolundan alıkoyan (kâfir) kimseler gibi olmayın. Bilin ki, Allah onların bütün yaptıklarını hakkıyla bilmektedir.[1]

48. Şeytanî düşünceye sahip bir adam, müşriklere yapıp ettikleri işleri güzel gösterdi ve "Sizi bugün yenebilecek kimse yoktur, ben de (kabilemle birlikte) sizin yanınızdayım" dedi. İki ordu karşı karşıya gelince arkasını dönüp kaçtı ve dedi ki: "Ben sizin görmediklerinizi görüyorum (yenileceğinizi hissediyorum) ve Allah'tan da korkarım, zira Allah'ın azabı şiddetlidir."[2]

49. Hani münafıklar; kalplerinde hastalık bulunan bu kişiler[3] (Bedir'de Müslümanların sayısına bakarak), "Muhammed'in vâdettiği şeyler[4] onları aldatmış, yenilecekleri besbelli." diyorlardı. Bilmiyorlardı ki, Allah'a tevekkül eden, O'na güvenip dayananlar (her zaman) gâlip gelirler. Çünkü Allah Azîz'dir; dilerse azı çoğa gâlip getirir, Hakîm'dir; Müslümanları zafere ulaştırması O'nun hikmetinin gereğidir ve hüküm daima O'nun elindedir.

50-51. Ey Peygamber! Melekler, (Bedir'de) küfürde direnenlerin yüzlerine ve sırtlarına vura vura canlarını alırken hallerini bir görseydin! (Onları cehenneme sürüklüyorlar ve diyorlardı ki): "Haydi, tadın bakalım yakıcı azabı. Bu, sizin kendi ellerinizle hazırladığınız bir cezadır. Bilin ki, Allah kullarına aslâ zulmetmez (fakat bunu siz kendiniz hak ettiniz)."

52. Aslında bu kâfirler, Firavun hanedanının ve onlardan önceki kavimlerin yolunu izlemektedirler. Onlar Allah'ın âyetlerini inkâr etmişler, Allah da onları günahları sebebiyle kıskıvrak yakalayıvermişti. Şüphe yok ki, Allah çok güçlüdür ve azabı çok çetindir.

---

1. Bu iki âyet bir toplumun savaşta ya da barışta ayakta kalabilmesinin beş ana esasına dikkat çekmektedir: 1. Allah ve Elçisine itaat 2. Ayrılıkçı hareketlerden kaçınmak 3. Sabır ve Sebat 4. Kibir ve gururdan kaçınmak 5. Zorbalıktan uzak durmak.

2. "Şeytani düşünceye sahip" diye tercüme ettiğimiz kişi Kinâneoğullarından Sürâka b. Mâlik'dir. Bu müşrikin Allah'tan korkması üç şekilde açıklanmaktadır: 1- Yenileceklerini anladığı müşriklerle birlikte, kendisinin ve kabilesinin de helâk olacağından korkması. 2- Savaştan kaçmak için Allah korkusunu bahane etmesi. 3- Sürâka'nın, aynı zamanda hicret esnasında Hz. Peygamberi yakalamak için yola çıkan, fakat Hz. Peygamberle karşılaşınca atının tökezleyip kumlara saplanmasından dolayı korkup Hz. Peygamberle karşılıklı dokunulmazlık sözleşmesi yapan kişi olması. Sürâka'nın bu sözleşmeyi hatırlayarak, "Ben Allah'tan korkarım" demiş olması mümkündür. Bu zat daha sonra Müslüman olmuştur.

3. Bazı tefsirlerde münafıklarla kalplerinde hastalık bulunanların ayrı kişiler olduğu kaydedilmektedir. Buna göre münafıklardan maksat, Müslüman olduklarını söyleyen fakat aslında inanmayan Evs ve Hazrec kabilelerine mensup bazı kimselerdir. Kalplerinde hastalık olanlardan maksat ise, Müslüman olup da iman tam olarak kalplerine yerleşmemiş ve henüz hicret etmemiş Müslümanlardır. Bunlar "İki orduyu da görelim, hangisi kuvvetliyse o tarafa katılalım" diyorlardı. Biz âyeti, ikinci cümleyi birinci cümlenin sıfatı olarak gören Kurtubî ve Kâsımî gibi müfessirlerin yorumuna uyarak, bunların aynı kişiler olduğu ve ikinci cümlenin birinci cümleyi tekit ettiği kanaatiyle tercüme ettik.

4. Lafzen, "Dinleri."

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا
مَا بِاَنْفُسِهِمْ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٥٣﴾ كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ
وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۛ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ ۖ فَاَهْلَكْنٰهُمْ
بِذُنُوْبِهِمْ وَاَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ ۚ وَكُلٌّ كَانُوْا ظٰلِمِيْنَ ﴿٥٤﴾
اِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۚ
﴿٥٥﴾ اَلَّذِيْنَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَهُمْ فِيْ كُلِّ مَرَّةٍ
وَّهُمْ لَا يَتَّقُوْنَ ﴿٥٦﴾ فَاِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ
مَّنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُوْنَ ﴿٥٧﴾ وَاِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ
خِيَانَةً فَانْۢبِذْ اِلَيْهِمْ عَلٰى سَوَآءٍ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَآئِنِيْنَ ۚ
﴿٥٨﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا سَبَقُوْا ۭ اِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُوْنَ
﴿٥٩﴾ وَاَعِدُّوْا لَهُمْ مَّا اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ قُوَّةٍ وَّمِنْ رِّبَاطِ الْخَيْلِ
تُرْهِبُوْنَ بِهٖ عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ وَاٰخَرِيْنَ مِنْ دُوْنِهِمْ ۚ لَا
تَعْلَمُوْنَهُمْ ۚ اَللّٰهُ يَعْلَمُهُمْ ۭ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ شَيْءٍ فِيْ سَبِيْلِ
اللّٰهِ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُوْنَ ﴿٦٠﴾ وَاِنْ جَنَحُوْا لِلسَّلْمِ
فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۭ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٦١﴾

53. Çünkü Allah'ın yasası şudur: Allah bir topluma ihsan ettiği nimeti, o toplum düşünce ve hayat tarzını değiştirmedikçe değiştirmez; geri almaz. Çünkü Allah Semî'dir; toplumun hayat tarzını değiştirecek bütün konuşmaları işitir, Alîm'dir; kullarının düşünce ve amaçlarındaki değişiklikleri bilir ve ona göre değerlendirir.[1]

54. Nitekim (nimet içinde olan) bu kâfirler, Firavun hanedanının ve onlardan önceki kavimlerin yolunu izlediler. Onlar Rablerinin âyetlerini yalanlamışlardı. Biz de onları günahları sebebiyle helâk etmiş, Firavun'un hanedanını ise suda boğmuştuk. Zira onların hepsi zâlim kimselerdi.

55. Şüphesiz Allah katında yeryüzündeki canlıların en kötüsü, küfürde direnen kimselerdir ki, bunlar aslâ inanmazlar.

56. Bu kâfirlerle bir anlaşma yapsan, her defasında anlaşmalarını bozarlar ve sorumluluk bilinci taşımazlar (ne Allah'tan korkarlar ne de kuldan utanırlar).

57. Ey Peygamber! Sen savaşta onları ele geçirirsen öyle bir darmadağın et ki, geri kalanlara ders olsun, belki böylece düşünüp akıllarını başlarına alırlar.

58. Sen anlaşma yaptığın bir kavmin hıyanet ettiği bilgisini alırsan,[2] karşılıklılık ilkesine uyarak (savaştan önce) anlaşmayı bozduğunu kendilerine bildir. Çünkü Allah sözünde durmayan hâinleri hiç sevmez.[3]

59. Küfürde direnenler Allah'ın azabından kaçıp kurtulacaklarını sanmasınlar, onlar aslâ kurtulamazlar.

60. O halde ey müminler! Allah'ın düşmanlarını, sizin düşmanlarınızı ve sizin bilmeyip de Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutup caydırabilmeniz için elinizden geldiğince güç-kuvvet, savaş atları hazırlayın.[4] Sizin Allah yolunda harcadığınız her şeyin karşılığı tam olarak verilir ve siz aslâ haksızlığa uğramazsınız.

61. Eğer düşmanlar barış isterlerse, sen de barıştan yana ol ve Allah'a güven. Zira Allah Semî'dir; düşmanların aleyhinizdeki konuşmalarını işitir, Alîm'dir; kuracakları hile ve tuzakları bilir.[5]

---

1. Krş. Ra'd 13/11. Toplumlar Allah'ın varlık âlemine koyduğu kanunlara (sünnetullaha) uyar, adaletten, ahlâkî faziletlerden ayrılmazlarsa iyi ve huzurlu bir toplum olarak varlıklarını devam ettirirler, gelişirler ve mutluluğu hak ederler. Kur'an'ın ifadesiyle Allah'ın onlara ihsan ettiği nimetler devam eder. Buna karşılık sorumluluklarını yerine getirmez, adaletten, ahlâkî faziletlerden uzaklaşır, yanlış yollara giderlerse benliklerini kaybeder, tarih sahnesinden silinip giderler.

2. Lafzen, "Hıyanet etmesinden endişe edersen/korkarsan."

3. Onların yaptığı gibi resmen anlaşmalı görünüp de gizlice anlaşmayı bozmaya kalkışmak bir hâinliktir ve bu davranış Peygambere yakışmaz.

4. Savaş atlarının zikredilmiş olması, o dönemin en iyi savaş aracı olması sebebiyledir. Bu ifadeyi, "Çağın gerektirdiği her türlü silahı üretmek, edinmek" şeklinde anlamak gerekir. İslâm dininde barış esastır, savaş değil. Ancak insanlar zaman zaman çeşitli sebeplerle savaşa başvurmaktadırlar. Savaşları önlemenin en etkili yolu düşmana karşı daima hazırlıklı olmak ve onu caydıracak silaha sahip olmaktır. "Hazır ol cenge, istersen sulhu salâh" sözü bu gerçeği tam olarak ifade etmektedir.

5. Krş. Nisâ 4/86.

وَاِنْ يُّرِيْدُوْٓا اَنْ يَّخْدَعُوْكَ فَاِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُ ۗ هُوَ الَّذِيْٓ اَيَّدَكَ
بِنَصْرِهٖ وَبِالْمُؤْمِنِيْنَ ۙ﴿٦٢﴾ وَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوْبِهِمْ ۗ لَوْ اَنْفَقْتَ مَا
فِى الْاَرْضِ جَمِيْعًا مَّآ اَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوْبِهِمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ
اَلَّفَ بَيْنَهُمْ ۗ اِنَّهٗ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٦٣﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ
اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٦٤﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ
الْمُؤْمِنِيْنَ عَلَى الْقِتَالِ ۗ اِنْ يَّكُنْ مِّنْكُمْ عِشْرُوْنَ صٰبِرُوْنَ
يَغْلِبُوْا مِائَتَيْنِ ۚ وَاِنْ يَّكُنْ مِّنْكُمْ مِّائَةٌ يَّغْلِبُوْٓا اَلْفًا مِّنَ
الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ ﴿٦٥﴾ اَلْـٰٔنَ خَفَّفَ اللّٰهُ
عَنْكُمْ وَعَلِمَ اَنَّ فِيْكُمْ ضَعْفًا ۗ فَاِنْ يَّكُنْ مِّنْكُمْ مِّائَةٌ صَابِرَةٌ
يَّغْلِبُوْا مِائَتَيْنِ ۚ وَاِنْ يَّكُنْ مِّنْكُمْ اَلْفٌ يَّغْلِبُوْٓا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ
اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَّكُوْنَ لَهٗٓ
اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْاَرْضِ ۗ تُرِيْدُوْنَ عَرَضَ الدُّنْيَا ۖ وَاللّٰهُ
يُرِيْدُ الْاٰخِرَةَ ۗ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٦٧﴾ لَوْلَا كِتٰبٌ مِّنَ اللّٰهِ
سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيْمَآ اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿٦٨﴾ فَكُلُوْا مِمَّا
غَنِمْتُمْ حَلٰلًا طَيِّبًا ۖ وَّاتَّقُوا اللّٰهَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٦٩﴾

62. Ey Peygamber! Düşmanlar eğer (hıyanet duygularını gizleyip "Biz barıştan yanayız" diyerek) seni aldatmak isterlerse bil ki, Allah sana yeter (Allah'a güvenerek yine de barıştan yana ol). O seni hem yardımıyla hem de müminlerle desteklemektedir.

63. Çünkü Allah müminlerin gönüllerini birleştirmiştir. Sen dünyaları harcasaydın onların gönüllerini böyle birleştiremezdin, fakat Allah onları bir araya getirmiş, birleştirmiştir.[1] Allah Azîz'dir; seni düşmanların tuzaklarından korumaya ve müminlerin gönüllerini birleştirmeye muktedirdir, Hakîm'dir; batıla karşı hakkı desteklemek O'nun hikmetinin gereğidir.

64. Ey Peygamber! Sana ve sana uyan müminlere Allah'ın yardımı yeter.

65. Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et, cesaretlendir. Aslında içinizden çıkacak sabırlı (dirençli ve cesur) yirmi kişi iki yüz kişiyi yenebilir. İçinizden çıkacak böyle yüz kişi kâfirlerden bin kişiyi bile yenebilir. Çünkü o kâfirler (ulvî değer ve amaçlardan yoksun, kendileri için neyin yararlı olup olmadığını) anlamaktan âciz bir gürûhtur.

66. Fakat şu an Allah sizin sorumluluğunuzu hafifletti (sizden bu kadarını beklememektedir). Çünkü sizde bir zafiyet bulunduğunu bilmektedir. Ancak bu durumda yine de içinizden sabırlı (dirençli ve cesur) yüz kişi çıkarsa iki yüz kişiyi yenebilir. Böyle bin kişi çıkarsa iki bin kişiyi Allah'ın izniyle yine yenebilir. Bilin ki, Allah sabırlı (dirençli ve cesur) kimselerle beraberdir.

67. Hiçbir peygambere, kendi yurdunda her bakımdan ezici bir üstünlük kuruncaya kadar esir almak yaraşmaz. Ey müminler! Siz geçici dünya malı elde etmek istiyorsunuz. Allah ise âhiret için sevap kazanmanızı istemektedir. Allah Azîz'dir; dünya ve âhiret nimetini vermeye muktedirdir, Hakîm'dir; esirler konusundaki hükmü bir hikmete dayanmaktadır.

68. Eğer (günahkârların cezasının belli bir süre ertelenmesi konusunda) Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm[2] olmasaydı, esirlerden fidye almanızdan dolayı büyük bir azaba uğrardınız.

69. Fakat elde ettiğiniz ganimetlerin size düşen kısmını afiyetle; helâl olarak yiyin. Allah'ın yasakladığı şeylerden sakının. Bununla beraber Allah Gafûr'dur; fidye konusunda düştüğünüz hatalardan dolayı sizi bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

---

1. Krş. Al-i İmrân 3/103

2. Krş. Yunus, 10/19; Hûd 11/110; Tâhâ, 20/129; Fussılet 41/45; Şûrâ 42/14. Âyetteki "Kitap" kavramı çeşitli şekillerde açıklanmıştır. Müfessirlere göre bu, Levh-i Mahfuz'da yazılı olan, "Hata yapanın cezalandırılmaması" veya "Bedir ehline azap edilmemesi" veya "Açıkça yasaklanmış olmayan şeyleri yapanların cezalandırılmaması" gibi hükümlerdir. Kanaatimizce buradaki "Kitap" kavramı daha geneldir ve sünnetullah denilen genel ilkeler manzumesidir. Buna göre, Yüce Allah'ın rızasına uygun olmayan bir davranışı, gökten taş ya da ateş yağdırmak gibi olağanüstü bir yolla cezalandırması Kendi koyduğu düzene aykırıdır. Yapılan yanlışların sonucu, artık Allah'ın koyduğu fizikî, sosyolojik ve psikolojik kuralların işleyişiyle sebep sonuç ilişkisi çerçevesinde gerçekleşecektir. Yani, esirlerden fidye alarak geçici dünya malı peşinde olanlar, bu davranışlarının yanlış olduğunu ve zararını zamanla anlayacaklardır.

يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِيٓ اَيْدِيكُمْ مِنَ الْاَسْرٰٓى اِنْ يَعْلَمِ اللّٰهُ فِي
قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّآ اُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۟
وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧٠﴾ وَاِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ
مِنْ قَبْلُ فَاَمْكَنَ مِنْهُمْ ۟ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ
وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُٓوا اُولٰٓئِكَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۟ وَالَّذِينَ
اٰمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتّٰى
يُهَاجِرُوا ۟ وَاِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ اِلَّا
عَلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ ۟ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ
﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۟ اِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ
فِتْنَةٌ فِي الْاَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا
وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُٓوا اُولٰٓئِكَ هُمُ
الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۟ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْ
بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَاُولٰٓئِكَ مِنْكُمْ ۟ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ
بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ ۟ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٥﴾

70. Ey Peygamber! Elindeki esirlere şöyle söyle: "Allah kalplerinizde iman etme eğilimi görürse,[1] sizden alınan ganimet ve fidyelerin daha iyisini size ihsan eder; günahlarınızı da bağışlar. Çünkü Allah Gafûr'dur; çok bağışlayıcıdır, iman ederseniz geçmiş günahlarınızı bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

71. Bu esirler eğer sana hıyanet etmeyi düşünüyorlarsa bilsinler ki, onlar daha önce Allah'a da hıyanet etmişler; fakat Allah sana (Bedir'de) onlara karşı güç kuvvet ve üstünlük vermiş, böylece onlar hak ettikleri cezayı görmüşlerdi. Bilin ki, Allah Alîm'dir; onların içlerindeki sadakat ve hıyanet duygularını iyi bilir, Hakîm'dir; müminlere yardım etmesi, kâfirleri cezalandırması O'nun hikmetinin gereğidir.

72. İman edip imanı uğruna Mekke'den Medine'ye hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla savaşanlar ile onlara Medine'de yer yurt vererek kucak açıp yardım edenler birbirlerinin velisi; dostu ve koruyucusudurlar.[2] İman edip de henüz göç etmeyen Müslümanlar üzerinde, onlar hicret edinceye kadar velâyet sorumluluğunuz yoktur. Eğer dinî özgürlükleri konusunda sizden yardım isterlerse onlara yardımcı olmak sizin için bir görevdir. Ancak bu yardım, aranızda anlaşma bulunan bir topluluğun aleyhine olmamalıdır. Unutmayın ki, Allah yapıp ettiklerinizi; yaptığınız yardım ve destekleri ya da anlaşmalara sadık kalıp kalmadığınızı görüp bilmektedir.

73. Şurası bir gerçektir ki, küfürde direnenler de birbirlerinin dostu ve yardımcısıdırlar. Eğer siz de aynı şekilde davranmaz, birbirinize destek olmazsanız, yeryüzünde (yurdunuzda) fitne fesat, büyük kargaşa ortaya çıkar.

74. İman eden, imanı uğruna hicret eden ve Allah yolunda uğraşıp savaşanlar ile onlara yer yurt vererek kucak açıp yardım edenler var ya! İşte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için bağışlanma ve çok büyük bir nimet vardır.

75. Daha sonra iman eden, imanları uğruna hicret eden ve sizinle beraber omuz omuza savaşanlar da sizdendir. Ancak yakın kan akrabalığı olanlar Allah'ın koyduğu esaslar gereği birbirleri üzerinde daha çok hak sahibidirler.[3] Şüphe yok ki, Allah her şeyi en iyi şekilde bilendir.

---

1. Lafzen, "Hayır görürse."

2. Araplarda velâyetle aynı kökten türeyen velâ ve müvâlât adı altında miras sözleşmeleri de yapılmaktaydı. Hz. Peygamber Medine'ye gelince Ensar ile Muhacirler arasında böyle bir kardeşlik (muâhat) anlaşması yaptırmıştı. Bundan dolayı birbirlerine mirasçı olabiliyorlardı. Dolayısıyla âyetteki "Hicret etmeyenler üzerinde… bir velâyet hakkınız yoktur" ifadesi, "Onların mallarında miras hakkınız yoktur" şeklinde de yorumlanmıştır. Bu yorum çerçevesinde bu sûrenin 75. âyeti ile Ahzâb 33/6. âyetine göre mirasçı olma kan ve sıhriyet (evlilik) akrabalığına bağlanmıştır (Bkz. Nisa 4/7-19).

3. İbn Âşûr'un naklettiğine göre Mâlik b. Enes bu âyetin yardımlaşamaya dair velayet ve iyi arkadaşlık ilişkisi ile ilgili olduğunu, mirasla bir ilgisinin bulunmadığını söylemiştir. Ona göre, âyeti bağlamına göre anlamak gerekir. O bağlam da Müslümanların yardımlaşması konusunda birbirleriyle olan hukukuna dair özel bir durumdur.

سُورَةُ التَّوْبَةِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ مِائَةٌ وَتِسْعٌ وَعِشْرُونَ اٰيَةً

بَرَآءَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى الَّذِيْنَ عَاهَدْتُّمْ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۝١
فَسِيْحُوْا فِي الْاَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَّاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي
اللّٰهِ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِي الْكٰفِرِيْنَ ۝٢ وَاَذَانٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖٓ
اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَرِيْٓءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۙ
وَرَسُوْلُهٗ ۭ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ
غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ ۭ وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ۙ ۝٣ اِلَّا
الَّذِيْنَ عَاهَدْتُّمْ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوْكُمْ شَيْـــًٔا وَّلَمْ يُظَاهِرُوْا
عَلَيْكُمْ اَحَدًا فَاَتِمُّوْٓا اِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ اِلٰى مُدَّتِهِمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ
الْمُتَّقِيْنَ ۝٤ فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِيْنَ حَيْثُ
وَجَدْتُّمُوْهُمْ وَخُذُوْهُمْ وَاحْصُرُوْهُمْ وَاقْعُدُوْا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ ۚ
فَاِنْ تَابُوْا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوْا سَبِيْلَهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ
غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝٥ وَاِنْ اَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ حَتّٰى
يَسْمَعَ كَلٰمَ اللّٰهِ ثُمَّ اَبْلِغْهُ مَاْمَنَهٗ ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْلَمُوْنَ ۝٦

9
TEVBE SÛRESİ

Hicretin 9. yılında Medine'de nâzil olmuştur. 129 âyettir. 3, 5, 11, 27 ve 104. âyetlerinde günahlarından tevbe edenlerin tevbelerinin Allah tarafından kabul olunacağından söz edilmesi sebebiyle bu adı almıştır. Sûrenin başında besmele bulunmamaktadır.[1]

⁂

1. Bu âyetler, antlaşma yaptığınız müşriklere karşı Allah ve Resûlünden bir uyarı, bir bildiridir. (Bundan böyle Allah ve Peygamberi müşriklerle ilişkilerini kesmiştir, yapılan antlaşmalar geçersizdir).

2. Öyleyse ey müşrikler! Bu topraklarda dört ay güven içinde gezip dolaşın bakalım.[2] Ancak, hiçbir şekilde Allah'ın azabından kurtulamayacağınızı ve Allah'ın kâfirleri, önünde sonunda rezil rüsvâ edeceğini de iyi bilin.

3. Ve bu, Allah ve Resulünden "Hacc-ı Ekber"[3] günü insanlara okunmak üzere bir bildiridir: Allah ve Peygamberinin bundan böyle müşriklerle hiçbir ilişkisi kalmamıştır. Ey müşrikler! Durum bu: Eğer tevbe edip imana gelirseniz bu sizin için hayırlı olur, fakat iman etmeyi kabul etmezseniz bilin ki, Allah'ın azabından kurtulamayacaksınız. Ey Peygamber! Küfürde direnenlere acı bir azabı müjdele(!)

4. Ancak ey müminler! Antlaşma yaptığınız müşriklerden bu antlaşmanın şartlarına tam olarak uyan ve aleyhinize başkalarıyla işbirliği yapmayanlar bu hükmün dışındadır. Bu sebeple antlaşmanızın şartlarına, süresi doluncaya kadar uyun. Şüphesiz Allah yaptıkları antlaşmalar konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davrananları sever.

5. (Ancak antlaşma şartlarına uymayan) müşrikleri Haram aylar çıkınca gördüğünüz yerde öldürün, yakalayın, hapsedin, geçebilecekleri her yeri gözetim altında tutun. Eğer tevbe edip imana gelir, namazı kılar ve zekâtı verirlerse onları serbest bırakın. Çünkü Allah Gafûr'dur; tevbe edenleri bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

6. Ey Peygamber! Eğer müşriklerden birisi aman dileyip sana sığınmak isterse, ona bu güvenceyi "ver ki, Allah'ın sözünü işitip anlama imkânı bulsun. Sonra da onu güven içinde yaşayabileceği yurduna ulaştır. Çünkü onlar gerçeği bilmeyen bir topluluktur (Onlara sığınma hakkı vermenin amacı, cahil bir topluma gerçeği öğrenme fırsatı tanımaktır).

---

1. Araplar bir kavimle yaptıkları antlaşmayı bozmak istediklerinde onlara bir mektup yazar ve mektubun başına besmele yazmazlardı. Bu sûre de müşriklerle yapılan antlaşmayı bozmayı emrettiği için başına besmele konmamıştır. Hz. Ali, "Besmele güvence verir. Berâe suresi ise kılıcı emretmiştir" diyerek sûreyi Mekkelilere besmelesiz okumuştur. Bazılarına göre de bu sûre Enfâl sûresinin devamı olduğu için başında besmele yoktur.
2. Söz konusu dört ay, haram aylardır. Bunlar, Receb, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarıdır.
3. "Hacc-ı Ekber" büyük hac demektir. Bundan maksat, Zilhicce ayının onuncu günü yapılan bildiğimiz normal hacdır. Umre ile karıştırılmaması için bu ifadeye yer verilmiştir.

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُولِهٖٓ
اِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۚ فَمَا اسْتَقَامُوا
لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْۚ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ۝٧
كَيْفَ وَاِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ اِلًّا وَلَا
ذِمَّةًۜ يُرْضُونَكُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ وَتَاْبٰى قُلُوبُهُمْۚ وَاَكْثَرُهُمْ
فَاسِقُونَۜ ۝٨ اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا
عَنْ سَبِيلِهٖۜ اِنَّهُمْ سَاۤءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝٩ لَا يَرْقُبُونَ
فِي مُؤْمِنٍ اِلًّا وَلَا ذِمَّةًۜ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ
۝١٠ فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ
فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِۜ وَنُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ
۝١١ وَاِنْ نَكَثُٓوا اَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي
دِينِكُمْ فَقَاتِلُوٓا اَئِمَّةَ الْكُفْرِۙ اِنَّهُمْ لَٓا اَيْمَانَ لَهُمْ
لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ ۝١٢ اَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُٓوا اَيْمَانَهُمْ
وَهَمُّوا بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَؤُكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍۜ
اَتَخْشَوْنَهُمْۚ فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۝١٣

7. Sözlerinde durmayan müşriklerin yaptıkları antlaşmaların Allah katında ve O'nun Peygamberi katında ne değeri olabilir? Ancak Mescid-i Haram'a yakın bir yerde antlaşma yaptığınız kimselerin[1] durumları farklıdır. Sözlerine sadık kaldıkları sürece siz de onlara verdiğiniz sözde durun. Şüphesiz Allah, yaptıkları antlaşmalar konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davrananları sever.

8. Evet, sözlerinde durmayan müşriklerin antlaşmalarının nasıl bir değeri olabilir ki?! Eğer onlar size galip gelmiş olsalardı, ne etikleri yeminleri ne de yaptıkları antlaşmaları gözetirlerdi. Onlar bir yandan güzel sözler söyleyerek sizi hoşnut etmeye çalışırlarken, bir yandan da içlerinden size karşı düşmanlık beslerler. Zaten onların hepsi yoldan çıkmış kimselerdir.

9. Onlar, basit dünya menfaatlerini Allah'ın âyetlerine tercih etmişler ve insanları Allah yolundan alıkoymuşlardır. Onların yaptıkları işler gerçekten çok kötüdür.

10. Bu müşriklerin, bir müminin hakkı söz konusu olduğunda ne ettikleri yemin ne de yaptıkları antlaşma akıllarına gelir. Aslında onlar haddi aşan, hak hukuk tanımayan kimselerdir.

11. Bununla birlikte eğer iman edip tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse artık onlar sizin din kardeşlerinizdir.[2] Biz, âyetlerimizi ayrıntılı olarak açıklıyoruz, fakat bunu anlayacak olanlar, bilgi sahibi kimselerdir.

12. Eğer antlaşma yaptıktan sonra yeminlerini bozar ve dininize dil uzatırlarsa, bu kötü davranışlarına son vermeleri için küfrün elebaşlarıyla savaşın. Çünkü onların antlaşmaları/imanları, sizden aldıkları eman[3] yok hükmündedir.

13. Siz, yeminlerini bozan ve Peygamberi yurdundan sürüp çıkarmak için etmediklerini bırakmayan bu kimselerle nasıl savaşmazsınız? Kaldı ki, savaşı önce başlatanlar da onlardır. Yoksa siz onlardan korkuyor musunuz? Oysa korkulacak tek varlığın Allah olduğunu bilmelisiniz. Çünkü siz iman etmiş kimselersiniz.

---

1. Benî Kinâne ve Kureyşliler gibi. Bunlar 4. âyette sözü edilen kabilelerdendir.

2. İmam Mâtüridî bu tür yerlerdeki "Salât" ve "Zekât" kavramlarını bilinen anlamda "namaz kılmak" ve "Zekât vermek" şeklinde anlamanın mümkün olmasıyla birlikte, "Salât" kavramının "Boyun eğme ve itaat", "Zekât" kavramının da "Nefsi tezkiye ve ıslah etme" anlamına gelebileceğini belirtmektedir. Aslına bakılırsa âyetin akışı bu mananın da isabetli olabileceğini göstermektedir. Bu durumda "Âtu'z-zekâte" ifadesinin "Nefsi tezkiye" konusunda Arapça bir ifade kalıbı olarak anlaşılması gerekecektir. Buna göre mâna şöyle olur: Antlaşmalarını bozup duran ve böylece Müslümanlara tuzak kuran müşrikler tevbe ederler, yani bu davranışlarından vaz geçerler, Allah'a ve Resûlüne tam olarak itaat edip nefislerini arındırıp ıslah ederlerse, onlar aleyhine yapacak bir şey yoktur. Çünkü onlar artık sizin din kardeşlerinizdir.

3. İkinci anlam, "Lâ eymâne lehüm" (Onların yeminleri, antlaşmaları yok hükmündedir) ifadesini, İbn Âmir'in "Lâ îmâne lehüm" (İmanları/emanları yok hükmündedir) şeklinde okuması sebebiyle verilmiştir. Taberî, Hasan Basri'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Bu kırâate göre "onların İslâm'ı yoktur anlamı çıkar. Burada "onların bir emanı yoktur" şeklinde başka bir mâna vermek de mümkündür." Devletlerarası hukukta eman verme, sığınma, suçluların iadesi gibi önemli kurallar vardır. Düşmana eman verme, kökeni İslâm öncesine dayanan bir kurumdur.

قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ
وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ١٤ وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ
وَيَتُوبُ اللّٰهُ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ١٥ اَمْ حَسِبْتُمْ
اَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلَا رَسُولِهٖ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً وَاللّٰهُ خَبِيرٌ
بِمَا تَعْمَلُونَ ١٦ مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ
اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ اُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ
اَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ١٧ اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ
اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى
الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰٓى اُولٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ
الْمُهْتَدِينَ ١٨ اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَآجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ
اللّٰهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ١٩
اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ
وَاَنْفُسِهِمْ اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ ٢٠

14. O halde onlarla savaşın. Böylece Allah, onları sizin elinizle cezalandıracak ve rezil-rüsvâ edecek; size de onlara karşı yardım edip zafer lütfedecek ve müminlerin gönüllerini ferahlatacaktır.[1]

15. Ve yine böylece Allah, müminlerin kalplerindeki öfkeyi de yok edecektir. Allah, dilediğinin (iman edip tevbe edeceklerin) tevbesini de kabul edecektir. Allah Alîm'dir; kimlerin gönülden tevbe ettiğini bilir, Hakîm'dir; her hükmünde bir hikmet vardır.

16. Yoksa siz ey müminler! Allah, içinizden cihat edenlerle Allah'ı, Peygamberi ve müminlerden başkasını dost ve sırdaş edinmeyenleri tam anlamıyla ortaya çıkarmadan kendi halinize bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz?[2] Unutmayın ki, Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

17. Müşrikler, tutum ve davranışlarıyla küfür içinde olduklarına kendileri tanıklık edip dururken, Allah'ın mescitlerinin/Kâbe'nin[3] bakımını ve hizmetini üstlenmeye hakları yoktur. Onların (Kâbe'nin bakım ve hizmetiyle ilgili) bütün amelleri boşa gitmiştir ve onlar cehennemde asırlarca kalacaklardır.[4]

18. Allah'ın mescitlerine hizmeti üstlenme hakkı, ancak Allah'a ve âhiret gününe inanan, namazı kılıp zekâtı veren[5] ve yalnız Allah'ın azabından korkan kimselere aittir. İşte böyle kimseler cennete girmeyi ümit edebilirler.[6]

19. Ey müşrikler! Siz sadece hacılara su verme, Kâbe'ye hizmet etme gibi işleri yapanlarla, Allah'a ve âhiret gününe inanan, Allah yolunda cihat eden kimseleri bir mi tutuyorsunuz? Allah katında bunlar bir değildir. Bilin ki, Allah zâlim bir topluluğu (zulüm yolunu tercih ettiği sürece) doğru yola iletmez; umduğuna kavuşturmaz.

20. İman eden ve imanı uğruna hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat edenler, Allah katında en yüksek dereceye ulaşmışlardır. Kurtuluşa erenler de işte onlardır.

---

1. Bu ifadeler İslâm dininin kader anlayışına dair önemli ikaz ve mesajlar içermektedir. Müşrikler vaktiyle Müslümanlara çok eziyet etmişler, fakat âdetullah denilen normal gelişmeler dışında olağanüstü bir yolla onlara bir azap gelmemişti. Müslümanlar sabrettiler, çabaladılar, akıllarını kullandılar, güçlü olmanın ve gâlip gelmenin gereklerini yerine getirdiler ve sonunda kendilerine zulmeden o güruhu yenecek güce ulaştılar. Yani Allah'ın müşriklere vereceği ceza Müslümanların eliyle gerçekleşmiş oldu. Böylece müminlerin gönülleri ferahladı, öfkeleri de dindi. Bu anlayış her müminin şiarı olmalı ve başarı elde etme konusunda bir kul olarak kendine düşen görevleri yerine getirmek için çaba sarf etmelidir. Bkz. Necm 53/39.

2. Yani imanın gereği, sadece "İman ettik" demek değildir. Savaş emredildiğinde savaşa katılmaktır. Böylece kimin imanında samimi olduğu, kimin samimi olmadığı ortaya çıkacaktır.

3. İbn Kesir, Ebû Amr ve Yakub "Mesâcidallahi" (Allah'ın mescitleri) ifadesini, "Mescidallahi" (Allah'ın mescidi) şeklinde tekil olarak okumuşlardır. Bu durumda Kâbe kastedilmiş olur.

4. Çünkü onlar Kâbe'yi Allah'ın adının anılması, yücelmesi ve O'nun rızası için imar etmiş değillerdir. Aksine onlar orada putları yücelterek orayı manen tahrip etmektedirler. Onların Kâbe'yi imar adına verdikleri emek ve yaptıkları harcamalar, kendilerinin dünyalık olarak faydalanma amaçlarına matuftur.

5. Bkz. bu sûrenin 11. âyetiyle ilgili not.

6. Âyetteki "Asâ" kelimesi, Allah'a nispet edildiğinde kesinlik ifade eder. Kişiye nispet edildiği zaman ümit ve ihtimal ifade eder. Bu âyette "Asâ" fiili insana nispet edilmiştir.

يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ
فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ ﴿٢١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا ۚ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ
اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوٓا اٰبَآءَكُمْ
وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَآءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْاِيمَانِ ۚ
وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ اِنْ
كَانَ اٰبَآؤُكُمْ وَاَبْنَآؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ
وَعَشِيرَتُكُمْ وَاَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ
كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَآ اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ
وَرَسُولِهٖ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهٖ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَاْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهٖ ۗ
وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾ لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ
فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ ۙ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ ۙ اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ
فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْـًٔا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ بِمَا
رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهٗ
عَلٰى رَسُولِهٖ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَاَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا
وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۗ وَذٰلِكَ جَزَآءُ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦﴾

21. Rableri onları, Kendi rahmeti, hoşnutluğu ve bitmez tükenmez nimetlerle dolu cennetlerle müjdelemektedir.

22. Onlar orada sürekli kalacaklardır. Hiç şüphe yok ki, Allah katında daha nice büyük ödüller vardır.

23. Ey iman edenler! Babalarınız ve kardeşleriniz, küfrü imandan üstün tuttukları sürece[1] onları velî olarak kabul etmeyin. Sizden, onları velî edinenler zâlimlerin ta kendileridir.

24. Ey Peygamber! De ki: "Eğer babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşîret(ler)iniz,[2] elde ettiğiniz mallar, kötüye gitmesinden korktuğunuz ticaretiniz, hoşunuza giden evleriniz, size Allah'tan, O'nun Peygamberinden ve Allah yolunda cihat etmekten daha sevimli, daha önemli geliyorsa, artık ilâhî azabın gelmesini bekleyin.[3] Bilin ki, Allah fâsık topluluklara (fâsıklık yolunu tercih ettikleri sürece) hidayet etmez; onları umduklarına kavuşturmaz.[4]

25. Şu bir gerçektir ki, Allah size birçok savaşta, özellikle Huneyn savaşında[5] yardım etmiştir. Hani o gün, sayınızın çokluğuna fazlaca güvenmiş, fakat bunun hiçbir faydasını da görmemiştiniz ve o geniş yeryüzü size dar gelmişti. Sonunda arkanızı dönüp kaçmaya başlamıştınız.

26. Bu bozgundan sonra Allah, Peygamberinin ve müminlerin kalbine bir sükûnet; güven ve cesaret verdi, sizin görmediğiniz askerler gönderdi ve küfürde direnenlere hak ettikleri cezayı verdi. İşte Allah kâfirleri böyle cezalandırır.

---

1. Âyetteki "İn" edatı "İzâ" anlamındadır.

2. İbn Şûbe "Aşîretüküm" (Aşiretiniz) kelimesini "Aşîrâtüküm" (Aşiretleriniz) şeklinde çoğul okumuştur.

3. Lafzen, "Allah'ın hükmünün gerçekleşmesini bekleyin." Burada, Allah'ın azabını ve hükmünü, ânî bir azabın gelmesi şeklinde değil, sosyolojik kurallar ve sebep sonuç ilişkisi çerçevesinde anlamak gerekir. Yani, kendi çıkarları uğruna cihat ruhundan uzaklaşan toplumlar yozlaşırlar, kendi çöküşlerini hazırlamış olurlar. Bu âyet Müslümanların nasıl bir ağır sınavdan geçtiğini anlatmaktadır. Akrabalık bağlarının çok güçlü olduğu bir toplumda dinî değerler uğruna topraklar terkedilmiş ve aileler parçalanmıştır. Çünkü konu; din, vatan, millet ve ümmetin geleceği söz konusu olduğunda bütün bunlar önemini kaybetmek zorundadır. Aksi takdirde ne sevecek bir ana baba, ne bağ kuracak bir akrabalık ne de oluşacak bir dostluk ortamı kalır ve sonuçta âyette belirtilen ilâhî azap da gerçekleşmiş olur.

4. Buradaki "Fâsık" kavramı dinden çıkmak demek değil, Müslümanların âyette sayılan dünyevî zevklerini dinî ve ahlâkî değerlere tercih ederek, Allah'ın istediği ve razı olacağı hayat tarzından ayrılmaları demektir. "Hidayet etmeme" ifadesi de küfrün karşılığı olarak değil, gözlerini dünyevî ve nefsânî hırsların bürüdüğü kimselere Allah'ın gerçeği, hak ve hakikati görme konusunda yardımcı olmaması anlamında kullanılmıştır. Çünkü aklıselimin aydınlığından ve selim fıtratın dairesinden çıkanlar gerçeği görme yeteneğini kaybeder. Allah'ın ve Resûlünün rızasından, onların yolunda cihat etme sevgisinden uzaklaşırlar. Sonuçta hepsi hidayetin birer nimeti olan şirkten kurtulmuş olmak, sevgi, birlik, huzur, barış ve özgürlük içinde yaşamak gibi dünya saadetinden mahrum kalırlar.

5. Bu savaş, Mekke'nin fethinden on yedi gün sonra Hevâzin ve Sakif kabileleriyle Mekke ile Taif arasındaki Huneyn vâdisinde gerçekleşmiştir. Müslümanların sayısı on iki bin idi. Daha önce uygun mevzilere konuşlanan düşman ordusu sabahın karanlığında Müslümanları ok yağmuruna tutmuş, Müslümanlar geçici bir bozgun yaşamışlardı. Hz. Peygamber üstün gayret göstererek onları toparlamış ve sonuçta Müslümanlar zafere ulaşmışlardır. Âyet bu geçici bozgunu, Müslümanların çoklukla övünmelerine bağlamıştır. Çünkü şartlar ne olursa olsun zafer sadece Allah'ın yardımıyla kazanılır. Ayrıca çoğu zaman fazla güven, gerekli tedbirleri alma konusunda zaafa sebep olur.

ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَاللّٰهُ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ ﴿٢٧﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّمَا الْمُشْرِكُوْنَ
نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ
هٰذَا ۚ وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيْكُمُ اللّٰهُ مِنْ
فَضْلِهٖٓ اِنْ شَآءَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٢٨﴾ قَاتِلُوا
الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلَا
يُحَرِّمُوْنَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَلَا يَدِيْنُوْنَ دِيْنَ
الْحَقِّ مِنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ حَتّٰى يُعْطُوا
الْجِزْيَةَ عَنْ يَّدٍ وَّهُمْ صٰغِرُوْنَ ﴿٢٩﴾ وَقَالَتِ الْيَهُوْدُ
عُزَيْرُ ِۨابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصٰرَى الْمَسِيْحُ ابْنُ
اللّٰهِ ۗ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ ۚ يُضَاهِـُٔوْنَ قَوْلَ الَّذِيْنَ
كَفَرُوْا مِنْ قَبْلُ ۗ قٰتَلَهُمُ اللّٰهُ ۚ اَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ﴿٣٠﴾
اِتَّخَذُوْٓا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ
وَالْمَسِيْحَ ابْنَ مَرْيَمَ ۚ وَمَآ اُمِرُوْٓا اِلَّا لِيَعْبُدُوْٓا اِلٰهًا
وَّاحِدًا ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ سُبْحٰنَهٗ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٣١﴾

27. Bununla birlikte Allah, dilediğinin (iman edip tevbe etmeyi dileyenlerin) tevbesini kabul edecektir. Bilin ki, Allah Gafûr'dur; tevbe edenlerin günahlarını bağışlayıcıdır, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

28. Ey iman edenler! Şüphe yok ki, müşrikler ahlâken düşük, zararlı ve rezil kimselerdir.[1] Artık bu yıldan sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar.[2] (Bu yasak sebebiyle onlar Kâbe'yi ziyarete gelemeyeceği ve dolayısıyla ticari hacim küçüleceği için) geçim darlığına düşmekten endişe ederseniz bilin ki, Allah dilediği kimseleri lütfuyla, keremiyle zenginleştirir. Allah Alîm'dir; sizin için neyin daha yararlı olduğunu çok iyi bilir, Hakîm'dir; müşrikleri Kâbe'ye yaklaştırmaması hikmetinin gereğidir.

29. Ey müminler! Kendilerine kitap verilenlerden, gerçek anlamda Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Elçisinin haram kıldığı şeyleri haram saymayan, Allah'ın gönderdiği hak dini de din olarak kabul etmeyen kimselerle de, sizin üstünlüğünüzü kabul edinceye ve bizzat gelip kendi elleriyle cizye[3] verinceye kadar savaşın.

30. Yahudiler, "Üzeyir Allah'ın oğludur" demişlerdi. Hıristiyanlar da "Mesih Allah'ın oğludur" dediler. Bu sözler, onların, daha önceleri yaşayan inkârcıların uydurduğu sözlere[4] benzeterek dillerine doladıkları asılsız inançlardır. Allah, onları kahretsin! Bu ne biçim söz?! Gerçeklerden nasıl da bu kadar uzaklaşabiliyorlar!

31. Yahudiler hahamlarını, Hıristiyanlar da rahiplerini ve Meryemoğlu Mesih'i Allah'ın yanı sıra rab edindiler.[5] Oysa onlara, tek Tanrıyı gereği gibi tanıyıp yalnız O'na ibadet etmeleri emredilmişti ki, O'ndan başka tanrı yoktur ve O, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır.

---

1. Lafzen, "Pis kimselerdir."
2. "Kur'an Yolu" adlı eserin müelliflerinin bu âyetle ilgili açıklamalarını önemine binaen burada aktarmak istiyoruz: "Bu âyetteki bildirim, İslâm'ın tebliği açısından bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Zira artık Mekke'nin fethi gerçekleşmiş, Kâbe'deki putlar yıkılmış ve Hicaz bölgesinin en güçlü kabileleri İslâmiyet'i kabul etmişlerdir. Bu aşamada Kâbe çevresindeki müşriklere sınırsız bir inanç özgürlüğü tanıyarak burada kalmalarına izin vermek, son tahlilde Müslümanların bu kutsal mekânını, bölgeden yeni temizlenen putperestliğe açık bırakmak anlamına gelirdi. Kur'an'ın Müslüman olmayanlarla ilişkiler konusundaki âyetleri birlikte değerlendirildiğinde, bu âyetin getirdiği düzenlemede insan hakları açısından yadırganacak bir durum olmadığı kolayca görülür. Zira burada, kültür değişimiyle sıkı irtibatı olan dini bir düzenleme söz konusudur. Köklü kültür değişimlerinde, bu gibi zamana ve mekâna özel ve geçici tedbirler zorunlu hale gelebilmektedir." Diğer taraftan bu âyette belirtilen yasak, genel kanaate göre sadece Mescd-i Haram ile sınırlıdır.
3. Cizye, İslâm ülkesinde Müslüman olmayan vatandaşlardan alınan bir çeşit baş vergisidir. Bu vergi, yükümlülerin mali durumlarına göre belirlenir. Bundan kadınlar, çocuklar, kötürüm hastalar, körler, fakirler, rahipler, manastırlarda ibadetle meşgul olanlar ve gönüllü olarak İslâm ordusunda görev yapanlar muaftırlar. Bu vergiyi veren gayrimüslimler Müslümanların yerine getirmek zorunda olduğu askerlik, zekât gibi bir takım yükümlülüklerden muaf tutuluyor ve bunu vermek suretiyle din özgürlüğü, can ve mal güvenlikleri gibi hakları elde ediyorlardı.
4. Öteden beri doğru yoldan ayrılanlar, kutsal tanıdıkları kimseleri, krallarını ve liderlerini Tanrı'nın oğlu kabul etmişlerdir. Eski Mısır'da, Mezopotamya'da ve Sümerlerde bu inancı görmek mümkündür. Kur'an, Yahudi ve Hıristiyanların, söz konusu inkârcı kavimlerin inançlarını taklit ederek bu bâtıl inanca saptıklarına işaret etmektedir.
5. Bkz. Âl-i İmrân 3/64 ve ilgili not.

يُرِيدُونَ اَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَاْبَى اللّٰهُ اِلَّآ
اَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾ هُوَ الَّذِىٓ
اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ
كُلِّهٖ ۙ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُٓوا اِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْاَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَاْكُلُونَ
اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ۗ
وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا
فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ۙ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ۙ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُحْمٰى
عَلَيْهَا فِى نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ
وَظُهُورُهُمْ ۗ هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ
تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾ اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ
شَهْرًا فِى كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
مِنْهَآ اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ۗ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ
اَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا
يُقَاتِلُونَكُمْ كَآفَّةً ۗ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾

32. O Yahudi ve Hıristiyanlar, Allah'ın nûrunu ağızlarıyla üfleyerek söndürmek istiyorlar.[1] Allah buna kesinlikle izin vermeyecek, kâfirlerin hoşuna gitmese de nûrunu tamamlayacaktır.

33. O, müşriklerin hoşuna gitmese de Peygamberini, hidayet kaynağı olan Kur'an'ı ve hak dini tebliğ etmek üzere göndermiştir ki, böylelikle dinini diğer bütün dinlerden üstün kılsın.[2]

34. Ey iman edenler! Şunu iyi bilin ki, bu hahamların ve rahiplerin birçoğu halkın mallarını haksız yere yiyorlar ve insanları Allah yolundan alıkoyuyorlar.[3] Ey Peygamber! (Onları ve onlar gibi) altın ve gümüş biriktirip Allah yolunda harcamayanları acı bir azap ile müjdele!

35. Biriktirdikleri bu altın ve gümüşler kıyamet günü cehennem ateşinde kızdırılacak, o kızdırılan altın ve gümüşlerle yüzleri, böğürleri ve sırtları dağlanacak; onlara, "İşte kendiniz için biriktirdiğiniz altın ve gümüşler… Tadın bakalım şimdi biriktirdiğiniz malların acı azabını" denilecek.

36. (Şu savaşmakla emrolunduğunuz müşrikler bir de yılın aylarıyla oynuyorlar.)[4] Şüphesiz ki, Allah katında ayların sayısı on ikidir. Bu, O'nun gökleri ve yeri yarattığı zaman koyduğu düzenin bir gereğidir. Bunlardan dördü (savaşın yasak olduğu) haram aylardır. Bu Allah'ın koyduğu sağlam bir yasadır.[5] Siz, haram aylarda (savaş yasağını çiğneyerek) kendinize kötülük etmeyin. Ancak müşrikler size topyekûn savaş açarlarsa,[6] siz de onlarla aynı şekilde topyekûn savaşın (haram aylara saygısızlık etmek endişesiyle eli kolu bağlı durmayın). İyi bilin ki, Allah bu hükümler konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davrananlarla beraberdir.

---

1. Krş. Saff 61/8. Allah'ın nurundan maksat, insanlık için ışık kaynağı olan Kur'an'dır. Yahudi ve Hıristiyanlar son iki âyette geçtiği üzere Allah'a çocuk isnat ederek ve kendi din adamlarını rab edinerek Kur'an'ın tevhit anlayışını yıkmak, Tevrat ve İncil'deki Hz. Peygamber ile ilgili hakikatleri gizlemek, vahiy gerçeğini çok iyi bildikleri halde Hz. Peygambere gelen vahyi inkâr etmek ve birtakım asılsız dedikodularla Kur'an'ın mesajını etkisiz kılmak için çaba harcıyorlardı.

2. Krş. Saff 61/9.

3. Râzînin kaydettiğine göre, Yahudi ve Hıristiyan din adamları hak dinin kendilerinin dini olduğunu ve bu dinin yayılması için onu güçlendirmek gerektiğini, bunun da din adamlarının zengin olmasına bağlı olduğunu söyleyerek halkın malını, parasını haksız yere alıyorlardı. Râzî bunun kendi zamanında da devam ettiğini ilâve eder. Bu âyet, Müslümanlık dâhil bütün dinlerde din hizmetiyle görevli olanlar için bir uyarı niteliğindedir. el-Menar müellifi ayetle ilgili özetle şu yorumu yapmıştır: "Pek çok kişinin; âbit ve zâhit olduklarına inandıkları kişilere, ihtiyaçlarının giderilmesi, hastalarının şifa bulması için para vermeleri, bu yolla onların şefaatlerini ummaları bu âyet kapsamına girer... Haramı helal, helali haram kılmak için verilen fetvalar karşılığında alınan paralar da âyetin kapsamındadır… Yabancı dinden ve ırktan olanlara karşı hainlik, hırsızlık ve benzeri yollarla onların mallarını kendilerine mubah görüp gasp etmek de böyledir…"

4. Bu ve peşinden gelen âyetle konu tekrar müşriklere getirilmiştir. Burada dünya menfaati için dini değerleri istismar eden Yahudi ve Hıristiyanlarla yine dünya menfaati için haram aylarla oynayarak dinî ve kevnî gerçeklere aykırı davranan müşriklerin tutumlarında bir ortaklık olduğu iması da vardır.

5. Lafzen, "Dosdoğru bir dindir/hesaptır." Burada kastedilen ayların on iki ve bunların dördünün haram aylar olmasıdır. Bu âyet bir sonraki âyette eleştirilen "Nesi" meselesinin gerekçesini oluşturmaktadır.

6. Burada "Kemâ" daki teşbih edatı, kinâye yoluyla illet (sebebiyet) veya şart anlamındadır.

إِنَّمَا النَّسِيٓءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ
كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِـُٔوا
عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ ۚ زُيِّنَ لَهُمْ سُوٓءُ
أَعْمَالِهِمْ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٧﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ
انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ ۚ أَرَضِيتُمْ
بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ ۚ فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ
عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ
شَيْئًا ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ إِلَّا تَنْصُرُوهُ
فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ
اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا
تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا ۖ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ
وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا
السُّفْلَىٰ ۗ وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾

37. Haram ayı bir sonraki aya ertelemek veya bir yıldaki ay sayısını artırmak,[1] küfürde azıtmaktan başka bir şey değildir. Kâfirler böyle yapmakla büsbütün yoldan çıkmış/başkalarını da yoldan çıkarmış[2] oldular. Onlar haram ayı yılın birinde helâl, bir diğerinde haram sayıyorlar ve (yıl içinde istedikleri ayı haram ay yapmak suretiyle de) Allah'ın haram olarak bildirdiği ayların sayısını güya tamamlamış oluyorlar ve böylece Allah'ın yasakladığı şeyleri helâl görüyorlardı.[3] Üstelik onların yaptıkları bu kötü işler, kendilerine güzel geliyordu. Bilin ki, Allah küfürde direnen topluluklara (küfür yolunu tercih ettikleri sürece) doğru yolu göstermez.

38. Ey iman edenler! Ne oluyor size! "Allah yolunda savaşmak için seferber olun" emri verildiği halde (kaya gibi) yere çakılıp kaldınız. Yoksa siz dünya hayatını âhiret hayatına tercih mi ediyorsunuz? Bilin ki, dünya hayatının geçici güzellikleri, âhiret hayatının yanında çok basit kalır.

39. Bakın, eğer siz Allah yolunda savaşmak için seferber olmazsanız, Allah sizi acı bir azapla cezalandırır, yok eder ve yerinize başka bir millet getirir. Siz (savaşa çıkmamakla) Allah'ın dinine bir zarar veremezsiniz. Unutmayın ki, Allah'ın gücü her şeyi yapmaya (Peygamberini korumaya ve sizin yerinize başka bir kavim getirmeye) yeter.

40. (Allah yolunda savaşa çıkarak) Peygambere yardım etmezseniz bilin ki, Allah ona mutlaka yardım edecektir. Nitekim etmiştir de. Küfürde direnenler onu yurdundan sürüp çıkardıkları zaman, hani o, mağarada iki kişiden biri iken arkadaşına,[4] "Üzülme! Allah bizimle beraberdir" demişti. Böylece Allah onun kalbine bir sükûnet vermişti. Ayrıca onu (orada ve savaş meydanlarında) sizin görmediğiniz askerlerle; manevî güçlerle desteklemiş, küfürde direnenlerin dâvasını[5] yerin dibine batırmıştı. En yüce olan, Allah'ın davasıdır; Allah'ın dinidir. Allah Azîz'dir; her zaman gâliptir, dinini yüceltmeye muktedirdir, Hakîm'dir; her işi yerli yerince yapar. Peygamberini ve dinini yüceltmesi, kâfirlerin dâvalarını yerin dibine batırması O'nun hikmeti gereğidir.

---

1. "Nesî" kelimesi, terk etmek ve unutmak demektir. Burada haram ayların diğer aylara ertelenmesi anlamına geldiği gibi, yıl içindeki ay sayısını ya da bir ayın gün sayısını artırmak anlamına da gelir.
2. Hafs, Hamza, Kisâî ve Yakub dışındaki kıraat imamları "Yudallü" (Yoldan çıkarılmış) fiilini "Yüdillü" (Yoldan çıkarmış) şeklinde okumuşlardır.
3. Cahiliye döneminde Araplar, kamerî takvime göre her yıl değişen hac mevsimini ticârî kaygılarla yılın ılıman bir mevsimine sabitlemişler, yani güneş takvimine göre hareket eder olmuşlardı. Bu değişikliğin altında, haram ayların zamanını değiştirip istedikleri zaman savaşabilme arzuları da yatıyordu. Bu değişiklik, yaklaşık üç yılda bir ay, 33 yılda bir yıl artık zaman oluşuyordu. Böyle olunca da kamerî takvime göre belirlenmiş olan hac ve haram aylarının yeri değişiyordu. Hz. Peygamber hicretin 9. yılı Receb ayında Tebük seferine çıkmıştı. Müşrikler haram ay olan Receb ayında sefere çıkmasından dolayı Hz. Peygamberin aleyhinde konuşmuşlardı. Oysa o ay aslında Receb ayı değil Cemaziye'l-Âhir ayı idi. Arapların yukarıda sözünü ettiğimiz uygulamaları sebebiyle Cemaziye'l-Âhir ayı Receb ayı zannediliyordu.
4. Hz. Peygamberin Medine'ye hicreti esnasında, Sevr dağında sığındığı mağaradaki arkadaşı Hz. Ebûbekir'dir.
5. Lafzen, "Sözünü."

اِنْفِرُوا خِفَافًا وَّثِقَالًا وَّجَاهِدُوا بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ
فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ
٤١ لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيْبًا وَّسَفَرًا قَاصِدًا لَّاتَّبَعُوْكَ
وَلٰكِنْۢ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ ۭ وَسَيَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ لَوِ
اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ ۚ يُهْلِكُوْنَ اَنْفُسَهُمْ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ
اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ٤٢ عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ ۚ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ
حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا وَتَعْلَمَ الْكٰذِبِيْنَ ٤٣
لَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اَنْ
يُّجَاهِدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالْمُتَّقِيْنَ ٤٤
اِنَّمَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ
وَارْتَابَتْ قُلُوْبُهُمْ فَهُمْ فِيْ رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُوْنَ ٤٥ وَلَوْ اَرَادُوا
الْخُرُوْجَ لَاَعَدُّوْا لَهٗ عُدَّةً وَّلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْۢبِعَاثَهُمْ
فَثَبَّطَهُمْ وَقِيْلَ اقْعُدُوْا مَعَ الْقٰعِدِيْنَ ٤٦ لَوْ خَرَجُوْا فِيْكُمْ
مَّا زَادُوْكُمْ اِلَّا خَبَالًا وَّلَاَوْضَعُوْا خِلٰلَكُمْ يَبْغُوْنَكُمُ
الْفِتْنَةَ ۚ وَفِيْكُمْ سَمّٰعُوْنَ لَهُمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالظّٰلِمِيْنَ ٤٧

41. O halde siz ister piyade, ister süvari olarak (şartlar ne olursa olsun)[1] seferber olun ve Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihat edin. Eğer (elde edeceğiniz nimetleri) bilip düşünürseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

42. Şâyet kolay ve çok kısa zamanda elde edilecek bir dünya nimeti olsaydı ve gidilecek yol da çok uzak olmasaydı (münafıklar ve cihada katılmamak için bahaneler uyduranlar) senin peşinden mutlaka gelirlerdi. Fakat gidilecek yol onlara uzak ve meşakkatli geldi. Ey Peygamber! Onlar, sen seferden döndükten sonra sana kendilerini helâk edercesine yemin billah ederek,[2] "Eğer gücümüz yetseydi, biz de seninle birlikte savaşa giderdik" diyeceklerdir. Oysa Allah onların ne kadar yalancı olduklarını bilmektedir.

43. Allah senin iyiliğini versin! Sen kimlerin doğru söylediği iyice belli olmadan ve yalan söyleyenlerin de kimler olduğunu tam olarak bilmeden onlara (savaşa katılmamaları konusunda) niçin izin verdin?[3]

44. Ey Peygamber! Bil ki, Allah'a ve âhiret gününe yürekten inananlar ve mallarıyla, canlarıyla savaşmak isteyenler, gelip senden (savaşa katılmamak için) izin istemezler. Allah, savaşa katılma konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davrananları iyi bilmektedir.

45. (Savaşa katılmamak hususunda) senden izin isteyenler ancak, Allah'a ve âhiret gününe yürekten inanmayan, kalpleri şüphelerle dolu olan ve bu şüpheler içinde bocalayıp duran kimselerdir.

46. Eğer onlar savaşa katılmayı gerçekten isteselerdi, onun için ciddi bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah, (savaş konusundaki isteksizlikleri sebebiyle) onların savaşa katılmalarını hoş görmedi; onları savaştan alıkoydu ve kendilerine "Savaşa katılmayanlar (kadınlar, çocuklar, hastalar)la beraber evlerinizde korkakça oturun bakalım" denildi.[4]

47. Gerçi onlar sizinle birlikte savaşa katılsalardı, aranızda bozgunculuktan başka bir şey yapmazlar, kargaşa ve fitne çıkarmak isterlerdi. Üstelik içinizde onların sözlerine kulak verip kanacak, onlara casusluk yapacak olanlar da vardı. Fakat Allah bu zâlimleri iyi bilmektedir.

---

1. "Âyetteki "Hifâfen" ve "Sikâlen" kelimelerine az-çok, kolay-zor, silahlı-silahsız, genç-yaşlı, sağlıklı-hasta, evli-bekâr, zayıf-şişman, zengin-fakir gibi anlamlar verilmiştir. Biz kelimelerin lügat anlamına en yakın olan mânayı tercih ettik.
2. Âyet; "Onlar yalan yere yemin ederek kendilerini helâke sürüklüyorlar (zira yalan yere yemin insanı helâke sürükler)" şeklinde de tercüme edilebilir.
3. Bu âyet Hz. Peygamberin beşer sıfatını ve bu sıfatın bir gereği olarak bazı karar ve tercihlerinde hata edebileceğini göstermektedir. Müslüman olduğu halde sefere çıkmak nefislerine ağır gelen kimseler ya da işi gücü menfaat temini olan münafıklar, Hz. Peygambere gelip Tebük seferine katılmak istemediklerine dair kendilerince haklı ve makul bir takım mazeretler sunmuşlardı. Hz. Peygamber de onların haklı olabileceklerini düşünerek tamamen insani duygularla onlara izin vermişti. Oysa onlar Allah katında haklı değillerdi. Allah onların iyi niyetli olmadıklarını biliyordu.
4. Âyette "Oturun" diyenlerin kim oldukları belli değildir. Bir görüşe göre bu, Allah'ın onlarla ilgili savaşa katılmamalarına dair takdirinin ifadesidir. Bu durumda Hz. Peygamberin izni Allah'ın muradıyla örtüşmüştür. Yani Peygamber izin vermeseydi dahi onlar sefere çıkmayacaklardı, çünkü Allah bunu istememişti. Fakat izin almamış olsalardı münafıklıkları daha çabuk ortaya çıkacaktı.

لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْاُمُورَ
حَتّٰى جَآءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ
٤٨ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّيۜ اَلَا فِي
الْفِتْنَةِ سَقَطُواۜ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌۢ بِالْكَافِرِينَ
٤٩ اِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْۚ وَاِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ
يَقُولُوا قَدْ اَخَذْنَآ اَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ
فَرِحُونَ ٥٠ قُلْ لَنْ يُصِيبَنَآ اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَاۚ
هُوَ مَوْلٰينَاۚ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ٥١ قُلْ
هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَآ اِلَّآ اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِۜ وَنَحْنُ
نَتَرَبَّصُ بِكُمْ اَنْ يُصِيبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهٖٓ اَوْ
بِاَيْدِينَاۚ فَتَرَبَّصُوٓا اِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ ٥٢ قُلْ اَنْفِقُوا
طَوْعًا اَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْۚ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا
فَاسِقِينَ ٥٣ وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ
اِلَّآ اَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِهٖ وَلَا يَاْتُونَ الصَّلٰوةَ
اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُونَ اِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ ٥٤

48. Nitekim onlar, bundan önce de (Uhud savaşında) Müslümanlar arasında fitne ve kargaşa çıkarmak istemişler ve sana karşı birtakım tuzaklar kurmaya çalışmışlardı. Nihayet Allah'ın vâdettiği zafer gerçekleşmiş, onlar istemese de Allah'ın dini güçlenip gâlip gelmiştir.

49. Onlardan bazıları Peygambere gelip, "Bana izin ver, beni fitneye düşürüp başımı derde sokma"[1] demişlerdi. Fakat bilesin ki, onlar aslında fitnenin tam içine düşmüşlerdi. Şüphesiz ki, cehennem böyle kâfirlerin hepsini içine alacaktır.

50. Ey Peygamber! Sana (zafer ve ganimet gibi) bir iyilik dokunsa bu onları üzer. Fakat başına (yenilgi gibi) bir musibet gelecek olsa onlar, "İyi ki biz bundan önce tedbirimizi almışız" derler ve sevinerek dönüp giderler.

51. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Bizim başımıza Allah'ın yazıp takdir ettiğinden başka bir şey gelmez.[2] O bizim Mevlâmız; koruyup gözetenimizdir (O'nun bize takdir ettiği musibette bile bir hikmet vardır). Öyleyse müminlere düşen sadece Allah'a güvenip O'na dayanmaktır."

52. Yine de ki: "Siz bizim için iki güzellikten (zafer veya şehitlikten) birinin dışında bir şey mi bekliyorsunuz? Biz de sizin başınıza ya Allah katından ya da bizim elimizle bir azap gelmesini bekliyoruz. O halde siz bekleyin bakalım, biz de sizinle birlikte bekliyoruz."

53. Ve yine onlara şunu söyle: "Siz savaş için ister gönüllü ister gönülsüz yardımda bulunun, bu yardımlar aslâ kabul edilmeyecektir. Çünkü siz yoldan çıkmış bir topluluksunuz."

54. Bu kimselerin yaptıkları yardımların kabul edilmeyişinin sebebi, onların Allah'a ve Peygamberine karşı nankörlük etmeleri, namazı üşenerek kılmaları ve söz konusu yardımları gönülsüz bir şekilde yapmalarıdır.

---

1. "Beni fitneye düşürme" ifadesi, "Savaşa gitmeye gönlüm yok, sana muhalefet etmek zorunda bırakıp beni fitneye düşürme" veya "Malımın mülkümün başından ayırma" gibi farklı şekillerde yorumlanmıştır. Ayrıca bu âyetin iniş sebebi olarak şöyle bir rivayet vardır: Tebük seferi sırasında Ca'd b. Kays isminde biri, "Ben kadınlara çok düşkünüm, oralardaki sarışın Rum kızları yüzünden fitneye düşebilirim, bana izin ver" demiştir.

2. Âyet ilk bakışta kulun iradesini yok sayan, başa gelen şeylerin doğrudan Allah'ın dilemesi ve takdiri ile gerçekleştiği kanaatini uyandırmaktadır. Ancak konuya Kur'an açısından bütüncül bakıldığında mâna daha doğru anlaşılacaktır: Şöyle ki: Bir önceki âyette münafıkların Hz. Peygamber ve ashabına bir musibet geldiğinde onun yanında yer almadıkları için musibetten kurtulduklarına sevinmelerinden söz edilmişti. Oysa 52. âyette ifade edildiği üzere cihattan kaçmanın ve ihanetin bedeli hem Allah'tan hem de Müslümanların elinden gelecek bir azaba duçar olmaktır. Müslümanların başına gelecek olan ise Allah'ın yazdığı, yani ilahi kanununda olan şeydir. O da bu sûrenin 111. âyetinde ifadesini bulmuştur. Yine 52. âyette müminlerin iki güzellikten birini beklediklerinden söz edilmektedir. O da ölüm halinde şehitlik, gâzi olma halinde ise zafer, ganimet, şeref ve itibardır. Allah'ın müminler için yazdığı budur. İmam Matüridî'nin de âyetle ilgili yorumu bu mealdedir. Âyette Allah'ın müminlerin dostu olarak belirtilmesi de bu kanaati desteklemektedir. Âyetin tevekkül emriyle sonlanması ise müminler için önemli bir uyarıdır. İnsanın bütün çabası, Allah'ın kendine lütfettiği imkânlar sayesinde gerçekleşir. O halde insan, kendine düşen görevi sonuna kadar yerine getirdikten sonra Allah'a tevekkül etme, O'na dayanıp güvenme erdemini göstermeli ve elde ettiği başarıyı salt kendine değil Allah'ın lütfuna bağlamalıdır.

فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ ۚ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ
لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ
كَافِرُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ ۗ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ
وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَاً اَوْ
مَغَارَاتٍ اَوْ مُدَّخَلًا لَوَلَّوْا اِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾ وَمِنْهُمْ
مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ ۚ فَاِنْ اُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَاِنْ
لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوا
مَآ اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتِينَا
اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ ۤ اِنَّآ اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾ اِنَّمَا
الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَآءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا
وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ
اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۖ فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾
وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ اُذُنٌ ۚ قُلْ اُذُنُ
خَيْرٍ لَكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ
اٰمَنُوا مِنْكُمْ ۚ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦١﴾

55. Ey Peygamber! Münafıkların servetlerinin ve çocuklarının çokluğu seni şaşırtmasın. Çünkü Allah, (kötüye kullandıkları için) kendilerine verilen bu nimetler yüzünden onlara dünya hayatında belalarını verecek ve canlarını da kâfir olarak alacaktır.

56. Bu münafıklar, sizden olmadıkları halde, sizden olduklarına dair Allah adına yeminler ederler. Onlar korkak bir topluluktur.

57. Öyle ki, bir sığınak yahut birtakım mağaralar, hatta girebilecekleri bir delik bulabilselerdi (savaşa katılmamak için) derhal o tarafa koşarlardı.

58. Onlardan bazıları da sadaka-zekât[1] dağıtımında (haksızlık yaptığını ileri sürerek) sana dil uzatırlar. Eğer bu mallardan kendilerine bir şey verilecek olursa sevinirler, verilmezse kızıp homurdanırlar.

59. Keşke onlar, Allah'ın ve Peygamberinin kendilerine vermiş oldukları şeylere razı olsalar ve "Allah bize yeter, Allah ve Resûlü lütuf ve kereminden bize daha çok verecektir. Biz Allah'a yönelip O'na gönül bağlayanlarız" deselerdi!

60. Aslında sadakalar (zekât olarak toplanan mallar), yoksulların, düşkünlerin,[2] bunları toplayan görevlilerin, kalpleri Müslümanlığa ısındırılacak kimselerin,[3] hürriyetine kavuşmak için belli bir bedel karşılığında sahibiyle sözleşme yapan kölelerin, borçluların, Allah yolunda çalışanların, yolda kalmış ihtiyaç sahiplerinin hakkıdır. Allah zekâtların verileceği yerleri böyle açıklamıştır. Allah Alîm'dir; kime ne vereceğini iyi bilir, Hakîmdir; yaptığı bu taksimde bir hikmet vardır.

61. Bazı münafıklar Peygamberi, "O bir kulaktır; her duyduğuna inanan safın biridir"[4] diyerek üzüp incitirler. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Evet o bir kulaktır, ama sizin için hayırlı şeyleri işiten bir kulaktır; o yalnız Allah'a inanıp güvenir, müminlere de güvenir. Sizden inanan kimseler için bir rahmet; sevgi ve şefkat kaynağıdır. Bilin ki, Allah'ın Elçisini incitip üzenler için acı bir azap vardır.

1. Sadaka kelimesi; zekât olarak toplanan para ve mallar, ganimetler, vakıf ve bağış vb. değişik sosyal yardımlar gibi anlamlara gelir. Sevap niyetiyle bir fakire yapılan her türlü yardım ve iyiliğe de sadaka denir. Âyetin, Huneyn savaşında elde edilen ganimetlerin taksimine yapılan bazı itirazlarla ilgili olduğu da rivayet edilmiştir.
2. Fakir ile miskin (yoksul-düşkün) kavramları arasındaki anlam farkı çeşitli şekillerde açıklanmıştır. Bir izaha göre fakir başkasından istemekten utanandır (Bakara 2/273) ya da muhacirlerdir (Haşr 59/8). Miskin ise dilenen yoksul olarak izah edilmiştir. Tam bunların aksi olan görüşler de vardır. Ebû Hanife'ye göre miskin fakirden daha muhtaç, hiçbir şeyi olmayan kimsedir. İki kavramın da aynı anlamda olduğunu söyleyenler de olmuştur.
3. Müellefe-i kulûb olarak adlandırılan bu kimseler İslâm dinine ısındırılmaya çalışılan ya da şerlerinden emin olunmak istenen kimselerdir. Hz. Ömer, İslam dininin güçlendiği, artık mal vererek böyle kimselerin şerlerinden emin olunma ya da onları İslâm dinine ısındırma gibi ihtiyaç bulunmadığı gerekçesiyle bu durumdaki kimselere zekâttan pay verilemeyeceğine hükmetmiştir.
4. Münafıklar Hz. Peygamber için duyduğu her şeye inanan saf birisi anlamında "O bir kulaktır" demişlerdir. Bu, onların kendi değerlendirmelerine göre, onun münafıkların söylediği her söze inanan saf bir kimse olduğunu ifade ettiği gibi, kâfirlerin küstahça iddiasına göre onun birtakım hayaller görüp sesler duyduğu ve bunların kaynağının ne olduğunu bilmeden hepsine inandığını anlatmak amacına yönelik de olabilir.

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ ۚ وَاللّٰهُ وَرَسُولُهٗٓ اَحَقُّ
اَنْ يُّرْضُوهُ اِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ اَلَمْ يَعْلَمُوٓا اَنَّهٗ مَنْ
يُّحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ فَاَنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ۭ
ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾ يَحْذَرُ الْمُنٰفِقُونَ اَنْ تُنَزَّلَ
عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ ۭ قُلِ اسْتَهْزِءُوْٓا ۚ
اِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَّا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ
اِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ ۭ قُلْ اَبِاللّٰهِ وَاٰيٰتِهٖ وَرَسُولِهٖ
كُنْتُمْ تَسْتَهْزِءُونَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ
اِيْمَانِكُمْ ۚ اِنْ نَّعْفُ عَنْ طَاۗىِٕفَةٍ مِّنْكُمْ نُعَذِّبْ طَاۗىِٕفَةً
بِاَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾ اَلْمُنٰفِقُونَ وَالْمُنٰفِقٰتُ
بَعْضُهُمْ مِّنْۢ بَعْضٍ ۘ يَاْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ
الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ اَيْدِيَهُمْ ۭ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ ۭ اِنَّ
الْمُنٰفِقِينَ هُمُ الْفٰسِقُونَ ﴿٦٧﴾ وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنٰفِقِينَ
وَالْمُنٰفِقٰتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ
فِيهَا ۭ هِيَ حَسْبُهُمْ ۚ وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٦٨﴾

62. Ey müminler! (Sakın kanmayın bunlara! Peygamberi üzen) bu münafıklar size yaranmak için (iyi niyetli olduklarına dair) Allah adına yeminler ederler. Oysa gerçekten mümin olsalardı, Allah'ı ve Peygamberini hoşnut etmeyi daha çok önemserlerdi.[1]

63. Onlar bilmiyorlar mı ki, Allah'a ve Elçisine karşı çıkan kimselerin cezası, içinde asırlarca kalacakları cehennem ateşidir ve bu büyük bir zillettir.

64. Münafıklar, (kendi aralarında, güyâ) bir sûre iniverecekmiş de kalplerinde gizledikleri şeyleri onlara haber verecekmiş diye pek korktuklarını(!) söyleyerek alay ediyorlar. Ey Peygamber! Onlara de ki: "Siz alay edip durun bakalım, hiç şüphe yok ki, Allah sizin (güya) korktuğunuz şeyleri gerçekten ortaya dökecektir."[2]

65. Sen onlara niçin alay ettiklerini soracak olursan, "Biz kendi aramızda muhabbete dalmış, şakalaşıyorduk" diyeceklerdir. De ki onlara: "Boşuna inkâr etmeyin, siz Allah ile, O'nun âyetleriyle ve Elçisiyle (bal gibi) alay ediyordunuz."[3]

66. Ey münafıklar! Boşuna özür beyan etmeye çalışmayın. Siz (gerçekte inanmadığınız halde) iman ettiğinizi söyledikten sonra (bu tür alaycı sözlerinizle) küfrünüzü açıkça ortaya koymuş oldunuz. Biz, (tevbe eden) bir kısmınızı bağışlasak bile, (küfürde ısrar eden) diğer bir kısmınızı işledikleri suçlar sebebiyle cezalandıracağız.

67. Bu münafıkların erkekleri de, kadınları da birbirinden farksızdırlar. (Hepsi de) kötülüğü emreder, iyiliğe engel olurlar; elleri de çok sıkıdır. Onlar Allah'ı unutmuşlar, Allah da onları unutmuştur.[4] Münafıklar, gerçekten yoldan çıkmış kimselerdir.

68. Münafık erkeklerle münafık kadınlara ve açıkça inkâr edenlere Allah, içinde asırlarca kalacakları cehennem ateşini vâdetmiştir ki, onlara o yeter. Allah onları lânetlemiş; sevgi ve şefkatinden uzaklaştırmıştır. Ayrıca onlar için asırlarca sürecek bir azap vardır.

---

1. Münafıklar, "ganimet dağıtımında haksızlık yaptı" ya da "o her duyduğuna inanan safın biridir" gibi nezaketsiz ve çirkin sözlerle Hz. Peygamberi üzmüşlerdi.
2. Müfessirler âyeti, genellikle "Münafıkların içlerinde gizledikleri şeyleri haber verecek bir sûrenin gelmesinden endişe ettikleri" şeklinde cümlenin zâhirî anlamına göre yorumlamışlardır. Ancak Ebû Müslim el-Isfahânî, münafıkların alay ederek kendi aralarında böyle konuştuklarını belirtmiştir. Âyetin devamındaki, "Siz alay ededurun bakalım" ifadesi bu görüşü desteklemektedir. Diğer taraftan, Allah'ın, Peygamberine indirdiklerine inanmayan münafıkların, böyle ciddi bir endişesinin olması da söz konusu olamaz. Bu sebeple biz âyeti, Ebû Müslim'in yorumuna göre tercüme ettik.
3. Âyet genellikle "Allah ile, …alay ediyorsunuz, öyle mi?" şeklinde tercüme edilmektedir. Biz, "Ebillâhi" kelimesindeki "Hemze"nin takrîrî olduğu görüşüne katılarak ve âyetin kurgusunu da dikkate alarak böyle tercüme etmeyi uygun gördük.
4. Unutmak insanî bir zaaftır ve Allah için böyle bir zaaf söz konusu olamaz. Buradaki unutma tamamen muhataplarının halinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Münafıkların Allah'ı unutması O'nun rızasına yönelik bir davranış içinde olmamaları anlamında bir istiaredir. Allah'ın unutması ise, aynı ifadenin karşılığı olarak kullanılan bir kavramdır ve onları rahmetinden mahrum etmesi anlamına gelir ki, buna Arap edebiyatında "Müşâkele" adı verilir. Bu da bir şeye aynı şekilde, aynı kelime ile karşılık vermektir.

كَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوْٓا اَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَّاَكْثَرَ
اَمْوَالًا وَّاَوْلَادًاۗ فَاسْتَمْتَعُوْا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ
بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ
وَخُضْتُمْ كَالَّذِيْ خَاضُوْاۗ اُولٰۤىِٕكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِى
الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ وَاُولٰۤىِٕكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿٦٩﴾ اَلَمْ يَأْتِهِمْ
نَبَاُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوْحٍ وَّعَادٍ وَّثَمُوْدَ وَقَوْمِ اِبْرٰهِيْمَ
وَاَصْحٰبِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكٰتِۗ اَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِۗ
فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ
﴿٧٠﴾ وَالْمُؤْمِنُوْنَ وَالْمُؤْمِنٰتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍۘ
يَأْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيْمُوْنَ
الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيْعُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗۗ
اُولٰۤىِٕكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُۗ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٧١﴾ وَعَدَ
اللّٰهُ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَمَسٰكِنَ طَيِّبَةً فِيْ جَنّٰتِ عَدْنٍۗ
وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللّٰهِ اَكْبَرُۗ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿٧٢﴾

69. Ey münafıklar ve kâfirler! Sizin de geçmişteki kâfirlerden hiçbir farkınız yok. Üstelik onlar sizden daha da güçlüydü, malları ve çocukları da sizinkilerden çoktu. Onlar bu dünyadan paylarına ne düşmüşse onunla zevk ve safa içinde yaşadılar. Şimdi siz de payınıza düşen nimetlerle, sizden öncekiler gibi zevk ve safa içinde yaşadınız ve onlar gibi boş şeylere dalıp gittiniz. Oysa onların yaptıkları işlerin tamamı dünyada da âhirette de boşa gitti ve onların hepsi hüsrana uğradı (Bu gidişle sizin âkıbetiniz de onlar gibi olacak).

70. Onlara, kendilerinden önce yaşayan Nuh, Âd, Semûd kavimlerinin, İbrahim'in kavminin, Medyen halkının ve memleketleri yerin dibine batırılmış olan kavimlerin başına gelenlerle ilgili bilgiler ulaşmadı mı?[1] Onlara da peygamberleri, gerçekleri anlatan aklî ve naklî deliller getirmişti (fakat onları dinlemediler ve yok olup gittiler). Aslında Allah onlara zulmetmiş değildi, onlar kendilerine zulmetmişlerdi.[2]

71. Mümin erkekler ve mümin kadınlar ise birbirlerinin dostu ve yardımcısıdırlar. İyiliği emreder, kötülüğe engel olurlar. Namazı kılar, zekâtı verir, Allah'a ve Peygamberine itaat ederler. Allah'ın merhameti; sevgisi ve şefkatiyle koruyacağı kimseler işte onlardır.[3] Allah Azîzdir; münafık ve kâfirleri cezalandırmasına ve müminleri ödüllendirmesine kimse engel olamaz, Hakîmdir; inkârcıları cezalandırması, müminleri ödüllendirmesi O'nun hikmetinin gereğidir.

72. Allah mümin erkeklere de mümin kadınlara da alt tarafından ırmaklar akan ve sürekli kalacakları cennetler, Adn bahçelerinde güzel konaklar vâdetmiştir. Bunların hepsinden daha büyük olan nimet ise, Allah'ın onlardan hoşnut olmasıdır. İşte asıl büyük ödül budur.[4]

---

1. Bkz. Hûd 11/25-95.

2. Bu ve benzeri diğer âyetlerde geçmiş toplumlara dair yapılan nakiller tarihle ilgili bilgi verme amaçlı değil, tarihte yaşananlardan ibret alınması maksadına yöneliktir. Yüce Allah, insanların geçmişte hüsranla sonuçlanan tutum ve davranışlarını sıklıkla hatırlatarak benzer kötülüklerden sakınılması ve aynı âkıbetle karşılaşılmaması konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Özellikle bu âyetlerin muhatabı olan münafıkların, çıkarlarına düşkün olmaları, bu uğurda her türlü yalan ve tezvirattan çekinmedikleri, alaycı ve şımarık tavır sergiledikleri düşünüldüğünde bu âyetler daha iyi anlaşılacaktır. Âyetin mesajı özetle şudur: "Ey münafıklar! Bu gidişle siz de sizden öncekilerin âkıbetine uğrayacaksınız. Üstelik onlar sizden daha güçlüydüler ve daha geniş imkânlara sahip idiler. Fakat dünyaya dalıp gittiler. Kendilerine gönderilen peygamberleri dinlemediler, zulüm ve isyana dayalı bir hayatı tercih ettiler. Fakat güçleri, sahip oldukları imkânlar onları kurtaramadı. Hepsinin yurtları başlarına yıkıldı, yerin dibine battılar. O halde bunlardan ibret alın ve durumunuzu düzeltin. Onlar gibi kendinize zulmetmeyin."

3. 67. âyette münafıkların olumsuz niteliklerinden söz edilmiş, bu ayette de benzer bir kalıpla müminlerin olumlu özellikleri anlatılmıştır. Müminlerin birbirlerinin dost ve yardımcısı olma vasıfları münafıklardan ayırt edici bir özellik olarak dikkati çekmektedir.

4. Allah, müminlere vâdettiği cennet nimetlerine bu âyette bir lütuf daha eklemiş ve bunun bütün nimetlerden daha üstün olduğunu belirtmiştir. Bu nimet de "Allah'ın razı/hoşnut olması"dır. Hatırlanacağı üzere Kur'an'da daha önce sayılan cennet nimetleri somut ve maddi hazlarla ilgilidir. Oysa bütün maddi hazlar, manevî hazların aksine sınırlı ve sonludur. Müminler vahiy süreci içinde manevî hazların gerçek mutluluğun kaynağı olduğunun farkına varmışlar, Yüce Allah da cennet nimetlerine manevi hazların en üstünü olan Kendi hoşnutluğunu eklemiştir.

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ وَاغْلُظْ
عَلَيْهِمْ ۭ وَمَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۭ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝٧٣ يَحْلِفُوْنَ
بِاللّٰهِ مَا قَالُوْا ۚ وَلَقَدْ قَالُوْا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوْا بَعْدَ
اِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوْا بِمَا لَمْ يَنَالُوْا ۚ وَمَا نَقَمُوْٓا اِلَّآ اَنْ اَغْنٰىهُمُ
اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ مِنْ فَضْلِهٖ ۭ فَاِنْ يَّتُوْبُوْا يَكُ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ وَاِنْ
يَّتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا اَلِيْمًا ۙ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ
وَمَا لَهُمْ فِي الْاَرْضِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ۝٧٤ وَمِنْهُمْ مَّنْ
عٰهَدَ اللّٰهَ لَىِٕنْ اٰتٰىنَا مِنْ فَضْلِهٖ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُوْنَنَّ مِنَ
الصّٰلِحِيْنَ ۝٧٥ فَلَمَّآ اٰتٰىهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ بَخِلُوْا بِهٖ وَتَوَلَّوْا
وَّهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ۝٧٦ فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِيْ قُلُوْبِهِمْ اِلٰى
يَوْمِ يَلْقَوْنَهٗ بِمَآ اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوْهُ وَبِمَا كَانُوْا
يَكْذِبُوْنَ ۝٧٧ اَلَمْ يَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰىهُمْ
وَاَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ الْغُيُوْبِ ۝٧٨ اَلَّذِيْنَ يَلْمِزُوْنَ الْمُطَّوِّعِيْنَ مِنَ
الْمُؤْمِنِيْنَ فِي الصَّدَقٰتِ وَالَّذِيْنَ لَا يَجِدُوْنَ اِلَّا جُهْدَهُمْ
فَيَسْخَرُوْنَ مِنْهُمْ ۙ سَخِرَ اللّٰهُ مِنْهُمْ ۡ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝٧٩

73. Ey Peygamber! (Düşmanın olan) kâfirlerle ve münafıklarla mücadele et, onlarla savaş. Onlara karşı sert ve tavizsiz davran. Onların varacakları yer cehennemdir. Varılacak ne kötü yerdir orası![1]

74. Münafıklar, halâ Peygamberin aleyhinde söz söylemediklerine dair Allah adına yeminler etmektedirler. Andolsun ki, onlar kendilerini küfre götüren sözler söylediler ve İslâm'ı kabul ettikten sonra tekrar küfre döndüler. Üstelik başaramayacakları bir işe giriştiler (Tebük seferi dönüşü sırasında sapa bir yerde Peygambere suikast teşebbüsünde bulundular).[2] Allah ve Peygamberi lütfuyla onları zengin etmekten başka bir şey yapmadığı halde intikam almaya kalktılar. Bununla birlikte onlar tevbe ederlerse, kendileri için daha iyi olur. Fakat tevbe etmekten yüz çevirirlerse, Allah onları dünyada ve âhirette acı bir azaba uğratacaktır. Bu münafıkların yeryüzünde ne bir yardımcıları ne de dostları olacaktır.

75. Münafıkların bazıları, "Allah bize lütfedip mal mülk verirse biz onu mutlaka hayırlı işlerde harcar ve kesinlikle iyi insanlardan oluruz" diye Allah'a söz vermişlerdi.

76. Fakat Allah onlara, istedikleri malı-mülkü verince de cimrileşip o mala-mülke sımsıkı sarılmışlar ve sözlerinden dönmüşlerdi. Zaten onlar her zaman döneklik ederler.

77. Allah, Kendisine verdikleri sözden döndükleri ve yalan söyledikleri için onların kalplerine kıyamete kadar kurtulamayacakları bir nifak hastalığı yerleştirdi.[3]

78. Bunlar bilmiyorlar mı ki, Allah onların bütün sırlarından ve toplanıp gizli gizli yaptıkları konuşmalarından haberdardır. Ve yine bilmiyorlar mı ki, Allah gizli olan şeyleri en iyi bilendir!

79. Bu münafıklar öyle kimselerdir ki, bir yardımlaşma söz konusu olduğunda, üzerlerine düşenden fazlasıyla, gönüllü olarak yardım eden varlıklı müminlere ("göze girip övülmek istiyorlar" diyerek) bir türlü; elinin emeğiyle zor zahmet kazandığını getirip veren yoksul müminlere de ("Allah'ın bu basit şeylere ihtiyacı mı var?!" diyerek) başka türlü dil uzatır ve onlarla alay ederler. Bilsinler ki, Allah da onları bu dünyada maskaraya çevirecektir, âhirette ise onlar için acı bir azap vardır.

---

1. Krş. Tahrîm 66/9. Cihat kavramı, maddî bir savaşı ifade ettiği gibi mânevî, yani fikri ve kültürel savaşı da içerisine alır. İnsanın kendi nefsine karşı kötü arzu ve heveslerini yenmek için verdiği uğraşa da cihat denir. Müfessirler kâfirlerle cihadın silahlı savaşla, münafıklarla ise bazen söz, bazen sert tavır ve bazen de onları kovmak şeklinde olacağını belirtmişlerdir.

2. Bu âyetin iniş sebebiyle ilgili nakledilen rivayetlerden biri de şudur: Hz. Peygamber ve ashabı Tebük seferinden dönerken on beş kadar münafık geceleyin Hz. Peygamber bir yokuştan geçerken onu bindiği hayvanın üzerinden itip uçuruma düşürmeyi planlamışlardı. Ammar b. Yâsir Hz. Peygamberin bindiği hayvanın yularını çekerken, arkadan gelen Huzeyfe b. el-Yeman saldırganların silah şakırtılarını işitmiş ve o tarafa yönelerek, "kendinize gelin, ey Allah'ın düşmanları!" diye bağırmıştı. Bunun üzerine suikastçılar kaçmışlardı.

3. Krş. Bakara 2/10.

اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ ۚ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ
مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ۚ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ ۗ وَاللّٰهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾ فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ
خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ وَكَرِهُٓوا اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ
فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ ۗ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ
اَشَدُّ حَرًّا ۘ لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا
كَثِيرًا ۚ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَاِنْ رَجَعَكَ اللّٰهُ اِلٰى
طَٓائِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَاْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ
اَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا ۚ اِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ اَوَّلَ مَرَّةٍ
فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَلَا تُصَلِّ عَلٰٓى اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَدًا
وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهٖ ۗ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَمَاتُوا وَهُمْ
فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾ وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْ ۗ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ
اَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ
﴿٨٥﴾ وَاِذَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ
اسْتَاْذَنَكَ اُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٨٦﴾

80. Ey Peygamber! (Bu münafıklar bir de gelip senden kendileri için Allah'tan mağfiret talep etmeni istiyorlar.) Sen onlar için Allah'tan ister mağfiret dile, ister dileme, hiç fark etmez. Yetmiş kere[1] mağfiret dilesen bile Allah onları aslâ affetmeyecektir. Çünkü onlar Allah'a ve Elçisine nankörlük etmişlerdir. Bilin ki, Allah fâsıklara (fâsıklık yolunu tercih ettikleri sürece) hidayet etmez.

81. Allah'ın Peygamberine karşı gelerek savaşa katılmak istemeyenler, yurtlarında kalmış olmalarına sevindiler ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaşmak onların hoşlarına gitmedi. Üstelik çevrelerindekilere, "Bu sıcakta sefere çıkmayın" diyorlardı. Sen onlara de ki: "Cehennem ateşinin sıcaklığı daha şiddetlidir." Keşke bunu kavrayabilselerdi!

82. Yaptıklarına ceza olarak artık onlar az gülsünler, çok ağlasınlar.[2]

83. Allah seni sefer dönüşü bir kısım münafıkla tekrar karşılaştırır ve onlar da seninle birlikte başka bir savaşa çıkmak için senden izin isterlerse, de ki: "Artık bundan böyle siz benimle birlikte aslâ savaşa çıkamayacaksınız ve aslâ benimle birlikte hiçbir düşmana karşı savaşamayacaksınız. Mademki siz, bundan öncekine katılmamayı yeğlediniz, öyleyse bundan böyle (korkakça, evlerinizde) kadınlarla[3] birlikte oturmaya devam edin."

84. Ve ey Peygamber! Münafıklardan birisi öldüğünde aslâ onun namazını kılma; kabri başında durup onun için dua da etme.[4] Çünkü onlar Allah'ı ve Elçisini inkârda direndiler ve yoldan çıkmış bir halde ölüp gittiler.

85. Münafıkların servetlerinin ve çocuklarının çokluğu seni şaşırtmasın. Çünkü Allah (kötüye kullandıkları için) kendilerine verilen bu nimetler yüzünden onlara dünya hayatında azap edecek ve canlarını da kâfir olarak alacaktır.

86. Bu münafıklar, "Allah'a inanın, Peygamberiyle birlikte savaşın" diye bir sûre indirildiğinde, onlardan gücü kuvveti yerinde olan varlıklı kimseler bile gelip senden izin istediler ve "Savaşa gitmeyenlerle birlikte bırak biz de kalalım" dediler.

---

1. Âyetteki "Yetmiş" sözü Arapçada "Pek çok" anlamında kullanılır. Yoksa burada mutlak yetmiş sayısı kastedilmiş değildir. Dilimizde de bu tür ifadeler vardır. Krş. Münâfikûn 63/6.
2. Âyetteki emir kipi ihbar kipi yerine kullanılmıştır; yani "Az gülüp çok ağlayacaklar" demektir. Bu, "Artık onlar iyi gün görmeyecekler" anlamına gelir.
3. Lafzen, "Geride kalanlarla." "Havâlif" kelimesi Arapçada kadınlar için kullanılır. Bu ifadeyle savaşa katılmayanlar o günkü kültür gereği kınanmış ve aşağılanmışlardır. Bu ifadeye çocuklar, yaşlılar, hastalar gibi savaşma gücü olmayanlar da dâhildir. 87. ve 93. âyetlerde de aynı anlam söz konusudur.
4. Bu âyetin nüzul sebebi ile ilgili en meşhur rivayet, Medine'de münafıkların ileri gelenlerinden Abdullah b. Übey b. Selûl'ün ölümü üzerine Hz. Peygamberin onun cenaze namazını kıldırması ile ilgilidir. Buna göre Hz. Ömer Hz. Peygamberin bu şahsın cenaze namazını kılmasına itiraz etmiş, bunun üzerine söz konusu âyet inerek Hz. Ömer'i onaylamıştır. M. Reşit Rıza bu rivayetle ilgili tereddütlerini dile getirerek şunları söylemektedir: "Konunun akışından da anlaşılabileceği gibi bu âyet Tebük seferinde nâzil olmuştur. Tebük seferi hicretin 8. yılında gerçekleşti. İbn Übeyy ise 9. senede öldü. Dolayısıyla Hz. Peygamberin münafıkların cenaze namazını kılmaktan men edilmesi İbn Übeyy'in ölümünden öncedir. Burada kesin olan husus, Allah'ın münafıkları aslâ bağışlamayacak olmasıdır."

رَضُوا بِاَنْ يَّكُوْنُوْا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ
فَهُمْ لَا يَفْقَهُوْنَ ﴿٨٧﴾ لٰكِنِ الرَّسُوْلُ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ
جَاهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ۚ وَاُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْخَيْرٰتُ ۖ
وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿٨٨﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۚ ﴿٨٩﴾
وَجَاۗءَ الْمُعَذِّرُوْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِيْنَ
كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ۭ سَيُصِيْبُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْهُمْ
عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٩٠﴾ لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاۗءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى
وَلَا عَلَى الَّذِيْنَ لَا يَجِدُوْنَ مَا يُنْفِقُوْنَ حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوْا
لِلّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ۭ مَا عَلَى الْمُحْسِنِيْنَ مِنْ سَبِيْلٍ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ
رَّحِيْمٌ ﴿٩١﴾ وَلَا عَلَى الَّذِيْنَ اِذَا مَآ اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَآ
اَجِدُ مَآ اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ ۖ تَوَلَّوْا وَّاَعْيُنُهُمْ تَفِيْضُ مِنَ
الدَّمْعِ حَزَنًا اَلَّا يَجِدُوْا مَا يُنْفِقُوْنَ ﴿٩٢﴾ اِنَّمَا السَّبِيْلُ
عَلَى الَّذِيْنَ يَسْتَاْذِنُوْنَكَ وَهُمْ اَغْنِيَاۗءُ ۚ رَضُوْا بِاَنْ يَّكُوْنُوْا
مَعَ الْخَوَالِفِ ۙ وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰي قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٩٣﴾

87. Onlar kadınlarla/savaşa katılamayanlarla birlikte (evlerinde korkakça) kalmayı yeğlediler. Onların kalpleri mühürlenmiştir.[1] Bu yüzden Peygambere itaat etmenin değerini kavrayamazlar.

88. Fakat Peygamber ve onunla birlikte olan müminler, mallarıyla ve canlarıyla savaştılar. İşte dünya ve âhirette nice iyilik ve güzellikler onlar içindir. Kurtuluşa erenler de onlardır.

89. Allah onlara, sürekli kalacakları, alt tarafından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. Asıl büyük ödül işte budur.

90. Bir kısım bedeviler, geçerli[2]/geçersiz özürler beyan ederek savaşa katılmama hususunda (hiç olmazsa) izin için sana geldiler. Allah'a ve Elçisine iman ve itaat hususunda yalan söylemiş olan diğer bazı münafık bedeviler ise (izin bile istemeden) savaşa katılmayıp evlerinde oturup kaldılar. Bilsinler ki, küfürde direnenlerin başına acı bir azap gelecektir.

91. Güçsüzlere, hastalara, savaş için gerekli donanımı sağlama ve diğer ihtiyaçlarını karşılama imkânı olmayanlara, Allah'a ve Elçisine samimiyetle bağlı kaldıkları takdirde (savaşa katılmamalarından dolayı) bir günah yoktur. Zaten gerçekten özürlü olup güzel davranışlar sergileyenler için bir sorumluluk söz konusu olmaz. Şüphesiz Allah Gafûr'dur; gerçekten özürlü olup savaşa katılamayanları bağışlar, Rahim'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

92. Ayrıca, sana gelip savaşa katılabilmek için binek temin etmeni isteyen ve sen de, "Benim size binek temin edecek gücüm yok" dediğinde, bu uğurda harcayacak bir şey bulamadıkları için üzüntüden gözyaşı dökerek ayrılıp giden kimselere de bir sorumluluk yoktur.[3]

93. Asıl sorumluluk, her türlü imkânı olduğu halde gelip (çeşitli bahaneler uydurarak savaşa katılmamak için) senden izin isteyenlere aittir. Onlar kadınlarla birlikte (evlerinde korkakça) kalmayı yeğlemişlerdir. Allah onların kalplerini mühürlemiştir. Bu yüzden Peygambere itaat etmenin değerini bilemezler.

---

1. Benzer bir ifade 93. âyette de geçmektedir. Bu ifadeler, amellerin, ahlâkî tavır ve tutumların, niyetlerin inançla ve inanma yeteneğiyle ne denli ilişkili olduğuna dair ilahi kanunun açıklanmasıdır. Matüridî'nin ifadesiyle, imanın kalplerden perdeyi kaldıran bir ışığı vardır. Bu ışık gerçeklerin apaçık görünmesini sağlar. Küfrün ise karanlığı vardır ki, bununla apaçık olan şeyler gizlenir, görünmez olur. Dolayısıyla bu karanlık onun kalbini perdeler. Bir başka ifadeyle onların kalpleri küfür karanlığıyla örtülmüştür. Bkz. Bakara 2/7 ve ilgili not.
2. Kıraat imamlarından Yakub, "el-Muazzirûn" kelimesini "el-Mu'zirûn" şeklinde okumuştur. Çoğunluğun okuyuşuna göre mâna, "Özür uydurmak" anlamına gelirken, Yakub'un okuyuşuna göre "Haklı ve geçerli bir mazeret ortaya koymak" anlamına gelmektedir. Birinci mâna bu sebeple verilmiştir. Diğer taraftan bazı müfessirler bu kimselerin sefere katılma konusunda haklı mazeretleri bulunan müminler olduğunu belirtmişlerdir.
3. Yüce Allah mazeretleri olmadığı halde savaşa katılmayanları acı bir azapla tehdit ettikten sonra 90. ve 91. âyetlerde bu tehditten istisna olanları sıralamıştır. Bunlar fiilen savaşa katılma imkânı olmayan kimselerdir. Fakat onlar için de Allah ve Resulüne samimiyetle bağlı kalmaları şartı getirilmiştir.

يَعْتَذِرُونَ اِلَيْكُمْ اِذَا رَجَعْتُمْ اِلَيْهِمْ ۚ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ
نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّاَنَا اللّٰهُ مِنْ اَخْبَارِكُمْ ۚ وَسَيَرَى اللّٰهُ
عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ
اِذَا انْقَلَبْتُمْ اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ ۚ فَاَعْرِضُوا عَنْهُمْ ۚ
اِنَّهُمْ رِجْسٌ ۖ وَمَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ ۚ جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ
﴿٩٥﴾ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ ۚ فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ
فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾ اَلْاَعْرَابُ
اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا اَنْزَلَ
اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهٖ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾ وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ
يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَآئِرَ ۚ عَلَيْهِمْ
دَآئِرَةُ السَّوْءِ ۗ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ
يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ
عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ ۗ اَلَآ اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ ۚ
سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِى رَحْمَتِهٖ ۗ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٩٩﴾

94. Seferden döndüğünüz zaman, onlar size özür beyan edecekler. Ey Peygamber! Onlara de ki: "Bahaneler uydurup boşuna özür beyan etmeyin, size aslâ inanacak değiliz, çünkü Allah bize, sizin düşüncelerinizi ve yaptıklarınızı haber verdi. Allah ve Elçisi, bundan sonra ne yapacağınıza bakacak (tevbe mi edeceksiniz, küfür ve nifâka devam mı edeceksiniz, görecek). Sonra da siz gizli âşikar her şeyi bilen Allah'ın huzuruna döndürüleceksiniz. O da yapıp ettiklerinizi size bir bir haber verecektir.

95. Bu münafıklar, siz seferden dönüp onlarla karşılaştığınızda, kendilerinin anlayışla karşılanmaları için mazeretlerinin gerçek olduğuna dair Allah adına yeminler edeceklerdir. Artık siz de onların üzerlerine fazla gitmeyin. Çünkü onlar ruhları kötü insanlardır[1] (onlarla uğraşmaya değmez). Zaten yaptıklarına karşılık olmak üzere âhiretteki yerleri de cehennemdir.

96. Onlar sizin gönlünüzü kazanmak için durmadan yemin edeceklerdir. Bilin ki, siz onlardan râzı olsanız bile Allah yoldan çıkmış böyle bir topluluktan aslâ râzı olmayacaktır.

97. Bazı bedeviler; çölde göçebe olarak yaşayan Araplar, Allah'ı inkârda ve ikiyüzlülükte (yerleşik düzende yaşayan Araplardan) daha beterdir. Bu sebeple Allah'ın Peygamberine indirdiği esasların sınırlarını tanımamak daha çok onlardan beklenir. Allah Alîm'dir; kullarının yaşadıkları şartlara göre hangi özelliklere sahip olduklarını çok iyi bilir, Hakîm'dir; kullarına yaşadıkları şartlara göre özellikler vermesi O'nun hikmetinin bir gereğidir.

98. Yine öyle bedevîler vardır ki, (savaş için) yaptıkları harcamaları, karşılığı olmayan ağır bir külfet sayarlar, başınıza belâların gelmesini (ve böylece o ağır külfetten kurtulmayı) beklerler.[2] Belâların en kötüsü onların başına gelsin. Allah Semî'dir; onların yardım ederken konuştukları kötü sözleri işitmektedir, Alîm'dir; müminlerin başına belâ gelmesini arzu ettiklerini de bilmektedir.

99. Bununla birlikte öyle bedevîler de vardır ki, Allah'a ve âhiret gününe inanır, savaş için yaptıkları harcamaları, Allah'a yakın olmak ve Peygamberin hayır duasını alabilmek için bir vesile sayarlar. Evet, bu onlar için gerçekten Allah'a yaklaşmaya bir vesiledir. Bu sebeple de Allah onları rahmetine; sevgi ve şefkatine gark edecek, cennetine yerleştirecektir. Şüphesiz ki Allah Gafûr'dur; inanan ve mallarını Allah yolunda içtenlikle harcayanların günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

---

1. Lafzen, "Onlar pistirler."

2. İmanları olmadığı için sevap ve âhiret kavramlarına yabancı olan bedevi Araplar yaptıkları yardımı angarya görmekte, bunu kendilerini ve yakınlarını kurtarmak için yapmaktadırlar. Ayrıca bu yardımı organize eden Müslümanların başına kötü bir hal gelmesini ve böylece bu tür yüklerden kurtulmayı temenni etmektedirler. Bunlar Esedoğulları ve Gatafanlılardı. Nitekim Hz. Peygamberin hastalığı duyulunca söz konusu kabileler hemen dinden dönmüşlerdir.

وَالسّٰبِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهٰجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذِينَ
اتَّبَعُوهُمْ بِاِحْسَانٍ ۙ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَاَعَدَّ لَهُمْ
جَنّٰتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْاَنْهٰرُ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا ۭ ذٰلِكَ الْفَوْزُ
الْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ مُنٰفِقُونَ ۛ وَمِنْ
اَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ ۭ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ ۭ
سَنُعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ اِلٰى عَذَابٍ عَظِيمٍ ۚ ﴿١٠١﴾ وَاٰخَرُونَ
اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَّاٰخَرَ سَيِّئًا ۭ عَسَى
اللّٰهُ اَنْ يَّتُوبَ عَلَيْهِمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠٢﴾ خُذْ مِنْ
اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ ۭ اِنَّ
صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ ۭ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾ اَلَمْ يَعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ
هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَاْخُذُ الصَّدَقٰتِ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ
التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ
وَرَسُولُهٗ وَالْمُؤْمِنُونَ ۭ وَسَتُرَدُّونَ اِلٰى عٰلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾ وَاٰخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ
اللّٰهِ اِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَاِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾

100. İman ve itaatte en önde olan Muhacirlerden, Ensardan ve güzel işler yaparak onların yolundan giden bütün müminlerden Allah razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara alt tarafından ırmaklar akan, sürekli kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte asıl büyük başarı ve mutluluk budur.

101. Çevrenizdeki bazı bedevîler de münafıktır. Medine halkının da bir kısmı nifakta direnmektedir. Sen onları bilmezsin, fakat Biz biliriz. Biz bu dünyada onlara azap üstüne[1] azap edeceğiz. Sonra daha büyük bir azaba çarptırılacak; cehenneme atılacaklardır.

102. Bazıları da suçlarını itiraf etmişlerdir ki, onlar daha önce Peygamberle savaşlara katılmış, fakat tembellikleri sebebiyle bu savaşa (Tebük seferine) katılmamışlardır.[2] Allah onların tevbelerini kabul edecektir. Çünkü Allah Gafûr'dur; savaşa katılmadıkları için pişman olanları bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

103. Ey Peygamber! Sen onların mallarından bir kısmını, (günahlarına kefâret olmak üzere) sadaka olarak al ki, alacağın bu sadaka ile onları (mala bağımlılıktan kurtararak) temizlemiş ve (günahlarından) arındırmış olasın.[3] Onlar için dua da et. Çünkü senin duan onlara gönül huzuru verir. Allah Semî'dir; onların itiraf ve tevbelerini, senin dualarını işitir, Alîm'dir; üzüntü ve pişmanlıklarında ne kadar samimi olduklarını bilir.

104. Onlar bilmeliler ki,[4] Allah kullarının tevbelerini de kabul eder, sadakalarını da. Yine bilmeliler ki Allah Tevvâb'dır; tevbe kapısını daima açık tutar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

105. Ey Peygamber! De ki: "Siz ne yaparsanız yapın, bütün yaptıklarınızı Allah, O'nun Elçisi ve müminler görmektedir. Nihayet siz, gizli âşikar her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. O da yapıp ettiklerinizi size bir bir haber verecektir.

106. Savaşa katılmayanlardan diğer bir kısmının hükmü ise haklarında Allah'ın vereceği karara bırakılmıştır. Allah onlara ya azap edecek ya da onların tevbelerini kabul edecektir. Allah Alîm'dir; kimin tevbesini kabul edeceğini bilir, Hakîm'dir; tevbeleri kabul etmek de etmemek de hikmetinin gereğidir.

---

1. Lafzen, "İki kere." Müfessirler bu ifadeyi sayısal değer olarak dünya ve âhiret azabı şeklinde anlamışlardır. Biz İbn Âşûr'un verdiği anlamı tercih ettik.
2. Lafzen, "İyi bir ameli, kötü bir amelle karıştırdılar."
3. "Tütahhiruhum" ve "Tüzekkîhim" fiillerinin fâillerinin (öznelerinin) Hz. Peygamber ya da "Sadaka" kelimesi olduğu konusunda tartışmalar vardır. Her ikisi de mümkündür. Biz, bu fiillerin fâillerinin Hz. Peygamber olmasının daha uygun olduğunu düşündük. Çünkü âyetin Tebük seferine katılmayan ve suçlarını itiraf eden kimselerin durumunu anlatan âyetin peşinden gelmiş olması ve devamında Hz. Peygamberden onlar için dua etmesinin istenmesi bu tercihimizi desteklemektedir.
4. Rivayet edildiğine göre, tevbe edenlerin tevbesinin kabul olunduğunu görüp kendileri tevbe etmemiş olanlar, "O tevbe edenler daha dün bizimle beraber, bizim gibiydiler. Kendileriyle ne konuşuluyor ne de oturulup kalkılıyordu. Peki, nasıl oldu da bugün el üstünde tutuluyorlar?" dediler. Âyet, kendileri de tevbe ettikleri takdirde aynı konumda olacaklarını bildirmektedir.

وَالَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَّكُفْرًا وَّتَفْرِيْقًا بَيْنَ
الْمُؤْمِنِيْنَ وَاِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ مِنْ
قَبْلُ ؕ وَلَيَحْلِفُنَّ اِنْ اَرَدْنَاۤ اِلَّا الْحُسْنٰى ؕ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ
لَكٰذِبُوْنَ ﴿١٠٧﴾ لَا تَقُمْ فِيْهِ اَبَدًا ؕ لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى
التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ تَقُوْمَ فِيْهِ ؕ فِيْهِ رِجَالٌ
يُّحِبُّوْنَ اَنْ يَّتَطَهَّرُوْا ؕ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِيْنَ ﴿١٠٨﴾ اَفَمَنْ
اَسَّسَ بُنْيَانَهٗ عَلٰى تَقْوٰى مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ اَمْ مَّنْ
اَسَّسَ بُنْيَانَهٗ عَلٰى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهٖ فِىْ نَارِ
جَهَنَّمَ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٠٩﴾ لَا يَزَالُ
بُنْيَانُهُمُ الَّذِىْ بَنَوْا رِيْبَةً فِىْ قُلُوْبِهِمْ اِلَّاۤ اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوْبُهُمْ ؕ
وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿١١٠﴾ اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ
اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ؕ يُقَاتِلُوْنَ فِىْ سَبِيْلِ
اللّٰهِ فَيَقْتُلُوْنَ وَيُقْتَلُوْنَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِى التَّوْرٰىةِ
وَالْاِنْجِيْلِ وَالْقُرْاٰنِ ؕ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوْا
بِبَيْعِكُمُ الَّذِىْ بَايَعْتُمْ بِهٖ ؕ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿١١١﴾

107. Bir kısım münafıklar da var ki; müminlere zarar vermek, küfrü yaymak, Müslümanlar arasında ayrılık çıkarmak, öteden beri Allah ve Elçisine karşı savaş halinde olan kimseyi beklemek ve onunla buluşmak (böylece İslâm karşıtı faaliyetlere bir merkez olmak) üzere bir mescit inşa ettiler. (Onlara soracak olsan) "Biz bu mescidi (namaz kılmak, Allah'ı zikretmek gibi) sadece iyi ve güzel amaçlar için yaptık" diye yemin edeceklerdir. Allah şâhittir ki, onlar yalan söylemektedirler.[1]

108. Ey Peygamber! Sakın gidip de orada namaz kılayım deme. Onun yerine, daha ilk gün ihlâs ve sağlam bir tevhit temeli üzerine inşa edilmiş olan mescitte[2] namaz kılman daha hayırlı olur. Orada günahlarından temizlenip arınmak isteyen insanlar vardır. Bil ki, Allah günahlarından temizlenip arınanları sever.

109. (Söyleyin!) Binasını takvâ (ihlâs ve sağlam bir tevhit) temeli ve yalnız Allah rızasını kazanmak üzere kuran kimse mi hayırlıdır, yoksa binasını yıkılmak üzere olan bir uçurumun kenarına kurup da onunla birlikte cehennem ateşine yuvarlanan kimse mi?[3] İyi bilin ki, Allah zâlimleri aslâ başarıya ulaştırmaz.

110. Bu münafıkların inşa ettikleri mescid(in yapılması da yıkılması da) içlerinde, ölünceye kadar bir dert, kaygı ve pişmanlık kaynağı olarak kalacaktır. Allah Alîm'dir; insanların niyet ve düşüncelerini bilir, Hakîm'dir; bu mescidin yıkılması O'nun Müslümanları koruma hikmetine dayalıdır.

111. Allah Kendi yolunda savaşan, öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını cennet karşılığında satın almış; onlara cenneti vâdetmiştir. Bu; Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da Allah'ın Kendi üzerine borç olarak bildirdiği bir vaattir. Vaadinde Allah'tan daha sağlam kim durabilir? Ey müminler! Yaptığınız bu alışverişten dolayı sevinin. İşte asıl büyük başarı ve mutluluk budur.

---

1. Hz. Peygamber Hicret esnasında Kuba'ya geldiğinde burada bir mescit inşa ettirmişti. Kuba'da Ganem b. Avfoğulları'nın oturduğu bir mahalle daha vardı. Bunlar münafık kimselerdi. Daha önce Hıristiyanlığı benimseyip rahip olan Ebû Âmir adlı kişi bunların yanına sık sık gelip giderdi. Hz. Peygamberin Medine'ye gelmesiyle dinî liderliğin elinden gitmesinin verdiği hınçla ona amansız bir düşman kesilmiş, Kureyşlileri daima Müslümanlara karşı kışkırtmıştı. Huneyn savaşında müşrikler bozguna uğrayınca Şam'a gitti ve Kuba'daki adamlarına, "*Bir mescit yapın, orada asker ve silah hazırlayın, beni bekleyin, Şam'dan getireceğim askerlerle birlikte Muhammed'i Medine'den çıkaracağız*" demişti. Münafıklar söz konusu mescidi inşa etmişler ve Hz. Peygambere gelip, "*Biz bu mescidi yaşlı ve engelli kimselerin gece karanlığında ve çamurda gelememeleri sebebiyle onlara kolaylık olsun diye yaptık*" demişlerdi. Ve yaptıkları işi Müslümanların gözünde meşrulaştırma gayesiyle Hz. Peygamberi namaz kılması için oraya davet etmişler, o da bunun için onlara söz vermişti. Ancak Hz. Peygamber bir sonraki âyetle uyarıldı ve oraya gitmekten vazgeçti. Tebük seferinden dönüp bu işin iç yüzünü öğrenince oranın yıkılmasını emretti. İslâm tarihinde "Dırar Mescidi" olarak bilinen bu mescit, tarihte dine karşı dinin kullanılmasıyla ilgili ilk örnek sayılabilir. Tarih boyunca yapılan din düşmanlıklarının çoğu dinî değerler istismar edilerek yapılmış, dinî kavramların çarpıtılması yoluyla farklı din algıları oluşturulurken aynı zamanda bunu yapanlar dünyevî çıkar elde etmişlerdir.

2. Kuba mescidinde veya Mescid-i Nebevî'de.

3. Yani inancını tevhit üzere kuran kişi ile temelini bâtıl olan bir inanç üzerine kuran kişi bir midir?

اَلتَّآئِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّآئِحُونَ الرَّاكِعُونَ
السَّاجِدُونَ الْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ
﴿١١٢﴾ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا
لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُٓوا اُولِي قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ
مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانَ
اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَٓا اِيَّاهُ ۚ
فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُٓ اَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُ ۚ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَاَوَّاهٌ
حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ اِذْ هَدٰيهُمْ
حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾
اِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ يُحْيِۦ وَيُمِيتُ ۚ
وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾ لَقَدْ
تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ الَّذِينَ
اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ
فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ ۚ اِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿١١٧﴾

112. Bu müminler, samimiyetle tevbe eden, ibadet ve tâatta bulunan, Allah'ın verdiği nimetlere şükreden, Allah yolunda hicreti/cihadı göze alan,[1] rükû eden, secdeye kapanan, iyiliği emredip kötülüğe engel olan ve Allah'ın emir ve yasaklarına dikkatle uyan kimselerdir. Ey Peygamber! İşte bu müminleri (cennetle) müjdele.

113. Peygambere ve müminlere, cehennemlik oldukları açıkça belli olduktan sonra, yakınları da olsa, ölen müşrikler için Allah'tan bağışlanma dilemeleri yaraşmaz.[2]

114. İbrahim (peygamber)in, babası için Allah'tan bağışlanma dilemesi ise, ona daha önce söz vermiş olmasından dolayıdır.[3] Fakat İbrahim, babasının Allah düşmanı olduğunu anlayınca ondan uzaklaşmıştır. İbrahim gerçekten yufka yürekli ve yumuşak huylu biriydi.

115. Allah, bir topluluğu doğru yola ulaştırdıktan sonra, uymaları ve kaçınmaları gereken hususları apaçık anlatmadıkça onları günahkâr saymaz.[4] Allah her şeyi; insanlardan kimi günahkâr sayıp saymayacağını çok iyi bilir.

116. (Ey müminler! Allah yolunda savaş konusunda yılgınlık göstermeyin) Esasen göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir, canı veren de alan da O'dur. Ve unutmayın ki, sizin Allah'tan başka bir dostunuz ve yardımcınız yoktur.

117. Allah, Peygamberin (içinizden bazılarına savaşa katılmama izni verdiği için) ettiği tevbeyi kabul etti. Ayrıca onlardan bir kısmının kalpleri (münafıkların çıkardıkları fitnelerle) neredeyse bozulup kaymak üzereyken, o zor anlarda Peygambere uyan Muhacir ve Ensarın da tevbelerini kabul etti. Çünkü Allah müminlere karşı daima Raûf'tur; onları sever korur, Rahîm'dir; onlara karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

---

1. Bizim, "Allah yolunda hicreti/cihadı göze alanlar" diye çevirdiğimiz "es-Sâihûne" kelimesine; çoğunluk oruç tutanlar anlamı vermekle birlikte gâziler, ilim elde etmek ve dinini yaymak için seyahat edenler gibi değişik anlamlar da verilmiştir. Atâ b. Ebî Rebah bu kelimeye "Allah yolunda hicret/cihat edenler" anlamı vermiştir. Çünkü Hz. Peygamber, "Benim ümmetimin seyahati Allah yolunda hicret/cihat etmektir" buyurmuştur (Ebû Davud, *Cihad,* 6). Biz bu mânayı tercih ettik.

2. Konunun, küfür üzere öldüğü bilinen kimselerin affedilmesi için dua edilmesini yasaklayan 84. âyetle doğrudan ilgisi vardır. Bu hususta nakledilen rivayetler dikkate alındığında Hz. Peygamber ve ashabında şirk üzere ölen akrabaları hakkında istiğfarda bulunmaya dair bir duygu ve eğilim olduğu anlaşılmaktadır. Bu âyetle böyle bir anlayış kesinlikle reddedilmiştir. Zira bu konuda gösterilecek müsamaha, tevhit inancına dayalı bir inanç sistemi tesis eden Kur'an mantığına aykırıdır. İbn Âşûr'un da ifade ettiği üzere böyle bir müsamaha, Allah tarafından bağışlanma konusunda müşriklerin müminlerle eşit konuma gelmesinin yolunu açar ve tevhit inancının bir üstünlüğü de kalmamış olur. Bir sonraki ayette benzer bir hataya düşen Hz. İbrahim'in bu hatasından döndüğü ifade edilmiştir.

3. Hz. İbrahim'in babasının bağışlanması için dua etmesi Meryem 19/47 ve Şuarâ 26/86. âyetlerde geçmektedir. Mümtehine 60/4. âyette Hz. İbrahim ve onunla birlikte olanların örnekliği anlatılırken, onun babası için yaptığı dua bir hata olarak görülmüş ve bu hareketi onun örnek olma niteliği dışında bırakılmıştır.

4. Lafzen, "Onları sapmış saymaz." İnsanlar sakınacakları konularda, kendilerine gerekli açıklamalar yapılmadan sorumlu tutulamazlar. Bu âyette Allah Müslümanları teselli etmektedir. Çünkü onlar müşrik olarak ölen babalarının affı için dua etmişlerdi. Bu sûrenin 113. âyeti böyle bir şeyin yanlış olduğunu açıkça ortaya koyunca da yaptıklarından dolayı endişeye kapılmışlardı. Bu âyet onların, gerekli açıklamanın olmaması sebebiyle düştükleri bu hata için endişe etmelerinin yersiz olduğunu açıklamaktadır.

وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِيْنَ خُلِّفُوْا ۜ حَتّٰٓى اِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ
الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ اَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوْٓا
اَنْ لَّا مَلْجَاَ مِنَ اللّٰهِ اِلَّآ اِلَيْهِ ۭ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوْبُوْا ۭ اِنَّ
اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ١١٨ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا
اللّٰهَ وَكُوْنُوْا مَعَ الصّٰدِقِيْنَ ١١٩ مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَدِيْنَةِ
وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِّنَ الْاَعْرَابِ اَنْ يَّتَخَلَّفُوْا عَنْ رَّسُوْلِ اللّٰهِ
وَلَا يَرْغَبُوْا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَّفْسِهٖ ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ لَا يُصِيْبُهُمْ
ظَمَاٌ وَّلَا نَصَبٌ وَّلَا مَخْمَصَةٌ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلَا يَطَــُٔوْنَ
مَوْطِئًا يَّغِيْظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُوْنَ مِنْ عَدُوٍّ نَّيْلًا
اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهٖ عَمَلٌ صَالِحٌ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ
الْمُحْسِنِيْنَ ١٢٠ وَلَا يُنْفِقُوْنَ نَفَقَةً صَغِيْرَةً وَّلَا كَبِيْرَةً
وَّلَا يَقْطَعُوْنَ وَادِيًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ
مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ١٢١ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُوْنَ لِيَنْفِرُوْا كَاۗفَّةً ۭ
فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَاۗىِٕفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوْا فِي الدِّيْنِ
وَلِيُنْذِرُوْا قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُوْٓا اِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُوْنَ ١٢٢

118. Allah, savaşa katılmayan (ve hükümleri ertelenen) üç kişinin de tevbesini kabul etmiştir. Öyle ki, bütün genişliğine rağmen yeryüzü onlara dar gelmiş, ruhları sıkıldıkça sıkılmış ve Allah'a karşı yine Allah'tan başka bir sığınak olmadığını anlamışlardı. Allah da tevbe edebilmeleri için onlara (tevbe edecek) bir niyet ve azim nasip etmişti. Çünkü Allah Tevvâb'dır; yürekten pişmanlık duyan kimselerin tevbelerini geri çevirmez, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkat ve merhametlidir.[1]

119. Ey (Peygamberle birlikte savaşa gitmeyen) müminler! Allah'ın cihat emrine karşı duyarlı davranın ve sâdık (özü sözü bir olan dürüst) insanlarla birlikte hareket edin.

120. Medine halkına ve çevrelerinde yaşayan bedevî Araplara, seferde Allah'ın Elçisine katılmamak ve kendi canlarını onun canından daha kıymetli görmek yaraşmaz. Çünkü onların Allah yolunda çektikleri susuzluk, yorgunluk ve şiddetli açlık, attıkları her adımda kâfirleri öfkelendirmeleri ve düşmana karşı kazandıkları her zafer, iyi ve güzel işler olarak amel defterlerine yazılacaktır. Hiç şüphe yok ki, Allah imanının gereğini en güzel şekilde yerine getirenlerin mükâfatını zâyi etmez.

121. Onların Allah yolunda yaptıkları küçük ya da büyük harcamalar, vâdileri tepeleri aşmak için çektikleri yorgunluklar amel defterlerine mutlaka yazılmıştır. Sonunda Allah onları, yaptıkları işlerin en güzeline göre ödüllendirecektir.

122. Bununla birlikte müminlerin toptan savaşa gitmeleri de doğru olmaz. Her kabileden bazı kimselerin sefere katılmayarak dini iyi bir şekilde öğrenmesi, savaştan geri dönen toplumlarını uyarıp aydınlatması daha iyi değil midir? Hem böylece o toplum (bozulmaya ve yok olmaya karşı) uyanık ve korunmuş olacaktır.[2]

---

1. Bu âyet, bu sûrenin 106. âyetinde sözü edilen, hükmü Allah'ın kararına bırakılan kişilerle ilgilidir. Bunlar Ka'b b. Mâlik, Hilâl b. Ümeyye ve Mürâre b. Rebî' adlı sahabîlerdir. Bu üç sahabî mazeretleri olmadıkları halde Tebük seferine katılmamışlar, Hz. Peygamber seferden döndükten sonra da onun huzuruna gelerek yalan söylememişler ve sefere katılmamak için hiçbir mazeretleri olmadığını dürüstçe itiraf etmişlerdi. Hz. Peygamber de Allah'ın kendileri hakkında hüküm verinceye kadar beklemelerini söylemiştir. Allah Resûlü, ashabın bu üç sahabî ile ilişkilerini kesmelerini emretmiş, belirli bir süre sonra da onlara eşleriyle ilişkilerini de yasaklamıştır. Bu süre içerisinde âyette ifade edildiği üzere dünya kendilerine dar gelmiş, fakat azim ve sebatla sabretmişler, yaklaşık elli gün geçtikten sonra Allah'ın kendilerini affettiği müjdesine nail olmuşlardır.

2. Âyet, bir milletin sadece savaşarak var olamayacağına, savaşın yanı sıra din, bilim ve kültürün de bu hususta büyük önemi olduğuna dikkat çekmektedir. M. Reşid Rıza âyetle ilgili şu açıklamayı yapmaktadır: "Âyet, her yerleşim bölgesinde ilmin, dinde anlayışın ve dini öğretme imkânlarının yaygınlaştırılmasının gerekliliğine, başkalarına örnek olacak şekilde insanların din konusunda bilinçlendirilmesinin önemine işaret etmektedir. Bu niyetle dini bilgide derinleşenlerin Allah katındaki derecesi, ümmetin ve dinin müdafaası, tevhit bayrağının yüceltilmesi için Allah yolunda canlarıyla, mallarıyla cihat edenlerin derecesinden aşağı değildir. Savaşın farz-ı ayn olmadığı durumlarda mücahitlerden daha üstündürler." Âyette her ne kadar dinin öğrenilmesinden söz ediliyorsa da her türlü bilgi ile bilgilenmeyi anlamak da mümkündür. Çünkü dinin öğrenilmesi, aynı zamanda dinin insanlığın refah ve kurtuluşu için her türlü ilmi öğrenmeyi de içerir.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قَٰتِلُواْ ٱلَّذِينَ يَلُونَكُم مِّنَ ٱلْكُفَّارِ
وَلْيَجِدُواْ فِيكُمْ غِلْظَةً ۚ وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾
وَإِذَا مَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُم مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ
هَٰذِهِۦٓ إِيمَٰنًا ۚ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فَزَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَهُمْ
يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَتْهُمْ
رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ وَمَاتُواْ وَهُمْ كَٰفِرُونَ ﴿١٢٥﴾ أَوَلَا
يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِى كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا
يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ وَإِذَا مَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ
نَّظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ ۚ هَلْ يَرَىٰكُم مِّنْ أَحَدٍ ثُمَّ ٱنصَرَفُواْ ۚ
صَرَفَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُم بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾ لَقَدْ جَآءَكُمْ
رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم
بِٱلْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَقُلْ حَسْبِىَ ٱللَّهُ ۖ
لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۖ وَهُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

سُورَةُ يُونُسَ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ مِائَةٌ وَتِسْعُ اٰيَاتٍ

123. Ey iman edenler! Yakınınızda bulunan (ve size düşman olan) kâfirlerle savaşın; böylece sizin kaya gibi sert ve dirençli olduğunuzu görsünler.[1] İyi biliniz ki Allah (savaş için gerekli hazırlığı yapan; bilgi, tecrübe, sabır, cesaret ve emirlere itaat gibi konularda) sorumlu, duyarlı, bilinçli davrananlarla beraberdir.

124. Ne zaman bir sûre indirilse, münafıklardan bazıları alaylı bir tavırla, "Şimdi bu sûre, hanginizin imanını artırdı(!)" diye şüphe uyandırmak isterler. Müminlerin ise imanları artar ve (bir sûre daha geldi diye) sevinerek birbirlerini müjdelerler.[2]

125. Yeni bir sûrenin nâzil olması, kalplerinde (küfür, nifak ve şüphe gibi) bir hastalık bulunanların inançsızlıklarını daha da artırdı[3] ve onlar küfür içinde ölüp gittiler.

126. Bu münafıklar her yıl, başlarına gelen felâketlerle defalarca[4] denendiklerini görmüyorlar mı? Buna rağmen ne tevbe ediyorlar, ne de düşünüp ibret alıyorlar!

127. (Münafıklar, Peygamberin meclisinde iken kendilerinden söz eden) bir sûre indirilince, birbirlerine bakar ve (kaş göz işareti yaparak), "Sizi gören (ve konuştuklarınızı Muhammed'e nakleden) biri mi oldu ki?" derler ve (daha fazla rezil olmamak için) sıvışıp giderler.[5] Zihniyetleri bozuk, gerçekleri düşünüp anlamayan bir topluluk oldukları için Allah da onların kalplerini döndürmüş; imandan uzaklaştırmıştır.

128. Ey insanlar! Size içinizden öyle bir Elçi gelmiştir ki, sizin (dünyada ve âhirette) sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O sizin üzerinize titreyip durmaktadır ve o, inananlara karşı sevgi, şefkat ve merhametle dopdoludur.[6]

129. Fakat ey Peygamber! (Onlar senin bu güzel duygu, düşünce ve yüce niteliklerine rağmen) senden uzaklaşıp giderlerse de ki: "Allah bana yeter, O'ndan başka tanrı yoktur. Ben yalnız O'na güvenir, O'na dayanırım. O, yüce arşın Rabbidir."

---

1. İslâm dini barışı esas almıştır. Fakat Müslümanların, güvenliklerinin tehlikeye girmemesi için hazırlıklı olması, düşmanların saldırıya cesaret edemeyecekleri bir güce sahip bulunması gerekmektedir. Âyeti bu anlayışla değerlendirmek gerekir.
2. Sûrenin büyük bölümünde münafıklar ve bunların ikiyüzlü davranışlarından söz edilmişti. Sûre biterken tekrar o konuya dönülmüş, onların alaycı ve ayartıcı söz ve davranışları dile getirilmiştir, peşinden de düştükleri zillet hali ifade edilmiştir.
3. Lafzen, "Pisliklerine pislik kattı." Kalplerinde şüphe olanlar bunu gizleyip mümin olduklarını söylerler. Bunu sürekli yaparak küfürlerine küfür katarlar.
4. Lafzen, "Bir ya da iki kere."
5. Kur'an bir hitaptır ve muhatapları o hitabı yaşadıkları güncel olaylar ve ortamla birlikte anlarlar. Bu hitap kitaba geçerken o andaki olaylar ve ortam bilgileri çoğu kere kaybolur. Söz konusu bilgilerden soyutlanmış metnin anlaşılması ise güçleşir. Âyet içinde geniş parantez içi bilgilerin verilmesi ile bu güçlüğün giderilmesi amaçlanmıştır.
6. Bu son iki âyetten anlaşılmaktadır ki, şartlar ne olursa olsun Yüce Allah her zaman insanlığın hayrını murat etmiş ve Elçisini de bu amaçla göndermiştir ki, o Elçi Allah'ın bu muradını gerçekleştirme konusunda son derecede duyarlı ve şefkatlidir. Öyle ki, "Raûf" ve "Rahîm" kelimeleri Kur'an'da Allah'tan başka kimse için kullanılmadığı halde bir istisna olmak üzere sadece burada Hz. Peygamber için kullanılmıştır. Yani o, kendisine ne kadar eziyet edilip haksızlık yapılsa da bütün insanların iyilik ve mutluluğu için bütün gücünü harcayan yüce bir insandır.

10
YÛNUS SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 109 âyettir. 98. âyette Yûnus peygamber ve halkından söz edildiği için bu adı almıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ اَكَانَ لِلنَّاسِ
عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَآ اِلٰى رَجُلٍ مِنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ
الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۗ قَالَ الْكَافِرُونَ
اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾ اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ ۖ
مَا مِنْ شَفِيعٍ اِلَّا مِنْ بَعْدِ اِذْنِهِ ۗ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۗ
اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا ۖ وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا ۗ
اِنَّهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِىَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ ۗ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ
حَمِيمٍ وَعَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾ هُوَ الَّذِى جَعَلَ
الشَّمْسَ ضِيَآءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ
السِّنِينَ وَالْحِسَابَ ۚ مَا خَلَقَ اللّٰهُ ذٰلِكَ اِلَّا بِالْحَقِّ ۚ يُفَصِّلُ
الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ اِنَّ فِى اخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا
خَلَقَ اللّٰهُ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Elif Lâm Râ[1] Bunlar hikmetlerle dolu Kitab'ın âyetleridir.

2. İnsanları uyarmak ve inananları, sadakatle çalıştıkları takdirde Rableri katında elde edecekleri yüksek bir makamla müjdelemek üzere, içlerinden birine (Muhammed'e) vahiy göndermemiz onların çok mu tuhafına gidiyor? Ve bu kâfirler bunun için mi "Bu adam düpedüz büyücünün biri" diyorlar?

3. Hiç şüphe yok ki, senin Rabbin Allah gökleri ve yeri altı günde (evrede) yarattı.[2] Sonra da yarattığı her şeyin kanununu koyarak onların üzerinde egemenlik kurdu.[3] O (kurduğu bu düzenle) her şeyi yerli yerince yönetmektedir. Bu yaratma ve yönetmede hiçbir varlık O'na eşlik etmiş değildir; (sizin şefaatçi kabul ettiğiniz varlıklar da dâhil) her şey O'nun "Ol" emrinden sonra var olmuştur.[4] İşte sizin Rabbiniz böyle bir Allah'tır. Öyleyse O'nu gereği gibi tanıyıp yalnız O'na kulluk edin. Hiç düşünüp ibret almaz mısınız?

4. Hepinizin dönüşü yalnız O'nadır. Bu, Allah'ın mutlaka gerçekleşecek olan vaadidir. İnsanı yoktan ilk defa yaratan ve sonra onu tekrar tekrar yaratmaya devam eden, dolayısıyla öldükten sonra da diriltecek olan O'dur. Sonunda O, inanıp güzel işler yapanları, (iman ve amellerindeki) adaletli, dengeli tutumları sebebiyle[5] ödüllendirecektir. İnkârcılara da, küfürlerinde direndikleri için kaynar bir içecek ve acı bir azap tattıracaktır.

5. Güneşi bir ışık kaynağı, ayı da bir nûr olarak yaratan O'dur. Yılların (mevsimler ve aylara dair) hesabını bilmeniz için aya, yörüngesinde konaklar belirleyen de O'dur. Bilin ki, Allah bütün bunları (boşuna değil) sadece yüce bir amacı gerçekleştirmek üzere yaratmıştır. O, varlığının ve kudretinin delillerini ayrıntılı olarak açıklamaktadır; fakat bunu anlayacak olanlar bilgi sahibi kimselerdir.

6. Hiç şüphe yok ki, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, uzayıp kısalmasında; Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde, O'nun varlığına ve kudretine işaret eden deliller vardır; fakat bunu (ilâhî yasalar üzerinde tefekkür eden ve) sorumluluk bilinci taşıyanlar anlar.

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.

2. Krş. Fussılet 41/12, ilgili not.

3. Lafzen, "Arşın üzerine istivâ etmiş." Bkz. Â'râf 7/54 ve ilgili not. Ayrıca krş. Furkân 25/59; Secde 32/4; Hadîd 57/4.

4. Ebû Müslim ve Mâverdî gibi bazı müfessirler, "Mâ min şefî'" cümlesine âyetin bağlamına uygun olarak şöyle bir yorum getirmişlerdir: "Şefî" kelimesi "Eş, çift" anlamlarına da gelir. Buna göre evreni yaratan ve ona hükümrân olan Allah, onu yaratırken hiç kimseden yardım almamıştır, yani yaratmada onun eşi ortağı yoktur. Melekler ya da yardımcı olduğuna inanılan varlıklar, Allah'ın "Ol" emrinden sonra var olmuşlardır."

5. Âyetin devamındaki "Bimâ kânû yekfurûne" ifadesi azabın sebebi olunca, âyetteki "Bi'l-kısti" kelimesinin müminlerin iman ve amellerine sıfat olarak mükâfatın sebebi olması daha uygun görünmektedir.

اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ لِقَآءَنَا وَرَضُوْا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَاطْمَاَنُّوْا بِهَا وَالَّذِيْنَ هُمْ عَنْ اٰيٰتِنَا غٰفِلُوْنَ ۙ﴿٧﴾ اُولٰٓئِكَ
مَاْوٰىهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٨﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ يَهْدِيْهِمْ رَبُّهُمْ بِاِيْمَانِهِمْ ۚ تَجْرِيْ
مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهٰرُ فِيْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿٩﴾ دَعْوٰىهُمْ فِيْهَا
سُبْحٰنَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيْهَا سَلٰمٌ ۚ وَاٰخِرُ دَعْوٰىهُمْ اَنِ
الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٠﴾ وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ
اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ ۭ فَنَذَرُ الَّذِيْنَ لَا
يَرْجُوْنَ لِقَآءَنَا فِيْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿١١﴾ وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ
الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْۢبِهٖٓ اَوْ قَاعِدًا اَوْ قَاۗىِٕمًا ۚ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ
ضُرَّهٗ مَرَّ كَاَنْ لَّمْ يَدْعُنَآ اِلٰى ضُرٍّ مَّسَّهٗ ۭ كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِيْنَ
مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا الْقُرُوْنَ مِنْ
قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوْا ۙ وَجَاۗءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ وَمَا كَانُوْا
لِيُؤْمِنُوْا ۭ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿١٣﴾ ثُمَّ جَعَلْنٰكُمْ
خَلٰۗىِٕفَ فِي الْاَرْضِ مِنْۢ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُوْنَ ﴿١٤﴾

7. Hesap vermek üzere bir gün Bizimle karşılaşacaklarını ummayanlar, dünya hayatından hoşnut olup onunla tatmin olanlar ve Bizim varlığımıza ve kudretimize işaret eden delillerimizi görmezlikten gelenler var ya!

8. İşte onların yeri cehennemdir; çünkü onlar çok kötü işler yapmışlardır.

9. İman edip iyi ve yararlı işler yapanları ise Rableri, imanları sebebiyle alt tarafından ırmaklar akan, nimetlerle dolu cennetlere yerleştirir.

10. Onların oradaki dua ve niyazları, "Allah'ım! Sen yücelerden yücesin" şeklindedir. Birbirleri için kullandıkları sevgi ve saygı ifadesi, "Selâm olsun size" hitabıdır. Dualarının sonu da, "Âlemlerin Rabbi olan Allah'a (binlerce) hamdolsun" sözleridir.[1]

11. (Bizimle karşılaşacaklarını ummayan o müşrikler, başlarına gelecek azabın hemen gelmesini isteyerek seninle alay ediyorlar) Onlar bilmeliler ki, insanların dünya nimetlerini elde etme konusunda aceleci davranmaları gibi, Allah da onlara hak ettikleri cezayı verme konusunda acele etseydi, onların canları çoktan alınmış olurdu.[2] Biz, Bizimle karşılaşacaklarını ummayanları azgınlıkları içerisinde bırakırız, bocalayıp dururlar.

12. İnsanoğlunun başına bir sıkıntı gelecek olsa, ondan kurtarmamız için yatarken de, otururken de, kalkarken de yalvarır durur. Biz onun sıkıntısını giderdiğimizde ise, sanki başına hiç sıkıntı gelmemiş ve Bize hiç yalvarıp yakarmamış gibi nankörce davranışlarına devam eder.[3] İşte böyle! Ömürlerini boşa harcayan nankörlerin yaptıkları her kötü iş kendilerine güzel görünür.

13. Ey Mekkeliler! Andolsun ki Biz, sizden önce nice nesilleri, peygamberleri kendilerine aklî ve naklî deliller getirdikleri halde, şirk ve küfürde direndikleri ve inanmadıkları için yok ettik. Biz günahkâr toplulukları hep böyle cezalandırmışızdır.

14. Sonra da yok ettiğimiz bu nesillerin ardından bu topraklara sizleri getirdik. Bakalım siz neler yapacaksınız!

---

1. Yüce Allah iyi ve yararlı işler yapanları cennetle müjdelemenin yanı sıra onların cennetteki mutlu ve huzurlu halleriyle ilgili örnekler vermektedir. Burada "Sübhanekellahümme/Allah'ım Sen yücelerden yücesin" ifadesi, müminlerin kendilerine lütfedilen nimetleri gördüklerinde Allah'ın vaadinin hak olduğunu teslim etmelerini anlatır. Cennet ehlinin saygı ve selam ifadeleri, Kur'an muhataplarının cennet nimetleri konusunda somut hazlardan soyut ruhî hazlara evrilmesine dair önemli bir örnek sayılabilir (Geniş açıklama için bkz. Bakara 2/25, ilgili not). Âyette son olarak hamdin/teşekkürün âlemlerin Rabbine yapılmış olması da yine müşriklerin kendilerini Allah'a yaklaştırdığını umdukları putların şükre layık olmadıklarını ima etmektedir.

2. Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber ile alay ederek, "Senin söylediklerin doğru ise Allah başımıza taş yağdırsın (!)" demişlerdir. Bkz. Enfâl 8/32. Kur'an'ın en önemli özelliklerinden birisi Sünnetullah denen Allah'ın varlık âlemine koyduğu kuralları dikkate almasıdır. Bu açıdan Kur'an'da müşriklerin olağanüstü istekleri dikkate alınmamıştır. Burada alaylı da olsa hemen gelmesi istenen azap için şartların olgunlaşması gerekir. Nitekim âyetin sonunda ifade edildiği üzere onların azgınlıkları içinde bırakılarak bocalayıp durmaları, zaman içinde kendilerinin sonunu da hazırlamaktadır.

3. Lafzen, "Güzel gösterildi." Krş. Hûd 11/10; Rûm 30/33; Zümer 39/8, 49; Fussilet 41/50. İnsan bir yönüyle unutkan, bir diğer yönüyle de çabucak alışabilen bir varlıktır. Bu ve benzeri âyetler insanın bu özelliğini en güzel şekilde anlatmaktadır.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ ۙ قَالَ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ
لِقَآءَنَا ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَآ اَوْ بَدِّلْهُ ؕ قُلْ مَا يَكُوْنُ
لِيْٓ اَنْ اُبَدِّلَهٗ مِنْ تِلْقَآئِ نَفْسِيْ ۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰٓى
اِلَيَّ ۚ اِنِّيْٓ اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّيْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٥﴾
قُلْ لَّوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهٗ عَلَيْكُمْ وَلَآ اَدْرٰىكُمْ بِهٖ ۖ فَقَدْ
لَبِثْتُ فِيْكُمْ عُمُرًا مِّنْ قَبْلِهٖ ؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿١٦﴾ فَمَنْ
اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيٰتِهٖ ؕ اِنَّهٗ
لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُوْنَ ﴿١٧﴾ وَيَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا
يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُوْلُوْنَ هٰٓؤُلَآءِ شُفَعَآؤُنَا عِنْدَ
اللّٰهِ ؕ قُلْ اَتُنَبِّئُوْنَ اللّٰهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا
فِي الْاَرْضِ ؕ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿١٨﴾ وَمَا
كَانَ النَّاسُ اِلَّآ اُمَّةً وَّاحِدَةً فَاخْتَلَفُوْا ؕ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيْمَا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ
﴿١٩﴾ وَيَقُوْلُوْنَ لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ۚ فَقُلْ اِنَّمَا
الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُوْا ۚ اِنِّيْ مَعَكُمْ مِّنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ ﴿٢٠﴾

15. Kendilerine âyetlerimiz açık bir şekilde okunup anlatıldığı zaman, hesap vermek üzere bir gün Bizimle karşılaşacağını ummayanlar, "Bize (putlarımıza dil uzatmayan) başka bir Kur'an getir ya da onu (bizim inançlarımıza uygun şekilde) değiştir" derler. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Ben onu kendiliğimden değiştirecek durumda değilim. Ben sadece bana vahyolunana uyarım. Eğer ben Rabbime karşı gelecek olursam, o dehşetli günün azabına çarpılmaktan korkarım."

16. Yine onlara de ki: "Eğer Allah (bu âyetleri okumamamı) dileseydi ben size onları okumazdım. O da size bunları bildirmemiş olurdu/fakat O yine de bir şekilde mutlaka bildirirdi.[1] Hem biliyorsunuz ki ben, bana vahiy gelmeden önce sizin aranızda uzun süre yaşadım. Bu konuda hiç düşünmüyor musunuz?[2]

17. (Söyler misiniz?) Uydurduğu yalanları Allah'a isnad eden iftiracıdan veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kimse olabilir mi? Hiç şüphesiz Allah'a iftira suçu işleyenler iflâh olmayacaklardır.

18. Bu zâlimler Allah'ı bırakıp kendilerine zararı da faydası da dokunmayan putlara taparlar. Üstelik bir de, "Bunlar, Allah katında bizim şefaatçilerimizdir" derler. Sen onlara de ki: "Göklerde ve yerde Allah'ın bilmediği bazı şeyler var da, onları Allah'a siz mi haber veriyorsunuz?" Hâşâ! Allah her şeyden yücedir, onların Kendisine ortak koştukları putlardan uzaktır.

19. Aslında insanlar tek ümmet halinde yaratılmıştır.[3] Fakat zaman içinde (dünya zevklerine dalan şu putperestler gibi hırslarına yenik düştüler ve) aralarında ayrılıklar çıktı. Eğer Allah'ın (günahkârların cezasının belli bir süre ertelenmesi konusunda) önceden verilmiş bir sözü olmasaydı, ayrılığa düştükleri hususlar hakkında hemen karar verilir, hesapları görülürdü.[4]

20. Bu zâlimler bir de, "Muhammed'e Rabbinden (elle tutulur, gözle görülür) bir mucize indirilse olmaz mıydı?" derler.[5] Ey Peygamber! Sen de onlara de ki: "Bu, benim değil, Allah'ın bileceği bir iştir. Bekleyin bakalım (mucizeyi), ben de sizinle birlikte bekliyorum (nasıl cezalandırılacağınızı birlikte göreceğiz)."

---

1. İbn Kesîr kıraatine göre "Lâ edrâkum" (Allah size bildirmemiş olurdu) ifadesindeki "Lâm" harfi, tekid lâmı olarak "Le edrâkum" şeklinde okunur. Bu durumda âyetin anlamı şöyle olur: "Eğer Allah dileseydi ben size bunları okumazdım ama O (yine de bir şekilde) size bunları mutlaka bildirirdi." "Fakat" ile başlayan ikinci anlam bu okuyuşa göre verilmiştir.
2. Yani "Biliyorsunuz ki, peygamberliğimi ilân etmeden önce uzun süre aranızda yaşadım. Sizin güvendiğiniz biriydim. Ne şâirdim ne de filozof. Hiç böyle sözler söyledim mi size daha önce? Bir bilgelik iddiam da yoktu. İşinize de karışmıyordum, inancınıza da. Şimdi âyetler okuyorsam bunun bir anlamı olmalı. Bunu da mı düşünmüyorsunuz?"
3. Krş. Bakara 2/213 ve ilgili not.
4. Yüce Allah'ın ezelde takdir ettiği kurallar (sünnetullah) gereği olaylar belli düzen içinde gerçekleşir. Dünya bir imtihan dünyasıdır. İnsan yaptıklarından sorumlu bir varlıktır. Yaptığı yanlışın cezasının anında verilmesi imtihan ilkesiyle bağdaşmaz.
5. Müşrikler, en büyük mucize olan Kur'an'la yetinmiyor, inatları yüzünden daha başka mucizeler isteyerek Hz. Peygamberi zora sokmaya çalışıyorlardı.

وَاِذَآ اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِّنْ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُمْ اِذَا لَهُمْ
مَّكْرٌ فِيْٓ اٰيَاتِنَا ۭ قُلِ اللّٰهُ اَسْرَعُ مَكْرًا ۭ اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُوْنَ مَا
تَمْكُرُوْنَ ﴿٢١﴾ هُوَ الَّذِيْ يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۭ حَتّٰٓى اِذَا كُنْتُمْ
فِي الْفُلْكِ ۚ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيْحٍ طَيِّبَةٍ وَّفَرِحُوْا بِهَا جَاۗءَتْهَا رِيْحٌ
عَاصِفٌ وَّجَاۗءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَّظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ اُحِيْطَ
بِهِمْ ۙ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ لَىِٕنْ اَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُوْنَنَّ
مِنَ الشّٰكِرِيْنَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّآ اَنْجٰىهُمْ اِذَا هُمْ يَبْغُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ
الْحَقِّ ۗ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ ۙ مَّتَاعَ الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا ۡ ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٣﴾
اِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَاۗءٍ اَنْزَلْنٰهُ مِنَ السَّمَاۗءِ فَاخْتَلَطَ
بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ مِمَّا يَاْكُلُ النَّاسُ وَالْاَنْعَامُ ۭ حَتّٰٓى اِذَآ
اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ اَهْلُهَآ اَنَّهُمْ قٰدِرُوْنَ
عَلَيْهَآ ۙ اَتٰىهَآ اَمْرُنَا لَيْلًا اَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنٰهَا حَصِيْدًا كَاَنْ لَّمْ تَغْنَ
بِالْاَمْسِ ۭ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿٢٤﴾ وَاللّٰهُ
يَدْعُوْٓا اِلٰى دَارِ السَّلٰمِ ۭ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَاۗءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٢٥﴾

21. Bu müşriklere[1] (kuraklık ve kıtlık gibi) bir sıkıntı geldikten sonra, katımızdan bolluk ve rahatlık lütfettiğimizde, bir de bakmışsın ki, onları sıkıntıdan kurtaran nimetlerimiz[2] hakkında (bunlar 'bize putlar sayesinde verildi' şeklinde birtakım) çarpık düşüncelere saplanmışlar![3] Ey Peygamber! Onlara de ki: "Unutmayın ki, Allah böyle çarpık düşüncelere saplananları en hızlı şekilde cezalandırır." Şüphesiz elçilerimiz olan melekler, o çarpık sözlerinizi kaydetmektedir.

22. Oysa sizi karada yürüten, denizde yüzdüren/yeryüzünün her yerine yayan[4] O'dur. (Düşünün ki,) yelkenli bir gemidesiniz. Gemiler tatlı tatlı esen bir rüzgârla yol alıyor, yolcular da bu durumdan son derecede memnun ve mutlu. Derken birden bire bir fırtına çıkıyor ve her taraftan dalgalar yükselip geliyor. Yolcular bu dalgaların kendilerini kuşatıp boğacağını anlayınca, inançlarını şirk ve nifaktan arındırarak (tapındıkları putları unutup), bütün içtenlikleriyle Allah'a şöyle yalvarıp yakarıyorlar: "Ey Rabbimiz! Eğer bizi bu felâketten kurtarırsan andolsun ki, Sana şükreden kullar olacağız."

23. Fakat Allah dualarını o anda kabul edip onları bu felâketten kurtarınca da (yaptıkları duaları yalanlarcasına yine şirke dönüp) hak hukuk tanımadan yeryüzünde hemen azgınlık ve taşkınlık yapmaya başlarlar. Ey insanlar! Biliniz ki, geçici bir dünya menfaati için yaptığınız bu azgınlık ve taşkınlıklar yalnız kendinize zarar verir. Unutmayın ki, sonunda Bize döneceksiniz ve Biz size yaptığınız azgınlık ve taşkınlıkları bir bir haber vereceğiz.

24. (Hâlbuki uğruna, Allah'a verdiğiniz sözü unutup azdığınız) bu dünya hayatı tıpkı şuna benzer: Bizim gökten yağdırdığımız yağmurla, yeryüzünde insanların ve hayvanların faydalanacağı sık bir bitki örtüsü oluşur ve o yeryüzü (bir gelin gibi) renk renk giyinir kuşanır, süslenip bezenir. Bağ bahçe sahipleri, tam ürünlerinin artık ellerinde olduğunu düşündükleri (ve hayaller kurdukları) sırada, geceleyin ya da güpegündüz gönderdiğimiz âfet[5] gelip çatıverir. Böylece Biz, o mahsulleri sanki daha dün orada hiçbir şey yokmuş gibi çer çöp haline getiririz. İşte Biz âyetlerimizi böyle misaller vererek ayrıntılı olarak açıklıyoruz. Fakat bunu anlayacak olanlar, derinliğine düşünen kimselerdir.

25. Ey insanlar! Allah sizi (böyle fânî bir dünyaya değil) ebedî esenlik yurduna; cennete çağırmaktadır ve dilediğini (cennete gitme çabasında olanı, oraya götürecek) doğru yola ulaştırır.

---

1. Lafzen, "İnsanlara."
2. Lafzen, "Âyetlerimiz."
3. Lafzen, "Tuzak kurmuşlar." Burada bir mecaz söz konusudur. Nimete tuzak kurmak, o nimetin kadrini bilip şükretmek yerine o nimeti vereni bilinçli olarak göz ardı edip O'na karşı nankörlük etmektir. Biz her iki anlamı da içeren bir mana vermeyi uygun gördük.
4. İbn Âmir ve Ebû Cafer "Yüseyyirüküm" (Sizi yürüten) ifadesini "Yenşürüküm" (Sizi yayan) şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu okuyuşa göre verilmiştir.
5. Lafzen, "Emrimiz."

لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ ۭ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوْهَهُمْ قَتَرٌ وَّلَا ذِلَّةٌ ۭ
اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ۝ وَالَّذِيْنَ كَسَبُوا
السَّيِّاٰتِ جَزَاۗءُ سَيِّئَةٍۢ بِمِثْلِهَا ۙ وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۭ مَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ
عَاصِمٍ ۚ كَاَنَّمَآ اُغْشِيَتْ وُجُوْهُهُمْ قِطَعًا مِّنَ الَّيْلِ مُظْلِمًا ۭ اُولٰۗىِٕكَ
اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ۝ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا
ثُمَّ نَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا مَكَانَكُمْ اَنْتُمْ وَشُرَكَاۗؤُكُمْ ۚ فَزَيَّلْنَا
بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَاۗؤُهُمْ مَّا كُنْتُمْ اِيَّانَا تَعْبُدُوْنَ ۝ فَكَفٰى
بِاللّٰهِ شَهِيْدًۢا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغٰفِلِيْنَ ۝
هُنَالِكَ تَبْلُوْا كُلُّ نَفْسٍ مَّآ اَسْلَفَتْ وَرُدُّوْٓا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰىهُمُ
الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ۝ قُلْ مَنْ يَّرْزُقُكُمْ
مِّنَ السَّمَاۗءِ وَالْاَرْضِ اَمَّنْ يَّمْلِكُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَمَنْ
يُّخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُّدَبِّرُ
الْاَمْرَ ۭ فَسَيَقُوْلُوْنَ اللّٰهُ ۚ فَقُلْ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ۝ فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ
الْحَقُّ ۚ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلٰلُ ۚ فَاَنّٰى تُصْرَفُوْنَ ۝ كَذٰلِكَ
حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِيْنَ فَسَقُوْٓا اَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۝

26. (Allah'ın gösterdiği doğru yoldan gitmek gibi) güzel işler yapanlara, esenlik yurdu olan cennetle[1], hatta daha fazlası[2] ile karşılık verilecektir. Hesap gününde onların yüzlerinde en küçük bir mahcubiyet ifadesi ve kararma olmayacaktır. Orada azıcık bir aşağılanma bile söz konusu değildir. İşte bu kimseler cennetliktirler ve orada sürekli kalacaklardır.

27. (Allah'a ortak koşmak gibi) kötü işler yapanlara ise, yaptıklarına denk bir ceza (olan cehennem) ile karşılık verilecektir ve onları her yönden zillet kaplayacaktır. Onları Allah'ın cezasından kurtarabilecek kimse yoktur. Yüzleri sanki gece karanlığına batırılmış gibi kapkaradır. İşte böyle kimseler cehennemliktirler ve orada asırlarca kalacaklardır.

28. Ve onlara hatırlat ki, bir gün Biz onların hepsini (müşrikleri ve taptıkları putları) bir araya toplayacağız ve müşriklere, "Siz ve ortak koştuğunuz putlar, şöyle olduğunuz yerde durun bakalım!" diyeceğiz ve hemen ardından onları birbirinden ayıracağız. Taptıkları putlar şöyle diyecekler: "Aslında siz bize tapmıyordunuz ki! (Siz kendi kuruntularınıza ve boş arzularınıza tapıyordunuz.)"

29. "Sizinle bizim aramızda Allah şâhittir ki, biz sizin bize taptığınızdan haberdar bile değildik."

30. O gün orada, herkes dünyada iken yaptığı şeyleri gözünün önüne getirecek/amel defterinden okuyacak.[3] Sonra gerçek Tanrıları olan Allah'ın huzuruna çıkarılacaklar ve tanrı diye uydurdukları putlar onları terk edip gidecektir.

31. Ey Peygamber! Müşriklere, "Gökten yağmur yağdırıp yerden ürünler bitirerek sizi besleyen kimdir? Görme ve işitme duyularını yaratma gücüne sahip olan kimdir? Kimdir, ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkaran? Kimdir, evrenin düzenini ve dengesini sağlayan?" diye sorsan, "Allah'tır" diye cevap vereceklerdir. O halde sen de onlara de ki: "(Mademki bütün bunları itiraf ediyorsunuz) öyleyse Allah'a ortak koşmaktan neden vazgeçmiyorsunuz?"

32. Sizin gerçek Rabbiniz işte böyle bir Allah'tır. Bu hakikatten uzaklaşılacak olursa geriye sapkınlıktan başka ne kalır ki?! Hâl böyleyken niçin Allah'ı bırakıp başka şeylere yöneliyor, haktan uzaklaşıyorsunuz?[4]

33. Allah'ın Rab olduğu nasıl gerçek ise, O'nun yoldan çıkmışlar hakkındaki azap hükmü[5] de işte öylece gerçektir. Çünkü onlar aslâ inanmayacak kimselerdir.

---

1. Lafzen, "En güzeliyle." Güzel iş yapmanın doğru yoldan gitmek, en güzel karşılığın ise esenlik yurdu cennet olduğu ile ilgili bkz. En'âm 6/127.
2. Âyette "Daha fazlası" olarak nitelendirilen lütuf, Tevbe 9/72. âyette anlatılan Allah'ın rızasına nâil olmak şeklinde açıklanmıştır.
3. İmam Hamza, Kisâî ve Halef' âyetteki "Teblû" (Gözünün önüne getirecek) kelimesini "Tetlû" (Okuyacak) şeklinde okumuşlardır.
4. Krş. Ankebût 29/61.
5. Âyetteki "Kelimetü" ifadesinin, "Kelimetü'l-'azâb" (Azap hükmü) anlamına geldiği konusunda bkz. Zümer 39/19, 71.

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهٗ ؕ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا
الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهٗ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ
يَهْدِيٓ اِلَى الْحَقِّ ؕ قُلِ اللّٰهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ ؕ اَفَمَنْ يَهْدِيٓ اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ
اَنْ يُتَّبَعَ اَمَّنْ لَا يَهِدِّيٓ اِلَّآ اَنْ يُهْدٰى ۚ فَمَا لَكُمْ ۖ كَيْفَ تَحْكُمُونَ
﴿٣٥﴾ وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّا ؕ اِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ
شَيْـًٔا ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ
يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ
الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٧﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ ؕ
قُلْ فَاْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهٖ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهٖ وَلَمَّا يَاْتِهِمْ تَاْوِيلُهٗ ؕ
كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ
﴿٣٩﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهٖ ؕ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ
بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٤٠﴾ وَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ ۚ
اَنْتُمْ بَرِيٓـُٔونَ مِمَّا اَعْمَلُ وَاَنَا بَرِيٓءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ
يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَ ؕ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾

34. Ey Peygamber! Onlara şunu sor: "Allah'a ortak koştuklarınızın arasında insanı ilk defa yaratan ve sonra onu tekrar tekrar yaratmaya devam eden, öldükten sonra da diriltecek olan birisi var mı?" Sen onlara de ki: "İnsanı ilk defa yaratan ve sonra onu tekrar tekrar yaratmaya devam eden, dolayısıyla öldükten sonra da diriltecek olan yalnızca Allah'tır. Gerçek böyle olduğu halde nasıl oluyor da O'nu bırakıp başka varlıklara yöneliyor; O'na ortaklar koşabiliyorsunuz?"

35. Yine sen onlara şunu sor: "Sizin taptığınız putlardan hangisi insanları doğru yola ulaştırabilir?" De ki: "İnsanları (akıl ve düşünme yeteneği vererek, peygamber ve kitap göndererek) doğru yola ulaştıran yalnız Allah'tır. Söyleyin bakalım! İnsanları doğru yola ulaştıran Allah mı uyulmaya daha lâyıktır, yoksa birinizin yardımı olmadıkça yerinden bile kımıldayamayan o putlarınız mı? Size ne oluyor? Nasıl oluyor da kendisine bile faydası olmayan şeylerin tanrı olabileceğine hükmedebiliyorsunuz?"

36. Onların hepsi (hakikatin değil) sadece hayal mahsulü temelsiz bilgilerin peşinden gidiyorlar. Şu bir gerçektir ki, hayal mahsulü temelsiz bilgi, hak ve hakikati ortaya koyma adına hiçbir değer ifade etmez. Allah onların yapıp ettiklerini iyi bilmektedir ve onlara hak ettikleri cezayı verecektir.

37. Ey insanlar! Bilin ki, bu Kur'an, başkaları tarafından uydurularak Allah'a isnat edilmiş bir söz değildir. Fakat o, kendinden önceki ilâhî kitapları onaylamak ve Kitabı (Allah'ın emir ve yasaklarıyla ilgili hükümleri) ayrıntılı bir şekilde açıklamak üzere âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından indirilmiş olduğunda hiç şüphe olmayan ilâhî bir buyruktur.

38. (Bütün bu açıklamalara rağmen) onlar hâlâ Kur'an'ı senin uydurup Allah'a isnat ettiğini söylüyorlar.[1] Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Eğer iddianızda samimi iseniz, Allah'tan başka yardım alabileceğiniz varlıkları (şairlerinizi, putlarınızı) çağırın, Kur'ân'ın sûrelerine benzeyen bir sûre getirin de görelim bakalım."

39. Hayır hayır! Onlar derinliğine bir bilgi edinmeden ve henüz ne olup biteceğini anlayıp dinlemeden Kur'an'ı yalanlama yoluna gittiler. Onlardan önce bir kısım topluluklar da ilâhî kitapları işte böyle yalanlamışlardı. Bu zalimlerin âkıbetlerine; nasıl yok olup gittiklerine bir bak(ın).

40. (Oysa Kur'an hakkında derin bilgi edinseler ve ne olup biteceğini anlayıp dinleseler) onların bir kısmı bu Kitaba inanacaktır. Bununla birlikte bir kısmı da inanmamakta ısrar edecektir. Rabbin (inanmamakta ısrar edecek olan) bozguncuları çok iyi bilmektedir.

41. Ey Peygamber! (Küfürde direnen bu bozguncular) seni yalanlamaya devam ederlerse (ve sen de onlardan ümidini kesersen) onlara şöyle de: "Benim yaptıklarım bana, sizin yaptıklarınız da size aittir. Siz benim yaptıklarımdan sorumlu değilsiniz, ben de sizin yaptıklarınızdan sorumlu değilim."

42. Onlardan bazıları seni (güya) dinlerler (oysa onlar sağır gibidirler). Sen hiç sağırlara bir şey duyurabilir misin? Üstelik onlar akıllarını da hiç kullanmıyorlarsa!

1. "Âyetteki "Em" edatı "Bel" (bilakis) anlamındadır.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ اِلَيْكَ ۚ اَفَاَنْتَ تَهْدِى الْعُمْىَ وَلَوْ كَانُوا لَا
يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْـًٔا وَلٰكِنَّ النَّاسَ
اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَاَنْ لَمْ يَلْبَثُوٓا اِلَّا سَاعَةً
مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ ۚ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَٓاءِ اللّٰهِ
وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾ وَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ اَوْ
نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللّٰهُ شَهِيدٌ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾
وَلِكُلِّ اُمَّةٍ رَسُولٌ ۚ فَاِذَا جَٓاءَ رَسُولُهُمْ قُضِىَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ
وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْسِى ضَرًّا وَلَا نَفْعًا اِلَّا مَا شَٓاءَ
اللّٰهُ ۚ لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ ۚ اِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَاْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا
يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا اَوْ نَهَارًا مَاذَا
يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾ اَثُمَّ اِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهٖ ۚ آٰلْـٰٔنَ
وَقَدْ كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ
الْخُلْدِ ۚ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾ وَيَسْتَنْبِـُٔونَكَ
اَحَقٌّ هُوَ ۚ قُلْ اِى وَرَبِّٓى اِنَّهُ لَحَقٌّ ۚ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾

43. Yine onlardan bazıları sana bakarlar (seni görüp dururlar, oysa onlar kör gibidirler). Sen hiç körlere doğru yolu gösterebilir misin? Üstelik onların basiretleri; gönül gözleri de hepten kapalıysa!

44. Gerçek şudur ki, Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez (Allah onların gerçeği işitme ve görme yeteneğini sebepsiz yere almış değildir). Fakat bizzat insanlar kendilerine zulmetmişlerdir (küfürde ve isyanda direnerek bu yeteneklerinin kaybolmasına kendileri sebep olmuşlardır).

45. Ve onlara hatırlat ki, bir gün Allah bütün insanları bir araya toplayacak ve insanlar dünyada, günün ancak birbirleriyle tanışmaya yetecek kadar kısa olan bir vakti kadar yaşadıklarını zannedecekler. Allah'ın huzuruna çıkarılacaklarına inanmayıp doğru yoldan gitmeyenler, işte o gün büsbütün hüsrana uğrayacaklardır.

46. Ey Peygamber! Onlara vâdettiğimiz azabın bir kısmını bu dünyada sana mutlaka göstereceğiz. Ancak sen onların başlarına gelecekleri görmeden bu dünyadan göçersen (üzülme), nasıl olsa onların dönüp gelecekleri yer Bizim huzurumuzdur. Allah onların bütün yaptıklarını görüp bilmektedir; cezalarını orada mutlaka verecektir.

47. Ve (unutma ki, senden önce) her ümmete bir peygamber gelmiştir.[1] Onlara peygamberleri geldiğinde (bir kısmı inanmış, bir kısmı da yalanlamıştır), peygamberleri ile onu yalanlayan halkı arasında hiçbir haksızlık yapılmadan adaletle hükmolunmuştur (Peygamber ve inananlar kurtarılmış, onu yalanlayanlar ise daha peygamberleri hayatta iken cezalarını çekmişlerdir).

48. Bu inkârcılar bir de, "Eğer doğru söylüyorsanız, kendisiyle tehdit edip durduğunuz bu azap, söyleyin ne zaman gelecek?" diye alay edip duruyorlar.

49. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Ben, (Allah'ın size ne zaman azap göndereceğini bilemem. Hatta) ne başıma gelecek bir belâyı defedebilir ne de kendime bir menfaat sağlayabilirim. Bu hususta Allah'ın varlık âlemine koyduğu kurallar işler. Şöyle ki: Her toplumun bu dünyada belli bir yaşama süresi vardır. Süreleri dolunca onlar bu süreyi ne geciktirebilirler ne de öne alabilirler. (Siz de bu kurala tâbisiniz.)"

50. Yine onlara de ki: "Söyleyin bana, (o alay edip gelmesini istediğiniz) Allah'ın azabı geceleyin veya gündüzün hemen geliverse ne yapabileceksiniz?" Bu günahkârlar söz konusu azabın gelmesi için niye acele ediyorlar ki?!

51. Yoksa siz azap başınıza geldikten sonra mı inanacaksınız? Şu, (alay ederek) hemen gelmesini istediğiniz azap gelince inanacaksınız öyle mi?!

52. Oysa o zaman (inanmanın hiçbir faydası olmayacak, size ve sizin gibi) zalimlere şöyle denilecektir: "Şimdi, bu asırlarca devam edecek olan azabı tadın bakalım; sizin çektiğiniz bu ceza, vaktiyle dünyada yapıp ettiklerinizin karşılığından başka bir şey değil."

53. Ey Peygamber! "Senin söylediğin bu azap gerçekten var mıdır?" diye sana soruyorlar. Onlara de ki: "Evet, Rabbime yemin ederim ki, bu azap vardır, mutlaka gerçekleşecektir ve siz ondan aslâ kurtulamayacaksınız."

---

1. Krş. İsrâ 17/15; Şuarâ 26/208; Fâtır 35/24.

وَلَوْ اَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِى الْاَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهٖ ؕ وَاَسَرُّوا
النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ ۚ وَقُضِىَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿٥٤﴾ اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ اَلَآ اِنَّ
وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٥٥﴾ هُوَ يُحْىٖ
وَيُمِيْتُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٥٦﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَتْكُمْ مَّوْعِظَةٌ
مِّنْ رَّبِّكُمْ وَشِفَآءٌ لِّمَا فِى الصُّدُوْرِ ۙ وَهُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ
﴿٥٧﴾ قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهٖ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوْا ؕ هُوَ خَيْرٌ
مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ﴿٥٨﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِّنْ رِّزْقٍ
فَجَعَلْتُمْ مِّنْهُ حَرَامًا وَّحَلٰلًا ؕ قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ اَمْ عَلَى اللّٰهِ
تَفْتَرُوْنَ ﴿٥٩﴾ وَمَا ظَنُّ الَّذِيْنَ يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ
لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٦٠﴾ وَمَا تَكُوْنُ فِىْ شَاْنٍ وَّمَا تَتْلُوْا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ
وَّلَا تَعْمَلُوْنَ مِنْ عَمَلٍ اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُوْدًا اِذْ تُفِيْضُوْنَ فِيْهِ ؕ
وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَّبِّكَ مِنْ مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ
وَلَآ اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْبَرَ اِلَّا فِىْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ﴿٦١﴾

54. Allah'ı ve O'nun kitabını inkâr ederek kendilerine zulmedenler, dünya kadar malları olsa dahi, hepsini verip cehennem azabından kurtulmak isterlerdi. Onlar cehennem azabını görünce, kendilerinde pişmanlıklarını ifade edecek gücü bile bulamazlar. O gün aralarında adaletle hükmolunur ve onlara aslâ zulmedilmez; hak ettiklerinden fazla bir ceza verilmez.

55. Ey insanlar! Şunu iyi bilin: (Allah'ın sizin vereceğiniz fidyeye ihtiyacı mı var ki?!)[1] Göklerde ve yerde ne varsa hepsi (zaten) Allah'ındır. Ve yine iyi bilin ki, Allah'ın vaadi haktır. (Kıyamet günü mutlaka hesap vereceksiniz); fakat insanların çoğu bu gerçeği anlamamaktadır.

56. Hayatı veren de, öldürüp dirilten de O'dur. Önünde sonunda hesap vermek üzere O'nun huzuruna geleceksiniz.

57. Ey insanlar! Artık Rabbinizden size bir öğüt, manevî hastalıklar için bir şifa ve aynı zamanda müminler için bir hidayet ve rahmet kaynağı olan Kur'an gelmiştir.

58. O halde ey Peygamber! Sen insanlara, "Allah'ın bu lütfu ve rahmetiyle, evet sadece bunlarla sevinip mutlu olmalarını ve bunun, biriktirip sahip oldukları bütün mal ve servetten daha değerli olduğunu" söyle.

59. Yine de ki: "Allah'ın size lütfedip verdiği bazı yiyecekler konusunda yaptığınıza ne demeli? Siz tutmuş kendinize göre onların bir kısmını helâl, bir kısmını haram sayıyorsunuz?" Söyle onlara: "Bu konuda Allah size yetki mi verdi? Değilse O'na iftira etmiş olmuyor musunuz?"[2]

60. ("Şu helâldir, bu haramdır" diyerek) uydurdukları yalanları Allah'a isnat eden iftiracılar kıyamet gününü ne sanıyorlar? (O gün hesap günüdür, hesap!) Gerçek şu ki, Allah insanlara (kıyametin o dehşetli azabından korunmaları için akıl ve vahiy nimeti vermek ve neyin haram neyin helâl olduğunu öğretmekle) hep lütufkâr davranmıştır. Fakat insanların çoğu yine de verdiğimiz nimetlere şükretmezler.

61. Ey Peygamber! İçinde bulunduğun her durumu ve Kur'an'ı tebliğ ile ilgili yaptığın bütün çabaları Biz görüp bilmekteyiz. Ve ey müminler! Samimiyetle sarılarak (sırf Allah rızası için) yaptığınız her işin de şahidiyiz. İyi bilin ki, yerde olsun gökte olsun bir zerre bile senin Rabbinin bilgisi dışında değildir. Zerreden daha küçük veya daha büyük ne varsa her şey amel defterine tek tek yazılmaktadır.[3]

---

1. Azaptan kurtulabilmek için fidyeden söz edilmesi üzerine Yüce Allah peşinden bu âyeti indirmiştir. Çünkü zaman zaman müşrikler, dünyada yaptıkları gibi mallarına güvenip fidye yoluyla azaptan kurulabileceklerine dair alaylı sözler söylüyorlardı.
2. Krş. En'âm 6/138-139.
3. Lafzen, "Açık bir kitaptadır." Bu âyet, inanmayanların eza ve cefalarına karşılık Hz. Peygamberi ve ona inananları teselli etmektedir. Âyetin sonundaki "Kitap" ifadesi Allah'ın ilmi anlamına geldiği gibi, bütün amellerin yazıldığı "Amel defteri" anlamına da gelmektedir. Âyetin bağlamı dikkate alındığında bu anlam daha uygun düşmektedir. Krş. Yâsin 36/12.

اَلَآ اِنَّ اَوْلِيَآءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝٦٢
اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۝٦٣ لَهُمُ الْبُشْرٰى فِى
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ ۚ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ ۚ
ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۚ ۝٦٤ وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ اِنَّ
الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا ۚ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝٦٥ اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ
مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ ۗ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ
يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُرَكَآءَ ۚ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ
وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ۝٦٦ هُوَ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ
لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ
لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ۝٦٧ قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ ۚ
هُوَ الْغَنِىُّ ۚ لَهُ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۚ
اِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَا ۚ اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا
لَا تَعْلَمُونَ ۝٦٨ قُلْ اِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ
لَا يُفْلِحُونَ ۚ ۝٦٩ مَتَاعٌ فِى الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ
نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ۝٧٠

62. Şunu iyi bilin ki, Allah dostları[1] için bir korku yoktur, onlar aslâ üzülmeyeceklerdir.

63. Çünkü onlar iman eden, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olan kimselerdir.

64. Onlar için dünyada zafer, âhirette ise cennet vardır.[2] Bilin ki, Allah'ın vaatlerinde aslâ değişiklik söz konusu değildir. Asıl büyük başarı, kurtuluş işte budur.

65. Ey Peygamber! Kâfirlerin sözleri seni aslâ üzmesin. Çünkü şeref, ululuk ve güç tamamen Allah'ındır (O, düşmanı en kısa zamanda kahredip seni zafere ulaştıracaktır).[3] Allah Semî'dir; kâfirlerin senin aleyhindeki konuşmalarını işitmektedir; Alîm'dir, onlara nasıl ceza vereceğini iyi bilir.

66. İyi bilin ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi (şeref ve güç sahibi olan) Allah'a aittir. Buna rağmen Allah'ı bırakıp O'na ortak koştukları putlara tapanlar, neyin peşinden gidiyorlar ki? Aslında onlar kendi hayal mahsulü temelsiz bilgi ve kuruntularının peşinden gitmekte ve hep yalan söylemektedirler.

67. O Allah, dinlenip rahat etmeniz için geceyi karanlık, çalışıp işlerinizi görmeniz için gündüzü aydınlık olarak yaratmıştır. İşte bunda Allah'ın varlığına ve kudretine işaret eden deliller vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, bu delilleri anlatan âyetleri ibret almak için dinleyen kimselerdir.

68. Bu müşrikler bir de ('melekler Allah'ın kızlarıdır', 'putlar Allah'ın çocuklarıdır' diyerek) Allah'ın çocuk edindiğini iddia etmektedirler. Hâşâ! O yücelerden yücedir, O'nun aslâ böyle bir şeye ihtiyacı yoktur. İhtiyacı olmak bir yana, göklerde ve yerde ne varsa zaten hepsi O'nundur. Sizin, bu iddianızı belgeleyecek hiçbir deliliniz de yoktur. Buna rağmen siz, nasıl oluyor da Allah hakkında câhilce şeyler uydurabiliyorsunuz?

69. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Uydurdukları yalanları Allah'a isnat eden iftiracılar aslâ kurtuluşa eremeyeceklerdir."

70. Bırak onları, bu dünya nimetlerinden bir süre daha yararlansınlar, sonunda nasıl olsa hesap vermek üzere Bizim huzurumuza dönecekler. Ve o zaman Biz, küfürde direnmeleri sebebiyle onlara şiddetli bir azap tattıracağız.

---

1. "Allah dostları" diye çevirdiğimiz âyetteki "Evliyâullah" kelimesi "Velî" kelimesinin çoğuludur. Velî, Allah'ı seven Allah'ın da kendisini sevdiği kimsedir. Bir sonraki âyette böyle kimselerin iki niteliğine dikkat çekilmektedir. Taberî'nin naklettiği bir rivayete göre Hz. Peygamber evliyâyı, "Görüldüklerinde Allah'ı hatırlatan kimseler" olarak nitelemiştir. İhsan kavramının gerektirdiği şekilde her söz ve davranışını Allah'ın gördüğü bilinciyle Allah'ın râzı olacağı şekilde yaşayan her mümin velîdir, Allah dostudur.

2. Lafzen, "Dünyada da âhirette de müjdeler vardır." Müjde, kişiyi sevindiren ve mutlu eden haber demektir. Bu müjdelerin neler olduğu konusunda farklı görüşler mevcuttur. Biz bunlardan yukarıda verdiğimiz anlamı tercih ettik. Krş. Fussilet 41/30-32.

3. İzzet ve şeref müşriklerin en çok değer verdikleri ve övündükleri kavramlardan olup bu yolla kendilerini yüceltip başkalarını küçük görürlerdi. Âyet, müşriklerin bu tavırları karşısında Hz. Peygamberi teselli etmekte ve onun maneviyatını güçlendirmektedir. İzzet ve şerefin tamamının Allah'a ait olması, gerçek üstünlüğün O'na ait olup O'nun gönderdiği peygamberin de müşriklere üstün geleceği anlamına gelir.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوحٍ ۘ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ
مَّقَامِيْ وَتَذْكِيْرِيْ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ فَاَجْمِعُوْٓا
اَمْرَكُمْ وَشُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوْٓا اِلَيَّ
وَلَا تُنْظِرُوْنِ ﴿٧١﴾ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَاَلْتُكُمْ مِّنْ اَجْرٍ ۭ اِنْ اَجْرِيَ
اِلَّا عَلَي اللّٰهِ ۙ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿٧٢﴾ فَكَذَّبُوْهُ
فَنَجَّيْنٰهُ وَمَنْ مَّعَهٗ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنٰهُمْ خَلٰۗىِٕفَ وَاَغْرَقْنَا
الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ
بَعَثْنَا مِنْۢ بَعْدِهٖ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَاۗءُوْهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَمَا كَانُوْا
لِيُؤْمِنُوْا بِمَا كَذَّبُوْا بِهٖ مِنْ قَبْلُ ۭ كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلٰي قُلُوْبِ الْمُعْتَدِيْنَ
﴿٧٤﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ مُّوْسٰى وَهٰرُوْنَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ
بِاٰيٰتِنَا فَاسْتَكْبَرُوْا وَكَانُوْا قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَاۗءَهُمُ الْحَقُّ
مِنْ عِنْدِنَا قَالُوْٓا اِنَّ هٰذَا لَسِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوْسٰٓى اَتَقُوْلُوْنَ
لِلْحَقِّ لَمَّا جَاۗءَكُمْ ۭ اَسِحْرٌ هٰذَا ۭ وَلَا يُفْلِحُ السّٰحِرُوْنَ ﴿٧٧﴾ قَالُوْٓا
اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاۗءَنَا وَتَكُوْنَ لَكُمَا
الْكِبْرِيَاۗءُ فِي الْاَرْضِ ۭ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿٧٨﴾

71. Ey Peygamber! Sen onlara Nûh'un kıssasını anlat.[1] Nûh, bir zamanlar kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Eğer benim, aranızda peygamber olarak bulunmam ve Allah'ın âyetlerini hatırlatmam sizin ağırınıza gidiyorsa bilin ki, ben sadece Allah'a güveniyor, O'na dayanıyorum. Siz ve Allah'a ortak koştuğunuz putlar bir araya gelin, (düşünün taşının) kesin kararınızı verin. Yapacağınız şeyi açıkça yapın. Ve hakkımda vereceğiniz kararı (gücünüz yetiyorsa) hemen uygulayın; bana fırsat da tanımayın."

72. "Eğer yüz çevirir, beni dinlemezseniz, siz bilirsiniz. Benim kaybedecek bir şeyim yok. Ben sizden, yaptığım işe karşılık bir ücret de istemiyorum. Benim mükâfatımı yalnız Allah verecektir ve bilin ki, ben Müslüman olmakla emrolundum."

73. Buna rağmen halkı yine de Nûh'u yalanladı. Biz de Nûh'u ve onunla birlikte gemide olanları kurtardık ve yok olup gidenlerin yerine o kurtardıklarımızı yerleştirdik. Nûh'un getirdiği vahyi[2] yalanlayanları da suda boğduk. Uyarıldıkları halde Allah'ın âyetlerini yalanlamayı sürdürenlerin sonları, bak gör nasıl oluyormuş![3]

74. Biz Nûh'tan sonraki kavimlere de kendi içlerinden peygamberler gönderdik. Onlar toplumlarına, Allah'ın elçisi olduklarına dair birçok aklî ve naklî delil getirmişlerdi. Ancak Nûh zamanındaki inkârcıların[4] yalanladıkları ilâhî hakikatlere aynı şekilde onlar da iman etmediler. İşte Biz, (daha önceki inkârcıların kalplerini, küfürde direndikleri için nasıl mühürlediysek) azgınlık edip aşırı gidenlerin (Mekke müşriklerinin) kalplerini de öylece mühürleriz.[5]

75. Bu peygamberlerden sonra, Firavun ve kavminin ileri gelenlerine, Musa'yı ve Harun'u apaçık mucizelerimizle destekleyerek gönderdik.[6] Fakat onlar iman etmeyi gururlarına yediremediler. Zaten onlar günahkâr bir topluluk idi.

76. Onlara, katımızdan Musa'ya verilen mucizeler[7] geldiği zaman, "Bu apaçık bir sihirdir" dediler.

77. Musa da onlara şöyle dedi: "Size gelen mucizelere, 'Bunlar sihirdir' diyorsunuz öyle mi? Oysa sihirbazlar aslâ başarıya ulaşamazlar."

78. Onlar da Musa'ya şöyle cevap verdiler: "Sen bizi, atalarımızın bize miras bıraktığı dinden döndürmek ve bu ülkede liderliğin ikinize (sen ve kardeşin Harun'a) kalmasını temin etmek için mi geldin? Biz ikinize de aslâ inanacak değiliz."

---

1. Yüce Allah, müşriklerin inançlarının yanlışlığını delilleriyle ortaya koyup inanmamaları halinde şiddetli azapla tehdit ettikten sonra, onlara önceki toplumların başına gelenlerden bazı örnekler vermiş, ilk olarak Hz. Nûh ve kavmiyle olan mücadelesinden başlamıştır.
2. Lafzen, "Âyetlerimizi."
3. Nûh kıssası ve Hz. Nûh'un tevhit mücadelesi hakkında bkz. Hûd 11/25-49; Nûh 71/1-28.
4. Lafzen, "Öncekilerin."
5. Krş. Â'râf 7/101. Ayrıca bkz. Bakara 2/7 ve ilgili not. Zulümde ısrar etmek sınırı aşmaktır. Sınırı aşmak ise kalbin mühürlenmesinin sebeplerinden biridir.
6. Krş. Â'râf 7/103.
7. Lafzen, "Hak."

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَاءَ
السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّا أَلْقَوْا
قَالَ مُوسَىٰ مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ ۖ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا
يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ
كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾ فَمَا آمَنَ لِمُوسَىٰ إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَىٰ
خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِمْ أَنْ يَفْتِنَهُمْ ۚ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ
فِي الْأَرْضِ ۖ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ يَا قَوْمِ إِنْ
كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوا
عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٨٥﴾
وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ
مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّآ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا
بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٧﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ
رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا ۙ رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ ۖ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ
وَاشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٨٨﴾

79. Bu sırada Firavun, "En iyi, en usta sihirbazları toplayın getirin bana" diye emretti.

80. Sihirbazlar gelince Musa onlara, "Atın ortaya ne atacaksanız, gösterin bakalım hünerlerinizi!" dedi.

81. Onlar (birtakım ipler oynatarak) bazı hünerler gösterince Musa şunları söyledi: "Bu yaptığınız sihirden başka bir şey değil. Hiç şüphe yok ki, Allah onu silip süpürecek, gerçek olmadığını ortaya çıkaracaktır. Çünkü O, bozguncuların işlerini başarıya ulaştırmaz."

82. "Bu inkârcılar istemese de Allah, benim peygamberliğime delâlet eden mucizelerle[1] (biraz sonra) gerçeği ortaya çıkaracaktır."

83. Firavun ve adamlarının zulmünden korktukları için, kendi halkından başlangıçta çok az sayıda kimse Musa'ya inandığını açıklayabilmişti. Çünkü Firavun, o ülkeye hâkim bir zorbaydı ve (tanrılık iddiasında bulunacak kadar) haddini aşan biriydi.[2]

84. Musa (artık korkmamaları gerektiğini ifade etmek için) dedi ki: "Ey kavmim! Eğer Allah'a yürekten inanmış ve gerçekten O'na teslim olmuş kimseler iseniz, artık yalnızca Allah'a güvenmeli, yalnızca O'na dayanmalısınız."

85. Bunun üzerine onlar dediler ki: "Evet, biz yalnızca Allah'a güvendik, yalnızca O'na dayandık. Bundan böyle duamız da şöyle: 'Rabbimiz! Bizi bu zâlim kavmin zulmüyle sınama!'

86. 'Ey Rabbimiz! Bizi lütuf ve merhametinle bu kâfir kavmin elinden kurtar!'"

87. Biz, Musa ve kardeşine şöyle vahyettik: "Şehirde, halkınız için evler yapın. Bu evlerinizi ibadet yerlerine dönüştürün ve namazınızı gerektiği şekilde edâ edin.[3] Ey Musa! Sen inananlara (Allah'ın Firavun'un zulmünden onları koruyacağını) müjdele."

88. Musa şöyle dua etti: "Ey Rabbimiz! Sen Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine dünyada görkemli bir hayat, muazzam bir servet verdin. Rabbimiz! Onlar ise, verdiğin bu imkânları, insanları Senin yolundan saptırmak için kullanıyorlar. Ey Rabbimiz! Onların malını mülkünü yok et, kalplerine darlık ve sıkıntı ver. Çünkü onlar acı azabı görmedikçe inanmazlar (akılları başlarına gelmez)."

---

1. Âyette geçen "Kelimâtihi" (Allah'ın sözleri) ifadesi, Allah'ın emirleri ve hükümleri olarak da anlaşılmış, buna "Allah'ın ezelde verdiği söz", "Allah'ın iradesi" gibi anlamlar da verilmiştir. Ancak âyet, konunun biraz daha ayrıntılı anlatıldığı Â'râf 7/115-119. âyetleriyle karşılaştırılırsa bizim verdiğimiz anlam, Kur'an'daki ifade bütünlüğü açısından daha isabetli görünmektedir.

2. Krş. Nâziât 79/24. Âyette geçen "Min kavmihi" kelimesindeki zamirin mercii açık değildir. Hz. Musa'ya da Firavun'a da gidebilir. Müfessir Mücâhid'e göre Hz. Musa'ya gitmektedir. Biz bu görüşü tercih ettik. Âyetteki "Alâ havfin" ifadesi, "Firavun'dan korktukları için" anlamına geldiği gibi, "Firavun'dan korkmalarına rağmen" anlamına da gelebilir.

3. İbn Atıyye, âyette yer alan "Kıble" kelimesini sözlük anlamında değerlendirerek Allah'ın, Hz. Musa ve kardeşi Harun'dan birbirlerine yakın yerlerde ve karşılıklı evler yapmalarını istediğini söyler. Çünkü bu şekildeki bir planlama, İsrailoğulları'nın oturacakları bölgede birbirleriyle yardımlaşmada bulunmalarını temin etme anlamına gelmektedir.

قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَّعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَآنِّ سَبِيلَ
الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾ وَجَاوَزْنَا بِبَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ
فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُۥ بَغْيًا وَعَدْوًا ۖ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ ۙ قَالَ
ءَامَنتُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا الَّذِىٓ ءَامَنَتْ بِهِۦ بَنُوٓا۟ إِسْرَٰٓءِيلَ وَأَنَا۠
مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ ءَآلْـَٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنتَ مِنَ
الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾ فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ
ءَايَةً ۚ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ عَنْ ءَايَٰتِنَا لَغَٰفِلُونَ ﴿٩٢﴾ وَلَقَدْ
بَوَّأْنَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ الطَّيِّبَٰتِ ۖ
فَمَا ٱخْتَلَفُوا۟ حَتَّىٰ جَآءَهُمُ الْعِلْمُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُمْ يَوْمَ
الْقِيَٰمَةِ فِيمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾ فَإِن كُنتَ فِى شَكٍّ
مِّمَّآ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ فَسْـَٔلِ الَّذِينَ يَقْرَءُونَ الْكِتَٰبَ مِن
قَبْلِكَ ۚ لَقَدْ جَآءَكَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ۖ
﴿٩٤﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِ اللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ
الْخَٰسِرِينَ ﴿٩٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ۖ
﴿٩٦﴾ وَلَوْ جَآءَتْهُمْ كُلُّ ءَايَةٍ حَتَّىٰ يَرَوُا۟ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٩٧﴾

89. Allah şöyle buyurdu: "İkinizin de duası kabul edilmiştir. Artık siz sabır ve sebatla dosdoğru yola; Hakka davet yoluna devam edin. Fakat cahillerin; Allah'ın kanunlarını bilmeyenlerin yolunu izlemeyin.[1]

90. Derken, İsrailoğulları'nı denizin öte yakasına geçirdik. Bu sırada Firavun ve ordusu azgın ve düşmanca bir tavırla onları takip ettiler. Nihayet Firavun boğulmak üzere iken "Ben İsrailoğulları'nın inandığı Tanrıdan başka bir ilâh olmadığına inandım ve ben artık O Tanrı'ya teslim olan, Müslüman biriyim" dedi.

91. (Ona şöyle denildi:) "Şimdi mi aklın başına geldi?! Oysa daha önce Allah'a isyan edip duruyor ve bozgunculuk ediyordun."

92. "Evet, şimdi seni kurtaracağız(!) Fakat cansız bedenini! Bunu da arkandan gelecek olanlara ibret olsun diye yapacağız."[2] Gerçek şu ki, ey Peygamber! İnsanların çoğu bizim âyetlerimize; ibret verici delillerimize karşı yine de gaflet içindedir.

93. Andolsun ki, Biz İsrailoğulları'nı güzel ve güvenli bir yere yerleştirmiş, onlara tertemiz, helâl nimetler vermiştik. Kendilerine Tevrat gelinceye kadar da aralarında görüş ayrılıkları yoktu.[3] Hiç şüphe yok ki, Rabbin kıyamet günü onların anlaşmazlıklara düştükleri konularda kesin hükmü verecektir.

94. Ey Peygamber! Bizim sana (Musa ve Nuh'la ilgili kıssalara dair) indirdiğimiz bir kısım bilgilerden herhangi bir şüphen varsa, senden öncekilere gönderdiğimiz kitapları okuyanlara sor. Andolsun ki, sana Rabbinden gelen, gerçeğin ta kendisidir. Sakın şüpheye düşenlerden olma.

95. Ve yine Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan olma. Eğer böyle yaparsan hüsrana uğrayanlardan olursun.[4]

96. Hiç şüphe yok ki, haklarında Rabbinin (şirkte direnmeleri sebebiyle küfür üzere öleceklerine dair) hükmü gerçekleşen kimseler aslâ inanmazlar.

97. Evet, kendilerine her türlü mucize gelse bile, onlar acı azabı görmedikçe inanmazlar.

---

1. Yani, "Çabucak sonuç alacağınızı düşünmeyin. Çünkü Allah'ın kanunu böyledir. Çalışır çabalarsınız, sonucunu yıllar sonra alabilirsiniz."
2. Âyetin metin anlamı aslında şudur: "Biz bugün senin bedenini arkandan gelecek olanlara ibret olması için kurtaracağız." Fakat Râzi'de nakledilen bir yoruma göre bu âyette bir istihza vardır. Konunun akışı dikkate alındığında bu istihzaî anlamı vermenin daha uygun olduğunu düşündük. Diğer taraftan, âyetteki "Beden" kelimesi "Zırh" anlamına da gelmektedir. Rivayete göre Firavun'un zırhı altından imiş ve herkes tarafından bilinirmiş. Dolayısıyla onu zırhından tanıyanlar ibret alsın diye o zırh sahile atılmıştır. Firavun'ların ölünce mumyalanıp günümüze kadar muhafaza edilmeleri de ayrı bir ibret vesilesidir.
3. Hz. Musa'ya Tevrat'tan önce gelen vahiyler, sadece Allah'ın birliği, Hz. Musa ve Hz. Harun'un peygamberlikleri ve İsrailoğulları'nın Mısır'dan çıkarılmasıyla ilgiliydi. Tevrat gelince arzularına uygun düşmeyen birtakım hükümlerle karşılaştılar. Dolayısıyla çeşitli fırkalara ayrılarak aralarındaki birlik ve beraberliği kaybettiler. Âyetteki "İlim" ile Kur'an'ın ve "İsrailoğulları" ile de Hz. Peygamber dönemindeki Yahudilerin kastedildiği yorumu da yapılmıştır. Buna göre anlam şöyle olur: "Onlar, geleceğini Tevrat'tan bildikleri peygamberin Hz. Muhammed olduğu bilgisi kendilerine gelince, ona iman edip etmeme konusunda ayrılığa düştüler." Krş. Neml 27/76.
4. Bu iki âyette muhatap, Hz. Peygamber olmakla beraber kastedilen bütün insanlardır.

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَآ اِيمَانُهَآ اِلَّا قَوْمَ يُونُسَ ۜ
لَمَّآ اٰمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى حِينٍ ﴿٩٨﴾ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِى الْاَرْضِ
كُلُّهُمْ جَمِيعًا ۚ اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾
وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۚ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ
عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾ قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِى السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ ۚ وَمَا تُغْنِى الْاٰيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾
فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ قُلْ
فَانْتَظِرُوا اِنِّى مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّى رُسُلَنَا
وَالَّذِينَ اٰمَنُوا كَذٰلِكَ ۚ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ قُلْ يٰٓاَيُّهَا
النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِى شَكٍّ مِنْ دِينِى فَلَآ اَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذِى يَتَوَفّٰيكُمْ ۖ وَاُمِرْتُ اَنْ
اَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾ وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۖ
وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا
لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۖ فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ اِذًا مِنَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٠٦﴾

98. Keşke bir belde halkı olsaydı da, (azabımız gelip çatacağı sırada) inansaydı ve bu inancından bir fayda görseydi! (Fakat hiçbiri tam olarak inanmadı ve bu yüzden helâk olup gittiler). Sadece Yûnus'un kavmi (azabımızın işaretlerini görünce aklını başına alıp) iman etti. Biz de onları, dünya hayatında rezil rüsvâ edecek cezadan kurtardık. Ve onları belli bir süre dünya nimetlerinden faydalandırdık.

99. Esasen Rabbin dileseydi, yeryüzündeki insanların tamamı, topyekûn iman ederdi. Ey Peygamber! Sen bunu bildiğin halde insanları inanıncaya kadar zorlayacak mısın?

100. Unutma ki, Allah'ın izni olmadıkça (iman etmeye dair koyduğu kurallar işletilmedikçe) hiç kimse iman edemez. Ve O, aklını kullanmayanları pisliğe; küfre ve her türlü belâya dûçar eder.[1]

101. Ey Peygamber! İnsanlara de ki: "Göklerde ve yerde ne varsa ibretle bakıp araştırın." Buna rağmen, inanmak niyeti olmayan bir topluma, Allah'ın varlığına işaret eden bu deliller ve uyarıcı peygamberler hiçbir fayda vermez.

102. Herhalde bu inkârcılar, kendilerinden önceki kâfirlerin başına gelen felâketleri bekliyorlar. Sen onlara de ki: "Bekleyin bakalım, ben de sizinle birlikte (helâk olacağınız günleri) bekliyorum."

103. Oysa Biz, (geçmişte inanmayan kavimlerin başına bir felâket geldiğinde) elçilerimizi de inananları da kurtarmışızdır. Bizim yasamız böyledir: Bize düşen (elçilerimizle birlikte) inananları kurtarmaktır.

104. Ey peygamber! De ki: "Ey Mekke halkı! Eğer benim dinimden (dinime olan bağlılığımdan) şüphe ediyorsanız (ve sizin dininize döneceğime dair bir ümidiniz varsa, umudunuzu kesin) bilin ki, ben sizin Allah'ın yanı sıra tapındığınız putlara aslâ tapınmam. Ben sadece, canınızı alıp sizi hesaba çekecek olan Allah'a kulluk ederim. Ve ben O'na yürekten inananlardan biri olmakla emrolundum."

105. "Ve yine bana emrolundu ki; yüzünü, şirkten arınmış olarak gerçek dine; İslâm'a yönelt. Sakın Allah'a ortak koşanlardan olma."

106. "Ve sakın Allah'ı bırakıp sana faydası da zararı da dokunmayan başka şeylere yalvarıp yakarma. Eğer böyle yaparsan bil ki, zâlimlerden olursun."[2]

---

1. Bu âyeti doğru anlamak için 96. âyetten itibaren okumak gerekir. Aksi takdirde âyette zahiren bir çelişki olduğu zannedilir. "Allah'ın izni olmadan iman edememek" ile "aklını kullanmayanların küfür batağına düşmesi"nin aynı cümlede zikredilmesi böyle bir zanna sebep olur. Oysa 96. ve 97. âyette, küfürde direnmeleri sebebiyle haklarında kâfir olarak öleceklerine dair kesin hüküm verilenlerin, her türlü mucizeyi görse de iman yeteneğini kaybettiği belirtilmiştir. Hatalarından dönen Yunus kavmi bundan istisna edilmiştir. Hal böyle olunca küfürde ısrar eden müşrikleri zorla iman ettirmenin imkânı yoktur. Allah isteseydi herkes iman ederdi. Oysa Allah'ın iradesi, herkesi iradesi dışında imana zorlama yönünde değil, akıl sahiplerine tercih hakkı tanıma yönünde tecelli etmiştir. "Allah'ın izni" ifadesinde kastedilen mâna budur, yani Allah'ın inanmaya dair koyduğu kurallardır. Âyetteki "Rics" ifadesine bağlam gereği "Küfür" anlamı vermiş olsak da bunu her türlü kötülük, hastalık, geri kalmışlık, rezillik vb. her türlü olumsuzluk olarak anlamaya da bir engel yoktur.

2. Hitap, her ne kadar Peygambere ise de asıl muhatap bütün insanlardır. Bkz. En'âm 6/79.

وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهٗٓ اِلَّا هُوَ ۚ وَاِنْ يُّرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا
رَآدَّ لِفَضْلِهٖ ۭ يُصِيْبُ بِهٖ مَنْ يَّشَاۗءُ مِنْ عِبَادِهٖ ۭ وَهُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ١٠٧
قُلْ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاۗءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكُمْ ۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ
لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيْلٍ ١٠٨ وَاتَّبِعْ
مَا يُوْحٰٓى اِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحٰكِمِيْنَ ١٠٩

سُورَةُ هُودٍ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ مِائَةٌ وَثَلَاثٌ وَعِشْرُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
الٓرٰ ۣ كِتٰبٌ اُحْكِمَتْ اٰيٰتُهٗ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَّدُنْ حَكِيْمٍ خَبِيْرٍ ۙ
١ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ۭ اِنَّنِيْ لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيْرٌ وَّبَشِيْرٌ ۙ ٢ وَّاَنِ
اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوْبُوْٓا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَّتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ
مُّسَمًّى وَّيُؤْتِ كُلَّ ذِيْ فَضْلٍ فَضْلَهٗ ۭ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيْرٍ ۭ ٣ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ ۚ وَهُوَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۙ ٤
اَلَآ اِنَّهُمْ يَثْنُوْنَ صُدُوْرَهُمْ لِيَسْتَخْفُوْا مِنْهُ ۭ اَلَا حِيْنَ يَسْتَغْشُوْنَ
ثِيَابَهُمْ ۙ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ۚ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝ ٥

107. (Çünkü zararı giderecek ve yararı lütfedecek olan putlar değil sadece Allah'tır.) Şayet Allah sana bir sıkıntı verecek olursa, bunu yine O'ndan başka kimse gideremez. Eğer Allah senin hakkında bir hayır dilerse O'nun bu lütfuna da kimse engel olamaz. Allah, lütfunu kullarından dilediğine (lâyık gördüğü kullarına) nasip eder. Çünkü O Gafûr'dur; kullarına karşı lütufkârdır, onları bağışlar, Rahîm'dir; onlara karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

108. Yine de ki: "Ey insanlar! Artık size gerçek dini öğreten Kur'an gelmiştir. Bundan böyle kim doğru yolu seçerse, onu kendisi için seçmiş olur. Kim de doğru yoldan saparsa kendisine zarar vermiş olur. Bilin ki, ben sizi zorla inandıracak değilim."

109. Ey Peygamber! Sen sadece sana vahyolunan Kur'an'a uy. Allah hükmünü verinceye; vâdettiği zaferi gerçekleştirinceye kadar sabret, sıkıntılara katlan. Çünkü Allah, günü geldiğinde en doğru hükmü verecektir.

11
HÛD SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 123 âyettir. 53, 58, 60, 89 ve 111. âyetlerde Hûd Peygamberden söz edildiği için bu adı almıştır.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Elif Lâm Râ[1] Bu öyle bir Kitaptır ki, gizli açık her şeyden haberdar olan ve her işi hikmete dayanan Allah tarafından âyetleri sapasağlam ve hikmetlerle dolu bir şekilde düzenlenmiş, sonra da ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

2. Ki, Allah'tan başka bir varlığa ibadet etmeyesiniz. (Ey Peygamber de ki:) "Ben size O'nun tarafından gönderilen bir uyarıcı ve müjdeciyim."

3. "(Allah'a ortaklar koştuğunuz için) Rabbinizden bağışlanma dileyin, günahlarınızdan pişmanlık duyarak yalnız O'na yönelin ki, O da sizi ölünceye kadar bolluk ve bereket içinde yaşatsın, iyilik yapanların da âhirette mükâfatını versin. Eğer dinlemeyip yüz çevirirseniz, o dehşetli günün azabına yakalanmanızdan korkarım."

4. Dönüşünüz yalnız Allah'adır; O'nun gücü her şeye (sizi diriltip huzuruna döndürmeye) yeter.

5. Dikkat edin! Müşrikler güya Allah'tan kaçıp saklanmak için kalplerindeki kötü niyetleri örtüp gizlemeye[2] çalışırlar. İyi bilin ki, ne kadar gizlenseler[3] de Allah onların gizli açık her şeylerini bilir. Şüphesiz O, kalplerde gizlenen düşünce ve niyetleri çok iyi bilmektedir.

---

1. Krş. Bakara 2/1, ilgili not.
2. Lafzen, "Göğüslerini eğip bükmeye." "Senâ es-sadr" ifadesi, Arapçada "Göğsünü büktü, dürdü, katladı" anlamında bir deyimdir ve "düşüncesini gizlemek, bir söze inanmamak, önem vermemek, ondan yüz çevirmek"ten kinâye olarak kullanılır. Hac, 22/9. âyette bu ifadenin, bu fiilden türetilmiş "Sâniye 'ıtfihi" şeklinde isim-sıfat halini görmekteyiz. Bu ifade "Koltuk altını bükerek" anlamına gelir ki, bu da böbürlenmek ve duyduğu şeyi küçümsemek anlamına gelir.
3. Lafzen, "Elbiselerini büründükleri zaman." Bkz. Nûh 71/7.

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ
مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا ؕ كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُّبِيْنٍ ۝٦ وَهُوَ
الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ وَّكَانَ
عَرْشُهٗ عَلَى الْمَآءِ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ؕ وَلَئِنْ قُلْتَ
اِنَّكُمْ مَّبْعُوْثُوْنَ مِنْۢ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُوْلَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا
اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۝٧ وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ
اِلٰٓى اُمَّةٍ مَّعْدُوْدَةٍ لَّيَقُوْلُنَّ مَا يَحْبِسُهٗ ؕ اَلَا يَوْمَ يَاْتِيْهِمْ
لَيْسَ مَصْرُوْفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝٨
وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنٰهَا مِنْهُ اِنَّهٗ
لَيَـُٔوْسٌ كَفُوْرٌ ۝٩ وَلَئِنْ اَذَقْنٰهُ نَعْمَآءَ بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ
لَيَقُوْلَنَّ ذَهَبَ السَّيِّاٰتُ عَنِّيْ ؕ اِنَّهٗ لَفَرِحٌ فَخُوْرٌ ۝١٠ اِلَّا
الَّذِيْنَ صَبَرُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ
وَّاَجْرٌ كَبِيْرٌ ۝١١ فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحٰٓى اِلَيْكَ وَضَآئِقٌ
بِهٖ صَدْرُكَ اَنْ يَّقُوْلُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَآءَ مَعَهٗ
مَلَكٌ ؕ اِنَّمَآ اَنْتَ نَذِيْرٌ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَّكِيْلٌ ۝١٢

6. O Allah ki, yeryüzündeki bütün canlıların rızkını üstlenmiştir. Her birinin yerleştirilmiş olduğu babalarının sulblerindeki hallerini de emanet olarak bırakıldıkları analarının rahimlerindeki hallerini de bilir.[1] Bütün bunlar Allah'ın ezelî ilminde[2] mevcuttur.

7. Önceleri hükümranlığı[3] su üzerinde iken altı günde gökleri ve yeri yaratan, (yeryüzünü yaşanabilir hale getirdikten)[4] sonra da hanginizin daha güzel işler yapacağını sınamak için[5] sizi yaratmış olan O'dur. Şimdi sen, (bütün bu gerçeklerden sonra) "Öldükten sonra dirileceksiniz" desen, küfürde direnenler mutlaka şöyle söyleyeceklerdir: "Bu apaçık sihirden başka bir şey değil/onu söyleyen besbelli bir sihirbazdır."[6]

8. Küfürde direnenlere vereceğimiz azabı az bir süre, bir neslin ömrü kadar[7] geciktirecek olsak, alaylı bir üslûpla, "Onu engelleyen ne var ki, gelecekse haydi hemen gelsin" derler. Dikkat edin, azap kendilerine geldiğinde ona hiç kimse engel olamaz ve alay ettikleri söz konusu azap kendilerini çepeçevre kuşatıverir.

9. Biz inkârcı ve nankör insana tarafımızdan bir nimet tattırıp, sonra da o nimeti çekip alıverdiğimizde o hemen umutsuzluğa kapılır ve nankörlük eder.

10. Fakat başına gelen sıkıntı ve darlıktan sonra bir nimet, bolluk tattırdığımızda, (bunu kendisinden bilerek) "Sıkıntı ve dertlerim gitti (düzlüğe çıktım)" der, sevinir ve şımarmaya başlar.[8]

11. Zorluklara göğüs gerip sabredenler, yararlı ve iyi işler yapanlar böyle davranmazlar. Onlar için bağışlanma ve büyük bir ödül vardır.

12. Ey Peygamber! Onların, "Muhammed'e bir hazine indirilse ya da beraberinde bir melek gelse olmaz mıydı?!" demelerinden ötürü gönlün daralıyor diye, (onları kazanmak ümidiyle) sana vahyolunanların bir kısmını tebliğden vaz mı geçeceksin?[9] Unutma ki, sen sadece bir uyarıcısın. Her şeyin vekili Allah'tır; inkârcıların iman edip etmemelerinden sen sorumlu değilsin.

---

1. Âyetteki "Müstekarr" ve "Müstevda'" kelimelerine müfessirler farklı anlamlar vermişlerdir. Biz âyete, En'am, 6/98'de verdiğimiz anlama uygun bir mâna vermeyi tercih ettik. Burada, bir önceki âyette güya kalplerindekini saklamakla Allah'ın gözetiminden kurtulabileceklerini zanneden inkârcılara, Allah'ın ilminin genişliği hatırlatılmak istenmiştir. Yani, "Değil kalplerinizde gizlediklerinizi bilmek, O bütün canlıların başlangıçta oluştukları halden, hayatlarındaki en son merhaleye kadar olan her şeyi en ince noktasıyla bilir."

2. Lafzen, "Apaçık bir kitapta."

3. Lafzen, "Allah'ın arşı." Bkz. Â'râf 7/54; Yunus 10/3; Enbiyâ 21/30; Fussilet 41/10-12.

4. Krş. Â'râf 7/56.

5. Mülk 67/2. âyette Allah'ın, hayatı ve ölümü insanları denemek için yarattığı bildirilir.

6. İkinci anlam, âyetteki "Sihrun" kelimesinin Hamza, Kisâî ve Halef kırâatlerinde "Sâhirun" şeklindeki okunuşundan kaynaklanmaktadır.

7. Ümmet kelimesi, "Bir topluluk" anlamına geldiği gibi, "Aynı dine mensup olan topluluk", "Az bir süre" veya "Bir neslin ömrü kadar bir süre" anlamlarına da gelmektedir.

8. Krş. Yûnus 10/12; Zümer 39/8, 49.

9. Krş. Kehf 18/6.

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰىهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهٖ مُفْتَرَيَاتٍ
وَّادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِينَ ﴿١٣﴾
فَاِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوٓا اَنَّمَآ اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ
لَّآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُّسْلِمُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ
الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا
يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ ۖ
وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ اَفَمَنْ
كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّهٖ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتَابُ
مُوسٰٓى اِمَامًا وَّرَحْمَةً ۚ اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهٖ ۚ وَمَنْ يَّكْفُرْ بِهٖ
مِنَ الْاَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهٗ ۚ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ اِنَّهُ
الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾
وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۚ اُولٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ
عَلٰى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَآءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلٰى رَبِّهِمْ ۚ
اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِينَ ﴿١٨﴾ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ
اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُونَ ﴿١٩﴾

13. Zaten onlar, "Kur'an'ı (Muhammed) kendisi uydurup Allah'a isnat ediyor?" demiyorlar mı? Sen onlara de ki: "Eğer iddianızda haklı iseniz, Allah'tan başka yardım alabileceğiniz varlıkları (şairlerinizi, putlarınızı) çağırın, Kur'an'ın sûrelerine benzeyen düzmece on sûre getirin de görelim."[1]

14. "Onlar size olumlu bir cevap veremezlerse (ki, veremeyecekler) bilin ki, bu Kur'an, Allah'ın bilgisi dâhilinde inmiştir. Ve yine iyi bilin ki, O'ndan başka tanrı yoktur. Hâlâ Hakk'a teslim olmayacak mısınız?"

15. (Bu inkârcılar gibi) kim yalnız dünya hayatını ve onun süslü güzelliklerini isterse, onlara bu dünyada çalışıp çabaladıklarının karşılığını tam olarak veririz, onlar hak ettiklerini yine bu dünyada eksiksiz alırlar.

16. Âhirette ise öyleleri için sadece cehennem azabı vardır. Dünyada yaptıkları iyi işlerin bile âhirette hiçbir faydası olmayacaktır. Onların yaptıkları bütün işler boş ve geçersizdir.[2]

17. Âhireti inkâr edip yalnız dünya hayatına bağlanan kimse ile Rabbinden gelen bir delile dayanan kimse bir olur mu? Ki o kimse, Allah katından gelen İncil'den,[3] ve daha önce Musa'ya rahmet ve rehber olarak verilen Tevrat'tan delil getirmiştir. Söyleyin bunlar hiç bir olur mu?[4] Böyle kesin delillere dayanan kimseler o Peygambere inanırlar. Onu inkâr eden gürûhun varacağı yer cehennemdir. Ey Peygamber! Sen, sakın bu Kur'an'dan şüphe etme (bazı düşüncelerle Kur'an'ın bir kısım âyetlerini tebliğde tereddüt etme).[5] Çünkü bu sana Rabbin tarafından indirilen hak bir kitaptır. Fakat ne yazık ki, insanların çoğu ona inanmaz.

18. (Söyler misiniz?) Uydurduğu yalanları Allah'a isnat eden iftiracılardan daha zâlim kim olabilir? O zalimler bir gün Rablerinin huzuruna getirilecekler ve orada şâhit olarak çağrılanlar (melekler, peygamberler), "İşte Rableri hakkında uydurdukları yalanları O'na isnat edenler bunlardır" diyeceklerdir. İyi bilin ki, Allah'ın lâneti böyle zalimleredir.[6]

19. Bu zâlimler insanları Allah'ın yolundan alıkoyarlar, doğru yolu yanlış yol gibi göstermeye çalışırlar; işte onlar âhirete inanmayan kâfirlerdir.

---

1. Krş. Bakara 2/23; Yunus 10/38.
2. Krş. Kehf 18/105.
3. Âyette geçen "Şâhit" kelimesini "İncil" olarak anlamayı âyetin bütünlüğü açısından daha uygun bulduk. Nitekim Ferrâ da bu görüşü nakletmektedir. İbn Hayyân da burada âyete, "İncil'den ve Tevrat'tan delil getiren" anlamının verilmesinin daha doğru olduğu kanaatindedir.
4. Âyette kastedilen kişinin Hz. Peygamberin kendisi olduğunu söyleyenler olduğu gibi, Abdullah b. Selâm gibi Müslüman olan bazı Yahudilerin kastedildiğini söyleyenler de vardır.
5. Râzî'nin de belirttiği gibi âyetin bu kısmına, yukarıdaki 12-14. âyetlerle ilgili olduğundan, onlara uygun bir anlam verilmiştir.
6. Kur'an, Allah'a yalan isnat etme konusunu çok önemsemekte, bunu yapanları zalimlikle niteleyip Allah'ın lanetiyle tehdit etmektedir. Âyet, Müslümanların kendi düşüncelerini dile getirirken bunları Allah'a isnat etmemeleri hususunda da önemli bir uyarıdır.

اُولٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْاَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءَ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ
السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا
اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾ لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ
فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ ﴿٢٢﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَاَخْبَتُٓوا اِلٰى رَبِّهِمْ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ
فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾ مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ وَالْبَصِيرِ
وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَلَقَدْ
اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ اِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢٥﴾ اَنْ لَا
تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَ اِنِّٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَلِيمٍ ﴿٢٦﴾ فَقَالَ
الْمَلَاُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهٖ مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا
وَمَا نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّاْيِ وَمَا
نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ
يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَاٰتٰىنِي رَحْمَةً مِنْ
عِنْدِهٖ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ اَنُلْزِمُكُمُوهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾

20. Böyle kimseler Allah'ın dünyada kendilerini cezalandırmasını engelleyemediler. Onları, başlarına gelen azaptan, Allah'ı bırakıp dost edindikleri, ne duyabilen ne de görebilen putları da kurtaramadı. Onlar (hem kendileri doğru yoldan saptıkları hem de başkalarını saptırdıkları için) iki kat azaba çarptırılacaklardır.[1]

21. Onlar kendilerini hüsrana uğrattılar. Tanrı diye uydurdukları putlar da ortadan kaybolup gitti (azaptan kurtulmalarına hiç faydaları olmadı).

22. Hiç şüphe yok ki, âhirette en çok hüsrana uğrayanlar da onlar olacaklardır.

23. Buna karşılık Allah'a inanıp iyi ve yararlı işler yapanlar, Rablerine yürekten boyun eğenler, işte onlar cennetliklerdir ve orada sürekli kalacaklardır.

24. Bu iki topluluğun durumu, kör ve sağır ile gören ve işitenin durumuna benzer. Kör ve sağır ile gören ve işiten hiç bir olur mu? Siz hiç düşünüp ibret almaz mısınız?

25. Andolsun ki, Biz Nûh'u kavmine peygamber olarak gönderdik. O şöyle demişti: "Ey kavmim! Ben size apaçık bir uyarıcı olarak gönderildim."[2]

26. "Allah'tan başkasını tanrı bilip ona kulluk etmeyin. Aksi takdirde ben, o zor günün azabına yakalanmanızdan korkarım."

27. Bunun üzerine kavminin küfürde direnen ileri gelenleri şu cevabı verdiler: "Biz sende, bizim gibi bir insan olmandan öte bir özellik görmüyoruz. Sana uyanlar da, içimizdeki ayak takımından, (düşüncesizce inanan) bazı ahmaklardan başkaları değil. Üstelik sizin bize karşı herhangi bir üstünlüğünüz de yok. Ve inanıyoruz ki, siz hepiniz yalancısınız."[3]

28. Nûh şöyle dedi: "Ey kavmim! Peki, ya ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorsam ve O bana katından peygamberlik[4] verdiyse, siz de bunların farkında değilseniz, haliniz ne olur, bir düşünün! Fakat biz, sizi benim peygamberliğime zorla inandıracak da değiliz."

---

1. Meal müelliflerinin büyük çoğunluğu, son cümleyi müşriklerin bir sıfatı olarak açıklamıştır. Biz bu cümleyi, "Dost edindikleri putlar"a hal-sıfat yapmayı tercih ettik. Buna göre son cümle Arapça metindeki yerine göre tercüme edilmemiştir. Pek çok müfessirin de belirttiği gibi metinde son cümle olarak geçen "Ve mâ kânû yestetî'ûne" cümlesinin "Evliyâ" kelimesi ile ilgili olmasının muhtemel olduğu ve bizce cümle yapısı böyle anlamaya daha elverişli bulunduğu için bu şekilde tercüme etmeyi uygun gördük. Bu takdim ve tehir, âyet sonlarında seci'in (ses uyumunun) gözetildiğini düşündürmektedir.
2. Â'râf 7/59-64 ve Yûnus 10/71-73. âyetlerde Hz. Nûh'a kısaca temas edilmiştir. Burada ise Nûh kıssası geniş bir şekilde anlatılmıştır. Hûd suresinde buraya kadar dinin genel ilkeleri, tevhit inancı, âhirete ve peygamberlik müessesine iman konuları, Hz. Peygamberin nübüvveti ve Kur'an'ın gerçekten ilâhî vahiy olduğu anlatılmıştır. Ardından da Nûh kıssasına detaylı olarak geçilmiştir. Kıssanın anlatılma amacı, Hz. Peygamberi ve onun ashabını teselli etmektir. Zira kıssa dikkatle okunup tahlil edildiğinde görülecektir ki, Hz. Nûh'un kavmiyle yaşadığı problemlerle Hz. Peygamberin müşriklerle yaşadıkları büyük ölçüde benzeşmektedir.
3. Tarih boyunca toplum üzerinde fiili bir üstünlük oluşturarak kendi çıkarlarını gözetmeye dayalı bir düzen kuran varlıklı ve gûya itibarlı kesim, hak, hukuk, adalet kavramlarını dile getiren herkese karşı çıkmış, onları aşağılamış, itibarsızlaştırmaya çalışmış, hatta vatanlarından çıkarmışlardır.
4. Lafzen, "Rahmet."

وَيَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًاۗ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَمَآ
اَنَا بِطَارِدِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْاۗ اِنَّهُمْ مُّلٰقُوْا رَبِّهِمْ وَلٰكِنِّيْٓ اَرٰىكُمْ
قَوْمًا تَجْهَلُوْنَ ﴿٢٩﴾ وَيَا قَوْمِ مَنْ يَّنْصُرُنِيْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُّهُمْۗ
اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿٣٠﴾ وَلَآ اَقُوْلُ لَكُمْ عِنْدِيْ خَزَاۤىِٕنُ اللّٰهِ
وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُوْلُ اِنِّيْ مَلَكٌ وَّلَآ اَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ تَزْدَرِيْٓ
اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُّؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًاۗ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْۚ اِنِّيْٓ
اِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٣١﴾ قَالُوْا يٰنُوْحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ
جِدَالَنَا فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٣٢﴾ قَالَ اِنَّمَا
يَاْتِيْكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَاۤءَ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ
نُصْحِيْٓ اِنْ اَرَدْتُّ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرِيْدُ اَنْ
يُّغْوِيَكُمْۗ هُوَ رَبُّكُمْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٣٤﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُۗ
قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهٗ فَعَلَيَّ اِجْرَامِيْ وَاَنَا بَرِيْۤءٌ مِّمَّا تُجْرِمُوْنَ ﴿٣٥﴾
وَاُوْحِيَ اِلٰى نُوْحٍ اَنَّهٗ لَنْ يُّؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ
فَلَا تَبْتَىِٕسْ بِمَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَۚ ﴿٣٦﴾ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا
وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِيْ فِى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْاۚ اِنَّهُمْ مُّغْرَقُوْنَ ﴿٣٧﴾

29. "Ey kavmim! (Siz benden, bana inanan ve değersiz gördüğünüz insanları yanımdan uzaklaştırmamı istiyorsunuz) Ben yaptığım bu işe karşılık sizden bir ücret istemiyorum (ki, böyle bir şey istemeye hakkınız olsun). Benim ücretimi sadece Allah verecektir. Ben, (sizin beğenmediğiniz, fakat) bana inanıp güvenen kimseleri yanımdan kovamam. Onlar (bir gün) Rablerine kavuşacaklardır (dediğinizi yaparsam orada benden şikâyetçi olmazlar mı?). Fakat görüyorum ki, siz çok cahilce işler yapan bir topluluksunuz."

30. "Ey kavmim! Peki, söyleyin bakalım. Eğer ben onları yanımdan kovacak olursam, Allah'ın huzurunda beni kim savunacak? Hiç düşünmüyor musunuz?"

31. "(Siz onların bana kalpleriyle iman etmediklerini söylüyorsunuz.) Ben, 'Yanımda gaybın anahtarları var' demiyorum. Ben gaybı bilemem. Melek olduğumu da söylemiyorum. (O halde ben onların bana gerçekten inanıp inanmadıklarını nereden bilebilirim ki!) Onun için ben, sizin küçümseyip 'ayak takımı' dediğiniz insanlar hakkında, 'Allah onlara hiçbir lütufta bulunmayacaktır' diyemem. Onların niyet ve düşüncelerini Allah daha iyi bilmektedir. Eğer ben, buna benzer sözler söyleyecek olursam haksızlık etmiş olurum."

32. Ona karşı çıkanlar dediler ki: "Ey Nûh! Gerçekten sen bizimle fazla tartıştın ve çok ileri gittin (artık yeter). Eğer doğru söylüyorsan, bizi kendisiyle tehdit ettiğin azabı başımıza hemen getir de görelim(!)"

33. Nûh şu cevabı verdi: "Bu azabı sizin başınıza getirecek olan sadece Allah'tır. O da dilediği takdirde. (Dilerse hemen bu dünyada cezalandırır) Ve siz bu azaba aslâ engel olamazsınız. (Dilerse âhirette cezalandırır.)"

34. "Eğer Allah sizi (azgınlık yolunu tercih ettiğiniz için) azdırmayı dilemişse, ben size öğüt versem de öğüdüm size hiçbir fayda vermeyecektir. Ama şunu iyi bilin ki, O sizin Rabbinizdir ve sonunda hesap vermek üzere O'nun huzuruna geleceksiniz."

35. Yoksa bunu, "kendisi uydurdu" mu diyorlar?"[1] Sen de ki: "Eğer bunu ben uyduruyorsam, günahımın cezasını çekecek olan benim. Fakat benim, bu suçlamalarınızla hiçbir ilgim yoktur."

36. Nûh'a vahyolundu ki: "Halkından sana şimdiye kadar inananlardan başka artık hiç kimse iman etmeyecek. O halde sen onların yaptıklarından dolayı tasalanıp üzülme."

37. "Ey Nûh! Gözetimimiz altında ve vahyimiz doğrultusunda bir gemi yap ve artık bu zâlimler hakkında Bana bir şey söyleme; Benden onların affedilmelerini isteme. Gerçek şu ki, onlar suda boğulacaklardır."

---

1. Biz âyeti, Nûh kıssasının bir parçası olduğunu düşünerek tercüme ettik. Âyetin Nûh kıssası arasına girmiş bir ara cümle olması da mümkündür. Nitekim pek çok müfessir âyeti Hz. Peygambere hitap olarak açıklamıştır. Bu açıklamaya göre Hz. Peygamber, Nûh kıssası ile ilgili âyetleri okurken müşrikler, "Bunları sen uyduruyorsun" diye itiraz etmişlerdi. Bu itiraz büyük ihtimalle kıssada anlatılan inkârcı tiplerle kendilerinin örtüşmesi sebebiyle olmuştur. Çünkü Yahudilerle temas halinde olan müşriklerin Nûh kıssasından haberdar olmaları mümkündür. Yani müşrikler, "Biz de biliyoruz bu kıssayı. Senin anlattığın gibi o kıssada bir iman-küfür mücadelesi geçmiyor, bunları sen uyduruyorsun" demek istemiş olabilirler. Fakat siyak ve sibak dikkate alındığında âyetin Hz. Nûh ile ilgili olması daha makul görünmektedir.

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهٖ سَخِرُوا مِنْهُ ؕ
قَالَ اِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُوْنَ ؕ ﴿٣٨﴾
فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ مَنْ يَّاْتِيْهِ عَذَابٌ يُّخْزِيْهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ
مُّقِيْمٌ ﴿٣٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّوْرُ ۙ قُلْنَا احْمِلْ فِيْهَا
مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ
وَمَنْ اٰمَنَ ؕ وَمَآ اٰمَنَ مَعَهٗٓ اِلَّا قَلِيْلٌ ﴿٤٠﴾ وَقَالَ ارْكَبُوْا فِيْهَا
بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٖىهَا وَمُرْسٰىهَا ؕ اِنَّ رَبِّيْ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٤١﴾ وَهِيَ
تَجْرِيْ بِهِمْ فِيْ مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادٰى نُوْحُ ِۨابْنَهٗ وَكَانَ فِيْ
مَعْزِلٍ يّٰبُنَيَّ ارْكَبْ مَّعَنَا وَلَا تَكُنْ مَّعَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٤٢﴾
قَالَ سَاٰوِيْٓ اِلٰى جَبَلٍ يَّعْصِمُنِيْ مِنَ الْمَآءِ ؕ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ
مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَّحِمَ ۚ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ
الْمُغْرَقِيْنَ ﴿٤٣﴾ وَقِيْلَ يٰٓاَرْضُ ابْلَعِيْ مَآءَكِ وَيٰسَمَآءُ اَقْلِعِيْ
وَغِيْضَ الْمَآءُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُوْدِيِّ وَقِيْلَ
بُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٤٤﴾ وَنَادٰى نُوْحٌ رَّبَّهٗ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ
ابْنِيْ مِنْ اَهْلِيْ وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحٰكِمِيْنَ ﴿٤٥﴾

38. Nûh gemiyi inşa ediyor, halkının ileri gelenleri de her uğradıklarında onunla alay ediyorlardı. Nûh ise onlara şöyle diyordu: "Siz bizimle alay edin bakalım, bugün siz bizimle nasıl alay ediyorsanız, bir gün biz de sizinle alay edeceğiz."

39. "İşte o zaman siz, bu dünyada kime rezil rüsvâ edici bir azabın geleceğini ve âhirette kime asırlarca sürecek bir ceza verileceğini göreceksiniz."

40. Nihayet Nûh gemiyi bitirmişti ki, azap ile ilgili hükmümüz[1] gelip suyun kazanda fokur fokur kaynadığı gibi yerden sular fışkırmaya başlayınca,[2] Biz de ona şöyle emrettik: "(O bölgede yaşayan) her canlıdan birer çifti, ailenden helâk olmasına hükmedilenlerin dışındakileri ve sana inananları gemiye al." Zaten Nûh'a inananların sayısı da çok azdı.

41. Nûh, "Bismillâh diyerek gemiye binin", dedi. "Bu geminin yüzmesi de durması da Allah'ın iradesiyle gerçekleşecektir.[3] Hiç şüphe yok ki, Rabbim Gafûr'dur; inananların günahlarını bağışlayıp onları bu gemide koruma altına almıştır, Rahîm'dir; inananlara karşı daima şefkatli ve merhametlidir."

42. Gemi, yolcularıyla birlikte dağ gibi dalgaların arasında yüzüyordu. Bu sırada Nûh, inanmayıp kendisinden ayrı düşen oğluna, "Yavrum, sen de bizimle birlikte gel, şu gemiye bin, ne olur kâfirlerle birlikte olma!" diye seslendi.

43. Oğlu şu cevabı verdi: "Ben, kendimi sulardan koruyacak bir dağa sığınırım." Nûh ise, "Bu gün Allah'ın acıyıp esirgediği kimseden başka kurtulan olmayacaktır" dedi. Tam bu sırada aralarına büyük bir dalga girdi ve oğlu ötekilerle birlikte boğulup gitti.

44. Bir süre sonra, "Ey yer! Çek sularını, ey gökyüzü! Dindir yağmurlarını" diye emredildi. Ve sular çekildi, ilâhî emir yerini buldu (boğulacaklar boğuldu, kurtulacaklar kurtuldu). Gemi Cûdî üzerine oturdu ve "Zâlimlerin canı cehenneme!" denildi.[4]

45. Nûh, (tufanda helâk olan oğlu hakkında) Rabbine şöyle seslendi: "Rabbim! Benim oğlum da ailemin bir ferdidir; Senin vaadin de bir gerçektir ve en adaletli hüküm veren Sensin (öyleyse oğlumu niçin kurtarmadın?)."

---

1. Lafzen, "Emrimiz."

2. Bkz. Kamer 54/11-12.

3. Müfessirler âyete genelde, "Binin şu gemiye! Gemi yüzerken de dururken de Allah'ın adını anın" şeklinde mâna vermişlerdir.

4. Nûh tufanı kutsal kitaplarda ve tarih kitaplarında yer almaktadır. Bu tufanın bütün yeryüzünü kapladığını iddia edenler olduğu gibi bölgesel olduğunu söyleyenler de vardır. Tevrat'a göre tufan bütün dünyayı ve bütün insanları kaplamıştır. Ancak Nûh ile üç oğlu ve bunların karıları kurtulabilmiştir (Yaratılış, Bab 6-8). Kur'an'da tufanın Tevrat'ta anlatıldığı gibi genel olduğunu açıkça gösteren bir âyet yoktur. Tufanı anlatan âyetlerde geçen "Yeryüzü" tabiri Arapçada ve Kur'an'da bir bölgeyi de ifade etmektedir. Meselâ Yûnus 10/78'de bu kelime ile Mısır, İsrâ 17/76'da ise Mekke kastedilmektedir. Tevrat'ta geminin Ararat Dağı'na, Kur'an'da ise Cûdî üzerine oturduğu belirtilmiştir. Cûdi Dağı, Güneydoğu Anadolu bölgesinde Türkiye Irak sınırına 15 km. uzaklıkta Dicle ırmağının kıyısında bulunan Cizre'nin 32 km. kuzeydoğusunda Şırnak il merkezine 17 km mesafededir. (Geniş bilgi için bkz. Hikmet Tanyu, "*Cudi Dağı*" DİA, VIII, 79) Cûdî, bugünkü Mezopotamya bölgesindeki bereketli toprakları da ifade eder. Bu konunun detaylarını ilgili bilim dallarınca yapılacak araştırmalara bırakmak daha doğrudur.

قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ ۚ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ ۖ
فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ ۖ اِنِّيْٓ اَعِظُكَ اَنْ تَكُوْنَ مِنَ
الْجٰهِلِيْنَ ﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّيْٓ اَعُوْذُ بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ
لِيْ بِهٖ عِلْمٌ ۗ وَاِلَّا تَغْفِرْ لِيْ وَتَرْحَمْنِيْٓ اَكُنْ مِّنَ الْخٰسِرِيْنَ
﴿٤٧﴾ قِيْلَ يٰنُوْحُ اهْبِطْ بِسَلٰمٍ مِّنَّا وَبَرَكٰتٍ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى
اُمَمٍ مِّمَّنْ مَّعَكَ ۭ وَاُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِّنَّا عَذَابٌ
اَلِيْمٌ ﴿٤٨﴾ تِلْكَ مِنْ اَنْۢبَاۗءِ الْغَيْبِ نُوْحِيْهَآ اِلَيْكَ ۚ مَا كُنْتَ
تَعْلَمُهَآ اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا ۛ فَاصْبِرْ ۭ اِنَّ الْعَاقِبَةَ
لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿٤٩﴾ وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُوْدًا ۭ قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ
مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۭ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُوْنَ ﴿٥٠﴾ يٰقَوْمِ لَآ
اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا ۭ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَي الَّذِيْ فَطَرَنِيْ ۭ
اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿٥١﴾ وَيٰقَوْمِ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوْبُوْٓا اِلَيْهِ
يُرْسِلِ السَّمَاۗءَ عَلَيْكُمْ مِّدْرَارًا وَّيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ
وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِيْنَ ﴿٥٢﴾ قَالُوْا يٰهُوْدُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَّمَا
نَحْنُ بِتَارِكِيْٓ اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿٥٣﴾

46. Allah şöyle buyurdu: "Ey Nûh! O, senin (kurtarmayı vâdettiğimiz) aile fertlerinden biri değildi.[1] Çünkü o kâfir ve isyankâr biri idi.[2] Sen aslını esasını iyi bilmediğin şeyi Benden isteme. Cahil biri gibi konuşmaktan seni men ediyorum."

47. Nûh, "Rabbim!" dedi. "Aslını esasını bilmediğim bir konuda Senden bir şey istemekten Sana sığınırım. Eğer Sen beni bağışlamaz ve bana şefkat gösterip merhamet etmezsen, hüsrana uğrarım."

48. Bunun üzerine, "Ey Nûh!" denildi. "Katımızdan lütfettiğimiz esenlikle gemide sana ve seninle beraber olanlara, senin soyundan gelecek inanan nesillere hayırlar, bereketler olsun. Bununla birlikte senin soyundan inanmayan topluluklar da olacak. Biz onları bu dünya nimetlerinden bir süre yararlandıracağız, sonra da onlar Bizim acı azabımıza çarptırılacaklardır."

49. Ey Peygamber! Nûh'la ilgili anlattığımız bu kıssa, gayba dair haberlerdendir. Bunu Biz sana vahyedip bildiriyoruz. Oysa sen ve halkın bu kıssayı daha önce (bu şekilde) bilmiyordunuz. Sen de (Nûh gibi) zorluklara sabret, göğüs ger. Bil ki, mutlu son, Allah'a yürekten inanıp O'na karşı gelmekten sakınan ve sabreden kimseler içindir.

50. Biz Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u peygamber olarak gönderdik. O, "Ey Kavmim!" dedi. "Allah'ı gereği gibi tanıyıp yalnız O'na ibadet edin, sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Siz, bu halinizle, Allah'a iftira etmekten başka bir şey yapmıyorsunuz."

51. "Ey Kavmim! Ben yaptığım işe karşılık sizden bir ücret de istemiyorum. Benim ücretimi, beni yaratan Allah verecektir. (Benim dünyalık bir ücret peşinde olmadığımı, sadece sizin dünya ve âhirette mutlu olmanız için çabaladığımı) hiç düşünmüyor musunuz?!"

52. "Ey kavmim! Haydi artık, Rabbinize iman edip bağışlanma dileyin. Bundan sonra da yalnız O'na yönelin ki, size gökten bol bol yağmur yağdırsın, gücünüze güç katsın. Siz O'ndan yüz çeviren günahkâr kimseler olmayın."

53. Dediler ki: "Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin ki! Biz sırf senin sözüne güvenerek tanrılarımızı bırakmayız ve biz sana aslâ inanacak da değiliz."

---

1. Burada kastedilen, soy değil inanç bağıdır. Âyette vahyin temel bir esası dile getirilmektedir. Bu esas şudur: Kurtuluşa ermenin yolu peygambere ve onun getirdiği vahye inanmak ve uymaktır. Aksine davranan ise azaba çarptırılacaktır. Firavun'un karısı bu esasa uyduğu için kurtulmuş, Hz. Nûh ve Hz. Lût'un hanımları ise bu esasa aykırı davrandıkları için helak olmuşlardır (Tahrim 66/10-11). Bu esasın dışında soy bağının, dünyevî güç ve itibar gibi değerlerin bu hususta bir etkisi söz konusu değildir. Nitekim Hz. Nûh'un oğluna peygamber çocuğu olmasının bir faydası olmamıştır. Diğer taraftan Hz. Nûh'un inançsız oğluyla ilgili yaşadığı durum gibi insan farklı imtihanlarla karşılaşabilmektedir. Böyle durumlarda yapılacak şey sabretmek, dua etmek ve kırıp dökmeden o sınavdan başarıyla çıkmanın yollarını aramaktır.

2. Buradaki zamir Hz. Nûh'un duasına götürülerek, "Senin bu isteğin hiç de uygun bir istek değil" şeklinde bir tercüme de mümkündür. Nitekim Râzî başta olmak üzere bazı müfessirler âyeti böyle anlamanın mümkün olduğunu nakletmişlerdir.

اِنْ نَّقُوْلُ اِلَّا اعْتَرٰىكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوْٓءٍ ۭ قَالَ اِنِّىْٓ اُشْهِدُ اللّٰهَ
وَاشْهَدُوْٓا اَنِّىْ بَرِيْۗءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ۙ﴿٥٤﴾ مِنْ دُوْنِهٖ فَكِيْدُوْنِىْ
جَمِيْعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُوْنِ ﴿٥٥﴾ اِنِّىْ تَوَكَّلْتُ عَلَي اللّٰهِ رَبِّىْ وَرَبِّكُمْ ۭ مَا مِنْ
دَاۗبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌۢ بِنَاصِيَتِهَا ۭ اِنَّ رَبِّىْ عَلٰي صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٥٦﴾ فَاِنْ
تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖٓ اِلَيْكُمْ ۭ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّىْ قَوْمًا
غَيْرَكُمْ ۡ وَلَا تَضُرُّوْنَهٗ شَيْـــًٔا ۭ اِنَّ رَبِّىْ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ حَفِيْظٌ ﴿٥٧﴾ وَلَمَّا
جَاۗءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُوْدًا وَّالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا ۚ وَنَجَّيْنٰهُمْ
مِّنْ عَذَابٍ غَلِيْظٍ ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ عَادٌ ۤ جَحَدُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا
رُسُلَهٗ وَاتَّبَعُوْٓا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيْدٍ ﴿٥٩﴾ وَاُتْبِعُوْا فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا
لَعْنَةً وَّيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ اَلَآ اِنَّ عَادًا كَفَرُوْا رَبَّهُمْ ۭ اَلَا بُعْدًا لِّعَادٍ قَوْمِ
هُوْدٍ ﴿٦٠﴾ وَاِلٰى ثَمُوْدَ اَخَاهُمْ صٰلِحًا ۘ قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا
لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۭ هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ
فِيْهَا فَاسْتَغْفِرُوْهُ ثُمَّ تُوْبُوْٓا اِلَيْهِ ۭ اِنَّ رَبِّىْ قَرِيْبٌ مُّجِيْبٌ ﴿٦١﴾ قَالُوْا
يٰصٰلِحُ قَدْ كُنْتَ فِيْنَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَآ ۤ اَتَنْهٰىنَآ اَنْ نَّعْبُدَ
مَا يَعْبُدُ اٰبَاۗؤُنَا ۭ وَاِنَّنَا لَفِيْ شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُوْنَآ اِلَيْهِ مُرِيْبٍ ﴿٦٢﴾

54-55. "Bizim sana, 'Seni tanrılarımızdan bazısı çarpmış' demekten başka bir sözümüz yok." Hûd da şöyle dedi: "Allah benim şâhidimdir. Siz de şâhit olun ki, ben sizin Allah'ı bırakıp O'na ortak koştuğunuz putlardan uzağım. Haydi, bana karşı hepiniz istediğiniz tuzağı kurun; bana hiç fırsat da tanımayın."

56. "Ben, benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a güvendim, O'na dayandım. Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, Allah'ın kanunları ve yönetimi altında olmasın.[1] Hiç şüphe yok ki, Rabbimin gösterdiği yol, doğru yoldur."

57. "Eğer Allah'ın gösterdiği yoldan yüz çevirirseniz bilin ki, ben size ulaştırmakla görevlendirildiğim vahyi tebliğ ederek görevimi yerine getirdim. Evet, inanmaz yüz çevirirseniz Rabbim sizin yerinize başka bir kavim getirir. Siz (inanmamakla) O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Hiç şüphesiz benim Rabbim, her şeyi koruyup gözetendir; bana bir kötülük yapmanıza karşı beni korur."

58. Nihayet Âd kavmini helâk etme emrimiz gelince, Hûd'u ve onunla birlikte iman edenleri rahmet ve şefkatimizle kurtardık. Evet, Biz onları pek ağır ve şiddetli bir azaptan[2] kurtardık.

59. İşte Âd kavmi, Rablerinin âyetlerini inkâr etti ve peygamberlerine karşı geldi. Onlar inatçı zorbaların emirlerine uydular.

60. Bu sebeple onlar dünyada lânete uğradıkları gibi âhirette de lânete uğrayacaklardır. Âd kavmi, Rablerini inkârda gerçekten çok direndi. Hûd'un kavmi Âd'ın canı cehenneme!

61. Biz Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i peygamber olarak gönderdik.[3] O, "Ey Kavmim!" dedi. "Allah'ı gereği gibi tanıyın, yalnız O'na ibadet edin, sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Sizi topraktan yaratan ve yeryüzünde size güzel bir ömür sürme, orayı imar etme imkânı veren O'dur. O halde (putlara tapmayı bırakıp) Rabbinize iman edin ve O'ndan bağışlanma dileyin. Bundan sonra da yalnız O'na yönelin. Hiç şüphe yok ki, Rabbim Karîb'dir; size şah damarınızdan daha yakındır, Mücîb'dir; bağışlanma dileklerinizi kabul eder."[4]

62. Kavmi, "Ey Sâlih!" dedi. "Bundan önce sen aramızda kendisine ümit bağlanan biriydin. Şimdi sana ne oldu da bizlerin, atalarımızın tapındıkları putlara tapınmamızı yasaklıyorsun? Şimdi biz, çağırdığın (yeni) din konusunda, bizi kaygılara sevk eden bir şüphe içindeyiz."[5]

---

1. Lafzen, "Yeryüzündeki hiçbir canlı yoktur ki, Allah onu perçeminden yakalamasın."
2. Bu ağır azabın âhiret azabı olduğunu söyleyenler de vardır. Ancak pek çok müfessirin de ifade ettiği gibi, metinde zikredilen ikinci "Kurtardık" sözü, bir sonucu, yani Âd kavmini helâk eden yakıcı rüzgâr azabını ifade etmektedir.
3. Krş. Â'râf 7/73-74; Hicr 15/80-84; Şuarâ 26/141-158.
4. Krş. Bakara 2/186; Kaf 50/16.
5. Hz. Salih kavmi arasında şahsiyeti, zekâ ve bilgisi ile itibar sahibi bir kimseydi. Hz. Peygamber de peygamberliğini ilan etmeden önce müşrikler arasında itibarlı biriydi. Fakat her iki peygamber de vahyin gerçeklerini anlatınca hepsi karşı durdular. Kıssalarda bildirilenler Hz. Peygamber ve onun mücadelesiyle birebir örtüşmektedir.

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّىْ وَاٰتٰىنِىْ مِنْهُ
رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُنِىْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ عَصَيْتُهٗ فَمَا تَزِيْدُوْنَنِىْ
غَيْرَ تَخْسِيْرٍ ﴿٦٣﴾ وَيَا قَوْمِ هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوْهَا
تَاْكُلْ فِىْٓ اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوْهَا بِسُوْٓءٍ فَيَاْخُذَكُمْ
عَذَابٌ قَرِيْبٌ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوْهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوْا فِىْ دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ
اَيَّامٍ ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوْبٍ ﴿٦٥﴾ فَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا
صٰلِحًا وَّالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ
اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِىُّ الْعَزِيْزُ ﴿٦٦﴾ وَاَخَذَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ
فَاَصْبَحُوْا فِىْ دِيَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴿٦٧﴾ كَاَنْ لَّمْ يَغْنَوْا فِيْهَا اَلَآ
اِنَّ ثَمُوْدَا كَفَرُوْا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِّثَمُوْدَ ﴿٦٨﴾ وَلَقَدْ جَآءَتْ
رُسُلُنَآ اِبْرٰهِيْمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوْا سَلٰمًا قَالَ سَلٰمٌ فَمَا
لَبِثَ اَنْ جَآءَ بِعِجْلٍ حَنِيْذٍ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا رَآٰ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ
اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيْفَةً قَالُوْا لَا تَخَفْ اِنَّآ
اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمِ لُوْطٍ ﴿٧٠﴾ وَامْرَاَتُهٗ قَآئِمَةٌ فَضَحِكَتْ
فَبَشَّرْنٰهَا بِاِسْحٰقَ وَمِنْ وَّرَآءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوْبَ ﴿٧١﴾

63. Sâlih şöyle dedi: "Ey kavmim! Peki, ya ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorsam ve O bana katından peygamberlik[1] verdiyse, hâliniz ne olur bir düşünün! Tebliğ görevimi yapmayarak Allah'a karşı gelirsem O'nun azabından kurtulmam için bana kim yardım edebilir? Sizin arzularınıza uymak bana zarardan başka bir şey getirmez."

64. "Ey Kavmim! (Siz benim hak peygamber olduğumdan şüphe ediyorsanız) işte Allah'ın şu devesi size bir delildir.[2] Bu deveyi bırakın, Allah'ın arazisinde yayılsın, ona bir kötülük yapmayın. Aksi takdirde beklenmedik bir azap sizi yakalayıverir.

65. Fakat onlar Sâlih'i dinlemeyip dişi deveyi hunharca öldürdüler.[3] Bunun üzerine Sâlih kavmine şöyle dedi: "Yurdunuzda üç gün daha yiyip-için bakalım. Sözünü ettiğim azap, Allah'ın bir vaadidir ve yalan olması da aslâ mümkün değildir."

66. Nihayet onları cezalandıracak emrimiz gelince, Sâlih'i ve onunla birlikte iman edenleri Biz, rahmet ve şefkatimizle o azap gününün zilletinden kurtardık. Şüphesiz ki, Rabbin bütün bunları yapmaya muktedirdir, O'na kimse karşı çıkamaz.

67. Ve o zalimleri bir çığlık, korkunç bir ses yakalayıverdi.[4] O anda, diz üstü çökmüş bir halde yurtlarında helâk oldular.

68. Sanki daha önce oralarda hiç yaşamamış gibi silinip gittiler. Bilin ki, Semûd kavmi Rablerini inkârda direnmişti. Canı cehenneme Semûd kavminin!

69. (Bir de Lût kavminin ibretli hikâyesi vardır.) Andolsun ki, (Lût kavmini helâk etmekle görevli) elçi meleklerimiz (ilerlemiş yaşına rağmen bilge bir çocuğu olacağına dair)[5] bir müjde ile (önce) İbrahim'e uğradılar ve selâm verdiler. İbrahim de onların selâmını aldı ve biraz sonra onlara kızarmış bir buzağı eti ikram etti.[6]

70. Onların, ikram edilen ete ellerini uzatmadıklarını görünce, onlardan işkillendi ve içine bir korku düştü. Onlar, "Korkma!" dediler. "Biz aslında Lût kavmine gönderildik."

71. Biz, İbrahim'in orada ayakta duran yaşlı karısına, (elçilerimiz vasıtasıyla) İshak adlı bir çocuğu, üstelik bir de ondan torunu Yakub'un olacağını[7] müjdeleyince güldü ve bir çığlık attı.[8]

---

1. Lafzen, "Rahmet."
2. Krş. Â'râf 7/73 ve ilgili not; Kamer 54/27.
3. Lafzen, "Önce ayaklarını, ardından da boynunu kestiler."
4. Semud kavmini helak eden musibet, Â'râf 7/78. âyette "Şiddetli sarsıntı", burada ise "Korkunç bir ses" olarak belirtilmektedir. Şiddetli sarsıntının şiddetli bir uğultuyla geldiği düşünülürse bu musibetin güçlü bir deprem olduğu anlaşılmaktadır.
5. Bkz. Zâriyât 51/28.
6. İmam Matüridî, bu âyeti açıklarken misafir ağırlama adabı ile ilgili hoş bir tespitte bulunmuştur: "Gelen misafirleri, nereden gelip nereye gittikleri gibi şahsi sorularla meşgul etmemeli, ikram etmekle meşgul olunmalıdır. Hz. İbrahim böyle yapmıştır."
7. O dönemde yaşlıların çocuğu olsa bile kötürüm oluyor ya da yaşamıyordu. Hz. İbrahim'in karısı Sâre'nin şaşkınlığı karşısında melekler, çocuğu olmaktan öte o çocuğun, çocuğu olabilecek derecede sağlıklı olacağını müjdelemişlerdir.
8. Bkz. Zâriyât 51/29.

قَالَتْ يٰوَيْلَتٰى ءَاَلِدُ وَاَنَا۠ عَجُوزٌ وَّهٰذَا بَعْلِي شَيْخًا ۭ اِنَّ هٰذَا
لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوْٓا اَتَعْجَبِيْنَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ ۭ رَحْمَتُ اللّٰهِ
وَبَرَكٰتُهٗ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِ ۭ اِنَّهٗ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ ﴿٧٣﴾ فَلَمَّا ذَهَبَ
عَنْ اِبْرٰهِيْمَ الرَّوْعُ وَجَاۗءَتْهُ الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا فِيْ قَوْمِ لُوْطٍ ۭ ﴿٧٤﴾
اِنَّ اِبْرٰهِيْمَ لَحَلِيْمٌ اَوَّاهٌ مُّنِيْبٌ ﴿٧٥﴾ يٰٓاِبْرٰهِيْمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا ۚ اِنَّهٗ
قَدْ جَاۗءَ اَمْرُ رَبِّكَ ۚ وَاِنَّهُمْ اٰتِيْهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُوْدٍ ﴿٧٦﴾ وَلَمَّا
جَاۗءَتْ رُسُلُنَا لُوْطًا سِيْۗءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَّقَالَ هٰذَا
يَوْمٌ عَصِيْبٌ ﴿٧٧﴾ وَجَاۗءَهٗ قَوْمُهٗ يُهْرَعُوْنَ اِلَيْهِ ۭ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوْا
يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ ۭ قَالَ يٰقَوْمِ هٰٓؤُلَاۗءِ بَنَاتِيْ هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ ۣ
فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُوْنِ فِيْ ضَيْفِيْ ۭ اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَّشِيْدٌ ﴿٧٨﴾
قَالُوْا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِيْ بَنٰتِكَ مِنْ حَقٍّ ۚ وَاِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيْدُ
﴿٧٩﴾ قَالَ لَوْ اَنَّ لِيْ بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰوِيْٓ اِلٰى رُكْنٍ شَدِيْدٍ ﴿٨٠﴾ قَالُوْا
يٰلُوْطُ اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَّصِلُوْٓا اِلَيْكَ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ
مِّنَ الَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ اِلَّا امْرَاَتَكَ ۭ اِنَّهٗ مُصِيْبُهَا
مَآ اَصَابَهُمْ ۭ اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ ۭ اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيْبٍ ﴿٨١﴾

72. Ve şaşkınlık içinde, "Aman Allah'ım! Ben bu koca karı halimle çocuk mu doğuracağım? Üstelik kocam da iyice ihtiyarlamışken! Bu söylediğiniz gerçekten çok şaşılacak bir şey" dedi.

73. Melekler dediler ki: "Allah'ın takdiri karşısında niye şaşırıyorsun ki? Ey ev halkı! Allah'ın rahmet ve bereketi size böyle tecelli etmiştir. Şüphe yok ki Allah Hamîd'dir; size, yaşlıyken bile çocuğunuzun olabilmesi gibi hamd edeceğiniz nimetler lütfeder, Mecîd'dir; uludur, kullarına akla gelmeyecek, şaşılacak ihsanlarda bulunur."

74. İbrahim, korkusu geçip meleklerin müjdesini de alınca, Lût kavmi(nin helâk edilmemesi) hakkında Bizimle mücadele edercesine yalvarıp yakarmaya başladı.

75. Çünkü İbrahim, halîm; kötülük edenlere ceza vermede aceleci davranmayan, insanların işlediği günahlara çok üzülen ve kendisini Allah'a adamış biriydi.

76. Melekler dediler ki: "Ey İbrahim! Lût kavmine acımaktan vazgeç. Çünkü artık Rabbinin helâk hükmü gelmiştir. Ve onlara gelecek azaba aslâ engel olunamaz."

77. Elçi meleklerimiz Lût'a geldiklerinde o, kavmi(nin ahlâksızlığı ve onlara cinsel tacizde bulunabilecekleri) sebebiyle çok zor bir duruma düştü, göğsü daraldı ve "(Aman Allah'ım!) bugün çok çetin bir gün olacak" dedi.

78. Daha önceden kötülük (livata) yapmaya alışmış olan Lût'un kavmi koşarak geldi. Lût onlara şöyle seslendi: "Ey kavmim! (Sakın misafirlerime dokunmayın) kadınlar neyinize yetmiyor?![1] Sizin için en temiz; en helâl olanı, (karşı cinsiniz olan) kızlar/kadınlarla evlenmektir. Allah'tan korkun, beni misafirlerimin yanında rezil etmeyin. (Allah aşkına söyleyin!) İçinizde hiç aklı başında adam yok mu?!"

79. Onlar, "Sen de biliyorsun ki, bizim kadınlarda gözümüz yok,[2] sen bizim ne istediğimizi aslında çok iyi biliyorsun" dediler.

80. Lût, "Keşke size karşı koyacak bir gücüm, ya da (sizden korunabileceğim) sağlam bir kaleye sığınabilme imkânım olsaydı" dedi.

81. Misafir melekler şöyle dediler: "Ey Lût, biz Rabbinin elçileriyiz. (Korkma!) Onlar sana aslâ zarar veremeyeceklerdir. Sen geceleyin aile fertlerinle birlikte çık git ve içinizden hiç kimse arkasına bakmasın; geri kalmasın. Ama karın hâriç.[3] Çünkü sapık kavminin başına gelecek olan azap, onun da başına gelecektir. (Acele et) çünkü azabın zamanı sabah vaktidir; zaten sabah da çok yakın, öyle değil mi?"

---

1. Lafzen, "İşte kızlarım." Tevrat'taki anlatımdan yola çıkarak (Tekvin 19/8) Hz. Lût'un "Kızlarım" ifadesinden maksadın kendi kızları olduğunu söyleyenler varsa da, burada kastedilen kavmin bütün kadınlarıdır. Burada bir beliğ teşbih vardır. "Kavmimin bütün hanımları benim kızlarım gibidir" demektir. Bir peygamber ümmetinin manevî babası sayıldığı için Hz. Lût böyle bir ifade kullanmıştır. Çünkü peygamberler toplumun bütün fertlerinin huzur ve mutluluğunu isteme konusunda baba şefkatine sahiptir.
2. Lafzen, "Bizim senin kızlarında bir hakkımız yok."
3. Âyetteki "İlle'mraeteke" (Karın hariç) ifadesi iki şekilde anlaşılmaktadır: 1- "Aile fertlerini al, çık git, karını yanına alma." Bu anlam, Âsım ve diğerlerinin okuyuşuna göredir. 2- "Giderken içinizden kimse ardına bakmasın; geri kalmasın, karın hariç (o bakarsa baksın)." Bu anlam da İbn Kesir ve Ebû Amr'ın âyeti "İlle'mraetüke" şeklinde okuyuşuna göredir.

فَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا
حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ ﴿٨٢﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا
هِيَ مِنَ الظّٰلِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾ وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا
قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ وَلَا
تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ اِنِّي اَرٰىكُمْ بِخَيْرٍ وَاِنِّي
اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ ﴿٨٤﴾ وَيٰقَوْمِ اَوْفُوا
الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ
اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾ بَقِيَّتُ اللّٰهِ
خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ
﴿٨٦﴾ قَالُوا يٰشُعَيْبُ اَصَلٰوتُكَ تَاْمُرُكَ اَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ
اٰبَآؤُنَآ اَوْ اَنْ نَفْعَلَ فِي اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُا اِنَّكَ لَاَنْتَ
الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾ قَالَ يٰقَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ
مِنْ رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا وَمَآ اُرِيدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ
اِلٰى مَآ اَنْهٰىكُمْ عَنْهُ اِنْ اُرِيدُ اِلَّا الْاِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ
وَمَا تَوْفِيقِي اِلَّا بِاللّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِيبُ ﴿٨٨﴾

82. Nihayet azap hükmümüz gelince, onların yaşadıkları ülkenin altını üstüne getirdik ve üzerlerine yığın yığın, pişmiş sert taşlar yağdırdık.[1]

83. Ki, bu taşların hangi azgını helâk edeceği, Rabbinin takdiriyle belirlenmişti.[2] (Ey Mekke halkı! Bilin ki,) böyle taşların (sizin gibi) zalimlerin de başına yağması hiç uzak bir ihtimal değildir.

84. Biz Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı peygamber olarak gönderdik.[3] O, "Ey kavmim!" dedi. "Allah'ı gereği gibi tanıyıp yalnız O'na ibadet edin. Sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Ölçü ve tartıda sakın hile yapmayın. (Buna ihtiyacınız yok. Çünkü) görüyorum ki, hepiniz refah ve bolluk içindesiniz. Fakat (haksız kazanç peşinde koşarsanız) sizi çepeçevre kuşatıp kökünüzü kazıyacak bir günün azabına uğramanızdan endişe ederim."

85. "Ey kavmim! İşte bunun için ölçüyü ve tartıyı tam ve adaletli olarak yapın. (Alış veriş yaptığınız) insanların mallarını eksik ölçüp tartmayın. Bu türlü haksızlıklar yaparak yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayın."

86. "Şayet küfürde direnmeyi bırakıp iman ederseniz, Allah'ın helâl kıldığı kâr[4] sizin için daha hayırlıdır. Ben sizi gözetleyip duracak değilim (sadece bir tebliğciyim, bu duyarlılığı kendiniz göstermelisiniz)."

87. Dediler ki: "Ey Şuayb! Senin şu dinin[5] mi, atalarımızın taptığı putları terk etmemizi ve (kendi bildiğimiz gibi ölçüp tartarak) malımızda mülkümüzde istediğimiz gibi tasarrufta bulunmamamızı emrediyor? Meğer sen ne kadar akıllı, ne kadar da ticaretten anlayan bir adammışsın(!)"[6]

88. Şuayb şöyle dedi: "Ey kavmim! Peki, ya ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorsam ve O bana katından peygamberlik[7] verdiyse, haliniz ne olur bir düşünün! Ben size (ölçü ve tartıda hile yapmayın derken) bu yasakladığım şeyleri kendime layık görüyor veya bir menfaat elde etme amacı güdüyor değilim. Ben elimden geldiğince sizi ıslah etmek (temiz bir toplum meydana getirmek) istiyorum. Bunu başarabilmem ise ancak Allah'ın yardımıyla mümkündür ve ben yalnız O'na güveniyor ve yalnız O'na yöneliyorum."

1. Krş. Hıcr 15/51-74; Zâriyât 51/33.
2. Lafzen, "Rabbinin katında işaretlenmiş."
3. Medyen ismi ve yeri konusunda bkz. A'râf 7/85. âyetle ilgili not.
4. Lafzen, "Bıraktığı." Abdullah ibn Abbas bu kelimeyi "Helal kazanç" olarak açıklamıştır. Hasan el-Basri'nin âyetteki, "bıraktığı" diye çevirdiğimiz "Bakıyye" kelimesini "Takiyye" şeklinde okuduğu rivayet edilmiştir. Buna göre mâna, "Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranmanız sizin için daha hayırlıdır" şeklinde olur.
5. Lafzen, "Namazın." Mâverdî, buradaki "Salat/namaz" ifadesini, "Okuma", "İbadet" ve "Din" olarak üç şekilde açıklamıştır. Biz din anlamı vermeyi tercih ettik.
6. İbn Âşûr'un açıklamasına göre bu âyetteki, "Halîm" ifadesi "Akıllı", "Reşîd" ifadesi ise "Mal kazanma konusunda becerikli" anlamında kullanılmıştır. Her iki ifade de Hz. Şuayb ile alay maksadıyla söylenmiştir.
7. Lafzen, "Güzel bir rızık."

وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِيٓ اَنْ يُّصِيبَكُمْ مِّثْلُ مَآ اَصَابَ
قَوْمَ نُوحٍ اَوْ قَوْمَ هُودٍ اَوْ قَوْمَ صَالِحٍ ۚ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِّنْكُمْ
بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾ وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ ۚ اِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ
وَدُودٌ ﴿٩٠﴾ قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِّمَّا تَقُولُ
وَاِنَّا لَنَرٰيكَ فِينَا ضَعِيفًا ۖ وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ ۖ وَمَآ
اَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ اَرَهْطِيٓ اَعَزُّ عَلَيْكُمْ
مِّنَ اللّٰهِ ۖ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَآءَكُمْ ظِهْرِيًّا ۖ اِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ
مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾ وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّي عَامِلٌ ۖ
سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۙ مَنْ يَّأْتِيهِ عَذَابٌ يُّخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ ۖ
وَارْتَقِبُٓوا اِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا
شُعَيْبًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَاَخَذَتِ الَّذِينَ
ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جٰثِمِينَ ۙ ﴿٩٤﴾ كَاَنْ لَّمْ
يَغْنَوْا فِيهَا ۗ اَلَا بُعْدًا لِّمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾ وَلَقَدْ
اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ۙ ﴿٩٦﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ
وَمَلَا۟ئِهِ فَاتَّبَعُٓوا اَمْرَ فِرْعَوْنَ ۚ وَمَآ اَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ﴿٩٧﴾

89. "Ey kavmim! Bana olan düşmanlığınız sizi, sakın Nuh kavminin, Hûd kavminin, Sâlih'in kavminin başlarına gelen belâ gibi bir musibete uğratmasın. Lût kavminin başına nelerin geldiğini ise çok iyi biliyorsunuz. Onlar (yurtları ve helâk oluş zamanları bakımından) size hiç de uzak değil."

90. "O halde Rabbinize iman edip bağışlanma dileyin. Bundan sonra da yalnız O'na yönelin. Çünkü benim Rabbim Rahîm'dir; iman edip bağışlanma dileyenlere karşı şefkat ve rahmeti boldur, Vedûd'dur; Kendisine yönelip itaat edenlere sevgisi sonsuzdur.

91. Onlar dediler ki: "Ey Şuayb! Biz senin söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz. (bize boşuna konuşuyorsun). Ve senin, bizim aramızda ne kadar güçsüz biri olduğunu biliyoruz. Eğer senin beş on kişilik (hatırlı) yakınların olmamış olsaydı, andolsun ki, biz seni taşa tutar öldürürdük.[1] (Hem biliyorsun ki,) senin bize hiçbir üstünlüğün de yok."

92. Şuayb şöyle cevap verdi: "Ey kavmim! Benim söz konusu yakınlarım sizin katınızda Allah'tan daha mı yücedir ki, onlara itibar ediyorsunuz da Allah'ın emirlerine itibar etmiyorsunuz?[2] Hiç şüphe yok ki, Rabbim sizin yapıp ettiklerinizin hepsini sınırsız ilmiyle tam olarak bilmektedir."

93. "Ey kavmim! Bana karşı elinizden geleni yapın, ben (doğru bildiğim yolda) çalışıp çabalamaya devam edeceğim. Kim yalan söylüyormuş, azap kimlerin başına gelecekmiş, yakında göreceksiniz. Gözleyip bekleyin, ben de sizinle birlikte gözleyip bekliyorum."[3]

94. Nihayet cezalandırma hükmümüz gelince, Şuayb'ı ve onunla birlikte inananları rahmet ve şefkatimizle kurtardık. O zalimleri ise bir çığlık, korkunç bir ses yakalayıverdi. O anda diz üstü çökmüş bir halde yurtlarında helâk oldular.

95. Sanki daha önce oralarda hiç yaşamamış gibi silinip gittiler. Evet, Semûd kavmi gibi Medyen kavminin de canı cehenneme!

96-97. Biz Musa'yı da bir kısım mucizelerimizle ve özellikle (asânın yılana dönüşmesi gibi) güçlü bir mucize ile destekleyerek Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine (Allah'ın emirlerini bildirmek üzere) gönderdik. Fakat Firavun'un kavminin ileri gelen adamları (Allah'ın emirlerine değil) Firavun'un emrine uymayı, onun yolundan gitmeyi tercih ettiler. Oysa Firavun'un emrine uymak hiç de doğru ve akıllıca bir iş değildi.

---

1. Yani şükret ki bizim katımızda itibarlı olan yakınların var. Onlar sana tabi olmak yerine bizim dinimizde kalmayı tercih ettiler (Zemahşerî). Bu ifadeler, Hz. Peygambere karşı çıkan müşriklerin zihin ve düşünce yapısıyla neredeyse birebir örtüşmektedir.
2. Lafzen, "O'nu arkanıza atıp unuttunuz." Mâtüridî şu yorumu yapmıştır: "Bu durumda Allah, sanki insanın sırtının arkasına atılmış bir nesne gibidir. Bu temsili bir ifadedir. Yani Allah'ın emrini ve sizin davet edildiğiniz dini sırtınızın arkasına attığınız bir nesne haline getirdiniz, size indirdiği kitabını arkanıza attınız, onu umursamadınız, ona bakıp düşünmüyorsunuz."
3. Krş. Hûd 11/54-56. âyetler ve ilgili not.

يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَ ؕ وَبِئْسَ الْوِرْدُ
الْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾ وَاُتْبِعُوا فِي هٰذِهٖ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ بِئْسَ
الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْقُرٰى نَقُصُّهٗ عَلَيْكَ
مِنْهَا قَآئِمٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾ وَمَا ظَلَمْنٰهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُوٓا
اَنْفُسَهُمْ فَمَآ اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ ؕ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ
﴿١٠١﴾ وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَآ اَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌ ؕ اِنَّ
اَخْذَهٗٓ اَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ
الْاٰخِرَةِ ؕ ذٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ ۙ لَهُ النَّاسُ وَذٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾
وَمَا نُؤَخِّرُهٗٓ اِلَّا لِاَجَلٍ مَعْدُودٍ ؕ ﴿١٠٤﴾ يَوْمَ يَاْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ
اِلَّا بِاِذْنِهٖ ۚ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي
النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ۙ ﴿١٠٦﴾ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ
السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ؕ اِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ
﴿١٠٧﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ
السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ؕ عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾

98. O Firavun, kıyamet günü kavminin önüne düşecek ve dünyada kendine uyanları cehenneme sürükleyecektir. Ne kötü bir yerdir sürüklenecekleri o yer!

99. Lânet, bu dünyada onların peşini bırakmadı, kıyamet günü de öyle olacak. Kendilerine düşen pay ne kötü bir paydır!

100. Ey Peygamber! İşte sana bu anlattıklarımız, geçmişte (halkları) helâk olmuş şehirlerin bazı hikâyeleridir. O şehirlerin bir kısım kalıntıları hâlâ duruyor. Bir kısmı ise biçilmiş ekin tarlası gibi dümdüz olmuştur.

101. Yok olup giden bu insanlara (aslında) Biz zulmetmedik; onlar kendilerine zulmetmişlerdir. Rabbinin helâk hükmü gelince, Allah'ı bırakıp da tapındıkları tanrıların kendilerine hiçbir yararı olmamış, aksine bu tanrılar onların hüsranlarını daha da artırmıştır.

102. Ey Peygamber! Senin Rabbin, halkı zâlim olan şehirleri cezalandırdığı zaman işte böyle yok ediverir. O'nun cezası elbette çok acı ve şiddetlidir.

103. Hiç şüphesiz bütün bu anlattıklarımızda ibretler vardır. Fakat bunu anlayacak olanlar, âhiret azabından korkanlardır. O gün bütün insanlar Allah'ın huzurunda toplanacaklar ve işte o gün, her şeyin apaçık ortaya döküldüğü bir gün olacaktır; o günü herkes görecek, herkes yaşayacaktır.

104. (Sanmayın ki, o gün gelmeyecek.) Bizim o günü geciktirmemiz, sadece onun tayin edilmiş belli bir süresi olduğu içindir.

105. (Verilen süre dolup) o gün gelince, kimse konuşamayacaktır. Konuşacak olanlar, (doğruyu söylemeleri için) kendilerine izin verilmiş olanlardır.[1] Ve (dünyada yaptıkları yüzünden) insanların bir kısmı bedbaht, bir kısmı ise bahtiyar olacaktır.

106. Bedbaht olanlar cehennemdedirler, orada güçlükle nefes alıp verirler, inleyip dururlar.

107. Onlar, Rabbin başka bir hüküm takdir etmediği ve yer ve gökler durduğu sürece,[2] asırlar boyu orada kalacaklardır. Hiç şüphesiz senin Rabbin dilediğini yapma gücüne sahiptir.

108. Bahtiyar olanlar ise cennettedirler. Onlar da Rabbin başka bir hüküm takdir etmediği[3] ve yer ve gökler durduğu sürece orada sürekli kalacaklar ve bitmez tükenmez bir lütfa nâil olacaklardır.

---

1. Bkz. Nebe' 78/38.
2. Arapçada, "Yer ve gökler durduğu sürece" deyimi, uzun bir süreyi ifade eden bir mecazdır.
3. Menâr müellifine göre, cennet ve cehennemde sürekli kalıcı olmanın böyle bir istisnâ ile bozulabilmesi ancak Allah'ın dilemesi ile mümkün olur, yani bunu Allah'tan başka kimse değiştiremez. Dolayısıyla mâna şöyle olur; "Cennet ve cehennemin ebedî oluşu, Allah'ın dilemesi, takdiri gereğidir." Mehâsinu't-Te'vîl'deki izaha göre, buradaki dilemeye dair istisna bir Kur'an üslûbudur. Yani cennet ve cehennemin sürekli oluşu, kendi kendine oluşmuş bir kural değil, Allah'ın dilemesi ve takdiri gereğidir. Allah değiştirmeyi dilerse elbette o değişikliği de yapar. İbn Âşûr bu âyetteki istisnayı yorumlarken, dilemeye bağlanan istisnanın, o dilemenin mutlak gerçekleşmesi için zorunlu ve bağlayıcı bir istisna olmadığını ifade etmiştir.

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هَٰٓؤُلَآءِ ۚ مَا يَعْبُدُونَ اِلَّا كَمَا يَعْبُدُ
اٰبَآؤُهُمْ مِنْ قَبْلُ ۚ وَاِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ ۚ
١٠٩ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ ۚ وَلَوْلَا
كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَاِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ
مُرِيبٍ ١١٠ وَاِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْ ۚ اِنَّهُ بِمَا
يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ١١١ فَاسْتَقِمْ كَمَٓا اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ
وَلَا تَطْغَوْا ۚ اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ١١٢ وَلَا تَرْكَنُٓوا اِلَى
الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ ۙ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
مِنْ اَوْلِيَآءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ١١٣ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ
وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِ ۚ اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّـَٔاتِ ۚ ذٰلِكَ ذِكْرٰى
لِلذَّاكِرِينَ ۚ ١١٤ وَاصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ
١١٥ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ اُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ
عَنِ الْفَسَادِ فِي الْاَرْضِ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ اَنْجَيْنَا مِنْهُمْ ۚ
وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَٓا اُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ١١٦
وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ١١٧

109. Ey Peygamber! Bu müşriklerin tapındıkları putların onları kötü bir âkıbete sürükleyeceğinden şüphen olmasın. Çünkü onlar, tıpkı daha önce (bu yüzden helâk olup giden) atalarının yaptığı gibi putlara tapmaktadırlar. Hiç şüphen olmasın ki, Biz onların paylarına düşen cezayı eksiksiz vereceğiz.

110. Andolsun ki, Biz Musa'ya da kitap vermiştik. Fakat (senin kavmin gibi) onlar da bu kitap hakkında birtakım görüş ayrılıklarına düşmüşlerdi. Eğer Rabbinin (günahkârların cezasının belli bir süre ertelenmesi konusunda) önceden verilmiş bir sözü olmasaydı, aralarında hemen hükmedilir, onlar da yok olup giderlerdi. Gerçekten Yahudiler Musa'ya verilen kitap hakkında büyük bir şüphe içindeydiler. (Senin kavmin de Kur'an hakkında aynı şekilde şüphe içindedir, o halde üzülme!)[1]

111. Şüphen olmasın ki, senin Rabbin, insanların her birine yapıp ettiklerinin karşılığını tam olarak verecektir. Çünkü Allah onların gizli açık yaptıklarının hepsinden haberdardır.

112. Ey Peygamber! Sen ve seninle birlikte inanıp Allah'a yönelenler, emrolunduğunuz gibi dosdoğru olun. Sakın taşkınlık edip doğruluktan ayrılmayın. Çünkü Allah sizin yapıp ettiklerinizi görmektedir.

113. Sakın müşriklere yakınlık göstermeyin. Yoksa cehennemin ateşi sizi de yakar. O zaman Allah'tan başka hiçbir dostunuz olmaz, ayrıca size hiçbir yerden yardım da gelmez.

114. Ey Peygamber! Günün başlangıcında ve sonunda ve gecenin gündüze yakın ilk saatlerinde namaz kıl.[2] Hiç şüphe yok ki iyilikler kötülükleri götürür. İşte bütün bunlar birer öğüttür. Fakat bunu, öğütlere kulak verenler anlar.

115. Sen (dini tebliğ ederken karşılaştığın) sıkıntılara sabredip göğüs ger. Şüphesiz Allah dosdoğru olan, zalimlere yakınlık göstermeyen, namaz kılan ve sabredenlerin mükâfatını zâyi etmez.

116. Keşke sizden önce yok ettiğimiz nesillerden, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayı engelleyen akıllı ve şuurlu kimseler bulunsaydı! Gerçi Bizim kurtardığımız kimselerden bazıları böyle idi, fakat sayıları çok azdı. Şirkte direnenler, kendilerine verilen refah ve zenginliğin cazibesine kapıldılar ve böylece günaha dalıp gittiler (Bu sebeple Biz de onları yok ettik).

117. Yoksa senin Rabbin, halkı iyi olan ve iyilik peşinde koşan şehirleri sırf zulüm olsun diye yok etmez.[3]

---

1. Minhü" zamirini, müfessirlerin çoğunluğu Kur'ân'a götürmüşlerdir. Bu sebeple âyete, "Müşrikler Kur'an hakkında şüphe içindedirler" anlamını vermektedirler. Oysa âyetin kurgusu ve konu ile ilgili diğer âyetler, meselâ Fussilet 41/45; Şûra 42/14. âyetler dikkate alındığında burada kastedilen kitabın Kur'an değil, Tevrat olduğu anlaşılmaktadır. Parantez içinde de ifade ettiğimiz gibi, bu hususun zikredilmesi, aynı konumda olan Hz. Peygamberi teselli etme amacına yöneliktir.

2. Günün iki ucunda kılınması emredilen namazların sabah, öğle ve ikindi, gecenin bir kısmında kılınacak namazın da akşam ve yatsı namazları olduğu söylenmiştir.

3. Lafzen, "Zalimlere." "Zulüm" kelimesini halktan bazılarıyla ilişkilendirenler vardır. Buna göre anlam şöyle olur: "Yoksa senin Rabbin, halkı arasında iyi ve toplumu düzeltmeye çalışan insanlar var iken, içlerinden bazılarının zulmü yüzünden şehirleri yok etmez."

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ اُمَّةً وَاحِدَةً وَّلَا يَزَالُوْنَ مُخْتَلِفِيْنَ ۙ
١١٨ اِلَّا مَنْ رَّحِمَ رَبُّكَ ؕ وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْ ؕ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَاَمْلَـَٔنَّ
جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ١١٩ وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيْكَ
مِنْ اَنْۢبَآءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَ ۚ وَجَآءَكَ فِىْ هٰذِهِ الْحَقُّ
وَمَوْعِظَةٌ وَّذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ١٢٠ وَقُلْ لِّلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ اعْمَلُوْا
عَلٰى مَكَانَتِكُمْ ۚ اِنَّا عٰمِلُوْنَ ۚ ١٢١ وَانْتَظِرُوْا ۚ اِنَّا مُنْتَظِرُوْنَ ١٢٢
وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهٗ
فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ ؕ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ١٢٣

سُورَةُ يُوسُفَ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ مِائَةٌ وَاحْدٰى عَشْرَةَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
الٓرٰ ۚ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ۙ ١ اِنَّاۤ اَنْزَلْنٰهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ
تَعْقِلُوْنَ ٢ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَاۤ اَوْحَيْنَاۤ اِلَيْكَ هٰذَا
الْقُرْاٰنَ ۖ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الْغٰفِلِيْنَ ٣ اِذْ قَالَ يُوْسُفُ لِاَبِيْهِ يٰۤاَبَتِ
اِنِّىْ رَاَيْتُ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ لِىْ سٰجِدِيْنَ ٤

118. Ey Peygamber! (Sen kavminin hepsinin sana inanmasını bekliyor ve çoğunun karşı çıkmasına üzülüyorsun) Bil ki, Rabbin dileseydi bütün insanları aynı inanca sahip tek bir ümmet yapardı.[1] (Fakat Rabbin böyle dilemediği için) insanlar farklı inanışları benimsemeye devam etmektedirler.

119. Ancak (iradelerini kullanıp Kendisine yönelmelerinden dolayı) Rabbinin esirgeyip koruduğu kimseler böyle ayrılıklara düşmezler. Sonuç itibariyle, Allah insanları farklı inanış ve görüşlere sahip olacak nitelikte yaratmayı takdir etmiştir.[2] Böylece Rabbinin, "Andolsun ki, Ben cehennemi cinler ve insanlarla dolduracağım" sözü yerini bulmuş olacaktır.

120. Ey Peygamber! Peygamberler hakkında anlattığımız bu bilgiler, (peygamberlik görevinin sıkıntılarını anlaman açısından) sana mânen destek olacak hususlardır. Sana bu sûrede, hak ve hakikatlerle dolu bilgiler gelmiştir. Ayrıca müminler için de öğütler ve hatırlatmalar vardır.

121. Ve sen inanmayanlara de ki: "Bana karşı elinizden geleni yapın. Biz de (dinin tebliği konusunda Peygamber ve müminler olarak) elimizden geleni yapacağız."

122. "Siz, işin sonunu bekleyin, biz de bekliyoruz."

123. Göklerde ve yerde gayba dair ne varsa hepsi Allah'a aittir. Sonunda her iş O'na dönecektir. Öyleyse Ey Peygamber! Allah'ı gerektiği gibi tanı ve sadece O'na kulluk et, yalnız O'na güven, O'na dayan. Bil ki, Rabbin yapıp ettiklerinizin hiçbirinden habersiz değildir.

12
YÛSUF SÛRESİ

Mekke'de hicrete yakın günlerde nâzil olmuştur. 111 âyettir. Diğer peygamberlerin kıssalarına değişik sûrelerde değinildiği halde, Hz. Yûsuf'un kıssası sadece bu sûrede bir bütünlük içerisinde anlatılır. Bu kıssa, bazı farklılıklarla Tevrat'ta da (Yaratılış, 37-50. baplar) yer almıştır.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Elif Lâm Râ[3] Bunlar, her şeyi apaçık bildiren Kur'an'ın âyetleridir.

2. Biz bu Kitabı, düşünüp anlamanız için Arapça bir Kur'an olarak indirdik.

3. Biz sana bu Kur'an'ı vahyederek geçmiş milletlerin kıssalarını en güzel üslûpla[4] anlatıyoruz. Gerçek şu ki, sen daha önce bunları bilmiyordun.

4. Bir zamanlar Yusuf babasına şöyle demişti: "Babacığım! Ben rüyamda on bir yıldızı, güneşi ve ayı gördüm; gördüm ki, onlar önümde saygıyla eğiliyorlardı."

1. Krş. Mâide 5/48; Nahl 16/9, 93; Şûrâ 42/8.
2. Âyetteki "Ve li zâlike halakahüm" cümlesini, "Allah'ın esirgeyip koruduğu kimseler"e götürenler de vardır. Buna göre anlam şöyle olur: "…İşte Allah insanları rahmet ve şefkatine ersinler diye yaratmıştır."
3. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.
4. Lafzen, "Kıssaların en güzeli." Biz Keşşaf'ın ve Râzi'nin yorumlarını tercih ettik. İbn Âşûr, âyetin devamını esas alarak, "Sana vahyettiklerimiz arasındaki en güzel kıssa" şeklinde yorumlamıştır.

قَالَ يٰبُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلٰٓى اِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ
كَيْدًاۜ اِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ ۝٥ وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ
رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ
وَعَلٰٓى اٰلِ يَعْقُوبَ كَمَٓا اَتَمَّهَا عَلٰٓى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهِيمَ
وَاِسْحٰقَۜ اِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌۜ ۝٦ لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ
وَاِخْوَتِهٖٓ اٰيَاتٌ لِلسَّٓائِلِينَ ۝٧ اِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَاَخُوهُ اَحَبُّ
اِلٰٓى اَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌۜ اِنَّ اَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍۚ ۝٨
اُقْتُلُوا يُوسُفَ اَوِ اطْرَحُوهُ اَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اَبِيكُمْ
وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهٖ قَوْمًا صَالِحِينَ ۝٩ قَالَ قَآئِلٌ مِنْهُمْ لَا
تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَاَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ
السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ۝١٠ قَالُوا يٰٓاَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا
عَلٰى يُوسُفَ وَاِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ ۝١١ اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ
وَيَلْعَبْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ۝١٢ قَالَ اِنِّي لَيَحْزُنُنِيٓ اَنْ تَذْهَبُوا
بِهٖ وَاَخَافُ اَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَاَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ۝١٣ قَالُوا
لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّٓا اِذًا لَخَاسِرُونَ ۝١٤

5. Babası dedi ki: "Canım oğlum! Bu rüyanı kardeşlerine sakın anlatayım deme! Olur ki, kıskançlık edip sana bir tuzak kurmak isterler. Çünkü (kıskançlık duygularını fısıldayan) şeytan, insanın apaçık bir düşmanıdır."

6. "Anlıyorum ki, Rabbin seni seçip peygamber yapacak, sana rüyaları yorumlamayı; olayları değerlendirmeyi öğretecektir. Daha önce ataların İbrahim ve İshak'a peygamberlik verdiği[1] gibi, sana ve Yakub'un soyuna da peygamberlik verecektir. Hiç şüphe yok ki, Rabbin Alîm'dir; kardeşlerinin sana neler yapacaklarını bilmektedir, Hakîm'dir; her şeyi yerli yerince ve hikmetine uygun olarak gerçekleştirir."

7. Andolsun ki, Yusuf ve kardeşlerinin kıssasında nice ibretler vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, gerçeğin peşinde koşan kimselerdir.

8. Yusuf'un üvey kardeşleri bir gün aralarında şöyle konuşmuşlardı: "Yusuf ve kardeşi (Bünyamin) babamızın yanında bizden daha kıymetli.[2] Oysa biz daha kalabalığız (her işi biz yapıyoruz). Belli ki, babamız yanlış yapıyor, bize haksızlık ediyor."[3]

9. İçlerinden biri dedi ki: "Yusuf'u öldürün ya da uzak bir yere atıp bırakın; böylece babanızın sevgisi size yönelsin. Ondan sonra da mutlu-mesut yaşayıp gidersiniz."

10. Diğer biri de şöyle dedi: "Bence, Yusuf'u öldürmeyin, eğer mutlaka bir şey yapacaksanız (susuz ve derin) bir kuyuya atıverin; onu bir kervan alıp götürsün."

11. (Böyle yapmaya karar verdiler ve babalarına gelerek) dediler ki: "Baba! Yusuf konusunda bize niçin güvenmiyorsun? Oysa biz, onun iyiliğini istiyor ve onu gönülden seviyoruz."

12. Yarın onu bizimle gönder; yiyip içsin, oynayıp eğlensin/hayvanları otlatsın,[4] biz onu gözümüz gibi koruruz(!)"

13. Babaları şöyle dedi: "Sizin onu götürmeniz beni çok üzer. Hiç farkında olmadığınız bir anda, onu kurt kapıverir diye korkuyorum."

14. Dediler ki: "Biz bu kadar kalabalık olduğumuz halde eğer onu kurt kaparsa, yazıklar olsun bize!"

---

1. Lafzen, "Nimetini tamamladığı."
2. Yakup peygamberin on iki oğlu vardı. Bünyamin ile Yusuf ana baba bir kardeş idiler. Diğerlerinin anneleri ayrı idi.
3. Lafzen, "Apaçık bir dalâlet içinde." Böyle bir lafzî mana bir peygamber için kullanılmaz. Dolayısıyla bu ifade ile ilgili müfessirler, hata etmek, gafil olmak, Yusuf'a olan sevgisinin esiri olmak gibi farklı yorumlar yapmışlardır. Konu aile içinde kardeşler arası kıskançlık çerçevesinde değerlendirilirse çocuklarının babaları Hz. Yakub'a böyle bir ithamda bulunmuş olmaları mümkündür. Hz. Yakup, Hz. Yusuf›un gördüğü rüya sebebiyle peygamber olacağını anladığı için ona diğerlerinden daha fazla ihtimam göstermiş olabilir. Bu da diğer çocuklar arasında kıskançlığa ve babaları hakkında farklı düşünmelerine yol açmıştır. Diğer taraftan peygamberler de bir insandır ve çocuklarından bazıları için gösterdikleri ilgi ve sevgileri farklı olabilir. Râzî'nin naklettiğine göre Hz. Yusuf ve kardeşi Bünyamin'in anneleri onlar küçükken öldüğü için Hz. Yakup onlara daha fazla hassasiyet gösteriyordu.
4. Nâfi ve Ebû Cafer "Yerta'" (Yiyip içip eğlensin) fiilini "Yerte'ı" (Hayvanları otlatsın) şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu okuyuşa göre verilmiştir. Ayrıca bu ve peşinden gelen "yel'ab" fiili cemi mütekellim (birinci şahıs çoğul) kalıbında "nerta' ve nel'ab" şeklinde de okunmuştur. Buna göre anlam, "yeriz, içeriz, oynarız" şeklinde olur.

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهٖ وَاَجْمَعُوْٓا اَنْ يَّجْعَلُوْهُ فِيْ غَيٰبَتِ الْجُبِّ ۚ
وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ
﴿١٥﴾ وَجَآءُوْٓ اَبَاهُمْ عِشَآءً يَّبْكُوْنَ ﴿١٦﴾ قَالُوْا يٰٓاَبَانَآ اِنَّا ذَهَبْنَا
نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوْسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ ۚ وَمَآ
اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صٰدِقِيْنَ ﴿١٧﴾ وَجَآءُوْ عَلٰى قَمِيْصِهٖ
بِدَمٍ كَذِبٍ ۚ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا ۚ فَصَبْرٌ
جَمِيْلٌ ۚ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُوْنَ ﴿١٨﴾ وَجَآءَتْ
سَيَّارَةٌ فَاَرْسَلُوْا وَارِدَهُمْ فَاَدْلٰى دَلْوَهٗ ۚ قَالَ يٰبُشْرٰى هٰذَا
غُلٰمٌ ۚ وَاَسَرُّوْهُ بِضَاعَةً ۚ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِمَا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٩﴾ وَشَرَوْهُ
بِثَمَنٍۢ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُوْدَةٍ ۚ وَكَانُوْا فِيْهِ مِنَ الزّٰهِدِيْنَ ۚ ﴿٢٠﴾
وَقَالَ الَّذِي اشْتَرٰىهُ مِنْ مِّصْرَ لِامْرَاَتِهٖٓ اَكْرِمِيْ مَثْوٰىهُ
عَسٰٓى اَنْ يَّنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا ۚ وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوْسُفَ
فِي الْاَرْضِ ۖ وَلِنُعَلِّمَهٗ مِنْ تَاْوِيْلِ الْاَحَادِيْثِ ۚ وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓى
اَمْرِهٖ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا بَلَغَ
اَشُدَّهٗٓ اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا ۚ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٢٢﴾

15. Kardeşleri Yusuf'u alıp götürdüler. Onu bir kuyuya atmaya karar verdiklerinde Biz Yusuf'un kalbine, "Şimdi farkında değiller ama gün gelecek; sen onların bu yaptıklarını bir bir yüzlerine söyleyeceksin"[1] diye ilham etmiştik.[2]

16. Yusuf'un kardeşleri, akşam olunca ağlayarak babalarına geldiler.

17. Dediler ki: "Babacığım! Biz aramızda yarış yapmak için biraz uzaklaşmış, Yusuf'u da eşyalarımızın başında bırakmıştık. O sırada bir kurt onu kapıp yemiş. (Şimdi ne desek boş) Biz doğru söylesek bile sen bize inanmayacaksın."

18. Ve Yusuf'un, üzerine sahte bir kan sürdükleri gömleğini çıkarıp gösterdiler.[3] Babaları, "Hayır, hayır! (Anlaşılıyor ki) kıskançlık duygularınız[4] size çok kötü bir iş yaptırmış, artık bana düşen güzelce sabretmektir. Sizin bu uydurma ve yakıştırmalarınıza karşı yardımı sadece Allah'tan bekleyeceğim" dedi.

19. Kuyunun bulunduğu yere bir kervan geldi, sucularını kuyuya gönderdiler.[5] Sucu kovasını kuyuya saldı (bir de ne görsün, bir çocuk!) "Müjde! Müjde! Kuyuda bir çocuk var" diye bağırdı. (Bunun üzerine orada bulunan kardeşleri) köle olarak satmak amacıyla Yusuf'un kendi kardeşleri olduğunu gizlediler. Oysa Allah onların bütün yapıp ettiklerini çok iyi biliyordu.

20. Onlar Yusuf'u yok pahasına[6] sattılar. Zaten Yusuf konusunda ticarî bir kâr amaçları da yoktu.

21. (Yusuf'u satın alan kervancı onu Mısır'a götürüp sattı.) Mısır'da Yusuf'u satın alan adam[7] karısına, "Bu çocuğa iyi bak, belki bize bir yararı olur yahut onu evlât ediniriz." dedi. İşte böylece Biz (Azizin kalbinde Yusuf'a karşı bir sevgi oluşturmak suretiyle) Yusuf'u Mısır ülkesine yerleştirdik ve aynı zamanda ona rüyaları yorumlamayı öğrettik. Allah takdir ettiği şeyi gerçekleştirmeye muktedirdir. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmez.

22. Yusuf olgunluk çağına gelince, ona doğruyu yanlışı ayırt edecek derin bir muhakeme, insanları yönetme yeteneği,[8] (insanları tanımayı ve olayları değerlendirmeyi sağlayacak bir) ilim verdik. İşte Biz, başına gelen sıkıntılara güzelce sabredenleri böyle ödüllendiririz.

---

1. Bu durum sûrenin 89-90. âyetlerinde anlatılmaktadır.
2. Lafzen, "Vahyetmiştik." Bu ifade "İlham" anlamında da kullanılmıştır. Nitekim Mâide 111. âyette Havarilere, Nahl 16/68'de arıya, Kasas 28/7'de Hz. Musa'nın annesine vahyedildiğinden bahsedilmektedir ki, bunlar ilham anlamındadır.
3. Sürüden bir keçiyi kesip kanını gömleğine sürerek (Kitâb-ı Mukaddes, Yaratılış, 37/31).
4. Lafzen, "Nefsiniz."
5. Hz. Yusuf'un atıldığı kuyunun ticaret kervanlarının geçtiği yol üzerinde ve ayrıca bu kuyudaki suyun, Yusuf'un boyunu aşmayacak seviyede olduğu anlaşılmaktadır.
6. Lafzen, "Birkaç dirheme."
7. Mısır'da Yusuf'u satın alan adamın, o devirdeki Firavun'un Maliye ve güvenlik bakanı olduğu, adının da Kitab-ı Mukaddes'e göre Potifar olduğu kaydedilir. Kur'an bu kişiden "Aziz" diye söz eder ki bu, o şahsın ismi değil, görev unvanı olsa gerektir.
8. Lafzen, "Hüküm verdik."

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهٖ وَغَلَّقَتِ الْاَبْوَابَ
وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ؕ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهٗ رَبِّيْٓ اَحْسَنَ مَثْوَايَ ؕ اِنَّهٗ
لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ ۚ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَآ اَنْ
رَّاٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖ ؕ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوْٓءَ وَالْفَحْشَآءَ ؕ
اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِيْنَ ﴿٢٤﴾ وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ
قَمِيْصَهٗ مِنْ دُبُرٍ وَّاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ ؕ قَالَتْ مَا
جَزَآءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوْٓءًا اِلَّآ اَنْ يُّسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ
اَلِيْمٌ ﴿٢٥﴾ قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِيْ عَنْ نَّفْسِيْ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ
اَهْلِهَا ۚ اِنْ كَانَ قَمِيْصُهٗ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ
الْكٰذِبِيْنَ ﴿٢٦﴾ وَاِنْ كَانَ قَمِيْصُهٗ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ
وَهُوَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٢٧﴾ فَلَمَّا رَاٰ قَمِيْصَهٗ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ
اِنَّهٗ مِنْ كَيْدِكُنَّ ؕ اِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيْمٌ ﴿٢٨﴾ يُوْسُفُ اَعْرِضْ
عَنْ هٰذَا ۚ وَاسْتَغْفِرِيْ لِذَنْۢبِكِ ۚ اِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخٰطِـِٕيْنَ ۚ
﴿٢٩﴾ وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِيْنَةِ امْرَاَتُ الْعَزِيْزِ تُرَاوِدُ فَتٰىهَا
عَنْ نَّفْسِهٖ ۚ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ؕ اِنَّا لَنَرٰىهَا فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٣٠﴾

23. Derken, barındığı evin hanımı Yusuf'a karşı şiddetli bir arzu duyup onu koynuna almak istedi ve kapıları sımsıkı kapatıp, "Haydi gelsene!/Bak senin için hazırlandım"[1] dedi. Yusuf, "Böyle bir şey yapmaktan Allah'a sığınırım. Unutma ki, senin kocan benim efendim,[2] velinimetimdir, onun çok iyiliğini gördüm (ona hıyanet edemem). Çünkü kendisine duyulan güvene hıyanet edenler[3] aslâ iflâh olmazlar" dedi.

24. Gerçek şu ki, kadın Yusuf'a, Yusuf da kadına niyetlenmişti. Eğer Rabbinin delil ve işaretini görmeseydi,[4] iş olup bitmişti. Biz onu efendisine ihanetten ve zinadan korumak için böyle yaptık. Çünkü o bizim ihlâslı; seçilmiş ve samimi kullarımızdan biriydi.

25. (Yusuf kadından kurtulmak; kadın da onu yakalamak için) ikisi birden kapıya doğru koştular. Kadın Yusuf'a yetişti ve gömleğini arkasından boylu boyunca yırttı. Kapıda, kadının kocasını karşılarında buldular. Kadın kocasına, "Ailene göz koyan birine verilecek ceza, zindana atılmaktan veya şiddetli bir işkenceye tâbi tutulmaktan başka bir şey olmamalı" dedi.

26. Yusuf, "Beni baştan çıkarmak isteyen asıl odur" diyerek kendisini savundu. Kadının ailesinden birisi, bilirkişilik yaptı ve dedi ki: "Eğer Yusuf'un gömleği ön taraftan yırtılmışsa kadın doğru, Yusuf yalan söylemektedir."

27. "Şayet Yusuf'un gömleği arkadan yırtılmışsa kadın yalan, Yusuf doğru söylemektedir."

28. Bilirkişi Yusuf'un gömleğinin arka taraftan yırtıldığını görünce (kadına dönüp) şöyle dedi: "Bu, siz kadınların kurduğu tuzaklardan biridir. Siz kadınların tuzağı ne yamandır!"

29. "Yusuf! Sen bundan kimseye söz etme! Kadın! Sen de dilini tut! (İşlediğin ihanet) suçundan dolayı kocandan af dile, çünkü yanlış yapan sensin."[5]

30. (Daha sonra olay şehirde duyuldu ve) şehirdeki kadınlardan bazıları, "Azizin karısı kölesini koynuna almak istemiş, ona sırılsıklam âşık olmuş! Bu kadın besbelli iyice azmış!" diye dedikodu ettiler.

---

1. "Heyte" kelimesini, Nâfi', İbn Zekvân ve Ebû Cafer "Hîte", Hişam "Hi'te", İbn Kesîr "Heytü" şeklinde okumuşlardır. Anlam farklılığı bundan kaynaklanmaktadır. Kadının, amacını veciz ve nazik bir şekilde ifade ettiği anlaşılmaktadır.

2. "İnnehu Rabbî" ifadesindeki "Hû" zamirini Allah'a bağlayanlar da vardır." O takdirde anlam şöyle olur: "O Allah benim kendisine en güzel şekilde sığınacağım Rabbimdir."

3. Lafzen, "Zâlimler."

4. Hz. Yusuf'un gördüğü burhan/delil konusunda farklı görüşler vardır. Mücâhid, İkrime ve Katâde'ye göre Hz. Yusuf'ta Züleyha'ya meyletme duygusu oluştuğunda babası Hz. Yakub'un sureti karşısında canlanmış, bunun üzerine şehevi duygularından bir anda arınmıştır. Söz konusu burhanın, hayâ duygusu, Cebrail'in uyarısı olduğunu söyleyenler de olmuştur. Mâverdî'nin naklettiğine göre İbn İshak bu burhanı, Züleyha'nın kocası olan Hz. Yusuf'un efendisinin kapıda ayak seslerini duyması şeklinde yorumlamıştır. Allah, peygamberlerini ve "Muhsin" ve "Muhlis/samimi ve ihlaslı" olarak nitelediği kullarını razı olmayacağı hallerden korur ve O'nun koruma konusunda pek çok yöntemi vardır.

5. Genel kanaat, bu sözlerin Züleyha'nın kocası tarafından söylendiği yönündedir. Bu durumda âyetin "İşlediğin ihanet suçundan dolayı kocandan af dile" kısmı, "Girdiğin günahtan dolayı tevbe et" şeklinde anlaşılması gerekir.

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ اَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ وَاَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَـًٔا
وَّاٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّيْنًا وَّقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ۚ فَلَمَّا
رَاَيْنَهٗٓ اَكْبَرْنَهٗ وَقَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا هٰذَا
بَشَرًا ۗ اِنْ هٰذَآ اِلَّا مَلَكٌ كَرِيْمٌ ﴿٣١﴾ قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِيْ لُمْتُنَّنِيْ
فِيْهِ ۗ وَلَقَدْ رَاوَدْتُّهٗ عَنْ نَّفْسِهٖ فَاسْتَعْصَمَ ۗ وَلَئِنْ لَّمْ يَفْعَلْ مَآ اٰمُرُهٗ
لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُوْنًا مِّنَ الصّٰغِرِيْنَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ
اِلَيَّ مِمَّا يَدْعُوْنَنِيْٓ اِلَيْهِ ۚ وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنِّيْ كَيْدَهُنَّ اَصْبُ اِلَيْهِنَّ
وَاَكُنْ مِّنَ الْجٰهِلِيْنَ ﴿٣٣﴾ فَاسْتَجَابَ لَهٗ رَبُّهٗ فَصَرَفَ عَنْهُ
كَيْدَهُنَّ ۗ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا رَاَوُا
الْاٰيٰتِ لَيَسْجُنُنَّهٗ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿٣٥﴾ وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيٰنِ ۗ
قَالَ اَحَدُهُمَآ اِنِّيْٓ اَرٰىنِيْٓ اَعْصِرُ خَمْرًا ۚ وَقَالَ الْاٰخَرُ اِنِّيْٓ اَرٰىنِيْٓ
اَحْمِلُ فَوْقَ رَاْسِيْ خُبْزًا تَّاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ ۗ نَبِّئْنَا بِتَاْوِيْلِهٖ ۚ
اِنَّا نَرٰىكَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٣٦﴾ قَالَ لَا يَاْتِيْكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقٰنِهٖٓ اِلَّا
نَبَّاْتُكُمَا بِتَاْوِيْلِهٖ قَبْلَ اَنْ يَّاْتِيَكُمَا ۗ ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِيْ رَبِّيْ ۗ اِنِّيْ
تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿٣٧﴾

31. Kadın, hakkındaki bu söylentileri duyunca onları evine davet etti ve onlar için zengin bir sofra hazırladı. Her birinin eline bıçak verdi. O sırada Yusuf'a, "Kadınların huzuruna çık" diye emretti. Kadınlar Yusuf'u görünce, onun güzelliğine hayran kaldılar, aynı arzuyu onlar da duydular;[1] şaşkınlıkla ellerini kestiler[2] ve "Aman Allah'ım! Bu bir insan olamaz, olsa olsa kerim/yüce bir melektir"[3] dediler.

32. Azizin karısı, "İşte siz" dedi, "Beni bu delikanlı yüzünden kınayıp durdunuz. Evet, ben onu koynuma almak istedim, fakat o namusluluk taslayarak bunu reddetti. Ama yeminle söylüyorum ki, benim isteğimi yerine getirmezse mutlaka zindana atılacak ve orada sürünüp duracaktır!"

33. (Konuk kadınlar Yusuf'un güzelliğini görünce Azizin karısına hak verdiler ve Yusuf'u ikna etmeye çalıştılar, bunun üzerine) Yusuf, "Rabbim!" diye yalvardı: "Zindana atılmak, bu kadınların bana yaptıkları tekliften çok daha iyidir. Eğer sen beni bunların tuzaklarından korumazsan, belki de onlara meyleder ve kendine hâkim olamayan câhil biri olur çıkarım."

34. Ve Rabbi, Yusuf'un duasını kabul edip onu kadınların tuzaklarından korudu. Çünkü O Semî'dir; kullarının gönülden yaptıkları duaları işitir, Alîm'dir; kimin ne niyette olduğunu çok iyi bilir.

35. Bütün delillerin Yusuf'un lehine olduğunu gördükleri halde, (dedikoduları önlemek için) onu bir süreliğine zindana attılar.[4]

36. Yusuf'la birlikte zindana iki genç daha atılmıştı. Bu gençlerden biri Yusuf'a, "Ben rüyamda kendimi şaraplık üzüm sıkarken gördüm." Öteki de, "Ben de bir düş gördüm: Başımda ekmek taşıyordum, kuşlar da bu ekmekten yiyorlardı. Bize rüyalarımızın yorumunu yapar mısın? Çünkü biz öyle görüyoruz ki, sen rüyaları güzel tabir eden birisin" dediler.

37. Yusuf cevaben dedi ki: "Size verilecek günlük yemeğiniz önünüze gelmeden rüyanızı yorumlayacağım. Bilin ki, bunlar bana Rabbimin öğrettiği hususlardandır. (Fakat önce şu sözlerime kulak verin:) Ben, Allah'a inanmayan ve âhiret gününü inkâr eden toplumun dinini terk ettim."[5]

---

1. "Ekberne" kelimesi, kadınların ay hali görmesi anlamına da gelir. Bu, şiddetli cinsel arzuyu ifade eden bir mecazdır.
2. Râzî "Ellerini kestiler" ifadesinin, kadınların dehşete kapılarak hayrete düşmelerinden kinaye olduğunu söylemiştir.
3. Melekler "Kerîm" sıfatıyla birlikte zikredilir. Yani bir nevî onların sıfat-ı lâzimesi, yani ayrılmaz bir niteliğidir. Nitekim çoğulu da "Melâike-i Kirâm"dır.
4. Hz. Yusuf ile Azizin karısı Züleyha arasında geçen bu olay hem Azizin itibarı hem de Züleyha'nın onuru yönünden ağır bir durumdu. Azizin itibarının korunması için olayın örtbas edilmesi ve Hz. Yusuf'un insanlardan uzak tutulması gerekiyordu. Ayrıca Züleyha da isteklerine boyun eğmeyen Hz. Yusuf'un cezalandırılmasını istiyordu. Bu sebeple suçsuz olduğu ortaya çıkmasına rağmen onu haksız yere hapse attılar.
5. Buradaki "Terk ettim" ifadesi gerçek bir terk ediş değildir. Çünkü Hz. Yusuf, o toplumun dinini hiç benimsememiştir. Bununla birlikte bir konuşma üslûbu ve karşısındakini ikna etme yöntemi olarak, onların yanlış inançlarını terk etmelerini sağlamak için, "Bakın ben inkârcıların yolunu terk ettiğim için Allah bana böyle lütuflar verdi, siz de terk etmelisiniz" anlamında böyle bir ifade kullanmıştır.

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَآءِىٓ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ ۚ مَا كَانَ
لَنَآ اَنْ نُّشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ ۚ ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا
وَعَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾
يَا صَاحِبَىِ السِّجْنِ ءَاَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ
الْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهٖٓ اِلَّآ اَسْمَآءً سَمَّيْتُمُوهَآ
اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَّا اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ۚ اِنِ الْحُكْمُ
اِلَّا لِلّٰهِ ۚ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّآ اِيَّاهُ ۚ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾ يَا صَاحِبَىِ السِّجْنِ اَمَّآ
اَحَدُكُمَا فَيَسْقِى رَبَّهٗ خَمْرًا ۖ وَاَمَّا الْاٰخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَاْكُلُ
الطَّيْرُ مِنْ رَّاْسِهٖ ۚ قُضِىَ الْاَمْرُ الَّذِى فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ۚ ﴿٤١﴾
وَقَالَ لِلَّذِى ظَنَّ اَنَّهٗ نَاجٍ مِّنْهُمَا اذْكُرْنِى عِنْدَ رَبِّكَ ۖ
فَاَنْسٰىهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهٖ فَلَبِثَ فِى السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ۗ
﴿٤٢﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ اِنِّٓى اَرٰى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَّاْكُلُهُنَّ
سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْۢبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍ ۖ
يَآ اَيُّهَا الْمَلَاُ اَفْتُونِى فِى رُءْيَاىَ اِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾

38. "Ve ben atalarım olan İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmak bize aslâ yaraşmaz. Bu tevhit inancı, Allah'ın bize ve insanlara bir lütfudur. Fakat insanların çoğu bunu anlayıp şükretmez."

39. "Zindan arkadaşlarım! (Söyleyin,) çeşit çeşit tanrılara inanmak mı yoksa bir olan ve her şeye gücü yeten Allah'a inanmak mı daha iyidir?"

40. "Allah'ı bırakıp tapındığınız putlar, sizin ve atalarınızın uydurduğu, ilâhlık niteliği olmayan anlamsız isimlerden ibarettir. Üstelik Allah, onların tanrı olduklarına dair hiçbir delil de indirmemiştir. (Din ve ibadet konusunda) hüküm yalnız Allah'a aittir. O, kendisini gerektiği gibi tanıyıp bilmenizi ve yalnız O'na ibadet etmenizi emretmiştir. Doğru din işte budur. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmez."[1]

41. "Zindan arkadaşlarım! (Rüyalarınızın yorumuna gelince:) Biriniz hapisten kurtulup efendisine (Firavun'a eskiden olduğu gibi) içki sunmaya devam edecek. Diğeriniz ise asılacak, başının etini kuşlar yiyecek. İşte yorumunu istediğiniz rüyalarınız bu şekilde gerçekleşecektir."

42. Yusuf, o iki mahkûmdan, kurtulacağını düşündüğü kişiye, "Hapisten çıkınca efendinin yanında beni hatırla (ona rüyaları nasıl yorumladığımdan söz et)" dedi. Fakat şeytan ona, efendisinin yanında Yusuf'tan söz etmeyi unutturdu.[2] Böylece Yusuf birkaç sene daha zindanda kaldı.

43. Bir gün hükümdar, "Ben şöyle bir rüya gördüm" dedi: "Yedi zayıf inek, yedi semiz ineği yiyordu. Ayrıca yedi yeşil başak ve bir o kadar da kurumuş başak gördüm. Efendiler! Eğer rüya tabirinden anlıyorsanız, benim bu rüyamı yorumlayın."

---

1. Tevrat'ta Hz. Yusuf'un tevhide dair bu çağrısından söz edilmez. Yüce Allah anlattığı diğer kıssalarda olduğu gibi Yusuf kıssasını da Hz. Yusuf'un diliyle tevhit çağrısına vesile kılmıştır. Kıssada Hz. Yusuf'un peygamber olarak hangi kavme gönderildiğine dair bir bilgi yoktur. Sûrede insana ve sosyal hayata dair önemli dersler bulunmakla beraber, peygamberlik misyonunun en önemli ayağını oluşturan tevhit çağrısı da ihmal edilmemiştir.

2. Şeytanın neyi kime unutturduğu konusunda müfessirler arasında başlıca iki görüş bulunmaktadır. Birinci görüş bizim meale yansıttığımız görüştür. Yani şeytan, zindandan kurtulan kişiye Hz. Yusuf'un rüya tabir etmedeki maharetini efendisinin yanında hatırlamayı unutturdu. İkinci görüş ise, şeytan Hz. Yusuf'a Allah'ı anmayı unutturmuş, bu sebeple o da zindanda birkaç sene fazla kalmıştır. Bu görüşe göre Hz. Yusuf zindandan kurtulmak için Allah'tan değil, zindan arkadaşından yardım talebinde bulunmuş, Yüce Allah da onu birkaç yıl daha zindanda tutarak cezalandırmıştır. Bu görüş Mücâhid, Mukâtil b. Süleyman ve Zeccâc'a nispet edilmiştir. Bu görüşün temelinde, bir peygamberin Allah dışında hiçbir kimseden yardım isteyemeyeceği inancı yatmaktadır. Taberî, bu konuyu destekler mahiyette bir hadis nakletmiş, fakat bu hadis âlimler tarafından zayıf kabul edilmiştir. Müfessirlerin çoğunluğu birinci görüşü tercih etmişlerdir. Zira bir peygamberin gerektiğinde insanlardan yardım istemesi onun Allah'ı unuttuğu anlamına gelmez. Konuyla ilgili Mâtüridî şu yorumu yapmıştır: "Hz. Yusuf'un kalbini Allah'tan başkasıyla meşgul etmesi düşünülemez. Hz. Yusuf düşündü ki, adam kralın yanında kendisinden bahsettiği zaman belki kendisini zindandan çıkarırdı. Bunu da kalbinden Allah'ı çıkardığı için değil, o adamın kurtulmasına kendi eliyle vesile olduğunu düşündüğü için söylemişti. Yüce Allah dünya işlerinin hepsini işte böyle sebeplere bağlamıştır. O, kullarının sebeplere sarılarak kulluk yapmalarını ister. Dolayısıyla Hz. Yusuf'un yaptığı, sebeplere tevessülden başka bir şey değildir."

قَالُوا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ ۚ وَمَا نَحْنُ بِتَاْوِيلِ الْاَحْلَامِ بِعَالِمِينَ ﴿٤٤﴾
وَقَالَ الَّذِى نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ اُمَّةٍ اَنَا اُنَبِّئُكُمْ بِتَاْوِيلِهِ
فَاَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾ يُوسُفُ اَيُّهَا الصِّدِّيقُ اَفْتِنَا فِى سَبْعِ بَقَرَاتٍ
سِمَانٍ يَاْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ
يَابِسَاتٍ ۙ لَعَلِّى اَرْجِعُ اِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ
سَبْعَ سِنِينَ دَاَبًا ۚ فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِى سُنْبُلِهٖٓ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّا
تَاْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَاْتِى مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَاْكُلْنَ
مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَاْتِى مِنْ بَعْدِ
ذٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ
ائْتُونِى بِهٖ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ اِلٰى رَبِّكَ فَسْـَٔلْهُ مَا
بَالُ النِّسْوَةِ الّٰتِى قَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ ۚ اِنَّ رَبِّى بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾ قَالَ
مَا خَطْبُكُنَّ اِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهٖ ۚ قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا
عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُٓوءٍ ۚ قَالَتِ امْرَاَتُ الْعَزِيزِ الْـٰٔنَ حَصْحَصَ
الْحَقُّ ۖ اَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهٖ وَاِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٥١﴾ ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ
اَنِّى لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى كَيْدَ الْخَآئِنِينَ ﴿٥٢﴾

44. Dediler ki: "Bu, yorumu zor, karmaşık bir rüya. Üstelik biz rüya tabiri konusunda bilgi sahibi değiliz."

45. İşte bu sırada, Yusuf'un iki zindan arkadaşından olup da hapisten kurtulanı, aradan bunca zaman geçtikten sonra Yusuf'u hatırladı ve "Ben size bu rüyanın yorumunu öğrenip haber verebilirim; siz beni Yusuf'a gönderin" dedi.

46. (Ve Yusuf'a gelip dedi ki:) "Yusuf! Benim özü sözü doğru arkadaşım! Bize, rüyada yedi zayıf ineğin yedi semiz ineği yemesini ve yedi yeşil başak ile bir o kadar kuru başağı görmenin ne anlama geldiğini yorumla. Umarım saraydaki görevlilere, yapacağın yorumla dönerim ve onlar da belki böylece seni tanımış olurlar."

47. Yusuf şöyle dedi: "Yedi yıl boyunca her zamanki gibi ekip biçin. Ancak yemek için ayıracağınız az bir kısmı dışında, hasat ettiğiniz ekini başağında bırakın; biriktirin."

48. "Sonra yedi yıl süren bir kıtlık olacak. Bu kıtlık zamanında yedi yıldır sakladığınız başakları -tohumlukları hariç- yersiniz."

49. "Daha sonra yağmurlu ve bereketli bir yıl gelecek, halk kıtlıktan kurtulacak,[1] o yıl meyvelerini bol bol sıkacak, hayvanlarını sağacaklar."

50. Hükümdar (Yusuf'un bu yorumu kendisine ulaşınca), "Onu bana getirin!" dedi. Hükümdarın adamı, Yusuf'u götürmek üzere geldiğinde Yusuf ona, "Sen efendine git, önce ona bir sor! Bir zamanlar ellerini kesip yaralayan o kadınların zoru neymiş? (O önce bunu aydınlatsın). Elbette Rabbim onların tuzaklarını çok iyi bilmektedir" dedi.

51. (Hükümdar, Yusuf'un bu sözünü duyunca kadınları topladı. Hepsinin Yusuf'a arzu duyup onu elde etmek istediklerini düşünerek onlara)[2] dedi ki: Yusuf'a karşı bir arzu duyup ona sahip olmak istediğinizde durum ne idi? (Yusuf size nasıl davrandı? Onda size karşı bir istek, bir meyil gördünüz mü?) Kadınlar: "Haşa! Allah için konuşmak gerekirse, biz onun herhangi bir kötü davranışına şahit olmadık" dediler. İşte bu sırada Azizin karısı şöyle dedi: "(İnkâra hacet yok) artık gerçek ortaya çıkmış bulunuyor. Onu koynuma ben almak istedim. Onun bütün söyledikleri doğrudur."

52. "Yaptığım bu itiraf, kocamın gıyabında (bir ara Yusuf'a sahip olmaya teşebbüs etmiş olsam da gerçekte) kendisine hıyanet etmediğimi bilmesi içindir. Hem ben anladım ki Allah, hainlerin tuzaklarını aslâ başarıya ulaştırmıyor."[3]

---

1. Âyette geçen "Yuğâs" kelimesi, "Ğays" (Yağmur) kökünden alınırsa, "Yağmurlu-bereketli" anlamına; "Ğavs" (Kurtarma) kökünden gelirse "Halkın kıtlıktan kurtulması" anlamına gelir.
2. Parantez içindeki ifade Mâtüridî'nin yorumuna göre verilmiştir.
3. Bu sözlerin Hz. Yusuf'a ya da Azizin karısı Züleyha'ya ait olduğu konusunda müfessirler ihtilaf etmişlerdir. Çünkü âyet her iki anlama da imkân vermektedir. Konunun akışına bakıldığında bu sözlerin Azizin karısına ait olduğu kanaati uyanmaktadır. Çünkü Hz. Yusuf henüz kralın yanına gelmiş değildir. Kralın Hz. Yusuf'u yanına çağırıp onunla konuşmasından 54. âyette söz edilmektedir. Bu durumda bu ifadeler önceki âyetlerin devamı olarak görünmektedir. Yani bu sözler Azizin huzurunda kadınların sorgulandığı sırada söylenmiştir.

وَمَآ اُبَرِّئُ نَفْسِىْ ۚ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوْٓءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّىْ ۚ
اِنَّ رَبِّىْ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٥٣﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُوْنِىْ بِهٖٓ اَسْتَخْلِصْهُ
لِنَفْسِىْ ۚ فَلَمَّا كَلَّمَهٗ قَالَ اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِيْنٌ اَمِيْنٌ ﴿٥٤﴾ قَالَ
اجْعَلْنِىْ عَلٰى خَزَآئِنِ الْاَرْضِ ۚ اِنِّىْ حَفِيْظٌ عَلِيْمٌ ﴿٥٥﴾ وَكَذٰلِكَ
مَكَّنَّا لِيُوْسُفَ فِى الْاَرْضِ ۚ يَتَبَوَّاُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَآءُ ۚ نُصِيْبُ
بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَّشَآءُ وَلَا نُضِيْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٥٦﴾ وَلَاَجْرُ
الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ۚ ﴿٥٧﴾ وَجَآءَ اِخْوَةُ
يُوْسُفَ فَدَخَلُوْا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهٗ مُنْكِرُوْنَ ﴿٥٨﴾ وَلَمَّا
جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُوْنِىْ بِاَخٍ لَّكُمْ مِّنْ اَبِيْكُمْ ۚ اَلَا
تَرَوْنَ اَنِّىْٓ اُوْفِى الْكَيْلَ وَاَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِيْنَ ﴿٥٩﴾ فَاِنْ لَّمْ تَاْتُوْنِىْ
بِهٖ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِىْ وَلَا تَقْرَبُوْنِ ﴿٦٠﴾ قَالُوْا سَنُرَاوِدُ
عَنْهُ اَبَاهُ وَاِنَّا لَفٰعِلُوْنَ ﴿٦١﴾ وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوْا بِضَاعَتَهُمْ
فِىْ رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُوْنَهَآ اِذَا انْقَلَبُوْٓا اِلٰٓى اَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُوْنَ ﴿٦٢﴾ فَلَمَّا رَجَعُوْٓا اِلٰٓى اَبِيْهِمْ قَالُوْا يٰٓاَبَانَا مُنِعَ مِنَّا
الْكَيْلُ فَاَرْسِلْ مَعَنَآ اَخَانَا نَكْتَلْ وَاِنَّا لَهٗ لَحَافِظُوْنَ ﴿٦٣﴾

53. "Bununla beraber ben nefsimi de tamamen temize çıkarmıyorum. Çünkü Rabbim esirgeyip korumasa, nefis insanı daima kötülüğe; şehevi arzulara yöneltir. İnanıyorum ki, benim Rabbim Gafûr'dur; şehevî arzularına meylettikten sonra tevbe edenlerin günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir."

54. Bunun üzerine Hükümdar, "Yusuf'u bana getirin, onu kendime özel danışman yapacağım" dedi. Yusuf gelip kendisiyle görüşünce ona, "Bugünden itibaren senin bizim yanımızda yüksek bir mevkiin var ve sen benim güvenilir bir adamım olacaksın" dedi.

55. Yusuf, "Öyleyse" dedi. "Beni ülkede hazineden sorumlu olacağım bir makama getir. Ben hazineyi iyi korur ve malî işlerden iyi anlarım."

56. İşte Biz böylece Yusuf'a Mısır'da önemli bir mevki, güç ve itibar verdik. O, ülkede istediği yerde ikamet ediyor, görevini dilediği gibi yapabiliyordu. Biz malı mülkü ve iktidar gücünü[1] dilediğimize verir ve işlerini güzel yapanların hak ettikleri karşılığı zâyi etmeyiz.

57. Fakat Allah'a inanıp O'nun emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davrananların gözünde, âhiretteki mükâfat dünyada verilenden daha hayırlıdır.

58. (Yusuf Mısır'da hazinenin sorumluluğunu yüklenip makamına yerleştikten sonra bereketli yedi yıl boyunca bolca ekin ektirdi ve mahsulün fazlasını depoladı. Kıtlık yılları başlayınca civar ülkelerden de insanlar Mısır'a tahıl satın almaya geliyorlardı.) Yusuf'un kardeşleri de (uzun yıllar sonra tahıl almak için) Mısır'a geldiler ve onun huzuruna çıktılar. Yusuf onları hemen tanıdı, fakat onlar Yusuf'u tanımadılar.

59. Yusuf, onların yükünü hazırlatıp gidecekleri sırada şöyle dedi: "Bir dahaki gelişinizde (bahsettiğiniz o) bababir kardeşinizi de getirin. Görüyorsunuz işte, ölçeği dolu dolu tutturuyor, bol bol veriyorum ve sizi en güzel şekilde ağırlıyorum."

60. "Eğer o kardeşinizi gelecek seferde bana getirmezseniz, size verilecek bir ölçek buğdayım bile yok, kesinlikle yanıma da gelmeyin."

61. Dediler ki: "Onu getirmek için babasını ikna etmeye çalışacağız, her halde bunu başarırız."

62. Yusuf adamlarına şu emri verdi: "Aldıkları tahıl için ödedikleri paraları yüklerinin içine koyun. Evlerine döndüklerinde, bu paraları görüp kendilerine ikramda bulunduğumuzu anlarlar ve tekrar gelirler."

63. Yusuf'un kardeşleri babalarının yanına dönünce, "Baba! (Bünyamin'i götürmediğimiz takdirde) bundan sonra bize tahıl verilmeyecek. Sen kardeşimizi bizimle gönder ki tahıl alabilelim. (Korkma, bu kez) kardeşimizi çok iyi koruyacağız" dediler.

---

1. Lafzen, "Rahmetimizi

قَالَ هَلْ اٰمَنُكُمْ عَلَيْهِ اِلَّا كَمَآ اَمِنْتُكُمْ عَلٰٓى اَخِيْهِ مِنْ قَبْلُ ۭ
فَاللّٰهُ خَيْرٌ حٰفِظًا ۠ وَّهُوَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ ۝٦٤ وَلَمَّا فَتَحُوْا
مَتَاعَهُمْ وَجَدُوْا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ اِلَيْهِمْ ۭ قَالُوْا يٰٓاَبَانَا مَا
نَبْغِيْ ۭ هٰذِهٖ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ اِلَيْنَا ۭ وَنَمِيْرُ اَهْلَنَا وَنَحْفَظُ
اَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيْرٍ ۭ ذٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيْرٌ ۝٦٥ قَالَ لَنْ
اُرْسِلَهٗ مَعَكُمْ حَتّٰى تُؤْتُوْنِ مَوْثِقًا مِّنَ اللّٰهِ لَتَاْتُنَّنِيْ بِهٖٓ اِلَّآ
اَنْ يُّحَاطَ بِكُمْ ۚ فَلَمَّآ اٰتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللّٰهُ عَلٰي مَا نَقُوْلُ
وَكِيْلٌ ۝٦٦ وَقَالَ يٰبَنِيَّ لَا تَدْخُلُوْا مِنْۢ بَابٍ وَّاحِدٍ وَّادْخُلُوْا
مِنْ اَبْوَابٍ مُّتَفَرِّقَةٍ ۭ وَمَآ اُغْنِيْ عَنْكُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ۭ اِنِ
الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ۭ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۚ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُوْنَ
۝٦٧ وَلَمَّا دَخَلُوْا مِنْ حَيْثُ اَمَرَهُمْ اَبُوْهُمْ ۭ مَا كَانَ يُغْنِيْ
عَنْهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا حَاجَةً فِيْ نَفْسِ يَعْقُوْبَ قَضٰىهَا ۭ
وَاِنَّهٗ لَذُوْ عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُوْنَ ۝٦٨ وَلَمَّا دَخَلُوْا عَلٰي يُوْسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَخَاهُ
قَالَ اِنِّىْٓ اَنَا اَخُوْكَ فَلَا تَبْتَىِٕسْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝٦٩

64. Yakub, "Daha önce ağabeyi Yusuf'u size güvenip emanet ettiğim gibi, şimdi de onu size emanet edeyim, öyle mi? En iyi koruyacak olan Allah'tır ve O, esirgeyip koruyanların en yücesidir (benim güvenim size değil sadece Allah'adır)" dedi.

65. Nihayet yüklerini açtıklarında ödedikleri paraların kendilerine geri verildiğini gördüler ve "Baba! Baba! Biz daha ne isteyelim? Bak, işte ödediğimiz paralar bize geri verilmiş. Bunlarla tekrar gider, ailemiz için erzak alırız, kardeşimizi de koruruz. Böylece fazladan bir deve yükü daha tahıl almış oluruz. Zaten bu getirdiğimiz de yeterli değildi" dediler.

66. Yakub onlara şunu söyledi: "Kendisini bana geri getireceğinize dair Allah adına ant içmedikçe, onu sizinle aslâ göndermeyeceğim. Fakat hepiniz kuşatılıp saldırıya uğrayarak yok olursanız o başka." Oğulları, babalarının istediği yemini edince Yakub dedi ki: "Allah bütün bu konuşmalarımıza şâhittir."

67. "Oğullarım! (Dikkat çekmemek için) şehre bir kapıdan değil, farklı kapılardan girin.[1] Bununla birlikte (ben ne desem boş) Allah, hakkınızda bir şey takdir etmişse ben onu önleyemem. Bilin ki, hüküm ve takdir sadece Allah'ındır.[2] Onun için ben yalnız O'na güvenir, O'na dayanırım. Birine güvenmek isteyenler de yalnız O'na güvensinler, O'na dayansınlar."

68. Onlar şehre babalarının istediği şekilde ayrı ayrı kapılardan girdiler. Fakat böyle davranmaları, Allah'tan, kendi başlarına gelebilecek bir şeyi değiştirmeyecek ve sadece Yakub'un, (oğullarını korumak için) söylemek ihtiyacını duyduğu şeyin yerine getirilmesinden ibaret kalacaktı. Şüphesiz Yakub, Biz kendisine öğrettiğimiz için (her şeyin Allah'ın iradesine uygun olarak gerçekleştiğini) bilen biriydi. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmez.[3]

69. Kardeşleri Yusuf'un huzuruna çıktıklarında o, öz kardeşi (Bünyamin) ile yakından ilgilendi. Onu bir kenara çekip şöyle dedi: "Ben senin öz kardeşinim, onların (bize) yaptıklarından dolayı üzülme."

---

1. Hz. Yakub'un, oğullarının şehre farklı kapılardan girmesini istemesinin sebebi, şehirdeki görevlilerin dikkatini çekmemek ve bir güvenlik riski ihtimali oluşturmamak olabilir. Hz. Yakub'un oğulları şehre dört ayrı kapıdan girmişlerdir.
2. Hz. Yakub'un çocuklarına tedbir amaçlı olarak farklı kapılardan girmelerini tavsiye etmesinin ardından "Allah'ın takdiri neyse o olur" şeklindeki ifadesi ilk bakışta insanın eylemlerinde kendi irade ve tercihinin bir etkisi olmadığı düşüncesini akla getirmektedir. İbn Âşûr bu hususla ilgili şu yorumu yapmıştır: "Hz. Yakub bu ifadeleriyle oğullarını, bir işi gerçekleştirmek için zahirî sebepleri yerine getirmenin yanı sıra Allah'ın lütuf ve ihsanına güven ve itimadı elden bırakmamaları konusunda uyarmıştır. Çünkü lütufları takdir eden ve bu lütuflara nail olmak için sebepler yaratan Allah'tır. Dolayısıyla bu sözler böyle bir yüce varlığa karşı bir edep ifadesidir. Ayrıca insan yaptığı eylemlerinde Allah'ın muradını anlama gücüne sahip değildir. İnsana düşen, Allah'ın muradını anlamaya yarayacak alametleri öğrenmektir. Bu da sadece çalışmakla başarılabilecek bir şeydir."
3. "İnsanların çoğu bilmez" ifadesi farklı şekillerde yorumlanmıştır. Metinde verdiğimiz tercüme Vâhidi'nin yorumuna göredir.

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ اَخِيهِ
ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ اَيَّتُهَا الْعِيرُ اِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا
وَاَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ
الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَاَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾
قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْاَرْضِ وَمَا
كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ اِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾
قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذٰلِكَ
نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَبَدَاَ بِاَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ اَخِيهِ
ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ اَخِيهِ كَذٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا
كَانَ لِيَاْخُذَ اَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ اِلَّا اَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ نَرْفَعُ
دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾ قَالُوا اِنْ
يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ فَاَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي
نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا وَاللّٰهُ اَعْلَمُ
بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا يَا اَيُّهَا الْعَزِيزُ اِنَّ لَهُ اَبًا شَيْخًا
كَبِيرًا فَخُذْ اَحَدَنَا مَكَانَهُ اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٧٨﴾

70. Bir süre sonra Yusuf kardeşlerinin yüklerini hazırlattı ve öz kardeşi Bünyamin'in yükünün içine kıymetli bir su tası koydurttu. Onlar şehirden ayrılırken birisi arkadan seslendi: "Hey kervancılar, durun! Siz hırsızlık yapmışsınız!"

71. Yusuf'un kardeşleri onlara doğru dönerek, "Nedir kaybettiğiniz?" diye sordular.

72. Onlar da, "Hükümdarın su tasını kaybettik" dediler. Başlarındaki görevli, "Onu kendiliğinden getirene bir deve yükü tahıl verilecek, kefili de benim" dedi.

73. Yusuf'un kardeşleri, "Allah'a yemin olsun ki, biz bu ülkeye bozgunculuk yapmak için gelmiş değiliz, hele hırsız hiç değiliz. Siz bunu pekâlâ biliyorsunuz" dediler.

74. Onlar, "Ya yalan söylüyorsanız? O zaman bu yaptığınızın cezası sizce nedir?" diye sordular.

75. Yusuf'un kardeşleri, "Tas kimin yükünde çıkarsa o, tasın sahibinin kölesi olacaktır.[1] Biz hırsızları[2] (yasalarımıza göre) böyle cezalandırırız" diye cevap verdiler.[3]

76. (Kâfile Yusuf'un huzuruna getirildi.) Yusuf, önce öteki kardeşlerinin yüklerini aradı. Sonra öz kardeşi Bünyamin'in yükünün içinden tası bulup çıkardı. Biz, Yusuf'a böyle bir çare öğrettik. Aksi takdirde Hükümdarın yasasına[4] göre Yusuf, kardeşi Bünyamin'i yanında alıkoyamazdı. Yusuf bunu, Allah'ın dilemesi (böyle bir çare öğretmesi) ile yapmıştır. Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini yükseltiriz (amaçlarına ulaşmaları için çeşitli yolları göstéririz). Unutmayın ki, her bilenden üstün bir bilen (Allah) vardır.

77. Bunun üzerine Yusuf'un kardeşleri, "Eğer o çalmışsa, zaten onun kardeşi de daha önce bir hırsızlık yapmıştı" dediler.[5] Yusuf, onların bu ifadelerini sineye çekti, onlara herhangi bir şey açıklamadı. Fakat kendi kendine, "Siz çok kötü bir durumdasınız, Allah sizin neler uydurduğunuzu çok iyi bilmektedir" diye söylendi.

78. Kardeşleri Yusuf'a, "Vezir hazretleri! Onun yaşlı bir babası var (buna dayanamaz, çok üzülür), onun yerine birimizi alıkoy. Gördüğümüz kadarıyla sen iyilik yapmayı seven bir insansın" dediler.

---

1. Eski İsrail hukukuna göre, bir malı çalan kişi veya ödemekten âciz kalan borçlu, alacaklı tarafından köle edinilirdi.
2. Lafzen, "Zâlimleri."
3. "Biz zalimleri .... cezalandırırız" cümlesinin Yusuf'un kardeşlerine mi yoksa Mısırlı görevlilere mi ait olduğu tartışmalıdır. Bu söz her iki tarafa da ait olabilir. Ancak hırsızın, çaldığı malın sahibine köle olma cezası Tevrat'ta vardır (Çıkış, 22/3). Aynı ceza Mısır'da da uygulanıyor olabilir. Nitekim 76. âyette bu hususa işaret vardır.
4. Lafzen, "Dinine."
5. "Onun kardeşi de hırsızlık yapmıştı" ifadesinden Hz. Yusuf'un kastedildiği anlaşılmaktadır. Hz. Yusuf'un daha önce ne gibi bir hırsızlık yapmış olabileceğine dair çok farklı yorumlar yapılmışsa da bunların delilleri yoktur. Kanaatimizce bu ifade, kardeşlerinin vaktiyle Hz. Yusuf'a duydukları kıskançlığın bir yansıması ve ona yaptıklarında kendilerince haklı olduklarına dair bir tepki ya da kendilerini temize çıkarma konusunda sıradan bir refleks olabilir. Âyetin devamında Hz. Yusuf'un da kendi kendine söylendiği üzere bu açık bir iftiradır ve kıskançlığın insanoğluna neler yaptırabileceğine güzel bir örnektir.

قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اَنْ نَّاْخُذَ اِلَّا مَنْ وَّجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهٗٓ
اِنَّآ اِذًا لَّظٰلِمُوْنَ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوْا مِنْهُ خَلَصُوْا نَجِيًّا
قَالَ كَبِيْرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَمُوْٓا اَنَّ اَبَاكُمْ قَدْ اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَّوْثِقًا
مِّنَ اللّٰهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُّمْ فِيْ يُوْسُفَ ۚ فَلَنْ اَبْرَحَ
الْاَرْضَ حَتّٰى يَاْذَنَ لِيْٓ اَبِيْٓ اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ لِيْ ۚ وَهُوَ خَيْرُ
الْحٰكِمِيْنَ ﴿٨٠﴾ اِرْجِعُوْٓا اِلٰٓى اَبِيْكُمْ فَقُوْلُوْا يٰٓاَبَانَآ اِنَّ
ابْنَكَ سَرَقَ ۚ وَمَا شَهِدْنَآ اِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ
حٰفِظِيْنَ ﴿٨١﴾ وَسْـَٔلِ الْقَرْيَةَ الَّتِيْ كُنَّا فِيْهَا وَالْعِيْرَ الَّتِيْٓ
اَقْبَلْنَا فِيْهَا ۚ وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ ﴿٨٢﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ
اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا ۚ فَصَبْرٌ جَمِيْلٌ ۚ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّاْتِيَنِيْ بِهِمْ
جَمِيْعًا ۚ اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ﴿٨٣﴾ وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ
يٰٓاَسَفٰى عَلٰى يُوْسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنٰهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ
كَظِيْمٌ ﴿٨٤﴾ قَالُوْا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوْسُفَ حَتّٰى تَكُوْنَ
حَرَضًا اَوْ تَكُوْنَ مِنَ الْهٰلِكِيْنَ ﴿٨٥﴾ قَالَ اِنَّمَآ اَشْكُوْا
بَثِّيْ وَحُزْنِيْٓ اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٨٦﴾

79. Yusuf, "Suçsuz birini cezalandırmaktan Allah'a sığınırım. Biz, malımızı kimin yükünde bulduysak ancak onu alıkoyabiliriz, aksi takdirde zulmetmiş oluruz" dedi.

80. Yakub'un oğulları Bünyamin'i kurtarmaktan ümitlerini kesince, bir kenara çekilip aralarında gizlice konuşmaya başladılar. Ağabeyleri dedi ki: "Bilmiyor musunuz, babanız sizden Allah adına yemin ettirerek söz aldı, daha önce Yusuf konusunda da yanlış yapmıştınız. (Vallahi) ben, babamdan bana (kardeşimizi almadan) dönüş izni gelmedikçe yahut hakkımda en doğru hükmü verecek olan Allah bir hüküm vermedikçe bu ülkeden ayrılmayacağım."

81. "Varın siz babanıza gidin ve deyin ki: Baba! Oğlun hırsızlık yapmış. Biz onun hırsızlık ettiğine şahit olmadık, sadece çalınan kabın onun yükünde çıktığını gördük. Biz (sana söz verirken) olayların bu şekilde cereyan edeceğini bilmiyorduk ki!"[1]

82. "Eğer bize inanmıyorsan gittiğimiz şehrin halkına ve birlikte geldiğimiz kervancılara sor. Baba, vallahi biz doğru söylüyoruz."

83. (Babalarına dönüp bu sözleri aynen söylediklerinde) Yakub, "Hayır!" dedi. "(Anlaşılıyor ki,) kıskançlık duygularınız[2] yine size çok kötü bir iş yaptırmış (Yoksa Mısır hükümdarı bizim hukukumuzu nereden bilecek?). Artık bana düşen güzelce sabretmektir. Hiç şüphe yok ki, Allah bir gün onların hepsini birden geri getirecek.[3] Çünkü O Alîm'dir; benim ve onların halini çok iyi bilmektedir, Hakîm'dir; bizi bu şekilde sınamasında bir hikmet vardır."

84. Yakub, (duyduklarından çok üzülerek) oğullarına arkasını dönüp bir kenara çekildi ve "Vah Yusuf'um vah!" diye inledi. Üzüntüden o kadar ağladı ki, gözlerine ak düştü, görmez oldu. Yine de öfkesine hâkim oldu; derdini ve kederini içine attı.

85. Oğulları, "Baba! Vallahi sen Yusuf'um diye diye kederinden eriyecek, yataklara düşeceksin yahut ölüp gideceksin" dediler.

86. Yakub da şöyle dedi: "Benim şikâyetim size değil, Allah'adır. Ben, derdimi ve üzüntümü yalnız O'na arz ediyorum ve Allah'ın lütfuna dair sizin bilmediğiniz birçok şeyi biliyorum."[4]

---

1. Lafzen, "Gaybı bilmiyorduk ki."

2. Lafzen "Nefsiniz."

3. Bu ifadeden anlaşıldığına göre, Hz. Yakub Yusuf'un ölmediği ve bir gün ona kavuşacağı inancını yitirmemişti. Tefsirlerde onun ölmediğinin rüyasında kendisine bildirildiğine dair rivayetler vardır.

4. "Benim şikâyetim size değil Allah'adır" sözü, sebeplerin tükenme noktasında Allah'a sığınma ve O'ndan yardım isteme konusunda çok önemlidir. İnsanın elbette her halde Allah'a sığınması ve O'nun yardımını istemesi gerekir. Fakat bu durum kendisinin elinden geleni yapması ile birlikte olur. Oysa sebep ve çarelerin tükenmesi halinde Allah'a sığınma, ümitsizlikten kurtulma ve buna bağlı olarak içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmaya dair çareler üretme konusunda insana büyük güç verir. Nitekim peşinden gelen âyette Hz. Yakub'un Yusuf'u arayıp bulma konusunda Allah'tan umut kesilmemesine dair sözleri bu gerçeği ortaya koymaktadır.

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَاَخِيهِ وَلَا تَايْـَٔسُوا
مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ ۖ اِنَّهُ لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ
الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا اَيُّهَا
الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجٰةٍ
فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ۖ اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِى
الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾ قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ
وَاَخِيهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾ قَالُوا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوسُفُ ۖ
قَالَ اَنَا يُوسُفُ وَهٰذَا اَخِى ۖ قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا ۖ اِنَّهُ مَنْ
يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾
قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِـِٔينَ ﴿٩١﴾
قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ۖ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ ۖ وَهُوَ
اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٩٢﴾ اِذْهَبُوا بِقَمِيصِى هٰذَا فَاَلْقُوهُ عَلٰى
وَجْهِ اَبِى يَاْتِ بَصِيرًا ۖ وَاْتُونِى بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا
فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ اَبُوهُمْ اِنِّى لَاَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَآ
اَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِى ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾

87. "Oğullarım! Şimdi gidin, Yusuf ile kardeşini araştırın ve sakın Allah'ın rahmetinden; sizi sıkıntılardan kurtarıp feraha çıkaracağından ümidinizi kesmeyin ve bilin ki, Allah'ın rahmetinden ancak kâfirler ümidini keser."

88. Yakub'un oğulları (tekrar Mısır'a gelip) Yusuf'un huzuruna çıktıklarında, "Vezir hazretleri! Biz ve ailemiz yine sıkıntı ve darlık içindeyiz. Size ödeyebileceğimiz miktar da çok az. Sen yine bize ölçeği dolu dolu tuttur, bol bol ver ve bize lütufta bulun (kardeşimiz Bünyamin'i de bağışla geri götürelim).[1] Çünkü Allah lütfedip bağışta bulunanların mükâfatını verir" dediler.

89. Yusuf onlara, "Yusuf'a ve kardeşine cahillik ederek neler yaptığınızı biliyor musunuz?" dedi.[2]

90. Onlar (şaşkınlıkla), "Ne! Yoksa sen Yusuf musun?" dediler. O da, "Evet, ben Yusuf'um, bu da kardeşimdir. Allah bize büyük bir lütufta bulundu (sizin tuzaklarınızdan bizi kurtardı ve buluşturdu). Hiç şüphesiz bir kimse Allah'a karşı gelmekten sakınır, zorluk ve sıkıntılara sabrederse bilsin ki, Allah böyle güzel işler yapanların mükâfatını zâyi etmez" dedi.

91. Yusuf'un kardeşleri, "Allah'a andolsun ki, O seni bizden üstün kıldı; gerçekten biz çok yanlış işler yapmışız" dediler.[3]

92. Yusuf şöyle dedi: "Bugün artık yaptıklarınızdan dolayı sizi kınamıyorum. Allah sizi bağışlasın. O merhamet edenlerin en merhametlisidir."

93. "Şimdi siz bu gömleğimi alıp götürün, babamın yüzüne sürün, o zaman görmeye başlayacaktır.[4] Sonra da aile fertlerinizin hepsini alıp bana getirin."

94. Kervan Mısır'dan ayrılmıştı ki, babaları Yakub (yanındakilere) şöyle dedi: "Eğer beni bunaklıkla suçlamazsanız size bir şey söyleyeceğim: Vallahi ben Yusuf'un kokusunu alıyorum."

95. Orada bulunanlar: "Yemin olsun ki, senin o eski şaşkın halin devam ediyor" dediler.

---

1. Buradaki "Tasadduk" kelimesi ile karşılıksız daha fazla buğdayın kastedilmiş olduğu görülmekle beraber, kaynaklarda asıl maksadın, kardeşleri Bünyamin'in affedilip onlara teslim edilmesi olabileceği anlatılmaktadır.

2. "Hz. Yusuf'un üvey kardeşleri Yusuf ve Bünyamin'e karşı kıskançlık duyuyor, ayrımcılık yapıyorlardı. Bu sebeple Bünyamin hırsızlıkla suçlandığında hemen kabullenmişler ve "Bunun kardeşi de hırsızlık yapmıştı" diyerek Hz. Yusuf'a da iftira etmişlerdi (77. âyet).

3. Kıssanın en can alıcı yerlerinden biri de bu âyettir. Son mutluluk sabreden ve dürüst davrananlarındır. Hile ve kıskançlık üzerine tuzaklar kuranlar sonunda mahcup ve perişan olurlar. Bu hususu Ziya Paşa şu beyitle çok güzel dile getirmiştir: Zalimlere bir gün dedirtir Kudret-i Mevlâ: "Tallahi lekad âserekellahü aleynâ." (95. âyet) Yani haksızlık ve zulüm yapanlar, sonunda Hz. Yusuf'un kardeşlerinin Yusuf'a dedikleri gibi, "Allah'a andolsun ki, O seni bizden üstün kıldı; gerçekten biz çok yanlış işler yapmışız" demek zorunda kalır.

4. Hz. Yusuf'un gömleğini gönderme amacı kardeşlerinin kendi yanından geldiklerine ve kendisinin yaşadığına babasını inandırmaktır. Hz. Yakub'un Yusuf'un gömleğini yüzüne sürmekle gözlerinin açılmasını, oğlunun yaşadığını öğrenen Hz. Yakub'un ağlamasının kesilmesi ve aşırı ağlamaya bağlı görme bozukluğunun düzelmesi şeklinde açıklayanlar olmuştur.

فَلَمَّآ اَنْ جَآءَ الْبَشِيرُ اَلْقٰيهُ عَلٰى وَجْهِهٖ فَارْتَدَّ بَصِيرًا ۚ قَالَ
اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنِّٓى اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا
يٰٓاَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَآ اِنَّا كُنَّا خَاطِـِٔينَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ
اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّىٓ ۚ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا
عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَآءَ
اللّٰهُ اٰمِنِينَ ۚ ﴿٩٩﴾ وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهٗ سُجَّدًا ۚ
وَقَالَ يٰٓاَبَتِ هٰذَا تَاْوِيلُ رُءْيَاىَ مِنْ قَبْلُ ۖ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّى
حَقًّا ۖ وَقَدْ اَحْسَنَ بِّىٓ اِذْ اَخْرَجَنِى مِنَ السِّجْنِ وَجَآءَ بِكُمْ
مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ اَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِى وَبَيْنَ اِخْوَتِى ۚ اِنَّ
رَبِّى لَطِيفٌ لِمَا يَشَآءُ ۚ اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿١٠٠﴾ رَبِّ قَدْ
اٰتَيْتَنِى مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِى مِنْ تَاْوِيلِ الْاَحَادِيثِ ۚ فَاطِرَ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَنْتَ وَلِيِّى فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ تَوَفَّنِى
مُسْلِمًا وَاَلْحِقْنِى بِالصّٰلِحِينَ ﴿١٠١﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَيْبِ
نُوحِيهِ اِلَيْكَ ۖ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُٓوا اَمْرَهُمْ وَهُمْ
يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَآ اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

96. Kervanın önünden giden ve Yusuf'un sağ olduğu müjdesini getiren kişi,[1] Yusuf'un gömleğini Yakub'un yüzüne sürdü ve o da, o anda görmeye başladı. Ve "Ben size, 'Allah'ın lütfuna dair sizin bilmediğiniz birçok şeyi biliyorum' dememiş miydim?" dedi.

97. Oğulları, "Baba! Bizim günahlarımızı bağışlaması için Allah'a dua et. Çünkü biz gerçekten çok yanlış işler yaptık" dediler.

98. Yakub, "Evet, bağışlanmanız için Rabbime dua edip yalvaracağım. Çünkü O Gafûr'dur; tevbe eden kullarının günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir."

99. (Yakub bütün ailesini alıp Mısır'a vardı) Birlikte Yusuf'un huzuruna çıktılar. Yusuf anasını ve babasını bağrına bastı, "Allah'ın izni ile bundan böyle Mısır'da güvenlik ve huzur içinde yaşayın" dedi.

100. Yusuf, anasını ve babasını tahta çıkarıp yanına oturttu. Hepsi Yusuf'un huzurunda saygı ile eğildiler.[2] Bu manzara karşısında Yusuf şöyle bir konuşma yaptı: "Babacığım, işte daha önce gördüğüm rüyanın yorumu budur.[3] Rabbim o rüyayı şimdi gerçekleştirmiş oldu ve bana pek çok ihsanda bulundu. O beni zindandan çıkardı. Şeytan, kardeşlerimle aramıza fitne ve kıskançlık soktuktan (ve çok şükür o da bittikten) sonra Allah sizi çölden buraya getirdi. Rabbim lütufkârdır; olmasını dilediği şeyi aklın ermeyeceği yollarla işte böyle gerçekleştirir. Çünkü O Alîm'dir; dilediği şeyi gerçekleştirecek yolları çok iyi bilir, Hakîm'dir; yaptığı bütün işlerde bir hikmet vardır."

101. (Sözlerini şu dua ile bitirdi:) "Rabbim! Bana makam, mevki ve iktidar lütfettin.[4] Rüyaların, olayların yorumunu öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan Rabbim! Dünyada da âhirette de velînimetim Sensin. Benim canımı Sana yürekten teslim olmuş, Müslüman biri olarak al ve beni önceki peygamberlerin arasına kat."[5]

102. Ey Peygamber! İşte bunlar sana vahiyle bildirdiğimiz gayba dair haberlerdir. Zira Yusuf'un kardeşleri birleşip ona birtakım tuzaklar kurarken sen yanlarında değildin.

103. Bununla birlikte sen ne kadar çaba harcarsan harca, insanların çoğu yine de iman etmez.

---

1. Tercümedeki, "Kervanın önünden giden" ifadesi, İbn Mesud'un mushafındaki yoruma göredir. Müjdeyi getiren kişinin ise Yahuda olduğu kaydedilmektedir. Rivayete göre, Yusuf'un kanlı gömleğini babasına götüren de o idi. "Madem babama üzüntü verici gömleği ben götürdüm, sevindirici gömleği de ben götüreyim" demiştir.
2. "Saygıyla eğildiler" diye tercüme ettiğimiz "Secde ettiler" cümlesi "Yere kapandılar" şeklinde de tercüme edilmiştir. Mâtüridî'nin bazı müfessirlerden naklettiğine göre, o dönemde insanların birbirlerini selamlamaları secdeye kapanmak şeklinde idi. Öte yandan "Secde ettiler" ifadesine "Boyun eğdiler, bağlılıklarını bildirdiler" anlamları da verilmiştir.
3. Söz konusu rüya, bu surenin dördüncü âyetinde geçen rüyadır. Oradaki on bir yıldız Yusuf'un on bir kardeşine, güneş ve ay da anne ve babasına işarettir. Rüyasında bunların kendisine saygı ile eğildiklerini görmüştü. Burada işte o rüya gerçekleşmiştir.
4. Lafzen, "Hükümranlıktan bir nebze lütfettin."
5. Lafzen, "Sâlihlerin arasına kat." Yüce Allah Hz. Yusuf'un diliyle, Müslüman olmamakta direnen müşriklere gönderme yapmaktadır.

وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِيْنَ ﴿١٠٤﴾
وَكَاَيِّنْ مِّنْ اٰيَةٍ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يَمُرُّوْنَ عَلَيْهَا
وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُوْنَ ﴿١٠٥﴾ وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ
اِلَّا وَهُمْ مُّشْرِكُوْنَ ﴿١٠٦﴾ اَفَاَمِنُوْٓا اَنْ تَاْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِّنْ
عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ
﴿١٠٧﴾ قُلْ هٰذِهٖ سَبِيْلِىْٓ اَدْعُوْٓا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيْرَةٍ اَنَا۠ وَمَنِ
اتَّبَعَنِىْ ۭ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَآ اَنَا۠ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٠٨﴾ وَمَآ
اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُّوْحِىْٓ اِلَيْهِمْ مِّنْ اَهْلِ الْقُرٰى ۭ
اَفَلَمْ يَسِيْرُوْا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ
مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ اتَّقَوْا ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ
﴿١٠٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوْا
جَاۗءَهُمْ نَصْرُنَا ۙ فَنُجِّيَ مَنْ نَّشَاۗءُ ۭ وَلَا يُرَدُّ بَاْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ
الْمُجْرِمِيْنَ ﴿١١٠﴾ لَقَدْ كَانَ فِىْ قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّاُولِى الْاَلْبَابِ ۭ
مَا كَانَ حَدِيْثًا يُّفْتَرٰى وَلٰكِنْ تَصْدِيْقَ الَّذِىْ بَيْنَ يَدَيْهِ
وَتَفْصِيْلَ كُلِّ شَيْءٍ وَّهُدًى وَّرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿١١١﴾

104. Üstelik sen yaptığın peygamberlik görevine karşılık onlardan bir ücret de istemiyorsun. Oysa bu Kur'an, bütün insanlık için sadece bir öğüt, bir şeref kaynağıdır.

105. Göklerde ve yerde Allah'ın birliğini ve kudretini gösteren daha nice deliller vardır ki, insanlar onları görür, fakat hiç aldırmadan geçip giderler.

106. Onların çoğu, şirke bulaşmaksızın Allah'a iman etmez.[1]

107. Bu insanlar, Allah tarafından kendilerini çepeçevre kuşatacak bir azabın gelmeyeceğinden veya farkında olmaksızın kıyametin âniden kopuvermeyeceğinden çok mu eminler?

108. Ey Peygamber! Onlara şunu söyle: "Benim yolum işte budur. Ben insanları, bilinçli bir şekilde, delillere dayanarak Allah'a inanmaya çağırıyorum. Ben ve bana tâbi olanlar böyle inanıyoruz. Allah sizin uydurduğunuz sıfatlardan münezzehtir, yücelerden yücedir. Bilin ki, ben aslâ müşriklerden değilim."

109. Ey Peygamber! Biz senden önce de bir kısım beldelerin halklarına kendilerinden peygamberler gönderdik, onlara vahyederek bilgiler verdik. Bu müşrikler yeryüzünde hiç gezip dolaşmazlar mı? Kendilerinden önceki bu toplumların başlarına gelenlere bakmazlar mı? Bilin ki, âhiret yurdu, şirk ve isyandan kaçınanlar için daha hayırlıdır. Siz ey müşrikler! Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?

110. (Bu müşrikler başlarına bir azap gelmemesine aldanmasınlar.) Geçmişte, peygamberlerin bile ümitsizliğe düştükleri ve toplumları tarafından büsbütün yalancılıkla itham edildikleri zamanlar olmuştur.[2] İşte Bizim yardımımız tam o sırada imdatlarına yetişmiş ve dilediğimiz kimseler kurtulmuştur. Fakat günahkâr kavimlere vereceğimiz cezayı geri çevirmek mümkün olmamıştır.

111. Hiç şüphe yok ki, bu peygamberlerin hayat hikâyelerinde ibretler; alınacak dersler vardır. Fakat bütün bunları anlayacak olanlar, akıl sahibi kimselerdir. Bilin ki bu Kur'an, uydurulup Allah'a isnat edilen bir söz değil, kendinden önceki ilâhî kitapları onaylayan, her şeyi ayrıntılı bir şekilde açıklayan, hidayet ve rahmet kaynağı olan bir kitaptır. Fakat bunu inanan toplumlar anlar.[3]

---

1. Kureyş kabilesi Kâbe'yi tavaf ederken şöyle telbiye (Lebbeyk; 'buyur' diye seslenmek) getirirdi: "Buyur, Allah'ım buyur! Buyur, Senin ortağın yoktur. *Ancak bir ortağın vardır,* Sen ona ve onun sahip olduklarına da hükmedersin." Bu da inanca şirk karıştırmanın bir örneğidir.

2. Krş. Bakara 2/214.

3. Hz. Yusuf kıssası baştan sona topluca anlatılan tek kıssadır ve pek çok ibretleri içinde barındırmaktadır. Yüce Allah son sekiz âyette bu kıssadan alınacak ibretleri veciz bir şekilde bildirmiştir. En başta Allah'ın birliğini, kudretini ve buna inanmayanların akıbetini hatırlatmaktadır. Nitekim bu husus, 37-40. âyetlerde Hz. Yusuf'un dilinden açıkça ifade edilmiştir. Bunu insanlara anlatmakla görevlendirilen Hz. Peygamber ve ona inananlar, bu kıssa vesilesiyle çekilen sıkıntılara karşı sabrı, direnme gücünü ve başarıya dair ümitvar olmayı bir kez daha hatırlamışlardır. Diğer taraftan bu kıssada en yakın akraba olan kardeşlerin kıskançlık sebebiyle nasıl bir yanlış tutum içerisine girdikleri ve sonuçta nasıl bir mahcubiyete düştükleri ibret alınacak şekilde anlatılmıştır. Bu arada Hz. Yusuf'un kardeşlerini affetmesi de çok önemlidir. Zira affetmek, güçlü olup cezalandırma kudretine sahipken çok daha kıymetlidir. Bir diğer ibret konusu ise, iffetli bir hayat yaşamanın önemi ve buna dair Hz. Yusuf'un gösterdiği ahlaklı tavırdır.

سُورَةُ الرَّعْدِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ ثَلَاثٌ وَأَرْبَعُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓرٰ ۚ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ ۗ وَالَّذِيٓ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ۝١ اَللّٰهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمٰوَاتِ
بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ
كُلٌّ يَجْرِي لِاَجَلٍ مُسَمًّى ۖ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ
بِلِقَاۤءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ۝٢ وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْاَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ
وَاَنْهٰرًا ۖ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي الَّيْلَ
النَّهَارَ ۗ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ۝٣ وَفِي الْاَرْضِ قِطَعٌ
مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ اَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ
صِنْوَانٍ يُسْقٰى بِمَاۤءٍ وَاحِدٍ ۖ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰى بَعْضٍ فِي الْاُكُلِ ۗ
اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ۝٤ وَاِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَاِذَا
كُنَّا تُرَابًا ءَاِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۗ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ ۚ وَاُولٰٓئِكَ
الْاَغْلٰلُ فِي اَعْنَاقِهِمْ ۚ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۝٥

13
RA'D SÛRESİ

Sûrenin Mekkî veya Medenî oluşu konusunda farklı görüşler olmakla birlikte çoğunluğa göre, birkaç âyeti dışında Mekkîdir. 43 âyettir. Sûre adını 13. âyette geçen "Ra'd" kelimesinden almıştır. Bu kelime, şimşek ve gök gürlemesi anlamlarına gelir.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Elif Lâm Mîm Râ[1] Bunlar Kur'an'ın âyetleridir ve sana Rabbin tarafından indirilen bu Kur'an, hak ve hakikatin ta kendisidir. Ne var ki, şu müşrikler[2] ona inanmıyorlar.

2. (Ey müşrikler! Hiç düşünmüyor musunuz?) Şu gökleri, görebileceğiniz[3] bir direk olmaksızın yükseltip tutan Allah'tır. Sonra da O, yarattığı her şeyin kanununu koymuş, hepsi üzerinde egemenlik kurmuştur.[4] Ayrıca her biri, belli bir zamana kadar yörüngelerinde akıp giden güneşi ve ayı da sizin istifadenize sunmuştur. Her şeyi yerli yerince yöneten O'dur. O, bunları düşünüp Rabbinizin huzuruna çıkacağınıza dair kesin bir imana sahip olmanız için, varlığına ve kudretine işaret eden delilleri ayrıntılı olarak açıklamaktadır.

3. Yeryüzünü dümdüz seren, orada sağlam dağlar ve vâdilerle birlikte nice ırmaklar yaratan O' dur. Ve O, her bir meyvenin özünde çift çift (erkek ve dişiden oluşan) tohumlar yaratmış, gündüzü geceyle örtüp bürümüştür. Bütün bunlarda Allah'ın varlığına ve kudretine işaret eden deliller vardır; fakat bunu derinliğine düşünen kimseler anlar.

4. Yeryüzünde birbirine yakın, ama farklı özellikleri olan kara parçaları vardır. Buralarda üzüm bağları, ekin tarlaları, tek ve sıra sıra, çatallı çatalsız hurma ağaçları vardır. Bunlar aynı su ile sulandıkları halde Biz onların ürünlerini ve meyvelerini, birbirlerinden güzel, farklı renk ve tatlarda yaratırız. İşte bunlarda da Allah'ın varlığı ve kudretine işaret eden deliller vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, aklını kullanan kimselerdir.

5. Ey Peygamber! Şayet (bütün bu delillere rağmen inkârcıların hâlâ gerçeklerden yüz çevirip putlara tapınmalarına) şaşıyorsan bil ki, asıl şaşılacak olan; onların, "Biz toprak olup gittikten sonra yeniden mi dirileceğiz?" demeleridir. İşte onlar, Rablerini(n gönderdiği kitabı ve öldükten sonra dirilme gerçeğini) inkârda direnenlerdir. İşte onlardır boyunlarına bukağı takılacak olanlar! İşte onlardır cehennemlikler! Ve onlar orada asırlarca kalacaklardır.

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.

2. Lafzen, "İnsanların çoğu."

3. Evrendeki gezegenlerin bir düzen içerisinde seyretmesi itme-çekme gibi bir kısım kanunlara göre gerçekleşmektedir ve bunlar bir çeşit direk mesabesindedir. Fakat bu kanunlar çıplak gözle görülebilecek direk türünden değildirler. Âyetteki, "Terevnehâ" (Görebileceğiniz) ifadesi böyle bir yorumu akla getirmektedir.

4. Lafzen, "Arşın üzerine istivâ etmiştir." Bkz. Â'râf 7/54, ilgili not. Krş. Yunus 10/3; Tâhâ 20/5.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ
قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ ۗ وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلٰى ظُلْمِهِمْ ۚ
وَاِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ۝٦ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ
اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ ۗ اِنَّمَآ اَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ۧ
۝٧ اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغِيضُ الْاَرْحَامُ وَمَا
تَزْدَادُ ۗ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهٗ بِمِقْدَارٍ ۝٨ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ۝٩ سَوَآءٌ مِنْكُمْ مَنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ
جَهَرَ بِهٖ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِالَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ۝١٠
لَهٗ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ يَحْفَظُونَهٗ مِنْ اَمْرِ
اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ ۗ
وَاِذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوٓءًا فَلَا مَرَدَّ لَهٗ ۚ وَمَا لَهُمْ مِنْ
دُونِهٖ مِنْ وَالٍ ۝١١ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا
وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ۝١٢ وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهٖ
وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهٖ ۚ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا
مَنْ يَشَآءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللّٰهِ ۚ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ۝١٣

6. Onlar bir de, güzellik ve mutluluk içinde yaşamak varken, (başlarına geleceğini söylediğin ve inanmayıp alay ettikleri) o azap gelecekse hemen gelsin de görelim diyorlar. Oysa kendilerinden önce ibret alınacak nice felâketler gelip geçmiştir. Fakat Allah, zulümlerine rağmen insanları yine de bağışlar; bir an önce gelmesini istedikleri azabı hemen vermez, onlara mühlet tanır. Bilin ki, O'nun azabı çok şiddetlidir; zamanı geldiğinde alay ederek istedikleri o azabı da gönderir.

7. Küfürde direnen bu kimseler yine (alay ederek), "Muhammed'e Tanrısından açıkça görebileceğimiz bir mucize indirilseydi ya!" diyorlar. Ey Peygamber! Sen sadece bir uyarıcısın (mucize göstermekle yükümlü değilsin). Her kavmin (kendi döneminin şartlarına uygun deliller getiren) bir yol göstericisi olmuştur.[1]

8. (Allah, hak etmiş topluluğa ne zaman azap göndereceğini çok iyi bilir. Öyle ki,) O Allah, her dişinin neye gebe olduğunu, rahimlerdeki ceninlerin cinsiyetlerini, tek mi ikiz mi olduğunu, erken mi geç mi doğacağını bilir. O'nun katında her şey belli bir ölçüye (koyduğu düzene) göre cereyan eder.

9. O görünmeyenleri de görünenleri de iyi bilir. O büyüktür, yücelerden yücedir.

10. Allah için, sözünü gizleyen de açığa vuran da; bir şeyi gece yapan da gündüz yapan da birdir, O hepsini bilir.

11. Kullarının önünden ve arkasından onları izleyen ve Allah'ın emriyle yaptıkları şeyleri bir bir kaydeden melekler vardır.[2] (Dolayısıyla Biz her şeyi bilir ve gözleriz. O hemen gelmesini istediğiniz azap için sebeplerin oluşmasını bekleriz. Çünkü koyduğumuz kural gereği) bir topluluk kendi durumunu değiştirmedikçe; ahlâken bozulmadıkça, Allah o toplumun durumunu değiştirmez; onlara azap etmez. (Fakat hak ettiği için) bir topluluğun başına bir azap getirmeyi dilerse artık onu geri çevirebilecek hiçbir güç de yoktur. O zaman onların Allah'tan başka hiçbir dost ve yardımcıları olmayacaktır.

12. O öyle bir Allah'tır ki, sizi korkutan ve umutlara sevk eden şimşeği O çaktırır, yağmur yüklü bulutları meydana getiren de O'dur.

13. Gök gürültüsü Allah'a hamd ederek O'nu tespih eder.[3] Meleklerin tespihi de O'nun korkusundandır. Allah yıldırımları dilediği yere yöneltir, dilediğinin üzerine düşürür. Gerçek böyle iken küfürde direnenler hâlâ Allah'ın (insanları bu dünyada cezalandırmasına ve âhirette yeniden diriltmesine dair) kudreti hakkında tartışıp duruyorlar. Hâlbuki O, kudreti sonsuz ve azabı çetin olandır.

---

1. Yani "Peygamberlik kurumunu sen uydurmadın. Geçmiş devirlerde her kavmin peygamberi olmuştur ve bu peygamberler yaşadıkları döneme uygun mucizeler getirmişlerdir. Şimdi sana da fesahat ve belâgatta en ileri noktaya ulaşmış bir kitap gönderdik. Bundan daha büyük mucize olur mu?" Râzî ve İbn Âşur âyeti böyle anlamışlardır.
2. Âyetteki "Min emrillâh" (O'nun emrinden) ifadesi, "Bi emrillâh" (Allah'ın emriyle) mânasındadır. Nitekim Ali b. Ebî Tâlib, İbn Abbas ve İkrime bu şekilde okumuşlardır.
3. Buradaki Ra'd (şimşek, gök gürlemesi) Allah'ın koyduğu tabiat kanunlarından biridir. Olayların Allah'ın koyduğu kanunlara uygun olarak cereyan etmesi hal diliyle Allah'ı tespih etmeleri, övmeleri, yüceltmeleri demektir.

لَهٗ دَعْوَةُ الْحَقِّ ؕ وَالَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ لَا يَسْتَجِيْبُوْنَ لَهُمْ بِشَيْءٍ
اِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ اِلَى الْمَآءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهٖ ؕ وَمَا دُعَآءُ
الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ﴿١٤﴾ وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَّكَرْهًا وَّظِلٰلُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ﴿١٥﴾ قُلْ مَنْ رَّبُّ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ قُلِ اللّٰهُ ؕ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِّنْ دُوْنِهٖۤ اَوْلِيَآءَ لَا
يَمْلِكُوْنَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَّلَا ضَرًّا ؕ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ۙ
اَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمٰتُ وَالنُّوْرُ ۚ اَمْ جَعَلُوْا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ خَلَقُوْا
كَخَلْقِهٖ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ ؕ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَّهُوَ الْوَاحِدُ
الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَالَتْ اَوْدِيَةٌۢ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ
السَّيْلُ زَبَدًا رَّابِيًا ؕ وَمِمَّا يُوْقِدُوْنَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَآءَ حِلْيَةٍ
اَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِّثْلُهٗ ؕ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ ؕ فَاَمَّا الزَّبَدُ
فَيَذْهَبُ جُفَآءً ۚ وَاَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْاَرْضِ ؕ كَذٰلِكَ
يَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ ؕ ﴿١٧﴾ لِلَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنٰى ؕ وَالَّذِيْنَ لَمْ
يَسْتَجِيْبُوْا لَهٗ لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَّا فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا وَّمِثْلَهٗ مَعَهٗ لَافْتَدَوْا
بِهٖ ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ سُوْٓءُ الْحِسَابِ ۙ وَمَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ؕ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾

14. Gerçek dua ve ibadet, işte böyle bir Allah'a yapılandır. O'ndan başkasına dua ve ibadet edenlere, tapındıkları varlıklar hiçbir karşılık veremezler. Onların durumu; (bir dere kenarında veya kuyu başında) ellerini suya doğru uzatıp suyun ağzına gelmesini bekleyen kimse gibidir.[1] Oysa su, kendiliğinden aslâ onun ağzına gelemez. İşte kâfirlerin dua ve ibadetleri böylesine boştur.

15. Göklerde ve yerdeki varlıkların hepsi ve onların gölgeleri, ister istemez, sabah akşam Allah'a secde ederler (O'nun kanunlarına uygun hareket ederler).[2]

16. Ey Peygamber! İnsanlara, "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" diye sor! (Kesinlikle "Allah'tır" diyeceklerdir).[3] De ki: "Evet, Allah'tır." Ve şunu söyle: "Peki, öyleyse kendilerine faydası dokunmayan ve gelecek bir zararı engelleme gücü olmayan varlıkları nasıl oluyor da Allah ile birlikte tanrı olarak kabul ediyorsunuz?" Ve yine onlara, "Görenle görmeyen bir midir? Karanlıkla aydınlık aynı mıdır?" diye sor. Yoksa onlar Allah'a O'nun gibi yaratma gücü olan ortaklar buldular da, yaratma işini hangisinin yaptığına dair kafaları mı karıştı? (Allah'ın yarattıklarını putların yarattığını mı zannettiler?) Yine de ki: Her şeyi yaratan Allah'tır, O birdir, tektir ve Kahhâr'dır; yaratmak veya yok etmek sadece O'nun elindedir."

17. Allah yağmur yağdırdığında, dereler, vâdiler alabildiğine su ile dolup taşar. Sel suyu, üzerinde oluşan köpükleri taşıyıp sürükler. İnsanlar ziynet eşyası veya âlet edevat yapmak için ateş yakıp madenleri erittiklerinde de aynı şekilde böyle köpükler oluşur. Allah, hak ile bâtılı size işte böyle örneklerle anlatıyor. Köpükler yok olup gider, insanlara fayda veren kısım ise toprakta kalır. İşte Allah gerçekleri böyle misaller vererek anlatmaktadır.[4]

18. Rablerinin çağrısına karşılık verenlere en güzel mükâfatlar vardır. O'na uymayanlara gelince, (öyle bir ceza verilecektir ki) yeryüzünün bütün servetine, hatta onun bir o kadar fazlasına sahip olsalar, (başlarına gelen azaptan kurtulabilmek için) bütün bunları kurtuluş fidyesi olarak vermek isteyeceklerdir. Evet, onların hesabı çok çetin ve kötü, yerleri de cehennem olacaktır. Kalınacak ne kötü yerdir orası!

---

1. Nasıl su, kendisine el uzatan ve ağzına gelmesini isteyen kimseden ve onun su içme isteğinden habersiz ise, kendisine tapınılan putlar da aynı şekilde kendilerine yapılan dua ve ibadetlerden habersizdirler. Üstelik onların yapabilecekleri bir şeyleri de yoktur.
2. Gölgelerin secde etmesi, Allah'ın koyduğu yasalara uygun olarak uzaması ve kısalması gibi hareketlerdir. Bu âyetler, Allah'ın varlık âlemine koyduğu kurallar/sünnetullah konusunda tefekkür etmeye dair önemli hatırlatmalardır. İslâm dini böyle bir tefekkürle amacını gerçekleştirme imkânı bulacaktır.
3. Bkz. Ankebût, 29/61; Lokman 31/25; Zümer 39/38.
4. İmam Mâtüridî, suyun İslam dinine örnek olarak zikredildiğini belirtir. Buna göre, gökten inen su temizdir, fakat yeryüzündeki toprakta bulunan unsurlara göre rengi ve tadı farklılaşır, acı veya tuzlu hale dönüşür. İslâm dini de böyledir, yani yararlanılacak saf ve temiz bir su gibidir. Fakat insanlar farklı mezhepler ve dinler edinerek onun safiyetini bozdular. Diğer dinlerin başına gelen de budur. İnsanlar kendilerine saf su gibi gelen ilahî vahyi, acı ve tuzlu su haline dönüştürdüler, insanlara yararsız hale getirdiler.

اَفَمَنْ يَعْلَمُ اَنَّمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰى ؕ اِنَّمَا
يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ۙ﴿١٩﴾ الَّذِيْنَ يُوْفُوْنَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَلَا يَنْقُضُوْنَ
الْمِيْثَاقَ ۙ﴿٢٠﴾ وَالَّذِيْنَ يَصِلُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ وَيَخْشَوْنَ
رَبَّهُمْ وَيَخَافُوْنَ سُوْٓءَ الْحِسَابِ ؕ﴿٢١﴾ وَالَّذِيْنَ صَبَرُوا ابْتِغَآءَ وَجْهِ
رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً
وَّيَدْرَءُوْنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ۙ﴿٢٢﴾ جَنّٰتُ
عَدْنٍ يَّدْخُلُوْنَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيّٰتِهِمْ
وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُوْنَ عَلَيْهِمْ مِّنْ كُلِّ بَابٍ ؗ﴿٢٣﴾ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ بِمَا
صَبَرْتُمْ ؕ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ؕ﴿٢٤﴾ وَالَّذِيْنَ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ
بَعْدِ مِيْثَاقِهٖ وَيَقْطَعُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ وَيُفْسِدُوْنَ فِى
الْاَرْضِ ۙ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوْٓءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ؕ وَفَرِحُوْا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ؕ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِى
الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾ وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ
رَّبِّهٖ ؕ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِىْٓ اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ ۚ﴿٢٧﴾ الَّذِيْنَ
اٰمَنُوْا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوْبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِ ؕ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوْبُ ﴿٢٨﴾

19. Rabbin tarafından sana indirilen Kur'an'ın hak olduğunu anlayıp bilen kimse ile ona gözünü kapatan[1] kimse aynı mıdır? Bu gerçeği yalnız akıl sahipleri düşünüp anlar.

20. İşte bu akıl sahipleri (yaratılışlarında) Allah'a kesin olarak verdikleri söze[2] sâdık kalan ve anlaşmalarını bozmayanlardır.

21. Yine bu kimseler Allah'ın yapılmasını emrettiği şeyleri yerine getirirler. Rablerine karşı bir kusur işlemekten çekinirler, kıyamet günü hesaplarının çetin olmasından korkarlar.

22. Onlar, Rablerinin hoşnutluğunu kazanabilmek için sıkıntılara göğüs gererler, namazı kılarlar, Bizim kendilerine verdiğimiz nimetlerden gizli ve açık olarak hayırlı işlerde harcarlar,[3] kötülüğe iyilikle karşılık verirler. Mutlu son işte onlarındır.

23. Adn cennetleri de onlarındır. Onlar oraya, cenneti hak eden ana babaları, eşleri ve çocuklarıyla birlikte gireceklerdir. Melekler de her bir kapıdan gelecekler ve onlara şöyle diyeceklerdir:

24. "Selam olsun size! Sıkıntılara göğüs gerdiniz, sonunda ne hoş bir sonuca ulaştınız!"

25. Allah'a kesin olarak verdikleri sözden dönenler, Allah'ın yapılmasını emrettiği şeyleri yerine getirmeyenler ve yeryüzünde bozgunculuk çıkaranlar ise, Allah'ın lânetine uğrayacaklardır. Onları çok kötü bir yer; cehennem beklemektedir.[4]

26. (İnkârcılar, sahip oldukları nimetlere bakıp aldanmasınlar)[5] Allah rızkı dilediğine bol bol verir, kiminin de geçimini daraltır. Allah'ın kendilerine bol nimetler verdiği o müşrikler dünyada bu nimetlerle sevinir ve şımarırlar. Oysa dünya hayatı âhiret hayatına göre çok basittir ve gelip geçici bir metadan başka bir şey değildir.

27. Küfürde direnen bu kimseler yine (alay ederek) diyorlar ki: "Muhammed'e Tanrısından açıkça görebileceğimiz bir mucize indirilseydi ya!" Ey Peygamber! Sen de ki: "(Mucize olarak bu Kur'an size yetmiyor mu?) Hiç şüphesiz Allah dilediğini (Kur'an gibi bir mucizeyi reddedip sapıklığı tercih eden sizin gibileri) dalâlette bırakır, Kendisine yönelenleri ise doğru yola iletir."

28. "(Allah'ın doğru yola ilettiği) bu kimseler, yürekten iman eden ve kalpleri Allah'ın (mucize olarak verdiği) Kur'an ile tatmin olan kimselerdir. Unutmayın ki, kalpleri tatmin edecek yegâne mucize Kur'an'dır.[6]

---

1. Lafzen, "Kör olan."

2. Âyette geçen "Allah'a verdikleri söz"ün aslı "Misak"tır. "Ahid" ve "Misak" kelimeleri aynı anlamı ifade eder. Bu, insanın Allah'ı tanıyacak ve O'na kulluk edecek özellikte yaratılmış olmasıdır.

3. Krş. Bakara 2/274.

4. Krş. Bakara 2/27.

5. Krş. Mü'minûn 23/55.

6. Buradaki "Zikir" (anmak, anımsatmak) kelimesi Kur'an anlamındadır. Kur'an'ın bir adı da zikirdir. Kur'an insana sorumluluklarını hatırlatan bir kitaptır. Kur'an'ın pek çok yerinde bu kelime bu anlamda kullanılmıştır. Örnek için bkz. Hıcr 15/9; Nahl 16/44; Enbiya 21/50; Fussılet 41/41.

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ طُوْبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿٢٩﴾
كَذٰلِكَ اَرْسَلْنٰكَ فِيْٓ اُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَآ اُمَمٌ لِّتَتْلُوَا عَلَيْهِمُ
الَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُوْنَ بِالرَّحْمٰنِ ۭ قُلْ هُوَ رَبِّيْ
لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾ وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا
سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى ۭ
بَلْ لِّلّٰهِ الْاَمْرُ جَمِيْعًا ۭ اَفَلَمْ يَايْــَٔسِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ لَّوْ يَشَاۗءُ اللّٰهُ
لَهَدَى النَّاسَ جَمِيْعًا ۭ وَلَا يَزَالُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا تُصِيْبُهُمْ بِمَا
صَنَعُوْا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ قَرِيْبًا مِّنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَاْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِ ۭ
اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ
فَاَمْلَيْتُ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ ۡ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾
اَفَمَنْ هُوَ قَاۗىِٕمٌ عَلٰي كُلِّ نَفْسٍۢ بِمَا كَسَبَتْ ۭ وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ شُرَكَاۗءَ ۭ
قُلْ سَمُّوْهُمْ ۭ اَمْ تُنَبِّـــُٔوْنَهٗ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْاَرْضِ اَمْ بِظَاهِرٍ مِّنَ
الْقَوْلِ ۭ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوْا عَنِ السَّبِيْلِ ۭ
وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّ ۚ وَمَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ وَّاقٍ ﴿٣٤﴾

29. Ne mutlu Allah'a inanıp iyi ve yararlı işler yapanlara! Ne güzeldir, onların dönüp varacakları yer!

30. Ey Peygamber! Kendilerinden önce gelmiş geçmiş nice toplumlara peygamber gönderdiğimiz gibi seni de bu topluma peygamber olarak gönderdik ki, sana vahyettiğimiz bu Kur'an'ı, kendilerine okuyup anlatasın. Senin kavmin (tıpkı önceki toplumlar gibi) Rahmân'ı; kullarına sevgisinden dolayı peygamber gönderen Allah'ı inkâr etmektedir. ("Rahmân da kim?" diyenlere)[1] de ki: "O Rahman benim Rabbimdir. Ondan başka tanrı yoktur. Ben yalnız O'na güvendim, O'na dayandım, dönüşümüz de yalnız O'nadır."

31. (Senden açıkça görebilecekleri bir mucize isteyen)[2] bu müşrikler (öyle inatçıdırlar ki, sana verilen bu Kur'an yerine aynen istedikleri gibi,) okunduğu zaman dağların yerinden oynadığı, yeryüzünün yarılıp parçalandığı ve ölülerin konuştuğu bir Kur'an gelse, yine de inanmazlar.[3] Oysa (gerçekleşmesini istedikleri) bütün bu işler, Allah'ın koyduğu yasalara göre cereyan etmektedir. Müminler (bu inatçı müşriklerin istedikleri mucizeler gelse dahi inanmayacaklarını) hâlâ anlamadılar mı?[4] Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi. Küfürde direnen bu kimselerin başlarına veya yurtlarının yakınlarına, Allah'ın vaadi gerçekleşinceye kadar, yaptıklarına karşılık olarak felâket gelmeye devam edecektir. Unutmayın ki, Allah aslâ sözünden dönmez.

32. Ey Peygamber! (Müşriklerin seninle alay etmelerine üzülme!) Senden önce de nice peygamberle alay edilmiştir. Buna rağmen Ben, küfürde direnenlere belli bir süre tanıdım, zamanı geldiğinde de onları kıskıvrak yakalayıverdim. Azabım nasıl da şiddetliymiş! Gördüler.

33. Herkesin iyi-kötü ne yaptığını görüp bilen Allah'ın birliğine inanmıyorlar da, O'na ortaklar koşuyorlar, öyle mi?! Ey peygamber! De ki: "Siz o putlarınıza (hak etmedikleri) isimler ve sıfatlar vermeye devam edin bakalım! Yoksa Allah'ın, yeryüzünde bilmediği bir ortağı var da, bunu O'na siz mi haber veriyorsunuz?! Bilin ki, siz sadece aslı esası olmayan boş sözlerle oyalanıyorsunuz." Küfürde direnenlere, uydurdukları bu inanç düzeni güzel gösterildi ve onlar böylece doğru yoldan alıkonulmuş oldular. (Dalâlet yolunu tercih ettiği için) Allah'ın dalâlette bıraktığı kişiye, doğru yolu gösterebilecek hiç kimse yoktur.

34. Böyleleri için dünya hayatında bir azap vardır, âhiretteki azapları ise daha ağır ve şiddetlidir. Onları Allah'ın azabından koruyacak kimse de yoktur.

---

1. Bkz. Furkân 25/60.

2. Bkz. bu sûrenin 27. âyeti.

3. Krş. En'âm 6/111.

4. Âyetteki "Yey'es" kelimesi Naha', Hevâzin ve diğer bazı kabilelerin lehçelerinde "Bilmek, anlamak" anlamlarına gelir. Kureyş lehçesinde ise "ümidi kesmek" anlamındadır. Biz birinci anlamı tercih ettik.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ
أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا ۚ تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا ۖ وَعُقْبَى
الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ
بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ ۚ قُلْ إِنَّمَا
أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ ۚ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ مَآبِ
﴿٣٦﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا ۚ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ
مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ
أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً ۚ وَمَا
كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾
يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ ۖ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾ وَإِنْ مَا
نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ
وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ
أَطْرَافِهَا ۚ وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ ۚ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ
﴿٤١﴾ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا ۖ يَعْلَمُ مَا
تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ ۗ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾

35. Küfür ve isyandan sakınanlara vâdolunan cennetin emsalsiz güzellikleri(nden bazıları) ise şunlardır: Onun alt tarafından ırmaklar akar, ağaçlarının meyvesi bitip tükenmez. Orası daim gölgeliktir. Evet, küfür ve isyandan kaçınanları işte böyle güzel bir son beklemektedir. Küfürde direnenlerin varacakları yer ise cehennem olacaktır.

36. Kendilerine kitap verilenlerden bazıları, sana indirilen Kur'an'dan mutluluk duyar, ona inanırlar. Fakat onlardan sana karşı çıkan öyleleri de vardır ki, sana inen âyetlerin bir kısmından hoşlanmazlar, onları inkâr ederler. Ey Peygamber! De ki: "(Siz hoşlansanız da hoşlanmasanız da, inansanız da inanmasanız da) ben Allah'ı lâyıkıyla tanıyıp yalnız O'na kulluk etmekle, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamakla emrolundum. Ben insanları yalnız O'na ibadet etmeye çağırıyorum ve her işimde yalnız O'na yöneliyorum."

37. Biz bu ilâhî kelâmı, işte böyle Arapça bir dilde hikmet ve hüküm kaynağı olarak indirdik. Ey Peygamber! Sana ilim (bu Kur'an) geldikten sonra insanların geçici arzu ve heveslerine uyacak olursan, Allah'ın azabına karşı seni koruyacak ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilirsin.

38. Andolsun ki, Biz senden önce de peygamberler gönderdik ve onlara da eşler ve çocuklar verdik. (O halde onlar da sizin gibi birer insandırlar. Siz müşrikler, mucize isteyip duruyorsunuz ama unutmayın ki,) Allah'ın izni olmadıkça hiçbir peygamber kendiliğinden bir mucize getirebilmiş değildir. Hem şunu da bilin ki, her devrin kendine göre bir kitabı (mucizesi) vardır.

39. Allah (mucizelerden) dilediğini kaldırır, dilediğini bırakır.[1] Çünkü ana kitap O'nun katındadır (ezelden ebede meydana gelecek her şeyin bilgisi, yasası O'nun ezelî ilminde mevcuttur).

40. Ey Peygamber! Biz, kâfirleri tehdit ettiğimiz azabın bir kısmını sen hayatta iken sana göstersek de (onlara gelecek azabı) sen göremeden canını alsak da (üzülme!), sana düşen, sadece tebliğ etmektir; onların hesabını görmek Bizim işimizdir.

41. İnkârcılar Bizim, topraklarını ve imkânlarını (nüfuz alanlarını) daraltmakta olduğumuzu görmüyorlar mı?[2] Allah bir şeyin gerçekleşmesine hükmettiği zaman O'nun hükmünü geçersiz kılabilecek hiçbir güç yoktur. Bilin ki O, inkârcıların hesabını çok çabuk görür.

42. Daha önce yaşayan topluluklar peygamberlerine tuzaklar kurdular. Oysa bilmeliydiler ki, bütün tuzaklar Allah'ın bilgisi dâhilindedir; Allah onları boşa çıkarır. O her insanın ne kazandığını (iyi kötü ne yapıp ettiğini) bilir. Nitekim inkârcılar da dünya hayatında kimin kazançlı çıkacağını yakında göreceklerdir.

---

1. 38. âyetin son kısmı ile 39. âyeti şöyle anlamak da mümkündür: "Her ecelin (sonunda olacak olan her işin) kendine göre bir gerçekleşme yasası, zamanı vardır (o aceleyle istediğiniz azabın da bir gerçekleşme yasası, zamanı vardır). Allah (cezalandırma, hüküm ve yöntemlerinden) dilediğini değiştirir, dilediğini aynen bırakır." Ancak âyetin öncesini ve sonrasını dikkate aldığımızda, metinde verdiğimiz anlam daha uygun görünmektedir. Nitekim Kâsımî âyete şöyle bir yorum getirmiştir: "Yüce Allah onlara bu âyetle, somut mucize devrinin kapandığını, insanlığın artık aklî delillerle uyarılacak bir konuma geldiğini bildirmektedir ki, bu aklî deliller; varlık âlemini ve olayları gözlemlemek, düşünüp araştırarak ibretler çıkarmaktır. Önceki devirlerdeki mucizelerin sağladığı desteği bugün bu deliller sağlamaktadır."

2. Krş. Enbiyâ 21/44.

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا ۚ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ
شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۙ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

سُورَةُ إِبْرٰهِيمَ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ اثْنَتَانِ وَخَمْسُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
الٓرۚ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى
النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَىٰ صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿١﴾ اللَّهِ الَّذِي
لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ
مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا
عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ
أُولٰٓئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا
بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ۖ فَيُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ
يَشَاءُ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا
أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ
بِأَيَّامِ اللَّهِ ۚ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾

43. Küfürde direnenler sana, "Sen peygamber olarak gönderilmiş biri değilsin" diyorlar. Sen onlara de ki: "Aramızda şâhit olarak, Allah ve vahiy konusunda bilgi sahibi olanlar yeter."[1]

14
İBRÂHİM SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuştur. 52 âyettir. 35 ilâ 41. âyetlerde İbrahim peygamberden bahsettiği için bu adı almıştır.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Elif Lâm Râ[2] Bu Kur'an, insanları Rablerinin izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarasın ve onları, çok güçlü ve bütün övgülere lâyık olan Allah'ın yoluna iletesin diye sana indirdiğimiz bir kitaptır.

2. Yoluna çağırdığın Allah öyle bir Tanrı'dır ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Bu gerçekleri kavramayan kâfirlerin vay hallerine! Çünkü onlar çetin bir azaba uğrayacaklardır.

3. Bu kâfirler, dünya hayatını âhiret hayatına tercih eder, insanları Allah yolundan alıkoyar ve (dosdoğru olan) bu yolun yanlışlığını ispat etmeye çalışırlar. Onlar sapıklığa düşmüş, doğru yolun çok uzağında kalmışlardır.

4. Biz her peygamberi, vahyimizi kolayca açıklayabilmesi için kendi halkının diliyle gönderdik.[3] Bununla birlikte Allah, dilediğini (dalâlet yolunu tercih edeni) dalâlette bırakır, dilediğini (hidayet yolunu tercih edeni de) hidayete erdirir. O, Azîz'dir; iradesine ve gücüne karşı gelinemez, Hakîm'dir; her hükmünde bir hikmet vardır, kullarının hidayetini dilerken de, onları dalâlette bırakırken de daima bir hikmeti gözetir.

5. Nitekim Biz Musa'yı, halkını karanlıklardan aydınlığa çıkarması ve (daha sonra da) Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri (sık sık) hatırlatması için birtakım mucizelerle göndermiştik. Unutma ki, Musa ve kavmi ile ilgili olaylarda alınacak pek çok ibret vardır; fakat bunları, sıkıntılara göğüs gerip sabretmeyi ve Allah'ın nimetlerine şükretmeyi çok iyi bilen kimseler anlayabilir.

---

1. Müfessirlerin çoğunluğu buradaki "el-Kitab" kelimesinin marife olarak, yani belirlilik takısı ile zikredilmesi sebebiyle, bunun Tevrat ve İncil olduğunu söylemişlerdir. Yani Hz. Peygamberin peygamber olduğunu en iyi bilecek olanlar, Allah'ın insanlara vahyettiği bilgi ve kültürüne sahip Yahudi ve Hıristiyanlardır. Diğer bir görüşe göre bu kitap Kur'an'dır. Yani Kur'an'ın fesahat ve belagatine vakıf olan ilim ehli Hz. Peygamberin vahiy aldığını daha iyi bilir. Kanaatimizce bu yorumların hepsi âyetin ruhuna uygundur.
2. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.
3. Kur'an'ı anlama konusunda bu âyetin önemi büyüktür. Sınırsız güce sahip Yüce Allah sınırlı bir varlığa, insana hitap etmiştir. Allah'ın yaratış hikmetinin gereği olarak varlık âleminde herkesin anlayabileceği tek bir dil de mevcut değildir. Bu durumda Allah'ın her topluma kendi dilinde konuşan bir peygamber göndermesinden ve gönderdiği vahyin, muhataplarının algı ve imkânları çerçevesinde şekillenmesinden daha yerinde bir şey olamaz. Buna göre, en son vahiy olan Kur'an, Peygamber ve muhataplar Arap olduğu için de Arapça inmiştir. Dilde ifade yönünden iki ana unsur mevcuttur. Taşıyıcı vasıta ve taşınan değer. Kelime ve cümleler taşıyıcı vasıtalardır ve bunlar yerel ve tarihsel olgularla birebir bağlantılıdır. Taşınan değer ise iletişimin asıl amacını, yani Yüce Allah'ın amacını oluşturmaktadır.

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
اِذْ اَنْجٰيكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِ
وَيُذَبِّحُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْ ۚ وَفِى ذٰلِكُمْ
بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ۚ ٦ وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ
لَاَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابِى لَشَدِيدٌ ۚ ٧ وَقَالَ
مُوسٰٓى اِنْ تَكْفُرُٓوا اَنْتُمْ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا فَاِنَّ
اللّٰهَ لَغَنِىٌّ حَمِيدٌ ۚ ٨ اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ ۛ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ ۛ لَا يَعْلَمُهُمْ
اِلَّا اللّٰهُ ۛ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّٓوا اَيْدِيَهُمْ فِٓى
اَفْوَاهِهِمْ وَقَالُٓوا اِنَّا كَفَرْنَا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِهٖ وَاِنَّا لَفِى
شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَٓا اِلَيْهِ مُرِيبٍ ۚ ٩ قَالَتْ رُسُلُهُمْ
اَفِى اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ يَدْعُوكُمْ
لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ۚ
قَالُٓوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا ۚ تُرِيدُونَ اَنْ تَصُدُّونَا
عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُنَا فَاْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ۚ ١٠

6. Bir zamanlar Musa kavmine şöyle demişti: "Allah'ın size lütfettiği nimetleri hatırlayın. Hani vaktiyle O sizi, işkencenin ve zulmün en kötüsünü uygulayan Firavun'un adamlarından kurtarmıştı. Onlar, oğullarınızı boğazlayarak öldürüyor, kadınlarınızı kızlarınızı sağ bırakıp kötü amaçları için kullanıyorlardı. Bu zulümlerden kurtulmanız size Rabbinizin büyük bir nimetiydi."[1]

7. "Ve yine hatırlayın ki, Rabbiniz size, 'Eğer şükrederseniz verdiğim nimetleri daha da arttırırım, eğer nankörlük ederseniz bilin ki azabım çok şiddetlidir' diye bildirmişti."[2]

8. Musa şöyle devam etti: "Siz ve yeryüzünde yaşayan diğer insanlar, hepiniz Allah'a ve lütfettiği nimetlere nankörlük etseniz, O'na bir zararınız dokunamaz. Çünkü Allah Ganî'dir; hiçbir şeye muhtaç değildir, Hamîd'dir; övgüye ve şükre lâyık yegâne varlık O'dur."[3]

9. Nuh kavminin, Âd ve Semud kavimlerinin ve onlardan sonra gelen ve sayılarını yalnız Allah'ın bildiği nice toplumların başlarından geçen olaylardan sizin hiç haberiniz olmadı mı? Onlara peygamberleri apaçık deliller getirmişler, fakat onlar ("kes sesini, yeter artık" dercesine) ellerini ağızlarına götürmüşler (onları susturmak istemişler) ve şöyle demişlerdi: "Biz size gönderilen şeyin vahiy olduğuna inanmıyoruz, ya da (en azından) bizi çağırdığınız şey hakkında ciddi şüpheler taşıyoruz."

10. Peygamberleri de şöyle demişlerdi: "Gökleri ve yeri yaratıp birbirinden ayıran Allah hakkında şüpheniz mi var? O Allah sizi, günahlarınızı bağışlamak ve dünyada sizin için belirlenmiş bir süreye kadar (başınıza bir felâket gelmeden) yaşamanıza imkân vermek için (imana) çağırıyor." Onlar, "(Bizden farkınız ne ki?) Siz de sadece bizim gibi (yiyip içen, ölümlü) insanlarsınız; tutmuş bir de atalarımızın tapındığı şeylerden bizi vazgeçirmek istiyorsunuz. Madem öyle, haydi bize açık bir mucize getirin de görelim" demişlerdi.

---

1. Krş. Bakara 2/49; Â'râf, 7/141.

2. Âyette hangi nimete ve nasıl şükredileceği konusunda bir açıklık yoktur. Konunun mutlak olarak, yani bir kayda bağlı olmadan zikredilmesi mânanın da daha kapsamlı olması amacına matuf olabilir. Mâverdî, şükre karşılık Allah'ın artıracağını vadettiği nimetin, hem dünya hem âhiret nimetleri olduğunu belirtmiştir. Bir önceki âyette Allah'ın İsrailoğulları'na lütfettiği nimetlerin hatırlatıldığı göz önüne alınınca bu görüşün daha isabetli olduğu anlaşılmaktadır.

3. Yüce Allah kullarından Kendisine iman etmelerini, verdiği nimetlere nankörlük etmemelerini Kur'an'da sıkça dile getirmektedir. İlk bakışta Allah'ın iman ve teşekkür bekleyen, bununla tatmin olan bir varlık olduğu akla gelebilir. Bu âyet bu algıyı bertaraf etmektedir. Yani yeryüzündeki bütün insanlar iman etmeyip O'nun verdiği nimetlere nankörlük etseler Yüce Allah zatı itibarıyla bundan bir zarar görmez, eksiklik duymaz, gücünden ve yüceliğinden hiçbir şey kaybetmez. O yarattığı varlığın imanına da teşekkürüne de aslâ muhtaç değildir. Allah'ın kullarını imana ve şükre davet etmesi, küfürden ve itaatsizlikten sakındırması tamamıyla kullarının yararı içindir. Âyetin sonundaki "Ğaniyy" ve "Hamîd" sıfatları, Allah'ın açıklamaya çalıştığımız her türlü ihtiyaçtan uzak olduğunu ve her halükarda övgüye layık olduğunu anlatmaktadır.

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ
اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ۖ وَمَا كَانَ لَنَآ اَنْ نَأْتِيَكُمْ
بِسُلْطَانٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۗ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾
وَمَا لَنَآ اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينَا سُبُلَنَا ۚ وَلَنَصْبِرَنَّ
عَلٰى مَآ اٰذَيْتُمُونَا ۗ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ اَرْضِنَآ
اَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا ۖ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ
الظّٰلِمِينَ ﴿١٣﴾ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ۚ ذٰلِكَ
لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ وَاسْتَفْتَحُوا
وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾ مِنْ وَرَآئِهٖ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى
مِنْ مَّآءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ
الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۖ وَمِنْ وَرَآئِهٖ
عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾ مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ اَعْمَالُهُمْ
كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ ۖ لَا يَقْدِرُونَ
مِمَّا كَسَبُوا عَلٰى شَيْءٍ ۖ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾

11. Peygamberleri de onlara demişlerdi ki: "Evet, biz de sizler gibi (ölümlü) insanlarız. Fakat bilin ki, Allah (peygamberliği) kullarından dilediğine lütfeder. Bununla beraber Allah izin vermedikçe (peygamber de olsak) bizim herhangi bir mucize göstermemiz mümkün değildir. O halde inananlar yalnız Allah'a güvenmeli, yalnız O'na dayanmalıdırlar."[1]

12. "Biz niçin Allah'a dayanıp güvenmeyelim ki?! Bizim her birimize doğru yolu O göstermiştir. Hiç şüpheniz olmasın ki, biz sizin yaptığınız işkencelere, verdiğiniz sıkıntılara katlanırız. Öyleyse birine güvenip dayanmak isteyen kimse, yalnız Allah'a güvenmeli, yalnız O'na dayanmalıdır."

13. Küfürde direnen bu insanlar ise peygamberlerine şöyle demişlerdi: "Ya bizim dinimize dönersiniz ya da sizi ülkemizden sürer çıkarırız." Rableri de peygamberlere şöyle vahyetmişti: "Andolsun ki Biz, o zalimleri helâk edeceğiz."

14. "Ve onlardan sonra bu topraklara sizi; iman edenleri yerleştireceğiz. Benim huzuruma çıkıp hesap vermekten ve azabımdan korkanlar için işte böyle lütuflar vardır."

15. En sonunda peygamberler Allah'tan, kendileriyle inkârcı kavimlerin arasında bir hüküm vermesini istemişler[2] (ve verilen hüküm sonucunda) peygamberlere karşı gelen, küfürde direnen inatçı ve mağrur kimselerin hepsi yok olup gitmişlerdir.

16. (İş yok olup gitmekle de bitmeyecek.) Ardından bir de cehenneme gidecekler. Orada onlara irinli-kanlı, iğrenç bir su içirilecektir.

17. Bunlar o suyu yutmaya çalışırlar, fakat kolay kolay yutamazlar. Ölüm her taraftan gelir sarar, fakat ölemezler. (Bunlar da yetmez) ardından, tadacakları daha ağır bir azap vardır.

18. Küfürde direnenlerin durumu şöyledir: Yaptıkları iyi işler, fırtınalı bir günde rüzgârın savurup uçurduğu bir kül yığınına benzer. Onlar, kazandıkları hiçbir şeyin faydasını göremezler. Kayıp ve hüsranın en kötüsü işte budur.[3]

---

1. Âyette iki husus dikkat çekmektedir. 1. Sıradan birer insan olmakla suçlanan peygamberler kendilerinde insanüstü bir vasıf olduğunu iddia etmemişler, kendilerine gelen vahyin de Allah'ın izni ve takdiriyle gerçekleştiğini, Allah'ın yardımı ve izni olmadan da bir mucize gösteremeyeceklerini açıkça ifade etmişlerdir. 2. Mucize isteyen müşriklere karşı müminlerin tevekkülle emrolunmalarıdır. Zira inanmayanlarla gereksiz tartışmalara dalmak zaman ve emek israfından başka bir şey değildir.

2. "İsteftehû" fiilinin öznesinin müşrikler olduğunu söyleyenler de olmuştur. Bu durumda aralarında bir hükmün verilmesini isteyenler inkârcılar olmaktadır. Krş. Enfâl 8/19. Ancak konunun akışı açısından öznenin peygamberler olması daha uygundur. Krş. Â'râf 7/89. Büyük müfessirler Mücâhid ve Katâde bu görüştedir. Nitekim Hz. Nûh ve Hz. Musa, kendi kavimlerinin iman etmelerinden umutlarını kesmeleri üzerine Allah'tan yardım talebinde bulunmuşlar ve onların helak olmaları için beddua etmişlerdir. Bkz. Nûh 71/26; Yunus 10/88.

3. Küfürde direnen müşriklerin yaptıkları amellerin tamamı kötü değildi. Bazı müşrikler cömertlikte, yardımlaşmada, yoksulları giydirip doyurmada, savaş meydanında kahramanlıkta ve diğer bazı güzel işlerde övgüye değer vasıflara sahip idiler. Onlar bu vasıflarının kendilerini Allah'ın katında da değerli kılacağını düşünüyorlardı. Yüce Allah bu kimselerin yaptıkları iyi işlerin kendilerine bir yararı olmayacağını, rüzgârın külü savurup yok ettiği gibi hepsinin heba olacağını belirtmiştir.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ اِنْ يَّشَاْ
يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيْدٍ ۙ ﴿١٩﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيْزٍ
﴿٢٠﴾ وَبَرَزُوْا لِلّٰهِ جَمِيْعًا فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا
اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُّغْنُوْنَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ
اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ۭ قَالُوْا لَوْ هَدٰىنَا اللّٰهُ لَهَدَيْنٰكُمْ ۭ سَوَاۗءٌ
عَلَيْنَآ اَجَزِعْنَآ اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَّحِيْصٍ ﴿٢١﴾ وَقَالَ
الشَّيْطٰنُ لَمَّا قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ
وَوَعَدْتُّكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ ۭ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّآ
اَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِيْ ۚ فَلَا تَلُوْمُوْنِيْ وَلُوْمُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ۭ
مَآ اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ ۭ اِنِّىْ كَفَرْتُ بِمَآ
اَشْرَكْتُمُوْنِ مِنْ قَبْلُ ۭ اِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٢٢﴾
وَاُدْخِلَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ ۭ تَحِيَّتُهُمْ
فِيْهَا سَلٰمٌ ﴿٢٣﴾ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً
كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَّفَرْعُهَا فِي السَّمَاۗءِ ﴿٢٤﴾

19. Allah'ın gökleri ve yeri yüce bir amacı gerçekleştirmek için yarattığını görüp anlamıyor musunuz? O dilediği takdirde (yani bu amaç için çalışmazsanız) sizi yok eder ve yerinize yeni bir topluluk getirir.

20. Bilin ki, bu Allah için hiç de zor değildir.

21. (Gün gelecek) bütün insanlar dirilip Allah'ın huzuruna çıkacak; zayıf görüşlü olup başkalarına körü körüne uyanlar, vaktiyle büyüklük taslayıp inanmayan önderlerine şöyle diyecekler: "Biz (dünyada iken asıl amacı unutup) sizin peşinizden gitmiştik, şimdi bizi Allah'ın azabından birazcık olsun kurtaramaz mısınız?" Onlar ise şöyle cevap verecekler: "Eğer Allah bizi kurtaracak olursa biz de sizi kurtarırız, ama artık ağlayıp sızlansak da sabretsek de bizim için hiç fark etmeyecek. Anlaşıldı ki, Allah'ın azabından kurtuluş yoktur."[1]

22. Hesap ve yargılama bitip iş tamamlanınca şeytan, ("buraya girmemize sebep sensin" diyenlere) şöyle diyecektir: "Allah'ın size vâdettikleri gerçekti, ben ise size boş vaatlerde bulundum ve sizi aldattım. Aslında benim size istediğimi yaptıracak gücüm yoktu, ben sadece sizi (kötü işleri yapmaya) çağırıyordum, siz de bana uyuyordunuz. Şimdi beni kınayıp suçlamaya kalkışmayın, kendinizi kınayıp suçlayın. Bugün ne ben sizin feryadınızı duyarım ne de siz benim feryadımı duyarsınız. Zaten ben dünyada iken, beni Allah'a ortak koşmanızı[2] da reddetmiştim." Şu bir gerçektir ki, şeytanın yoluna gidenler[3] için acı bir azap vardır.

23. İnanıp güzel işler yapanlar ise Rablerinin izni ile alt tarafından ırmaklar akan cennetlere yerleştirilecekler, orada sürekli kalacaklardır ve birbirleri için kullandıkları sevgi ve saygı ifadeleri de, "Size selâm olsun" hitabı olacaktır.[4]

24. Bakın, Allah nasıl güzel örnekler veriyor? Güzel bir sözü (Kelime-i tevhidi); kökü yerde, dalları göğe doğru yükselmiş güzel ve verimli bir ağaca benzetiyor.

---

1. Müfessirlerin çoğunluğu âyetin bu bölümünü şöyle anlamışlardır: "…zayıf görüşlü olup başkalarına körü körüne uyanlar, vaktiyle büyüklük taslayıp inanmayan önderlerine (öfkeyle) şöyle diyecekler: 'Biz dünyada iken sizin peşinizden gitmiştik, haydi şimdi bizi Allah'ın azabından birazcık olsun kurtarsanız ya!' Onlar ise (suçu Allah'a atarak) şöyle cevap verecekler: 'Eğer Allah bize doğru yolu göstermiş olsaydı biz de size gösterirdik; artık ağlayıp sızlansak da, sabretsek de bizim için fark etmeyecek. Anlaşıldı ki, Allah'ın azabından kurtuluş yoktur." Biz Mâverdî'nin âyetle ilgili üçüncü yorumunu tercih ettik.
2. Şeytanın Allah'a ortak koşulması, bazı müşriklerin cinlere ve şeytanlara tapması olarak anlaşılabileceği gibi, ortak koşulan varlığın şeytan cinsi olması da mümkündür. Buna göre, tapınılan putlar da bir nevi şeytandır ya da daha genel bir ifadeyle, işlenen her kötü iş şeytanın vesvesesi ile meydana geldiği için, her kötülük şeytanın işidir. Bkz. Mâide 5/90. Bu da şeytanı Allah'a ortak koşmak anlamına gelir. Bu cümleyi "..önceden yaptığınız kötü işlere beni ortak kılmanızı, onları bana yüklemenizi reddediyordum" şeklinde anlamak da mümkündür.
3. Lafzen, "Zâlimler."
4. "Selam" sözü, Kur'an'ın birçok yerinde cennettekilerin birbirlerine hitap ifadesi olarak geçmektedir. Sevgi, saygı, iyilik ve esenlik dileme, iyi görmekle mutlu olma, her türlü kederden uzak olma ve barış gibi pek çok hoş manası olan bu ifadenin Müslüman kardeşliğinin oluşması konusundaki önemi hatırdan çıkarılmamalıdır. Müslüman yurdu kinden, hasetten ve nefretten arınmış bir selam, huzur ve barış yurdudur.

تُؤْتِيٓ اُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِاِذْنِ رَبِّهَا ۗ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ
لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ
كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اِجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ
﴿٢٦﴾ يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِى الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ ۚ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظّٰلِمِينَ ۙ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا
يَشَٓاءُ ﴿٢٧﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا وَاَحَلُّوا
قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَ ۖ يَصْلَوْنَهَا ۖ وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٢٩﴾
وَجَعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهٖ ۗ قُلْ تَمَتَّعُوا فَاِنَّ
مَصِيرَكُمْ اِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾ قُلْ لِعِبَادِىَ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُقِيمُوا
الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ
اَنْ يَاْتِىَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ ﴿٣١﴾ اَللّٰهُ الَّذِى خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ
الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِىَ فِى
الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ
الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَٓائِبَيْنِ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿٣٣﴾

25. Bu ağaç, Rabbinin izni ile her an meyve verir. Allah insanların düşünüp ibret almaları için işte böyle misâller vermektedir.

26. Küfür ve şirk[1] ise, kökü yerden sökülmüş kuru bir ağaca benzer. Bu ağacın ayakta kalma, yaşama imkânı yoktur.

27. Allah, (kökü yerde sâbit ağaca benzeyen) sağlam söze; Kelime-i tevhide inananları dünya hayatında (tıpkı o ağaç gibi) sapasağlam ayakta tutar, âhirette ise cennetine yerleştirir. Küfür ve şirk içinde olanları[2] da sapkınlıklarıyla baş başa bırakır (ve onlar o köksüz ağaç gibi kuruyup giderler). Çünkü Allah dilediğini yapar (iman edeni var kılar, sapıtanı da yok eder).

28. Ey Peygamber! Allah'ın verdiği nimetlere şükretmeyip nankörlük edenleri ve bu yüzden kavimlerini azap yurduna sürükleyenleri görüyorsun değil mi?[3]

29. O azap yurdu cehennemdir, onlar oraya atılacaklardır. Kalınacak ne kötü yerdir orası!

30. Bu kimseler Allah'a birtakım şeyleri ortak koştular. Bunun sonucunda da Allah'ın yolundan sapmış/insanları saptırmış oldular.[4] Ey Peygamber! Sen onlara şunu söyle: "Siz dünya nimetleriyle oyalanadurun bakalım. Sonunda gideceğiniz yer cehennemdir."

31. Ey Peygamber! İnanan kullarıma da söyle! Hiçbir pazarlığın[5] ve eş-dost kayırmasının olmayacağı gün gelmeden önce namazı kılsınlar, verdiğimiz mal mülk ve servetten hayırlı işlerde gizli veya açıktan harcasınlar.

32. Ey müşrikler! (Nasıl oluyor da hâla nankörlük edebiliyorsunuz?) O Allah ki, gökleri ve yeri yaratmış, gökten yağmur yağdırmış ve bu yağmurla size rızık olarak meyveler, ürünler bitirmiştir. Koyduğu kanunlara uygun olarak[6] denizlerde yüzmek üzere gemiler yapmayı öğretmiş, ırmakları da sizin istifadenize sunmuştur.

33. Yine düzenli bir seyir halinde olan güneş ve ayı istifadenize arz ettiği gibi gece ve gündüzü de sizin hizmetinize sunmuştur.[7]

---

1. Lafzen, "Kelime-i habise/Kötü bir söz." Zemahşerî'nin belirttiğine göre Arapçada bu ifade meyvesi güzel olmayan her ağaç için kullanılır. İman insanı hayata tutunduran en önemli esastır ve fıtratın gereğidir. Küfür ise köksüzlüktür. Kâfir de kökü olmayan kuru ağaç gibidir, hayata tutunması zordur. En ufak bir sarsıntıda devrilir, hayattan kopar ve yok olur gider.
2. Lafzen, "Zâlimleri."
3. Âyette sözü edilen kimselerin, Mekke halkından Benî Muğîre ile Benî Ümeyye kabileleri olduğu rivayet edilmiştir.
4. İbn Kesir, Ebu Amr ve Ruveys âyetteki "Li yudillû" (Saptırırlar) kelimesini "Li yadıllû" (Sapıtırlar)şeklinde okumuşlardır. Birinci anlam bu sebeple verilmiştir. Bu kelimedeki "Lâm" harfi illet-sebebiyet için değil âkıbet (sonuç) için gelmiştir. Tercüme bu husus dikkate alınarak yapılmıştır.
5. Lafzen, "Alım-satım."
6. Lafzen, "İzniyle."
7. Mâtüridî'ye göre, belirttiği bu varlıkları başkasının hizmetine vermeye kâdir olan Allah insanları ölümden sonra diriltmeye de kâdirdir. Bütün bunları emre amade kıldığını belirtmesi, onları bizim için ve bizim hizmetimizde olacak şekilde yarattığı anlamına gelir. Ayrıca onları bizim hizmetimize sunmasını, bize onlardan faydalanma yollarını öğretmesi şeklinde anlamak da mümkündür. Ayrıca Taberî ve İbn Âşûr, Allah'ın eşyayı ve tabiî güçleri insanın emrine vermesini, onlardan sürekli olarak yararlanmasını sağlamak anlamında mecazî bir ifade olarak yorumlamışlardır.

وَاٰتٰىكُمْ مِّنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوْهُ ۗ وَاِنْ تَعُدُّوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ
لَا تُحْصُوْهَا ۗ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُوْمٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ
رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَّاجْنُبْنِيْ وَبَنِيَّ اَنْ نَّعْبُدَ
الْاَصْنَامَ ﴿٣٥﴾ رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَثِيْرًا مِّنَ النَّاسِ ۚ فَمَنْ
تَبِعَنِيْ فَاِنَّهٗ مِنِّيْ ۚ وَمَنْ عَصَانِيْ فَاِنَّكَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٣٦﴾ رَبَّنَآ
اِنِّيْٓ اَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِيْ بِوَادٍ غَيْرِ ذِيْ زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ
الْمُحَرَّمِ ۙ رَبَّنَا لِيُقِيْمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ اَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ
تَهْوِيْٓ اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِّنَ الثَّمَرٰتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُوْنَ
﴿٣٧﴾ رَبَّنَآ اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِيْ وَمَا نُعْلِنُ ۗ وَمَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ
مِنْ شَيْءٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ ﴿٣٨﴾ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ
وَهَبَ لِيْ عَلَى الْكِبَرِ اِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ ۗ اِنَّ رَبِّيْ لَسَمِيْعُ
الدُّعَآءِ ﴿٣٩﴾ رَبِّ اجْعَلْنِيْ مُقِيْمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِيْ ۗ رَبَّنَا
وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا اغْفِرْ لِيْ وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ يَوْمَ
يَقُوْمُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾ وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ
الظّٰلِمُوْنَ ۗ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيْهِ الْاَبْصَارُ ﴿٤٢﴾

34. Açıkçası O, yaşamanız için gerekli olan her şeyden[1] size (yeterince) vermiştir. O'nun size verdiği nimetleri saymaya kalksanız, sayıp bitiremezsiniz.[2] Yine de (genel olarak)[3] insan çok zâlimdir; verilen nimetlere şükretmez; çok nankördür; malı serveti biriktirir, ihtiyaç sahiplerine vermez.

35. Bir zamanlar İbrahim, Allah'tan şöyle dileklerde bulunmuştu: "Rabbim! Bu Mekke şehrini[4] güvenli bir belde kıl, beni ve soyumu putlara tapmaktan ebediyen uzak tut."[5]

36. "Rabbim! Bu putlar insanların birçoğunun yoldan çıkmasına sebep olmuştur. Kim bana uyarsa o bendendir; doğru yoldadır. Kim de bana karşı gelirse biliyorum ki, Sen Gafûr'sun; onları tevbeye yöneltip bağışlayabilirsin, Rahîm'sin; onlara karşı daima şefkatli ve merhametlisin."[6]

37. "Rabbimiz! Ben soyumdan bazılarını, senin kutsal evinin civarındaki, ekin bitmez, kupkuru bir vâdiye yerleştirdim. Rabbimiz! Onlar namazlarını, dua ve ibadetlerini hakkıyla edâ etsinler. Sen de bir kısım insanların gönüllerini onlara meylettir.[7] Onları çeşitli ürün ve meyvelerle rızıklandır ki, Sana şükretsinler."

38. "Rabbimiz! Sen bizim gizli açık neyimiz varsa bilirsin. Çünkü yerde ve gökte olan hiçbir şey Sana gizli kalmaz."

39. "Allah'a (binlerce) hamdolsun ki, O bana yaşlı olmama rağmen İsmail ve İshak'ı bağışladı. Şüphe yok ki, benim Rabbim duaları işitir ve kabul eder."[8]

40. "Rabbim! Beni ve çocuklarımı, soyumu namazlı niyazlı eyle! Ey Rabbimiz! Dualarımı, ibadetlerimi sen kabul buyur!"

41. "Yâ Rabbi! Hesap gününde beni, anamı, babamı ve bütün inananları bağışla."

42. Ey Peygamber! Sakın müşriklerin yaptıklarından Allah'ı habersiz zannetme. O, onların cezalarını, korkudan gözlerin dehşetle belerip yerinden fırlayacağı bir güne bırakmaktadır.

---

1. Lafzen, ""İstediğiniz her şeyden." Âyetteki "Min külli mâ seeltümûhü" ifadesi, "Min küllin mâ seeltümûhü" şeklinde de okunmuştur. Bu durumda ismi mevsûl (ilgi zamiri) olan "Mâ" nâfiye (olumsuzluk edatı) olur. Buna göre: "İstemediğiniz (ihtiyacınız olacağını bilmediğiniz) şeyleri de vermiştir" anlamı çıkar.

2. Krş. Nahl 16/18.

3. Parantez içindeki "Genel olarak" ifadesi, âyetteki "İnsan" kelimesinin belirlilik takısı olan "el" ile gelmesinden ve bunun cins ifade etmesinden kaynaklanmaktadır.

4. Lafzen, "Bu beldeyi."

5. Krş. Bakara 2/125; Âl-i İmrân 3/97. Sûrenin geneli, putlara tapan ve Hz. Peygambere inanmamakta direnen müşriklerle ilgili olunca Allah, putlarla mücadelede öncü bir peygamber olan ve müşriklerin putlarla doldurdukları Kâbe ve Kâbe'nin bulunduğu Mekke şehriyle ilgili Hz. İbrahim'in duasını hatırlatmak istemiştir.

6. Beydâvî, bu âyetin Allah'ın şirk dâhil bütün günahları affedeceğine delâlet ettiğini söyler. Bu da gösteriyor ki, Yüce Allah'ın kullarıyla ve peygamberlerin de ümmetleriyle olan ilişkisinin esasını rahmet ve mağfiret oluşturmaktadır.

7. Burada, her ne kadar Hz. İbrahim'in o beldeye yerleştirdiği kimselerin "İsmail ve annesi" olduğu anlaşılsa da Arapçadaki belâgat (edebî dil sanatları) gereği mecâzî bir üslûp söz konusudur. Yani oraya yerleştirilenler zikredilmiş, fakat yerleşilen yer kastedilmiştir. Asıl maksat, insanların gönüllerinin "Kutsal Ev"e meyletmesidir.

8. Hz. İbrahim, kendisine sâlih bir evlât vermesi için Allah'a dua etmiş ve bu duası kabul olmuştu. Bkz. Enbiyâ 21/72; Sâffât 37/100-101.

مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُؤُسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ۖ وَأَفْئِدَتُهُمْ
هَوَاءٌ ﴿٤٣﴾ وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ
الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نُّجِبْ
دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ ۗ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُم مِّن قَبْلُ
مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ ﴿٤٤﴾ وَسَكَنتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ
ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا
لَكُمُ الْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِندَ اللَّهِ
مَكْرُهُمْ ۚ وَإِن كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾ فَلَا
تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ
﴿٤٧﴾ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُوا
لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ
فِي الْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُم مِّن قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ
النَّارُ ﴿٥٠﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ
الْحِسَابِ ﴿٥١﴾ هَٰذَا بَلَاغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا
أَنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

43. O gün bu inkârcılar, (mahşer gününün dehşetinden) bir kurtuluş ararcasına başlarını yukarı tutmuş, gözleri kendilerini bile görmez ve akılları başlarından uçmuş bir halde çağırıldıkları yere doğru koşarlar.[1]

44. Ey Peygamber! İnsanlara böyle şiddetli bir azabın geleceği günü hatırlat, onları uyar. O gün gelip çatınca inkârcılar, "Rabbimiz! Bize birazcık daha mühlet ver de Senin çağrına uyalım ve elçilerinin peşlerinden gidelim" diyecekler. Allah da onlara şöyle seslenecek: "Sizler değil miydiniz dünyada iken 'ölümden sonra dirilme ve hesap verme diye bir şey yok' diyerek yemin edenler?!"[2]

45. "Siz, (inkâr ederek) kendilerine zulmeden (önceki) kavimlerin yurtlarına yerleşmiştiniz ve Bizim onları nasıl yok ettiğimiz de size açıklanmıştı. Üstelik (onların başlarına gelenler hakkında) pek çok örnek vermiştik."

46. "Yurtlarına yerleştiğiniz o zâlimler, (peygamberlerine) bildikleri her tuzağı kurmuşlar; Allah da onların, dağları yerinden oynatacak kadar güçlü sandıkları tuzaklarını boşa çıkarmıştı."

47. Ey Peygamber! Sen sakın Allah'ın, elçilerine verdiği (yardım ve zafer) vaadinden döneceğini zannetme. Bil ki, Allah Azîz'dir; vaadini yerine getirmesine engel olacak kimse yoktur, gönderdiği vahyi tanımayanları cezalandırma gücüne sahiptir.[3]

48. Bir gün gelecek, yer başka bir yere, gökler başka göklere dönüşecek (gördüğünüz her şey alt üst olacak)[4] ve bütün insanlar dirilip o günün tek hâkimi olan Allah'ın huzurunda toplanacaktır.[5]

49. O gün sen suçluların, yan yana zincirlere, bukağılara vurulmuş olduklarını göreceksin.

50. Onların giysileri katrandan olacak, yüzlerini de ateş bürüyecektir.

51. İşte böylece Allah herkese yaptığının karşılığını verecektir. Bilin ki, Allah hesabı çok çabuk görür.

52. Unutmayın ki, bu Kur'an, bütün insanlık için bir bildiridir. Onun amacı, insanların uyarılıp kendilerine gelmelerini, Allah'ın tek Tanrı olduğunu bilmelerini ve akıl sahiplerinin düşünüp ibret almalarını sağlamaktır.[6]

---

1. Krş. Kamer 54/8.
2. Âyette sözü edilen yeminler için bkz. Nahl 16/38.
3. Âyetteki "İntikam" kelimesi bugünkü Arapçada öç almak anlamında kullanılmaktadır. Oysa kelimenin asıl anlamı, güç ve hâkimiyet kurmaktır. Dolayısıyla âyetteki anlamı, Allah'ın günahkârlardan (inkârcılardan) öç alması değil, onlara lâyık oldukları cezayı verip uygulamaya muktedir olmasıdır. İntikam kelimesi burada da öç alma mânasında kullanılacak olursa âyeti, "Allah, dünyada zulme (haksızlığa) uğrayan mümin kullarının intikamını o gün düşmanlarından alarak dostlarına yardımcı olur" şeklinde anlamak da mümkündür.
4. Krş. Tekvîr 81/1-7.
5. Krş. Mü'min (Ğâfir) 40/16.
6. Sûrenin ilk âyetinde Hz. Peygambere indirilen kitabın insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarma özelliğinden söz edilmişti. Bu son âyet de bu özelliğin açılımı niteliğindedir. Buna göre karanlıklardan aydınlığa çıkmanın yolu, Tek bir Allah'a iman ve bu konuda insanların uyarılmasıdır.

سُورَةُ الْحِجْرِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُبِينٍ ۝١ رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ
كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ۝٢ ذَرْهُمْ يَاْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ
الْاَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ۝٣ وَمَآ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا وَلَهَا
كِتَابٌ مَعْلُومٌ ۝٤ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَاْخِرُونَ ۝٥
وَقَالُوا يَاۤ اَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ اِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ۝٦ لَوْ مَا
تَاْتِينَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ۝٧ مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ اِلَّا
بِالْحَقِّ وَمَا كَانُٓوا اِذًا مُنْظَرِينَ ۝٨ اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا
لَهُ لَحَافِظُونَ ۝٩ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شِيَعِ الْاَوَّلِينَ ۝١٠ وَمَا
يَاْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ۝١١ كَذٰلِكَ نَسْلُكُهُ
فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ۝١٢ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ
۝١٣ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَآءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ
۝١٤ لَقَالُٓوا اِنَّمَا سُكِّرَتْ اَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ۝١٥

15
HICR SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuştur. 99 âyettir. Adını 80. âyette geçen "Hıcr" kelimesinden almıştır. Hıcr, Hicaz bölgesinde, Medine ile Tebük arasında bir yer adıdır. Kur'an'da birkaç kez adı geçen Semûd kavmi de bu bölgede yaşamıştır.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Elif Lâm Râ[1] Bunlar Kitabın; hakikatleri açıklayan Kur'an'ın âyetleridir.

2. Bir gün gelecek, küfürde direnenler, "Keşke biz de Müslüman olsaydık" diye hayıflanacaklar.

3. Ey Peygamber! Sen onları kendi hallerine bırak, yesinler içsinler, dünya nimetlerinden biraz daha yararlansınlar bakalım. (Bitmez tükenmez) emelleri, onları oyalasın dursun. Nasıl olsa başlarına neler geleceğini yakında öğrenecekler.

4. Biz, bir beldenin halkını kendileri için belirlenmiş olan süre dolmadıkça helâk etmeyiz.

5. (Ancak helak hükmü verdiğimiz) bir toplum da artık yok oluş zamanını ne öne alabilir ne de geciktirebilir.

6. Şimdi de Mekkeli müşrikler (alaylı bir üslupla) diyorlar ki: "Ey kendine kitap indirildiğini iddia eden adam! Sen gerçekten cinlere karışmış delinin birisin."[2]

7. "Eğer doğru söylüyorsan, bize (bahsettiğin o azap) melekleri(ni) getirsene!"

8. Bilin ki, Biz (onların istedikleri) melekleri ancak insanlara helâk olup gidecekleri gerçeğini göstermek için indiririz, artık o zaman (iş işten geçer ve) kendilerine mühlet de verilmez.

9. (Peygambere gelince; o iddiasında haklıdır. Gerçekten de) Biz (ona) öğütlerle dolu bir Kur'an indirdik. (Alay ettiğiniz gibi o mecnun da değildir) İyi bilin ki, Peygamberi/vahyi (her türlü cin ve şeytandan) koruyan Biziz.[3]

10. Ey Peygamber! Biz senden önceki çeşitli topluluklara da peygamberler gönderdik.

11. Unutma ki, kendilerine peygamber gönderilen her toplum o peygamberle alay etmiştir.

12. İşte Biz bu alaycı tutumu, küfürde ısrar eden bu kâfirlerin kalplerine de aynı şekilde yerleştirdik.

13. Dolayısıyla bu inkârcılar da Kur'an'a inanmayacaklardır. Önceki milletlerde de Allah'ın kanunu hep böyle cereyan etmiştir.

14. (Bu inkârcılar öyle inatçı kimselerdir ki,) Biz onlara gökten bir kapı açsak, onlar da bu kapıdan girip göğe yükselseler (gökyüzünün derinliklerinde dolaşsalar),

15. Yine de, "Gözlerimiz bağlandı kaldı, hiçbir şey göremez olduk. Doğrusu biz büyülenmiş olmalıyız" diyeceklerdir.

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.
2. Bkz. Tûr 52/29, ilgili not.
3. Âyetteki, "Lehû" kelimesindeki "Hû" zamiri genelde Kur'an'a bağlanmıştır. Bu durumda mâna, "Kur'an'ı koruyacak olan da Biziz" şeklinde olur. Fakat biz bu âyetin, 6. âyette müşriklerin, Hz. Peygamberin cin ve şeytanların etkisinde kaldığına dair iddialarına cevap verdiği kanaatindeyiz. Bkz. bu sûrenin 17. âyeti ve ilgili not. Bu sebeple söz konusu "hû" zamirinin Hz. Peygambere ya da Kur'an'a bağlanmış olması pek fark etmez.

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٦﴾
وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿١٧﴾ إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ
فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ ﴿١٨﴾ وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ
وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ ﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا
مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا
خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾ وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ
لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ
لَهُ بِخَازِنِينَ ﴿٢٢﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٢٣﴾
وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ
﴿٢٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا
الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٦﴾ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ
مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ
بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ
فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٢٩﴾ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ
أَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣١﴾

16. (Hiç mi bakıp düşünmüyorlar?!) Biz gökyüzünde yıldız kümeleri oluşturduk ve o gökyüzünü bunlarla süsledik. Fakat bunu anlayacak olanlar, ibret gözüyle bakanlardır.

17. Ve gökyüzünü her türlü şeytanî güce karşı koruma altına aldık ki, o şeytani güçler vahye müdahaleden engellenmişlerdir.[1]

18. Oralardan gizlice dinleyerek haber çalmak isteyenler olursa, apaçık yakıcı bir ışık demeti onları kovalar. (Biz bunu gerçekleştirecek güce sahibiz.)

19. Biz yeryüzünü yayıp önünüze serdik, oraya yerinden oynatılmaz dağlar yerleştirdik ve orada her şeyi (bitkileri) ölçülü ve dengeli bir şekilde yeşertip büyüttük.[2]

20. Ayrıca orada hem sizin için, hem de rızıkları size ait olmayan diğer canlılar için geçim kaynakları sağladık.

21. Çünkü varlıkların ihtiyacı olan her şeyin hazineleri Bizim katımızdadır ve Biz onları hikmetimize uygun olarak belli bir ölçüye göre ortaya çıkarır, taksim ederiz.

22. Biz, bulutları aşılayıp yağmurla yüklemek üzere rüzgârlar sevk ederiz. Böylece gökten yağmur yağdırır, su ihtiyacınızı karşılarız. Oysa siz bu suları (gökte) biriktirip depolamış değilsiniz.

23. Yaşatan da öldüren de Biziz ve bilin ki, bir gün her şey yok olup gidecek, geride kalan sadece Biz olacağız.

24. Ve elbette Biz, önceleri yaşayıp gitmiş milletlerin yaptıklarını da sizden sonra geleceklerin neler yapacağını da çok iyi biliriz.

25. Şüphe yok ki senin Rabbin, hesap sormak üzere bir gün, onların hepsini huzurunda toplayacaktır. Bilin ki, O Hakîm'dir; huzurunda topladıklarına hesap sorup aralarında adaletle hüküm verecektir. Alîm'dir; insanların yaptığı her şeyi bilir; bunun karşılığını ona göre verir.

26. Hani Biz insanı kurumuş balçıktan yaratmıştık.

27. Daha önce cinleri de yakıp kavurucu bir ateşten yaratmıştık.[3]

28. Bir zamanlar Rabbin meleklere şöyle demişti: "Ben, kurumuş balçıktan bir insan yaratacağım."

29. "Onu belli bir seviyeye getirip kendisine ruhumdan üfleyince, siz hemen ona secde edin!"

30. Bunun üzerine bütün melekler ona secde etmişlerdi.

31. Fakat İblis hâriç. O secde edenlerle beraber olmaktan ısrarla kaçınmıştı.

---

1. Lafzen, "Taşlanmış, kovulmuş şeytandan." Câhiliye döneminde bazı kâhinler kendilerinin özel cinleri ve şeytanları olduğunu, bunların gökten haberler getirdiğini ve bu sayede gayba dair bilgiler elde ettiklerini iddia ederler ve halkı buna inandırırlardı. Kur'an'ın nâzil olduğu ilk dönemlerde kimilerinin onun kâhin sözü olduğunu iddia etmeleri bu anlayışa dayanır ki, Kur'an bu anlayışı reddetmektedir. Krş. Sâffât, 37/6-10; Tûr 52/29; Hâkka 69/42.
2. Krş. Ra'd 13/3 ve bkz. İlgili not. Yüce Allah bu âyetten itibaren muhataplarının dikkatlerini Kendi gücünü anlatan kevnî âyetlere çekmektedir. Bununla, "inanmak isteyen için göğün kapılarının açılmasına bile gerek yok, yaşadıkları çevreye ibret ve hikmet gözüyle bir baksınlar, her şey O'nun varlığına ve kudretine delalet ediyor" mesajı verirken, bunları düşünmeyenler için mucizenin de bir faydası olmayacağını îma etmektedir.
3. Krş. Rahmân 55/15.

قَالَ يٰٓاِبْلِيسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ السّٰجِدِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ
لَمْ اَكُنْ لِاَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ
مَسْنُونٍ ﴿٣٣﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَاِنَّ عَلَيْكَ
اللَّعْنَةَ اِلٰى يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِٓى اِلٰى يَوْمِ
يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾ قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَٓ ﴿٣٧﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ
الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ بِمَٓا اَغْوَيْتَنِى لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِى الْاَرْضِ
وَلَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِينَٓ ﴿٣٩﴾ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾
قَالَ هٰذَا صِرَاطٌ عَلَىَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ اِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ
عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ اِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ وَاِنَّ جَهَنَّمَ
لَمَوْعِدُهُمْ اَجْمَعِينَٓ ﴿٤٣﴾ لَهَا سَبْعَةُ اَبْوَابٍ ۟ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ
جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾ اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ۟ ﴿٤٥﴾ اُدْخُلُوهَا
بِسَلَامٍ اٰمِنِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِى صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ اِخْوَانًا
عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾ لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا
بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾ نَبِّئْ عِبَادِىٓ اَنِّٓى اَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَاَنَّ
عَذَابِى هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيمُ ﴿٥٠﴾ وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ اِبْرٰهِيمَ ﴿٥١﴾

32. Allah İblis'e, "Sana ne oluyor da meleklerle beraber secde etmiyorsun?" diye sormuştu.

33. İblis, "Ben kurumuş balçıktan yarattığın insana aslâ secde etmem" demişti.[1]

34. Allah şöyle buyurmuştu: "Defol! Çık git buradan. Artık sen rahmetimden kovulmuş, lânetlik birisin."

35. "Kıyamete kadar lânet olsun sana!"

36. İblis, "Rabbim! (Madem beni kovuyorsun) öyleyse bana hesap gününe kadar mühlet ver" demişti.

37-38. Allah da, "Peki öyle olsun. Kıyamete kadar[2] sana istediğin süre verilmiştir" buyurmuştu.

39. Bunun üzerine İblis demişti ki: "Rabbim! Mademki beni (insan yüzünden) azdırdın, andolsun ki, ben de o insanoğluna yeryüzünde işleyecekleri kötülükleri güzel göstereceğim ve onların hepsini azdırmak için bütün gücümle uğraşacağım."

40. "Ancak kullarından gönlü temiz, samimi olanları azdıramam."[3]

41. Allah şöyle buyurmuştu: "Bana ulaştıran doğru yol da işte bu samimi kullarımın tuttuğu yoldur."

42. "Şunu da iyi bil ki, senin, Benim (böyle samimi, inanmış) kullarım üzerinde herhangi bir yaptırım gücün yoktur.[4] Sen ancak, sana uyan azgınlara söz geçirebilirsin."

43. "Onların hepsinin buluşacakları yer cehennemdir."

44. "O cehennemin yedi kapısı vardır.[5] Her kapıdan kimlerin gireceği bellidir."

45. "Sana uymaktan kaçınanlar ise, cennetlerde ve pınar başlarında olacaklardır."

46. "Onlara, 'Bu cennetlere esenlikle ve güven içinde girin' denilecektir."

47. "Biz onların kalplerindeki her türlü kini, kötü duygu ve düşünceyi söküp çıkarmışızdır. Onlar divanlar üzerinde kardeş kardeş karşılıklı otururlar."

48. "Orada kendilerine hiçbir sıkıntı, yorgunluk dokunmayacak ve aslâ oradan çıkarılmayacaklardır."

49. Ey Peygamber! Haber ver kullarıma: "Ben Gafûr'um; tevbe eden kullarımı bağışlarım, Rahîm'im; onlara karşı daima şefkatli ve merhametliyim."

50. "Bununla birlikte azabım da çok acıdır."

51. Sen (azap meleklerini getirsene diye alay eden) o müşriklere İbrahim'in konukları ile ilgili kıssayı da anlat.

---

1. Krş. Bakara 2/34; Â'râf 7/11-24.
2. Lafzen, "Belli bir vakte kadar."
3. Kırâat imamlarından İbn Kesîr, Ebû Amr ve İbn Âmir "Muhlas" kelimesini Kur'an'ın her yerinde "Muhlis" şeklinde okumuşlardır. Bu okuyuşa göre kalp temizliği ve samimiyet kulun kendi çabasıyla gerçekleşmektedir. Diğer okuyuşa göre bu durum Allah'ın lütfudur. Fakat Allah'ın lütfu da kulun niyet ve çabasına göre gerçekleştiği için her iki okuyuş arasında ciddi bir anlam farkı söz konusu değildir.
4. İblis'in insanları azdırması, kendisinde olan bir güç ile değil, onun yanlış ve kötü işleri doğru ve güzel göstermesine kanan kimselerin tercihleriyle olmaktadır. Krş. Nahl 16/99; İsrâ 17/65.
5. Cehennemin yedi kapısının çokluktan kinaye olduğu ve bununla cehenneme götüren yolların çokluğunun kastedildiğine dai yorumlar da vardır.

اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلٰمًا ۭ قَالَ اِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُوْنَ ﴿٥٢﴾
قَالُوْا لَا تَوْجَلْ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلٰمٍ عَلِيْمٍ ﴿٥٣﴾ قَالَ اَبَشَّرْتُمُوْنِيْ
عَلٰٓى اَنْ مَّسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُوْنَ ﴿٥٤﴾ قَالُوْا بَشَّرْنٰكَ
بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِّنَ الْقٰنِطِيْنَ ﴿٥٥﴾ قَالَ وَمَنْ يَّقْنَطُ مِنْ رَّحْمَةِ
رَبِّهٖٓ اِلَّا الضَّاۗلُّوْنَ ﴿٥٦﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُوْنَ
﴿٥٧﴾ قَالُوْٓا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمٍ مُّجْرِمِيْنَ ۙ ﴿٥٨﴾ اِلَّآ اٰلَ لُوْطٍ ۭ
اِنَّا لَمُنَجُّوْهُمْ اَجْمَعِيْنَ ۙ ﴿٥٩﴾ اِلَّا امْرَاَتَهٗ ۭ قَدَّرْنَآ ۙ اِنَّهَا لَمِنَ
الْغٰبِرِيْنَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا جَاۗءَ اٰلَ لُوْطِ ۨ الْمُرْسَلُوْنَ ﴿٦١﴾ قَالَ اِنَّكُمْ
قَوْمٌ مُّنْكَرُوْنَ ﴿٦٢﴾ قَالُوْا بَلْ جِئْنٰكَ بِمَا كَانُوْا فِيْهِ يَمْتَرُوْنَ
﴿٦٣﴾ وَاَتَيْنٰكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ ﴿٦٤﴾ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ
بِقِطْعٍ مِّنَ الَّيْلِ وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ
وَّامْضُوْا حَيْثُ تُؤْمَرُوْنَ ﴿٦٥﴾ وَقَضَيْنَآ اِلَيْهِ ذٰلِكَ الْاَمْرَ اَنَّ
دَابِرَ هٰٓؤُلَاۗءِ مَقْطُوْعٌ مُّصْبِحِيْنَ ﴿٦٦﴾ وَجَاۗءَ اَهْلُ الْمَدِيْنَةِ
يَسْتَبْشِرُوْنَ ﴿٦٧﴾ قَالَ اِنَّ هٰٓؤُلَاۗءِ ضَيْفِيْ فَلَا تَفْضَحُوْنِ ۙ ﴿٦٨﴾
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُوْنِ ﴿٦٩﴾ قَالُوْٓا اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٧٠﴾

52. Hani konukları İbrahim'e gelip selâm vermişlerdi. İbrahim (onları buyur edip kendilerine kızarmış buzağı eti ikram etmişti. Onların yemediğini görünce),[1] "Doğrusu biz sizden korkuyoruz" demişti.

53. Onlar, "Sakın korkma (biz meleğiz), sana ileride peygamber olacak bir erkek çocuğun[2] olacağını müjdeliyoruz" demişlerdi.

54. İbrahim, "Benim gibi, ihtiyarlık gelip çatmış bir adama mı böyle bir şey müjdeliyorsunuz? Neye dayanarak böyle bir müjde veriyorsunuz?" demişti.

55. Melekler, "Biz sana, Allah'ın bize bildirdiği gerçeği müjdeliyoruz. Onun için sakın ümitsizliğe kapılma" demişlerdi.

56. İbrahim demişti ki: (Siz ne diyorsunuz, ben hiç ümidimi keser miyim?) "Rabbinin rahmetinden ümidini kesenler, ancak yoldan çıkmış kimselerdir."

57. "Ey elçiler! Peki, siz hangi iş için geldiniz?"

58. Melekler şöyle demişlerdi: "Biz günahkâr bir kavmi cezalandırmak üzere gönderildik."

59. "Ancak Lût'a inananların hepsini[3] (helâk olmaktan) kurtaracağız."

60. "Yalnız Lût'un karısı hariç. Çünkü Biz, geride kalanlarla birlikte (hareket ettiği için) onun helâk olmasını takdir ettik."[4]

61. Melekler, Lût'un evine geldiklerinde,

62. Lût onlara, "Siz hayırlı bir iş için gelmişe benzemiyorsunuz" demişti.

63. Melekler demişlerdi ki: "Evet, doğru! Biz sana halkının, geleceğinden şüphe ettikleri azabın haberini getirdik."

64. "Biz sana o azabın gerçekleşeceğini bildirmek üzere geldik. Emin ol ki, biz doğruyu söylüyoruz."

65. "Sen, geceleyin aile fertlerinle birlikte çık git ve içinizden hiç kimse arkasına bakmasın, geri kalmasın. Gitmeniz istenen yere kadar gidin."

66. Biz Lût'a şu kesin hükmü bildirmiştik: "Sabaha doğru onların hepsinin kökü kazınacak, yok olup gidecekler."

67. Bu sırada şehrin (o sapık) halkı sevinerek Lût'un evine gelmiş,

68. Ve Lût da onlara şöyle demişti: "Bakın, bunlar benim konuklarımdır. Beni mahcup etmeyin."

69. "Allah'tan korkun ve beni rezil rüsvâ etmeyin."

70. Halk Lût'a, "Biz sana, başkalarının işine karışmayı yasaklamamış mıydık?" diye küstahça karşılık vermişti.

---

1. Krş. Hûd 11/69-70.
2. Lafzen, "Çok bilgili bir erkek çocuk." Hûd sûresinde, müjdelenen çocuğun Hz. İshak olduğu bildirilmiştir. Bkz. Hûd 11/71.
3. Lafzen, "Lût'un ailesini."
4. Âyetteki "Takdir ettik" ifadesinin, meleklere izafe edilmesi, onların Allah adına iş görmesi ya da Allah'ın bu bilgiyi onlara vermesi dolayısıyladır.

قَالَ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِيٓ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٧١﴾ لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ
يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿٧٣﴾ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا
سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾ وَاِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ ﴿٧٦﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ
لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ وَاِنْ كَانَ اَصْحَابُ الْاَيْكَةِ لَظَالِمِينَ ﴿٧٨﴾
فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَاِنَّهُمَا لَبِاِمَامٍ مُبِينٍ ﴿٧٩﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحَابُ
الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ ﴿٨٠﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ اٰيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا
مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا اٰمِنِينَ ﴿٨٢﴾
فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ﴿٨٣﴾ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا
بِالْحَقِّ وَاِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾ اِنَّ
رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي
وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا
مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَقُلْ
اِنِّي اَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ ﴿٨٩﴾ كَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ ﴿٩٠﴾

71. Lût onlara, "(Sakın misafirlerime dokunmayın) Eğer bir şey yapmak istiyorsanız, kadınlar neyinize yetmiyor?!"[1] demişti.

72. Melekler de, "Ey Lût! Hayatın üzerine yemin ederiz ki, şehvet bunların başlarını döndürmüş, ne yaptıklarını bilmiyorlar" demişlerdi.

73. Sonunda tan yeri ağarırken onları korkunç bir çığlık yakalayıvermişti.

74. Şehrin altını üstüne getirmiş ve üzerlerine pişmiş, sert taşlar yağdırmıştık.

75. Hiç şüphe yok ki, bütün bu anlattıklarımızda ibret alınacak dersler vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, araştırıp iyice düşünebilen kimselerdir.

76. Bu şehirlerin kalıntıları, insanların gelip geçtikleri bir yolun kenarında hâlâ durmaktadır.

77. Gerçekten bu kalıntılarda ibret alınacak dersler vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, inanan kimselerdir.

78. Eykeliler de aynı şekilde inkârcı bir toplum idi.

79. Biz onları da cezalandırmıştık. Bu (kavimlerin yaşadığı) iki şehir, bugün bile görülebilen işlek bir yol üzerindedir.

80. Hıcr[2] halkı da kendilerine gönderilen peygamberleri yalanlamıştı.

81. Onlara âyetlerimizi, mucizelerimizi göndermiştik, fakat onlar iman etmeyip yüz çevirmişlerdi.

82. Onlar, dağlarda kayaları oyarak güven içinde yaşayacakları sağlam evler yapmışlardı.

83. Bir gece tan yeri ağarırken kendilerini korkunç bir çığlık yakalayıvermişti.

84. Üstelik yaptıkları sağlam evlerin kendilerine hiçbir faydası olmamıştı.

85. Ey Peygamber! Bil ki, Biz gökleri, yeri ve her ikisi arasındakileri yüce bir amacı gerçekleştirmek üzere yarattık. Şu bir gerçektir ki, kıyamet bir gün mutlaka gelip çatacak; inkârcılar cezalandırılacaklardır. O halde sen (müşriklerin kötü davranışlarına) aldırış etme, onları görmezlikten gelip hoşça muamele etmeye bak.

86. Çünkü senin Rabbinin yaratma gücü sonsuzdur (inanmadıkları o kıyameti gerçekleştirecektir) ve O, (inanmayanları nasıl diriltip sorguya çekeceğini) çok iyi bilendir.

87. Ey Peygamber! Biz sana tekrar tekrar okunan yedi âyeti[3] ve yüce Kur'an'ı verdik.

88. Bu sebeple sen, (bu Kur'an nimetini göz ardı edip) inkârcılara verdiğimiz çeşit çeşit dünya nimetlerine imrenme. İman etmedikleri için de tasalanma. Sen müminlere sevgi ve şefkat kanatlarını ger, onları koru.

89. Ve o müşriklere de ki: "Ben apaçık bir uyarıcıyım."

90. (Evet, Biz sana yüce Kur'an'ı verdik) Nitekim (kendilerine indirdiğimiz kitabı) bölüp parçalayanlara da kitap indirmiştik.

---

1. Lafzen, "İşte kızlarım." Bkz. Hûd 11/78, ilgili not.
2. "Hıcr" Medine ile Tebük arasında, Teyma vâdisinin güneyinde çok eski bir yerleşim yeridir.
3. "Tekrar tekrar okunan yedi âyet" ifadesiyle neyin kastedildiği konusunda farklı görüşler bulunmakla beraber çoğunluk, bu ifadeyle Fâtiha sûresinin kastedildiği kanaatindedir.

الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِينَ ﴿٩١﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾ اِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِءِينَ ﴿٩٥﴾ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿٩٨﴾ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَاْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿٩٩﴾

سُورَةُ النَّحْلِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ مِائَةٌ وَثَمَانٍ وَعِشْرُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَتٰٓى اَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾ يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ اَمْرِهِ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖٓ اَنْ اَنْذِرُوٓا اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٤﴾ وَالْاَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَاْكُلُونَ ﴿٥﴾ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾

91. Ki onlar, (bir kısmını kabul edip bir kısmını reddederek) Kur'an'ı da parça parça edenlerdir.

92-93. Rabbine andolsun ki, Biz onların hepsini bu yaptıklarından dolayı sorguya çekeceğiz.

94. Ey Peygamber! Artık gerçekleştirmekle emrolunduğun şeyi açıkça yerine getir, tebliğ et, Allah'a ortak koşanlara aldırma.

95. Bil ki, seninle alay edenlere Biz yeteriz.

96. Allah ile birlikte başka bir tanrı olduğunu ileri süren bu kimseler yakında gerçeği öğrenecekler.

97. Ey Peygamber! Onların söyledikleri sözler sebebiyle senin kalbinin daraldığını ve canının sıkıldığını Biz elbette biliyoruz.

98. O halde sen Rabbini, hamd ile tespih et, yücelt ve O'nun huzurunda secdeye varanlardan ol.

99. Ve ölüm gelinceye kadar[1] Rabbine ibadet/kulluk etmeye devam et.

16
NAHL SÛRESİ

Sûre, son üç âyeti hâriç Mekke'de nâzil olmuştur. 128 âyettir. Adını 68. âyette geçen "Nahl" (Bal arısı) kelimesinden almıştır. Allah'ın insanlara lütfettiği nimetlerden söz ettiği için "Niam" (nimetler) sûresi olarak da adlandırılır.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Allah'ın takdir ettiği kıyamet günü[2] mutlaka gelecektir. Onun gelmesi için çok aceleci olmayın. Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden münezzehtir, yücedir.

2. O, kullarından dilediğine, buyruğuyla vahiy getiren melekleri[3] indirerek peygamberlik verir ve onlara şunu emreder: "İnsanları uyarın ki, Benden başka tanrı yoktur, O halde onlar Bana ortak koşmaktan kaçınsınlar."

3. Allah gökleri ve yeri yüce bir amacı gerçekleştirmek üzere yaratmıştır. O, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir, yücedir.

4. O, insanı bir damla sudan; meniden yaratmıştır. (Fakat insan bu halini düşünmez) bir de bakarsın, yaratıcısına karşı amansız bir düşman kesilir.

5. (Koyun, keçi, deve ve sığır gibi) hayvanları yaratan da O'dur. Bu hayvanlardan (onların yün, kıl ve derilerinden) giysiler yapar, çeşitli şekillerde yararlanır ve yiyecekler elde edersiniz.

6. Onları akşam otlaktan getirirken, sabah yayılmaya salarken mutluluk duyar, ayrı bir zevk alırsınız.

---

1. Lafzen, "Yakîn gelinceye kadar." Bu ifade Arapçada ölüm anlamında kullanılır.
2. Lafzen, "Allah'ın emri." Bu ifade çoğunluğa göre kıyamet günü demektir. Âyetteki "Etâ" fiilinin geçmiş zaman kipinde gelmiş olması, Arapça'nın dil özelliği olarak, bir şeyin gelecekte kesinlikle gerçekleşeceğini ifade eder. Peşinden gelen "Felâ testa'cilûhü" (Onun çabucak gelmesini istemeyin) ifadesi de bunu anlatmaktadır.
3. Krş. Şûrâ 42/52. Âyette vahiy getiren melekler çoğul olarak zikredilmiştir. Tefsirlerde, çoğul da olsa bu kelime ile Cebrail'in kastedildiği söylenmektedir. Âyette geçen "Ruh" kelimesi ile "Vahiy", yani Kur'an murat edilmiştir.

وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بٰلِغِيهِ اِلَّا بِشِقِّ
الْاَنْفُسِ ۭ اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ۝٧ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ
وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ۭ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ
۝٨ وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَاۗىِٕرٌ ۭ وَلَوْ شَاۗءَ
لَهَدٰىكُمْ اَجْمَعِيْنَ ۝٩ هُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاۗءِ
مَاۗءً لَّكُمْ مِّنْهُ شَرَابٌ وَّمِنْهُ شَجَرٌ فِيْهِ تُسِيْمُوْنَ
۝١٠ يُنْۢبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُوْنَ وَالنَّخِيْلَ
وَالْاَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً
لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ۝١١ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۙ
وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۭ وَالنُّجُوْمُ مُسَخَّرٰتٌۢ بِاَمْرِهٖ ۭ اِنَّ فِيْ
ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ۙ ۝١٢ وَمَا ذَرَاَ لَكُمْ فِي الْاَرْضِ
مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهٗ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّذَّكَّرُوْنَ
۝١٣ وَهُوَ الَّذِيْ سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَاْكُلُوْا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا
وَّتَسْتَخْرِجُوْا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُوْنَهَا ۚ وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ
فِيْهِ وَلِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ۝١٤

7. Yüklerinizi, ulaştırmada zorluk çektiğiniz yerlere bu hayvanlar taşır. Hiç şüphe yok ki, Rabbiniz Raûf'tur; size karşı daima sevgi ve şefkat besler, Rahîm'dir; acıyıp esirger, sizi sevip acıdığı için hayvanları yaratıp emrinize vermiştir.

8. O; atları, katırları ve merkepleri de binmeniz ve hoş bir hayat sürmeniz için yaratmıştır.[1] Allah daha bilmediğiniz neler yaratmıştır neler!

9. Doğru yolu göstermek (bütün bu nimetleri size lütfeden) Allah'a, aittir, bununla birlikte yanlış yollar da vardır (isteyen istediği yolda gider).[2] Allah dileseydi hepinizi doğru yola ulaştırırdı.[3]

10. Sizin için gökten yağmur yağdıran O'dur. Bu sayede içme sularınız meydana gelir, hayvanlarınızı otlattığınız bitkiler ve ağaçlar onunla yeşerir, yetişir.

11. Allah, o su ile sizin için ekinler, zeytin ve hurma ağaçları, üzümler ve türlü türlü meyveler, ürünler bitirir. Şüphesiz bütün bunlarda, Allah'ın birliğine ve kudretine işaret eden bir delil vardır; fakat bunu, araştırıp iyice düşünenler anlar.

12. O, geceyi ve gündüzü, ayı, güneşi ve yıldızları sizin istifadenize sunmuştur. Hiç şüphe yok ki, bütün bunlarda Allah'ın birliğine ve kudretine işaret eden deliller vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, aklını kullanıp düşünen kimselerdir.

13. Allah'ın yeryüzünde sizin için yarattığı, çeşit çeşit rengârenk nice nimetleri var! Şüphesiz bunların hepsinde bir ibret vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, düşünüp ibret alma kabiliyeti olan kimselerdir.

14. Yine O, taze et; deniz ürünlerini yemeniz, (inci mercan gibi) takındığınız süs eşyalarını çıkarmanız için denizi istifadenize sunmuştur. Sen, denizde gemilerin suları yara yara yüzdüğünü görürsün. Bütün bunlar, Allah'ın lütfedeceği nasibi, rızkı aramanız ve şükretmeniz içindir.

---

1. Mâtüridî, günümüzde hayvanlardan yararlanmayı hayvan haklarına aykırı bulup buna karşı çıkanlara asırlar öncesinden şu cevabı vermiştir: "Yüce Allah'ın rahmet ve şefkatinden biri, sözü edilen hayvanları âyette anılan hususlarda insanın yararına sunmasıdır. 5. âyette "Onlardan beslenirsiniz" buyurmuştur. O hayvanlardan beslenmek ancak onları boğazlamakla mümkün olur. Bilinmelidir ki, eti yenen hayvanları boğazlamak rahmet ve şefkatin dışında değildir. Bazıları hayvanların boğazlanmasına karşı çıkarak şöyle demişlerdir: 'Bu hayvanlar dövmekten, boğazlanmaktan ve öldürülmekten dolayı acı çekerler, siz bundan nasıl acı duymazsınız? Yüce Allah hikmetle, rahmet ve şefkatle nitelenmiş olup hayvan kesmeyi, hayvanların canını almayı emretmez, çünkü bu merhameti yok eden bir davranıştır.' Buna şöyle cevap veririz: Yüce Allah bu hayvanları bizim için yarattığını ve bizim onlardan yararlanma hakkımızın olduğunu bildirmiştir. Kendisine şifa ve yarar sağlamak amacıyla hacamat yaptıran, kan aldıran ve acı ilaçlar içen kimse ahmaklıkla, hikmet ve rahmetin dışına çıkmakla suçlanmaz. Dolayısıyla "hayvan boğazlamak merhameti yok eder" şeklinde bir iddia geçersizdir. Bu hayvanlar imtihan için değil, insanların kendilerinden yararlanmaları için yaratılmışlardır. O halde insanların, o hayvanların etlerinden ve güçlerinden yararlanma hakları vardır. Böyle bir amaç hikmete aykırı değildir, merhamet ve şefkati yok etmez. Bu hayvanların yaradılışlarını değiştirmeden ve amaçları dışında kullanmadan güçlerinden yararlanılması ve boğazlanmaları merhametsizlik olarak değerlendirilemez."

2. Krş. Kehf 18/29.

3. Krş. Mâide 5/48; Hûd 11/118; Nahl 16/93. Yüce Allah daima doğru olan yolu gösterir ve kullarının doğru yolda olmasını ister. Yolun eğri olanı da vardır. O, kulunu bu iki yoldan birini tercih etme konusunda özgür bırakmıştır.

وَاَلْقٰى فِى الْاَرْضِ رَوَاسِىَ اَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَاَنْهٰرًا وَسُبُلًا
لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلٰمَاتٍ ۚ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ
﴿١٦﴾ اَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ ۗ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَاِنْ
تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا ۗ اِنَّ اللّٰهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨﴾
وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾ اَمْوَاتٌ
غَيْرُ اَحْيَاۤءٍ ۖ وَمَا يَشْعُرُونَ ۙ اَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ
وَاحِدٌ ۚ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ
وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَا جَرَمَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ
وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾ وَاِذَا قِيلَ
لَهُمْ مَاذَۤا اَنْزَلَ رَبُّكُمْ ۙ قَالُوٓا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ لِيَحْمِلُوٓا
اَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۙ وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ
بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ اَلَا سَۤاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾ قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
فَاَتَى اللّٰهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ
مِنْ فَوْقِهِمْ وَاَتٰىهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

15. O, yeryüzünde, sarsılmamanız için sağlam dağlar ve gideceğiniz yerlere ulaşabilmeniz için nehirler ve yollar yaratmıştır.

16. Ve O, (rehber niteliğinde daha başka) nice alâmetler, işaretler yaratmıştır. Nitekim insanlar (karada ve denizde) O'nun yarattığı yıldızlarla yollarını bulur, yönlerini tayin ederler.

17. Siz hiç düşünmez misiniz? Bütün bunları yaratan Allah ile hiç bir şey yaratmaya gücü yetmeyen putlar bir olur mu hiç?

18. Siz Allah'ın lütfettiği nimetleri saymaya kalksanız aslâ sayıp bitiremezsiniz.[1] Şüphesiz Allah Gafûr'dur; verdiği bu nimetlere şükürde kusur etseniz bile sizi bağışlar, Rahîm'dir; size karşı şefkatlidir, nankörlük etseniz bile sizi hemen cezalandırmaz.

19. Fakat şunu da unutmayın ki, Allah gizli ve açık yaptığınız her şeyi mutlaka bilir.

20. Oysa müşriklerin Allah'ın yanı sıra (tanrı edinip) ibadet ettikleri putlar hiçbir şey yaratamazlar, aksine onların kendileri yaratılmıştır.[2]

21. Üstelik onlar diri değil, cansız varlıklardır.[3] (Bir gün gelip diriltilecekler ve sizinle yüzleştirileceklerdir,[4] fakat) onlar diriltilecekleri zamandan bile habersizdirler.

22. Sizin tanrınız tek Tanrıdır. Buna rağmen âhiret gününe inanmayanların kalpleri, kibir ve gururları yüzünden[5] (Tanrı'ın birliğini) inkâr etmektedir.

23. Hiç şüphe yok ki, Allah onların gizli ve açık yaptıkları her şeyi bilir. Büyüklük taslayanları da hiç sevmez.

24. Bu inkârcılara, "Rabbinizin indirdiği şey nedir?" diye sorulduğunda (alay ederek), "Eski kavimlerin masallarıdır" derler.

25. Böyle demekle kıyamet gününde kendi günahlarının tamamını, bilgisizliklerinden yararlanarak yoldan çıkardıkları kimselerin günahlarından da bir kısmını yüklenmiş olurlar. Ne kötü bir şeydir bu yüklendikleri!

26. Bu müşriklerden önce yaşayan inkârcılar da (peygamberlerine) tuzaklar kurmuşlardı. Allah ise onların binalarını (çürük binaya benzeyen tuzaklarını) temelinden yıkmış, çatısını başlarına geçirmişti.[6] Ve azap onları, düşünüp hesap etmedikleri bir yerden yakalayıvermişti.

---

1. Krş. İbrahim 14/34.
2. Krş. Â'râf 7/191.
3. Konunun akışından bu varlıkların, müşriklerin taptıkları putlar olduğu anlaşılmaktadır. İbn Atiyye burada bir mecaz olduğunu, bu varlıkların müşrikler olduğunu söylemiştir. İnkâr sapıklığına düşen kimseler düşünme melekesini kaybetmiş şuursuz kimselerdir ve ölüden farkları yoktur. Fakat bu yorum, anlam itibarıyla isabetli olmakla beraber konu bütünlüğüyle örtüşmemektedir.
4. Krş. Yûnus 10/28.
5. İnkârcıların en temel ve ortak özelliği kibirli olmalarıdır. İster mümin ister kâfir olsun mağrur, kibirli insanın hasmı Yüce Allah'tır. Sûrenin 4. âyetinde ifade edildiği üzere bir damla sudan yaratılmış insanın kibirlenme hakkı yoktur.
6. İnkârcıların kurdukları tuzaklar, yani kendilerine gelen hak dini geçersiz kılmak için başvurdukları türlü hileler, içine sığınılan güyâ sağlam binalara benzetilmiştir. Allah, onların bütün hile ve düzenlerini, bir binayı yerle bir edercesine boşa çıkaracağını belirtmektedir.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ
تُشَٰٓقُّونَ فِيهِمْۚ قَالَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ اِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ
وَالسُّٓوءَ عَلَى الْكَٰفِرِينَۙ ٢٧ اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ
ظَالِمِٓي اَنْفُسِهِمْۚ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُٓوءٍۭۜ بَلٰٓى
اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌۢ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ٢٨ فَادْخُلُٓوا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ
خَالِدِينَ فِيهَاۜ فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ٢٩ وَقِيلَ لِلَّذِينَ
اتَّقَوْا مَاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْۜ قَالُوا خَيْرًاۜ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِي هٰذِهِ
الدُّنْيَا حَسَنَةٌۜ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌۜ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَۙ
٣٠ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ لَهُمْ
فِيهَا مَا يَشَٓاؤُنَۜ كَذٰلِكَ يَجْزِي اللّٰهُ الْمُتَّقِينَۙ ٣١ اَلَّذِينَ
تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَۙ يَقُولُونَ سَلَمٌ عَلَيْكُمُۙ ادْخُلُوا
الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ٣٢ هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّآ اَنْ تَأْتِيَهُمُ
الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَأْتِيَ اَمْرُ رَبِّكَۜ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ وَمَا
ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ٣٣ فَاَصَابَهُمْ
سَيِّـَٔاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ ٣٤

27. Daha sonra kıyamet gününde de Allah şöyle diyerek onları rezil rüsvâ edecektir: "Söyleyin bakalım, uğruna kavga edip peygamberlere ve müminlere düşman kesildiğiniz sözde ortaklarım şimdi nerede?" Peygamberler ve onlara inananlar[1] ise şöyle diyecekler: "İşte bugün, rezil rüsvâ olmak ve kötü bir azapla karşılaşmak kâfirler için kaçınılmazdır."

28. Gün gelir melekler, Allah'a ortaklar koşarak kendilerine zulmeden bu kimselerin canlarını (yüzlerine ve sırtlarına vura vura)[2] alırken onlar çaresizce teslim olurlar ve "(Canımızı niçin işkence ederek alıyorsunuz?) Biz (Allah'a ortak koşmak gibi)[3] herhangi bir kötü iş yapmış değiliz" derler. (Melekler ise şu cevabı verirler:) "Hayır, hayır! Siz bunları yaptınız. Sizin bu yaptıklarınızı Allah çok iyi bilmektedir."

29. "Haydi, orada asırlarca kalmak üzere girin cehennemin kapılarından. Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!"

30. Bir de, Allah'a yürekten inanıp O'na şirk koşmaktan sakınıp kaçınanlara, "Rabbinizin indirdiği şey nedir?" diye sorulacak olsa, onlar (inkârcıların aksine), "Hep iyilik ve güzellik" diye cevap verirler.[4] Bu dünyada şirkten arınmış bir imana sahip olanlar güzel bir karşılık görür, âhiret yurdu ise onlar için çok daha iyi ve çok daha güzeldir. Evet, inancına şirk karıştırmama konusunda duyarlı ve bilinçli kimselerin âhiretteki yurtları ne hoştur![5]

31. Orası Adn cennetleridir, işte onlar alt tarafından ırmaklar akan bu cennetlere girecekler, orada diledikleri her şeyi bulacaklardır. Allah şirkten sakınanları işte böyle ödüllendirecektir.

32. Melekler böyle kimselerin canlarını güzellikle ve "Selâm olsun size! Yaptığınız güzel işlerin karşılığı olarak girin cennete!" diyerek alırlar.

33. (Anlaşıldı ki,) bu inkârcılar, canlarını almak üzere meleklerin gelmesini ya da Rabbin katından köklerini kazıyacak bir azabın gelivermesini[6] bekliyorlar. Onlardan önce yaşayan kavimler de böyle yapmışlar ve helâk olup gitmişlerdi. Zannetmeyin ki, Allah onlara zulmetmiştir! Hayır! Onlar kendilerine zulmettiler.

34. Onların yaptıkları kötülükler kendilerine döndü ve alay ettikleri azap onları çepeçevre kuşattı.

---

1. Lafzen, "Kendilerine ilim verilenler." Zemahşerî, bu kimselerin peygamberlerin ümmetleri arasındaki bilgin kişiler olduğunu belirtmiştir. Biz İbnu'l-Cevzî'nin görüşünü tercih ettik.
2. Krş. Enfâl 8/50.
3. Krş. En'âm 6/23.
4. Müfessirlerin açıklamalarına göre bu ifade, 24. âyetteki müşriklerin "Rabbiniz size ne indirdi?" sorusuna, "Eskilerin masalları" cevabına karşılık olarak burada yerini almıştır. Müminler, inkârcıların aksine Kur'an'ı "Hayır" olarak nitelemişlerdir. Çok geniş kapsamlı olan bu ifade bir yönüyle Kur'an'ın dünya ve ahiret mutluluğuna dair içerdiği esasları anlatırken, bir yönüyle de müminlerin Kur'an'a olan inanç ve güvenini ortaya koymaktadır.
5. "İnançlarına şirk karıştırmayanların hoş ve güzel yurdu" genelde ahiretteki cennet yurdu olarak yorumlanmıştır. Hasan el-Basrî'ye göre bu hoş ve güzel yurt dünyadadır. İnancı şirkten arınmış, ameli zulüm ve haksızlıktan uzak müminlerin yaşadıkları dünya hayatı hoş ve güzel bir hayattır.
6. Lafzen, "Rabbinin emrinin gelmesini."

وَقَالَ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا لَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُوْنِهٖ
مِنْ شَيْءٍ نَّحْنُ وَلَآ اٰبَآؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُوْنِهٖ مِنْ شَيْءٍ ؕ
كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ اِلَّا الْبَلٰغُ
الْمُبِيْنُ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِيْ كُلِّ اُمَّةٍ رَّسُوْلًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ
وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوْتَ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ هَدَى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ
حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلٰلَةُ ۚ فَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوْا كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٣٦﴾ اِنْ تَحْرِصْ عَلٰى هُدٰىهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ
لَا يَهْدِيْ مَنْ يُّضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿٣٧﴾ وَاَقْسَمُوْا
بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ ۙ لَا يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَّمُوْتُ ۚ بَلٰى وَعْدًا
عَلَيْهِ حَقًّا وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ۙ ﴿٣٨﴾ لِيُبَيِّنَ
لَهُمُ الَّذِي يَخْتَلِفُوْنَ فِيْهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَنَّهُمْ كَانُوْا
كٰذِبِيْنَ ﴿٣٩﴾ اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ اِذَآ اَرَدْنٰهُ اَنْ نَّقُوْلَ لَهٗ كُنْ
فَيَكُوْنُ ﴿٤٠﴾ وَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا فِي اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُوْا
لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ۚ وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ ۘ لَوْ
كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ۙ ﴿٤١﴾ الَّذِيْنَ صَبَرُوْا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ﴿٤٢﴾

35. Müşrikler diyorlar ki: "Eğer Allah dileseydi, biz de babalarımız da O'ndan başka bir varlığa tapmaz, O'nun haram kılmadığı bir şeye haram demezdik." Onlardan önce yaşayan kavimler de böyle yapmışlar, buna benzer alaylı sözler söylemişlerdi. Bilin ki peygamberlere düşen, sadece kendilerine gelen vahyi açık bir şekilde tebliğ etmektir.[1]

36. Andolsun ki, Biz her topluma bir peygamber gönderdik. Onların görevi; toplumu, "Allah'ı gerektiği gibi tanıyıp yalnız O'na kulluk edin ve Tağuttan[2] (insanları azgınlığa yönlendiren her şeyden) uzak durun" diye uyarmaktı. Bu toplumlardan bir kısmını (peygamberlerine uydukları için) Allah doğru yola ulaştırmış, bir kısmı da (onları yalanlayıp azgınlık ettikleri için) sapkınlık içinde kalmayı hak etmişti. Şimdi siz yeryüzünde gezip dolaşın, peygamberleri yalanlayanların sonlarının nasıl olduğunu araştırıp görün.

37. Ey Peygamber! Sen şirkte ve küfürde direnenlerin hidayete ermeleri için ne kadar hırslı, istekli olursan ol, Allah, (hidayet yolunu tercih etmedikleri için) dalâlette bıraktığı kimselere iman nasip etmez. Onlara (hidayete erme konusunda) yardım edecek hiç kimse de yoktur.

38. Müşrikler, "Allah ölüleri aslâ diriltmeyecek" diye büyük yeminler ediyorlar.[3] Hayır! Allah'ın vaadi haktır ("Dirilteceğim" diyorsa mutlaka diriltecektir). Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmez.

39. Böylece O, küfürde direnenlerin karşı çıktıkları âhiret gününün gerçek olduğunu onlara gösterecek ve onların yalancı olduklarını ortaya koyacaktır.

40. Çünkü Biz, ne zaman bir şeyin meydana gelmesini dilersek ona sadece "Ol" deriz, o da derhal oluverir.[4]

41. Biz, zulüm ve işkencelere uğradıktan sonra Allah yolunda hicret ederek yurtlarını terk etmek zorunda kalanlara, dünya hayatında elbette güzel bir yurt vereceğiz. Âhiretteki mükâfatları ise şüphesiz daha büyük olacaktır. İnkârcılar keşke bunu bilseler!

42. Allah yolunda hicret eden bu kimseler, sıkıntılara katlanıp göğüs germişlerdir. Onlar yalnız Allah'a güvenir, yalnız O'na dayanırlar.

---

1. İnkârcılar kendi durumlarını Allah'ın iradesine bağlarken samimi değillerdir. Bunları alaycı bir tavır takınarak söylemektedirler. O halde peygamberlere düşen, sadece kendilerine gelen vahyi tebliğ etmektir. O vahyin içerisinde Allah'ın kimin müşrik, kimin mümin olmasını dileyeceği açıkça belirtilmiştir. Yani Allah hidayet ve küfür yolunu göstermiş, kişi hangisini tercih ederse onun hidayetini ya da dalâletini dileyeceğini belirtmiştir.

2. Krş. Bakara 2/256.

3. Daha önce de belirtildiği gibi müşrikler Allah'a inanıyorlardı. Onları en çok rahatsız eden öldükten sonra dirilip hesap verme inancıydı. Çünkü bu inanç onların zulüm ve haksızlığa dayalı bütün eylemlerinin önünde çok önemli bir engeldi.

4. Allah'ın "Ol" emri, dünya şartlarında O'nun koyduğu yasalar çerçevesinde gerçekleşir. Fakat konu âhiretteki dirilme ile ilgili olunca, oradaki zaman ve şartlar farklı olduğu için dünyadaki sürece benzer bir şey düşünülemez. Burada Allah'ın diriltme konusundaki gücü vurgulanmaktadır.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُّوْحِيْٓ اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوْٓا اَهْلَ
الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ۙ﴿٤٣﴾ بِالْبَيِّنٰتِ وَالزُّبُرِ ۭ وَاَنْزَلْنَآ
اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ
﴿٤٤﴾ اَفَاَمِنَ الَّذِيْنَ مَكَرُوا السَّيِّاٰتِ اَنْ يَّخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ
اَوْ يَاْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُوْنَ ۙ﴿٤٥﴾ اَوْ يَاْخُذَهُمْ فِيْ
تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ۙ﴿٤٦﴾ اَوْ يَاْخُذَهُمْ عَلٰي تَخَوُّفٍ ۭ فَاِنَّ
رَبَّكُمْ لَرَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿٤٧﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ
يَّتَفَيَّؤُا ظِلٰلُهٗ عَنِ الْيَمِيْنِ وَالشَّمَاۗىِٕلِ سُجَّدًا لِّلّٰهِ وَهُمْ دٰخِرُوْنَ
﴿٤٨﴾ وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مِنْ دَاۗبَّةٍ
وَّالْمَلٰۗىِٕكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُوْنَ رَبَّهُمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ
وَيَفْعَلُوْنَ مَا يُؤْمَرُوْنَ ﴿٥٠﴾ وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُوْٓا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ ۚ
اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ فَاِيَّايَ فَارْهَبُوْنِ ﴿٥١﴾ وَلَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدِّيْنُ وَاصِبًا ۭ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُوْنَ ﴿٥٢﴾ وَمَا بِكُمْ
مِّنْ نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ ثُمَّ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَاِلَيْهِ تَجْــَٔرُوْنَ ۚ﴿٥٣﴾ ثُمَّ
اِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُوْنَ ۙ﴿٥٤﴾

43. Ey Peygamber! Senden önce kendilerine vahiy indirip peygamber olarak gönderdiklerimiz de birer insan idi.[1] Eğer bu konuda bir bilginiz yoksa Kitap Ehlinin bilginlerine sorun.[2]

44. Biz o peygamberleri birtakım mucizelerle ve kitaplarla gönderdik. Şimdi de sana Kur'ân'ı indirdik ki, kendileri için indirilen şeyin ne olduğunu insanlara açıklayasın. Belki böylece derinliğine düşünür, iman ederler.

45. Ey Peygamber! Sana çirkin tuzaklar kuranlar, bir gün Allah'ın kendilerini yerin dibine geçirmeyeceğinden veya ilâhî cezanın ummadıkları bir yerden gelivermeyeceğinden,

46. Yahut günlük işleri için dolaşıp dururlarken azabın kendilerini birdenbire yakalayıvermeyeceğinden nasıl emin olabiliyorlar? Bilsinler ki, böyle bir cezayı aslâ engelleme güçleri yoktur.

47. Ya da Allah'ın onları, yüreklerine korku sala sala; sayılarını ve maddî imkânlarını azalta azalta yok etmeyeceğinden çok mu eminler? Şüphe yok ki Rabbiniz Raûf'tur; kullarını çok sever ve günahlarından dolayı hemen cezalandırmaz; Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

48. Bu inkârcılar, Allah'ın yarattığı varlıkların gölgelerinin bile tâbi olduğu şeye göre sağa sola hareket etmekle nasıl secde ettiklerini (O'nun kanunlarına nasıl uyduklarını) görmüyorlar mı?

49. Şunu bilsinler ki, göklerdeki ve yerdeki canlı (cansız) bütün varlıklar ve melekler Allah'a secde ederler (O'nun kanunlarına boyun eğerler). Onlar, (Allah'a boyun eğme konusunda) hiç büyüklük taslamazlar.

50. O varlıklar, üzerlerinde mutlak hâkimiyeti olan Rablerinden korkar ve kendilerine emredilen her şeyi yaparlar.[3]

51. Evet Allah buyuruyor ki: "(Her varlık, hatta gölgeler bile O'na secde edip dururken) siz birden fazla tanrı edinmeyin.[4] Çünkü sizin tanrınız, sadece tek Tanrıdır. Ve yalnız Ben'den korkun."

52. Bilin ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi (o tek olan) Allah'ındır. Kulluk ve itaat[5] daima O'na olmalıdır. Hal böyle iken Allah'tan başka bir varlıktan korkmak size yaraşır mı?

53. Sahip olduğunuz her nimet Allah'tandır. Nitekim ne zaman başınıza bir sıkıntı gelse O'na yalvarırsınız.

54. Sonra da O, başınıza gelen sıkıntıdan sizi kurtarınca, bir kısmınız hemen Rabbine ortaklar koşmaya başlar.[6]

---

1. Lafzen, "Erkekler." Bu ifade salt bir cinsiyet belirtmekten daha çok muhatapların zihin dünyasındaki algıyı ifade etmektedir.
2. Lafzen "Zikir ehline." Krş. Enbiyâ 21/7. Müfessirlerin büyük çoğunluğu âyette geçen "Zikir Ehli"ni "Kitap Ehli" olarak yorumlamışlardır. Çünkü mevcut muhataplar arasında peygamber ve vahiy kültürüne sahip olanlar bu kimselerdi.
3. Nisâ 4/172; Enbiyâ 21/19-20; Tahrîm 66/6.
4. Lafzen, "İki tanrı." Bu ifade şirkin asgarisinin iki tanrı edinmek şeklinde olması sebebiyle kullanılmıştır.
5. Lafzen, "Din." Biz Ebû Müslim el-Isfahânî'nin görüşünü tercih ettik.
6. Krş. Yunus 10/21-23; Rûm, 30/33.

لِيَكْفُرُوا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ ۭ فَتَمَتَّعُوْا ۣ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿٥٥﴾ وَيَجْعَلُوْنَ
لِمَا لَا يَعْلَمُوْنَ نَصِيْبًا مِّمَّا رَزَقْنٰهُمْ ۭ تَاللّٰهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ
تَفْتَرُوْنَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُوْنَ لِلّٰهِ الْبَنٰتِ سُبْحٰنَهٗ ۙ وَلَهُمْ مَّا يَشْتَهُوْنَ
﴿٥٧﴾ وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِالْاُنْثٰى ظَلَّ وَجْهُهٗ مُسْوَدًّا وَّهُوَ كَظِيْمٌ ۚ
﴿٥٨﴾ يَتَوٰرٰى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوْۗءِ مَا بُشِّرَ بِهٖ ۭ اَيُمْسِكُهٗ عَلٰي
هُوْنٍ اَمْ يَدُسُّهٗ فِي التُّرَابِ ۭ اَلَا سَاۗءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذِيْنَ
لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ ۚ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى ۭ وَهُوَ
الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٦٠﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَّا تَرَكَ
عَلَيْهَا مِنْ دَاۗبَّةٍ وَّلٰكِنْ يُّؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ فَاِذَا جَاۗءَ
اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ ﴿٦١﴾ وَيَجْعَلُوْنَ لِلّٰهِ
مَا يَكْرَهُوْنَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى ۭ
لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ مُّفْرَطُوْنَ ﴿٦٢﴾ تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَآ
اِلٰٓى اُمَمٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ
وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٦٣﴾ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ
لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوْا فِيْهِ ۙ وَهُدًى وَّرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٦٤﴾

55. Sonuçta, verdiğimiz bu nimetlere nankörlük etmiş olurlar. Ey müşrikler! Siz dünya nimetlerinden yararlanmaya devam edin bakalım, yakında gerçeği öğreneceksiniz.

56. Üstelik bu müşrikler, kendilerine verdiğimiz rızıklardan, ne olduğunu bilmedikleri ve hiçbir şeyden haberi olmayan putlara pay ayırıyorlar.[1] Andolsun ki, uydurup Allah'a isnat ettiğiniz bütün bu iftiralardan sorguya çekileceksiniz.

57. Bir de onlar, doğan kız çocuklarını Allah'a nispet ediyorlar. Hâşâ! Olacak şey mi bu?! Çok istedikleri erkek çocuklarını ise kendilerine![2]

58. Nitekim onlardan birine, "Müjde! Bir kız çocuğun oldu" diye haber verilince, öfkesinden yüzü kapkara kesilir.[3]

59. Ve kendisine verilen bu kötü(!) haberden dolayı halkın içine çıkmaz; bu çocuğu, "Utana sıkıla büyüteyim mi, yoksa toprağa mı gömeyim?[4]" diye kara kara düşünür. Dikkat edin! Ne kötü bir yargıda bulunuyorlar!

60. (Erkek çocuklarını önemseyip kızları aşağılamak gibi) böylesine kötü nitelikler âhirete inanmayanlara aittir. Allah ise (böyle zaaflardan uzak olduğu için) en yüce sıfatların sahibidir. O Azîz'dir; her şeyin üstünde mutlak güce sahiptir, güçlüdür, onları günahlarından dolayı cezalandırmaya muktedirdir, Hakîm'dir; kimine erkek, kimine kız çocuğu vermesinde bir hikmet vardır.[5]

61. Eğer Allah insanları yaptıkları zulümler dolayısıyla hemen cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde hiçbir zâlim bırakmazdı.[6] Fakat onlara, kendileri için takdir olunan ömrü tamamlayıncaya kadar süre vermiştir. Ecelleri gelip süreleri dolunca da, onu ne bir an öne alabilir ne de geciktirebilirler.

62. Bu müşrikler hem hoşlanmadıkları şeyleri Allah'a yakıştırırlar, hem de (inanmadıkları halde, "Şayet Rabbime döndürülecek olsam orada cennet beni bekliyor"[7] diye) en güzel âkıbetin kendilerini beklediği yalanını dillerine dolarlar. Hayır! Onları bekleyen cehennemdir. Oraya önce onlar atılacaklardır.

63. Ey Peygamber! Andolsun ki, Biz senden önceki topluluklara da peygamberler gönderdik. Şeytan onlara yaptıkları kötü işleri (bu müşriklere yaptığı gibi) güzel gösterdi (ve onlar da peygamberlerini yalanladılar). Zaten şeytan, o gün de bu gün de böyle kimselerin dostudur ve (şeytana uyan) o inkârcıları acı bir azap beklemektedir.

64. Ey Peygamber! Biz bu Kur'an'ı sana, insanların anlaşmazlığa düştükleri konuları açıklaman için bir hidayet ve rahmet kaynağı olarak indirdik. Fakat bunu anlayacak olanlar, inanan kimselerdir.

---

1. Krş. En'am 6/136 ve ilgili not.
2. Krş. Tûr 52/39; Necm 53/21.
3. Krş. Zuhruf 43/17.
4. Bkz. Tekvîr 81/8.
5. Bkz. Şûrâ 42/49.
6. Lafzen, "Hiçbir canlı bırakmazdı."
7. Bkz. Fussilet 41/50. Ayrıca Krş. Kehf 18/35-36.

وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ اِنَّ
فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ ﴿٦٥﴾ وَاِنَّ لَكُمْ فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ؕ
نُسْقِيْكُمْ مِّمَّا فِيْ بُطُوْنِهٖ مِنْۢ بَيْنِ فَرْثٍ وَّدَمٍ لَّبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا
لِّلشّٰرِبِيْنَ ﴿٦٦﴾ وَمِنْ ثَمَرٰتِ النَّخِيْلِ وَالْاَعْنَابِ تَتَّخِذُوْنَ مِنْهُ
سَكَرًا وَّرِزْقًا حَسَنًا ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ﴿٦٧﴾ وَاَوْحٰى
رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذِيْ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوْتًا وَّمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا
يَعْرِشُوْنَ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلِيْ مِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ فَاسْلُكِيْ سُبُلَ رَبِّكِ
ذُلُلًا ؕ يَخْرُجُ مِنْۢ بُطُوْنِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ اَلْوَانُهٗ فِيْهِ شِفَآءٌ لِّلنَّاسِ ؕ
اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿٦٩﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰىكُمْ ؕ
وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔا ؕ اِنَّ اللّٰهَ
عَلِيْمٌ قَدِيْرٌ ﴿٧٠﴾ وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ ۚ فَمَا الَّذِيْنَ
فُضِّلُوْا بِرَآدِّيْ رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيْهِ سَوَآءٌ ؕ
اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُوْنَ ﴿٧١﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا
وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَزْوَاجِكُمْ بَنِيْنَ وَحَفَدَةً وَّرَزَقَكُمْ مِّنَ
الطَّيِّبٰتِ ؕ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُوْنَ ﴿٧٢﴾

65. Ve bilin ki ey insanlar! Allah'tır gökten yağmur yağdıran. O'dur bu yağmurla ölmüş toprağa hayat veren. Hiç şüphe yok ki, bütün bunlarda, Allah'ın varlığına ve kudretine işaret eden bir delil vardır; fakat bunu, gerçekleri ibret kulağıyla dinleyenler anlar.[1]

66. (Koyun, keçi, sığır ve deve gibi) hayvanlarda da sizin alacağınız ibretler vardır. Biz size, bu hayvanların karınlarındaki besin artıkları ile kanı arasından süzülüp gelen ve içenlerin boğazından yağ gibi akıp giden, tertemiz saf süt içiririz.

67. Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve asmaların üzümlerinden sarhoşluk veren içecekler ve güzel yiyecekler elde edersiniz.[2] Bütün bunlarda, Allah'ın varlığına ve kudretine işaret eden bir delil vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, aklını çalıştırıp düşünen kimselerdir.

68. Senin Rabbin bal arısına şöyle ilham etti: "Dağlarda, ağaçlarda, insanların yaptıkları çatılarda ve çardaklarda yuvalar yap."

69. "Sonra da her türlü meyveden ye, Rabbinin sana öğrettiği yol güzergâhına harfiyen uyarak git." Bu arıların karınlarından, içinde insanlar için şifa olan rengârenk bir sıvı; bal çıkar. Bunda Allah'ın varlığına ve kudretine delâlet eden bir delil vardır; fakat bunu derinliğine düşünenler anlar.

70. Sizi yaratan, sonra da canınızı alacak olan Allah'tır. Ve O sizden bazılarını ömrün en kötü dönemine, bildiği şeyleri (ne yaptığını, ne söylediğini) bilemez hale geleceği bir yaşa kadar yaşatır. Allah Alîm'dir; kimi ne kadar yaşatacağını iyi bilir, Kadîr'dir; dilediğini istediği kadar yaşatmaya, dilediğinin canını genç yaşta almaya kâdirdir.

71. Rızık konusunda bir kısmınızı diğer bir kısmınıza üstün kılan da Allah'tır. Hâl böyleyken rızık bakımından üstün durumda olanlar, sahip oldukları mallarını kendi köleleriyle paylaşmaya ve böylece onlarla denk olmaya yanaşmazlar. (Yani yaratılışta eşit olan kölelerini rızık konusunda kendilerine denk görmeyen bu müşrikler, nasıl oluyor da birtakım cansız şeyleri Allah'a denk görebiliyorlar?! Hem) nasıl oluyor da bu kimseler (hiçbir nimet verme imkânı olmayan putları O'na ortak koşmak suretiyle) Allah'ın verdiği nimetleri inkâra kalkışabiliyorlar?[3]

72. (Şu nimetleri bir hatırlayın) Allah sizin için, kendi cinsinizden eşler yarattı ve bu eşlerinizden size evlât ve torunlar bağışladı, güzel ve hoş yiyecekler lütfetti. Evet, bütün bunlara rağmen o kimseler nasıl oluyor da boş şeylere inanıp Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük edebiliyorlar?

---

1. Burada "Dinleme" fiilinin kullanılmış olması bir kinâyedir ve Allah'ın bir olduğunu kabule yanaşmayan müşriklere bir tariz vardır. Yağmurun yağışı ve ölü toprakların dirilişindeki ibret işitilerek değil, görülerek anlaşılır. Burada "İşitme" vasfından murat, bütün bunları anlatan Kur'an âyetlerini insaf ve ibret kulağıyla dinlemektir.
2. Âyette geçen "Sekeren" kelimesi sarhoşluk veren içki, şarap anlamına geldiği gibi, sirke ve şıra anlamına da gelmektedir. Bu âyet Mekke'de inmiştir. Sarhoşluk veren içkileri yasaklayan Mâide 5/90. âyet ise Medine'de inmiştir.
3. Krş. Rûm 30/28.

وَيَعۡبُدُونَ مِنۡ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمۡلِكُ لَهُمۡ رِزۡقًا مِّنَ
السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ شَيۡـًٔا وَّلَا يَسۡتَطِيعُوۡنَ ﴿٧٣﴾ فَلَا تَضۡرِبُوا
لِلّٰهِ الۡاَمۡثَالَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَعۡلَمُ وَاَنۡتُمۡ لَا تَعۡلَمُوۡنَ ﴿٧٤﴾ ضَرَبَ اللّٰهُ
مَثَلًا عَبۡدًا مَّمۡلُوۡكًا لَّا يَقۡدِرُ عَلٰى شَىۡءٍ وَّمَنۡ رَّزَقۡنٰهُ مِنَّا
رِزۡقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنۡفِقُ مِنۡهُ سِرًّا وَّجَهۡرًا ؕ هَلۡ يَسۡتَوٗنَ ؕ
اَلۡحَمۡدُ لِلّٰهِ ؕ بَلۡ اَكۡثَرُهُمۡ لَا يَعۡلَمُوۡنَ ﴿٧٥﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ
مَثَلًا رَّجُلَيۡنِ اَحَدُهُمَاۤ اَبۡكَمُ لَا يَقۡدِرُ عَلٰى شَىۡءٍ وَّهُوَ كَلٌّ
عَلٰى مَوۡلٰىهُ ۙ اَيۡنَمَا يُوَجِّهۡهُّ لَا يَاۡتِ بِخَيۡرٍ ؕ هَلۡ يَسۡتَوِىۡ هُوَ ۙ
وَمَنۡ يَّاۡمُرُ بِالۡعَدۡلِ ۙ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسۡتَقِيۡمٍ ﴿٧٦﴾ وَلِلّٰهِ
غَيۡبُ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ ؕ وَمَاۤ اَمۡرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمۡحِ
الۡبَصَرِ اَوۡ هُوَ اَقۡرَبُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىۡءٍ قَدِيۡرٌ ﴿٧٧﴾ وَاللّٰهُ
اَخۡرَجَكُمۡ مِّنۡۢ بُطُوۡنِ اُمَّهٰتِكُمۡ لَا تَعۡلَمُوۡنَ شَيۡـًٔا ۙ وَّجَعَلَ
لَكُمُ السَّمۡعَ وَالۡاَبۡصَارَ ۙ وَالۡاَفۡـِٕدَةَ ۙ لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُوۡنَ
﴿٧٨﴾ اَلَمۡ يَرَوۡا اِلَى الطَّيۡرِ مُسَخَّرٰتٍ فِىۡ جَوِّ السَّمَآءِ ؕ مَا
يُمۡسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُ ؕ اِنَّ فِىۡ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوۡمٍ يُّؤۡمِنُوۡنَ ﴿٧٩﴾

73. Ve nasıl oluyor da, Allah'ı bırakıp kendilerine göklerden ve yerden hiçbir rızık verme imkânı olmayan ve hiçbir şeye gücü yetmeyen varlıklara tapınıp duruyorlar?

74. (Anlayın artık ve) taptığınız şeylerle Allah arasında benzetmeler yapıp durmayın.[1] Allah yapılan benzetmelerin ne kadar çirkin olduğunu ve sizi nereye sürükleyeceğini iyi bilir, fakat siz bunları bilmiyorsunuz.

75. Allah'ın size verdiği şu misâl üzerinde bir düşünün: İki insan var. Biri, hiçbir şeye gücü yetmeyen bir köle; diğeri ise bolca mal mülk verdiğimiz ve o malı açıktan ya da gizli olarak dilediği gibi harcayabilen özgür bir insan. (Söyleyin bakalım) şimdi bu iki kişi eşit midir? (Elbette ki hayır!) Öyleyse bunca nimet lütfeden Allah'a şükretmek gerekir. Fakat insanların çoğu şükretmesini bilmiyor.

76. Bir de şu misali düşünün: İki kişi var. Birisi dilsiz (ve bu yüzden engelli), elinden bir şey gelmez, velîsine yük olur, velîsi onu hangi işe gönderse hakkıyla becerip gelemez. Biri de (dili ve bilgisi yerinde), her işin hak ve adaletle yapılmasını sağlar, doğru yoldadır, her işi doğru yapar. Hiç bu ikisi bir olur mu?[2]

77. Bilin ki, gökler ve yeryüzü ile ilgili gaybî bilgiler (kıyametin ne zaman kopacağını bilmek gibi hususlar) yalnız Allah'a aittir. Kıyametin kopuşu, (zamanı geldiğinde) göz açıp kapayıncaya kadar, hatta ondan daha kısa bir zamanda gerçekleşecektir. Allah her şeyi yapmaya muktedirdir.

78. Ve Allah'tır sizi analarınızın karnından çıkaran! Siz doğduğunuzda hiçbir şey bilmiyordunuz. O, işitecek bir kulak, görecek bir göz ve hissedecek bir yürek (düşünecek bir akıl) bahşetmiştir. Siz (bütün bu nimetler için) O'na şükretmelisiniz.

79. Bu inkârcılar, göğün boşluğunda O'nun koyduğu yasalar sayesinde kuşların nasıl uçtuklarını görmezler mi? Kuşları gökyüzünde uçuran yalnızca Allah'tır.[3] Bütün bunlarda, O'nun varlığına ve kudretine işaret eden deliller vardır; fakat bunu yalnızca inananlar anlar.

---

1. Râzî bu âyetle ilgili şu açıklamayı yapmıştır: "Bununla putperestlerin şöyle demelerinin kastedilmiş olması muhtemeldir: Âlemlerin Rabbi olan Allah bizim kendisine ibadet edemeyeceğimiz kadar yüce ve büyüktür. Bu yüzden biz gök cisimlerine ve putlara ibadet ederiz. Bu gök cisimleri ve putlar zaten Yüce Allah'ın kullarıdır ve O'na ancak onlar ibadet edebilir. Bunun delili geleneklerimizdir. Çünkü rütbe ve mevki bakımından insanların alt tabaka olanları, ancak padişah huzurundaki büyük ve şerefli insanlara hizmet ederler. Bu kâbir takımı da padişaha hizmet eder. Burada da durum budur. İşte onlar böyle dediklerinde Allah da onlara şöyle demiştir: Putlara ve gök cisimlerine tapmayı bırakın, Allah'a kulluk konusunda böyle benzetmeler yapmayın. İbadetinize şirk karıştırmayın."

2. 75 ve 76. âyetlerde iki zıt niteliği olan insanlar karşılaştırılmakta ve bunların eşit olmadıkları anlatılmaktadır. Burada aynı şekilde hiçbir şey yapma gücüne sahip olmayan putlar ile yeri göğü yaratan Allah'ın eşit olmadığı vurgulanmaktadır. Yüce Allah müşriklere bizzat hayatlarında yaşayıp tecrübe ettikleri insan tipleri ve ilişkilerini örnek göstererek putlarla Kendisinin mukayese edilmesinin saçmalığını dile getirmektedir. M. Esed'in ifadesiyle, "birinci misalin konusu özgürlük ile kölelik yahut daha genel bir tanımlamayla bağımsızlık ile bağımlılık arasındaki karşıtlık iken; ikincisinin konusu, dilsizlik ve yetersizlik, ehliyetsizlik ile dürüstlük, adalet ve yeterlilik arasındaki karşıtlıktır. Bu iki misalin de sonuç olarak işaret ettikleri anlam aynı yöndedir." Bazı müfessirlere göre, bu misallerde müminlerle inkârcıların nitelikleri mukayese edilmiştir.

3. Lafzen, "Kuşları gökyüzünde tutan." Krş. Mülk 67/19.

80. Size, huzur içinde oturacağınız evler yapma, hayvanların derilerinden yolculukta ya da yerleşme sırasında kolayca taşıyabileceğiniz çadırlar kurma imkân ve kabiliyetini lütfeden de O'dur. Koyunların ve develerin yünlerinden, keçilerin kıllarından, (döşemelik ve giyimlik kumaşlar gibi) belli bir süre kullanacağınız ev eşyası ve ticaret malları üretme imkân ve kabiliyetini veren de yine O'dur.

81. Güneşin sıcağından korunacağınız gölgelikler, dağlarda sığınacağınız mağaralar yaratan O'dur. Size, sıcaktan (soğuktan) koruyacak giysiler, savaşta koruyacak zırhlar yapma imkân ve yeteneğini veren hep O'dur.[1] İşte Allah size, bütün nimetlerini eksiksiz olarak bahşetmektedir. O halde O'na yürekten teslim olmalı, sadece O'na iman etmelisiniz.

82. Bunca nimete rağmen yine de yüz çevirip inanmazlarsa, ey Peygamber! Sana düşen sadece açıkça tebliğ etmektir.

83. Bu inkârcılar bütün bu nimetleri Allah'ın verdiğini bilirler, sonra da kalkar (O'na ortaklar koşarak) bu nimetlere nankörlük ederler. Onların hepsi gerçekten nankör kimselerdir.

84. Bir gün (gelecek) Biz, her toplumdan onlara gönderdiğimiz şahitliği hakkıyla yapacak birini (peygamberlerini) tanık olarak getireceğiz.[2] O gün kâfirlere, özür beyan etmeleri için izin verilmeyecek; dünyaya dönüp Allah'ın razı olacağı işler yapma istekleri de kabul edilmeyecektir.

85. Zâlimler cehennem azabıyla yüz yüze gelince (azaplarının bir süre hafifletilmesini isteyecekler[3] fakat), ne çekecekleri azap hafifletilecek ne de yüzlerine bakılacak.

86. Allah'a ortaklar koşanlar kıyamet günü putlarını görünce, "Rabbimiz! İşte şunlar bizim Seni bırakıp tapındığımız (bizi yoldan çıkaran suç) ortaklarımız!"[4] diyeceklerdir. O putlar da, "(Sizin bize tapınmanıza dair bizim hiçbir istek ve etkimiz olmadı) siz yalancıların ta kendisisiniz" cevabını yüzlerine çarpacaklardır.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ
مِنْ جُلُودِ الْاَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ
اِقَامَتِكُمْ ۙ وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَآ اَثَاثًا وَمَتَاعًا
اِلٰى حِينٍ ﴿٨٠﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلٰلًا وَجَعَلَ
لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ اَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ
تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ ۚ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ
عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ
الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللّٰهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا
وَاَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ
اُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ
﴿٨٤﴾ وَاِذَا رَاَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا
هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾ وَاِذَا رَاَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا شُرَكَآءَهُمْ
قَالُوا رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ شُرَكَآؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ ۖ
فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ اِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٨٦﴾ وَاَلْقَوْا اِلَى
اللّٰهِ يَوْمَئِذِ ِۨ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾

87. Sonunda bu inkârcılar o gün (iş işten geçtikten sonra) Allah'a teslim olurlar. Tanrı diye uydurdukları şeyler ise onlardan uzaklaşıp giderler, onları yüzüstü bırakırlar.

---

1. Muhammed Âbid el-Câbirî, sûrede sözü edilen nimetlerin kırsal kesimin yaşantısıyla ilgili olduğunu söyler ve şu açıklamayı yapar: "Bu sûrede hitap, yıllarca inkâr ve inat ettikleri için artık davete icabet etmelerinden ümit kalmamış olan Mekke müşriklerine değil, kırsal kesimde yaşayan "arı yetiştiricisi" Arap kabilelerine yöneliktir. Sûredeki hitap sîgalarından (kiplerinden) ve çeşitli kelimelerden bunu açıkça görmek mümkündür. Nitekim dinin üç temel ilkesi olan tevhit, nübüvvet ve âhiret ilkelerinin anlatımında sûrenin başvurduğu örneklerin büyük çoğunluğu kırsal bölge yaşamına ait şeylerdir. Bunlar içerisinde "size hayvanları musahhar kıldı", "atlar, katırlar ve eşekler…", "su ve ağaç" vb. ifade kalıplarını sayabiliriz ki, bunlar sûrede defalarca tekrar edilmektedir." Bu ifadelerden, Yüce Allah'ın hitabında muhataplarının idrak seviyesine göre konuştuğunu, farklı hayat ve farklı kültürlerde bu hitap tarzının değişebileceğini anlıyoruz.
2. Krş. Nisâ 4/41.
3. Krş. Mü'min 40/49.
4. Ebû Müslim el-Isfahânî'ye göre müşrikler, bu ifadeyle suçu putlara yüklemek istemişler ve böylece azaptan kurtulabileceklerini zannetmişlerdir.

اَلَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ زِدْنٰهُمْ عَذَابًا
فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوْا يُفْسِدُوْنَ ﴿٨٨﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِيْ
كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيْدًا عَلَيْهِمْ مِّنْ اَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيْدًا
عَلٰى هٰٓؤُلَآءِ ۭ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ
وَّهُدًى وَّرَحْمَةً وَّبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِيْنَ ﴿٨٩﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُ بِالْعَدْلِ
وَالْاِحْسَانِ وَاِيْتَاۗئِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاۗءِ
وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ
﴿٩٠﴾ وَاَوْفُوْا بِعَهْدِ اللّٰهِ اِذَا عٰهَدْتُّمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْاَيْمَانَ
بَعْدَ تَوْكِيْدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَفِيْلًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ
يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُوْنَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّتِيْ نَقَضَتْ غَزْلَهَا
مِنْۢ بَعْدِ قُوَّةٍ اَنْكَاثًا ۭ تَتَّخِذُوْنَ اَيْمَانَكُمْ دَخَلًۢا بَيْنَكُمْ اَنْ
تَكُوْنَ اُمَّةٌ هِيَ اَرْبٰى مِنْ اُمَّةٍ ۭ اِنَّمَا يَبْلُوْكُمُ اللّٰهُ بِهٖ ۭ وَلَيُبَيِّنَنَّ
لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ﴿٩٢﴾ وَلَوْ
شَاۗءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّلٰكِنْ يُّضِلُّ مَنْ
يَّشَاۗءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَلَتُسْـَٔـلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٣﴾

88. Kendileri küfürde direndikleri gibi başkalarını da Allah yolundan alıkoyanlara, hak ettikleri azabın üstüne bir azap daha ekleyeceğiz. Bunun sebebi, başkalarını doğru yoldan saptırmakla yaptıkları bozgunculuktur.

89. Evet, bir gün gelecek ve Biz o gün, her ümmetin kendi içinden birini (peygamberlerini) onlara karşı şâhit olarak getireceğiz. Seni de (senin tebliğ ettiğin vahye muhatap olan) insanlara karşı şâhit tutacağız. Çünkü sana her şeyi açıklayan, hidayet, rahmet ve bir müjde kaynağı olan Kur'an'ı indirdik; fakat bunu anlayacak olanlar Allah'a yürekten teslim olmuş; Müslüman kimselerdir.

90. Hiç şüphe yok ki, Allah (indirdiği bu kitapta) insanlara adaletli davranmayı, onları affedip iyilik yapmayı,[1] (yoksul) akrabaya maddî yardımda bulunmayı emreder. Hayâsızlığı, cimriliği,[2] her türlü kötülüğü, azgınlık ve taşkınlığı ise yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size böylece öğüt verir.

91. Karşılıklı sözleşme yaptığınızda Allah'ın adını anarak verdiğiniz sözü yerine getirin.[3] Allah'ı kendinize kefil kılarak pekiştirdiğiniz yeminleri sonradan bozmayın. Çünkü Allah yaptıklarınızı çok iyi bilir.

92. Bir topluluğun diğerinden daha güçlü olması (gerek güçlülerin baskısı, gerekse kârlı çıkma düşüncesi) sebebiyle, yeminlerinizi aranızda bir aldatma aracı olarak kullanmayın. İpliğini kuvvetlice eğirip sardıktan sonra geri çevirip bozan (ahmak) kadın gibi olmayın.[4] Allah sizi, yeminlerinizle sınamaktadır. Bilin ki, Allah anlaşmazlığa düştüğünüz hususları kıyamet günü açıklayacaktır.

93. Allah dileseydi şüphesiz hepinizi (tevhit inancına dayalı) tek ümmet yapardı.[5] Fakat O, dilediğini (dalâlet yolunu tercih edeni) dalâlette bırakmış, dilediğini (hidayet yolunu tercih edeni) de hidayete erdirmiştir. Sonuçta hepiniz bütün yapıp ettiklerinizden sorguya çekileceksiniz.

---

1. Lafzen, "İhsanı." Bu kavram Hz. Peygamberin hadisinde, "Allah'ı görüyormuş gibi O'na ibadet etmek" olarak tanımlanmıştır (Buhârî, *Tefsir*, 31; Müslim, *İman*, 57; Tirmizî, *İman*, 4). Bunun genel anlamı, her bir ameli O'nun huzurunda yapıyorcasına sorumlu dikkatli ve duyarlı olma halidir. Bu kavram müfessirler tarafından affetmek ve iyilik yapmak olarak açıklanmıştır.
2. "el-Fahşâ" ifadesinin bir anlamı da cimriliktir. Bkz. Bakara 2/268. "İyilik yapma" ve "yardım etme" kavramlarından sonra kullanılmış olduğu için böyle bir mânayı taşıması da söz konusudur.
3. Lafzen "Allah'a verdiğiniz sözde durun." Bu ifade iki anlama gelmektedir. Biri Hz. Peygambere yapılan bey'attır. Krş. Feth 48/10. Diğeri ise, insanlarla yapılan karşılıklı sözleşmelerdir. İnsan bir sözleşme yaptığı kişiye Allah adına söz verdiği için "Allah'a söz vermiş" gibidir ve Allah katında sorumlu olur. Burada hitap, iman ve itaat konusunda Hz. Peygamberle anlaşma yapmış Mekke civarındaki kabileler için olabilir. Çünkü 92. âyetteki ifadeler bu kanaati güçlendirmektedir. Râzî'nin ifadesine göre, müşrik Araplar bir grupla sözleşme yaparlar, sonra daha güçlü bir grupla karşılaşınca ilk sözleşmeyi fesh edip o grupla ittifak yaparlarmış.
4. Rivayete göre, ahmak ya da aklî dengesi yerinde olmayan bir kadın cariyeleri ile birlikte ip eğirir, onları sağlamlaştırdıktan sonra cariyelerine emredip o sağlam ipi gevşetip bozdururdu. Bu durum, Araplar arasında yaptığı sağlam işi bozma konusunda bir darb-ı mesel haline gelmişti.
5. Krş. Mâide 5/48; Hûd 11/118; Nahl 16/9. Yüce Allah hidayete erme ve sapıklığa düşme kurallarını kulun iradesi yönünde düzenlemiştir.

وَلَا تَتَّخِذُوٓا اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا
وَتَذُوقُوا السُّٓوءَ بِمَا صَدَدْتُّمْ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ۚ وَلَكُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ
اِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾ مَا
عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ ۖ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ ۗ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُٓوا
اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا
مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةً ۚ
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾ فَاِذَا
قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
﴿٩٨﴾ اِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ
يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ اِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ
هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾ وَاِذَا بَدَّلْنَٓا اٰيَةً مَكَانَ اٰيَةٍ ۙ وَاللّٰهُ
اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُٓوا اِنَّمَٓا اَنْتَ مُفْتَرٍ ۚ بَلْ اَكْثَرُهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ
لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

94. Evet, yeminlerinizi aranızda birbirinizi aldatma aracı olarak kullanmayın. Aksi takdirde, ayağınız (İslâm ve doğruluk gibi) sağlam bir zemine basmışken kayar gider. Sonuçta, Allah yolundan ayrılmanız sebebiyle (dünyada) bunun cezasını çekersiniz. Âhirette de büyük bir azaba mahkûm olursunuz.

95. Siz siz olun, Allah'a verdiğiniz sözü, basit dünya menfaatine karşılık sakın değiştirmeyin. Eğer bilirseniz sizin Allah katındaki mükâfatınız çok daha hayırlıdır.

96. Çünkü sizin sahip olduğunuz şeyler tükenir gider, fakat Allah katındakiler hiç tükenmez. Şüphe yok ki, Biz verdiği söze sadakat gösterip (bundan kaynaklanan sıkıntılara) sabredenleri âhirette, bu dünyada yaptıklarının en güzeline göre mükâfatlandıracağız.

97. Erkek veya kadın, kim mümin olarak iyi ve yararlı bir iş yaparsa, Biz kendilerine bu dünyada iyi ve güzel bir hayat yaşatırız. Âhirette ise onları bu dünyada yaptıklarının en güzeline göre mükâfatlandıracağız.[1]

98. Ey Peygamber! (İşte bütün bunları anlatan) Kur'an'ı okuyacağın; tebliğ edeceğin zaman Allah'ın rahmetinden kovulmuş, lanetlik şeytandan, şeytanî düşüncelerden; müşriklerin iftiralarından Allah'a sığın.[2]

99. Şu bir gerçektir ki, Allah'a yürekten inananların ve yalnız Rablerine güvenip yalnız O'na dayananların üzerinde şeytanın herhangi bir yaptırım gücü yoktur.[3]

100. Şeytan ancak, kendisini dost edinenler ve Allah'a ortak koşanlar üzerinde etkili bir güce sahiptir.

101. Biz bir hükmün yerine başka bir hükmü getirdiğimizde[4] -ki, Allah neyi ne zaman göndereceğini çok iyi bilir- (şeytanın emrine girmiş olan bu) inkârcılar Peygambere, "Sen yalancının birisin; bu dini kendin uyduruyorsun" diyorlar. Hayır! Hiç de öyle değil! Onlar (vahyin mahiyetini) bilmiyorlar.

102. Ey Peygamber! De ki: (Bunları ben uydurmuyorum.) Hak ve hakikatlerle dolu olan bu Kur'an'ı, Cebrail Rabbinin katından indirmektedir ki, inananlar onunla dimdik ayakta kalacaklardır. O bir hidayet ve müjde kaynağıdır. Fakat bunu anlayacak olanlar Allah'a yürekten teslim olmuş; Müslüman kimselerdir.

---

1. Krş. Nisâ 4/124.

2. Lafzen, "Kur'an okumaya, 'Eûzubillahimineşşeytânirracîm' diyerek başla." Bilindiği üzere sûre Mekke civarındaki kabilelerle olan ilişkilerden söz etmektedir. Mekke müşriklerinin iman etmesinden ümidini kesen Hz. Peygamber Mekke civarındaki Arap kabilelerine dini tebliğ etmeye başlayınca Mekke müşrikleri Hz. Peygamberi ve ona gelen vahyi itibarsızlaştırmak için olmadık iftiralarda bulunuyorlardı. Müfessirlerin ifadesine göre, âyette sözü edilen şeytan İblis olabileceği gibi, fitne, yalan, iftira vb. kötülükleri yapabilecek insan şeytanlarının olması da mümkündür. Bu durumda Hz. Peygambere hitaben "Kur'an'ı okurken/tebliğ ederken kovulmuş şeytandan Allah'a sığın" âyetindeki şeytanla Mekke müşrikleri kastedilmiş olabilir. Zira o dönemde Kur'an henüz kıraat edilecek bir kitap halinde de değildi. O halde buradaki "Kur'an okuma" ifadesini "Vahyi okuma, tebliğ etme" şeklinde anlamak da mümkündür. Böyle bir anlam, peşinden gelen âyetlerle ve sûrenin ana konusu ile daha iyi örtüşmektedir. Aksi takdirde âyetin önceki âyetlerle irtibatını kurmak hayli zorlaşmaktadır.

3. Krş. Hıcr 15/42.

4. Lafzen, "Bir âyeti başka bir âyetle değiştirdiğimizde." Krş. Bakara 2/106 ve ilgili not.

وَلَقَدۡ نَعۡلَمُ اَنَّهُمۡ يَقُولُونَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ ؕ لِسَانُ
الَّذِى يُلۡحِدُونَ اِلَيۡهِ اَعۡجَمِىٌّ وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُّبِيۡنٌ
﴿١٠٣﴾ اِنَّ الَّذِيۡنَ لَا يُؤۡمِنُوۡنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ۙ لَا يَهۡدِيۡهِمُ اللّٰهُ
وَلَهُمۡ عَذَابٌ اَلِيۡمٌ ﴿١٠٤﴾ اِنَّمَا يَفۡتَرِى الۡكَذِبَ الَّذِيۡنَ
لَا يُؤۡمِنُوۡنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الۡكٰذِبُوۡنَ
﴿١٠٥﴾ مَنۡ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنۡۢ بَعۡدِ اِيۡمَانِهٖۤ اِلَّا مَنۡ
اُكۡرِهَ وَقَلۡبُهٗ مُطۡمَئِنٌّ بِالۡاِيۡمَانِ وَلٰكِنۡ مَّنۡ
شَرَحَ بِالۡكُفۡرِ صَدۡرًا فَعَلَيۡهِمۡ غَضَبٌ مِّنَ اللّٰهِ ۚ
وَلَهُمۡ عَذَابٌ عَظِيۡمٌ ﴿١٠٦﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اسۡتَحَبُّوا الۡحَيٰوةَ
الدُّنۡيَا عَلَى الۡاٰخِرَةِ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهۡدِى الۡقَوۡمَ
الۡكٰفِرِيۡنَ ﴿١٠٧﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيۡنَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوۡبِهِمۡ
وَسَمۡعِهِمۡ وَاَبۡصَارِهِمۡ ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الۡغٰفِلُوۡنَ ﴿١٠٨﴾
لَا جَرَمَ اَنَّهُمۡ فِى الۡاٰخِرَةِ هُمُ الۡخٰسِرُوۡنَ ﴿١٠٩﴾ ثُمَّ اِنَّ
رَبَّكَ لِلَّذِيۡنَ هَاجَرُوۡا مِنۡۢ بَعۡدِ مَا فُتِنُوۡا ثُمَّ جٰهَدُوۡا
وَصَبَرُوۡۤا ۙ اِنَّ رَبَّكَ مِنۡۢ بَعۡدِهَا لَغَفُوۡرٌ رَّحِيۡمٌ ﴿١١٠﴾

103. Biz, müşriklerin, "Bu Kur'an'ı Muhammed'e bir insan öğretiyor" dediklerini elbette biliyoruz. Kastettikleri kişinin[1] dili yabancı (Arapların anlamadığı) bir dildir. Bu Kur'an'ın dili ise fasih bir Arapçadır.

104. Allah, âyetlerine inanmayan kimseleri (küfür yolunu tercih ettikleri sürece) aslâ doğru yola ulaştırmayacaktır. Âhirette ise onlar için acı bir azap vardır.

105. Allah'ın âyetlerine inanmayanlar (bunları Muhammed'e birisi öğretiyor diyerek) Peygamberi yalancılıkla itham ediyorlar. Oysa asıl yalancı onlardır.

106. Kalbi imanla dopdolu olduğu halde baskı ve zulüm karşısında Allah'ı inkâr ettiğini söylemek zorunda kalan kişi hâriç[2] Allah'a inandıktan sonra tekrar inkâr edip kalbini küfre açan kimseler, dünyada Allah'ın gazabına uğrarlar, âhirette de onları büyük bir azap beklemektedir.

107. Onların böyle bir ilahî azabı hak etmelerinin sebebi, dünya hayatını âhirete tercih etmeleridir. Hiç şüphe yok ki, Allah küfürde direnenleri (küfür yolunu tercih ettikleri sürece) hidayete erdirmez.

108. İşte onlar, Allah'ın kalplerini, gözlerini ve kulaklarını mühürlemiş olduğu kimselerdir.[3] Onlar gaflet içinde olanların ta kendileridir.

109. Şüphesiz bu inkârcılar âhirette de hüsrana uğrayacaklardır.

110. Öte yandan Rabbin, baskı ve zulme uğradıktan sonra yurtlarından hicret eden, sonra da Allah yolunda savaşan ve inancı uğruna her türlü sıkıntıya göğüs geren kimselerin yanındadır. Bunun da ötesinde Rabbin, onlara rahmeti ve mağfiretiyle muamele edecektir.

---

1. Söz konusu kişinin Âmir b. el-Hadrami'nin kölesi Bizanslı Cebr olduğu nakledilir. Bu kişinin Huvaytıb b. Abduluzza'nın kölesi Âiş (veya Addâs) olduğunu söyleyenler de vardır. Beydâvî'nin nakline göre Cebr ve Yesara isimli iki Hıristiyan, Mekke'de kılıç imal eden, Tevrat ve İncil'den sık sık âyetler okuyan kişiler idi. Müşriklerin iddiasına göre Hz. Peygamber bunlara uğrar ve okudukları âyetleri dinlermiş. Oysa dost düşman herkesin kabul ettiği hakikat şu ki, Kur'an'ın en önemli yönlerinden birisi fesahat ve belâgat yönüdür. Anadili Arapça olmayan hiçbir kimsenin ne kadar bilgili olursa olsun böyle mucize sözler söylemesi mümkün değildir. Mantıksal bir tutarlılık aramadan akıllarına gelen her iftirayı düşüncesizce söylemek, müşriklerin bilinen hallerindendir. Bu âyet, söz konusu iddiaları reddetmektedir.
2. Hz. Peygamber tebliğ görevini sürdürürken müşrikler de bir taraftan attıkları iftiralarla yeni Müslüman olacakları engellemeye çalışıyorlar, bir taraftan da Müslüman olanlara dayanılmaz işkenceler uyguluyorlardı. Müfessirlerin naklettiklerine göre bunlar, Ammar b. Yâsir, onun anne ve babası Bilal-i Habeşî, Habbab b. Eret gibi sahabîlerdir. Rivayete göre müşrikler Ammar'a ve babası Yâsir ile annesi Sümeyye'ye İslam'dan dönmeleri için ağır baskı ve işkenceler uygulamışlardı. Sonunda Yâsir ile Sümeyye İslam'dan vazgeçmedikleri için öldürülmüşler, oğulları Ammar ise müşriklerin teklifini kabul ederek ölümden kurtulmuştur. Durum kendisine arz edilince Hz. Peygamber öldürülenlerin şehit olduklarını, Ammar'ın ise Allah'ın verdiği ruhsata uygun hareket ettiğini ve herhangi bir günah işlemediğini söylemiştir. Bu durum imanın ana esasının kalben tasdik olduğunun bir delilidir. Dil ile ikrar, kişinin kendisi hakkında İslâm dininin dünyevî hükümlerinin uygulanabilmesi açısından gereklidir. Müminin, ciddi baskılar sebebiyle bu ikrarı yapacak ortamı bulamaması halinde kendisine imanını gizleme ruhsatı verilmiştir.
3. Krş. Bakara 2/7 ve ilgili not.

يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ
مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً
كَانَتْ اٰمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ
فَكَفَرَتْ بِاَنْعُمِ اللّٰهِ فَاَذَاقَهَا اللّٰهُ لِبَاسَ الْجُوعِ
وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ
مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾
فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا
نِعْمَتَ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ
الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ فَمَنِ
اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَلَا
تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هٰذَا حَلَالٌ وَهٰذَا
حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ اِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى
اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ
اَلِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ
قَبْلُ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾

111. Öyle bir gün gelecek ki, o gün herkes kendi canının derdine düşecektir. O gün herkesin dünyada yapıp ettiğinin karşılığı tam olarak verilecek, kimseye aslâ haksızlık edilmeyecektir.

112. Allah'ın verdiği şu misâl üzerinde bir düşünün! Bir belde vardı. Halkı güven ve refah içindeydi. Her taraftan bol bol rızık akıyordu. Onlar ise Allah'ın lütfettiği bu nimetlere nankörlük ediyorlardı. Allah da yaptıklarına karşılık onlara açlık ve korku belâsını tattırdı.

113. Onlara kendilerinden bir peygamber geldi, fakat onu yalanladılar. Zulüm ve haksızlığa devam edip dururlarken azap onları yakalayıverdi.[1]

114. Öyleyse siz ey iman edenler! Allah'ın lütfettiği rızıkların helâl ve temiz olanlarından yiyin için ve verdiği nimetlere şükredin. Çünkü siz, Allah'ı lâyıkıyla tanıyan ve yalnız O'na kulluk eden kimselersiniz.

115. Allah size ölmüş hayvan etini, (akmış)[2] kanı, domuz etini, Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etini haram kılmıştır. Fakat zorda kalan kişi aşırı gitmeden, zarûret miktarı (ölmeyecek kadar) bunlardan yiyebilir. Çünkü Allah Gafûr'dur; zorda kalıp haram olan şeyleri yiyenleri bağışlar, hoş görür, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.[3]

116. Artık bundan böyle gelişigüzel, yalan yanlış konuşarak: "Bu haramdır, şu helâldir" demeyin. Aksi takdirde uydurduğunuz yalanları Allah'a isnat eden iftiracılar olursunuz.[4] Unutmayın ki, yalanlarını Allah'a isnat eden iftiracılar aslâ iflah olmazlar.

117. Bunu yapanların elde ettikleri şey basit dünya menfaatleridir. Oysa onlar için âhirette acı bir azap vardır.

118. Ey Peygamber! Yahudi olanlara daha önce sana sözünü ettiğimiz (yenmesi helâl bazı) şeyleri (isyankârlıkları sebebiyle) haram kılmıştık.[5] Biz bununla onlara zulmetmedik, onlar kendilerine zulmediyorlardı.

1. Krş. Â'râf 7/94; Kasas 28/59; Duhân 44/10-15. Bazı müfessirler 112 ve 113. âyette belirtilen beldenin Mekke olduğunu söylemişlerdir.
2. Bkz. En'âm 6/145.
3. Krş. Bakara 2/173; Mâide 5/3; En'âm 6/145.
4. Krş. En'âm 6/139. Din adına hüküm koyma yetkisi Allah'a ve O'nun Resulüne aittir. Âyet aslında yenilecek hayvanlarla ilgili keyfi haramlıklar icat eden müşriklere (bkz. Mâide 5/103; En'âm 6/145) hitap etmektedir. Bununla birlikte âyet bütün Müslümanları da ilgilendirmektedir. İslâm dininde mubah alanı geniştir. "Eşyada asıl olan ibahadır", haramlar ise sınırlıdır. Mubahlık/helallik için delil aranmaz, fakat haramlık için delil gerekir. Hanefiler bu delili de sübutu ve delâleti kat'î delil olarak tanımlamışlardır. Sübutu kat'î delil mütevatir olandır. Bu vasıf, sınırlı sayıdaki hadisler dışında sadece âyetlerde mevcuttur. Meşhur hadisler de kat'î delil kabul edilmiştir. Sözün mânaya delaleti, yani bizzat kastedilen o mânaya geldiği ve bunun kat'îliği ise bir usûl sorunudur ve önemli kriterleri vardır. Bu açıdan bakıldığında "haram" kavramı ile vasıflanabilecek hususların sayısı çok sınırlı kalmaktadır. Bu, mubah/helal alanını geniş tutma ve müşriklerin ve başka din mensuplarının düştüğü hataya düşmemek için bilinçli bir yaklaşımdır. O halde belirtilen esaslara uymadığı halde, ister daha dindar bir hayat sürme, ister dini hassasiyette gevşemeyi önleme adına haramlar icat etmek bu âyet kapsamına girer ve Allah'a iftira etmek anlamına gelir. Hanefiler, haram kılacak delile sahip olmayan, fakat haram niteliği taşıyan hususları "tahrimen mekruh" kavramıyla ifade etmeyi tercih etmişlerdir.
5. Krş. Nisâ 4/160; En'âm 6/146.

ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِيْنَ عَمِلُوا السُّوْٓءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوْا مِنْ بَعْدِ
ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوْٓا ۙ اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١١٩﴾ اِنَّ
اِبْرٰهِيْمَ كَانَ اُمَّةً قَانِتًا لِّلّٰهِ حَنِيْفًا ۭ وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۙ
﴿١٢٠﴾ شَاكِرًا لِّاَنْعُمِهٖ ۭ اِجْتَبٰىهُ وَهَدٰىهُ اِلٰى صِرَاطٍ
مُّسْتَقِيْمٍ ﴿١٢١﴾ وَاٰتَيْنٰهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ۭ وَاِنَّهٗ فِي الْاٰخِرَةِ
لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ اَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيْمَ
حَنِيْفًا ۭ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٢٣﴾ اِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ
عَلَي الَّذِيْنَ اخْتَلَفُوْا فِيْهِ ۭ وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿١٢٤﴾ اُدْعُ اِلٰى سَبِيْلِ
رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِيْ هِيَ
اَحْسَنُ ۭ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ
بِالْمُهْتَدِيْنَ ﴿١٢٥﴾ وَاِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوْا بِمِثْلِ مَا عُوْقِبْتُمْ بِهٖ ۭ
وَلَىِٕنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِّلصّٰبِرِيْنَ ﴿١٢٦﴾ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ
اِلَّا بِاللّٰهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِيْ ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُوْنَ
﴿١٢٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا وَّالَّذِيْنَ هُمْ مُّحْسِنُوْنَ ﴿١٢٨﴾

119. Fakat şunu bil ki Rabbin, iradesine hâkim olamayarak kötülük işleyen, ardından hemen tevbe ederek kendini düzeltip doğru dürüst hareket eden kimseleri bağışlar. Çünkü Rabbin Gafûr'dur; iradesine hâkim olamayarak kötülük işledikten sonra tevbe edenleri bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

120. (Ey müşrikler ve Yahudiler! Kendisiyle övündüğünüz atanız)[1] İbrahim inananlar için örnek bir şahsiyet olup âdeta tek başına bir ümmetti.[2] O, Allah'a yürekten bağlı, şirkten arınmış, tertemiz bir inanca sahipti ve aslâ müşriklerden değildi.[3]

121. O, Allah'ın nimetlerine şükreden biriydi. Allah onu peygamber olarak seçmiş ve doğru yola ulaştırmıştı.

122. Biz ona, bu dünyada iyilik ve güzellikler ihsan eyledik. O, âhirette de iyiler arasında yerini alacaktır.

123. Ey Peygamber! (Aynı güzel nitelikler senin için de geçerlidir.)[4] Bu sebeple sana da, Allah'a yürekten bağlı, şirkten arınmış tertemiz bir inanca sahip olan İbrahim'in dinine uymanı vahyettik. Çünkü İbrahim müşriklerden değildi.

124. Cumartesi yasakları(na ise uyman gerekmez, çünkü bunlar) İbrahim ve onun dini hakkında görüş ayrılığına düşen (Yahudi)ler için konmuştur (Bunların İbrahim'in diniyle bir ilgisi yoktur). Elbette Rabbin, kıyamet günü onların anlaşmazlığa düştükleri konuda hükmünü verecek, gerçeği ortaya çıkaracaktır.

125. Ey Peygamber! (O halde sen, sana uymanı emrettiğimiz İbrahim'in dini olan) Rabbinin yoluna insanları hikmetle; ilimle ve güzel öğütle çağır. (Gerektiği zaman da) onlarla en güzel şekilde mücadele et. Hiç şüphe yok ki, Rabbin kimin Kendi yolundan ayrılıp uzaklaştığını, kimin de doğru yolda olduğunu çok iyi bilir.

126. Ey müminler! (Siz dini tebliğ ederken size yaptığı kötü muameleler sebebiyle) birini cezalandırmak isterseniz, size yapılanın aynısıyla karşılık vermekle yetinin (aşırı gitmeyin). Eğer (cezalandırmayıp) sabrederseniz bilin ki, bu sizin için çok daha hayırlıdır.

127. Dolayısıyla ey Peygamber! Sen de sabret. Bil ki, sana sabretme gücünü veren Allah'tır. İnkârcıların sana yaptıklarına üzülme ve kurdukları tuzakları da dert edinme.

128. Unutma ki, Allah inkârcıların eziyetlerine sabredip onlara karşılık vermekten kaçınan ve iyilik yapıp hoşgörülü davrananlarla beraberdir.

---

1. Parantez içindeki cümle, 120. ve devamındaki âyetlerin önceki âyetlerle irtibatını sağlamaya yöneliktir. Allah müşriklerin şirklerini, Hz. Peygamberi yalanlamalarını, haramı helâl, helâli haram yapmalarını reddettikten sonra, soyundan gelmekle övündükleri Hz. İbrahim'e uymalarını teşvik etmek ve ayrıca Yahudilere karşı da ataları İbrahim'in tutumu ile kendi tutumları arasındaki farkı göstermek için sûrenin sonunda bu âyetleri indirmiştir.
2. "Tek başına bir ümmetti" ifadesi, Hz. İbrahim'in, bir fert olduğu halde bir toplumun yapması gereken işi yapan, tek başına putlarla savaşan bir şahsiyet olmasına işarettir. Bkz. Mümtehine 60/4.
3. Krş. Bakara 2/124.
4. Parantez içindeki ifade Zemahşerî'nin "Sümme" edatına verdiği anlamdır.

17
İSRÂ SÛRESİ

سُورَةُ الْاِسْرَآءِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ مِائَةٌ وَاحْدٰى عَشْرَةَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سُبْحَانَ الَّذِى اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ
الْاَقْصَا الَّذِى بَارَكْنَا حَوْلَهٗ لِنُرِيَهٗ مِنْ اٰيَاتِنَا ۭ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيعُ
الْبَصِيرُ ① وَاٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِى
اِسْرَآءِيلَ اَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِى وَكِيلًا ② ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ
نُوحٍ ۭ اِنَّهٗ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ③ وَقَضَيْنَآ اِلٰى بَنِى اِسْرَآءِيلَ فِى
الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِى الْاَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا ④
فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ اُولٰىهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَآ اُولِى بَاْسٍ شَدِيدٍ
فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ ۭ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا ⑤ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ
الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَاَمْدَدْنَاكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ
اَكْثَرَ نَفِيرًا ⑥ اِنْ اَحْسَنْتُمْ اَحْسَنْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ وَاِنْ
اَسَاْتُمْ فَلَهَا ۭ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ لِيَسُۥٓـُٔوا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا
الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا ⑦

Mekke döneminde inmiştir. 111 âyettir. Adını sûrenin ilk âyetinde geçen "Esrâ" fiilinin mastarı olan "İsrâ"dan almıştır. Bu kelime gece yolculuğu anlamına gelir.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Yüceler Yücesi Allah bir gece, kulu Muhammed'i, kendisine bazı delillerimizi göstermek üzere Mescid-i Haram'dan, çevresini bereketli kıldığımız Mescid-i Aksa'ya[1] yürüttü. Hiç şüphesiz O, Semî'dir; Peygamberi tasdik edenlerin de yalanlayanların da söylediklerini işitir, Basîr'dir; onların neler yaptıklarını görmektedir.

2. (Nitekim Musa'ya da Medyen topraklarında ailesiyle birlikte bir gece yürüyüşü sırasında gördüğü bir ateş vesilesiyle vahyetmiştik.) Biz Musa'ya kitap vermiş, o kitabı İsrailoğulları'na doğru yolu gösteren bir rehber kılmış ve orada şöyle emretmiştik: "Benden başka bir vekil; velî ve tanrı edinmeyin,"

3. Evet, ey Nuh'la birlikte gemiye bindirip kurtardığımız insanların torunları! Allah'tan başkasını vekil edinmeyin (atanız Nuh gibi olun). Şüphesiz Nuh, gerçekten Allah'a çok şükreden iyi bir kuldu.

4. Biz İsrailoğulları'na Tevrat'ta, "Siz yeryüzünde iki kere fesat çıkaracaksınız, kibir ve gurura kapılarak azgınlık edeceksiniz" diye bildirmiştik.[2]

5. Bunlardan ilkinin cezalandırılma vakti geldiğinde, savaşçı kullarımızı üzerinize salıverdik. Onlar sizi ev ev arayıp taradılar. Bildirdiğimiz ceza böylece gerçekleşmiş oldu.

6. Sonra düşmanlarınıza karşı size tekrar üstünlük verdik, servet ve soyca sizi güçlendirdik, sayınızı iyice artırdık.

7. Ve bildirdik ki, eğer iyi ve yararlı işler yapmaya devam ederseniz, bunu kendi iyiliğiniz için yapmış olursunuz. Eğer kötü işler yaparsanız, bunu da kendiniz için yapmış olursunuz. Nihayet, diğer bozgunculuğunuzun cezalandırılma vakti geldiğinde yüzleriniz kararsı; şeref ve itibarınız ayaklar altına alındı; birincisinde olduğu gibi düşmanlarınız yine kutsal mabedinize girdiler, ele geçirdikleri yerleri tahrip ve talan ettiler.[3]

---

1. Kudüs'ü de içine alacak şekilde Mezopotamya'dan Mısır'a kadar uzanan bölge "Bereketli hilâl" olarak adlandırılır. Burası medeniyetin beşiği kabul edilir. Yazının, tekerleğin icat edildiği ve bir kısım tarım ürünlerinin ilk yetiştirildiği yerdir. M. Hamidullah Filistin topraklarının Kur'an'da "En yakın yer" olarak nitelendirildiğini (Rûm 30/3), oysa "Mescid-i Aksa" ifadesinin "En uzak mescit" anlamına geldiğini belirtir ve söz konusu mescidin Kudüs'teki mescit olamayacağını iddia der. Kudüs'teki Süleyman mescidinin asırlar önce yıkıldığını delil olarak gösterir. Ona göre bu semavî bir mescittir. "Mescid-i Aksa"nın Mekke civarında Hz. Peygamberin ihrama girdiği Ci'râne mevkiindeki bir mescit olduğuna dair rivayetler de mevcuttur. Fakat müfessirlerin neredeyse tamamı bu mescidin Kudüs'te olduğu konusunda ittifak etmişlerdir.

2. Sözlükte "Hükmettik" anlamına gelen "Kadaynâ" kelimesinin buradaki anlamı "Vahyettik-bildirdik" demektir. Bununla Tevrat'taki âyetlere işaret edilmektedir. Bkz. Levililer, 26/14-44 ve Tesniye, 28.

3. Âyette, İsrailoğulları'nın uğrayacakları birinci felâket ile Bâbillilerin Kudüs'ü tahrip edip Yahudileri esir almaları kastedilmektedir. Bu MÖ. 6. asırda olmuştur. İkincisi ile de Kudüs'ün Romalılar tarafından tahrip edilmesi ve çevresinin işgale uğraması kastedilmektedir. Bu olay da MS. 70 yılında cereyan etmiştir.

عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يَّرْحَمَكُمْ ۚ وَاِنْ عُدْتُّمْ عُدْنَا ۘ وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكٰفِرِيْنَ
حَصِيْرًا ﴿٨﴾ اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِيْ لِلَّتِيْ هِيَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ
الْمُؤْمِنِيْنَ الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ الصّٰلِحٰتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَبِيْرًا ﴿٩﴾
وَّاَنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١٠﴾
وَيَدْعُ الْاِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَآءَهٗ بِالْخَيْرِ ۭ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُوْلًا ﴿١١﴾
وَجَعَلْنَا الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَآ اٰيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَآ اٰيَةَ
النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوْا فَضْلًا مِّنْ رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوْا عَدَدَ السِّنِيْنَ
وَالْحِسَابَ ۭ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنٰهُ تَفْصِيْلًا ﴿١٢﴾ وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنٰهُ
طٰۗىِٕرَهٗ فِيْ عُنُقِهٖ ۭ وَنُخْرِجُ لَهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتٰبًا يَّلْقٰىهُ مَنْشُوْرًا
﴿١٣﴾ اِقْرَاْ كِتٰبَكَ ۭ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيْبًا ۭ ﴿١٤﴾ مَنِ
اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۭ وَلَا
تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ۭ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِيْنَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُوْلًا ﴿١٥﴾
وَاِذَآ اَرَدْنَآ اَنْ نُّهْلِكَ قَرْيَةً اَمَرْنَا مُتْرَفِيْهَا فَفَسَقُوْا فِيْهَا فَحَقَّ
عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنٰهَا تَدْمِيْرًا ﴿١٦﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُوْنِ
مِنْۢ بَعْدِ نُوْحٍ ۭ وَكَفٰى بِرَبِّكَ بِذُنُوْبِ عِبَادِهٖ خَبِيْرًۢا بَصِيْرًا ﴿١٧﴾

8. (Ey Yahudiler! Bütün bunlar geride kaldı. Artık aklınızı başınıza alır, Muhammed'e inanırsanız) Allah size tekrar merhamet edecektir. Fakat küfre dönerseniz, Biz de merhamet vaadimizden döner, cezanızı veririz. Unutmayın ki, Biz inkârcılara zindan olarak cehennemi hazırladık.

9. Gerçek şu ki, (Muhammed'e gönderdiğimiz) bu Kur'an en doğru, en sağlam yola ulaştırır ve güzel, yararlı işler yapan müminlere büyük bir mükâfat verileceğini müjdeler;

10. Yine bu Kur'an, âhirete inanmayanlara ise acı bir azap hazırladığımızı haber verir.

11. (Bu inkârcılar halâ "o tehdit ettiğin kıyamet azabı hemen gelsin de görelim" diye alay ediyorlar. İnkârcı) insan, tıpkı bir hayrı istercesine şerri istemektedir. İnsan çok acelecidir.[1]

12. Oysa Biz (kıyametin kopması dâhil her şey için kurallar koyduk. Kâinatı da bir düzen içinde yarattık. Nitekim) gece ile gündüzü kudretimizi gösteren iki alâmet kıldık. Bu alâmetlerden biri olan geceyi götürür yerine aydınlatıcı olan gündüzü getiririz. Böylece çalışıp çabalayarak Rabbinizin size lütfettiği nimetleri kazanma ve yılların sayısını, ay ve günlerin hesabını yapabilme imkânı bulursunuz. Biz her şeyi açık ve ayrıntılı bir şekilde işte böyle anlatıyoruz.

13. Biz insanın kendi eliyle yaptığı iyi kötü bütün işlerini[2] boynuna (bir halka gibi) asarız. Kıyamet günü ise önüne (bütün amellerinin kaydedildiği), açılmış vaziyette bir kitap koyacağız.

14. Ona, "Şimdi kitabını oku bakalım, (başka şeye gerek yok) bugün hesabını kendi kendine göreceksin" denilecektir.

15. Şu bilinmelidir ki, kim doğru yolu tercih etmişse, bu onun kendi yararına bir tercihtir. Kim de sapkınlık yolunu tercih etmişse bu da onun kendi zararına yaptığı bir tercihtir. Hiçbir günahkâr bir başkasının günahını yüklenmez ve Biz peygamber göndermedikçe (hiçbir topluma) azap etmeyiz.[3]

16. Biz (gönderdiğimiz peygamberi yalanlayıp azgınlık ederek cezayı hak eden) bir belde halkını yok etmek istediğimizde, (elçimiz vasıtasıyla önce) o şehrin şımarık zenginlerini uyarırız. Onlar yine de isyan ve azgınlığa devam ederler ve böylece azabı gerçekten hak etmiş olurlar. Bunun üzerine Biz de o beldeyi yerle bir ederiz.

17. Nitekim Nûh'tan sonraki dönemlerde de nice beldeleri işte böyle helâk ettik. Bil ki, kullarının gizli ve âşikâr işledikleri günahları görüp bilme açısından Rabbin tek başına yeter!

---

1. Kur'an, inkârcıların söz ve davranışlarıyla tıpkı hayrı istercesine şerri istediklerini bildirmektedir. Nadr b. Hâris'in Enfâl 8/32'de anlatılan ve bazı inkârcıların A'râf 7/70'te ifadesini bulan, vâdedilen azabın hemen gelivermesi ile ilgili bazen alaylı bazen ciddi olarak istekte bulunmaları böyledir. Ayrıca onların azabı çağrıştıran davranışları, şerri istemekteki bir tür aceleciliktir. Oysa bir sonraki âyette de ifade edildiği gibi, kâinatta bir düzen vardır ve her olay bu düzen çerçevesinde zamanı gelince gerçekleşecektir.
2. Lafzen, "Onun kuşunu." Bu mecazî bir ifadedir. Araplar bir iş yapmaya karar vermeden önce bir kuşu salarlar, kuşun uçtuğu yöne göre o işin hayırlı olup olmadığına karar verirlerdi.
3. Krş. Şuarâ, 26/208; Kasas 28/59; Fâtır 35/24.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَنْ نُرِيدُ
ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ ۖ يَصْلٰىهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ اَرَادَ
الْاٰخِرَةَ وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ
مَشْكُورًا ﴿١٩﴾ كُلًّا نُمِدُّ هٰٓؤُلَآءِ وَهٰٓؤُلَآءِ مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا
كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ
عَلٰى بَعْضٍ ۚ وَلَلْاٰخِرَةُ اَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَاَكْبَرُ تَفْضِيلًا
﴿٢١﴾ لَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَخْذُولًا ﴿٢٢﴾
وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّآ اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا ۚ اِمَّا
يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَآ اَوْ كِلٰهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَآ
اُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَاخْفِضْ
لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا
رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴿٢٤﴾ رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ ۚ اِنْ تَكُونُوا
صَالِحِينَ فَاِنَّهُ كَانَ لِلْاَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾ وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ
وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾ اِنَّ الْمُبَذِّرِينَ
كَانُٓوا اِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ ۖ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿٢٧﴾

18. Unutmayın ki, kim sadece geçici dünya nimetlerini isterse, Biz dilediğimiz kimseye istediğimiz kadarını çabucak veririz. Fakat sonra da cehennemi ona mekân yaparız. Oraya kınanmış ve (Allah'ın rahmetinden) uzaklaşmış olarak atılacaktır.

19. Kim de yürekten inanarak âhireti ister ve orası için gereği gibi çalışırsa, işte onların emeği en güzel şekilde karşılık bulacaktır.

20. Biz yalnız bu dünyayı isteyenlere de âhireti isteyenlere de Rabbinin nimetlerinden veririz. Çünkü Rabbinin nimetleri engellenemez; mümin de kâfir de emeğinin karşılığını alır.

21. Bununla birlikte Bizim, insanların bir kısmını diğer bir kısmından nasıl üstün kıldığımıza bir bak.[1] Fakat şunu da bil ki, âhiretteki dereceler ve üstünlükler daha büyük olacaktır.

22. O halde ey insanoğlu! Sakın Allah'ın yanında başka bir tanrı edinme. Eğer böyle yaparsan kınanmış olarak ve tek başına, yapayalnız kalırsın.[2]

23. Rabbin, kendisini gereği gibi tanıyıp yalnız O'na ibadet etmenizi, ana babaya iyilikte bulunmanızı emretmektedir. Eğer anan ya da baban veya her ikisi de yanında yaşlanacak olurlarsa, onlara "Öf" bile deme; onların hallerinden tiksinme,[3] onları azarlama, güzel ve hoş sözler söyle.

24. Onlara sevgi ve şefkatle tevazu kanatlarını ger ve şöyle dua et: "Rabbim! Onlar beni küçükken nasıl sevgi ve şefkatle besleyip büyüttülerse, Sen de onlara öylece sevgi ve şefkatle muamele et."

25. Rabbin ana babanıza hangi niyetle davrandığınızı[4] çok iyi bilir. Eğer iyi insanlar olup onlara iyi davranırsanız bilin ki, Allah (ana babaya karşı elde olmadan yaptığınız hatalardan) tevbe edenlerinizi bağışlar.

26. Akrabaya, düşkünlere, yolda kalmış kimselere hakkını ver; gerekli yardımı yap. Ancak malını da saçıp savurma.

27. Şüphesiz mallarını saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir. Unutmayın ki, şeytan Rabbine karşı çok nankördür.

---

1. Mümin olsun kâfir olsun, insanlar genel anlamda çalıştığının karşılığını alma imkân ve kabiliyetine sahip olarak yaratılmışlarsa da her insana diğer insanlardan farklı olumlu ya da olumsuz kabiliyet ve özellikler verilmiştir. Zengin-fakir, hastalıklı-sağlıklı, akıllı-akılsız olma gibi pek çok farklılıklar vardır. Bu farklılıklar imtihan dünyasının da bir gereğidir. Ancak âhiretteki farklılığın ölçüsü bu dünyadaki farklılıklar değildir. Burada fakir ve güçsüz olduğu halde imanı ve iyi amelleri sebebiyle âhirette bu dünyada üstün görünenlerden çok daha üstün olacaktır. Yüce Allah mümin olsun kâfir olsun kimin hangi ameli ne maksatla yaptığını çok iyi bildiği için âhirette onlar için takdir edeceği derece ve üstünlükle ilgili farklılıklar da daha büyük olacaktır.

2. Bu âyetten itibaren bütün ilahi dinlerde ortak olan dinî ve ahlâkî ödevler sıralanmıştır ve en başına da tevhit inancı yerleştirilmiştir. Çünkü tek bir Allah'a inanmak ve hesabı yalnızca ona vermek bilinci olmadığı sürece dinî ve ahlakî ödevlerin gereği şekilde yerine getirilmesi çok zordur.

3. "Öf" kelimesi tiksinmeden kinayedir. Ana baba, çocuklarının burnunu silerken ve altlarını temizlerken nasıl tiksinmiyorsa, evlât da yaşlandıklarında aynı duruma gelen ana babasının bazı hallerinden tiksinti duymamalı ve bıkkınlık göstermemelidir.

4. Lafzen, "İçinizdekileri."

وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ
لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا ﴿٢٨﴾ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا
تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا ﴿٢٩﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ
الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٣٠﴾ وَلَا
تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ ۖ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ۚ إِنَّ
قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا ﴿٣١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً ۖ
وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ۗ
وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِف فِّي
الْقَتْلِ ۖ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا ﴿٣٣﴾ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي
هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ ۚ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ ۖ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا
﴿٣٤﴾ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ۚ
ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٣٥﴾ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ ۚ
إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴿٣٦﴾
وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ
الْجِبَالَ طُولًا ﴿٣٧﴾ كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِندَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾

28. Eğer sen (bizzat kendin muhtaç olman sebebiyle) Rabbinden bir yardım bekler durumda olduğun için onlara (akraba, yoksul ve yolda kalmışlara) bir şey veremeyeceksen, hiç olmazsa güzel sözler söyleyerek gönüllerini al.[1]

29. Eli sıkı cimri birisi olma, hepten savurganlık da etme. Yoksa (cimrilik ettiğin için) kınanır, (savurganlık ettiğin için de) pişman olur, üzülürsün.[2]

30. Şüphesiz Rabbin dilediğine rızkı bol bol verir, dilediğinin de geçimini daraltır. Çünkü O, kullarının yapıp ettiklerinden haberdardır ve onları görür; kime neyi ne kadar vereceğini iyi bilir.

31. Öyleyse sakın yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Biz onların rızkını da sizin rızkınızı da veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahtır.

32. Ve sakın zinaya yaklaşmayın. Çünkü zina çok çirkin bir iş ve çok kötü bir yoldur.

33. Sakın haklı bir sebebe dayanmaksızın Allah'ın kutsal kıldığı cana kıymayın.[3] Biz haksız yere öldürülen kişinin velîsine (kısas veya tazminat isteme konusunda) bir yetki verdik. O da bu yetkiyi kullanmada aşırı gitmesin.[4] Çünkü ona (böyle bir yetki verilmekle) gerekli yardım zaten yapılmıştır.

34. Yetimin malına, ergenlik çağına ulaşıncaya kadar iyi niyet ve değerlendirme amacı dışında sakın yaklaşmayın.[5] Verdiğiniz sözlere uyun, çünkü verilen söz, kişiye dünyada ve âhirette sorumluluk yükler.

35. Ölçüyle yaptığınız alış verişlerinizde ölçeği tam tutun; doğru teraziyle dosdoğru tartın.[6] Bilin ki, en hayırlı ve sonucu en güzel olan davranış budur.

36. Ey insanoğlu! Bilmediğin şeyin peşine düşme. Çünkü göz, kulak ve kalp bundan sorguya çekilecektir.

37. Ve sakın yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Böyle yapmakla sen ne yeri yarabilirsin ne de başın göğe erer!

38. İşte bütün bunlar Rabbinin nazarında hoş olmayan, çirkin şeylerdir.[7]

---

1. Krş. Bakara 2/263.

2. Krş. Furkân 25/67.

3. Âyetteki "Haklı bir sebep" ifadesi, nefsi müdafaa, kısas, savaşta düşman askerini öldürmek gibi durumları ifade eder. Nefsi müdafaa dışındaki öldürmeler ancak yasal yollarla olur. Bireysel olarak kişinin herhangi bir suçluyu ya da savaş dışında bir düşmanı öldürme hakkı yoktur.

4. Krş. Bakara 2/178, 179; Nisâ 4/92, 93; Mâide 5/32, 33, 45. Araplarda, kısas uygulanırken sadece öldüreni değil, onunla birlikte yakınlarından veya kabilesinden birkaç kişiyi öldürme gibi uygulamalara da rastlanıyordu. Kur'an cezayı kişiselleştirmiştir. Kâtilin eylemine başka karışan, azmettiren olmamışsa sadece kâtil cezalandırılır. "Aşırı gitmeyin" ifadesiyle ilgili, suçlu cezalandırılırken ona işkence yapılmaması, statü bakımdan daha yüksek birini öldürmemek, diyet aldıktan sonra ayrıca kısas istememek gibi yorumlar yapılmıştır. Ayrıca bu ifadeye binaen; velînin, hemen kısas yolunu seçmeyip öncelikle diyet alma veya affetme seçeneklerini düşünmesi gerektiği şeklinde bir izah da yapılmıştır.

5. Krş. Nisâ 4/6.

6. Krş. Hûd 11/85; Mutaffifîn 83/1-2.

7. Bu hükümler Tevrat'taki on emir ile büyük ölçüde aynıdır (Bkz. Kitab-ı Mukaddes, Çıkış, 2-17). Böylelikle Yahudilere yeni gelen dinin Tevrat'ı onayladığı mesajı da verilmiştir. Bu kurallar bütün semavî dinlerde ortaktır.

ذٰلِكَ مِمَّآ اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ ۗ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا
اٰخَرَ فَتُلْقٰى فِى جَهَنَّمَ مَلُوْمًا مَّدْحُوْرًا ﴿٣٩﴾ اَفَاَصْفٰىكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِيْنَ
وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًا ۗ اِنَّكُمْ لَتَقُوْلُوْنَ قَوْلًا عَظِيْمًا ﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ
صَرَّفْنَا فِىْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُوْا ۗ وَمَا يَزِيْدُهُمْ اِلَّا نُفُوْرًا ﴿٤١﴾
قُلْ لَّوْ كَانَ مَعَهٗٓ اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُوْلُوْنَ اِذًا لَّابْتَغَوْا اِلٰى ذِى الْعَرْشِ
سَبِيْلًا ﴿٤٢﴾ سُبْحَانَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يَقُوْلُوْنَ عُلُوًّا كَبِيْرًا ﴿٤٣﴾ تُسَبِّحُ لَهُ
السَّمٰوٰتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيْهِنَّ ۗ وَاِنْ مِّنْ شَىْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ
بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَّا تَفْقَهُوْنَ تَسْبِيْحَهُمْ ۗ اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًا غَفُوْرًا ﴿٤٤﴾
وَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ
حِجَابًا مَّسْتُوْرًا ۙ ﴿٤٥﴾ وَّجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوْبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَّفْقَهُوْهُ وَفِىْٓ
اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ۗ وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِى الْقُرْاٰنِ وَحْدَهٗ وَلَّوْا عَلٰٓى
اَدْبَارِهِمْ نُفُوْرًا ﴿٤٦﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُوْنَ بِهٖٓ اِذْ يَسْتَمِعُوْنَ اِلَيْكَ
وَاِذْ هُمْ نَجْوٰٓى اِذْ يَقُوْلُ الظّٰلِمُوْنَ اِنْ تَتَّبِعُوْنَ اِلَّا رَجُلًا مَّسْحُوْرًا
﴿٤٧﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوْا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوْا فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ سَبِيْلًا
﴿٤٨﴾ وَقَالُٓوْٓا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَّرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ خَلْقًا جَدِيْدًا ﴿٤٩﴾

39. Ey Peygamber! Bunlar sana Rabbinin vahyedip bildirdiği hikmet dolu beyanlarından bazılarıdır. Sakın Allah'la birlikte başka bir tanrı edinme. Aksi takdirde kınanmış ve (Allah'ın rahmetinden) kovulmuş olarak cehenneme atılırsın.[1]

40. Ey müşrikler! Demek Rabbiniz erkek çocukları size seçip ayırdı, meleklerden de Kendine kızlar edindi öyle mi? Siz gerçekten vebali çok ağır bir söz söylüyorsunuz.

41. Aslında Biz bütün bunları, düşünüp öğüt almaları için bu Kur'an'da tekrar tekrar ve farklı şekillerde açıkladık. Fakat bu açıklamalarımız onların imandan uzaklaşmalarından başka bir işe yaramıyor.

42. Ey Peygamber! De ki: Eğer gerçekten iddia ettikleri gibi başka tanrılar olsaydı, hepsi tek hükümranlık sahibi olan Allah'la baş edebilmek, O'na üstün gelebilmek için çareler ararlardı.[2]

43. Allah onların bu iddialarından münezzehtir ve O, yücelerden yücedir.

44. Yedi gök ve yer ile buralarda bulunan her varlık Allah'ı tespih eder, yüceltir. Esasen O'nu övgüyle tespih etmeyen hiçbir varlık yoktur.[3] Fakat siz onların tespihini anlamazsınız. Bununla birlikte O Halîm'dir; bu gafletiniz, küfrünüz ve O'na ortak koşmanız sebebiyle sizi hemen cezalandırmaz, Gafûr'dur, tevbe edip küfürden vazgeçerseniz sizi bağışlar.

45. Ey Peygamber! Sen (varlık âleminde her şeyin Allah'ı tespih ettiğini ifade eden) Kur'an'ı okuyup anlatırken, Biz seninle âhirete inanmayanların arasına onların anlamalarını engelleyen manevî bir perde koyduk.[4]

46. (Hakikati inkâra şartlanmaları sebebiyle) Kur'an'ı anlamalarına engel olsun diye onların kalplerine perdeler gerdik, kulaklarına ağırlıklar koyduk. Öyle ki, sen Kur'an'ı okurken tek olan Rabbini andıkça arkalarını dönüp kaçarlar.[5]

47. Seni ve Kur'an'ı dinledikleri zaman, Biz onların ne maksatla dinlediklerini ve o zalimlerin aralarında fısıldaşarak, "Siz, büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz" dediklerini gayet iyi biliyoruz.

48. Ey Peygamber! Şunlara bak! (Şâir, sihirbaz, kâhin, deli diyerek) sana neler yakıştırıyorlar! Onlar iyice şaşırmışlar ve bu gidişle de doğru yolu aslâ bulamayacaklar.

49. Bir de onlar, "Biz, kemiklerimiz un ufak olup dağıldıktan sonra tekrar mı diriltileceğiz?!" diyerek alay ediyorlar.[6]

---

1. Burada Hz. Peygamberin şahsında bütün insanlara hitap edilmektedir.
2. Krş. Enbiyâ 21/22; Mü'minûn 23/91
3. Krş. Nûr 24/41. Yüce Allah kendisine denk ve ortak bir tanrı olamayacağını belirttikten sonra bunun delili olarak göklerde, yerde ve her iki arasındaki her şeyin bir düzen içinde kusursuz bir şekilde varlıklarını sürdürdüklerini göstermektedir. Yani varlık âlemindeki canlı cansız her şey hâl diliyle Allah'ın varlığına ve birliğine şehâdet etmekte ve O'nu yüceltmektedir.
4. Bu âyet, 41. âyette belirtilen müşriklerin imandan uzaklaşmalarının sebebini açıklamaktadır. Fakat bu engelleyici perdenin konmasına sebep olan, kulun kendi ameleridir. Bkz. Bakara 2/7 ve ilgili not.
5. Krş. En'âm 6/25, ilgili not; Kehf 18/57.
6. Krş. Yâsin 36/78.

قُلْ كُونُوا حِجَارَةً اَوْ حَدِيدًا ﴿٥٠﴾ اَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي
صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ
فَسَيُنْغِضُونَ اِلَيْكَ رُؤُسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتٰى هُوَ قُلْ عَسٰى اَنْ
يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ
اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾ وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ اَحْسَنُ
اِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوًّا
مُبِينًا ﴿٥٣﴾ رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ اِنْ يَشَاْ يَرْحَمْكُمْ اَوْ اِنْ يَشَاْ
يُعَذِّبْكُمْ وَمَا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿٥٤﴾ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِي
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيّٖنَ عَلٰى بَعْضٍ
وَاٰتَيْنَا دَاوٗدَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهٖ
فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾ اُولٰٓئِكَ
الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ اِلٰى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ
وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا
﴿٥٧﴾ وَاِنْ مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اَوْ
مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

50. Sen de ki onlara: "(Değil un ufak olmuş kemik olmak) ister taş olun, ister demir!"

51. "Ya da dirilmesini hayal bile edemediğiniz başka bir yaratık olun (ne olursanız olun Allah sizi mutlaka yeniden diriltecektir)." Onlar, "Kim bizi yeniden diriltip eski halimize getirecek?" diyecekler. Sen de ki: "Sizi ilk defa yaratan kimse, işte O tekrar diriltecektir."[1] Onlar başlarını sana doğru sallayarak (alaylı bir şekilde), "Peki bu ne zaman olacak?!" derler. De ki: "Belki de çok yakında."

52. Ve nihayet o gün geldiğinde Allah sizi (yeniden diriliş için) çağıracak ve siz O'nun bu çağrısına mutlak bir itaatle boyun eğerek[2] karşılık vereceksiniz. İşte o zaman (dünyada) çok az bir süre kaldığınızı anlayacaksınız.

53. Ey Peygamber! Mümin kullarıma söyle! Müşriklerle güzel konuşup güzelce tartışsınlar.[3] Şüphesiz şeytan müminlerle müşriklerin arasını bozmak için uğraşır. Çünkü şeytan insanın apaçık düşmanıdır.

54. (Müşriklere şöyle desinler:)[4] Rabbiniz sizi; sizin neye lâyık olduğunuzu çok iyi bilir. Dilerse sizi bağışlar, dilerse cezalandırır. Ey Peygamber! (Sen de onların inanmamalarına üzülme!) Biz seni onlara vekil kılmadık; onların inkârcılığından sen sorumlu değilsin.

55. Esasen Rabbin göklerde ve yerde kim varsa hepsini; bunların neye lâyık olduğunu çok iyi bilir. Onun için Biz, peygamberlerin bir kısmını diğer bir kısmından üstün kıldık. Nitekim Davud'a da Zebur'u vermiştik.[5]

56. Ey Peygamber! De ki: "Allah'ın yanı sıra tanrı olduğunu iddia ettiğiniz o varlıkları (sıkıntıya düştüğünüzde yardıma) çağırın bakalım. Göreceksiniz ki, onlar başınıza gelen hiçbir felâketi gideremeyecek ve onu değiştirip hayra çeviremeyeceklerdir.

57. Aslında müşriklerin yalvarıp yakardıkları o varlıkların (meleklerin) kendileri bile Rablerine daha yakın olmak için yol ararlar, ibadet ve dua ile uğraşır dururlar. Onlar Allah'ın rahmetini umar, azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı gerçekten korkunçtur.

58. (Müşrikler şunu iyi bilmeliler ki,) halkı küfürde direnen bir beldeyi Biz kıyamet kopmadan önce mutlaka ya helâk ederiz ya da şiddetli bir azap ile cezalandırırız. Bu, Allah'ın koyduğu yasada[6] böyle yazılmıştır.

---

1. Krş. Yasin 36/79.
2. Lafzen, "O'na hamd ederek." Burada hitap müşriklere olması sebebiyle Allah'ın kendilerini diriltmesine hamd ile karşılık vermeleri makul değildir. Zemahşerî, dirilmeye çağırma ve ona icabet etme ifadelerinin mecazî olduğunu belirtmiştir. Yani diriliş gününde herkes, Allah'ın yeniden diriltme emrine uyacak ve buna kimse engel olamayacaktır.
3. Lafzen, "En güzel söz ne ise onu söylesinler." Krş. Nahl 16/125. Bir inancı, bir düşünceyi muhataplara anlatırken kaba, suçlayıcı ve rencide edici ifadeler kullanmak fayda sağlamayacağı gibi öfkeyi ve düşmanlığı artırır ve aynısı ile karşılık bulur (En'âm 6/108).
4. Zemahşerî'nin yorumuna göre.
5. Kureyşli müşrikler ortaya bir şüphe atmak için Yahudilere müracaat ediyor, onlar da, "Musa'dan sonra ne bir peygamber ne de bir kitap gelmiştir" diyorlardı. Allah Zebur'u Hz. Davud'a indirdiğini bildirmek suretiyle onların bu sözlerini yalanlamıştır. Dolayısıyla Dâvud'un peygamberliğini kabul ettiklerine göre onların Hz. Muhammed'in peygamber olduğunu da kabul etmeleri gerekir.
6. Lafzen, "Kitapta."

وَمَا مَنَعَنَآ اَنْ نُّرْسِلَ بِالْاٰيٰتِ اِلَّآ اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُوْنَ ۭ
وَاٰتَيْنَا ثَمُوْدَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوْا بِهَا ۭ وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰيٰتِ
اِلَّا تَخْوِيْفًا ۝ وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ ۭ وَمَا
جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِيْٓ اَرَيْنٰكَ اِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ
الْمَلْعُوْنَةَ فِي الْقُرْاٰنِ ۭ وَنُخَوِّفُهُمْ ۙ فَمَا يَزِيْدُهُمْ اِلَّا طُغْيَانًا
كَبِيْرًا ۝ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰۗىِٕكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ
اِبْلِيْسَ ۭ قَالَ ءَاَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِيْنًا ۝ قَالَ اَرَءَيْتَكَ هٰذَا
الَّذِيْ كَرَّمْتَ عَلَيَّ ۡ لَىِٕنْ اَخَّرْتَنِ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ
ذُرِّيَّتَهٗٓ اِلَّا قَلِيْلًا ۝ قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَاِنَّ
جَهَنَّمَ جَزَاۗؤُكُمْ جَزَاۗءً مَّوْفُوْرًا ۝ وَاسْتَفْزِزْ مَنِ
اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَاَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ
وَشَارِكْهُمْ فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ وَعِدْهُمْ ۭ وَمَا يَعِدُهُمُ
الشَّيْطٰنُ اِلَّا غُرُوْرًا ۝ اِنَّ عِبَادِيْ لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ
سُلْطٰنٌ ۭ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَكِيْلًا ۝ رَبُّكُمُ الَّذِيْ يُزْجِيْ لَكُمُ
الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ ۭ اِنَّهٗ كَانَ بِكُمْ رَحِيْمًا ۝

59. Bizim (Kureyş'in istediği) mucizeleri göndermemize engel olan şey, önceki halkların bu gibi mucizeleri yalanlayıp onlara inanmamış olmalarıdır. Nitekim Semud kavmine, Sâlih'in peygamber olduğuna açıkça delâlet eden deveyi (mucize olarak) vermiştik. Fakat onlar inanmayıp deveyi işkenceyle[1] öldürdüler ve kendilerine zulmettiler. Unutmayın ki, Biz mucizeleri ancak (inanmadıkları takdirde kendilerini) helak etmek üzere göndeririz.

60. Ey Peygamber! (Sen üzülme!) Vaktiyle Biz sana Rabbinin ilminin bütün insanları kuşattığını (onların içini dışını bildiğini, dolayısıyla ne mucize getirirsen getir inanmayacaklarını) bildirmiştik. Sana gösterdiğimiz rüyayı[2] ve Kur'an'da lânetlenmiş olan o ağacı[3] da insanlar için bir imtihan vesilesi kıldık. Biz, müşrikleri (dünyada ve âhirette karşılaşacakları tehlikeleri anlatarak uyarıyor) korkutuyoruz, fakat bu onları daha da azdırıyor.

61. (Azdırıyor, çünkü ey müşrikler! Siz insanları azdıracağını vâdeden şeytanın izindesiniz.) Hani Biz meleklere, "Adem'e secde edin" demiştik. Melekler secde etmişler, fakat İblis secde etmemiş ve şöyle demişti: "Ben çamurdan yarattığın birine mi secde edeceğim?"

62. "Bu mu Senin benden üstün tuttuğun varlık? Eğer bana kıyamete kadar süre verirsen andolsun ki, onun soyunu -çok azı hariç- azdırıp peşimden sürükleyeceğim."

63. Allah şöyle buyurmuştu: "Defol git, kim sana uyarsa hepsinin cezası cehennemdir. Hem de tam ve eksiksiz bir ceza!"

64. "Haydi, gücünün yettiğini vesvesenle yoldan çıkarabilirsen çıkar. Onların üzerine süvarilerin ve piyadelerinle (bütün tuzaklarınla) yüklen. Mal mülk ve evlâtlarına ortak ol (bu yolla onlara günah işlet, yeniden dirilişin ve hesabın olmayacağına dair bütün yalan) vaatlerini sırala." Unutmayın ki, şeytanın bütün vaatleri sadece bir aldatmacadan ibarettir.

65. "Şunu bil ki ey İblis! Bana yürekten inanan kullarım üzerinde senin zorlayıcı bir gücün olmayacaktır. Bil ki, Rabbin inananları senin şerrinden korumak için yeterlidir."[4]

66. Ey insanlar! (Size düşen, şeytana uymak değil Rabbinize yönelmektir. Çünkü) nimetlerinden yararlanmanız için denizde gemileri yüzdüren O'dur. Bilin ki, O size karşı Rahîm'dir; şefkat ve merhametiyle sizin için çeşitli kazanç yolları yaratmıştır.

---

1. Krş. Hûd 11/65.
2. Hz. Âişe ve bazı âlimler, bu âyete dayanarak Hz. Peygamberin miracının rüya halinde gerçekleştiğini söylemişlerdir.
3. Araplar hoşlanmadıkları yiyecekleri "Mel'ûn" (Lanetlenmiş) olarak nitelerlerdi. Lânetlenen ağacın cehennemdeki Zakkum ağacı olduğu nakledilmiştir. Bkz. Sâffât 37/62-67; Duhân 44/43-44; Vâkıa 56/51-54. Hz. Peygamber bu ağacın cehennemliklerin yiyeceği olduğunu bildirince, müşrikler ateş dolu bir yerde ağacın olmasını alay konusu edinmişlerdir. Bir başka rivayette "Zakkum" kelimesinin tatlı yiyecekler için de kullanıldığını, bunun azap nesnesi olamayacağını söyleyerek alay etmişler, Müslümanların da kafalarını karıştırmaya çalışmışlardır. Âyette sözü edilen "Sınama"dan maksat, müşriklerle zayıf imanlı Müslümanların denenmesidir.
4. Bkz. Hıcr 15/28-44.

وَاِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ اِلَّآ اِيَّاهُ ۚ فَلَمَّا
نَجّٰيكُمْ اِلَى الْبَرِّ اَعْرَضْتُمْ ۚ وَكَانَ الْاِنْسَانُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾ اَفَاَمِنْتُمْ
اَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ اَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ
لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾ اَمْ اَمِنْتُمْ اَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ
تَارَةً اُخْرٰى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ
بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾ وَلَقَدْ
كَرَّمْنَا بَنِٓي اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ
مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا
﴿٧٠﴾ يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ اُنَاسٍ بِاِمَامِهِمْ ۚ فَمَنْ اُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ
فَاُولٰٓئِكَ يَقْرَؤُنَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾ وَمَنْ كَانَ
فِي هٰذِهٖٓ اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٢﴾
وَاِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِٓي اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ
عَلَيْنَا غَيْرَهُ ۖ وَاِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٣﴾ وَلَوْلَٓا اَنْ ثَبَّتْنٰكَ
لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ اِلَيْهِمْ شَيْـًٔا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ اِذًا لَاَذَقْنٰكَ ضِعْفَ
الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾

67. Denizde bir tehlikeyle karşılaştığınız zaman, o tapındığınız varlıkların hiçbiri yanınızda olmaz; Allah'la baş başa kalırsınız. Fakat Allah sizi karaya çıkarıp kurtarınca da tutar O'ndan yüz çevirirsiniz. Evet, insanoğlu çok nankördür.

68. (Denizde böyle) Peki, Allah'ın karada sizi yerin dibine batırmayacağından veya başınıza taş yağdırmayacağından emin misiniz? Böyle bir durumda karada da O'ndan başka güvenip dayanacak kimseyi bulamazsınız.

69. Ya da (korktuğunuz için "bir daha açılmam" dediğiniz o) denize (ihtiyacınızdan dolayı) Allah'ın sizi tekrar döndürmeyeceğinden ve (daha önceki kurtarmamıza) nankörlük etmeniz sebebiyle bu kez üzerinize şiddetli kasırgalar göndererek boğuvermeyeceğinden emin misiniz? Böyle bir durumda yine Bize karşı size arka çıkacak birini bulamazsınız.

70. Andolsun ki, Biz Âdemoğlunu (akıl ve bilgiyle donatarak) şanlı şerefli kıldık. Onlara karada ve denizde ulaşım imkânları sağladık, temiz ve güzel yiyecekler, içecekler lütfettik. Ve onları, (yeryüzüne hâkim kılmakla ve ondan yararlanabilme kabiliyeti vermekle) yarattıklarımızın birçoğundan gerçek anlamda üstün kıldık.

71. Unutmayın ki, (bunca nimet verdiğimiz) bütün insanları kıyamet günü amel defterleriyle[1] birlikte huzurumuza çağıracağız. Amel defteri sağ tarafından verilenler[2] onu sevinerek okuyacaklar. Onlara kıl kadar bile haksızlık edilmeyecektir.

72. Bu dünyada gerçekler karşısında kör olan, öteki dünyada da kör olacak; cennet yüzü göremeyecektir. Yol bulma konusunda körden daha şaşkın bir halde olacaktır.

73. Ey Peygamber! Müşrikler, neredeyse seni bile fitneye sürükleyecekler, sana vahyettiğimizden başka şeyler uydurarak onları Bize isnat eden bir iftiracı durumuna düşüreceklerdi. Eğer onların dediklerine uysaydın, güyâ seni kendilerine dost edinmiş olacaklardı.[3]

74. Eğer Biz seni koruyarak hak üzerinde sâbit kılmasaydık, neredeyse onlara meyledecek, önerilerinin bir kısmını kabul edecektin.

75. Ey Peygamber! İşte o zaman Biz sana dünyayı zindan eder, âhirette ise kat kat ceza verirdik. Eğer böyle bir duruma düşseydin, Bize karşı sana yardım edecek kimse de bulamazdın.

---

1. Lafzen, "Önderleriyle." Bu ifadeye çeşitli anlamlar verilmiştir. Bunlardan biri de günah ve sevapların yazıldığı amel defteridir. Âyetin devamıyla uyumlu olması açısından biz bu manayı tercih ettik.
2. Krş. Yâsin 36/12; Hâkka 69/19, 25. Araplarda sağ taraf daima iyiyi, sol taraf da kötüyü ya da uğursuzluğu temsil ederdi. Âyetteki ifadeyi buna göre değerlendirmek gerekir.
3. Gerek Mekke müşrikleri gerekse civardaki kabileler İslam dinine girmek için Hz. Peygambere İslam dininin özüyle bağdaşmayan bazı tekliflerde bulunmuşlardı. İslam dininin yayılması ve daha çok kimseye ulaşmasını ana amaç edinen Hz. Peygamber onlara hemen cevap vermemiş, bir süre düşünmüştü. Bu ve bunu takip eden iki âyet ile Hz. Peygamber uyarılmıştır.

وَاِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْاَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَاِذًا
لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾ سُنَّةَ مَنْ قَدْ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ
مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾ اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ
الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ ۖ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ
كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَكَ ۖ عَسٰى اَنْ
يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا ﴿٧٩﴾ وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِي مُدْخَلَ
صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا
نَصِيرًا ﴿٨٠﴾ وَقُلْ جَاۤءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ ۚ اِنَّ الْبَاطِلَ
كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَاۤءٌ وَرَحْمَةٌ
لِلْمُؤْمِنِينَ ۙ وَلَا يَزِيدُ الظّٰلِمِينَ اِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ وَاِذَاۤ اَنْعَمْنَا
عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ ۖ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَؤُسًا
﴿٨٣﴾ قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖ ۖ فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى
سَبِيلًا ﴿٨٤﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ ۖ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّي
وَمَاۤ اُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾ وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ
بِالَّذِي اَوْحَيْنَاۤ اِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهٖ عَلَيْنَا وَكِيلًا ﴿٨٦﴾

76. Mekkeli müşrikler seni yurdundan sürüp çıkarmak için neredeyse dünyayı başına yıkacaklar. Bunu yaptıkları takdirde bilsinler ki, kendileri de senden sonra orada fazla kalamayacaklar.

77. Senden önce gönderdiğimiz peygamberlere de uyguladığımız yasa budur. Bu yasamızda asla bir değişiklik bulamazsın.

78. Ey Peygamber! (Onlar ne yaparlarsa yapsınlar, sabret) Sen güneşin batıya yönelmesinden gecenin karanlığına kadar (belirli vakitlerde) namazına niyazına devam et. Şafak vakti de Kur'an oku/namaz kıl. Çünkü şafak vakti okunan Kur'an/kılınan namaz şahitlidir. (Gönle ferahlık verir, olayları bizzat şahit olmuşçasına anlayıp değerlendirme yeteneği kazandırır).

79. Ayrıca gecenin bir kısmında da kalkıp sana özgü olmak üzere nafile namaz kıl.[1] Rabbin seni mutlaka kadir-kıymetinin bilineceği; tebliğini rahat yapabileceğin bir yere ulaştıracaktır.[2]

80. Sen şöyle dua et: "Rabbim, (mademki beni yurdumdan çıkaracaklar) Sen bana, gireceğim yere (Medine'ye) razı olacağın şekilde girmemi lütfet. Çıkacağım yerden (Mekke'den) sağ salim çıkmamı sağla. Rabbim! Katından beni destekleyecek bir güç, bir kuvvet ver."

81. Ve de ki: "Hak geldi, bâtıl yok olup gitti. Çünkü bâtıl yok olup gitmeye mahkûmdur." (Yurdundan sürülüp çıkarılmana üzülme! Gün gelip Mekke'yi fethedecek ve Kâbe'deki putları kırarken böyle diyeceksin)

82. Biz (bâtılı yok eden) Kur'an'ı müminlere şifa ve rahmet kaynağı olarak indiriyoruz. Fakat o, zâlimlerin sadece hüsranını artırıyor.

83. Zaten Biz insanoğluna ne zaman bir nimet lütfetsek, (bu nimeti bizim verdiğimizi unutur ve nankörce) yüz çevirir ve Bizden uzaklaşır. Kendisine bir kötülük dokununca da tamamen ümitsizliğe düşer.

84. Sen yine de ki: "Herkes kendi özüne, mayasına uygun hareket eder. Rabbiniz ise kimin doğru yolda olduğunu çok iyi bilir."

85. Ey Peygamber! Sana vahyin mahiyetini soruyorlar. De ki: "Vahiy, mahiyetini Rabbimin bileceği bir iştir. Size bu konuda çok az bilgi verilmiştir."[3]

86. (Unutma ki, vahyi indirme konusunda tek yetkili Biziz) Eğer Biz dileseydik, sana vahyettiklerimizi de alıp götürürdük. O zaman sen, Bize karşı seni savunacak (elinden aldığımız vahyi geri getirecek) bir yardımcı da bulamazdın.

---

1. Krş. Müzzemmil 73/1-3.
2. Âyette geçen "Makam-ı Mahmûd" ifadesi, genelde Hz. Peygambere lütfedilen yüksek manevi bir makam ya da ona verilen şefaat etme hakkı olarak yorumlanmıştır. Fakat konunun akışı dikkate alındığında bu ifadeyle Medine şehrinin kastedildiği bizce daha makul görünmektedir.
3. Âyetteki "Ruh" kelimesi hakkında başlıca üç görüş ileri sürülmüştür: 1- Cebrâil. Bkz. Nahl 16/2, 102; Şuarâ 26/193; Kadr 97/4. 2- Vahiy. Bkz. Şûrâ 42/52. 3- Hayatın başlangıcı, canlı varlıklara verilen ilk hayat. Biz âyetin siyak ve sibakına uygun olan 2. anlamı tercih ettik.

اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ ؕ اِنَّ فَضْلَهٗ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾ قُلْ لَئِنِ
اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَّاْتُوْا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ
لَا يَاْتُوْنَ بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾ وَلَقَدْ
صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِىْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۫ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ
النَّاسِ اِلَّا كُفُوْرًا ﴿٨٩﴾ وَقَالُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا
مِنَ الْاَرْضِ يَنْۢبُوْعًا ۙ﴿٩٠﴾ اَوْ تَكُوْنَ لَكَ جَنَّةٌ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّعِنَبٍ
فَتُفَجِّرَ الْاَنْهٰرَ خِلٰلَهَا تَفْجِيْرًا ۙ﴿٩١﴾ اَوْ تُسْقِطَ السَّمَآءَ كَمَا
زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا اَوْ تَاْتِىَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيْلًا ۙ﴿٩٢﴾
اَوْ يَكُوْنَ لَكَ بَيْتٌ مِّنْ زُخْرُفٍ اَوْ تَرْقٰى فِى السَّمَآءِ ؕ وَلَنْ
نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتٰبًا نَّقْرَؤُهٗ ؕ قُلْ سُبْحَانَ
رَبِّىْ هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَّسُوْلًا ﴿٩٣﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ
يُّؤْمِنُوْٓا اِذْ جَآءَهُمُ الْهُدٰٓى اِلَّآ اَنْ قَالُوْٓا اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا
رَّسُوْلًا ﴿٩٤﴾ قُلْ لَّوْ كَانَ فِى الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَّمْشُوْنَ مُطْمَئِنِّيْنَ
لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَآءِ مَلَكًا رَّسُوْلًا ﴿٩٥﴾ قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ
شَهِيْدًا ۢ بَيْنِىْ وَبَيْنَكُمْ ؕ اِنَّهٗ كَانَ بِعِبَادِهٖ خَبِيْرًا ۢ بَصِيْرًا ﴿٩٦﴾

87. Fakat böyle yapmaması, Rabbinin sana olan rahmetinden ve şefkatindendir. Çünkü O'nun sana olan lütuf ve keremi büyüktür.[1]

88. Ey Peygamber! Onlara de ki: "Yemin ederim, bütün insanlar ve cinler, bana vahyedilen bu Kur'an'ın bir benzerini meydana getirebilmek için bir araya gelseler, el ele, omuz omuza verseler yine de onun bir benzerini ortaya koyamazlar."

89. Andolsun ki, Biz bu Kur'an'da her türlü misâli insanlara çeşitli şekillerde tekrar tekrar açıkladık. Hal böyle iken insanların haktan yüz çevirmesi, nankörlükten başka bir şey değildir.

90. Üstelik bir de şöyle dediler: "Sen, bize yerden bir pınar fışkırtmadıkça biz sana inanmayacağız."

91. "Yahut (sana inanmamız için) kendine ait üzüm ve hurma bahçelerin bulunmalı, onların arasından çağıl çağıl akan ırmaklar, sular fışkırtmalısın."

92. "Ya da bizi korkutmak için ileri sürdüğün gibi[2] göğü parça parça üzerimize düşürmeli yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza çıkarmalısın."

93. "Veyahut altından yapılmış bir köşkün olmalı ya da göğe çıkmalısın; fakat bize oradan okuyacağımız somut bir kitap getirmedikçe göğe çıktığına da aslâ inanmayız." Ey Peygamber! De ki: " Fesuphanallah! Bunu nasıl söylersiniz? Ben sadece bir insanım ve yalnızca bir uyarıcıyım."[3]

94. Zaten kendilerine hidayet rehberi bir peygamber geldiğinde, insanların inanmalarına engel olan şey, onların, "Allah bize (bir meleği değil de) bir insanı mı peygamber olarak gönderdi?" şeklindeki anlayışlarıdır.

95. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Eğer yeryüzünde yerleşip güven içinde gezip dolaşanlar (insanlar değil) melekler olsaydı, Biz onlara (bir insanı değil) gökten bir meleği peygamber olarak gönderirdik."

96. Nihayet onlara şunu söyle: "Aramızda şâhit olarak yalnız Allah yeter. Çünkü O, kullarının niyetlerini bilir, yapıp ettiklerinden haberdardır ve onları her an görmektedir."

---

1. Müşrikler çoğunlukla Hz. Peygamberin Kur'an'ı kendisinin uydurduğunu iddia ediyorlardı. Hz. Peygamber ise kendisine gelenin Cebrail'in getirdiği bir vahiy olduğunu söylüyordu. Bu sefer de onlar o vahyin (ruhun) mahiyetini soruyorlardı. Âyetin peşinden gelen diğer âyetler, "Ruh" kelimesiyle Cebrail'in getirdiği vahyin kastedildiğini desteklemektedir. Çünkü bu âyetler vahiyden bahsetmekte ve vahyi göndermekte tek yetkilinin Allah'ın Kendisi olduğunu, dilerse gönderdiği vahyi kaldırabileceğini, bunu yapmamasının Hz. Peygambere bir rahmet ve lütuf olduğundan söz etmektedir. Bir sonraki âyette de Kur'an'ın benzerinin getirilemeyeceğine dair meydan okumaktadır. Bu ise Hz. Peygamberin söylediklerinin kendi uydurması olmadığı, Cebrail'in getirdiği vahiy ile gerçekleştiğinin bir kanıtıdır. Allah sorulan soruların çoğuna cevap verirken bu soruyu cevaplamamıştır. Çünkü bu husus, müşrik aklıyla anlaşılabilecek konulardan değildir.
2. Burada Sebe' 34/9. âyete işaret vardır.
3. Müşriklerin bu istekleri, ikna olup inanmak için değil alay amaçlıdır. Zaten onların istediği türde bir mucize gönderilmeyecekti. Bunun sebebi de 59. âyette belirtilmişti. Sûre bu yönüyle tam bir konu bütünlüğüne sahiptir.

وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَآءَ
مِنْ دُوْنِهٖ ۚ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى وُجُوْهِهِمْ عُمْيًا وَّبُكْمًا
وَّصُمًّا ۚ مَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۚ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنٰهُمْ سَعِيْرًا ﴿٩٧﴾ ذٰلِكَ
جَزَآؤُهُمْ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِنَا وَقَالُوْٓا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا
وَّرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ خَلْقًا جَدِيْدًا ﴿٩٨﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ
الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَّخْلُقَ مِثْلَهُمْ
وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا لَّا رَيْبَ فِيْهِ ۚ فَاَبَى الظّٰلِمُوْنَ اِلَّا كُفُوْرًا
﴿٩٩﴾ قُلْ لَّوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُوْنَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّيْٓ اِذًا لَّاَمْسَكْتُمْ
خَشْيَةَ الْاِنْفَاقِ ۚ وَكَانَ الْاِنْسَانُ قَتُوْرًا ﴿١٠٠﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسٰى
تِسْعَ اٰيٰتٍ بَيِّنٰتٍ فَسْـَٔلْ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ اِذْ جَآءَهُمْ فَقَالَ لَهٗ
فِرْعَوْنُ اِنِّيْ لَاَظُنُّكَ يٰمُوْسٰى مَسْحُوْرًا ﴿١٠١﴾ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ
مَآ اَنْزَلَ هٰٓؤُلَآءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ بَصَآئِرَ ۚ وَاِنِّيْ
لَاَظُنُّكَ يٰفِرْعَوْنُ مَثْبُوْرًا ﴿١٠٢﴾ فَاَرَادَ اَنْ يَّسْتَفِزَّهُمْ مِّنَ الْاَرْضِ
فَاَغْرَقْنٰهُ وَمَنْ مَّعَهٗ جَمِيْعًا ﴿١٠٣﴾ وَّقُلْنَا مِنْ بَعْدِهٖ لِبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ
اسْكُنُوا الْاَرْضَ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيْفًا ﴿١٠٤﴾

97. Allah kime hidayet etmişse o doğru yolu bulmuştur. Kimi de (küfürde direndiği için) dalâlette bıraktıysa, ona Allah'tan başka yardım edecek kimseyi bulamayacaksın. Biz, dalâlette kalan kimseleri kıyamet günü kör, sağır ve dilsiz olarak ve yüzükoyun sürünür vaziyette mahşer yerine getireceğiz.[1] Onların yeri yurdu cehennemdir. O cehennemin ateşi ne zaman sönmeye yüz tutsa, Biz onun alevler püskürten korkunç ateşini körükleriz.

98. Onların bu şekilde cezalandırılmalarının sebebi, âyetlerimizi inkârda direnmeleri ve "Biz, kemik yığını haline gelip un ufak olduktan sonra tekrar mı diriltileceğiz?!" diyerek alay etmeleridir.

99. Bu insanlar gökleri ve yeri yaratan Allah'ın, onları önceden olduğu gibi tekrar yaratmaya muktedir olduğunu düşünmezler mi? Allah onlar için elbette bir gün sona ereceği kesin olan belli bir süre tayin etmiştir. Hal böyle iken zalimlerin haktan yüz çevirmesi, nankörlükten başka bir şey değildir.

100. Ey Peygamber! (Senden ırmaklar, bahçeler, hazineler isteyen o müşriklere) de ki: "Siz Allah'ın rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, yine de geçim korkusuyla onlara sımsıkı sarılırdınız, kimseye yardım etmezdiniz. Doğrusu (kâfir/nankör) insan çok cimridir.

101. (Evet, müşriklerin istekleri yerine gelmiş olsa da onlar inanmayacaklardır) Nitekim Biz Musa'ya apaçık dokuz açık mucize vermiştik.[2] Sen bunu İsrailoğulları'na sor (sana söyleyeceklerdir). Hani Musa, İsrailoğulları'na peygamber olarak gelmiş ve (onları serbest bırakması için Firavun'a gittiğinde,[3] bu dokuz mucizeye rağmen) Firavun yine de ona, "Ey Musa! Bence sen büyülenmiş, ne söylediğini bilmeyen birisin" demişti.

102. Musa da ona, "Sen de pekâlâ biliyorsun ki, göklerin ve yerin Rabbi olan Allah bunları apaçık mucizeler olarak indirmiştir. Ey Firavun! Ben de inanıyorum ki, sen mahvolmuşsun da haberin yok!" demişti.

103. Sonunda Firavun, Musa ve İsrailoğulları'nı ülkeden çıkarıp onların köklerini kazımaya karar verdi. Biz de Firavun ve onunla birlikte olanların hepsini denizde boğduk.

104. Bundan sonra da İsrailoğulları'na, "Yeryüzüne artık güven içinde yerleşin, rahatça yaşayın,[4] fakat unutmayın ki, kıyamet günü (hesap sormak üzere) hepinizi bir araya toplayacağız" dedik.

---

1. Âyetteki ifadelere bakarak kör, sağır ve dilsiz olma gibi bir özür sahibi olmanın kötü, değersiz ve alçaltıcı bir şey olduğu düşünülmemelidir. Buradaki ifadeler müşriklerin anlayış ve yargıları esas alınarak değerlendirilmelidir. Onların katında kör, sağır ve dilsizler değersiz ve itibarsız kimselerdir. Yüce Allah müşriklerin âhiretteki hallerini onlar açısından aşağılık olan bir halle anlatmış ve dik kafalı hallerine karşılık da yüzüstü süründürmekle tehdit etmiştir.
2. Râzî'ye göre burada dokuz sayısının zikredilmiş olması Hz. Musa'ya verilen mucizelerin dokuzdan daha fazla olmasına mani değildir. Yine onun ifadesine göre âlimler bu dokuz mucizenin yedisinde ittifak etmişlerdir. Bunlar, Hz. Musa'nın asâsı, elinin ışık saçması (yed-i beyzâ), tufan, çekirge istilası, bit istilası, gökten kurbağa yağması ve suların kana dönüşmesi. Geriye kalan iki mucize için müfessirlerin farklı görüşleri vardır. Bkz. Â'râf 7/133 ve ilgili not.
3. Krş. Â'râf 7/105.
4. Âyette geçen, "Yeryüzü" kelimesi, Mısır veya Şam-Filistin bölgesi olarak açıklanmıştır.

وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنٰهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ ؕ وَمَاۤ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَّنَذِيْرًا ۝١٠٥
وَّقُرْاٰنًا فَرَقْنٰهُ لِتَقْرَاَهٗ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ وَّنَزَّلْنٰهُ تَنْزِيْلًا ۝١٠٦
قُلْ اٰمِنُوْا بِهٖۤ اَوْ لَا تُؤْمِنُوْا ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهٖۤ اِذَا
يُتْلٰى عَلَيْهِمْ يَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا ۝١٠٧ وَّيَقُوْلُوْنَ سُبْحٰنَ رَبِّنَاۤ اِنْ
كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُوْلًا ۝١٠٨ وَيَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ يَبْكُوْنَ وَيَزِيْدُهُمْ
خُشُوْعًا ۝١٠٩ قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ ؕ اَيًّا مَّا تَدْعُوْا فَلَهُ
الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى ۚ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ
ذٰلِكَ سَبِيْلًا ۝١١٠ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَّلَمْ يَكُنْ لَّهٗ
شَرِيْكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ وَلِيٌّ مِّنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيْرًا ۝١١١

سُورَةُ الْكَهْفِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ مِائَةٌ وَعَشْرُ اٰيَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْۤ اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتٰبَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَّهٗ عِوَجًا ؕ ۝١ قَيِّمًا لِّيُنْذِرَ
بَاْسًا شَدِيْدًا مِّنْ لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِيْنَ الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ الصّٰلِحٰتِ اَنَّ لَهُمْ
اَجْرًا حَسَنًا ۝٢ مَّاكِثِيْنَ فِيْهِ اَبَدًا ۝٣ وَّيُنْذِرَ الَّذِيْنَ قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا ۝٤

105. Ey Peygamber! Hak ve hakikatlerle dolu bu Kur'an'ı Biz indirdik, o sana hak olarak (hiçbir değişikliğe uğramadan) ulaştı. Bil ki, Biz seni de (böyle bir Kitapla) sadece bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

106. Biz bu Kur'an'ı insanlara geniş bir zamana yayarak okuman (ve böylece onların daha iyi hazmetmeleri) için kısım kısım açıkladık ve onu ihtiyaç oldukça peyderpey indirdik.

107. Şimdi sen ("Biz sana… aslâ inanmayacağız" diyenlere)[1] de ki: "İster inanın ister inanmayın. Şu bir gerçektir ki, daha önce kendilerine vahiy bilgisi ulaşmış (ve buna yürekten inanmış) olanlar[2] kendilerine bu Kur'an okunup anlatıldığı zaman, yüzüstü kapanarak secde ederler."

108. "Ve şöyle derler: Rabbimiz yücelerden yücedir. İşte O'nun vaadi şimdi açık bir şekilde gerçekleşmiş bulunuyor."[3]

109. (İşte böyle deyip) ağlayarak tekrar yüzüstü secdeye kapanırlar ve Kur'an (okundukça) onların sevgi ve saygıları daha da artar.

110. Ey Peygamber! De ki: "İster Allah diyerek, ister Rahmân diyerek dua edin.[4] O'na bu isimlerden hangisiyle dua ederseniz edin (O birdir) ve en güzel isimler O'nundur." Bununla beraber ey Peygamber! Sen namazında niyazında sesini ne yükselt ne de kıs. İkisi arasında bir yol tut.

111. Ve yine de ki: "Bütün övgüler, şükürler hiçbir çocuk edinmeyen ve egemenliğinde hiçbir ortağı bulunmayan, acze düşmediği için herhangi bir yardımcıya da muhtaç olmayan Allah'adır." Sen O'nu lâyık olduğu şekilde yücelt, ulula.

18
KEHF SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 110 âyettir. Sûre "Ashab-ı Kehf"-ten, yani bir mağarada uyuyup kalan birkaç genç arkadaştan bahsettiği için bu adı almıştır.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Hamd; bütün övgüler, şükürler yalnız Allah'a mahsustur. O Allah ki, kuluna Kur'an'ı indirmiş ve onda hiçbir tutarsızlığa yer vermemiştir.

2-3. Ve Allah onu, küfürde direnenleri kendi katından gelecek şiddetli bir azap ile uyarmak, iyi ve yararlı işler yapan müminleri içinde sürekli kalacakları cennetle[5] müjdelemek için dosdoğru, tutarlı bir kitap olarak indirmiştir.

4. Bu kitabın diğer bir indiriliş amacı da, "Allah çocuk edindi" diyenleri uyarmaktır.

1. Bkz. Bu sûrenin 90-93. âyetleri.
2. Lafzen, "İlim verilenler." Müfessir Mücâhid'e göre bunlar Kitap Ehlidir. Taberî de bu görüşü benimser. Ona göre Mekke'de az da olsa Kitap Ehlinden olan kimseler vardı. Bunlar Hz. Peygamberin okuduğu Kur'an'ın vahiy eseri olduğunu bilirler, ona saygıdan dolayı secdeye kapanırlardı. Krş. Âl-i İmrân 3/113-114; Mâide 5/83.
3. Bu vaat, Tevrat ve İncil'in, Hz. Peygamberin geleceği ile ilgili verdiği haberdir. Bkz. Saff 61/6 ve ilgili not.
4. Bu âyet, Hz. Peygamberin dua ederken "Yâ Rahmân" dediğini duyan müşriklerin, "Muhammed bize tek tanrıya inanmamızı söylüyor ama kendisi, Allah ve Rahmân olmak üzere iki tanrıya inanıyor" demeleri üzerine inmiştir.
5. Lafzen, "Güzel bir ecirle."

مَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ وَّلَا لِاٰبَآئِهِمْ ۚ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ
اَفْوَاهِهِمْ ۚ اِنْ يَّقُوْلُوْنَ اِلَّا كَذِبًا ۝٥ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ عَلٰٓى
اٰثَارِهِمْ اِنْ لَّمْ يُؤْمِنُوْا بِهٰذَا الْحَدِيْثِ اَسَفًا ۝٦ اِنَّا جَعَلْنَا
مَا عَلَى الْاَرْضِ زِيْنَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا
۝٧ وَاِنَّا لَجٰعِلُوْنَ مَا عَلَيْهَا صَعِيْدًا جُرُزًا ۝٨ اَمْ حَسِبْتَ
اَنَّ اَصْحٰبَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيْمِ كَانُوْا مِنْ اٰيٰتِنَا عَجَبًا
۝٩ اِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوْا رَبَّنَآ اٰتِنَا مِنْ
لَّدُنْكَ رَحْمَةً وَّهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا ۝١٠ فَضَرَبْنَا عَلٰٓى
اٰذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِيْنَ عَدَدًا ۝١١ ثُمَّ بَعَثْنٰهُمْ لِنَعْلَمَ
اَيُّ الْحِزْبَيْنِ اَحْصٰى لِمَا لَبِثُوْٓا اَمَدًا ۝١٢ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ
نَبَاَهُمْ بِالْحَقِّ ۚ اِنَّهُمْ فِتْيَةٌ اٰمَنُوْا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنٰهُمْ هُدًى ۝١٣
وَّرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوْبِهِمْ اِذْ قَامُوْا فَقَالُوْا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ لَنْ نَّدْعُوَا مِنْ دُوْنِهٖٓ اِلٰهًا لَّقَدْ قُلْنَآ اِذًا شَطَطًا
۝١٤ هٰٓؤُلَآءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اٰلِهَةً ۚ لَوْلَا يَاْتُوْنَ عَلَيْهِمْ
بِسُلْطٰنٍ بَيِّنٍ ۚ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۝١٥

5. Böyle diyenlerin kendilerinin de, atalarının da bu konuda hiçbir bilgileri yoktur. Ağızlarından çıkan bu söz ne kadar da çirkin! Onların bu sözü katıksız bir yalandır.

6. Ey Peygamber! Onlar bu söze (Kur'an'a) inanmıyorlar diye arkalarından üzülüp nerdeyse kendini helâk edeceksin!

7. (Niye üzülüyorsun ki!) Biz, yeryüzünde göz alıcı güzellikler yarattık. Böylece kimin (bu güzelliklerin cazibesine kapılmayıp) iyi ve güzel işler yapacağı konusunda insanları sınamak istedik.

8. Bil ki, Biz bir gün yeryüzündeki bütün bu güzellikleri kupkuru toprak haline getireceğiz (inkârcıların sahip oldukları o göz alıcı güzellikler yok olup gidecektir).

9. Ey Peygamber! (Yeryüzünü göz alıcı güzelliklerle donatıp sonra da onları kupkuru bir toprak haline getirişimiz gibi pek çok delilimiz varken) yoksa sen (sana sorulan) "Mağara arkadaşları" ve "Rakîm"i[1] bizim diğer delillerimiz yanında şaşılacak bir şey mi sandın?

10. Bir zamanlar inançlı birkaç genç, büyükçe bir mağaraya sığınmış ve şöyle dua etmişti:[2] "Ey Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ver, içinde bulunduğumuz (şu sıkıntılı) durumdan kurtaracak bir çıkış yolu göster."

11. Biz onları mağarada, yıllarca süren derin bir uykuya daldırdık.

12. Sonra onları uykudan uyandırdık. Ardından da (kendi içlerinden) iki tarafın, mağarada ne kadar uyuyup kaldıklarına dair yaptıkları tartışmalara şâhit olduk.[3]

13. Ey Peygamber! Biz şimdi sana onların hikâyesini, hakikatlerle dolu bir ibret vesilesi olarak anlatacağız: Onlar Rablerine inanan birkaç genç idi. Biz de onların inançlarını güçlendirmiş,

14. Kalplerine de cesaret vermiştik. Onlar (putlara tapmalarını emreden hükümdarlarına) isyan ederek şöyle demişlerdi: "Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz, O'ndan başka bir tanrıya aslâ yalvarıp yakarmayacağız. Aksi takdirde gerçeğe aykırı, saçma sapan sözler söylemiş oluruz."

15. "Şu bizim halk, Allah'ı bırakıp başka tanrılar edindi. Gittikleri yolun doğruluğunu gösteren açık bir delil getirseler bâri. (Söyler misiniz?) Uydurdukları yalanları Allah'a isnat eden iftiracılardan daha zâlim kim olabilir?"

---

1. "Rakîm" konusunda farklı görüşler vardır: 1- Mağaraya sığınan gençlerin, zulmünden kaçtıkları o dönemin hükümdarı Decius. 2- Mağara arkadaşlarının isimlerinin yazılı olduğu levha. 3- Mağara arkadaşlarının içinde bulunduğu vâdi veya dağ. 4- "Kumran Yazmaları" diye tanınan Essenîler'e ait kitap ve yazılar.

2. M. Esed'e göre, Kumran Cemaati, manevi değerlere bağlılıklarıyla saygı uyandıran bir topluluktu. Bunların durumu dindaşlarının muhayyilesinde, dünyayla irtibatını keserek asırlarca "uyuyan" ve manevi/ruhani görevleri bitince "uyanan" mağara insanlarının menkıbesiyle temsili bir anlatıma dönüşmüştür. Kur'an bunu ölüm ve yeniden dirilişle ilgili temsili bir anlamda nakletmiştir.

3. Mağaradakilerin diriltilme sebebini, "Uykuda geçen süreyi iki topluluktan hangisinin daha iyi hesaplayacağını ortaya koymak" şeklinde anlamak makul görünmemektedir. Bu sebeple biz, "Li na'leme" kelimesinin başındaki "Lâm" harfine, illet (sebep) anlamı değil, âkıbet (sonuç) anlamı vermeyi tercih ettik. Âyet 19. âyetle birlikte değerlendirildiğinde, verdiğimiz anlamın daha uygun olduğu anlaşılmaktadır.

وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ فَاْوٗٓا اِلَى
الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهٖ وَيُهَيِّئْ
لَكُمْ مِنْ اَمْرِكُمْ مِرْفَقًا ﴿١٦﴾ وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا طَلَعَتْ
تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَاِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ
ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِى فَجْوَةٍ مِنْهُ ۭ ذٰلِكَ مِنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ ۭ
مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهٗ وَلِيًّا
مُرْشِدًا ﴿١٧﴾ وَتَحْسَبُهُمْ اَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ ۚ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ
الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ ۡ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ ۭ
لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ
رُعْبًا ﴿١٨﴾ وَكَذٰلِكَ بَعَثْنٰهُمْ لِيَتَسَاۗءَلُوا بَيْنَهُمْ ۭ قَالَ قَاۗىِٕلٌ
مِّنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ ۭ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۭ قَالُوا رَبُّكُمْ
اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوٓا اَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هٰذِهٖٓ اِلَى الْمَدِينَةِ
فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَآ اَزْكٰى طَعَامًا فَلْيَاْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِّنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ
وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ اَحَدًا ﴿١٩﴾ اِنَّهُمْ اِنْ يَّظْهَرُوا عَلَيْكُمْ
يَرْجُمُوكُمْ اَوْ يُعِيدُوكُمْ فِى مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُٓوا اِذًا اَبَدًا ﴿٢٠﴾

16. (İçlerinden birisi şöyle demişti:) "Mademki siz kavminizle ayrı düştünüz ve Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, o halde bir mağaraya sığının ki, Rabbiniz rahmetiyle sizi kuşatsın, işinizde bir kolaylık sağlayıp sizi (içinde bulunduğunuz zor durumdan) kurtarsın."

17. Ey Peygamber! (Bu gençler mağarada öyle bir konumda uyuyorlardı ki,) sen orada olsaydın şunu görürdün: Güneş, doğarken mağaranın sağ tarafından, batarken ise sol tarafından mağarayı yalayıp geçiyor (onlara hiç dokunmuyor)du. Onlar mağaranın geniş bir kısmında idiler. İşte bu, Allah'ın sınırsız kudretinin göstergelerinden biridir. Allah kime doğru yolu gösterirse o hidayete ermiştir, kimi de dalalette bırakırsa ona yardım edecek bir dost ve yol gösterecek bir rehber yoktur.[1]

18. Uyudukları halde sen onları uyanık zannederdin. Biz onları bazen sağ bazen de sol taraflarına döndürüyorduk; köpekleri de mağaranın girişinde ayaklarını uzatmış yatıyordu. Sen onların hallerini görseydin, büyük bir korkuya kapılır ve ürperir kaçardın.[2]

19. Nihayet Biz onları nasıl uyuttuysak aynı şekilde de uyandırdık. Bunun üzerine birbirlerine sormaya başladılar. İçlerinden birisi, "Burada böylece ne kadar uyuyup kaldık acaba?" diye sordu. "Bir gün ya da bir günden daha az kalmış olmalıyız" diye cevap verdiler.[3] Bazıları da dediler ki: "Ne kadar uyuyup kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir. Şimdi (siz tartışmayı bırakın da) içinizden birini şu para ile şehre gönderin. Halktan kim temiz ve uygun yiyecek satıyorsa araştırsın, ondan yiyecek bir şeyler alsın gelsin, fakat çok dikkatli davransın, sizin burada olduğunuzu hiç kimseye belli etmesin."

20. "Şayet zulmünden kaçtığımız kimseler sizi ele geçirecek olursa, ya taşa tutup öldürür ya da zorla kendi dinlerine döndürürler ve işte o zaman ebediyen iflâh olmazsınız."[4]

---

1. Yani inancından dolayı karşılaştığı sıkıntılara sabretmek suretiyle hidayet yolunda yürürse, Allah onu Ashâb-ı Kehf gibi hidayete erdirir. Kim de küfürde direnir ve inananlara zulmetmek suretiyle dalâlet yolunu tercih edersе Allah da onu inananlara zulmeden Dakyanus ve halkı gibi dalâlette bırakır, ona yol gösterecek biri de bulunmaz.
2. Müfessirler korkulacak durum için çeşitli yorumlar yapmışlardır. Uzun süre uyku sonucu uyurların saç sakal ve tırnaklarının uzaması, uyurken sık sık sağa sola dönüşleri, uyurken gözlerinin açık olması, onların yol kesen eşkıya zannedilmesi gibi insana ürküntü veren şeyler zikredilmiştir.
3. Aynı ifade Bakara 2/259. âyette öldürülen, yüzyıl sonra diriltilen kişi için de kullanılmıştır. Bu ifade aslında zamanın ne kadar izafi ve ne kadar yanıltıcı olduğunun da bir delilidir. Buradaki asıl maksat, Allah'ın insanları öldükten sonra diriltme kudretine vurgu yapmaktır. Nitekim 21. âyette bu husus açıkça ifade edilmektedir.
4. Uyanan gençler ne kadar uyuduklarını bilemedikleri için kendi zamanlarında yaşadıklarını sanıyorlardı. Bunun için aralarından birisini gönderip şehirden yiyecek almasını, fakat dikkatli davranması gerektiğini tembihlemişlerdi. Çünkü kaçtıkları zulüm ortamının hala sürdüğünü zannediyorlardı. Genç şehre indi, yiyecek almak istedi, ancak gencin elindeki para tedavülden kalkmıştı. Paranın üzerinde Kral Dakyanus (Decius)'un resmi vardı. Bunu görenler gencin bir hazine bulduğunu zannettiler ve devrin hükümdarına götürdüler. Aradan yıllar geçmiş, devir değişmiş o bölgede Hıristiyanlık yayılmıştı. Hükümdar tevhit inancına sahipti. Genç olan bitenleri, başından geçenleri hükümdara anlattı ve birlikte mağaraya gittiler, gencin anlattıklarının doğru olduğunu görmüş oldular.

وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوٓا اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّاَنَّ
السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا ۚ اِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ فَقَالُوا
ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا ۖ رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْ ۗ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلٰٓى
اَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا ﴿٢١﴾ سَيَقُولُونَ ثَلٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ
كَلْبُهُمْ ۚ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ ۚ
وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَّثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ قُلْ رَّبِّيٓ اَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ
مَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا قَلِيلٌ ۖ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ اِلَّا مِرَآءً ظَاهِرًا ۖ وَلَا
تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ اَحَدًا ﴿٢٢﴾ وَلَا تَقُولَنَّ لِشَايْءٍ اِنِّي
فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ ۜ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ اِذَا
نَسِيتَ وَقُلْ عَسٰٓى اَنْ يَهْدِيَنِ رَبِّي لِاَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشَدًا
﴿٢٤﴾ وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِاَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا
﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا ۖ لَهُ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۖ
اَبْصِرْ بِهٖ وَاَسْمِعْ ۚ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهٖ مِنْ وَلِيٍّ ۖ وَلَا يُشْرِكُ
فِي حُكْمِهٖٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾ وَاتْلُ مَآ اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ
رَبِّكَ ۖ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهٖ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهٖ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾

21. Böylece Biz (şehre alış veriş için giden genç vasıtasıyla) halkın onlardan haberdâr olmasını sağladık. Amacımız, Allah'ın, öldükten sonra dirilmeye dair vaadinin gerçek olduğunu ve kıyametin kopacağına hiç şüphe olmadığını insanların bilmesini sağlamaktı. (Onlar öldükten bir süre sonra) halk, onlar hakkında aralarında tartışmaya başladı. Bir kısmı, "Üzerlerine bir bina yapın (bir anıt dikin), onların hallerini Rableri daha iyi bilir" dedi. Bu konuda görüşleri kabul görenler ise, "En iyisi biz, onların yattığı mağaranın önüne bir mescit inşa edelim" dediler.

22. Ey Peygamber! Şimdi bazıları, "Bu gençler üç kişiydi, dördüncüsü köpekleriydi"; bir kısmı, "Onlar beş kişiydi, altıncısı köpekleriydi"; diğer bir kısmı ise, "Yedi kişiydiler, sekizincisi köpekleriydi" diye bilmedikleri bir konuda atıp tutacaklardır. Sen onlara de ki: "Onların sayısını Rabbim daha iyi bilir." Ey Peygamber! Unutma ki, çok az kimse onlar hakkında bilgi sahibidir. Sen bu konuda Kur'an'ın verdiği bilgi ile yetin ve onlarla tartışmaya girme. Onlar hakkında kimseden de bilgi isteme.

23. Bir de bir iş için, "Yarın mutlaka yapacağım" diye kesin konuşma.[1]

24. Bunun yerine ,"Allah dilerse (inşallah) şu işi yarın yapacağım" de. Şayet inşallah demeyi unutursan Rabbini an ve "Umulur ki, Rabbim beni sözlü olarak 'İnşallah' demekten daha ileri boyutta bir teslimiyet şuuruna ulaştırır" temennisinde bulun.[2]

25. (Bazıları derler ki:)[3] "Bu gençler mağaralarında üç yüz sene uyuyup kalmışlardır." Bazıları buna dokuz yıl daha ilave etmişlerdir.

26. Ey Peygamber! De ki: "Bu gençlerin mağarada ne kadar uyuyup kaldıklarını en iyi bilen Allah'tır. Çünkü göklerin ve yerin bilinmeyenlerini (gaybı) bilmek yalnız O'na aittir. Bir bilseniz nasıl görür, nasıl işitir O! Unutmayın ki, O'ndan başka ne bir yardımcı, ne de bir dost vardır. O evreni yönetmede[4] kimseyi kendisine ortak etmez."

27. O halde sen Rabbinin kitabında sana vahyolunanları insanlara anlat. O'nun sözlerini kimse değiştiremez. Sen de O'ndan başka sığınacak birini bulamazsın.

---

1. Yahudi bilginleri müşriklere Hz. Muhammed'e, geçmiş zamanlarda mağaraya sığınmış gençleri, doğusuyla batısıyla dünyayı dolaşan adamı ve ruhun mahiyetini sormalarını söylediler. Müşrikler Hz. Peygambere bu soruları yöneltince Hz. Peygamber kendisinin peygamber olduğuna ve her daim vahiy alabileceğine dair inancın verdiği özgüvenle olsa gerek, "Sorduklarınıza yarın cevap veririm" dedi, fakat "İnşallah/Allah dilediği takdirde" demek aklına gelmedi. Konuyla ilgili vahiy bir süre gecikti ve müşrikler, Hz. Peygamberle alay etmeye başladılar. Bunun üzerine sûre nazil oldu ve Hz. Peygamber bu âyetle uyarıldı.
2. Âyet şöyle de tercüme edilebilir: "Umulur ki, Rabbim beni, (peygamber olduğumu ispatlama konusunda) doğruluk açısından Ashâb-ı Kehf'in bu kıssasından daha etkili bir delile ulaştırır." Fakat biz, kıssanın arasına girmiş olan bu âyetin, Allah'a teslimiyet bilinciyle ilgili olarak bir anlam bütünlüğü taşıdığı düşüncesiyle yukarıdaki mânayı vermeyi daha uygun gördük.
3. Parantez içindeki ifade, Abdullah İbn Mesud'un kıraâtine göredir. Katâde, bu sözü söyleyenlerin Kitap Ehli olduğunu söyler ve bunu izleyen âyetin üç yüz dokuz rakamının da doğru olmadığını gösterdiğini, doğrusunu sadece Allah'ın bildiğini belirtir.
4. Lafzen, "Hükmünde."

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ
يُرِيْدُوْنَ وَجْهَهٗ وَلَا تَعْدُ عَيْنٰكَ عَنْهُمْ ۚ تُرِيْدُ زِيْنَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهٗ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ وَكَانَ اَمْرُهٗ
فُرُطًا ﴿٢٨﴾ وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكُمْ ۫ فَمَنْ شَآءَ فَلْيُؤْمِنْ وَّمَنْ شَآءَ
فَلْيَكْفُرْ ۚ اِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِيْنَ نَارًا ۙ اَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ۚ وَاِنْ
يَّسْتَغِيْثُوْا يُغَاثُوْا بِمَآءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِى الْوُجُوْهَ ۚ بِئْسَ الشَّرَابُ ۚ
وَسَآءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ اِنَّا
لَا نُضِيْعُ اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ جَنّٰتُ عَدْنٍ
تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهٰرُ يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ
وَّيَلْبَسُوْنَ ثِيَابًا خُضْرًا مِّنْ سُنْدُسٍ وَّاِسْتَبْرَقٍ مُّتَّكِـِٕيْنَ فِيْهَا
عَلَى الْاَرَآئِكِ ۚ نِعْمَ الثَّوَابُ ۚ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ
مَّثَلًا رَّجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ اَعْنَابٍ وَّحَفَفْنٰهُمَا
بِنَخْلٍ وَّجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾ كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ
تَظْلِمْ مِّنْهُ شَيْـًٔا ۙ وَّفَجَّرْنَا خِلٰلَهُمَا نَهَرًا ﴿٣٣﴾ وَّكَانَ لَهٗ ثَمَرٌ ۚ فَقَالَ
لِصَاحِبِهٖ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَنَا اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَّاَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾

28. Ey Peygamber! Sen, sabah akşam[1] sadece Allah'ın rızasını isteyerek O'na dua ve ibadet edenlerle[2] birlikte olmaya devam et.[3] Dünya hayatının çekiciliğine aldanıp da onlardan yüz çevirme. (Küfürde direnmeleri sebebiyle) kalplerini Bizi anmaktan mahrum bıraktığımız, boş arzu ve heveslerine uyan, işleri hep aşırılık olan, Hak'tan uzak kimselere uyma.

29. Ve de ki: "Hak ve hakikatlerle dolu bu Kur'an Rabbinizden gelmektedir. Artık dileyen iman etsin dileyen inkâr.[4] Fakat bilsinler ki, Biz müşrik ve kâfirler için alevden duvarların kendilerini çepeçevre kuşattığı bir ateş hazırladık. Susuzluktan her feryat edişlerinde, kendilerine yüzleri yakıp haşlayan, demir eriyiği gibi bir su verilecektir. Ne kötü içecektir o; ne fena, ne korkunç bir yerdir orası!

30. İnanıp iyi ve yararlı işler yapanlara gelince; bilsinler ki, Biz iyi ve güzel işler yapanların mükâfatını zâyi etmeyiz.

31. İşte böyle kimseler için alt tarafından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada altın bilezikler takınıp süslenirler, ince ve kalın ipekli kumaşlardan yapılmış yeşil elbiseler giyerler. Tahtlar üzerine sırtlarını dayayarak zevkle kurulurlar. Ne güzel ödüldür o, ne güzel, ne hoş bir yerdir orası![5]

32. Ey Peygamber! Sen şu iki adamı misâl ver:[6] Onlardan birine iki üzüm bağı vermiş, bu bağların çevresini hurma ağaçlarıyla donatmış ve iki bahçenin arasında da ekin yetiştirmiştik.

33. Her iki bahçe de eksiksiz ürün veriyordu. Bu iki bahçenin arasından da pınarlar çıkarıp akıtmıştık.

34. Bu adamın daha başka gelir kaynakları da vardı. Bir gün arkadaşıyla konuşurken, "Benim malım mülküm seninkinden daha çok, üstelik nüfusça senden daha kalabalığım" diyerek gururlanıp böbürlendi.

1. Hicaz bölgesinde insanlar sabah ve akşam vakti toplanır, günlük işleriyle ilgili görüşür, sohbet ederlerdi. Mâtüridî'ye göre, sabah akşam onlarla birlikte olma emri, insanların bu iki vakitte birbirleriyle oturma adetleri uyarınca onlara öğüt verme ve ilim öğretme amacına yönelik olabilir. Bu iki vakit insanların öğüt alma ve ilim öğrenmekten alıkoyacak meşguliyetlerinin bulunmadığı boş bir vakittir.
2. Müşrikler, Hz. Peygambere, yanındaki fakirleri uzaklaştırması şartıyla ona inanacaklarını söylüyorlardı. Allah Hz. Peygamberi uyararak, onları kovmak bir yana, onlarla birlikte sıkıntıları göğüslemesini ve aldatıcı sözlere kanmayıp onlara gözü gibi bakmasını emretmektedir. Bkz. En'âm 6/52.
3. Lafzen, "Sabret."
4. Bu ifade insanın iradesini istediği yönde kullanma hakkına sahip olduğunu göstermekle beraber, buradaki maksadın bir tehdit olduğu gayet açıktır. Nitekim Râzî, Hz. Ali'nin de bu görüşte olduğunu nakletmiştir. Yani, "Ey müşrikler! Benim size Allah katından getirdiğim bu Kur'an, haktır, gerçektir. İster inanın ister inanmayın. İnanırsanız kendi yararınıza, inanmazsanız kendi zararınızadır. Ben sizin üstünlük taslayarak yanımdan uzaklaştırmamı istediğiniz o samimi müminleri gözden çıkaramam. Aksine onları gözüm gibi korurum" demektir.
5. Bkz. Bakara 2/25, ilgili not.
6. Tefsirlerde bu iki kişinin kimler olduğuna dair farklı rivayetler mevcuttur. Bunların çok da önemi yoktur. Önemli olan burada kibirli ve nankör bir insanla, inanmış ve Allah'a tam olarak tevekkül etmiş birinin tutumlarının anlatılması ve buna bağlı olarak Mekke müşriklerinin, verilen misaldeki bir âfetle varını yoğunu kaybeden kişinin âkıbetine dûçar olacaklarının hatırlatılmasıdır.

وَدَخَلَ جَنَّتَهٗ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ ۚ قَالَ مَآ اَظُنُّ اَنْ تَبِيْدَ هٰذِهٖٓ اَبَدًا ۙ
﴿٣٥﴾ وَّمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً ۙ وَّلَئِنْ رُّدِدْتُّ اِلٰى رَبِّيْ لَاَجِدَنَّ خَيْرًا
مِّنْهَا مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾ قَالَ لَهٗ صَاحِبُهٗ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَكَفَرْتَ
بِالَّذِيْ خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰىكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾ لٰكِنَّا
هُوَ اللّٰهُ رَبِّيْ وَلَآ اُشْرِكُ بِرَبِّيْٓ اَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَوْلَآ اِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ
قُلْتَ مَا شَآءَ اللّٰهُ ۙ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ ۚ اِنْ تَرَنِ اَنَا اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا
وَّوَلَدًا ﴿٣٩﴾ فَعَسٰى رَبِّيْٓ اَنْ يُّؤْتِيَنِ خَيْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا
حُسْبَانًا مِّنَ السَّمَآءِ فَتُصْبِحَ صَعِيْدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾ اَوْ يُصْبِحَ مَآؤُهَا
غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيْعَ لَهٗ طَلَبًا ﴿٤١﴾ وَاُحِيْطَ بِثَمَرِهٖ فَاَصْبَحَ يُقَلِّبُ
كَفَّيْهِ عَلٰى مَآ اَنْفَقَ فِيْهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوْشِهَا وَيَقُوْلُ يٰا
لَيْتَنِيْ لَمْ اُشْرِكْ بِرَبِّيْٓ اَحَدًا ﴿٤٢﴾ وَلَمْ تَكُنْ لَّهٗ فِئَةٌ يَّنْصُرُوْنَهٗ مِنْ
دُوْنِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا ﴿٤٣﴾ هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلّٰهِ الْحَقِّ ۚ هُوَ
خَيْرٌ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَّثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
كَمَآءٍ اَنْزَلْنٰهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ
هَشِيْمًا تَّذْرُوْهُ الرِّيٰحُ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾

35. İşte bu gurur ve kibriyle kendine yazık eden adam bir gün (arkadaşıyla birlikte) bahçesine girdi ve şöyle dedi: "Bu bahçenin kuruyup yok olacağına hiç ihtimal vermiyorum."

36. "Esasen ben kıyametin kopacağına da inanmıyorum. Şâyet böyle bir şey olur ve Rabbimin huzuruna çıkarılacak olursam, orada bundan daha iyisini bulacağıma da hiç şüphem yok."

37. Konuştuğu arkadaşı da ona şöyle cevap verdi: "Seni önce topraktan, sonra bir damla sudan yaratan ve sonunda insan şekline sokan Allah'a nankörlük etmiş olmuyor musun?"

38. "Oysa (şu küçümsediğin kimse yani ben var ya) ben, Rab olarak yalnız O Allah'ı tanırım ve hiç kimseyi de O'na ortak koşmam."

39. "Yazık! Keşke, bahçene girince böbürleneceğine, "Maşallah! Bütün bunlar Allah'ın dilemesiyle oldu, Allah'ın gücü kudreti olmadan hiçbir şey olmaz" deseydin ve beni mal mülk ve evlât bakımından senden daha yoksul görüp küçümsemeseydin!"

40. "Belki bir gün Rabbim bana senin bahçenden daha iyisini verir, senin bahçene de gökten bir âfet gönderir ve o yerle bir oluverir."

41. "Ya da bahçenin suyu çekilir, kurur ve o suyu bir daha aslâ bulup çıkaramazsın."

42. Nitekim bir gün bir âfet geldi, adamın varını yoğunu aldı götürdü. Adam, boşa giden emekleri, çökmüş çardakları karşısında pişmanlıkla ellerini dizlerine vurarak dövünüyor[1] ve şöyle diyordu: "Ah! Keşke Rabbime kimseyi ortak koşmasaydım!"[2]

43. Oysa bilmeliydi ki, onun kendisini kurtaracak gücü olmadığı gibi, Allah'tan başka ona yardım edecek kimse de yoktu.

44. İşte böyle durumlarda yardım etmek, koruyup kollamak/hükümranlık,[3] yalnız gerçek Tanrı olan Allah'a mahsustur. O, (kendi dostlarına) en iyi mükâfatı veren ve en güzel sonu hazırlayandır.

45. Ey Peygamber! Servetiyle böbürlenenlere şu misali de ver: Dünya hayatı tıpkı şuna benzer: Bizim gökten yağdırdığımız yağmurla yeryüzünde sık bir bitki örtüsü oluşur. Sonra da bu yeşillikler kuruyup rüzgârın savurup götürdüğü çer çöp haline gelir. Allah'ın bütün bunları yapmaya gücü yeter.[4]

---

1. Lafzen, "Ellerini ovuşturuyor."
2. Burada 38. âyetteki mümin arkadaşının sözüne bir atıf vardır. Yani o kâfir, Allah'ın huzuruna imansız çıkma endişesi sebebiyle pişman olmuş değil, malının yok olmasının derdindeydi. Çünkü tevhit ehlinden olması halinde bahçesinin helak olmayacağını düşünmüştü. O halde başa gelen musibetlerle küfür arasında doğrudan bir ilgi kurmak doğru değildir. Çünkü müminlerin başına da pek çok musibet gelmiştir (Râzî).
3. Kırâat imamlarından Hamza ve Kisâî, âyetteki "Velâyet" kelimesini "Vilâyet" şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam bu sebeple verilmiştir.
4. Bu ifadeler, sahip olunan dünyevî değerlere güvenerek, dini ve ahlaki değerlerin göz ardı edilmesini eleştirme amaçlıdır. Bu ve benzeri âyetlerden, dünyaya önem vermeme ve orada miskin ve âcizce yaşama anlaşılmamalıdır.

اَلْمَالُ وَالْبَنُوْنَ زِيْنَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْبٰقِيٰتُ الصّٰلِحٰتُ
خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ اَمَلًا ﴿٤٦﴾ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى
الْاَرْضَ بَارِزَةً ۙ وَّحَشَرْنٰهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ اَحَدًا ۚ ﴿٤٧﴾ وَعُرِضُوْا
عَلٰى رَبِّكَ صَفًّا ۭ لَقَدْ جِئْتُمُوْنَا كَمَا خَلَقْنٰكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۭ بَلْ زَعَمْتُمْ
اَلَّنْ نَّجْعَلَ لَكُمْ مَّوْعِدًا ﴿٤٨﴾ وَوُضِعَ الْكِتٰبُ فَتَرَى
الْمُجْرِمِيْنَ مُشْفِقِيْنَ مِمَّا فِيْهِ وَيَقُوْلُوْنَ يٰوَيْلَتَنَا مَالِ هٰذَا
الْكِتٰبِ لَا يُغَادِرُ صَغِيْرَةً وَّلَا كَبِيْرَةً اِلَّآ اَحْصٰىهَا ۚ وَوَجَدُوْا
مَا عَمِلُوْا حَاضِرًا ۭ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ اَحَدًا ﴿٤٩﴾ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰۗىِٕكَةِ
اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ ۭ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ
اَمْرِ رَبِّهٖ ۭ اَفَتَتَّخِذُوْنَهٗ وَذُرِّيَّتَهٗٓ اَوْلِيَاۗءَ مِنْ دُوْنِيْ وَهُمْ لَكُمْ
عَدُوٌّ ۭ بِئْسَ لِلظّٰلِمِيْنَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾ مَآ اَشْهَدْتُّهُمْ خَلْقَ السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ وَلَا خَلْقَ اَنْفُسِهِمْ ۠ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّيْنَ عَضُدًا
﴿٥١﴾ وَيَوْمَ يَقُوْلُ نَادُوْا شُرَكَاۗءِيَ الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ
يَسْتَجِيْبُوْا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَّوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَاَ الْمُجْرِمُوْنَ
النَّارَ فَظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ مُّوَاقِعُوْهَا وَلَمْ يَجِدُوْا عَنْهَا مَصْرِفًا ۚ ﴿٥٣﴾

46. (Aynen vakti geçince çer çöp olan yeşillikler gibi) mal mülk ve çoluk çocuk da dünya hayatının geçici süsleridir. Asıl kalıcı olan iyi ve yararlı işler ise, Rabbinin katında sevapça daha değerli, ümit bağlamaya daha lâyıktır.[1]

47. Bir gün gelecek, dağları yerinden oynatıp yürüteceğiz. O zaman yeryüzünün çırılçıplak bir hale geldiğini göreceksin. İşte o zaman Biz bütün insanları; hiçbirini bırakmaksızın herkesi (diriltip) bir araya toplayacağız.

48. İnsanlar Rabbinin huzuruna sıra sıra getirilecekler. Biz de onlara, "Bakın, sizi ilk olarak nasıl yarattıysak öylece (tek tek)[2] huzurumuza geldiniz; siz böyle bir buluşmayı gerçekleştiremeyeceğimizi sanıyordunuz" diyeceğiz.

49. Ve o gün herkesin amel defteri ortaya konacak. O zaman sen günahkârların, defterlerindeki yazılanlardan dehşete kapıldıklarını ve şöyle dediklerini göreceksin: "Eyvah bize! Bu nasıl bir defter ki, küçük büyük hiçbir şeyi bırakmamış, ne varsa sayıp dökmüş!" Evet, onlar dünyada iken yaptıkları her şeyin o defterde mevcut olduğunu görecekler. Fakat şunu da bil ki, Rabbin kimseye haksızlık etmeyecektir.

50. Bir zamanlar Biz meleklere, "Haydi Âdem'e secde edin" demiştik. Bütün melekler secde etmişler, fakat İblis (tıpkı bu inatçı müşrikler gibi kibirlenerek diretmiş) secde etmemişti. O cinlerden biriydi ve Rabbinin emrini dinlememişti. Şimdi siz ey insanlar! Bu şeytan sizin düşmanınız olduğu halde Beni bırakıp onu ve onun soyunu mu dost ediniyorsunuz? Zâlimler için ne kötü bir değiş tokuştur bu!

51. Ben İblis ve soyunu, ne göklerin ne yerin yaratılışına ve ne de kendi yaratılışlarına tanık ettim! (O zaman onlar ortada yoktu.) Ben insanları saptıran şeytanları yardımcı edinecek değilim/Ey Peygamber! Senin, insanları doğru yoldan uzaklaştıran kâfirleri yardımcı edinmen doğru olmaz."[3]

52. Kıyamet günü Allah inkârcılara, "Bana ortak olduğunu iddia ettiğiniz şeyleri çağırın bakalım!" diyecek, inkârcılar da onları çağıracaklar, fakat onlar kendilerine hiçbir karşılık veremeyecekler. Çünkü Biz onların aralarına ateş dolu bir uçurum koyacağız.

53. Sonunda günahkârlar cehennem ateşini görecekler, onun içine düşeceklerini anlayacaklar, fakat kaçıp kurtulmak için bir çare de bulamayacaklar.

---

1. Krş. Meryem 19/76. Bir önceki âyetin yorumunda kısaca değindiğimiz gibi burada mal ve evlat sahibi olmanın yerilmesi amaçlanmış değildir. Mekkeli müşrikler evlat ve mal çokluğu sebebiyle gurura kapılıp İslam dinine girmeyi kabul etmemişlerdi. Eleştirilen husus müşriklerin bu tutumudur.
2. Krş. En'âm 6/94.
3. Âyetteki "Küntü" kelimesi genel okuyuşa göre birinci tekil şahıstır, bu takdirde özne Allah'tır. Bu kelimeyi Ebû Cafer, "Künte" şeklinde okumuştur. Bu durumda özne Hz. Peygamberdir ve ikinci anlam bu sebeple verilmiştir.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۭ وَكَانَ
الْاِنْسَانُ اَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُّؤْمِنُوْٓا
اِذْ جَاۗءَهُمُ الْهُدٰى وَيَسْتَغْفِرُوْا رَبَّهُمْ اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمْ سُنَّةُ
الْاَوَّلِيْنَ اَوْ يَاْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِيْنَ
اِلَّا مُبَشِّرِيْنَ وَمُنْذِرِيْنَ ۚ وَيُجَادِلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِالْبَاطِلِ
لِيُدْحِضُوْا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوْٓا اٰيَاتِيْ وَمَآ اُنْذِرُوْا هُزُوًا ﴿٥٦﴾
وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيٰتِ رَبِّهٖ فَاَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ
مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ ۭ اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰي قُلُوْبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَّفْقَهُوْهُ
وَفِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ۭ وَاِنْ تَدْعُهُمْ اِلَى الْهُدٰى فَلَنْ يَّهْتَدُوْٓا
اِذًا اَبَدًا ﴿٥٧﴾ وَرَبُّكَ الْغَفُوْرُ ذُو الرَّحْمَةِ ۭ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا
كَسَبُوْا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ ۭ بَلْ لَّهُمْ مَّوْعِدٌ لَّنْ يَّجِدُوْا مِنْ دُوْنِهٖ
مَوْىِٕلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ الْقُرٰٓى اَهْلَكْنٰهُمْ لَمَّا ظَلَمُوْا وَجَعَلْنَا
لِمَهْلِكِهِمْ مَّوْعِدًا ﴿٥٩﴾ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِفَتٰىهُ لَآ اَبْرَحُ حَتّٰٓى
اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِيَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ
بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوْتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيْلَهٗ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾

54. Andolsun ki, Biz bu Kur'an'da, insanlara çeşit çeşit misalleri tekrar tekrar açıkladık. Fakat insanoğlu (gerçeği anlayıp kabul etmeye değil, daha çok) tartışmaya, karşı çıkmaya yatkındır.

55. Kendilerine peygamber gelince, insanların inanmalarına ve Rablerinden bağışlanma dilemelerine engel olan şey, önceki kavimlerin kökünü kazıyan felâketlerin ya da âhiret azabının kendilerine de apaçık bir şekilde gelivermesini beklemeleridir.

56. Oysa Biz, peygamberleri sadece müjdeci ve uyarıcı olarak göndeririz (inanmayanlara hemen azap getirsinler diye değil). Küfürde direnenler ise, boş ve asılsız inançlara sarılarak gerçeği çürütmek için tartışıp dururlar, Bizim âyetlerimizi ve uyarıldıkları hususları da alay konusu ederler.

57. (Şimdi söyleyin bakalım) Allah'ın âyetleri kendilerine hatırlatılınca onlardan yüz çevirenlerden ve yaptıklarını unutanlardan daha zâlim kim olabilir? Biz, (hakikati inkâra şartlanmaları sebebiyle) Kur'an'ı anlamamaları için onların kalplerine perdeler gerdik, kulaklarına ağırlıklar koyduk. Bu durumda ey Peygamber! Sen onları doğru yola çağırsan da onlar hiçbir zaman hidayete ulaşamayacaklardır.[1]

58. Yine de Rabbin bağışlayıcı ve sonsuz rahmet sahibidir. Eğer isteseydi onları yaptıklarından dolayı hemen cezalandırırdı. Evet, onların cezalandırılacakları bir zaman vardır. O gün gelince Allah'ın dışında sığınacak bir yer bulamazlar.

59. Nitekim Biz daha önce nice beldelerin halklarını şirke ve küfre[2] saplanıp kalmaları sebebiyle helâk ettik. Onların helâk edilmeleri için de belli bir zaman tayin etmiştik.

60. (Ey Peygamber! Geçmişe dair bazı kıssaları sorarak senin peygamber olup olmadığını ölçmek isteyenler bilmeliler ki, peygamberlerin her şeyi bilmesi gerekmez. Nitekim Musa'nın da bilmediği şeyler vardı.)[3] Hatırlayın, bir zamanlar Musa bir seyahati esnasında genç yoldaşına, "İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar yoluma devam edeceğim; velev ki, ömrümü bu yolda harcama pahasına olsa" demişti.[4]

61. Onlar iki denizin birleştiği yere ulaştıklarında balıklarını[5] unuttular, o sırada balık denizde bir yol tutmuş, kaybolup gitmişti.

---

1. Benzer bir ifade 28. âyette geçmiş ve kısa bir not ile açıklamıştık. Özetle, Allah'ın onları imandan engellemesinin bir sebebi vardır. O da bu kimselerin kendi tercihlerini küfürden yana kullanmalarıdır. Bkz. Bakara 2/7 ve ilgili not.
2. Lafzen, "Zulme."
3. Parantez içindeki cümle Râzî'nin yorumundan alınmıştır. 23. âyetle ilgili notta açıklandığı üzere bu sûre müşriklerin Hz. Peygambere Yahudilerin verdiği akılla sordukları sorular üzerine inmiştir. Bu kıssada Hz. Musa'nın bile her şeyi bilemeyeceği, dolayısıyla Hz. Peygamberi bu tür sorularla test etmenin yanlışlığı vurgulanırken bu vesileyle bilgiye ve hikmete dair önemli tespitlere yer verilmiştir.
4. "İki denizin birleştiği yer" konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir kısım müfessirler ise âyete tasavvufî bir anlam yükleyerek Hz. Musa'nın zâhir ilmini, Bilge kişin de bâtın ilmini temsil ettiğini, böylece bu iki denizin birleşmesiyle de bu iki şahsın buluşmasının kastedildiğini söylerler. Zemahşerî bu yorumu eleştirmiştir.
5. Âyette geçen "Hût" kelimesi sözlükte Balina ve Yunus gibi büyük balıklar için kullanılır. Nitekim Sâffât 37/142. âyette Hz. Yunus'u yutan balık için de "Hût" kelimesi kullanılmıştır. Bu kelime için ayrıca bkz. Kalem 68/48.

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتٰىهُ اٰتِنَا غَدَآءَنَا ۫ لَقَدْ لَقِيْنَا مِنْ سَفَرِنَا
هٰذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اَرَءَيْتَ اِذْ اَوَيْنَآ اِلَى الصَّخْرَةِ فَاِنِّيْ نَسِيْتُ
الْحُوْتَ ۫ وَمَآ اَنْسٰنِيْهُ اِلَّا الشَّيْطٰنُ اَنْ اَذْكُرَهٗ ۚ وَاتَّخَذَ سَبِيْلَهٗ
فِي الْبَحْرِ ۖ عَجَبًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ ۚ فَارْتَدَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمَا
قَصَصًا ۚ ﴿٦٤﴾ فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَآ اٰتَيْنٰهُ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا
وَعَلَّمْنٰهُ مِنْ لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ قَالَ لَهٗ مُوْسٰى هَلْ اَتَّبِعُكَ عَلٰٓى اَنْ
تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيْعَ مَعِيَ صَبْرًا
﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلٰى مَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُنِيْٓ
اِنْ شَآءَ اللّٰهُ صَابِرًا وَّلَآ اَعْصِيْ لَكَ اَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ فَاِنِ اتَّبَعْتَنِيْ
فَلَا تَسْـَٔلْنِيْ عَنْ شَيْءٍ حَتّٰٓى اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ۚ ﴿٧٠﴾ فَانْطَلَقَا ۖ
حَتّٰٓى اِذَا رَكِبَا فِي السَّفِيْنَةِ خَرَقَهَا ۭ قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ اَهْلَهَا ۚ
لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا اِمْرًا ﴿٧١﴾ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيْعَ
مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِيْ بِمَا نَسِيْتُ وَلَا تُرْهِقْنِيْ مِنْ
اَمْرِيْ عُسْرًا ﴿٧٣﴾ فَانْطَلَقَا ۖ حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا غُلٰمًا فَقَتَلَهٗ ۙ قَالَ
اَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةًۢ بِغَيْرِ نَفْسٍ ۭ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُّكْرًا ﴿٧٤﴾

62. İki denizin birleştiği yeri geçince Musa yoldaşına, "Azığımızı getir yiyelim, bu yolculuk bizi yordu" dedi.

63. Yoldaşı, "Hani biliyorsun bir kayanın dibinde oturmuştuk, ben balığı(n durumunu orada sana söylemeyi) unuttum. Gerçekten onu bana şeytan unutturdu. Balık şaşılacak bir şekilde denizde yol tutup gitmişti."

64. Musa (sevinçle), "İşte aradığımız yer orası idi" dedi ve hemen geldikleri yere geri döndüler.

65. Derken orada, katımızdan kendisine bilgelik[1] verdiğimiz ve tarafımızdan özel bir bilgi[2] lütfettiğimiz kullarımızdan biriyle karşılaştılar.

66. Musa bu bilge kişiye, "Sana verilen özel bilgiden beni hakikate ulaştıracak kadar öğretmen için seninle birlikte gelebilir miyim?" dedi.

67. Bu bilge kişi dedi ki: "Sen benimle birlikte olmaya katlanamazsın."

68. "İç yüzünü bilmediğin işlere nasıl katlanacaksın?"

69. Musa, "Allah'ın izniyle benim sabırlı bir kişi olduğumu göreceksin, ben senin yaptığın hiçbir şeye karşı çıkmayacağım" dedi.

70. Bu bilge kişi, "Eğer benimle geleceksen, ben yaptığım işin mahiyetini sana anlatmadıkça bana hiçbir şey sorma!" dedi.

71. Bunun üzerine beraberce yola koyuldular. Derken bir gemiye bindiler. Bu bilge kişi (durup dururken) gemide bir delik açtı (bir iki tahtayı söktü). Musa ona, "Sen gemiyi yolcuları boğmak için mi deldin, gerçekten yaptığın iş çok tehlikeli" dedi.

72. Bilge kişi, "Ben sana, 'Benimle birlikte olmaya katlanamazsın' dememiş miydim?" dedi.

73. Musa, "Unutmuşum, beni bağışla. Ne olur, bu yolculuğumda bana zorluk çıkarma" dedi.

74. Gemiden inip yollarına devam ettiler. Yolda bir çocuğa rastladılar, bilge kişi tuttu, çocuğu öldürüverdi.[3] Musa (öfkeyle), "Sebepsiz yere masum bir çocuğu nasıl öldürürsün, gerçekten yaptığın iş çok kötü!" dedi.

---

1. Lafzen, "Rahmet."
2. Lafzen "İlm-i Ledün lütfettiğimiz." Musa'nın karşılaştığı, özel bir bilgi ile donatılan kişinin adı Kur'an'da belirtilmez. Rivayetlere göre bu şahsın Hızır olduğu, asıl adının ise Belya b. Melkan veya Yeşu ya da İlyas olduğu kaydedilir. Hızır'ın Peygamber olup olmadığı İslâm âlimleri arasında tartışılmıştır. Çoğunluk, onun velî olduğu görüşündedir.
3. Bilge kişi-Hz. Musa kıssasında üç olay anlatılır ve içlerinde en çok tartışılan olay da Bilge kişinin çocuğu öldürmesidir. Âlimlerin büyük çoğunluğu böyle bir olayın aslâ caiz olamayacağı gerekçesiyle çok değişik yorumlar yapmışlardır. Kanaatimizce burada bir usûl farklılığı söz konusudur. O da kıssalardan hüküm çıkarılıp çıkarılamayacağı meselesidir. Kıssaların ibret amaçlı olduğunda şüphe yoktur, ancak hüküm kaynağı olması ihtilaflıdır. Bize göre kıssaların ibret ve hikmet yönü esas alınmalıdır. O halde burada öldürme olayının hukuki yönü ile ilgilenmek yerine anlatılan olayla neyin amaçlandığına odaklanmak daha isabetlidir. O amaç da pek çok şeyin göründüğü gibi olmadığı gerçeğinin vurgulanmasıdır.

قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ اِنْ
سَاَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِيْ ۚ قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّيْ عُذْرًا
﴿٧٦﴾ فَانْطَلَقَا ۖ حَتّٰٓى اِذَآ اَتَيَآ اَهْلَ قَرْيَةٍ ۨ اِسْتَطْعَمَآ اَهْلَهَا فَاَبَوْا
اَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ اَنْ يَنْقَضَّ فَاَقَامَهُ ۖ
قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا ﴿٧٧﴾ قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِيْ
وَبَيْنِكَ ۚ سَاُنَبِّئُكَ بِتَاْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾ اَمَّا
السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَاَرَدْتُ
اَنْ اَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَآءَهُمْ مَلِكٌ يَاْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾
وَاَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ اَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَآ اَنْ يُرْهِقَهُمَا
طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۚ ﴿٨٠﴾ فَاَرَدْنَآ اَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكٰوةً
وَاَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾ وَاَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي
الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ اَبُوهُمَا صَالِحًا ۚ فَاَرَادَ
رَبُّكَ اَنْ يَبْلُغَآ اَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا ۖ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ ۚ
وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ اَمْرِيْ ۚ ذٰلِكَ تَاْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ۚ ﴿٨٢﴾
وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَاَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ۚ ﴿٨٣﴾

75. Bilge kişi, "Ben sana, 'Benimle birlikte olmaya katlanamazsın' dememiş miydim?" dedi.

76. Sonunda Musa, "Bundan sonra sana bir şey soracak olursam benimle arkadaşlık etme, çünkü özür dilemeye yüzüm kalmadı" dedi.

77. Yine yollarına devam ettiler, nihayet bir beldeye uğradılar ve belde halkından biraz yiyecek istediler. Fakat belde halkı onlara konukseverlik göstermedi. Orada yıkılmak üzere olan bir duvar gördüler. Bilge kişi duvarı hemen onarıp doğrulttu. Musa (yine dayanamayıp), "İsteseydin bu işten bir ücret alabilirdin (ki, onunla karnımızı doyururduk)" dedi.

78. Nihayet bilge kişi şöyle dedi: "Artık ayrılma vaktimiz gelmiş bulunuyor. Ancak katlanamayıp müdahale ettiğin o işlerin iç yüzünü sana açıklayacağım."

79. "(Gemi olayından başlayalım:) O gemi, geçimlerini denizden sağlayan birtakım yoksul kişilere aitti. Gemiye biraz hasar vermek istedim. Çünkü ileride, gördüğü her sağlam gemiye el koyan bir hükümdar vardı."

80. "Öldürdüğüm çocuğa gelince: Onun ana babası inanmış kimselerdi. Bu çocuğun ileride ana babasını küfür ve isyana sürüklemesinden endişe ettik."

81. "Böylece Rablerinin onlara, bu çocuğun yerine ahlâkça ondan daha iyi, sevgi ve şefkat bakımından kendilerine daha yakın bir evlât vermesini murat ettik."

82. "Gelelim onarıp doğrulttuğumuz duvara: Bu duvar, şehirde oturan iki öksüz çocuğa aitti. Duvarın altında onlara ait bir define vardı. Babaları da iyi bir insandı. Rabbin onların ergenlik çağına gelmelerini ve bir lütuf olarak bu defineyi (zamanı geldiğinde) bulup çıkarmalarını istedi. Dolayısıyla bütün bunları ben kendiliğimden yapmış değilim. İşte senin katlanamadığın işlerin iç yüzü bunlardır."

83. Ey Peygamber! Sana Zülkarneyn'i[1] de soruyorlar. De ki: "Onun hakkında da size bazı bilgiler vereyim."

---

1. Zülkarneyn kelimesi iki boynuzlu demektir. Bununla kimin kastedildiği açık değildir. Bir peygamber olup olmadığı tartışmalıdır. İzmirli İsmail Hakkı bu şahsın Yemen'de hüküm süren Himyer hanedanından Saab adlı bir hükümdar olduğunu ve onun Büyük İskender (ö. M.Ö. 323) olduğunu ileri sürenlerin yanıldığını söyler. Pers hükümdarlarından Darius (M.Ö. 521-485) olduğunu söyleyenler de vardır. Abdülbaki Gölpınarlı'ya göre, "Zülkarneyn" kelimesinin İbranca'da karşılığı "Tulkarim"dir. Filistin'de (bugünkü İsrail'de) bu isimde tarihi bir yer vardır. Dolayısıyla bu şahsın Mısır hükümdarlarından birisinin olması ihtimali vardır. Tefsirlerde zikredilen bu ve benzeri isimlerin nitelikleri, Kur'an'da anlatılan Zülkarneyn'in nitelikleriyle örtüşmemektedir. Kanaatimizce Zülkarneyn'in kimliğinin tespiti, hatta onun gerçek bir şahsiyet olup olmadığı çok da önemli değildir. Eski kültürlerde iki boynuzlu olmanın ilâhî güce sahip olmayı ifade ettiği bilinmektedir. Bu durumda Zülkarneyn Allah'ın ilâhî güç verdiği bir şahsiyeti temsil etmektedir. Böyle bir güce sahip olan kişinin pek çok zor işi başarabileceği anlatılmaktadır. Kur'an bu motifi, insanları inançlı olmaya teşvik için kullanmıştır. M. Esed'in ifadesiyle bu kıssa bize, inanmanın ve dini değerlere bağlanmanın dünyadan feragat etmeyi gerektirmediğini, bir başka deyişle bu dünya nimetlerinin geçici olduğunu unutmadığımız ve Allah'a karşı sorumluluklarımızın bilincinde olduğumuz sürece dünyevi iktidar ile manevî huzur ve selametin çatışmak zorunda olmadığını anlatmaktadır.

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَأَتْبَعَ
سَبَبًا ﴿٨٥﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ
حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا ۗ قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ وَإِمَّا
أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾ قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ
إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨٧﴾ وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ
جَزَاءً الْحُسْنَىٰ ۖ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا
﴿٨٩﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ
لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾ كَذَٰلِكَ ۖ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾ ثُمَّ
أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا
يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾ قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ
مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا
وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾ قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ
بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿٩٥﴾ آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ
الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ
قِطْرًا ﴿٩٦﴾ فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿٩٧﴾

84. Gerçekten Biz ona yeryüzünde geniş imkânlar, güç, kudret verdik. Her şeyi elde etmenin yollarını, bilgisini lütfettik.

85. O da bu güç ve bilgiyle bir yola koyuldu.

86. Nihayet güneşin gurûb ettiği yere[1] ulaşınca gördü ki, sanki güneş siyah balçıklı bir suya batıyor. Orada inkârcı bir halk ile karşılaştı. Biz dedik ki: "Ey Zülkarneyn! İstersen onları cezalandırır, istersen onlara hoşgörülü davranırsın."

87. Zülkarneyn o halka şöyle dedi: "Kim şirkte direnerek kendine kötülük ederse, biz onu cezalandıracağız. Sonra o Rabbinin huzuruna varınca, Rabbi onu daha şiddetli bir şekilde cezalandıracak."

88. "İman edip iyi ve yararlı işler yapanlara ise, dünyada da ahirette de güzel bir mükâfat vardır. Biz onlara her türlü kolaylığı göstereceğiz."

89. Bir süre sonra elindeki güç ve bilgiyle yine bir yola koyuldu.

90. Nihayet o, güneş batmayan yere[2] ulaşınca, orada güneşin, yöre halkının üzerinden hiç eksik olmadığını gördü.[3]

91. Evet onun güç ve saltanatı böyleydi. Biz onun sahip olduğu şeyleri bütün ayrıntılarıyla biliyorduk.

92. Daha sonra elindeki güç ve bilgiyle başka bir yola koyuldu.

93. Nihayet iki sed (iki dağ) arasında bir yere vardığında, buranın öteki tarafında neredeyse hiç söz dinlemeyen, anlamayan (din iman, hayır şer bilmeyen) bir halkla karşılaştı.

94. (Dağın beri tarafındaki diğer insanlar) dediler ki: "Ey Zülkarneyn! Bu Ye'cüc ve Me'cüc memlekette bozgunculuk yapıyorlar. Ne istiyorsan versek de bizimle onlar arasına bir sed yapsan olmaz mı?"

95. Zülkarneyn şöyle dedi: "Rabbimin bana bu konuda verdiği geniş imkân, güç, kudret sizin bana vereceğinizden daha iyidir. Siz bana beden gücüyle yardım edin ve ben de onlarla sizin aranıza istediğiniz gibi sağlam bir sed yapayım."

96. "Bana demir külçeleri getirin" dedi. Nihayet getirilen demirlerle iki dağın arası doldu. Zülkarneyn ateş yakıp, "Körükleyin" dedi. Demirler eriyip akkor haline gelince, "Bana erimiş bakır getirin, üzerine dökeyim" dedi.

97. Bundan böyle Ye'cüc ve Me'cüc, bu seddi ne delebildiler ne de üzerinden geçebildiler.

---

1. "Güneşin gurûb ettiği yer" diye çevirdiğimiz "Mağribe'ş-şems" ifadesi ile büyük bir ihtimalle güneşin aylarca batar halde bulunduğu kutuplara yakın bölgeler kastedilmektedir.

2. Lafız olarak "Güneşin doğduğu yer" anlamına gelen "Matlıa'ş-şems" ifadesini "Güneşin batmadığı yer" olarak çevirmemizin sebebi, 86. âyetteki "Meğribe'ş-şems" ifadesine verdiğimiz anlama uygun mukabil bir anlam olarak görmemizdir.

3. Bu âyeti müfessirlerin büyük çoğunluğu hakiki mânasıyla anlamış ve bu kavmin ilkel bir kavim olduğuna dair çeşitli yorumlar yapmışlardır. Oysa burada bahse konu olan şey, yalnız o kavmin durumu değil aynı zamanda güneşin durumudur. Kanaatimizce burada, güneşin uzun süre batmamasıyla ilgili mecâzî bir ifade söz konusudur.

قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ مِّنْ رَّبِّيْ ۚ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ رَبِّيْ جَعَلَهٗ دَكَّآءَ ۚ وَكَانَ وَعْدُ
رَبِّيْ حَقًّا ﴿٩٨﴾ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَّمُوْجُ فِيْ بَعْضٍ وَّنُفِخَ فِي الصُّوْرِ
فَجَمَعْنٰهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾ وَّعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِّلْكٰفِرِيْنَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾
اَلَّذِيْنَ كَانَتْ اَعْيُنُهُمْ فِيْ غِطَآءٍ عَنْ ذِكْرِيْ وَكَانُوْا لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ
سَمْعًا ﴿١٠١﴾ اَفَحَسِبَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَنْ يَّتَّخِذُوْا عِبَادِيْ مِنْ دُوْنِيْٓ اَوْلِيَآءَ ۚ اِنَّآ
اَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكٰفِرِيْنَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾ قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْاَخْسَرِيْنَ
اَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾ اَلَّذِيْنَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ
يُحْسِنُوْنَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ وَلِقَآئِهٖ فَحَبِطَتْ
اَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيْمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾ ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ جَهَنَّمُ
بِمَا كَفَرُوْا وَاتَّخَذُوْٓا اٰيٰتِيْ وَرُسُلِيْ هُزُوًا ﴿١٠٦﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا
الصّٰلِحٰتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنّٰتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا لَا
يَبْغُوْنَ عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾ قُلْ لَّوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمٰتِ رَبِّيْ لَنَفِدَ
الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمٰتُ رَبِّيْ وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهٖ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾ قُلْ اِنَّمَآ
اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوْحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوْا
لِقَآءَ رَبِّهٖ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَّلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهٖٓ اَحَدًا ﴿١١٠﴾

98. Zülkarneyn, "Bu bana Rabbimin bir lütfudur. Bu seddi ancak Rabbimin vâdettiği kıyametin kopması yok edebilir. Rabbimin vaadi ise mutlaka gerçekleşecektir" dedi.[1]

99. Evet, o kıyamet günü geldiğinde Biz insanları kendi hallerine bırakırız, şaşkınlık içerisinde dalga dalga birbirlerine karışırlar. Nihayet Sûra üfürülür ve Biz bütün insanları hesap vermek üzere bir araya toplarız.

100. Biz o gün kâfirleri cehennemle karşı karşıya getiririz.

101. Çünkü onlar, dünyada iken gözleri hak ve hakikate karşı perdeli olduğundan Beni anmıyor, Kur'an'ı dinlemeye de tahammül edemiyorlardı.

102. Küfürde direnen kimseler, Beni bırakıp Benim yarattığım kullarımı kendilerine ilâh[2] edinmelerinin bir faydası olacağını mı sanıyorlardı? Bilin ki, Biz kâfirlere cehennemi konak olarak hazırladık.

103. Ey Peygamber! De ki: "Size, yapıp ettikleri bakımından en çok ziyanda olanları haber vereyim mi?"

104. "Bunlar, dünya hayatındaki emekleri boşa giden kimselerdir." Oysa kendileri çok iyi şeyler yaptıklarını sanıyorlardı.

105. Onlar, Rablerinin âyetlerini ve bir gün Allah'ın huzuruna çıkıp hesap vereceklerini inkâr eden kimselerdir. İşte bu yüzden yaptıkları işler boşa gitmiştir. Onların amellerini tartmaya bile gerek görmeyiz; onlara hiç değer vermeyiz.

106. İşte onların cezası cehennemdir. Çünkü onlar küfürde direnmişler, âyetlerimle ve peygamberlerimle alay etmişlerdir.

107. İnanıp iyi ve yararlı işler yapanlara ise, konak olarak Firdevs[3] cennetleri hazırlanmıştır.

108. Orada sürekli kalacaklar ve oradan hiç ayrılmak istemeyeceklerdir.

109. (Ey Peygamber! Senin bildirdiklerini yeterli görmeyerek peygamberliğini inkâr eden o kimselere) De ki: "Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa, hatta bir o kadar da ilâve etsek, yine de Rabbimin sözleri bitip tükenmeden bu denizler bitip tükeniverirdi."

110. Yine de ki: ("Rabbim dileseydi bana, size bildirdiğimin çok daha fazlasını indirirdi) Oysa ben sadece sizin gibi bir insanım, Benim sizden farkım, Tanrınızın tek Tanrı olduğu gerçeğinin bana vahyedilmiş olmasıdır. Artık kim Rabbine kavuşmayı ümit ediyorsa, iyi ve yararlı işler yapsın, Rabbine yaptığı ibadette kimseyi O'na ortak koşmasın."

---

1. Müşriklerin inanç açısından en sorunlu buldukları husus kıyametin kopması ve yeniden diriltilip Allah'ın huzurunda hesap verilmesi idi. Zülkarneyn'in kıssası ve sözü de bu inancı dile getirerek sona erdi. Çok sağlam ve muhkem olarak yapılan o sed dahi kıyamette yıkılıp yok olacaktır. Peşinden gelen âyetler ile bu kıssanın anlatılış amacı da pekiştirilmiş oldu.
2. Lafzen, "Dost." Yani putlara, meleklere vb. şeylere tapıp onları dost edinmek ve onlardan yardım, şefaat beklemek beyhude bekleyiştir.
3. Firdevs, cennetteki makamların en yükseğidir. Sözlükte, içinde üzüm ve hurma ağaçları bulunan bahçe demektir.

سُورَةُ مَرْيَمَ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ ثَمَانٍ وَتِسْعُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

كٓهٰيٰعٓصٓ ۝١ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا ۝٢ اِذْ نَادٰى
رَبَّهُ نِدَآءً خَفِيًّا ۝٣ قَالَ رَبِّ اِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ
الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ اَكُنْ بِدُعَآئِكَ رَبِّ شَقِيًّا ۝٤ وَاِنِّي
خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَآءِي وَكَانَتِ امْرَاَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي
مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ۝٥ يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ
رَبِّ رَضِيًّا ۝٦ يَا زَكَرِيَّا اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اِسْمُهُ يَحْيٰى
لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ۝٧ قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِي غُلَامٌ
وَكَانَتِ امْرَاَتِي عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ۝٨
قَالَ كَذٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ
وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا ۝٩ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي اٰيَةً قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا
تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ۝١٠ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهِ مِنَ
الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰى اِلَيْهِمْ اَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ۝١١

19
MERYEM SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 98 âyettir. Hz. Meryem'den genişçe söz ettiği için bu adı almıştır.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd[1]

2. Ey Peygamber! Rabbinin, kulu Zekeriya'ya[2] bahşettiği lütfunu ve ihsanını anlat!

3. Bir zamanlar Zekeriya Rabbine içten içe, tâ yürekten[3] şöyle yalvarmıştı:[4]

4. "Rabbim! Kemiklerim zayıfladı, gücüm kuvvetim kalmadı, saçım sakalım ağardı. Rabbim! Bu zamana kadar Sana ettiğim dualardan hiç eli boş dönmedim."

5. "Şimdi ise ben göçüp gittikten sonra yakınlarımın yanlış işler yapmalarından korkuyorum. Karım da kısır. Sen bana, benim yerime geçecek ve peygamberliği devam ettirecek bir oğul lütfeyle!"

6. "Bu çocuk, bana ve Yakuboğullarına mirasçı olsun. Rabbim! Onu hoşnut olacağın bir kimse eyle!"

7. (Allah melek aracılığıyla şöyle seslendi):[5] "Ey Zekeriya! Biz sana, Yahya adında bir oğul müjdeliyoruz ki, bu adı daha önce kimseye vermedik."

8. Zekeriya, "Rabbim!" dedi. "(Merakımdan soruyorum.) Karım kısır, ben ise beli bükülmüş yaşlı birisiyim, bu haldeyken benim nasıl çocuğum olabilir?"[6]

9. Melek, "Evet, söylediğin doğru" dedi. "Fakat Rabbin diyor ki: Bu iş Benim için çok kolaydır. Unutma ki, sen yok iken daha önce seni de Ben yaratmıştım."[7]

10. Zekeriya, "Rabbim! Öyleyse bana bir alâmet göster" dedi. Melek, "Senin alâmetin insanlarla tam (üç gün)[8] üç gece konuşmamandır" dedi.

11. Bunun üzerine Zekeriya, mabetteki hücresinden kavminin huzuruna çıktı ve onlara (işaret diliyle),[9] sabah akşam Allah'ı tespih ve tenzih etmelerini söyledi.

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.
2. Burada sözü edilen Zekeriya Milattan önce altıncı asırda yaşayan ve Tevrat'ta adına bir kitap olan I. Zekeriya değil, Hz. Meryem'in teyzesinin kocası olan Hz. Zekeriya'dır. İsrailoğulları'nın son peygamberlerindedir.
3. Lafzen, "Alçak sesle." Duada sesin yükseltilmesi dua edebine aykırıdır. Allah'a emreder gibi istek arz edilmez. Biz âyete, Hz. Zekeriya'nın çocuk isteme arzusuna uygun bir anlam vermeyi tercih ettik.
4. Krş. Âl-i İmrân 3/38 vd. Bu kıssa için bkz. Kitab-ı Mukaddes, Yeni Ahit, Luka, 1/5-25.
5. Bkz. Âl-i İmrân 3/39.
6. 4. âyette Hz. Zekeriya duasının geri çevrilmediğini söylediği halde burada "Bu nasıl olabilir?" demesi bir çelişki gibi görünebilir. Bu soru, bilgi edinme, merakı giderme amacıyla sorulduğu için çelişki söz konusu değildir. Bu anlamı ifade etmesi için parantez içindeki açıklamayı gerekli gördük. Nitekim Râzî de konuyu bu şekilde izah etmiştir.
7. Benzer bir ifade 21. âyette de geçmektedir. Bu âyette Hz. İsa'nın doğumuna sanki bir çeşit zihni hazırlık yapılmaktadır. Yani önce çok zor görünen yaşlı bir koca ve kısır bir hanımdan Allah'ın çocuk lütfedebileceği, arkasından da daha zor olan babasız çocuk yaratabileceği zikredilmiştir. Fakat Yüce Allah Kendisi için çok kolay olan bu hususta detaylı bilgi vermemektedir. Tefsirlerde yapılan yorumlar müfessirlerin kendi düşünceleridir ve bunlar Kur'an adına birer gerçek olarak görülmemelidir.
8. Krş. Âl-i İmrân 3/41 ve ilgili not.
9. Krş. Âl-i İmrân 3/41.

يَا يَحْيٰى خُذِ الْكِتٰبَ بِقُوَّةٍ ۖ وَاٰتَيْنٰهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ۙ
١٢ وَحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكٰوةً ۖ وَكَانَ تَقِيًّا ۙ ١٣ وَّبَرًّا بِوَالِدَيْهِ
وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ١٤ وَسَلٰمٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ
يَمُوْتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ۧ ١٥ وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ
مَرْيَمَ ۘ اِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ اَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ۙ ١٦ فَاتَّخَذَتْ مِنْ
دُوْنِهِمْ حِجَابًا ۖ فَاَرْسَلْنَآ اِلَيْهَا رُوْحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا
سَوِيًّا ١٧ قَالَتْ اِنِّيْٓ اَعُوْذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِيًّا
١٨ قَالَ اِنَّمَآ اَنَا رَسُوْلُ رَبِّكِ ۖ لِاَهَبَ لَكِ غُلٰمًا زَكِيًّا ١٩
قَالَتْ اَنّٰى يَكُوْنُ لِيْ غُلٰمٌ وَّلَمْ يَمْسَسْنِيْ بَشَرٌ وَّلَمْ اَكُ بَغِيًّا
٢٠ قَالَ كَذٰلِكِ ۚ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ ۚ وَلِنَجْعَلَهٗٓ اٰيَةً لِّلنَّاسِ
وَرَحْمَةً مِّنَّا ۚ وَكَانَ اَمْرًا مَّقْضِيًّا ٢١ فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهٖ
مَكَانًا قَصِيًّا ٢٢ فَاَجَآءَهَا الْمَخَاضُ اِلٰى جِذْعِ النَّخْلَةِ ۚ قَالَتْ
يٰلَيْتَنِيْ مِتُّ قَبْلَ هٰذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَّنْسِيًّا ٢٣ فَنَادٰىهَا
مِنْ تَحْتِهَآ اَلَّا تَحْزَنِيْ قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ٢٤
وَهُزِّيْٓ اِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسٰقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ۧ ٢٥

12. (Nihayet çocuk doğup büyüyünce, ona şöyle seslendik:) "Ey Yahya! Tevrat'a[1] sımsıkı sarıl; peygamberlik mirasına sahip çık." (O bu mirasa lâyık biriydi) Çünkü Biz daha küçükken ona akıl ve hikmet vermiştik.[2]

13. Ayrıca ona katımızdan şefkatli bir yürek ve temiz bir yaratılış lütfetmiştik. O, emir ve yasaklarımız konusunda duyarlı ve bilinçli bir kimse idi.

14. Aynı zamanda o, ana babasına saygılı ve iyi davranan birisiydi, onlara karşı aslâ zorba ve isyankâr değildi.

15. Doğduğu gün, öldüğü gün ve tekrar diriltileceği gün, daima selâm olsun ona!

16. Ey Peygamber! Bu Kitapta Meryem'i de an. O, ailesinden ayrılarak mabedin doğu kısmında bir yere çekilmişti.

17. Ve ailesiyle arasına bir perde çekmişti. Bu sırada Biz Cebrail'i[3] gönderdik ve o, Meryem'e tam bir insan şeklinde göründü.

18. Bunun üzerine Meryem, "Ben senden Rahman olan Allah'a sığınırım. Eğer Allah'tan korkup sakınan biriysen benden uzak dur" dedi.

19. Cebrail O'na, "(Korkmana gerek yok) ben sana tertemiz bir çocuk bağışlamak üzere Rabbin tarafından gönderilmiş bir elçiyim" dedi.

20. Meryem, "Bana bir erkek eli bile değmemişken nasıl çocuğum olabilir? Kaldı ki, ben iffetsiz biri de değilim" dedi.

21. Cebrail, "Orası öyle, doğru söylüyorsun. Fakat Rabbin diyor ki: Bu Benim için çok kolaydır. Biz o çocuğu, insanlar için bir delil ve tarafımızdan bir rahmet; sevgi ve şefkat nişanesi kılmak için böyle yapacağız, bu işin böyle olmasına hükmedilmiştir."

22. Sonunda Meryem hamile kaldı[4] ve nihayet doğumu yaklaşınca uzak bir yere çekildi.

23. Doğum sancıları, onu bir hurma ağacının dibine sürükledi ve şöyle sızlandı: "Keşke bu iş başıma gelmeden önce ölseydim de adı sanı unutulup giden biri olsaydım."[5]

24. Alt tarafından biri (Cebrâil) ona şöyle seslendi: "Sen üzülme! Rabbin, alt tarafında bir su arkı meydana getirmiştir."[6]

25. "Şimdi sen hurma dalını silkele, sana taze, olgun hurmalar dökülsün."

---

1. Lafzen, "Kitaba."
2. Hikmet kavramı için bkz. Bakara 2/269, ilgili not.
3. Lafzen, "Ruhumuzu."
4. Allah Hz. Meryem'in hamile kalış şekliyle ilgili bilgi vermemektedir. Bu konuda hadislerde de bir bilgi mevcut değildir. Hz. İsa'nın dünyaya geliş şekli bir mucizedir. Mucize ise harikulâde, yani olağan şartların dışında gerçekleşen şeydir. Dolayısıyla olağanüstü şeyleri olağan şartlar çerçevesinde açıklamaya çalışmak, bu tür olayların az da olsa tekrar edebileceği anlamına gelir ki, bu da olayı mucize olmaktan çıkarır. Doğru olan, böyle konularda Allah'ın verdiği bilgi ile yetinmektir. Bu yaklaşım, Hz. Meryem'in hamilelik süresinin ne kadar olduğu, doğumunun nasıl gerçekleştiği hususlarında da geçerlidir.
5. Bu ifadeler, olağandışı bir şekilde hamile kalan iffetli bir kızın ruh halini anlatmaktadır.
6. Âyetteki "Min tahtihâ" ifadesindeki "Min" harfini İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Şu'be ve Ruveys "Men" şeklinde okumuşlardır. Bu durumda sesin sahibi, doğan çocuktur ve anlam şöyle olur: "Anneciğim, üzülme! Rabbin senin doğurmuş olduğun çocuğu çok şerefli kılmıştır." Âyetteki "Seriyyen" kelimesi "Su arkı" anlamına geldiği gibi "Şerefli çocuk" anlamına da gelmektedir.

فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا ۖ فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا ۖ
فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ۚ
﴿٢٦﴾ فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ ۖ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا
﴿٢٧﴾ يَا أُخْتَ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ
بَغِيًّا ﴿٢٨﴾ فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ ۖ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ
صَبِيًّا ﴿٢٩﴾ قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ ۖ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ۖ
﴿٣٠﴾ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ ۖ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ
مَا دُمْتُ حَيًّا ۖ ﴿٣١﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَتِي ۖ وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا
﴿٣٢﴾ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا
﴿٣٣﴾ ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾
مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ ۖ سُبْحَانَهُ ۚ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا
يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾ وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۚ هَٰذَا
صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ ۚ فَوَيْلٌ
لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾ أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ ۖ
يَوْمَ يَأْتُونَنَا لَٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾

26. “Artık ye iç, haydi gözün aydın olsun. Şayet herhangi bir kimseyle karşılaşırsan ona, ‘Ben merhameti sınırsız olan Allah için sükût orucu adadım, dolayısıyla bugün hiç kimseyle konuşmayacağım’ de.”[1]

27. Daha sonra Meryem çocuğunu kucağına alıp halkının yanına getirdi. Onlar şöyle dediler: “Ey Meryem! Sen çok çirkin, utanç verici bir iş yaptın.”

28. “Ey Harun’un kız kardeşi![2] Senin ne baban kötü bir adam, ne de annen iffetsiz bir kadın idi (Öyleyse bu çocuk da neyin nesi?).”

29. Meryem, (benimle değil, onunla konuşun diye) çocuğu işaret etti. Halk, “Biz beşikteki küçücük bir çocukla nasıl konuşacağız ki?!” dedi.

30. Ve çocuk konuşmaya başladı:[3] “Ben Allah’ın kuluyum, O bana kitap verecek ve beni peygamberlikle görevlendirecektir.”

31. “Her nerede olursam olayım, O beni kutlu kıldı, yaşadığım sürece bana namaz kılmayı ve zekât vermeyi emretti.”

32. “Anneme karşı saygılı olmayı da emretti. Beni zorba ve isyankâr birisi kılmadı.”

33. “Doğduğum gün, öleceğim gün ve tekrar diriltileceğim gün selâm olsun bana!”

34. İşte insanların, hakkında şüpheye düşüp tartıştıkları Meryemoğlu İsa konusunda gerçek söz budur.

35. Allah’ın bir çocuk edinmesi olacak şey değildir. O böyle şeylerden münezzehtir, yücedir. O, bir şeyin olmasını istediği zaman ona “Ol” der, o da derhal oluverir.

36. (İsa da Allah’ın oğlu olduğuna dair bir iddiada bulunmamış, aksine daima şunu söylemiştir:) “Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir, O’nu lâyıkıyla tanıyıp yalnız O’na kulluk edin. Doğru yol işte budur.”

37. Gerçek böyle iken birtakım zümreler, (İsa’nın tabiatı hakkında) aralarında anlaşmazlıklara düştüler. Her şeyin ortaya dökülecek o gün, (İsa hakkındaki) gerçeği inkâr edenlerin vay hallerine!

38. Onlar bizim huzurumuza geldikleri gün (bugün reddettikleri) bütün hakikatleri öyle bir işitecekler, öyle bir görecekler ki! Fakat o gün gerçeği inkâr eden zâlimler tam bir şaşkınlık içinde olacaklardır.

---

1. Yüce Allah içinde bulunduğu durumu izah etme imkânı olmayan Hz. Meryem’e en makul yolu önermiştir. Çünkü böyle bir durumda onun konuşacağı her cümle kendisini içinden çıkılmaz bir hale koyacaktır. Olağan dışı bir şeyi olağan şartlarla değerlendirmek zorunda olan muhatapları ikna etmek mümkün olmayacaktır.
2. Âyetteki, “Harun’un kız kardeşi” ifadesi, Râzî’nin doğruya daha yakın bulduğu bir yoruma göre Hz. Meryem’in sâlih kimselerden kabul edilen Harun ismindeki kardeşidir. Dolayısıyla bu söz hakiki anlamda kullanılmıştır. Diğer bir yoruma göre, Hz. Meryem’in, Harun peygamberin soyundan geldiğini ifade etmek için kullanılmıştır.
3. Bkz. Âl-i İmran 3/46-49 ve ilgili notlar. Hz. Meryem’in hamile kalması ile ilgili yaptığımız yorumlar Hz. İsa’nın beşikte konuşması konusunda da geçerlidir. Yani bunları mucize olarak görüp öylece inanmak gerekir. Bununla birlikte bunlar hakkında mucize dışında makul izah yapan müfessirler de vardır. Bkz. Âl-i İmrân 3/49, ilgili not. Hz. İsa dışında beşikte konuşan iki çocuktan daha bahsedilir. Geniş bilgi için bkz. Buhari, Tecrid-i Sarih tercümesi, IX, 171.

وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ اِذْ قُضِيَ الْاَمْرُ ۘ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَّهُمْ لَا
يُؤْمِنُوْنَ ﴿٣٩﴾ اِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْاَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَاِلَيْنَا يُرْجَعُوْنَ ۧ
﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ اِبْرٰهِيْمَ ۘ اِنَّهٗ كَانَ صِدِّيْقًا نَّبِيًّا
﴿٤١﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ يٰٓاَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا
يُغْنِيْ عَنْكَ شَيْـًٔا ﴿٤٢﴾ يٰٓاَبَتِ اِنِّيْ قَدْ جَآءَنِيْ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَاْتِكَ
فَاتَّبِعْنِيْٓ اَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾ يٰٓاَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطٰنَ ۭ اِنَّ
الشَّيْطٰنَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يٰٓاَبَتِ اِنِّيْٓ اَخَافُ اَنْ يَّمَسَّكَ
عَذَابٌ مِّنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُوْنَ لِلشَّيْطٰنِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾ قَالَ اَرَاغِبٌ اَنْتَ
عَنْ اٰلِهَتِيْ يٰٓاِبْرٰهِيْمُ ۚ لَىِٕنْ لَّمْ تَنْتَهِ لَاَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِيْ مَلِيًّا
﴿٤٦﴾ قَالَ سَلٰمٌ عَلَيْكَ ۚ سَاَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّيْ ۭ اِنَّهٗ كَانَ بِيْ حَفِيًّا ﴿٤٧﴾
وَاَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَاَدْعُوْا رَبِّيْ ۡ عَسٰٓى اَلَّآ
اَكُوْنَ بِدُعَاۗءِ رَبِّيْ شَقِيًّا ﴿٤٨﴾ فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُوْنَ مِنْ
دُوْنِ اللّٰهِ ۙ وَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ ۭ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾ وَوَهَبْنَا
لَهُمْ مِّنْ رَّحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ۧ ﴿٥٠﴾ وَاذْكُرْ
فِي الْكِتٰبِ مُوْسٰٓى ۡ اِنَّهٗ كَانَ مُخْلَصًا وَّكَانَ رَسُوْلًا نَّبِيًّا ﴿٥١﴾

39. Ey Peygamber! Gaflet içinde olup hâlâ inanmayan bu kimseleri, o üzüntü ve pişmanlık günü hakkında uyar. Çünkü o gün hüküm verilir, iş olup biter (artık pişmanlığın hiçbir faydası olmaz).

40. O gün, yeryüzü ve üzerindeki canlı cansız her şey yok olacak yalnız Biz kalacağız[1] ve sonunda herkes Bizim huzurumuza gelip hesap verecek.[2]

41. Ey Peygamber! Bu kitapta İbrahim'i de an. İbrahim özü sözü doğru biriydi, o bir peygamberdi.

42. O, bir gün babasına şöyle demişti: "Babacığım, işitmeyen, görmeyen ve sana herhangi bir yararı da dokunmayan putlara niçin tapıyorsun?"

43. "Babacığım! Bana, senin bilmediğin bir ilim (peygamberlik) verildi. O halde bana uy ki, seni doğru düzgün bir yola ulaştırayım."

44. "Babacığım! Ne olur, artık şeytana kulluk etme. Çünkü şeytan Rahmân olan Allah'a isyan etmiş biridir."

45. "Babacığım! Bu gidişle sen, Rahmân olan Allah'ın[3] gazabına uğrayacaksın ve şeytanın dostu olacaksın. Ben bundan çok korkuyorum."

46. Babası, "Ey İbrahim! Sen benim tanrılarımı terk edip, onlardan yüz mü çeviriyorsun? Eğer bundan vazgeçmezsen yemin olsun ki, seni taşa tutar öldürürüm[4] Yıkıl karşımdan! Git, bir süre gözüme görünme" dedi.

47. İbrahim ise şu cevabı verdi: "Canın sağ olsun babacığım! Seni affetmesi için Rabbime yalvaracağım, çünkü O bana karşı son derecede lütufkârdır."

48. "Artık ben, sizi ve Allah'ın dışında (tanrı edinip) taptığınız şeyleri terk ediyor ve yalnız Rabbime dua ve ibadet ediyorum. Umarım ki, babamın bağışlanması için yaptığım duadan dolayı Allah beni sorumlu tutmaz; bedbaht olmam."

49. İbrahim onları ve Allah'ın dışında tapındıkları şeyleri terk edip gidince[5] Biz ona İshak'ı, ardından (torunu) Yakub'u bahşettik ve bunların her ikisine de peygamberlik lütfettik.

50. Biz onlara Rahmet hazinelerimizden bol bol lütuflarda bulunduk. Onları (kendilerinden sonrakilerin nezdinde)[6] yüksek bir övgüye mazhar kıldık.

51. Ey Peygamber! Bu kitapta Musa'yı da an. Gerçekten o seçilmiş (özel) bir kimseydi. O bir elçi, bir peygamber idi.

---

1. Lafzen, "Her şey Bize kalacak." Bu ifade, her şeyin yok olup sadece Allah'ın kalıcı olduğu anlamında mecazî olarak kullanılmıştır.

2. Sûrenin başında anlatılan Hz. Zekeriya, Hz. Yahya ve Hz. İsa kıssaları, Allah'ın sonsuz gücünü vurgulama, Allah'tan başka şeylerin tanrı olabileceğini reddetme ve özellikle Hz. İsa'nın tanrı olmadığını açıklama amacına yöneliktir. Ayrıca bu üç peygamberin diliyle kulluk bilinci, ahlaki değerler ve hesap verme inancına dair önemli hatırlatmalar yapılmıştır.

3. Yani "Rahmân sıfatıyla bütün yaratılmışları sevgi ve şefkatiyle kuşatmış olan Allah'ın, bu sıfatına rağmen, bu halinden razı olmayıp seni cezalandırmasından korkuyorum."

4. "R-c-m" ifadesinin sözle taşlamak, kötü söz ve hakaret anlamı da vardır (Zemahşerî).

5. Hz. İbrahim, kaynaklara göre Bâbil'den ayrılıp Şam-Filistin bölgesine gitmiştir.

6. Krş. Şuarâ 26/84.

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا
لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ
إِسْمَاعِيلَ ۚ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥٤﴾ وَكَانَ يَأْمُرُ
أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾ وَاذْكُرْ
فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ ۚ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا
عَلِيًّا ﴿٥٧﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ
وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ ۖ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا
وَاجْتَبَيْنَا ۚ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾
فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ
فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ﴿٥٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ
يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا ﴿٦٠﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ
الرَّحْمَٰنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ ۚ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا
لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا ۖ وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾ تِلْكَ الْجَنَّةُ
الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾ وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ ۖ
لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَ ۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾

52. Biz ona Sina Dağı'nın sağ yamacından seslenmiş ve özel olarak vahyetmek için onu huzurumuza yaklaştırmıştık.

53. Rahmet ve şefkatimizin bir eseri olarak (destek olmak üzere)[1] kardeşi Harun'u da, ona (yardımcı) peygamber olarak verdik.

54. Ey Peygamber! Bu kitapta İsmail'i de an. Gerçekte o, sözünde duran[2] bir kimseydi. O da bir elçi, bir peygamber idi.

55. O, ailesine, halkına namazı ve zekâtı emrederdi, Rabbinin hoşnutluğunu kazanmış bir kimseydi.

56. Ey Peygamber! Bu kitapta İdris'i de an. İdris özü sözü doğru biriydi ve o da bir peygamberdi.

57. Ve Biz ona katımızda yüksek bir mevki verdik.

58. İşte sözünü ettiğimiz bu kimseler, Allah'ın kendilerine nimetler ihsan ettiği peygamberlerden; Âdem'in, Nûh ile birlikte gemiye bindirdiğimiz kimselerin, İbrahim ve Yakub'un[3] soyundan gelmiş olan ve kendilerine doğru yolu gösterip seçtiğimiz kimselerden bazılarıdır. Onlar, kendilerine Rahmân olan Allah'ın âyetleri okununca gözyaşı dökerek secdeye kapanırlardı.[4]

59. Onlardan sonra öyle bir nesil geldi ki, namazı niyazı terk ettiler, şehevî arzu ve isteklerine uydular. İşte bu yüzden onlar çok kötü bir azap görecekler, cehennemin "Gayyâ" çukuruna atılacaklardır.[5]

60. Ancak tevbe eden, inanıp iyi ve yararlı işler yapanlar müstesna. Onlar cennete girecekler ve hiçbir haksızlığa uğramayacaklardır.

61. Bu cennetler, Rahmân olan Allah'ın kullarına vâdettiği, onların görmedikleri (kavrayamayacakları derecede güzel olan) Adn cennetleridir. O'nun bu vaadi mutlaka gerçekleşecektir.

62. Oraya girenler asla boş söz işitmeyecekler, sadece hoş ve güzel sözler[6] duyacaklardır. Onların yiyecekleri sabah akşam her dâim önlerinde hazır olacaktır.

63. İşte bu cennete girecek olanlar, emir ve yasaklarımız konusunda dikkatli, duyarlı, bilinçli kullarımızdır.

64. O cennetlikler oraya Rabbinin izniyle yerleştiklerini söylerler.[7] Şunu iyi bilin ki, geçmişte, gelecekte ve şu anda her ne varsa hepsi Allah'ın bilgisi dâhilindedir. Rabbin (yapılan iyi ya da kötü) hiçbir şeyi unutmuş değildir.

---

1. Krş. Tâhâ 20/31-32.
2. Krş. Sâffât 37/102.
3. Lafzen, "İsrâil'in."
4. Yüce Allah, peygamber oldukları, muhatapları tarafından da bilinen ve kabul edilen bu peygamber isimlerini çok kısa sıfatlarıyla birlikte sıralamıştır. Bununla Hz. Peygamberin de bu peygamberler zincirinin bir halkası olduğunu ima etmek amaçlanmış olabilir. Çünkü onlarla ilgili zikredilen sıfatların hepsi Hz. Peygamberde de mevcuttur.
5. "Ğayyen" kelimesi Arapçada şer ve kötü anlamında kullanılır. Ayrıca cehennemde bir vâdinin adı olduğu da söylenmiştir.
6. Lafzen, "Selâm."
7. Âyet, Mâverdî'nin ilk yorumu esas alınarak tercüme edilmiştir.

رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ
لِعِبَادَتِهٖ ؕ هَلْ تَعْلَمُ لَهٗ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾ وَيَقُوْلُ الْاِنْسَانُ ءَاِذَا مَا مِتُّ
لَسَوْفَ اُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ اَوَلَا يَذْكُرُ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنٰهُ
مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْـًٔا ﴿٦٧﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيٰطِيْنَ
ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾ ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيْعَةٍ
اَيُّهُمْ اَشَدُّ عَلَى الرَّحْمٰنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ اَعْلَمُ بِالَّذِيْنَ هُمْ
اَوْلٰى بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾ وَاِنْ مِّنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ
حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّى الَّذِيْنَ اتَّقَوْا وَّنَذَرُ الظّٰلِمِيْنَ فِيْهَا
جِثِيًّا ﴿٧٢﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنٰتٍ قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا
لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا ۙ اَىُّ الْفَرِيْقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَّاَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ
اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ هُمْ اَحْسَنُ اَثَاثًا وَّرِءْيًا ﴿٧٤﴾ قُلْ
مَنْ كَانَ فِى الضَّلٰلَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمٰنُ مَدًّا ۚ حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا
مَا يُوْعَدُوْنَ اِمَّا الْعَذَابَ وَاِمَّا السَّاعَةَ ؕ فَسَيَعْلَمُوْنَ مَنْ هُوَ شَرٌّ
مَّكَانًا وَّاَضْعَفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾ وَيَزِيْدُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اهْتَدَوْا هُدًى ؕ
وَالْبٰقِيٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ مَّرَدًّا ﴿٧٦﴾

65. O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasında ne varsa hepsinin Rabbidir. Öyleyse O'nu gerektiği gibi tanı ve yalnız O'na kulluk et, O'na ibadette sabırlı ol. Sen çok iyi biliyorsun ki, ilâhlıkta O'na eş olabilecek hiçbir varlık yoktur.

66. Bütün bunlara rağmen insanoğlu yine de şöyle der: "Şimdi ben, öldükten sonra tekrar diriltileceğim, öyle mi?!"

67. Peki, insanoğlu daha önce hiçbir şey değilken kendisini Bizim yarattığımızı hiç düşünmez mi?

68. Ey Peygamber! Rabbine andolsun ki, Biz bu inkârcıları ve peşlerinden gittikleri şeytanları; şeytan tabiatlı kimseleri bir araya toplayacağız. Sonra da onları diz çökmüş bir halde cehennemin yanı başına getireceğiz.

69. Sonra her günahkâr topluluktan, son derecede şefkatli olan Allah'a karşı gelmede en aşırı gideni ayırıp önce onu cehenneme atacağız.

70. Çünkü Biz, onlardan hangilerinin daha önce cehenneme atılmaya müstahak olduklarını iyi biliriz.

71. (Ve o inkârcılara denilecek ki:) Siz hepiniz cehenneme sürükleneceksiniz. Bu, Rabbinin kesinleşmiş bir hükmüdür.[1]

72. O gün[2] Biz, şirk koşmaktan sakınanları cehennemin azabından esirgeyeceğiz. İnkârcıları[3] ise cehennemde diz üstü çökmüş halde bırakacağız.

73. Dünyada iken onlara âyetlerimiz açık açık okunduğu zaman küfürde direnenler, iman edenlere, "(Bırakın bu boş lafları, söyleyin bakalım) bu iki zümreden hangisi makam mevki açısından daha iyi, sosyal konum yönünden daha üstün?" diyorlardı.

74. Oysa (bilmeleri gerekir ki,) Biz onlardan önce, mal mülk ve refah düzeyi bakımından daha iyi olan nice nesilleri helâk etmiştik.

75. Ey Peygamber! De ki: "Rahmân olan Allah, dalâlet içinde olanlara uzun bir süre verir. Onlar (bu fırsatı iyi kullanmazlarsa) tehdit edildikleri azapla ya da kıyametle karşılaştıklarında, kimin konumunun daha kötü, kimin daha güçsüz durumda olduğunu anlayacaklardır."

76. "Allah, doğru yolda olanların imanını[4] artırıp güçlendirir. Onların kalıcı olan iyi ve yararlı işleri, Rabbinin katında hem mükâfat olarak daha hayırlı, hem de kazanç bakımından daha üstündür."

---

1. Bu âyetle ilgili İbn Âşûr şu yorumu yapmıştır: "Burada hitap, mümin-kâfir bütün insanlara değildir. Âyet böyle anlaşılırsa, müminler müşriklerle birlikte cehenneme yaklaştırılmış, müminler kurtulup müşrikler cehennemde bırakılmıştır. Böyle bir anlamın yukarıdaki âyetlerle ilgisi kurulamaz. Ayrıca müminlerin cennetle ödüllendirilmesi onların müşriklerle birlikte toplanıp cehennemin önüne sevk edilmesine aykırıdır. Bu sûrenin 85. âyeti her iki zümrenin farklı haşredileceğini açıkça ifade etmektedir. Âyetteki "Vârid" kelimesinin "Mürûr", yani "Uğrama, yanından geçme ve dolayısıyla müminlerin cehennem azabından etkilenmemesi" anlamında olması ise uzak ihtimaldir. Çünkü bu kelime Hûd 11/98, Enbiya 21/98-99 ve Meryem 19/86. âyetlerde "Girme, içine dalma" anlamında kullanılmıştır. Müminlerin ateşe girmesi ise abestir ve söz konusu değildir." Biz de mealde bu görüşü tercih ettik.

2. Âyetin başındaki "Sümme" edatını İbn Mesud, Übey ibn Ka'b, Hz. Ali ve diğer bazı sahabiler "Semme " şeklinde okumuşlardır. Biz de anlamı bu okuyuşa göre verdik.

3. Lafzen, "Zâlimleri."

4. Lafzen, "Hidayetini."

اَفَرَاَيْتَ الَّذِى كَفَرَ بِاٰيَاتِنَا وَقَالَ لَاُوْتَيَنَّ مَالًا وَّوَلَدًا ﴿٧٧﴾
اَطَّلَعَ الْغَيْبَ اَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾ كَلَّا ۗ سَنَكْتُبُ
مَا يَقُوْلُ وَنَمُدُّ لَهٗ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾ وَّنَرِثُهٗ مَا يَقُوْلُ
وَيَاْتِيْنَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾ وَاتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لِّيَكُوْنُوْا
لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾ كَلَّا ۗ سَيَكْفُرُوْنَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُوْنُوْنَ عَلَيْهِمْ
ضِدًّا ﴿٨٢﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّآ اَرْسَلْنَا الشَّيٰطِيْنَ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ
تَؤُزُّهُمْ اَزًّا ﴿٨٣﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ ۗ اِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾ يَوْمَ
نَحْشُرُ الْمُتَّقِيْنَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾ وَّنَسُوْقُ الْمُجْرِمِيْنَ
اِلٰى جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾ لَا يَمْلِكُوْنَ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنِ اتَّخَذَ
عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾
لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْـًٔا اِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ السَّمٰوٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ
وَتَنْشَقُّ الْاَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ اَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمٰنِ
وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا يَنْۢبَغِىْ لِلرَّحْمٰنِ اَنْ يَّتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾ اِنْ كُلُّ
مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اِلَّآ اٰتِى الرَّحْمٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَقَدْ
اَحْصٰىهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ اٰتِيْهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾

77. Ey Peygamber! Âyetlerimizi inkârda direnen ve (borcunu ödememek için alaylı bir üslûpla, "Mademki öldükten sonra diriltileceğiz, o zaman nasıl olsa) bana mal mülk, evlât da verilir (işte o zaman borcumu öderim)" diyen şu adamı görüyor musun?[1]

78. Bu adam gaybı mı biliyor ya da Rahmân olan Allah'tan bir söz mü almış ki, böyle konuşuyor?

79. Hayır! İş onun zannettiği gibi değil! Biz onun söylediği bu sözleri kaydedeceğiz ve onun çekeceği azabın süresini uzattıkça uzatacağız.

80. Onun sözünü ettiği malı mülkü de, evlâdı da elinden alacağız ve o Bizim huzurumuza tek başına gelecek.

81. Bu müşrikler, kendilerine bir şeref bahşetsin; şefaat etsin diye Allah'ın yanı sıra bir takım tanrılar edindiler.

82. Hayır! Durum hiç sandıkları gibi değil! Tam aksine tapındıkları bu şeyler, kıyamet gününde onların yaptıkları ibadetleri inkâr edecekler ve onlara düşman kesilecekler.

83. Ey Peygamber! Bizim, küfürde direnenlerin üzerine, kendilerini günaha kışkırtan şeytanları; şeytan tabiatlı kimseleri salıverdiğimizi bilmiyor musun?

84. Sen onların hemen azaba çarptırılmalarını bekleme! Biz onlar için gün sayıyoruz.

85. O gün geldiğinde Allah'a şirk koşmaktan sakınanları özel konuklar[2] olarak huzurumuza getireceğiz.

86. Günahkârları ise, suya götürülen sürü gibi cehenneme süreceğiz.

87. Ve onlar için şefaat da söz konusu olmayacaktır. Çünkü şefaat, ancak Rahmân olan Allah'ın katında bir sözü; imanı ve sâlih ameli olan kimseler için söz konusudur.

88. Bazıları, "Rahmân olan Allah çocuk edindi" diyor.

89. (Ey böyle söyleyenler!) Siz gerçekten çok kötü, ağır bir iddiada bulunuyorsunuz.

90. Onlar öyle ağır bir söz söylediler ki, o yüzden neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılıp paramparça olacak, dağlar yerinden oynayacaktı.

91. Evet, "Rahmân olan Allah çocuk edindi" demeleri yüzünden (neredeyse böyle olacaktı).

92. Oysa çocuk edinmek, Rahmân olan Allah'a hiçbir şekilde yaraşmaz.

93. Bilin ki, göklerde ve yeryüzünde ne varsa hepsi Rahmân olan Allah'ın huzuruna sadece bir kul olarak gelecektir.

94. Andolsun ki, Allah onların yaptıklarını ilmiyle kuşatmış, hepsini bir bir tespit etmiştir.

95. Onların hepsi kıyamet günü Allah'ın huzuruna, (yanında malı mülkü ve şefaatçisi olmaksızın) tek başına gelecektir.

---

1. Rivayete göre, Âs b. Vâil'in Habbâb b. Eret'e borcu vardı. Habbâb alacağını isteyince Âs, "Sizin inancınıza göre nasıl olsa öldükten sonra diriltilecekmişiz. Sana olan borcumu orada öderim" diye cevap vermişti.
2. Lafzen, "Bir heyet halinde."

96. İnanıp iyi ve yararlı işler yapanları, Rahmân olan Allah sevecek ve (herkese) sevdirecektir.

97. Ey Peygamber! Biz bu Kur'an'ı, şirkten uzaklaşıp Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davrananları müjdelemen, azılı inkârcıları ise uyarman için senin dilinde kolayca anlaşılır şekilde indirdik.[1]

98. Evet, Biz bu inkârcılardan önce nice kavimleri helâk ettik. Şimdi sen onlardan herhangi birisinin varlığını hissediyor, ya da sesini sedasını işitiyor musun?

20
TÂ HÂ SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuştur. 135 âyettir. Adını ilk âyetten almıştır. 130 ve 131. âyetlerin Medine'de indiği rivayet edilmiştir.

*

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Tâ hâ;[2] Ey Peygamber!

2. Biz sana bu Kur'an'ı sıkıntı çekesin, mutsuz olasın diye indirmedik.[3]

3. Onu sadece bir öğüt, bir hatırlatma olarak indirdik; fakat bunu anlayacak olanlar, Allah'a karşı gelmekten korkan kimselerdir.

4. Bu kitap, yeri ve (şu gördüğün) yüce gökleri yaratan Allah katından indirilmiştir.

5. Rahmân olan O Allah, yarattığı her şeyin kanununu koymuş ve onlar üzerinde egemenlik kurmuştur.[4]

6. Göklerde, yerde, bu ikisinin arasında ve (hatta) toprağın altında her ne varsa hepsi O'nundur.

7. Ey Peygamber! Sen sözü açığa vursan da (gizlesen de) bil ki, Allah gizliyi de hatta gizliden daha gizli olanı da bilir.

8. Allah öyle bir Tanrıdır ki, O'ndan başka ilâh yoktur. En güzel isimler O'nundur.[5]

9. Ey Peygamber! Musa ile ilgili bilgiler sana gelmedi mi?

10. Hani bir zaman o bir ateş görmüş ve ailesine, "Siz burada bekleyin, bir ateş gördüm,

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ
الرَّحْمٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾ فَاِنَّمَا يَسَّرْنٰهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ
الْمُتَّقِيْنَ وَتُنْذِرَ بِهٖ قَوْمًا لُّدًّا ﴿٩٧﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ
مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِّنْ اَحَدٍ اَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

سُوْرَةُ طٰهٰ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ مِائَةٌ وَخَمْسٌ وَثَلَاثُوْنَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

طٰهٰ ﴿١﴾ مَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰٓى ﴿٢﴾ اِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَنْ
يَّخْشٰى ﴿٣﴾ تَنْزِيْلًا مِّمَّنْ خَلَقَ الْاَرْضَ وَالسَّمٰوٰتِ الْعُلٰى ﴿٤﴾ اَلرَّحْمٰنُ
عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى ﴿٥﴾ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَمَا
بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرٰى ﴿٦﴾ وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَاِنَّهٗ يَعْلَمُ السِّرَّ
وَاَخْفَى ﴿٧﴾ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى ﴿٨﴾ وَهَلْ اَتٰىكَ
حَدِيْثُ مُوْسٰى ﴿٩﴾ اِذْ رَاٰ نَارًا فَقَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوْٓا اِنِّيْٓ اٰنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّيْٓ
اٰتِيْكُمْ مِّنْهَا بِقَبَسٍ اَوْ اَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾ فَلَمَّآ اَتٰىهَا نُوْدِيَ يٰا
مُوْسٰى ﴿١١﴾ اِنِّيْٓ اَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ اِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾

belki size ondan bir kor getiririm, ya da ateşin yanında bize rehberlik edecek birini bulurum" demişti.

11. Ateşin yanına gelince şöyle bir ses işitti: "Ey Musa!"

12. "Benim Ben, senin Rabbin! Şimdi ayakkabılarını çıkar, çünkü sen kutsal Tuva vâdisinde bulunuyorsun."

---

1. Krş. İbrahim 14/4.
2. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not. "Tâ hâ" kelimesinin "Ey insan" anlamına geldiği rivayet edilmiştir. Bu durumda onunla Hz. Peygamber kastedilmiş olur. İkinci âyet bu anlamı desteklemektedir.
3. Hz. Peygamber'in sıkıntıya düşmesinin sebebi birkaç şekilde açıklanmıştır: Bunlar arasında şu yorum kanaatimizce tercihe şayandır: Hz. Peygamber putlara tapan ve ahlaken düşkün bir hayat yaşayan kavminin iman etmemesine çok üzülüyordu (Kehf 18/6). Belki de kendi görevini hakkıyla yapamadığı düşüncesine kapılmış dahi olabilir. Bu sebeple ciddi sıkıntı yaşıyor ve mutsuz oluyordu. O, Kur'an'ın kendisine zahmet vermek için indirilmediğini tabiî ki biliyordu. Yüce Allah bu âyetle onu teselli etmek istemiştir.
4. Bkz. 7/54, ilgili not.
5. Krş.7/180.

وَاَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحٰى ﴿١٣﴾ اِنَّنِيْٓ اَنَا اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ
اَنَا۠ فَاعْبُدْنِيْ ۙ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِيْ ﴿١٤﴾ اِنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ اَكَادُ
اُخْفِيْهَا لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعٰى ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا
مَنْ لَّا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ فَتَرْدٰى ﴿١٦﴾ وَمَا تِلْكَ بِيَمِيْنِكَ
يٰمُوْسٰى ﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَ ۚ اَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَاَهُشُّ بِهَا عَلٰى
غَنَمِيْ وَلِيَ فِيْهَا مَاٰرِبُ اُخْرٰى ﴿١٨﴾ قَالَ اَلْقِهَا يٰمُوْسٰى ﴿١٩﴾
فَاَلْقٰىهَا فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى ﴿٢٠﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ ۖ سَنُعِيْدُهَا
سِيْرَتَهَا الْاُوْلٰى ﴿٢١﴾ وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ
مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ اٰيَةً اُخْرٰى ۙ ﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ اٰيٰتِنَا الْكُبْرَى ۚ ﴿٢٣﴾
اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ۚ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِيْ صَدْرِيْ ۙ
﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِيْٓ اَمْرِيْ ۙ ﴿٢٦﴾ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّنْ لِّسَانِيْ ۙ ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوْا
قَوْلِيْ ۖ ﴿٢٨﴾ وَاجْعَلْ لِّيْ وَزِيْرًا مِّنْ اَهْلِيْ ۙ ﴿٢٩﴾ هٰرُوْنَ اَخِي ۙ ﴿٣٠﴾ اُشْدُدْ
بِهٖٓ اَزْرِيْ ۙ ﴿٣١﴾ وَاَشْرِكْهُ فِيْٓ اَمْرِيْ ۙ ﴿٣٢﴾ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيْرًا ۙ ﴿٣٣﴾
وَّنَذْكُرَكَ كَثِيْرًا ۭ ﴿٣٤﴾ اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيْرًا ﴿٣٥﴾ قَالَ قَدْ
اُوْتِيْتَ سُؤْلَكَ يٰمُوْسٰى ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً اُخْرٰى ۙ ﴿٣٧﴾

13. "Ben seni peygamber olarak seçtim, artık sana vahyolunanı dinle."

14. "Evet, Ben öyle bir Allah'ım ki, Benden başka hiçbir tanrı yoktur. Öyleyse Beni gerektiği gibi tanı, yalnız Bana ibadet et. Beni anmak için namaz kıl, dua et."

15. "Hiç şüphe yok ki, kıyamet bir gün mutlaka gelecektir. Onun ne zaman geleceğini kimse bilemez. O zaman herkes yapıp ettiğinin karşılığını görecektir."

16. "İnanmayıp boş arzu ve heveslerine uyan kimseler, seni kıyameti hatırlamaktan alıkoymasın, yoksa helâk olursun."

17. "Sağ elindeki o şey de nedir ey Musa!"

18. Musa şöyle cevap verdi: "O benim asâmdır, ona dayanırım, onunla koyunlarıma ağaçlardan yaprak silkelerim, ayrıca onunla başka işler de yaparım."

19. Allah, "Onu yere bırak, ey Musa!" dedi.

20. Musa asâsını yere bıraktı. Bir de ne görsün! O, hızla hareket eden bir yılan oluvermiş.

21. Allah buyurdu ki: "Tut onu, korkma! Ben onu eski haline döndüreceğim."

22. "Ve (şimdi de) elini koynuna sok. Göreceksin ki, kusursuz bir şekilde bembeyaz (ışıl ışıl) çıkacaktır.[1] İşte sana başka bir mucize daha!"

23. "Böylece büyük mucizelerimizden bazısını sana göstermiş oluyoruz."

24. "Şimdi sen Firavun'a git, çünkü o iyice azdı."

25. Musa şöyle dua etti: "Rabbim! Ferahlık ver göğsüme."

26. "Kolaylaştır işimi!"

27. "Çöz dilimdeki (şu) tutukluğu!"[2]

28. "Ki, (kolayca) anlasınlar sözümü."

29. "Ailemden birini yardımcı ver bana!"

30. "Kardeşim Harun'u."

31. "Destekle beni/güçleneyim[3] onunla!"

32. "Peygamberlik görevimde onu ortak et bana!"

33. "Ki, çokça yüceltelim Seni!"

34. "Ve çokça analım ismini!"

35. "Şüphesiz Sen, görmektesin bizim yapıp ettiklerimizi."

36. Allah, "Ey Musa!" dedi. "Dileğin kabul edilmiştir."

37. "Andolsun ki, Biz sana bir lütufta daha bulunmuştuk."

---

1. Bkz. Kitâb-ı Mukaddes, Çıkış, 4/6-7.
2. Bu ifade, Hz. Musa'nın dilinde bir tutukluk olduğu anlamına gelmez. Bu ifade, "Göğsüme ferahlık ver", "İşimi kolaylaştır" şeklinde gelişen ifadelerin bir devamıdır. Râzî'nin naklettiği bir yoruma göre bu, kolaylığı talep etmedir. Çünkü zorbalık ve kibirde başı çeken Firavun'a karşı konuşmak zordur. Bir de buna heyecan ve konuşmada tutukluk eklenirse iş daha da zorlaşacaktır.
3. Âyetteki "Üşdüd" (Güçlendir) kelimesi İbn Âmir'in okuyuşuna göre "Eşdüd" şeklindedir. Bu durumda anlam, "Ben onunla güçleneyim" şeklinde olur.

اِذْ اَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّكَ مَا يُوحٰٓى ﴿٣٨﴾ اَنِ اقْذِفِيْهِ فِى التَّابُوْتِ
فَاقْذِفِيْهِ فِى الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّى وَعَدُوٌّ لَّهٗ
وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّىْ ۚ وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِىْ ﴿٣٩﴾ اِذْ تَمْشِىْٓ
اُخْتُكَ فَتَقُوْلُ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى مَنْ يَّكْفُلُهٗ ۖ فَرَجَعْنٰكَ اِلٰٓى اُمِّكَ
كَىْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۚ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنٰكَ مِنَ الْغَمِّ
وَفَتَنّٰكَ فُتُوْنًا ۚ فَلَبِثْتَ سِنِيْنَ فِىْٓ اَهْلِ مَدْيَنَ ۙ ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يّٰمُوْسٰى ﴿٤٠﴾ وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِىْ ۚ ﴿٤١﴾ اِذْهَبْ اَنْتَ وَاَخُوْكَ بِاٰيٰتِىْ
وَلَا تَنِيَا فِىْ ذِكْرِىْ ۚ ﴿٤٢﴾ اِذْهَبَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ۚ ﴿٤٣﴾ فَقُوْلَا لَهٗ
قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهٗ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى ﴿٤٤﴾ قَالَا رَبَّنَآ اِنَّنَا نَخَافُ
اَنْ يَّفْرُطَ عَلَيْنَآ اَوْ اَنْ يَّطْغٰى ﴿٤٥﴾ قَالَ لَا تَخَافَآ ۖ اِنَّنِىْ مَعَكُمَآ
اَسْمَعُ وَاَرٰى ﴿٤٦﴾ فَاْتِيٰهُ فَقُوْلَآ اِنَّا رَسُوْلَا رَبِّكَ فَاَرْسِلْ مَعَنَا بَنِىْٓ
اِسْرَآءِيْلَ ۖ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ ۖ قَدْ جِئْنٰكَ بِاٰيَةٍ مِّنْ رَّبِّكَ ۖ وَالسَّلٰمُ عَلٰى مَنِ
اتَّبَعَ الْهُدٰى ﴿٤٧﴾ اِنَّا قَدْ اُوْحِىَ اِلَيْنَآ اَنَّ الْعَذَابَ عَلٰى مَنْ كَذَّبَ
وَتَوَلّٰى ﴿٤٨﴾ قَالَ فَمَنْ رَّبُّكُمَا يٰمُوْسٰى ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا الَّذِىْٓ اَعْطٰى
كُلَّ شَىْءٍ خَلْقَهٗ ثُمَّ هَدٰى ﴿٥٠﴾ قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُوْنِ الْاُوْلٰى ﴿٥١﴾

38. "(O lütuf da şuydu:) Bir zamanlar annene şöyle ilham etmiştik":

39. "'Bebeğini bir sandığa koy, nehre; Nil'e bırak, nehir onu kıyıya çıkaracak, Benim ve onun düşmanı olacak olan biri (Firavun) onu alacak.' Ey Musa! Özenle büyüyüp yetişesin diye (Firavun ve ailesine) sana karşı katımdan bir sevgi vermiştim."

40. "O sırada kız kardeşin Firavun'un adamlarına gidip, 'Ben size bu çocuğun bakımını üstlenecek birini bulayım mı?' demişti. İşte böylece Biz seni, üzülmesin ve gözü aydın, gönlü ferah olsun diye tekrar annene kavuşturmuştuk.[1] Derken büyümüş, bir de (hata ile) adam öldürmüştün, Biz seni o sıkıntıdan da kurtarmış ve pek çok sınavdan geçirerek yetiştirmiştik. Sen bu olaydan sonra yıllarca Medyenlilerin arasında yaşadın. Nihayet ey Musa! Sen takdir(imiz) gereği bugünlere geldin."

41. "Seni Kendime elçi olarak seçtim."

42. "Şimdi sen ve kardeşin, verdiğim mucizelerle yola çıkın ve tebliğ görevinizde sakın gevşek davranmayın."[2]

43. "Firavun'a gidin. Çünkü o iyice azdı."

44. "Fakat ona yumuşak sözle, tatlı dille hitap edin. Belki düşünüp aklını başına toplar, ya da içine bir korku düşer."

45. Musa ve kardeşi, "Rabbimiz!" dediler. "Korkarız ki, o aşırı giderek bizi cezalandırır veya daha da azgınlaşır."

46. Allah, "Hiç korkmayın!" dedi. "Çünkü Ben daima sizinle beraberim, konuştuklarınızı işitiyor, olup bitenleri görüyorum."

47. "Siz ona gidin ve deyin ki: 'Biz sana Rabbinden gelen iki elçiyiz, artık İsrailoğulları'nı bizimle gönder; onları özgür bırak, eziyet etme onlara. Andolsun ki, biz sana Rabbinin verdiği bir mucize getirdik. Bil ki, selâmete erecek olanlar doğru yoldan gidenlerdir.'"[3]

48. "'Çünkü peygamber olarak bize, Hakkı yalan sayıp ondan yüz çevirenlerin azaba çarptırılacakları vahyolundu.'"

49. Firavun şöyle dedi: "Ey Musa! Sizin Rabbiniz de kimmiş?"

50. Musa şu cevabı verdi: "Bizim Rabbimiz her varlığı, ona gerçek özünü ve biçimini vererek yaratan, sonra da onun işlevini en iyi şekilde yerine getirmesini sağlayandır."[4]

51. Firavun, "Eğer öyleyse (böyle bir Rab inancı olmayan) önceki nesillerin durumu ne olacak? (Onların hepsi azaba mı çarptırılacak?) diye sordu.

---

1. Krş. Kasas 28/7-13.
2. Lafzen, "Beni anmada." Krş. Şuarâ 26/11 vd. Âyetin son kısmı, "Zor durumda kaldığınızda Beni hatırlayın, Bana sığınmayı unutmayın" şeklinde de yorumlanmıştır.
3. Âyetin son cümlesi, "Doğru yolda olanlara selam olsun" şeklinde de çevrilebilir.
4. Katâde bu âyeti şöyle yorumlamıştır: "Yüce Allah her varlığı en uygun şekilde yaratmış, ardından da onlara varlık amacına uygun hareket etme imkân ve kabiliyeti bahşetmiştir." İlk dönemde inen sûrelerden olan Â'lâ 87/3. âyette de aynı anlamda kullanılmıştır. Biz de âyeti bu yönde tercüme ettik.

قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ ۖ لَّا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَى ﴿٥٢﴾
الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا
وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّن نَّبَاتٍ شَتَّىٰ ﴿٥٣﴾
كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ ﴿٥٤﴾
مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ ﴿٥٥﴾
وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ ﴿٥٦﴾ قَالَ أَجِئْتَنَا
لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٥٧﴾ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ
مِّثْلِهِ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَّا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنتَ
مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾ قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَأَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ
ضُحًى ﴿٥٩﴾ فَتَوَلَّىٰ فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَىٰ ﴿٦٠﴾ قَالَ لَهُم
مُّوسَىٰ وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُم بِعَذَابٍ ۖ
وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَىٰ ﴿٦١﴾ فَتَنَازَعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَأَسَرُّوا
النَّجْوَىٰ ﴿٦٢﴾ قَالُوا إِنْ هَٰذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ أَن يُخْرِجَاكُم
مِّنْ أَرْضِكُم بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَىٰ ﴿٦٣﴾
فَأَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا ۚ وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَىٰ ﴿٦٤﴾

52. Musa şöyle cevap verdi: "Onlar hakkındaki bilgi Rabbimin katında elbette yazılıdır. Şunu bil ki, benim Rabbim aslâ yanılmaz ve hiçbir şeyi unutmaz."

53. "O öyle bir Allah'tır ki, (rahatça yaşayabilmeniz için) yeryüzünü bir döşek gibi yapmış, orada sizin için (dağların arasından) yollar açmış, gökten yağmur yağdırmıştır. (Ve O şöyle buyurmuştur:) 'İşte Biz bu yağmur sularıyla çeşit çeşit, çift çift bitkiler çıkardık.'

54. 'Bu nimetlerden yiyin için, hayvanlarınızı otlatın. İşte bütün bunlarda Allah'ın birliğine ve kudretine işaret eden deliller vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, akıl sahibi kimselerdir.'

55. 'Biz sizi de topraktan yarattık. Yine toprağa döndüreceğiz ve sizi tekrar diriltip topraktan çıkaracağız.'"[1]

56. Gerçek şu ki, Biz Firavun'a delillerimizin hepsini gösterdik, fakat o bunların tamamını yalanladı ve inkârda direnmeye devam etti.[2]

57. Dedi ki: "Ey Musa! Yoksa sen buraya, elindeki şu sihirle bizi kendi topraklarımızdan çıkarmak (ve yerimize geçmek) için mi geldin?"

58. "Hiç şüphen olmasın ki biz sana, senin sihrine benzer bir sihir ile karşılık vereceğiz. Aramızda bir buluşma zamanı belirleyelim ve biz de caymayalım sen de cayma. Seçeceğimiz yer, (herkesin gelip görebileceği) uygun bir yer olsun."

59. Musa, "Buluşma zamanımız şenlik günü olsun, bütün insanlar da kuşluk vakti orada toplansın" dedi.

60. Bunun üzerine Firavun dönüp usta sihirbazlarını topladı ve günü gelince sözleştikleri yere geldi.

61. Musa, Firavun ve adamlarına şöyle seslendi: "Kendinize yazık etmeyin, uydurduğunuz yalanları Allah'a isnat eden iftiracılar olmayın. Aksi takdirde Allah korkunç bir azapla sizi yok ediverir. Yemin ederim ki, Allah'a iftira edenler hep hüsrana uğramışlardır."

62. Firavun'un adamları aralarında tartışmaya ve gizli gizli fısıldaşmaya başladılar.

63. Dediler ki: "Bu ikisi (peygamber değil) sihirbazdır, sihirleriyle sizi yurdunuzdan çıkarıp yaşadığınız güzel hayata son verecekler."

64. "Şimdi siz hep birlikte sihirle ilgili bütün hünerlerinizi ortaya koyun. Bir düzen içinde çıkıp gücünüzü gösterin. Bugün üstün gelen, zafer kazanmış olacaktır."

---

1. Hz. Musa'nın Firavun'a söylediği bu sözler, Hz. Peygamberin müşriklere okuduğu ayetlerin neredeyse aynısıdır. Bu da gösteriyor ki, Hz. Musa kıssasının anlatılış amacı, inanç açısından Firavun konumunda olan müşriklere hakikatleri bir de Hz. Musa'nın diliyle aktarmaktır. Ayrıca burada Hz. Peygamberin teselli edilmesi de söz konusudur.

2. Bu âyet, inanmak için Hz. Peygamberden olmadık mucizeler isteyen müşriklere de bir mesajdır. Konunun devamında anlatılacağı üzere Hz. Musa'nın gösterdiği gerçekten olağanüstü hallere şahit olan Firavun ve adamları iman etmediğine göre, Hz. Peygamber mucize adına ne göstermiş olursa olsun müşriklerin inanmayacakları kesindir. Nitekim İsrâ 17/59. âyet bu gerçeği açıkça dile getirmektedir.

قَالُوا يَا مُوسٰٓى اِمَّآ اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّآ اَنْ نَّكُوْنَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى ﴿٦٥﴾ قَالَ بَلْ
اَلْقُوْا ۚ فَاِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهَا تَسْعٰى
﴿٦٦﴾ فَاَوْجَسَ فِيْ نَفْسِهٖ خِيْفَةً مُّوْسٰى ﴿٦٧﴾ قُلْنَا لَا تَخَفْ اِنَّكَ اَنْتَ
الْاَعْلٰى ﴿٦٨﴾ وَاَلْقِ مَا فِيْ يَمِيْنِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوْا ۭ اِنَّمَا صَنَعُوْا كَيْدُ
سٰحِرٍ ۭ وَلَا يُفْلِحُ السّٰحِرُ حَيْثُ اَتٰى ﴿٦٩﴾ فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوْٓا
اٰمَنَّا بِرَبِّ هٰرُوْنَ وَمُوْسٰى ﴿٧٠﴾ قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهٗ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ ۭ اِنَّهٗ
لَكَبِيْرُكُمُ الَّذِيْ عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۚ فَلَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ
مِّنْ خِلَافٍ وَّلَاُصَلِّبَنَّكُمْ فِيْ جُذُوْعِ النَّخْلِ ۡ وَلَتَعْلَمُنَّ اَيُّنَآ اَشَدُّ
عَذَابًا وَّاَبْقٰى ﴿٧١﴾ قَالُوْا لَنْ نُّؤْثِرَكَ عَلٰي مَا جَاۗءَنَا مِنَ الْبَيِّنٰتِ
وَالَّذِيْ فَطَرَنَا فَاقْضِ مَآ اَنْتَ قَاضٍ ۭ اِنَّمَا تَقْضِيْ هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ۭ
﴿٧٢﴾ اِنَّآ اٰمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطٰيٰنَا وَمَآ اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ
مِنَ السِّحْرِ ۭ وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ﴿٧٣﴾ اِنَّهٗ مَنْ يَّاْتِ رَبَّهٗ مُجْرِمًا فَاِنَّ
لَهٗ جَهَنَّمَ ۭ لَا يَمُوْتُ فِيْهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿٧٤﴾ وَمَنْ يَّاْتِهٖ مُؤْمِنًا قَدْ
عَمِلَ الصّٰلِحٰتِ فَاُولٰۗىِٕكَ لَهُمُ الدَّرَجٰتُ الْعُلٰى ﴿٧٥﴾ جَنّٰتُ عَدْنٍ
تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَذٰلِكَ جَزٰۗؤُا مَنْ تَزَكّٰى ﴿٧٦﴾

65. Sihirbazlar, "Ey Musa!" dediler, "Hünerini önce sen mi göstereceksin, yoksa biz mi önce gösterelim?"

66. Musa, "Buyurun, önce siz gösterin" dedi. Bir anda sihirbazların yere attıkları ipler ve sopalar, yaptıkları sihir sebebiyle hızla hareket ediyormuş gibi göründü.

67. Bunun üzerine Musa'nın içine bir korku düştü.

68. Biz ona şöyle vahyettik: "Sakın korkma, sen üstün durumdasın."

69. "Şimdi sen elindeki asânı yere bırak. O, onların iplerini ve sopalarını yutacaktır. Çünkü onların yaptıkları bu şeyler sihir[1]/sihirbaz hilesinden; göz bağcılıktan başka bir şey değildir. Bil ki, sihirbazlar ne yaparlarsa yapsınlar başarıya ulaşamayacaklardır."

70. (Musa asâsını yere attı ve bir de baktılar ki, asâ onların o aldatıcı düzeneklerini yalayıp yutuyor)[2] Bu durum karşısında sihirbazlar hemen secdeye kapandılar ve "Biz, Musa ile Harun'un Rabbine inandık" dediler.

71. Firavun şöyle haykırdı: "Ben izin vermeden Musa'nın Tanrısına nasıl inanabilirsiniz? Anlaşıldı ki, size sihri öğreten büyük ustanız Musa imiş. Yeminle söylüyorum ki, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sizi hurma ağaçlarına asıp sallandıracağım.[3] O zaman göreceksiniz, hangimizin (benim mi, yoksa Musa'nın Rabbinin mi) azabı daha şiddetli ve kalıcıymış!"[4]

72. İman eden sihirbazlar Firavun'a şöyle dediler: "Biz seni, bize gösterilen bunca delillere ve bizi yaratan Allah'a aslâ tercih etmeyiz. Sen neye karar vereceksen ver; bize ne yaparsan yap, senin hükmün yalnız bu dünyada geçer."[5]

73. "Biz Rabbimize inandık, iman ettik. O, bize zorla yaptırdığın sihirlerden dolayı işlediğimiz günahlarımızı ve hatalarımızı bağışlayacaktır. Allah'ın vereceği mükâfat daha iyi ve daha kalıcıdır."

74. Gerçek şu ki, Rabbinin huzuruna kâfir olarak[6] gelen kimsenin yeri cehennemdir. Orada o, ne tam olarak ölür, ne de tam olarak yaşar.

75. Rabbinin huzuruna iyi ve yararlı işler yaparak gelen müminler için de çok yüksek makamlar vardır.

76. Bu makamlar alt tarafından ırmaklar akan "Adn" cennetleridir. Müminler orada sürekli kalacaklardır. İşte budur küfür ve isyandan arınmış olanların ödülü!

---

1. Hamza, Kisâî ve Halef "Keydü sâhir" (Sihirbaz hilesi) ifadesini "Keydü sihr" (Sihir hilesi) şeklinde okumuşlardır.
2. Bkz. Â'râf 7/117.
3. Krş. Â'râf 7/124 ve ilgili not. Sihirbazlar kendi yaptıklarının basit el çabukluğu ve göz boyama olduğunu bildiklerinden gerçeği hemen kavradılar ve iman ettiler.
4. Sihirbazların gördüğü mucizeyi Firavun da görmüş, fakat kibir ve inadından dolayı iman etmemiştir. Gerçeği gördüğü halde bir de iman eden sihirbazları tehdit etmesini Râzî şöyle açıklamıştır: "Aslında Firavun çok korkmuştu. Fakat haysiyet ve şerefini kurtarmak, kendisini güçlü göstermek için bu tehdidi savurmuştur. İnsanların duruma göre takındıkları tavırlar dikkatle incelenirse, âciz kimselerin böyle davrandığı çokça görülür."
5. Sihirbazların dilinden nakledilen bu ifadelerin, Hz. Peygambere iman eden sahabe için büyük moral kaynağı olduğu düşünülebilir.
6. Lafzen, "Suçlu olarak."

وَلَقَدْ اَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِى فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا
فِى الْبَحْرِ يَبَسًا ۙ لَّا تَخَافُ دَرَكًا وَّلَا تَخْشٰى ﴿٧٧﴾ فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ
بِجُنُودِهٖ فَغَشِيَهُمْ مِّنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾ وَاَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهٗ
وَمَا هَدٰى ﴿٧٩﴾ يٰبَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ قَدْ اَنْجَيْنٰكُمْ مِّنْ عَدُوِّكُمْ
وَوٰعَدْنٰكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْاَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ
وَالسَّلْوٰى ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ وَلَا تَطْغَوْا
فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِى ۚ وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِى فَقَدْ هَوٰى
﴿٨١﴾ وَاِنِّى لَغَفَّارٌ لِّمَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدٰى ﴿٨٢﴾
وَمَآ اَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يٰمُوسٰى ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ اُولَآءِ عَلٰٓى اَثَرِى
وَعَجِلْتُ اِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضٰى ﴿٨٤﴾ قَالَ فَاِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ
بَعْدِكَ وَاَضَلَّهُمُ السَّامِرِىُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ
اَسِفًا ۚ قَالَ يٰقَوْمِ اَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا ۚ اَفَطَالَ عَلَيْكُمُ
الْعَهْدُ اَمْ اَرَدْتُمْ اَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ فَاَخْلَفْتُمْ مَّوْعِدِى
﴿٨٦﴾ قَالُوا مَآ اَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلٰكِنَّا حُمِّلْنَآ
اَوْزَارًا مِّنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنٰهَا فَكَذٰلِكَ اَلْقَى السَّامِرِىُّ ﴿٨٧﴾

77. (Firavun İsrailoğulları'nı serbest bırakacağına dair verdiği sözde[1] durmayınca) Biz Musa'ya şöyle vahyettik: "Kullarımı geceleyin alıp yola çık ve denizde onların geçebilmesi için kuru bir yol aç. Firavun'un sizi yakalamasından korkma ve boğulurum diye de endişeye kapılma."[2]

78. (Musa İsrailoğulları ile birlikte yola koyulunca) Firavun, ordusuyla onların peşine düştü. Fakat denizin dalgası onları öyle bir sardı ki, boğulup gittiler.

79. Çünkü Firavun halkını saptırmış, doğru yoldan uzaklaştırmıştı.[3]

80. Ey İsrailoğulları! Biz sizi düşmanınızdan kurtardık ve kutlu Sina Dağı'nın sağ yamacında (Musa'ya vahyetmek üzere) sizinle sözleştik; size kudret helvası ve bıldırcın indirdik.[4]

81. (Ve şöyle dedik:) "Size ihsan ettiğimiz temiz ve helâl nimetlerden yiyin için; fakat nankörlük edip azmayın. Yoksa gazabıma uğrarsınız. Bilin ki, Benim gazabıma uğrayan kimse, uçurumdan düşmüşçesine tepetaklak olur."

82. "Fakat şunu da iyi bilin ki, Ben günahlarından tevbe eden, inanıp iyi ve yararlı işler yaparak doğru yolda sebat eden[5] kimseleri mutlaka bağışlarım."

83. (Musa, Sina Dağı'nda iken Allah ona), "Ey Musa! (İman kalplerine iyice yerleşmeden) kavmini bırakıp Sina Dağı'na çıkmakta niçin aceleci davrandın?" dedi.

84. Musa: "Onlar benim izimdedirler. Ey Rabbim! Ben, Sen hoşnut olasın diye böyle acele ettim" dedi.

85. Allah buyurdu ki: "(Öyle söylüyorsun ama) sen ayrıldıktan sonra, Biz kavmini sınadık, Sâmirî onları doğru yoldan çıkardı."

86. Bunun üzerine Musa kızgın ve üzgün bir halde kavmine geri döndü ve "Ey Kavmim!" dedi. "Rabbiniz size (bir kitap vereceğine dair) güzel bir vaatte bulunmamış mıydı? Bu vaat çok gecikti de, gerçekleşmesinden ümidinizi kestiğiniz için mi böyle yaptınız. Yoksa siz Allah'ın gazabının gelip çatmasını, belânızı bulmayı mı istiyorsunuz? Bu yüzden mi bana vermiş olduğunuz sözden vazgeçtiniz?" diye onları azarladı.

87. Kavmi, "Ey Musa!" dedi. "Biz sana verdiğimiz sözden kendi irademizle dönmüş değiliz. Biz, (Mısır'dan çıkarken) ödünç aldığımız zînetleri geri vermeyerek günaha girmiştik.[6] Onları ateşe attık. Sâmirî de böyle yaptı."

---

1. Bkz. Â'râf 7/134. Ayrıca bkz. Kitab-ı Mukaddes, Çıkış, 7/14.
2. Krş. Bakara 2/50; Şuarâ 26/63.
3. Krş. Mü'min (Ğâfir) 40/29. âyette Firavun'un, "Ben sizi sadece doğru yola sevk ediyorum" dediği bildirilmekte, bu âyette ise Firavun'un bu sözüne alaylı bir şekilde cevap verilmektedir.
4. Krş. Bakara, 2/57; 7/160. Âyetteki "el-Eymen" kelimesinin son harekesi, dağın sıfatı olmak üzere kesre ile okunur. Bu takdirde kutlu anlamına gelir. Genel okuyuşa göre kelime fetha ile okunmakta ve dağın sağ yamacı anlamına gelmektedir. Kelimeye tercümede her iki anlamı da vermeye çalıştık.
5. Lafzen, "Hidayete eren."
6. Lafzen, "Halkın ağırlıklarını yüklenmiştik."

فَاَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُ خُوَارٌ فَقَالُوْا هٰذَآ اِلٰهُكُمْ وَاِلٰهُ
مُوْسٰى فَنَسِيَ ۝٨٨ اَفَلَا يَرَوْنَ اَلَّا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ قَوْلًا ۙ وَّلَا يَمْلِكُ
لَهُمْ ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا ۝٨٩ وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُوْنُ مِنْ قَبْلُ يٰقَوْمِ
اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖ ۚ وَاِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُوْنِيْ وَاَطِيْعُوْٓا
اَمْرِيْ ۝٩٠ قَالُوْا لَنْ نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عٰكِفِيْنَ حَتّٰى يَرْجِعَ
اِلَيْنَا مُوْسٰى ۝٩١ قَالَ يٰهٰرُوْنُ مَا مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّوْٓا
۝٩٢ اَلَّا تَتَّبِعَنِ ۭ اَفَعَصَيْتَ اَمْرِيْ ۝٩٣ قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَاْخُذْ
بِلِحْيَتِيْ وَلَا بِرَاْسِيْ ۚ اِنِّيْ خَشِيْتُ اَنْ تَقُوْلَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِيْٓ
اِسْرَاۗءِيْلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِيْ ۝٩٤ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يٰسَامِرِيُّ
۝٩٥ قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوْا بِهٖ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ
اَثَرِ الرَّسُوْلِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتْ لِيْ نَفْسِيْ ۝٩٦ قَالَ
فَاذْهَبْ فَاِنَّ لَكَ فِي الْحَيٰوةِ اَنْ تَقُوْلَ لَا مِسَاسَ ۚ وَاِنَّ لَكَ
مَوْعِدًا لَّنْ تُخْلَفَهٗ ۚ وَانْظُرْ اِلٰٓى اِلٰهِكَ الَّذِيْ ظَلْتَ عَلَيْهِ
عَاكِفًا ۭ لَنُحَرِّقَنَّهٗ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهٗ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ۝٩٧ اِنَّمَآ
اِلٰهُكُمُ اللّٰهُ الَّذِيْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۝٩٨

88. Evet, Sâmirî onlar için, böğürür gibi ses çıkaran bir buzağı heykeli yapıp ortaya koydu. Sâmirî ve ona aldananlar: "İşte sizin de Musa'nın da tanrısı budur. Fakat Musa tanrısının burada olduğunu unuttu (Sina Dağı'na onu aramaya gitti)" dediler.

89. Peki bu insanlar, bu heykelin onların hiçbir isteğine cevap veremeyeceğini, onlara bir fayda da zarar da vermeye gücünün yetmeyeceğini görmüyorlar mı?

90. Oysa Musa dönmeden önce de Harun, "Ey kavmim! Siz bu buzağı yüzünden zorlu bir sınava tâbi tutuldunuz. Gerçekte sizin Rabbiniz Rahmân olan Allah'tır. Öyleyse siz (Sâmirî'ye değil) bana uyun, benim emirlerime itaat edin" diyerek onları uyarmıştı.[1]

91. Kavmi ise, "Biz Musa dönünceye kadar buzağıya tapmaktan aslâ vazgeçmeyeceğiz" demişlerdi.

92. Musa dedi ki: "Ey Harun! Bunların doğru yoldan çıktıklarını görünce onları neden engellemedin?"

93. "Benim emirlerime uymaları gerekmez miydi? (Onları engellememekle) benim emrime karşı çıkmış olmadın mı?"

94. Harun şöyle karşılık verdi: "Ey anamın oğlu; canım kardeşim! Hele şu saçımı sakalımı bir bırak.[2] Gerçek şu ki, ben senin bana, 'İsrailoğulları'nın arasına ayrılık soktun, sözümü dinlemedin' demenden hep endişe ettim."

95. Musa Sâmirî'ye dönerek, "Peki ey Sâmirî! Söyle bakalım, sen ne yapmak istiyorsun?" diye çıkıştı.

96. Sâmirî dedi ki: "Ben insanların göremediği bazı şeyleri gördüm. Bu sebeple Elçinin (Musa'nın) din anlayışının bir bölümünü alıp attım.[3] İçimden böyle yapmak geldi."

97. Bunun üzerine Musa şöyle dedi: "Defol git! Sen hayatın boyunca toplumdan dışlanacak, bu sapık fikirlerinle baş başa kalacaksın. Senin için ahirette de aslâ kurtulamayacağın bir ceza hazırlanmıştır. Şimdi sen, tapınıp durduğun şu tanrının haline bir bak! Biz onu ateşte yakıp eriteceğiz, sonra da kül haline getirip suya savuracağız."[4]

98. "(Ey İsrailoğulları!) Sizin tanrınız Allah'tır, O'ndan başka gerçek tanrı yoktur. O ilmiyle her şeyi kuşatmıştır; şu tapındığınız buzağının aksine Kendisine ibadet edeni de etmeyeni de bilir."

---

1. Tevrat'ta altından buzağı heykeli yapan şahsın Hz. Harun olduğu yazılıdır (Çıkış 32/1-5).

2. Krş. Â'râf 7/150.

3. Tefsircilerin büyük çoğunluğu, âyetin bu bölümünü, "Elçinin (Cebrail'in atının) izinden, bastığı yerden bir avuç toprak alıp eriyen altınların üzerine attım" şeklinde anlamışlardır. Ancak Ebû Müslim el-Isfahanî, âyete bizim yazdığımız anlamı vermiştir. Sâmirî'nin, "İnsanların göremediğini ben gördüm" demesi, onun, somut bir tanrı edinmenin soyut bir Allah inancından daha gerçekçi olduğuna dair görüşünü yansıtmaktadır. Konuya bu anlayışla yaklaşıldığında, Sâmirî'nin Hz. Musa'nın getirdiği din anlayışına açıkça muhâlif bir tavır içinde olduğu ve bu sebeple onun getirdiği dinin bir bölümünü reddettiği anlaşılmaktadır. Nitekim bir sonraki âyette Hz. Musa'nın Sâmirî'ye karşı takındığı öfkeli tavrı bunu desteklemektedir.

4. Krş. Bakara 2/93.

كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَ ۚ وَقَدْ اٰتَيْنٰكَ مِنْ
لَّدُنَّا ذِكْرًا ۙ﴿٩٩﴾ مَنْ اَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّهٗ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًا ۙ
﴿١٠٠﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهِ ۭ وَسَاۗءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حِمْلًا ۙ﴿١٠١﴾ يَّوْمَ يُنْفَخُ
فِي الصُّوْرِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِيْنَ يَوْمَىِٕذٍ زُرْقًا ۚ﴿١٠٢﴾ يَّتَخَافَتُوْنَ
بَيْنَهُمْ اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُوْلُوْنَ اِذْ
يَقُوْلُ اَمْثَلُهُمْ طَرِيْقَةً اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾ وَيَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ
الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّيْ نَسْفًا ۙ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاۗعًا صَفْصَفًا ۙ﴿١٠٦﴾
لَّا تَرٰى فِيْهَا عِوَجًا وَّلَآ اَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَىِٕذٍ يَّتَّبِعُوْنَ الدَّاعِيَ لَا
عِوَجَ لَهٗ ۚ وَخَشَعَتِ الْاَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ اِلَّا هَمْسًا
﴿١٠٨﴾ يَوْمَىِٕذٍ لَّا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ
لَهٗ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيْطُوْنَ بِهٖ
عِلْمًا ﴿١١٠﴾ وَعَنَتِ الْوُجُوْهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّوْمِ ۭ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ
ظُلْمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَّعْمَلْ مِنَ الصّٰلِحٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ
ظُلْمًا وَّلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنٰهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَّصَرَّفْنَا
فِيْهِ مِنَ الْوَعِيْدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

99. Ey Peygamber! İşte Biz sana, sizden önce yaşamış kavimlerin haberlerini bu şekilde anlatıyoruz. Sana katımızdan bütün bunları hatırlatan bir Kur'an verdik.

100. Kim bu Kur'an'dan yüz çevirirse bilsin ki o, kıyamet günü ağır bir yükün altına girecek,

101. Ve o yükün altında asırlarca kalacaktır. Kıyamet gününde altında kalacakları yük ne ağır yüktür, bir bilseler!

102. Sûra üflendiği gün Biz, günahkârları korku ve heyecandan gözleri göğermiş halde bir araya toplayacağız.

103. Bu günahkârlar aralarında korkuyla, "Dünya hayatınız beş on günden fazla sürmedi değil mi?" diye fısıldaşırlar.

104. (Onlar fısıldaşarak konuşsalar da) Biz onların konuştukları her şeyi çok iyi biliriz. İçlerinden en akıllılarının, "Yok canım, olsa olsa bir gün; çok kısa bir müddet kalmışsınızdır" dediğini de.

105. Ey Peygamber! Sana o gün dağların ne olacağını soruyorlar. De ki: "Rabbim o gün onları kum gibi savurur, darmadağın eder."

106. "Yerlerini dümdüz edip boş bir alana dönüştürür."

107. "Öyle ki, yerlerinde ne bir çukur ne de bir tümsek görürsün."

108. O gün insanlar, mahşer yerinde toplanmak üzere çağırıldıklarında, çağırana uyarak hiçbir yöne sapmaksızın ona doğru koşarlar. O gün Rahmân olan Allah'ın heybetinden sesler kısılır, yalnızca fısıltı halinde bir ses işitebilirsin.

109. O gün Rahmân olan Allah'ın izin verdiği ve sözünden[1] hoşnut olduğu kimselerin dışındakilere şefaat fayda vermez.[2]

110. Çünkü Allah, insanların dünyada yaptıklarını ve yapacaklarını iyi bilir. Fakat onlar, Allah'ın ilminin genişliğini kavrayamazlar.

111. O gün yüzler, Hayy ve Kayyum; diri, her şeyin hâkimi ve koruyup gözeteni olan Allah'ın huzurunda eğilir. Dünyada iken Allah'a ortak koşanlar hüsrana uğrayacaklardır.

112. Mümin olarak dünyada iyi ve yararlı işler yapanlar ise, herhangi bir haksızlığa uğrama ve yaptıklarının karşılığını alamama endişesi duymayacaklardır.

113. Ey Peygamber! Biz bu vahyi sana işte bu şekilde Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Ve o kitapta Biz, şirk koşanlara vereceğimiz cezaları teker teker sıraladık. Bunu, insanlar Allah'a şirk koşmaktan sakınsınlar ve bu Kur'an sayesinde şerefli bir hayat sürsünler diye yaptık. (Fakat sen bu konuda acele etme!)

---

1. Buradaki "Söz"den maksat Kelime-i tevhid'dir.

2. Mütercimler, bu âyeti genellikle "O gün Rahmân olan Allah'ın izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kimselerin dışındakilerin şefaati fayda vermez" şeklinde anlamışlardır. Oysa âyetteki "Men" kelimesinin, fâil olabileceği gibi mef'ul de olabileceği belirtilmiştir. Nitekim Mâtüridî başta olmak üzere pek çok müfessir, âyetin bu iki mânayı da taşıdığını ifade eder. Kur'an'ın genel üslûbu açısından biz mef'ul anlamı vermeyi tercih ettik. Nitekim Râzi de böyle mana vermenin tercihe şayan olduğunu belirtmektedir. Krş. Enbiyâ 21/28. Ayrıca bkz. Bakara 2/255 ilgili not.

فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۗ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ
اَنْ يُّقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهٗ ۖ وَقُلْ رَّبِّ زِدْنِيْ عِلْمًا ﴿١١٤﴾ وَلَقَدْ
عَهِدْنَآ اِلٰٓى اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهٗ عَزْمًا ﴿١١٥﴾ وَاِذْ
قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ ۗ اَبٰى ﴿١١٦﴾
فَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا
مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى ﴿١١٧﴾ اِنَّ لَكَ اَلَّا تَجُوْعَ فِيْهَا وَلَا تَعْرٰى ۙ
﴿١١٨﴾ وَاَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيْهَا وَلَا تَضْحٰى ﴿١١٩﴾ فَوَسْوَسَ اِلَيْهِ
الشَّيْطٰنُ قَالَ يٰٓاٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ
لَّا يَبْلٰى ﴿١٢٠﴾ فَاَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا
يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَّرَقِ الْجَنَّةِ ۚ وَعَصٰٓى اٰدَمُ رَبَّهٗ فَغَوٰى ۖ
﴿١٢١﴾ ثُمَّ اجْتَبٰهُ رَبُّهٗ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدٰى ﴿١٢٢﴾ قَالَ اهْبِطَا
مِنْهَا جَمِيْعًا ۚ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۚ فَاِمَّا يَاْتِيَنَّكُمْ مِّنِّيْ هُدًى
فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقٰى ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ اَعْرَضَ عَنْ
ذِكْرِيْ فَاِنَّ لَهٗ مَعِيْشَةً ضَنْكًا وَّنَحْشُرُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى
﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيْٓ اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيْرًا ﴿١٢٥﴾

114. Ey Peygamber! Unutma ki, her şeyin gerçek hâkimi olan Allah yücelerden yücedir (Her şeyi zamanı gelince gerçekleştirecektir) Sen vahiy tamamlanmadan (Kur'an'ın vadettiklerinin gerçekleşmesi için) aceleci davranma.[1] Ve "Rabbim! İlmimi artır (vahyini göndermeye devam et)" diye dua et.

115. (Kavminin düzelmesi için acele etme. İnsanoğlu eskiden beri hep şeytana uymuştur. Hatta atan Âdem bile.)[2] Gerçek şu ki, Biz daha önce Âdem'e (yasak ağaca yaklaşmamasına dair) emir vermiştik, fakat o bunu unutmuştu. O zaman Biz, Âdem'de emrimize uyma konusunda bir kararlılık görmemiştik.

116. Hani bir zamanlar Biz meleklere, "Haydi Âdem'e secde edin" demiştik. Bütün melekler secde ettiler, fakat İblis secde etmemiş, ayak diremişti.

117. Biz demiştik ki: "Ey Âdem! Şüphe yok ki, İblis senin ve eşinin düşmanıdır, sakın o sizi cennetten çıkarmasın, aksi takdirde mutsuz, bedbaht olursun."

118. "Oysa cennette ne aç kalırsın ne de çıplak!"

119. "Orada sen ne susuzluk çekersin ne de güneşin sıcağına maruz kalırsın."

120. Ne var ki, şeytan ona şöyle fısıldamıştı: "Ey Âdem! Sana ölümsüzlüğü (hayat ağacını) ve hiç bitmeyecek bir devleti; servet ve nimeti göstereyim mi?"

121. Nihayet Âdem ve eşi şeytana uyarak o ağacın meyvesinden yemişlerdi. Edep yerlerinin açıldığını görmüşler ve cennetteki ağaç yapraklarıyla üzerlerini hemen örtmeye başlamışlardı. Böylece Âdem, Rabbine karşı gelmiş ve büyük bir yanlış yapmıştı.[3]

122. Bununla birlikte daha sonra Rabbi Âdem'i arıtıp temizlemiş, tevbesini kabul etmiş ve onu doğru yola iletmişti.[4]

123. Allah onlara şöyle demişti: "Hepiniz oradan birbirinize düşman olarak inin; çıkıp gidin. Fakat Benim katımdan size bir yol gösterici geldiğinde bilin ki, ona uyup Benim yolumdan gidenler şaşırmaz ve bedbaht olmazlar."[5]

124. "Benim kitabımdan kim yüz çevirirse bilsin ki o, dünyada darlık ve sıkıntı içinde yaşayacaktır. Kıyamet gününde ise Biz onu mahşer yerine kör olarak getireceğiz."

125. "O zaman o şöyle diyecektir: 'Rabbim! Beni mahşer yerine niçin kör olarak getirdin? Oysa ben dünyada iken gören birisiydim.'"

---

1. Müfessirlerin çoğu bu âyeti önceki âyetle irtibatını kurmadan, "Vahyin tamamı gelmeden aceleyle hüküm verme" ya da "Kur'an'ı okurken acele etme" şeklinde yorumlamışlardır. Kanaatimizce âyet bir öncekiyle irtibatlıdır. Şöyle ki: Bir önceki âyette, indirilen Kur'an'ın şirkten uzak şerefli bir hayat vaadinden söz edilmiştir. Ümmetinin bir an önce şirkten kurtulmasını şiddetle arzulayan Hz. Peygamber bunun süratle gerçekleşmesini istiyordu. Bunun için de Kur'an'ın toplumu ıslah edecek olan öğüt dolu âyetlerinin bir an önce gelmesini istemişti. Yüce Allah acele etmemesini, işi Kendisine bırakmasını, O'nun bu konuda en uygun zamanı iyi bildiğini belirtmiştir. Bu görüş İbn Âşûr'a aittir.

2. Râzî'nin ikinci yorumuna göre.

3. Krş Â'raf 7/22.

4. Bu âyet 121. âyet ile 123. âyet arasında bir ara cümledir.

5. Krş. Bakara 2/38.

قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا ۚ وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى ﴿١٢٦﴾ وَكَذٰلِكَ
نَجْزِى مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ ۚ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ
اَشَدُّ وَاَبْقٰى ﴿١٢٧﴾ اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ
يَمْشُونَ فِى مَسٰكِنِهِمْ ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِى النُّهٰى ﴿١٢٨﴾
وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَاَجَلٌ مُسَمًّى ﴿١٢٩﴾
فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ
وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ۚ وَمِنْ اٰنَاۤئِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ
تَرْضٰى ﴿١٣٠﴾ وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖۤ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ
زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ﴿١٣١﴾
وَاْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۚ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا ۚ نَحْنُ
نَرْزُقُكَ ۚ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى ﴿١٣٢﴾ وَقَالُوا لَوْلَا يَاْتِينَا بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّهٖ ۚ اَوَلَمْ
تَاْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِى الصُّحُفِ الْاُولٰى ﴿١٣٣﴾ وَلَوْ اَنَّاۤ اَهْلَكْنَاهُمْ
بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهٖ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَاۤ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ
اٰيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا ۚ
فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ اَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِىِّ وَمَنِ اهْتَدٰى ﴿١٣٥﴾

126. "Allah şöyle cevap verecektir: 'Evet, bu iş böyle. Sana âyetlerimiz gelmişti, sen onları unutup bir yana atmıştın. Bu gün de sen unutulacaksın.'"

127. Biz, ömrünü günahlarla taşkınlık içerisinde geçirerek boşa harcayan ve Rabbinin âyetlerine inanmayanları işte böyle cezalandırırız. Bilin ki, âhiret azabı (dünyadaki geçim darlığından) daha şiddetli ve daha süreklidir.

128. Şimdi yurtlarında gezip dolaştıkları, kendilerinden önce yaşamış olan nice kavimleri yok etmiş olmamız da mı bu insanların akıllarını başlarına getirmedi? Şüphesiz bütün bunlarda alınacak dersler vardır; fakat bundan yararlanacak olanlar, akıl sahibi kimselerdir.

129. Eğer Rabbinin, günahkârların cezasının belli bir süreye kadar ertelenmesi konusunda önceden verilmiş bir sözü olmasaydı, onların hemen cezalandırılması gerekirdi.[1]

130. Öyleyse ey Peygamber! İnkârcılar ne söylerlerse söylesinler, sen sabret. Güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbini överek tespih et, yücelt. Gecenin bazı saatlerinde ve gündüzün iki ucunda da Rabbini tespih et, yücelt ki, O'nun hoşnutluğunu kazanabilesin.

131. Sakın sen, kâfirlerden bir kısmına kendilerini sınamak için verdiğimiz dünya hayatının aldatıcı görkemine bakıp da üzülme.[2] Bil ki, Rabbinin sana verdiği nimetler, onlardan daha hayırlı ve daha kalıcıdır.

132. Namaz kılmayı aile bireylerine; ümmetine emret. Sen de namazla çokça meşgul ol.[3] Biz senin rızık peşinde koşmanı istemiyoruz.[4] Biz seni rızıklandırırız. Âkıbet; mutlu son, sorumluluk bilinciyle görevini yerine getirenlerindir.[5]

133. İnkârcılar, "Muhammed, Rabbinden bize somut bir mucize getirse olmaz mı" derler. Onlara, önceki semavî kitaplarda bulunan delilleri anlatan ve asıl büyük mucize olan Kur'an gelmedi mi ki (böyle konuşuyor ve başka mucize istiyorlar)?!

134. Eğer Biz, peygamber göndermeden önce onları bir azap ile helâk etseydik, bu kez de âhirette, "Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber göndermiş olsaydın, Senin âyetlerine uyar, böyle rezil rüsvâ olmazdık" diyeceklerdi.

135. Ey Peygamber! Sen onlara şunu söyle: "Herkes neler olacağını bekleyip gözlemektedir. Öyleyse siz de bekleyip gözleyin. Pek yakında kimlerin doğru yolda ve hidayet üzere olduğunu anlayacaksınız.

---

1. Krş. Enfâl, 8/68, ilgili not; Yunus, 10/19; Hûd 11/110; Fussılet 41/45; Şûrâ 42/14.
2. Lafzen, "Gözlerini dikme." Ebû Müslim el-Isfahânî bu ifadeyi "Üzülme" şeklinde yorumlamıştır. Biz Ebû Müslim'in yorumunu tercih ettik.
3. Lafzen, "Namaz üzerinde sabırlı sebatlı ol."
4. Âyetin, "Biz senden rızık istemiyoruz" şeklinde tercüme edilmesi de mümkündür.
5. "Âkıbet takva erbabınındır" şeklinde ifade edilebilecek bu cümle Araplarda bir deyimdir ve konunun akışına göre anlamlandırılır. Bu cümle "rızık peşinde koşmanı istemiyoruz" âyetiyle irtibatlıdır. Yani "senden istediğimiz, rızk peşinde koşmak değil, namaz ve niyaza devamla kazanılan sorumluluk bilincine dayalı bir görev anlayışıyla dini tebliğe devam etmektir ki, mutlu sona ulaşmak işte bu şekilde gerçekleşir."

21
ENBİYÂ SÛRESİ

سُورَةُ الْاَنْبِيَآءِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ مِائَةٌ وَاثْنَتَا عَشْرَةَ اٰيَةً

Mekke döneminde inmiştir. 112 âyettir. Peygamberlerden bahsettiği için "Enbiyâ" adını almıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ ۝١ مَا
يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ۝٢
لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هٰذَآ اِلَّا
بَشَرٌ مِثْلُكُمْ اَفَتَاْتُونَ السِّحْرَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ۝٣ قَالَ رَبِّي
يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝٤ بَلْ
قَالُوا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَاْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَآ
اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ ۝٥ مَآ اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا اَفَهُمْ
يُؤْمِنُونَ ۝٦ وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِي اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوا
اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۝٧ وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا
لَا يَاْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ۝٨ ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ
الْوَعْدَ فَاَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَآءُ وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ
۝٩ لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝١٠

1. İnsanların[1] hesaplarının görüleceği vakit yaklaştı. Oysa onlar hâlâ gaflet içindedirler ve bu gerçeği anlamaya yanaşmamaktadırlar.

2. Ne zaman Rablerinden onlara yeni bir uyarı gelse, onu daima alaya alarak dinlerler.

3. Akılları fikirleri[2] hep oyunda. Şirkte direnen bu kimseler, "Bu da sizin gibi bir adam değil mi? Göz göre göre onun büyüsüne mi kapılıyorsunuz?" diye fısıldaşıyorlar.

4. Ey Peygamber! Sen onlara de ki:[3] "Benim Rabbim gökte ve yerde söylenen her sözü bilir. O Semî'dir; gizli olsun, açık olsun söylenen her sözü işitir, Alîm'dir; insanların niyet ve düşüncelerini iyi bilir."

5. Hatta onlar şöyle söylüyorlar: "Bu Kur'an saçma sapan hayal ürünü sözlerdir.[4] Evet, onu Muhammed kendisi uydurup Allah'a isnat ediyor, o olsa olsa bir şâirdir. Eğer o gerçekten peygamber ise, önceki toplumlara gönderilen peygamberlerin yaptığı gibi onun da bize somut bir mucize göstermesi gerekir."

6. Hâlbuki daha önce helâk ettiğimiz beldelerin halkları da (gelen hiçbir mucizeye) inanmamışlardı, şimdi bunlar mı inanacaklar? [5]

7. Ey Peygamber! Senden önce kendilerine vahyedip peygamber olarak gönderdiğimiz kimseler de (meleklerden değil)[6] insanlardan idi. Eğer bu konuda bir bilginiz yoksa bilen insanlara; Kitap Ehlinin bilginlerine sorun.[7]

8. Biz onları da yemeye içmeye ihtiyaç duymayan bir nitelikte yaratmamıştık, onlar ölümsüz de değillerdi.

9. Fakat sonuçta Biz, o peygamberlere verdiğimiz sözü yerine getirdik; onları ve dilediğimiz kimseleri (onlara inananları) kurtardık. Küfür ve isyanda aşırı gidenleri ise helâk ettik.

10. Andolsun ki ey insanlar! Size de kendisine uymakla şeref kazanacağınız bir Kitap gönderdik. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?

---

1. Âyetlerin akışından "İnsanlar" kelimesi ile müşriklerin kastedildiği anlaşılmaktadır.

2. Lafzen, "Kalpleri."

3. Âyetteki "Kâle" (Dedi) fiili, İbn Kesîr, Nâfi, Ebû Amr ve İbn Âmir'in okuyuşlarına göre "Kul" (De!) şeklindedir. Biz konunun akışı açısından âyeti bu okuyuşa göre anlamlandırmayı tercih ettik.

4. Lafzen, "Gördüğü karmaşık rüyaların ürünüdür."

5. Bu âyetler gerçeği bir defa daha ortaya sermektedir. Mucize isteyen müşriklerin hakikati görme, anlama ve ikna olma gibi bir düşünceleri yoktur. Amaçları kibir ve inatla peygamberle alay etmekten başka bir şey değildir. Tarih boyunca hep böyle olmuştur. Peygamberler, kendilerinden istenen mucizeleri getirdikleri zaman büyücülük ve sihirbazlıkla suçlanmışlardır.

6. Krş. En'âm 6/8-9.

7. Krş. Nahl 16/43 ve ilgili not.

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَّاَنْشَاْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا
اٰخَرِيْنَ ﴿١١﴾ فَلَمَّآ اَحَسُّوْا بَاْسَنَآ اِذَا هُمْ مِّنْهَا يَرْكُضُوْنَ ﴿١٢﴾ لَا
تَرْكُضُوْا وَارْجِعُوْٓا اِلٰى مَآ اُتْرِفْتُمْ فِيْهِ وَمَسٰكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ
تُسْـَٔلُوْنَ ﴿١٣﴾ قَالُوْا يٰوَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿١٤﴾ فَمَا زَالَتْ تِّلْكَ
دَعْوٰىهُمْ حَتّٰى جَعَلْنٰهُمْ حَصِيْدًا خٰمِدِيْنَ ﴿١٥﴾ وَمَا خَلَقْنَا
السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لٰعِبِيْنَ ﴿١٦﴾ لَوْ اَرَدْنَآ اَنْ نَّتَّخِذَ
لَهْوًا لَّاتَّخَذْنٰهُ مِنْ لَّدُنَّآ ۖ اِنْ كُنَّا فٰعِلِيْنَ ﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى
الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهٗ فَاِذَا هُوَ زَاهِقٌ ۭ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُوْنَ
﴿١٨﴾ وَلَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَمَنْ عِنْدَهٗ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ
عَنْ عِبَادَتِهٖ وَلَا يَسْتَحْسِرُوْنَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُوْنَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا
يَفْتُرُوْنَ ﴿٢٠﴾ اَمِ اتَّخَذُوْٓا اٰلِهَةً مِّنَ الْاَرْضِ هُمْ يُنْشِرُوْنَ ﴿٢١﴾ لَوْ
كَانَ فِيْهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا ۚ فَسُبْحٰنَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا
يَصِفُوْنَ ﴿٢٢﴾ لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُوْنَ ﴿٢٣﴾ اَمِ اتَّخَذُوْا
مِنْ دُوْنِهٖٓ اٰلِهَةً ۭ قُلْ هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ ۚ هٰذَا ذِكْرُ مَنْ مَّعِيَ وَذِكْرُ مَنْ
قَبْلِيْ ۭ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۙ الْحَقَّ فَهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٢٤﴾

11. Evet, Biz şirk ve küfürde direnen nice belde halklarını kırıp geçirdik ve onların yerine başka topluluklar getirdik.

12. Onlar, Bizim şiddetli cezamızın geleceğini hissedince, oradan hızla kaçmaya çalışıyorlardı.

13. O zaman onlara, "Boşuna kaçmaya çalışmayın" dedik. "Refah içindeki şımarıkça yaşantınıza ve yerinize yurdunuza dönün; siz (bugün olmazsa yarın) mutlaka hesaba çekileceksiniz."

14. Bunun üzerine onların, "Eyvahlar olsun bize, biz gerçekten (şirk ve küfre dalmakla) zâlimlik etmişiz" demekten başka çareleri kalmamıştı.

15. Onlar böyle feryâdü figân edip ağlaşırken Biz onları biçilmiş, yakılıp kül olmuş ekine çevirdik.

16. (Şunu hiç unutmayın ki,) Biz yeri, göğü ve bu ikisi arasındakileri oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık.[1]

17. Eğer Biz bir oyun eğlence; eş ve çocuk[2] edinmek isteseydik, bunu şanımıza uygun bir şekilde yapardık. Yapacak olsaydık böyle yapardık ki, yapmadık.[3]

18. Tam aksine, Biz hakkı bâtılın üstüne balyoz gibi indiririz; o da onun beynini dağıtır, bir de bakarsın ki bâtıl yok olup gitmiş. Ey müşrikler! Allah'a (eş ve çocuk edindiğine dair) yakıştırdığınız şeylerden dolayı yazıklar olsun size!

19. Göklerdeki ve yeryüzündeki canlı cansız her şey O'nundur. O'nun katındakiler, O'na kulluk etme konusunda büyüklük taslamazlar, O'na ibadet etmekten aslâ bıkıp usanmazlar.

20. Onlar gece gündüz ara vermeden Allah'ı tespih eder, yüceltirler.

21. Hâl böyle iken müşrikler, taştan topraktan tanrılar ediniyorlar. Yoksa ölüleri onlar mı diriltecek?

22. Eğer gökte ve yerde Allah'tan başka tanrılar olsaydı, göğün de yerin de düzeni bozulurdu. İşte bundan dolayı mutlak hükümranlık sahibi olan Allah[4] onların yakıştırmalarından münezzehtir, yücedir.[5]

23. O, yaptıklarından dolayı aslâ sorguya çekilemez, fakat onlar sorguya çekileceklerdir.

24. Onlar, Allah'ın yanı sıra başka tanrılar olduğunu kabul ediyorlar, öyle mi? Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Bu iddianızı ispat için delil getirin de görelim. İşte benim ümmetime gelen Kitap ile benden önceki ümmetlere gelen kitapların anlattığı tevhit inancı budur. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmez ve ondan yüz çevirirler."

---

1. Krş. Duhân 44/38-39.
2. Âyetteki "Lehven" kelimesi, Hasan Basri, Atâ b. Ebî Rebah ve Katâde'ye ve yemen lehçesine göre "Kadın"; Zeccac ve Süddî'ye göre ise "Çocuk" demektir. Bu kelimenin bu anlamların tamamına ihtimali vardır. Çünkü 19 ve 20. âyetlerde vurgulanan, Allah'ın eş ve çocuk edinmediğine dair hatırlatmaların hemen akabinde gelen bu ifade, bir Kur'an üslûbudur. (Örnek olarak bkz. Bakara 2/116; Yunus 10/68; Furkan 25/2)
3. "İn künnâ fâ'ılîn" cümlesindeki "İn" edatı şart ve olumsuzluk edatı olarak iki anlama da gelmektedir. Biz her iki anlamı mealimize yansıttık.
4. Lafzen, "Arşın Rabbi."
5. Bkz. Mü'minûn 23/91.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُوْلٍ اِلَّا نُوْحِيْٓ اِلَيْهِ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ
اِلَّآ اَنَا۠ فَاعْبُدُوْنِ ﴿٢٥﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحٰنَهٗ ؕ
بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُوْنَ ۙ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُوْنَهٗ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِاَمْرِهٖ
يَعْمَلُوْنَ ﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُوْنَ ۙ
اِلَّا لِمَنِ ارْتَضٰى وَهُمْ مِّنْ خَشْيَتِهٖ مُشْفِقُوْنَ ﴿٢٨﴾ وَمَنْ
يَّقُلْ مِنْهُمْ اِنِّيْٓ اِلٰهٌ مِّنْ دُوْنِهٖ فَذٰلِكَ نَجْزِيْهِ جَهَنَّمَ ؕ كَذٰلِكَ
نَجْزِي الظّٰلِمِيْنَ ﴿٢٩﴾ اَوَلَمْ يَرَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَنَّ السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنٰهُمَا ؕ وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَآءِ كُلَّ
شَيْءٍ حَيٍّ ؕ اَفَلَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٣٠﴾ وَجَعَلْنَا فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ
تَمِيْدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيْهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُوْنَ
﴿٣١﴾ وَجَعَلْنَا السَّمَآءَ سَقْفًا مَّحْفُوْظًا ۚ وَهُمْ عَنْ اٰيٰتِهَا
مُعْرِضُوْنَ ﴿٣٢﴾ وَهُوَ الَّذِيْ خَلَقَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ ؕ كُلٌّ فِيْ فَلَكٍ يَّسْبَحُوْنَ ﴿٣٣﴾ وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّنْ
قَبْلِكَ الْخُلْدَ ؕ اَفَاۡئِنْ مِّتَّ فَهُمُ الْخٰلِدُوْنَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ
الْمَوْتِ ؕ وَنَبْلُوْكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ؕ وَاِلَيْنَا تُرْجَعُوْنَ ﴿٣٥﴾

25. Ey Peygamber! Biz senden önce gönderdiğimiz her peygambere kesin olarak şunu vahyettik: "Benden başka herhangi bir tanrı yoktur, öyleyse Beni lâyıkıyla tanıyın ve yalnız Bana kulluk edin."

26. Gerçek böyleyken bazı kimseler, "Rahmân olan Allah çocuk edindi" demektedirler. Hâşâ! Allah böyle nitelendirmelerden kesinlikle uzaktır. Tanrının çocukları dedikleri varlıklar (melekler) aslında Allah'ın şerefli kullarıdır.

27. Allah'ın bu şerefli kulları, O'nun izni olmadıkça bir şey söylemezler, her işlerini O'nun emirleri doğrultusunda yaparlar.

28. Allah o meleklerin yaptıklarını ve yapacaklarını; bütün hallerini bilir. Ve onlar, Allah'ın hoşnut olduğu kimselerden başkasına şefaat edemezler, Allah'ın korkusundan ve heybetinden tir tir titrerler.[1]

29. Eğer onlardan birisi (varsayalım ki,) "Ben de Allah'ın yanı sıra ayrıca bir tanrıyım" diyecek olsa, Biz onu cehennemde yakarak cezalandırırız. Bizim, haddini bilmeyip tanrılık iddia edenlere vereceğimiz ceza işte budur.[2]

30. Küfürde direnenler, göklerle yerin (başlangıçta) bitişik olduğunu, daha sonra Bizim onları birbirinden ayırdığımızı ve (yeryüzündeki) her şeye su ile hayat verdiğimizi düşünmüyorlar mı? Bu gerçekler karşısında hâlâ inanmayacaklar mı?

31. Ve (yine düşünmüyorlar mı ki,) Biz, üstündekiler sarsılıp durmasın diye yeryüzüne sapasağlam dağları yerleştirdik ve bu dağlar arasında, gidecekleri yerlere kolayca ulaşsınlar diye geçitler, vâdiler, yollar yaptık.

32. Göğü de korunan; güvenli bir tavan yaptık. Fakat inkârcılar o gökyüzündeki bunca delili de görmezlikten geliyorlar.

33. Bilin ki, geceyi ve gündüzü, her biri kendi yörüngesinde yüzüp duran güneşi ve ayı da yaratan O'dur.[3]

34. Ve ey Peygamber! Biz senden önce hiç kimseye ölümsüzlük vermedik. Peki, sen öleceksin de onlar sonsuza kadar mı yaşayacaklar?[4]

35. Gerçek şu ki, her canlı ölümü tadacaktır. Biz sizi (bu dünyada) kötülük ve iyiliklerle sınıyoruz. Sonuçta hepiniz hesap vermek üzere Bizim huzurumuza geleceksiniz.

---

1. Meleklerin Allah'ın çocuğu olduğuna inanma konusunda müşriklerin temel çıkış noktası onların kendilerine şefaatçi olacaklarına inanmaları idi. Melekler Allah'ın çocukları olamayacağı gibi, O'nun razı olmayacağı kişilere şefaatçi olması da mümkün değildir. Allah'ın razı olacağı kimse ise, O'na şirk koşmayan, O'nun birliğine ve kudretine inanan erdemli ve ahlaklı kimselerdir. Müşrikler bu niteliklerden çok uzak oldukları için meleklerden böyle bir yardım görmeleri de mümkün olmayacaktır. Müşriklerin putlara tapınma gerekçesi, onların kendilerine şefaatçi olacakları inancıydı ve bu reddedilmişti (Yunus 10/18). Bu âyette de inkâr ve zulümlerine karşılık sığındıkları meleklerin şefaatçi olacağı inancı reddedilmiştir.

2. Lafzen "Zâlimlere." Krş. bu sûrenin 98. âyeti. Yani meleklerin tanrılık iddiası mümkün olmadığı gibi Allah'a rağmen bir yetki kullanımı da söz konusu olamaz.

3. Krş. Yâsin 36/40.

4. Müşrikler güçlenmesini engelleyemedikleri Hz. Peygamberin ölümüne bel bağlamışlardı (Tûr 52/30). Bu âyette, müşriklerin sonu yakın olduğuna dair ilk âyette belirtilen gerçeğe bir ima sözkonusu olabilir. Yani "Ey müşrikler onun ölümünden önce siz helak olacaksınız." Ayrıca bu ve bir sonraki âyet, Hz. İsa'nın ölmediğini söyleyenlere de bir cevap niteliğindedir.

وَإِذَا رَاٰكَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا
أَهَٰذَا الَّذِي يَذْكُرُ ءَالِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ
هُمْ كَٰفِرُونَ ﴿٣٦﴾ خُلِقَ الْإِنسَٰنُ مِنْ عَجَلٍ سَأُورِيكُمْ
ءَايَٰتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٣٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ
إِنْ كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣٨﴾ لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ
لَا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ
يُنصَرُونَ ﴿٣٩﴾ بَلْ تَأْتِيهِم بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ
رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٤٠﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ
مِّن قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُم مَّا كَانُوا بِهِۦ
يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٤١﴾ قُلْ مَن يَكْلَؤُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ
مِنَ الرَّحْمَٰنِ بَلْ هُمْ عَن ذِكْرِ رَبِّهِم مُّعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾
أَمْ لَهُمْ ءَالِهَةٌ تَمْنَعُهُم مِّن دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ
أَنفُسِهِمْ وَلَا هُم مِّنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾ بَلْ مَتَّعْنَا هَٰٓؤُلَآءِ
وَءَابَآءَهُمْ حَتَّىٰ طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا
نَأْتِي الْأَرْضَ نَنقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَآ أَفَهُمُ الْغَٰلِبُونَ ﴿٤٤﴾

36. Küfürde direnenler seni ne zaman görseler, "Bu adam mı ilâhlarınızı diline dolayan?!" deyip alay ederler. Onlar bunu Rahmân'ın kitabını inkâr ederek yapıyorlar. (Asıl onlar alay konusu olacak haldedirler.)[1]

37. İnsanoğlu pek aceleci yaratılmıştır.[2] (Bekleyin, günü gelince) başınıza gelecek azabımı size göstereceğim. Acele etmeyin.

38. Onlar hâlâ, "Eğer doğru söylüyorsanız, söyleyin tehdit edip durduğunuz bu azap ne zaman gelecek?" deyip duruyorlar.

39. Küfürde direnen bu insanlar, cehennem ateşi yüzlerinden ve sırtlarından kendilerini sardığı zaman, ona engel olamayacaklarını ve hiç kimseden yardım göremeyeceklerini bilselerdi böyle konuşmazlardı.

40. Aksine kıyamet onlara ansızın gelecek ve onları şaşkına çevirecektir. Artık ne onu geri çevirmeye güçleri yetecek, ne de (tevbe edebilmeleri için) kendilerine bir süre tanınacak!

41. Ey Peygamber! Şunu iyi bil ki, senden önce gönderilen peygamberlerle de alay edilmişti. (Ama gün geldi) alay ettikleri azap onları çepeçevre kuşatıverdi.

42. De ki: "Rahmân olan Allah'ın, gece veya gündüz geliverecek olan azabından[3] sizi kim koruyabilir?" Buna rağmen yine de onlar Rablerini anmaktan yüz çeviriyorlar.

43. Yoksa onları Benim azabımdan koruyacak başka tanrıları mı var?! Oysa tanrı zannettikleri şeylerin kendilerine bile faydası olamaz. Bizden de herhangi bir yardım göremezler.[4]

44. Kaldı ki, Biz bunlara ve bunların atalarına rahat bir hayat bahşettik; verdiğimiz nimetlerle ömürlerine ömür kattılar. Şimdi ise ellerindeki toprakları ve imkânlarını (nüfuz alanlarını) gitgide azalttığımızı[5] hâlâ görmüyorlar mı? Durum böyleyken, kendilerinin üstün olduklarını mı zannediyorlar?[6]

---

1. Âyetteki "Zikr" kavramı ile Kur'an kastedilmiştir. Çünkü onların taptıkları putların içyüzünü Kur'an ortaya çıkarmıştır. Fakat onlar, bu Kur'an'ı inkâr etmişler ve bu gafletleri sebebiyle asıl kendileri alay edilecek duruma düşmüşlerdir.
2. Mâtüridî, bu âyetle ilgili şunları söyler: "Allah insanı aceleci yaratmıştır. Öyle ki, insan bir hal üzere kalmaya tahammül edemez. Bu hal nimet ve rahatlık hali bile olsa durum değişmez. İnsan sonunda o rahatlık ve nimetten bıkıp usanır. Fakat Yüce Allah insanoğlunun her ne kadar haber verdiği hal üzere yarattığını bildirmiş olsa da ona çok sabırlı ve ağırbaşlı olması için nefsini eğitme imkânı da vermiştir. Nitekim Yüce Allah, buna benzer karakterde olan kimselerden namaz kılanları istisna etmiştir (Meâric 70/19-22)."
3. Burada Allah'ın Rahmân sıfatının zikredilmiş olması, O'nun bütün varlıklara karşı şefkat ve merhametinin gazabından fazla olmasına rağmen, küfürde direnenlerin bu şefkat ve merhamet sınırlarını da zorlayacak şekilde davranarak azabı hak ettiklerini ima etmektedir. Ayrıca tefsirlerde âyetteki "Min" harfinin "Ğayr" (Başka) anlamına da gelebileceği belirtilmiş ve âyete, "Gece veya gündüz gelebilecek bir azaptan Rahmân olan Allah'tan başka sizi kim kurtarabilir?" anlamı da verilmiştir.
4. Krş. Yunus 10/18.
5. Lafzen, "Yeryüzünün etrafını eksilttiğimizi." Ra'd 13/41. âyetin notunda naklettiğimiz üzere bu âyetle ilgili çeşitli bilimsel yorumlar yapılmıştır. Biz Kur'an meali usulümüzde bu yöntemi tercih etmedik.
6. Krş. Ra'd 13/41. M. Âbid el-Câbirî âyetle ilgili şu notu düşmüştür: "Şirk ve küfrün Mekke dışındaki hareket alanı daralmaktadır. Burada, davetin Hac mevsimi için gelen kabilelere yönelmesinden sonra İslam dininin Mekke dışındaki yayılımına işaret söz konusudur. Hatta burada, Müslüman olan ve daveti şehirlerine taşıyan İlk Yesrib/Medine heyeti ile karşılaşmaya işaret edilmiş olması da büyük bir ihtimaldir. Bu olay, peygamberliğin on birinci yılında gerçekleşmiştir."

قُلْ اِنَّمَآ اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ ۫ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَآءَ اِذَا مَا
يُنْذَرُوْنَ ﴿٤٥﴾ وَلَئِنْ مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُوْلُنَّ
يٰوَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿٤٦﴾ وَنَضَعُ الْمَوَازِيْنَ الْقِسْطَ
لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۭ وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ
مِّنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَا ۭ وَكَفٰى بِنَا حٰسِبِيْنَ ﴿٤٧﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا
مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاۗءً وَّذِكْرًا لِّلْمُتَّقِيْنَ ۙ﴿٤٨﴾ اَلَّذِيْنَ
يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِّنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُوْنَ ﴿٤٩﴾
وَهٰذَا ذِكْرٌ مُّبٰرَكٌ اَنْزَلْنٰهُ ۭ اَفَاَنْتُمْ لَهٗ مُنْكِرُوْنَ ۧ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ
اٰتَيْنَآ اِبْرٰهِيْمَ رُشْدَهٗ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهٖ عٰلِمِيْنَ ۚ﴿٥١﴾ اِذْ قَالَ
لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖ مَا هٰذِهِ التَّمَاثِيْلُ الَّتِيْٓ اَنْتُمْ لَهَا عٰكِفُوْنَ
﴿٥٢﴾ قَالُوْا وَجَدْنَآ اٰبَاۗءَنَا لَهَا عٰبِدِيْنَ ﴿٥٣﴾ قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ
اَنْتُمْ وَاٰبَاۗؤُكُمْ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٥٤﴾ قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ
اَمْ اَنْتَ مِنَ اللّٰعِبِيْنَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَلْ رَّبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ الَّذِيْ فَطَرَهُنَّ ۡ وَاَنَا عَلٰي ذٰلِكُمْ مِّنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿٥٦﴾
وَتَاللّٰهِ لَاَكِيْدَنَّ اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوْا مُدْبِرِيْنَ ﴿٥٧﴾

45. Ey Peygamber! De ki: "Ben sizi, sadece vahye dayanarak uyarıyorum." Bununla birlikte kalbi gerçeklere kapalı olanlar[1] ne kadar uyarılsalar da bu çağrıyı duymazlar.

46. Fakat onlara Rabbinin azabından azıcık[2] bir şey dokunsa onlar, "Yazıklar olsun bize! Biz gerçekten hakkı inkâr etmekle kendimize zulmetmişiz" derler.

47. Biz kıyamet günü öyle doğru, öyle hassas teraziler kuracağız ki, kimse en küçük bir haksızlığa uğramayacak.[3] Hardal tanesi kadar bile olsa iyi ve kötü herkesin yaptığını bu teraziye koyacağız. Hesap görmek için o gün Biz tek başımıza yeteriz.

48. Gerçek şu ki, Biz Musa'ya ve Harun'a bir nur ve öğüt kaynağı olan Furkânı; hakkı bâtıldan ayıran Kitabı verdik.[4] Fakat bunu anlayıp değerlendirecek olanlar şirk ve küfürden uzak duran bilinçli kimselerdir.

49. Böyle kimseler, görmedikleri halde Rablerinden korkarlar ve kıyamet günü hesap verme endişesiyle tir tir titrerler.

50. İşte bu Kur'an da (tıpkı önceki kitaplar gibi) sana indirdiğimiz kutlu bir öğüt, bir şeref kaynağıdır. Hâl böyle iken (ey insanlar) siz yine de onu inkâr mı edeceksiniz?

51. Andolsun ki, Biz daha önce İbrahim'e de doğru düşünme, muhakeme yeteneği vermiştik.[5] Biz onun buna ehil olduğunu biliyorduk.

52. Bir zamanlar İbrahim babasına ve kavmine, "Bu tapındığınız heykeller de neyin nesi?" diye sormuştu.[6]

53. Dediler ki: "Biz atalarımızdan böyle gördük. Onlar da bunlara tapıyorlardı."

54. Bunun üzerine İbrahim, "Gerçek şu ki, atalarınız sapkınmış, siz de apaçık bir sapkınlık içindesiniz" dedi.

55. Onlar, "Sen ciddi misin,[7] yoksa bizimle alay edip eğleniyor musun?" dediler.

56. İbrahim, "Hayır! Gerçekte sizin Rabbiniz göklerin ve yerin Rabbidir ki, bunları O yaratmıştır. Ve ben bunun böyle olduğunu kesinlikle biliyorum" dedi.

57. İbrahim (içinden), "Allah'a andolsun ki, siz gittikten sonra putlarınıza bir oyun oynayacağım" dedi.[8]

---

1. Lafzen, "Sağırlar."
2. Lafzen, "Bir esinti."
3. Krş. Zilzâl 99/7-8.
4. "Furkan" kavramı Allah'ın gönderdiği bütün kitaplar için ortak niteliktir. "Hakkı batıldan ayıran, okuyana yol gösteren, bir ışık kaynağı olan" anlamlarına gelir. Burada kastedilen ise Hz. Musa'ya verilen Tevrat'tır.
5. Âyette geçen "Rüşd" kelimesi "doğru karar verebilme, makul ve mantıklı düşünebilme, olayları doğru analiz etme, akıl yürütme ve muhakeme yeteneği" anlamına da gelmektedir. Hz. İbrahim'in bu özelliğinin bir örneğini En'âm 6/76-79. âyetlerde görmekteyiz. Bazı müfessirler "Rüşd" kavramıyla Hz. İbrahim'e verilen peygamberliğin kastedildiği kanaatindedirler. Hz. İbrahim'in putlarla mücadelesinin etraflıca anlatılmasının sebebi putperest Araplara onun diliyle mesaj vermektir. Bir kısım Araplar Hz. İbrahim'in soyundan gelmekle övündükleri için bu yöntemin etkili olma ihihtimali yüksektir.
6. Bu anlatılanlar Irak topraklarında yaşanmıştır. Hz. İbrahim daha sonra yeğeni Lût'u da alarak Kenan diyarına, yani Filistin topraklarına göç etmiştir. (Bkz. Kitab-ı Mukaddes, Tekvin, 12/1-5.)
7. Lafzen, "Sen bize gerçek bir bilgi mi getirdin?"
8. Krş. Sâffât 37/88-93.

فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا اِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾
قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَآ اِنَّهُ لَمِنَ الظّٰلِمِينَ ﴿٥٩﴾ قَالُوا
سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُٓ اِبْرٰهِيمُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا
فَأْتُوا بِهِ عَلٰٓى اَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾ قَالُوا
ءَاَنْتَ فَعَلْتَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا يٰٓاِبْرٰهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُۥ
كَبِيرُهُمْ هٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ اِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿٦٣﴾ فَرَجَعُٓوا
اِلٰٓى اَنْفُسِهِمْ فَقَالُٓوا اِنَّكُمْ اَنْتُمُ الظّٰلِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ نُكِسُوا
عَلٰى رُءُوسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هٰٓؤُلَآءِ يَنْطِقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ
اَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾ اُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانْصُرُٓوا اٰلِهَتَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٦٨﴾
قُلْنَا يٰنَارُ كُونِى بَرْدًا وَسَلٰمًا عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ ﴿٦٩﴾ وَاَرَادُوا
بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا
اِلَى الْاَرْضِ الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَوَهَبْنَا
لَهُٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾

58. (Onlar gittikten sonra) İbrahim putların hepsini kırıp parçaladı. Ancak ne olup bittiğini kendisine sormaları(!) için büyük puta dokunmadı.

59. (Ertesi gün putlarının parçalandığını gören) halk, "Tanrılarımıza bunu yapan kim? Her kimse o, gerçekten zalimin biriymiş" diye feveran etti.

60. İçlerinden bazıları, "İbrahim adında bir gencin onlara dil uzattığını duymuştuk" dediler.

61. Bunun üzerine bazıları, "İbrahim'i getirip halkın huzuruna çıkarın, belki (bu işi onun yaptığına) tanıklık eden biri bulunur" dediler.

62. (İbrahim'i bulup getirdiler ve) "Ey İbrahim! Tanrılarımıza bunu yapan sen misin?" diye sordular.

63. İbrahim, "Bu işi belki de şu büyükleri yapmıştır, en iyisi siz onlara sorun. Tabi konuşabiliyorlarsa!" diye cevap verdi.[1]

64. Sonra düşünüp kendi kendilerine, "Cansız varlıkları Allah'a ortak koşarak zâlimlik eden galiba bizleriz"[2] dediler.

65. Fakat çok geçmeden eski anlayışlarına döndüler ve "Ey İbrahim! Sen de biliyorsun ki onlar konuşamaz" dediler.

66. İbrahim şöyle dedi: "O halde, neden Allah'ı bırakıp da size faydası da zararı da olmayan bu şeylere tapıyorsunuz?"

67. "Tüh, yazıklar olsun size de, Allah'ı bırakıp tapındığınız şeylere de! Siz hiç düşünmez, aklınızı çalıştırmaz mısınız?"

68. Putperestler, "Eğer bir şey yapmak istiyorsanız, İbrahim'i ateşe atıp yakın,[3] tanrılarınıza yardım edin; onlara sahip çıkın" dediler.

69. Biz de, "Ey ateş!" dedik. "İbrahim'e karşı serinlik ve esenlik kaynağı ol."

70. Evet, putperestler İbrahim'e bir tuzak kurmak istemişlerdi, fakat Biz onları hüsrana uğrattık.

71. Biz onu da Lût'u da kurtardık ve bütün insanlar için kutlu, bereketli kıldığımız topraklara ulaştırdık.[4]

72. İbrahim'e, İshak'ı ve ayrıca torunu Yakub'u bahşettik ve her birini peygamber yaptık.

---

1. Bir kısım müfessirler bu âyeti yorumlarken Hz. İbrahim'in bu sözünü yalan söylemek olarak algılamışlar ve onun söylediği güya bu yalanı tevil konusunda uzun izahlara girişmişlerdir. Kanaatimizce bu yersiz bir tartışmadır. Hz. İbrahim'in burada yaptığı şey bir tariz sanatıdır. Bununla kendisinin yaptığını ima ederken muhataplarını düşünmeye sevk etmiş, nasıl bir saçma anlayışta olduklarını kendilerine ironi yaparak anlatmıştır. Nitekim bir sonraki âyette ifade edildiği üzere onun bu üslubu onları düşünmeye sevk etmiş ve putlara tapmakla kendilerine yazık ettiklerini itiraf etmişlerdir.
2. Lâfzen, "Birbirine: Sizlersiniz."
3. Ankebût 29/24'te "İbrahim'i öldürün ya da yakın" şeklinde geçmektedir. Müfessirlerin tamamına yakını Hz. İbrahim'in Nemrut tarafından ateşe atıldığını, fakat Allah'ın iradesiyle ateşin mucizevî bir şekilde onu yakmadığını anlatır ve bu olay çerçevesinde pek çok menkıbeler de nakleder.
4. Hz. Lût, Hz. İbrahim'in yeğenidir. Hz. Lût, kavmi helâk olduktan sonra Filistin bölgesindeki verimli topraklara, peygamberler diyarına yerleşmiştir. "Kutlu ve bereketli" ifadesi, bu bölgenin peygamberler diyarı olması yönüyle manevi; sulak ve verimli topraklar olması yönüyle de maddi bereketi anlatmaktadır.

وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِمْ فِعْلَ
الْخَيْرَاتِ وَاِقَامَ الصَّلٰوةِ وَاِيتَآءَ الزَّكٰوةِ ۚ وَكَانُوا لَنَا
عَابِدِينَ ۝٧٣ وَلُوطًا اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ
الْقَرْيَةِ الَّتِى كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَآئِثَ ۗ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ
فَاسِقِينَ ۝٧٤ وَاَدْخَلْنَاهُ فِى رَحْمَتِنَآ ۖ اِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ۝٧٥
وَنُوحًا اِذْ نَادٰى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ
وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ۝٧٦ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا ۚ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاَغْرَقْنَاهُمْ
اَجْمَعِينَ ۝٧٧ وَدَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ اِذْ يَحْكُمَانِ فِى الْحَرْثِ
اِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ ۚ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ۝٧٨
فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمٰنَ ۚ وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَسَخَّرْنَا مَعَ
دَاوٗدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ ۚ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ۝٧٩ وَعَلَّمْنَاهُ
صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَاْسِكُمْ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ
شَاكِرُونَ ۝٨٠ وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِى بِاَمْرِهٖٓ
اِلَى الْاَرْضِ الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا ۚ وَكُنَّا بِكُلِّ شَىْءٍ عَالِمِينَ ۝٨١

73. Biz onları, emrimizle insanlara doğru yolu gösteren önderler yaptık. Onlara iyi ve yararlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Onlar Bizi lâyıkıyla tanır ve yalnız Bize kulluk ederlerdi.

74. Biz Lût'a da hikmet (doğru karar verme yeteneği) ve ilim verdik ve onu halkı iğrenç işler yapan beldeden kurtardık. Çünkü onlar gerçekten yoldan çıkmış kötü insanlardı.

75. Biz onu sevgimize, şefkatimize ve merhametimize erenlerin arasına kattık. Çünkü o iyi bir insandı, bir peygamberdi.

76. Ey Peygamber! Nuh'u da hatırla. Hani o, (İbrahim ve Lût'tan) çok önce kavminin helâk olması için Bize dua etmişti.[1] Biz de onun duasını kabul etmiş, kendisini ve ailesini; ona inananları o büyük felaketten kurtarmıştık.

77. Biz Nûh'a, âyetlerimizi inkâr eden kavmine karşı yardım etmiştik. Çünkü onlar gerçekten kötü insanlardı. Biz de onların hepsini suda boğduk.

78. Davut ve Süleyman'ı da hatırla. Hani o ikisi, bir topluluğun koyunlarının yayılıp tahrip ettiği ekin tarlası hakkında bir hüküm vermişlerdi. Onların verdiği karara Biz de tanık idik.[2]

79. Biz bu konuda Süleyman'a daha derin bir anlayış lütfettik. Bununla birlikte Biz onlardan her ikisine de hikmet (doğru karar verme yeteneği) ve ilim vermiştik. Ayrıca Davud'a, dağları ve kuşları eşlik ettirdik ki, birlikte Allah'ı tespih ederlerdi.[3] İşte bütün bunları yapan Biziz.

80. Yine Biz ona, savaşlarda kılıç darbelerinden korunmak için kullandığınız zırhları yapmayı öğrettik.[4] Ey müşrikler! (Bu şekilde size imkânlar lütfeden Allah'a) hâlâ şükretmeyecek misiniz?

81. Biz şiddetle esen rüzgârı da Süleyman'ın istifadesine sunduk. Bu rüzgâr, onun emri ile bereketli kıldığımız topraklara doğru esip giderdi.[5] Biz her şeyi iyi biliriz; Her şey Bizim ilim ve kudretimizle meydana gelir.

---

1. Krş. Kamer 54/10; Nûh 71/28.

2. Rivayete göre iki adam Davud Peygamberin yanına gelirler. Bunlardan biri tarla sahibidir, diğerinin de sürüleri vardır. Tarla sahibi şöyle der: "Bu adamın sürüsü benim tarlama girdi ve ne var ne yok hepsini yiyip bitirdi." Davud Peygamber de, "O zaman sürü senindir" der. Adamlar çıkarlar ve Hz. Süleyman'ın yanına giderler. Hz. Süleyman onlara; "Davud aranızda nasıl hüküm verdi" diye sorar. Onlar da Hz. Davud'un hükmünü söylerler. Hz. Süleyman bu cezayı ağır bulur ve koyun sürüsünün bir yıllık geçici intifa hakkının tarla sahibine verilmesinin daha adil olduğunu söyler. Bir sonraki âyet bu hususa dikkat çekmektedir.

3. Krş. Sebe' 34/10; Sâd 38/18-19. Dağların Hz. Davud ile birlikte Allah'ı tespih etmesi, onun zikrinin dağlarda yankılanması; kuşların tespihi ise, Hz. Davud ilâhî söylerken başına toplanıp cıvıltıları ile ona katılmasıdır.

4. Buradaki "Öğrettik" ifadesi "Öğrenme kabiliyeti verdik", "Ona demiri kullanma yöntemini vahyettik" şeklinde anlaşılmalıdır.

5. Krş. Sâd 38/36. Burada, Hz. Süleyman'ın rüzgâra emretmesini, İbn Âşur'un ifade ettiği gibi, "Gemilerini yüzdürmek üzere rüzgâr çıkarması için Allah'a dua etmesi" şeklinde yorumlamak mümkündür. Ancak Kur'an, bazı çağdaş müfessirlerin de ifade ettiği gibi, halk arasında yerleşmiş bulunan bu tür menkıbeleri doğrulamak veya düzeltmek yerine, inanıldığı şekliyle nakletmekte ve sonuç itibarıyla meydana gelen olağan ya da olağan üstü her şeyin Allah'ın gücü ve tasarrufu altında olduğunu vurgulamayı amaçlamaktadır.

وَمِنَ الشَّيٰطِيْنِ مَنْ يَّغُوْصُوْنَ لَهٗ وَيَعْمَلُوْنَ عَمَلًا
دُوْنَ ذٰلِكَ ۚ وَكُنَّا لَهُمْ حٰفِظِيْنَ ۙ﴿٨٢﴾ وَاَيُّوْبَ اِذْ نَادٰى
رَبَّهٗٓ اَنِّيْ مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ ۚ﴿٨٣﴾
فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ فَكَشَفْنَا مَا بِهٖ مِنْ ضُرٍّ ۖ وَاٰتَيْنٰهُ اَهْلَهٗ
وَمِثْلَهُمْ مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى لِلْعٰبِدِيْنَ ﴿٨٤﴾
وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِدْرِيْسَ وَذَا الْكِفْلِ ۭ كُلٌّ مِّنَ الصّٰبِرِيْنَ ۚ
﴿٨٥﴾ وَاَدْخَلْنٰهُمْ فِيْ رَحْمَتِنَا ۭ اِنَّهُمْ مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٨٦﴾
وَذَا النُّوْنِ اِذْ ذَّهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ اَنْ لَّنْ نَّقْدِرَ عَلَيْهِ
فَنَادٰى فِي الظُّلُمٰتِ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحٰنَكَ ۖ اِنِّيْ
كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ۚ﴿٨٧﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ ۙ وَنَجَّيْنٰهُ
مِنَ الْغَمِّ ۭ وَكَذٰلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٨٨﴾ وَزَكَرِيَّآ اِذْ
نَادٰى رَبَّهٗ رَبِّ لَا تَذَرْنِيْ فَرْدًا وَّاَنْتَ خَيْرُ الْوٰرِثِيْنَ ۚ
﴿٨٩﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ ۡ وَوَهَبْنَا لَهٗ يَحْيٰى وَاَصْلَحْنَا
لَهٗ زَوْجَهٗ ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا يُسٰرِعُوْنَ فِي الْخَيْرٰتِ
وَيَدْعُوْنَنَا رَغَبًا وَّرَهَبًا ۭ وَكَانُوْا لَنَا خٰشِعِيْنَ ﴿٩٠﴾

82. Çok yetenekli ve becerikli bir kısım dalgıçları[1] Süleyman'ın emrine verdik. Onlar denize dalıyor (inci mercan çıkarıyor) ve Süleyman için başka önemli işler de yapıyorlardı. Bu işleri yaparken onları (yanlış işler yapmaktan) engelleyen[2] de Bizdik.

83. Eyyüb'ü de unutma! Hani o, "Rabbim! Başıma bir dert[3] geldi, kötü bir hastalığa yakalandım.[4] Sen şefkat ve merhamet gösterenlerin en yücesisin (bana şifa ver)" diye Rabbine yalvarıp yakarmıştı.

84. Biz de onun duasını kabul etmiş, yakalandığı dertten onu kurtarmıştık.[5] Ona, tarafımızdan bir şefkat ve merhamet eseri olarak ailesini ve kaybettiklerini misliyle verdik. Bu ibret alınacak bir hatıra, bir olaydır. Fakat bunu, Allah'ı lâyıkıyla tanıyıp yalnız O'na kulluk edenler anlar.

85. İsmail, İdris ve Zülkifl'i de an. Bil ki, bunların her biri sabırlı, sıkıntılara göğüs geren kimselerdi.

86. Biz onları sevgimize, şefkatimize ve merhametimize erenlerin arasına dâhil eyledik. Çünkü onlar iyi insanlardı.

87. Zünnun'u (Yunus'u) da an. Hani o bir zamanlar halkına kızarak çekip gitmişti. O, Bizim kendisine yüklediğimiz peygamberlik görevinden kaçıp kurtulacağını zannetmişti.[6] Derken Yunus, düştüğü karanlıklar içinde, "Rabbim! Senden başka tanrı yok, Sen yücelerden yücesin, ben ise gerçekten zâlimlik eden; görevinden kaçan birisiyim" diye yalvarmıştı.

88. Biz de onun bu duasını kabul etmiş, içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtarmıştık.[7] İnananları işte Biz böyle kurtarırız.

89. Zekeriyya'yı da hatırla. Hani bir zamanlar o, Rabbine şöyle yalvarmıştı: "Rabbim! Beni (bu dünyada) tek başıma bırakma; bana bir evlât ver. (Vermezsen de Sen bilirsin Rabbim!) Çünkü gerçek vâris (her şeyin mâliki) Sensin.[8]

90. Biz onun da duasını kabul ettik ve ona Yahya'yı bağışladık. Kısır olan karısını çocuk doğurabilecek bir hale getirdik. (Evet, Biz hepsinin dualarını kabul ettik.) Çünkü onlar iyilikte ve yararlı işlerde yarışıyor; sevgimizi, şefkatimizi ve merhametimizi umarak ve azabımızdan korkarak Bize dua ediyor, bütün benlikleriyle boyun eğip itaat ediyorlardı.

---

1. Lafzen, "Bir kısım şeytanları." Bu mecâzî bir ifadedir. Bununla dalgıçlık ve diğer bazı çetin işleri başaran kimseler kastedilmiştir. Krş. Sâd 38/37. Davud ve Süleyman Peygamber ile ilgili bkz. Sebe' 34/10-14. âyetler.
2. Lafzen, "Koruyan."
3. Aynı konuyla ilgili Sâd 38/41. âyette "Durr" (Zarar, dert) yerine "Bana şeytan musallat oldu" ifadesi kullanılmıştır. Buradan anlaşılmaktadır ki, mikroplar dâhil insanoğluna maddi veya manevi zarar veren her şey "Şeytan" olarak nitelenebilir.
4. Hz. Eyyüb'ün bir çeşit cilt hastalığına yakalandığı ve bu sebeple vücudunda derin yaralar açıldığı rivayet edilmiştir. Kitab-ı Mukaddes'te (bkz. Eyyüb'ün Kitabı 1/1, 42/17) bu kıssa geniş olarak anlatılmaktadır. Bu kıssa kültürümüzde de genişçe yer almış, "Eyüp sabrı" ifadesi bir deyim olmuştur.
5. Krş. Sâd 38/41-44.
6. Lafzen, "Bu davranışından dolayı Bizim kendisini yakalayıp cezalandırmayacağımızı zannetmişti."
7. Krş. Yunus 10/98; Sâffât 37/139-148; Kalem 68/48-49; Kitab-ı Mukaddes, Yunus 1/1; 4/11.
8. Krş. Âl-i İmrân 3/8; Meryem 19/5-6 vd.

وَالَّتِيْٓ اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيْهَا مِنْ رُّوْحِنَا
وَجَعَلْنٰهَا وَابْنَهَآ اٰيَةً لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿٩١﴾ اِنَّ هٰذِهٖٓ اُمَّتُكُمْ
اُمَّةً وَّاحِدَةً ۖ وَّاَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْنِ ﴿٩٢﴾ وَتَقَطَّعُوْٓا
اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ ۗ كُلٌّ اِلَيْنَا رٰجِعُوْنَ ﴿٩٣﴾ فَمَنْ يَّعْمَلْ مِنَ
الصّٰلِحٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهٖ ۚ وَاِنَّا
لَهٗ كٰتِبُوْنَ ﴿٩٤﴾ وَحَرٰمٌ عَلٰى قَرْيَةٍ اَهْلَكْنٰهَآ اَنَّهُمْ
لَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٩٥﴾ حَتّٰٓى اِذَا فُتِحَتْ يَاْجُوْجُ وَمَاْجُوْجُ
وَهُمْ مِّنْ كُلِّ حَدَبٍ يَّنْسِلُوْنَ ﴿٩٦﴾ وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ
الْحَقُّ فَاِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ اَبْصَارُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا
يٰوَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِيْ غَفْلَةٍ مِّنْ هٰذَا بَلْ كُنَّا
ظٰلِمِيْنَ ﴿٩٧﴾ اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ حَصَبُ
جَهَنَّمَ ۗ اَنْتُمْ لَهَا وٰرِدُوْنَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ هٰٓؤُلَآءِ اٰلِهَةً
مَّا وَرَدُوْهَا ۗ وَكُلٌّ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٩٩﴾ لَهُمْ فِيْهَا
زَفِيْرٌ وَّهُمْ فِيْهَا لَا يَسْمَعُوْنَ ﴿١٠٠﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ سَبَقَتْ
لَهُمْ مِّنَّا الْحُسْنٰٓى ۙ اُولٰٓئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُوْنَ ۙ ﴿١٠١﴾

91. Ve nihayet iffetini ve namusunu koruyan kadını (Meryem'i) de an. Biz ona ruhumuzdan üflemiş, kendisini ve oğlunu bütün insanlar için ibret (bir mucize) kılmıştık.

92. Siz ey insanlar! Şüphe yok ki, sizin tek gerçek dininiz[1] işte bu (sözü edilen peygamberlerin getirdiği) tevhit dinidir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyleyse Beni layıkıyla tanıyın ve yalnız bana kulluk edin.

93. (Gerçek böyle olduğu halde) insanlar dinleri konusunda kendi aralarında bölük pörçük oldular. Oysa sonunda hepsi hesap vermek üzere Bize dönecekler.

94. İşte o zaman kim iman etmiş, iyi ve yararlı işler yapmışsa, onun emeği aslâ boşa gitmeyecektir. Çünkü Biz yaptığı her şeyi onun adına kaydetmekteyiz.

95. Bizim helâk ettiğimiz belde halk(lar)ı da (dünyalık azapla kurtulamayacak) hesap vermek üzere mutlaka Bizim huzurumuza döndürülecektir.[2]

96. Ye'cüc ve Me'cüc,[3] önleri açılıp her tepeden dalga dalga yayılmaya başlayınca,

97. Ve kıyametle[4] yüz yüze gelinince, küfürde direnenlerin gözleri fal taşı gibi açılacak ve "Yazıklar olsun bize! Bunun başımıza geleceğinden ne kadar da gâfilmişiz! Açıkçası biz kendimize zulmetmişiz." diyeceklerdir.

98. O gün onlara şöyle denilecek: "Siz şimdi, Allah'ı bırakıp da tapındığınız şeylerle birlikte cehenneme odun olacaksınız. Evet, hepiniz orayı boylayacaksınız."[5]

99. Şunu iyi bilin ki, Allah'ın yanı sıra tapındığınız o (düzmece) şeyler gerçekten ilâh olsalardı, cehenneme girmezlerdi. Onlar da, onlara tapanlar da cehennemde asırlarca kalacaklardır.

100. Orada inim inim inleyecekler ve (bu iniltilerden) başka hiçbir şey işitmeyeceklerdir.

101. Yaptıkları iyilikler sebebiyle katımızdan haklarında cennet takdir edilenler ise, cehennemden uzak tutulacaklardır.

---

1. Lafzen, "Sizin ümmetiniz." Bu ifade "Din" anlamında kullanılmıştır. Bkz. Zuhruf 43/22.

2. Lafzen, "Bize döndürülmemeleri mümkün değildir." Âyete şöyle bir anlam da verilmiştir: "Biz bir belde halkını helâk etmeye karar vermiş isek, artık o halkın iman etmesi mümkün değildir. Biz, onların günahkârca davranışlarına devam edeceklerini bildiğimiz için böyle takdir etmişizdir."

3. Ye'cüc ve Me'cüc kelimeleri Kehf 18/94'te de geçmektedir. M. Esed, Kehf suresindeki bu âyeti yorumlarken şu değerlendirmeyi yapmaktadır. "Klasik müfessirlerden bazıları Ye'cüc ve Me'cüc'ü bazı kavimlerle özdeşleştirmekte ve bu özdeşleştirmeyi yaparken Buhari, Müslim ve İbn Hanbel'den gelen rivayetlere dayanmaktadırlar. Müslümanlar bu rivayetleri, Orta Çağda İslam dünyasının maruz kaldığı Moğol istilasının işareti saymışlardır. Oysa sûrenin (Meryem) 99-101. âyetlerinde son saatten/hesap gününden bahsedilmektedir. Fakat zaman kavramı Allah ile insan açısından çok farklı olduğuna göre bu iki kavramı kıyamet alameti saymak mümkündür. Bu arada Ye'cüc ve Me'cüc'ün belli kavimler ya da varlıklar anlamında değil, son saatin/kıyametin gelip çatmasından önce insan uygarlığının bütünüyle yok olmasına yol açacak bir toplumsal felaketler serisi anlamında, bütünüyle temsilî bir unsur olduğunu söylemek son derecede mantıklı olacaktır."

4. Lafzen, "Vâdedilen gerçekle."

5. "Allah'ın yanı sıra tapınıp durduğunuz o düzmece şeyler ifadesi, sadece sahte tapınma nesnelerini değil, düzmece dinsel otoriteler tarafından vaz' ve telkin edilen sahte ahlaki değerleri de içine almaktadır. Bütün bunlar ve bunlara dayandırılan sistemler, hepsi cehennemin yakıtından ibarettir." (M. Esed)

لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا ۚ وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ اَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ ۚ
﴿١٠٢﴾ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْاَكْبَرُ وَتَتَلَقّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ۚ
هٰذَا يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾ يَوْمَ نَطْوِي السَّمَآءَ
كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۚ كَمَا بَدَاْنَآ اَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ ۚ
وَعْدًا عَلَيْنَا ۚ اِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾ وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ
مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ اَنَّ الْاَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ
﴿١٠٥﴾ اِنَّ فِي هٰذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ ۚ ﴿١٠٦﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا
رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ اِنَّمَا يُوحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ
وَاحِدٌ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ اٰذَنْتُكُمْ عَلٰى
سَوَآءٍ ۚ وَاِنْ اَدْرِي اَقَرِيبٌ اَمْ بَعِيدٌ مَا تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾ اِنَّهُ
يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾ وَاِنْ اَدْرِي
لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِينٍ ﴿١١١﴾ قَالَ رَبِّ احْكُمْ
بِالْحَقِّ ۗ وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

سُورَةُ الْحَجِّ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ ثَمَانٍ وَسَبْعُونَ اٰيَةً

102. Bu kimseler, cehennemin en küçük uğultusunu bile duymayacaklar, canlarının çektiği nimetler içinde ebedi olarak kalacaklardır.

103. Kıyametin o korkunç dehşeti onları hiç kaygılandırmayacak; melekler kendilerini karşılayacak ve "İşte size vâdedilen gün bu gündür" diyeceklerdir.

104. Kıyametin koptuğu gün Biz gökyüzünü kitap sayfalarını dürer gibi düreceğiz. Biz varlıkları başlangıçta nasıl yarattıysak, aynı şekilde tekrar yaratacağız.[1] Bu Bizim verdiğimiz bir sözdür ve onu mutlaka gerçekleştireceğiz.

105. Andolsun ki, Biz Tevrat'tan sonra Zebur'da da şöyle yazmıştık: "Yeryüzüne iyi kullarımız mirasçı olacaktır."[2]

106. Hiç şüphe yok ki, bu Kur'an'da (dünya ve âhiret mutluluğunu gösteren) çok değerli ilkeler, bilgiler vardır. Fakat bunu anlayacak olanlar, Allah'ı layıkıyla tanıyıp yalnız O'na kulluk eden kimselerdir.

107. Ey Peygamber! Biz seni (işte bunun için) bütün insanlara sevgi, şefkat ve merhamet kaynağı olarak gönderdik.[3]

108. Sen inanmayanlara şunu söyle: "Bana vahyedildi ki, tanrınız tek Tanrıdır. Hâlâ Müslüman olmayacak mısınız?"

109. Eğer dinlemeyip yüz çevirirlerse onlara de ki: "Ben bu gerçeği herkese eşit şekilde duyurdum. Artık başınıza gelecekler[4] yakın mıdır, yoksa uzak mıdır bilemem."

110. "Bildiğim gerçek şu ki, açıkça söylenen sözleri de içinizde gizlediğiniz niyetlerinizi de Allah bilir."

111. "Yine ben, başınıza gelecek azabın gecikmesi, sizin için bir sınama mıdır yoksa O'nun merhameti sebebiyle belli bir zamana kadar dünya nimetlerinden yararlanmanız için midir, onu da bilemem."

112. Ve şöyle dua et:[5] "Rabbim! Sen aramızda adaletle hükmet. Bizim Rabbimiz Rahmân'dır; esirgeyip korur ve sizin bunca iftiralarınıza karşı sığınılıp yardım istenecek yegâne varlıktır."

---

1. Krş. İbrahim 14/48.

2. Mezmurlar, 37/29'da şöyle denmiştir: "Doğrular ülkeyi miras alacak ve onda ebediyen oturacaklar." Ayrıca bkz. A'râf 7/128. Müfessirler buradaki "Arz" sözcüğünü cennet olarak yorumlamışlardır. Bu ifade ile "Beytülmakdis/Mescid-i Aksa'nın kastedildiğini söyleyenler de olmuştur.

3. Hz. Peygamber, bir cahiliye ve sapkınlık ortamında gönderildi. Kitap Ehli ise, kitapları konusunda ihtilaf etmeleri sebebiyle şaşkınlık içindeydi. Yüce Allah böyle bir zamanda Hz. Peygamberi insanlara bir kurtuluş reçetesi olarak gönderdi. İnsanlık onun sayesinde barışa kavuştu. Onun getirdiği vahiyde, savaş gerçeğinin olması bu rahmete engel değildir. Aksine barışın gerçekleşmesi için bazen savaşa ihtiyaç duyulur. Nitekim "Biz gökten bereketli su indirdik" (Mü'minûn 23/18) âyetinde ifade edildiği üzere, su berekettir, fakat Râzî'nin ifadesiyle, su bazen fesada da sebep olabilir.

4. Lafzen, "Size vâdolunanlar." Mealde, "Başınıza gelecekler" ifadesini, hem kıyamet ve hesap vakti, hem de ileride Müslümanlara karşı yapacakları savaşta İslam dininden yüz çevireceklerin bozguna uğrayacaklarını anlatmak için kullandık.

5. Âyetteki "Kâle" (Dedi) fiili Hafs dışındaki kıraât imamları tarafından "Kul" (De!) şeklinde okunmuştur. Âyetteki anlam, çoğunluğun okuyuşuna göre verilmiştir.

22
HAC SÛRESİ

Medine'de inmiştir. Mekke'de indiğini söyleyenler de vardır. Bu görüşe göre, 39-41. âyetler Medine'de gelmiştir. 78 âyettir. Adını hacdan bahseden âyetlerden almıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ۝١ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ ۝٢ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ۝٣ كُتِبَ عَلَيْهِ اَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَاَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيرِ ۝٤ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ لَكُمْ ۚ وَنُقِرُّ فِى الْاَرْحَامِ مَا نَشَآءُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا اَشُدَّكُمْ ۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْـًٔا ۚ وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ۝٥

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bilin ki, kıyametin sarsıntısı korkunç bir şeydir.

2. O sarsıntının gerçekleştiği gün(ün dehşetinden) emzikli kadınlar emzirdiği çocuğunu unutup (kucağından) atar, her gebe karnındakini düşürür. O gün insanlar sarhoş gibidirler.[1] Çünkü Allah'ın azabı çok şiddetlidir (azabın şiddeti akıllarını başlarından almıştır).

3. (Allah'ın azabından gâfil) insanlardan kimisi, hiç bilgileri olmadığı halde Allah hakkında ileri geri konuşur, tartışır durur ve azgın, inatçı, fesatçı, şeytan tabiatlı her inkârcının peşinden gider.[2]

4. Oysa (peşinden gittikleri şeytan tabiatlı) o kimsenin işi gücü,[3] kendini dost edinenleri doğru yoldan saptırmak ve yakıcı azaba; cehenneme sürüklemektir.

5. Ey insanlar! Öldükten sonra yeniden dirilmeniz konusunda bir şüpheniz varsa bilin ki, Biz sizi önce topraktan, sonra bir damla sıvıdan, sonra rahim duvarına yapışan aşılanmış yumurtadan, sonra da yaratılışı kısmen tamamlanmış, kısmen tamamlanmamış olan (belli belirsiz) bir et parçasından yarattık. Böylece size (ilk yaratılışınızdaki) kudretimizi gösteriyoruz ki, tekrar sizi nasıl diriltece-ğimizi anlayasınız. Biz doğmasını dilediğimiz cenini annesinin rahminde belirli bir süre tutarız. Nihayet sizi bir bebek olarak dünyaya getiririz. (Evet, Biz sizi bu şekilde yaratmayı takdir ettik).[4] Sonra da olgunluk çağına ulaşırsınız. Sizden bazıları erken ölür, bazılarınız da düşkünlük ve bunaklık dönemine kadar yaşar ki, sonunda[5] daha önce bildiği şeylerden hiçbirini bilmez, hatırlamaz hale gelir. (Sizi nasıl diriltece-ğimiz konusunda bir de şunu düşünün:) Bakarsınız ki, yeryüzü ölü ve kupkuru; fakat oraya yağmur yağdırdığımız zaman toprak canlanır, kabarır ve her türden güzel bitkilerle donanır.

---

1. Lafzen, "Sen insanları sarhoş olmadıkları halde sarhoş gibi görürsün."
2. Lafzen, "Şeytanın." Bu sıfatla nitelenen kişinin Nadr b. el-Hâris olduğu rivayet edilmiştir.
3. Lafzen, "Kendisine verilen görev." Âyette bu kimseye insanları saptırma görevi verildiğinden söz edilmesi, bu kişinin azgınlığı, kibri ve kâfirliği sebebiyledir. Yoksa Allah tarafından hiçbir kimseye böyle bir görev vermemiştir. Kişi kendi küfrü ve azgınlığı sebebiyle insanları yoldan çıkarmayı kendine iş edindiği için böyle bir ifade kullanılmıştır.
4. Mâtüridî'nin yorumuna göre.
5. Meallerin çoğunda "Li keylâ ya'leme" ifadesindeki "Lâm" harfine illet-sebebiyet anlamı verilmiştir. Oysa böyle bir anlam, sanki Allah'ın insanı ihtiyarlatma amacının, "Onun bildiğini hatırlamaz hale gelmesini sağlamak" olması gibi Kur'an üslûbuna ters bir sonuca ulaştırmaktadır. Oysa bu harfi Âlûsî ve Kâsımî'nin de belirttiği gibi, "Âkıbet lâmı" olarak anlamak, yani "Sonunda bu hale gelirler" şeklinde anlamlandırmak daha tutarlı görünmektedir.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهٗ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَاَنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيْرٌ ۙ﴿٦﴾ وَّاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيْهَا ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي
الْقُبُوْرِ ﴿٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُّجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّلَا هُدًى
وَّلَا كِتٰبٍ مُّنِيْرٍ ۙ﴿٨﴾ ثَانِيَ عِطْفِهٖ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ لَهٗ فِي
الدُّنْيَا خِزْيٌ وَّنُذِيْقُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَرِيْقِ ﴿٩﴾ ذٰلِكَ بِمَا
قَدَّمَتْ يَدٰكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿١٠﴾ وَمِنَ النَّاسِ
مَنْ يَّعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰي حَرْفٍ ۚ فَاِنْ اَصَابَهٗ خَيْرُۨ اطْمَاَنَّ بِهٖ ۚ وَاِنْ
اَصَابَتْهُ فِتْنَةُۨ انْقَلَبَ عَلٰي وَجْهِهٖ ۚ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ ۭ ذٰلِكَ
هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِيْنُ ﴿١١﴾ يَدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهٗ
وَمَا لَا يَنْفَعُهٗ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ﴿١٢﴾ يَدْعُوْا لَمَنْ ضَرُّهٗٓ
اَقْرَبُ مِنْ نَّفْعِهٖ ۭ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيْرُ ﴿١٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ
يُدْخِلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيْدُ ﴿١٤﴾ مَنْ كَانَ يَظُنُّ
اَنْ لَّنْ يَّنْصُرَهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى
السَّمَاۗءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهٗ مَا يَغِيْظُ ﴿١٥﴾

6. İşte bütün bunlar Allah'ın tek ve gerçek ilâh olması sayesinde meydana gelmektedir. Şüphesiz O, ölüleri diriltecektir ve O'nun her şeye gücü yeter.

7. Bilin ki, kıyamet (bir gün) mutlaka kopacaktır ve Allah kabirlerdeki ölüleri diriltecektir.

8. Öyle insanlar vardır ki, hiçbir bilgisi, doğru yola ulaştıracak hiçbir sağlam görüşü; delili ve aydınlatıcı bir ilâhî kitabı olmadığı halde Allah hakkında ileri geri konuşur, tartışır dururlar.

9. Üstelik bir de bunu kabara kabara, çalım satarak yaparlar ve sonuçta sapıtır[1]/insanları Allah'ın yolundan saptırırlar. Bunlar dünya hayatında rezil rüsvâ olacaklardır. Kıyamet gününde ise Biz onlara yakıcı azabı tattıracağız.

10. Orada onlara şöyle denilecektir: "Bu ceza, işlediğiniz suçlardan dolayıdır, yoksa Allah kullarına aslâ zulmetmez."

11. Yine öyle insanlar da vardır ki, Allah'a imanla küfrün kıyısında yarım yamalak kulluk ederler. Öylelerine (dünyalık) bir iyilik dokunursa sevinirler. Eğer onlar, (zahmetli) bir şeyle sınanacak olsalar hemen inançlarından dönerler. Bunlar dünya hayatında da âhiret hayatında da hüsrana uğramışlardır. Apaçık hüsran işte budur.

12. Bu kimseler Allah'ı bırakıp kendilerine zararı da faydası da dokunmayan şeylere tapınır, yalvarırlar. Sapkınlığın en kötüsü işte budur.

13. Onlar bazen de zararı faydasından çok olan kimselere yalvarıp yakarırlar. Oysa yalvarıp yakardıkları o kimseler ne kötü dost, ne kötü yoldaştırlar!

14. Öte yandan Allah inanıp iyi ve yararlı işler yapanları, alt tarafından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Şüphesiz ki, Allah dilediğini yapar.

15. (Allah'a güvenme konusunda tereddütler yaşayan ve çareyi putlara tapmakta arayan) bir kimse, Allah'ın dünyada ve âhirette kendisine yardım etmeyeceği zannına kapılmışsa, ellerini açıp göğe uzatsın[2] (O'na dua edip sığınsın), diğer batıl inanç ve düşüncelerle ilişiğini de kessin. Böylece girdiği bunalımdan nasıl kurtulmuş olacağını görsün.[3]

---

1. İbn Kesîr, Ebû Amr ve Ruveys "Li yudılle" (Saptırır) kelimesini "Li yadılle" (Sapıtır) şeklinde okumuşlardır. Biz her iki okuyuşu da meale yansıttık.
2. Lafzen, "Göğe bir sebep uzatsın."
3. İbn Atıyye ve pek çok müfessir âyeti 11. âyetle ilişkili olarak açıklamışlardır. Biz de tercümeyi o yönde yapmayı uygun gördük. Bilindiği üzere müşrik Allah'a inanır, fakat kendi çıkarı için Allah'ın dışındaki varlıklardan yardım ister. İşte Allah'a kendi dünyevi çıkarı için ibadet eden, putlardan ya da kötü insanlardan medet uman böyle bir kimse aradığını bulamaması üzerine, umudunu yitirip bu tutumu sebebiyle Allah'ın artık kendisine hiç yardım etmeyeceği endişesine kapılırsa, yardım umduğu diğer varlıklardan ilişiğini kesip Allah'a dua etsin, O'na sığınsın. O zaman böyle yapmakla Allah'ın kendisine nasıl yardım ettiğini görecek ve içine düştüğü bunalımdan kurtulacaktır. Nitekim bir önceki âyette inanıp yararlı işler yapanların mutlaka ödüllendirilecekleri belirtilmiştir. Sığınılacak tek varlık Allah'tır ve O'nun yardımından ümit kesmek asla doğru değildir.

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِىْ مَنْ يُّرِيْدُ ﴿١٦﴾
اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ هَادُوْا وَالصَّابِـُٔوْنَ وَالنَّصٰرٰى
وَالْمَجُوْسَ وَالَّذِيْنَ اَشْرَكُوْٓا ۗ اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيْدٌ ﴿١٧﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ
يَسْجُدُ لَهٗ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ وَالشَّمْسُ
وَالْقَمَرُ وَالنُّجُوْمُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَآبُّ وَكَثِيْرٌ
مِّنَ النَّاسِ ۗ وَكَثِيْرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ۗ وَمَنْ يُّهِنِ اللّٰهُ فَمَا
لَهٗ مِنْ مُّكْرِمٍ ۗ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ﴿١٨﴾ هٰذٰنِ خَصْمٰنِ
اخْتَصَمُوْا فِىْ رَبِّهِمْ ۖ فَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّنْ
نَّارٍ ۗ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوْسِهِمُ الْحَمِيْمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهٖ مَا فِىْ
بُطُوْنِهِمْ وَالْجُلُوْدُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيْدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَآ
اَرَادُوْٓا اَنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ اُعِيْدُوْا فِيْهَا وَذُوْقُوْا
عَذَابَ الْحَرِيْقِ ﴿٢٢﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا
الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ يُحَلَّوْنَ فِيْهَا
مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَّلُؤْلُؤًا ۗ وَلِبَاسُهُمْ فِيْهَا حَرِيْرٌ ﴿٢٣﴾

16. İşte Biz Kur'an'ı böyle apaçık, anlaşılır âyetler halinde indirdik. Artık Allah dilediğini (O'na iman edip hidayet yolunu tercih edeni) doğru yola ulaştıracaktır.

17. Hiç şüphe yok ki, Allah kıyamet günü; inananların, Yahudi olanların, Sâbiîlerin, Hıristiyanların, Mecusilerin ve Allah'a ortak koşanların arasında (kimin haklı olduğuna dair) hükmünü verecektir. Hiç şüphesiz Allah onların yaptıkları her şeyi görüp bilmektedir.

18. Ey insanoğlu! Göklerdekilerin ve yeryüzündekilerin, güneşin, ayın ve yıldızların, dağların, ağaçların, bütün canlıların Allah'ın yasalarına boyun eğdiklerini[1] ve birçok insanın da[2] (bu varlıkların yaratılış kanunlarına boyun eğdikleri gibi) Allah'a iman ve itaat ettiğini görmüyor musun?[3] Bununla birlikte birçok insan da (O'na secde/iman ve itaat etmedikleri için) azabı hak etmiştir. Bilin ki, (dalâleti tercih ettiği için) Allah'ın hor ve hakir kıldığı kimseyi yüceltecek birisi yoktur. Ve yine bilin ki, Allah dilediği her şeyi yapar.

19. Devamlı çekişme içinde olan bu iki bölük insan (inananlar ve inanmayanlar) Rableri hakkında tartışır, kavga edip dururlar.[4] Bunlardan küfürde direnenlere ateşten elbiseler biçilir, giydirilir; tepelerinden de kaynar su dökülür.

20. Bu su ile onların iç organları ve derileri eriyip dökülür.

21. Ayrıca onlara demirden kırbaçlar ve topuzlarla[5] azap edilecektir.

22. Onlar, çektikleri şiddetli azaba dayanamadıkları için oradan ne zaman çıkmaya yeltenseler, geri çevrilirler ve kendilerine, "(Buradan çıkış yok) bu yakıcı azabı çekeceksiniz" denilir.

23. Fakat Allah, inanıp iyi ve yararlı işler yapanları alt tarafından ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Onlar orada, altın bilezikler ve inciler takınacak, ipekten elbiseler giyineceklerdir.[6]

---

1. Lafzen, "Allah'a secde ettiklerini." Krş. Bakara 2/74; Nahl 16/40; İsrâ 17/44; Enbiyâ 21/79; Fussılet 41/11.

2. Tercümemizde "Birçok insan"ın secdesini, sözü edilen varlıkların secdesine katmadan ayrı tercüme etmeyi tercih ettik. Zira o varlıkların secdeleri inkıyâd, yani Allah'ın kendileri için koyduğu yaratılış kanunlarına mutlak anlamda boyun eğmeleridir. İnsanların secdesi ise, kendi irade ve tercihleriyle Allah'a iman ve itaat etmeleridir. Râzî'nin de belirttiği gibi müşterek (çok anlamlı) bir lafzın, aynı anda bütün anlamlarını içerecek şekilde kullanılması, dil kuralları açısından caiz olmaz. Bununla birlikte müşterek bir lafzın ifade ettiği iki mananın da aynı anda kastedilebileceğini ileri sürenler de olmuştur. Buna göre "Secde" lafzı ile akıllı varlıklar hakkında ibadet, cansızlar hakkında ise inkıyad/boyun eğme kastedilmiştir.

3. Âyetteki "Görmüyor musun?" ifadesi, "Bilmiyor musun?" anlamında kullanılmıştır.

4. Bu iki grubun kimlerden oluştuğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Mücâhid ve Hasan Basri'ye göre bu âyet Müslümanlarla kâfirlerin Rableri hakkındaki tartışmalarından söz etmektedir. Abdullah ibn Abbas ve Katâde'ye göre âyette sözü edilen iki bölük insan, Kitap Ehli ve Müslümanlardır.

5. Âyette geçen "Mekâmi'" kelimesi "Mikma'a" kelimesinin çoğuludur. Bu kelime topuz, kırbaç, kıskaç gibi anlamlara gelir. Asıl sözlük anlamı ise "Engelleyici nesne"dir.

6. Mâtüridî şöyle bir yorum yapmıştır: "Dünyada özellikle kadınlar hariç sözü edilen altın ve incilerle süslenmek isteyenler azdır. Yüce Allah'ın bu vaadi, dünyada altın ve incilerle süslenmek ve bununla övünmek isteyen bir topluluk hakkındadır. Bu konudaki esas hüküm şudur: "Orada canlarının çektiği, gözlerine hoş gelen her şey vardır" (Zuhruf 43/71).

وَهُدُوٓا اِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ ۚ وَهُدُٓوا اِلٰى صِرَاطِ
الْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوا وَيَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ
وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِى جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَٓاءً ۨ الْعَاكِفُ
فِيهِ وَالْبَادِ ۭ وَمَنْ يُّرِدْ فِيهِ بِاِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُّذِقْهُ مِنْ
عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٢٥﴾ وَاِذْ بَوَّأْنَا لِاِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ اَنْ
لَّا تُشْرِكْ بِى شَيْـًٔا وَّطَهِّرْ بَيْتِىَ لِلطَّٓائِفِينَ وَالْقَٓائِمِينَ
وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾ وَاَذِّنْ فِى النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ
رِجَالًا وَّعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَّأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾
لِّيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فِٓى اَيَّامٍ
مَّعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِّنْ بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ ۖ فَكُلُوا
مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْبَٓائِسَ الْفَقِيرَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ
وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾
ذٰلِكَ ۚ وَمَنْ يُّعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ عِنْدَ رَبِّهِ ۗ
وَاُحِلَّتْ لَكُمُ الْاَنْعَامُ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا
الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣٠﴾

24. Çünkü onlara, dünyada en güzel sözü; Kelime-i tevhidi söylemek ve bütün övgülere lâyık olan Allah'ın yolunda yürümek nasip olmuştur.

25. O müşrikler ise hem küfürde direnmekte hem de insanları Allah yolundan ve Mescid-i Haram'da ibadet etmekten alıkoymaktadırlar. Oysa Biz Mescid-i Haram'ı gerek Mekke'de gerekse Mekke dışında oturan insanlar (yani yerli-yabancı herkes) için ortak ibadet yeri kıldık. Kim orada zulüm ve zorbalık yaparsa bilsin ki, Biz ona acı bir azap tattırırız.

26. Vaktiyle Biz İbrahim'e (kutsal bir mekân yapmak üzere) Kâbe'nin yerini gösterdiğimizde ona şöyle demiştik: "Bana hiçbir şeyi ortak koşma ve Benim evimi, tavaf edenler, namaza durup rükû ve secdeye varanlar için tertemiz tut."[1]

27. "İnsanları haccetmeleri için çağır,[2] yaya olarak veya dere tepe aşıp gelen yorgun argın binitler üzerinde sana gelsinler."

28. "(Gelsinler ki,) böylece (haccın kendilerine sağlayacağı) maddî-mânevî menfaatleri görsünler. Belli günlerde Allah'ın kendilerine ihsan ettiği kurbanları keserken Allah'ın adını ansınlar.[3] (Ve onlara de ki:) 'Artık bu kurbanların etinden hem kendiniz yiyin hem de darlık içindeki fakirlere yedirin.'"[4]

29. "Nihayet ihramdan çıktıktan sonra (tıraş olup yıkanarak ihram yasakları sebebiyle oluşan) kirlerinden temizlensin; adaklarını (hacla ilgili diğer ibadetleri)[5] yerine getirsinler ve Beyt-i Atîk'i;[6] eski, tarihî kutsal ev Kâbe'yi tavaf etsinler."

30. Durum işte böyle. Artık kim Allah'ın yasaklarına saygı gösterirse, Rabbi katında bu onun için daha hayırlıdır. Size, yenmesi yasak olduğu bildirilenlerin dışındaki hayvanların etleri helâl kılınmıştır.[7] (O halde bazı hayvanları Bahîra ve Sâibe adı altında putlara adayarak uydurulan haramlara itibar etmeyin)[8] Putlara kurban kesmek gibi pis işlerden sakının. (O putlar için kestiğiniz kurbanlar sizi Allah'a yaklaştırmaz, din adına uydurulmuş bu tür) yalan sözlerden uzak durun.

---

1. Krş. Bakara 2/125; Âl-i İmrân 3/96.
2. Hasan el-Basrî, "Çağır" emrinin muhatabının Hz. Peygamber olduğu kanaatindedir.
3. M. Esed bu hususta şu yorumu yapmıştır: "Kur'an'ın hayvan kesilirken Allah'ın adının anılması konusundaki ısrarı müminlerin, "can almanın ciddi bir eylem olduğunu hissederek" bu işi yapmalarını ve "Allah'ın onlara hayvanların etini yemek iznini verirken gösterdiği güvenin önemini anlamalarını sağlamak içindir."
4. Cahiliye Arapları fakirlere karşı böbürlenmek için kestikleri kurbanların etlerinden yemiyorlardı. Bu sebeple bir kısım müfessirler, Yüce Allah'ın Müslümanlara, hem kâfirler gibi yapmamak, fakirlerle eşit olmak hem de tevazu için bu etlerden yemelerini emrettiğini belirtmiştir.
5. Mücâhid'e göre, buradaki "en-Nüzür" ifadesi Hac ile ilgili ibadetler" anlamına gelmektedir.
6. "Eski kutsal ev" diye tercüme ettiğimiz "el-Beytü'l-Atîk" ifadesi "Özgürlük evi" olarak da çevrilebilir. Buna göre, Kâbe ve çevresi her türlü zorbanın baskısından uzak, can güvenliğinin sağlandığı bir yer anlamına gelir. Bkz. Âl-i İmrân 3/97. Ayrıca, oraya yönelip tek olan Allah'a ibadet etmek suretiyle O'nun dışında hiçbir varlığa kulluk etmemek, insan için bir özgürlüktür ve Kâbe de böyle bir özgürlüğün nişânesidir.
7. Krş. Mâide 5/3.
8. Zemahşerî'nin yorumuna göre.

حُنَفَآءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِيْنَ بِهٖ ۚ وَمَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَاَنَّمَا
خَرَّ مِنَ السَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوِيْ بِهِ الرِّيْحُ فِيْ مَكَانٍ
سَحِيْقٍ ﴿٣١﴾ ذٰلِكَ ۗ وَمَنْ يُّعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوْبِ
﴿٣٢﴾ لَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَآ اِلَى الْبَيْتِ
الْعَتِيْقِ ﴿٣٣﴾ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ
عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِّنْ بَهِيْمَةِ الْاَنْعَامِ ۗ فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ فَلَهٗٓ اَسْلِمُوْا ۗ
وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِيْنَ ﴿٣٤﴾ الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوْبُهُمْ
وَالصّٰبِرِيْنَ عَلٰى مَآ اَصَابَهُمْ وَالْمُقِيْمِي الصَّلٰوةِ ۙ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ
يُنْفِقُوْنَ ﴿٣٥﴾ وَالْبُدْنَ جَعَلْنٰهَا لَكُمْ مِّنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ
فِيْهَا خَيْرٌ ۖ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ ۚ فَاِذَا وَجَبَتْ
جُنُوْبُهَا فَكُلُوْا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ۚ كَذٰلِكَ
سَخَّرْنٰهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿٣٦﴾ لَنْ يَّنَالَ اللّٰهَ لُحُوْمُهَا
وَلَا دِمَآؤُهَا وَلٰكِنْ يَّنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ ۚ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا
لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰىكُمْ ۗ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٣٧﴾ اِنَّ
اللّٰهَ يُدٰفِعُ عَنِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۗ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُوْرٍ ﴿٣٨﴾

31. Allah'a şirkten arınmış bir inançla; O'na şirk koşmaksızın teslim olun. Kim O'na ortak koşarsa bilsin ki, onun âkıbeti, gökten düşüp yırtıcı kuşlar tarafından parçalanan (bir leş) veya rüzgârın sürükleyip uzak bir yere attığı değersiz bir şey gibi olur.

32. Müşriklerin durumu işte böyledir. Öte yandan kim Allah'ın koyduğu dini simgelere; hacda kesilecek kurbanlara saygı gösterirse bilsin ki bu, kalplerin Allah'ın emir ve yasakları karşısında duyarlı ve bilinçli olmasının bir sonucudur.

33. Sizin bu kurbanlıklardan (kurban edilecekleri) belli bir zamana kadar (sütünden, yününden, yavrusundan vs.) yararlanma hakkınız vardır. Onların (kurban edilmek üzere) varacakları son yer Kâbe'dir.[1]

34. Esasen Biz her din, her toplum için kurban kesmeyi meşru kıldık. İnsanlar Allah'ın onlara rızık olarak verdiği kurbanlıkları keserken Allah'ın adını ansınlar. Unutmayın ki, sizin Tanrınız tek Tanrıdır. O halde O'na yürekten teslim olun; kurban keserken yalnız O'nun adını anın. Ey Peygamber! Sen Allah'ın emirlerine içtenlikle boyun eğen müminleri (cennetle) müjdele.

35. Bu müminler ki, Allah'ın adı anıldıkça kalpleri ürperir, başlarına gelen sıkıntılara sabrederler, namazı kılarlar ve kendilerine lütfettiğimiz nimetlerden hayırlı işlerde harcarlar.

36. Biz, develerin kurban olarak kesilmesini de Allah'ın dininin (hac ibadetinin bir kısım) simgeleri kıldık. Bunlarda sizin için (dünyevî ve uhrevî) yararlar vardır. Öyleyse bir ayağı bağlanmış, üçayağı üzerinde sıra sıra duran bu hayvanları keserken Allah'ın adını anın; boğazlanıp cansız olarak yere düştüklerinde etlerinden yiyin, isteyen ve isteyemeyen ihtiyaç sahiplerine yedirin. İşte Biz şükretmeniz için bu hayvanları böylece sizin istifadenize sunduk.

37. Fakat şunu bilin ki, kestiğiniz bu hayvanların etleri de kanları da Allah'a ulaşmaz. O'na ulaşacak olan sadece sizin takvanız; bu konudaki samimi niyet ve davranışlarınızdır. Gerçek işte budur. Allah o kurbanları sizin istifadenize sunmuştur. O halde size verdiği bu imkânlar sebebiyle O'nu yüceltin, ululayın; kurbanı keserken tekbir getirin.[2] Ey Peygamber! Sen, hac ibadetini gösterdiğimiz şekilde güzelce edâ edenleri de (cennetle) müjdele.

38. Hiç şüphe etmeyin ki, Allah inananları, (hac ibadetini engellemek dâhil her türlü zulmü yapan) düşmanlara karşı savunur. Fakat şunu da iyi bilin ki, Allah hiçbir haini, nankörü de sevmez. [3]

---

1. Krş. Mâide 5/95.
2. Âyetteki "Hedâküm" ifadesi, kurbanlık anlamına gelen "Hedy" ile alâkalıdır. Yani Allah, hac zamanında kurban kesilmesini meşrû kılarak, insanlara onlardan yararlanma imkânı bahşetmiştir. Öte yandan "Alâ" edatı, mecâzî anlamda temekkünü, yani imkân bulmayı ifade eder. Bu durumda, "Allah'ın size lütfettiği kurbanı keserken tekbir getirin" anlamı çıkar. Bir önceki âyette kurban kesilirken Allah'ın isminin anılması, bu âyette ise tekbir getirilmesi istenmiştir. İbn Ömer'den nakledilen bir uygulamaya göre her iki emir birleştirilerek, kurban kesilirken "Bismillâhi Allahüekber" ifadesinin söylenmesi yaygınlaşmıştır.
3. Bkz. 39. âyetle ilgili not.

اُذِنَ لِلَّذِيْنَ يُقٰتَلُوْنَ بِاَنَّهُمْ ظُلِمُوْاۗ وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ
لَقَدِيْرُۙ ٣٩ اَلَّذِيْنَ اُخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ اِلَّآ اَنْ
يَّقُوْلُوْا رَبُّنَا اللّٰهُۗ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ
لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَّصَلَوٰتٌ وَّمَسٰجِدُ يُذْكَرُ فِيْهَا
اسْمُ اللّٰهِ كَثِيْرًاۗ وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَّنْصُرُهٗۗ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ
عَزِيْزٌ ٤٠ اَلَّذِيْنَ اِنْ مَّكَّنّٰهُمْ فِى الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوْا بِالْمَعْرُوْفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِۗ
وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ ٤١ وَاِنْ يُّكَذِّبُوْكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ
قَوْمُ نُوْحٍ وَّعَادٌ وَّثَمُوْدُۙ ٤٢ وَقَوْمُ اِبْرٰهِيْمَ وَقَوْمُ لُوْطٍۙ ٤٣
وَّاَصْحٰبُ مَدْيَنَۚ وَكُذِّبَ مُوْسٰى فَاَمْلَيْتُ لِلْكٰفِرِيْنَ ثُمَّ
اَخَذْتُهُمْۚ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيْرِ ٤٤ فَكَاَيِّنْ مِّنْ قَرْيَةٍ
اَهْلَكْنٰهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوْشِهَا وَبِئْرٍ
مُّعَطَّلَةٍ وَّقَصْرٍ مَّشِيْدٍ ٤٥ اَفَلَمْ يَسِيْرُوْا فِى الْاَرْضِ فَتَكُوْنَ
لَهُمْ قُلُوْبٌ يَّعْقِلُوْنَ بِهَآ اَوْ اٰذَانٌ يَّسْمَعُوْنَ بِهَاۚ فَاِنَّهَا لَا تَعْمَى
الْاَبْصَارُ وَلٰكِنْ تَعْمَى الْقُلُوْبُ الَّتِيْ فِى الصُّدُوْرِ ٤٦

39. Haksız yere saldırıya uğrayan Müslümanlara, düşmana karşı savaşmaları için izin verilmiştir.[1] Allah onlara her zaman yardım edip onları muzaffer kılmaya kâdirdir.

40. Onlar ki, sadece "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için haksızca yurtlarından sürülüp çıkarılmışlardır. Fakat iyi bilin ki, Allah birtakım güçlü insanların karşısına, onlara denk güçlü insanlar çıkarıp/haklıları savunup[2] dengeyi sağlamasaydı, içerisinde Allah'ın adı çokça anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılıp giderdi.[3] Allah, dinine[4] yardım edenlere elbette yardım edecektir. Şüphesiz Allah Kavî'dir; istediğini gerçekleştirecek güce sahiptir, Azîz'dir; yüce ve güçlüdür, O'nun yapacağı işlere kimse engel olamaz.

41. Eğer yurtlarından sürülüp çıkarılan bu müminlere yeryüzünde yurt verip onları (desteğimizle) egemen kılarsak, onlar namazı kılar, zekâtı verir, iyiliği emreder kötülüklere engel olurlar (yeryüzünde hakkı savunacak bir güç oluştururlar). Gerçek şu ki, işlerin sonu Allah'a aittir (Allah'ın müminlere zafer vaadi mutlaka gerçekleşecektir).

42. Ey Peygamber! Eğer halkın seni yalanlayacak olursa unutma ki, senden önceki Nûh, Âd ve Semud kavimleri de peygamberlerini yalanlamışlardı.

43. İbrahim'in kavmi ve Lût'un kavmi de aynı şeyi yapmışlardı.

44. Medyen halkı da böyle yapmış, Musa da (Firavun ve adamları tarafından) yalanlanmıştı. Ben her seferinde küfürde direnen bu insanlara mühlet verdim. Sonra da onları azabımla öyle bir yakaladım ki! Beni inkâr etmek nasılmış gördüler.

45. Biz Allah'a ortak koşan nice beldelerin halklarını helâk ettik. Şimdi o beldelerin altı üstüne gelmiş, kuyuları körelmiş, görkemli sarayları yerle bir olmuştur (hepsinin yerinde yeller esiyor).

46. Peki, bu inkârcılar yeryüzünde hiç gezip dolaşmazlar mı? Gezip dolaşsınlar da akılları[5] bazı şeylere ersin, kulakları da gerçekleri işitecek hale gelsin. Fakat sadece gözler kör olmaz, bazen insanların kalpleri de kör olur (gönül gözleri de kapanır).

---

1. Taberî'nin naklettiğine göre Mekke döneminde çok ağır baskı ve zulümlere maruz kalan Müslümanlar Hz. Peygambere gelip bazı müşriklere gizlice suikast yapmak için izin istemişler, Hz. Peygamber ise bunlara izin vermemişti. 38. âyette bundan söz edilmekte, kurulu ve meşru bir sosyal düzende, düşman da olsa hainlik yaparak ve pusu kurarak cana kastetmenin nankörlük olduğu belirtilmiştir.
2. Âyette yer alan "Ve lev lâ def'ullahi'n-nâse" ifadesi Nâfi', Ebû Cafer ve Yakub'un kıraatine göre "Ve lev lâ difâu'llahi'n-nâse" şeklindedir. İkinci anlam buna göre verilmiştir.
3. Krş. Bakara 2/251. Bu âyet, evrensel bir gerçeği ifade etmekle birlikte burada şuna da işaret etmektedir: Şayet Müslümanlara, kâfirlerin zulmüne karşılık verme yani savaş izni verilmemiş olsaydı, onların hak dini yok etmelerine imkân verilmiş olurdu. Burada "Allah'ın adının çokça anıldığı" ifadesinin mescitlere ya da sayılan dört ibadet yerine birden sıfat olup olmadığı da tartışılmıştır. Ancak bu mekânların temelde Allah'ı çokça anmak üzere yapıldığı düşünülünce, bizim verdiğimiz anlam daha uygun görünmektedir.
4. Lafzen, "Kendisine."
5. Lafzen, "Kalpleri."

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهٗ ۗ وَاِنَّ يَوْمًا
عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ
اَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ اَخَذْتُهَا ۚ وَاِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾ قُلْ
يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا اَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٤٩﴾ فَالَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾
وَالَّذِينَ سَعَوْا فِٓي اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ
الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ
اِلَّٓا اِذَا تَمَنّٰٓى اَلْقَى الشَّيْطَانُ فِٓي اُمْنِيَّتِهٖ ۚ فَيَنْسَخُ اللّٰهُ مَا
يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللّٰهُ اٰيَاتِهٖ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾
لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ
وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ ۗ وَاِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾
وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهٖ
فَتُخْبِتَ لَهٗ قُلُوبُهُمْ ۗ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِلٰى صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتّٰى
تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً اَوْ يَاْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾

47. Ey Peygamber! İnkârcılar "(başımıza geleceğini söylediğin) o azap gelecekse hemen gelsin de görelim(!)" diyorlar. Bilsinler ki, Allah verdiği sözden aslâ dönmez (Bu azap bir gün mutlaka gelecektir). Fakat bilin ki, Rabbine göre bir gün, sizin hesabınıza göre bin yıl gibidir.

48. Evet, halkı müşrik olan nice beldeler vardı ki, Ben onlara mühlet vermiştim. Sonra (zamanı gelince) onları da azabımla yakalayıverdim. Unutmayın ki, er ya da geç dönüş Banadır.

49. Sen de ki: "Ey insanlar! Ben sadece, sizin için gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım (gelecek azabın zamanını tayin etmek benim elimde değildir)."

50. Fakat bilin ki, inanıp iyi ve yararlı işler yapanlar için bağışlanma ve güzel nimetler vardır.

51. Buna karşılık, (ileri geri konuşarak akılları sıra) âyetlerimizi etkisiz kılma gayreti içerisine girenler de cehennemliklerin ta kendileridirler.

52. Ey Peygamber! Biz senden önce de pek çok elçi ve peygamber gönderdik. Bu elçi ve peygamberler insanlara ne zaman bir tebliğde bulunmak istese, şeytan tabiatlı kimseler gelen peygamberin niyet ve amacı hakkında şüphe uyandırma çabası içinde olmuşlardır. Fakat Allah, şeytan tabiatlı kimselerin (peygamber ve onun getirdiği vahiy hakkında) şüphe uyandıran vesveselerini etkisiz hale getirmiş ve âyetlerini de açık-seçik ve anlaşılır[1] kılmıştır. Allah Alîm'dir; o şeytan tabiatlı kimselerin insanlara nasıl vesvese verdiklerini iyi bilir, Hakîm'dir; âyetleri yanlış anlamaya yol açacak vesveseleri etkisiz kılar.[2]

53. Şeytan tabiatlı kimselerin vesvese ve faaliyetleri, sonuçta kalplerinde hastalık bulunanlar ile kalpleri katılaşmış olanlar için bir sınama olmuştur. Gerçekten bu müşrikler Peygambere karşı büyük bir düşmanlık ve muhalefet içindedirler.[3]

54. Kendilerine ilim verilenler (gerçek vahiy bilgisine sahip olanlar ise, bu tür vesvese ve faaliyetlere kulak asmamış) Kur'an'ın, senin Rabbinden gelen hak bir kitap olduğunu bilip ona inanmışlar ve kalpleri huzura ermiştir. Şüphesiz Allah inananları doğru yola iletir.

55. Küfürde direnenler, kıyamet ansızın kopuncaya veya kurtuluş ümidi olmayan bir günün azabı gelip çatıncaya kadar Kur'an hakkında şüphe etmeye devam edeceklerdir.

---

1. Lafzen, "Tahkim etmiş, güçlendirmiş."

2. İbn Âşûr, âyeti şöyle yorumlamıştır: "Peygamberler gönderildikleri kavmin hidayete ermesini arzularlar ve bunun için ellerinden geleni yaparlar. Onları hakka çağırırlar. Tek amaçları onların iman etmeleridir. Şeytan ise, kendilerine tebliğ edilen vahyin gerçek olmadığına (ve peygamberin kendi çıkarı için çalıştığına) dair kâfirlere vesvese verir. Bu vesveseler sebebiyle kâfirler dinlerine daha sıkı sarılırlar ve peygamberlerin davetine icabet etmezler. Fakat şeytanın bu ifsadına karşılık Allah peygamberine irşat ve tebliğini tekrar tekrar sürdürmesini emreder. Bunun sonucunda şeytanın vesveseleri etkisiz hale gelir ve Allah'ın âyetleri kalplere yerleşir."

3. 53. âyetteki "Li yec'ale" ile 54. âyetteki "Li ya'leme" kelimelerindeki "Lâm" harfleri müfessirlerce illet-sebebiyet "lâm"ı olarak yorumlanmış ise de kanaatimizce her iki "lâm"ın âkıbet bildiren "lâm" olarak anlaşılması daha uygundur. Bu sebeple biz böyle bir anlam vermeyi yeğledik.

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِّلّٰهِ ۚ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ۚ فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فِيْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿٥٦﴾ وَالَّذِيْنَ
كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ
﴿٥٧﴾ وَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوْٓا اَوْ
مَاتُوْا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ رِزْقًا حَسَنًا ۚ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ
الرّٰزِقِيْنَ ﴿٥٨﴾ لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُّدْخَلًا يَّرْضَوْنَهٗ ۚ وَاِنَّ اللّٰهَ
لَعَلِيْمٌ حَلِيْمٌ ﴿٥٩﴾ ذٰلِكَ ۚ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوْقِبَ بِهٖ
ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُ ۗ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُوْرٌ ﴿٦٠﴾
ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ يُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ
فِي الَّيْلِ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ بَصِيْرٌ ﴿٦١﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ
هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ هُوَ الْبَاطِلُ
وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ﴿٦٢﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ
اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً ۖ فَتُصْبِحُ الْاَرْضُ مُخْضَرَّةً ۗ
اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ خَبِيْرٌ ﴿٦٣﴾ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ
وَمَا فِي الْاَرْضِ ۗ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ﴿٦٤﴾

56. O azabın gelip çattığı gün egemenlik tamamen Allah'a aittir, insanlar arasında sadece O hüküm verir. İnanıp iyi ve yararlı işler yapanlar artık nimetlerle dolu cennetlerde olacaklardır.

57. Küfürde direnip âyetlerimizi inkâr edenlere gelince, onlar için alçaltıcı bir azap vardır.

58. Allah yolunda hicret edip sonra da bu uğurda öldürülenlere ya da eceliyle ölenlere Allah çok güzel rızıklar; cennet nimetleri verecektir. Şüphesiz en güzel rızıkları lütfeden Allah'tır.

59. Allah onları memnun ve hoşnut olacakları bir yere; cennete yerleştirecektir. Şüphesiz Allah Alîm'dir; kimleri cennete kimleri cehenneme koyacağını iyi bilir, Halîm'dir; "Gelecekse hemen gelsin" dedikleri azabı vermekte acele etmez, günahkârlara mühlet verir.

60. Allah'ın müminler ve kâfirler hakkında âhirette vereceği hüküm işte budur.[1] Öte yandan, kim kendisine yapılan haksızlığa aynı şekilde karşılık verir, sonra yine de saldırıya uğrarsa Allah elbette ona yardım edecektir. Şüphesiz Allah Afüvv'dür; öç almak yerine affedenlere affıyla karşılık verir, Gafûr'dur; kendisine haksızlık edeni bağışlama yerine ona aynıyla karşılık vereni de hoş görür, bağışlar.[2]

61. Evet, Allah inananlara yardım etme gücüne sahiptir. O öyle güçlüdür ki, geceyi kısaltarak gündüze, gündüzü de kısaltarak geceye katan O'dur. Şüphesiz Allah Semî'dir; haksızlığa uğrayanların duasını işitir, Basîr'dir; kimin ne yapıp ettiğini görür, bilir.

62. İşte Allah'ın ilmi ve kudreti böyle sonsuzdur. Çünkü Allah, Hakkın ta kendisidir; gerçek Tanrı O'dur. Müşriklerin Allah'ı bırakıp da kendilerine ibadet ettikleri putlar bâtıldır, çürük ve boş şeylerdir. Allah ise ulular ulusu, yüceler yücesidir.

63. Siz görmüyor musunuz ki, Allah gökten yağmur yağdırmakta ve o sayede yeryüzü yemyeşil olmaktadır. Çünkü Allah Latîf'tir; lütuf sahibidir; O'nun ilmi her şeyin en ince noktasına kadar nüfuz eder, Habîr'dir; yarattıklarının ihtiyaçlarını ve menfaatlerini iyi bilir.

64. Esasen göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur ve şüphesiz Allah Ganîyy'dir; Kendisi hiçbir şeye muhtaç değildir, her şey O'na muhtaçtır, Hamîd'dir; övülmeye ve şükredilmeye lâyık yegâne varlık O'dur.[3]

---

1. Âyetteki "Zâlike" ifadesine, İbn Abbas'ın yorumuna göre anlam verilmiştir.
2. Krş. Şûrâ 42/40-43. Bu âyet, 58. âyette sözü edilen "Allah yolunda hicret edenler"e atıftır ve 39. âyette izin verildiği ifade edilen cihada hazırlık amaçlanmaktadır. Burada Hz. Peygamberin hicretinin hemen öncesinde hicret etmek üzere olan, fakat Kureyş'in baskı ve engellemelerine maruz kalan ve onların saldırılarına benzer şekilde karşılık veren kimselerden söz edilmektedir.
3. Allah Kendine hamd edilmesinden ve her şeyden müstağnidir. Yağmuru yağdırmasına, verdiği her türlü nimete karşılık hamd istemesi, Kendi ihtiyacından değil, kullarının bu nimetlere karşı farkındalıklarının artması, böylece tevhide ve ahlaka dair bir bilinç kazanmaları içindir.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِى الْاَرْضِ وَالْفُلْكَ
تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ؕ وَيُمْسِكُ السَّمَآءَ اَنْ تَقَعَ عَلَى
الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿٦٥﴾ وَهُوَ
الَّذِىْٓ اَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيْكُمْ ؕ اِنَّ الْاِنْسَانَ
لَكَفُوْرٌ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوْهُ
فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِى الْاَمْرِ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ ؕ اِنَّكَ لَعَلٰى هُدًى
مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٦٧﴾ وَاِنْ جَادَلُوْكَ فَقُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿٦٨﴾
اَللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كُنْتُمْ فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ
﴿٦٩﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ
فِىْ كِتٰبٍ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ﴿٧٠﴾ وَيَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ
اللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطٰنًا وَّمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهٖ عِلْمٌ ؕ وَمَا
لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ نَّصِيْرٍ ﴿٧١﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنٰتٍ
تَعْرِفُ فِىْ وُجُوْهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ ؕ يَكَادُوْنَ يَسْطُوْنَ
بِالَّذِيْنَ يَتْلُوْنَ عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا ؕ قُلْ اَفَاُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِّنْ ذٰلِكُمْ ؕ
اَلنَّارُ ؕ وَعَدَهَا اللّٰهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ؕ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿٧٢﴾

65. Yine siz Allah'ın, yeryüzündeki her şeyi ve denizde O'nun yasalarına göre[1] yüzüp giden gemileri sizin istifadenize sunduğunu, gökyüzünü tutup onun yere çökmemesini sağlayan gücün sadece O'na ait olduğunu[2] görmüyor musunuz? (Verdiği bütün bu nimetleri iyi düşündüğünüzde anlayacaksınız ki,) Allah insanlara karşı Raûf'tur; onları daima sever, esirgeyip korur, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

66. Size hayat veren O'dur. (Zamanı geldiğinde) canınızı alacak, sonra da tekrar diriltecektir. Şu bir gerçek ki, insanoğlu Allah'ın nimetlerine karşı çok nankördür.

67. Biz her din, her toplum için, uygulayacakları bir ibadet tarzı belirledik.[3] O halde onlar bu konuda seni bir tartışma içine çekmesinler. Sen onları Rabbinin yoluna çağırmaya devam et. Çünkü sen gerçekten doğru yol üzerindesin.[4]

68. Eğer onlar seninle tartışırlarsa de ki: "Sizin yaptıklarınızı Allah çok iyi bilmektedir."

69. "Ayrılığa düştüğünüz konularda, Allah kıyamet günü aranızda hükmünü verecektir."

70. Sen Allah'ın göktekileri ve yerdekileri çok iyi bildiğinin farkında değil misin? Şüphesiz yerde ve gökte olanlar Allah'ın ezeli bilgisi dâhilindedir.[5] Bütün bunları bilmek ve hüküm vermek Allah için çok kolaydır.

71. Bütün bu gerçeklere rağmen, onlar yine de Allah'ı bırakıp ilâhî bir yetki verildiğine dair Allah'ın hiçbir delil indirmediği ve (kendilerine ibadet edilebileceği hususunda) hiçbir gerçek bilgiye sahip olmadıkları şeylere taparlar. Bu müşriklerin (Allah'ın azabına karşı) hiçbir yardımcısı olmayacaktır.

72. Ey Peygamber! Âyetlerimiz kendilerine açık açık okunduğu zaman küfürde direnenlerin yüzünde bir hoşnutsuzluk görürsün. Onlar, neredeyse âyetlerimizi kendilerine okuyanların üstüne çullanacaklar! Onlara de ki: "Peki, size bundan daha beter bir şeyi haber vereyim mi? Cehennem! Bilin ki, Allah onu küfürde direnenlere vâdetmiştir. Varılacak ne kötü yerdir orası!"

---

1. Lafzen, "Emrine göre."
2. Âyetin bu bölümünü, "Allah, gökyüzünü yere çökmemesi için Kendisi tutmaktadır. Ancak buna izin vermesi hali müstesna" şeklinde tercüme etmek de mümkündür ki, pek çok tercüme bu şekildedir. Bu durumda, Allah'ın buna izin vermesi kıyamet günü söz konusu olacaktır. Ancak biz, "İllâ" edatının istisnâ ifade etmekten daha çok hasr ifade ettiğini düşündüğümüz için âyeti yukarıdaki şekliyle tercüme etmeyi tercih ettik. "İllâ" edatına hangi anlam verilirse verilsin âyetin amacı, evrendeki düzenin tesadüf eseri olarak değil, Allah'ın takdiri ve gücüyle gerçekleştiğini vurgulamaktır.
3. Krş. Mâide 5/48. Âyette din, ibadet tarzı diye tercüme ettiğimiz "Menseken" kelimesi, hacda kurban kesilen ve hac ibadetinin yapıldığı yer anlamına geldiği gibi, hac ibadeti anlamına da gelmektedir.
4. Her toplum için bir ibadet tarzı belirlendiğine göre, yapılacak şey tebliğe davete devam etmektir. İnkârda direnenlerin hesabını Allah görecektir. Asıl olan bu tür detay konularını tartışmak değil, müşriklerin Allah'ın yanı sıra başka tanrılar edinmesi saçmalığına son vermektir. Nitekim 71 ve devamındaki âyetlerde bu konuya dikkat çekilmektedir.
5. Lafzen, "Bir kitaptadır."

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهٗ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ
تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَنْ يَّخْلُقُوْا ذُبَابًا وَّلَوِ اجْتَمَعُوْا لَهٗ ؕ
وَاِنْ يَّسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْـًٔا لَّا يَسْتَنْقِذُوْهُ مِنْهُ ؕ ضَعُفَ
الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوْبُ ﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ
لَقَوِيٌّ عَزِيْزٌ ﴿٧٤﴾ اَللّٰهُ يَصْطَفِيْ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَّمِنَ النَّاسِ ؕ
اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ ﴿٧٥﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ؕ
وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿٧٦﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا ارْكَعُوْا
وَاسْجُدُوْا وَاعْبُدُوْا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۚ
﴿٧٧﴾ وَجَاهِدُوْا فِى اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ ؕ هُوَ اجْتَبٰىكُمْ وَمَا جَعَلَ
عَلَيْكُمْ فِى الدِّيْنِ مِنْ حَرَجٍ ؕ مِلَّةَ اَبِيْكُمْ اِبْرٰهِيْمَ ؕ هُوَ سَمّٰىكُمُ
الْمُسْلِمِيْنَ مِنْ قَبْلُ وَفِىْ هٰذَا لِيَكُوْنَ الرَّسُوْلُ شَهِيْدًا عَلَيْكُمْ
وَتَكُوْنُوْا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ
وَاعْتَصِمُوْا بِاللّٰهِ ؕ هُوَ مَوْلٰىكُمْ ۚ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيْرُ ﴿٧٨﴾

سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ مِائَةٌ وَثَمَانِي عَشْرَةَ آيَةً

73. Ey İnsanlar! Şimdi size verilen şu misale iyi kulak verin: Sizin Allah'ın yanı sıra (tanrı edinip) tapındığınız o şeyler var ya! Hepsi bir araya gelseler, bir sinek bile yaratamazlar. Sinek (onlara sunulan yiyeceklerden) bir şey kapacak olsa, onu sinekten geri alamazlar. İşte bakın! Sinek de put da ne kadar âciz!

74. Onlar Allah'ı gerektiği gibi tanıyamadılar (Tanısalardı bir sinekten daha âciz olan şeylere taparak O'na şirk koşmazlardı). Hiç şüphesiz Allah Kaviyy'dir; sonsuz güç sahibidir, Azîz'dir; yegâne gâlip ve üstün olan O'dur.

75. Allah meleklerden de elçiler seçer,[1] insanlardan da. O Semî'dir; gönderdiği elçiler hakkında ileri geri konuşanları işitir, Basîr'dir; elçilerine inananları da inanmayanları da görür, bilir.

76. O, insanların yaptıklarını da yapacaklarını[2] da bilir. Sonunda bütün işler O'na döner, O'nun huzuruna gelir.

77. Ey İman edenler! Kurtuluşa erebilmeniz için Allah'ın huzurunda rükû edin, secdeye kapanın; Rabbinizi gerektiği şekilde tanıyın ve yalnız O'na kulluk edin, iyi ve güzel işler yapın.

78. Ve Allah yolunda hakkıyla cihat edin; uğraşıp didinin. O, bu din için sizi seçmiş ve bu dinde size bir zorluk da yüklememiştir.[3] O halde atanız İbrahim'in dini olan bu dine iyi sarılın. Önceki dönemlerde ve bu dönemde (Kur'an'da) size (ve sizin gibi inananlara) Müslüman ismini veren bizzat O'dur ki, Peygamber size, siz de insanlara örnek olasınız. Öyleyse namazı kılın, zekâtı verin,[4] Allah'a sımsıkı sarılın. O sizin Mevlânız; sizin koruyup kollayanınızdır. Ne güzel Mevlâdır, ne güzel yardımcıdır O![5]

---

1. Allah'ın meleklerden elçi seçmesi, melekleri gönderdiği peygamberlere vahiy götürmeleri için görevlendirmesidir.
2. Lafzen, "Önlerindekileri de arkalarındakileri de."
3. Krş. Bakara 2/185. İslâm dini getirdiği bütün hükümlerde kolaylık prensibini esas almıştır. Günah yönünden daima tevbe kapısını açık tutmuş, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyi küfre denk görmüştür. İnsan ilişkilerinde ise zulüm görmeme ve zulmetmemeyi esas alan kuralları benimsemiştir. İnsan hayatı için zaruriyyât (olmazsa olmaz şeyler), hâciyyat (olmazsa yaşamanın zora girdiği şeyler) ve tahsiniyyât (hayata keyif ve güzellik katan şeyler) ile ilgili bütün hususları gerçekleştirmeyi hedef edinmiştir.
4. Yani, namaz vesilesiyle Allah ile aranızı, zekât vesilesi ile de insanlar ile aranızı ıslah edin, iyileştirin (Mâtüridî).
5. Âyette "Size Müslüman adını vermiştir" cümlesindeki "Hüve" (O) zamiri Allah'a aittir. Übey b. Ka'b'ın okuyuşunda "O" yerine Allah geçmektedir. Bununla birlikte zamiri Hz. İbrahim'e bağlayanlar da vardır." M.A. el-Câbirî âyeti şöyle yorumlamıştır: "Bu âyet, Medine'ye doğru hicret yoluna çıkan Müslümanlara (Mekke'de hitap açısından) bir tür veda mesajı içermektedir. Burada dikkati çeken şey, 'Atanız İbrahim'in dinine uyun' ifadesidir. Bunun amacı, Kâbe'nin ve Mekke'nin aslında bütün Müslümanların mirası olduğunu ve dolayısıyla Kureyşlilerin ya da başkalarının orayı tekellerinde tutmak gibi bir hakka sahip olmadıklarını ifade etmekti. Hz. İbrahim'e 'Arapların atası' olması vasfıyla işaret edilen bu sûrede ise, Medine'ye hicret hazırlığı içinde olan mümin Araplara hitap edilmekte ve onlardan kimliklerini iyi hatırlamaları istenmektedir. Bu kimlik sadece Hz. İbrahim'in soyundan gelmekle sınırlı değildir. (Nitekim İsrailoğulları da Hz. İbrahim'in soyundan gelmişlerdir.) Tam aksine bu kimliği belirleyen en önemli şey, Allah tarafından "Müslümanlar" olarak isimlendirilmiş olmaktır ki, Allah bunun farkında olunmasını istemektedir. Âyette "atanız İbrahim" ifadesinin kullanılmasının sebebi, o dönemde bazı Arapların İbrahim soyundan geldiklerine inanmalarıdır. Allah tevhit çağrısını, kavmiyetçiliğin çok güçlü olduğu Araplara bu duygu üzerinden yapmıştır. Kendileri sık sık atalarının dini üzerinde olduklarını söyledikleri için Allah, ataları bildikleri Hz. İbrahim'in dinini hatırlatmıştır. Hz. İbrahim'in dini, bütün insanlığın çağrıldığı, Hz. Muhammed (as)'a gönderilen İslâm dinidir.

23
MÜ'MİNÛN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 118 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Mü'minûn" (inananlar) kelimesinden almıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۝١ اَلَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ۝٢ وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ۝٣ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَ ۝٤ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ۝٥ اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ۝٦ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَآءَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ۝٧ وَالَّذِينَ هُمْ لِاَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ۝٨ وَالَّذِينَ هُمْ عَلٰى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ۝٩ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ۝١٠ اَلَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۝١١ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ۝١٢ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ۝١٣ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَاْنَاهُ خَلْقًا اٰخَرَ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ۝١٤ ثُمَّ اِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ۝١٥ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ تُبْعَثُونَ ۝١٦ وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ۝١٧

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Müminler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir.

2. Onlar namazlarında ve dualarında huşû; derin bir saygı içindedirler.

3. Boş sözlerden, faydasız işlerden uzak dururlar.

4. Her türlü kötülükten arınmak için çaba harcarlar.

5. İffetlerini ve namuslarını korurlar.

6. Onlar sadece eşleri ve cariyeleriyle ilişkiye girerler.[1] Bundan dolayı da aslâ kınanmazlar.

7. Bunun ötesinde; eşleri ve cariyeleri dışında tatmin arayanlar ise, haddi aşanlardır.[2]

8. Bu müminler kendilerine verilen emanetlere ve verdikleri sözlere riayet ederler.

9. Namazlarını hakkıyla edâ ederler.

10. İlâhî nimetlere erişecek olanlar işte bunlardır.

11. Ki onlar, Firdevs cennetlerine nâil olacaklar ve orada sürekli kalacaklardır.

12. Gerçek şu ki, Biz insanı balçıktan süzülmüş bir özden yarattık.

13. Sonra onu (yaratma sürecinde) sağlam, korunaklı bir yere nutfe olarak yerleştirdik.

14. Sonra da bu nutfeyi, aşılanmış bir yumurta olarak rahmin duvarına astık. Bir süre sonra bu aşılanmış yumurtayı bir et parçası (cenin) haline getirdik. Daha sonra da bu ceninde kemikler oluşturduk. Ardından bu kemikleri etlerle kapladık. Nihayet onu yepyeni bir varlık olarak dünyaya getirdik. (Sizi bu şekilde yaratmayı takdir eden)[3] yüceler yücesi Allah ne mükemmel yaratıcıdır!

15. Nihayet, zamanı geldiğinde hepiniz öleceksiniz.

16. Kıyamet günü gelince de yeniden diriltileceksiniz.

17. Andolsun ki, sizin üstünüzde (gezegenlerin akıp gittiği) nice yörüngeler[4] yarattık. İyi bilin ki, Biz bütün bu yarattıklarımızdan habersiz değiliz. (Kudretimizle onları belli bir düzen içinde tutuyor, koruyoruz.)

---

1. Cariyelik, Kur'an'ın indiği dönemde günümüz ifadesiyle yasal bir kurumdur ve bu konuda toplumsal bir kabul söz konusudur. Böyle bir yasallık ve kabul çerçevesinde gerçekleşen kadın erkek ilişkisi, o dönemin sosyokültürel yapısı gereği "İffetli olmak" kavramını zedeleyen bir davranış olarak görülmemiştir. Dolayısıyla bu ifadenin Kur'an'da böyle bir anlayışla yer aldığı kanaatindeyiz. Günümüzde yasal ve meşru bir evliliğin dışındaki ilişkiler "İffetli olmak" kavramıyla bağdaşmaz. Çünkü ahlakî değerler evrensel olmakla beraber bu değerlerin gerçekleşmesi, şekil ve yöntem açısından kültürel farklılıklara bağlı olarak farklılıklar arz eder. Bu sosyolojik bir gerçekliktir. İndiği dönemdeki muhataplarla iletişim kurmanın yolu bu gerçekliği dikkate almaktır. O halde sırf "Kur'an'da sözü edilmiştir" iddiasıyla bir kısım yöntemleri günümüze taşımaya kalkmak ya da bu ifadeleri ortamından ve bağlamından koparark yorumlamak, Kur'an'ı doğru anlama konusunda ciddi sorunlara yol açacaktır.

2. Krş. Meâric 70/29-32.

3. Mâtüridî'nin yorumuna göre.

4. Lafzen, "Yedi yol."

وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءًۢ بِقَدَرٍ فَاَسْكَنّٰهُ فِى الْاَرْضِ ۖ وَاِنَّا عَلٰى
ذَهَابٍ بِهٖ لَقٰدِرُوْنَ ۚ﴿١٨﴾ فَاَنْشَاْنَا لَكُمْ بِهٖ جَنّٰتٍ مِّنْ نَّخِيْلٍ
وَّاَعْنَابٍ ۖ لَكُمْ فِيْهَا فَوَاكِهُ كَثِيْرَةٌ وَّمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ۚ
﴿١٩﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُوْرِ سَيْنَآءَ تَنْۢبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ
لِّلْاٰكِلِيْنَ ﴿٢٠﴾ وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ۖ نُسْقِيْكُمْ مِّمَّا
فِىْ بُطُوْنِهَا وَلَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ كَثِيْرَةٌ وَّمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ۚ﴿٢١﴾
وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُوْنَ ۚ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖ
فَقَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۭ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿٢٣﴾
فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۙ
يُرِيْدُ اَنْ يَّتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ ۭ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً ۚ مَّا سَمِعْنَا
بِهٰذَا فِىْٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِيْنَ ۚ﴿٢٤﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌۢ بِهٖ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوْا بِهٖ
حَتّٰى حِيْنٍ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْنِىْ بِمَا كَذَّبُوْنِ ﴿٢٦﴾ فَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ
اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَاِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّوْرُ ۙ
فَاسْلُكْ فِيْهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ
الْقَوْلُ مِنْهُمْ ۚ وَلَا تُخَاطِبْنِىْ فِى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۚ اِنَّهُمْ مُّغْرَقُوْنَ ﴿٢٧﴾

18. Biz gökten kararınca yağmur yağdırır, onu toprağa emdiririz. Fakat bilin ki, Biz bu suyu geri almaya; toprağı kupkuru yapmaya da kâdiriz.

19. Bu yağmurla sizin için yediğiniz pek çok meyvenin bulunduğu hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik.

20. Ve yine o yağmurla Sina Dağı'nda yetişen, yiyenlere katık ve yağ olan zeytin ağaçlarını yetiştirdik.

21. (Koyun, keçi, sığır ve deve gibi) hayvanlarda da sizin için alınacak ibretler, dersler vardır. Size onların sütlerinden içiriyoruz; etlerinden yiyorsunuz ve onlardan daha pek çok faydalar elde ediyorsunuz.

22. Karada bu hayvanlara, denizde de gemilere biniyor, yüklerinizi onlarla taşıyorsunuz.[1] (O halde bu nimetleri lütfeden Allah'ın elçisine inanın, önceki kavimler gibi inkârcı olmayın.)

23. Hiç şüphesiz Biz Nûh'u kavmine peygamber olarak göndermiştik.[2] O, "Ey kavmim!" dedi. "Allah'ı gerektiği gibi tanıyıp yalnız O'na kulluk edin. Bilin ki, sizin O'ndan başka bir tanrınız yoktur. Allah'ın azabından hiç mi korkmuyorsunuz?"

24. Nûh'un kavminden küfürde direnenlerin ileri gelenleri dediler ki: "Bu sadece sizin gibi bir insan! O size karşı bir üstünlük kurmak istiyor.[3] Eğer Allah bir elçi göndermek isteseydi meleklerden gönderirdi. Hem geçmiş atalarımızdan da hiç böyle bir şey işitmedik."

25. "Bu adam delirmiş! Bir süre onu bekleyip gözetleyin. (İyileşmezse öldürürüz)"[4]

26. Nûh şöyle yalvardı: "Rabbim! Onların beni yalanlamalarına karşılık Sen bana yardım et."

27. Biz Nûh'a, "Gözetimimiz altında ve vahyimiz doğrultusunda bir gemi yap" diye vahyettik. Nihayet Nûh gemiyi bitirmişti ki, azap ile ilgili hükmümüz[5] gelip (kazanda suyun kaynadığı gibi) yerden sular fışkırmaya başlayınca (Biz de Nûh'a şöyle emrettik:)[6] "(O bölgede yaşayan) her canlıdan birer çift ve ailenden helâk olmasına hükmedilenlerin dışındakileri gemiye al. Artık inkârcılar hakkında Bana bir şey söyleme (Onların affedilmelerini isteme). Gerçek şudur ki, onlar suda boğularak helâk olmayı hak etmişlerdir."

---

1. Buradaki tekrar, salt lafzi bir tekrar değil, vaktiyle Kureyş'e sunulmuş olan delillerin bu sefer kırsal dünyanın verileri üzerinden tekrarıdır. Diğer taraftan 17. âyette sözü edilen "Yedi yol"un yedi gök olduğu söylenmiştir. Göklere yol denilmesi, birbirlerinden ayrışmaları, yani üst üste olmaları sebebiyledir. "Yedi gök" kavramı o dönemde yaşayan Arapların bilgi ve kültür ufukları çerçevesi içinde yer alır. Zira o dönemde M.S. sekizinci asırda İskenderiye'de yaşayan Yunan bilgini Batlamyus tarafından geliştirilmiş olan kadim kozmoloji anlayışı hâkimdir (M.A. el-Cabirî).
2. Krş. Hûd 11/25 vd.
3. Bu ifade, Kureyşli müşriklere bir göndermedir. Çünkü onlar Hz. Peygambere iman eden Arap kabilelerine Hz. Peygamberi kötülüyorlar ve onun onlar üzerinde üstünlük ve hâkimiyet kurmak istediğine dair iddiaları dile getiriyorlardı. Böylece bu tür iddiaların her peygamber için ileri sürüldüğü hatırlatılarak İslam dinine yeni girenler teselli edilmiştir.
4. Zemahşerî âyeti, "Ona bir süre tahammül edin. İyileşmezse öldürürüz" şeklinde açıklamıştır. Ayrıca bkz. Bu sûrenin 70. âyeti ile ilgili not.
5. Lafzen, "Emrimiz."
6. Krş. Hûd 11/40.

فَاِذَا اسْتَوَيْتَ اَنْتَ وَمَنْ مَّعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى
نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ ﴿٢٨﴾ وَقُلْ رَّبِّ اَنْزِلْنِى مُنْزَلًا مُّبٰرَكًا
وَّاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ وَّاِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ
اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِينَ ﴿٣١﴾ فَاَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ
اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ
الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَآءِ الْاٰخِرَةِ وَاَتْرَفْنٰهُمْ
فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يَاْكُلُ مِمَّا
تَاْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا
مِّثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذًا لَّخَاسِرُونَ ﴿٣٤﴾ اَيَعِدُكُمْ اَنَّكُمْ اِذَا مِتُّمْ
وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَّعِظَامًا اَنَّكُمْ مُّخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا
تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾ اِنْ هِىَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ
بِمَبْعُوثِينَ ﴿٣٧﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا وَّمَا نَحْنُ
لَهٗ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْنِى بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ
لَّيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ ﴿٤٠﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنٰهُمْ غُثَآءً
فَبُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ ﴿٤١﴾ ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا اٰخَرِينَ ﴿٤٢﴾

28. "Ey Nûh! Sen ve beraberindekiler gemiye bindiğinizde, 'Bu inkârcı kavimden bizi kurtaran Allah'a hamdolsun' de."

29. "Ve şöyle dua et: 'Rabbim! Beni bereketli; güvenli bir yere indir. Yerleşilecek en iyi yeri bilen ve oraya en iyi şekilde ulaştıracak olan Sensin.'"[1]

30. Bilin ki, bütün bunlarda nice ibretler vardır. Gerçekten Biz Nûh'un kavmini büyük bir sınavdan geçirdik.

31. Biz onlardan sonra başka nesiller var ettik.

32. Onlara da kendi içlerinden bir peygamber gönderdik (ki, bu peygamber onlara şöyle dedi:) "Allah'ı, gerektiği gibi tanıyıp yalnız O'na kulluk edin, sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Allah'ın azabından hiç mi korkmuyorsunuz?"

33. O peygamberin kavminden küfürde direnen, âhirette dirilip Allah'ın huzuruna çıkmayı inkâr eden, dünya hayatında kendilerine verdiğimiz nimetlerle azmış olan ileri gelenler şöyle dediler: "Bu sadece sizin gibi bir insan! O da sizin yediklerinizden yiyor, içtiklerinizden içiyor."

34. "Eğer, sizden hiçbir farkı bulunmayan böyle bir insanın sözüne uyarsanız, sonunda hüsrana uğrayan siz olursunuz."

35. "Bu adam size, ölüp toprağa karıştıktan ve kemik yığını haline geldikten sonra tekrar diriltileceğinizi vâdediyor öyle mi?"

36. "Heyhat! Heyhât! Olacak şey değil, boş vaadler bunlar!"

37. "Bizim için dünya hayatından başka bir hayat yoktur. Kimimiz ölür, kimimiz yaşar,[2] (biri ölür, diğeri doğar. Hayat bundan ibaret) öldükten sonra dirilecek de değiliz."

38. "Bu adam, sadece uydurduğu yalanları Allah'a isnat eden iftiracının biri. Biz ona aslâ inanacak değiliz."

39. Peygamberleri şöyle yalvardı: "Rabbim! Beni yalanlamalarına karşılık bana Sen yardım et."

40. Allah da ona şöyle buyurdu: "(Merak etme!) Onlar pek yakında pişman olacaklar."

41. Nitekim onları korkunç bir çığlık yakalayıverdi. Hak yerini buldu. Sonunda onları sel yatağındaki kalıntılar gibi çer çöp haline getiriverdik. "Zâlimlerin canı cehenneme!"

42. Onlardan sonra da başka nesiller getirdik.

---

1. Hûd 11/44. âyette Nuh'un gemisinin Cûdî üzerine indiği belirtilmiştir. Burada ise Hz. Nûh, duasında geminin bereketli bir yere indirilmesini istemektedir. Cûdî kelimesinin verimli topraklar anlamına geldiği hatırlanırsa, her iki âyetten geminin "Bereketli Hilâl" diye adlandırılan bölgede bir yere indiği söylenebilir. Bu konuda kesin bir şey söylemenin imkânı da gereği de yoktur. Bu anlatımlar verilmek istenen öğütler için birer vasıtadır. Öte yandan bu âyet, kişinin amacını gerçekleştirmek için gerekli şeyleri yaptıktan sonra dua ederek her zaman Allah ile irtibatlı olmasını hatırlatmaktadır. Yolculuğa çıkan ve bir yere yerleşmek isteyen her müminin böyle bir anlayışla bu duayı okuması güzel olur.

2. Bazı müfessirler "Biz ölürüz, daha sonra çocuklarımız yaşar, Hayat böyle akıp gider" şeklinde yorumlamışlardır. Kurtubî'nin naklettiği bir görüşe göre âyette takdim tehir söz konusudur. Yani "Bu dünyada yaşar ve ölürüz. Hayat sadece bundan ibarettir." Semerkandî şöyle der: "İnkârcılar şöyle derler: İnsan ölür ve toprak olur. Sonra o topraktan ot biter ve onu hayvanlar yer. Böylece o, başka canlılar bünyesinde yaşamaya devam eder. Mâna böyledir. Yoksa bu ifade onların ahiret hayatını kabul ettikleri anlamına gelmez."

مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٤٣﴾ ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا ۖ
كُلَّمَا جَاءَ أُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ
أَحَادِيثَ ۚ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾ ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ
هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٤٥﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِ فَاسْتَكْبَرُوا
وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾ فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا
لَنَا عَابِدُونَ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾
وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ وَجَعَلْنَا ابْنَ
مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَىٰ رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾ يَا
أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا ۖ إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ
عَلِيمٌ ﴿٥١﴾ وَإِنَّ هَٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾
فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا ۖ كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ
﴿٥٣﴾ فَذَرْهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٥٤﴾ أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ
بِهِ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ ۚ بَل لَّا يَشْعُرُونَ
﴿٥٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ هُمْ
بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

43. (Onlar da yok olup gittiler. Çünkü yasamız gereği her toplum için bir ecel (vâde) belirlenmiştir. Zamanı geldiğinde) her toplum ecelini ne öne alabilir ne de geciktirebilir.[1]

44. Daha sonraki zamanlarda da ardı ardına peygamberler[2] gönderdik. Her toplum kendilerine gelen peygamberi yalanladı. Biz de onları birbirlerinin peşi sıra helâk ettik ve halkın dilinden düşmeyen ibret alınacak hikâyeler haline getirdik. "İnanmayanların canı cehenneme!"

45-46. Daha sonraları, Biz Musa ve kardeşi Harun'u da mucizelerimizle, özellikle (asâ gibi) güçlü bir mucizeyle destekleyerek Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine peygamber olarak gönderdik. Fakat onlar kibirlenip iman etmediler. Zaten onlar kendilerini büyük ve üstün gören bir topluluktu.

47. Ve dediler ki: "Şimdi tutup bizden hiçbir farkı olmayan şu iki adama mı inanacağız? Kaldı ki, mensup oldukları kavim de bizim kölelerimiz."

48. Böylece onları yalanladılar, sonunda da kendileri helâk olup gittiler.

49. Hâlbuki Biz, onların doğru yolu bulmaları için Musa'ya Tevrat'ı vermiştik.

50. Meryemoğlu İsa'yı ve annesini de (yaratıcı kudretimize) bir delil kıldık ve onları yaşamaya elverişli, içinde sular akan yüksekçe bir yere yerleştirdik.[3]

51. (Biz bu peygamberlerin hepsine şöyle dedik:)[4] "Ey elçiler! Güzel ve temiz şeyleri yiyin için, iyi ve yararlı işler yapın. Hiç şüphe yok ki, Ben sizin yapıp ettiklerinizi çok iyi bilmekteyim!"

52. "Sizin tebliğ ettiğiniz din (tevhit esasına dayalı) tek dindir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyleyse tevhit inancını koruma konusunda duyarlı ve bilinçli olun."

53. Bu uyarılara rağmen onların ümmetleri dinlerinde ayrılıklara düştüler, çeşitli mezheplere ayrıldılar. Her mezhep mensubu, kendi din anlayışından emin ve içi rahattı.

54. Ey Peygamber! Artık sen (tıpkı o insanlara benzeyen) bu müşrikleri, belli bir vakte; ölünceye ya da azap gelinceye kadar gafletleriyle baş başa bırak.

55-56. Bu inkârcılar, bolca verdiğimiz mal mülk ve evlâtlara bakarak kendilerine iyilik yapmak için can attığımızı mı sanıyorlar? Hayır! Onlar gerçeğin farkında değiller!

57. Fakat Rablerinin azabından korkanlara,

58. Rablerinin âyetlerine yürekten inananlara,

59. Rablerine ortak koşmayanlara,

---

1. Krş. Yunus 10/49; Hıcr 15/5.
2. Lafzen, "Elçilerimizi."
3. "Rabve" kelimesi "Yüksek, havadar, suyu bol ve havası hoş bir yer" anlamındadır. Vehb b. Münebbih ve Abdurrahman b. Zeyd, Hz. Meryem ve İsa'nın yerleştirildiği yerin Mısır diyarı olduğunu söylerler. Matta İnciline göre, kral Hirodes müneccimlerin verdiği bilgilerden hareketle Hz. İsa'yı yakalatıp öldürtmek istiyordu. Bunu öğrenen Hz. Meryem, İsa'yı Mısır'a kaçırmıştı (Matta, 2/13-23).
4. Yüce Allah'ın toplumlara peygamberler gönderdiğini, onların bu peygamberleri kabul etmediklerini ve sonunda helak olduklarını zikretmesi, Hz. Peygambere iman etmeyen müşriklere, aynı akıbete uğrayacaklarına dair bir îma/bir göndermedir.

60. Ve Rablerinin huzuruna çıkıp hesap verecekleri için malından mülkünden yoksullara verirken (en iyisini verip vermediğinden dolayı kabul olunmaz endişesiyle) kalpleri ürperen kimselere gelince;

61. İşte onlar, iyi ve yararlı işler yapmada yarışanlar ve bu yarışı önde bitirenlerdir.

62. (Bununla birlikte bütün bu nitelikleri herkeste arayacak değiliz, çünkü) Biz hiç kimseye gücünün üzerinde bir yük yüklemeyiz. Bizim katımızda gerçeği söyleyen bir kitap; bir amel defteri vardır. Dolayısıyla insanlar, (yaptıkları her şey kayıtlı olduğu için) aslâ haksızlığa uğratılmazlar.

63. Fakat kâfirlerin kalpleri bu gerçekten habersizdir. Dahası onların birtakım kötü işleri de vardır ki, onları yapmaya devam etmektedirler.

64. Nihayet onların varlık içinde azıp şımaranlarını azapla kıskıvrak yakaladığımız zaman, hemen feryadı basarlar.

65. (O gün onlara şöyle denilecektir:) "Şimdi boşuna feryat etmeyin. Bizden aslâ yardım göremeyeceksiniz."

66. "Vaktiyle âyetlerim size defalarca okunduğunda, siz sırtınızı dönüyor, onları anlayıp dinlemeden reddediyordunuz."

67. "Yaptıklarınızla kibirleniyor, geceleri toplanıp (Kur'an ve Peygamber aleyhine) saçma sapan şeyler konuşuyordunuz."

68. Bu insanlar bu Kur'an üzerinde hiç düşünmezler mi? Yoksa onlara, atalarına gelmeyen yeni bir şey mi geldi? (Sanki daha önce nice peygamber geldiğini bilmiyorlar mı da sana vahiy gelince karşı çıkıyorlar?)

69. Ya da (yalan söylediğine hiç tanık olmadıkları) Peygamberlerini hiç mi tanımadılar? Onun için mi onu inkâr ediyorlar?

70. Bir de kalkmışlar ona, "cinlere karışmış delinin biri"[1] diyorlar. Hayır! Aksine o, onlara gerçeğin ta kendisi olan Kur'an'ı getirmiştir. Fakat onların çoğu kendilerine gelen Kur'an'dan; onun anlattığı gerçeklerden hoşlanmıyorlar.

71. Eğer Kur'an onların boş arzu ve heveslerine[2] göre gelseydi; gökler, yeryüzü ve oralarda bulunan varlıklar fesada uğrar; evrenin

وَالَّذِيْنَ يُؤْتُوْنَ مَآ اٰتَوْا وَّقُلُوْبُهُمْ وَجِلَةٌ اَنَّهُمْ اِلٰى رَبِّهِمْ رٰجِعُوْنَ ۙ
﴿٦٠﴾ اُولٰٓئِكَ يُسَارِعُوْنَ فِى الْخَيْرٰتِ وَهُمْ لَهَا سٰبِقُوْنَ ﴿٦١﴾
وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتٰبٌ يَّنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿٦٢﴾ بَلْ قُلُوْبُهُمْ فِىْ غَمْرَةٍ مِّنْ هٰذَا وَلَهُمْ اَعْمَالٌ مِّنْ
دُوْنِ ذٰلِكَ هُمْ لَهَا عٰمِلُوْنَ ﴿٦٣﴾ حَتّٰٓى اِذَآ اَخَذْنَا مُتْرَفِيْهِمْ بِالْعَذَابِ
اِذَا هُمْ يَجْـَٔرُوْنَ ۝ ﴿٦٤﴾ لَا تَجْـَٔرُوا الْيَوْمَ اِنَّكُمْ مِّنَّا لَا تُنْصَرُوْنَ ﴿٦٥﴾
قَدْ كَانَتْ اٰيٰتِىْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُوْنَ ۙ
﴿٦٦﴾ مُسْتَكْبِرِيْنَ بِهٖ ۖ سَامِرًا تَهْجُرُوْنَ ﴿٦٧﴾ اَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ اَمْ
جَآءَهُمْ مَّا لَمْ يَاْتِ اٰبَآءَهُمُ الْاَوَّلِيْنَ ۝ ﴿٦٨﴾ اَمْ لَمْ يَعْرِفُوْا رَسُوْلَهُمْ
فَهُمْ لَهٗ مُنْكِرُوْنَ ۝ ﴿٦٩﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ بِهٖ جِنَّةٌ ۚ بَلْ جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ
وَاَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كٰرِهُوْنَ ﴿٧٠﴾ وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ اَهْوَآءَهُمْ لَفَسَدَتِ
السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيْهِنَّ ۚ بَلْ اَتَيْنٰهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ
ذِكْرِهِمْ مُّعْرِضُوْنَ ۝ ﴿٧١﴾ اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ ۚ وَهُوَ
خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿٧٢﴾ وَاِنَّكَ لَتَدْعُوْهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٧٣﴾
وَاِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنٰكِبُوْنَ ﴿٧٤﴾

düzeni bozulurdu.[3] Aksine Bizim onlara bahşettiğimiz Kur'an, kendileri için bir şeref kaynağıdır. Fakat onlar işte böyle bir kitaptan yüz çeviriyorlar.

72. Ey Peygamber! Sen onlardan peygamberlik görevine karşılık bir ücret istemiyorsun ki! Zaten Rabbinin vereceği ücret, bütün dünyevî değerlerden üstündür. Hiç şüphesiz senin ücretini verecek olan yegâne varlık Allah'tır.[4]

73. Gerçek şu ki, sen onları dosdoğru bir yola çağırıyorsun.

74. Âhirete inanmayanlar ise bu dosdoğru yola girmemek için direniyorlar.

---

1. Lafzen, "Cinnet." Eski bir inanca göre insanın akli yeteneğini kaybetmesi, "cinlerin dokunması" ile gerçekleştiği için bu ifade kullanılmıştır. Peygamberlere bu sıfatın yakıştırılması, aynı zamanda onların cinlerle irtibatlı olduğu anlayışından kaynaklanmıştır. Bkz. Tûr 52/29, ilgili not.
2. Krş. Yunus 10/15.
3. Krş. Enbiyâ 21/22.
4. Lafzen, "Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır."

وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَّلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ
يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾ وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ
وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾ حَتَّىٰ إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ
شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾ وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمُ
السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ وَهُوَ
الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾ وَهُوَ الَّذِي
يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾
بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿٨١﴾ قَالُوا أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا
تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا
هَٰذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾ قُلْ لِمَنِ
الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ
أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ
الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ
مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ
إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ فَأَنَّىٰ تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾

75. (Bir de kalkmışlar, başlarındaki sıkıntının geçmesi için senden dua istiyorlar.) Eğer Biz onlara merhamet edip, uğradıkları darlık ve sıkıntıyı giderecek olsaydık onlar yine azgınlıklarına devam ederlerdi.[1]

76. Nitekim (daha önce verdiğimiz darlık ve sıkıntılarla) Biz onları cezalandırmıştık. Fakat onlar Rablerine boyun eğmemiş, dua ve niyazda bulunmamışlardı.

77. Sonunda kendilerine daha şiddetli bir azabın kapılarını açınca, ümitsizliğe kapılarak büsbütün şaşırıp kalacaklardır.[2]

78. Ey İnsanlar! Allah size (bütün olup bitenleri) görecek göz, işitecek kulak, anlayacak kalp (akıl) vermiştir. Fakat siz hiç şükretmiyorsunuz.

79. Sizi yaratan ve yeryüzüne yayan O'dur. Ve bir gün O'nun huzurunda hesap vermek üzere toplanacaksınız.

80. Size hayat veren de canınızı alacak olan da O'dur. Geceyle gündüzün birbirini izlemesi de O'nun kanunlarına göre gerçekleşir. Hâlâ aklınızı çalıştırıp bu gerçekleri anlamayacak mısınız?

81. Anlamak bir yana, onlar inkârcı atalarının söylediklerini tekrarlayıp duruyorlar.

82. Ve şöyle diyorlar: "Biz ölüp toprağa karıştıktan ve kemik yığını haline geldikten sonra tekrar mı diriltileceğiz?"

83. "Bize yapılan bu tehditler atalarımıza da yapılmıştı. Bunlar eskilerin masallarından başka bir şey değildir."

84. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Yeryüzü ve oradaki varlıklar kime aittir? Eğer biliyorsanız söyleyin bakalım!"

85. Onlar, "Allah'a aittir" diyeceklerdir. De ki onlara: "Öyleyse neden hâlâ (O'nun tekrar diriltmeye kâdir olduğunu) düşünmüyorsunuz?".

86. Yine sor onlara: "Yedi kat göğün ve yüce arşın Rabbi kimdir?"

87. Onlar yine, "Allah'tır" diyeceklerdir. O zaman sen de şunu söyle: "O halde neden hâlâ (O'na ortak koşmaktan) sakınmıyorsunuz?".

88. Onlara bir de şunu sor: "Peki, her şeyin; evrenin egemenliği[3] elinde olan, dilediğini koruyup kollayan ve Kendisine karşı kimsenin (azaptan) korunup kollanamayacağı Varlık kimdir? Biliyorsanız söyleyin!"

89. Onlar yine, "Allah'tır" diyeceklerdir. De ki onlara: "Öyleyse nasıl oluyor da büyülenmişçesine aldanıp gerçekleri görmüyorsunuz?"[4]

---

1. Müşrikler, başlarına gelen kıtlık ve kuraklık felâketinden kurtulmak için Hz. Peygamberden dua istemişlerdi.
2. Âyette geçen azap, İbn Abbas tarafından Bedir savaşında müşriklerin aldığı yenilgi olarak yorumlanmıştır. Mücâhid bunu şiddetli bir kıtlık olarak anlamıştır. Fakat müfessirler genellikle bu azabın cehennem azabı olduğunu belirtmişlerdir.
3. "Evrenin egemenliği" olarak çevirdiğimiz ifadenin, Arapçası "Melekûtü's-semâvât"tır. "Melekût" ifadesi müfessir Mücâhid'e göre kâinatta var olan "Hazineler" demektir. Bu durumda Allah "Her şeyin hazinelerini elinde tutan"dır. Biz Anlamı Dahhâk'ın görüşü doğrultusunda verdik. Ona göre "Melekût" ile kastedilen varlığın tamamı üzerindeki egemenliktir.
4. Âyetler, o günkü muhataplarıyla sınırlı tutulmamalı, kendi inanç dünyamız için bir uyarı olarak görülmelidir. Bu hususta "büyülenmişçesine" ifadesi önemlidir. Mümin, hangi fikir ve zihniyete sahip olursa olsun, farklı fikir ve düşüncelere karşı büyülenmiş gibi, yani önyargılı davranmamalı ve sabit fikirli olmamalıdır. O her sözü dinlemeli, güzel bulduğuna uymalıdır (Zümer 39/18).

بَلْ اَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾ مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ
مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ اِلٰهٍ اِذًا لَذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍ بِمَا
خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ
﴿٩١﴾ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾ قُلْ
رَبِّ اِمَّا تُرِيَنِّي مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ
الظّٰلِمِينَ ﴿٩٤﴾ وَاِنَّا عَلٰٓى اَنْ نُرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ﴿٩٥﴾
اِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةَ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾
وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ﴿٩٧﴾ وَاَعُوذُ بِكَ
رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾ حَتّٰٓى اِذَا جَاءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ
رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّي اَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا اِنَّهَا
كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾ فَاِذَا
نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ
﴿١٠١﴾ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ
خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَاُولٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ
خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾

90. Üstelik onlara bir de hak ve hakikatlerle dolu bir Kitap verdik. Fakat onlar (Tanrının ortakları var, O çocuk edindi diyerek bu Kitaptaki gerçekleri) yalanlamaya devam ediyorlar.

91. Oysa Allah ne bir çocuk edinmiştir ne de O'nunla birlikte O'na ortak bir tanrı vardır. Eğer böyle olsaydı, her tanrı yarattıklarını kendi tarafına çeker; kendisi ayrı bir egemenlik kurar ve biri diğerine üstünlük sağlamaya kalkardı. Bilin ki, Allah onların bu tür yakıştırmalarından uzaktır.[1]

92. O, görünen ve görünmeyen her şeyi bilendir. Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir, çok yücedir.

93. Resûlüm! Sen şöyle dua et: "Rabbim! Eğer Sen inkârcılara vâdolunan azabı bana göstereceksen;"

94. "(Ne olur) Rabbim, beni bu zâlimler gürûhu içinde bırakma!"

95. Resûlüm! Biz onlara vâdettiğimiz azabı sana göstermeye elbette kâdiriz.

96. Fakat (sen bunu düşünme. Onlar ne yaparlarsa yapsınlar) sen kötülüğe en iyi şekilde karşılık ver; onların şirklerine karşılık tevhit inancını anlatmaya devam et. Biz onların Allah hakkında neler uydurduklarını çok iyi biliyoruz.

97. Ve (bunu başarabilmek için de) şöyle dua et: "Rabbim! Şeytanların; şeytan tabiatlı insanların vesvese ve telkinlerinden Sana sığınırım."[2]

98. "Rabbim! Onların bana yaklaşmalarından da Sana sığınırım."

99. (Söz konusu inkârcılar Allah hakkında ileri geri konuşmaya devam ederken) onlardan birine ölüm gelip çatınca şöyle yalvarır: "Rabbim! Beni hayata geri döndür."

100. "Ta ki, iyi ve yararlı işler yapıp boşa geçirdiğim ömrümü telâfi edeyim." Hayır, hayır! Onun söylediği bu söz boş lakırdıdan ibarettir. Onların önlerinde, dünyaya geri dönüşlerine bir engel[3] vardır, dönecekleri yer, diriltilecekleri âhiret günüdür.

101. (Kıyamet günü) Sûra üflendiği zaman[4] artık ne çoluk çocuğun ve akrabanın bir faydası dokunur, ne de kimsenin birbirini soracak hali kalır.

102. O gün (teraziler kurulur); iyilikleri ağır gelenler asıl kurtuluşa erecek olanlardır.

103. İyilikleri hafif gelenler ise, kendilerini hüsrana uğratanlar ve cehennemde asırlarca kalacak olanlardır.

104. Cehennem ateşi onların yüzlerini yalayıp yakar ve dudakları kavrulmuş bir halde dişleri sırıtır kalır.

---

1. Krş. Enbiyâ 21/22.

2. Krş. Nâs 114/1-6.

3. Tercümede "Engel" diye çevirdiğimiz "Berzah" kelimesi burada, âhirette gördüğü azap karşısında pişmanlığını dile getiren ve tekrar dünyaya dönme izni isteyip iyi işler yapacağı sözünü veren inkârcıların bu isteklerinin yerine getirilmeyeceğini belirten bir ifadedir.

4. "Sûr" kelimesi boynuz anlamına gelmektedir. Eski devirlerde insanları, askerleri bir araya getirmek ya da verilen bir mola sonrası tekrar bir araya getirmek için üflendiği zaman ses çıkaran bir boynuz kullanılırdı. Kıyamet günü Sûrun üflenmesi mecâzi bir ifadedir ve insanların dünya hayatından göçmelerini ya da kabirlerinden yeniden dirilişlerini haber veren bir çeşit sesli uyarıdır.

اَلَمْ تَكُنْ اٰيٰتِي تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾ قَالُوا رَبَّنَا
غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَآلِّينَ ﴿١٠٦﴾ رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا
مِنْهَا فَاِنْ عُدْنَا فَاِنَّا ظٰلِمُونَ ﴿١٠٧﴾ قَالَ اخْسَـُٔوْا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ
﴿١٠٨﴾ اِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَآ اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا
وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰحِمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتّٰٓى
اَنْسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾ اِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ
بِمَا صَبَرُٓوا اَنَّهُمْ هُمُ الْفَآئِزُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْاَرْضِ
عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسْـَٔلِ الْعَآدِّينَ ﴿١١٣﴾
قَالَ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا لَوْ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾ اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا
خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ
الْحَقُّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ
اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهٖ فَاِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهٖ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾ وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰحِمِينَ ﴿١١٨﴾

سُورَةُ النُّورِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ أَرْبَعٌ وَسِتُّونَ اٰيَةً

105. (O gün Allah onlara diyecek ki:) "Âyetlerim size okunurken onları yalanlayan siz değil miydiniz?"

106. Onlar diyecekler ki: "Ey Rabbimiz! Biz heva ve hevesimize yenildik; azdık ve bu yüzden sapkın kimseler olduk."

107. "Ey Rabbimiz! Sen bizi buradan hele bir çıkar, eğer yine biz eski (isyankâr) hâlimize dönersek, o zaman bizim gerçekten böyle bir cezayı hak eden zâlim kimseler olduğumuz tescillenmiş olur."

108. Allah şöyle diyecek: "Kesin sesinizi! Artık Bana bir şey söylemeyin."

109. "Kullarımdan bir kısmı dünyada iken, 'Ey Rabbimiz! Biz Sana yürekten inandık iman ettik, günahlarımızı bağışla, bize merhamet eyle. Merhamet edecek yegâne varlık Sensin' diye dua ediyorlardı."

110. "Siz de onlarla alay ediyordunuz. Öyle ki, Benim gönderdiğim Kur'an'ın gerçek olabileceği aklınıza bile gelmiyordu.[1] Siz onlara gülüp duruyordunuz."

111. "İşte Ben de bugün onları, size gösterdikleri sabırdan dolayı ödüllendiriyorum. Onlar gerçekten kurtuluşa ermişlerdir."

112. Allah cehennemliklere, "Dünyada kaç yıl kaldınız?" diye soracak.

113. Diyecekler ki: "Bir gün ya da daha az. Sen bunu günlerin hesabını tutanlara sor!"[2]

114. Allah da diyecek ki: "Evet, dünyada çok az yaşadınız, keşke bunu daha önceleri anlayabilseydiniz."

115. "Benim sizi boş yere yarattığımı ve hesap vermek üzere huzuruma gelmeyeceğinizi mi sanıyordunuz?"

116. Öyleyse şunu iyi bilin ki, Allah yücelerden yücedir, gerçek hükümranlık O'na aittir; O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur, O yüce arşın Rabbidir.

117. Gerçek böyle iken, kim Allah'la beraber tanrı olduğuna dair hakkında hiçbir delil bulunmayan başka tanrılara tapınacak olursa, onun hesabı Rabbinin huzurunda görülecektir. Şu bir gerçek ki, kâfirler aslâ kurtuluşa eremezler.

118. Ey Peygamber ve ey müminler! Siz şöyle dua edin: "Rabbim! Sen bize hep mağfiret ve merhametinle muamele et! Çünkü en büyük merhamet sahibi Sensin."[3]

---

1. Lafzen, "Sizin bu alaycı tavrınız Benim zikrimi unutturdu." Genelde bu cümleye "Beni anmayı unutturdu" şeklinde anlam verilmiştir. Fakat siyak ve sibaktan bu ifade ile bir adı da "Zikir" olan Kur'an'ın kastedildiği anlaşılmaktadır. İbn Âşûr âyeti şöyle açıklamıştır: "Siz Kur'an'ın getirdiği değerler üzerinde hiç düşünmediniz. Çünkü işiniz gücünüz Müslümanlarla alay etmekti. Dolayısıyla alay konusu ettiğiniz bir şey üzerinde düşünmeniz de zaten hiç mümkün değildi."
2. Âyetteki bu ifadeler zamanın ne kadar izafi olduğunun veciz anlatımıdır. Geçmez sanılan zaman hızla geçiyor, bitmez sanılan ömür bir anda tükeniyor. Ecel geldiğinde ise onca zamanın nasıl geçtiği bile hatırlanmıyor. Yüce Allah bu gerçeği "kaç yıl yaşadınız?" sorusuna müşriklerin dilinden, "bir gün ya da daha az" şeklinde ifade etmiştir.
3. Müminlerin özelliklerine dair sûrenin başında belirtilen hususlar, sûrenin sonunda inanç ve dua ile ilgili niteliklerle tamamlanmış olmaktadır. Zira baştaki özelliklerin bir kısmı Müslüman olmayanlarda da bulunabilir. Son âyetlerden anlaşıldığına göre asıl ayırt edici olan vasıf, şirkten uzak bir tevhit inancına sahip olmak ve daima Allah'a dua ve niyazda bulunmaktır.

24
NÛR SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 64 âyettir. Sûre adını, 35. âyette geçen "Allah göklerin ve yerin nûrudur" sözünden almıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سُورَةٌ اَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَاَنْزَلْنَا فِيهَا اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ
تَذَكَّرُونَ ۝١ اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ
وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ
الْاٰخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۝٢ اَلزَّانِي لَا يَنْكِحُ
اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ
ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ۝٣ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِاَرْبَعَةِ
شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً اَبَدًا وَاُولٰٓئِكَ
هُمُ الْفَاسِقُونَ ۝٤ اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوا فَاِنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝٥ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ اِلَّا
اَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ اَحَدِهِمْ اَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ۝٦
وَالْخَامِسَةُ اَنَّ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ۝٧ وَيَدْرَؤُا
عَنْهَا الْعَذَابَ اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ
۝٨ وَالْخَامِسَةَ اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ عَلَيْهَا اِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ۝٩
وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ۝١٠

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Biz indirdiğimiz bu sûrede, birçok hükmü ayrıntılarıyla açıkladık. Evet, Biz bu sûrede açık seçik âyetler indirdik. Umulur ki, düşünüp öğüt alırsınız.

2. Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine (ceza olarak) yüz değnek vurun; onlara duyacağınız acıma hissi sizi, dînin hükümlerini uygulamaktan alıkoymasın.[1] Çünkü siz, Allah'a ve âhiret gününe inanan insanlarsınız. Bu ceza uygulanırken de bir kısım müminler tanık olsunlar.

3. Zinakâr bir erkek, zinakâr veya müşrik bir kadınla evlenir. Zinakâr olan kadın da zinakâr veya müşrik bir erkekle evlenir. Bu tür bir evlilik (namuslu bir erkek ve kadının, fuhşu meslek edinen kadın ve erkekle evlenmeleri) müminlere haram kılınmıştır.[2]

4. İffetli kadınlara zina iftirasında bulunup da dört şâhit getirerek bunu ispat edemeyenlere, seksen değnek vurun ve ebediyen onların şahitliklerini kabul etmeyin. Çünkü bunlar fâsıkların ta kendileridir.

5. Ancak daha sonra tevbe eder ve kendilerini düzeltirlerse bilsinler ki, Allah Gafûr'dur; tevbe edenlerin günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

6. Erkekler eşlerine zina isnadında bulunur ve kendileri dışında bir şâhit de getiremezlerse, karı kocadan her biri, doğru söylediklerine dair dörder defa Allah'a yemin etmelidir.

7. Beşincide koca, "Eğer yalan söylüyorsam Allah'ın lâneti üzerime olsun" demelidir.

8. Zina ile suçlanan kadın, kocasının yalan söyleyip iftira ettiğine dair dört defa Allah'a yemin ederse, cezadan kurtulmuş olur.

9. Beşincide ise, "Eğer kocam doğru söylüyorsa Allah'ın gazabına uğrayayım" demelidir.[3]

10. Eğer Allah'ın size bu şekilde bir lütfu ve merhameti olmasaydı haliniz nice olurdu? Fakat Allah Tevvâb'dır; eşler tevbe ederlerse onların tevbelerini kabul eder, Hakîm'dir; koyduğu bu lânetleşme hükmünde bir hikmet vardır.

---

1. Kur'an'da zina için bildirilen en ağır ceza, yüz değnektir. Zina edenler için recim uygulaması ise esasen Yahudi hukukuna ait bir ceza hükmüdür. Hz. Peygamberden rivayet edilen birkaç recim uygulaması muhtemelen bu âyetten öncedir. Bazı rivayetlerde recim uygulamalarının bu âyetten sonra olduğu ve bu âyetin hükmünü nesh ettiği iddiaları da mevcuttur. Osmanlı kanunnamelerinde zinayla ilgili cezaların para cezasına dönüştürüldüğü de bilinmektedir.
2. Âyetin iniş sebebi, bazı Muhacir müminlerin maddi yönden zor durumda kalmaları sebebiyle Medineli zengin fahişelerle evlenmek istemeleridir. Yüce Allah fuhşu meslek edinen kadınlarla evlenmenin Müslüman onuruyla bağdaşmayacağına dair bu âyeti indirmiştir. Böyle kimseler tevbe ederlerse, müminlerin onlarla evlenmelerinde bir sakınca olmaz.
3. İslâm hukukunda bu tür suçlama ve savunma olayına "Lian" ve "Mülâane" (lânetleşme) denir. Lian sonucunda karı kocayı hâkim birbirinden ayırır, nikâhlarını fesheder. Eğer eşlerden birisi böyle bir yeminleşmeden kaçınacak olursa suçlu sayılır.

إِنَّ الَّذِينَ جَآءُو بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ ۚ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم ۖ
بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُم مَّا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ ۚ
وَالَّذِي تَوَلَّىٰ كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾ لَّوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ
ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا ۙ وَقَالُوا هَٰذَا إِفْكٌ
مُّبِينٌ ﴿١٢﴾ لَّوْلَا جَاءُو عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ ۚ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ
فَأُولَٰئِكَ عِندَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿١٤﴾ إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُم مَّا لَيْسَ
لَكُم بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِندَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ وَلَوْلَا
إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُم مَّا يَكُونُ لَنَا أَن نَّتَكَلَّمَ بِهَٰذَا سُبْحَانَكَ هَٰذَا
بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾ يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَن تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِن كُنتُم
مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ وَيُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ
﴿١٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَن تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ ۙ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ
﴿١٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٠﴾

11. (Peygamberin eşi Ayşe hakkında) iftirada bulunanlar[1] sizden beş on kişilik bir gürûhtur. Bu olayı kendiniz için şer olarak görmeyin, aksine bunda sizin için bir hayır vardır. Bu iftiracılardan her biri işlediği günahın cezasını çekecektir. Bu iftirada başı çeken kimse için ise, daha büyük bir ceza vardır.

12. Siz ey müminler! Böyle bir haberi duyduğunuz zaman, kadın erkek hepinizin birbiriniz hakkında hüsnü zan göstererek, "Bu apaçık bir iftiradır" demesi gerekmez miydi?[2]

13. Hem bu iftiracılar dört şâhit getirselerdi ya! Bu şâhitleri getiremediklerine göre, onlar yalancıların ta kendileridir.

14. Eğer Allah'ın size karşı dünyada ve ahirette lütfu, rahmet ve şefkati olmasaydı, bu dedikoduya kapılıp gitmenizden dolayı büyük bir azaba çarptırılırdınız.

15. Çünkü siz bu iftirayı dilinize dolamıştınız; bilmediğiniz bir şey hakkında konuşup duruyor ve bu hadiseyi hafife alıyordunuz. Oysa bu, Allah katında öyle büyük bir vebal ki!

16. Evet, sizin bu iftirayı duyar duymaz, "Böyle şeyler konuşmamız bize yakışmaz. Hâşâ! Bu büyük bir bühtandır" demeniz gerekmez miydi?

17. Böyle bir dedikoduya tekrar karışmanızı Allah kesinlikle yasaklıyor. Çünkü siz iman etmiş kimselersiniz.

18. Allah (edepli, medenî bir toplum olmanız için) âyetlerini, hükümlerini size açıklıyor. Bilin ki, Allah Alîm'dir; kimin iftira ettiğini, kimlerin bunu yaydığını iyi bilir, Hakîm'dir; hikmet dolu hükümler koyar.

19. Müminler arasında çirkinliklerin yayılmasından hoşlananlar için, dünyada ve âhirette acı bir azap vardır. Allah herkesin niyet ve düşüncesini iyi bilir, fakat siz bilmezsiniz.

20. Eğer size Allah'ın lütfu, rahmet ve şefkati olmasaydı, O sizi hemen cezalandırırdı. Fakat Allah Raûf'tur; sizi çok sevmektedir, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

---

1. Hz. Peygamber Beni Mustalik gazvesine çıkarken yanında eşi Hz. Ayşe'yi götürmüştü. Dönüşte mola verilmiş, Hz. Ayşe de ihtiyaç gidermek için biraz uzaklaşıp döndükten sonra gerdanlığını düşürdüğünü fark etmiş, aramak için tekrar gitmiş, epeyce aradıktan sonra bulup dönmüş, fakat kafile mola yerinden ayrılmıştı. Kafilenin arkada kalanlarını toplamak üzere görevlendirilmiş olan Safvan isminde bir sahabî Hz. Ayşe'yi burada görmüş ve Hz. Ayşe'yi kendi devesine bindirerek kafileye yetiştirmişti. Münafıklar bu hadiseyi istismar ederek Hz. Ayşe hakkında çirkin iftiralarda bulunmuşlardı.

2. Kesin kanıt olmadan insanların iffetine yönelik çirkin sözler büyük bir ahlâksızlık ve büyük bir günahtır. Kur'an, zandan kaçınmayı (Hucurât 49/12), bir konu hakkında bilgi sahibi olmadan gelişi güzel konuşmamayı (İsrâ 17/36) ve bir fasık haber getirdiğinde gerçeği araştırmayı (Hucurât 49/6) emreder. Âyetlerdeki tehditkâr ifadeye bakılırsa, Müslümanların özellikle iftira konusunda çok hassas olmaları gerekmektedir. Çünkü iftira, insanın şeref ve haysiyetiyle oynamaktır. Bu, kardeşlik duygularını yok eden, toplumu çürüten çok büyük bir ahlâkî zaaftır. Bu sebeple Kur'an, dört şâhit gösterme gibi çok ağır bir şart getirmiştir ve bunu getiremeyenlere neredeyse zina cezasına yakın bir ceza koymuştur.

يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ۚ وَمَنْ يَّتَّبِعْ
خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ فَاِنَّهٗ يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ ۭ وَلَوْلَا فَضْلُ
اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِّنْ اَحَدٍ اَبَدًا ۙ وَّلٰكِنَّ اللّٰهَ
يُزَكِّيْ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٢١﴾ وَلَا يَاْتَلِ اُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ
وَالسَّعَةِ اَنْ يُّؤْتُوْٓا اُولِي الْقُرْبٰى وَالْمَسٰكِيْنَ وَالْمُهٰجِرِيْنَ
فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۠ وَلْيَعْفُوْا وَلْيَصْفَحُوْا ۭ اَلَا تُحِبُّوْنَ اَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ
لَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٢٢﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ
الْغٰفِلٰتِ الْمُؤْمِنٰتِ لُعِنُوْا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۠ وَلَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيْمٌ ۙ﴿٢٣﴾ يَّوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدِيْهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا
كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٢٤﴾ يَوْمَىِٕذٍ يُّوَفِّيْهِمُ اللّٰهُ دِيْنَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُوْنَ
اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِيْنُ ﴿٢٥﴾ اَلْخَبِيْثٰتُ لِلْخَبِيْثِيْنَ وَالْخَبِيْثُوْنَ
لِلْخَبِيْثٰتِ ۚ وَالطَّيِّبٰتُ لِلطَّيِّبِيْنَ وَالطَّيِّبُوْنَ لِلطَّيِّبٰتِ ۚ اُولٰۗىِٕكَ
مُبَرَّءُوْنَ مِمَّا يَقُوْلُوْنَ ۭ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ۚ﴿٢٦﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ
اٰمَنُوْا لَا تَدْخُلُوْا بُيُوْتًا غَيْرَ بُيُوْتِكُمْ حَتّٰى تَسْتَاْنِسُوْا وَتُسَلِّمُوْا
عَلٰٓى اَهْلِهَا ۭ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ﴿٢٧﴾

21. Ey iman edenler! Şeytanın; şeytan tabiatlı insanların peşinden gitmeyin. Kim şeytanın peşinden giderse bilsin ki o, daima çirkin ve kötü şeyleri telkin eder. Eğer size Allah'ın lütfu, şefkat ve merhameti olmasaydı, (iftira olayındaki tutumunuzdan dolayı) hiçbiriniz günahından arınamazdı. Fakat bilin ki, Allah dilediğini (tevbe edenleri) günahlarından arındırır. Allah Semî'dir; ettiğiniz tevbeleri işitir, Alîm'dir; tevbelerinizde samimi olup olmadığınızı iyi bilir.

22. Sizden erdemli ve varlıklı kimseler akrabaya, düşkünlere, Allah yolunda hicret edenlere (bunlar tarafından iftiraya uğramış olsalar bile) yardım etmeme konusunda yemin etmesinler. Onları bağışlasınlar ve onlara aldırış etmesinler. Siz, Allah'ın sizleri bağışlamasını istemez misiniz? (O halde siz de bağışlayıcı olmalısınız.) Nitekim Allah Gafûr'dur; sizin günahlarınızı bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.[1]

23. Hiçbir şeyden habersiz, masum, iffetiyle yaşayan mümin kadınlara iftira edenler, dünyada ve âhirette lânetlenmişlerdir ve onlar için büyük bir azap vardır.

24. Kıyamet günü onların dilleri, elleri ve ayakları, dünyada iken yaptıkları kötü işler hakkında aleyhlerine tanıklık edecektir.

25. O gün Allah, onların hak ettikleri cezayı tam olarak verecek ve onlar Allah'ın ne kadar âdil olduğunu apaçık göreceklerdir.

26. (Masum insanlara iftira atmak gibi) çirkin ve kötü sözler, kötü ve ahlaksız kimselerden sâdır olur. Kötü ve ahlaksız kimselerin işi de çirkin ve kötü söz söylemektir. İyi ve güzel söz ise iyi insanlardan sadır olur. Bu bakımdan iyi insanlar da iyi ve güzel söz söylerler. İyi olan bu insanlar, o kötü ve ahlaksız kimselerin iftiralarından uzaktırlar. Onlar için (dünyada) temize çıkma,[2] (âhirette ise) bol nimet vardır.

27. Ey iman edenler! Kendi evlerinizin dışındaki evlere, sahiplerinden izin almadan ve ev halkına selâm vermeden girmeyin. Böyle yapmanız sizin için çok hayırlı bir davranış olur. Umulur ki, düşünür ve gereğini yaparsınız.[3]

---

1. Bu âyet, Müslümanın kazanması gereken yüksek bir ahlâkî değere dikkat çekmektedir. Faziletli olmanın bir yolu da, nefse ağır gelen ve insanın gururuna dokunan hususlarda benlikten, yani nefsî arzularına göre davranmaktan uzak bir tutum içinde olmaktır. Âyetin sonunda Allah'ın Gafûr ve Rahîm sıfatlarının zikredilmesi, O Allah gibi bağışlayıcı ve O'nun gibi şefkat ve merhametle dopdolu olmamızı, yani Allah'ın bu sıfatlarından nasiplenmemizi ve O'nun ahlâkıyla ahlâklanmamızı îma etmektedir. Nitekim bunun örneğini Hz. Aişe'nin babası Hz. Ebû Bekir vermiştir. Şöyle ki: Hz. Ayşe'ye iftira edenler arasında Hz. Ebû Bekir'in yardım ettiği teyze oğlu Mıstah b. Esâse de vardı. Bu olay üzerine Ebû Bekir ona yardım etmeyeceğine yemin etmiş ve yardımı kesmişti. Bu âyet gelince, "Vallahi Allah'ın beni bağışlamasını arzu ederim, bunu her şeye tercih ederim" diyerek yemininden vazgeçmiş ve ona yardıma devam etmişti.

2. Lafzen, "Mağfiret." Bağışlanma anlamına gelen bu ifade "Suçtan temize çıkma" anlamına da gelir. Konu, zina isnadı ile ilgili olduğu için bu anlamı verdik.

3. İnsanların iffeti konusunda duyarlı olmaya dair uyarılardan sonra Yüce Allah konuyu, bir ucu iffete ve mahremiyete dayanan adab-ı muaşeret, görgü ve nezaket kurallarına getirmiştir. Bu yönüyle âyet yukarıdaki âyetlerle konu bütünlüğü sağlamıştır.

فَاِنْ لَّمْ تَجِدُوا فِيهَآ اَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتّٰى يُؤْذَنَ لَكُمْ ۚ
وَاِنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ اَزْكٰى لَكُمْ ۚ وَاللّٰهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا
غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَّكُمْ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا
تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾ قُلْ لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا
فُرُوجَهُمْ ۚ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾
وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ
وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى
جُيُوبِهِنَّ ۖ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ اَوْ اٰبَآئِهِنَّ اَوْ
اٰبَآءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اَبْنَآئِهِنَّ اَوْ اَبْنَآءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اِخْوَانِهِنَّ
اَوْ بَنِٓي اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِٓي اَخَوَاتِهِنَّ اَوْ نِسَآئِهِنَّ اَوْ مَا
مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ اَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ اُولِي الْاِرْبَةِ مِنَ
الرِّجَالِ اَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَآءِ ۖ
وَلَا يَضْرِبْنَ بِاَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ ۚ وَتُوبُوٓا
اِلَى اللّٰهِ جَمِيعًا اَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

28. Eğer girmek istediğiniz evlerde (girmenize izin verecek) bir kimse olmaz ise, size izin verilinceye kadar içeri girmeyin. Eğer size (içeriden birisi tarafından), "Geri dönün" denilirse siz de hemen geri dönün (kapıda bekleyip durmayın). Bu sizin için daha nezih bir davranıştır. Allah sizin yaptıklarınızı, ne niyetle ve nasıl davrandığınızı iyi bilir.

29. İçinde kimsenin oturmadığı, fakat eşyalarınızın bulunduğu evlere girmenizde ise bir sakınca yoktur. Allah açığa vurduklarınızı da gizlediklerinizi de (oralara hangi maksatla girdiğinizi) bilir.

30. Ey Peygamber! Mümin erkeklere söyle: Gözlerini haramdan sakınsınlar,[1] iffetlerini korusunlar. Onlar için en temiz, en nezih olan budur. Allah onların yaptıklarından haberdardır (onların hangi amaçla baktıklarını iyi bilir).

31. Ey Peygamber! Mümin kadınlara da söyle: Onlar da gözlerini haramdan sakınsınlar, iffetlerini korusunlar. Zorunlu olarak görünenler dışında, zînet (yer)lerini de açmasınlar.[2] Örtülerini göğüs bölgesindeki yırtmaçların üzerine sarkıtsınlar (göğüs ve gerdanlarını örtsünler).[3] Zînet (yer)lerini göstermesinler. Ancak kocaları, babaları, kayın babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları (üvey oğulları), erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları (yeğenleri), mümin kadınlar, sahip oldukları cariye ve köleleri, erkekliği kalmamış hizmetçiler veya kadınlarla ilgili cinsel bir duyguya sahip olamayacak derecede küçük olan çocuklar bunun dışındadır. Ayrıca gizledikleri zînet ve güzellikler dikkat çeksin diye, ayaklarını yere sert vurarak yürümesinler.[4] Ey müminler! (Bu konularda yaptığınız hatalardan dolayı) hepiniz Allah'a tevbe edin, ona yönelin ki, kurtuluşa eresiniz.

---

1. Yüce Allah, iffet başta olmak üzere diğer mahrem konularla ilgili müminlere değer kazandırmak amacıyla kişinin irade eğitimini öne çıkarmaktadır. Konuya, o günün şartlarında ön planda olan erkeklere hitapla başlamakta ve harama bakmamalarını söyleyerek onlardan, iffet duygusunu öncelikle zihinlerinde oluşturmalarını istemektedir.
2. Lafzen, "Zînetlerini." Âlimlerin büyük çoğunluğu, bu ifade ile zînetlerin kendisi değil, takıldıkları yerler olarak yorumlamışlardır.
3. Ayetteki, "Örtülerini göğüslerinin üzerine sarkıtsınlar" ifadesinden maksat bilfiil örtüyü sarkıtmak değil, göğüs bölgesinin örtülmesidir. Bu ifade, örtünmenin yöntemi ve şekli konusunda bağlayıcı değildir. Bu konudaki ölçü, sınırı dinin, şekli ise örfün belirlemesidir. Arap kadınları İslâm'dan önce de başlarını "Hımar" denilen bir örtü ile kapatıyorlardı ve genellikle hımarın uçlarını arkalarına sarkıtıyorlar, gerdan ve göğüs kısımları ise açık kalıyordu. Kur'an-ı Kerîm mümin kadınların sokağa çıkarken veya yabancı erkeklerin yanında başörtülerinin uçlarını arkaya değil, açık olan göğüs bölgesini kapatmak üzere öne sarkıtmalarını ve bunun iffet açısından daha uygun olduğunu bildirmektedir. Bu ve bir önceki âyetin başında gözlerin haramdan korunmasına dair yapılan uyarı, gözün ve gönlün, yani bakış ve düşüncenin temiz tutulmasının bu konudaki önemini ifade etmektedir. Çünkü iyi ya da kötü her şey düşünceyle başlar. Â'râf 7/26. âyet bu hususta ahlâkî bir sorumluluk getirmekte; takvâ elbisesinin, yani Allah'ın emir ve yasakları konusunda dikkatli, duyarlı, bilinçli olmanın çok daha önemli olduğu ve insanların bu özellikleri tıpkı bir elbise gibi taşımaları gerektiği hatırlatılmaktadır. Yani giyim kuşamla ilgili emirlerin uygulanması, iffet duygusu ile birlikte dinin maksadını gerçekleştirir. Ayrıca, iffetli olmanın ve ahlâkî sorumluluğun sadece kadınlara mahsus olmadığı, özellikle erkeklerin de bu konuda duyarlı olmasının önemi bir önceki âyette vurgulanmıştır.
4. Arap kadınları ayak bileklerine halhal denilen bir çeşit bilezik takarlardı. Âyette, yürürken halhalın, erkeklerin dikkatini çekecek şekilde ses çıkarmaması için yere sertçe basılmaması istenmektedir.

وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصّٰلِحِيْنَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَآئِكُمْ ۭ اِنْ
يَّكُوْنُوْا فُقَرَاۗءَ يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۭ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ۝٣٢
وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِيْنَ لَا يَجِدُوْنَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ
فَضْلِهٖ ۭ وَالَّذِيْنَ يَبْتَغُوْنَ الْكِتٰبَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ
فَكَاتِبُوْهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ فِيْهِمْ خَيْرًا ۠ وَّاٰتُوْهُمْ مِّنْ مَّالِ اللّٰهِ
الَّذِيْٓ اٰتٰىكُمْ ۭ وَلَا تُكْرِهُوْا فَتَيٰتِكُمْ عَلَي الْبِغَاۗءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا
لِّتَبْتَغُوْا عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۭ وَمَنْ يُّكْرِهْهُّنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ مِنْۢ بَعْدِ
اِكْرَاهِهِنَّ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝٣٣ وَلَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ اٰيٰتٍ مُّبَيِّنٰتٍ
وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِيْنَ ۝٣٤ اَللّٰهُ نُوْرُ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ مَثَلُ نُوْرِهٖ كَمِشْكٰوةٍ فِيْهَا مِصْبَاحٌ ۭ اَلْمِصْبَاحُ
فِيْ زُجَاجَةٍ ۭ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُّوْقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُّبٰرَكَةٍ
زَيْتُوْنَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَّلَا غَرْبِيَّةٍ ۙ يَّكَادُ زَيْتُهَا يُضِيْۗءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ
نَارٌ ۭ نُوْرٌ عَلٰي نُوْرٍ ۭ يَهْدِي اللّٰهُ لِنُوْرِهٖ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ
الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ ۭ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۝٣٥ فِيْ بُيُوْتٍ اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ
تُرْفَعَ ۙ وَيُذْكَرَ فِيْهَا اسْمُهٗ ۙ يُسَبِّحُ لَهٗ فِيْهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ۙ ۝٣٦

32. Ey müminler! (İffet konusundaki bazı sıkıntıları gidermek için ayrıca) aranızdaki bekârları, köle ve cariyelerinizden durumları uygun olanları evlendirin. Eğer onlar yoksul iseler, Allah lütuf ve keremiyle onları ihtiyaç içinde bırakmaz. Allah Vâsi'dir; nimeti ve lütfu boldur, evlenenlere karşı çok lütufkârdır, Alîm'dir; kime ne kadar rızık vereceğini iyi bilir.

33. Evlenmek isteyip de gücü yetmeyenler, Allah lütuf ve keremiyle kendilerine imkân verinceye kadar iffetlerini korusunlar. (Bazılarınız cariyelerini fuhşa zorluyor. Bunu önlemenin yolu cariye ve köleliği kaldırmaktır. Dolayısıyla) bedelini ödeyerek hür olabilmek için sizinle özgürlük sözleşmesi yapmak isteyen ve sözleşmenin şartlarını yerine getirebileceğine inandığınız kölelerinizin tekliflerini kabul edin. (Hatta size olan borçlarını ödeyebilmeleri için) Allah'ın size lütfedip verdiği mallardan onlara yardım edin. Eğer cariyeleriniz iffetlerini koruyarak yaşamak istiyorlarsa, dünya menfaati elde etmek (sırtlarından para kazanmak) amacıyla onları fuhşa zorlamayın. Kim cariyelerini fuhşa zorlarsa, böyle bir zorlamadan sonra elbette Allah Gafûr'dur; fuhşa zorlanan cariyelerin günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; onlara sevgi, şefkat ve merhametiyle muamele eder.

34. Şüphesiz Biz size her şeyi gerektiği şekilde açıklayan âyetler indirdik ve sizden önce gelip geçmiş olan milletlerle ilgili ibret verici örnekler anlattık. Fakat bütün bunları anlayacak olanlar, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli kimselerdir.

35. Allah göklerin ve yerin nurudur.[1] O'nun nuru şuna benzer: Duvarda bir oyuk, içinde bir lamba, lamba billûr bir fânus içinde. Fânus ise, sanki inciden oluşan bir yıldız. Yakıtı, doğuda da batıda da bulunmayan bereketli bir zeytin ağacının yağıdır. O yağ, neredeyse ateş değmeden de ışık verecektir. Nûr üstüne nûr. Allah, nûru tercih edenin o nûra ulaşmasını takdir eder. Allah insanlara (gerçekleri anlasınlar diye) işte böyle misaller verir. Çünkü Allah her şeyi bütün yönleriyle bilendir.

36. (Bu nûr) Allah'ın saygı duyulmasını ve içinde (tek tanrı olarak sadece) kendi adının anılmasını emrettiği evlerde (mescitlerde) parıldayıp durur. Oralarda (gönülleri bu nurla aydınlanmış) insanlar sabah akşam Allah'ın adını tespih edip yüceltirler.

---

1. "Allah'ın nuru" antik dinlerde ve tek tanrılı dinlerde var olan bir kavramdır. Kadim kültürde insanoğlu tanrının aşkınlığını ifade edebilmek için onun maddi bedenin ötesinde bir de latif bedeni olduğunu düşünmüştür. Bir tanrı, dünyaya tecelli ettiğinde haleler şeklinde aşkın âleme ait olan bir ışık ve parıltı yayar. Bu ışık yıldızların parlamasını sağlar ve dünyevi ateş gibi kendisinden duman çıkmayan ışınlara, parıltıya sahip kozmik bir ateştir. (Geniş bilgi için bkz. Çınar, Aynur, *Antik Dünyada Kutsal Ruh'un öncüsü Küllî Ruh,* İstanbul 2022). Kitab-ı Mukaddes Tanrı Yahve'yi betimlerken bu inancı temel almış, bu nuru Allah'ın zatı kabul etmiştir. MÖ. 687'den sonra nur formundaki Tanrı'nın zatî varlığının İsrailoğlları'nı terk ettiği inancı sebebiyle, onun varlığını temsilen Kutsal Mabette kaybolan Ahit Sandığı'nın yerine sembolik bir kandil konmuştur. →

رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ
وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ
﴿٣٧﴾ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ
يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ
كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ
شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ عِندَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ ۗ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ
﴿٣٩﴾ أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّن
فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ ۚ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ
يَرَاهَا ۗ وَمَن لَّمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِن نُّورٍ ﴿٤٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ
اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرُ صَافَّاتٍ ۖ كُلٌّ
قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٤٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي
سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ
خِلَالِهِ ۚ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِن جِبَالٍ فِيهَا مِن بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَن
يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَن مَّن يَشَاءُ ۖ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ ﴿٤٣﴾

37. Onlar öyle yiğit kimselerdir ki, onları ne ticaret, ne de alım satım; Allah'ı anmaktan, namazı kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoyar. Onlar, kalplerin ve gözlerin halden hale döneceği kıyamet gününün dehşetinden korkarlar.

38. Bundan dolayı Allah onların amellerini en güzeline göre mükâfatlandıracak, hatta lütfuyla daha da fazlasını ihsan edecektir. Çünkü Allah dilediğine sayısız nimetler verir.

39. Küfürde direnenlerin yapıp ettikleri işler ise, çöldeki bir serap gibidir. Susuzluktan içi yanan kimse o serabı su zanneder, oraya vardığında ise hiçbir şey bulamaz.[1] Artık orada Allah ile baş başadır. Allah da onun hesabını eksiksiz görür. Bilin ki, Allah hesabı çok çabuk görendir.

40. Ya da onların işleri, derin bir denizdeki zifiri karanlıklara benzer. Öyle ki, o denizin üzerini kat kat dalgalar kaplamış, üstüne ise kara bulutlar çökmüş. Karanlık üstüne karanlık. Kişi, elini uzatsa neredeyse kendi elini bile göremeyecek. (Evet, işte böyle) Allah bir kimseye ışık vermemişse, onun için başka bir ışık yoktur.

41. Görmüyor musun ki, göklerde ve yerdeki varlıklar, sıra sıra uçan kuşlar, bunların hepsi Allah'a nasıl yakaracaklarını ve O'nu nasıl tespih edeceklerini bilirler; yaratılış amaçlarına uygun olarak hareket ederler.[2] Allah onların bütün yaptıklarını bilmektedir.

42. Unutmayın ki, göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir ve dönüş sadece O'nadır.

43. Evet, görmüyor musun? Bak, Allah bulutları sevk ediyor, sonra birleştirip yoğunlaştırıyor ve üst üste yığıyor. Bir de bakıyorsun, bu bulutların arasından yağmur yağıyor. Ayrıca dağ gibi bulutlardan dolu yağdırıyor ve dilediğini bu dolu ile cezalandırıyor, dilediğini de ondan koruyor. Bu bulutların şimşeğinden çıkan parıltı ise, neredeyse gözleri kör edip, görmez hale getiriyor.

→ Zaman içinde Tanrı zatını temsil eden bu kandil, bir sembole dönüşerek Yahudi ibadet hayatına yerleşmiştir. Söz konusu âyetteki kandil tasviri de bize sürgün sonrası Kutsal Mabette tanrı zatını temsilen kutsal zeytinyağı ile yakılan ve pagan muhasarası altında hiç sönmeyen kandil inancını hatırlatmaktadır (Sönmeyen kandil mucizesi ve Hanuka bayramı hakkında bkz. Talmud, Shabbat, 21 a-b). Antik dönemden beri var olan ve iyi bilinen "Tanrı'nın nuru" metaforunu Kur'an da zikretmiş, bu sayede Tanrı tasavvuru maddi boyutta olan Cahiliyye Arabının politeist inancında kutsal sayılan yıldız ışığı tevhit çizgisine çekilerek Allah'a has kılınmıştır. Ayrıca Yahudilikteki benzer kullanım şeklinden yola çıkılarak tevhit esasına dayalı semavi dinlerin ortak bir söylem geleneğine vurgu yapılmıştır.

1. Kâfirlerin amellerinin seraba benzetilmesini Mâtüridî iki açıdan yorumlamıştır: "1. Onlar dünyada iken görünüşte birtakım iyi ameller yaptılar. Verdikleri sadakalardan ve sıla-i rahim gibi yaptıkları bazı iyi işlerden hesap gününde hiçbir fayda göremeyeceklerdir. 2. Onlar kendilerine şefaatçi olacağını umdukları putlardan mahşer günü hiçbir yardım alamayacaklardır. Bunların hepsi gün ortasında güneşten ötürü su gibi görünen seraptır. Nasıl su gibi görünen serap susuza hiç fayda sağlamazsa kâfirin amelleri de böyledir." Kehf 18/105. âyette kâfirlerin bütün iyi amellerinin boşa gideceği ve hiç değerlendirmeye alınmayacağı belirtilmiştir. Bunun gerekçesi, aynı sûrenin 106. âyetinde, küfürleri ve Allah'ın âyetleriyle alay etmeleri olarak belirtilmiştir. Bu kimselerin âhireti inkâr etmiş oldukları da dikkate alındığında, hesap vermeye inanmamanın verdiği rahatlıkla kibir, alay ve zulüm üzere kurulu bir hayatın sonunun cehennem olacağı açıktır.
2. Krş. İsrâ 17/44.

يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ؕ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِى الْاَبْصَارِ ﴿٤٤﴾
وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَآبَّةٍ مِّنْ مَّآءٍ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِىْ عَلٰى بَطْنِهٖ ۚ وَمِنْهُمْ
مَّنْ يَّمْشِىْ عَلٰى رِجْلَيْنِ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِىْ عَلٰٓى اَرْبَعٍ ۚ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا
يَشَآءُ ۚ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٤٥﴾ لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيٰتٍ مُّبَيِّنٰتٍ ؕ
وَاللّٰهُ يَهْدِىْ مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٤٦﴾ وَيَقُوْلُوْنَ اٰمَنَّا
بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُوْلِ وَاَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ مِّنْ بَعْدِ ذٰلِكَ ؕ
وَمَآ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٤٧﴾ وَاِذَا دُعُوْٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ لِيَحْكُمَ
بَيْنَهُمْ اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٤٨﴾ وَاِنْ يَّكُنْ لَّهُمُ الْحَقُّ يَاْتُوْٓا
اِلَيْهِ مُذْعِنِيْنَ ؕ ﴿٤٩﴾ اَفِىْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ اَمِ ارْتَابُوْٓا اَمْ يَخَافُوْنَ اَنْ
يَّحِيْفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُوْلُهٗ ؕ بَلْ اُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ؕ ﴿٥٠﴾ اِنَّمَا
كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِيْنَ اِذَا دُعُوْٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ
اَنْ يَّقُوْلُوْا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا ؕ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿٥١﴾ وَمَنْ
يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَيَخْشَ اللّٰهَ وَيَتَّقْهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُوْنَ
﴿٥٢﴾ وَاَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ اَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ؕ قُلْ
لَّا تُقْسِمُوْا ۚ طَاعَةٌ مَّعْرُوْفَةٌ ؕ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿٥٣﴾

44. Allah gece ile gündüzü birbiri ardınca döndürüp durmaktadır. Şüphesiz bütün bunlarda nice ibretler vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, olup bitenlere ibret gözüyle bakabilen kimselerdir.

45. Allah bütün canlıları sudan yaratmıştır.[1] Bu canlılardan bir kısmı karınları üstünde sürünür, bir kısmı iki ayağı üstünde yürür. Diğer bir kısmı da dört ayak üstünde yürür. Allah dilediğini (dilediği şekilde) yaratır. Çünkü onun her şeyi yaratmaya gücü yeter.

46. Şüphesiz Biz gerçekleri açıklayan âyetler gönderdik. Allah dilediğini (bu âyetleri görüp kavrayarak hidayet yolunu tercih edeni) doğru yola iletir.

47. (Kötü niyetleri sebebiyle Allah'ın hidayete ermelerini dilemediği)[2] niceleri vardır ki, "Allah'a ve Peygambere inandık ve itaat ettik" derler, sonra da bunların bir kısmı sözlerinden döner. Bunlar aslında yürekten inanmış kimseler değildirler.

48. Bu kimseler, aralarında Allah'ın kitabına uygun olarak hüküm vermesi için Peygamberin huzuruna çağrıldıklarında, (dâvanın kendileri lehine sonuçlanmayacağını bildikleri için) onların bir kısmı hemen yüz çevirirler.

49. Eğer lehlerine karar verileceğini anlarlarsa, Peygamberin huzuruna koşa koşa gelirler.

50. Bu insanların kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa senin peygamberliğinden şüphe mi ediyorlar? Ya da Allah'ın ve Elçisinin kendilerine haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır! Onlar zâlimlerin ta kendileridir (onlar insanlara haksızlık etmeyi kendilerine iş edinmişlerdir).

51. Oysa müminler, aralarında Allah'ın kitabına uygun olarak hüküm vermesi için Peygamberin huzuruna çağrıldıklarında sadece şöyle derler: "İşittik ve itaat ettik." İşte onlardır kurtuluşa erenler.

52. Biliniz ki, Allah'a ve Peygamberine itaat edip Allah'ın azabından korkan, O'nun emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olanlar, gerçek başarıya ve mutluluğa ulaşmış kimselerdir.

53. Münafıklar ise; sen emir verdiğinde savaşa katılacaklarına dair yemin üstüne yemin ederler. Ey Peygamber! Onlara de ki: "Yemin edip durmayın! Yapmanız gerekeni yapın, emre ne kadar itaat ettiğiniz belli oluyor(!). Bilin ki, Allah yapıp ettiklerinizin hepsinden haberdardır."

---

1. Krş. Enbiyâ 21/30. Âyette geçen "su" canlıların ilk yaratılışında asıl maddeyi teşkil ettiği gibi, onların üremelerinde de asıl olan da yine bir sudur, yani nutfe/döl suyudur. Ancak burada sözü edilen ilk yaratılıştır. Kur'an'da insanın ilk yaratılışının topraktan olduğu belirtilmekte, bu âyet ile Enbiyâ 21/30. âyette de bütün canlılara su ile hayat verildiği ifade edilmektedir. Bunun dışında ilk yaratılışın safhaları konusunda Kur'an'da bilgi verilmemiştir. Kur'an'da bilgi verilmeyen hususlarda yapılan yorumlar ise dini bir nitelik taşımaz.

2. İbn Âşûr'a göre bu âyet, önceki âyetin son kısmına, yani Allah'ın dilemesine atıftır. Yani Allah'ın dilmesi hidayete erme veya ondan mahrum kalmayı içerir. Allah küfrünü açıkça dile getirenlerin hidayetten mahrum kaldıklarını ve amellerinin bir seraba dönüştüğünü belirttikten sonra Kendi varlığı ve birliğine dair delilleri zikretmiş, sonunda sözü, küfürlerini gizleyerek münafıklık yapanlara getirmiştir.

قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْهِ
مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ ۚ وَاِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا ۚ وَمَا عَلَى
الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۪ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى لَهُمْ
وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا ۚ يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي
شَيْـًٔا ۚ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾ وَاَقِيمُوا
الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ
﴿٥٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْاَرْضِ ۚ وَمَاْوٰيهُمُ
النَّارُ ۚ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِيَسْتَاْذِنْكُمُ
الَّذِينَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ
ثَلٰثَ مَرَّاتٍ ۚ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ
الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَٓاءِ ۚ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ ۚ لَيْسَ
عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ ۚ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى
بَعْضٍ ۚ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ ۚ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾

54. Yine de ki: "Allah'a ve Peygambere itaat edin." Eğer yüz çevirir, itaat etmezseniz bilin ki, Peygamber yüklendiği tebliğ görevinden sorumludur, siz de yüklendiğiniz işlerden sorumlusunuz. Eğer ona itaat ederseniz doğru yola ulaşırsınız. Gerçek şu ki, Peygamberin görevi kendisine bildirileni açıkça tebliğden ibarettir.

55. Ey müminler! Ben, inanıp iyi ve yararlı iş yapan siz müminlere şunu vâdediyorum: Önceki kavimleri nasıl yeryüzüne hâkim kılmış isem, sizi de yeryüzüne mutlaka egemen kılacağım, sizin için seçip razı olduğum dini güçlendireceğim, korkuyla dolu hayatlarınızı da daha sonra güvenli bir hayata döndüreceğim. Çünkü sizler, Beni gerektiği gibi tanıyor, yalnız Bana kulluk ediyorsunuz ve Bana hiçbir şeyi ortak koşmuyorsunuz. Fakat bunca nimete nankörlük ederseniz sizler bu vaadimin dışında kalacaksınız.[1]

56. Evet, siz Allah'ın rahmet ve şefkatine erebilmek için namazı kılmaya, zekâtı vermeye ve Peygambere itaat etmeye devam edin.

57. Ey Peygamber! Zannetme ki, küfürde direnenler dünyada Allah'ın cezasından kurtulabilecekler![2] Âhirette ise onların varacakları yer zaten cehennemdir. Varılacak ne kötü yerdir orası!

58. Ey iman edenler! Sahip olduğunuz köle ve cariyeleriniz (hizmetçileriniz) ve henüz ergenlik çağına ulaşmamış (fakat o çağa yaklaşmış) olan aile bireyleriniz günün şu üç vaktinde; sabah namazından önce, öğleyin soyunup dökündüğünüz vakit[3] ve yatsı namazından sonra yanınıza girmek için izin istesinler. Bu üç vakit sizin için mahrem (özel) zamanlardır.[4] Bu vakitlerin dışında yanınıza izin almadan girip çıkmalarında sizin için de onlar için de bir sakınca yoktur. Çünkü onlar kaçınılmaz olarak beraber yaşamak durumunda olduğunuz kimselerdir. Allah âyetlerini (hükümlerini) size böylece açıklamaktadır. Allah Alîm'dir; sizin nasıl huzurlu ve sağlıklı bir hayat yaşayabileceğinizi iyi bilir, Hakîm'dir; buna uygun hükümler koyar.[5]

---

1. Lafzen, "Fâsıktırlar." Fâsıklık isyan etmek, doğru yoldan çıkmak, sapmak demektir. Burada, sözü edilen nimetlerin dışında kalmak anlamına gelmektedir. Öte yandan biz âyeti, üçüncü şahıs hitabı olan "o, onlar" şeklinde çevirmek yerine ikinci şahıs hitabı olan "siz, sizler" şeklinde çevirmekle mananın Türkçe daha iyi anlaşılacağını düşündük.
2. Lafzen, "Kâfirler yeryüzünde Allah'ı âciz bırakacaklarını zannetmesinler."
3. Hicaz bölgesinde havanın çok sıcak olduğu öğle saatlerinde insanlar evlerinde istirahate çekilirler, gece saatlerinde olduğu gibi soyunup dökünerek kendileri için mahrem bir zaman oluştururlardı. Bu zaman dilimine "Kaylûle" vakti denirdi.
4. Kur'an-ı Kerim'in, pek çok meselenin ayrıntısına girmeden sadece genel ilkeleri koymakla yetinirken özellikle aile içi ilişkilerde bu kadar ayrıntıya girmesi, üzerinde düşünülmeye değer bir hususdur. Kanaatimizce âyette bahsedilen konu, bir edep erkân meselesi olmanın ötesinde özellikle çocukların ruh sağlığıyla yakından ilgilidir. Âyette sözü edilen zaman dilimleri, karı kocanın soyunup dökündüğü, mahrem ilişkiler yaşadığı özel vakitlerdir. Dolayısıyla bu üç vaktin dışındaki özel vakitler de aynı hükme girer. Küçük çocuklar böyle özel vakitlerde ana babalarının yanına izinsiz girmekle, istemeden onların mahrem yerlerini ya da mahrem ilişkilerini görmüş olabilirler. Bu da hem ana baba hem de çocuklar açısından hiç hoş bir şey olmaz. Âyetin sonunda zikredilen Allah'ın Hakîm sıfatı, böyle hikmetli şeyleri hatırlamamıza vesiledir.
5. Bu âyette, 27-29. âyetlerde genel olarak belirtilen kuralların daha özel bölümü konu edilmiştir. Sûre en başından beri aile hayatı ile ilgili hükümlerden söz etmiş, sonlara doğru yine aile hayatıyla ilgili hüküm ve âdaba yer vermiştir.

وَاِذَا بَلَغَ الْاَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَاْذِنُوا كَمَا
اسْتَاْذَنَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ
اٰيٰتِهٖ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝٥٩ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاۗءِ
الّٰتِيْ لَا يَرْجُوْنَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ اَنْ يَّضَعْنَ
ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجٰتٍۢ بِزِيْنَةٍ ۭ وَاَنْ يَّسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ
لَّهُنَّ ۭ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۝٦٠ لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ
وَّلَا عَلَي الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَّلَا عَلَي الْمَرِيْضِ حَرَجٌ وَّلَا عَلٰٓى
اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَاْكُلُوْا مِنْۢ بُيُوْتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اٰبَاۗىِٕكُمْ
اَوْ بُيُوْتِ اُمَّهٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ
اَخَوٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ عَمّٰتِكُمْ
اَوْ بُيُوْتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ خٰلٰتِكُمْ اَوْ مَا
مَلَكْتُمْ مَّفَاتِحَهٗٓ اَوْ صَدِيْقِكُمْ ۭ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ
اَنْ تَاْكُلُوْا جَمِيْعًا اَوْ اَشْتَاتًا ۭ فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوْتًا
فَسَلِّمُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبٰرَكَةً طَيِّبَةً ۭ
كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ۝٦١

59. Çocuklarınız ergenlik çağına gelince de yanınıza girerken önceden olduğu gibi izin istesinler. İşte Allah âyetlerini (hükümlerini) size böylece açıklıyor. Allah Alîm'dir; sizin gündelik hayatınızı iyi bilir, Hakîm'dir; aile hayatı ile ilgili koyduğu hükümlerde edep, nezâket gibi nice hikmetler vardır.

60. Evlenme ümidi kalmamış, cinsel arzuları körelmiş yaşlı kadınların zînet (yer)lerini iyice açmamaları şartıyla, (sokağa çıkarken) dış elbiselerini giymemelerinde bir sakınca yoktur.[1] Bununla birlikte iffetli davranmaları (dış elbiselerini giyinerek çıkmaları) daha hayırlıdır. Allah Semî'dir; onların sokakta kimlerle ne konuştuklarını işitir, Alîm'dir; onların niyetlerini çok iyi bilir.

61. Ey müminler! Körlere, topallara ve hastalara, (savaşa giderken kendilerine anahtarları teslim edilen evlerden yemek yemelerinden dolayı) bir vebal yoktur.[2] Sizin de çocuklarınızın evlerinde,[3] babalarınızın evlerinde, annelerinizin evlerinde, erkek kardeşlerinizin evlerinde, kız kardeşlerinizin evlerinde, amcalarınızın evlerinde, halalarınızın evlerinde, dayılarınızın evlerinde, teyzelerinizin evlerinde veya anahtarları sizde olan evlerde ya da samimi dostlarınızın evlerinde yemek yemenizde bir günah, bir sakınca yoktur. Hep birlikte ya da ayrı ayrı yemenizde de bir günah, bir sakınca yoktur. Ancak evlere girdiğiniz zaman, Allah katından bereket ve güzellikler dileyerek birbirinize[4] selâm verin. Allah, üzerinde gereği gibi düşünmeniz için âyetlerini (hükümlerini) size böylece açıklıyor.

---

1. "Bize göre yaşlı kadınlarla ilgili izin verilen açılma baş ve boyunla ilgilidir… Arapçada "elbiselerini çıkarmaları" diye tercüme ettiğimiz "vad'u's-siyâb", dış giysinin değil başörtünün açılması manasını ifade etmektedir (İbn Atıyye, IV, 195; Kurtubî, XII, 308). Başı ve boynu örtmenin gerekçesi cinsel cazibe idi. Yaşlılarda bu sebep ortadan kalktığı için örtünme külfeti hafifletilmiştir. Nitekim 31. âyetteki istisnalardan biri de "şehvetle ilgisi olmayan veya kalmayan" kimselerdir. Hafifletme dış giysinin değil başın ve boynun açılmasıyla hâsıl olur…" (Kur'an Yolu, IV, 99).

2. Âyette sözü edilen özürlü sahabîler savaşa katılamayınca savaşa giden diğer bazı sahabîler evlerinin anahtarlarını bu özürlü kişilere veriyorlar ve evdeki erzaktan yemelerine müsaade ediyorlardı. Onlar da bir yandan eve göz kulak oluyor ve ihtiyaç hissettikçe de o hanede bulunan erzaktan yararlanıyorlardı. Fakat özürlü kimselerin bazıları bu evlerdeki erzaktan yeme konusunda çekingen davranıyorlardı. Âyet bu tereddütleri gidermektedir. Bununla birlikte âyetle ilgili farklı nüzul sebepleri ve yorumlar da mevcuttur. O günkü Arap kültüründe özürlüler ile ilgili farklı algıların bulunması bu yorumların başlıca sebebini oluşturmaktadır. M. Esed âyetle ilgili şu yorumu yapmıştır: "Bu ayetin tamamı yüksek bir îcâz (özlü söyleyiş) örneği ortaya koymaktadır. Âyetin anlamı konusunda görüş farklılıkları olmakla birlikte ilk müfessirlerce ileri sürülen açıklamaların tamamı göz önüne alındığında bunların hepsinin ortak paydası şudur: Yukarıdaki pasajda güdülen en temel amaç, karşılıklı güven, esirgeme ve dayanışmada ve dolayısıyla ilişkilerde lüzumsuz ve yaramaz teşrifattan kaçınma tavrında kendini gösteren mümince kardeşliğe dikkat çekmektir."

3. Lafzen, "Kendi evlerinizde." Müfessirler bu ifadeyi "Çocuklarınızın evinde" şeklinde yorumlamışlardır. Çünkü kişinin çocuğunun evi kendi evi sayılır.

4. Lafzen, "Kendinize." Mâtüridî bu âyeti şöyle açıklamıştır: "Bu beyanın "birbirinize selam verin" manasına gelmiş olması muhtemeldir. Bu ifade bütün Müslümanları birbirlerine nispetle sanki kendileri gibi kıldığı anlamına gelir. Nitekim "Kendinizi öldürmeyin" (Nisâ 4/29) âyeti "birbirinizi öldürmeyin" demektir. Onların birbirlerine karşı olan durumları sanki kendileri gibi sayılmıştır. Çünkü onlar tek bir vücut gibi birbirleri için de ıstırap duyarlar, biri diğerinin üzüntüsü ile hüzünlenir. Birbirlerinin sevinciyle sevinirler. Onlar hepsi tek bir varlık gibi, hepsi tek bir can gibidirler. O yüzden birbirlerine verdikleri selam tek bir selamlama olarak görülmüştür." Ayrıca bu kelimeyi, "hane halkına selam verin" şeklinde de açıklayanlar olmuştur.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ
أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ
الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ
فَأْذَن لِّمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
﴿٦٢﴾ لَّا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُم بَعْضًا ۚ قَدْ
يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنكُمْ لِوَاذًا ۚ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ
عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ أَلَا
إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ ۖ وَيَوْمَ
يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

سُورَةُ الْفُرْقَانِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ سَبْعٌ وَسَبْعُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا
﴿١﴾ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ
يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾

62. Gerçek müminler Allah'a ve Peygamberine yürekten inanır; toplumu ilgilendiren ortak bir konuyu görüşmek üzere Peygamberin yanında bulundukları zaman, ondan izin almadan oradan ayrılmazlar. Ey Peygamber! (Sana olan saygılarından dolayı) izin isteyerek ayrılanlar Allah'a ve Peygamberine yürekten inanmış kimselerdir. O halde bu kimseler, bazı işlerinden dolayı senden izin isterlerse, onlardan dilediklerine (uygun gördüklerine) izin ver. Onlar için Allah'tan bağışlanma dile. Çünkü Allah Gafûr'dur; toplumsal bir işin görüşülmesi esnasında izin alarak toplantıya katılmayanları yine de bağışlar, Rahîm'dir; rahmet ve şefkatiyle kullarına kolaylıklar gösterir.

63. Ey müminler! Peygamberin çağrısını birbirinizin çağrısı gibi görmeyin (Peygamberin davetine gereken önemi verin).[1] (Peygamber ile toplantı halindeyken) aranızdan izinsiz sıvışıp gidenleri Allah bilir. Peygamberin emrine aykırı hareket eden bu kimseler, (bu dünyada) başlarına bir belâ gelmesinden veya (âhirette) acı bir azaba uğramaktan korksunlar.

64. Ey insanlar! İyi bilin ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah sizin ne durumda olduğunuzu ve niyetinizin ne olduğunu elbette bilir. Bir gün gelecek, hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız. İşte o zaman Allah, onların bütün yapıp ettiklerini bir bir haber verecektir. Çünkü Allah her şeyi en iyi bilendir.

25
FURKÂN SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 77 âyettir. Adını, ilk âyette geçen "Furkân" kelimesinden almıştır. Bu kelime, hak ile bâtılı, doğru ile yanlışı birbirinden ayırma, hak ile bâtılı değerlendirme ölçütü anlamlarına gelir.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Bütün insanlığa bir uyarıcı olmak üzere Furkânı; hakkı batıldan ayıran Kur'an'ı[2] kulu Muhammed'e indiren Allah'ın (rahmet ve bereketi boldur) şanı yücedir.

2. Göklerin ve yerin egemenliği yalnız O'na aittir. O ne bir çocuk edinmiş ne de egemenliğinde bir ortağı olmuştur. Her şeyi O yaratmış, hepsini bir ölçüye göre düzenlemiş ve her biri için bir var oluş düzeni koymuştur.

1. Âyeti şöyle anlamak da mümkündür: "Ey müminler! Peygambere seslenirken birbirinize seslendiğiniz gibi hitap etmeyin (Hitap üslubunuza dikkat edin)." Krş. Hucurât, 49/2. Âyet, "Peygamberin Allah'tan bir şey dilemesi, sizin birbirinizden bir istekte bulunmanız veya birbiriniz için dua etmeniz gibi değildir. Onun duası Allah katında reddedilmez, kabul olur" şeklinde de anlaşılabilir. Bu anlamlar konunun bağlamından farklı olsalar da her yönden âyete uygun düşmektedir.
2. "Furkân" kelimesi, hakkı batıldan, doğruyu yanlıştan, helali haramdan ayıran bir ölçüt anlamına gelmektedir. Sûrede bu ifade ile Kur'an kastedilmiştir. Zemahşerî "Furkân" ifadesiyle Kur'an'ın değişik zamanlarda parça parça indirilmiş olmasını ifade eden bir sözcük olarak açıklar. Nitekim İsrâ 17/106. âyette geçen ve "parça parça indirdik" anlamına gelen "ferraknâ" ifadesi burada geçen "Furkân" sözcüğü ile aynı kökten gelmektedir. Biz bilinen ve yaygın olan anlamı tercih ettik.

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً لَّا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَّهُمْ يُخْلَقُونَ
وَلَا يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا وَّلَا يَمْلِكُونَ
مَوْتًا وَّلَا حَيٰوةً وَّلَا نُشُورًا ۝٣ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُٓوا اِنْ
هٰذَٓا اِلَّآ اِفْكُ ِۨافْتَرٰىهُ وَاَعَانَهٗ عَلَيْهِ قَوْمٌ اٰخَرُونَ ۛ فَقَدْ
جَٓاءُ ظُلْمًا وَّزُورًا ۛ ۝٤ وَقَالُٓوا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا
فَهِيَ تُمْلٰى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَّاَصِيلًا ۝٥ قُلْ اَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ
السِّرَّ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ اِنَّهٗ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا
۝٦ وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي
فِي الْاَسْوَاقِ ۙ لَوْلَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهٗ نَذِيرًا ۙ ۝٧
اَوْ يُلْقٰٓى اِلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ تَكُونُ لَهٗ جَنَّةٌ يَّأْكُلُ مِنْهَا ۭ وَقَالَ
الظّٰلِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ۝٨ اُنْظُرْ كَيْفَ
ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ۝٩
تَبٰرَكَ الَّذِٓي اِنْ شَآءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّنْ ذٰلِكَ جَنّٰتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۙ وَيَجْعَلْ لَّكَ قُصُورًا ۝١٠ بَلْ
كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ ۚ وَاَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ۛ ۝١١

3. Hal böyleyken müşrikler Allah'ın yanı sıra çeşitli tanrılar edindiler. Oysa bu tanrılar hiçbir şey yaratamazlar, üstelik kendileri yaratılmışlardır. Ne kendilerine gelecek bir zararı engelleyebilir ne de bir fayda sağlayabilirler. Öldürmeye, hayat vermeye ve yeniden diriltmeye de güçleri yetmez.

4. Küfürde direnenler, "Bu Kur'an, Muhammed'in uydurup da Allah'a isnat ettiği sözlerden başka bir şey değildir, başka birileri de ona yardım etmektedir" diyorlar.[1] Hiç şüphe yok ki, onların bu iddiaları apaçık bir haksızlık ve yalandan ibarettir.

5. Yine diyorlar ki: "Bu, kendisi için birilerine yazdırttığı ve (ezberlemesi için) sabah akşam kendisine okunan eskilerin masallarıdır."

6. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "(Durum hiç de sizin iddia ettiğiniz gibi değil.) Onu, göklerin ve yerin bütün sırlarını bilen Allah indirdi. Bununla birlikte Allah Gafûr'dur; bu şekilde iftira edenleri hemen cezalandırmaz, tevbe etmelerine fırsat verir, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir."

7. Bir de şöyle diyorlar: "Böyle peygamber mi olur? O da diğer insanlar gibi yiyor içiyor, çarşı pazar dolaşıyor. Hiç olmazsa onun yanına bir melek verilmeli ve o, halkı onunla birlikte uyarmalıydı!"

8. "(Madem böyle bir şey olmuyor) hiç değilse kendisine bir hazine indirilmesi ya da onun da bizim[2] de yiyip içebileceğimiz bir bahçesinin olması gerekmez miydi?" Ayrıca bu zâlimler müminlere, "Sizin peşinden gittiğiniz kimse, olsa olsa büyülenmiş bir adamdır" diyorlar.

9. Hele bir bak şunlara! Seni nelere benzetiyorlar! Gerçekten şaşırmış bunlar. Bu gidişle doğru yolu bulacakları da yok.

10. Ey Peygamber! Allah öyle yüce, rahmet ve bereketi öyle boldur ki, dilediği takdirde sana onların istedikleri şeylerden daha iyisini; alt tarafından ırmaklar akan bahçeler verir ve senin için köşkler kurar.

11. Fakat (bütün bunların hiç faydası olmaz. Çünkü) onlar kıyameti yalanlıyorlar.[3] Biz kıyameti inkâr eden böyle kimseler için alevler püskürten korkunç bir ateş hazırladık.

---

1. 4. âyetten 8. âyete kadar müşriklerin Hz. Peygamber ile ilgili itham ve istekleri sıralanmıştır. Önce onun Kur'an'ı kendisinin uydurduğu ve bu konuda başkasından yardım aldığı, sonra da sabah akşam kendisine birilerinin okuyup yazdırdığı iddia edilmiştir. Daha sonra 7 ve 8. âyetlerde de Hz. Peygamberle ilgili başka istek ve ithamlarda bulunmuşlar ve onun büyülenmiş olduğunu söylemişlerdir. Bu ithamlar kendi içinde çelişkilidir. Farklı ithamlar, itham edilen konuda kesin bir delilin olmadığına dair en önemli delildir.

2. "Ye'külü" (Yer) fiili Hamza ve Kisâî kırâatine göre "Ne'külü" (Yeriz) şeklinde okunmuştur. Bu okuyuş çeviriye yansıtılmıştır.

3. Taberî şu açıklamayı yapmıştır: "Müşriklerin Kur'an'ı inkâr etmelerinin asıl sebebi, senin normal insanlar gibi yiyip içmen, çarşı pazar dolaşman değil, öldükten sonra dirilişe ve hesap vermeye inanmamalarıdır." Yani müşriklerin bu istekleri, bunları görüp ikna olmak ve inanmak için değildir. Allah onların istedikleri mucizeleri verse de onlar inanmayacaklardır. Çünkü onlar, dünyada yaptıklarından dolayı âhirette hesaba çekileceklerine inanmak istememektedirler.

إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا
١٢ وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا
هُنَالِكَ ثُبُورًا ١٣ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا
ثُبُورًا كَثِيرًا ١٤ قُلْ أَذَٰلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ
الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا ١٥ لَهُمْ فِيهَا مَا
يَشَاءُونَ خَالِدِينَ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولًا ١٦ وَيَوْمَ
يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَأَنْتُمْ
أَضْلَلْتُمْ عِبَادِي هَٰؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ١٧ قَالُوا
سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ
أَوْلِيَاءَ وَلَٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّىٰ نَسُوا الذِّكْرَ
وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ١٨ فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا
تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا
كَبِيرًا ١٩ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ
لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا
بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ٢٠

12. Cehennem onlara uzaktan göründüğünde,[1] onlar cehennemin öfke ile gürlemesini ve çıkardığı korkunç uğultuyu duyacaklar.

13. Elleri boyunlarına bağlı olarak cehennemin dar bir yerine atıldıkları vakit orada ölüp yok olmak isteyecekler.

14. (Onlara denilecek ki:) "Bugün ölüp yok olmayı bir kere değil, (yanıp yanıp diriltildikçe) defalarca isteyeceksiniz"[2]

15. Şimdi sen o müşriklere de ki: "(Söyleyin!) Böyle bir azap mı, yoksa şirkten sakınan ve Allah'ın azabından korkanlara vâdedilen sonsuz cennet mi daha iyidir?" Elbette cennet böyleleri için bir mükâfat yeridir.

16. Onlar için orada istedikleri her şey vardır ve onlar orada sürekli kalacaklardır. Bu, Rabbinin yerine getirmeyi üstlendiği, müminlerin de yerine getirilmesini bekledikleri bir vaattir.[3]

17. O gün Rabbin, müşrikleri ve Allah'ın yanı sıra (tanrı edinip) tapındıkları şeyleri[4] bir araya toplayacak ve şöyle diyecektir: "Bu kullarımı siz mi saptırdınız? Yoksa onlar kendileri mi yoldan çıktılar?"

18. Tapındıkları varlıklar şöyle cevap verecekler: "Hâşâ! Rabbim! Seni tenzih ederiz. Senden başkasını tanrı olarak kabul etmek bize yakışmaz. (Onlar kendileri sapıttılar) Sen onlara ve atalarına dünya hayatında bol nimetler vermiştin, fakat onlar sonunda (şükredecekleri yerde şımarıp) Seni anmayı unuttular ve helâk edilmeyi hak eden bir topluluk haline geldiler."[5]

19. Allah diyecek ki: "İşte görüyorsunuz. Tapındığınız şeyler iddia ettiğiniz konularda sizi yalancı çıkardılar. Artık siz ne başınıza gelecek azabı savuşturabilirsiniz, ne de bir yerden yardım alabilirsiniz. Sizden kim şirke batmışsa Biz ona büyük bir azap tattıracağız."

20. Ey Peygamber! Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de yiyip içiyor, çarşı pazar dolaşıyorlardı.[6] (Sen müşriklerin bu tür sözlerine aldırma. Çünkü) Biz, sizi müşriklerin iftira ve zulümleriyle deniyoruz, bakalım (inkârcıların eziyetlerine) sabredip göğüs gerecek misiniz? (Sen sabırlı ol ve bil ki,) Rabbin aranızda cereyan eden her şeyi görüp bilmektedir.

---

1. Lafzen, "Cehennem onları uzaktan gördüğünde."
2. Lafzen, "Bugün ölüp yok olmayı bir kere değil, defalarca isteyin bakalım." Biz âyeti Nisâ 4/56. âyet çerçevesinde açıkladık.
3. Krş. Âl-i İmrân 3/194.
4. Müfessirler Allah'ın mahşerde toplayıp konuşacağı "Allah'ın yanı sıra tapınılan" varlıkları Hz. İsa, Hz. Üzeyir, melekler, cinler olarak açıklamışlardır. Âyette bu varlıkların, kendilerine soru sorulan ve onların da cevap veren birileri şeklinde anlatılması, bu yorumların ana sebebi olsa gerektir. Kanaatimizce bu sayılanların yanı sıra bu ifadeye cansız olan bütün putlar da dâhildir.
5. Müşriklerin tapındıkları varlıkların konuşamadığını müşrikler de bilmektedir. Burada mecazî bir anlatım söz konusu olabilir.
6. Bu ifadeler, müşriklerin 7. âyette sözü edilen isteklerine cevap niteliğindedir. Yani bütün peygamberler beşerdir, yemek yerler ve çarşı pazar dolaşırlar. Hz. Peygamberin de bunlardan farklı olması düşünülemez. O halde bu tür istek ve iddialar mesnetsiz ve anlamsızdır.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ
نَرٰى رَبَّنَا ؕ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِيٓ اَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾
يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ
حِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمْنَآ اِلٰى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنٰهُ
هَبَآءً مَنْثُورًا ﴿٢٣﴾ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا
وَاَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾ وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَآءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ
الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾ اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذِ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ ؕ وَكَانَ
يَوْمًا عَلَى الْكٰفِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى
يَدَيْهِ يَقُولُ يٰلَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾ يٰوَيْلَتٰى
لَيْتَنِي لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾ لَقَدْ اَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ
بَعْدَ اِذْ جَآءَنِي ؕ وَكَانَ الشَّيْطٰنُ لِلْاِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾ وَقَالَ
الرَّسُولُ يٰرَبِّ اِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هٰذَا الْقُرْاٰنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾
وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ ؕ وَكَفٰى بِرَبِّكَ
هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ
جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهٖ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنٰهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾

21. Bir gün huzurumuza çıkıp hesap vereceklerine inanmayanlar bir de, "(Peygamber olarak ya da Muhammed'i desteklemek için) bize melekler gönderilseydi veya Rabbimizi açıkça görseydik, olmaz mıydı?" diyorlar. Hiç şüphesiz onlar (bu küstahça sözlerle) kendi kibirlerini sergiliyor ve azdıkça azıyorlar.

22. Evet, melekleri görecekleri gün de gelecek! Fakat o gün günahkârlar için hiç de iyi haberler verilmeyecek. O zaman onlar, "Eyvah! Allah'ım! Ne olur kurtar bizi bu azaptan!" diye yalvaracaklar.[1]

23. Onların dünyada iyilik adına yaptıkları amellere gelince, o gün Biz, o yaptıklarının hepsini yok sayacağız.[2]

24. O gün cennetliklere, kalınacak yerin en iyisi, dinlenilecek yerin en güzeli verilecektir.

25. O gün gökyüzü yarılacak ve melekler bulutların arasından (insanların amel defterleriyle birlikte) bölük bölük ineceklerdir.

26. İşte o gün, gerçek hükümranlığın yalnız Rahmân olan Allah'a ait olduğu açıkça görülecektir. O gün küfürde direnenler için çok çetin bir gün olacaktır.

27. O gün müşrik kişi pişmanlıktan parmaklarını ısıracak ve şöyle diyecektir: "Keşke ben de peygamberin tuttuğu yolu tutmuş olsaydım."

28. "Keşke ben şeytan tabiatlı insanları[3] dost edinmeyeydim."

29. "Yemin ederim ki, bana okunup anlatılan Kur'an'dan beni uzaklaştıran odur. Demek ki, şeytan insanı böyle yapayalnız ve çaresiz bırakıveriyormuş."

30. İşte o zaman Peygamber şöyle şikâyette bulunacak: "Ya Rabbi! Kavmim bu Kur'an ile alay edip onu terk etmişti."[4]

31. Bu hep böyle olmuştur. Biz her peygambere, günaha batmış inkârcılardan bir düşman veririz. Fakat ey Peygamber! Sen hiç üzülme, sana yol gösterici ve yardımcı olarak Rabbin yeter.

32. Küfürde direnenler, "Kur'an toptan, bir defada indirilseydi, olmaz mıydı?" diyorlar. Oysa Biz Kur'an'ı senin kalbine iyice yerleştirmek için belli aralıklarla parça parça indiriyoruz.[5]

---

1. Âyetteki "Yekûlûne" (Söyleyecekler) fiilinin öznesi açık değildir. Bazılarına göre melekler, bazılarına göre de günahkârlardır. Özne melekler olduğu takdirde anlam şöyle olur: Melekler onlara "Artık size cennet haram kılındı, haram" diyeceklerdir.
2. Lafzen, "O gün yaptıkları işlere yöneleceğiz ve hepsini toz duman edip boşa çıkaracağız."
3. Lafzen, "Filancayı." Tefsirlerde bu kişi ile ilgili çeşitli isimler zikredilmiştir. Bunlardan en çok öne çıkanı Ukbe b. Ebî Muayt ile Ümeyye b. Haleftir. Müfessir Mücâhid'e göre burada kastedilen "filanca" şeytandır. Biz de "Şeytan tabiatlı insanlar" şeklinde anlam vermeyi tercih ettik.
4. Hz. Peygamberin bu şikâyeti, müşriklerin Kur'an'a inanmamaları sebebiyle sağlığında yaptığını söyleyenler olduğu gibi, kıyamet gününde böyle söyleyeceğini ileri sürenler de vardır. Fakat konunun akışı dikkate alındığında Hz. Peygamberin bu sözü âhirette söyleyeceği anlaşılmaktadır. Bu ifade her ne kadar Hz. Peygamberin o günkü muhataplarıyla ilgili olsa da onun getirdiği ilahi esasları tanımayan ya da onlara uymayan herkesi ilgilendirmektedir.
5. Hasan el-Basrî âyetteki "Tertil ifadesinin "tedric", yani Kur'an'ın uygun aralıklarla parça parça indirildiği anlamına geldiğini belirtmiştir. Müşriklerin Kur'an'ın bir kerede toptan indirilmesi gerektiği yönündeki talepleri dikkate alındığında bu mananın uygun olduğu anlaşılmaktadır.

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ اِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَاَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾
اَلَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلٰى وُجُوهِهِمْ اِلٰى جَهَنَّمَ اُولٰٓئِكَ شَرٌّ
مَكَانًا وَاَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ
وَجَعَلْنَا مَعَهٗٓ اَخَاهُ هٰرُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا اذْهَبَآ اِلَى
الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمَ
نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ
اٰيَةً وَاَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا
وَاَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذٰلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا
ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ اَتَوْا
عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِى اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ اَفَلَمْ يَكُونُوا
يَرَوْنَهَا بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾ وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ
يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًا اَهٰذَا الَّذِى بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ اِنْ
كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا لَوْلَآ اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ
يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾ اَرَاَيْتَ
مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰيهُ اَفَاَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾

33. Ey Peygamber! İnkârcıların (sana gelen vahiy konusunda insanlarda kuşku uyandırmak için) sana söyleyecekleri her söze karşılık,[1] Biz sana (her zaman) işin gerçeğini ve en güzel yorumunu bildiriyoruz.

34. Yüzüstü sürünerek cehenneme götürülecek olan bu inkârcılar var ya, işte onlar âhirette en kötü yerde konaklayacaklardır. Onlar dünyadayken de en kötü yolu tutmuşlardı.

35. (Ey Peygamber! Unutma ki vaktiyle) Biz Musa'ya kitap vermiş, kardeşi Harun'u da ona yardımcı olarak görevlendirmiş,

36. Ve onlara, "Âyetlerimizi yalanlayan kavme gidin (ve onları uyarın)" demiştik. (Elçilerimiz bu kavmi uyardı, fakat onlar karşı çıktılar.) Sonunda Biz onları yerle bir ettik.

37. Peygamberlerini yalanlayınca Nûh'un kavmini de suda boğduk ve onları insanlara bir ibret vesilesi kıldık. Biz zâlimlere (her zaman) acı bir azap hazırlamışızdır.

38. Ayrıca Âd ve Semûd kavimlerini, Ress halkını[2] ve bu arada daha nice nesilleri de helâk ettik.

39. (Akıllarını başlarına alsınlar diye) bu kavimlerden her birine geçmişe ait nice misâller verdik; (bu uyarılar fayda vermeyince) hepsini kırıp geçirdik.

40. Bu müşrikler, taş yağmuruna tutularak helâk edilen (Lût kavminin yaşadığı) o beldeye mutlaka uğramışlardır. Onların başına neler geldiğini hiç düşünmüyorlar mı? Buna rağmen yine de öldükten sonra dirilip hesap vereceklerine hiç ihtimal vermiyorlar.[3]

41. Onlar ne zaman seni görseler, senden söz etseler: "Bu mu Allah'ın peygamber olarak gönderdiği adam?" diye seni alay konusu ediyorlar.

42. Ve diyorlar ki: "Biz inancımızda sebat etmeseydik, bu adam neredeyse bizi saptıracak, tanrılarımızdan vazgeçirecekti." Fakat onlar azabı görünce gerçek sapkının kim olduğunu anlayacaklar.

43. Ey Peygamber! Sen boş arzu ve heveslerini kendisine tanrı edineni görüyorsun değil mi? Şimdi böyle birini sen mi doğru yola ulaştıracaksın?[4]

---

1. Lafzen, "Sana getirecekleri her misale karşılık." Burada 21. ve 32. âyetlerde dile getirilen müşriklerin sözlerine cevap verilmektedir. Yani müşriklerin, peygamberin melek olması ya da yanında bir melek bulunması, peygamberin onlara Allah'ı göstermesi ve Kur'an'ın toptan indirilmiş olması gibi getirdiği örneklerle Hz peygambere gelen vahiy hakkında insanların akıllarında soru işareti doğurması amaçlanmaktadır. Fakat bu isteklerin hepsine Yüce Allah en uygun cevabı vermiştir.
2. Ress halkının kimler olduğu hakkında tefsirlerde farklı bilgiler verilmektedir. Ress kelimesi taşla örülmüş kuyu demektir. Râzî, bu konuda nakledilen rivayetlerin hiç birinin Kur'an'a ve sahih bir rivayete dayanmadığını belirtmiştir. M. Esed bu konuda şu açıklamayı yapmıştır: "Orta Arabistan'ın Kasîm bölgesinde bugün dahi Ress ismini taşıyan bir kasaba mevcuttur. Öyle anlaşılıyor ki, bahsi geçen eski devirlerde burada Semud kavminin Nabatî boylarından gelen bir halk meskûn bulunuyordu."
3. Krş. Hûd 11/82; Hıcr 15/74. Araplar Kuzey Arabistan'a doğru ticaret için yaptıkları yolculuklar sırasında Ölü Deniz kıyısında eski bir şehir olan Sodom'u görürler ve bu belde halkının azgınlık ve ahlaksızlık yüzünden helak olduğunu bilirlerdi. Müşriklerin bunu bildikleri ve onların harabelerine şahit oldukları halde küfürde direnmeleri eleştirilmektedir.
4. Lafzen, "Ona sen mi vekil olacaksın?"

اَمْ تَحْسَبُ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ اَوْ يَعْقِلُونَ ۚ اِنْ هُمْ اِلَّا
كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾ اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ كَيْفَ
مَدَّ الظِّلَّ ۚ وَلَوْ شَآءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ۚ ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ
دَلِيلًا ﴿٤٥﴾ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ اِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾ وَهُوَ الَّذِى جَعَلَ
لَكُمُ الَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾
وَهُوَ الَّذِى اَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهٖ ۚ وَاَنْزَلْنَا
مِنَ السَّمَآءِ مَآءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾ لِنُحْيِىَ بِهٖ بَلْدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ
مِمَّا خَلَقْنَآ اَنْعَامًا وَاَنَاسِىَّ كَثِيرًا ﴿٤٩﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ
لِيَذَّكَّرُوا ۖ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾ وَلَوْ
شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِى كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾ فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ
وَجَاهِدْهُمْ بِهٖ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾ وَهُوَ الَّذِى مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هٰذَا
عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌ ۖ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا
مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾ وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ مِنَ الْمَآءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا
وَصِهْرًا ۗ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا
يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۗ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰى رَبِّهٖ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

44. Yoksa sen onların çoğunun söz dinleyen, düşünüp gerçekleri kavrayan kimseler olduğunu mu sanıyorsun? Hayır! Onlar tıpkı hayvan gibidirler, hatta doğru yolu bulmada hayvandan da şaşkındırlar.[1]

45. (Ey nankör insan!) Rabbinin kudretini görmüyor musun? Bak gölgeyi nasıl uzatıyor? Dileseydi onu sâbit yapardı. Biz güneşi gölgeye delil; sebep kıldık.

46. Sonra gölgeyi yavaş yavaş kendimize çeker; kısaltırız.[2]

47. Geceyi sizin için bir örtü, uykuyu dinlenme ve gündüzü de dağılıp çalışma zamanı yapan O'dur.[3]

48. Yağmurun önünde rüzgârı bir müjdeci/bulutları her tarafa yayıcı[4] olarak gönderen O'dur. Gökten tertemiz suyu indiren de Biziz.

49. Bu yağmurla ölü toprağa can verir; yarattığımız nice hayvan ve insanların su ihtiyacını gideririz.

50. Biz bu konuları insanlar düşünüp ibret alsınlar diye tekrar tekrar anlatıp duruyoruz. Bununla beraber insanların çoğu gerçeklerden yüz çevirip nankörlükten başka bir şey yapmıyor.

51. Ey Peygamber! Biz dileseydik (önceki devirlerde olduğu gibi) her beldeye bir peygamber gönderirdik (Böylece senin yükünü hafifletirdik. Fakat Biz seni son peygamber ve âlemlere rahmet olarak göndermeyi diledik).

52. (Mademki sana böyle bir şeref bahşettik) O halde bu kâfirlere sakın boyun eğme ve elindeki Kur'an ile (gerçekleri anlatmak için) onlara karşı bütün gücünle mücadele et.[5]

53. Biri içilecek kadar tatlı, diğeri tuzlu ve acı iki denizi iç içe salıveren, fakat birbirine karışmaması için aralarına bir perde ve engel koyan O'dur.[6]

54. Yine sudan bir insan yaratan, sonra da insanlar arasında soy sop ve evlilik yoluyla akrabalık bağları kurdurtan O'dur. Çünkü senin Rabbin Kadîr'dir; bütün bunları yapmaya gücü yeter.

55. Bununla birlikte bir kısım insanlar, Allah'ı bırakıp da kendilerine faydası da zararı da dokunmayan şeylere tapınıyorlar. Böylece onlar Allah'a karşı olanları, şeytanı ve şeytan tabiatlı kimseleri desteklemiş oluyorlar.

---

1. Krş. Â'râf 7/179.

2. Güneş ışınlarının yeryüzüne düşme açısı sürekli değişim göstermektedir. Buna paralel olarak cisimlerin gölge boyu gün içerisinde farklılaşmaktadır. Ayrıca dünyanın eksen eğikliği sebebiyle yıl içerisinde de gölge boyları farklılıklar arz etmektedir. Basit bir hadise gibi algılanabilecek bu olayın gerçekleşmesi, güneş sistemi ve kâinatta bulunan çok hassas dengelerin korunarak evrenin kusursuz bir şekilde işlemesiyle mümkündür. Bu da Allah'ın kudretini göstermektedir. Yüce Allah muhataplarının her gün müşahede ettikleri ve hiç aksamadığını görüp bildikleri bir örnekle Kendi varlığı ve kudretine dikkatimizi çekmektedir.

3. Krş. Nebe' 78/9-11.

4. İkinci anlam, İbn Âmir'in "Büşran" kelimesini "Nüşran" şeklinde okuması sebebiyle verilmiştir. Rüzgâr bulutları getirmesi yönünden yağmurun müjdecisidir. Aynı zamanda yağmurun geniş alana yağması için de bulutları yayar. Kırâat farklılıkları böyle bir anlam zenginliğine vesile olmaktadır.

5. Krş. Enbiyâ 21/107.

6. Aynı ifade 22. âyette geçmiş ve onu "Yasak, haram" anlamında bir deyim olarak açıklamıştık. Aynı ifadeyi burada "engel" olarak çevirdik. Bu ifade de "yasak" ifadesinin bir sonucudur. Bu engel hakkında çok farklı yorumlar yapılmıştır. Krş. Rahmân 55/19-20.

وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَّنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَآ اَسْـَٔلُكُمْ
عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِلَّا مَنْ شَآءَ اَنْ يَّتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾
وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِىْ لَا يَمُوْتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهٖ ۭ وَكَفٰى بِهٖ
بِذُنُوْبِ عِبَادِهٖ خَبِيْرًا ۚ ﴿٥٨﴾ اَلَّذِىْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا فِىْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ۛ اَلرَّحْمٰنُ
فَسْـَٔلْ بِهٖ خَبِيْرًا ﴿٥٩﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ اسْجُدُوْا لِلرَّحْمٰنِ قَالُوْا
وَمَا الرَّحْمٰنُ اَنَسْجُدُ لِمَا تَاْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُوْرًا ۛ ﴿٦٠﴾ تَبٰرَكَ
الَّذِىْ جَعَلَ فِى السَّمَآءِ بُرُوْجًا وَّجَعَلَ فِيْهَا سِرٰجًا وَّقَمَرًا
مُّنِيْرًا ﴿٦١﴾ وَهُوَ الَّذِىْ جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ اَرَادَ
اَنْ يَّذَّكَّرَ اَوْ اَرَادَ شُكُوْرًا ﴿٦٢﴾ وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِيْنَ
يَمْشُوْنَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا وَّاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجٰهِلُوْنَ قَالُوْا
سَلٰمًا ﴿٦٣﴾ وَالَّذِيْنَ يَبِيْتُوْنَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَّقِيَامًا ﴿٦٤﴾ وَالَّذِيْنَ
يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ ۖ اِنَّ عَذَابَهَا كَانَ
غَرَامًا ۭ ﴿٦٥﴾ اِنَّهَا سَآءَتْ مُسْتَقَرًّا وَّمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَالَّذِيْنَ اِذَآ
اَنْفَقُوْا لَمْ يُسْرِفُوْا وَلَمْ يَقْتُرُوْا وَكَانَ بَيْنَ ذٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

56. Ey Peygamber! Biz seni yalnızca bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

57. Sen de ki: "Ben sizden, yaptığım bu işe karşılık herhangi bir ücret istemiyorum.[1] Sizden sadece Rabbinin yolunu tutmak isteyen kimseler olmanızı istiyorum."

58. Ve sen hiç ölmeyecek ve daima diri olan Allah'a güven, O'na dayan, O'nu överek yücelt. (Sen üzülme! O, sana karşı gelenlerin cezasını verecektir. Çünkü) Allah'ın, kullarının günahlarından haberdar olmak için başka haber kaynağına ihtiyacı yoktur.

59. Gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri altı günde yaratan, sonra da yarattığı her şeyin kanununu koyan, hepsinin üzerinde egemen olan[2] O'dur; Rahmân olan Allah'tır. Sen ne isteyeceksen, her şeyden haberdar olan Allah'tan iste.

60. İnkârcılara, "Rahmân'a secde edin" denilince, "Rahman da neymiş? Senin emrettiğin her şeye secde mi edeceğiz?" derler ve imandan alabildiğine uzaklaşırlar.

61. Oysa gökyüzüne burçları; takımyıldızlarını yerleştiren, oraya bir güneş/nice güneşler[3] ve ışık saçan bir ay koyan (O Rahman) ne yücedir!

62. Geceyi ve gündüzü birbiri ardınca yaratan da O'dur. Fakat bütün bunlardaki hikmeti, Allah'ın kudretini düşünüp ibret alan ve lütfedilen nimetlere şükretme duygusu olan kimseler anlar.[4]

63. Rahmân'ın sevgili kulları yeryüzünde alçak gönüllü ve vakarlı bir şekilde yürürler. Kendini bilmeyen cahiller onlara laf attıklarında sadece, "Selametle; haydi sen işine bak" deyip geçerler; kavgaya yeltenmezler.[5]

64. Onlar geceyi Rablerine secde ederek ve kıyama durarak (ibadetle) geçirirler.

65. Ve şöyle dua ederler: "Rabbimiz! Cehennem azabını bizden uzak tut. Çünkü cehennem azabı bitmez tükenmez bir acı, bir beladır."

66. Gerçekten orası, yerleşip kalmak için ne kötü bir yer, ne kötü bir duraktır!

67. Rahmân'ın bu sevgili kulları, mallarını hayırlı işlerde harcadıkları zaman ne israf ederler ne de cimrilik. Bu ikisi arasında dengeli bir yol tutarlar.

---

1. Krş. En'âm 6/90; Şûrâ 42/23.
2. Lafzen, "Arşın üzerine istivâ eden." Krş. 'Arâf 7/54; Yunus 10/3; Ra'd 13/2; Tâhâ 20/5; Secde 32/4; Hadîd 57/4.
3. Bu farklı anlam Hamza, Kisâî ve Halef'in "Sirâcen" kelimesini "Sürucen" şeklinde okuyuşundan kaynaklanmaktadır.
4. Genelde âyete şöyle anlam verilmiştir: "Düşünüp ibret almak ve şükretmek isteyenler için gece ve gündüzü peş peşe getiren O'dur." Gramer açısından böyle bir mânanın verilmesi doğrudur. Ancak gece ve gündüzün peş peşe yaratılma amacının böyle bir sebebe bağlanması kanaatimizce âyetin anlamını daraltmaktadır. "Li men" kelimesindeki "Lâm" harfinin akıbet lâmı olması, Âl-i İmrân 3/190. âyette ifade edilen anlam göz önüne alındığında daha makul görünmektedir. Nitekim bazı müfessirler âyetin açıklamasını bu yönde yapmışlardır. Bu sebeple mânayı yukarıdaki şekliyle vermeyi uygun gördük.
5. "Allah'ın kulları" ile "Rahmân'ın kulları" arasındaki fark, yaratıcı-yaratılan ilişkisi ile ilgilidir. Allah'ın kulları ifadesinde bu ilişki, yaratılandan yaratana doğrudur. Yaratılan yaratana kendi iradesiyle veya iradesi dışında kulluk etmektedir. Oysa Rahmân'ın kulları ifadesinde bu ilişki, Rahmân olan yaratıcıdan, rahmeti alan yaratılmışa doğrudur. Dolayısıyla Rahmân'ın kullarının Rahmân'ın özelliklerine uymaları, tıpkı O'nun gibi yaratılmışlara merhamet etmeleri gerekir." (M. A. el-Câbirî)

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ
الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ
اَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ
مُهَانًا ﴿٦٩﴾ اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ
يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا
﴿٧٠﴾ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاِنَّهُ يَتُوبُ اِلَى اللّٰهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾
وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ ۙ وَاِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾
وَالَّذِينَ اِذَا ذُكِّرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا
وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا
وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا ﴿٧٤﴾ اُولٰٓئِكَ
يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾
خَالِدِينَ فِيهَا ۗ حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾ قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ
رَبِّي لَوْلَا دُعَآؤُكُمْ ۚ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

سُورَةُ الشُّعَرَآءِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ مِائَتَانِ وَسَبْعٌ وَعِشْرُونَ اٰيَةً

68. Onlar Allah'la birlikte başka bir tanrıya dua etmez, tapınmazlar. Hukukî bir gerekçe olmaksızın (haksız yere) Allah'ın kutsal kıldığı cana kıymazlar.[1] Onlar zina da etmezler. Bu kötülükleri yapanlar[2] elbette cezalarını çekeceklerdir.

69. Kıyamet günü onların cezaları kat kat arttırılacak, hor ve hakir bir halde asırlarca cehennemde kalacaklardır.

70. Ancak tevbe edenler, Allah'a inanıp iyi ve yararlı işler yapanlar kesinlikle böyle bir azaba uğratılmayacaktır. Allah böyle kimselerin günahlarını sevaplara dönüştürür.[3] Çünkü Allah Gafûr'dur; tevbe edenlerin günahlarını bağışlar, tevbe ettikleri için de sevap yazar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

71. Evet, kim tevbe eder, iyi ve yararlı işler yaparsa bilin ki, o kimse Allah'a tam anlamıyla yönelmiş demektir.

72. Allah'ın o sevgili kulları yalan yere şahitlik etmezler; boş ve anlamsız bir şeyle karşılaştıklarında şeref ve vakarlarını koruyarak oradan uzaklaşırlar.

73. Kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu[4] zaman bu âyetleri can kulağı ile dinlerler.[5]

74. Ve şöyle dua ederler: "Rabbimiz! Bizlere, gözümüze gönlümüze sevinç kaynağı olacak eşler ve çocuklar lütfeyle. Ya Rab! Sen bizi, senin emir ve yasakların konusunda duyarlı ve bilinçli müminlere örnek kıl, öncü eyle."

75. İşte onlar, sıkıntılara sabredip göğüs gerdikleri için cennet köşkleri ile mükâfatlandırılacaklardır. Ve orada sağlık, mutluluk ve esenlik dilekleriyle karşılanacaklardır.

76. Allah'ın bu sevgili kulları orada sürekli kalacaklardır. Yerleşip kalmak için ne güzel bir yerdir, ne güzel bir duraktır orası!

77. Ey Peygamber! Sen müşriklere de ki: "Eğer sizin duanız; iman ve ibadetiniz olmayacaksa Rabbim size niye değer versin ki?! Siz Allah'ın dinini yalanladınız. Bunun vebali yakanızı hiç bırakmayacaktır."[6]

---

1. Krş. İsrâ 17/33.
2. İbn Âşûr'un da ifade ettiği gibi bu ibareden ilk anda, bu üç günahın her birini işleyenin aynı hükme tâbi olduğu akla gelmekte ve bir sonraki âyetin zâhirinden de bu çirkinlikleri işleyenlerin hepsinin asırlarca sürecek cehennem azabına dûçar olacakları anlaşılmaktadır. Oysa bu günahlardan bazısını yapıp bazısını yapmayanlar bunların hepsini yapmışcasına cezalandırılmaz. Burada maksat, bu üç günahtan her birini işleyen kişinin böyle bir cezaya çarptırılacak olması değildir. Cezası asırlarca sürecek olan tek günah şirktir. Şirkin dışındaki günahların cezasının böyle olmadığı Kur'an ve sünnetle sâbittir. Haksız yere adam öldürme ve zina günahları, müşriklerde daha çok görülmesi sebebiyle şirk ile birlikte zikredilmiştir.
3. Krş. Hûd 11/114. Bu âyet, İslâm dininin özellikle insan-Allah ilişkisinde affın esas alındığını gösteren delillerden biridir. İman eden ve iyi işler yapan kimsenin bazı günahlarının yaptığı iyiliklerle silinip affolması, müminlerin kendi aralarındaki ilişkilerinin de aynı anlayışla yürütülmesi anlamını da içerir. Kur'an bu yönüyle de insanlık için tükenmez bir ümit kaynağıdır.
4. Lafzen, "Hatırlatıldığı zaman."
5. Lafzen, "Kör ve sağır gibi davranmazlar." Krş. Bakara 2/18.
6. Yani "Allah sizi niye önemsesin ki? Çünkü siz bütün küfür ve azgınlığınızla her türlü cezayı hak ettiniz." Âyetteki "Dua" kavramı, imandan ibadete ve itaate kadar pek çok anlamı kapsamaktadır. Duası olmayanın kulluğu olmaz, kulluğu olmayanın da Allah katında değeri olmaz.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ
اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ اِنْ نَّشَاْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَاۤءِ اٰيَةً
فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ﴿٤﴾ وَمَا يَاْتِيهِمْ مِّنْ ذِكْرٍ مِّنَ الرَّحْمٰنِ
مُحْدَثٍ اِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَاْتِيهِمْ اَنْۢبٰٓؤُا
مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الْاَرْضِ كَمْ اَنْۢبَتْنَا فِيهَا
مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿٧﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً ۖ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ
مُّؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٩﴾ وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ
مُوسٰٓى اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ۙ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ ۚ اَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾
قَالَ رَبِّ اِنِّٓي اَخَافُ اَنْ يُّكَذِّبُونِ ۖ﴿١٢﴾ وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ
لِسَانِي فَاَرْسِلْ اِلٰى هٰرُونَ ﴿١٣﴾ وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْۢبٌ فَاَخَافُ اَنْ يَّقْتُلُونِ ۖ
﴿١٤﴾ قَالَ كَلَّا ۖ فَاذْهَبَا بِاٰيَاتِنَآ اِنَّا مَعَكُمْ مُّسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾ فَاْتِيَا فِرْعَوْنَ
فَقُولَآ اِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۙ﴿١٦﴾ اَنْ اَرْسِلْ مَعَنَا بَنِٓي اِسْرَٓائِيلَ ۖ
﴿١٧﴾ قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ
﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ الْكٰفِرِينَ ﴿١٩﴾

26
ŞU'ARÂ SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 227 âyettir. Adını 224. âyette geçen "Şu'arâ" (şâirler) kelimesinden almıştır.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Tâ Sîn Mîm[1]

2. Bunlar, hak ve hakikatleri açıklayan Kur'an'ın âyetleridir.

3. Ey Peygamber! Müşrikler inanmıyorlar diye neredeyse kendini helâk edeceksin![2]

4. Biz istersek gökten onlara öyle bir mucize indiririz ki, o zaman hepsi ona boyun eğmek zorunda kalırlar (ancak Biz bu yolu seçmedik).

5. Onlara Rahmân olan Allah'tan ne zaman yeni bir öğüt gelse, mutlaka ondan yüz çevirirler.

6. Nitekim işte bu Kur'an'ı da yalanladılar. Fakat alay edip durdukları azap yakında onların başına gelecektir.

7. Peki, bu insanlar yeryüzüne bakıp hiç düşünmüyorlar mı? Biz orada çeşit çeşit nice güzel bitkiler bitirdik.

8. Gerçek şu ki, bunların her birinde Allah'ın varlığına ve kudretine işaret eden bir delil vardır. Buna rağmen insanların pek çoğu inanmamaktadır.

9. Şüphesiz senin Rabbin Azîz'dir; inkârcıları cezalandırmaya muktedirdir, Rahîm'dir; bu kadar güçlü olmasına rağmen onları hemen cezalandırmaz, şefkatli ve merhametli davranır.

10. Ey Peygamber! Hani bir zamanlar Rabbin Musa'ya şöyle seslenmişti: "Şu zâlim kavme git."

11. "Yani Firavun'un kavmine. (Ve şunu sor onlara:) Hakkı inkârdan ve zulümden vazgeçmeyecekler mi?"

12. Musa, "Rabbim!" dedi, "Doğrusu ben onların beni yalanlamalarından korkarım."

13. "Sonra göğsüm daralır; canım sıkılır, dilim dolaşır. Bundan dolayı Harun'a da elçilik görevi ver."

14. "Üstelik ben onlara göre suçlu biriyim. (Vaktiyle onlardan birini öldürmüştüm.)[3] Bu yüzden onların beni öldürmelerinden de korkarım."

15. Allah şöyle buyurdu: "Hayır! Bunu yapamazlar. Şimdi siz ikiniz (sen ve Harun) size verdiğimiz mucizelerle gidin, (korkmayın) Biz sizinle beraberiz, her şeyi işitiyoruz; sizi koruyacağız."

16. "Firavun'a varın ve ona deyin ki: 'Biz âlemlerin Rabbinin elçisiyiz.'

17. 'İsrailoğulları'nı bizimle gönder.'"

18. (Musa ve Harun gidip bunları söyleyince) Firavun şöyle dedi: "Biz seni küçük bir çocukken aramızda büyütüp beslemedik mi? Sen yıllarca yanımızda yaşamadın mı?"

19. "Fakat sonunda yapacağını da yaptın (bir adamımızı öldürdün). Sen nankörün tekisin."

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.

2. Krş. Kehf 18/6.

3. Bkz. Tâhâ 20/40; Kasas 28/19.

قَالَ فَعَلْتُهَآ اِذًا وَّاَنَا مِنَ الضَّآلِّيْنَ ﴿٢٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا
خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِيْ رَبِّيْ حُكْمًا وَّجَعَلَنِيْ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ
نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ اَنْ عَبَّدْتَّ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿٢٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا
رَبُّ الْعَالَمِيْنَ ﴿٢٣﴾ قَالَ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَآ
اِنْ كُنْتُمْ مُّوْقِنِيْنَ ﴿٢٤﴾ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهٗٓ اَلَا تَسْتَمِعُوْنَ ﴿٢٥﴾ قَالَ
رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٢٦﴾ قَالَ اِنَّ رَسُوْلَكُمُ الَّذِيْٓ
اُرْسِلَ اِلَيْكُمْ لَمَجْنُوْنٌ ﴿٢٧﴾ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
وَمَا بَيْنَهُمَآ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٢٨﴾ قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ اِلٰهًا غَيْرِيْ
لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُوْنِيْنَ ﴿٢٩﴾ قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُّبِيْنٍ
﴿٣٠﴾ قَالَ فَاْتِ بِهٖٓ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٣١﴾ فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا
هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِيْنٌ ﴿٣٢﴾ وَّنَزَعَ يَدَهٗ فَاِذَا هِيَ بَيْضَآءُ لِلنّٰظِرِيْنَ ﴿٣٣﴾
قَالَ لِلْمَلَاِ حَوْلَهٗٓ اِنَّ هٰذَا لَسٰحِرٌ عَلِيْمٌ ﴿٣٤﴾ يُّرِيْدُ اَنْ يُّخْرِجَكُمْ مِّنْ
اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهٖ فَمَاذَا تَاْمُرُوْنَ ﴿٣٥﴾ قَالُوْٓا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَابْعَثْ فِي
الْمَدَآئِنِ حٰشِرِيْنَ ﴿٣٦﴾ يَاْتُوْكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيْمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ
لِمِيْقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿٣٨﴾ وَّقِيْلَ لِلنَّاسِ هَلْ اَنْتُمْ مُّجْتَمِعُوْنَ ﴿٣٩﴾

20. Musa dedi ki: "Ben o suçu hata ile işledim."[1]

21. "Sizden korktuğum için de kaçtım, daha sonra Rabbim bana hikmet; doğruyu yanlıştan ayıracak bir bilgi verdi ve beni peygamberlikle görevlendirdi."

22. "Başıma kaktığın o iyilik ise, senin İsrailoğulları'nı köleleştirmenin bir sonucu idi."[2]

23. Firavun, "('Biz âlemlerin Rabbinin elçisiyiz' diyorsunuz) Peki bu 'Âlemlerin Rabbi' dediğiniz de neyin nesi?" dedi.

24. Musa, "O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındaki varlıkların Rabbidir. Eğer gerçeği samimiyetle bilmek istiyorsanız (gerçek işte budur)" diye cevap verdi.

25. Firavun çevresindekilere, "Bu adam neler söylüyor, duyuyor musunuz?" dedi.

26. Musa sözüne devam etti: "O, sizin de gelmiş geçmiş atalarınızın da Rabbidir."

27. Firavun, "Size peygamber olarak gönderildiğini iddia eden bu adam cinlere karışmış delinin biri"[3] dedi.

28. Musa yine devam etti: "O, doğunun, batının ve bu ikisi arasındaki yerlerin de Rabbidir. Eğer aklınızı çalıştırırsanız (bu gerçeği kavrarsınız)."

29. Firavun (öfke ile), "Eğer sen benden başka bir tanrı edinecek olursan, kesinlikle seni hapse atarım." dedi.[4]

30. Musa, "Peki, sana (peygamber olduğumu gösteren) açık bir delil getirirsem (ne yaparsın)?" dedi.

31. Firavun dedi ki: "Eğer doğru söylüyorsan haydi delilini getir bakalım."

32. Bunun üzerine Musa asâsını yere bıraktı. Bir de ne görsünler! O, gerçek bir yılan oluvermiş!

33. Musa elini koynuna sokup çıkardı. Birdenbire o el, seyredenlere ışıl ışıl, bembeyaz görünüverdi.

34. Firavun çevresindeki ileri gelen adamlarına dedi ki: "Evet, bu adam gerçekten işini iyi bilen bir sihirbaz!"

35. "O sizi, sihrini kullanarak yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Şimdi bana ne yapmamı önerirsiniz?"

36. Onlar da şöyle cevap verdiler: "Musa ve kardeşini alıkoy ve şehirlere sihirbazları toplayacak haberciler gönder."

37. "Bütün usta sihirbazları sana getirsinler."

38. Nihayet bütün sihirbazlar belirlenen gün ve saatte (bir şenlik günü kuşluk vaktinde)[5] toplandılar.

39. Bir taraftan da halka şöyle seslenildi: "Ne duruyorsunuz, haydi çabuk toplanın!"

---

1. Lafzen, "Evet, ben o işi yaptım, fakat o zaman cahildim."
2. Krş. Bakara 2/49; Tâhâ 20/38-40.
3. Bkz. Tûr 52/29, ilgili not.
4. Eski Mısır dininde hükümdarlar Allah'ın yeryüzünde cisme bürünmüş bir temsilcisi olarak kabul edilir ve onlara tanrı gözüyle bakılırdı. Firavun Hz. Musa'nın bu hareketini kendi hükümdarlığı için bir tehdit olarak görmüş ve bu karşı çıkışı tanrıya karşı gelme şeklinde ifade ederek Hz. Musa'yı hapisle tehdit etmiştir. Bkz. Mü'min 40/37, ilgili not.
5. Bkz. Tâhâ 20/59.

لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ اِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿٤٠﴾ فَلَمَّا جَآءَ السَّحَرَةُ
قَالُوا لِفِرْعَوْنَ اَئِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ
وَاِنَّكُمْ اِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسٰٓى اَلْقُوا مَآ اَنْتُمْ مُلْقُونَ
﴿٤٣﴾ فَاَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ اِنَّا لَنَحْنُ
الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾ فَاَلْقٰى مُوسٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَاْفِكُونَ
﴿٤٥﴾ فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ﴿٤٦﴾ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾
رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿٤٨﴾ قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّهُ
لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ لَاُقَطِّعَنَّ
اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٤٩﴾ قَالُوا
لَا ضَيْرَ اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾ اِنَّا نَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا
خَطَايَانَآ اَنْ كُنَّا اَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ
بِعِبَادِي اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾ فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَآئِنِ حَاشِرِينَ ﴿٥٣﴾
اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾ وَاِنَّهُمْ لَنَا لَغَآئِظُونَ ﴿٥٥﴾ وَاِنَّا لَجَمِيعٌ
حَاذِرُونَ ﴿٥٦﴾ فَاَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ
كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذٰلِكَ وَاَوْرَثْنَاهَا بَنِي اِسْرَآئِيلَ ﴿٥٩﴾ فَاَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ ﴿٦٠﴾

40. "Toplanın da sihirbazları destekleyelim, böylece gâlip gelen onlar olsun."[1]

41. Sihirbazlar toplanıp geldiklerinde Firavun'a, "Eğer biz gâlip gelecek olursak bize bir ödül var, değil mi?" diye sordular.[2]

42. Firavun, "Evet, şüphesiz benim yanımda yüksek bir mevki elde edeceksiniz" dedi.

43. Musa büyücülere, "Haydi ne hüneriniz varsa gösterin bakalım" dedi.

44. Sihirbazlar iplerini ve asâlarını yere attılar ve "Firavun'un izzet ve şerefine yemin ederiz ki, gâlip gelen bizler olacağız" dediler.

45. Derken Musa da asâsını yere bıraktı. Bir de ne görsünler! Asâ onların o aldatıcı düzeneklerini yalayıp yutuyor.

46. Bunun üzerine sihirbazlar hep birden secdeye kapanarak,

47-48. "Biz âlemlerin Rabbine, Musa ve Harun'un Rabbine inandık iman ettik" dediler.

49. Firavun, "Ben size izin vermeden ona inanıyorsunuz, öyle mi? Anlaşıldı ki, size sihri öğreten büyük ustanız Musa imiş. Yakında başınıza neler gelecek göreceksiniz. Yemin ederim ki, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım" diye tehditler savurdu.

50. Sihirbazlar şöyle cevap verdiler: "Hiç önemli değil, (ister as, ister kes) biz zaten sonunda Rabbimize döneceğiz."

51. "Biz (bu toplumda) ilk inananlar olduğumuz için, umarız ki Rabbimiz kusurlarımızı bağışlar."

52. Biz Musa'ya, "İsrailoğulları'nı[3] geceleyin alıp yola çık, şüphesiz siz takip edileceksiniz" diye bildirdik.

53. Öte yandan Firavun, asker toplamak üzere şehirlere adamlar gönderdi.

54. (Ve toplanan askerlere şöyle dedi:) "Bunlar bölük pörçük, basit ve önemsiz[4] bir topluluk."

55. "Buna rağmen yine de bizim canımızı sıkıyorlar."

56. "Neyse ki, biz de uyanık, tedbirli bir topluluğuz."

57. Sonunda Biz, Firavun ve adamlarını, bağ ve bahçelerinden, pınarlarından sürüp çıkardık.

58. Hazinelerinden, makam ve mevkilerinden ettik.

59. Olaylar işte böyle cereyan etti. İsrailoğulları'na ise (Mısırlılarınki gibi) mal mülk ve nimetler ihsan ettik.[5]

60. Derken Firavun ve adamları gün doğarken İsrailoğulları'nın peşine düştüler.

---

1. Burada, halkı toplanmaya ve sihirbazlara destek vermeye teşvik söz konusudur. Beğavî, "Le'allenâ" edatına "Key" (İçin) anlamını vermiştir. "Nettebi'u" kelimesi, tâbi olmak anlamına geldiği gibi, desteklemek anlamına da gelir. Burada biz bu anlamı tercih ettik.
2. 41-51. âyetler için krş. Â'râf 7/113-126.
3. Lafzen, "Kullarımı."
4. Lafzen, "Az bir topluluk."
5. Lafzen, "Bütün bu nimetlere İsrailoğulları'nı mirasçı kıldık." Burada mecâzî bir anlatım söz konusudur. Yani zaman içinde Allah, İsrailoğulları'na da eskiden Mısırlıların sahip oldukları bolluk ve refahı lütfetmiştir. Krş. Duhân 44/28.

فَلَمَّا تَرَٰٓاءَ الْجَمْعَانِ قَالَ اَصْحٰبُ مُوسٰٓى اِنَّا لَمُدْرَكُوْنَ ﴿٦١﴾
قَالَ كَلَّاۚ اِنَّ مَعِيَ رَبِّيْ سَيَهْدِيْنِ ﴿٦٢﴾ فَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوْسٰٓى اَنِ
اضْرِبْ بِّعَصَاكَ الْبَحْرَۗ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ
الْعَظِيْمِۚ ﴿٦٣﴾ وَاَزْلَفْنَا ثَمَّ الْاٰخَرِيْنَۚ ﴿٦٤﴾ وَاَنْجَيْنَا مُوْسٰى وَمَنْ
مَّعَهٗٓ اَجْمَعِيْنَۚ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِيْنَۗ ﴿٦٦﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةًۗ
وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٦٧﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ
الرَّحِيْمُ ﴿٦٨﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ اِبْرٰهِيْمَ ﴿٦٩﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖ
مَا تَعْبُدُوْنَ ﴿٧٠﴾ قَالُوْا نَعْبُدُ اَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عٰكِفِيْنَ ﴿٧١﴾ قَالَ
هَلْ يَسْمَعُوْنَكُمْ اِذْ تَدْعُوْنَۙ ﴿٧٢﴾ اَوْ يَنْفَعُوْنَكُمْ اَوْ يَضُرُّوْنَ ﴿٧٣﴾
قَالُوْا بَلْ وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُوْنَ ﴿٧٤﴾ قَالَ اَفَرَءَيْتُمْ مَّا كُنْتُمْ
تَعْبُدُوْنَۙ ﴿٧٥﴾ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمُ الْاَقْدَمُوْنَ ﴿٧٦﴾ فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّيْٓ
اِلَّا رَبَّ الْعٰلَمِيْنَۙ ﴿٧٧﴾ الَّذِيْ خَلَقَنِيْ فَهُوَ يَهْدِيْنِۙ ﴿٧٨﴾ وَالَّذِيْ هُوَ
يُطْعِمُنِيْ وَيَسْقِيْنِۙ ﴿٧٩﴾ وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِيْنِۙ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِيْ
يُمِيْتُنِيْ ثُمَّ يُحْيِيْنِۙ ﴿٨١﴾ وَالَّذِيْٓ اَطْمَعُ اَنْ يَّغْفِرَ لِيْ خَطِيْٓـَٔتِيْ
يَوْمَ الدِّيْنِۗ ﴿٨٢﴾ رَبِّ هَبْ لِيْ حُكْمًا وَّاَلْحِقْنِيْ بِالصّٰلِحِيْنَۙ ﴿٨٣﴾

61. Nihayet iki taraf birbirinin görüş alanına girdiklerinde Musa'nın kavmi, "İşte şimdi yakalandık" dedi.

62. Musa, "Hayır! Korkmayın, Rabbim benimle beraberdir ve bana mutlaka bir kurtuluş yolu gösterecektir" dedi.

63. Bu sırada Biz Musa'ya, "Asânı denize vur" diye vahyettik. Vurur vurmaz deniz ikiye yarıldı, her iki yanı sanki büyük bir dağ gibiydi.

64. Firavun ve ordusunu[1] da oraya getirdik.[2]

65. Musa ve yanındakilerin hepsini kurtardık.

66. Sonra da Firavun ve ordusunu suda boğduk.

67. Gerçek şu ki, bunların her birinde nice ibretler vardır. Buna rağmen insanların pek çoğu inanmamaktadır.

68. Ey Peygamber! Bil ki, senin Rabbin Azîz'dir; inkârcıları cezalandırmaya muktedirdir, Rahîm'dir; küfürde direnenleri şefkat ve merhametinden dolayı hemen cezalandırmaz, onlara mühlet verir.

69. Ey Peygamber! Sen bu müşriklere İbrahim'in kıssasını da anlat.

70. Hani o, babasına ve kavmine, "Siz neye tapıyorsunuz?" diye sormuştu.

71. Onlar da, "Putlara tapıyoruz ve onlara tapınmaya da devam edeceğiz" diye karşılık vermişlerdi.

72. İbrahim demişti ki: "Peki, siz onlara dua ettiğiniz zaman sizi işitiyorlar mı?"

73. "Yahut size bir faydaları veya zararları dokunuyor mu?"

74. Onlar, "Hayır! Fakat biz atalarımızdan böyle gördük, onlar da putlara tapıyorlardı" demişlerdi.[3]

75-76. İbrahim demişti ki: "Peki, sizin ve geçmişteki atalarınızın taptığı şeylerin ne olduğunu siz hiç düşündünüz mü?"

77. "Bilin ki, ben o putların düşmanıyım. Fakat âlemlerin Rabbi olan Allah'ın dostuyum."[4]

78. "Çünkü beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren O'dur."

79. "Beni yedirip içiren, doyuran da O'dur."

80. "Hastalandığım zaman bana şifa veren de."

81. "Beni öldürüp sonra diriltecek olan da O."

82. "Ve nihayet kıyamet günü, günah ve kusurlarımı bağışlamasını umduğum da O'dur."

83. "Rabbim! Bana doğru hüküm verme yeteneği lütfet ve beni sâlih insanların arasına dâhil eyle."

---

1. Lafzen, "Geriden gelenleri." 66. âyetle birlikte.

2. Lafzen, "Yaklaştırdık."

3. Bir yanlışı savunmanın mümkün olmaması durumunda hemen geçmiş ataların uygulamalarına sığınmak, soruya cevap vermekten kaçış yöntemidir. Günümüzde de bazı Kur'anî hakikatleri dile getirenlere karşı bu yönteme sıkça başvurulmaktadır.

4. Bu âyet genelde "O putlar benim düşmanımdır. Benim dostum ise âlemlerin Rabbidir" şeklinde çevrilmiştir. Putların Hz. İbrahim'e düşmanlık etmesinden daha çok Hz. İbrahim'in o putlara, yani o putların temsil ettiği olumsuz değerlere düşman olması Türkçe ifade açısından daha uygun görünmektedir. İkinci cümle de bu anlama uygun olarak çevrilmiştir. Öte yandan âyetteki "İllâ" edatı istisna için değil Mâtüridî'nin de ifade ettiği gibi ibtidaiyye, yani yeni bir cümleye başlangıç için gelmiştir.

وَاجْعَلْ لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنِيْ مِنْ وَّرَثَةِ جَنَّةِ
النَّعِيْمِ ﴿٨٥﴾ وَاغْفِرْ لِاَبِيْٓ اِنَّهٗ كَانَ مِنَ الضَّآلِّيْنَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنِيْ يَوْمَ
يُبْعَثُوْنَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَّلَا بَنُوْنَ ﴿٨٨﴾ اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ
سَلِيْمٍ ﴿٨٩﴾ وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيْمُ لِلْغَاوِيْنَ ﴿٩١﴾
وَقِيْلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُوْنَ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ هَلْ يَنْصُرُوْنَكُمْ
اَوْ يَنْتَصِرُوْنَ ۝ ﴿٩٣﴾ فَكُبْكِبُوْا فِيْهَا هُمْ وَالْغَاوٗنَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُوْدُ
اِبْلِيْسَ اَجْمَعُوْنَ ۝ ﴿٩٥﴾ قَالُوْا وَهُمْ فِيْهَا يَخْتَصِمُوْنَ ﴿٩٦﴾ تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا
لَفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٩٧﴾ اِذْ نُسَوِّيْكُمْ بِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٩٨﴾ وَمَآ اَضَلَّنَآ
اِلَّا الْمُجْرِمُوْنَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِيْنَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيْقٍ حَمِيْمٍ ﴿١٠١﴾
فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٢﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ۭ وَمَا
كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٣﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ۧ ﴿١٠٤﴾
كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوْحِ ۨ الْمُرْسَلِيْنَ ۚ ﴿١٠٥﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوْهُمْ نُوْحٌ اَلَا تَتَّقُوْنَ ۚ
﴿١٠٦﴾ اِنِّىْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ۝ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ۚ ﴿١٠٨﴾ وَمَآ
اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰي رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۚ ﴿١٠٩﴾
فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ۚ ﴿١١٠﴾ قَالُوْٓا اَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْاَرْذَلُوْنَ ۚ ﴿١١١﴾

84. "Beni gelecek nesillerin nezdinde yüksek bir övgüye mazhar kıl."

85. "Beni nimetlerle dolu cennete girenlerden eyle."

86. "Babamı da bağışla. Çünkü o yolunu şaşırmış biriydi."

87. "Beni, insanların diriltilip hesap verecekleri gün rezil rüsvâ eyleme."

88. O gün mal da mülk de evlât da hiçbir fayda vermez.

89. O gün kurtulacak olanlar, Allah'ın huzuruna şirkten arınmış, temiz bir kalple gelenlerdir.

90. O gün cennet, şirk ve isyandan uzak durmuş olanlara yaklaştırılır.

91. Cehennem de azgınlara açıkça gösterilir.

92. Bu azgınlara şöyle denilir: "Söyleyin bakalım, tapındığınız varlıklar şimdi neredeler?"

93. "Hani şu Allah'ı bırakıp da tapındıklarınız? Şimdi onlar size yardım edebilecekler mi ya da kendilerini kurtarabilecekler mi?"

94. Bu putlar ve onlara tapan azgınlar tepe taklak cehenneme atılacaklar.

95. Hem de İblis ve ordusuyla birlikte, topluca.

96. Orada birbirlerini suçlayarak diyecekler ki:

97. "Vallahi biz apaçık bir sapıklık içindeymişiz."

98. "Çünkü biz sizi, âlemlerin Rabbiyle bir tutuyorduk."

99. "Fakat bizi saptıranlar şu günahkâr önderlerimizdi."

100. "Şimdi artık ne bir şefaatçimiz var!"

101. "Ne de candan bir dostumuz!"

102. "Keşke dünyaya tekrar dönebilsek de mümin kimseler olsak."

103. Gerçek şu ki, İbrahim'in kıssasında nice ibretler vardır. Buna rağmen insanların pek çoğu inanmamaktadır.

104. Ey Peygamber! Bil ki senin Rabbin Azîz'dir; inkârcıları cezalandırmaya muktedirdir, Rahîm'dir; küfürde direnenleri şefkat ve merhametinden dolayı hemen cezalandırmaz, onlara süre tanır.

105. Nûh'un kavmi de peygamberlerini yalanlamıştı.

106. Kardeşleri Nûh onlara şöyle demişti: "Allah'tan hiç mi korkmazsınız?"

107. "Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."

108. "Öyleyse Allah'tan korkun ve bana tâbi olun."

109. "Ben, yaptığım bu işe karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ücretimi âlemlerin Rabbi olan Allah verecektir."

110. "Evet, o halde Allah'tan korkun, bana tâbi olun."

111. Onlar, "Biz şimdi sana nasıl inanalım ki? Görmüyor musun sana uyanlar ayak takımı (menfaat için senin peşine takılan rezil) kimseler!" diye cevap verdiler.

قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي لَوْ
تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ
﴿١١٥﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾ قَالَ رَبِّ
إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ
أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾ كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ
﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ
أَمِينٌ ﴿١٢٥﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٢٦﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ
أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٧﴾ أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً
تَعْبَثُونَ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٢٩﴾ وَإِذَا
بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٣١﴾ وَاتَّقُوا
الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ ﴿١٣٢﴾ أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ
﴿١٣٣﴾ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٣٤﴾ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ
﴿١٣٥﴾ قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ ﴿١٣٦﴾

112. Nûh şöyle dedi: "Ben onların ne yapıp ettiklerini, nasıl bir imana sahip olduklarını bilemem."

113. "Onların hesabı yalnızca Rabbime aittir. Eğer düşünürseniz işin böyle olduğunu anlarsınız."

114. "Hem ben inanan kimseleri yanımdan kovacak değilim."

115. "Çünkü ben sadece gerçekleri açıklayan bir uyarıcıyım."

116. İnkârcılar dediler ki: "Ey Nûh! Eğer bu iddiandan vazgeçmezsen mutlaka sen taşlanarak öldürüleceksin."

117. Bunun üzerine Nûh şöyle dua etti: "Ey Rabbim! (Görüyorsun ki,) kavmim beni yalanladı."

118. "Artık benimle kavmim arasında kesin bir hüküm ver (onları cezalandır). Beni ve benimle birlikte inananları kurtar."

119. Sonunda Biz, onu ve onunla birlikte olanları o yük dolu gemiyle kurtardık.

120. Geri kalanları ise suda boğduk.

121. Gerçek şu ki, Nûh'un kıssasında nice ibretler vardır. Buna rağmen insanların pek çoğu inanmamaktadır.

122. Ey Peygamber! Bil ki, senin Rabbin Azîz'dir; inkârcıları cezalandırmaya muktedirdir, Rahîm'dir; küfürde direnenleri şefkat ve merhametinden dolayı hemen cezalandırmaz, onlara süre tanır.

123. Âd kavmi de peygamberlerini yalanlamıştı.

124. "Kardeşleri Hûd onlara şöyle demişti: "Allah'tan hiç mi korkmazsınız?"

125. "Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."

126. "Öyleyse Allah'tan korkun ve bana tâbi olun."

127. "Ben, yaptığım bu işe karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ücretimi âlemlerin Rabbi olan Allah verecektir."

128. "Siz her tepeye yüksek anıtsal bir bina dikerek boş şeylerle uğraşmıyor musunuz?"

129. "Sağlam binalar yapıyorsunuz. Böylelikle hiç ölmeyeceğinizi sanıyorsunuz öyle mi?"

130. "Elinize geçen her fırsatta, hak hukuk tanımadan zorbalık yapıyorsunuz."

131. "Gelin, Allah'tan korkun ve bana tâbi olun."

132. "Evet, korkun O Allah'tan. Size sahip olduğunuz nimetleri O verdi."

133. "Sürü sürü hayvanları ve evlâtları,"

134. "Bağları, bahçeleri ve pınarları hep O verdi."

135. "Ben sizin o dehşetli günün azabına yakalanmanızdan korkuyorum."

136. Bu uyarılar karşısında Hûd'un kavmi şöyle dedi: "Bize öğüt versen de vermesen de fark etmez. (Biz bildiğimizden şaşmayız)

إِنْ هَٰذَآ إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣٧﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿١٣٨﴾ فَكَذَّبُوهُ
فَأَهْلَكْنَاهُمْ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ
﴿١٣٩﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤٠﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ۚ
﴿١٤١﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ۚ ﴿١٤٢﴾ إِنِّي لَكُمْ
رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٤٣﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ۚ ﴿١٤٤﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ
عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۚ ﴿١٤٥﴾ أَتُتْرَكُونَ فِي
مَا هَٰهُنَا آمِنِينَ ﴿١٤٦﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا
هَضِيمٌ ﴿١٤٨﴾ وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ ۚ ﴿١٤٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ
وَأَطِيعُونِ ۚ ﴿١٥٠﴾ وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ ﴿١٥١﴾ الَّذِينَ يُفْسِدُونَ
فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ۚ
﴿١٥٣﴾ مَا أَنتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا فَأْتِ بِآيَةٍ إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ
﴿١٥٤﴾ قَالَ هَٰذِهِ نَاقَةٌ لَّهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ۚ ﴿١٥٥﴾
وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٦﴾ فَعَقَرُوهَا
فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ ﴿١٥٧﴾ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا
كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٥٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٥٩﴾

137. "Bu bize anlattıkların eskilerin uydurmalarından başka bir şey değil."

138. "Dolayısıyla biz (sana uymamakla) cezalandırılacak da değiliz."

139. Evet, Hûd'u işte böylece yalanladılar. Bu yüzden Biz de onları helâk ettik.[1] Gerçek şu ki, Hûd'un kıssasında nice ibretler vardır. Buna rağmen insanların pek çoğu inanmamaktadır.

140. Ey Peygamber! Bil ki senin Rabbin Azîz'dir; inkârcıları cezalandırmaya muktedirdir, Rahîm'dir; küfürde direnenleri şefkat ve merhametinden dolayı hemen cezalandırmaz, onlara süre tanır.

141. Semûd kavmi de peygamberlerini yalanlamıştı.

142. "Kardeşleri Sâlih onlara şöyle demişti: "Allah'tan hiç mi korkmazsınız?"[2]

143. "Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."

144. "Öyleyse Allah'tan korkun ve bana tâbi olun."

145. "Ben, yaptığım bu işe karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ücretimi âlemlerin Rabbi olan Allah verecektir."

146. "Siz buralarda hep böyle güven içinde bırakılacağınızı mı zannediyorsunuz?"

147. "Bahçelerde, pınarların başında,"

148. "Ekinlerin ve salkımları olgunlaşıp sarkmış hurmalıkların içinde,"

149. "Ve dağlarda ustaca yonttuğunuz şu evlerde şımarıkça yaşayarak, (hep böyle kalacağınızı mı sanıyorsunuz?)"

150. "Haydi artık Allah'tan korkun ve bana tâbi olun."

151. "(Küfür ve şirkte) aşırı giden önderlerin emirlerine uymayın."

152. "Zira onlar, yeryüzünde fesat çıkarıp dengeyi bozar, ıslah edici hiçbir şey yapmazlar."

153. Dediler ki: "Besbelli sen iyice büyülenmişsin."

154. "Nihayet sen de bizim gibi bir insansın. Eğer doğru söylüyorsan haydi bir mucize getir de görelim."

155. Sâlih dedi ki: "İşte şu dişi deve. Onun da sizin de belli bir su içme zamanınız olsun."

156. "Sakın ona herhangi bir zararınız dokunmasın. Aksi takdirde o dehşetli günün azabı sizi yakalar."

157. Bu uyarılara rağmen dişi devenin önce ayaklarını kestiler, ardından da onu boğazladılar. Fakat sonunda (başlarına gelecek azabı görünce de) pişman oldular.

158. Fakat azap onları yakaladı. Gerçek şu ki, Sâlih'in kıssasında nice ibretler vardır. Buna rağmen insanların pek çoğu inanmamaktadır.

159. Ey Peygamber! Bil ki, senin Rabbin Azîz'dir; inkârcıları cezalandırmaya muktedirdir, Rahîm'dir; küfürde direnenleri şefkat ve merhametinden dolayı hemen cezalandırmaz, onlara süre tanır.

---

1. Krş. Ahkaf 46/23-25.

2. Kr. Â'râf 7/73-79.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ لُوطٌ اَلَا
تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾ اِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ﴿١٦٢﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿١٦٣﴾
وَمَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ
﴿١٦٤﴾ اَتَاْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ
رَبُّكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا
لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾ قَالَ اِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ
﴿١٦٨﴾ رَبِّ نَجِّنِي وَاَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ اَجْمَعِينَ
﴿١٧٠﴾ اِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٧١﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِينَ ﴿١٧٢﴾ وَاَمْطَرْنَا
عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٣﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ
اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾ كَذَّبَ
اَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٦﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ اِنِّي
لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ﴿١٧٨﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿١٧٩﴾ وَمَا اَسْـَٔلُكُمْ
عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٠﴾ اَوْفُوا الْكَيْلَ
وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾
وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾

160. Lût kavmi de peygamberlerini yalanlamıştı.

161. Kardeşleri Lût onlara şöyle demişti: "Allah'tan hiç mi korkmazsınız?"

162. "Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."

163. "Öyleyse Allah'tan korkun ve bana tâbi olun."

164. "Ben, yaptığım bu işe karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ücretimi âlemlerin Rabbi olan Allah verecektir."

165. "Siz nasıl oluyor da dünyada (sizden önce hiç kimsenin yapmadığı iğrençliği yapıyor)[1] erkeklerle ilişkiye girebiliyorsunuz?"

166. "Rabbinizin sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıp nasıl böyle bir şey yapabiliyorsunuz? Doğrusu siz gerçekten haddi aşan, azgın bir topluluksunuz."

167. Dediler ki: "Ey Lût! Eğer sen bu davandan vazgeçmezsen, mutlaka yurdundan sürülüp çıkarılacaksın."

168. Lût şöyle dedi: "Ben sizi, yaptığınız bu işten dolayı şiddetle kınıyorum."

169. "Rabbim! Beni ve ailemi; bana inananları, onların yaptığı işlerin şerrinden Sen koru."

170-171. Sonunda geride kalan yaşlı karısı hariç, onu ve ailesini; ona inananların hepsini kurtardık.

172. Sonra diğerlerini yerin dibine geçirdik.

173. Onların üzerlerine yağmur gibi taş yağdırdık. Uyarıldıkları halde yola gelmeyenlerin üzerine yağan taşlar ne yamandı![2]

174. Gerçek şu ki, Lût'un kıssasında nice ibretler vardır. Buna rağmen insanların pek çoğu inanmamaktadır.

175. Ey Peygamber! Bil ki, senin Rabbin Azîz'dir; inkârcıları cezalandırmaya muktedirdir, Rahîm'dir; küfürde direnenleri şefkat ve merhametinden dolayı hemen cezalandırmaz, onlara süre tanır.

176. Eyke halkı[3] da peygamberlerini yalanlamıştı.

177. Şuayb onlara şöyle demişti: "Allah'tan hiç mi korkmazsınız?"

178. "Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."

179. "Öyleyse Allah'tan korkun ve bana tâbi olun."

180. "Ben, yaptığım bu işe karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ücretimi âlemlerin Rabbi olan Allah verecektir."

181. "Ölçüyü tam tutun, eksik ölçerek hak yiyenlerden olmayın."

182. "Dosdoğru bir terazi ile tartın."

183. "İnsanların mal ve eşyalarını eksik vermeyin; haklarını yemeyin, yeryüzünde bozgunculuk yapmayın."

---

1. Parentez içindeki anlam için bkz. Ankebût 29/28 ve ilgili not.
2. Krş. A'râf 7/84 ve ilgili not.
3. Krş. Hicr 15/78-79.

وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٨٤﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ
مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٨٥﴾ وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ
الْكَاذِبِينَ ﴿١٨٦﴾ فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ
مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٧﴾ قَالَ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾ فَكَذَّبُوهُ
فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾ إِنَّ
فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ
لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩١﴾ وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ
بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿١٩٤﴾
بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾ وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾ أَوَلَمْ يَكُنْ
لَهُمْ آيَةً أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٩٧﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ
بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ﴿١٩٨﴾ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٩﴾
كَذَٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ
حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٢٠١﴾ فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ
﴿٢٠٢﴾ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾
أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾

184. "Sizi ve sizden önceki nesilleri yaratan Allah'tan korkun."

185. Dediler ki: "Besbelli sen iyice büyülenmişsin."

186. "Nihayet sen de bizim gibi bir insansın ve kesinlikle inanıyoruz ki, sen yalancının tekisin."

187. "Eğer doğru söylüyorsan, haydi tepemize gökten kara bulut kütleleri indir de görelim."

188. Şuayb, "Rabbim sizin yapıp ettiklerinizi en iyi bilendir (sizi nasıl cezalandıracağını O daha iyi bilir)" dedi.

189. Evet, onu yalanladılar. Bu sebeple onları kara bulutların kapladığı bir günün azabı yakalayıverdi. O azabın geldiği gün, gerçekten dehşetli bir gündü.

190. Gerçek şu ki, Şuayb'ın kıssasında nice ibretler vardır. Buna rağmen insanların pek çoğu inanmamaktadır.

191. Ey Peygamber! Bil ki, senin Rabbin Azîz'dir; inkârcıları cezalandırmaya işte böyle muktedirdir, Rahîm'dir; küfürde direnenleri şefkat ve merhametinden dolayı hemen cezalandırmaz, onlara süre tanır.

192. Şüphesiz ki, bu Kur'an âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından indirilmiştir.

193-195. Onu güvenilir Ruh (Cibril-i Emîn) aracılığı ile senin kalbine apaçık bir Arapça ile indirdi. Böylelikle sen de (diğer peygamberler gibi) uyarıcılardan biri oldun.

196. Bu Kur'an, özü itibarı ile öncekilerin kitaplarında da mevcuttur.

197. İsrailoğulları'nın bilginlerinin bu hususu bilmeleri, küfürde direnenler için (Kur'an'ın vahiy eseri olduğuna dair) bir delil değil midir?

198. Eğer Biz Kur'an'ı Arapça bilmeyenlerden birine indirseydik,

199. Ve o da bunu kendilerine okusaydı onlar, ("Onun âyetleri açık seçik olmalı değil miydi? Kitap yabancı bir dilde, Peygamber ise Arap?" diyecekler ve)[1] yine inanmayacaklardı.

200. Biz bu inkârcılığı, günahkârların kalplerine (küfrü tercih etmeleri sebebiyle) işte böyle yerleştirdik.

201. Onlar acı azabı görmedikçe bu Kur'an'a inanmazlar.

202. Fakat bu acı azap, onlara ansızın geliverir ve farkında bile olamazlar.

203. İşte o zaman derler ki: "Bize birazcık olsun mühlet verilmeyecek mi?"

204. (O zaman onlara şöyle cevap verilir:) "Ne o?! Azabımızın çabucak gelmesini isteyen siz değil miydiniz?!"[2]

205. Ey Peygamber! (Onlar ne mühleti istiyorlar ki!) Düşün ki, Biz onları yıllarca yaşatıp dünya nimetlerinden yararlandırdık, (yani Biz gereği kadar onlara mühlet verdik.)

206. Bir gün tehdit edildikleri azap geldiğinde,

1. Parantez içindeki mâna için bkz. Fussilet 41/44.
2. Lafzen, "Onlar azabımızın çabucak gelmesini istemiyorlar mıydı?"

207. Tanıdığımız bu mühlet[1] (akıllarını başlarına almaları için) onlara bir fayda verecek midir?

208. (Hayır! Onların hiçbir mazereti yok. Çünkü) Biz hiçbir beldeyi, halkını uyaran peygamberler göndermedikçe helâk etmedik.[2]

209. Evet, gerçekleri hatırlatan peygamberler gönderdik. Çünkü Biz aslâ zâlim değiliz (Azgın toplulukları, kendilerine peygamber göndermeden helâk etmeyiz).

210. Ey Müşrikler! (Bir kısmınızın iddia ettiği gibi) bu Kur'an'ı şeytanlar indirmiş değildir.

211. Bu onların yapabileceği bir iş değildir; hem buna güçleri de yetmez.

212. Çünkü şeytanlar vahyi işitmekten men edilmişlerdir.

213. Ey Peygamber! O halde sakın Allah'la birlikte başka bir tanrıya tapma. Aksi takdirde azaba uğrayanlardan olursun.[3]

214. Ve sen önce yakın akrabalarını uyar.

215. Sana uyan müminlere de kol kanat ger.

216. Bu akrabalarından sana karşı gelenler olursa, "Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım" de.

217. Sen, Azîz ve Rahîm olan, düşmanlarını yok etmeye gücü yeten, sevgi ve şefkatiyle daima seni ve müminleri koruyan Allah'a güven, O'na dayan.

218. O senin (müşriklere karşı) nasıl mücadele ettiğini yakinen bilmektedir.[4]

219. O, senin, sana tâbi olanlar (arasında dini esasların yerleşmesi) ile ilgili ne kadar çaba sarf ettiğini de çok iyi bilmektedir.[5]

220. Çünkü O Semî'dir; açık ve gizli bütün sözlerinizi işitir, Alîm'dir; gizli açık bütün yapıp ettiklerinizi bilir.

221. Ben size şeytanların asıl kimlere indiklerini haber vereyim mi?

222. Nerede bir iftiracı, nerede bir günahkâr varsa onlara inerler.

223. Onlar şeytanlara kulak verirler ve onların çoğu da zaten yalancıdır.

224. İşte (bu şeytanlara kulak veren) şâirlere de azgın ve sapkınlar uyarlar.

مَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يُمَتَّعُوْنَ ﴿٢٠٧﴾ وَمَآ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ
اِلَّا لَهَا مُنْذِرُوْنَ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرٰى ۛ وَمَا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿٢٠٩﴾ وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ
الشَّيٰطِيْنُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنْۢبَغِيْ لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ﴿٢١١﴾ اِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ
لَمَعْزُوْلُوْنَ ﴿٢١٢﴾ فَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَكُوْنَ مِنَ الْمُعَذَّبِيْنَ ﴿٢١٣﴾
وَاَنْذِرْ عَشِيْرَتَكَ الْاَقْرَبِيْنَ ﴿٢١٤﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ
مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٢١٥﴾ فَاِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ اِنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٢١٦﴾
وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيْزِ الرَّحِيْمِ ﴿٢١٧﴾ الَّذِيْ يَرٰىكَ حِيْنَ تَقُوْمُ ﴿٢١٨﴾ وَتَقَلُّبَكَ
فِي السّٰجِدِيْنَ ﴿٢١٩﴾ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٢٢٠﴾ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ
تَنَزَّلُ الشَّيٰطِيْنُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيْمٍ ﴿٢٢٢﴾ يُّلْقُوْنَ السَّمْعَ
وَاَكْثَرُهُمْ كٰذِبُوْنَ ﴿٢٢٣﴾ وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوٗنَ ﴿٢٢٤﴾ اَلَمْ تَرَ
اَنَّهُمْ فِيْ كُلِّ وَادٍ يَّهِيْمُوْنَ ﴿٢٢٥﴾ وَاَنَّهُمْ يَقُوْلُوْنَ مَا لَا يَفْعَلُوْنَ ﴿٢٢٦﴾ اِلَّا
الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا وَّانْتَصَرُوْا
مِنْۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُوْا ۭ وَسَيَعْلَمُ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْٓا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَّنْقَلِبُوْنَ ﴿٢٢٧﴾

سُوْرَةُ النَّمْلِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ ثَلَاثٌ وَتِسْعُوْنَ اٰيَةً

225. Sen bu şâirlerin, vâdilerde boş hayaller içinde şaşkın şaşkın dolaştıklarını görmüyor musun?

226. Onlar yapmadıkları şeyleri söylerler; her şeyi abartarak anlatırlar.

227. Ancak iman edip iyi ve yararlı işler yapan, Allah'ı çokça anan, haksızlıklara uğradıktan (hicve maruz kaldıktan sonra) kendilerini savunan şâirler bunun dışındadır. Zâlimlik eden (Müslümanları hicveden) o şâirler, nasıl bir yıkılışla altüst olacaklarını yakında anlayacaklardır.

---

1. Lafzen, "Yararlandıkları şey."
2. Krş. İsrâ 17/15; Kasas 28/59; Fâtır 35/24.
3. Âyet, Hz. Peygambere hitap etmekte ise de, asıl muhatap insanoğludur.
4. Lafzen, "Her kıyam ettiğinde seni görür."
5. Âyete, "Secde edenlerle birlikte (cemaatle namaz kılarken de) bütün hal ve hareketlerini görür" anlamı da verilmiştir. Hasan el-Basrî, âyetteki "Takallüb" kelimesini "Tasarruf" şeklinde anlamıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

طٰسٓ تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ ۙ ١ هُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ ۙ ٢ اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ٣ اِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ٤ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُٓوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ ٥ وَاِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ٦ اِذْ قَالَ مُوسٰى لِاَهْلِهٖٓ اِنِّٓي اٰنَسْتُ نَارًا سَاٰتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ اٰتِيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ٧ فَلَمَّا جَٓاءَهَا نُودِيَ اَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا ۜ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ٨ يَا مُوسٰٓى اِنَّهٗٓ اَنَا اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۙ ٩ وَاَلْقِ عَصَاكَ ۜ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَآنٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ ۜ يَا مُوسٰى لَا تَخَفْ اِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ ۜ ١٠ اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُٓوءٍ فَاِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ١١ وَاَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ سُٓوءٍ فِي تِسْعِ اٰيَاتٍ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهٖ ۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ١٢ فَلَمَّا جَٓاءَتْهُمْ اٰيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ۜ ١٣

27
NEML SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 93 âyettir. Adını 18. âyette geçen "Neml" (karınca) kelimesinden almıştır.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Tâ Sîn.[1] Bu sûre Kur'an'ın; hak ve hakikatleri açıklayan Kitabın âyetleridir.

2. Bu kitap (insanlık için) bir hidayet rehberi ve bir kurtuluş müjdesidir. Fakat bunu anlayacak olanlar, ona inanan kimselerdir.

3. Onlar namazı kılar, zekâtı verir ve âhiret gününe de yürekten inanırlar.

4. Âhirete inanmayanlara gelince, Biz onların (şirk ve zulme batmış) hallerini kendilerine hoş ve güzel gösterdik; bu yüzden onlar sahte bir mutluluğun sarhoşluğunu yaşıyorlar.

5. İşte onlar (dünyada) çok kötü bir azaba uğrayacaklardır. Ahirette ise en çok hüsrana uğrayacak olanlar yine onlardır.

6. Ve ey Peygamber! Bu Kur'an sana, her şeyi iyi bilen ve her şeyi bir hikmete göre yapan Allah katından indirilmektedir.

7. Hani bir zamanlar (soğuk bir gecede yolunu şaşıran) Musa, ailesine şöyle demişti: "Ben, şurada bir ateş (ışık) gördüm. (Siz burada bekleyin) gidip de ateşin (ışığın) olduğu yerden size, izleyeceğimiz yol hakkında bir haber, ya da ısınmanız için bir kor parçası getireyim."

8. Musa oraya varınca ona şöyle seslenildi: "Bil ki, ateşin ışığının aydınlattıkları ve çevresinde bulunanlar mübârek kılınmış (kutsanmış)tır. Âlemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir!"

9. "Ey Musa! Konuşan Benim Ben! Azîz ve Hakîm olan; her şeye gücü yeten ve her işi bir hikmete göre olan Allah."

10. "Şimdi asânı yere bırak." Musa (yere bıraktığı) asâsının yılan gibi hareket ettiğini görünce, korkup arkasına bakmadan kaçmaya başladı. Bunun üzerine Allah buyurdu ki: "Ey Musa! Korkma, Benim huzurumda peygamberlerin korkacağı bir şey yoktur."

11. "Ayrıca kendine zulmeden, fakat daha sonra yaptığı kötülükten vazgeçip iyilikler yapan kimseye karşı da Ben, Gafûr'um; yaptığı hatayı bağışlarım, Rahîm'im; ona daima şefkatli ve merhametli davranırım (O halde sen, vaktiyle işlediğin suçtan dolayı da kendini günahkâr hissetme ve korkma)."[2]

12. "Ve şimdi de elini koynuna sok, (göreceksin ki elin) kusursuz bir şekilde bembeyaz (ışıl ışıl) çıkacaktır. (Bu ikisi dâhil) dokuz mucize ile Firavun'a ve kavmine git.[3] Çünkü onlar gerçekten yoldan çıkmış bir topluluktur."

13. Bu mucizelerimiz (Musa tarafından) onların gözleri önüne serilince, "Bunlar apaçık bir sihirdir" dediler.

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.
2. Bkz. Kasas 28/15.
3. Bkz. Â'râf 7/133; İsrâ 17/101. Bu mucizeler şunlardır: Musa'nın asâsının yılan olması, elinin koynundan bembeyaz çıkması, tufan, çekirge, kene, kurbağa istilâsı, Nil nehrinin kan renginde akması, mallarının helâk olması ve kıtlık.

وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَآ اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَّعُلُوًّاۗ فَانْظُرْ كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِيْنَ ۝١٤ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًاۚ
وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ فَضَّلَنَا عَلٰى كَثِيْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ
۝١٥ وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ وَقَالَ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ
الطَّيْرِ وَاُوْتِيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍۗ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِيْنُ
۝١٦ وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُوْدُهٗ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ
فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ ۝١٧ حَتّٰٓى اِذَآ اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِ ۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ
يّٰٓاَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوْا مَسٰكِنَكُمْۚ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ
وَجُنُوْدُهٗ ۙ وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ۝١٨ فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّنْ قَوْلِهَا
وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيْٓ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيْٓ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ
وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ وَاَدْخِلْنِيْ بِرَحْمَتِكَ
فِيْ عِبَادِكَ الصّٰلِحِيْنَ ۝١٩ وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَآ اَرَى
الْهُدْهُدَۗ اَمْ كَانَ مِنَ الْغَاۤىِٕبِيْنَ ۝٢٠ لَاُعَذِّبَنَّهٗ عَذَابًا شَدِيْدًا اَوْ
لَاَاْذْبَحَنَّهٗٓ اَوْ لَيَاْتِيَنِّيْ بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ۝٢١ فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيْدٍ
فَقَالَ اَحَطْتُّ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَاٍۢ بِنَبَاٍ يَّقِيْنٍ ۝٢٢

14. Firavun ve kavmi, kendileri bütün bunların doğruluğuna iyice kanaat getirdikleri halde, sırf zulmetme ve büyüklenme alışkanlıkları yüzünden onları inkâr ettiler.[1] Ey Peygamber! Bozguncuların sonu nasıl olmuş bir bak!

15. Biz (sana Kur'an'ı verdiğimiz gibi) Dâvud ve Süleyman'a da ilim verdik.[2] Onlar da, "(Verdiği bu ilimle) bizi inanan kullarının çoğundan üstün kılan Allah'a hamd olsun" diyerek şükrederlerdi.

16. Süleyman, Davud'dan sonra onun yerine geçti[3] ve şöyle dedi: "Ey İnsanlar! Bize kuşların dili öğretildi ve her konuda bilgi verildi. Doğrusu bu apaçık ilâhî bir lütuftur."

17. Bir gün Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan ordusu toplandı ve hep birlikte bir düzen içinde yola koyuldu.

18. Nihayet Karınca Vâdisi[4] denilen bir yere geldiklerinde bir karınca şöyle seslendi: "Ey karıncalar! Hemen yuvalarınıza girin. Süleyman ve ordusu farkında olmadan sakın sizi ezip geçmesin."

19. Süleyman karıncanın bu sözüne gülümsedi ve şöyle dua etti: "Rabbim! Bana ve ana babama verdiğin nimetlerden dolayı her zaman beni, Sana şükretme ve Senin hoşnut olacağın işleri yapma duyarlılığıyla yaşat. Şefkat ve merhametinle beni iyi kullarının arasına dâhil eyle."

20. Yine bir gün Süleyman kuşları teftiş etmiş ve şöyle demişti: "Allah Allah! Hüdhüd'ü (çavuş kuşunu) göremiyorum, yoksa kayıp mı oldu?"

21. "Bana (neden burada olmadığına dair) açık bir delil getirmezse, onu şiddetli bir şekilde cezalandıracağım, hatta keseceğim."

22. Çok geçmeden Hüdhüd (geldi ve) şöyle dedi: "Ben senin bilmediğin bir şeyi öğrendim ve sana Sebe' halkı hakkında sağlam haberler getirdim."[5]

---

1. Bu âyet önemli bir gerçeğe dikkat çekmektedir. Zihnen insanları ikna edecek ne kadar güçlü mucize getirilirse getirilsin, onları getiren peygambere iman etme konusunda yeterli olmamaktadır. Kibir ve zulüm batağına batmış insanların kalpleri körelmiş, hakikati görme imkânları kalmamıştır. Bu yönüyle bu ifadeler Hz. Peygamberin ahlakı ve örnekliği sebebiyle onun peygamber olabileceğini çok iyi bildikleri halde ona inanmama konusunda direnen müşriklere ciddi bir göndermedir.

2. Krş. Sâd 38/20.

3. Lafzen, "Süleyman Davud'a vâris oldu. Burada kastedilen, Hz. Davud'dan sonra Hz. Süleyman'ın onun yerine geçmesi, peygamber olmasıdır. Yani onun konumuna; ilim, hikmet, peygamberlik ve hükümdarlık konularında vâris olmuştur.

4. Bu yerin Şam civarında olduğu rivayet edilmiştir. Eskilerde "Bilâd-ı Şam" adı verilen bölge Sûriye, Lübnan, Filistin ve Ürdün'ü içine alan geniş bir coğrafyayı ifade etmektedir.

5. Krş. Sebe' 34/15 vd. Geçmiş toplumlar ve bu toplumlara gönderilen peygamberler ile ilgili Kur'an'da anlatılan mucizevî olaylara ait bazı rasyonel yorumlar yapanlar da olmuştur. Bu tür yorumlar Kur'an'ın kesin olarak kastettiği anlamlar olarak düşünülemez. Ayrıca bu yorumlar kabul edildiği takdirde âyetlerdeki her bir kelime için bu yorumlarla örtüşecek makul anlamlar üretmek gerekecektir. Bu gerçekleştirilse dahi inanç açısından bir bağlayıcılığı olamaz, sadece bir yorum ve bir bakış açısı olma niteliği taşır. Çünkü Kur'an bu anlatılanları mucize olarak nitelemiştir. Fakat şu da unutulmamalıdır ki, Kur'an'da anlatılan bu ve benzeri kıssaların asıl amacı kıssa anlatmak değil, bu kıssalar üzerinden muhataplarına, tevhit, nübüvvet ve âhiret inancına dair değerleri aktarmaktır.

إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ
عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ
وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ
لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾ أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾ اللَّهُ
لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾ قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ
أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾ اذْهَبْ بِكِتَابِي هَٰذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ
ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَؤُا
إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾ إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ
الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾ أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالَتْ
يَا أَيُّهَا الْمَلَؤُا أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّىٰ
تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾ قَالُوا نَحْنُ أُولُو قُوَّةٍ وَأُولُو بَأْسٍ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ
إِلَيْكِ فَانْظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا
قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً وَكَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾
وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾

23. "Onları yöneten bir kadın hükümdar gördüm. Ona her şey verilmiş. Bir de görkemli tahtı var."

24. "Ben onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe taptıklarını gördüm. (Öyle anlaşılıyor ki,) şeytan onlara yaptıkları kötü işleri güzel göstermiş[1] ve onları doğru yoldan uzaklaştırmış. Bu sebeple doğru yolu bulamayacak bir hale gelmişler."

25. "Bundan dolayı da Allah'a secde etmiyorlar. Oysa Allah göklerde ve yerde gizli olan şeyleri ortaya çıkarır, gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz her şeyi bilir."

26. "O Allah ki, Kendisinden başka hiçbir tanrı yoktur, mutlak hükümranlık sahibi[2] O'dur."

27. Süleyman, Hüdhüd'e şöyle dedi: "Doğru mu söylüyorsun, yoksa yalan mı söylüyorsun göreceğiz."

28. "Şimdi benim şu mektubumu al götür ve onlara bırak, bir kenara çekil ve bekle, bakalım ne cevap verecekler?"

29. Kadın hükümdar (mektubu okudu ve) dedi ki: "Efendiler! Bana önemli[3] bir mektup geldi (ve içinde şöyle yazıyor:)

30. "Bu mektup Süleyman'dandır. Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

31. "Sakın bana karşı üstünlük taslamayın ve gelin bana teslim olun."[4]

32. Kadın hükümdar (mektubu okuduktan sonra) dedi ki: "Efendiler! Şimdi ne yapmam gerektiği hususunda bana görüşünüzü bildirin. Ben sizin görüşlerinizi almadan kesin bir karar vermem."

33. Onlar şöyle cevap verdiler: "Biz güç kuvvet sahibiyiz ve savaşçı bir milletiz, yine de buyruk senindir, bak düşün, neyi uygun görürsen onu emret (biz yapmaya hazırız)."

34. Kadın hükümdar şöyle dedi: "Şu bir gerçektir ki, hükümdarlar bir ülkeye girdiklerinde oranın altını üstüne getirirler. O ülkenin ileri gelenlerini hor hakir bir duruma düşürürler. Süleyman ve ordusunun yapacağı da budur."

35. "En iyisi, ben onlara hediyeler göndereyim ve bakayım, elçiler nasıl bir haberle dönecekler."

---

1. İnsanların yaptıkları kötü işleri kendilerine güzel gösteren varlık, kimi âyetlerde Allah (En'âm 6/108; Neml 27/4) kimi âyetlerde ise şeytandır (En'âm 6/43, 137; Enfâl 8/48; Nahl 16/63; Neml 27/24; Ankebût 29/38). Pek çok yerde de "Güzel gösterildi" şeklinde meçhul sigasıyla (edilgen kipiyle) ifade edilmiştir. Dikkat edilirse "Güzel gösterme" fiili iki âyette Allah'a, altı âyette de şeytana nispet edilmiştir. Kısaca özetlemek gerekirse, "Güzel gösterme" fiili, insanın içine yerleştirilmiş olan şehvet ve arzuları yaratması açısından Allah'a isnat edilirken, bu şehvet ve arzuların harekete geçirilmesi açısından şeytana isnat edilmektedir.

2. Lafzen, "Büyük Arşın Rabbi."

3. Lafzen, "Kerîm/şerefli." Bu ifade ile ilgili farklı yorumlar yapılmıştır. Bunlardan biri de mektubun mühürlü olmasıdır. Hz. Peygamberin, "Mektubun şerefi mührüdür" (Deylemî, 3/297) buyurduğu rivayet edilmiştir. Bu ifade mektubun öneminden kinayedir.

4. "Üstünlük taslamayın ve bana teslim olun" ifadesi Sebe' Melikesinin Hz. Süleyman'a siyasi anlamda teslim olmasını ifade etmesinin yanı sıra dini teslimiyeti de ifade edebilir. Buna göre âyete, "Allah'a ibadet yerine güneşe ibadet ederek müşrikler gibi büyüklük taslama, bana gel ve Müslüman ol" şeklinde mana vermek de mümkündür.

فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّوْنَنِ بِمَالٍ ۗ فَمَآ اٰتٰىنِيَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِّمَّآ
اٰتٰىكُمْ ۚ بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُوْنَ ﴿٣٦﴾ اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَاْتِيَنَّهُمْ
بِجُنُوْدٍ لَّا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِّنْهَآ اَذِلَّةً وَّهُمْ صَاغِرُوْنَ ﴿٣٧﴾
قَالَ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ يَاْتِيْنِيْ بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَّاْتُوْنِيْ مُسْلِمِيْنَ
﴿٣٨﴾ قَالَ عِفْرِيْتٌ مِّنَ الْجِنِّ اَنَا اٰتِيْكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ تَقُوْمَ مِنْ مَّقَامِكَ ۚ
وَاِنِّيْ عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ اَمِيْنٌ ﴿٣٩﴾ قَالَ الَّذِيْ عِنْدَهٗ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتٰبِ
اَنَا اٰتِيْكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ يَّرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَ ۚ فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهٗ
قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّيْ ۖ لِيَبْلُوَنِيْٓ ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ ۗ وَمَنْ شَكَرَ
فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبِّيْ غَنِيٌّ كَرِيْمٌ ﴿٤٠﴾ قَالَ نَكِّرُوْا
لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ اَتَهْتَدِيْٓ اَمْ تَكُوْنُ مِنَ الَّذِيْنَ لَا يَهْتَدُوْنَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا
جَآءَتْ قِيْلَ اَهٰكَذَا عَرْشُكِ ۭ قَالَتْ كَاَنَّهٗ هُوَ ۚ وَاُوْتِيْنَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا
وَكُنَّا مُسْلِمِيْنَ ﴿٤٢﴾ وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَّعْبُدُ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ اِنَّهَا كَانَتْ
مِنْ قَوْمٍ كٰفِرِيْنَ ﴿٤٣﴾ قِيْلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ ۚ فَلَمَّا رَاَتْهُ حَسِبَتْهُ
لُجَّةً وَّكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا ۭ قَالَ اِنَّهٗ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّنْ قَوَارِيْرَ ۭ قَالَتْ
رَبِّ اِنِّيْ ظَلَمْتُ نَفْسِيْ وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٤﴾

36. Elçi, Süleyman'a hediyelerle varınca Süleyman dedi ki: "Siz (benim yardıma muhtaç olduğumu sanıyor da) bana malî yardımda mı bulunmak istiyorsunuz? Allah'ın bana lütfettiği nimetler sizin getirdiklerinizden kat kat üstündür. Üstelik bir de siz hediyelerinizle böbürleniyorsunuz."

37. "Şimdi sen kavmine geri dön. Hiç şüpheniz olmasın ki, biz karşı koyamayacakları bir ordu ile onların üstüne yürüyeceğiz ve onları yurtlarından aşağılanmış olarak, hor hakir bir şekilde sürüp çıkaracağız."

38. Süleyman, (Sebe' melikesinin teslim olmak üzere geleceğini öğrenince) yanındakilere şöyle dedi: "Efendiler! Hanginiz, onlar bize gelip teslim olmadan önce o kadın hükümdarın tahtını alıp bana getirebilir?"

39. Cin taifesinden son derecede becerikli, güçlü birisi (İfrit), "Ben onun tahtını daha sen yerinden kalkmadan huzuruna getiririm, çünkü ben onu getirecek güce sahip, güvenilir biriyim" dedi.

40. Buna karşılık, kitaptan (Allah tarafından verilen özel bir) bilgi sahibi olan birisi, "Ben onu sana, sen daha gözünü açıp kapamadan getiririm" dedi. Süleyman tahtın o anda önüne gelmiş olduğunu görünce şöyle dedi: "Bu bana Rabbimin bir lütfu ve ihsanıdır.[1] Böylece Rabbim beni sınıyor. Şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim? Şu bir gerçektir ki, şükreden kimse kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse bilin ki, benim Rabbim Ganî'dir; kimsenin şükrüne ihtiyacı yoktur, Kerîm'dir; şükretmeyenlere bile bolca nimetler verecek derecede cömerttir."

41. Süleyman (yanındakilere), "Onun tahtında bazı değişiklikler yapın. Bakalım tahtını tanıyabilecek mi, yoksa tanıyamayacak mı?" dedi.

42. Melike (huzuruna) gelince Süleyman ona, "Senin tahtın böyle miydi?" diye sordu. O, "Sanki o!" dedi, "Daha önce bize bilgi ulaşmıştı ve biz Müslüman/sana teslim olmaya karar vermiştik."

43. Böylece Allah onu (Süleyman vesilesiyle) Allah'tan başkasına tapmaktan kurtardı.[2] O, küfür ve şirk içinde yaşayan bir kavme mensup idi.

44. Ona, "Buyurun, köşkün salonuna girin" denildi. Billur zemini görünce, derin bir su zannetti ve eteklerini yukarıya çekti. Bunun üzerine Süleyman, "Bu köşkün zemini billurdan yapılmıştır" dedi. Melike, "Rabbim" dedi, "Ben gerçekten (güneşe tapmak suretiyle) kendime zulmetmişim. Şimdi Süleyman'la birlikte âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim (Müslüman) oldum."

---

1. Belkıs'ın tahtının göz açıp kapanıncaya kadar getirilmesi, bunun kim tarafından ve nasıl gerçekleştirildiği konusunda çeşitli yorumlar yapılmıştır. Biz âyeti 22. âyetin notunda açıkladığımız anlayış çerçevesinde değerlendiriyoruz.
2. Müfessirler âyeti öncelikle, "Onu, Allah'ı bırakıp tapındığı şeyler saptırmıştı" şeklinde açıklamışlardır. İkinci anlam olarak da bizim tercih ettiğimiz mânayı nakletmişlerdir. Bir önceki âyetin sonunda ve sonraki âyette "Müslüman/teslim olduk" ifadesini dikkate aldığımızda bizim tercih ettiğimiz mânanın daha isabetli olduğu görülmektedir. Zemahşerî'ye göre bu mâna tercih edilirse "Mâ" edatının başında hazfedilmiş bir "An" harf-i cerri takdir etmek gerekir.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا اَنِ اعْبُدُوا
اللّٰهَ فَاِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ
تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ
اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ
مَعَكَ قَالَ طٰٓئِرُكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾
وَكَانَ فِى الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِى الْاَرْضِ
وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾ قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ
وَاَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ اَهْلِهِ وَاِنَّا
لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ
لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ اَنَّا
دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً
بِمَا ظَلَمُوا اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَاَنْجَيْنَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾ وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ
اَتَاْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ اَئِنَّكُمْ لَتَاْتُونَ
الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَآءِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾

45. Biz Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i, Allah'ı gerektiği gibi tanıyıp yalnız O'na ibadet etmelerini bildirmesi için peygamber olarak gönderdik. Bir de ne görelim! Birbirine hasım iki bölük oluvermişler![1]

46. Salih, "Ey kavmim!" dedi: "(İman edip iyi işler yaparak) güzellik ve mutluluk içinde yaşamak varken, azabın gelmesi için neden acele ediyorsunuz?[2] Allah'ın şefkat ve merhametine erebilmek için O'ndan bağışlanma dileseniz daha iyi olmaz mı?"

47. Onlar şöyle cevap verdiler: "Sen ve sana uyanlar yüzünden başımıza uğursuzluklar geldi." Salih ise, "Başınıza gelen uğursuzlukları, (inkârınız ve yaptığınız zulümler yüzünden) Allah göndermiştir.[3] Doğrusu siz (böyle saçma düşüncelerle size vesvese veren şeytanlar tarafından) fitneye düşürülmüş bir topluluksunuz" dedi.

48. Şehirde dokuz kişilik[4] bir çete vardı. Bunlar ülkede (Hıcr bölgesinde) bozgunculuk yapıyor, dirlik düzenlik bırakmıyorlardı.

49. Bunlar, Allah adına yemin ederek aralarında şöyle anlaşmışlardı: "Geceleyin Salih'e ve ailesine bir baskın düzenleyelim (hepsini öldürelim), sonra da onun haklarını korumakla yükümlü akrabasına, 'Biz Sâlih'in ve ailesinin öldürülmesi olayına tanık olmadık (karışmadık), biz gerçekten doğru söylüyoruz' diyelim."

50. Onlar bir tuzak kurdular, Biz de onların tuzaklarını boşa çıkardık. Hiç de farkına varmadılar.

51. Bak kurdukları tuzağın sonu nasıl oldu? Biz onları ve kavimlerini toptan yerin dibine geçirdik.

52. İşte! Küfürde direnmeleri sebebiyle evleri çökmüş, bomboş! Gerçek şu ki, Sâlih'in kıssasında nice ibretler vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, anlama ve ibret alma yeteneği olan kimselerdir.[5]

53. (Sonuçta) İman edenleri ve şirkten sakınanları kurtardık.

54. Lût'u da peygamber olarak göndermiştik. O kavmine şöyle demişti: "Siz, nasıl oluyor da göz göre göre bu iğrenç işi yapabiliyorsunuz?"

55. "Siz kadınları bırakıp şehvetinizi tatmin için erkeklerle nasıl ilişkiye girebiliyorsunuz? Hayır, aslâ böyle bir şey olamaz! Siz gerçekten çok câhil; rezil bir topluluksunuz."

---

1. "İki bölük"ten maksat, inanan ve inanmayanlardır.
2. Burada kastedilen, Semud kavminin sözlü olarak azabı istemesi değil, inkâr ve zulümleri sebebiyle başlarına bir bela gelmesini istercesine böyle bir hayat tarzı oluşturmalarıdır. Bu inkârcıların neredeyse ortak cümlesi olan "Madem doğru söylüyorsun, o zaman şu tehdit ettiğin azabı getir de görelim" şeklindeki sözlerinin cevabı da olabilir.
3. Benzer bir ifade için bkz. Â'râf 7/131.
4. Bu dokuz kişinin Salih peygambere düşman olan kabilelerin elebaşları olabileceği belirtilmiştir. Bu ifade, Ebû Cehil'in, Hz. Peygamberi öldürmek için bir çete kurma düşüncesine bir gönderme de olabilir. Rivayete göre Ebû Cehil, Kureyş kabilesinin her bir boyundan bir genç seçip bir çete oluşturmayı planlamış, bunların saldırısıyla Hz. Peygamberi öldürüp Haşimoğulları'nı diyete zorlamayı tasarlamıştı. Çünkü böyle bir durumda Haşimoğulları bütün Kureyş ile savaşı göze alamayacak ve diyete razı olacaktı.
5. Krş. Â'râf 7/73 vd; Hûd 11/61 vd.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اَخْرِجُٓوا اٰلَ لُوطٍ
مِنْ قَرْيَتِكُمْ ۚ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهٗٓ
اِلَّا امْرَاَتَهٗ ۖ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ
مَطَرًا ۚ فَسَآءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٥٨﴾ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ
عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفٰى ۗ آٰللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ اَمَّنْ
خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَآءِ
مَآءً ۚ فَاَنْۢبَتْنَا بِهٖ حَدَآئِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ ۚ مَا كَانَ لَكُمْ اَنْ
تُنْۢبِتُوا شَجَرَهَا ۗ آٰاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿٦٠﴾
اَمَّنْ جَعَلَ الْاَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلٰلَهَآ اَنْهٰرًا وَجَعَلَ
لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ۗ آٰاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ ۚ
بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ اَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ
اِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّٓوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَآءَ الْاَرْضِ ۗ
آٰاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ ۚ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ اَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي
ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ
يَدَيْ رَحْمَتِهٖ ۗ آٰاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ ۚ تَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾

56. Kavminin Lût'a cevabı sadece şu oldu: "Lût'un ailesini beldenizden sürüp çıkarın. Gûya onlar pek temiz ve namuslu insanlarmış!"

57. Biz Lût'u ve âilesini; ona inananları kurtardık. Ancak karısı hâriç. Çünkü Biz, onun geride kalanlarla beraber helâk olmasını takdir etmiştik.

58. Onların üzerine yağmur gibi taş yağdırdık. Uyarıldıkları halde yola gelmeyenlerin üzerine yağan taşlar ne yamandır![1]

59. Ey Peygamber! De ki: "Hamd; bütün övgüler, şükürler Allah'a mahsustur. Selâm olsun O'nun seçtiği temiz kullarına. (Gördünüz mü) Allah mı üstünmüş, yoksa onların Allah'a ortak koştukları şeyler mi?"[2]

60. Evet, gökleri ve yeri yaratan, size gökten yağmurlar yağdıran ve bu yağmurlarla sizin bir ağacını bile bitirip yetiştiremeyeceğiniz o güzelim bahçeleri meydana getiren mi daha üstündür, yoksa O'na ortak koştuğunuz şeyler mi? Allah'la birlikte başka bir tanrı olabilir mi hiç? Hayır, o müşrikler yoldan çıkmış bir topluluktur.

61. (Düşünün!) Yeryüzünü yaşamanız için elverişli bir hale getiren, orada ırmaklar akıtan, üzerinde sarsılmaz dağlar yaratan, iki deniz arasına engel[3] koyan mı daha üstündür, yoksa O'na ortak koştuğunuz şeyler mi? Hiç Allah'la birlikte başka bir tanrı olabilir mi? Hayır, o müşriklerin çoğu bu gerçekleri bilmez.

62. (İyi düşünün!) Darda kalmış bir kimsenin duasını kabul edip onun sıkıntısını gideren ve sizi yeryüzüne mirasçı kılan mı daha üstündür, yoksa O'na ortak koştuğunuz şeyler mi? Allah'la birlikte başka bir tanrı olabilir mi hiç? Siz ne kadar düşüncesizsiniz!

63. (Bir daha düşünün!) Karanın ve denizin zifiri karanlıklarında size yol gösteren, yağdırdığı yağmurun öncesinde rüzgârı bir müjdeci/bulutları her tarafa yayıcı[4] olarak gönderen mi daha üstündür, yoksa O'na ortak koştuğunuz şeyler mi? Allah'la birlikte başka bir tanrı olabilir mi hiç? Hayır, Allah sizin ortak koştuğunuz şeylerden uzaktır, O yücelerden yücedir.

---

1. Krş. Â'râf, 7/80-84; Hûd 11/77-83; Şuarâ 26/160-174.

2. Yüce Allah, geçmiş ümmetlerin kıssalarını anlattıktan sonra, küfür ve ahlâksızlıkta direnenlerin helâk olması, peygamberlerin ve onlara inananların kurtarılmaları sebebiyle Hz. Peygambere, Allah'a hamd etmesini ve peygamberlik görevlerini yapanlara da esenlikler dilemesini emretmektedir. Ve peşinden gelen âyetlerle müşriklerin yanlış yolda olduklarını göstermek için "Gördünüz mü, Allah mı üstünmüş, yoksa taptıklarınız mı?" demekte ve onun insanlığı uyarmasını istemektedir.

3. Krş. Furkân 25/53; Rahmân 55/19-20. Bu konu genelde birbirine yakın denizlerin kara parçasıyla birbirlerine karışmaması şeklinde anlaşılmıştır. Dahhâk bunu denizin içinde tatlı su ile tuzlu suyun karışmaması şeklinde yorumlamıştır. Kur'an'ın aklî istidlâl/çıkarım yapmaları için bu tür örnekler verdiği düşünülürse bu konuda muhataplarının az ya da çok bilgilerinin bulunduğunu kabul etmek gerekir. O halde o gün denizden çıkan tatlı kaynak sularının varlığı bilinmiş olmalıdır. Ya da muhataplar bununla denizlerin birleşmesini engelleyen kara parçalarını anlamışlardır. Dolayısıyla bu ve benzeri âyetlerde son dönemdeki bazı keşiflerin kastedildiğine dair görüşlerin isabetli olmadığı kanaatindeyiz. Bu keşifler olsa olsa Allah'ın kastettiği mânaya ilave bilgilerdir.

4. İkinci anlam, İbn Âmir'in "Büşran" kelimesini "Nüşran" şeklinde okuması sebebiyle verilmiştir. Krş. Â'râf, 7/57; Furkân 25/48.

اَمَّنْ يَّبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ وَمَنْ يَّرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ
وَالْاَرْضِ ؕ ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ؕ قُلْ هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ
﴿٦٤﴾ قُلْ لَّا يَعْلَمُ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ ؕ
وَمَا يَشْعُرُوْنَ اَيَّانَ يُبْعَثُوْنَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ادّٰرَكَ عِلْمُهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ ۚ
بَلْ هُمْ فِىْ شَكٍّ مِّنْهَا ۚ بَلْ هُمْ مِّنْهَا عَمُوْنَ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ الَّذِيْنَ
كَفَرُوْٓا ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا وَّاٰبَآؤُنَآ اَئِنَّا لَمُخْرَجُوْنَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا
هٰذَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا مِنْ قَبْلُ ۖ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٦٨﴾
قُلْ سِيْرُوْا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِيْنَ
﴿٦٩﴾ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِىْ ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُوْنَ ﴿٧٠﴾
وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٧١﴾ قُلْ عَسٰٓى اَنْ
يَّكُوْنَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِىْ تَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿٧٢﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ
فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٧٣﴾ وَاِنَّ
رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُوْرُهُمْ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿٧٤﴾ وَمَا مِنْ غَآئِبَةٍ
فِى السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِلَّا فِىْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ﴿٧٥﴾ اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ
يَقُصُّ عَلٰى بَنِىْٓ اِسْرَآءِيْلَ اَكْثَرَ الَّذِىْ هُمْ فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿٧٦﴾

64. (Evet bir daha düşünün) İnsanı yoktan ilk defa yaratan ve sonra onu tekrar tekrar yaratmaya devam eden, dolayısıyla öldükten sonra da diriltecek olan,[1] size yerden ve gökten rızıklar veren mi daha üstündür, yoksa O'na ortak koştuğunuz şeyler mi? Allah'la birlikte başka bir tanrı olabilir mi hiç? De ki: "Eğer doğru söylüyorsanız haydi delillerinizi getirin de görelim!"

65. Yine de ki: "Göklerde ve yerde bulunanların hiçbiri gaybı bilmez. Ancak Allah bilir. Dolayısıyla onlar ne zaman diriltileceklerini de bilmezler."

66. Üstelik onlara âhiretin varlığı hakkında sürekli bilgi de gelmektedir.[2] Fakat onlar bu konuda yine de şüphe içindedirler. Daha doğrusu (hakikatlere karşı) kördürler.[3]

67. Diyorlar ki: "Biz ve atalarımız, ölüp toprak haline geldikten sonra tekrar mı diriltileceğiz?"

68. "Bize yapılan bu tehditler atalarımıza da yapılmıştı. Bunlar, eskilerin masallarından başka bir şey değildir."

69. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Yeryüzünü gezip dolaşın. Âhireti inkâr eden günahkârların âkıbeti nasıl olmuş bir görün."

70. Ey Peygamber! Sen (küfürde direnmelerinden dolayı) onlar için sakın üzülme. Sana kurdukları tuzakları da dert edinme.

71. Bu inkârcılar bir de, "Eğer doğru söylüyorsanız söyleyin, tehdit edip durduğunuz bu azap ne zaman gelecek?" diyorlar.

72. Sen onlara de ki: "O çabucak gelmesini istediğiniz azabın bir kısmı, belki de tepenize inmek üzere."

73. Fakat bilsinler ki, senin Rabbin insanlara karşı çok lütufkârdır; onları günahlarından dolayı hemen cezalandırmaz. Ancak onların çoğu (bunu kavrayıp) şükretmez.

74. Oysa senin Rabbin onların kalplerinde gizlediklerini de açığa vurduklarını da çok iyi bilir.

75. Gökte ve yerde gizli kapalı ne varsa hepsi O'nun ezelî ilminde mevcuttur.[4]

76. Şüphe yok ki, (Allah'ın ezelî ilminden gelen) bu Kur'an, İsrailoğulları'nın ayrılığa düştükleri pek çok konuyu açıklamaktadır.

---

1. Krş. Yunus 10/4, 34; Ankebût 29/19; Rûm 30/11; Bürûc 85/13. Müşrikler varlık âlemini Allah'ın yarattığına inanıyorlar, fakat öldükten sonraki âhiret inancını reddediyorlardı. Bu sebeple Yüce Allah onların kendi içlerindeki çelişkiye dikkat çekmiş, her şeyi yaratan varlığın Allah olduğuna inanan kimsenin O Allah'ın insanı öldükten sonra tekrar diriltebileceğine de inanması gerektiğini bildirmiştir.
2. Âyette geçen "İddârake" kelimesini İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Cafer ve Yakub "Edrake" şeklinde okumuşlardır. Bu takdirde mâna şöyle olur: "Onlar âhiretin ne olduğunu kıyamet günü anlayacaklardır."
3. Burada kastedilen, bedensel bir körlük değil, idrak/anlayış körlüğüdür.
4. Lafzen, "Açık bir kitapta mevcuttur." "Kitap" kavramı Kur'an'da genelde Allah'ın ilmi ve sünnetullah/Allah'ın yarattığı âleme koyduğu fizikî, sosyal, psikolojik vs. kurallar anlamında kullanılır. Burada da böyle bir kullanım söz konusudur. Âyet, bir taraftan inkârcıların kötü düşünce ve niyetlerinin Allah'tan gizlenemeyeceğini ifade ederken, diğer taraftan da müşriklerin çok acele ettikleri azabın inmesinin de bir zamanı olduğuna, bunun sebepleri gerçekleşirse ancak o zaman azabın geleceğine işaret etmektedir.

وَاِنَّهٗ لَهُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٧٧﴾ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِيْ بَيْنَهُمْ
بِحُكْمِهٖ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْعَلِيْمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۗ اِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ
الْمُبِيْنِ ﴿٧٩﴾ اِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَآءَ
اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِيْنَ ﴿٨٠﴾ وَمَآ اَنْتَ بِهٰدِى الْعُمْيِ عَنْ ضَلٰلَتِهِمْ ۗ
اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُّؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا فَهُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿٨١﴾ وَاِذَا وَقَعَ
الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ اَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِّنَ الْاَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ ۙ اَنَّ
النَّاسَ كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا لَا يُوْقِنُوْنَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ
فَوْجًا مِّمَّنْ يُّكَذِّبُ بِاٰيٰتِنَا فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ ﴿٨٣﴾ حَتّٰٓى اِذَا جَآءُوْ قَالَ
اَكَذَّبْتُمْ بِاٰيٰتِيْ وَلَمْ تُحِيْطُوْا بِهَا عِلْمًا اَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ
﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوْا فَهُمْ لَا يَنْطِقُوْنَ ﴿٨٥﴾ اَلَمْ يَرَوْا
اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ لِيَسْكُنُوْا فِيْهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۗ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ
لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٨٦﴾ وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ فَفَزِعَ مَنْ فِي
السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ ۗ وَكُلٌّ اَتَوْهُ دَاخِرِيْنَ
﴿٨٧﴾ وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَّهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ ۗ
صُنْعَ اللّٰهِ الَّذِيْٓ اَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ۗ اِنَّهٗ خَبِيْرٌ بِمَا تَفْعَلُوْنَ ﴿٨٨﴾

77. Ve bu Kur'an (insanlar için) bir hidayet rehberi ve rahmet kaynağıdır. Fakat bunu inanan kimseler anlar.

78. Şüphesiz ki, senin Rabbin (kıyamet günü) onların ayrılığa düştükleri konularda adaletle hükmedecektir. O Azîz'dir; O'nun hükmüne kimse karşı gelemez, Alîm'dir; ayrılığa düşenlerden kimin haklı olduğunu çok iyi bilir.

79. O halde sen Allah'a güven, O'na dayan. Çünkü tuttuğun yolun hak yol olduğu apaçıktır.

80. Ey Peygamber! Sen ölülere sesini işittiremezsin, sana arkasını dönüp giden sağırlara da çağrını duyuramazsın.

81. Ve sen hakikate gözlerini kapatanları sapıklıklarından çevirip doğru yola yöneltemezsin. Sen ancak âyetlerimize inananlara sesini duyurabilirsin, çünkü onlar Allah'a teslim olmuş (Müslüman) kimselerdir.

82. Kendilerine söylenmiş olan sözün gerçekleşeceği; kıyametin kopacağı zaman Biz yerden bir canlı yaratık çıkaracağız. Bu yaratık onlara, insanların çoğunun kıyametle ilgili âyetlerimize inanmadığını (ama işte şimdi kıyametin başlarına geldiğini) söyleyecek."[1]

83. Biz o gün her milletten, âyetlerimizi yalanlayanları bölükler halinde bir araya toplayacağız ve onlar, belli bir düzen içinde hesap yerine sevk edileceklerdir.

84. Hesap yerine geldiklerinde Allah onlara, "Siz, âyetlerimi anlayıp dinlemeden yalanlamadınız mı? Değilse o yaptığınız neydi?" diyecek.

85. Şirk ve küfürde direnmeleri sebebiyle hak ettikleri azap gerçekleşince, artık onların hiç konuşacak halleri kalmayacak.

86. Onlar, Bizim geceyi dinlenmeleri için (karanlık), gündüzü de çalışmaları için aydınlık yaptığımızı (ve dolayısıyla bir gün hesaba çekileceklerini) hiç mi düşünmediler? Oysa şüphesiz bütün bunlarda kudretimizi gösteren deliller vardır; fakat bunu anlayacak olanlar inanan kimselerdir.

87. O gün Sûra üflendiğinde, Rabbinin (âyetlerine inandıkları için korkmamalarını) dilediği kimseler dışında, göklerde ve yerde ne varsa korkuya ve dehşete kapılır. O gün hepsi Allah'ın huzuruna başları önlerine eğik bir halde gelir.

88. Senin şu gördüğün ve yerinden hiç oynamaz zannettiğin dağlar var ya! O dağlar o gün bulutlar gibi hızla akıp gidecektir. Allah'ın (cezalandırmaya ve mükâfatlandırmaya dair o gün) yaptığı her şey kusursuzdur. Hiç şüphesiz O, sizin bütün yapıp ettiklerinizden haberdardır.

---

1. Kıyamet yaklaştığında bir hayvanın, genelde bir deniz hayvanının ortaya çıkacağı, gerek İran dinlerinde gerekse Yahudi ve Hıristiyan kültüründe mevcuttur. Bu veya buna benzer hayvanla ilgili bazı hikâyeler Yahudilerden veya başka din mensuplarından Arap kültürüne geçmiş olmalıdır. Nitekim Vehb b. Münebbih, Hz. Üzeyir'in, "Sodom'un altından bir hayvan çıkar, insanlara konuşur, herkes onu işitir…" dediğinin anlatıldığını rivayet etmiştir. Kur'an, söz konusu canlı yaratık motifini ilâhî amaca uygun bir şekle sokmuş ve kıyamet kopmak üzere iken inkârcılara karşı onun diliyle gerçeklerin anlatılmasına vesile kılmıştır. Bu konuda, gelişen teknoloji ya da ortaya çıkan bazı hastalıklarla ilgili yorumlar ciddiye alınmamalıdır.

مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ خَيْرٌ مِّنْهَا ۚ وَهُمْ مِّنْ فَزَعٍ يَّوْمَئِذٍ اٰمِنُوْنَ
﴿٨٩﴾ وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوْهُهُمْ فِي النَّارِ ۭ هَلْ
تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٠﴾ اِنَّمَآ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ رَبَّ
هٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِيْ حَرَّمَهَا وَلَهٗ كُلُّ شَيْءٍ ۡ وَّاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ
مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ۙ ﴿٩١﴾ وَاَنْ اَتْلُوَا الْقُرْاٰنَ ۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ
لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ اِنَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُنْذِرِيْنَ ﴿٩٢﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ
لِلّٰهِ سَيُرِيْكُمْ اٰيٰتِهٖ فَتَعْرِفُوْنَهَا ۭ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٣﴾

سُورَةُ الْقَصَصِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ ثَمَانٍ وَثَمَانُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿٢﴾ نَتْلُوْا عَلَيْكَ مِنْ نَّبَاِ
مُوْسٰى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٣﴾ اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْاَرْضِ
وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِيَعًا يَّسْتَضْعِفُ طَاۗىِٕفَةً مِّنْهُمْ يُذَبِّحُ اَبْنَاۗءَهُمْ
وَيَسْتَحْيٖ نِسَاۗءَهُمْ ۭ اِنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿٤﴾ وَنُرِيْدُ اَنْ نَّمُنَّ عَلَى
الَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا فِي الْاَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ اَىِٕمَّةً وَّنَجْعَلَهُمُ الْوٰرِثِيْنَ ۙ ﴿٥﴾

89. O gün Allah'ın huzuruna iyi ve güzel işler yapmış olarak gelenlere, yaptıklarından daha iyisi ve daha güzeli verilecektir. O gün onlar korkudan emin ve uzak olacaklardır.

90. Kötü ve çirkin işler yapmış olarak gelenler ise yüz üstü cehenneme yuvarlanacaklar ve onlara şöyle seslenilecektir: "Size verilen bu ceza, dünyada yaptıklarınızın karşılığından başka bir şey değildir."

91. (Ey Peygamber! Sen insanlara şunu söyle:) "Ben sadece bu beldeyi kutsal kılan Allah'ı hakkıyla tanıyıp yalnız O'na ibadet etmekle emrolundum. Her şey O'nundur ve ben bütün benliğimle O'na teslim (Müslüman) olmakla emrolundum."

92. "Emrolunduğum diğer bir husus da (bana vahyolunan) Kur'an'ı takip etmek;[1] okuyup anlatmaktır." Artık bundan böyle kim doğru yoldan giderse kendi iyiliği için gitmiş olur; kim de doğru yoldan saparsa sen ona, "Ben sadece bir uyarıcıyım" de.

93. Ve yine de ki: "(Bize doğru yolu lütfeden) Allah'a hamdolsun. O, vâdettiği her şeyi[2] (günü geldiğinde) size gösterecek, siz de onları görüp anlayacaksınız."[3] Bil ki, senin Rabbin yapıp ettiklerinizden aslâ habersiz değildir.

28
KASAS SÛRESİ

Mekke döneminin sonlarına doğru inmiştir. 88 âyettir. Adını 25. âyette geçen "Kasas" kelimesinden almıştır. Kasas; kıssa, hikâye anlatma demektir. 85. âyetin Mekke ile Medine arasında bulunan Cuhfe'de indiği nakledilir.

⁂

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Tâ Sîn Mîm[4]

2. Bunlar, hak ve hakikatleri açıklayan Kur'an'ın âyetleridir.

3. Ey Peygamber! Sana, Musa ve Firavun'un kıssasının bir bölümünü, hakikatlerle dolu bir ibret vesilesi olarak anlatacağız. Fakat bunlardan ibret alacak olanlar inanan kimselerdir.

4. Firavun, Mısır ülkesinde büyüklük taslayıp iyice azgınlaşmış; ülke halkını sınıflara ayırmış ve onlardan bir sınıfı (İsrailoğulları'nı) ezmeye başlamıştı. Öyle ki, onların oğullarını boğazlayarak öldürüyor, kadınlarını kızlarını sağ bırakıyor, kötü amaçları için kullanıyordu. Gerçekten o, ülkesinde bozgunculuk yapan birisiydi.

5. Biz ise, ülkede ezilen bu insanlara lütufta bulunmak, onları kölelikten kurtarıp kendi kendilerini yöneten bir toplum yapmak ve onların yeryüzünde özgürce yaşamalarını sağlamak istiyorduk.

---

1. "Tilâvet" kelimesi, tâbi olmak, peşinden gitmek anlamlarına gelir. Harf ve kelimelerin peş peşe bir birbirini takip etmesi ve okuyanın da bu sıralamaya tâbi olması, okuma eyleminin tilavet şeklinde kavramlaşmasına yol açmıştır. Bu ifadeyi Kur'an hükümlerine tâbi olmak, Kur'anî değerlerin peşinden gitmek şeklinde anlamak âyetin ruhuna daha uygun olduğu kanaatindeyiz.

2. Lafzen, "Âyetlerini."

3. Krş. Fussilet 41/53.

4. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.

وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا
مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ٦ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى اَنْ
اَرْضِعِيهِ ۖ فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي
وَلَا تَحْزَنِي ۖ اِنَّا رَآدُّوهُ اِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ
٧ فَالْتَقَطَهٗٓ اٰلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا ۗ اِنَّ
فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِـِٔينَ ٨ وَقَالَتِ
امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ ۖ لَا تَقْتُلُوهُ ۖ عَسٰٓى اَنْ
يَنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ٩ وَاَصْبَحَ
فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى فَارِغًا ۖ اِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهٖ لَوْلَآ اَنْ رَبَطْنَا
عَلٰى قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ١٠ وَقَالَتْ لِاُخْتِهِ
قُصِّيهِ ۖ فَبَصُرَتْ بِهٖ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۙ ١١
وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ
عَلٰٓى اَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ
١٢ فَرَدَدْنَاهُ اِلٰٓى اُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ
اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ۧ ١٣

6. Ayrıca onları o ülkede güçlendirmek suretiyle; Firavun'un, Hâmân'ın[1] ve onların ordularının korktukları şeyi başlarına getirmek istiyorduk.

7. (Bu maksatla şöyle bir düzen kurduk:) Biz Musa'nın annesine, "(Çocuğunu doğurunca) onu bir süre emzir. Şayet hayatından endişe edersen onu (bir sandık içerisinde)[2] nehre bırak; onun için endişelenme, üzülme. Biz onu sana tekrar getireceğiz ve ileride onu peygamberlikle görevlendireceğiz" diye ilham ettik.[3]

8. Firavun'un ailesinden biri bebeği bulup aldı. Buldukları çocuk sonunda onların düşmanı ve başlarının derdi olacaktı. Böylece Firavun, Hâmân ve askerleri (kendi sonlarını hazırlayan) bir yanılgıya düşmüş oldular.

9. Firavun'un karısı, "Bu çocuk hem benim hem de senin için bir sevinç kaynağı. Ne olur onu öldürmeyin, belki bize birçok yararı dokunur ya da onu evlât ediniriz" dedi. Hâlbuki onlar işin sonunun nereye varacağını bilmiyorlardı.

10. (Bebeğinin Firavun'un eline geçtiğini duyunca) Musa'nın annesinin aklı başından gitti. Eğer Biz vaadimize güvenen birisi olması için onun kalbini güçlendirip cesaretlendirmeseydik, neredeyse çocuğun kendisine ait olduğunu söyleyiverecekti.

11. Musa'nın annesi (daha önce) kızına "Onu izle" demişti. O da Firavun'un ailesine hissettirmeden onu uzaktan izlemişti.

12. Biz daha ilk günden onun herhangi bir sütanneyi emmesine engel olduk. Bu sırada (durumu öğrenen) Musa'nın ablası, "Bu çocuğun bakımını sizin adınıza üstlenecek ve onu yakın ilgiyle emzirip eğitecek bir aileyi tavsiye edeyim mi?" dedi.

13. İşte böylece annesinin gözü aydın, gönlü ferah olsun, üzülmesin ve Allah'ın vaadinin gerçek olduğunu anlasın diye onu tekrar annesine kavuşturduk, fakat oradakilerin çoğu bu gerçeği bilmiyorlardı.

---

1. M. Esed Hâmân ile ilgili şu açıklamayı yapmaktadır: "Kur'an'da Firavun'un baş danışmanı olarak muhtelif yerlerde sözü edilen "Hâmân" Tevrat'ta bahsedilen Persli Hâmân'la karıştırılmamalıdır (Ester'in Kitabı, III, vd). Kur'an'da kullanılan "Hâmân" sözcüğü büyük ihtimalle özel bir isim değil, fakat eski Mısır dininde tanrı Amon'a nispet edilen yüksek sınıftan rahiplere verilen Hâ-Amen unvanının Arapçaya mal olmuş şeklidir. Hz. Musa'nın yaşadığı çağda Mısır'da Amon kültü hâkim olduğuna göre, bu kültü temsil eden en yüksek dereceli rahibin de yönetimde Firavun'dan sonraki ikinci adam olması tabiîdir. Kur'an'da bahsi geçen Hâmân'ın gerçekten Amon kültünün başrahibi olduğu görüşünü, Firavun'un bu Hâmân'dan, (hem bu sûrenin 38. âyetinde hem de Mü'min 40/36-37'de bahsi geçtiği gibi) "çıkıp Musa'nın tanrısını görmek için" kendisine "yüksek bir kule" yapmasını istemesi de destekler gözükmektedir. Ayrıca Hâmân'dan "kule yapıcısı" olarak söz edilmesi, büyük Mısır piramitlerinin dinsel amacına ve başrahibin piramitlerin baş mimarı olarak üstlendiği fonksiyona işaret ediyor olabilir."

2. Krş. Tâ hâ 20/39.

3. Lafzen, "Vahyettik." Kur'an-ı Kerim'e göre vahyin bir de genel boyutu vardır ki, bu da Allah'ın bütün varlıklara yaratılış düzenine uygun hareket tarzlarını bildirmesidir. Bu anlamda vahiy, yaratılış düzeninin varlıklar tarafından algılanması ve bu düzene uygun hareketlerin sergilenmesi sistemidir. Vahyin bu genel boyutu, varlıklar açısından uyulması gereken bir fıtrat zorunluluğudur. Kur'an-ı Kerim bu tür vahiyden söz ederken, göklere (Fussılet 41/12), yeryüzüne (Zilzâl 99/4-5), meleklere (Enfâl 8-12), bal arısına (Nahl 16/68-69), Hz. İsa'nın Havarilerine (Mâide 5/111) görev ve hareket tarzlarının bildirildiğini bize haber vermektedir. Dolayısıyla peygamberler dışındaki iletişimi ifade etmek üzere kullanılan "vahiy" "ilham" anlamındadır.

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَاسْتَوٰٓى اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًاۗ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى
الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٤﴾ وَدَخَلَ الْمَدِيْنَةَ عَلٰى حِيْنِ غَفْلَةٍ مِّنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ
فِيْهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلٰنِۖ هٰذَا مِنْ شِيْعَتِهٖ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهٖۚ فَاسْتَغَاثَهُ
الَّذِيْ مِنْ شِيْعَتِهٖ عَلَى الَّذِيْ مِنْ عَدُوِّهٖۙ فَوَكَزَهٗ مُوْسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِۖ
قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطٰنِۗ اِنَّهٗ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِيْنٌ ﴿١٥﴾ قَالَ رَبِّ
اِنِّيْ ظَلَمْتُ نَفْسِيْ فَاغْفِرْ لِيْ فَغَفَرَ لَهٗۗ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ
﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَآ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ اَكُوْنَ ظَهِيْرًا لِّلْمُجْرِمِيْنَ
﴿١٧﴾ فَاَصْبَحَ فِي الْمَدِيْنَةِ خَآئِفًا يَّتَرَقَّبُ فَاِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهٗ
بِالْاَمْسِ يَسْتَصْرِخُهٗۗ قَالَ لَهٗ مُوْسٰٓى اِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُّبِيْنٌ ﴿١٨﴾ فَلَمَّآ
اَنْ اَرَادَ اَنْ يَّبْطِشَ بِالَّذِيْ هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَاۙ قَالَ يٰمُوْسٰٓى اَتُرِيْدُ
اَنْ تَقْتُلَنِيْ كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًاۢ بِالْاَمْسِۖ اِنْ تُرِيْدُ اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ
جَبَّارًا فِي الْاَرْضِ وَمَا تُرِيْدُ اَنْ تَّكُوْنَ مِنَ الْمُصْلِحِيْنَ ﴿١٩﴾
وَجَآءَ رَجُلٌ مِّنْ اَقْصَا الْمَدِيْنَةِ يَسْعٰىۖ قَالَ يٰمُوْسٰٓى اِنَّ الْمَلَاَ
يَاْتَمِرُوْنَ بِكَ لِيَقْتُلُوْكَ فَاخْرُجْ اِنِّيْ لَكَ مِنَ النّٰصِحِيْنَ ﴿٢٠﴾ فَخَرَجَ
مِنْهَا خَآئِفًا يَّتَرَقَّبُۗ قَالَ رَبِّ نَجِّنِيْ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٢١﴾

14. Musa ergenlik çağına gelip olgunlaşınca ona doğruyu yanlışı ayırt edecek güçlü bir muhakeme yeteneği ve ilim verdik.[1] Biz, (Allah'a tam bir teslimiyet gösteren Musa'nın annesini muradına erdirdiğimiz gibi) iman edip güzel amel işleyerek Allah'a teslim olanları işte böyle mükâfatlandırırız.

15. Musa, halkın uykuda olduğu tenha bir zamanda[2] şehre girdi.[3] Orada iki kişinin kavga ettiklerini gördü. Bu kavgacılardan birisi kendi halkından, diğeri de düşmanı olan halktan idi. O sırada kendi halkından olan kişi düşmanına karşı Musa'dan yardım istedi. Bunun üzerine Musa o adamı eliyle itti[4] ve adam o anda ölüverdi. Musa (kendi kendine), "Bu düpedüz şeytanın işi, gerçekten şeytan insanı yoldan çıkaran apaçık bir düşmandır" dedi.

16. Ve şöyle dua etti: "Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık ettim, beni bağışla." Allah da onu bağışladı. Çünkü O Gafûr'dur; yapılan hataları bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

17. Musa, "Rabbim!" dedi. "Bana verdiğin nimet hakkı için, bundan böyle suçlulara aslâ yardımcı olmayacağım."

18. Musa bundan dolayı geceyi korku içinde çevreyi gözetleyerek geçirdi. (Ertesi gün şehirde dolaşırken) bir de ne görsün, dün kendisinden yardım isteyen soydaşı (yine birisiyle kavga ediyor ve) ona, "Yardım et!" diye bağırıyordu. Musa da ona, "Sen gerçekten azgın bir adammışsın" diye karşılık verdi.

19. Musa, (kavgayı sona erdirmek için) hem kendisinin hem de soydaşının düşmanı olan kişiyi yakalamak isteyince soydaşı (kendisini yakalayacağını sanarak), "Ey Musa!" dedi. "Sen, dün bir adamı öldürdüğün gibi bugün de beni mi öldüreceksin? Senin amacın sulha sükûna yardımcı olmak değil, bu ülkede zorbalık yapmaktır."

20. Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve şöyle seslendi: "Ey Musa! Şehrin ileri gelenleri toplanmış, seni öldürmek için görüşme yapıyorlar, hemen şehri terk et, ben gerçekten senin iyiliğini isteyen biriyim."[5]

21. Bunun üzerine Musa korku içinde etrafı gözetleyerek ve "Rabbim, beni bu zâlim insanların elinden kurtar" diye dua ederek orayı terk etti (ve Medyen'e doğru yola çıktı).

---

1. Lafzen, "Ona hikmet ve ilim verdik." Hz. Musa'ya peygamberlik çok daha sonra Medyen'de verilmiştir. Bu durumda âyette sözü edilen "hikmet ve ilim" ile ona peygamberlik verilmiş olması kastedilmiş olamaz. Bununla Hz. Musa'ya olayların mahiyetini kavrama, muhakeme, akıl, ilim ve sezgi yeteneği verildiği kastedilmiş olabilir.
2. Lafzen, "Halkın gaflette olduğu bir zamanda." İbn Abbas bu vaktin gündüz öğle vakti halkın kaylûle uykusuna yattığı vakit olduğunu söylemiştir.
3. Hz. Musa'nın girdiği şehir genel kanaate göre Mısır'da Firavun'un yaşadığı şehirdir. Ayn-ı Şems, İskenderiye ve Menfis şehirlerini söyleyenler de vardır.
4. Lafzen, "Tokat vurdu." Bu ifade genelde, "Yumruk indirdi" şeklinde çevrilmiştir. Hz. Musa'nın olaya karışma amacı, kavga eden iki kişiyi ayırmak olduğuna göre, "Eliyle itti" anlamı daha uygundur. Nitekim müfessirlerden Mücâhid de bu anlamı vermiştir. Büyük bir ihtimalle adam, itme sonucu düşmüş, başını yere çarparak ölmüştür. Dolayısı ile burada öldürme kastı olmadan hata ile ya da taksirli bir ölüme sebebiyet vermiş olması söz konusu olmaktadır.
5. Hz. Musa'nın karıştığı cinayet olayı şehirde yayılmış, Firavun'a kadar ulaşmıştı. Kıptiler de Hz. Musa'yı öldürmeye karar vermişlerdi.

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبِّيٓ اَنْ يَّهْدِيَنِيْ سَوَآءَ
السَّبِيْلِ ﴿٢٢﴾ وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِّنَ
النَّاسِ يَسْقُوْنَ ۖ وَوَجَدَ مِنْ دُوْنِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُوْدٰنِ ۚ قَالَ
مَا خَطْبُكُمَا ۖ قَالَتَا لَا نَسْقِيْ حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَآءُ ۗ وَاَبُوْنَا
شَيْخٌ كَبِيْرٌ ﴿٢٣﴾ فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ
اِنِّيْ لِمَآ اَنْزَلْتَ اِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيْرٌ ﴿٢٤﴾ فَجَآءَتْهُ اِحْدٰىهُمَا
تَمْشِيْ عَلَى اسْتِحْيَآءٍ ۖ قَالَتْ اِنَّ اَبِيْ يَدْعُوْكَ لِيَجْزِيَكَ
اَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا ۚ فَلَمَّا جَآءَهٗ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ ۙ قَالَ
لَا تَخَفْ ۖ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٢٥﴾ قَالَتْ اِحْدٰىهُمَا
يٰٓاَبَتِ اسْتَاْجِرْهُ ۖ اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَاْجَرْتَ الْقَوِيُّ
الْاَمِيْنُ ﴿٢٦﴾ قَالَ اِنِّيْٓ اُرِيْدُ اَنْ اُنْكِحَكَ اِحْدَى ابْنَتَيَّ هٰتَيْنِ
عَلٰٓى اَنْ تَاْجُرَنِيْ ثَمٰنِيَ حِجَجٍ ۚ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ
عِنْدِكَ ۚ وَمَآ اُرِيْدُ اَنْ اَشُقَّ عَلَيْكَ ۚ سَتَجِدُنِيْٓ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ
مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٢٧﴾ قَالَ ذٰلِكَ بَيْنِيْ وَبَيْنَكَ ۖ اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ
قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ ۖ وَاللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُوْلُ وَكِيْلٌ ﴿٢٨﴾

22. Musa Medyen'e[1] yönelince, "Ümit ediyorum ki, Rabbim doğru yolu bulmama yardımcı olur" dedi.

23. Derken Musa Medyen'in su kuyularına vardı ve orada hayvanlarını sulayan bazı insanlar gördü. İnsanlardan biraz geride, hayvanlarının suya gitmesine engel olmaya çalışan iki kız dikkatini çekti ve onlara, "Siz niçin bekliyorsunuz?" dedi. Kızlar, "Çobanlar hayvanlarını sulayıp çekilmeden biz davarlarımızı sulayamıyoruz. Babamız hayli yaşlı (bu iş bize kaldı)" diye cevap verdiler.

24. Musa bu iki kızın davarlarını sulayıverdi, sonra da bir gölgeye çekilip şöyle dua etti: "Rabbim! Ben Senin bana lütfedeceğin her türlü iyiliğe muhtacım."

25. Bir süre sonra o iki kızdan birisi utana sıkıla Musa'nın yanına geldi ve "Babam seni çağırıyor. Hayvanlarımızı sulamanın ücretini verecek" dedi.[2] Musa gelip kızın babasına başından geçen olayları anlatınca o, "Korkma, zâlim bir kavmin elinden kurtulmuş oldun" dedi.[3]

26. Kızlardan birisi, "Babacığım! Bu adamı çoban olarak tut. Çünkü çoban olarak tutmak için bundan daha sağlam ve güvenilir birini bulamazsın" dedi.[4]

27. Kızların babası[5] Musa'ya, "Benim yanımda sekiz yıl çalışmana karşılık seni şu iki kızımdan biriyle evlendirmek istiyorum; eğer bunu on yıla çıkaracak olursan bu da bize senin bir iyiliğin olur (kızımı alıp gidebilirsin). Ben sana fazladan bir yük yüklemek istemem. İnşallah sen, benim verdiği sözde duran iyi bir insan olduğumu göreceksin" dedi.

28. Musa, "Tamam, bu aramızda bir anlaşma olsun. Ben söz konusu iki süreden hangisini tamamlarsam tamamlayayım, bana bir husumet beslemek; haksızlık yapmak yok. Konuştuklarımıza Allah şâhittir" dedi.

---

1. Medyen, Akabe körfezinin kuzeybatısındaki Maan yakınlarında ve yaya yürüyüşüyle sekiz günlük mesafede bulunan eski bir şehirdir.

2. Rivayete göre babaları kızlarının eve erken döndüklerini görünce, "Ne çabuk döndünüz?" diye sorar. Kızlar ise, "Merhametli bir adama rast geldik. Edepli, irfan sahibi, ahlaklı biriydi, bizim koyunlarımızı o suladı" dediler. Babaları da, "Öyleyse biriniz gitsin, onu buraya çağırsın, ücretini vereyim" dedi. Kızlardan biri gidip onu çağırdı.

3. Yani onların sözü bizim ülkemizde geçerli olmaz. Sen kendini rahat hisset. Şu an onların topraklarında değilsin.

4. Konu, Kitab-ı Mukaddes'te şöyle anlatılmaktadır: "… Musa Mısır'dan kaçıp Midyan yöresine gitti. Midyanlı bir kâhinin yedi kızı su çekmeye geldi. Babalarının sürüsünü sulamak için yalakları dolduruyorlardı. Ama bazı çobanlar gelip onları kovmak istedi. Musa kızların yardımına koşup hayvanlarını suladı. Sonra kızlar babaları Reuel'in yanına döndüler. Babaları, "Nasıl oldu da bugün erken geldiniz?" diye sordu. Kızlar "Mısırlı bir adam bizi çobanların elinden kurtardı" diye cevap verdiler. Babaları, "Nerede o?" diye sordu. "Gidin onu yemeğe çağırın." Musa, Reuel'in yanında kalmayı kabul etti. Reuel de kızı Sippora'yı onunla evlendirdi" (Çıkış, 2/15-21).

5. İslâmî kaynaklarda bu kişinin Şuayb peygamber olduğu kaydedilir. Ancak Mâtüridî, bu zatın kimliği hakkında ihtilaf edildiğini, bazılarının bu şahsın Şuayb'in kardeşinin oğlu olduğunu ileri sürdüklerini kaydeder. İbn Âşûr, bu zatın Reuel oğlu Yitro olduğunu ve bu ismin Şuayb için kullanıldığını nakleder. Mevdûdî bu konuda şunları söylemektedir: "Söz konusu âyette zikredilen iki kız kardeşin babalarıyla ilgili yaygın kanaat bu şahsın Hz. Şuayb olduğu şeklindedir. Fakat her ne kadar Şuayb isminin geçtiği yerde onun peygamber olduğundan bahsetse de ilgili âyette yer alan "İnne ebî/Benim babam" sözünden bu ismin anlaşılması gerektiği konusunda herhangi bir imada bulunmamaktadır. Hz. Şuayb gerçekten o hanımların babası olsaydı bu, Kur'an'da açıkça zikredilirdi. Tefsirlerde bu ismin Şuayb olduğuna dair rivayetler sahih değildir."

فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى الْاَجَلَ وَسَارَ بِاَهْلِهٖٓ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ
الطُّورِ نَارًاۚ قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوٓا اِنِّٓى اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلِّٓى اٰتِيكُمْ
مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾
فَلَمَّآ اَتٰيهَا نُودِىَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ فِى الْبُقْعَةِ
الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ اَنْ يَا مُوسٰٓى اِنِّٓى اَنَا اللّٰهُ رَبُّ
الْعَالَمِينَۙ ﴿٣٠﴾ وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَۜ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَآنٌّ
وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْۜ يَا مُوسٰٓى اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْۖ اِنَّكَ
مِنَ الْاٰمِنِينَ ﴿٣١﴾ اُسْلُكْ يَدَكَ فِى جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ
غَيْرِ سُٓوٓءٍۖ وَاضْمُمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِۜ فَذَانِكَ
بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا
فَاسِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّى قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَاَخَافُ اَنْ
يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾ وَاَخِى هٰرُونُ هُوَ اَفْصَحُ مِنِّى لِسَانًا فَاَرْسِلْهُ
مَعِىَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِىٓۖ اِنِّٓى اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾ قَالَ سَنَشُدُّ
عَضُدَكَ بِاَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ
اِلَيْكُمَا بِاٰيَاتِنَآۚ اَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ﴿٣٥﴾

29. Nihayet Musa, süreyi tamamlayıp aile fertleri ile (çölde) yola çıktığında Sina dağının yamacında bir ateş (ışık) gördü ve ailesine, "Siz burada bekleyin, ben bir ateş (ışık) gördüm, umarım size oradan izleyeceğimiz yol hakkında bir bilgi[1] ya da ısınmanız için bir kor parçası getiririm" dedi.[2]

30. Musa oraya varınca, kutsal yerdeki vâdinin sağ yanında, (yanan) ağaç yönünden ona şöyle seslenildi: "Ey Musa! Konuşan Benim Ben. Âlemlerin Rabbi olan Allah!"

31. "Şimdi asânı yere bırak." Musa (yere bıraktığı) asâsının yılan gibi hareket ettiğini görünce, korkup arkasına bakmadan kaçmaya başladı. Allah, "Ey Musa! Geri dön, korkma, sen gerçekten güvendesin" dedi.

32. "Şimdi de elini koynuna sok, kusursuz bir şekilde bembeyaz olarak (ışıl ışıl) çıkacaktır. Korkudan açılan kollarını kendine çek, indir; sâkin ol. Bu iki mucize Firavun'a ve onun yanındaki seçkinlere karşı sana Rabbin tarafından verilmiştir. Çünkü onlar gerçekten yoldan çıkmış bir topluluktur."

33. Musa şöyle dedi: "Rabbim! (Biliyorsun) ben onlardan birini öldürdüm ve onların da beni öldürmelerinden korkuyorum."

34. "Kardeşim Harun'un konuşması benden daha iyidir,[3] beni doğrulayan bir yardımcı olarak onu da benimle birlikte gönder; peygamber olarak görevlendir.[4] Çünkü ben, onların beni yalanlamalarından endişe ediyorum."

35. Allah şöyle buyurdu: "Senin elini kardeşinle güçlendireceğiz; her ikinizi de mucizelerimizle öyle güçlendireceğiz ki, onlar size aslâ dokunamayacaklar. Bilin ki, siz ve size uyanlar mutlaka galip geleceksiniz."

---

1. Lafzen, "Bir haber."
2. Krş. Tâhâ 20/10 vd.; Neml 27/7. Hz. Musa çölde alabildiğine karanlık, soğuk ve yağmurlu bir gecede yolunu kaybetmişti. Gördüğü ateşin yanına giderek bu ateşi yakanlardan hangi yoldan gideceğine dair bilgi almayı, ya da hiç olmazsa oradan ısınmaları için ailesinin yanına ateş getirebileceğini düşünmüştü. Fakat ateşe yaklaştığında ateş zannettiği şeyin bir nur/ışık olduğunu fark etmiş, orada vahye muhatap olup peygamberlikle görevlendirilmiştir. Bazı müfessirler "Gördüm" diye tercüme edilen "Ânestü" kelimesini "Ahsestü", yani "Hissettim" şeklinde yorumlamışlardır. Bundan dolayı bu müfessirler Hz. Musa'nın gördüğü şeyin ateş değil bir nur/ışık olduğunu ifade etmişlerdir. Mâtüridî, âyetin "Musa dağ tarafında ateş olduğunu zannettiği veya zannınca ateş olan bir nur gördü" şeklinde anlaşılabileceğini söylemiştir. Ona göre şayet böyle mâna verilecekse şöyle bir yorumla verilmelidir: "Musa dağ tarafında ateş olduğunu zannettiği veya zannınca ateş olan bir nur gördü." Daha önce bu ve diğer kıssaları açıklarken de sıkça ifade ettiğimiz üzere, mahiyeti konusunda Kur'an ve sünnette kesin bilgi verilmeyen hususlarda, asıl olan tevakkuf etmek, yani kesin hüküm vermekten kaçınmaktır. Yapılan yorumların gerçeği ifade hususunda bağlayıcı bir niteliği yoktur.
3. Hz. Musa'nın Firavun'la daha iyi iletişim kurması için kardeşi Hz. Harun'u Allah'ın kendisine yardımcı tayin etmesini istemesinin sebebi konusunda çok çeşitli yorumlar yapılmıştır. Kanaatimizce en isabetli yorumlardan biri Mâtüridi'ye aittir. O şöyle demektedir: "Hz. Harun, İsrailoğulları'nın arasında Mısır'da konuşulan dili Hz. Musa'dan çok daha iyi biliyordu. Dolayısıyla Hz. Musa, Firavun'la konuşurken onun daha düzgün konuşabileceğini biliyordu. Kendisi ise uzun sayılabilecek bir süre onların uzağında yaşadığı için onların dilini konuşurken sıkıntı çekebilirdi." Bir makul yorum da şudur: Hz. Musa'nın hata ile de olsa bir adamın ölümüne sebep olması ve Firavun'un bundan dolayı kendisini cezalandıracağı ihtimaline karşılık kardeşinin kendisine destek olması için yanında Hz. Harun'un da olmasını istemiş olması da mümkündür. Bir sonraki âyetin metninde "Adud/pazu gücü" ifadesinin yer alması bu ihtimali desteklemektedir.
4. Krş. Tâhâ 20/29-32; Şuarâ 26/13.

فَلَمَّا جَآءَهُمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَآ اِلَّا
سِحْرٌ مُّفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِيْٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِيْنَ
٣٦ وَقَالَ مُوسٰى رَبِّيْٓ اَعْلَمُ بِمَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِهٖ
وَمَنْ تَكُوْنُ لَهٗ عَاقِبَةُ الدَّارِ ۭ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ٣٧
وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ
غَيْرِيْ ۚ فَاَوْقِدْ لِيْ يٰهَامٰنُ عَلَى الطِّيْنِ فَاجْعَلْ لِّيْ صَرْحًا
لَّعَلِّيْٓ اَطَّلِعُ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوْسٰى ۙ وَاِنِّيْ لَاَظُنُّهٗ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ
٣٨ وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُوْدُهٗ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ
وَظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُوْنَ ٣٩ فَاَخَذْنٰهُ وَجُنُوْدَهٗ
فَنَبَذْنٰهُمْ فِي الْيَمِّ ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظّٰلِمِيْنَ
٤٠ وَجَعَلْنٰهُمْ اَىِٕمَّةً يَّدْعُوْنَ اِلَى النَّارِ ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ
لَا يُنْصَرُوْنَ ٤١ وَاَتْبَعْنٰهُمْ فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً ۚ وَيَوْمَ
الْقِيٰمَةِ هُمْ مِّنَ الْمَقْبُوْحِيْنَ ٤٢ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى
الْكِتٰبَ مِنْۢ بَعْدِ مَآ اَهْلَكْنَا الْقُرُوْنَ الْاُوْلٰى
بَصَاۗىِٕرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَّرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ٤٣

36. Musa açık seçik mucizelerimizle Firavun ve onun ileri gelen adamlarının huzuruna vardığında onlar, "Bu düzmece bir sihirden başka bir şey değil. Üstelik biz önceki atalarımızdan da böyle bir şey işitmedik" dediler.

37. Musa dedi ki: "Rabbim Kendi katından doğru yolu gösteren bilgiyi kimin getirdiğini ve şu dünya hayatının sonunda kimin kazançlı çıkacağını[1] daha iyi bilir. Gerçek şu ki, zâlimler (başlarına gelecek azaptan) aslâ kurtulamayacaklardır."

38. Firavun şöyle dedi: "Efendiler! Ben sizin benden başka bir tanrınız olduğunu bilmiyorum. Ey Hâmân![2] Sen tuğla ocağını tutuştur. (Pişirdiğin tuğlalarla) benim için yüksek bir kule yap ki, (bu kuleye çıkıp) Musa'nın tanrısı hakkında bilgi sahibi olayım. Onun yalancı olduğundan benim hiç şüphem yok."[3]

39. Firavun ve askerleri sanki bir gün huzurumuza gelip hesap vermeyeceklermiş gibi[4] (İsrailoğullarına) üstünlük kurdular[5] ve ülkede[6] (her türlü zulmü yapmak suretiyle hiç) hak hukuk tanımadılar.[7]

40. Biz de onu ve askerlerini kıskıvrak yakaladık ve denizde boğarak helak ettik.[8] Ey Peygamber! Bak, Allah'ı tanımayıp tanrılık iddiasında bulunan zâlimlerin âkıbeti nasılmış?

41. Ve Biz onları, (inkâr ve zulümleri sebebiyle) dünyada insanları cehenneme çağıran önderler, tellâllar yaptık. Kıyamet gününde böylelerine aslâ yardım edilmeyecektir.

42. Onlar dünya durdukça hep lânetle anılacaklar.[9] Âhirette de âdî ve aşağılık kimseler arasında yer alacaklardır.

43. Biz daha önceki nesilleri helâk ettikten sonra, düşünüp ibret alsınlar diye Musa'ya, insanların gönüllerini aydınlatacak, onlara doğru yolu gösterecek ve bir rahmet kaynağı olacak Tevrat'ı[10] verdik.

---

1. "Âkıbetü'd-dâr" ifadesine bazı meallerde "Ülkenin sonunda kimin olacağı" anlamı verilmiştir. Hz. Musa'nın Mısır'a hâkim olduğu bir dönem olmadığına göre bu mâna isabetli olmaz. Tefsirlerde bu ifadenin Arapçada bir kalıp olduğunu, buradaki "Dâr" ifadesiyle "Dünya hayatı"nın kastedildiği, böyle bir kalıp ile de "İşin sonunda kimin kazançlı çıkacağı, ya da son gülenin kim olacağı" şeklinde bir anlamın kastedildiğini belirtmişlerdir.

2. Hâmân, Firavun'un yapı işlerinden sorumlu veziri, onun sarayındaki önemli şahsiyetlerden biri ya da Amon kültünün baş râhibidir. Ancak Tevrat'ta MÖ. V. asırda yaşayan Fars kralı Ahaşveroş'un veziri olduğu ve Yahudilere düşmanlık ettiği kaydedilir. Bkz. Kitab-ı Mukaddes, Ester, 3-7. Bu şahıs Persli başka bir Hâmân'dır.

3. Krş. Mü'min (Ğâfir) 40/36, 37. Eski Mısır'da kralın (Firavun'un) bazen bir merdivenden tırmanarak göğe çıktığına inanılırdı.

4. Eski Mısırlılarda âhirete iman ve orada dünyada yapılanların hesabını verme inancı vardı. Fakat Firavun ve ileri gelen adamlarının yaptıkları zulümler, âhirete inanıp hesap vermeye inanan kimselerin yapacağı şeyler değildi. Bunları ancak böyle bir inancı olmayanlar yapabilirdi. Âyet onların bu tutumlarına dikkat çekmek için böyle bir ifade kullanmıştır. Biz tercümemizde bu anlayışı yansıtmaya çalıştık.

5. Lafzen, "Büyüklük taslamak." Burada bu ifade, Firavun ve askerlerinin İsrailoğulları'na üstünlük kurmaları, onları köleleştirmeleri ve onlara her türlü zulmü reva görmelerine işaret etmektedir.

6. Lafzen, "Yeryüzünde."

7. Lafzen, "Haksız yere." Haklı yere büyüklük taslayıp zulmetmek diye bir şey söz konusu olamaz. Bu sebeple bu ifadeyi, "Hak hukuk tanımayarak" şeklinde tercüme etmeyi uygun bulduk.

8. Lafzen, "Onları denize attık, fırlattık."

9. Lafzen, "Biz bu dünyada onların peşine lânet taktık."

10. Lafzen, "Kitabı."

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَآ اِلٰى مُوسَى الْاَمْرَ
وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٤٤﴾ وَلٰكِنَّآ اَنْشَاْنَا قُرُونًا
فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِٓى اَهْلِ مَدْيَنَ
تَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾ وَمَا كُنْتَ
بِجَانِبِ الطُّورِ اِذْ نَادَيْنَا وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ
قَوْمًا مَآ اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾
وَلَوْلَآ اَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا
رَبَّنَا لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ وَنَكُونَ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا
لَوْلَآ اُوتِيَ مِثْلَ مَآ اُوتِيَ مُوسٰى اَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَآ اُوتِيَ
مُوسٰى مِنْ قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوٓا اِنَّا بِكُلٍّ
كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى
مِنْهُمَآ اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾ فَاِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ
فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَآءَهُمْ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰيهُ
بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٠﴾

44. (Ey Peygamber! Bütün bunları sana Biz bildiriyoruz, çünkü) Musa'ya vahyettiğimiz zaman Sina dağının batı yakasında sen yoktun, orada Musa'yı bekleyenler arasında da değildin.

45. Üstelik Biz (onlarla senin aranda) pek çok nesiller yarattık; onların üzerinden de uzun yıllar geçti. Sen kendilerine âyetlerimizi okumak üzere Medyen halkı arasında bulunmuyordun. Bütün bu bilgileri sana Biz vahyediyoruz.

46. Evet, Biz Musa'ya seslenip vahyettiğimizde sen Sina dağının yamacında değildin. Fakat kendilerine senden önce (uzun bir süre) peygamber gelmeyen bir toplumu uyarman için seni Rabbinin bir rahmeti olmak üzere Biz gönderdik, onları uyarman için bu bilgileri sana Biz verdik ki,[1] bunlar üzerinde düşünüp ibret alsınlar.

47. Ve böylece kendilerinin işledikleri günahlar sebebiyle (âhirette) başlarına bir azap geldiği zaman, "Rabbimiz! Bize de bir peygamber gönderseydin de âyetlerine uyup mümin kimselerden olsaydık" diyecek mazeretleri kalmasın.

48. Bununla birlikte kendilerine tarafımızdan hak peygamber gelince, "Ona da, Musa'ya verilenin benzeri verilseydi ya!" diyorlar.[2] Peki, onlar daha önce Musa'ya verileni inkâr etmemişler miydi? "Tevrat ve Kur'an birbirlerini destekleyen iki sihir ve tılsım kitabı!/Musa ve Muhammed de iki sihirbaz"[3] deyip, "Biz aslında bunların hiçbirine inanmıyoruz." dememişler miydi?[4]

49. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Eğer doğru söylüyorsanız, haydi Allah katından o ikisinden daha iyi yol gösteren bir kitap getirin, ben de ona uyayım."

50. Sana cevap veremeyeceklerine göre[5] bil ki, onlar boş arzu ve heveslerinin peşinden gitmektedirler. Allah'ın gösterdiği doğru yolu bir tarafa bırakıp boş arzu ve heveslerinin peşinden gidenlerden daha sapkın, daha şaşkın kim olabilir? Şu bir gerçektir ki, Allah zâlim bir topluma (zulüm yolunu tercih ettikleri sürece) doğru yolu göstermez.

---

1. Krş. Enbiyâ 21/107. Âyetteki "Rabbinin bir rahmeti olmak üzere" ifadesinin nitelediği şey belirtilmemiştir. Dolayısıyla bu ifade Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderilmesi anlamına gelebileceği gibi, ona bu bilgilerin verilmesi anlamına da gelmektedir. Tercümede her iki anlam da verilmiştir.
2. Bazıları Hz. Musa'ya verilenlerden maksat, ona verilen mucizeler olabileceğini söylemişlerdir. Fakat bir sonraki âyette "O ikisinden daha iyi doğru yolu gösteren kitap" ifadesi bunların Tevrat ve Kur'an olduğunu göstermektedir. Burada müşriklerin Hz. Peygambere gelen kitabın Hz. Musa'ya gelen Tevrat gibi toptan gelmesini istemiş olmaları da mümkündür.
3. İkinci anlam; Asım, Hamza, Kisâî ve Halef dışındaki kırâat imamlarının "Sihrâni" (İki sihir) kelimesini "Sâhirâni" (İki sihirbaz) şeklinde okumaları sebebiyle verilmiştir. "İki sihirbaz" şeklinde okunması halinde bu iki sihirbazın kimler olduğu konusunda ihtilaf edilmiş ise de bunlarla kastedilenlerin Hz. Musa ve Hz. Muhammed olduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır.
4. Yüce Allah müşriklerin Hz. Peygambere karşı yürüttükleri muhalefette ne kadar tutarsız olduklarını, mantık yanlışlarını çok açık ve beliğ bir şekilde ortaya koymaktadır. Ayrıca âyet, Hz. Musa'nın peygamberliğini reddeden Firavun ve adamları ile Hz. Peygambere karşı çıkan müşriklerin zihniyet benzerliklerini ortaya koymaktadır.
5. Lafzen, "Sana cevap vermezlerse."

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾ اَلَّذِينَ
اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهٖ هُمْ بِهٖ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَاِذَا
يُتْلٰى عَلَيْهِمْ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِهٖٓ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَٓا اِنَّا كُنَّا مِنْ
قَبْلِهٖ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾ اُولٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا
وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٥٤﴾ وَاِذَا
سَمِعُوا اللَّغْوَ اَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَٓا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ
اَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ ﴿٥٥﴾ اِنَّكَ لَا
تَهْدِي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يَشَٓاءُ وَهُوَ اَعْلَمُ
بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ وَقَالُٓوا اِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ
اَرْضِنَا اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا يُجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ
شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَكَمْ
اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ
لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٨﴾ وَمَا
كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فِٓي اُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا
عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرٰٓى اِلَّا وَاَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

51. Şüphesiz Biz Kur'an'ı düşünüp iyi anlamaları için (toptan değil) belirli aralıklarla, birbiri ardınca indirdik.

52. Nitekim Kur'an gelmeden önce kendilerine kitap verdiklerimizden bazıları Kur'an'a da inanırlar.

53. Kur'an onlara okunduğu zaman, "Biz ona inanıyor, iman ediyoruz, O, Rabbimizden gelen hakikatin ta kendisidir. Esasen biz, Kur'an gelmeden önce de Allah'a teslim olmuş; Müslüman kimseler idik" derler.

54. Onlar, (önceden de mümin olmaları hasebiyle karşılaştıkları zorluklara) sabredip göğüs gerdikleri için iki kere ödüllendirileceklerdir. Bu kimseler, kötülüğü iyilikle savarlar ve Bizim kendilerine verdiğimiz nimetlerden hayırlı işlerde harcarlar.

55. Kötü ve çirkin bir söz işittiklerinde ona aldırmazlar ve şöyle derler: "Biz kendi işimize bakalım, siz de kendi işinize bakın.[1] Haydi, size uğurlar olsun, bizim cahillerle işimiz yok."

56. Ey Peygamber! Sen sevdiğin herkesi hidayete erdiremezsin. Allah dilediğini (hidayet yolunu tercih edeni) hidayete erdirir. Çünkü Allah kimin hidayete ereceğini çok iyi bilir.[2]

57. Bazı müşrikler diyorlar ki: "Ey Muhammed! (Senin yolunun doğru olduğunu biliyoruz.) Ancak biz seninle birlikte doğru yoldan gidecek olursak yerimizden yurdumuzdan oluruz." Oysa Biz onları, her türlü ürünün tarafımızdan bir rızık olarak kendileri için toplandığı kutlu ve güvenli bir yere yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu (herkesin rızkını Bizim vereceğimizi) düşünmüyor.[3]

58. Biz (daha önce halkı) zenginlik ve refah yüzünden şımarıp azgınlaşan nice beldeleri helâk ettik. İşte onların yaşadıkları evler! Kendilerinden sonra oraları yurt edinen de pek olmadı. Şimdi o beldelerin hepsi Bize kaldı, çünkü ebedî varis Biziz.

59. Ey Peygamber! Bil ki senin Rabbin, bir bölgenin ana kentine, insanlara âyetlerimizi okuyup anlatan bir peygamber göndermedikçe o bölgedeki insanları helâk etmez.[4] Biz sadece halkı şirk ve küfür içinde olan beldeleri helâk ederiz.

---

1. Lafzen, "Sizin işiniz size, bizim işimiz bize." Yani bize yakışan iyilik edip bağışlamaktır. Size yakışan da edepsizlik ve hakaret etmektir. Biz sizin üslubunuzla konuşmayız."
2. Bu âyetin Hz. Peygamberin amcası Ebû Tâlib'in ölmeden önce iman etmesini istemesi ve Ebû Tâlib'in de "Sana iman edersem Mekke'nin kadınları bana güler" diyerek bunu kabul etmemesi ile ilgili olduğu rivayet edilmiştir. Âyet bir gerçeği ifade etmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Buna göre peygamber dâhil hiç kimse bir insanı hidayete erdiremez. Hiç kimseye böyle bir hak ve yetki de verilmemiştir. Kişiyi hidayete erdirme ya da dalalette bırakma yetkisi sadece Allah'a aittir. O kimin neyi hak ettiğini en iyi bilendir. Peygamberler ve onların getirdiği vahyi tebliğ ile sorumlu olanların görevi sadece sözlü olarak anlatmak ve fiili olarak da örnek olmaktır (Âl-i İmrân 3/20; Mâide 5/92, 99). "Unutma ki, sen yalnız hatırlatıcısın, insanları zorla inandıracak değilsin" (Ğâşiye 88/21-22). O halde kişinin, Allah dışında bir kişi ya da varlığın kendini hidayete erdiren ya da saptıran olarak nitelemesi büyük vebaldir. Bu hususta doğru olan, "Hidayet vesilesi" ya da "Dalalet sebebi" olan kavramlara bakmaktır.
3. Lafzen, "Bilmiyor."
4. Krş. İsrâ 17/15; Şuarâ 26/208; Fâtır 35/24.

وَمَآ اُوْتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ۚ وَمَا
عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ۗ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝٦٠ اَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا
حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ۝٦١ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ
شُرَكَآءِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ۝٦٢ قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ
الْقَوْلُ رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ الَّذِينَ اَغْوَيْنَا ۚ اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا ۚ
تَبَرَّاْنَآ اِلَيْكَ ۖ مَا كَانُوٓا اِيَّانَا يَعْبُدُونَ ۝٦٣ وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَآءَكُمْ
فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَ ۚ لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوا
يَهْتَدُونَ ۝٦٤ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَآ اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ
۝٦٥ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْۢبَآءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُونَ ۝٦٦
فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَكُونَ مِنَ
الْمُفْلِحِينَ ۝٦٧ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ ۗ مَا كَانَ لَهُمُ
الْخِيَرَةُ ۗ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝٦٨ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا
تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ۝٦٩ وَهُوَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۖ لَهُ
الْحَمْدُ فِي الْاُولٰى وَالْاٰخِرَةِ ۖ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۝٧٠

60. Ey insanlar! Unutmayın ki, size şimdi verilenler geçici dünya malıdır ve dünya hayatının zînetleridir. Allah katındaki mükâfatlar ise daha iyi ve daha kalıcıdır. Bunları hiç düşünmez misiniz?

61. Kendisine cennet vâdettiğimiz ve (zamanı geldiğinde) ona kavuşacak olan kimse ile kendilerini dünyanın geçici nimetlerinden yararlandırdığımız, sonra da (inanıp şükretmediği için) kıyamet günü azap edilmek üzere huzurumuza getirilen kimse hiç bir olur mu?

62. O gün Allah müşriklere, "Söyleyin! Benim ortaklarım olduğunu iddia ettiğiniz şeyler şimdi neredeler?" diye seslenecektir.

63. Haklarında Allah'ın azap vaadi[1] gerçekleşmiş olan küfrün önderleri şöyle diyecekler: "Ey Rabbimiz! Azdırıp yoldan çıkardığımız insanlar işte şunlar. Biz kendimiz nasıl azdıysak onları da öylece azdırdık. Bizim onların yaptıklarıyla hiçbir ilgimizin olmadığını Sana arz ediyoruz. Onlar gerçekte bize tapmıyorlardı (Boş arzu ve heveslerine tapıyorlardı)."

64. Onlara, "(Allah katında şefaatçi olacağını iddia ettiğiniz)[2] ortaklarınızı çağırın" denilecektir. Onlar da çağıracaklar, fakat o varlıklar kendilerine herhangi bir cevap veremeyeceklerdir. Sonunda azapla yüz yüze gelecekler. Keşke dünyada iken doğru yoldan gitmiş olsalardı!

65. Allah o gün inkârcılara, "(Söyleyin bakalım!) Siz, size gönderilen peygamberlere ne cevap vermiştiniz?" diye seslenecek.

66. İşte o zaman bütün özür yolları kapanacak, ("Ne cevap verelim?" diye) birbirlerine soracak halleri bile kalmayacaktır.

67. Fakat tevbe eden, iman edip iyi ve yararlı işler yapanlar kesinlikle kurtuluşa ereceklerdir.

68. Ey Peygamber! Bil ki Allah dilediğini yaratır ve dilediğini peygamber olarak seçer. Bu konuda seçim yapma hakkı insanlara ait değildir.[3] Allah yücelerden yücedir, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır.

69. Yine bil ki, senin Rabbin, insanların kalplerinde gizlediklerini ve açığa vurduklarını çok iyi bilir.

70. O Allah ki, Kendisinden başka hiçbir tanrı yoktur. Dünyada da âhirette de hamd; bütün övgüler, şükürler O'nun içindir. Egemenlik yalnız O'nundur. (Bir gün) hepiniz hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

---

1. Â'râf 7/18; Hûd 11/119; Sâd 38/85 vb. âyetlerde sözü edilen azap vaadi.
2. Bkz. En'âm 6/94.
3. Bazı müfessirler, âyetteki "Mâ kâne"de yer alan "Mâ" edatını olumsuzluk edatı olarak değil, ismi mevsûl (ilgi zamiri) olarak almıştır. Bu durumda mâna, "O, kulları için en hayırlı olanı seçer" şeklinde olur. Bu anlayışa göre, Allah'ın kulları hakkında hayırlı olanı seçmesi, müşriklerin en iyi mallarını putlarına ayırmasına karşılık olarak söz konusu edilmiştir. Yani, müşriklerin anlamsız uygulamalarına karşılık Allah'ın hep insanların yararına olan şeyleri tercih ettiği dile getirilmiş olur.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ
الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَآءٍ اَفَلَا تَسْمَعُونَ
﴿٧١﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى
يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ
فِيهِ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِنْ رَحْمَتِهٖ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ
وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِينَ
كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾ وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا
هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوٓا اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾ اِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ
وَاٰتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَٓا اِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُٓوأُ بِالْعُصْبَةِ
اُولِى الْقُوَّةِ اِذْ قَالَ لَهٗ قَوْمُهٗ لَا تَفْرَحْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ
الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾ وَابْتَغِ فِيمَٓا اٰتٰيكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا
تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَٓا اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ
وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِى الْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

71. Ey Peygamber! De ki: "Hiç düşündünüz mü? Allah geceyi kıyamete kadar uzatacak olsa, (söyleyin bakalım) Allah'tan başka hangi tanrı sizi aydınlığa kavuşturabilir? Siz hâlâ gerçeklere kulak vermeyecek misiniz?"

72. Yine de ki: "Ne dersiniz? Allah gündüzü de kıyamete kadar uzatacak olsa, O'ndan başka hangi tanrı size dinlenip huzur bulacağınız geceyi getirebilir? Hâlâ bu gerçekleri görmeyecek misiniz?"

73. O size olan rahmet ve şefkatinin bir eseri olarak, geceyi dinlenip huzur bulmanız, gündüzü de çalışıp O'nun lütfundan rızık aramanız için yaratmıştır. O halde O'na daima şükretmelisiniz.

74. Kıyamet günü Allah müşriklere, "Benim ortaklarım olduğunu iddia ettiğiniz şeyler, söyleyin şimdi neredeler?" diye soracaktır.

75. Biz o gün her ümmetten bir şâhidi (o toplumun peygamberini) ortaya çıkarırız[1] ve onları yalanlayanlara, "Haydi (bu peygamberlere inanmamakta ve şirkte ısrar etmede haklı olduğunuza dair) delillerinizi getirin de görelim" deriz. O zaman onlar anlarlar ki, bütün gerçekler Allah'tan yanadır ve tanrı diye uydurdukları şeylerin hepsi onları terk etmiştir.

76. (Nitekim malına güvenip Musa'ya karşı gelen Karun'u hatırlayın) Kârun, Musa'nın kavminden birisiydi. Kibir ve azgınlıkla halkına zulmediyordu. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, hazine sandıklarını[2] güçlü kuvvetli bir topluluk zorlukla taşıyabiliyordu. Halkı ona demişti ki: "Servetine güvenip sakın şımarma! Çünkü Allah şımaranları sevmez."[3]

77. "Allah'ın sana verdiği bunca mal mülk ile âhiret yurdunu kazanmanın yollarını ara; dünyadan da nasibini unutma.[4] Allah sana nasıl bol bol ihsan ettiyse sen de insanlara bol bol ihsanda bulun. Sakın yeryüzünde bozgunculuk peşinde koşma. Çünkü Allah bozguncuları sevmez."

---

1. Krş. Nahl 16/84, 89.

2. Bizim "Hazine sandıkları" diye çevirdiğimiz "Mefâtih" kelimesi "Miftah" sözcüğünün çoğulu olarak "Anahtarlar" demektir. Pek çok müfessir de âyeti bu anlamda yorumlamışlardır. Buna göre taşınmasında güçlük çekilen "Karun'un hazine anahtarları"dır. Şayet bu kelime "Meftah" kelimesinin çoğulu ise bu takdirde "Hazinenin bizzat kendisi ve onun konduğu yer" anlamına gelmektedir. İbn Abbas da "Mefatih" ifadesinin malın bizzat kendisi anlamına geldiği görüşündedir. Râzî de bu yorumun daha açık ve şüpheden uzak olduğu kanaatindedir. Biz de daha makul olduğunu düşündüğümüz bu anlamı tercih ettik. Şayet "Anahtarlar" anlamı verilirse bu anlam çokluktan kinayedir, yani Karun'un hazinelerinin çokluğunu anlatan bir ifadedir.

3. İslâmî kaynaklarda Kârun'un, Hz. Musa'nın amcasının oğlu, çok zengin, aynı zamanda Firavun'un da üst düzey bir görevlisi olduğu nakledilir. Hz. Musa'ya önce iman etmiş fakat daha sonra kıskançlık sebebiyle ona karşı çıkmıştır. Geniş dini malumata sahip olduğu rivayet edilmiştir. Bilgisi ve sahip olduğu büyük serveti ile övünür ve çevresine karşı büyüklük taslardı. Yahudi kaynaklarına göre de Karun Hz. Musa ve Hz. Harun'a isyan etmiş, Hz. Musa'nın duasıyla yer yarılmış, onu ve beraberindekileri yutmuştur (Kitâb-ı Mukaddes, Çölde Sayım, 16/1-34).

4. Yani dünyalık ihtiyacını görecek kadar harcadıktan sonra, sana dünyada verilen bu nimetlerle, âhiret yurdunu kazandıracak bir nasibin peşinde ol. İbn Âşûr, "Malını âhiret yurdu için harca" ifadesiyle dünya hayatının büsbütün önemsenmemesi gerektiği şeklinde bir algı oluşmaması için arkasından "Dünyadan da nasibini unutma" ifadesinin geldiğini söylemiştir.

قَالَ اِنَّمَآ اُوتِيتُهُۥ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدِىٓ ۚ اَوَلَمْ يَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ
مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَاَكْثَرُ جَمْعًا ۚ
وَلَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهِۦ فِى
زِينَتِهِۦ ۚ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ
مَآ اُوتِىَ قَارُونُ ۙ اِنَّهُۥ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اُوتُوا
الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۚ
وَلَا يُلَقّٰىهَآ اِلَّا الصّٰبِرُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَسَفْنَا بِهِۦ وَبِدَارِهِ الْاَرْضَ
فَمَا كَانَ لَهُۥ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُۥ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۖ وَمَا كَانَ مِنَ
الْمُنْتَصِرِينَ ﴿٨١﴾ وَاَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُۥ بِالْاَمْسِ
يَقُولُونَ وَيْكَاَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ
وَيَقْدِرُ ۚ لَوْلَآ اَنْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا ۖ وَيْكَاَنَّهُۥ لَا
يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٢﴾ تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ
لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِى الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ
﴿٨٣﴾ مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيْرٌ مِنْهَا ۖ وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ
فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّـَٔاتِ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

78. Kârun, "Bu mal mülk bana sahip olduğum ilim[1] sayesinde verildi; ben çalıştım, ben kazandım" dedi. O, Allah'ın ondan önce, kendisinden daha güçlü ve daha zengin olan nice nesilleri helâk ettiğini hiç mi bilmiyor?! Günahı böylesine âşikar olan kimselere sorgu sual bile gerekmez.

79. O (bir gün) bütün görkemi ve şatafatıyla kavminin huzuruna çıktı. Dünya hayatına düşkün olanlar, "Biz de Kârun gibi zengin olsaydık ne olurdu sanki! Ne şanslı adammış o!" diyerek ona özendiler.

80. Dünya ve âhiret konusunda gerçek bilgiye sahip olanlar ise şöyle dediler: "Yazıklar olsun size! İnanıp iyi ve yararlı işler yapanlara Allah'ın vereceği mükâfat daha hayırlıdır. Fakat bunu, ancak sıkıntı ve zorluklara sabredip göğüs gerenler hak edebilir."

81. Derken Biz onu da, köşk ve saraylarını da yerin dibine batırdık.[2] Allah'a karşı kimse ona yardım edemedi; kurtulabilmek için elinden bir şey de gelmedi.[3]

82. Daha dün onun yerinde olmak isteyenler bugün şöyle diyorlardı: "Vay be! Demek ki, Allah rızkı kullarından dilediğine bol, dilediğine de az veriyormuş! Eğer Allah (az mal vererek) bize lütfetmiş olmasaydı, şimdi biz de (belki Karun gibi kibirlenecek ve) yerin dibine batmış olacaktık. Vay be! Demek ki nankörler iflah olmuyormuş!"

83. Biz (benzersiz nimetlerle dolu) âhiret yurdunu, (böyle nankörlere değil) yeryüzünde büyüklük taslamayan ve bozgunculuk çıkarmayan kimseler için tahsis ettik. Sonunda kazançlı çıkacak olanlar, büyüklük taslamaktan ve bozgunculuk yapmaktan sakınanlar olacaktır.[4]

84. Bilin ki, iyilik yapan kimse (o âhiret yurdunda) yaptığı iyilikten daha iyi bir karşılık görecektir. Kötülük yapanlar ise, sadece yaptıkları kötülük nispetinde cezalandırılacaklardır.

---

1. Aynı ifade, Zümer 39/49. âyette kullanılmış, bununla "Kişinin başına gelen sıkıntılar için Allah'a dua ettiği, sıkıntıdan kurtulunca da bu sıkıntıyı kendisinde olan bilgi ve kabiliyetle aştığı" ifade edilmiştir. Karun da benzer bir tavır sergilemiş, sahip olduğu zenginliği Allah'ın lütfuyla değil, kendi bilgi ve becerisiyle kazandığını söyleyerek kibrini ortaya koymuştur.

2. "Yer yarıldı, onları, ailelerini, Korah'ın adamlarıyla mallarını yuttu. Sahip oldukları her şeyle birlikte diri diri ölüler diyarına indiler. Yer onların üzerine kapandı. Topluluğun arasından yok oldular. Çığlıkları duyan çevredeki İsrailliler, "yer bizi yutmasın" diyerek kaçıştılar." (Kitab-ı Mukaddes, Çölde Sayım, 16/31-34.)

3. Firavun nasıl iktidar azgınlığında bulunmuş ise Kârun da mal-mülk azgınlığı yaşamıştır. Firavun azgınlığının bedelini denizde boğulmakla ödemiş, Kârun ise servetini saklamak için dev bir mahzen yaptırırken yıkılan enkazın altında kalmış, ne malı ne de kendisinin yerinde olmayı arzu edenlerin bir yardımını görmemiştir. M. Esed, "Kârun'un yere batırılması" ibaresinin, dünyevi varlık ve itibarının şu ya da bu sebeple beklenmedik bir tarzda elinden çıktığını ifade eden mecazî bir anlamla yüklü olabileceğini belirtmiştir. Kârun ile ilgili anlatılan bu kıssa, Hz. Peygambere karşı çıkan zengin müşrikler için ağır bir tehdittir.

4. Mâtüridî âyeti şöyle açıklamıştır: "Bu ilahi beyanın zahirine göre yeryüzünde haksız üstünlük kurmak ve bozgunculuk çıkarmak istemeyenler, âhiret yurdunun seçkin sahipleri olacaklardır. Sanki bu âyet, inkârcıların liderleri ve firavunları hakkında inmiştir. Nitekim onlar yeryüzünde tekebbür ve zorbalıkla peygamberlere haksız üstünlük kurmak ve insanları Allah'ın dininden ve peygambere uymaktan alıkoymak suretiyle yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak istiyorlardı. Cennet böyle kimseler için değildir. Aksine cennet, peygamberlere boyun eğen, insanları Allah'ın dinine ve peygamberlere uymaya davet eden kimseler içindir."

اِنَّ الَّذِی فَرَضَ عَلَیْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَآدُّكَ اِلٰی مَعَادٍ ؕ قُلْ رَّبِّیْۤ اَعْلَمُ مَنْ جَآءَ
بِالْهُدٰی وَمَنْ هُوَ فِیْ ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ ﴿٨٥﴾ وَمَا كُنْتَ تَرْجُوْۤا اَنْ یُّلْقٰۤی اِلَیْكَ
الْكِتٰبُ اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ ظَهِیْرًا لِّلْكٰفِرِیْنَ ۖ
﴿٨٦﴾ وَلَا یَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰیٰتِ اللّٰهِ بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَیْكَ وَادْعُ اِلٰی رَبِّكَ
وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِیْنَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۘ لَاۤ اِلٰهَ
اِلَّا هُوَ ؕ كُلُّ شَیْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهٗ ؕ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَیْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٨٨﴾

سُوْرَةُ الْعَنْكَبُوْتِ مَكِّیَّةٌ
وَهِیَ تِسْعٌ وَسِتُّوْنَ اٰیَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الٓمّٓ ﴿١﴾ اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ یُّتْرَكُوْۤا اَنْ یَّقُوْلُوْۤا اٰمَنَّا وَهُمْ
لَا یُفْتَنُوْنَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِیْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ فَلَیَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِیْنَ
صَدَقُوْا وَلَیَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِیْنَ ﴿٣﴾ اَمْ حَسِبَ الَّذِیْنَ یَعْمَلُوْنَ
السَّیِّاٰتِ اَنْ یَّسْبِقُوْنَا ؕ سَآءَ مَا یَحْكُمُوْنَ ﴿٤﴾ مَنْ كَانَ یَرْجُوْا
لِقَآءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍ ؕ وَهُوَ السَّمِیْعُ الْعَلِیْمُ ﴿٥﴾ وَمَنْ
جَاهَدَ فَاِنَّمَا یُجَاهِدُ لِنَفْسِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِیٌّ عَنِ الْعٰلَمِیْنَ ﴿٦﴾

85. Ey Peygamber! Sana bu Kur'an'ı indiren[1] Allah, elbette seni dönmek istediğin yere (Mekke'ye) döndürecektir.[2] Sen müşriklere de ki: "Rabbim, kimin doğru yolda yürüdüğünü, kimin apaçık bir sapkınlık içinde olduğunu çok iyi bilir."

86. Nitekim sen, sana böyle bir kitap verileceğini de ummuyordun. Ancak o, Rabbinin rahmet ve şefkatinin bir eseri olarak indirildi. O halde sen sakın (tebliğde gevşeklik göstererek) kâfirlerin destekçisi olma.[3]

87. Artık Allah'ın âyetleri sana indirilmiştir. Bundan sonra müşrikler seni dini tebliğ etmekten alıkoymasın. Sen insanları Rabbine çağır. Sakın müşriklerden olma.

88. Ve sakın Allah'la birlikte başka bir tanrıya kulluk etme! Bil ki, O'ndan başka tanrı yoktur. Bir gün her şey yok olacak, sadece O kalacaktır. Egemenlik yalnız O'nundur ve hepiniz hesap vermek üzere bir gün O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

29
ANKEBÛT SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 69 âyettir. Adını 41. âyette geçen "Ankebût" kelimesinden almıştır. Ankebût örümcek demektir.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Elif Lâm Mîm[4]

2. Şu insanlar, herhangi bir imtihana tâbî tutulmadan yalnızca, "İnandık, iman ettik" demekle kendi hallerine bırakılacaklarını mı sanıyorlar?

3. Andolsun ki, Biz onlardan önceki kavimleri de sınavdan geçirmiştik. (Şimdi onlar da sınanacak ve) böylece Allah kimin ("İnandık, iman ettik" sözünde) samimi, kimin de yalancı olduğunu ortaya çıkaracaktır.

4. (Şirk koşarak, Müslümanlara zulmederek) kötülük yapanlar Bizim azabımızdan kaçıp kurtulabileceklerini mi zannediyorlar? Ne kötü bir yargıya varıyorlar!

5. Her kim Allah'a kavuşmayı ümit ediyorsa (iyi ve yararlı işler yapsın ve)[5] bilsin ki, Allah'ın tayin ettiği vâde; O'na kavuşacağı gün mutlaka gelecektir. Allah Semî'dir; kullarının ne söylediklerini işitir, Alîm'dir; gerçekten inanıp inanmadıklarını çok iyi bilir.

6. Unutmayın ki, kim Allah yolunda (karşılaştığı belâlara, sıkıntılara katlanır ve) üstün gayret gösterirse, bunu kendisi için yapmış olur. Çünkü Allah insanlara muhtaç değildir.[6]

---

1. Biz burada "Farada" fiiline Mücâhid, Mukâtil ve Ferrâ'nın verdiği anlam olan "İndirdik" manasını tercih ettik.
2. Âyette ifade edilen "Döneceğin yer" diye çevirdiğimiz "Meâd" kelimesi için farklı anlamlar verilmiştir. Âyetin hicret esnasında Cuhfe'de indiği dikkate alınırsa, doğduğu şehri terk etmek zorunda kalan ve bunun hüznünü taşıyan Hz. Peygambere orayı fethederek zaferle döneceğinin müjdelendiği anlaşılır.
3. Kirmânî, bu ifadeye, "Kâfirlerin arasında durma, hicret et" anlamını vermiştir.
4. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.
5. Bkz. Kehf 18/110.
6. Krş. İsrâ 17/7; Fussilet 41/46.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝٧ وَوَصَّيْنَا
الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ۭ وَاِنْ جَاهَدٰكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ
لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۭ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ۝٨ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ
فِي الصّٰلِحِينَ ۝٩ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَآ
اُوْذِيَ فِي اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ ۭ وَلَىِٕنْ جَاۗءَ
نَصْرٌ مِّنْ رَّبِّكَ لَيَقُولُنَّ اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ ۭ اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا
فِي صُدُوْرِ الْعٰلَمِينَ ۝١٠ وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ
الْمُنٰفِقِينَ ۝١١ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيْلَنَا
وَلْنَحْمِلْ خَطٰيٰكُمْ وَمَا هُمْ بِحٰمِلِينَ مِنْ خَطٰيٰهُمْ
مِّنْ شَيْءٍ ۭ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُونَ ۝١٢ وَلَيَحْمِلُنَّ اَثْقَالَهُمْ وَاَثْقَالًا
مَّعَ اَثْقَالِهِمْ ۡ وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ۧ
۝١٣ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فِيهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ
اِلَّا خَمْسِينَ عَامًا ۭ فَاَخَذَهُمُ الطُّوْفَانُ وَهُمْ ظٰلِمُونَ ۝١٤

7. Biz, iman edip iyi ve yararlı işler yapanların (önceki) günahlarını bağışlarız. Onları yaptıkları amellerin en güzeline göre mükâfatlandırırız.

8. Biz insanoğluna, ana babasına iyi davranmasını emrettik.[1] Bununla birlikte onlar, (ilâh olduklarına dair haklarında) hiçbir bilgiye sahip olmadığın şeyleri Bana ortak koşman için seni zorlarlarsa, sakın onlara boyun eğme.[2] Unutmayın ki, dönüşünüz Banadır ve işte o zaman Ben size, yapıp ettiklerinizi bir bir haber vereceğim.

9. (Ana babasının zorlamasına rağmen Bana şirk koşmayan,) iman edip iyi ve yararlı işler yapanları Biz elbette iyi insanlar arasına katarız.

10. İnsanlardan öyleleri vardır ki, "Allah'a inandık iman ettik" derler, fakat Allah yolunda bir eziyete maruz kalınca, insanların yaptığı bu eziyeti Allah'ın azabıymış gibi görürler (ve inançlarından dönüverirler).[3] Bununla birlikte ey Peygamber! Hiç şüphe yok ki onlar, sana Rabbinden bir zafer geldiğinde, "Biz de sizinle beraberdik (ganimetten bizim de payımızı ver)" diyeceklerdir. İnsanların kalplerindeki imanı en iyi bilen Allah değil midir?

11. Allah elbette kimlerin yürekten inandığını, kimlerin münafık olduğunu bilmektedir.

12. Küfürde direnenler inananlara, "Gelin, siz de bizim yolumuza uyun, günahınız bizim boynumuza olsun" derler. Oysa onlar (hesap günü) müminlerin en küçük bir günahını dahi üstlenmeye yanaşmazlar. Onlar yalancıların ta kendileridir.

13. Evet, onlar kendi günahlarının yanında yoldan çıkardıkları kimselerin günahlarını da yüklenecekler ve tanrı diye uydurdukları şeylerden dolayı kıyamet günü mutlaka hesaba çekileceklerdir.

14. Hani Biz Nûh'u kavmine peygamber olarak göndermiştik. O, kavminin arasında dokuz yüz elli yıl[4] kalmıştı. Sonunda şirk batağında yaşamaya devam ederlerken onları tufan alıp götürüverdi.

---

1. Krş. İsrâ 17/23-24.

2. Krş. Lokman 31/15.

3. Bkz. Hac 22/11.

4. Lafzen, "Elli yılı hâriç bin yıl." Hz. Nûh'un ömrü ile ilgili olarak zikredilen bu rakamı, günümüzdeki takvim yılı açısından açıklamak hayli zordur. Çünkü günümüzdeki mevcut bilimsel veriler, tarihteki insan ömrünün hiçbir zaman bu denli uzun olmadığını göstermektedir. Ancak bazı arkeolog ve antropologlar yaptıkları kazılardan elde ettikleri bulgularda Hz. Nûh zamanında meydana gelen tufan öncesinde bir ayın bir yıl olarak kabul edildiğini, o dönemde ölen insanlar için "Bin yıl yaşadı", "Yedi yüz yıl yaşadı" gibi ifadeler kullanıldığını, tufan sonrasındaki bulgularda ise günümüz takvimine uygun olarak "35 yıl yaşadı", "50 yıl yaşadı" gibi ifadelere rastlandığını belirtmektedirler. Şayet bu tespitler doğruysa, Allah'ın Hz. Nûh'un kavmi arasındaki kalış süresini, tufan öncesi kullanılan takvime göre ve/veya o günkü muhataplarının zihninde bu hususla ilgili mevcut sayısal bilgiye göre zikretmiş olması muhtemeldir. Muhatapların zihnindeki bu bilginin sebebi ise, Kitab-ı Mukaddes'te Hz. Nûh'un yaşının 950 sene olarak belirtilmesi olabilir (Yaratılış, 9/28-29). Ayrıca hitap ettiği toplumun kullandığı takvim farklı da olsa, böyle uzun bir sürenin zikredilmesi muhatap için daha etkili bir üslûptur. Bu ve buna benzer anlatımlarda bire bir olayın kendisiyle ilgilenmek yerine, anlatılan şeyle neyin amaçlandığı üzerinde durmak en doğru yoldur. Burada kanaatimizce Hz. Nûh'un, karşılaştığı sıkıntılara çok uzun bir süre katlandığı hatırlatılarak Hz. Peygamber ve ona inananların teselli edilmesi amaçlanmış, müşriklerin eziyetlerine sabretmeleri istenmiştir.

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَآ اٰيَةً لِّلْعَالَمِينَ
﴿١٥﴾ وَاِبْرٰهِيمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ ذٰلِكُمْ
خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ اِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ اَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ اِفْكًا اِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ
دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ
الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَاِنْ
تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ اُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا
الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ
يُعِيدُهُ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْاَرْضِ
فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَ
اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ
مَنْ يَشَاءُ وَاِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي
الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ
وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَلِقَآئِهِ
اُولٰٓئِكَ يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِي وَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢٣﴾

15. Fakat Biz Nûh'u ve gemidekileri kurtardık ve bu olayı insanlara bir ibret vesilesi kıldık.[1]

16. İbrahim'i de peygamber olarak göndermiştik. O kavmine şöyle demişti: "Allah'ı gerektiği şekilde tanıyıp yalnız O'na ibadet edin ve O'na ortak koşmaktan sakının. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır."

17. "Siz ise, Allah'ı bırakıp birtakım putlara tapınıyor ve onlara asılsız nitelikler yakıştırıyorsunuz. Şunu iyi bilin ki, Allah'ı bırakıp tapındığınız şeyler size bir lokma bile rızık veremezler. Öyleyse siz rızkınızı Allah katında arayın,[2] O'nu gerektiği şekilde tanıyıp yalnız O'na kulluk edin ve O'na şükredin. Çünkü en sonunda hesap vermek üzere O'nun huzuruna geleceksiniz."

18. "Eğer siz (beni) yalanlarsanız bilin ki, sizden önceki ümmetler de (peygamberlerini) yalanlamışlardı. Bir peygamberin görevi, sadece aldığı vahyi apaçık bir şekilde tebliğ etmekten ibarettir."

19. Peki, (bu inkârcılar) Allah'ın insanı ilk defa nasıl yarattığını, sonra onu tekrar tekrar yaratmaya devam ettiğini, dolayısıyla öldükten sonra da yeniden diriltebileceğini hiç düşünmezler mi? Şüphesiz bu iş Allah için çok kolaydır.[3]

20. Ey Peygamber! Sen insanlara de ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın ve Allah'ın yaratmayı ilkin nasıl başlattığını inceleyip araştırın. Sonra O sizi (öldükten sonra) yeniden diriltecektir. Çünkü Allah'ın her şeye gücü yeter."[4]

21. Allah dilediğine (azabı hak edene) azab eder, dilediğine (rahmetini hak edene) de şefkat ve merhamet gösterir. Sonunda hepiniz O'na döndürüleceksiniz.

22. Siz ey İnkârcılar! Ne yeryüzünde ne de gökyüzünde Allah'ın elinden kurtulabilirsiniz. Bilin ki, sizin için Allah'tan başka dost da yardımcı da yoktur.

23. Allah'ın âyetlerini ve bir gün O'nun huzuruna geleceklerini inkârda direnenlerin, (âhirette) Benim rahmetimi[5] ummaya hakları yoktur. Onlar için şiddetli bir azap vardır.

---

1. Krş. Hûd 11/36-45.

2. Krş. Hûd 11/6.

3. Krş. Yunus 10/4, 34; Neml 27/64; Rûm 30/11; Bürûc 85/13. Bu âyetten 23. âyetin sonuna kadar olan bölüm bir kısım müfessirlerce Hz. İbrahim'in sözlerinin devamı kabul edilmiştir. Nitekim İbn Şube, Hamza, Kisaî ve Halef'in "Elem terav" (Görüp düşünmez misiniz?) şeklinde okuyuşu bunu desteklemektedir. Bazıları da bu bölümün bir ara cümle konumunda olduğunu ve hitabın Hz. Peygamber ve ona inanmayan müşriklere yapıldığını kabul etmişlerdir. Bir sonraki âyete "De ki:" diye başlanmış olması, bu görüşe ağırlık kazandırmaktadır.

4. Yüce Allah yeniden dirilişe ikna etmek için insan idrakini yeryüzündeki varlıklara yönlendirmektedir. O varlıkların nasıl bir ilahî tasarımın ürünü olarak bir düzen içinde var olup varlıklarını sürdürdükleri üzerinde tefekkür edildiğinde yeniden dirilişi anlamak daha kolay olacaktır. Çünkü varlığı bir örneği olmadan ilk defa var eden O Yüce Güç yeniden dirilmeyi daha kolay gerçekleştirecektir. Akla, akıl yürütmeye tefekküre ve buna göre hüküm çıkarmaya bu denli vurgu yapan bu ve benzeri âyetler, dünyada bir İslam medeniyetinin nasıl kurulacağının da ana esaslarını göstermektedir.

5. Bu kelimenin bağlamı âhiretteki rahmettir. Fakat Mâtüridî, buradaki "Rahmetimi umamaz" ifadesiyle "Gönderdiğim peygamberlerimden ve kitaplarımdan imana erme konusunda istifade edemez" anlamının da çıkabileceğini söyler.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوا اقْتُلُوْهُ اَوْ حَرِّقُوْهُ
فَاَنْجٰىهُ اللّٰهُ مِنَ النَّارِ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ
يُّؤْمِنُوْنَ ۝ وَقَالَ اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْثَانًا ۙ
مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ
بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَّيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا ۠ وَّمَاْوٰىكُمُ النَّارُ
وَمَا لَكُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ۝ فَاٰمَنَ لَهٗ لُوْطٌ ۘ وَقَالَ
اِنِّيْ مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبِّيْ ۭ اِنَّهٗ هُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝
وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَجَعَلْنَا فِيْ ذُرِّيَّتِهِ
النُّبُوَّةَ وَالْكِتٰبَ وَاٰتَيْنٰهُ اَجْرَهٗ فِي الدُّنْيَا ۚ وَاِنَّهٗ
فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ۝ وَلُوْطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ
اِنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الْفَاحِشَةَ ڰ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ
مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ۝ اَىِٕنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُوْنَ
السَّبِيْلَ ۙ وَتَاْتُوْنَ فِيْ نَادِيْكُمُ الْمُنْكَرَ ۭ فَمَا كَانَ جَوَابَ
قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتَ مِنَ
الصّٰدِقِيْنَ ۝ قَالَ رَبِّ انْصُرْنِيْ عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِيْنَ ۝

24. (İbrahim kıssasına dönersek) İbrahim'in kavminin cevabı, "Onu öldürün ya da yakın" demekten ibaret oldu. Ancak Allah onu ateşten kurtardı.[1] Şüphesiz bunda alınacak dersler vardır;[2] fakat bunu anlayacak olanlar inanan kimselerdir.

25. İbrahim onlara, "Siz Allah'ın yanı sıra putları tanrı edindiniz. Bunu da dünya hayatında (atalarınızı körü körüne taklit ederek) o putlara duyduğunuz sevgi uğruna yaptınız. Ancak siz kıyamet günü o putlarla birbirinizi hiç tanımıyormuş gibi davranacak, üstelik birbirinize lânetler yağdıracaksınız. Varacağınız yer cehennem olacak, size yardım edecek kimse de bulunmayacaktır" dedi.

26. Ona ilk inanan (yeğeni) Lût oldu. İbrahim dedi ki: "Ben (bu zulüm diyarını terk ederek) Rabbimin bana emrettiği yere hicret ediyorum.[3] Şüphesiz O Azîz'dir; inkârcılara karşı beni korumaya muktedirdir, Hakîm'dir; bana verdiği hicret emrinde bir hikmet vardır."

27. Biz İbrahim'e İshak'ı ve (torunu) Yakub'u bahşettik.[4] Onun soyundan gelenlere peygamberlik ve kitap verdik. Böylece onu daha dünyada iken mükâfatlandırdık; âhirette ise o sâlih kimseler arasında olacaktır.

28. Biz Lût'u da peygamber olarak görevlendirmiştik. O kavmine şöyle demişti: "Siz gerçekten dünyada sizden önce hiç kimsenin yapmadığı[5] iğrenç bir işi yapıyorsunuz."

29. "Siz nasıl oluyor da (kadınları bırakıp)[6] erkeklerle ilişkiye giriyor, meşru ilişki yolunu terk ediyor[7] ve bir araya geldiğinizde her türlü çirkinliği yapabiliyorsunuz?" Halkının Lût'a cevabı, "Eğer doğru söylüyorsan haydi durma, bize (şu sözünü ettiğin) Allah'ın azabını getir de görelim" demekten ibaret oldu.

30. Lût da şöyle yalvardı: "Rabbim! Bu bozguncu, sapık topluma karşı Sen bana yardım et."

---

1. Krş. Enbiyâ 21/69.

2. Pek çok ibret bulunmakla beraber en büyük ibret, Allah'ın peygamberini ateşten kurtarmasıdır. Allah'ın koyduğu evrensel yasa şudur ki, Allah hak ve hakikatin peşinde olanların daima yardımcısıdır. Bunun karşısında olanları ise dünyada acı bir yok oluş, âhirette ise şiddetli bir azapla cezalandıracaktır.

3. Lafzen, "Rabbime gidiyorum." Râzî, bu ifadenin Hz. İbrahim'in Allah'ın verdiği hicret emrini O'nun rızası için gerçekleştirme anlamında kullandığını belirtmiştir. Diğer taraftan her türlü çabaya rağmen kavminin iman etmemekte direnmesi, üstelik onu ölümle ve yakmakla tehdit etmesi böyle bir hicreti zorunlu kılmıştır. Âyetin geldiği dönemin, Hz. Peygamber ve ashabının da aynı gerekçelerle hicret hazırlığına başlamaları ile zaman açısından örtüşmesi ayrı bir önem arz etmektedir. Hz. İbrahim'in hicreti Kuzey Mezopotamya'da (Güneydoğu Anadolu'da) bulunan Harran'a, oradan da Sûriye ve Filistin'e olmuştur. Krş. Sâffât 37/99.

4. Krş. Enbiyâ 21/72.

5. Bu ifadeden, Lût kavminin yaptığı çirkin işin daha önce insanlık tarihinde hiç gerçekleşmediğini anlayabileceğimiz gibi, bu kötü fiilin daha önce bu denli alenî, fütursuzca ve toplu olarak işlenmediği şeklinde bir anlam da çıkarabiliriz ki, bu anlam daha makul görünmektedir.

6. Krş. Â'râf 7/81.

7. Lafzen, "Yol kesiyorsunuz." Şevkânî'nin açıklamasına göre, Lût kavminin erkekleri yol üzerinde oturarak gelip geçen yolculara sarkıntılık ediyor ve eşcinsel ilişki için tacizde bulunuyorlardı. Bu sebeple yolcular o yollardan geçmiyor, başka yolları tercih ediyorlardı.

وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَآ اِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى ۙ قَالُٓوا اِنَّا
مُهْلِكُٓوا اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ ۚ اِنَّ اَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ۚ
٣١ قَالَ اِنَّ فِيهَا لُوطًا ۗ قَالُوا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا ۖ
لَنُنَجِّيَنَّهُ وَاَهْلَهُٓ اِلَّا امْرَاَتَهُ ۖ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ
٣٢ وَلَمَّآ اَنْ جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِۦٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ
بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ ۖ اِنَّا مُنَجُّوكَ
وَاَهْلَكَ اِلَّا امْرَاَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ٣٣ اِنَّا
مُنْزِلُونَ عَلٰٓى اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَآءِ بِمَا
كَانُوا يَفْسُقُونَ ٣٤ وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَآ اٰيَةًۢ بَيِّنَةً
لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ٣٥ وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۙ فَقَالَ
يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا
فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ٣٦ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ
فَاَصْبَحُوا فِى دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ۙ ٣٧ وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَقَدْ
تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسَاكِنِهِمْ ۖ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ
اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ۙ ٣٨

31. Elçi meleklerimiz, İbrahim'e bir oğlu olacağı müjdesini vermeye geldiklerinde, "Haberin olsun" dediler. "Biz şu belde halkını yok etmekle görevliyiz. O belde halkı zulüm ve sapıklıkta çok ileri gitti."

32. İbrahim, "Fakat orada Lût da var" dedi. Melekler, "Biz orada kimin olduğunu çok iyi biliyoruz. Onu ve ailesini; ona inananları elbette kurtaracağız. Fakat karısı hariç. O geride kalıp helâk olanlar arasında yer alacak" dediler.

33. Elçi meleklerimiz Lût'a gelince, kavminin gelen misafirlere sarkıntılık edecekleri endişesiyle kendisine bir sıkıntı bastı ve çaresizlik içinde ne yapacağını şaşırdı. Elçi meleklerimiz, "Korkma ve bizim için tasalanma, seni ve aileni; sana inananları kurtaracağız. Ancak karın hariç, o geride kalıp helâk olanlar arasında olacak" dediler.

34. "Biz, yaptıkları ahlâksızlıklar sebebiyle bu beldenin halkına gökten bir azap indireceğiz (tepelerine taş yağdıracağız)."[1]

35. (Sonunda olan oldu.) Bu beldeden geriye sadece açık bir ibret nişanesi bıraktık; fakat bunu anlayacak olanlar, aklını kullanıp düşünen kimselerdir.[2]

36. Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı peygamber olarak gönderdik. Şuayb onlara, "Ey kavmim! Allah'ı gerektiği şekilde tanıyın, yalnız O'na ibadet edin, âhiret gününe inanın (orada ödüllendirilmeyi umacağınız güzel işler yapın) ve sakın yeryüzünde azgınlık ederek fesad çıkarmayın" dedi.

37. Fakat kavmi Şuayb'ı yalanladı. Bunun üzerine onları öyle şiddetli bir sarsıntı (deprem) yakaladı ki, yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar (yok olup gittiler).[3]

38. Biz Âd ve Semûd kavimlerini de helâk ettik. Evlerinin kalıntıları size bunu açıkça göstermektedir. Şeytan yaptıkları kötü işleri kendilerine güzel göstermiş ve böylece onları da doğru yoldan uzaklaştırmıştı.[4] Oysa onların gerçekleri görebilecek; küfrün ve azgınlığın sonunun nereye varacağını anlayacak yetenekleri vardı.

---

1. Krş. Hûd 11/81-83.

2. Bu belde meşhur Sodom ve Gomore'dir. Lût Gölü olarak da anılan Ölü Deniz bu yörede bulunmaktadır. Suyunda sülfür ve potasyum bulunduğu için içinde hiçbir canlı yaşamamaktadır.

3. Krş. Â'râf 7/78, 91. Kur'an kıssaları, yeri geldikçe bazen geniş bazen de çok kısa hatırlatmalar yapılarak zikredilmektedir. İlginç olan şu ki, Lût kıssası her anlatıldığında mutlaka olayın detayı hakkında bilgi verilmektedir. Kıssada verilmek istenen mesaj da cinsel ahlaka dairdir. Bu bize, âyetlerin indiği dönemde müşrik Araplar arasında bu iğrenç işi yapanların bulunabileceği düşüncesini çağrıştırmaktadır. Mekke döneminde Hz. Peygamber neredeyse bütün enerjisini tevhid mücadelesine ayırmışken ahlâki temelli bu kıssanın sıkça tekrarlanması bu kanaati uyandırmaktadır. Öte yandan Lût kavminin, yaptıkları çirkin işten vazgeçme konusunda peygamberlerine itaatsizlik etmesi ile müşriklerin tevhid konusunda Hz. Peygambere itaatsizlikleri arasında bir paralellik de mevcuttur.

4. Şeytanın insanlara kötü ve yanlış şeyleri göstermesi bir Kur'an üslubudur. İnsanda kötülük duygularını tahrik eden, onda var olan arzu ve hevesten kaynaklanan dürtüler vardır. Kur'an bu gerçeği çoğu kez "Şeytan" olarak adlandırmıştır. Pek çok âyetteki "Şeytan" ifadesini "Şeytan tabiatlı insan" olarak çevirmemizin sebebi de budur. Bkz. En'âm 6/112; Nâs 114/6.

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مُوسٰى
بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْاَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ ۚ
﴿٣٩﴾ فَكُلًّا اَخَذْنَا بِذَنْۢبِهٖ ۚ فَمِنْهُمْ مَنْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِ
حَاصِبًا ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ اَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ
خَسَفْنَا بِهِ الْاَرْضَ ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ اَغْرَقْنَا ۚ وَمَا كَانَ اللّٰهُ
لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾ مَثَلُ
الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ ۚ
اِتَّخَذَتْ بَيْتًا ۚ وَاِنَّ اَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ ۘ
لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ
مِنْ شَيْءٍ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ
نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۚ وَمَا يَعْقِلُهَآ اِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ خَلَقَ
اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً
لِلْمُؤْمِنِينَ ۚ ﴿٤٤﴾ اُتْلُ مَآ اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ
الصَّلٰوةَ ۚ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ ۗ
وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ ۗ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

39. Kârun, Firavun ve Hâmân'ın âkıbetleri de böyle oldu.[1] Musa onlara ilâhî hakîkatleri delillerle anlatmış fakat onlar kibir ve inatla ülkelerinde bozgunculuk yapmaya devam etmişlerdi. Neticede onlar da azabımızdan kaçıp kurtulamadılar.

40. Biz onların her birini günahlarından dolayı cezalandırdık. Kiminin üzerine şiddetli bir fırtınayla taş yağdırdık, kimini şiddetli bir çığlık yok etti, kimini yerin dibine geçirdik, bazısını da suda boğduk. Onlara zulmeden Allah değildir, asıl onlar kendilerine zulmetmişlerdir.

41. Allah'ın dışında başka şeyleri tanrı kabul edip kendilerine dost edinenler örümceğin haline benzerler. Örümcek (barınması için kendine) bir yuva yapar, fakat yuvaların en zayıfı örümcek yuvasıdır.[2] Keşke bunu bilebilselerdi!

42. Kuşkusuz Allah, Kendisinden başka tapındıkları şeylerin hiçbir değer ifade etmediğini çok iyi bilmektedir. Oysa Allah Azîz'dir; O'nun ilim ve kudreti her şeyden üstündür, tanrı diye tapınılan şeyleri yaratan da O'dur, Hakîm'dir; verdiği her misâlde hikmetler vardır.

43. İşte Biz insanlara böyle hikmetli misâller veriyoruz. Bunları ancak gerçek ilim sahipleri düşünüp anlayabilirler.

44. İyi bilin ki, Allah gökleri ve yeri yüce bir amacı gerçekleştirmek üzere yaratmıştır. Şüphesiz bunda O'nun birliğine ve kudretine işaret eden deliller vardır; fakat bunu anlayacak olanlar inananlardır.

45. Öyleyse ey Peygamber! Sana vahyolunan kitabı oku, anlat; namazı hakkıyla kılmaya devam et. Çünkü namaz hayâsızlıktan, cimrilikten ve çirkin işlerden alıkoyar. Bil ki Allah'ı zikir; her an O'nu hatırda tutmak en büyük ibâdettir.[3] Unutmayın ki, Allah yaptığınız her şeyi bilir.

---

1. Yani "Bozguncu, azgın kâfirleri helâk ettiğimiz gibi, Karun, Firavun ve Hâmân'ı da Musa'yı yalanladıkları için helak ettik. Ey müşrikler! Siz de Muhammed'i yalanladığınız için helak edileceksiniz"

2. Örümcek büsbütün yuvasız değildir; fakat o yuva bir çırpıda yıkılır. Allah'ı bırakıp putlara sığınanların bu sığınakları da örümcek yuvası kadar zayıftır, bir anda yok oluverir. Yüce Allah inkârcıların durumu ile ilgili çarpıcı bir örnek vermiştir. İnanç ve inanca dair değerler insanın hayat boyu içinde yaşadığı bir barınaktır. Bu barınağın sağlam olması, yani akıl, tefekkür, ibret ve insanlığın yararına dair duygularla örülmüş bir iman barınağı, kişinin maddi ve manevi yönden huzurlu ve bereketli bir ömür sürmesine vesile olur. Her türlü akli temelden yoksun, tamamen boş arzu, hayal ve çıkar duygularının şekillendirdiği bir inanç barınağı ise örümceğin ağlarıyla ördüğü yuva kadar basit ve zayıftır. Hayata dair en ufak bir sarsıntıda bozuluverir. Nitekim Yüce Allah'ın müşriklerin taptıkları putların güç ve yetkilerine dair çeşitli vesilelerle sorduğu sorulara hiçbir müşrik makul bir cevap verememiştir. Burada bir hususa dikkat çekmek gerekir. Sözünü etiğimiz esaslara dayalı tevhit barınağı, tevhit esasıyla çelişen yanlışlıklarla işlevsiz haline getirildiği takdirde o barınağın da örümceğin barınağından farkı kalmaz. Âyetlerin mesajını müşrikler üzerinden düşünürken bu hususu da akıldan çıkarmamak gerekir. Çünkü biliyoruz ki, Kur'an'ın esaslarını yerine getirmeyen Müslüman topluluklar da tarih sahnesinden silinmişlerdir.

3. Âyetin bu kısmına, "Allah'ın sizi anması daha önemlidir" anlamı da verilmiştir.

وَلَا تُجَادِلُوٓا اَهْلَ الْكِتَابِ اِلَّا بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ ۖ اِلَّا
الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُٓوا اٰمَنَّا بِالَّذِٓى اُنْزِلَ اِلَيْنَا
وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ
﴿٤٦﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ ۚ فَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ
الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهٖ ۚ وَمِنْ هٰٓؤُلَٓاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖ ۚ وَمَا
يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَٓا اِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا
مِنْ قَبْلِهٖ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهٗ بِيَمِينِكَ اِذًا لَارْتَابَ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾ بَلْ هُوَ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِى صُدُورِ الَّذِينَ
اُوتُوا الْعِلْمَ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَٓا اِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالُوا
لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَاتٌ مِنْ رَبِّهٖ ۚ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ
اللّٰهِ ۖ وَاِنَّمَٓا اَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾ اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّٓا اَنْزَلْنَا
عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلٰى عَلَيْهِمْ ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَرَحْمَةً
وَذِكْرٰى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ
شَهِيدًا ۖ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۗ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا
بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللّٰهِ ۙ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾

46. Ve siz, kendilerine kitap verilenlerle -onların zulmedenleri[1] hâriç- mücadelenizi en güzel şekilde yapın ve onlara şöyle deyin: "Biz, bize indirilene de size indirilene de inandık iman ettik. Bizim Tanrımız da sizin Tanrınız da birdir. Biz Allah'a teslim olmuş; Müslüman kimseleriz."

47. Ey Peygamber! İşte sana da böyle bir kitap indirdik. Daha önce kendilerine kitap verdiğimiz kimseler bu Kur'an'a inanırlar. Araplardan da ona nice inananlar vardır. Esasen bizim âyetlerimizi bile bile inkâr edenler, ancak inkâra şartlanmış kimselerdir.

48. Sen, bu Kur'an sana vahyedilmeden önce herhangi bir kitap okumamıştın ve o Kur'an'ı kendin yazabilecek durumda da değilsin. Şayet böyle olsaydı gerçekleri yalanlamak için bahane arayanlar şüphe duymakta haklı olabilirlerdi.

49. Hayır, şüpheye hiç gerek yok. Bu Kur'an, kendilerine ilâhî kelâm ile insan ve şeytan sözünü ayırt edebilme yeteneği verilenlerin[2] gönüllerinde yer eden apaçık âyetlerden oluşur. Bizim âyetlerimizi bile bile inkâr edenler ancak şirke şartlanmış kimselerdir.[3]

50. Bu inkârcılar, "Tanrısından Muhammed'e, açıkça görebileceğimiz bir mucize indirilseydi ya!"[4] demektedirler. Sen onlara de ki: "Mucize indirmek (benim değil) Allah'ın elindedir.[5] Bilin ki, ben sadece bir uyarıcıyım."

51. Hem kendilerine okunan bu kitabı sana indirmemiz (mucize olarak) onlara yetmiyor mu?[6] Şüphesiz bu Kur'an'da dünya ve âhirette mutlu olmanın yollarını gösteren ilke, uyarı ve öğütler vardır;[7] fakat bunu yalnızca inanan kimseler anlar.

52. Yine de ki: "Aramızda şâhit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. Aslı esası olmayan şeylere inananlar ve Allah'ı inkârda direnenler ise mutlaka hüsrana uğrayacaklardır.

---

1. "Onların zulmedenleri" ifadesi ile Müslümanlara saldırgan bir tutum içinde olanlar kastedilmektedir.

2. Lafzen, "İlim verilenlerin."

3. Lafzen, "Zalimlerdir." "Şirke şartlanmış" diye tercüme ettiğimiz "Zâlim" kelimesi ile kendi çıkarlarının kaybolmasından endişe eden ve halk üzerinde üstünlük kurarak oluşturdukları sömürü düzeninin yıkılmasından korkan kimseler kastedilmektedir.

4. Krş. En'âm 6/37.

5. Krş. En'âm 6/109. Müşriklerin istediği türde mucize göstermek peygamberin elinde değildir. Sünnetullah denen Allah'ın varlık âlemine koyduğu kuralların dışında bir olay gerçekleştirmek sadece Allah'ın yetkisindedir. Peygamber sadece bir uyarıcıdır. Onun Allah'tan böyle bir yetki aldığını ispatlama görevi yoktur. Aslında ona gelen vahyin kendisi bir ispattır. Bir sonraki âyet bunu ifade etmektedir.

6. Yüce Allah mucize olarak Kur'an'ın yeterli olacağını bildirmektedir. Kur'an nazmıyla, mânasıyla ve bir toplumu tepeden tırnağa dönüştürme gücüyle sonsuz bir mucizedir. Nitekim küfür ve zulüm batağına saplanmış bir toplumu çok kısa bir zaman sonra dünyanın örnek toplumu haline getirmiştir. Hz. Peygamberin en büyük mucizesi Kur'an'dır ve kalpleri tatmin edecek yegâne mucizesidir (Ra'd 13/28). Allah'ın gücü sonsuzdur ve müşriklerin istediği mucizeleri anında gerçekleştirme gücü vardır. Fakat O, inanmayacaklarını bile bile istedikleri şekilde bir mucize göstermeyeceğini de açıkça ifade etmiştir (İsrâ 17/59). Diğer taraftan İslâm dini son dindir ve ilkeleri kıyamete kadar geçerlidir. Bu sebeple zamanla ve o zamanın insanlarıyla sınırlı mucize göndermek yerine bütün insanlığın yararlanacağı Kur'an mucizesini göndermeyi tercih etmiştir.

7. Lafzen, "Rahmet vardır."

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ ۚ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُسَمًّى لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ ۚ
وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ ۚ
وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ
مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿٥٥﴾ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ
﴿٥٦﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾ الَّذِينَ
صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ
رِزْقَهَا ۖ اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾ وَلَئِنْ
سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۖ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ
مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ
مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا
لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

53. Ey Peygamber! İnkârcılar "(Başımıza geleceğini söylediğin) o azap gelecekse hemen gelsin de görelim" diyorlar. Eğer Allah tarafından bir vâde konulmasaydı, onlara azap hemen gelirdi. Unutmasınlar ki o azap, farkında olmadıkları bir anda ansızın gelecektir.

54. Evet, o azabın hemen gelmesini isteyip duruyorlar. Şüphesiz küfürde direnenleri bir gün cehennem çepeçevre kuşatacak;

55. O gün azap onları tepelerinden ve ayaklarının altından saracaktır. O zaman Allah onlara, "Yaptıklarınızın cezasını şimdi çekin bakalım" diyecektir.

56. Ey Bana yürekten inanan kullarım! (Eğer burada müşriklerin baskısına dayanamıyorsanız başka bir yere gidin.) Benim şu yeryüzüm çok geniştir.[1] (Sakın o müşriklere uymayın) Yalnız Bana ibadet etmeye devam edin.

57. Bilin ki her canlı ölümü tadacaktır,[2] sonra hepiniz hesap vermek üzere huzurumuza çıkarılacaksınız.

58. İnanıp iyi ve yararlı işler yapanları, içinde sürekli kalacakları, alt tarafından ırmaklar akan köşklere yerleştireceğiz. İyi ve yararlı işler yapanların ödülleri ne kadar da güzeldir!

59. Onlar sabredip zorluklara göğüs geren ve yalnız Rablerine güvenen, O'na dayanan kimselerdir.

60. (Ey müminler! Size ne oluyor ki, geçim endişesi yüzünden hicret etmiyorsunuz? Oysa) nice canlılar vardır ki, yiyeceğini sırtında taşımaz; geçim endişesi duymadan yaşarlar. Onların da sizin de rızkınızı verecek olan Allah'tır.[3] (Öyleyse "hicret edeceğimiz yerde ne yiyip ne içeriz" diye düşünmeyin.) Unutmayın ki Allah Semî'dir; "Hicret edersek ne yer ne içeriz" diye yaptığınız konuşmaları işitmektedir, Alîm'dir; düşündüklerinizi, endişelerinizi bilmektedir.

61. Ey Peygamber! Sen inkârcılara, "Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı istifadenize sunan kimdir?" diye soracak olsan kesinlikle, "Allah'tır" derler. O halde bütün bunları bile bile O'nu bırakıp nasıl başka varlıklara yöneliyor, O'na ortaklar koşabiliyorlar?!

62. Fakat şu da bir gerçektir ki, Allah kullarından dilediğine bol bol rızık verir, dilediğinin de geçimini daraltır. Çünkü Allah her şeyi; kime neyi ne kadar vereceğini çok iyi bilir.

63. Yine sen onlara, "Gökten yağmur yağdıran ve bu sayede ölü toprağı canlandıran kimdir?" diye soracak olsan kesinlikle, "Allah'tır" derler. Sen, "Hamdolsun Allah'a! (Bakın, kendiniz de itiraf ediyorsunuz)" de. Buna rağmen onların çoğu akıllarını kullanmıyorlar (hem Allah'ın kudretini itiraf ediyor hem de O'na ortaklar koşmaktan vazgeçmiyorlar).[4]

---

1. Krş. Nisâ 4/97.

2. Krş. Âl-i İmrân 3/185.

3. Krş. Hûd 11/6.

4. Krş. Lokman 31/25.

وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ ۭ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ
لَهِيَ الْحَيَوَانُ ۘ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُوْنَ ﴿٦٤﴾ فَاِذَا رَكِبُوْا فِي الْفُلْكِ
دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ
يُشْرِكُوْنَ ۙ ﴿٦٥﴾ لِيَكْفُرُوْا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ ۙ وَلِيَتَمَتَّعُوْا ۣ فَسَوْفَ
يَعْلَمُوْنَ ﴿٦٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَّيُتَخَطَّفُ
النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ۭ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُوْنَ
﴿٦٧﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ
لَمَّا جَاۗءَهٗ ۭ اَلَيْسَ فِيْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿٦٨﴾ وَالَّذِيْنَ
جَاهَدُوْا فِيْنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٦٩﴾

سُورَةُ الرُّومِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ سِتُّونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

الٓمّٓ ﴿١﴾ غُلِبَتِ الرُّوْمُ ۙ ﴿٢﴾ فِيْٓ اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُوْنَ ۙ
﴿٣﴾ فِيْ بِضْعِ سِنِيْنَ ۭ لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْۢ بَعْدُ ۭ وَيَوْمَىِٕذٍ يَّفْرَحُ
الْمُؤْمِنُوْنَ ۙ ﴿٤﴾ بِنَصْرِ اللّٰهِ ۭ يَنْصُرُ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ۙ ﴿٥﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Elif Lâm Mîm[3]

2. Rumlar yenildiler,

3. Size yakın bir bölgede. Fakat bilin ki bu yenilgilerinden sonra gâlip geleceklerdir.

4. (Merak etmeyin) bu, birkaç yıl içinde olacaktır. Eninde sonunda Allah'ın dediği olur (O, koyduğu yasalara göre, hak edeni gâlip getirir, hak edeni de mağlûp ettirir). İşte o gün de inananlar sevinecektir,

5. Allah'ın lütfedeceği zaferle.[4] Unutmayın ki, Allah dilediğini (hak edeni) zafere ulaştırır. O Azîz'dir; dilediğini gâlip getirmeye gücü yeter, Rahîm'dir; inananlara zafer lütfetmesi şefkat ve merhametinin eseridir.

64. (Eğer akıllarını kullansalardı anlarlardı ki) bu dünya hayatı sadece eğlence ve oyundan; geçici zevklerden ibarettir.[1] Asıl hayat âhiret hayatıdır. Ah keşke bunu bir bilseler!

65. Bu kimseler (öyle inatçıdırlar ki,) gemiyle seyahat ederken (dalgaların kendilerini kuşatıp boğacağını anlayınca)[2] inançlarını şirk ve nifaktan arındırarak (tapındıkları putları unutur), bütün içtenlikleriyle Allah'a yalvarıp yakarırlar. Allah onları karaya çıkarıp kurtarınca bir de bakarsın ki, (ettikleri duaları unutmuşlar ve tekrar) O'na ortaklar koşmaya başlamışlar!

66. Onlar Bizim kendilerine verdiğimiz nimetlere karşı nankörlük etmeye ve onlardan arzularınca yararlanmaya devam etsinler bakalım. İleride neyin ne olduğunu anlayacaklar.

67. Bunlar, çevrelerindeki insanlar can güvenliğine sahip değilken Bizim, Mekke'yi güvenli ve kutsal bir belde yaptığımızı görmüyorlar mı? Buna rağmen hâlâ onlar Allah'ı bırakıp aslı esası olmayan şeylere inanmaya ve Allah'ın verdiği nimetlere nankörlük etmeye devam mı edecekler?

68. Uydurdukları yalanları Allah'a isnat eden iftiracılardan veya kendilerine gelen hakikatleri yalanlayanlardan daha zâlim kim olabilir? Kâfirler için cehennemde yer mi yok?!

69. Öte yandan Biz, uğrumuzda cihat edenlere, çalışıp çabalayanlara, başarıya ulaştıracak yollarımızı gösterir, sonuna kadar açarız. Şüphesiz Allah Kendi uğrunda cihat eden, hakkıyla çaba sarf edenlerle daima beraberdir.

30
RÛM SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 60 âyettir. Adını sûrenin başında geçen "Rûm" kelimesinden almıştır. "Rûm" kelimesi "Romalılar" demektir, Bizanslılar için de kullanılır. Sûrenin başında Hıristiyan Doğu Roma İmparatorluğu ile Mecûsî (müşrik) Persler (Sasaniler) arasında M.S. 613 yılında cereyan eden savaşa işaret edilmektedir.

1. Krş. En'âm 6/32.
2. Parantez içindeki ifade için bkz. Yunus 10/22.
3. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.
4. Bazı müfessirler Allah'ın zaferini Bizanslıların gâlibiyeti olarak yorumlamış, diğer bazıları da bu zaferin Bedir zaferi olduğunu söylemişlerdir. Bizanslıların Perslere gâlip gelmesi de aynı günlere rastlar. Dolayısıyla bu âyet, her iki zaferi de haber vermiş olabilir.

وَعْدَ اللّٰهِ ؕ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ وَعْدَهٗ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُوْنَ ۝٦ يَعْلَمُوْنَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۖ وَهُمْ عَنِ
الْاٰخِرَةِ هُمْ غٰفِلُوْنَ ۝٧ اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوْا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ ؕ مَا
خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ
مُّسَمًّى ؕ وَاِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَآئِ رَبِّهِمْ لَكٰفِرُوْنَ ۝٨
اَوَلَمْ يَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ
مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ كَانُوْٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَّاَثَارُوا الْاَرْضَ وَعَمَرُوْهَآ
اَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوْهَا وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ ؕ فَمَا
كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ۝٩ ثُمَّ
كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِيْنَ اَسَآؤُا السُّوْٓاٰى اَنْ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ
وَكَانُوْا بِهَا يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝١٠ اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ ثُمَّ
اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ۝١١ وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُوْنَ
۝١٢ وَلَمْ يَكُنْ لَّهُمْ مِّنْ شُرَكَآئِهِمْ شُفَعٰٓؤُا وَكَانُوْا بِشُرَكَآئِهِمْ
كٰفِرِيْنَ ۝١٣ وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَّتَفَرَّقُوْنَ ۝١٤ فَاَمَّا
الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَهُمْ فِيْ رَوْضَةٍ يُّحْبَرُوْنَ ۝١٥

6. Bu, Allah'ın bir vaadidir. Bilin ki Allah vaadinden aslâ dönmez. Fakat insanların çoğu bunu bilmez, anlamaz.

7. Onlar dünya hayatının sadece görünen (eğlenceli) yüzünü bilirler; âhiret hayatından ise habersizdirler.

8. Onlar kendi kendilerine/yalnız kaldıklarında[1] (insaflı bir muhasebe yaparak) Allah'ın; gökleri, yeri ve bu ikisinin arasındakileri yüce bir amacı gerçekleştirmek üzere ve belli bir süre için yaratmış olabileceğini[2] hiç düşünmezler mi?[3] Gerçek şu ki, insanların çoğu (böyle bir tefekkürden mahrum oldukları için) Rablerinin huzuruna geleceklerini de inkâr etmektedirler.

9. Ayrıca bu inkârcılar, yeryüzünde gezip dolaşarak kendilerinden önceki kavimlerin sonlarının ne olduğuna bakıp da hiç mi düşünmezler? Kaldı ki onlar kendilerinden daha güçlü (bir toplum) idiler; toprağı işlemişler ve yeryüzünü onlardan daha çok imar etmişlerdi. Onlara peygamberleri de açık mucizeler getirmişlerdi. (Fakat onları dinlemediler.) Allah onlara zulmedecek değildi, fakat onlar (inanmamakla) kendi kendilerine zulmediyorlardı.

10. Sonra kötülük yapan bu kimselerin âkıbetleri çok daha kötü oldu, cehennemi boyladılar.[4] Çünkü onlar âyetlerimizi yalanlamışlar ve onlarla alay etmişlerdi.

11. İnsanı yoktan ilk defa yaratan ve sonra insan neslini yaratmaya devam eden,[5] dolayısıyla öldükten sonra da diriltecek olan Allah'tır. Sonra da hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.[6]

12. Kıyamet koptuğu gün (bu gerçekleri inkâr eden) günahkârlar umutsuzca donup kalacaklardır.

13. Allah'a ortak koştukları şeyler de onlara şefaatçi olamayacaktır. Oysa onlar o putları (şefaatçi olacakları umuduyla)[7] Allah'a ortak koştukları için kâfir olmuşlardı.

14. Kıyamet koptuğu gün, işte o gün müminler ve kâfirler birbirlerinden ayrılacaklardır.

15. İnanıp iyi ve yararlı işler yapanlar ise, cennet bahçelerinde, kendilerine neşe veren musiki dinleyerek[8] sevinç ve mutluluk içinde yaşayacaklardır.

---

1. Bazı müfessirler, "Onlar kendi başlarına yalnız kaldıklarında" şeklinde tercüme ettiğimiz kısmı, "Onlar kendi yaratılışları üzerinde düşünmezler mi?" şeklinde anlamışlardır.
2. Lafzen, "Yarattığını."
3. Krş. Ahkaf 46/3.
4. "Cehennemi boyladılar" anlamı, "es-Sûâ" kelimesinin cehennem anlamına gelmesi sebebiyle verilmiştir.
5. Krş. Bürûc 85/13.
6. Krş. Yunus 10/4, 34; Neml 27/64; Ankebût, 29/19; Bürûc 85/13.
7. Parantez içindeki anlam için bkz. Yunus 10/18.
8. Mütercim Âsım Efendi, âyette geçen "Yuhberûn" fiilinin kökü olan "Habr" kelimesinin dînî merasimlerde okunan ilâhiler için kullanıldığını belirtmektedir. "Ahbâr" ifadesi de aynı kökten gelmektedir. Yahudi din adamları, mâbetlerde oluşturulan ilâhî korolarında görev almaları sebebiyle bu adla isimlendirilmişlerdir. Zevkiselim sahibi mümin fıtratının inanç ve değerleriyle uyumlu güzel mûsikîden haz alması gayet tabiîdir. Bu sebeple biz âyeti, bir mutluluk yeri olan cennette, isteyene böyle bir ödülün verileceği düşüncesiyle, anlamlandırdık. Zira kelime bu anlamı da içermektedir. Konu, fıkıh alanında genelde olumsuz ifadelerle nitelendirilen mûsikîye dair hükümler açısından değerlendirilmemelidir.

وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَاۤئِ الْاٰخِرَةِ
فَاُولٰٓئِكَ فِى الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾ فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ
تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِى السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ
الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَىِّ وَيُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ
مَوْتِهَا ۚ وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَكُمْ
مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَآ اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ
خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُٓوا اِلَيْهَا وَجَعَلَ
بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
﴿٢١﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ
اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ
اٰيَاتِهٖ مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَآؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهٖ ۚ
اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖ يُرِيكُمُ
الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَيُحْيِ بِهِ
الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

16. Küfürde direnerek âyetlerimizi ve âhirette huzurumuza gelip hesap vereceklerini inkâr edenler cehenneme atılacaklardır.

17. İşte bundan dolayı siz, akşama eriştiğinizde ve sabahleyin kalktığınızda Allah'ı tenzih ve tespih edin, yüceltin.

18. (Fakat şunu da bilin ki, Allah'ın sizin tespihinize ihtiyacı yoktur. Çünkü) göklerde ve yerde bütün hamd, bütün övgüler O'na mahsustur. O halde (siz bu bilinçle) öğle ve ikindi vakitlerinde[1] de O'nu tespih ve tenzih etmeye, yüceltmeye devam edin.[2]

19. Ki O, diriden ölüyü, ölüden diriyi çıkarır; ölmüş toprağa da can verir. İşte siz de bu şekilde diriltileceksiniz.[3]

20. Allah'ın sizi topraktan yaratması ve daha sonra birer insan haline gelip (zamanla) yeryüzüne dağılmanız, O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biridir.

21. O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de, sizin için yine sizden, kendi türünüzden, kendileriyle tatmin olacağınız, huzur bulacağınız eşler yaratması ve aranıza sevgiyi ve şefkati yerleştirmiş olmasıdır. Hiç şüphe yok ki, bütün bunlarda nice deliller ve ibretler vardır; fakat bunu anlayacak olanlar derinliğine düşünen kimselerdir.

22. Göklerin ve yeryüzünün yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı farklı olması da Allah'ın varlığının ve kudretinin delillerindendir. Şüphe yok ki, bütün bunlarda nice deliller ve ibretler vardır; fakat bunu anlayacak olanlar ilim sahibi kimselerdir/âlemdeki bilinçli varlıklardır.[4]

23. O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden bir diğeri de, gece uyuyup dinlenmeniz, gündüz çalışıp O'nun lütfundan nasip arama imkânına sahip olmanızdır. Evet, bunlarda da nice deliller ve ibretler vardır; fakat bunları Allah'ın âyetlerini ibret kulağıyla dinleyenler anlar.

24. Size, bir yandan (çakması ve gürültüsüyle) korku veren, bir yandan da (yağmur habercisi olarak) umutlandıran şimşeği göstermesi, gökten yağmur yağdırması ve onunla ölü toprağı canlandırması da yine O'nun varlığının ve kudretinin delillerindendir. Hiç şüphesiz bunlarda nice deliller ve ibretler vardır; fakat bunları anlayabilecek olanlar aklını kullanabilenlerdir.

---

1. Lafzen, "Gündüzün sonunda."

2. Müfessirlerin büyük çoğunluğu bu iki âyetten beş vakit namazın kastedildiği görüşündedir. "Akşam" ifadesiyle akşam ve yatsı namazları kastedildiğinde sayı beşe tamamlanmaktadır. Râzî bu konuda şunları söylemektedir: "Bazıları bu ifadelerle Allah'ın Kendisini tenzih etmeyi kastettiğini söylemişlerdir. Buna göre mâna, 'O'nu noksan sıfatlardan tenzih edip kemal sıfatlarıyla anınız' şeklinde olur ki, bu en kuvvetli görüştür. Bu görüşü benimsemek daha evladır. Çünkü bu mâna birincisini de içine alır. Zira emredilen tenzih ve tespih kalp ile yapılan tenzih ve tespihi de içine alır ki, bu kesin inanç demektir. Bunun yanı sıra lisan ile yapılan tespih ve tenzih de buna dâhildir ve bu da güzellikle anmaktır. Ve yine bu, azalarla yapılan her şeyi içine alır ki, bu da sâlih ameldir. Her biri bir öncekinin ürünü ve meyvesidir."

3. Krş. Âl-i İmrân 3/27.

4. İkinci anlam, Hafs dışındaki kıraat imamlarının "Li'l-'âlimîn" (Âlimler) ifadesini "Li'l-'âlemin" (Âlemler) şeklinde okumaları sebebiyle verilmiştir.

وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ تَقُومَ السَّمَآءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِهٖ ۚ ثُمَّ اِذَا
دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْاَرْضِ اِذَآ اَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾ وَلَهٗ مَنْ
فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۖ كُلٌّ لَهٗ قَانِتُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذِى
يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهٗ وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِ ۚ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى
فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ ضَرَبَ
لَكُمْ مَثَلًا مِنْ اَنْفُسِكُمْ ۖ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ
اَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَآءَ فِى مَا رَزَقْنٰكُمْ فَاَنْتُمْ فِيهِ سَوَآءٌ
تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ ۚ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ
يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوٓا اَهْوَآءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ
فَمَنْ يَهْدِى مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ ۖ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٩﴾ فَاَقِمْ
وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ اللّٰهِ الَّتِى فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ
لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللّٰهِ ۚ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ ۙ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۙ ﴿٣٠﴾ مُنِيبِينَ اِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَاَقِيمُوا
الصَّلٰوةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا
دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا ۖ كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

25. Göğün ve yerin, koyduğu kanunlarla bir düzen içinde durması da O'nun varlığının ve kudretinin delillerindendir. Sonra bir gün, sizi kabirlerinizden bir çağırmaya görsün, o zaman hepiniz bir anda dirilip çıkıvereceksiniz.

26. Esasen göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ındır ve hepsi O'nun hükümranlığı altındadır.

27. İnsanı ilk defa yaratan ve sonra tekrar tekrar yaratmaya devam eden, dolayısıyla öldükten sonra da diriltecek olan O'dur. Ve bu iş O'nun için çok kolaydır. Göklerde ve yerde (hiçbir varlıkta bulunmayan) en yüce sıfatlar O'nundur.[1] O Azîz'dir; dilediği her şeyi dilediği şekilde yaratmaya muktedirdir, Hakîm'dir; göklerde ve yerde yegâne hüküm sahibi O'dur.

28. Bir de Allah'ın size kendi hayatınızdan verdiği şu misali düşünün: Siz, sahip olduğunuz kölelerinizi, size verdiğimiz mal mülkte eşit haklara sahip ortaklarınız olarak kabul etmeye hiç razı olur musunuz? Dolayısıyla size denk konumda olan (hür) ortaklardan çekindiğiniz gibi onlardan çekinir misiniz?[2] Biz aklını kullanıp düşünen kimseler için âyetlerimizi işte böyle ayrıntılı olarak açıklıyoruz.

29. Buna rağmen şirkte direnenler, (bu misaller üzerinde düşünmek yerine) bilgisizce boş arzu ve heveslerine uymaktadırlar. (Söyleyin bakalım, şirkte direnmesi sebebiyle) Allah'ın saptırdığı kimseleri kim doğru yola iletebilir? Böylelerine yardım edecek kimse yoktur.

30. Ey Peygamber! Artık sen sapkınlık ve putperestlikten uzak (Hanîf) biri olarak bütün benliğinle dine; Allah'ın insanları yaratmış olduğu tertemiz aslî fıtrata[3] yönel (ve bu yoldan ayrılma). Allah'ın yarattığı fıtrî yapıyı (tevhit inancını) kimsenin değiştirme yetkisi yoktur. İşte gerçek ve doğru olan din budur. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmez.

31. O halde siz, yalnız Allah'a yönelenlerden olun. O'na şirk koşmaktan şiddetle sakının. Namazı kılmaya devam edin ve (fıtratı; tevhit dinini terk eden) müşriklerden olmayın.

32. Ayrıca, dinlerini paramparça eden/o fıtrî dinden uzaklaşan[4] ve çeşitli fırkalara ayrılanlardan da olmayın ki, o ayrılığa düşen her fırka kendi inancı ve kendi görüşü ile mutlu bir şekilde övünüp durmaktadır.

---

1. Krş. Rûm 30/18.

2. Krş. Nahl 16/75.

3. "Fıtrat" kelimesi "Yaratılmış şeyin saf, temiz ve bozulmamış ilk hali" anlamına gelir. İslam inancına göre insan saf ve temiz yaratılmış, kendisine Allah'a inanma kabiliyeti verilmiştir. Bu kabiliyet çevre şartlarının etkisiyle körelebilmektedir. Kanaatimizce burada fıtrat kelimesiyle, insanların yaratılışlarında içlerine yerleştirilen tek bir Allah'a inanma duygusu, yani tevhit inancı kastedilmektedir. Âyetin devamı bunu desteklemektedir. Yani bu fıtrî dini kimsenin değiştirme yetkisi yoktur. O halde Hz. Peygamber ve ona inananlar, çabalarını bu yapıyı güçlendirmeye ve çevre etkisiyle kirlenerek fıtratları körelenleri uyarmaya yoğunlaştırmalıdırlar.

4. Âyetteki, "O fıtrî dini terk eden" anlamı, "Ferrakû" (Parçaladılar) kelimesinin, Hamza ve Kisâî tarafından "Fârakû" (Uzaklaştılar) şeklinde okunmasından dolayı verilmiştir.

وَاِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَآ اَذَاقَهُمْ
مِنْهُ رَحْمَةً اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا
بِمَآ اٰتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ اَمْ اَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ
سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾ وَاِذَآ اَذَقْنَا
النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ
اَيْدِيهِمْ اِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾ فَاٰتِ
ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ
يُرِيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِنْ
رِبًا لِيَرْبُوَا فِى اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللّٰهِ وَمَآ اٰتَيْتُمْ
مِنْ زَكٰوةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾ اَللّٰهُ
الَّذِى خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ
شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِنْ شَىْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾ ظَهَرَ الْفَسَادُ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ
اَيْدِى النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِى عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

33. Bu gibi insanlar, başlarına bir sıkıntı geldiğinde Rablerine yönelerek yalvarır yakarırlar. Sonra Allah onlara katından bir lütufta bulunup bu sıkıntıdan kurtarınca bir de bakarsın ki, bir kısmı yine Rablerine ortaklar koşmaya devam ediyor.

34. Onlar, Bizim kendilerine verdiğimiz nimetlere karşı nankörlük etmeye devam etsinler bakalım. Haydi, zevkinize göre yaşamaya devam edin. Yakında anlayacaksınız.

35. Hayret! Sanki Biz kendilerine açık bir belge indirmişiz de onlar bu belgeye göre Allah'a şirk koşuyorlar(!)

36. Biz bu (nankör) insanlara bir nimet lütfettiğimizde onunla sevinip şımarırlar, şükretmeyi unuturlar. Kendilerinin yaptıkları işlerden dolayı başlarına bir kötülük gelecek olsa bir de bakmışsın ki, (putlardan) ümitlerini kesivermişler (ve yine Allah'a sığınmışlar)![1]

37. Oysa bu nankörler bilmezler mi ki, Allah rızkı dilediğine bol bol verir, kiminin de geçimini daraltır. Şüphe yok ki, Allah'ın böyle takdir etmesinde alınacak dersler vardır; fakat bunu inananlar anlar.

38. O halde ey müminler! Siz akrabaya, yoksula, yolda kalmışa hakkını vermeye bakın. Bilin ki, Allah'ın rızasını kazanmak isteyenler için en hayırlı yol budur. Onlar, kurtuluşa erecek olanların ta kendileridir.

39. Yine bilin ki, insanların mallarından karşılığını fazlasıyla almak düşüncesiyle verdiğiniz hediyelerin Allah katında hiçbir sevabı yoktur.[2] Fakat Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için verdiğiniz zekâtlar, sadakalar var ya! İşte Allah katında sevaplarını kat kat artıranlar, böyle yapan kimselerdir.

40. Ey müşrikler! Unutmayın ki sizi yaratan, rızkınızı veren, canınızı alıp sonra da diriltecek olan Allah'tır. (Söyleyin bakalım) Allah'a ortak koştuğunuz şeyler bunlardan herhangi birini yapabilir mi? Aslâ! Allah onların ortak koştuğu şeylerden münezzehtir, O yücelerden yücedir.

41. (Zalim ve müşrik) insanların yaptıkları kötü işler yüzünden kırsal bölgelerde ve sâhil şehirlerinde[3] (kuraklık, kıtlık ve ahlâkî çürüme gibi) fesat meydana gelmiştir. Sonunda da[4] Allah onlara (akıllarını başlarına alıp) doğru yola dönmeleri için yaptıklarının bir kısmının azabını bu dünyada tattırmıştır.

---

1. Biz âyetin son kısmını Mâtüridî'nin bir yorumuna göre tercüme ettik. Zira "İzâ hüm yaknetûne" cümlesine "Hemen umutsuzluğa düşüverirler" şeklinde bir anlam vermek, "Allah'tan beklediklerini bulamamak" şeklinde anlaşılır ki, bu kimselerin yardım umdukları varlık öncelikle taptıkları putlardır.
2. Pek çok müfessir bu âyete şöyle mâna vermiştir. "İnsanların mallarından kazanç sağlamak amacıyla tefecilik yaparak elde ettiğiniz mal (size göre sermayenizi artırsa da) Allah katında artmaz; meşru bir kazanç sayılmaz." Fakat İbn Abbas bu âyetin, daha fazla kazanç elde etmek amacıyla verilen hediyelerle ilgili olduğunu belirtmiştir. Mâtüridî'nin müfessirlerin çoğunluğuna dayanarak tercih ettiği görüşün de bu olduğu anlaşılmaktadır. Âyetlerin akışı dikkate alındığında bu yorum daha makul göründüğü için biz bu görüşü tercih ettik.
3. Lafzen, "Karada ve denizde." Âyetteki, "Bahr" (Deniz) kelimesi Arapçada "Şehir" anlamına da gelmektedir. Hasan el-Basrî, kelimeyi "Sâhillerdeki şehirler ve köyler" şeklinde açıklamaktadır.
4. "Li yüzîkahum" cümlesinin başındaki "Lâm" bağlacı, sebep bildirmek için değil âkıbet/sonuç bildirmek içindir.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ
مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَنْ
كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾
لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ
وَلِيُذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ
فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا
إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ
حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ
سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى
الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا
هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ
لَمُبْلِسِينَ ﴿٤٩﴾ فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

42. Ey Peygamber! De ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın. Sizden önce yaşayanların âkıbetleri ne olmuş bir bakın. Yok olup giden bu insanların çoğu Allah'a şirk koşan kimseler idi.

43. O halde sen, gerçekleşmesine Allah'tan başka kimsenin engel olamayacağı o dehşetli gün gelmeden önce yönünü bu sapasağlam dine (İslâm'a) çevir. O gün insanlar bölük bölük ayrılacaktır (Bir kısmı cennete, bir kısmı da cehenneme gidecektir).[1]

44. Kim küfürde direnirse küfrünün cezasını çekecektir. İyi ve yararlı işler yapanlar ise kendileri için iyi bir yer; cennet hazırlamış olurlar.

45. Sonunda Allah, inanıp iyi ve yararlı işler yapanları lütuf ve keremiyle ödüllendirecektir.[2] Şu bir gerçektir ki, Allah kâfirleri sevmez (onları lütuf ve ihsanından mahrum eder).[3]

46. Allah'ın varlığının ve kudretinin delillerinden biri de, size pek çok müjdeler getiren rüzgârları göndermesidir. Bu sayede size lütuf ve merhametini tattırmakta, gemileri Kendi koyduğu yasalar gereği yüzdürmektedir. Siz bu gemilerle ticaret yaparak O'nun nimetlerini elde etmektesiniz. Sizden beklenen bütün bunlara şükretmektir.

47. Ey Peygamber! Biz, senden önceki kavimlere de peygamberler göndermiştik. Bu peygamberler onlara açık mucizeler getirmişlerdi (kavimleri ise onları yalanlamışlardı). Biz de onlara hak ettikleri cezayı vermiştik (ve müminleri de kurtarmıştık).[4] Bize yaraşan müminlere yardım etmektir.[5]

48. Evet, Allah gönderdiği o (müjdeleyici)[6] rüzgârlarla bir bulut kaldırır, sonra o bulutu gökyüzüne dilediği gibi yayar ve parça parça dağıtır. Sonuçta sen onların arasından yağmur yağdığını görürsün. Allah bu yağmuru, kullarından dilediğinin topraklarına yağdırdığı zaman onlar nasıl da sevinirler!

49. Oysa bu insanlar, bulutlar henüz ortada yokken ümitsizlik ve çaresizlik içindeydiler.

50. O halde Allah'ın indirdiği yağmurun yaptığı işe bir bak, bir düşün. O ölü toprağı nasıl da canlandırıyor? Hiç şüpheniz olmasın ki, Allah ölüleri de işte böyle diriltecektir. Çünkü O'nun her şeye gücü yeter.

---

1. Krş. Şûrâ 42/7.

2. Âyet, bir önceki âyetin sonu ile ilişkilendirilerek şu şekilde de tercüme edilmiştir: "(Allah'ın o gün insanları iki kısma ayırması) inanıp iyi ve yararlı işler yapanları ödüllendirmek içindir…"

3. Mâtüridî, mükâfatın Allah'ın lütfuna, cezanın ise kulun onu hak etmesine bağlı olduğunu söyler. Müminler Allah'ın lütfuna nâil oldukları için cennete, kâfirler ise cezayı hak ettikleri için cehenneme gireceklerdir. Çünkü Yüce Allah koyduğu düzeni lütuf ve rahmet esasları üzerine bina etmiştir. Dolayısıyla kulun sahip olduğu nimetin Allah'a izafe edilmesi gerekir. Oysa kötülük yapan kul, lütuf ve rahmet üzerine kurulu düzeni kendisi bozduğu için kötülük ona isnat edilmiştir.

4. Krş. Neml 27/53.

5. Lafzen, "Müminlere yardım etmek Bizim üzerimize borçtur." Bu ifade, Zemahşerî'nin yorumuna göre müminler için bir tazim, konumlarını yüceltmek ve güzel övgüye layık görmektir. Allah için hiçbir zaman zorunluluk isnat edilemez. Ancak müminler Allah'ın yardımını hak edecek bir tutum içinde oldukları takdirde Allah da onlara yardım ederek lütufta bulunur.

6. Bu âyet, 46. âyetle ilintilidir. Parantez içindeki ifade bundan dolayı kullanılmıştır.

وَلَئِنْ اَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَاَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهٖ يَكْفُرُونَ
٥١ فَاِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَآءَ اِذَا
وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ٥٢ وَمَآ اَنْتَ بِهٰدِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ اِنْ
تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ٥٣ اَللّٰهُ الَّذِى
خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ
جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ
الْقَدِيرُ ٥٤ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا
غَيْرَ سَاعَةٍ كَذٰلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ٥٥ وَقَالَ الَّذِينَ اُوتُوا
الْعِلْمَ وَالْاِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِى كِتَابِ اللّٰهِ اِلٰى يَوْمِ الْبَعْثِ
فَهٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ٥٦ فَيَوْمَئِذٍ
لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ٥٧
وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِنْ
جِئْتَهُمْ بِاٰيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُٓوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُبْطِلُونَ
٥٨ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ٥٩ فَاصْبِرْ
اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ٦٠

51. Şayet Biz (kavurucu) bir rüzgâr göndersek, onlar da ekinlerinin[1] sapsarı sarardığını görseler (Allah'ın verdiği bütün nimetleri unutur) hemen nankörlük etmeye başlarlar.[2]

52. Ey Peygamber! Gerçek şu ki, sen ölülere sesini işittiremezsin, arkasını dönüp giden sağırlara da çağrını duyuramazsın.[3]

53. Yine sen (kalp gözleri) kör olanları sapkınlıktan kurtarıp doğru yola ulaştıramazsın. Sen ancak âyetlerimize inanıp iman edenlere sesini duyurabilirsin. Zaten onlar yürekten teslim olmuş; Müslüman kimselerdir.

54. Sizi basit bir sıvıdan[4] yaratan, çocukluk[5] halinden sonra güç kuvvet veren, bu halden sonra da güçsüz, saçı sakalı ağarmış bir duruma getiren Allah'tır.[6] Allah dilediği şeyi yaratır; insanı halden hale koyar. O Alîm'dir; neyi nasıl yaratacağını iyi bilir, Kadîr'dir; dilediğini yapmaya muktedirdir.

55. Kıyametin koptuğu gün günahkârlar, dünyada kısa bir süreden fazla kalmadıklarına (tevbe etmek için fırsat bulamadıklarına dair) yemin edecekler. Onlar, gerçekleri çarpıtma konusunda dünyada iken de böyle idiler.

56. Kendilerine ilim ve iman nasip edilenler onlara şöyle seslenecekler: "Size, Allah'ın koyduğu kanun gereği diriliş gününe kadar (tevbe etmenize yetecek) belli bir süre tanınmıştı (Fakat siz yeniden dirilişi inkâr etmiştiniz). İşte o diriliş günü bu gündür. Fakat siz dünyada iken bu gerçeği anlayıp kavrayamıyordunuz."

57. İşte o gün küfür ve şirkte direnenlerin mazeretleri fayda vermeyecek, dünyaya dönüp Allah'ın razı olacağı işler yapma istekleri de kabul görmeyecektir.

58. Andolsun ki, Biz bu Kur'an'da her türlü misali vererek insanlara gerçekleri anlattık. Ey Peygamber! Sen onlara (istedikleri gibi) açık bir mucize de getirsen[7] küfürde direnenler yine, "Siz sadece asılsız ve boş işlerle uğraşıyorsunuz" diyeceklerdir.

59. İşte Allah gerçekleri anlamayan şuursuzların kalplerini böyle mühürler.

60. Ey Peygamber! Sen sıkıntı ve zorluklara sabret. Allah'ın vaadi şüphesiz haktır ve gerçekleşecektir. Bu vaadin gerçekleşmesine aklı yatmayanlar sana yanlış bir iş yaptırmasınlar.[8]

---

1. Âyetteki "Fe raevhu" cümlesinde ki "Hu" (onu) zamirini ekine değil, rüzgârın getirdiği yağmur taşımayan sarı bulutlara bağlayanlar da vardır. Bu durumda anlam "Sapsarı (yağmursuz) bulutları görünce hemen nankörlük etmeye başlarlar" şeklinde olur.

2. Krş. Hûd 11/9.

3. Krş. Enbiyâ 21/45. Hakikati inkâra şartlanmış insanların kalpleri mühürlü, kulakları sağır ve gözleri perdelidir (Bakara 2/7; A'râf 7/179). Bu sebeple onlarla hakikati anlatma adına iletişim kurmanın imkânı yoktur. Bu durum sadece dini değerler için söz konusu değildir. Hayatın her alanında belli bir anlayışa şartlanmış insanlar da aynı konumdadırlar.

4. Lafzen, "Zayıf bir şeyden."

5. Lafzen, "Zayıflık."

6. Krş. Nahl 16/70; Hac 22/5; Secde 32/8; Mürselât 77/21-22.

7. Krş. Yunus 10/20; Hûd 11/12; Ra'd 13/31.

8. Âyetin son kısmının meâli, Mâtüridî'nin yorumuna göre verilmiştir. Diğer taraftan bu son âyette dile getirilen "Allah'ın vaadinin gerçekleşeceği" hakikati ile sûrenin ilk âyetlerinde konusu edilen Bizanslıların Perslere karşı zafer kazanacağı vaadi ve bu vaadin gerçekleşmesi arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Kısaca açıklamak gerekirse, Bizanslılar için vadettiği zafer gerçekleştiği gibi Allah'ın Müslümanlara zafer vaadi de mutlaka gerçekleşecek, Hz. Peygamber ve müminler başarıya ulaşacaktır. Ancak bunun için sabır, sebat ve azim gerekmektedir.

سُورَةُ لُقْمٰنَ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ أَرْبَعٌ وَثَلَاثُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ۝١ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ۝٢ هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ۝٣ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۝٤ اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝٥ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۝٦ وَإِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا وَلّٰى مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي اُذُنَيْهِ وَقْرًا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ۝٧ إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ۝٨ خَالِدِينَ فِيهَا وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝٩ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَاَلْقٰى فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَن تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَآبَّةٍ وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَأَنۢبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ۝١٠ هٰذَا خَلْقُ اللّٰهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلٰلٍ مُّبِينٍ ۝١١

31
LOKMÂN SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 27, 28 ve 29. âyetlerin Medine döneminde indiği rivayet edilmiştir. 34 âyettir. Adını 12. ve 13. âyetlerde geçen "Lokman" isminden almıştır. Lokman'ın bir peygamber olduğunu söyleyenler bulunmakla birlikte çoğunluk onun bir velî, bir bilge kişi olduğu kanaatindedir.

⁂

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Elif Lâm Mîm[1]

2. Bunlar, hikmet dolu Kitabın âyetleridir.

3. Bu Kitap, (dünya ve âhiret mutluluğunu gösteren esaslarla dolu) bir hidayet ve rahmet kaynağıdır. Fakat bunu, sağlam bir imana sahip olup güzel amel işleyenler anlar.

4. İşte onlar namazı kılar, zekâtı verir, âhirete de yürekten inanırlar.

5. Onlar Rablerinin gösterdiği yoldadırlar ve kurtuluşa erenler de onlardır.[2]

6. Öyle kimseler de vardır ki, aslı esası olmayan masallar anlatırlar ve Kur'an âyetlerini alay konusu yaparlar. Böylelikle kendileri sapıtır/insanları da saptırırlar. İşte onlar için alçaltıcı bir azap vardır.[3]

7. Böyle birine âyetlerimiz okunup anlatılınca kibirlenerek yüz çevirir, duymuyormuş gibi yapar. Sanki kulaklarında bir ağırlık var![4] Sen işte ona acı bir azabı müjdele!

8. Oysa inanıp iyi ve yararlı işler yapanlar için nimetlerle dolu cennetler vardır.

9. Onlar orada sürekli kalacaklardır. Bu, Allah'ın gerçek bir vaadidir. Allah Azîz'dir; vâdettiğini gerçekleştirmesine kimse engel olamaz, Hakîm'dir; her şeyi hikmetine uygun olarak takdir eder.

10. Şu gördüğünüz gökleri bir direk olmaksızın yaratan Allah'tır. O, sizi sarsmasın diye yeryüzüne sağlam dağlar yerleştirdi ve oraya her türlü canlıyı yaydı. Ve Biz gökten yağmurlar yağdırıp onunla orada her türden çift çift güzel bitkiler bitirdik.

11. Bütün bunlar Allah'ın yaratmasıyla meydana gelmektedir. Peki, Allah'tan başkasının yarattığı bir şey var mıdır? Gösterin Bana. Hayır! Gösteremezsiniz! O halde Allah'a ortak koşanlar apaçık bir sapkınlık içindedirler.

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.

2. Krş. Bakara 2/3-5.

3. Bu âyet, "Li yudille" (Saptırır) ifadesinin İbn Kesîr ve Ebû Amr tarafından "Li yedılle" (Sapıtır) şeklinde okunması, ayrıca "Ve yettehizehâ" (… edinmek için) ifadesini de Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, İbn Şube ve Ebû Cafer'in "Ve yettehızühâ" (Edinir) şeklinde okumaları dikkate alınarak tercüme edilmiştir. Âyetin iniş sebebiyle ilgili şöyle bir rivayet vardır: Nadr b. el-Haris Kureyşlilere, "Muhammed size Âd ve Semûd gibi kavimlerin kıssalarını anlatıyor. Gelin ben de size satın aldığım kitaplardan Perslere ait, Rüstem ve İsfendiyar gibi Kisrâlara ait bazı hikâyeleri anlatayım" demiş, böylece onları Kur'an'ı dinlemekten alıkoymaya çalışmıştır. Âyetteki "lehve'l-hadîs" ifadesi ile bu hikayeler kastedilmiştir. Bazı yorumcuların ileri sürdüğü gibi, bu ifade ile mûsıkî dinlemek kastedilmiş değildir. Kaldı ki Hz. Peygamberin musiki le ilgili olumlu kanaat bildiren hadisleri mevcuttur (Müslim, *İman*, 147; Tirmizî, *Nikâh* 8; İbn Mâce, *Nikâh*, 21).

4. Krş. En'âm 6/25; İsrâ 17/46; Kehf 18/57. Bu ifade sağır gibi davranmaktan kinayedir.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ ؕ وَمَنْ يَّشْكُرْ فَاِنَّمَا
يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِىٌّ حَمِيْدٌ ﴿١٢﴾ وَاِذْ قَالَ
لُقْمٰنُ لِابْنِهٖ وَهُوَ يَعِظُهٗ يٰبُنَىَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ ؕ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ
عَظِيْمٌ ﴿١٣﴾ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ ۚ حَمَلَتْهُ اُمُّهٗ وَهْنًا عَلٰى
وَهْنٍ وَّفِصَالُهٗ فِىْ عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ لِىْ وَلِوَالِدَيْكَ ؕ اِلَىَّ الْمَصِيْرُ
﴿١٤﴾ وَاِنْ جَاهَدٰكَ عَلٰٓى اَنْ تُشْرِكَ بِىْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا
تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِى الدُّنْيَا مَعْرُوْفًا ۖ وَّاتَّبِعْ سَبِيْلَ مَنْ
اَنَابَ اِلَىَّ ۚ ثُمَّ اِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿١٥﴾
يٰبُنَىَّ اِنَّهَآ اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِىْ صَخْرَةٍ
اَوْ فِى السَّمٰوٰتِ اَوْ فِى الْاَرْضِ يَاْتِ بِهَا اللّٰهُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ
خَبِيْرٌ ﴿١٦﴾ يٰبُنَىَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوْفِ وَانْهَ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰى مَآ اَصَابَكَ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ۚ
﴿١٧﴾ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِى الْاَرْضِ مَرَحًا ۚ
اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرٍ ۚ ﴿١٨﴾ وَاقْصِدْ فِىْ مَشْيِكَ
وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ ؕ اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيْرِ ۚ ﴿١٩﴾

12. (Siz insanları saptıran masallara değil, hikmetlerle dolu şu gerçeklere kulak verin)[1] Biz Lokman'a hikmet (ilim ve bilgelik) vermiş ve ona demiştik ki: "Allah'a şükret. Kim verilen nimetlere şükrederse yalnızca kendisi için şükretmiş olur. Kim nankörlük ederse bilsin ki, Allah Ganî'dir; kimsenin şükrüne muhtaç değildir, Hamîd'dir; her türlü övgüye ve şükre lâyık yegâne varlıktır."

13. Lokman oğluna öğüt verirken şöyle demişti: "Yavrucuğum, sakın Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk gerçekten büyük bir zulümdür."

14. Evet, Biz insanoğluna, ana babasına iyi davranmasını emretmiştik. Annesi onu nice zorluk ve sıkıntılara katlanarak karnında taşımıştır. Onun sütten kesilmesi ise iki yıl sürmüştür. Bunun için Biz de, "Bana ve ana babana şükret. Bil ki, sonunda hesap vermek üzere huzuruma geleceksin" demiştik.[2]

15. Fakat ana baban, tanrı olduğuna dair hakkında hiçbir bilginin olmadığı bir şeyi Bana ortak koşman için seni zorlayacak olurlarsa, (onların senin üzerinde bu kadar hakkı var diye) sakın onlara itaat etme. Yine de dünya hayatında onlara iyi davran, kol kanat ger. Daima Bana gönülden yönelenlerin yolunu tut. Sonunda Bana döneceksiniz. Ben de size yapıp ettiklerinizi bir bir haber vereceğim.[3]

16. (Lokman şöyle devam etmişti:) "Yavrucuğum! İyi bil ki, hardal tanesi ağırlığında yaptığın küçük bir iş, bir kayanın içerisinde ya da göklerde veya yerin derinliklerinde gizlenmiş bile olsa Allah onu kıyamet günü karşına çıkaracaktır. Hiç şüphe yok ki, Allah Latîf'tir; O'nun ilmi her yere ulaşır, Habîr'dir; açık veya gizli yapıp ettiğiniz her şeyden haberdardır."

17. "Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülüğe engel ol, başına gelen sıkıntı ve zorluklara sabret. Çünkü bütün bunlar, azim ve kararlılık gerektiren işlerdir."

18. "İnsanları küçümseyerek onlara karşı sakın gururlanıp kibirlenme. Yeryüzünde böbürlenip çalım satarak yürüme. Çünkü Allah kendini beğenen ve övünüp duran kimseyi sevmez."[4]

19. "Yürüyüşünde mütevazı, davranışlarında ölçülü ol; sesini alçaltarak konuş. Çünkü seslerin en çirkini eşeğin sesidir."

---

1. İbn Âşûr bu âyetin, önceki âyetlerlerle irtibatı hususunda şöyle bir yorum yapmıştır: "Âyetin başındaki atıf harfi bu kıssayı, 6. âyette sözü edilen masalları anlatan ve Kur'an âyetlerini alay konusu edinen Nadr b. el-Hâris kıssasına bağlamaktadır. Şöyle ki: Nadr b. el-Haris'in anlattığı şeyler yanlış ve saptırıcı değerler içerirken, Lokman kıssasında anlatılanlar hidayet ve hikmet esaslarını içermektedir. Bu, birbirine zıt iki durumdur. Nadr b. el-Hâris'in anlattıklarının içeriği ve sonuçları hakkında bilgi verilmemiştir. Bunlar sadece nüzul sebebidir ve asıl amaçlanan hususa girmek için bir mukaddimedir. Zira mukaddimede sözün uzaması asıl amacı gölgede bırakır." Buradaki asıl amaç ise Lokman'ın dilinden anlatılan imânî ve ahlâkî değerlerdir. Yüce Allah özellikle tevhit ve ahlaka dair mesajlarını bir sonraki notta açıkladığımız üzere Arap kültüründe önemli yeri olan Lokman'ın ağzından dile getirmiştir.

2. Krş. İsrâ 17/23.

3. Krş. Ankebût 29/8.

4. Krş. Hadîd 57/23.

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ
وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهٗ ظَاهِرَةً وَّبَاطِنَةً ۭ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُّجَادِلُ
فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّلَا هُدًى وَّلَا كِتٰبٍ مُّنِيْرٍ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ
اتَّبِعُوْا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوْا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا ۭ
اَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطٰنُ يَدْعُوْهُمْ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيْرِ ﴿٢١﴾ وَمَنْ
يُّسْلِمْ وَجْهَهٗٓ اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ
الْوُثْقٰى ۭ وَاِلَى اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ ﴿٢٢﴾ وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ
كُفْرُهٗ ۭ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ
الصُّدُوْرِ ﴿٢٣﴾ نُمَتِّعُهُمْ قَلِيْلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ اِلٰى عَذَابٍ غَلِيْظٍ ﴿٢٤﴾
وَلَىِٕنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ۭ قُلِ
الْحَمْدُ لِلّٰهِ ۭ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٥﴾ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ اَنَّ مَا فِي الْاَرْضِ
مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ وَّالْبَحْرُ يَمُدُّهٗ مِنْۢ بَعْدِهٖ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ مَّا
نَفِدَتْ كَلِمٰتُ اللّٰهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٢٧﴾ مَا خَلْقُكُمْ
وَلَا بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَّاحِدَةٍ ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ ﴿٢٨﴾

20. (İşte size böyle hikmetli kıssalar anlatan) Allah'ın göklerde ve yerde ne varsa hepsini sizin istifadenize sunduğunu, açık ve gizli bütün nimetleri size bol bol verdiğini görmüyor musunuz?[1] Buna rağmen öyle insanlar vardır ki, bir bilgileri, rehberleri ve vahye dayalı aydınlatıcı bir kitapları olmadığı halde Allah hakkında ileri geri konuşur, tartışır dururlar.

21. Üstelik onlara, "Allah'ın indirdiği Kitaba uyun" denilince, "Hayır, biz atalarımızdan ne gördüysek ona uyarız" derler. Peki! Ya şeytan atalarını (aldatıp şirke düşürmek suretiyle) alev alev yanan cehennemin azabına çağırmışsa?![2]

22. Kim kendini, iyi ve güzel işler yapan biri olarak, O'nu görüyormuşçasına Allah'a teslim ederse bilsin ki, sağlam bir kulpa tutunmuş olur. Unutmayın ki, eninde sonunda bütün işler Allah'a varır.

23. Kim de küfürde direnirse ey Peygamber, onun küfrü seni üzmesin. Onların da dönüşleri Bizedir ve Biz onlara yapıp ettiklerini bir bir haber vereceğiz. Şüphesiz Allah kalplerde gizlenen düşünce ve niyetleri çok iyi bilir.

24. Biz onları dünya nimetlerinden biraz faydalandırır, sonra da güç yetmez, ağır bir azaba katlanmaya mecbur ederiz.

25. Ey Peygamber! Sen onlara, "Gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye soracak olsan kesinlikle, "Allah'tır" derler. Sen, "Hamdolsun Allah'a! (Bakın, kendiniz de itiraf ediyorsunuz)" de. Hayır! Onların çoğu (nasıl bir çelişki içinde olduklarını) bilmiyorlar.[3]

26. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Şüphesiz Allah Ganî'dir; hiçbir şeye, insanların hamdine muhtaç değildir, Hamîd'dir; insanlar O'na hamdetmeseler bile O, bütün övgülere lâyık yegâne varlıktır.[4]

27. Yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem, denizler de mürekkep olsa, hatta ona yedi deniz daha ilâve edilse Allah'ın sözleri yazmakla tükenmez. Şüphe yok ki Allah Azîz'dir; O'nun ilmini kavramaya kimse güç yetiremez, Hakîmdir; O'nun her sözü hikmetlerle doludur.

28. Hepinizin yaratılması ve yeniden diriltilmesi, Allah için tek bir kişiyi yaratmak ve diriltmek kadar kolaydır. Çünkü Allah Semî'dir; hepinizi aynı anda işitir, Basîr'dir; hepinizin ne yaptığını aynı anda görür. (Dolayısıyla yaptıklarınızın hesabını da soracaktır).

---

1. Yüce Allah Lokman kıssasından sonra tekrar kendi varlığı ve birliğine dair delillere ve lütfettiği nimetleri saymaya devam etmiştir. Bu âyetler, sûrenin başındaki konuya dönüşü ifade etmektedir.
2. Krş. Bakara 2/170; Â'râf 7/28.
3. Krş. Ankebût 29/61, 63. Bu hitap müşriklere olmakla beraber bütün inananları da içine alır. Sadece her şeyi yaratanın Allah olduğuna inanmak yeterli olmamaktadır. O'nun yetki ve hükümranlığına hiçbir varlığı ortak kılmamak, yani şirksiz bir inanca sahip olmak en önemli esastır. Bir sonraki âyet de bu anlayışı desteklemektedir.
4. Krş. Bu sûrenin 12. âyeti.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ
وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِى اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَاَنَّ اللّٰهَ
بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ
مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِىُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ
الْفُلْكَ تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ اٰيَاتِهٖ ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾ وَاِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا
اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۖ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ ۚ
وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَٓا اِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا
رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِى وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهٖ ۖ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ
عَنْ وَالِدِهٖ شَيْـًٔا ۚ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ۖ
وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿٣٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَيُنَزِّلُ
الْغَيْثَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِى الْاَرْحَامِ ۖ وَمَا تَدْرِى نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ
غَدًا ۖ وَمَا تَدْرِى نَفْسٌ بِاَىِّ اَرْضٍ تَمُوتُ ۚ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾

سُورَةُ السَّجْدَةِ مَكِّيَّةٌ
وَهِىَ ثَلَاثُونَ اٰيَةً

29. Allah'ın geceyi kısaltıp gündüze, gündüzü kısaltıp geceye kattığını; her biri belli bir zamana kadar kendi yörüngesinde akıp giden güneşi ve ayı sizin istifadenize sunduğunu görüp düşünmüyor musunuz? Bilin ki, (bunların hepsini yapan) Allah sizin bütün yapıp ettiklerinizden de haberdardır.

30. Allah'ın ilmi, kudreti işte böyledir. Çünkü O, gerçek Tanrıdır. O'nun dışında inkârcıların tapındıkları bütün şeyler bâtıldır. Allah ise gerçekten yüce ve uludur.

31. Yine gemilerin denizde Allah'ın lütfu ile (koyduğu yasalara göre) yüzdüğünü görmüyor musunuz? İşte böylece Allah size varlığının ve kudretinin delillerini göstermektedir. Şüphesiz bunlarda ibret alınacak nice deliller vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, sabırla düşünen ve çok şükreden kimselerdir.

32. İnkârcılar (gemiyle seyahat ederken)[1] dalgalar kendilerini kara bulutlar gibi sarınca, inançlarını şirk ve nifaktan arındırarak (tapındıkları putları unutur), bütün içtenlikleriyle Allah'a yalvarıp yakarırlar. Fakat Allah onları kurtarıp karaya çıkarınca, onlardan ancak az bir kısmı ettiği duaya uygun davranarak doğru yolda yürür (Çoğu da inkâra devam eder).[2] Bizim âyetlerimizi bile bile inkâr edenler, ancak çok hâin, gaddar ve bir o kadar da nankör olan kimselerdir.

33. Ey insanlar! Rabbinizin emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olun; mutlaka gelecek olan bir günün azabından korkun. O gün ana babanın evlâdına faydası olmadığı gibi evlâdın da ana babasına hiçbir faydası dokunmaz. Unutmayın ki, Allah'ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir. Öyleyse dünya hayatı kesinlikle sizi aldatmasın. Ve sakın şeytan sizi Allah ile (ilgili yanlış inanışlara saptırarak) kandırmasın.[3]

34. O öyle bir Allah'tır ki, kıyametin ne zaman kopacağını sadece O bilir. Yağmuru O yağdırır. Rahimlerde ne olduğunu O bilir. Hiç kimse yarın (hayır ve şer adına) ne kazanacağını da nerede öleceğini de bilemez. Şüphesiz Allah Alîm'dir; kimsenin bilmediği şeyleri bilir, Habîr'dir; açık gizli her şeyden haberdardır.[4]

---

1. Krş. Yunus 10/22; Ankebût 29/65.
2. Krş. Yunus 10/22-23; Ankebût 29/65. Âyette geçen "Muktesıd" kelimesi orta yoldan giden kimse demektir. Biz bu kelimeyi birinci mâna olarak "Doğru yolda kalır" şeklinde tercüme ettik. Beydâvî, söz konusu bu kelimeye öncelikle bu mânayı, sonra da "Küfürde kalmaya devam edenler" mânasını vermiştir. İbn Âşûr, farklı anlamları sıraladıktan sonra bu kelimeyi "Küfürde devam edenler" olarak yorumlar. Sıkıntıdan kurtulanların isyana devam ettiğine dair benzer örneklerin (mesela Fâtır 35/32) daha geniş anlatıldığı diğer âyetler dikkate alındığında verdiğimiz mânanın uygun olduğu kanaatindeyiz.
3. Krş. Fâtır 35/5; Hadîd 57/14.
4. Âyetin cümle yapısını incelediğimizde bu beş hususla ilgili şöyle bir izah yapabiliriz: 1. Kıyametin ne zaman kopacağı kesinlikle Allah'ın bilgisindedir. Bunu hiç kimse bilemez. 2. Âyetteki cümle "Yağmuru Allah yağdırır" şeklindedir. Bunu, önceki "Kıyametin bilgisi yalnız Allah katındadır" cümlesine hüküm açısından bağlamak doğru olmaz. Dolayısıyla bu âyet, yağmurun ne zaman yağacağının bilinmezliği ile ilgili değil, Allah'ın gücü ve lütfunun bir ifadesidir. 3. "Rahimlerde olan şeyi Allah'ın bilmesi" meselesi de aynen ikinci maddedeki izah gibidir. Yağmurun yağacağını, rahimlerdeki şeyin ne olduğunu Allah bilmekle beraber, Allah'ın verdiği akıl ve bilgi sayesinde sınırlı da olsa kulların bu hususları bilmesi de tabiidir. 4. ve 5. hususlarda zaten cümle kalıbı olumsuz olarak gelmiştir. Gerçekten de hiç kimse hayır ya da şer adına gelecekte ne elde edeceğini, nerede ve nasıl öleceğini yüzde yüz kestiremez.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّآ اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾ اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ۖ مَا لَكُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ ۚ اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَآءِ اِلَى الْاَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ اِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهٗٓ اَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾ ذٰلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦﴾ اَلَّذِي اَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهٗ وَبَدَاَ خَلْقَ الْاِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهٗ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَّآءٍ مَهِينٍ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوّٰيهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهٖ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَ ۚ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾ وَقَالُٓوا ءَاِذَا ضَلَلْنَا فِي الْاَرْضِ ءَاِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۚ بَلْ هُمْ بِلِقَآءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ يَتَوَفّٰيكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

32
SECDE SÛRESİ

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 18-20. âyetlerin Medine döneminde indiği rivayet edilir. 30 âyettir. Adını 15. âyette geçen "Harrû sücceden" (secdeye kapanırlar) ifadesinden almıştır.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Elif Lâm Mîm[1]

2. Bu Kitabın, âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından indirilmiş olduğunda hiçbir şüphe yoktur.

3. Fakat inkârcılar, hâlâ Kur'an'ı (senin) uydurup Allah'a isnat ettiğini söylüyorlar. Hayır, hayır! O, Rabbinden gelen hak ve hakikatlerle dolu bir Kitaptır. Ve o, kendilerine senden önce (uzun bir süre) uyarıcı gelmemiş olan bir toplumu uyarman için sana vahyedilmiştir. Umulur ki, onlar (bunu kavrar ve) doğru yola gelirler.

4. Hiç şüphe yok ki, Allah gökleri, yeri ve bu ikisi arasında ne varsa hepsini altı günde yaratmış, sonra da arş üzerinde istivâ etmiş (yarattığı her bir şeyin kanununu koymuş), onlar üzerinde egemenlik kurmuştur.[2] Sizin O'ndan başka ne bir dostunuz ne de bir şefaatçiniz vardır. Hiç düşünüp ibret almaz mısınız?

5. O, gökten yere kadar meydana gelecek bütün işleri tasarlayıp düzenler. Bütün olup bitenler bir günde; bir anda O'na ulaşır ki o bir an, sizin hesabınıza göre bin(lerce) yıl sürebilecek bir zamandır.[3]

6. İşte O Allah, görünen ve görünmeyen her şeyi bilendir. O Azîz'dir; her şeyi bir anda yaratmaya ve yok etmeye muktedirdir, Rahîm'dir; yaratmasında da yönetmesinde de kullarının yararını gözetir.

7. O, yarattığı her şeyi en güzel şekilde yaratmıştır. Nitekim insanı yaratmaya çamurdan başladı.

8. Sonra onun neslini basit bir sudan (meniden) yaratmaya devam etti.

9. Daha sonra da ona düzgün bir şekil verdi (onu belli bir düzeye getirdi) ve ona Kendi ruhundan üfledi. Ayrıca size işitecek bir kulak, görecek bir göz ve hissedecek bir yürek (düşünecek bir akıl) bahşetti. (Sizi bu kadar güzel yaratan Allah'a) hiç şükretmiyorsunuz!

10. İnkârcılar bütün bunları bile bile, "Biz ölüp toprağa karıştıktan sonra yeniden mi diriltileceğiz?" derler. Aslında onlar Rablerinin huzuruna çıkıp hesap vermeyi inkâr etmektedirler.

11. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "(Siz ne yaparsanız yapın) bir gün sizin için görevlendirilmiş ölüm meleği canınızı alacak, sonra da hepiniz hesap vermek üzere Rabbinizin huzuruna çıkarılacaksınız."

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.
2. Krş. Â'râf 7/54; Yunus 10/3; Furkân 25/59.
3. Âyette geçen, "Ya'rucü ileyhi" ifadesine çok çeşitli anlamlar verilmiştir. Biz âyeti, "Yaratılmış olan âlemden Allah'a bilginin ulaşması, maddî açıdan düşünüldüğünde, binlerce yıl sürebilecek bir zamanı gerektirebilir. Fakat Allah her şeyden anında haberdar olur" şeklinde anlamayı, âyetin ruhuna daha uygun bulduk.

وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُؤُسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۜ رَبَّنَآ
اَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا اِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾
وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدٰيهَا وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ
مِنِّى لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُوا
بِمَا نَسِيتُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا ۚ اِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا
عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ اِنَّمَا يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا
الَّذِينَ اِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾ تَتَجَافٰى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ
يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا ۖ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿١٦﴾
فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا اُخْفِىَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ ۚ جَزَآءً بِمَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾ اَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا ۚ لَا يَسْتَوٗنَ
﴿١٨﴾ اَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ
الْمَأْوٰى ۖ نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا
فَمَأْوٰيهُمُ النَّارُ ۖ كُلَّمَآ اَرَادُٓوا اَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَآ اُعِيدُوا فِيهَا
وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِى كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾

12. Ey Peygamber! Sen o günahkârları, kıyamet gününde Rablerinin huzurunda başları eğik olarak, "Ey Rabbimiz! Biz gerçeği şimdi gördük, şimdi duyduk. Sen bizi dünyaya geri göndersen, biz de güzel işler yapsak ne olur! Çünkü gerçekleri şimdi kavradık!" diye yalvarırken bir görsen!

13. Şunu iyi bilin ki, eğer Biz dileseydik herkesi hidayete erdirirdik; fakat (insanları sapkınlığa düşüreceğini söyleyen şeytana karşı) Benim, "Andolsun ki, cehennemi (sana uyan)[1] insanlarla ve cinlerle tamamen dolduracağım" diye kesin bir sözüm var.[2]

14. (O gün onlara denilecek ki:) "Şimdi, bu günle karşılaşacağınızı unutmanızın cezasını çekin bakalım. Biz de bugün sizi unuttuk; yalvarıp yakarmalarınızı dinleyecek değiliz. Evet, yapıp ettiklerinizden dolayı çekin asırlarca sürecek bu azabı!"

15. Bizim âyetlerimize inananlar, kendilerine o âyetler okunduğu zaman hemen secdeye kapanırlar, Rablerini överek tespih ederler ve aslâ kibirlenmezler.[3]

16. Onlar geceleyin yataklarından kalkar ve Rablerine, O'nun azabından hem korkarak, hem de lütuf ve merhametini umarak yalvarıp yakarırlar, kendilerine verdiğimiz nimetlerden de hayırlı işlerde harcarlar.

17. İşte bu kimselere, yaptıkları güzel işlerden dolayı büyük mutluluk verecek ne gibi nimetlerin bahşedileceğini (peygamberler ve melekler dâhil olmak üzere) hiç kimse bilemez.

18. (Tabiî ki böyle olacak. Söyleyin!) Hiç mümin, fâsık gibi olur mu? Elbette bunlar eşit olamazlar.

19. İnanıp iyi ve yararlı işler yapanlar için cennet konakları hazırlanmıştır. Onlar amellerine karşılık olarak oralarda ağırlanacaklardır.

20. Fâsıkların varıp yerleşecekleri yer ise cehennemdir. Onlar oradan ne zaman çıkmak isteseler her defasında geri çevrilecekler ve onlara, "Haydi çekin bakalım, dünyada iken inkâr ettiğiniz cehennemin azabını!" denilecektir.

---

1. Parantez içindeki ifadeler için bkz. Â'râf 7/18; Sâd 38/ 85.

2. Bu âyetin, iki yönden açıklanması gerekmektedir: Öncelikle Yüce Allah'ın dilemesi halinde herkesi hidayete erdirme hakkı ve gücü vardır. O zorla ve hiçbir gerekçe olmadan hidayet etmeyi tercih etmedi. Onun yerine akıl ve irade lütfederek ve ayrıca peygamberler vasıtasıyla yanlışı da açıklayarak insanların bir tercih yapmalarına imkân tanıdı. Bunun sonucunda insanoğlu hangi tercihte bulunduysa Allah onun karşılığını vereceğini vâdetti. İkinci olarak, Allah'ın cehennemi insanlar ve cinlerle dolduracağına dair verdiği söz de şöyle anlaşılmalıdır: Allah kendi kendine bir söz verip bu sözü gerçekleştirmek için hiçbir gerekçe olmadan cehennemi insanlar ve cinlerle dolduracak değildir. Böyle yapması hem adalete hem de Allah'ın imtihan düzenine aykırı olur. Buradaki "Söz" kavramı, Allah'ın, insanlar ve cinlerin dünya hayatındaki imtihanı için koyduğu düzen, kanun olarak anlaşılmalıdır. Bu düzende söz konusu varlıklar kendi iradeleriyle hidayete ya da sapkınlığa dair bir tercihte bulunacaklar ve buna göre cennet ve cehenneme gideceklerdir. Allah'ın koyduğu bu düzende zulüm ve küfrü tercih ederek cehennem azabını hak edenler cehenneme doldurulmakla Allah'ın sözü, imtihan düzeninin bir sonucu olarak gerçekleşmiş olacaktır. Ayrıca bk. Hûd 11/118, 119; Sâd 38/74-85.

3. Krş. İsrâ 17/107.

وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنٰى دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ ثُمَّ
أَعْرَضَ عَنْهَا ۜ إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا
مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهٖ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى
لِبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٢٣﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا
صَبَرُوا ۖ وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾ أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ
أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ ۚ إِنَّ
فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ ۖ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ
إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهٖ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ
وَأَنْفُسُهُمْ ۖ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْفَتْحُ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾ قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا
هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ إِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

سُورَةُ الْأَحْزَابِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ ثَلَاثٌ وَسَبْعُونَ اٰيَةً

21. Biz onlara mutlaka o büyük âhiret azabından önce, küfürden vazgeçip doğru yola dönmeleri için (âhiret azabına nispetle) daha küçük dünyevî sıkıntılar da tattıracağız.

22. (Söyler misiniz?) Kendilerine Rabbinin âyetleri okunduğunda, onlardan yüz çevirenlerden daha zâlim kim olabilir? Hiç şüphe yok ki, Biz bu günahkârlara hak ettikleri cezayı vereceğiz.

23. Ey Peygamber! Biz Musa'ya da kitap vermiştik. Senin de ona verilen (özü itibarı ile aynı) vahye muhatap olduğun konusunda hiç şüphen olmasın.[1] Biz Tevrat'ı İsrailoğulları için bir hidayet rehberi kılmıştık.

24. İsrailoğulları sıkıntılara sabredip katlandıkları ve âyetlerimize yürekten inandıkları sürece/inandıkları için[2] Biz onların içlerinden insanları doğru yola davet eden önderler çıkardık.[3]

25. (Bununla birlikte pek çok ayrılıklara düştüler.) Şüphesiz Rabbin, kıyamet günü ayrılığa düştükleri konularda aralarında hükmünü verecek; haklıyı haksızı açıklayacaktır.

26. Ey Peygamber! Bu inkârcılara, şimdi yurtlarında gezip dolaştıkları, önceki pek çok milleti helâk etmiş olmamız hiç mi yol göstermiyor? Oysa bunda alınacak o kadar çok ders var ki! Bu anlatılanlara hâlâ kulak vermeyecekler mi?

27. Bu inkârcılar, yağdırdığımız yağmurla[4] kuru toprağı sulayıp hayvanlarının ve kendilerinin beslendikleri ekin ve bitkileri çıkarıp yetiştirdiğimizi de mi görmüyorlar? Bütün bunlara hiç ibret nazarıyla bakmıyorlar mı?

28. Bir de hâlâ (alay ederek), "Eğer doğru söylüyorsanız bu fetih; haklıyla haksızın ortaya çıkacağı kıyamet günü ne zamanmış, söyleyin bakalım?" diyorlar.[5]

29. Sen onlara de ki: "O fetih günü var ya! İşte o gün küfürde direnenlerin (gerçeği anlayıp da) imana gelmeleri kendilerine aslâ fayda vermeyecektir. O gün onların yüzüne bakılmayacak, cezaları ertelenmeyecektir.

30. O halde sen onları kendi hallerine bırak ve olacakları bekle. Onlar da bekleyedursunlar.

---

1. Krş. Yunus 10/94. Burada "Hiç şüphen olmasın" ifadesi, bir şeyin kesinliğine dair bir teyit ifadesidir. Yoksa Hz. Peygamberin kendisine gelen vahyin gerçekliği hususunda hiç şüphesi yoktur. Hz. Musa'ya, Hz. İsa'ya ve Hz. Peygambere gelen vahyin kaynağı aynıdır. Hepsinin ortak ilkeleri, tevhit, peygamberlik ve âhiret inancıdır. Bunların hepsinin sonucunda amaçlanan şey ise ahlaklı bireylerden meydana gelen bir toplum oluşturmaktır.
2. İkinci anlam Hamza, Kisâî ve Ruveys'in âyetteki "Lemma" kelimesini "Limâ" şeklinde okuyuşundan kaynaklanmaktadır.
3. Burada şöyle bir îmâ vardır: "Sana da ümmetin için hidayet rehberi olan Kur'an'ı indirdik. Dolayısıyla senin ümmetin de sıkıntılara sabredip göğüs gererse onların içlerinden de insanları buyruğumuza çağıran önderler çıkarırız."
4. Lafzen, "Ulaştırdığımız su ile."
5. Âyetteki "Feth" kelimesi bu sûrenin 25. âyetindeki ihtilâf edilen konuda verilecek hükme işaret etmektedir. Krş. A'râf 7/89, ilgili not. Buradaki "Feth" kelimesinin Bedir zaferi ve Mekke'nin fethine işaret ettiğini söyleyenler de vardır. Ancak bir sonraki âyet buradaki hükmün kıyamet gününe ait bir hüküm olduğunu göstermektedir. Ayrıca âyetlerin indiği dönemde, henüz hicret de gerçekleşmemişken müminlere müşrikler tarafından, "Mekke'nin fethi ne zaman?" diye bir soru sorulmuş olması hem zihnen hem fiilen mümkün değildir.

33
AHZÂB SÛRESİ

Medine döneminde nâzil olmuştur. 73 âyettir. Adını 20 ve 22. âyetlerde geçen ve Peygambere karşı iş birliği yapan ve burada "Birleşik kabileler" anlamına gelen "el-Ahzâb" kelimesinden almıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ ۗ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۙ ١ وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ مِنْ
رَبِّكَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۙ ٢ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۗ
وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ٣ مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِى
جَوْفِهٖ ۚ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓـِٔى تُظٰهِرُونَ مِنْهُنَّ اُمَّهٰتِكُمْ ۚ
وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَآءَكُمْ اَبْنَآءَكُمْ ۗ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ ۗ
وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِى السَّبِيلَ ٤ اُدْعُوهُمْ
لِاٰبَآئِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ ۚ فَاِنْ لَمْ تَعْلَمُٓوا اٰبَآءَهُمْ
فَاِخْوَانُكُمْ فِى الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ ۗ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ
فِيمَآ اَخْطَاْتُمْ بِهٖ ۙ وَلٰكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ
غَفُورًا رَحِيمًا ٥ اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ
وَاَزْوَاجُهٗٓ اُمَّهٰتُهُمْ ۗ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِى
كِتَابِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ اِلَّآ اَنْ تَفْعَلُٓوا اِلٰٓى
اَوْلِيَآئِكُمْ مَعْرُوفًا ۗ كَانَ ذٰلِكَ فِى الْكِتَابِ مَسْطُورًا ٦

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! Allah'tan kork, kâfirlere ve münafıklara boyun eğme (Sana gönderdiğimiz hükümlere karşı çıkmalarına aldırma)[1]. Bil ki, Allah Alîm'dir; sana karşı çıkanların küfürde ne kadar inatçı olduklarını bilir, Hakîm'dir; bütün emirlerinde bir hikmet vardır.

2. Rabbinden sana ne vahyedilmişse sen yalnızca ona uy. Şüphesiz Allah sizin yapıp ettiklerinizden haberdardır.

3. Ve yalnızca Allah'a güven, O'na dayan. Vekil edinilecek, güvenilip dayanılacak yegâne varlık Allah'tır.

4. Şu bir gerçektir ki, Allah hiç kimsenin içinde iki kalp (tek bedende iki kimlik) yaratmamıştır. Bu sebeple O, eşlerinize karşı, "Sen, artık bana anam gibi haramsın" diyerek ettiğiniz zıhar yeminiyle eşlerinizi analarınız gibi görmemiş, evlâtlıklarınızı da oğullarınız gibi kabul etmemiştir.[2] Bunlar sizin dilinize doladığınız boş sözlerdir. Allah ise gerçeği söyler ve sizi doğru yola iletir.

5. Adınıza nispet edilen evlâtlıklarınızı kendi öz babalarının adlarıyla çağırın. Çünkü Allah katında en doğru olan budur. Eğer onların babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır. Fakat yanlışlıkla kendinize nispet ederek hitap etmenizden dolayı size bir vebâl yoktur. Ancak kasıtlı olarak yaptığınız işlerden dolayı sorumlu olursunuz.[3] Çünkü Allah Gafûr'dur, bu tür yanılgılarınızdan dolayı sizi bağışlar, Rahîm'dir; size karşı çok şefkatli ve merhametlidir.

6. Peygamber, müminlere kendi öz canlarından daha yakın, daha değerlidir. Peygamberin hanımları da onların anaları hükmündedir. Allah'ın Kitabında koyduğu esaslara göre kan akrabaları (mirasta) birbirine karşı Muhacirler ve diğer müminlerden daha çok hak sahibidir.[4] Ancak dostlarınıza iyiliklerde bulunmaya da devam etmelisiniz. Allah'ın Kitabında koyduğu hüküm budur.

1. Celaleyn'in yorumuna göre. Bazı müfessirlere göre, zıhar, evlat edinme ve evlatlıkların hanımlarıyla evlenme ile ilgili yeni gelen hükümlere inkârcılar itiraz etmiş ve Hz. Peygambere sözlü tacizlerde bulunmuşlardı.
2. Yani bir insanda iki kalp olamayacağı gibi, bir kadın aynı kişi için hem eş hem ana, bir çocuk da hem evlât hem evlâtlık olamaz. "Zıhar" cahiliye döneminde bir kimsenin karısını anasının sırtına benzeterek yemin etmesi ve böylece karısıyla cinsel ilişkiyi kendisine haram kılması demektir. Bu durumda kadın ne boşanmış sayılmakta, ne de evlilik hayatını devam ettirebilmektedir. Arapların bu geleneğini Kur'an, Mücadele 58/1-4. âyetlerinde düzeltmiş ve hükmünü açıklamıştır. Arapçada "Tebennî" olarak ifade edilen evlât edinme kavramı ise, Kur'an'da "Da'ıyy" kelimesinin çoğulu olan "Ed'ıyâ" olarak kullanılmıştır. Bu kelime, "Babası dışında birine yamanan", "Gayr-i meşru olarak doğup başkasına nispet edilen", "Ait olmadığı başka bir kavme katılan kimse" anlamlarına gelmektedir. Araplardaki bu eski uygulamanın günümüz medeni hukukundaki evlât edinme kurumu ile aynı olmadığını belirtmek gerekir.
3. Yanılarak veya dil alışkanlığı ile ya da sevgi ifadesi olarak eşlerin birbirlerine "Oğlum, kızım" diyerek hitap etmesinden dolayı bir sorumluluk yoktur.
4. Hicretten sonra Muhacirlerle Ensar arasında kardeşlik anlaşmaları yapılmış ve buna göre birbirlerine mirasçı olmuşlardı. Bu âyet söz konusu uygulamayı kaldırmıştır. Ayrıca bkz. Nisâ 4/7-12; Enfâl 8/75.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيّٖنَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَاِبْرٰهِيمَ
وَمُوسٰى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۪ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ۝٧
لِيَسْـَٔلَ الصّٰدِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ ۚ وَاَعَدَّ لِلْكٰفِرِينَ عَذَابًا
اَلِيمًا ۝٨ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ
جَٓاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا ۜ وَكَانَ
اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ۝٩ اِذْ جَٓاءُوكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ
اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَاِذْ زَاغَتِ الْاَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ
وَتَظُنُّونَ بِاللّٰهِ الظُّنُونَا ۝١٠ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا
شَدِيدًا ۝١١ وَاِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا
وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهٗٓ اِلَّا غُرُورًا ۝١٢ وَاِذْ قَالَتْ طَّٓائِفَةٌ مِنْهُمْ يٰٓا
اَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا ۚ وَيَسْتَـْٔذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ
النَّبِيَّ يَقُولُونَ اِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ ۛ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ ۛ اِنْ يُرِيدُونَ اِلَّا
فِرَارًا ۝١٣ وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ اَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ
لَاٰتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَٓا اِلَّا يَسِيرًا ۝١٤ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا
اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْاَدْبَارَ ۜ وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْـُٔولًا ۝١٥

7. Ey Peygamber! Hatırla ki, Biz peygamberlerden (tebliğ görevlerini yerine getireceklerine dair) söz almıştık: Senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryemoğlu İsa'dan. Evet, Biz hepsinden sağlam bir söz almıştık.

8. Allah (günü geldiğinde) peygamberlere görevlerini sadakatle yapıp yapmadıklarını (ümmetlerinin huzurunda) soracaktır. Bilin ki, Allah (peygamberlerin çağrısına uymayan) kâfirlere acı bir azap hazırlamıştır.

9. Ey iman edenler! (Eğer siz de Peygamberin çağrısına uymakta tereddüt ediyorsanız) Allah'ın size olan şu lütfunu hatırlayın: Hani düşman ordusu size saldırmıştı. Biz de onlara karşı şiddetli bir fırtına estirmiş ve sizin görmediğiniz askerler sevk etmiştik. Çünkü Allah sizin ne kadar zor durumda kaldığınızı görmekteydi.[1]

10. Öyle ki, düşmanlar her tarafınızdan size saldırıyorlardı. Gözler belermiş, yürekler ağızlara gelmişti; siz ise Allah('ın zafer vaadi) hakkında çelişkili düşüncelere kapılmıştınız.

11. İşte orada müminler ağır bir sınavdan geçirildiler ve şiddetli bir şekilde sarsıldılar.

12. O vakit münafıklar ve inancı zayıf olanlar, "Allah'ın ve Peygamberinin bize vâdettiği zafer, aldatmacadan başka bir şey değil" diyorlardı.

13. Onların bir kısmı, "Ey Yesrib/Medine halkı![2] Sizin artık dayanma gücünüz kalmadı, geri çekilin" diyor; diğer bir kısmı da, "Evlerimiz korumasız" diyerek Peygamberden izin istiyordu. Hâlbuki evleri hiç de korumasız değildi. Tek amaçları cepheden kaçmaktı.

14. Fakat Medine'ye her tarafından saldırılsaydı ve kendilerinden küfre dönüp müminlere karşı savaşmaları istenseydi, onlar bu isteği hemen yerine getirirler ve bu hususta hiç de ağırdan almazlardı (evleri barkları hiç akıllarına gelmezdi).

15. Oysa onlar daha önce savaş meydanından kaçmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen sözden dönmenin hesabı mutlaka sorulacaktır.

---

1. Lafzen, "Sizin ne yaptığınızı görmekteydi." Bu ve bundan sonraki âyetler Hendek savaşı ile ilgilidir. Başta Mekkeli müşrikler olmak üzere İslam düşmanı kabilelerin kalabalık bir orduyla Medine'ye saldıracağı haberi üzerine Hz. Peygamber Selman-ı Farisi'nin önerisi üzerine şehrin çevresine savunma amaçlı geniş ve derin bir hendek kazdırmıştır. Bu sebeple bu savaş Hendek savaşı olarak tarihe geçmiştir. Hendek savaşında düşman tarafta pek çok kabile birleştiği için bu savaş "Ahzâb Savaşı" olarak da anılır. Yaklaşık 12.000 kişilik düşman ordusu karşı tarafa konuşlandı. Düşman ilk defa karşılaştığı bu savunma yöntemi karşısında şaşırdı. Hendek sebebiyle toplu bir hücum yapma imkânı bulamayan düşman güçlerin hendeği aşma teşebbüsleri Müslümanlar tarafından püskürtüldü. Müslümanlarla anlaşmalı olan Kureyza Yahudileri anlaşmayı bozarak düşman tarafına geçtiler ve Müslümanları çok zor durumda bıraktılar. Ebû Nuaym isminde bir sahabî, kıvrak zekâsıyla yürüttüğü bir diplomasi ile Kureyza Yahudileriyle müşriklerin ittifak yapmasını önledi. Düşmanın bir ara zafere yaklaştığını fark eden Müslümanlar derin bir endişeye kapılmışlar, Allah'ın zafer vadinin gerçek olup olmadığını tartışır hale gelmişlerdi. Bir aya yakın süren kuşatmanın son günlerinde çadırları, erzakı alt üst eden, hayvanların sağa sola kaçışmasına yol açan şiddetli bir fırtına çıktı. Morali bozulan düşman güçleri, maksatlarını gerçekleştiremeden dönüp gittiler. Müslümanlar için var olma mücadelesinin en önemli halkalarından biri olan bu bâdire de Allah'ın lütfuyla atlatılmış oldu.

2. Medine'nin hicretten önceki adı Yesrib idi.

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا
لَا تُمَتَّعُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذِى يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللّٰهِ
اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوٓءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً ۜ وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ
دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ
وَالْقَآئِلِينَ لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَا ۚ وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٨﴾
اَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ۚ فَاِذَا جَآءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ تَدُورُ
اَعْيُنُهُمْ كَالَّذِى يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۚ فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ
سَلَقُوكُمْ بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ ۚ اُولٰٓئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا
فَاَحْبَطَ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ ۚ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿١٩﴾ يَحْسَبُونَ
الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا ۚ وَاِنْ يَأْتِ الْاَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ اَنَّهُمْ بَادُونَ
فِى الْاَعْرَابِ يَسْـَٔلُونَ عَنْ اَنْبَآئِكُمْ ۚ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُوا
اِلَّا قَلِيلًا ﴿٢٠﴾ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِى رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ
لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾
وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُونَ الْاَحْزَابَ ۙ قَالُوا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ
وَصَدَقَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ ۚ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّآ اِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾

16. Ey Peygamber! Onlara de ki: "Ölmekten veya öldürülmekten kaçıyorsanız bunun size hiçbir faydası olmaz. Diyelim ki oldu, zaten dünyada yaşayacağınız süre ne kadar ki!"

17. "Peki, (söyleyin) Allah sizin başınıza bir felâket getirmek istese O'na karşı sizi kim koruyabilir? Ya da O size bir lütufta bulunmak istediğinde bunu kim engelleyebilir?" Şunu iyi bilsinler ki, onlar Allah'tan başka ne bir dost, ne de yardımcı bulabilirler!

18. Allah içinizden (Peygamberin safında) savaşmanıza engel olmaya çalışan münafıkları ve onların yandaşlarına, "Haydi, siz de bize katılın; savaşmayın" diyenleri çok iyi bilmektedir. Zaten onların kendileri de savaşa doğru dürüst katılmazlar.

19. Katılsalar bile ne savaşın masraflarına ortak olurlar ne de cânı gönülden savaşırlar.[1] Kendilerini düşman korkusu sarınca da, ölüm döşeğindeki kimse gibi gözleri dönmüş bir halde sana baktıklarını görürsün. Fakat savaş bitip ölüm korkusu geçince, ganimet elde etmek hırsıyla sivri dillerini uzatıp sizi incitecek sözler söylerler.[2] Gerçekte onlar iman etmiş değiller. Allah onların bütün amellerini boşa çıkaracaktır. Zaten onların yaptıklarının Allah katında hiçbir önemi de yoktur.[3]

20. Münafıklar, düşman birliklerinin çekilip gitmediklerini (Medine'ye tekrar saldıracaklarını) sanıyorlardı. Şayet bu düşman birlikleri tekrar saldıracak olsalar onlar, (aranızda olup sizinle birlikte savaşmayı değil) çöllerde bedevilerin arasında olup haberlerinizi çok uzaklardan almış olmayı temenni ederler. Zaten aranızda olsalar da doğru dürüst savaşacak değiller.

21. Andolsun ki, (savaşın en şiddetli anlarında Allah'a güvenini hiç kaybetmeyen) Allah'ın Elçisinde sizin için, yani Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı ümit edenler ve O'nu çokça ananlar için güzel bir örnek vardır.[4]

22. Müminler düşman birliklerini karşılarında görünce, "Allah'ın ve Elçisinin vâdetmiş olduğu şey işte bu![5] (Cennet ancak böyle zor bir sınavı kazanmakla elde edilebilir). Evet, Allah ve Elçisi doğru söylemiş" demişlerdi. Bu durum (onları korkutmak yerine) onların imanını ve Allah'a teslimiyetlerini artırmıştı.

---

1. Lafzen, "Size karşı cimridirler."
2. Krş. Muhammed 47/20.
3. Lafzen, "Bunu yapmak Allah için çok kolaydır."
4. Bu âyet, bağlamı itibarıyla Hz. Peygamberin örnekliği konusunda çok önemli mesajlar içermektedir. Öncelikle o, güzel ahlakıyla en önemli örnektir ve Kur'an'daki buyrukları uygulayarak onu hayata yansıtan, adeta yaşayan Kur'an'dır. Bunlar genel anlamda şüphe götürmez gerçeklerdir. Ancak bu âyetin burada savaş bağlamında zikredilmiş olması çok daha farklı ve önemli bir gerçeği hatırlatmaktadır. Hz. Peygamberin Hendek kuşatmasının öncesinde ve kuşatma sürecinde gösterdiği tutum ve kararlılık çok önemlidir. O, "Bizi nasıl olsa Allah korur" gibi bir düşünceyle tedbiri hiç elden bırakmamış, ortak akla önem vermiş ve Arap geleneğinde hiç görülmeyen bir savunma yöntemini kullanmıştır. Ayrıca istihbarat vb. savaşın gerektirdiği bütün yöntemleri akıllıca kullanmış, zafer kazanmaya dair gerekli bütün maddi sebepleri tükettikten sonra Allah'ın yardımına nail olmuştur.
5. Allah'ın söz konusu vaadi için bkz. Bakara 2/214.

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ۖ فَمِنْهُمْ
مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ ۖ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾
لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ
شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٤﴾
وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا ۚ وَكَفَى اللَّهُ
الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿٢٥﴾ وَأَنْزَلَ الَّذِينَ
ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ
فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾
وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَمْ تَطَئُوهَا ۚ
وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٧﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ
إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ
وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَإِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا
عَظِيمًا ﴿٢٩﴾ يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ
يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

23. Sözünün eri olan öyle müminler vardır ki, onlar Allah'a verdikleri söze sadakat göstermişlerdir. Bunlardan bazıları bu yolda canlarını vermişler, bazıları da canlarını vermek; şehit olmak için fırsat beklemektedirler. Onlar verdikleri sözden aslâ dönmemişlerdir.

24. Bu sebeple Allah, davasına sâdık olan bu kimseleri sadâkatlerinden dolayı mükâfatlandıracaktır. Münafıkları da dilediği takdirde cezalandıracak ya da tevbe ederlerse tevbelerini kabul edip bağışlayacaktır. Çünkü Allah Gafûr'dur; tevbe edenleri bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

25. Allah o inkârcı düşman birliklerini, içlerindeki kin ve öfkeleriyle birlikte def edip geri gönderdi; hiçbir başarı elde edemediler. Savaşta müminlere yardımcı olarak Allah yetti. Çünkü Allah Kavî'dir; her şeyi yapmaya gücü yeter, Azîz'dir; her güçlüğü yener.

26. Allah söz konusu düşman birliklerine yardım eden Kitap Ehlini (Benî Kureyza Yahudilerini) sığındıkları kalelerinden çıkardı ve kalplerine korku saldı. Siz onlardan bir kısmını öldürdünüz, bir kısmını da esir ettiniz.

27. Sonunda Allah sizi onların yurtlarına, evlerine barklarına ve bütün mallarına, ayrıca henüz ayak basmadığınız nice ülkelere mirasçı kıldı.[1] Unutmayın ki, Allah'ın gücü her şeyi yapmaya yeter.

28. Ey Peygamber! (Allah'ın bunca lütfuna rağmen hâlâ Kureyzaoğulları'ndan elde edilmiş ganimetlerden pay alma derdine düşen)[2] eşlerine de ki: "Eğer siz dünya hayatını ve dünyanın zînet ve güzelliklerini arzu ediyorsanız, gelin size boşanma tazminatlarınızı vereyim ve sizi güzellikle boşayayım."

29. "Yok eğer Allah'ı, Elçisini ve âhiret yurdunu istiyorsanız bilin ki, Allah sizden böyle güzel bir tercihte bulunanlara büyük mükâfat verecektir."[3]

30. Ey Peygamber eşleri! Sizden biriniz açıkça isyankârlık[4] ederse bilsin ki, cezası ikiye katlanacaktır. Şüphesiz sizi cezalandırmak Allah için çok kolaydır.[5]

---

1. Âyetin son kısmı: "…Ayak basmadığınız nice ülkelere sahip olacağınızı vâdetti" şeklinde anlaşılmalıdır ki, bu vaat tarih içinde gerçekleşmiştir.
2. Hz. Peygamberin eşleri Benî Kureyza'nın mallarından kendilerine ganimetlerden pay verilmemesi üzerine rahatsızlıklarını dile getirdiler. Hz. Peygamber buna çok üzüldü. Çünkü onlar peygamber hanımı olmakla en büyük manevi zenginliğe sahip olduklarının farkında olmalılardı. Hz. Peygamber onlardan, böyle bir zenginlikle dünya zenginliği arasında bir tercihte bulunmalarını istedi. Böyle bir teklif karşısında şaşkına dönen hanımları, hiç düşünmeden Hz. Peygamberin eşi olarak kalmayı tercih ettiler (Buhârî, *Tefsir*, 33/4-5; *Müslim*, Talak, 30-35).
3. Tahyîr (tercihte bulunma) âyetleri olarak adlandırılan bu âyetler, Hz. Peygamber hanımlarının dünyevî bazı istekleri yüzünden ortaya çıkan geçimsizlik sebebiyle inmiştir. Hz. Peygamber onları, boşanmakla kendisini tercih etmeleri arasında serbest bırakmıştı.
4. "Fâhişe" kelimesi burada isyankârlık ve itaatsizlik anlamında kullanılmıştır. Çünkü peşinden gelen âyet, bunun zıddı olan itaatten bahsetmektedir.
5. "Bu, Allah için kolaydır" cümlesi, cezalandırmanın zorluğundan değil, hata yapan peygamber eşlerinin cezalandırılmasına kimsenin engel olamayacağını ifade eder. Hz. Peygamber'in eşleri 32. âyette ifade edildiği gibi sıradan insanlar değildir. Onların isyanları, konumları gereği daha ağır bir şekilde cezalandırılır. Peygamber hanımı olmaları onlara bu konuda bir ayrıcalık sağlamaz.

اَلْجُزْءُ الثَّانِي وَالْعِشْرُونَ ٤٢١

وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَا
اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ ۙ وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾ يَا نِسَاءَ
النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ
بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهٖ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا ۚ
﴿٣٢﴾ وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُولٰى
وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰتِينَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ ۚ
اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ
وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ۚ ﴿٣٣﴾ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلٰى فِي بُيُوتِكُنَّ
مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ۚ ﴿٣٤﴾
اِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ
وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ
وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ
وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللّٰهَ كَثِيرًا
وَالذَّاكِرَاتِ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَاَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾

31. Sizden birisi Allah'a ve Peygamberine itaat etmeye devam eder, iyi ve yararlı işler yaparsa onun da mükâfatını iki kat veririz. Ayrıca ona cennette çok güzel rızıklar hazırlarız.

32. Ey Peygamber hanımları! Siz sıradan kadınlar değilsiniz. Eğer siz Peygamber hanımına yakışır bir tutum içinde olmak istiyorsanız (ki, istiyorsunuz. O halde) yabancı erkeklere karşı edâlı[1] bir üslûpla konuşmayın. Aksi takdirde kalbi bozuk bir kimse yanlış bir ümide kapılır. Bu yüzden daima uygun bir üslûpla konuşun.

33. Evlerinizde vakarınızla oturun,[2] câhiliye döneminde olduğu gibi erkeklerin dikkatini çekecek bir giyim tarzıyla sokağa çıkmayın, namazınıza niyazınıza dikkat edin, kendinizi şaibeden uzak tutun,[3] Allah'a ve Elçisine itaat edin. Ey Peygamber hanımları![4] Allah'ın muradı, sizi her türlü kötülükten; günah ve dedikodudan uzak tutmak ve tertemiz kılmaktır.

34. Evlerinizde Allah'ın âyetlerinin okunduğunu ve hikmetli sözler söylendiğini unutmayın (ne kadar önemli bir konuma sahip olduğunuzu bilin).[5] Şüphesiz Allah Latîf'tir; sizin ve herkesin içinden geçenleri en ince ayrıntılarına kadar bilir, Habîr'dir; sizin bütün yapıp ettiklerinizden haberdardır.

35. Bilin ki, bütün Müslüman erkeklere ve kadınlara, mümin erkeklere ve kadınlara, ibadet ve tâatte devamlı olan erkeklere ve kadınlara, sözünde ve işinde dosdoğru olan erkeklere ve kadınlara, zorluklara sabredip göğüs geren erkeklere ve kadınlara, bütün benlikleriyle Allah'a boyun eğip itaat eden erkeklere ve kadınlara, zekâtını ve sadakasını hakkıyla veren erkeklere ve kadınlara, oruçlarını tutan erkeklere ve kadınlara, iffetlerini koruyan erkeklere ve kadınlara, Allah'ı çokça anan erkeklere ve kadınlara Allah rahmet ve mağfiret edecek ve büyük bir mükâfat verecektir.

---

1. "Edâlı" diye tercüme ettiğimiz kelime lügat olarak yumuşak, karşı tarafa istemeden de olsa farklı duygular hissettirecek bir ses ve tavırla konuşmaktır. Bazı mütercimler bunu "İşveli, cilveli" şeklinde çevirmişlerdir. Biz bu iki kelimenin, anlamlarının ağır ve kasıtlı bir davranışı ifade ettiğini göz önüne alarak, çeviride kullanılmasını uygun görmedik.

2. Âyetteki "Karne" (oturun) kelimesini, Nâfi', Asım ve Ebû Cafer dışındaki kıraât imamları "Kırne" (Vakarlı olun) şeklinde okumuşlardır. Biz anlamı bu okuyuşa göre vermeyi tercih ettik. Bu, Hz. Peygamberin odalarının mescide açıldığı ve kapı yerine perdenin kullanıldığı bir ortamda, iklim şartları sebebiyle evlerinde daha rahat giyinen Peygamber hanımlarına yapılan bir ikazdır. Bu ifadeden, "Hz. Peygamberin hanımlarının evlerinden hiçbir şekilde çıkmamaları" anlaşılmamalıdır. Zaten böyle bir dışarı çıkış yasağı olmamalı ki, sokağa çıktıklarında giyim tarzlarıyla ilgili hükümler zikredilmiştir.

3. Lafzen, "Zekâtı verin." Kanaatimizce burada zekâtın sözlük anlamı olan tezkiye/arınma/şaibeden uzak durma kastedilmiştir.

4. Lafzen, "Ev halkı." "Ehlibeyt" kavramına Hz. Peygamberin kızı Fatıma, damadı Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin de dâhildir. Biz, hitap peygamber hanımlarına olduğu için daha dar bir anlam vermeyi tercih ettik.

5. Yani "Allah sizi Ehlibeyt (Peygamberin ev halkı) kıldı, yaşadığınız mekânı vahyin iniş merkezi haline getirdi ki, orada Allah'ın âyetleri okunuyor ve Peygamberin hikmetli sözleri söylenip duruyor. Başka hiçbir kimseye nasip olmayan bu nimetin kıymetini bilin. Allah'a şükredin ve başka kadınlar gibi dünya nimetlerine özenip Peygamberi üzmeyin." Ayrıca bu âyete, "Evlerinizde okunup duran Allah'ın âyetleri ve hikmetli sözler üzerinde düşünün; onlardan dersler çıkarın" şeklinde bir anlam vermek de mümkündür.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَّلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗٓ اَمْرًا اَنْ
يَّكُوْنَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ ۗ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ ضَلَّ
ضَلٰلًا مُّبِيْنًا ﴿٣٦﴾ وَاِذْ تَقُوْلُ لِلَّذِيْٓ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاَنْعَمْتَ
عَلَيْهِ اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللّٰهَ وَتُخْفِيْ فِيْ نَفْسِكَ مَا اللّٰهُ
مُبْدِيْهِ وَتَخْشَى النَّاسَ ۚ وَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشٰىهُ ۗ فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ
مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنٰكَهَا لِكَيْ لَا يَكُوْنَ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ حَرَجٌ فِيْٓ
اَزْوَاجِ اَدْعِيَآئِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا ۗ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُوْلًا
﴿٣٧﴾ مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيْمَا فَرَضَ اللّٰهُ لَهٗ ۗ سُنَّةَ اللّٰهِ فِي
الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ۗ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَّقْدُوْرًا ۙ﴿٣٨﴾ الَّذِيْنَ
يُبَلِّغُوْنَ رِسٰلٰتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهٗ وَلَا يَخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَ ۗ
وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيْبًا ﴿٣٩﴾ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَآ اَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ
وَلٰكِنْ رَّسُوْلَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ
عَلِيْمًا ﴿٤٠﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيْرًا ۙ﴿٤١﴾
وَّسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ﴿٤٢﴾ هُوَ الَّذِيْ يُصَلِّيْ عَلَيْكُمْ وَمَلٰٓئِكَتُهٗ
لِيُخْرِجَكُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۗ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ رَحِيْمًا ﴿٤٣﴾

36. Allah ve Elçisi herhangi bir konuda hüküm vermişse, erkek olsun kadın olsun bir mümin için artık o konuda tercih hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Elçisine karşı gelirse apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.

37. Ey Peygamber! Hani sen, Allah'ın kendisine lütufta bulunduğu ve senin de gözetip kolladığın kimseye (Zeyd'e), "Karını boşama, Allah'tan kork, sorumlu davran" diyordun. Oysa bu sırada halktan çekinerek Allah'ın açıklayacağı şeyi içinde gizliyordun. Hâlbuki asıl çekinilmesi gereken Allah'tır. Nihayet Zeyd o kadını (Zeyneb'i) boşayıp onunla ilişkisini kesince, Biz de senin onunla evlenmeni uygun gördük. Bunu Biz, evlâtlıklar eşlerini boşayıp onlarla ilişkilerini kestikten sonra, o kadınlarla evlenme hususunda (o kadınların kocalarını azat eden) müminler için bir zorluk; hukukî bir engel olmadığını göstermek için yaptık. İşte Allah'ın hükmü[1] böylece gerçekleşmiş oldu.

38. O halde Peygambere, Allah'ın kendisi için takdir edip uygun gördüğü şeyi yapmasından dolayı bir suç isnat edilemez. Çünkü Allah'ın daha önce gelip geçen peygamberler hakkındaki hükmü de böyledir. Allah'ın emri kesinleşmiş bir hükümdür.

39. Nitekim önceki peygamberler de Allah'ın âyetlerini insanlara tebliğ etmişler, sadece Allah'tan korkmuşlar ve O'ndan başka kimseden çekinmemişlerdir. Unutma ki, hesap verilecek tek varlık Allah'tır.

40. Ey müminler! Bilin ki, Muhammed, içinizden hiçbirinizin babası değildir. O, Allah'ın Elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur, peygamberliğe mührü vurandır.[2] (Dolayısıyla Zeyd'in de babası değildir ki, Zeyd'in boşadığı hanımı ona haram olsun!)[3] Şüphesiz her şeyi; sizin bu hususlarla ilgili bilmediğiniz hüküm ve hikmetleri en iyi bilen Allah'tır.

41. Ey iman edenler! (Siz, Peygamberin evliliği ile ilgili gereksiz tartışmalarla vakit harcamak yerine) Allah'ı çokça anın, O'nu sürekli hatırınızda tutun.

42. O'nu sabah akşam daima tespih edin, yüceltin.

43. Zira O Allah ve melekleri, sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için her türlü desteği vermektedir.[4] Çünkü Allah müminlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir.

---

1. Lafzen, "Emri."
2. Âyetteki "Hâtem" kelimesini Âsım dışındaki kırâat imamları "Hâtim" şeklinde okumuşlardır. Bu kelime "son" anlamına geldiği gibi "mühür" anlamına da gelmektedir. Biz her iki mânayı da tercümeye aksettirdik.
3. Parantez içindeki açıklama Matüridî'nin yorumuna göre verilmiştir. Bu sûrenin 5. âyeti bu hükmün zeminini oluşturmaktadır.
4. Bu âyetteki "Yusallî" fiilinin iki öznesi bulunmaktadır: Allah ve melekler. Müfessirlerin büyük çoğunluğu bu fiilin Allah ile kullanılması halinde "Rahmet ve mağfiret"; melekler ile kullanılması hailinde ise "İstiğfar ve dua" anlamına geldiğini belirtmişlerdir. Ebussuud, bir fiile aynı cümlede nitelikleri farklı iki özneden dolayı iki mânanın da verilmesinin mümkün olmayacağını söyler. Bu durumda burada bir mecaz söz konusudur ki, buna göre her iki mâna tek bir gerçeği ifade eder. O tek gerçek de, "Müminlerin işlerinin iyi ve düzgün olmasına gösterilen ihtimam ve itina"dır ve bu anlam, şeklî salâtın, yani namazın özünde de vardır. Bir şeye "İhtimam ve itina göstermek" ona destek vermek demektir. Nitekim Kâşânî, bu fiile "İmdad eyler" (destekler) anlamını vermiştir. Biz de bu anlamı tercih ettik.

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ۚ وَاَعَدَّ لَهُمْ اَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾
يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾
وَدَاعِيًا اِلَى اللّٰهِ بِاِذْنِهٖ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ
بِاَنَّ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ
وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ اَذٰيهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۚ وَكَفٰى بِاللّٰهِ
وَكِيلًا ﴿٤٨﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ
طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ
عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا ۚ فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾ يَا
اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّا اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ الّٰتِي اٰتَيْتَ اُجُورَهُنَّ
وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا اَفَاۤءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ
وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الّٰتِي هَاجَرْنَ
مَعَكَ ۖ وَامْرَاَةً مُؤْمِنَةً اِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ اِنْ اَرَادَ النَّبِيُّ
اَنْ يَسْتَنْكِحَهَا ۗ خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۗ قَدْ عَلِمْنَا
مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي اَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ
لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾

44. (Allah'ın ve meleklerin desteğine nâil olan) bu müminler Allah'ın huzuruna geldikleri gün, "Selâm size, artık selâmettesiniz" diye müjdeleneceklerdir. Allah onlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır.

45. Ey Peygamber! Biz seni güzel bir örnek, hak ve hakikatin şâhidi, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

46. Aynı zamanda O'nun emir ve iradesi ile Allah'a çağıran ve ışık saçan bir kandil olarak.

47. Sen müminlere, Allah katından büyük bir lütfa (cennete)[1] erişeceklerini müjdele!

48. Sakın kâfirlere ve münafıklara boyun eğme; onların dedikodularına, verdikleri sıkıntılara aldırma. Yalnız Allah'a güven, O'na dayan, çünkü dayanıp güvenmek için Allah yeter.

49. Ey iman edenler! Mümin hanımlarla nikâh akdi yapıp sonra da zifafa girmeden[2] boşandığınız takdirde, onların iddet beklemelerini isteme hakkınız yoktur. Böyle bir durumda onlara (mehirlerini belirlemişseniz yarısını, belirlememişseniz yararlanabilecekleri uygun bir şey vererek)[3] boşanma tazminatlarını ödeyin ve onları güzellikle serbest bırakın.

50. Ey Peygamber! Biz sana mehirlerini verdiğin (veya vermeyi taahhüt ettiğin) eşlerini ve savaşlarda Allah'ın ganimet olarak verdiği cariyeleri helâl kıldık. Seninle birlikte hicret eden amcanın kızları, halalarının kızları, dayının kızları ve teyzelerinin kızlarıyla evlenmene de izin verdik. Bir de mümin bir kadın kendisini (mehrini) Peygambere bağışlar ve Peygamber de onunla evlenmeyi isterse bunu da helâl kıldık.[4] Bu son hüküm müminlere değil, yalnız sana mahsustur. Müminlerin eşleri ve cariyeleriyle ilgili hükümleri ise Biz (daha önce) bildirmiştik.[5] Sen zorluk çekmeyesin diye senin için özel hükümler koyduk. Allah Gafûr'dur; Peygamberin mehirsiz evlenmesini hoş görür,[6] Rahîm'dir; sana zorluk çektirmemesi şefkat ve merhametinin eseridir.[7]

1. Krş. Şûrâ 42/22.

2. Lafzen, "Onlara dokunmadan."

3. Parantez içindeki açıklama için bkz. Bakara 2/236, 237.

4. Hz. Peygamberin âyette ifade edilen yöntemle evlendiği hanımın kim olduğu konusunda farklı isimler zikredilmiştir.

5. Krş. Bakara 2/221; Nisâ 4/3-23, 24; Mâide 5/5.

6. "Hoş görür" anlamını Mukâtil'e dayanarak verdik.

7. Hz. Peygamberin birden fazla kadınla evlenmesi ile ilgili çok çeşitli ithamlar yapılmış, bunlara da farklı cevaplar verilmiştir. Kanaatimizce bu konu ile ilgili gözden kaçan ya da görmezden gelinen bir gerçek vardır ki, o da şudur: Müşrik, Yahudi, Hıristiyan, münafık vb. Hz. Peygambere düşman olan kesimlerin hiçbirinden, birden fazla kadınla evlenmesi sebebiyle onun aleyhinde propaganda yaptıklarına dair ciddi bir rivayet söz konusu olmamıştır. Bu da o günkü Arap örfünde aristokrat ve lider konumda olanların böyle bir hakka sahip oldukları, hatta çok hanımla evli olmanın bir güç imgesi olabileceği ve bu hususta bir toplumsal kabul bunabileceği kanaatini uyandırmaktadır. Aksi halde bu konuda en ağır ithamlar bu kimselerden gelmeliydi. Diğer taraftan mal, kadın ve mevki ile alakalı Hz. Peygambere çok cazip teklifler sunulmuş, o bunların hiçbirini değerlendirmeye bile almamıştır. O halde bu evlilikleri cinsellik gibi basit gerekçelere dayandırmak insafla bağdaşmaz. Bu hususta, yapılan evliliklerle kabileler arası akrabalık bağı oluşturma, düşman tarafını, evlilik vesilesiyle oluşan akrabalık sebebiyle daha ılımlı hale getirme gibi pek çok sosyo psikolojik sebep göz önüne alınarak bir kanaat oluşturmak daha uygundur.

تُرْجِي مَنْ تَشَآءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔوِيْٓ اِلَيْكَ مَنْ تَشَآءُ ۗ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ
مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ۗ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ تَقَرَّ اَعْيُنُهُنَّ
وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَآ اٰتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ ۗ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِيْ
قُلُوْبِكُمْ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَلِيْمًا ﴿٥١﴾ لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَآءُ مِنْ
بَعْدُ وَلَآ اَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ اَزْوَاجٍ وَّلَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ
اِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِيْنُكَ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيْبًا ۗ
﴿٥٢﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَدْخُلُوْا بُيُوْتَ النَّبِيِّ اِلَّآ اَنْ
يُّؤْذَنَ لَكُمْ اِلٰى طَعَامٍ غَيْرَ نٰظِرِيْنَ اِنٰىهُ ۙ وَلٰكِنْ اِذَا
دُعِيْتُمْ فَادْخُلُوْا فَاِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوْا وَلَا مُسْتَاْنِسِيْنَ
لِحَدِيْثٍ ۗ اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِى النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيٖ مِنْكُمْ ۗ وَاللّٰهُ
لَا يَسْتَحْيٖ مِنَ الْحَقِّ ۗ وَاِذَا سَاَلْتُمُوْهُنَّ مَتَاعًا فَسْـَٔلُوْهُنَّ
مِنْ وَّرَآءِ حِجَابٍ ۗ ذٰلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوْبِكُمْ وَقُلُوْبِهِنَّ ۗ وَمَا كَانَ
لَكُمْ اَنْ تُؤْذُوْا رَسُوْلَ اللّٰهِ وَلَآ اَنْ تَنْكِحُوْٓا اَزْوَاجَهٗ
مِنْ بَعْدِهٖٓ اَبَدًا ۗ اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيْمًا ﴿٥٣﴾ اِنْ
تُبْدُوْا شَيْـًٔا اَوْ تُخْفُوْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا ﴿٥٤﴾

51. Ey Peygamber! Sen eşlerinden dilediğinin yatağına girmeyi bir süre erteleyebilir, dilediğini de yatağına alabilirsin (onların seninle birlikte olma sıralarını değiştirebilirsin). Bir süre uzak kaldığın eşlerinden dilediğinin yatağına girmende bir sakınca yoktur. (Onları boşamayarak) böyle davranman, onların mutlu olmaları, üzülmemeleri ve hepsinin kendilerine verdiğin kadarıyla razı olmaları için en uygun olanıdır.[1] Allah gönlünüzden geçenleri, duygu ve düşüncelerinizi iyi bilir. Çünkü Allah Alîm'dir; Peygamberin söz konusu davranışlarına karşı hangi duyguları beslediğinizi bilir, Halîm'dir; kötü düşüncelerinizden dolayı sizi cezalandırmakta acele etmez.

52. Ey Peygamber! Bundan sonra artık senin, (bu sayılan kadınlardan)[2] başkası ile evlenmen helâl değildir. Güzellikleri hoşuna gitse bile, mevcut eşlerini boşayıp onların yerine başka kadınlarla evlenmen de helal olmaz. Ancak sahip olduğun cariyeler hususunda bu hüküm geçerli değildir. Allah her şeyi görüp gözetlemektedir.

53. Ey iman edenler! Peygamberin evlerine izinsiz girmeyin. Yemeğe davet edildiğiniz zaman da erkenden giderek yemeğin hazırlanmasına kadar bekleyip durmayın, eve yemek vaktinde girin. Yemeği yiyince de hemen kalkın gidin, lafa dalmayın. Çünkü bu yaptıklarınız Peygamberi rahatsız etmekte, o ise çekindiği için size bir şey söyleyememektedir. Fakat bilin ki, Allah gerçeği söylemekten çekinmez. Ey Müminler! Peygamberin eşlerinden bir şey isteyeceğiniz zaman (kapıya asılan) perdenin arkasından isteyin. Böyle davranmanız, Peygamber eşlerinin ve sizin kalplerinizin kötü hislere kapılmaması bakımından daha uygundur. Peygambere üzüntü vermek size yaraşmaz. Peygamber vefat ettikten sonra da onun eşleriyle evlenmeniz aslâ caiz değildir.[3] Şüphesiz bu buyruklara uymamanız Allah katında büyük bir günahtır.

54. Siz bir şeyi açığa vursanız da gizleseniz de unutmayın ki, Allah her şeyi çok iyi bilmektedir.

---

1. 28 ve 29. âyetlerde Hz. Peygamberin hanımlarının Hz. Peygamberle evli kalmaya devam etme ya da ondan boşanma konusunda serbest bırakılmışlardı. Onların Hz. Peygamberle evli kalmayı tercih etmeleri üzerine Yüce Allah Hz. Peygambere eşleriyle olan ilişkilerinde daha rahat davranma imkânı tanıdı. Yüce Allah İslam dininin geniş kitlelere yayılmasıyla birlikte zihni ve fiili meşguliyeti artan Hz. Peygamberi aile hayatında, özellikle hanımlarıyla birlikte olma şartları konusunda rahatlatmayı amaçlamıştır.

2. Ya da şu anda evli olduğun kadınlardan başkası ile. Übey b. Ka'b ve Dahhâk'a göre bu yasak, sûrenin 50. âyetinde sayılan kadınların dışındakilerle evlenme yasağıdır ki, biz tercümede bu görüşü tercih ettik. Mücâhid'e göre Hz. Peygambere getirilen evlenme yasağı Yahudi, Hıristiyan ve müşrik kadınlarla ilgilidir. Hasan el-Basrî ve Katâde'ye göre ise âyet, Hz. Peygambere, mevcut eşleri dışında başka kadınlarla evlenme yasağı getirmiştir. Mâtüridî'ye göre, bu yorum esas alındığında, âyetteki peygambere yönelik yasaklama, peygamber eşlerinin geçici dünya zevkleri yerine Hz. Peygamberle evli kalmayı tercih etmiş olmalarından dolayı onlara bir mükâfattır. Zira Hz. Peygamberin eşleri bir hanım olarak Hz. Peygamberin evliliklerinden rahatsızlık duyuyorlardı. Hz. Ayşe'nin ifadesine göre, kendileri Hz. Peygamberle evli kalmayı tercih ederlerken onun başka bir evlilik yapmamasını şart koşmuşlardı.

3. Bu ifade Hz. Peygamberin vefatından sonra hanımlarının durumu ile ilgili bazı düşüncelerin önünü kesmeye yöneliktir. Ayrıca bu âyet Hz. Peygamberin şahsında Müslümanlara insan ilişkilerinde nezaket ve âdab-ı muaşeret (görgü) kurallarını öğretmektedir.

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِيٓ اٰبَآئِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآئِهِنَّ وَلَآ اِخْوَانِهِنَّ
وَلَآ اَبْنَآءِ اِخْوَانِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآءِ اَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَآئِهِنَّ
وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ ۚ وَاتَّقِينَ اللّٰهَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٥٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ ۚ
يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾ اِنَّ
الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ
وَاَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا
وَاِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ
وَنِسَآءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ۚ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى
اَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٩﴾ لَئِنْ لَمْ
يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي
الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَآ اِلَّا قَلِيلًا ۚ
﴿٦٠﴾ مَلْعُونِينَ ۚ اَيْنَ مَا ثُقِفُوٓا اُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾ سُنَّةَ
اللّٰهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

55. Peygamber eşlerinin; babaları, oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları ve kız kardeşlerinin oğulları, mümin kadınlar, sahip oldukları köle ve cariyeleri ile serbestçe görüşüp konuşmalarında bir sakınca yoktur.[1] Ey Peygamber eşleri! Allah'tan korkun; kimlerle nasıl görüşeceğinize dikkat edin. Çünkü Allah her şeyi görmektedir.

56. Allah ve melekleri (görüldüğü gibi) Peygambere her türlü yardım ve desteği vermektedir. Ey iman edenler! Siz de ona her türlü yardım ve desteği verin[2] ve tam anlamıyla ona teslim olun, onun emirlerine uyun.

57. Allah'ı ve Peygamberi üzenlere Allah, dünyada ve âhirette lânet etmiş; onları rahmetinden uzaklaştırmış ve onlar için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.

58. Mümin erkek ve kadınları yapmadıkları bir şeyle suçlayarak üzenler, doğrudan doğruya iftira etmişler ve büyük bir günaha girmişlerdir.

59. Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına, müminlerin hanımlarına söyle! Dışarı çıkarken dış giysilerini üzerlerine alsınlar.[3] Bu, onların (hür, iffetli kadınlar olarak) tanınmaları ve sarkıntılığa maruz kalmamaları için en uygun yoldur. Şüphesiz Allah Gafûr'dur; bu hüküm gelmeden önce yapılan hataları[4] bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

60. Münafıklar, inancı zayıf olanlar[5] ve Medine'de asılsız haberlerle[6] huzursuzluk çıkaranlar, eğer bu hareketlerine son vermezlerse andolsun ki, Biz seni onların üzerine salıp perişan ederiz. Artık o şehirde senin yanında daha fazla kalamazlar.

61. Lânetlenmiş kimseler olarak, nerede bulunurlarsa orada yakalanıp birer birer öldürülürler.

62. Allah'ın gelip geçmiş bütün (bozguncu) halklar için geçerli yasası budur ve sen Allah'ın yasasında aslâ bir değişiklik bulamazsın.[7]

---

1. Krş. Nûr 24/30-31.

2. Bkz. bu sûrenin 43. âyetiyle ilgili not. Konunun akışı dikkate alındığında Hz. Peygambere tanınan ruhsat ve imkânlar, yani ona verilen manevi destek açıkça görülmektedir. Bir kısım müfessirler buradaki "Salât"a Hz. Peygamberi yüceltmek, onun şeref ve vakarını artırmak anlamı vermişlerdir ki, bu da ona verilmesi gereken desteğin başka türlü ifadesidir.

3. "Dış giysiler" diye tercüme ettiğimiz "Celâbîb" kelimesi "Cilbâb" kelimesinin çoğuludur. Kelime, Kâmûsu'l-Muhit tercümesinde Asım Efendi'nin açıklamasına göre, gömlek, kadınların giydiği bir çeşit üstlük demektir. Bugün Arap ülkelerinde erkeklerce giyilen ve "Cellâbiye" denilen dış giysi ve entari de budur. Bilindiği gibi Kur'an'ın nâzil olduğu dönemde kadınlar hür ve cariye olmak üzere sınıflara ayrılıyorlardı. Cahiliye döneminde genellikle cariyeler açık saçık dışarı çıkıyorlardı. Dolayısıyla açık saçık giyinen hür ve iffetli kadınlar da cariyeler gibi uygunsuz tekliflerle karşılaşabiliyordu. Âyet, bu tür davranışlara meydan vermemek için, Müslüman ve hür kadınların örtünmelerini, açık saçık dışarı çıkmamalarını, böylece hür kadınlarla cariyelerin ayırt edilebilmesini istemiştir.

4. Bu hatalar, bu hüküm gelmeden önce kadınların dış giysileri olmadan dışarı çıkmaları ve hür kadınlara sarkıntılık yapanların davranışlarıdır.

5. Lafzen, "Kalplerinde hastalık bulunanlar."

6. Münafıklar Müslümanların morallerini bozacak ve mücadele azimlerini kıracak hayali düşman senaryoları üretiyorlardı. Ayrıca Hz. Peygamber ile ilgili de asılsız dedikodu çıkarıyorlardı.

7. Yani, nasıl ki, daha önceki inkârcı kavimlerin helak olması kaçınılmaz idi ise, bu münafıkların helak olması da kaçınılmazdır.

يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ ۖ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ ۖ وَمَا يُدْرِيكَ
لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَاَعَدَّ
لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا ۚ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ۚ
﴿٦٥﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَآ اَطَعْنَا اللّٰهَ
وَاَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾ وَقَالُوا رَبَّنَآ اِنَّآ اَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَآءَنَا
فَاَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَآ اٰتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ
لَعْنًا كَبِيرًا ﴿٦٨﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ اٰذَوْا
مُوسٰى فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُوا ۚ وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيهًا ﴿٦٩﴾ يَا
اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ
لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾ اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَحْمِلْنَهَا وَاَشْفَقْنَ
مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُ ۖ اِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾ لِيُعَذِّبَ اللّٰهُ
الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ
اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٣﴾

63. Ey Peygamber! O lânetlenmiş insanlar (alay ederek bir de) sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Sen onlara, "O yalnız Allah'ın bileceği iştir" de. Hem sen nereden bileceksin ki! Belki de kıyamet çok yakındır.

64. Evet, Allah kâfirlerelânet etmiş; onları rahmet ve şefkatinden uzaklaştırmıştır ve onlara alevler püskürten korkunç bir ateş hazırlamıştır.

65. Onlar orada asırlarca kalacaklar ve ne bir dost ne de bir yardımcı bulabileceklerdir.

66. Yüzleri ateşte bir o yana bir bu yana çevrildiği gün onlar, "Keşke Allah'a ve Peygambere itaat etseydik" diye inleyecekler,

67. Ve şöyle yalvaracaklar: "Ey Rabbimiz! Biz önderlerimize ve büyüklerimize uymuştuk. Onlar da bizi doğru yoldan saptırmışlar."

68. "Onun için ey Rabbimiz! Onlara iki misli azap çektir;[1] onları büyük bir lânete uğrat; rahmetinden tamamen uzaklaştır."

69. Ey iman edenler! Siz Musa'ya eza cefa eden kimseler gibi olmayın. Allah Musa'yı, onların attıkları iftiralardan[2] temize çıkarmıştı. Çünkü o, Allah katında çok değerli biriydi.

70. Ey iman edenler! Allah'ı ve peygamberi üzecek söz ve davranışlardan sakının ve (konuştuğunuzda daima) dosdoğru ve düzgün konuşun.

71. Allah da sizin işlerinizi, hâl ve davranışlarınızı düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Bilin ki, Allah'a ve Elçisine itaat eden kimse gerçekten büyük bir kurtuluşa ermiş olur.

72. Biz göklere, yere ve dağlara (yaratılış amaçlarını gerçekleştirecek) sorumluluklar yükledik, yasalar koyduk. Bunların hiçbiri bu yasalara itaatsizlik etmedi, her biri sorumluluğunu hakkıyla yerine getirdi. Fakat (küfürde direnen) insan, sorumluluklarına ihanet etti. Zira (inkârcı) insan gerçekten çok zalimdir; iman sorumluğuna karşı küfrü tercih eder, çok cahildir; yaratılış amacının ve sorumluluklarının hiç farkında değildir.[3]

73. Bundan dolayı Allah (üstlendikleri sorumluluğun gereğini yerine getirmeyen) münafık erkek ve kadınları, müşrik erkek ve kadınları cezalandıracaktır. Buna karşılık (bu sorumluluğun gereğini yerine getiren) mümin erkek ve kadınların (bu sorumluğu edâ ederken işledikleri hatalar sebebiyle yaptıkları) tevbelerini kabul edecek, günahlarını bağışlayacaktır. Çünkü Allah Gafûr'dur; tevbe eden müminlerin günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

---

1. Krş. Â'râf 7/38.

2. Hz. Musa, Kûş'lu (bugünkü Hartum'a yakın, Beyaz Nil ile Mavi Nil'in birleştiği yer arasında uzanan bölgeden) bir kadınla evlilik yapması üzerine kavmi tarafından dedikoduya maruz kalmıştı. Bkz. Kitâb-ı Mukaddes, Sayılar, 12. Bu âyette Hz. Peygamberin Zeynep'le evlenmesi konusunda dedikodu yapan ve böylece Hz. Peygamberi üzen müminlere bir tariz vardır.

3. Bakara 2/74. ve Fussılet 41/11. âyetlerde, Allah'ın yarattığı varlık âleminin işleyişine dair koyduğu yasalarla ilgili benzer ifadeler geçmişti. Âyette geçen "Emanet" sözcüğü sorumluluk anlamındadır. İnsan dışındaki varlıkların sorumluluğu, Allah'ın yaratma amacını gerçekleştirmelerine dair onlara koyduğu yasalardır. Onar bu yasalara mutlak anlamda uyarlar. "Hamele" fiilini, Zeccâc başta olmak üzere gibi bazı müfessirler "günahını yüklenmek"ten kinaye olarak "İhanet etti" şeklinde anlamlandırmışlardır ki, siyak ve sibak açısından bu anlam daha uygun görünmektedir. Çünkü bir önceki âyetin sonunda Allah'a ve O'nun Elçisi'ne itaattan söz edilmektedir. Buna göre, varlık âlemindeki her şey sorumluluğunu yerine getirmekten kaçınmazken inkârci insan kendisine yüklenen sorumluluk emanetine hıyanet etmektedir.

34
SEBE' SÛRESİ

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 6. âyetinin Medine döneminde indiği rivayet edilir.[1] *54 âyettir. Adını 15. âyette geçen "Sebe'" kelimesinden almıştır. "Sebe'" Yemen'de bir bölgenin, bir şehrin adıdır.*

سُورَةُ سَبَإٍ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ أَرْبَعٌ وَخَمْسُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ
فِي الْاٰخِرَةِ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ۝١ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ
وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاۤءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۚ وَهُوَ
الرَّحِيمُ الْغَفُورُ ۝٢ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَاْتِينَا السَّاعَةُ ۖ قُلْ
بَلٰى وَرَبِّي لَتَاْتِيَنَّكُمْ ۖ عَالِمِ الْغَيْبِ ۖ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي
السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَلَاۤ اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَلَاۤ اَكْبَرُ
اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ۝٣ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۚ
اُولٰۤئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۝٤ وَالَّذِينَ سَعَوْ فِي اٰيَاتِنَا
مُعَاجِزِينَ اُولٰۤئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَلِيمٌ ۝٥ وَيَرَى الَّذِينَ
اُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ ۙ وَيَهْدِي اِلٰى
صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ۝٦ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ
عَلٰى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ اِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ۙ اِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۖ ۝٧

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Hamd; bütün övgüler, şükürler göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibi olan Allah'a mahsustur. Hamd, âhirette de O'na mahsustur. O Hakîm'dir; dünyaya sağlam bir düzen koymuştur ve işlerini hikmetine uygun olarak yürütmektedir, Habîr'dir; her şeyin görünen ve görünmeyen yönlerinden haberdardır.

2. O, toprağa giren ve oradan çıkan, gökten inen ve göğe yükselen ne varsa hepsini bilir.[2] O Rahîm'dir; kullarına karşı çok şefkatli ve merhametlidir, onlara bolca nimetler verir, Gafûr'dur; bu nimetlere gerektiği gibi şükretmeyenleri yine de bağışlar.

3. Küfürde direnenler (alaylı bir üslûpla), "Bizim için kıyamet kopması diye bir şey yok. (Bunların hepsi safsata, ne diriliş var ne de hesaba çekilme!)" derler. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Hayır! Gaybı bilen Rabbime andolsun ki, kıyamet mutlaka (bir gün) kopacaktır. Göklerde olsun, yerde olsun zerre kadar da olsa hiçbir şey O'nun bilgisi dışında değildir. Üstelik zerreden daha küçük ve daha büyük ne varsa hepsi O'nun ezelî ilminde mevcuttur.[3]

4. (Kıyamet elbette kopacak.) O gün Allah, inanıp iyi ve yararlı işler yapanları mükâfatlandıracaktır. Onlar için bağışlanma ve güzel nimetler vardır.

5. Âyetlerimizi etkisiz kılmak için bütün güçleriyle çabalayanlara gelince, onlar için de kötü ve can yakıcı bir azap vardır.

6. Kendilerine ilim verilen (Yahudi ve Hıristiyanlardan bazı) kimseler, sana Rabbinden indirilen Kur'an'ın hak bir kitap olduğunu ve insanları, yüce ve bütün övgülere lâyık olan Allah'ın yoluna ilettiğini bilmektedirler.

7. Küfürde direnenler ise (alaylı bir üslûpla) birbirlerine şöyle derler: "Ölüp lime lime dağıldıktan sonra yeniden dirileceğinizi söyleyen bir adam gösterelim mi size?(!)"[4]

1. Bu âyetin de Mekkî olduğuna dair M. A. el-Câbirî şu rivayeti delil gösterir: "Rivayete göre Mekkeli iki ortaktan biri Şam'a giderken diğeri Mekke'de kalır. Hz. Peygamber davete başladığında Şam'daki ortak diğerine mektup yazar ve orada olup biteni sorar. Mekke'deki ortak ise cevabında Hz. Peygambere birkaç yoksulun inandığını söyler. Bunun üzerine adam Şam'daki ticaretini bırakır, Mekke'ye gelir ve Hz. Peygamberi bulur. Hz. Peygamber ona davet esaslarını anlatır. Adam, Hz. Peygambere iman eder. Hz. Peygamber, "Peki, bunu nasıl anladın?" diye sorunca şöyle der: "Bütün peygamberlere toplumdaki yoksul ve zayıf insanlar iman etmişlerdir." Bunun üzerine, bu sûrenin 34. âyeti indirilir. Hz. Peygamber de ona, "Allah senin söylediklerini tasdik etti" buyurmuştur." Bu durumda âyetin Medenî olduğu düşüncesi çok gerçekçi görünmemektedir.
2. Krş. Hadîd 57/4.
3. Lafzen, "Apaçık bir kitapta." Krş. Âl-i İmrân 3/5; Yunus 10/61.
4. Müşriklerin Hz. Peygamber hakkında böyle bir üslup kullanmalarının sebebi onu itibarsızlaştırmaktı. Çünkü o, ticaret ya da hac ibadeti için Mekke'ye gelen her yabancıyla mutlaka temas kuruyor ve onlara yeni gelen dinin esaslarını anlatıyordu. Müşrikler ise bu yabacılara, Mekke'de çok iyi tanınan biri olmasına rağmen, onun değersiz, hâşâ bir çeşit meczup bir adam olduğunu söyleyerek onu ciddiye almamalarını ve ona inanmamalarını telkin etmeye çalışıyorlardı.

اَفْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَمْ بِهٖ جِنَّةٌ ؕ بَلِ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ
بِالْاٰخِرَةِ فِى الْعَذَابِ وَالضَّلٰلِ الْبَعِيْدِ ﴿٨﴾ اَفَلَمْ يَرَوْا اِلٰى
مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ؕ اِنْ نَّشَاْ
نَخْسِفْ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِّنَ السَّمَآءِ ؕ
اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيْبٍ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ مِنَّا
فَضْلًا ؕ يٰجِبَالُ اَوِّبِىْ مَعَهٗ وَالطَّيْرَ ۚ وَاَلَنَّا لَهُ الْحَدِيْدَ ﴿١٠﴾ اَنِ
اعْمَلْ سٰبِغٰتٍ وَّقَدِّرْ فِى السَّرْدِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا ؕ اِنِّىْ بِمَا
تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿١١﴾ وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيْحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَّرَوَاحُهَا
شَهْرٌ ۚ وَاَسَلْنَا لَهٗ عَيْنَ الْقِطْرِ ؕ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَّعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ
بِاِذْنِ رَبِّهٖ ؕ وَمَنْ يَّزِغْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيْرِ ﴿١٢﴾
يَعْمَلُوْنَ لَهٗ مَا يَشَآءُ مِنْ مَّحَارِيْبَ وَتَمَاثِيْلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ
وَقُدُوْرٍ رّٰسِيٰتٍ ؕ اِعْمَلُوْٓا اٰلَ دَاوٗدَ شُكْرًا ؕ وَقَلِيْلٌ مِّنْ عِبَادِىَ
الشَّكُوْرُ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلٰى مَوْتِهٖٓ
اِلَّا دَآبَّةُ الْاَرْضِ تَاْكُلُ مِنْسَاَتَهٗ ۚ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ
اَنْ لَّوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوْا فِى الْعَذَابِ الْمُهِيْنِ ﴿١٤﴾

8. "Bu adam, ya uydurduğu yalanları Allah'a isnat eden bir iftiracı, ya da onda biraz delilik[1] var!" Hayır! Asıl âhireti inkâr eden bu kimseler çaresizlik, ıstırap ve derin bir şaşkınlık içindeler.

9. Bu insanlar, göğün ve yerin kendilerini her yönden çepeçevre kuşattığını (onları güven içinde nasıl yaşattığımızı) görmüyorlar mı? Fakat Biz dilersek onları yerin dibine batırır ya da gökten tepelerine taş yağdırırız. Şüphesiz bütün bunlarda alınacak dersler vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, ancak bütün benliğiyle Allah'a yönelen kullardır.

10. Nitekim Biz Davud'a birtakım üstünlükler lütfettik. Dedik ki: "Ey dağlar! Onunla birlikte Allah'ı tespih edin (onun zikirlerini yankılayın) ve ey kuşlar! Siz de ona katılın!"[2] Ayrıca Biz Davud'a demiri eritmeyi de öğrettik.[3]

11. Davud'a, "Bu demirlerden vücut yapısına uygun, ne ince ne de kalın olan zırhlar yap" dedik ve onlara iyi ve yararlı işler yapmalarını emrettik. "Çünkü Ben bütün yapıp ettiklerinizi görmekteyim."[4]

12. Süleyman'a da rüzgârların gücünden yararlanmayı öğrettik.[5] Bu rüzgârlar sayesinde (yelkenli gemiler) sabahleyin bir aylık yol gidiyor, akşamleyin bir aylık yoldan geri dönüyordu.[6] Ona bakırdan yararlanmayı da öğrettik. Cinlerden birçoğu (güçlü kuvvetli, mahir, usta ve işçiler)[7] Rabbinin izniyle onun yanında çalışıyorlardı. Onlardan emrimizin dışına çıkanları alevli; can yakıcı bir azapla cezalandırıyorduk.

13. Onlar Süleyman için mâbetler, heykeller, havuzlara benzer büyük çanaklar (tekneler), yerinden kaldırılamayan sâbit kazanlar yapıyorlardı.[8] (Ve dedik ki:) "Ey Davud oğulları! Bütün bunlardan dolayı Allah'a bol bol şükredin. Ne var ki, kullarımdan şükreden pek azdır."

14. Biz Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimizde, onun ölmüş olduğu, asâsını bir kurdun kemirmesiyle ortaya çıktı. Süleyman yere düşünce anlaşıldı ki, (cinler gaybı bilmiyorlar,) eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı, o ağır işte çalışmaya devam etmezlerdi.[9]

---

1. Bkz. Mü'minûn 23/70, ilgili not.
2. Krş. Enbiyâ 21/79, ilgili not.; Sâd 38/18.
3. Lafzen, "Onun için demiri yumuşattık." Yüce Allah olayın sonucunu dile getirerek lütfunu beyan eder. Yani Allah, Hz. Davud'a demiri eritecek bilgi lütfetmiş o da bu bilgi sayesinde demiri eritmeyi başarmıştır. Bu üslup, peşinden gelen âyetlerde de aynen devam etmektedir.
4. Krş. Enbiyâ 21/80.
5. Lafzen, "Rüzgârları da Süleyman'ın emrine verdik." Tevrat'ta Hz. Süleyman'ın sahip olduğu deniz ticaret gemilerinden bahsedilmektedir (1. Krallar, 10/22).
6. Rüzgârın gücü yelkenli gemileri bu hızda götürebilecek derecedeydi. Bu sayede onlar yaya veya hayvanla bir ayda gidilebilecek bir mesafeyi yarım günde alabiliyorlardı.
7. Parantez içindeki ifade Râzî'in naklettiği bir görüşe göre verilmiştir. Ayrıca bkz. Enbiya 21/82 ve ilgili not.
8. Detaylı bilgi için bkz. Kitab-ı Mukaddes II. Tarihler, 3/10-13; IV/1-22.
9. Lafzen, "O aşağılayıcı azap içinde kalmazlardı." M. Muhammed Ali'ye göre Süleyman'ın asâsı onun iktidarıdır. Asâsını kemiren kurt da oğlunun idarî zaafıdır. Cinler ise Hz. Süleyman'ın buyruğu altına aldığı isyancı kabilelerdir. Hz. Süleyman ölünce oğlu Rehavam kral oldu. Fakat sefahat ve zevke daldığı için babasının kurduğu otoriteyi zayıflattı, çürüttü. Sonunda İsrailoğulları'na boyun eğen kabileler isyan ettiler ve saltanat yok oldu. Ayrıca bkz. Kitab-ı Mukaddes, I. Krallar, 14/21-31.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ اٰيَةٌ ۖ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ ۖ
كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهٗ ۚ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾
فَاَعْرَضُوا فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ
جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ اُكُلٍ خَمْطٍ وَاَثْلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ
﴿١٦﴾ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا ۚ وَهَلْ نُجٰزِيٓ اِلَّا الْكَفُورَ
﴿١٧﴾ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى
ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ ۖ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَاَيَّامًا
اٰمِنِينَ ﴿١٨﴾ فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ اَسْفَارِنَا وَظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ
فَجَعَلْنَاهُمْ اَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ۚ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ
لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾ وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ اِبْلِيسُ ظَنَّهُ
فَاتَّبَعُوهُ اِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ
مِنْ سُلْطَانٍ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُؤْمِنُ بِالْاٰخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي
شَكٍّ ۗ وَرَبُّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۖ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي
الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾

15. Sebe' halkının yurtlarından alınacak nice ibretlik dersler vardır. Yaşadıkları vâdinin sağı solu iki bahçe ile çevriliydi. (Peygamberleri onlara diyordu ki:) "Rabbinizin size lütfettiği nimetlerden yiyin (için) ve O'na bol bol şükredin. Bakın ne güzel bir beldeniz ve ne kadar da bağışlayıcı bir Rabbiniz var!"

16. Fakat onlar söz dinlemediler. Biz de onlara Arim selini; barajlarını yıkan seller gönderdik. Sonuçta onların o güzelim bahçelerini; ekşi meyveli, acı ılgın ağaçları ve biraz da sedir ağacı bulunan çorak yerlere döndürdük.

17. Nankörlük ettikleri için Biz onları işte böyle cezalandırdık. Bilin ki, Biz sadece şükretmeyen nankörleri cezalandırırız/böyle cezayı ancak nankörler hak eder.[1]

18. Biz Sebe'liler ile bereketli kıldığımız memleketler arasına birbirini gören köyler, konaklayacak mekânlar yerleştirmiştik. Böylece bunlar arasında güvenli bir seyahat düzeni koymuş ve onlara, "Gece gündüz güven içinde seyahat edin" demiştik.

19. Buna rağmen onlar (bu nimetleri lütfeden Allah'a şirk koşmamalarını, yoksa Allah'ın bunları ellerinden alabileceğini söyleyen peygamberlerine: "Öyleyse inanmaya çağırdığınız O Allah'a) "Rabbimiz! Seyahat ederken konakladığımız yerlerin arasını uzat (diye dua edelim, bakalım, bu düzenimizi bozabilecek mi)" diyerek alay ettiler.[2] Böylece onlar kendilerine zulmettiler. Biz de onların hallerini dillere destan olacak ibretlik bir hikâyeye dönüştürdük ve hepsini darmadağın ettik. Şüphesiz bunda alınacak dersler vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, çektikleri sıkıntılara sabredip göğüs geren ve Allah'ın nimetlerine şükreden kimselerdir.

20. İblisin ("Andolsun ki, ben de Âdemoğullarını yoldan çıkaracağım")[3] sözü Sebeliler üzerinde de gerçekleşmiş ve pek az mümin dışında hepsi İblise uymuşlardır.

21. Aslında İblisin insanlar üzerinde bir hâkimiyeti yoktur.[4] Bizim ona fırsat vermemizin sebebi, âhirete inananlarla âhiret konusunda şüphe içinde olanları ortaya çıkarmaktır. Unutma ki, her şey Rabbinin gözetimi altındadır.

22. Ey Peygamber! De ki: "Allah'ın yanı sıra tanrı olduğunu iddia ettiğiniz şeylere yalvarıp yakarmaya devam edin bakalım!" Bilin ki, onlar göklerde veya yerde zerre kadar bir şeye sahip olmadıkları gibi, göklerin ve yerin yaratılmasında onların hiçbir payları da yoktur.[5] Zaten Allah onların yardımına muhtaç değildir.

---

1. İkinci anlam, "Nücâzî" kelimesinin Nafi', İbn Kesîr, Ebû Amr, Şu'be ve Ebû Cafer tarafından "Yücâzâ" şeklinde okunması sebebiyle verilmiştir.
2. Biz âyeti, İbn Âşûr'un yorumuna göre tercüme etmeyi uygun gördük. İbn Âşûr şu yorumu yapmıştır: "Bana öyle geliyor ki, Sebelilerin bu sözü, kendilerine bu kadar refahı lütfeden Allah'a şirk koşmamalarını söyleyen peygamberlerin ve salih kulların hak dine davetlerini engellemek için verdikleri bir cevaptır. Nitekim 16. âyette Sebelilerin söz dinlemedikleri belirtilmiştir. Kur'an'ın genelde kendine zulmetme sebebini şirkle ilişkilendirdiği düşünülünce böyle bir yorum makul görünmektedir. Enfâl 8/32. âyet buna örnektir. Kâfirler: "Allah'ım! Eğer bu Kur'an gerçekten Senin katından gelmişse, haydi üzerimize gökten taş yağdır veya bize acıklı bir azap ver de görelim" diye alay etmişlerdi."
3. Bkz. Â'râf 7/14; Hıcr 15/39-40; İsrâ 17/62.
4. Bkz. Hıcr 15/42.
5. Krş. Yunus 10/3.

وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهٗٓ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهٗ ۭ حَتّٰٓى اِذَا فُزِّعَ
عَنْ قُلُوْبِهِمْ قَالُوْا مَاذَا ۙ قَالَ رَبُّكُمْ ۭ قَالُوا الْحَقَّ ۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ
الْكَبِيْرُ ﴿٢٣﴾ قُلْ مَنْ يَّرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ
قُلِ اللّٰهُ ۙ وَاِنَّآ اَوْ اِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٤﴾
قُلْ لَّا تُسْـَٔـلُوْنَ عَمَّآ اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔـلُ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٥﴾
قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ ۭ وَهُوَ الْفَتَّاحُ
الْعَلِيْمُ ﴿٢٦﴾ قُلْ اَرُوْنِيَ الَّذِيْنَ اَلْحَقْتُمْ بِهٖ شُرَكَاۗءَ كَلَّا ۭ بَلْ هُوَ
اللّٰهُ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٢٧﴾ وَمَآ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا كَاۗفَّةً لِّلنَّاسِ
بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٨﴾
وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٢٩﴾ قُلْ لَّكُمْ
مِّيْعَادُ يَوْمٍ لَّا تَسْتَاْخِرُوْنَ عَنْهُ سَاعَةً وَّلَا تَسْتَقْدِمُوْنَ ﴿٣٠﴾
وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذِيْ
بَيْنَ يَدَيْهِ ۭ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظّٰلِمُوْنَ مَوْقُوْفُوْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ
يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضِ ۨ الْقَوْلَ ۚ يَقُوْلُ الَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا
لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا لَوْلَآ اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٣١﴾

23. (Bir de o taptığınız şeylerin size şefaat edeceğini zannediyorsunuz.[1] Oysa) Allah katında şefaat, (sizin gibi müşriklere değil) sadece O'nun izin verdiklerine (kendilerinden razı olduğu müminlere)[2] fayda sağlar.[3] Mahşer günü şefaatten mahrum kaldıkları ortaya çıkınca[4] melekler onlara, "Rabbiniz dünyadayken size ne buyurmuştu?" diye soracaklar, onlar da şu cevabı verecekler: "Hak olanı. Anladık ki, Allah çok yücedir."

24. Ey Peygamber! O müşriklere sor: "Göklerden ve yerden size rızıklar lütfeden kimdir?" Ve de ki: "İşte O Allah'tır, o halde ya biz doğru yoldayız ya siz! Ya siz apaçık bir sapıklık üzeresiniz ya da biz!"

25. De ki: "Ne size bizim işlediğimiz suçlardan dolayı hesap sorulacak ne de sizin yaptıklarınızdan biz hesaba çekileceğiz."

26. De ki: "Allah sizi de bizi de kıyamet günü huzurunda toplayacak, sonra da aramızda adalet ile hükmedecektir. Çünkü adaletle hükmeden ve nasıl hükmedeceğini en iyi bilen Allah'tır."

27. De ki: "Allah'a ortak ettiğiniz şeyleri bana gösterin (ne özellikleri var?) Hayır, onların hiçbir özelliği yok. Doğrusu, ibadet edilmesi gereken yegâne tanrı Allah'tır. Çünkü O Azîz'dir; her şeyi yapmaya gücü yeter, Hakîm'dir; her şeyi bir hikmete göre yaratır."

28. Ey Peygamber! Biz seni bu müşrikleri şirkten vazgeçirmen için hem müjdeleyici hem de uyarıcı olarak gönderdik. Ne yazık ki (Mekkeli) müşriklerin çoğu bu gerçeği anlamıyor,

29. Ve (alay ederek hâlâ) şöyle diyorlar: "Eğer doğru söylüyorsanız, söyleyin bakalım, bizi tehdit edip durduğunuz bu azap ne zaman?"

30. Sen de ki onlara, "Size verilen sözün bir günü, bir vakti vardır. Siz onu ne bir an geciktirebilir ne de bir an öne alabilirsiniz."

31. Küfürde direnenler, "Biz bu Kur'an'a da, ondan önce gelen kitaplara da aslâ inanmıyoruz" derler. Ey Peygamber! Sen şimdi böyle diyen zâlimlerin, hesap günü Rablerinin huzurunda dururken suçu nasıl birbirlerine attıklarını bir görsen! O gün zayıf halk kitleleri kibirli ve azgın liderlerine, "Siz olmasaydınız kesinlikle biz de inananlardan olacaktık" diyecekler.

---

1. Bkz. Yunus 10/18.

2. Krş. Enbiyâ 21/28.

3. Mâverdî, bu ayetin manası ile ilgili Ferrâ'dan iki görüş nakletmiştir. Kelbî'ye ait olduğu belirtilen birinci görüşe göre "Men" edatı fail konumundadır ve şefaat izni, şefaati edecek kişiye aittir. Mukâtil'e isnat edilen ikinci görüşe göre "Men" sözcüğü mef'ul konumundadır ve buna göre şefaat izni şefaat edilecek kişiyle ilgilidir. Onlar da parantez içi açıklamalarda ifade edildiği üzere müşrikler değil, Allah'ın razı olduğu müminlerdir. Biraz daha açıklamak gerekirse, şefaati umulan putların zaten şefaat etme güç ve imkânı hiç yoktur, böyle bir beklenti içinde olan müşrikler ise şefaati hak edecek hiçbir niteliğe sahip değillerdir. Biz bu ikinci görüşü tercih ettik. Ayrıca bkz. Bakara 2/255 ve ilgili not.

4. Lafzen, "Kalplerinden korku çıkarıldığında." Mücâhid'e göre bu ifade, müşriklerin kalplerinden kıyamet dehşetine dair korkunun gitmesi ve sükûnete kavuşmasını ifade eder. Taberî ve Zemahşerî'ye göre ise bu ifade, müşriklerin şefaat beklentilerinin boşa çıkmasıyla oluşan hayal kırıklığını anlatmaktadır. Biz de bu yönde anlam vermeyi tercih ettik.

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوٓا اَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ
عَنِ الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَآءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الَّذِينَ
اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ اِذْ
تَأْمُرُونَنَآ اَنْ نَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهٗٓ اَنْدَادًاۜ وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ
لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَۜ وَجَعَلْنَا الْاَغْلٰلَ فِٓي اَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُواۜ
هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ
نَذِيرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآٓ اِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كَافِرُونَ ﴿٣٤﴾ وَقَالُوا
نَحْنُ اَكْثَرُ اَمْوَالًا وَاَوْلَادًاۙ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٥﴾ قُلْ اِنَّ
رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَۜ ﴿٣٦﴾ وَمَآ اَمْوَالُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ
عِنْدَنَا زُلْفٰٓى اِلَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًاۖ فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ جَزَٓاءُ
الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ اٰمِنُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ
يَسْعَوْنَ فِٓي اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اُولٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ
﴿٣٨﴾ قُلْ اِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ
لَهٗۜ وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهٗۚ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٣٩﴾

32. Bu kibirli ve azgın liderler, (hesap günü) zayıf halk kitlelerine diyecekler ki: "Size doğru yol gösterildiğinde sizi ondan zorla biz mi alıkoyduk? Hayır, asıl suçlu sizdiniz!" [1]

33. Bu sefer zayıf halk kitleleri, kibirli ve azgın liderlerine, "Hayır! Gece gündüz işiniz gücünüz hilekârlıktı. Siz, bize Allah'a nankörlük etmemizi ve O'na ortaklar koşmamızı emrediyor, baskı uyguluyordunuz" diyecekler ve cehennem azabını gördüklerinde duydukları pişmanlığı dile getirecek halleri bile kalmayacaktır.[2] Biz (o gün) küfürde direnen bu inkârcıların boyunlarına kızgın demirden halkalar geçireceğiz. Bu ceza, sadece yapıp ettiklerinin karşılığıdır, başka bir şey değil.

34. (Ey Peygamber!) Biz bir beldeye ne zaman bir peygamber göndermişsek o beldenin şımarık zenginleri, (aynen sana karşı gelen şu kibirli zenginler gibi) "Biz sizin getirdiğiniz şeylere inanmıyoruz" demişlerdir.

35. Üstelik bir de şunu söylemişlerdir: "Bizim malımız mülkümüz, evlâdımız sizinkinden çok fazla (biz itibarlı kimseleriz). Dolayısıyla biz azap falan görmeyiz."

36. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Benim Rabbim dilediğine bol, dilediğine az rızık verir. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmezler."[3]

37. Ey insanlar! Sizi Bize yaklaştıracak olan mallarınız ve evlâtlarınız değildir. Kim inanıp iyi ve yararlı işler yaparsa Bize yaklaşacak olan odur. İşte böyle kimselere, yaptıkları işler sebebiyle kat kat mükâfat verilecek, onlar cennet köşklerinde güven içinde yaşayacaklardır.

38. Âyetlerimizi geçersiz kılmak için uğraşanlar ise yaka paça edilip cehenneme atılacaklardır.

39. Ey Peygamber! De ki: "Evet, Rabbim kullarından dilediğine rızkı bol bol verir, dilediğinin rızkını da kısar. Bilin ki, hayırlı işlerde harcadığınız malların yerine Allah yenisini verir.[4] Çünkü O, bitmez tükenmez bir rızık hazinesine sahiptir.[5]

---

1. Asıl olan insanın kendi aklını kullanmasıdır. "Bize aklımızı dahi kullandırmadı" şeklinde suçu başkalarına yüklemek, kişiyi sorumluluktan kurtarmamaktadır. Yani kendilerinin tek ve mutlak hakikati temsil ettiğine inandırarak insanları yanlış yollara sürüklemenin vebali bu kimseler üzerine olmakla beraber, bu kimselere mutlak itaatle teslim olanların düştükleri yanlışı başkalarının üzerine atmaları hakkı da yoktur.

2. Lafzen, "Duydukları pişmanlığı içlerine atacaklar." Bununla, inkârcıların kendileri için hazırlanan azabın dehşetini görüp, dillerinin tutulması ve konuşmaktan aciz hale gelmeleri kastedilmiştir.

3. Allah'ın koyduğu düzende herkes aynı duruma ve imkânlara sahip değildir. Böyle olması imtihana tâbi olmanın bir gereğidir. Herkes sahip olduğu imkân oranında hak ve sorumluluklara sahiptir. Kaldı ki, bir sonraki âyette belirtildiği üzere Allah'a yakın olmanın ölçüsü maddi imkânlara sahip olmak değildir.

4. Allah için harcanan malın yerine verilen mal ve harcanan mal cinsinden olabileceği gibi o malın cinsinden de olmayabilir. Mesela sadaka veren kişinin başına gelebilecek musibetlerden korunmuş olması verilen sadakanın Allah tarafından yerine konması anlamına gelebilir. Zira o musibetler başına gelmiş olsa, bundan kurtulmak için harcayacağı miktar, çekeceği acı ve ıstırap, verdiğinden çok daha fazla olabilecekti. Ayrıca insanın iç huzuru hiçbir maddi değerle ölçülemez. Allah verilen malın cinsinden olmamakla beraber farklı yönlerden onun telafisi anlamına gelecek imkânlar lütfeder. O halde Allah'ın verilen sadakaların yerine yenisini vermesine dair vaadi bu mantıkla değerlendirilmelidir

5. Lafzen, "O, rızık verenlerin en hayırlısıdır."

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اَهٰٓؤُلَآءِ اِيَّاكُمْ كَانُوا
يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ اَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ ۚ بَلْ كَانُوا
يَعْبُدُونَ الْجِنَّ ۖ اَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ
بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا ۚ وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ
النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ
قَالُوا مَا هٰذَآ اِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ اَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ
اٰبَآؤُكُمْ ۚ وَقَالُوا مَا هٰذَآ اِلَّآ اِفْكٌ مُفْتَرًى ۚ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ ۙ اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَآ اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ
كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَآ اَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ﴿٤٤﴾ وَكَذَّبَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۙ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَآ اٰتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا
رُسُلِي ۖ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ ۚ اَنْ
تَقُومُوا لِلّٰهِ مَثْنٰى وَفُرَادٰى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا ۚ مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ
جِنَّةٍ ۚ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ مَا
سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ ۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ ۚ وَهُوَ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٧﴾ قُلْ اِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ ۚ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾

40. Mahşer günü Allah, (melekleri Allah'ın katında kendilerine şefaatçi olarak gören) o inkârcıların hepsini bir araya toplayacak ve meleklere, "(Sizden şefaat umarak) size tapanlar bunlar mıydı?" diye soracak.

41. Melekler de, "Rabbimiz! Seni tenzih ederiz. Sen yücelerden yücesin. Bizim dostumuz onlar değil Sensin. Bilakis onlar şeytanlara[1] tapıyorlardı, hepsi[2] onlara inanıyordu" diyeceklerdir.

42. Biz o gün müşriklere: "Bugün birbirinize ne bir fayda ne de bir zarar verebilecek durumdasınız. İnkâr ettiğiniz o cehennemin azabını şimdi tadın bakalım" diyeceğiz.

43. Çünkü onlar, kendilerine âyetlerimiz açık açık okunduğunda, "Bu adamın amacı, sizi, atalarımızın tapındığı şeylerden alıkoymaktan başka bir şey değil, söyledikleri de uydurup Allah'a isnat ettiği iftiralardan ibarettir" demişlerdi. Evet, küfürde direnen bu insanlara hak ve hakikatlerle dolu olan Kur'an anlatıldığında, "Bu apaçık sihirden başka bir şey değil" diyerek karşı çıkmışlardı.

44. Oysa Biz onlara (şirk koşmalarını emreden,[3] sana verilen Kur'an'ın asılsız olduğunu kanıtlayan) okuyup ders alacakları hiç bir kitap göndermedik. Senden önce onlara böyle bir uyarıcı da göndermedik. (O halde neye dayanarak seni yalanlıyorlar?)

45. Şu bir gerçektir ki, onlardan önceki milletler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Oysa bugünkü inkârcılar, öncekilere verdiğimiz güç ve nimetlerin onda birine bile sahip değiller. (Önceki o güçlü milletler azabımı engelleyemediler, bu inkârcılar mı engelleyecek?!) Evet, onlar elçilerimi yalanlamışlardı. Fakat Benim cezalandırmam nasılmış, gösterdim onlara!

46. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Sizden tek bir isteğim var: Bir araya gelip topluca istişare edin, teker teker görüş açıklayın, (Allah için elinizi vicdanınıza koyarak) iyice düşünüp değerlendirin. Göreceksiniz ki, arkadaşınızda delilikten hiçbir eser yoktur.[4] O, sadece şiddetli bir azap gelip çatmadan önce sizi uyaran bir elçidir."

47. De ki: "Biliyorsunuz ki, yaptığım bu işe karşılık ben sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatımı Allah verecektir. Çünkü O her şeyi görmekte, bilmektedir."

48. Yine de ki: "Hem unutmayın ki, Rabbim batılı hak ile (bir şekilde mutlaka) yok eder.[5] Hiç şüphesiz O bütün gaybı; batılı nasıl yok edeceğini çok iyi bilendir."

---

1. Lafzen, "Cinlere." Burada kastedilen şeytanlardır. Çünkü şeytanlar onlara putlara tapmayı hoş göstermişler ve böylece onları yoldan çıkarmışlardır.
2. Lafzen, "Çoğu." Cemaleddin el-Kâsımî bu ifadenin "Hepsi" anlamında kullanıldığını belirtmiştir ki, Arapçada böyle kullanım yaygındır.
3. Bkz. Rûm 30/35.
4. Hatta tam aksine Hz. Peygamberin, en çok akıl danışılan, sözüne en çok güvenilen, ameli en güzel, nefsi arınmış, kalbi tertemiz bütün ahlâkî erdemleri haiz bir insan olduğu anlaşılacaktır.
5. Krş. Enbiyâ 21/18.

49. De ki: "Nitekim Hak din gelmiştir. Artık batılın (şirkin) ne adı kalmıştır ne de sanı.

50. De ki: "Eğer ben hak yoldan ayrılırsam bunun zararı kendimedir. Eğer doğru yoldan gidersem bu, Rabbimin bana verdiği vahiy sayesindedir. Rabbim Semî'dir; doğru yoldan ayrılanın da bu yoldan gidenin de sözünü işitir, ne yaptığını bilir, Karîb'dir; O insana (şah damarından daha)[1] yakındır.

51. Sen inkârcıların (kıyamette) tam da avucumuza düştükleri[2] ve hiçbir yere kaçamayacaklarını anladıkları anda nasıl korku ve telâşa kapıldıklarını bir görsen!"

52. İşte o zaman onlar, "Şimdi biz peygambere inandık" diyeceklerdir; fakat (asıl iman etme yeri olan dünyaya) çok uzak bir yerden o imana nasıl ulaşabilecekler ki!

53. Oysa onlar dünyada iken küfürde direniyor, (âhirete iman ve orada hesap verme konusunda) körü körüne, uzaktan atıp tutuyorlardı.

54. Sonuçta, tıpkı önceki inkârcılara yapıldığı gibi, kendileri ile dünyaya dönüş istekleri arasına aşılmaz bir set çekilecek. Çünkü onlar, (şimdi yüz yüze geldikleri hakikatlere karşı dünyada iken) derin bir şüphe içindeydiler.

35
FÂTIR SÛRESİ

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 45 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Fâtır" (Yaratıcı) kelimesinden almıştır.

*

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Hamd; bütün övgüler, şükürler gökleri ve yeri yaratıp birbirinden ayıran; ikişer, üçer, dörder… kanatlı[3] melekleri elçiler olarak gönderen Allah'a mahsustur. O'nun dilediğini yaratma konusunda bir sınırı yoktur.[4] Çünkü Allah'ın her şeye; dilediğini dilediği kadar ve dilediği şekilde yaratmaya gücü yeter.

2. Allah'ın insanlara açtığı lütuf ve ihsan kapısını kimse kapatamaz, O'nun kapattığını

قُلْ جَآءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ اِنْ ضَلَلْتُ فَاِنَّمَا
اَضِلُّ عَلٰى نَفْسِي ۖ وَاِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِيٓ اِلَيَّ رَبِّي ۚ اِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ
﴿٥٠﴾ وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَاُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٥١﴾ وَقَالُوٓا
اٰمَنَّا بِهٖ ۖ وَاَنّٰى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ۖ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا بِهٖ مِنْ
قَبْلُ ۖ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا
يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِاَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ ۚ اِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ ﴿٥٤﴾

سُورَةُ فَاطِرٍ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ خَمْسٌ وَاَرْبَعُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا اُولِٓي
اَجْنِحَةٍ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ ۚ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَآءُ ۚ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ۚ وَمَا
يُمْسِكْ ۖ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهٖ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ
اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ ۚ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ
مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾

da kimse açamaz. O, Azîz'dir; dilediğine bol, dilediğine az nimet verme gücüne ve iradesine sahiptir, Hakîm'dir; böyle yapması O'nun hikmetinin gereğidir.[5]

3. Ey insanlar! Allah'ın size verdiği nimetleri hatırlayın, gökten ve yerden size rızıklar veren Allah'tan başka bir yaratıcı mı var? Şunu iyi bilin ki, O'ndan başka tanrı yoktur. O halde O'nu bırakıp nasıl başka varlıklara yöneliyor; O'na ortaklar koşabiliyorsunuz?!

---

1. Krş. Kaf 50/16.
2. Lafzen, "Yakın bir yerden yakalandıkları." Bu ifade çeşitli şekillerde açıklanmış olmakla birlikte biz, İbn Atiyye'nin "Tam bir yakalama" şeklindeki yorumuna dayanarak kelimeye, "Avucumuza düştüklerinde" şeklinde anlam verdik. . M. Esed bu ifadeye "Can damarlarından yakaladık" şeklinde anlam vermiştir ki, bu da bizim verdiğimiz manayı desteklemektedir.
3. Âyette belirtilen kanat sayıları hakikati ifade etmez. "İkişer, üçer, dörder" ifadesi bir deyimdir ve çokluktan kinayedir.
4. Zâriyât 51/ 47.
5. Krş. En'âm 6/17.

وَاِنْ يُّكَذِّبُوْكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّنْ قَبْلِكَ ۗ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ
٤ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ۪ وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ٥ اِنَّ الشَّيْطٰنَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوْهُ
عَدُوًّا ۗ اِنَّمَا يَدْعُوْا حِزْبَهٗ لِيَكُوْنُوْا مِنْ اَصْحٰبِ السَّعِيْرِ ۗ ٦ اَلَّذِيْنَ
كَفَرُوْا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۗ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ
مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ كَبِيْرٌ ۚ ٧ اَفَمَنْ زُيِّنَ لَهٗ سُوْٓءُ عَمَلِهٖ فَرَاٰهُ حَسَنًا ۗ فَاِنَّ
اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ ۖ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ
حَسَرٰتٍ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِمَا يَصْنَعُوْنَ ٨ وَاللّٰهُ الَّذِيْٓ اَرْسَلَ الرِّيٰحَ
فَتُثِيْرُ سَحَابًا فَسُقْنٰهُ اِلٰى بَلَدٍ مَّيِّتٍ فَاَحْيَيْنَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ
مَوْتِهَا ۗ كَذٰلِكَ النُّشُوْرُ ٩ مَنْ كَانَ يُرِيْدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمِيْعًا ۗ
اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهٗ ۗ وَالَّذِيْنَ
يَمْكُرُوْنَ السَّيِّاٰتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۗ وَمَكْرُ اُولٰٓئِكَ هُوَ يَبُوْرُ
١٠ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا ۗ
وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖ ۗ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُّعَمَّرٍ
وَّلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖٓ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ ۗ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ١١

4. Ey Peygamber! Eğer insanlar seni yalanlarlarsa (üzülme,) bil ki, senden önceki peygamberler de yalanlanmışlardı. Yine bil ki, bütün işler Allah'a dönecek; herkes O'nun huzurunda bir gün hesap verecektir.

5. Ey insanlar! Allah'ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir. Öyleyse dünya hayatı sizi kesinlikle aldatmasın. Sakın şeytan sizi Allah ile (ilgili yanlış inanışlara saptırarak) aldatmasın.[1]

6. Şüphesiz şeytan sizin düşmanınızdır, siz de onu düşman belleyin. Çünkü şeytan kendine uyanları cehennemlikler arasına çağırır, sürükler.[2]

7. Unutmayın ki, şeytana uyup da küfürde direnenlere şiddetli bir azap vardır. İnanıp iyi ve yararlı işler yapanlara da bağışlanma ve büyük bir ödül vardır.

8. Kötü işleri kendisine hoş gösterilen ve nihayet bunları doğru ve güzel gören kimseye ne demeli! (Bu kişi şeytanın adamı değildir de nedir!) Bil ki, Allah dilediğini (dalâlet yolunu tercih edeni) dalâlette bırakır, dilediğini (hidayet yolunu tercih edeni) de hidayete erdirir. Dolayısıyla onlar için üzülüp kendini mahvetme. Çünkü Allah onların yaptıklarını (sana ve Müslümanlara kurdukları tuzakları) bilmektedir.[3]

9. O Allah ki, rüzgârları gönderir, onlar da bulutları harekete geçirir. Biz o bulutları ölü topraklara yöneltir (yağmur yağdırır) ve bu sayede çorak topraklara hayat veririz. Kıyamet günü diriliş de işte böyle olacaktır.

10. (Müşrikler izzet ve şeref kazanmak için putlara tapıyorlar.)[4] Kim izzet ve şeref istiyorsa bilsin ki, şan ve şeref tamamıyla Allah'a aittir (İzzet ve şeref yalnızca O'na inanmakla kazanılır). Unutmayın, Allah katına yükselen; O'nun katında değerli olan şey güzel söz; tevhit inancıdır. İyi ve yararlı işler de tevhit inancıyla yücelir, anlam kazanır.[5] (İzzet ve şerefe, ancak tevhit inancıyla, iyi ve yararlı işler yapmakla ulaşılır). Sinsice tuzaklar kuranlar (seni ve getirdiğin dini yok etme hesapları yaparak izzet ve şeref kazanmak isteyenler) içinse şiddetli bir azap vardır. Kurdukları tuzaklar da boşa çıkacaktır.

11. Allah sizi önce topraktan, sonra bir damla sıvıdan yarattı. Sonra da sizi kadınlı-erkekli eşler haline getirdi. Bir dişi O'nun bilgisi ve takdiri olmadan ne hâmile kalabilir ne de doğurabilir. Bir kişinin ömrünün uzun veya kısa olması da O'nun koyduğu yasalara[6] göre gerçekleşir.[7] Şüphesiz bütün bunları yapmak Allah için çok kolaydır.

---

1. Krş. Lokman 31/33; Hadîd 57/14.

2. Krş. Hıcr 15/39; İsrâ 17/62.

3. İbn Abbas, bu âyetin Ebû Cehil ve adamları hakkında geldiğini rivayet etmiştir. Âyetin son cümlesi, onların Hz. Peygambere kurdukları tuzaklara işaret etmektedir.

4. Bkz. Meryem 19/81.

5. Âyetin bu kısmına, "İyi ve yararlı işler, güzel sözü (Tevhit inancını) yüceltir; anlamlı kılar" veya "İyi ve yararlı işler de Allah'a yükselir" şeklinde anlam verenler de olmuştur.

6. Lafzen, "Kitaptaki kayda göre."

7. Krş. Â'râf 7/34; Nahl 16/61. Yani varlık âleminde her ne oluyorsa Allah'ın koyduğu yasaya göre gerçekleşmektedir. Basit bir örnek vermek gerekirse, bir nesnenin yere düşmesi bile Allah'ın koyduğu yerçekimi kanununa göre geçekleşmektedir. Dile getirilen hususlar bu bakış açısıyla değerlendirilmelidir.

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ ۖ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَآئِغٌ شَرَابُهُ
وَهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌ ۖ وَمِنْ كُلٍّ تَاْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا
وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۚ وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ
لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ يُولِجُ الَّيْلَ فِي
النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ ۙ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ
كُلٌّ يَجْرِي لِاَجَلٍ مُسَمًّى ۚ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ۚ وَالَّذِينَ
تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ۚ ﴿١٣﴾ اِنْ تَدْعُوهُمْ
لَا يَسْمَعُوا دُعَآءَكُمْ ۖ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ ۚ وَيَوْمَ
الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ ۚ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ۚ ﴿١٤﴾
يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ اِلَى اللّٰهِ ۖ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ
الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ۙ ﴿١٦﴾ وَمَا
ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ۚ وَاِنْ
تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلٰى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا
قُرْبٰى ۗ اِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَاَقَامُوا
الصَّلٰوةَ ۚ وَمَنْ تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِهِ ۚ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

12. (Görmüyor musunuz?) İki deniz (denizle göl) dahi birbirine benzemiyor. Birinin suyu tatlı, serinletici ve içimi kolay, diğerinin suyu ise tuzlu ve acı. Siz bunların her birinden taze et; taze su ürünleri yiyor, takı olarak kullandığınız süs eşyaları çıkarıyorsunuz. Ve görüyorsun(uz) ki, gemiler de Allah'ın vereceği rızkı aramanız için suları yara yara dolaşıp duruyor. Umulur ki bunları düşünüp şükredersiniz.[1]

13. Geceyi kısaltarak gündüze, gündüzü de kısaltarak geceye katan O'dur. Her biri belli bir zamana kadar kendi yörüngesinde akıp giden güneşi ve ayı sizin istifadenize sunan da O'dur. İşte sizin Rabbiniz böyle bir Allah'tır, evrenin hâkimiyeti O'nundur. Sizin O'nu bırakıp da tapındığınız şeyler ise hurma çekirdeğinin zarına bile hükmedemezler.

14. Onlara seslenseniz sizin çağrınızı duymazlar, duysalar bile size cevap veremezler. Kıyamet gününde ise kendilerini Allah'a ortak koşmanızı reddedecekler; Allah'ın ortakları olmadıklarını söyleyeceklerdir.[2] Ey Peygamber! Unutma ki, hiç kimse sana, her şeyden haberdar olan Allah gibi (doğru ve gerçek bir) bilgi veremez.

15. Ey insanlar! Siz hepiniz Allah'a muhtaçsınız. Allah ise Ganî'dir; hiçbir kimseye ve hiçbir şeye muhtaç değildir, Hamîd'dir; bütün övgülere lâyık olan yalnızca O'dur.[3]

16. O dilerse sizi yok edip yerinize yeni bir nesil getirir.

17. Bu, Allah için zor bir şey değildir.

18. Bilin ki, (kıyamet günü) hiçbir günahkâr bir başkasının günahını yüklenmez. Yükü ağır olan birisi başka birini çağırıp yükünün bir kısmını taşımasını istese, yakını bile olsa o kişiye hiçbir yük yüklenmez.[4] Ey Peygamber! Sen ancak, görmedikleri halde âhirete[5] inanıp Rablerinin azabından korkan ve namazı kılan insanları uyarabilirsin. Kim nefsini kötü duygulardan arındırırsa, bunu kendisi için yapmış olur.[6] Unutmayın ki, dönüp varılacak tek yer Allah'ın huzurudur.

---

1. Krş. Nahl 16/14; Furkân 25/53. Âyette sözü edilen acı ve tatlı suyu olan farklı denizlerle ilgili çok farklı yorumlar ve teviller yapılmıştır. Arapçada "Bahr" sözü, hem deniz, hem göl ve hem de büyük nehir için kullanılmaktadır. Kanaatimizce bunun cevabı âyetin devamında verilmiştir. O da her üçünden de taze balık eti yenmesi ve denizlerden süs eşyalarının çıkarılmasıdır. Birbirine zıt farklı özelliklere sahip sulardan benzer lezzette balık, benzer özellikte mücevher çıkması Allah'ın kudretinin bir göstergesidir. İşte bütün bunları gerçekleştiren Allah insanı öldükten sonra diriltmeye de kadirdir. Peşinden gelen âyetlerde bu gerçek farklı örneklerle dile getirilmektedir.

2. Krş. Meryem 19/82; Kasas 28/63; Ankebût 29/25; Ahkaf 46/ 5-6.

3. Yani "Allah, sizin O'nu gerçek tanrı olarak kabul etmenize, ibadeti yalnızca O'na yapmanıza muhtaç değildir. Asıl muhtaç olan sizlersiniz. Allah'ı birleyerek O'nun emirlerine uyup yasaklarından kaçınırsanız sizler kârlı çıkarsınız. Zülüm ve haksızlıktan uzak huzurlu bir hayat yaşarsınız. Buna muhtaç olan sizlersiniz. Sizin O'nu övmeniz O'nun şanını yüceltmez, siz yücelmiş olursunuz."

4. Krş. Bakara 2/123; Lokman 31/33. Bu âyet, Ankebût 29/12 de ifade edilen, "Küfürde direnenler inananlara, 'gelin siz de bizim yolumuza uyun, günahınız bizim boynumuza olsun' derler" âyetinin bir çeşit cevabıdır. Mâtüridî buâyeti şöyle açıklamaktadır: "Yukarıdaki âyetle Yüce Allah, o gün insanların tıpkı dünyada yaptıkları gibi birbirlerine yardım edecekleri, birbirlerinin yüklerini paylaşacakları ve birbirlerine şefaatçi olacaklarına dair ümitlerini ve beklentilerini boşa çıkarmaktadır."

5. Lafzen, "Gayba."

6. Âyetin bu kısmına, "Kim zekâtını verirse kendisi için vermiş olur" şeklinde bir anlam da verilebilir.

وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ۙ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمٰتُ وَلَا النُّوْرُ ۙ﴿٢٠﴾ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُوْرُ ۚ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْاَحْيَآءُ وَلَا الْاَمْوَاتُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يُسْمِعُ مَنْ يَّشَاۗءُ ۚ وَمَآ اَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَّنْ فِي الْقُبُوْرِ ﴿٢٢﴾ اِنْ اَنْتَ اِلَّا نَذِيْرٌ ﴿٢٣﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنٰكَ بِالْحَقِّ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا ۭ وَاِنْ مِّنْ اُمَّةٍ اِلَّا خَلَا فِيْهَا نَذِيْرٌ ﴿٢٤﴾ وَاِنْ يُّكَذِّبُوْكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ جَاۗءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتٰبِ الْمُنِيْرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اَخَذْتُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيْرِ ﴿٢٦﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً ۚ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ ثَمَرٰتٍ مُّخْتَلِفًا اَلْوَانُهَا ۭ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيْضٌ وَّحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ اَلْوَانُهَا وَغَرَابِيْبُ سُوْدٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَاۗبِّ وَالْاَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهٗ كَذٰلِكَ ۭ اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰۗؤُا ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ غَفُوْرٌ ﴿٢٨﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَتْلُوْنَ كِتٰبَ اللّٰهِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً يَّرْجُوْنَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُوْرَ ۙ﴿٢٩﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ اُجُوْرَهُمْ وَيَزِيْدَهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ۭ اِنَّهٗ غَفُوْرٌ شَكُوْرٌ ﴿٣٠﴾

19. (Ey Peygamber! Sen müşriklerin inkârına üzülme! Çünkü) görenle görmeyen bir değildir.

20-21 Karanlıklarla aydınlık, gölge ile sıcaklık da bir değildir.

22. Dirilerle ölüler (ise zaten) bir değildir. Gerçek şu ki Allah, hakkı-hakikati dinleme niyeti olan kişiye işitmeyi nasip eder.[1] Sen kabirdekilere (ölü gibi ruhsuz kâfirlere) hiçbir şey işittiremezsin.[2]

23. Sen sadece bir uyarıcısın.

24. Ey Peygamber! Şüphesiz Biz seni hak ve hakikatlerle dolu bir kitapla müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Kendilerine bir uyarıcı gelmeyen hiçbir topluluk yoktur.[3]

25. Eğer seni yalanlayacak olurlarsa (üzülme) bil ki, onlardan önceki toplumlar da peygamberlerini yalanlamışlardı. Oysa peygamberleri onlara mucizeler, sahifeler ve yollarını aydınlatan kitaplar getirmişlerdi (fakat bütün bunlar onlara bir fayda vermedi).

26. Sonra küfürde direnen o inkârcıları öyle bir cezalandırdım ki, Beni inkâr etmenin cezası neymiş gördüler.

27. Allah'ın gökten yağdırdığı yağmura bir baksan(ız)a! Biz o yağmurla rengârenk meyveler bitirdik. Dağlarda beyaz, kırmızı, türlü renklerde ve simsiyah katmanlar, yollar oluşturduk.

28. Aynı şekilde çeşitli renklerde insanlar, hayvanlar ve davarlar yarattık. (İnkârcılar bunların hiç farkında değiller. Oysa yaratılıştaki mükemmelliğe dair bu tür kevnî delilleri fark eden) Allah'ın âlim kulları O'na karşı derin saygı, hayranlık ve heyecan duyarlar.[4] Şüphesiz ki, Allah Azîz'dir; bütün bunları göre göre inkârda direnenleri cezalandırmaya muktedirdir, Gafûr'dur; bu hakikatleri görüp tevbe edenlerin günahlarını bağışlar.

29. Allah'ın kitabını okuyup ona uyan, namazı kılan ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizlice veya açıktan hayırlı işlerde harcayanlar, aslâ tükenmeyecek bir kazanç elde etmeyi arzu ederler.

30. Çünkü Allah onların mükâfatlarını tam olarak verecek, lütuf ve keremiyle daha da artıracaktır. Şüphesiz ki O Gafûr'dur; onların işleyecekleri günahları bağışlar, Şekûr'dur; verdiği nimetlere şükredenlere daha fazlasını verir.[5]

---

1. Lafzen, "Allah dilediğine işittirir."
2. Yüce Allah son dört âyette ikili benzetmeler yapmıştır. Müfessirler her bir benzetme için farklı anlam takdir etmişler; görenle görmeyeni mümin-kâfir, karanlıklarla aydınlığı bâtıl-hak, gölge ile sıcaklığı sevap-günah, diriler ve ölüler ile de yine müminler-kâfirler olarak yorumlamışlardır.
3. Krş. İsrâ 17/15; Şuarâ, 26/208.
4. Bu âyette geçen "Haşyet" kavramı, çok güzel ve mükemmel bir şey karşısında duyulan saygıyı, heyecanı ve hayranlığı, bunun karşısında da kişinin kendi acizliğini fark ederek sorumluluğunu yerine getirmeyeceği endişesini ifade eder. Âyet, Allah'ı gerçek anlamda tanımanın yolunun bilgiden geçtiğini, sağlam bir imanın, yaratılıştaki sır ve hikmetleri ilimle çözme sonucunda oluşabileceğini anlatmaktadır. Bu âyetteki, "İnnemâ yahşellahe" ifadesini Ömer ibn Abdilazîz'in, "İnnemâ yahşellâhu min 'ıbâdihi'l-'ulemâe" şeklinde okuduğu rivayet edilir. Buna göre mana, "Allah, kullarından âlim olanlara çok değer verir" şeklinde olur.
5. Krş. İbrahim 14/7.

وَالَّذِيٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا
لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ بِعِبَادِهٖ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾ ثُمَّ اَوْرَثْنَا
الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ۚ فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ
لِنَفْسِهٖ ۚ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ ۚ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِاِذْنِ
اللّٰهِ ۗ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ۗ ﴿٣٢﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا
يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا ۖ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا
حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيٓ اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ ۖ اِنَّ
رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ۚ ﴿٣٤﴾ اَلَّذِيٓ اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ
فَضْلِهٖ ۖ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾
وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ ۖ لَا يُقْضٰى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا
يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا ۚ كَذٰلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ۚ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ
يَصْطَرِخُونَ فِيهَا ۚ رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي
كُنَّا نَعْمَلُ ۗ اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ
وَجَآءَكُمُ النَّذِيرُ ۗ فَذُوقُوا فَمَا لِلظّٰلِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٣٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ
عَالِمُ غَيْبِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۗ اِنَّهٗ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٣٨﴾

31. Sana vahyettiğimiz bu kitap, kendinden önceki kitapları onaylayıcı (onların özüne uygun) olarak gelen hakikatin ta kendisidir. Allah kullarının gizli açık her şeyinden haberdardır, onları görüp gözetmektedir (Seni vahye ehil bulmasaydı önceki kitapları doğrulayıcı olan bu Kur'an'ı sana vahyetmezdi).[1]

32. Sonra Biz bu kitabı, kullarımızdan seçtiğimiz kimselere miras bıraktık; onlara emanet ettik. Onlardan bazıları kendilerine zulmeder; bu emanetin hakkını vermez, bazıları ise orta bir yolu izler (çoğu zaman onunla amel etmekle beraber hataları da olabilir). Diğer bir kısmı da Allah'ın izniyle iyi işlerde (bu emanetin hakkını yerine getirmede) en önde gider. İşte asıl büyük fazilet de budur.

33. Onların mükâfatı Adn cennetleridir. Onlar oraya girecekler, orada kendilerine altın ve inci bilezikler takılacak, giysileri de ipekten olacaktır.[2]

34. Ve o gün onlar şöyle dua edecekler: "Bizden üzüntüyü gideren bize acıyı tattırmayan Allah'a hamdolsun; bütün övgüler, şükürler O'na mahsustur.[3] Şüphesiz Rabbimiz Gafûr'dur; çok bağışlayıcıdır, Şekûr'dur; Kendine şükredenleri daha fazlasıyla ödüllendirir."

35. "O'dur, lütuf ve keremiyle bizi bu cennet yurduna yerleştiren. (Çok şükür!) Artık burada bize ne bir yorgunluk var, ne de bir bıkkınlık."

36. Küfürde direnenlere ise cehennem ateşi vardır. Ölmelerine de hükmedilmez ki ölüp kurtulsunlar. Azapları biraz olsun hafifletilmez. Küfürde direnenleri Biz işte böyle cezalandırırız.

37. Onlar orada şöyle feryat edecekler: "Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar ki, daha önce yaptığımız kötü işlere karşılık iyi işler yapalım." (Onlara şöyle cevap vereceğiz:) "Biz size, düşünüp doğru yolu bulmak isteyen bir kimseye yetecek kadar ömür vermedik mi? Üstelik size bir uyarıcı da gelmemiş miydi? (O zaman niçin inanmadınız?) Öyleyse şimdi cehennem azabını tadın bakalım. Sizin gibi zâlimlere yardım edebilecek hiç kimse yoktur."

38. Elbette Allah göklerin ve yerin bütün gizliliklerini (sizin bilmediğiniz her şeyi) bilir. Dolayısıyla O, kalplerde gizlenen düşünce ve niyetleri çok iyi bilir. (Dünya hayatına tekrar döndürülseler bile onların yasaklanan şeyleri yine yapacaklarını ve yalancı olduklarını[4] Allah iyi bilmektedir).

---

1. Zemahşerî'nin yorumuna göre.
2. Mâtüridî, âyetle ilgili şu tespiti yapmıştır: "Âyette altın bilezikler ve incilerle süslenmekten ve ipek giysiler giymekten söz edilmektedir. Oysa erkekler dünyada bu türlü zînet eşyasıyla süslenmeye ve ipek elbiseler giymeye rağbet etmezler. Ancak (âyetin indiği dönemde) Arapların bunlara özentileri olduğu da bir gerçekti. Bu durumda âyet Allah'ın, onların özendikleri bu şeyleri vâdettiği anlamına gelir. Nitekim normal şartlarda çadır, baraka ve kulübe gibi barınaklar ancak zorunlu hallerde kullanılır ve ihtiyaç olmadıkça bunlara itibar edilmez. Lakin Araplar (çöl şartlarında bir konfor vesilesi olduğundan) bunları fazla önemsedikleri için âyette söz konusu edilmiştir. Zuhruf 43/53. âyette müşriklerin, "Madem öyle, (Tanrısı tarafından Muhammed'in) boynuna altından gerdanlıklar, kollarına bilezikler takılsa ya!" dedikleri bildirilmektedir. Bu da, bu gibi süs eşyalarının onların nazarında çok değerli ve önemli olduğunu ve ayrıca bunlara çok özenip rağbet ettiklerini gösteren bir delildir."
3. Krş. Yunus 10/10.
4. Bkz. En'âm 6/28.

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَٰٓئِفَ فِي الْأَرْضِ ۚ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُۥ ۗ
وَلَا يَزِيدُ الْكَٰفِرِينَ كُفْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا ۖ وَلَا يَزِيدُ
الْكَٰفِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ شُرَكَآءَكُمُ الَّذِينَ
تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ ۖ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا۟ مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ
فِي السَّمَٰوَٰتِ ۚ أَمْ ءَاتَيْنَٰهُمْ كِتَٰبًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَتٍ مِّنْهُ ۚ بَلْ إِن يَعِدُ
الظَّٰلِمُونَ بَعْضُهُم بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾ إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَٰوَٰتِ
وَالْأَرْضَ أَن تَزُولَا ۚ وَلَئِن زَالَتَآ إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّنۢ بَعْدِهِۦٓ ۚ
إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾ وَأَقْسَمُوا۟ بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَٰنِهِمْ لَئِن
جَآءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُمْ نَذِيرٌ
مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾ ٱسْتِكْبَارًا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ ۚ
وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِۦ ۚ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ
الْأَوَّلِينَ ۚ فَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۖ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا
﴿٤٣﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ الَّذِينَ
مِن قَبْلِهِمْ وَكَانُوٓا۟ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُۥ مِن
شَىْءٍ فِي السَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾

39. Sizi, yeryüzünde yok olup giden toplulukların yerine geçiren O'dur. O halde kim küfürde direnirse zararı kendisinedir. Ancak şunu biliniz ki, kâfirlerin küfürde direnmeleri sadece Rablerinin gazabını arttırır. Evet, kâfirlerin, küfürde direnmelerinin onlara kazandırdığı tek şey de hüsrandır.

40. Ey Peygamber! De ki: "Allah'ın yanı sıra tanrı diye inanıp tapındığınız şeylere bir bakar mısınız? Gösterin bana, yeryüzünde neyi yaratmışlar?" Yoksa şu göklerin (yaratılmasında Bana yardım etmişler de oraların) hükümranlığında onların Bana ortak olma hakları mı var? Ya da o müşriklere bir kitap indirmişiz de ona dayanarak mı Bana ortaklar koşuyorlar? Hayır, hayır! Bu müşriklerin (taptıkları putların kendilerine şefaatçi olacaklarına dair nesilden nesile) birbirlerine yaptıkları vaat, aldatmacadan başka bir şey değildir.

41. Gökleri ve yeri bir düzen içinde tutan ve onları yok olmaktan koruyan sadece Allah'tır. Şayet göklerle yerin kurulu düzenleri bozulmuş olsa, onları tekrar bir düzen içine sokabilecek Allah'tan başka hiçbir varlık yoktur. Allah Halîm'dir; kullarını hemen cezalandırmaz, onlara kızıp evrenin düzenini bozmaz, Gafûr'dur; kullarına tevbe etme fırsatı verir, tevbe ederlerse günahlarını bağışlar.

42. Müşrikler, kendilerine bir uyarıcı geldiği takdirde, herhangi bir toplumdan daha iyi bir şekilde hidayet yolunda yürüyeceklerine dair büyük yeminler etmişlerdi.[1] Fakat kendilerine bir uyarıcı gelince, bu onların imandan daha da uzaklaşmalarına sebep oldu.

43. Üstelik peygamberin gelişi onların, memleketlerinde[2] büyüklük taslamalarını ve (hak ve hakikati susturmak için) çirkin tuzaklar kurma düşüncelerini artırdı. Oysa böyle çirkin tuzak kuranlar, kurdukları tuzağa mutlaka kendileri düşerler. Onlar öncekilere uygulanan yasadan başka bir şey mi bekliyorlar? Sen Allah'ın yasasında aslâ bir değişiklik bulamazsın. Allah'ın yasasında herhangi bir sapma da göremezsin.

44. Bu inkârcılar, yeryüzünde gezip dolaşarak kendilerinden önce gelen kavimlerin sonlarının nasıl olduğuna bakıp da hiç mi düşünmezler? Hâlbuki onlar, kendilerinden daha güçlü idiler. Bilin ki, göklerde ve yerde olan hiçbir şey Allah'ı âciz bırakamaz; O'nun kanunlarına engel olamaz. Çünkü Allah Alîm'dir; kime nasıl ceza vereceğini iyi bilir, Kadîr'dir; dilediğini yapmaya gücü yeter, O'na kimse engel olamaz.

---

1. İbn Âşûr ise konuyla ilgili şu açıklamayı yapmıştır: "Bana öyle geliyor ki, bu söz müşrikler ile Kitap Ehli arasında karşılıklı konuşma sırasında söylenmiş olabilir. Bu konuşma, Kitap Ehli Mekke'ye geldiğinde ya da müşriklerin Medine ve Şam gibi beldelere yolculuk ettiklerinde gerçekleşmiş olabilir. Müşrikler onları yalanlayamaya cesaret edemiyorlardı. Çünkü Kitap Ehli onların gözünde din diyanet bilen, şirke bulaşmamış ümmi olmayan bir topluluktu ve bu sebeple saygın bir konuma sahipti. Dolayısıyla müşrik Araplar kendilerine bir peygamber gönderilmemesi sebebiyle eksiklik hissediyorlardı. İşte bu duygularla, "Keşke bize de peygamber gelse…" temennisinde bulunmuşlar ve ona inanacaklarına yeminler etmişlerdi." Benzer ifadelerin Sâffât 37/167-169. âyetlerde de geçtiği dikkate alındığında İbn Âşûr'un bu yorumu makul görünmektedir.

2. Lafzen, "Yeryüzünde."

45. Eğer Allah insanları yapıp ettikleri yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı; fakat O, onlara belli bir süreye kadar mühlet vermiştir. Vâdeleri dolunca (gereğini yapacaktır) bilin ki Allah, kullarının bütün yaptıklarını görüp bilmektedir (cezayı hak edenin cezasını, mükâfatı hak edenin de ödülünü verecektir).

36
YÂSİN SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 12. âyetin Medine'de geldiği rivayet edilir. 83 âyettir. Adını ilk âyetinden almıştır. "Yâsîn" kelimesi hurûf-ı mukatta'adan kabul edildiği gibi Tay lehçesinde "insan" anlamına da gelir.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Yâ Sîn;[1] Ey insan, ey Peygamber!

2. Hikmetlerle; sağlam hükümlerle dolu olan bu Kur'an'a andolsun ki,

3. Elbette sen (bir şâir değil, seçilip) gönderilen peygamberlerden birisin.

4. Sen dosdoğru bir yoldasın.

5. Bu Kur'an, sana çok güçlü, çok merhametli ve şefkatli olan Allah tarafından,

6. (Yakın geçmişte bir peygamber gönderilerek) ataları uyarılmamış ve bu yüzden gaflet içinde bulunan bir kavmi uyarman için indirilmiştir.

7. Bu gâfillerin çoğu için azap sözü(müz) gerçekleşmiş oldu. Artık onlar aslâ inanmazlar.

8. Biz o inkârcıların boyunlarına, çenelerine kadar dayanan demir halkalar geçirdik. Kafaları bu yüzden kalkıktır onların.[2]

9. Onların önlerine ve arkalarına (kibir ve inatlarından dolayı imana ulaşmalarını engelleyen) birer set çektik, gözlerini de perdeledik; artık hakikati aslâ göremezler.

10. Onları uyarsan da uyarmasan da fark etmez, onlar inanmayacaklardır.[3]

11. Ey Peygamber! Sen ancak Kur'an'a uyan, görmediği halde Rahmân olan Allah'ın azabından korkan kimseleri uyarabilirsin. Sen

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ
ظَهْرِهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ۖ
فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهٖ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

سُورَةُ يٰسٓ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ ثَلَاثٌ وَثَمَانُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
يٰسٓ ﴿١﴾ وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣﴾ عَلٰى صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ ﴿٤﴾ تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٥﴾ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّآ اُنْذِرَ اٰبَآؤُهُمْ
فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ
﴿٧﴾ اِنَّا جَعَلْنَا فِٓى اَعْنَاقِهِمْ اَغْلٰلًا فَهِيَ اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُّقْمَحُونَ
﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ
فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾ وَسَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ اِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمٰنَ
بِالْغَيْبِ ۖ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَاَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾ اِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتٰى
وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَاٰثَارَهُمْ ۗ وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ فِٓى اِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿١٢﴾

onlara, Allah'ın kendilerini bağışlayacağını ve onlara bolca mükâfat vereceğini müjdele.

12. Şüpheniz olmasın ki, (hesap sormak üzere) bir gün ölüleri diriltecek olan Biziz. Biz, insanların hayatta iken yaptıkları iyi kötü bütün işlerini ve geride bıraktıkları faydalı zararlı bütün amellerini kaydetmekteyiz. Evet, Biz her şeyi, içindekileri bütün ayrıntılarıyla gösteren amel defterinde[4] bir bir tespit etmekteyiz.

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.

2. Âyetin öncelikle müşriklerin dünyadaki tavırlarıyla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Zira peşinden gelen âyetler de bu anlayışı desteklemektedir. Buna göre müşriklerin burunlarının havada, gözlerinin yukarıda olduğu, yani kibir ve gurura saplandıkları için hakikati göremedikleri temsilî olarak anlatılmaktadır. Krş. Bakara 2/7. Âyet aynı zamanda âhirette karşılaşacakları cezaya da işaret etmektedir. Krş. Ra'd 13/5.

3. Krş. Bakara 2/6 ve ilgili not.

4. Mâtüridî, Kurtubî ve Şevkânî gibi bazı müfessirler buradaki "İmam" sözcüğünün amel defteri olduğuna dair rivayetler nakletmişlerdir. Biz de konunun akışını dikkate alarak "Amel defteri" anlamını vermeyi tercih ettik.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَّثَلًا اَصْحٰبَ الْقَرْيَةِ ۘ اِذْ جَآءَهَا الْمُرْسَلُوْنَ ۚ
﴿١٣﴾ اِذْ اَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوْهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ
فَقَالُوْٓا اِنَّآ اِلَيْكُمْ مُّرْسَلُوْنَ ﴿١٤﴾ قَالُوْا مَآ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ۙ
وَمَآ اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍ ۙ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُوْنَ ﴿١٥﴾ قَالُوْا
رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّآ اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُوْنَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَيْنَآ اِلَّا الْبَلٰغُ
الْمُبِيْنُ ﴿١٧﴾ قَالُوْٓا اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ ۖ لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهُوْا لَنَرْجُمَنَّكُمْ
وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِّنَّا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١٨﴾ قَالُوْا طَآئِرُكُمْ مَّعَكُمْ ۭ اَئِنْ
ذُكِّرْتُمْ ۭ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُوْنَ ﴿١٩﴾ وَجَآءَ مِنْ اَقْصَا
الْمَدِيْنَةِ رَجُلٌ يَّسْعٰى قَالَ يٰقَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِيْنَ ۙ ﴿٢٠﴾
اِتَّبِعُوْا مَنْ لَّا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا وَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿٢١﴾ وَمَا لِيَ
لَآ اَعْبُدُ الَّذِيْ فَطَرَنِيْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٢٢﴾ ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُوْنِهٖٓ
اٰلِهَةً اِنْ يُّرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَّا تُغْنِ عَنِّيْ شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا
وَّلَا يُنْقِذُوْنِ ۚ ﴿٢٣﴾ اِنِّيْٓ اِذًا لَّفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٤﴾ اِنِّيْٓ اٰمَنْتُ
بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُوْنِ ۭ ﴿٢٥﴾ قِيْلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ ۭ قَالَ يٰلَيْتَ قَوْمِيْ
يَعْلَمُوْنَ ۙ ﴿٢٦﴾ بِمَا غَفَرَ لِيْ رَبِّيْ وَجَعَلَنِيْ مِنَ الْمُكْرَمِيْنَ ﴿٢٧﴾

13. Ey Peygamber! İnsanlara şu belde halkının durumunu ibret verici bir misâl olarak anlat. Hani onlara elçiler gelmişti.[1]

14. Evet, vaktiyle Biz onlara iki elçi göndermiştik. Fakat onlar her ikisini de yalanladılar; Biz de üçüncü bir elçiyle onları desteklekdik. Onlar halka, "Biz size gönderilmiş elçileriz" dediler.

15. Şehir halkı ise onlara, "Siz de bizim gibi sadece birer insansınız. Rahman olan Allah size hiçbir şey göndermiş değildir. Sizin söylediğiniz yalandan ibaret" diye cevap verdiler.

16. Elçiler dediler ki: "Rabbimiz biliyor ki, biz gerçekten size gönderilen elçileriz."

17. "Bizim görevimiz sadece size açıkça tebliğ etmektir."

18. Şehir halkı, "Siz bize uğursuzluk getirdiniz, eğer bu işten vazgeçmezseniz yemin olsun ki, sizi taşa tutacağız[2] ve sizi çok kötü bir şekilde cezalandırırız" dediler.

19. Elçiler dediler ki: "Uğursuzluğunuz sizin kendinizdedir. Size öğüt verilmesini uğursuzluk mu sayıyorsunuz? Siz gerçekten isyan ve sapkınlıkta aşırı giden bir topluluksunuz."

20. Şehrin öteki ucundan (aklıselim sahibi olan) bir adamkoşarak geldi ve şöyle dedi: "Ey kavmim, (cahillik etmeyin) gelin, size gönderilen bu elçilere uyun."

21. "Evet, sizden hiçbir ücret istemeyen bu insanlara uyun! Onlar doğru yoldalar."

22. "Ben, niye beni yaratana kulluk etmeyeyim ki?![3] Sonunda hesap vermek üzere siz de O'nun huzuruna geleceksiniz."

23. "O'nu bırakıp da başka tanrılar mı edineyim? Rahmân olan Allah bana bir zarar vermeyi dilerse, o tanrıların şefaati bana hiçbir fayda vermez, onlar beni aslâ kurtaramazlar."

24. "Eğer ben bu putları tanrı edinirsem o zaman açıkça sapıklığa düşmüş olurum."

25. (Elçilere dönerek) "Bilin ki, ben sizin Rabbinize inanıyorum, beni duymuş olun; Allah'ın huzurunda imanıma şâhitlik edin."[4]

26. (Bunun üzerine halk onu öldürmeye karar verdi.) O zaman kendisine, "Cennete gir" denildi. O da şöyle sızlandı: "Ah keşke halkım gerçeği ve…"

27. "…Rabbimin beni bağışladığını ve bana büyük ikramda bulunduğunu bilseydi!"

---

1. Tefsirlerde âyette zikredilen beldenin Antakya olduğu, gelen elçilerin İsa'nın havarilerinden ve onların öğrencilerinden olduğu rivayet edilmektedir. Fakat âyette "Elçiler gönderdik" ifadesi doğrudan Allah'ın ifadesidir. Yüce Allah bu ifadeyi Kur'an'da, gönderdiği peygamberler için kullanmıştır. Dolayısıyla bu kişilerin peygamber olduğu anlaşılmaktadır. Olayın Antakya'da geçtiği düşüncesi, tarihi verilerle de örtüşmemektedir.
2. "R-c-m" kelimesi için bkz. Meryem 19/46, ilgili not.
3. Muhatabı irşat ederken sözün kişinin kendi üzerinden kullanılması nezaket gereğidir. Bu üslûp 25. âyetin sonuna kadar devam etmektedir.
4. Âyette muhatap şehir halkı olabileceği gibi söz konusu elçiler de olabilir. Yukarıdaki çeviri, hitabın elçilere yönelik oluşu göz önüne alınarak yapılmıştır.

وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِهٖ مِنْ بَعْدِهٖ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا
كُنَّا مُنْزِلِينَ ﴿٢٨﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ
خَامِدُونَ ﴿٢٩﴾ يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ ۚ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا
كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ
الْقُرُونِ اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾ وَاِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ
لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ ۚ اَحْيَيْنَاهَا
وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا
جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٤﴾
لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهٖ ۙ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيهِمْ ۖ اَفَلَا يَشْكُرُونَ
﴿٣٥﴾ سُبْحَانَ الَّذِى خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ
وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمُ الَّيْلُ ۖ نَسْلَخُ
مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ
لَهَا ۗ ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى
عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ﴿٣٩﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِى لَهَآ اَنْ تُدْرِكَ
الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

28. O kişi öldürüldükten sonra Biz onun kavminin tepesine gökten bir ordu indirmedik. Bizim yasamızda gökten ordu indirmek gibi bir şey yoktur.[1]

29. (Orduya ne hâcet!) Sadece korkunç bir çığlık yeter. Bir de bakmışsın ki, sönüp gitmişler!

30. Yazıklar olsun şu kullarıma! Ne zaman kendilerine bir peygamber geldiyse mutlaka onunla alay edip durdular.

31. Onlar, kendilerinden önce nice nesilleri yok ettiğimizi ve onların bir daha geri dönmediğini hiç mi düşünmezler?

32. Bilin ki, bütün insanlar bir gün mutlaka hesap vermek üzere huzurumuza getirileceklerdir.

33. (Bizim huzurumuza gelmelerinin nasıl olacağı konusunda) şu çorak toprağın hali onlar için bir delildir. Biz bu ölü toprağı (yağmur ve güneşle) canlandırıyor ve ondan ekinler bitiriyoruz, insanlar da onunla besleniyorlar.

34. Ayrıca bu topraklarda hurmalıklar ve üzüm bağları meydana getiriyor, oralarda pınarlar fışkırtıyoruz.

35. Biz bütün bunları insanlar meyvelerinden yesin, emeklerinin karşılığını alsınlar diye yapıyoruz. Hâlâ şükretmeyecekler mi?

36. Toprağın bitirdiği bitkileri, insanları ve onların bilmediği şeylerin hepsini çift çift yaratan Allah, bütün noksan sıfatlardan münezzehtir, yücelerden yücedir.

37. Gece de onlar için bir delildir. Biz, gündüzün ışığını ondan çekip alırız; gece olur, birden karanlığa gömülürler.

38. (Diğer bir delil olan) güneş de kendi yörüngesinde akar gider.[2] İşte güneşin bu hareketi, gücü ve bilgisi sonsuz olan Allah'ın takdirine; koyduğu yasaya göredir.[3]

39. (Ay da bir başka delildir) Biz ay için de belli evreler[4] takdir ettik. Sonunda (yeni bir ayın başladığını belirten) ince bir hilal şekline tekrar döner.[5]

40. Ne güneş aya erişebilir ne de gece gündüzün önüne geçebilir.[6] Bunların hepsi kendi yörüngelerinde yüzmekte, akıp gitmektedir.

---

1. Lafzen, "İndirecek de değildik." Mazi/geçmiş zaman sigasıyla ifade edilen bu gerçeği, çevirimizde olduğu gibi "Allah'ın yasası" olarak anlamak mümkündür.
2. Gökbilimi ile ilgili araştırmaların sınırlı olduğu dönemlerde âlimler âyette geçen "Müstekarr" kelimesini kendi bilgi düzeyleri çerçevesinde anlamışlar ve ona göre yorum yapmışlardır. Râzî bu konuda on civarında görüş naklet-miştir. Elmalılı M. Hamdi Yazır da, "Kendisi için takdir ve tahsis edilmiş bir istikrar sebebiyle güneşin yerleşik bir karar ve muntazam bir kanun ile akıp gitmesi" şeklinde bir izah yapmıştır. Biz de böyle bir anlam vermeyi tercih ettik.
3. Bugünkü bilgilerimize göre güneş orta yollu sıradan bir yıldız olmakla beraber, âyetin indiği dönemde ve şimdi dahi, hayatın en önemli unsurlarından biri olarak insanın dikkatini çeker. Onun varlığı ve varlığını bir düzen içerisinde sürdürmesi Allah'ın varlığının, birliğinin ve kudretinin göstergesidir.
4. Lafzen, "Menziller, konaklar ve yörüngeler." Ayın konumları menziller olarak ifade edilmiştir. Burada kastedilen, ayın her konumdaki yarımay, dolunay gibi görüntü ve seyrettiği yollardır.
5. Lafzen, "Eski, kurumuş hurma dalının kavisli çöpü haline döner."
6. Yani birinin batmasıyla diğeri doğmaktadır. İki şey yani güneş ve ay, gece ve gündüz aynı anda varlıklarını gösteremez.

وَاٰيَةٌ لَّهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا
لَهُمْ مِّنْ مِّثْلِهٖ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَاِنْ نَّشَاْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ
وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ ﴿٤٣﴾ اِلَّا رَحْمَةً مِّنَّا وَمَتَاعًا اِلٰى حِينٍ ﴿٤٤﴾ وَاِذَا
قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ اَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ
تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾ وَمَا تَاْتِيهِمْ مِّنْ اٰيَةٍ مِّنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا
عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ
اللّٰهُ ۙ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُٓوا اَنُطْعِمُ مَنْ لَّوْ يَشَٓاءُ اللّٰهُ
اَطْعَمَهٗٓ ۖ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِى ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا
الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً
تَاْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَّلَٓا اِلٰٓى
اَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾ وَنُفِخَ فِى الصُّورِ فَاِذَا هُمْ مِّنَ الْاَجْدَاثِ
اِلٰى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٥١﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَّرْقَدِنَا ۜ
هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا
صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ فَالْيَوْمَ
لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا وَلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

41. İnsanlar için bir delil de vaktiyle onların nesillerini yüklü bir gemide taşımış olmamızdır.[1]

42. Şimdi onlar için binip gidecekleri o gemiye benzer başka gemiler yapma imkânı vermiş olmamız[2] da bir delildir.

43. Biz dilersek (bugün bindikleri gemileri batırır) onları suda boğarız, hiç kimse onların imdadına yetişemez, kendi kendilerine de kurtulamazlar.[3]

44. Bunu yapmıyorsak, bu sadece Bizim şefkat ve merhametimiz ve insanların dünya nimetlerinden belli bir süre yararlanmalarını istememiz sebebiyledir.

45. Onlara, "Dünya ve âhirette sizi azaba götürecek şeylerden[4] sakının ki, Allah'ın şefkat ve merhametine eresiniz" denildiğinde;

46. Ve kendilerine Rablerinin âyetlerinden biri geldiğinde, yaptıkları tek şey yüz çevirmek oluyor.

47. Yine onlara, "Allah'ın size verdiği nimetlerden hayırlı işlerde harcayın; açları doyurun" denildiği zaman, küfürde direnenler inananlara, "Dileseydi Allah onları doyururdu, onları biz mi doyuracağız?! Siz açıkça saçmalıyorsunuz!" diyorlar.

48. Bir de, "Eğer doğru söylüyorsanız, söyleyin bakalım, bizi tehdit edip durduğunuz azap ne zaman gelecek?" diye alay ediyorlar.

49. Onların beklediği, sadece korkunç bir ses! Çekişip dururlarken kendilerini yakalayıverecek olan korkunç bir ses!

50. O sırada onlar ne bir vasiyette bulunabilecek ne de ailelerine dönebilecekler.

51. Sûra üfürülünce, o anda kabirlerinden fırlayarak Rablerinin huzuruna koşacaklar.[5]

52. İşte o sırada şöyle diyecekler: "Vay bizim halimize! Kim diriltip kaldırdı bizi kabirlerimizden?" (O zaman denilecek ki onlara:) "Rahmân olan Allah'ın vâdettiği şey bu işte! Peygamberler hep doğruyu söylemişlerdi."[6]

53. Evet, bütün iş insanın aklını başından alan korkunç bir sesten; çağırıştan ibaret! Bir de bakmışsın hepsi huzurumuzda toplanıvermişler!

54. O gün kimse haksızlığa uğramayacak ve siz sadece yapıp ettiklerinizin karşılığını göreceksiniz.

---

1. Âyetteki "Fi'l-fülki'l-meşhûn" (Yüklü bir gemide) ifadesi, genel görüşe göre Hz. Nûh'un gemisi ve insanların tufandan kurtuluşudur. Krş. Zuhruf 43/12. Âyetteki gemiyi ana rahmi, zürriyyeti nutfe ya da gemiyi dünya, zürriyeti de insanoğlu şeklinde yorumlayanlar da olmuştur.
2. Lafzen, "Yaratmış olmamız."
3. Yani Allah suyun kaldırma gücünü yaratmasaydı su üstündeki her şey batardı.
4. "Ma beyne eydîküm ve mâ halfeküm" (Önünüzdeki ve arkanızdaki şeylerden) ifadesi, müfessirlerce değişik şekilde yorumlanmıştır. Biz bu yorumlarla kastedilenlerin tamamını içine alan bir ifade kullandık.
5. 49. âyette kıyametin kopmasıyla ilgili birinci Sûr, bu âyette ise yeniden dirilişle ilgili ikinci Sûr kastedilmiştir. Krş. bu sûrenin 29. âyeti ve Zümer 39/68.
6. Bazı müfessirler parantezden sonraki cümlenin, önceki cümlenin yani kâfirlerin sözünün devamı olduğunu belirtmişlerdir. Ancak okuyuşta vakıf ya da sekte yapılmış olması ve "Vaat" sözünün öznesi olan Allah'ın "Rahman" sıfatıyla zikredilmiş olması, bu sözün kâfirlere ait değil, melekler, müminler ya da Allah'a ait olduğunu göstermektedir.

55. Cennetlikler ise o gün zevk ve safa içindedirler.[1]

56. Kendileri de eşleri de gölgelikler altında tahtlarına kurulmuşlardır.

57. Onlar için orada her türlü taze meyve vardır. Hâsılı orada onlar istedikleri her şeyi bulacaklardır.

58. Fakat daha da güzeli, şefkatli ve merhametli olan Rab'den gelen bir "Selâm/esenlik" sözüdür.[2]

59. (O gün günahkârlara şöyle seslenilecek:) "Hey siz, suçlu olanlar! Siz bugün şöyle bir ayrılın bakalım!"

60. "Evet, siz ey Âdemoğulları! Ben sizi, 'Şeytana kulluk etmeyin, şüphesiz o sizin apaçık düşmanınızdır' diye uyarmamış mıydım?"

61. "'Beni gereği gibi tanıyın ve yalnız Bana kulluk edin, doğru yol budur' (dememiş miydim?)"

62. "O şeytan sizden birçok nesli doğru yoldan uzaklaştırmıştır. Bunu düşünmeniz gerekmez miydi?"

63. "İşte tehdit edildiğiniz cehennem karşınızda."

64. "Küfürde direnmenizin karşılığı olarak şimdi girin oraya."

65. O gün Biz, kâfirlerin ağızlarına mühür vuracağız. O zaman elleri ve ayakları dile gelecek, onların yapıp ettiklerine tanıklık edecek.[3]

66. Eğer Biz dileseydik o müşriklerin (cezalarını âhirete bırakmaz, dünyada) gözlerini büsbütün kör ederdik. O zaman onlar yollarını bulmak için şaşkın şaşkın koşuşurlardı. Yollarını nasıl bulacaklardı ki?!

67. Yine Biz dileseydik onları bulundukları yerde tersyüz eder, taşa döndürürdük; o zaman ne ileriye gidebilir ne de geri dönebilirlerdi.

68. (Biz yasamız gereği böyle yapmıyoruz, fakat bakın,) kime uzun bir ömür vermişsek, (gücünü kuvvetini alarak) onun yaratılışını zamanla tersine çeviriyoruz. Hiç düşünmüyorlar mı?

اِنَّ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِى شُغُلٍ فَاكِهُونَ ۝٥٥ هُمْ
وَاَزْوَاجُهُمْ فِى ظِلَالٍ عَلَى الْاَرَآئِكِ مُتَّكِئُونَ ۝٥٦ لَهُمْ فِيهَا
فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ ۝٥٧ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ
۝٥٨ وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ۝٥٩ اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ
يَا بَنِى اٰدَمَ اَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ
۝٦٠ وَاَنِ اعْبُدُونِى هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ۝٦١ وَلَقَدْ اَضَلَّ
مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا اَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ۝٦٢ هٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِى
كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ۝٦٣ اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ۝٦٤
اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ اَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ
بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝٦٥ وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلٰٓى اَعْيُنِهِمْ
فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَاَنّٰى يُبْصِرُونَ ۝٦٦ وَلَوْ نَشَآءُ لَمَسَخْنَاهُمْ
عَلٰى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ۝٦٧ وَمَنْ
نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِى الْخَلْقِ اَفَلَا يَعْقِلُونَ ۝٦٨ وَمَا عَلَّمْنَاهُ
الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِى لَهُ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْاٰنٌ مُبِينٌ ۝٦٩
لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ۝٧٠

69. İyi bilin ki, Biz Peygambere şiir öğretmedik, ona şâir demek de hiç yakışık almaz. Ona gelen vahiy; sadece bir öğüt ve şeref kaynağı, gerçekleri açıklayan bir Kur'an, ilâhî bir kitaptır.

70. Sonuçta (mânen) diri olanlar onun uyarılarını dikkate alarak hayat bulurlar, ondan yüz çevirenler ise Allah'ın azap vaadini hak etmiş olurlar.[4]

---

1. İbn Kuteybe, "Fâkihûn" kelimesinin "Fükâhe" kökünden türetildiğini, buna göre anlamın "Neşe içinde şakalaşmaktadırlar" şeklinde olacağını belirtmiştir. Şakalaşmanın zevk ve neşe halinin yoğun yaşandığı bir ortamda olduğu düşünülürse böyle bir anlam da makuldür.

2. Krş. Hıcr 15/46.

3. "Ağızlara mühür vurulup el ve ayakların onların yaptıklarına şahitlik etmesi" bir mecazî ifadedir. Bununla Allah'ın huzurunda hiçbir şeyin saklanamayacağı, dünyada yapılan amellerin bütün açıklığıyla ortaya çıkarılacağı kastedilmiştir. Bu âyeti İbn Âşûr'un yorumuna göre çevirdik. Kâfirler hakkındaki azap sözü için bkz. bu sûrenin 7. âyeti ve ilgili not. İfade için bkz. Fussılet 41/20.

4. Bu âyeti İbn Âşûr'un yorumuna göre çevirdik. Kâfirler hakkındaki azap sözü için bkz. bu sûrenin 7. âyeti ve ilgili not.

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ اَيْدِيْنَآ اَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا
مٰلِكُوْنَ ﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنٰهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوْبُهُمْ وَمِنْهَا يَاْكُلُوْنَ
﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ ۭ اَفَلَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٧٣﴾ وَاتَّخَذُوْا
مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لَّعَلَّهُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ نَصْرَهُمْ ۙ
وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحْضَرُوْنَ ﴿٧٥﴾ فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ اِنَّا نَعْلَمُ مَا
يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿٧٦﴾ اَوَلَمْ يَرَ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنٰهُ مِنْ نُّطْفَةٍ
فَاِذَا هُوَ خَصِيْمٌ مُّبِيْنٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَّنَسِيَ خَلْقَهٗ ۭ قَالَ
مَنْ يُّحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيْمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيْهَا الَّذِيْٓ اَنْشَاَهَآ اَوَّلَ
مَرَّةٍ ۭ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيْمُۨ ﴿٧٩﴾ اَلَّذِيْ جَعَلَ لَكُمْ مِّنَ الشَّجَرِ
الْاَخْضَرِ نَارًا فَاِذَآ اَنْتُمْ مِّنْهُ تُوْقِدُوْنَ ﴿٨٠﴾ اَوَلَيْسَ الَّذِيْ خَلَقَ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِقٰدِرٍ عَلٰٓي اَنْ يَّخْلُقَ مِثْلَهُمْ ۭ بَلٰي وَهُوَ الْخَلّٰقُ
الْعَلِيْمُ ﴿٨١﴾ اِنَّمَآ اَمْرُهٗٓ اِذَآ اَرَادَ شَيْـــًٔا اَنْ يَّقُوْلَ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿٨٢﴾
فَسُبْحٰنَ الَّذِيْ بِيَدِهٖ مَلَكُوْتُ كُلِّ شَيْءٍ وَّاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٨٣﴾

سُورَةُ الصَّافَّاتِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ مِائَةٌ وَاثْنَتَانِ وَثَمَانُونَ اٰيَةً

71. Onlar sahip oldukları hayvanları kudretimizin bir eseri olarak kendileri için yarattığımızı görmüyorlar mı?

72. Biz bu hayvanları onlar için evcilleştirdik.[1] Bir kısmına biniyor, bir kısmının da etini yiyorlar.

73. Bu hayvanlarda onlar için daha birçok yarar vardır; özellikle de süt ve süt ürünlerinden yararlanırlar. Hâlâ (bütün bunları düşünüp) şükretmeyecekler mi?

74. Buna rağmen onlar, Allah'ın yanı sıra yardım umdukları bir takım tanrılar edindiler.

75. Oysa bu tanrılar onlara aslâ yardım edemezler, tam aksine o müşrikler bu putların (koruyucusu olan) hazır kıta askerleridir.

76. Ey Peygamber! Müşriklerin ("o, olsa olsa bir şâirdir") sözleri sakın seni üzmesin. Biz onların gizli açık her şeylerini iyi biliyoruz.

77. Şu adam[2] Bizim kendisini bir damla sıvıdan yarattığımızı hiç düşünmez mi ki, şimdi kalkmış Bize apaçık düşman kesiliyor.

78. Evet o kendisinin nasıl yaratıldığını unutmuş, tutmuş bir de Bize misâl veriyor. Diyor ki: "Kim diriltecekmiş bu un ufak olmuş kemikleri?!"

79. Ey Peygamber! Sen ona de ki: "Onu ilkin kim yaratmışsa O diriltecektir. O yaratmanın her türlüsünü iyi bilir."

80. "Öyle ki, O yaş ağaçtan sizin için ateş çıkarmıştır. Nitekim siz de ondan (yararlanarak) ateş yakıyorsunuz."[3]

81. "Gökleri ve yeri yaratanın onların benzerlerini yaratmaya (o müşrikleri tekrar diriltmeye) gücü yetmez mi? Elbette yeter! Çünkü O Hallâk'dır; tekrar tekrar yaratmaya muktedirdir, Alîm'dir, her şeyi en iyi O bilir."

82. "O, bir şeyi yaratmak istediği zaman ona 'Ol' der, o da hemen oluverir."[4]

83. O halde şunu iyi bilin: Bütün evrenin hükümranlığını elinde bulunduran Allah yücelerden yücedir ve bir gün hesap vermek üzere O'nun huzuruna getirileceksiniz.[5]

---

1. Lafzen, "Onları kendilerine boyun eğdirdik."
2. Lafzen "İnsan." Rivayete göre bu âyet, Übey b. Halef'in çürümüş bir kemiği eline alıp Hz. Peygambere gelmesi ve "Sen Allah'ın bu kemikleri yeniden canlandıracağını söylüyorsun öyle mi?" demesi üzerine nâzil olmuştur.
3. Zemahşeri'nin açıklamasına göre, bedevî Araplar Merh ve Afar adını verdikleri iki yeşil ağacı birbirine sürterek ateş yakarlardı. Bu sebeple olmalı ki, Araplarda "Her ağaçta bir ateş vardır, fakat bu ateş Merh ve Afarda daha çoktur" şeklinde bir atasözü mevcuttur. Bu söz, içinde su barındıran yeşillikle ateşin iki zıt özellik olarak aynı nesnede var olabileceğini anlatmayı amaçlar. Yüce Allah, ölüm ve dirilme gibi birbirine zıt gözüken bir konuyu Arapların bizzat görüp uyguladıkları bir şeyi örnek göstererek açıklamaktadır. Yani ıslak bir cisimden, bu ıslaklığa zıt bir ateş çıkması kanununu koyan Allah, ölüleri diriltmeye de kadirdir. Bazı çağdaş müfessirler konuyla ilgili bilimsel yorumlar da yapmışlardır. Bunlar birer yorum olarak elbette kıymeti haizdir. Fakat biz Kur'an'ı anlama usulümüz gereği, vahyin nüzul ortamındaki anlaşılma şeklini tercih ediyoruz.
4. Bkz. Nahl 16/40 ve ilgili not. Mâtüridî, "Ol" anlamına gelen "Kün" sözcüğünün "Kef" ve "Nun" harflerinden oluştuğunu, bu iki harften oluşan "Kün" kelimesini söylemek ne kadar kolaysa Allah'ın da yaratmasının ve ölüleri diriltmesinin o kadar kolay olduğuna dair bir nükteye dikkat çekmiştir.
5. "Yâsin sûresinin Kur'an'ın kalbi olduğu"na dair bir hadis rivayet edilmiştir (Ahmed ibn Hanbel, Müsned 5/26).

37
SÂFFÂT SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 182 âyettir. Adını, ilk âyette geçen "Saf saf duranlar" anlamındaki "Sâffât" kelimesinden almıştır.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالصَّافَّاتِ صَفًّا ﴿١﴾ فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا ﴿٢﴾ فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٣﴾
إِنَّ إِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ﴿٤﴾ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ
الْمَشَارِقِ ﴿٥﴾ إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ ﴿٦﴾ وَحِفْظًا
مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ ﴿٧﴾ لَا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَإِ الْأَعْلٰى وَيُقْذَفُونَ
مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ﴿٨﴾ دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ ﴿٩﴾ إِلَّا مَنْ خَطِفَ
الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿١٠﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ
خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ ﴿١١﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾
وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾
وَقَالُوا إِنْ هٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا
أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿١٧﴾ قُلْ نَعَمْ وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ
﴿١٨﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا
هٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾
اُحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٢﴾ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ فَاهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْجَحِيمِ ﴿٢٣﴾ وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ ﴿٢٤﴾

1. Allah'ın emrine âmâde olarak saf saf duran,

2. Şeytanların vahye müdahalesine engel olan,

3. Kur'an'ı okuyan, sürekli Allah'ı anan o meleklere andolsun ki,

4. Sizin Tanrınız kesinlikle tek Tanrıdır.

5. O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. Güneşin farklı doğuş yerlerinin Rabbi de O'dur.

6. Biz yakın gökyüzünü yıldızlarla bezeyip süsledik.

7. Ve orayı azgın ve isyankâr şeytanlardan koruduk.

8. Onlar artık Mele-i 'Alâ'ya; meleklerin yüce meclisine kulak verip bilgi elde edemezler ve (oraya yaklaşmak isterlerse alev topları ile) her yönden kovulurlar.[1]

9. Oradan uzaklaştırılırlar. Onlar için bitmez tükenmez bir azap vardır.

10. Ancak birisi (o yüce meclisten) bir haber, bir bilgi kırıntısı kapacak olsa, yakıcı bir ışık demeti yetişip onu hemen yok eder.[2]

11. Ey Peygamber! Şimdi sen inkârcılardan şu soruya cevap vermelerini iste: "Onları yaratmak mı daha güçtür, yoksa şu sayılanları yaratmak mı?" Oysa Biz kendilerini yapışkan, basit bir çamurdan yarattık.[3]

12. (Böyleyken Bize kafa mı tutuyorlar?) Şu işe bak! Sen onların bu haline şaşarken onlar seninle alay ediyorlar.

13. Kendilerine öğüt verildiğinde, öğüdü de dikkate almıyorlar.

14. Gerçeği gösteren bir delil görseler, onu alay konusu ediyor,

15. Ve diyorlar ki: "Bu apaçık bir sihirden başka bir şey değil."

16. "Şimdi biz ölüp toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra tekrar mı diriltileceğiz?"

17. "Ölmüş gitmiş atalarımız da mı diriltilecek?"

18. Sen onlara de ki: "Evet, diriltileceksiniz, hem de hor ve hakir olarak."

19. Bunun için sadece şiddetli bir ses, bir çağırış yeter. Bir de bakarlar ki, dirilmişler ve gerçekle karşı karşıyalar!

20. O zaman şöyle diyecekler: "Vay bizim halimize! İşte (sözünü ettikleri) hesap günü!"

21. (Onlara şöyle seslenilecek:) "Daha önce yalanladığınız hüküm günü işte bu gündür."

22-23. (Meleklere de şöyle emredilecek:) "Küfürde direnenleri yoldaşlarıyla ve Allah'ı bırakıp da tapındıkları şeylerle birlikte toplayın ve onlara cehennemin yolunu gösterin."

24. "Bekletin onları, önce sorguya çekilecekler."

---

1. Krş. Cin 72/8-9.
2. Krş. Hıcr 15/18; Mülk 67/5 ve ilgili not.
3. Krş. Mü'minûn 23/12-14.

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾ وَأَقْبَلَ
بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُوا إِنَّكُمْ كُنتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ
الْيَمِينِ ﴿٢٨﴾ قَالُوا بَل لَّمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُم
مِّن سُلْطَانٍ ۖ بَلْ كُنتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا ۖ إِنَّا
لَذَائِقُونَ ﴿٣١﴾ فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ ﴿٣٢﴾ فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ
مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ
لَهُمْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُو آلِهَتِنَا
لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾ إِنَّكُمْ
لَذَائِقُو الْعَذَابِ الْأَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾
إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ ﴿٤١﴾ فَوَاكِهُ ۖ
وَهُم مُّكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ
﴿٤٤﴾ يُطَافُ عَلَيْهِم بِكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ ۖ
﴿٤٦﴾ لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنزَفُونَ ﴿٤٧﴾ وَعِندَهُمْ قَاصِرَاتُ
الطَّرْفِ عِينٌ ﴿٤٨﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُونٌ ﴿٤٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ
بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾

25. (Denilecek ki onlara:) "Ne oldu size? Şimdi neden (dünyadaki gibi) birbirinizle yardımlaşmıyorsunuz?"

26. Tabiî ki yardımlaşamayacaklar! Artık o gün onlar tamamen teslim olmuşlardır (karşı gelecek halleri yoktur).

27. Yapacakları tek şey, dönüp birbirlerini suçlamak olacaktır.

28. Ve (peşinden gittikleri liderlerine) diyecekler ki: "Siz bize hep iyi niyetli görünerek yaklaştınız;[1] bizi aldattınız."

29. Onlar ise şöyle cevap vereceklerdir: "Hayır, gerçeği söylemiyorsunuz, asıl siz kendiniz bile bile (peygambere) inanmadınız."

30. "Hem bizim sizin üzerinizde bir yaptırım gücümüz yoktu ki! Tam aksine siz azgın ve isyankâr bir gürûh idiniz."

31. "(Artık ne desek boş!) Rabbimizin hakkımızdaki azap hükmü kesinleşti. Çaresi yok, hep birlikte bu azabı çekeceğiz."

32. "Evet, sizi azgınlığa teşvik ettik. Çünkü biz de azgın kimselerdik (fakat siz bize kendi tercihinizle uydunuz)."

33. Nihayet o gün hepsi azaba ortak olacaklardır.

34. İşte Biz suçluları böyle cezalandıracağız.

35. Çünkü onlar, "Allah'tan başka tanrı yoktur" denildiğinde büyüklük taslıyor,

36. Ve: "Cinlerden ilham alan[2] bir şâirin sözüne uyarak tanrılarımızı mı terk edeceğiz?" diyorlardı.

37. Oysa o, sadece hak ve hakikatlerle dolu bir kitap getirmiş ve önceki peygamberleri doğrulamıştı.

38. (O gün Biz onlara:) "Şimdi siz bu acı azabı çekeceksiniz."

39. "Fakat bilin ki çekeceğiniz ceza, sadece yapıp ettiklerinizin karşılığıdır." (diyeceğiz.)

40. Ancak Allah'ın kullarından gönlü temiz, samimi olanlar, herhangi bir azapla karşılaşmayacaklardır.

41. Onlar için belli rızıklar vardır.

42. Onlara türlü türlü meyveler ikram edilecek,

43. Nimetlerle dolu cennetlerde,

44. Tahtların üzerinde karşılıklı oturacaklar,

45. Etraflarında kaynağından doldurulmuş kâseler dolaştırılacak;

46. Bembeyaz ve içenlere zevk veren içeceklerle dolu kâseler.

47. O içecekler ne baş ağrıtır ne de sarhoş eder.

48. Yanlarında tatlı bakışlı, kendilerinden başkasına bakmayan ceylan gözlü huriler olacak.

49. Hiç gün görmemiş devekuşu yumurtası gibi beyaz tenli huriler.[3]

50. O cennetlikler, karşılıklı oturup birbirleriyle sohbet ederler.

51. İçlerinden biri der ki: "Benim yakın bir arkadaşım vardı."

---

1. Lafzen, "Sağdan yaklaştınız." Bu ifade eski Arap kültüründe iyi niyeti, hayrı ve mutluluğu anlatmak için kullanılır.

2. Bkz. Tûr 52/29, ilgili not.

3. Krş. Rahmân, 55/72; Vâkıa 56/22-23.

يَقُولُ اَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا
ءَاِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ اَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾ فَاطَّلَعَ فَرَاٰهُ
فِي سَوَٓاءِ الْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينِ ﴿٥٦﴾ وَلَوْلَا
نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾ اَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ
﴿٥٨﴾ اِلَّا مَوْتَتَنَا الْاُولٰى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾ اَذٰلِكَ خَيْرٌ
نُزُلًا اَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ اِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾
اِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي اَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَاَنَّهُ رُؤُسُ
الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾ فَاِنَّهُمْ لَاٰكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا الْبُطُونَ
﴿٦٦﴾ ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ اِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَاِلَى
الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾ اِنَّهُمْ اَلْفَوْا اٰبَآءَهُمْ ضَٓالِّينَ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ
يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ اَكْثَرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ
اَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٧٢﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ
﴿٧٣﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾ وَلَقَدْ نَادٰينَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ
الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾

52. "'Sen âhirete gerçekten inanıyor musun?'"

53. "'Şimdi biz ölüp toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra dirilip hesaba çekilecekmişiz, öyle mi?' diye bana sorar dururdu."

54. "Şimdi onun ne durumda olduğunu bilmek ister misiniz?"

55. Sonra o, cehenneme şöyle bir bakar ve onu ateşin tam ortasında görür.

56. Ve ona şöyle seslenir: "Vallahi az kalsın sen (dünyada iken) beni de mahvedecektin."

57. "Eğer Rabbimin lütfu olmasaydı şimdi ben de cehenneme atılanlardan olacaktım."

58. (Sonra arkadaşının hikâyesini anlatan bu kişi cennetteki arkadaşlarına dönerek şöyle der:) "Çok şükür! Biz artık ölmeyeceğiz."

59. "Sadece bir kere öldük (dirildik, başka ölüm yok bize), artık azap da görmeyeceğiz, değil mi?"[1]

60. "En büyük başarı, en büyük kurtuluş olsa olsa işte budur."

61. İnsanlar işte böyle bir mükâfat için çalışıp uğraşmalılar.

62. Ey insanlar! Söyleyin, böyle bir mükâfat mı daha iyidir yoksa "Zakkum ağacı" mı?[2]

63. Bilin ki, Biz bu Zakkum ağacını zâlimler için bir sınama aracı yaptık.[3]

64. Bu ağaç cehennemin tâ dibinden çıkar.

65. Tomurcukları (meyveleri) şeytan kafası gibidir.[4]

66. Zâlimler bunları yer ve karınlarını onunla şişirirler.

67. Sonra da üzerine, bağırsakları parçalayan kaynar bir su içerler.

68. İşin özü şudur ki, onların dönüp gelecekleri yer, işte böyle bir cehennem olacaktır.

69. Çünkü onlar, atalarını sapkın bir halde bulmuşlar;

70. Ve bilerek onların peşinden koşa koşa gitmişlerdi.

71. Onlardan öncekilerin de çoğu sapıtmışlardı.

72. Biz de onlara uyarıcı peygamberler göndermiştik.

73. Ey Peygamber! Kendilerine peygamber gönderilenlerin (fakat onu yalanlayanların) âkıbetlerine bir bak!

74. O kötü âkıbetten kurtulanlar, sadece Allah'ın gönlü temiz, samimi kulları idi.

75. Vaktiyle Nûh (da senin gibi sıkıntılar çekmiş ve) Bize dua etmişti. Biz de ona en güzel şekilde karşılık verdik.

76. O'nu ve ailesini; ona inananları büyük bir sıkıntıdan (tufandan) kurtardık.

---

1. Krş. Duhân 44/56.
2. "Zakkum ağacı" ifadesi, ilk defa bu sûreden daha önce nâzil olan Vakıa sûresinde geçmişti. Bu ifade burada 42. âyette sözü edilen cennet meyvelerine karşılık olarak zikredilmiş ve aslında bununla cehennem kastedilmiştir.
3. Krş. İsrâ 17/60; Duhân 44/43 vd.
4. Gelenekte güzel şeyler meleklere, çirkin şeyler ise şeytana benzetilir. Ayrıca Zakkum ağacını tanıyan Araplar bu ağacın meyvelerini "Şeytanların kafaları" olarak adlandırırlardı. Bu meyveler, görüntüsünün çirkin, tadının acı oluşu itibariyle şeytana benzetilmiştir. Bu tür benzetmelere, "Hayâlî teşbih" denir.

٤٤٨ سُورَةُ الصَّافَّاتِ

وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿٧٨﴾
سَلَامٌ عَلَىٰ نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾
إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٨٢﴾ وَإِنَّ مِنْ
شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ ﴿٨٣﴾ إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ
وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ أَئِفْكًا آلِهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا
ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ
إِنِّي سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ إِلَىٰ آلِهَتِهِمْ فَقَالَ
أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ
ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾ فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا
تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا
فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ
﴿٩٨﴾ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ
الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ
قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَىٰ قَالَ
يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿١٠٢﴾

77. Böylece onun soyunu devam ettirdik.

78. Ve gelecek nesiller arasında onun övgüyle anılmasını sağladık.

79. Nitekim (adı geçtikçe) cümle âlem onu "Nûh'a selâm olsun" diye anar.

80. Biz görevini samimiyetle ve en güzel şekilde yapanları işte böyle ödüllendiririz.

81. Çünkü o, Bizim yürekten inanmış kullarımızdandı.

82. Sonra da diğerlerini suda boğduk.

83. Hiç şüphe yok ki, İbrahim de Nûh'un yolunu izleyenlerden birisiydi.

84. O, Rabbine tertemiz bir kalp ile yönelmişti.

85. Bir gün babasına ve kavmine şöyle demişti: "Bu tapındığınız şeyler de nedir?"

86. "Allah'ın yanı sıra uydurma tanrılar mı edinmek istiyorsunuz?"

87. "Siz âlemlerin Rabbiyle ilgili nasıl bir anlayışa sahipsiniz?!"

88. (Kavmi söylediklerine kulak asmayınca) İbrahim zihninde bir şey tasarladı:[1]

89. "Ben hastayım" dedi.

90. Bunun üzerine orada bulunanlar onu bırakıp gittiler.

91. İbrahim yalnız kalınca onların putlarına usulca yaklaşarak şöyle dedi: "(Size sunulan şu yemekleri) yesenize! Niçin yemiyorsunuz?"

92. "Neyiniz var? Niçin cevap vermiyorsunuz?"

93. Sonra hiddetle üzerlerine abanıp kuvvetli bir darbe indirdi; onları parçaladı.

94. Bunu duyan halk, telâş ve endişeyle koşarak ona geldi.

95. İbrahim dedi ki: "Siz, elinizle yonttuğunuz şu şeylere neden tapınıyorsunuz ki?"

96. "Oysa sizi de, bu yaptığınız putları da yaratan Allah'tır."

97. Bunun üzerine putperestler, "İbrahim'i yakmak için bir yer hazırlayın ve onu yanan ateşin içine atın" dediler.

98. Onlar İbrahim'e böyle bir tuzak kurmak istediler, fakat Biz tuzaklarını boşa çıkarıp onları perişan ettik.

99. İbrahim (bu tuzaktan kurtulduktan, kavmini de irşat edemeyeceğini anladıktan sonra) şöyle dedi: "Ben Rabbime; Rabbimin emrettiği yere gidiyorum. O bana mutlaka bir yol gösterecektir."

100. Ve şöyle dua etti: "Rabbim! Bana hayırlı evlâtlar lütfet!"

101. Biz de kendisine yumuşak huylu, aklı başında bir oğul vereceğimizi müjdeledik.

102. Çocuk babasıyla iş yapacak çağa (babasının amacını kavrayacak yaşa) gelince babası ona, "Yavrucuğum! Rüyamda seni kurban ettiğimi görüyorum, bir düşün, ne dersin bu işe?" dedi. Çocuk da, "Babacığım! Sen sana emrolunanı yap, inşallah benim sabırlı biri olduğumu göreceksin" dedi.[2]

---

1. Lafzen, "Yıldızlara şöyle bir baktı." Katâde bu ifadenin, Arapçada mecazî olarak "Zihinde bir şey tasarlamak" anlamına geldiğini söylemiştir. Bkz. Enbiyâ 21/57.
2. Bu çocuğun İsmail mi yoksa İshak mı olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Tevrat'ta (Tekvin, 22/1-9) bu çocuğun İshak olduğu zikredilir.

فَلَمَّآ اَسْلَمَا وَتَلَّهٗ لِلْجَبِيْنِ ﴿١٠٣﴾ وَنَادَيْنٰهُ اَنْ يّٰٓاِبْرٰهِيْمُ ﴿١٠٤﴾ قَدْ
صَدَّقْتَ الرُّءْيَا ۚ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٠٥﴾ اِنَّ هٰذَا
لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُبِيْنُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنٰهُ بِذِبْحٍ عَظِيْمٍ ﴿١٠٧﴾ وَتَرَكْنَا
عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِيْنَ ﴿١٠٨﴾ سَلٰمٌ عَلٰٓى اِبْرٰهِيْمَ ﴿١٠٩﴾ كَذٰلِكَ نَجْزِى
الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١١٠﴾ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١١١﴾ وَبَشَّرْنٰهُ
بِاِسْحٰقَ نَبِيًّا مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿١١٢﴾ وَبٰرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلٰٓى اِسْحٰقَ ۗ
وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَّظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ مُبِيْنٌ ﴿١١٣﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا
عَلٰى مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿١١٤﴾ وَنَجَّيْنٰهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظِيْمِ ﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنٰهُمْ فَكَانُوْا هُمُ الْغٰلِبِيْنَ ﴿١١٦﴾
وَاٰتَيْنٰهُمَا الْكِتٰبَ الْمُسْتَبِيْنَ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنٰهُمَا الصِّرَاطَ
الْمُسْتَقِيْمَ ﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِى الْاٰخِرِيْنَ ﴿١١٩﴾ سَلٰمٌ عَلٰى
مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿١٢٠﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٢١﴾ اِنَّهُمَا
مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٢٢﴾ وَاِنَّ اِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ۗ
﴿١٢٣﴾ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿١٢٤﴾ اَتَدْعُوْنَ بَعْلًا وَّتَذَرُوْنَ
اَحْسَنَ الْخَالِقِيْنَ ﴿١٢٥﴾ اَللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٢٦﴾

103. Sonunda her ikisi de bu emre teslimiyet gösterdi ve İbrahim oğlunu şakağı üzere yatırınca,

104. Biz, "Ey İbrahim!" diye ona seslendik.

105. "Sen rüyanın gereğini yerine getirdin. (Artık oğlunu kurban etmene gerek yok.) Biz emrimizin gereğini samimiyetle yerine getirenleri işte böyle ödüllendiririz."

106. Gerçekten bu açık ve zor bir sınav idi.

107. Biz ona, çocuğun yerine fidye olarak büyük bir kurban kesmesini emrettik.

108. Böylece gelecek nesiller arasında onun övgüyle anılmasını sağladık.

109. Selâm olsun İbrahim'e!

110. Biz, görevini samimiyetle ve en güzel şekilde yapanları işte böyle ödüllendiririz.

111. Çünkü o, Bizim yürekten inanmış kullarımızdandı.

112. Biz İshâk'ı da ileride peygamber olacak sâlih bir evlât olmak üzere İbrahim'e müjdeledik.

113. Ona ve İshak'a bereketler ihsan eyledik. Her ikisinin soyundan iyi insanlar geldiği gibi, açıkça kendilerine kötülük eden; küfre sapan ve günaha giren nesiller de gelmiştir.

114. Biz Musa ve Harun'a da peygamberlik bahşettik.

115. Onları ve kavimlerini büyük bir felâketten kurtardık.

116. Biz onlara öyle bir yardımda bulunduk ki, sonunda gâlip gelen onlar oldular.

117. Biz onlara, gerçekleri apaçık ortaya koyan Tevrat'ı verdik.

118. Ve (o kitapla) her ikisini de doğru yola ulaştırdık (onlara doğru hükümler verme kabiliyeti lütfettik).

119. Gelecek nesiller arasında onların da övgüyle anılmasını sağladık.

120. O övgü ise, (adları geçtikçe) cümle âlemin onları, "Musa ve Harun'a selâm olsun" diye anmalarıdır.

121. Biz, görevini samimiyetle ve en güzel şekilde yapanları işte böyle ödüllendiririz.

122. Çünkü onlar, Bizim yürekten inanmış kullarımızdandı.

123. İlyas da peygamber olarak gönderilenlerden biriydi.

124. O, kavmine şöyle demişti: "Allah'tan hiç mi korkmazsınız?"

125. "Her şeyi en güzel şekilde yaratan Allah'ı bırakıp Ba'l'e tapınmaya devam mı edeceksiniz?"[1]

126. "O Allah ki, sizin de Rabbinizdir, atalarınızın da Rabbidir."

---

1. Ba'l, Kenan dilinde yağmur ve bereket tanrısıdır. İsrailoğulları Yeşu b. Nûn isimli peygamberin vefatından sonra bu tanrıya tapmaya başlamışlardı. Hz. İlyas onları, Yahve olarak adlandırdıkları tek Tanrı inancına davet etti. Fakat onlar bereket tanrısı olarak gördükleri Ba'l putuna tapmaya devam ettiler ve Hz. İlyas'ı yalancılıkla suçladılar. Konu Kitab-ı Mukaddes'te şöyle anlatılır: "(Yeşu'nun ölümünden sonra) İsrailliler Rabbin gözünde kötü olanı yaptılar, Ba'llara taptılar. Kendilerini Mısır'dan çıkaran atalarının tanrısı Rabbi terk ettiler. Çevrelerinde yaşayan ulusların değişik ilahlarına bağlanıp onlara taparak Rabbi öfkelendirdiler (Hâkimler 11-13)."

فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ
﴿١٢٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٢٩﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ إِلْ يَاسِينَ ﴿١٣٠﴾ إِنَّا
كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾
وَإِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ
﴿١٣٤﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٣٦﴾ وَإِنَّكُمْ
لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾ وَبِاللَّيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾ وَإِنَّ
يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾ إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ
﴿١٤٠﴾ فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ
وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِي
بَطْنِهِ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٥﴾
وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ ﴿١٤٦﴾ وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ مِائَةِ أَلْفٍ
أَوْ يَزِيدُونَ ﴿١٤٧﴾ فَآمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١٤٨﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ
أَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٤٩﴾ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنَاثًا
وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾ أَلَا إِنَّهُمْ مِنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ
اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾ أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾

127. Sonunda onu yalanladılar ve bu yüzden onlar Allah'ın huzuruna getirilip cezalandırılacaklardır.

128. Ancak Allah'ın kullarından (İlyas'a uyan) gönlü temiz, samimi olanlar, herhangi bir azapla karşılaşmayacaklardır.

129. Ve nihayet Biz, gelecek nesiller arasında onun da övgüyle anılmasını sağladık.

130. Selâm olsun İlyas'a!

131. Biz, görevini samimiyetle ve en güzel şekilde yapanları işte böyle ödüllendiririz.

132. Çünkü o, Bizim yürekten inanmış kullarımızdandı.

133. Lût da peygamber olarak gönderilenlerdendi.

134. Vaktiyle Biz onu ve ailesini; ona inananların hepsini kurtarmıştık.

135. Ancak yaşlı karısı geride kalıp helâk olmuştu.

136. Diğerlerini de yerle bir etmiştik.

137. Siz onların yurtlarından devamlı gelip geçmektesiniz, hem sabah,

138. Hem de akşam. Hiç mi düşünüp ibret almıyorsunuz?

139. Yunus da peygamber olarak gönderilenlerden idi.[1]

140. Vaktiyle o (kavmine kızıp onlardan kurtulmak için Rabbinden izinsiz, firarî bir köle gibi) kaçarak yolcularla dolu bir gemiye binmişti.

141. Derken (bir fırtına çıktı. Bu belâya sebep olanı tespit edip denize atmak için) yolcular kura çektiler, kura da Yunus'a çıktı.[2]

142. (Onu denize attılar) O kendisini suçlayıp dururken balık onu yutuverdi.

143. Eğer o, Allah'ı tespih edip yücelten birisi olmasaydı,

144. Kıyamete kadar balığın karnında kalacak; orası ona mezar olacaktı.

145. Sonunda Biz onu baygın bir halde ıssız bir sahile attık.

146. Ve üzerine de ona gölge etmesi için kabak türünden bir ağaç bitirdik.

147. Biz onu nüfusu yüz binden fazla olan kavmine (tekrar) peygamber olarak gönderdik.

148. Bu sefer Yunus'a inandılar. Biz de onları belli bir süre dünya nimetlerinden faydalandırdık.

149. Ey Peygamber! (Geçmişteki inkârcıların hali işte böyle. Şimdi) sen o müşriklerden şu soruya cevap vermelerini iste: "Kızlar Rabbinin, oğlanlar da kendilerininmiş, öyle mi?"

150. Yoksa Biz melekleri dişi olarak yaratmışız da onlar buna şâhit mi olmuşlar?

151-152. İyi bilin ki, "Allah çocuk doğurdu" demeleri de onların attığı iftiralardan biridir. Onlar düpedüz yalan söylemektedirler.

153. Allah, kızları oğlanlara tercih etmiş, öyle mi?

---

1. Krş. Yûnus 10/98.

2. Krş. Enbiyâ 21/87. Yunus Peygamber, Ninova halkı kendine inanmadığı için ülkesini terk etmiş Yafa'ya inip Tarşiş'e giden bir gemiye binmişti. Gemicilerin geleneğine göre gemide kaçak bir köle bulunursa uğursuzluk getirir, fırtına çıkar, gemi yol alamazdı. Fırtına çıkınca aralarında kura çektiler. Kura Yunus'a çıktı. Yunus, "Evet kaçak benim, denize beni atın" dedi ve kendisini denize attılar (Kitâb-ı Mukaddes, Yunus, 1-3).

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾ اَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌ ﴿١٥٦﴾
فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾ وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا
وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ اِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾ سُبْحَانَ اللهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾
اِلَّا عِبَادَ اللهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾ فَاِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾ مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ
اِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾ وَمَا مِنَّا اِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾ وَاِنَّا
لَنَحْنُ الصَّافُّونَ ﴿١٦٥﴾ وَاِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾ وَاِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾ لَوْ
اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْاَوَّلِينَ ﴿١٦٨﴾ لَكُنَّا عِبَادَ اللهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوا
بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾ وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾
اِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ وَاِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ
حَتّٰى حِينٍ ﴿١٧٤﴾ وَاَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ
﴿١٧٦﴾ فَاِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى
حِينٍ ﴿١٧٨﴾ وَاَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا
يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

سُورَةُ صٓ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ ثَمَانٍ وَثَمَانُونَ اٰيَةً

154. Ne oluyor size böyle? Ne biçim hükümler veriyorsunuz?

155. Siz hiç düşünüp ibret almaz mısınız?

156. Yoksa açık bir delile dayanarak mı böyle konuşuyorsunuz?

157. Eğer doğru söylüyorsanız haydi kitabınızı getirin de görelim.

158. Tutmuşlar bir de Allah ile melekler[1] arasında soyca bir bağ olduğunu ileri sürüyorlar. Hâlbuki bu melekler iyi bilmektedirler ki, böyle bir iddiada bulunanlar Allah'ın huzuruna getirilip cezalandırılacaklardır.

159. Allah onların attıkları bütün iftiralardan uzaktır, O yücelerden yücedir.

160. (O melekler şunu da iyi bilmektedirler ki,) ancak Allah'ın kullarından gönlü temiz, samimi olanlar herhangi bir azapla karşılaşmayacaklardır.

161. Ey müşrikler! Size ve tapındığınız şeylere gelince; iyi bilin ki,

162. Siz hiç kimseyi Allah yolundan saptıramazsınız.

163. Kendi ayaklarıyla cehenneme koşanlar hâriç.

164. (Oysa sizin Allah ile soy bağı kurmaya çalıştığınız melekler hep şöyle derler:) "Bizim her birimizin Allah katında belli bir makamı, yeri vardır."

165. "Biz saf saf olur Allah'a yöneliriz."

166. "O'nu tespih eder, şanını yüceltiriz."

167. Müşrikler hep derlerdi ki:

168. "Bizim de elimizde önceki kavimlere verilen kitap gibi bir kitap bulunsaydı,"

169. "Biz de Allah'ın gönlü temiz, samimi kullarından olurduk."[2]

170. Şimdi ise kendilerine gelen Kitabı inkâr ediyorlar. Fakat yakında anlayacaklar (bunun bedelini ödeyecekler).

171. Andolsun ki, Biz peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımıza şu sözü vermiştik:

172. "Onlara mutlaka yardım edilecek, onlar mutlaka zafere ulaşacaklardır."

173. "Bizim ordumuz mutlaka gâlip gelecektir."

174. Öyleyse ey Peygamber! Sen şimdilik onları kendi hallerine bırak.[3]

175. Bekle ve gör onların hallerini. Onlar da görecekler başlarına nelerin geleceğini.

176. Onlar Bizim azabımızın bir an önce gelmesini istiyorlar öyle mi?

177. Şunu iyi bilsinler ki, azabımız yurtlarına inince, uyarıldıkları halde yola gelmeyenlerin âkıbetleri[4] çok kötü olacaktır.

178. Ey Peygamber! Evet, sen şimdilik onları kendi hallerine bırak.

179. Bekle ve gör hallerini. Onlar görecekler başlarına neyin geleceğini.

180. Hiç şüphesiz senin Rabbin, O güç ve kudret sahibi olan Rabbin, onların attıkları bütün iftiralardan uzaktır, O yücelerden yücedir.

181. Selâm olsun bütün peygamberlere!

182. Hamd; bütün övgüler, şükürler âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

---

1. Lafzen, "Cinler." Buradaki "el-Cinne" kelimesi "Cinler", "Şeytanlar" ve "Melekler" şeklinde farklı yorumlanmıştır. Biz âyetlerin akışını dikkate alarak "Melekler" yorumunu uygun gördük.

2. Krş. Fâtır 35/42 ve ilgili not.

3. Lafzen, "Belli bir süreye kadar onlardan yüz çevir."

4. Lafzen, "Sabahı."

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِى الذِّكْرِ ۝١ بَلِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِىْ عِزَّةٍ وَّشِقَاقٍ
۝٢ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَّلَاتَ حِيْنَ مَنَاصٍ
۝٣ وَعَجِبُوْٓا اَنْ جَآءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِّنْهُمْ ۖ وَقَالَ الْكٰفِرُوْنَ هٰذَا
سٰحِرٌ كَذَّابٌ ۝٤ اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَّاحِدًا ۚ اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ
۝٥ وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ مِنْهُمْ اَنِ امْشُوْا وَاصْبِرُوْا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْ ۚ اِنَّ هٰذَا
لَشَىْءٌ يُّرَادُ ۝٦ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِى الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ ۖ اِنْ هٰذَآ اِلَّا
اخْتِلَاقٌ ۝٧ ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا ۚ بَلْ هُمْ فِىْ شَكٍّ
مِّنْ ذِكْرِىْ ۚ بَلْ لَّمَّا يَذُوْقُوْا عَذَابِ ۝٨ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ
الْعَزِيْزِ الْوَهَّابِ ۝٩ اَمْ لَهُمْ مُّلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ
فَلْيَرْتَقُوْا فِى الْاَسْبَابِ ۝١٠ جُنْدٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُوْمٌ مِّنَ الْاَحْزَابِ
۝١١ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوْحٍ وَّعَادٌ وَّفِرْعَوْنُ ذُو الْاَوْتَادِ ۝١٢ وَثَمُوْدُ وَقَوْمُ
لُوْطٍ وَّاَصْحٰبُ لْـَٔيْكَةِ ۗ اُولٰٓئِكَ الْاَحْزَابُ ۝١٣ اِنْ كُلٌّ اِلَّا كَذَّبَ
الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ۝١٤ وَمَا يَنْظُرُ هٰٓؤُلَآءِ اِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً مَّا
لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ۝١٥ وَقَالُوْا رَبَّنَا عَجِّلْ لَّنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ۝١٦

38
SÂD SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 88 âyettir. Adını ilk âyetteki "Sâd" harfinden almıştır.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Sâd[1] Öğütlerle dolu ve bir şeref kaynağı olan bu Kur'an'a andolsun ki,

2. Küfürde direnenler yersiz bir gurur ve açık bir düşmanlık içindedirler.

3. Biz onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. Azabımızla yüz yüze geldiklerinde imdat çığlıkları atıyorlardı. Hâlbuki o zaman kurtuluş zamanı değildi; iş işten geçmişti.

4. Onlar (bütün bunları bile bile) içlerinden bir uyarıcı gelmesini hayretle karşıladılar ve dediler ki: "Bu bir sihirbaz, tam bir yalancı!"

5. "Bütün tanrıları reddedip "bir tek tanrı var" diyor öyle mi? Ne tuhaf! Olacak şey mi bu?"

6. Onların ileri gelenlerinden bir kısmı hemen harekete geçti ve yandaşlarına şöyle dedi: "Bildiğiniz yolda yürümeye, tanrılarınıza sımsıkı sarılmaya devam edin. Yapılması gereken tek iş budur."

7. "Biz şimdiye kadar[2] böyle bir şey duymadık. Bu düpedüz bir uydurmadır."

8. "Bu Kur'an içimizden (başka biri yokmuş gibi) ona indirilmiş, öyle mi?" Hayır! (Konu senin peygamber olman değil.) Aslında onlar Benim vahyimden şüphe etmektedirler. İşin doğrusu, onlar Benim azabımı henüz tatmadıkları için böyle konuşup duruyorlar.

9. Yoksa senin güçlü ve ihsanı bol Rabbinin rahmet hazineleri onların ellerinde midir? (ki, peygamberliği istediklerine lâyık görüyorlar?)

10. Ya da göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin hükümranlığı onlara mı ait? Öyleyse bir yolunu bulup göklere yükselsinler; evreni istedikleri gibi yönetsinler! (Vahyi de istediklerine indirsinler!)

11. Onlar, düzensiz bölüklerden oluşmuş, hemen oracıkta hezimete uğramaya mahkûm derme çatma bir ordudur.

12. Nitekim onlardan önce de Nûh'un, Âd'ın ve güç kudret sahibi olan[3] Firavun'un kavmi de peygamberlerini yalanlamışlardı.

13. Semûd ve Lût kavimleri ile Eykeliler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Onların hepsi hezimete uğramış topluluklardır.

14. Bunların hepsi de peygamberlerini yalanladılar ve bu yüzden cezayı hak ettiler.

15. Bu müşriklerin yok olup gitmesi de, zamanı geldiğinde bir an bile gecikmeyecek olan[4] korkunç bir çığlığa bakar.

16. Fakat onlar alay ederek şöyle diyorlar: "Rabbimiz! (Beklemeye gerek yok) kendisiyle tehdit ettiğin şu azaptan bizim payımıza düşeni hesap gününden önce hemen getir de görelim(!)."

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.
2. Lafzen, "Son dinde bile." Biz bu ifadenin "Son zamanlara kadar" anlamından kinaye olabileceğine dair yorumunu tercih ettik.
3. Lafzen, "Kazıklar sahibi olan." Krş. Fecr 89/10.
4. Krş. Yâsin 36/49. "Bir an bile" diye tercüme ettiğimiz "Fevâk" kelimesi, Arapçada süt sağan kişinin elini açıp yumması anlamına gelir ki, çok kısa bir anı ifade eder.

اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوٗدَ ذَا الْاَيْدِ ۚ اِنَّهٗۤ اَوَّابٌ
﴿١٧﴾ اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهٗ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِ ﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ
مَحْشُورَةً ۖ كُلٌّ لَّهٗۤ اَوَّابٌ ﴿١٩﴾ وَشَدَدْنَا مُلْكَهٗ وَاٰتَيْنٰهُ الْحِكْمَةَ
وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾ وَهَلْ اَتٰىكَ نَبَؤُا الْخَصْمِ ۘ اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ۙ
﴿٢١﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلٰى دَاوٗدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ ۖ قَالُوا لَا تَخَفْ ۖ خَصْمَانِ بَغٰى
بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَاۤ اِلٰى
سَوَآءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ اِنَّ هٰذَاۤ اَخِىْ لَهٗ تِسْعٌ وَّتِسْعُوْنَ نَعْجَةً وَّلِىَ
نَعْجَةٌ وَّاحِدَةٌ فَقَالَ اَكْفِلْنِيْهَا وَعَزَّنِىْ فِى الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ
لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِهٖ ۖ وَاِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ الْخُلَطَآءِ
لَيَبْغِىْ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ
وَقَلِيْلٌ مَّا هُمْ ۗ وَظَنَّ دَاوٗدُ اَنَّمَا فَتَنّٰهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهٗ وَخَرَّ رَاكِعًا
وَّاَنَابَ ﴿٢٤﴾ فَغَفَرْنَا لَهٗ ذٰلِكَ ۖ وَاِنَّ لَهٗ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ
﴿٢٥﴾ يٰدَاوٗدُ اِنَّا جَعَلْنٰكَ خَلِيْفَةً فِى الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ
بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۗ اِنَّ الَّذِيْنَ يَضِلُّوْنَ
عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۢ بِمَا نَسُوْا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

17. Ey Peygamber! Sen onların söylediklerine sabret. Güç ve kuvvet sahibi olan kulumuz Davud'u hatırla. O, (kendisine sıkıntı veren her şeyden) Allah'a sığınır, O'na yönelirdi.[1]

18. Biz dağları ona eşlik ettirdik ki, sabah akşam onunla beraber Allah'ı tespih ederler; onun zikirlerini yankılandırırlardı.

19. Kuşlar da toplanır, onun tespihine eşlik eder, hepsi Davud'un zikrine katılırlardı.[2]

20. Biz onun iktidarını güçlendirmiş, ona peygamberlik ve doğru karar verme, güzel ve etkili konuşma yeteneği vermiştik.

21. Ey Peygamber! Davud'un birbiriyle davalı kişilerle ilgili kıssası sana ulaştı mı? Hani iki kişi mâbedin duvarına tırmanıp,

22. Aniden Davud'un huzuruna çıkıverince Davud onlardan ürkmüş, telaşa kapılmıştı. Onlar, "Korkma!" dediler. Biz iki davacıyız, birimizin diğerine haksızlık ettiğini düşünüyoruz. Sen aramızda adaletle hükmet, haksızlık etme. Bize orta, makul bir yol göster."

23. (O iki kişiden biri dedi ki:) "Bu adam benim kardeşim; samimi bir arkadaşım. Onun doksan dokuz koyunu, benim ise sadece bir koyunum var. Öyleyken, 'onu da bana ver' dedi ve tartışmada baskın çıkarak beni zor durumda bıraktı."

24. Davud şöyle dedi: "Arkadaşın senin o bir koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle gerçekten sana haksızlık etmiş. Zaten ortaklardan birçoğu birbirlerine haksızlık ederler. Ancak inanıp iyi ve yararlı işler yapanlar hâriç. Fakat böyleleri de yok denecek kadar azdır." Davud, kendisini bir sınava tabi tuttuğumuzu anladı ve hemen Rabbinden bağışlanma diledi, eğilip secdeye kapandı ve tevbe edip Rabbine yöneldi.

25. Biz de onun o hatasını[3] bağışladık. Şüphesiz Bizim katımızda onun özel bir yeri ve güzel bir geleceği vardır.

26. (Fakat onu şöyle diyerek uyardık:) "Ey Davud! Biz seni bu ülkede halife (hükümdar) kıldık. Öyleyse insanlar arasında hakkaniyetle hükmet; hevâ ve hevesine uyma. Yoksa bu seni Allah yolundan saptırır. Bil ki, Allah yolundan uzaklaşanlara, hesap gününü unuttuklarından dolayı şiddetli bir azap vardır."

---

1. Krş. Ahkaf 46/35.

2. Krş. Enbiyâ 21/79 ve ilgili not; Sebe' 34/10.

3. Âyette Hz. Davud'un kusurunun mahiyeti açıklanmamaktadır. Esasen dâvacılara verdiği hükümde de bir yanlışlık yoktur. Öyleyse Allah onu hangi hatasından dolayı bağışlamıştır? Kitab-ı Mukaddes'te (II. Samuel, 12/1 vd.) anlatılan bir kıssa vardır. Bu kıssada bir peygamber için düşünülemeyecek şeyler anlatılmıştır. İbn Âşûr ve bazı çağdaş müfessirler, Hz. Davud ile ilgili Tevrat'ta anlatılanların onun hükümdar sıfatıyla yapmış olabileceği şeklinde yorumlamışlardır. Kur'an, Tevrat'ta anlatılan hikâyeyi ayrıntılarına girmeden vermiş olabilir. Biz Tevrat'taki bu hikâyeyi buraya aktarmak istemedik. Çünkü Kur'an'ın detay vermediği bir konuda ayrıntılı bilgi vermenin çok isabetli olmayacağını düşünüyoruz. Fakat Kur'an'da anlatılan her kıssanın bir amacı olduğuna göre bu kıssanın da bir anlatılış amacı olması gerekmektedir. Yüce Allah, Hz. Davud ile ilgili kıssaya geçmeden önce "Sen onların söylediklerine sabret ve Davud'u hatırla" buyurmuştur. Âyette Hz. Davud'un başına gelenlerle ilgili hep "Allah'a sığınan" biri olduğunun ifade edilmesi, Hz. Peygambere, müşriklerin sözlü ve fiili tacizlerine karşı da aynı yolu izlemesine dair bir hatırlatmadır. Her ne kadar Hz. Davud'un hangi suçu işlediği açık olmasa da onun tevbeyi gerektiren bir hatasının olduğu âyetlerden anlaşılmaktadır.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ۚ ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ
كَفَرُوا ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾ أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ
﴿٢٨﴾ كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو
الْأَلْبَابِ ﴿٢٩﴾ وَوَهَبْنَا لِدَاوُودَ سُلَيْمَانَ ۚ نِعْمَ الْعَبْدُ ۖ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٣٠﴾ إِذْ
عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ ﴿٣١﴾ فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ
الْخَيْرِ عَن ذِكْرِ رَبِّي ۖ حَتَّىٰ تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوهَا عَلَيَّ ۖ فَطَفِقَ
مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَأَلْقَيْنَا عَلَىٰ
كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ ﴿٣٤﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا
لَّا يَنبَغِي لِأَحَدٍ مِّن بَعْدِي ۚ إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾ فَسَخَّرْنَا لَهُ
الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ
وَغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾ وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٣٨﴾ هٰذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ
أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَإِنَّ لَهُ عِندَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ
﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ
بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾ ارْكُضْ بِرِجْلِكَ ۖ هٰذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾

27. Biz yeri, göğü ve bu ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bunların boş yere yaratıldığı iddiası, kâfirlerin bir zannı, bir vehmidir. Ateşte yanacak olan o kâfirlerin vay hallerine!

28. Yoksa Biz, inanıp iyi ve yararlı işler yapanlarla yeryüzünde fesat çıkaranları bir mi tutsaydık? Ya da şirk ve isyandan kaçınanlarla yoldan çıkmış günahkârları bir mi görseydik?

29. Ey Peygamber! Bu Kur'an, insanların, âyetlerini düşünmeleri ve akıl sahiplerinin de öğüt almaları için sana indirdiğimiz kutlu bir kitaptır.

30. Biz Davud'a Süleyman'ı bahşettik. Süleyman ne güzel bir kul idi! O hep Allah'a sığınır, O'na yönelirdi.

31. Nitekim ona bir ikindi vakti, soylu, alımlı ve sıra sıra dizilmiş atlar arz edilmişti.

32. Güneş batıncaya kadar onları seyretti ve "Şimdi ben, at sevgisini Rabbimin emrine[1] tercih etmiş oldum."

33. "Getirin bana onları!" dedi ve hepsini kurban etti.[2]

34. Biz Süleyman'ı iktidarını zayıflatmakla sınamıştık.[3] Daha sonra derlenip toparlanmış eski gücüne kavuşmuştu.

35. O, Allah'a şöyle yalvarmıştı: "Rabbim, beni bağışla. Bana benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir hükümdarlık lütfet. Hiç şüphesiz Sen sonsuz lütuf ve ihsan sahibisin."

36. Bunun üzerine Biz de rüzgârı onun istifadesine sunduk. Rüzgâr, emriyle onun istediği yere kolayca eser giderdi.[4]

37. Becerikli[5] bina ustalarını ve mâhir dalgıçları da onun emrine verdik.

38. Zincirlere bağlanmış diğerlerini de.

39. (Ve dedik ki:) "Ey Süleyman! İşte bu Bizim sana bir lütfumuzdur. Sen istersen dağıt onları, istersen yanında tut. Bu senin bileceğin bir iştir."

40. Şüphesiz Bizim katımızda onun özel bir yeri ve güzel bir geleceği vardır.

41. Ey Peygamber! Kulumuz Eyyûb'u da hatırla. Hani bir zaman o Rabbine şöyle yalvarmıştı: "Rabbim! Bana şeytan musallat oldu, onulmaz bir hastalığa yakalandım, halsiz mecalsiz kaldım."[6]

42. Ey Eyyûb! "Ayağınla yere vur (şuraya kadar yürü)" dedik. "Orada yıkanıp içmekle şifa bulacağın soğuk bir su var."

---

1. Lafzen "Rabbimin zikrinden."
2. Bu âyete pek çok müfessir ve mütercim, Süleyman dedi ki: "Ben at sevgisine bana Rabbimi hatırlattığı için düştüm" şeklinde anlam vermiştir. Bu sebeple 33. âyete, "Süleyman, (bir şükür ifadesi olarak) atların boyunlarını ve bacaklarını sıvazladı, okşadı" anlamı vermişlerdir. Diğer bir kısım müellif ise, "Hz. Süleyman kendisini ibadetten alıkoyan atlarını bacaklarını keserek boğazladığı" şeklinde mâna vermiştir. Oysa Kur'an'ın İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerle ilgili anlattığı hususların Kitab-ı Mukaddes ile ilgi kurularak daha iyi anlaşılacağı bir gerçektir. Buna göre Kitab-ı Mukades, Yasanın Tekrarı, 17/16 ve 17'de kralların fazla at ve fazla mal edinmesinin yasaklandığı ifade edilmektedir. Hz. Süleyman da Tevrat'a göre bir kraldır. Hz. Süleyman'ın kendisine sunulan atları seyrederken Tanrı'nın bu yasağını hatırlaması ve "ata olan düşkünlüğüm benim Rabbimin kitabındaki yasağa uymaktan alıkoydu" şeklinde düşünerek atlarının tamamını kurban etmiş olması bize göre daha makul görünmektedir. Öte yandan at kurban etmenin soylu kimselere ve krallara mahsus özel ve önemli bir ibadet olduğu dinler tarihi kaynaklarında nakledilmektedir.
3. Lafzen, "Biz onun tahtının üzerine bir ceset bıraktık."
4. Krş. Enbiyâ 21/81 ve ilgili not.
5. Lafzen, "Şeytanları."
6. Hz. Eyüb'ün hastalığı için Enbiyâ 21/83'te "Zarar", burada ise "Şeytan" kelimesi kullanılmıştır.

وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اَهْلَهٗ وَمِثْلَهُمْ مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَذِكْرٰى لِاُولِى الْاَلْبَابِ
﴿٤٣﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِّهٖ وَلَا تَحْنَثْ ۗ اِنَّا وَجَدْنٰهُ
صَابِرًا ۗ نِعْمَ الْعَبْدُ ۗ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ﴿٤٤﴾ وَاذْكُرْ عِبٰدَنَآ اِبْرٰهِيمَ
وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ اُولِى الْاَيْدِى وَالْاَبْصَارِ ﴿٤٥﴾ اِنَّآ اَخْلَصْنٰهُمْ
بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ۗ ﴿٤٦﴾ وَاِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ
﴿٤٧﴾ وَاذْكُرْ اِسْمٰعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ ۗ وَكُلٌّ مِّنَ الْاَخْيَارِ ۗ
﴿٤٨﴾ هٰذَا ذِكْرٌ ۗ وَاِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٩﴾ جَنّٰتِ عَدْنٍ مُّفَتَّحَةً
لَّهُمُ الْاَبْوَابُ ۗ ﴿٥٠﴾ مُتَّكِـِٕينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ
وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ اَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾ هٰذَا مَا
تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾ اِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهٗ مِنْ نَّفَادٍ ۗ ﴿٥٤﴾ هٰذَا ۗ
وَاِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَاٰبٍ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۚ فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾
هٰذَا ۙ فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَّغَسَّاقٌ ۙ ﴿٥٧﴾ وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِهٖٓ اَزْوَاجٌ ۗ ﴿٥٨﴾
هٰذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ ۗ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ ۗ اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ﴿٥٩﴾
قَالُوا بَلْ اَنْتُمْ ۗ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ ۗ اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا ۚ فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾
قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِى النَّارِ ﴿٦١﴾

43. Tarafımızdan bir lütuf olmak üzere Eyyûb'u ailesine bağışladık ve malına mal, evlâdına evlât kattık. Bu, akıl sahiplerine (sabrın sonunun selâmet olduğuna dair) bir öğüt, bir örnektir.

44. (Hastalığı esnasında sözleriyle kendisini isyana teşvik eden karısına yüz sopa vuracağına dair ettiği yeminle ilgili olarak ona dedik ki:) "Ey Eyyûb! Şimdi sen eline bir demet ekin sapı al, onunla (eşine) vur, böylece yeminini bozmamış olursun." Gerçek şu ki, Biz Eyyûb'u çok sabırlı bulmuştuk, ne güzel kuldu O! Daima Allah'a yönelirdi, O'na sığınırdı.

45. Ey Peygamber! Güç ve basiret sahibi kullarımız İbrahim, İshak ve Yakub'u da hatırla.

46. Biz onları, özellikle âhiret yurdunu düşünüp önemsemeleri sebebiyle hâlis kullar eyledik.

47. Doğrusu onlar bizim katımızda seçkin, hayırlı insanlardır.

48. Aynı şekilde İsmail, Elyesa' ve Zülkifl'i de hatırla: Bunların hepsi hayırlı kimselerdir.[1]

49. Bütün bunlar güzel bir anma, hoş bir yâd etmedir. Bilin ki, sorumluluğunun bilincinde olan böyle duyarlı kimseler için güzel bir gelecek vardır.

50. Kapıları kendilerine açılmış Adn[2] cennetleri onları beklemektedir.

51. Onlar orada tahtlara kurulacak, kendilerine türlü türlü meyve ve içecekler sunulacak.

52. Yanlarında tatlı bakışlı, kendilerinden başkasına bakmayan aynı yaşta (genç) huriler olacak.

53. İşte bütün bunlar âhiret günü için size vâdedilenlerdir.

54. Evet, bunlar Bizim size bitmek tükenmek bilmeyen nimetlerimizdir.

55. İyilerin durumu işte böyledir. Fakat azgınları çok kötü bir gelecek beklemektedir.

56. Onların gidecekleri yer cehennemdir. Varılacak ne kötü yerdir orası!

57. İşte onların cezası: Kaynar bir su ve irin. Şimdi tatsınlar bakalım onu!

58. Ve bunlara benzer çeşit çeşit daha nice azaplar!

59. (Küfrün elebaşları cehenneme atıldıklarında bir toplulukla karşılaşacak ve onlara) "İşte, bunlar dünyada sizin peşinizden giden gürûhtur" denilecek. Liderleri onlara, "Rahat yüzü görmesinler, onlar zaten cehennemliktiler" diyecekler.

60. Ötekiler ise, "Asıl siz rahat yüzü görmeyin; bizi bu hale düşüren sizlersiniz. Ne kötü yermiş burası!" diyecekler.

61. Ardından şöyle beddua edecekler: "Rabbimiz! Bizi bu hallere kim düşürdüyse cehennemde ona kat kat azap çektir."

---

1. Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın çektiği sıkıntılar ve daha sonra bu peygamberlerin maddi ve manevi yönden çok güzel lütuflara mazhar olduklarının hatırlatılması, Hz. Peygamberi tebliğ mücadelesinde manen destekleme amacına matuftur. Bunlara ek olarak 45. ve 48. âyetlerde altı peygamber ismi daha zikredilmiş, Hz. Peygamberden bunları da hatırlaması istenmiştir.

2. Arapçada "Adn" kelimesi sonsuza dek kalınacak mutluluk yeri anlamında kullanılır.

وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرٰى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْاَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ اَتَّخَذْنٰهُمْ
سِخْرِيًّا اَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ اَهْلِ
النَّارِ ﴿٦٤﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَنَا۠ مُنْذِرٌ ۖ وَّمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾
رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيْزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ
نَبَؤٌا عَظِيْمٌ ﴿٦٧﴾ اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُوْنَ ﴿٦٨﴾ مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَاِ
الْاَعْلٰٓى اِذْ يَخْتَصِمُوْنَ ﴿٦٩﴾ اِنْ يُّوْحٰٓى اِلَيَّ اِلَّآ اَنَّمَآ اَنَا۠ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٧٠﴾
اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّيْ خَالِقٌۢ بَشَرًا مِّنْ طِيْنٍ ﴿٧١﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهٗ
وَنَفَخْتُ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِيْ فَقَعُوْا لَهٗ سٰجِدِيْنَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ
كُلُّهُمْ اَجْمَعُوْنَ ﴿٧٣﴾ اِلَّآ اِبْلِيْسَ ۖ اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٧٤﴾
قَالَ يٰٓاِبْلِيْسُ مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ ۭ اَسْتَكْبَرْتَ
اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِيْنَ ﴿٧٥﴾ قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ ۭ خَلَقْتَنِيْ مِنْ نَّارٍ
وَّخَلَقْتَهٗ مِنْ طِيْنٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيْمٌ ۝ ﴿٧٧﴾ وَّاِنَّ عَلَيْكَ
لَعْنَتِيْٓ اِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ ﴿٧٨﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِيْٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿٧٩﴾
قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِيْنَ ۙ ﴿٨٠﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُوْمِ ﴿٨١﴾ قَالَ
فَبِعِزَّتِكَ لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِيْنَ ۙ ﴿٨٢﴾ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿٨٣﴾

62. Ve diyecekler ki: "Nasıl oluyor da dünyada iken kendilerini kötü saydığımız insanları (müminleri) burada göremiyoruz?"

63. "Yoksa biz onlarla haksız yere mi alay etmişiz? Ya da onlar burada da, biz mi göremiyoruz?"

64. Evet, cehennemliklerin tartışmaları aynen böyle gerçekleşecektir.

65. Ey Peygamber! Şimdi sen de ki: "Ben sadece bir uyarıcıyım. Bilin ki, Allah'tan başka tanrı yoktur. O Vâhid'dir, hiçbir ortağı olmayan tek Allah'tır, Kahhârdır; dilediğini dilediği an yok etmeye muktedirdir.

66. O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. Azîz'dir; istediğini cezalandırmaya muktedirdir, Gaffâr'dır; kendisine sığınanların günahlarını daima bağışlar.

67. Ey Peygamber! De ki: "Bu Kur'an büyük bir haber, bir bilgi kaynağıdır."

68. "Siz ise ondan yüz çeviriyorsunuz."

69. "Şunu iyi bilin ki, (insanın yaratılışı, Âdem'in halife olarak görevlendirilişi konusunda) Mele-i 'Alâ'da; Yüce Meclis'te Allah'ın huzurunda konuşulanlar hakkında benim bir bilgim yoktu."

70. "Bu bilgiler apaçık bir uyarıcı olmam sebebiyle bana vahyediliyor."

71. Hani bir zaman (o Yüce Mecliste) Rabbin meleklere şöyle demişti: "Ben balçıktan bir insan yaratacağım."[1]

72. "Ben, onu (aklî ve ruhî melekelerini geliştirerek) belli bir düzeye getirip kendisine ruhumdan üfleyince, ona secde edin."

73. (Allah insanı yaratıp meleklerin ona secde etmesini emredince) meleklerin hepsi secde ettiler; onun emrine amade oldular.

74. Fakat İblis secde etmedi, kibirlendi ve böylece nankörlük etmiş oldu.

75. Allah, "Ey İblis!" dedi. "Kudretimin bir eseri olarak yarattığım varlığa secde etmekten seni alıkoyan nedir? Âdeme karşı büyüklük tasladın öyle mi? Bil ki böyle yapmakla sen (Âdem'e değil) Rabbine karşı büyüklük taslamış oldun."

76. İblis de şöyle karşılık verdi: "Evet, ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın."

77. Allah şöyle buyurdu: "O halde hemen defol, çık oradan! Artık Benim rahmetimden kovulmuş, lânetlik birisin sen."

78. "Lânetim kıyamete kadar senin üzerinde olacaktır."

79. İblis de, "Öyleyse bana kıyamete kadar süre ver" dedi.

80. Allah buyurdu ki: "Peki, sana istediğin bu süre verilmiştir."

81. "Hem de vakti belli bir güne; kıyamete kadar."

82. İblis, "Senin şanına andolsun ki, ben bütün Âdemoğullarını yoldan çıkaracağım."

83. "Ancak kullarından gönlü temiz, samimi olanlar hâriç" dedi.[2]

1. Krş. Bakara 2/30-34.

2. İblisin saptırmada başarılı olamayacağı kimsenin niteliği olan "Muhlas" ifadesi, şeytani düşünce ve duygulardan uzak, gönlü temiz, arı duru ve samimi insan tipini ifade eder. Dolayısıyla müşrikler bu vasıflardan uzak oldukları için İblis gibi isyan etmişlerdir.

84. Allah şöyle buyurdu: "Evet, doğrudur (gönlü temiz, samimi kullarımı saptıramazsın). Fakat Benim şu sözüm de gerçeğin ta kendisidir:"

85. "Cehennemin tamamını seninle ve sana uyanlarla dolduracağım."

86. Ey Peygamber! İnsanlara şunu söyle: "Ben sizden, yaptığım bu işe karşılık herhangi bir ücret istemiyorum. Ben kendiliğimden peygamberlik iddiasında bulunan biri de değilim."

87. Bilin ki bu Kur'an, bütün insanlık için bir öğüt ve bir şeref kaynağıdır.

88. Siz bir zaman sonra onun verdiği haberlerin doğru çıktığını anlayacak, göreceksiniz.

39
ZÜMER SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 53-54. âyetlerin Medenî olduğu, nakledilir. 75 âyettir. Adını 71 ve 73. âyetlerde geçen "Zümeran" kelimesinden almıştır. Zümer, "topluluk" anlamına gelen zümre kelimesinin çoğuludur. Bu, bölükler halinde cennete ve cehenneme sevk edilecek olanları ifade eder.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Bu Kitap, Aziz ve Hakîm olan; her şeye gücü yeten, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah katından indirilmiştir.

2. Şüphesiz, Biz sana bu Kitabı (tevhit inancını yerleştirmek gibi) yüce bir amacı gerçekleştirmek üzere indirdik. Bu sebeple şirk ve nifaktan arınmış bir inançla Allah'ı lâyıkıyla tanı ve yalnız O'na kulluk et.

3. İyi bilin ki Allah'ın dini, şirk ve nifaktan arınmış bir dindir. Allah'ın yanı sıra başka tanrılar[1] edinenler, "Biz onlara, bizi Allah'a daha çok yaklaştırmaları için tapıyoruz" diyorlar. Allah, onların ihtilâf ettikleri böyle konularda hükmünü verecek, gerçeği ortaya koyacaktır. Şu da bir gerçektir ki, Allah yalancılık eden azılı kâfirlere (küfür yolunu tercih ettikleri sürece) aslâ hidayet etmez.

قَالَ فَالْحَقُّ ۖ وَالْحَقَّ أَقُولُ ﴿٨٤﴾ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ
مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ
الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

سُورَةُ الزُّمَرِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ خَمْسٌ وَسَبْعُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَا
إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿٢﴾ أَلَا
لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ ۚ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ
إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾ لَوْ أَرَادَ اللَّهُ
أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ سُبْحَانَهُ ۖ هُوَ اللَّهُ
الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ يُكَوِّرُ
اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ۗ أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾

4. (Bir de Allah'a çocuk isnat edenler var) Eğer Allah bir çocuk edinmek isteseydi yarattıklarından hangisini seçeceğine kendisi karar verirdi; bunu size bırakmazdı. Hâşâ! Allah böyle şeylerden münezzehtir. O Allah, Vâhid'dir; hiçbir ortağı olmayan tek Tanrıdır, Kahhâr'dır; dilediğini dilediği an yok etmeye muktedirdir.

5. O, gökleri ve yeri yüce bir amacı gerçekleştirmek üzere yaratmıştır. Geceyi kısaltarak gündüzün, gündüzü kısaltarak da gecenin üzerine örtüp bürüyen O'dur. Güneşi ve ayı sizin istifadenize O sunmuştur. Bunların hepsi belli bir zamana kadar kendi yörüngesinde akıp gider. O Azîz'dir; bütün bunları inkâr edenleri cezalandırmaya muktedirdir, Gaffâr'dır; bununla birlikte çok bağışlayıcıdır, hemen cezalandırmaz, mühlet verir ve tevbe edenleri bağışlar.

1. Lafzen, "Veliler/dost ve koruyucular."

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ
لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ ۚ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ
اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍ ۚ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ
لَهُ الْمُلْكُ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ ۝٦ اِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ
غَنِيٌّ عَنْكُمْ ۖ وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ ۚ وَاِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ
لَكُمْ ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ۚ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۚ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝٧ وَاِذَا
مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ
نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُٓوا اِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلَّ
عَنْ سَبِيلِهٖ ۚ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا ۚ اِنَّكَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ
۝٨ اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ اٰنَآءَ الَّيْلِ سَاجِدًا وَقَآئِمًا يَحْذَرُ الْاٰخِرَةَ
وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهٖ ۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا
يَعْلَمُونَ ۚ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ۝٩ قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ
اٰمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۚ وَاَرْضُ
اللّٰهِ وَاسِعَةٌ ۚ اِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝١٠

6. O sizi bir tek nefisten; aynı cevherden, aynı özden yaratmıştır. Eşinizi de aynı cevher ve özden meydana getirmiştir[1] ve size eşleriyle birlikte (koyun, keçi, sığır ve deve olmak üzere) dört tür[2] hayvan lütfetmiştir.[3] Sizi de analarınızın karnında üç kat karanlık[4] içinde aşama aşama geliştirerek yaratmıştır. İşte Rabbiniz böyle bir Allah'tır. Mutlak egemenlik O'na aittir. O'ndan başka tanrı yoktur. Hal böyleyken nasıl oluyor da Allah'ı bırakıp başka şeylere yöneliyor, Hak'tan uzaklaşıyorsunuz?

7. Eğer O'nu inkâr ederseniz, bilin ki Allah'ın sizin imanınıza ihtiyacı yoktur.[5] Fakat O, kullarının küfre girmelerine rıza göstermez. Eğer O'na inanırsanız[6] sizin adınıza hoşnut olur. Unutmayın ki, hiçbir kimse başkasının günahını yüklenmez. Sonunda hepinizin varacağı yer Rabbinizin huzurudur. İşte o zaman O, yapıp ettiklerinizi size bir bir haber verecektir. Çünkü Allah kalplerde gizlenen düşünce ve niyetleri çok iyi bilir.

8. İnsanoğlu, başına bir belâ, bir sıkıntı gelince Rabbine yönelerek dua eder. Sonra Rabbi onu, katından lütfettiği bir nimetle o sıkıntıdan kurtarınca da daha önce O'na nasıl yalvarıp yakardığını unutur, Allah'a ortaklar koşmaya başlar ve sonunda O'nun yolundan sapar[7]/insanları da saptırır.[8] Ey Peygamber! O nankör insana de ki: "Küfrünle biraz daha eğlen bakalım, şüphesiz sen cehennemliğin tekisin."

9. (Söyleyin) böyle biri mi hayırlıdır, yoksa geceleri secdeye kapanarak, ayakta durarak ibadetle meşgul olan, âhiret endişesi taşıyan ve Rabbinin şefkat ve merhametini uman birisi mi? Ey Peygamber! De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler; bu bilince sahip olanlarla olmayanlar bir olur mu?" Fakat düşünüp öğüt alacak olanlar, ancak akıl sahipleridir.

10. Ey Peygamber! Benim adıma onlara de ki: "Ey inanan kullarım! Rabbinizin emir ve yasakları konusunda dikkatli, duyarlı ve bilinçli olun. Bu dünyada iman edip güzel ameller işleyenler için âhirette güzel bir mükâfat vardır. (Fakat bulunduğu yerde inanıp güzel ameller işleme imkânı bulamayan kimse bilsin ki,) Allah'ın arzı (yeryüzü) geniştir; hicret etsin.[9] Unutmayın ki, zorluk ve sıkıntılara sabredip göğüs gerenler için hadsiz hesapsız mükâfatlar vardır.

---

1. Krş. Nisâ 4/1.
2. Lafzen, "Sekiz eş hayvan."
3. Krş. En'âm 6/143-144.
4. Bu üç kat karanlık: Karın duvarı, rahim duvarı ve cenini kuşatan zardır.
5. Lafzen, "Size ihtiyacı yoktur."
6. Lafzen, "Şükrederseniz."
7. Âyetteki "Li yudille" (Saptırır) kelimesini İbn Kesîr, Ebû Amr ve Ruveys "Li yadille" (Sapar) şeklinde okumuşlardır.
8. Krş. Yunus 10/12; Nahl 16/53-54; İsrâ 17/67; Rûm 30/33; Zümer 39/49. Yüce Allah bu ve benzeri âyetlerde insanoğlunun en önemli zaaflarından birine dikkat çekmektedir. Gerçekten de insanoğlu genellikle sıkıntıları ve sıkıntıda iken Allah'a verdiği sözleri çabuk unutan, refaha ve bolluğa ulaştığında da buna çabuk alışarak azgınlık ve şımarıklığa devam eden nankör bir varlıktır.
9. Krş. Nisâ 4/97. Krş. Nisâ 4/97. Mücâhid ve Atâ b. Ebî Rebâh "Allah'ın arzının geniş olması" ile hicretin kastedildiğini belirtmişlerdir.

قُلْ اِنِّٓي اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّيْنَ ﴿١١﴾ وَاُمِرْتُ لِاَنْ
اَكُوْنَ اَوَّلَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿١٢﴾ قُلْ اِنِّٓي اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّي
عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ اللّٰهَ اَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِيْنِيْ ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوْا
مَا شِئْتُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ ۭ قُلْ اِنَّ الْخٰسِرِيْنَ الَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ
وَاَهْلِيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ اَلَا ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِيْنُ ﴿١٥﴾ لَهُمْ مِّنْ
فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ۭ ذٰلِكَ يُخَوِّفُ اللّٰهُ بِهٖ عِبَادَهٗ ۭ
يٰعِبَادِ فَاتَّقُوْنِ ﴿١٦﴾ وَالَّذِيْنَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوْتَ اَنْ يَّعْبُدُوْهَا
وَاَنَابُوْٓا اِلَى اللّٰهِ لَهُمُ الْبُشْرٰى ۚ فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ الَّذِيْنَ يَسْتَمِعُوْنَ
الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُوْنَ اَحْسَنَهٗ ۭ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ هَدٰىهُمُ اللّٰهُ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمْ
اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿١٨﴾ اَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ ۭ اَفَاَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ
فِي النَّارِ ﴿١٩﴾ لٰكِنِ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِّنْ فَوْقِهَا
غُرَفٌ مَّبْنِيَّةٌ ۙ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۭ وَعْدَ اللّٰهِ ۭ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ
الْمِيْعَادَ ﴿٢٠﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً فَسَلَكَهٗ يَنَابِيْعَ
فِي الْاَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهٖ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا اَلْوَانُهٗ ثُمَّ يَهِيْجُ فَتَرٰىهُ
مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهٗ حُطَامًا ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿٢١﴾

11. Ey Peygamber! Sen de ki: "Ben şirk ve nifaktan arınmış bir inançla, Allah'ı lâyıkıyla tanıyıp yalnız O'na kulluk etmekle emrolundum."

12. "Ve ayrıca ben, Müslüman olanların ilki, öncüsü olmakla da emrolundum."[1]

13. De ki: "Eğer ben, Rabbime isyan edecek olursam, o büyük günün azabından korkarım."[2]

14. De ki: "Ben, şirk ve nifaktan arınmış inancımla, Allah'ı lâyıkıyla tanıyıp yalnız O'na kulluk ederim."

15. "Ey Mekkeliler! Siz Allah'ı bırakıp istediğiniz şeylere tapınmaya devam edin bakalım." Evet, şöyle söyle onlara: "Unutmayın ki, gerçekten hüsrana uğrayanlar, (dünyadaki inançsızlıkları sebebiyle) kıyamet günü hem kendilerini, hem de ailelerini hüsrana sürükleyecek olanlardır. Göz göre göre hüsrana uğramak işte budur."

16. Böyle kimselere hem altlarından hem üstlerinden kat kat ateş tabakalarıyla azap olunacaktır.[3] İşte Allah kullarını böyle bir azapla korkutmakta, uyarmaktadır.[4] Öyleyse ey kullarım! Siz de Benim azabımdan sakının.

17. Müjdeler olsun, putlardan ve şeytandan[5] uzak durup onlara tapınmaktan kaçınan ve sadece Allah'a yönelenlere! Ey Peygamber! Bu kullarımı müjdele:

18. Onlar bütün sözleri; görüşleri dinlerler ve onların en güzeline uyarlar.[6] Allah'ın doğru yolu gösterdiği kimseler, işte onlardır ve gerçekten onlar akıl, irfan, sağduyu sahibi kimselerdir.

19. Peki, ya hakkında azap hükmü kesinleşmiş olan kimsenin hali ne olacak? Ey Peygamber! Sen hiç ateşte olan birini kurtarabilir misin?[7]

20. Fakat Rablerinin azabından sakınan kimseler için kat kat bina edilmiş, alt tarafından ırmaklar akan köşkler vardır. Bu Allah'ın vaadidir ve Allah vaadinden aslâ dönmez.

21. Sen Allah'ın gökten yağmurlar yağdırdığını ve bu yağmur sularını yerin altındaki su kaynaklarına sızdırdığını, sonra da bu su ile rengârenk ekinler, bitkiler bitirdiğini görmüyor musun? Daha sonra bütün bu bitkiler kurur ve nihayet sen onların sapsarı bir hale geldiğini görürsün. Sonunda Allah onları çer çöp haline getirir. Hiç şüphesiz ki, bütün bunlarda alınacak dersler vardır. Fakat bunu anlayacak olanlar, aklıselim sahibi kimselerdir.

---

1. Krş. En'âm 6/162-163.
2. Krş. En'âm 6/15.
3. Krş. A'râf 7/41.
4. Allah'ın amacı onlara azap etmek değil; küfrü, şirki, dalâleti bırakmaları için onları uyarmaktır.
5. Lafzen, "Tâğuttan." Krş. Bakara 2/256-257; Nisâ 4/51, 60, 76; Mâide 5/60; Nahl 16/36.
6. Bu ayetten, dolaylı da olsa, hür iradeyle bütün fikirlerin söylenmesine imkân tanınabileceği anlaşılmaktadır.
7. Bu âyet, peygamber dâhil hiç kimseye, sebebi ne olursa olsun azabı hak etmiş birini, o azaptan kurtarabilme yetkisinin verilmediğine dair çok ciddi bir delildir.

اَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰى نُوْرٍ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ فَوَيْلٌ
لِّلْقٰسِيَةِ قُلُوْبُهُمْ مِّنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ؕ اُولٰٓئِكَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٢﴾
اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيْثِ كِتٰبًا مُّتَشَابِهًا مَّثَانِيَ ۖ تَقْشَعِرُّ
مِنْهُ جُلُوْدُ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ۚ ثُمَّ تَلِيْنُ جُلُوْدُهُمْ وَقُلُوْبُهُمْ
اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ ؕ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِيْ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَمَنْ يُّضْلِلِ
اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾ اَفَمَنْ يَّتَّقِيْ بِوَجْهِهٖ سُوْٓءَ الْعَذَابِ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ ؕ وَقِيْلَ لِلظّٰلِمِيْنَ ذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُوْنَ ﴿٢٤﴾ كَذَّبَ
الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتٰىهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٢٥﴾
فَاَذَاقَهُمُ اللّٰهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ
اَكْبَرُ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِيْ هٰذَا
الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٢٧﴾ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا
غَيْرَ ذِيْ عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ﴿٢٨﴾ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيْهِ
شُرَكَآءُ مُتَشٰكِسُوْنَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ ؕ هَلْ يَسْتَوِيٰنِ مَثَلًا ؕ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ؕ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٩﴾ اِنَّكَ مَيِّتٌ وَّاِنَّهُمْ
مَّيِّتُوْنَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُوْنَ ﴿٣١﴾

22. Allah'ın, gönlünü İslâm'a açtığı kimse, Rabbinden gelen bir nûr; bir aydınlık içinde olmaz mı? Allah'ı anmaktan uzaklaştığı için kalpleri katılaşmış olanların vay hallerine! Onlar açık bir sapkınlık içindedirler.[1]

23. Allah sözün en güzeli olan Kur'an'ı, âyetleri birbirine benzeyen, kendi içinde tutarlı, gerçekleri tekrar tekrar anlatan bir kitap olarak indirmiştir. Öyle ki, Rablerinden korkanların, o kitaptan (dinledikleri azap âyetleri karşısında) kalpleri ürperir.[2] Ardından da yine o kalpleri Allah'ı anarak, O'nun rahmetini hatırlayarak rahata ve huzura kavuşur. İşte o Kitap, Allah'ın hidayet rehberidir. Allah dilediğini (Kur'an'a samimiyetle kulak verenleri) onunla doğru yola iletir. Kimi de (Kur'an'dan yüz çevirmesi sebebiyle) dalalette bırakırsa, artık onu doğru yola getirecek hiçbir kimse yoktur.

24. Düşün bir kere! Kıyamet günü o korkunç azaptan (eli kolu bağlı olduğu için)[3] kendisini sadece yüzüyle korumaya çalışan biri, orada güven içinde olan kimse ile bir midir? O gün zâlimlere, "Dünyada iken yaptıklarınızın cezasını şimdi çekin bakalım!" denilecektir.

25. Onlardan öncekiler de (peygamberlerini) yalanlamışlardı ve bu sebeple azap onlara, hiç hatırlarına gelmeyen, beklemedikleri bir yerden gelivermişti.

26. Böylece Allah onlara dünya hayatında rezilliği tattırmıştı. Âhiretteki azap ise daha büyük olacaktır. Ah şu inkârcılar keşke bunu bilselerdi!

27. Andolsun ki, Biz düşünüp ibret alsınlar diye bu Kur'an'da insanlara her türlü misâli verdik.

28. Hem de bunları, içinde hiçbir eğrilik ve hiçbir çelişki bulunmayan Arapça bir Kur'an olarak anlattık ki, böylece küfür ve isyandan sakınsınlar.

29. Şimdi Allah size (tek Tanrı'ya inanmak ile putlara tapmak konusunda) bir misâl daha veriyor: Bir köle düşünün, onun birbiriyle geçinemeyen efendileri var. Bir de tek efendisi olan bir köle! Bu ikisinin durumu aynı mıdır? Unutmayın ki, hamd; bütün övgüler, şükürler hiçbir ortağı olmayan Allah'a mahsustur.[4] Fakat müşriklerin çoğu bunu anlamazlar.

30. Ey Peygamber! Bir gün sen de öleceksin, onlar da ölecekler.

31. Sonra kıyamet günü hepiniz Rabbinizin huzurunda yargılanacaksınız. (Böylece kimin haklı olduğunu o gün göreceksiniz.)

---

1. Krş. En'âm 6/125.

2. Lafzen, "Tenleri ürperir."

3. Bkz. Hâkka 69/30-31.

4. Pek çok tanrıya inananlar birden fazla efendisi olan köleye benzerler. Ortaklardan her biri o köleyi kendi hizmetinde kullanmak ister, köle ise ne yapacağını şaşırır. Oysa diğer kölenin tek sahibi vardır ve köle sadece ona hizmet etmektedir. Sahibi ise daima onu kollamakta ve yardımcı olmaktadır. İşte tek Allah'a inanan kimse tek efendisi olan köle gibidir. Hamd tek olan Allah'adır. Çünkü O, ibadet edilecek tek Tanrı'dır, nimet lütfederken, günahları bağışlarken tek başına karar verir (Râzî).

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ اِذْ جَآءَهٗ ۜ
اَلَيْسَ فِى جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِى جَآءَ
بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهٖٓ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ مَا
يَشَآؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الْمُحْسِنِينَ ۙ ﴿٣٤﴾ لِيُكَفِّرَ
اللّٰهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذِى عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ اَجْرَهُمْ
بِاَحْسَنِ الَّذِى كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ
عَبْدَهٗ ۖ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهٖ ۚ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ
فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّضِلٍّ ۗ
اَلَيْسَ اللّٰهُ بِعَزِيزٍ ذِى انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ۚ قُلْ اَفَرَاَيْتُمْ مَّا تَدْعُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَنِىَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ
ضُرِّهٖٓ اَوْ اَرَادَنِى بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهٖ ۚ
قُلْ حَسْبِىَ اللّٰهُ ۖ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ يٰقَوْمِ
اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّى عَامِلٌ ۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۙ ﴿٣٩﴾
مَنْ يَّاْتِيهِ عَذَابٌ يُّخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٤٠﴾

32. Allah hakkında (ortakları vardır diye) yalan söyleyen ve kendilerine gelen Kur'an'ı yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Küfürde direnenler için cehennemde yer mi yok?

33. O Kur'an'ı getiren Peygamber[1] ve onu tasdik edenler ise, işte onlar şirkten sakınan bilinçli kimselerdir.

34. Onlar için Rablerinin katında dilediklerı her şey vardır. İşte her işi güzel yapıp şirki terk edenlerin mükâfatı budur.

35. Allah onların işledikleri en büyük kötülükleri örtüp bağışlayacak ve onları yapmış oldukları iyiliklerin en güzeline göre mükâfatlandıracaktır.

36. Allah kuluna/kullarına[2] yetmez mi? Tutuyorlar, seni Allah'ın dışındaki birtakım şeylerle korkutmaya çalışıyorlar.[3] Bil ki, Allah'ın, (küfürde ısrarı sebebiyle) dalâlette bıraktığı kişiyi artık doğru yola getirecek hiçbir kimse olmadığı gibi;

37. Allah'ın doğru yola ilettiği kişiyi de, yoldan çıkaracak hiçbir kimse yoktur. Ve unutmayın ki, her şeye gücü yeten, inkârcılara hak ettikleri cezayı verecek olan yegâne varlık Allah'tır.

38. Ey Peygamber! Şimdi sen inkârcılara, "Gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye soracak olsan kesinlikle, "Allah'tır" derler.[4] De ki: "Söyleyin bakalım. Allah'ı bırakıp da tapındığınız şeyler, Allah bana bir sıkıntı vermek istese o sıkıntıyı giderebilirler mi? Veya Allah bana bir lütufta bulunacak olsa buna engel olabilirler mi?" Sen onlara de ki: "Allah bana yeter! Birine dayanıp güvenmek isteyenler yalnız Allah'a güvensinler, O'na dayansınlar."

39. Yine de ki: "Ey (inanmayan) kavmim! Elinizden ne geliyorsa yapın. Ben de bana düşeni yapmaya devam edeceğim.[5] Yakında anlayacaksınız:"

40. "Dünyada alçaltıcı bir ceza ve âhirette asırlarca sürecek bir azap kime gelecek!"

---

1. Lafzen, "Doğruyu getiren."

2. Âyetteki "Abdehu" kelimesini, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer ve Halef "Ibâdehu" şeklinde çoğul kalıbıyla okumuşlardır. İkinci anlam bu sebeple verilmiştir.

3. Müşrikler Hz. Peygamberi putların lânetine uğramakla tehdit ediyorlardı. Mâtüridî âyeti şöyle tefsir etmiştir: "Bu âyet peygamberliğin ispatına delildir. Düşmanlarına karşı Allah'ın peygamberini koruyacağına dair pek çok ilahi beyan vardır (Âl-i İmrân 3/160; Mâide 5/67; Tevbe 9/129). Yüce Allah Hz. Peygamberi insan türünden hiçbir yardımcısı olmadan elçi olarak tek başına düşmanlarına göndermişti. O, onu koruyacağına dair ilahi beyanları onların kulaklarında çınlatıyor, 'Haydi, bana karşı tuzağınızı kurun, göz açtırmayın bana" (Â'râf 7/195) diye meydan okuyordu. Fakat onlar kendisini ortadan kaldıramadılar, Allah onu korudu. Hz. Peygamber tebliğ görevini gerçekleştirdi, onu engelleyemediler. Bu Allah'ın bir lütfuydu ve onun peygamber olduğunun da bir ispatıydı. Aslında müşrikler de bu gerçeği biliyorlardı. Nitekim yeri, gökleri, yağmuru, bitkileri kimin yarattığı sorulunca, bunun cevabının "Allah" olduğunu itiraf ediyorlardı. Bunu bildikleri halde Allah Resulünü tehdit edip korkutmaya kalkışmaları beyhude bir çabaydı." Fakat Allah'ın Hz. Peygamberi korumasının mevcut şartlar çerçevesinde gerçekleştiği de hatırdan çıkarılmamalıdır. Toplum içindeki akrabalık ilişkileri, Hz. Peygamberin toplumla ilişkilerindeki makul tutumu, dini yayma sırasında uyguladığı gerçekçi yöntemler ve kendini koruma konusunda aldığı tedbirler, yani beşeri anlamda yapılması gerekenler, Allah'ın korumasının bir parçasıdır. Sebepler tüketilmedikçe, yani kişi yapması gerekenleri yapmadıkça Allah'ın yardımı da gelmez.

4. Krş. Ankebût 29/61; Lokman 31/25; Zuhruf 43/9, 87.

5. Bkz. En'âm 6/135.

إِنَّآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ لِلنَّاسِ بِٱلْحَقِّ ۖ فَمَنِ
ٱهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَآ أَنتَ
عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾ ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَٱلَّتِى
لَمْ تَمُتْ فِى مَنَامِهَا ۖ فَيُمْسِكُ ٱلَّتِى قَضَىٰ عَلَيْهَا ٱلْمَوْتَ
وَيُرْسِلُ ٱلْأُخْرَىٰٓ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ
يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ أَمِ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ شُفَعَآءَ ۚ قُلْ أَوَلَوْ
كَانُوا۟ لَا يَمْلِكُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَٰعَةُ
جَمِيعًا ۖ لَّهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ
﴿٤٤﴾ وَإِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَحْدَهُ ٱشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ ٱلَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَإِذَا ذُكِرَ ٱلَّذِينَ مِن دُونِهِۦٓ إِذَا
هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾ قُلِ ٱللَّهُمَّ فَاطِرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ
عَٰلِمَ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ أَنتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِى مَا كَانُوا۟
فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مَا فِى ٱلْأَرْضِ
جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لَٱفْتَدَوْا۟ بِهِۦ مِن سُوٓءِ ٱلْعَذَابِ يَوْمَ
ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ وَبَدَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا۟ يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾

41. Hiç şüphe yok ki, Biz bu Kitabı, insanlara hak ve hakikatleri göstermek amacıyla sana indirdik. Bundan böyle kim (buna sarılarak) doğru yolu seçerse, onu kendisi için seçmiş olur. Kim de doğru yoldan saparsa kendisine zarar vermiş olur. Bil ki, sen onların tercihlerinden sorumlu değilsin.

42. Allah, eceli gelenin ruhunu ölümü sırasında, eceli gelmeyenin ruhunu da uykusunda alır. O, ölmelerine hükmettiği kimselerin ruhlarını alıkoyar, diğerlerinin ruhlarını da belli bir süreye kadar yaşamaları için salıverir. Hiç şüphesiz bunda alınacak pek çok ders vardır; fakat bunu ancak derinliğine düşünen kimseler anlar.[1]

43. Buna rağmen müşrikler Allah'ın dışında birtakım şefaatçiler ediniyorlar öyle mi? Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Şefaatçi zannettiğiniz o putlar hiçbir şeye sahip olmadıkları, hiçbir şeye akıl erdiremedikleri halde şefaatçi olabilecekler, öyle mi?"

44. De ki: "Bilin ki, şefaat etme yetkisi tamamen Allah'a aittir.[2] Çünkü göklerin ve yerin hükümranlığı O'na aittir. Sonunda hepiniz hesap vermek üzere O'nun huzuruna geleceksiniz."

45. Allah'ın adı ne zaman tek başına anılsa, âhirete inanmayanların kalpleri endişe ve sıkıntıyla çarpar. Fakat Allah ile birlikte putların da adları anılınca yüzlerini hemen bir sevinç kaplar.[3]

46. De ki: "Ey gökleri ve yeri yaratıp birbirinden ayıran, gizli ve açık her şeyi bilen Allah'ım! Ayrılığa düştükleri konularda kullarının arasında hüküm verecek olan yalnız Sensin."

47. Müşrikler yeryüzünde ne varsa hepsine, hatta bir o kadarına daha sahip olsalardı, kıyamet gününde başlarına gelecek korkunç azaptan kurtulmak için o gün hepsini (seve seve) fidye olarak verirlerdi.[4] Çünkü o gün, daha önce hiç hesap etmedikleri şeyler Allah tarafından karşılarına çıkarılacak;

---

1. Krş. En'âm 6/60. Mâtüridî'ye göre insanda bir nefis (can) bir de ruh vardır. Nefsin ve ruhun birlikte bedenden ayrılması ölümdür. Uyku halinde ise nefis bedenden ayrılır, ruh kalır. Dolayısıyla uyuyan kişi hayattadır, ancak bazı faaliyetleri açısından ölü gibidir. Eğer Allah bir kimsenin ruhunu bedeninden alırsa nefsi de bedeni terk eder.
2. Kur'an'ın tevhit mücadelesinde putlar ve dolayısıyla şefaatçi varlıklar önemli bir yer tutar. Çünkü tevhidin işlevselliğini engelleyen en önemli kavram şefaattir. Şöyle ki: Tevhit, Allah'ı birlemek, hiçbir şekilde hükmünde ortak tanımamak, dini ve ibadeti yalnızca O'na has kılmaktır. Bunun yanı sıra ayrıca âhiretteki hesabı yalnızca O'na ve tek başına vermeye inanmaktır. Tek başına ve yalnızca Allah'a hesap verme inancı, insanın ahlaki tutum ve davranışlarının en önemli dayanağıdır. Oysa Allah katında kendisi için şefaat/aracılık edecek bir varlığa inanan kişi, Allah'ın mutlak anlamda istediği değerlere göre yaşamak yerine, şefaatçi olacağına inandığı varlığın razı olacağını düşündüğü değerleri daha çok önemser. Çünkü kendince onu razı ederse o da kendisi hakkında Allah'ı razı edecektir. Böylelikle Allah da aslında razı olmadığı kişi hakkında başkası aracılığıyla haşa razı olmak durumunda kalacaktır. Bu anlayış Allah'ın kullar üzerindeki tasarruf hakkına başkasını ortak etmektir ki, bu tam anlamıyla bir şirktir. Yüce Allah bu surede şefaat konusuna geniş olarak yer vermiş, şefaat yetkisinin tamamıyla kendine ait olduğunu açık bir şekilde ifade etmiştir. İzne dayalı şefaat için bkz. Bakara 2/255 ve ilgili not.
3. Şefaate bel bağlamış müşriklerin bu tavrı normaldir. Çünkü Allah'ın tek olarak anılması onları ürkütmekte, O'nun huzurunda aracısız hesap vermek onları korkutmaktadır. Oysa Allah ile birlikte şefaatçi olacağına inandıkları varlıklar da anılırsa rahatlamaktadırlar. Çünkü şefaatçi olduğuna inandıkları varlıklar Allah'a ricada bulunarak güya kendilerini affettireceklerdir.
4. Krş. Âl-i İmrân 3/91.

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ
يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٤٨﴾ فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ
نِعْمَةً مِنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّ
أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا
أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا
كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا
كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾ أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ
الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ
﴿٥٢﴾ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا
مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ
الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ
أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا
أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً
وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَى عَلَى
مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ ﴿٥٦﴾

48. Dünyada iken işledikleri kötülükler gözlerinin önüne serilecek ve alay ettikleri âhiret azabı çepeçevre kendilerini kuşatacaktır.

49. İnsanoğlu, başına bir belâ, bir sıkıntı gelince hemen Bize dua etmeye başlar. Sonra ona katımızdan bir nimet lütfedince, "Bu bana, kendi bilgi ve yeteneğim sayesinde verilmiştir" der. Hâlbuki bu bir sınamadır, fakat insanların çoğu bilmez.[1]

50. Önceki insanlar da böyle söylemişlerdi; ancak kazandıkları servet onlara da hiçbir fayda vermemişti.

51. Sonunda yaptıkları kötülükler kendi başlarına geldi. Şimdi de şirkte direnenlerin yaptıkları kötülükler başlarına gelecektir ve onlar Bizim vereceğimiz cezadan aslâ kurtulamayacaklardır.

52. Onlar, Allah'ın dilediğine bolca rızık verdiğini, dilediğinin de rızkını daralttığını bilmiyorlar mı? Allah'ın bütün bu yaptıklarında alınacak nice ibretler vardır; fakat bunu inananlar anlar.

53. Ey Peygamber! Benim adıma de ki: "Ey günah işleyerek kendilerine kötülük etmede ileri giden kullarım! Sakın Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Hiç şüphe yok ki, O Gafûr'dur; çok bağışlayıcıdır, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.[2]

54. Yeter ki siz, azap gelip çatmadan önce tevbe ederek yalnız Rabbinize yönelin ve O'na yürekten teslim olun. Aksi takdirde hiç yardım göremezsiniz.

55. Evet siz, hiç farkında olmadan, ansızın karşınıza çıkıverecek olan bu azap gelmeden önce Rabbinizin katından size indirilen ve en güzel söz olan Kur'an'a[3] uyun.

56. Ki, sonunda insan şöyle demek zorunda kalmasın: "Eyvah! Rabbime karşı işlediğim günahlardan dolayı yazıklar olsun bana. Üstelik bir de O'nun diniyle alay edenlerden idim."

---

1. Krş. Yunus 10/12; Nahl 16/53-54; İsrâ 17/67; Rûm 30/33; Zümer 39/8.

2. Günahların affedilmesi ile ilgili olarak Nisâ suresinde birbirinin aynı olan iki âyet vardır. Bunlar 48. ve 116. âyetlerdir. Bu âyetlerde şirkin dışındaki bütün günahları Allah'ın dilediği takdirde affedeceği bildirilmektedir. Âlimler arasında tartışılan esas konu, şirk dışındaki günahların bağışlanması için tevbenin şart olup olmadığıdır. Genel kanaate göre kulun tevbe etmesi şarttır. Şevkânî'ye göre kul şirkin dışındaki günahlarından tevbe etmese de Allah onları bağışlayacaktır. Çünkü en büyük günah olan şirk tevbe edildiği takdirde zaten bağışlanmaktadır. Nisa sûresindeki âyetlerde af Allah'ın dilemesine bağlanmıştır. Bu konuda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ehlisünnete göre Allah'ın dilemesi demek "Dilemezse tevbe edenlerin günahlarını affetmeyecek" demek değildir. "Dilediğini affeder" demek, dileyecek demektir. Bazı âlimler ise kul tevbe etse bile Allah dilemezse affetmez görüşündedirler. Allah şirk içinde olup da tevbe ederek imana gelen kullarını elbette affedecektir. Râzî bu âyetle ilgili özetle maddeler halinde açıklama yapmıştır: "1. Allah günahkâra "Kulum" demiştir. Kulluk acizliktir. Allah aciz kuluna bol nimet verir. 2. Allah "Benim kulum" diyerek günahkâr kulu kendine nispet etmiştir. Bu şeref azaptan emin olmayı ifade eder. 3. "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin" ifadesi, her daim ümitli olmaya dair bir emirdir. 4. Allah Kendisini "Gafûr" ve "Rahîm" diye nitelemiştir. Bu sıfatlar, bağışlamada ve merhamette çok ileri dereceyi ifade eder…" Bütün bu umut dolu açıklamaların temelinde kişinin samimi tevbesinin gerektiği unutulmamalıdır.

3. Krş. bu sûrenin 23. âyeti.

اَوْ تَقُولَ لَوْ اَنَّ اللّٰهَ هَدٰىنِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾
اَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ اَنَّ لِي كَرَّةً فَاَكُونَ
مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ بَلٰى قَدْ جَآءَتْكَ اٰيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا
وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ
تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللّٰهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ اَلَيْسَ فِي
جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّي اللّٰهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا
بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوٓءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾ اَللّٰهُ
خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالِيدُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ
هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾ قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَاْمُرُٓونِّي اَعْبُدُ اَيُّهَا
الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ اُوحِيَ اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ
لَئِنْ اَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾
بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾ وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ
قَدْرِهِ وَالْاَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوَاتُ
مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

57. Ya da, "Keşke Allah bana (zorla da olsa) hidayet etseydi de ben O'na şirk koşmaktan sakınanlardan olsaydım" demesin.[1]

58. Veya azabı görünce, "Ne olaydı bana bir daha dünyaya dönme fırsatı verileydi de inanıp güzel ameller yapanlardan birisi olaydım" diye pişman olmasın.

59. (Allah, o zaman şöyle diyecektir:) "Hayır, iş işten geçti artık. Sana âyetlerim geldi, fakat sen onları yalanladın, büyüklük tasladın ve inkârcılardan biri oldun."

60. Ey Peygamber! Kıyamet günü sen, Allah hakkında ("ortakları vardır" diye) yalan söyleyenlerin yüzlerinin kapkara kesildiğini göreceksin.[2] Kibirlenip böbürlenenler için cehennemde yer mi yok?!

61. Allah şirkten sakınan bilinçli kullarını, zafere ulaştıracak amelleri sebebiyle (o kibirlilerin varacağı yer olan cehennemden) kurtaracaktır.[3] Onlara kesinlikle azap dokunmayacak ve onlar aslâ üzüntü de çekmeyeceklerdir.

62. O Allah ki, her şeyin yaratıcısıdır ve O her şeye vekildir; her şeyin yönetimi O'na aittir.

63. Göklerin ve yerin hükümranlığı[4] da O'nundur. Evet, böyle bir Allah'ın âyetlerini inkâr edenler ise, işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir.

64. Ey Peygamber! De ki: "Siz ey cahiller! Siz benim Allah'tan başkasına ibadet etmemi mi istiyorsunuz?"

65. (Elbette sen Allah'tan başkasına ibadet edecek değilsin. Çünkü) sana ve senden önce gelen peygamberlere şöyle vahyedilmiştir: "Eğer Allah'a ortak koşacak olursan iyi bil ki, bütün amellerin boşa gidecek ve sen de hüsrana uğrayanlardan olacaksın."

66. "O halde sen Allah'ı lâyıkıyla tanı, yalnızca O'na ibadet et ve daima şükredenlerden ol."

67. Bu cahil müşrikler Allah'ın gücünü gereği gibi tanıyıp kavrayamadılar.[5] Oysa kıyamet günü bütün yeryüzü O'nun avucundadır. Gökler de O'nun kudret eliyle dürülmüş olacaktır.[6] O, kendisine ortak koşulan şeylerden tamamıyla uzaktır, yücelerden yücedir.

---

1. Allah doğru ve yanlış yolu göstererek herkese hidayete erme fırsatını vermiştir. Doğru yoldan giden de yanlış yoldan giden de kendi iradesiyle hareket etmiştir. Allah kimseyi zorlamamıştır. Krş. Zuhruf 43/20.
2. Krş. Âl-i İmrân 3/106
3. Müfessirler, âyette geçen "Bi mefâzetihim" kelimesini, "Zafere ulaştıracak amelleri ile" diye açıklamaktadırlar. Biz parantez içindeki anlamı Mâtüridî'den aldık. Çünkü "Mefâze" kelimesi tehlikeli yer anlamına da gelmektedir. Kurtuluş, bu tehlikeli yerden uzaklaşmakla olur.
4. Krş. Şûrâ 42/12. Lafzen, "Anahtarları." "Mekâlîd" kelimesi aslında "kilitler" demektir. Mecazen anahtarlar anlamında da kullanılır. Yani, "Yer ve gökler nice maddi ve manevi sırlar taşıyan kilitli hazine sandıkları gibidir. Onların bilgisi ve anahtarları ise Ben'dedir. Onlar üzerinde yegâne tasarruf sahibi Benim." demektir. Bkz. En'âm 6/59.
5. Lafzen, "Allah'ı hakkıyla tanımadılar."
6. Âyette geçen "El" ve "Avuç" gibi bazı maddi ve insani kavramlar hakikat değil birer mecazdır. Çünkü Allah bu tür organ ve kavramlardan münezzehtir, yani bular Allah için düşünülemez. Fakat Allah'ın kelamı, sınırlı bir varlığa hitap olduğu için o sınırlı varlığın anlama gücüne göre şekillenmiştir. Burada Allah'ın sınırsız kudreti karşısında bütün varlığın yok olacağı anlatılmak istenmiştir.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ
اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ ؕ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ
﴿٦٨﴾ وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ
وَجِآيءَ بِالنَّبِيّٖنَ وَالشُّهَدَآءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا
يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَا
يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِلٰى جَهَنَّمَ زُمَرًا ؕ حَتّٰٓى
اِذَا جَآؤُهَا فُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَآ اَلَمْ يَاْتِكُمْ
رُسُلٌ مِنْكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَآءَ
يَوْمِكُمْ هٰذَا ؕ قَالُوا بَلٰى وَلٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى
الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾ قِيلَ ادْخُلُوٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ؕ
فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ
اِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا ؕ حَتّٰٓى اِذَا جَآؤُهَا وَفُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ
لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ
﴿٧٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَاَوْرَثَنَا الْاَرْضَ
نَتَبَوَّاُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَآءُ ۚ فَنِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾

68. Gün gelip Sûra üflendiğinde, Allah'ın zâtı dışında[1] göklerde ve yerde ne varsa hepsi düşüp bayılacak, ölecektir. Sonra Sûra yeniden üflenecek, bir de göreceksin ki, hepsi ayağa kalkmış yargılanmayı bekliyor!

69. O gün mahşer yeri[2] Rabbinin nûruyla aydınlanır[3] ve herkesin amel defteri önüne konur. Peygamberler ve diğer tanıklar[4] getirilir, aralarında adaletle hükmolunur ve hiç kimse aslâ haksızlığa uğratılmaz.

70. Herkese yaptığının karşılığı tam olarak verilir. Çünkü Allah onların yapıp ettiklerini çok iyi bilmektedir.

71. O gün küfürde direnenler, bölük bölük cehenneme sevk edilirler. Nihayet oraya varınca cehennemin kapıları açılır ve bekçiler, "Size, içinizden Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bu dehşetli günle karşılaşacağınıza dair sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" diye sorarlar. Onlar da, "Evet geldi" derler. Fakat (iş işten geçmiş) inkârcılar hakkında azap hükmü çoktan kesinleşmiştir.

72. Ve onlara denilir ki: "Haydi girin cehennemin kapılarından! Artık orada asırlarca kalacaksınız. Kibirlenip böbürlenenler için ne kötü yerdir orası!"

73. Rablerine şirk koşmaktan ve O'na isyan etmekten sakınan bilinçli kimseler ise aynı şekilde bölük bölük cennete sevk edilirler.[5] Nihayet oraya varıp cennet kapıları açılınca bekçiler, "Selâm olsun, ne mutlu size! Haydi, şimdi sürekli kalmak üzere girin cennete!" diyeceklerdir.

74. Onlar da, "Hamdolsun bize verdiği sözü yerine getiren ve dilediğimiz yerine yerleşebileceğimiz bu cenneti bize bağışlayan Allah'a. İman edip iyi ameller yapanların mükâfatı ne güzelmiş!" diyeceklerdir.[6]

1. Lafzen, "Allah'ın dilediklerî dışında." Sûra üflendiğinde, Allah'ın ölmemesini dileyeceği varlıkların, Cebrâil, Mîkâil ve İsrafil gibi melekler olduğu rivayet edilmiştir. Daha başka rivayetler de vardır. Hasan Basri ise, burada istisna edilen varlığın Allah'ın Kendi zâtı olduğu görüşündedir. Bizim tercihimiz de bu yönde olmuştur. Sûra üflemenin nasıl bir şey olduğu konusunda kesin bir bilgimiz yoktur. İnanmamız gereken, bir gün kıyametin kopacağı ve yeniden dirilip hesap vereceğimiz gerçeğidir. Bunun nasıl olacağı ise gaybi bir konudur.

2. Âyette "Mahşer yeri" diye çevirdiğimiz "el-Ard" (Yeryüzü) ifadesi, İbrahim 14/48'de "Yeryüzünün başka bir yeryüzüne dönüştüğü gün.." olarak belirtilen mahşer gününe işaret etmektedir.

3. Râzî, âyetteki "Nûr" ifadesinin adalet anlamında kullanıldığını belirtmiş ve şu açıklamayı yapmıştır: "İnsanlar adaletli bir idareci için 'dünya adaletinle aydınlandı', zulümden dolayı da 'her yer karardı' ifadelerini kullanırlar. Yüce Allah, bu ifadenin peşinden amel defteri ve tanıklardan söz etmiştir. Tanıkların zikredilmesi, adaletin gerçekleştirilmesi amacına matuftur. Âyetin sonunda 'hiç kimsenin haksızlığa uğratılmayacağı'ndan söz edilmesi, nur ile zulmün, yani adalet ile haksızlığın giderileceği anlamına gelir. Buna göre Yüce Allah sanki âyete, adaletini bildirerek başlamış, zulmetmeyeceğini belirterek tamamlamıştır." Bu yorumu esas aldığımız takdirde dünyada da adaleti gerçekleştirme hususunda ahlaki ve hukuki bütün değerlere bağlı kalınması gerektiği anlaşılmalıdır.

4. Krş. Nisâ 4/41; En'âm 6/130.

5. Cehennemlikler ve cennetlikler için "Zümeran" (Bölük bölük) ifadesi kullanılmıştır. Bu da o gün her zümrenin kendi içindeki farklılıklarının dikkate alınmayacağını, belirleyici unsurun "İnanan-inanmayan" ayrımı olacağını göstermektedir. Krş. Yâsin 36/59.

6. Sûrenin konusu neredeyse tamamıyla tevhit, tevhide aykırı hususlar ve âhiret inancıyla ilgilidir. Özellikle şefaat konusu ayrıntılarıyla yer almıştır. Son bölümde de putların peygambere zarar vereceğine dair tehditlere cevap verilmiş, tevhide çağrı konusunda çok ciddi anlamda akli değerlendirmeler yapılmıştır.

وَتَرَى الْمَلٰٓئِكَةَ حَآفِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ
رَبِّهِمْۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ٧٥

سُورَةُ الْمُؤْمِنِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ خَمْسٌ وَثَمَانُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ١ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ٢ غَافِرِ
الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِۜ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ
اِلَيْهِ الْمَصِيرُ ٣ مَا يُجَادِلُ فِٓي اٰيَاتِ اللّٰهِ اِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا
يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ٤ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْاَحْزَابُ
مِنْ بَعْدِهِمْۖ وَهَمَّتْ كُلُّ اُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَاْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ
لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَاَخَذْتُهُمْۖ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ٥ وَكَذٰلِكَ
حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُٓوا اَنَّهُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ٦ اَلَّذِينَ
يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ
وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ اٰمَنُواۚ رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا
فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ٧

75. Ey Peygamber! O gün meleklerin, arşın etrafını çevrelemiş halde Rablerini överek tespih ettiklerini görürsün. O gün insanlar arasında adaletle hükmedilir ve son olarak, "Hamd; bütün övgüler, şükürler âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur" sözleri dile getirilir.

40
MÜ'MİN (ĞÂFİR) SÛRESİ

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 85 âyettir. Adını 28. âyette geçen "Mü'min" kelimesinden almıştır. Sûrenin bir diğer adı da "Ğâfir" (mağfiret eden)dir. Bu kelime sûrenin 3. âyetinde geçmektedir.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Hâ Mîm[1]

2. Bu Kitap, Azîz ve Alîm olan; gücü ve bilgisi her şeyi kuşatan Allah katından indirilmiştir.

3. O, günahları bağışlayan ve tevbeleri kabul edendir. Cezası şiddetli, fakat lütuf ve ihsanı bol[2] olandır. O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur ve dönüş yalnızca O'nadır.

4. Allah'ın âyetleri hakkında tartışanlar ve ileri geri konuşanlar sadece küfürde direnenlerdir. Şimdi onların bu dünyada rahat rahat dolaşıp durmaları seni aldatmasın.

5. Bu kâfirlerden daha önce gelmiş olan Nuh kavmi ve onların arkasından gelen topluluklar da peygamberlerini yalanlamışlardı. Hatta her kavim peygamberlerini yakalayıp öldürmek için uğraşmış, hakkı ayaklar altına almak için bâtıl yollara başvurarak canla başla mücadele etmişti. Ben de onları kıskıvrak yakalamıştım. Bir görseydiniz! Nasıl cezalandırmıştım onları!

6. Böylece Rabbinin, küfürde direnenlere verdiği azap sözü gerçekleşmiş oldu. Çünkü onlar cehennem ehli idiler.[3]

7. Arşı taşıyan ve arşın çevresinde bulunan melekler Rablerini överek tespih eder, O'nu yüceltirler, O'na tam olarak iman eder ve şöyle dua ederek inananların bağışlanmalarını dilerler: "Ey Rabbimiz! Sen, rahmetin; sevgin, şefkatin ve ilminle her şeyi kuşatmaktasın. Öyle ise tevbe eden ve Senin yolundan gidenleri bağışla ve onları yakıcı azaptan koru."

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.
2. Âyetteki "Zi't-tavl" ifadesi "Kudret sahibi" anlamına da gelmektedir. "Cezası şiddetli" ifadesinden sonra, "Bu cezayı gerçekleştirecek güçte" anlamını vermek cümlenin akışına uygun görünse de, En'âm 6/165, Â'râf 7/156, 167. âyetlerde olduğu gibi Kur'an'ın genel üslûbu, azaptan sonra af ve mağfiretin zikredilmesi şeklinde olduğu için burada da, "Lütuf ve ihsanı bol olan" mânasını vermeyi tercih ettik.
3. Bu âyet genelde, "İnkârcıların cehennemlik olduklarına dair Allah'ın sözü gerçekleşti" şeklinde çevrilmiştir. Oysa önceki âyette gerçekleştiği belirtilen azap, dünyadaki azaptır. Dolayısıyla burada böyle bir anlam siyak ve sibaka uymamaktadır. Bu sebeple Ebussuud ve İbn Âşûr gibi bir kısım müfessirler âyetin son kısmına bir illet-sebebiyet "lâm"ı takdir etmişlerdir.
4. Arşı taşıyan meleklerin sayısı Hâkka 69/17. âyete göre sekizdir. Burada meleklerin arşı taşıyarak onun yönetimi konusundaki görevlerini hakkıyla yaptıklarına dair bir mecaz söz konusudur.

رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ
اٰبَائِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۚ
٨ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ ۚ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ
رَحِمْتَهُ ۚ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۚ ٩ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللّٰهِ اَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ اِذْ
تُدْعَوْنَ اِلَى الْاِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ۝ ١٠ قَالُوا رَبَّنَا اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ
وَاَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ اِلٰى خُرُوجٍ
مِنْ سَبِيلٍ ۝ ١١ ذٰلِكُمْ بِاَنَّهُ اِذَا دُعِيَ اللّٰهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ
وَاِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا ۚ فَالْحُكْمُ لِلّٰهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ۝ ١٢
هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ اٰيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا ۚ
وَمَا يَتَذَكَّرُ اِلَّا مَنْ يُنِيبُ ۝ ١٣ فَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ
لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ۝ ١٤ رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ
ذُو الْعَرْشِ ۚ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ اَمْرِهِ عَلٰى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ۝ ١٥ يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ ۚ لَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ
مِنْهُمْ شَيْءٌ ۚ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۚ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ۝ ١٦

8. "Ey Rabbimiz! Onları, kendilerine vâdettiğin Adn cennetlerine koy. Atalarından, eşlerinden ve çocuklarından iyi olanları da. Hiç şüphe yok ki Sen Azîz'sin; dilediğin her şeyi yapmaya muktedirsin, Hakîm'sin; yaptığın her işte bir hikmet vardır; vaadinde durmak da hikmetinin bir gereğidir."

9. "Onları kötülüklerden koru.[1] Sen kimi kötülüklerden korumuşsan, mahşer gününde ona şefkatini ve merhametini lütfetmiş olursun. Bu ise en büyük kurtuluştur."

10. Küfürde direnenlere ise o gün şöyle seslenilecektir: "Andolsun ki, siz dünyada iken imana çağrılıp da inkâr ettiğiniz zaman Allah'ın size duyduğu öfke ve kızgınlık, bugün sizin kendinize ve birbirinize olan öfke ve kızgınlığınızdan daha büyüktü."[2]

11. Bunun üzerine onlar, "Ey Rabbimiz! Sen bizi öldürüp öldürüp dirilttin.[3] Şimdi biz günahlarımızı itiraf ediyoruz. Hiç mi bir çıkış, kurtuluş yolu yok?" diye yalvaracaklar.

12. (Denilecek ki: "Evet kurtuluş yolu yok.) Bütün bunlar, şu yüzden başınıza geldi: Tek bir Allah'a iman etmeye çağrıldığınız zaman bunu reddettiniz, O'na ortak koşulduğu zaman ise hemen inandınız. Artık hüküm, Yüce Allah'a aittir."

13. (Ey insanlar! Putlar nasıl tanrı olabilir?) Allah, size tek ve eşsiz bir Tanrı olduğuna işaret eden delillerini göstermektedir. Gökten rızık indirmesi de bu delillerindendir. Bu gerçekleri ancak O'na yönelenler düşünüp anlar.

14. Öyleyse ey iman edenler! Kâfirler hoşlanmasalar da siz şirkten ve nifaktan arınmış bir inançla Allah'a yalvarın yakarın, yalnızca O'na ibadet edin.

15. Yüceler yücesi, dilediğinin derecesini yükselten,[4] arşın sahibi olan O Allah, insanları hesap günüyle uyarması için vahyi, Kendi emriyle kullarından dilediğine indirir.

16. O gün insanlar kabirlerinden fırlayıp çıkarlar; Allah'a karşı gizli saklı hiçbir şeyleri kalmaz. Peki, söyleyin böyle bir günde mutlak hükümranlık kimin olabilir? Elbette tek olan ve dilediği an dilediği her şeyi yok etmeye muktedir ve tek olan Allah'ın!

---

1. Kötülüklerden koru" diye çevirdiğimiz cümleyi müfessirlerin büyük çoğunluğu, "Dünyada yapılan kötülüklerin cezasından koru" şeklinde yorumlamıştır. Ayrıca "Dünyada kötülüklerden koru!", "Dünyada kötü işler yapmaktan koru!" anlamları da verilmiştir. Kanaatimizce âyet bu üç anlamın hepsini de ifade etmektedir.

2. Krş. Ahzâb 33/67.

3. Lafzen, "İki defa öldürdün iki defa dirilttin." Müfessirler genel olarak bu âyeti Bakara 2/28. âyetle karşılaştırarak yorumlamışlardır. Buna göre insanın yaratılmadan önceki yokluk hali birinci ölüm, yaratılması birinci diriliştir. Yaratıldıktan sonraki ölümü ikinci ölüm, mahşerdeki dirilişi ise ikinci diriliştir. Bazıları bu âyeti, reenkarnasyon/ruh göçü inancına delil göstermişlerdir ki, İslam inancına göre böyle bir anlayışı kabul etmek mümkün değildir. Konu kıyametteki korku ve pişmanlıkla ilgilidir. Bu sebeple çevirimizde Türkçede korkuyu ifade eden "Öldük öldük dirildik" anlamındaki deyimin uygun olduğunu düşündük.

4. "Rafîu'd-derecâti" ifadesi çevirimizdeki her iki anlamı da içermektedir. "Vahyini indirir" diye tercüme ettiğimiz kelime "Ruh"tur. Ruh kelimesi bu âyette vahiy anlamına gelmektedir. Krş. Şûrâ, 42/51-52. Katâde başta olmak üzere çoğunluğun benimsediği mâna budur. Bununla birlikte âyetteki ruh kelimesini melek/Cebrail, Kur'an, rahmet ve nübüvvet olarak anlayanlar da vardır.

اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۗ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ
سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾ وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوبُ
لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ ۗ مَا لِلظّٰلِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ
يُطَاعُ ﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَآئِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ
يَقْضِي بِالْحَقِّ ۗ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ لَا يَقْضُونَ
بِشَيْءٍ ۗ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾ اَوَلَمْ يَسِيرُوا
فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ
قَبْلِهِمْ ۗ كَانُوا هُمْ اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَاٰثَارًا فِي الْاَرْضِ
فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٢١﴾
ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانَتْ تَاْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا
فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ ۗ اِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا
مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٢٣﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ
وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ
عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوٓا اَبْنَآءَ الَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا
نِسَآءَهُمْ ۗ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ اِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾

17. O gün her insan yaptığının karşılığını görecektir. Evet, o gün hiç kimseye aslâ haksızlık edilmeyecektir. Bilin ki Allah hesabı çok çabuk görür.

18. Ey Peygamber! İnsanları yaklaşan kıyamet günü hakkında uyar. O gün yürekler ağızlara gelecek, üzüntü ve tasadan yutkunup duracaklar. O gün zâlimler için ne candan bir dost, ne de sözü dinlenecek bir şefaatçi bulunacak.[1]

19. (Evet, Allah orada öyle bir hesap görecek ki hiçbir şey gizli kalmayacak. Nasıl kalsın ki,) O, (dünyada iken) hâin bakışların arkasında gizlenenleri de, kalplerde saklı tutulanları da çok iyi bilmektedir.[2]

20. O gün Allah adaletle hükmedecektir.[3] Müşriklerin Allah'ı bırakıp da tapındıkları putların hiçbir şey hakkında hüküm verme yetkileri olmayacaktır. Çünkü Allah Semî'dir; bütün konuşulanları işitir, Basîr'dir; hâin bakışların arkasında gizlenenleri görür, bilir.

21. Bu inkârcılar, yeryüzünde gezip dolaşarak kendilerinden önce gelen kavimlerin sonlarının nasıl olduğuna bakıp da hiç mi düşünmezler? Oysa onlar kendilerinden daha güçlü idiler ve yeryüzünde daha çok eser bırakmışlardı. Allah onları, işledikleri günahlar sebebiyle kıskıvrak yakalayıp cezalandırdı ve kendilerini, Allah'ın azabından koruyacak hiç kimse de olmadı.[4]

22. Zira onlar, kendilerine apaçık mucizelerle gelmiş olan peygamberleri inkârda direnmişlerdi. Allah da onları kıskıvrak yakalayıp cezalandırdı. Çünkü Allah çok güçlüdür, azabı da pek çetindir.

23-24. Nitekim Biz Musa'yı pek çok mucizeyle ve özellikle (asânın yılana dönüşmesi gibi) güçlü bir mucizeyle destekleyerek Firavun'a, Hâman'a ve Kârun'a göndermiştik. Fakat onlar Musa'ya, "Bu bir sihirbaz, müthiş bir yalancı" dediler.

25. O Bizim, katımızdan verdiğimiz mucizeleri getirip gösterince de şöyle dediler: "Musa'ya inanıp onunla birlikte iman etmiş olanların oğullarını öldürün, kadınlarını kızlarını sağ bırakıp hor ve hakir bir şekilde kullanın." Oysa (bilmiyorlardı ki,) kâfirlerin bütün tuzakları boşa çıkmaya mahkûmdur.[5]

---

1. Yani onların âhirette, dünyada olduğu gibi dertleriyle ilgilenen bir yakını ve sözüne itibar edilen bir aracısı olmayacaktır.
2. Bu âyet, bir çeşit bilgilendirme yoluyla aracılık anlamına gelen şefaatin, zâlimler için aslâ söz konusu olamayacağının gerekçesidir. Yani Allah, bırakın amelleri, bakışlardaki art niyeti ve kalplerdeki en küçük şeyleri dahi bilir, O'nun bilgilendirilmeye ihtiyacı yoktur. Bkz. Bakara 2/255, ilgili not.
3. Lafzen, "Allah hak ile hükmedecektir." Mâtüridî'ye göre bundan maksat şefaattir. Yani şefaat edecekleri ümidiyle onlara tapanların o tanrılardan şefaat görme ümitleri kalmayacaktır. Çünkü sadece Allah'ın kendilerinden razı olduğu kişiler şefaate nail olabileceklerdir (Enbiyâ 21/28).
4. Krş. Rûm 30/9; Fâtır 35/44. Akıllı insan başkasından ibret alandır. Yüce Allah müşrikleri bu duruma düşmemeleri için uyarmış, azap geldiğinde onları kimsenin kurtaramayacağını hatırlatmıştır.
5. Krş. Bakara 2/49. Firavun, Musa doğmadan önce de İsrailoğulları'nın Mısır'da yeni doğan erkek çocuklarını öldürtmüş, kız çocuklarına dokunmamıştı. Bu âyette verildiği belirtilen öldürme emri gerçekleşmemiştir. Âyetin son kısmı buna işaret etmektedir.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِيٓ اَقْتُلْ مُوسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهٗ ۚ اِنِّيٓ اَخَافُ
اَنْ يُّبَدِّلَ دِينَكُمْ اَوْ اَنْ يُّظْهِرَ فِي الْاَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾ وَقَالَ
مُوسٰٓى اِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِّنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَّا يُؤْمِنُ
بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾ وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ
يَكْتُمُ اِيمَانَهٗٓ اَتَقْتُلُونَ رَجُلًا اَنْ يَّقُولَ رَبِّيَ اللّٰهُ وَقَدْ جَآءَكُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَّبِّكُمْ ۭ وَاِنْ يَّكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهٗ ۚ وَاِنْ يَّكُ
صَادِقًا يُّصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي
مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يٰقَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ
ظٰهِرِيْنَ فِي الْاَرْضِ ۡ فَمَنْ يَّنْصُرُنَا مِنْۢ بَاْسِ اللّٰهِ اِنْ جَآءَنَا ۭ
قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ اُرِيكُمْ اِلَّا مَآ اَرٰى وَمَآ اَهْدِيكُمْ اِلَّا سَبِيلَ
الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾ وَقَالَ الَّذِيٓ اٰمَنَ يٰقَوْمِ اِنِّيٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ
مِّثْلَ يَوْمِ الْاَحْزَابِ ﴿٣٠﴾ مِثْلَ دَاْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَّعَادٍ وَّثَمُودَ
وَالَّذِينَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ ۭ وَمَا اللّٰهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ﴿٣١﴾ وَيٰقَوْمِ
اِنِّيٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾ يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ ۚ مَا
لَكُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

26. Firavun demişti ki: "Bırakın, Musa'yı öldüreyim. Rabbine yalvarsın (bakalım Rabbi onu kurtarabilecek mi?) Dikkat edin! Ben onun, sizin dininizi değiştirmesinden ya da ülkede bozgunculuk çıkarmasından endişe ediyorum."

27. Musa ise, "Ben, kibirlenip böbürlenerek hesap gününü inkâr edenlerin hepsinden, hem benim Rabbim hem de sizin Rabbiniz olan Allah'a sığınırım" dedi.

28. Firavun hanedanından, inandığı halde o güne kadar inancını gizleyen birisi[1] şöyle dedi: "Bir adamı, 'Rabbim Allah' dediği için mi öldüreceksiniz? Hâlbuki o size, Rabbinizden apaçık mucizeler getirmiş bulunuyor. Eğer yalan söylüyorsa, yalanının cezasını çeker. Fakat doğru söylüyorsa, sizi tehdit ettiği azabın bir kısmı başınıza gelip çatar.[2] (Onu öldürmenize gerek yok. Eğer Musa yalancıysa) iyi bilin ki, Allah taşkınlık edenleri ve yalancıları aslâ emeline ulaştırmaz."

29. "Ey kavmim! Bugün ülkede hükümranlık sizin elinizde, güçlü olan sizsiniz. Şayet (onun sözünü ettiği azap) başımıza gelirse, Allah'ın azabına karşı, söyleyin bize kim yardım edecek?" Firavun dedi ki: "Ben size sadece kendi görüşümü söylüyorum ve (bilirsiniz ki) ben sizi doğru yoldan başka bir yola sevketmem."

30. O mümin kişi şöyle devam etti: "Ey kavmim! Ben, daha önceki birçok halkın başına gelen felâket gibi bir felâketin sizin başınıza da gelmesinden korkuyorum."

31. "Nûh, Âd, Semûd ve onlardan sonra gelen kavimlerin başlarına geldiği gibi. Aslında Allah kullarına zulmetmeyi hiç istemez."

32. "Ey Kavmim! Ben, herkesin feryat figân edeceği kıyamet gününde başınıza gelecek lerden korkuyorum."[3]

33. "O gün arkanızı dönüp kaçmaya çalışacaksınız. Fakat bilin ki, sizi Allah'ın azabından hiç kimse kurtaramayacak, (azgınlığı sebebiyle) Allah'ın şaşırttığı kişiye de doğru yolu gösterecek kimse olmayacaktır."

---

1. Bu kişinin kim olduğu hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Taberî'nin, Süddî'ye isnat ettiği bir görüşe göre bu kişi Firavun'un amcaoğludur, Firavundan sonra bir süre krallık yapan bir şahıs olduğu da rivayet edilmiştir. Bu yorumlarda "âyetteki, "Firavun'un hanedanından" nitelemesi etkili olmuş olabilir. İbn Âşûr daha genel bir yorum yapmıştır. Ona göre muhtemelen bu kişi toplumda dini bir arayış ve tefekkür içinde olan, sâlih ve aklı başında biridir. Kendisi Hz. Musa'dan ve getirdiği dinden haberdar olunca merak etmiş ve Hz. Ebû Bekr'in Hz. Peygamberi dinler dilemez iman ettiği gibi Hz. Musa'ya iman etmiş, fakat imanını gizlemek zorunda kalmıştır. Her toplumda hakkı hakikati arayan, tevhide aykırı inançların yanlışlığını sorgulayan aklıselim sahibi insanlar mutlaka bulunur. Böyle kimseler fırsat buldukça hakikate sahip çıkmaya çalışır, çok ciddi baskıyla karşılaşırsa inancını gizlemek zorunda kalır.

2. O kişinin bu felâketlerin tamamının değil de bir kısmının başlarına geleceğini söylemesi, Zemahşeri'ye göre Firavun ve adamlarını büsbütün kızdırmamak içindir. Aksi takdirde "Bırakın Musa'yı öldüreyim" diyen zihniyet onun da hayatına son verebilirdi. Bu sebeple o kişi yumuşak bir üslûpla konuşmuştur. Yoksa bir peygamberin haber verdiği her şey gerçekleşir. Vâdedilen bu azabın bir kısmının bu dünyada bir kısmının da âhirette onların başına geleceği kast edilmiş de olabilir. Krş. Kitab-ı Mukaddes, Çıkış, 10/7 vd.

3. Krş. A'râf 7/44-49; Abese 80/34-36.

وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ
فِي شَكٍّ مِّمَّا جَآءَكُمْ بِهٖ ۖ حَتّٰٓى اِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَّبْعَثَ
اللّٰهُ مِنْ بَعْدِهٖ رَسُولًا ۗ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ
مُّرْتَابُ ۚ ﴿٣٤﴾ اَلَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطٰنٍ
اَتٰىهُمْ ۗ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۗ كَذٰلِكَ
يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾ وَقَالَ
فِرْعَوْنُ يٰهَامٰنُ ابْنِ لِيْ صَرْحًا لَّعَلِّيْٓ اَبْلُغُ الْاَسْبَابَ ۙ
﴿٣٦﴾ اَسْبَابَ السَّمٰوٰتِ فَاَطَّلِعَ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوْسٰى وَاِنِّيْ
لَاَظُنُّهٗ كَاذِبًا ۗ وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوْٓءُ عَمَلِهٖ وَصُدَّ
عَنِ السَّبِيْلِ ۗ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ اِلَّا فِيْ تَبَابٍ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ
الَّذِيْٓ اٰمَنَ يٰقَوْمِ اتَّبِعُوْنِ اَهْدِكُمْ سَبِيْلَ الرَّشَادِ ﴿٣٨﴾
يٰقَوْمِ اِنَّمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ ۖ وَاِنَّ الْاٰخِرَةَ هِيَ
دَارُ الْقَرَارِ ﴿٣٩﴾ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَا ۚ
وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ
فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُوْنَ فِيْهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾

34. "Bundan önce Yusuf da size apaçık delillerle gelmişti. Fakat onun getirdiği deliller konusunda da şüpheye düşmüştünüz. O ölünce de, 'Allah artık ondan sonra aslâ bir elçi göndermeyecektir' demiştiniz. (Böyle diyerek sonra gelen peygamberlere de inanmamıştınız.) Durum şudur: Allah, taşkınlık eden ve hep şüphe içinde olanları saptırır."

35. "Böyle insanlar ellerinde hiçbir delil bulunmadığı halde Allah'ın (Musa'ya verdiği) mucizeleri konusunda ileri geri konuşur, tartışır dururlar. Bu da Allah katında ve inananlar nezdinde büyük bir gazap ve öfkeye sebep olur. Evet işte böyle. Allah kibirlenip böbürlenenlerin ve zorbaların kalbini mühürler."

36. Bu sözler üzerine Firavun şöyle dedi: "Ey Hâman! Bana yüksek bir kule yap ki, yollar bulayım."

37. "O yollarla göklere çıkıp Musa'nın tanrısıyla görüşeyim. Gerçi ben onun yalancı olduğunu da biliyorum."[1] Evet işte böyle. Firavun'un küfür ve isyanı kendisine güzel görünmüş ve bu tutumu onu doğru yoldan alıkoymuştu. Firavun'un (Musa'yı yalanlamak ve onu öldürmek için kurduğu) bütün tuzakları boşa çıkmıştı.

38. O mümin kişi şöyle devam etti: "Ey kavmim! Bana uyun ki ben de size doğru yolu göstereyim."

39. "Ey kavmim! Unutmayın, bu dünya hayatı geçici bir metadır, âhiret ise sürekli kalınacak bir yurttur."

40. "Kim bir kötülük yapacak olursa cezası sadece yaptığı kötülük kadardır. Fakat erkek olsun, kadın olsun kim mümin olarak iyi ve yararlı işler yaparsa işte onlar, cennete gidecek, orada haddi hesabı olmayan nimetlere kavuşacaklardır."

---

1. Krş. Kasas 28/38. Hâmân adı, büyük bir ihtimalle Amon rahibi demektir. Mısır monarşisinde Amon tapınağı rahipleri aynı zamanda vezirlik ve kral danışmanlığı yaparlardı. (Şaban Kuzgun, "*Hâmân*", DİA, İstanbul 1997, XV. 436-437.) Çünkü Firavun doğrudan tanrı Amon Ra'nın yeryüzündeki sureti kabul edildiği için kralın danışmanlığını Amon Ra dinini iyi bilen, uygulayan rahipler yapardı. Orada rahip olmak aynı zamanda devlet adamı ve bilim adamı olmak demektir. Dolayısıyla Firavun'un veziri Haman'dan kule yapmasını istemesi Mısır'daki Amon Ra tapınağı rahiplerinin mimari işlevlerine tekabül eder. Burada kast olunan kule de muhtemelen piramitvâri yapılardır. Çünkü piramitler basamaklıdırlar ve merdiven işlevi görürler. Bunlar yalnız anıt mezar değil, aynı zamanda gözlem evi olan kulelerdir. Gözlemevi amaçlı inşa edilen piramidal kulelerin basamaklı yapılmasının sebebi, bütün yaratıcı tanrıların göklerde ikamet ediyor olması inancından ileri gelmektedir. Dolayısıyla Amon Ra rahiplerinin inşa ettiği piramitler Göksel tanrıları gözetlemek ve onlardan haber almak için kurulmuş büyük gözlem kuleleri iken aynı zamanda Firavun'un göksel merdiveni olan Mısır siyasal rejiminin teokratik simgeleridir. (Douglas J. Brewer ve Emily Teeter, *Mısır ve Mısırlılar*, çev. Nihal Uzan, Ankara 2017, ss. 171-174.) Mısır tanrı sistemi çok büyüktür. Bu sistem içinde isimleri birbirinden farklı olsa da envai çeşit tanrı ve tanrıça vardır. Firavun, Haman'dan talep ettiği merdivenli bir kule ile göksel bir gezintiye çıkıp (mearic) Musa'nın tanrısı ile tanışmayı ve Mısır Tanrısı olarak siyasi bir görüşme yapmayı amaçlamıştır. Yani Musa bir elçi, kendisi de Tanrı olduğu için onun muhatabı Musa olamaz. Onun muhatabı Musa'nın tanrısıdır. Bir bakıma kendisine elçi gönderen bu yeni tanrı YHVH'yi (Yahova'yı) ziyaret edecek ve muhatabının kendisi olduğunu belirtecektir. Bu sadece dini manada değil, aynı zamanda siyasi bir görüşmedir. Zira YHVH (Yahova), Firavun'a Musa'yı elçi olarak göndermekle onu küçümsemiştir, Mısır tanrısı olarak Firavun da bunun hesabını soracaktır. Âyet bir bakıma Firavun'un kibrinin boyutlarını sergilemektedir.

وَيَا قَوْمِ مَا لِيٓ اَدْعُوكُمْ اِلَى النَّجٰوةِ وَتَدْعُونَنِيٓ اِلَى النَّارِ ۝٤١ تَدْعُونَنِي لِاَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَاُشْرِكَ بِهٖ مَا لَيْسَ لِي بِهٖ عِلْمٌ وَاَنَا۠ اَدْعُوكُمْ اِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ ۝٤٢ لَا جَرَمَ اَنَّمَا تَدْعُونَنِيٓ اِلَيْهِ لَيْسَ لَهٗ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ مَرَدَّنَآ اِلَى اللّٰهِ وَاَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ۝٤٣ فَسَتَذْكُرُونَ مَآ اَقُولُ لَكُمْ وَاُفَوِّضُ اَمْرِيٓ اِلَى اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ۝٤٤ فَوَقٰىهُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُٓوءُ الْعَذَابِ ۝٤٥ اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ اَدْخِلُوٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ۝٤٦ وَاِذْ يَتَحَاۤجُّونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُٓوا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ ۝٤٧ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُٓوا اِنَّا كُلٌّ فِيهَآ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ۝٤٨ وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ ۝٤٩

41. "Ey Kavmim! Şu hale bakın! Ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz ise beni cehenneme çağırıyorsunuz!"

42. "Siz benim Allah'ı inkâr etmemi, (tanrı olduklarına dair) hiçbir gerçek bilgimin olmadığı şey(ler)i O'na ortak koşmamı istiyorsunuz. Bense sizi çok güçlü ve daima bağışlayıcı olan Allah'a (inanmaya) çağırıyorum."

43. "Gerçek şu ki, sizin beni tapınmaya davet ettiğiniz putlar, bu dünyada da âhirette de kendilerine tapınanlara cevap verme gücü olmayan varlıklardır. Şunu iyi bilin ki, bizim dönüp varacağımız yer Allah'ın huzurudur. Taşkınlık edenler ise cehennemliktirler."

44. "Size söylediğim bu sözlerin ne kadar gerçek olduğunu yakında anlayacaksınız. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Çünkü O, kullarını daima görüp gözetmektedir."

45. Allah (bu sözleri söyleyen) o inanmış kişiyi inkârcıların kurdukları tuzakların şerrinden korumuş;[1] Firavun ve beraberindekileri ise şiddetli bir azapla kuşatıp yok etmiştir.[2]

46. Bu azap ateştir. Bu ateş kendilerine sabah-akşam (sürekli olarak) gösterilir durur.[3] Kıyametin koptuğu gün (meleklere), "Atın, Firavun'u ve beraberindekileri azabın en şiddetlisine!" denilecek.

47. Onlar cehennemde birbirleriyle tartışacaklar. Zayıf halk kitleleri, kibirli azgın liderlerine diyecekler ki: "Dünyadayken biz size uymuştuk, şimdi siz, azıcık olsun şu ateşi bizden uzaklaştıramaz mısınız?"

48. Kibirli azgın liderleri şöyle cevap verecekler: "Hepimiz ateşin içindeyiz (ne yapabiliriz ki?!) Artık Allah kulları arasında hükmünü verdi, iş işten geçti."

49. Ateşte yananlar cehennem görevlilerine, "Ne olur, Rabbinize yalvarın da çektiğimiz azabı hiç olmazsa kısa bir süre[4] için hafifletsin" diye yakarırlar.[5]

---

1. Âyetten anlaşıldığı üzere Hz. Musa'nın yanında onu savunan Firavun hanedanına mensup bu mümin kişi hakkında, onu öldürmek ya da başka kötülükler yapmak için tuzaklar kurulmuştu. Allah onu korumuş ve onun hakkında kötü düşünenleri ise yok etmiştir. Şu bir gerçektir ki, her kim Allah için her türlü fedakârlığa hazır olur ve ona gerçek anlamda tevekkül ederse Yüce Allah mutlaka onu koruyacaktır. Azîz ismi O'nun kudretinin mükemmel olduğuna işarettir ki, burada Tanrı olmaya layık varlığın mükemmel ve en üstün olma özelliğine dikkat çekilmiştir. Firavun ise alabildiğine aciz bir kimsedir. O halde o nasıl ilah olabilir? (Ey müşrikler!) Putlar da yontulmuş taşlardır, onların ilah olması hiç mümkün mü? Âyetteki Gaffâr ismi ise, kişi çok uzun süre küfür ve isyanda ısrar etmiş olsa da, tevbe edip Allah'ın rahmetinden ümidini kesmemesine işarettir. Çünkü Yüce Allah, karşı konulmayacak derecede bir güce sahip olduğu kadar, bir anlık iman ile yetmiş senelik bir küfrü bağışlayacak kadar af ve merhamet sahibidir.

2. Bazıları Firavun ve beraberindekilerin azabını suda boğulmak olarak anlamışlardır. Bu durumda peşinden gelen âyet, bu azabın açıklaması değil müstakil bir âyettir. Bazıları ise, sonraki âyetin bu âyetten bedel, yani aynı konunun devamı olduğunu, dolayısıyla bu azabın âhiretteki azap olduğunu savunmuşlardır.

3. Lafzen, "Onlar ateşe arz olunur." Âyetteki "sabah-akşam" ifadesi süreklilikten kinayedir. Krş. Ahkaf 46/20.

4. Lafzen, "Bir günlüğüne."

5. Kur'an'da cehennemliklerin kendi aralarındaki benzer konuşmalara sıkça yer verilmektedir. Bunun sebebi, bu türlü anlatımın daha somut ve daha ikna edici olmasındandır.

قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ۖ قَالُوا
بَلَىٰ ۖ قَالُوا فَادْعُوا ۗ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي
ضَلَالٍ ﴿٥٠﴾ إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ ﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنفَعُ
الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ
﴿٥٢﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَىٰ وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ
الْكِتَابَ ﴿٥٣﴾ هُدًى وَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٥٤﴾
فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ وَسَبِّحْ
بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿٥٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ
فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ ۙ إِن فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا
كِبْرٌ مَّا هُم بِبَالِغِيهِ ۚ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ ۖ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ
الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾ لَخَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ
خَلْقِ النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾
وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيءُ ۚ قَلِيلًا مَّا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾

50. Görevliler diyecekler ki: "Size peygamberleriniz apaçık deliller getirmediler mi?" Onlar, "Evet, getirmişlerdi" diyecekler.[1] Bunun üzerine görevliler, "O halde siz kendiniz yalvarıp yakarın (bizim böyle bir yetkimiz yok. Fakat bildiğimiz bir şey var:) Bugün kâfirlerin yalvarıp yakarmaları boşunadır." diyeceklerdir.[2]

51. Ey Peygamber! Hiç şüphen olmasın ki, Biz gönderdiğimiz peygamberlere ve onlara inananlara, hem dünya hayatında hem de şâhitlerin tanıklık edecekleri günde (âhirette) mutlaka yardım ederiz.

52. O gün müşriklerin mazeret beyan etmeleri hiçbir işe yaramayacaktır. Onlara lânet okunacak ve onlar çok kötü bir yurt olan cehenneme yerleşeceklerdir.

53. Biz Musa'ya hidayet rehberi olan Tevrat'ı ihsan etmiş, İsrailoğulları'nı da bu Kitaba mirasçı kılmıştık.

54. Bu Kitap, bir hidayet rehberi ve bir öğüt kaynağıdır. Fakat bunu anlayacak olanlar aklıselim sahipleridir.

55. O halde ey Peygamber! (Musa'nın karşılaştığı zorluklara sabrettiği gibi sen de müşriklerin eziyetlerine) sabret. Allah'ın vaadi haktır, gerçektir. (Bu konuda bazen ümitsizliğe düşerek) hata işlediğin için bağışlanma dile ve sabah akşam Rabbini överek tespih et, yücelt.

56. Ellerinde hiçbir delil bulunmadığı halde Allah'ın âyetleri konusunda ileri geri konuşanların içlerinde hiç ulaşamayacakları bir büyüklük, liderlik arzusundan başka bir şey yoktur. Sen (onların şerlerinden) Allah'a sığın, çünkü O Semî'dir; onların sözlerini, aralarında ne konuştuklarını işitir, Basîr'dir; onların gizli açık bütün yaptıklarını görmektedir.

57. (Tutmuşlar, Allah'ın insanları tekrar diriltip diriltemeyeceğini tartışıyorlar.) Andolsun ki, gökleri ve yeri yaratmak, insanları (yeniden) yaratmaktan daha büyük, daha zor bir iştir. Fakat insanların çoğu bunu bilmiyor, düşünüp ibret almıyor.

58. Görmeyen ile gören (bir olmadığı gibi), inanıp iyi ve yararlı işler yapanlarla kötü işler yapanlar da elbette bir tutulamaz. Ey inkârcılar! Siz ne kadar düşüncesizsiniz!

---

1. Allah'ın peygamber göndermediği toplumları sorumlu tutup tutmayacağı hususunda İmam Mâtüridî şu açıklamayı yapmıştır: "Peygamber gönderilmeden aklın öngördüğü hüküm ve delilleri bağlayıcı görmeyenler bu âyeti delil göstermişlerdir. Çünkü cehennem görevlileri onlara gerekçe olarak peygamberleri yalancılıkla itham etmelerini ve onların getirdikleri âyetleri reddetmelerini göstermişlerdir. Buna delil olabilecek başka âyetler de vardır (İsrâ 17/15; Tâhâ 20/134; Kasas 28/59). Bunlara benzer ilahi beyanlarda Yüce Allah, peygamber göndermedikçe kimseye azap etmeyeceğini haber vermektedir… Yüce Allah peygamber göndermeyi, delilde son noktayı göstermek açısından tercih etmiştir. Çünkü peygamber göndermek, insanı hakikate daha çabuk ulaştırır. İşte bundan dolayı Yüce Allah her iki delili (akıl ve vahiy delili) de ortaya koymuştur. Dolayısıyla Allah'ın bir topluma peygamber göndermeden azap etmesi de adalettir, hikmetinin gereğidir ve zulüm değildir. 'Peygamberiniz size açık deliller getirmemiş miydi' mealindeki kelam da söz konusu delilin, peygamberlerin kendileri değil, getirdikleri açık kanıtlar olduğuna delalet etmektedir. Açık kanıtlar ise herkeste vardır, onu bilmenin yolu da akıldır." Mâtüridî'nin bu görüşü peygambere ihtiyaç olmadığı şeklinde anlaşılmamalıdır. Tam aksine peygambere ihtiyaç olması yine aklın gereğidir. Çünkü gaybî konuları bildirecek olan peygamberdir. Burada amaç, aklın önemine dikkat çekmektir.

2. Krş. İsrâ 17/15; Furkân 25/13-14.

اِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِيٓ اَسْتَجِبْ
لَكُمْ ۚ اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ
جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾ اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ
لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى
النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾
ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۖ فَاَنّٰى
تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾ كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِينَ كَانُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ
يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾ اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا
وَالسَّمَاۤءَ بِنَاۤءً وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ
مِنَ الطَّيِّبَاتِ ۚ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ ۖ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ
الْعَالَمِينَ ﴿٦٤﴾ هُوَ الْحَيُّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ
لَهُ الدِّينَ ۗ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٥﴾ قُلْ اِنِّي نُهِيتُ
اَنْ اَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمَّا جَاۤءَنِيَ
الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٦﴾

59. Kıyamet mutlaka gelecektir. Bunda hiç şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu buna inanmamaktadır.

60. Rabbiniz şöyle emrediyor: "(Kıyamet gelmeden önce putlara değil yalnızca) Bana ibadet edin ki, sizi cennetle ödüllendireyim.[1] Bilin ki, Bana ibadet etmeyi gururuna yedi-remeyenler, hor ve hakir olarak cehennemi boylayacaklardır.

61. (Hiç düşünmez misiniz?) Dinlenmeniz için (karanlık) geceyi, çalışıp işlerinizi görmeniz için aydınlık gündüzü yaratan Allah'tır. Şüphesiz Allah insanlara karşı çok lütufkârdır, fakat insanların çoğu şükretmez.[2]

62. İşte Rabbiniz olan Allah budur, O her şeyin yaratıcısıdır, O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. O halde bütün bunları göre göre O'nu bırakıp nasıl başka şeylere yöneliyor, O'na ortaklar koşabiliyorsunuz?!

63. Allah'ın âyetlerini bile bile inkâr edenler, işte böyle haktan uzaklaştırılırlar.

64. Yeryüzünü yaşamanız için elverişli bir hale getiren, gökyüzünü de üstünüze kubbe gibi bir tavan yapan Allah'tır. Size şekil veren O'dur ve O size en güzel şekli vermiştir. Size çok güzel, temiz rızıklar lütfetmiştir. İşte sizin Rabbiniz olan Allah budur. Ne yücedir âlemlerin Rabbi olan Allah!

65. O daima diridir. O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. Öyleyse siz şirk ve nifaktan arınmış bir inançla ve bütün içtenliğinizle Allah'a ibadet edin.[3] Hamd; bütün övgüler, şükürler âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.[4]

66. Ey Peygamber! De ki: "Ben, Allah'ı bırakıp da tapındığınız şeylere tapmaktan kesinlikle men edildim. Çünkü bana Rabbimden apaçık deliller gelmiştir. Yine ben âlemlerin Rabbi olan Allah'a yürekten teslim olmakla emrolundum."

---

1. Lafzen, "Bana dua edin ki, duanıza icabet edeyim." Krş. Bakara 2/186. Pek çok müfessirin de belirttiği gibi âyetin devamı dikkate alındığında "dua" kelimesinin "ibadet" anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Mücâhid ve Hasan el-Basri de âyete böyle mana vermişlerdir. Nitekim Hz. Peygamber de "Hiç şüphesiz dua ibadet etmek demektir" buyurmuştur. (Ebû Davud, *Vitr*, 23; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'an*, 2, 40; İbn Mâce, *Duâ*, 1.) Âyetteki amaç, ibadetin yalnızca Allah'a yapılmasını temin etmek suretiyle şirksiz bir tevhidi gerçekleştirmektir. Bu sebeple Şevkânî âyeti, "Beni birleyin, bana ibadet edin, Ben de ibadetinizi kabul edeyim ve sizi bağışlayayım" şeklinde açıklamıştır. Taberî de âyete bu mealde bir yorum getirmiştir.

2. Krş. Yunus 10/67; Neml 27/86.

3. Lafzen, "Dua edin." Buradaki dua kavramı da 60. âyette olduğu gibi ibadet anlamındadır. Âyet iki yönden mesaj vermektedir. Birincisi inançla ilgilidir. Zira bütün peygamberler tevhit mücadelesinde şirksiz bir Allah inancını merkeze almışlardır. Dini sadece Allah'a ait kılarak O'na ibadette kimseyi ortak etmemek en önemli husustur. İkincisi ise amelde ihlas ve samimiyettir. Bir mümin ibadeti dünyevi çıkarlar için değil sadece Allah için ihlasla yapmalıdır.

4. Râzîye göre bu ifadeyle, "Elhamdülillah" ifadesinin bizzat lafzı murat edilmiş olabileceği gibi, Allah Celâl ve İzzet sıfatlarıyla mevsuf olduğuna göre, zatı gereği O Kendisi hakkında "Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur, denilmeyi hak etmiştir" manasının kastedilmiş olması da mümkündür. İbn Atıyye İbn Abbas ve Said b. Cübeyr'in şöyle dediğini nakletmiştir: "Kişi 'Lâ ilâhe illallah' (Allah'tan başka tanrı yoktur) dedikten sonra peşinden 'el-Hamdü lillâhi Rabbilâlemin' (Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur) desin." Bu da gösteriyor ki, şirksiz bir tevhit inancına sahip olmak şükrü gerektiren büyük bir nimettir.

هُوَ الَّذِى خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ
ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا اَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا
شُيُوخًا ۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوٓا اَجَلًا مُسَمًّى
وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذِى يُحْيٖ وَيُمِيتُ ۖ فَاِذَا قَضٰٓى
اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ
يُجَادِلُونَ فِٓى اٰيَاتِ اللّٰهِ اَنّٰى يُصْرَفُونَ ۚ ﴿٦٩﴾ اَلَّذِينَ كَذَّبُوا
بِالْكِتَابِ وَبِمَٓا اَرْسَلْنَا بِهٖ رُسُلَنَا ۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ
﴿٧٠﴾ اِذِ الْاَغْلَالُ فِٓى اَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ ﴿٧١﴾ فِى
الْحَمِيمِ ثُمَّ فِى النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾ ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ
تُشْرِكُونَ ﴿٧٣﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۖ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ
نَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْـًٔا ۗ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾
ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ
تَمْرَحُونَ ﴿٧٥﴾ اُدْخُلُوٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ فَبِئْسَ
مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٦﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ۚ فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ
بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾

67. Ey İnsanlar! Bilin ki, sizi önce topraktan, sonra bir damla sıvıdan, sonra rahim duvarına yapışan aşılanmış yumurtadan yaratan, sonra bir bebek olarak dünyaya getiren (sizi bu şekilde yaratmayı takdir eden) O'dur.[1] Nihayet olgunluk çağına ulaşır, sonunda yaşlanırsınız. İçinizden bazıları da olgunluk çağına gelmeden ve yaşlanmadan ölür. Sonuçta hepiniz belirlenen eceliniz gelinceye kadar yaşarsınız. O halde bütün bunları düşünüp ibret almalısınız.[2]

68. O Allah ki, yaşatan O'dur, öldüren de O'dur. O, bir işin olmasını dilediği zaman sadece ona "Ol" der, o da (koyduğu yasalara uygun olarak belli bir süreçte) olur.[3]

69. Allah'ın âyetleri konusunda tartışan, ileri geri konuşan kimselerin halini görmez misin? Onlar Allah'ı bırakıp başka şeylere nasıl yöneliyor, haktan nasıl uzaklaşıyorlar?

70. Bu Kitabı ve daha önceki peygamberlerimize gönderdiğimiz vahiyleri yalanlayanlar, yakında (gerçekleri) görüp anlayacaklar.

71-72. Onlar kıyamet günü boyunlarında halkalar ve zincirler takılı olduğu halde kaynar bir suya sürüklenecek, sonra da ateşte cayır cayır yakılacaklardır.

73-74. Ve onlara şöyle denilecektir: "Söyleyin bakalım! Allah ile birlikte tanrı kabul ettiğiniz, O'na ortak koştuğunuz şeyler şimdi neredeler?" İnkârcılar da, "Onlar bizi bırakıp ortadan kayboldular, demek ki bizim dünyada kendilerine ibadet ettiklerimiz, bir hiçmiş" diyecekler. Evet, Allah küfürde direnenleri işte böyle şaşkın ve çaresiz bir halde bırakır.

75. İşte bu ceza; sizin, yeryüzünde hak hukuk tanımayarak kibirlenip böbürlenmeniz ve şımarmanız sebebiyledir.

76. O halde ey inkârcılar! Şimdi, asırlarca kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Kibirlenip böbürlenen inkârcılar için ne kötü yerdir orası!

77. Ey Peygamber! Sen sabret.[5] Allah'ın vaadi haktır, gerçektir. Biz, onlara vereceğimiz cezanın bir kısmının başlarına geldiğini sana göstersek de, göstermeden önce canını alsak da emin ol ki, sonunda onlar, Bizim huzurumuza gelip hesap verecekler.[6]

---

1. Krş. Mü'minûn, 23/12-14.
2. Krş. Hac 22/5; Mü'minûn, 23/12-14. Yaratılış evrelerindeki bütün bu değişimler zatıyla kâdir, zatıyla âlim ve zatıyla müdebbir olan bir yaratıcı sayesinde gerçekleşmiştir (Mâtüridî).
3. Krş. 2/117, ilgili not.
4. Krş. Zümer 39/71.
5. Bu âyetler Hz. Peygamber ve Müslümanların müşrikler tarafından muhasara (ekonomik abluka) altında tutulduğu dönemde inmiştir. Bu esnada Hz. Peygamber bazı Müslümanların Habeşistan'a hicret etmelerine izin vermiş olmakla beraber Kureyş'in dayattığı üç yıl süren insanlık dışı tecrit ve baskı dayanılmaz boyutlara ulaşmıştı. Âyet bu durumdaki Hz. Peygamber ve Müslümanları teselli etmektedir.
6. Krş. bu sûrenin 55. âyeti; Yunus 10/46; Ra'd 13/40. Âyetlerin akışı, Hz. Peygamberin Allah'ın müşrikleri tehdit ettiği azabın çabucak gelmesini temenni etmiş olabileceğini düşündürmektedir. Yüce Allah onların başlarına gelecek azabın bir kısmını Hz. Peygambere hayattayken göstermiştir. Bunların en önemlisi Mekke'nin fethidir. Aslında Hz. Peygambere karşı çıkan ve ona zulmeden müşriklerin pek çoğunun kötü akıbetini Allah ona göstermiştir. Mekke'nin fethinden sonra Hz. Peygamber neredeyse bütün düşmanlarını affetmiştir. Âyetteki, "Sana göstersek de göstermeden önce canını alsak da" ifadesi, bir davanın zafere ulaşmasının bazen bir insan ömrüne sığmayabileceğine de işaret etmektedir.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ
وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ۗ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَأْتِيَ
بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۚ فَاِذَا جَآءَ اَمْرُ اللّٰهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ
هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ۝٧٨ اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ
لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ۝٧٩ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ
وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ
تُحْمَلُونَ ۝٨٠ وَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهِ ۖ فَاَيَّ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُنْكِرُونَ ۝٨١
اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا اَكْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً وَاٰثَارًا فِي
الْاَرْضِ فَمَا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝٨٢ فَلَمَّا
جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ
وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ۝٨٣ فَلَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا
قَالُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ۝٨٤
فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا ۖ سُنَّتَ اللّٰهِ
الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ ۖ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ۝٨٥

78. Andolsun ki, Biz senden önce de birçok peygamber gönderdik, bunların bazılarının hikâyelerini sana anlattık, bazılarınınkini de anlatmadık. Şüphesiz hiçbir peygamber Allah'ın izni olmadan herhangi bir mucize getiremez.[1] (O halde peygamberden mucize isteyip durmayın.) Unutmayın ki, Allah'ın cezalandırma emri gelince, o zaman mutlaka adalet yerini bulur, hakikatleri yok etmeye çalışanlar hüsrana uğrarlar.

79. (Biraz aklınızı kullansanız mucize istemezsiniz. Çünkü)[2] bazısına binmeniz, bazısının etini yemeniz için (deve, sığır, koyun, keçi gibi) hayvanları yaratıp sizin istifadenize sunan Allah'tır.

80. O hayvanlarda sizin için daha nice yararlar vardır. Onlarla gönlünüzün istediği yere ulaşırsınız. (Karada) onlara ve (denizde) gemilere binerek seyahat edersiniz.

81. Allah size birliğine ve kudretine işaret eden delilleri göstermektedir. Söyleyin, Allah'ın bu delillerinin hangisini inkâr edebilirsiniz?

82. Bu inkârcılar, yeryüzünde gezip dolaşarak kendilerinden önce gelen kavimlerin sonlarının nasıl olduğuna hiç bakmazlar mı? Oysa onlar kendilerinden sayıca daha çok, güçleri de daha fazla idi ve yeryüzünde daha çok eser bırakmışlardı. Fakat kazandıkları şeyler kendilerine hiçbir fayda sağlamadı.[3]

83. Onlara gönderdiğimiz peygamberler apaçık delillerle geldiğinde, sahip oldukları bilgiye güvenerek şımardılar, alay ettiler ve bu alaylarının cezası kendilerini çepeçevre kuşatıverdi.

84. İnkârcılar azabımızı görünce hemen, "Biz yalnızca tek olan Allah'a iman ediyor, O'na koştuğumuz ortakları artık tanımıyoruz" demeye başlarlar.

85. Fakat onların azabımızı görünce iman etmeleri kendilerine hiçbir fayda vermeyecektir. İşte Allah'ın kulları hakkında öteden beri uygulanan yasası budur.[4] İnkârcılar o zaman hüsrana uğrayacaklardır.

---

1. Bu âyet peygamberleri büyücü ve sihirbaz olarak niteleyenlere bir cevaptır. Yani bir peygamber Allah'ın izni olmadıkça bir mucize ortaya koyamaz. Peygamberlerde bir insan olarak insanüstü güçler yoktur. Hz. Peygamberin de en büyük mucizesi ona vahyolunan Kur'an'dır. Kur'an, değil Hz. Peygamberin onu tek başına söylemesi, bütün insanlık dahi bir araya gelse benzerini getiremeyeceği bir mucizedir.

2. Bu ve peşinden gelen iki âyet bir önceki âyette dile getirilen mucize isteğiyle bağlantılıdır. Yani aklını kullananlar için hayattaki pek çok şey birer mucize ve Allah'ın birliğine ve gücüne dair birer delildir. Daha önce de defalarca belirttiğimiz gibi Yüce Allah insanların gözlem ve akıl yürütmeye dayalı gerçek bir iman gerçekleştirmesini istemektedir. Dünyada var olan kuralları esas almayan, mucizeye dayalı bir iman arayışında olan geçmiş toplumların âkıbeti hep hüsran olmuştur. Kur'an insanlığa, ayakları yere basan ve dünyada karşılığı olan gerçek bir din anlayışı sunmaktadır.

3. Krş. bu sûrenin 21. âyeti. Yani Yüce Allah bu müşriklerden çok daha güçlü bir devleti ve orduları olan nice toplulukları helak etmiştir. Bir devleti ve düzenli bir ordusu olmayan bu müşrikleri helak etmek çok daha basit ve kolaydır.

4. Allah'ın yasası (sünnetullah) dünya hayatının her safhasında hükmünü icra etmiştir. Azabı görünce her inkârcı iman eder, fakat bunun ona bir faydası olmaz. Kâfirlerin sonunun hüsran olması da Allah'ın değişmez bir yasasıdır. Dolayısıyla ey Peygamber! Sana her türlü baskı ve zulmü reva gören, inananları toplumdan tecrit edip etrafını kuşatarak onları en temel insan haklarından mahrum eden bu müşrikler de sonunda hüsrana uğrayacaklardır. Sen sabret. Allah'ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir.

سُورَةُ فُصِّلَتْ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ أَرْبَعٌ وَخَمْسُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ۝١ تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ۝٢ كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰنًا
عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝٣ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ
لَا يَسْمَعُونَ ۝٤ وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِٓي اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَآ اِلَيْهِ وَفِٓي
اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا عَامِلُونَ ۝٥
قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ
فَاسْتَقِيمُٓوا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ۝٦ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ
الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ۝٧ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝٨ قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي
خَلَقَ الْاَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُٓ اَنْدَادًا ذٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝٩
وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَآ اَقْوَاتَهَا فِٓي
اَرْبَعَةِ اَيَّامٍ سَوَآءً لِلسَّآئِلِينَ ۝١٠ ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَآءِ وَهِيَ دُخَانٌ
فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا قَالَتَآ اَتَيْنَا طَآئِعِينَ ۝١١

41
FUSSILET SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 54 âyettir. Adını 3. ve 44. âyette gecen "Fussilet" kelimesinden almıştır. Bu kelime, "ayrıntılı olarak anlatıldı, iyice açıklandı, kesinleştirildi" gibi anlamlara gelir.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Hâ Mîm[1]

2. Bu Kur'an, Rahmân ve Rahîm olan Allah tarafından indirilmiştir.

3. Bu, âyetleri ayrıntılı biçimde açıklanmış, Arapça okunan, bir kitaptır. Fakat bunu anlayıp kavrayabilecek olanlar, bilgili toplumlardır.

4. O, hem müjdeleyici hem de uyarıcı bir kitaptır. Fakat insanların çoğu ondan yüz çeviriyor ve onu can kulağıyla dinlemiyor.

5. Diyorlar ki: "Ey Muhammed! Kalplerimiz senin bizi çağırdığın dine kapalı, kulaklarımızda ise bir ağırlık var; hiç seni dinleyecek halimiz yok, hem aramızda (inanç farklılığından kaynaklanan) bir engel var. Öyleyse sen kendi bildiğini yap, biz bildiğimizi yapmaya devam edeceğiz. (sana inanıp itaat etmeyeceğiz.)"[2]

6. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Ben sizin gibi bir insanım (Tek farkım şu ki,) bana vahiy indiriliyor. Bu vahye göre Tanrınız tek Tanrıdır. Öyleyse (bırakın alay etmeyi de) hepiniz doğrudan O'na yönelin ve O'ndan bağışlanma dileyin. Aksi takdirde müşriklerin sonu çok kötü olacaktır.[3]

7. Ki, siz müşrikler ihtiyaç sahiplerine yardım etmiyor,[4] âhireti de büsbütün inkâr ediyorsunuz.[5]

8. Şüphesiz inanıp iyi ve yararlı işler yapanlara minnet altında kalmayacakları, ardı arkası kesilmeyen mükâfatlar vardır."

9. Yine de ki: "Siz, yeryüzünü iki günde yaratan Allah'ı inkâr ediyor ve O'na ortaklar koşuyorsunuz öyle mi? Bilin ki O Allah, âlemlerin Rabbidir.

10. O, yeryüzünde yüksek sağlam dağlar yarattı ve orayı bereketli; yaşanabilir bir hale getirdi.[6] Canlıların yiyecek ihtiyaçlarının giderilmesi için orada belli bir düzen takdir etti. Bütün bunlar (önceki iki günle beraber toplam) dört günde oldu.

11. Bu sırada henüz duman (gaz) halinde bulunan (şu gördüğünüz) göğe yöneldi, ona ve yeryüzüne: "İsteyerek veya istemeyerek yasalarıma uyun" dedi. Onlar da: "İsteyerek Senin yasalarına boyun eğdik" dediler.[7]

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.

2. Krş. En'âm 6/25; İsrâ 17/45-46; Kehf 18/57.

3. Lafzen, "Müşriklerin vay haline."

4. Lafzen, "Zekâtı vermiyor." Sûre Mekke'de inmiştir. Farz olan zekât ise Medine'de emredilmiştir. Dolayısıyla buradaki ifade ile İslam dininin beş esasından biri olan zekâtın kastedilmiş olma ihtimali zayıftır. Bu sebeple bazı müfessirler bu ifadeyi beden zekâtı, şirk ve günahtan tezkiye, arınma şeklinde açıklamışlardır. Zekâtın bir anlamı da sadaka, yani karşılıksız yardımdır. Müfessir Ferrâ da âyeti Kureyşlilerin hac için gelenlere dağıttıkları yiyecek ve içecekten müminleri mahrum bırakmaları şeklinde yorumlamıştır.

5. Âyeti, Türkçe ifade bütünlüğünü sağlamak için Arapçadaki iltifat sanatını dikkate almadan çevirdik.

6. Krş. Â'râf 7/54, 56; Yunus 10/3.

7. Lafzen, "…Gelin. ...Geldik." Bu ifade, evrenin Allah'ın koyduğu yasalara göre işlediğine dair temsilî bir anlatımdır ve müşriklerin Allah'a itaatsizliklerine bir göndermedir.

فَقَضٰىهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فِي كُلِّ سَمَآءٍ
اَمْرَهَا ۭ وَزَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ ۚ وَحِفْظًا ۭ ذٰلِكَ تَقْدِيرُ
الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾ فَاِنْ اَعْرَضُوا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِّثْلَ
صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾ اِذْ جَآءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ
وَمِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّا اللّٰهَ ۭ قَالُوا لَوْ شَاۗءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ
مَلٰۗىِٕكَةً فَاِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُونَ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا
فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ۭ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ
اللّٰهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۭ وَكَانُوا بِاٰيٰتِنَا يَجْحَدُونَ
﴿١٥﴾ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِيْٓ اَيَّامٍ نَّحِسَاتٍ لِّنُذِيقَهُمْ
عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَخْزٰى وَهُمْ
لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٦﴾ وَاَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنٰهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى عَلَى
الْهُدٰى فَاَخَذَتْهُمْ صٰعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُوْنِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۚ
﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۚ ﴿١٨﴾ وَيَوْمَ يُحْشَرُ اَعْدَاۗءُ
اللّٰهِ اِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا مَا جَاۗؤُهَا شَهِدَ
عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾

12. Böylece Allah gökleri iki günde yedi tabaka halinde şekillendirdi ve her tabakaya yasalarını koydu.[1] Biz, dünyadan görülen gökyüzünü kandillerle (yıldızlarla) süsledik ve onu koruduk.[2] İşte bu, çok güçlü olan ve her şeyi bilen Allah'ın takdiri, düzenlemesidir.[3]

13. Ey Peygamber! Bütün bu gerçekler karşısında yine de inanmazlarsa sen onlara de ki: "Ben sizi, Âd ve Semûd'un başına gelen yok edici azap gibi şiddetli bir azapla[4] uyarıyorum."

14. Unutmayın ki, bu kavimlerden önce de sonra da peygamberler gelmiş ve her biri, "Allah'tan başka hiçbir varlığa kulluk etmeyin" diye kendilerini uyarmıştı. Fakat onlar, "Eğer Rabbimiz dileseydi peygamber olarak melekleri gönderirdi. Bu sebeple biz, size gönderildiğini iddia ettiğiniz vahyi reddediyoruz" diye karşı çıktılar.

15. Âd kavmi, ülkede hak hukuk tanımayarak büyüklük taslamış ve "Bizden daha güçlü kim varmış?" diye meydan okumuştu. Onlar kendilerini yaratan Allah'ın onlardan daha güçlü olduğunu hiç düşünmediler ve âyetlerimizi bile bile inkâr etmeye devam ettiler.

16. Nihayet Biz de o uğursuz günlerde[5] dondurucu bir kasırga gönderdik. Böylece onlara, dünya hayatında alçaltıcı bir azabı tattırmış olduk. Âhirette karşılaşacakları azap ise daha alçaltıcıdır. O gün kimseden yardım da göremeyeceklerdir.[6]

17. Semûd kavmine de doğru yolu göstermiştik. Fakat onlar dalâleti[7] hidayete tercih ettiler. İşledikleri günahlar yüzünden onları da öyle bir yıldırım çarptı ki bu, onları yok eden alçaltıcı bir azap idi.[8]

18. O gün Biz yalnızca şirk ve isyandan uzak duran inananları kurtardık.

19. Allah'ın düşmanları kıyamet gününde de bir araya getirilip cehenneme sürülecekler.

20. Cehennemin önüne gelince kulakları, gözleri ve derileri dünyada yaptıklarına bir bir tanıklık edecektir.

---

1. Lafzen, "Emrini iletti."

2. Âyetteki "Koruduk" ifadesi, yaratılış ve kozmik düzenle ilgili düşünüldüğünde, "Kurduğumuz bu düzeni bozulmaktan ve yanlış işleyişten koruduk" şeklinde anlamak mümkündür (Fâtır 35/41; Hac 22/65). Fakat genel olarak müfessirler bunu Allah'ın peygamberlerine gönderdiği vahyin şeytanlardan korunması (Sâffât 37/6-8) olarak yorumlamışlardır. Kur'an'ın indiği dönemde müşriklerin, Hz. Peygambere vahyi cinlerin, şeytanların getirdiğine dair iddiaları dikkate alındığında bu yorum da makuldür.

3. Â'râf 7/54, Yunus 10/4. âyette ve diğer bazı sûrelerde yerin ve göklerin altı günde yaratıldığı bildirilmektedir. Bu sûrede ise yerin iki günde yaratıldığı ve dört günde dağların, denizlerin, nehirlerin, bitkilerin meydana getirildiği, organik varlıkların ve hayatiyetin vücut bulduğu anlatılmaktadır. Göğün yedi kat halini alması da iki günde olmuştur. Daha açık bir ifadeyle bu âyetlerde yer ve göklerin altı günde yaratıldığını bildiren âyetler arasında bir çelişki yoktur. Esasen evrendeki yaratılış bitmiş değildir, devam etmektedir. "O her gün; her an bir işte, bir yaratıştadır" (Rahmân 55/29). Yani o her an evrende yeni oluşumlar meydana getirmektedir. Diğer taraftan evrenin yaratılışı ile ilgili bu bilgilerin verildiği dönemdeki insanların mevcut bilgi seviyesi ile paralellik arz ettiği gerçeği de akıldan çıkarılmamalıdır.

4. Bkz. Ahkaf 46/24; Kamer 54/19.

5. Bkz. Hâkka 69/7.

6. Krş. Hûd 11/50-60; Ahkaf 46/21-25.

7. Lafzen, "Körlüğü."

8. Krş. Hûd 11/61-68; Sâd 38/13-15.

سُورَةُ فُصِّلَتْ ٤١ ٤٧٨

وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُّمْ عَلَيْنَا ۖ قَالُوا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذِي
اَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾
وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ اَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَآ اَبْصَارُكُمْ
وَلَا جُلُودُكُمْ وَلٰكِنْ ظَنَنْتُمْ اَنَّ اللّٰهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ
﴿٢٢﴾ وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ اَرْدٰيكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ مِنَ
الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾ فَاِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ۚ وَاِنْ يَسْتَعْتِبُوا
فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٤﴾ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ
مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي اُمَمٍ قَدْ
خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ۖ اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ۚ
﴿٢٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيهِ
لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾ فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَسْوَاَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذٰلِكَ جَزَاءُ اَعْدَاءِ
اللّٰهِ النَّارُ ۖ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ ۖ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ
﴿٢٨﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَآ اَرِنَا الَّذَيْنِ اَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ
وَالْاِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ اَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْاَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

21. Onlar beden âzâlarına,[1] "Niçin aleyhimizde şahitlik ediyorsunuz?" diye soracaklar. Âzâları da diyecek ki: "Her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu. Sizi ilk yaratan da O'dur ve şimdi de O'nun huzuruna çıkmış, hesap veriyorsunuz."

22. "Vaktiyle siz kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin aleyhinizde şahitlik yapacağına inanmadığınız için günahtan sakınmıyordunuz. Üstelik Allah'ın, yapıp ettiklerinizin çoğunu bilmediğini zannediyordunuz."[2]

23. "Rabbiniz hakkındaki yanlış düşünceleriniz sizi bu kötü duruma düşürmüştür ve siz bu yüzden hüsrana uğramış bulunuyorsunuz."

24. Dayansalar da, dayanmasalar da (başka çareleri yok), onların yerleri artık cehennemdir. Dünyaya dönüp Allah'ın razı olacağı işler yapmak isteseler de, onlara böyle bir fırsat verilmeyecektir.[3]

25. Biz inkârcılara (Kur'an'dan yüz çevirmeleri sebebiyle)[4] bir kısım (şeytan tabiatlı)[5] arkadaşlar musallat ettik. O arkadaşları, dünya ve âhirete dair bütün inanç ve eylemlerini[6] onlara güzel gösterdiler. Sonunda, kendilerinden önce gelip geçmiş insan ve cin topluluklarına verilmiş olan azap hükmü onlar hakkında da gerçekleşti. Şüphesiz onlar hüsrana uğrayan kimselerdir.

26. Küfürde direnenler (birbirlerine), "Bu Kur'an'ı sakın dinlemeyin, Kur'an okunurken gürültü yapın ve Kur'an hakkında aslı esası olmayan sözler yayın ki onu etkisiz kılasınız" diyorlar.

27. Biz küfürde direnen böyle kimselere şiddetli bir azap tattıracağız ve onları yapmış oldukları kötülüklerin en kötüsüne göre cezalandıracağız.[7]

28. İşte böyle. Allah'ın düşmanlarının cezası ateştir. Âyetlerimizi bile bile inkâr ettikleri için orası onlara asırlarca kalacakları bir yurt olacaktır.

29. Küfürde direnenler cehennemde şöyle feryat edeceklerdir: "Ey Rabbimiz! Dünyada bizi saptıran şeytanları[8] ve insanları ne olur bize göster! Onları ayaklarımızın altına alıp çiğneyelim ki, sefil duruma düşsünler."[9]

---

1. Lafzen, "Deriler." Bu ifade, insanın beden âzâlarından kinâyedir.
2. Mâtüridî'nin naklettiği bir yoruma göre buradaki "zan" ifadesi "bilmemek" anlamına gelmektedir. Buna göre âyet, insanın bilgisizlik yüzünden yaptıklarından da azap görmesi gerektiğine işaret etmektedir. Çünkü insanın düşünmekle, teemmül ve tefekkürle veya başka vesilelerle bilgiye ulaşma imkânı vardır.
3. Krş. En'âm 6/28.
4. Bu anlam için bkz. Zuhruf 43/36.
5. Müfessir Mücâhid'in yorumuna göre.
6. Lafzen, "Önlerindekini ve arkalarındakini." Türkçe meallerde "yaptıklarını ve yapacaklarını", "geçmişlerini ve geleceklerini" şeklinde anlamlar verilmiştir. Müfessirler "önlerindeki" ifadesini genellikle müşriklerin dünya hayatı ile ilgili hayat felsefeleri ve yaşam tarzları olarak açıklamışlardır. Yani dünya zevki peşinde koşmaları, zulüm ve isyan içinde olmaları, kısaca bu dünyayı tamamen kendi hevâ ve heveslerine göre yaşamak istemeleridir. "Arkalarındaki" ifadesi de âhiret, yeniden dirilme, hesap verme, cennet ve cehennem gibi inanç esaslarına dair inkârcı düşünce ve tutumları olarak yorumlanmıştır. Biz tercümede bunların hepsini ifade edecek bir mana vermeye gayret ettik.
7. Bunun tam zıddı için Krş. Zümer 39/35.
8. Lafzen, "Cinleri."
9. Krş. Â'râf 7/38.

اِنَّ الَّذِيْنَ قَالُوْا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوْا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ
الْمَلٰٓئِكَةُ اَلَّا تَخَافُوْا وَلَا تَحْزَنُوْا وَاَبْشِرُوْا بِالْجَنَّةِ
الَّتِيْ كُنْتُمْ تُوْعَدُوْنَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ اَوْلِيٰٓؤُكُمْ فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ وَلَكُمْ فِيْهَا مَا تَشْتَهِيْٓ اَنْفُسُكُمْ
وَلَكُمْ فِيْهَا مَا تَدَّعُوْنَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِّنْ غَفُوْرٍ رَّحِيْمٍ ﴿٣٢﴾
وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَآ اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا
وَّقَالَ اِنَّنِيْ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿٣٣﴾ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ
وَلَا السَّيِّئَةُ ۭ اِدْفَعْ بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِيْ بَيْنَكَ
وَبَيْنَهٗ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهٗ وَلِيٌّ حَمِيْمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقّٰىهَآ اِلَّا الَّذِيْنَ
صَبَرُوْا ۚ وَمَا يُلَقّٰىهَآ اِلَّا ذُوْ حَظٍّ عَظِيْمٍ ﴿٣٥﴾ وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ
مِنَ الشَّيْطٰنِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ۭ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ
﴿٣٦﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۭ لَا
تَسْجُدُوْا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوْا لِلّٰهِ الَّذِيْ خَلَقَهُنَّ
اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُوْنَ ﴿٣٧﴾ فَاِنِ اسْتَكْبَرُوْا فَالَّذِيْنَ عِنْدَ
رَبِّكَ يُسَبِّحُوْنَ لَهٗ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْـَٔمُوْنَ ﴿٣٨﴾

30. "Rabbimiz Allah'tır" deyip dosdoğru olanlara gelince; onlara melekler gelir ve şöyle derler: "Korkmayın, üzülmeyin, size vâdolunan cennetle sevinin, mutlu olun."[1]

31. "Biz, dünya hayatında olduğu gibi âhiret hayatında da sizin dostunuzuz. Cennette canınızın çektiği her şey vardır ve istediğiniz her şey emrinizdedir."

32. "Bütün bunlar, daima bağışlayıcı, çok şefkat ve merhamet sahibi olan Allah'tan size bir ikramdır. (Çünkü siz dünyadayken 'ben Müslümanım' diyen kimselerdendiniz)"[2]

33. "Kim, insanları Allah'a (O'nun birliğine) çağıran, iyi ve yararlı işler yapan ve 'Ben Müslümanım' diyen kimseden daha güzel sözlü olabilir ki!?"

34. Ey peygamber! Bil ki, iyilikle kötülük aslâ bir olmaz. Sen kötülüğü daima en iyi şekilde sav (kötülüğe iyilikle karşılık ver). Bir de bakarsın, aranızda düşmanlık olan kimse çok samimi bir dost oluvermiş! [3]

35. Fakat bu sadece sabırlı kimselere verilen bir meziyettir. Evet, bu meziyet sadece yüksek ahlâk ve faziletten nasibi olanlara verilmiştir.

36. Ey Peygamber! Eğer şeytan seni bir vesvese ile dürter; şeytan tabiatlı kimseler senin sabrını zorlarlarsa hemen Allah'a sığın. Çünkü Allah Semî'dir; senin yalvarışını işitir, Alîm'dir; samimiyetini bilir ve seni korur.

37. (Şeytan, insanları bazı tabiat güçlerine inanmaya sevk eder. Oysa) gece, gündüz, güneş ve ay, O'nun varlığına ve kudretine işaret eden delillerden bazılarıdır.[4] O halde sakın (şeytana uyup) aya ve güneşe secde etmeyin, tapınmayın. Siz, eğer gerçekten Allah'ı lâyıkıyla tanıyıp O'na ibadet etmek istiyorsanız, onların da yaratıcısı olan Allah'a secde edin.

38. Eğer insanlar kibirlenip böbürlenerek Allah'a secde etmekten kaçınırlarsa (onların secdesine Allah'ın ihtiyacı yoktur) bilsinler ki, zaten O'nun katında bulunan melekler bıkıp usanmadan, gece gündüz O'nu tespih etmekte, yüceltmektedir.

---

1. Şeksiz ve şirksiz bir Allah inancı ile her konuda dosdoğru olmak İslâm dininin temel ilkesidir. Hûd 11/112 ve Şûrâ 42/15. âyetlerde "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol" emrine muhatap olan Hz. Peygamber, bu sorumluluğun ağırlığı karşısında saçlarının ağardığını ifade etmiştir. Nitekim o, kendisine neyin en güzel amel olduğunu soran bir sahabîye "Allah'a inandım de, sonra dosdoğru ol" buyurmuştur (Müslim, *İman*, 62). Âyette geçen "İstikamet/doğruluk" kelimesi üç türlü yorumlanmıştır: 1. İtikatta istikamet. Allah'a hiçbir varlığı ortak koşmamak. 2. Amelde istikamet. O'nun emirlerine uyup yasaklarından kaçınmak. "Rabbimiz Allah'tır" sözüne aykırı düşecek her şeyden sakınarak söz ve eylem bütünlüğünü gerçekleştirmek. 3. Niyette istikamet. Bütün amellerde Allah'ın rızasını gözetmek ve riyakârlıktan uzak durmak.

2. Parantez içindeki anlam bir sonraki âyetten mülhem olarak verilmiştir.

3. Dostluğun kaynağı iyilik yapmaktır. Karşı tarafın bunun kıymetini bilip bilmemesi ya da istismar etmesi, iyiliği içinden gelerek yapan kişi için önemli değildir. Çünkü o, iyilik yaparken sadece Allah'ın rızasını düşünür. Bunun için Allah da her hâlükârda iyilik yapanların dostudur. Fakat bir sonraki âyette ifade edildiği üzere özellikle kötülük yapana iyilikle karşılık vermek çok yüksek ahlak ve fazilet sahibi insanların özelliğidir.

4. Krş. Yusuf 12/105.

وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا
الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ۭ اِنَّ الَّذِيْٓ اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰى ۭ اِنَّهٗ
عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝٣٩ اِنَّ الَّذِيْنَ يُلْحِدُوْنَ فِيْٓ اٰيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ
عَلَيْنَا ۭ اَفَمَنْ يُّلْقٰى فِي النَّارِ خَيْرٌ اَمْ مَّنْ يَّاْتِيْٓ اٰمِنًا يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ
اِعْمَلُوْا مَا شِئْتُمْ ۙ اِنَّهٗ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ۝٤٠ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا
بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاۗءَهُمْ ۚ وَاِنَّهٗ لَكِتٰبٌ عَزِيْزٌ ۝٤١ لَّا يَاْتِيْهِ
الْبَاطِلُ مِنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهٖ ۭ تَنْزِيْلٌ مِّنْ حَكِيْمٍ حَمِيْدٍ
۝٤٢ مَا يُقَالُ لَكَ اِلَّا مَا قَدْ قِيْلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ ۭ اِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ
مَغْفِرَةٍ وَّذُوْ عِقَابٍ اَلِيْمٍ ۝٤٣ وَلَوْ جَعَلْنٰهُ قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا
لَّقَالُوْا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيٰتُهٗ ۭ ءَاَعْجَمِيٌّ وَّعَرَبِيٌّ ۭ قُلْ هُوَ لِلَّذِيْنَ
اٰمَنُوْا هُدًى وَّشِفَاۗءٌ ۭ وَالَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ فِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَّهُوَ
عَلَيْهِمْ عَمًى ۭ اُولٰۗىِٕكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍۢ بَعِيْدٍ ۝٤٤ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا
مُوْسَى الْكِتٰبَ فَاخْتُلِفَ فِيْهِ ۭ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ
رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۭ وَاِنَّهُمْ لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيْبٍ ۝٤٥ مَنْ عَمِلَ
صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَسَاۗءَ فَعَلَيْهَا ۭ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ۝٤٦

39. Allah'ın varlığına ve kudretine işaret eden delillerden biri de şudur: Şu kupkuru gördüğün yeryüzü, yağmur yağdırdığımızda hemen harekete geçer, kabarır. Ölü toprağa hayat veren Allah hiç şüphesiz ölüleri de diriltir. Çünkü O, her şeyi yapmaya kâdirdir.

40. Bütün bu delillerimiz konusunda doğru değerlendirmeler yapmayıp küfre sapanları Biz biliyoruz. Söyleyin! Kıyamet günü, (hak yoldan saptığı için) ateşe atılan biri mi, yoksa oraya güven içinde gelen bir kimse mi daha iyidir? (Siz bilirsiniz,) dilediğinizi yapın, nasıl olsa Allah bütün yapıp ettiklerinizi görmektedir.

41. Kendilerine gelen Kur'an'ı inkâr edenleri de Biz biliyoruz. Oysa bu Kur'an yüce bir kitaptır.

42. Öyle yüce ki, inişi sırasında da sonrasında da bâtıl ona hiç bulaşmamıştır, bulaşmayacaktır.[1] O, her işi bir hikmete dayanan ve bütün övgülere lâyık olan Allah katından indirilmiştir.

43. Ey Peygamber! Şimdi sana yapılan ithamlar önceki peygamberlere yapılan ithamlardan farklı değildir. (Onlar nasıl sabrettilerse sen de sabret.) Senin Rabbin (Kendine dost olanlara karşı) bağışlayıcıdır, fakat (düşmanlarına karşı) acı bir azabı da vardır.

44. (Bir de tutmuşlar "Kur'an başka bir dilde indirilemez miydi?" diyorlar) Eğer Biz Kur'an'ı Arapça dışında bir dille indirseydik, inkârcılar bu sefer de, "Bu kitabın âyetlerinin (Arapça olarak) açık seçik anlatılması gerekmez miydi? Kitap yabancı bir dilde, Peygamber ve hitap ettiği kimseler ise Arap. (Bu nasıl iş?)" derlerdi.[2] Ey Peygamber! Sen onlara şunu söyle: "Bu Kur'an, (siz anlayasınız diye Arapça gelmiştir) inananlar için bir hidayet rehberi ve (gönüllere) bir şifadır. İman etmeyenlerin kulaklarında bir ağırlık var,[3] bu yüzden Kur'an onlara kapalı ve anlaşılmaz gelir. Onlar, sanki kendilerine uzaktan sesleniliyormuş gibidirler (hiçbir şey duymuyor, anlamıyorlar).

45. Biz Musa'ya da Kitap vermiştik, fakat onun hakkında da (müşriklerle senin arandakine benzer) birtakım görüş ayrılıklarına düşülmüştü. Eğer Rabbinin (günahkârların cezasının belli bir süre ertelenmesi konusunda) önceden verilmiş bir sözü olmasaydı, (sana inanmayan müşriklerin) aralarında hemen hükmedilir, işleri bitirilirdi.[4] Doğrusu onlar, sana verilen Kitap hakkında derin bir şüphe içindeler.

46. Unutmayın! Kim iyi ve yararlı bir iş yaparsa, kendisi için yapmış olur; kim de kötü bir iş yaparsa, o da kendi aleyhinedir. Rabbiniz kullarına aslâ zulmetmez.

---

1. Lafzen, "Bâtıl ona ne önünden ne de arkasından yaklaşabilir." Yüce ve eşsiz bir kitap olan Kur'an'ın en önemli özelliği, onun orijinal bir Allah kelamı olmasıdır. Müşriklerin iddiasının aksine inişi esnasında ona şeytan eli değmemiştir. Sonrasında da ona insan müdahalesi olamayacaktır. Allah onu her zaman koruyacaktır (Hıcr 15//9). Âyet, "onda çelişki ve lüzumsuz bilgi yoktur" şeklinde de yorumlanmıştır.

2. Yani Kur'an hangi yolla gelirse gelsin değişen bir şey olmayacak, yine inanmayacaklardı. Çünkü amaçları hakikati aramak değil, kendi hevâ ve heveslerinin peşinde koşmaktı.

3. "Kulaklarında bir ağırlık var" ifadesi duymazlıktan gelmekten kinayedir.

4. Krş. Yunus 10/19; Hûd 11/110; Tâhâ 20/129; Şûrâ 42/14.

اِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ اَكْمَامِهَا
وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖ ۚ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ
اَيْنَ شُرَكَآءِيْ ۙ قَالُوٓا اٰذَنّٰكَ ۙ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ ۚ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ
عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ
﴿٤٨﴾ لَا يَسْـَٔمُ الْاِنْسَانُ مِنْ دُعَآءِ الْخَيْرِ ۖ وَاِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ
فَيَؤُسٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنٰهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّآءَ
مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هٰذَا لِيْ ۙ وَمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً ۙ وَلَئِنْ
رُجِعْتُ اِلٰى رَبِّيْٓ اِنَّ لِيْ عِنْدَهُ لَلْحُسْنٰى ۚ فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا ۖ وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾ وَاِذَآ
اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَنَا بِجَانِبِهٖ ۖ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ
فَذُو دُعَآءٍ عَرِيضٍ ﴿٥١﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ثُمَّ
كَفَرْتُمْ بِهٖ مَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِيْ شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ سَنُرِيهِمْ
اٰيَاتِنَا فِي الْاٰفَاقِ وَفِيْٓ اَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ
اَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾ اَلَآ اِنَّهُمْ
فِيْ مِرْيَةٍ مِنْ لِقَآءِ رَبِّهِمْ ۗ اَلَآ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ ﴿٥٤﴾

47. Kıyametin ne zaman kopacağını yalnız Allah bilir.[1] O'nun bilgisi olmadan hiçbir meyve tomurcuğundan çıkamaz,[2] hiçbir dişi gebe kalamaz ve doğuramaz. Allah (kıyametin koptuğu) o gün müşriklere şöyle seslenecektir: "Hani nerede, tanrı diye tapındığınız Benim (sözde) ortaklarım?" Onlar da, "İtiraf etmemiz gerekir ki, onların Sana ortak olduğuna dair tek bir kanıt yok" diyeceklerdir.

48. Evet, onların tapındıkları varlıklar kendilerinden uzaklaşmış, ortadan kaybolmuştur. Onlara tapanlar da kaçıp kurtulacakları bir yer olmadığını anlamışlardır.

49. Şu insanoğlu mal mülk istemekten hiç bıkıp usanmaz. Başına bir belâ, bir sıkıntı gelince de büsbütün ümitsizliğe düşer.[3]

50. Fakat başına gelen belâ ve sıkıntıdan sonra ona katımızdan bir bolluk ve rahatlık verdiğimizde tutar, "Bu zaten benim hakkımdır. Hem ben, öyle kıyametin kopacağını falan da sanmıyorum. Diyelim ki koptu ve ben Rabbimin huzuruna çıkarıldım; hiç şüphem yok ki O'nun katında en güzel mükâfat beni beklemektedir" diye küstahlık eder. Oysa Biz kıyamette, küfürde direnenlere yapıp ettiklerini bir bir haber vereceğiz ve onlara şiddetli bir azap tattıracağız.[4]

51. Evet hep böyledir: Biz ne zaman şu nankör insanoğluna bir lütufta bulunsak yüz çevirir, yan çizer, başına bir belâ ve sıkıntı gelince de yalvarıp yakarmaya başlar.

52. Ey Peygamber! De ki: "Ne dersiniz?! Ya bu Kur'an Allah katından geldiyse?! Ve siz de onu inkâr etmişseniz?! Söyleyin bana, bu durumda sizden daha sapkın, daha şaşkın kim olabilir?"[5]

53. Bilsinler ki, Biz onlara birliğimize ve kudretimize işaret eden delilleri, kendilerinin dışında cereyan eden ve kendi hayatlarında gerçekleşecek olaylarda açıkça göstereceğiz.[6] Sonuçta Kur'an'ın hak bir kitap olduğunu onlar da anlayacaklardır. (Bütün bunların gerçekleşeceği hususunda) Rabbinin her şeye şâhit olması onlara yetmiyor mu?

54. Dikkat edin! Onlar Rableriyle karşılaşacakları âhiret konusunda derin bir şüphe içindedirler. Unutmayın ki Allah ilmiyle her şeyi kuşatmıştır.

---

1. Lafzen, "Kıyametin bilgisi Allah'a havale olunur."
2. Müfessirler "Ekmâm" ifadesini meyvenin kabı/kabuğu olarak açıklamışlar ve mütercimler de böyle çevirmişlerdir. Şayet konu bitkilerin çekirdeğinden çıkması ile ilgili olsaydı böyle bir mâna doğru olurdu. Âyette meyvenin çıkmasından söz edilmesi, "Ekmâm" ifadesiyle meyve çiçeğinin açtığı tomurcuğun kastedilmiş olmasını daha makul kılmaktadır.
3. Krş. Rûm 30/36.
4. Krş. Zümer 39/8.
5. Lafzen, "Böyle kimseden daha sapkın kim olabilir?" M. A. el-Câbirî, inkâr edilen şeyin Kur'an değil Allah'ın nimetlerine nankörlük olduğu görüşündedir.
6. Mücâhid ve Hasan el-Basrî'ye göre âyette sözü edilen "âfâki deliller" Hz. Peygamber ve ondan sonra gelen dört halifeye nasip olan fetihler; "enfüsi deliller" ile de Mekke'nin fethi kastedilmiştir. Âyeti şöyle anlayanlar da olmuştur: "Biz, müşriklere, (Mekke) dışında ve bizzat (Mekke içinde iken) kendileriyle ilgili öyle olaylar göstereceğiz ki, Kur'an'ın hak bir kitap olduğu ayan beyan ortaya çıkacaktır."

سُورَةُ الشُّورٰى مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ ثَلَاثٌ وَخَمْسُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ۝١ عٓسٓقٓ ۝٢ كَذٰلِكَ يُوحِيٓ اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ ۙ اللّٰهُ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝٣ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ وَهُوَ
الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ۝٤ تَكَادُ السَّمٰوٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلٰٓئِكَةُ
يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْاَرْضِ ۭ اَلَآ اِنَّ اللّٰهَ
هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ۝٥ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَاۗءَ اللّٰهُ حَفِيظٌ
عَلَيْهِمْ ۡ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ۝٦ وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ قُرْاٰنًا
عَرَبِيًّا لِّتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۭ
فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ ۝٧ وَلَوْ شَاۗءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً
وَاحِدَةً وَّلٰكِنْ يُّدْخِلُ مَنْ يَّشَاۗءُ فِي رَحْمَتِهٖ ۭ وَالظّٰلِمُونَ مَا لَهُمْ
مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيرٍ ۝٨ اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَاۗءَ ۚ فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ
وَهُوَ يُحْيِ الْمَوْتٰى ۡ وَهُوَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝٩ وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ
شَيْءٍ فَحُكْمُهٗٓ اِلَى اللّٰهِ ۭ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۭ وَاِلَيْهِ اُنِيبُ ۝١٠

42
ŞÛRÂ SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 23, 24, 27, 39 ve 41. âyetlerinin Medine'de indiği rivayet edilmiştir. 53 âyettir. Adını 38. âyette geçen "istişare etme, danışma" anlamına gelen "Şûra" kelimesinden almıştır.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Hâ Mîm

2. Ayn Sîn Kaf[1]

3. Kudret ve hikmet sahibi olan Allah, sana vahyettiklerinin benzerlerini önceki peygamberlere de vahyetmiştir.

4. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O yüceler yücesi, ulular ulusudur.

5. Melekler bir taraftan Rablerini övüp yücelterek tespih ediyor, bir taraftan da yeryüzündekilerin affı için yalvarıyorlar.[2] Yoksa (insanların şirk ve isyanları yüzünden) gökler neredeyse çatlayıp üstlerine çöküverecek.[3] Şükredin ki, O Allah Gafûr'dur; çok bağışlayıcıdır, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

6. (Evet, Allah bağışlayıcı ve merhametlidir ama) Kendisiyle birlikte başka tanrılar edinenleri de dikkatle izlemektedir. Ey Peygamber! Sen onları zorla iman ettirecek değilsin.[4]

7. Biz, Mekke ve civarındakileri uyarman ve onlara, geleceği kesin olan kıyamet gününü haber vermen için sana işte böyle Arapça bir Kur'an vahyettik.[5] O gün geldiğinde insanların bir kısmı cennete, bir kısmı da cehenneme gidecektir.

8. Eğer Allah dileseydi şüphesiz hepinizi (tevhit inancına dayalı) tek ümmet yapardı. (Fakat böyle yapmadı, din tercihini insanın iradesine bıraktı.) O, dilediğini (hidayet yolunu tercih edeni) rahmetine erdirir. Şirki tercih eden zâlimler ise ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilirler.

9. Evet, gerçek böyleyken onlar Allah'ı bırakıp da başka şeyleri dostlar edindiler, oysa gerçek dost Allah'tır. O, ölüleri diriltir ve O her şeye kâdirdir.

10. Ey Peygamber de ki: "Üzerinde tartıştığınız konularda doğru hükmü verecek olan Allah'tır. İşte O Allah, benim Rabbimdir, ben O'na güveniyor, O'na dayanıyorum ve daima O'na yöneliyorum."

---

1. Bkz. Bakara 2/1 ve ilgili not.

2. Krş. Mü'min 40/7.

3. Krş. Meryem 19/90. Türkçe anlatım açısından âyetin anlamını metinde takdim tehir yaparak verdik. Âyette şirk ve isyanda ısrar eden inkârcıların tutum ve davranışları, insanlığın başına gelebilecek musibetlerin sebeplerinden biri olarak ifade edilmiştir.

4. Lafzen, "Sen onların üzerine vekil değilsin."

5. Bu âyetten Hz. Peygamberin sadece Mekke ve civarındaki insanları uyarmak için gönderildiği şeklinde bir anlam çıkarılmamalıdır. Zira Kur'an'ın bir hitap olduğu, muhataplarının da fiilen belli bir coğrafyada yaşadığı düşünüldüğünde böyle bir ifade, iletişim usul ve üslubu açısından büyük önem taşır. Söz gelimi o gün bilinen İran ve Bizans halklarını ya da bilinmeyen başka coğrafya halklarını, kısaca bütün dünya insanlarını uyarma görevinden söz edilseydi bu, muhatapları tarafından ciddiye alınacak gerçekçi bir ifade tarzı olmazdı. Bu ifade dini tebliğde öncelikli hedef kitlesini dile getirmektedir. Enbiya 21/107 ve âyetlerde Hz. Muhammed (as)'in bütün insanlığa gönderildiği açıkça ifade edilmiştir.

فَاطِرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا
وَمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا ۚ يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ ۚ لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ ۚ
وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١١﴾ لَهٗ مَقَالِيدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ
يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ اِنَّهٗ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾
شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوحًا وَالَّذِٓي اَوْحَيْنَٓا
اِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهٖٓ اِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى وَعِيسٰٓى اَنْ اَقِيمُوا
الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ۚ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ
اِلَيْهِ ۚ اَللّٰهُ يَجْتَبِٓي اِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِٓي اِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾
وَمَا تَفَرَّقُٓوا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۚ وَلَوْلَا
كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَاِنَّ
الَّذِينَ اُورِثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ
﴿١٤﴾ فَلِذٰلِكَ فَادْعُ ۚ وَاسْتَقِمْ كَمَٓا اُمِرْتَ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ ۚ
وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتَابٍ ۚ وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْ ۚ
اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۚ لَنَٓا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۚ
لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ۚ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا ۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

11. Gökleri ve yeri yaratıp birbirinden ayıran O'dur. Size kendi cinsinizden eşler yaratan ve hayvanları çift çift; erkekli dişili yaratan da O'dur. O üremeniz için böyle bir düzen kurmuştur. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, Semî'dir; her şeyi işitir, Basîr'dir; her şeyi görür.

12. Göklerin ve yerin hükümranlığı O'na aittir.[1] O rızkı dilediğine bol bol verir, kiminin de geçimini daraltır. Çünkü O her şeyi; kime bol kime az rızk vereceğini iyi bilir.

13. Allah, Nûh'a emrettiği dini sana da din kıldı. Bizim sana vahtettiğimiz bu din (sadece Nûh'a değil, aynı zamanda) İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya emrettiğimiz dindir. (Bizim gönderdiğimiz bu din hep aynı doğruları içerir. Siz de) o dini dosdoğru uygulayın, (hepsinin muhtevası tevhit olan) o din konusunda aslâ ayrılığa düşmeyin. Senin davet ettiğin tevhit inancına dayalı bu din müşriklere ağır geldi. Oysa Allah dilediğini (hidayet yolunu tercih edeni) bu din için seçer ve Kendisine yönelenleri doğru yola ulaştırır.

14. Önceki ümmetler, kendilerine hak din[2] geldikten sonra sırf aralarındaki kıskançlık ve çıkar çatışmaları yüzünden anlaşmazlıklara düştüler.[3] Eğer Rabbinin, cezaları belli bir süreye kadar erteleme konusunda önceden verilmiş bir sözü olmasaydı, onlar hakkında hemen hüküm verilir, işleri bitirilirdi.[4] Onların ardından kendilerine Kitap gönderilen (bu müşrik)ler[5] de şimdi sana gelen vahiy konusunda derin şüphe içindedirler.

15. Ey Peygamber! (Bunları göz önüne alarak) sen dine çağırmaya devam et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol.[6] İnsanların boş arzu ve heveslerine uyma ve daima şunu söyle: "Ben Allah'ın bana indirdiği kitaba inandım ve aranızda adaletli olmakla emrolundum. Şüphesiz Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız da size aittir[7] (Herkes yaptığının karşılığını görecektir). Öyleyse (gerçek bu kadar açık iken) aramızda tartışmaya gerek yoktur.[8] Nasıl olsa Allah, hepimizi bir araya getirecektir, çünkü dönüş yalnız O'nadır."

---

1. Lafzen, "Anahtarları." Krş. En'âm 6/59; Zümer 39/63 ve ilgili not.
2. Lafzen, "İlim."
3. Bu âyet, gerek farklı dinler, gerekse aynı din içerisinde hak ve hakikat adına yapılan tartışmaların altındaki gerçek sebebi çok açık ortaya koyması bakımından büyük önemi haizdir.
4. Krş. Yunus 10/19; Hûd 11/110; Tâhâ 20/129; Fussilet 41/45.
5. Lafzen, "Kitaba mirasçı kılınanlar." Pek çok müfessire göre bu ifade ile Kitap Ehli kastedilmiştir. Fakat sûre Mekkî'dir ve Hz. Peygamber ve ona inananların muhasara altında olduğu dönemde inmiştir. Bu dönemde Yahudilerle bir ilişki söz konusu değildir. Âyetin baş kısmında kendilerine ilim/hak din geldikten sonra ayrılığa düşenlerden söz edilmişti. Onlardan sonra gelenler de Hz. Peygamberin bizzat muhatap olduğu Mekke müşrikleriydi. Dolayısıyla "Kitaba mirasçı kılınanlar" ifadesiyle Mekke müşriklerinin kastedilmiş olması daha makul görünmektedir. Nitekim Kâsımî ve Câbirî de bu anlamı tercih etmişlerdir.
6. Krş. Hûd 11/112.
7. Krş. Kâfirûn 109/6.
8. Âyet, "Şimdilik kimin haklı olduğuna dair sizinle bizim aramızda kesin bir kanıt da (hüccet de) mevcut değildir" veya "Sizinle bizim aramızdaki tartışmada sunmadığım delil kalmadı" şeklinde de tercüme edilebilir.

وَالَّذِينَ يُحَآجُّونَ فِي اللَّهِ مِنۢ بَعۡدِ مَا ٱسۡتُجِيبَ لَهُۥ حُجَّتُهُمۡ
دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمۡ وَعَلَيۡهِمۡ غَضَبٞ وَلَهُمۡ عَذَابٞ شَدِيدٌ
١٦ ٱللَّهُ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ وَٱلۡمِيزَانَۗ وَمَا
يُدۡرِيكَ لَعَلَّ ٱلسَّاعَةَ قَرِيبٞ ١٧ يَسۡتَعۡجِلُ بِهَا ٱلَّذِينَ لَا
يُؤۡمِنُونَ بِهَاۖ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مُشۡفِقُونَ مِنۡهَا وَيَعۡلَمُونَ
أَنَّهَا ٱلۡحَقُّۗ أَلَآ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُمَارُونَ فِي ٱلسَّاعَةِ لَفِي ضَلَٰلِۭ
بَعِيدٍ ١٨ ٱللَّهُ لَطِيفُۢ بِعِبَادِهِۦ يَرۡزُقُ مَن يَشَآءُۖ وَهُوَ
ٱلۡقَوِيُّ ٱلۡعَزِيزُ ١٩ مَن كَانَ يُرِيدُ حَرۡثَ ٱلۡأٓخِرَةِ نَزِدۡ لَهُۥ
فِي حَرۡثِهِۦۖ وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرۡثَ ٱلدُّنۡيَا نُؤۡتِهِۦ مِنۡهَا وَمَا
لَهُۥ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ ٢٠ أَمۡ لَهُمۡ شُرَكَٰٓؤُاْ شَرَعُواْ
لَهُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا لَمۡ يَأۡذَنۢ بِهِ ٱللَّهُۚ وَلَوۡلَا كَلِمَةُ ٱلۡفَصۡلِ
لَقُضِيَ بَيۡنَهُمۡۗ وَإِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ لَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ٢١ تَرَى
ٱلظَّٰلِمِينَ مُشۡفِقِينَ مِمَّا كَسَبُواْ وَهُوَ وَاقِعُۢ بِهِمۡۗ وَٱلَّذِينَ
ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فِي رَوۡضَاتِ ٱلۡجَنَّاتِۖ لَهُم
مَّا يَشَآءُونَ عِندَ رَبِّهِمۡۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡفَضۡلُ ٱلۡكَبِيرُ ٢٢

16. Allah hakkında tartışanların sordukları bütün soruların cevapları verilmişken hâlâ bu konuda ileri sürdükleri (saçma sapan) delillerin Allah katında bir kıymeti yoktur.[1] Onlar Allah'ın gazabına ve şiddetli bir azaba uğrayacaklardır.

17. Allah, hak ve hakikatlerle dolu Kur'an'ı indirmiş ve böylece adaleti (hukukun üstünlüğünü) sağlayacak değer ölçüleri koymuştur.[2] (O halde siz o Kitaba uyun, adaletli davranın ve kıyamete hazırlıklı olun.) Nereden bileceksiniz, belki de kıyamet çok yakındır.

18. İnanmayanlar, alaycı bir tavırla kıyametin hemen kopmasını isterler. Müminler ise kıyametin mutlaka geleceğini bilerek onun dehşetinden korkarlar. Bilin ki, kıyamet hakkında şüphe duyanlar, tartışıp duranlar derin bir sapkınlık içindedirler.

19. Allah kullarına karşı çok lütufkârdır, dilediğine bol rızık verir. O Kavî'dir; herkese yeterince rızık verecek güce sahiptir, Azîzdir; güçlüdür, hiçbir şeyi yapmaktan âciz değildir.[3]

20. Kim âhiret mükâfatını isterse Biz onun mükâfatını kat kat artırırız. Kim de sırf dünya nimetlerini isterse ona da istediklerinden bir kısmını veririz. Fakat o, âhiret nimetlerinden hiçbir pay alamayacaktır.

21. Yoksa bu inkârcıların bazı şeytanları[4] var da, Allah'ın onaylamadığı bir dini mi kendilerine meşru görüyorlar? Eğer Rabbinin, cezaların kıyamet gününe ertelenmesine dair bir sözü; takdir edilmiş bir hükmü olmasaydı, haklarında hemen hükmedilir, işleri bitirilirdi. Şüphesiz müşrikler için acı bir azap vardır.

22. Sen o gün, müşriklerin dünyada yaptıkları yüzünden korkudan titrediklerini görürsün. Artık korktukları başlarına gelmiştir. İnanıp iyi ve yararlı işler yapanlar ise cennet bahçelerindedirler; diledikleri her şey, Rablerinin katından onlara verilecektir. İşte bu büyük bir lütuftur.

---

1. Müfessirlerin büyük çoğunluğu âyete şöyle mâna vermiştir: "Allah'ın çağrısı olan İslâm, insanlar tarafından kabul gördükten sonra Allah'ın dinine düşmanlık edenlerin ileri sürdükleri bütün deliller Rableri katında geçersizdir." Biz, âyetin metniyle de daha iyi örtüştüğünü düşündüğümüz Mâverdî'nin naklettiği bir yorumu esas alarak tercüme ettik. Âyetin mesajı şudur: Mekkelilere indirilen bu din aslında geçmişteki peygamberlere bildirilen dinin aynısıdır. Bu yüzden müşriklerin yapmaları gereken bunu kabul etmek ve geçmiştekiler gibi çeşitli çıkarlar sebebiyle din konusunda ayrılığa düşmemektir.

2. Krş. Hadîd 57/25

3. Krş. bu sûrenin 27. âyeti.

4. Lafzen, "Ortakları."

5. "Şeytanlar" olarak çevirdiğimiz "Şürekâ/ortaklar" ifadesi putlar ve insanları doğru yoldan saptıran şeytan tabiatlı kimselerdir. Aslında putların kimseyi saptıracak bir gücü yoktur. Fakat insanlar putlar sebebiyle yoldan saptıkları için (İbrahim 14/36) Allah saptırmayı putlara nispet etmiştir. Mâtüridî, âyetin şöyle bir manaya da gelebileceği ihtimalinin olduğunu belirtir: "Bazı önderler ve yöneticiler halk kesimi için çeşitli kanunlar ve Allah'ın izin vermediği dini kurallar koymuşlardı. Onlar hiçbir delile dayanmadan halk için din adına hükümler koyuyor ve halk da bu hükümlere uyuyordu. Peygamberler ise Allah'tan hükümler getiriyor ama insanlar buna uymuyorlar. Üstelik 'peygamber de insandır' diyorlar, sonra da hiçbir delil olmadan başka bir insanın koyduğu dine uyuyorlar."

ذٰلِكَ الَّذِى يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ ۗ قُلْ
لَّآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِى الْقُرْبٰى ۗ وَمَنْ يَقْتَرِفْ
حَسَنَةً نَّزِدْ لَهٗ فِيهَا حُسْنًا ۚ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ اَمْ يَقُولُونَ
افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۖ فَاِنْ يَّشَاِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَ ۗ وَيَمْحُ اللّٰهُ
الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمٰتِهٖ ۗ اِنَّهٗ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾
وَهُوَ الَّذِى يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّـَٔاتِ وَيَعْلَمُ
مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ
وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ ۗ وَالْكٰفِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ
بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهٖ لَبَغَوْا فِى الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُّنَزِّلُ بِقَدَرٍ
مَا يَشَآءُ ۗ اِنَّهٗ بِعِبَادِهٖ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ الَّذِى يُنَزِّلُ الْغَيْثَ
مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهٗ ۗ وَهُوَ الْوَلِىُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾
وَمِنْ اٰيَاتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَآبَّةٍ ۗ
وَهُوَ عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَآءُ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ وَمَآ اَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ
فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ
فِى الْاَرْضِ ۖ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾

23. İşte bu, inanıp iyi ve yararlı işler yapan kullarına Allah'ın müjdesidir. Ey Peygamber! (Sana eziyet eden o müşriklere) de ki: "Ben sizden, yaptığım bu işe karşılık herhangi bir ücret istemiyorum. Sadece aramızdaki akrabalık bağının hatırına bana sevgi göstermenizi (hiç olmazsa bana ve bana inananlara eziyet etmemenizi) istiyorum"[1] (Unutmayın ki, ey kullarım!) Kim iyi bir iş yaparsa bu işine karşılık Biz ona, yaptığı iyilikten daha fazla güzellikler veririz. Çünkü Allah Gafûr'dur, iyi işler yapanların günahlarını tevbe etmeseler bile bağışlar; Şekûr'dur, şükretmeseler de, onları şükretmiş kabul eder.[2]

24. Onlar senin için hâlâ, "Uydurduğu yalanları Allah'a isnat eden bir iftiracı" diyorlar. Oysa (bilmiyorlar ki, sen böyle bir şey yapacak olsan) Allah isterse senin kalbini mühürleyiverir. Unutmayın ki, Allah bâtılı yok eder ve gerçeği sözleriyle (delilleriyle) tam olarak ortaya koyar. Şüphesiz Allah kalplerde gizlenen düşünce ve niyetleri çok iyi bilir.

25. O kullarının tevbelerini kabul eder, günahlarını da bağışlar; yaptığınız bütün işleri bilir ve ona göre karşılığını verir.

26. İnanıp iyi ve yararlı işler yapanların dualarını kabul eder, onlara lütuf ve ihsanıyla fazla fazla verir. Kâfirler içinse şiddetli bir azap vardır.

27. Eğer Allah herkese bol bol rızık verseydi insanlar dünyada azgınlaşırlardı. Fakat O, belli bir ölçüye göre dilediği kadar rızık vermektedir. Çünkü Allah kullarının durumlarından haberdardır; kime ne kadar rızık vereceğini iyi bilir, onların yapıp ettiklerini görür ve bu hallerine göre rızık verir.

28. (Kuraklıktan dolayı) insanlar ümitsizliğe düştükten sonra yağmuru yağdıran ve rahmetini her yere yayan O'dur. Çünkü O, Veliyy'dir; şefkat ve rahmetiyle kullarını korur, gözetir, Hamîd'dir, bütün övgü ve şükürlere lâyıktır.

29. Gökleri ve yeri yaratması ve yeryüzüne[3] her türlü canlıyı yayması O'nun varlığının ve kudretinin delillerindendir. O, dilediği zaman onların hepsini huzuruna getirmeye muktedirdir.

30. Bilin ki, başınıza gelen her musibet sizin yaptıklarınız yüzündendir. Bununla birlikte Allah sizi birçok musibetten de korur.

31. Siz ey inkârcılar! (Size musibet vermeyi dilerse) bu evrende O'nun azabından aslâ kurtulamazsınız. Bilin ki, o (azap geldiği) zaman sizin için Allah'tan başka dost da yardımcı da bulunmaz.

---

1. Bu âyet hakkında çok farklı yorumlar yapılmıştır. Bunlardan biri Şiilerin "Hz. Fatıma, Hz. Ali, Hasan ve Hüseyin'den oluşan akrabalarımı sevmenizi istiyorum" şeklinde verilen anlamdır. Bu hususta pek çok rivayet vardır. Âyetin indiği dönemde Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nın henüz evlenmemiş olduğu hatırlanırsa bu rivayetlerin sıhhat derecesi de anlaşılmış olur. M. A. el-Câbirî'nin âyetle ilgili şu açıklaması makul görünmektedir: "Bize göre âyet indirildiği şartlara göre anlaşılmalıdır. Bu şartlar, Hz. Peygamber ve bütün akrabaları Kureyşliler tarafından muhasara altına alınmıştı ve zor durumdaydılar. Hz. Peygamber müşriklerden kendisi ile ilişkilerinde akrabalık hukukuna riayet etmelerini istemiştir."
2. Gafûr" ve "Şekûr" kelimeleri Mâtürîdî'nin yorumuna göre açıklanmıştır.
3. Ferrâ'nın ifadesine göre, buradaki "Fîhimâ""Yerde ve gökte" ifadesi sadece "Yeryüzünde" anlamındadır. İfadenin Tesniye (ikil) kullanılması Kur'an'ın üslûbu gereğidir.

وَمِنْ اٰيٰتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿٣٢﴾ اِنْ يَّشَاْ يُسْكِنِ الرِّيْحَ
فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلٰى ظَهْرِهٖ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ
شَكُوْرٍ ﴿٣٣﴾ اَوْ يُوْبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوْا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيْرٍ ﴿٣٤﴾ وَّيَعْلَمَ
الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِنَا ۭ مَا لَهُمْ مِّنْ مَّحِيْصٍ ﴿٣٥﴾ فَمَآ اُوْتِيْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ
فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَلٰى
رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ۚ ﴿٣٦﴾ وَالَّذِيْنَ يَجْتَنِبُوْنَ كَبٰۗىِٕرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ
وَاِذَا مَا غَضِبُوْا هُمْ يَغْفِرُوْنَ ۚ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا
الصَّلٰوةَ ۠ وَاَمْرُهُمْ شُوْرٰى بَيْنَهُمْ ۠ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ۚ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِيْنَ
اِذَآ اَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُوْنَ ﴿٣٩﴾ وَجَزٰۗؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ
مِّثْلُهَا ۚ فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهٗ عَلَي اللّٰهِ ۭ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ
﴿٤٠﴾ وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهٖ فَاُولٰۗىِٕكَ مَا عَلَيْهِمْ مِّنْ سَبِيْلٍ ۘ ﴿٤١﴾
اِنَّمَا السَّبِيْلُ عَلَي الَّذِيْنَ يَظْلِمُوْنَ النَّاسَ وَيَبْغُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ
الْحَقِّ ۭ اُولٰۗىِٕكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٤٢﴾ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ اِنَّ ذٰلِكَ لَمِنْ
عَزْمِ الْاُمُوْرِ ﴿٤٣﴾ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ وَّلِيٍّ مِّنْۢ بَعْدِهٖ ۭ وَتَرَى
الظّٰلِمِيْنَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ يَقُوْلُوْنَ هَلْ اِلٰى مَرَدٍّ مِّنْ سَبِيْلٍ ۚ ﴿٤٤﴾

32. Dağ gibi gemilerin denizde akıp gitmesi de O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biridir.

33. Allah dilerse rüzgârı durdurur ve o zaman gemiler suyun üstünde kalakalırlar. Bütün bunlarda alınacak dersler vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, çok sabırlı olanlar; Allah'ın yasaları üzerinde dikkatlice düşünenler ve O'nun nimetlerine çok şükredenlerdir.[1]

34. Ya da Allah dilerse bu gemileri, içindekilerin yaptıkları yüzünden batırır, ama çoğu kez affedip batmaktan korumaktadır.

35. Evet, âyetlerimize karşı mücadele edenler, ileri geri konuşanlar bilsinler ki, kendileri için aslâ bir kurtuluş yoktur.

36. Ey insanlar! Unutmayın ki, size verilen nimetler geçici dünya malıdır. İnanan ve Rablerine güvenip O'na dayananlar için Allah katından verilecek mükâfatlar ise daha iyi ve daha kalıcıdır.

37. Onlar öyle kimselerdir ki, büyük günahlardan ve hayâsızlıklardan sakınırlar, öfkelendikleri zaman (öfkelerini yenerler[2] ve) bağışlayıcı bir tutum sergilerler.

38. Onlar, Rablerinin çağrısına uyarak namazı kılarlar, bütün işlerini aralarında istişare ederek yürütürler ve kendilerine verdiğimiz nimetlerden hayırlı işlerde harcarlar.

39. Zulme uğradıkları zaman birbirlerine yardım ederler.

40. Bir kötülüğün karşılığı o kötülüğe denk bir cezadır. Fakat bilin ki, kim bir kötülüğü bağışlar ve kötülük yapanla barışırsa onun mükâfatı Allah'a aittir. Bununla birlikte Allah zâlimleri; haksızlık edenleri sevmez.[3]

41. Ancak zulme uğrayan kimse affetmeyip hakkını alırsa o da böyle yaptığından dolayı suçlanamaz.

42. Suçlanacak ve cezalandırılacak olanlar ancak, insanlara zulmeden ve hak hukuk tanımayarak ülkede azgınlık edenlerdir. Ayrıca onları acı bir azap beklemektedir.

43. Fakat zulme uğrayan kimse sabreder ve kendisine yapılan kötülüğü bağışlarsa, bu da herkesin yapamayacağı önemli ve güzel bir davranış olur.

44. (Dalâleti tercih ettiği için) Allah'ın dalâlette bıraktığı kimsenin artık hiçbir dostu yoktur.[4] Gün gelecek sen bu zâlimlerin âhirette azabı gördüklerinde, "Buradan çıkmanın bir yolu yok mu?!" diye feryat ettiklerini göreceksin.

---

1. Krş. Lokman 31/31
2. Bkz. Âl-i İmrân 3/134.
3. Yüce Allah kişinin kendisine yapılan kötülüğe verilen cezanın o kötülüğe denk olmasını özellikle vurgulamıştır. Orantısız bir karşılık zulümdür ve Allah buna razı olmaz. Allah bu karşılığı da "Kötülük" olarak nitelemiştir. Bu sebeple bazı müfessirler âyeti, "Kötülüğe karşılık vermek ona denk bir kötülük yapmaktır" şeklinde de yorumlamışlardır. Kur'an'ın geneline bakıldığında Allah ile kul, kul ile kul arasında "Af" merkezli bir ilişkinin esas olduğu dikkati çekmektedir. Fakat bu affın amacı, kişideki intikam duygularının yok edilmesine ve suçlunun pişmanlığına vesile olmaktır. Yapılacak affın suçun artmasına, suçluların cesaretlenmesine sebep olması halinde af, bir erdem olmaktan daha çok zulüm ve haksızlığa yol açmak anlamına gelir. Nitekim 42. âyette özellikle kamu düzenini bozan suçluların dünyada ve âhirette cezalandırılmayı hak ettikleri açıkça belirtilmiştir.
4. Krş. Kehf 18/17.

وَتَرٰيهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ
طَرْفٍ خَفِيٍّ ۗ وَقَالَ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا
اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ اَلَآ اِنَّ الظّٰلِمِينَ فِي عَذَابٍ
مُقِيمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ اَوْلِيَآءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾ اِسْتَجِيبُوا
لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ ۗ مَا لَكُمْ
مِنْ مَلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ﴿٤٧﴾ فَاِنْ اَعْرَضُوا
فَمَآ اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۗ اِنْ عَلَيْكَ اِلَّا الْبَلَاغُ ۗ وَاِنَّآ
اِذَآ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۗ وَاِنْ تُصِبْهُمْ
سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَاِنَّ الْاِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾ لِلّٰهِ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۗ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۗ يَهَبُ لِمَنْ يَشَآءُ اِنَاثًا
وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَآءُ الذُّكُورَ ﴿٤٩﴾ اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا
وَاِنَاثًا ۗ وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَآءُ عَقِيمًا ۗ اِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾ وَمَا
كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ
اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِاِذْنِهِ مَا يَشَآءُ ۗ اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾

45. Yine sen, o zâlimlerin zilletten boyunları bükük bir halde ateşin önüne getirildiklerini ve korku dolu gözlerle ateşi gizli gizli süzdüklerini göreceksin. İnananlar, inanmayanlar için o gün şöyle diyecek: "Hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini hem de ailelerini felakete sürükleyen kimselerdir." Bilin ki, zâlimler asırlarca sürecek bir azap içinde olacaklardır.

46. Artık onların Allah'tan başka yardım edecek kimseleri yoktur. (Dalâleti tercih etmesi sebebiyle) Allah'ın dalalette bıraktığı kimse için hiçbir kurtuluş yolu da yoktur.

47. Ey insanlar! Allah'tan gelecek ve geri çevrilmesi aslâ mümkün olmayacak o gün gelmeden önce Rabbinizin çağrısına uyun. Yoksa o gün ne sığınabileceğiniz bir yeriniz olacak, ne de yaptıklarınızı inkâr edebileceksiniz.

48. Ey Peygamber! Eğer insanlar (bu çağrıyı dinlemez) yüz çeviririlerse bil ki, Biz seni onlara bekçi olarak göndermedik; sana düşen sadece tebliğ etmektir. Zaten Biz bu insanoğluna ne zaman bir lütufta bulunsak sevinip şımarır. Kendi yaptıklarından dolayı başına bir felâket geldiğinde ise hemen (verdiğimiz nimetleri unutur ve) nankör kesilir.[1]

49. Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir. O, dilediğini yaratır; dilediğine kız, dilediğine erkek evlâtlar lütfeder.[2]

50. Ya da çift olarak hem erkek hem de kız evlâtlar verir. Dilediğini de kısır yapar. Şüphesiz Allah Alîm'dir; kime erkek ve kız evlâtlar vereceğini, kimi kısır yapacağını iyi bilir, Kadîr'dir; dilediğine dilediği cinsiyette evlât vermeye muktedirdir.

51. (Ey müşrikler! Bütün bunları size anlatan Muhammed de önceki peygamberler gibi vahiy almaktadır ve o da bir insandır.) Allah bir insanla, ya doğrudan vahyederek, ya bir perde arkasından,[3] ya da dilediği şeyi izniyle vahyetmek üzere bir elçi melek göndererek konuşur. Şüphesiz O Aliyy'dir; yücelerden yücedir, beşerî sıfatlardan uzak olduğu için insanla iletişimi böyle kurar, Hakîm'dir; farklı yollarla iletişim kurması hikmetinin gereğidir.[4]

---

1. Krş. Hûd 11/9; İsrâ 17/67; Hac 22/66.

2. Araplar kız çocuklarının olmasından hoşlanmaz (Nahl 16/58), başlarına gelen bazı musibetleri kız çocuklarının uğursuzluklarına bağlarlardı. Allah yerde ve göklerde yegâne tasarruf sahibi varlığın Kendisi olduğunu, hayır ya da şer ne gerçekleşiyorsa şu veya bu şeyin uğursuzluğundan değil, O'nun takdiri ve koyduğu kurallar ile olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca çocuğun kız ya da erkek olması da Allah'ın koyduğu kanunlara tabidir. Çocuğun cinsiyeti konusunda insanın takdir yetkisi yoktur. Dolayısıyla bu konuda müşriklerin tutumu doğru değildir ve çirkindir. Âyette dikkat çeken bir husus da Allah'ın lütfettiği evlatlardan kız isminin erkekten önce zikredilmesidir. Yüce Allah sanki bununla müşriklerin insan yerine koymadığı kız çocuklarının da insan varlığının vazgeçilmez birer unsuru olduklarına dikkat çekmek istemiştir.

3. Âyette geçen perde (Hicab) kelimesi maddî anlamda bir perde değildir; vahiy esnasında peygamberlerin gözleriyle Allah'ı görmediklerini ifade eder. "Perde arkasından" ifadesi vahyi getiren meleğin bazı özellikleri yönünden Allah'ı idrak edememesi, O'nun sesini duyması, ama Kendisini görememesi demektir. Krş. A'râf 7/143.

4. Vahiy çeşitli şekillerde gerçekleşir: 1- Melek vasıtasıyla.. 2- Allah'ın sözlerini işitmekle. 3- Doğrudan kalbe ilham yoluyla. 4- Bazen de rüya şeklinde. 5- Canlılara verilen içgüdüye de vahiy denir. Arıya vahyedilmesi gibi.

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا ۭ مَا كُنْتَ تَدْرِيْ مَا الْكِتٰبُ
وَلَا الْاِيْمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنٰهُ نُوْرًا نَّهْدِيْ بِهٖ مَنْ نَّشَاۗءُ مِنْ عِبَادِنَا ۭ
وَاِنَّكَ لَتَهْدِيْٓ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۝ صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذِيْ لَهٗ مَا
فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ اَلَآ اِلَى اللّٰهِ تَصِيْرُ الْاُمُوْرُ ۝

سُورَةُ الزُّخْرُفِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ تِسْعٌ وَثَمَانُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
حٰمٓ ۝ وَالْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ۝ اِنَّا جَعَلْنٰهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا
لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ۝ وَاِنَّهٗ فِيْٓ اُمِّ الْكِتٰبِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ
حَكِيْمٌ ۝ اَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا اَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا
مُّسْرِفِيْنَ ۝ وَكَمْ اَرْسَلْنَا مِنْ نَّبِيٍّ فِي الْاَوَّلِيْنَ ۝ وَمَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ
نَّبِيٍّ اِلَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝ فَاَهْلَكْنَآ اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا
وَّمَضٰى مَثَلُ الْاَوَّلِيْنَ ۝ وَلَىِٕنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضَ لَيَقُوْلُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيْزُ الْعَلِيْمُ ۝ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ
الْاَرْضَ مَهْدًا وَّجَعَلَ لَكُمْ فِيْهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ۝

52. Ey Peygamber! İşte Biz sana da buyruğumuzla ruhu; gönüllere hayat veren bu Kur'an'ı vahyettik.[1] Oysa sen bundan önce kitap nedir, iman nedir bilmiyordun.[2] Biz Kur'an'ı bir nûr kıldık.[3] Kullarımızdan dilediklerimizi (ona kulak verenleri) onunla doğru yola ulaştırırız. Şüphesiz senin yaptığın şey insanları (bu Kur'an'la) doğru yola çağırmaktır.

53. Bu yol, göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibi olan Allah'ın yoludur. Aklınızı başınıza alın! Sonunda bütün işler Allah'a dönmektedir.

43
ZUHRUF SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 89 âyettir. Adını 35. âyette geçen "Zuhruf" kelimesinden almıştır. Zuhruf, altın demektir. Zînet, süs, bezek anlamına da gelmektedir.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Hâ Mîm[4]

2. Gerçekleri apaçık ortaya koyan bu Kitaba andolsun ki,

3. Biz onu düşünüp anlayasınız diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik.[5]

4. Katımızdaki ana kitaptan; ezelî ilmimizden gelen bu Kur'an çok yücedir; basit bir insan sözü değildir, sağlam hükümler ve hikmetlerle doludur.

5. Ey inkârcılar! Siz haddi aşan, azgın bir topluluksunuz diye, şimdi Biz Kur'an'ı indirmekten vaz mı geçelim?![6]

6. Nitekim Biz önceki kavimlere de nice peygamberler gönderdik.

7. Fakat kendilerine peygamber gönderilen hiçbir kavim yoktur ki, o peygamberle alay etmiş olmasın.

8. Bu sebeple Biz de bu müşriklerden daha güçlü olan o kavimleri helâk ettik. Onlardan geriye birer ibretlik hikâye kaldı.

9. Ey Peygamber! Şimdi sen onlara, "Gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye soracak olsan kesinlikle, "Çok güçlü olan, her şeyi bilen Allah yaratmıştır" derler.[7]

10. Evet, O öyle bir Allah'tır ki, (rahatça yaşayabilmeniz için) yeryüzünü bir döşek gibi yapmış, gideceğiniz yere kolayca ulaşasınız diye sizin için (dağların arasından) yollar açmıştır.

---

1. Krş. Nahl 16/2.
2. Krş. Nisâ 4/113; Yusuf 12/3. Bu âyet, peygamberlik gelmeden önce Hz. Peygamberin Kur'an hakkında bilgisi olmadığını ve imanın aslıyla ilgili değil, dinin detaylı hükümleriyle ilgili bilgiye sahip olmadığını ifade etmektedir.
3. "Nur" ifadesi ile kitap ya da iman kastedilmiş olabilir. Şayet iman kastedilmiş ise Zümer 39/22. âyette belirtilen gönül ferahlığı ve aydınlığını ifade eder. Şayet Kur'an kastedilmiş ise, Kur'an kendisine uyanların kalplerindeki ve gözlerindeki bütün perdeleri kaldırır ve o kişi için yolunu aydınlatıcı bir ışıktır. Peşinden gelen âyet bununla Kur'an'ın kastedildiğini teyit etmektedir.
4. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.
5. Krş. Yusuf 12/2.
6. Âyette geçen "Zikr" kelimesine "Azap" anlamı verenler de olmuştur. Bu durumda mâna, "… sizi azapla uyarmaktan vaz mı geçelim?" şeklinde olur. Âyetlerin devamı dikkate alındığında bu ifade ile Kuran'ın kastedildiği anlaşılmaktadır.
7. Krş. Lokman 31/25; Zümer 39/38. Müşriklerin bu cevaplarının karşılığı 15. âyette zikredilmektedir. Yani bu gerçeği bilmelerine ve itiraf etmelerine rağmen O'na şirk koşmaya devam etmektedirler.

وَالَّذِى نَزَّلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً بِقَدَرٍ ۚ فَاَنْشَرْنَا بِهٖ بَلْدَةً مَّيْتًا ۚ
كَذٰلِكَ تُخْرَجُوْنَ ﴿١١﴾ وَالَّذِى خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ
لَكُمْ مِّنَ الْفُلْكِ وَالْاَنْعَامِ مَا تَرْكَبُوْنَ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوٗا عَلٰى
ظُهُوْرِهٖ ثُمَّ تَذْكُرُوْا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ اِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُوْلُوْا
سُبْحَانَ الَّذِى سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهٗ مُقْرِنِيْنَ ﴿١٣﴾ وَاِنَّآ
اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُوْنَ ﴿١٤﴾ وَجَعَلُوْا لَهٗ مِنْ عِبَادِهٖ جُزْءًا ۚ اِنَّ
الْاِنْسَانَ لَكَفُوْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٥﴾ اَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ
وَّاَصْفٰىكُمْ بِالْبَنِيْنَ ﴿١٦﴾ وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ
لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهٗ مُسْوَدًّا وَّهُوَ كَظِيْمٌ ﴿١٧﴾ اَوَمَنْ
يُّنَشَّؤُا فِى الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِى الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِيْنٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا
الْمَلٰٓئِكَةَ الَّذِيْنَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمٰنِ اِنَاثًا ۚ اَشَهِدُوْا خَلْقَهُمْ ۚ
سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْئَلُوْنَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوْا لَوْ شَآءَ الرَّحْمٰنُ
مَا عَبَدْنٰهُمْ ۚ مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۚ اِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُوْنَ ۚ ﴿٢٠﴾
اَمْ اٰتَيْنٰهُمْ كِتٰبًا مِّنْ قَبْلِهٖ فَهُمْ بِهٖ مُسْتَمْسِكُوْنَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوْٓا
اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَّاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿٢٢﴾

11. Gökten yağmuru belli bir ölçüye göre indiren O'dur. Biz bu yağmurla ölü bir beldeyi diriltiriz. İşte siz de kabirlerinizden aynen öyle diriltilip çıkarılacaksınız.

12. (Erkekli dişili) bütün canlıları çift çift yaratan ve sizin için bineceğiniz gemileri ve hayvanları var eden de O'dur.[1]

13. O halde siz, bunların üzerlerine binin ve onlardan yararlandığınızda Rabbinizin nimetlerini hatırlayın ve şöyle dua edin: "Bütün bunları istifademize sunan Allah ne yücedir! Aksi takdirde biz bunları elde etmeye güç yetiremezdik."[2]

14. "(Evet, bütün bunlar bize Allah'ın lütfudur, fakat unutmamalıyız ki, bunların hesabını vermek üzere) varacağımız son yer Allah'ın huzurudur."

15. Öyleyken müşrikler tuttular, ("melekler Allah'ın kızlarıdır" demek suretiyle) Allah'ın bazı kullarını O'nun bir parçası saydılar. Gerçekten insan açıkça nankörlük etmektedir.

16. (Ne saçma şey!) Allah, yarattıklarından kızları kendisi evlât edindi de oğlanları sizin için seçip ayırdı, öyle mi?

17. (Ne gariptir ki,) onlardan birine, Rahmân olan Allah'a lâyık gördükleri bir kız çocuğunun doğumu müjdelendiğinde öfkeden yüzü kapkara kesilir;[3]

18. Ve, "Ne?! İşe yaramayan bir süs bebeği,[4] öyle mi?!" der ve ("utana sıkıla büyüteyim mi, yoksa toprağa mı gömeyim?"[5] diye) karmakarışık duygularla bir iç çatışma yaşar.[6]

19. Tutmuşlar, Rahmân olan Allah'ın kulları olan meleklerin dişi olduklarını iddia ediyorlar. Sanki yaratılışlarına şâhit olmuşlar gibi! Onların bu iddiaları kayda geçecek ve (mahşer günü) bütün bunların hesabı sorulacaktır.

20. Kalkmışlar bir de, "Eğer Rahmân olan Allah dileseydi biz bu putlara tapmazdık" diyorlar. Onların (Allah'ın putlara tapılmasını istediğine dair) herhangi bir bilgileri yok ki! Onlar sadece atıp tutuyor; yalan söylüyorlar.

21. Yoksa Biz onlara, Kur'an gelmeden önce bir kitap vermişiz de ona mı dayanıyorlar?!

22. Hayır! Ne bilgileri var ne de kitapları! Bildikleri tek şey, "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk ve ancak onların izinden giderek yolumuzu bulabiliriz" sözüdür.

---

1. Krş. En'âm 6/143-144; Ra'd 13/3; Nahl 16/5-8. Evrendeki varlıkların birbirlerine karşıt çiftler halinde yaratılması Allah'ın varlığının ve kudretinin delillerindendir. Bu çift çift ve birbirine karşıt olma hali erkeklik dişilik, hayat ve ölüm gibi madde alanında olduğu gibi, sevgi nefret, iman küfür vb. manevi alanda da olabilir. Çift kutupluluk nazariyesini hatırlatan birçok örneği Kur'an'da bulmak mümkündür.
2. Krş. Hûd 11/41.
3. Krş. Nahl 16/58.
4. Lafzen, "Süs içinde büyütülen/büyüyen biri." Büyüme fiili ile ilgili ikili anlam kıraat farklılığından kaynaklanmaktadır.
5. Bkz. Nahl 16/59.
6. Âyet çoğunlukla, süs içinde büyütülen/büyüyen ve kendini savunacak gücü olmayan bir kız çocuğu, öyle mi?" diye tercüme edilmiştir. Biz "ve hüve" diye başlayan cümleyi önceki cümleye sıfat yapmak yerine müstakil bir cümle olarak anlamlandırmayı tercih ettik.

وَكَذٰلِكَ مَآ اَرۡسَلۡنَا مِنۡ قَبۡلِكَ فِىۡ قَرۡيَةٍ مِّنۡ نَّذِيۡرٍ اِلَّا قَالَ
مُتۡرَفُوۡهَآ ۙ اِنَّا وَجَدۡنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَّاِنَّا عَلٰٓى اٰثٰرِهِمۡ مُّقۡتَدُوۡنَ
٢٣ قٰلَ اَوَلَوۡ جِئۡتُكُمۡ بِاَهۡدٰى مِمَّا وَجَدۡتُّمۡ عَلَيۡهِ اٰبَآءَكُمۡ ؕ قَالُوۡٓا
اِنَّا بِمَآ اُرۡسِلۡتُمۡ بِهٖ كٰفِرُوۡنَ ٢٤ فَانۡتَقَمۡنَا مِنۡهُمۡ فَانۡظُرۡ كَيۡفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الۡمُكَذِّبِيۡنَ ٢٥ وَاِذۡ قَالَ اِبۡرٰهِيۡمُ لِاَبِيۡهِ وَقَوۡمِهٖٓ اِنَّنِىۡ
بَرَآءٌ مِّمَّا تَعۡبُدُوۡنَ ۙ ٢٦ اِلَّا الَّذِىۡ فَطَرَنِىۡ فَاِنَّهٗ سَيَهۡدِيۡنِ ٢٧
وَجَعَلَهَا كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِىۡ عَقِبِهٖ لَعَلَّهُمۡ يَرۡجِعُوۡنَ ٢٨ بَلۡ مَتَّعۡتُ
هٰٓؤُلَآءِ وَاٰبَآءَهُمۡ حَتّٰى جَآءَهُمُ الۡحَـقُّ وَرَسُوۡلٌ مُّبِيۡنٌ ٢٩ وَلَمَّا
جَآءَهُمُ الۡحَـقُّ قَالُوۡا هٰذَا سِحۡرٌ وَّاِنَّا بِهٖ كٰفِرُوۡنَ ٣٠ وَقَالُوۡا
لَوۡلَا نُزِّلَ هٰذَا الۡقُرۡاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِّنَ الۡقَرۡيَتَيۡنِ عَظِيۡمٍ ٣١
اَهُمۡ يَقۡسِمُوۡنَ رَحۡمَتَ رَبِّكَ ؕ نَحۡنُ قَسَمۡنَا بَيۡنَهُمۡ مَّعِيۡشَتَهُمۡ
فِى الۡحَيٰوةِ الدُّنۡيَا ۚ وَرَفَعۡنَا بَعۡضَهُمۡ فَوۡقَ بَعۡضٍ دَرَجٰتٍ لِّيَتَّخِذَ
بَعۡضُهُمۡ بَعۡضًا سُخۡرِيًّا ؕ وَرَحۡمَتُ رَبِّكَ خَيۡرٌ مِّمَّا يَجۡمَعُوۡنَ
٣٢ وَلَوۡلَآ اَنۡ يَّكُوۡنَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً لَّجَعَلۡنَا لِمَنۡ يَّكۡفُرُ
بِالرَّحۡمٰنِ لِبُيُوۡتِهِمۡ سُقُفًا مِّنۡ فِضَّةٍ وَّمَعَارِجَ عَلَيۡهَا يَظۡهَرُوۡنَ ۙ ٣٣

23. Bu hep böyle olmuştur. Biz senden önce de bir beldeye ne zaman uyarıcı bir peygamber gönderdiysek, o ülkenin şımarık insanları (aynen bunlar gibi), "Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk ve biz ancak onların izinden gideriz" demişlerdir.[1]

24. Peygamberleri de şöyle cevap vermiştir:[2] "Peki, ya ben size, atalarınızın dininden daha doğru bir din getirmişsem? (Yine de eski dininizde ısrar mı edeceksiniz?)" Onlar da: "(Ne dersen de) biz senin getirdiğin dini kabul etmiyoruz" demişlerdir.

25. Biz de onlara lâyık oldukları cezayı verdik. Peygamberleri yalanlayanların âkıbetleri nasıl olmuş bir bak!

26. Bir zamanlar İbrahim babasına ve kavmine demişti ki: "Benim sizin tapındıklarınızla bir ilgim yok."

27. "Ben sadece beni yaratana bağlıyım. O beni doğru yola iletecektir."

28. İbrahim, söylediği bu yüce sözü, hakka yönelmeleri için gelecek nesillere kalıcı bir söz; bir ilke haline getirdi.

29. Ama insanlar (ataları İbrahim'in bu sözünü bilmelerine rağmen) hakka yönelmediler. Fakat yine de Ben bu müşrikleri ve atalarını hak ve hakikatlerle dolu bir Kitap ve onu açıklayan Peygamber gelinceye kadar dünya nimetlerinden yararlandırdım.

30. Fakat onlar kendilerine hak ve hakikatlerle dolu Kur'an gelince de şöyle dediler: "Bu bir sihirdir, biz ona inanmıyoruz."

31. "Bu Kur'an iki şehirden, büyük (zengin ve itibarlı) bir adama indirilmeli değil miydi?"[3]

32. Şu işe bak! Rabbinin kimi peygamber yapacağına onlar mı karar verecek? (Bir düşünseler ya!) Bu dünyada onların rızıklarını aralarında taksim eden Biziz. (Bu taksimi yaparken de) birbirlerinin işlerini görmeleri için bazılarını diğerlerinden derece derece üstün kıldık. (O halde peygamberliği de Biz dilediğimize veririz.) Onlar şunu bilmeliler ki, Rabbinin lütfettiği peygamberlik, onların sahip olduğu (ve üstünlük sebebi saydıkları) zenginlikten çok daha hayırlıdır.

33. (Sizin zenginlik ve itibar dediğiniz şey nedir ki?!) Eğer insanların, (onlara imrenerek) tek bir küfür topluluğu haline gelme sakıncası olmasaydı, Biz Rahmân olan Allah'ı inkâr eden bu kimselerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık.

---

1. Râzî'nin yorumuna göre, Allah'ın kitabında başka hiçbir âyet olmasaydı dahi, sadece bu âyet birtakım insanların dini görüşlerini körü körüne, hiç sorgulamadan kabul etmenin yanlışlığını göstermeye yeterdi. Çünkü Yüce Allah, böyle bir tutum ortaya koyma hususunda onların ne aklî ne de naklî herhangi bir delile dayanmadıklarını belirtmiştir. Allah bu tutumu kınamış ve körü körüne taklide uymanın batıl olduğunu açıkça ortaya koymuştur.
2. Âyetteki "Kâle" (Dedi) fiili, Hafs ve İbn Âmir'in okuyuşuna göredir. Diğer kıraât imamları "Kul" (Söyle) şeklinde okumuşlardır. Bu durumda hitap Hz. Peygambere yapılmış olur.
3. İşaret edilen şehirler Mekke ve Tâif'tir. Onların kastettikleri kişiler ise, Mekke'den Velid b. Muğîre, Tâif'ten Urve b. Mes'ud'dur. Urve daha sonra Müslüman olmuştur. Velid ise müşrik olarak ölmüştür. Bu konuda başka rivayetler ve isimler de zikredilir.

وَلِبُيُوتِهِمْ اَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـُٔونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا ؕ وَاِنْ كُلُّ
ذٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ؕ وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ۧ
﴿٣٥﴾ وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهٗ شَيْطَانًا فَهُوَ
لَهٗ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾ وَاِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ
اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَنَا قَالَ يٰلَيْتَ بَيْنِى وَبَيْنَكَ
بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾ وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ اِذْ
ظَّلَمْتُمْ اَنَّكُمْ فِى الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ
اَوْ تَهْدِى الْعُمْىَ وَمَنْ كَانَ فِى ضَلٰلٍ مُبِينٍ ﴿٤٠﴾ فَاِمَّا نَذْهَبَنَّ
بِكَ فَاِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ ﴿٤١﴾ اَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِى وَعَدْنٰهُمْ فَاِنَّا
عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِى اُوحِىَ اِلَيْكَ ۚ اِنَّكَ
عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَاِنَّهٗ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ ۚ وَسَوْفَ
تُسْـَٔلُونَ ﴿٤٤﴾ وَسْـَٔلْ مَنْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَآ ؕ اَجَعَلْنَا
مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ اٰلِهَةً يُعْبَدُونَ ۧ ﴿٤٥﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى
بِاٰيٰتِنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَقَالَ اِنِّى رَسُولُ رَبِّ الْعٰلَمِينَ
﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِاٰيٰتِنَآ اِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾

34. Hatta evlerinin kapılarını ve oturup yaslandıkları koltukları da böyle yapardık.

35. Onları altınlarla, mücevherlerle bezerdik. Oysa bunların hepsi dünya hayatının geçici nimetleridir. (Bu mutluluk verici nimetlerin kalıcı olanları ise âhirettedir.) Fakat Rabbinin katındaki âhiret mutluluğu, sadece şirk ve isyandan sakınanlar içindir.

36. Kim, Rahmân olan Allah'ın kitabı Kur'an'dan[1] yüz çevirirse Biz ona bir şeytanı; şeytan tabiatlı birini yoldaş ederiz, artık o, ondan hiç ayrılmaz.

37. O şeytanlar onları doğru yoldan alıkoyar, ama onlar doğru yolda olduklarını sanırlar.[2]

38. Nihayet onlardan birisi (yoldaşıyla birlikte) Bizim huzurumuza geldiğinde, "Keşke seninle aramız doğu ile batı kadar uzak olsaydı, ne kötü bir arkadaşmışsın sen!" diyecektir.

39. O zaman Allah şöyle söyleyecektir: "Şimdi böyle sözler söylemenizin size hiçbir faydası yoktur. Çünkü siz (o şeytanlara uyup küfür ve isyana dalarak kendinize) zulmettiniz. Artık azabı da hep birlikte çekeceksiniz."

40. Ey Peygamber! Sen böyle (gerçeklere karşı) sağır kimselere sözünü duyurabilir misin? Köre ve dolayısıyla açıkça yolunu sapıtmış olanlara doğru yolu gösterebilir misin?[3]

41. Eğer sen, (onlara vereceğimiz azabı görmeden) vefat edecek olursan bil ki, âhirette (göreceksin ki,) onlara hak ettikleri cezayı mutlaka vereceğiz.[4]

42. Belki de onlara vâdettiğimiz azabı sana sağlığında gösteririz. Ne zaman olursa olsun, Biz onları cezalandırmaya muktediriz.[5]

43. Ey Peygamber! Sen sana vahyolunana sımsıkı sarılmaya bak; hiç şüphesiz sen doğru yoldasın.

44. Çünkü bu Kur'an, senin ve kavminin uymakla şeref kazanacağı bir kitaptır.[6] Bilin ki, (ona uyup uymadığınız konusunda) hepiniz sorguya çekileceksiniz.

45. Ey Peygamber! Senden önce kendilerine peygamber gönderdiklerimize sor bakalım.[7] Biz Rahmân olan Allah'ın dışında başka ilâhlara tapınmaya izin vermiş miyiz?

46. Andolsun Biz Musa'yı, mucizelerimizle Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına göndermiştik. O da onlara, "Ben âlemlerin Rabbinin elçisiyim" demişti.[8]

47. Musa onlara mucizelerimizi gösterince alay edip gülmeye başladılar.

1. Lafzen, "Rahman olan Allah'ın zikrinden."
2. Krş. Fussilet 41/25.
3. Krş. Fâtır 35/22.
4. Âyetin lafzî tercümesi şöyledir: "Eğer Biz, (onlara vereceğimiz azabı sana göstermeden) seni bu dünyadan göçürsek bil ki, onlara hak ettikleri cezayı (âhirette) mutlaka vereceğiz."
5. Krş. Yunus 10/46; Ra'd 13/40; Ğâfir 40/77.
6. Krş. Kalem 68/52.
7. Hz. Peygamberin kendinden önce gelip geçmiş peygamberlere bir şey sorması aklen imkânsızdır. Sormanın mümkün olmadığı bir hususta "sor" demek ile, "Bak, araştır, istidlalde bulun" manası kastedilir. (Râzî).
8. Hz. Musa kıssasından örnek verilmesi, Kur'an'ın zengin ve itibarlı kişilere gelmesi iddiasında bulunan müşriklere, aynı iddiada bulunan (51-52. âyet) Firavun örnek gösterilerek cevap verilmesine matuftur.

وَمَا نُرِيهِمۡ مِنۡ اٰيَةٍ اِلَّا هِيَ اَكۡبَرُ مِنۡ اُخۡتِهَا ۟ وَاَخَذۡنٰهُمۡ
بِالۡعَذَابِ لَعَلَّهُمۡ يَرۡجِعُوۡنَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوۡا يٰۤاَيُّهَ السَّاحِرُ ادۡعُ
لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنۡدَكَ اِنَّنَا لَمُهۡتَدُوۡنَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا كَشَفۡنَا
عَنۡهُمُ الۡعَذَابَ اِذَا هُمۡ يَنۡكُثُوۡنَ ﴿٥٠﴾ وَنَادٰى فِرۡعَوۡنُ فِىۡ
قَوۡمِهٖ قَالَ يٰقَوۡمِ اَلَيۡسَ لِىۡ مُلۡكُ مِصۡرَ وَهٰذِهِ الۡاَنۡهٰرُ
تَجۡرِىۡ مِنۡ تَحۡتِىۡ ۚ اَفَلَا تُبۡصِرُوۡنَ ۙ﴿٥١﴾ اَمۡ اَنَا خَيۡرٌ مِّنۡ هٰذَا
الَّذِىۡ هُوَ مَهِيۡنٌ ۙ وَلَا يَكَادُ يُبِيۡنُ ﴿٥٢﴾ فَلَوۡلَاۤ اُلۡقِىَ عَلَيۡهِ اَسۡوِرَةٌ
مِّنۡ ذَهَبٍ اَوۡ جَآءَ مَعَهُ الۡمَلٰٓئِكَةُ مُقۡتَرِنِيۡنَ ﴿٥٣﴾ فَاسۡتَخَفَّ
قَوۡمَهٗ فَاَطَاعُوۡهُ ؕ اِنَّهُمۡ كَانُوۡا قَوۡمًا فٰسِقِيۡنَ ﴿٥٤﴾ فَلَمَّاۤ اٰسَفُوۡنَا
انۡتَقَمۡنَا مِنۡهُمۡ فَاَغۡرَقۡنٰهُمۡ اَجۡمَعِيۡنَ ۙ﴿٥٥﴾ فَجَعَلۡنٰهُمۡ
سَلَفًا وَّمَثَلًا لِّلۡاٰخِرِيۡنَ ﴿٥٦﴾ وَلَمَّا ضُرِبَ ابۡنُ مَرۡيَمَ مَثَلًا
اِذَا قَوۡمُكَ مِنۡهُ يَصِدُّوۡنَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوۡۤا ءَاٰلِهَتُنَا خَيۡرٌ اَمۡ هُوَ ؕ
مَا ضَرَبُوۡهُ لَكَ اِلَّا جَدَلًا ؕ بَلۡ هُمۡ قَوۡمٌ خَصِمُوۡنَ ﴿٥٨﴾ اِنۡ هُوَ
اِلَّا عَبۡدٌ اَنۡعَمۡنَا عَلَيۡهِ وَجَعَلۡنٰهُ مَثَلًا لِّبَنِىۡۤ اِسۡرَآءِيۡلَ ۚ﴿٥٩﴾
وَلَوۡ نَشَآءُ لَجَعَلۡنَا مِنۡكُمۡ مَّلٰٓئِكَةً فِى الۡاَرۡضِ يَخۡلُفُوۡنَ ﴿٦٠﴾

48. Biz onlara birbirinden üstün birtakım mucizeler gösterdik (yine de kabul etmediler). Ayrıca tevbe edip günahlarından dönsünler diye başlarına birtakım felâketler de getirdik.

49. Onlar (bu felâketlerden sonra Musa'ya), "Ey seçkin insan![1] Rabbinin sana verdiği peygamberlik hatırına bizim için O'na dua et. Biz artık senin gösterdiğin yoldan gideceğiz" dediler.[2]

50. Fakat Biz onları felâketten kurtarınca da hemen sözlerinden caydılar.

51. Firavun kavmine şöyle haykırdı: "Ey kavmim! Şu Mısır ülkesinin hükümranlığı bana ait değil mi? Ayaklarımın altından akan şu ırmaklar (kanallar) benim değil mi? (Benim ne kadar güçlü olduğumu, Musa'nın ise hiçbir gücünün olmadığını) görmüyor musunuz?

52. "Yoksa ben, meramını anlatmaktan âciz olan şu zavallı adamdan daha üstün değil miyim?"

53. "Madem öyle, (Tanrısı tarafından) boynuna altından gerdanlıklar, kollarına bilezikler takılsa ya! Yahut yanında melekler bulunsa ya!"

54. Firavun, kavmini (bu ve benzeri sözlerle) etkisi altına aldı ve hepsi de ona boyun eğdi. Zaten onlar yoldan çıkmış bir toplumdu.

55. Nihayet onlar (Musa'ya direnerek) Bizi öfkelendirince, hak ettikleri cezayı verdik ve hepsini suda boğduk.

56. Biz onları, kâfirlerin peşinden gidecekleri kötü bir örnek ve gelecek nesiller için küfrün ibret verici timsali kıldık.

57. (Bir müşrik tarafından seni susturmak amacıyla) Meryemoğlu İsa misal verilince, senin inkârcı kavmin hemen sevinç çığlıkları atıyor,

58. Ve "Bizim tanrılarımız mı daha iyi, yoksa Meryemoğlu İsa mı?" diyorlardı.[3] Ey Peygamber! Müşriklerin o misâli verme amaçları, sadece seninle tartışmak, sana muhalefet etmektir. Çünkü onlar kavgacı, her şeye körü körüne muhalefet eden bir gürûhtur.

59. İsa'ya gelince; o, Bizim kendisine peygamberlik verdiğimiz ve kendisini İsrailoğulları'na örnek kıldığımız bir kuldu.

60. (Allah'ın kızları dediğiniz melekler de Bizim kullarımızdır) Eğer Biz dileseydik melekleri yeryüzünde yaşayan (sorumlu) kullar yapar, sizin yerinize onların geçmesini sağlardık.

---

1. Lafzen, "Ey sihirbaz!" Sihir, eski Mısır toplumunda çok revaçta olduğundan sihirbazlar saygın bir konuma sahipti.
2. Krş. Â'râf 7/134.
3. Hz. Peygamber müşriklere "Siz ve taptıklarınız cehennem odunu olacak" (Enbiyâ 21/98) âyetini okuyunca müşriklerden biri Hz. Peygambere, "Bu hitap yalnız bize mi, yoksa diğer bütün milletleri de kapsıyor mu?" diye sormuş, Hz. Peygamber, "Evet, her milleti, sizi de öncekileri de kapsar" demiş, bunun üzerine bu şahıs, "Ey Muhammed! İşte şimdi seni alt ettim. Çünkü Hıristiyanlar İsa'ya tapıyorlar, Üzeyir'e ve meleklere tapanlar da var. Eğer bunların hepsi, Üzeyir, İsa ve melekler cehenneme gideceklerse biz de onlarla beraber yanmaya razıyız" demiştir. Bunun üzerine müşrikler sevinç çığlıkları atmışlar, Hz. Peygamber bir süre susmuş, daha sonra Enbiyâ 21/101. âyet ve Zuhruf 43/57-59, yani bu âyetler nâzil olmuştur. Bu hadise, müşriklerin Hz. Peygamberi alt etmek için ne denli çarpıtma ve laf cambazlıklarına başvurduklarının önemli bir örneğidir.

وَاِنَّهٗ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُوْنِ ۭ هٰذَا صِرَاطٌ
مُّسْتَقِيْمٌ ۝٦١ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطٰنُ ۚ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ
۝٦٢ وَلَمَّا جَاۗءَ عِيْسٰى بِالْبَيِّنٰتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ
وَلِاُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِيْ تَخْتَلِفُوْنَ فِيْهِ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاَطِيْعُوْنِ ۝٦٣ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبِّيْ وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ۭ هٰذَا صِرَاطٌ
مُّسْتَقِيْمٌ ۝٦٤ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْۢ بَيْنِهِمْ ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ
ظَلَمُوْا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ اَلِيْمٍ ۝٦٥ هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا السَّاعَةَ
اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ۝٦٦ اَلْاَخِلَّاۗءُ يَوْمَىِٕذٍۢ
بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّقِيْنَ ۝٦٧ يٰعِبَادِ لَا خَوْفٌ
عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُوْنَ ۝٦٨ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاٰيٰتِنَا
وَكَانُوْا مُسْلِمِيْنَ ۝٦٩ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ اَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُوْنَ
۝٧٠ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِّنْ ذَهَبٍ وَّاَكْوَابٍ ۚ وَفِيْهَا
مَا تَشْتَهِيْهِ الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُ ۚ وَاَنْتُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ۚ
۝٧١ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِيْٓ اُوْرِثْتُمُوْهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ
۝٧٢ لَكُمْ فِيْهَا فَاكِهَةٌ كَثِيْرَةٌ مِّنْهَا تَاْكُلُوْنَ ۝٧٣

61. Şüphesiz bu Kur'an, size kıyametin kopacağının bilgisini vermektedir[1] O halde siz siz olun, kıyametin kopacağından aslâ şüphe etmeyin. Siz Bana uyun; bu yol, doğru yoldur.

62. Sakın şeytan sizi bu yoldan alıkoymasın, çünkü o sizin apaçık düşmanınızdır.

63. Nitekim İsa, (kavmine) birtakım mucizeler getirdiğinde şöyle demişti: "Ben size hikmeti; ilâhî bilgiyi getirdim. Amacım, anlaşmazlığa düştüğünüz bazı konuları size açıklamaktır. Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana tâbi olun."

64. "Şu bir gerçektir ki, Allah benim de Rabbim sizin de Rabbinizdir, O'nu gerektiği gibi tanıyın, yalnız O'na ibadet edin. Doğru yol budur."

65. Buna rağmen çeşitli fırkalar onun hakkında birtakım görüş ayrılıklarına düştüler. Kıyamet günü, İsa'yı tanrı edinen ve bu yüzden acı bir azaba çarptırılacak olan zâlimlerin vay hallerine![2]

66. Ey Peygamber! Bu müşrikler (bütün bu anlatılanlara rağmen, iman etmek için) ille de farkında olmadıkları bir zamanda ansızın kıyametin kopmasını mı bekliyorlar?

67. O gün, bu dünyada dost olanlar birbirlerine düşman kesilecekler. Fakat Allah'a ortak koşmaktan sakınıp tevhide sarılanlar o gün de dost olarak kalacaklardır.[3]

68. Allah o gün onlara şöyle seslenecektir: "Ey kullarım! Bugün sizin için bir korku yoktur ve siz aslâ üzülmeyeceksiniz."

69. Onlar, âyetlerimize yürekten inanmış ve Bize gönülden teslim olmuş; Müslüman kimselerdi.

70. "Ey inanan kullarım! Siz de eşleriniz de sevinç ve neşe içinde; şarkılar söyleyerek[4] haydi girin cennete!"

71. Onlara, altın tepsiler ve kâseler içinde her türlü ikramda bulunulacaktır. Orada canlarının çektiği, gözlerine hoş gelen her şey vardır. Ey Müminler! İşte siz orada sürekli kalacaksınız.

72. Size verilen bu cennet, dünyada yaptıklarınızın karşılığıdır.

73. Orada yiyeceğiniz her türlü meyve vardır.

---

1. Âyetteki "Hû" zamiri genelde, Hz. İsa'ya bağlanmış, fakat bununla, onun yeryüzüne tekrar dönmesinin kastedildiği ileri sürülmüştür. Bu görüş esas alındığı takdirde âyetin devamındaki "Bana uyun" ifadesinin âyetin baş kısmıyla irtibatını kurmak güçleşmektedir. Hasan el-Basrî, Said b. Cübeyr ve Katâde gibi bir grup müfessir bu zamirle Kur'an'ın kastedildiği görüşündedirler. Biz de bu görüşü tercih ettik. Zira bu durumda âyetin kendi içinde anlam bütünlüğü daha iyi korunmaktadır.
2. Yüce Allah hem müşriklerin polemiklerine hem de Hz. İsa'nın tanrı olduğunu iddia eden Hıristiyanlara cevap vermiş, Hz. İsa'nın da diğer peygamberler hangi konum ve nitelikte ise o mertebede olduğunu belirtmiştir. Fiili durum, onların Hz. İsa'dan sonra düştükleri ayrılıkların ve ihtilafların sonucudur. Gerçekte ise o, bir tanrı değil, Allah'ın bir kulu ve peygamberidir.
3. Dünyadaki dostluklar haksız çıkarlar üzerine kurulu ise bu dostluklar kıyamette düşmanlığa dönüşecektir. Fakat dünyada Allah sevgisi, dini ve dini değerleri yüceltmeye dayalı olarak kurulmuş dostluklar cennette de devam edecektir. Bu arada Allah, böyle bir dostluğun bir cennet nimeti olduğunu da hatırlatmış olmaktadır.
4. Bkz. Rûm 30/15, ilgili not.

إِنَّ الۡمُجۡرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنۡهُمۡ وَهُمۡ
فِيهِ مُبۡلِسُونَ ﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمۡنَاهُمۡ وَلَٰكِن كَانُوا هُمُ الظَّٰلِمِينَ
﴿٧٦﴾ وَنَادَوۡا يَا مَٰلِكُ لِيَقۡضِ عَلَيۡنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُم مَّٰكِثُونَ ﴿٧٧﴾
لَقَدۡ جِئۡنَٰكُم بِالۡحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَكُمۡ لِلۡحَقِّ كَٰرِهُونَ ﴿٧٨﴾ أَمۡ
أَبۡرَمُوٓاْ أَمۡرٗا فَإِنَّا مُبۡرِمُونَ ﴿٧٩﴾ أَمۡ يَحۡسَبُونَ أَنَّا لَا نَسۡمَعُ سِرَّهُمۡ
وَنَجۡوَىٰهُمۚ بَلَىٰ وَرُسُلُنَا لَدَيۡهِمۡ يَكۡتُبُونَ ﴿٨٠﴾ قُلۡ إِن كَانَ لِلرَّحۡمَٰنِ
وَلَدٞ فَأَنَا۠ أَوَّلُ الۡعَٰبِدِينَ ﴿٨١﴾ سُبۡحَٰنَ رَبِّ السَّمَٰوَٰتِ وَالۡأَرۡضِ
رَبِّ الۡعَرۡشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾ فَذَرۡهُمۡ يَخُوضُواْ وَيَلۡعَبُواْ حَتَّىٰ
يُلَٰقُواْ يَوۡمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾ وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَآءِ إِلَٰهٞ
وَفِي الۡأَرۡضِ إِلَٰهٞۚ وَهُوَ الۡحَكِيمُ الۡعَلِيمُ ﴿٨٤﴾ وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُۥ مُلۡكُ
السَّمَٰوَٰتِ وَالۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَاۚ وَعِندَهُۥ عِلۡمُ السَّاعَةِۚ وَإِلَيۡهِ
تُرۡجَعُونَ ﴿٨٥﴾ وَلَا يَمۡلِكُ الَّذِينَ يَدۡعُونَ مِن دُونِهِ الشَّفَٰعَةَ إِلَّا
مَن شَهِدَ بِالۡحَقِّ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ ﴿٨٦﴾ وَلَئِن سَأَلۡتَهُم مَّنۡ خَلَقَهُمۡ
لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُۖ فَأَنَّىٰ يُؤۡفَكُونَ ﴿٨٧﴾ وَقِيلِهِۦ يَٰرَبِّ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ قَوۡمٞ
لَّا يُؤۡمِنُونَ ﴿٨٨﴾ فَٱصۡفَحۡ عَنۡهُمۡ وَقُلۡ سَلَٰمٞۚ فَسَوۡفَ يَعۡلَمُونَ ﴿٨٩﴾

74. Günahkârlar ise, asırlarca cehennem azabında kalacaklardır.

75. Bu azap hiç hafifletilmeyecek ve onlar, ümitsiz bir halde cezalarını çekip duracaklardır.

76. Biz (böyle yapmakla) onlara zulmetmiş değiliz; onlar (küfürde direnerek) kendilerine zulmetmişlerdir.

77. (Onlar cehennemin görevlisine şöyle seslenecekler:) "Ey Mâlik! Ne olur Rabbine söyle, bizim canımızı alsın da kurtulalım." Görevli ise, "Hiç çaresi yok, siz burada kalacaksınız" diye cevap verecektir.

78. Allah diyecektir ki: "Biz size hakkı ve hakikati ulaştırdık. Fakat hepiniz ondan nefret ediyordunuz."

79. Ey Peygamber! Onlar (seni ve getirdiğin dini yok etmeye) kesin karar verdiler öyle mi? Öyleyse iyi bilsinler ki, Biz de (seni koruma ve onları cezalandırma konusunda) kararlıyız.

80. Yoksa onlar, içlerinden geçenleri (bilmediğimizi) ve kendi aralarında yaptıkları gizli konuşmaları işitmediğimizi mi zannediyorlar? Bu mümkün mü hiç? Onların yanlarındaki elçilerimiz (meleklerimiz) her şeyi bir bir kaydetmektedir.

81. Ey Peygamber! De ki: "(Siz Allah'ın çocuğu olduğunu iddia ediyorsunuz.) Bilin ki, Rahmân olan Allah'ın bir çocuğunun olması aslâ söz konusu değildir. Çünkü Allah'ı lâyıkıyla tanıyıp O'na ibadet eden kullarının başında ben gelirim. (Dolayısıyla böyle bir durumun olmadığını çok iyi biliyorum.)"[1]

82. (Hiç öyle şey olur mu?) Göklerin ve yerin Rabbi, arşın Rabbi yücelerden yücedir, onların böyle nitelemelerinden kesinlikle uzaktır.

83. Ey Peygamber! Sen onları kendi hallerine bırak! Onlar, vâdedilen kıyamet günü ile karşı karşıya kalıncaya kadar, dalıp gittikleri yalan yanlış sözlerle oyalanıp dursunlar.

84. Gökte ve yerde yegâne Tanrı O'dur. O Hakîm'dir; her işini bir hikmete göre ve sağlam yapar, Alîm'dir; her şeyi en iyi bilen O'dur (Mutlak hüküm ve ilim sahibi olan Allah, oğul, kız ve ortak edinmekten uzaktır).

85. O, yücelerden yücedir. Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin hükümranlığı O'na aittir. Kıyametin ne zaman kopacağını yalnızca O bilir. Sonunda hepiniz hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

86. Oysa Allah'ı bırakıp da tapındıkları varlıklar (melekler), hakka tanıklık edenlerden başkasına şefaat edemezler[2] ki, bunu onlar da bilmektedirler.

87. Ey Peygamber! Sen onlara kendilerini kimin yarattığını soracak olsan kesinlikle, "Allah'tır" derler. O halde bütün bunları bile bile O'nu bırakıp nasıl başka varlıklara yöneliyor, O'na ortaklar koşabiliyorlar?

88. Ey Peygamber! Diyorsun ki: "Ya Rabbi! Bu müşrikler imana gelmeyecek bir topluluk."

89. Sen şimdi onları kendi hallerine bırak ve "Selâm" de geç. Nasıl olsa onlar ileride gerçekleri anlayacaklar.

---

1. Krş. İhlâs 112/3. Bu âyeti genelde şöyle tercüme etmişlerdir: "De ki: Eğer Rahman'ın bir çocuğu olsaydı, O'na ibadet edenlerin ilki ben olurdum." Kanaatimizce bu tercüme hatalıdır. Bu hatanın sebebi, mütercimlerin, "Kâne" fiilinin başındaki "İn" harfini şart edatı olarak kabul etmeleridir. Oysa bu harf olumsuzluk (Nefy) bildirmektedir. Mâtüridî, Zemahşerî ve İbn Âşûr buna dikkat çekmişlerdir.

2. Krş. Tâ hâ 20/109; Sebe' 34/23; Zümer 39/44.

44
DUHÂN SÛRESİ

سُورَةُ الدُّخَانِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ تِسْعٌ وَخَمْسُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ اِنَّآ اَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ اِنَّا
كُنَّا مُنْذِرِينَ ﴿٣﴾ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾ اَمْرًا
مِنْ عِنْدِنَآ اِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ
الْعَلِيمُ ﴿٦﴾ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ
﴿٧﴾ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِينَ ﴿٨﴾ بَلْ
هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَاْتِي السَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ
﴿١٠﴾ يَغْشَى النَّاسَ هٰذَا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ
اِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ اَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى وَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ
﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ﴿١٤﴾ اِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ
قَلِيلًا اِنَّكُمْ عَآئِدُونَ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرٰى اِنَّا
مُنْتَقِمُونَ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَآءَهُمْ رَسُولٌ
كَرِيمٌ ﴿١٧﴾ اَنْ اَدُّوٓا اِلَيَّ عِبَادَ اللّٰهِ اِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ﴿١٨﴾

Mekke döneminde inmiştir. 59 âyettir. Adını 10. âyette geçen "Duhân" (duman) kelimesinden almıştır.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Hâ Mîm[1]

2. Gerçekleri apaçık ortaya koyan bu Kitaba andolsun ki,

3. Biz onu kutlu bir gecede indirmeye başladık.[2] Çünkü Biz, insanları daima uyarmaktayız.

4. O gecede (Kur'an'ın inmesiyle) hikmetli ve önemli her iş bâtıldan ayrılmıştır.

5. O Kur'an Bizim katımızdan inmiştir. Evet, Biz daima (âdetimiz gereği, insanları uyaran) peygamberler göndermekteyiz.

6. Bunu Rabbinden insanlara bir rahmet olarak yapmaktayız. Şüphesiz O Semî'dir; hakikati arayanların dilek ve dualarını işitir, Alîm'dir; kullarının peygambere ihtiyaç duyduklarını bilir.

7. O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasında ne varsa hepsinin Rabbidir. Eğer kesin olarak inanmak isterseniz bu böyledir.

8. O'ndan başka tanrı yoktur, hayat veren de öldüren de O'dur. O sizin de Rabbiniz, sizden önceki atalarınızın da Rabbidir.

9. Fakat o inkârcılar şüphe içinde oyalanıp duruyorlar.

10. Ey Peygamber! Sen gökyüzünü yoğun bir dumanın kapladığı günü bekle.

11. İnsanları çepeçevre saracak bir duman! İşte bu, acı bir azap olacak.

12. (İnkârcılar o zaman) "Rabbimiz! Bizi bu azaptan kurtar, (biz dersimizi aldık) artık inanacağız" diyeceklerdir.[3]

13. Onlar nerede, ders almak nerede?! Vaktiyle onlara bütün gerçekleri açıkça bildiren Peygamber de gelmişti.

14. Fakat ondan yüz çevirmişler ve "O, kendisine cinler tarafından bir şeyler öğretilmiş delinin biridir" demişlerdi.

15. Şimdi Biz, sizi kısa bir süre azaptan kurtaracak olsak, siz hemen eski halinize dönersiniz.

16. Ey Peygamber! Bil ki, Biz asıl büyük darbeyi vurduğumuz zaman onları lâyık oldukları şekilde cezalandırmış olacağız.[4]

17. Nitekim Biz onlardan daha önce de Firavun'un halkını sınamıştık. Onlara saygın bir peygamber gelmiş ve şöyle demişti:

18. "İsrailoğulları'nı bana teslim edin, benimle gönderin. Şüphesiz ben güvenilir bir elçiyim."

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.
2. Krş. Bakara 2/185; Kadr 97/1. Müfessirlerin çoğunluğuna göre bu gece Kadir Gecesidir ki o gece Hz. Peygamber Hira mağarasında iken ilk vahyin indirildiği gecedir.
3. Krş. Â'râf 7/134-135; Zuhruf 43/49-50.
4. Buradaki "Asıl büyük darbe günü"nün kıyamet günü olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi, Bedir savaşında müminlerin elde ettiği zafere işaret ettiği de söylenmiştir.

وَاَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللّٰهِ ۚ اِنِّيْٓ اٰتِيْكُمْ بِسُلْطَانٍ مُّبِيْنٍ ۚ ﴿١٩﴾ وَاِنِّيْ عُذْتُ
بِرَبِّيْ وَرَبِّكُمْ اَنْ تَرْجُمُوْنِ ۚ ﴿٢٠﴾ وَاِنْ لَّمْ تُؤْمِنُوْا لِيْ فَاعْتَزِلُوْنِ ﴿٢١﴾
فَدَعَا رَبَّهٗٓ اَنَّ هٰٓؤُلَآءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُوْنَ ﴿٢٢﴾ فَاَسْرِ بِعِبَادِيْ لَيْلًا
اِنَّكُمْ مُّتَّبَعُوْنَ ۙ ﴿٢٣﴾ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا ۗ اِنَّهُمْ جُنْدٌ مُّغْرَقُوْنَ
﴿٢٤﴾ كَمْ تَرَكُوْا مِنْ جَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ۙ ﴿٢٥﴾ وَّزُرُوْعٍ وَّمَقَامٍ كَرِيْمٍ ۙ ﴿٢٦﴾
وَّنَعْمَةٍ كَانُوْا فِيْهَا فٰكِهِيْنَ ۙ ﴿٢٧﴾ كَذٰلِكَ ۖ وَاَوْرَثْنٰهَا قَوْمًا اٰخَرِيْنَ
﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَآءُ وَالْاَرْضُ وَمَا كَانُوْا مُنْظَرِيْنَ ۚ
﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِيْنِ ۙ ﴿٣٠﴾ مِنْ
فِرْعَوْنَ ۗ اِنَّهٗ كَانَ عَالِيًا مِّنَ الْمُسْرِفِيْنَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اخْتَرْنٰهُمْ عَلٰى
عِلْمٍ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ۚ ﴿٣٢﴾ وَاٰتَيْنٰهُمْ مِّنَ الْاٰيٰتِ مَا فِيْهِ بَلٰٓؤٌا مُّبِيْنٌ
﴿٣٣﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَيَقُوْلُوْنَ ۙ ﴿٣٤﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا مَوْتَتُنَا الْاُوْلٰى وَمَا نَحْنُ
بِمُنْشَرِيْنَ ﴿٣٥﴾ فَاْتُوْا بِاٰبَآئِنَآ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٣٦﴾ اَهُمْ خَيْرٌ اَمْ
قَوْمُ تُبَّعٍ ۙ وَّالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ اَهْلَكْنٰهُمْ ۖ اِنَّهُمْ كَانُوْا مُجْرِمِيْنَ
﴿٣٧﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لٰعِبِيْنَ ﴿٣٨﴾ مَا
خَلَقْنٰهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٣٩﴾

19. "Allah'a karşı ululuk taslamayın. Ben size apaçık, güçlü mucizeler getirdim."

20. "Buna rağmen (yalancılık ve sihirbazlıkla suçlayarak) bana edeceğiniz hakaretlerden[1] benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınıyorum."

21. "Eğer bana inanmıyorsanız, hiç olmazsa yolumdan çekilin, İsrailoğulları'nı götüreyim."

22. (Firavun'un kavmi Musa'nın talebini reddedince) o da Rabbine, "Bunlar günahkâr bir toplum" diye şikâyet etti.

23. Allah dedi ki: "Kullarımı geceleyin al götür. Unutma ki, siz takip edileceksiniz."

24. "(Geçtikten sonra) denizi yarılmış halde açık bırak. Çünkü seni izleyen ordu denizde boğulacaktır."

25. (Firavun ve ordusu denizde boğulunca arkalarında) neler bıraktılar neler! Nice bağlar bahçeler, nice pınarlar,

26. Nice ekili tarlalar, nice güzel konaklar,

27. Zevk ve sefasını sürdükleri nice nimetler.

28. Onlar işte böyle yok olup gittiler. Biz bunların hepsini başka bir kavme bıraktık.[2]

29. (Onların bu acı haline) ne gök ağladı ne de yer![3] Çünkü onlar kendilerine gösterilen mucizeleri dikkate almamışlardı.[4]

30. Biz gerçekten İsrailoğulları'nı alçaltıcı bir azaptan kurtardık;

31. Firavun'un zulmünden. Çünkü Firavun, çok aşırı giden bir zorba idi.

32. Biz İsrailoğulları'nı, bir bilgiye dayalı olarak o günkü milletlerden üstün kıldık.[5]

33. Biz onlara, her birinde ayrı ayrı imtihan oldukları açık mucizeler verdik.

34. Şu müşrikler ise, tutmuşlar hâlâ şöyle diyorlar:

35. "Biz bir kere öldük mü iş biter. Öyle tekrar dirilecek falan da değiliz."

36. "Eğer doğru söylüyorsanız haydi, ölmüş gitmiş olan atalarımızı geri getirin."

37. Bu müşrikler mi daha güçlü, yoksa Tübba'[6] kavmi mi? Ya da onlardan önce gelen kavimler mi? Biz onların hepsini sildik süpürdük. Çünkü onlar günahkâr toplumlardı.

38. Ey İnsanlar! Bilin ki Biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasındaki şeyleri eğlence olsun diye boşu boşuna yaratmadık.[7]

39. Biz onları sadece yüce bir amacı gerçekleştirmek üzere yarattık. Fakat insanların çoğu bunu bilmiyor.

---

1. Lafzen, "Beni taşlamanızdan." Bu ifade suçlamak ve hakaret etmekten kinayedir.
2. Şuarâ 26/57-59.
3. İbn Kuteybe'nin naklettiğine göre, Araplar başa gelen bir musibetin büyüklüğünü ifade etmek için göğün, yıldızların, rüzgârın ve yerin ağladığını söylerlerdi.
4. Âyetin son cümlesi Mukâtil'in yorumuna göre tercüme edilmiştir.
5. Krş. Bakara 2/47, 122; Câsiye 45/16.
6. "Tübba'" Yemen hükümdarlarına verilen unvandır. Bu isim tıpkı Farslardaki Kisrâ ismi gibi bir kral unvanıdır. Buradaki Tübba'dan maksat, Ebû Kerîb künyesiyle bilinen Es'ad adlı biridir. İktidarda olduğu dönemde Mekke ve Medine dâhil Irak'a kadar Arabistan'a hâkim olmuştur.
7. Krş. Âl-i İmrân 3/191.

40. Hiç şüphe yok ki, iyilerle kötülerin ayrılacağı kıyamet günü, insanların hepsinin bir araya toplanacağı gündür.

41. O gün, dostun dosta bir faydası olmaz; onlara yardım da edilmez.

42. Ancak Allah'ın acıyıp merhamet ettiği kimseler hariç. Çünkü O Azîz'dir; bir kimseye azap etmek isterse, kimse O'na engel olamaz, Rahîm'dir; dilediğine şefkat ve merhamet gösterir; buna da kimse engel olamaz.

43. Şu bir gerçektir ki, zakkum ağacı,[1]

44. Günahkârların yemeğidir.

45. Erimiş maden misâli karınlarda fokur fokur kaynar.

46. Kaynar suyun fokurdaması gibi.

47. Ve bir ses duyulur: "Tutun onu ve cehennemin tam ortasına atın!"

48. "Sonra da azap olarak başından kaynar su dökün."

49. Ve denir ki ona: "Şimdi tat bakalım bu azabı! Hani sen çok güçlü ve değerli biriydin!"

50. "Dünyada iken inanmadığın şey işte karşında."

51. Şirk ve isyandan kaçınıp tevhit inancına sarılanlar hiç şüphesiz güvenli bir yerde olacaklardır.

52. Cennet bahçelerinde ve pınar başlarında oturacaklar,

53. İnce atlaslardan, ipekli sırmalı kumaşlardan elbiseler giyecekler ve karşılıklı oturup sohbet edeceklerdir.

54. Evet işte böyle. Ayrıca Biz onları ceylan gözlü hurilerle eşleştireceğiz.

55. Orada güven içinde istedikleri her türlü meyveyi bulacaklar.[2]

56. Dünyada tattıkları ilk ölümden başka bir ölüm tatmayacaklar ve Allah onları cehennem azabından koruyacaktır.

57. Bütün bunlar, onlara Rabbinden bir lütuftur. İşte en büyük kurtuluş budur.

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى
عَنْ مَوْلًى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾ إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ
هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾ إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْأَثِيمِ
﴿٤٤﴾ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ
فَاعْتِلُوهُ إِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ
عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾
إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ
﴿٥١﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ
مُتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾ كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ
فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا
الْمَوْتَةَ الْأُولَى وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِنْ
رَبِّكَ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

سُورَةُ الْجَاثِيَةِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ سَبْعٌ وَثَلَاثُونَ آيَةً

58. Ey Peygamber! Biz Kur'an'ı, İnsanlar düşünüp öğüt alsınlar diye senin dilinde kolay bir üslûpla indirdik.[3]

59. Öyleyse sen işin sonunu bekle. Zaten onlar da senin başına bir felâket gelmesini beklemektedirler. (Görsünler bakalım, o felaket kimin başına gelecek!)

---

1. Burada daha önce "ateşin içinde ağaç mı olur" diye zakkum ağacı ile alay eden Ebû Cehil kastedilmektedir. Zakkum kelimesinin tatlı yiyecek anlamına geldiği de rivayet edilmiştir. Buna göre, Ebû Cehil âyette geçen zakkum ağacının tatlı bir yiyecek olduğunu söyleyerek alay etmişti. Buna cevap olarak ona, "Tat bakalım, sen değil miydin, çok güçlü ve değerli biri!" denilecektir. Krş. İsrâ 17/60 ve ilgili not.

2. Krş. Zuhruf 43/69-73.

3. Sûre, en başta adına yemin edilen Kur'an'a uymaya teşvik ile sona ermektedir. Allah Kur'an'ı insanların kolayca anlayacakları şekilde indirmiştir. Dolayısıyla onu anlayıp düşünmeleri gerekir. Mâtüridî'nin ifadesine göre Kamer 54/17. âyet gereği Allah, Kur'an'ı okumayı kolaylaştırmaktan söz etmemiş, onu düşünmeyi kolaylaştırmaktan bahsetmiştir. Nitekim bu âyet de "Umulur ki Kur'an'ı düşünürler" ifadesiyle sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ إِنَّ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَآبَّةٍ آيَاتٌ
لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَآ أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَآءِ
مِنْ رِزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ
لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾ تِلْكَ آيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ
بَعْدَ اللّٰهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ وَيْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٧﴾ يَسْمَعُ آيَاتِ
اللّٰهِ تُتْلَى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَنْ لَّمْ يَسْمَعْهَا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ
أَلِيمٍ ﴿٨﴾ وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَهَا هُزُوًا أُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ
مُّهِينٌ ﴿٩﴾ مِّنْ وَرَآئِهِمْ جَهَنَّمُ وَلَا يُغْنِي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْئًا وَلَا
مَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَوْلِيَآءَ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠﴾ هٰذَا هُدًى
وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِّنْ رِّجْزٍ أَلِيمٌ ﴿١١﴾ اَللّٰهُ الَّذِي
سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ
وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا
فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾

45
CÂSİYE SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 37 âyettir. Adını 28. âyette geçen ve "Dizüstü çökmüş" anlamına gelen "Câsiye" kelimesinden almıştır.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Hâ Mîm[1]

2. Bu Kitap, Azîz ve Hakîm olan; her şeye gücü yeten, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah katından indirilmiştir.

3. Şüphesiz göklerde ve yerde Allah'ın varlığına ve kudretine işaret eden deliller vardır; fakat bu delilleri inananlar anlar.

4. Sizin yaratılışınızda da, Allah'ın yeryüzüne yaydığı canlılarda da, O'nun varlığına ve kudretine işaret eden deliller vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, varlığın özünü kavrayan kimselerdir.

5. Gece ile gündüzün birbirini izlemesinde, gökten rızık sebebi olan yağmuru indirip onunla ölü toprağı canlandırmasında ve rüzgârları estirmesinde yine O'nun varlığına ve kudretine işaret eden deliller vardır; evet, bunları da ancak aklını kullananlar anlar.

6. Ey Peygamber! İşte bütün bunlar Allah'ın varlığının ve kudretinin delilleridir ki, Biz onları sana gerçeğin ta kendisi olarak anlatıyoruz. Peki, onlar Allah'ın sözüne ve O'nun bunca delillerine inanmayacaklarsa hangi söze inanacaklar?

7. Yalanı iş edinmiş ve günaha batmış olanların hepsine yazıklar olsun.

8. Böyle kimseler, kendilerine okunan Allah'ın âyetlerini işitir, sonra da kibirlenip böbürlenerek, onları hiç işitmemiş gibi küfürde direnmeye devam ederler. Ey Peygamber! Sen onlara acı bir azabı müjdele!

9. Onlar âyetlerimizden bir şey öğrenseler hemen onu alay konusu edinirler. Onlar için aşağılayıcı bir azap vardır.

10. Onların önü de arkası da cehennemdir.[2] Ne dünyada kazandıkları mal mülk ve ne de Allah'ın yanı sıra tanrı edindikleri putlar onlara fayda verecektir. Onlar için büyük bir azap vardır.

11. İşte bu Kur'an bir hidayet rehberidir. Rablerinin âyetlerini inkârda direnenler can yakıcı bir azaba çarptırılacaklardır.

12. O Allah ki koyduğu yasalarla gemilerin yüzüp gitmesi için denizi sizin istifadenize sunmuştur. Bu, O'nun lütuf ve kereminden rızkınızı aramanız ve şükretmeniz içindir.

13. (Sonuç itibarı ile) göklerde ve yerde ne varsa hepsini sizin yararlanmanız için Kendi katından lütfeden O'dur. Şüphesiz bunda Allah'ın varlığına ve kudretine işaret eden nice deliller vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, derinliğine düşünen kimselerdir.

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not.

2. Âyette "Önü de arkası da" diye çevirdiğimiz "Min verâihim" kelimesi zıt anlamlıdır ve "Arkalarında" diye de çevrilebilir. Bu ifade Türkçede "gerisi, ötesi" gibi kavramların karşılığıdır. Bu kavram hem öndeki, hem de gerideki şey için kullanılır. Bu kelimenin "Önlerinde" anlamında kullanıldığı diğer bir âyet için bkz. Kehf 18/79.

قُلْ لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يَغْفِرُوْا لِلَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ اَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِيَ
قَوْمًا بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿١٤﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ ۚ
وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا ۗ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُوْنَ ﴿١٥﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا
بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ الْكِتٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنٰهُمْ مِّنَ
الطَّيِّبٰتِ وَفَضَّلْنٰهُمْ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ۚ ﴿١٦﴾ وَاٰتَيْنٰهُمْ بَيِّنٰتٍ
مِّنَ الْاَمْرِ ۚ فَمَا اخْتَلَفُوْٓا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ ۢ بَغْيًا
بَيْنَهُمْ ۗ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِيْ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كَانُوْا فِيْهِ
يَخْتَلِفُوْنَ ﴿١٧﴾ ثُمَّ جَعَلْنٰكَ عَلٰى شَرِيْعَةٍ مِّنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا
وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٨﴾ اِنَّهُمْ لَنْ يُّغْنُوْا عَنْكَ
مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ۗ وَاِنَّ الظّٰلِمِيْنَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ وَاللّٰهُ
وَلِيُّ الْمُتَّقِيْنَ ﴿١٩﴾ هٰذَا بَصَآئِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ
يُّوْقِنُوْنَ ﴿٢٠﴾ اَمْ حَسِبَ الَّذِيْنَ اجْتَرَحُوا السَّيِّاٰتِ اَنْ نَّجْعَلَهُمْ
كَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۙ سَوَآءً مَّحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ ۗ
سَآءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿٢١﴾ وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ
بِالْحَقِّ وَلِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿٢٢﴾

14. Ey Peygamber! İnananlara söyle; Allah'ın kendilerini hesaba çekeceği günlerin[1] geleceğine inanmayanları (şimdilik) bağışlasınlar; onların yaptıkları kötülüklere katlansınlar.[2] Çünkü nasıl olsa Allah her toplumun yaptığının karşılığını verecektir.

15. Unutmayın ki, kim iyi ve yararlı bir iş yaparsa kendisi için yapmış olur. Kim de kötülük yaparsa, kötülüğü kendinedir. Sonunda hepiniz hesap vermek üzere Rabbinizin huzuruna geleceksiniz.

16. Biz İsrailoğulları'na kitap, hüküm (kendi kendilerini yönetme gücü) ve (içlerinden bazılarına) peygamberlik verdik. Onlara temiz, helâl rızıklar bahşettik ve (tek Allah'a inandıkları için) onları o günkü milletlerden üstün kıldık.[3]

17. Yine onlara dinleri konusunda (yapmaları gerekenler ile ilgili) açık bilgiler verdik.[4] Fakat onlar kendilerine (aralarındaki ihtilâfı kaldıracak) bilgiler geldikten sonra hırs ve kıskançlık yüzünden (tekrar) anlaşmazlığa düştüler. Şüphesiz Rabbin, onların anlaşmazlığa düştükleri konularda kıyamet günü kesin hükmünü verecektir.

18. Ey Peygamber! Nihayet senin için de, dininle ilgili yapacakların hususunda açık bir yol belirledik. Artık sen bu yolu izle.[5] Müşriklerin boş arzu ve heveslerine uyma.

19. Çünkü (kendilerine uyduğun takdirde) onların, Allah'ın sana vereceği cezayı def edecek hiçbir güçleri yoktur. Gerçek şu ki, müşrikler birbirlerinin dostlarıdır. Allah ise, şirk ve isyandan kaçınma konusunda duyarlı ve bilinçli olanların dostudur.

20. Bu Kur'an, insanların gönlünü aydınlatan bir ışık, hidayet ve rahmet (dünya ve âhiret için bir mutluluk) kaynağıdır. Fakat bunu ancak Allah'a yürekten inanan kimseler anlar.

21. Bizim, kötülük işleyenlerle inanıp iyi ve yararlı işler yapanları, dünyadaki hayatlarında ve öldükten sonra (izzet, şeref ve pek çok nimet verme açısından) bir tutacağımızı mı zannediyorlar? Ne kötü bir yargıya varıyorlar!

22. Allah gökleri ve yeri yüce bir amacı gerçekleştirmek için yaratmıştır. Sonunda herkes, bu amaca uygun olan veya olmayan her bir davranışın karşılığını görecek ve kimse bir haksızlığa uğramayacaktır.

---

1. Lafzen, "Allah'ın günleri." Bu ifade, "Şimdi gün sizin gününüz, azgınlığınıza devam edin, fakat bir gün Allah'ın günleri, yani sizi hesaba çekeceği günler de gelecek" anlamına gelmektedir.
2. Âyet Mekke döneminde müşriklerin baskıları karşısında çok ciddi sıkıntılar çeken müminlerle ilgilidir. Bu baskılar yıllarca sürdü. Müminlerin bunlara karşı koyma gücü yoktu. Böyle bir dönemde sabretmek en doğru yoldu.
3. Krş. Bakara 2/47, 122; Duhân 44/32.
4. Lafzen, "Açık deliller verdik."
5. Âyetteki "Şeriat" kelimesi sözlükte "su kaynağı", "su kaynağına giden yol" anlamlarına gelir. Suyun hayat ile olan sıkı ilişkisi ne ise dinin de insan ile olan ilişkisi öyledir. Allah'tan gelen vahyin oluşturduğu yol şeriat olarak kavramlaşmıştır. Bazı müfessirlerce bu ifade fıkhi anlamda yorumlanmış, bununla İslam dinindeki hukuki düzenlemelerin kastedildiği ifade edilmiştir. Oysa sûre Mekke'de inmiştir ve henüz fıkhi anlamda bir düzenleme de söz konusu değildir. Dolayısıyla bu kelimeyi burada din olarak anlamak kanaatimizce daha doğrudur. Nitekim âyetin devamı da bu kanaati desteklemektedir.

سُورَةُ الْجَاثِيَةِ ...

اَفَرَءَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰىهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ وَّخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهٖ
وَقَلْبِهٖ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهٖ غِشٰوَةً ۗ فَمَنْ يَّهْدِيْهِ مِنْۢ بَعْدِ اللّٰهِ ۗ اَفَلَا
تَذَكَّرُوْنَ ﴿٢٣﴾ وَقَالُوْا مَا هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوْتُ وَنَحْيَا وَمَا
يُهْلِكُنَآ اِلَّا الدَّهْرُ ۚ وَمَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۚ اِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّوْنَ ﴿٢٤﴾ وَاِذَا
تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنٰتٍ مَّا كَانَ حُجَّتَهُمْ اِلَّآ اَنْ قَالُوا ائْتُوْا بِاٰبَآئِنَآ
اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ يُحْيِيْكُمْ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلٰى
يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيْهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٦﴾
وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَّخْسَرُ
الْمُبْطِلُوْنَ ﴿٢٧﴾ وَتَرٰى كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً ۚ كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰٓى اِلٰى كِتٰبِهَا ۗ
اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٨﴾ هٰذَا كِتٰبُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ ۗ
اِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٩﴾ فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا
الصّٰلِحٰتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِيْ رَحْمَتِهٖ ۗ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِيْنُ ﴿٣٠﴾
وَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۗ اَفَلَمْ تَكُنْ اٰيٰتِيْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ
قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿٣١﴾ وَاِذَا قِيْلَ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيْهَا
قُلْتُمْ مَّا نَدْرِيْ مَا السَّاعَةُ ۙ اِنْ نَّظُنُّ اِلَّا ظَنًّا وَّمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِيْنَ ﴿٣٢﴾

23. Ey Peygamber! Boş arzu ve heveslerini kendisine tanrı edinen; Allah'ın, iman etmeyeceğini bildiği için saptırdığı, gerçeklere karşı kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünü perdelediği kimse hakkında ne dersin? Böyle bir kimseye doğruyu Allah'tan başka kim gösterebilir? Siz hiç düşünüp ibret almaz mısınız?

24. İnkârcılar derler ki: "Hayat bu dünya hayatından ibarettir, birilerimiz ölür, birilerimiz doğar (Bu böyle devam eder gider). Bizi yok eden sadece zamandır (öldükten sonra dirilecek de değiliz)."[1] Onların, ne zamanın mahiyeti ve ne de yeniden diriliş konusunda bir bilgileri var; sadece zanna dayalı hayal mahsulü temelsiz şeylere göre konuşuyorlar.[2]

25. Âyetlerimiz onlara açık açık okunup anlatılınca, "Eğer doğru söylüyorsanız haydi ölüp gitmiş olan atalarımızı geri getirin" demekten başka bir delil ortaya koymuyorlar.

26. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Sizi yaşatan da öldüren de Allah'tır. Sonra O, geleceğinde hiç şüphe bulunmayan kıyamet gününde hepinizi bir araya toplayacaktır." Fakat insanların çoğu bu gerçekleri kavrayamıyor.

27. Unutmayın ki, göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir. Dünyadayken bu gerçekleri inkâr edenler, kıyametin koptuğu gün hüsrana uğrayacaklardır.

28. O gün her ümmeti diz üstü çökmüş halde göreceksin. Evet, o gün her ümmet amel defteri ile yüzleşmeye çağrılır ve onlara denir ki: "Bugün dünyada yapıp ettiğiniz her şeyin karşılığını göreceksiniz."

29. "Bizim bu kitabımız (amel defteriniz) size her şeyi doğru olarak anlatacak. Çünkü Biz yapıp ettiğiniz her şeyi oraya kaydettik."

30. "Rableri, inanıp iyi ve yararlı işler yapanları rahmetine gark edecek, cennetine koyacaktır. Apaçık kurtuluş işte budur."

31. Küfürde direnenlere ise şöyle denilecektir: "Âyetlerim okunduğunda kibirlenip böbürlenen ve günahkâr bir kavim haline gelenler sizler değil miydiniz?"

32. "Size, 'Allah'ın vaadi haktır ve kıyametin kopacak olmasında hiç şüphe yoktur' denildiği zaman siz, 'Kıyamet de neymiş? Biz öyle bir şey bilmiyoruz. Bu sadece bir evhamdan ibarettir.[3] Bu konuda bizi ikna edici bir bilgiye sahip değiliz.' diyordunuz."

---

1. Krş. En'âm 6/29.
2. Krş. Duhân 44/35-36. Bu görüşe inananlara "Dehriyyûn" denir. Kaynaklarda verilen bilgiye göre İslâm öncesi bazı câhiliye Arapları, başlarına bir bela ve musibet geldiği zaman bunu zamana bağlar ve zamana söverlerdi. Bu sebeple Hz. Peygamber zamana sövmeyi yasaklamıştır (Buhârî, *Edeb*, 101; Müslim, *Elfâz* 4). Adına "Dehriyyûn" denen ve her şeyi, gece ve gündüzün seyrine, yani zamana bağlayan bir anlayış, günümüzdeki bir çeşit materyalist/maddeci inancın o dönemdeki örneklerinden sayılabilir. Bu, eski Arap kültüründe âhireti inkâra dayalı bir düşünceydi. Onlara göre hayat bu dünyadan ibaretti. İnsan yaşar ve ölür, peşinden diğer nesiller gelir ve hayat böyle akıp gider. İnsanın canını Allah değil zaman alır. T. İzutsu şu açıklamayı yapar: Cahiliye Arap kültürüne göre insan yaratıldıktan sonra yaratıcısıyla olan bütün bağlarını keser. Yeryüzüne geldiği andan itibaren hayatını çok daha kuvvetli başka bir gücün eline verir. Bu bir tabiat canavarıdır ve bundan kurtuluş da yoktur. Bunun adı dehr, yani zamandır. Bu sebeple cahiliye çağı insanı dehri, sivri dişlerini insana merhametsizce batıran bir canavar olarak algılamıştır (*Kur'an'da Allah ve İnsan,* s. 118).
3. Lafzen, "Zandan ibarettir."

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٣﴾
وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسٰيكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا وَمَأْوٰيكُمُ النَّارُ
وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٤﴾ ذٰلِكُمْ بِأَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا
وَغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ
﴿٣٥﴾ فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ وَلَهُ
الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

سُورَةُ الْأَحْقَافِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ خَمْسٌ وَثَلَاثُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ مَا خَلَقْنَا
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا
عَمَّا أُنْذِرُوا مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَرُونِي مَاذَا
خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوَاتِ ائْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ
هٰذَا أَوْ أَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤﴾ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُو مِنْ دُونِ
اللّٰهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾

33. O gün, yaptıkları kötü işler gözlerinin önüne bir bir serilecek ve alay ettikleri azap onları çepeçevre kuşatacaktır.

34. Yine denilecektir ki: "Siz bu günle karşılaşacağınızı nasıl unuttuysanız Biz de bugün sizi unutuyoruz.[1] Artık sizin yeriniz cehennemdir, size yardım edebilecek kimse de yoktur."

35. "Bütün bunlar, Allah'ın âyetleriyle alay etmeniz ve dünya hayatının sizi aldatmasından dolayı başınıza geldi." Evet, o gün artık onlar cehennemden çıkarılmayacaklar ve dünyaya dönüp Allah'ın razı olacağı işler yapma istekleri de kabul görmeyecektir.[2]

36. Hamd; bütün övgüler, şükürler göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

37. Göklerde ve yerde ululuk yalnız O'nundur. O Azîz'dir; güçlüdür, dilediğini yaratmaya ve yapmaya muktedirdir, Hakîm'dir; her hükmü ve her takdiri bir hikmete göredir (O halde O'na hamd edin, O'nu ululayın ve O'na itaat edin).

46
AHKAF SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. "Hâ Mîm" ile başlayan 7 sûrenin sonuncusudur. 35 âyettir. Adını, 21. âyette geçen ve "Kum tepeleri" anlamına gelen "Ahkaf" kelimesinden almıştır.

⁂

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Hâ Mîm[3]

2. Bu Kitap, Azîz ve Hakîm olan; her şeye gücü yeten, hüküm ve hikmet sahibi Allah katından indirilmiştir.

3. Biz, gökleri ve yeri yüce bir amacı gerçekleştirmek üzere ve belli bir süre için yarattık. Küfürde direnenler ise, (bu dünyanın geçici olduğuna ve bir gün kıyametin kesinlikle kopacağına dair) kendilerine yapılan uyarılara aldırış etmemektedirler.

4. Ey Peygamber! De ki: "Allah'ın dışında tanrı diye inanıp tapındığınız şeylere bir bakar mısınız? Gösterin bana, yeryüzünde neyi yaratmışlar?" Yoksa onlar şu göklerin (yaratılmasında Allah'a yardım etmişler de O'nun) hükümranlığında Allah'a ortak olma hakkı mı kazanmışlar? Eğer doğru söylüyorsanız (putlara tapmanızı haklı gösteren) daha önce gelmiş bir kitabı ya da bir bilgi kalıntısını bana getirin de göreyim."[4]

5. (Söyleyin) Allah'ı bırakıp da kendilerine (edilen dualara) kıyamete kadar cevap veremeyecek ve o dualardan haberi bile olamayacak (kadar âciz) şeylere[5] tapınanlardan daha sapkın, daha şaşkın kim olabilir?

---

1. Krş. Tâhâ 20/126.
2. Krş. Nahl 16/84; Rûm 30/57; Fussılet 41/24.
3. Krş. Bakara 2/1, ilgili not.
4. Krş. Fâtır 35/40.
5. Lafzen, "Kimselere." Kur'an'da tapınılan varlıklar için "Mâ" edatı kullanılırken burada canlılar için kullanılan "Men" edatı yer almıştır. Müfessirler bunu, putların yapılan duaları işitemeyecek derecede gaflet halinde olan insana benzetilmesi şeklinde yorumlamışlardır. Zemahşerî gibi bazı müfessirler bununla kendilerinden yardım istenen ölmüş ya da hayatta olan insanlar ya da melekler ve cinlerin kastedilmiş olabileceğini naklederler.

وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ﴿٦﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هَٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٨﴾ قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِ فَآمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَٰذَا إِفْكٌ قَدِيمٌ ﴿١١﴾ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَٰذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَىٰ لِلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

6. Üstelik bütün insanlar mahşer günü yargılanmak üzere toplandıkları zaman, dünyada iken taptıkları (bu âciz) şeyler, kendilerine tapınanlara düşman kesilirler ve onların kendilerine tapınmalarını reddederler.[1]

7. Oysa âyetlerimiz onlara açık açık okunduğunda küfürde direnenler, kendilerine gelen Kur'an için, "Bu apaçık bir sihirdir" demişlerdi.

8. Ey Peygamber! Onlar bir de Kur'an'ı (senin) uydurup Allah'a isnat ettiğini söylüyorlar. Sen onlara de ki: "Eğer onu ben kendiliğimden uydurmuş olsaydım (Allah beni cezalandırırdı ve) siz beni Allah'ın vereceği cezadan kurtaramazdınız. (Asıl iftirayı siz ediyorsunuz.) Allah, indirdiği vahiy hakkında söylediğiniz böyle yakışıksız sözleri iyi bilmektedir. Aramızda şâhit olarak O yeter ve O Gafûrdur; şirkten vazgeçip imana gelenleri bağışlar, Rahîm'dir; kullarına daima şefkat ve merhamet gösterir. (O halde gelin, bu tutumunuzdan vazgeçerek iman edin.)"

9. "Şunu iyi bilin ki, peygamber olarak gönderilen ilk kişi ben değilim, bana ve size ne olacağını; birlikte başımıza neler geleceğini bilemem (bekleyip göreceğiz). Ben yalnız bana vahyolunana uyarım ve ben sadece apaçık bir uyarıcıyım."

10. "Peki, ya bu Kur'an Allah katından gönderilmişse, siz de böyle bir kitabı inkâr ediyorsanız, üstelik İsrailoğulları'ndan bu şekilde vahiy ve peygamber geldiğine tanıklık eden birisi ona inanmışsa ve siz buna rağmen hâlâ kibirlenip böbürlenerek onu inkâr ediyorsanız, söyleyin sizin haliniz ne olacak, hiç düşündünüz mü? Unutmayın ki, Allah zâlimleri (zulüm yolunu tercih ettikleri sürece) aslâ doğru yola iletmez."

11. Küfürde direnenler inananlara, "Eğer bu dinde bir hayır olsaydı şu sefil insanlar bu dine girme konusunda bizim önümüze geçemezdi; onlardan önce biz inanırdık"[2] derler. Onlar bu Kur'an'ı kabul etmeyerek hidayete eremeyince, hemen derler ki: "Bu eski bir masaldır."

12. Oysa bundan önce Musa'ya verilen kitap da insanlar için bir rehber ve rahmet kaynağı idi. Bu Kur'an ise onu onaylamak, şirke düşenleri uyarmak ve samimiyetle inanıp güzel işler yapan müminleri müjdelemek üzere indirilmiş Arapça bir kitaptır.

13. "Rabbimiz Allah'tır" deyip dosdoğru olanlar için hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.[3]

14. İşte cennetlikler bunlardır ve yaptıkları güzel işlere karşılık olarak orada sürekli kalacaklardır.

---

1. Krş. Yunus 10/28; Furkân 25/17.
2. Tarihin her döneminde dine ilk inananlar zayıf halk kitleleri olmuştur ve bunu da halkın zengin ve kibirli inkârcıları hep küçümsemiştir. Günümüzde de bazı kesimler geri kalmışlığın sebebini dine bağlarlar. Oysa bunun sebebi dini inançlar değil, şekilcilik ve bunun gerisinde yatan kültürel kısırlıktır. Bunu görmek istemeyenler, "Dinin bir yararı olsaydı ona ilk sarılanlar biz olurduk" diyerek kendi inkârcı tutumlarını haklı göstermeye çalışırlar (M. Esed).
3. Krş. Fussılet 41/30.

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًا ۚ حَمَلَتْهُ اُمُّهٗ كُرْهًا وَّوَضَعَتْهُ
كُرْهًا ۚ وَحَمْلُهٗ وَفِصَالُهٗ ثَلٰثُوْنَ شَهْرًا ۚ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَبَلَغَ
اَرْبَعِيْنَ سَنَةً ۙ قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيْٓ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيْٓ اَنْعَمْتَ
عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ وَاَصْلِحْ لِيْ فِيْ ذُرِّيَّتِيْ ۚ
اِنِّيْ تُبْتُ اِلَيْكَ وَاِنِّيْ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ نَتَقَبَّلُ
عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوْا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّاٰتِهِمْ فِيْٓ اَصْحٰبِ الْجَنَّةِ ۗ
وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِيْ كَانُوْا يُوْعَدُوْنَ ﴿١٦﴾ وَالَّذِيْ قَالَ لِوَالِدَيْهِ اُفٍّ
لَّكُمَآ اَتَعِدَانِنِيْٓ اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُوْنُ مِنْ قَبْلِيْ ۚ وَهُمَا
يَسْتَغِيْثٰنِ اللّٰهَ وَيْلَكَ اٰمِنْ ۖ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ۚ فَيَقُوْلُ مَا هٰذَآ اِلَّآ
اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٧﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِيْٓ اُمَمٍ
قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ۗ اِنَّهُمْ كَانُوْا خٰسِرِيْنَ ﴿١٨﴾
وَلِكُلٍّ دَرَجٰتٌ مِّمَّا عَمِلُوْا ۚ وَلِيُوَفِّيَهُمْ اَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ
﴿١٩﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا عَلَى النَّارِ ۭ اَذْهَبْتُمْ طَيِّبٰتِكُمْ فِيْ
حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا ۚ فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُوْنِ بِمَا
كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُوْنَ ﴿٢٠﴾

15. Biz insanoğluna ana babasına iyi davranmasını emrettik.[1] Çünkü annesi onu nice zorluklarla karnında taşımış ve nice sıkıntılarla dünyaya getirmiştir. Çocuğun ana karnında taşınması ve sütten kesilmesi otuz ayı bulur. Nihayet bedenen ve zihnen olgunlaşıp kırk yaşına basınca o (hayırlı evlat) şöyle dua eder: "Rabbim! Bana, anne ve babama verdiğin nimetlerden dolayı şükretmeyi, senin hoşnut olacağın iyi, yararlı ve güzel işler yapmayı nasip et. Soyumdan gelecek nesilleri iyi insanlar eyle. Ben (Senin hoşlanmayacağın şeylerden tevbe ediyor) Sana yöneliyorum ve bütün kalbimle Sana teslim olan; Müslüman bir kulunum."[2]

16. İşte böyle kimseler, yaptıklarının en güzeliyle mükâfatlandıracağımız ve günahlarını bağışlayacağımız kişiler olup, dünyada iken kendilerine verilen kesin sözün gereği olarak cennetlikler arasında yerlerini alacaklardır.

17. Kimi evlat da var ki, (ölümü ve âhirette hesap vermeyi hatırlatan) ana babasına, "Öf, bıktım sizden, beni öldükten sonra dirilmekle mi tehdit ediyorsunuz? Oysa benden önce nice nesiller gelip geçmiş (hiç dirilen yok)" diye karşılık verir. Ana babası onun için Allah'a dua eder ve "(Yavrum!) Kendine yazık etme, imana gel, Allah'ın vaadi haktır; bir gün hesaba çekileceksin" diye nasihat ederler. O da, "Bu söylediklerin eskilerin masallarından başka bir şey değildir." diye cevap verir.[3]

18. İşte böyle kimseler, kendilerinden önce gelip geçen, cinlerden ve insanlardan haklarında azap edileceğine dair hüküm bulunan[4] topluluklara dâhildir. Şüphesiz onların hepsi hüsrana uğramışlardır.

19. Her insanın yaptığı işe göre kazandığı bir derecesi vardır. Allah onların yaptıklarının karşılığını (bu derecelerine göre) tam olarak verecektir ve onlara aslâ haksızlık edilmeyecektir.

20. Küfürde direnenlere cehennem ateşine atıldıkları gün şöyle denilecektir: "Siz güzel olan her şeyinizi dünya hayatınızda harcayıp tükettiniz; onlarla zevk ve safa içinde (sorumsuzca) yaşadınız. Bugün ise yeryüzünde hak hukuk tanımayarak kibirlenip böbürlenmenizden ve günahlara dalıp gitmenizden dolayı alçaltıcı bir azapla cezalandırılıyorsunuz."

---

1. İlk bakışta bu âyetle birlikte bir konu değişikliği olduğu zannedilebilir. Aslında müşriklerin söz ve tavırları mümin ana babanın inkârcı bir çocuğunun ve inkârcı ana babanın mümin bir çocuğunun dilinden anlatılmaya devam edilmiştir.

2. Krş. Lokman 31/14.

3. Yüce Allah tevhid inancının ikamesine dair muhataplarına çok farlı deliller ve temsillerle hitap etmektedir. Âyetlerde mümin ve kâfiri temsil eden iki farklı evlat şahsiyeti ortaya konmuştur. Kanaatimizce burada anne baba Hz. Peygamberi temsil etmektedir. Anne babanın çocuğuna olan hizmeti ve merhameti, Hz. Peygamberin ümmetine olan merhametini ifade etmektedir. Evlat hayırlı da olsa hayırsız da olsa anne baba çocuğunun hep iyi olması için çabalar. Hz. Peygamber de bir anne babanın evladına şefkatle yaklaştığı gibi ümmetine aynı duyguyla yaklaşmasına rağmen müşrikler, hayırsız evladın ana babasına gösterdiği olumsuz tavrı Hz. Peygambere göstermişlerdir.

4. Krş. Sâd 38/84-85.

وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍۗ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهٗ بِالْاَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ
النُّذُرُ مِنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖٓ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَۗ اِنِّيْٓ اَخَافُ
عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿٢١﴾ قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا لِتَاْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَاۚ
فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٢٢﴾ قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ
عِنْدَ اللّٰهِۖ وَاُبَلِّغُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖ وَلٰكِنِّيْٓ اَرٰىكُمْ قَوْمًا
تَجْهَلُوْنَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْۙ قَالُوْا هٰذَا
عَارِضٌ مُّمْطِرُنَاۗ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖۗ رِيْحٌ فِيْهَا عَذَابٌ اَلِيْمٌۙ
﴿٢٤﴾ تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍۢ بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاَصْبَحُوْا لَا يُرٰٓى اِلَّا مَسٰكِنُهُمْۗ
كَذٰلِكَ نَجْزِى الْقَوْمَ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ مَكَّنّٰهُمْ فِيْمَآ اِنْ
مَّكَّنّٰكُمْ فِيْهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَّاَبْصَارًا وَّاَفْـِٕدَةً فَمَآ اَغْنٰى
عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَآ اَبْصَارُهُمْ وَلَآ اَفْـِٕدَتُهُمْ مِّنْ شَيْءٍ اِذْ كَانُوْا
يَجْحَدُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ
اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِّنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيٰتِ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُوْنَ ﴿٢٧﴾ فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ قُرْبَانًا
اٰلِهَةً ۢبَلْ ضَلُّوْا عَنْهُمْۚ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿٢٨﴾

21. Ey Peygamber! Âd kavminin soyundan olan[1] Hûd'u hatırla. Bir zamanlar o, Ahkaf[2] bölgesindeki kavmini uyarmıştı. Kaldı ki, ondan önce de sonra da nice uyarıcılar gelip geçmişti. O, kavmine demişti ki: "Allah'tan başkasını tanrı bilip ona kulluk etmeyin. Aksi takdirde ben, o dehşetli günün azabına yakalanmanızdan korkarım."

22. Onu alaya alarak dediler ki: "Sen bizi ilâhlarımızdan vazgeçirmek için mi geldin? Eğer doğru söylüyorsan bizi tehdit ettiğin azabı başımıza hemen getir de görelim."

23. Hûd, "Bu azabın ne zaman geleceğini Allah bilir. Ben sadece bana verilen vahyi size ulaştırıyorum. Fakat görüyorum ki siz gerçekten cahil bir topluluksunuz" cevabını verdi.

24. Halk, yaşadıkları vâdiye doğru yönelmiş yoğun bir bulut tabakasını görünce, "İşte bize yağmur getiren bir bulut" diye sevinmişti. Hûd, "Hayır!" dedi. "O hemen gelmesini istediğiniz şey! O bir kasırga, hem de acı azap yüklü bir kasırga!"[3]

25. "Bu kasırga Rabbinin emriyle her şeyin altını üstüne getirecektir." Sonunda olan oldu. Geride (bomboş) evlerinden başka hiçbir şeyleri kalmadı.[4] İşte Biz günaha batmış bir kavmi böyle cezalandırırız.

26. Ey inkârcılar! Biz onlara size vermediğimiz nice imkânlar vermiştik. Onlara işitecek bir kulak, görecek bir göz ve hissedecek bir kalp (düşünecek bir akıl) bahşetmiştik. Fakat ne gözleri, ne kulakları ne de kalpleri (akılları) bir işe yaradı. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini bile bile inkâr ediyorlardı. Sonunda alay ettikleri şey onları çepeçevre kuşattı.

27. Biz, çevrenizdeki buna benzer daha nice beldeleri helâk ettik. Oysa Biz onlara, küfürden vazgeçmeleri için âyetlerimizi değişik şekillerde tekrar tekrar açıklamıştık.

28. Onların, Allah'a yaklaştıracakları ümidiyle[5] O'nun yanı sıra edindikleri tanrıları kendilerine yardım etseydi ya! Aksine onları yüzüstü bırakıp gittiler. Zaten putların kendilerini Allah'a yaklaştıracağı ve onlara yardım edeceği düşüncesi onların kendi kendilerini kandırması ve uydurmasıydı.[6]

---

1. Lafzen, "Âd'ın kardeşi.".
2. Krş A'râf 7/65. Ahkaf kelimesi "Hıkf" kelimesinin çoğulu olup "Kum tepeleri" demektir. Güney Arabistan'da Hadramevt ile Umman arasındaki bölgeye verilen addır. Âd kavmi bu bölgede yaşıyordu.
3. Krş. Fussılet 41/15-16. Kamer 54/19; Hâkka 69/6.
4. Lafzen, "Sadece evleri kalmıştı." Âyetten sanki kasırganın evlere dokunmadığı şeklinde bir anlam çıksa da bu ifade, evlerin kalıntıları anlamında kullanılmış olabilir.
5. Krş. Zümer 39/3.
6. Yüce Allah putperest Arapları uyarmak ve vahiy gerçeğine inandırmak için aklî gerekçelerin yanı sıra tarihi örnekler de vermektedir. 12. âyette Hz. Musa'ya gönderilen vahye atıf yapılmış, arkasından konu hayırlı ve hayırsız evlat üzerinden örneklendirilerek açıklanmıştır. Daha sonra da peygamberler tarihinden bir örnek daha sunulmuştur. Bu örnek Kureyşlilerin hafızasında mevcut bulunan Âd kavmidir. Âd kavmi, kendilerine peygamber olarak gönderilen Hz. Hûd'u inkâr ettikten sonra şiddetli bir kasırgayla yok olmuştur. Ardından da Kureyşin yakın bölgelerinde yaşamış olup sonra da helak olmuş toplumlar hatırlatılmıştır. Böylece Kureyşlilerin de benzer akıbete dûçar olacakları, tapındıkları putların kıyamet günü kendilerine hiçbir fayda sağlayamayacağı, hatta onlardan bir eser dahi bulamayacakları ifade edilmiştir.

وَاِذْ صَرَفْنَآ اِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَ ۚ فَلَمَّا حَضَرُوهُ
قَالُٓوا اَنْصِتُوا ۚ فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا يَا قَوْمَنَآ
اِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا اُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِٓى
اِلَى الْحَقِّ وَاِلٰى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾ يَا قَوْمَنَآ اَجِيبُوا دَاعِيَ اللّٰهِ
وَاٰمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ
﴿٣١﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللّٰهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْاَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ
مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَآءُ ۚ اُولٰٓئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٢﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ
الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ
يُحْيِيَ الْمَوْتٰى ۚ بَلٰٓى اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ
كَفَرُوا عَلَى النَّارِ ۚ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ ۚ قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَا ۚ قَالَ فَذُوقُوا
الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ اُولُوا الْعَزْمِ مِنَ
الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ ۚ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُٓوا
اِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ ۚ بَلَاغٌ ۚ فَهَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

سُورَةُ مُحَمَّدٍ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ ثَمَانٍ وَثَلَاثُونَ اٰيَةً

29. Ey Peygamber! Biz cinlerden bir kısmını Kur'an dinlemek üzere sana yönlendirmiştik. Onlar gelip Kur'an'ı dinlemeye başlayınca birbirlerine, "Sessiz olun, dinleyelim" demişler, Kur'an'ın okunması sona erince de (dinledikleri Kur'an âyetleriyle) uyarmak üzere kavimlerine dönmüşlerdi.

30. Döndüklerinde kavimlerine şöyle demişlerdi: "Ey kavmimiz! Biz Musa'dan sonra indirilen; önceki kitapları onaylayan, hakka ve doğru yola ileten bir kitap dinledik."[2]

31. "Ey kavmimiz! Allah'a çağıran o Peygamberi kabul edin, Allah'a inanın ki, O sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi acı bir azaptan korusun."

32. "Kim Allah'a çağıran kimseyi dinlemezse bilsin ki, onu yeryüzünde Allah'ın azabından kurtarabilecek hiç kimse yoktur. O, Allah'tan başka dost ve yardımcı da bulamaz. Böyle kimseler apaçık bir sapkınlık içindedirler."

33. Bu inkârcılar, gökleri ve yeri yaratan ve bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın ölüleri diriltmeye muktedir olduğunu hâlâ anlamayacaklar mı?[3] Evet, Allah her şeye; ölüleri diriltmeye de elbette kâdirdir.

34. Cehenneme atıldıkları gün küfürde direnenlere denilecek ki: "Nasıl? (Dünyada alay ettiğiniz) azap gerçekmiş, değil mi?" Onlar da, "Evet, Rabbimize andolsun ki, gerçekmiş" diyecekler. Allah da onlara, "Öyleyse, küfürde direndiğiniz için şimdi tadın bakalım bu azabı!" diyecektir.

35. Ey Peygamber! Azim ve sebat sahibi peygamberler gibi sen de sıkıntılara sabret, göğüs ger.[4] İnkârcıların başına azabın gelmesi için acele etme. Onlar kendilerine vâdedilen cezayı gördükleri gün, dünyada sadece birkaç saat yaşadıklarını zannedecekler. Bütün bunlar bir duyurudur. Bir düşünsenize! Günaha batmış toplumlardan başkası hiç helâk edilmiş mi?

---

1. "Cin" kelimesi, sözlükte gizli, örtülü, kapalı anlamlara gelir. Cennet ve cenin gibi kelimeler de aynı köktendir. Klasik müfessirlerin naklettiğine göre, cinlerin Hz. Peygamberi dinlemeleri Mekke'den Tâif'e giden yol üzerindeki küçük bir vahada gerçekleşmiştir. M. M. Ali ve M. Esed gibi bazı çağdaş yorumculara göre Kur'an, Allah Resulünün ve müminlerin bilmesi gereken, ama müşriklerin bilmemesi gereken hususlara atıf yaparken "cin" kavramını kullanmaktadır. Buna göre, "buradaki cin taifesi Medine'ye hicretinden önce Hz. Peygamberle ön görüşmeler yapmak için gelen Medineli Müslümanlardır. Bu kimseler Allah Resulü ile gizliden gizliye görüşüyorlar ve dinledikleri Kur'an'ı gidip kendi şehirleri Medine'de tebliğ ediyorlardı. 30. âyette Musa'dan bahsetmeleri de kendi şehirleri Medine'de bulunan Yahudilerin itikadından haberdar olduklarını gösterir." Âyette sözü edilen cinlerin mahiyetinin tespitiyle uğraşmak ve bu konuda tartışmaya girmek âyetin asıl amacının dikkatlerden kaçmasına yol açar. Bunlar birer yorumdur ve hangi yorum esas alınırsa alınsın burada dikkate alınacak husus, bu varlıkların diliyle Kur'an'ın hak bir kitap ve onun getirdiği değerlerin gerçek olduğunun ifade edilmesidir. Ayrıca bkz. Cin 72/13. âyet ile ilgili not.

2. Krş. Cin 72/1 vd.

3. Krş. Yâsin 36/78-79; Kıyâmet 75/4.

4. Mâtüridî, peygamberlere mahsus sabrı üç maddede özetlemiştir. 1. Zalim önderlere karşı öldürülmeyi de göze alarak yılmadan tebliğ. 2. Her türlü baskı ve iftiraya katlanarak kavmini terk etmemek. 3. Kavmi inkârcılıkta ne kadar direnirse direnin onlar hakkında aslâ beddua etmemek.

سُورَةُ مُحَمَّدٍ ٥٠٦

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿١﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ
كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا
الْبَاطِلَ وَاَنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ
لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾ فَاِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتّٰٓى
اِذَٓا اَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَاِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَٓاءً حَتّٰى تَضَعَ
الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا ذٰلِكَ وَلَوْ يَشَٓاءُ اللّٰهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَا
بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَنْ يُضِلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾
سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ اَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَاَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَرِهُوا مَٓا اَنْزَلَ
اللّٰهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾ اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِرِينَ اَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾
ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ مَوْلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَاَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلٰى لَهُمْ ﴿١١﴾

47
MUHAMMED SÛRESİ

Medine döneminde inmiştir. 38 âyettir. Adını 2. âyette geçen "Muhammed" kelimesinden almıştır. 20. âyette geçen ve savaş anlamına gelen "kıtâl" kelimesinden dolayı "kıtâl sûresi" olarak da adlandırılır.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Allah, küfürde direnenlerin ve insanları Allah yolundan alıkoyanların bütün iyi amellerini (hesap gününde) boşa çıkaracak,

2. İnanıp iyi ve yararlı işler yapanların, Rableri katından Muhammed'e indirilen Kur'an'ın hak olduğuna inananların ise günahlarını bağışlayacak, onların hallerini; din ve dünya işlerini düzgün kılacaktır.[1]

3. Çünkü küfürde direnenler aslı esası olmayan şeylerin peşinden gitmişler, inananlar ise Rablerinden gelen hak ve hakikatlerle dolu Kur'an'a uymuşlardır. İşte Allah insanların (mümin ile kâfirin) durumlarını böylece ayrı ayrı açıklamaktadır.

4. Ey inananlar! Küfürde direnenlerle savaşta karşı karşıya geldiğinizde, boyunlarını vurun. Onlara karşı ezici bir üstünlük sağladığınızda[2] geriye kalanları sıkıca bağlayıp esir alın (ki, sonradan sizi gafil avlayıp saldırmasınlar). Sonunda da onları ister bir lütuf olmak üzere karşılıksız, isterseniz fidye karşılığı serbest bırakırsınız. Savaş sona erinceye kadar böyle yapın. Bu işin kuralı budur. Eğer Allah dileseydi, savaşsız da onları cezalandırırdı. Fakat O, birbirinizle savaşmanızı dileyerek (böyle bir düzen koyarak) sizi sınamak istemiştir. Bilin ki, Allah kendi yolunda öldürülenlerin/savaşanların[3] amellerini boşa çıkarmayacaktır.[4]

5. Allah onlara yol gösterecek, din ve dünya işlerini düzene sokacaktır.

6. Ve onların hepsini, kendilerine dünyada iken tarif ettiği cennete yerleştirecektir.

7. Ey iman edenler! Siz Allah'ın dinine yardım ederseniz O da size yardım eder. Size savaşta direnme gücü verir.

8. Küfürde direnenlerin hakkı ise yıkımdır, yok oluştur. Allah onların bütün amellerini boşa çıkaracaktır.

9. Çünkü onlar Allah'ın indirdiği Kur'an'dan hiç hoşlanmamışlardır. Allah da onların yaptıkları iyi işleri geçersiz kılmıştır.

10. İnkârcılar yeryüzünde gezip dolaşarak kendilerinden önce gelen kavimlerin sonlarının nasıl olduğuna bakıp da hiç mi düşünmezler? Allah onların altını üstüne getirmişti. Bu inkârcıların âkıbeti de aynı olacaktır.

11. Çünkü Allah inananların dostudur. Kâfirlerinse hiç dostu yoktur.

---

1. "Eslaha bâlehüm" ifadesini, "Onlara sağlıklı düşünme ve karar verme yeteneği verecektir" şeklinde anlayanlar da vardır.
2. Krş. Enfâl 8/67.
3. "Kutilû" (Öldürüldüler) fiilini Ebû Amr ve Hafs dışındaki kırâat imamları, "Kâtelû" (Savaştılar) şeklinde okumuşlardır. İkinci anlam buna göre verilmiştir.
4. Krş. Bakara 2/154; Âl-i İmrân 3/169-171.

اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۭ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا يَتَمَتَّعُوْنَ وَيَاْكُلُوْنَ كَمَا تَاْكُلُ
الْاَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ١٢ وَكَاَيِّنْ مِّنْ قَرْيَةٍ هِىَ اَشَدُّ قُوَّةً مِّنْ
قَرْيَتِكَ الَّتِيْٓ اَخْرَجَتْكَ ۚ اَهْلَكْنٰهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ١٣ اَفَمَنْ
كَانَ عَلٰي بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّهٖ كَمَنْ زُيِّنَ لَهٗ سُوْۗءُ عَمَلِهٖ وَاتَّبَعُوْٓا اَهْوَاۗءَهُمْ ١٤
مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِيْ وُعِدَ الْمُتَّقُوْنَ ۭ فِيْهَآ اَنْهٰرٌ مِّنْ مَّاۗءٍ غَيْرِ اٰسِنٍ ۚ وَاَنْهٰرٌ
مِّنْ لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهٗ ۚ وَاَنْهٰرٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشّٰرِبِيْنَ ۚ وَاَنْهٰرٌ
مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى ۭ وَلَهُمْ فِيْهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّنْ رَّبِّهِمْ ۭ
كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوْا مَاۗءً حَمِيْمًا فَقَطَّعَ اَمْعَاۗءَهُمْ ١٥ وَمِنْهُمْ
مَّنْ يَّسْتَمِعُ اِلَيْكَ ۚ حَتّٰٓى اِذَا خَرَجُوْا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوْا لِلَّذِيْنَ اُوْتُوا
الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفًا ۭ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰي قُلُوْبِهِمْ وَاتَّبَعُوْٓا
اَهْوَاۗءَهُمْ ١٦ وَالَّذِيْنَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَّاٰتٰىهُمْ تَقْوٰىهُمْ ١٧
فَهَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً ۚ فَقَدْ جَاۗءَ اَشْرَاطُهَا ۚ فَاَنّٰى
لَهُمْ اِذَا جَاۗءَتْهُمْ ذِكْرٰىهُمْ ١٨ فَاعْلَمْ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ
لِذَنْۢبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ ۭ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰىكُمْ ١٩

12. Allah, inanıp iyi ve yararlı işler yapanları, alt tarafından ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Küfürde direnenler ise, şimdilik dünya nimetlerinden geçici bir süre yararlansınlar, hayvanlar gibi yiyip içsinler bakalım. Nasıl olsa sonunda cehennemi boylayacaklar!

13. Ey Peygamber! (Sen hiç üzülme!) Nice beldeler vardı ki, oraların halkları seni yurdundan sürüp çıkaranlardan daha güçlü idiler. Biz onların hepsini helâk ettik. Onlara hiç yardım eden de olmadı.

14. Rabbinden gelen bir delile dayanan kimse ile, yaptığı kötü işler kendisine güzel görünen, boş arzu ve heveslerine uyan kimse bir olabilir mi hiç?

15. Şirkten sakınan, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olanlara vâdedilen cennet şöyle bir yere benzer: Orada hiçbir şekilde bozulmayan su ırmakları, tadı hiç değişmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları, süzme bal ırmakları akmaktadır. Onlar için her çeşit meyve vardır. Üstelik onlar orada Rableri tarafından bağışlanmış olmanın mutluluğunu tadacaklardır. Bu kimseler, asırlarca cehennemde kalan ve kendilerine içirilen kaynar su ile bağırsakları parçalanan kimseler gibi olur mu?

16. Ey Peygamber! Münafıklardan bazıları seni dinliyormuş gibi görünürler. Fakat senin yanından ayrılınca, vahiy bilgisine sahip sahabîlere "Az önce Muhammed ne demişti? (Biz hiçbir şey anlamadık)" diyerek alay ederler. Onlar, (inkârları ve münafıklıkları sebebiyle) Allah tarafından kalpleri mühürlenen, boş arzu ve heveslerine uyan kimselerdir.

17. Doğru yolda olanlara gelince; Allah onların hidayetini artırır ve onları Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli kılar.

18. Bu müşrikler, (iman etmek için) ille de ansızın kopuverecek kıyameti mi bekliyorlar? Oysa onun alâmetleri belirmiştir. O saat gelip çattıktan sonra gerçeği anlamış olmaları neye yarar?!

19. Öyleyse ey Peygamber! Allah'tan başka tanrı yoktur, sen bunu böyle bil. Sana ve ümmetine müşrikler tarafından isnat edilen suçtan kurtulmanın yolunu ara.[1] Unutma ki, Allah sizin kararlı olup olmadığınızı ve her halinizi çok iyi bilir.

---

1. Lafzen, "Kendi günahların ve mümin erkek ve kadınların günahları için Allah'tan bağışlanma dile." Kurulu düzene karşı çıkanlar, o düzenin sahipleri tarafından suçlu olarak görülürler. Hz. Peygamber ve ona inananlar Mekke'deki şirk düzenine karşı çıktıkları için müşriklerin gözünde suçlu konumunda idiler. Âyette, Müslümanların savaşarak ve müşriklere üstünlük sağlayarak, kendi haklılıklarını onlara kabul ettirmeleri ve kendilerine yapılan suçlamalardan kurtulmaları, zimmetlerini boşaltmaları istenmektedir. Nitekim âyetin devamı bu anlayışı desteklemektedir. Zimmet, insanda mevcut olan fakat görünmeyen bir kap gibidir. İnsanın suç, borç ve günah sahibi olması bu görünmeyen kabının, yani zimmetinin bunlarla dolu olması demektir. Âyette geçen "İstiğfar" kelimesinin kökü olan "ğ-f-r" fiili kişinin günahlardan arınması, boşalması anlamına geldiği gibi zimmetin suçtan arınıp boşalması anlamına da gelir. Tabatabâî'nin bu yorumu âyetin daha doğru anlaşılmasına ciddi katkı yapmaktadır. Buna göre âyetteki "zenb" ifadesi günah değil suç anlamındadır. Şuarâ 26/14. âyet, zenb kelimesinin suç anlamında da kullanıldığını göstermektedir. Yani Hz. Musa Firavun'a giderken, kazara öldürdüğü kişiden dolayı kendini suçlu olarak nitelemiş ve suçu için "zenb" ifadesini kullanmıştır. Aynı yorum Fetih 48/1. âyet için de geçerlidir.

سُورَةُ مُحَمَّدٍ ٥٠٨

وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ ۚ فَاِذَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ
مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ ۙ رَاَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ
فَاَوْلٰى لَهُمْ ۝٢٠ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ ۚ فَاِذَا عَزَمَ الْاَمْرُ ۚ
فَلَوْ صَدَقُوا اللّٰهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ۝٢١ فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ
تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُوٓا اَرْحَامَكُمْ ۝٢٢
اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فَاَصَمَّهُمْ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ
۝٢٣ اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ اَمْ عَلٰى قُلُوبٍ اَقْفَالُهَا ۝٢٤ اِنَّ
الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى ۙ
الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ ۚ وَاَمْلٰى لَهُمْ ۝٢٥ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ
كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْاَمْرِ ۖ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ
اِسْرَارَهُمْ ۝٢٦ فَكَيْفَ اِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ
وُجُوهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ۝٢٧ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَآ اَسْخَطَ
اللّٰهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ۝٢٨ اَمْ حَسِبَ
الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللّٰهُ اَضْغَانَهُمْ ۝٢٩

20. Müminler, "Keşke savaşa izin veren bir vahiy gelmiş olsaydı"[1] deyip duruyorlar. Fakat savaşmaktan söz eden ve hükmü kesin olan bir vahiy gelince de kalbinde hastalık olanların, ölüm döşeğine düşmüş kimsenin bakışı gibi baktıklarını görürsün.[2] Oysa onlara yaraşan:[3]

21. Sana itaat etmek ve buna uygun söz söylemektir. Ama savaş işi kesinleşince böyle davranmadılar. Hâlbuki Allah'a verdikleri sözde dursalardı bu kendileri için daha iyi olurdu.

22. Ey münafıklar! Siz (imandan ve imanınızı savunmak için savaşmaktan) yüz çevirirseniz, (düşmanların istilâsına imkân vererek) yeryüzüne fesat salacağınızın ve (tıpkı câhiliye döneminde olduğu gibi birbirinize düşerek) akrabalık bağlarını koparacağınızın farkında mısınız?[4]

23. Bu münafıklar Allah'ın lânetlediği kimselerdir. Allah (inkârları ve münafıklıkları sebebiyle) onların kulaklarını sağır, gözlerini de kör etmiştir.

24. Öyle olmasa bu Kur'an üzerinde hakkıyla düşünmeleri gerekmez miydi? Düşünemezler! Çünkü onların akıllarına küfrün karanlığı basmış.[5]

25. Doğru yol kendilerine açık bir şekilde anlatıldıktan sonra ona sırt çeviren bu münafıklar, şeytanın kendilerini aldattığı ve (düşmanla işbirliği yaparak başarıya ulaşabileceklerine dair) boş ümitler vâdettiği kimselerdir.

26. Bu yüzden onlar Allah'ın indirdiği Kur'an'dan nefret edenlere varıp, "Biz sizinle bazı konularda işbirliği yapabiliriz" demişlerdi. Oysa Allah onların bu gizli işlerini bilir, ortaya çıkarır.

27. Melekler, bütün bunları yapanların, yüzlerine ve arkalarına vura vura canlarını alırken halleri nice olur![6]

28. Çünkü onlar, Allah'ın gazabına sebep olan şeylere uymuşlar, O'nun rızasına uygun olan her şeyden nefret etmişlerdir. Allah da onların yaptıkları işleri boşa çıkarmıştır.

29. Kalplerinde hastalık bulunanlar, Allah'ın onların içlerindeki kini ortaya çıkarmayacağını mı sanıyorlar?

---

1. Lafzen, "Bir sûre indirilmiş olsaydı." Âyetin devamında söz konusu "sûre indirilince" ifadesi bulunmaktadır. Kur'an'da müstakil bir savaş sûresi bulunmadığına göre bu ifadeyi "vahiy" olarak çevirmek daha uygun görünmektedir. Savaş âyetleri farklı sûreler içinde bulunmaktadır.
2. Krş. Ahzâb 33/19. Müminlerin savaş istemesi, kendilerine yapılan baskıların sona ermesi özellikle din özgürlüğünün sağlanması içindir. Münafık zihniyetli insanlar aynı istekte bulunurken kendi maddi çıkarlarını ön plana alırlar. Bir can tehlikesi sezdiklerinde çeşitli bahanelerle savaştan kaçmanın yolunu ararlar.
3. Bazı müfessirler bu âyetteki, "Oysa onlara yaraşan" ifadesinin, tehdit anlamında "Korktukları başlarına gelecektir" veya "Yazıklar olsun onlara" şeklinde yorumlanabileceğini söylemişler ve bu ifadeyi Kıyamet Sûresindeki "Evlâ leke fe evlâ" (yazıklar olsun sana, yazıklar olsun, âyet:34) âyetiyle ilişkilendirmişlerdir. Matüridî bu yorumun âyetin zâhirine uymadığını, uygun olanın, çeviride verdiğimiz anlam olduğunu söylemiştir.
4. Krş. Bakara 2/204-205. Âyetteki "İn tevelleytüm" (Yüz çevirirseniz) ifadesini "Yönetime gelecek olsanız" şeklinde anlayanlar da vardır. Bu durumda âyet şöyle tercüme edilebilir: "Demek elinize bir fırsat geçse yeryüzüne fesat salacak ve akrabalık bağlarını koparacaksınız, öyle mi?"
5. Lafzen, "Onların kalplerinde kilitler vardır." Krş. Nisâ 4/155.
6. Krş. Enfâl 8/50.

وَلَوْ نَشَآءُ لَاَرَيْنٰكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمٰهُمْ ۭ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِيْ
لَحْنِ الْقَوْلِ ۭ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ ۝٣٠ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ
الْمُجٰهِدِيْنَ مِنْكُمْ وَالصّٰبِرِيْنَ ۙ وَنَبْلُوَا۟ اَخْبَارَكُمْ ۝٣١ اِنَّ الَّذِيْنَ
كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَشَاۗقُّوا الرَّسُوْلَ مِنْۢ بَعْدِ مَا
تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدٰى ۙ لَنْ يَّضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـــًٔا ۭ وَسَيُحْبِطُ اَعْمَالَهُمْ
۝٣٢ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَلَا
تُبْطِلُوْٓا اَعْمَالَكُمْ ۝٣٣ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ
اللّٰهِ ثُمَّ مَاتُوْا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ۝٣٤ فَلَا تَهِنُوْا
وَتَدْعُوْٓا اِلَى السَّلْمِ ۠ وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ ۠ وَاللّٰهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَّتِرَكُمْ
اَعْمَالَكُمْ ۝٣٥ اِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ ۭ وَاِنْ تُؤْمِنُوْا
وَتَتَّقُوْا يُؤْتِكُمْ اُجُوْرَكُمْ وَلَا يَسْـَٔـلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ ۝٣٦ اِنْ
يَّسْـَٔـلْكُمُوْهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوْا وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ ۝٣٧ هٰٓاَنْتُمْ
هٰٓؤُلَاۗءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۚ فَمِنْكُمْ مَّنْ يَّبْخَلُ ۚ
وَمَنْ يَّبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَّفْسِهٖ ۭ وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَاۗءُ ۚ
وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ۙ ثُمَّ لَا يَكُوْنُوْٓا اَمْثَالَكُمْ ۝٣٨

30. Ey Peygamber! Biz isteseydik o münafıkları sana tek tek gösteririrdik.[1] Sen de onları simalarından tanırdın. Gerçi zaten sen onları konuşma tarzlarından tanıyorsun. Unutmayın ki, Allah yaptığınız bütün işleri iyi bilir.

31. Sizi (bazı zor görevlerle) sınayacağız ki, içinizden Allah yolunda cihat edenleri, sıkıntılara sabredenleri ve sizinle ilgili (savaşa katılıp katılmama konusundaki tutumunuza dair) haberlerin doğru olup olmadığını ortaya çıkaralım.

32. Küfürde direnenler, başkalarını Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine doğru yol açıkça anlatıldıktan sonra Peygambere karşı gelerek ona zorluk çıkaranlar bilsinler ki, Allah'ın dinine hiçbir şekilde zarar veremeyeceklerdir. Allah onların bütün tuzaklarını boşa çıkaracaktır.

33. Ey iman edenler! Siz Allah'a ve Peygambere itaat edin. Yaptığınız işlerin (itaatsizlik yüzünden) boşa gitmesine sebep olmayın.

34. Bilin ki, küfürde direnen, insanları Allah yolundan alıkoyan ve sonunda da kâfir olarak ölenleri Allah hiçbir şekilde bağışlamayacaktır.

35. Savaşta üstün taraf siz iken sakın gevşeklik göstermeyin ve barışa çağıran taraf siz olmayın.[2] Çünkü Allah sizinle beraberdir ve hiçbir emeğinizi zâyi etmeyecektir.

36. Dünya hayatı oyun ve eğlenceden ibarettir (zevke dalıp cihattan vazgeçmeyin). Eğer iman eder, Allah yolunda cihat konusunda cimrilikten sakınırsanız, O size mükâfatınızı verecektir. Hem Allah sizden malınızın tamamını istemiyor ki!

37. Eğer Allah sizden malınızın tamamını isteseydi, sizi bu konuda zorlasaydı cimrilik ederdiniz. Böylece O kininizi ve kötü duygularınızı ortaya çıkarırdı.

38. İşte şimdi siz, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İçinizden bazıları cimrilik ediyor. Cimrilik eden bilsin ki, onun cimriliği kendi aleyhine olacaktır. Oysa Allah Ğaniyy'dir; sizin malınıza mülkünüze muhtaç değildir, fakat siz O'na muhtaçsınız. Eğer Allah'ın emirlerinden yüz çevirirseniz, O sizin yerinize, sizin gibi davranmayacak başka bir kavim getirir.

---

1. Benzer bir ifade sûrenin 4. âyetinde de geçmişti. Yani "Allah dileseydi kâfirleri kendisi cezalandırır savaşa gerek kalmazdı", ya da bu âyette ifade edildiği üzere "dileseydi münafıkların kimliklerini açıkça ifşa ederdi." Fakat Allah bunu böyle yapmamış, dünya hayatında imtihan olunacağı için olayların oluşması ve gelişmesini, koyduğu sebep sonuç kurallarına bağlamıştır. Böylelikle Allah bir yönüyle her şeye gücünün yeteceğini söylerken, diğer yönüyle de kullarının sorumluluklarına dikkat çekmektedir. Son örneği ele alırsak, Allah münafıkların kimliklerini ifşa etmeye kadirdir. Fakat bunu, insanların toplum içinde birbirleriyle olan münasebetlerinde gözlem yapma, şahsiyet değerlendirme ve ona göre tutum belirleme yeteneklerine bırakmıştır. Bu durum hayatın her alanında geçerlidir ve insanın sorumlu olmasının bir gereğidir.

2. Krş. Âl-i İmrân 3/139. Bu ifade İslâm dininin barışa karşı olduğu şeklinde yorumlanamaz. Çünkü her söz bağlamıyla doğru anlam ifade eder. Savaş düşmanın baskı ve zulmünden kurtulmak için yapılır. O halde düşmana bir daha bu fırsatı vermemek için ona en ağır darbe vurulmalıdır. Savaşta üstün durumdayken bunu yapmak yerine barış istemek bir zaaf olmaktan öte bu, düşmana cesaret vermek ve ona tekrar zulüm fırsatı tanımak anlamına gelir.

سُورَةُ الْفَتْحِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ۙ ١ لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْۢبِكَ
وَمَا تَاَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ۙ ٢
وَيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا عَزِيزًا ٣ هُوَ الَّذِيٓ اَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ
الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُٓوا اِيمَانًا مَّعَ اِيمَانِهِمْ ۗ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ
وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ۙ ٤ لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ ۚ
وَكَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزًا عَظِيمًا ۙ ٥ وَيُعَذِّبَ الْمُنٰفِقِينَ وَالْمُنٰفِقَاتِ
وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّاۤنِّينَ بِاللّٰهِ ظَنَّ السَّوْءِ ۚ عَلَيْهِمْ دَاۤئِرَةُ
السَّوْءِ ۚ وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ۚ وَسَاۤءَتْ
مَصِيرًا ٦ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا
حَكِيمًا ٧ اِنَّاۤ اَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ۙ ٨ لِتُؤْمِنُوا
بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ ۚ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَاَصِيلًا ۙ ٩

48
FETİH SÛRESİ

Medine döneminde inmiştir. 29 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Fetih" kelimesinden almıştır. Fetih sözlükte, açmak anlamına gelmektedir. Bir şehrin, bir memleketin savaş yoluyla alınmasına da fetih denir. Bu sûre Mekke'nin fethedileceğini müjdelediği gibi, Hudeybiye antlaşmasına veya Hayber kalesinin fethine de işaret etmektedir.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! Biz sana apaçık bir fethin yolunu açtık.

2. Böylece Allah seni, müşrikler tarafından sana isnat edilen önceki ve şimdiki suç(lama) lardan[1] kurtaracak, sana lütfedeceği dinî ve dünyevî nimetlerini tamamlayacak ve seni, zafere götüren doğru yola sokacaktır.

3. Sonunda da sana muhteşem bir zafer kazandıracaktır.

4. İmanları artsın diye inananların kalplerine huzur ve sükûnet veren O'dur. Bilin ki, göklerin ve yerin bütün orduları; görünür görünmez bütün güçleri Allah'ın emrindedir. Allah Alîm'dir; sizin şer zannettiğiniz şeylerin hayırla sonuçlanacağını iyi bilir, Hakîm'dir; bütün bu işleri bir hikmete göre yürütür.

5. Böylece O, mümin erkek ve kadınları alt tarafından ırmaklar akan, sürekli kalacakları cennetlere yerleştirecek ve onların bütün günahlarını bağışlayacaktır. Allah katında büyük kurtuluş işte budur.

6. Öte yandan Allah, hem Kendisi hem de müminler hakkında kötü düşünceler besleyen münafıkların, erkeğine de kadınına da, müşriklerin erkeğine de kadınına da azap edecektir. Düşündükleri bütün kötülükler başlarına gelsin! Allah onlara gazap ve lânet etmiş, onlar için cehennemi hazırlamıştır. Varılacak ne kötü yerdir orası!

7. Evet, göklerin ve yerin bütün orduları; görünür görünmez bütün güçleri Allah'ın emrindedir. Allah Azîz'dir; ordularıyla münafıkları ve müşrikleri cezalandırmaya muktedirdir, Hakîm'dir; verdiği ceza hikmetinin gereğidir.

8. Ey Peygamber! Biz seni (ümmetinin yapıp ettiklerine) bir şâhit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik ki,

9. Böylece onlar Allah'a ve Peygamberine iman etsinler, O'nun dinine destekçi olsunlar, O'nu yüceltsinler ve sabah akşam O'nu tespih edip ululasınlar.[2]

---

1. "Lafzen, "Allah senin önceki ve sonraki günahlarını bağışlayacak.""Zenb" (suç) kavramına verilen bu anlam için krş. Muhammed 47/19 ve ilgili not. "Önceki suç" ile kastedilen Hz. Peygamberin Mekke'deki müşriklere muhalefeti; "Sonraki suç" ile kastedilen de Medine'de bu muhalefeti devam ettirmesidir. Aslında bunlar gerçek suç değildir, müşriklerce öyle görülmektedir. Müteakip âyetlerde Allah, Hz. Peygamberin başlattığı tevhit hareketinin başarıya ulaşacağını vurgulamaktadır. Âyetteki "zenb" kelimesine müfessirlerin büyük çoğunluğunun verdiği "günah" anlamı da verilebilir. Bu takdirde çok farklı tevillerle bunu açıklamak gerekir ki, bu teviller de çok yapılmıştır. Fakat bu teviller bir yana, âyet metni düz mantıkla okunduğunda, "Hz. Peygamberin günahının bağışlanması için bir fetih mi gerekiyordu?" şeklinde bir sual akla gelebilir. Bu sebeple âyeti, Tabatabâî'nin yorumuyla açıklamak daha makul görünmektedir.
2. Âyete, İbn Kesîr ve Ebû Amr'ın âyetteki dört fiili muhatap (ikinci şahıs) yerine gâip (üçüncü şahıs) kipiyle okumalarını esas alarak anlam verdik.

اِنَّ الَّذِيْنَ يُبَايِعُوْنَكَ اِنَّمَا يُبَايِعُوْنَ اللّٰهَ ۭ يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَيْدِيْهِمْ ۚ
فَمَنْ نَّكَثَ فَاِنَّمَا يَنْكُثُ عَلٰي نَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَوْفٰى بِمَا عٰهَدَ
عَلَيْهُ اللّٰهَ فَسَيُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا ۝١٠ سَيَقُوْلُ لَكَ الْمُخَلَّفُوْنَ
مِنَ الْاَعْرَابِ شَغَلَتْنَآ اَمْوَالُنَا وَاَهْلُوْنَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ۚ
يَقُوْلُوْنَ بِاَلْسِنَتِهِمْ مَّا لَيْسَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ ۭ قُلْ فَمَنْ يَّمْلِكُ
لَكُمْ مِّنَ اللّٰهِ شَيْـــًٔا اِنْ اَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ
نَفْعًا ۭ بَلْ كَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ۝١١ بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَّنْ
يَّنْقَلِبَ الرَّسُوْلُ وَالْمُؤْمِنُوْنَ اِلٰٓى اَهْلِيْهِمْ اَبَدًا وَّزُيِّنَ ذٰلِكَ
فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ ۚ وَكُنْتُمْ قَوْمًۢا بُوْرًا ۝١٢ وَمَنْ
لَّمْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ فَاِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ سَعِيْرًا
۝١٣ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ يَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَاۗءُ وَيُعَذِّبُ
مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝١٤ سَيَقُوْلُ الْمُخَلَّفُوْنَ
اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَاْخُذُوْهَا ذَرُوْنَا نَتَّبِعْكُمْ ۚ يُرِيْدُوْنَ
اَنْ يُّبَدِّلُوْا كَلٰمَ اللّٰهِ ۭ قُلْ لَّنْ تَتَّبِعُوْنَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ ۚ
فَسَيَقُوْلُوْنَ بَلْ تَحْسُدُوْنَنَا ۭ بَلْ كَانُوْا لَا يَفْقَهُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ۝١٥

10. Ey Peygamber! Sana bey'at[1] edenler aslında Allah'a bey'at etmişlerdir. Çünkü bey'at sırasında Peygamberle el sıkışırlarken Allah ile el sıkışmış (gibi) oldular.[2] Kim sözünden dönerse bu onun aleyhinedir. Kim de Allah'a verdiği sözde durursa, Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.

11. Bu sefere[3] katılmayan bazı bedevîler sana şöyle diyeceklerdir: "Mallarımız, çoluk çocuğumuz bizim seninle gelmemize engel oldu, Allah'tan bizim için bağışlanma dile." Onlar dilleriyle başka şey söylüyorlar ama kalplerinde başka şeyler var. Sen onlara de ki: "(Savaştan kaçmak için niye bahane uyduruyorsunuz?) Allah sizin başınıza bir iyilik veya kötülük gelmesini istese buna kim engel olabilir?" (Siz ne söylerseniz söyleyin.) Doğrusu Allah bütün yapıp ettiklerinizden haberdardır.

12. Aslında siz, Peygamberin ve (onunla birlikte sefere çıkan) müminlerin, ailelerine aslâ sağ salim dönemeyeceklerini zannetmiştiniz. Bu fikir gönüllerinize hoş gelmiş ve bu yüzden kötü düşüncelere kapılmıştınız. Böylelikle siz cezalandırılmayı hak eden bir topluluk olmuştunuz.

13. Kim Allah'a ve Peygamberine inanmaz; güvenmezse (Allah'ın vaadinden cayacağını zannederse) bilsin ki, Biz kâfirler için çılgın alevli bir ateş hazırladık.

14. Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir, O dilediğini bağışlar, dilediğini cezalandırır (Allah'tan bağışlanmanızı dilemesi için Peygamberi boş yere araya sokmaya kalkmayın). Zaten O, Gafûr'dur; tevbe edenlerin günahlarını Peygamber araya girmeden de bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

15. Seninle sefere katılmayan bu bedevîler, ganimet elde edeceğiniz başka bir sefere (Hayber'e) gideceğiniz zaman, "İzin verin biz de sizinle gelelim" diyecekler. Böylece onlar Allah'ın hükmünü değiştirmek istiyorlar.[4] Sen onlara de ki: "Siz, bize aslâ katılamazsınız, Allah bu hükmü daha önce belirlemişti." Onlar ise, "Hayır! Allah böyle bir şey söylemedi. Siz ganimetleri bizden kıskanıyorsunuz" diyeceklerdir. Doğrusu onlar, anlayışı kıt kimselerdir.

---

1. "Bey'at" her konuda Peygamberin yanında olacağına dair söz vermektir. Hz. Peygamberin müşriklerle savaş ihtimaline karşı Hudeybiye'de sahabeyle yaptığı sözleşmeyi ifade eder.
2. Lafzen, "Allah'ın eli onların elinin üzerindedir." Bu cümle, kendinden önceki cümleyi açıklamaktadır. İslâm âlimlerinin bir kısmı âyette sözü edilen "Allah'ın eli" ifadesinden yola çıkarak Allah'ın eli olduğunu, fakat bu elin mahiyetinin insanlar tarafından bilinemeyeceğini, dolayısıyla bunun müteşâbih (anlamını Allah'tan başka kimsenin bilmediği) âyetlerden olduğunu ileri sürmüşlerdir. Oysa Allah, Hz. Peygamber ile yapılan sözleşmenin bizzat Allah ile yapılmış gibi olduğunu belirtmek için böyle bir ifade kullanmıştır. Cümlede bir mecaz vardır ve insanlarla iletişimin gereği böyle bir ifade kullanılmıştır. Yoksa Allah, el ve ayak gibi bizim bildiğimiz organlara sahip olmaktan münezzehtir.
3. Bu seferden maksat, Hz. Peygamberin 1500 sahabî ile birlikte umre yapmak için Mekke'ye doğru yola çıkmış olduğu ve Hudeybiye antlaşması ile sonuçlanan seferdir.
4. Değiştirmek istedikleri hüküm Tevbe 9/83. âyetteki hükümdür. Bu hüküm ise, bir defa Allah Resûlü ile özürsüz sefere katılmayanların, bir daha Peygamberle birlikte hiçbir sefere katılamayacaklarını bildiren bir hükümdür. Âyetin devamındaki "Allah bu hükmü daha önce belirlemişti" ifadesi ile bu hüküm kastedilmektedir.

قُلْ لِّلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ إِلَىٰ قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ
شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ ۖ فَإِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا
حَسَنًا ۖ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا
﴿١٦﴾ لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى
الْمَرِيضِ حَرَجٌ ۗ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٧﴾ لَقَدْ
رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ
مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا
﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾
وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَٰذِهِ وَكَفَّ
أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا
مُّسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾ وَأُخْرَىٰ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا ۚ
وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾ وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ
كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ
اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ ۖ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾

16. Ey Peygamber! Sefere katılmayan bu bedevilere de ki: "(Size bir fırsat daha tanıyoruz) Yakında çok güçlü bir kavimle savaşmaya çağrılacaksınız. Onlarla ya sonuna kadar savaşacaksınız ya da onlar savaşmadan teslim olacaklar. Eğer bu çağrıya uyarsanız Allah size güzel bir mükâfat verecektir. Fakat daha önce yaptığınız gibi yine yüz çevirecek olursanız bilin ki, Allah sizi acı bir azaba çarptıracaktır.

17. Köre, topala ve hastaya ise savaşa katılmamasından dolayı herhangi bir sorumluluk yoktur.[1] Unutmayın ki, her kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse Allah onları alt tarafından ırmaklar akan cennetlere yerleştirecek; (itaat etmeyip) yüz çevirenleri ise acı bir azapla cezalandıracaktır.

18. Ey Peygamber! Andolsun ki, Allah (Hudeybiye'de) o ağacın altında sana bey'at eden müminlerden hoşnut olmuştur.[2] Allah onların kalplerindeki samimiyeti bildiği için onlara huzur ve sükûnet vermiş,[3] onları pek yakında gerçekleşecek bir fetihle mükâfatlandırmış;

19. Ve elde edecekleri birçok ganimet bahşetmiştir. Allah Azîz'dir; her zaman galip olan O'dur, Hakîmdir; bütün işlerini bir hikmete göre yapar.

20. Allah size de elde edeceğiniz pek çok ganimet vâdetmiş ve bunu da günü geldiğinde size peşin olarak vermiştir. Düşmanlarınızın ellerini de üzerinizden çekmiştir.[4] Bütün bunlar, (Allah'ın vaadinin gerçek olduğuna dair) müminlere bir delil olması ve sizin doğru yolda sebat etmeniz (Allah'ın vaadine güvenmeniz) içindir.

21. Allah, henüz güç yetirip elde edemediğiniz, başka ganimetler de vâdetmiştir. Allah onları (ileride elde edeceğinizi) bilmektedir. Çünkü O her şeye kâdirdir.

22. Küfürde direnenler, eğer (Hudeybiye'de antlaşma yapmak yerine) sizinle savaşa girecek olsalardı, mutlaka arkalarını dönüp kaçacaklardı. Sonra da kendilerine ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabileceklerdi.

23. Allah'ın (müminlere destek olma konusunda) eskiden beri uyguladığı yasası budur. Sen Allah'ın yasasında aslâ bir değişiklik bulamazsın.

---

1. Bu üç nitelik, savaşa katılmayı ciddi anlamda engelleyecek her türlü özrü içine almaktadır.

2. Hudeybiye'de müşriklerle savaş ihtimali belirince Hz. Peygamber sefere katılanlarla tek tek bey'atleşerek onlardan kendisine destek sözü almıştı. Âyette Allah'ın bundan hoşnut olduğu ifade edilmiştir. Söz konusu bey'at, "Rıdvan Bey'ati" olarak adlandırılmıştır.

3. Hudeybiye antlaşması Müslümanlar açısından aleyhte hükümler taşıyordu. Bu durum, sefere katılan sahabe arasında ciddi huzursuzluk oluşturmuştu. Fakat başta Allah'ın lütfu ve daha sonra Hz. Peygamberin sabırlı ve metanetli tutumu sayesinde, oluşan huzursuzluk yerini sükûnete bıraktı. Nihayet 19. âyette belirtildiği üzere Hayber fethi sebebiyle Allah kendilerine büyük ganimetler, lütuflar ihsan etti. Müşriklerin iki yıl geçmeden antlaşmayı ihlal etmeleri Müslümanları daha avantajlı hale getirmiştir.

4. Lafzen, "İnsanların." Allah'ın, düşmanların ellerini müminlerin üzerinden çekmesi, Hayber Yahudilerine yardım etmek isteyen Esed ve Katafan oğulları gibi bazı kabilelerin kalplerine korku salması veya Hudeybiye antlaşması gereği Mekkeli müşriklerin Hayber kuşatmasında Yahudilere yardım edememesi şeklinde açıklanmıştır. Yaklaşık 1500 sahabînin Medine'den uzak olduğu bir sırada Medine'nin güvenliği zayıftı. Hudeybiye antlaşmasının müşriklerin diğer düşman kabilelerle işbirliğini engellemesi Müslümanları daha güvenli kılmıştır.

وَهُوَ الَّذِى كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ
مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرًا ﴿٢٤﴾ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَالْهَدْىَ مَعْكُوفًا اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ ۚ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ
وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ تَطَئُوهُمْ فَتُصِيبَكُمْ
مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ فِى رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ لَوْ
تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٢٥﴾ اِذْ جَعَلَ
الَّذِينَ كَفَرُوا فِى قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَاَنْزَلَ
اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَاَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ
التَّقْوٰى وَكَانُوا اَحَقَّ بِهَا وَاَهْلَهَا ۚ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ
عَلِيمًا ﴿٢٦﴾ لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ ۖ لَتَدْخُلُنَّ
الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ ۙ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ
وَمُقَصِّرِينَ ۙ لَا تَخَافُونَ ۖ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ
ذٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾ هُوَ الَّذِى اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى
وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ۚ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾

24. Sizi müşriklere karşı muzaffer kıldıktan sonra Mekke vâdisinde aranızda barışı sağlayan[1] Allah'tır. Bu konuda Allah sizin neler yaptığınızı görmekte, bilmektedir.

25. O müşrikler, küfürde direnen ve sizin Mescid-i Haram'a gelmenize, kurbanlarınızın oraya ulaşmasına engel olanlardır.[2] (Dolayısıyla cezalandırılmalıydılar,) fakat orada, tanımadığınız mümin erkek ve kadınları bilmeyerek ezip geçmek suretiyle bir vebal altına girmeyecek olsaydınız, onlarla savaşmanıza izin verilirdi. İşte Allah (Müslüman olmaları sebebiyle) rahmetine erdirmeyi dilediği kullarını korumak için böyle yapmıştır. Eğer müminlerle kâfirler birbirlerinden (sizin tarafınızdan kolayca) seçilip ayırt edilebilselerdi, onlardan küfürde direnenleri (sizin elinizle) acı bir azaba çarptırırdık.

26. Küfürde direnen bu kimseler kalplerine taassubu, câhiliye taassubunu yerleştirmişlerdi (sana karşı çıkışları bu taassubun eseriydi).[3] Oysa o sırada Allah, Elçisinin ve müminlerin kalplerine huzur ve sükûnet vermiş ve onları takvâ sözüne (tevhit bilincine ve sorumluluğuna) bağlı kılmıştı.[4] Zaten onlar buna lâyık ve ehildiler. Allah her şeyi; olayların nasıl gelişeceğini çok iyi bilmektedir.

27. Andolsun ki Allah, Elçisinin rüyasının gerçek olduğunu ortaya çıkaracaktır. İnşallah (gün gelecek, hepiniz) güven içinde, kiminiz başını tıraş etmiş, kiminiz saçlarını kısaltmış olarak güven içinde Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğiniz nice hususları bilir. Dolayısıyla, bunun dışında size yakın zamanda başka bir zafer[5] daha lütfedeceğini bildirmektedir.

28. O, Peygamberini, hidayet kaynağı olan Kur'an'ı ve hak dini tebliğ etmek üzere göndermiştir ki, böylelikle dinini diğer bütün dinlerden üstün kılsın. Buna şâhit olarak Allah yeter.[6]

---

1. Lafzen, "Sizin elinizi onların üzerinden, onların elini de sizin üzerinizden çeken."

2. Hudeybiye antlaşmasına göre Hz. Peygamber umre yapmaktan vazgeçmiş ve müminler yanlarında götürdükleri kurbanlık hayvanları Hudeybiye'de kesmek durumunda kalmışlardı. Âyet buna işaret etmektedir.

3. "Câhiliye taassubu" ifadesi şöyle yorumlanmıştır: Müşrikler, Hz. Peygamber ile yaptıkları barış antlaşmasına Hz. Peygamberin Besmele ile ve "Allah'ın Resulü Muhammed ile Mekkeliler arasında" diye başlamasına itiraz etmişler, "Biz senin Allah'ın elçisi olduğuna inansaydık seninle savaşmazdık" demişlerdi. Hz. Peygamber de hem olayı büyütmemek amacıyla hem de antlaşmanın sağlayacağı imkânları düşündüğü için sözleşme metninden bu ifadelerin çıkarılmasına izin vermiş ve sadece "Abdullah oğlu Muhammed ile..." diye yazdırmıştır.

4. Yani müşriklerin antlaşmanın yazımı sırasında dayattıkları bazı hükümler ve bazı itirazlarına karşılık, müminler bu durumu Allah'ın lütuf ve yardımıyla sükûnet ve olgunlukla karşılamışlardır.

5. Bu zafer çoğunluğun görüşüne göre Hayber'in fethidir.

6. Krş. Tevbe 9/33; Saff 61/9. Kur'an'da üç yerde geçen bu ayetin burada zikredilmesinin ayrı bir önemi olmalıdır. Sûre Müslümanların başarıları ve onlara verilen müjdeleri konu etmiştir. Müşriklerin her türlü engelleme, baskı ve zulümlerine rağmen belli bir süre sonunda Müslümanlar ciddi bir güç haline gelmişler ve çok yakında Mekke'ye de sahip olacak durumdaydılar. Bu durum, âyette ifade edilen Kur'an'ın ve onun anlattığı hak dinin diğer dinlere üstün gelmesi demektir. Yani hak dini tebliğ için gönderilen Peygamber, görevini layıkıyla yapmış ve İslam dini diğer dinlere galip gelmiştir. Allah da buna şahittir.

مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللّٰهِ ۚ وَالَّذِينَ مَعَهٗۤ اَشِدَّآءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ
تَرٰىهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَّبْتَغُوْنَ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا ۖ سِيْمَاهُمْ
فِىْ وُجُوْهِهِمْ مِّنْ اَثَرِ السُّجُوْدِ ۚ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِى التَّوْرٰىةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ
فِى الْاِنْجِيْلِ ۚ كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْـَٔهٗ فَاٰزَرَهٗ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى
سُوْقِهٖ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيْظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ۗ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ
اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنْهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ﴿٢٩﴾

سُورَةُ الْحُجُرَاتِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ ثَمَانِي عَشْرَةَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُقَدِّمُوْا بَيْنَ يَدَىِ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ
سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿١﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَرْفَعُوْۤا اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ
وَلَا تَجْهَرُوْا لَهٗ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ
وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُوْنَ ﴿٢﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَغُضُّوْنَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰهِ
اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ لِلتَّقْوٰى ۗ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿٣﴾
اِنَّ الَّذِيْنَ يُنَادُوْنَكَ مِنْ وَّرَآءِ الْحُجُرٰتِ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿٤﴾

29. Muhammed Allah'ın Elçisidir. Onunla beraber olanlar düşmanlara[1] karşı sert, başları dik ve güçlü, kendi aralarında ise şefkatli ve merhametlidirler.[2] Sen onları rükû ve secde eder halde görürsün. Onlar Allah'ın lütfunu ve hoşnutluğunu amaç edinmişlerdir. Onlar alınlarındaki secde izinden (yüzlerindeki nurdan) bellidir. Böyle inançlı kimseler, Tevrat ve İncil'de şöyle bir misalle anlatılır: Onlar tıpkı bir ekin gibidir. O ekin filiz çıkarır, filizleri kuvvetlenir, kalınlaşır ve çiftçilerin hoşuna gidecek bir şekilde sapı üzerinde dimdik durur.[3] Bu durum, (inananların böyle güçlenmesi) sonunda kâfirleri öfkelendirip kahreder.[4] Allah onlardan inanıp iyi ve yararlı işler yapan kimseleri bağışlayacak, onlara büyük bir mükâfat verecektir.

49
HUCURÂT SÛRESİ

Medine döneminde inmiştir. 18 âyettir. Adını 4. âyette geçen ve "Odalar" anlamına gelen "Hucurât" kelimesinden almıştır.

⁂

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey iman edenler! (Söz ve davranışlarınızla) Allah'ın ve Peygamberinin önüne geçmeyin.[5] Bu konuda Allah'tan korkun, dikkatli olun. Şüphesiz Allah Semî'dir; konuştuğunuz her şeyi işitir, Alîm'dir; yapıp ettiğiniz bütün işleri bilir.

2. Ey iman edenler! Sesinizi Peygamberin sesinden daha fazla yükseltmeyin, kendi aranızda konuştuğunuz gibi Peygamber ile yüksek sesle; bağırıp çağırarak konuşmayın. Yoksa yaptığınız iyi işlerin sevabı farkında olmadan yok olup gider.

3. Gerçek şu ki Allah, Peygamberinin huzurunda alçak sesle (saygılı bir şekilde) konuşanların kalplerini, emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olacak bir sâfiyete erdirmiştir.[6] Onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.

4. Ey Peygamber! Odaların arka tarafından sana seslenenlerin çoğu akledemeyen (usûl erkân bilmeyen) kimselerdir.[7]

---

1. Lafzen, "Kâfirlere."
2. Krş. Mâide 5/54.
3. Bkz. Kitab-ı Mukaddes, Yeni Ahit, Matta, 13; Markos 4/26-29. Hz. Peygamber ve ashabı bir ekin gibi filiz verdi, büyüdü ve güçlendi. Tarih boyunca inananlar hep böyle oldu. Kâfirler ise bu durum karşısında hep öfke duydular.
4. "Li yeğîza" kelimesindeki "lâm" harfini âkıbet/sonuç lamı olarak tercüme ettik.
5. Elmalılı'nın da belirttiği gibi bu âyette bir mecaz veya kinaye söz konusudur. Âyette öncelikle Allah'ın ve Hz. Peygamberin bir hükmünün bulunduğu konuda bu hükmü göz ardı ederek kendi görüşümüzü öne çıkarmamız yasaklanmıştır. Fakat konunun bir de edep yönü vardır. Sahabe Hz. Peygambere saygı konusunda çok duyarlıydı. Bugün onun temsil ettiği değerlere karşı Müslümanların da aynı duyarlılığı göstermesi gerekir.
6. Saygıda hassas olmak, Allah'ın o kişiyi takva şuuruna ulaştırmasına vesiledir.
7. Bu ve sonraki âyet Hz. Peygamber ile nasıl görüşülüp konuşulacağını bilmeyen bedevî Araplar hakkında inmiştir. Anlatıldığına göre Temim kabilesine mensup bazı kişiler, Hz. Peygamber ile görüşmek için gelmişler, kendilerine Hz. Peygamberin istirahat etmekte olduğu söylendiği halde, odanın arka tarafından "Muhammed! Dışarı çık, yanımıza gel" diye, yüksek sesle çağırarak Hz. Peygamberi rahatsız etmişlerdi.

وَلَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتّٰى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۭ وَاللّٰهُ
غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ جَاۗءَكُمْ فَاسِقٌۢ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُوْٓا
اَنْ تُصِيْبُوْا قَوْمًۢا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوْا عَلٰي مَا فَعَلْتُمْ نٰدِمِيْنَ ۝
وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ فِيْكُمْ رَسُوْلَ اللّٰهِ ۭ لَوْ يُطِيْعُكُمْ فِيْ كَثِيْرٍ مِّنَ الْاَمْرِ
لَعَنِتُّمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيْمَانَ وَزَيَّنَهٗ فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَكَرَّهَ
اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوْقَ وَالْعِصْيَانَ ۭ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الرّٰشِدُوْنَ ۙ
۝ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةً ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝ وَاِنْ طَاۗىِٕفَتٰنِ
مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوْا فَاَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا ۚ فَاِنْۢ بَغَتْ اِحْدٰىهُمَا عَلَي
الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتِيْ تَبْغِيْ حَتّٰى تَفِيْۗءَ اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِ ۚ فَاِنْ فَاۗءَتْ
فَاَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوْا ۭ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ۝
اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ ۠ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ
تُرْحَمُوْنَ ۝ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسٰٓى
اَنْ يَّكُوْنُوْا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاۗءٌ مِّنْ نِّسَاۗءٍ عَسٰٓى اَنْ يَّكُنَّ خَيْرًا
مِّنْهُنَّ ۚ وَلَا تَلْمِزُوْٓا اَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوْا بِالْاَلْقَابِ ۭ بِئْسَ الِاسْمُ
الْفُسُوْقُ بَعْدَ الْاِيْمَانِ ۚ وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۝

5. Onlar sabretseler ve senin evden çıkıp yanlarına varmanı bekleselerdi, kendileri için daha iyi olurdu. Fakat Allah Gafûr'dur; yine de böyle kusurları bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.[1]

6. Ey iman edenler! Size, dinî ve toplumsal duyarlılığı zayıf birisi[2] bir haber getirdiğinde bu haberin doğru olup olmadığını araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa zarar verirsiniz, sonra da yaptığınıza pişman olursunuz.[3]

7. Unutmayın ki, Allah'ın Elçisi aranızdadır.[4] Eğer o, birçok konuda size uymuş olsaydı işiniz sarpa sarardı. Fakat Allah size imanı sevdirdi, kalplerinizi onunla güzelleştirdi. Küfrü, fâsıklığı ve isyanı ise size çirkin gösterdi. İşte bu özelliklere sahip olan kimseler doğru yoldadırlar.

8. Bütün bunlar Allah'ın bir lütfu ve ihsanıdır. Allah Alîm'dir; müminlerin durumlarını, kimin daha üstün konumda olduğunu iyi bilir, Hakîm'dir; bütün bunları bir hikmete göre yapar.

9. Müminlerden iki topluluk birbirleriyle kavga ederlerse aralarını düzeltip onları barıştırın. Eğer bunlardan biri söz dinlemez ve diğerine saldırırsa, saldıran tarafa karşı Allah'ın emrine boyun eğinceye kadar savaşın. Şayet saldırganlıktan vazgeçerse, iki tarafın arasını adaletle düzeltip barışı sağlayın ve sakın adaletten ayrılmayın. Şüphesiz Allah âdil davrananları sever.

10. Müminler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltip barışmalarını sağlayın. Allah'ın bu emrini yerine getirme konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranın ki, O'nun şefkat ve merhametine nâil olasınız.

11. Ey iman edenler! Siz erkeklerden hiçbir topluluk başka bir toplulukla alay etmesin. Belki de alay edilenler, edenlerden daha iyidir! Aynı şekilde kadınlar da başka kadınlarla alay etmesinler. Belki alay edilen kadınlar, alay eden kadınlardan daha iyidir. Birbirinizi ayıplayıp aşağılamayın, birbirinize hoş olmayan lâkaplar takmayın. İmana erdikten sonra fâsık damgası yemek, fâsık damgası vurmak ne kötü bir durumdur! Tevbe etmeyip bu gibi davranışlardan vazgeçmeyenler zâlimlerin ta kendileridir.

---

1. Allah'ın edebe aykırı davranışları affetmesini bir kasıt olmaması şartına bağlı olarak anlamak gerekir. Âyette bu davranışı yapanlar bedevi olup şehir kültüründen uzak kimselerdir ve bu davranışlarında bir saygısızlık kastı yoktur.
2. Lafzen, "Fâsık." Fısk sözü, bir şeyin sınırını aşmak, alanı dışına çıkmak anlamına gelir. Fâsık terimi Kur'an'da çoğu kere iman sınırından çıkmış kimseler için kullanılır.
3. Âyeti günümüz şartlarına uyarlayacak olursak, Müslümanların güvenilir haber ağları kurmaları gerektiğini söyleyebiliriz. Bu âyet, araştırıp soruşturmayı emreden ve fâsık kişinin sözüne güvenilmemesi gerektiğini belirten genel ve kapsamlı bir hüküm koymuştur. Bundan dolayı İslâm hukukçuları böyle fâsık bir kişinin günlük olaylar hakkındaki şahitliğinin de kabul edilmeyeceğini belirtmişlerdir.
4. Bugün de o Elçinin getirdiği Kur'an ve onun sünneti elimizdedir. Âyette ifade edildiği üzere hayatımızı onun ilkelerine göre düzenlemek işlerimizin sarpa sarmamasının teminatıdır.

يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيْرًا مِّنَ الظَّنِّ ۖ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ
اِثْمٌ ۖ وَّلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَّعْضُكُمْ بَعْضًا ۗ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ
اَنْ يَّاْكُلَ لَحْمَ اَخِيْهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوْهُ ۗ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۗ اِنَّ
اللّٰهَ تَوَّابٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٢﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ
وَّاُنْثٰى وَجَعَلْنٰكُمْ شُعُوْبًا وَّقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوْا ۗ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ
عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ خَبِيْرٌ ﴿١٣﴾ قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّا ۗ
قُلْ لَّمْ تُؤْمِنُوْا وَلٰكِنْ قُوْلُوْٓا اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْاِيْمَانُ
فِيْ قُلُوْبِكُمْ ۗ وَاِنْ تُطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ لَا يَلِتْكُمْ مِّنْ اَعْمَالِكُمْ
شَيْـًٔا ۗ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٤﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ
وَرَسُوْلِهٖ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوْا وَجٰهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِيْ سَبِيْلِ
اللّٰهِ ۗ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصّٰدِقُوْنَ ﴿١٥﴾ قُلْ اَتُعَلِّمُوْنَ اللّٰهَ بِدِيْنِكُمْ ۗ وَاللّٰهُ
يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۗ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿١٦﴾
يَمُنُّوْنَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُوْا ۗ قُلْ لَّا تَمُنُّوْا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ ۗ بَلِ اللّٰهُ
يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ هَدٰىكُمْ لِلْاِيْمَانِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ
يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٨﴾

12. Ey iman edenler! Zandan; insanlar hakkında temelsiz bilgilere dayalı tahminî değerlendirmelerden çokça sakının. Çünkü zannın bir kısmı (insanlar hakkında yanlış kanaatlere yol açacak olanı) günahtır. İnsanların gizli hallerini araştırmayın, birbirinizin gıybetini; dedikodusunu yapmayın. Sizden biri, hiç ölmüş kardeşinin etini yemek ister mi? İğrendiniz değil mi? Öyleyse bu konularda duyarlı ve bilinçli olun. Şüphesiz Allah Tevvâb'dır; daha önce bu tür günahlardan dolayı ettiğiniz tevbeleri kabul eder, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

13. Ey insanlar! Biz, sizi bir erkekle bir dişiden (eşit bireyler olarak) yarattık, birbirinizle tanışmanız, yardımlaşmanız için milletlere ve kabilelere ayırdık. Fakat şunu da unutmayın: Allah katında en üstün olanınız, O'nun emir ve yasakları konusunda en dikkatli, en duyarlı, en bilinçli olanınızdır.[1] Şüphesiz Allah Alîm'dir; kullarını ve onların yapıp ettiklerini çok iyi bilir, Habîr'dir; kullarının niyet ve düşüncelerinden haberdardır.

14. Ey Peygamber! Bir kısım bedevî Araplar sana gelip, "Biz iman ettik" dediler. Sen onlara de ki: "Siz, gerçek mânada iman etmediniz, en iyisi siz, 'Teslim olduk' deyin. Çünkü iman sizin yüreklerinize henüz tam olarak yerleşmedi.[2] Eğer Allah'a ve Elçisine gerçekten itaat edersenız, Allah yaptığınız hiçbir iyi işi karşılıksız bırakmaz. Çünkü Allah Gafûr'dur; yürekten iman edenlerin günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

15. Gerçek müminler, Allah'a ve Elçisine yürekten inanan, inançlarında şüpheye hiç yer vermeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat edenlerdir. Onlar iman konusunda özü sözü bir olanlardır.

16. Ey Peygamber! De ki: "Nasıl bir imana sahip olduğunuzu[3] Allah'a siz mi öğreteceksiniz? Oysa Allah (sadece sizin kalplerinizdekileri değil) göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. O her şeyi hakkıyla bilendir.

17. Bu bedevîler, "(Biz seninle savaşmadan) Müslüman olduk" diye bunu senin başına kakıyorlar. Sen onlara de ki: "Müslüman olmanızı başıma kakmayın. Eğer (imanınız konusunda) gerçekten doğru söylüyorsanız, imanı nasip ettiği için, asıl sizin Allah'a minnet borcunuz vardır."

18. Allah göklerin ve yerin gizliliklerine dair her şeyi bilir. Allah bütün yapıp ettiklerinizi görmektedir.

---

1. Kadınıyla erkeğiyle ve farklı ırk ve kabileye mensup olmalarıyla bütün insanlar Allah katında insan olma yönünden eşittirler. Hiç birinin diğerine kalıtımsal olarak bir üstünlüğü yoktur. Bu durum ırk yönünden de manevi yönden de aynıdır. Yani peygamber yakını olmak dahi bir ayrıcalık oluşturmaz. Zira peygamber evladı, eşi ve akrabası olup da kâfir olanlar helak olmuşlardır. Ancak Allah'ın her insana ya da genel anlamda ırka ve kavme birbirinden farklı yetenekler vermiş olması bu konuyla karıştırılmamalıdır. Zaten farklı yetenek ve özellikler sebebiyle insanlar ve toplumlar birbirlerine değer katarlar. İnsanoğlunun farklı kabileler halinde yaratılmasındaki hikmet de budur.
2. Hicretin dokuzuncu yılında bir kısım bedevî Araplar, Hz. Peygambere gelip iman ettiklerini söylüyor ve sadakalardan, sosyal yardımlardan kendilerine de pay verilmesini istiyorlardı. Oysa onlar tam iman etmiş değillerdi. Bu bakımdan Allah, onların "iman ettik" yerine "teslim olduk" demelerini istemiştir ve burada "teslim olduk" diye çevirdiğimiz "eslemnâ" (Müslüman olduk) ifadesini siyasi, sosyal bir eylem ve tavır anlamında kullanmıştır.
3. Lafzen, "Dininizi."

50
KAF SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 45 âyettir. Adını ilk âyetteki "Kaf" harfinden almıştır.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Kaf[1] Şânı yüce olan bu Kur'an'a andolsun ki, (sen bir uyarıcısın).

2. İnkârcılar, içlerinden birinin uyarıcı olarak gelmesine şaşırdılar ve dediler ki: "Bu, gerçekten hayret edilecek bir şey!"

3. "Şimdi biz ölüp toz toprak haline geldikten sonra tekrar diriltileceğiz, öyle mi? Böyle bir geri dönüş çok uzak bir ihtimal!"

4. Evet, Biz toprağın onları nasıl yiyip bitirdiğini çok iyi biliyoruz (Onları nasıl diriltebileceğimizi de biliriz). Bizim katımızda korunmuş bir kitap vardır. (Herkesin ölümü, diriltilmesi ve ameliyle ilgili bütün bilgiler Bizim katımızdadır ve bunlar hiçbir değişikliğe de uğramaz.)

5. Evet, kendilerine hak ve hakikatlerle dolu Kitap gelince onu yalanladılar. Şimdi onlar tam bir kararsızlık ve şaşkınlık içindeler.

6. Bu inkârcılar, üzerlerindeki gökyüzüne bakıp hiç düşünmüyorlar mı? Biz onu nasıl kurmuşuz ve yıldızlarla nasıl süslemişiz? Üstelik orada hiçbir çatlak da yoktur.

7. Yeryüzüne de mi bakmıyorlar? Onu döşek gibi serdik, oraya sarsılmaz dağlar yerleştirdik ve üstünde türlü türlü güzel bitkiler yetiştirdik.

8. Bütün bunları, Allah'a yönelen her kulun gönül gözünü açıp ibret alması için yaptık.

9. Biz, gökyüzünden bereketli yağmurlar indirdik ve onunla bağlar, bahçeler ve biçilecek tahıllar yetiştirdik.

10. Salkım salkım meyveleri olan upuzun hurma ağaçları bitirdik.

11. Bunları kullarımıza rızık olarak yarattık. Ve o yağmurla ölü toprağı dirilttik. Kıyamet günü diriliş de işte böyle olacaktır.

سُورَةُ قٓ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ خَمْسٌ وَأَرْبَعُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيدِ ۝١ بَلْ عَجِبُوٓا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ
الْكَافِرُونَ هٰذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ۝٢ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ذٰلِكَ رَجْعٌ
بَعِيدٌ ۝٣ قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ
۝٤ بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ فَهُمْ فِٓي اَمْرٍ مَرِيجٍ ۝٥ اَفَلَمْ يَنْظُرُوٓا
اِلَى السَّمَٓاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ۝٦
وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَاَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ
بَهِيجٍ ۝٧ تَبْصِرَةً وَذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ۝٨ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً
مُبَارَكًا فَاَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ ۝٩ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا
طَلْعٌ نَضِيدٌ ۝١٠ رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَاَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ
۝١١ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَاَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ۝١٢ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ
وَاِخْوَانُ لُوطٍ ۝١٣ وَاَصْحَابُ الْاَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ
وَعِيدِ ۝١٤ اَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْاَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ۝١٥

12. Bu inkârcılardan önce Nuh'un kavmi, Ress[2] ve Semûd halkı da peygamberlerini yalanlamışlardı.

13. Aynı şekilde Âd ve Firavun'un kavmi ve Lût'un hemşehrileri,

14. Eykeliler[3] ve Tübba'[4] halkı da. Bunların hepsi peygamberlerini yalanlamış ve azabı hak etmişti.[5]

15. Biz, sizi ilk defa yaratırken acze düşüp yorulduk mu ki? Hayır! (Böyle olmadığını bilirler) fakat yine de onlar yeniden yaratmamız konusunda şüphe içindedirler.

---

1. Bkz. Bakara 2/1, ilgili not. Buradaki "Kaf" harfi ile ilgili pek çok rivayet ve yorum nakledilmiştir. Ancak bu konuda Kur'an ve sünnetten nakledilen sahih bir haber mevcut değildir.
2. Ress halkı (Ressliler) için bkz. Furkan 25/38, ilgili not.
3. Krş. Hıcr 15/78.
4. Krş. Duhân 44/37.
5. Son üç âyette isimleri zikredilen kavimler ve bunların başlarına gelenler, o günkü müşriklerin hepsi tarafından bilindiği için, aynı akıbete dûçar olmamaları konusunda kendilerine ciddi bir uyarı ve hatırlatmadır.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهٖ نَفْسُهٗ ۚ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ
مِنْ حَبْلِ الْوَرِيْدِ ﴿١٦﴾ اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيٰنِ عَنِ الْيَمِيْنِ وَعَنِ الشِّمَالِ
قَعِيْدٌ ﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَقِيْبٌ عَتِيْدٌ ﴿١٨﴾ وَجَآءَتْ
سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ۗ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيْدُ ﴿١٩﴾ وَنُفِخَ فِى الصُّوْرِ ۗ
ذٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيْدِ ﴿٢٠﴾ وَجَآءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَآئِقٌ وَّشَهِيْدٌ ﴿٢١﴾
لَقَدْ كُنْتَ فِىْ غَفْلَةٍ مِّنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ
حَدِيْدٌ ﴿٢٢﴾ وَقَالَ قَرِيْنُهٗ هٰذَا مَا لَدَىَّ عَتِيْدٌ ۖ ﴿٢٣﴾ اَلْقِيَا فِىْ جَهَنَّمَ كُلَّ
كَفَّارٍ عَنِيْدٍ ۙ ﴿٢٤﴾ مَنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيْبِ ۙ ﴿٢٥﴾ اَلَّذِىْ جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا
اٰخَرَ فَاَلْقِيٰهُ فِى الْعَذَابِ الشَّدِيْدِ ﴿٢٦﴾ قَالَ قَرِيْنُهٗ رَبَّنَا مَآ اَطْغَيْتُهٗ
وَلٰكِنْ كَانَ فِىْ ضَلَالٍ بَعِيْدٍ ﴿٢٧﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوْا لَدَىَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ
اِلَيْكُمْ بِالْوَعِيْدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَىَّ وَمَآ اَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿٢٩﴾
يَوْمَ نَقُوْلُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَاْتِ وَتَقُوْلُ هَلْ مِنْ مَّزِيْدٍ ﴿٣٠﴾ وَاُزْلِفَتِ
الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِيْنَ غَيْرَ بَعِيْدٍ ﴿٣١﴾ هٰذَا مَا تُوْعَدُوْنَ لِكُلِّ اَوَّابٍ حَفِيْظٍ ۗ
﴿٣٢﴾ مَنْ خَشِىَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَآءَ بِقَلْبٍ مُّنِيْبِ ﴿٣٣﴾ اُدْخُلُوْهَا
بِسَلَامٍ ۗ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُوْدِ ﴿٣٤﴾ لَهُمْ مَّا يَشَآءُوْنَ فِيْهَا وَلَدَيْنَا مَزِيْدٌ ﴿٣٥﴾

16. Andolsun ki insanı Biz yarattık. Bu sebeple nefsinin ona ne gibi vesveseler verdiğini biliriz. Çünkü Biz ona şah damarından daha yakınız.

17. Onun sağında ve solunda bekleyen, yaptıklarını bir bir kaydeden iki melek vardır.[1]

18. Evet, insan ne zaman bir söz söylese yanında mutlaka (onu kaydetmeye) hazır bir gözcü (melek) vardır.

19. Ölüm ânının sarhoşluğu, insanı ölümün acı gerçeği ile yüz yüze getirince ona şöyle denir: "İşte senin korkup kaçtığın şey budur."

20. Nihayet (diriltilmek üzere) Sûra üfürülür ve "İşte vaktiyle size haber verilen azap günü budur" denilir.

21. Her insan mahşer yerine biri kendisini sürüp götürmekle, diğeri de yapıp ettiklerine tanıklık etmekle görevli iki melekle birlikte gelir.

22. Ona, "Sen dünyada iken gaflet içindeydin; bu günün geleceğini beklemiyordun. Şimdi gözünden perdeyi kaldırdık, bugün her şeyi bütün çıplaklığıyla göreceksin" denir.

23. Onun yoldaşı (dünyada iken peşinden gittiği şeytan): "İşte yanımda cehennem için hazırladığım birisi!" der.

24. Allah o iki meleğe şöyle emreder: "Atın cehenneme, inatçı nankör her kâfiri!"

25. "Her türlü iyiliğe engel olan, insanları şüpheye düşüren, hak hukuk tanımayan her azgını!"

26. "O, Allah'la birlikte başka tanrı da edinmişti. Atın şimdi onu azabın en şiddetlisine!"

27. Onun yoldaşı (şeytan) der ki: "Rabbimiz! Onu ben azdırmış değilim, o zaten sapıklık batağına düşmüş biriydi."

28. Allah şöyle buyurur: "Huzurumda tartışıp suçu birbirinizin üstüne atmayın, Ben size bu cezayı çok önceden bildirmiştim."

29. "Benim tarafımdan verilen söz[2] aslâ değiştirilemez ve şunu da iyi bilin ki, Ben kullarıma aslâ zulmetmem."

30. O gün Biz cehenneme, "Doldun mu?" diye sordukça; o, "Daha fazlası varsa gelsin" der.

31. Cennet ise şeytanı arkadaş edinmekten sakınan duyarlı ve bilinçli müminlere iyice yaklaştırılır.

32. Ve denilir ki: "İşte sizin için; Allah'a yönelen ve kendisini her türlü kötülükten koruyanlara vâdolunan cennet!"

33. "Rahman olan Allah'ı görmedikleri halde O'nun azabından korkanlar ve (dünyada iken sadece) O'na yönelmiş bir kalp ile gelenler için vâdolunan cennet!"

34. Onlara, "Esenlikle girin bu cennete! Bugün işte ebedî hayat başlamıştır" denilecektir.

35. Orada onlar için istedikleri her şey vardır. Bizim katımızda ise daha fazlası vardır.[3]

---

1. Krş. İnfitâr 82/10-12.

2. Bkz. Hûd 11/119; Secde 32/13; Sâd 38/84-85.

3. Krş. Yunus 10/26. Allah katındaki daha fazla lütuf, Allah'ın rızasıdır. Bkz. Tevbe 9/72.

36. Ey Peygamber! Biz bu inkârcılardan önce onlardan daha güçlü olan ve ülke ülke dolaşıp hâkimiyetler, medeniyetler kuran nice kavimleri helâk ettik.[1] Söyleyin, (onca güçlerine rağmen) azabımızdan kurtulabildiler mi?

37. Şüphesiz bütün bunlarda aklıselim sahibi olanlar ve sözü can kulağıyla dinleyenler için alınacak dersler vardır.

38. Andolsun ki, Biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri altı günde yarattık ve hiçbir yorgunluk da hissetmedik.[2]

39. Ey Peygamber! Sen inkârcıların sözlerine sabret. Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini överek tespih et, yücelt.

40. Gecenin bir bölümünde ve her secdenin ardından O'nu tespih et, yücelt.[3]

41. Ey Peygamber! Bir çağırıcının yakın bir yerden (herkesin duyacağı şekilde) çağıracağı o günü unutma.

42. İnsanlar o gün, dirilişin gerçek olduğunu gösteren o çığlığı işiteceklerdir. İşte o gün, dirilip kabirlerden çıkış günüdür.

43. Bilin ki, dirilten de öldüren de Biziz ve dönüş sadece Bizedir.

44. O gün yeryüzü yarılır, insanlar kabirlerinden süratle çıkarlar. İnsanları böyle bir araya toplamak Bizim için çok kolaydır.

45. Biz, inkârcıların neler söylediklerini çok iyi biliyoruz. Ey Peygamber! Sen onları zorla yola getirecek değilsin.[4] Sen sadece azabımdan korkanlara Kur'an ile öğüt ver.

51
ZÂRİYÂT SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 60 âyettir. Adını ilk âyette geçen Zâriyât kelimesinden almıştır. Zâriyât, kuru otları, tozu toprağı savuran rüzgâr demektir.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Kuru otları, tozu toprağı savurup süpüren rüzgârlara,

2. Yağmur yüklü bulutlara,

3. Kolayca yüzüp giden gemilere,

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي
الْبِلَادِ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٦﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ اَوْ
اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا
بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ﴿٣٨﴾ فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ
وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾ وَمِنَ
الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾ وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ
مَكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ
﴿٤٢﴾ اِنَّا نَحْنُ نُحْيٖ وَنُمِيتُ وَاِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾ يَوْمَ تَشَقَّقُ الْاَرْضُ
عَنْهُمْ سِرَاعًا ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ
وَمَا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

سُورَةُ الذَّارِيَاتِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ سِتُّونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا ﴿١﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ﴿٢﴾ فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ﴿٣﴾
فَالْمُقَسِّمَاتِ اَمْرًا ﴿٤﴾ اِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَاِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾

4. Bütün işleri taksim edip yönlendiren meleklere andolsun ki,

5. Size ne vâdedilmişse hepsi doğrudur.

6. Hesap ve ceza günü mutlaka gelecektir.

---

1. "Fe nakkabû fi'l-bilâd" ifadesine, "Ülke ülke dolaşıp ölümden kaçacak delik aradılar" anlamı da verilmiştir.

2. Krş. Fussilet 41/9-12. Âyet, Tevrat'taki "Allah evreni altı günde yaratmış ve yedinci günde dinlenmiştir" sözüne bir cevaptır.

3. Bu sûre Mekke döneminin ortalarında indirilmiş ve henüz beş vakit namaz farz kılınmamıştı. Rivayete göre Mekke döneminde biri güneşin batışından önce diğeri de doğuşundan önce olmak üzere iki vakit namaz kılınıyordu. Nitekim bir önceki âyetten namaz konusunda böyle bir uygulamanın olduğu anlaşılmaktadır. Sûrenin indirildiği dönem Hz. Peygamber ve Müslümanlar açısından sıkıntılı bir dönemdir. Allah'tan yardım istemenin yolu da sabır ve dua/ibadettir. Dolayısıyla âyetteki "tespih etmek" ifadesi, "namaz kılmak" şeklinde anlaşılabileceği gibi, sözlü olarak "Allah'ı zikretmek, dua etmek" şeklinde de anlaşılabilir.

4. Krş. En'âm 6/107; Ğâşiye 88/21. Hz. Peygamberin inkârcıları zorla iman ettirme gücü olmadığı gibi böyle bir görevi de yoktur. Zira zorla iman ettirilen kişi kendi tercihi olmadığı için kendi adına değil, onu zorlayan adına iman etmiştir ki, bunun da Allah katında bir değeri yoktur.

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ۝٧ اِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ ۝٨ يُّؤْفَكُ عَنْهُ
مَنْ اُفِكَ ۝٩ قُتِلَ الْخَرّٰصُونَ ۝١٠ الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ
۝١١ يَسْـَٔلُونَ اَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ۝١٢ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ۝١٣
ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هٰذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُونَ ۝١٤ اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي
جَنّٰتٍ وَعُيُونٍ ۝١٥ اٰخِذِينَ مَآ اٰتٰيهُمْ رَبُّهُمْ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ
مُحْسِنِينَ ۝١٦ كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ الَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ۝١٧ وَبِالْاَسْحَارِ
هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ۝١٨ وَفِي اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّآئِلِ وَالْمَحْرُومِ ۝١٩
وَفِي الْاَرْضِ اٰيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ ۝٢٠ وَفِي اَنْفُسِكُمْ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ۝٢١
وَفِي السَّمَآءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ۝٢٢ فَوَرَبِّ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ
اِنَّهُ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَآ اَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ ۝٢٣ هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ ضَيْفِ
اِبْرٰهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ۝٢٤ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلٰمًا قَالَ سَلٰمٌ قَوْمٌ
مُّنْكَرُونَ ۝٢٥ فَرَاغَ اِلٰى اَهْلِهٖ فَجَآءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ۝٢٦ فَقَرَّبَهٗٓ اِلَيْهِمْ قَالَ
اَلَا تَاْكُلُونَ ۝٢٧ فَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشَّرُوهُ
بِغُلٰمٍ عَلِيمٍ ۝٢٨ فَاَقْبَلَتِ امْرَاَتُهٗ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ
عَجُوزٌ عَقِيمٌ ۝٢٩ قَالُوا كَذٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ اِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ۝٣٠

7. Ve her biri kendi yörüngesinde bir düzen içinde akıp giden yıldızlarla donatılmış gökyüzüne andolsun ki,

8. Ey inkârcılar! Siz gerçekten çelişkili sözler söylüyorsunuz.

9. (Çünkü siz yalana şartlanmış kimselersiniz. Unutmayın ki) imana sırt çeviren küfür üzerine bırakılır.

10. Kahrolsun bu yalancılar!

11. Onlar koyu bir cehalet ve sapkınlık içinde olan gâfil kimselerdir.

12. Tutturmuşlar, "O ceza günü ne zaman?" diye alaylı alaylı sorup duruyorlar.

13. Bilsinler ki o gün, kendilerinin ateşe atılıp yakılacakları gündür.

14. O gün denilecek ki onlara: "Şimdi hak ettiğiniz azabı tadın bakalım, sizin dünyadayken alay ederek, 'Haydi, bir an önce gelsin'[1] dediğiniz azap işte budur."

15. Öte yandan iman edip böyle bir günün hesabından korkan ve o bilinçle yaşayanlar ise, hiç şüphesiz cennetlerde, pınar başlarında olacaklardır.

16. Bunlar, Rablerinin kendilerine ihsan edeceği nimetleri sevinç içinde alacaklardır. Çünkü onlar, dünyada iken yürekten inanmış ve güzel ameller işlemişlerdi.

17. Onlar geceleri çok az uyurlar,

18. Seher vakitlerinde dua eder, Allah'tan bağışlanma dilerlerdi.

19. Mallarından, isteyen ve isteyemeyen ihtiyaç sahipleri için bir pay ayırırlardı.

20. (Ey inkârcılar! Neden inanmıyorsunuz? Oysa) yeryüzünde (Allah'ın çok güçlü olduğuna ve ortağı olmadığına dair) nice deliller vardır. Fakat bunu anlayacak olanlar, varlığın özünü kavrama yeteneğine sahip olan kimselerdir.

21. Bizzat kendi varlığınızda bile nice deliller var. Bunları hiç görmüyor musunuz?

22. Rızkınızın sebepleri de size vâdedilen azaplar da göktedir.

23. Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki, size vâdolunan azap, söylediğiniz söz (adınız) gibi gerçektir.

24. Sana, İbrahim'in şerefli konuklarıyla ilgili kıssa ulaştı, değil mi?

25. Hani onlar İbrahim'e gelip selâm verdiklerinde, İbrahim selamlarını almış ve içinden, "Bunlar da kim? Ne istiyorlar acaba?" diye geçirmişti.

26. Hemen eşine koşmuş ve kızartılmış semiz bir buzağı eti getirmiş,

27. Konuklarına ikram ederek, "Buyurmaz mısınız?" demişti.

28. (Konukların yemediklerini görünce) [2] onlardan işkillenmiş ve içine bir korku düşmüştü. Onlar da, "Korkma" demişler ve ona, peygamberlik verilecek bir oğlu olacağını müjdelemişlerdi.[3]

29. Bu sözleri duyan karısı bir çığlık atarak misafirlere yönelmiş ve elini yüzüne vurarak, "Ne! Benim şu kısır, şu koca karı halimle mi?" demişti.

30. Konuklar, "Evet öyle. Rabbin böyle buyurdu. Şüphesiz O Hakîm'dir; böyle murat etmesinde bir hikmet vardır, Alîm'dir; O her şeyi, neyi nasıl yapacağını iyi bilir." diye cevap vermişlerdi.

---

1. Krş. Hac 22/47; Ankebût 29/53-54; Yâsin 36/48.

2. Bkz. Hûd 11/70.

3. Krş. Hûd 11/71.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُوٓا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمٍ
مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿٣٣﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ
لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾ فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا
فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَآ اٰيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ
الْعَذَابَ الْاَلِيمَ ﴿٣٧﴾ وَفِى مُوسٰٓى اِذْ اَرْسَلْنَاهُ اِلٰى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ
مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلّٰى بِرُكْنِهٖ وَقَالَ سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ
فَنَبَذْنَاهُمْ فِى الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾ وَفِى عَادٍ اِذْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ
الْعَقِيمَ ﴿٤١﴾ مَا تَذَرُ مِنْ شَىْءٍ اَتَتْ عَلَيْهِ اِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾
وَفِى ثَمُودَ اِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتّٰى حِينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ
فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٤٤﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ
وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا
فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾ وَالسَّمَآءَ بَنَيْنَاهَا بِاَيْدٍ وَاِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾ وَالْاَرْضَ
فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْ كُلِّ شَىْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ
تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾ فَفِرُّٓوا اِلَى اللّٰهِ اِنِّى لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾
وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ اِنِّى لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥١﴾

31. İbrahim, "Ey elçiler! Öyleyse sizin göreviniz nedir?" diye sordu.

32. Dediler ki: "Biz günahkâr bir kavme gönderildik."

33. "Onların üzerine pişmiş çamurdan taş yağdıracağız."

34. "Rabbinin katında, bu taşların haddi aşanlardan kimlerin üzerine düşeceği belirlenmiştir."

35. Derken, müminleri oradan çıkardık.

36. Zaten bir hane halkı dışında orada iman etmiş başka kimse de yoktu.[1]

37. Nihâyet Biz o beldede, bir ibret nişanesi bıraktık. Fakat bundan ders alacak olanlar, Allah'ın acı azabından korkan kimselerdir.[2]

38. Musa'nın kıssasında da alınacak dersler vardır. Bir zamanlar Biz onu apaçık bir mucize ile Firavun'a gönderdik.

39. Firavun bütün (sivil ve askerî) erkânı ile birlikte yüz çevirdi ve "Bu, ya sihirbaz ya da cinlere karışmış delinin birisi!" dedi.

40. Biz de onu ve ordularını kıskıvrak yakalayıp denize attık. Firavun (Musa'nın Tanrısına vaktiyle inanmadığı için) kendini suçlaya suçlaya boğuldu gitti.

41. Âd kavminden de alınacak dersler vardır. Hani Biz onların üzerine kasıp kavuran bir kasırgayı salıvermiştik.[3]

42. Bu kasırga geçtiği yerlerde hiçbir şey bırakmıyor, ne varsa toz duman ediyordu.[4]

43. Aynı şekilde Semûd kavminden de alınacak dersler vardır. Onlara, "Belli bir süreye kadar dünya nimetlerinden yararlanın bakalım" denilmişti.

44. Fakat onlar Rablerinin emirlerine karşı geldiler. Sonunda da bakınıp dururlarken onları yıldırım çarpıverdi.[5]

45. Öyle ki, ne doğrulup ayağa kalkacak güçleri kalmış, ne de kendilerine yardım edebilecek biri bulunmuştu.

46. Onlardan önce gelip geçmiş (ve suda boğarak helâk ettiğimiz) Nûh'un kavminden de alınacak dersler vardır. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir topluluktu.[6]

47. Evet, Biz gökyüzünü kendi kudretimizle sağlam bir şekilde bina ettik. Biz sınırsız bir güce sahibiz.[7]

48. Yeryüzünü de Biz döşedik. Beşik gibi, ne de güzel döşedik onu!

49. Biz, her şeyi çift çift yarattık. Belki bütün bunları düşünüp ibret alırsınız.

50. O halde (ey Peygamber! İnsanlara de ki:) "Allah'a koşun, O'na sığının. Bilin ki, ben O'nun tarafından size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım."

51. "Ve sakın Allah ile birlikte başka bir tanrı edinmeyin. (Tekrar söylüyorum ki,) gerçekten ben, O'nun tarafından sizin için gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım."

---

1. Lafzen, "Bulamadık."

2. Krş. Sâffât 37/133-138.

3. Krş. Tevbe 9/70; İbrahim 14/9; Hac 22/42; Furkân 25/38.

4. Krş. Ahkaf 46/21-28.

5. Krş. Hûd 11/61-68.

6. Krş. Hûd 11/25 vd.

7. "Mûsi'ûn" kelimesi "Bir şeyi genişleten" anlamına da gelir. Bu takdirde anlam, "Biz o gökyüzünü daha da genişletmekteyiz" şeklinde olur. Biz tercüme usulümüzde Kur'an'ın geldiği dönemdeki muhataplarının anladığı anlamları vermeyi tercih ettik.

كَذٰلِكَ مَآ اَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ اَوْ
مَجْنُونٌ ﴿٥٢﴾ اَتَوَاصَوْا بِهٖ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ
فَمَآ اَنْتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾ وَذَكِّرْ فَاِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ
﴿٥٥﴾ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَآ اُرِيدُ مِنْهُمْ
مِنْ رِزْقٍ وَمَآ اُرِيدُ اَنْ يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ
الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾ فَاِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ اَصْحَابِهِمْ فَلَا
يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

سُورَةُ الطُّورِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ تِسْعٌ وَاَرْبَعُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالطُّورِ ﴿١﴾ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ﴿٢﴾ فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ ﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ
﴿٤﴾ وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿٦﴾ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ
﴿٧﴾ مَا لَهٗ مِنْ دَافِعٍ ﴿٨﴾ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَآءُ مَوْرًا ﴿٩﴾ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا
﴿١٠﴾ فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿١٢﴾ يَوْمَ
يُدَعُّونَ اِلٰى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾ هٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾

52. Ey Peygamber! Bu hep böyle olagelmiştir. Bil ki, seni inkâr eden bu müşriklerden önceki kavimlere gelen peygamberlere de, "Sihirbaz" veya "Cinlere karışmış delinin biri" denilmiştir.

53. Sanki (peygamberleri) böyle sözlerle itham etmeyi birbirlerine vasiyet etmişler! (Hepsi de aynı şeyi söylüyor) Doğrusu bunlar gerçekten azgın bir topluluk!

54. O halde sen onlardan yüz çevir (Onlarla kendini helâk edercesine uğraşma). Bu yüzden suçlanacak değilsin (Çünkü sen yapacağını yaptın, üzülmene gerek yok).

55. Sen (seni dinleyenlere) öğüt vermeye devam et. Çünkü öğüt, inanacak olanlara mutlaka fayda verir.[1]

56. Bilin ki, Ben cinleri ve insanları sadece, Beni lâyıkıyla tanısınlar ve yalnız Bana kulluk etsinler diye yarattım.

57. Ben onlardan ne bir rızık istiyorum ne de Beni doyurmalarını.

58. Çünkü Allah bizzat kendisi Rezzâk'tır; bütün rızıkları O verir. O güç ve kudret sahibi olan yegâne Varlıktır.

59. Hiç şüphesiz bugünkü müşriklerin, geçmişteki yoldaşlarının suçlarına benzer suçları vardır, onların payına düşen azap gibi bunların da azaptan hisseleri vardır. O halde hiç acele etmesinler (Bunlar da onların âkıbetine uğrayacaklar).

60. O vâdedilen azap günü geldiğinde, küfürde direnenlerin vay hallerine!

52
TÛR SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 49 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Tûr" kelimesinden almıştır. Tûr, dağ demektir.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Sînâ dağına,

2-3. Satır satır ince deriler üzerine yazılan Kitaba,

4. Beyt-i Ma'mûr'a;[2] Kâbe'ye,

5. Kubbe gibi duran gökyüzüne,

6. Dalgalanıp kabaran, kaynayıp duran denize andolsun ki,

7. Rabbinin azabı mutlaka gerçekleşecektir.

8. Ve onu önleyebilecek hiçbir güç de yoktur.

9. O gün gök öyle bir sarsılacak,

10. Dağlar öyle bir yürüyecek, yerlerinden öyle bir oynayacak ki...

11. Dini yalanlayanların o gün vay hallerine!

12. Şimdi onlar, daldıkları şirk bataklığında oyalanıp duruyorlar.

13. O gün ise inkârcılar cehennem ateşine itilip atılıverecekler,

14. Ve onlara denilecek ki, "Dünyada iken inkâr ettiğiniz ateş işte budur."

1. Krş. Â'lâ 87/9.
2. Bu konuda farklı yorumlar yapılmıştır: "Bu ifade ile Kâbe kastedilmiştir. Buna göre 'ma'mûr' ifadesi, 'sıkça ziyaret edilen, hac ve umre için gelen ziyaretçilerle şenlenen ve bakımı güzel yer' anlamına gelmektedir" şeklindeki yorum bize makul görünmektedir.

اَفَسِحْرٌ هٰذَآ اَمْ اَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ اِصْلَوْهَا فَاصْبِرُٓوا اَوْ
لَا تَصْبِرُوا۟ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ ۖ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾
اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ۙ ﴿١٧﴾ فَاكِهِينَ بِمَآ اٰتٰىهُمْ رَبُّهُمْ ۚ
وَوَقٰىهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيٓـًٔا بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۚ ﴿١٩﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلٰى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ ۚ وَزَوَّجْنٰهُمْ
بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِاِيمَانٍ اَلْحَقْنَا
بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَآ اَلَتْنٰهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَىْءٍ ۚ كُلُّ امْرِئٍ
بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾ وَاَمْدَدْنٰهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ
﴿٢٢﴾ يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَيَطُوفُ
عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَاَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ ﴿٢٤﴾ وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى
بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُٓوا اِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِىٓ اَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾
فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَوَقٰىنَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾ اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ
نَدْعُوهُ ۖ اِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾ فَذَكِّرْ فَمَآ اَنْتَ بِنِعْمَتِ
رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾ اَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهٖ
رَيْبَ الْمَنُونِ ﴿٣٠﴾ قُلْ تَرَبَّصُوا فَاِنِّى مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ﴿٣١﴾

15. "(Siz Kur'an'a sihir diyordunuz) peki, bu ateş de mi sihir? Yoksa (dünyada gerçeği görmediğiniz gibi) şimdi bunu da mı göremiyorsunuz?!"

16. "Gömülün ateşe! İster katlanın, ister katlanmayın (yalvarmanızın faydası olmaz), sizin için sonuç değişmez. Siz sadece yaptıklarınızın cezasını çekmektesiniz.

17. İman edip böyle bir günün hesabından korkan ve o bilinçle yaşayanlar ise, hiç şüphesiz cennetlerde ve çeşit çeşit nimetler içinde olacaklar.

18. Onlar Rablerinin kendilerine ihsan edeceği nimetlerle zevk ve sefa içinde yaşayacaklar.[1] Rableri onları cehennem azabından koruyacak.

19. Ve kendilerine, "Yaptıklarınızın karşılığı olarak şimdi âfiyetle yiyin için" denilecek.

20. Onlar sıra sıra dizilmiş tahtlara yaslanarak oturacaklar. Biz onlara eş olarak ceylan gözlü huriler vereceğiz.

21. İman etmiş olanlarla, iman ederek onların peşinden gelen nesillerini (cennette) buluşturacağız ve böyle yapmakla atalarının amellerinin mükâfatından da bir şey eksiltmeyeceğiz. Çünkü herkes yaptığının karşılığını alacaktır.

22. Biz onlara canlarının çektiği kadar et ve meyve ikram edeceğiz.

23. Orada onlar, boş laflar söyletmeyen ve günaha sokmayan cennet şarabıyla dolu kadehler tokuşturacaklar.

24. Sedefte gizlenmiş inci gibi pırıl pırıl gençler, hizmet etmek için çevrelerinde dolanıp duracaklar.

25. Birbirlerine dönüp sohbet edecekler.

26. Ve diyecekler ki: "Biz dünyada çoluk çocuğumuzla birlikte yaşarken (sonumuz ne olacak diye) korkar dururduk."

27. "Çok şükür, Allah bize lütfetti ve bizi samyeli gibi kavurucu azabından korudu."

28. "İyi ki biz dünyada yalnız O'na ibadet etmişiz. Şüphesiz O Berr'dir; lütuf ve ihsanı boldur, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir."

29. Öyleyse ey Peygamber! Sen insanlara öğüt vermeye devam et. Sen Rabbinin peygamberlik lütfettiği birisin. (Onların iddia ettiği gibi) ne kâhinsin, ne de cinlerden ilham alan delinin biri![2]

30. Bir de diyorlar ki: "O bir şâir! Bekleyelim bakalım, zaman onun başına ne belâlar getirecek!"

31. Sen de ki: "Siz bekleyin bakalım! Ben de sizin başınıza gelecekleri bekliyorum!"

---

1. Krş. Câriyât 51/16.

2. Krş. Kalem 68/2. "Mecnun" kelimesi genelde "deli" olarak çevrilmektedir ki bu anlamı da vardır. Mekkeli müşrikler Hz. Peygamberin deli olmadığını çok iyi biliyorlardı. Kâhin olarak niteledikleri kişiye "delinin biri" demeleri alay ve inkâr amaçlıdır. Zira kâhin demek akıllı ve üstelik farklı yeteneklere sahip biri demektir. Âyetin devamında ise onun "bir şâir" olduğunu söylemektedirler. Şâirlik ise deliliğin aksine itibar ve hikmet ifade eden bir kavramdır. O halde Hz. Peygambere yöneltilen "mecnun" ifadesinin kâhin ve şâirin özelliklerine yakın bir anlama sahip olması gerekir. Araplar kâhinlerin cinlerle iletişim içinde olduklarına ve onlardan gaybi haberler aldıklarına inanırlardı. Bu sebeple olağanüstü güzel bir üslupla gelen Kur'an'ı tebliğ eden Hz. Peygamber için, "bu adam ya sihirbaz ya da cinlerden ilham alıyor" demişlerdir.

سُورَةُ الطُّورِ ٥٢٤

اَمْ تَأْمُرُهُمْ اَحْلَامُهُمْ بِهٰذَآ اَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٣٢﴾ اَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ ۚ بَلْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهٖٓ اِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٣٤﴾ اَمْ خُلِقُوا
مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ اَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾ اَمْ خَلَقُوا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ۚ بَلْ لَا
يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ رَبِّكَ اَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ ﴿٣٧﴾ اَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ
يَسْتَمِعُونَ فِيهِ ۚ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ اَمْ لَهُ الْبَنَاتُ
وَلَكُمُ الْبَنُونَ ﴿٣٩﴾ اَمْ تَسْئَلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٠﴾ اَمْ
عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤١﴾ اَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا ۚ فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ
الْمَكِيدُونَ ﴿٤٢﴾ اَمْ لَهُمْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ ۚ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٣﴾ وَاِنْ
يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَآءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَرْكُومٌ ﴿٤٤﴾ فَذَرْهُمْ حَتّٰى
يُلٰقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿٤٥﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا
وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٦﴾ وَاِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذٰلِكَ وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَاِنَّكَ بِاَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ
بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

سُورَةُ النَّجْمِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ اثْنَتَانِ وَسِتُّونَ اٰيَةً

32. (Evet bekleyip göreceğiz.) Onları, seni yalanlamaya akılları mı sevk ediyormuş yoksa onlar gerçekten azgın bir topluluk muymuş?

33. Tutmuşlar bir de, "Kur'an'ı kendisi uyduruyor" diyorlar? Hayır! Onlar, inatlarından dolayı inanmıyorlar.

34. Eğer iddialarında haklı iseler, onlar da bu Kur'an'ın bir benzerini getirsinler de görelim.

35. Onlar bir yaratıcı olmaksızın mı var olmuşlar? Ya da her şeyin yaratıcısı kendileri mi?

36. Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yaratmışlar? Doğrusu, onların gerçeği kavrayabilecek idrakleri yok.[1]

37. Onlar Rabbinin hazinelerine sahip olduklarını sanıyor ve bu yüzden bütün gücün kendilerinde olduğunu mu düşünüyorlar?

38. Ya da merdivenleri var da göğe çıkıp vahyi mi dinliyorlar? Eğer böyle dinleyebilen birisi varsa delilini açıkça ortaya koysun da görelim.

39. (De ki:) Kızlar Allah'ın, oğlanlar sizin, öyle mi?[2]

40. Yoksa sen onlardan yaptığın iş için bir ücret istiyorsun da, ağır bir borç yükü altına mı girmiş oluyorlar?

41. Ya da onların yanında gayba dair bilgiler içeren bir kitap var da ona bakarak mı böyle kesin hükümler veriyorlar.[3]

42. Demek sana tuzak kurmak istiyorlar? Şunu iyi bilsinler ki, tuzağa düşecek olanlar küfürde direnenlerin kendileridir.

43. Onlar hâlâ Allah'tan başka tanrıları olduğunu mu sanıyorlar? (Hâşâ!) Allah onların ortak koştukları şeylerden uzaktır, yücelerden yücedir.

44. Onlar gökten bir parçanın üstlerine düşmekte olduğunu görecek olsalar inatlarından, "Bu kümelenmiş bir bulut yığını" derler (yine de bunun bir ceza olduğuna inanmazlar).

45. Ey Peygamber! (İnkârcılar işte böyle inatçı kimselerdir.) Bu sebeple sen onları helâk olacakları güne kadar kendi hallerine bırak.

46. O gün gelince onların kurdukları tuzaklar, kendilerine hiç fayda vermeyecek; onlar hiçbir yerden yardım da görmeyeceklerdir.

47. Şirkte direnenlerin ayrıca bu dünyada da çekecekleri bir ceza vardır. Fakat onların çoğu bunu bilmiyor.

48. Ey Peygamber! (Biz senin çektiğin zahmeti görüyoruz) Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Sen Bizim himayemizdesin. Yapacağın her işte Rabbini överek tespih et, yücelt.

49. Gecenin bir bölümünde ve sabaha doğru yıldızlar kaybolurken de Rabbini tespih et, yücelt.

---

1. Kendilerine yerin ve göklerin yaratıcısının kim olduğu sorulduğunda hem "Allah'tır" derler, hem de bu sözlerinin gereği olan tevhit inancını idrak edemezler.
2. Krş. Nahl 16/57; Necm 53/21.
3. Krş. Kalem 68/46-47.

53
NECM SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 62 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Necm" kelimesinden almıştır. Necm kelimesi genel olarak yıldız, Kur'an'ın bir bölümü ve bitki anlamlarına gelmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى ۝١ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ۝٢ وَمَا يَنْطِقُ
عَنِ الْهَوٰى ۝٣ اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰى ۝٤ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوٰى ۝٥
ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوٰى ۝٦ وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى ۝٧ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى ۝٨
فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى ۝٩ فَاَوْحٰى اِلٰى عَبْدِهٖ مَا اَوْحٰى ۝١٠
مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ۝١١ اَفَتُمَارُونَهُ عَلٰى مَا يَرٰى ۝١٢ وَلَقَدْ رَاٰهُ
نَزْلَةً اُخْرٰى ۝١٣ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ۝١٤ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَاْوٰى ۝١٥ اِذْ
يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى ۝١٦ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ۝١٧ لَقَدْ رَاٰى
مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ۝١٨ اَفَرَاَيْتُمُ اللّٰتَ وَالْعُزّٰى ۝١٩ وَمَنٰوةَ
الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى ۝٢٠ اَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْاُنْثٰى ۝٢١ تِلْكَ اِذًا
قِسْمَةٌ ضِيزٰى ۝٢٢ اِنْ هِيَ اِلَّا اَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا اَنْتُمْ وَاٰبَاؤُكُمْ
مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى
الْاَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدٰى ۝٢٣ اَمْ لِلْاِنْسَانِ مَا تَمَنّٰى ۝٢٤
فَلِلّٰهِ الْاٰخِرَةُ وَالْاُولٰى ۝٢٥ وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمٰوَاتِ لَا تُغْنِي
شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا اِلَّا مِنْ بَعْدِ اَنْ يَاْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضٰى ۝٢٦

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Batan yıldıza andolsun ki,

2. Arkadaşınız (Muhammed) ne yolunu şaşırmış ne de (şeytana uyup) aldanmıştır.

3. O, arzu ve heveslerine göre de konuşmuyor.

4. Konuştuğu (size okuduğu Kur'an) kendisine indirilen vahiyden başka bir şey değildir.

5. Bu vahyi O'na, Allah katındaki konumu çok güçlü olan (Cebrail) öğretmiştir.

6. O, çok güçlü; üstün nitelikli bir melek olup (vahyetmek üzere) gerçek şekliyle Elçimize göründü.

7. Bu sırada o, ufkun en yüksek noktasındaydı.

8. Sonra yaklaştı ve ona iyice sokuldu.

9. Öyle ki, iki yay mesafesi kadar hatta daha fazla yaklaştı.

10. İşte o anda Elçimize vahyedeceği şeyi vahyetti.

11. Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı.

12. Ey inkârcılar! Şimdi siz onun gördüğü şey hakkında şüphe edip onunla tartışıyorsunuz, öyle mi?

13. Andolsun ki, Peygamber Cebrail'i başka bir sefer indiğinde de görmüştü.

14. "Sidretü'l-Müntehâ"nın yanında.[1]

15. Ve onun yanındaki "Cennetü'l Me'vâ"da.[2]

16. O zaman o, "Sidre"yi bütün heybetiyle öyle kaplamıştı ki,

17. Peygamberin gözü hiçbir tarafa kaymadı, hiçbir tarafa sapmadı.

18. Evet, işte o anda gördüğü Rabbinin âyetlerinden en büyüğü idi.

19. Şimdi siz (ey müşrikler! Gerçek bu kadar açık iken) Lât ve Uzzâ'yı,

20. Ve üçüncü put olan Menât'ı hâlâ tanrı olarak görecek misiniz?

21. Demek erkekler size, dişiler de O'na, öyle mi?

22. Bu ne haksız bölüştürme öyle!

23. Bilin ki, ey müşrikler! Sizin bu taptığınız putlar, sizin ve atalarınızın uydurduğu, adı olan ancak aslı esası olmayan şeylerdir. Üstelik Allah, onların tanrı olduklarına dair hiçbir delil de indirmemiştir. Ey Peygamber! Aslında onlar, zannın; hayal mahsulü temelsiz bilgilerin ve kendi hevâ ve heveslerinin peşinden gitmektedirler. Hâlbuki artık kendilerine Rablerinden bir hidayet rehberi gelmiştir.

24. İnsan ümit ettiği her şeyin gerçekleşeceğini mi sanır? (Taptığı putların kendilerine şefaat edeceğini mi umar?)

25. Unutmayın ki, dünya da âhiret de Allah'ındır (Sadece O'nun dediği olur).

26. Göklerde nice melekler vardır ki, şefaatleri hiçbir fayda vermez. Onların şefaati, ancak Allah'ın izin vermesi halinde O'nun dilediği ve razı olduğu kimseler hakkında söz konusu olur.

---

1. Sidre, Arabistan kirazı denen meyvenin ağacıdır. Bu ağaç Araplarca arazinin sınırlarını belirlemek için de dikilirdi.
2. Bu cennet, Hira dağı eteklerinde bulunan ve yolcuların sığınarak dinlendikleri bir bahçe olarak yorumlanmıştır.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَىٰ ﴿٢٧﴾ وَمَا لَهُم بِهِۦ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ ۖ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِى
مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا ﴿٢٨﴾ فَأَعْرِضْ عَن مَّن تَوَلَّىٰ عَن ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا
الْحَيَوٰةَ الدُّنْيَا ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُم مِّنَ الْعِلْمِ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن
ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَىٰ ﴿٣٠﴾ وَلِلَّهِ مَا فِى السَّمَٰوَٰتِ
وَمَا فِى الْأَرْضِ لِيَجْزِىَ الَّذِينَ أَسَـٰٓـُٔوا۟ بِمَا عَمِلُوا۟ وَيَجْزِىَ الَّذِينَ
أَحْسَنُوا۟ بِالْحُسْنَى ﴿٣١﴾ الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَـٰٓئِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَٰحِشَ
إِلَّا اللَّمَمَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ ۚ هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنشَأَكُم
مِّنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنتُمْ أَجِنَّةٌ فِى بُطُونِ أُمَّهَـٰتِكُمْ ۖ فَلَا تُزَكُّوٓا۟ أَنفُسَكُمْ ۖ
هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَىٰٓ ﴿٣٢﴾ أَفَرَءَيْتَ الَّذِى تَوَلَّىٰ ﴿٣٣﴾ وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا
وَأَكْدَىٰٓ ﴿٣٤﴾ أَعِندَهُۥ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرَىٰ ﴿٣٥﴾ أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا
فِى صُحُفِ مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَإِبْرَٰهِيمَ الَّذِى وَفَّىٰٓ ﴿٣٧﴾ أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ
أُخْرَىٰ ﴿٣٨﴾ وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَـٰنِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَنَّ سَعْيَهُۥ
سَوْفَ يُرَىٰ ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجْزَىٰهُ الْجَزَآءَ الْأَوْفَىٰ ﴿٤١﴾ وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ
الْمُنتَهَىٰ ﴿٤٢﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَىٰ ﴿٤٣﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ﴿٤٤﴾

27. Âhirete inanmayan bu müşrikler bir de tutmuşlar, melekleri (değer vermedikleri) dişi varlıklar olarak adlandırıyorlar.

28. Onların bu konuda hiçbir bilgileri yoktur. Ancak zannın; hayal mahsulü temelsiz bilgilerin peşinden gidiyorlar. Oysa zan; hayal mahsulü temelsiz bilgi, hak ve hakikat karşısında hiçbir değer ifade etmez.

29. Ey Peygamber! Bizim öğüdümüzden (Kur'an'dan) yüz çeviren ve dünya hayatının zevklerini yaşamaktan başka emeli olmayan kimselerden yüz çevir.

30. Onların bütün bildikleri bu kadardır. (Sadece dünyadan zevk almaktır. O halde sen onlara aldırma.) Rabbin, Kendi yolundan sapanları da doğru yolda olanları da iyi bilmektedir.

31. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah, kötü işler yapanları yaptıklarının tam karşılığı ile cezalandıracaktır. İyi ve güzel işler yapanları ise yaptıklarının en güzeliyle mükâfatlandıracaktır.

32. Onlar, ufak tefek kusurlar hariç, büyük günahlardan ve hayâsızca davranışlardan uzak dururlar. (Allah da onların kusurlarını bağışlar) Şüphesiz ki, Rabbinin bağışlaması boldur. Çünkü O, sizi daha topraktan yarattığı sırada ve siz analarınızın karnında birer cenin iken dahi sizi çok iyi biliyordu. Öyleyse kendinizi günahlardan arınmış, tertemiz görmeyin. O, emir ve yasakları konusunda kimin dikkatli, duyarlı, bilinçli olduğunu en iyi bilendir.

33. Bakar mısın şu (Bizim öğüdümüz olan Kur'an'dan)[1] yüz çevirene!

34. Malından azıcık verip sonra vermekten vazgeçene![2]

35. O gaybı (âhirette başına neler geleceğini) biliyor da, azıcık bir mal vererek âhirette kurtulacağını mı sanıyor?

36-37. Yoksa Musa'ya ve (Rabbine verdiği sözde) vefalı İbrahim'e indirilen sahifelerdeki[3] bilgiler de mi ona ulaşmadı?

38. (Bu sahifelerde şöyle bildirilmişti:) Hiç kimse başkasının günahını yüklenmez.[4]

39. İnsan için, kendi emeğinin karşılığından başka hiçbir şey yoktur.

40. Ve kişinin emeği ileride mutlaka önüne konulacaktır.

41. Sonra da emeğinin karşılığı kendisine tastamam verilecektir.[5]

42. Bil ki, dönüş Rabbinedir.

43. O'dur, güldüren ve ağlatan,

44. O'dur, öldüren ve yaşatan.

---

1. Krş. bu sûrenin 29. âyeti.
2. Rivayete göre Velid b. Muğîre Hz. Peygamberi dinlemiş ve Müslüman olmak istemişti. Bunu duyan bir müşrik sebebini sormuş, o da günahının çokluğundan endişe duyduğunu söylemiştir. O müşrik, "şu kadar bana para ver, ben senin günahlarını üstüme alırım" demiş, Velid de ona bir miktar para vadetmiş ve paranın bir kısmını vererek Müslüman olmaktan vazgeçmişti. Fakat daha sonra da bu kişiye vâdettiği paranın geri kalan kısmını vermemişti. Âyet, her yönüyle ahlâksız ve tutarsız bir tutum içinde olan bu gibi kimseleri eleştirmektedir.
3. Bkz. Â'lâ 87/18-19.
4. Krş. En'âm 6/164; İsrâ 17/15; Fâtır 35/18; Zümer 39/7
5. Bu sûrenin 35 ilâ 41. âyetleri arasındaki ifadelerin bir kısmı Tevrat'ta da yer almaktadır. Bkz. Kitâb-ı Mukaddes, Çıkış, 20; Tesniye, 24.

45. O'dur sizi erkek ve dişi, iki eş olarak yaratan.

46. Rahme akıtılan bir damla sıvıdan.

47. Sizi tekrar diriltecek olan da O'dur.

48. Az veren de O, çok veren de O.

49. Taptıkları Şi'râ takımyıldızının Rabbi de O.

50. Odur, önceki Âd kavmini helâk eden.

51. Ve Semûd kavmini! Onları silip süpüren de O.

52. O'dur, çok zalim ve çok azgın olan daha önceki Nûh kavmini helâk eden.

53. Lût kavminin beldelerini yere batıran da O.

54. Onları ne yaman bir azap kuşatmıştı!

55. O halde (ey nankör insan!) Rabbinin hangi nimetinden, hangi delilinden şüphe ediyorsun?

56. (Size gönderdiğimiz) bu peygamber de önceki peygamberler gibi bir uyarıcıdır.

57. Unutmayın ki, kıyamet günden güne yaklaşıyor.

58. Fakat onun ne zaman kopacağını Allah'tan başka kimse bilemez.

59. Siz (bütün bunları haber veren) bu Kur'an'a neden şaşıyorsunuz ki?

60. Ağlayacağınız yerde gülüyor, alay ediyorsunuz.

61. Ve gaflet içinde oyalanıp duruyorsunuz.

62. Artık (bırakın bu gafleti de) Allah'a secde edin, O'nu gerektiği gibi tanıyın ve yalnız O'na kulluk edin.

54
KAMER SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 55 âyettir. Adını birinci âyetteki "Kamer" kelimesinden almıştır. Kamer, "Ay" demektir. Bir önceki sûrenin adı Necm (yıldız) idi. Râzi'nin işaret ettiği gibi, bu sûrenin ilk âyeti Necm sûresinin 57. âyetinin devamı gibidir.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Kıyamet yaklaştı ve gerçekler apaçık ortaya çıktı.

2. (Buna rağmen inkârcılar inanmak için hâlâ mucize mi istiyorlar!) Bil ki ey Peygamber! Bu inkârcılar istedikleri mucizeyi görseler bile yine kabul etmez; (aynen önceki kavimlerin peygamberlerine dedikleri gibi) "Bu, sadece gelip geçici bir sihirden ibarettir" derler.

3. Evet, inkârcılar peygamberleri hep yalanlamışlar, daima kendi boş arzu ve heveslerine uymuşlardır. Ey Peygamber! Bil ki, her iş olacağına varır. (Sen ne yaparsan yap onlar inanacak değillerdir.)

4. Çünkü onlara, kendilerini küfür ve isyandan alıkoyacak nice haberler gelmişti.

5. Yüksek hikmetlerle dolu haberler. Fakat bu uyarıların hiçbir faydası olmadı.

6. Öyleyse ey Peygamber! Sen onlarla uğraşmaktan vazgeç. Gün gelecek bir dâvetçi melek, insanları hiç hoşlanmayacakları şeye (kıyamette hesap vermeye) çağıracak.

---

1. Lafzen, "Ay ikiye ayrıldı." Bizim, âyeti "Gerçekler ortaya çıktı" şeklinde anlamamız, Mâverdi'nin de naklettiği gibi, Arap edebiyatında bir işin gerçek yüzü ortaya çıkınca "Ay yarıldı" ifadesinin bir deyim olarak kullanılması sebebiyledir.

وَاَنَّهٗ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٤٥﴾ مِنْ نُّطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰى ﴿٤٦﴾
وَاَنَّ عَلَيْهِ النَّشْاَةَ الْاُخْرٰى ﴿٤٧﴾ وَاَنَّهٗ هُوَ اَغْنٰى وَاَقْنٰى ﴿٤٨﴾ وَاَنَّهٗ هُوَ
رَبُّ الشِّعْرٰى ﴿٤٩﴾ وَاَنَّهٗۤ اَهْلَكَ عَادَا الْاُوْلٰى ﴿٥٠﴾ وَثَمُوْدَا فَمَاۤ اَبْقٰى ﴿٥١﴾
وَقَوْمَ نُوْحٍ مِّنْ قَبْلُ ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا هُمْ اَظْلَمَ وَاَطْغٰى ﴿٥٢﴾ وَالْمُؤْتَفِكَةَ
اَهْوٰى ﴿٥٣﴾ فَغَشّٰىهَا مَا غَشّٰى ﴿٥٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ﴿٥٥﴾
هٰذَا نَذِيْرٌ مِّنَ النُّذُرِ الْاُوْلٰى ﴿٥٦﴾ اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِنْ
دُوْنِ اللّٰهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ اَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِيْثِ تَعْجَبُوْنَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُوْنَ
وَلَا تَبْكُوْنَ ﴿٦٠﴾ وَاَنْتُمْ سَامِدُوْنَ ﴿٦١﴾ فَاسْجُدُوْا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوْا ﴿٦٢﴾

سُوْرَةُ الْقَمَرِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ خَمْسٌ وَخَمْسُوْنَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَاِنْ يَّرَوْا اٰيَةً يُّعْرِضُوْا وَيَقُوْلُوْا
سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُوْا وَاتَّبَعُوْۤا اَهْوَآءَهُمْ ؕ وَكُلُّ اَمْرٍ مُّسْتَقِرٌّ
﴿٣﴾ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِّنَ الْاَنْۢبَآءِ مَا فِيْهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ
فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ﴿٥﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ ؕ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ اِلٰى شَيْءٍ نُّكُرٍ ﴿٦﴾

خُشَّعًا اَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ كَاَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ ۝٧
مُهْطِعِينَ اِلَى الدَّاعِ ۭ يَقُولُ الْكٰفِرُونَ هٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ۝٨ كَذَّبَتْ
قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَّازْدُجِرَ ۝٩ فَدَعَا رَبَّهٗٓ
اَنِّيْ مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ۝١٠ فَفَتَحْنَآ اَبْوَابَ السَّمَاۗءِ بِمَاۗءٍ مُّنْهَمِرٍ ۝١١
وَّفَجَّرْنَا الْاَرْضَ عُيُوْنًا فَالْتَقَى الْمَاۗءُ عَلٰٓى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ۝١٢ وَحَمَلْنٰهُ
عَلٰي ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَّدُسُرٍ ۝١٣ تَجْرِيْ بِاَعْيُنِنَا ۚ جَزَاۗءً لِّمَنْ كَانَ كُفِرَ ۝١٤
وَلَقَدْ تَّرَكْنٰهَآ اٰيَةً فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ۝١٥ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِيْ وَنُذُرِ
۝١٦ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ۝١٧ كَذَّبَتْ
عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِيْ وَنُذُرِ ۝١٨ اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيْحًا صَرْصَرًا
فِيْ يَوْمِ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ۝١٩ تَنْزِعُ النَّاسَ ۙ كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ مُّنْقَعِرٍ
۝٢٠ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِيْ وَنُذُرِ ۝٢١ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ
فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ۝٢٢ كَذَّبَتْ ثَمُوْدُ بِالنُّذُرِ ۝٢٣ فَقَالُوْٓا اَبَشَرًا مِّنَّا
وَاحِدًا نَّتَّبِعُهٗٓ ۙ اِنَّآ اِذًا لَّفِيْ ضَلٰلٍ وَّسُعُرٍ ۝٢٤ ءَاُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ
مِنْۢ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ اَشِرٌ ۝٢٥ سَيَعْلَمُوْنَ غَدًا مَّنِ الْكَذَّابُ
الْاَشِرُ ۝٢٦ اِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ۝٢٧

7. O gün herkes, korkudan gözleri fırlamış bir halde kabirlerinden çıkacaklar; çekirge sürüsü gibi etrafa dağılacaklar ve;

8. Mahşere çağıran meleğin sesine doğru koşuşturacaklar. Küfürde direnenler, "Bu gün ne yaman bir gün böyle!" diyecekler.

9. Bu inkârcılardan önce Nûh'un kavmi de yalanlamıştı. Onlar kulumuz Nûh'u yalanladılar ve "O cinlere karışmış delinin biri" dediler. O (dinini tebliğ konusunda) her yönden engellendi.

10. Nûh, "Rabbim, ben yenik düştüm. Sen bana yardım et, onların cezasını Sen ver!" diye yalvardı.

11. Biz de, göğün kapılarını açtık, bardaktan boşanırcasına yağmur yağdırdık.

12. Yeri de yarıp sular fışkırttık ve nihayet bu sular, takdir olunan işi gerçekleştirmek üzere birleşti.

13. Biz, onu çivilenmiş tahta levhalardan yapılmış bir gemiye bindirdik.

14. Bu gemi, gözetimimiz altında yüzdü durdu. Bu, kendisine nankörlük edilen Nuh için bir mükâfattı.

15. Andolsun ki, Biz o gemiyi tufanın bir nişânesi olarak bıraktık. Hani, var mı düşünüp ibret alan?[1]

16. Nasılmış Benim azabım ve tehditlerim, gördünüz mü?

17. Andolsun ki Biz bütün bu olayları, hatırlanıp ibret alınsın diye Kur'an'da açık açık anlattık.[2] Hani var mı düşünüp ibret alan?

18. Âd kavmi de peygamberlerini yalanlamıştı. Nasılmış Benim azabım ve neymiş Benim tehditlerim, gördünüz mü?

19. Biz, uğursuz mu uğursuz bir günde onların üzerine şiddetli bir kasırga gönderdik.

20. O kasırga insanları köklerinden sökülmüş hurma kütükleri gibi savurup atıyordu. [3]

21. Nasılmış Benim azabım ve tehditlerim, gördünüz mü?

22. Andolsun ki Biz bütün bu olayları, hatırlanıp ibret alınsın diye Kur'an'da açık açık anlattık. Hani var mı düşünüp ibret alan?

23. Semûd kavmi de peygamberlerini yalanlamıştı.

24. Onlar şöyle demişlerdi: "Ne yani, bizim gibi sıradan bir insanın mı peşinden gideceğiz? İşte biz asıl o zaman sapıtmış, delilik etmiş oluruz."[4]

25. "Vahiy, içimizden bula bula onu mu bulmuş? Hiç olacak şey mi? O küstah bir yalancı!"

26. (Biz de Salih'e dedik ki:) "Küstah yalancı kimmiş, yakında anlayacaklar!"

27. "Biz onları sınamak için şu dişi deveyi gönderiyoruz. Sen onların ne yapacaklarını gözetle ve sabret."

---

1. Krş. Yunus 10/71-73; Hûd 11/25-49; Nûh 71/1-28.
2. Lafzen, "Biz Kur'an'ı öğüt alınması için kolaylaştırdık."
3. Krş. Â'râf 7/65-72; Hûd 11/50-60.
4. Âyette "Delilik etmiş oluruz" diye tercüme ettiğimiz "Su'ur" kelimesi ateş anlamına da gelmektedir. Bu takdirde anlam, "İşte o zaman yanmışız demektir" şeklinde olur.

28. "Ve onlara şunu bildir: Su, sizinle deve arasında taksim edilmiştir, sudan herkes, sırası gelince yararlanacaktır."

29. Onlar (bu sözlerimizi dinlemediler. Bununla da yetinmeyip) adamlarını[1] çağırdılar. Onların reisleri de kılıcı alıp deveyi hunharca boğazladı. (Böylece azabı hak ettiler.)

30. Nasılmış Benim azabım ve tehditlerim, gördüler!

31. Biz onlara tek bir çığlık gönderdik ve hepsi hayvan ağılındaki kuru otlar gibi yere seriliverdiler.

32. Andolsun ki Biz bütün bu olayları, hatırlanıp ibret alınsın diye Kur'an'da açık açık anlattık. Hani var mı düşünüp ibret alan?

33. Lût'un kavmi de peygamberlerini yalanlamıştı.

34. Biz de onların üzerine taş yağdıran bir kasırga gönderdik. Ancak Lût'un ailesini; ona inananları bir seher vakti kurtardık.

35. Bu Bizim katımızdan onlara bir lütuf idi. Biz iman edenleri işte böyle mükâfatlandırırız.

36. Lût, Bizim şiddetli bir şekilde cezalandıracağımız konusunda onları uyarmıştı. Fakat bu uyarıları şüpheyle karşıladılar, dikkate almadılar.

37. Onlar Lût'un konuklarıyla ilişkiye girmek için ona baskı yapmışlardı. Biz de onların gözlerini dümdüz edip, tamamen kör ettik ve dedik ki: "Şimdi tadın Benim azabımı ve tehditlerim neymiş görün!"

38. Ve bir gün sabahın erken vaktinde önleyemedikleri bir azap onları yakalayıverdi.

39. Biz de, "Şimdi tadın Benim azabımı ve tehditlerim neymiş görün!" dedik.

40. Andolsun ki, Biz bütün bu olayları, hatırlanıp ibret alınsın diye Kur'an'da açık açık anlattık. Hani var mı düşünüp ibret alan?

41. Aynı şekilde Firavun hanedanına da peygamberler gelmişti.

42. Onlar da âyetlerimizin hepsini yalanladılar. Biz de onları gücümüze, kudretimize lâyık bir şekilde, kıskıvrak yakalayıp cezalandırdık.

43. Şimdi söyleyin ey Mekkeliler! Sizden hakikati inkâr edenler, (helâk ettiğimiz) o

وَنَبِّئْهُمْ اَنَّ الْمَآءَ قِسْمَةٌۢ بَيْنَهُمْۚ كُلُّ شِرْبٍ مُّحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾ فَنَادَوْا
صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطٰى فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾ اِنَّآ
اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَّاحِدَةً فَكَانُوْا كَهَشِيْمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾ وَلَقَدْ
يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوْطٍۭ
بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا اِلَّآ اٰلَ لُوْطٍۜ نَجَّيْنٰهُمْ بِسَحَرٍ
﴿٣٤﴾ نِّعْمَةً مِّنْ عِنْدِنَاۜ كَذٰلِكَ نَجْزِيْ مَنْ شَكَرَ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ
بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ رَاوَدُوْهُ عَنْ ضَيْفِهٖ فَطَمَسْنَآ
اَعْيُنَهُمْ فَذُوْقُوْا عَذَابِيْ وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقِرٌّۚ
﴿٣٨﴾ فَذُوْقُوْا عَذَابِيْ وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ
مِنْ مُّدَّكِرٍۚ ﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ جَآءَ اٰلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُۚ ﴿٤١﴾ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا كُلِّهَا
فَاَخَذْنٰهُمْ اَخْذَ عَزِيْزٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾ اَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِّنْ اُولٰٓئِكُمْ اَمْ
لَكُمْ بَرَآءَةٌ فِي الزُّبُرِۚ ﴿٤٣﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ نَحْنُ جَمِيْعٌ مُّنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾ سَيُهْزَمُ
الْجَمْعُ وَيُوَلُّوْنَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَدْهٰى وَاَمَرُّ
﴿٤٦﴾ اِنَّ الْمُجْرِمِيْنَ فِيْ ضَلٰلٍ وَّسُعُرٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُوْنَ فِي النَّارِ عَلٰى
وُجُوْهِهِمْۜ ذُوْقُوْا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾ اِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنٰهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾

kâfirlerden daha mı güçlü ki?! Yoksa önceki kitaplarda, sizi cezalandırmayacağıma dair bir belge mi var?!

44. Ya da ey Peygamber! Onlar, "Biz, birbirine kenetlenmiş yenilmez bir topluluğuz, bizi kimse cezalandıramaz" mı diyorlar?

45. Bil ki, bu topluluk yakında hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır.

46. Fakat onların asıl cezalandırılacakları gün kıyamet günüdür. O kıyamet ne dehşetli, ne acıdır! Bir bilseler!

47. Şüphesiz inkârcılar sapkınlık ve çılgınlık içindedirler.

48. O gün onlar yüzükoyun sürüklenerek ateşe atılacaklar ve kendilerine, "Tadın bakalım cehennemin ateşini" denilecektir.

49. Gerçek şu ki, Biz her şeyi şaşmaz bir düzen içinde yarattık (Her şey zamanı gelince gerçekleşir).

---

1. Bunlar, reisleri Kudar b. Sâlif olan dokuz kişilik bir çete idi. Bkz. Neml 27/48.

وَمَآ اَمْرُنَآ اِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَآ
اَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِى
الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾ اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى
جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِى مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

سُورَةُ الرَّحْمٰنِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ ثَمَانٍ وَسَبْعُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
اَلرَّحْمٰنُ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾
اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿٥﴾ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾
وَالسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ﴿٧﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِى الْمِيزَانِ ﴿٨﴾
وَاَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ﴿٩﴾ وَالْاَرْضَ
وَضَعَهَا لِلْاَنَامِ ﴿١٠﴾ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِ
﴿١١﴾ وَالْحَبُّ ذُوالْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ
الْجَآنَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ ﴿١٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾

50. Unutmayın ki, Bizim her işimiz (ve buna bağlı olarak kıyametin kopması) tek bir emrimize bakar ve her şey, göz açıp kapayıncaya kadar bir anda olup bitiverir.

51. Andolsun ki Biz, size benzer nice inkârcı toplulukları helâk ettik. Hani var mı düşünüp ibret alan?

52. Bilin ki, onların yapıp ettikleri her şey amel defterlerinde kayıtlıdır.

53. Büyük küçük yapıp ettikleri her şey yazılmıştır.

54. İman eden, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olanlar cennetlerde ve ırmak kenarlarında;

55. Sonsuz kudret sahibi ve her şeyin yegâne hâkimi olan Allah'ın katında, özü sözü doğru kimselere has mecliste oturacaklardır.

55
RAHMÂN SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. Medine'de indiği de rivayet edilmektedir. 78 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Rahmân" kelimesinden almıştır.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Rahmân; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametli olan Allah,

2. Kur'an'ı öğretti (Size Kur'an gibi bir rehber lütfetti).

3. İnsanı yarattı.

4. Ona düşünmeyi ve düşüncesini ifade etmeyi öğretti.

5. (O'nun insana lütfunun bir eseri olarak) ay ve güneş, Allah'ın belirlediği bir hesaba göre; O'nun yasalarına uygun olarak hareket etmektedir.

6. Bitkiler ve ağaçlar O'na secde ederler; O'nun yasalarına uygun olarak varlıklarını sürdürürler.

7. O gökyüzünü yükseltti ve evreni bir ölçüye göre yarattı.

8. (Allah'ın evreni böyle bir ölçüyle yaratmasını örnek alın, siz de doğruyu yanlışı) ölçüp biçerken haddi aşmayın.[1]

9. (Allah'ın size bildirdiklerini) değerlendirirken insaflı ve adaletli olun. Değerlendirmelerinizde haksızlık yapmayın.

10. Düşünün! O, yeryüzünü bütün canlıların ayağının altına serdi.

11. Orada çeşit çeşit meyveler ve salkım salkım meyveleri olan hurma ağaçları;

12. Saplı samanlı dâneler ve hoş kokulu bitkiler, çiçekler yarattı.

13. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?[2]

14. Allah insanı pişirilmiş kuru bir balçıktan;

15. Cinleri de dumansız ateşten yarattı.

16. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

1. Krş. Â'râf 7/56.
2. Âyetin muhatapları tesniye (ikil)dir. Taberî, Arapların tek kişiye hitap ederken tesniye/ikil bir hitap kalıbı kullanma üslup ve alışkanlıklarının bulunduğunu söylemiştir.

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿١٨﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ﴿٢٠﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَاٰتُ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿٢٤﴾
فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقٰى
وَجْهُ رَبِّكَ ذُوالْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٢٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٢٨﴾ يَسْـَٔلُهُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَاْنٍ ﴿٢٩﴾
فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ
اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ اِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ
عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾ فَاِذَا انْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً
كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْـَٔلُ
عَنْ ذَنْبِهٖٓ اِنْسٌ وَلَا جَآنٌّ ﴿٣٩﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾

17. O, iki doğunun ve iki batının Rabbidir.[1]

18. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

19. O, iki denizi birbirine kavuşmak üzere salıverdi.

20. Fakat aralarında bir engel olduğu için aslâ birbirlerine karışmazlar.[2]

21. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

22. Bu denizlerden inci ve mercan çıkar.

23. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

24. Ve denizlerde yüzüp giden dağ gibi gemiler O'nundur; O'nun yasalarına göre yüzüp giderler.

25. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

26. Yeryüzünde bulunan bütün canlılar fânidir.

27. Bâki olan sadece kudret ve ikram sahibi Rabbinin zâtıdır.[3]

28. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

29. Göklerdeki ve yerdeki varlıkların hepsi (ihtiyaçlarının giderilmesini) O'ndan isterler. Ve O, her an bir iştedir (Hep yaratma ve tecellî halindedir).

30. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

31. Ey sorumluluk yüklenen varlıklar; cinler ve insanlar! Yakında sizin hesabınızı göreceğiz.

32. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

33. Ey insan ve cin toplulukları! Eğer göklerin ve yerin ötesine geçmeye gücünüz yetiyorsa haydi geçin (hesap vermekten kurtulun). Fakat geçemeyeceksiniz, böyle bir gücünüz de yok; kaçamazsınız.[4]

34. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

35. (Hele bir geçmeye kalkın bakalım, o zaman) üzerinize yalın bir alev ve (erimiş bakır gibi) kıpkızıl bir duman gönderilir. Bunu da aslâ engelleyemezsiniz.

36. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

37. Gök yarılıp erimiş yağ gibi kırmızı bir gül rengini aldığı zaman söyleyin, (haliniz nice olur!)[5]

38. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

39. Artık o gün insanlara ve cinlere günahlarıyla ilgili herhangi bir soru sormaya gerek kalmaz (Her şey kendiliğinden ortaya dökülür).

40. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

---

1. Krş. Â'râf 7/137; Sâffât 37/5; Meâric, 70/40.
2. Krş. Furkân 25/53; Neml 27/61.
3. Âyetteki "vech" (yüz) ifadesi Allah'ın zatından kinayedir (Zemahşerî).
4. Burada Allah'a hesap vermekten kaçışın mümkün olmadığına dair pekiştirmeli bir anlatım söz konusudur.
5. Krş. Meâric 70/8.

يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمٰهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٤١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾ هٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾ يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ ﴿٤٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾ ذَوَاتَا أَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ ﴿٥٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ﴿٥٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٥٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾ كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿٦٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَامَّتَانِ ﴿٦٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٥﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٦٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٧﴾

41. Çünkü günahkârlar simalarından belli olacak; yaka paça tutulup cehenneme atılacaklar.[1]

42. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

43. Ve onlara, "İşte sizin gibi günahkârların inkâr ettiği cehennem budur" denilecektir.

44. Onlar cehennemde ateşle kaynar su arasında gidip gidip gelirler.

45. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

46. Rablerinin huzuruna çıkıp hesap verme korkusuyla yaşayanlara iki cennet vardır.[2]

47. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

48. Bu cennetler çeşit çeşit, rengârenk ağaçlarla doludur.

49. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

50. İki cennette de şırıl şırıl akan iki pınar vardır.

51. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

52. Orada çeşit çeşit meyveler vardır.

53. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

54. Cennetlikler, orada kumaşları parlak atlastan olan minderlere kurulurlar. Her iki cennetteki meyveli ağaçların dalları (kolayca uzanıp almaları için) onlara sarkıtılır.

55. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

56. Orada tatlı bakışlı, kendilerinden başkasını görmeyen, daha önce hiçbir insanın ve cinin dokunmadığı eşler vardır.[3]

57. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

58. Onlar adeta yakut ve mercan gibidirler.

59. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

60. İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey olabilir mi?

61. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

62. Bu iki cennetten başka iki cennet daha vardır.

63. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

64. Her tarafı yemyeşildir o cennetlerin.

65. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

66. Oralarda da fışkıran pınarlar vardır.

67. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

---

1. Lafzen, "Perçemlerinden ve ayaklarından kıskıvrak yakalanacaklar."

2. "İki cennet" ifadesi için çeşitli yorumlar yapılmıştır. Kanaatimizce bu ifade, âyet sonlarının tenasübü (uyumu) için kullanılmış olabilir. Nitekim Ferrâ, Arapların bazen şiir söylerken kâfiye uyumunu sağlamak için bazı kelimeleri tesniye/ikil olarak kullandıklarını nakletmiştir. Yani ona göre burada tek cennetten söz edilmektedir. Âyetle ilgili "Sağa da bakılsa sola da bakılsa her taraf cennettir" şeklinde bir yorum da yapılabilir.

3. Krş. Sâffât 37/48; Sâd 38/52.

68. İçlerinde her türlü meyve, hurma ve nar ağaçları vardır.

69. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

70. Bu cennetlerde iyi huylu güzel kadınlar (güzel olan her şey) olacaktır.

71. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

72. Çadırlarda eşlerini bekleyen huriler vardır.

73. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

74. Bu hurilere daha önce ne bir insan ne de bir cin dokunmuştur.

75. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

76. Cennetlikler yeşil atlastan yapılmış yastıklara, olağanüstü güzel minderlere yaslanacaklardır.

77. Siz Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

78. Celâl ve ikram sahibi olan Rabbinin adı ne yücedir!

56
VÂKI'A SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 96 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Vâkı'a" kelimesinden almıştır. Buradaki vâkı'adan maksat kıyamet günüdür.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Kıyamet kopunca,

2. Onu artık kimse inkâr edemeyecektir.

3. O kimini aziz/yüce kılacak, kimini de zelil edecektir.[1]

4. Yer şiddetli bir şekilde sarsıldığında,

5. Ve dağlar paramparça olup,

6. Hepsi toz duman haline geldiğinde,

7. Siz o zaman üç sınıfa ayrılacaksınız:

8. Amel defteri sağdan verilenler. Ne mutlu insanlardır onlar!

9. Amel defteri soldan verilenler. Ne bahtsız kimselerdir onlar![2]

فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾ فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾ حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

سُورَةُ الْوَاقِعَةِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ سِتٌّ وَتِسْعُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ ﴿٣﴾ إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًّا ﴿٦﴾ وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ﴿٧﴾ فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾ وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿٩﴾ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ﴿١٠﴾ أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿١٢﴾ ثُلَّةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ ﴿١٤﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مَوْضُونَةٍ ﴿١٥﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ ﴿١٦﴾

10. (Üçüncü olarak da dünyadayken) imanda ve hayırda başı çektikleri için en önde olanlar.

11. En öndekiler Allah'a en yakın olan kimselerdir.

12. Onlar nimetlerle dolu cennetlere yerleştirileceklerdir.

13. Onların çoğu, önceki ümmetlerden,

14. Bir kısmı da sonrakilerdendir.

15. Onlar, mücevherlerle işlenmiş tahtlar üzerine

16. Yaslanmış olarak karşılıklı oturacaklardır.

---

1. Lafzen, "O kimini yükseltecek kimini de alçaltacaktır."

2. Krş. Hâkka 69/19, 25. "Meymenet" (sağ) kelimesinin "doğru yolu bulmuş olanlar" manasında mecaz olarak kullanılması gibi "meş'emet" (sol) terimi de "kötülüğe batmayı" göstermek için kullanılır. Bu her iki mecazın kökeni, gelecekteki bazı olayların, kuşların belli dönemlerdeki uçuş yönlerine bakılarak tahmin edilebileceği inancına dayanır. Bu ifadelerin günümüzdeki siyasî ve iktisâdî adlandırmalarla bir ilgisi yoktur.

يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ ۙ ١٧ بِاَكْوَابٍ وَّاَبَارِيقَ ۙ وَكَاْسٍ
مِّنْ مَّعِينٍ ۙ ١٨ لَّا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَ ۙ ١٩ وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا
يَتَخَيَّرُونَ ۙ ٢٠ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ۭ ٢١ وَحُورٌ عِينٌ ۙ ٢٢ كَاَمْثَالِ
اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ۚ ٢٣ جَزَاۗءًۢ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۙ ٢٤ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا
لَغْوًا وَّلَا تَاْثِيمًا ۙ ٢٥ اِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ۙ ٢٦ وَاَصْحٰبُ الْيَمِينِ
مَآ اَصْحٰبُ الْيَمِينِ ۭ ٢٧ فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ۙ ٢٨ وَّطَلْحٍ مَّنْضُودٍ ۙ ٢٩
وَّظِلٍّ مَّمْدُودٍ ۙ ٣٠ وَّمَاۗءٍ مَّسْكُوبٍ ۙ ٣١ وَّفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ۙ ٣٢ لَّا مَقْطُوعَةٍ
وَّلَا مَمْنُوعَةٍ ۙ ٣٣ وَّفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ ۭ ٣٤ اِنَّآ اَنْشَاْنٰهُنَّ اِنْشَاۗءً ۙ ٣٥
فَجَعَلْنٰهُنَّ اَبْكَارًا ۙ ٣٦ عُرُبًا اَتْرَابًا ۙ ٣٧ لِّاَصْحٰبِ الْيَمِينِ ۭ ٣٨
ثُلَّةٌ مِّنَ الْاَوَّلِينَ ۙ ٣٩ وَثُلَّةٌ مِّنَ الْاٰخِرِينَ ۭ ٤٠ وَاَصْحٰبُ الشِّمَالِ ۙ
مَآ اَصْحٰبُ الشِّمَالِ ۭ ٤١ فِي سَمُومٍ وَّحَمِيمٍ ۙ ٤٢ وَّظِلٍّ مِّنْ يَّحْمُومٍ ۙ
٤٣ لَّا بَارِدٍ وَّلَا كَرِيمٍ ۭ ٤٤ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُتْرَفِينَ ۚ ٤٥ وَكَانُوا
يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِ ۚ ٤٦ وَكَانُوا يَقُولُونَ اَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا
تُرَابًا وَّعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ۙ ٤٧ اَوَاٰبَاۗؤُنَا الْاَوَّلُونَ ۭ ٤٨ قُلْ اِنَّ
الْاَوَّلِينَ وَالْاٰخِرِينَ ۙ ٤٩ لَمَجْمُوعُونَ اِلٰى مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ۝ ٥٠

17-18. Genç hizmetçiler; cennet şarabı doldurulmuş testiler, sürahiler ve kadehlerle etraflarında sürekli dolaşırlar.

19. İçtikleri o içkiden ne başları ağrır ne de sarhoş olurlar.

20. Orada beğendikleri her türlü meyve,

21. Canlarının çektiği kuş etleri,

22-23. Sedefteki inciler gibi ceylan gözlü huriler olacaktır.

24. Bütün bu nimetler, onların dünyada iken yaptıkları iyi işlerin karşılığıdır.

25. Onlar orada ne boş ne de günaha sokan bir söz işitirler.

26. İşittikleri tek söz, karşılıklı "Selâm; esenlikler" sözüdür.

27. Amel defteri sağdan verilenler ne mutlu kimselerdir.

28. Onlar; dalbastı kiraz ağaçları,

29. Salkım salkım muz ağaçları altında,

30. Genişçe yayılmış koyu bir gölgede,

31. Şırıl şırıl akan suların başında oturacaklar,

32-33. Bitip tükenmeyen ve yasaklanmamış, herkes için serbest olan meyvelerden yiyeceklerdir.

34. Ayrıca (onlar için) nâdide eşler vardır;[1]

35. Ki, Biz onları yeniden özenle yarattık,

36. Hepsi bâkire,

37. Kocalarına çok düşkün ve hepsi aynı yaşta olacaklar.[2]

38. Bütün bunlar, amel defteri sağdan verilen kişiler içindir.

39. Onların bir kısmı önceki ümmetlerden,

40. Bir kısmı da sonrakilerdendir.

41. Amel defteri soldan verilenler ise, ne mutsuz kimselerdir!

42. Onlar orada kavurucu bir azap ve kaynar bir su içinde,

43-44. Serinlik ve rahatlık vermeyen kara bir dumanın gölgesinde kalacaklardır.

45. Çünkü onlar dünyada refah içinde çok şımarmışlar,

46. O büyük günahta; şirkte ısrar etmişlerdi.

47. Ve şöyle diyorlardı: "Şimdi biz ölüp toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra tekrar mı diriltileceğiz?"

48. "Ölmüş gitmiş atalarımız da mı diriltilecek?"

49. Ey Peygamber! Sen onlara de ki: "Evet, öncekiler de sonrakiler de diriltilecekler,"

50. "Ve belli bir günün belli bir vaktinde hepsi bir araya toplanacaklar."

---

1. "Füruş" (Döşekler) kelimesi burada mecâzî olarak "Kadınlar, eşler" anlamındadır. Ardından gelen âyetler bu anlamı teyit etmektedir.
2. Cennet, mutluluğun sembolüdür. Cennetle ilgili anlatılan nimetler Kur'an'ın muhataplarının mutluluk anlayışlarına göre şekillenmiştir. Bkz. Bakara 2/25, ilgili not.

ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّآلُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَاٰكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ
زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾ فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ
﴿٥٤﴾ فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ ﴿٥٥﴾ هٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ ﴿٥٦﴾ نَحْنُ
خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾ ءَاَنْتُمْ
تَخْلُقُونَهٗٓ اَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا
نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾ عَلٰٓى اَنْ نُبَدِّلَ اَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فِى مَا
لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْاَةَ الْاُولٰى فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ
﴿٦٢﴾ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾ ءَاَنْتُمْ تَزْرَعُونَهٗٓ اَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ
﴿٦٤﴾ لَوْ نَشَٓاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾ اِنَّا لَمُغْرَمُونَ
﴿٦٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾ اَفَرَاَيْتُمُ الْمَٓاءَ الَّذِى تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾
ءَاَنْتُمْ اَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ اَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَٓاءُ
جَعَلْنَاهُ اُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ اَفَرَاَيْتُمُ النَّارَ الَّتِى تُورُونَ
﴿٧١﴾ ءَاَنْتُمْ اَنْشَاْتُمْ شَجَرَتَهَٓا اَمْ نَحْنُ الْمُنْشِـُٔونَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنَاهَا
تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾
فَلَآ اُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ﴿٧٥﴾ وَاِنَّهٗ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾

51. Sonra onlara şöyle hitap edilecek: "Ey hak yoldan sapanlar ve yeniden dirilmeyi yalanlayanlar!"

52. "Şimdi siz zakkum ağacından yiyecek,"

53. "Karınlarınızı onunla doyuracak,"

54. "Üzerine de kaynar sudan içeceksiniz."

55. "Hem de susuzluktan kavrulmuş deve––ler gibi ona saldırarak içeceksiniz."

56. İşte budur kıyamet günü onlara verilecek ziyafet(!)[1]

57. Ey inkârcılar! Sizi Biz yarattık, hâlâ bu gerçeği kabul etmeyecek misiniz?

58. Söyleyin bakalım! Akıttığınız meni nedir?

59. Onu yaratıp insan haline getiren Biz miyiz, yoksa siz misiniz?

60-61. Aranızda (farklı eceller belirleyerek) ölümü takdir eden Biziz. Biz, sizi yok edip yerinize size benzer başkalarını getirmeyi veya sizi, bilemeyeceğiniz şekil ve vasıfta yeniden yaratmayı dileyecek olsak kimse Bize engel olamaz.

62. Siz, ilk olarak nasıl yaratıldığınızı; dünyaya nasıl geldiğinizi çok iyi biliyorsunuz! Öyleyse (yeniden diriltmeye muktedir olduğumuzu) niçin düşünmüyorsunuz?

63. Söyleyin bakalım! Tarlalara ektiğiniz tohum nedir?

64. Onları bitiren siz misiniz, yoksa Biz miyiz?

65. Biz dileseydik (ektiğiniz tohumları bitirmez) onu bir çöp haline getiriverirdik ve siz de şaşar kalırdınız.

66. O zaman siz, "Eyvah, borca battık!"

67. "Doğrusu her şeyimizi yitirdik" diye yakınır dururdunuz.

68. Bir de içtiğiniz suya bakın.

69. Onu bulutlardan indiren siz misiniz, yoksa Biz miyiz?

70. Biz isteseydik onu acı ve tuzlu yapardık. Buna şükretmeniz gerekmez mi?

71. Ya şu yaktığınız ateşe ne dersiniz?

72. Onun odununu yaratan siz misiniz, yoksa Biz miyiz?

73. Biz ateşi, cehennem azabını hatırlatma vesilesi ve çölde konaklayanlara bir yararlanma aracı kıldık.

74. Öyleyse ey Peygamber! (Size bunca nimetleri lütfeden) Ulu Rabbinin adını tespih et, yücelt.

75. Ey insanlar! Bakın, Ben yıldızların doğuş ve batış yerlerine yemin ediyorum.

76. Eğer anlayabiliyorsanız bu çok büyük bir yemindir.

---

1. Kâfirler için zikredilen azabın çok şiddetli olduğu Kur'an'da defalarca vurgulanmıştır. Bunların Allah'ın merhamet sıfatıyla bağdaşmayacağı düşünülebilir. Fakat dünyada iken insanlara zulmeden, onurlarını çiğneyen, yaşama ve din özgürlüğünü ellerinden alan böyle kimseler bu cezaları kendileri hak etmişlerdir. Konuya böyle kimselerden zulüm görenler açısından bakıldığı takdirde böyle bir azabın gerekliliği daha iyi anlaşılacaktır.

إِنَّهُ لَقُرْاٰنٌ كَرِيمٌ ۙ﴿٧٧﴾ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ ۙ﴿٧٨﴾ لَا يَمَسُّهُ اِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ۜ
﴿٧٩﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ اَفَبِهٰذَا الْحَدِيثِ اَنْتُمْ مُدْهِنُونَ ۙ﴿٨١﴾
وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ اَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَوْلَٓا اِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ ۙ﴿٨٣﴾ وَاَنْتُمْ
حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ ۙ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُبْصِرُونَ
﴿٨٥﴾ فَلَوْلَٓا اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ۙ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَٓا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾
فَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ۙ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَاَمَّٓا
اِنْ كَانَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمِينِ ۙ﴿٩٠﴾ فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾
وَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّٓالِّينَ ۙ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِنْ حَمِيمٍ ۙ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ
جَحِيمٍ ۙ﴿٩٤﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ ۜ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

سُورَةُ الْحَدِيدِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ لَهُ
مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
﴿٢﴾ هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣﴾

77. Evet, (böyle büyük bir yeminle söylüyorum ki, Muhammed'e indirilen) bu Kur'an çok değerlidir, çok yücedir.

78. O (şeytanların müdahalesinden) korunmuş bir kitaptadır. (Aynen Allah'ın ilmindeki haliyle indirilmiştir).[1]

79. Ona temiz olanlardan (meleklerden) başkası dokunmamıştır.[2]

80. O, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.

81. Şimdi siz böyle bir sözü hafife mi alıyorsunuz?

82. Ve böyle bir nimete şükredeceğiniz yerde, onu yalanlıyorsunuz, öyle mi?

83. Düşünün bir kere! Can boğaza gelip dayandığında,

84. Siz çaresizce bakakalır, hiçbir şey yapamazsınız.

85. O anda Biz ölmekte olan o kişiye sizden daha yakınız, fakat siz göremezsiniz.

86. Mademki hesaba çekilmeyeceğinizi iddia ediyorsunuz,

87. Bu iddianızda samimiyseniz, haydi (bedenden çıkan) o canı geri getirin de görelim.

88. Ölen bu kişi[3] Allah'a çok yakın, en önde olanlardan birisiyse,

89. Onu, Allah'ın rahmeti, güzel rızık ve nimetlerle dolu bir cennet beklemektedir.

90. Amel defteri sağ tarafından verilen kimseler,

91. Amel defteri sağ tarafından verilmiş olan diğer kimseler tarafından "Selâm; esenlikler sana" diye karşılanacaktır.

92. Şayet ölen kişi dini yalanlayan sapkınlardan biriyse,

93. Onu bekleyen, kaynar sudan bir ziyafet(!),

94. Ve cehenneme atılmaktır.

95. Bütün bu anlatılanlar kesin gerçeklerdir.

96. Öyleyse ey Peygamber! Ulu Rabbinin adını daima tespih et, yücelt.

57
HADÎD SÛRESİ

Medine döneminde inmiştir. 29 âyettir. Adını 25. âyette geçen "Hadid" (Demir) kelimesinden almıştır.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tespih etmekte, O'nu yüceltmektedir. Çünkü O, Azîz'dir; güçlüdür, tespih edilmeye lâyık yegâne varlık O'dur, Hakîm'dir; evrende her zaman O'nun hükmü geçer, her işinde bir hikmet vardır.

2. Göklerin ve yerin hükümranlığı O'na aittir. Hayat veren de, öldüren de O'dur. O'nun gücü her şeye yeter.

3. O Evvel'dir, Âhir'dir, Zâhir'dir, Bâtın'dır.[4] O her şeyi bilir.

---

1. "Fî kitâbin meknûn" (o gizlenip korunmuş bir kitaptadır) ifadesi, Kur'an'ın Allah'ın ilminde aynen mevcut olduğu ve Allah'ın Cebrail'e, Hz. Peygambere indirmesini emrettiği ilâhî kelâmın aynısı olduğuna dair bir istiaredir.
2. Burada "Temiz olanlar"dan maksat meleklerdir. Bu ifade, Hz. Peygambere gelen Kur'an'a şeytan eli değmediğini; onu, hiçbir günah işleme özelliği olmayan tertemiz bir meleğin getirdiğini ve onun Allah'ın ilmine uygun bir şekilde indirildiğini vurgulamaktadır.
3. Bkz. bu sûrenin 10. ve 11. âyetleri.
4. Evvel: Başlangıcı olmayan, ezelî olan. Âhir: Sonu olmayan, ebedî olan. Zâhir: Varlığı yarattığı eserlerle açıkça görünen ve akılla bilinen, Bâtın: Zâtı ve mahiyeti duyularla kavranamayan ve gizli olan demektir.

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى
عَلَى الْعَرْشِ ۜ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ
مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۜ وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ ۜ وَاللّٰهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝٤ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۜ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ
الْاُمُورُ ۝٥ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ ۜ وَهُوَ عَلِيمٌ
بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝٦ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ
مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ ۜ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيرٌ ۝٧
وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ ۜ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ
وَقَدْ اَخَذَ مِيثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۝٨ هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلٰى
عَبْدِهٖٓ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ ۜ وَاِنَّ اللّٰهَ
بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ۝٩ وَمَا لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ
مِيرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۜ لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ
الْفَتْحِ وَقَاتَلَ ۜ اُولٰٓئِكَ اَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ اَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ
وَقَاتَلُوا ۜ وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى ۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝١٠ مَنْ ذَا
الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ اَجْرٌ كَرِيمٌ ۝١١

4. O, gökleri ve yeri altı günde yaratmış, sonra da yarattığı her şeyin kanununu koymuş ve onlar üzerinde egemenlik kurmuştur.[1] O, toprağa giren ve oradan çıkan, gökten inen ve göğe yükselen ne varsa hepsini bilir.[2] Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir. Allah bütün yapıp ettiklerinizi görür.

5. Evet, göklerin ve yerin hükümranlığı O'na aittir. Sonunda bütün işler O'na döner.

6. O, geceyi kısaltarak gündüze, gündüzü kısaltarak geceye katar ve O, kalplerde gizlenenleri, düşünce ve niyetleri iyi bilir.

7. Allah'a ve Elçisine iman edin; O'na güvenin. Allah'ın sizlere emanet ettiği mal mülkten hayırlı işlerde harcayın. Sizden, inanan ve mallarını mülklerini hayırlı işlerde harcayan kimselere büyük bir mükâfat vardır.

8. Size ne oluyor ki, Peygamber sizi Rabbinize iman etmeye; güvenmeye çağırıp durduğu halde O'na inanmıyor, güvenmiyorsunuz?! Oysa Rabbiniz sizden sağlam bir söz almıştı.[3] Eğer müminseniz sözünüzü tutun.

9. Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kulu Muhammed'e açık seçik âyetler indiren O'dur. Çünkü Allah size karşı Raûf'tur; sizi çok sevmekte ve esirgemektedir, Rahîm'dir; size karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

10. Evet, size ne oluyor ki, göklerin ve yerin yegâne mirasçısı Allah olduğu halde malınızı mülkünüzü O'nun yolunda harcamıyorsunuz? Bilin ki, içinizden Mekke'nin fethinden önce Allah yolunda mallarını harcayan ve savaşanlar diğerleriyle eşit değildir. Bu kimseler, fetihten sonra Allah yolunda malını harcayanlardan ve savaşanlardan daha üstün bir dereceye sahiptirler. Bununla birlikte Allah hepsine cennet vâdetmiştir. Bilin ki, Allah bütün yapıp ettiklerinizden haberdardır.

11. Kim malını Allah yolunda harcarsa Allah da onun malını kat kat artırır.[4] Ayrıca ona âhirette büyük bir mükâfat vardır.

---

1. Lafzen. "Arşın üzerine istivâ etmiştir." Krş. Secde 32/4-5, ilgili not.

2. Krş. Sebe' 34/2.

3. M. A. El-Câbirî'ye göre, buradaki "söz" ifadesi, Akabe'de ya da daha sonra Medinelilerle yapılan sözleşmelere uymayan münafıklara bir göndermedir. Bu sözleşme maddelerinden birine göre Medine hep birlikte düşmana karşı savunulacaktı. Şimdi ise Medine, Mekkeli müşrikler ve onların müttefiklerinin saldırılarıyla tehdit edilmekteydi. Burada Medineli münafıklara yönelik bir tariz ve kınama söz konusudur. Devamındaki âyetler bunu teyit etmektedir. Elmalılı M. Hamdi Yazır'a göre âyetteki "söz" ifadesi ile Hudeybiye antlaşması öncesinde sahabenin Hz. Peygambere bağlılık bey'ati etmesi kastedilmiştir. 10. âyette geçen "fetih" ifadesi dikkate alınırsa bu görüş daha makul görünmektedir.

4. Lafzen, "Allah'a güzel bir ödünç verirse." Krş. Bakara 2/245; Teğâbün 64/17. Bu âyette istiare sanatı vardır. Her türlü ihtiyaçtan münezzeh/uzak olan O Yüce Varlığın borç istemeye ihtiyacı olamaz. Allah gönderdiği din yolunda harcama yapmayı bir çeşit kârlı yatırım olarak nitelemektedir. Benzer bir durum Muhammed 47/7. âyette söz konusudur. Orada müminlerin Allah›a yardım etmeleri halinde Allah'ın da onlara yardım edeceği bildirilmektedir. Allah birine muhtaç olmayacağına göre burada kastedilen Allah›ın dinine yardımdır. Bu üslup, tamamen muhataplarla sağlıklı iletişim kurabilme gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Bu âyetin "Allah yolunda savaşın" âyetinden sonra gelmesi Allah'a verilecek borcun can ve mal borcu olduğu da anlaşılmaktadır.

سُورَةُ الْحَدِيدِ ٥٣٨

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ
وَبِأَيْمَانِهِمْ بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ
لِلَّذِينَ آمَنُوا انْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ
فَالْتَمِسُوا نُورًا ۚ فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ
وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ ۖ قَالُوا
بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ
الْأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾ فَالْيَوْمَ لَا
يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ مَأْوَاكُمُ النَّارُ ۖ هِيَ مَوْلَاكُمْ ۖ
وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ
اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ
قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ
﴿١٦﴾ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ
الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ
وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾

12. Ey Peygamber! Mahşer günü erkek ve kadın bütün müminlerin, (iman ve iyi amelleriyle kazandıkları) nurlarının önlerini ve yanlarını aydınlattığını göreceksin. (Onlara denilecek ki:) "Müjdeler olsun size! Girin şu alt tarafından ırmaklar akan ve sürekli kalacağınız cennetlere!" İşte bu, büyük bir kurtuluştur.

13. O gün erkek ve kadın münafıklar inananlara, "Biraz bekleyin, biz de sizin ışığınızdan yararlanalım" diyeceklerdir. Onlara denilecek ki: "Haydi oradan! Işığı ardınızda arayın (o ışığı dünyada kazanacaktınız)." O anda aralarına kapısı olan bir duvar çekilir,[1] o duvarın iç tarafı rahmet, dış tarafı ise azaptır.

14. Münafıklar müminlere, "Biz dünyada sizinle beraber değil miydik" diye seslenecekler. Müminler, "Evet, beraberdik. Fakat siz münafıklık ederek kendinize yazık ettiniz; hep müminlerin başına bir felâket gelmesini beklediniz ve daima şüphe içinde yaşadınız. Boş kuruntular, ölüm[2] gelinceye kadar sizi oyalayıp durdu ve şeytan sizi Allah ile (ilgili yanlış inanışlara saptırarak) aldattı.[3]

15. Artık bugün sizden de küfürde direnenlerden de bir kurtuluş fidyesi kabul edilmez.[4] Sizin yeriniz cehennemdir, size lâyık sığınak orasıdır. Varılacak ne kötü yerdir orası!

16. Müminlerin Allah'ı anıp da, inen Kur'an âyetleri karşısında kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi? Sakın onlar, daha önce kendilerine kitap verilen, fakat üzerinden uzun bir zaman geçmesi (ve bir kanıksama meydana gelmesi) sebebiyle kalpleri katılaşan kimseler gibi olmasınlar! Onların çoğu (kendilerini mümin zannederken) yoldan çıkmış kimselerdi.[5]

17. İyi bilin ki, ölümünden sonra toprağı canlandıran Allah'tır. (Dolayısıyla tevbe eder sorumluluklarınızı hatırlarsanız Allah kalbinizi manen tekrar canlandırır.) Biz aklınızı kullanıp anlayasınız diye[6] delilleri size (çeşitli misallerle) iyice açıkladık.[7]

18. Allah'ı ve Peygamberini tasdik eden[8]/mallarından hayırlı işlerde harcayan ve bunu da yalnızca Allah için yapan erkeklerin ve kadınların malları kat kat artırılır. Ayrıca onlara âhirette de büyük bir mükâfat vardır.

---

1. Krş. Â'râf 7/46.
2. Lafzen, "Allah'ın emri."
3. Krş. Lokman 31/33; Fâtır 35/5 ve ilgili not.
4. Krş. Âl-i İmrân 3/90-91.
5. Âyetin muhatabı dinde gevşeklik gösteren o zamanki bazı müminlerdir. Bununla birlikte âyet, bütün çağlara hitap etmekte ve günümüzdeki müminleri de uyarmakta ve dünya nimetlerinin cazibesine kapılıp dini değerleri uygulama konusunda gevşekliğe düşmemeleri gerektiğini vurgulamaktadır.
6. "Le'alle" edatı Allah tarafından kullanıldığında kesinlik ve gereklilik ifade eder. Ancak burada insanlar adına kullanıldığı için, "ummak", beklemek" anlamındadır, yani akıl yoluyla âyetler üzerinde tefekkür ettikleri zaman, onların Allah'ın âyetleri olduğunu anlamak, beklemek, ümit etmek demektir.
7. Krş. Rûm 30/19, 24, 50. Âyetin bir önceki âyetle şöyle bir ilgisi vardır: "Kitap Ehli zamanla yozlaştı, kalpleri katılaştı. Allah'ın âyetlerine karşı duyarsızlaştı. Ey Müminler! Siz onlar gibi olmayın. Allah'ın âyetlerini; kısaca evreni inceleyip araştırın, inancınızı sürekli pekiştirin."
8. Kırâat imamlarından İbn Kesir ve Asım'ın râvisi Ebubekr ibn Şu'be "Mussaddikîne" kelimesini "Musaddikîne" şeklinde şeddesiz okumuşlardır. Birinci anlam bu sebeple verilmiştir.
9. Lafzen, "Allah'a güzel bir ödünç verenlerin." Krş. Bakara 2/245; Teğâbün 64/17; Müzzemmil 73/20. Ayrıca bkz. bu sûrenin 11. âyeti ve ilgili not.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖٓ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصِّدِّيْقُوْنَ ۚ وَالشُّهَدَآءُ
عِنْدَ رَبِّهِمْ ۗ لَهُمْ اَجْرُهُمْ وَنُوْرُهُمْ ۗ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا
بِاٰيٰتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ﴿١٩﴾ اِعْلَمُوْٓا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ وَّزِيْنَةٌ وَّتَفَاخُرٌۢ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِى الْاَمْوَالِ
وَالْاَوْلَادِ ۭ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهٗ ثُمَّ يَهِيْجُ
فَتَرٰىهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُوْنُ حُطَامًا ۭ وَفِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۙ
وَّمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ ۭ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا مَتَاعُ
الْغُرُوْرِ ﴿٢٠﴾ سَابِقُوْٓا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا
كَعَرْضِ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ۙ اُعِدَّتْ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ ۭ
ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ
﴿٢١﴾ مَآ اَصَابَ مِنْ مُّصِيْبَةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ اِلَّا
فِيْ كِتٰبٍ مِّنْ قَبْلِ اَنْ نَّبْرَاَهَا ۭ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ﴿٢٢﴾
لِكَيْلَا تَاْسَوْا عَلٰي مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوْا بِمَآ اٰتٰىكُمْ ۭ وَاللّٰهُ
لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرِۨ ﴿٢٣﴾ اَلَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ وَيَاْمُرُوْنَ
النَّاسَ بِالْبُخْلِ ۭ وَمَنْ يَّتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ﴿٢٤﴾

19. Allah'a ve Peygamberlerine inananlar; Rablerinin katında sıddîkler ve şehitler konumundadırlar. Kıyamet günü onların, sıddîklerin ve şehitlerin sevabı gibi sevapları ve (önlerinde ve yanlarında kendileriyle birlikte olan) nurları gibi nurları vardır.[1] Küfürde direnenler ve âyetlerimizi yalanlayanlar ise cehennemliklerin ta kendileridir.

20. Ey insanlar! Biliniz ki, dünya hayatı oyundan, eğlenceden, süslenmeden, birbirinize karşı övünmeden, daha çok mal mülk ve evlât sahibi olma arzusundan ve hırsından ibarettir. Düşünün, bir yağmur yağar, onun bitirdiği bitkiler çiftçilerin hoşuna gider. Derken bu bitkiler serpilip gelişir. Fakat bir de bakarsın sararıp solmuş, kuru ot ve saman haline gelivermiş. Dünya hayatı tıpkı buna benzer. Unutmayın ki âhirette, (dünyayı âhirete tercih edenler için) şiddetli bir azap, (âhirette hesaba çekileceklerini düşünerek yaşayanlar için ise) Allah'ın bağışlaması ve rızası vardır. Evet, dünya hayatı aldatıcı bir hazdan başka bir şey değildir.[2]

21. O halde siz siz olun, Rabbinizin mağfiretine erebilmek, Allah'a ve Peygamberlerine inananlar için hazırlanmış, yerle gök arası kadar geniş olan cennete girebilmek için yarışın. Bu Allah'ın bir lütfudur; onu dilediğine (bu nimete ulaşmanın gereğini yapanlara) verir. Allah büyük lütuf ve ihsan sahibidir.

22. Yeryüzünde veya kendi bünyenizde meydana gelen bir musibet yoktur ki o, Biz onu yaratmadan önce ezeli ilmimizde mevcut olmasın. Şüphesiz bunları bilmek Allah için çok kolaydır.

23. O halde kaybettiğiniz şeyler için üzülmeyin, Allah'ın vereceği nimetlerle de sevinip şımarmayın. Allah'ın, kendini beğenen, övünüp duran kimseleri sevmediğini unutmayın.[3]

24. Böyleleri cimrilik ederler, insanlara da (Muhammed'e yardım ederek) mallarını boş yere harcamamalarını emrederler. Kim (Allah'ın lütfettiği nimetleri hayırlı işlerde harcamaktan) yüz çevirirse bilsin ki, Allah Ganiyy'dir; onun yardımına muhtaç değildir, kul ne yaparsa kendisi için yapmış olur, Hamîd'dir; her türlü övgüye, şükre lâyıktır.

---

1. Burada, inanan ve mallarını Allah yolunda harcayanların sevabının kat kat artırılması ile ilgili bir açıklama getirilmektedir. Sıddîkler, Allah'a ve O'nun Elçisine en önce inanmakla Allah katında özel bir konuma sahip olmuş kimselerdir. Şehidler ise işlerini Allah'ın her an kendilerini gördüğü bilinciyle yapan ya da inandığı yüce değerler uğruna Allah yolunda canını veren kimselerdir ki, bunlar sıddîklerden bir derece altta da olsa Allah'ın çok değer verdiği kimselerdir. Allah, razı olduğu diğer müminlerin yaptıkları işler onlarınki kadar olmasa bile, bunlara da aynı mükâfatı vereceğini bildirmektedir. Krş. Nisâ 4/69 ve ilgili not.

2. Bu ve benzeri âyetler esas alınarak dünya hayatının önemsizliği, hatta kötülüğü anlaşılmamalıdır. Âyette kınanan husus, dünyanın cazibesine kapılıp küfür ve zulüm batağına saplanmak, Allah'ın insandan istediği dünyanın maddi ve manevi imarı ile meşgul olmak yerine kibir, nankörlük ve cimrilik gibi zaaflarla yeryüzünde fesat peşinde koşmak ve azgın bir tutum sergilemektir. Âyetler bağlamıyla okunduğu zaman bu gerçek gayet açık olarak fark edilecektir.

3. Krş. Lokman 31/18.

لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ
وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۚ وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ
شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ
بِالْغَيْبِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا وَاِبْرٰهِيمَ
وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ ۖ
وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا
وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي
قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَاْفَةً وَرَحْمَةً ۚ وَرَهْبَانِيَّةً ۟ اِبْتَدَعُوهَا
مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ اِلَّا ابْتِغَاۤءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا
حَقَّ رِعَايَتِهَا ۚ فَاٰتَيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْهُمْ اَجْرَهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ
مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَاٰمِنُوا
بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا
تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٨﴾ لِئَلَّا يَعْلَمَ
اَهْلُ الْكِتَابِ اَلَّا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاَنَّ
الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاۤءُ ۚ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

25. Biz peygamberlerimizi aklî ve naklî delillerle gönderdik, onlarla birlikte kitaplar indirdik ve insanlar arasında adaleti; hukukun üstünlüğünü sağlayacak değer ölçüleri koyduk.[1] Ayrıca insanlar için çok faydalı, sağlam bir madde olan demiri indirdik.[2] Allah bununla, Kendi dinine ve elçilerine, onların gıyabında yardım edenleri ortaya çıkartmak istemiştir. Şüphesiz Allah Kaviyy'dir; çok güçlüdür, sizin yardımınız olmadan da dinini yüceltmeye muktedirdir, Azîz'dir; yücedir, dilediğini gerçekleştirme gücüne sahiptir.

26. (Bu cümleden olmak üzere) Biz Nuh'u ve İbrahim'i peygamber olarak gönderdik. Her ikisinin de soyundan peygamberler çıkardık ve onlara kitap verdik. Onların gönderildiği halklardan bir kısmı doğru yoldan gitti, birçoğu ise yoldan çıkıp sapıttı.

27. Sonra onların ardından başka elçilerimizi de gönderdik. Onların ardından da Meryemoğlu İsa'yı gönderdik ve O'na İncil'i verdik. Ona uyanların kalplerine sevgi, şefkat ve merhamet yerleştirdik. Uydurdukları ruhbanlık[3] ise Bizim emrimizden kaynaklanmış değildir. Onu Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için kendileri icat ettiler, fakat ona da gerektiği gibi uymadılar. Biz onlardan (Muhammed'e) iman edenlere mükâfatlarını verdik, ancak birçoğu yoldan çıkıp saptı.

28. Ey (önceki peygamberlere) inananlar! Allah'tan korkun ve sorumluluğunuzun bilincinde olun. O'nun bu Peygamberine de inanın ki, Allah da size rahmet hazinesinden iki misli pay versin ve size yolunuzu aydınlatacak bir nur lütfetsin, sizi bağışlasın. Bilin ki, Allah Gafûr'dur; inananların günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

29. Kitap Ehli iyi bilsin ki, Allah'ın lütfuna engel olmaya onların güçleri yetmez. Çünkü lütuf ve ihsan sadece Allah'ın Kendi elindedir. O, onu dilediğine verir (dilediği kulunu peygamberlikle görevlendirir). O büyük lütuf ve kerem sahibidir.

---

1. Krş. Şûrâ 42//17.

2. Krş. Enbiyâ 21/80. Râzî, peygamberlere gelen kitaplardaki hukuk düzenine dair değer ölçüleri ile peşinden zikredilen demir madeni arasında bir münasebet kurmaya çalışmış ve özetle şunları söylemiştir: "Peygamberlerin getirdiği ahlaki ilkeler insanların ruhi eğitimini, ahlaki yönden yücelmesini ve bilinçlenmesini sağlar. Demir ise sert bir madendir ve ondan yapılacak aletlerle insanları maddi musibetlerden korumaya yarar." Bu yorum çerçevesinde âyetin maksadı ile ciddi bir bağlantı kurma iddiasında olmadan şöyle bir yorum yapabiliriz: Hukuk arkasında yaptırım erki olan bir kavramdır. Yüce Allah'ın hukukun üstünlüğüne dair koyduğu değer ölçülerinin, arkasında bir yaptırım olmadan işlevsel olması zordur. Burada demirin zikredilmesi bu ilkelerin işlevsel olmasına dair maddi yaptırım vasıtalarını hatıra getirmektedir.

3. Zemahşerî'nin açıklamasına göre, ilk devirlerde Hz. İsa'ya inanan Hıristiyanlar, despot Yahudi krallarının ve Romalıların baskılarından kurtulmak için dağlara, mağaralara sığınmışlardı. Bu durum zamanla dünyadan el etek çekmeye, sürekli olarak zühd ve ibadetle meşgul olma haline dönüşmüş ve bu şekilde ibadetle meşgul olanlara Râhip adı verilmiştir. Zamanla bu rahipler rûhânî bir sınıf teşkil etmişler, bir statü oluşturmuşlar, dünya işlerine de müdahale etmeye başlamışlar, hatta Tanrı ile kulun arasına girerek insanların günahlarının kendileri aracılığıyla bağışlanacağı fikrini yaymışlar ve bu yolla büyük çıkarlar sağlamışlardır. Tarihte din adına yapılan bu uygulamaların Kur'an'da zikredilmiş olması Müslümanları benzer uygulamalardan sakındırma amaçlıdır. Allah Nisâ 4/171; Mâide 5/77. âyetleriyle dinde bu türden aşırılıkları yasaklamış ve orta bir yol tavsiye etmiştir.

58
MÜCÂDELE SÛRESİ

سُورَةُ الْمُجَادَلَةِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ اثْنَتَانِ وَعِشْرُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللّٰهِ ۖ وَاللّٰهُ
يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا ۚ إِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿١﴾ اَلَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنكُم
مِّن نِّسَائِهِم مَّا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ ۖ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ ۗ وَإِنَّهُمْ
لَيَقُولُونَ مُنكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا ۚ وَإِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ
يُظَاهِرُونَ مِن نِّسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن
قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا ۚ ذٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ ۚ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾
فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا ۖ فَمَن لَّمْ
يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ۚ ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ ۚ وَتِلْكَ
حُدُودُ اللّٰهِ ۗ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ وَقَدْ أَنزَلْنَا اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ۚ
وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُم
بِمَا عَمِلُوا ۖ أَحْصَاهُ اللّٰهُ وَنَسُوهُ ۚ وَاللّٰهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٦﴾

Medine döneminde inmiştir. 22 âyettir. Adını birinci âyette geçen "Tücâdilu" kelimesinin mastarından almıştır. Bu kelime "tartışır" anlamına gelmektedir. Bu sûreye, Hz. Peygamberle kendi hakları konusunda tartışan kadın anlamında "Mücâdile" veya tartışma anlamında "Mücâdele" adı verilmiştir.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! Allah, (kendisine zıhar[1] yapan) kocası hakkında seninle tartışan ve onu Allah'a şikâyet eden kadının sözlerini işitmiş; duasını kabul etmiştir.[2] Allah ikinizin arasındaki konuşmayı işitiyordu. Çünkü Allah Semî'dir; gizli açık bütün konuşmalarınızı işitir, Basîr'dir; bütün yapıp ettiklerinizi görür.

2. Karılarını anaları gibi görerek onlara yaklaşmamaya yemin edenler[3] bilsinler ki, (böyle yapmakla) o kadınlar kendilerinin anaları olmaz. Onların anaları kendilerini doğuranlardır. Şüphesiz onlar, çirkin ve asılsız bir söz söylemektedirler. Bununla beraber Allah Afuvv'dur; bu tür söz ve davranışlarından tevbe edenleri affeder, Gafûr'dur; tevbe eden kullarının günahlarını bağışlar.

3. Karılarını analarına benzeterek onlara yaklaşmamaya yemin edip sonra da bu yeminlerinden dönenler, karılarıyla ilişkiye girmeden önce bir köle azat etsinler. (Yaptığınız yanlış işe karşılık ceza olarak) sizden istenilen budur. Bilin ki, Allah bütün yapıp ettiklerinizden haberdardır.

4. Köle azat etme imkânı olmayan kimse, karısıyla ilişkiye girmeden önce peş peşe iki ay oruç tutsun. Buna da gücü yetmeyen kimse altmış fakiri doyursun. Bu hükümler, (cahiliye âdetinden vazgeçerek) Allah'a ve Elçisine tam olarak iman etmeniz içindir. Bunlar Allah'ın koyduğu hükümlerdir. Bu hükümleri inkâr edenler için acı bir azap vardır.

5. Allah'a ve Elçisine düşmanlık ederek karşı gelenler, kendilerinden önce böyle yapanlar nasıl rezil rüsvâ oldularsa, onlar da aynı şekilde rezil rüsvâ olacaklardır. Oysa Biz her şeyi apaçık ortaya koyan âyetler indirdik. Bunları tanımayıp inkâr edenler için alçaltıcı bir azap vardır.[4]

6. Allah bir gün onların hepsini yeniden diriltecek ve dünyada iken yapıp ettiklerini bir bir haber verecektir. Onlar ne yapıp ettiklerini unutmuşlardır, fakat Allah onların hepsini kaydetmiştir. Çünkü Allah her şeyi görmekte ve bilmektedir; onların cezalarını da verecektir.

---

1. Zıhar, kişinin karısını annesi, kızı veya kız kardeşi gibi nikâhlanması hukuken mümkün olmayan bir yakınına mahremiyet yönünden benzetmek suretiyle yapılır. Koca karısını bu şekilde boşar, onunla ilişkiye girmeyi kendine haram kılar, fakat kadın tamamen boşanmış sayılmaz ve başka biriyle de evlenemezdi.

2. Rivayete göre Ensar'dan Evs b. Sâbit karısı Havle bnt. Sa'lebe'ye zıhar yapmış, sonra bundan pişman olmuştu. Fakat geleneğe göre bu durumda hanımıyla tekrar birlikte olması yasaktı. Havle bnt. Sa'lebe bu durumdan şikâyetçi olarak Hz. Peygambere başvurdu ve bir çözüm bulmasını istedi. Âyet bunun üzerine inmiştir.

3. Lafzen, "Zıhar yemini edenler." Krş. Ahzâb 33/4.

4. Krş. Enfâl 8/13.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۗ مَا يَكُوْنُ
مِنْ نَّجْوٰى ثَلٰثَةٍ اِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ اِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَآ
اَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْثَرَ اِلَّا هُوَ مَعَهُمْ اَيْنَ مَا كَانُوْا ۚ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ
بِمَا عَمِلُوْا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۝٧ اَلَمْ تَرَ اِلَى
الَّذِيْنَ نُهُوْا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ يَعُوْدُوْنَ لِمَا نُهُوْا عَنْهُ وَيَتَنٰجَوْنَ
بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُوْلِ ۖ وَاِذَا جَآءُوْكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ
يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ ۙ وَيَقُوْلُوْنَ فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُوْلُ ۭ
حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۚ فَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝٨ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا
اِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُوْلِ
وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوٰى ۭ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ۝٩ اِنَّمَا
النَّجْوٰى مِنَ الشَّيْطٰنِ لِيَحْزُنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَيْسَ بِضَاۗرِّهِمْ شَيْـــًٔا
اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ۝١٠ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ
اٰمَنُوْٓا اِذَا قِيْلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوْا فِي الْمَجٰلِسِ فَافْسَحُوْا يَفْسَحِ
اللّٰهُ لَكُمْ ۚ وَاِذَا قِيْلَ انْشُزُوْا فَانْشُزُوْا يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
مِنْكُمْ ۙ وَالَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ دَرَجٰتٍ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ۝١١

7. Ey Peygamber! Bilmez misin ki, Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. Üç kişi gizlice konuşursa, dördüncüsü Allah'tır. Beş kişi olsalar altıncısı Allah'tır. Bundan daha az veya daha çok olsalar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar Allah onlarla beraberdir. Dolayısıyla kıyamet günü Allah onların yapıp ettiklerini kendilerine tek tek haber verecektir. Şüphesiz Allah her şeyi iyi bilir.[1]

8. Ey Peygamber! Aralarında (kötü niyetle) gizli gizli konuşmaları yasaklanmış olmasına rağmen bu yasağa uymayıp kötülük, düşmanlık ve Peygambere karşı gelmek amacıyla fısıldaşarak konuşanları görüyorsun değil mi? Onlar, seninle karşılaşınca Allah'ın seni selâmlamadığı bir biçimde selâmlarlar.[2] Üstelik kendi aralarında (alaylı bir üslûpla), "Allah bizi bu söylediklerimizden dolayı cezalandırsa ya!" derler. Cehennem onların hakkından gelecektir. Hepsi oraya atılacaklardır. Ne kötü yerdir orası!

9. Ey inandıklarını söyleyenler![3] Aranızda gizli konuşmalar yaptığınız zaman bu konuşmaları, kötülük, düşmanlık ve Peygambere karşı çıkmak amacıyla yapmayın; iyilik ve Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı ve bilinçli olma hususunda yapın.[4] Huzurunda toplanıp hesap vereceğiniz Allah'ın azabından korkun.

10. Bilin ki, kötü niyetli gizli konuşmalar şeytan işidir ve amacı da gerçek müminleri üzmektir. Oysa Allah'ın izni olmadan onların bu kötü niyetli gizli konuşmaları inananlara hiçbir zarar veremez. Bu sebeple gerçek müminler Allah'a güvensinler, yalnız O'na dayansınlar.

11. Ey iman edenler! "Meclislerde yer açın" denildiği zaman yer açın ki, Allah da sizin yerinizi genişletsin ve "Kalkın" denilince de kalkıverin ki, Allah içinizden imanı kuvvetli olanların ve ilim sahiplerinin derecelerini böylelikle yükseltsin. Bilin ki, Allah bütün yapıp ettiklerinizden haberdardır.[5]

---

1. Krş. İsrâ17/47; Fussilet 41/22.
2. Allah'ın selâmı, "es-Selâmü aleyküm" (Size esenlikler olsun) şeklindedir. Yahudiler ve münafıklar Peygamberle karşılaşınca selâm veriyormuş gibi yapıp bir harf oyunuyla "es-Sâmü aleyküm" (Ölüm size) diyorlardı. Bu söz, "Zehir, zıkkım, öldürücü" anlamlarına gelir. Peygamber de bunu anlıyor ve "Ve aleyküm" (Size de) diyordu. Allah'ın Peygambere öğrettiği selâm için Bkz. En'âm 6/54; Neml 27/59.
3. Lafzen, "Ey iman edenler!" âyetin devamı dikkate alındığında bunların iman ettiğini söyleyen münafıklar olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle "Peygambere karşı çıkma" gibi bir sıfat müminler için düşünülemez. Bunların Yahudiler olduğunu söyleyenler de vardır. Mâverdî, Müslümanların da olabileceği görüşünü nakletmiştir.
4. Krş. Nisâ 4/114.
5. İslâm dini güç kazandıkça bu gücün cazibesiyle Hz. Peygamberin çevresinde ciddi bir kalabalık oluşmuş ve bu kalabalık sebebiyle Bedir ashabı gibi dinin yayılmasında asıl emeği olanlar Hz. Peygamberin yanında yer bulamaz olmuşlardı. Allah bu âyeti göndermekle, onların iman ve ilim yönünden yüksek bir konuma sahip olduğunu ve dolayısıyla yer açarak ya da kalkarak onlara saygı gösterilmesinin gereğini vurgulamıştır. Âyet ilme, ilim ehline ve yaptığı iş sebebiyle saygıyı hak eden herkese hürmet edilmesine dair bir ahlaki ilkeye işaret etmektedir.

يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُوْلَ فَقَدِّمُوْا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰىكُمْ
صَدَقَةً ۭ ذٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَاَطْهَرُ ۭ فَاِنْ لَّمْ تَجِدُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ
ءَاَشْفَقْتُمْ اَنْ تُقَدِّمُوْا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰىكُمْ صَدَقٰتٍ ۭ فَاِذْ لَمْ تَفْعَلُوْا
وَتَابَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ
وَرَسُوْلَهٗ ۭ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ۝ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ تَوَلَّوْا قَوْمًا
غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ۭ مَا هُمْ مِّنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ ۙ وَيَحْلِفُوْنَ عَلَى الْكَذِبِ
وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ۝ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا ۭ اِنَّهُمْ سَاۗءَ مَا كَانُوْا
يَعْمَلُوْنَ ۝ اِتَّخَذُوْٓا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَلَهُمْ
عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ۝ لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ مِّنَ اللّٰهِ
شَيْـــًٔا ۭ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ۝ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ
جَمِيْعًا فَيَحْلِفُوْنَ لَهٗ كَمَا يَحْلِفُوْنَ لَكُمْ وَيَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ عَلٰي
شَيْءٍ ۭ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ الْكٰذِبُوْنَ ۝ اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطٰنُ
فَاَنْسٰىهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ حِزْبُ الشَّيْطٰنِ ۭ اَلَآ اِنَّ حِزْبَ الشَّيْطٰنِ
هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۝ اِنَّ الَّذِيْنَ يُحَاۗدُّوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗٓ اُولٰۗىِٕكَ
فِي الْاَذَلِّيْنَ ۝ كَتَبَ اللّٰهُ لَاَغْلِبَنَّ اَنَا وَرُسُلِيْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيْزٌ ۝

12. Ey iman edenler! Peygamberle özel bir görüşme yapmak istediğiniz zaman önce (onun çevresindeki yoksullara) bir sadaka verin. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temiz bir davranıştır (Sizi günahlardan ve kalbinizi aşırı mal sevgisinden arındırır). Eğer sadaka olarak verecek bir şey bulamıyorsanız bilin ki, Allah Gâfûr'dur; bu emrin gereğini yerine getiremediğiniz için sizi bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

13. Peygamber ile özel bir görüşme yapmadan önce sadaka vermek size çok zor geldi, değil mi? Siz bunu yapamayınca Allah da sizden bu yükümlülüğü kaldırdı.[1] Öyleyse siz, namazı kılmaya ve zekâtı vermeye devam edin. Allah'ın ve Elçisinin emirlerine uyun. Şüphesiz Allah bütün yapıp ettiklerinizden haberdardır.

14. Ey Peygamber! Allah'ın gazabına uğramış şu Yahudileri dost edinen münafıklara bir baksana! Aslında onlar ne sizden ne de onlardandır. Fakat bile bile (iki tarafa da "Sizdeniz" diye) yalan yere yemin ederler.

15. Allah onlara şiddetli bir azap hazırlamıştır. Gerçekten ne kötü işler yapıyorlar!

16. Onlar, yeminlerini kalkan olarak kullanıp insanları Allah yolundan alıkoyuyorlar.[2] Bu yüzden alçaltıcı bir azaba uğrayacaklardır.

17. Malları mülkleri ve evlâtları onları Allah'ın azabından aslâ kurtaramayacaktır. Onlar cehennemliktirler ve orada asırlarca kalacaklardır.

18. Allah'ın hepsini yeniden dirilteceği gün, şimdi size yemin ettikleri gibi Allah'a da yemin edecekler ve bunun kendilerine bir yarar sağlayacağını sanacaklar. Şüphesiz onlar büsbütün yalancıdırlar.

19. Şeytan onları esir almış ve onlara Allah'ı anmayı unutturmuştur. Onlar ancak şeytanın takımı ve yandaşlarıdırlar. Şeytanın takımı ve yandaşları ise hüsrana uğramaya mahkûmdurlar.

20. Allah'a ve Elçisine düşmanlık ederek karşı gelenler zillet içinde kalacaklardır.

21. Allah, "Ben ve elçilerim mutlaka galip geleceğiz" diye hükmetmiştir. Şüphesiz Allah Kaviyy'dir; çok güçlüdür, bu hükmünü gerçekleştirmeye muktedirdir, Azîz'dir; yücedir, bu hükmünü gerçekleştirmesine kimse engel olamaz.[3]

---

1. Yüce Allah herkesin Hz. Peygamber ile görüşebilmek için sadaka veremeyeceğini elbette biliyordu. O'nun amacı, böyle bir uygulama getirmekle Müslümanları uyarmak ve bu konuda onların dikkatini çekmekti. Bu sebeple bu âyetin önceki âyetin hükmünü kaldırdığını (nâsih-mensuh) düşünmek yerine özel bir maksadı gerçekleştirmeyi hedeflediğini düşünmek daha doğru olur ki, o da dile getirdiğimiz bir görgü, âdâb-ı muaşeret kuralını yerleştirmektir. Zaten Allah bu âyette dinin getirdiği genel hükümleri açıkça belirtmiştir.
2. Yani münafıklar, Yahudileri dost edinmediklerine ve kendilerinin Müslüman olduklarına dair yeminleriyle kendilerini güvence altına almak istiyorlardı. Hasan el-Basrî "Eymânehüm" kelimesini "İmânehüm" şeklinde okumuştur. Bu takdirde anlam, "İmanlarınızı kalkan olarak kullanıyorsunuz" şeklinde olur.
3. Krş. Tevbe 9/33; Sâffât 37/171-173.

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُّؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ يُوَآدُّونَ مَنْ حَآدَّ اللّٰهَ
وَرَسُولَهٗ وَلَوْ كَانُوٓا اٰبَآءَهُمْ اَوْ اَبْنَآءَهُمْ اَوْ اِخْوَانَهُمْ اَوْ عَشِيرَتَهُمْ ؕ
اُولٰٓئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْاِيمَانَ وَاَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِّنْهُ ؕ وَيُدْخِلُهُمْ
جَنّٰتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خَالِدِينَ فِيهَا ؕ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ
وَرَضُوا عَنْهُ ؕ اُولٰٓئِكَ حِزْبُ اللّٰهِ ؕ اَلَآ اِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ٢٢

سُورَةُ الْحَشْرِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ أَرْبَعٌ وَعِشْرُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ
١ هُوَ الَّذِي اَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ مِنْ
دِيَارِهِمْ لِاَوَّلِ الْحَشْرِ ؕ مَا ظَنَنْتُمْ اَنْ يَّخْرُجُوا وَظَنُّوٓا اَنَّهُمْ
مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِّنَ اللّٰهِ فَاَتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا
وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِاَيْدِيهِمْ وَاَيْدِي
الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يٰٓاُولِي الْاَبْصَارِ ٢ وَلَوْلَآ اَنْ كَتَبَ اللّٰهُ
عَلَيْهِمُ الْجَلَآءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا ؕ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ٣

22. Sen, Allah'a ve âhiret gününe inanan bir toplumun, Allah'a ve Elçisine düşmanlık edenlerle dost olduklarını göremezsin. İsterse onlar; babaları, çocukları, kardeşleri ve aşiretleri olsun. Çünkü Allah inananların kalplerine imanı iyice yerleştirmiş ve onları Kendi tarafından gelen bir vahiyle desteklemiştir. Onları alt tarafından ırmaklar akan cennetlere yerleştirecek ve onlar orada sürekli kalacaklardır. Allah onlardan, onlar da Allah'tan hoşnutturlar. İşte bunlar Allah'tan yana olan kimselerdir. Bilin ki, Allah'tan yana olan kimseler gerçekten kurtuluşa erenlerdir.

59
HAŞR SÛRESİ

Medine döneminde inmiştir. 24 âyettir. Adını ikinci âyette geçen "Haşr" kelimesinden almıştır. Haşr, "Bir araya toplama" demektir. Burada Uhud savaşında Müslümanlarla yaptığı antlaşmayı bozup Mekkeli müşriklerle iş birliği yapan Yahudi kabilelerinden Nadîroğulları'nın toplanıp Medine'den çıkarılması/sürgün edilmesi anlamında kullanılmıştır.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tespih etmekte, O'nu yüceltmektedir. Çünkü O Azîz'dir; güçlüdür; dilediğini yapma gücüne sahiptir, Hakîm'dir; her işinde ve her hükmünde bir hikmet vardır.

2. Kitap Ehlinden küfürde direnenleri ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O (Azîz ve Hakîm olan) Allah'tır. Onların yurtlarından çıkıp gidecekleri sizin hiç aklınıza gelmezdi. Onlar da, kalelerinin kendilerini Allah'a karşı koruyacağını sanmışlardı. Fakat Allah onları ummadıkları bir yerden vurdu[1] ve kalplerine bir korku saldı. Öyle ki, evlerini bir taraftan kendi elleriyle, diğer taraftan müminlerin elleriyle yıkıyor, harap ediyorlardı.[2] Ey akıl ve basiret sahipleri! İbret alın.

3. Eğer Allah onların sürgüne gönderilmelerine hükmetmeseydi, onları dünyada (başka türlü) cezalandırır; öldürülmelerini ve esir edilmelerini emrederdi.[3] Ayrıca onlar için âhirette de cehennem azabı vardır.

1. Bu darbe, münafıkların kendilerine verdikleri destek sözünü yerine getirememeleridir.
2. Hz. Peygamber Medine'ye hicretten sonra Medine'nin kenar bir mahallesinde yaşayan Nadiroğulları ile bir anlaşma yapmıştı. Onlar Uhud savaşına kadar bu anlaşmaya uydular. Fakat Uhud savaşı Müslümanlar aleyhine sonuçlanınca anlaşmayı bozdular ve Mekkeli müşriklerle ittifak yaptılar. Hz. Peygamber onlarla savaşma kararı aldı. Yahudiler kalelerine sığındılar. Hz. Peygamber de onları kuşatma altına aldı. Sonunda Nadiroğulları Hz. Peygambere gelip canlarının bağışlanmasını ve Medine'yi terk etmelerine izin verilmesini talep ettiler. Hz. Peygamber bu teklifi kabul etti, taşıyabilecekleri kadar eşyalarını da develere yükleyip götürmelerine müsaade etti. İçlerinden her üç kişi için bir deve verilmişti. Yahudiler götürebilecekleri eşyaları, evlerinin kapı ve pencere gibi sökülebilen ağaç aksamını dahi develere yükleyip Medine'yi terk ettiler. İki aile Hayber'e yerleşti. Büyük çoğunluğu Şam tarafına göç ettiler. Aralarından sadece iki kişi Müslüman olmuş ve malları ile birlikte Medine'de kalmıştı. M. Esed'in de ifade ettiği gibi Kur'an'da her zaman yapıldığı gibi bu tarihi atıflar, manevi bir hakikati resmetmeyi amaçlamaktadır. Bu örnekte müminlerin sayı, zenginlik ve teçhizat açısından zayıf olsalar da Allah'a karşı sorumluluklarının bilincine hakkıyla sahip oldukları sürece muhaliflerine karşı üstünlük sağlamalarının mukadder olduğu gerçeği anlatılmaktadır. Çünkü bu sûrenin ilk ve son âyetlerinde anlatıldığı gibi "izzet ve hikmet sahibi yalnız Allah'tır."
3. Savaş hukuku gereği hepsinin öldürülmesi veya esir edilmesi imkânı varken onlara böyle muamele yapılmayıp canlarının bağışlanmış olması hikmetli bir tasarruftur.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَآقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ ۚ وَمَنْ يُّشَآقِّ اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ
الْعِقَابِ ۝٤ مَا قَطَعْتُمْ مِّنْ لِّينَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَآئِمَةً عَلٰٓى
اُصُولِهَا فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ ۝٥ وَمَآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى
رَسُولِهٖ مِنْهُمْ فَمَآ اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَّلَا رِكَابٍ وَّلٰكِنَّ
اللّٰهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهٗ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝٦
مَّآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهٖ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي
الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۙ كَيْ لَا يَكُونَ
دُولَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَآءِ مِنْكُمْ ۚ وَمَآ اٰتٰىكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ ۗ وَمَا
نَهٰىكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۝٧
لِلْفُقَرَآءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ
يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا وَّيَنْصُرُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ ۚ
اُولٰٓئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ۚ ۝٨ وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْاِيمَانَ مِنْ
قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ
حَاجَةً مِّمَّآ اُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ
خَصَاصَةٌ ۚ وَمَنْ يُّوقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۚ ۝٩

4. Bütün bunlar, onların Allah'a ve Elçisine karşı gelmeleri sebebiyledir. Kim Allah'a ve Elçisine karşı gelirse, Allah onu şiddetli bir şekilde cezalandırır.[1]

5. Ey müminler! (Savaş sırasında) onların hurma ağaçlarını kesmeniz de onları olduğu gibi bırakmanız da Allah'ın izniyle olmuştur. Bunun amacı fâsıkları (verdikleri sözde durmayan bozguncuları) cezalandırmaktır.[2]

6. Allah'ın; Peygamberine, savaş yapmaksızın (fey') olarak verdiği ganimet mallarını elde etmek için ne at, ne de deve koşturdunuz! İşte Allah peygamberlerini dilediği (azgın) kimselerin üzerine salar (onlara karşı gâlip getirir). Bilin ki, Allah her şeyi yapmaya muktedirdir.[3]

7. Savaşmadan ele geçirilen beldelerin halkına ait olup, Allah'ın Peygamberine fey' olarak verdiği mallar; Allah'ın, Peygamberin, Peygamberin yakınlarının[4], yetimlerin, yoksulların ve yolda kalmış kimselerin hakkıdır. Paylaşımın böyle olması, o malların yalnız içinizdeki zenginler arasında dolaşıp duran bir servet olmaması içindir.[5] O halde Peygamber bu mallardan size neyi veriyorsa onu alın, vermediğini de istemeyin.[6] Allah'ın emir ve yasakları konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranın. Çünkü Allah'ın azabı şiddetlidir.

8. Bu mallarda ayrıca, Allah'ın lütfunu ve rızasını kazanmak isteyen, Allah'ın dinine ve Elçisine yardım eden ve bu uğurda yurtlarından çıkarılan, mal ve mülklerinden edilen yoksul muhacirlerin de hakkı vardır. Çünkü onlar imanlarında samimi olan kimselerdir.

9. Onlardan önce Medine'yi yurt edinen ve imanı kalplerine nakşedenler, yanlarına hicret eden müminleri severler; onlara verilen ganimetler sebebiyle içlerinde bir kıskançlık da duymazlar. Hatta kendileri muhtaç bile olsalar bu muhacirleri kendilerine tercih ederler. Nefsini tamahkârlık ve cimrilik duygularından arındıran bu kimseler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir.[7]

---

1. Krş. Enfâl 8/13.

2. Hz. Peygamber, verdikleri sözde durmayan Nadîroğulları'nı Medine ve civarından göçe zorlamış, direnmeleri üzerine hurma bahçelerinin bir kısmının tahrip edilmesini istemiştir. Rivayete göre bu âyet, kuşatma sırasında Hz. Peygamberin emri ile hurma ağaçlarının kesilmesi konusunda yapılan tartışmalara göndermedir.

3. İslam hukukunda savaşarak ele geçirilen mallara ganimet denir. Savaşmaksızın ele geçirilen mallara da fey' adı verilir. Bunların dağıtılmasıyla ilgili hükümler bazı hukukçulara göre birbirinden farklıdır. Ganimet beş hisseye ayrılır (Enfâl 8/41), Fey' ise altı hisseye ayrılmaktadır. Bazılarına göre fey' de beş hisseye ayrılır. Çünkü âyette Allah'a da pay verilmesi O'nu yüceltmek içindir. Uygulamada bu, Peygambere verilen hissenin içindedir ve Peygamber bunları toplum yararına olmak üzere harcar, kendi ihtiyacını da bunlardan karşılardı.

4. Hz. Peygamberin yakınlarına ayrılan bu pay Hz. Ömer döneminde kaldırılmış, uygulama sadece Hz. Peygamberin fakir akrabaları ile sınırlandırılmıştır.

5. Hz. Ömer, âyetin bu kısmını delil göstererek fethedilen Irak ve Suriye arazisini, savaşan mücahitlere taksim etmek yerine kamu gelirlerini artırmaya yönelik bir kaynak oluşturmak için yerli halkın elinde bırakmış ve vergilerini almıştır.

6. İslam âlimleri bu âyete dayanarak Peygamberin emrettiği her şeyi yapmanın ve yasaklamış olduğu her şeyden kaçınmanın gerekli olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Bu âyet aslında ganimet veya fey'in dağıtılmasıyla ilgili olmakla beraber bu tür bir genel anlam çıkarmak için bir engel yoktur.

7. Krş. Teğâbün 64/16.

وَالَّذِينَ جَآءُو مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا
الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ
آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا
يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ
أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ
قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾ لَئِنْ
أُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ
وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٢﴾
لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ
لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾ لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرًى مُحَصَّنَةٍ
أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا
وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ
أَلِيمٌ ﴿١٥﴾ كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ
قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾

10. Onlardan sonra gelenler (sonradan hicret eden müminler) ise şöyle niyaz ederler: "Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman eden din kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimizde müminlere karşı kin ve kıskançlık gibi duygulara yer verme. Ey Rabbimiz! Hiç şüphesiz Sen Raûf'sun; müminleri çok sever ve dualarını kabul edersin, Rahîm'sin; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlisin."[1]

11. Ey Peygamber! Şu münafıkları görüyorsun, değil mi? Kitap Ehlinden küfürde direnen yoldaşlarına diyorlar ki: "Eğer siz yurdunuzdan çıkarılacak olursanız biz de sizinle birlikte çıkarız. Sizin aleyhinizde olan konularda aslâ kimseye boyun eğmeyiz. Eğer size savaş açılırsa biz size yardım ederiz." Allah şâhittir ki onların hepsi yalan söylüyor.[2]

12. Fakat o Yahudiler yurtlarından çıkarılacak olsalar, bu münafıklar onlarla birlikte çıkmazlar. Onlara karşı savaş açılacak olsa, yardım da etmezler. Yardım etmeye kalkışsalar bile sıkışınca arkalarını dönüp kaçarlar; sonra onlara güvenen Yahudiler de yardımsız kalır.

13. Ey müminler! Andolsun ki, (münafıklar Allah'tan korktuklarını iddia ederler, oysa) onların yüreklerinde Allah korkusundan çok sizden duydukları korku vardır. Çünkü onlar Allah'ın kudret ve azametini gereği gibi kavramayan bir topluluktur.

14. Onlar bir araya gelip sizinle meydan savaşı yapamazlar. Ancak muhkem kaleler içinde veya surların gerisinde savaşabilirler. Kaldı ki kendi aralarında şiddetli anlaşmazlıklar vardır. Siz onların birlik olduğunu zannedersiniz, oysa onların düşünceleri farklı farklıdır. Onlar aklını kullanmayan bir topluluktur.

15. Onların sonu, aynen kendilerinden kısa bir süre önce, yaptıklarının cezasını çekenlerin sonu gibi olacaktır.[3] Ayrıca onları âhirette acı bir azap beklemektedir.

16. (Münafıkların Yahudileri savaşa teşvik etmeleri) tıpkı şeytanın insanı kandırmasına benzer. Zira şeytan da insana, "Kâfir ol" der. İnsan (ona aldanarak) küfre girince de, "Ben senden uzağım, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım" der.

---

1. Medine'ye son olarak hicret eden muhacirler ve kıyamete kadar gelecek olan müminlerin kastedildiği bu âyette, gerçek müminin ahlâkî niteliğinin önemli bölümünü oluşturan, kalbî safiyet ve iyi niyetli olma hususuna vurgu yapılmaktadır.
2. Rivayete göre bu kimseler Abdullah b. Übeyy b. Selül başta olmak üzer bir grup münafıktır. Bunlar Nadiroğulları'nın yanına gitmişler ve "dayanın, sizi onlara teslim etmeyiz, onlar sizinle savaşırsa biz de sizin safınızda savaşa katılırız, sizi şehirden çıkaracak olurlarsa biz de çıkarız" demişler ve böylece onları cesaretlendirerek zafere ulaşmalarını arzu etmişlerdi. Fakat bütün amaçları kendi çıkarlarını korumak olan münafıklar bu sözlerini yerine getirmediler. Çünkü Allah onların kalplerine can ve mal korkusu salmıştı. Bütün davranışları canlarını ve mallarını nasıl koruyacakları endişesine göre şekilleniyordu. Nitekim 12. âyette onların bu halleri çok açık bir şekilde ifade edilmektedir.
3. Burada kastedilenlerin, Nadîroğulları'ndan önce Medine'den çıkarılan Kaynukaoğulları ya da Bedir'de hezimete uğrayan müşrikler olduğu belirtilmiştir. Kanaatimizce bunların, tıpkı Nadiroğulları gibi Hz. Peygamberle yaptıkları anlaşmayı bozan Kaynukaoğulları olması daha güçlü bir ihtimaldir. Zira bunlar anlaşmayla örtüşmeyen davranışlar sergiliyorlardı. Bir Yahudi kuyumcunun bir Müslüman kadını taciz etmesiyle olaylar büyüdü ve anlaşma fiilen bozuldu. Âyet Nadiroğulları'na, anlaşmayı bozan Kaynukaoğulları'nın âkıbetini hatırlatmaktadır.

فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَآ اَنَّهُمَا فِى النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيهَا ۚ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا
الظّٰلِمِينَ ﴿١٧﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ
مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾
وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللّٰهَ فَاَنْسٰىهُمْ اَنْفُسَهُمْ ۚ اُولٰٓئِكَ هُمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾ لَا يَسْتَوِٓى اَصْحَابُ النَّارِ وَاَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۚ
اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَآئِزُونَ ﴿٢٠﴾ لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰى
جَبَلٍ لَرَاَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ ۚ وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ
نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ اللّٰهُ الَّذِى لَآ اِلٰهَ
اِلَّا هُوَ ۚ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ۚ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾ هُوَ
اللّٰهُ الَّذِى لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ اَلْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ
الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ ۚ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ
﴿٢٣﴾ هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى ۚ
يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

سُورَةُ الْمُمْتَحِنَةِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ اٰيَةً

17. Her ikisinin de (şeytanın da ona uyanın da) sonu, içinde asırlarca kalacakları cehennemdir. Çünkü inkârcıların cezası budur.

18. Ey iman edenler! Allah'ın emir ve yasakları konusunda dikkatli, duyarlı, bilinçli olun. Her insan âhiret için[1] ne hazırladığına bir baksın. Evet, siz Allah'ın emir ve yasakları konusunda dikkatli, duyarlı, bilinçli olmaya bakın. Çünkü Allah yapıp ettiklerinizi iyi bilmektedir.

19. Siz sakın o kimseler gibi olmayın ki, onlar Allah'ı unuttular, bundan dolayı da Allah onlara kendilerini unutturdu;[2] âhiret hazırlığı yapmak akıllarına bile gelmedi. İşte onlar doğru yoldan çıkmış kimselerdir.

20. Cehennemliklerle cennetlikler elbette bir değildir. Cennetlikler kurtuluşa eren kimselerdir.

21. Eğer Biz Kur'an'ı bir dağa indirseydik onun, Allah korkusundan paramparça olduğunu görürdün. İnsanlara verdiğimiz bütün bu misaller, onların derinliğine düşünüp ibret almaları içindir.[3]

22. O Allah ki, Kendisinden başka tanrı yoktur. O gizli ve açık her şeyi bilir. Rahmân'dır; kullarını esirger, korur, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

23. Evet, O Allah ki, Kendisinden başka tanrı yoktur. O Melik'tir; evrenin yegâne hâkimidir, Kuddûs'tür; bütün noksanlıklardan uzaktır, Selâm'dır; esenliğin, barışın kaynağıdır, Mü'min'dir; güvenilecek yegâne varlıktır, Müheymin'dir; her şeyi görüp gözeten O'dur, Azîz'dir; her şeye gücü yeter, Cebbâr'dır; dilediği şeyi yaptırma gücüne sahiptir, Mütekebbir'dir; uludur, büyüklük O'na mahsustur. Müşriklerin ortak koştukları şeylerin tamamından münezzehtir, yücelerden yücedir.

24. O Allah Hâlık'dır; her şeyi yaratandır, Bâri'dir; insanı kusursuz olarak yaratan O'dur, Musavvir'dir; her varlığın şekil ve biçimini O vermiştir. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nu tespih eder, yüceltir. O Azîz'dir; her bakımdan güçlüdür, Hakîm'dir; her işi bir hikmete dayanır, sağlam hükümler koyar.

---

1. Lafzen, "Yarın için."

2. Âyetin birinci kısmı, ikinci kısmının gerekçesidir. Yani Allah'ın onlara kendilerini unutturması sebepsiz değildir. Allah'ı ve O'nun gönderdiği peygamberin getirdiği değerleri unutan, görmezden gelenler, aslında kendi yararlarına olan şeylerin neler olup olmadığı konusunda farkındalığı kaybedip kendilerini helâke sürükleyenlerdir.

3. Türkçede "Duvardan ses geldi, o kimseden çıt çıkmadı", "insan taş olsa çatlar" şeklinde sözler, deyimler vardır. Birincisi, mutlaka karşılık verilmesi gereken yerde insanın susması, karşılık vermemesi hallerinde kullanılır. İkincisi ise, bunca eza ve cefaya taşın bile dayanamayacağını anlatmak içindir. Âyetteki hitap tarzı da bu tür anlatımlara benzetilebilir. Yani, Kur'an öyle bir kitaptır ki, insanlıktan en küçük bir nasibi olan, düşünme yeteneği bulunan, azıcık aklını kullanabilen bir insanın ona kayıtsız kalması, onun öğütlerini dikkate almaması düşünülemez. Kur'an, yüceliği, sertliği, sağlamlığı ve karşı durulmaz gücü olan bir dağa inmiş olsaydı, o dağ dahi ona karşılık verir, onun hükümlerini yerine getirmek için kendini parçalardı. Fakat insan öyle zalim ki, dağın dahi karşılık vereceği Kur'an'a karşı ilgisiz ve duyarsız kalmaktadır. Türkçedeki örneğe uyarlarsak "Kur'an'ın hakikatleri karşısında dağdan ses gelmekte, inkârcı insandan ses gelmemektedir." Krş. Ahzâb 33/72 ve ilgili not.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّى وَعَدُوَّكُمْ اَوْلِيَآءَ تُلْقُونَ اِلَيْهِمْ
بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَآءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَاِيَّاكُمْ
اَنْ تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ رَبِّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِى سَبِيلِى وَابْتِغَآءَ
مَرْضَاتِى تُسِرُّونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَاَنَا اَعْلَمُ بِمَآ اَخْفَيْتُمْ وَمَآ اَعْلَنْتُمْ
وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيلِ ① اِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا
لَكُمْ اَعْدَآءً وَيَبْسُطُوٓا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ وَاَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّٓوءِ
وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ② لَنْ تَنْفَعَكُمْ اَرْحَامُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ③ قَدْ كَانَتْ
لَكُمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِٓى اِبْرٰهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ اِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ اِنَّا
بُرَءٰٓؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَآءُ اَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَحْدَهٓ اِلَّا قَوْلَ
اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ لَاَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَآ اَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ رَبَّنَا
عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَاِلَيْكَ اَنَبْنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ ④ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا
فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ⑤

60
MÜMTEHİNE SÛRESİ

Medine döneminde inmiştir. 13 âyettir. "Mümtehine", "Sınava tâbi tutulan kadın" demektir. Adını, 10. âyette geçen, "Hicret eden mümin kadınları sınava tâbi tutun" âyetinden almıştır.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey iman edenler! Benim de düşmanım sizin de düşmanınız olan kimseleri dost edinmeyin, onlarla birlik olmayın. Siz, kendileriyle olan sevgi (ve akrabalık) bağınız sebebiyle Peygamber ile ilgili bazı özel bilgileri onlara ulaştırıyorsunuz. Oysa onlar size gelen Kur'an'ı inkârda direnmektedirler. Üstelik onlar, Peygamberi de sizi de Rabbiniz olan Allah'a iman ettiğiniz için yurdunuzdan çıkarmışlardır. Eğer siz Benim yolumda cihat etmek ve Benim hoşnutluğumu kazanmak için yurdunuzdan çıktıysanız, aranızdaki akrabalık bağınız sebebiyle (Mekke'nin fethi ile ilgili) bir kısım sırları onlarla nasıl paylaşabilirsiniz?! Unutmayın ki, Ben gizli veya açık bütün yaptıklarınızı bilmekteyim. İçinizden Mekkeli müşriklere böyle gizli bilgi veren kişi bilsin ki, o artık doğru yoldan tamamen sapmış olur.[1]

2. Şunu unutmayın ki, onlar size karşı bir zafer kazanacak olsalar, (sizin yaptığınız gibi dostluk göstermez, aksine) size düşman kesilirler; size elleriyle ve dilleriyle her türlü kötülüğü yapmaktan geri kalmazlar; tekrar küfre dönmenizi isterler (eskiden beri arzu ettikleri bu şeyi zorla yaptırmaya çalışırlar).

3. (Şimdi kendilerini korumaya çalıştığınız o) akraba ve evlâtlarınızın kıyamet günü size aslâ faydası olmayacaktır. O gün Allah aranızda yaptığınız işlere göre hükmedecek ve sizi birbirinizden ayıracaktır.[2] Allah bütün yapıp ettiklerinizi görmektedir.

4. Gerçek şu ki, İbrahim'in, babasına, "Senin için bağışlanma dileyeceğim, fakat inanmadığın takdirde Allah'ın sana vereceği azabı engelleyemem" demiş olması bir yana, İbrahim ve onun izinden giden peygamberlerde (kâfir olan akrabalarla ilişiği kesme konusunda) sizin için güzel bir örnek vardır. Vaktiyle onlar kavimlerine, "Bizim sizinle ve Allah'ın dışında tapındığınız şeylerle hiçbir ilgimiz yoktur. Biz sizi reddediyoruz. Siz yalnızca Allah'a iman edinceye kadar aramızdaki düşmanlık, nefret ve öfke devam edecektir" demişler ve şöyle dua etmişlerdi: "Ey Rabbimiz! Biz yalnız Sana güveniyor, Sana dayanıyoruz ve yalnız Sana yöneliyoruz. İnanıyoruz ki, varılacak tek yer Senin huzurundur."[3]

5. "Ey Rabbimiz! Bizi küfürde direnenlerin eline düşürme. Bağışla bizi, ey Rabbimiz! Çünkü Sen Azîz'sin; güçlüsün, Kendine sığınanı kimsenin eline bırakmazsın, Hakîm'sin; her şeyi bir hikmete göre yaparsın."

---

1. Bedir savaşına katılan sahabîlerden olan Hâtıb b. Belteâ Hz. Peygamberin Mekke'nin fethi ile ilgili hazırlıklar yaptığını bir mektupla Mekke'deki yakınlarına ulaştırmak ister. Sâriye adlı bir câriyeyi mektubu ulaştırmakla görevlendirir. Durumdan haberdar olan Hz. Peygamber, sahabeden birkaç kişiyi göndererek kadını yakalatır ve mektubu ele geçirir. Âyet bu konuyu anlatmaktadır.
2. Krş. Abese 80/34-37.
3. Krş. En'âm 6/74-81; Tevbe 9/113-114; Zuhruf 43/26.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ
الْاٰخِرَ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝٦ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَجْعَلَ
بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً وَاللّٰهُ قَدِيرٌ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ
۝٧ لَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ
مِنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا اِلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ
۝٨ اِنَّمَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَاَخْرَجُوكُمْ مِنْ
دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلٰٓى اِخْرَاجِكُمْ اَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ
الظّٰلِمُونَ ۝٩ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا جَٓاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ
فَامْتَحِنُوهُنَّ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِهِنَّ فَاِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا
تَرْجِعُوهُنَّ اِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَاٰتُوهُمْ
مَٓا اَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ اِذَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ
وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَسْـَٔلُوا مَٓا اَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوا مَٓا
اَنْفَقُوا ذٰلِكُمْ حُكْمُ اللّٰهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝١٠ وَاِنْ
فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ اِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَاٰتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ
اَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَٓا اَنْفَقُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِٓي اَنْتُمْ بِهٖ مُؤْمِنُونَ ۝١١

6. Evet, İbrahim ve onun izinden giden peygamberlerde sizin için, yani âhiret günü Allah'ın huzuruna çıkıp hesap vereceğine inananlar için güzel bir örnek vardır. Fakat kim onları örnek almaz ve kâfirlerle dostluktan vazgeçmezse bilsin ki, Allah Ganiyy'dir; hiç kimsenin yardımına ihtiyacı yoktur, Hamîd'dir; O elbette övülmeye lâyıktır.

7. (Siz, müşrik akrabalarınızla ilişkinizin kesilmesine çok da üzülmeyin.) Gün gelir Allah, sizinle düşman olduğunuz müşrik akrabalarınız arasında bir sevgi meydana getirir (onlar da iman ederler). Çünkü Allah Kadîr'dir; kalpleri imana döndürmeye ve sevgi sebeplerini yaratmaya muktedirdir. Allah Gafûr'dur; iman ettiklerinde onları bağışlayacaktır, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

8. (Bununla birlikte) Allah, din uğrunda size savaş açmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselerle iyi ilişkiler kurmanızı ve onlara adaletli davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah adaletli davrananları sever.

9. Allah sadece din uğrunda size savaş açanları, sizi yurtlarınızdan çıkaran ve sizin yurtlarınızdan çıkarılmanız için destekçi olanları dost edinmenizi yasaklamıştır. Kimler onları dost edinirse, onlar zâlimlerin ta kendileridir.

10. Ey iman edenler! (Mekke'den) hicret edip size gelen mümin kadınları bir sınavdan geçirin.[1] Aslında onların iman edip etmediklerini Allah çok iyi bilmektedir. Eğer gerçekten onların iman ettiklerine kanaat getirirseniz, onları Mekkeli kâfirlere iade etmeyin. Artık bu kadınlar, kâfir kocalarına helâl olmayacağı gibi, o kâfirler de bu kadınlara helâl olmaz. Kâfir kocalarının bu kadınlara verdikleri mehri kocalarına iade edin. Mehirlerini verdiğiniz takdirde sizin bu kadınlarla evlenmenizde bir sakınca yoktur. Kâfir kadınlarla evliliğinizi sürdürmeyin. Fakat onlara verdiğiniz mehri (onlarla evlenen kâfir erkeklerden) geri isteyin. Onlar da (kendilerinden ayrılıp müminlerle evlenen karılarına) verdikleri mehri (onlarla evlenen müminlerden) geri istesinler. İşte Allah'ın hükmü budur; O, aranızda böyle hükmetmektedir. Allah Alîm'dir; herkesin hak ve hukukunun gereğini iyi bilir, Hakîmdir; ona göre sağlam hükümler koyar ve koyduğu her hükümde bir hikmet vardır.

11. Eğer dinden dönüp kâfirlere kaçan karılarınızda bir hakkınız kalırsa ve siz de o kâfirlerle savaşır, ganimet elde ederseniz, bu ganimetten, karıları kâfirlere kaçan erkeklerin ödedikleri mehir miktarını o mümin kocalara ödeyin. İnanmış olduğunuz Allah'ın emir ve yasakları konusunda daima dikkatli, duyarlı, bilinçli olun.

---

1. Burada sözü edilen sınav, söz konusu kadınların gerçekten Müslüman olup olmadıklarını ve kendilerine güvenilip güvenilmeyeceğini tespit amaçlıdır. Dolayısıyla Müslümanların onlara karşı dikkatli davranmaları, onlara sır vermemeleri ve onları bir süre gözetim altında tutmaları gerekir. Âyetin devamında belirtildiği üzere bu konuda gerçeği sadece Allah bilebilir.

يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا جَآءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلٰٓى اَنْ لَا يُشْرِكْنَ
بِاللّٰهِ شَيْـًٔا وَّلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِيْنَ وَلَا يَقْتُلْنَ اَوْلَادَهُنَّ وَلَا
يَاْتِيْنَ بِبُهْتَانٍ يَّفْتَرِيْنَهٗ بَيْنَ اَيْدِيْهِنَّ وَاَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيْنَكَ فِيْ
مَعْرُوْفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٢﴾ يٰٓاَيُّهَا
الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوْا
مِنَ الْاٰخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ اَصْحٰبِ الْقُبُوْرِ ﴿١٣﴾

سُورَةُ الصَّفِّ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ أَرْبَعَ عَشْرَةَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ
﴿١﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لِمَ تَقُوْلُوْنَ مَا لَا تَفْعَلُوْنَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقْتًا
عِنْدَ اللّٰهِ اَنْ تَقُوْلُوْا مَا لَا تَفْعَلُوْنَ ﴿٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِيْنَ يُقَاتِلُوْنَ
فِيْ سَبِيْلِهٖ صَفًّا كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَّرْصُوْصٌ ﴿٤﴾ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى
لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ لِمَ تُؤْذُوْنَنِيْ وَقَدْ تَّعْلَمُوْنَ اَنِّيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ ۖ
فَلَمَّا زَاغُوْٓا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ ۖ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٥﴾

12. Ey Peygamber! Mümin kadınlar sana gelip, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacaklarına, hırsızlık yapmayacaklarına, zina etmeyeceklerine, çocuklarını öldürmeyeceklerine,[1] gayrı meşru ilişki sonucu doğurdukları bir çocuğu kocalarına nispet etmeyeceklerine,[2] örfe uygun, iyi ve yararlı işlerde sana karşı gelmeyeceklerine dair bey'at etmek istediklerinde onların bey'atlerini kabul et; onlar için Allah'tan bağışlanma dile. Çünkü Allah Gafûr'dur; onların daha önceki günahlarını bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

13. Ey iman edenler! Allah'ın gazabına uğramış o Yahudileri dost edinmeyin. Zira onlar, kâfirlerin kabirlerinde yatan ölülerden (onların tekrar dünyaya dönmelerinden) ümitlerini kestikleri gibi âhiretten de ümitlerini kesmişlerdir.

61
SAFF SÛRESİ

Medine döneminde inmiştir. 14 âyettir. Adını 4. âyette geçen "Saffen" "Sıra sıra, saflar halinde" kelimesinden almıştır.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tespih etmekte, O'nu yüceltmektedir. Çünkü O, Azîz'dir; güçlüdür, tespih edilmeye lâyık yegâne varlık O'dur, Hakîm'dir; evrende her zaman O'nun hükmü geçer, her işinde bir hikmet vardır.

2. Ey iman edenler! Yapamayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?

3. Bilin ki, yapamayacağınız şeyleri söylemek Allah katında büyük günahtır, O'nun gazabına sebep olur.[3]

4. Şüphesiz Allah, Kendi yolunda, taşları kurşunla perçinlenmiş bir duvar gibi omuz omuza, saflar halinde savaşanları sever.

5. Bir zamanlar Musa kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Benim size Allah tarafından gönderilen bir peygamber olduğumu bildiğiniz halde niçin bana eziyet ediyorsunuz?" Onlar bâtıla yönelince, Allah da onların kalplerini hakikate meyletmekten uzaklaştırmıştı.[4] Çünkü Allah yoldan çıkmış olanlara (fâsıklık yolunu tercih ettikleri sürece) hidayet etmez.

---

1. Bu ifade, o günkü kültürde istenmeyen kız çocuklarını öldürmek olarak anlaşılacağı gibi, genel olarak kadının istenmeyen hamileliği sonlandırması olarak da anlaşılabilir.
2. Lafzen, "Elleriyle ayakları arasında bir iftira düzüp getirmeyeceklerine." İbn Âşûr, bu ifadenin metinde verdiğimiz mâna için kinaye olarak kullanıldığını belirtmiştir.
3. Âyetin muhatabının hem müminler hem de münafıklar olma ihtimali vardır. Eğer muhatap müminler ise âyet, Uhud savaşında canla başla savaşmayan bazı müminleri uyarmaktadır. Muhatap münafıklar ise, savaşa çağrıldıklarında onların katılmak istemeyişleri eleştirilmektedir.
4. Burada Hz. Musa'dan bahsedilmesi, onun kavmi tarafından en çok ihanete uğrayan bir peygamber olması sebebiyledir. Bu âyet, bir yandan Hz. Peygambere savaş ile ilgili destek sözü verdikleri halde bunu gereği gibi yerine getirmeyen müminlere veya münafıklara laf atarken, diğer yandan da böyle davranan kimselerin kalplerinin hakikatten uzaklaştıkları bildirilerek Hz. Peygamber teselli edilmiştir.

وَاِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِيٓ اِسْرَٰٓءِيلَ اِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا
لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهٗٓ اَحْمَدُ ۖ
فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ۝٦ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ
افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعٰٓى اِلَى الْاِسْلَامِ ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظّٰلِمِينَ ۝٧ يُرِيدُونَ لِيُطْفِـُٔوا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَاللّٰهُ مُتِمُّ نُورِهٖ وَلَوْ كَرِهَ
الْكَافِرُونَ ۝٨ هُوَ الَّذِيٓ اَرْسَلَ رَسُولَهٗ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهٗ عَلَى
الدِّينِ كُلِّهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ۝٩ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى
تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ ۝١٠ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَتُجَاهِدُونَ
فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ ۗ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ
۝١١ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ
وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنّٰتِ عَدْنٍ ۗ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝١٢ وَاُخْرٰى تُحِبُّونَهَا ۗ
نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ۝١٣ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا
كُونُوٓا اَنْصَارَ اللّٰهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ اَنْصَارِيٓ اِلَى
اللّٰهِ ۗ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ فَاٰمَنَتْ طَّآئِفَةٌ مِنْ بَنِيٓ اِسْرَٰٓءِيلَ
وَكَفَرَتْ طَّآئِفَةٌ ۚ فَاَيَّدْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا عَلٰى عَدُوِّهِمْ فَاَصْبَحُوا ظٰهِرِينَ ۝١٤

6. Bir zamanlar Meryemoğlu İsa da şöyle demişti: "Ey İsrailoğulları! Ben Allah'ın size, elinizdeki Tevrat'ı tasdik edici ve benden sonra gelecek Ahmed adlı peygamberi müjdeleyici[1] olarak gönderdiği bir elçiyim." Fakat müjdelenen bu Peygamber onlara aklî ve naklî deliller getirdiğinde, "Bu açıkça bir sihirdir/bu adam bir büyücüdür"[2] dediler.

7. (Söyler misiniz?) Kendisi İslâm'a çağrıldığı halde (kabul etmeyen ve üstelik o) Peygambere "büyücü", onun getirdiği aklî ve naklî delillere "büyü" diyen iftiracıdan daha zâlim kim olabilir?[3] Allah böyle zâlimler topluluğunu (zulüm yolunu tercih ettikleri sürece) hidayete erdirmez.

8. Onlar, Allah'ın nûrunu ağızlarıyla üfleyerek söndürmek istiyorlar. Allah buna kesinlikle izin vermeyecek, kâfirlerin hoşuna gitmese de nûrunu tamamlayacaktır.[4]

9. O, müşriklerin hoşuna gitmese de peygamberini, hidayet kaynağı olan Kur'an'ı ve hak dini tebliğ etmek üzere göndermiştir ki, böylelikle dinini diğer dinlerden üstün kılsın.[5]

10. Ey iman edenler! Size, sizi acı bir azaptan kurtaracak kârlı bir ticaret yolu göstereyim mi?

11. O yol, sizin Allah'a ve Elçisine yürekten inanmanız, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihat etmenizdir. Eğer bilirseniz bu sizin için çok daha hayırlıdır.

12. Bu sayede Allah günahlarınızı bağışlar ve sizi alt tarafından ırmaklar akan cennetlere, özellikle Adn cennetlerindeki güzel konaklara yerleştirir. İşte büyük kurtuluş budur.

13. Ayrıca (bu dünyada da) çok hoşunuza gidecek bir nimete daha kavuşacaksınız ki o da, Allah'ın size yardımı ve yakın zamanda nasip edeceği bir fetihtir.[6] Ey Peygamber! Sen müminlere bunları müjdele!

14. Ey iman edenler! Allah'ın dininin yardımcıları olun. Hatırlayın, Meryemoğlu İsa havarilere, "Allah yolunda benim yardımcılarım kimlerdir?" diye sorduğunda havariler, "Allah'ın dininin yardımcıları bizleriz" demişlerdi.[7] Sonuçta İsrailoğulları'ndan bir kısmı iman etmiş, bir kısmı da küfürde direnmişti. Biz de düşmanlarına karşı inananları desteklemiştik ve böylelikle onlar düşmanlarına üstün gelmişlerdi.

---

1. Müslüman âlimler Yuhanna İncilinde geçen Paraklit (Methedilen ünlü) ifadesini (14/16; 15/26-27 ve 16/12-14) Ahmed isminin Aramca karşılığı olarak yorumlamışlardır. Hıristiyanlar ise bu terimi genellikle "Teselli edici" diye tercüme ederler ve Kutsal Ruh'un bir unvanı ya da İsa Mesih'in sıfatı olarak yorumlarlar. M. Esed'in ifadesine göre, Hz. Peygamberin geleceği ile ilgili öngörü, bizzat Arapça ismiyle Muhammed olarak, doğruluğu vaktiyle kabul edilen ve miladi 496 yılına kadar kiliselerde okunan Barnabas İncilinde yer almıştır. Fakat bu incilin aslı şimdi bulunmadığı için bunun doğruluğundan emin olunamaz.

2. İkinci anlam, "Sihrun" (Sihir) kelimesini Kisâî ve Hamza'nın "Sâhirun" (Sihirbaz) şeklinde okuyuşu sebebiyle verilmiştir.

3. Beydâvî'nin yorumuna göre.

4. Krş. Tevbe 9/32.

5. Krş. Tevbe 9/33; Fetih 48/28.

6. Müjdelenen fetih, Mekke'nin fethi ya da ileride Müslümanların fethedeceği uzak beldeler şeklinde yorumlanmıştır.

7. Krş. Âl-i İmrân 3/52.

سُورَةُ الْجُمُعَةِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ اِحْدٰى عَشْرَةَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ
الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْاُمِّيّٖنَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا
عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهٖ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ
كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلٰلٍ مُبِينٍ ﴿٢﴾ وَاٰخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ
وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ
ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٤﴾ مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرٰيةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا
كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ
اللّٰهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿٥﴾ قُلْ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوٓا اِنْ
زَعَمْتُمْ اَنَّكُمْ اَوْلِيَاءُ لِلّٰهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٦﴾ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُٓ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ
بِالظّٰلِمِينَ ﴿٧﴾ قُلْ اِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَاِنَّهُ مُلٰقِيكُمْ ثُمَّ
تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

62
CUM'A SÛRESİ

Medine döneminde inmiştir. 11 âyettir. Adını dokuzuncu âyetteki "Cumu'a" kelimesinden almıştır. Bu kelime "Toplanmak" anlamına gelmektedir.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tespih eder, O'nu yüceltir. O Melik'tir; evrenin yegâne hâkimidir, Kuddûs'tür; bütün noksanlıklardan uzaktır, Azîz'dir; her şeye gücü yeter, Hakîm'dir; her işi bir hikmete dayanır, sağlam hükümler koyar.

2. O Allah, ümmî bir topluma[1] kendi içlerinden, Allah'ın âyetlerini okuyan ve onları şirkten arındıran, Kitabı, hikmeti (ilmi, irfanı) öğreten bir Peygamber göndermiştir. Oysa onlar daha önce apaçık bir cehalet ve sapkınlık içindeydiler.[2]

3. Allah bu Peygamberi gelecek nesillere de göndermiştir.[3] O Azîz'dir; dilediği şeyi dilediği şekilde yapmaya gücü yeter, Hakîm'dir yaptığı her işte bir hikmet vardır.

4. Bu Allah'ın bir lütfudur, onu dilediğine verir. Gerçekten Allah büyük lütuf ve kerem sahibidir.

5. (Kitap Ehlinden bazıları, kendilerinden olmadığı için ellerindeki kitapta müjdelenen Peygamberi inkâr ettiler.) Tevrat'ın hükümlerini uygulamakla yükümlü kılınan, fakat bu yükümlülüklerini yerine getirmeyenler, sırtında cilt cilt kitaplar taşıyan eşekler gibidirler. Allah'ın âyetlerini yalanlayan bir topluluğun şu hali ne kadar da kötü![4] Bilin ki, Allah böyle zâlimler gürûhuna (zulüm yolunu tercih ettikleri sürece) doğru yolu göstermez.

6. Ey Peygamber! De ki: "Ey Yahudiliği benimseyenler! Siz diğer insanların değil, yalnız kendinizin Allah'ın dostları olduğunu iddia ediyorsunuz. Eğer doğru söylüyorsanız, haydi hemen ölümü isteyin (de dostunuza bir an önce kavuşun)."[5]

7. Fakat onlar, işledikleri suçlardan dolayı ölümü aslâ istemezler. Allah zâlimleri çok iyi bilir.

8. Sen onlara de ki: "Kaçtığınız ölüm sizi mutlaka yakalayacaktır. Sonra da görünen ve görünmeyen her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız ve Allah yapıp ettiklerinizi size bir bir haber verecektir."

---

1. İbn Abbas ve Mücâhid "Ümmiyyîn" kelimesini, "kendilerine peygamber gönderilmeyen Araplar" diye tanımlamışlardır. Âyetin sonunda bu anlamı destekleyen ifadeler mevcuttur. Ayrıca bkz. Bakara 2/78 ve ilgili not.
2. Krş. Â'râf 7/157; Ankebût 29/48.
3. Lafzen, "Henüz kendilerine katılmamış olan diğer insanlara." Krş. Enbiyâ 21/107.
4. Bkz. Saff 61/2-3. Âyet özelde Yahudilere hitap etmekle birlikte genelde herkesi, her Müslümanı ilgilendirmektedir. Âyette, inandığını söyleyenlerin inandığı değerlerle hiçbir ilgisinin olmaması, hayvanların, taşıdıkları şeylerden habersiz olmalarına benzetilmiş ve bu halin çirkinliği de açıkça ifade edilmiştir. Bu ifadeler, inananlara, iman-amel-bütünlüğü ve eylem-söylem birliğine dair ciddi uyarıdır.
5. Krş. Bakara 2/94.

9. Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığınız zaman, Allah'ı anmaya koşun, alış verişi bırakın. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

10. Namaz kılınınca da hemen yeryüzüne dağılın, Allah'ın size lütfundan nasibinizi arayın[1] ve Allah'ı çokça anın (O'nun sizi her zaman gözetlediğini hatırınızda tutun) ki kurtuluşa eresiniz.

11. Ey Peygamber! (Sen Cuma vaktinde hutbe okurken) Bir kısım insanlar bir ticaret kervanı ve gelen kervan için düzenlenen eğlenceyi görünce, hemen ona doğru koştular ve seni ayakta; tek başına öylece bırakıverdiler.[2] Bu kimselere de ki: "Allah katında göreceğiniz mükâfat, eğlenceden ve ticaretten daha iyidir. Bilin ki, her türlü rızkı veren Allah'tır."

63
MÜNÂFİKÛN SÛRESİ

Medine döneminde inmiştir. 11 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Münâfikûn" (münafıklar) kelimesinden almıştır. Münafık, iman etmiş gibi görünen, fakat kalbiyle inanmayan ikiyüzlü kişiye denir.

⁂

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! Münafıklar[3] sana geldiklerinde, "Biz senin gerçekten Allah'ın elçisi olduğuna şehadet ediyoruz" derler. Evet, Allah biliyor ki, sen elbette O'nun elçisisin. Fakat Allah şâhittir ki, münafıklar kesinlikle yalan söylüyorlar.

2. Münafıklar bu tür yeminlerini kalkan edinmekte ve böylece başkalarını Allah yolundan alıkoymaktadırlar. Onların yaptıkları iş gerçekten çok kötüdür.

3. Çünkü onlar iman ettiklerini söylüyor, fakat davranışlarıyla içlerindeki küfrü ortaya koyuyorlar. Böyle davranmaları yüzünden kalpleri mühürlenmiştir. Artık onlar gerçeği kavrayamazlar.

4. Onlara baktığında dış görünüşlerini beğenir, konuştukları zaman sözlerini dinlersin. Aslında onlar elbise giydirilmiş kütükler gibidirler. Duydukları her sözün aleyhlerine olduğunu zannederler. Onlar azılı düşmanlardır. Sen onlardan sakınmaya bak. Allah kahretsin onları! Doğru yoldan nasıl da sapıyorlar!

يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا نُوْدِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَّوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا
اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ۭ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ
۹ فَاِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوْا فِي الْاَرْضِ وَابْتَغُوْا مِنْ
فَضْلِ اللّٰهِ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۱۰
وَاِذَا رَاَوْا تِجَارَةً اَوْ لَهْوَۨا انْفَضُّوْٓا اِلَيْهَا وَتَرَكُوْكَ قَاۗىِٕمًا ۭ قُلْ مَا
عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ مِّنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ ۭ وَاللّٰهُ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ۱۱

سُوْرَةُ الْمُنٰفِقُوْنَ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ اِحْدٰى عَشْرَةَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
اِذَا جَاۗءَكَ الْمُنٰفِقُوْنَ قَالُوْا نَشْهَدُ اِنَّكَ لَرَسُوْلُ اللّٰهِ ۘ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّكَ لَرَسُوْلُهٗ ۭ
وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَكٰذِبُوْنَ ۝ اِتَّخَذُوْٓا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوْا
عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ اِنَّهُمْ سَاۗءَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۲ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اٰمَنُوْا ثُمَّ
كَفَرُوْا فَطُبِعَ عَلٰي قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُوْنَ ۳ وَاِذَا رَاَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ
اَجْسَامُهُمْ ۭ وَاِنْ يَّقُوْلُوْا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ ۭ كَاَنَّهُمْ خُشُبٌ مُّسَنَّدَةٌ ۭ يَحْسَبُوْنَ
كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ ۭ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ ۭ قٰتَلَهُمُ اللّٰهُ ۡ اَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ۴

---

1. Bu ifade "kutsal gün" kavramı açısından İslâm dininin diğer dinlerden farkını göstermektedir. Yüce Allah Cuma günü toplu yapılacak ibadetten sonra bir tatil ilan etmemiş, aksine yeryüzüne dağılıp çalışma emrini vermiştir. Siyasî yetkiye sahip olanların haftanın ya da yılın belli gün veya günlerini tatil yapma hakları elbette vardır ve bunu yaparken dinî, millî ya da başka bir sebep gösterebilirler. Fakat bunun bir dinî emir olduğunu söylemeleri İslâm dini açısından doğru olmaz.
2. Hz. Peygamber, Medine'de kıtlığın hüküm sürdüğü bir dönemde Cuma hutbesini irat ederken ticaret kervanının geldiği haberi davul çalınarak ilân edildi. Gelen malların hemen tükeneceği endişesine kapılan bazı Müslümanlar hutbeyi dinlemeyi bırakıp dışarı koştular. Âyette bu davranış eleştirilmektedir.
3. Münafık terimi "n-f-k" kökünden türetilmiştir ve sözlükte köstebeğin, farenin, tavşanın deliğine hızla girmesi ya da çıkması ve gizlenmesi gibi anlamlara gelir. Korkak, ürkek, kendine güveni olmayan, daima kendini garantiye alma kaygısı taşıyan bir insan tipini temsil eder.

سُورَةُ الْمُنَافِقُونَ ٥٥٤

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللّٰهِ لَوَّوْا
رُؤُسَهُمْ وَرَاَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ۝٥ سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ
اَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ اَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ
لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ۝٦ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا
عَلٰى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ حَتّٰى يَنْفَضُّوا وَلِلّٰهِ خَزَآئِنُ السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ۝٧ يَقُولُونَ لَئِنْ
رَجَعْنَآ اِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْاَعَزُّ مِنْهَا الْاَذَلَّ وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ
وَلِرَسُولِهٖ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۝٨ يٰٓاَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ
اللّٰهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ۝٩ وَاَنْفِقُوا مِمَّا
رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِىَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَآ
اَخَّرْتَنِىٓ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيبٍ فَاَصَّدَّقَ وَاَكُنْ مِنَ الصّٰلِحِينَ ۝١٠
وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَآءَ اَجَلُهَا وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ۝١١

سُورَةُ التَّغَابُنِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِىَ ثَمَانِ عَشْرَةَ اٰيَةً

5. Onlara, "Gelin (özür dileyin de) Peygamber sizin bağışlanmanız için Allah'a dua etsin" denildiğinde, başlarını başka tarafa çevirirler. Sen onların kibirlenip böbürlenerek çekip gittiklerini görürsün.

6. Ey Peygamber! Sen onların bağışlanmaları için dua etsen de etmesen de fark etmez. Allah onları aslâ bağışlamayacaktır. Çünkü Allah böyle fâsıkları (fâsıklık yolunu tercih ettikleri sürece) hidayete erdirmez.[1]

7. O münafıklar, Medineli Müslümanlara şöyle diyorlar: "Allah'ın Elçisinin yanında bulunan fakir muhacirlere hiçbir şekilde yardım etmeyin ki, dağılıp gitsinler." Oysa göklerin ve yerin bütün hazineleri Allah'a aittir. Fakat münafıklar bu gerçeği kavrayamıyorlar.

8. Yine diyorlar ki: "Medine'ye döndüğümüzde, güçlü ve şerefli olanlar, o güçsüz ve sefil muhacirleri şehirden sürüp çıkaracaktır."[2] Unutmayın ki asıl izzet, güç ve şeref Allah'a, Elçisine ve müminlere mahsustur.[3] Fakat (izzet ve şereften mahrum olan) münafıklar bunu anlayamazlar.

9. Ey iman edenler! Malınız mülkünüz ve çocuklarınız sakın sizi Allah'a itaatten[4] alıkoymasın. Bilin ki, böyle yapanlar hüsrana uğrayacaklardır.

10. Ölüm gelip çatmadan önce size verdiğimiz nimetlerden hayırlı işlerde harcayın. Aksi takdirde ölüm anında, "Rabbim! Bana birazcık süre versen de hayırlı işler yapsam ve böylece sâlih kimselerden olsam" demenin bir faydası olmaz.

11. Bir kimseye ölüm gelip çatınca, Allah onun ecelini aslâ ertelemez. O halde unutmayın ki, Allah bütün yapıp ettiklerinizden haberdardır; onların hesabını tek tek soracaktır.

---

1. Krş. Tevbe 9/80.

2. Sûrede anlatılanların daha iyi anlaşılması için sûrenin nüzul sebebini özetlemek yararlı olacaktır: Hz. Peygamber ve ashabı, Benî Müstalık seferinde iken Ensar ve Muhacirden iki kişi kavga etmiş ve mensup oldukları grupları kavgaya tutuşturacak, Cahiliye Dönemi'nde kullanılan tahrik edici sözler sarf etmişlerdi. Bunu haber alan Hz. Peygamber tarafları yatıştırmış ve bu tür cahiliye sözlerini sarf etmemeleri konusunda onları uyarmıştı. Hz. Peygamberin Medine'ye gelmesiyle liderlik şansını kaybeden ve en başından beri Müslümanlara düşmanlık besleyen münafıkların lideri Abdullah b. Übey b. Selûl durumu öğrenmiş, Hz. Peygamberin bu yatıştırıcı tavrından rahatsız olmuştu. Yatışan olayı kaşıyarak problemi tekrar büyütmek istedi ve çevresindekilere, "Demek Muhammed böyle yaptı! Vallahi Medine'ye döndüğümüzde güçlü olan güçsüz olanı oradan kovacaktır. Aslında bunu kendiniz yaptınız, onlara yer yurt verip imkânlarınızı paylaştınız. Bundan sonra Muhammed'in yanındakilere yardım etmeyin ki, dağılıp gitsinler" dedi. Bu sözlere şahit olan sahabeden Zeyd b. Erkam durumu amcasına, amcası da Hz. Peygambere aktardı. Hz. Peygamber Abdullah'ı çağırdı ve böyle sözler söyleyip söylemediğini sordu. O da böyle sözler söylemediğine dair yeminler etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber onun hakkında bir işlem yapmadı. Bu durumda yalancı durumuna düşen Zeyd b. Erkam çok üzülmüştü. Medine'ye dönünce Allah Münafikûn suresini indirdi. Hz. Peygamber Zeyd b. Erkam'a, Allah'ın kendisini doğruladığı müjdesini verdi. Sûrenin inmesi üzerine bazı kimseler Abdullah b. Übey b, Selûl'e giderek, bu sûrenin kendisi hakkında indirildiğini, Hz. Peygambere gidip özür dilemesini ve Allah'tan kendisini bağışlamasını dilemesi için ricada bulunmasını teklif ettiler. O ise, "Ne dedinizse yaptım, bir tek Muhammed'e secde etmediğim kaldı" diyerek karşı çıktı. Âyetler böyle gelişen olayla ilgili bazı hususları dile getirmektedir.

3. İzzet, kişinin basit çıkarlar için kendi şahsiyetini rezil rüsva etmemesi, onurlu bir hayat tarzı benimsemesi ve böylece toplum nazarında saygın bir konum kazanmasıdır. İzzetin Allah'a ve Resûlüne ait olması, onlara izzet kazandıran birer kaynak olmaları demektir. Müminlerin izzeti ise bu iki izzet kaynağından beslenmek ve onlara layık bir duruş sergilemektir.

4. Lafzen "Allah'ın zikrinden."

64
TEĞÂBUN SÛRESİ

Medine döneminde inmiştir. 18 âyettir. Adını 9. âyette geçen "Teğâbün" kelimesinden almıştır, Teğâbün, "Aldanma, birbirini aldatma" demektir. Kelime, âhirete inanmayanların kıyamet günü, "dünyadayken aldanmış olduklarını" anlayacaklarını ifade etmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ ۖ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ ۖ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤﴾ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٥﴾ ذٰلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللّٰهُ ۚ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٦﴾ زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا ۚ قُلْ بَلٰى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ ۚ وَذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾ فَآمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا ۚ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ۖ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۗ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۚ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tespih eder, O'nu yüceltir. Hükümranlık O'nundur. Hamd; bütün övgüler, şükürler O'nadır, O'nun her şeyi yapmaya gücü yeter.

2. Sizi yaratan O'dur. Hal böyleyken sizden inkârcılar da var, inananlar da. Şüphesiz Allah bütün yapıp ettiklerinizi görmekte, bilmektedir.

3. O, gökleri ve yeri yüce bir amacı gerçekleştirmek üzere yaratmıştır. Size şekil vermiş, hem de en güzel şekli vermiştir.[1] Sonunda dönüşünüz O'na olacak ve O'na hesap vereceksiniz.

4. O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. O, gizli tuttuğunuz ve açığa vurduğunuz şeyleri de bilir. Evet, Allah kalplerde gizlenenleri, düşünce ve niyetleri iyi bilir.

5. Size daha önce küfürde direnenlerle ilgili bilgiler ulaşmadı mı? Onlar yaptıklarının cezasını (dünyada iken) çekmişlerdi. Âhirette de onları acı bir azap beklemektedir.

6. Çünkü peygamberleri kendilerine mucizeler getirdiklerinde, "Bize, bizim gibi bir insan mı doğru yolu gösterecek?" diyerek küfürde direndiler ve haktan yüz çevirdiler.[2] Allah da (onları helâk ederek) imanlarına ihtiyacı olmadığını gösterdi. Çünkü Allah Ganiyy'dir; hiçbir şeye muhtaç değildir, Hamîd'dir; her türlü övgüye ve şükre lâyık olan O'dur.

7. Küfürde direnenler öldükten sonra tekrar dirilmeyeceklerini iddia edip durdular. Ey Peygamber! Sen de ki: "Hayır! Yanlış düşünüyorsunuz! Rabbime andolsun ki, siz mutlaka tekrar diriltileceksiniz, sonra da yapıp ettikleriniz size bir bir haber verilecek. Unutmayın ki bu, Allah için çok kolaydır."

8. Öyleyse siz Allah'a, Elçisine ve ona indirdiğimiz nûra (Kur'an'a) inanın. Çünkü Allah (iman ve amele dair) bütün yapıp ettiklerinizden haberdardır.

9. Allah mahşer günü sizi bir araya toplayacaktır. İşte o gün, kazananın ve kaybedenin (aldananın) ortaya çıkacağı gündür. Allah, kendisine inanıp iyi ve yararlı işler yapanların günahlarını bağışlayacak ve onları, sürekli kalacakları ve alt tarafından ırmaklar akan cennetlerine yerleştirecektir. Büyük kurtuluş işte budur.

---

1. Krş. Tîn 95/4.

2. Bu söz ve gösterilen tepki tarih boyunca inkârcıların neredeyse tamamında ortaktır. Bunun asıl sebebi, nefsi arzularına göre oluşturdukları hayat tarzından vazgeçmek istemeyişleridir. Bunun için de çoğu kez sosyal statü yönünden kendilerinden daha düşük gördükleri peygamberleri aşağılamaya çalışmışlardır.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ
خَالِدِينَ فِيهَا ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ۝١٠ مَآ اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ
اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۗ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهُ ۗ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ
عَلِيمٌ ۝١١ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاِنَّمَا
عَلٰى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ۝١٢ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ وَعَلَى اللّٰهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ۝١٣ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ
وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ ۚ وَاِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا
وَتَغْفِرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝١٤ اِنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ
وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ۚ وَاللّٰهُ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيمٌ ۝١٥ فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا
اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَاَطِيعُوا وَاَنْفِقُوا خَيْرًا لِاَنْفُسِكُمْ ۗ وَمَنْ
يُوقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝١٦ اِنْ تُقْرِضُوا
اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَاللّٰهُ
شَكُورٌ حَلِيمٌ ۝١٧ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝١٨

سُورَةُ الطَّلَاقِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ اثْنَتَا عَشْرَةَ اٰيَةً

10. Küfürde direnenler ve âyetlerimizi yalanlayanlar ise, cehennemliktirler ve orada asırlarca kalacaklardır. Ne kötü yerdir orası!

11. İnsanın başına gelen felâketler sadece Allah'ın koyduğu yasalar çerçevesinde gerçekleşir.[1] (Kim küfürde direnirse başına gelecek felaketleri; azabı hak etmiştir.) Kim (de) Allah'a inanırsa, Allah onun kalbini doğru yola yöneltir. Allah her şeyi; kimin hidayeti hak ettiğini iyi bilir.

12. Allah'a ve Elçisine itaat edin. Eğer itaat etmez, yüz çevirirseniz şunu iyi bilin ki, Bizim Elçimize düşen, sadece açıkça tebliğ etmektir.

13. Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur. O halde müminler yalnız O'na güvensinler, O'na dayansınlar.

14. Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan bazıları size düşmanlık edebilir. Onlara karşı dikkatli olun. Bununla birlikte (onların hoş olmayan davranışlarını) affeder, hoş görür ve bağışlarsanız bilin ki, Allah Gafûr'dur; onları bağışladığınız için O da sizi bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.[2]

15. Gerçekten mallarınız ve çocuklarınız (dünyayı tercih ve âhireti ihmal konusunda) sizin için bir imtihan aracıdır. Asıl büyük mükâfat ise Allah katındadır (Mallarınız ve çocuklarınız yüzünden Allah katındaki büyük mükâfatı kaybetmeyin).

16. Öyleyse siz, Allah'ın emir ve yasakları konusunda dikkatli duyarlı, bilinçli olmak için elinizden gelen çabayı gösterin, söz dinleyin, itaat edin ve kendi yararınız için mallarınızdan hayırlı işlerde harcayın. Bilin ki, nefsini tamahkârlık ve cimrilik duygularından arındırmış kimseler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir.[3]

17. Eğer mallarınızı Allah yolunda harcarsanız[4] Allah onun mükâfatını size kat kat verir ve sizi bağışlar. Şüphesiz Allah Şekûr'dur; şükredenleri karşılıksız bırakmaz, Halîm'dir; itaatsizlik ve cimrilik yapan kullarını hemen cezalandırmaz, onlara mühlet verir.

18. O, görünen ve görünmeyen her şeyi bilir. O Azîz'dir; güçlüdür, O'na kimse karşı gelemez, Hakîm'dir; her işi bir hikmete göredir.

---

1. Lafzen, "Allah'ın izni olmadıkça başa gelen bir musibet yoktur." İzin kelimesi, bir şeyin yapılmasını onaylamaktır. Burada olayların sebeplerinin oluşması ile ilgili bir mecaz söz konusudur. O sebepler Allah'ın evrene koyduğu yasalar çerçevesinde gerçekleşir. Dolayısıyla başa gelecek bir musibet de aynı kurala tâbidir. Şûrâ 42/30. âyette başa gelen musibetin, kişinin kendi yaptıklarıyla ilgili olduğunun belirtilmesi bu yorumu teyit etmektedir.
2. Taberî, İbn Abbas'tan şu görüşü nakletmiştir: Âyetin sözünü ettiği düşmanlık hicrete engel olmak demektir. Zira Mekke'de Müslüman olan bazı kimseler Medine'ye hicret etmek istiyorlar, fakat henüz iman etmemiş olan eşleri ve çocukları buna engel oluyorlardı. Âyet bu kimselerden söz etmektedir. Bunun dışında eş veya çocuklar, kişinin iyi ve yararlı işler yapmasına karşı çıkabilir ve engel olabilirler. Bu, sevgi ve esirgeme duygusuyla olabileceği gibi bir kısım maddi çıkarlar için de olabilir. Âyet, bu ve buna benzer konularda aile içi problemleri sertlikle ve şiddetle değil, sevgi ve anlayışla çözmeyi tavsiye etmektedir.
3. Krş. Haşr 59/9.
4. Lafzen, "Allah'a güzel bir ödünç verirseniz." Krş. Bakara 2/245; Hadîd 57/11.

65
TALÂK SÛRESİ

Medine döneminde inmiştir. 12 âyettir. Adını ilk âyetteki "Talâk" kökünden gelen "Tallaktumü'n-nisâ" (kadınları boşadığınızda) kelimesinden almıştır. Talâk, "Boşa(n)ma demektir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَاَحْصُوا
الْعِدَّةَ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْ ۚ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ
اِلَّا اَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ يَتَعَدَّ
حُدُودَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ ۚ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ
ذٰلِكَ اَمْرًا ۝١ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ
فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَاَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ وَاَقِيمُوا
الشَّهَادَةَ لِلّٰهِ ۚ ذٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ
الْاٰخِرِ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ۝٢ وَيَرْزُقْهُ مِنْ
حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ۚ اِنَّ اللّٰهَ
بَالِغُ اَمْرِهِ ۚ قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ۝٣ وَالّٰٓئِي يَئِسْنَ مِنَ
الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍ ۙ وَالّٰٓئِي
لَمْ يَحِضْنَ ۚ وَاُولَاتُ الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ وَمَنْ
يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ اَمْرِهِ يُسْرًا ۝٤ ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهُ
اِلَيْكُمْ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ اَجْرًا ۝٥

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğinizde onları, âdet görme hallerini dikkate alarak boşayın ve iddet süresini iyi hesap edin. Bu konuda Rabbiniz olan Allah'tan korkun; iddet süresi konusunda eşlerinize haksızlık etmekten sakının. Boşanıp iddet bekleyen eşlerinizi açıkça hayâsızlık yapmadıkça evlerin(iz)den çıkarıp dışarı atmayın, onlar da evlerini (izinsiz) terk etmesinler. Bunlar, Allah'ın koyduğu hükümlerdir. Kim Allah'ın hükümlerine uymazsa bilsin ki kendisine zulmetmiştir. (Evet, bu hükümlere uyulmalıdır. Çünkü) bilemezsin, belki Allah onlar için yeni bir durum meydana getirir.

2. (Ayrı ayrı iki defa boşadığınız karılarınız)[1] iddet sürelerinin sonuna geldiklerinde, onları ister güzellikle alıkoyun, isterseniz onlardan ayrılın ve (her iki durum için de) içinizden iki âdil şâhit tutun.[2] Siz de ey şahitler! Allah için doğru tanıklık edin. İşte bütün bunlar Allah'a ve âhiret gününe inananlara verilen öğütlerdir. Bilin ki, Allah'ın bu hükümleri konusunda dikkatli, duyarlı, bilinçli olan kimseye Allah bir çıkış yolu gösterir.

3. (Kimse rızık kaygısıyla boşadığı karısının hukukunu çiğnemesin.) Allah ona hiç ummadığı yerden rızıklar lütfeder. Her konuda Allah'a güvenip yalnız O'na dayanan kimseye O yeter. Şüphesiz Allah vaadini gerçekleştirir. Fakat Allah her şey için bir sebep ve bir vâde belirlemiştir.

4. Kadınlarınızdan âdetten kesilenlerin iddet süreleri konusunda şüphe ediyorsanız bilin ki, onların iddet süreleri üç aydır. Hiç âdet görmeyen kadınların durumu da böyledir. Hâmile kadınların iddet süreleri ise doğurmalarına kadardır. Unutmayın ki, Allah bu hükümleri konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davrananlara daima bir kolaylık ihsan eder.

5. Bütün bunlar, Allah'ın size indirdiği emirler, hükümlerdir. Kim bu hükümler konusunda sorumlu, duyarlı, bilinçli davranırsa, Allah onun günahlarını bağışlar ve ona büyük mükâfatlar verir.

---

1. Üç talakla boşanan kadının durumu için bkz. Bakara 2/230.

2. Âyette boşanmaları iki şahitle kanıtlama emri verilmiştir. Oysa bilinen bir teamül olduğu için nikâh akdinde iki şahit şartı Kur'an'da yer almamıştır. Bunun talak için zikredilmiş olması, özellikle kadın açısından oluşan bazı hak kayıplarını önlemeye yönelik olmalıdır. Bu emir, boşanmanın hukukî bir nitelik taşıdığının en güçlü delilidir. Bu durumda, doğacak bir kısım sonuçların hukuk çerçevesinde düzenlenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bu da arkasında yaptırım gücü olan bir erk ile gerçekleşir. Dolayısıyla günümüzde boşanma hükümlerinin bu gerçek dikkate alınarak değerlendirilmesi âyetin ruhuna daha uygun düşmektedir. Nitekim Mısır başta olmak üzere pek çok İslam ülkesinde boşanma ile ilgili kararlar aile mahkemelerince verilmektedir.

سُورَةُ الطَّلَاقِ ٥٥٨

اَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَآرُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا
عَلَيْهِنَّ ۚ وَاِنْ كُنَّ اُولَاتِ حَمْلٍ فَاَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتّٰى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ فَاِنْ
اَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ ۚ وَاْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ ۚ وَاِنْ
تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهٗٓ اُخْرٰى ۝٦ لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهٖ ۚ وَمَنْ
قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهٗ فَلْيُنْفِقْ مِمَّآ اٰتٰىهُ اللّٰهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا
مَآ اٰتٰىهَا ۚ سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ۝٧ وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ
عَنْ اَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهٖ فَحَاسَبْنٰهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنٰهَا عَذَابًا
نُكْرًا ۝٨ فَذَاقَتْ وَبَالَ اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْرًا ۝٩ اَعَدَّ
اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فَاتَّقُوا اللّٰهَ يٰٓاُولِى الْاَلْبَابِ ۚ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا ۚ قَدْ
اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًا ۝١٠ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيٰتِ اللّٰهِ مُبَيِّنٰتٍ
لِيُخْرِجَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۚ
وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ۚ قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهٗ رِزْقًا ۝١١ اَللّٰهُ الَّذِى
خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ ۚ يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوٓا
اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَىْءٍ عِلْمًا ۝١٢

6. (Boşadığınız ve iddetlerini bekleyen) kadınları, imkânlarınız ölçüsünde (iddetleri bitinceye kadar) oturduğunuz evlerin bir bölümünde oturtun. Çıkıp gitmeleri için onları sıkıştırıp taciz etmeyin. Eğer hâmile iseler doğurmalarına kadar geçimlerini temin edin. Şâyet çocuğunuzu sizin için emzirirlerse onlara emzirme ücretini verin. Bu konuda, aranızda örfe uygun olarak anlaşın. Anlaşamadığınız takdirde, baba başka bir sütanne bulacaktır.[1]

7. Zengin kişi (boşadığı karısının ve çocuğunun) nafakasını imkânına göre versin. İmkânı kıt olan kimse de Allah'ın verdiği imkân ölçüsünde nafakasını ödesin. Allah bir kimseyi, verdiği imkânlar ölçüsünde sorumlu tutar ve Allah her darlığın arkasından bir genişlik verir.

8. (Azgınlık ederek bu hükümlere karşı çıkmayın. Nitekim) yeryüzünde nice beldelerin halkları, Rablerine ve O'nun gönderdiği peygamberlere, azgınlık ederek karşı çıkmışlardı. Bunun üzerine Biz de onları, şiddetli bir şekilde hesaba çektik ve görülmedik bir azapla cezalandırdık.

9. Onların hepsi yaptıklarının cezasını çektiler, işlerinin sonu tam bir hüsran oldu.

10. Allah, onlar için âhirette de şiddetli bir azap hazırlamıştır. Öyleyse ey iman eden akıl sahipleri! Allah'ın emir ve yasakları konusunda dikkatli, duyarlı, bilinçli olun. Allah size, öğütlerle dolu ve sizin için şeref kaynağı olan bir Kur'an[2] indirmiştir.[3]

11. Ve bir de Peygamber göndermiştir ki o, iman edip iyi ve yararlı işler yapanları karanlıklardan çıkarıp aydınlığa kavuşturmak için Allah'ın apaçık âyetlerini size okumaktadır. Evet, kim Allah'a inanıp iyi ve yararlı işler yaparsa, Allah onu alt tarafından ırmaklar akan cennetlere yerleştirecek, o orada sürekli kalacaktır. Ayrıca Allah ona çok güzel rızıklar ihsan edecektir.

12. Yedi kat göğü ve yeryüzünden de bir o kadarını (o gökler gibi katman katman) yaratan O'dur. O'nun yasaları bütün bu varlıklar üzerinde hükmünü icra etmektedir. Bilesiniz ki, hiç şüphesiz Allah, her şeye kâdirdir ve O ilmiyle her şeyi kuşatmıştır.[4]

---

1. Krş. Bakara 2/233. Âyette sözü edilen hususlardan biri de annelerin kocalarından çocuklarını emzirme ücreti isteyebilme meselesidir. Öncelikle her anne çocuğunu emzirmekle yükümlüdür. Buradaki durum ise hukukidir. Anne, çocuğun babasından boşanmıştır, Bakara 2/233. âyet gereği çocuğu besleme yükümlülüğü çocuğun babasına, yani kadını boşayan kocaya aittir. Dolayısıyla kadın dilerse kocasından çocuğu emzirmesi karşılığında ücret isteyebilir. Bu hükmün o günkü kültürle doğrudan ilgisi vardır. Günümüzde de süt emzirme için olmasa da anne ile yaşamak durumunda olan çocuğun bir kısım zati ihtiyaçları için mahkemeler nafaka takdir etmektedirler.
2. Lafzen, "Zikir."
3. Kur'an pek çok konuda teferruata girmediği halde aile hukuku ve özellikle kadınların hakları konusunda detaylı hükümlere yer vermiştir. Bunda, Kur'an'ın indiği dönemde toplumun kadına bakışının büyük önemi vardır. Erkek egemen bir yapının hâkim olduğu, kadınlarla ilgili pek çok uygulamanın erkek lehine gerçekleştiği, ailenin eşit bireyi olması gereken kadınların hukuku ile ilgili kararların erkekler tarafından uygulandığı bir ortamda âyetlerin getirdiği hukuki düzenlemeler büyük önemi haizdir. Yüce Allah'ın bu hükümlerin peşinden, inkârcılar için kullandığı tehdit ifadelerini dile getirmesi, konuya ne kadar önem verdiğinin de bir delilidir.
4. Krş. Â'râf 7/54.

66
TAHRÎM SÛRESİ

سُورَةُ التَّحْرِيمِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ اثْنَتَا عَشْرَةَ اٰيَةً

Medîne döneminde inmiştir. 12 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Tuharrimu" fiilinin mastarı olan "Tahrim" kelimesinden almıştır. "Tahrim", bir şeyi haram kılmak, yasaklamak anlamındadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكَ ۖ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ اَزْوَاجِكَ ۚ
وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١﴾ قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ اَيْمَانِكُمْ ۚ وَاللّٰهُ مَوْلٰيكُمْ ۖ
وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾ وَاِذْ اَسَرَّ النَّبِيُّ اِلٰى بَعْضِ اَزْوَاجِهٖ حَدِيثًا ۖ فَلَمَّا
نَبَّاَتْ بِهٖ وَاَظْهَرَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَاَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ ۖ فَلَمَّا
نَبَّاَهَا بِهٖ قَالَتْ مَنْ اَنْبَاَكَ هٰذَا ۖ قَالَ نَبَّاَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٣﴾ اِنْ تَتُوبَا
اِلَى اللّٰهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا ۖ وَاِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلٰيهُ
وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ ۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ ظَهِيرٌ ﴿٤﴾ عَسٰى رَبُّهٗٓ اِنْ
طَلَّقَكُنَّ اَنْ يُبْدِلَهٗٓ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ
تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَاَبْكَارًا ﴿٥﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا
قُوٓا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلٰٓئِكَةٌ
غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَٓا اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾ يَا
اَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ ۖ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۖ ﴿٧﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! Eşlerinden bazılarını hoşnut etmek için Allah'ın sana helâl kıldığı şeyleri niçin kendine haram kılıyorsun? Allah Gafûr'dur; eşlerini üzecek bir davranışta bulunduysan seni bağışlar, Rahîm'dir, sana karşı daima şefkatli ve merhametlidir.[1]

2. Allah size (gerektiğinde) yeminlerinizi bozmayı meşru kılmıştır.[2] O sizin Mevlânız; sizi seven ve size kolaylık yollarını gösteren dostunuzdur. O Alîm'dir; kullarının yararını ve onlar için neyi meşru kılacağını çok iyi bilir, Hakîm'dir; emir ve yasakları daima bir hikmete dayanır.

3. Hani Peygamber, eşlerinden birine (Hafsa'ya) aralarında kalmak üzere gizli bir şey söylemişti.[3] O eşi, bu sırrı diğer eşlerden birine (Ayşe'ye) duyurunca Allah bunu Peygamberine bildirmiş, Peygamber de sırrı ifşa eden eşine, (onun Ayşe'ye ifşa ettiği) sözlerin bir kısmını hatırlatmış, bir kısmından da hiç söz etmemişti. Bunun üzerine eşi (Hafsa hayretle:) "Bunu sen kimden öğrendin?" diye sormuş, Peygamber de: "Onu bana her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Allah bildirdi" demişti.

4. (Ey Hafsa ve Ayşe!) Siz ikiniz Allah'a tevbe etmelisiniz. Çünkü kalpleriniz (Peygamber hakkında) yanlış düşüncelere meyletti. Şâyet tevbe etmez ve Peygamber aleyhine dayanışma içinde olmaya devam ederseniz bilin ki, onun dostu Allah, Cebrail ve (kalbi temiz) sâlih müminlerdir. Üstelik bütün melekler de onun arkasındadır.

5. Eğer Peygamber sizi boşayacak olursa şunu iyi bilin ki, Rabbi ona, sizin yerinize sizden daha hayırlı, ona samimiyetle inanan, güvenen, itaatkâr, özür dilemesini bilen, ona hizmet eden, kanaatkâr dul veya bâkire başka eşler lütfeder.

6. Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar[4] olan cehennem ateşinden koruyun. Bu cehennemin başında sert, haşin, Allah'ın emrettiği şeylerde aslâ O'na karşı gelmeyen ve kendilerine verilen emirleri tereddütsüz yerine getiren görevli melekler vardır.

7. (Ve o melekler cehenneme atılan kâfirlere derler ki:) "Siz ey küfürde direnenler! Artık bugün özür beyan etmeye kalkmayın. Yapıp ettiklerinizin cezasını mutlaka çekeceksiniz."

---

1. Bu âyetler, Hz. Peygamberin kimi eşleriyle yaşadığı bazı sıkıntılar sebebiyle nâzil olmuştur. Bu süreçte Hz. Peygamber çok üzülmüş ve o eşlerinin gönlünü almak için bazı hanımları ile birlikte olmayacağına dair yemin etmişti. Âyetlerde özellikle Hz. Aişe ve Hz. Hafsa'nın Hz. Peygambere karşı olumsuz tutumları eleştirilmiştir.

2. Bozulan yemin için kefâret gerekir. Bkz. Mâide 5/89.

3. Kanaatimizce söylenen gizli şey, birinci âyette belirtildiği üzere Hz. Peygamberin kimi hanımlarını hoşnut etmek ve kendisinin onlarla arasındaki problemi çözmek için bazı hanımlarıyla birlikte olmayacağına dair ettiği yemindir.

4. Krş. Bakara 2/24 ve ilgili not.

سُورَةُ التَّحْرِيمِ ٥٦٠

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسَىٰ
رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ
آمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ
رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
٨ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ
عَلَيْهِمْ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ٩ ضَرَبَ اللَّهُ
مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَامْرَأَتَ لُوطٍ كَانَتَا
تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا
عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ ١٠
وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ
رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ
وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ١١ وَمَرْيَمَ ابْنَتَ
عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا
وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ ١٢

8. Ey iman edenler! Siz bütün samimiyetinizle[1] Allah'a tevbe edin. Eğer tevbe ederseniz Rabbiniz günahlarınızı bağışlayacak ve sizi alt tarafından ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. O gün Allah, Elçisini ve onunla birlikte inananları aslâ mahcup etmeyecektir. Onların (imanlarıyla ve iyi amelleriyle kazandıkları) nurları önlerini ve yanlarını aydınlatacak ve onlar hep şöyle dua edecekler: "Ey Rabbimiz! Nûrumuzu daha da artır; bizi bağışla. Çünkü sen her şeye kâdirsin."[2]

9. Ey Peygamber! (Eşlerinle yaşadığın sıkıntılar sebebiyle asılsız dedikodularla fesat çıkarıp huzur bozan) kâfirlerle ve münafıklarla mücadele et. Onlara karşı sert ve tavizsiz davran. Onların varacakları yer cehennemdir. Varılacak ne kötü yerdir orası![3]

10. Allah, nankörlük edenlere misâl olarak Nûh'un ve Lût'un karılarının durumunu hatırlatmaktadır.[4] Onların her biri bir peygamberin[5] nikâhı altındaydı, fakat kocalarına (iman etmeyerek) hıyanet ettiler. Sonuçta kocaları onları Allah'ın azabından koruyamadılar ve onlara denildi ki: "Diğer girenlerle birlikte siz de girin ateşe!"

11. Allah müminlere Firavun'un karısını misal olarak hatırlatmaktadır. O şöyle dua etmişti: "Rabbim! Bana katından cennette bir köşk lütfet. Beni Firavun'dan da onun yaptığı kötü işlerden de, bu zâlim kavmin elinden de kurtar."

12. Bir misal de, İmrân'ın kızı Meryem'dir. O iffetini korumuş; zina etmemişti, (İsa'yı) ona Biz ruhumuzdan üflemiştik. O da, Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik eden; itaatkâr, samimi ve dindar bir kadındı.

---

1. Lafzen, "Nasuh tevbesiyle."

2. Krş. Hadîd 57/12.

3. Krş. Tevbe 9/73. Münafıklara karşı emredilen cihadı psikolojik, fikrî ve kültürel mücadele olarak anlamak daha makuldür.

4. Bu ve peşinden gelen iki ayette verilen misaller, İslâm dininde sorumluluğun bireyselliğine dair önemli bir hatırlatmadır. Hz. Nûh'un ve Hz. Lût'un hanımlarının azabı hak eden hangi günahı işledikleri Kur'an'da zikredilmemektedir. Müfessirlerin yorumları ise sadece birer görüşten ibarettir. Kur'an'da belirtilen husus bu iki kadının kocalarına inanmayıp ihanet etmeleridir. Bu ihaneti iffet anlamında yorumlamak doğru olmaz. Zira peygamber hanımları için böyle bir isnat yakışıksızdır. Burada önemli olan hangi günahı işledikleri değil, azabı gerektiren hangi günah işlemişlerse peygamber hanımı olmalarının kendilerini hak ettikleri cezadan kurtaramadığıdır. Hz. İbrahim de kâfir olan babasını kurtaramamıştır. Hatta onun bağışlanması için ettiği dua bile Allah tarafından hoş görülmemiştir. (Bkz. Mümtehine 60/4.) Allah peygamberin, yakını da olsa kimseyi hidayete erdiremeyeceğini açıkça ifade etmiştir. (Bkz. Kasas 28/56.) Peygamber bir hidayet vesilesidir, hidayeti veren ise Allah'tır. O halde her mümin dindar bildiği bazı yakınlarının kendini âhirette kurtaracağı inancından uzak durmalıdır. Râzî'nin ifadesine göre bu iki âyette Hz. Peygamberin iki hanımı olan Hz. Aişe ve Hz. Hafsa'ya, sûrenin başında sözü edilen kusurlarından dolayı bir tariz (dokundurma) vardır. Bu iki hanım Hz. Nûh ve Hz. Lût'un hanımları üzerinden uyarılmıştır. Ayrıca kendilerine Firavun'un iman eden karısı ile Hz. Meryem'in itaat ve teslimiyeti örnek gösterilmiştir. Mukâtil'in yorumuna göre âyetin anlamı şöyledir: "Ey Aişe ve Hafsa! Nûh'un ve Lût'un karısı gibi isyankâr olmayın, Firavun'un karısı ve Meryem gibi itaatkâr olun." Hz. Peygamberin özel hayatına dair bu anlatılan hususlar, onun bir insan olması ve insani sorunlarla karşılaşmış olması yönünden önemli bir örnektir. Benzer durumlar her insanın başına gelebilir. Bu da İslam dininin, hayatın gerçeklik ilkesiyle örtüşen ve insani gerçekler üzerinden kendini tanımlayan bir din olduğunun en açık ispatıdır.

5. Lafzen, "Salih kulumuzun."

67
MÜLK SÛRESİ

سُورَةُ الْمُلْكِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ ثَلَاثُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝١ الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ
وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ۝٢ الَّذِي خَلَقَ
سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ۖ مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَٰنِ مِن تَفَاوُتٍ ۖ فَارْجِعِ الْبَصَرَ
هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ ۝٣ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ
خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ۝٤ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا
رُجُومًا لِّلشَّيَاطِينِ ۖ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ۝٥ وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ
عَذَابُ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ۝٦ إِذَا أُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ
تَفُورُ ۝٧ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ ۖ كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا
أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ۝٨ قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ
اللَّهُ مِن شَيْءٍ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ۝٩ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ
نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ۝١٠ فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ ۖ فَسُحْقًا لِّأَصْحَابِ
السَّعِيرِ ۝١١ إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ۝١٢

Mekke döneminde inmiştir. 30 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Mülk" kelimesinden almıştır. Burada Mülk, hükümrân olmak anlamına gelmektedir.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Mutlak hükümranlığı elinde tutan Allah ne yücedir! O dilediği her şeyi yapmaya muktedirdir.

2. Hanginizin daha iyi ve daha yararlı iş yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratan O'dur. O Azîz'dir; kötü amel işleyenleri cezalandırmaya muktedirdir, Gafûr'dur; yanlış işler yapıp tevbe edenleri bağışlar.

3. Yedi kat gökleri (uyum içinde) yaratan O'dur. Sen Rahmân olan Allah'ın yaratmasında bir uyumsuzluk, bir dengesizlik göremezsin. İyi bak, bir çatlak, bir düzensizlik görebilecek misin?

4. Dön ve tekrar tekrar bak, o bakışlar, aradığını bulamamanın yorgunluğu ve ümitsizliği içinde sana geri dönecektir.

5. Biz gördüğünüz şu gökyüzünü kandillerle (yıldızlarla) süsledik. Yıldızlardan çıkan ışıkları, şeytanları kovma aracı yaptık.[1] Ayrıca Biz onlara âhirette alevli bir azap hazırladık.

6. (O şeytanlara uyarak) Rablerini inkârda direnenlere de cehennem azabı hazırladık. Ne kötü yerdir orası!

7. Onlar cehenneme atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı o dehşetli fokurtuyu işitecekler.

8. Öyle ki cehennem, öfkesinden neredeyse çatlayacak. Her bölük cehenneme atıldıkça cehennemin görevlileri onlara, "Size (böyle bir azapla karşılaşacağınızı söyleyen) bir peygamber gelmemiş miydi?" diye soracaklar.

9. Onlar diyecekler ki: "Evet, bize bir peygamber gelmişti, fakat biz onu yalanlamış ve 'Allah bir şey indirmiş değildir, siz büyük bir sapıklık içindesiniz' diyerek onlara karşı çıkmıştık."

10. "Eğer onları güzelce dinleseydik veya aklımızı çalıştırsaydık, böyle alevli azaba atılanlar arasında olmazdık."

11. Böylece onlar, günahlarını itiraf edeceklerdir. Kahrolsun cehennemlikler![2]

12. Rablerini görmedikleri halde O'nun azabından korkanlara ise, bağışlanma ve büyük mükâfatlar vardır.

---

1. Krş. Sâffât 37/6-10; Cin 72/8-9; Hıcr 15/16-18. Câhiliye döneminde Araplar, tarihi çok eskilere dayanan bazı inançlara sahiptiler. Onlar, kâhinlerin özel cinlerinin bulunduğuna ve bunların gökyüzünden kendilerine haberler getirdiklerine inanıyorlardı. Kur'an, bu inanışın bâtıl olduğunu bildirmektedir. Ayrıca ayette geçen "Rücûm" (Taşlar) kelimesi, "Tahmine dayanarak konuşmak", "Asılsız şeyler söylemek" ve "Atıp tutmak" anlamlarına da gelir. Buna göre, âyet, "Biz gökyüzündeki yıldızları şeytan tabiatlı kimseler için asılsız, tahmine dayalı saçma sözler söyleme sebebi kıldık" şeklinde de çevrilebilir. Dolayısıyla âyet, müneccimlerin yıldızlara bakarak yaptıkları tahminleri, gerçek dışı açıklamaları da içine alır. Âyet, dolaylı da olsa müşriklerin, Hz. Peygamberin cinlerle irtibatlı olduğu iddiasını da reddetmektedir.

2. Âyetteki "Fesuhkan" kelimesi sözlükte "Kahrolsun, defolsun, uzak olsun" gibi beddua anlamlarına da gelir. Onun cehennemde bir vâdinin adı olduğunu söyleyenler de vardır.

وَاَسِرُّوا قَوْلَكُمْ اَوِ اجْهَرُوا بِهٖ ؕ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿١٣﴾
اَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ ؕ وَهُوَ اللَّطِيْفُ الْخَبِيْرُ ﴿١٤﴾ هُوَ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ
الْاَرْضَ ذَلُوْلًا فَامْشُوْا فِيْ مَنَاكِبِهَا وَكُلُوْا مِنْ رِّزْقِهٖ ؕ وَاِلَيْهِ النُّشُوْرُ
﴿١٥﴾ ءَاَمِنْتُمْ مَّنْ فِي السَّمَآءِ اَنْ يَّخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِيَ تَمُوْرُ
﴿١٦﴾ اَمْ اَمِنْتُمْ مَّنْ فِي السَّمَآءِ اَنْ يُّرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ؕ فَسَتَعْلَمُوْنَ
كَيْفَ نَذِيْرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيْرِ
﴿١٨﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صٰٓفّٰتٍ وَّيَقْبِضْنَ ۛ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا
الرَّحْمٰنُ ؕ اِنَّهٗ بِكُلِّ شَيْءٍۭ بَصِيْرٌ ﴿١٩﴾ اَمَّنْ هٰذَا الَّذِيْ هُوَ جُنْدٌ لَّكُمْ
يَنْصُرُكُمْ مِّنْ دُوْنِ الرَّحْمٰنِ ؕ اِنِ الْكٰفِرُوْنَ اِلَّا فِيْ غُرُوْرٍ ﴿٢٠﴾ اَمَّنْ
هٰذَا الَّذِيْ يَرْزُقُكُمْ اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهٗ ؕ بَلْ لَّجُّوْا فِيْ عُتُوٍّ وَّنُفُوْرٍ ﴿٢١﴾
اَفَمَنْ يَّمْشِيْ مُكِبًّا عَلٰى وَجْهِهٖٓ اَهْدٰٓى اَمَّنْ يَّمْشِيْ سَوِيًّا عَلٰى صِرَاطٍ
مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٢٢﴾ قُلْ هُوَ الَّذِيْٓ اَنْشَاَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ
وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ؕ قَلِيْلًا مَّا تَشْكُرُوْنَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِيْ ذَرَاَكُمْ
فِي الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿٢٤﴾ وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ
صٰدِقِيْنَ ﴿٢٥﴾ قُلْ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ ۖ وَاِنَّمَآ اَنَا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٢٦﴾

13. Ey insanlar! Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; Allah kalplerde gizlenenleri, düşünce ve niyetleri iyi bilir.

14. Hiç bilmez mi Yaratan yarattığını! Hem Latîf; her şeyi en ince noktasına kadar bildiği; hem de Habîr; her şeyden haberdar olduğu halde.

15. Yeryüzünü sizin yaşamanıza elverişli hale getiren O'dur. Öyleyse siz de yeryüzünde, dağlarda ovalarda dolaşın ve Allah'ın verdiği rızıklardan yiyin için. Fakat hesap vermek üzere O'na döneceğinizi unutmayın.

16. Gökte olduğunu zannettiğiniz[1] (fakat mekândan münezzeh olan) Allah'ın, sizi yerin dibine batırmayacağından emin misiniz? Bir de bakarsınız ki, o yer şiddetle sallanmaya başlamış!

17. Evet, o gökte olduğunu zannettiğiniz (fakat mekândan münezzeh olan) Allah'ın, üzerinize taş yağdırmayacağından emin misiniz? Bu uyarılarımın ne demek olduğunu yakında anlayacaksınız.

18. Bu müşriklerden öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Beni inkâr etmek neymiş, gördüler.

19. O kâfirler, üzerlerinde kanat çırparak sıra sıra uçuşan kuşları hiç mi görüp ibret almazlar? Onları havada tutan Rahman olan Allah'tır.[2] Şüphesiz O her şeyi görür ve bilir (Yarattığı varlıkların her biri için yasalar koyar).

20. Yoksa Rahmân olan Allah'a karşı size yardım edecek bir ordunuz mu var? Gerçekten kâfirler derin bir gaflet içindedirler.

21. Peki, Allah rızkınızı kesiverecek olsa size kim rızık verebilir? Doğrusu onlar, büyük bir azgınlık ve nefret içinde haktan uzaklaştılar.

22. Söyleyin, yüzükoyun sürünen mi yoksa dosdoğru bir yol üzerinde dimdik yürüyen mi hedefe daha kolay ulaşır?

23. Ey Peygamber! De ki: "Sizi yoktan var eden, size işitecek bir kulak, görecek bir göz ve hissedecek bir yürek (düşünecek bir akıl) bahşeden O Allah'tır. Buna rağmen hiç şükretmiyorsunuz."

24. "Sizi yeryüzünde yaratan, çoğaltıp yayan O'dur. Unutmayın ki, bir gün hesap vermek üzere O'nun huzurunda toplanacaksınız."

25. İnkârcılar, "Eğer iddianızda samimiyseniz, söyleyin bizi tehdit edip durduğunuz azap ne zaman gelecek?" diye alay ediyorlar.

26. Sen onlara de ki: "Onu Allah bilir. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım."

---

1. Lafzen "Göktekinin." Allah için aslâ bir mekân söz konusu değildir. İnsan zihninde "gök" yükseklik ve yücelik ifade eden bir kavramdır. İnsan aklı bir varlığı mutlaka mekân kavramıyla değerlendirir. Dolayısıyla en Yüce Varlık olan Allah'tan söz ederken O'nu gök ile ilişkilendirerek anlatmak insan idrakinin acizliğindendir. Allah'a dua ederken ellerimizi göğe uzatmamız, "O bizi görüyor" derken elimizle göğü işaret etmemiz aynı acizlikten kaynaklanmaktadır. Yoksa Bu ifadeyi, "Göklere ve evrene egemen olan Allah" şeklinde açıklayanlar da vardır.

2. Krş. Nahl 16/79.

27. Azapla karşı karşıya geldiklerinde, küfürde direnenlerin yüzleri fenalaşacak, kapkara kesilecektir. O zaman onlara, "Alay ederek 'gelsin de görelim' deyip durduğunuz azap işte budur" denilecektir.

28. Ey Peygamber! De ki: "(Benim ölümümü arzu ediyorsunuz) Diyelim ki, Allah benim canımı ve benimle birlikte olanların canını aldı veya bize lütfedip ömür verdi (bunun size ne faydası olacak?) Peki, siz inkârcıları acı azaptan söyleyin, kim kurtaracak?"

29. De ki: "Sizi kurtaracak Rahman olan Allah'tır (Dilerse ancak O kurtarır). Biz yalnız O'na inandık ve yalnız O'na güvenip O'na dayandık. Kimin açık bir sapkınlık içinde olduğunu yakında anlayacaksınız."

30. De ki: "Suyunuz çekilerek derinlerde kaybolup gitse söyleyin, temiz bir kaynak suyunu size kim geri getirebilir?"

68
KALEM SÛRESİ

Mekke döneminin ilk yıllarında inmiştir. 52 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Kalem" kelimesinden almıştır.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Nûn[1] Kaleme ve (yazıcıların) yazdıklarına andolsun ki,

2. Ey Peygamber! Sen Rabbinin nimeti sayesinde (bir peygambersin ve onların iddialarının aksine) aslâ cinlerden ilham alan deli biri değilsin.[2]

3. (Müşriklerin bu ve benzeri ithamlarına ve eziyetlerine karşılık) sana bitmez tükenmez mükâfatlar verilecektir.

4. Hiç şüphe yok ki, sen yüce bir ahlâk üzeresin.[3]

5. Yakında sen de göreceksin, onlar da görecekler,

6. Kimmiş sapkın[4] olan!

7. Şu bir gerçektir ki, Rabbin kimin Kendi yolundan saptığını ve kimin Kendi yolundan gittiğini daha iyi bilir.

8. Sen, Kur'an'ı ve seni yalanlayanlara sakın boyun eğme.

فَلَمَّا رَاَوْهُ زُلْفَةً سِيٓـَٔتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هٰذَا الَّذِى كُنْتُمْ
بِهٖ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَهْلَكَنِىَ اللّٰهُ وَمَنْ مَعِىَ اَوْ رَحِمَنَا ۙ
فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ الرَّحْمٰنُ
اٰمَنَّا بِهٖ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٩﴾ قُلْ
اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَآءٍ مَعِينٍ ﴿٣٠﴾

سُورَةُ الْقَلَمِ مَكِّيَّةٌ
وَهِىَ اثْنَتَانِ وَخَمْسُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

نٓ ۚ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ۙ ﴿١﴾ مَآ اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ۚ ﴿٢﴾ وَاِنَّ
لَكَ لَاَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ۚ ﴿٣﴾ وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾ فَسَتُبْصِرُ
وَيُبْصِرُونَ ۙ ﴿٥﴾ بِاَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ
عَنْ سَبِيلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٧﴾ فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٨﴾ وَدُّوا
لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾ وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ ۙ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَشَّآءٍ
بِنَمِيمٍ ۙ ﴿١١﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ اَثِيمٍ ۙ ﴿١٢﴾ عُتُلٍّ بَعْدَ ذٰلِكَ زَنِيمٍ ۙ ﴿١٣﴾ اَنْ كَانَ
ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ۚ ﴿١٤﴾ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٥﴾

9. Onlar isterler ki, sen bu davadan vazgeçesin. Böylece onlar da sana muhalefetten vazgeçip iltifatkâr sözler söylesinler.

10. Sen şu adama[5] boyun eğme: Durmadan yemin edip duran şu alçağa,

11. Onun bunun ayıbını arayan, söz getirip götürerek koğuculuk yapana,

12. İyi ve yararlı işlere engel olan, hak hukuk tanımayan, işi gücü günah işlemek olana,

13. Kaba ve zâlim, üstelik bir de soysuz olana.

14. Neymiş! Mal mülk ve evlât sahibiymiş!

15. Ona âyetlerimiz okununca, "Bunlar eskilerin masallarıdır" der.

---

1. Âyetteki "Nûn" harfi divit ve hokka anlamına da gelmektedir. Âyetin devamı bu anlama uygun düşmektedir.
2. Krş. Tûr 52/29 ve ilgili not.
3. "Ahlâk" olarak çevrilen "Huluk" ifadesi "Din" olarak da anlaşılmıştır. Krş. Şuarâ 26/137.
4. Hasan el-Basrî "Meftûn" kelimesini "sapkın" olarak yorumlamıştır.
5. Burada kastedilen kişi, Velid b. Muğîre'dir.

سُورَةُ الْقَلَمِ ٥٦٤

سَنَسِمُهُۥ عَلَى الْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾ إِنَّا بَلَوْنَٰهُمْ كَمَا بَلَوْنَآ أَصْحَٰبَ الْجَنَّةِ ۚ إِذْ
أَقْسَمُوا۟ لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿١٧﴾ وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿١٨﴾ فَطَافَ عَلَيْهَا طَآئِفٌ
مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَٰٓئِمُونَ ﴿١٩﴾ فَأَصْبَحَتْ كَٱلصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾ فَتَنَادَوْا۟ مُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾
أَنِ ٱغْدُوا۟ عَلَىٰ حَرْثِكُمْ إِن كُنتُمْ صَٰرِمِينَ ﴿٢٢﴾ فَٱنطَلَقُوا۟ وَهُمْ يَتَخَٰفَتُونَ ﴿٢٣﴾
أَن لَّا يَدْخُلَنَّهَا ٱلْيَوْمَ عَلَيْكُم مِّسْكِينٌ ﴿٢٤﴾ وَغَدَوْا۟ عَلَىٰ حَرْدٍ قَٰدِرِينَ ﴿٢٥﴾
فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوٓا۟ إِنَّا لَضَآلُّونَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ
أَقُل لَّكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾ قَالُوا۟ سُبْحَٰنَ رَبِّنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقْبَلَ
بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَلَٰوَمُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا۟ يَٰوَيْلَنَآ إِنَّا كُنَّا طَٰغِينَ ﴿٣١﴾ عَسَىٰ
رَبُّنَآ أَن يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِّنْهَآ إِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا رَٰغِبُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَٰلِكَ ٱلْعَذَابُ ۖ وَلَعَذَابُ
ٱلْءَاخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّٰتِ
ٱلنَّعِيمِ ﴿٣٤﴾ أَفَنَجْعَلُ ٱلْمُسْلِمِينَ كَٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾
أَمْ لَكُمْ كِتَٰبٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾ أَمْ لَكُمْ
أَيْمَٰنٌ عَلَيْنَا بَٰلِغَةٌ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ۙ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾ سَلْهُمْ أَيُّهُم
بِذَٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَآءُ ۖ فَلْيَأْتُوا۟ بِشُرَكَآئِهِمْ إِن كَانُوا۟ صَٰدِقِينَ
﴿٤١﴾ يَوْمَ يُكْشَفُ عَن سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى ٱلسُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾

16. Yakında Biz onun burnunu sürteceğiz.

17. Biz o müşriklere, tıpkı bahçe sahiplerine verdiğimiz belâ gibi bir belâ vereceğiz. O bahçe sahipleri bir gün, ürünlerini (fakirlerin hakkını vermemek için) sabahın erken vaktinde toplamaya ant içtiler.

18. Fakat Allah'ı hesaba katmadılar.

19. Onlar daha uykudayken, Rabbinden gelen bir âfet bahçeyi sarıverdi.

20. Ve bahçe kapkara bir harabeye döndü, mahvoldu.

21. Sabahleyin kalkınca bahçe sahipleri (olup bitenden habersiz) birbirlerine şöyle sesleniyorlardı:

22. "Ürününüzü (vakitlice) devşirmek istiyorsanız haydi bahçeye!"

23. Yola koyuldular, aralarında şöyle fısıldaşıyorlardı:

24. "Sakın ha! Bugün bahçeye bir yoksul girip de karşınıza çıkmasın."

25. Evet, yoksulların hakkını vermeme azim ve kararlılığıyla erkenden gittiler.

26. Fakat bahçelerini harap bir halde görünce şaşkınlık içinde şöyle dediler: "Biz herhalde yanlış yere geldik."

27. "Hayır, hayır yanlış yere gelmedik! Her şeyimiz gitmiş, mahvolmuşuz!"

28. Aralarından aklı başında birisi, "Ben size 'Allah'ı unutmamalısınız, nimetlerine şükretmelisiniz'[1] dememiş miydim?" dedi.

29. Onlar da, "Rabbimiz! Sen yücelerden yücesin; Anladık ki, Sen istemezsen hiçbir şey olmuyor, biz (bu gerçeği unutmakla) kendimize zulmettik" dediler.

30. Sonra dönüp birbirlerini suçlamaya başladılar.

31. En sonunda ise şöyle dediler: "Yazıklar olsun bize! Biz gerçekten azgın kimselermişiz."

32. "Ümit ederiz ki, Allah bize onların yerine daha iyi rızıklar verir. Çünkü bundan böyle (tevbe ediyor) Rabbimize yöneliyoruz."

33. Evet, dünyadaki azap işte böyledir. Âhiretteki azap ise daha büyüktür. Keşke bunu bilselerdi!

34. Allah'ın lütfettiği nimetler konusunda sorumlu, duyarlı ve bilinçli davrananlar içinse, hiç şüphesiz Rablerinin katında nimetlerle dolu cennetler vardır.

35. (Tabiî ki öyle olacak) Biz, Allah'a yürekten teslim olanlarla günahkârları bir mi tutacağız?

36. Ne oluyor size böyle? Ne biçim hükümler veriyorsunuz?

37. Yoksa sizin özel bir kitabınız var da bunları oradan mı okuyup öğreniyorsunuz?

38. Sizin seçip beğendiğiniz her hükmün bulunduğu bir kitap;

39. Ya da, verdiğiniz her hükmün lehinize olacağına dair, size verilmiş ve kıyamet gününe kadar geçerli bir andımız mı var?

40. Ey Peygamber! Sen onlara sor. Böyle bir andın varlığına kim kefil olabilir?

41. Ya da bu görüşlerini destekleyen ortakları mı var? Eğer doğru söylüyorlarsa o ortaklarını getirsinler de görelim.

42. Bir gün gelecek, paçalar tutuşacak (işin dehşet ve vahameti bütün çıplaklığıyla ortaya çıkacak) ve o gün inkârcılar secdeye çağrılacaklar, fakat secde etmeye mecalleri olmayacak.

1. Lafzen, "Tespih etmelisiniz."

خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۟ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُودِ وَهُمْ
سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهٰذَا الْحَدِيثِ ۟ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ
حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾ وَاُمْلِي لَهُمْ ۟ اِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿٤٥﴾ اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا
فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ۟ ﴿٤٦﴾ اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾ فَاصْبِرْ
لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ ۘ اِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُومٌ ۟ ﴿٤٨﴾ لَوْلَآ
اَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَآءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾ فَاجْتَبٰيهُ رَبُّهُ
فَجَعَلَهُ مِنَ الصّٰلِحِينَ ﴿٥٠﴾ وَاِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِاَبْصَارِهِمْ لَمَّا
سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ اِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾ وَمَا هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٥٢﴾

سُورَةُ الْحَاقَّةِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ اثْنَتَانِ وَخَمْسُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَاقَّةُ ۙ ﴿١﴾ مَا الْحَاقَّةُ ۟ ﴿٢﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا الْحَاقَّةُ ۟ ﴿٣﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ
بِالْقَارِعَةِ ﴿٤﴾ فَاَمَّا ثَمُودُ فَاُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾ وَاَمَّا عَادٌ فَاُهْلِكُوا بِرِيحٍ
صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ۙ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمٰنِيَةَ اَيَّامٍ ۙ حُسُومًا فَتَرَى
الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعٰى ۙ كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ۟ ﴿٧﴾ فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾

43. O gün onların gözlerini korku bürüyecek, yüzlerini zillet kaplayacak. Oysa onlar dünyada sapasağlam iken secde etmeye çağrılmışlar (fakat buna yanaşmamışlar)dı.

44. Ey Peygamber! Bu Kur'an'ı yalanlayanları sen bana bırak. Biz onları farkına varmayacakları bir şekilde, yavaş yavaş helâke sürükleyeceğiz.

45. Ben şimdilik onlara süre veriyorum. Unutmayın ki, Benim kurduğum tuzak çok sağlam (cezam çok ağır)dır.

46. Yoksa sen onlardan, yaptığın iş için bir ücret istiyorsun da ağır bir borca mı giriyorlar?

47. Ya da onların yanında gayba dair bilgiler içeren bir kitap var da (verdikleri keyfî hükümleri) oradan mı alıp yazıyorlar?[1]

48. Ey Peygamber! Sen onlara aldırma, Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Sakın balığın yuttuğu Yunus gibi olma. Hani o, balığın karnında (inanmayan kavmini Rabbinden izinsiz terk ettiği için pişman olmuş,) duyduğu derin üzüntüyle Rabbine yalvarmıştı.

49. Eğer ona Rabbinden bir lütuf erişmeseydi, o kınanmış (günahkâr) bir kişi olarak ıssız bir kumsala atılıverecekti.[2]

50. Aslında Rabbi onu peygamber olarak seçmiş ve onu iyi, has kullarından kılmıştı (bu yüzden o, kavmine karşı sabırlı olmalıydı).

51. Küfürde direnenler, Kur'an'ı işittiklerinde neredeyse seni bakışlarıyla baş aşağı deviriverecekler. Onlar senin için hâlâ, "cinlerden ilham alan delinin biri" deyip duruyorlar.

52. Oysa (sana cinlerin ilham ettiğini iddia ettikleri) bu Kur'an, bütün insanlık için bir öğüt, bir şeref kaynağıdır.[3]

69
HÂKKA SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 52 âyettir. Adını ilk âyetindeki "el-Hâkka" kelimesinden almıştır. "el-Hâkka", gerçekleşmesinde hiç şüphe olmayan şey demektir. Bununla kıyamet günü kastedilmektedir.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Kıyamet!

2. Ne yaman bir şeydir o kıyamet!

3. Sen o kıyametin ne yaman bir şey olduğunu bir bilsen!

4. Vaktiyle Semûd ve Âd kavimleri bu kıyameti yalanlamışlardı.

5. Semûd kavmi korkunç bir sesle yok edildi.[4]

6. Âd kavmi ise şiddetli bir kasırga ile helâk olup gitti.[5]

7. Allah onların kökünü kazımak için o şiddetli kasırgayı yedi gece sekiz gün sürekli estirdi. Öyle ki, sen (orada olsaydın) insanların kökünden sökülmüş hurma kütükleri gibi yere serildiklerini görürdün.

8. Şimdi, onlardan geriye kalan bir şey görebiliyor musun?

1. Krş. Tûr 52/40-41.
2. Krş. Sâffât 37/144.
3. Krş. Zuhruf 43/44.
4. Krş Â'râf 7/78; Hûd 11/67, 94; Hıcr 15/74, 83; Fussilet 41/13; Şems 91/14.
5. Krş. Fussilet 41/16; Ahkaf 46/24; Kamer 54/19.

سُورَةُ الْحَاقَّةِ ٥٦٩

وَجَآءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكٰتُ بِالْخَاطِئَةِ ۝٩ فَعَصَوْا رَسُولَ
رَبِّهِمْ فَاَخَذَهُمْ اَخْذَةً رَابِيَةً ۝١٠ اِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَآءُ حَمَلْنٰكُمْ فِي
الْجَارِيَةِ ۝١١ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَآ اُذُنٌ وَاعِيَةٌ ۝١٢ فَاِذَا
نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ۝١٣ وَحُمِلَتِ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا
دَكَّةً وَاحِدَةً ۝١٤ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۝١٥ وَانْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَهِيَ
يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ۝١٦ وَالْمَلَكُ عَلٰٓى اَرْجَآئِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ
يَوْمَئِذٍ ثَمٰنِيَةٌ ۝١٧ يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ۝١٨ فَاَمَّا
مَنْ اُوتِيَ كِتٰبَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَآؤُمُ اقْرَءُوا كِتٰبِيَهْ ۝١٩ اِنِّي ظَنَنْتُ
اَنِّي مُلٰقٍ حِسَابِيَهْ ۝٢٠ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ۝٢١ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۝٢٢
قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ۝٢٣ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيٓـًٔا بِمَآ اَسْلَفْتُمْ فِي الْاَيَّامِ الْخَالِيَةِ
۝٢٤ وَاَمَّا مَنْ اُوتِيَ كِتٰبَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يٰلَيْتَنِي لَمْ اُوتَ كِتٰبِيَهْ
۝٢٥ وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ۝٢٦ يٰلَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ۝٢٧ مَآ اَغْنٰى
عَنِّي مَالِيَهْ ۝٢٨ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ ۝٢٩ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ۝٣٠ ثُمَّ الْجَحِيمَ
صَلُّوهُ ۝٣١ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ۝٣٢ اِنَّهُ
كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ الْعَظِيمِ ۝٣٣ وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ۝٣٤

9. Firavun gibi, ondan öncekiler gibi, yerin dibine geçirilen Lût kavmi gibi niceleri geldi geçti. Onların hepsi günahlara batmışlardı.[1]

10. Evet, onların hepsi Rablerinin elçilerine karşı çıktılar, sonunda Allah da onları çok şiddeti bir azap ile cezalandırdı.

11. (Nûh tufanında) sular yükselip taştığında Biz sizi (atalarınızı) gemide taşımıştık.

12. Bunu size bir ibret vesilesi kıldık ki, onu ancak can kulağıyla dinleyenler anlar.

13. Sûra bir kere üfürülüp,

14. Yeryüzü ve dağlar yerlerinden sökülüp birbirine şiddetle çarparak paramparça olduğu zaman,

15. İşte o an olan olur, kıyamet kopar.

16. O gün gök yarılır, dengesi bozularak çöker.[2]

17. O gün melekler göğün etrafındadırlar. Onların da üstlerinde olan sekiz melek Rabbinin arşını taşır.[3]

18. İşte o gün hesap vermek üzere Rabbinizin huzuruna çıkarılacaksınız ve gizli saklı hiçbir şeyiniz kalmayacak.

19. Amel defteri sağ tarafından verilen kimse[4] o gün şöyle diyecek: "İşte benim amel defterim, alın okuyun."

20. "Evet, ben bir gün yaptıklarımın hesabıyla karşılaşacağımı biliyordum (İnancım doğruymuş, imanımın ve amellerimin faydasını gördüm)."

21. O hoşnut olacağı bir hayat sürecek.

22. Çok güzel bir cennette.

23. O cennetin meyveleri dallarından sarkmış bir haldedir.

24. Onlara, "Dünyadaki güzel amellerin karşılığı olarak afiyetle yiyip için" denilecek.

25. Amel defteri sol tarafından verilen kimse[5] de şöyle diyecek: "Keşke bana amel defterim hiç verilmeseydi!"

26. "Hesabımın ne olduğunu hiç bilmeseydim."

27. "Keşke ölümle her şey bitseydi."

28. "Malım mülküm bana hiçbir fayda vermedi."

29. "Ve bütün gücüm yok olup gitti."

30. (O anda cehennem görevlilerine şöyle emredilecek:) "Onu yakalayıp bağlayın!"

31. "Sonra da atın cehenneme!"

32. "Daha sonra da onu cehennemde yetmiş arşın uzunluğunda bir zincire vurun."[6]

33. "Çünkü o yüceler yücesi Allah'a inanıp gereğini yapmamış;"

34. "Yoksulları doyurmaya teşvik etmemişti."

---

1. Krş. A'râf 7/80 vd.; Tevbe 9/70; Necm 53/53.
2. Krş. İbrahim 14/48; Enbiyâ 21/104.
3. Beydâvî, âyetteki bu ifadenin âhirette Allah'ın azametini temsil eden bir mecaz olduğu görüşündedir. Ona göre, sultanların taht üzerinde halkın huzuruna haşmetle çıkması gibi Allah'ın yüceliğini temsil etmektedir. İbn Âşûr da benzer bir yorumda bulunmuştur. Krş. Mü'min 40/7.
4. Krş. Vâkıa 56/8.
5. Krş. Vâkıa 56/9.
6. Krş. İbrahim 14/49.

35. Artık o gün onun hiçbir dostu yoktur.

36. Yiyeceği de içeceği de sadece irindir.

37. O irin sadece günahkârların içeceğidir.

38. Andolsun görebildiğiniz her şeye,

39. Ve göremediklerinize!

40. Bu Kur'an şanlı şerefli bir Elçinin (Allah'tan getirdiği) sözüdür.[1]

41. O, aslâ bir şair sözü değildir, fakat siz inanmıyorsunuz.

42. O, kâhin sözü de değildir. Hiç düşünmüyorsunuz.

43. O, âlemlerin Rabbinden indirilmiştir.

44. Eğer Peygamber, Bizim adımıza bazı sözler uyduracak olsaydı,

45. Biz onu kudret elimizle kıskıvrak yakalar,

46. Sonra da can damarını koparıverirdik.[2]

47. Hiç biriniz de buna engel olamazdınız.

48. Hiç şüphe yok ki bu Kur'an bir öğüt, bir hatırlatmadır. Fakat bunu anlayacak olanlar, şirk ve isyandan kaçınan duyarlı ve bilinçli kimselerdir.

49. Biz, sizden onu yalanlayanları çok iyi biliyoruz.

50. Şüphesiz ki o, kâfirler için (inanmamaları sebebiyle pişman olacakları) bir iç sızısı, bir iç yarasıdır.

51. O, gerçeğin ta kendisidir.

52. Ey Peygamber! Öyleyse sen Ulu Rabbinin adını tespih et, yücelt.

70
ME'ÂRİC SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 44 âyettir. Adını üçüncü âyette geçen "Meâric" kelimesinden almıştır. Meâric; merdiven, merdivenin basamakları anlamlarına gelir. Burada "Yücelikler" demektir.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Birisi, (alay ederek) başlarına gelecek azabı sordu; onun hemen gelmesini istedi.[3]

2. Kâfirlerin başına gelecek olan ve kimsenin engelleyemeyeceği o azabı.

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ اِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَا يَأْكُلُهٗٓ
اِلَّا الْخَاطِؤُنَ ﴿٣٧﴾ فَلَآ اُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾
اِنَّهٗ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾
وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ
﴿٤٣﴾ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْاَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَاَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ
لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَاِنَّهٗ
لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَاِنَّا لَنَعْلَمُ اَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ وَاِنَّهٗ لَحَسْرَةٌ
عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَاِنَّهٗ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

سُورَةُ الْمَعَارِجِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ اَرْبَعٌ وَاَرْبَعُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَاَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾ لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهٗ دَافِعٌ ﴿٢﴾ مِنَ اللّٰهِ ذِي الْمَعَارِجِ
﴿٣﴾ تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهٗ خَمْسِينَ اَلْفَ سَنَةٍ ﴿٤﴾
فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ﴿٥﴾ اِنَّهُمْ يَرَوْنَهٗ بَعِيدًا ﴿٦﴾ وَنَرٰيهُ قَرِيبًا ﴿٧﴾ يَوْمَ تَكُونُ
السَّمَٓاءُ كَالْمُهْلِ ﴿٨﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ﴿٩﴾ وَلَا يَسْـَٔلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ﴿١٠﴾

3. Nice yüceliklerin sahibi Allah katından gelecek olan o azabı.

4. O'nun sahip olduğu yüceliklere melekler ve Ruh (Cebrail), bir günde yükselirler ki, o bir gün (sizin hesabınıza göre) elli bin yıl sürebilecek bir zamandır.[4]

5. O halde Ey Peygamber! Sen en güzel şekilde sabret.

6. Kâfirler bu azabın çok uzak (imkânsız) olduğunu düşünüyorlar.

7. Oysa Biz onun pek yakında geleceğini biliyoruz.

8. O gün gök, erimiş bir maden gibi olur.

9. Dağlar da atılmış yün gibi.[5]

10. O zaman dostun dostunu soracak hali kalmaz.

1. Krş. Necm 53/4; Tekvir 81/19-20.
2. Krş. Şûrâ 42/24.
3. Krş. Enfâl 8/32; Sâd 38/16. Bu şahsın Nadr b. el-Hâris olduğu nakledilmektedir.
4. Bu yükselme süresi Secde 32/5'te bin yıl olarak ifade edilmiştir. Her iki ifade de çokluktan kinayedir.
5. Krş. Kâria 101/5.

يُبَصَّرُونَهُمْ ۚ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ۝١١
وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ۝١٢ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ ۝١٣ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ ۝١٤ كَلَّا ۖ إِنَّهَا لَظَىٰ ۝١٥ نَزَّاعَةً لِلشَّوَىٰ ۝١٦ تَدْعُوا مَنْ
أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ ۝١٧ وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ ۝١٨ إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ۝١٩ إِذَا
مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ۝٢٠ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ۝٢١ إِلَّا الْمُصَلِّينَ
۝٢٢ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ۝٢٣ وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ
مَعْلُومٌ ۝٢٤ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ۝٢٥ وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ۝٢٦
وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ۝٢٧ إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ
مَأْمُونٍ ۝٢٨ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ۝٢٩ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ
مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ۝٣٠ فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ
فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ۝٣١ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ
۝٣٢ وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ ۝٣٣ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ
يُحَافِظُونَ ۝٣٤ أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ ۝٣٥ فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ
مُهْطِعِينَ ۝٣٦ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ۝٣٧ أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ
مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ۝٣٨ كَلَّا ۖ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ۝٣٩

11. O dostlar, sadece birbirlerine gösterilirler (Fakat kimsenin kimseye bir faydası olmaz.) O gün günahkâr, azaptan kurtulmak için her şeyini feda etmek ister: Çoluk çocuğunu,

12. Eşini ve kardeşini,

13. Vaktiyle kendisini koruyan sülalesini,

14. (Kısaca) yeryüzünde kimi varsa hepsini. Evet, bütün bunları feda edip kurtulmak ister.[1]

15. Ancak ne mümkün! Cehennem (onun için) alev saçar.

16. Derileri kavurup soyan bir ateştir o.

17. Devamlı kendine çağırır: Hakka sırtını dönüp yüz çevireni,

18. Mal mülk toplayıp üstüne oturanı.

19. Gerçek şu ki, insan sabırsız ve hırslı yaratılmıştır.[2]

20. Başına bir belâ gelince feryat eder, sızlanır.

21. Bir nimete kavuşunca da cimrilik eder, kıskanır.[3]

22. Ancak namaz kılanlar böyle değildir.

23. Onlar namazlarını devamlı kılarlar.

24. Mallarından belli bir hak, pay ayırır,

25. İsteyebilen ve isteyemeyen yoksullara verirler.

26. Hesap gününe yürekten inanırlar.

27. Rablerinden gelecek azaptan korkarlar.

28. Bilirler ki, Rablerinden gelecek azaptan kimse emin olamaz.

29. Onlar iffetlerini korurlar.

30. Sadece eşleri ve cariyeleriyle ilişkiye girerler. Bundan dolayı da aslâ kınanmazlar.

31. Fakat bunun ötesinde (eşleri ve cariyeleri dışında) tatmin arayanlar ise haddi aşanlardır.[4]

32. Onlar kendilerine verilen emanetlere ve verdikleri sözlere riayet ederler.[5]

33. Şâhitliklerini dosdoğru yaparlar.

34. Namazlarını devamlı kılarlar.

35. İşte onlar cennetlerde büyük ikramlara nâil olacaklardır.

36. Küfürde direnen şu insanlara ne oluyor ki, sana koşarak geliyorlar,

37. Bölük bölük, sağında solunda halka oluyorlar (Bir taraftan da "Şu sefil insanlar cennetlikse biz çoktan cennetliğiz" diyerek alay ediyorlar).

38. Şimdi onlar bir de cennete girebileceklerini mi sanıyorlar?

39. Hayır! Aslâ giremeyecekler. Biz onları, kendilerinin çok iyi bildiği şeyden (bir damla sıvıdan) yarattık. (Alay ettikleri müminlerden ne üstünlükleri var ki, cennete girmeye kendilerini onlardan daha lâyık görüyorlar?)

---

1. Krş. Abese 80/34-36.
2. Krş. İsrâ 17/11.
3. Krş. İsrâ 17/100.
4. Krş. Mü'minûn 23/5-6.
5. Krş. Mü'minûn 23/8. Mâtüridî'nin yorumuna göre, âyetteki emanet kavramına kul ile Allah, kul ile kul arasındaki bütün emanetler, ayrıca onlardan alınan bütün ahitler (verilen sözler) girmektedir.

40-41. Evet, güneşin doğduğu ve battığı yerlerin Rabbine andolsun ki, elbette Biz onları (yok edip) yerlerine daha iyi bir toplum getirmeye kâdiriz. Bizim bunu yapmamıza kimse engel olamaz.

42. Ey Peygamber! Sen onları kendi hallerine bırak! Kendilerine vâdedilen kıyamet günü ile karşı karşıya kalıncaya kadar yalan yanlış sözlere dalsınlar ve oyalanıp dursunlar.

43. İşte o gün gelince, (dünyada iken) putlarına koşup gittikleri gibi mezarlarından fırlayıp çıkacaklardır.

44. O gün onların gözlerini korku bürüyecek, yüzlerini zillet kaplayacaktır. İşte onlara vâdedilen gün bu gündür.

71
NÛH SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuştur. 28 âyettir. Adını ilk âyette geçen Nûh kelimesinden almıştır. Nûh peygamberin kıssası bu sûrede kısaca anlatılmaktadır.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Biz Nûh'u kavmine peygamber olarak gönderdik ve ona, acı bir azap gelmeden önce kavmini uyarmasını bildirdik.[1]

2. Nûh onlara şöyle demişti: "Ey kavmim! Ben sizin için gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım."[2]

3. "Allah'ı gerektiği şekilde tanıyıp yalnız O'na kulluk edin, O'ndan sakının ve bana itaat edin."

4. "Eğer böyle yaparsanız, Allah günahlarınızı bağışlar ve size eceliniz gelinceye kadar huzur içinde yaşama imkânı verir. Fakat Allah'ın size takdir ettiği ecel gelince o aslâ ertelenmez. Keşke bunu bilebilseniz!"

5. (Kavminin küfürde direnmesi üzerine Nûh şöyle dua etti:) "Rabbim! Ben halkımı gece gündüz dine çağırdım."

6. "Fakat benim çağrım, onların dinden daha çok uzaklaşmalarından başka bir işe yaramadı."

7. "Öyle ki, onları Senin bağışlamana sebep olacak tevhit inancına her çağırışımda, duymamak için parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler (gerçekleri işitip anlamak, beni görmek istemediler). Küfürde direndikçe direndiler, kibirlendikçe kibirlendiler."

8. "(Her yolu denedim) Gün oldu onları imana açık açık davet ettim."

9. "Gün oldu yüksek sesle çağırdım, gün oldu gizli gizli (birebir) anlattım kendilerine."[3]

10. "Dedim ki: Rabbinizden bağışlanma dileyin. Bilin ki O çok bağışlayıcıdır."

فَلَآ اُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ اِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلٰٓى اَنْ نُّبَدِّلَ خَيْرًا
مِّنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلٰقُوا يَوْمَهُمُ
الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾ يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ سِرَاعًا كَاَنَّهُمْ اِلٰى نُصُبٍ
يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾ خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

سُورَةُ نُوحٍ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ ثَمَانٍ وَعِشْرُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِنَّآ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ اَنْ اَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَهُمْ عَذَابٌ
اَلِيمٌ ﴿١﴾ قَالَ يٰقَوْمِ اِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢﴾ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ
وَاَطِيعُونِ ﴿٣﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى اِنَّ
اَجَلَ اللّٰهِ اِذَا جَآءَ لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّي دَعَوْتُ
قَوْمِي لَيْلًا وَّنَهَارًا ﴿٥﴾ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَآءِي اِلَّا فِرَارًا ﴿٦﴾ وَاِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ
لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوٓا اَصَابِعَهُمْ فِٓي اٰذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَاَصَرُّوا
وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا ﴿٧﴾ ثُمَّ اِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ﴿٨﴾ ثُمَّ اِنِّٓي اَعْلَنْتُ لَهُمْ
وَاَسْرَرْتُ لَهُمْ اِسْرَارًا ﴿٩﴾ فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ﴿١٠﴾

---

1. Krş. Hûd 11/32-34.
2. Hz. Nûh aynı zamanda diğer peygamberler gibi müjdecidir. Oysa burada onun sadece uyarıcı yönü zikredilmiştir. Bu iki şekilde açıklanabilir: 1. İsyancı toplumlara uyarı müjdeden daha etkilidir 2. "Müjdeleme" azabı akla getirmez. Fakat "uyarma" müjdelemeyi de içine alır.
3. Hz. Peygamber Hz. Nûh'un, kavmine yaptığı gibi müşrikleri imana davet konusunda her yolu denemiş, fakat arzu ettiği sonucu bir türlü alamamıştı. Sûrede anlatılanlar bir yönüyle Hz. Nûh'un kavmi gibi küfürde direnen müşriklere gönderme yaparken, bir yönüyle de Hz. Peygamberi teselli etmektedir.

يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ﴿١١﴾ وَيُمْدِدْكُمْ بِاَمْوَالٍ وَّبَنِيْنَ
وَيَجْعَلْ لَّكُمْ جَنّٰتٍ وَّيَجْعَلْ لَّكُمْ اَنْهٰرًا ﴿١٢﴾ مَا لَكُمْ
لَا تَرْجُوْنَ لِلّٰهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾ وَّقَدْ خَلَقَكُمْ اَطْوَارًا ﴿١٤﴾ اَلَمْ تَرَوْا
كَيْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾ وَّجَعَلَ الْقَمَرَ فِيْهِنَّ نُوْرًا
وَّجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾ وَاللّٰهُ اَنْۢبَتَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾ ثُمَّ
يُعِيْدُكُمْ فِيْهَا وَيُخْرِجُكُمْ اِخْرَاجًا ﴿١٨﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ
بِسَاطًا ﴿١٩﴾ لِّتَسْلُكُوْا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾ قَالَ نُوْحٌ رَّبِّ اِنَّهُمْ
عَصَوْنِيْ وَاتَّبَعُوْا مَنْ لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهٗ وَوَلَدُهٗۤ اِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾ وَمَكَرُوْا
مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾ وَقَالُوْا لَا تَذَرُنَّ اٰلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَّلَا سُوَاعًا
وَّلَا يَغُوْثَ وَيَعُوْقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾ وَقَدْ اَضَلُّوْا كَثِيْرًا وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِيْنَ
اِلَّا ضَلٰلًا ﴿٢٤﴾ مِمَّا خَطِيْٓـَٔاتِهِمْ اُغْرِقُوْا فَاُدْخِلُوْا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوْا لَهُمْ
مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَنْصَارًا ﴿٢٥﴾ وَقَالَ نُوْحٌ رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْاَرْضِ مِنَ
الْكٰفِرِيْنَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوْا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوْۤا
اِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ
مُؤْمِنًا وَّلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ ۬ وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِيْنَ اِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

11. "(Evet, bağışlanma dileyin ki) O size gökten bol bol yağmur yağdırsın".

12. "Mal mülk ve evlât versin ve sizin için bahçeler lütfetsin, ırmaklar akıtsın."

13. "Size ne oluyor ki, (bunca nimetler lütfeden) Allah'ın büyüklüğünü hiç takdir etmiyorsunuz?"

14. "Nitekim Allah sizi çeşitli evrelerden geçirerek yarattı."

15. "O'nun yedi kat göğü nasıl bir uyum içinde yarattığını görmüyor musunuz?"

16. "O, gökte ayı bir nûr, güneşi de bir kandil yaptı."

17. "Allah sizi bir bitki gibi yerden bitirerek yarattı."

18. "Sonra sizi (bir tohum gibi) toprağa geri döndürecek ve dirilterek topraktan yeniden çıkaracaktır."

19. "Allah yeryüzünü bir yaygı (halı) gibi ayaklarınızın altına serdi",

20. "Gezip dolaşmanız için orada genişçe yollar, vâdiler yarattı."

21. Nûh devamla dedi ki: "Rabbim! (Bütün bu sözlerime rağmen) onlar bana karşı geldiler ve malı mülkü, evlâdı kendilerine hüsrandan başka bir şey vermeyen kimselere (şımarık zenginlere) uydular."

22. "Üstelik bana büyük tuzaklar kurdular."

23. "(Bu şımarık zenginler) halka, 'Tanrılarınızı sakın terk etmeyin; özellikle Vedd, Süvâ', Yağûs, Yaûk ve Nesr[1] adlı putlardan aslâ vazgeçmeyin' dediler,"

24. "Ve birçok insanı yoldan çıkardılar. Rabbim! Sen bu zâlimleri daha da beter yap, helâk et."[2]

25. Nihayet hepsi işledikleri günahları sebebiyle boğulup gitti, cehennemi boyladı ve hiçbirisi, Allah'tan başka (taptıkları o putlardan) bir yardımcı bulamadı.

26. Sonunda Nûh duasını şöyle bitirdi: "Rabbim! Bu topraklarda gezip dolaşan hiçbir kâfir bırakma."

27. "Eğer bırakırsan, onlar Senin kullarını yoldan çıkarırlar ve bu topraklarda azgın ve kâfir nesiller yetiştirirler."

28. "Ey Rabbim! (Verdiğin görevi başaramadığım için) beni affet, anamı babamı, evime mümin olarak girenleri, inanan erkekleri ve kadınları bağışla. Zâlimleri de tez elden helâk et."

---

1. Vedd, erkek; Suvâ', kadın; Yağûs, aslan; Yaûk, at; Nesr, kerkenez kuşu şeklinde tasvir edilen putlardır. Bunların önceden yaşamış sâlih kişilerin isimleri olduğu ve onların şefaatlerini ummak için adlarına heykeller yapılarak tapıldığı rivayet edilmiştir. İlk kaynaklarda açıkça belirtildiği gibi bunlar, aynı zamanda İslâm öncesi Arapların da taptığı putların arasında yer almaktaydılar. Bu kült, Arabistan'a muhtemelen antik çağlardan kalma olup Suriye ve Bâbil yoluyla Merkezî Arabistan'a kadar gelmiştir (M. Esed). Mu'cemü'l-Büldân adlı eserin müellifi Yakut el-Hamevî, Kelbî'den naklettiği bilgiye göre, adı geçen putlar Hz. Nûh ve Hz. İdris peygamberlerin gönderildikleri kavimlerin taptıkları putlar idiler. Araplardan Âmir b. Luheyy adlı kişi bu putları bazı Arap kabilelerine tanıtmıştır.

2. Buradaki "Dalâl" kelimesinin "Helâk et" anlamına gelmesiyle ilgili olarak bkz. Secde 32/10.

72
CİN SÛRESİ

سُورَةُ الْجِنِّ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ ثَمَانٍ وَعِشْرُونَ اٰيَةً

Mekke döneminde inmiştir. 28 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Cin" kelimesinden almıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

قُلْ اُوحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا ۝١ يَهْدِي اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهٖ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا اَحَدًا ۝٢ وَاَنَّهُ تَعَالٰى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ۝٣ وَاَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا ۝٤ وَاَنَّا ظَنَنَّا اَنْ لَنْ تَقُولَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۝٥ وَاَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْاِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ۝٦ وَاَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ اَحَدًا ۝٧ وَاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ۝٨ وَاَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْاٰنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا ۝٩ وَاَنَّا لَا نَدْرِي اَشَرٌّ اُرِيدَ بِمَنْ فِي الْاَرْضِ اَمْ اَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ۝١٠ وَاَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذٰلِكَ كُنَّا طَرَاٰئِقَ قِدَدًا ۝١١ وَاَنَّا ظَنَنَّا اَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللّٰهَ فِي الْاَرْضِ وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًا ۝١٢ وَاَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدٰى اٰمَنَّا بِهٖ فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهٖ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ۝١٣

1. Ey Peygamber! De ki: Bana, cinlerden bir topluluğun Kur'ân'ı dinlediği ve (kendi toplumlarına gidip) şöyle dediği vahyolundu: "Biz hayranlık uyandıran bir Kur'an (davet) dinledik."

2. "Bu Kur'an doğru yola ilettiği için biz de ona inandık, iman ettik. Bundan böyle Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız.[1]

3. "Şüphesiz Rabbimizin şânı çok yücedir, O aslâ eş ve çocuk edinmemiştir."

4. "Meğer bizim beyinsiz (İblis), Allah hakkında asılsız sözler söylüyormuş."

5. "Biz de insanların ve cinlerin Allah'a aslâ yalan isnat etmeyeceklerini düşünürdük."

6. "Bir kısım insanlar bazı cinlere sığınıyor[2] ve bu onların kibrini daha da artırıyordu."

7. "O insanlar da tıpkı sizin gibi, Allah'ın hiç kimseyi peygamber olarak göndermeyeceğini zannediyorlardı."

8. "Biz, (bilgi çalabilmek için) gökyüzünü yokladık ve onun güçlü bekçiler ve yakıcı alev toplarıyla donatılmış olduğunu gördük."[3]

9. "Biz önceleri, gizli bilgiler edinmek için gökyüzünün bazı yerlerine otururduk. Şimdi ise, oralardan kim haber çalmaya kalkışacak olsa, hemen yakıcı bir alev topuyla karşılaşmaktadır."

10. "Böylece yeryüzündekilere kötülük mü yapılmak isteniyor, yoksa Rableri onlar hakkında bir iyilikte mi bulunuyor, bilmiyoruz."

11. "Aslında içimizde iyiler de var, iyi olmayanlar da. Biz farklı farklı yollarda yürümekteyiz (farklı inanç ve davranışlara sahibiz)."

12. "Biz anladık ki, yeryüzünde Allah'ın azabını aslâ engelleyemeyiz. Nereye kaçarsak kaçalım O'nun elinden kurtulamayız."

13. "Evet, biz hidayet rehberi olan Kur'ân'ı işitir işitmez hemen O'na inandık iman ettik. Her kim Rabbine inanıp güvenirse, O'nun vereceği mükâfatın eksik olmasından veya haksızlığa uğramaktan hiç endişe etmez."[4]

---

1. Krş. Ahkaf 46/29-32.

2. Câhiliye döneminde Araplar ıssız bir vâdide geceleyecekleri zaman, o vâdinin reisi olarak inandıkları cine, "Kötülerin şerrinden bu vâdinin reisine sığınıyorum" diyerek dua ederlerdi.

3. Krş. Sâffât 37/7-10.

4. "Cin" kelimesi sözlükte "gizli olan, görünmeyen varlık" anlamına gelir. Kadim kültürde insanlar, bazı özel yetenekleri olan ve şair, kâhin, sihirbaz olarak isimlendirilen kimselerin cinlerle irtibatlı olduklarını, onlardan ilham alarak hünerlerini gerçekleştirdiklerini düşünmüşlerdir. Yüce Allah, Kur'an'da dile getirdiği Allah'ın birliği, peygamberlik ve âhiretle ilgili ilkeleri, peygamberlere ilham verdiğini iddia ettikleri ve üstün yetenekleri olduğuna inanılan cinler üzerinden dile getirmiş, onların bir kısmının da bu ilkeleri kabul ettiğini veciz bir üslupla anlatmıştır. Bkz. Ahkaf 46/29. âyetle ilgili not.

وَاَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُوْنَ وَمِنَّا الْقٰسِطُوْنَ ؕ فَمَنْ اَسْلَمَ فَاُولٰٓئِكَ تَحَرَّوْا
رَشَدًا ﴿١٤﴾ وَاَمَّا الْقٰسِطُوْنَ فَكَانُوْا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿١٥﴾ وَّاَنْ لَّوِ
اسْتَقَامُوْا عَلَى الطَّرِيْقَةِ لَاَسْقَيْنٰهُمْ مَّآءً غَدَقًا ﴿١٦﴾ لِّنَفْتِنَهُمْ
فِيْهِ ؕ وَمَنْ يُّعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهٖ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾ وَاَنَّ
الْمَسٰجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوْا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًا ﴿١٨﴾ وَّاَنَّهٗ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ
يَدْعُوْهُ كَادُوْا يَكُوْنُوْنَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَدْعُوْا رَبِّيْ وَلَآ
اُشْرِكُ بِهٖٓ اَحَدًا ﴿٢٠﴾ قُلْ اِنِّيْ لَآ اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَّلَا رَشَدًا
﴿٢١﴾ قُلْ اِنِّيْ لَنْ يُّجِيْرَنِيْ مِنَ اللّٰهِ اَحَدٌ ۙ وَّلَنْ اَجِدَ مِنْ دُوْنِهٖ مُلْتَحَدًا
﴿٢٢﴾ اِلَّا بَلٰغًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِسٰلٰتِهٖ ؕ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَاِنَّ
لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ﴿٢٣﴾ حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا مَا يُوْعَدُوْنَ
فَسَيَعْلَمُوْنَ مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا وَّاَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾ قُلْ اِنْ اَدْرِيْٓ
اَقَرِيْبٌ مَّا تُوْعَدُوْنَ اَمْ يَجْعَلُ لَهٗ رَبِّيْٓ اَمَدًا ﴿٢٥﴾ عٰلِمُ الْغَيْبِ
فَلَا يُظْهِرُ عَلٰى غَيْبِهٖٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾ اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَّسُوْلٍ فَاِنَّهٗ
يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًا ﴿٢٧﴾ لِّيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوْا
رِسٰلٰتِ رَبِّهِمْ وَاَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

14. "İçimizde Müslüman olanlar da var, hak yoldan çıkan kâfirler de. Müslüman olanlar, doğru yolu araştırıp bulanlardır."

15. "Hak yoldan çıkan kâfirler ise, cehenneme odun olmuşlardır."

16. Ey Peygamber! Eğer bu hak yoldan çıkanlar da (diğerleri gibi) doğru yolda yürüselerdi, biz onlara bol nimetler[1] ihsan ederdik.

17. Ve bu nimetlerle de onları sınardık. Kim Rabbinin zikrinden (Kur'an'dan) yüz çevirirse bilsin ki, Rabbi onu katlanılması zor, gittikçe ağırlaşan çetin bir azaba çarptırır.

18. Bilin ki, mescitler yalnız Allah içindir. Öyleyse oralarda Allah'la birlikte başka bir şeye ibadet etmeyin.[2]

19. Hal böyleyken Allah'ın kulu (Muhammed), Allah'a ibadet etmeye çağırdığında, müşrikler (ona engel olmak için) neredeyse birbirlerini ezecek şekilde çevresine üşüşüyorlardı.

20. Ey Peygamber! De ki: "Ben yalnız Rabbime ibadet ediyorum ve O'na kimseyi ortak koşmuyorum."

21. De ki: "Ben sizi doğru yoldan çıkarma gücüne de doğru yola iletme gücüne de sahip değilim.

22. De ki: "(Ben sizin isteklerinize uyarsam) hiç kimse beni Allah'a karşı savunamaz ve ben O'ndan başka sığınacak birini de aslâ bulamam."[3]

23. "Bana düşen, sadece Allah'tan aldığım vahyi size duyurmak ve O'nun bana verdiği görevleri yerine getirmektir. Kim Allah'a ve Elçisine karşı gelirse bilsin ki, onun yeri cehennem ateşidir ve onlar orada asırlarca kalacaklardır."

24. "O zaman Allah'ın kendilerini tehdit ettiği azabı görecekler ve kimin yardımcısı daha zayıfmış, kimin adamı daha azmış, anlayacaklardır."

25. De ki: "Tehdit olunduğunuz azap yakın mıdır, yoksa Rabbim onun süresini geciktirir mi, onu ben bilemem."

26. "Çünkü gaybı; kıyametin ne zaman kopacağını yalnız Allah bilir ve onu kimseye de bildirmez."

27. "Ancak peygamber olarak seçtiği kişi hariçtir (ki, ona bildirebilir). Fakat bildirdiği gaybî bilgileri de (iniş sürecinde meleklerle) her yönden[4] korumakta, ona bir şeytan sözü karışmamaktadır."

28. "Böyle yapması (Allah'ın vahyi koruyucu melekler yerleştirmesi) peygamberlerin vahyi aslına uygun şekilde tebliğ ettiklerini ortaya koymak içindir. Allah onların (meleklerin ve peygamberlerin) yanındaki her şeyi ilmiyle kuşatmıştır ve her şeyi bir bir kaydedip korumuştur."

---

1. Lafzen, "Bol su." Âyetteki "su" kelimesi "geçim rahatlığı"nın kinaye yoluyla anlatımıdır. Zira dünyada bütün geçim rahatlığı su ile irtibatlıdır (Mâtüridî).
2. Krş. Hac 22/40.
3. Bir rivayete göre müşrikler Hz. Peygambere, "Seninle bir anlaşma yapalım, bir gün biz senin Tanrına tapınalım, bir gün siz bizim tanrılarımıza tapın" diye teklifte bulunmuşlardı. Bu teklifin cevabı için bkz. Kâfirûn 109/1-6.
4. Lafzen, "Önünden ve arkasından."

73
MÜZZEMMİL SÛRESİ

سُورَةُ الْمُزَّمِّلِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ عِشْرُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ۙ﴿١﴾ قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَلِيلًا ۙ﴿٢﴾ نِصْفَهٗٓ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ۙ﴿٣﴾ اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيلًا ۚ﴿٤﴾ اِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ۚ﴿٥﴾ اِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْـًٔا وَاَقْوَمُ قِيلًا ۚ﴿٦﴾ اِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ۚ﴿٧﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ اِلَيْهِ تَبْتِيلًا ۚ﴿٨﴾ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ۚ﴿٩﴾ وَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ۚ﴿١٠﴾ وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ اُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ۚ﴿١١﴾ اِنَّ لَدَيْنَآ اَنْكَالًا وَجَحِيمًا ۙ﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا اَلِيمًا ۙ﴿١٣﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا ۚ﴿١٤﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَآ اِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَآ اَرْسَلْنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ رَسُولًا ۚ﴿١٥﴾ فَعَصٰى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَاَخَذْنٰهُ اَخْذًا وَبِيلًا ۚ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ اِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ۚ﴿١٧﴾ اَلسَّمَآءُ مُنْفَطِرٌ بِهٖ ۚ كَانَ وَعْدُهٗ مَفْعُولًا ۚ﴿١٨﴾ اِنَّ هٰذِهٖ تَذْكِرَةٌ ۚ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا ۚ﴿١٩﴾

Mekke döneminde, vahyin ilk zamanlarında nâzil olmuştur. 20 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Müzzemmil" kelimesinden almıştır. Bu kelime "Elbisesine bürünen" demektir ve burada mecâzî bir anlam ifade etmektedir. Sûrenin son âyeti Medine döneminde inmiştir.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey büyük bir sorumluluk yüklenen kişi![1]

2. Geceleri kalk ve gecenin bir kısmını ibadet ve tefekkürle geçir.

3. Gecenin yarısı kadar bir süre veya daha az.

4. Ya da ondan biraz fazla. Sana gelmekte olan âyetleri tane tane, ağır ağır oku.[2]

5. Çünkü Biz sana sorumluluğu ağır bir söz vahyedeceğiz.

6. Bil ki gece vakti, sana gelen vahyi anlaman için daha etkili, gelen âyetlerin zihne yerleşmesi açısından daha elverişlidir.

7. Çünkü gündüzleri seni meşgul eden birçok işin var.

8. İşte bu sebeple (geceleri kalkarak) Rabbinin adını an ve bütün benliğinle O'na yönel.

9. O doğunun da batının da Rabbidir. O'ndan başka tanrı yoktur; daima O'na sığın, O'na güven.

10. Sen inkârcıların (senin hakkındaki çirkin) sözlerine sabret. Onların yanından güzellikle ayrıl (Onlara uyup sert bir karşılık verme).

11. Seni yalanlayan zevk düşkünü o zenginleri Bana bırak ve onlara biraz mühlet ver (Sabırlı ol ve başlarına gelecek belâyı bekle).

12. Hiç şüphen olmasın, Bizim katımızda onlar için boğazlarına takılacak demir halkalar ve alevli bir ateş hazırlanmıştır.

13. Bir de boğazı yırtan, tiksinti veren bir yiyecek ve acı bir azap!

14. Kıyamet günü yeryüzü ve dağlar şiddetle sarsılacak ve o koca koca dağlar kum yığınları haline gelecektir.

15. Ey insanlar! Biz size bütün yapıp ettiklerinize tanıklık edecek bir Peygamber gönderdik. Nitekim (sizin gibi azgınlık eden) Firavun'a da bir elçi göndermiştik.

16. Firavun, elçimize karşı gelmişti. Biz de onu kıskıvrak yakalayıp ağır bir şekilde cezalandırmıştık.

17. Eğer küfürde direnecek olursanız, dehşetinden çocukların bile ak saçlı ihtiyarlar haline geleceği kıyamet günü, kendinizi nasıl koruyacaksınız?

18. O gün gök yarılacak ve Allah'ın vaadi gerçekleşecektir.

19. İşte bu âyetler size bir öğüt, bir uyarıdır. Artık isteyen, (bu öğütten yararlanarak) Rabbinin yoluna girmeyi tercih eder.[3]

---

1. Lafzen, "Örtüye bürünen kişi." Bu ifadenin, "Büyük bir iş yüklenen kişi" olarak açıklanması İkrime'nin yorumuna göredir. Bkz. Müddessir 74/1, ilgili not.
2. Lafzen, "Kur'an'ı." Krş. Furkân 25/32.
3. Krş. İnsan 76/29.

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِن ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِّنَ
الَّذِينَ مَعَكَ ۚ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ عَلِمَ أَن لَّن تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ ۖ
فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ۚ عَلِمَ أَن سَيَكُونُ مِنكُم مَّرْضَىٰ ۙ وَآخَرُونَ
يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِن فَضْلِ اللَّهِ ۙ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ ۖ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۚ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا
اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ
هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا ۚ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٠﴾

سُورَةُ الْمُدَّثِّرِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ سِتٌّ وَخَمْسُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَأَنذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ
فَاهْجُرْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾ فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ ﴿٨﴾
فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴿٩﴾ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ﴿١٠﴾ ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ
وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَّمْدُودًا ﴿١٢﴾ وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾ وَمَهَّدتُّ لَهُ تَمْهِيدًا
﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾ كَلَّا ۖ إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾ سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا ﴿١٧﴾

20. Ey Peygamber! Şüphesiz ki, Rabbin senin ve seninle birlikte olan bir kısım müminlerin bazen gecenin üçte ikisine yakın, bazen yarısı ve bazen de üçte biri kadar bir sürede ibadet ettiğini bilmektedir. Allah, gecenin ve gündüzün sürelerini farklı şekilde düzenlemiştir. Bunun için Rabbin gece kalkma vakitlerini doğru hesaplayamayacağınızı (veya bu ibadeti sürekli yapamayacağınızı) bilmektedir ve bundan dolayı yükümlülüğünüzü hafifletmiştir. O halde Kur'an'dan size kolay geleni okuyun (gece ibadetini size kolay gelecek şekilde yapın). Çünkü Rabbin, bazılarınızın hasta, bazılarınızın Allah'ın lütfunu (vereceği rızkı) aramak için seferde, diğer bir kısmınızın da Allah yolunda cihatta olduğunu biliyor. Evet, Kur'an'dan size kolay geleni okuyun (gece ibadetini size kolay gelecek şekilde yapın) ve namazı aksatmadan kılın, zekâtı eda edin, Allah'a ödünç olarak güzel bir şey verin (mallarınızı O'nun yolunda harcayın). Unutmayın ki, kendiniz için önceden ne iyilik yaparsanız Allah katında mükâfat olarak ondan daha iyisini ve daha büyüğünü bulursunuz. Ayrıca her zaman Allah'tan bağışlanma dileyin. Çünkü Allah Gafûr'dur; bütün günahlarınızı bağışlar, Rahîm'dir; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlidir.

74
MÜDDESSİR SÛRESİ

Mekke döneminin ilk günlerinde inmiştir. 56 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Müddessir" kelimesinden almıştır. Müddessir, "Elbise giyinen ve ona bürünen kimse" demektir. Bu kelime burada mecâzî bir anlam taşımaktadır.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamberlik gömleğini giyen kişi![1]

2. Kalk ve insanları uyarmaya başla.

3. Rabbini ulula, O'nun yüceliğini anlat.

4. Peygamberlik gömleğini temiz tut (Tebliğ görevini yaparken yılgınlık gösterme).

5. Putlardan uzak dur.

6. Bunları gözünde büyütüp de sakın gevşeklik gösterme.[2]

7. (Müşriklerin eziyetlerine karşı) Rabbin için sabret.

8. Sûra üfürüldüğünde,

9. O gün çok zorlu bir gün olacaktır.

10. O gün kâfirler için hiç de kolay olmayacaktır.

11. Yarattığımda (malsız, mülksüz ve evlâtsız) tek başına olan kişiyi sen bana bırak.

12. Ona hesapsız mal mülk verdim,

13. Çevresinde dönüp duran evlâtlar lütfettim.

14. Her türlü imkânı önüne serdim.

15. Fakat o, Benim daha da fazla vermemi istiyor.

16. Hayır, hiç heveslenmesin. Çünkü o, âyetlerimize karşı inatla direnmektedir.

17. Ben onu sarp bir yokuşa sardıracağım (Katlanılması zor bir azaba çarptıracağım).

1. Krş. Müzzemmil 73/1. Lafzen, "Ey elbiseye bürünen!" Âyetin indiği dönemde Araplar kabile reisliği, ordu komutanlığı gibi yeni bir görev yüklenen kişiye "Elbiseye büründü" ifadesini kullanırlardı. Türkçemizde de buna benzer şekilde, ağır bir yük altına girmeye "Ateşten gömlek giydi" ifadesi kullanılır.
2. Arapçada "Lâ temnün" tabiri "Gevşeme!" anlamında da kullanılır.

اِنَّهٗ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ
﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ
يُّؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ اِنْ هٰذَآ اِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَاُصْلِيْهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ
مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِيْ وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾
وَمَا جَعَلْنَآ اَصْحٰبَ النَّارِ اِلَّا مَلٰٓئِكَةً وَّمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ اِلَّا فِتْنَةً
لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ وَيَزْدَادَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِيْمَانًا
وَّلَا يَرْتَابَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ وَالْمُؤْمِنُوْنَ وَلِيَقُوْلَ الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ
مَّرَضٌ وَّالْكٰفِرُوْنَ مَاذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ
يَّشَآءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُوْدَ رَبِّكَ اِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ اِلَّا ذِكْرٰى
لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾ كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَالَّيْلِ اِذْ اَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَالصُّبْحِ اِذَآ اَسْفَرَ ﴿٣٤﴾
اِنَّهَا لَاِحْدَى الْكُبَرِ ﴿٣٥﴾ نَذِيْرًا لِّلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَنْ شَآءَ مِنْكُمْ اَنْ يَّتَقَدَّمَ اَوْ
يَتَاَخَّرَ ﴿٣٧﴾ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ ﴿٣٨﴾ اِلَّآ اَصْحٰبَ الْيَمِيْنِ ﴿٣٩﴾
فِيْ جَنّٰتٍ يَتَسَآءَلُوْنَ ﴿٤٠﴾ عَنِ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ فِيْ سَقَرَ ﴿٤٢﴾
قَالُوْا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّيْنَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِيْنَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوْضُ
مَعَ الْخَآئِضِيْنَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّيْنِ ﴿٤٦﴾ حَتّٰٓى اَتٰىنَا الْيَقِيْنُ ﴿٤٧﴾

18. O, (âyetlerimizi işitince) düşündü taşındı, ölçtü biçti.

19. Kahrolasıca nasıl da ölçtü biçti.

20. Evet, o kahrolasıca nasıl da ölçtü biçti.

21. Sonra yine durdu, düşündü.

22. Suratını astı, kaşlarını çattı.

23. Nihayet inanmayı kibrine yediremediği için hakka sırt çevirdi.

24. Ve şöyle dedi: "Bu, eskiden beri anlatılagelen (ve insanı etkileyen) sihir(li sözler) dir."

25. "Bu, insan sözünden başka bir şey değildir."

26. Bilin ki, Ben onu Sekar'a atacağım.

27. Sekar nedir, bilir misin?

28. O, içine atılan kimsenin yakmadık yerini bırakmaz, fakat yine de onu salıvermez.

29. Durmadan derileri yakıp kavurandır o.

30. Onun on dokuz (sayısız)[1] bekçisi vardır.

31. Biz cehennemin bekçilerini meleklerden yaptık. Onların sayısını küfürde direnenleri sınama vesilesi kıldık. Böylece kendilerine kitap verilenlerin bilgileri sağlamlaşır; müminlerin imanları artar, Kitap Ehli ile Müslümanlar şüpheye düşmezler. Kalplerinde hastalık bulunan münafıklarla kâfirler ise, "Allah'ın böyle bir misâl vermesinin ne anlamı var!" derler. İşte böyle. Allah dilediğini (dalâlet yolunu tercih edeni) dalâlette bırakır, dilediğini (hidayet yolunu tercih edeni) ise hidayete erdirir. Rabbinin ordularının (görevli meleklerinin) sayısını yalnız O bilir ve şunu aslâ unutmayın ki bu cehennem, insanlar için sadece bir uyarıdır.

32. Hayır iş zannettikleri gibi değil! Andolsun aya,

33. Dönüp gelen geceye,

34. Aydınlanan sabaha ki,

35. O cehennem büyük belâlardan biridir.

36. O bütün insanlık için bir uyarıdır.

37. İçinizden iman ederek öne geçenler için de, küfürde direnerek geride kalanlar için de.

38. Herkes yaptığı işe karşılık rehin alınacaktır.

39. Ancak amel defteri sağdan verilenler bunun dışındadır.

40-41. Onlar cennetlerde olacaklar ve oradan suçlulara soracaklar:

42. "Nedir sizi cehenneme düşüren?"

43. Diyecekler ki: "Biz Rabbimize ibadet etmezdik."

44. "Yoksulları doyurmazdık."

45. "Bâtıl inançlara dalanlarla birlikte biz de dalıp gitmiştik."

46. "Hesap gününü inkâr ediyorduk."

47. "Ölüm bizi yakalayıncaya kadar hep böyle yaşadık."

---

1. Eski Hint kültüründe sayılar 18'de bitiyor ve 19 sayısı, tanrısallığı ve mahiyetini yalnız Tanrının bildiği sonsuzluğu ifade ediyordu (Bîrûnî, *et-Tahkîk,* 16. Bölüm). Fakat düşünce yapıları şekilcilik üzerine kurulu olan Yahudi kültürüne bu ifade, Hint kültüründeki "sınırsızlık" anlamında değil salt sayısal değer olarak geçmişti. Âyet, Yahudilerin teşvikiyle bunu müşriklerin Hz. Peygambere sormaları üzerine, onların sayısal bilgileriyle örtüşecek şekilde inmiştir.

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ
مُعْرِضِينَ ﴿٤٩﴾ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾ بَلْ
يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَىٰ صُحُفًا مُنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا ۖ بَلْ لَا يَخَافُونَ
الْآخِرَةَ ﴿٥٣﴾ كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿٥٥﴾ وَمَا
يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ۚ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

سُورَةُ الْقِيٰمَةِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ أَرْبَعُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ ﴿١﴾ وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَلَّنْ
نَجْمَعَ عِظَامَهُ ﴿٣﴾ بَلَىٰ قَادِرِينَ عَلَىٰ أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ ﴿٤﴾ بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ
أَمَامَهُ ﴿٥﴾ يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ ﴿٦﴾ فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ﴿٧﴾ وَخَسَفَ الْقَمَرُ ﴿٨﴾
وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ﴿٩﴾ يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿١١﴾
إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ﴿١٢﴾ يُنَبَّأُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴿١٣﴾ بَلِ
الْإِنْسَانُ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ﴿١٤﴾ وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُ ﴿١٥﴾ لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ﴿١٦﴾
إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴿١٧﴾ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ﴿١٩﴾

48. Şimdi onlara hiç kimsenin şefaati fayda vermeyecektir.

49. Bunlara ne oluyor ki, bu öğütlerden yüz çeviriyorlar?

50. Sanki ürkmüş yaban eşekleri gibiler.

51. Aslan görmüş de ürküp kaçışan eşekler gibi.

52. (Onlar bu uyarılarla yetinmiyorlar.) İstiyorlar ki, her birine ayrı ayrı hitap eden açık bir kitap verilsin!

53. Hayır! Onlara böyle bir kitap da verilse inanmazlar. Çünkü onlar, âhiret endişesi taşımamaktadırlar.

54. Aklınızı başınıza alın. Bu Kur'an bir öğüt ve uyarıdır.

55. Dileyen ondan yararlanır.

56. Fakat şunu da bilin ki, bu öğütten ancak Allah'ın dilediği (Kur'an yolunu tercih eden) kimseler yararlanır. O, azabından korkulacak yegâne Varlıktır, Kendisinden bağışlanma istenilecek olan da yalnız O'dur.

75
KIYÂME SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 40 âyettir. Adını ilk âyette geçen "el-Kıyâme" kelimesinden almıştır.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Andolsun kıyamet gününe,

2. Evet, o kıyamet günü pişmanlıkla dövünecek olan nefse de andolsun (ki, öldükten sonra mutlaka diriltileceksiniz).

3. Yoksa insan, kıyamet günü (toz toprak olan) kemiklerini bir araya toplayamayacağımızı mı sanıyor?

4. Evet toplayacağız. Biz onun parmak uçlarındaki çizgileri bile yeniden düzenleyip eski haline getirmeye kâdiriz.

5. Fakat insan, ömrünü sorumsuzca, boş arzu ve heveslerine uyarak geçirmek ister.

6. Ve bundan dolayı da, "Kıyamet günü ne zamanmış?!" diye alay eder durur.

7. Gözler korkudan belerdiğinde,

8. Ay kapkara kesildiğinde,

9. Ayla güneş birbirine girdiğinde,

10. O gün insan, "Yok mu kaçacak bir yer?!" diye feryat eder.

11. Hayır! O gün insanın kaçıp sığınabileceği bir yer olmayacak.

12. O gün varılacak yer, sadece Rabbinin huzurudur.

13. O gün insana yaptığı ve yapması gerektiği halde yapmadığı bütün işler bir bir haber verilecek.

14. Hatta insan kendi aleyhinde tanıklık edecek (kendi azaları, yapıp ettiklerini tek tek sayacak).[1]

15. Bir kısım mazeretler ileri sürse bile aslâ faydası olmayacak.

16. (Amel defteri eline verilip, "Oku!" denilecek,[2] korku ve şaşkınlıktan okurken dili dolaşacak. O zaman denilecek ki ona:) "Amel defterini okurken telâşla dilini dolaştırıp durma!"[3]

17. "Bütün yaptıklarını bir araya toplamak ve onları sana okumak Bizim işimiz."

18. "Biz sana o defterden neyi okumuşsak, bu okuduklarımızı kabul et."

19. "Sonra (bir itirazın olursa) bil ki, onları tek tek açıklamak Bize aittir."

1. Krş. Yâsin 36/65.
2. Bkz. İsrâ 17/14.
3. Müfessirlerin büyük çoğunluğu bu ve devamındaki üç âyeti Hz. Peygambere hitap olarak anlamışlardır. Biz konunun akışını dikkate alarak Kaffâl'in görüşünü tercih ettik. Ona göre bu hitap, mahşerde amel defteri eline verilen inkârcı kişiye yapılacaktır.

20. "Hayır, (boşuna mazeret ileri sürmeyin.) Siz dünyayı seviyordunuz."

21. "Âhireti de umursamıyordunuz."

22. O gün bir kısım yüzler ise, sevinçten ışıl ışıldır.

23. Çünkü Rablerini(n cemalini) seyretmektedirler.[1]

24. O gün öyle yüzler de vardır ki, asık ve kapkaradır.

25. Çünkü (yiyecekleri darbelerle) bellerinin kırılacağını anlarlar.

26. Aklınızı başınıza alın! Can boğaza gelip dayandığında,

27. "Yok mu buna bir çare?" diye feryat edildiğinde,

28. İnsan ayrılığın (ölümün) gelip çattığını anlar.

29. Ve bacakları birbirine dolaşır.

30. İşte o gün anlar ki, varılacak tek yer Rabbinin huzurudur.

31. Evet, o inkârcı adam ne Peygamberi tasdik etti ne de Allah'a boyun eğdi.

32. Tam aksine Peygamberi yalanladı ve Allah'a boyun eğmekten yüz çevirdi.

33. Sonra da çalım sata sata yandaşlarının yanına gitti.

34. Yazıklar olsun sana, yazıklar olsun!

35. Evet, yazıklar olsun sana, yazıklar olsun!

36. İnsan bu dünyada başıboş bırakıldığını mı sanıyor?

37. O, (ana rahmine) akıtılan bir damla meniden ibaret değil miydi?

38. Sonra rahmin duvarına yapışmış aşılanmış yumurta haline geldi. İşte Allah ondan mükemmel bir insan yarattı.

39. Ve o meni (ile aşılanmış yumurta hücresin)den erkek ve dişi olmak üzere iki cinsin üremesini sağladı.

40. (Şimdi söyleyin bakalım!) Bütün bunlara gücü yeten Allah'ın ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?

76
İNSÂN (DEHR) SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 31 âyettir. Adını ilk âyette geçen "İnsan" kelimesinden almıştır. Bu sûreye aynı âyette geçen "Dehr" kelimesinden dolayı "Dehr sûresi" de denil-

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ الْاٰخِرَةَ ﴿٢١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ
﴿٢٢﴾ اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ اَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ
﴿٢٥﴾ كَلَّآ اِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ اَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾
وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذِ ِۨالْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾ فَلَا صَدَّقَ وَلَا
صَلّٰى ﴿٣١﴾ وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ اِلٰٓى اَهْلِهٖ يَتَمَطّٰى ﴿٣٣﴾ اَوْلٰى لَكَ
فَاَوْلٰى ﴿٣٤﴾ ثُمَّ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿٣٥﴾ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُّتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾
اَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّنْ مَّنِيٍّ يُّمْنٰى ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوّٰى ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ
الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٣٩﴾ اَلَيْسَ ذٰلِكَ بِقٰدِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُّحْيِۦَ الْمَوْتٰى ﴿٤٠﴾

سُورَةُ الْاِنْسَانِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ اِحْدٰى وَثَلَاثُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْـًٔا مَّذْكُورًا ﴿١﴾ اِنَّا
خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُّطْفَةٍ اَمْشَاجٍ ۖ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنٰهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٢﴾ اِنَّا
هَدَيْنٰهُ السَّبِيلَ اِمَّا شَاكِرًا وَّاِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾ اِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِينَ سَلٰسِلَا
وَاَغْلٰلًا وَّسَعِيرًا ﴿٤﴾ اِنَّ الْاَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَاْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾

mektedir. "Dehr", başı ve sonu belli olmayan uzun bir zaman dilimine denir.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Gerçek şu ki insanın, kendisinden "insan" olarak söz edilmeye değer bir varlık halini alıncaya kadar üzerinden uzun bir zaman geçmiştir.

2. (Ve nihayet üreme safhasına geldiğinde) Biz insanı katışık bir sudan (döllenmiş yumurtadan) yarattık. İmtihana tâbi tutacağımız için de onu işiten, gören ve akleden bir varlık haline getirdik.

3. Ve ona doğru yolu gösterdik. Artık o, ya şükreden biri olacak ya da nankör biri.

4. Fakat unutmayın ki, Biz nankörlük edenler için zincirler, demir halkalar ve alevli cehennem ateşi hazırladık.

5. Şükreden iyi insanlar ise, içine kâfûr[2] katılmış kâse kâse cennet şarabı içerler.

1. Biz âyeti, Ehlisünnetin görüşüne göre tercüme ettik. Mutezile mezhebi âyete, "Rabbinin nimetlerini beklerler" anlamını vermiştir.
2. Hindistan'da yetişen kokulu bir bitkinin özü.

عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللّٰهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ۝٦ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ
يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ۝٧ وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا
وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ۝٨ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّٰهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا
شُكُورًا ۝٩ إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ۝١٠ فَوَقَاهُمُ اللّٰهُ
شَرَّ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا ۝١١ وَجَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا
جَنَّةً وَحَرِيرًا ۝١٢ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا
زَمْهَرِيرًا ۝١٣ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ۝١٤ وَيُطَافُ
عَلَيْهِمْ بِآنِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا ۝١٥ قَوَارِيرَ مِنْ فِضَّةٍ
قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ۝١٦ وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ۝١٧ عَيْنًا
فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا ۝١٨ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ
حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَنْثُورًا ۝١٩ وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا
۝٢٠ عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ
وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ۝٢١ إِنَّ هَٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ
مَشْكُورًا ۝٢٢ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا ۝٢٣ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ
وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا ۝٢٤ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۝٢٥

6. Bu (cennet şarabının geldiği yer) öyle bir kaynaktır ki, Allah'ın seçkin kulları istedikleri zaman ve istedikleri kadar ondan kana kana içerler.

7. Bunlar, sözlerini yerine getiren ve dehşeti her yeri kaplayacak olan kıyamet gününden korkan kimselerdir.

8. Onlar kendileri muhtaç oldukları halde[1] yoksul, yetim ve esirleri doyururlar (ve şöyle derler:)

9. "Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz. Sizden herhangi bir karşılık, bir teşekkür beklemiyoruz."

10. "Biz, o çok çetin ve sıkıntılı günde Rabbimizin azabından korkarız."

11. Bu sebeple Allah da onları bu dehşetli günün azabından koruyacak ve yüzlerine nûr, gönüllerine sürûr verecek;

12. Sabrettikleri için, mükâfat olarak onlara cennet ve ipekli giysiler lütfedecek,

13. Orada tahtlara yaslanacaklar; ne yakıcı bir sıcak ne de donduran bir soğuk görecekler,

14. Cennet ağaçlarının gölgeleri üzerlerine düşecek ve meyveleri de kolayca devşirilecek şekilde dallarından sarkmış olacak,

15. Etraflarında gümüş kaplar ve billûr kadehlerle (cennet şarabı sunan) hizmetçiler dolaştırılacak,

16. Gümüşten yapılmış bu kadehlerden istedikleri kadar içecekler.

17. Ayrıca orada içine zencefil[2] katılmış kâse kâse cennet şarabı ikram edilecek.[3]

18. Bu içecekler cennette "Selsebîl"[4] denen pınardan çıkar.

19. Ve etraflarında sürekli genç hizmetçiler dolaşırlar.[5] Onları görsen, dizilmiş inciler sanırsın.

20. Orada her nereye baksan, hep nimet ve görkemli bir saltanat görürsün.

21. Bu cennetliklerin üzerlerinde yeşil ipekten ve atlastan dokunmuş giysiler olacak. Onlar gümüş bileziklerle süslenecekler ve Rableri onlara tertemiz bir cennet şarabı içirecek.

22. (Denecek ki kendilerine:) "İşte sizin mükâfatınız budur, bütün yaptıklarınız böylece karşılığını bulmuştur."

23. Ey Peygamber! Hiç şüphesiz sana bu Kur'an'ı parça parça indiren Biziz.

24. O halde sen Rabbinin hükmü; sana yardım vaadi gerçekleşinceye kadar sabret. Sakın günaha ve küfre dalan kimselere boyun eğme.

25. Sabah akşam Rabbinin adını anmaya devam et.

---

1. Krş. Bakara 2/177; Haşr 59/9.
2. Zencefil kelimesi Arapça "Zencebil" şeklinde söylenir. Araplar bu kelimeyi, hoş ve güzel olan içecek, özellikle şarap için kullanırlar.
3. Kur'an'da cennet nimetlerinden söz edilirken sıkça şaraptan bahsedilir. Bunun bir sebebi, Kur'an'ın o günkü muhataplarının şaraba olan düşkünlüğüdür. Fakat vâdedilen bu şarap, dünyada içilen şarabın aksine sarhoşluk vermeyen, enfes koku ve karışımlarla içimi insana çok hoş gelen bir içecektir. Bkz. Vâkıa 56/19.
4. Arapçada içimi kolay, hoş ve tatlı sular için "selsel", "selsâl" ve "selsebîl" sıfatları kullanılır. "Gürül gürül akan pınar" anlamı da vardır.
5. Krş. Tûr 52/24; Vâkıa 56/17.

26. Gecenin bir kısmında O'na ibadet et. Yine geceleyin uzun bir süre O'nu tespih et, yücelt.

27. Gerçekten bu inkârcılar dünya hayatını çok severler, önlerindeki o korkunç kıyameti umursamazlar.[1]

28. Oysa onları yaratan ve her bir azasını en uygun şekilde yerleştirip güçlü kuvvetli insanlar haline getiren Biziz. Dilersek onları yok eder, yerlerine başka insanlar getiririz.

29. İşte bu âyetler size bir öğüt, bir uyarıdır. Artık isteyen, (bu öğütten yararlanarak) Rabbinin yoluna girme imkânı bulur.[2]

30. Bununla birlikte Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.[3] Allah Alîm'dir; kimin hidayete lâyık olduğunu iyi bilir, Hakîm'dir; O'nun dilemesi bir hikmete dayanır.

31. O dilediğini (hidayet yolunu tercih edeni) rahmetine; cennetine alır. Zâlimler içinse acı bir azap hazırlamıştır.

77
MÜRSELÂT SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 50 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Mürselât" kelimesinden almıştır. Mürselât", gönderilenler demektir. Bu kelimeyle, vahiy getiren melekler veya vahiy alan peygamberler topluluğu kastedilmektedir.

⁂

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Andolsun art arda gönderilenlere,

2. Esip savuranlara,

3. Yaydıkça yayanlara,

4. Ayırdıkça ayıranlara,

5-6. Kullarına mazeret bırakmamak ve onları uyarmak için vahiy getirenlere ki,

7. Size vâdolunan kıyamet mutlaka kopacaktır.

8. Bir de bakacaksınız ki, yıldızlar sönmüş,

9. Gök yarılmış,

10. Dağlar darmadağın olup savrulmuş,

11. Peygamberler (ümmetlerine) tanıklık etmek üzere belli bir vakitte toplanmışlar!

12. Peki, bütün bunlar hangi güne ertelendi?

وَمِنَ الَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهٗ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ
وَيَذَرُونَ وَرَآءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَآ اَسْرَهُمْ ۖ وَاِذَا
شِئْنَا بَدَّلْنَآ اَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾ اِنَّ هٰذِهٖ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى
رَبِّهٖ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾ وَمَا تَشَآؤُنَ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۚ
﴿٣٠﴾ يُدْخِلُ مَنْ يَّشَآءُ فِىْ رَحْمَتِهٖ ۗ وَالظّٰلِمِيْنَ اَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٣١﴾

سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ خَمْسُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ﴿٢﴾ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا ﴿٣﴾
فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾ عُذْرًا اَوْ نُذْرًا ﴿٦﴾
اِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ فَاِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾ وَاِذَا السَّمَآءُ
فُرِجَتْ ﴿٩﴾ وَاِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ ﴿١٠﴾ وَاِذَا الرُّسُلُ اُقِّتَتْ ﴿١١﴾
لِاَيِّ يَوْمٍ اُجِّلَتْ ﴿١٢﴾ لِيَوْمِ الْفَصْلِ ﴿١٣﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ
﴿١٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٥﴾ اَلَمْ نُهْلِكِ الْاَوَّلِينَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ
الْاٰخِرِينَ ﴿١٧﴾ كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿١٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾

13. Yargı gününe!

14. Nedir o yargı günü, biliyor musun?

15. O yargı gününü inkâr edenlerin o gün vay haline!

16. Biz önceki inkârcıları helâk etmedik mi?

17. Daha sonra gelen sizin gibi inkârcıları da onlara katıveririz.

18. Biz, suçlulara hep böyle yaparız.

19. Allah'ın azabını inkâr edenlerin o gün vay haline!

---

1. Krş. İnsan 75/20, 21.

2. Krş. Müzzemmil 73/19.

3. Yani dileme yeteneği vermeseydi hiç kimse bir şey dileyemezdi. Hidayet ve dalâlet sebeplerini yaratması açısından, bütün sonuçlar Allah'a izafe edilir. Kulun dilemesi, Allah'ın yarattığı hidayet ve dalâlet yollarından birini tercih etmesidir. O yolun sonucunda hidayete ermesi Allah'ın iradesi ile yani koyduğu kanunlarla gerçekleşir. Kulun tercihi, Allah'ın onun hidayete ermesini dilemesi için sadece bir sebeptir. Şayet Allah bize akıl ve irade ile bir tercih yeteneği vermemiş olsaydı, bizim tercih etme, yani bir şeyi dileme imkânımız da olmazdı. Bizim sorumlu olmamızın sebebi, özgür irademizle yaptığımız tercihlerimizdir.

اَلَمْ نَخْلُقْكُّمْ مِّنْ مَّآءٍ مَّهِيْنٍ ۙ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنٰهُ فِيْ قَرَارٍ مَّكِيْنٍ ۙ﴿٢١﴾ اِلٰى
قَدَرٍ مَّعْلُوْمٍ ۙ﴿٢٢﴾ فَقَدَرْنَا ۟ فَنِعْمَ الْقٰدِرُوْنَ ﴿٢٣﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ
﴿٢٤﴾ اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ كِفَاتًا ۙ﴿٢٥﴾ اَحْيَآءً وَّاَمْوَاتًا ۙ﴿٢٦﴾ وَّجَعَلْنَا
فِيْهَا رَوَاسِيَ شٰمِخٰتٍ وَّاَسْقَيْنٰكُمْ مَّآءً فُرَاتًا ۟﴿٢٧﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ
لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٢٨﴾ اِنْطَلِقُوْٓا اِلٰى مَا كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ۟﴿٢٩﴾ اِنْطَلِقُوْٓا اِلٰى
ظِلٍّ ذِيْ ثَلٰثِ شُعَبٍ ۙ﴿٣٠﴾ لَّا ظَلِيْلٍ وَّلَا يُغْنِيْ مِنَ اللَّهَبِ ۭ﴿٣١﴾ اِنَّهَا
تَرْمِيْ بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ۭ﴿٣٢﴾ كَاَنَّهٗ جِمٰلَتٌ صُفْرٌ ۭ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ
لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٣٤﴾ هٰذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُوْنَ ۙ﴿٣٥﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُوْنَ
﴿٣٦﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٣٧﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ ۚ جَمَعْنٰكُمْ وَالْاَوَّلِيْنَ
﴿٣٨﴾ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيْدُوْنِ ﴿٣٩﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ۧ
﴿٤٠﴾ اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِيْ ظِلٰلٍ وَّعُيُوْنٍ ۙ﴿٤١﴾ وَّفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُوْنَ ۭ﴿٤٢﴾ كُلُوْا
وَاشْرَبُوْا هَنِيْٓـًٔا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٤٣﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ
﴿٤٤﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٤٥﴾ كُلُوْا وَتَمَتَّعُوْا قَلِيْلًا اِنَّكُمْ مُّجْرِمُوْنَ
﴿٤٦﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٤٧﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ ارْكَعُوْا لَا يَرْكَعُوْنَ
﴿٤٨﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٤٩﴾ فَبِاَيِّ حَدِيْثٍ بَعْدَهٗ يُؤْمِنُوْنَ ﴿٥٠﴾

20. Biz sizi basit bir sudan yaratmadık mı?

21-22. Sonra onu (cenin olarak) belli bir süre orada kalmak üzere sağlam bir yere (ana rahmine) yerleştirdik.

23. İşte yaratılışınızı böyle bir düzene bağladık. Ne kadar güzel bir düzen koyduk Biz![1]

24. Allah'ın kudretini inkâr edenlerin o gün vay haline!

25. Biz yeryüzünü sizin için bir toplanma yeri yapmadık mı?

26. Dirileriniz için de, ölüleriniz için de.

27. Yeryüzünde sağlam ve yüksek dağlar yarattık, size tatlı sular içirdik.

28. Bu nimetlerimizi inkâr edenlerin o gün vay haline!

29. (O gün onlara şöyle denilecek:) "Haydi, yalan saydığınız azaba koşun bakalım."

30. "Koşun bakalım siz, üç kola ayrılmış gölgeye!"

31. "O bir gölgelik değildir, sizi alevlerden korumaz."

32. "Koca dev kütükler gibi kıvılcımlar saçar."

33. Bu kıvılcımlar kızgın dev halatlar gibi saçılırlar.[2]

34. O gün bu ateşe yakalanan inkârcıların vay haline!

35. O gün inkârcıların konuşamayacakları bir gündür.

36. Onlara mazeretlerini açıklamak için izin de verilmeyecektir.

37. İnkârcıların o gün vay haline!

38. O gün yargı günüdür. Biz o gün sizi de öncekileri de hep birlikte toplayacağız.

39. (Azaptan kurtulabilmek için) varsa bir çareniz, gösterin Bana şimdi onu!

40. Çaresiz kalan inkârcıların o gün vay haline!

41. Böyle bir günün azabından korkarak bilinçli bir hayat sürenler ise, gölgeliklerde ve pınar başlarında olacaklar.

42. Canlarının çektiği her türlü meyveyi yanı başlarında bulacaklar.

43. (Denilecek ki onlara:) "Dünyada iken yaptıklarınızın karşılığı olarak şimdi afiyetle yiyin, için."

44. Biz, iman edip güzel ameller işleyenleri işte böyle ödüllendiririz.

45. Dini yalanlayanların ve bu nimetlere erişemeyenlerin o gün vay haline!

46. Ey inkârcılar! Siz (bu cennet nimetlerine karşılık) dünya nimetlerinden yiyin ve bir süre daha sefanızı sürün bakalım. Fakat şunu iyi bilin ki, siz (cehennemi hak etmiş) suçlularsınız.

47. Bu suçluların o gün vay haline!

48. Dünyada onlara, "Allah'a boyun eğin" denildiği zaman buna yanaşmıyorlardı.

49. İnkârcıların ve Allah'a boyun eğmeyenlerin o gün vay haline!

50. Peki, onlar bu Kur'an'a da inanmadıktan sonra hangi söze, hangi kitaba inanacaklar?!

---

1. Krş. Mü'minûn 23/12-14.

2. Âyet, "Bu ateş, kızgın erkek deve sürüleri gibidir" şeklinde de çevrilmiştir.

78
NEBE' SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 40 âyettir. Adını ikinci âyette geçen "Nebe'" kelimesinden almıştır. "Nebe'", bilgi, olay ve haber demektir.

* *

سُورَةُ النَّبَإِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ أَرْبَعُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

عَمَّ يَتَسَآءَلُونَ ۝١ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ ۝٢ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ۝٣
كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ۝٤ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ۝٥ اَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ۝٦
وَالْجِبَالَ اَوْتَادًا ۝٧ وَخَلَقْنَاكُمْ اَزْوَاجًا ۝٨ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ۝٩
وَجَعَلْنَا الَّيْلَ لِبَاسًا ۝١٠ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ۝١١ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ
سَبْعًا شِدَادًا ۝١٢ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ۝١٣ وَاَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ
مَآءً ثَجَّاجًا ۝١٤ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ۝١٥ وَجَنَّاتٍ اَلْفَافًا ۝١٦ اِنَّ يَوْمَ
الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ۝١٧ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَاْتُونَ اَفْوَاجًا ۝١٨ وَفُتِحَتِ
السَّمَآءُ فَكَانَتْ اَبْوَابًا ۝١٩ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ۝٢٠ اِنَّ
جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ۝٢١ لِلطَّاغِينَ مَاٰبًا ۝٢٢ لَابِثِينَ فِيهَآ اَحْقَابًا ۝٢٣
لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ۝٢٤ اِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ۝٢٥ جَزَآءً
وِفَاقًا ۝٢٦ اِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ۝٢٧ وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا كِذَّابًا ۝٢٨
وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ۝٢٩ فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ اِلَّا عَذَابًا ۝٣٠

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Bu müşrikler birbirlerine neyi sorup duruyorlar?

2. O büyük haberi mi?[1]

3. Üzerinde anlaşmazlığa düştükleri o büyük haberi, öyle mi?

4. Hayır! Boşuna sorup durmasınlar! Nasıl olsa gerçeği yakında öğrenecekler.

5. (Tekrar söylüyorum ki,) bu gerçeği yakında mutlaka öğrenecekler.

6. Biz, yeryüzünü bir döşek gibi yaymadık mı?

7. Dağları da yeryüzünü tutan birer kazık yapmadık mı?

8. Biz, sizi çift çift eşler halinde yaratmadık mı?

9. Uykuyu sizin için bir dinlenme vesilesi kılmadık mı?

10. Geceyi (bir yorgan gibi) üstünüze örtmedik mi?

11. Gündüzü de geçim zamanı kılmadık mı?

12. Üstünüze yedi kat sağlam gök bina etmedik mi?

13. Ve oraya parladıkça parlayan bir kandil yerleştirmedik mi?

14. Rahmet yüklü[2] bulutlardan bol bol yağmur yağdırmadık mı?

15. Bu yağmurlarla tahıl ve bitkiler yetiştirmedik mi?

16. Bitkileri birbirine girmiş, ağaçları sarmaş dolaş olmuş bahçeler meydana getirmedik mi?

17. (Evet bütün bunları yapan Biziz. O halde) hiç şüpheniz olmasın ki, sorguya çekileceğiniz yargı gününün vakti de bellidir.

18. O gün Sûra üfürülünce bölük bölük mahşer yerine geleceksiniz.

19. Gökyüzü yarılacak ve paramparça olacak.

20. Dağlar yürütülecek ve bir seraba dönüşecek.

21. İşte o zaman cehennem (günahkârları) beklemeye başlayacak.

22. Azgınların sonunda varacağı konaktır orası.

23. Asırlarca kalacaklar orada.

24. Ne serin bir yer bulabilecekler ne de içecek bir şey tadabilecekler.

25. Tadacakları tek şey, kaynar bir su ve irin olacak.

26. Onlara en uygun ceza işte budur.

27. Çünkü onlar âhirette hesaba çekileceklerine inanmıyorlar,

28. Âyetlerimizi yalanladıkça yalanlıyorlardı.

29. Biz ise her şeyi birer birer kaydediyorduk.[3]

30. (Bu sebeple onlara:) "Şimdi bu azabı tadın bakalım. Bizim yapacağımız tek şey, sizin azabınızı artırmak" denilecek.

---

1. Kıyameti ya da Kur'an'ı. Fakat âyetlerin akışı dikkate alındığında bunun kıyamet ve yargı günü olma ihtimali daha güçlü görünmektedir.
2. Lafzen "Sıkıştırılmış, yoğunlaştırılmış."
3. Krş. Kehf 18/49.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾
وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًا ﴿٣٥﴾ جَزَاءً مِنْ
رَبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا
الرَّحْمَٰنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا
لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذَٰلِكَ الْيَوْمُ
الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَآبًا ﴿٣٩﴾ إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ
يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

سُورَةُ النَّازِعَاتِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ سِتٌّ وَأَرْبَعُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ﴿١﴾ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ﴿٢﴾ وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا ﴿٣﴾
فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ﴿٥﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ﴿٦﴾
تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ ﴿٧﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٨﴾ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿٩﴾
يَقُولُونَ أَإِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾ أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً ﴿١١﴾ قَالُوا
تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾

31. Şirk ve isyandan kaçınan ve âhirette hesap verme bilinciyle yaşayanlar için ise tam bir kurtuluş vardır.

32. Ayrıca bağlar, bahçeler,

33. Hayalini kurdukları bütün hazlar,[1]

34. Dolu dolu kadehler hep onlar içindir.

35. Orada boş ve yalan söz işitmezler.

36. Bütün bunlar onlara, Rabbinden bir ödül olarak verilmiştir.

37. O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir, Rahmân'dır; şefkat ve merhametiyle kullarına bol nimetler lütfeder. O gün O'nun huzurunda kimse konuşacak tâkat bulamaz.

38. O gün Ruh (Cebrail) ve diğer melekler saf saf dizilirler. Konuşacak olanlar sadece Rahman olan Allah'ın izin verdikleridir. Zaten onlar da sadece doğruyu söylerler.

39. İşte o gün, geleceği kesin olan gündür. Artık dileyen Rabbinin yolunu tutar ve o yoldan gider.

40. Biz sizi, yakında gelecek olan azap konusunda uyarmaktayız. O gün kişi, dünyada yapıp ettiği bütün işleri önünde bulacaktır. İşte o zaman inanmayan kimse, "Keşke toprak olaydım (da bu günü görmeyeydim)" diyerek dövünecektir.

79
NÂZİ'AT SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 46 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Nâziât" kelimesinden almıştır. "Nâziât" bir şeyi derinliklerden çekip çıkaranlar anlamına gelir.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Andolsun şiddetle söküp çıkaranlara,

2. Kolayca çekip alanlara,

3. Yüzüp gidenlere,

4. Yarışıp duranlara,

5. İşleri düzenli bir şekilde yürütenlere ki,[2]

6. O gün (Sûra ilk üfleyişle) yeryüzü şiddetli bir şekilde sarsılacak,

7. Onun peşinden bir diğeri daha (Sûra ikinci üfleyiş) gelecek.

8. O gün kalpler göğüsten fırlayacakmış gibi çarpacak.

9. Gözler de korkudan yere eğilecek.

10. Onlar hâlâ alay ederek diyorlar ki: "Şimdi biz (öldükten sonra) tekrar şu halimize mi döndürüleceğiz?"

11. "Üstelik kemiklerimiz çürüyüp un ufak olduktan sonra, öyle mi?"

12. "Öyleyse biz yanmışız!"

13. (Alay etsinler bakalım) Onlara sadece bir çığlık yeter.

14. Bir de bakmışsın, kendilerini mahşer yerinde buluvermişler.

---

1. Lafzen, "Tomurcuk göğüslü genç kızlar." Bkz. Bakara 2/25, ilgili not.
2. 1-5. âyetlerde geçen kelimeler farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bunların hepsi, toplu olarak melekler ya da yıldızlar olarak anlaşıldığı gibi 3. âyete "Gemiler", 4. âyete "Gâzilerin atları" gibi ayrı ayrı anlamlar da verilmiştir. Râzî'nin ifade ettiği gibi bu kelimelerin, verilen bütün anlamları kapsaması da mümkündür.

هَلْ اَتٰىكَ حَدِيثُ مُوسٰى ﴿١٥﴾ اِذْ نَادٰيهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾ اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿١٧﴾ فَقُلْ هَلْ لَكَ اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى ﴿١٨﴾ وَاَهْدِيَكَ اِلٰى رَبِّكَ فَتَخْشٰى ﴿١٩﴾ فَاَرٰيهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصٰى ﴿٢١﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰى ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ فَنَادٰى ﴿٢٣﴾ فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى ﴿٢٤﴾ فَاَخَذَهُ اللّٰهُ نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُولٰى ﴿٢٥﴾ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشٰى ﴿٢٦﴾ ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَٓاءُ بَنٰيهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰيهَا ﴿٢٨﴾ وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰيهَا ﴿٢٩﴾ وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا ﴿٣٠﴾ اَخْرَجَ مِنْهَا مَٓاءَهَا وَمَرْعٰيهَا ﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ اَرْسٰيهَا ﴿٣٢﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ ﴿٣٣﴾ فَاِذَا جَٓاءَتِ الطَّآمَّةُ الْكُبْرٰى ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ مَا سَعٰى ﴿٣٥﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرٰى ﴿٣٦﴾ فَاَمَّا مَنْ طَغٰى ﴿٣٧﴾ وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَاِنَّ الْجَحِيمَ هِىَ الْمَاْوٰى ﴿٣٩﴾ وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى ﴿٤٠﴾ فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِىَ الْمَاْوٰى ﴿٤١﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ اَنْتَ مِنْ ذِكْرٰيهَا ﴿٤٣﴾ اِلٰى رَبِّكَ مُنْتَهٰيهَا ﴿٤٤﴾ اِنَّمَٓا اَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشٰيهَا ﴿٤٥﴾ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُٓوا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحٰيهَا ﴿٤٦﴾

15. Ey Peygamber! (Neden üzülüyorsun ki,) Musa ile ilgili bilgiler sana gelmedi mi?

16. Hani Rabbin O'na, kutsal Tuva vadisinde şöyle seslenmişti:

17. "Şimdi sen Firavun'a git, çünkü o iyice azdı."

18. "Ona de ki: Seni, şirkten arınmaya; tek Allah'a inanmaya çağırıyorum."

19. "Sana Rabbine gidecek yolu gösteriyorum ki, O'na karşı gelmekten vazgeçesin."

20. Ve Musa, ona en büyük mucizeyi gösterdi.[1]

21. Fakat Firavun onu yalanladı ve ona karşı çıktı.

22. Sonra da dönüp Musa'ya karşı faaliyete geçti.

23. Adamlarını topladı ve onlara şöyle seslendi:

24. "Ben sizin en büyük rabbiniz değil miyim?"[2]

25. Allah da onu kıskıvrak yakalayıp dünyada ve âhirette ibret verici bir cezaya çarptırdı.

26. Hiç şüphesiz bu kıssadan alınacak dersler vardır, fakat bu dersleri Allah'tan korkan kimseler alır.

27. (Ey inkârcılar! Siz yeniden dirilmeye inanmamakta neden ısrar ediyorsunuz?) Söyleyin, sizi yeniden yaratmak mı daha zor, yoksa şu gökyüzünü yaratmak mı? Bakın onu Allah nasıl sapasağlam dikti,

28. Direksiz alabildiğine yükseltti, ona mükemmel bir şekil ve düzen verdi.

29. Onun gecesini kararttı, gündüzünü ise aydınlattı.

30. Bundan sonra yeryüzünü de döşeyip yaşamaya elverişli hale getirdi.

31. Orada sular akıttı ve otlaklar meydana getirdi.

32. Sapasağlam durmasını sağlayan dağlar yerleştirdi.

33. Bütün bunları sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için yaptı.

34. Her şeyi alt üst eden o büyük felâket (kıyamet) geldiğinde,

35. O gün insan yaptıklarını bir bir hatırlar.

36. Cehennem, herkesin göreceği şekilde ortaya çıkarılır.

37. Artık kim azgınlık etmiş,

38. Ve sadece dünya hayatını tercih etmişse,

39. Onun varıp barınacağı yer cehennem olacaktır.

40. Kim de Rabbinin huzurunda hesap vermekten korkmuş ve nefsini kötü arzu ve heveslerden uzak tutmuş ise,

41. Onun mekânı da cennet olacaktır.

42. Ey Peygamber! "Bu kıyamet ne zaman kopacak?" diye seninle alay edip duruyorlar.

43. Onun ne zaman kopacağını sen nereden bileceksin ki?!

44. Onun hakkındaki nihâî bilgi Rabbine aittir.

45. Sana düşen, sadece kıyametin dehşetinden korkanları uyarmaktır.

46. Kıyameti inkâr edenler şunu iyi bilsinler ki, o gelip çatınca onlar, dünyada sanki bir akşam veya bir kuşluk vakti kadar kaldıklarını sanacaklar.

---

1. Musa'nın asâsının yılana dönüşmesi mucizesini.

2. Krş. Şuarâ 26/29; Kasas 28/38. Bu âyette geçen "Rab" kelimesi Tanrı anlamına geldiği gibi, yönetici, lider, bir şeyin sahibi gibi anlamlara da gelmektedir. Firavunlar kendilerini tanrının yeryüzündeki temsilcileri olarak görüyorlardı. Eski Mısır'da güneş en büyük tanrı olarak kabul ediliyordu. Muhtemelen Hz. Musa dönemindeki Firavun Amon kendisini Amon-Ra olarak adlandırarak güneşle özdeşleştiriyordu. (Bkz. Mü'min 40/37, ilgili not.)

سُورَةُ عَبَسَ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ اثْنَتَانِ وَأَرْبَعُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

عَبَسَ وَتَوَلّٰىٓ ۝١ اَنْ جَاۤءَهُ الْاَعْمٰى ۝٢ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكّٰٓى ۝٣
اَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰى ۝٤ اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰى ۝٥ فَاَنْتَ
لَهُ تَصَدّٰى ۝٦ وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا يَزَّكّٰى ۝٧ وَاَمَّا مَنْ جَاۤءَكَ يَسْعٰى ۝٨
وَهُوَ يَخْشٰى ۝٩ فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰى ۝١٠ كَلَّآ اِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ۝١١ فَمَنْ
شَاۤءَ ذَكَرَهُ ۝١٢ فِى صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ ۝١٣ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ ۝١٤
بِاَيْدِى سَفَرَةٍ ۝١٥ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ۝١٦ قُتِلَ الْاِنْسَانُ مَآ اَكْفَرَهُ ۝١٧
مِنْ اَىِّ شَىْءٍ خَلَقَهُ ۝١٨ مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ۝١٩ ثُمَّ السَّبِيلَ
يَسَّرَهُ ۝٢٠ ثُمَّ اَمَاتَهُ فَاَقْبَرَهُ ۝٢١ ثُمَّ اِذَا شَاۤءَ اَنْشَرَهُ ۝٢٢ كَلَّا لَمَّا
يَقْضِ مَآ اَمَرَهُ ۝٢٣ فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلٰى طَعَامِهِ ۝٢٤ اَنَّا صَبَبْنَا
الْمَاۤءَ صَبًّا ۝٢٥ ثُمَّ شَقَقْنَا الْاَرْضَ شَقًّا ۝٢٦ فَاَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ۝٢٧
وَعِنَبًا وَقَضْبًا ۝٢٨ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ۝٢٩ وَحَدَاۤئِقَ غُلْبًا ۝٣٠ وَفَاكِهَةً
وَاَبًّا ۝٣١ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ ۝٣٢ فَاِذَا جَاۤءَتِ الصَّاۤخَّةُ ۝٣٣

80
ABESE SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 42 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Abese" kelimesinden almıştır. Bu kelime, yüzü ekşitmek, buruşturmak, surat asmak gibi anlamlara gelir.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1-2. Peygamber, gözleri görmeyen kişi yanına geldi diye suratını astı ve yüzünü çevirdi.[1]

3. Ey Peygamber! Peki, nereden bileceksin, belki de o (senden öğreneceği şeyle) arınacak,

4. Veya senden öğüt alacak ve bundan yararlanacaktı.

5-6. Fakat sen tuttun, öğüdüne hiç ihtiyaç duymayan kimseye iltifat ettin.

7. Oysa onun inanmamasından sen sorumlu değilsin ki!

8-10. Allah'tan korkarak sana koşup gelen kişiyle ise hiç ilgilenmedin.

11. Dikkat et, bir daha böyle yapma! Bu âyetler bir öğüt ve uyarıdır.

12. Dileyen ondan öğüt alır.

13. O değerli sahifelerdedir.

14. Yücedir, tertemizdir (şeytan eli değmemiştir).

15-16. Güvenilir ve itaatkâr melekler vasıtasıyla indirilmektedir.

17. Kahrolası insan nasıl da nankörlük ediyor.

18. Allah onu hangi şeyden yarattı? (Hiç düşünmüyor mu?)

19. Bir damla sıvıdan! Evet, onu (bir damla sıvıdan) yarattı ve ona bir gelişme süreci takdir etti.

20. Sonra yolunu (ana karnından çıkışını) kolaylaştırdı.

21. Daha sonra da (günü geldiğinde) canını aldı ve kabre soktu.

22. Nihayet dilediği zaman onu tekrar diriltecektir.

23. Hal böyleyken insan, Rabbinin emrini yerine getirmedi.

24. O nankör insan, yiyip içtiği şeylerin nereden geldiğine bir baksın.

25. Biz bol bol yağmurlar yağdırdık.

26. Sonra toprağı kabartıp çatlattık.[2]

27. Böylece orada ekinler,

28. Üzümler ve bostanlar,

29. Zeytin ve hurma bahçeleri;

30. Gür ve sık ağaçlı bahçeler,

31. Meyveler ve çayırlar bitirdik.

32. Bütün bunları sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için yaptık.

33. O kulakları sağır eden şiddetli ses, kıyametin kopuşu duyulunca,

---

1. Hz. Peygamber Mekkeli müşriklerin ileri gelenlerinden biri ile görüşüyor ve vahyi anlatıyordu. Bu sırada adı, Abdullah b. Şurayh b. Mâlik olup Ümmü Mektum diye anılan ve gözleri görmeyen sahabî Hz. Peygamberin yanına geldi ve kendisine bazı Kur'an âyetlerini okuyup anlatmasını istedi. Hz. Peygamber, Ümmü Mektum'un sorularıyla ilgilenmek istememiş ve onun araya girmesinden rahatsız olmuştu. Sûrenin ilk âyetleri bununla ilgilidir. Bu âyetler geldikten sonra Hz. Peygamber o sahabînin gönlünü almıştır.

2. Krş. Hac 22/5.

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ اَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَاُمِّهٖ وَاَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَصَاحِبَتِهٖ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

سُورَةُ التَّكْوِيرِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَاِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَاِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾ وَاِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾ وَاِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾ وَاِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾ وَاِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾ وَاِذَا الْمَوْءُدَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِاَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾ وَاِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾ وَاِذَا السَّمَآءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾ وَاِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ ﴿١٢﴾ وَاِذَا الْجَنَّةُ اُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا اَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾ فَلَآ اُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿١٥﴾ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ اِذَا عَسْعَسَ ﴿١٧﴾ وَالصُّبْحِ اِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾ اِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾

34. O gün kişi kaçacaktır kardeşinden,

35. Anasından, babasından,

36. Eşinden ve çocuklarından.

37. O gün herkes can derdine düşecektir.

38. Bir kısım yüzler aydınlık olacak o gün,

39. Gülüp sevinecektir.

40. Bir kısım yüzler de o gün toz toprak içinde kalacak,

41. Kapkara kesilecektir.[1]

42. İşte bunlar küfürde direnen, günaha batmış kimselerdir.

81
TEKVÎR SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 29 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Küvvirat" kelimesinin mastarından almıştır. "Küvvirat" dürülüp sönmek anlamındadır.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Güneş dürülüp karardığında,

2. Yıldızlar sönüp döküldüğünde,

3. Dağlar yerinden sökülüp toz duman haline getirildiğinde,[2]

4. Çok kıymetli on aylık gebe develer salıverildiğinde (kıyılmaz malların bile önemi kalmadığında),

5. Yabani hayvanlar korkularından bir araya geldiğinde,

6. Denizler kaynatılıp birbirine karıştığında,

7. Ruhlar bedenleriyle birleştirildiğinde; herkes ameline göre sınıflara ayrıldığında,

8-9. Diri diri toprağa gömülen kız çocuğunun, "Hangi günahından dolayı öldürüldü?" diye hesabı sorulduğunda,

10. Amel defterleri açıldığında,

11. Gökyüzü perde gibi açılıp ortadan kalktığında,

12. Cehennem alevlendiğinde,

13. Cennet yaklaştırıldığında,

14. İnsan, âhiret için ne hazırlamış olduğunu görecektir.

15. Andolsun, gündüzleri gizlenen yıldızlara,

16. Yörüngelerinde dolaşan gezegenlere,

17. Bitmeye yüz tutmuş karanlık geceye,

18. Ağaran tanyerine ki,

19. Bu Kur'an, yüce bir Elçinin (Cebrâil'in) getirdiği ilâhî bir sözdür.[3]

20. O öyle bir Elçidir ki, arşın sahibi olan Allah'ın katında güçlüdür, itibarlıdır, sağlam bir konuma sahiptir.[4]

---

1. Krş. Âl-i İmrân 3/106-107.
2. Krş. Vâkıa 56/6; Kâria 101/5.
3. Lafzen, "O yüce bir elçinin sözüdür." Bu elçinin Cebrail ya da Hz. Peygamber olduğu konusunda farklı yorumlar yapılmıştır. Bizim kanaatimize göre âyette sözü edilen elçi Cebrail'dir. Vahiy Allah'ın kelamıdır.
4. Mâtüridî, vahyi getiren elçinin "güçlü" olarak nitelendirilmesini, vahyin cin ve şeytan tarafından değiştirilemeyeceğine dair bir güvence olarak yorumlamıştır. Buna göre, vahiy getiren elçinin gücü sayesinde cin ve şeytanların vahye erişim sağlaması, ona müdahalesi söz konusu olamayacaktır.

مُطَاعٍ ثَمَّ اَمِينٍ ﴿٢١﴾ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ بِالْاُفُقِ
الْمُبِينِ ﴿٢٣﴾ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٢٤﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ
رَجِيمٍ ﴿٢٥﴾ فَاَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾ لِمَنْ شَاءَ
مِنْكُمْ اَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَآؤُنَ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

سُورَةُ الْاِنْفِطَارِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ تِسْعَ عَشْرَةَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِذَا السَّمَآءُ انْفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَاِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ﴿٢﴾ وَاِذَا الْبِحَارُ
فُجِّرَتْ ﴿٣﴾ وَاِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَاَخَّرَتْ
﴿٥﴾ يَآ اَيُّهَا الْاِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ﴿٦﴾ الَّذِى خَلَقَكَ فَسَوّٰيكَ
فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِٓى اَىِّ صُورَةٍ مَا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ ﴿٩﴾
وَاِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ اِنَّ
الْاَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ ﴿١٣﴾ وَاِنَّ الْفُجَّارَ لَفِى جَحِيمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٥﴾
وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَآئِبِينَ ﴿١٦﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَآ اَدْرٰيكَ
مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْـًٔا وَالْاَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ ﴿١٩﴾

21. Bütün melekler ona saygı gösterir ve o güvenilir biridir.

22. O halde arkadaşınız (Muhammed) cinlerden ilham alan birisi değildir (Vahyi böyle güvenilir bir melek vasıtasıyla almaktadır).

23. Andolsun ki, o bu meleği açık bir ufukta görmüştür.

24. O gayptan aldığı bilgilerin hiçbirini saklamaz/bu konuda töhmet altında tutulmaz.[1]

25. Bu Kur'an, (iddia ettiğiniz gibi) Allah'ın rahmetinden kovulmuş, lânetlik şeytanın sözü değildir.[2]

26. Siz bu Kur'an'ı inkâr etmekle nereye varacaksınız?

27. Bu Kur'an, insanlık için yalnızca bir şeref kaynağı, bir öğüt ve bir uyarıdır.

28. Özellikle doğru yolda gitmek isteyenler için.

29. Fakat (ey inkârcılar) şunu da unutmayın ki, âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.[3]

82
İNFİTÂR SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 19 âyettir. Adını ilk âyette geçen "İnfatarat" kelimesinin mastarından almıştır. "İnfitâr", yarılmak, parçalanmak gibi anlamlara gelir.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Gök yarıldığında,

2. Yıldızlar saçılıp savrulduğunda,

3. Denizler kaynayıp taşarak birbirine karıştığında,

4. Kabirlerin içi dışına çıkarıldığında,

5. Herkes yaptığı ve yapması gerektiği halde yapmadığı bütün işleri görüp anlayacaktır.

6. Ey İnsan! İhsanı bol, yüce Rabbin hakkında seni aldatıp yanıltan nedir?

7. Hâlbuki O, seni yaratmış, sana mükemmel bir şekil vermiş ve bütün azalarını yerli yerince ve uygun bir şekilde yerleştirmiştir.

8. (Kısacası) Rabbin sana dilediği en güzel şekli vermiştir.[4]

9. Olacak şey değil! Bütün bunlara şükretmiyor, üstelik hesap gününü de inkâr ediyorsunuz.

10. Bilin ki, yanınızda gözcü melekler var.

11. Bunlar çok değerli yazıcı meleklerdir.[5]

12. Onlar, yapıp ettiğiniz her şeyi bilmekte, kaydetmektedir.

13. Şüphesiz iyi insanlar cennet nimetlerine gark olacaklardır.

14. Kötü insanlar ise cehennemi boylayacaklardır.

15. Onlar (o yalan saydıkları) hesap günü cehenneme atılacaklar,

16. Oradan aslâ kurtulamayacaklardır.

17. Ey Peygamber! Sen hesap günü nedir bilir misin?

18. Evet, bilir misin nedir o hesap günü?

19. O hesap günü, kimsenin kimseye hiçbir faydasının olmayacağı bir gündür ve o gün, hüküm vermek tamamıyla Allah'a aittir.

---

1. Krş. Nahl 16/103; Furkân 25/4. İkinci anlam İbn Kesîr, Ebû Amr, Kisâî ve Ruveys'in "Bidanîn" kelimesini "Bizanîn" şeklinde okumasına göre verilmiştir.
2. Krş. Hac 22/52.
3. Krş. İnsan 76/30 ve ilgili not.
4. Krş. Tîn 95/4.
5. Krş. Kaf 50/17-18.

83
MUTAFFİFÎN SÛRESİ

سُورَةُ الْمُطَفِّفِينَ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ سِتٌّ وَثَلَاثُونَ اٰيَةً

Mekke döneminde inmiştir. Medine'de indiği de rivayet edilmiştir. 36 âyettir. Adını ilk ayette geçen "Mutaffifîn" kelimesinden almıştır. "Mutaffifîn", ölçü ve tartıda hile yapanlar demektir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾ اَلَّذِينَ اِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٢﴾ وَاِذَا
كَالُوهُمْ اَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٣﴾ اَلَا يَظُنُّ اُولٰٓئِكَ اَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ﴿٤﴾
لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾ كَلَّٓا اِنَّ كِتَابَ
الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ ﴿٧﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا سِجِّينٌ ﴿٨﴾ كِتَابٌ مَّرْقُومٌ ﴿٩﴾ وَيْلٌ
يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٠﴾ اَلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿١١﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖٓ اِلَّا
كُلُّ مُعْتَدٍ اَثِيمٍ ﴿١٢﴾ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ كَلَّا
بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ كَلَّٓا اِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ
لَمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ اِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هٰذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهٖ
تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾ كَلَّٓا اِنَّ كِتَابَ الْاَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا عِلِّيُّونَ
﴿١٩﴾ كِتَابٌ مَّرْقُومٌ ﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾ اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى
الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِنْ
رَحِيقٍ مَّخْتُومٍ ﴿٢٥﴾ خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ölçüye ve tartıya hile karıştıranların vay hallerine!

2. Onlar insanlardan bir şey alırken tam olarak ölçer tartarlar.

3. Fakat kendileri onlara bir şey verirken eksik ölçer, eksik tartarlar.[1]

4. Peki, bu insanlar diriltileceklerini hiç mi düşünmezler?

5. O büyük günde.

6. O gün bütün insanlar, âlemlerin Rabbi olan Allah'ın huzurunda toplanacaklar ve hesap vereceklerdir.

7. Hayır, iş onların zannettiği gibi değil! Günahkârların amel defterleri Siccîn'de saklıdır.

8. Ey Peygamber! Sen Siccîn'in ne olduğunu bilir misin?

9. O, bütün kötülüklerin yazıldığı büyük bir ana defterdir.

10. İnkârcıların o gün vay haline!

11. Onlar hesap gününü inkâr ediyor (hilekârlıklarının cezalandırılmayacağını sanıyorlar).

12. O hesap gününü inkâr edenler, haddi aşan, günaha batan kimselerdir.

13. Onlara âyetlerimiz okunduğunda, "Bunlar eskilerin masallarıdır" diyorlar.

14. Hayır, hiç de öyle değil! Yaptıkları kötü işler yüzünden kalpleri pas tutmuştur. (Vicdanlarını karardığı için böyle söylüyorlar).

15. Hayır! Bu yaptıkları cezasız kalmayacak! O gün onlarla Rableri arasında bir perde olacak (O'nun rahmetinden mahrum kalacaklar),

16. Sonra da cehennemi boylayacaklar.

17. Ve kendilerine, "İşte yalan saydığınız cehennem budur" denilecektir.

18. İyi insanların amel defterleri ise 'Illiyyîn'de saklıdır.[2]

19. Ey Peygamber! Sen 'Illiyyin'in ne olduğunu bilir misin?

20. O, bütün iyiliklerin yazıldığı büyük bir ana defterdir.

21. O, Allah'a yakın olan meleklerin gözetimindedir.

22. O iyi kimseler ise cennet nimetlerine gark olacaklar,

23. Tahtlara oturup Allah'ın lütfettiği nimetleri seyre dalacaklardır.

24. Sen cennet nimetlerinin onlara verdiği mutluluğu yüzlerinden anlarsın.

25. Onlara, ağızları mühürlü (kişiye özel) kaplarla hâlis şaraplar içirilecek.

26. İçildikten sonra ağızda misk kokusu bırakan şaraplar. Yarışacak olanlar, işte bu nimete ulaşmak için yarışsınlar.

---

1. Krş. Â'râf 7/85.
2. Siccîn ve 'Illiyyîn kelimeleri burada mecâzi olarak kullanılmıştır. Siccîn, hapishane veya zindan anlamına gelmektedir. Kötü amellerin kaydedildiği defterlerin saklanma yerleri hapishane veya zindana benzetilmiştir. 'Illiyyîn ise, yüksek yerler demektir. İyi amellerin kaydedildiği defterlerin saklandığı yerler de yüksek yerlere benzetilmiştir.

وَمِزَاجُهُۥ مِن تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ إِنَّ
الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّوا
بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا انقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمُ انقَلَبُوا فَكِهِينَ
﴿٣١﴾ وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ
حَافِظِينَ ﴿٣٣﴾ فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى
الْأَرَائِكِ يَنظُرُونَ ﴿٣٥﴾ هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

سُورَةُ الْانْشِقَاقِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ خَمْسٌ وَعِشْرُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ﴿١﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْأَرْضُ
مُدَّتْ ﴿٣﴾ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٥﴾ يَا
أَيُّهَا الْإِنسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ ﴿٦﴾ فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ
كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٨﴾ وَيَنقَلِبُ إِلَىٰ
أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿٩﴾ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ
يَدْعُو ثُبُورًا ﴿١١﴾ وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا ﴿١٢﴾ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿١٣﴾

27. O nefis şaraba, "Tesnim"den de karıştırılmıştır.

28. Sadece Allah'a çok yakın olanların içecekleri Tesnîm pınarından.

29. Evet, inkârcılar dünyada müminlere gülüyor,

30. Müminler yanlarından geçerken, birbirlerine kaş göz işareti yaparak onlarla alay ediyorlardı.

31. Yandaşlarına vardıkları zaman da onlara yaptıklarını zevkle anlatıp eğleniyorlar;

32. Müminleri her gördüklerinde (birbirlerine), "Bunlar sapkın ve şaşkın kimseler" diyorlardı.

33. Onlar, müminlere bekçi olarak gönderilmediler (müminlerin sapkın ve şaşkın olduklarına onlar karar verecek değiller).

34. Fakat gün gelecek inananlar, kâfirlerin haline gülecekler;

35. Tahtlara kurulmuş olarak kâfirlerin halini seyredecekler.

36. Ve diyecekler ki: "Nasıl? Kâfirler yaptıklarının cezasını tam olarak bulmuşlar, değil mi?"

84
İNŞİKÂK SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 25 âyettir. Adını ilk âyette geçen "İnşakkat" fiilinin mastarından almıştır. "İnşikâk", yarılma demektir.

⁂

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Gök yarıldığında,

2. Böylece her zaman olduğu gibi Rabbinin emrine boyun eğdiğinde,

3. Yeryüzü dümdüz olduğunda,

4. İçinde ne varsa hepsini fırlatıp attığında,

5. Böylece o da her zaman olduğu gibi Rabbinin emrine boyun eğdiğinde;

6. Ey Rabbine doğru koşup duran; çalışıp didinerek ömrünü tüketen insan! İşte o gün sen Rabbine kavuşacaksın.

7. O gün, amel defteri sağ tarafından verilen kimsenin,

8. Hesabı kolayca görülecek,

9. O, kendisi gibi inanmış dost ve yakınlarının yanına sevinçle dönecektir.

10. Amel defteri arkasından verilen kimse ise,[1]

11. Feryat edip yok olmak isteyecek,

12. Fakat çaresiz, alevli cehenneme girecektir.

13. Oysa o, dünyada yandaşlarının yanında iken pek mutlu idi.

1. Krş. Vâkıa 56/41 vd. Vâkıa sûresinde ve diğer sûrelerde günahkârların amel defterlerinin sol taraflarından verileceği belirtilirken, burada arkalarından verileceği ifade edilmektedir. Güzel şeyler insana ön tarafından takdim edilir. Arkadan verilen şey, genelde istenmeyen, insanda endişe ve panik uyandıran şeydir. Başka âyetlerde "sol taraf" ifadesi kullanılırken burada "arka taraf" denmesi, muhatapların zihninde o anki mahcubiyeti hatırlatacak farklı bir ifade tarzıdır. Kâsımî, "günahkâr kişi amel defterini sol eliyle, fakat arka tarafından alacak" şeklinde yorumlamıştır. Ayrıca krş. Hâkka 69/25-34.

14. O, Rabbinin huzuruna hiç dönmeyeceğini sanıyordu.

15. Evet, dönecekti ve işte döndü. Rabbi onu daima görüyor, gözetliyordu.

16. Andolsun, akşamın kızıllığına;

17. Geceye ve örtüp bürüdüğü her şeye,

18. Dolunay haline gelen aya ki,

19. Sizler (o kıyamet gününde) halden hale gireceksiniz (neler göreceksiniz neler!).

20. Hal böyle iken onlara ne oluyor da inanmıyorlar?

21. Kendilerine Kur'an okunduğu zaman niçin ona tâbi olmuyorlar?

22. Aksine küfürde direnenler, Kur'an'ı (ve onun kıyamete dair anlattıklarını) yalan sayıyorlar.

23. Allah onların kalplerinde gizledikleri şeyleri çok iyi bilmektedir.

24. Ey Peygamber! Sen onlara acı bir azabı müjdele(!)

25. İnanıp iyi ve yararlı işler yapanlara ise bitmez tükenmez mükâfatlar vardır.

85
BÜRÛC SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 22 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Bürûc" kelimesinden almıştır. Bu kelime "Burç" kelimesinin çoğuludur. Burûc, "Yıldız kümelerinin mevsimlere göre doğuş yerleri" ve "Yıldızlar" demektir.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Andolsun burçlarla dolu gökyüzüne,

2. Geleceği vâdolunan kıyamet gününe,

3. Şahitlik edene ve edilene,[1]

4. Lânet olsun hendekleri hazırlayanlara![2]

5. O hendekler ateşle doluydu.

6. Onlar o ateşin başında oturuyor,

7. Hepsi (ateşe attıkları) inananları seyrediyordu.

8. Bütün bunları, sadece Azîz ve Hamîd; yüce ve övülmeye lâyık olan Allah'a inananlardan öç almak için yapıyorlardı.

إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ ﴿١٤﴾ بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ﴿١٥﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ
﴿١٦﴾ وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٧﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ
﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾ بَلِ
الَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ ﴿٢٢﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ
أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

سُورَةُ الْبُرُوجِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ اثْنَتَانِ وَعِشْرُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ﴿١﴾ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ﴿٣﴾
قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ﴿٤﴾ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ﴿٥﴾ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ﴿٦﴾
وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا
بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٨﴾ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَىٰ
كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا
فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ﴿١٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾

9. O Allah ki, göklerin ve yerin hükümranlığı Kendisine aittir, O her şeyi görmekte ve bilmektedir.

10. İnanan erkek ve kadınlara işkence eden, sonra tevbe de etmeyen kimseleri cehennem azabı beklemektedir. Evet, onlar için yakıcı bir azap vardır.

11. İnanıp iyi ve yararlı işler yapanlara ise, alt tarafından ırmaklar akan cennetler hazırlanmıştır. İşte büyük başarı, büyük kurtuluş budur.

---

1. Krş. Nahl 16/89. Bu âyetle ilgili pek çok yorum yapılmıştır. Bize göre, şahitlik eden, kıyamet günü ümmetleri hakkında şahitlik eden peygamberler, şahitlik edilen de o peygamberlerin ümmetidir.
2. Lafzen, "Ashab-ı Uhdûd'a." Bununla kimlerin kastedildiği konusunda farklı görüşler vardır. Bunların Yemen hükümdarlarından Yahudiliği benimseyen Zû Nuvas ve adamları oldukları söylenmektedir. Anlatıldığına göre Zû Nuvas, Hz. İsa'ya inananları, inançlarından vazgeçirmek için işkenceye tabi tutmuş, ateşe atmıştır. Diğer rivayetler için bkz. Kitâb-ı Mukaddes, Daniel, 3. Bu âyetin, Hz. İbrahim'i ateşe atanlar ve Kureyşli müşrikler de dâhil olmak üzere inananlara zulmeden herkesi kapsadığını söyleyebiliriz.

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ
الْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ
الْجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾ وَاللَّهُ
مِن وَرَائِهِم مُّحِيطٌ ﴿٢٠﴾ بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ ﴿٢١﴾ فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

سُورَةُ الطَّارِقِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ سَبْعَ عَشْرَةَ اٰيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ﴿٢﴾ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ﴿٣﴾ إِن
كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ﴿٤﴾ فَلْيَنظُرِ الْإِنسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿٥﴾ خُلِقَ مِن مَّاءٍ
دَافِقٍ ﴿٦﴾ يَخْرُجُ مِن بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ﴿٧﴾ إِنَّهُ عَلَىٰ رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ
تُبْلَى السَّرَائِرُ ﴿٩﴾ فَمَا لَهُ مِن قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ﴿١٠﴾ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ﴿١١﴾
وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ ﴿١٣﴾ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ﴿١٤﴾ إِنَّهُمْ
يَكِيدُونَ كَيْدًا ﴿١٥﴾ وَأَكِيدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾

سُورَةُ الْأَعْلَىٰ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ تِسْعَ عَشْرَةَ اٰيَةً

12. Şüphesiz Rabbinin darbesi; cezalandırması çok şiddetlidir.

13. İnsanı yoktan ilk defa var eden ve insan neslini yaratmaya devam eden,[1] dolayısıyla öldükten sonra diriltecek olan da O'dur.

14. O Gafûr'dur; tevbe edenleri bağışlar, Vedûd'dur; kullarını çok sever.

15. O, ulu arşın sahibidir; evrenin mutlak hâkimidir.

16. O dilediği her şeyi yapar.

17. Ey Peygamber! İnkârcı orduların haberi sana gelmedi mi?

18. Firavun'un ve Semûd'un ordularına dair haber.[2]

19. Aksine küfürde direnen bu kimseler, (onların başlarına gelenleri bildikleri halde) bir inkâr batağına saplanmışlardır.

20. Allah ise onları arkalarından çepeçevre kuşatmıştır.

21. Hiç şüpheniz olmasın ki, (bütün bu gerçekleri anlatan) bu kitap (ne bir şâir ne de bir kâhin sözüdür, o) şanlı şerefli Kur'an'dır.

22. Ve o Levh-i Mahfuz'da; ilâhî ilmin koruması altındadır.

86
TÂRIK SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 17 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Târık" kelimesinden almıştır. "Târık", sözlükte tahta kapıyı çalan veya bir şeye tak tak vuran demektir. Geceleyin gelen kimse için de kullanılır. Mecâzen sabahın gelişini haber veren seher yıldızına da bu ad verilir.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Gökyüzüne ve Târık'a andolsun.

2. Târık nedir biliyor musun?

3. O ışığıyla karanlıkları delip geçen seher yıldızıdır.

4. (Evet andolsun ki,) yanı başında yapıp ettiklerini gözetleyen bir meleğin bulunmadığı hiç kimse yoktur.[3]

5. İnsan neden yaratıldığına bir baksın.

6. O (ana rahmine) atılan bir sıvıdan yaratılmıştır.

7. O sıvı, bel ve göğüs arasından (batından) gelir.

8. (İnsanı bu şekilde yaratan) Allah, onu öldükten sonra tekrar diriltmeye de kâdirdir.

9. O gün bütün sırlar ortaya dökülür.

10. O gün insanın (kendini kurtaracak) ne gücü ne de bir yardımcısı olacaktır.

11. Andolsun yağmurlar yağdıran gökyüzüne,

12. Bitkilerin çıkması için kabarıp çatlayan toprağa ki,

13. Bu Kur'an hak ile bâtılı birbirinden ayıran ilahî bir sözdür.

14. O boş ve eğlenilecek bir söz değildir.[4]

15. İnkârcılar (onun nûrunu söndürmek için) birtakım tuzaklar kurup duruyorlar.

16. Ben de onların tuzaklarını boşa çıkarıyorum.

17. Ey Peygamber! Sen o kâfirlere biraz daha mühlet ver, onları kendi hallerine bırak.

---

1. Krş. Rûm 30/11.
2. Krş. Yunus 10/75-92; Hûd 11/61-68.
3. Krş. İnfitâr 82/10-11.
4. Krş. İsrâ 17/105.

87
Â'LÂ SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 19 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Â'lâ" kelimesinden almıştır. "Â'lâ" en yüksek, en yüce demektir.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! Ulu Rabbinin adını tespih et, yücelt.

2. O her şeyi yaratmış ve onlara en uygun şekli vermiştir.

3. Yine O, her şeyi belli bir ölçüye göre yaratmış ve her birine yolunu göstermiş; her varlığın işlevini belirlemiştir.

4. O'dur otlaklardaki bitkileri çıkaran,

5. Daha sonra onları kapkara çer çöp haline getiren.

6. Ey Peygamber! (İşte bütün bunları gerçekleştiren Biz, amel defterine kaydettiğimiz her şeyi hesap günü geldiğinde) sana (bir bir) okutacağız.[1] Bunu unutma![2]

7. Bu, Allah'ın değişmez yasasıdır.[3] Şüphesiz Allah açık ya da gizli her şeyi bilir. (O halde tebliğ görevini hakkıyla yerine getir.)

8. Ve Biz sana (her konuda) kolaylık lütfedeceğiz.

9. O halde sen insanlara öğüt vermeye devam et. Şüphesiz bu öğütler fayda verecektir.[4]

10. Bil ki, Allah'ın azabından korkanlar mutlaka bu öğütten yararlanacaklar,

11. Bahtsızlar ise bu öğüde kulak asmayacaklardır.

12. O bahtsızlar, cehennemin o büyük, şiddetli ateşine atılacaklar,

13. Ve orada ne ölüp kurtulabilecekler ne de rahat yüzü görecekler.

14-15. Kendini arındıran ve Rabbinin adını anıp O'na ibadet eden kimse ise kesinlikle kurtuluşa ermiştir.

16. Ey inkârcılar! Siz hep dünya hayatını tercih ediyorsunuz.

17. Oysa âhiret hem daha hayırlı, hem daha kalıcıdır.

18. Bütün bunlar önceki sahifelerde,

19. İbrahim'e ve Musa'ya verilen sahifelerde anlatılmıştır.

88
ĞÂŞİYE SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 26 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Ğaşiye" kelimesinden almıştır. "Ğaşiye", kaplayan, çöken, bürüyen gibi anlamlara gelir. Burada bu kelimeyle kıyamet günü kastedilmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ۝١ الَّذِي خَلَقَ فَسَوّٰى ۝٢ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدٰى ۝٣ وَالَّذِي
أَخْرَجَ الْمَرْعٰى ۝٤ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوٰى ۝٥ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰى ۝٦ إِلَّا مَا
شَاءَ اللّٰهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفٰى ۝٧ وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرٰى ۝٨ فَذَكِّرْ إِنْ
نَفَعَتِ الذِّكْرٰى ۝٩ سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشٰى ۝١٠ وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى ۝١١
الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرٰى ۝١٢ ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيٰى ۝١٣ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ
تَزَكّٰى ۝١٤ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلّٰى ۝١٥ بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ۝١٦ وَالْآخِرَةُ
خَيْرٌ وَأَبْقٰى ۝١٧ إِنَّ هٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولٰى ۝١٨ صُحُفِ إِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى ۝١٩

سُورَةُ الْغَاشِيَةِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ سِتٌّ وَعِشْرُونَ آيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

هَلْ أَتٰىكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ۝١ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ۝٢ عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ
۝٣ تَصْلٰى نَارًا حَامِيَةً ۝٤ تُسْقٰى مِنْ عَيْنٍ آنِيَةٍ ۝٥ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا
مِنْ ضَرِيعٍ ۝٦ لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ ۝٧ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ
۝٨ لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ۝٩ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۝١٠ لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ۝١١

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! Dehşeti her şeyi sarıp kaplayacak olan kıyametin haberi sana geldi, değil mi?

2. O gün bir kısım insanların korkudan yere eğilmiştir yüzleri,

3. Yorgun mu yorgun, bitkin mi bitkindir halleri.

4. Çok kızgın bir ateşe atılır onlar.

5. Kaynar bir sudur içecekleri,

6. Zehirli bir dikendir yiyecekleri.

7. Ne besler, ne de açlığı giderir.

8. O gün bir kısım insanların yüzleri ise mutluluktan pırıl pırıldır.

9. Emeklerinin karşılığını gördükleri için hepsi mutludur.

10. Onlar cennetin yüksek makamlarında olacaklar,

11. Ve orada aslâ boş bir söz işitmeyeceklerdir.

---

1. Âyeti Kaffâl'in Kıyame 75/16. âyetle ilgili görüşüyle ilgi kurarak tercüme ettik.
2. Bir kısım müfessirler "Felâ tensâ" kelimesindeki "lâ"nın nehiy ifade ettiğini, sonundaki "elif"in fasıla için olduğunu belirtmişler, "Ameli terk etme" anlamı vermişlerdir.
3. Buradaki istisna hasr içindir.
4. Krş. Zâriyât 51/55. Âyetteki "İn" edatı, burada pekiştirme edatı olan "Kad" anlamındadır.

فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾ فِيهَا سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾ وَأَكْوَابٌ
مَوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾ وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ﴿١٥﴾ وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾ أَفَلَا
يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ
رُفِعَتْ ﴿١٨﴾ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ
سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾ فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ
بِمُصَيْطِرٍ ﴿٢٢﴾ إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ
الْأَكْبَرَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿٢٦﴾

سُورَةُ الْفَجْرِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ ثَلَاثُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْفَجْرِ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ﴿٣﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾ هَلْ
فِي ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِذِي حِجْرٍ ﴿٥﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ
﴿٧﴾ الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ
﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُوا فِيهَا
الْفَسَادَ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾ إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾

12. Orada sürekli akan pınarlar,

13. Yükseklere kurulmuş görkemli tahtlar,

14. (Cennet şarabıyla dolu) hazırlanmış kadehler,

15. Sıra sıra dizilmiş yastıklar,

16. Yerlere serilmiş halılar vardır.

17. O kâfirler, hiç ibret gözüyle bakmazlar mı buluta/deveye?[1] O nasıl yaratılmış?

18. Gökyüzüne? O nasıl yükseltilmiş?

19. Dağlara? Nasıl sapasağlam dikilmiş?

20. Ve yeryüzüne? Nasıl yayılmış?

21. Öyleyse Ey Peygamber! Sen insanlara öğüt vermeye, gerçekleri hatırlatmaya devam et. Unutma ki, sen yalnızca bir hatırlatıcı, bir öğüt vericisin.

22. İnsanları zorla inandıracak değilsin.

23. Kim imana sırt çevirir ve küfürde direnirse,

24. Allah onu en şiddetli azaba çarptıracaktır.

25. Nasıl olsa onların dönüşü Bize olacak.

26. İşte o zaman onların hesabını görmek bize düşer.

89
FECR SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 30 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Fecr" kelimesinden almıştır. Bu kelime, şafağın sökmesi ve tanyerinin ağarması anlamlarına gelir.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Andolsun ağaran tanyerine,

2. On geceye,

3. Çift olana ve tek olana,

4. Akıp giden geceye.

5. Bu yeminlerin akıl sahipleri için hiç mi önemi yok?

6. Görmedin mi, Rabbin Âd kavmine neler yaptı?

7. Yüksek sütunlu (görkemli binaları), bağları ve bahçeleri olan o İrem halkına.

8. Orası öyle bir şehirdi ki, ülkede eşi benzeri yoktu.

9. Evet, neler yaptı Rabbin vâdilerde kayaları oyup evler yapan Semûd halkına?

10. Güç kudret sahibi olan Firavun'a?[2]

11. Bunlar ülkelerinde azgınlık etmişler,

12. Oralarda fesat üstüne fesat çıkarmışlardı.

13. Sonunda Rabbin, üzerlerine azap kırbacını indiriverdi.

14. Çünkü Rabbin, kullarının yapıp ettiklerini daima görüp gözetlemektedir.

---

1. Âyette geçen "el-İbil" kelimesi "Deve" anlamına gelmektedir. Arap dili bilginlerinden el-Müberred'den nakledildiğine göre "İbil" kelimesi, son harfinin şeddeli okunması durumunda "Bulut" anlamına da gelmektedir ki, Hz. Ayşe, Hz. Ali, İbn Mesud ve İbn Abbas âyeti bu şekilde okumuşlardır. Zemahşerî de devenin, mecaz yoluyla buluta benzetildiğini belirtir. Peşinden gelen âyetlerin hepsinin tabiatla ilgili olduğu dikkate alınırsa "bulut" anlamı daha makul görünmektedir. Bununla beraber Arapların her yönüyle hayatlarının bir parçası olan "deve" anlamı vermek de âyetin ruhuna aykırı olmaz.

2. Krş. Sâd 38/12.

15. İnsan öyle bir varlıktır ki; Rabbi onu, nimetler ikram ederek (varlıkla) sınayınca, "Rabbimin bu ikramını hak etmiştim" der.

16. Fakat Rabbi onu, rızkını daraltarak (yoklukla) sınayınca da, "Rabbim bana haksızlık etti" diye sızlanır.[1]

17. Hayır! Doğrusu siz (Allah'tan ikram bekliyorsunuz ama kendiniz) yetimleri koruyup gözetmiyor,

18. Yoksulları doyurmak için birbirinizi teşvik etmiyor,

19. Mirasları hak hukuk gözetmeden yiyor,

20. Ve malı mülkü taparcasına seviyorsunuz.

21. Hayır! Bu hep böyle gitmeyecek. Yeryüzü dağılıp paramparça olduğu,

22. Rabbinin emri gelip melekler saf saf dizildiği zaman,

23. Cehennem ortaya getirilir. İşte o zaman insanın aklı başına gelir, fakat artık bunun hiçbir faydası yoktur.

24. O zaman, "Keşke bu hayatım için önceden iyilikler yapmış olsaydım" der.

25. O gün, Rabbinin azabı hiç kimsenin azabına benzemez.

26. Ve O'nun vurduğu kelepçeler de başkalarının vurduğu kelepçelere benzemez.

27. O halde ey dünya zevkine dalmış, kendini mutlu ve güven içinde hisseden insan![2]

28. Gönül rızası ile dön artık Rabbine ki, O da senden razı olsun.

29. Böylece katıl, Benim cennetlik kullarımın arasına.

30. Ve onlarla birlikte gir cennetime.

90
BELED SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 20 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Beled" kelimesinden almıştır. "Beled", belde, şehir gibi anlamlara gelir.

*

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Yemin ederim bu beldeye,

2. Evet, senin içinde yaşadığın bu beldeye,

فَاَمَّا الْاِنْسَانُ اِذَا مَا ابْتَلٰيهُ رَبُّهٗ فَاَكْرَمَهٗ وَنَعَّمَهٗ فَيَقُولُ رَبِّيٓ
اَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَاَمَّآ اِذَا مَا ابْتَلٰيهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهٗ فَيَقُولُ رَبِّيٓ اَهَانَنِ ﴿١٦﴾
كَلَّا بَلْ لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحٰٓضُّونَ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿١٨﴾
وَتَاْكُلُونَ التُّرَاثَ اَكْلًا لَّمًّا ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾
كَلَّآ اِذَا دُكَّتِ الْاَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾ وَجَآءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ
صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾ وَجِايٓءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ وَاَنّٰى
لَهُ الذِّكْرٰى ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يٰلَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهٗٓ
اَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهٗٓ اَحَدٌ ﴿٢٦﴾ يٰٓاَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ اِرْجِعِي
اِلٰى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

سُورَةُ الْبَلَدِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ عِشْرُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لَآ اُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِ ﴿١﴾ وَاَنْتَ حِلٌّ بِهٰذَا الْبَلَدِ ﴿٢﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ﴿٣﴾
لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِي كَبَدٍ ﴿٤﴾ اَيَحْسَبُ اَنْ لَّنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ اَحَدٌ ﴿٥﴾
يَقُولُ اَهْلَكْتُ مَالًا لُّبَدًا ﴿٦﴾ اَيَحْسَبُ اَنْ لَّمْ يَرَهٗٓ اَحَدٌ ﴿٧﴾

3. O babaya ve oğula (İbrahim'e ve İsmâil'e) ki,

4. Biz insanı zorluklara ve sıkıntılara dayanıklı bir varlık olarak yarattık.

5. O insan (bu dayanıklılığına güvenip) kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?

6. Üstelik bir de (seninle mücadele uğruna) "Yığınla mal mülk harcadım" diye övünüyor.[3]

7. O, kimsenin kendisini görmediğini mi sanıyor?

---

1. Krş. Meâric 70/19-21.
2. Bu âyetteki muhatabın, "imanın huzur ve tatminiyetine ulaşmış mümin kişi" olduğu yönünde müfessirlerin genel bir kanaati vardır. Fakat bu durumda âyetler arasında anlam bütünlüğünü oluşturmak mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla âyetin muhatabını konunun akışı yönünde değerlendirip muhatabın, dünya zevkine dalmış, mutluluğun ve tatminin tek bununla gerçekleşeceğini zanneden inkârcı kişi olması daha makul görünmektedir.
3. Burada kastedilen kişinin Velid b. Muğire olduğu nakledilmekle birlikte âyetin muhatabı, o karakterdeki bütün insanlardır. Velid, Hz. Peygamberle mücadele için paralar harcıyor ve vaatlerde bulunuyordu.

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ ۝٨ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ۝٩ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ۝١٠
فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ۝١١ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ۝١٢ فَكُّ رَقَبَةٍ ۝١٣
أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ۝١٤ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ۝١٥ أَوْ
مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ۝١٦ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ
وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ۝١٧ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ۝١٨ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ۝١٩ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ ۝٢٠

سُورَةُ الشَّمْسِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ خَمْسَ عَشْرَةَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ۝١ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا ۝٢ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّاهَا ۝٣
وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا ۝٤ وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَاهَا ۝٥ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَاهَا ۝٦
وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا ۝٧ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ۝٨ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ
زَكَّاهَا ۝٩ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ۝١٠ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا ۝١١ إِذِ انْبَعَثَ
أَشْقَاهَا ۝١٢ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ۝١٣ فَكَذَّبُوهُ
فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوَّاهَا ۝١٤ وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ۝١٥

8. O kendini beğenmiş adama Biz iki göz,

9. Bir dil ve iki dudak vermedik mi?

10. Ona eğri ve doğru yolu göstermedik mi?

11. Fakat o sarp yokuşu aşamadı.

12. Sarp yokuş nedir, (onu aşmayı sağlayan şey nedir) sen bilir misin?

13. O, köle azat etmektir,

14. Kıtlık zamanında doyurmaktır:

15. Akrabalardan yetim olanı,

16. Ve yersiz yurtsuz yoksulu.

17. Sonra da iman edip, birbirlerine sabrı ve merhameti tavsiye eden kimselerden olmaktır.

18. İşte bunlar, amel defterleri sağlarından verilecek olan kimselerdir.

19. Âyetlerimizi inkâr edenler ise, amel defterleri solundan verilecek olan kimselerdir.[1]

20. Onların cezası, kapıları sımsıkı kapatılmış cehennem ateşinde yanmaktır.

91
ŞEMS SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 15 âyettir. Adını ilk âyetteki "Şems" (güneş) kelimesinden almıştır.

* *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Andolsun güneşe ve onun kuşluk vaktindeki aydınlığına,

2. Peşinden ortaya çıkan aya,

3. Güneşi açığa çıkaran gündüze,

4. Onu örten geceye,

5. Göğe ve onu bir tavan gibi kurana,

6. Yeryüzüne ve onu dümdüz yayıp döşeyene,

7. İnsana ve ona güzel bir şekil verene,

8. Ona kötülük yapma ve kötülükten sakınma yeteneğini[2] verene ki,

9. Nefsini temizleyip arındıran kimse kurtuluşa ermiştir.

10. Onu kirletip kötülüklere boğan kimse de hüsrana uğramıştır.

11. Hani Semûd kavmi azgınlıkları yüzünden peygamberlerini yalanlamıştı.

12. Onların en azgını (deveyi boğazlamak için) ileri atılmıştı.[3]

13. Allah'ın elçisi Salih de onlara, "Allah'ın devesine ve onun su içme hakkına dokunmayın" demişti.

14. Onlar ise Allah'ın elçisini yalanlamışlar; dişi devenin önce ayaklarını, ardından da boğazını kesmişlerdi. Rableri de günahları sebebiyle onların üzerine şiddetli bir azap indirmiş ve onları yerle bir etmişti.[4]

15. O, yaptığı bir işin sonucundan aslâ çekinmez; cezalandırmakta aslâ tereddüt etmez.

---

1. Krş. Vâkıa 56/37-46.
2. Allah insana iyiliği ve kötülüğü yapma yeteneği vermiştir. Bu yetenek sayesinde doğruyu, yanlışı, güzeli, çirkini fark eder. Bazı müfessirler Allah'ın âyetteki "elhemehâ" (ona ilham etti) ifadesini bir yaratılış özelliği olarak değil, insanın tercihiyle oluşan bir durum olarak değerlendirmişlerdir.
3. Krş. Â'râf 7/77; Hûd 11/65; Şuarâ 26/157; Kamer 54/29.
4. Krş. Â'râf 7/73; Hûd 11/61-68; Şuarâ 26/141-158.

92
LEYL SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 21 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Leyl" kelimesinden almıştır. "Leyl", gece demektir.

سُورَةُ الَّيْلِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ اِحْدٰى وَعِشْرُونَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰى ۙ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ اِذَا تَجَلّٰى ۙ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ
وَالْاُنْثٰى ۙ﴿٣﴾ اِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰى ؕ﴿٤﴾ فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰى ۙ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ
بِالْحُسْنٰى ۙ﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهٗ لِلْيُسْرٰى ۚ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنٰى ۙ﴿٨﴾
وَكَذَّبَ بِالْحُسْنٰى ۙ﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهٗ لِلْعُسْرٰى ۚ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْنِى عَنْهُ مَالُهٗۤ اِذَا
تَرَدّٰى ؕ﴿١١﴾ اِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدٰى ۚ﴿١٢﴾ وَاِنَّ لَنَا لَلْاٰخِرَةَ وَالْاُولٰى ﴿١٣﴾ فَاَنْذَرْتُكُمْ
نَارًا تَلَظّٰى ؕ﴿١٤﴾ لَا يَصْلٰيهَاۤ اِلَّا الْاَشْقَى ۙ﴿١٥﴾ الَّذِىْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ؕ﴿١٦﴾
وَسَيُجَنَّبُهَا الْاَتْقَى ۙ﴿١٧﴾ الَّذِىْ يُؤْتِىْ مَالَهٗ يَتَزَكّٰى ؕ﴿١٨﴾ وَمَا لِاَحَدٍ عِنْدَهٗ مِنْ
نِّعْمَةٍ تُجْزٰۤى ۙ﴿١٩﴾ اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْاَعْلٰى ؕ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضٰى ﴿٢١﴾

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Andolsun (karanlığı ile) her yeri bir örtü gibi bürüyen geceye,

2. (Ardından doğan) aydınlık gündüze,

3. Erkeği ve dişiyi Yaratana ki,

4. Sizin yaptığınız ameller çeşit çeşittir.

5. Malını ihtiyaç sahiplerine veren, cimrilikten kaçınan,

6. En güzel sözü; Kelime-i tevhidi tasdik eden kimseyi,

7. Biz (sonu cennete varan) kolay bir yola ileteceğiz.

8. Fakat cimrilik eden ve Rabbine ihtiyacı olmadığını düşünen,

9. O en güzel sözü yalanlayan kimseyi ise,

10. (Sonu cehenneme varan) zor bir yola sokacağız.

11. O kimse, cehenneme yuvarlandığında, malının mülkünün kendisine hiçbir yararı olmayacaktır.

12. Bize düşen doğru yolu göstermektir.[1]

13. Unutmayın ki, âhiret de dünya da Bizim tasarrufumuzdadır.

14. İşte Ben sizi alevler saçan bir cehennem konusunda uyardım.

15. Oraya girecek olan, sadece bedbaht, azgın kimsedir.

16. O, hak dini yalanlamış ve ondan yüz çevirmiştir.

17. Bilinçli bir şekilde cimrilikten sakınan kimse ise cehennemden uzak tutulacaktır.

18. O malını mülkünü hayırlı işlerde harcar ve temizlenip arınır.[2]

19. Bunu kimseden bir karşılık beklemeden yapar.

20. Onun tek amacı, Yüce Rabbinin hoşnutluğunu kazanmaktır.

21. İşte bundan dolayı kendisi de ileride mutlaka hoşnut olacaktır.[3]

سُورَةُ الضُّحٰى مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ اِحْدٰى عَشْرَةَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالضُّحٰى ۙ﴿١﴾ وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰى ۙ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى ؕ﴿٣﴾

93
DUHÂ SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 11 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Duhâ" kelimesinden almıştır. "Duhâ", kuşluk vaktini veya gündüzü ifade eder.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Andolsun kuşluk vaktine,

2. Karanlığın bastığı (ve her tarafı sükûnetin kapladığı) geceye ki,

3. Rabbin seni ne terk etti, ne de sana darıldı.

---

1. Krş. Nahl 16/9.
2. "Arınma" tabirinin malı hayırlı işlerde harcamakla birlikte kullanılması manidardır. Çünkü insanın ruhunu ve maneviyatını kirleten en önemli zaaf, mala olan düşkünlüktür.
3. Krş. Fecr 89/28-30; Beyyine 98/8.

سُورَةُ الضُّحٰى ٥٩٦

وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْاُولٰى ۝٤ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ
فَتَرْضٰى ۝٥ اَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَاٰوٰى ۝٦ وَوَجَدَكَ ضَآلًّا
فَهَدٰى ۝٧ وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَاَغْنٰى ۝٨ فَاَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ۝٩
وَاَمَّا السَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ ۝١٠ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ۝١١

سُورَةُ الْاِنْشِرَاحِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ ثَمَانِي اٰيَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ۝١ وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ ۝٢ اَلَّذِي اَنْقَضَ
ظَهْرَكَ ۝٣ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ۝٤ فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۝٥ اِنَّ مَعَ
الْعُسْرِ يُسْرًا ۝٦ فَاِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ ۝٧ وَاِلٰى رَبِّكَ فَارْغَبْ ۝٨

سُورَةُ التِّينِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ ثَمَانِي اٰيَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ ۝١ وَطُورِ سِينِينَ ۝٢ وَهٰذَا الْبَلَدِ الْاَمِينِ ۝٣ لَقَدْ
خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِي اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۝٤ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ اَسْفَلَ سَافِلِينَ ۝٥

4. Bil ki, senin için işin sonu, öncesinden, bugünkü durumundan daha iyi olacak.

5. Rabbin sana ileride birçok nimet verecek ve sen hoşnut olacaksın.

6. (Nitekim daha önce de sana nimetler vermişti) Rabbin seni yetim bir çocuk olarak bulup (sağlam bir sığınakta) barındırmadı mı?

7. Sen (din hususunda) gideceğin yolu bilmezken (vahyederek) sana doğru yolu göstermedi mi?

8. Sen muhtaç iken ihtiyaçlarını gidermedi mi?

9. Öyleyse sen de sakın yetimi ezme, onu hor görme.

10. El açıp yardım isteyeni de azarlama.

11. Rabbinin sana verdiği nimeti; gönderdiği vahyi dur durak bilmeden anlat.

94
İNŞİRÂH SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 8 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Neşrah" kelimesinin "İnfial" kalıbından gelen mastarından almıştır. "İnşirah", kalbin rahatlaması, huzura kavuşması gibi anlamlara gelir.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! Biz (din hususunda gideceğin yolu bilmezken, sana peygamberlik verip) senin göğsünü ferahlatmadık mı?

2-3. (İnsanlığın şirk bataklığına batmış olmasının verdiği ve) senin belini büken yükü (peygamberlik vererek) üzerinden kaldırmadık mı?

4. (Vahye muhatap kılarak) senin şerefini yükseltmedik mi?

5. Unutma ki, her zorluğun yanında bir de kolaylık vardır.

6. Evet, her zorluğun yanında bir de kolaylık vardır.

7. Öyleyse bir güçlüğü yendiğinde (gevşeklik gösterme,) azimle başka bir işe giriş.

8. Ve daima Rabbine yönel, O'ndan yardım bekle.

95
TÎN SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 8 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Tîn" kelimesinden almıştır. "Tîn", incir demektir.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Andolsun İncir Dağına ve Zeytin Dağı'na,[1]

2. Ve Sîna Dağı'na,

3. Ve bu Güvenli Belde'ye (Mekke'ye) ki,

4. Biz insanı (beden ve ruh bakımından) en güzel şekilde yarattık.

5. Sonra da onu (yaratılış amacına aykırı kötü işleri sebebiyle) aşağıların aşağısına (cehenneme) attık.

1. Lafzen, "İncire ve zeytine." "Tîn" ve "Zeytin" kelimeleri belirlilik takısı olan "el" ile birlikte gelmiştir. Arapçada "el" takısı, isim cümlesinde bazen muzaftan (tamlanandan) bedel olarak gelir ya da ahd-i zihni (zihinde bilinen) anlamı taşır. Bu da ikinci âyette sözü edilen "Tûr" (dağ) ifadesidir. Buna göre birinci ve ikinci âyetlerde adına yemin edilen üç dağdan ikisi Filistin'de, diğeri ise Mısır'ın Sina bölgesindedir. Bu yerler, Hz. Musa ve Hz. İsa'ya vahiy indirilen mekânlardır.

6. Ancak iman edip iyi ve yararlı işler yapanlar için sonsuz bir mükâfat hazırladık.

7. Öyleyse ey inkârcı kişi! Bütün bunlara rağmen seni, dini; hesap gününü yalanlamaya sürükleyen nedir?

8. En doğru hükmü veren Allah'tır, öyle değil mi?[1]

96
ALÂK SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 19 âyettir. Adını ikinci âyetteki "Alâk" kelimesinden almıştır. Sözlükte "sülük" anlamına gelen "Alâk", aşılanmış yumurtanın ana rahminin duvarına yapıştığı dönemdeki halini ifade eder.

⁂

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! Yaratan Rabbinin adıyla oku![2] (Rabbin adına insanları hakka çağır!)

2. O Rabbin ki, insanı rahmin duvarına yapışan aşılanmış bir yumurtadan yaratmıştır.

3. Evet, oku! (Hakka çağır!) Rabbin büyük lütuf sahibidir.

4. O, kalemle yazmayı öğretmiş (insana yazma yeteneği vermiş),

5. İnsana bilmediklerini öğretmiştir.

6. Hayır! Şu bir gerçek ki, insanoğlu devamlı azgınlık eder.

7. Kendisinin hiçbir şeye muhtaç olmadığını sanır.

8. Oysa o, sonunda mutlaka Rabbine dönecektir.

9-10. İnsanları hak dine çağıran[3] Peygambere engel olmaya çalışanı görüyor musun?[4]

11. Ey inkârcı! Ne dersin? Ya asıl doğru yolda olan o ise?

12. Ve Allah'ın azabından sakınmayı emir ve tavsiye ediyorsa?

13. O inkârcının asıl kendisi, gerçeği yalanlayan ve ondan yüz çeviren biri ise?

14. O inkârcı Allah'ın her şeyi gördüğünü bilmiyor mu?

15. Hayır! Bu adam yanlış yolda! Eğer o, bu tutumundan vazgeçmezse onu perçeminden tutup sürükleyeceğiz.

إِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَلَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝٦
فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ۝٧ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ۝٨

سُورَةُ الْعَلَقِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ تِسْعَ عَشْرَةَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝١ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝٢ اِقْرَأْ
وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ ۝٣ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝٤ عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ
يَعْلَمْ ۝٥ كَلَّا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰى ۝٦ اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰى ۝٧ اِنَّ
اِلٰى رَبِّكَ الرُّجْعٰى ۝٨ اَرَاَيْتَ الَّذِي يَنْهٰى ۝٩ عَبْدًا اِذَا صَلّٰى ۝١٠
اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰى ۝١١ اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰى ۝١٢ اَرَاَيْتَ
اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ۝١٣ اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰى ۝١٤ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ
لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ۝١٥ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ۝١٦ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ۝١٧
سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ۝١٨ كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ۝١٩

سُورَةُ الْقَدْرِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ خَمْسُ اٰيَاتٍ

16. Evet, o yalancı, ar damarı çatlamış inkârcıyı perçeminden (tutup sürükleyeceğiz).

17. Haydi, o zaman meclisini; taraftarlarını yardıma çağırsın da görelim.

18. Biz de o gün zebanileri; cehennem görevlilerini çağıracağız.

19. Hayır! Ey Peygamber! Sen ona aslâ boyun eğme. Rabbine secde et ve böylece O'na yakın olmaya bak.

---

1. Evet, Allah elbette sizi hesaba çekecek ve aranızda en doğru hükmü verecektir.
2. İlk vahiy olduğunda ittifak bulunan bu âyetlerdeki "oku" emri, kanaatimizce peygamberlik görevi verilen Hz. Muhammed (as)'in halkı yeni dine çağırması anlamındadır.
3. "Sallâ" fiilinin burada sözlük anlamı olan "Çağırmak" mânasında olması daha uygun görünmektedir. Özellikle 12. âyette Hz. Peygamberin "Takvayı emrettiği"nin belirtilmesi bu anlamı desteklemektedir.
4. Âyette kastedilen kişinin Ebû Cehil olduğu rivayet edilmiştir.

سُورَةُ الْقَدْرِ ٥٩٨

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِنَّآ اَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۝١ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۝٢
لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ ۝٣ تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ
فِيهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ اَمْرٍ ۝٤ سَلَامٌ هِيَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ۝٥

سُورَةُ الْبَيِّنَةِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ ثَمَانِي اٰيَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِّينَ حَتّٰى تَاْتِيَهُمُ
الْبَيِّنَةُ ۝١ رَسُولٌ مِنَ اللّٰهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُطَهَّرَةً ۝٢ فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ۝٣ وَمَا
تَفَرَّقَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ۝٤ وَمَآ اُمِرُوٓا اِلَّا
لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ
دِينُ الْقَيِّمَةِ ۝٥ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ
خَالِدِينَ فِيهَآ اُولٰٓئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ۝٦ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
اُولٰٓئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ۝٧ جَزَآؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ۝٨

97
KADR SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 5 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Kadr" kelimesinden almıştır. "Kadr", değer, kıymet ve ölçü demektir.

⁂

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Biz Kur'an'ı Kadir gecesinde indirmeye başladık.[1]

2. Sen Kadir gecesinin nasıl bir gece olduğunu bilir misin?

3. Kadir gecesi bin[2] aydan daha hayırlıdır.

4. O gece melekler ve Cebrâil,[3] Rablerinin izniyle her iş için durmadan inerler.

5. Artık o gece, tanyeri ağarıncaya kadar tam bir esenliktir.

98
BEYYİNE SÛRESİ

Medine döneminde inmiştir. Mekke'de indiği de rivayet edilmiştir. Sûrenin içeriği Medine'de indiği görüşünü desteklemektedir. 8 âyettir. Adını birinci ve dördüncü âyetlerde geçen "Beyyine" kelimesinden almıştır. Beyyine, açık belge, delil gibi anlamlara gelir.

⁂

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Küfürde direnen Kitap Ehli ve müşrikler, kendilerine açık ve kesin bir delil gelinceye kadar hiçbir ayrılığa düşmüş değillerdi.

2. O delil, Allah tarafından gönderilen ve (meleklerden başkasının dokunmadığı)[4] temiz sahifelerden okuyup anlatan bir peygamberdir.

3. Onun okuduğu bu sahifelerde sağlam hükümler vardır.

4. Kitap Ehli kendilerine bu delil geldikten sonra görüş ayrılıklarına düştüler.[5]

5. Oysa onlar, inançlarını şirk ve nifaktan arındırmış bir şekilde, sapıklık ve putperestlikten uzak olarak Allah'ı lâyıkıyla tanıyıp yalnız O'na kulluk etmekle; namaz kılmakla ve zekâtı vermekle emrolunmuşlardı. İşte sağlam ve dosdoğru din budur.

6. Gerçek şu ki, küfürde direnen Kitap Ehli ve müşriklerin yeri cehennem ateşidir ve onlar orada asırlarca kalacaklardır. İnsanların en kötüleri onlardır.

7. İnanıp iyi ve yararlı işler yapanlar ise, işte onlar da insanların en iyileridir.

8. Onlar için Allah katında alt tarafından ırmaklar akan ve içinde sürekli kalacakları Adn cennetleri vardır. Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan hoşnuttur. Bütün bu nimetler Rablerinin azabından korkan kimseler içindir.[6]

---

1. Bazı müfessirler, Kur'an'ın bu gecede Levh-i Mahfuz'dan dünya semasına indirildiğini söylemişler, diğer bazı müfessirler ise bunu doğru bulmamışlardır. Şa'bî, Kur'an'ın Kadir Gecesinde inmeye başladığını söylemiştir. Bu inme Levh-i Mahfûz'dan, yani Allah'ın ezelî ilminden bu gecede inmeye başlamıştır ve bu inme süreci yirmi üç yıl sürmüştür.
2. Bin ayın belirtilmesi belli bir sayı belirlemek için değil, temsil kabilindendir, yani çokluktan kinayedir.
3. Lafzen, "Ruh." Müfessirlerin genel görüşü bununla Cebrail'in kastedildiği yönündedir.
4. Parantez içindeki açıklama için bkz. Vâkıa 56/79.
5. Krş. Bakara 2/89.
6. Krş. Fecr 89/28-30.

سُورَةُ الزِّلْزَالِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ ثَمَانِي اٰيَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا ۙ﴿١﴾ وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا ۙ﴿٢﴾
وَقَالَ الْاِنْسَانُ مَا لَهَا ۚ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا ۙ﴿٤﴾ بِاَنَّ رَبَّكَ
اَوْحٰى لَهَا ۚ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتًا لِيُرَوْا اَعْمَالَهُمْ ۚ﴿٦﴾ فَمَنْ
يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۚ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

سُورَةُ الْعَادِيَاتِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ اِحْدٰى عَشْرَةَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا ۙ﴿١﴾ فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا ۙ﴿٢﴾ فَالْمُغِيرَاتِ
صُبْحًا ۙ﴿٣﴾ فَاَثَرْنَ بِهِ نَقْعًا ۙ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا ۙ﴿٥﴾ اِنَّ
الْاِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ ۚ﴿٦﴾ وَاِنَّهُ عَلٰى ذٰلِكَ لَشَهِيدٌ ۚ﴿٧﴾ وَاِنَّهُ
لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ۚ﴿٨﴾ اَفَلَا يَعْلَمُ اِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ ۙ﴿٩﴾
وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ ۙ﴿١٠﴾ اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَبِيرٌ ﴿١١﴾

99
ZİLZÂL SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 8 âyettir. Medine döneminde nâzil olduğu da rivayet edilmiştir. Adını ilk âyetteki "Zilzâl" kelimesinden almıştır. "Zilzal" ve "zelzele" kelimeleri şiddetli deprem, yer sarsıntısı anlamlarına gelmektedir.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. (Kıyamet ânı gelip) yeryüzü şiddetli bir depremle sarsıldığında,

2. İçindeki ağırlıkları dışarı fırlatıp attığında,

3. Ve insan, "Ne oluyor bu dünyaya?!" diye dehşete düştüğünde,

4. O gün yeryüzü (hal diliyle) olup biten her şeyi bir bir anlatır.

5. Çünkü Rabbin ona öyle vahyetmiş; öyle bir düzen kurmuştur.[1]

6. O gün insanlar, bölükler halinde kabirlerinden çıkarlar ve yapıp ettikleri her şey kendilerine gösterilir.

7. Sonunda, zerre kadar iyilik yapan kimse onun karşılığını görür,

8. Zerre kadar kötülük işleyen de onun cezasını çeker.

100
ÂDİYÂT SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 11 âyettir. Medine döneminde indiği de rivayet edilmiştir. Adını ilk âyetteki "Âdiyât" kelimesinden almıştır. Âdiyat, savaş meydanında hızla koşan atlar ve yolda hızla koşan develer demektir.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Andolsun soluk soluğa koşan,

2. Tırnaklarıyla yerden kıvılcımlar çıkaran,

3. Sabahın erken vaktinde baskın yapan,

4. Tozu dumana katan,

5. Ve düşmanın tam ortasına dalan atlara ki,[2]

6. İnsan Rabbine karşı gerçekten nankördür.

7. Üstelik nankör olduğunu kendisi de çok iyi bilmektedir.

8. O, dünya malına[3] çok düşkündür.

9. O bilmez mi ki, insanlar diriltilip kabirlerinden çıkarıldığında,

10. Ve içlerinde gizledikleri her şey önlerine serildiğinde,

11. İşte o gün Rableri, onların yapıp ettiklerini kendilerine tek tek bildirecek ve hepsinin karşılığını verecektir.

1. 4. ve 5. âyetlerde bir mecaz söz konusudur. Yeryüzünün konuşması Allah'ın ona ettiği vahiy, yani ona koyduğu düzenle gerçekleşecektir. Bu sebeple âyetin mânasına parantez içinde (hal diliyle) açıklamasını ekledik. Yüce Allah yarattığı bütün varlıklar için bir işleyiş düzeni koymuş ve bunu vahiy olarak nitelemiştir
2. Yapılan bu yeminler Arap edebiyatı (belâgat) yönünden çok güçlü ifadelerdir. Atlara sahip olmak, Arap kültüründe önemli servet ve itibara sahip olmaktır. Savaş ve kahramanlık onlar için hayatın bir çeşit gayesiydi. Yüce Allah bu gerçek çerçevesinde en etkili bir yemin üslubuyla muhatapların dikkatini çekmiş ve "insanın Rabbine karşı nankör bir varlık" olduğunu zihinlere kazımıştır ki, sûrenin ana konusunu da bu âyet oluşturmaktadır. İnsanın mala düşkünlüğü ve âhirete inanmaması bu âyetle bağlantılıdır.
3. Lafzen, "Hayır."

سُورَةُ الْقَارِعَةِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ اِحْدٰى عَشْرَةَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْقَارِعَةُ ۝١ مَا الْقَارِعَةُ ۝٢ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا الْقَارِعَةُ ۝٣ يَوْمَ يَكُونُ
النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ۝٤ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ۝٥
فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ۝٦ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ۝٧ وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ
مَوَازِينُهُ ۝٨ فَاُمُّهُ هَاوِيَةٌ ۝٩ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا هِيَهْ ۝١٠ نَارٌ حَامِيَةٌ ۝١١

سُورَةُ التَّكَاثُرِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ ثَمَانِي اٰيَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْهٰيكُمُ التَّكَاثُرُ ۝١ حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ۝٢ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۝٣ ثُمَّ
كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۝٤ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ۝٥ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ
۝٦ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ۝٧ ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ۝٨

سُورَةُ الْعَصْرِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ ثَلَاثُ اٰيَاتٍ

101
KÂRİ'A SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 11 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Kâri'a" kelimesinden almıştır. "Kâria", şiddetle kapıyı çalmak ya da bir şeyin bir şeye vurulmasıyla çıkan şiddetli ses demektir. Buradaki anlamı, kıyametin kopmasıdır.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ansızın gelen o dehşetli darbe!

2. O ne korkunç bir darbedir!

3. Bilir misin, nedir o dehşetli darbe?

4. (O, kıyametin koptuğunu haber veren korkunç bir darbedir) O gün insanlar sağa sola uçuşan kelebekler gibi darmadağın olacak;

5. Dağlar hallaç pamuğu gibi savrulacaktır.

6. İşte o gün tartısında sevabı ağır basan kimse,[1]

7. Hoşnut olacağı bir hayata kavuşacaktır.

8. Tartısında sevabı hafif gelen kimse ise,

9. Kendisini Hâviye'nin kucağında bulacaktır.

10. Bilir misin, nedir o Hâviye?

11. Yakıp kavuran bir ateştir o.

102
TEKÂSÜR SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 8 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Tekâsür" kelimesinden almıştır. "Tekâsür", bir şeyin çokluğu ile övünmek demektir.

* * *

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Mal mülk ve evlâdın çokluğu ile övünmek sizi oyalayıp durdu.

2. Tâ ki, ölüp mezara girinceye kadar![2]

3. Fakat gerçeği yakında görüp anlayacaksınız.

4. Evet, gerçeği yakında görüp anlayacaksınız.

5. Hayır! Keşke gerçeği tam olarak kavramış olsaydınız!

6. Andolsun ki, siz cehennemle yüz yüze gelecek,

7. Onu gözlerinizle ayan beyan göreceksiniz.

8. İşte o gün size verilen nimetlerin hesabı bir bir sorulacaktır.[3]

---

1. Mahşer günü insanın amelleri tartılacak ve sevabı günahından fazla olanlar cennete, günahı ağır basanlar cehenneme gidecektir. Kur'an'a göre müminlerin sevapları günahlarını silecektir (Bkz. Hûd 11/114). Kâfirler için ise böyle bir tartı kurulmayacaktır. Çünkü onların imansız olması, iyi amellerini de boşa çıkaracaktır (Bkz. Kehf 18/105). Âyette geçen "tartı" ifadesi bir mecazdır ve konuyu muhataplarının zihninde somutlaştırma amaçlıdır.
2. Bazı müfessirler "zürtümü'l-mekâbir" (kabirlere kadar gittiniz) ifadesini hakiki mânasında anlamışlar ve çoklukla övünürken kabirlerdeki ölülerin bile sayıldığını belirtmişlerdir. Bu konuda rivayetler de zikredilmiştir. Bazı müfessirler ise bunun, ölümü anlatan bir deyim olduğunu söylemişlerdir. Biz bu görüşü tercih ettik.
3. Allah insanoğluna sayısız nimetler bahşetmiştir (İbrahim 14/34). Sağlık, akıl, yetenek, mal mülk, özgürlük, vatan, makam mevki ve akla gelmeyecek nimetler Allah'ın lütfudur. Bunların hakkını vermekten, şükrünü eda etmekten her insan sorumludur. Bunların hesabı âhirette tek tek sorulacaktır.

103
ASR SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 3 âyettir. Adını ilk âyetteki "Asr" kelimesinden almıştır. "Asr", uzun bir zaman dilimi, çağ ve ikindi vakti gibi anlamlara gelmektedir.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Andolsun asra; akıp giden zamana ki,

2. (Ömür sermayesi tükenen) insan gerçekten zarar ve ziyan içindedir.

3. Ancak inanıp iyi ve yararlı işler yapanlar ile birbirlerine hakkı, adaleti, her türlü iyiliği ve sabrı tavsiye edenler zarara ve ziyana uğramayacaklardır.

104
HÜMEZE SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 9 âyettir. Adını ilk ayette geçen "Hümeze" kelimesinden almıştır. Bu kelime kaş göz işaretiyle alay eden kimseler demektir.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. İnsanları arkasından çekiştirip duranların, kaş göz işaretiyle alay ederek onların haysiyetiyle oynayan her bir alaycının vay haline![1]

2. O kimse ki, mal mülk biriktirir ve onun hesabını yapar durur.

3. Servetinin kendisini sonsuza kadar yaşatacağını zanneder.

4. Hayır, bunlar boş hayaller! Andolsun ki, o Hutame'ye atılacaktır.

5. Bilir misin, nedir o Hutame?

6. Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir o.

7. Tâ yüreklere işleyen bir ateş!

8. Bu ateşin bulunduğu cehennemin kapıları, onların üzerlerinden kilitlenecek,

9. Ve onlar, uzun direklere bağlanmış olarak orada kalacaklardır.

105
FÎL SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَصْرِ ۝١ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ۝٢ اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ۝٣

سُورَةُ الْهُمَزَةِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ تِسْعُ اٰيَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ ۝١ اَلَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ۝٢ يَحْسَبُ اَنَّ مَالَهُ اَخْلَدَهُ ۝٣
كَلَّا لَيُنْۢبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ۝٤ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا الْحُطَمَةُ ۝٥ نَارُ اللّٰهِ الْمُوقَدَةُ ۝٦
اَلَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْاَفْـِٔدَةِ ۝٧ اِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ ۝٨ فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ۝٩

سُورَةُ الْفِيلِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ خَمْسُ اٰيَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحَابِ الْفِيلِ ۝١ اَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ
فِي تَضْلِيلٍ ۝٢ وَاَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا اَبَابِيلَ ۝٣ تَرْمِيهِمْ
بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ۝٤ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَاْكُولٍ ۝٥

Mekke döneminde inmiştir. 5 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Fîl" kelimesinden almıştır. "Fil" bilinen bir hayvandır.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Görmedin mi Rabbinin (Kâbe'yi yıkmak için) fillerle gelen orduya neler ettiğini?

2. Rabbin onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?

3. Üzerlerine kuş sürüleri göndermedi mi?

4. Pişmiş çamurdan taşlar atan kuş sürüleri.

5. Sonunda Rabbin onları (kurtçuklar tarafından) yenmiş, çiğnenmiş ekin sapına çeviriverdi.[2]

---

1. Krş. Hucurât 49/11.

2. Hz. Peygamberin doğumundan tahminen elli-elli beş gün kadar önce Habeşistan'ın Yemen valisi Ebrehe, San'a şehrinde Kullays adında bir tapınak (kilise) yaptırarak ziyaretçileri oraya çekmek istemişti. Bunu başaramayınca Kâbe'yi yıkmaya karar vermiş, fillere binen bir ordu ile harekete geçmiş ve Mekke önüne kadar gelmişti. Fakat kuşların attığı taşlarla perişan olmuş, kendisi de aldığı yaranın etkisiyle memleketine döndükten birkaç gün sonra ölmüştü. Sûre bu olayı anlatmaktadır. Kuşların attığı taşlar, (Hûd 11/82 ve 83'e kıyasen) volkanik patlamalarla etrafa saçılan ateş kıvılcımları, meteor yağmuru veya salgın bir hastalık şeklinde de yorumlanmıştır.

سُورَةُ قُرَيْشٍ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ أَرْبَعُ اٰيَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لِاِيلٰفِ قُرَيْشٍ ۙ﴿١﴾ اٖيلٰفِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَآءِ وَالصَّيْفِ ۖ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا
رَبَّ هٰذَا الْبَيْتِ ۙ﴿٣﴾ الَّذِىٓ اَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَّاٰمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

سُورَةُ الْمَاعُونِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ سَبْعُ اٰيَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَرَءَيْتَ الَّذِى يُكَذِّبُ بِالدِّيْنِ ۗ﴿١﴾ فَذٰلِكَ الَّذِى يَدُعُّ الْيَتِيمَ ۙ﴿٢﴾ وَلَا
يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ ۗ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّيْنَ ۙ﴿٤﴾ الَّذِيْنَ هُمْ عَنْ
صَلَاتِهِمْ سَاهُوْنَ ۙ﴿٥﴾ الَّذِيْنَ هُمْ يُرَآءُوْنَ ۙ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُوْنَ الْمَاعُوْنَ ﴿٧﴾

سُورَةُ الْكَوْثَرِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ ثَلَاثُ اٰيَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِنَّآ اَعْطَيْنٰكَ الْكَوْثَرَ ۗ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ۗ﴿٢﴾ اِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْاَبْتَرُ ﴿٣﴾

106
KUREYŞ SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 4 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Kureyş" kelimesinden almıştır. Bu kelime, Hz. Peygamberin de mensup olduğu meşhur Arap kabilesinin adıdır. Bu sûre, Fîl sûresinin devamı niteliğindedir.

⁂

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Rabbin Kâbe'yi Kureyş'in ticarî güvenliği için korumuştur.[1]

2. Böylece onların kış ve yaz mevsimlerinde yaptıkları ticârî seferleri, güven içinde devam etmiştir.

3. O halde Kureyşliler şu Kâbe'nin Rabbini lâyıkıyla tanıyıp O'na kulluk etsinler.

4. Zira O, onları açlıktan kurtarıp doyurmuş ve (her türlü) korkudan emin kılmıştır.

107
MÂ'ÛN SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 7 âyettir. Adını son âyetteki "Mâûn" kelimesinden almıştır. "Mâûn", kap-kacak gibi küçük ihtiyaç malzemeleridir. Âyette bunların ödünç verilmemesi eleştirilmektedir.

⁂

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! Görüyorsun değil mi? Şu, dini; hesap gününü yalanlayanı?

2. O, yetimi horlar, itip kakar.

3. Yoksulu doyurmaz, kimseyi de buna teşvik etmez.

4. (Bir de tutmuş kendince ibadet ediyor.) Yazıklar olsun böylesi ibadet edenlere![2]

5. Onların, yaptıkları ibadetin ne olduğundan haberleri bile yok.

6. İşleri güçleri gösteriş.

7. (Bırakın yoksulu doyurmayı) en küçük bir şeyi ödünç bile vermezler.

108
KEVSER SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 3 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Kevser" kelimesinden almıştır. "Kevser"; nimet, şeref, övgü ve bereket anlamlarına gelir. Cennette bir ırmağın veya havuzun adı olduğu da rivayet edilmiştir.

⁂

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! (Sana "soyu kesik" diyorlar, oysa) Biz seni ümmetinin çokluğuyla lütuflandırdık.[3]

2. Öyleyse (aldırma sen onlara!) İbadetini sadece Rabbin için yapmaya ve sadece O'na yönelmeye devam et.[4]

3. Bil ki, asıl sana dil uzatanların soyu kesiktir.[5]

---

1. Ferrâ'ya göre Kureyş sûresi Fil sûresinin devamıdır. Diğer bir ifadeyle Kâbe'yi yıkmak amacıyla gelen Ebrehe'nin ordusunu Allah'ın helâk etmesi, Kureyş'in ticaret için yaptıkları anlaşmaları devam ettirmelerini, güven içinde ticaret yapmalarını ve Kâ'be'nin Rabbini tanımalarını ve yalnız O'na kulluk etmelerini sağlamak içindir.
2. Bkz. Enfâl 8/35.
3. Lafzen, "Biz sana Kevseri verdik." Hz. Peygamberin hayatta kalan bir erkek evlâdı olmadığı için müşrikler O'na "Soyu devam etmeyecek" diyerek dil uzatıyorlardı. Âyet, kişinin soyunun öz, biyolojik çocuklarıyla değil, asıl manevî bir yolla, yani onun düşüncesini benimseyen ve yolundan gidenlerle devam edeceğine işaret etmektedir. Bkz. İnşirâh 94/4.
4. "Ve'nhar" ifadesi, yaygın olarak "Kurban kes" şeklinde tercüme edilmektedir. İfade bu mânaya da gelmekle birlikte biz, âyetin nüzûl dönemini ve bağlamını dikkate alarak Halil b. Ahmed'in dikkat çektiği anlamı tercih ettik.
5. Onların adları sanları silinip gidecek, senin adın bâkî kalacaktır.

109
KÂFİRÛN SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 6 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Kâfirûn" (Kâfirler) kelimesinden almıştır.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! De ki: "Ey kâfirler!"

2. "Ben sizin tapındığınız şeylere aslâ ibadet etmem."

3. "Siz de benim ibadet ettiğime ibadet etmezsiniz."

4. "İyi bilin ki, ben sizin tapındığınız şeylere aslâ ibadet edecek değilim."

5. "Siz de benim ibadet ettiğime ibadet edecek değilsiniz."

6. "O halde sizin dininiz size, benim dinim de bana!"[1]

110
NASR SÛRESİ

Medine döneminin sonlarında inmiştir. 3 âyettir. Adını birinci âyette geçen "nasr" kelimesinden almıştır. "Nasr", yardım ve zafer demektir.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! Allah'ın vâdettiği zafer ve Mekke'nin fethi gerçekleştiğinde,

2. Ve sen insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde,

3. Allah'ı överek tespih et, yücelt ve O'ndan bağışlanma dile.[2] Hiç şüphesiz Allah tevbeleri daima kabul eder.

111
TEBBET SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 5 âyettir. Adını ilk âyette geçen "Tebbet" kelimesinden almıştır. Bu kelime, "kahrolsun" anlamında bir bedduadır.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Kahrolsun Ebû Leheb![3] Nitekim kahroldu, yok olup gitti.

سُورَةُ الْكَافِرُونَ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ سِتُّ اٰيَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَاۤ اَيُّهَا الْكَافِرُونَ ۙ﴿١﴾ لَاۤ اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ۙ﴿٢﴾ وَلَاۤ اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَاۤ اَعْبُدُ ۚ﴿٣﴾
وَلَاۤ اَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُّمْ ۙ﴿٤﴾ وَلَاۤ اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَاۤ اَعْبُدُ ۚ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾

سُورَةُ النَّصْرِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ ثَلَاثُ اٰيَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِذَا جَاۤءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ ۙ﴿١﴾ وَرَاَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ
اللّٰهِ اَفْوَاجًا ۙ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ ۚ اِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

سُورَةُ تَبَّتْ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ خَمْسُ اٰيَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَّتْ يَدَاۤ اَبِي لَهَبٍ وَّتَبَّ ۜ﴿١﴾ مَاۤ اَغْنٰى عَنْهُ مَالُهٗ وَمَا كَسَبَ ۜ﴿٢﴾ سَيَصْلٰى نَارًا
ذَاتَ لَهَبٍ ۜ﴿٣﴾ وَامْرَاَتُهٗ ۜ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ۜ﴿٤﴾ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّنْ مَّسَدٍ ﴿٥﴾

2. Ona ne malı ne de kazandığı serveti fayda verdi.

3. Alevli bir ateşe atılacaktır o.

4. Odun taşıyıcısı; lâf getirip götüren, fitneci karısıyla birlikte.

5. Ve o karısının boynunda bir de (ateşten) bir ip, sicim olacaktır.[4]

---

1. Müşrikler Hz. Peygambere şu teklifi yaptılar: "Ey Muhammed! Gel seninle bir anlaşma yapalım. Biz senin ibadet ettiğine ibadet edelim, sen de bizim ibadet ettiklerimize ibadet et. Böylece ortak bir nokta buluruz." Sûre bu teklifi reddetmiştir.
2. Müfessirlerin genel kanaatine göre buradaki Hz. Peygambere yapılan istiğfar (bağışlanma talebi) emri müminler adınadır. Bazıları da "tebliğini başarıyla tamamladığın için gururlanma" anlamında yorumlamışlardır.
3. Bu şahıs Hz. Peygamberin baba bir amcasıdır.
4. Leheb, ateş alevi demektir. Ebû Leheb denilmesi, yüzünün güzelliği ve parlaklığı, muhtemelen yanaklarının kırmızılığı sebebiyledir. 3. âyetteki, "Alevli ateşe atılacak" ifadesinde, Ebû Leheb'in parlak ve kırmızı yüzüne bir telmih söz konusudur. 4. âyette geçen "Odun taşıyıcısı" ifadesi, Arapçada lâf getirip götüren dedikoducu kimseler için kullanılmakla beraber aynı âyette, o kadının Hz. Peygambere eziyet amaçlı diken ve çalı çırpı taşıyıp Peygamberin yoluna atması, cehennemde kendini yakacak odununu kendisinin taşıdığına da işaret edilmektedir.

سُورَةُ الْإِخْلَاصِ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ أَرْبَعُ آيَاتٍ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ ۝١ اللهُ الصَّمَدُ ۝٢ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝٣ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ۝٤

سُورَةُ الْفَلَقِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ خَمْسُ آيَاتٍ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۝١ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۝٢ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝٣ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ۝٤ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۝٥

سُورَةُ النَّاسِ مَدَنِيَّةٌ
وَهِيَ سِتُّ آيَاتٍ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝١ مَلِكِ النَّاسِ ۝٢ إِلٰهِ النَّاسِ ۝٣ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ۝٤ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ۝٥ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ۝٦

112
İHLÂS SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 4 âyettir. Burada "İhlâs", samimiyetle Allah'a inanmak, dini O'na has kılmak ve putperestlikten tamamıyla uzak olmak anlamlarına gelir.

⁂

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! (Allah hakkında sorular soranlara) de ki: "O Allah birdir, tektir."

2. "O Allah Samed'dir; ezelî ve ebedîdir, her şey O'na muhtaçtır, O ise hiçbir şeye muhtaç değildir."

3. "O ne (birini) doğurmuş, ne de (birinden) doğmuştur."

4. "Ve O'nun hiçbir dengi de yoktur."[1]

113
FELÂK SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 5 âyettir. Adını ilk ayette geçen "Felâk" kelimesinden almıştır. "Felâk", yarıp ortaya çıkarmak, bir şeyi ikiye bölmek, tanyerinin ağarması gibi anlamlara gelmektedir.

⁂

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! De ki: "Ben karanlığı yarıp ortalığı aydınlatan sabahın Rabbine sığınırım."

2. "Yarattığı varlıkların şerrinden."

3. "Karanlığı bastığı zaman gecenin şerrinden."[2]

4. "Düğümlere üfüren büyücülerin şerrinden."

5. "Bir de kıskandığı zaman hasetçinin şerrinden."

114
NÂS SÛRESİ

Mekke döneminde inmiştir. 6 âyettir. Adını ilk ve diğer âyetlerde geçen "Nâs" kelimesinden almıştır. "Nâs", insanlar demektir.

⁂

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

1. Ey Peygamber! De ki: "Ben insanların Rabbine sığınırım."

2. "İnsanların yegâne hükümdarına,"

3. "İnsanların (tek ve gerçek) ilâhına."

4. "Sinsi şeytanın şerrinden."

5. "İnsanların kalplerine vesvese veren,"[3]

6. "İnsan ve cin şeytanlarının şerrinden."

1. Hz. Peygamberin, "Kur'an'ın üçte birine denk" olarak nitelediği (Buhârî, *Tevhid*, 1) bu sûre İslam dininin tevhit, nübüvvet ve âhiretten oluşan üç esasından ilkini dile getirmektedir. İlk âyette hiçbir ortağı olmayacak derecede tek, ikinci âyette hiçbir şeye ihtiyacı olmayacak derecede öncesiz, sonrasız, aşkın ve yüce bir varlık olduğu vurgulanmıştır. Üçüncü âyet ise var olmasının başka bir varlıkla ilgisinin olmadığını, varlığı kendi zatının gereği olduğunu anlatır. Bu âyet aynı zamanda O'na çocuk isnat edilemeyeceğine dikkat çekerek birinci âyetteki tevhit esasını teyit etmektedir. Son âyet de O'nun insan tasavvuruna sığmayacak derecede, eşsiz ve benzeri olmayan yüce bir varlık olduğuna dikkat çekmiştir.
2. Burada sığınılması gereken gecenin kendisi değil, geceleyin karanlıkta ortaya çıkabilecek her türlü kötülüktür. Nakkâş'ın İbn Abbas'a dayandırdığı bir rivayete göre, bu âyette geçen "Ğâsık" kelimesi güçlü şehevî arzuları da ifade eder.
3. Vesvese; şüphe, kuruntu, vehim ve tereddüt gibi anlamlara gelir. Bu genelde insan ve cin şeytanlarının insan zihnini çelerek insanı kötü yola sevketmesi olarak anlaşılır. Vesveseyi veren bazen insanın kendi nefsidir.

قَدْ طُبِعَ هٰذَا الْمُصْحَفُ الشَّرِيفُ اِسْتِنْسَاخًا مِنْ
النُّسْخَةِ الْمَطْبُوعَةِ بِخَطٍّ مُتَطَوِّرٍ بِالْحَاسِبِ الْاٰلِيِّ مِنْ
قِبَلِ مُحَمَّدْ اٰبَايْ

Kendisinin bilgisayar hattıyla hazırlamış olduğu Kur'an-ı Kerim metninin mealimizde kullanılmasına izin veren sayın Prof. Dr. Muhammed ABAY'a teşekkür ediyoruz.

دُعَاءُ خَتْمِ الْقُرْاٰنِ الْكَرِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۞ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ۞ وَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ۞ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَاٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ أَجْمَعِينَ ۞ اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا يَا رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۞ وَتُبْ عَلَيْنَا يَا مَوْلٰانَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ۞ وَاهْدِنَا وَوَفِّقْنَا إِلَى الْحَقِّ وَإِلٰى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ بِبَرَكَةِ الْقُرْاٰنِ الْعَظِيمِ ۞ وَبِحُرْمَةِ مَنْ أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ۞ وَاعْفُ عَنَّا يَا كَرِيمُ وَاعْفُ عَنَّا يَا رَحِيمُ وَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا بِفَضْلِكَ وَجُودِكَ وَكَرَمِكَ يَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ ۞ اَللّٰهُمَّ زَيِّنَّا بِزِينَةِ الْقُرْاٰنِ وَأَكْرِمْنَا بِكَرَامَةِ الْقُرْاٰنِ وَشَرِّفْنَا بِشَرَافَةِ الْقُرْاٰنِ وَأَلْبِسْنَا بِخِلْعَةِ الْقُرْاٰنِ ۞ وَأَدْخِلْنَا الْجَنَّةَ بِشَفَاعَةِ الْقُرْاٰنِ ۞ وَعَافِنَا مِنْ كُلِّ بَلَاءِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الْاٰخِرَةِ بِحُرْمَةِ الْقُرْاٰنِ ۞ وَارْحَمْ أُسْتَاذَنَا وَوَالِدَيْهِ وَكَافَّةَ طُلَّابِهٖ ۞ وَجَمِيعَ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ يَا

رَحِيمُ يَا رَحْمٰنُ ❀ اَللّٰهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْاٰنَ لَنَا فِي الدُّنْيَا قَرِينًا وَفِي الْقَبْرِ مُونِسًا وَفِي الْقِيَامَةِ شَفِيعًا وَعَلَى الصِّرَاطِ نُورًا وَفِي الْجَنَّةِ رَفِيقًا وَمِنَ النَّارِ سِتْرًا وَحِجَابًا ❀ وَإِلَى الْخَيْرَاتِ كُلِّهَا دَلِيلًا وَإِمَامًا ❀ بِفَضْلِكَ وَكَرَمِكَ يَا كَرِيمُ ❀ اَللّٰهُمَّ اهْدِنَا بِهِدَايَةِ الْقُرْاٰنِ وَنَجِّنَا مِنَ النِّيرَانِ بِكَرَامَةِ الْقُرْاٰنِ وَارْفَعْ دَرَجَاتِنَا بِفَضِيلَةِ الْقُرْاٰنِ ❀ وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا بِتِلَاوَةِ الْقُرْاٰنِ يَا ذَا الْفَضْلِ وَالْإِحْسَانِ ❀ اَللّٰهُمَّ طَهِّرْ قُلُوبَنَا وَاسْتُرْ عُيُوبَنَا وَاشْفِ مَرْضٰينَا وَاقْضِ دُيُونَنَا وَبَيِّضْ وُجُوهَنَا وَارْفَعْ دَرَجَاتِنَا وَارْحَمْ اٰبَآئَنَا وَاغْفِرْ أُمَّهَاتِنَا وَأَصْلِحْ دِينَنَا وَدُنْيَانَا وَشَتِّتْ شَمْلَ أَعْدَآئِنَا وَاحْفَظْ أَهْلَنَا وَأَمْوَالَنَا وَبِلَادَنَا مِنْ جَمِيعِ الْاٰفَاتِ وَالْأَمْرَاضِ وَالْبَلَايَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ بِحُرْمَةِ الْقُرْاٰنِ الْعَظِيمِ ❀ اَللّٰهُمَّ بَلِّغْ وَأَوْصِلْ ثَوَابَ مَا قَرَأْنَاهُ وَنُورَ مَا تَلَوْنَاهُ بَعْدَ الْقَبُولِ مِنَّا هَدِيَّةً إِلٰى رُوحِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِلٰى أَرْوَاحِ جَمِيعِ إِخْوَانِهِ

مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ ❀ صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ ❀ وَإِلَى أَرْوَاحِ اٰلِهِ وَأَوْلَادِهِ وَأَزْوَاجِهِ وَأَصْحَابِهِ وَأَتْبَاعِهِ وَجَمِيعِ ذُرِّيَّاتِهِ رِضْوَانُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ ❀ وَإِلٰى رُوحِ أُسْتَاذِنَا وَأَرْوَاحِ جَمِيعِ طُلَّابِهِ وَإِخْوَانِهِ ❀ وَإِلَى أَرْوَاحِ اٰبَائِنَا وَأُمَّهَاتِنَا وَإِخْوَانِنَا وَأَخَوَاتِنَا وَأَوْلَادِنَا وَأَقْرِبَائِنَا وَأَحِبَّائِنَا وَأَصْدِقَائِنَا وَأَسَاتِيذِنَا وَمَشَايِخِنَا وَلِمَنْ كَانَ لَهُ حَقٌّ عَلَيْنَا ❀ وَإِلَى أَرْوَاحِ جَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ ❀ اَلْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَالْأَمْوَاتِ يَا قَاضِيَ الْحَاجَاتِ وَيَا مُجِيبَ الدَّعَوَاتِ اِسْتَجِبْ دُعَائَنَا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ❀

rından eyle. "Ey Rabbimiz! Sen, rahmetin; sevgi ve şefkatin ve ilminle her şeyi kuşatmaktasın. Öyleyse tevbe eden ve Senin yolundan gidenleri bağışla ve yakıcı azaptan koru."

"Ey Rabbimiz! Bizleri dünyada iyi kimselerle beraber eyle ve onlarla birlikte vâdettiğin Adn Cennetlerine koy."

"Rabbim! Bana anne ve babama verdiğin nimetlerden dolayı şükretmeyi, Senin hoşnut olacağın iyi, yararlı ve güzel işler yapmayı nasib et. Soyumdan gelecek nesilleri iyi insanlar eyle. Ben Senin hoşlanmayacağın şeylerden tevbe ediyor, Sana yöneliyorum ve bütün kalbimle Sana teslim olan müslüman bir kulunum."

"Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman eden din kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimizde müminlere karşı kin, kıskançlık gibi duygulara yer verme. Ey Rabbimiz! Hiç şüphesiz Sen Rauf'sun; müminleri çok sever ve dualarını kabul edersin, Rahîm'sin; kullarına karşı daima şefkatli ve merhametlisin."

"Ey Rabbimiz! Bizi küfürde direnenlerin eline düşürme. Bağışla bizi, ey Rabbimiz! Çünkü Sen Aziz'sin; güçlüsün, Kendine sığınanı kimsenin eline bırakmazsın, Hakîmsin; her şeyi bir hikmete göre yaparsın."

"Ey Rabbimiz! Bize bu dünyada da âhirette de iyilik ve güzellikler lutfet, bizi cehennem azabından koru."

"Rabbim! Beni ve soyumu namazlı niyazlı eyle. Rabbim! Dualarımı ve ibadetlerimi kabul eyle. Rabbim! Hesap gününde beni, ana babamı ve bütün inananları bağışla. Şüphesiz Sen dualarımızı işiten ve kabul edensin. Dualarımızı kabul eyle Allah'ım."

Amin

DUA

Allah'ım, yüceler yücesi Rabbim! Sana sonsuz şükürler olsun. İnsanlığa hidayet rehberi olarak lutfettiğin son kitabı öğrenmeye ve mânasını anlamaya çalışıyorum. Doğru anlamayı ve anladıklarımı hayatımda uygulamayı nasip eyle.

Rabbim! Biz aciz insanlara değer vermiş, bizi muhatap almış ve bize "halifelik" gibi bir ünvan vermişsin. Omuzlarımıza yüklediğin sorumluluk öyle büyük ki, gökyüzü, yeryüzü ve dağlar bile bu sorumluluğu yüklenememişler, biz insanlar yüklenmişiz. Ancak tarih boyunca bunun gereğini de tam olarak yerine getirememişiz. Zalimlik etmişiz, cahillik etmişiz. Her yer Senin eserlerinle dolu olduğu halde Seni gerektiği gibi tanıyamamışız. Yanlışlar yapmışız, hatalar işlemişiz, günahlara batmışız. Sen bizleri bağışla ya Rabbi! Çünkü Sensin Rahmân olan, Sensin Rahîm olan, Sensin Raûf olan. Rabbim! Okumamızı, ilim sahibi olmamızı, düşünmemizi, Senin kudretini, birliğini kavramamızı ve hayırlı işlerde yarışmamızı emrediyorsun. Bizlere bu emirlerin doğrultusunda razı olacağın bir hayat sürmemizi nasip eyle. Kitabında diyorsun ki: "Yaptığınızın en güzeline göre mükâfat vereceğim." Biliyoruz ve inanıyoruz ki, "Sen aslâ sözünden dönmezsin." Yaptığımız azıcık iyi ve güzel işlere Sen kat kat sevap ver ki, "Bir kısım yüzlerin kapkara kesildiği o günde" yüzümüz kararıp başımız öne eğilmesin.

Allah'ım! Yüceler yücesi Rabbim! Belki ibadetlerime riya karışmıştır. Gözümden akan yaşların samimi olduğunu biliyorsun. Sana sunabileceğim başka bir şeyim yok. Bu gözyaşımda Sana olan sevgi var, hasret var, cemalini görme arzusu var. Sana söz söyleyecek yüzüm yok. Nasıl dua etmem gerektiğini de bilmiyorum. Sana Senin kelimelerinle yalvaracağım. Sen kabul eyle Rabbim! Bizi meleklerinin şöyle dua ettiği sevgili kulla-

4; 41/46; 42/15, 30; 45/15; 52/21; 53/33-42: 89/21-26; 109/1-6.
Söz ve iş birliği: 2/44; 61/2-3.
Sûr'un üflenmesi: 18/99; 20/101-102; 23/101; 27/87; 36/51; 39/68; 50/19-21; 69/13-15; 74/8-10;78/17-18.

Ş

Şahitlik: 2/282-283.
Şahitliğin gerekliliği: 2/282-283; 4/135; 5/106-108; 6/152; 33/70-71; 65/2; 70/33.
Şahitlikten kaçınmamak: 2/139-140, 282-283; 5/106.
Şehitlik: 2/154; 3/169; 4/69.
Şeytan: 4/116-120; 5/90-91; 6/112, 142; 7/22, 27; 8/48; 12/5; 15/31-40; 16/98-99; 17/27, 53, 61-64; 18/50-51; 22/52-53; 23/97-98; 25/29; 26/221-223; 28/15; 34/20; 35/6; 36/60; 43/36; 59/16; 114/1-6.
Şeytanın dostları: 4/76, 119-121; 6/121; 7/27, 30; 16/63, 98-100; 18/50; 19/45; 22/3-4.
Şımarıklar: 11/9-11; 13/26; 17/16; 21/11-15; 34/34-36; 40/75, 83; 43/23-25; 56/45.
Şifa: 26/75-80.
Şiir ve şairler: 26/224-227; 36/69.
Şûra: 2/233; 3/159; 42/38.
Şükretmek: 2/51-52, 55-56, 151-152, 172, 185, 243; 3/123, 144-145; 4/147; 5/6, 89; 7/10, 58, 143-144; 8/26; 10/59-60; 12/37-38; 14/5, 7, 37; 16/14, 78, 114; 21/79-80; 22/36; 23/78; 27/30-40; 28/73; 29/16-17; 30/46; 31/12-14, 31; 35/12; 36/33-35, 71-73; 39/7, 65-66; 40/60-61; 42/32-33; 45/12; 46/15; 54/33-35; 56/68-70; 67/23.
Şükredenlerin nitelikleri: 3/144-145; 7/58; 14/5, 7; 25/62; 27/38-40; 31/12, 31; 34/18-19; 39/7; 42/32-33; 54/33-35.

T

Tağut: 2/256-257; 4/51, 60, 76; 5/60; 16/36; 39/17.
Tebliğ: 3/104, 110, 114; 5/92; 9/71, 112; 16/35, 125; 20/42-44; 22/41; 29/18; 31/17; 41/33; 80/1-12.
Tedbirli olmak: 4/71.
Tevazu: 25/63; 31/18-19; 32/15.
Tevekkül: 3/121-122, 159-160; 4/81; 5/11, 23; 7/88-89; 9/51, 129; 10/71, 84-85; 11/53-56, 87-88, 123; 12/67; 13/30; 14/10-12, 16/41-42; 25/58; 26/217-220; 27/78-79; 29/58-59; 33/2-3, 48; 39/38; 42/10, 36; 58/9-10; 60/4; 64/13; 65/2-3.
Tevekkül edenler: 3/121-122, 159-160; 4/11; 9/51; 10/84-85; 11/87-88; 12/67; 16/41-42; 29/58-59; 39/38; 42/36; 58/9-10; 64/13; 65/2-3.
Tevrat: 3/3, 48, 65; 5/43-44, 46, 48, 110; 7/157; 9/111; 21/105; 48/29; 61/6; 62/5.
Teyemmüm: 4/43; 5/6.
Ticaret: 2/282; 4/29; 9/24; 24/36-37; 62/11.
Tövbe: 2/54, 187; 5/33-34, 70-71, 73-74; 7/143; 9/3, 14-15, 25-27, 73-74, 101-106; 11/1-3, 61, 89-90; 20/82; 24/31; 28/65, 67; 30/30-31; 38/21-24; 39/53; 42/25; 66/3-4, 8; 78/38-39.

U

Uhud savaşı: 3/121-122, 137-179; 61/4.
Ulu'1-emre itaat: 4/59.
Uyku: 39/42.
Uzlaşma: 4/128; 8/1; 49/9-10.

Ü

Ümitsizliğe düşmenin yasaklanması: 12/87; 15/51-56; 39/53.
Ümmî: 3/75; 7/157-158; 62/2.

V

Vasiyet: 2/180-182; 5/106.
Verilen söze bağlı kalmak: 2/40, 80; 3/75-76; 5/1; 6/152; 8/72-73; 9/1-4, 7, 111; 13/19-20; 16/91-92; 17/34; 23/1-11; 33/13-15; 70/32.

Y

Yalancı şahitlikten kaçınmak: 4/135; 25/72.
Yalanlayanlara mühlet verilmesi: 7/182-183; 68/44-45; 73/11.
Yaratıkların Allah'ı tespih etmesi: 2/116; 41/37-38.
Yaratıkların Allah'ın emrine boyun eğmesi: 3/83; 11/56; 13/15; 19/93-94; 22/18; 30/26; 55/5-6.
Yardımlaşmak: 5/2; 42/39.
Yemin: 2/224-225; 3/77; 5/89; 16/92-96; 58/14-17; 63/1-2; 66/1-2; 68/10.
Yemin keffâreti: 5/89.
Yetimler: 2/83, 177, 215, 220; 4/2-6, 8-10, 36, 127; 6/152; 17/34; 89/17; 90/15; 93/9.
Yolcu namazı: 4/101.

Z

Zan: 10/35-36; 49/12; 53/23-28.
Zebur: 4/163; 21/105.
Zekât: 2/43, 83, 110, 177, 277; 4/77, 162; 5/11, 12, 55; 6/141; 7/156; 9/5-11, 18, 60, 71;19/31, 54-55; 21/73; 22/41, 78; 23/1-4; 24/56; 27/1-3; 30/38-39; 31/1-4; 33/33; 41/6-7; 58/13; 70/19-25; 73/20; 98/4-5.
Zıhar: 33/4; 58/1-4.
Zina: 4/16, 25-26; 17/32; 14/2-3; 25/68-69; 60/12; 70/31.
Ziyaret adabı: 24/27-29.

Mescid-i Haram: 2/144, 149-150, 191, 196, 217; 5/2; 8/34; 9/19, 28; 17/1; 22/25; 48/25, 27.
Mescitler: 2/114; 7/31; 9/107-110; 22/39-40; 24/36-38; 72/18.
Mescidleri imar edenler: 9/17-18, 108.
Miras: 4/7, 11-14, 19, 33, 176.
Muhacirler ve Ensar: 2/218; 3/194-195; 8/72-75; 9/20-22, 100, 117, 120-121; 16/41-42, 110-111; 22/58-59; 57/7-9; 60/10.
Hz. Muhammed'in peygamberliğinin evrenselliği: 7/158; 9/33; 34/28; 48/28.
Hz. Muhammed'e tabi olmak: 7/158; 8/20.
Muhkem ve Müteşabih âyetler: 3/7.

N

Nafaka: 2/215, 272-273; 4/8.
Namaz: 2/110, 238-239; 4/77; 6/72; 11/114; 14/31; 15/98; 17/78-79; 19/31; 20/14, 132; 21/73; 22/77-78; 29/45; 30/31; 31/17; 33/33; 58/13; 62/9-10; 73/20; 76/25-26; 93/5; 96/19; 108/2.
Namaz kılanların mükâfatı: 2/277; 23/1-11; 35/29-30; 70/22-35.
Namaz vakitleri: 17/78-79; 30/17-18; 50/39-40; 76/24-25.
Namaza dair bazı hükümler: 2/238; 4/43, 101-103; 9/84; 22/26.
Nefis arzusuna uyanlar: 20/15-16; 25/43; 28/48-51; 30/29; 45/23; 47/14, 16.
Nikâh: 4/3-4, 19-28, 34-35, 128-130; 5/5; 24/32-33; 33/36-38, 50-53; 60/10-11; 64/14; 70/19-31.
Nimetler ve sıkıntılar karşısında insanın tutumu: 7/94-95; 10/12, 21-23; 11/9-11; 16/53-55; 17/11, 67-69, 83-84; 22/11-13; 23/73-77; 29/64-66; 30/33-36, 48-51; 31/31-32; 39/8, 49-52; 41/49-52; 42/47-48; 70/19-23; 89/15-20.
Nuh Tufanı: 69/11-12.

O

Organların şahitliği: 24/23-24; 36/63-65; 41/19-23; 75/14-15.
Oruç: 2/183-185, 187; 33/35.
Oturma adabı: 58/11.

Ö

Ölçü-tartı: 6/152; 7/85; 11/84-85; 17/35; 26/181-183.
Ölçü ve tartıda hile yapanlar: 83/1-6.
Örnekleme (Darb-ı mesel): 2/26; 14/44-45;16/75-76, 112-113; 18/32-44; 22/73-74; 25/37-39; 30/28, 58-59; 36/13, 78; 39/27-29; 43/57-58; 66/10-12; 74/31.
Örtünme: 24/31, 60; 33/33.

P

Peygamber (s.a.s.)'in hanımları: 33/6, 28-34; 66/1-5.
Peygambere tabi olmak: 3/31; 33/21
Peygamberler birer insandır: 3/144; 13/38;14/10-11; 17/90-94; 18/110; 21/3-8; 23/23-24, 32-34, 45-47; 25/20; 36/13-15; 41/6.

R

Ramazan: 2/185.
Rehin: 2/283.
Riba: 2/275-281; 3/130; 4/160-161; 30/39.
Riya: 2/264; 4/38, 142; 8/47; 107/6.
Rûh: 17/85; 42/52.
Ruhbanlık: 57/27.
Ruhu'l-Kudüs: 2/87, 253; 19/16-19; 70/4; 78/38.
Rüşvet: 2/188.

S

Sabır: 2/45; 3/16-17, 124-125, 200; 4/25; 7/87, 127, 137; 8/46, 66; 10/109; 11/9-11, 114-115; 12/18, 83, 90; 13/22-24; 14/5; 16/41-42, 126-127; 18/66-69; 19/64-65; 20/129-130; 22/34-35; 23/108-111; 25/75; 30/60; 31/17, 31; 32/23-24; 34/19; 37/102; 38/17; 42/33, 43; 49/4-5; 90/17; 103/1-3.
Sabredenlerin nitelikleri: 2/153, 155-157, 249-250; 3/146; 8/46, 66; 11/9-11; 14/5; 16/96, 110, 126; 28/80; 29/58-59; 33/35; 39/10; 41/35; 42/32-33.
Sadaka: 2/263-264,271.
Sadaka verenlerin nitelikleri: 2/262, 274; 9/99; 33/35; 57/18; 92/17-18.
Safa: 2/158.
Salih ameller: 4/124; 5/93; 11/9-11; 16/97 17/9; 18/1-3, 46, 110; 20/74-76, 82, 112; 21/94; 23/51; 25/68-71; 26/224-227; 28/67, 79-80; 30/44-45; 32/18-19; 34/10-11, 37; 35/10, 37; 40/40; 41/33, 46; 45/15; 46/15; 64/9; 65/8-11.
Sarhoşluk: 4/43; 16/67.
Selâm: 4/86, 94; 10/9-10; 13/22-24; 14/23; 16/28, 32; 19/46-47; 20/45-47; 24/27, 61; 25/75; 27/59; 28/55; 33/43-44; 36/55-58; 37/78-80, 108-110, 119-121, 129-131; 180-182; 39/73; 43/87-89; 51/24-25; 56/25-26,90-91.
Semavî dinler temelde birdir: 2/132-133, 136; 3/1-4,48; 4/26. 163-166; 7/157; 21/25, 92; 23/51-52; 29/46; 39/65; 41/43; 42/1-3, 13; 43/45; 46/11-12, 21; 61/6; 87/14-19.
Sığınma talebi: 9/6.
Siccîn: 83/8.
Sidretü'l-Münteha: 53/14, 16.
Sihir ve sihirbazlar: 2/102; 7/104-122; 20/56, 73; 26/29-51; 113/1-5.
Sofra: 5/112-115.
Sohbet adabı: 49/1-5.
Sorumluluk eylem ilişkisi: 2/132-134, 139-141, 286; 4/85, 110-112; 6/52, 104, 164; 10/41, 108; 11/35; 14/49-51; 17/7, 15-21; 18/29; 20/11-16; 24/11; 27/91-92; 29/5-6; 30/44; 34/25, 50; 35/18, 39; 39/7,

26; 45/21, 30; 47/2, 12; 48/29; 64/9; 65/11; 84/25; 85/11; 95/4-6; 103/1-3. İncil: 3/3, 48, 65; 5/47, 110; 7/157; 9/111; 48/29; 57/27.

İnkâr edenlere mühlet tanınması: 3/178; 6/110, 112, 137, 158; 7/180, 186; 10/11, 19, 102; 13/32; 14/10; 15/2-3; 16/61; 18/58; 20/128-129; 21/108-111; 22/42-44; 23/54-56; 29/65-66; 35/45; 39/8; 41/45; 42/14, 21; 43/83; 70/40-42; 86/15-17.

İnkâr edenlerin kıyamet günü dünyaya dönme arzuları: 6/27; 14/44; 23/99-100; 26/96-102; 32/12; 35/36-37; 39/55-59; 40/10-11; 42/44.

İnsan hayatının devreleri: 2/28; 7/24-25; 22/66; 30/11, 40; 36/68; 45/25-26.

İnsan ve nitelikleri: 2/204-207; 4/27-28; 7/181; 10/19; 11/118-119; 12/53; 14/34; 17/11, 67, 100; 18/54; 21/37; 30/8, 36; 31/6, 20; 42/48; 43/15; 70/19-23; 76/2-3; 80/17-19; 82/6-7; 89/15-20; 90/4; 96/6-7; 100/1-8; 103/1-3

İnsanın Rabbine karşı düşmanlığı: 16/4; 36/77.

İnsanın yaratılışı: 3/6, 59; 4/1; 6/2, 98; 7/11, 189; 10/4; 15/26-27; 16/70; 18/37, 51; 21/37; 22/5; 26/75-78; 30/20, 40; 31/28; 36/20-22, 77-79; 37/11; 39/6; 40/57, 64; 41/21, 47; 42/11; 43/87; 45/3-4; 49/13; 50/16; 51/56; 53/42-46; 55/1-4, 14-15; 56/57-59: 64/2-3; 67/22-24; 70/19-22, 36-39; 76/28; 78/6-8; 82/6-8; 86/5-8; 90/1-10; 91/7-9; 92/1-4; 95/1-5; 96/1-2.

İnsanın yaratılış evreleri: 2/28; 16/70, 78; 18/37; 22/5; 23/12-16; 30/20, 54; 32/5-9; 35/11; 36/68; 39/6; 40/67; 46/15; 71/13-14; 75/36-39; 76/1-2; 77/20-23; 80/17-20.

İnsanın yeryüzünde halife oluşu: 2/30; 6/165.

İsa'nın Hz. Muhammed'in geleceğini müjdelemesi: 61/6.

İslam bütün peygamberlerin dinidir: 2/132-133; 3/81-83.

İslam: 3/19, 85; 5/3; 6/125; 39/22; 61/7.

İsra: 17/1, 60.

İsraf: 6/141; 7/31; 17/26-30.

İstikamet (Ayrıca bak. Doğruluk): 1/6, 8; 3/51, 100-101; 4/66-68, 174-175; 5/15-16; 6/126, 153, 161; 10/88-89; 11/56, 112; 14/1; 15/41-48; 16/9, 67; 19/23-24, 54; 42/14-15; 44/6, 30-32; 46/13-14; 81/27-28.

İyi kimseler: 76/5-22; 82/13; 83/18-28.

İyilik etmek (İhsan): 2/195; 3/172; 4/128; 5/93; 16/90, 128; 18/30; 28/14; 37/78-80, 108-110, 119-121, 129-131; 51/15-16.

K

Ka'be: 2/125, 127; 3/96-97; 5/97; 9/19; 14/37; 17/1; 22/25-26, 29, 32-33; 52/1-8; 106/1-4.

Kabir: 9/84; 22/7; 35/22; 60/13; 102/2.

Kader: 6/59; 9/51; 10/107; 16/53; 27/75; 48/11; 54/49; 57/22-23; 85/22.

Kadın hakları: 2/228-229, 233, 237; 4/19-21, 127; 6/139; 16/58-59; 43/17; 65/6; 81/8-9.

Kadının boşanmak için bedel vermesi: 2/229.

Kadının mahremleri: 33/55.

Kadir gecesi: 97/1-5.

Kâfirleri dost edinmek: 3/28; 4/89, 144; 5/51, 57; 9/23-24; 58/22; 60/8-9, 13

Kalem: 68/1-2; 96/3-5.

Kalp: 7/43; 13/28; 23/78; 32/9; 33/4

Karınca: 27/18-19.

Kârûn: 28/76-83; 29/39; 40/23-24.

Kıblenin değişmesi: 2/143.

Kısas: 2/178-179, 194; 25/68-69 .

Kıskanmak: 2/109; 4/54; 48/15; 113/1-5.

Kıyamet gününe hazırlanmak: 2/109; 14/31; 17/71-72; 30/43; 42/47; 56/83-96; 59/18; 69/13-37; 79/34-41; 80/33-42; 84/1-12; 102/1-8.

Kibirlenmek: 17/37-38; 31/18; 40/75-76.

Kin tutmak: 3/118; 5/8, 14, 64.

Komşu: 4/36.

Korku namazı: 2/238-239; 4/103.

Köle azad etmek: 2/177; 4/92; 5/89; 9/60; 24/33; 58/3; 90/11-16.

Kötülüğün cezası: 6/160; 27/90; 28/84; 30/41; 40/40; 42/40-41.

Kötülük işleyenlerin cezası: 4/18; 27/90; 28/84; 35/10; 41/46; 45/15, 21; 53/31.

Kötülüklerin örtülmesi: 5/65; 8/29; 48/4-5; 64/9; 65/4-5; 66/8.

Kumar: 2/219; 5/90-91.

Kurban: 22/36-37; 108/2.

Kurtuluşa ermek: 2/189; 3/130, 200; 5/35, 90, 100; 7/69; 8/45; 22/77; 24/31.

L

Lakap takmak: 49/11.

Levh-i Mahfuz : 85/22.

M

Madenler: 13/17; 16/12-13; 57/25.

Mal sevgisi: 89/15-20; 100/6-8.

Medine: 9/120.

Mehir: 2/229, 237; 4/4, 20-21, 24-25.

Mekke: 2/126; 6/92; 14/35, 37; 27/91; 28/57; 29/67; 90/1-2; 95/1-4.

Mekke'nin Fethi: 48/1 29; 61/10-13; 110/1-3.

Merhamet: 3/159; 6/12; 17/24; 19/13; 30/21; 48/29; 90/12-17.

Merve: 2/158.

Meryem: 3/36-37, 42-47; 4/156, 171; 5/17, 72, 75; 19/16-35; 21/91; 23/50.

Mescidi Aksa: 17/1.

Fasıklar: 2/26-27, 99; 3/81-83, 110; 5/24-26, 47, 49; 6/49; 7/101-102; 9/8, 24, 53, 67, 80, 84, 96; 10/33; 21/74; 24/4-5, 55; 27/12; 28/32; 29/34; 32/20; 46/20, 35; 59/5, 19; 61/5; 63/6.
Firavun ailesi: 3/11; 7/130; 8/50-54; 14/6; 28/7-8; 40/28, 45-46.
Firavun'un karısı: 28/9; 66/11.
Fitne: 3/7; 9/47-48.

G

Gaflet: 7/205; 10/90-92.
Ganimetler: 3/161; 8/1, 41, 67-69; 59/6-8.
Gayb bilgisi: 2/33; 5/109; 7/188; 10/20; 11/31, 49; 16/77; 18/25-26; 27/65, 75; 34/3, 14, 48; 35/38; 39/46; 41/47; 43/84-85; 49/18; 53/35; 57/25; 64/18; 67/25-26; 68/47; 72/26-28.
Gayrimüslimlere benzemek: 3/105, 156; 8/21, 47; 33/69; 57/16; 59/19.
Gazaba uğratılanlar: 1/7; 4/93; 5/59-60; 8/15-16; 24/9; 48/6.
Gece ibadeti: 25/63-64; 32/15-16; 39/9; 73/1-4, 20; 76/26.
Geçmiş milletlerin başına gelen ibretlik olaylar: 2/65-66, 214; 3/10-13, 137-138; 6/6, 10-11, 42, 45; 7/4-7, 86, 94-103, 134-137, 145, 163, 166, 172-174; 8/50-54; 9/69-70; 10/13-14, 38-39, 73, 90-92, 101-102; 11/44, 58-60, 66-68; 81-83, 89, 94-103, 120; 12/7, 109-111; 13/6, 41; 14/5, 9-17; 15/71-84; 16/26, 112-113; 17/17; 18/59; 19/74; 20/128; 21/11-15, 44, 105-106, 22/42-48; 23/29-30, 44; 25/35-40; 26/65-67, 99-102, 119-121, 139, 157-158, 170-174, 189-190; 27/13-14, 50-58, 69; 28/39-40, 58, 78-81; 29/14-15, 24-25, 33-40; 34/15-19, 45; 35/25-26, 42-44; 36/28-31; 37/79-82, 132-138, 176-177; 38/3, 41-43; 39/25-26; 40/5, 21-45, 82-85; 41/13-18; 43/6-8, 23-25, 54-56; 44/17-29, 37; 46/26-28; 47/13; 50/12-14, 36-37; 51/31-46; 53/50-56; 54/9-42, 51; 59/2, 14-15; 60/4-7; 64/5-6; 65/8-10; 67/18; 68/17-33; 69/4-12; 71/22-25; 73/15-16; 77/16-18; 79/15-26; 85/10; 89/6-14; 91/11-15; 105/1-5;
Gıybet etmek: 49/12; 104/1.
Gösteriş yapmak: 4/36-38; 8/47; 107/4-7.

H

Hac: 2/158, 189, 196-200, 203; 5/1-2, 95, 97; 9/3, 19; 22/26-37.
Haddi aşanlar: 2/190; 5/87; 10/74; 21/7-9; 26/150-152; 36/18-19; 43/5; 51/31-34.
Haddi aşmak: 2/178, 190, 194, 231; 3/112; 5/2, 87; 7/55.
Hâinler: 4/105-107; 12/50-52; 22/38.
Hak-Batıl: 2/42; 7/118; 17/81; 18/56; 22/62; 31/30; 34/49; 40/5; 42/24.
Hakkın üstünlüğü: 7/117-118; 8/7-8; 17/81; 21/17-18; 34/48-49; 42/24.
Haksız iktisab: 2/188; 4/29-31, 160-161; 9/34.
Haram aylar: 2/194, 217; 5/2, 97; 9/5, 36.
Haram yiyecekler: 2/173; 5/1-3, 96; 6/121, 145; 16/115.
Hârût-Mârût: 2/102.
Hayır işlemek: 2/110, 148, 197, 215; 3/113-115; 4/114, 127, 149; 5/48; 21/72-73; 22/77; 23/57-61; 73/20.
Hayırda yarış: 2/148; 5/48; 23/57-61; 35/32; 57/21.
Helâl yemek: 2/168, 172-173; 5/1, 3-5, 87-88, 93; 6/118-119, 138, 142, 145; 16/114-115; 22/30.
Helâlinden yemek: 2/168, 172; 6/118-119, 142; 7/160; 8/69; 16/114; 22/30; 23/51.
Hendek Savaşı: 33/9-27.
Hırsızlık: 5/38; 12/70, 73, 77, 81.
Hıyanet: 3/161; 4/105, 107; 5/13; 8/27, 58, 71; 12/52; 22/38; 66/10
Hicret: 4/97-100; 29/56.
Hikmet: 2/269.
Homoseksüellik: 7/80-81; 27/54; 29/28-29.
Hoş görmek: 24/22; 64/14.
Hristiyanlar: 2/62, 111, 113, 120, 135, 140; 5/14, 18, 51,69, 82; 9/30; 22/17.
Hudeybiye Sözleşmesi: 48/10-20.
Hulü': Bak. Kadının boşanmak için bedel vermesi.
Huneyn Gazvesi: 9/25, 27.
Hüküm Allah'ındır: 12/39-40, 67; 13/41; 28/70, 88; 30/1-5; 40/11-12.

İ

İbrahim ailesi: 3/33-34; 4/54-55.
İbrahim (a.s.)'ın karısı: 11/71-73; 51/26-29.
İbrahim (a.s.)'ın soyu: 2/127-128; 3/33-34; 4/54; 6/84-90; 19/58; 21/72-73; 29/27; 37/112-113; 57/26.
İçki: 2/219; 4/43; 5/90-91.
İddet: 2/228, 235; 33/49; 65/1-4.
İffet: 23/5; 24/33; 33/35; 70/29.
İftiracılar: 7/152; 11/50; 16/56, 116.
İhlâslı kimselerin nitelikleri: 15/40-42; 17/65; 38/83-84.
İlim: 6/80-81, 97-98, 104-105; 7/32; 10/5, 55; 12/68; 16/38, 43; 21/7; 23/84-85, 88-89; 27/50-52; 28/57; 29/64; 30/1-7, 22, 30; 31/25; 34/28, 36; 39/25-26, 49-50; 40/57; 41/1-3; 44/38-39, 45/25-26, 32-34; 52/45-47; 61/10-11; 62/9; 68/33; 71/1-4.
İman (Ye's halinde): 4/18; 6/158; 10/90-92; 26/200-203; 32/28-30; 34/51-52; 40/82-85; 44/10-16.
İman-Salih amel ilişkisi: 2/25, 62, 82, 277; 4/57, 124, 172-173; 5/9, 69, 93; 7/42; 10/4; 13/29; 14/23; 18/30, 88, 107; 19/59-60,96; 20/82; 22/14,23,49-50, 56; 24/55; 26/227; 29/7,9,58; 30/44-45; 31/7; 32/18-19; 34/4, 37; 35/7; 38/24, 28; 40/40, 58; 41/8; 42/22-23,

Amel terazisi: 7/8-9; 21/47; 23/102-103; 101/6-9.
Anne babaya ne zaman itaat edilmez?: 29/8; 31/15.
Anne babaya iyilik: 2/83, 180, 215; 4/36; 6/151; 17/23-25; 29/8; 31/14-15; 46/15.
Antlaşmalar ne zaman bozulabilir?: 8/55-58.
Arabuluculuk: 4/35, 114; 49/9-10.
Ashab-ı Kehf: 18/9-26.
Avlanmak: 5/1-2, 4, 94-96; 16/14.
Ay hali: 2/222.
Âyetleri alaya almak: 2/14-15; 4/140; 9/65.
Azgınlar: 7/175-176; 15/42, 44; 26/91-103, 224; 37/27-32; 38/55-64; 51/52-55; 52/32; 53/50-52; 68/30-31; 78/21-30; 79/37-39; 96/6-7.

B

Bağışlanma dilemek: 2/199; 3/39, 135, 159; 4/62, 64, 106, 110; 5/74; 8/33; 9/80, 113; 11/3, 52, 61, 90; 12/29, 97-98; 18/55; 19/47; 24/62; 27/46; 38/24; 40/7.
Baskı ve işkence: 2/191, 193, 217; 8/39.
Batıl inançlar: 5/103.
Bedeviler: 9/97-99, 101, 120-121.
Bedir Savaşı: 3/13, 123-128; 8/5-9, 41-49; 59/14-15.
Besmele âyeti: 27/29-30.
Biat: 48/10, 18; 60/12.
Birlik ve beraberlik: 3/103-105; 8/46.
Borçlanma: 2/282-283.
Boş söz: 23/3.
Boşama: 2/227-232, 236-237, 241; 33/49; 65/1-7.
Bozgunculuk: 2/60, 205; 7/56, 74, 85, 142; 11/85, 116; 16/88; 26/183; 28/77; 29/36; 42/40-42.
Büyü: 113/1-4.

C

Cahillerden yüz çevirmek: 4/81; 6/106; 7/199; 28/55; 51/54; 53/29; 54/6.
Cezanın suça denkliği: 16/126.
Cihad: 3/142; 5/35; 9/19, 41, 73, 81-83, 86-88; 22/78; 25/52; 29/69; 61/10-12; 66/9.
Cinler: 6/100, 128, 130; 7/38, 179; 11/119; 17/88; 41/25, 29; 46/18, 29-32; 51/56-58; 55/33, 37-39; 72/1-19; 114/1-6.
Cömertlik: 92/5, 17-18.
Cûdî: 11/44.
Cuma namazı: 62/9-10.

Ç

Çalışmak: 4/32; 28/77; 53/39-41.
Çocuklar: 2/233; 3/14; 7/189 8/28; 25/74; 33/5; 34/37; 46/15; 64/14-15; 66/6.
Çocukları öldürmenin haram kılınması: 6/140, 151; 17/31.

D

Deniz avı: 5/96.
Dırar Mescidi: 9/107-110.
Dikili taşlar: 5/3, 90.
Din Kardeşliği: 9/11; 33/5.
Dinde zorlama: 2/256.
Dinden dönenler (Mürtedler): 2/217; 5/54; 16/105-106.
Dinden dönme (İrtidat): 2/217; 4/137; 5/54; 16/106-109.
Dini Allah'a has kılmak: 4/145 146; 7/29; 39/2-3, 11-14; 40/13-14, 65; 98/4-5.
Doğru kimseler: 5/119; 9/119; 33/23-24, 35; 49/15.
Doğru yolu tutmak (Hidayet): 1/6-7; 2/53, 150; 7/158; 20/82; 23/49; 32/3.
Doğru yolu tutanların nitelikleri: 2/155-157; 9/18; 47/17.
Doğruluk (Sıdk): 2/23, 94, 111; 5/119; 9/119; 17/80; 27/64; 28/48-49; 33/8, 24, 70-71; 46/16; 47/5; 54/55; 67/23-24.
Domuz: 2/173; 5/3, 60; 6/145; 16/115.
Dua etmek: 2/186; 4/32; 7/55-56, 180; 17/110; 32/15-16; 40/60, 65; 55/29.
Dua âyetleri: 1/6-7; 2/126-129, 200-201, 250, 285-286; 3/8-9, 15-17, 26-27, 35, 38, 52-53, 146-147, 191-194; 4/75; 5/24-25, 82-83, 114; 7/22-23,47, 88-89, 125-126, 151, 155-156; 10/84-85, 88-89; 11/45-47; 12/32-34, 101; 14/35-41, 44; 17/24, 80; 18/9-10; 19/1-10; 20/25-35, 113-114; 21/112; 23/26, 28-29, 38-39, 93-94, 97-98, 117-118; 26/83-89, 117-118, 168-169; 27/18-19; 28/15-17, 20-24; 29/30; 34/18-19; 37/99-100; 38/34-35; 39/46; 40/7-9; 44/10-12; 46/15; 59/10; 60/4-5; 66/8, 11; 71/26-28.
Dünya hayatı: 3/185; 6/32; 10/24; 13/26; 18/45; 29/64; 40/38-39; 47/36; 57/20.
Dünya hayatını tercih edenler: 3/145; 4/134; 11/15-16; 17/18; 28/79-82; 42/20; 53/29; 79/36-39.
Düşmana karşı hazırlıklı olmak: 8/60.
Düşünmek: 2/219; 3/190-191; 6/50; 7/176; 10/24; 13/3; 16/11, 44, 68-69; 30/8, 21; 39/42; 45/13; 59/21.

E

Ecel: 3/145; 6/2; 7/34; 10/49; 15/4-5; 16/61; 17/99; 23/43; 34/29-30; 35/11; 39/42; 40/67; 63/10-11; 71/1-4.
Emanet: 2/283; 4/58; 23/8; 70/32.
Emanete hıyanet: 8/27.
Esirler: 2/85; 8/67-71; 47/4.
Eşine yaklaşmamaya yemin etmek: 2/226-227.
Eşler arasında sevgi: 7/189; 30/21.
Eşleri ölen kadınlar: 2/234-235, 240.
Evlat edinme: 33/4-5.
Evlenilmesi haram olan kadınlar: 2/221; 4/22-25; 60/10.

F

Fal okları: 5/3, 90.

ALFABETİK KONU İNDEKSİ

A

Abdest: 5/6.

Adak: 2/270; 3/35; 22/29; 76/7.

Adalet: 2/282; 4/58, 135; 5/8, 42; 6/115; 7/29, 159, 181; 16/90; 42/15; 57/25; 60/8.

Adam öldürmek: 4/92-93; 5/32; 6/151; 17/33; 25/68.

Affetmek: 2/51-52, 187, 237; 3/134, 152, 155, 159; 4/97-99, 149, 153; 5/13, 15, 95, 101; 24/22; 42/25, 30, 34, 40.

Aişe'ye (r.a.) iftira: 24/11-26.

Aklı kullanmak: 2/44, 73, 76, 164, 170-171, 241-242; 3/65, 118; 5/103; 6/32, 151; 7/169: 10/16; 11/51; 12/1-2, 109; 13/4; 16/12, 67; 21/10, 66-67; 22/46; 23/80; 24/61; 25/44; 26/28; 28/60; 29/35, 43; 30/24, 28; 36/62, 68; 37/137-138; 39/43; 40/67; 43/1-3; 49/4; 57/17; 59/14; 67/10.

Akrabalar: 2/180; 4/7-8; 60/3.

Akrabalık bağları: 2/83, 177, 215; 4/1, 36; 9/23-24; 16/90; 17/26; 24/22; 30/38; 33/6; 47/22.

Alay etmek: 2/212; 6/10; 9/79; 11/38; 21/41; 49/11.

Aldatmak: 7/85; 83/1-3.

Alım-satım: 2/275, 282; 24/37; 4/74; 5/44; 9/9; 12/19-21; 14/31; 24/36-37.

Âlimler: 3/7, 18; 4/162; 22/54; 28/80; 29/43; 35/28; 39/9; 58/11.

Allah çocuk edinmemiştir: 2/116-117; 4/171; 6/100-101; 10/68-69; 17/111; 18/2-4; 19/34-35, 88-92; 21/26; 23/91-92; 25/1-2; 37/149-152; 39/4; 43/81-82; 72/3; 112/1-4.

Allah eş edinmemiştir: 6/101; 72/3.

Allah korkusu: 2/74, 150, 194, 212; 3/200; 5/93; 6/72; 7/65; 8/2, 29; 10/31; 15/45; 16/30, 52; 23/1-2; 39/61; 59/7, 16; 64/16; 65/5; 67/12; 74/56.

Allah sevgisi: 2/165; 3/31-32.

Allah yolunda harcamak (İnfak): 2/3, 177, 215, 219, 254, 261-262, 267, 270, 272-274, 276; 3/16-17, 92, 133-134; 4/39, 114; 8/2-3, 60; 9/34-35, 99, 103-104, 120-121; 13/22; 14/31; 22/34-35; 28/51-54, 77; 32/15-16; 34/39; 35/29; 42/36-38; 47/36-38; 51/15-19; 57/7, 10-11; 59/9; 61/10-12; 63/10-11; 64/15-17; 70/19-25; 74/38-44; 76/5-9; 90/11-16; 92/17-18.

Allah'ın kâinattaki kanunu: 17/77; 33/38, 60-62; 35/43; 40/83-85; 48/22-23.

Allah yolunda savaş: 2/190-195, 216; 4/71-76, 84; 8/15-17, 38-40, 64-66; 9/5, 12-14, 29, 36, 41, 91, 122-123.

Allah yolundan alıkoymak: 4/167; 7/44-45, 86; 9/34; 11/18-19; 14/3; 16/88; 22/25.

Allah'a yaklaşmak: 56/10-11, 88-89; 83/27-28; 96/19.

Allah'a derinden saygı (Huşu'): 2/45-46; 3/199; 17/107-109; 21/90; 23/1-2; 33/35; 57/16-17; 59/21.

Allah'ı anmak (Zikir): 2/152, 198, 200, 203; 3/41; 7/205; 8/45; 18/23-24; 33/41; 62/9-10; 73/8; 76/24-25.

Allah'ı hakem kabul etmek: 6/114; 7/87; 12/80; 22/68-69; 24/47-51; 33/36; 34/26; 39/46; 60/10.

Allah'ın adaleti: 2/281; 3/25, 108, 117, 161, 182; 4/40, 49, 77, 124; 6/160; 8/50-51, 60; 9/70; 10/4, 44, 47, 54; 11/100-101, 111, 117; 16/33, 111, 118; 17/71; 18/49; 19/60-61; 20/112; 21/47; 22/10; 23/62; 26/208-209; 28/59; 29/39-40; 30/9; 34/25-26; 36/54; 39/69, 75; 40/17, 20, 30-31; 41/46; 45/22; 46/19; 50/29; 99/6-8.

Allah'ın âyetlerini menfaat aracı yapmak: 2/41, 79, 174; 3/77, 187; 5/44; 9/8-9; 16/95.

Allah'ın bağışlamasını dilemek: 2/198-199, 285-286; 3/159, 193: 4/106; 7/155; 11/52-53, 61, 90; 12/29, 96-98; 14/41; 24/62; 38/34-35; 40/7; 41/6; 47/19; 48/11; 59/10; 60/5; 66/8; 71/9-10, 26-28.

Allah'ın benzeri yoktur: 19/65; 42/11; 112/1-4.

Allah'ın dostları: 10/62-64.

Allah'ın indirdiği ile hükmetmek: 4/105; 5/44-50.

Allah'ın isimleri: 7/180; 17/110; 20/8; 59/22-24.

Allah'ın yarattıkları üzerinde düşünmek: 2/164; 3/190; 7/185; 10/6,67, 101; 12/105; 13/3-4; 16/10-13, 48, 65-69, 79; 21/30: 22/18, 63, 65; 24/41, 43-44; 25/45-46; 26/7-8; 27/86; 29/44; 30/8, 20-25, 37, 50; 31/20, 29, 31; 32/26-27; 35/27-28; 36/71-73; 39/21; 42/32-33; 45/3-6; 46/33; 50/6-11; 51/20-21; 56/71-73; 67/19; 86/5-7; 88/17-20.

Allah'ın rahmetine hak kazananlar: 3/47; 7/55-56, 156-157; 9/20-21, 99; 11/58, 66, 94; 12/56; 18/65; 21/74-75, 85-86; 29/20-21, 51; 33/43; 40/8-9; 45/29-30; 47/7-8; 48/25; 57/28; 76/30-31.

Allah'ın sevdiği kimseler: 2/195, 222; 3/76, 134, 146-148, 159; 5/13, 42, 54, 93; 9/108; 49/9; 60/8; 61/4.

Allah'ın sevmediği kimseler: 2/190, 204-205; 3/32, 57, 140; 4/36, 107; 5/64, 87; 6/141; 7/55; 16/23; 22/38; 28/76-77; 30/44-45; 31/18; 42/40; 57/22-23.

SÛRELERİN ALFABETİK FİHRİSTİ

Sûre Adı	Sayfa No.	Sûre Adı	Sayfa No.	Sûre Adı	Sayfa No.
Abese	584	Hümeze	601	Nasr*	603
Âdiyât	599	İbrahim	254	Nâzi'ât	582
Ahkaf	501	İhlâs	604	Nebe'	581
Ahzab*	417	İnfitâr	586	Necm	525
A'lâ	591	İnsân*	577	Neml	376
Alak	597	İnşikâk	588	Nisâ*	76
Âl-i İmran*	49	İnşirâh	596	Nûh	569
Ankebut	395	İsrâ	281	Nûr*	349
A'raf	150	Kadir	598	Ra'd	248
Asr	601	Kaf	517	Rahman	530
Bakara*	1	Kâfirûn	603	Rum	403
Beled	593	Kalem	563	Sâd	452
Beyyine*	598	Kamer	527	Saf*	550
Büruc	589	Kâri'a	600	Sâffât	445
Câsiye	498	Kasas	384	Sebe'	427
Cin	571	Kehf	292	Secde	414
Cum'a*	552	Kevser	602	Şems	594
Duhâ	595	Kıyamet	576	Şu'arâ	366
Duhân	495	Kureyş	602	Şûrâ	482
En'am	127	Leyl	595	Tâhâ	311
Enbiyâ	321	Lokman	410	Tahrim*	559
Enfal*	176	Mâ'ûn	602	Talak*	557
Fâtır	433	Mâide*	105	Târık	590
Fatiha	1	Meâric	567	Tebbet	603
Fecr	592	Meryem	304	Teğabun*	555
Felâk*	604	Muhammed*	506	Tekâsür	600
Fetih*	510	Mutaffifîn	587	Tekvîr	585
Fîl	601	Mü'min	466	Tevbe*	186
Furkan	358	Mü'minûn	341	Tîn	596
Fussilet	476	Mücadele*	541	Tûr	522
Gâşiye	591	Müddessir	574	Vâkı'a	533
Hacc	331	Mülk	561	Yâsîn	439
Hadîd*	536	Mümtehine*	548	Yunus	207
Hâkka	565	Münafikun*	553	Yusuf	234
Haşr*	544	Mürselât	579	Zâriyât	519
Hicr	261	Müzzemmil	573	Zilzâl*	599
Hucurât*	514	Nahl	268	Zuhruf	488
Hûd	220	Nâs*	604	Zümer	457

İNİŞ SIRASINA GÖRE SÛRELER

Sıra No.	Sûre Adı	Sûre No.	Sayfa No.
1	Alak	96	597
2	Kalem	68	563
3	Müzzemmil	73	573
4	Müddessir	74	574
5	Fatiha	1	1
6	Tebbet	111	603
7	Tekvîr	81	585
8	A'lâ	87	591
9	Leyl	92	595
10	Fecr	89	592
11	Duhâ	93	595
12	İnşirâh	94	596
13	Asr	103	601
14	Âdiyât	100	599
15	Kevser	108	602
16	Tekâsür	102	600
17	Mâ'ûn	107	602
18	Kâfirûn	109	603
19	Fîl	105	601
20	Felâk*	113	604
21	Nâs*	114	604
22	İhlâs	112	604
23	Necm	53	525
24	Abese	80	584
25	Kadir	97	598
26	Şems	91	594
27	Büruc	85	589
28	Tîn	95	596
29	Kureyş	106	602
30	Kâri'a	101	600
31	Kıyamet	75	576
32	Hümeze	104	601
33	Mürselât	77	579
34	Kaf	50	517
35	Beled	90	593
36	Târık	86	590
37	Kamer	54	527
38	Sâd	38	452
39	A'raf	7	150
40	Cin	72	571
41	Yâsîn	36	439
42	Furkan	25	358
44	Meryem	19	304
44	Fâtır	35	433
45	Tâhâ	20	311
46	Vâkı'a	56	533
47	Şu'arâ	26	366
48	Neml	27	376
49	Kasas	28	384
50	İsrâ	17	281
51	Yunus	10	207
52	Hûd	11	220
53	Yusuf	12	234
54	Hicr	15	261
55	En'am	6	127
56	Sâffât	37	445
57	Lokman	31	410
58	Sebe'	34	427
59	Zümer	39	457
60	Mü'min	40	466
61	Fussilet	41	476
62	Şûrâ	42	482
63	Zuhruf	43	488
64	Duhân	44	495
65	Câsiye	45	498
66	Ahkaf	46	501
67	Zâriyât	51	519
68	Gâşiye	88	591
69	Kehf	18	292
70	Nahl	16	268
71	Nûh	71	569
72	İbrahim	14	254
73	Enbiyâ	21	321
74	Mü'minûn	23	341
75	Secde	32	414
76	Tûr	52	522
77	Mülk	67	561
78	Hâkka	69	565
79	Meâric	70	567
80	Nebe'	78	581
81	Nâzi'ât	79	582
82	İnfitâr	82	586
83	İnşikâk	84	588
84	Rum	30	403
85	Ankebut	29	395
86	Mutaffifîn	83	587
87	Bakara*	2	1
88	Enfal*	8	176
89	Âl-i İmran*	3	49
90	Ahzab*	33	417
91	Mümtehine*	60	548
92	Nisâ*	4	76
93	Zilzâl*	99	599
94	Hadîd*	57	536
95	Muhammed*	47	506
96	Ra'd	13	248
97	Rahman	55	530
98	İnsân*	76	577
99	Talak*	65	557
100	Beyyine*	98	598
101	Haşr*	59	544
102	Nûr*	24	349
103	Hacc	22	331
104	Münafikun*	63	553
105	Mücadele*	58	541
106	Hucurât*	49	514
107	Tahrim*	66	559
108	Teğabun*	64	555
109	Saf*	61	550
110	Cum'a*	62	552
111	Fetih*	48	510
112	Mâide*	5	105
113	Tevbe*	9	186
114	Nasr*	110	603

Not: (*) işaretli sûreler Medine'de inmiş (Medenî), diğerleri Mekke'de inmiş (Mekkî)'tir.

KUR'AN'DAKİ SIRASINA GÖRE SÛRELER

Sıra No.	Sûre Adı	İniş Sıra No.	Sayfa No.
1	Fatiha	5	1
2	Bakara*	87	1
3	Âl-i İmran*	89	49
4	Nisâ*	92	76
5	Mâide*	112	105
6	En'am	55	127
7	A'raf	39	150
8	Enfal*	88	176
9	Tevbe*	113	186
10	Yunus	51	207
11	Hûd	52	220
12	Yusuf	53	234
13	Ra'd	96	248
14	İbrahim	72	254
15	Hicr	54	261
16	Nahl	70	268
17	İsrâ	50	281
18	Kehf	69	292
19	Meryem	44	304
20	Tâhâ	45	311
21	Enbiyâ	73	321
22	Hacc	103	331
23	Mü'minûn	74	341
24	Nûr*	102	349
25	Furkan	42	358
26	Şu'arâ	47	366
27	Neml	48	376
28	Kasas	49	384
29	Ankebut	85	395
30	Rum	84	403
31	Lokman	57	410
32	Secde	75	414
33	Ahzab*	90	417
34	Sebe'	58	427
35	Fâtır	44	433
36	Yâsîn	41	439
37	Sâffât	56	445
38	Sâd	38	452
39	Zümer	59	457
40	Mü'min	60	466
41	Fussilet	61	476
42	Şûrâ	62	482
43	Zuhruf	63	488
44	Duhân	64	495
45	Câsiye	65	498
46	Ahkaf	66	501
47	Muhammed*	95	506
48	Fetih*	111	510
49	Hucurât*	106	514
50	Kaf	34	517
51	Zâriyât	67	519
52	Tûr	76	522
53	Necm	23	525
54	Kamer	37	527
55	Rahman	97	530
56	Vâkı'a	46	533
57	Hadîd*	94	536
58	Mücadele*	105	541
59	Haşr*	101	544
60	Mümtehine*	91	548
61	Saf*	109	550
62	Cum'a*	110	552
63	Münafikun*	104	553
64	Teğabun*	108	555
65	Talak*	99	557
66	Tahrim*	107	559
67	Mülk	77	561
68	Kalem	2	563
69	Hâkka	78	565
70	Meâric	79	567
71	Nûh	71	569
72	Cin	40	571
73	Müzzemmil	3	573
74	Müddessir	4	574
75	Kıyamet	31	576
76	İnsân*	98	577
77	Mürselât	33	579
78	Nebe'	80	581
79	Nâzi'ât	81	582
80	Abese	24	584
81	Tekvîr	7	585
82	İnfitâr	82	586
83	Mutaffifîn	86	587
84	İnşikâk	83	588
85	Büruc	27	589
86	Târık	36	590
87	A'lâ	8	591
88	Gâşiye	68	591
89	Fecr	10	592
90	Beled	35	593
91	Şems	26	594
92	Leyl	9	595
93	Duhâ	11	595
94	İnşirâh	12	596
95	Tîn	28	596
96	Alak	1	597
97	Kadir	25	598
98	Beyyine*	100	598
99	Zilzâl*	93	599
100	Âdiyât	14	599
101	Kâri'a	30	600
102	Tekâsür	16	600
103	Asr	13	601
104	Hümeze	32	601
105	Fîl	19	601
106	Kureyş	29	602
107	Mâ'ûn	17	602
108	Kevser	15	602
109	Kâfirûn	18	603
110	Nasr*	114	603
111	Tebbet	6	603
112	İhlâs	22	604
113	Felâk*	20	604
114	Nâs*	21	604

Not: (*) işaretli sûreler Medine'de inmiş (Medenî), diğerleri Mekke'de inmiş (Mekkî)'tir.

3. Kur'an'da edebî sanatlar fazlaca kullanıldığı için bazen lafzî mânayı vermek yeterince açıklayıcı olmamaktadır. Bu sebeple mecâzî mânayı doğrudan metne yazıp lafzî anlamı sayfanın altında bir notla belirttik ve bu usûlü sıkça kullandık. Âyeti açıklayıcı nitelikteki ikinci anlamları da araya bir virgül koyarak ekledik.
4. Âyete farklı bir anlam katan, açılım getiren kırâat farklılıklarından kaynaklanan anlamları metne yansıttık ve bunu mutlaka bir notla açıkladık. Bunu yaparken de, sadece yedi mütevatir ve üç meşhur kırâat imamının okuyuşlarını esas aldık. Bu on kırâatin dışındaki okuyuşlardan kaynaklanan bazı anlam farklılıklarını da zaman zaman notlarda zikrettik.
5. Çok hoş görünmediğini bildiğimiz halde, bolca parantez içi kelime ve cümle kullandık. Buna kendimizi mecbur hissettik. Zira Kur'an, üslûbu gereği sıkça veciz ifadeler kullanmakta, bunlar aynen tercüme edildiğinde, okuyucu âyeti anlamakta güçlük çekmektedir. Aynı zamanda bu parantez içi ifadelerin sûre içindeki konu bütünlüğüne katkıda bulunacağını düşündük. Bunu yaparken de, parantez dışındaki ana cümlenin -parantezsiz okunması halinde- düzgün bir ifade olmasına gayret ettik.
6. "İhsan", "hidayet", "dalâlet", "salât", "zekât", "takvâ" gibi bazı kavramların her yerde aynı anlama gelmediğini gördük ve her birine kendi bağlamına uygun anlam verme çabası içinde olduk.
7. Âyet sonlarında çokça tekrarlanan Allah'ın "Azîz", "Hakîm" gibi sıfatlarını, âyette işlenen konuyla irtibatlandırmaya çalıştık.
8. Krş. (karşılaştır), bkz.(bakınız) şeklindeki atıflarla, Kur'an'ın Kur'an'la tefsîri usûlünden mümkün olduğunca yararlandık.
9. Bilinen ve çok yaygın olan anlamların dışında verdiğimiz farklı mânaların gerekçelerini notlarla açıkladık. Âyetlerle ilgili farklı yorum ve anlayışları da notlarda yansıtmaya gayret ettik.
10. Bilgisayarın getirdiği imkânlar, daha çok kaynağa ulaşmamızı sağladı. Bu sayede elde mevcut diğer tefsirlerle birlikte, yüzü aşkın kaynağa ulaşma imkânı bulduk. Bu arada, her ne kadar görüşlerin her birinin kaynağı verilmemiş olsa da verdiğimiz anlamların tamamının kaynaklarımızda mevcut olduğunu belirtmeliyiz. Biz sadece Kur'an'ın genel mantığına ve âyetlerin akışına daha uygun olduğunu düşündüğümüz anlamları tercih ettik. Sonuç olarak, Kur'an üzerinde çok ciddi çalışmaların yapılmasının lüzumuna inanıyoruz. Bu inancımız doğrultusunda yaptığımız bu çalışma, hazırlık dönemi hariç, üç hocanın sekiz yıl boyunca, her âyet üzerinde fiilen birlikte çalışmasıyla ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte "Kur'an mu'ciz, okuyan âciz" diye bir söz vardır. Bu sözü, meal için de kullanmamız mübalağalı görülmemelidir. Elbette kusur ve eksiklerimiz olmuştur. Bunların önce Yüce Mevlâmız, daha sonra da okuyucularımız tarafından bağışlanıp hoş görülmesi dua ve temennisinde bulunuyoruz.

Son olarak bu çalışmaya önemli katkıları olan değerli ilim adamlarına içten teşekkür etmeyi borç sayıyoruz. Çalışmamızın Kur'an'ın anlaşılmasına katkıda bulunması ve bu vesileyle Allah'ın affına ve rızasına mazhar olmamız en büyük niyazımızdır.

Başarı Allah'tandır.

Hazırlayanlar

anlaşılmasında, geldiği toplumun kültürünü ve bu kültürün tarihî kökenlerini bilmek son derecede önemlidir. Ayrıca o toplum içinde yaşayan insanların hayata bakışlarını, değer yargılarını, dînî hayatlarını, ahlâkî tavırlarını, karakterlerini, ticârî ve zirâî işlemlerini, giyim kuşamlarını, örflerini, kullandıkları dili ve bu dili kullanış tarzlarını bilmek de büyük önem arz eder. Bütün bunlara rağmen, ilâhî hitabın muradını anlamak yine de kolay değildir. Çünkü ilâhî bilgi beşerî bir hitaba dönüştüğünde, anlayış da beşer idrakiyle sınırlı kalmaktadır. İlâhî kelâmı sınırlı bir idrakle anlama çabası, belli ölçüde anlamı da sınırlı kılmaktadır. Bu ifadelerle Kur'an'ın anlaşılamaz bir kitab olduğunu iddia etmiyoruz. Kur'an açık bir kitaptır ve anlaşılmak için indirilmiştir. Fakat o bize amacını öyle zengin, öyle anlam yüklü kelimelerle ifade etmektedir ki, o mânayı başka bir dile aktarmak için, değil bir kelime, bazen bir paragraf bile yeterli olmamaktadır. Bu sebeple ilâhî kelâm, bir veya birkaç kelimeyle başka bir dile çevrildiğinde, onun kastettiği mânaların bir kısmı gözden, idrakten kaçabilmektedir. İşte tam bu noktada, "Bu kadar meal varken neden böyle bir meale ihtiyaç duyuldu?" şeklindeki muhtemel soru da bu izah çerçevesinde cevabını bulmuş olmaktadır. Biz inanıyoruz ki, üzerinde emek harcanan bütün mealler, ilâhî kelâmın anlaşılmasına, harcanan emek oranında katkıda bulunacaktır. Çünkü Kur'an, dünya ve âhiret mutluluğu için ilke, uyarı ve öğütler içermektedir ve her zaman olduğu gibi, bugün de insanlığın ona ihtiyacı vardır. Dolayısıyla onun doğru anlaşılmasının ve bu yoldaki çabaların önemi inkâr edilemez.

Evet, inkâr edilemez. Çünkü milletimizin müslüman olan ve dînî hayatıyla kendini dindar ya da daha az dindar hisseden her ferdi, dinin birinci kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'e büyük saygı duymakta ve ondan aktarılan her söze itibar etmektedir. Yine tam bu noktada Kur'an adına aktarılmış bir söz ya da hükmün Allah'ın muradıyla ne kadar örtüştüğü sorusu akla gelmektedir. Bağlamlarından koparılmış, Arapçanın belâgat özelliklerinden soyutlanmış bir mealle, insanların dînî duygularını kötüye kullanmak ve bu yolla her türlü istismarın kapısını açmak hiç de zor değildir. Aynı durum iyi niyetli insanlar için de söz konusudur. Sözgelimi, zina eden erkek veya kadınla evlenmenin müminlere haram kılındığını belirten Nûr 24/3. âyeti, iniş sebebi ve geldiği dönemdeki şartlar göz önünde bulundurulmadan okunduğu takdirde yaşanacak sıkıntıları tahmin etmek hiç de zor değildir.

Bu, bir meal çalışmasıdır. Aslında her meal bir yorumdur. Burada yazılanların Allah'ın mutlak muradı olduğunu iddia etmekten Allah'a sığınırız. Bizim yaptığımız, bu mucize kelâmdan anlayabildiklerimizi ve âlimlerimizin -ruhları şâd olsun- izahlarından zihnimize ve gönlümüze yatanları aktarmaktan ibarettir. Bunu yaparken kendi din anlayışımıza ve dünya görüşümüze destek aramaktan ya da o doğrultuda yorumlar getirmekten mümkün olduğunca kaçındık. Bilimsel ve ahlakî sorumluluğumuz bunu gerektiriyordu. Çünkü üzerinde çalıştığımız, herhangi bir ilim dalının kitabı değil, pek çok ilim dalına kaynaklık eden bir ana kitaptır.

Okuyucularımıza ışık tutması amacıyla yaptığımız meal çalışması ile ilgili bazı bilgileri ana hatlarıyla arz etmek istiyoruz:

1. Genellikle metne sadakati esas edindik; fakat zaman zaman da mefhum/anlaşılan mânayı doğrudan vermeyi uygun gördük.
2. Anlaşılır bir dil kullanmaya gayret ettik. Fakat hidâyet, dalâlet, zâlim, fâsık, azab, gazab gibi bazı dînî kavramları çoğunlukla muhafaza ettik. Mümkün olduğu kadar batı menşeli kelime ve tabirlere yer vermemeye ve din dilini korumaya özen gösterdik.

SUNUŞ

Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed (s.a.s.)'e 22 yılı aşkın bir zaman diliminde vahiy meleği Cebrâil vasıtasıyla, bölümler halinde Arapça olarak indirilen, hakikat, hikmet ve öğütlerle dolu ilahî kitabın adıdır. Kur'an, içeriği ve amacı açısından her biri özel anlamlar taşıyan Zikir, Furkân, Tibyân, Nûr ve Ruh gibi farklı isimlerle de anılır.

Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'ın insanlığa son hitabıdır. Diğer ilâhî kitaplardan en önemli farkı, inmeye başladığı andan itibaren her bir âyetinin ezberlenmiş ve o günün şartlarına göre kaydedilmiş olmasıdır. Hz. Peygamber, Kur'an'ın âyetleri ve sûreleri geldikçe, onları derhal vahiy kâtiplerine yazdırır, hem kendisi hem de sahabîler ezberlerine alırlardı. Bu sûretle Kur'an, günü gününe muhafaza ve kayıt altına alınmıştır.

Hz. Peygamberin vefatından sonra, Hz. Ebûbekir zamanında, Kur'an sayfaları, vahiy kâtiplerinden oluşan uzman bir heyet tarafından kitab haline getirilmiş ve buna "Mushaf" adı verilmiştir. Hz. Osman'ın halifeliği döneminde ise, Kur'an'ın tamamı ezberinde olan vahiy kâtiplerinden müteşekkil yeni bir uzman heyet tarafından, bu Mushaf mevcut diğer Kur'an metinleriyle de mukayese edilerek yedi nüsha halinde çoğaltılmış ve bunlardan büyük vilayetlere birer tane gönderilmiştir. Kur'an'ın çoğaltılıp yayılmasında bu nüshalar esas alınmış ve günümüze kadar aynı haliyle korunmuştur. Kur'an'ın farklı okunuşları, onun bu korunmuşluğuna aykırı bir durum değildir. Bu husus Arapçanın anlam yönünden zengin bir dil oluşundan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bugün elimizde, kaynağından geldiği şekliyle mevcut olan tek ilâhî kitabın Kur'an-ı Kerim olduğunu söylemek, hem tarihsel hem de bilimsel bir gerçeği ifade etmektedir. Çünkü diğer ilâhî kitapların hiç birisi için böyle bir korunma söz konusu olmamıştır.

Hz. Peygamberin vahye muhatap olduktan sonraki hayatının bir bölümü Mekke'de, bir bölümü de Medine'de geçmiştir. Sûrelerin ve âyetlerin Mekkî ve Medenî diye adlandırılması bundandır. Mekkî âyetlerde daha çok inanç ve ahlâk konuları üzerinde durulurken, medenî âyetlerde ibadetlere ve dünyevî hükümlere daha fazla yer verilmiştir.

Kur'an, Arap şiirinin zirvede olduğu bir dönemde gelmiş ve onu tam anlamıyla gölgede bırakmıştır. O, hem içeriği hem de edebî üslûbu açısından en büyük mucizedir. Kur'an'ın ifade şekli son derecede vecizdir, özlüdür. Teşbih, mecaz, istiare, tevriye ve kinâye gibi edebî sanatların en güzel örnekleri, Kur'an âyetlerinde sıkça görülmektedir. Kur'an bir şiir değildir; bilinen üslûpta nesir de değildir. Onun kendine özgü emsalsiz bir üslûbu vardır.

Kur'an-ı Kerim sınırsız varlığın, sınırlı bir varlığa hitabıdır. Hitapta ise daima muhatabın durumunu gözetmek esastır. Yüce Allah da tenezzül buyurup insanın idrakine uygun bir hitapta bulunmuştur. Bu hitap, zaman zaman o günkü muhataplarca bilinen özel şahıs veya konulara atıf şeklinde gerçekleşir. Bu husus muhatabın durumunu gözetmekle yakından ilgilidir. Genelde isim zikretmez ve anlatılan şeyle bütün insanlığa belli düşünceleri ulaştırmayı amaçlar. Bu sebeple Kur'an'ın

rılan zihinlerini arındırma konusunda ciddi çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu sebeple Kur'an'ın doğru anlaşılması ile ilgili yapılan her çalışma büyük kıymeti haizdir.

Bu eserin müelliflerinden merhum Prof. Dr. M. Cemal SOFUOĞLU hocamız 31.08.2013'te Hakk'a yürüdü. Allah'ın ona rahmetiyle muamele edeceğine inanıyoruz. Onun gayreti olmasaydı bu eser vücut bulmazdı. Düşünce aşamasından son haline kadar her safhada büyük emek ve teşviki oldu. O artık nöbeti bize devretti. Allah Prof. Dr. Abdülkadir ŞENER hocamıza sağlıklı ve uzun ömür lütfetsin. Sağlam bilgisi ve güçlü hafızası ile hala ciddi katkılarda bulunmaktadır. Siz kardeşlerimizden hepimiz için dua bekliyoruz.

Kur'an mu'ciz, biz ise âciz kullarız. Aczimiz sebebiyle onun mânasını aktarmada ve açıklamalarımızda mutlaka kusurlarımız olmuştur. Bu sebeple Yüce Allah'tan af niyaz ediyoruz.

Rabbim cümlemizin yâr ve yardımcısı olsun.

Mustafa YILDIRIM

YEDİNCİ BASKIYA DAİR

Bu çalışmanın ilk baskısını 2008'de gerçekleştirmiştik. İlim camiasından, din görevlilerinden ve halkımızdan çok olumlu dönüşler aldık. Özellikle Türkçe anlatım üslûbu, âyetler arasındaki bağlantılar ve hitabın kitaba dönüşmesi sırasında metne yansımayan hususların parantez içi açıklamalarla vuzuha kavuşturulması, eserin en çok takdir edilen yönü oldu. Bu da Kur'an'ı doğru anlama ve Türkçeye düzgün aktarma konusunda bize daha fazla gayret ve cesaret verdi. Bu meyanda üçüncü baskıdan itibaren her baskıyı yeniden gözden geçirdik. Bu konuda dikkatli ve duyarlı okuyucularımıza minnet borçluyuz. Çünkü onlar, Türkçe anlatım bozukluğu, bazı kelimelerin anlamının gözden kaçması ya da âyetlere farklı bakış açıları gibi bizim fark edemediğimiz kimi hususları iletişim araçları yoluyla bize ulaştırdılar ve biz de tercüme usûlümüze uygun olanları değerlendirerek gerekli düzeltmeleri yapmaya çalıştık. Ayrıca Kur'an-ı Kerîm'in her döneme hitap eden özelliği sebebiyle ilk baskıdan buyana geçen on beş yıl, âyetleri anlama konusunda bizde bazı farklı bakış açıları da oluşturdu. Bir diğer husus ise zaman içinde farklı bilgilere ulaşmış olmamızdır. Dolayısıyla önceki baskılardan farklı anlamları okuyucularımızın bu açıdan değerlendirmelerini diliyoruz. Bu baskıda, âyetlerle ilgili yorum ve açıklamalarımızı imkân nispetinde genişlettiğimizi de belirtmeliyiz.

Kur'an-ı Kerîm'i doğru anlama konusunda kadim kültüre vakıf olmak, bunları bütün yönleriyle araştırıp Kur'an'la ilişkisine dair sağlıklı değerlendirmeler yapmak günümüzde büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde Kur'an'a yapılan itham ve iftiralara karşı ayağımızı basacağımız sağlam zemin kayma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Her türlü bilgiye kolayca ulaşıldığı çağımızda özellikle gençlerin kirli bilgilerle bulandı-

İsteme Adresi:
Prof. Dr. Mustafa Yıldırım
Cep No: 0532 302 43 01

Tasarım:
R. Ahmet Akay

ISBN: 978-975-94774-2-4

Baskı: Salmat Basım Yayın
(Sertifika No: 47771)

YÜCE KUR'AN

VE AÇIKLAMALI-YORUMLU MEALİ

•

(Gözden Geçirilmiş Yedinci Baskı)

Prof. Dr. Abdülkadir ŞENER
Prof. Dr. M. Cemal SOFUOĞLU
Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

ANKARA 2024